बङ्गदेशान्तःपाति भूपाल राय धनपतसिंह बाहादुर का आगम संग्रह उत्तराध्ययन ४१मा भाग सम्पूर्णतामगमत्

और इसग्रंथमे चरमचक्षु के योगसें भुलचूक होय सो पण्डितजन कृपा करके उपयोग पूर्व्वक स्वाध्याय करना।

संजेगी श्रीमुनि बुंटेरायजी तच्चरणरेणु दासानुदास भगवानविजय साधुना संशोधितम्।

सम्वत् १९३६ का वैशाख सुदि सप्तमी दिने सम्पूर्ण हुआ॥

कलकत्ता ७१ नं० करणओयालिस ष्ट्रीट राजकीय यन्त्रे

श्रीयोगचन्द्र भट्टाचार्य्य के द्वारा मुद्रित हुवा।

सूत्र

भाषा

श्रीजिन कुशलसूरिजो सद्गुरुभ्यो नमः ॥ श्रीगौडो पार्श्वे श्रितार्शिवतातिर्भवतुः अर्हंतो ज्ञानभाजः सुरवरमहिताः सिद्धिसौधस्थसिद्धाः पञ्चाचार प्रवीणाः प्रगुणगणधराः पाठका आगमानां ॥ लोके लोकेशवन्द्याः सकलयतिवराः साधुधर्माभिलीनाः । पञ्चाप्येते सदासाः विदधतु कुशलं विघ्ननाशं विधाय ॥१॥ श्रीवीरं क्षीरसिन्धूद्भवविमलगुणं मन्मथारिप्रघातं श्रीपार्श्वं विघ्नवल्लीवनदलनविधौ विस्फुरत् कान्तिधारं । सानन्दं चेन्द्रभूत्याद्दतवचनरसं दत्तदृक्कर्णबोधं वन्देहं भूरिभक्त्या त्रिभुवनमहितं वाङ्मनः काययोगैः ॥२॥ उत्तराध्ययनसूत्रस्य सन्ति यद्यपि जगत्यनेकशः सुग्धहृल्लदनबोधदीपिकां दीपिकामिव तनोम्यहं पुनः ॥३॥ प्राप्तचारुविभवो गिरां गिरः श्रीगुरोश्च विशदप्रभावतः वक्ति लक्ष्मीपपदस्तु वल्लभः सज्जना मयि भवन्तु सादरा ॥४॥ युग्मं श्रेयसे स्तादनघमतां चतुर्दशयतो सतां श्रीपुण्डरीकमुख्याणां या द्विपञ्चाशदुत्तरा ॥५॥ सूत्रं संयोगा विप्पमुक्कस्स अनगारस्सभिक्खुणो विणयं पाउ करि

संजोगा विप्प मुक्कस्स अणगारस्स भिक्खुणो । विणयं पाउ करिस्सामि आणुपुव्विं सुणेह मे ॥१॥ आणा निद्देस करे

श्री जिनाय नमः । उत्तराध्ययननो शब्दार्थ लिखीये छे श्री महावीर देवने वारे श्री आचारांग भणीने पछे उत्तरायन भणता श्रीशय्यं भवाचार्य पछी दशवैकालिक भण्या पछी श्रीउत्तराध्ययनकहीयेइं तथा उत्तर कहतां प्रधान अध्ययन ते भणी उत्तराध्ययन कहीये एहने विषे छत्तीस अध्ययन छे तथा प्रथम विनय अध्ययन कह्यो तेस्या भणी गुरु कहे छे जे जिननो धर्म ते विनय मूल छे विनय थी मोक्ष हुइं उत्तंच मूलाओ खंधप्पभवो दुमस्स इत्यादि अथवा विणओ सा सणे मूलं विणओ निव्वाण साहगो विणयाओ विप्पमुक्कस्स कओ धम्मो कओतवो विणयाओ नाणं नाणाओदंसणं चरणे हिंती मुक्खो मुक्खे सुक्खं अणावाहं १ इत्यादिक कारणे प्रथम विनयनो स्वरूप कहे छे ॥१॥ स० संयोग वे प्रकारे पूर्वसंयोग माता पितादिक पश्चात् संयोग श्वसुरादिक तथा बाह्यपरिग्रह- खेत १ वथ२ हिरण३ सुवन्न४ धन५ धान्य६ दुपद७ चोपद८ कुवीधात९ बीजोऽभ्यंतर परिग्रहे मिथात्व १

स्वामि आणुपुव्विं सुणेहमे १ व्याख्या श्रीसुधर्मा स्वामी जंबू स्वामिनं वक्ति जंबु स्वामिनमुद्दिश्य अन्यानपि शिष्यान् वदति भो शिष्याः अहं आनुपूर्व्या अनुक्रमेण भिक्षोर्भिक्षया मधुकरवृत्त्याहारं गृहीत्वा शरीर धारकस्य साधो विनयं प्रादुःकरिष्यामि प्रगटी करिष्यामि मे मम विनयं प्रगटी करिष्यतो यूयं मदाक्यं शृणुत यतो जिनशासनस्य मूलं विनयधर्मएव उक्तंच श्रीदशवैकालिके विणयाओणाणं नाणाओदंसणमित्यादि कथं भूतस्य भिक्षोः संयोगात् बाह्याभ्यन्तरभेदेन विविधात् विप्रमुक्तस्य विशेषेण रहितस्य तत्र बाह्यसंयोगो धनधान्यपुत्रमित्रकलत्रादि अचित्तं सचित्तादिरूपः अभ्यन्तरसंयोगो मिथात्वेदविकहास्यादि षट्क क्रोधादि चतुष्करूपः एवंविध द्विविधसंयोगात् विरतस्य पुनः क्रीदृशस्य भिक्षोः अनगारस्य न विद्यते अगारं गृहं यस्य स अनगारः अगृहः तस्य नियत वास रहितस्य १ सूत्रं ॥ आणाणिद्देस करे गुरूण मुववाय कारए इंगिवागारसंपन्ने सेविणीएत्ति वुच्चई १ व्याख्या स शिष्यो विनीत इत्युच्यते स इति कः यः शिष्यः आज्ञायास्तीर्थ कर प्रणीतसिद्धान्तवाक्यानां निर्देशः उत्सर्ग अपवाद कथनंतस्य कारको भवति अथवा आज्ञायाः गुरुवाक्यस्य निर्देशः प्रामाण्यं आज्ञा निर्देशस्तं करोतीति आज्ञानिर्देशकरः पुनर्यः शिष्यो गुरुणां समीपेपातः स्थितिस्तत्कारक उपपातकारकः गुरूणं

सूत्र

गुरूण मुववाय कारए । इंगिया गार संपन्ने सेविणीएत्ति वुच्चई ॥२॥ आणा निद्देस करे गुरूण मणुववाय कारए

भाषा

क्रोध२ मान३ माया४ लोभ५ हास्य६ रति७ अरति८ भय९ शोक१० दुगंछा११ स्त्रीवेद१२ पुरुषवेद १३ नपुंसकवेद१४ विषयकषायादितेहथी विवध प्रकारे ज्ञानादि भावनाइं करी प० परिसहसहिवे करि मु० मूंकाणा छे अ० घररहित हुवे अणगार भि० निरवद्य भिक्षाइ प्रवर्त्ते एहवासाधुनो वि० विनय पा० प्रगट क० करिस्यूं श्री सुधर्म स्वामी ये जंबु प्रते कह्यो अ० अनुक्रमे सु० सांभलि मे मुझने कहि ते थके१ आ० गुरुनी आग्यानी० प्रमाणनो क० करणहारहुइं गु० गुरुनि दृष्टि अने वचन तेहने विषे मु० रहिवा एहवा कार्यनो क० करणहार एतले गुरु समीपेइं सूक्ष्म अंगभमुहादिकनी

दृग्गोचरे तिष्ठतीत्यर्थः पुनर्यः शिष्य इङ्गिताकारसम्पन्नोभवति गुरूणां इङ्गितं मानसिकं चेष्टितं जानाति पुनर्गुरूणां आकारं बाह्यं शरीर चेष्टितञ्च जानाति इङ्गितं निपुणमतिगम्यं प्रवृत्ति निवृत्ति ज्ञापकं इषत् भ्रूभिरः कम्पनादिक आकारः स्थूलमतिगम्यस्खलनादि सूचको दिशावलोकनादिः यदुक्तं अवलोकनं दिशानां विजृम्भणं शाटकस्य सम्वरणं आसन शिथिलीकरणं प्रस्थितलिङ्गानि चैतानि १ तस्मात् यः शिष्यो गुरो रिङ्गिताकारौ सम्यक् प्रकर्षेण जानातीति इङ्गिताकारसंप्रज्ञः एतादृशः शिष्यो विनयवान् उच्यते २ अथ अविनीतस्य लक्षणमाह आणाणिद्देसकरे गुरूणमणुववायकारए पडिणीए असंबुद्धे अविणीएत्ति वुच्चइ ३ व्याख्या स शिष्योऽविनीत इत्युच्यते यः आज्ञाया स्तीर्थं करवाक्यस्य गुरोर्वाक्यस्य च अनिर्देशकरः अप्रमाण कर्त्ता आज्ञाविराधकः पुनर्योगुरूणां अनुपपातकारको भवति गुरूणां दृग्विषये स्थितिं न करोति आदेश भयात् दूरंतिष्ठतीत्यर्थः पुनर्यः शिष्यः गुरूणां प्रत्यनीकः गुरूणां छलान्वेषी पुनर्यः असंबुद्धः तत्वस्य अवेत्ता एतादृश लक्षणोऽविनीतो भवति ३ अत्र कूलवालुकस्य दृष्टान्तः॥ यथा एकस्य आचार्यस्य चुल्लकोऽविनीतः तं आचार्यः शिक्षार्थे वाचा ताड़यति स चुल्लकोरोषं वहति अन्यदा आचार्यस्तेन चुल्लकेन समं सिद्ध शैलं वन्दितुं गतः तत

सूत्र

पडिणीए असंबुद्धे अविणीएत्ति वुच्चइ ॥३॥ जहा सुणी पूइ कन्नी निक्कसिज्जइ सव्वसो । एवं दुस्सील पडिणीए मुहरी

भाषा

आ० अवलोकनादिकनो चेष्टा नो स० जाणपणा सहित हुइ सु० एहवो हुइ ते विनित बु० कहिये छे २ हिवे अवनितनो स्वरूप कहिये छे आ० गुरुनि आग्यानो अ० प्रमाण नो क० करणारनो गु० गुरु थकी दूर बेसवो करे एहवो हुइ ते म० गुरुना कार्यनो क० अणकरणहार प० गुरुनो प्रत्यनीक वेरी सरिखो अ० तत्वनो अजाण अ० एहवो हुइ ते अवनित बु० कहोये छे ३ हिवे त्रीजी गाथाइं कूलवालूनो दृष्टान्त कहे छे एक आचार्यने एक अवनीत चेलो छे गुरुनो कह्यो न करे गुरु तेहने शीख दीये पिण चेलो नमाने अने मन मांहि रीसधरे एकवार चेला सहित आचार्य विहार

करता भव्य जीवने धर्म संभलावता एकदा प्रस्तावे पथे जाता पहाड आव्यो तिवारे अवसर देखीने चेलो आगे थयो तिहां थो जतरता गुरुनेविणास वाने अर्थे चेले सिलामूको गुरुजाणी पग पसारया सिला हेठे वहिगइ नही तो गुरु विणास पांमता तिवारे गुरु चिंतव्यो एचेला थी अकाल मरणउपज स्ये अने संयमनी विराधना थास्ये छिवडा वोलो बीये नही एहवो विचारी हेठा उतरीया आचार्ये सर्व शिष्य तेह्या तेवात कूसिष्यनी कही शिष्य सम झाविवा लागा पिण ते मूर्ख साहमुं बोले यत: लहु डवड़ा माने नहीं न गिणे सयण सनेह आपण छंदे चालतां घणा विगूवे तेह१ तिवारे गुरुइं सराप दीधो रे दुरात्मा खो थो विनाश पांमि ज्ये एहवो कही गुरे गच्छथी वाहिर काव्यो तिवारे चेलो कहे जाणिये छे मोच सिद्धालयतम पासि छे गुरु कहे तिमज गुरुनो वचन तिहां सिद्ध छे तिहां थको ते चेलो गुरुना वचन उथापवा भणीते चेलो तापसांने आश्रम जइ रह्यो नदीने तटआताप मास्ये तेणे मार्गे साथ सङ्घाती आवता जीवे तिहां आहार ख्ये वर्षाकाले नदीनो तट तपस्याना प्रभाव थी अनेथि पड्यो ते भणी लोके कूलवालुओ नाम दीधो एहवे अवसर राजगृही नगरे श्रेणिक राजा राज्य करे चेलणा राणीप्रमुख ३२ अंते उर अने अभय कूमार मंत्रीसर एकदा प्रस्तावे राणी सींहनो स्वप्न लाधो राजा श्रेणिकने कह्यो राजा कहे आपणे पुत्रनी प्राप्ति थासी राणी कहे तुमारो वचन प्रमाण थाज्यो स्वप्नपाठकांने पूछ्यो स्वप्न पाठक कहे एचवदे स्वप्न माहि मंडलीकनी माता एक स्वप्न देखे एहवो वचन सांभलो विप्राने सीख दीधी राजा राणीने कहे आपणा कुलने विषे जसवन्त भाग्यवन्त पुत्र इसी जय२ शब्द वधावी प्राणनाथनो वचनप्रमाण करि महिल पधारया सुखे समाधे गर्भ वधवा लागो अनुक्रमे तीजे मासेडोहलो उपनो जे राजा श्रेणकना काल जानी मांस खावुं छिवे एहवो मनोरथ पूरण नथाई तिवारे राणी दुखी थई पिण राजा श्रेणक नजाणे एकदा प्रस्तावे सखीइं राणीने बोलावी पिण राणो बोलो नहो राणीने चिन्तासमुद्रमे बैठोदिठो तोवारे दासीइजइ राजा श्रेणिकसु वीनती करी हे देव न जाणां आजस्यो

वीचार के राणी चिन्तातुर दुर्बल शरीर दीसेछे एवातसांभल राजा तुरत महिल पधारा राणी चेलणाने राजा बोलावी पिण बोलें नहीं तिवारे राजा श्रेणिक हाथ गहो सकोमल वचने बोलावे हे मृगाक्षी हे प्रेमप्रिये तुझने कीणे दुहवी तिणे करी चिन्तारूप समुद्रमे पड़ीछे घणे आदरे बोलावी थकी बोली हाथ जोडी कहे हे महाराज तुम थकां कुण दुहवी सके पिण मुझने वीषम डोहलो उपनो छे ते अणपहुते चिन्तातुर थइ छुं ते चिन्ता न कहाइं तिवारे राजा कहे ते सरवचिन्तानीवारो कहो ते प्रमाण चढ़ाविये तिवारे राणी बोली तुमारा काल जानो मांसनो इच्छा उपनो छे राजा संभलोहां भणी राणीनो मनोरथ प्रमाण चढ़ावस्यु पिण मन माहि चिन्तव्यो जे काल जो काच्या कोइ जीवे नहीं ने राणीने अर्थे नावे तो स्युं जीवो तथअने एहवो मनोरथ न पूहवे तो पुरुष पणो तेस्यो कामको एहवो चिन्तवी मनमे धारणा करतो सभामाहि आवी बैठो तिवारे एतले अभय कुमार आव्या राजाने चिन्तातुर देखी अभय कुमार बात पूछी तिवारे राजा कहे ताहरो लघु माता चेलणा तेहने माहरेकाल जाने मांस खावानोमनो रथ उपनो छे ते पूरातो नथी मृगमांस अणावी हृदय उपरि मेली मृगल चासी वाडी अने ते छेदी मांसना सूला करी राणीने खवाया राजा श्रेणिक मुखे बुंवपाड़े रे माहरा प्राण जाय छे जिम२ रोव पाड़े तिम२ संभली गर्भ हर्ष पार्श्वो पूर्व वैर थो संसार माहे वैर एहवा छे अभय कुमार रायने पिण उवारया ने माताना पोण मनोरथ पूराकरा माताई पिण चिन्तव्यो एगर्भ पीताने आगलि स्युं सुखदेसी जे गर्भ थकी पिताना कालजा खावानी मनसा करी तो ओ गर्भ गल जाय तोखरो आछो पिण रह्यो आछो नहीं तिवारे राणीये गर्भगालवाभणीकेईखारखाधा पिणतेहने अमृतथई प्रणम्या उप क्रमी गरभ गले नहीं नव मास प्रतिपूर्ण हुवा जन्म थयो अशोकचन्द्र नाम दीधो वाडीना महिलमां प्रसूति भणी एजातमात्र उकरडीयेंनांख्या राजा ई खबर करावो तिवारे राणी बोलो में तो न खाय दीधो राजा कहे हे प्रीयेए स्युं बात करी पुत्रने अर्थे अनेकउपाय कीजे नररूपीयो रत्न किमनाखीये

तिहां थो अणाव्यो तिहां कूकड़े आंगुलो करडो तेणे कोणीक एहवुं नाम दीधो संसार माहिं माता पिता उपरान्त कुण उपगारी हुसी यत: चन्द्रचन्दम कर्पूर गोस्तनो शकरादय एतेषां सार मुद्रत्य जन्मना जनितं मन अनुक्रमे मोटो थयो एहवे इन्द्र महाराज आपणे साहमीनो प्रशंसा करी जे भरतखेत्र माहि सम्यक्तधारी राजा श्रेणिक छे श्रेणिक सारिखा श्रावक थोड़ा हुसी तेहनेचायक समकसुद्ध छे तेहने देवता पिण चलावी न सके एहवुं वचन सांभली अणसद्दहता देवताइं साधुनो रूप करी खांधाने विषे जाल धरी राजा श्रेणिक आगलि थई नीकल्यो राजाना सेवक कहे स्वामीश्रे साधुने वांदो राजा इं साधु जांणी वांदोने कहे किहांपधारोछो देव साधु कहे माहरु लानो मांस लेवा जांवाछा राजा कहे आपणे घरे सर्व मीलसी अरे महाराजा ताहरे दीधे केतलो एक पूरोपडस्ये चचोजतो थया छे तेहने मदरा वीना नसरे तुं केतलाने देसी आज वेलानीकल्या ताहरी नीजर चढ्या वलतो श्रेणिक कहे छे एहवो वचन मबोलो तुमे तुमारी वात करो नि:कलङ्की सकलङ्क न हुवे तुंतारा कर्मनु दोष राजानो मन लीगार चुको नजाणी साधवीनो रूपवेश यौवनरूप नीरखने पूरे मासे ने हाट हाट गुल अजमो सूंठ पीपला मूल मांगती देखी राजाना सुभट कहे जे साधु पूर्वे वांदी पवित्र थया हिवे साधवो वांदो तिवारे राजा ये साधवोने बंदणा करो राजा कहे हे पुत्री आपणे घरे पधारो गरभनो विवाह करस्युं हाट हाट२ कुंभमो तिवारे साधवो बोलो केतलानो नीरवाह करसो चन्दनवाला मृगावती प्रमुख स्यं कन्दर्प जीत्यो छे ते माहरो कूलदोषराये कह्यो एक निर्गुणी सर्व ने सरीखा करे पिण सोवरण स्यामता नहो १ तुमारा कर्मनो दोष राजा लिगार धर्म थो चूको नही साधुसाधवी ऊपरो समभाव निंदा पिण न कीधी देवता मनमे खुसो थयो प्रत्यक्ष रूप करी रायनो प्रशंसा करे हे महाराज तूं धन्य जे कहे माहरे सर्व छे त्यारे देवता राजाने वे माटीना गोला देईस्वर्ग पहुता एक गोलो सुनन्दाने दीधो ते मांहि कुंडल युगल नीकल्या तिवारे देवता कहण लागो एसर्व रूपमे करया साधु साधवी तीनीकलङ्क छे मोक्षना साधक छे

पोतानो पापनिंदो गोला२ राजाने देई स्वर्गे पहुतो एक गोलो चेलणाने दीधो ते माहिसुं आमला प्रमाण मोतीनो हार अढारे सरो नीकल्यो एहवे समे श्रेणक अंतेउर सहित भगवंतने वंदना करी पाछा वलता चेलणाइं श्रीतवाले एक साधु ध्यान करतो देखी आपणे घरें आवी राते स्व आवासे सुतां एहवो वचन कह्यो किम करता हुसो ते वचन सुणी श्रेणिकनागमनमे संदेह उपनो ए अंतेउर खोटो एहवो वीचार करी अभय कुमारने जाल वानो आदेश देई राजा भगवंत पासे गयो भगवंत वोल्या चेडानो सातेपुत्री सती छे एवचन सुणी उतावलसुंपाछा वल्या वलतांनगरमे धूम्र देखी अभयकुमारने कह्यो जारे भंडा एवचन अभयकुमार सुणि पिताने कह्यो तुमारो वचन थो हुं मुख थो कहुं तुं जा तिवारे तुं दीचा लीजे एवचन तुमारा मुख थो नीकल्यो छे तिवारे पोतानो आज्ञाई अभयकुमार दीचा लीधी हिवे कोणीक दुरदंत हुवो लघु भाई हल्लने१ विहल्ल२ वीजीमाता१० कालिप्रमुख कोणिक सर्वने कहो राजा श्रेणकने काष्ठ पिंजरे घाली राजा ११ भागे वहि वल्यो छत्रचामर पोताने अने सिचाणकहाथी अने हारहल्ल विहल्लने श्रेणिक आप्योहतो ते हिज राजा श्रेणिकने नित्य नाडी५०० मरावे अने भात पाणीनारोध राणी चेलणा दोपहरां कलसीयो१ पाणीनो ले जाय चोटो मदिरायें खरडो ते धोइ पावे अने उडदनो रोटी करी ले जायते आहार करे आपणाकर्मादिक भोगवे राणी कहे श्रो पुत्र जीवाडीश्रोसुख देख्यो राजा कहे काई गहिलो थई भावो पदार्थ किहां रहे एकदा प्रस्तावे कोणिक जीमवा वेठो छे पासे पूत्र वेठो छे तिणे थाली मांहि जीमतां लघु नोतकरो पिण कोणके संकानाणोमाने कहे मोने पुत्र किसोवाल्हो छे जेमेलिगाररीस नहोकरी तिवारे समो जाणी चेलणा वोली पुत्र मातापितानें वल्लभ हुइ पिण पुत्रनेहनाणे तोवारे पूर्वली वात चेलणा कोणिक आपरा पुत्र आगे कही ताहरी चौटी आंगुलीनो लोही ते सारे ताहरे पितारे उदरमें गयेा छे एतलो मांच न जाणे पिण कुल जाणे तुं तो पोतानो भक्ति रूडी करे छे ए भक्त घणादिन कहावस्ये एहवो वचन सांभली वैर गयेा स्नेह

प्रगट्यो तुरत उठी लोहार तेडावी तिवारे आगल थी उपरांतोइ बात कहे श्रेणिकने मारवा भणी घण लेइ आवे छे बीजीवार आवतो सांभली राजा श्रेणिके तालपुट नामा विषतालवेदीयो त्यारे तुरत मरण पांम्यो कोणीक आवी बोलावे पिण बोले नही यत: प्रीतिर्दृष्टि विना सुखं धन विना गेहं च भार्या विना विप्रा वेद विना यती गुणविना राजा च सैन्यं विना शूर: शस्त्र विना स्त्रिय: पति विना पूजा विना देवता एतत्सर्वं न शोभते किमपरं देहं जीवं विना १ मनस्यूं अत्यन्त दुख जपनो रोईवालागो घर मांहि रह्यो सुहावे नहीं रायने वियोगे चम्पामूकी पृष्टचम्पावसावी तिहां रही सकल साधवा लागो एकदा प्रस्तावे पद्मावती राणी कोणिकने कहिवा लागी तुंहि राज्यनो धणी पिणहारने हाथी राज्यनो सारतो भाई भोगवे छे अने तुमे तेहने चाकरी करो राजा कहे भाई छे राणी कहे हाथीमांगोतिवारे जाणस्यूं जे एकही छे तेखरूं तिवारे तेहने कह्यो तुं कांई जाणे तो पिण इम खोये कानभंभेरीया हारहाथी मांगवानो मनकराव्यो कोणिके भाई पासे हारने हाथीमांग्या तिवारे भाई कहिवा लागो हारने हाथी किम दिवरा विवे तुमे राज्य भाग्य आपोतो हारहाथी आपीये इम माहोमांहि चढ़ भड्या मांणसे सभा मांहि थी उठाड्या कोणिके कह्यो जे देश माहि रहो तो हार हाथी मोकल देज्यो एहवुं सांभलो कोणिकने भय करो आपणे अंतेउर लेइ नाना पासे विशाला नगरीये पहुता प्रभाते खबर थई जेनासगया कोणक कहे एहवो कुण छे जेम्हारा वैरीने राखे एहवे खबर थई जे चेडा राजा कन्हे विसालाये गंया तिणवेला कोणीक राजा कालिकुमार आदिदेई १० भाई ३३ हजार घोडा ३३ हजार हाथी ३३ हजार रथ ३३ कोडि पायक सहित आवी विशाला नगरी वीटी तिवारे चेडो माहाराजा १८ राजा ५७ सहस्र घोड़ा ५७ हजार हाथी ५७ सहस्र रथ ५७ कोड़ि पायकसहित सामहों आव्यो पिणचेडे महाराजने एहवी प्रतिज्ञादिहाडे २ एकवांणमूके तिण वाणे करी जे अमे सरो सेनानो हुइ तेहने जीपे १० दिहाडे कोणिकना कालि आददेई दसे बंधव विणास्या तेहवे कोणीक चमरेन्द्र आराध्यो इन्द्रे

देह रचा कीधी चमरेन्द्र इम महाशिलाकण्टक रथ मुशलरणने विषे दीधा महायुद्ध हुआ एक कोडि अशी लाख पच्चा वली सौधर्मते गाथाइं पिण इम कहेछे कोणिकय चेडरयणेा रणं मिक्कणवेलक्ख मणुयाणं चमरेण निग्गहया वीयदिणे लक्खचुलसीया१ एग सहस्स सुरो विउदिट्ठी मणुमहा विदेहंमि दस सहस्स मच्छलोए वेसाश्रेा नरयतिरिएसु २ एहवेा युद्ध थयेा तेा पिणविशाला नगरी कोणिक ले न सक्यो श्रीमुनिसुव्रतस्वामीना स्तंभनी महिमा करने तिवारे कोणिक उचाटवान थयेा घणेकाले भवितव्यना वस थकेा आकाशवाणी थई यतः समणे जह कुलवालुए मागहियंगणियं गमिस्सए राया असोग चंदए विसाला नगरि गहिस्सए जेा कुलवालुश्रेा साधु मागधिका गणिका साथ रमे तेा अशेाकचंद कोणिक राजा विशाला लेशी एहवी आकाशवाणी सांभली कुलवालुनी खबर करावी नदी तटे रह्यो जाणी मागधिका गणिका तेडावीने कह्यो अहो गणिका कुलवालुश्रो साधु इहां आणीयेा जोइए वेश्याये कह्यो हां महाराज आणुइम कही वोडी कोलो झालीकपटी श्रावकणि थई रथ वेसीनेगइ तिहां जे वांदीकूलवालुप्रते ते गणिका कहिवा लागी अम्हे श्राविका जाणाये नीकल्यांछां जिहां देव हुई गुरु हुइ तीहां वांदी वहिरावी जीमुकुं तुमने इहां सांभल्या ते भणी अम्हे आया हिवे तुम्हे अनुग्रहे मया करी सुझतेा भातपाणी वहिरेा एहवेा कही घणे आग्रहे नेपाला मिश्रीत मोदक दीधेा तेणे साधे लीधा साधुने अतीसार हुवेा घणेा कष्ट पच्यो तिणे वेश्याये धेावा पखालवा रूपवेयावच्च करी लाजलेापावी श्रेाषधे करी साजेा कीधेा तिवारे कहिवा लागी अहेावेश्या तुं काईक मांग वेस्यांये कह्यो सुझ साथे आवेा राजा कोणिक कहे तिहां थकेा सेझवाला मांहि घाली वेश्याए कुलवालुश्रो कोणिक कहे ल्याइ कोणिके वेालाव्यो अहो कूलवालु आजिम विशालानगरी लेवराये तिमकरीतिवारे तिहांथकेा कूलवालुश्रो विशालानगरी मांहिजइ निमत्तीयानेा वेसकरीभमतेथकेा जो यो जे नगरकीम नही भांजतेा ज्ञान वले जाण्यो ए मुनि सुव्रत स्वामी स्तंभनी महिमांइ नगरी नथी भांजती तेहवे नगर लेाके निमत्तीयेा देखी पूछ्यो अहो निमत्तिया

उत्तर त आचार्यस्य वधाय तेन दृष्टिस्थितेन क्षुल्लकेन शिलासुक्ता आयान्ती आचार्येण दृष्ट्वा स्वपादौ प्रसारितौ अन्यथा स आचार्यो मृतो भविष्यत् आचार्येण शापोऽस्मै क्षुल्लका यदुक्तः हे दुरात्मन् त्वं स्रोतो विनक्ष्यसि अथ स क्षुल्लक आचार्योयं मिथ्यावादी भवतु इति विचिन्त्य पृथग् भूतस्तापसा श्रमे गत्वा तिष्ठन्ति तत्रा सन्नदीकूले आतापनां कुरुते मार्गसमीपे सार्थं विलोकयति यदि शुद्धं प्राप्नोति तदा आहारं गृह्णाति नोचेत्तदा तपः करोति तस्य आतापना प्रभावेण नदी अन्यत्र व्यूढाततोलोकैरस्य कूलवालक इति नामकृतं इतश्च श्रेणिकं पुत्र कोणिको राजा स्वपत्नी पद्मावती प्रेरितः स्वभ्राट हल्ल विहल्ल पार्श्वे जनक श्रेणिकार्पित दिव्य कुण्डल अष्टादश सरिक हार सेचनक हस्त्यादिकं वसुमार्गितवान् तौच सर्वंलात्वा मातामह चेटक महाराज पार्श्वे वैशालिनगर्यां गतौ कोणिकेन मातामहचेटक महाराज पार्श्वात्सर्व वसु सहितौ तौ भ्रातरौ मार्गितौ शरणागत वज्र पञ्जरविरुद्धं वहतातेन न प्रेषितौ ततो रुष्टः कोणिकः समाराधित शक्र चमर प्रभावेण स्वजीवितं रक्षन् अमोघबाणमपि चेटक महाराजं संग्रामे निर्जित्य विशालिं नगरीं मध्ये विशवान् सज्जित वप्राश्चतां वैशालिं नगरीं स कोणिको रोधयतिस्म नगरी मध्यस्थित श्रीमुनि सुव्रतस्वामिस्तूप प्रभावात् तां नगरीं ग्रहीतुं न शक्नोति ततो बहुना कालेन देव तयैवमाकाशे भणितं। समणे जह कूलवालए मागहि अङ्गणि अंरमिस्सए रायायभसीगचन्दए

भाषा

नगरीनो दुख कद भांजसी तेकहिवा लागो जिवारे ए स्तभ उपाडीनाखस्यो तिवारे कटक पाछो भाजसी एहवो लोकाने कह्यो कोणिकनाकटकने सङ्केत किधो अमुंकडी वेलाई एक मुकाम पाछो देज्यो इम कही नगरलोक पासे स्तंभखणावबा मांडो जेहवे लोके पायानी इंटकाढिवा मांडी तेहवे संकेत वधकटक पाछो गयो तिवारे लोकामे चमत्कार उपनो सर्व स्तंभखणनाख्यो कोणिक पाछो दलवादल लेइ विशालालीवी कोणिकनी प्रतिज्ञा पूरी इइ हार देवताइ संहर लीधो हाथी खाहिमाहि मुओ कुलवालुओ मरि दुरगति गयो एहष्टांत जाणी गुरूनो अविनीतपणोन करणो१ इति कुलवालुवा

वेसालिं नगरिं गहिस्सए १ कोणिकेनै सांवाणीं श्रुत्वा स कूलवालक श्रमणो विलोक्य मानस्तब स्थितोऽन्यात: राजगृहादाकारिता मागधिका गणिका तस्या: सर्वं कथितं तयापि प्रतिपन्नं तं कूलवालक श्रमणमहमत्रानेष्यामीति कपट श्राविकाजाता सार्थेन तत्रागता तं वन्दित्वा भणति स्थाने स्थाने चैत्यानि साधूश्च वन्दित्वाऽहं भोजनं कुर्वेयूयमत्र श्रुता: ततो वन्दनार्थं मागता अनुग्रहं कुरुत प्रासुकमेषणीयं भक्तं गृह्णीत इति श्रुत्वा कूलवालुक श्रमण स्तस्या उत्तारकेगत: तया च नेपाल गोटकचूर्णं संयोजिता मोदकादत्ता: तद्भक्षणानन्तरं तस्य अतीसारोजात: तया औषधप्रयोगेण निवर्त्तित: प्रच्छालनोद्वर्त्तनादिभिस्तया तस्य चित्तं भेदितं स कूलवालक श्रमणस्तस्या मात्रक्तोऽभूत् तयापि स्व वशीभूत: स कोणिक समीपमानीत: कोणिकेनोक्तं भो कूलवालक श्रमण यथेयं वैशालि नगरी गृह्यते तथा क्रियतां तेनापि तद्वच: प्रतिपद्य नैमित्तिकवेषेण वैशालि नगर्यभ्यन्तरे गत्वा मुनि सुव्रतस्वामि स्तूप प्रभावो नगरीरक्षको ज्ञात: नैमित्तिकोयं नगरी लोकै: पृष्ट: कदा नगरीरोधोऽप गमिष्यति स प्राह यदा एनं स्तूपं यूयं अपनयत तदा नगरी रोधागमो भवतीति श्रुत्वा तैर्लोकै स्तथाकृतं कूलवालक श्रमणेन बहिर्गत्वा सज्जित: कोणिकस्तेन तदैवस्तूप प्रभाव रहिता सा नगरी भग्ना एव पतित: कूलवाक श्रमण: अविनीतत्वात् कूलबालक कथा ३ ॥ अथा विनितस्य दोष पूर्वं दृष्टान्तमाह ॥ जहा सुणी पूइकण्णी णिक्कसिज्जइ सव्वसो एवं दुस्सिल पडिणीए मुहरी निक्कसिज्जई ४ व्याख्या एवं अमुना प्रकारेण अनेन दृष्टान्तेन दु:शील: दुष्टाचार: प्रत्यनीको गुरुणां द्वेषी पुनर्मुखरीवा चाल: एताद्रश: कुशिष्यो दुर्विनीतो नि:काश्यते गणात् सङ्घाटकात् बाह्य: क्रियते अथवा मुहरीमुखं अरिर्यस्य स मुखारिरसम्बन्धभाषी प्राकृतत्वात् मुहरीतिशब्द: केन दृष्टान्तेन नि:काश्यते यथा पूतिकर्णी सटितकर्णी शुनी कुर्कटी सर्वत: सर्वस्थानकात् गृहादित: सर्वं नि:काश्यते अत्र सुनीनिर्देशोऽधिक निन्दासूचक: सटित कर्णीति विशेषणेन सर्वाङ्गं कृमि कुलाकुलं सूचितं इत्यनेन दुर्विनीतत्वन्त्याज्यं ४ अथ पुनस्तदेव दृढ़यति कणकुण्डगञ्च

इत्ताणं विहं भुञ्जइ सूयरे एवं सीलञ्च इत्ताणं दुस्सीले रमईमिए ५ व्याख्या एवं अमुना प्रकारेण अनेन दृष्टान्तेन मिए इति मृगो मूर्खोऽविवेकी शीलं सम्यगाचारत्यक्त्वा दुःशीले दुष्टाचारे रमते अत्र शील शब्दो विनयाचार सूचकः केन दृष्टान्तेन तदाह यथा शूकरः कणकुण्डकं तण्डुलभक्ष्यं भृतं भाजनमत्यक्त्वा विष्ठां भुङ्क्ते तथा शीलमत्यक्त्वा मूर्खः कुशीलं आदत्ते दुःशीलस्य विष्टोपमामूर्खस्य शूकरोपमा तण्डुलभृतभाजनस्य शीलस्योपमामूत्रं सुणिआ भावं साणस्स सूयरस्स नरस्सय विनए ठविज्ज अप्पाणं इच्छन्तोहियमप्पणो ६ व्याख्या आत्मनो हितं इच्छन् पुरुषः आत्मानं विनये स्थापयेत् किं कृत्वा श्वनः कुक्कुरस्य पुनः शूकरस्य नरस्य अभावं अशुभं भावं दृष्टान्तं निन्द्यं उपमानं सुणिय इति श्रुत्वा पूर्व गाथायां श्वनी पूति कर्णीति स्त्रीलिङ्ग

सूत्र

निक्कसिज्जई ॥४॥ कण कुड़गं चइत्ताणं विट्ठं भुंजइ सूयरे । एवं सीलं चइत्ताणं दुस्सीले रमई मिए ॥५॥ सुणिया भावं साणस्स सूयरस्स नरस्सय । विणए ठविज्ज अप्पाणं इच्छंतो हिय मप्पणो ॥६॥ तम्हा विणय मेसिज्जा सीलं पडि

भाषा

उपरि दृष्टांत पूरो दुवोऽथाये सूत्रमाह १ ज० जिमस० कूतरी पू० कुख्या कांननी एतले रुधिर लोही वहे एहवी कुतरी णि० ते कुतरी काढिये स० सर्वस्थानक थकी एतले जिहां जाय तिहां काढीये ए० एणी परे दु० भूंडा आचारनो धणी प० प्रत्यनीक वैरी सारिखो छे मु० असंवद्धभाषे एहवा अव नीत पणो णि० काढीये गच्छादिक थकी४ क० कणतंदुलतेहनो कु० कुणसडो कुचो च० छांडीने वि० विष्ठासुं भोगवे सु० सूकर ए० एणी परे अवनीतसील भलो आचारच० छांडीने दु० भूंडा आचारने विषे प्रवर्त्तें मि० पशुमृगसरिखो ते अवनीत ५ सु० सांभलीने भा० दृष्टान्त सा० श्वाननो सू० सूयरनो अनेन० अविनित मनुष्यनो दृष्टान्त सांभलीने वि० विनयने विषे ठ० स्थापे पोताना आत्माने इ० वांछतो थको हित म० आपणा आत्माने ६ अविनय

निर्देशः कृतः इदानीं यत इति लिङ्गव्यत्ययः प्राकृतत्वात् सूत्रं तस्मा विणयमे सिक्खासीलं पडिलभेज्जए बुद्ध पुत्तेनियागंठीननिक्कसिज्जइ कङ्कुई ७ व्याख्या तस्मात् कारणात् बुद्ध पुत्रः बुद्धानां आचार्याणां पुत्र इव पुत्रो बुद्धपुत्रः आचार्याणां शिष्यः पुनर्निर्योगो मोक्षस्तं अर्थयतीति नियोगार्थी एतादृशः साधुर्विनयं एषयेत् विनयं कुर्यात् विनयात्शीलं सम्यगाचारं प्रतिलभेत स विनयवान् शीलवान् कङ्कुई इति कक्षादपि स्थानात् न निःकाश्यते सर्वत्राभ्यादियते अयं परमार्थः विनयवान् सर्वत्र सादरो भवति ८ सूत्रं निक्खम्मे सिया मुहरी बुद्धाणं अन्तिए सया अट्ठजुत्ताणि सिक्खिज्जानि रट्ठाणिउ वज्जए ८ व्याख्या अत्र विनय परिपाटि दर्शयति नितरां अतिशयेन शान्तो निशान्तः क्रोधरहितः साधुः सिया शब्देन स्यात् भवेत् साधुना क्षमावताभाव्यं पुनः मुखिथोऽमुखरी अवाचालः स्यात् पुनर्बुद्धानां आचार्याणां ज्ञात तत्वानां अन्तिके समीपे अर्थयुक्तानि हेयोपादेय सूचकानि सिद्धान्तवाक्यानि शिक्षेत तु पुनर्निरर्थकानि निःप्रयोजनानि धर्मरहितानि स्त्रीलक्षणसूचकानि कोकशास्त्रायनादीनि वर्जयेत् ८ सूत्रं अणुसासिओ

सूत्र

लभेज्जओ । बुद्ध पुत्त नियागट्ठी ननिक्कसिज्जइ कङ्कुई ॥७॥ निक्खंते सिया मुहरी बुद्धाणं अंतिए सया । अट्ठ जुत्ताणि सिक्खेज्जा निरट्ठाणिउ वज्जए ॥८॥ अणुसासिउ न कुप्पेज्जा खंतिं सेवेज्ज पंडिए खुड्डेहिं सहसंसग्गिं हासं कीडंच

भाषा

ना दोष देखाड्या त० तेमणी वि० विनय करे सी० भलो आचार पा० पांमे ज० जे विनय थकी बु० आचार्यने पु० पुत्रनी परिनि० मोक्षार्थी जे विनीत शिष्य तेहने न० काढीये क० किहां गच्छादिक थकी ७ नि० निरंतर उपसमवन्त अभ्यन्तर कषाय पातला बाह्य प्रसान्त आकार सि० हुइ अ० अमुखरीवाचालपणा रहित बु० आचार्यने समीपे विनित शिष्य स० सदाइ अ० जे पदार्थ छांडिवां जाणीवा आदरिवा योग्य तेहनो जाणपणा तेणे करी

नकुप्पिज्जा खन्तिं सेविज्ज पण्डिए खुड्डेहिं सहसंसग्गिं हासंकीडञ्च वज्जए ९ व्याख्या पुनर्विनयीसाधुः अनुशासितो गुरुभिः कठोरवचनै स्तर्जितो पिहितं मन्यमानः सन् न कुप्येत् कोपं न कुर्यात् पण्डितस्तत्वज्ञः क्षान्तिं सेवेत क्षमां कुर्वीत पुनः सुसाधु क्षुद्रैः बालैः सह अथवा क्षुद्रैः पार्श्वस्थादिभि र्भग्न धर्मैः सहसं सर्गसङ्गतिं वर्जयेत् पुनर्हास्यं पुनः क्रीडाञ्च वर्जयेत् ९ सूत्रं माय चण्डालियं कासी बहुअंमाय आलवे कालेणय अहिज्जित्ता तओझा इज्जएगगो १० व्याख्या भो शिष्यत्वं चण्डालीकं माकार्षीः चण्डः क्रोधस्तेन अलीकं कषाय वशान्मिथ्या भाषणं माकार्षीः पुनर्बहुकं बहु एव बहुकं आल जाल रूपं त्वं न आलपेः मावूचाः बहुभाषणात् बहवो दोषाः भवन्ति च पुनः काले प्रथम पौरुषी समये अधीत्य अध्ययनं कृत्वा ततः एकक: एकाकी सन् ध्यायेत् अधीतं अध्ययनं भवान् चिन्तयेत् एको भावतो द्रव्यतश्च भावतो रागद्वेष रहितः द्रव्यतः पशु पण्डकादिरहितोपाश्रयेस्थितः १० सूत्रं आहच्च चण्डालियं कट्टु ननिन्हवेज्ज कयाइवि कडं कडित्ति भासिज्जा अकडंनोकडित्तिय ११ व्याख्याआहित्यकदाचित् क्रोधादिकषायवशात् अलीकंदुःकृतंकृत्वा

वज्जए ॥९॥ माय चंडालियं कासी बहुयं माय आलवे कालेणय अहिज्जित्ता तओ झाइज्ज एक्कओ ॥१०॥
आहच्च चंडालियं कट्टु ननिन्हवेज्ज कयाइवि कडं कडित्ति भासिज्जा अकडं नोकडित्तिय ॥११॥ मा गलियस्सेव

सू० सहित के एहवो सिद्धांत सि० सिखीने नि० स्त्रीयादिकनी कथा तथा ८ निरर्थक शास्त्र ज्योतिष वैद्यक व० वर्जे छे अ० सूत्रार्थ सोखवताकठन वचने पिण शिखामणिदेतान० कोपन करे ख० क्षमा से० सेवे प० पंडित खं० बालक तथा पासत्यादिक सं० संघाते सं० संसर्ग परिचय हा० हास्य क्री० क्रीडा व० वर्जे ९ मा० रखे चं० क्रोधादिकने विषे अ० झूठो क० बोले व० घणुर मारखे ओ० बोले का० प्रथम पोरषी प्रमुखे सिद्धान्त भणीने

विनीतः साधुर्गुरुणां अग्रतो न निङ्गवीत कृतस्य दुःकृतस्य अपलपनं गोपनं न विधेयं कृतं कार्यं कृतं एवं भाषेत अकृतं कार्यं कृतं न भाषेत अयं परमार्थः गुरुणां पुरतः सुशिष्येणसत्यवादिना भाव्यं ११ सूत्रं मागलियसेवक्कसं वयणमिच्छेपुणो पुणोकसं वदट्ठुमाइन्ने पावगंपरिवज्जए १२ व्याख्या अथ विनीता विनीतयोर्दृष्टान्तमाह विनीतः साधुः आकीर्णइव सुविनीताश्व इव गुरो वचनं शिक्षारूपङ्करणयोग्यस्य कार्यस्य प्रवृत्तिसूचकं करणायोग्यस्य कार्यस्यनिवृत्तिसूचकञ्चमाइच्छेत् पुनःपुनर्न किन्तु एकवारंज्ञापितंसन्सर्वंस्वकार्यं गुरोश्चित्तज्ञजानीतेकिं कृत्वाइवकसंताजनकं दृष्ट्वाइवयथा गलिताश्वो दुर्विनीत तुरगः अश्ववारस्यचाजनकं नइच्छेत् तथा विनीतो वचनतर्ज्जनं इच्छेत् तथा सुविनीतशिष्यः आचार्यस्य आकारं इङ्गितं ज्ञात्वापापानुष्ठानं वर्जयेत् इत्यर्थः १२ सूत्रंअणासवा थूलवया कुसीला मिउंपि चंडंपकरन्ति सीसा चित्ताणु आलइदक्खो ववेआ पसाय एतेहु दुरासयंपि १३ व्याख्याअथ पुनर्विनीता विनीत योरा चारमाह पूर्वार्द्धेन दुर्विनीत शिष्याणां आचारं वदति एतादृशाः शिष्याः मृदुमपि आचार्यं सरलमपि गुरुंचण्डं कोप सहितं कुर्वन्ति एतादृशाः

सूत्र

कसं वयण मिच्छेपुणो पुणो कसंव दट्ठुं माइन्ने पावगं परिवज्जए ॥१२॥ अणासवा थूलवया कुसीला मिउंपि चंडं पकरंति सीसा। चित्ताणुया लहु दुक्खो ववेया पसायए तेहु दुरासयंपि ॥१३॥ नापुट्ठो वागरे किंचि पुट्ठोवा

भाषा

त० तिवारि पछि ज० धर्म ध्यावे ए० एकलो रागद्वेष रहित १० आ० कदाचित चं० क्रोधने वसे अ० झूठो क० बोलीने न० नगोपवे गुर आगलक० केवारे पिण लाज भयादि कारणे क० कोधाने कोधो भा० कहीये अ० अणकोधाने इम कहे नो० में न कोधो ११ मा० राखे म० गलियार अविनित अ० घोड़ानी परे क० ताजणा रूप व० वचन आदेश मि० वांछे पु० वारंवार क० ताजणो द० देखिने मा० जातवंत घोड़ो जिम असवारनो मनहोइ

तिम चाले जिम जात्यवंत घोडो असवारने भावे चाले तिम विनित शीष्य गुरुनी अंगचेष्टा जाणिने गुरुने भावे विचरे प० अनुष्ठानप० सर्वथा वर्जे छे अ० गुरुना वचन अणकरणहार थू० अनिपुण भाषि भूंडा आचारनो धणी मि० क्रोध रहित जे गुरु होइ तेहने पिण च० क्रोधी प० करेसी० कूशिष्य चि० गुरुने चित्ते वर्ते ल० शीघ्र द० विलम्ब रहित कार्यनो कर्णहार एणे गुणे करि सहित प० प्रशांत करे ते विनीत शिष्य इ० वलीदु० अती क्रोधी गुरुने पिण१३ अथ चन्द्ररुद्राचार्यनी कथा कहीये छे उजेणी नगरीये चण्डरुद्राचार्य चोमासे रह्या अतिहीरीसालु थोडे बोल्यो घणो रीस चढावे वड़े महात्माने उपाश्रयदुकड़े राख्या जेसइं इम भेला रहो तोरखे गुरुने रीसचढ़े रीसे जीवनाकारज विणसे जे भणी सिद्धांत माहिं कह्युं छे यत: कोविसंकि अमयं अहिंसा माणो अरिकिच्चियमप्पमाओ मायाभयं सरणं तुसच्चं लोहो दुहं किंहियमाइतुट्ठी १ तेहवे अवसर ते नगरमांहि किणहीक व्यवहारीयानो पुत्र नवपरणीतसाला सहितछे वीजाइं मित्र सहित नगरमध्ये क्रीडा करतां आव्या एहवे अवसरे जे वनमांहि जती रह्याछे तिहां कुमार क्रीड़ा करता आव्या तिहां जति घणा बैठादीठा तिहां ते आवो बैठा तेहवे मित्रसाले सगले ही हसी कह्यो ए तुम पासे दीक्षा खे छे एहने दिक्षा द्यो तेहवे तेणे साधे कह्यो अम्हे न जाणा गुरु जाणे तो तुमे अमने गुरु दिखाडो तिवारे शिष्य गुरु देखाव्या तिहां कला गुरु बैठाछे तिहां आव्या हासो माहो माहि करतां गुरुवांद्यातिहांसालोहस्यो भगवान दीक्षा लेछे हासामिसवार एतले गुरुने रोस उपनो ततकाल पकडी पग विचे माथो चांपी ज्ञेआनी रोषे लोच कीधो अने जाण्यो रखे एहवे साला मित्र प्रमुख हुता ते विषाद पाम्या जाण्या हसता अमे कह्यो अने गुरे रीस वसे साचो कीधो अने जाण्यो रखे अमने पिणमूंडीनाखे भयभीत थईने नाठा तेहने नव दीक्षित सुशिष्ये कह्यो भगवंत तुमने इहां रहिवानो लाभ नही माहरासगा तुमने दुश्वणा अवहोलणा करसो ते भणी आपणी अनेथिजइ तेहवेगुरे रीसनावस थकी कर्कश वचन कह्यो रे पापिष्ट रे दुरात्मा किषे कह्यो तुं दीक्षा खीजे एहवे

कोट्टशा: अनाश्रवा: गुरुवचने अस्थिता: आश्रवो वचनेस्थितं इति हेम: न आश्रवा अनाश्रवा: पुनर्ये स्थूलवचस: स्थूलं अनिपुणं वचो येषान्ते स्थूल वचस: अविचार्यभाषिण: अथोत्तरार्द्धेन विनीतस्याचारं वदति चित्तानुगा: आचार्य चित्तानुगामिन: पुनर्लघु शीघ्रं दक्षं चातुर्यन्ते न उपपेता: लघु दाक्ष्योपपेता: त्वरितं चातुर्य सहिता: एतादृशा: शिथा दुराशयं क्रूरमपिसक्रोधं अपि गुरुं प्रसादयेयु: प्रसन्नं कुर्यु: १२ अत्र चंड रुद्राचार्यकथा यथा उज्ज यिन्यां चण्डरुद्रसूरि: समायात: सरोषण प्रकृति: साधुभ्य: पृथक् एकान्तस्थाने आसनश्चक्रे माभूत्कोपोत्पत्ति रितिचित्ते विचारयति इतश्च इभ्यसुत:

भाषा

सुशिष्य क्षमा करी वली चरण कमलेमस्तगलगावीने बीनवे तेहवे गुरु कहे रे दुष्ट रात्रि गये हुं देखुं नही मुझने इहि किम चलाई तिवारे सुशिष्य बोल्योमांहरे खंधे वैसो गुरुने स्कंधवैसारी विहार कीधो रात्रि अंधारी शीष्यने मार्गचालता पग उचानिचा पडे तिवारे गुरु शिष्यने मस्तके दंड प्रहार करे तिवारे शीषे आपणे मन आपणो दोष देखे हुं पापी मे गरढा गुरुने कष्ट मांहि पाड्या एहवो दोष संपूर्ण आपणो देखतां क्षमा करता भावना भावता पगर मिच्छामि दुक्कड देता एकाग्रचित्ते गुरु उपरि धर्म पोह धरतां कर्मनो क्षय कीधो केवल ज्ञान उपनो ज्ञान थको सर्व मार्ग देखावा मांड्यो तिवारें गजगति चालवा लागो तिवारे गुरु कहिवा लागा सही मारसारकेहवो निरतो चाले छे एहवी गति जाणी गुरे शिष्यने पूछ्यो अहो शिष्य तुं वाट देखे छे हां भगवान् हु सर्वदेखुं हुं सूक्ष्मवादरनी पिण विगत जाणीये छे तेहवे गुरें पूछ्यो कांई अतिशय शिष्य कहे तुम प्रसादे गुरु कहे प्रति पातीके अप्रतिपाती शीषा कहे अ प्रतिपाति एहवे सांभली गुरे चिंतव्यो एके वली छे हमे पापी रोषना वस थको केवलीनी अशातना कीधी तिवारे खांधा थी उतरी पगे लागी खमावतां गुरुने केवल ज्ञान उपनो एहवा सुशिष्य जोइये आपणाने गुरुनो कार्य साधे इति चन्द्ररुद्राचार्य कथा चयोदशमी गाथा उपरि जाणवी अथाये सूत्रमाह ना० अणपूछ्यो या० नबोले कि० थोड़ोइ सु० पूछ्यो पिण जि० झूठो व० न बोले को० क्रोधने फल लगडे

कोपि भवपरिणीतः सुहृत्परिवृतस्तत्रागत्य साधून् वन्दते कैश्चित्तस्मिन्नेवार्द्रास्येन प्रोक्तं अमुं प्रव्राजयत साधुभिर्न मित्यभिधाय गुरुर्दर्शितः तेपि गुरु समीपे गताः तथैव तैरुक्तं गुरुभिर्भूति मानयेति प्रोक्ते तेन नवपरिणीतेन हास्या देव स्वयंभूति रानीता गुरुभिर्बलादेव गृहीत्वा लुञ्चोचः कृतः शुद्धः खिन्नास्तदानष्टाः तस्य तु कृतलोचस्यलघु कर्म तयाऽतः परं मम प्रव्रज्यै वास्तु इति परिणामः सम्पन्नः ततस्तेनोक्तं कैलिः सत्यं भूतोऽथ अन्यत्र गम्यते गुरुराह अहो शिष्य साम्प्रतं रात्रिर्जाता अहं रात्रौ न पश्यामि तेनस्वस्कन्धे गुरुरारोपितः उच्च नीच प्रदेशे मार्गे वहता तेन गुरोः खेद उत्पादितः खिन्नेन तेन गुरुणाऽस्य शिरसि दण्डप्रहारा दत्ताः असौ मनसि एवं विचारयति अहो महाभाग्यं मये दृशो भवस्था प्रापितः इति सम्यग्भावयतः तस्य केवल ज्ञानमुत्पन्नं केवल ज्ञानबलेन समप्रदेश एव वहन् गुरुभिरेष उक्तः भारिः सार इति कौटिल्यः समो वहस्यसि तेनोक्तं युष्मत् प्रसादात्मे समं वहनं गुरुभिरुक्तं किं अरे ज्ञानं समुत्पन्नं तव तेनोक्तं ज्ञानमेव गुरुभिरुक्तं प्रतिपाति अप्रतिपाति तेनोक्तं अप्रतिपाति गुरु वसुहा मया केवली आशा तितः इत्युक्ता तच्छिरसि दण्डप्रहारोद्भूत रुधिरप्रवाहं पश्यतः पुनस्तत्त्यागमणं कुर्वतः केवल ज्ञानमापुरिति विनीत शिष्यैरीदृशैर्भाव्यं इति चण्डरुद्राचा र्यस्य कथा ।।

नापुट्ठो वागरे किंचि पुट्ठो वा नालियं वए कोहं असच्चं कुव्विज्जा धारिज्जा पियमप्पियं १४ सुविनीत शिष्यः अपृष्टः सन् किञ्चित् व्याकरणीयात् न किञ्चित् अपृष्टो वदेत् अथवा अपृष्टोऽल्पं पृष्टोऽपृष्टः सन् विनीतः किमपि न व्याकरणी यात् अपृष्ट अल्पमपि न ब्रूयादितिभावः अथ वा पृष्टः सन् अलीकं न वदेत् पुनः क्रोधं असत्यं कुर्यात् गुरुभिर्निर्भर्त्सितः कदाचित्सः क्रोधः स्यात्तदापि क्रोधं विफलं कुर्यात् अप्रियमपि गुरुवचनं प्रियमिव आत्मनोहित मिव स्व मनसिधारयेत् १४ अथ क्रोधस्य असत्यकरणे उदाहरणं ॥ यथा कस्यचित् कुल पुत्रस्य भ्रातावैरिणाव्यापादितः अन्यदा कुलपुत्रो जनन्या भणितः पुत्रत्वद् भ्रातृघातुकं वैरिणं घातय ततः स वैरी तेन कुलपुत्रेण शीघ्रं निजबलात् जीवग्राहं गृहीत्वा जननी समीपे आनीत भवतिस्म अरे भ्रातृघातक

अनेन खड्गे नत्वामङ्कहस्थि तेनापि उद्गमितं प्रचण्डं दृष्ट्वा भयभीतेन भणितं यत्र शरणागता न हन्यते एतद्वचं श्रुत्वा कुलपुत्रेण जननी मुखमवलोकितं जनन्या च सत्वमवलंब्य उत्पन्न करुणया भणितं हे पुत्र शरणागता नहन्यन्ते यतः शरणागयाण विस्सं भियाण पणयाण वसण पत्ताण रोगी अजुङ्गभाणं सप्पुरिसाणेव पहरन्ति१ तेन कुलपुत्रेण भणितं कथं रोषं सफली करोमि जनन्या उक्तं वत्स सर्वत्र न रोषः सफली क्रियते जननी वचनात् स तेन मुक्तः तयोश्चरणेषु पतित्वाचामयित्वा चापराधं स गतः एवं क्रोधमसत्यं कुर्यात् इति कुलपुत्रस्य कथा धारित्वा शिवमप्पियं एतत्पद कथा यथा वीतभयपत्तने एकदा महद् शिवमुत्पन्नं त्रयो मांत्रिकास्तत्रायाता राज्ञः पुरस्तै कथित वयं अशिवं उपशमयिष्यामः राज्ञा भणितं। केन प्रकारेण तेषां मध्ये एकेनोक्तं मन्यसिद्धं ममैकं भूतमस्ति तदत्यन्तं रूपवद्गोपुर रथादिषु भ्रमत्यः पश्यति स म्रियते यस्तत् दृष्ट्वाऽधोमुखः स्यात् स सर्वरोगै मुच्यते राज्ञा भणितं अलं अनेन अति रोषणेन भूतेन अथ द्वितीये मान्त्रिकेणोक्तं मम भूतं महाकायं लम्बोदरं विस्तीर्ण कुक्षि पञ्चशीर्ष एकपादं विकृतरूपं अट्टहासं कुर्वन् दृष्ट्वा योहसति तस्य शिरः सप्तधा स्फुटति यस्तु तद्भूतं धूप पुष्प स्तुत्यादिभिः पूजयति स सर्वरोगैर्मुच्यते राज्ञोक्तं अनेनापि भूतेन कृतं अथ तृतीयेन मान्त्रिकेणोक्तं ममाप्येवं विध भूतमस्ति परं प्रिया प्रियकारिणञ्चनं दर्शना देवरोगेभ्यो मोचयति राज्ञोक्तं एवं भवतु तथा तत्रगराशिवं उपशान्तं ततो कृपादिजनैः स तृतीय मान्त्रिकः एवं साधुरपि पूजानिन्दा प्रिया प्रियं सहेत उक्तञ्चलाभालाभे सुखेदुःखे जीविते मरणे तथा स्तुतिनिन्दा विधाने च साधवः समचेतसः१स्तुतिनिन्दादौ न रागद्वेषवान् साधुर्भवतीति इति त्रयोमांत्रिकाणां कथाअप्पाचे वदमे अप्पो अप्पाइ खलुदुहमो अप्पादन्तो

सूत्र नालियं वए। कोहं असच्चं कुव्वेज्जा धारेज्जा पियमप्पियं॥१४॥ अप्पाचेव दमेयव्वो अप्पाइ खलु दुहमो। अप्पादंतो

भाषा नहीं एतलेक्रोधने असत्य करे निःफल करे धा० खमे पि० इष्ट अनिष्ट गुरुनो वचन सांभलीने १४ कोहं असच्चं कु० ए पद उपरि रागद्वेष अण करवे कुल

सुही होइ अस्सिं लोए परत्थय १५ आत्माए वदमितव्य: वशीकर्त्तव्य: इइति निश्चयेन खलु यस्मात्कारणात् आत्मा दुर्दमो वर्त्तते आत्मानं दमन् जीव: सुखी भवति अस्मिन् लोके च पुन: परत्र परभवे च सुखी भवति १५ आत्मा दमने दृष्टान्त: यथा एकस्यां पल्ल्यां द्वौ भ्रातरौ तस्करतायां कौस्त: सार्थेन सह गच्छतां साधूनां वर्षाऋतु: प्राप्त: नच तत्र कोपि साधु भक्तोस्ति तेन साधवस्तस्करनायकयो: समीपेगता: साधु दर्शनेन तौ चौरनायकौ आनन्दितौ तान् प्रणम्य कथयत: किं प्रयोजनं भवतां साधुभिर्भणितं अस्माकं वर्षा सुविहर्तुं न कल्पते ततो वर्षावास प्रायोग्य मुपाश्रयं प्रार्थयाम: ताभ्यां च सहर्षं साधुना मुपाश्रयोदत्त: तत्र विश्वस्तास्तिष्ठन्ति साधव: चौरनायकाभ्यां भणितं अस्माकं गृहेषु सम्पूर्णं भक्तादि गृहीतव्यं साधुभिर्भणितं न कल्पते एकस्मिन् गृहे पिण्ड ग्रहणं साधुनां तत: सर्वेषु उचितगृहेषु विहरिष्याम: उपाश्रय दाने नैव भवतां महापुण्य सम्बन्धोजात: उक्तञ्च जीदेइ उवस्सयं मुनि वराण तव नियय जोग जुत्ताणं तेणं दिन्नावत्थव्वपाण सयणासणविगप्पा १ तव सञ्जम सज्झाओ नानाभासो जणो वयारोय जोसाहण मवगाह कारी सिज्झाय रोतस्स २ पावइ सुर नररिद्धीस् कुलप्पत्तीय भोगसामिद्धी निव्वरइभवमगारी सिज्झादाणेण साहूणं ३ इदं साधुवच: श्रुत्वा तौ अत्यन्त परितुष्टौ तेषां साधुना सुपदृवं रक्षत: विश्रामणादि भक्तिञ्च कुरुत: सुखेन साधुनां वर्षाकालोऽतिक्रान्त: गच्छद्भि: साधुभिस्तयोश्चौरनायक योरन्य व्रत ग्रहणाऽसमर्थयोर्निशाभोजन नियमदत्त: तयो रेव सुपदिष्टं मालिति महीयलं जामिणी सुरयणी अरा समन्तेणन्ति वित्थलन्ति अफुड़ं राईए भूञ्ज माणाउ १ गेहं पवोलि आउ हणन्ति वमणञ्च मत्थिया कुणइ जूआजलोयरन्तह कोलि अउ कुट्ठरोगञ्च२ वालो सरस्स भङ्गं कंटोलग्गद्गलं मिदारुञ्च तालं मिविन्धइ अली वञ्झण मज्झंमि भुञ्जंतो ३ जीवाण कुन्थुमाईण घायणं भायणधो अणाईसु इमा इरयणि भोयण दोसे कोसाहि उत्तरइ ४ अतोऽस्मिन् दृढ़व्रतेदृढ़ प्रयत्नैर्भवितव्यमिति भणित्वागता: साधव: तावपि चौरनायकौ सपरिवारौ कियन्मार्गमनुगम्य निवृत्तौ मुनि सेवया कृतार्थत्वं मन्यमानौ

पुत्र दृष्टांत जाणवो किणहीक गामें एक कुल पुत्र छे तेहनो भाई वैरीये विणास्यो तिवारे तेमा वेटाने कहे हे पुत्र ताहारा भाईना विणासणवालाने तुं विणास ते मातानो वचन लेइ तिणे लहडे वेटे आपणे वल करी भाईनो मारणहार जीवतोपकटि माता आगलि कह्यो मोरबंध बांधी खड्ग काढी बोल्यो भ्रात घातक तुझने आहण तिवारे वैरी भयभीत थके कहे जिहां शरणागत आयाने किम हिणये तिम आहण एहवो वैरीनो वचन सांभलीने वेटे माताने कह्यो माता महासवुरनो धणियांणी आपणा वेटाने कहे हे पुत्र आपणे सरणागत आवीने न हणीये जे भणी शास्त्रमे कहे छे यतः सरणागताण विसं भियाणं पणयाणं विसण्णाणं रोगीअ जंगमाणसप्पुरिसाने वपहरंति १ सत्पुरुषते एतेलाने परापर न करे एहवो वचन सांभली वेटे कह्यो हे मात उपनो क्रोप कोम सफल करं तिवारे मा कह्यो हे पुत्र सगले रोस सफल न करवो तिवार पछी तेणे आपणा भाइनो मारणहार वैरीने सन्मान देइ जी माडो घरे मूक्यो तिम वीजे जीवे रोस जपनो हुतो उपसमावे यतः उवसमेणहणकोहं उपने क्रोध चमाइं अस्त विफल करे इम कुलपुत्र दृष्टान्त १ धारिज्जावि यमप्पियंए उपरिकथा लोखीये छे रूडी वात ग्रहीये माठी छंडीये यथा वीत भय पाटणे अशिवसूगी जपने हुंते उदायन राजा कन्हे दिण मंत्रवादी आव्या राजायेतेवोलाव्या तुम्हे कुणछो तुम्हे स्युकरो छो तेहवे कह्यो अमे मंत्रवादी छा मंत्रवले भूत एक हित आवे नगर मांहिन मे अशीव सूगी नगर मांहि समावे तिवारे पूछे ते भूत तुमारा केहवा छे तिवारे ते मांहि पहिलो मंत्रवादी कहे हे राजा माहरो भूत अतिही रूपवंत सौध छे पिण ते भूतने उचो दृष्टे सांम्हो जोवे ते मनुष्य मरे तेजे भूत देखी नीचो जोवे तेहनो रोग जावे निरामय थावे एहवो वचन मंत्रवादीनो सांभली राजाइं विसर्ज्यो इणरो अमारे खपनथी राजाइं वीजो मंत्रवादी भूत वोलाव्यो ते कहिवा लागो माहरो भूत अतही कुरूप छे पिण तेहने देखीने न हसे मने मनुष्य ते भूतने खवे तेनीरोग हुइ अने जे निंदेते मरे राजाने पीछ विसरज्यो राजे वीजो मंत्रवादी वोलाव्यो ते कहे हे राजन् माहरो भूत कुरूप छे

तिष्ठतः अन्यदा ताभ्यां घाटीगताभ्यां बहु गोमहिषमानीतं अन्तरालमार्गे तत्परिवार पुरुषैः कैश्चिन्महिषो व्यापादितस्तद्भोजनाय सपरिवारौ तौ तत्रस्थितोकेचित्परिवारपुरुषामद्यानयनार्थं ग्राममध्येगताः महिषव्यापादकैः परस्परमितिविसृष्टं मांसार्थं विषं प्रक्षिप्यग्रामध्येगतेभ्योदीयतेतदा बहुगोमाहिषं भागे आगच्छति आत्मना इति विमृश्यते स्तथैवकृतं भवितव्यतावशेन ग्राम मध्येगतैरपि तथैव सञ्चिन्त्य मद्यार्थं विषं प्रक्षिप्तं तत्रागताः परस्परमिलिताः कूटचित्ताः सर्वेपितौ चौरनायकौतुनिः कूटौस्तः तावता सूर्योस्तं गतः तौ चौरनायकौ रात्रिभोजन नियमभङ्गभयेन न भुक्तौ अन्ये परस्पर दत्त विषसंयुक्त मद्यमांस भक्षणेन मृताः कुगतिं गताः तौ भ्रातरौ इहलोके परलोके च सुखीनौ जातौ रात्रिभोजनव्रत ग्रहणेन जिह्वेन्द्रिय दमनात् इति चौरनायक दृष्टान्तः वरंमे अप्पादन्तो संजमेण तवेणय माहिं परेहिं दम्मन्तो बन्धणेहिं वहेहिय १६ अथ किञ्चितयन् आत्मानं दमयेदित्याह संजमेन च पुन स्तपसा मया आत्मादान्तः वशीकृतो वरं भव्यः अत्रात्मा शब्देन देहः आत्मन आधार भूतत्वात् दांतः असंयम मार्गान्निषिद्धो भव्यः संयमेन समदशविधेन

सूत्र

सुही होइ अस्सिंलोए परत्थय ॥१५॥ वरं मे अप्पा दंतो संजमेण तवेणय। माहं परेहिं दम्मंतो बंधणेहिं

भाषा

पिण जे रूडो पाडुइटष्टि साहमुजोवे ते स्तवना करे तथा निन्दा न करे तोही तत्काल रोग ही मुकाई समाधि थाई एहवो वचन राजा सांभली मंत्रवा दीज परितुष्टमान हुवो राजाइ ते मान्यो तेणे नगर मांहि थी रोग दूर कीधो सर्वलोकने प्रेमवंत हुवो तो जे साधु होइ ते बीजा भूतनी परे स्तुति अने निंदा सांभली राग द्वेष न करे ते पूज्य थाइ तिम साधु पिणवेस रूप थी रहित अंगविभूषा नहीं पिण सर्वजनने कर्मादि कदर्थ थी मूकावे पोते पीण सुख पामे अपरने पिण सुखकारी सार पदार्थ संग्रह करवो जिम भूतनी परे इति मंत्रवादी दृष्टान्त सम्पूर्णम्। अ० इंद्रीनो इंद्रीरूपपोतानो आत्मा मन द० दमवो अ० आत्म हु० हुवे निश्चे दु० दोहिलो ते भणी आज दमवो अ० आत्माने द० दम्यो थको सु० सुखी थावे अ० इहलोकने विषे प० पर

लोकने विषे १५ व० प्रधान भलुं मे० सुभने अ० आपणो आत्माने द० दम्यो सं० संयमसतरे भेदे करी त० तपस्या बारे भेदे करी दमवो आत्माने म० रखे पाडुओ भूंडो अ० हुं प० अनेरे द० दम्यो थको ब० रासडी प्रमुख बांधणे करी लाकडीयादिकने वधे करीने गाथा १५ १६ मीज पर कथा लिखिये जिम उपदेस मालामांहि छे तिमज जिम चोर हुते आपणा कर्मना वस थको जिणे रसना इंद्रीये हुवीया हुआ ते दृष्टांत कहे छे एक पहाडना गालिमा विषे भाई चोर पल्लीपती तिहां रहे ते सदा चोरि करे नगर गाम मारे तिहां विहार करता वरसाताने धुरे साधु आव्या तिहां कोइ साधुनो भक्त श्रावक न थो ते भणी महात्मा चोर पल्लीपतिने मिथ्या महात्माने दर्शन पल्लिपति हरथा प्रणाम करी चोरे पूछ्यो हे भगवन् तमे अमां लगी किणकारण आव्या तमारे दर्शने घणो पुण्य थाय जे अमारी भाग्य दशा पूज्य वांदा तिवारे महात्मा बोल्या जे वरसाबे यतीनेहीडवुं नकल्पे ते भणी वरसाला योग्य वसती रहिवाने दोतो रहीये जोगवहीये तप करीये संयमनिरवांहि तेभणी शाला आपी घणो हर्ष पाम्या वलो कहे पूज्य आपणे घरे भात पांणी लेव्यो तुमारे लीधे अमने घणो लाभ थासी साधु कहे एकण घरे आहारे लीधो न कल्पे ते भणीसा भाला भजांणी जसी अने तुमे उपाश्रय दीधो तेहने घरे आहार लेवो शय्यातर घरनो आहार न लेवो उपाश्रय दीधो तेह थी तुमने मोटो लाभ उपनो जिम सिद्धांते कह्युं छे॥ यत: जोदेइमुणि वराणं उवस्सयं तस्सवइफलं होइ तवसंयमसज्झाए पावेइ सुर नररिद्धय १ एहवा ऋषिना वचन पल्लीपतिवे भाइ हर्षपाम्या रातिदिवस साधुनी सेवा करे एहवा ऋषीश्वर तपनियम करतां क्षमादि गुणवहता वर्षाकाल वीतो तिवारे साधुव्रतलेवाने विषे पल्लीपति बेभाईने हितोपदेश दीधो जेराचि भोजन न करिवो एहवो नियम देवा मांड्यो तेणे दाक्षिण्या लाज थी नान कह्यो नियम लीधो जतिये रात्रिभोजन नादेखता दोष॥ देखाड्या विहु लोके प्रतिबोध कहे यत: मेधापिपिलिकाहंति यूका कुर्याज्जलोदरं कुरुते मक्षिकावांतं कुष्ठरोगंच कोलिकं १ कण्टको दारुखण्डंच वितनो तिगलव्यथां व्यंजनां

तर्निपतित श्लविध्यति हृद्रोक २ गतिस्त्र विगले वालेश्वर भङ्गाय जायते इत्यादयो दृष्टिदोषा सर्वेषां निशभोजने ३ रात्रि जीमता जेहना पेट माकोडी जायतो बुद्धिजाये जो बोरनो कांटो अथ वावी जोइ दारुखंड कांटो जीमणमाहे आवेतो गले हुधा करे व्यंजन सालणा मांहे वीछुनीलोरी आवे तो तालुओ वीधे वालकेश जीमणमाहे आवेतो स्वरभंग थाई इम अनेक रात्रि भोजन नास गला दीठा दोषजाणवा अने जो रात्रि भोजन करे तो अवश्य राध्यो जोइये तिहां अंधारे अनेक जीवांनो विनाश हुवे एह भणी धर्मवंतने सर्वथा रात्रि भोजन न करवो वली शास्त्रमे कह्यो छे यतः उलुक काक मार्जार गृध्रसंवरशूकरा अहिवृश्चिकगोधाश्च जायते रात्रिभोजनात् १ इम शास्त्रोक्त प्रकारे रात्रिना घणा दोष कहिने वेभाईयाने नियमने विषे दृढ़चित्तकीना रात्रिभोजनानो नियमलीधो साधु वीहार करी चाल्या जतीनी सेवा करी आपणपुभलु मानता छे एहवे एक वारतो चोर धाडे गया हुता गांम भाजी गाई भे सटोर घणा आव्या ते पाछा आवतां विचाले महिष विणासवा माड्यो तेहनो आमीष केइलेवा लागा केतला एकपुरुष तिहां रह्या केतला एकमद्य लेवाने ग्राम माहि गया हिवे मांसने केलवणहारे एहवोचिंतव्यो अर्द्धमांसमाहे विषघातीगाम मांहेला जांणणहारने दीजे एतो मरे आपणे भागे घणाढोर आवे ते दुष्टबुद्धितिम भवितव्यतामा वशि थी गांव मांहिले जावणहारे लोभ थी एवो पापबुद्धिकीवी आपण अर्द्धमद्य मांहि विषघातीये आपणे नेढो रव हुत आवे एहवो वीमासीवीष घाल्यो जेहवे चोर सगला एकठा मीख्या एहवे सूर्य आथम्यो तिवारे ते वेभाई चोरे नायक गुरुनी दीधी आखडी रात्रि भोजन नोनेम संभारी भांजवाना भय थी अलगी जइवेठातेम जीम्या जे जीम्या ते विषना प्रयोग थी सार्थसर्वमरण पाम्या ते सगला कुमति पड़ता तेवे भाइने गुरुनी दीधी आखडी उपरि अतिहो भाव उपनो गुरु कने नियम लीधो ते जीवता रह्या कुसले घरे आव्या सुखी थया जीव चोरे रसेंद्री दमी ते सुखीया थया तिम पोतानी इंद्रीदम्या सुखी थाई इति चोर कथाः ॥१॥ वरं मे अप्पादंतोए उपर सिचानकहाथीनीकथा

लिखीयेछे जीम हाथीइ पोतानिइं द्रीइं जोती तिम जीतीये एक अटवी माहे हाथीयानो यूथ रहेछे ते यूथनो धणी महाविष थी नान्हा जन्म जातहाथी याने मारे हथिणीने उगारे मनमाहे चिंतवे रखेए मोटा थाये मुझने मारे माहरा यूथनाथथइ वैसे एहवा भय थी नान्हा२ कलभविणसे यतः सव्वं गोवंगविगत्तणाओ जगडण विगडणीउय कासीर जतीसीउ पुत्ताय पीयाकण्यकेउ१ कनककेतुराजा आपणा वेटाना सर्व अगोपंगच्छे दावी अनेक प्रकारनी वेदना कीधी नाक कान छेदावी पगहाथनी आंगुली छेदी राजलक्षणा भणी वेटाने वध्यां हुता माहरो राज्य लेसी इणे अभिप्राय जिमतेणे राजाइं राज्य वांछते जातमात्र विगत कीधा तिम तेणे हाथीइ आपणा बालकने विणसे एहवे एकदा कोई हथणीइं गर्भधर्यो त्यारे तिणे हथणीइं जाण्यो माहरे गर्भमे जन्महाथीनो होसे एवड़ हाथी विणाससे तेभणी कोणहीक उपाये हथणी गर्भराखवा भणी पग दूखनो मीसकरी हलुवे२ यूथ थी पाछलो होंडे किनारे एक दीने आवी मोले किनारे वेदीहाडे मिले इम करी तिण हथणीये हाथीयो जन्मो तेहवे तीण हथणीयेताप सास्रमनिर्जन जाणीगुप्तस्थानक वंसजालमांहे हाथीयोजन्मो तेहवे तिण हथणीये तापसास्रमनिर्जनजाणी तीमहाथी पिण सुंड भरी वृक्षनो मूले पांणीनामे तेभणी तेतापसासीचानिक नाम दीधो तेवय प्राप्ते सवलहाथी थयो केतले काले तेणे हाथी पिताने यूथसहित दीठो मांकने पूछ्यो मायेसकल वृत्तांत कह्यो ते समाचारपुछी मनमांहिरोस धरी सिंचानके आपणे पितानेहणिनेयूथनोधणीथयो सर्वहथणीयाने आंणमनावीपिणमनमाहिंरोस राख्यु जेवलो एणे आश्रमे हथणी फेरप्रसवसो तापसराखसे तो मुझने मारसे एहवोविचारी तापसास्रमविणास स्यू केतलाएकराख्या वैर कारीथइमीठानीपरे ठामने विणासे ते तापस महादूखीया थया फलफूल लेइन सके तिवारे जाण्यो ए कुपावे माहु करे ते भणी फल लेई राजा श्रेणिक पासे आव्या राजा ने कह्यो हे राजा न सर्वलक्षणेपि सिंचानकनामे हाथी ते आणीनेस्तंभे वंधो जीम अमेसुखे रहीये राजाये आणीयांस्तंभे वांध्यो तिवारे तेतापसहसिदा

लागा किमवयरकरस्यो हे हस्ती राजा ताहरो वल किहां गयो ते अवीतनो फलपाम्यो एवचनसांभली हाथीने रोस चढ्यो आलान भांजसांकलतोडता थसाने पूठे धायो तापसना आश्रम विणास्या सगलाइ तापस हत प्रहत कीधा वली राजा श्रेणिक तिमज पकडावाना उपाय कस्या पिण हाथी वसिनावे तेणे प्रस्तावे तेणे राज्यनी गोत्रजादेवी तेणे आवी हाथी समझाव्युं अहो हस्ती राजा गजगतिनाचालणहार सर्वलक्षण संपूर्ण सांभली रायने स्यूं माह करेछे पूर्व भरयंभारो चंपा एहवे नामे नगर वसु नामे विप्र ते महाधनवंत नित्य सहस्र भोजन करे अने वरस प्रतियाग करावे तेहवे जालववाएकर राख्यो जे उगरता भात पाणी लेजे अने महीने रूपीयोइमते धरती समारि ब्राह्मण जीमे तिहांखानमंजार आवता वारे पिण ते धनदेव आवक छे तेणे कह्यो पात्र दान दीधे इम लाभे छे वसु कहे ब्राह्मण ते पात्र धनदेव कहे पात्र ते साध वसु न माने ते धनदेव साधूने आपणे घरे तेडी भातपांणी पड लाभ्या तेहना पुण्य थी मरी धनदतनो जीव श्रेणिकने घरे नंदा राणीनो पुत्र नन्दखेण हूओ ते दानफल भोगवेछे सुपात्रनो फल थोडोई अनन्त गुण थया अने तेहने वसु धणी हो दीधो पिण अज्ञानना वस थी सिंचानकहा थी थयो ते सम्बन्ध सांभली जातीस्मरण उपनो आपदामे भलो विवेक उपनो आपणपे जिहां रायनी हस्तिशाला छे तिहां आवीउभो रह्यो प्रभाति समे राजायें हाथी आण्यो सांभलीने वधाव्यो अनेक मङ्गलीक करी पाट हस्ती थाप्यो एकदा प्रस्तावे इन्द्र विहल्ल कोणिकने विरोधेनासो सिंचानिक लेई विशालाइं गया चेडे महाराये राख्या कोणिके विसाला वीटी मनुष्य कोडी मरण पामि पिण विशालाइं लेवाइं नही नित्य सिंचानकके चढी रासी वाह दीये कोणिकना कटक मंत्री स पडे अने ३२ सहस्र हाथी सणा मद गलित थाये कोणिक राजा अनेक उपाय कस्या पिण हाथी वसिनावे जे कूडे खेठे सर्व ज्ञान करी जाणे तिवारे ते उपाय सर्वविफल थाये कोणिकनो कटक दहिनो परे विलोयो तिवारे कोणिके कह्यो जे कोई हाथीने तेहने मारे तेहने लक्ष सुवर्ण आपु तिवारे एकणसुभटहां भणी एकामहुं करिस्युं इम

आत्मा पञ्चेन्द्रियरूपः साधुमार्गे नेतव्यः यथा दुर्विनीतो अश्वो वृषभोवा उन्मार्गात् वाजनकेन न तोदन काष्ठेन मार्मेनीयते तथा यमात्मा पौरुषेयः पुनर्मनसि एवं चिन्तयेत् अहंपरैः अन्यलोकैर्बन्धनैः शृङ्खलादिभिः च पुनर्बधैर्लकुच्यं कुशचपेटा वाजनकादिभिर्दमितो मा भवेयं यदा अन्ये मम ताडना तर्जनादिभिर्दमनं करिष्यन्ति तदा मम श्रेयो नास्ति यदुक्तं सहकलेवर खेदम चिन्तयन् स्वयमताहि पुनस्तव दुर्लभा बहुतरच्च सहि असि जीवरे परवशेन च तच्च गुणोस्तिते इत्यादि चिन्तया आत्मावशीकर्त्तव्यः १६ अत्र सिद्धानक दृष्टान्तः एकस्यां अटव्यां महत्तरं गजयूथं वसति यूथाधिपतिर्जातं कलभकं विनाशयति अन्यदा तत्र एका करिणी सगर्भिणी जाता एवं चिन्तयति यदा कथमपि गजबालको जायते तदा अनेन विनाश्यते ततः सा करिणी यूथादपसरति यावता यूथाधिपतिना यूथ मवलोक्यते तावता द्वितीये तृतीये दिवसे सा यूथमध्ये गत्वा मिलति एवं कुर्वत्या तयाऽन्यदा ऋषाश्रमपदं दृष्टं सा तत्र आगता गुप्त स्थाने प्रसूता गजकलभोजातः स गजः कुमारैः सह आरामान् सिञ्चति तत स्तापसैस्तस्य सेचनक इति नाम कृतं स वयःस्थो जातः भ्रमन्तं यूथाधिपतिं दृष्ट्वानवोदित बलः समारितवान् स्वयं यूथाधिपतिर्जातः तापसा श्रम मपि समूलं विनाशितवान् मन्मातेवाऽन्या करिणी अन्यं प्रच्छन्नं मातिष्ठतु इतिविचारितवांश्च ततस्ते रुष्टा ऋषयः पुष्प फलपूर्ण हस्ताः श्रेणिक राज्ञः पार्श्वेगताः कथितवन्तैः सर्व लक्षण संपूर्णोहस्ती सेचनक नामा वने तिष्ठति ततः श्रेणिकेन स्वयं तद्वने गत्वा महता बलेन गृहीत्वा आनीय स आलानस्तम्भे बद्धः ऋषिभि स्त्वागत्येतिनिर्भर्त्सितः गजराजक्रते शौण्डीर्यं गतं प्राप्तं त्वयाऽद्य विनय फलं इति श्रुत्वा स गजः प्रकामं रुष्टः स्तम्भं भंक्त्वा तेषां पृष्ठौ धावितः ते सर्वेहत प्रहताः क्षताः प्राप्तोटव्यां भग्नाः पुनरपि तेषामाश्रयाः पुनः श्रेणिकः तद्गज ग्रहणाय गतः पूर्व भवसङ्गत देवेन गजयोक्तं बलपरेभ्यो दमनात् स्वयं दमनं वरमिति तद्वचः श्रुत्वा स्वयमागत्यालानस्तम्भमाश्रितः यथाहि अस्य स्वयं दमनाद्गुणो जातः तथा

सूत्र

भाषा

ज्येषा मपीति पड़िणीयच्च बुड्ढाणं वाया अदुव कम्मुणा आवी वा जइ वा रहस्से नेव कुज्जा कयाइवि १७ अथ पुनर्विनय शिक्षामाह ॥ च पुनर्बुद्धानां आचार्याणां प्रत्यनीकं शत्रुभावं वाचा वचनेन कृत्वा न कुर्यात् त्वं किं जानासि इत्यादि रूपेण निर्भर्त्सनां न कुर्यात् अथवा कर्मणा क्रियया संस्तारको लङ्घनेन चरणादिना सङ्घट्टनेन अविनयं न कर्यात् तदपि आवी इति लोकसमक्षं यदिवारहस्यं एकान्ते कदापि सुशिष्यो गुरुभिः सह

वहेहिय ॥१६॥ पड़िणीयंच बुड्ढाणं वाया अदुव कम्मुणा। आवीवा जइवा रहस्से नेवकुज्जा कयाइवि ॥१७॥ न

कहि वीडो लोधो हाथीने अरथे अनेक पास मांड्या कण्टकगर्त्ता विषमिश्र फलवाणी त्रिणकोधा पिण ते सर्व विफल नित्य हल्लविहल्ल उपद्रव कटक माहि करे तिवारे तेणेपुरषेंप्रच्छन्न खाई खणावी ते मांहि अग्निभरि उपरि सिचत्रणपाथरया तिणे करी कोई न जाणे एकदिननाल यंत्र राख्या एक दिशि सिंह राख्या एक दिसि मनुष्य हुसीयार रहे एहवे सन्नद्धबद्ध हुई हल्लविहल्ल दोनु भाई सिचानक चढ़ी पूर्ववैर कटकमाहे आव्या तेणे समे हाथी पूरवदिसी रूधो जाणीपगम उपाडे तिवारे अंकुस हाथी ठेले पिण हाथी न चाले तिवारे हल्ल कहे अहो हाथी सिचानक अमने इण वेला तूपिण छे हथ्थे छे तो कुण भलो थासी एहवो सांभलि हाथी चिंतव्यो ए अज्ञान थका न जाणे तिवारे वचन संभाखं अप्पाचेवदमेअव्वो आपणो आत्मा दमीजे परने दमीये थू थाई अभीमानभावसथी हल्लविहल्ल भाईने उतारी पोते अग्नि माहे झंप्यो मरीने देवगति पामि हल्लविहल्ले अतिदुःख कीधो वयरागे महावीरस्वामी पासे दीक्षा लीधो सुख पाम्या इम आपणो आत्मा दम्या गरज सरे इति सिचानक कथा संपूर्णम् ॥१॥ प०प्रत्यनीक पणो वैरीपणो वु० गुरुनो वा० वचने करी गुरुने शिथ इम कहे ते सुझने विपरीत अर्थ कह्यो अ० अथवा गुरुनो संथारादिक चांपे ते कार्ये करी प्रत्यनीक पणो हुइ प्रगट लोक देखता ज० जो वा० अथवा र० एकान्ते गुरुनो विपरीत पणो ने० नरके क० कठिन वचने करीने सोखामणदेतापिण १७ न० गुरुने समीपे समीपंक्तिन बेसे

शत्रुभावं न कुर्यादित्यर्थः शत्रोरपि गुणग्राह्या दोषावाच्यं गुरोरपि इति कुमति निरासार्थं कदापि नैव शब्दस्य ग्रहणं १७ न पक्षओ नपुरओनैव किञ्चाण पिट्ठओ न जुञ्जे ऊरुणाऊरुं सयणेनोपरिस्पृशे १८ अथा सनस्य विधिमाह। विनीतः साधुः पक्षतो न निषिदेत् पंक्ति स मावेशात् गुरुणा सहस मानत्वं स्यात् तस्मादुरोर्बाहुनासह बाहुं कृत्वा न तिष्टेत् पुनर्गुरुणां पुरतोऽग्रतोपि न निषीदेत् वन्दनां कुर्वतः पुरुषस्य गुरुणां मुखावलोकनं न स्यात् कृतानां आचार्याणां पृष्टतोपि न स्थातव्यं गुरुशिष्ययोः उभयोरपि मुखादर्शनेन तथा विधरसवत्त्वाभावः स्यात् न च पुनर्गुरुणां ऊरुणा ऊरुद्वयासह ऊरुऊरुं युञ्जेत् संघट्टयेत् अत्यासङ्गात् अविनयः स्यात् पुनः शिष्यो गुरुणां वचन शयनेशय्यायां शयानः सन् आसीनोवान प्रति शृणुयात् गुरुभिरुक्ते सति शय्यायां स्थिते नैवशिष्येण एवं कुर्म इति न वक्तव्यं किन्तु गुरुणां समीपे आगत्य वचन श्रोतव्यं इत्यर्थः १८ नेव पल्हत्थियं कुज्जा पक्खपिण्डच्च संजये पाए पसारिए वावि नचिट्ठे गुरुणन्तिए १९ पुनरासन विधिमाह शिष्यः गुरोः समीपे पर्यस्थिकांनैव कुर्यात् जङ्घो परिपादमोचनं न विधतीत च पुनः पक्षपिण्डं जानु जङ्घोपरि वस्त्र वेष्टनात्मिकां योगपट्टात्रयिकां अथवा बाहुद्वये नैवकाय बधात्मिकां गुरुणां पार्श्वेन कुर्यात् वा शब्दः पुनरर्थे पुनर्गुरुणां अन्तिके

सूत्र

पक्खओ न पुरओ नेव किञ्चाण पिट्ठओ। न जुंजे ऊरुणा ऊरुं सयणे नो पडिस्सुणे ॥१८॥ नेव पल्हत्थियं कुज्जा पक्खपिंडंव संजए। पाए पसारिए वावि न चिट्ठे गुरुणंतिए ॥१९॥ आयरियेहिं वाहित्तो तुसिणीओ न कयाइवि।

भाषा

न० गुरुने आगलिन बेसे ने० निषेधार्थ कि० आचार्यने पि० पूठे न बेसे न० संघट्टो नकरे उ० पोतानो साथले करि ऊ० गुरुसाथलने स० संथारादिकने विषे बेठो थको गुरुने उत्तर न दिये १८ ने० ने गुरुने समीपे वस्त्रनो पालठीवालीने कु० न बेसे प० वाहनो पालठीवालीने पिण नबेसे संयतीइं साधु

सम्मुखं वा पादौ प्रसार्य न तिष्ठेत् २० आयरिएहिं वा हिंतो तुसिणीओ न कया इवि पसायपेही नियागट्ठी उवचिट्ठे गुरुं सया २० पुनः सुशिष्यः आचार्यैर्गुरुभिर्व्याहृत आहूतः सन् तूष्णीको न भवेत् अत्र कदापि शब्दोच्चारणावस्थायां अपि गुरुभिरामंत्रितः शब्दो सत्यां मौनं कृत्वायुक्तमशुद्धं न कुर्यादित्यर्थः कथं भूतः सुशिष्यः प्रसादप्रेक्षी प्रसादं गुरुणां स्नेहं प्रेक्षीतुं शीलं यस्यसः प्रसाद प्रेक्षीयतः अन्येषु शिष्येषु सत्सु गुरवो मां शब्दयन्ति ततो मम महद्भाग्यमिति मनसि चिन्तयति पुनः कथं भूतः सुशिष्यः नियागट्ठी मोक्षार्थी विनयस्य मोक्षकारणत्वात् सुशिष्यः अनेन विधिनागुरुं सदा उपतिष्ठेत् सेवेत २० पुन र्विनयशिक्षां वदति आलवन्ते लवन्ते वा न निसीइज्ज कयाइवि चइज्जण आसणं धीरो जओ जुत्तं पडिस्सुणे २१ धीरो बुद्धिमान् यतो यत्नवान् सन् शिष्यो यद्विधेयं कार्यं गुरुभि रुपदिष्टं तत्कार्यं प्रतिशृणुयात् अङ्गी कुर्यात् पूर्वं गुरौ आलपति सति ईषत् वदति सति अथवा गुरौ लपति सति वारं २ कथयति सति सुशिष्यो न निषीदेत् गुरुणा कार्ये उक्ते सति आसनं स्वस्थानस्तस्माधीरोधैर्यवान् यत्नेन एकाग्रचित्तेन यत् गुरुणा कार्यं उक्तं भवेत् तत्कार्यं अङ्गी कुर्यात् इत्यर्थः २१ आसणगओ न पुच्छेज्जा नेवसिज्जा गओ कया आगम्म कुडुओ सन्तो पुच्छिज्जा पंजली उडो २२ आसने गतः स्वस्थाने स्थित एव सुशिष्यो गुरुं प्रति सूत्रार्थादिकं न पृच्छेत् तथा पुनः शिक्षाकृतो रोगाद्यपद्रवं विना कदापि शयानः

पसाय पेही नियागट्ठी उवचिट्ठे गुरुं सया ॥२०॥ आलवंते लवंतेवा ननिसिज्ज कयाइवि। चइज्जण आसणं धीरो

प० प्रसन्नता पसारिने पिण न वेसेवा० अथवा न० इमनरहे गुरुने १८ समीपे आ० गुरुने एकने वा० बोलाव्यो थको तु० अण बोल्यो न० रहे क० कदाचित् रोगावस्थाइ पण प० प्रसाद कीधो सुभ जपरे पे० उ० इम जाणे नि० मोक्षार्थी थको इम रहे गु० गुरुने समीपे स० सदा कालने २० आ० गुरुने एकवार बोलायो अथवा स० वारंवार बोलाव्यो थको न० बेसी रहे क० कदाचित् व्याख्याना दिव्याकुल थयो च० सुकीने आ० आसण धी० बुद्धि

सूत्रादिकं न पृच्छेत् तर्हि किं कुर्यादित्याहगुरोः समीपं आगत्य उत्कुटुको सुखासनः कारणतः पाद पुच्छनादिस्थः सन् शान्तो वा प्राञ्जलिर्वाञ्जलिः सूत्रार्थादिकं पृच्छेत् २२ एवं विनय जुत्तस्स सुत्तं अत्थंच तदुभयं पुच्छमाणस्सासी सस्स वा गरिज्जाजहासुयं २३ आचार्य एवं अनुना प्रकारेण विनययुक्तस्य शिष्यस्य सूत्रं अर्थंच तत् उभयं सूत्रार्थं पृच्छमानस्य उभयं पूर्वोक्तं सूत्रार्थं व्याकुर्यात् वदेत् विनयवतः शिष्यस्यापे यथा श्रुतं गुरु पर म्परातो यथाज्ञातं सूत्रार्थं गुरुः कथयेत् इत्यर्थः २३ मुसं परिहरे भिक्खू नयउ हारिणिं वए भासादोसं परिहरे मायंच वज्जए सया २४ भिक्षुः

जओ जुत्तं पडिस्सुणे ॥२१॥ आसणगओ नपुच्छेज्जा नेवसेज्जागओ कयाइवि। आगम्मु क्कडुओ संतो पुच्छेज्जा पंजली उडो ॥२२॥ एवं विणय जुत्तस्स सुत्तं अत्थंच तदुभयं। पुच्छमाणस्स सीसस्स वागरेज्ज जहा सुयं ॥२३॥ मुसं परिहरे भिक्खू नय ओहारिणि वए। भासा दोसं परिहरे मायंच वज्जए सया ॥२४॥ नलवेज्ज पुट्ठो सावज्जं

वंत अ० जे कोई गुरु आदेश दीये ते आदर पर थको प० करे २१ आ० पोताने आसण बैठो न० न पूछे गुरुने सूत्रादिक काई एक ने० संथारे बेठो न पूछे कदाचित् बहु श्रुतिपणो आ० गुरुनेइ समीपे आवीने उ० ऊकडु थयो छे पु० पूछे सूत्रादिक पं० बेहाथ जोडीने २२ ए० एणी परे वि० विनयवंत शिष्यने सु० सूत्र अने अ० अर्थ त० तेविहे पु० सूत्रार्थ पूछता थका सि० विनीतशिष्यने वा० सूत्रार्थ कहे अ० जिम गुरु समीपे सांभल्यो हुंतो तिम२३ वली विनीत शिष्यने वचन विनय कहे छे मु० मृषा प० वर्जे भि० साधु न० निश्चे करी भाषा वा० न बोले भा० भाषाना दो० दोष प० परिहरे मा० माया च शब्द थकी क्रोधादिक व० वर्जे स० सदाइ २४ न० बोले पु० पूछ्यो थको सा० सावद्य न० निरर्थक प्रयोजन विना न बोले पर नो मर्म न

साधुर्मृषा भाषां परिहरेत् च पुनः औदारिणिं अवधारिणीं निश्चयात्मिकां एवं एवेति रूपां भाषां न ब्रुवीत भाषादोषं सावद्यानुमोदनादिकं परिहरेत् च पुनर्मायां वर्जयेत् एकस्या मायायाग्रहणेन अन्येषामपि क्रोधमान लोभादीनां ग्रहणं सर्वान् कषायान् परिवर्जयेत् कषायाणां वर्जनात् मृषा भाषायाः वर्जनं स्यादेव कारणाभावे कार्याभावः २४ नलवेज्ज पुट्ठो सावज्जं न निरट्ठं न मम्मयं अप्पणट्ठा परट्ठा वा उभयस्सन्तरेण वा २५ पुनः साधु पृष्टः सन् सावद्यं स पापवचनं नलपेत् न भाषेत निरर्थकं वचनञ्च न आलपेत् न च मर्मकं मर्मरूपं साधुर्न ब्रूयात् म्रियतेऽनेनेति मर्म लोक राजविरुद्धादिकं अथवा मर्मणि गच्छतीति मर्मगं यस्मिन् कर्मणि प्रकटीभूते सति मनुष्यस्य मरणमेवस्यात् तदपिवाक्यं आत्मार्थं वाऽथ वा परार्थं वाऽथवा उभयार्थं अथवा अन्तरेण प्रयोजनं विनापि च न वदेत् इत्यर्थः २५ स्वगत दोषत्यागं उक्त्वा उपाधि कृतदोषत्यागमाह समरेसु अगारेसु सन्धीसुय महापहे एगोए गत्थिए सिद्धिनेव चिट्ठे न संलवे २६ एतेषु स्थानेषु एकः एकाकी सन् साधुरेकाकिन्या स्त्रिया सार्द्धं न तिष्ठेत् न च एकाकी साधुरेकया कामिन्या सहसं लपेत् तानि कानि स्थानानि समरेषु गर्दभकुटीरेषु लोहकारशालासु वा तथाऽगारेषु शून्यगृहेषु तथा सन्धिषु गृहद्वया न्तरालेषु तथा महापथेषु राजमार्गेषु अत्र एकस्याग्रहणं अत्यन्त दुष्टत्व प्रतिपादनार्थं२६ जं मे बुद्धाणुसासन्ति सीएण फरुसेण वा ममलाभुत्तिपेहाए पयओतं पडिस्सुणे २७ अथ गुरुभिः शिक्षार्थं शिक्ष्यमाणः शिष्यः किं कुर्यादित्याह बुद्धा गुरवः यत् मे ममसौतेन सौतलवचनेन वाऽथवा परुषेण

सूत्र

ननिरट्ठं नमम्मयं । अप्पणट्ठा परट्ठावा उभयस्संत रेणवा ॥२५॥ समरेसु अगारेसु संधीसुअ महापहे । एगोएगि

भाषा

बोले अ० आपणा आत्मा अर्थे वा० अथवा प० पर आत्माने अर्थे उ० अर्थ विना निरर्थक अने परनो मर्म न बोले २५ स० लोहार प्रमुखनी शालाने विषे अ० सूना घरने विषे सं० वेघर विषे जे आंतरु छुद्र ते संधि छुवे म० राजमार्गने विषे ए० एकलो साधु ए० एकला स्त्रीसंघाते ने० न

कठोरवचनेन अनुशासति शिक्षां प्रयच्छन्ति तत् ममलाभुक्ति ममलाभाय अप्राप्तवस्तु प्राप्तये भविष्यति इति प्रेक्षया इति बुद्ध्या प्रयतः प्रयत्नवान् सन् शिष्यो गुरुवचनं प्रतिशृणुयात् अङ्गी कुर्यात् न च गुरूणां कठोरवाक्यात् क्रोधं कुर्यात् २७ अणुसासणमोवायं दुक्कडस्स य चोयणं हियन्तं मन्नई पन्नो वेसं होइ असाहुणे २८ पवत्ति प्रज्ञावान् प्राज्ञः शिष्यः उपाये मृदुपरुषणादौ भवं औपायं गुरुशिक्षावाक्यं तथा च पुनः दुःकृतस्य प्रेरणं हा किमिदं दुष्टं कर्मकृतं इत्यादिरूपं तद्वचनं हितं इहलोक परलोक सुखदं मनुते असाधुर्णोऽसाधोः कुशिष्यस्य तत् गुरूणां परुषवाक्यं द्वेष्यं द्वेषोत्पादकं भवति २८ इममेवार्थं पुनर्दृढी करोति। हियं विगय भया बुद्धाफरुसंपि अणुसासणं वेसतं होइ मूढाणं खंतिसोहि करं पयं २९ विगतभयाः सप्तभय रहिताः बुधाः ज्ञाततत्त्वा एतादृशाः शिष्याः आचार्य कृत अनुशासनं परुषं अपि कठोरमपि हितं मन्वते मूढानां मूर्खाणां कुशिष्याणां क्षान्तिं क्षमाकरं शोधि

सूत्र

त्थिए सद्धिं नेव चिट्ठे न संलवे ॥२६॥ जंमे बुद्धाणु सासंति सीएण फरु सेणवा। ममलाभोत्ति पेहाए पयओत्तं पडिस्सुणे ॥२७॥ अणुसासण मोवायं दुक्कडस्स य चोयणं। हियं तं मन्नई पन्नोवेसंहोइ असाहुणो ॥२८॥ हियंविगय

भाषा

रहे ऊभो न० बोले नही २६ जं० जेम० सुझने गुरु अ० ज्ञानादि आचार सीखवे सी० सकोमल वचने करी वा० अथवा क० कठिन वचने करी शीख दीये के म० माहरे लाभने अर्थे दीइं के पे० एहवो बुद्धिइं करी प० आदर पर थको प० गुरुनी शीख प्रमाण करे २७ अ० गुरुनी सीखमो० सुकुमाल कठिन भाषाये ऊपाये करी दु० भूंडो कांइक आचर्या थकी चो० तेहने सीखनो देवो चो० प्रेरवो हि० हितकारी त० तेगुरुनी सीख म० माने प० प्रज्ञा वंत वे० वेष होइ थाइ अ० साधु अविनीत मूर्खने सीख देतां २८ हि० हितकारी माने विजे साधु सात भय रहित हुइ वु० तत्वना जाण हुइ फ०

करं आत्मशुद्धे रुत्पादकं पुनः पदं ज्ञानादिस्थानं एतादृग्गुरुणां शिक्षावचनं ईर्थं ईषहेतुकं भवति २८ आसणे उवचिट्ठेज्जा अणुच्चे अकुएथिरे अप्पुट्ठाई निरुट्ठाई निसी इज्जप्प कुक्कए ३० सुशिष्यः एतादृशे आसने उपतिष्टेत् कीदृशे आसने तदाह अनुच्चे द्रव्येण भावेन अनुच्चे गुरोरासनात् हीने पुनः अकुचे चोल्लकादि शब्दरहिते तादृशस्य आसनस्य शृङ्गाराङ्गत्वात् पुनः स्थिरे आसने समपादे तिष्ठेत् अथ स साधुरीदृशे आसने कीदृशः सन् तिष्ठेत्तदाह अप्पोत्थायी कार्ये सत्यपि अल्प मुत्तिष्ठतीत्येवं शीलोऽल्पोत्थायी मुहुर्मुहु रासनान्न उत्तिष्ठेत् पुनः कीदृशो निरुत्थायी निमित्तं विनानोत्तिष्ठेत् स्थिरं तिष्ठेत् इत्यर्थः पुनः पुनरुत्थान शीलस्य साधुत्वं न भवेत् पुनः स साधुकीदृशो भवेत् अल्प कुक्कचो भवेत् हस्तपादशिरः प्रमुख शरीरावयवान् अधुत्वानो निश्चलस्तिष्ठेत् इत्यर्थः ३० चरणे विनयरूपामेषणामाह कालेण णिक्खमे भिक्खू कालेणय पडिक्कमे अकालञ्च विवज्जित्ता कालेकालं समा

सूत्र

भया बुद्धा फरुसंपि अणुसासणं। वेसंतं होइ मूढाणं खंति सोहि करं पयं ॥२९॥ आसणे उवचिट्ठेज्जा अणुच्चे अकुए थिरे। अप्पुट्ठाई निरुट्ठाई निसीएज्ज पकुक्कुए ॥३०॥ कालेण निक्खमे भिक्खू कालेणय पडिक्कमे। अकालंच

भाषा

कठिन पिण अ० सीख देतां हितकारी माने वे० हेष कारणी तं० तेसीख हो० इह मूर्खने खं० सीख क्षमा अने सोममने निर्मलकारी प० ज्ञानादि गुरुनो स्थानक २९ हि० अ० पाट प्रमुख आसणने विषे से अ० गुरुना आसण अ० शब्द अणथा ते वि० निश्चल आसणने विषे बेसे अ० प्रयोजने पिण थोडो उठे नि० प्रयोजन विना न उठे न बेसे अ० अणहलावतो थको हाथ प्रमुख ३० हिवे विनित शिष्यने एषणासमिति कहे छे का० कालवेलाइ भिक्षाने अर्थे नि० जाइ गोचरी भि० साधु का० कालवेलाइ करीप० गोचरी थी पाछो वले तीजीपोरसीइ० उपाश्रयआवे च पुनः वलि अ० आकालव० वर्जीने

यरे ३१ काले प्रस्तावे भिक्षुः साधुर्निक्रमेत् भिक्षार्थं निर्गच्छेत् च पुनः काले एव प्रतिक्रमेत् आहारं गृहीत्वा स्वस्थानाय पश्चाद्दा गच्छेत् अकालं अप्रस्तावं विशेषेण वर्जयित्वा क्रियाया असमयस्थत्वात् काले क्रिया योग्य प्रस्तावे एव कालं तत्समय योग्य क्रियासमूहं समाचरेत् कुर्यात् ३२ परिवाडीए न चिट्ठेज्जा भिक्खू दत्तेसणचरे पडिरूवेणएसित्ता मियंकालेण भक्खए ३१ भिक्षुः साधु परिपाट्यां गृहस्थ गृहे जीमन वारादौ भोजनस्थित पुरुषाणां पंक्तौ न तिष्ठेत् तत्र भिक्षोः अप्रीतिमद्धादि दोष सम्भवात् पुनर्भिक्षुः साधुः दत्ते दाने गृहस्थेन दीयमाने आहारदाने एषणाञ्चरेत् आहारदोष विलोकनं कुर्यात् न तु जिह्वालौल्येन स दोषाहारं गृह्णीयात् तत् शुद्धं आहारं प्रतिरूपेण सुविहित प्राचीन मुनीनां रूपेण यथा पूर्वाचार्यैस्सविरकल्पैः साधुभिः पात्रे आहारं निर्दोषं गृहीतं तथा गृहीत्वा तदपि आहारं मितं स्तोकं स्व कुक्षि पूर्त्तिमात्रं गृहीतव्यं अमितभोजने बहुदोष सम्भवात् एवं विधिनाहारं आनीय कालेन नमस्कारपूर्वक प्रत्याख्यान पारण समयेन सिद्धान्तोक्त विधिना भक्षयेत् आहारं कुर्यात् इत्यर्थः ३२ पुनर्गृहस्थ गृहे

सूत्र

विवज्जेत्ता काले कालं समायरे ॥३१॥ परिवाडिए न चिट्ठेज्जा भिक्खू दत्ते सणंचरे । पडिरूवेण एसित्ता मियं कालेण भक्खए ॥३२॥ नाइदूर मणासन्ने नन्नेसिं चक्खुफासओ । एगो चिट्ठेज्ज भत्तट्ठा लंघित्ता तं नइक्कमे ॥३३॥ नाइ

भाषा

का० क्रियाने अवसरे का० जे अनुष्ठान जेणिवे लाइं करिवो छे स० समाचारे ३१ प० जीमवा पांत बेठी हुइ तिहांजभो न रहे ते भिक्षुने अर्थे भि० साधु प० दातारनो दोषुं ए० निर्दोष आहार लेवानी एषणाने विषे च० विचरे प० साधुने वेसे ध० भिक्षागवेषिने मि० मावाइं का० प्रस्तावे सिद्धा न्तोक्तविध जिम छे तिम भ० जिमे ३२ ना० भिक्षाचर जभो होइ तिहां अतिदूर जभान रहे अतिढू कडो जभो न रहे न० भिक्षारीनो तथा गृहस्थ

आहारग्रहण विधिमाह नाइ दूरमणा सन्ने नन्ने सिच्चक्खु फासओ एगो चिट्ठेज्ज भत्तट्ठा लङ्घित्तातं न इक्कमे ३३ साधुर्गृहस्थ गृहेनअति दूरन्तिष्ठेत् पँवं समागत अपर भिक्षूणां निर्गमननिरोधसम्भवात् आहार दूषणस्य अदर्शनाच्च पुनस्तथा अनासन्नस्तिष्ठेत् आसन्नेन तिष्ठेत् अपर भिक्षूणां अप्रीति सम्भवात् पुनरन्येषां भिक्षुका पेक्षया गृहस्थानां चक्षुःस्पर्शत: चक्षु: स्पर्शेन तिष्ठेत् यथा अन्ये भिक्षव: गृहस्थस्य चक्षु: स्पर्शे तिष्ठन्ति तथा न तिष्ठेत् इत्यर्थ: कथं तिष्ठेत् तदाह एकान्त प्रदेशे यथा गृहस्थ: एवं न जानाति अयं साधुरन्यभिक्षुर्निगमनं इच्छति एवं एक: पुरा आगत भिक्षुको परि हेष रहितो भक्तार्थं आहारार्थं साधु: पूर्वमागतं भिक्षुं लङ्घियित्वा न अतिक्रमेत् उल्लंघ्यन प्रविशेत् इत्यर्थ: ३३ नाइ उच्चेव नीए वा नासन्ने नाइ दूरओ फासुयं परकडं पिण्डं पडिगाहेज्ज संजए ३४ पुनराहारग्रहण विधिमाह अति उच्चै: स्थाने मालादौ आहारं न गृह्णीयात् आहारस्य आहा रदातुर्वा पतन सम्भवात् च पुन नीचै: स्थाने मालादौ आहारं न गृह्णीयात् तत्र च एषणाया असम्भवात् दायकस्य कष्टादिसम्भवाद्वा अथवाऽति उच्चै:सरसाहारलब्धै: अहं लब्धिमान् इत्यभिमान रहित: आहारि लब्धे: अहं दीनोस्मि मह्यं कोपि न ददातीति दीन बुद्धिरहित: इति भाव उच्चत्व नीचत्व रहित: न आसन्नो न अतिनिकटवर्त्ती यथायोग्यस्थानेस्थित: प्रासुकं निर्दूषणं नवकोटिविशुद्धंपरकृतं गृहस्थेन आत्मार्थं कृतं पिण्डं आहारं संयतो जितेन्द्रिय: साधु: प्रतिगृह्णीयात् ३४ अप्पपाणप्प बीयंमि पडिच्छन्नंमि संवुडे समयं सज्जए भुञ्जे जयं अपरिसाडियं ३५ अथा हारकरण

सूत्र **उच्चेव नीएवा नासन्ने नाइदूरओ। फासुयं परकडं पिंडं पडिगाहेज्ज संजए ॥३४॥ अप्पपाणप्पबीयंमि पडिछन्नंमि**

भाषा नी च० दृष्टगोचरे उभो न रहे ए० रागद्वेष रहित इह चि० उभो रहे भ० अन्नपाणी प्रमुखने अर्थे लं० भिक्षारीने उलंघीने न० प्रवेश न करे ३३ ना० दातारथी उंचो रहीने तथा नीचो उभो रहीने भिक्षा नथी ना० दूकडो उभो रहीने भिक्षा न लेवे अतिदूर उभो रहीने भिक्षा न लेवे का० जिव रहित

स्थानमाह संयत: साधुरेतादृशे स्थाने समकं साधुभि: समञ्जयं यतमान: सन्सुरसुर चव२ कस२ कुरड कुरडादि शब्दं अकुर्वाण: अपरिसाटितं सित्थु पातने न रहितं आहारं भुञ्जीत कीदृशे स्थाने अल्पप्राणे अल्पा: अविद्यमाना:प्राणायत्र तत् अल्पप्राणं तस्मिन् द्वींद्रियादिजीवरहिते अवस्थित आगन्तुक प्राण रहिते पुन: कीदृशे स्थाने अल्पबीजे बीजग्रहणोपलक्षणेन सर्वे केन्द्रियरहिते पुन: कीदृशे प्रतिच्छन्ने सम्पातिमसत्व जीवरक्षार्थं संवृते पार्श्वत: कटकुड्यादिना छादिते अन्यथारंकादि दीनयाचकादीनां याचने दानाभावे निन्दाया उत्पत्ते: प्रद्वेष सम्भवात् दाने सति पुण्यबन्धसद्भावात् तस्मादिरवद्यस्थाने आहारं कुर्यात् ३५ अथा हारकरणप्रस्तावे वाक्यतनमाह सुकडत्ति सुपक्किति सुच्छिन्ने सुहडे मडे सुनिट्ठिए सुलट्ठित्ति सावज्जं वज्जए मुणी ३६ मुनिरेतादृशं सावद्यं सपापं वचनं वर्जयेत् न ब्रुवीत एतादृशं कीदृशं तदाह सुकृतं इदं अन्नादि पुन: सुपक्वं घृतपूरादि सुच्छिन्न मिदं शाकादि सुहृतं कारेल्लकादिस्थं कटुकत्वं सम्यक् हृतं अथवा वटकादिना मगदसौरककंसारादीनां हृतं सुष्ठु हृतं तथा पुनर्भृतं मुद्गादिके सुष्ठुहृतं मृतं एतत् आहारं सम्यग् निष्टां प्राप्तं सरसत्वं प्राप्तं पुन रिदं आहारं सुलष्टं अखण्डोज्वलतण्डुल हरित मुद्गादिनि: पन्न मेतत् प्रधानं भोजनं इत्यादिकं वचनं वर्जयेत् निरवद्यं तु भाषेत यथा क्रमात् सुकृतं धर्मध्यानादि सुपक्वं वचनविज्ञानादि सुष्ठुच्छिन्नं स्नेहपाशादि सुष्ठुहृतं

सूत्र

संवुडे समयं संजए भुंजे जयं अप्परि साडियं ॥३५॥ सुकडेत्ति सुपक्केत्ति सुच्छिन्ने सुहडे मडे। सुनिट्ठिए सुलट्ठेत्ति

भाषा

अचित्त प० परने अर्थनीपायो हुवे पि० आहारने अर्थे प० ग्रहण करे सं० संयतीए ३४ वे इन्द्रीयादिक जीव रहित अ० बीजरहित एहवा स्थानकने विषे प० ऊपर ढांक्यो हुइ स० बिहुं पासे कवाडादिके करी ढांक्या हुवे सं० आपणा आचार सरीषा आचारवंत बीजा साधु सहित सं० संजती जीमे ज० जयणाइ अ० अणनांधतो जीमे ३५ भलो कोधीए अन्नादिक सु० ए भलापकायाए घेवरादि सु० भलो छेद्याशाक पत्रादिक सु० भलो हुओ क्षपणनो धन

मिथ्यात्वादि सुष्ठुसूतं पण्डितमरणेन सुनिष्टितं साध्वाचारे सुलष्टं व्रतग्रहणं इत्यादि निरवद्यं वचनं ब्रूयादित्यर्थः ३६ रमए पण्डिए सासं हयं भद्दं व वाहए बालं समइ सासन्तो गलियस्सं व वाहए ३७ अत्र गुरुरिति कर्त्तृपदं अनुक्तं अपि गृहीतव्यं गुरुः पण्डितान् विनीतशिष्यान् शासत् शिष्यां ददत् पाठयन् रमते रतिमान् स्यात् प्रसन्नो भवेदित्यर्थः कइव वाहक इव अश्ववारः भद्रं सुशिक्षितं हयं वाहयन् खेलयन् रमते हर्षितो भवेत् बालं मूर्खं शिष्यं शासत् आचार्यः श्राम्यति श्रमं प्राप्नोति कं कइव मत्सखं दुर्विनीत तुरगं वाहक इव अश्ववार इव यथाऽश्ववारो दुर्विनीत तुरगं वाहयन् खेदं प्राप्नोति तथा कुशिष्यं पाठयन् गुरुर्दुःखितो भवेत् इत्यर्थः ३७ खुड्डयामेचवेडामे अक्कोसाय वहायमे कक्षाण मणुसासन्तो पावदिट्ठित्ति मन्नई ३८ दुर्विनीत शिष्यः कल्याणं इहलोकहितं अनुशासतं शिक्षयन्तं आचार्यं पापदृष्टि रस्येति पापदृष्टिः अयमाचार्यः पापदृष्टि रस्ति पापकारी वर्त्तते मे मह्यं खुड्डकान् टक्करान् ददाति मे मह्यं चपेटान् ददाति मे मह्यं आक्रोशान् दुर्वचनानि आवयति पुनर्मेमह्यं वधान् कं वादिघातान् ददाति अपरं

सूत्र **सावज्जं वज्जए मुणी ॥३६॥ रमए पंडिए सासं हयं भद्दं ववाहए। बालं समइ सासंतो गलियस्संव वाहए ॥३७॥**

भाषा म० भलो मूयो चाडीओ सु० भलानीपना मोदकादिक सु० स्वादसु० भलाश्रा भनिक मोदक अखंड सा० सावद्य एहवी भाषा वा० वर्जे सु० साधु ३६ हिवे निरवद्य भाषा बोले वीजे प्रकारे अर्थ कहे छे सु० भलो पाको ब्रह्मचर्य्यएणे पाख्यो सु वि० भलो स्नेह छेद्यो सु ह० भलो हख्युं अलगो कीधो आपणो आत्मापणे स्वजन द्यो मडे० भले मंडित मरणेए मूओसुनि० भलो पाख्यो दृणे साधुनो आचारसु ल० भली संाधुवी समाचारीएणे आराधि एहवी भाषा साधु बोले सा० सावद्य भाषा व० वर्जे मु० साधु ३६ र० रतिमाने साता माने प० गुरु सा० शीखामण देता किनित शिष्यने ह० विनीत घोडानी परे वा० शिक्षाएकारनी परे गुरु शीख दीये तिवारे अविनीत जेहवो जाणे ते कहे छे व० मूर्खने स० खेद पामे सा० सीख देता ग० गलियार अश्वना

समीहितं किमपि न दृश्यते आचार्यः पापः केवलं मह्यं टक्करादीन् एव ददाति इति मन्यते न तु हितकारकं आचार्यं मनुते २८ अथ पुनर्विनीत दुर्विनीतयोर्वर्णनमाह पुत्तोमे भायनाइत्ति साहुकल्लाण मन्नई पावदिट्ठीउ अप्पाणं सासंदासित्ति मन्नई २९ साधुः सुशिष्यः कल्याणं हितकारकं गुरुं गुरु वचनं वा कल्याणकारकं मनुते अयमभिप्रायः यदा सुशिष्यं प्रति आचार्यो गुरुः अनुशास्ति तदा सुशिष्यो मनसि एवं जानाति आचार्योमे मम पुत्रस्य इव भ्रातुरिव भ्रातेः स्वजनस्य स्वस्य इव अनुशास्ति स्वकीयस्य बुद्ध्यामे मह्यं पाठयति पापदृष्टिः कुशिष्यः गुरुणा शास्यमानं आत्मानं दासमिव मनुते अयं मां दास मिव तर्जयति इति मनसि दुःखितो भवति आचार्यं निन्दति इत्यर्थः २८ न कोवए आयरियं अप्पाणं पिनकोवए बुद्धोवघाई

सूत्र

खड्डुयामे चवेडामे अक्कोसाय वहाय मे । कल्लाण मणुसासंतो पाव दिट्ठित्ति मन्नई ।२८। पुत्तो मे भायनाइत्ति साहु कल्लाण मन्नई । पावदिट्ठीउ अप्पाणं सासं दासत्ति मन्नई ।२९। न कोवए आयरियं अप्पाणंपिनकोवए । बुद्धो वघाई

भाषा

वा० शीखामणहारनो परे २७ टाकरमारे छे गुरु मे० मुझने च० पेटामारे छे मे० मुझने अ० गालि दीये इछे मुझने व० दंडादिके करी वधे छे मे० मुझने जिम कोटवाल बंदीवान ने मारे तिम मारे क० हितकारी शीख देता पा० ए गुरु कोटवाल सरिखो पापदृष्टि छे २८ पु० पुत्रनी परे मे० मुझने भा० भाइनी परे ना० नानीलानी परे गुरु मुझने हित करे सा० साधु विनित शिष्य हुइ ते क० हितकारी म० माने शीख पा० पापदृष्टी अविनीत अ० आत्मा हुइ ते सा० शीखदेतां दा० दासनी परे करी माने जिम दासने शीखद्यो तिमए गुरुने शीख दीये एहवो म० माने २९ जिम गुरु न कोपे तिम करे छे न० न कोपवे आ० आचार्यने गुरुने अ० आपणो आत्माने पिण न० नकोपे व० गुरुनो घातनो करणहार न० न हुवे न० न हुवे तो ता०

न सिया न सिया तोत्तग वेसए ४० विनीत शिष्यः आचार्यं न कोपयेत् तथाऽपरं अपि न कोपयेत् तथा आत्मानं अपि न कोपयेत् पुनः शिष्यो बुद्धोपघातो आचार्यस्योपघातकारी न स्यात् युग प्रधानाचार्योपघाति कुशिष्यवद्न स्यात् तद्दृष्टान्तः कोप्याचार्योऽष्टविध गणि सम्पत् समन्वितो बहुश्रुतः

नसिया निसिया तोत्त गवेसए ।४०। आयरियं कुवियं नच्चापत्तिएण पसायए । विज्झवेज्ज पंजलि उडो वएज्ज न

गुरुनो छिद्र ग० गवेषिये ४० बुद्धोव० कदापि रोस उपजे हुते घातन करिवो जिम युग प्रधानाचार्य नुं घात कुशिष्ये नोपजाव्यो ते किम कुणएक आचार्य बहु श्रुतमहाग्रांत प्रकृतिना धणो केतले काले गुरुनेवडपण आव्या जंघावलिखीणथा ते इंते एकण गामे रह्या जे भणी सिद्धान्तमे इम कह्यो छे यतः जिय कोहमाण माया जियलोभं कु हंस हे जोधिरा वुढ़ावासे विद्विया खवेति चिरसंचयं कम्मं १ क्रोध मांन माया लोभ अनें भूख त्रीखा जेणे जीती छे जे धीर सत्त्ववंत छे ते शरीरने असमर्थपणे एकेठामे चो मासे रह्या हुता चिरकालनो पापखपावि तथा पञ्चसमियाति गुत्ता उज्जत्ता संजमतवचरणे वाससयंपि वसंता मुणिणा आराहगाभणिया पंचसमत्ति करिसमिता त्रिहुं गुप्ते करी गुप्ता तव संयमने विषे उद्यमवंत छे जीवनीरक्षानो कर्णहार वारिभेदे तप अने चर्णसतरो कर्णसत्तरी अने माहाव्रत तथा पडिलेहणा प्रमार्जनादि साधु क्रियाने विषे एतलाने उद्यमवंत एहवाजे साधु होई तेवरसनासत रहितो छेवे आराधिक कहिया तीर्थकरदेवनी आज्ञाए चालतां तेरहे लिगार दोष नही गुरुप्रतिश्रावक आविकह्यो भगवन् हे हृदाविहार करवे अक्षम हयातुमे पिण खेचि रहो चारित्र आराधो तेगुरु तिहां रहिवे थके तेहवो गुरुनो विनय वेया वच्चकरता केतले दीवसे गये हुते शिष्यसीभा उपार्जी तेहनो प्रसंसागुरु श्रावकन्हे कहे एहवे एक शिष्य गुरुने कहे अम्हे स्यूं वलो वेयावच्चकरो न जाणूं एणे वरसे अमे वेवावच्चकरिस्यूं सर्व साधु कहे वेया वच्चदुःकरछे एहाथीनो पाखर हाथो हो उपाडे तेहोज शिष्य थोवे यावच्च थाइ अपर शिष्य अभिमान वसे कहे अम्हे करिस्युं जसनी वांछाइ पिणजस ते सरज्युंलाभे ते केतले

प्रकृत्यापि शान्तः क्षीणजङ्घाबलः क्वापि ग्रामे स्थितः तत्र कुशिष्याः सततं वैयावृत्त्यविधिविधानात् भग्नपरिणामैर्गुरुमारणार्थं सदौषधादिचिन्ता कारकाणामपि श्रावकाणां पुर इति प्रवदन्ति गुरवो अनसनं चिकीर्षत् किमप्यौषधादिकं न गृह्णन्ति इत्युक्ता अन्तप्रान्त माहारं आनीय गुरवे प्रयच्छन्ति वदन्ति नित्याऽवस्थायिते नात्मनां गृहस्था अतिविशिष्टं न किञ्चिद्यच्छन्ति ततः आद्यैः संलेखनास्वरूपं गुरवः पृष्टाः शिष्याणां कूटम प्रीतिं च ज्ञात्वा कृतमे वाऽनयनन्तै रिति एव माचार्योपघाती न स्यादि तिभावः। पुनः तीव्रगवेषकोपि न स्यात् यथा दुर्विनीततुरगः प्राजन क गवेषको भवेत् तथा सुशिष्यो द्रव्यतो भावतश्च तीव्रस्य प्राजनकस्य गवेषको न भवेत् द्रव्यतोव्रं चपेटादि भावतोव्रं व्यथाकारिवचनं ज्ञेयं ४० आयारियं कुवियं नच्चा पत्तिएण पसायए विज्झवेज्ज पञ्जलिउडो वइज्जन पुणोत्ति य ४१ सुशिष्यःआचार्यं गुरुं पत्तिएण प्रीति समुत्पादकेन वचनेन प्रसादयेत् प्रसन्नं कुर्यात् किं कृत्वा कुपितं ज्ञात्वा गुरुं सक्रोधं ज्ञात्वा विनीत शिष्यः प्राञ्जलिपुटं सन् क्रुद्धं आचार्यं विध्यापयेत् शान्तं कुर्यात् क्रुद्धस्य

भाषा

काले सर्व शिष्यचोमासे अलगा रह्या ते अभिमानी सीष्य विनयवैयावच्च गोचरी पाणी थंडले मात्रो संथारादिक वार२ मांगता मनउभग्यो होये दुष्ट वृद्धि चिंतवी गुरुनो आउखो किमही पूरो थास्ये मरतो दीसे नहीं इंतो वडा कलेशमां आवी पड्यो गुरु कदी मरस्ये एहवो चिंतवता इंतां तेणे ग्रामे श्रावक विश्वासि औषधादिकनो तुलनाक रे छे इम करि निरसि भातपांणी सुगुरुकने ल्यावे निर्स असनादिक देखीने कहे आगामका भगवन् श्रावक तो पथ्य पाणी औषध नही वहिरावे लेणहार न थाके पिणदेणहार तो थाके अने जिहां एक स्थानक घणादि न वहिरता श्रावकने वालहा न लागे एवच न शिष्ये गुरुने कह्या हिवे एहवा जे विश्वासी साध श्रावकने घर थी भात पांणी लेतां तेन कल्पे ते किम तिवारे श्रावके चिंतव्यो चालो गुरु समीपे जे पूछे हे भगवन् तुमारो कुण समय जे अणत्यो तुम करी जीन धर्म दीपे छे लोकाने प्रतिबोध दो छो ते तमने महालोभनो कारणे शिष्य भात पांणी न

गुरो रग्रे सुशिष्येण एवं वक्तव्यं हे स्वामिन् पुनरे एवं न कुर्यां ममा पराधोऽयंक्षन्तव्यः ४१ धम्मज्जियञ्च ववहारं बुद्धेहायरियं सया समायरन्तो ववहारं गरहं नाभिगच्छई ४२ साधुस्तं व्यवहारं साध्वाचारं आचरन् महीं न अभि गच्छति व्यवहृयते अङ्गीक्रियते धर्मार्थिभि रिति व्यवहार स्तं व्यवहारं अङ्गीकुर्वन् मुनि निंदां न प्राप्नोति तं कं व्यवहारं यो व्यवहारः सदा सर्वदा बुद्धै र्ज्ञाततत्त्वैराचरितः पुनर्यश्च व्यवहारो धर्मार्जितः धर्मेण साधुधर्मेण उत्पादितः कथंभूतं व्यवहारं विशेषेण अपहरति पापं इति व्यपहार स्तं व्यपहारं अनेन प्राणातिपाताद्या श्रवनिवा रकः साध्वाऽचारो दर्शितः ४२ मणोगयं वक्कयं जाणित्ता यरियस्सतं परिगिज्झ वायाए कम्मुणा उववायए ४३ सुशिष्यः आचार्यस्य मनोगतं

सूत्र

पुणोत्तिय ।४१। धम्मज्जियंच ववहारं बुद्धेहायरियं सया । तमायरं तो ववहारं गरहं नाभिगच्छई ।४२ मणोगयं वक्क

भाषा

वहिरे तेथ्यो कारण छे एह वचन सांभली गुरे चिंतव्यो श्रावकनो वांक कांई नथी सदा दिने तेह वोज भाव छे ए सर्व कुशिष्यनी वाता श्रावक भाग्य वंत महाभक्तिवंत पिण कुशिष्यने अप्रतीति उपजस्ये लोक निन्दा करसी तो हिवे सुरवीर थई अणसण लीजे गुरुशिष्यने उधाडो न कस्यो गुरु अणसण साधी मुक्त पहुंता जीम तिणे कुशिष्ये गुरुनो घातकोधो तीम वीजे शिष्यने न करिवो शिष्यमरीने दूरगति पामी कुपात्र शिष्यविषे जाणवो इति त्रीश जंधावलदृष्टान्त संपूर्ण हुवो ॥१॥ अ० आचार्यांने कु० कोप्या न० जाणीने प० प्रतीत उपजे तेह वे वचने करी प० प्रशांत करे वि० कोपाग्नि उपशमा वे प० वे हाथ जोडीने व० इम कहे न० वलीए अपराध हुंनहीं करुं तुम्हेखमो ४१ ध० दशविधि यतीधर्म्म क्षमादिके करी ज्जि० उपार्ज्यो व्यापारयतीने जे अवश्यमेव करवो पडिलेहणादि बु० तत्त्वना जाण तेणे जे आ० आचार आचखो स० सदा त० ते आचार धको व० आचार पाप कर्म्मनो टालणहार ग० अविनित पणानी निंदानी० न पामे ४२ मनोगत भाव तथा वचन थी गुरुनो अभिप्राय जा० जाणिने आ० आचार्य गुरुनो तं० ते कार्य प० प्रमाण

मनसि स्थितं कार्यं पुनर्वाक्य गतं कार्यं पूर्वं ज्ञात्वा पश्चात् तत्कार्यं वाचा परिगृह्य अङ्गीकृत्य अहं एतत्कार्यं करोमीत्युक्त्वा कर्मणा क्रियया तत्कार्यं मुत्पादयेत् गुरोर्मनसि स्थितं गुरुतां गुरुणा क्रियमाणं कार्यं सुशिष्येण त्वरितं विधेय मित्यर्थः ४३ विन्ती अचोइए निच्चं खिप्पं हवइ सुचोइए जहोवइट्ठं सुकयं किच्चाइं कुव्वइ सया ४४ विन्ती विनयादिगुणेन प्रसिद्धो विनीत शिष्योऽनोदितोऽप्रेरितोपि सर्वेषु कार्येषु नित्यं प्रवर्त्तते कदा चित् स्वयं कार्यं कुर्वाणः आचार्येण प्रेरित श्चेत्तदा क्षिप्रं भवति शीघ्रकार्यकृद्भवति कार्यं कुर्वन् आचार्यप्रेरितः शिष्यः एवं न ब्रूयात् अहं तु कार्यं करोम्येव किं भवद्भिर्भूयैव प्रलप्यते यथोपदिष्टं सुकृतं कार्यं सदा कुर्वीत एकं कार्यं वा अथवा क्षुल्लानि बहूनि कार्याणि कुर्वीत गुर्वादेशेषु आलस्यं न विधेयं प्रसन्नतया तदेव कार्यं त्वरितं विधेयमित्यर्थः ४४ नच्चा नमइ मेहावी लोएकित्तीय जायए हवइ किच्चाणंसरणं भूयाणं जगई जहा ४५ मेधावी बुद्धिमान्

गयं जाणित्ताय रियम्मउ । तं परिगिज्झ वायाए कम्मुणा उववायए ।४३। विन्ती अचोइए निच्चं खिप्पं हवइ सुचोइए जहोवइट्ठं सुकयं किच्चाइं कुव्वइसया ।४४॥ नच्चा नमइ मेहावी लोएकित्ती सेजायए । हवइ किच्चाणं सरणं भू

करीने वा० वचने करी कहे ए कार्य हुं करिस्युं क० कायाइं नीपजावे करीने उ० ते कार्य संपूर्णकरे ४३ विनीत शिष्य अ० अणप्रेखो नि० सदाइ कार्य करवाने विषे प्रवर्त्ते खि० विलंब रहित कार्यनो करणहार ह० हुइ सु० रूडी परे गुरुनी शिखवते थके ज० जिम गुरुने कार्य कह्यो हुइ तिम करे सु० कार्य कीधा पछी गुरु प्रशंसा करे एकार्य रूडो कीधो कि० एहवा गुरुना कार्य कु० करे स० सदाइ ४४ ए अध्ययनमांहि विनीतने जे गुण कह्यो ते न० जाणीने न० विनयवंत हुइ मे० बुद्धिवंत लो० लोक मांहिकीर्त्ति स० तेहनी जा० ऊपजे ह० हुइ कि० रूडा अनुष्ठान करिवाने स० आधार भूत

साधु नमति विनयं करोति किं कृत्वा इति विनयशिक्षां ज्ञात्वा तस्य नम्रस्य लोके कीर्त्तिर्जायते पुनः स विनयवान् साधुः कृत्यानां उचितकार्याणां सरणं भवति आश्रयो भवति केषां का यथा भूतानां तरूणां जगती पृथ्वी यथा आश्रयभूता तथा सर्वेषां साधुकार्याणां विनयी साधुराश्रयो भवतीत्यर्थः ४५ पुज्जा जस्स पसीयंति संबुद्धा पुव्वसंथया पसन्ना लाभइस्संति विउलं अट्ठियं सुयं ४६ पूज्याः आचार्याः गुरवः यस्य शिष्यस्य प्रसीदन्ति प्रसन्ना भवन्ति ते गुरवः प्रसन्नाः सन्तस्तं शिष्यं प्रति विपुलं अर्थितं विस्तीर्णं वाञ्छितं श्रुतं श्रुतज्ञानं लाभयिष्यन्ति प्रापयिष्यन्ति कथंभूताः पूज्याः संबुद्धाः सम्यग्ज्ञाततत्त्वाः पुनः कथंभूताः पूर्वसंस्तुताः पूर्वं सम्यक्प्रकारेण स्तुताः पठनकालात् पूर्वमेव संस्तुता विनयेन परिचिताः रंजिताः तत्कालविनयस्य कृतिप्रतिक्रियारूपत्वेन तथाविधं प्रसादाऽजनकत्वात् तेन सर्वदा संस्तुताः अथवा कथंभूतं श्रुतं आर्थिकं अर्थो मोक्षः प्रयोजनं अस्येति आर्थिकं अर्थान्मोक्षोत्पादकं श्रुतधर्मं प्राप

याणं जगईजहा ।४५। पुज्जा जस्स पसीयंति संबुद्धा पुव्वसंथुया । पसन्ना लाभइस्संति विउलं अट्ठियं सुयं ।४६। स
पुज्जसत्थेसुविणीय संसए मणोरुइ चिट्ठइ कम्मसंपया । तवो समायारिं समाहि संवुडे महज्जुई पंचवयाइं पालि

छे भू० जीवने ग० प्रथवी ज० जिम आधार भूत ४५ पु० आचार्यादिक जे विनीत शिष्यने सं० तत्त्वना जाणते गुरुने पु० वायणा शिष्य लेवे तेह थी पहिला सं० विनय करी सेव्या छे प० प्रसन्न थका गुरुला० पमाडे दिइ वि० विस्तीर्ण घणं अ० मोक्ष पामवानो हेतु सु० श्रुतज्ञान ते पमाडे दीजे४६ स० विनीत शिष्य पु० शास्त्रवंत सु० रूडी परे टाल्या छे सं० संदेह जेणे म० गुरुना मनना जिम रुचि हुइ तिम चि० प्रवर्त्त क० क्रिया दश विध समाचारी तेणे करी सं० त० तपनो स० आचरवो स० समाधि तेणे करीने सं० रूंध्या आश्रव जेणे ते साधु म० मोटी तपनीद्युति तिणे करी सहित

यिष्यन्ति ४६ स पुज्जसत्थे सुविणीयसंसए मणीरई चिइट्ठ कम्मसंपया तवो समायारि समाहि संवुडे महज्जुई पंचवयाणि पालिया ४७ स सुशिष्यः आचार्येभ्यो लब्धश्रुतधर्मे मनोरुचि स्थिठति मनसो रुचिर्नैर्मल्यं यस्य स मनरुचिर्निर्मलचित्तः अथवा मनसो गुरोश्चित्तस्य रुचिर्यस्य स मनोरुचिः गुरुचित्तस्य बुद्धियुक्त इत्यर्थः पुनः कौटश्यः सुशिष्यः कर्मसंपदा दशधा समाचारीकरणसंपदा उपलक्षितः पुनः कौटश्यः पूज्यशास्त्रः पूज्यं सर्वजनश्राव्यं शास्त्रं यस्य स पूज्यशास्त्रः गुरुमुखात् अधीतं शास्त्रं विनयपूर्वकं अधीतं च पूज्यं शास्त्रं भवत्येव यदुक्तं न हि भवति निर्विगोपकमनुपासित गुरुकुलस्य विज्ञानं प्रकटित पश्चिमभागं पश्यत नृत्यं मयूरस्य१ पुनः कौटश्यः सुशिष्यः सुविनीतसंशयः सुतरां अतिशयेन विनीतो दूरीकृतः संशयोयस्य स सुविनीतसंशयः अपगतसंशयः लब्धरहस्य इत्यर्थः पुनः कौटश्यः स तपःसमाचारी समाधिसंवृतः तपसः समाचारी तपःसमाचारी तपःसमाचरणं समाधिश्चित्तस्य स्वास्थ्यं स्थिरत्वंतपःसमाचारी च समाधिश्च तपःसमाचारी समाधी ताभ्यां संवृतो निरुद्धाश्रवः पुनः कौटश्यः सुशिष्यः महाद्युतिः महती द्युतिर्यस्य स महाद्युतिः महातेपास्तेजो लेश्या पुलाक लब्ध्यादिसहितो भवति तादृश्यः सन् पंचमहाव्रतानि पालयित्वा कौटश्यो भवति तदाह ४७ सदेवगंधव्वमणुस्सपूइए चइत्तु देहं मलपंकपुव्वयं सिद्धेवा हवइ सासए देवे वा अप्परए महड्ढिएत्तिबेमि ४८ स पूर्वोक्तलक्षणसहितो मुनिर्विनयौशिष्यः देवैर्द्वादशकल्पवासिभिर्गन्धर्वैर्देवगायनैस्तथा मनुष्यैः पूजितो भवति ततश्च आयुःक्षये देहं त्यक्त्वा सिद्धो भवति कथम्भूतः सिद्धः शाश्वतो जन्ममरणरहितः कथम्भूतं देहं मलपंकपूर्वकं मनुष्यशरीरं हि औदारिकं

सूत्र

गा ।४७। सदेव गंधव्व मणुस्स पूइए चइत्तु देहं मलपंकपुव्वयं । सिद्धेवाहवइ सासए देवेवा अप्परए महिड्ढिएत्ति

भाषा

इइ पं० पञ्चमहाव्रत पालीने स० ते विनीत शिष्य ४७ दे० वैमानिक ज्योतिषि ग० भुवनपति व्यन्तरए ४ जातना देवाने म० मनुष्यपणे पू० पूज्यो च०मूंकीने देहशरिर म०लोहीत शुक्र पु० लोहिअने शुक्रनो पहलो आहार करीने जीव शरीरनी पाइ ते भणीएवे थी जे शरीर उपमो ते मूं किनिइ

उ०टीका अ०१ ४६

शुक्रस्तोजनितं भवति तादृशस्त्यक्त्वा सिद्धिभाक् स्यात् अथवा देवो भवति देवः कीदृशः अल्परतः अल्पं अविद्यमानं रतं क्रीडितं मोहनीयजनितं कर्म यस्य स अल्परतः अथवा अल्परजाः रजोरहितः पुनः कथम्भूतो देवः महर्द्धिकः महती ऋद्धिर्यस्य स महर्द्धिकः ऋद्धिविकुर्वणातया सहितः इति परिसमाप्तौ एवं अमुना प्रकारेण वा एतद्विनय श्रुताध्ययनं ब्रवीमि गणधरादुपदेशेन नतु स्वबुद्ध्या ब्रवीमि ४८ इति श्रीमदुत्तराध्ययन सूत्रार्थदीपिकायां उपाध्याय श्रीलक्ष्मीकीर्त्तिगणिशिष्यलक्ष्मीवल्लभगणिविरचितायां प्रथमाध्ययनार्थः सम्पूर्णः १ अथ द्वितीयं परीषहाध्ययनं कथ्यते अयञ्च विनयः परीषहजेतृभिः कर्त्तव्यः तस्मात्सुधर्मा स्वामी जम्बूस्वामिनं प्रत्याहसूत्रं सुअंमे आउसन्तेणं भगवया एव मक्खायं इह खलु बावीसं परीसहा समणेणं भगवया महावी रेणं कासवेणं पवेइया जे भिक्खू सुच्चा नच्चा जिच्चा अभिभूय भिक्खायरियाए परिव्वयन्तो पुट्ठोनो विहन्निज्जा इत्यालापकं अस्यार्थः आउसं इति शिष्यस्य

सूत्र

बेमि ।४८। पढ़मं विणयज्झयणं समत्तं । सुयं मे आउसं तेणं भगवया एव मक्खायं । इह खलु बावीसं परीसहा

भाषा

सि० सिद्धइ० हुइ सा० साखतो दे० अथवा देवता हुइत अ०मोटि ऋद्धिनो धणी हुवे ४८ त्ति० कहुंकुं श्रीमहावीर देव कहे न सांभल्या हुंता तिम हे जंबु तुझ प्रते कहुं कुं ए सुधर्मा स्वामीनो वचन इति विनय अध्ययन प्रथमना अर्थ संपूर्ण पहिला अध्ययनने विषे विनय करिवो कह्यो हिवे बीजा अध्ययनने विषे २२ परीसहनो स्वरूप कहे छे। सू० सांभल्यो मे० मे आ० हेचिरंजीवी जंबूते० तेणे भ०भगवंत ए०एणे प्रकारे म०कह्यो इ० जिनशास नने विषे ख० निश्चे बा० बावीसपरिसह स० श्रमण भ० भगवंत म० श्रीमहावीर देवे का० काश्यपगोत्रोद्भवं प०प्रकर्षे स्वयमेव केवलज्ञानेकरी साख्यात

आमन्त्रणे हे आयुष्मन् हे शिष्य मे मया श्रुतम्तेणं इति तेन भगवता प्रसिद्धेन भगवता ज्ञानवता एवं आख्यातं एवं समन्तात्कथितं इह अस्मिन् जिनशासने हे शिष्य हे जम्बू श्रमणेन भगवता महावीरेण काश्यपगोत्रेण खलु निश्चयेन द्वाविंशति परीषहाः प्रवेदिताः प्रकर्षेण स्वयं साक्षात्कारित्वेन ज्ञाताः तीर्थङ्कराणां स्वयं संबुद्धत्वात् आत्मागमः गणधराणां अनन्तरागमः तीर्थं करेभ्यः यादृशं अर्थं गणधराः शृण्वन्ति तादृशं अनन्तरं धारयन्ति तस्माद्गणराणां अनन्तरागमः गणधरशिष्याणां हि परम्परागमः तस्मात् श्रीमहावीरस्वामिना स्वयमेवज्ञाताः प्रशब्देन स्वयं ज्ञाताः प्रज्ञाता इत्युच्यते परिसमन्तात्सह्यन्ते साधुभिरिति परीषहाः द्वाविंशतिः यान् द्वाविंशतिपरीषहान् भिक्षुः साधुः श्रुत्वा गुरुमुखाकर्णे धृत्वा ज्ञात्वा यथास्वरूपेण तिरस्कृत्य भिक्षाचर्यायां परिव्रजन् साधुस्ते द्वाविंशतिपरिषहैः स्पृष्टः आश्लिष्टः सन्न विहन्येत संयमरूप शरीरपातेन न म्रियते इति सुधर्मास्वामिना प्रोक्ते सति जम्बूस्वामी गुरुं प्रति पृच्छति कयरे खलुते बावीसं परीसहा समणेणं भगवया महावीरेणं कासवेणं पवे इयाजे भिक्खू सुच्चा नच्चा जिच्चा अभिभूय भिक्खायरियाए परिव्वयन्तो पुट्ठो नो विहन्निज्जा हे स्वामिन् कतरे केते किंनामानः खलुः निश्चयेन खलुशब्दो वाक्यालङ्कारे वा द्वाविंशतिपरी

सूत्र

समणेणं भगवया महावीरेणं कासवेणं पवेईया। जे भिक्खू सोच्चा नच्चा जिच्चा अभिभूय भिक्खायरियाए। परिव्वयंतो पुट्ठो नो विहनिज्जा। कयरेखलुते बावीसं परीसहा समणेणं भगवया महावीरेणं कासवेणं पवेईया। जे

भागा

जाण्या सांभलीने जे० जेकार्य साधु सो० परिसहवो गुरु समीपे न० जाणिने ज्जि० परिचित करीने अ० तेपरि सहने जीतीने भि० गोचरीने विषे प० हींडता फिरतां पु० परीसहे फरस्युं तिवारे नो० संयमने विषे विनासे नही शिष्यने पूछे क० कुण ख० निश्चे ते बा० बावीस परिसह स० श्रमण तपस्वीइ

षहाः यान् श्रुत्वा ज्ञात्वा जित्वा अभिभूय भिक्षाचर्यायां परिव्रजन् साधुर्यैः द्वाविंशतिपरीषहैः स्पृष्टः सन् न विहन्येत तदा श्रीसुधर्मास्वामी जम्बू स्वामिनं प्रति वदति इमे खलु ते बावीसं परीसहा समणेणं भगवया महावीरेणं पवेइया जे भिक्खू सुच्चा नच्चा जिच्चा अभिभूय भिक्खायरियाए परिव्वयन्तो पुट्ठो नो विहन्नेज्जा हे जम्बू इमे वक्ष्यमाणा इदि वर्त्तमानत्वात् प्रत्यक्षाः ये त्वया सोढास्ते द्वाविंशति परीषहाः श्रमणेन भगवता महावीरेण काश्यपेन प्रवेदिता यान् परीषहान् श्रुत्वा ज्ञात्वा जित्वा अभिभूय भिक्षाचर्यायां परिव्रजन् साधुः परीषहैः स्पृष्टः सन् न विहन्येत तंजहा तद्यथा तेषां परीषहाणां नामान्युच्यन्ते दिगंछा परीसहे १ पिवासा परीसहे २ सीय परीसहे ३ उसिण परीसहे ४ दंसमसय प० ५ अचेल

सूत्र

भिक्खू सोच्चा नच्चा जिच्चा अभिभूय भिक्खायरियाए परिव्वयंतो पुट्ठो नो विहंनिज्जा। इमे खलु ते बावीसं परीसहा समणेणं भगवया महावीरेणं कासवेणं पवेईया। जेभिक्खू सोच्चानच्चाजिच्चा अभिभूयभिक्खायरियाए परिव्वयंतो पुट्ठो नो विहंनिज्जा। दिगिंछा परिसहे १ पिवासा परीसहे २ सीय परीसहे ३ उसिण परीसहे ४ दंस मसग परीसहे ५ अचेल परीसहे ६ अरइ परीसहे ७ इत्थी परीसहे ८ चरिया परीसहे ९ निसीहिया

भाषा

भगवंत ज्ञानवंत म० महावीर देवे का० काश्यप गोत्रीइ प० प्रकर्षे केवलज्ञान करी स्वयंमेव साक्षात जाण्यो जे० जे साधु परिसहगुरु समीपे सो० सांभलीने म० जाणीने परिचित करीने अ० ते परिसहाने जीपीने भि० गोचरीने विषे प० हिंडता फिरता पु० परिसहे फरस्यो तिवारे नो० संयमने विषे तं० तेवावी सपरीसह कहे छे दि० भूष प० सर्वप्रकारे सहे ते भूषनोपरीसह १ पि० तृषानोपरि सह २ सी० शीतनोपरीसह सहे सर्वप्रकारे सहे३ उ०

प० ५ अरइ प० ७ इत्थी प० ८ चरिया प० ९ निसीहिया प० १० सिज्जा प० ११ अक्कोस प० १२ वह प० १३ जायणा प० १४ अलाभ प० १५ रोग प० १६ तणफास प० १७ जल्ल प० १८ सक्कार पुरक्कारप० १९ पन्ना प० २० अन्नाण प० २१ दंसण प० २२ नामानि सुगमान्येव नवरं अयं विशेषः दिगंछा शब्देन देशीय भाषया जुगुप्सोच्यते सा एव षट्कायमर्दनपातकभयेन आहारपाकादिनिवर्त्तनेन शुद्धाहाराऽलाभेन वा परिसमन्तात्सह्यते इति परीषहः दिगंछा परीषहः एवं अपरेष्वपि व्युत्पत्तिः कार्या: परीषहाणां नामान्युक्त्वा स्वरूपेणवक्तुं कामः सम्बन्धार्थमाह गाथा परीसहाणं पविभत्ती कासवेणं पवेइया

परीसहे १० सिज्जा परीसहे ११ अक्कोस परीसहे १२ वह परीसहे १३ जायणा परीसहे १४ अलाभ परीसहे १५ रोग परीसहे १६ तणफास परीसहे १७ जल्ल परीसहे १८ सक्कार पुरक्कार परीसहे १९ पन्ना परीसहे २०

तापनो परिसह सर्वप्रकारे सहेइ ४ द० डांसमसादिकनो कोधो पीडाने सर्वप्रकारे सहेइ ५ अ० ओढवानो मानोपेतवस्त्र तथा अल्प वस्त्रनो धरवोते परिसहइ अ० संयमने विषे अधीरपणो छांडीवोते अरति परीसह ७ इ० स्त्रीनो अणवाञ्छवोते परीसह ८ च० ग्रामादिकने विषे रहवोते चर्यापरिसहइ नि० माथे बेशी रहणोते निसीहा परिसह १० सि० उपाश्रे समेभावे रहिवोते शिय्या परीसह ११ अ० अशुभ वचन सांभलीने क्षमाकरीवीते अक्रोध परीसह १२ व० बधता घातकरता क्षमा करवो ते वधपरीसह १३ जा० सिद्धान्तोक्त विधेइ याचनालाजवो नही ते याचना परीसह १४ रो० रोगने सावद्य वैद्यपडी गए नकरावे ते रोग प०१६ अ० मांगी वस्तुनो अप्राप्तिखेदन करिवोते अलाभ परीसह १६ त०तृणादिकनेफरसे अधिक वस्त्र न राखेते तृणाना फरसनो प० १७ ज० मेलनोपरीसह १८ स० वस्त्रादिकने आमन्त्रवे १९ पु० उठी वेठीथावे करी हर्षादि न करेइ २० प० प्रज्ञा थी उत्कर्ष पणुन करे ते प्रज्ञाप० २०

तम्भे उदाहरिस्सामि आणुपुव्विं सुणेहमे १ हे शिष्याः परीषहाणां प्रविभक्तिः पृथक् २ विभागः प्रविभक्तिः काश्यपेन काश्यपगोत्रीयेण श्रीमहावीरदेवेन प्रवेदिता विद्वज्ञाने प्रकर्षेण ज्ञाता इत्यर्थः तां परीषहाणां प्रविभक्तिं अहं आनुपूर्व्या अनुक्रमेण मे भवतां उदाहरिष्यामि मे मम कथयिष्यतः तां परीषह प्रविभक्तिं यूयं शृणत१ अत्र सर्वेषु परीषहेषु पूर्वं क्षुधायानिर्देशः सर्वेषु परीषहेषु क्षुधाया दुःसहत्वात् यदुक्तं खुहासमावेयणा नत्थि दिगिच्छा परिगए देहे तवस्सी भिक्खुथामवं न छिन्दे न छिन्दावए न पए न पयावए २ कालोपव्वंगसङ्कासे किसे धमणिसन्तए मायन्ने असणपाणस्स अदीणमणसोचरे ३ द्वाभ्यां गाथाभ्यां क्षुधापरीषहजयं वदति तपस्वी साधुर्दिगञ्छा क्षुधा तया परिगतेव्याप्ते देहे सति न छिन्द्यात् तरूणां फलादिकं स्वयं न त्रोटयेत् न च अपरेण छेदयेत् न च स्वयं अन्नादिकं शाकादिकं न पचेत् न च परेण पाचयेत् नवकोटि शुद्धिबाधां नकुर्यात् कथम्भूतं तपस्वी शमवान् मनोबलयुक्तः पुनः कीदृशः

सूत्र

अन्नाण परीसहे २१ दंसण परीसहे २२ परीसहाणं पविभत्ती कासवेणं पवेइया तंभे उदाहरिस्सामि आणुपुव्विं सुणेहमे ॥१॥ दिगिंछा परिगए देहे तवस्सी भिक्खु थामवं णछिंदे णछिंदावए न पए नपयावए ॥२॥ काली पव्वंगसंकासे

भाषा

अ०तत्त्वने अजाणपणं करो विखवादनकरेते प०२१ द०सम्यक्त्व थो न डोलेत द०२२ प०परीसह वा वीसनोस्वरूप क०प्रकर्ष जू वा२स्वरूपपणे का०काश्यप गोत्रोइ प०परिसहो प्ररुप्योछे त०तेमे० तुम्हे प्रते नु०कहिस्यं सुधर्मास्वामी जम्बूप्रते कहो अ०अनुक्रमे वा वीस परीसहो सु०सांभलो मे०मुझने कहता १ दि०भूख ए०व्यापेथके दे०सरिरने विषें सगला परिसहमांहि भूखनोपरीसह सहितां दोहिलो जाणवो त०तपवंत भि० साधुय० संयमने विषे बलवंत छे न० फलादिक नछेदे स्वयमेव न०अनेरा पासि न छेदावे फलादिकन०अन्नादिक पचे नहि न०अनेरापासि पचावे महीर का०कागलीनी प०जांघ अनेसाथ

कालोपर्वाङ्गसङ्काशः कालोकाकजङ्घा तस्याः पर्वाणि मध्ये तनूनि भवन्ति अन्ते स्थूलानि भवन्ति तदा कारणि बाहुजङ्घादयङ्गानि भवन्ति यस्य तपस्विनः जानुकूर्परादयोऽवयवाः काकजङ्घाशङ्कयाऽऽक्रान्ते इत्यर्थः कालोपर्वसङ्काशांगः इतिपाठो युज्यते कालोपर्वाङ्गसङ्काशः इति पाठस्तु आर्षत्वात् प्राकृतत्वाच्चङ्काश शब्दस्य परनिपातः अङ्गशब्दस्य पूर्वनिपातः पुनः कथभूतं तपस्वी क्षयः पुनः कथभूतं तपस्वी धमनीसन्ततः धमनीभिर्नाडीभिः सन्ततो व्याप्तः यस्य शरीरं तथाभिर्व्याप्तं दृश्यते इत्यर्थः पुनः कीदृश स्तपस्वी अशनपानस्य मायन्ति मात्रज्ञः मात्रं अन्नपानेन स्वस्यो दरपूर्त्तिप्रमाणं जानाति यावता आहारेण स्वकीयोदरपूर्त्तिस्यात् तावत्प्रमाण मेवा हारं गृह्णीयात् नतु य स्तपस्वी रसादिलौल्या दधिकं गृह्णातीत्यर्थः इति मात्रज्ञः पुनर्यस्तपस्वी अदीनं मनो

सूत्र

किसे धमणि संतए । मायन्ने असण पाणस्स अदीण मण सोचरे ॥३॥ तओ पुट्ठो पिवासाए दोगंछी लज्ज संजए ।

भागा

लनि संघिढोंचण प्रमुखसंते सरीखो कि० साधुनो दुबलो गात्र हुइ ध० न साजाले व्याप्त एहवो दूबलो होइ तो पिणमा० आहारनी अ० अन्नादिमात्रा नो जाणक पा० पाणीना अ० अणपाम्ये आकुलपणा रहित इ चित दीन नकरे एहवो यको संयममार्गने विषे चाले हिवे भूख परिसह ऊपरि दृष्टांतलिखीये छे उजेणी नगरीइं हस्तिमित्र श्रेष्ठि वसे एकदा तेहने भार्यानो मरण थो वैराग्य उपनो तिवारे हस्तिमित्र पुत्रसहित साधु कने दीक्षा लीधी निरती चारसंयमपाले एक वार साधु साथे विहार करतां अटवीइं पहुता तिहां हस्तिमित्रने कांटो भागो अतिही पीडा ऊपनी चालीवा असमर्थ थयो तेणे वीजे महात्माने कह्यो अहो साधी तुम्हे आघा पहुंचो हुं दुखेपीडयो हींडाइ नहीं इहांभातपांणी पचखोस तिहां साधुने खमावीपिताये अणसण कीधो चेलाने साधु तेडो आघा चाल्या ते हिवे मार्गजातां मोह भाव थो चेला पाछो वाप कने आयो ते हिवे पिता सीधो शुभध्याने मरी देवता हुओ चेलो न जाणे पितामूओ मुग्धपणा थको पासि भमे भूखो थो पीणतिण चेले वनफलनखाधा भूख सहिते पिता देवता मोहे करी पोताना शरीर मांहिपइसीशिक्षाने

यस्य स अदीनमनाः तपसः पारणादौ आहारस्य अप्राप्तौ अपि अदीनचित्तः सन् चरेत् संयममार्गे प्रवर्त्तेत अलब्धे तपसो हर्षिलब्धे देहस्य धारणा इति बुद्धिं चित्ते दधान स्तिष्ठेत् इत्यर्थः यथा हस्तिमित्रपुत्रौ क्षुधायां उत्पन्नायां द्वौ अपि सचित्ताहारवर्जकौ जातौ तथाऽन्यै रपि साधुभिर्भाव्य मिति अथ तत्कथाः उज्जयिन्यां हस्तिमित्रश्रेष्ठी वर्त्तते तस्य हस्तिभूतनामबालकोस्ति अन्यदाहस्ति मित्रश्रेष्ठिनः प्रिया मृता दुःखगर्भवैराग्येन हस्तिमित्र श्रेष्टी हस्तिभूतदारकेण समं प्रव्रजितः अन्यदा दुर्भिक्षे साधुभिः समं विहरन्नसौ हस्तिमित्रसाधुर्भोजकटक नगरमार्गाऽटव्यां कण्टकेन विद्धपादोऽग्रे विहर्तुमक्षमोऽटव्या मेव स्थितः तमक्षमं दृष्ट्वा साधुभिर्भणितं वारकेण त्वां मार्गे वहिष्यामो मा विषादं कृथाः तेन भणितं मदायुः स्तोकं मेवाऽस्ति अतोऽहमत्रैव भक्तं प्रत्याख्यामि यूयं यात मदर्थं मऽवस्थितस्याऽन्यस्य कस्यापि साधोमाभूद्विनाशः इत्युक्त वन्तन्तंचामयित्वा भक्तपानप्रत्याख्यानं कार यित्वा तत्रैव मुक्त्वा च अनिच्छन्तमपि क्षुल्लकं गृहीत्वा ते साधवश्चेलुः क्षुल्लकोऽहं मार्गात्तान्वि प्रतार्य पिट्टमोहात्तत्रायातः तावता गृहीताऽनशनः

भाषा

बोल्यो अरे पुत्र कांपडीयो भूख्यो वनफलादि आहार किम नहीं किधो हे पिताजी आ अटवी मांहि आहार किहां थी मीले अने प्राण जावेती जावो पिण सचितफल किमवावरीये तिवारे तात कहे आवनमांहि जावो इहांना वसणहार तुमने भिक्षा देसी ते चेलो तिहां गयो ते देवताइं वनमांहि हाथ काढी भात पाणी दीधो चेलेइं आणीवा वखों इम देवता भात पाणी नित्य आपे केतलें दिने तेणे अटवी मांहि तेहज साधु आव्या चेलाने देखी साधुं पूछ्यो ताहरो पिता जोवे छे चेले कह्यो पिता अणसण लीधो छे जोवे छे साधु कहे अम्हने देखाडि ते चेलो पोताने देखाड़े तेहवे ते देवता कायां मूको अलगो थयो साधु कहे अे मृतक छे चेलो कहे हिवडा जीवताहता साधु कहे आहार पांणी तुं किहां थी लावती तेणे सर्ववृतान्त कह्यो तिवारेमूया जाणीने संसारमांहि माया मोहवरयो छे जिम पिताये भूख सहीतो सदगति पामी तिम चेलानापिण अध्यवसायपल

स मृतो देवोभूत् क्षुल्लको मोघधात्तं मृतं न जानाति सुप्तस्य तत्कलेवरस्य पार्श्व एव भ्रमति क्षुधार्त्तोपि फलादिकं न गृह्णाति स देवः क्षुल्लकमोहेन निजदेह मधिष्ठाय अवदत् वत्स गच्छ भिक्षायां क्षुल्लकेन भणितं कुत्र व्रजामि तेन भणितं एष ध्वनि कुक्षेषु व्रज तन्निवासिनो जना भिक्षां दास्यन्ति ततः तथेति भणित्वा क्षुल्लकस्तत्र गतः धर्मलाभ मुच्चार स देवो नरनारीरूपं विधाय करं प्रसार्य दिव्यशक्त्या तस्मै भक्तपानादि ददौ तावद् यावद् दुर्भिक्षे निवृत्ते भोजककटक नगरात् पश्चाद्गलिताः साधवस्तेनैव मार्गेण तत्रागताः जीर्णं शवं दृष्ट्वा ज्ञातदिव्य प्रयोगास्तं क्षुल्लकं गृहीत्वा विजह्रुः यथा ताभ्यां पितृपुत्राभ्यां क्षुत्परीषहः सोढः तथा साम्प्रतिक मुनिरपि सोढव्यः अथ भिक्षार्थं अटतस्तृष्णाया उदयः स्यात् तदा तत्परीषहोपि सोढव्यः इम मेवार्थं गाथा द्वयेनाह तओ पुट्ठो पिवासाए दुगञ्छी लज्जसञ्जए सीओदगं न सेवेज्जा वियडस्सेसणं चरे ४ छिन्नावाएसु पन्थेसु आउरेसु पिवासिए परिसुक्कमुहादीणे तं तितिक्खे परिसहं ५ ग्रामनगरादौ भिक्षार्थं भ्रमन् दुगंछी अनाचारात् भीतः एतादृशो लज्जसंयतः लज्जायां सं सम्यक् यतते यत्नं कुरुते इति लज्जासंयतो लज्जावान् साधुर्नहि निर्लज्जो धर्मार्हः तस्मात् लज्ज संयतस्तपस्वी ततः क्षुधापरीषहानन्तरं एव पिपासया

सूत्र

सीओदगं न सेवेज्जा वियडस्सेसणं चरे ॥४॥ छिन्नावाएसु पंथेसु आउरेसु पिवासिए। परिसुक्कमुहादीणे तं

भाषा

टाणा नहो प्राणजांता पिण सचित आहार न लीधो अने मननो इछ्या पिण न कीधी ते भणी तिणि चेले२ भूखसहीते चेलाने महात्मा साथे लेगया चेलाने समझाव्यो जे ताहरो पिता परलोक पड़ंतो जिम पिताइ चेले भूख परीसहसह्यो तिम बीजा चारित्रीयाने सहिवो भूख व्याप्यां सचित्त आहार न लेवो इति प्रथम परीसह दृष्टांतसंपूर्ण थयो ॥१॥ त० भूखनो परिसह जा० पु० फरस्यो पिछो पि० तृषाइ दु० अनाचारनो वर्जणहार लज्जायें करी सं० साधुइ सो० सचित पाणीनो न भोगवे वि० अचित पाणीनो स० एषणा इचाले प्रवर्त्ते ४ जिहां कोइ मनुष्य आवतो नथी प० पंथने विषे आ०

राय धनपतसिंह बाहादुर का आ० सं० ४१ मा भाग

अत्यंत आकुल थको शरीर सु० अति तृषावंत प० थूक रहित सूकाणो मु० मुख जेहनो ते साधु दीनपणा रहित हुइ तं० ते तृषानो ति० खमें प० परो सह ५ अथ तृषा परीसहें दृष्टांत: उजेणी नगरीये धनमित्र वांणीयो वसे साधु उपदेश सांभलो वैराग वस्ये धनमित्र पुत्र सहित दिक्षा लीधी एकदा घणा साधां साथि विहार करतां मध्याह्न समे चेलाने अतीही तृष जपनी तेहवे चालतां बाटे नदी आवी देखी पिताइ मोह थकि चेलाने कह्यो बच्छ पांणी पीवो पछे आलोयण लेजे एहवे कह्यो हुंते चेलो लेवा न वांछे तिहां थको तिण पिताइं चिन्तव्यो एचेलो माहरो लाज करे छे ते भणी पितासाधु आगले थई आगे गयो तेहवे नदी मांहि आवी चिरये थके पाणीनो पसलो भरी चिंतव्यो जे पाणी पीवुं तेहवे उत्तमपणा थकी हीज विचार जपनोमेतो पांच महाव्रत उचरीया छे मरणथकेय पिण व्रतविराधवो नहीं तेहवे उत्तमपणा थकीतृषाक्रान्तचारित्रीयोसिद्धान्तवचनजाणीमनमेचिंतव्यो एसचीतपांणी किम पिवाइ यत: एगस्स उदगबिंदुंमि जे जीवा जिणवरेहिं पन्नत्ता ते पारेवयमित्ता जंबूद्दीवेनमायंति १ जत्थ जलं तत्थ वणं जत्थवणं तत्थनिच्छओ अग्गी ते जीवाजसइगया तसा थावरा चेव२ इंतूणपरप्पाणे अप्पाणं जेकुणंतिसप्पाणंअप्पाणंदिवसाणंकएयनासेइ अप्पाणं३ इमआलोचीपाणीपाछीमूक्यो इमनिश्चलचित्तशुभध्यान धरतो तृषा परीसहसहितो काल करो चेलोदेवताथयो साधुनी दया निमित्तइ तेदेव आवी ढूकड़ा२ गोकुलविकुर्व्या जे भणी साधु सुखी थाइ तिवारे पछी आगलि जातां साधुने आपणो स्वरूपजणावा भणी तेणे देवताइ एक महात्मानो कांबलो छे हलो गोकुले राख्यो आवे राजइ जेहवे महात्मा वस्त्र लेवा पाछा वल्या तिणे ठामे आवेतो तिहां अटवि देखी पिण गोकुलादिकाई दीठो नहीं कृगणादिक पिण दीठा नहीं तिवारे चिंतव्यो ए देवमाया कांबलो लेई साधु बीजे ठांमे पहुंता तिहां प्रगट देवता थई आपणो धन मित्र पिता साधु ते टाली बीजा सर्व साधु वांद्या धनमित्र बोल्यो मुझने किम न बांद्यो देवता कह्यो तुम्हे सचित्तपांणी पीवानी आज्ञा दीधी ते भणी अवंदनीक: मोह वसे मुझने डिगायो हुंतो हुं कुगतिपडतो

तृषया स्पृष्टः सन्सोतोदकं अप्रासुकजलं न सेवेत न पिबेत् इत्यर्थः वियडस्स प्रासुकजलस्य अस्वपरिणतस्य रसान्तरं वर्णान्तरञ्च प्राप्तस्य वस्त्रादिना शुद्धस्य एषणाय ग्रहणाय चरेत् प्रासुकपानीय ग्रहणाय गृहस्थ गृहे व्रजेत् इत्यर्थः ४ अथ ग्रामनगरादिभ्यो बहिर्वनाटव्यादिमार्गे व्रजन् साधुश्चेत् तृषया पीडितः स्यात् तदापि तृषापरीषहं सहेत् ननु तत्र साधुना एवं ज्ञातव्यं अत्र कोपि गृहस्थो दाता न दृश्यते अहं स्वयमेव जलं गृहीत्वा पिबामि तदैव मार्गवैषम्य माह क्षिप्तेति एतादृशेषु पथिषु मार्गेषु पूर्वोक्त स्तपस्वी पिपासा परीषहं तितिक्षेत सहेत कीदृशेषु पथिषु क्षिप्तो गतः आपातो लोकानां गमनागमनं येभ्यस्ते क्षिप्तापाताः तेषु कीदृशः स्वयं तपस्वी आतुरः तृषया आकुलतनुः पुनः कीदृशः सुपिपासितः सुतरां अतिशयेन पिपासितः अत्यन्तं तृषितः पुनः कीदृशः परिशुष्कमुखः गतनिष्ठीवनत्वेन शुष्कतालुजिह्वोष्ठः पुनः कीदृशः एतादृशोपि अदीनः अचोज्जयिन्यां धनमित्रकथाः यथा उज्जयिन्यां धन मित्रो वणिक् धनशर्मनाम्ना स्वसुतेन समं प्रव्रजितः अन्यदा मार्गे क्षुल्लक स्तृट्पीडितः नदीं दृष्ट्वा पित्राऽवादि वत्स पिब जलं पश्चादा लोचनया दोषशुद्धिर्भाविनी इत्युक्ते क्षुल्लकोनेच्छति ततः पिता साधुः स्वशङ्कानिरासार्थं शीघ्रं नदीमुत्तीर्याग्रे गतः क्षुल्लो नद्यां प्रविष्टः जलाञ्जलिमुत्क्षिप्य चिन्तित वान् कथञ्चल पिबामि यतः एगमे उदगबिन्दुंमि जे जीवा जिणवरेहिं पन्नत्ता ते पारेवयमित्ता जम्बूदीवे न मायन्ति १ जत्थ जलं तत्थ वणं जत्थ वणं तत्थ निच्छओ अग्गीतेजवाजसहगया तसाय पञ्चक्खया चेव २ हंतुण परप्पाणे अप्पाणं जे कुणन्ति सप्पाणं अप्पाणन्दिवसाणङ्कए य नासेइ अप्पाणं ३ इति संवेगेन जलमंजलितः पश्चात्तेन मुक्तं तत स्तृषया मृत्वा स देवो जातः अवधिज्ञाना दवगतपूर्व भवस्तस्तेन साधूना मनुकम्पया पथि गोकुलं कृतं तत्र तक्रादि शुद्धमिति गृहीत्वा साधवः सुखिनो जाता अग्रे चलिताः तेन देवेन स्व स्वरूपज्ञापनार्थं एकस्य साधोर्विंटिका गोकुले स्थापिता विंटियग्रहणार्थं पश्चाद्गतस्य मुनिवचसा सर्वैरपि साधुभिर्ज्ञात गोकुलाभावे स्तत्र दिव्यमाया ज्ञाता तत्पिण्डभोजनविषयं मिथ्या दुःकृतं

दत्तं तत स्वतातायातेन देवेन पितरं मुक्त्वा सर्वेसाधवो वन्दिताः पित्रावन्दनकारणं पृष्टः स देवः सर्वं स्ववृत्तान्तं पितुर्जलपानानुमतिं च प्रोच्य गतो देवः स्वस्थानं एवं क्षुल्लकवत् क्षुट्परीषहः सोढव्यः अथ क्षुधापिपासापीडितस्य क्षपस्य शीतं अपि शरीरे लगति तदपि सोढव्यं तदपि गाथाद्वयेनाह चरन्तं विरयं लूहं सीयं फुसइ एगया नाइवेलं मुणी गच्छे सुच्चाणं जिणसासणं ६ न मे निवारणं अत्थि छवित्ताणं न विज्जए अहं तु अग्निं सेवामि इइ भिक्खू न चिन्तए ७ एकदा महाशीतकालादौ प्रतिमावहनादौ कायोत्सर्गे स्थितं तपस्विनं शीतं स्पृशेत् शरीरे लगेत् तदा स मुनिस्तपस्वी अति वेलं स्वाध्यायकरणप्रस्तावं अतिक्रम्य शीतभीतः सन् स्थानान्तरं न गच्छेत् किं कृत्वा जिन शासने हि जीवोऽन्यः देहश्चान्यः कीदृशं मुनिं ग्रामानुग्रामं चरन्तं विहरन्तं अथवा मुक्तिनगरानुकूले साधुमार्गे विचरन्तं पुनः कीदृशं लूहं रूक्षं स्निग्धभोजनतैलाभ्यङ्गादित्यागेन रूक्षाङ्गं पुनः कीदृशं विरतं अग्निप्रज्वालनात् विरतं तदा पुनः शीतपीडितो भिक्षुरिति न चिन्तयेत् इति न विचारयेत् इतीति किं मे मम छवित्राणं देहचर्माच्छादनं शीत निवारणं किमपि न विद्यते नास्ति तेन अहं अग्निं सेवामि इति चिन्तनं अपि न कुर्यात् तदा अग्निसेवनन्तुदूरमेव त्यक्तं अत्र भद्रबाहुशिष्याणां कथाः ७ राजगृहे नगरे चत्वारो वयस्या वणिजः श्रीभद्रबाहुगुर्वन्तिके प्रव्रज्य श्रुतञ्चाधीत्य एकाकि त्वं प्रतिमया विहरन्त स्वत्रैव इयुः तदा हेमन्त

सूत्र — तितिक्खे परीसहं ॥५॥ चरंतं विरयं लूहं सीयं फुसइ एगया। ना इवेलं मुणी गच्छे सोच्चाणं जिणसासणं ॥६॥

भाषा — इम गोकुलनो संकेत जणावी देवता स्वस्थानके गयो जिम तेणेचेले क्षुधा सही तिम बीजे साधुने पिण सहवो इति द्वितीय परीसह दृष्टांत कथा जाणवी२ विचरता ग्रामानुग्राम वि० अग्निप्रमुखनो लु० लुखो सरीर सी० एहवा साधुने सीत फू० फरसे शीतकालने विषे ता० सज्झाय प्रमुखनी वेलाइं मु० साधु ग० ताडिमटे सो० सांभलीने जि० जिननी सा० सीख अनेरो प्रते देवे६ न० नथी माहरे शीत नीवारण घरादिकने विषे छ० शरीर वस्त्रादिकपिण

आसीत् ते च भिक्षाभोजन मादाय तृतीयपौरुष्यां व्यवर्त्तन्त पुरात् पृथक् तेषामेकस्य चरमपौरुषी वैभाराद्रिगुहाद्वारे अवगाढा तत्रैव सोऽस्थात् द्वितीयः पुरोद्याने तृतीयस्तु उद्यानसमीपे चतुर्थस्तु पुराभ्यर्णे तत्रयो वैभाराद्रिगुहासत्रः स महाशीतव्यथितो रजन्या आद्ययामे मृतः उद्यानस्थो द्वितीययामे मृतः उद्यानासन्नस्तृतीये यामे मृतः पुरासन्नस्तु पुरोभ्रमणाल्पशीतत्वेन चतुर्थे प्रहरे मृतः सर्वेप्येते साधवो विपद्य दिवं जग्मुःशीतपरीषहः सोढव्यः शीतकाला दनन्तरं ग्रीष्मकालस्या गमनं स्यात् तत्परीषहोपि सोढव्यः उसिणपरियावेणं परिदाहेण तज्जिए घिंसु वा परितावेणं सायंनो परिदेवए ८ उन्हा

न मे निवारणं अत्थि छवित्ताणं नविज्जई। अहंतु अग्गि सेवामि इइ भिक्खू नचिंतए ॥७॥ उसिण परिया वेणं

न०नथी ते भणी अ०हूं तुंपुनः वली अ०अग्नि से०सेवुं इ०एहवो भि० साधु न०नचिंतवे७ अथ शीत परीसह उपरिदृष्टान्त राजगृहीनगरीद्वार वणिक बसे परस्परमिव अत्यंत प्रीति जीव एक अने काया जुदी संसारना सुख भोगवता रहे एकदा भद्रबाहु स्वामी समो सह्या चारे मित्रवांदवा आव्या देशना सांभली वैराग्य उपनो संसार असार जांणी भद्रबाहु पासे चारे मीत्रा दीक्षा लीधी सूत्र सिद्धांत भणी पारगामी हुआ एकाकी पणानी प्रतिमाइ रहितां विहार अनुक्रमे करतां वली राजगृही नगरी आव्या तेहवे २ शीतकाले तीजे पोहरे भात पांणी वहिरवा गांममे पधाव्या गवेषणा करी नगरी थी बाहोर जूजूआ आव्या अवेरा नीकल्या जीन कल्पी पणे साम्हो हाथी आवेतो टले नही सूर्य आथम्यां केडो तथा वस्ती हुवे तिहां रह्यो तिवारे ते पोली वारणे काउसगले रह्यो त्रीजा साधुने नगर बाहिर सूर्य अस्त हुवो तिहां काउसग रह्यो चोथा साधुने नगरवारणे पोली बाहिर सूर्य अस्त हुवो तिहां काउसग रह्यो हिवे वैभार गिरगुफाने बारणे रह्यो तेहने अतिहोताटपरीसहसहतां रात्रिने पहिली पोहरे कालप्राप्त हुवो वनमें साधु रहणवाले विजे पोहरे कालप्राप्त हुवो ते जो नगर बाहिर तेणे त्रीजे प्रहरे सीधो अने चोथा साधु पोलवारणे तेणे चोथे प्रोहरे काल कीधो नगर परसरे शीतपरीसह

छितत्तोमेहावी सिणाणं नो विपत्थए गायं नो परिसिंचिज्जा न वीइज्जाय अप्पयं ८ मेधावी स्थिरबुद्धिमान् साधुर्ग्रीष्मे उष्णकाले वा यद्वात् ग्रदि ऋतौ अपि सातं सुखहेतुं प्रति न परिदेवेत कदा मम शरीरे शीतलत्वं स्यात् इति न प्रलापं कुर्वीत कौटुम्बः साधुः उष्णपरितापेन यः परिदाघस्तेन तर्जितः ग्रीष्मकाले सूर्यस्या तपेन भूमिशिलादयः परितप्ताः सन्ति तत्र साधुरातापनां कुर्वन् तप्तभूमेः शिलातो लोहकारशाला समीपत्वा द्वा परिदाघेन बहिः प्रस्वेदमलाभ्यां वह्निना वा अन्तश्च तृष्णारूपेण तर्जितोऽतिपीडितः पुनरपि उष्ण मर्दमेव दृढयति मेधावी साधुस्तृष्णाभितप्तः स्नानं नैव प्रार्थयेत् न अभिलषेत् पुनर्गात्रं शरीरं नो परिसिञ्चेत् न च प्रस्वेदादिसद्भावे आत्मानं स्वदेहं वीजयेत् वीजनेन शरीरस्य न वातप्रक्षेपं कुर्यात् इत्यर्थः८ अत्र अरहन्नककथा यथा तगरानगर्यां अर्हन्मित्राचार्यपार्श्वे दत्तनामा वणिक् भद्राभार्याऽर्हन्नकपुत्रेण समं प्रव्रजितः पित्रा सर्ववैयावृत्यकरणेन दृतस्ततः परिभ्रम्य भव्यभिक्षा भोजनसम्पादनेन स बालोऽत्यन्तं सुखी जातः उपविष्ट एव भुंक्ते कदापि भिक्षायै न भ्रमति तद्भिक्षार्थं स्वभिक्षार्थञ्च पितुरेव भ्रमणात् अन्यदा पितरि मृते साधुभिः प्रेरितः स बालो ग्रीष्मे मासे भिक्षार्थङ्गतः तापाभिभूतः प्रोन्नुङ्ग वृहच्छायाया मुपविशति पुनस्तत उत्तिष्ठति शनैः शनैर्याति एवं कुर्वन्त मतिसुकुमारन्त मर्हन्नककुमारं रूपेण कन्दर्पावतारं दृष्ट्वा काचिद्गोषित वणिक्भार्या आकार्य गृहेस्थापितवती तया सह सो विषया आसक्तोऽभूत् अथ तन्माता साध्वी पुत्रमोहेन गृहली भूता अरे अर्हन्नक२ इति निर्घोषयन्ती चतुष्पथादिषु भ्रमति एकदा गवाक्षस्थेन अर्हन्नकेन तादृग्वस्था माता दृष्ट्वा संजातात्यन्त संवेगः स गवाक्षादुत्तीर्यपादयो पतित्वा मातर मेवाह हे मातः सोऽहमर्हन्नक इति तद्वचः श्रवणात्

सूत्र परिदाहेण तज्जिए। विंसुवा परियावेणं सायं नो परिदेवए ॥८॥ उन्हाहि तत्तो मेहावी सिणाणं नोवि पत्थए।

भाषा मोडो लागोतेणे कारणे मोडो सौधो ए थारे मरण पांमी देवता थया पिण अग्नि न सेवी जिम ए थारे शीत परीसह सह्यो तिम बीजा ने पिण सहिवो

इतिसीत परीसह उपर दृष्टांत कह्यो छे उ०तापे करी उन्ही भूमिका शीलादिकेप०तापे करीनेप० वाग्र परिसेवो अने मेलएवे अने अभ्यंतर हुवा तेह थी उपनी दाघ ज्वर त०तेणे करी पीड्यो थको थि०उन्हालाने वा०अथवा शरदऋतुने विषे प०तापेकरी पीड्योथको साता नो०नवांछे जे कहीइं शीतल जाखुंद उ०उन्हे तापे करी अहि०अत्यन्त पीड्यो म०मर्यादावंत साधु सि०स्नान नो०न वांछे गा०शरीर नो०पांणीइं न सींचे म० बीजणादिके करीसयंवायरो न घाले ८ अथ उष्ण परीसह दृष्टांत: तगरा नगर अतिही मनोहर तिहां दत्तवाणिक तेहनी स्त्री भद्रा पुत्र अरहन्नक ते सुखे रहे एहवे समे अरहन्नक मित्राचार्य पधार्या तेहने वांदवा सकल लोक आव्या गुरु धर्मदेसना दीधी अत्यंत संसारविषय: दु:खमोह पास सांभलीदत्त अने भद्रा पुत्र अर्हन्नक साथे द्रव्यनी कोडी खरची सीहनी परे चारित्रधर्म आदर्यो गुरु पासे भणे पिणदत्तनें भणवो नावे पाके पढे काना किम चणे इम जांणी पुत्रने भणावे आप पोते गोचरी पांणी करे प्रेम थकी सखरी वस्तु सुंखडी मीठाइ पेड़ा घेवर सुरकी मेवाप्रमुख आणी पोखे पोते अति नीरस आहार करे किवारे साधु कहे पुत्रने गोचरी पांगरावो तुमने तप छे तिवारे कहे वेया वच्छे लाभ छे इं पांगरीस एवहरवानी वात न जाणे तिवारे साधु कहे आगलि दोहिलो थासे दत्त कहे छिवड़ा लघु छे इम तेहने सरस आहारे सुखीयो कीधो केतले काले दत्त नामा साधु अणसण करी काल कीधो तिवारे मोहथीरोवा लागो हे पूज्य हे पिता जी आजका न बोलो छिवे सुभने कुणपुत्र कही बोलावसे अने सखरा मधुरा आहार कुण पोखसे छिवेसंजमनो नीर्वाह दोहिलो हुसे इम विलाप करतां माता आवी कहे अरे पुत्र मोह न कीजे आश्वासी राखी गुरु पीण बालकने गोचरी पंगरावे नही तिवारे गणेश गोचरी कर्त्ता कहे माता भद्रा आवी कहे अरे पुत्र मोहन कीजे आश्वासी साखि गुरु पीणबालकने सुखसे जीयो करी राखेा पिण छिवे एहनो कामविणससी साधु गोचरी पांगरतो ते भणी उज्झाले नगरी मांहि गोचरी साधे गया गणेश आगल थी चाले अने अरहन्नक शरीर नो सुकमाल अने जपर सूर्यनो तापस वेलु उपड़ा

आवी तेणे तापे करी धाणीनी परेमान तुं सरिर प्रसेवे हथादि पाखेा हूंतो आवी सानागोखहेठलिछांहडीये वीसामो लीधो उभो रह्यो तेहवे व्यवहारी यानी स्त्री गोखमे झांखी वोलाव्यो अहो सौभाग्य आपनो घरि पवित्र करो तुमे भिक्षा लो इम कहिने तेह्यो मोदक लेइ आवी पीण रूप देख मोह पांमी नेचना कटाच लगावी हाव भाव करी काम वचन कहिवा लागी माहरे भाग्ये तुमारो आगमन थयो अने ओ धन तन मन ओ वरए ग्रह्या सर्व तुमारी छे हुं पिण तुमने वांछु हुं अनाथ नाथ आओ ते मधुर वचन सांभली चारित्र वर्ण थी तिहां रह्यो वली विचारूं हिवडांतो रहीये वलीगर्डापणे दीक्षा पाली से ते उष्ण पाणीनो पोडेा तिहा रह्यो षडऋतुना भोग भोगवे छे गणेश गुरु पासे आवी कहे अर्हन्नक आव्यो त्यारे कहे नथी आव्यो साधां जी यो पिण न लाधो भद्रा माताइ वात सांभली जोतां न लाधो तेणे मोह गहिली थइ भमे मुखे अर्हन्नक२ तुं किहां छे इम करती विचरे बालक कहे ए अर्हन्नक ए अर्हनक तिहां थी दोडे वस्त्र अचेतन पणे भमता वारमे वरसे तेणे सेरीये भद्रा नीकली हजारा बालक पूछे फीरे छे तिवारे बालकने सेरे भद्रा गहिली गलियां माहि दीठी मुख अर्हनक२ तुं किहां छे इम करतां एहवो शब्द गोखे सांभली विलाप करती देखीने भद्राने ओलखी हिवे चिंतवा लागीसहीए माहरी माता छे मे अभागी माताने दुखणी कीधी अने मे नर्कनो आउखो उपार्ज्यो इम चिंतवी गोख थकी उतरीने माताने वोलावी हुं अर्हन्नक एहवो सांभली हीया वारिवापिने मन ठामि आव्यो पुत्र चादर ओढवा दीधी स्वस्थ चित्त थइ मन संतोष उपनो माताई वेटो पुछो हे पुत्र तुं आज लगे किहां हुतो तिवारे तेणे अर्हन्नके आपणपे गोखेउभो स्त्री भोगवोते माताने सर्वस्व रूप कह्यो तिवारे पीछे माताई पुत्रने कह्यो हे वच्छ चारित्र नखंडए भोग सुकीएकांते चारित्र पाली तिवारे तेणे पुत्रे कह्यो मे पापीये चारित्रनपले पिण कहो तो अण सण उचरू तेहवे मावोली वच्छ इमकरि पिण पाप मत करि ए माताने वचन सांभली हुते वैराग्य थके तप गीरा उपरि पादोपगमन अणसण लेइ अण एक

खलचित्ता माता तमेवमाह वत्स भव्यकुलजातस्य तव कथमऽवस्था स प्राह मातस्तादृशं पालयितुमहं न शक्नोमि साप्राह तर्हि अनशनं कुरु माह वचसा स तत्तथिलायां सुप्ता पादोपगमनमनशनकार सम्यग् उष्णपरीषहं विषह्य समाधिभाग् देवत्वं प्राप्तवान् एवं अन्यैरपि साधुभिरुष्ण परीषहः सोढव्यः ततो ग्रीष्मकालादनन्तरं वर्षाकालः समागच्छति वर्षाकाले दंशमशकादय उत्पद्यन्ते तैश्च पीडितः सन् तत्परीषहः सोढव्यः पुट्ठोय दंस मसएहिंसमरेव महामुणी नागो सङ्गामसीसे वा सूरो अभिहणे परं १० न सन्तसे न वारिज्जा मणंपि न पओसए उवेहे न हणे पाणे भुञ्जन्ते

गायं नो परिसिंचिज्जा नवीएज्जाय अप्पयं ॥९॥ पुट्ठोय दंस मसएहिं समरेव महामुणी। नागो संगाम सीसेवा सूरो अभि हणे परं ॥१०॥ णसंतसे णवारेज्जा मणंपि नपओसए। उवेह नहणे पाणे भुंजंते मंससोणियं ॥११॥

सूत्र

भाषा

मांहि उष्णपरीसह सही मन संवरी जिमतापनें जोगे मांखण विघराइ तिमतनविघरांणो परिणाम शुद्धेथी काल करी देवताहुओ जिमतिणे अर्हन्नके पहिलो चूकोति मन करवु अने जिमछे हुडे कामसाधो मन ठांम राखो तिम करवो इति उष्ण परिसह उपर अर्हन्नक दृष्टान्त संपूर्णम् अथाग्रे सूत्र माह १ पु० फरस्यो पीड्यो द० डांसमसे करीने स० तेहां सममानें आपणा आत्मा सरीषा जले खवे म० मोटो साधुजी ना० जिम हाथी संग्राम था ते थकें अणथीइ मिली इइ एह वा संग्रामनें विषे सू० जिम सूरहाथी अ० अणी इजीपे प० वेरीने १० न० डांसमसाने त्रासवे नही न० मनारे अंतरा यन करे चटको देतां म० मने करीने पिण न० न करे द्वेष उ० उदासीन पणानें भावे करीन० इणें नही पा० जीवने भु० खातां थकां मं० पो तानो मांस अने लोही ११ अथ दंसमसकदृष्टान्त चंपानगरीइं जितशत्रु राजानो पुत्र श्रमणभद्र श्रीधर्मघोष सूरिकने प्रतिबोध पामी दीक्षालीधी केतलें

मंससोणियं ११ महासुनिर्महातपस्वी दंशमशकैर्जन्तुभिः सृष्टो भक्षितः सन् न सन्त्रसेत् वासं न प्रार्थयात् बहुवचनग्रहणात् यूकामत्कुण दुस्तुलका दयोपि ग्राह्यन्ते क्रौड्यो महासुनिः समएव समत्वेन युक्तः अत्र समरे रकारः प्राकृतत्वात् क इव संग्रामशीर्षे रथशिरसि नाग इव हस्तीव क्रौड्यो हस्ती शूरः यथा शूरोऽभङ्गो हस्ती युधि स्थितः परं यत्नं हन्यात् एवं महासुनि रपि क्रोधादिकं अन्तरङ्गयत्नं जयेत् दंशादिभि रुपद्रूयमाणः क्रोधं न

कालें विहार करतां श्रमणभद्र ऋषी अटवीइं पुंहता तिहां प्रतिमाइ रह्या जे दुष्ट भमरा घणा छे अने मधु छे ऋषि सरीरे मधु छे ऋषीश्वरने शरीरेमधु नाठी पका लागा तिवारे भमरा डांसमसादिक आवी पीडा उपजावी पिण लिगारमात्र मनशीन चाल्यो तिहां रह्यो नरकनी वेदनाना दुख उपजे चिंतवे अरे जीव सिद्धांत मांहि एहवा २ नरकना दुख कह्या छे ते संभारतो काल थी यतः नरए सुजाइ आइकक्कड कडाइं दुक्खाइं परम तिक्खाइं कोवक्केइ नाउं जीवंतो वास कोडिवी १ नरक मांहिजे कर्कश परमतिक्ष्ण गाढि तीव्रवेदना खेत्रादि परमाधांमीनो कोधो वेदना परस्परे वेदना दुखे कुणे वर्षवीइं जो वरस नीकोड लगे बोलेतो पिण बोली न सके वली नरकना दुख कहे छे कर्कश दाह परमाधामीनो कोधी वेदना अनें आगमां हे पचवो लोहमय कंटक शूली वींधवो राईजे वडा खंडनु करवो काग साग समली ढंकादि केचूटिवो अने शाल्मली वृक्षमांहि आकर्षवो खांडानीधार सरीखा पांनडा एहवा असिपत्रमांहिवे सारवो तिखें करीने गात्र छेदाइं वली तातो तरबो उकालि पावइ वैतरणी नदी मांहि झूलवें अने ते नारकोने कांई सुख नथी तिवारे ऋषीश्वर डांस मसाना परिसह सहतो विचारे दुखे जोवें नारकोनि वेदना सही तथा तिर्यंचादिकनी वेदना सहीतो डांसमसा भमराने करडवे ऋषि चूकि इम चिन्त विचिंस निश्चल करी सह खमा शुभ भाव भाइं कालकरिने देवलोके गया जिमश्री श्रमणभद्र ऋषीश्वरें डांस मसादिकनो परीषह सह्योतिम अन्य

कुर्यादित्यर्थः च पुनस्तैः पीडितश्च न सन्त्यजेत् उद्वेगं न प्राप्नुयात् पुनस्तान् दंशादीन् न निवारयेत् तेषां वारणे हि आहारान्तरायः स्यात् मनः अपि न प्रदूषयेत् मनोपि कलुषं न कुर्यात् निवारणं तु दूरतएव त्यक्तं यदि तेषु मनसि अपिक्रोधं न कुर्यात् किन्तु तेषु दंशमशकादिषु दुष्टजीवेषु मांस शोणितं पललरुधिरं भुञ्जानेषु उपेक्षेत उदासीनभावे वर्त्तेत रागद्वेषरहितो भवेत् प्राणान् तान् दंशमशकादीन् मांसरुधिरं भुञ्जानान् न हन्यात् अत्र श्रमणभद्रकथा ११ यथा चम्पायां जितशत्रुनृपस्य पुत्रः श्रमणभद्रो युवराजा श्रीधर्मघोषान्ते प्रव्रज्य एकाकित्वविहारेण विहरन् अन्यदा शरदि ऋतौ अटव्यां प्रतिमास्थितो दंशमशकैः पीड्यमानोऽपि निश्चलः स्वयमनंशोत भुक्तनरकवेदनास्वरूपं चिन्तयन् समाधिना सह्या दिवङ्गतः एवं दंशमशकपरीषहः सोढव्यः अथ च दंशमशकादिभिः पीड्यमानो वस्त्राग्राकरो न स्यादतो अचेलपरीषहमाह परिजुण्णेहिं वत्थेहिं होक्खामित्ति अचेलए अदुवा सचेलए होक्खं इइ भिक्खू न चिन्तए १२ एगया अचेलए होइ सचेलए आवि एगया एवं धम्मं हियं नच्चा नाणीनो परिदेवए ११ भिक्षु

सूत्र

परिजुन्नेहिं वत्थेहिं होक्खामित्ति अचेलए। अदुवा सचेलएहोक्खं इइभिक्खू न चिंतए ॥१२॥ एगया अचेलए होइ सचेलएयावि एगया। एयं धम्मं हियं नच्चा नाणीनोपरिदेवए ॥१३॥ गामाणुगामंरीयंतं अणगारंअकिंचणं। अरई

भाषा

साधु खमवो इति दंसमसकपरीसह दृष्टान्त अब अचेल परीसह कहेछे पं० सर्वप्रकारे जु० जूने व० वस्त्रे करीने इ० थास्यामि भ० वस्त्ररहित एह वा दिन घणा रहितछे अ० अथ वाइं स० वस्त्र सहितइं थास्यामि भूंडने जूना वस्त्र देखिने कोइक वस्त्र देसे इ० एहवो दीनपणो अने उत्कर्ष पणो भि० साधु न० न चिंतवे १२ ए० एक वार जीवकल्पीनो अवस्थाइ अ० वस्त्र रहित पिण हो० हुवे स० वस्त्ररहित हुवे ए० एकवार स्थविरकल्पीनो

अवस्थाइं ए० एबे धर्म वस्त्र सहितपणो अने वस्त्र रहित पणो हि० हितकारी न० जाणीने ना० ज्ञानवंतो नो० न पामे खेदवस्त्र रहित शीतकाले हूं दोहिलो थास्यूं दीनपणो न करे १३ अथ अचेल परीसह दृष्टांत दशार्णपुर नामे नगर सोमदेव नामे पुरोहित तेहने रूद्र सोमा भार्य्या तेहने पुत्र आर्य रक्षित परदेस जइ १४ विद्या भणी पारगामी थाई आव्यो राजाने मिली महा पसावापामी महोच्छव सहित आपणे घरे आवी पिताने पगेला गो माता ने प्रणाम कीधो माता प्रणाम न झाले तिवारे कारण पूछ्यो ते रूद्र सोमा श्राविका छे तिणे हेतें करीने कह्यो तेंए हिंसादिक शास्त्र भण्या पिण अजे तांई दृष्टिवाद धर्मशास्त्र भण्यो नहीं ते स्यूं भण्यो तिवारे माताने कहे ए विद्या कुण भणा वसी तिवारेमाता कहे ताहरो मांमो तोसलि पुत्राचार्य जेपा से जाईने भणो तिवारे हां भणी माताने प्रणाम करी चाल्यो वाटमे से लडीनव आखी अने एक आधी मिली माताने कहा ओ मुझने से लडी साटो नव मिली छे माताइ कह्यो साढा नव पूर्व भण्यो आर्य रक्षित उपाश्रये पासे आव्यो पिण विचार्यो किम बोलसुं एहवे एक टहुर श्रावक उपाश्रये मांहि प्रवेश कर्यो तिणे रात्रीइ आर्य रक्षित श्रीतोसलीपुत्राचार्य मांमाने वांदा पास बेठे ग्रिथे कह्यो आज नगर मांहि मोटो आडंबरी आव्या गुरु कह्यो ए ताहरो भांणे जो छे गुरु बोल्या छे आर्य रक्षित किम आव्या ते कहे दृष्टिवाद भणवा माटे तिवारे कहे ए तो दीख्यालीइ भणाइ तिणे दीक्षा लीधी इग्यारे अंगभण्या छे पूर्व विद्या सीखवाने वज्रस्वामी पासे मो कल्यो अंतराले उज्जयनी वासो रह्यो भद्रगुप्ति सूरवांदि वज्रस्वामी पास गयो छे तेहवेवज्र स्वामी रात्रि स्वप्नो दीठो जे एके ग्रिथे दुधपीधो ते विचारी प्रभाते चौंतवे छे एहवे आर्यरक्षित आवी वंदना कीधी तिवारे पूर्वली वात पूछी सर्व कही भणाववा मांड्यो नव पूर्व भण्यो दसमो पूर्व भणतां आलस थयो गुरुने कहे केतलो एक भणवो छे गुरु कहे बिंदुमात्र भण्यो समुद्र थाके छे गुरु थाको जांणी संथा राखी आचार्य पद दीधो एहवे पाडलि थी भाई तेडवा आव्यो तेहने प्रति बोधदे दीक्षा लीधी तिहां थी विहार करी माता पिता ताइं

साधुर्वस्त्रेषु परिजीर्णेषु सत्सु इति न चिन्तयेत् मनसि न विचारयेत् इतीति किं अहं वस्त्राभावे अचेलको निर्वस्त्रो भविष्यामि न विद्यते चेलं वस्त्रं यस्य स अचेलकः इति दैन्यं न कुर्यात् अथवा एतादृशं जीर्णं स्फटितवस्त्रं मां दृष्ट्वा कश्चिद्धर्मात्मा दाता मह्यं वस्त्रं दास्यति तदाहं सचेलको वस्त्रसहितो भविष्यामी ति प्रमोदभाग् अपि न स्यात् एतावता वस्त्रस्य अप्राप्तौ वस्त्रस्य प्राप्तौ वाविषादो वाहर्षो वा साधुना न विधेयः प्राप्ताऽप्राप्तयोः सदृशे न भाव्य मित्यर्थः १२ पुनः साधु रेवं चिन्तयेत् एकदा जिनकल्पावस्थायां साधु रचेलकः स्यात् इय मपि साधो रेवा वस्था स्थविरकल्पे पिदुर्लभ

नेवंदाविधानेदस पुर आव्या देशना दीधी वैराग्य थी रुद्रसोमा भाई फल्गु रक्षित प्रमुखने दीक्षा दीधी तेहवे सोमदेव पिता ते पिण पुत्रपासे रहे लाजना वस थी कमंडल धोतीयो उपानह आपणो लिंग मूंके नहीं एकदा गुरु बालकांने सीखव्यो बीजा साधुने वांदिज्यो पिता सोम देवने मति वांद ज्यो तिणे बालका तिमज कीधो तिवारे सोम कहे तुम्हे माहरा बेटा सर्व वांद्या मुझने किम न वांदो स्यूं दीक्षा न थी लीधी बालकां कह्यो दीक्षा धारी पासे छत्रादिक न हुवे एहवो वचन सुणी छत्रकमंडलादि सर्वमे छांड्या पिण एक कडि धोतीयो राखे तेहवे एक साधु अणसण कीधे कालगतहुओ तिहां आचार्य कडि पटो छंडाडिवा भणी साधुने कहे अहो साधु एमत करे कांधे करी वहे महा पुण्य तिवारे सोमदेव कह्यो हुं वही सवली गुरु बोल्या इहां घणा उपसर्ग थावे चेड़ालागे इम दृढ़ चित्ते सोम देवे मृतक लीधो आघेरो जाता बालके संकेत थी धोतीयो काढ़ी लीधुं बीजो धोतीयो साधु पहिराव्यो केतलो भूमिज इतें बोसरावि गुरु कने आव्यो गुरु कह्यो त्यांवो लांबो धोतीयो सोमदेवने पहिरावो तिवारे सोमदेव कहे जे सरीर देख तो हुतो ते दीठो हिवे एहज चोलपटो पछे मानोपेत वस्त्र धारी सूधो चारीत्र पाल्यो तेणे पहिलो अचेलक परीसरीसह न सह्यो पछे सह्यो तिम बीजे सहिवो इति अचेलक परीसह दृष्टांत अथाग्रे सूत्रं। वस्त्र रहित संयमने विषे अरति उपज वानो संभव ते भणी सातमो अरती परीसह कहे छे यामा

वस्त्रत्वेन पूर्ववस्त्रस्य जीर्णत्वात् नाशे जाते सति अपरवस्त्रप्राप्त्यभावेन निमित्तं विनापिनिर्वस्त्रः स्यात् तदा मनसि साधुना इति विचिन्तनीयं इदानीं अहं जिनकल्पावस्था भजामि जिनकल्पी तुसुनि रचेलक एव तिष्ठति पुन रेकदा स्थविरकल्पावस्थायां वस्त्रस्य धारणेन सचेलकः अपि भवेत् एवं अमुना प्रकारेण वस्त्राभावे जिनकल्पावस्थाचिन्तनेन वस्त्रसद्भावे स्थविरकल्पावस्था चिन्तनेन उभयं धर्मं ज्ञात्वा ज्ञानी साधुर्नो परिदेवेत नो विलापं कुर्वीत कीदृशं धर्मं हितं हितकारकं १२ अत्र पिङ्गसोमदेव भाङ्गभद्रसोमा भ्रातृफल्गुरक्षितादीनां कथाः। यथा दशपुरे नगरे सोमदेवो द्विजो स्तितस्य भार्या रुद्रसोमानाम्नी वर्त्तते तयोः पुत्रौ आर्यरक्षित फल्गुरक्षितौ स्तः आर्यरक्षितेन पितुर्विद्या पूर्णा गृहीता पश्चात् पाटलिपुरे नगरे अधिकविद्यापठनाय कस्यचि दुपाध्यायस्य पार्श्वे गतः तत्र तेन सांगोपाङ्गाश्चत्वारो वेदाः पठिताः चतुर्दशविद्यास्थानानि गृहीतानि ततो दशपुरं नगरं प्राप्तः नृपादि सकललोकैः प्रवेशोत्सवं कृत्वा पूजितश्च स्वगृहे गत्वा मातरपितरौ प्रणतः पिता अतीव हर्षवान् जातः माता तु नैव हर्षं मनाग् दर्शयति आर्यरक्षितः प्राह हे मात स्त्वं मदध्ययनेन किं न हृष्टाः सा प्राहकि मनेन जीवघातादिनिमित्तेन बहुशास्त्राऽध्ययनेन किं त्वया दृष्टि वादोऽधीतः येन मम हर्षः स्यात् तत स्तेन पृष्टं दृष्टिवादं क्वास्ति मात्रोक्तं इक्षुवाटके स्थितानां तोसलिपुत्राचार्याणां समीपेस्ति तत स्तेन भणितं मातः कल्ये तत्र यास्यामि दृष्टिवादभणनार्थं रात्रौ सुप्तः सन् वञ्चितयतिदृष्टीनां वादः दृष्टिवाद इति नामाप्यस्य शास्त्रस्य सुन्दर मिति प्रभाते तत् भणनार्थं तत्र चलितः मार्गे प्रथमत एव दशपुरनगर प्रत्यासन्नग्रामवासी पिङ्गमित्रं सार्द्धनवेक्षुयष्टियुतहस्तो ब्राह्मणो मिलितः कथितश्च तेन अहं मिलनार्थं आगतोस्मि ततः स्वागतं परस्परं पृष्टं पश्चादार्यरक्षितेनोक्तं अहं क्वचिदार्याय गच्छन्नस्मि इदं सार्द्धनवेक्षुयष्टिप्राभृतं मातुर्हस्तेऽर्पणीयंकथनीय श्चाहं पूर्वं मार्यरक्षिताय मिलितः अथ तेन तथै वकृतं ततो माता तुष्टा सती चिन्तयति मम पुत्रेण सुन्दरं मङ्गलं दृष्टं सार्द्धनवपूर्वाण्यध्येष्यति

पुत्र आर्यरक्षितोऽपि शुभं शकुनं चिन्तयन् गतं इक्षुवाटकं तत्रै कस्मिन् पार्श्वे स्थित्वा दृढतरश्राद्धवन्दन विधिं दृष्ट्वा उपाश्रयमध्येप्रविष्टः वन्दिता स्तोसलि पुत्राचार्याः तै पृष्टं स्वरूपं प्रयोजनञ्च सर्व मप्युक्ता मम दृष्टिवाद मध्यापयंत्विति वदन्तं तं सूरयः प्रोचुः यद्यस्मा दन्तिकं प्रव्रज्यां गृह्णासि तदा तमध्यापयामः तेनोक्तं एव मप्यस्तु ततः स प्रव्रजितः कथयति भगवन्नत्र सकललोकव्याक्षिप्तस्य मम विद्याग्रहणं स्वल्प मेव भावितेन क्वाप्यन्यत्र गम्यते गुरुभि स्तया कृतं भणितोऽसौ सो पांगानि एकादशांगानि अथ पूर्वपठनार्थं तोसलिपुत्राचार्यैरसावार्यरक्षितः श्रीवज्रस्वाम्यन्तिके प्रेषितः पथि गच्छन् अवंत्यां श्रीभद्र गुप्तसूरीणां निर्यापनां कृतवान् तैश्चांत्य समये प्रोक्तं पठता त्वयावज्रस्वामिमंडल्यां न स्थेयं यत स्तन्मंडलीस्थाता तेनैव सह म्रियते एवं तच्छ्रुत्वा श्रुत्वा ततो गतः श्रीवज्रस्वामिपार्श्वेतैश्च रात्री क्षीरभृतं पात्रं आगन्तु केन शिष्येण किंचिदूनं पीतमिति स्वप्नो दृष्टः तत स्तेन पृथक् मण्डलीं कृत्वा अधीतानि श्रीवज्रस्वामिपार्श्वे नवपूर्वाणि वज्रस्वामी तु पृथक् मण्डली कारणं ज्ञात्वा न किञ्चित्तस्यो क्तवान् दशमपूर्वा धिकाराः केचन यावत्तेन पठिता स्तावद्दशपुराच्चिरकालविरहार्दित मातृपितृप्रमुखकुटम्ब प्रेरितः फल्गुरक्षितो भ्राता तस्याकारणाय समा यातः आर्यरक्षितेन तत्रैव प्रतिबोध्य प्रव्राजितः एकदा आर्यरक्षितः श्रीवज्रस्वामिनं पृच्छति भगवन्नतः परं पूर्वपाठः कियानवशिष्टोस्ति वज्रस्वाम्याह वत्स त्वया बिंदुमात्रं पठितं समुद्रोपमं दशमं पूर्वं मस्ति ततोऽसौ यत्क परिणामः प्राह ना ह मत परं पूर्वं पाठं कर्त्तुं शक्नोमि गुरवस्तु दशम पूर्वार्द्धस्य खस्मिन्नेवव्युच्छेदं ज्ञात्वा मौनेन स्थिताः असौ गुरून नुज्ञाप्य स्वसांसारिक वन्दापनार्थं दशपुर नगरे प्राप्तः गच्छतस्तस्य गुरुणा सूरिपदं दत्तं अथा र्यरक्षित सूरिस्तत्र स्व मातृभगिनी प्रमुख सर्वसांसारिकवर्गो दीक्षां ग्राहितः पिता तु प्रतिबोधितोऽपि साधुलिङ्गं न गृह्णाति स्व ज्ञातीयजनानां लज्जां च वहति आचार्या दीक्षाग्रहणाय तस्य बहु कथयन्ति ततः कथयति पृथुल वस्त्रयुगल १ यज्ञोपवीत २ कमण्डलु ३ क्षुरिका ४ उपानद्भिः ५

समर्पयेत् दीक्षां ददासि तदालामि ततो लाभं दृष्ट्वा तादृशमेवतं गुरुः प्रव्रजितवान् ग्राहितश्चरण करणस्वाध्यायं अन्यदा चैत्यवन्दनार्थं गता आचार्या तत्र साधुग्रिचिता गृहस्थडिम्भका वदन्ति एनं क्षुल्लिणं मुक्त्वा सर्वान् साधुन् वन्दामहे ततः स दृष्ट्वा वक्ति मम पुत्रा न मुदाय एतं वन्दिताः अहं कस्माच वन्दितः किं मया दीक्षा न गृहीता ते आहुः किं दीक्षितस्य क्षुल्लकमण्डलादीनिस्युः ततो गुरुषु आगतेषु स दृष्ट्वा वक्ति पुत्र मम डिम्भका अपि हसन्ति ततो न कार्यं क्षुल्लेण एवं प्रयोगेण क्रमतो धौतिकवस्त्रं मुक्त्वा सर्वत्यक्षितः बहुग्रस्तथा प्रयोगकरणेपि धौतिकं न मुञ्चति अन्यदा एकः साधुर्गृहीता नग्नः स्वर्गं गतः ततः आचार्यैर्दृष्टस्य धौतिकत्याजनाय साधुन् प्रत्येवमुक्तं य एनं मृतसाधुं व्युत्सृष्टं स्कन्धेन वहति तस्य महत्पुण्यं ततः स स्थविरो वक्ति पुत्राश्च किं बहुनिर्जरा आचार्याः आहुः बाढमतः स वक्ति अहं वहामि आचार्या वदन्ति अत्रोप सर्गाजायन्ते चेटकरूपाणि लग्यन्ते यदि शक्यतेऽधिसोढुं तदा वरं यदि क्षोभो भविष्यति तदा शुभमस्माकं भविष्यति एवं स्थिरीकृत्य स तत्र नियुञ्जितः साधुसाध्वी समुदायः दृष्टो स्थितः या वक्तेन साधुत्वं स्कन्धे समारोप्य वोढुमारब्धं तावत्तस्य धौतिकं गुरुग्रिचितडिम्भकै राकर्षितं स लज्जया यावत्तत्साधुत्वं स्कन्धान्मुञ्चति तावदन्ये रुक्षं मा मुञ्च २ एकेन चोलपट्टको दवरकेन कृत्वा कटौ बद्धः स तु लज्जया तत्साधुत्वं द्वारभूमि यावत् उदूह्य तत्र व्युत्सृज्य पश्चादागतो वक्ति पुत्राश्च महानुपसर्गो जातः आहुराचार्याः आनीयतां धौतिकं परिधाप्यतां ततः स वक्ति अथाऽलं धौतिकेन यत् द्रष्टव्यं तत् दृष्टमेव अथ चोलपट्टएवास्तु पूर्वन्तेन अचेल परीषहो न सोढः पश्चात्सोढः ३ अथ अचेलकस्य शीतादिभिः अरतिः स्यात् अतस्तत्परीषहमाह गामाणुगामं रीअन्तं अणगारं अकिञ्चणं अरई अणुप्प वेसे तं तितिक्खे परीसहं २४ अरइं पिट्ठओ किच्चा विरए आयरक्खिए धम्मारामे निरारम्भे उवसन्ते मुणीचरे १५ अरतिः संयमे धैर्यं यदा अनगारं अनुप्रविशेत् अरति परीषहो मुनिं स्पृशेत् तदा साधु स्तं परीषहं तितिक्षेत सहेत किं कुर्वन्तं अनगारं ग्रामानुग्रामं रीयन्तं ग्रामं ग्रामं प्रति इत्य

ग्रामं एकं रात्रं व्रजतो मुनेः अन्तराले आगतं ग्रामं अनुग्रामं तत्र विचरन्तं कौटश्यं अनगारं अकिञ्चनं न विद्यते किञ्चनं यस्य स अकिञ्चनं स्वं परिग्रहरहितं पुनरुक्तं अर्थं दृढ़यति मुनिः अरति परिषहे उत्पन्ने सतिअरतिं दूरतः कृत्वा दूरे कृत्वा धर्मारामः सन् संयममार्गे चरेत् विचरेत् धर्मे आरमते रतिं करोतीति धर्मारामः पुनः कौटश्यः साधुर्विरतः आश्रवात् रहितः पुनः कौटश्योनिरारम्भः आरंभ रहितः पुनः कौटश्यः उपशान्तः निःकषायः१५ अत्र पुरोहित राज पुत्रयोः कथा। यथा अचलपुरे जितशत्रु नृपपुत्र अपराजितनामा रोहाचार्यपार्श्वे दीक्षितः अन्यदा विहरन् नगरां नगरीं गतः तावता उज्जयिन्यां आर्यरोहाचार्य मिथास्तत्रागताः दृष्टं साधुना तेन उज्जयिन्यां स्वरूपं ते कथं सर्वं तत्र वरं नृपपुत्रा अमात्यपुत्रौ साधूनुद्वेजयतः ततो गुरुना आपृच्छ्य स्वभाव्यबोधार्थं शीघ्र मुज्जयिन्यां गतः तत्र भिक्षावेलायां लोकैर्वार्यमाणो पिबाढ़ स्वरेण धर्मलाभ इति पठन् राज कुले प्रविष्टः राजपुत्रा अमात्य पुत्राभ्यां सोपहास माकारितोऽभ्यागच्छतः वन्दते ततः संगतः ताभ्यां उक्तं वेत्सि नर्त्तितुं तेनोक्तं बाढं परं युवां वाद यतां तौ तादृशं वादयितुं न जानीतः तत स्तेन तथा तौ कुट्टितौ पृथक् कृतहस्तपादादि सम्बिबन्धनौ यथा अत्यन्त माराटिं कुरुतः तौ तादृशा वेव मुक्ता साधु कृपायये समायातः ततो राजा सर्वबलेन तत्रायत स्तं उपलभ्य प्रसादनाय तस्य पादयोः पपात उवाच स्वामिन् सापराधावपि इमौ सज्जीकार्यौ अतः पर मपराधं न करिष्यतः साधुनोक्तं यदी मौ प्रव्रजत स्तदा मुंचामि राज्ञोक्तं एव मस्तु ततस्तौ प्रथमं लोचं कृत्वा प्रव्रा

सूत्र

अण्णपवेसे तंतितिक्खे परीसहं ॥१४॥ अरइं पिट्ठओ किच्चा विरए आय रक्खिए। धम्मारामे निरारंभे उवसंते

भाषा

ग्रामग्रते रो० विचरता अ० अणगारने अ० परिग्रहे रहितने अ० संयमने विषे अधीर्य पणो अ० प्रवेसने विषे तं० ते भणी अरति रूप ति० सहवो प० परीसह अ० संयमनें विषे अधीर्यपण पि० परहो करी करीनें वि० हिंसादि कथी निवर्त्यो एहवो वीरती अ० दुर्गतना हेतु थी आत्मा राख्यो जेणे

ध० तेसाधु धर्मरूपीयो आरामने विषे रतिपामि नि० आरंभ रहित उ० उपशांत थको साधु च० चाले संयम मार्गने विषे १५ अरति परिसह उपरि कथा अचल पुरनगर जित शत्रु राजा तेहनो पुत्र अपरा जितना मातिणें रो हाचार्य पासें दीक्षा लीधी अन्यदा विहार करतां तगरा नगरी गत ते समें अवंती थको आर्य रोहाचार्यानो शिष्य तीहां आव्या पुछे साधु तेनें ते कहे अवंती थकी आव्या तिणें पुछ्यु तिहां साधु नाभक्ति करणहार के हवा ते कहे सर्वजनधरमी पण नृपपुत्र साधुनाद्वेषी एहवा समाचार सांभली गुर शीष्यने आज्ञा दीधीजे तुमे जे तुमारा भाइनें प्रतिबोधी शीघ्र जाग्रो तिवारे शिष्य अवंती आव्या अनुक्रमें गोचरीनीवे लागो चरियें चाल्या तिवारे लोके वाल्या रखे राजानें घरे गोचरी जाग्रो मती तिणे कहण न मान्यो राजद्वारे जाइ गाढा साद करी धर्म लाभ उच्चरे राजपुत्र अमात्य पुत्र आवी हा सो करवा लागा आवो तुमने बांदीए तिवारे ते पासे गया तिवारे साधुप्रते कहे तुमे स्युंजाणोछो तिवारे साधु कहे हमे सर्वजाणीइं तिवारेते कहे नृत्य करी जाणो साधु कहे कहो तेहवो नाचकीजें ते कहे अमे वाजाउं ते प्रमाणे नाचसो साधु कहे तुम कहो ते प्रमाणतो वारुवली साधु कहे तुम वाजावस्यो तिम नाचवो अनें अमे नाचुते प्रमाणें तुम वजावस्यो तिवारें तिणें वातमानी वलतो साधु भणें जे जे हनो प्रतीज्ञा न पूरवें तेहनेंस्यो दंड तिवारे बेइकुमर कहे जे जे हवी प्रतिज्ञा न पूरवे तेहारे जे जीते तेहने मनमाने ते करे इम करी साधुने न चावे अने बेकुमर वजावे तेवाजा प्रमाणे साथ नाच करे साध महा कलापात्र साधे बेइ कुमरने जीती राजी कीधा तिवारे साध कहे अमो अमा राजाग्यानो नाच करी अंते प्रमाणें वाजा वजावो तिवारे तिणे वात मानी बेइ कुमर वाजावजावे अने साथ नाच करे तिवारे साध नाचेते प्रमाणें वाजानोमेल उतरे नही साधु तो वीद्यानें बले जीते साधु जीत्या तेहाथी तिवारे बेइकुमर कहे स्वामी तुमारो जीत थइ तुमारे चीत्त मानेते दंड करो तीवारे साधर जोहरण संघाते सोइकमकुत्या अनुक्रमे साधु थानके आव्या

पण बेइकुमरने महावेदनाउपजावी आक्रंद करे शरीर शिथल करी नांख्यो अनुक्रमे राजाभोजननें अवसर मंदिरमां आवी कुमरने तेडावें कुमर आवे तो भोजन कीजे तिवारे कुमरना पास वानसेवक कहे महाराज कुमरनें महा वेदना छे राजा कहे वेदना नो उपाय करो तिवारें जिम जिम उपाय करें तिम तिम वेदना अधिक थाए वली कुमरनासेवक कहें महाराज इहां साध आव्या हता तिणें बेइकुमरने मोहकम मारदीधो रजो हरण संघातें तिवारें राजा वचन सांभलो कहे के साध उपगारो साध उपगार कह्यो इसे एह वोनिहचे हवें कुमरनें महा वेदना मरणांत कष्ट मरण भलो पणवेदना नखमाये तिवारे साधुनें पूछ्यो स्वामीए हनें समाधि कि मथाए तिवारें साधु कहे भेलें कुमर दीख्याले तो समाधि थाए तिवारें माता पिता कहे दीक्षा लेतां वेदन जाए घणो भलो तिवारें कुमरने पूछे तुम दिक्षा लेशो तेसरी रेसाता थाए तिणें चारित्र ले ग्राउ जमाल थया तिवारे साध आपणो विद्या अपहपरी सरीरे साता थाई तिवारें तेहनें माता पिताइं घणो महोत्सवे दीक्षा लीधी साधुनो आचार सूत्र सीद्धान्त भणावी देस नादेवा समर्थ थया अनुक्रमे गुरनी आज्ञा लेइ विहार करे रुडेवे राज्यपूत्र चारीत्र पाले अमात्य पुत्र मनमांचिंतवेजे सुभने बलात् कारे दीक्षादीधी परं चारित्रपालो देव गते गया अस्मिन् एहवा समयनें विशे कोशांबी नगरी मां तापस श्रेष्ट मरणपामी पोतानें घरे शुकर थयो तिवारे तेहने जाति स्मरण ऊपनो सर्व पोताना सुतादी कुटंब प्रमुख समस्तनें जाणे पण बोली सके नही अन्यदातस्य सुतते हनें शुकरो हणिस शुकर पोता नाघरमांसर्प उपज्यो ते सर्पने जाति स्मरण उपनो तीणतें सर्पने हण्यो तिवारेते सर्प नीयो निथकी पुत्रनें घरे पुत्र उपज्यो ते बाल कनें पिण जाति स्मरण उपनो तिवारे बालक मनमे चिंतवे आतो माहरा पूत्रनी स्त्री एहने माता किमकहं आमाहरो पुत्र तेहनें पिता किम कहं इमजांणो ते बालक बोले नही माता पिता आख्यो आ बालक गुंगोछे इम करतां ते बाल कमोटो थयो मौन पणे रहें मननीवात कोई जाणे

नही इम करतां कोइक ग्रानी गुर आहारनें अर्थ आव्या तिणेंते बालक देखी शरीरनीचेष्टा जोईने साधु वतलावें तिवारे पाडोसण स्त्री बोली जे स्वामी ए बालक जन्मनोज गुंगोछे तिवारे साधु कहे ओगुंगो न थी हवणा वातो करयें इम कही एक गाथा कही यत गाथा तापस कि मिण सूअ वएणपडि वज्ज जाणि यंधम्मं मरि उणारो रगजाओ जाओ पूतस्स पूत्तति १ अर्थ तापस मरीसु वरथयो सूवरने पूत्र माखी तिवारे सर्प थयो सर्प हणो तिवारे पूवनें घरे पूत्र थयो एहवी गाथानो अर्थ समझीनें ते बालकनें प्रतिबोध लागो तिवारे मुखे बोल्यो श्रावकथयो एतला समयने विषेसो अमात्य पुत्रो जोव देवो महा विदेह तीर्थ करमें पूछे स्वामिमाहरो जीव सुलभ बोधी किंवा दुर्लभ बोधी तीवारे तीर्थ कर कहे त्वं दुर्लभ बोधी कोसंबी नगरीमा गुंगानो भाइं थाइस एहवो भगवाननो वचन सुणी ते देवता गुंगा पासें आवे तेंहने बहु द्रव्य आ पीवात कहेछुं देवता नामवथको चवीस ताहरो लघुभाई थाईस वली माताने आम्रनो अकालें दोहलो उपजस्ये तिवारेतुं सदा फलआम्र आपजे वली मुझने धर्म्म उपजें प्रतिबोध लागे तिमकीजे ए वातनो मुझनें वचन आप तिवारें ते देवता वचन लेई देव देव लोके गयो एतले देवतानो आयु पूर्ण करी तिहां अवतरे अनुक्रमे मातानें दोहलो आम्रनो उपनो तेज वनें ग्राता उपजें तिम आम्र आपी संतोष उपजायो अनुक्रमे जन्म थयो घणो उछाहेंना महीधो अनुक्रमे ते गुंगो श्रावक उपाश्रय जाय तिवारे लघुभ्राता ने ले जाए तीहां ते बालक साधु ने देखि घणो रुदन करे अनुक्रमेतें बालक हद्द थयो तेहनें उपदेश साध आपेते दुर्लभ बोहि तेहनें किमही उपदेश नलागेतेतो वचने बंधाणो धर्मशालामा धर्म्म सांभ लवालेइ जाए तेहने उपदेशन लागो एतले ते गुंगो श्रावक धर्म्म सांभली वैराग्य पणे पामी दीक्षालीधी रूडो चारीत्र पाली मरण पामी देवता थयो अनुक्रमे देवताइं ज्ञाने करी पूर्व भव वृत्तांत सम स्मरीठो तिवारें देवतानें वचनदीधो हतो ते संभारे तीवारे देवता दुर्लभ बोधिनें सुलभ बोधि

करवाने अर्थे देवता देवलोक थकी आवी जलोदरनो रोग उपजाव्यो पछे ते वैद्यनो रूप करी तेहने पासे इम कहे आछोथा एतो स्युं आपीश ए असाध्य रोग तदा ते जलोदरी कहे जे मांगेते आपीश तिवारे वैद कहे जो माहरी साथे आवे तो साजो करुं माहरो औषधनो को थलो उठाबजे बीजो कांई मांगतो नथी तिवारे ते वात मानी वैद्यरोग दूर कीधो तीवारे तेहने वैद्य साथे लेइ माथें कोथलो दीधो ते कोथलोलेइ साथे भमे एतले देवमाया थकी जिम जिम चाले तिम तिम कोथलो भारी थाए ते भार वहता अतीसार थयो महाखेद पाम्यो जाई सके नहीं अने जाइ तो पाछो जलोदर उपजे इम विमासे इम खेद पामतो साथे भमे भमता एक नगर मासा धने सूत्र भणता दीठो तिहां ते वैद भारवाहकने साथें लीधे साधु पासे जाइ वांदे देशना सांभले देसना सांभली ते भार वाहक प्रते कहे तुं दीक्षा लेतो तुझने छोडीइं तिवारे ते भारवाहक कहे हवे दीक्षा लेवी तिहां तेहने दीक्षा दीवरावी देवता देवलोक गयो पुठे तिणे दीक्षा छांडी तिवारे वली देवताइं जलोदरी कीधो वली वैद्यरूप देवता आवी तेहने कहे जो दीक्षा लेतो तुझने साजो कीजे अन्यथा साजो न थाए तिवारे तिणे वलोदीक्षा लेवा वात मानी तीवारे तेहनो रोग नीवार्यो वली दीक्षादिवरावी देवता देवलोक गयो वली तिम जतीणे दीक्षा छांडी इम एहवी रीते त्रीण वार दीक्षा दिवरावी वैद्यरूपें देवता तेहनो साथे भमे सुलभ बोधी करवाने अर्थे इम करता विहार करता मार्गमे गांम आव्यो गाम बलतो दीठो एतले ते वैद एक तृणनो भारो लेई गाममा जाए तिवारे ते साधु कहे बलता गाममां तृण लेई कीम प्रवेश करे छे लज्जा न थी आवती तिवारे वैद कहे तुमे पण क्रोध मान मायालो भमा बलोछो वारवार गृहस्थावासमां जाओ छो वारवार तुमने समझावीए छे संसार अगन समान तुम किम प्रवेश करो छो इम उपदेश आपे तो दुर्लभ बोधिने उपदेश न लागे वली तिहां थकी विहार करे मार्गे अटवी आवी तिहां देव वैद्यरूप छे ते मार्ग छांडी कांटा घणा तिणे पंथे चाले साधु कहे कोम वाट छांडे कांटो लागसे देव कहे तुम कोम शुद्ध पंथ चारित्र छांडीसं

जितौ तत्र राजपुत्रौ निःशङ्कतो धर्मं करोति इतरस्तु अमर्षं वहति अहं बलेन प्रव्राजित इति चेतस्युद्वेगं वहति परं पालयितौ द्वावपि चारित्रं शुद्धं सृत्वा तौ दिवं गतौ अस्मिन्नवसरे कौशाम्ब्यां तापस श्रेष्ठी मृत्वा स्वगृहे शूकरो जातः तत्र जातिस्मरणं प्राप्तवान् सर्वं स्व सुतादि कुटुम्बं प्रत्यभिजानाति परं वक्तुं न किञ्चित् शक्नोति अन्यदा सुतैरेषः शूकरो मारितःस्वगृहे एव सर्पो जातः तत्रापि जाति स्मरणवान् तैरेव मारितः पुत्र पुत्रो जातः तत्रापि जातिस्मरण मापन्न एवं चिन्तयति कथमेतां पूर्वं भववधूं मातरं अहं उल्लपामि कथं चैनं पूर्वभवपुत्रं पितरं मह मुल्लपामीति विचार्य मौन माश्रितः मूकव्रतभाग् जातः अन्यदा केनचित् चतुर्ज्ञानिना तद्बोधं ज्ञात्वा स्व शिष्ययो मुखे गाथा प्रेषिता तापस किमिणा सूत्रव्वएण पडिवज्ज जाणि अम्हम्मं मरिऊण सूअरोरगजाओ पुत्तत्ति १ एतां गाथां श्रुत्वा प्रति बुद्धो गुरूणां सुश्रावकोऽभूत् एतस्मिन्नवसरे सोऽमात्य पुत्रजीव देवो महाविदेहे तीर्थङ्करसमीपे पृच्छति भगवन् किमहं सुलभबोधिर्दुर्लभबोधिर्वा इति प्रश्ने प्रोक्तं तीर्थङ्करेण त्वं दुर्लभबोधिः कौशाम्ब्यांमूकभ्रातामावीति

सार रुपो कांटा मा पडो छो वलो ते प्रति बोधन पामे वलो तिहां थकी एक यक्षना देहरे जाए तीहां यक्ष एहवुं करे के जीवारे कोई फल फूल ने वैद्य चढ़ावे तीवारे यक्ष ऊंधा मुख करी पडे पछे ते यक्ष प्रते दुर्लभ बोधि कहे रे अधम त्वं अधोमुखे कीम पड़े छे तीवारे ते यक्ष कहे तुमकीम जगत् वंदनीक साधुनो मार्ग छांडे तीवारे साधु कहे तुं कुण छे तीवारे देवता गुंगानो रुप करी देखाव्यो वलो पूर्वला भवनो संबंध कह्यो तीवारे ते कहे इहांथो परमार्थ तीवारे वे ताव्य पर्वते देव प्रतिमा जुहारवा गया तीहां कोईक सिद्धना देहरा नाखुणामां दुर्लभ बोधि अने सुलभ बोधि गुंगानो रूप स्वकुल युगल रुप थाप्यो ते देखी जाति समरण उपनो दुर्लभ बोधीने तिवारे ते प्रतिबोधाणो श्रद्धा आवी रुडी रीते चारित्र पाले शिवगत लाधो इम प्रथम अरती पछे रति इम समस्त साधु अरति परिसह जीम गुंगे कठिन पणे समकीत आदरयो इति अरति परी

लब्धोत्तरः स सुरो गतो मूकपार्श्वे तस्य बहुद्रव्यं दत्वा प्रोक्तवान् यदाहं त्वन्मा तुरुदरे उत्पत्स्ये तदा तस्या आम्रदोहदो भविष्यति स दोहदः साम्प्रतं महर्द्धित सदाफलाम्रफलैस्त्वया तदानीन्तस्याः पुर्णीकार्यः पुनस्त्वया तथा विधेयं यथा तदानीं मम धर्मप्राप्तिः स्यात् एवं उक्त्वागतो देवः अन्यदा देवलोकात् च्युत्वा स देवस्तस्या गर्भे समुत्पन्नं तस्याश्चाम्रदोहद समुत्पन्नो मूकेन पूर्वोक्तरीत्या पूरितः पुत्रोजातः मूकसुतं बालं लघुमपि करे कृत्वा देवान् साधूंश्च वन्दापयति परं स दुर्लभ बोधित्वेन तान् दृष्ट्वा रटति एवं आबालकालादपि भृशं प्रतिबोधितोपि स न बुध्यति ततो मूकः प्रव्रजितो गतः स्वर्गं अथ देवी भूतेन मूकजीवेन सदुर्लभबोधि बालः प्रतिबोधिकृते जलोदरव्यथावान् कृतः वैद्यरूपं कृत्वा देवेन उक्तः अहं सर्वरोगोपशमं करोमि जलोदरी वक्ति मम जलोदरोपशान्तिं कुरु वैद्येनोक्तं तवासाध्योयं रोगः तथाऽप्यहं प्रतीकारं करोमि यदि मम पृष्ठी औषधकोत्थलकं समुत्पाट्य ममैव सहागमिष्यसि तेनोक्तं एवं भवतु ततो वैद्येन स जलोदरी सज्जीकृतः समाधि भाग् जातः ततस्तस्योत्पाटनाय औषधकोत्थल कस्तेन दत्तः स तत्पृष्ठौ भ्रमन् तं कोत्थलक सुत्पाटयति देवमायया स कोत्थलकोऽति भारवान् जातस्तं अतिभारं वहन् साखिद्यति परन्तु मुत् सृज्य पश्चान्नुं न शक्नोति माभूत्पश्चात्तस्मै पुनर्जलोदर व्यथे ति विमर्शं कुर्वन् वैद्यस्यैव पृष्ठौ कोत्थलकं वहन् भ्रमति एकदा एकस्मिन् देशे स्वाध्यायं कुर्वन्तः साधवो दृष्ट्वा तत्रतो गतो वैद्येनोक्तं त्वं दीक्षां गृहीष्यसि यथा त्वां मुञ्चामि स भारभग्नो वक्ति गृहीष्याम्येव ततो वैद्येन अस्य दी क्षादापिता देवे च स्वस्थानङ्गते तेन दीक्षा परित्यक्ता देवेन पुनरपि तथैव जलोदरं कृत्वा वैद्यरूपधरेण पुनरऽसौ दीक्षां ग्राहितः पुनर्गते च देवेन तेन दीक्षात्यक्ता तृतीयवारं दीक्षां दापयित्वा वैद्यरूपो देवः सार्द्धं तिष्ठति स्थिरीकरणाय एकदा तृणभारं गृहीत्वा स देवः प्रज्वलद्ग्रामे प्रविशति ततस्तेन साधुनोक्तं ज्वलति ग्रामे कथं प्रविशसि देवेनोक्तं त्वमपि क्रोधमानमायालोभैः प्रज्वलते गृहवासे वारं २ वार्यमाणोपि पुनःपुनः कथं प्रवि

शसि वैद्यरूपेन देवेनैवमुक्तोपि सन बुध्यति अन्यदातौ अटव्यां गतौ देवः कण्टकाकुले मार्गे चरति स प्राह कस्मादुन्मार्गेण यासि देवेनोक्तं त्वमपि विशुद्धं निर्मलं संयममार्गं परित्यज्य आधिव्याधिरूपे कण्टकाकीर्णे संसारमार्गे कस्मादयासि एवं देवेनोक्तोऽपि सन बुध्यते पुनरेकस्मिन् देव कुलेतौ गतौ तत्र यत्त ईप्सित पूजा पूज्यमानोपि पुनः पुनरधोमुखः पतति स कथयति अहो यत्तस्य अधमत्वं यत्पूज्यमानोप्ययमधोमुखः पतति देवेनोक्तं त्वमप्येतादृशोऽधमः यदयं मानः पूज्यमानोऽपि त्वं पुनः पुनः पतसि ततः स साधुर्वक्तिकस्वं देवेन मूकस्वरूपंदर्शितं पूर्वभवसम्बन्धश्च कथितः स वक्ति अत्र कः प्रत्ययः ततो वैताढ्ये चैत्यवन्दापनार्थं देवेनासौ प्रापितः तत्रैकस्मिन् सिद्धायतनकोणे दुर्लभबोधिदेवेन स्वबोधाय मूकविदितं स्वकुण्डलयुगलं स्थापितं अभूत् तत्तदानीं दर्शितं तत स्तस्य जातिस्मरणं जातं तेनास्य चारित्रे दृढताऽभूत् अस्य पूर्वं अरतिः पश्चात्रतिः अथ संयमे अरति सद्भावे सतिस्त्रीषुई हास्यात् स च परीषहो सोढव्यः अतस्तत्परीषहमाह संगो एसमणुस्साणं जाओ लोगंमि इत्थीओ जस्स एआ परिन्नाया सुकडन्तस्स सामण्णं १६ एव मादाय मेहावी पङ्कभूयाओ इत्थीओ नो ताहिं विहन्निज्जा चरिज्जत्तगवेसए १७ लोके अस्मिन् संसारे मनुष्याणां एता स्त्रियः संगो जातास्ति

सूत्र

मुणी चरे ॥१५॥ संगो एस मणुस्साणं जाओ लोगंमि इत्थिओ। जस्स एया परिन्नाया सुकडं तस्स सामण्णं ॥१६॥
एव मादाय मेहावी पंकभूयाओ इत्थिओ। नो ताहिं विहन्नेज्जा चरेज्जत्त गवेसए ॥१७॥ एगएव चरे लाढे अभि

भाषा

सह कथा संपूर्ण। संयमने विषे अरति जपने स्त्रीनो परीसह जपजवा नो संभव ते भणी स्त्रीनो ८ परिसह कहे छे सं० आसक्त था वानो हेतुसंबंधनो करणहारीए० एस्त्रीम० लोकनो जलोक मनुष्यादि इ० स्त्रीदेवांगनादिके ज० जे साधुने एहवो जाणपणुं हुंइ एसर्व प्रकारे अनर्थना हेतुपणे ए० सर्व

नराणां स्त्रियो बन्धनं वर्त्तते यथा मृगाणां बन्धनं वा गुरादि विद्यते संगच्छते वशीभवति जीवो यस्मात् स सङ्गः बन्धनं इत्यर्थः अत्र मनुष्य ग्रहणं तेषामेव मैथुन संज्ञाया आधिक्यात् यथा मक्षिकाणां श्लेष्मासंगो बन्धनं तथा पुरुषाणां स्त्रियो बन्धनं इत्यर्थः यस्य साधोः एताः स्त्रियः परिसमन्तात् ज्ञपरिज्ञया पण्डितबुद्धया ज्ञाताः प्रत्याख्यानपरिज्ञया प्रत्याख्याताः परित्यक्ताः अनर्थहेतुरूपज्ञाताः अत्र प्राकृतत्वात् तृतीयास्थाने षष्टीयेन साधुना स्त्रियः एतादृश्यो ज्ञाता तस्य साधो श्रामण्यं सुकृतं साध्वाचारः सफलः १६ मेधावी धर्ममर्यादावान् ताभिः स्त्रीभिर्नविहन्यात् संयम जीवीत घातेन आत्मानं न विनाशयेत् किन्तु आत्मगवेषकसन् चरेत् आत्मानं गवेषयतीति आत्मगवेषकः किं कृत्वा एवं आदाय एतत् ज्ञात्वा एतत् इति किं स्त्रियः पङ्कभूताः मुक्तिमार्गे कर्दमभूतः मुक्तिपथ प्रवृत्तानां बन्धकत्वेन मालिन्यकारणं स्त्रियस्त्वीतिज्ञात्वा तस्मात् स्त्रीणां सङ्गं विहाय मया संसारात् आत्मा निस्तारणीयः इति बुद्धिमान् १७ अत्र स्थूलभद्रकथा यथा पाटलिपुरनगरे नवमो नन्दराजा तस्य राज्यचिन्ताकारकः शकडालनामा मन्त्री वर्त्तते तेन स्वज्येष्ठपुत्रः स्थूलभद्रनामा सौलाविलासार्थं तन्नगराधिवासिन्याः कोशावेश्याया गृहे मुक्त स्तत्र तस्या मार्गितं सुवर्णादि यथेष्टं प्रेषयति द्वितीयपुत्रः श्रीयकनामा राजाङ्गपार्श्ववर्त्ती विहितः अस्मिन्नवसरे तन्नगरवास्तव्यो वररुचिनामा भट्टो नवीनकृतै अष्टोत्तरशतकाव्यैर्नंद भूपालं प्रत्यहं स्तौति राजा च तस्मै द्रव्यदित्सुः शकडालमन्त्रिमुखं विलोकते शकडालमन्त्री तु मिथ्यात्वबुद्धिभीरुर्नतत्काव्यानि स्तौति मन्त्रिप्रशंसां विना राजा न तस्मै किञ्चिद्दत्ते वररुचिना तु मन्त्रिभार्या स्ववचनामृतेन तोषिता स्वभर्त्तारं शकडालमन्त्रिणं प्रत्याह वररुचेः काव्यानि त्वया नृपसभायां व्याख्येयानि यथास्थितवस्तु प्ररूपणे सम्यक्तस्य भूषण मित्यादिस्ववनितावचो युक्त्या तत्काव्यप्रशंसनं प्रतिपन्नं प्रभाते सभायां भूपतेः पुरो वररुचिप्रो क्तानि काव्यानि मन्त्रिणा प्रशंसितानि तत् प्रशंसानन्तरमेव राज्ञा वररुचिभट्टाय दीनाराणा मष्टोत्तरशतं दत्तं ततः प्रतिदिनं विप्रो भूपतेः पुरो

प्रकारे जाणिने छांडे सु० रूडो आचखो त० तेणे यतीइ सा० चारित्र १६ ए० एणी परे पूर्वे स्त्रीनो स्वरूप कहे छे एमजाणिने मे० बुद्धिवंत इइ पं० मुक्ति गांमी पुरुषने कादम सरीखो खूता रहिवानो कारण इ० ए स्त्रीइ नो० ते स्त्रीसंघाते प्रवर्तीने बि० संयम जीवतव्यने इणे नहि च० आचरे धर्म अनुष्ठान अत्त० संसार थी आत्मानो गे० तारण हार इइ १७ अथ स्त्रीपरिसह इष्टांत गाथा १६।१७ अथ पाड़ल पुर नामा नगरने विषे नवमो नंद राजानो राज्य धुरंधर अमात्य शकड़ाल नामा मंत्री सर तेहने बे पुत्र थूल भद्र इह पुत्र तेली लावी लासने अर्थे ते नगरने विषे वैश्याने घरे यथेष्ट द्रव्य लेइ रहे सुख विलसे संसारना अने शिरीयो लघुपुत्र ते राजानि सेवामां रहे एहवा समयनें विषे ते नगरमां वररुचि नामा भट्ट ते नंद राजाना १०८ दिन प्रते नवा कवित वणावे राजा तेहने बहुद्रव्य आपे तिवारे शकडाल मन्त्रीसर मौरर्थक द्रव्य उडावे मन्त्री सर मिथ्यावादीने मानेन ही नवाकाव्य राजानोप्रशंसासां भली प्रशंसा न करे मन्त्रिप्रशंसा विनाराजान तेहने किञ्चित् मात्र आप्युं तिवारे वररुचिभट्टमन्त्रीनोभार्य्या प्रते अमृतवाणी कहे मन्त्री सर मुझ उपसर कृपा नथी राखता तिवारे स्त्री भर्त्तारने कहो समझाव्योतिवारे मन्त्रीसर मिथ्यावादीमे माने नहीं स्त्रीना वचन थी वातमानी काव्यनी प्रशंसा करी तिवारे राजा नित्य नवा काव्य सांभले १०८ दिनार दिन प्रते आपे इम केतला इक दिवस गया बहु द्रव्य वररुचिने थयो तिवारे ते मोहवनादि कार्य करें तिवारे मन्त्री मनमां विचारे आमिथ्यावादि मिथ्यात्व कर्म पापारंभ करे द्रव्य थकी तदा तिणे राजाने वाखो महाराजाए भट्टजी रण काव्य कहे पारका चोरना काव्य कहे छे तिवारे राजा कहे किम जाणीए मन्त्री कहे महाराज माहरी सात पुत्री छे तेहने पूछी देखो तिवारे राजामानी प्रात समे सभामा राजा पर हेंच बंधावी साते पुत्रीने बेसाडी ते पुत्री केहवी बुद्धिवंत प्रथम पुत्री १ एक वेला नवीन श्लोक काव्यसांभल तांते कहे बीजो बे वेला त्रीजी तीन वेला सांभलता कहे इम साते पुत्री कहे एहवे सभामां वररुचि आवी नवा काव्य कह्या तिवारे ते काव्य सांभली

प्रथम पुत्री बोली इम अनुक्रमे साते कुमारीका बोली तिवारे राजाने परतीत आवी इम दस बीश दिवस थया राजा तेहने कांइ आपे नहीं मान भंग थयो तिवारे तिणे वररुचि भट्टे जाण्युं जे थकडाल मन्त्रीने एहवी बुद्धिवंत पुत्री छे मन्त्रीना प्रपञ्च जाणी तिणे वली कोई प्रपञ्च कखो के एक नल वणाव्यो गुप्तपणे तिहां नलने मुखे पांच से दीनारनी थैलीमुकी पोते नदीमां स्नान करी जीहां नलनो लाकडी उपरो बेसी ध्यान स्मरण करे सुमरण पूरो थाए तिवारे पग थको नल दाबे ते थकी ते हो मणी उडीमुख आगे पडे ए कौतुक लोग देखी अचरीज पामे इम ए वात न वीराजा सांभली जे वररुचिने नित्य गंगा पंच सत दिनार आपे ते कौतुक जोवा राजा आवी कौतुक देखी अचरीज पाम्यो राजा तेहनो मान वधारे इम करता बीजे दिवस मन्त्रीसर आवीते कौतुक देखो जाण्यु जे इहां कपट तिवारे राजा मन्त्रीसर वररुचि भट्ट आप आपणे स्थानक गया इमकरता चांदणी पूर्णमानी रात्र छे मन्त्रीसर तीहां आवो प्रपञ्च जोवे इम करता मन्त्रीसर बुद्धि बली तीहां नल गद्यो हतो ते दीठो अनुक्रमे प्रात समे मन्त्रीसरे प्रच्छन्न पुरुष वे साखो तोहां स्नान वेला वररुचो आवी ते नलने विषे स्नान करी हेम मुकेते गुप्त पुरुष दीठो वररुचि स्नान करी ध्याने बैठा ते वेला तिहां राजा आवी बैठा पुठे थको मंत्री सर आवी गुप्त पुरुषनें तेडी गुप्त वात नो भेदलही ते पुरुषनें कह्युं जे तिहांथी दिनारले आवो तीहांतेव जन बराबर पत्थर मूंको आवज्योइम मंत्री सरने सीखप्रमाणें सेवक कार्य करी आव्यो अनुक्रमे राजा समस्त लोक कौतुक जोवा मिल्या तिवारे वररुचीनो ध्यान पूरोथ यो एतलेक लदाबतां पत्थर मूक्यो हतोते मुख आगें आवी पद्यो हवे वार वार पग संघाते कल दाबे तिहां होय तो आवे इम घणोवे लाग्यई तिवारे वररुचि खिसाणो मान भंगथयो मंत्री सरे तेहनो प्रपंच राजाने बताव्यो राजा मंत्रीसर उपर घणु राजी थयो सा बास दीधो अनुक्रमिते वररुचि मंत्रीसर नाछिद्र जोवे पण तेह नाछिद्रन पामें इमकरता वररुचि पण्डित मंत्रीसर नीदासि संघाते प्रितिबांधी तेहनें

मंत्रीसर नाघर नोगुह्य पुछे ते सर्व कहें अधुना हवणा मंत्रीनो पूत्रसरीयो तेहनो पाणिग्रहण थास्ये ते कहे स्त्री कामकरेछे दासी कहे हमणा छात्र चामर सिंहासण बणावेछे सुखासन रथादि वाहण वस्त्रीन वीन अश्व हस्ती चीवर ग्रहणादि नवीनले तिवारे वररुचि विचारे जे हवणा अवसर आव्यो तीवारें नवामोदक वणावी नीसा लीयानें आपे अनें एकगा था नवी वणावी सिखावे राय नंद जाणें नही जे सकडाल करेंह नंदराय मारी करीसिरीयो राजठवेह १ एगाथा बालकग लीए गली कहता फिरें अनुक्रमे ए गाथा राजा सुणी राजा मंत्रीनें घरे दूतमोकली घरना चरीत्र मंगावे तीवारे दूत तेहनाघरनो सरंजाम जोइ वलतो राजप्रतें कहे महाराज बारूदखानो थाएछे शस्त्रादिक उजवाले छत्र चाम रादिक समस्त वृत्तांत कहे तीवारे राजा वृत्तांत सुणी मनमांचमके एगाथा छोकरा कहेतें साची तीवारे प्रातसमें राजानें मंत्रीसरे कोपवंत दीठोजे राजा माहरा समस्त कुटबनें घांणी मांपोलें तीवारें मंत्री घरे आवी राजानो कोपनो वृत्तांत सरीयानें जणावी कहें प्रातसमेंहु राजा नी सभामा जाउं तिवारें तुं पाछलथी आवी माहरोमस्तक शस्त्रथकी छेदजेते कहें पितानो मस्तक किम छेदाए पिता कहें तालवीख भक्षण करस्युं तुझने दोस नही अन्यथा समस्त कुटंब घांणीमां पिलासें तिवारे वातमानी प्रातसमें मंत्री राजानी सभा गयो पुठेथकी सरीयो आवी पीताने मस्तक शस्त्र प्रहार दीधो मस्तक जुदो थयो तिवारे राजा कहें हाहाएस्युं कीधो तिवारेतें कहे राजानो गुनही कीम राखीए तीवारे राजा खिसाणो थयो मंत्री सरने घणें उच्छव अग्नीदीवरावी मृतकार्य करावी सरीयाप्रतें राजा कहें तु मंत्रीसरनी मुद्राख्यो तीवारे सरीयो कहे मम हस्त भ्राट स्थूलभद्र वेश्यानें घरें बैठोछे राजानी आज्ञा ले सरीयो तेडवा आव्यो अनुक्रमे स्थूलभद्रनें नृपपाशे लाव्यो राय कहे आ मुद्राख्यो स्थूलभद्र कहे आलोचो आवुं तिवारें स्थूलभद्र सिरियाप्रतेंकहे पिताकि ममरण पाम्योते कहे रायनोसेव कहतो इम सांभलीनें वीचार्युं आकामरूडो नही इम विमासी अग्रो

कामाजइ गुरु पाये दीक्षालेइं लोचकरी राय पाये आव्या राय देखी कहे आस्युं कह्यो तिवारें थूलभद्र कहे राय कहण सुणो मे तुमनें कही गयोछ तोजे सोची आउं ते सोची आव्यो संसारतो उहिम्नलअग्रादेन मम पितास्त तीवारे माहरी पण एहवी गत थास्ये ते माटे आमे स्वयमेव दीक्षा लीधी इम राजानें समझावी वीहार करे इम करता कोइ नगरमां संभूत विजय सूरीनो शिष्य थयो अथ एकदा भाल्मोहे सीरीयो कोश्याने घरे आव्यो कोश्याने सर्ववृत्तान्त कहे पिता मरणं थुलभद्रा दीक्षा ग्रहणं वररुचि भट्टस्य प्रपञ्चकं कथितं वलि वररुचि ताहरी भग्नी सुंरक्त छे ते माटे इम करो के तेमदीरापान करे तिम करो ए काम तुम थीथाए वररुचिना प्रसादे पिता मरण पाम्यो थूलभद्रे दीक्षा लीधीते जाणवुं इम शिखा मण देई घरे आव्यो तीवारे ते वेश्याइ उपवेश्याने शिक्षा देई वररुचिने मदिराने विषे रत कराव्यो इम करतां सीरीयो राजानो मन्त्रीसर छे अने अनुक्रमे वररुचि मदिरा पान करे ते वृतांत सीरीयाने जणाव्यो एतले एक समे राज सभा पूरी राजा बैठा थका सकडालने संभारे एहवो गुणवान बुद्धिवान् सूरवीर शास्त्रवेत्ता नाहक मरणपायो एह्यो कारण तीवारे सीरीयो कहे महाराज राय प्रपञ्च जाणे नहीं राय कहे एहवो कोण प्रपञ्ची जीणे सकडालने हणाव्यो ते कोण छे ते कहो तिवारे सरीए वररुचीनो वृत्तांत गाथादिक सर्व प्रकाशे वली कहे महाराय ते मदिरा पीए छे मांस भक्षण करे छे एहवी वात सांभली राय वररुचिने तेडावे अनुक्रमे राय कहे अहो वररुचि तुं केहवो ब्राह्मण मद्य मांसनो लोलपी ते कहे राय एहवो कीम कहीए तिवारे सिरियो कहे महाराज एहने वमन करावीए तिवारे राय वैद्यने आज्ञा आपी वमन करावो वैद्य मदन फलनो चूर्ण आपी वमन कराव्यो वमन करतां मदिरागन्ध प्रसरी नीकली सभा समस्त खत्रातिय विप्रादिक समस्त वमन देखी तेहने नींदे राजा कोपानलथई क्रोधे करी कहे रे पापिष्ट ते मुझने ठगी वीस्त लीधो प्रपञ्च करी मन्त्री सकडालने हणाव्यो तिवारे घणो खिष्ट थयो मन्त्री राजानो कोप उपसमावी

तेहने सभा थकी कढाव्यो तिवारे वररुचि घरे आवी खिसाणो थको वीस भक्षण करी मृत पाम्यो अथ स्थिवे संभूत विजय आचार्य पोताना थूलभद्रादि शिष्य लेइ पाडली पुरमा चतुर्मासरहवाने आव्या अनुक्रमे आचार्य ते नगरमां च्यारे शिष्यने च्यारे स्थानके आज्ञा आपीने पूछे आपणी इच्छा होवे ते कहो तिवारे एक शिष्य कहे स्वामि च्यार मास च्यारे आहारनो पच्चक्खाण करि दृष्टि विष सर्पना बिल पर रहीस बीजो कहे कूआना भार बट्टे रहीस त्रीजो कहे सिंह गुफाने मुखे रहीस थूलभद्र कहे स्वामि हुं वेश्याने घरे चोमासे रहु स्युं तिवारे गुरु इच्छा प्रमाणें आग्या आपी ते गया थूलभद्र कोशानेंद्वारे आव्या कोश्याई घणे हर्षे करी मोतीडे वधावी मन्दिरमां राखी थूलभद्रे प्रथम प्रतिज्ञा करी जे मुझ थकी साढा तीन हाथ वेगली रहीने ताहरा मन माने ते हाव भाव कटाक्ष कीजे वैश्या विचारे एक वार मंदिरमां तो आवे पछे जोस्युं इम करता तिहां रह्या तिवार थूलभद्रने नाना प्रकारना काम जागवाना सरस आहार करावे राग रंग नाच नव नवा कौतुक करे काम बाणकटाक्ष चलावे पण थूलभद्र स्वामि मेरु जिम अचल ते न चले ध्रुव ठामन छंडे ते छांडे समुद्र मर्यादा न मुके पण थूलभद्र मनवचन कायाइं शीकरण भाव शुद्धे चारित्र पाले इम करता च्यार मास वितीत थया पारणे च्यारे गुरुभाइ समकाले गुरुने वांद्या तिवारे त्रीण शीष्यने गुरे कह्यु आवो दुकर कारक अने थूलभद्रने त्रिण वार दुकर कारक कहे तिवारे त्रीण शिष्य कहे स्वामि एवडो अंतर किम जे कोश्याने घरे चित्रसालामां रहवुं सरस आहार नित्य करवुं किवारे उपवास न कर्यो अने अमेतो च्यारे मास उपवास कीधा विषम थानके रहवो क्षिणमात्र निद्रा आवे ताल चूके तो कूआमा पडे बीजो कहे सर्पने वीले रहवो इम सिंह गुफाने विषे एहवा कठिन परीसह सह्या तिवारे गुरु कहे ए परिसह सोहिला पण थूलभद्र सम वड कोइ नहीं जीणे जे कोश्या संघाते साढी बारे कोडि सोनइ याविलश्या तेहने घरमा रही पोताने शील राख्यो तेहने प्रतिबोधी श्राविका कीधी एमहा मोटा ऋषि चौरासी चोवीसी लगे नाम रहस्ये इम करतां एक शिष्य

ष्टोत्तरशतकाव्यानि न वानि वक्ति स्तुतिप्रान्ते भूपप्रदत्तं दीनाराऽष्टशतं गृह्णाति ततो बुद्धिमान् वररुचिनामा भट्टः शतसहस्रवित्तव्ययेन यागहोमादि करोति मन्त्री तु तथा वर्त्तमानं मिथ्यात्वं दृष्ट्वा तद्दाननिषेधाय राज्ञः पुर एव ब्रुवाच राजन् अस्य ब्राह्मणस्य एतावद्धनं दत्वा कथं कोशक्षयो विधीयते अयं तु परकाव्यहरणात् कवितस्करोस्ति राज्ञोक्तं किं मत्तो पुरातनकविकृतानि मत्पुरो वक्ति मन्त्रिणोक्तं एतदुक्तानि काव्यानि सप्ताऽपिम मपुत्रः पठन्ति राज्ञोक्तं प्रातरेत दुक्तानि काव्यानि तव सप्तपुत्रीपार्श्वे पाठनीयानि ततो मन्त्रिणा सर्वं शिक्षयित्वा सप्तापि पुत्राः प्रभाते भूपपर्षदि जवन्यं तरिताः स्थापिताः ताश्च क्रमात् प्रथमा पुत्री एकवारश्रुतसर्वग्रन्थधारिका द्वितीया तु द्विवारश्रुतसर्वग्रन्थधारिका एवं सर्वापि यावत् सप्तमी पुत्री सप्त वारश्रुतसर्वग्रन्थधारिका एतादृशा धारणान्विता स्थन्ति अथ तत्र समायातो वररुचिः स्वकृतकाव्यानि नृपतेः पुरो वक्तु मारेभेसुत्यन्ते भूपतिना उक्तं

भाषा

कहे स्वामी ए केतलीक वात छे गुरु कहे एहनी होड नहो थाए इम करता वली चउमासे आवे तव श्रीथ मनोरथे कोशाने मंदिरे आव्यो कोशाइं जाण्यु जे थूलभद्रनी होड पर आव्या तिणे तेहने चोत्रसालिमां राख्या एक समे वरसता पाणीमे राग आलापी नृत्य करी काम बाणें वींध्यो चित्तचला व्यो तीणे भोगनी प्रार्थना करी तिवारे कोशा कहे थूलभद्र साढिबारे कोड सोनइ थालाव्यो ते कहे ते तो नथी तिवारे कोशा कहे रत्नकांबल स्यावो ऋषि कहेते किहां मीले कोशा कहे नेपाल देशना राजाने जाचे ते आपे तिवारे मुनिवर वरसतां पांणीमा नेपाले गया राजाने जाची रत्न कांबलले मार्गे चाले अनुक्रमे अर्धमार्गे लुटाणो इम त्रीण बारमार्गमा लुटाणो चौथी वारला कडीनी भुगलमा बारवरसे कोशानें मंदिरे आव्यो तिवारे कोशा ते हने विविध प्रकारे प्रतिबोध देइ समझाव्यो अने हवणातो भुंडा माहारी ताहरी आअवस्था भोग थकी वितीत थई इम समझावी गुरु पासे मोकले गुरे आलो अण दिवरावी इम थूलभद्र स्त्रीपरीसह जीत्या तीम बीजो जे कोई स्त्रीपरिसह सहे ते अनंतासुखलहे इति स्त्रीपरीसह उपर कथा संपूर्ण ए० एक

अहो भट्ट एतानि काव्यानि त्वत् कृतानि परकृतानि वासोऽवक मत् कृतान्येव राज्ञोक्त मेतानि काव्यानि मन्त्रिणः सप्तपुत्रोणां मुखे समायान्ति स वक्ति यदि तावत्यन्ति तदाह मसत्यः एवं तेनोक्ते जयन्त्यं तराद् यज्ञानाम्नो ग्रथमा पुत्री भूपतेः पुरः समागत्य सर्वाणि तानि काव्यानि पपाठ एवं क्रमात् सर्वापि तानि काव्यानि पेठुः तथाप्रज्ञासद्भावात् ततो निःकासितो राजकुलाद्वररुचिः भूपेण सभाजनेन च तिरस्कृतः सर्वत्रापमानं प्राप्तः अथ तेने त्यं कपटं प्रारब्धं संध्यायां गङ्गाजलान्तर्यत्नं कृत्वा दीनारपञ्चशतीं मुक्त्वा प्रभाते तत्र गत्वा गङ्गां स्तौति सुत्यन्ते लोकसमक्षं जलमध्यत्रग्रन्थि पादेनाक्रम्य हस्ते गृहीत्वा जनेभ्यो दर्शयति मत् स्तुतिरञ्जिता गङ्गा मह्य मेवं दत्ते राज्ञा तु कार्पण्यात्ममासत्कलङ्क मारोप्य तिरस्कारः कृतः इति च वदति तद्वार्त्ताश्रवणाज्ज्ञितोराज्ञा सर्वं वृत्तान्तं शकडालमन्त्रिणोऽग्रे कथयामास मन्त्रिणा तत्र चर प्रेषणेन तज्जालयन्त्रं ज्ञात्वा दीनारपञ्चशत ग्रन्थि मानाय्य स्वकरे धृतः प्रभाते तत्र भूपतिः स नगरलोक स्तत्रायातः वररुचिरपि गङ्गां स्तौति सुत्यन्ते पादाक्रमणेन हस्ताभ्यां च जल मालोड्यत्र पि न ग्रन्थि माप्नोति विखिन्नो वररुचि मन्त्रिणैव मुक्तं भो वररुचे तव कल्ये किं ग्रन्थिक्षेपो विस्मृतः किम्वा त्वियोऽपि दीनारग्रन्थिरन्येना पहृतः यद्वा नन्दराज्ये परद्रव्यापहारी कोपि नास्तो त्युक्त्वा स ग्रन्थिः सर्वजनानां भूपतेर्वररुचेश्च दर्शितः चरप्रेषणवृत्तान्तश्च प्रकटितः ततो लोकैर्धिग्कृतः खिन्नो वररुचिमुख माच्छाद्यः मन्त्रिदत्तञ्च ग्रंथि लात्वा स्वगृहे गतः अथ मन्त्रि छिद्राणि विलोकयति परं न पश्यति मन्त्रिगृहदाथा सह स्नेहं चकार तद्गृहवार्त्ताञ्च पृच्छति सापि तत् स्नेहलुब्धा सर्वं कथयति अन्यदातस्याये तया प्रोक्तं अधुना श्रीयकविवाहः समायातोऽस्ति राजानं गृहे आकारयिष्यते तत् सत्काराय नवीनकृत्रचामरसिंहासनशस्त्रादिसामग्री जायमानास्ति ततो वररुचिः छिद्रं मनसि कृत्वा नागरिकडिंभान्मोदक दानेने दं पाठयति। रायनन्दनविजानई जंसकडालकरेसि नन्दरायमारेउकरि सिरियोराजठवेसि १ पठन्तिं तथैव मार्गे २ तद्राजवाटिकां गच्छता

राज्ञा श्रुतं मन्त्रिगृहे चरा प्रेषिताः तैस्तत्रकृचादिसामग्री जायमाना दृष्टा राज्ञोग्रे कथिता राजा रुष्टः प्रभाते प्रणामार्थं गतेन मन्त्रिणा क्रोध वह्नि ज्वालमाला कुलो दृष्टः ज्ञातं च स्वकीयसकलकुटुम्बक्षयकारिराजकोपस्वरूपं त्वरित मेव पश्चात् स्वगृहे गतः श्रीयकस्याग्रे राजकोपस्वरूप मुवाच एवं सचिवेन तस्य शिक्षा दत्ता वत्स कल्ये यदाहं नृपस्य प्रणामं करोमि तदा त्वया खड्गेन मच्छिरः छेदः कार्यः अन्यथा सर्व कुटुम्बक्षय मसौ करिष्यति मुखच्छिन्नतालपुटविषस्य मम शिरःच्छेदे तव न कोपिदोष इति पैत्रवचस्तेन महता कष्टेन प्रतिपन्नं प्रभाते राज्ञोग्रे तथैव कृतं राजपर्षदि हाहाकारो जातः राज्ञोक्तं हे श्रीयक त्वया किमिदं कृतं श्रीयकः प्राह राजन् मम पित्रा न प्रयोजनं यत्तवानिष्टं तन्ममाप्यनिष्ट मेवेत्यसौ मया हतः तुष्टो भूपतिः श्रीयकस्य कथयति त्वं मन्त्रिमुद्रा गृहाण तेनोक्तं मम ज्येष्ठभ्राता स्थूलभद्रः कोशागृहे तिष्ठति ततः स्थूलभद्रो नृपेणाकारित स्त्रायातः नृपेणोक्तं मन्त्रिमुद्रा गृहाण तेनोक्तं आलोच्य गृहीष्ये ततोऽशोकवाटिकायां गत्वालोचयति संसारस्यानित्यतां पितृविनाशकारिण्या मुद्रायाः शाकिन्या इव त्यागार्हताञ्च आलोच्य लोचोऽनेन कृतः गृहीता स्वयं तपस्या राजसभायां समायातस्यास्य नृपेणोक्तं भो स्थूलभद्र आलोचितं स्थूलभद्रःप्राह लोचितं शिरो मयेत्युक्तागत स्थूलभद्रः क्वचिन्नगरे सम्भूतिविजयसूरेः शिष्यो जातः अथ भ्रातृमोहेन सिरीयकः कोशागृहे आलापनाय गच्छति वदति च कोशे त्वत्पतिर्मद्भ्राता स्थूलभद्रो यतिर्जात स्वत्पतिपिता शकडालश्च क्षयं गत स्तत्कारणमसौ वररुचिर्भट्टोज्ञेयः स च त्वद्भगिन्या मुपकोशायां रतोस्ति यथेयं अमुं मद्यपानरतं करोति तथा विधीयतां इत्युक्ता सिरीयकः स्वगृहे गतः अथ कोशावचनात् उपकोशा तं वररुचिं मद्यपानरतं चकार ज्ञात तद्वृत्तान्ता च कोशा मद्यपान मसौ कुर्वन्नस्तीति सिरीयकाया आचख्यौ अन्यदा राज्ञा शकडालस्मरितः अहो गुणवान् शक्तो भक्तो महामन्त्री ममाऽभूत् ईदृशोऽप्यसौ यदित्थं मृतस्तन्मे मनसि दूयते इति राज्ञोक्त माकर्ण्य सिरीयकः प्राहः यन्मे पितेत्थं मृतः तत्र मद्यपानकार्यं वररुचि

रेव कारणं श्लोकश्रवणं ऽभ्यानान्ते नैव कृत मित्यादिवार्त्तांश्चकार राजा प्रवच्छ वररुचिः किं मद्यपानं करोति सिरीयक प्राहश्नो दर्शयिष्यामी त्युक्त्वा स्वस्थाने गतः अथ प्रभाते नृपपर्षदि उपविष्टानां सर्वेषां नराणां करेषु सङ्केतित पुरुषेण कमलानि सिरीयको दापितवान् मदनफलचूर्णमिश्रितं कमलञ्च वररुचये दापितवान् तद्गन्धमात्राद्वररुचिना पीतं मद्यं तत्रैव वान्तं राज्ञा तस्य धिक्कार पूर्वं नागरिक विप्रहन्द वचसा तप्तत्रपुपानं कारितं समृतः अथ क्रमाद्विहरन्तः स्थूलभद्रादि शिष्यसहिताः श्रीसम्भूति विजयाचार्याः पाडलिपुरे चतुर्मासक स्थित्यै समायाताः तत्रैकः शिष्यः कृत चतुर्मासिकोपवासः सिंहगुफायां गुर्वाज्ञया स्थितः एकश्च दृष्टिविषसर्पबिलेस्थितः एकं पुनः कूपदारुणि तथैवस्थितः स्थूलभद्रस्तु नित्याहारकारी कोशा वेश्याग्रहे गुर्वाज्ञया स्थितः कोशया तु अस्य पुर स्तादग्राहा वभावो विहिता यथा परमयोगीश्वरोपि द्रवति परमे तस्य मनो न मनाक् क्षुभितं प्रत्युत सा सुशीला श्राविका विहिता शेषं चरित्रं तु प्रसिद्ध मेव एवं यथा स्थूलभद्रेण स्त्रीपरीषहः सोढ़स्तथाऽपरै रपि साधुभिः सोढव्यः अथ एकत्र स्थितस्य मुनेः स्त्रीप्रसङ्गः स्यात् अतश्चर्या कार्या इतिहेतोश्चर्यापरीषहः सोढव्यः अत स्तमाह एग एव चरे लाढे अभिभूय परीसहे गामे वा

सूत्र

भूय परीसहे। गामेवा नगरेवावि निगमेवा रायहाणीए ॥१८॥ असमाणो चरे भिक्खू नोय कुज्जा परिग्गहं।
असंसत्तो गिहत्थेहिं अणिकेओ परिव्वए ॥१९॥ सुसाणे सुन्न गारेवा रुक्ख मूलेव एगओ अकुक्कुओ निसीएज्जा

भाषा

लो राग द्वेष रहित च० विहार करे निर्दोष रत हुइ अ० जीतीने प० परीसहाने विषे गो० करखे वे गा मने विषे वा० अथवा न० नगरने विषे पिण नि० वाणी यानो वास हुइ तिहां वा० अथवा राजधानीने विषे विहार करे १८ अ० गृहस्थादिकनी निश्राइ रहित च० नवकल्पीविहार करतो

नगरे वावि निगमेवा रायहाणिए १८ असमाणो चरे भिक्खूनेय कुज्जा परिग्गहं असंसत्तो गिहत्थेहिं अणिकेओ परिव्वए १९ लाढः साधुः एक एव चरेत् लाढयति यापयति आत्मानं एषणीयाहारेण निर्वाहयतीति लाढः कुत्र कुत्र विचरेत् ग्रामे वा अथवा नगरे अपि अथवा निगमे अथवा राजधान्यां अपि द्रव्येण भावेन च एकाकी एव विचरेत् तत्र ग्रामः कण्टकादिवेष्टितः नगरं प्राकारादि युक्तं निगमो वणिग्जनस्थानं राजधानी राजस्थानं एतेषु विहारं कुर्यात् परं कौटुम्बः सन् भिक्षुर्विचरेत् असमानः सन् न विद्यते समानो यस्य स असमानः गृहस्थ अन्यतीर्थिलोकेभ्यो अधिकः सर्वोत्कृष्टः

थको विचरे भि० साधुने० नकरे ममता रूप छे प० परिग्रहने विषे अ० परिचय संबन्ध अण करतो थको गि० गृहस्थ संघाते अ० घर रहित प० प्रवर्त्तें छे १९ अथ चर्यापरीसह दृष्टांत सावत्थी नगरीइं संगम आचार्य घणु वृद्ध पणे ग्लान थया कोइक दिन रह्या पाच से शिष्य हुता गोचरी आहार अणला भताने विचारी विहार कीधो शुद्ध प्रणाम थी नगर देवता भक्त हुओ अन्यदा दत्त नामा शिष्य आलोयण निमित्ते आव्यो गुरु तेणे उपाश्रये रहतां देखी चेले चिंतव्यो एगुरु नित्य स्थानकवासी प्रमादी इम विमासी जपाश्रये रह्यो गांम मांहि भिक्षा अणल हे दत्तमहाल्लाद व्यवहारी यानी पुत्रगृहस्थ देखी ते मल्लादि क प्रयोगे साजो कियो तिहां नो आहार लेई जपाश्रये आव्यो गुरु कह्यो आपणने ए आहार न कल्पे तिवारे चेले कलुष भाव आण्यो ते आहार चेले कह्यो संध्याये प्रतिक्रमण करतां वलि गुरु बोल्या एदोष आलोवो तिवारे चेलो कहे तुमे प्रमादि छो तिवारे गुरुने गुणेरं व्यो नगर देवता तेणे कह्यु अरे अनाचारी गुरुगुणवंतना ओ गुणदेखे छे पिण आपणा धातो दोष देखतो अवगुण काई न जोवे इम देवता कह्यु गुरुना गुणावो शिष्यने बुझव्यो गुरुने पाये लागे जिम संगमाचार्य परीसहसह्युं तिम बीजे ऋषीश्वरे पिण चर्या परिसहसहिवो इति चर्या परीसह दृष्टांत सु० समसानने विषे वा अथवा सूना घरने विषे रु० शुभ हेठे राग द्वेष रहित हुइ अ० कुचेष्टा रहित नि० वेसे न० आसवे नही प० अनेरा उंदरादिक प्रमुखने २० त०

पुनः कौटुम्बः गृहस्थैः रसंसक्तः गृहस्थैः सह असम्मिलितः पुनः कौटुम्बः अनिकेतः न विद्यते निकेतो गृहं यस्य स अनिकेतः अनगारः एतादृशः सन् परिव्रजेत् सर्वतो विहरेत् १८ अत्र सङ्गमस्थविरकथा कोल्लागपुरे सङ्गमस्थविरा बहुश्रुता यथा स्थितोत्सर्गापवाद निपुणाः दुर्भिक्षे गणं देशान्तरे प्रेष्य स्वयं नगरं नवभागीकृत्य व्यवस्थिताः नगरदेवता च तेषां गुणैः रञ्जिताः अन्यदा तत्र गुरुवन्दनार्थं दत्तनामा शिष्यः समायातः तद्भक्त्यर्थं गुरवः सपात्रं तं सार्द्धं लात्वा भिक्षायां गतः एकस्मैभ्यस्य भद्रकप्रकृतेर्गृहे बालोऽन्तरेण रुदीतः सदा रोदति उपायशतसहस्रकरणेपि व्यन्तरदोषोपशान्ति र्नजाता गुरुव स्तद्गृहे गताः चपुटिकाकरणपूर्वं मारुद बालेत्युक्तं आचार्य तपस्तेजसा व्यन्तरो नष्टः तुष्टा स्तन्माहपिट प्रभृति स्वजनास्तेभ्यो मोद कादिक माहारं गाढाग्रहेण दत्तवन्तः ते मोदका स्तस्यैव शिष्यस्य गुरुभिर्दत्ताः स्वयं तु अन्तप्रान्त माहारं विहृत्य भुक्तवन्तः प्रतिक्रमणावसरे तस्य शिष्यस्य पिण्डदोषमालोचयेति गुरुभिरुक्तं शिष्य चिन्तयति असौ धात्री पिण्डं सदा भुंक्ते ममत्वेवं कथयतीति चिन्तनसमये एव तज्ज्ञापनार्थं देव तयान्धकारं विकुर्वितं स भयं विभेति गुरुं प्रति वक्ति अहं मत्र दूरस्थो बिभेमि गुरवः प्राहुः एहि मत्समीपे स वक्ति अस्मिन् घोरान्धकारेनाहं मागन्तुं शक्नोमि गुरुभि स्थूत् कृतलिप्ता स्वांगुली दर्शिता तदुद्योतेन सोऽत्रायातः परं चिन्तयति गुरवो दीपकं रक्षयन्ति एवं चिन्तयन्नेवासौ देव तया चपेटाभि स्तर्जितः ज्ञातस्वरूपे र्गुरुभिस्तस्य चैत्र नवभागीकरणादिकं स्वस्वरूपं प्रकाशितं यथा सङ्गमस्थविरैर्विहारक्रमा परपर्यायश्चर्यापरिषहो अध्यासित स्तथा ग्लानत्वावस्थायामपि चैत्र नवभागीकरणेनापि चर्यापरीषहो अन्यै रध्यासितव्यः अथ यथा ग्रामादिसु अप्रतिबद्धेन चर्या सह्यते तथा शरी रादिष्वपि अप्रतिबद्धेन नैषेधकी परीसहोपि सहनीयः अतस्तं परीषह माह सुसाणे सुन्नागारेवा रुक्खमूले च एगओ अकुक्कुओ निसीइज्जा नय वित्ता सए परं२० तत्थ से अत्थमाणस्स उवसग्गाभिधारए संकाभिओ न गच्छिज्जा उट्ठित्ता अन्नमासणं २१ साधुःएकः एकाकी सन् श्मसाने अथवा शून्यागारे शून्य

गृहे अथवा वृक्षमूले निषीदेत् उपविशेत् परं तत्र कौदृश: सन् अकौकुच्य: नास्ति कौकुच्यं यस्य स अकौकुच्य कौकुच्यं हि भण्डविट्चेष्टा उच्यते तया रहित: सम्यक् साधुमुद्रायुक्त: इत्यर्थ: पुनस्साधु स्तत्र निषिद्य सन् परं अन्यं जीवं नवित्रासयेत् तत्रस्थं जीवं स्थानभ्रष्टं न कुर्यादित्यर्थ: २० पुन स्तदेव द्रढ यति तत्रेति पुन स्तत्र स्मशानादौ आस्थीयमानस्य भिक्षोर्यदी पसर्गाभवेयु स्तदा तान् उपसर्गान् साधु रभिधारयेत् किमेते उपसर्गा वराका: मम करिष्यन्ति स्वयमेवो पशाम्य यास्यन्तीति मति: कर्त्तव्या इत्यर्थ: परं संकाभीत: सन् तत आसनात् आतापनास्थानात् उत्थाय अन्यत् आसनं न गच्छेत् आस्यते उपविश्यतेऽस्मिन् इत्यासनं आतापनास्थातं उच्यते २१ अत्र कुरुदत्तसाधुकथा अत्र नैषेधिकीपरीसह: कोर्थ: यथा ग्रामादिषु अप्रतिबद्धे न चर्यापरीषह: सहनीय स्तथा शरीरेऽप्रतिबद्धे न नैषेधिकीपरीषह: सहनीय: नैषेधिकी नाम शरीर मित्यर्थ: अथ कथा हस्तिनागपुरे इभ्यपुत्र: कुरुदत्त नामा प्रव्रजित: विहरन् क्रमात् साकेतपुरदूरप्रदेशे प्रतिमायां स्थित: तत्र चरमपौरुष्यां गोधनापहारिण श्चौरा: समायाता स्तद्दृष्टो त्वरितं गता: पश्चान्नीस्वामिन: समायाता स्ते श्चौरमार्गस्वरूपे पृष्टे स यति न किञ्चिद् ब्रूते तत: सञ्जातकोपैस्तै: शिरसिमृत्पालिं कृत्वांगारा: क्षिप्ता: स यति र्मनाग्नापसृत: तां वेदना मधिसहमान: सिद्धिं गत: एवं नैषेधिकीं परीषह: सोढव्य: अथनैषेधिक्यां आतापनादिस्थाने स्वाध्यायादिकं कृत्वा प्रज्ञायां

सूत्र

नयवित्ता सए परं ।२०। तत्थ से अत्थमाणस्स उवसग्गाभि धारए। संकाभीओ न गच्छेज्जा उट्ठित्ता अन्न मासणं २१

भाषा

तिहां श्मशानादिकने विषे से० तेसाधुने अ० रहतां थकां उ०उपसर्ग उपजे ते अभि०खमे सुभ निश्चलचित्तने ए स्युंकरवे इम जाणीने सं ते उपसर्ग थी ससतो थको स०न जावे उ०तिहां थी उठीने अ०अनेरे स्थानके २१साधुने विषे निषेध परीसहनो कथा एक हस्ति नागपुरनामा नगरने विषे धनपति नामा सेठ वसे तेहनो पुत्र कुरुदत्त नामे तीणे साधुनो उपदेश सांभलीने तिवारे पछे दीक्षा लिधी अनुक्रमे विहार करता सा केतपुरनगर थकी वे गला

उपाश्रये आगच्छेत् अतस्तत्परीषह माह उच्चावयाहिं सिज्जाहिं तवस्सी भिक्खु थामवं नाइवेलं विहन्नेज्जा पावदिट्ठी विहन्नई २२ पडरिक्कुवस्सयं

उच्चा वयाहिं सेज्जाहिं तवस्सी भिक्खु थामवं। नातीवेलं विहन्नेज्जा पावदिट्ठी विहन्नई ॥ २२॥ पडरिक्कु वस्सयं लद्धुं कल्लाणं अदु पावगं। किं मेगराइं करिस्सइ एवं तत्थ हियासए ॥२३॥ अक्कोसेज्ज परो भिक्खू न तेसिं पडिसंजले

प्रतिमा कावसग करी रहे तिहां गायचोर चोरवाने आव्या तिणे गाय अपहरी तेणे वाटे नीकल्या ते चोरनी पूठे गामनि वाहिर आवी ते ऋषीश्वरने पूछ्यो अहो महाभाग्य चोर किणे वाटे नीकल्या तिवारे मुनी मौन पणे रह्या तिवारे तिण मस्तके माटिनि पालवांध कर अग्नि मेलि तिणे करि मस्तक बलता महातीव्र वेदना जपनी शुभ भावे एहवो मरणांत परीसह सहतो सीधो जिम कुरुदत्त मुनीश्वरे निसीहीया परिसह सह्यो तिम बीजे सहवो इति निसीहीया दृष्टांत अथाग्रे शिय्यापरीसह दृष्टांत ते भणी शिय्या परीसह इग्यारमो कहे छे उ० शीतादिक निवारक उच्च उपाश्रय व० सामान्ये ते त० तपस्वीइ० भि० साधु था० शीतादिक सहिवा समर्थ ना० स्वाध्याय वेलाहर्ष विखवादादिके करी वि० उलंघे नही पा० पापदृष्टि जे साधु इइ ते वि० स्वाध्यायादिकनी वेलाइ उलंघे २२ प० स्त्रीयादिक रहित उ० उपाश्रये ल० पामीने क० शोभनीक छे अ० अथवा पा० शोभनीक इणांमये कि० किस्युं सुभने मे० सुभने एकरात्र क० करस्ये सुख अथवा दुख ए० इणी परे हि० समभावे होइ सुख दुख तेजीवने २३ कोसंवी नगरीइ यज्ञदत्त ब्राह्मणना बे पुत्र सोमदेव सोमदत्त तेणे सोमभूत आचार्य कने दीक्षा लीधी ते विहु सिद्धांत भणी गुणी गीतार्थ थयुं कोइ वीचाली उजेणि आव्या संसारीयाने वंदाविवा तिहां देशरीति अजाण ते साधुने उसामण दीधु ते उसामण महात्मा ए वावरी

लङ्घुं कल्लाणं अदुव पावगं किमेगराइं करिस्सइएवंतत्थ हियासए१२ तपस्वी भिक्षुः उच्चाभिः शय्याभिरुपाश्रये: कृत्वा स्थामवान् भवेत् धैर्ययुक्तो भवेत् कीदृशीभिः शय्याभिः उच्चाश्च अवचाश्च उच्चावचा स्ताभिः उच्चावचाभिः उच्चाः शीतादिरक्षणगुणैर्युक्ताः अवचास्तद्विपरीताः तादृशीभिः शय्यते यासुताः शय्याः उपाश्रया उच्यन्ते तत्रोपाश्रयेषु स्थितः साधुः अतिवेलां साधुमर्यादां न•विहन्यात् हर्षविषादाभ्यां साधुमर्यादायां तिष्ठेत् सद्गुणयुक्तां शय्यां लब्ध्वा हर्षभाक् न स्यात् गुणैर्हीनां शय्यां लब्ध्वा विषादभाक् न स्यात् पापदृष्टि राचारहीनः उच्चावचाभिः शय्याभिः अतिवेलां साधुमर्यादां विहन्यात् हर्षविषादयुक्तः स्यात् २२ साधुः प्रतिरिक्तं पशुपण्डकस्त्र्यादिरहितं उपाश्रयं लब्ध्वा तत्र एवं अध्यासीत एवं विचारयेत् कीदृशं उपाश्रयं कल्याणं शुभं सुखदायकं अथवा पापकं दुःखदायकं एतादृशं उपाश्रयं प्राप्य एवं विचिन्तयेत् एष मिति किं मे मम अनया एकरात्रि स्थितियोग्यया स्थित्या किं कार्यं एक रात्रं ममात्र निवासः करणीयः किं करिष्यति कल्याणं उपाश्रयं प्राप्य इति चिन्तयेत् पुण्यवन्तो जना एतादृशेषु स्थानेषु तिष्ठन्ति अन्ये पामरा स्तृणमयमृत्तिकामयेषु नित्यं वसन्ति मम तु अस्यां स्थितौ न मम त्वं विधेयं सुखं दुःखं वा सहेत जिनकल्पापेक्षया एकरात्रं एका रात्रिर्यत्र तत् एकरात्रं उपाश्रयं वसेत जिनकल्पी हि एकरात्रं उपाश्रयं शुभंवा असुभंवा सेवेत स्थविरकल्पी मुनिः कतिपय अहोरात्रवासी भवेत् स्थविरकल्पः पञ्चरात्रं नगरे वसति २३ अत्र कौशांब्यां यज्ञदत्त द्विजपुत्रयोः कथा यथा कौशांब्यां यज्ञदत्त द्विजपुत्रौ सोमदत्त१ सोमदेव २ नामानौ प्रव्रजितौ गीतार्थौ जातौ

भाषा

हुते शरीरे व्यथा विषमिश्रित जाणी वैराग्य थका नदीने तटि काष्ठ उपरि चढि पादपोपगमन असण लीधो तेहवे आकाल हृष्टिना योगे हुंती नदीनो पूर आयो काष्ठ सहित बे साधु ताण्या हुता पाणीनो उपसर्ग चमतां शुभध्यांने देवलोके गया जिम तेणे साधु शिय्या परीसह सह्यो तिम बीजे सहिवो इति शिय्यापरीसहे दृष्टांतजाणवो अथाग्रे सूत्र माह अ० आक्रोषवचने करी प० गृहस्थ भि० साधु न० गृहस्थ प्रते प०न करे कोप स० जे भणी सरिखो

अन्यदा तत्पितरौ उज्जयिन्यां गतौ तावऽपि साधु विहरन्तौ तत्रगतौ तत्र तदा देशरीत्या स्वगृहे क्रियमाणं विधीषधमिश्रं मद्यापरपर्यायं विकटं तयोः स्वजनैर्दत्तौ तत्स्वरूप मऽजानन्तौ जलविशेषबुद्धया पीतवन्तौ परिणते च तस्मिन् ज्ञातमद्यस्वरूपौ तौ कृतपश्चात् तापौ तद्वैराग्या देवानऽनं पादपोपगम नामकं नदीतटस्थ काष्ठोपरि प्रपन्नौ ततोऽकालवृष्ट्या नदीपूरेण प्लावितौ समुद्रान्तः प्रविष्टौ तत्र जलचरोपसर्ग विषह्य दिवङ्गतौ इमौ हि नीरपूरागमेऽपि ग्रथातो न पृथग्भूतौ एवं ग्रथापरीषहः सोढव्यः अथ ग्रथास्थितस्य तद्योपद्रवे जातेसति रागद्वेषरहितस्य साधोर्यदा कश्चित् ग्रथातरोवा ग्रथातरादन्यो वा वचनैः आक्रोशे दिति हितोः आक्रोशपरीषहोपि सोढव्यः अतस्तत्परीषहमाह अक्कोसिज्ज परो भिक्खू न तेसिं पडिसञ्जलेसरिसोहोइ बालाणं तम्हाभिक्खू न सञ्जले २४ सुच्चाणं फरुसाभासा दारुणा गामकण्टगा तुसिणीओ उवेहिज्जा न ताओ मणसीकरे २५ परः अन्यः कश्चित् यदि भिक्षुं साधुं आक्रोशेत दुर्वचनै स्तर्जयेत् तदा तस्मै न प्रतिसंज्वलेत् तस्योपरिक्रोधं न कुर्यात् इत्यर्थः यदि तस्योपरिसाधुरपिक्रोधं कुर्यात् तदा साधुरपिबालानां मूर्खाणां सदृशो भवेत् अत्रदृष्टान्तः यथा कश्चित् चपको देवः तयागुणै रावर्जितः सतत मभिवन्द्यते उच्यते च ममकार्यमावेदनीयं अन्यदा एकेन धिग्जातिना योद्ध,

सूत्र

सरिसो होइ बालाणं तम्हा भिक्खू न संजले ।२४। सोच्चाणं फरुसा भासा दारुणा गाम कंटगा तुसिणीओ उवे हिज्जा न ताओ मणसीकरे ।२५। हओ न संजले भिक्खू मणंपि न पओसए । तितिक्खं परमं नच्चा भिक्खू धम्मंवि

भाषा

हो० हुइ वा० अज्ञानि सरिखो थावे त० ते भणी भि० साधु न० ते गृहस्थ प्रते न करे कोप २४ सु० सांभलीने क० कठोर भा० भाषा बोले क० कांटा सरिखी भाषा सांभलीने तु० मो न करीने उ० ते कठोर भाषाने लेखे माही गणे नहीं न० ते कठोर भाषाना धणी ऊपरे म० द्वेष न करे २५ अथ

मारब्ध: सबलवान् तेन क्षुत्क्षामशरीरोसाधुर्भुविपातित: ताडितश्च रात्रौदेवतावन्दितुं आयाताच्चपकस्तूष्णीस्थित: ततश्चासौ देवतयाभिहित: भगवान् कि मयापराधं क्षपक: प्राह त्वया तस्य दुरात्मनोधिग्जातेर्नकिञ्चित् कृतं सोऽवादीत् न मया विशेष कोपि उपलब्ध: यथायं श्रमणोऽयं धिग्जाति रिति

आक्रोष परिसह दृष्टांत राजगृहे नगरे अर्जुनमाली भार्या लंदथी तेहने कुल देवता मुदगर पाणी यक्ष ते वाडी ढूकडोयक्षा यतन तिहां रहे नित्य फलफूले करी यक्षने पूजे एकदा तिहां छ पुरुष महादुष्टबुद्दिना धणी गोठिला एहवे नामे तेणे स्त्री दीठी अति रूपवंत तिवारे ते अर्जुनमालीने बांधी ते यक्ष देखता छए पुरुषे स्त्रीसाथे अनाचार सेव्यो अर्जुन माली देखे छे अने मन मे चिंतव्योमे ए यक्ष आज लगि पूज्यो ते फोक ए यक्षनी दृष्टि मुझने बांधी स्त्रीनें एवडो विटंबना करेछे तेमणीए यक्षने आज पछि न पूजिये एहवो चिंतवतांते यक्षमालीना शरीर अदृश्ये पेसी हाथ मांहि मुद्गरलेई ते छए पुरुख स्त्री सहित विणास्या इम दिन२ प्रतेछपुरुख सातमी स्त्री विणासे जिको यक्ष भवन आगलि जावे तेहनें ते यक्ष विणासे इम अनेकका लग मावेछे तेहवेते नगर उद्यानें श्रीमहावीर समो सर्याछे ते सांभली समकितधारी सुदर्शन श्रेष्टिलोकेमाता पिता वर्जतां श्रीमहावीरने वंदणा करिवा जातां ते यक्षा यतन तणीवाट आवे ते सुदर्शन देखी अर्जुन माली आवीसुदगरनो प्रहार देवे पिण लागे नही ते सुदर्शन बीव्हे नथी तेहना प्रभावथी यक्ष मालोनोकाया मूकीनाठो तिवारे ते अणसणपारी अर्जुनमालीने पाछलो सम्बन्धजणावीबुझवी श्रीमहावीर पासे गया तिहां धर्म सांभली श्री महावीर कन्हे दीख्यालीधीछे हिवे राजगृही नगरीनें पासे रहेछे तिवारे लोक कहे अरे पापी माहरा स्वजन विणासी हिवडा भीक्षु पणें आवी इहां भिक्षा मांगे तुझनेंसी भिक्षा एहवा दुष्टवचनघात प्रहार लोकाना सही क्षमा करीछमास लगे छट्ठ २ पारणे करी अंत गडकेवली थई मोखपुहतो जिम अर्जुनमालोइं आक्रोषपरिसह सह्यो तिमवीजे ऋषिश्वरे सहिवो इति श्री आक्रोषपरीसह दृष्टांत पूरो थयो हिवे आगेंते

कोपाविष्टो ह्यपि समानो सम्यग्भावितिं एव माक्रोशताडनादिभिर्बालानां सदृशो न भवेदिति भावः तस्माद्विद्वान् संज्वलेत् गालीं श्रुत्वा प्रति गालीं न दद्यात् तदा किं कुर्यादित्याह सुचाणं० साधु तूष्णीको मौनी सन् उपेक्षेत औदासीन्येन तिष्टेत रागद्वेषरहितो भवेत् ताः भाषा मनसि न कुर्यात् किं कृत्वा परुषाः कठोराः भाषाः श्रुत्वा कीदृशी भाषाः दारुणाः दारयंति संयमधैर्यं विदारयंत्तीति दारुणाः पुनः कीदृशीः ग्रामकंटकाः ग्राम इन्द्रियगण स्तस्य कण्टका इव कण्टकाः ग्रामकण्टकाः दुःखोत्पादकाः यदुक्तं चण्डालः किं मयं द्विजाति रथवा शूद्रोथवा तापसः किंवा तत्वनि वेशपेलमतिर्योगीश्वरः कोपि वा इत्य स्वल्य विकल्प जल्पमुखरैः सभाथमाणोजनैः नोरुष्टो न हिचैव हृष्टहृदयो योगीश्वरो गच्छति १ पुन र्गालीं श्रुत्वा इति विचिन्तयेत् ददतु ददतु गाली र्गालीमंतो भवन्तः वय मपि तदभावात् गालिदानेप्य शक्ताः जगति विदित मेतद्दीयते विद्यमानं ददतु गजविषाणं ये महात्यागिनोपि १ इति विचार्य समत्वेन तिष्ठेत् अर्जुनमालाकारर्षि कथा ।२५ यथा राज गृहे नगरे अर्जुननामा मालिकोस्ति तस्य प्रिया स्कन्दश्रीनाम्नी वर्त्तते स स्ववाटिकामार्गस्थं पुराद्बहिर्मुद्गरपाणियक्षं निरन्तरं स्वगोचदेवत्वेनार्चति अन्यदा वाटिकागतस्य अर्जुनमालि समीपे सा भोज्यं गृहीत्वा वाटिकायां यान्तो यक्षभवनस्थैः षट्पुरुषैर्दृष्ट्वा भोगार्थं यक्षभवनांतः प्रवेशिता तदानी मेव तत्र यक्षपूजार्थं मालिकः समायातः तं दृष्ट्वा षडपि पुरुषा स्तस्या भोगे प्रवृत्ताः स पश्यति एवं च चिन्तयति मया एषः यक्षो मुधै वार्चितः यदे तस्य पुरः इत्थं पराभूयते ततो यक्ष स्तच्छरीरं अनुप्रविश्य तान् षडपि पुरुषान् स्त्रीसप्तमान् मारयतिस्म एवं प्रत्यहं मारयति ततो लोकोपि तस्मिन्मार्गे राजगृहपुरात् तावन्निर्गच्छति यावत् सप्तमारितानस्थुः अन्यदा श्रीवीरः समवसृतः नकोपितइत्येन वन्दनार्थं गच्छति सुदर्शनश्रेष्टी तु यइवति तइव तु मयात्यवश्यं श्रीवीर स्तत्र गत्वा वन्दनीय एवेति विचिंत्य तन्मार्गे चलितः तं दृष्ट्वा मालिकशरीरप्रविष्टो मुद्गरपाणिर्यक्षो धावितः ततः सुदर्शन श्रेष्टिनार्हत्

सिद्धसाधुशुद्धधर्मसरणं प्रपन्नं सागरिक मऽनशनमपि गृहीतः कायोत्सर्गेण स्थितं ततो धर्म प्रभावात् स यक्षस्तं आक्रमितुं न शक्नोतिपश्चात् यक्षो मालिकशरीरं मुक्त्वा गतः स्वस्थीभूतो मालिकः श्रेष्ठिमुखा द्वीरागमनं श्रुत्वा श्रेष्ठिना सह वन्दनार्थं गतः वीरवचसा प्रतिबुद्धो दीक्षां गृहीतवान् राज गृहनगरमध्ये एव गृहे २ भिक्षार्थं भ्रमति लोकास्तु स्वजनमारकोऽय मित्या क्रोशान् वदति स मन वचनकायशुद्धया तान् अक्रोशान् विषह्य उत्पन्न केवलज्ञान शिवमगात् एवमन्यैरपि आक्रोशपरीषहः सोढव्यः। अथ कश्चित् आक्रोशको दुर्वचनवादी साधोर्बधमपि कुर्यात् तदा तमपि सहेत अतस्तत्परीषह माह हओ न संजले भिक्खू मणंपि न पओसए तितिक्खं परमं नच्चा भिक्खू धम्मं विचिन्तए २६ समणं सञ्जयं दन्तं हणिज्जा कोइ कत्थई नत्थि जीवस्सनासुत्ति एवं पेहेज्ज सञ्जए २७ भिक्षुः साधुर्हतोयष्ट्यादिभिस्ताडितो न संज्वलेत् न क्रोधाधातः स्यात् मनः अपि न प्रदेषयेत् चित्तं सद्देषं न कुर्यात् इत्यर्थः किं कृत्वा तितिक्षां क्षमां परमां उत्कृष्टां ज्ञात्वा दशविध साधुधर्मे क्षान्ति उत्कृष्टां विचार्य भिक्षुर्धर्मं विचिन्तयेत मम

चिंतए ।२६। समणं संजयं दंतं हणिज्जा कोइ कत्थई। नत्थि जीवस्स नासोत्ति एवं पेहेज्ज संजए ।२७। दुक्करं

सूत्र

भाषा

भणी बधपरीसह ते रमोकहे के ह० हण्यो रीस थको ने० नकरे कोपभि० जे साधु म० मने पिण न० दुष्ट न करे ति० क्षमा प० परम उत्कृष्टो धर्म साध वानो कारण न० जाणीने भि० दशविध यती धर्म वि० चिन्तवे २६ स० तपस्वीइ सं० संयमवंत इं इंद्रीनो दमण हार इइ ह० हणे को० कोइ कथनार्थक० ग्राम नगरादिकने विषे न० नथी था तो जी० माहरा जीवनो ना० विनाश शरीर नो ए० एणी परे पि० विचरे सं० साधु २७ अथ बध परीसह दृष्टांत यत जंतेहिं पिपलिया विदुं खंदग सीसा नचेव परिकुविया विदिय परमत्थ सारा खमंति जे पंडिया इंती १ ज० घांणीइ पीलता इंता खंदग सूरीना पांच से शिष्य तेहने क्रोध लिगार मात्र न उपनो इसी रहणीइं अनेरा साधु जे विदित जाण्यो परमार्थ धर्मनो सार क्षमा जे पंडित इइ

ते सर्व सहे प्राणजातां पिण मार्ग थो न चले रोस नाणे यथा सावत्थीने विषे जितशत्रु राजा धारिणी राणी तेहनो पुत्र स्कंद कुमार सर्वशास्त्र प्रवीण पंडित गुणे करी प्रवर्त्ते पुत्री पुरंदर यशा दंडकारण्य देशनो धणी कुम्भकार राजाने परणावी एकदा कुम्भकार राजानो पालिक नामा पुरोहित सावत्थीइ नगरी आव्या जितशत्रुनी सभाइ गुष्टि करतां पालक मन्त्री नास्ति मत थापे ते स्कन्द कुमार शास्त्रनी युक्त करि नास्तीकमत उथाप्यो सभा समच ते पालकने विलखो कीधो लोके हसी तो आपणे नगरे गयो तेहवे पाछिलि सावत्थिइ स्कन्द कुमार पांचसे राजपुत्रने परिवारे श्रीमुनि सुव्रत पासे दिख्या लिधी गणधर पदवी पाम्यो एहवे केतले दिवसे मुनि सुव्रत तीर्थंकर पूछ्यो भगवन् दंडकारण्य देशे इं विहार करी नाति बहोन छे तेहने प्रतिबोध देवा भणी मन चाख्यो छे तुम्हे आग्याद्यो तिवारे मुनि सुव्रत स्वामी कहे तिहां तुमने मरणांत उपसर्ग छे तुं परिसह नही सहे अने चारसेनिनाणं आराधिक छे ते सांभली भवितव्यताना योग थी दंडकारण्ये वंदाविवा उद्याने जई जतख्यो तेहवे ते पालक पुरोहित पाछली रीसना वस थी स्कन्द परिवार सहित हणवा बांछतो रात्रि तेणे उद्याने छांना हथीयार भूमिमांहि सांतिने पछे प्रभाते आवी राजानेजणाव्यो जे तुमारो साली संयम भांजी पांच से जोध सहित वनमाहिं आव्यो छे तुमने विणासी राज लेसी प्रपच्च एहवो मे पुच्छ्यो छे जेम मानो तो तुमने पांचसे हथीयार छाना वाडी मांहि संताड्या छे ते देखाडुं तिहां थी राजानो मन ते भंभेरीने वनमांहि तेडी हथीयार देखाड्या महात्मा ऊपरि रीस चढ्यं थके ते पांच से पालकने भोलाव्या तिणे अभव्ये नगर माहि घाणी मंडावी रीस नावस थी ऋषीश्वरां ने घांणी मांहि घालीने निरदय पणे पीलवा लागो ते साधु क्षमा करतां केवल पामी मोक्ष पोहता पछे गुरुने विनाख्यो रीस सहित करी भुवनपति मांहि अग्निकुमार देवता हुओ ओधो मुहपती रक्त खरड्या समलीइं पुरंदरयशा आगे नाख्या भाइनो मरण जाणी एपापी पालक नाकाम छे हिवे

धर्म एव रक्षणीयः इति विचिन्तयेत् इत्यर्थः २६ कश्चित् दुष्टः कुत्रचित् अनार्यदेशे श्रमणं साधुं हन्यात् प्राणापहारं अपि कुर्यात् तदा संयतः साधु रेवं संप्रेक्षेतविचारयेत् एव मिति किं जीवस्य नाशो नास्ति शरीरस्य नाशो विद्यते न च शरीरनाशे जीवनाशः कीदृशं साधुं संयतं जितेन्द्रियं पुनः कीदृशं दान्तं क्रोधादि रहितं साधुना मनसि एवं चिन्तनीयं कदाचिदहं अस्मिन् शरीरनाशावसरे क्रोधं करिष्यामि तदा मम धर्मरूपजीवितव्यनाशो भविष्यति न चास्मिन् अनित्यदेहे नष्टे मम आत्मनः धर्मस्य च नाशो भावीति यदुक्तं दोषो मेऽस्तीति युक्तं श्रपति श्रपतिवातं विनाशः परोक्षे दृश्याः साक्षा न्न साक्षादिति श्रपति न मां ताड़येत्ताड़येद्वा नाशून् मुणाति तान् वाहरति सुगतिदं नैष धर्मं ममा हो इत्यं यः कोपे हेतौ सति विशदयति स्वा वितस्येष्टसिद्धिः १ अत्र स्कन्दिकशिष्याणां कथा २७ यथा श्रावस्त्यां जितशत्रु नृपो धारिणी प्रिया तयो पुत्रः स्कन्दकः पुरन्दरयशा पुत्री कुम्भकारकटके पुरे दण्डकनृपस्य दत्ता तस्य पुरोहितः पालको मिथ्यादृक् अन्यदा श्रावस्त्यां मुनिसुव्रतस्वामी समवसृतः तस्य देशनां श्रुत्वा स्कन्दकः श्रावको जातः एकदा पालकपुरोहितो दूतत्वेन श्रावस्त्यां प्राप्तः राजसभायां जैनसाधूनाम वर्णवादं वदत् स्कन्देन निरुत्तरीकृत्य निर्द्धारितः सन् स्कन्दककु मारोपरि रुष्टः छिद्राणि पश्यति अन्यदा स्कन्दककुमारः श्रीमुनिसुव्रतस्वामिपार्श्वे पञ्चशतकुमारैः सह प्रव्रजितः गीतार्थो जातः स्वामिनाते कुमार

अग्नि कुमार देवता ग्याने करी जोयोतिकोवैर संभाली एक आपणी बहिन टालि बीजो देश जेतले रायनो आण हुति ते सर्व बाल्यो ते देसने आज लगि दंड कारण कहेइं पुरंदर यशादिक्षा लेई तप तपी देवलोक विषे गई स्कन्दकाचार्य्यना चारसेनिनाणुं शिष्य घाणी पीलता कोप्या नथी अंत गड केवली हुवा जिम तेणे बध परीसह सह्यो तिम बीजे पिण ऋषिसरे बध परीसहसहिवो इति स्कन्दकाचार्य्यनो शिष्यनो कथा दु० दोहिलो वेया वच्च उपगार रहित पणे भो०आमंत्रिणे हे शिष्य नि० सदाइ अ० सङ्केत रहित अणगारने भि० साधुने स० सर्व असनादि से० ते साधुने जा० याच्यो हो० हुवे

गिथास्तस्यैव दत्ताः अन्यदा स स्कन्दकः स्वामिनं पृच्छति हे भगवन् भगिनी वन्दापनार्थं गच्छामि स्वामिना भणितं तत्र मारणान्तिकोपसर्गोस्ति स्कन्दकेनोक्तं भगवन् वयमाराधकविराधका वा स्वामिना भणितं त्वां मुक्त्वा सर्वेष्याराधकाः स्वामिनैव मुक्तेपि भवितव्यतावशेन पञ्चशतशिष्यपरिवृतः कुम्भकारकटकपुरे गतः पालकेन तमागच्छन्तं ज्ञात्वा पूर्ववैरं स्मरता साधुस्थितियोगोद्याने षट्त्रिंशदा युधानि भूमौ स्थापितानि स्कन्दकाचार्यस्तु तत्रैव समवसृतः ततः पालिकेन नृपस्याग्रे कथितं महाराज अयं स्कन्दकः पञ्चशतसाधवोपि च सहस्रयोधिनः परीषहभग्नास्तव राज्यं ग्रहीतुकामाः समायाता त्वां हनिष्यन्ति राज्यञ्च ग्रहीष्यन्ति यदि न प्रत्ययस्तदा उद्यानं विलोकय एभिरायुधानि भूमौ गोपितानि सन्ति नृपेण उद्यानं विलोकितं आयुधानि दृष्टानि क्रोधाक्तेन ते साधव स्तस्यैव दत्ताः तेन सर्वेऽपि यन्त्रेण पीलिताः बधपरीषहस्य सम्यग् अधिसहनात् उत्पन्न केवल ज्ञानाः सिद्धाः स्कन्दकाचार्यस्तु सर्वेषां शिष्याणां तथाविधमरणं दृष्ट्वोत्पन्नक्रोधः सर्वस्याप्यस्य देशस्य दाहकोऽहं स्वामिति कृतनिदानो अग्निकुमारेषूत्पन्नः अथाचार्यस्य रजोहरणं रुधिरलिप्तमसृग्गन्धैः पुरुषहस्तं ज्ञात्वा चञ्चुपुटेनोत्पाट्य पुरन्दरयशा पुरः पातितं सापि महतीमधृतिश्चकार साधवो गवेषिता न दृष्टा प्रत्यभिज्ञातानि कम्बलादुपकरणानि ज्ञातञ्च तया साधवो मारिता इति ततोधिक्कृत स्तया नृपतिः अहं तव मुखं न पश्यामि प्रव्रजिष्याम्येवेति वदन्तीं तां स्कन्दकभगिनीं देवाः श्रीमुनिसुव्रतस्वामि समीपे मुक्तवन्तः स्वामिना सा दीक्षिता ततो अग्निकुमारदेवेन सनगरो देशो दग्धः ततो दण्डकारण्यं जातं अद्यापि तथैव तज्जनैर्भण्यते एभिः साधुभिर्बधपरीषहः सोढ़स्तथापरैरपि सोढव्यः नतु स्कन्दकाचार्यवत्कर्त्तव्यं अथ परैरभिहतस्य औषधादिक याञ्चा स्यात् तस्मात् याञ्चापरीषहोपि सोढव्यः अत स्तत्परीषह माह दुःक्करं खलुभोनिच्चं अणगारस्स भिक्खुणो सव्वंसे जाइयं होइ नत्थि किंचि अजाइयं २८ गोयरग पविट्ठस्स पाणीनो सुप्पसारए से ओ अगारवासुत्ति इहभिक्खू न चिन्तए २९ खलु इति निश्चयेन भोस्वामिन् अनगारस्य

भिक्षोर्नित्यं कष्टं अपरस्य च कदा किञ्चित्कष्टं उत्पद्यते भिक्षोस्तु नित्यमेवकष्टं यदुक्तं गात्रभङ्गः स्वरदैन्यं प्रस्वेदो वेपथु स्तथा मरणे यानि चिह्नानि तानि चिह्नानि याचने २ इत्युक्तत्वात् भिक्षोर्नित्यं महत्कष्टं तत्किं कष्टमित्याह से इति तस्य भिक्षोः, सर्वं वस्तु याचितं सद्भवति अयाचितं गृहस्थात्

खलु भोनिच्चं अनगारस्स भिक्खुणो । सव्वंसे जाइयं होइनत्थिकिंचि अजाइयं ।२८। गोयरग्गपविट्ठस्स पाणीनोसुपसा रए । सेओ अगारवासोत्ति इइ भिक्खू न चिंतए ।२९। परेसु घासमेसेज्जा भोयणे परिनिट्ठिए लद्धे पिंडे अलद्धे वा

न० नथि किं० काइ साधुने अ० अणजाचा २८ जिम गाइ चरे तिम थोडुं२ आहार ल्ये ते प्रधान गोचरीने विषे प० पइठो ते साधु पा० हाथ नो० याचवाने अर्थे सुखपसारी नसके तेभणी से० ते मुझने श्रेय आ० गृहवास इ० एहवो भि० साधु न० न चिंतवे २९ अथ याचना परीसह दृष्टान्तमाह श्रीने मिना थने पहिले समो सरण श्रीकृष्ण महाराय वांदवा आव्या श्रीनेमनाथने पूछ्यो हे भगवन् माहरो मरण किम के तिवारे कह्युं ताहरो भाई जरा कुमारने हाथे मरण हुस्ये ते वचन सांभली जरा कुमार आपणा भाइनो मरण राखिवा भणी विदेसे गयुं वली कृष्ण पूछे स्वामी द्वारिका एहवीज हुस्ये तिवारे प्रभु कहे मद्यथी नगर दाह हुस्ये अने जालगि नगर मांहि घर दीठा आंबिल तप हुस्ये तालगि नगरी नहीं विणसे पछे श्रीकृष्णे जे जिहां२ मद्य भांडा हुता ते सघलाई गिरनार पर्वतनी झोलिन खाड्या ए भवितव्यताने योगे एक कुब्जमज्जनो तेणे वने मोटा वृक्षहेठे भांजता वीसख्यो तेकुणे नजाण्यो वली द्वारिका माहे साद पडाव्यो घर२ दीठ दिन२ प्रते एके को आंबिल करवो जिम संकट टले इम बारे वरस थयोएकदा यादवाना कुमरगिरनारना वन माहि भमवा लागो देवयोगे मद्यनो घडो वीसख्यो हतो अवे दारुवही एके स्थानके तो भडीइं रह्यो दीठो ते पाणी घणे जवावयुं ते कुमर विह्वल

थया पाछा द्वारिका आवता तप करो तो दीपायन ऋषि दीठो तिणे कुमरे दीपायनने लात प्रहारे करी घणुं विडंब्यो जे ए द्वारिकानो विणास करि
से तेहवे ऋषि चिंतव्यो जे माहरा तपनो प्रभाव हुइ तो हुं मरीने सावाल हुइ युयांन द्वारिका नगरी दाहने अर्थे होवुं एहवो नियाणो बांध्यो तेणे
कुमरे ऋषिवचन सांभली कृष्णकने आवी सर्ववात कही पछे ऋषिवचन अन्यथा करिवा कृष्ण आवी ऋषीने पगे लागो स्वामी बालक अग्यानी चूका
तुमे अपराधखमो वलतो ऋषि कहे लोकनो अपवाद ऋषिनो सराप अन्यथा न थावे पछे कृष्ण पाछा आव्या ऋषि क्रोधे काल करी अग्नि कुमार देवता
हुओ ज्ञान करी पाछलो वैर जाग्यो आवी अग्नि पिण नगर मांहि घर दीठ आंबल तप करे जे तपना प्रभाव थी बारे वरस नगरमांहि जोर न चाल्यो
छिवे बार वरसने छेहडे नगर लोकने सम काल सरीखोज बुद्धिजपनी घणा ही वरस तप करतां हुवा आज आपणे घर न कीधो तो बीजा घणा ही
नगर मांहि करे छे तिणे सघो जिम एकने बुद्धि ऊपनी तिम सहुने बुद्ध उपनी तिम सघले आंबिल तपन कराणो एहवे तिणेइ लाग पाम्यो
छे नगर सघलो दाह कीधो जे दीक्षा लेइ तो तेने मनाथ पासे मोकल्या बीजा ते नीकल्या ते वायुना आकाश्या हुतां अग्नि मांहिनांखे श्री
कृष्ण अने बलदेवनो पराक्रमी मोटे जगख्या छे आपण स्वजनपरिवारसहु बलता देखि दुखी हुवा ते बिहुं बंधव वनवासी नीकल्या तिणे वन जराकुमार
रहे तिहा पहुता कृष्ण महारायने त्रिस लागी एहवे एक वृक्षनी छाया हेठे आवी सूता बलदेव पाणी लेवा गयो एहवे जराकुमर वनमांहि क्रीडा
करता मृगने वरासिबांण मूक्यो ते वाण श्री नारायण पगने तलि ते उत्तम पद्म झलके छे तिहां आवी लागो जराकुमार आवी देखेतो ए अपराध चमो
वलतो कृष्ण कहे वीतरागना वचन अन्यथा नथावे तूं ताहरे ठामे जाइ हिवडा वलदेव आवे छे ते तुझने दूहवण करिसे जरा कुमर आपणे स्थानके
गयो पछे श्रीकृष्ण जी चिंतवे छे ए मुझने मारीगयो मे तो अनेक माख्या छे ए जीव तो जाई इम चिंतवी आर्तध्याने काल करीने अधोगति त्रिजी नरके

गया तेहवे बलदेवपाणी लेई तिहां आवे तठे भाइ सूताछई तेहवे बोलावे अहो बंधव पाणी पीवो मुझने पाणी आणतावार लागी सही तुम्हेतिरस्या थया इम विलापथ की मूओ नथी जाणतो स्नेह थकी कृष्णने खंधे उपाडी इम अनेक मनावणा करता छमास हुवा एहवे एक देवता ब्राह्मणने रूपे थई मृतक गायनो रूप विकुर्व्यो तेहने वाछडो चूषें छे एहवो स्वरूप बलदेव देखी कहिवा लगो अहो विप्र एहवो विप्रकाई मूई गायने घवरावे छे बलतो ब्राह्मण कहे तुं मूर्ख जे मूवानें खंधे उपाडतां छमास थया अनें मूओ न थी जाणतो वलोवेलूरेतनीघाणी करता बलदेव कह्युं अरे मूर्ख वेलूमांहि घृत किहां नीकले देवता कह्युं मूआ का दीजोवें इम देवताइं बूझ्यो श्री कृष्णने संस्कार करीवे राग्य थकी श्रीनेम कने चारित्रलेई विहार करे अनें जिहां २ भिक्षानें जाइ तिहां २ तेहना रूपमोही स्त्रीसर्वघरना कामकाज मूकी जीवे पाछे फिरे सर्वकाम विसारे एकदा श्रीबलदेव मुनि भिक्षाने अर्थे ग्राम माहिपेसतां कूवाकांठे एक स्त्री बलदेवनो रूपदेखी जोती २ घडाने भरोसें आपणा बेटाने गले रस्सो बांध्यो तेहवें बलदेवें छोडव्यो तिवारें चिन्तव्यो माहरा रूपनें धिक्कार हुओ जे रूप देखतांए हवा अनर्थ उपजें एरूपपंचेंद्री बालकनो पाप मुझनें लागतो ते श्रीबलदेव रूप अनर्थ हेतु जानि नियम लीधो आज पाछे ग्राममांहि आवी भिक्षा न लेवी जे वेड मांहि कोई खडवाही काष्ठवाही तथा सार्थवाही आव्याइं तादीइतीव्यं इम चिंतवी वेडजई रह्युं तिहां शांतिप्रणाम देखीनें बेठना जाव हरणादिक आश्रयें रहें एहवे मृगलो एकजाती स्मरणथी ते वलभद्र मुनिनी सेवा करे जिहां साथा जतस्या जांणे फालदेतो ऋषिनें जणावें भातपांणी मेलवे एकदाते वनमाहि रथकारसार्थ वाहघण हर्षपामी भिक्षा देवा उठ्यो भाव सहित मृगभावना भावेछे जेहुं मानवीहुं ततो निस्तरत अने बलभद्र सूझतो आहार लेतां अईकापी हृष्ट नीडालिवायनें जोगविहुं जपरे पडीविणेई मरी पांचमें ब्रह्म देवलोके देवता हुआ जिम बलदेव ऋषीश्वर याचना परीसह सह्युं तिम बीजें सहिवीइति श्रीयाचना परीसह दृष्टांत १४

अमार्गितं किञ्चित् अपि नास्ति तस्मात्धिक् कष्टं भिक्षुजीवित मिति पुनस्तदेव दृढयति गोयरग्गेति गोचराग्र प्रविष्टस्य भिक्षार्थं प्रविष्टस्य साधोः पाणिहस्तः पिण्डग्रहणार्थं न सुप्रसार्यः सुखेन न प्रसार्यः गौरिव चरति यस्मिन् स गोचरः गोचरे अग्रं प्रधानपिण्डग्रहणं गोचराग्रं तस्मिन्तं प्रविष्टस्य गृहे प्रस्थितस्य भिक्षार्थं करप्रसारणं दुःकरं भिक्षामार्गणं दुःकरं को नित्यं सम्यग् वयुष्मान् नरः भिक्षां मार्गयति तस्मात् अगारवासो गृहवासः श्रेयान् इति भिक्षुर्मनसि न चिन्तयेत् यथाऽरण्ये याञ्चापरीषहो दुःसहो न तथा श्रीमद्द्वारकोर्णे पुरेऽतः स्त्रीणां निजरूपक्षत मनर्थं दृष्ट्वा बलदेवर्षिः पुरः प्रवेशं निषेध्य यत एव याञ्चापरीषहं सोढवान् तत्कथा २६ यथा द्वारिकानगर्यामेकदा श्रीनेमिः समवसृतः कृष्णेन द्वारिकाक्षय स्वमरणकारणं पृष्टं नेमिना मद्यपान विकलीभूतत्वत्कुमारोपसर्ग समुद्भूतक्रोधा द्वीपायनात् द्वारिकाक्षयः त्वन्मरणञ्च त्वद्भ्रातृजराकुमारादेवेति प्रोक्तं वासुदेवेन द्वारिकायां निषिद्ध मपि मद्यपानं भवितव्यतावसेन कृष्णपुत्रैः कृतं मद्यपानं विकलीभूतै स्तैः क्रीडार्थं नगरबहिर्गतै स्तृषातापनां कुर्वन् द्वीपायनऋषिर्दृष्टः अरे त्वं द्वारिकाक्षयकारी भविष्यसी त्युक्ता यष्टिमुष्ट्यादिभि रुपसर्गितः कोपात् द्वारिकाक्षयमिदानं चकार तन्मारणा देव मृतः अग्निकुमारेषूत्पन्नः तेन च द्वारिकाक्षयः कृतः कृष्णबलदेवावेव निर्गतौ अटव्यां तृषाक्रान्तेन वासुदेवेनोक्तं नाहमतः परं चलितुं शक्नोमि पानीय मानीयमे देहि ततो बल देवेन पानीयार्थं दूरङ्गते पादोपरिपादं कृत्वा कृष्णः सुप्तः अथ प्रागेव श्रीनेमिनाथवचन श्रवणसञ्जात भयेन जराकुमारेण वनवासं प्रपन्नेन तदानी मित स्ततो भ्रमता तत्रैवायातेन मृगभ्रान्त्या मुक्तबाणेन विद्धपादः कृष्णः पश्चत्व माप तथापि तत्रा यातेन बलदेवेन मे भ्राता मृतः किन्तु महिलम्बा गमनोत्थ रोषा देष मौनमाश्रितो स्तीति बुद्धा तच्छिवं स्वस्कन्धे समुत्पाटितं पूर्वसङ्गतिदेवेन प्रतिबोधे कृते बलदेवेन दीक्षा गृहीता एकदा कस्मिंश्चिद्ग्रामे भिक्षार्थं मायातस्य बलदेवस्य रूपं दृष्ट्वा ग्रामोहङ्गतया कूपकण्ठस्थया कयाचिन्नार्या घटभ्रान्त्या स्वबालकण्ठे एवपासितः ततो

बलदेव मुनिना प्रतिबोधिता सा बालगलात् पाशं दूरीचकार ततो भिक्षार्थं ग्रामप्रवेशनियमो गृहीतः वने एव तृणकाष्टहारकेभ्यो भिक्षां गृह्णाती यदि तेभ्यो न प्राप्नोति तदा तप एव करोतीति यथा बलदेवेन तुच्छलोकेभ्योपि भिक्षा मार्गिता ततो याञ्चापरीषहः सोढ स्तथापरैरपि सोढव्यः एवं याञ्चापरीषहे बलदेवकथा अथ याञ्चायां न लभेत् तदा अलाभपरीषहोपि सोढव्यः अतः अलाभपरीषह माह परेसु घासमेसिज्जा भोयणे परिनिट्ठिए लद्धेपिण्डे अलद्धे वा नाणुतप्पिज्ज पण्डिए ३० अज्जेवाहं नलभामि अविलाभो सुए सिया जो एवं पडिसञ्चिक्खे अलाभो तं नतज्जए ३१ साधुः परेषु गृहस्थेषु ग्रासं कवलं एषयेत् तत्र च भोजने ओदनादौ परिनिष्ठिते सम्पूर्णे सिद्धे वा लब्धे प्राप्ते सति वा अथवा अलब्धे अल्पे लब्धे अनिष्टे लब्धे वा पण्डितो मुनिर्न अनुतप्येत् लब्धिमानहं यतो मया सम्पूर्णमिष्टं वा आहारं लब्धं अनिष्टे अल्पे वा अलब्धे तथा न दूयेत इति अनुक्तोप्यर्थो गृह्यते३० तदा किं कुर्यादित्याह अद्यैव अहं आहारं न लभामि अपि सम्भावनायां सम्भावयामि अद्यैव आहारं न प्राप्तं परं सुएइति स्वः प्रभाते आगामि

नाणुतप्पेज्जपंडिए ।३०। अज्जेवाहं नलभामि अविलाभो सुएसिया जो एवं पडिसंचिक्खे अलाभोतं नतज्जए ॥३०॥

सूत्र

अथाग्रे सूत्रमाह अलाभ परिसह १५ मो कहेछे प० गृहस्थना घर विखेधों० आहार म० भो० भोजननी पनेथे ल० लाधे थके पिं० आहार अ० अण लाधे थके वा० अथवा ना० हर्षविखवादरूप पश्चात्तापनकरे प० पंडित ३० अ०आज नथी पामतोएहवो संभाव नाइछे लाभ सु० आगलें सि० संभवाना होइ जो० जे साधुनें ए० एणीपरे य० दीन पणारहितमन एहवो अ०अलाभ परीषहतं०तेसाधुनेन०नजी मथी ते साधु ३१ न०जाणी नउ०जपनोदु० दुख नानाप्रमुख वे० फोडांदिकवेदनाने दु०दु खे पीड्योथको अ० अदीनपणा रहित था० थिरकरें प० पोतानि प्रज्ञाथी तिहां हि० रोग अहियासे २३ अलाभपरीसह दृष्टांत पाछले भवे गांमनो पटेल हुंतो पांचसे हलवहावतो एकदा विपुहरे भात पाणी आव्या पूठेचां न लेई हलकोड़ाव्योडाव्यो पनरे

भाषा

दिने लाभः स्यात् आहारस्य प्राप्तिर्भवेत् उपलक्षणत्वात् अन्येद्युरपरेद्युः अन्यतरेद्यु र्वा मां वा भूत् यः साधु रेवं प्रति समीक्षते इति चिन्तयति तं साधुं अलाभपरीषहो न तर्जयेत् न अभिभवेत् ३१ अत्र अलाभपरीषहे कथाद्वयं लौकिकं १ लोकोत्तरच्च २ तत्र प्रथमं लौकिकं कथा न कङ्कथ्यते एकदा कृष्ण १ बलदेव२ सत्यकि ३ दारुक४ एते चत्वारोऽप्यश्वारूढा अटव्यां वटवृक्षाधो रात्रौ सुप्ताः आद्ये प्रहरे दारुको यामिको जातः अन्येत्रयः सुप्ता

से जीवने अंतराय दीधो ते कर्मढंढण कुमारने भवि थाम्यो एकदा कृष्ण महारायनी स्त्रीढंढणा तेहनो पुत्र ढंढण कुमार वैराग्य थी नेमिनाथ पासे दीक्षा लीधी गोचरी करतां अंतराय कर्मे आहार पामे नहीं साधु जे साथे फिरे छे ते पिण आहार न पामे बीजे साधे नेम आगलि कह्यु, गोचरीइ साथि न जावे तिवारे ढंढण कुमार भगवंत पासे आवी अभिग्रह लीधो परायो वहिस्युं मे न लेवुं आपणी लब्धे आहार मिलें तो लेवो इम अभिग्रहे पालतां घणो काल हुवा एकदा श्रीकृष्णनेमनाथ ने पूछ्यो भगवन् अठारें हजार सांधां में दुक्कर क्रियानो करण हार कुण छे अने आज केवल ग्यान कुण पामसी तिवारेने भिकह्युं तुमारो पुत्र ढंढण कुमार दुक्करकारक आज केवल ग्यान पामस्ये ए श्रीनेमनाथनो वचन सांभलिते हवें श्रीद्वारिकाइं पाछा आवतां भिक्षाइं भमतां ढंढण कुमार गलीमे देख्या भक्ति सहित वंदणा कीधी तेहवे कोई एक व्यवहारी कृष्ण वांदता देखी चिंतव्यो ए मोटो साधु छे जेहने कृष्ण वासुदेव वांदे तो ए माहरे घरे आवेतो एहने आहार दुं एहवो चिंतवी साधुने बोलायो व्यवहारीये सूझतो मोदिक आप्या तेलेई श्रीनेम नाथ पासे आव्या गमणागमण पडिकमी पूछे भगवन माहरो अंतराय कर्मक्षय गयो जे मे शुद्ध मोदिक लाधा तिहां श्रीनेम कहेए कृष्णनी लब्धि ताहरी लब्धि नथी एहवो सांभलि चिन्तव्यो मुझने परलब्धनो आहार न लेवो ते भणी आहार परिठवाने हेत राख मांहि चूरता कर्म चूक्या शुभ भावना धरे धन्य श्रीनेमि माहरोपण राख्यो नहीं तो भंग पडंतइम के वलग्या न जपनो के तला वर्ष केवल पालि मुक्ति पुहता जिम ढण्ढण

तदानीं क्रोधपिशाचः तत्रायातः दारुकं प्रत्याह अहं मेतान् हनान् साम्प्रतं भक्षयामि यदि तवैषां रक्षणे शक्तिरस्ति तदा युद्धं कुरु दारुकेणोक्तं बाढं ततो लग्नंयुद्धं यथा १ दारुकस्तं पिशाचं हन्तुं नशक्नोति तथा २ तस्य क्रोधो वर्द्धते तथा च दारुकस्य न युद्धलाभो जातः पराभूतएवदारुकः सुप्तः द्वितीये प्रहरे सत्यकि रुत्थितः क्रोधपिशाचेन तथैव जितः ततीये प्रहरे बलदेवः सोपि तथैवजितः तुर्ये प्रहरे उत्थितं कृष्णं क्रोधपिशाच स्तथैव प्रोक्त वान् कृष्णप्राह मां जित्वा मल्लहायान् भक्षय ततो यथा क्रोध पिशाचो युध्यति तथा २ कृष्णोऽहो बलवान् एषमल्ल इति तुष्यति यथा कृष्णस्तोषवान् भवति तथा २ पिशाचः क्षीयति एवं कृष्णेन पिशाचः सर्वथाक्षीणः स्ववस्त्रमध्येक्षिप्तः प्रभाते तां अंगान् दृष्ट्वा कृष्णेनोक्तं किं मेतद्भवतां जातन्ते सर्वेऽपि राक्षिवृत्तान्तं प्राहुः कृष्णे न स्ववस्त्रमध्यादाकृष्य दर्शित एवं कृष्णवद्यस्तोषवान् भवति सो लाभपरीषहं जेतुं शक्नोति अथ द्वितीयं लोकोत्तरं ढंढण कुमार कथानकं कथ्यते कस्मिंश्चिद्ग्रामे कोपिब्राह्मण सरीरी कुटुम्बी वसति अन्येपि बहवस्तत्र कुटुम्बिनो वसन्ति वारकेण ते राजवेष्टिं कुर्वन्ति राजसत्क पञ्च शतहलानि वाहयन्ति एकदा तस्य ब्राह्मणस्यारिणः पञ्चशतहलवाहन वारकः समायातः तेन च वाहिता वृषभाः भक्षपानवेलाया मध्येकोऽधिक श्वाषो दापित स्तदान्तरायं कर्मबद्धं तो मृत्वाऽसौ बहुकाल मितस्ततः संसारे परिभ्रम्य कस्मिंश्चिद्भवे कृतसुकृतवशेन द्वारिकायां कृष्णवासुदेवस्य पुत्र त्वेन समुत्पन्नः ढण्ढणेति तस्य नाम प्रतिष्ठितं स ढण्ढणकुमारः श्रीनेमिपार्श्वे अन्यदा प्रव्रजितः लाभान्तरायवसान्महत्या मपि द्वारिकायां हिंडमानो न किञ्चिदन्नादि लभते यदि कदाचिल्लभते तदा सर्वथाऽसारमेव ततस्तेन स्वामी पृष्टः स्वामिना तु सकलः पूर्वभववृत्तान्त स्तस्य कथितः तेन चाद्य मऽभिग्रहो गृहीतः परलाभो मया न ग्राह्यः अन्यदा वासुदेवेन स्वामिन इति पृष्टं भगवन् एतावत्सु श्रमणसहस्रेषु को दुष्करकारकः स्वामिनाढ ण्ढणर्षिरेव दुष्करकारक इति उक्तं कृष्णेनोक्तं स इदानीं क्वास्ति स्वामी प्राह त्वं नगरं प्रविशन् तं द्रक्ष्यसि दृष्टः कृष्णः श्रीनेमिजिनं प्रणम्य उत्थितः

पुरद्वारे प्रविशन्तं साधुं दृष्टवान् हस्तिस्कन्धा दुत्तीर्य क्षणं स्तं ववन्देतेनवन्द्यमानोऽयं साधुरेकेनेभ्येन दृष्टः चिन्तितं च तेन अहो एष महात्मा क्षणेन वन्द्यते एवं चिन्तयत एव तस्य गृहे दत्तर्षिः प्रविष्ट स्तेन मोदकैः प्रतिलाभितः ततः स्वामिसमीपे गत्वा पृच्छति मम लाभान्तराय चीणः स्वामिना उक्तं एष वासुदेवलाभः मम परलाभो न कल्पते इत्युक्त्वा नगरा दहिर्गत्वा उचितस्थण्डिले मोदकान् विधिना परिष्ठापयन् शुभध्यानारोहेण केवलीजातः एव मन्यैरपि अलाभपरीषहः सोढव्यः अलाभात् अनिष्टाहारलाभात् अन्त्याहार प्रान्त्याहार भोजनात् शरीरे रोगा उत्पद्यन्ते अतो रोगपरीषहोपि सोढव्य स्ततो रोगपरीसहमाह नच्चा उप्पइयं दुक्खं वेयणाए दुहट्ठिए अदीणो थावए पन्नं पुट्ठो तत्थ हियासए ३२ ति गच्छं नाभिनन्देज्जा संचिक्खेत्तगवेसए एयं खुतस्स सामन्नं न कुज्जा न कारवे ३३ वेदनया दुक्खार्त्तितो मुनिः अदीन सन् प्रज्ञां स्थापयेत् बुद्धिं स्थिरां कुर्यात्

सूत्र

नच्चा उप्पइयं दुक्खं वेयणाए दुहट्ठिए अदीणो थावए पन्नं पुट्ठो तत्थ हियासए ॥३१॥ तिगिच्छं नाभिनंदेज्जा संचिक्खेत्त गवेसए एयं खुतस्स सामन्नं जन्न कुज्जा नकारवे ॥३२॥ अचेलगस्स लूहस्स संजयस्स तवस्सिणे तणेसु सुयमाणस्स होज्जा गाय विराहणा ॥३३॥ आयवस्स निवाएणं अउला हवइवेयणा । एवंनच्चा नसेवंति तंतुजंतण तज्जिया ॥३४॥

भाषा

कुमार अलाभ परिसहसह्यो तिम बीजे सहिवो इति अलाभ ऊपरे दृष्टांत १५ ति० रोगटालिवाने अर्थेवा० अनुमोदे नहिं स० समाधि सहित अ० चारित्र रूप आत्मामो गवेषक ए० इणे प्रकारेखु० जेमणी त० ते रोगवंत साधुने सा० चारित्रपालिवो सही जो जं० जेन पोते नहीकरे म० अनेरापां सेंन करावे ३२ अथ रोगपरीसह दृष्टांत मथुरानगरीइ जितशत्रराजा कालइसे नामे गणिकाने रूपे मोहे अंते जरमाहिंराखिते हने कालवे सनामा

किं कृत्वा दुःखं उत्पतितं उद्भूतं ज्ञात्वा तत्र वेदनायां दुःखे वा रोगपरीषहं अध्यासेत सहेत कीदृशो मुनिः पुष्टः सृष्टो रोगैर्व्याप्तः दुःखयतीति दुःख रोगस्तेन आर्त्तः पीडितः क्रियते इति दुःखार्त्तितः तादृशोपि प्रज्ञां स्थापयेत् रोगार्त्तस्य हि प्रज्ञा चञ्चलास्यात् साधुस्तु रोगसद्भावेपि प्रज्ञां स्थिरां एव विदधीत इत्यर्थः तदा रोगार्त्तः किं कुर्यादित्याह तीगच्छ मिति साधुरोगार्त्तश्चिकित्सां रोगप्रतीकारं न अभिनन्देत् न अनुमन्येत तदा चिकित्सायाः

पुत्र हुओ ते धर्म सांभली देख्या लेई मुद्गशाल नगरोइं पुहतो तिहां नो राजा जितशत्रु राजानो बहिनीवी तेहनो स्त्रीआपणा भाइनो हरसनो व्याधि जाणी ते गमाडवा भणी आहार मांहो औषध घाली ते आहार दीधुं ऋषि औषध मिश्रित जाणो आहार परिठव्यो काया अन्य मानी अणसण लेई प्रतिमाइं रह्यो तिण काल वेस कुमरे गृहवास थके रात्रि सियालनो शब्दसांभली अंगओ लगू मोकली सीयाल पकड़ी अणाव्यो तिणे कुमरे कौतुके हण्यो ते अकाम निर्जराइं मरीने व्यंतर थयुं तिणे अपणा वैरथकीकालवेस कुमरने सीयालनी वेस करिखावा लागो ते अहियासतो रोग परीसहसहतो सीधो जिम तिणे कालवेश साधे रोगपरीसहसह्योतिम बीजें साधु सहिवो ते भणीतृणानाफरसनो १७ मो परीसह वस्त्ररहित साधुने तथा अल्प वस्त्रने लू० लूषंवतीने सं० संयमवंतने त० तपस्वीने त० तृणाने विषेइं स० सूतांवेसताइ तु० हुवे गा० शरीरने विषेइ पीडा ३४ आ० तडकाने नि० पड़वे करी अ० अनुभराणा ह० हुवे वे० वेदना ए० एणी परे न० जाणिने न भोगवे तं० ते वस्त्र जं० जे तृणानो त० पीछोथकोजिन कल्पी साधु हुवे अथ तृण स्पर्श दृष्टांत सावत्थी नगरीइं। जितशत्रु राजानो पुत्र भद्र कुमार वैराग्य थकी दीक्षा लेई विहार कर्यो केतले अनार्य देशे पहुतो तिहां राजाना ओलगूए महात्मा अणदीठे अण ओलखे पूछ्यु तुं कुण पिण ते ऋषि भाषा अजाणतो बोल्यो नहीं तिहां हेरो करी भाल्यो वस्त्र उरालिया तेहने डाभ संघाते बांधी मारी उपसर्ग कीधो ते सह्यो जिम भद्र कुमार तृणस्पर्श परीसह सह्यु, तिम बीजे सहिवो इति कथा कि० स्नान अण कर वे मेल करी

कारणं कारणञ्च दूरतएव त्यक्तं यदा मनस्यपि चिकित्साचिन्तनं साधुर्नकुर्यात् कीदृशः साधुराह्मगवेषकः आत्मानं संयमजीवं गवेषयतीति आत्म गवेषकः एतादृशः सन् सच्चिक्खे समाधिना तिष्टेत् पीडया पीडितो न क्रन्देत् इत्यर्थः खुयस्मात् कारणात् श्रामण्यं साधुत्वं एवं एतदेव जंइति यस्मात् रोगे समुत्पन्ने स्वयं चिकित्सां न कुर्यात् अन्येनापि न कारयेत् जिनकल्पिकापेक्षयायमाचारः स्थविरकल्पिकाः पुनः कारयंत्यपि इति वृद्धसंप्रदायः। अत्र काल वेशिककथा ३३ मथुरायां जितशत्रुनृपोऽतिसुरूपां कालाख्यां वेश्यां अन्तःपुरेऽक्षिपत् तस्या पुत्रः कालवैश्यकस्तस्य भजनी सुवर्णशैलनगरस्वामिना परिणीता अन्यदा स कुमारः शृगालशब्दं श्रुत्वा स्वभृत्यान् अपृच्छत् कस्यायं स्वरः ते ऊचे फेरुकस्वरोयं कुमारेणोक्तं फेरुकोऽत्रानीयतां तैरानीतः शृगालः कुमारेण हन्यमान खोखोति कुर्वाणो मृतः अकामनिर्जरयाव्यन्तरो जातः अन्यदा कुमारः स्थविरान्तके प्रव्रजितः गीतार्थो जातः एकाकी विहरन् प्रतिमां प्रतिपन्न तत्ररिरेरोगी बभूव न चिकित्सां कारयति नाप्यौषधं करोति तथाविधप्रत्याख्यानात् अन्यदा विहरन्नसौ सुवर्णशैलपुरे गतः तत्र तन्नगरस्वामिपरीणीतया तद्गिन्यार्योद्गौषधमिश्रा भिक्षा दत्ता तेन चाजानतार्योद्गौषधमिश्र आहारो गृहीतः औषध प्रयोगे च ज्ञाते भग्नं मे प्रत्याख्यान मित्यऽधिकरणदोषशंकया भक्तं प्रत्याख्यानं पुराबहि तत्र च तेन शृगालजीवेन व्यन्तरीभूतेनो पयोगदानेनासौ उपलक्षितः समुत्पन्न वैरेण च नवप्रसूतशिवारूपेण खोखीकुर्वता खाद्यमानः शिवोपसर्गमप्यौरोगं च सोढवान् एव मन्यैरपि रोगः सोढव्यः अथ रोगादि युक्तस्य शयनादौ दुःसह तृणस्पर्शः स्यात् अत स्तत्परीषहमाह अचेलगस्स लूहस्स सञ्जयस्सतविस्सणो तणेसु सुयमाणस्स हुज्जा गायविराहणा ३४ आयवस्स निवाएणं अउला हवइ वेयणा एवं नच्चा नसेवंति तंतुजं तणतज्जिया ३५ तपस्विनः संयतस्य तृणेषु शयमा नस्य तृणैर्गात्रविराधना भवेत् कीदृशस्य संयतस्य अचेल कस्य वस्त्ररहितस्य पुनः कीदृशस्य रूक्षस्य तैलाभ्यंगादिरहितस्य यदा शरीरे तृणैः कृत्वा पीड़ास्यात्त दाकिं कुर्यादि त्याह आयवस्सेति तृणतर्जिता

स्तृणस्पर्श पीडिता स्साधवः तंतुजं वस्त्रं कम्बलादिवस्त्रं वा न सेवन्ति न आचरन्ति किं कृत्वा एवं ज्ञात्वा एव मिति किं आतपस्य निपातेन घर्मस्य संयोगेन अतुला वेदना भवति तापसीतवर्षावातादिपीड़ाभ्याभिः सोढुं न शक्यते अथवा आतप्यते पीड्यते शरीर मनेनेत्या तपः तृणपाषाणादि रप्यु च्यते तस्य संगेनात्मत् शरीरे महती वेदना भवति यदि वस्त्रादीनां प्रस्तरणं स्यात् तदात्मत् शरीरे तृणादिभिः पीड़ा न स्यात् इति विचिंत्य वस्त्र कम्बलादिकं न परिगृह्णन्ति इति जिनकल्पापेक्षया इद मुक्तं वर्त्तते अत्र भद्रर्षिकया यथा आवस्त्यांजित शत्रुपुत्रो भद्रः प्रव्रजितः विरुद्ध राज्ये विहरन् हेरकोयमिति भ्रान्त्यानृपनरैर्धृतः पृष्टोऽप्यब्रुवन् क्रुद्धैस्तैः क्षुरेण तच्छिकोदर्भैश्च वेष्टयित्वा मुक्तः ततः सतद्वेदनां अधिसेहे एवं तृणस्पर्श परीषहः शेष साधुभिरप्यधि सह्यः अथ तृणादिस्पर्शात् शरीरे प्रस्वेदात् रजः स्पर्शान्मलोपचयः स्यात् तदामल परीषहोपि सोढव्यः अत स्तमाह किलिन्न गाय मेहावी। पङ्केण्य रयेणवाधिंसुवापरितावेणं सायन्नो परिदेवए ३६ वेदज्जनिज्जरापेही आरियं धम्ममणुत्तरं जाव सरीर भेउत्ति जल्लं कारणधारए ३७

सूत्र

किलिन्नगाय मेहावी पंकेण वा रएण वा। धिंसुवा परितावेणं सायंनो परिदेवए ॥३५॥ वेदज्ज निज्जरा पेही आरियं धम्म मणुत्तरं। जावसरीर भेउत्ति जल्लं काएण धारए ॥३६॥ अभिवायण मब्भुट्ठाणं सामीकुज्जा निमंतणं

भाषा

आण्यो गा० सरिर मर्यादावंत मे० वुद्धवान पं० परसेवा रहितमेल वा० अथवा र० रजसहितपर सेवो मेले करीने धिं० उनालाने वा० अथवा ग्रस्द ऋतुने तापवे करी पीडाणी थको सा० साता सूखनी० नवांछे ३६ व० वेदे सहे मेलनो परिसह कर्मक्षय वांछतो थको आ० चारित्रधर्म अ० प्रधान पडिवज्यो जाणीइ जा० जालगे स० सरीरनो भे० विनाश हुवेता लगे एतले ज० मेलका० कायाइं करी धारे ३७ अथ मलपरीसह दृष्टांत चंपा नग

मेधावी साधुर्धिंसु ग्रीष्मकालेवा शब्दात् शरदि अपिपरितापेन गाढोष्णपंकेन प्रस्वेदात् आर्द्रो भूतमलेन अथवा रज सार्द्रमलेन परि शुष्य काठिन्यं प्राप्तेन धूल्या वा क्लिन्नगात्रः सन् बाधितः शरीरः सन् सातं सुखं न परिदेवे तंमलपरिहारात् सुखं न वाञ्छेत् सातार्थं विलापं न कुर्यादित्यर्थः ३६ तदा किं कुर्यादित्याह वेयज्जेति निर्जरापेक्षी कर्मक्षयमीप्सुः साधु स्तावत्कायेन जल्लं धारयेत् देहेन मलं धारयेत् पुनर्वेदज्जमल परीषहं वेदयेत् सहेत तावत्कार्यं यावत् शरीरस्य पातः स्यात् साधुः कौटश्यः सन् आर्यं श्रुतचारित्ररूपं धर्मं प्रपन्नः सन् इत्यध्याहारः कौटश्यं धर्मं अनुत्तरं सर्वोत्कृष्टं ३७ आह सुनन्दहट्टे भेषजार्थं साधुस्तत्कायां यथा चम्पायां सुनन्दो वणिक् दानवान् अन्यदा मलाविलं साधुं दृष्ट्वा मलधारिणं मुक्ताशेषं सर्वं साधुनां भव्यं इति जुगुप्सां कृतवान् मृत्वाचासौ कौशं ध्यांइभ्य पुत्रोऽभूत् स प्रस्तावे दीक्षां गृहीतवान् तदानीं तत्कर्मोदयेन देहे दुर्गन्धोऽभूत् स यति यंच२ यांति तंच२

रीइं सुनंद श्रेष्ठि तेणे एक महात्मा चारित्र पात्र मलिनगात्र आवतो देखीने ते श्रेष्ठि चिंतवे ए जन दर्शन महा मेलो अशुचि बीजो सर्व भलो एणिए वात जोवा सरीखो नही इम दुगंछा कर्म उपार्ज्यो ते अंत समे कोसंबी नगरीइ व्यवहारी यानो बेटो थयुं ते पाछिला भवना उदय थी शरीरे महादुर्गन्ध उपनो जिहां जावे तिहां लोक दुगंछा करे एहवे एकदा साधुना मुख थी सांभल्यो जे दुःख कर्मक्षये काउसग कीया पामे तिणे सिद्धांत वचन प्रमाण करी अटवी मांहि जई एक स्थानिके काउसग करी सासण देवता आराधी ते शासन देवताइं तेहनो शरीर सुगंध कीधो काउसग्ग पारी आपणे स्थान के आवे लोक निन्दा करे कहे ए महा दोर्भागी देवताने भावें तो सिंह चुवो तिवारे तेणे चिंतव्यो देखो लोकतो केहना नहीं यतः अरंगमित्याह रंगना रङ्गसुचते लोकापवाद दुर्वार्य्य कथं लोकोभिधियते १ लो कहसे तेवली देवता आराधी सहज गंध कीधो तिणे जिम कीधो तिम बीजे ऋषीश्वरे न करिवो दुगंछा कर्म उपार्जवो नही मलपरीसह सहि इति मलपरीसहए श्रेष्ठिपुत्र दृष्टांत अ० नमस्कारना करषा म० उठी बैठा थईने आसणीयो

उड्डाहोभवति ततो गुरुभिस्तस्य भ्रमणं निषिद्धं तेन रात्रौ जिन देवता आराधनार्थं कायोत्सर्गः कृतः तुष्टदेवतया सुगन्धौ कृतः तथा प्युड्डाहभवने पुनरप्याराधि तया देवतया सर्व समान गन्धः कृतः अनेनहि साधुना जल्ल परीषहो देवताराधने न सोढः एवमन्यैः साधुभिर्नकार्यं अथ समलः साधुः शुचीन् सत्क्रियमाणान् दृष्ट्वा सत्कारादिन स्पृहयेत् अतस्तत्परीषह माह। अभिवायण मब्भुट्ठाणं सामी कुज्जानि मन्तण जेता इंपडिसेवन्ति नतेसंपेह एमुणी ३८ अणुक्कसाई अप्पिच्छे अन्नाएसी अलोलुए रसेसुनाणुगिज्झेज्जा नाणुतप्पेज्ज पण्णवं ३९ मुनिस्ते इति तेभ्यः न स्पृहयेत् यतः एतेधन्या इति न चिन्तये दित्यर्थः तेभ्यः केभ्यः येतानि प्रतिसेवन्ते तानि कानि स्वामीराजादिः अभिवादनं नमस्कारं अस्मभ्यं कुर्यात् अथवा स्वामी अभ्युत्थानं अस्मभ्यं कुर्यात् असनादि सत्मानं कुर्यात् पुनरस्माकं निमन्त्रणं कुर्यात्। एतावता राज्ञानिमन्त्रितान् आहारादिभ्यः प्रार्थित वान् द्रव्यलिङ्गिनः साधून् न कीर्त्तयेत् इत्यर्थः पुनः साधुः कीदृशो भवेत्तदाह। अनुत्कषायी सत्कारादिना हर्ष रहितः तादृशो भवेत् नउत्कः अनुत्कः ग्रेतिइत्येवंशीलो ऽनुत्कशायी इति शब्दार्थः यत्र कश्चिदा सनदानाभ्युत्थाननिमन्त्रणादिकं करोति तत्र गमनाय उत्को भवति उत्कण्ठितो न भवति अथवा अण कषायी सत्कारादिकं योन करोति तस्मै क्रोधं अकुर्वाणः अक्रोधः पुनः कीदृशः अल्पेच्छः धर्मोपकरण मात्र धारी अनेन निर्लोभत्वमुक्तं पुनः कीदृशाः अज्ञा

सूत्र

जेतादूं पड़िसेवंति नतेसिं पीहए मुणी ॥३७॥ अणुक्कसाई अप्पिच्छे अन्नाएसी अलोलुए। रसेसु नाणुगिज्झेज्जा ना

भाषा

देवी मा० राजादिक कु० करेछे भि भिक्षानो आमंत्रण जेठो आपणा गच्छना तथा परपाषंडीना० ते नमस्कारादिक प० अंगिकार करे छे महतो ऋद्धि देखिने पे० इ मन करे मु० साधुपरषा खंडी प्रमुख ए धन्य छे ३८ अ० जे साधुनेलोभ थोडो हुए अ० वस्त्रादिक नीवांछा रहित होइ अ० अज्ञात मिले अहार गवेषे अरस आहारने विषेलो लता रहित अलोलूपिर० मधुरादिक ५ रस स्वादनें विषे मा० नाहुइ अहमाठा रसादिक नीवांछा न करे

ना० सत्कारादिक अणदीधे थके तपें नही प० प्रज्ञावंत साधु ३९ अथ सत्कार परीसहदृष्टांत मथुरानगरीयें जयसिंह राजा तेहनें इन्द्रदत्त नामा पुरोहित मिथात्वीछे तेणें गोखवेठां राजमदै चारित्रिया वाटे आवतां देखी गोखथी हेठा पग करी जे हवे गुरु गोखथी हेठा नींकले तेहवे तेणें मस्तके पगदीधो तेहवो स्वरूप साधुनो श्रावक दीठो तिहांसेठएहवी प्रतिज्ञा कीधी माहरो जीवतव्य प्रमाण जोएपरोहितना पग छेद करीये तिवारे श्रेष्टि पुरोहितना छिद्रताके पिणकांई चले नही तिहांथके ते पुरोहितनो स्वरूप गुरुने कह्यो वलतो गुरु कहे महानुभाव महात्मा पूजासत्कार निन्दा ते समगिणे सत्कार असत्कार परीसह सहे वली श्रेष्टि कहे भगवन् मिथा त्वंहेयोजोदयें यत: साधूण चेई याणय पडिणीयंतह अवण्णवायंच जिण वयणस्स अहियं सव्वत्थामेणवारेइ १ साधुनोज्ञान नो उपद्रवकरणहार अवर्ण वादनो बोलण हार जिन वचन नो उत्थापक एहने यथा शक्ति शिथा न देतो विराध कहुंइ वलीश्रेष्ठि कहे भगवन् मिथा त्वीनें सीखदीधी जोईये एवचन सांभली गुरु वलीश्रेष्टिने पूछ्यो हिवणांए परोहितनें घरस्युं हुवेछें तिवारे श्रेष्टि कहे एहने नवो अवास नीपनोछे तिहां राजा जीमवानु निहुंतथोछे तिहां राजा आवास माहिं जीमवावेसे तिवारे तुं राजानो हाथसाही जभोराखि कहिजें स्वामीए घरमांमापे सो हिवडां अवास पडिस्थे तिहांथ कुंतेथे श्रेष्ठि राजा नोतरे आवास मांहि आवे पेसे तेहवे राजाने जभोराखि कह्यो मतांपधारोएअवास पडिसौतेहवे ततकाल आवास पड्यो तिवारे राजाइं कह्युं एस्युं घाटि श्रेष्ठि कह्यो अम्हने ग्यानी गुरे कह्यो राज हर्ष थको गुरुने पगे लागी वीत रागनो धर्म्म पडिवज्यो श्रेष्ठिने ते पुरोहितनो पदवीआपि श्रेष्ठिराजाने आगलि कह्यो स्वामी परोहितीये चारित्रीयाने माथे पग मूक्यो हतो तो एहलोकना फल देखाडिये राजापुरोहितने हडिघाख्योकेतले दिने श्रेष्ठिराजा नेकहे गुरुना पग धोइ पीवेतो मूकजो तिणे हां भरी समस्तलोक समक्ष चरणोदकपायो प्रतिज्ञा सेठ पूरी कीनी जिम साधु महापुरुषे परीसहसह्यो श्रेष्ठि नथी सह्युं तिम

एसो अन्नातैषी जाति कुल स द्रव्यनि द्रव्यादिनापरीक्षित: अज्ञात स्वाद्यं गृहस्थं आहारार्थं एष यतीत्येवं शील अज्ञातैषी पुन: कीदृशो भवेत् अलोलुप: सरसाहारेलांपट्य रहित: पुन: साधु: सरसाहार भक्षणासक्त वीक्षरसे पुन: अनुगृद्धीयात् सरसाहाराभिलां न कुर्यादित्यर्थ: पुन: पन्नवं

णुतप्पेज्ज पन्नवं ॥ ३८॥ सोनूणं मए पुव्वं कम्मा नाण फलाकडा । जेणाहं नाभिजाणामि पुट्ठो केणइ कन्हुई ॥३९॥
अह पच्छा उइज्जंति कम्मा नाण फला कड़ा । एव मसासि अप्पाणं नच्चा कम्म विवागयं ॥४०॥ निरट्ठगंमि विरओ

न करिवो इति सत्कारपरीसह इष्टांत हिवे प्रज्ञापरीसह २० मो कहेछे से० ते प्रज्ञावंत साधु इम जाणें नू० निश्चेमए० मे पू० पूर्वजन्मांतरेइ क० करतो ना० ग्याननी प्रसंसादिक ग्यानपामि जे० जेणें करतेइ नर मनुष्यपणें अ० जीवादिक पदार्थ जाणवु पू० पूछ्यो थको के० कोइ मनुष्यादिक कोइ कस्या न कने विषें ४० अ० हिवे वली प० आगमीइ काले उ० जदे आवस्यें क० कर्म अ० अग्यान पणुंपामि वानो फल जे पूर्वकर्म जन्मांतरे कीधा हताइ ए० एणी परेंमें० स्वस्थपणु करे ज० आपणी आत्माने घणी प्रज्ञापा मीने शुभाशुभकर्मना विपाक ४१ अथ प्रज्ञायां दृष्टांतमाह उजेणीइं कालि काचार्य तेहना शिष्य प्रमादी हुवा जाणिनें शिष्या तरनें कही पांचसे तिहां शिष्य मूकीने गुरे सुवर्ण कूलि तटि पुहताछे तिहां आपणा शिष्यनो शिष्य सागरचंद्र चेला कन्हे पहुता पिणते ओलखे नही गुरु पासे रही सागरचंद्र वखाण करे गुरुने पूछे माहरो वखाणके हवो तुमे घणुं यती नाव खांण सांभल्या हुस्यें गुरु कहे तुमा रोवखाण रूडो तिम २ अभिमान वाधें लोकनें कहे सर्व जाणुंछु इम गर्वधरे एहवे जे पूर्वे गुरे ५०० साधु मुंक्याहता तिणे प्रभातियेइ गुरुपोसालमाहिं जोया किहां इंदेखें नही पछे शिष्यातर श्रावकने पूछे तो श्रावक कहे तुमनेप्रमादि जाणी विहार

इति प्रज्ञावान् साधुर्न अनु तप्येत अन्येषां सत्कारं दृष्ट्वाहा मम कोपि सत् कारं न करोति किमर्थं मह प्रव्रजित: इति चिन्ताप रोन भवेत् ३८ अत्र याद्व श्रमण्यो: कथा यथा मथुरायां इंन्द्र दत्त: पुरोहितोस्ति सजिन शासन प्रत्यनीक: स्वगवाचस्थ: सन् अपोनिर्गच्छतो जैनयतेर्मस्तकोपरिनिज चरणं वितत करोति एवं निरन्तरं कुर्वाणं तं दृष्ट्वा साधुर्न कोपि कुप्यति परमेक: श्रावक: कुपित: तत्पादच्छेद प्रतिज्ञामकरोत् अन्यानि तच्छि द्राणि अलभ मानेन तेन श्रावकेण तत्स्वरूपं गुरो: पुर: कथितं गुरुणोक्तं सह्यते सत्कार पुरस्कार परीषह: साधुनेति तेन स्वप्रतिज्ञा कथिता गुरु भिरुक्तं अस्य गृहे किं जायमान मस्ति तेनोक्तं नवीन प्रासादे राजानिमंत्र्यमाणोस्ति पुरोहितेन गुरुभिरुक्तं तर्हित्वं तत्प्रसादेन प्रविशन्तं राजानं करे धृत्वा प्रासादोयं पतिष्यतीति कथये अहं च प्रासादं विद्यया पातयिष्यामि ततस्तेन तथा कृते प्रासाद: पतित: राज्ञोक्तं किमिदज्ञातं श्रेष्टि नोक्तं महाराज अनेन तव मारणाय कपटं मण्डितमभूत् ततो रुष्टेन राज्ञा स पुरोहितस्तस्य श्रेष्टिनोऽर्पित: तेन श्रेष्टिना इन्द्रकीलके तस्य पादं चित्वा प्रतिज्ञापूरणार्थञ्च पिष्टमयं पादं कृत्वाच्छिन्नवान् उक्तवांश्च सर्वज्ञस्तत्स्वरूपं पुरोहितेनोक्त मत: परं नैवं दृश्यं करिष्यामीति जानुकम्पेन श्रावकेण

भाषा

कीधो गुरु सुवर्ण भूमिकाइं पहुता ते श्रावके महात्माने प्रतिबोधि गुरि कन्हे मोकल्याहिवे ते पांचसे कालिकाचार्यनो परिवार आवतो सांभली सागरचन्द्र सामुहो जाइ ते सागरचन्द्रे पूछ्युं एतला साधु मां गुरु केहा तेहवे शिष्य कहे स्यं इहां नथी आव्याहिवे सागरचन्द्र कहे एक स्थविरसाधु आव्याछे तिवारे ते पांचसे कहे इणे सागरचन्द्रे गुरुने अवगिण्या न जाण्या इम चिंतवी सर्व शिष्य आवी पगे लागा गुरु प्रते आपरा अवगुण खमाविवा लागा तिवारे गुरु सागर चन्द्रने कह्युं तुं गर्व मकरी सर्वज्ञती सर्व घटाली सर्व वस्तु कोई न जाणे जिम कालकाचार्ये प्रज्ञा परीसहसह्यो तिम वीजे सहिवो हिवे अज्ञान परीसहे २१ मो कहे छे निरर्थक वि० निवर्त्यो मे० मैथुन थी सु० रूध्यो पांचइंद्री संवर करीने जो० जीवादिक पदार्थ स० साक्षात् प्रगटना०

समुक्तः अत्र सत्कार पुरस्कार परीषहः साधुभिः सोढः श्रावकेण तु न सोढ इति अथ सत्कारे सति प्रज्ञा प्रकर्षापकर्ष विफलत्वं न विधेयं अतः प्रज्ञापरीषहोपि सोढव्यः सेनूणंमए पूव्वं कम्माणाए फलाकडा जेणाहं नाभिजाणामि पुट्ठोकेणेय कइई ४० अह पच्छा उइज्जन्ति कम्माणाए फलाकडा एवमस्सासि अप्पाणं नच्चा कम्मविवागयं ४१ प्रज्ञापरीषहोपि विधा सोढव्यः प्रज्ञा प्रकर्षे सति एवं चिन्तनीयं येन कारणेन केनापि पुरुषेण कइई कुतचित् प्रश्ने पृष्टः सन् न अत्तं पुरुष प्रश्नोत्तरं जानामि तत्प्रश्नोत्तरं ददामि सेनूनं इति तन्नूनं मया पूर्वं पूर्वजन्मनि ज्ञानफलानि कर्माणि कृतानि ज्ञानं फलं येषां तानि ज्ञानफलानि श्रुत ज्ञानाराधनादीनि अथ इदानीं ज्ञानफलानि कर्माणि कृतानि पश्चादुदेष्यन्ति पश्चादुदयं प्राप्स्यन्ति कर्मणां विपाकं ज्ञात्वाएवं आत्मानं स्वं आस्वासय भो शिष्य न तु प्रज्ञा प्रकर्षे गर्वं कुर्याः इत्यर्थः प्रज्ञा प्रकर्षे अयमर्थः कार्यः अथ प्रज्ञाप्रकर्ष पक्षे प्रज्ञाहीनत्वे अयं वदति येन केनचित्पुरुषेण कस्मिन्चित् सुगमेपि जीवादिप्रश्ने पृष्टः सन् अहं नाभिजानामि तन्नूनं मया पूर्वं पूर्वभवे अज्ञान फलानि धर्माचार्य गुरु श्रुतनिन्दारूपाणि कर्माणि कृतानिततोहं प्रज्ञाहीनः सञ्जातोस्मि अथाज्ञानफलानि कृतानि कर्माणि अपि पश्चात् अग्रे तनजन्मनि उइज्जन्ति उदेष्यन्ति उदयं प्राप्स्यन्ति इति कर्मविपाकं ज्ञात्वा एवं आत्मानं आस्वासयउदय प्राप्तानां ज्ञानावरणकर्माणां विघाताय यत्नः कार्यः इत्यात्मानं अनुशासयेत्यर्थः अतोहि प्रज्ञोदये हर्षो न विधेयः प्रज्ञाभावे विषादे कृतेहि आर्त्तध्यानपरत्वं न स्यात् प्रज्ञापकर्षोपरिकालिका चार्यसागरचन्द्रयोः कथा उज्जय नीतः कालिकाचार्याः प्रमादिनः स्वशिष्यान् सुक्ष्मासुवर्णकूले स्वशिष्य सागरचन्द्रस्य समीपे प्राप्तासागरचन्द्रस्तु तानेकाकिनः समायातान् नोपल क्षयति कालिकाचार्या अपि न किञ्चित्स्वस्वरूपोपलक्षणं दर्शयन्ति अन्यदा सागरचन्द्रेण पर्षदि सिद्धान्त व्याख्यानं प्रारब्धंचमत् कृतालोका सागर चंद्रव्या ख्यानं प्रशंसन्ति कालिकाचार्याणां सागरचन्द्रेण पृष्टं मद्व्याख्यानं कीदृशन्तैरुक्तं भव्यन्ते न च आचार्यैः समं तर्कवादः प्रारब्धः परन्तुल्य तयावक्तुं न

शक्नोति भृशञ्च मत्क्रुतः अथ शिथास्ततः शय्यातरेण तिरस्क्रुताः त्रषां प्राप्ताः स्वगुरुं गवेषयं तश्चलिताः कालिकाचार्याः समायान्तीति प्रसिद्धिं कुर्वाणाः सुवर्णभूमौ प्राप्ताः सागरचन्द्रः कालिकाचार्याः समायान्तीति श्रुत्वा पुरः प्रोक्तवान् श्रुतप्राह मयापि श्रुतमस्ति सागरचन्द्रस्तेषां सन्मुख मायातः तस्यतैः पृष्टं किमत्र कालिकाचार्याः समायान्तास्यन्ति न वा तेनोक्तं एकोत्र श्रुतस्य मायातोस्तिनापरः कोपीति तेप्युपाश्रयान्तः समायाताः उपलक्षिता कालिकाचार्याः प्रणतास्तैः सागरचन्द्रेण पश्चादुपलक्ष्य तेषां मिथा दुःक्रुतं दत्तं ह्यामया श्रुतलवगर्वाध्मातेन श्रुतनिधयो यूयमाशातिता इति च कथितं कालिकाचार्यैरुक्तं वत्स श्रुतगर्वो न कार्यः यथा सागरचन्द्रेण श्रुतमदः क्रुतस्तथापरैर्न श्रुतमदः कार्यः अथ प्रकर्षे गर्वः प्रज्ञाभावे दैन्य चिन्तनं इत्युभ यथा अज्ञानं अतस्तत्परीषहमपि सोढव्यः इति कारणादज्ञान परीषहमाह निरट्ठगं निविरओ मेहुणाओ सुसम्बुडो जो सक्खं नाभि जाणामि धम्मं कल्लाणपावगं ४२ तवो वहाण मादाय पडिमं पडिवज्जओ एवंपि विहरओमे छउमं ननि अट्ठई ४३ अहं निरर्थके अर्थाभावे सति

सूत्र

मेहुणाओ सुसंवडो। जोसक्खं नाभिजाणामि धम्मं कल्लाण पावगं ॥४१॥ तवो वहाण मादाय पडिमं पडिवज्जओ एवंपि विहरओ मे छउमं ननियट्टई ॥४२॥ नत्थिन्नूणं परेलोए इड्ढी वावि तवस्सिणो अदुवा वंचिओ मित्ति इइ भिक्खूनचिंतए ॥४३॥ अभूजिणा अत्थिजिणा अदुवावि भविस्सई। मुसंते एवमाहंसु इइ भिक्खू न चिंतए ।४४।

भाषा

नथी जाणतो ध० धर्मवस्तुनो स्वभाव क० मोक्षनो हेतु मा० नरकनो हेतु ४२ त० तपभद्र महाभद्रादिक प्रतिज्ञा प० उ० सीदांत भणता प० भिक्षा निप्रतिमा प० पडिवर्जीने ए० एणी परे विचरतां मे० मुझने छ० छद्मस्थ पणुं न० निवर्त्तेनही टले नही ४३ अथ अज्ञान परीसहदृष्टांत गंगापुर

नगर वे भाई वैराग्य थी दीक्षा लिधी ते माहिं एक विद्यावंत बीजो मूर्ख जे विद्यावंत ते आचार्य पद पाम्यो अनेक शिष्यने अर्थ विचार कहतां अति श्रांत खेद खिन्न हुओ तिवारे चिंतव्यो भण्यामांहि मूर्ख पणुं भलो जे मूर्ख दीसता गुणयत: मूर्ख त्वं हि सखे ममापि रु चितं यस्मिन् यदिष्टो गुणा निश्चिंतो वहु भोजनो हृपमना नक्तं दिवाशायक: कार्याकार्य विचारणांधवधि रोमानापमानेसम: प्रायेणामयवर्जितो दृढवपुर्मुर्ख सुखं जीवति १ एहवो चिंतवतां ग्यानावरणी कर्म उपार्ज्यो केतले दिनें कालकरी देवता हुओ तिहांथीचवि अहीरने कुले पुत्रपणेउत्पन्न हुओ कालांतरि दीक्षा लीधी तिण उतराध्ययननायोग वहतां तिण अध्ययन करी भण्या तेहवे पाछि लाभ वनो कर्म उदय आव्यो आंविलकरी असंखयं अध्ययन भण्या वारे वरस आंवि लतप करी कर्म खपावी केवल ग्यान उपनो जिम तेंणे अज्ञान परिसह सह्यो तिमवीजें सहिवो इत्यज्ञाने अहिर पुत्र कथा अग्यान पणाथो सम्यक्त ने विषे संदेह सहित थावानो संभवते भणी दर्शन परीसह २२ मो कहे छे न० नथी नू० निषे प० परलोक इ०आमो सही आदिलब्धि रूप ऋद्धि पिण नथी त० तपस्वी अ० अथवा वं० वंचोमि० माहरो आत्मा भोग थी मस्तकलो चादि करवे करी इ० एहवोभि० साधु न० न चिंतवे ४४ पूर्वे हुवा जि० जिन सर्वज्ञ अ० छे जिनसर्वज्ञ वर्तमान काले महाविदेह खेत्रने विषे अ० अथवा आगामीइं कालेपिण भ० हुस्ये जिन सर्वज्ञ मु० मृषा तें जिननी आस्ति कहे छे ए० इम मा० बोले मृषा इ० एहवो भि० साधु न० न चिंतवे ४५ अथ दर्शन परिसह दृष्टांत भूमिपुर नामा नगर आखाढ़ भूति नामा आचार्य तेहने घणा शिष्य क्रियावंत केतलेक दिवसे आचार्यना मन माहिं एहवोदर्शन सम्यक्त नो संदेह उपनोजेतिर्थंकर हुवा छे आगे हुसी किंवा नही होसी महाविदेहे जिन छे तथा नही छे देवलोक जाइछे किंवा नही जाय छे एहवो मनमें संदेह करतोहुवो अनेमाहरा शिष्य घणाचारित्र पालिने स्वर्गे गया ते किणहो पाछो आविने कह्यो नही कि अम्हे चारित्र थी देव सुख पाम्या छिवे एक लघु शिष्य संथारो कर्यो तिवारे गुरु कह्यो तुम्हे देवता हुवो

तो अम्हने कहि ज्यो हिवे ते शिष्यनो गुरु उपर राग हुंतो अने गुरे कह्यो ताहरो मुझ उपरि मोह छे तूं देवता थावे तिवारे मुझने आवि कही जे जे मरी हुं देवता थयुं पिणते आवी न कह्यो तिवारे आषाढ़ भूती आचार्य चिंतवे छे चेला बल्लभ हुंता क्रिया कलाप हुंति जो देवगति पाम्याहता तो कहतो पिण ते देवगति नं थी पाम्या एहवी संका उपनी अने देवता थयो ने तो सुखमे लीन देवीने भोग राता थका नावे गतकालन जाणे हिवे गुरे चिंतव्यो जो लोकनासुख थी काइं सुकीये इमचारित्र थी भ्रष्ट थई गच्छ छांडी एकाएकनीकल्पातेहवे लघु शिष्यदेवतानो आसन कंप्योअवधि ज्ञान करी ने देखे तो गुरु चारित्र थी पड्या छे तो हुं जई राखुं इम चिंतवी देवताइ वाटे गुरे आवता जाणी नाटकनी रचना करी गुरु तिहां आवीनेजोवा लागा तिहां छ मासलगिजोई वली आवा चाल्यावली देवताई संयमनी परिचाभणी बालक छह भूषण सहित विकुर्व्या तेहवेगुरु विमास्योजे गृह धर्म आदर स्यु तो धन जोई सेतो अने मुझने धन उपाववानो कारण कोई आवे नही तो एवेडिमां बालक छे ते विणासी इम चिंतवी बालक नाम पृथवी काइ यो पूछी ते विणासी ग्रहणा लेईझोली लिमे घाल्या आगलि जातां अपकाइया ३ वायुकाइया ४ वनस्पतिकाइया ५ तसकाइया ६ एहवे नामे बाल कते मारी ग्रहणा लेइ झोलीमा घाली गुरु आवा चाल्या वली देवताइं सार्थवाहनो रूप करी आचार्यने वांदी आहारनो आग्रह कीधु गुरु शङ्कित थका कहे आज अम्हारिखप नही आहारनी इम तेणे सार्थवाहे झोली छोडी देखे बाल कना आभरण ते गुरुने कहे हे भगवन् अम्हारा पुत्रनाए ग्रहणा अम्हारा पुत्र किहां इम कहे थके गुरु भयभ्रांत थई धूजवा लागी गुरुनाम धरावी एकाम करी वीजाने तुम्हे उपदेश दो अने जो तुमे एकाम करिस्यो तो हुं न राखिस्यें इम करतां केडे वाहिर आई देवमायाइतनकाल ग्रहणासहित देखि गुरुने पराभव करीवा लागा तिवारे चार सरणा कीधा तिवारे देवताइ चिंतव्यो गुरे सर्वनी गम्यो पिण बोधवीज सम्यक्त नथी नींगम्यो तेकाइं नथी विणठो तत्काल आपणो रूपप्रगट करी पूछ्यो हे भगवन्

मैथुनात् काम सुखात् विरतः निवृत्तः मैथुनग्रहणं दुस्त्यजत्वात् यतोहं दुःकरं कार्यं कृतवान् योहं सुसम्भृतो जितेन्द्रियोपि साक्षात् स्फुटं धर्म वस्तुस्वभावं कल्याणं शुभं पापकं अशुभं न अभिजानाति यदि मैथुनान्निवृत्तो जितेन्द्रियत्वेपि काचिदर्थ सिद्धिर्ज्ञान सिद्धिर्भवेत् तदा ममज्ञानं उत्पद्येत ममतुज्ञानं नोत्पन्नं तदा वृथाहं मैथुनं अत्यजं वृथै वच इन्द्रिय जयं अकरवं पुनरित्यमपि न चिन्तयेत् तपो भद्र महाभद्र सर्वतो भद्रादि उपधानं सिद्धान्तं पठनो पचाररूपं एक भक्त निर्विकृति आचाम्लोपवासादिकं आदाय अङ्गीकृत्य पुनः प्रतिमां भिक्षो रभिग्रह विशेष क्रियां द्वादशविधां प्रतिपद्यमानस्य मम एवं विहरतः साधुमार्गे विहार कुर्वतोपि कृत्स्न ज्ञानावरणादिक कर्म न निवर्त्तते अहं तपः करोमि उपधानं वहामि प्रतिमाश्च धरामि साधुमार्गे विहरामि तथापि केवली न भवामीति न विचारणीयं अयं अज्ञानपरीषहः अत्र अज्ञानपरीषहे कथा गङ्गातीरे द्वौ भ्रातरौ वैराग्याद्दीक्षां गृहीतवन्तौ तत्रैको विद्वान् जातः द्वितीयस्तु मूर्खः यो विद्वान् सोऽनेक शिष्याध्यापनादिना खिन्न एवं चिन्तयति अहो धन्योयं मे भ्रातायः सुखेन तिष्ठति निद्रादिकं अवसरे कुर्वन्नस्ति अहं तु शिष्याध्यापनादि कष्टे पतितोस्मीति चिन्तयन् काव्यमिदं चकार मूर्खत्वं हि सखे

भाषा

तुम्हेग छ मांहि थी कदी नौकल्या हुता वाटे आवतां काइं दीठो तिवारे गुरु कहे क्षिण एक नाटक जोयो भगवन् स चेत थई ग्यान दृष्टि जीवो तो ते दिन अने आज दिननीरांति जोवो तेहवे गुरु मंडलो सूर्य रोद क्षिण थो उत्तरायण दीठो छ मासनो अनतर जाणो तिवारे देवता कहे भगवन् तुम ने नाटक जोवतां छमास क्षण प्राप्त हुवा तो अम्हे देवता देवलोक नाटक प्रारंभे एक नाटक ने विषे वे सहस्र वरस जावे इम भोग रंगते मूंक्या किम आवे इम आपणो अण आविवानो स्वरूप जणावी धर्मे स्थिर करिदेवता देवलोकेगयु आखाढ़ भूत आचार्य शुद्ध चारीत्रपाली मुक्ति पुंहता आषाढ़ा चार्ये पहिलं दर्शन परिसहसह्यो तिम अन्य साधु सहिवो इति दर्शन परीसह दृष्टांत ए० पूर्व कह्या ते प० परीसह स० सघलाइ वावी से का० काश्यप

ममापि रुचितं यस्मिन् यदृष्टौ गुणाः निद्यस्तो १ बहु भोजनो२ पपमना३ नक्तं दिवासायकः ४ कार्याकार्य विचारणान्ध बधिरो ५ मानापमाने समः ६ प्रायेणामय वर्जितो ७ दृढवपु ८ मूर्खः सुखं जीवति १ परं नैवं चिन्तयति नानाशास्त्र सुभाषितामृतरसैः श्रोत्रोत्सवं कुर्वतां येषां यान्ति दिनानि पण्डितजनव्यायाम खिन्नात्मनां तेषां जन्म च जीवितञ्च सफलं तैरेव भूर्भूषिता शेषैः किं पशुवद्विवेक रहितै र्भूभारभूतैर्नरैः २ एवं पण्डित गुणान् अचिन्तयन् मूर्खगुणांश्चासतोपि चिन्तयन् ज्ञानावरणीयं कर्मबबन्धादिदं मतः ततश्च्युतो भरतक्षेत्रे आभीर पल्लीजातः क्रमेण परिणीतः तस्य पुत्रिकाजाता सा रूपवती अन्यदा अनेकाभीराढ्यत भृत शकटाः कस्मिन्नगरं प्रतिगच्छति असावपि तत्सार्थे घृत भृतं शकटं गृहीत्वा चलितः मार्गे सा पुत्री शकट खेट न करोति ततस्तद्रूपव्या मोहितै राभीरपुत्रैः अपथे खेटतानि शकटानि तानि सर्वाणि भग्नानि तादृशं संसार स्वरूपं दृष्ट्वा सञ्जात वैराग्यः स आभीरः तां पुत्रीं उद्वाह्य दीक्षां जग्राह उत्तराध्ययन योगोद्वहनावसरे असंखयाध्ययनोद्देशे कृते तस्य आभीरभिक्षोर्ज्ञानावरणो दयो जात न तदध्ययनमायाति आचाम्लान्येव करोति उच्चैःस्वरेण तदध्ययन निर्घोषं करोति एवञ्च कुर्वतस्तस्य द्वादशवर्षप्रान्ते अज्ञानपरीषहं सम्यग् अधि सहमानस्य केवलज्ञानं समुत्पन्नं एवं अज्ञानपरीषहे आभीर साधुकथा यस्य च ज्ञाना जीर्णं स्यात् तेनापि ज्ञानपरीषहो न सोढ स्वार्थे स्थूलभद्रकथा स्थूलभद्र स्वामी विहरन् बालमिव द्विज गृहेगतः तत्र तं अदृष्ट्वा तद्भार्यां पृष्ठवान् क्व ते पतिर्गतः सा प्राह परदेशे धनार्जनार्थं गतोस्ति ततः स्वामी तद्गृहस्तम्भ मूलस्थितं निधिं पश्यन् स्वभाभि मुखहस्तं कृत्वा इदमीदृशं सचेतादृग इति भणित्वागतः ततः कालान्तरे गृहा गतस्य विप्रस्य तद्भार्यया स्थूलभद्र स्वामिवचो ज्ञापितं तेन पण्डितेन ज्ञातं अत्रावश्यं किञ्चिदस्ति ततः खानितः स्तम्भः लब्धोनिधिः एवं स्थूलभद्रेण ज्ञानपरीषहो न सोढः शेष साधुभिरपी दृशं न कार्यं अथ अज्ञानात् दर्शनोपरिकथित् संशयः स्यात् अतस्तत्परीषहः कथ्यते नत्थि नूणं परलोए इड्ढी

वावितवस्त्रिणो अदुवावच्चिओमित्ति इइभिक्खू न चिन्तए ४४ अभूजिणा अत्थिजिणा अदुवावि भविस्सई मुसन्ते एवमाहंसु इइभिक्खू न चिन्तए ४५ नूनं इति सम्भावनायां परलोको नास्ति परलोके गतः कोपि नागत्य वदति तस्मात्प्रत्यक्षस्य अभावान्नास्ति परलोकः वा अथवा तपस्विनः अपि साधोरपिकाचित् ऋद्धि रामर्षौषध्यादि प्रमुखा काचिन्नास्ति न दृश्यते अथवा किं बहुना अहं वञ्चितोस्मि ऋषिभिः स्थगितोस्मि इति भिक्षुर्नचिन्तयेत् ४४ तेजिनाः केवलिनः एवं आहुः कथयन्तिस्म तत् असत्यं एव तत् किञ्चिनास्तीर्थं कराः केवलिनो वा अभूवन् पुनर्जिनाः सन्ति साम्प्रतं वर्त्तमान काले महाविदेह क्षेत्रादौ सन्ति अथवाऽग्रे भविष्यन्ति इति यदूचु स्तत् असत्यं प्रत्यक्षं अदृश्यमान त्वात् इति विचारे क्रियमाणे सम्यक्त्व भङ्गः स्यात् तस्मादिति न विचारणीयं सम्यक्त्व परीषहः सोढव्यः अत्र आचार्याषाढसूरि कथा वत्सा भूम्यां आषाढभूति सूरयस्तत्र गच्छे योग्यः कालं करोतितंतं निर्जरयामासुः अन्यसमये तेषामेव कथयन्ति युष्माभिः स्वर्गेदेवी भूय मम दर्शनन्देयन्ते चस्वर्गो गच्छन्ति परमाचार्याणां दर्शनं न ददति तथाच सूरीणां परलोकशङ्का जायते एकदा एको विनेयः प्रकामं स्वभक्तः समाधि मरणसमये सूरिभिरेव मुक्तः तया स्वर्गे देवी भूय अवश्यं मम दर्शनन्देयं न प्रमाद्यं सोपि मृत्वादेवो जातः परं विचित्र रचनानाट्यादि दर्शनेन व्यग्रत्वान्नाययात्तावता सूरिभिरेवं चिन्तितं नास्त्येव परलोकस्तत कोपि नागच्छति यदि परलोकः स्यात्तदा मच्छिष्याः कृत प्रतिज्ञा अपि कथं न दर्शनं ददुः ततो मयाद्ययावद्वतानि पालितानि तपांसि तप्तानि कष्टानि कृतानि सर्वाण्यप्यनुष्ठानानि मुधाजातानि मुधामया भोगास्त्यक्ताः वञ्चितोहमिति मिथ्यात्वं प्रतिपन्नाः गच्छं मुक्त्वा एकाकि न एव लिङ्गमात्र धरानिर्गताः अत्रान्तरे तेन भक्त शिष्येण देवी भूतेन कियद्दिनानि यावन्नाट्यादि विलोक्य गुरु प्रेक्षा अचायातः मिथ्यात्वं गता गुरवो दृष्टाः तत्प्रतिबोधार्थं कस्यचिद्ग्रामस्य सीम्निनाट्यं विचक्रे तत्र आचार्याः षण्मासान् यावन्नाट्यं पश्यन्तः क्षुधादिकं नानु भूवन्तः नाट्यञ्च

देवेन विसृष्टं आचार्या अयतचलिता: ततस्तेनैव सुरेण तेषामाचार्याणां संयम परीक्षार्थं षट्कायनामान: षट्दारका: सर्वालङ्कार विकुर्विता: प्रथमं पृथ्वीकायिक: कुमारस्तेषामाचार्याणां दृष्टौ पतित: आचार्या आहु: भो बालभूषणानि ममार्प्यय सनार्पयति तदनु सूरिभि रसौ गले गृहीत: ततश्च भयभ्रान्तो बाल: प्राह प्रभो अहं पृथिवी कायिक: कुमार: अस्यां रौद्राटव्यां त्वां शरणं श्रित: भवादृशानामेवं कर्तुं न युक्तं स्वामिन् मदुक्ताए का कथा श्रूयतां तथाहि एककुलाल: खानौ मृदं खनन् मृदाक्रान्तएवं भणति जेणभिक्खं बलिन्देमि जेणपोसेसिनाईओ सामेमहो अक्क मइजायं सरणओभयं १ एतत् न्यायेन शरणागतस्यापि कथमेवं पराभवं करोषि सूरिभिरुक्तं अति पण्डितो सिबालेत्युक्ता तदङ्गाभरणानि गृहीतानि पात्रे क्षिप्तानि गत: पृथिवी कायिक: श्लोकान्तरे गच्छन्निराचार्यैर्द्वितीयो पकायिक नामा बालको दृष्ट: सोपि तथैव उवाच तत्कथिता कथा चेयं एक: पाटलनामा तालाचार: प्रकामं वा गमीसोऽन्यदा गङ्गा स्रोतसि प्रविष्ट: तेन चक्रियमाणोऽसौ तटस्थ जनेनाभाषि हे पाटल प्राज्ञ किञ्चित्सूक्तं पठसोऽवा दीत् जेण रोहन्तिबीआणि जेण जीवन्तिकाऊवा तस्सा मज्झेमरिस्सामि जायं सरणओभयं १ एवमप्कायिक कुमारेण कथा उक्ता तथापि तस्याभर णानि तेनाचार्येण अति पण्डितोसि कुमारेत्युक्ता गृहीतानि सोपि तथैवगत: अग्नेऽग्नि कायिक: कुमारस्तस्यापि तथैवोक्ति प्रत्युक्ती तत्कथिता कथाचेदं एकस्य तापसस्य अग्निना उटजो दग्ध: सवक्ति जमहं दिवा यरात्रोय तप्पेमि मच्छयासिणा तेणमे उडओदड्ढो जायं सरणओभयं १ अस्मि न्नेवार्थे द्वितीयाकथा कश्चित्पथिक: पथिव्याघ्र भीत्याग्नि शरणं श्रित: तेनैव तस्यागन्दग्धं स प्राह मएवग्घस्सभीएणं पात्रो सरणीकओ तेण दड्ढं ममं अङ्गं जायं सरणओभयं १ एवं कथाद्वयं कथयत: तस्य कुमारस्य तेनाचार्येण तथैवोक्ता आभरणानि गृहीतानि अग्ने वायु कुमारो मिलित: तस्य तथैवोक्ति: तत्कथिता कथाचेयं एको घननिचित शरीरो वायुजानि सचान्यदा वायु भग्न: एकोदण्डधारी मार्गे गच्छन् केनाप्युक्त: हंहो दृढांगत्वं

कथमीदृग्जातः स आह जिह्वा साढेसु मासेसु जोसु हो होइ मारुओ तेणमे भज्जए अङ्गं जायं सरणओभयं १ एवं कथां कथयतोपि तस्य कुमारस्य आभरणानि तेनाचार्येण गृहीतानि अथ च वनस्पति कायिकः कुमारः सोपि तथैवाख्यत् तदुक्ताकथा चेयं एकस्मिन् वृक्षे केषाञ्चित् पक्षिणामावासोस्ति तत्र बहूनि तेषां अपत्यानि जातानि अन्यदा वृक्षस्य मूला दुत्थिता वल्ली समन्ता वेष्टयन्ती वृक्षशिखरमारूढा एकदा तामारुह्य सर्पस्तच्छिखरं प्राप्तः नीडस्थानि पञ्चि अपत्यानि भक्षितवान् पक्षिमातृपितृभिरुक्तं जाववुच्छुं सुहं वुच्छं पायवे निरुवद्दवे मूलाओ उट्ठिआ वल्ली जायं सरण उभयं१ एव सूक्तेपि वनस्पति कायकस्याभरणानि तेन आचार्येण गृहीतानि अथत्रसकायिकः कुमारः कथामाह एकस्मिन्नगरे परचक्रागमे पुरं प्रविशतश्चण्डालान् असौच भीत्या जनैर्निष्कास्यमानान् दृष्ट्वा मध्यस्थजनाः केचिदाहुः अबिभन्तरिआ भीआ पिल्लन्ती बाहिरे जणे दिसं भय हमायङ्गा जायं सरण उभयं १ त्रसकायिको द्वितीयां कथामाह एकस्मिन्नगरे राजा स्वयञ्चौरः पुरोहितो भाण्डोवहः तयो रन्यायं दृष्ट्वा लोकाः परस्परं वदन्ति जत्थरा या सयञ्चोरो भंडिओय पुरोहिओ दिसंभय हनागरगाजायं सरणओ भयं १ अथासौ तृतीयां कथामाह एकस्मिन् ग्रामे एकस्य ब्राह्मणस्य पुत्री यौवन स्थाऽतीव दर्शनीयास्ति तस्यां पितुर्भोगेच्छाऽभूत् परं लज्जातः कस्याप्यग्रे न कथयति दुर्बलोजातः पत्न्या दुर्बलत्व कारणं पृष्ट स सस्मुता भोगेच्छां प्राह तया प्रोक्तं माविषीद तवेच्छामहं पूरयेष्यामीत्युक्त्वा माता एकान्ते पुत्रीं प्राह हे वत्से अस्माकं पूर्वं पुत्री यत्राभुञ्जन्ति पश्चादस्य दीयते ततो यत्नः कृष्णचतुर्दश्यां त्वदा वासे समा यास्यति त्वया तस्यापमानं न कार्यं रात्रौ त्वया उद्योतो न कार्यः एव माता उक्त्वा सा पुत्री रात्रि प्रस्तावे सगृहे सुप्ता यत्नं साक्षात्पश्यामीति कौतुकेन दीपकः कृतः परं सरावसं पुटे रचितस्तेन तद्गृहान्तरुद्योतो न दृश्यते रात्रौ तत्र पिता यत्नरूपः प्रविष्टः तेनेयं भुक्तारत क्लान्तश्च तत्रैव सुप्तो निद्राणश्च अनया च कौतुकेन शरावसं पुटं दूरीकृत्य दीपोद्योते दृष्टो जनकः ज्ञातं मातृकपटं तया चिन्तितं

यद्भवति तद्भवतु मयाऽनेनैव सह विलासः कार्यः इति चिन्तयित्वा जागरित्वेन तेन समं पुनर्भोगान् भुक्त्वा सासुप्ता सोपिसुप्तः द्वावपि निद्राणौ प्रभातेपि न जाग्रतः प्रातर्ब्राह्मणी तत्रागत्यतौ तथा सुप्तौ दृष्ट्वा इमां मागधिकां पठति अइ रुग्गाइएविसूरिए चेइए अथू भगए विवायसे भित्तीइगए वि आयवे सहिसुहिए इजणेन वुज्झई १ व्या० अचिरोद्गतेपि च सूर्येकोर्थ प्रथमोदिते रवौ चैत्य स्तूपगते च वायसे अनेन उच्च विवस्वतीत्याह भित्तिगते च आतपे अनेन उच्चतर इत्यर्थः सखि सुखितोद्दुर्वाक्यालङ्कारे जनो न बुध्यते निद्रां जहाति अनेनात्मनो दुःखित्वं प्रकटयति साहि भर्तृ विरह दुःखिता रात्रौ न निद्रां लब्धवतीति मागधिकार्थः जननी प्रोक्तामिमां मागधिकां श्रुत्वा पुत्रि विनिद्राप्राह तुममेवह अम्बमालवे माहुविमाणीय जक्खमागयं जक्खो अनहुए हतायए अवं माय गवे सता यय १ व्याख्या तमेव अम्ब मातह इति आमन्त्रणे असापीः उक्तवती शिक्षा समये यथा माहुत्तिमेवविमाणयत्ति यत्तमागतं विमुखं मा कृथाः जक्खोयत्ति अयं यत्तः ननु अयं तातकः पिता हे मातः अम्बं तातकं गवेषयेति मागधिकार्थः पुनर्माता भणति नवमासह कुच्छिधारिया जस्सापस्स पुरीसमद्दियं धूया एतएमि गेहिओ हरिओ सरणासरणयं १ व्याख्या नवमासान् यावत् या कुक्षौ धारिता यस्याः प्रश्रवणं पुरीषं च मर्दितं धूया एतएत्ति तया दुहित्रा मित्ति मे मम गेहिको भर्त्ता हृतः चौरित स्ततो हेतोः शरणं अशरणं मम जात मिति गम्यं हितं कुर्वत्या मम अहितं जातमिति मागधिकार्थः यथा तस्याः पुत्रा मातृपितृभ्यां विनाशः कृतस्तथा मातृपितृतुल्येन भवता महिनाशः क्रियमाणोस्ति एवं त्रसकायिकेनोक्तेपि स आचार्यो न निवर्त्तते अथ त्रसकायिकचतुर्थी कथामाह एकस्मिन् ग्रामे एकेन ब्राह्मणेन यज्ञार्थं सरोकारिसरः स तोपे वनमपि च तत्रानेकान् पशून् जुह्वत् द्विजो सुतस्तत्रैव ग्रामेऽजोऽजनि स चरणार्थं बहिर्याति सरोवनं च पश्यति ततो जातिस्मरणवान् जातः अन्यदा तत्सुतेन यज्ञः कर्तुमारेभे तदर्थमसावेवाजस्तेन सुतेन तत्रैव सरोवरे नीयमानो गाढस्वरेण पूत्कारं कुर्वन् केनचिन्मुनिना सातिशयज्ञानेन दृष्टो

भणितश्च वियडखणावीति कृगलतद् आरोविअरुक्ख जत्र पवत्तणतें कीयओ कांइ कूकूसुक्ख १ वियडत्ति देशीवचनतः तटाकिकेत्यर्थः यति प्रणीतामिमां मागधिकां श्रुत्वा अजो जातिस्मरणधरो मौनवान् जातः तत्पुत्रेण साधुः पृष्टः कथमसौ मौनीजातः साधुः प्राह अयं त्वत्पिता अथयागकरणादज एवजातः तत्पुत्रेणोक्तं अत्रार्थे अभिज्ञानं किं साधुः प्राह तव गृहांगणे भूनिहितं निधिं असौ पादाग्रेण दर्शयिष्यति ततस्तथैव तेनाजेन कृतं पुत्रस्य अजस्य च धर्म प्राप्तिर्द्वयोरपि देवलोक गतिर्जाता एवं तेन ब्राह्मणेन शरणं मे भविष्यतीति कृत्वा तटाकसमीपे यज्ञारामो विहितः स एवास्य बधस्थानतया भवनेन शरणाश्रयमुत्थितमिति शब्दपदं जातं एवं भवन्तोपि शरणागतानामस्माकं अनर्थकारिणो जाताः एवमुक्तेपि त्रसकायिक कुमारस्याभरणानि गृहीतानि एवं षण्णामपि कुमारकाणां पंडितवादिनो यूयमित्युक्ता भरणान्यादायाग्रे चलितः सूरिः पुनस्तेन देवेन सम्यक्त परीक्षार्थं दारकं कणाद्यलंकृता साध्वेका दर्शिता तां दृष्ट्वा सूरिरेव माख्यत् हे प्रवचनोड्डाहकारिके दूरतो व्रजमुखं मा दर्शय रुष्टया तया उक्तं राईसरिसवमित्ताइं परिच्छिद्दाइं पासंसि अप्पणो बिलमित्ताइं अप्पच्छिद्दाइं न पासंसि १ तव पतद्ग्रहे किमस्तीति तया प्रत्युतोपालब्धस्तथाप्यसौ न प्रतिबुद्धः अग्रे चलिता तेन आचार्येण स्कन्धावारगतो राजा दृष्टः तेन राज्ञा आचार्यो वन्दितः प्रोक्तंच हे प्रभो पात्र कन्धरप्रासुकमोदकान् गृहाण ततः स पात्रक्षिप्ताभरणदर्शनभीत्याऽवदत् अहमद्याहारं न करिष्ये राज्ञा च हठात् झोलिकांतः पात्रं कर्षितं आभरणानि दृष्टानि राज्ञोक्तं हे अनार्य किं त्वया मत्पुत्रा व्यापादिता इत्यादिवचनै स्तर्जितः ससूरिभयभ्रांतो न किञ्चिदुक्ति पश्चान्मायाजालं संकृत्य सशिष्यदेवः प्रकटीभूतः स्वदुश्चरितं अचकथत् एवं चोपदिष्टवान् हे प्रभो यथा त्वया नाट्यं पश्यता षण्मासान् यावत् क्षुत्तृषा न ज्ञाता एवं देवा अपि दिव्यनाट्यं पश्यन्तो न किञ्चित् स्मरन्ति नाप्यत्रागमनोत्साहं कुर्वन्ति यतः सिद्धांतेप्युक्तं संकंत दिव्वपेमा विसयपसत्ता सम्मत्तकत्तव्वा अणहीणमणुअकज्जा मरभवमसुहं न इंतिसुरा १ इत्यादि शिष्यदेववाक्यैः सप्रतिबुद्धः सिद्धान्तवचनाख्यां कृत्वा

पुनः संयमे लीनः पूर्वं तेन दर्शन परीषहो न सोढः पश्चात्सोढः अथ कस्य कर्मण उदये कः परीषहोदयः स्यादित्याह दर्शनमोहनीयोदयात् दर्शनपरीषहः स्यात् ज्ञानावरणीयोदये प्रज्ञा परीषहः स्यात् तस्यैवोदये अज्ञानपरीषहोपि स्यात् अंतरायकर्मोदयेऽलाभ परीषहः स्यात् चारित्रमोहनीयकर्मोदये आक्रोश १ अरति २ स्त्री ३ नैषेधिक्या ४ अचेल ५ याञ्चा ६ सत्कारः ७ एते सप्तपरीषहा उत्पद्यन्ते शेषाः एकादशवेदनीय कर्मोदये उत्पद्यन्ते ४५ अथ सर्वोपसंहारगाथामाह एए परीसहा सव्वे कासवेणं पवेईया जे भिक्खू न विहन्नेज्जा पुट्ठो केणइकन्हुइत्तिबेमि ४६ एवं द्वाविंशतिः सर्वे परीषहाः काश्यपेन श्रीमहावीरेण प्रवेदिताः प्रकर्षेण ज्ञाता यान् ज्ञात्वा भिक्षुः साधुः केनापि परीषहेण स्पृष्टः सन् कुत्रचित् कस्मिंश्चिद्देशे कस्मिंश्चित्काले वा न विहन्येत संयमात् न पात्येत ४६ इदं हि कर्मप्रवादनामाष्टमो हि पूर्वस्तस्य सप्तदशं प्राभृतं तस्योद्धारलेशं द्वितीयं अध्ययनं उत्तराध्ययनस्य इति श्रीमदुत्तराध्ययन सूत्रार्थदीपिकायां उपाध्याय श्रीलक्ष्मीकीर्त्तिगणिशिष्यलक्ष्मीवल्लभ गणिविरचितायां द्वितीयं अध्ययनं संपूर्णं ॥२॥ अथ द्वितीयाध्ययनेन

सूत्र

एए परीसहासव्वे कासवेणं पवेइया । जेभिक्खू नविहन्नेज्जा पुट्ठो केणइ कणहुइ इत्तिबेमि ॥४५॥ परीसहज्झयणं

भाषा

गोत्रोद्भवं श्रीमहावीर देवे प० प्ररूप्या छे जे० जे धैर्यवंत भि० साधु न० नहणे संयम पु० पीड्यो थको के० बावीस माहिलो एक कुंणि कइ परीसह क० कोईक स्थानकने विषे इति सुधर्मा स्वामी जंबू स्वामी प्रते इम कह्युं ४६ जिमभे श्री महावीर कह्ये सांभल्यो हुतो तिम हूं तुझ प्रते कहुकुं इति परीसह अध्ययन नार्थ समाप्त २ पाछिले अध्ययनेवावीसपरीसहकह्या ते स्यूं अवोलंवी २२परिसहसहे इमशिष्यपूछे थके छिवेगुरु कहेछे चार अंगपामता

तृतीयाध्ययनस्य सम्बन्धमाह । किमालम्बनं कृत्वा एते परीषहाः सोढव्याः इति प्रश्ने उत्तरं चतुरंगदुर्लभत्वालंबने न सम्बन्धमाह चत्तारिपरमंगाणि दुल्लहाणीह जंतुणो माणुसत्तं सुई सद्धा संजमंमिय वीरियं १ एतानि चत्वारि परमङ्गाणि परमानि उत्कृष्टानि अङ्गानि मोक्षसाधनोपायानि परमत्वं हि एतेषां प्राप्तिं विना मुक्तिप्राप्तेरभावात् कथंभूतानि परमाङ्गानि जन्तो जीवस्य दुर्लभानि एतानि कानि मनुष्यत्वं मनुष्यजन्म पुनः श्रुतिर्धर्मस्य श्रवणं पुनः श्रद्धा धर्मे रुचिः पुनः संजमंमि संजमे साध्वाचार पालने वीर्यं सामर्थ्यं बलस्य स्फोरणं अत्र चुल्लग पासग धन्ने जूए रयणे यसुमिण चक्केय चम्मयुगे परमाणू दस दिट्ठंता मणु अलंभे १ दश दृष्टांतवत् मनुष्यत्वं दुर्लभं उक्तं तत्र चोल्लग दृष्टान्तो यथा चोल्लगं परिपाटी भोजनं तदर्थं कथा कांपिल्यनगरे ब्रह्मराजा चलनी भार्या तयोः पुत्तो ब्रह्मदत्तः एकदा सुतः पिता ब्रह्मपुत्तो बाल इति कृत्वा मित्रद्वय प्रहितो दीर्घपृष्ठनामा राजा तद्राज्यं रुचति चुल

सूत्र

सम्मत्तं ॥२॥ चत्तारि परमंगाणि दुल्लहाणी हजंतुणो । माणुसत्तं सुईसद्धा संजमंमियवीरियं ।१। समावन्नाण

भाषा

दुर्लभ छे जाणिसम्यक् प्रकारे २२ परोसहा अहीयासे सहे ते भणी चौरंगी नामा त्रीजा अध्ययन वखाणीये छे एहवो संबध कहे छे च त्तारिक० चार परमंगाणि क० परम उत्कृष्टी मोक्षसाधनोपाय दुल्लहाणी हजंतुणो क० दुर्लभ इस संसारमे जीवोकुं माणुसत्तं क० मनुष्य जन्म १ सुइ क० । धर्मका सुणना २ सद्धा क० धर्ममें रुचि । ३ संजमं मियवीरियं क० संजममे वीर्यका फोरणा ४ अथ तृतीयाध्ययने कथा संसार माहि प्राणीने मनुष्यनो भव दुर्लभ छे तिण ऊपरि दश दृष्टांत शास्त्र मांहि कह्या ते लोखीये छे गाथा चुल्लग १ पासग २ धन्ने ३ जूवे ४ रयणेय ५ सुमिण६ चक्केय ७ चम्म ८ युगं ९ परिमाणं १० दसदिट्ठंतामणुय भवि १ ए दश दृष्टांतनो संक्षेप थी समझिवा मात्र भावार्थ लिखीये छे विस्तरार्थ वीजा ग्रंथ थी गुरुसमीप थकी सांभलवो जाणवो पहिले दृष्टांते चूल्लग कहतां भोजन तेहनो दृष्टांत ते किम जिम बारमो चक्रवर्त्ति ब्रह्मदत्त बाल पणे माता

चूलणीये विषय विकारे करीने परवस छतो राजा दिर्घं स्यो आसक्तथइ ते ब्रह्मदत्त जाणी ते दीर्घ रायने प्रतिबोधिवा भणी दृष्टांत देखाड्या एकदा पद्म नागणीने गोणससर्प एकठा करी गोणसने प्रहार मूकी कह्युं अरे पापिणी गोणस तुम्हने पद्म नागणी केहो संग वली अनेरे प्रस्तावे राजहंसी अने काग लोएकठा करी काग प्रते कह्युं रे पापीकागतोने राजहंसी नो केहो संग इम कही ता जाणी आहख्यो इम दीर्घ राय देखी भयभ्रांत थइं चूलणीने कह्यो इं ताहरा पुत्र थी विडुं तिण कारण जाइस्युं एहवो सांभली चूलणी रागे करी कह्यो हुं विणास स्यूं तुं निश्चंत रहे इम कही पुत्र विणासवा भणी ला खनो घर कराव्यो ते कूड मन्त्रीश्वर जाणी कांपिल पुरनगरने परसरे गंगामदीने उपकण्ठे उडज करी रह्यो तिहां हते सुरङ्गखणावी लाखाहरने आंगणे आंण मूंकी आपणी पुत्र ब्रह्मदत्तने पासि मुंक्यो एक क्षिणमात्र एह थकी वेगलोम थाइसि ए पुरुष रतन छे एहने जो खम घणो तेणे कारणे यतन स्यूं राख्यो जोइये यतः यस्मिन् कुले यः पुरुषप्रधानं स एव यत्नेन हि रक्षणीय तस्मिन् विनष्टे सकलं विनष्टं इति वचनात् एहवा सीखामणतात नो अंगीकार करी मंत्रीश्वरनो बेटो रात दिन कुमरनी सेवा करे एक क्षणवेगलो न थावे इम करतां कुमर परणावो तेणे घर आप्यो अर्धरात्रि आवि चुलणीइं तिहां अग्नि लगाडी लाखाघर गलो२ पडीवा लागो तिवारे मंत्रीश्वरने पुत्रे उठी कह्युं कुमरजी जागो तिवार ब्रह्मदत्त बेठो थयुं विडुं पासे घर प्रज्वलतो दीठो परं उत्तम पणा थी लिगारे कमन मांहि भयनाण्यो एहवो साहस जाणी परीख्या निमित्ते मंत्रीने बेटे कुमर बोलाव्यो कहो जी हिवे स्युं थास्यें तिवारे कुमर कहे जेहवो भवितव्य छे तेहनो समवाय मिलस्ये इसो कुमरनो वचन सांभली मन्त्रीश्वरने चिंतव्यो ए कुमर साहसनो निधान पुरुषमहाप्रधान छे एहने कार्यसिद्धि स्वाधीन हुस्ये यतः उद्यमं साहसं धैर्यं बलं बुद्धिपराक्रमे षड़ेते यस्य विद्यन्ते तस्य देवोपि शङ्कते ॥१॥ इसो जाणी बुद्धिनो परीक्षा भणी कुमर पूछे कुमर जी जिवारे वन मांहि दावा

नल लागे तिवारे कोडीने किसो सरणो थावे ते दावा नल थी किम छूटे इसी सुणी ब्रह्मदत्त कुमरे कह्युं कोडी विलमेपेसे तो छुटे इसे वचने बुद्धिवली जाणी मन्त्रीश्वरने पुछेकह्यो अहो कुमार आपणपेपुणतो किडोइ जो बिलेपइसीये कुमरे कह्युं आपण सरीखो बिल किहां जिहां पइसोइं तिवारे सुरङ्ग ऊपरि घण अंगणो देखाड्यो इहां लातनो प्रहार मूंको इम कह्युं इंते ब्रह्मदत्तपगनोप्रहार देई सुरंगद्वार जघाडी हिवे वेजणेसुरंग मार्ग थइ गङ्गातटने उपर आवीवरधनु मन्त्रीश्वरने मिल्यातिवारे प्रछे मन्त्रीश्वरे कह्युं तुम्हे देशान्तर जावो इहां मतरहिज्यो इसोवचन सांभली तहत्ति करी तेवेजणानीकल्या घण देश भम्या वारे वर्ष लगी घणो धन उपार्ज्यो घणी स्त्री मिली चतुरङ्ग दल मिल्यो तिहां देशान्तर फिरता ब्राह्मण एक संघाते फिरयो साथे थके दुख सुख सह्या ते जीवारे वीछड़वा लागो तिवारे तेह प्रति ब्रह्मदत्ते कह्युं तुं ब्रह्मदत्त कांपिल्य नगर राजा हुओ सांभली वहिलो आवीजे जेहवो सुभ थको उपगार हुस्ये तेहवो करिस्यु इम कह्या अनन्तर ब्राह्मण स्वस्थानकि पुहुंतो हिवे ब्रह्मदत्त घणी कटक सुं परिवर्यो कांपिल्य पुरनगर आवी दीर्घ राजाने मारी पितानो राज्य लीधो वारे वरसी चक्रवर्त्तिनो राज्याभिषेक मांड्यो घणां महोच्छव थयुं बारमो चक्रवर्ति राज्यपालिवा लागो चउरासी लाख घोड़ा चौरासी लाख रथ छन्नवे कोड़ पायक नवनिधान चवदे रत्न चोसट्ठ सहस्र अंतेजरी एकलाख अट्ठाईस हजार पिंडविलासणी बहुतर सहस्र महानगरवत्तीस हजार देश वत्तीश सहस्र मुकटबंध राजा वत्तीस लाख वाजित्र सोल सहस्र पाटण सोल सहस्र देवता तीन लाख रसोईया छन्नवेकोटि गांम इत्यादिक समृद्धि गुणे करी जगमांहि प्रसिद्ध न्याये कष्ट प्रजापालिक संग्राम सूरो एहवो राजाधिराज एक छत्र पालतो छ खंडमांहि प्रसिद्ध तिणे ब्राह्मण सांभली अत्यंत हर्ष पामी चक्रवर्त्तिने मिलिवा भणी कांपिल्य पुर आव्यो परं प्रतोली द्वारपोलीइ चल्यो छतो राजभुवनपइसवाने लहे तिवारे तिको ब्राह्मण इम चिंतविवा लागो जेह सुं रात्रिने दिवसे एकठा वे सिवो सूइवो चालिवो हुंतो तेहनो आज दर्शन पुण दुर्लभ थयु

एहवो विचित्र कर्मनो गति छे इम जाणी मन मांहि चिंतवे छे किण ही जपाय विना दर्शन चक्रवर्तिनो सुलभ नही थाये इम चिंतवी घणो लांबा वांस लेई तेहने अगी पुराणा खासडानो माला करी वांशाग्रि वांधि स्तंभतणीपरीरोपीवइठो तेतले चक्रवर्ति रे वाडी नीकल्यो चक्रवर्ति ते ब्राह्मणदेखी वंशाग्रि धजा सरीषी माला देखीवोलाव्यो ए कुण छे तेतले एकने कहतां दश पुनरे तेडीवा गया ब्राह्मण तेडी आंण्यो तेतले दृष्टिगोचर आण्यो ते तले ओलख्यो चक्रवर्ति मनमांहि ओलख्यो दोहिलो वेलानो मित्र जांणी अत्यंत आदर सन्मान देई अभ्युत्थान कीधो एहवो देखी समस्त मुकटवंध राजाप्रमुख सभा लोक विस्मित लोक थयो ए दरिद्रवां भणीयाने एतलो आदर केहवो इम न जाणे ए महान्त पुरुष छेहडो न देखाडे इणे कारणे अपूर्व वस्त्र पहिरावी आपणे अर्धासने पालंखीवेसारी आगत स्वागत पूर्वक समाधि पूछी सहित रेवाडीइं जई राजभुवनमांहि आव्याछे स्नान मंजन अलंकारमंडित करी भोजन मंडप वेसारी भोजन कराव्यो केतला एक दिन माही माहिवार्ता विनोद गोष्टि रमल क्रीड़ा करतां दिवस उल्या ते तले चक्रवर्तिइं ब्राह्मण प्रते कह्युं अहो मित्र मुझ कन्हेकुछले ताहरे मन रुचि आवे ते मांगि जिम ते तुम्हने देईवाचाजरण थाउ जे भणी कह्यो राज्यं यातु स्त्रियो यातु प्राणा यातु मलोमसाः क्षतं तेन हारितं ।२। पत्थर रेहा विहडे जतु महु तेण घडीय दिवसेणं। सपुरिसा नवयणं काले नगरएन विहडंति ।३। इण कारणे अपणी वाचा प्रतिपालुं राज्यलक्ष्मी सफल करुं यतः किंताएलच्छीए सेसफल रयणकोस तुल्लाए जासमयणें हिं नभूत्ता। जानहु दिट्ठा खलजणेहिं ।१। तिवारे विप्रने एंहवी मती आवी जेह भणी मनुष्यने कर्म ने अनुसारे बुद्धि उपजे सा सा संपद्यते बुद्धिः सा मति सा च भावना। साहायातादृशा त्रेया यादृशी भवितव्यता ।१। चक्रवर्तिने ब्राह्मण इसो कह्यो स्वामी माहरे स्त्री छे तेहस्युं संगत करी तुम समीपे मांगुं राजाइं कह्यो जे इम तो जई पूछ आवी संघाते घणा मनुष्य घोडला देई ते ब्राह्मण घरे मोकल्यो राजानी अनुज्ञाइं ते घरे आव्यो घणा वृन्द स्युं परिवर्यो खीरलियाईतथई आगत

स्वागत अभ्युत्थानादि घणुं कीयो समाधि पूछी भोजन कीया अनंतर स्त्री पूछी राजा ब्रह्मदत्त सन्तुष्ट हुओ छे तेह समीप थ्युं मांगीये तिवारे स्त्रीइ जाण्यो ए देश भण्डारनो धणी थास्यें तो मुझने छांडी परिणस्ये जे भणी कह्यो प्रथम महिला प्रथम घर घोडा चाकरडांह जवमाणस ठाकुर थयो तव विरचे बिहु जणांह ।१। इसो जाणी स्त्रीइं भरतार प्रते संवेदीया वाने कह्यो स्वामी आपण ब्राह्मणछां जे धणो देशभंडारादिक मांग स्यो तो ब्राह्मण क्रिया थी भ्रष्ट हुस्ये जे भणी कह्युं छे कृषि वाणिज्य गो रक्षा राजसेवा चिकित्सितं यत: अंजलिने अहिनाण नीरन देखे मीठतो जिम प्राणी तिम प्रांण जतन करता जाइस्यें १ रेजीवडा अयाण जां जीवे तां धर्म करी उडवि जास्ये प्राण तडके लागे तेह जिम २ इम जाणी धन धान्यनी तृष्णा छांडीये जे घणा सोना रूपा रत्नमुक्ताफल मेलीये ते पुण संघाते कोई चाले नहीं जे मणिनी कोडि धान्य एकठा करे तो पिण भोगवे जसेर आवे जे घणा मंदिर आवास करावे तो पुणभोगमंचक प्रमाण भूमि आवे जो एतले घणे परिग्रहे स्यो कार्य छे सर्व छेहडे मूकी जाइवो इण कारणे विप्राने दक्षिणा सहित भोजन मांगिवानो कार्य छे इम स्त्रिइ ब्राह्मणसंवेग दीपाव्यो ब्राह्मण अंतरङ्ग भावनो अजांण मुग्धपिण तेणे वचने राची तेतलोज प्रमांण करी ब्रह्मदत्त चक्रवर्ति समीप आवी जेतलो स्त्रीइं कह्यो हुंतो तेतलो मांग्यो चक्रवर्ति कहे एस्युं मांग्यो घणुं कांन मांगे ब्राह्मण वलतो कह्यो माहरे घणुं थ्युं करवो छे मुझने जेतलो तुम्हारी आज्ञा वर्ते तेतला मारे घरे एकेको भोजन अम्ह विहु स्त्रीभरतारने एकेको दीनार दक्षिणा अपावो एतले कहे छते चक्रवर्ति चिन्तव्यो जेहने जेतलो प्राप्तव्य होइ तेतलोजसं पजे अधिको न थावे जिम कुंभतलाव माहि घालीये तो पुणप्रमाणोपेत पाणी थ्ये अथवा समुद्र माहि पुण घालिये तो ते तलो पाणी ले परं अधिको लेई न सके तिम एवापडो ब्राह्मण अधिको लेई न सके इसो जाणी तेहनो वचन प्रमाण करी ब्राह्मणीने ब्राह्मण बेवे पहिलो आपणे घरनीमन्त्री भक्तिसहित सूर्यपाक रसवती केलवी जिमाडी दक्षिणा देई संतोषा वीजे दिन

वोजाने निमित्ता भोजन दक्षिणा दीधी परंजे रस सूर्यपाकरसवती जीमतां हुवो तेहने अंतसमे भागि रसनजपनी सांमुहो पश्चात्तापि पद्यो सूर्यपाक रसवती वली किहां लाभस्यें वली चक्रवर्तिने घरवारोकदे आविस्यें एहवो विमासी एकेके दिने घणे घरे जीमतां दक्षिणा लेतां छ खण्डपुरो करी वली चक्रवर्तिने घरे सूर्यपाक रसवती जिमवा लहे इम संभवे तिवारे शिष्य कहे हे भगवन् एगाढा दुर्लभ दीसे छे तिवारे श्रीगुरु कहे ए दृष्टान्त मनुष्यनाभव लहिवा ऊपरि छे जेहवो सूर्यपाक रसवतीनो भोजन तेहवो मनुष्य जन्म कदाचितेब्राह्मण भोजन पावे पर मनुष्यनो भव हारव्यो पामतां दुर्लभ छे इति पहिलो दृष्टांत ॥१॥ अथ द्वितीय पासक दृष्टांत। पाडलीपुर नगरि राजा नन्दराज्य पाले तेहने वारे एक ग्रामे एक ब्राह्मण वसे ते श्रावक वारे व्रत पाले तेहने घरे पुत्र जायो ते दांत सहित देखि माताने अचरीज ऊपनो तिवारे निमितिये पूछ्यो एस्यूं कारण छे निमितिइ कह्यो ए राजा होस्ये माता पिताइ चिंतव्यो ए वाप डो जीव राज भोगवी रखे दुर्गति जावे एहवो जाणि कुचला दांत वालकना घसीने जताव्या वलि निमितिये ने कह्यो अम्हे वालकना दांत घस्या तिवारे निमितीइ कह्यो हिवे विवार राजा हुस्ये नाममात्र राजा सर्वमुद्रा व्यापारी एह जडुस्ये इसो सांभली महोच्छव करीनें चाणक्य इसो नामदिधो ते पुत्रपाली मोटीकीधो अवसर जांणी पंडित समीप भणाव्यो सर्वकला पारंगामी हुओ भला ब्राह्मणनो पुत्री परणावी विशेषे ज्योतष शास्त्रने विषे निपुणपणेथयो घणो भाव भेद लहे एकदा नंदराजाने पाट नंदराज्यने विषेथापिवा भणी जग्न वेलाइं सिंहासण मांड्यो जेतले राज्यनीवेला थई ज्योतिषी तिण वेला चूका चाण क्य निरसोवेला जांणी मूलगे सिंहासनवैठोतितरे राजपुरुषे देखि कह्युं अरे सिंहासननेविषे पहिलो भिख्या चर वैठो तें ऊठाडीवो जो आसण मांड्यो तेतले चाणक्यें आवी तिण आसन विषे पाणीपात्र मूंक्यो अत्रमें पानीयपात्रं स्थास्यति ते पिण आणीवीजो मांड्यो तिहां अत्रमे स्थास्यतिइ मकहते दंड

मूंक्यो एतले राजपदवीनीवेदवीनीवेला तिणे आत्मायति करी तेतले राजपुरुषे ब्राह्मण अवध्य जाणी गल हथी देइवाहिरि काव्यो पछे एक ग्राम का पडोनें वेसेगयो तिहां ग्रहस्थनी पुत्री गुर्विणीछे तेहने चन्द्रमापीवानो डोहलो ऊपनोछे ते जाणी ऊपायकरी तेदो हलो पूरे इम जाण्यो ए उत्तम हुस्ये तेहने पिण कह्युं ए पुत्र तुम्हने भलांनो कारण नथी एहवो भय उपाय तिणमाग्योपइले दीधो कालें मोटो हुओ जांणी लेगयो केतलें कालें घणो धन ऊपार्जीएके गांमे गया तिहांडोकरीयें बालकने खीर पुरसी बालके हाथखीर मांहि घाल्यो हाथबल्यो रोइवालागो तिवारे डोकरी कहे तुं पिण चाणक्यनीपरि मूर्खदीसेछे चाणीक्य सुणी पूछे किम चाणक्य पठित मूर्ख जे देश नगर साध्यां विना पाडलीपुर जासी एहवी चाणके साची जांणी तिहां थी घणदल लेई देश गामादि साधी पाडलीपुरनो राज्य लीधो नंदऊथापी चंद्रगुप्त राजा हुवो आपणपेतिण राजाने सर्व मुन्द्रा व्यापारी थयो एकदा भंड़ार धन खूटो जांणी बुद्धिइ करी एक मोटी झालिरि बांधी पासें मदिरानो घडो मूंक्यो लोकने कहेहुं पिणपी बुंकुं राजा पीवेछे तुमें कांई न पीवो इम कही पाई पोते कहे अरे लोको मासम कुण द्रव्यनो धणी होसी माहरे तो एक राज्य मुन्द्रा जनेऊं मंडल अनेदंसु वणनो कुंडी एहवो काहिनाचे झालिरिपासें पुरुषछे तेहने कहवे झालरि वजावीते वजावे एहवो सांभली एक मदमातो एक व्यवहारीयोबोल्यो अरे लोको कोइ हस्ती नित्य बेहजार गाऊं चाले तेहनी पद २ लख २ सोनईयां मूंकतो जाउं तोही हाथी थाके पिण माहरो द्रव्य नथी कें वजारि झालरि एवात मुंहतालिखिता जावे वली एक व्यवहारीयो बोल्यो माहरे गाय एतलीछे जेहनो मांखण तावीनांखूंतो गंगा जमुनाना प्रवाहरोको राखुं तेभणीव जाडो झालरि इम लक्षकोडि द्रव्यव्यवहारी याने पासिलीधो ते पिण खूटोजाणीवली धन उपार्जिवानेका जे देवता आराध्यो देवताइं अजेय पासादीधा तेहथी कोइ जीपीसके नही एहवो ऊपाय करीने सुवर्णमय थाल दीनारे भरी आगे मूंकि लोकने इम कह्युं तुम्हारो

दाव पडे तोदीनारे भख्यो थाल तुम्हने आपुंजे अम्हारो दाव पडेंतो एकदीनार लेउं इणें प्रकारे करि घणालोकरमिषा आवे परं तेहने कोईजो पीन सके दावतिणे जनोपडे तो आगलो किमजीपे इम करी टकानी कोडि उपार्जी पिण किणही धन पाछो वालो न सख्यो एकें कठीयारे पिण दीना रहारी आजन्मसु महनत करी दीनार २ करी थी ते कठीयाराने वली दुर्लभछे कदाचिकठीयाराने वली दीनार मिले तिमए मनुष्यनो भवजण दुर्लभ लही हारव्यो बले लहतां दोहिलो कदाचितेहनो दाव वले परं मनुष्यनो भवहारव्यो दोहिलो लाहे एवीजो दृष्टांत जाणवो अथ तृतीयधान्य दृष्टान्त जिम कोइ देवता जम्बूद्वीप मांहि जेतला धान्यनी जातिछे सालि गोधूम जववरटीकंगूमोठ चिणा चऊला कुलथ उडद मसूर वालोलति उडी अलसीमेथी तुंयरि प्रमुख अनेक तेतला धान्य सर्व एकठा करी पुंज करे मेरुपर्वत थकी उचा पिहुला ढिगला थावेते सरय एकठा करि ढिग करीनें तेहमांहि एक पायली प्रमाणखस २ नादांणा घाली घणुं वलद एकठा करीनें गाडावे तिम करें जिम एक धान्य जातिनो वीजो कण नदीसे पछेकोइएकडो करी गरढी जराजीर्ण असी वर्षनो दुर्वल क्लांत भुखमांहि एकदांत नथी दीसतो न मीनें वेवडी वलीछे एहवो खो तिहांविसाडीहाथ तेहने जूनो सूंपडो भागो आपी इम कहे डोकरीए धान्यमांहि एक पाइलीख स २ नादांणा मिलग्राछेते सोही २ वीणीकण काढी २नें एपाइ लिभरी तेडोकरी खो तेख सखसना कणकाढीपा इलीभरीसके तिवारे ग्रिथ कहे भगवम् एदृष्टांत गाढो दुष्कर दीसेछे एकदांणो खसखसनो जेतलें लहे तेतले तेहनो आउखो पूरो हुवे तेपाइली किम भराइ तिवारे गुरु कहे ए दृष्टान्त मनुष्य जन्म जपरिछे तिम पाइ लीख खसने कणे भरीनें तेहवो मनुष्य जन्म उत्तम गुणे करी भख्यो छे जिम ते पाइली भरतां दोहिली छे अथवा कदाचि भरे परं मनुष्यनो जन्महारव्यो वलतो लहतां गाढो दोहिलो ए तीजो दृष्टांत जाणिवो ।३। हिवे चोथो जूवानो दृष्टांत कहे छे किणहीक नगरनो राजा राज्य पाले तेहनो घणी अंत

पुरी घणा पुत्र जाणी ते वडो पुत्रराज्य भोग थो जाणी राजाइ युवराज पदे स्थाप्यो राज सूत्र चलावे इम करतां घणो काल वउल्यो एकदा रात्रिने समे सुतां एहवो अध्यवसाय वड़ा पुत्रना मनमांहि जपनो अहो माहरा भाइ घणा राजा अजीत जाणीये केतलो राज्य पालिस्ये कालांतरि कुणिस्यु हुस्ये स्यु जाणोइ राज्य सुभने किं बाहुस्ये नही तिण कारण हिवडां छती समर्थाई राजा विणासी राज्य लुंटो तो रूडो इसो विचारी जाणी प्रभाति अभ्यंतर रसभाना मित्र तेडि आलोचो आपणपेराजा विनासो राज्य लीजे तो तुम्हारो हमारो मनोरथ पुंहचे एहवे कह्यु हुंते किणही कहां कहु किणही मा कह्यु कोइ मध्यस्थ रह्य, परं घणे काने वात पडी प्रच्छन्न किम थावे यत: षट्कर्णो भिद्यते मन्त्रश्चतु:कर्णो न भिद्यते द्विकर्णो स्यापि मन्त्रस्य ब्रह्माप्यन्तं न गच्छति १ तथा कोइ राजानो पुत्रनो खल हुंतो तिणे जइ राजाने कह्यो स्वामी तुम्हारो वडो पुत्र तुम्हाने विणसवा वांछे छे इम जाणी सावधान रहिज्यो तिवारि राजाइं मनमांहि चिंतव्यो हुं पुत्र उपरि पाडूवो न चिंतवुं छोरूकुछोरू होये परं मावीत्र कुमावीत्र न हुवे पिण आपणिनो उपाय करोइं इसो चिंतवी एक न विनसभामंडावो तिणे सभाइं एकसो अठोत्तर स्तंभ कराव्या एकैके स्तंभि अठोत्तरसोर हांसि करावी सभा पूरी राजा बैठो पुत्र जेतला हुंता तेतलाइं तेडावि तिहां बेसाड्या तेह आगलि इम कह्यो माता पिता ने छोरू सर्वएक सरीखा किसी वामणी आंखि किसी जीमणी तेह भणी हुं राज तेहने आपिस्यु जो सुभने जूये रमतां पासाना दाव पडतां लगतां एकसो अठोत्तर दाव पडे एतले एकस्तंभनी अठोत्तर सो हांसि जोतीने इम बीजो स्तंभ अष्टोत्तर सय दाव पडे तो जीतो इम तीजोचो थो एवं अठोत्तर सो स्तंभ जीता ते पुत्रने राज्यदेशीपर जे एक सो अठोत्तरस्तंभ जीता अठोत्तर सो मा स्तंभनी एक सो सात हांसी जितो एक जीपिवी थाके अने तेहनो वादन पड्यो तो वखी धुर थकी दामि मांडिवा इणे परे ते राज्य हाथो वल तो हाथ नावे इग्यार हजार छसे चौसठ दाव एकठा किम पडे एगाढी दोहीला श्रीगुरु कहे कदाचितेकिणही देवानुभावे राजाने

जोती राज्य ले परं राज्य सरीखो मनुष्य जन्म हाराव्यो प्रमादवसते वलतो लहतां दुर्लभ जाणिवो इति चौथो दृष्टांत ।४। हिवे पांचमो रत्ननो दृष्टांत कहे छे जिम किणहीक नगरि को एक व्यवहारियो धनवान वसतो तेहने एक रतन टालि वीजा कोणही कि राणा नो व्यापार नथी इम करते घणा रत्न एकठा करो एकडावडो भरो जोहां आपणे पैठो सुवे छे तिहां पलंगकना पाया नीचलो भूमि गत निधान करी मूकी छे तिवारे रत्न सघ लाई बहु मूला छे पिण कोणहीक पुत्र कलत्र आगलि कहे नहीं जे कोई तेहने जोइये ते सहु वस्त्र आभरण गंधमालादिक आपे पिण विश्वास किणही नो न करे इम जाणे जे हुं मननोभेद कहिस्युं तो ए डिकरा सर्व रत्न आघा पाछा करी खरच ले नगर मांहि चोहटे सभाइ जिहा२ लोक मिल्ये तिहां२ श्रेष्ठने तथा पुत्रने कहे अहो तुम्हारा धननो स्यो फल कांई व्यापार न करे कोई जाणे नहीं सर्पनी मणि सरीखो तुम्हारी सम्पदा छे कोई वाणी उतर नहीं कोइ साथ चलावो नहीं किणा व्यवहारी नही तो तुम स्याव्यवहारीयाजि म२ लोक कहे तिम२ तेहना पुत्र चारि छे ते मन मांहि खोजे अम्हे किसुं करुं अम्हने पिता धन देखाडे नहीं जे देखाडे तो अम्हे पिण व्यापार करुं देशांतरजाउं वाणिज चलावुं अम्हने सहुको जाणे मांडवीया जाणे राजा लगि प्रसिद्ध थाऊं परं किम करुं अम्हने धन न देखाड़े इम चिंतवतां केतलो एक काल वउलग्यो तेतले किणहीक नगर थी सगानोकागल आव्यो तिण मांहि एहवो लिख्यो अम्हारे उच्छव छे जे तुम्हे आपण डीले नाव्यातो अम्हे तुम्हारे सगा नहीं तुम्हे अम्हारे सगा नथी एहवो आकरोवचन प्रमाण जाणि सेठ विमासीवा लागोहिवे किम कीजे एक दिसवाघ्र एक दिशि नदी किहां जाये ते सगानो नगरवेगलोजो जईये तोघणा दिवसलागे जेन जाइयेतो सगानो स्नेह तुटे सगपिण कि मतो डिये यत: नागडानव खंडेइ सगपणस धिनतोडिये भुंइ उपर भमते हि मिलिये जइ मरीये नही १ इसो जाणी ते दिग्गजावानो एकांत निश्चय कीधो तिहां चालिवा भणी सामग्री करीवा लागो तिवारे पुत्रे चिंतव्यो

ए अवसर के पिताने अम्हारो लघु भ्राता घणो वल्लभ के ते आगलि धननो मर्म कहिस्ये इम जाण लघु भाई तेंडी सीखव्यो तुं पिता कन्हे धन पूछि जे लघु डे भाई ते वचन तहत करी जिवारे श्रेष्ठ चाल्यो तिवारे सहुवोलाविवा लागा केतली एक भूमिका थी सहु पाछा चाल्या लघुपुत्रने कह्यो तुं पिण पाछो वलि तिणे अवसरि लघु पुत्रने कह्यो तात हुं तुम्ह समीपि शिख पूछी वलि स्युं सेठि एकांत थई कह्या दीकरा शीख पूछी पुत्र विनये करीने पूछ्यो तात सांभलो अम्हारी वात तुम्हे चाल्या देशांतरे ते देश इहां थी के घण आंतरि तुम्हने कालघणो लाग स्ये तेतले न जाणीये किणही नो केहो भाग्य जागिस्ये धन तपस्वी इं साधनो भंडन गृहस्थनो मंडन एकहे के सासू सास तेहनो किसो वे सासइ सो जाणी पिताइं पुत्र लघु उपरि स्नेह आणी ते रत्न जिण ठांम हुंता ते ठामही कहीइं पुत्र पाछो वली श्रेष्ठि आगलि सिधाया चारे भाई घरे आव्या लघु इ भांई ये पूछ्यो हुतो भाई चिहुंने धन देखाड्यो स इ मनमांहि हर्षि थया इणे अव सर देश देशथी टांडा आव्या एकेके तांडे पोठीयाना लाखा किराणा देश२ ना घणा आव्या नगरने परसरि जतखा व्यवहारिया घणा वस्तु लेवा गया नायक इम कहे अम्हे रत्न साटे वस्तु देस्यो एवडा रत्न घणा कुण आपे तिवारे ते श्रेष्ठिने पुत्रे चिंतव्यो ए साटो अम्हे करी स्युं इम जाणि तिहां जई साटो कीधो रत्न दीधा वस्तु लीधी विणजा राजे आव्या हुंता ते रत्न लेई आप२णे ठामे गया तिवारे पछी केतलेक काले श्रेष्ठि आव्यो नगरने परसरे आवते अनेक ठांम२ना पुंज दीठा तेणे ऊपरि आपणो अने दीकरानो नाम दीठो देखी ने चिंतव्यो अम्हारे आज लगी एहवा भारी व्यापार नथी जाण्या सरीखे नामे घणा हुवे के कोई अनेरो हुस्ये इम चिंतवतो नगर मांहि आव्यो ते तले कोई सगो मिल्यो तिणे हसीने इम कह्यो श्रेष्ठि ताहरे पुत्र तुम्हारो नाम प्रगट कर्यो वलतो श्रेष्ठ पूछ्यो ते किम तिवारे तेणे कह्यो तुम्हारो संचो धन विद्रव्यो घणो वस्तु उतरी आज नगरमांहि बीजो व्यापारकोइ नथी इसो सांभली श्रेष्ठि घरे आव्योघरने द्वार घणा लोक मिल्या दीठा वांणि यानापुचाने

वसुं सांभलीर आवे के श्रेष्ठिने देखि दीकरा प्रमुखसा मुहा आवी मिल्या आगत स्वागत पूछी घरमांहि आव्यो दीकरा पूछ्या ए वडो व्यापार तुम्हे किहां थी मांड्यो तिवारे पुत्रे कह्योतो ते रत्न वदले एतलाकिराणा लीधा के अम्हे जाण कुं घणोला भ हुस्ये तिवारे श्रेष्ठि कह्युं ते रत्ननी डावडी मुझने देखाडो जेतले डावडी दीठी ते तले मुर्छागत आवी पड्यो जीवने धन उपरि एहवो मोहके इणे अवसरे शीतलोपचार कीधां चेतना वाहुडी श्रेष्ठि बेठो थयो ए डावडो माहरो तेणेज रत्ने करी भरो तिवारे दीकरा तेडा वडो भरीन सकोइ किहां थी भरे जे विण जारा न जांणोइ किहां ना तेहना नाम पुण न जाणोई जिहां गयाते पुण ठाम न जाणोई तिहां गया ते पुण ठाम न जाणोइ एहवोदृष्टांत गाढोदोहिलो तिवारे श्रीगुरु कहे कदाचि तेडा वडो रत्ने भराई परं जे मनुष्य भव लही प्रमादवसे हारवोई ते लहतां गाढोदोहिलो एतले पांचमो दृष्टांत थयो ।५। हिवे छट्ठो स्वप्ननो दृष्टांत कहे छे एक नगरे मूल देवइसे नामे राजकुमार हुंतो ते वाल पणे भणाव्यो वहुतरि कलानो जाणहुवो अनुक्रमे योवन वय पोहतो कर्मने वसे जूवानो व्यसन तेने उपनो तिण विसनने प्रमाण लोक माहि सकलङ्क हुओ जे भणी कह्यो नह घटा कर पंडुरा सजण दुज्जण इय सूना देवल सेवीये तुज्झपसाये जूव २ इण कारणे जिहां जिहां जाई तिहां विश्वास कोइ न करे तिवारे मूल देवे इसो चिंतव्यो मुझने इहां रहतां शोभा नहीं यत: माणिपणिट्ठप्पजे विण सणतो देस मावईज माहुज्जण करपल्लवे दंसिज्जंत भमिज्ज ।१। इसो विमासी देशांतर भणी नीकल्यो यत: दीसे विवहन्तरियं जाणिजई सयण दुज्ज णविशेषो अप्पाणंच कहिनजे हिंड जे तेण पुहवीए२ देशांतरे भमतां उजेणि नगरी आव्यो तिहां कलावंत देवदत्ता वेश्याने आपणो गुण देखाडो रंजवो मांही माहि राग जपनो तिहां रहिवा लागो अने एक गणिकावीजी तेहना घरनी गरढी अक्राते मनमांहि घणु दूहवाइं इणे अवसरे ते गणिकाने घरि अचलइसे नामे व्यहारीयो आवे के तेहने जे जोइये आदि कपूर अंतर लवण ते व्यवहारीयो आपे तेह आगलि

बीजी अक्काहती तेणे कह्यो अहो अचल जेणे गुफा केसरि वस्यो करिकुल केरो काल आलसियाल तिहां करे सिंह नही हते स्याल ॥१॥ इण कारण जिहां तुं आवे तिहां दरिद्री एक मूलदेव आवे तेसाथे सहित रमे खेले ए ताहरो समर्थ पणो केहो अम्हे देवदत्ता वारी पर गुण गहलीछती मानाइ नही इसो सांभली अचल व्यवहारियो मनमांहि रीसावि एकदा देवदत्ताने घरि आवी केतलो एकवार रहो जाते इश्यो कह्यो हुं गांमांतरे सिधावी आवुं हुं दिन पांच सात लागि स्ये इसो कही अचल नीकल्यो ते तले मूलदेव तेहने घरि आव्यो निश्चंत पणे शास्त्रनी गोष्ठि विनोद करिवा लागोदेवदत्ताइं पिण कह्यो अचल व्यवहारी यो गामन्तर सिधाव्यो छे इसो जाणि निर्भय छती तेहने घरे रात्रि ने समे रह्यो जेतले प्रहर एक रात्रि बउली ते तले केत लाइक पुरुष सहित द्वारे आव्यो एहवो कह्यो कि वाडि उघाडो इम सांभली देवदत्ता ते मूल देवने कह्यो तुम्ह ढोलीया हेठली केतली कवेला रहो जेतले व्यवहारी यो इहां आवी जाइ पछे नीकल ज्यो इम कही हुते पल्यंक नीचली लुकी रह्यु, एहवो अवसर उलख्यो यत: तम एव हि जानाति समयं ना परो जन: दीपश्चन्द्रये जावे तममाश्रित्य तिष्ठति १ तेतले अचल मांहि आव्यो वली अक्काइं भेद सर्व जणाव्यो ते जाणी पलाङ्ग उपरि आवि बैठो देवदत्ताते आगली उभी रही तेतले व्यवहारीये कह्यु, अम्हे गांम भणी चालया हुंता परं शकुन एहवो थयोतिण पाछा वलया हिवे ते शकुननो उपद्रव उता रिवा भणी कांइ उपाय कोधो जोइये तिवारे देवदत्ताइं कह्यु, स्वामी उपाय जाणो ते करो तिवारे श्रेष्ठि कह्यो एकहांडिउन्हो पाणि करो स्नान कोजस्ये तत्काल ते करी आण्यो तिवारे तेणे कह्यो पलाङ्कउपरि वैशी स्नान कीज स्ये स्वामी ए पलांक कांविणासो श्रेष्ठि कह्यो पलाङ्क घणा करावी देस्यु इम कही तिहांज बैठो हांडी माथे घालवामांडी तेथिपाणी मूल देव उपरि पडिवालागो पछे कलतोर पाणी पलाङ्क उपरि रेडवा लागो ते जिमर मूल देवने शरीर लागे तिमर आवी पाछो था तो जाणी श्रेष्ठि कह्यो अरे पलाङ्क हेठलि स्यू छे कूतरो अथवा बीजो कोइ तेतले नीचली जो

वतां मूलदेव देखी पुरुषां कन्हे सरडावो कढाव्यो यष्टिमुष्टिप्रहार घणा कीधा परं साहसपणो मूक्यो नहीं एहवो देखी इम जाणो कोई उत्तम वंसनो पुरुष उपनो छे इग्यो विमासी श्रेष्ठि मुदावी तेह प्रते कह्युं जिमहुं तुनेमुकुं तिम तुं पिण मुझने मूंकी जे एहवोवचन सांभली तिहां थी नीकलयो एहवो मान ग्लान जिहां थावे तिहां किम रहिये इम विमासी देशांतर भणी निकलयो कन्हे संबल पुण नथी तथापि चालयो जातां २ आगलि अटवी आवी ते मांहि पइठो एक ब्राह्मण संघाते मिलयो ते साथे जातां वे पोहर हुया तेतले एक तलाव आव्यो तेहनी पालिवेठा ब्राह्मण आपका अकेला आहार कीधो परं मूल देवने कांई आप्यो नथी तिवारे तिणि चिंतव्यो ए विहाणे मुझने देखी इम करी पाणी पीने आघाचाल्या बीजे दीवसे पिण तिमज ब्राह्मण मूलदेवने तिणि लंघन थया चोथे दिवसे अटवीइं प्रांति आव्या तिण अवसरि ब्राह्मण कह्युं इहां थकी हुं अनेरे मार्ग जास्यु तिवारे मूलदेवे कह्युं ताहरो स्यूं नाम ब्राह्मण कह्युं माहरा वेनाम छे माता पिता नो दीधुं निर्घृण शर्म तिवारे तेहने कह्युं जे मूल देव मोटो हुओ सांभले तिवारे तुं वहिलो आवो जे यतः जे गुण कीधे करे किसो निहोरो तास अवगुण कीधे गुण करे हुं वलहारी जास १ इण कारण मूलदेव उत्तम पुरुषने अवगुणी नो पुण गुण ले इम कह्यो मुझ थकी जेहवो उपगार थासी ते करिस्युं इम कही आप पण वे ना तट नगरभणी पंथ पूछीने चालेया विचालि एक गामी देखि मांहि पइठो तिहां सघले घरे भम्यो परं थोडा उडदनावा कुला लहीं गामथी पाछो वली तलाव भणी आवतां गांमसमुख आवतो मासखमणने पारणे ऋषीश्वर मीलयो ते साक्षात् धर्म मूर्त्ति विख्यात कीर्त्ति मलि मलिन गात्र पात्रदेखिही जहरखी तीण प्रदक्षिणा देईवांद्या इसो मनमांहि चिंतवा लागो ए महांत ऋषिश्वरएगामगाहि आहार न पांमे तेमणी लोक सत्व रही त अदाताछे तिणकारण हुंवली आगलेरे गाम आहारलेस्युं आजजेमे उडद लाधाछे ते ऋषीश्वरने आपस्युं इम चिंतवी कहिवा लागो ऋषीश्वर मुझ कन्हे उडदनावा कुलाछे

ते तुम्हे लगी तिवारे ऋषिश्वर सूझतो जांणी आहारलीधो तेदेइने अत्यंत उल्लास पांम्यो वारंवार साधु पाखती प्रदक्षिणा देतो एहवो वेद मुखे भणेंछे ते केहा धन्नाणं खुनराणं कुम्मा साहुन्ति साहु पारणए वार २ एपदाकहतो जाणी सासन देवता आकाशमंडल आवी बोली अहो मूलदेव आगलो विहुंपदे जे मांगस्यें ते आपस्यूं एहवा कह्या अनंतर मूलदेव कह्यो माहरे सर्वपहुतो जे एहवा ऋषिश्वरनो दर्शन थयों तिवारे कह्यो देवता नो दर्शन निःफल न थावे यतः अमोघा वासरे विद्युदमोघं निशिगर्जितं अमोघं च मुनि वाक्यं मनोघं देवदर्शन इमताहरे पाचदांन संतुष्ट थइ तिवारे मूलदेवकह्युं गणियंच देवदत्तंरज्ज सहस्संचहत्थीणं१ एहवो वचन शासण देवताइं प्रमाण करी आपणे ठांमि पहुंतो तिहांथी मूलदेव आगो चालगो विचाले आहार करीने संध्याकालि वेनातटनगरने परिसरि एक धर्मशालाके तिहां आवी रात्रिवाशो रह्योतिहां घणा पंथी आवी२ एकठा हुवा पाछलो केतलो एक रात्र छतो मूलदेवचंद्रमा सुखमांहि प्रवेश करतो दीठो देखीने जाग्योतेतले तिहां एक बीजो कापडी सूतो पिण चन्द्रमानो स्वप्नो दीठो देखिने जाग्यो अत्यंत गाढि खरिंबीजा कापडीयां कम्हेजइ पुछो वालागो अहो कहो एहनो स्युंफल थास्यें तिवारे एक कापडीयो बोलगो अरे तुं एतलानि निद्रामभांजो विहाणामाहि एकमोटो रोटो घृत गुड सहित लहिस्यें ते मूर्ख एतलेज हर्षित हुओ अरे मेरुंडो स्वप्न दीठो जे हनो एहवो फल थास्यें इग्यो सांभलि मूलदेव चिंतव्यो अहो वापडे भोलपणें कहीने फलनोगम्यो एहवो मूर्खपणोहुं नही करूं इम चिंतवी तो जागतो जरह्यु प्रभाति एकवाडी तिहां घणा फल फूल देखि मालीने सहाज्य देईने रंजव्यो जिवारे मूल देवजावा लागोते तिवारे मालीये घणा फूल अपूर्व फल आप्या तेलेई नगर मांहिं स्वप्न पाठकनो घर पूछतो एकनेसं केते आव्यो तिहां द्वारि घणाचट भट सं परिवखो तेहने भणावतो बैठा देखीने नमस्कार करि आगलि फल फूल ढोई अवसर जाणी पूछ्यो स्वप्नफल तिवारे ब्राह्मण सांभली मूल देवप्रते बोल्यो भोजन अनंतर कहिस्ये मूलदेवि कह्युं जिवारे

तुम्हे आदेस देयो तिवारे सांभलीस्ये इम कही उठतो घणे आग्रहे भोजन भणी राख्यो भक्तिपूर्वक जीमाडी सभामंडपे बेसारी कह्यो जे माहरी कन्या परणें तो एहने फल कहुं एहवो सांभली मूलदेव चिंतवा लागो अहो भाग्यनो उदयठांमजोवतांसगपिण मिलयो इणेंकारण हर्षपाम्यो ब्राह्मण तिणे ज दिवस परणावीने स्वप्न फलएहवो कह्यो आज थकी सातमे दीवसएगांमनो राजा था इसि ए वचन तहति करी मांन्यो सुखे तिहां रहितां सातमे दीवसते नगरनो राजा विणठो परं तेहने पुत्र कोई नथी तेभणी राज्यना प्रवर्तिक मिलया हाथी घोड शृंगारी पउंतार असवार पाखे मोकलया ते तिहांथकी देवताने अनुभावि नगरमांहि थई बाहीर नीकलया क्रीडा हेते मूल देववाडी मांहि आवी चंपाना वृक्षनीचलिछा याइं आवीकल सढा लिगजेंद्रें सूंडादंडसुं उपाडी कुंभस्थले बेसाण्यो छत्र आपणि विकास पांम्यो चमर चलवाला गाइयहे खारवकीधो गाजते वाजते अनेकहुंदसुपरि वस्यो नगरमांहि पईठो वीरसेन राजाइं सोनांम दीधो राजाभिषे कह्यो राजाधिराजा राज्य पालिवालागो तेहने प्रतापे करी सीमाडा राजा आपण आवी २ मिलया चिहुदिशि प्रसिद्ध थयो उजेणिना राजा सहित प्रतीमांडी देवदत्ता अत्यंत सरम जांणी तिवारें तिहां तेडावी पटरांणी थापी तिहां अचल व्यवहारीयो देशांतरे भ्रमणकरतो तिहां आव्यो साथ नगरने परसरि उतारि भेटलेई राजाने मिलवा आव्यो राजा इंते ओलख्यो परंतेणे राजा ओलख्यो नही राजाइं मान सनमान देई अर्द्धदाणकरी मुक्यो अनेतेसाथे दांण करिवामाडवीया मोकलया तेहने वसु देखाडी तिण व्यवहारीइं लोभनेवसे गाठडि गर्भित इंति तेन कही दाण चोरी पकड़ी मांडवीए एक गांठि उखेली जोइ मांही अनेरी २ बहु मूलय वसुनी जाणी चोरनीं परे बाइवांधी तोडीदीन मुख राजा आगलि आंणी उभो राख्यो राजाइं कह्यो वाणीया लोभथी बूडे अर्द्धदाणमूंक्यो तो पिण चोरीन छांडे हिवे राजानी आंण भांगीतेनो दंड तुम्हने आव्यो तिवारे अचल गाढो वीहवा लागो थरहर धूज्योछे जाणेछें धन गयानी थोडी

वात परंजीवितव्यनो संदेह थयो एहवो देखी राजा बंधन थी छुडाव्यो पहिराव्यो वस्त्र तिवारे देवदत्ताइं कह्युं अचल मूल देव राजा आपणी वाचा थको उरण थयोछे तिवारेना बोल तुम्हे संभारो देवदत्ता नाधरसांहि तुम्हे इम कह्युं जिमइं तुम्हने मूंकुंछुं तिम तुंमुझने मूकीजेए प्रस्ताव जांणिज्यो तेइं देवदत्ताएमूलदेवइं इम सांभली पगे लागी खमाव्यो राजाइं सदांण मूंकी विसर्ज्यो ते कुशलि आपणे घरे गयो ते ब्राह्मण निहुण धर्म मूल देवराजा हुओ सांभली तिहां आविने मिलो तेहने एक गांम देइ अहट्ट सेवक करी मोंकलो इम प्रताप दिनकर सरीखो दीपतो राजा तिणकापडोइं सांभली पछीताव्यो मेंचंद्रमारो स्वप्नरोटलामांहि आलिनो गम्यो मूल देवने इण परिफलो जे वलीहिवे चंद्रमारो स्वप्न देखुं मूल देवनीपरि सफल करुं इसो जांणि रात्रि चिंतवी२ सूये वायरो आहारलेइ परं स्वप्ने चंद्रमाकि मदेखे ए दृष्टांत दोहिलो तिवारे गुरु कहे कदा चिएचंद्रमानो स्वप्न हारव्यो वली लहे परं मनुष्यजन्म आलिनो गम्यो प्रमादवसे लहतां दुर्लभछे एतलेछ दृष्टांत थया ६ हिवे ७मो चक्रनो दृष्टांत कहेछे इन्द्रपुर नगरमें इन्द्रराजा तेहने २२ वेटा तेहवे राजाइ मन्त्रीनी पुत्री परणी तेहने पुत्र हुओ तेहनो सुरेन्द्र दत्त नाम दीधो एकदा कोइ वचन छलि राजाइ मन्त्रीनो वेटी छोडी पोहर रहे मन्त्रीस्वरे आपणी वेटीनो वेटो भणायो सास्त्रकलाइ पारंगामी थयो तेहवे मथुरा नगरीये राजा जित शत्रु तेहनीवेटीनीहुत्तिकन्या तेइम कहे जे कोई राजा राधावेध साधे तिको परणं ते तिहां जितशत्रु राजाइ राधावेधमंडाव्यो इम एक मंडप मंडायो मोटो तिहां एक मोटो स्तंभ रोपीते स्तंभने मस्तकें एक काष्टनी पूतली मांडीनें तेहने तिखे आठ चक्र थार चक्र सृष्टि फिरतां थार चक्र संहारि फिरता एहवे मिलियंत्रनो उपाय करी माचारख्यांअने तिहां देस २ ना राजकुमार तेडाव्या तिवारे इन्द्रपुरनो राजा आपणा २२ वेटा सहित आव्यो मन्त्री पिण वेटीनो बेटो संघाते आंण्यो सर्व राजा राधावेध साधे पिणकोण हीथीन सधाइं तिवारे मन्त्री कह्यो स्वामी तुम्हारो

पुत्र माहरि पुत्रीइं अणो ते साधसेते राजाइं ते मान्यो तेणें कुमरे तत्काल राधावेधने स्तभजई हेठि मोटी कडा हिचटावी तिहां तेलजकलतो भमरावर्त भमतो करी ते तिहां ऊभो रहीने तेलमाहि प्रति विंब आठचक्र स्तंभ पूतलीनी रती दृष्टि उपहरी मुष्टि धनुखवाण चढावी आठचक्र विचाले करीने काष्ठनी पूतलीनो वामो नेत्र तेहनीकी कीवांधी तेनिसति कन्या परणी राजा प्रधान जपरि राजी इवो जिम सूरेंद्र दत्त कुमार एक वार राधावेधसाध्यो परंवी जीवारे न साधे एहवो एटष्टांत जाणी वाह्य देखाड्यो हिवे अंतरंग कहेछे जिम ए मंडपति मए संसार जिम स्तंभ उपरि काष्ठनी पूतली तिम मनुष्य जन्म विषे तत्व बुद्धि जें आठचक्रते आठ कर्म जे सृष्टि संहारते शुभा शुभ जांणवा जेहे ठिकल२ तोतेलते कषायादिक प्रमाद ते मांहि वर्ततो निरती दृष्टी जपहरी मुष्टीते शुभध्यांन तेणें करी आठकर्मनें विवरे थयेहुंते मनुष्य जन्मने विषे तत्व बुद्धि पामेते पूतलीनीकी कीवे धेएपुण देाहिलेा एकवार कदाचिलही आ लिहारवेतेा वी जीवारलहतां दुर्लभछे एसातमेा दृष्टांत थयेा ५ हिवे आठमेा कूर्मनेा दृष्टांत कहेछे जिम कोई एक मेाटेा द्रह अगाधजल पूरि घणे विस्तारछे तेह जपरि आठ सेवा लना पुड वस्याछे तेह मांहि अनेक जलचर जीव मच्छ कच्छप पाटी नक्र चक्र गाहक सुसमार प्रमुख जीवना घणा कुल वसेछे तिहांते द्रहने पासे एक वीलनो हुवछे तेहने विषे अनेक फल परिपक्कछे तेमाहिलेाएक फल टुटीने द्रह मांहि पड्यो आठसेवालना पुड भेदाणा मेाटेाछिद्र थयेा तेतले एक काछिवो गरढो कर्मने योगे भमतो२ तिण ठिकाणें आव्यो तिहां अदृष्टपूर्वक छिद्र दीठो देखिनेइसोचिंतवीवा लागेा एस्युंदीसेछे आज लगए दीसतेा नही इम जांणि तिहां मूखकाढी जोइ वालागेा इणें अवसर आसेाजी पूर्णमानी रात्रिछे तिहां सेालेकला संपूर्ण चन्द्रमा ग्रहगण नक्षत्र ताराएमंडित निर्मलेा अमृतश्रावी नयनानन्द कारी जगत्जन तापहारी एहवेा दीठो देखिनें मनहांहि अत्यन्त आश्चर्य पूरि थयेा चिन्तविवा लागेा मेाठेा जे मेाठो जे पांचे दीठो इण कारण

एहवो कौतुक आपणा कुटंब सघलाने देखाडु तो रुडो एहवो चिंतवी द्रहमांहि जई सकल परिवार प्रते कह्यो अरे आवोज़ि तुम्हने अदृष्ट पूर्वक एक आश्चर्य देखाडुं एहवो सांभली काछिवानिकोड चालि द्रह माहि अत्यंत कोलाहल करी क्षोभ जपनो तेतले से वाल उपरि वह्यो छिद्रमुद्राणो काछिवो उरहो परहो भम्यो परं ते छिद्र नलहे जोई२ थाको विलखो थयो परं ते वले बीजो काछिवो बोलो तुमे भूला कहो तुम्हने चित्त भ्रम थयो कोई कहे सतरोया वहतरोया एहवाज हुवे एहवा कुटंबना वचन सांभलो चित्तने विषे पश्चात्ताप करतो विचारे हुं साचो छतो एणे कूडो कीधो हिवे कोइ ते उपाय के जिण ए पश्चात्ताप मिटे जेबलि एहवो आश्चर्य देखुं अने एहने एह देखाडु तो साची थाउं एहवो जाणि वारंवार तिहां आवि जोवे परं किहां थी देखे एह बाह्यदृष्टांत दुर्लभ कह्यो हिवे मनुष्य भव उपरि देखाडीयेके जिमए द्रह तिमएसंसार जिम पांणि तिम जन्म मरण जिम आठ पुडो सेवाल तिम आठ कर्म जिमका छवो तिम ए संसारी जीव जिम हत्त तिम श्रीगुरु जिम फल तिम गुरुना वचन जे छिद्र ते कर्म विवर तेण जिम चंद्र प्रदर्शन जिम सकल सामग्री सहित मनुष्य जन्मनो लहिवो जिम तेणे काछविहाथी वलवे दुर्लभ कीधो कदाचि वली ते पामे परं मनुष्य जनम प्रमादे हाथो गाठो दुर्लभ के ए सहु मिली ८ दृष्टांत थया हिवे नवमो दृष्टांन्त झूसरनो कहे के झूसरने समिल दृष्टांत ते किम लोक मांहि असंख्या तस समुद्र के ते माहि सर्व थी मोटो स्वयंभू रमण समुद्र के कांई एक झूसर थको समिल जूई करी पूर्व समुद्र मांहि झूसर घाले पश्चिम समुद्रे समिलते समीलवली तिणजझू सरे तिणेज छिद्र आवीवेसे दोहिलो दृष्टांत ते समिल झूसर एकठा किम मिले तिवारे गुरु कहे कदाचि कल्लोलनीठेली वायुने पूर आवती२ कदाचि झसरा स्यूं समिले परं जे मनुष्यनो भवलहि प्रमाद वसे आलिनी गम्यो वली लहतां दोहिलो एतले नव दृष्टांत थया ॥८॥ हिवे १० मो परम माणुनो दृष्टांत कहोये के ते किम जिम कोई सोल जाति रत्न एकठा करी तेहनो एक मोटो स्तंभ अतिविग्यान सहित करे तेस्तंभ दशो दिशि उद्योत

न्याच्या सत्ती जातः ब्रह्मदत्तेन तयो रनाचारोज्ञातः शूलाप्रोत पिष्टमय कुर्कुट कुर्कुव्यादि सम्बन्ध फलदर्शनेन ताभ्यां स्वानाचारभीताभ्यां कन्या ब्रह्मदत्तस्य परिणायिता जतुगृहञ्च कारितं तावता धनु मन्त्रिणातयोः कपटं ज्ञातं जतुगृहात् सुरङ्गा खानिता सुरङ्गाद्वारेऽखड्यं स्थापितं सपुत्रस्य वरधनुनाम्नस्तत् स्वरूपं ज्ञापितं सुरङ्गामार्गश्च दर्शितः ब्रह्मदत्तस्य वरधनुरनुचरः ज्ञातः अन्यदा माद्य प्रेरितो ब्रह्मदत्तः कन्यासहितो जतुगृहे सुप्तः वरधनुः प्रत्यासन्न एव सुप्तः मध्यरात्रौ माता ज्वालितं गृहं उत्थितो ब्रह्मदत्तः स्वस्य वरधनुना सुरङ्गामार्गो दर्शित स्ततो निर्गत्य वरधनु मित्रेण सह ब्रह्मदत्तो अश्वद्वय मारुह्य दूरदेशेगतः अत्यन्त पथश्रमादश्वद्वयं मृतं पादचारेण मित्रेण सह ब्रह्मदत्तः पृथिव्यां भ्रमति एकदा दीर्घपृष्ठ प्रेषित सुभटं वृन्दं दृष्ट्वा वरधनुः पृथगगतः कुमारस्तु एक एव भ्रमन् केनचिद्विप्रेण दृष्टः तेन सहाट वीमुत्तीर्णः पृथग् व्रजन्तं विप्रं प्राह कुमारः भो यदा मम राज्यप्राप्तिः स्यात्तदा त्वया गन्तव्यमिति अथ कुमारो महाराजाजातः चक्रवर्त्ति पदवीं प्राप्तः तदानीं आगतः स ब्राह्मणः उपानत् ध्वज प्रयोगेण ज्ञातः

भाषा

करे जाणे सूर्यनी कोडि उगी उजवा लोकरे एहवो स्तंभ करी वली तेढाहो ते रत्न जूजूयां करि गाढा सूक्ष्म वांटी चूर्ण पर सूधो सरीखो करी तिण चूर्णे वंश नी नली भरी मेरु पर्वतनो चूलिका उपर चढ़ी फूंक सुं उडाईने ते पुद्गल सगले विखेरे किहां ईलगार मात्र पिण चूर्ण पड्यो न दीसे तेतले वले कोई कहे ए परमाणु आवी एकठा करी पंच वर्ण रत्न मेली वली तेहवोज स्तंभ करी तिवारे स्तंभ वलतो तेहवो थातां दोहिलो तिवारे गुरु कहे कदा चिति देवताने अनुभावे ते थाये परं परमाणु लगी देवतानी दृष्टी नथी तिण कारणे ए दृष्टांत दोहिलो तथापि कदाचि ए सोहिलोहे परं जे मनुष्य भव लही प्रमाद वसे आलि हारव्यो वलतो वली लहिंता दोहिलो।१०। एवं दश दृष्टांत मनुष्य जन्म उपरि कह्या एहवो जाणि मनुष्य भव आर्यक्षेत्र श्रावकनो कुलदेव गुरुनी सामग्री पामी श्रीजिन धर्म विषे प्रमाद टालिवो ए दश दृष्टांत संक्षेपे लिख्या इति दश दृष्टांत जाणवा।

चक्रवर्त्तिना उपलक्षितः कुशलं पृष्ठं प्रोक्तञ्च मनोभीष्टं मार्गय सप्राह ब्राह्मणीं पृष्ट्वा मार्गयिष्यामि गत स्तस्याः समीपं कथितवानेवं चक्रवर्त्ती मम तुष्टोस्ति किं मार्गयामि तया विसृष्टं प्रवर्द्धमानः पुरुष स्वयाणामपघातकः पूर्वोपार्जित मित्राणां दाराणामग्रवेश्मनां १ इति विसृष्योक्तं किं सन्ताप कारिणा बहुपरिग्रहेण प्रार्थय भरतक्षेत्रे प्रतिगृहं भोजनं दीनारयुगलञ्च ततो विप्र आगत्य तथैव चक्रिणं प्रार्थयामास चक्री हसित्वा उवाच भो किमनया विड़म्बनया देशग्राम भाण्डारादि प्रार्थय सतदेव प्रार्थयति नान्यत् किमपीति चक्रिणा विचारितं जो जत्ति अस्स अत्थस्स भायणं तस्स तत्तिअं होइ वुट्ठेवि देणमेहे न डुंगरे पाणियं ठाइ १ इति विचिन्त्य प्रतिपन्नं तच्चक्रिणा प्रथमदिने स्वगृहे सकुटम्बस्य तस्य भोजनं कारितं दीनार युगलञ्च दत्तं एवं स ब्राह्मणो भरतक्षेत्र सम्बन्धि समस्तगृहेषु भोजनं गृहीत्वा पुनश्चक्रि गृहे भोजनं कर्तुमायाति कदाचिद्दिव्यानुभावात् आयात्यपि परं मनुष्यावताराद्भ्रष्टः पुनर्मनुष्यावतारे ना यातुं शक्नोतीति मनुष्यत्व दुर्लभतायां चोल्लग दृष्टान्तः प्रथमः १ पाशाग दृष्टान्तो यथा गोल्लदेशे चणक ग्रामोस्ति तत्रचणक ब्राह्मणः स्यात् एकदा तस्य गृहे साधवः स्थिताः तदानीं सदंष्ट्र स्तस्य पुत्रोजातः दर्शितः साधुनां साधुभिरुक्तं सदंष्ट्रत्वेनासौ राजा भविष्यतीति पित्राविसृष्टं असौ राजा भूत्वा नरकं गमिष्यतीति भीत्वा तस्य दंष्ट्रा घर्षिता पुनस्तादृशः गुरूणां दर्शितः तैरुक्तं एकपुरुषान्त रितो राजा भविष्यति तस्य बालस्य चाणिक्य इति नामदत्तं अथासौ वर्द्धमानश्चतुर्दश विद्या स्थानानि पठितवान् कालान्तरेण परिणीतः अन्यदा चाणिक्यभार्या भ्रातृविवाहे गता तत्रान्यापि स द्रव्य पतिकास्तद्भगिन्यो बहुः समायातास्ताश्च मातृपितृ भ्रातृभिर्बहुमानिताः दृष्ट्वा उपेक्षित प्राया. खिन्ना एवमचिन्तयत् मम पत्युर्निर्धनत्वेन एते पित्रादयोपिमां नमन्यन्ते खिन्नासती पश्चादा याता चाणिक्येन तस्याः खेद स्वरूपं दृष्टं तया पितृ गृहे सर्वासांसगोनिकानां भगिनीनां मानं स्वापमानञ्चोक्तं चाणिक्यश्चिन्तयति अलियं पि जणोधण इत्तयस्स सयणत्तणं पयासेइ परमत्थ बन्धवेण

विलज्जिज्जइज्झीण विहवेण १ तथा कज्जविहूणाण नेहो अत्थ विहूणाणगत्थो एवंलोए पडिवन्नेति निव्वहणं कुणन्ति जे तेजए विरला २ इति चिन्तयित्वा द्रव्योपार्जनार्थं नन्दराजाधिष्ठिते पाडलीपुरे गतः तत्सभायां पूर्वदिग्न्यस्ते आसने निषण्णः तत्र नन्देन समं कश्चिद्वैमित्तिकस्तत्रायातः तेनोक्तं एष ब्राह्मणो नन्दवंशस्य छायामतिक्रम्य स्थितो स्तौति तद्वाक्य श्रवणाद् भृत्यै रुत्थापितो द्वितीव आसने उपविष्टः प्रथमे करवर्ती स्थापयति द्वतीये दण्डकं चतुर्थे जपमालां पञ्चमे यज्ञोपवीतं एवञ्चेष्टां कुर्वन्नसौ नन्द भृत्यैः शठ इति कृत्वायष्ट्यादिभिराच्छोटितो देषमापन्न स्तदानीमेव मुवाच कोपेन भृत्यैश्च निबद्धमूलं पुत्रैश्च मित्रैश्च विवृद्ध शाखं उत्पाट्य नन्दं परिवर्त्तयामि महाद्रुमं वायुरिवो ग्रवेगः २ ततोऽविदान्तरितो राजा भविष्यामीति ससाधु वचः स्मरन् भाग्यवन्तं पुरुषं विलोकयन्मे दिन्यां भ्रमति अन्यदानन्दस्य मयूरपालकानां ग्रामेगतः परिव्राजक वेषेणचाणिक्यः तत्र मयूरपालक वृद्धस्य गर्भिण्याः स्त्रियाश्चन्द्रपानदोहदज्ञातं तयापित्रादीना मुक्तं पित्रादिभिर्गृहागतस्य चाणिक्यस्य उक्तं चाणिक्येनोक्तं अहं वृद्धादोहदमस्याः पूरयिष्यामि यद्यस्याः पुत्रमष्टवार्षिकं मेददतते स्तथेति प्रतिपन्नं चाणिक्येन सासच्छिद्र मण्डपे शायिता तन्मुखाभिमुखोच्चैस्तर प्रदेशे शर्करामिश्र दुग्ध भृतस्थाल प्रयोगो विहितः तद्दिन्दवः तस्यामुखे पातितास्ततस्तद्दोहद पूर्त्तिर्जाता कालक्रमेण पुत्रजातस्तस्य चन्द्रगुप्त इति नामदत्तं यावत् चन्द्रगुप्त स्तत्र वर्द्धते तावच्चा णिक्योपि देशान्तरे धातुर्वादादिकं शिक्षयित्वा पुत्रस्तत्रागतः स चन्द्रगुप्तो दारिकैः समं राजनीत्या क्रीड़ां कुर्वन् दृष्टः तत्र समागत्य सबालकश्चाणि क्येन याचितः बालकेनोक्तं गांगृहाण चाणिक्येनोक्तं गोस्वामी त्वां ताड़यिष्यति तेनोक्तं वीरभोग्या वसुन्धरा चाणिक्येन ज्ञातं अयं महान् उदार चरित इति ज्ञात्वा कस्यचित्प्रत्यासन्न पुरुषस्य पृष्टं अयं कस्य सुतः तेन मातुर्दोहद पूरकं चाणिक्यं उपलक्ष्य तव पुत्रोयमित्युक्तं चाणिक्य उवाच बालचलमया समं त्वामहं राजानं करोमि चलितश्चाणिक्येन समंबालः परदेश गिञ्चितधातुर्वाद द्रव्यबलेन लोको धनोमेलितः गत्वा पाटलि पुत्रं रुद्धं

नन्दो बहिर्निर्गत्यतेन समं युद्धं चकार भग्नश्चाणिक्यः मेलितो लोकः सर्वोपि इतस्ततो जगाम चन्द्रगुप्तं लात्वा चाणिक्यो नष्टः नन्दपुरुषा अश्वानुरूढ़ा स्तं विलोकयन्ति एते त्वागताः अहं तु सबालः पादचारी अश्वारूढ़ाणामे तेषां पुरः क्वयास्यामीति ध्यात्वा सरस्तीरस्थितं रजकं दृष्ट्वा चाणिक्यः प्राह भो रजकमारणाय नन्दभटाः समायान्ति तद्वचः श्रुत्वा रजको नष्टः चाणिक्यः स्वयं रजको जातः चन्द्रगुप्तस्तु सरसि प्रवेशितः एकोनन्दा श्ववारस्तत्रा यातः तेन पृष्टं भो रजकः चन्द्रगुप्तः क्व गत इति रजकःप्राह अस्मिन् सरसि प्रविष्टः अश्ववारेण स्व घोटकस्तस्यार्पितः खड्गमपि तस्यार्पितं स्वयं तु सरः प्रवेशाय यावत्सज्जो भवति तावता तं नैव खड्गेन स चाणिक्येन द्विधाकृतः पश्चात्सरसो निष्कासितश्चाणिक्येन चन्द्रगुप्तः अश्वम धिरोहितःपथि गच्छता चाणिक्येन चन्द्रगुप्तः पृष्टः भो यस्यां वेलायां त्वं मयाऽश्ववारस्य दर्शितः तदा तवमनसि किमभूत् चन्द्रगुप्तेनोक्तं मयैवं ज्ञातं ममहिताय एवं ततो दर्शयत्रस्तोति चाणिक्येन ज्ञातं योग्यो यमेव पश्चाच्चन्द्रगुप्तः क्षुधार्त्तो जातः ततश्चाणिक्येन क्वापि स्थाने सद्यो भुक्तस्य वटकस्य जठरं द्विधाकृत्य दधिकूरं गृहीतं भोजितश्चन्द्रगुप्तः ततो ग्रामे ग्रामे भिक्षां कुर्व्वन् चाणिक्यो भ्रमति एकदा कस्मिं श्चिद्ग्रामे चाणिक्य एकस्या वृद्धाया गृहे भिक्षार्थं गतः तत्र तया बालकानां भोजनाय भाजने खीरेयी क्षिप्ता एकेन बालेन मध्ये हस्तः क्षिप्तः दग्ध स रोदति तया उक्तं रे मूढ़ त्वमपि चाणिक्यवन्न जानासि चाणिक्येनोक्तं हे मातश्चाणिक्यः कस्मान्मूढ़ः तयोक्तं पूर्वं पार्श्वानि गृह्यन्ते ततो मध्ये हस्त पात्यते भोजने राज्यग्रहणे च तत् श्रुत्वा गतश्चाणिक्यो हिमवत्पार्श्वे तत्र पर्वत नामा परिव्राजको राजा तेन सह मैत्री कृता चाणिक्येन तस्य प्रस्तावे उक्तं नन्दराज्यं लात्वाऽर्द्धमर्द्धं त्वया चन्द्रगुप्तेन च भुज्यते प्रतिपन्नं परिव्राजक राजेन ततः सैन्येन सह द्वावपि चलितौ मार्गस्थ ग्राम नगराणि स्वायत्तीकुरुतः एकदा मार्गे महदेकं नगरमागतं तदग्रहीतुं न शक्यते परिव्राजकवेषेण चाणिक्यो नगर मध्ये प्रविष्टः तदन्तर्देवदेवीमूर्त्तयः सप्रभावा

दृष्टा: विचित्रया मायया पौरान्विप्रतार्य तासर्वा दूरीकृता: ततो नगरं गृहीतं क्रमेण स सेन्यो तौ पाटलीपुत्रपरिसरे गतौ रुद्धं तन्नगरं नन्दो धर्म्महारेण निर्गमं अमार्गयत् ताभ्यामुक्तं एकरथे यावन्मात्रं तावन्मात्राणं वित्तदारासुतादिकं लात्वा निर्गच्छ नन्देन तथैव कृतं एका नन्दपुत्री रथस्थितानिर्गच्छन्ती पुन: पुनश्चन्द्रगुप्तं पश्यति नन्देन भणितं याहीति सा रथादुत्तीर्य चन्द्रगुप्तरथे गत्वा यावदारुहति तावत्तद्रथे न व आरका भग्ना: अमङ्गलमिति ज्ञात्वा चन्द्रगुप्तेन सा निषिद्धा चाणिक्येनोक्तं इमां मा निवारय नवपुरुष युगानि यावत्तव वंशोभावीति प्रतिपन्नं तेन अथ परिव्राजकराज चंद्रगुप्तचाणिक्या पाटलिपुरमध्ये प्रविष्टा: गता राजगृहे राज्यं द्विधा विभज्य गृहीतं तत्रैका विषकन्यास्ति तां दृष्ट्वा परिव्राजकराज: कामविह्वलो जात: चाणिक्येन सा: तस्यैव दत्ता तस्या: प्रथमं परिष्वङ्गेनैव विषार्त्तो जात: यावता चन्द्रगुप्तो विषप्रतीकारं करोति तावता चाणिक्येन भ्रुकुटि: कृता कर्णे चेमं श्लोकं पठित वान् तुल्यार्थं तुलासामर्थ्यं मर्मज्ञं व्यवसायिनं अर्द्धराज्यहरं मित्रं यो न हन्यात् स हन्यते १ ततश्चन्द्रगुप्तस्तत्प्रतीकाराद्दूरे भूत: परिव्राजकराजस्तु मृत: ततश्चन्द्रगुप्त: संपूर्णं राज्यं करोति परं नन्द मनुष्याश्चौर्येण देशोपद्रवं कुर्वन्ति एकदा चाणिक्यश्चौरदमनोपायं चिन्तयन्नगराद्बहिर्गत: तत्र नलदामकुविन्द: स्वपुत्रं मल्लोटकैरुच्चारितं दृष्ट्वा कोपात्तेषां बिलं खनित्वा प्रज्वालयन् दृष्टश्चाणिक्येन चिन्तीतं योग्योयमिति तस्यैव तलारत्वं दत्तं पश्चात् स चौरनिग्रहं करोति प्रत्युत किञ्चिदुपकारादि न करोति तेन सर्वेपि चौरा: प्रकटीकृता: व्यापादिताश्च जातं निष्कण्टकं राज्यं अथ कोशार्थं चाणिक्य उपायं करोति एकदा पाटलिपुत्र सम्बन्धिनो व्यवहारिणो भोजनार्थमाकारिता: भोजनान्ते तेषां चन्द्रहासमदिरा दत्ता ते विह्वलीभूता: तावता चाणिक्य: समुत्थाय नृत्यन्नेवं पठति दीसइ धाउरत्ताइं कंचणकुडि आतिदंडंच राया विस्समि सत्थी इत्यवितामेहोलंवाएहि १ इदं श्रुत्वा पर: कश्चित् समुत्थाया जल्पतोपि यत्र प्रकटितं तद्वदति इत: सहस्रयोजने हस्तिपददेशे टंकानां लक्षं अस्ति अत्रार्थे ममापिहोलंवादय: अपर: पठति मयातिलाढ कडमोस्ति ततो मम

ते तिला बहुलत्वेन निष्पत्स्यन्ते अत्रार्थे ममापि होलं बादय अन्यः पठति तावन्त्यो मे गावः सन्ति यासां नवनीतेन महागिरिनदीप्रवाहो रुध्यते अपरः प्राह तावन्त्यो मे वडवाः सन्ति यासां एकदिनजातैः किशोरपुच्छकेशैः पाटलिपुरनगोमण्डलं छादयामि अन्यः प्राह तादृशमेशालयः सन्ति यद्दोजैः प्रत्यहं शालयो नवीना भवन्ति अत्रार्थे ममापि होलं बादय एवं सर्वेषां वित्तमर्यादां कृत्वा वाणिक्पेन यथायोग्यं वित्तं गृहीतं अथ वाणिक्पाः सुवर्णोपार्जनोपायं चिन्तयन् देवमाराध तुष्टेन देवेन तस्य जयिनः पाशकादत्ताः वाणिक्पेन तैः पासकैः कश्चिन्नरः शिक्षितः द्यूतार्थे प्रेरितः स गृहीत सुवर्णटङ्ककशालः पुराभ्यन्तरे भ्रमन्नेवं वक्ति अहं यदि जयामि तदा सुवर्णटङ्कं एकं गृह्णामि मां यदि अन्यो जयति तदा तस्य सुवर्णटङ्ककशालमिदं ददामीति श्रुत्वा बहवो जनास्तेन समं द्यूतक्रीडां कुर्वन्ति परं हारिमेतव जना आशृण्वन्ति स तु सर्व्वत्र जयति एवं पाशक युक्तस्य तत्पुरुषस्य पराजयो दुर्लभ स्तथा मनुष्यत्वप्राप्तिर्दुर्लभेति पाशकदृष्टान्तः २ धन्नेति भरतसत्कानि सर्वाण्यपि धान्यानि एकत्र संमीला मध्ये सर्षप प्रक्ष प्रक्षेपः केनचिद्देवेना भिधीयते सर्वं एकीकृत्य कस्याश्चिदतिवृद्धाया दीयते तस्या यथा सर्व धान्यानां प्रत्येकं पृथक्करणं दुष्करं तथा मनुष्यत्वमपि दुर्लभं ३ दूएत्ति एको राजा तस्य अष्टोत्तर शतस्थं भालं कृता सभास्ति स्तंभे स्तंभे च १०८ कोणाः सन्ति एकदा तस्य राज्ञः पुत्रो राजानं मारयित्वा स्वयं भोक्तुमीहति तस्याध्यवसा येमन्त्रिणाज्ञातः कथितश्च राज्ञे राज्ञापि पुत्रा योक्तं पुत्रयोस्माकमनुक्रमं न सहते स द्यूतं खेलति यदि जयति तदा तस्य राज्यं दीयते द्यूतक्रीडनविधि रयं वर्त्तते कुमारस्य एकवारंदायो भवति राज्ञो यथेच्छ दाया भवन्ति एवमष्टोत्तरशतस्तंभानां एकैकं कोणं अष्टोत्तरशतवारं जयति तदातस्य राज्यं दीयते त्वमप्येवं कुर्व्वति राज्ञा उक्तं कुमारस्य यथाऽस्य कुमारस्य एतत्करणं दुष्करं तथा मनुष्य त्वमपि दुर्लभं ४ रयणत्ति एकस्मिन्नगरे कश्चिद् व्यवहारिणो नानारत्नानि सं सलोभात्र व्यापारयति अन्यदा पितरिदेशान्तरं गतेपुत्रैः कोटिध्वजार्थं दूरदेशान्तरीय पुरुषाणां हस्तेतानि दत्तानि जाता:

पुत्रा: कोटिध्वजा: कियताकालेन पिता गृहमागत: ज्ञातवान् रत्नविक्रीणनं रोषं विधाय पुत्रानेव मूचे मम रत्नानि पश्चादापस्तु यथा तत्पश्चाद्गालनं दुष्करं तथा मनुष्यत्व मपि दुर्लभं सुविवेक्ति पाटलिपुरात् कला कुशलो मूलदेवो राजपुत्रोद्यूत व्यसनात् पित्रापराभूतो निर्गतो गुटिका कृत वामन रूप उज्जयनी गत: तत्र तादृशा रूपेणैव तेन वीणाकला जनानां दर्शिता विस्मिताजना: वीणाकलावार्त्ता सर्वत्र प्रसृता श्रुताच देवदत्तया वेश्यया ततस्तयास्तस्या कारणाय चेटी प्रहिता तया चागत्य एव मुक्तं भो वामन त्वां मत्स्वामिनी आकारयति तेनोक्तं १ याविचित्र विटकोटि निघृष्टा मद्यमांस निरत निकृष्ट कोमला वचसि चेतसि दुष्टातां भजन्ति गणिकां न विश्रिष्टा: वामनेन एवमुक्तेपि तया चेट्या विचित्रै: सामवचनैर्गृहमानीत: देवद त्तया च तेन समं वीणावादो विहित: वामनेन वीणा कलादिभि देवदत्ताजिता पादयोर्निपत्य एव मूचे भो पुरुष स्वरूपं प्रकटय: अनया कलया ज्ञायते त्वमो दृग्वामनरूपवान्नासि मूलरूपन्ते पृथग् भविष्यतीतिवातंरूपं प्रकटय वामनेन वेश्यावचनरक्षितेन स्वरूपं प्रकटितं सापिभृशं तद्रूप चम त्कृता प्रकाम मागच्छ स्वगृहेतं स्वभोगासक्तं चकार अतीवतत्रीति पात्रं बभूव अन्यदा पूर्वं तस्यां आसक्तवान् व्यवहारि पुत्रोऽचलना मागृहे समयात: अक्कया उक्तं वत्से दृश्य पुत्रं भज मुञ्चैनं निस्वं मूलदेवं तयाचोक्तं मूलदेवो गुणवान् अयमचलो निर्गुण: अक्कया उक्तं उभयो: परीक्षा क्रियते ताभ्यां उभयो: पार्श्वे दृत्तव: आनायिता: मूलदेवोनिस्वत्व कर्पूरवासिता: सुसंस्कृता आनीता अचलेन प्रकटं भूत्वा दृत्तव आनीता: तथाप्यक्का वचसा दृश्य पुत्रेण पराभूतो मूलदेवो बेन्नातटं प्रस्थित: अटव्यां गच्छतो मूलदेवस्योपवासत्रयं जातं चतुर्थ दिवसेकापिग्रामे भिक्षायां राह्मामाषालब्धा: मूलदेवेन तद्भक्षणार्थं सरसि गच्छता कश्चिन्महातपस्वी दृष्ट: तदभिमुखं गत्वा निस्तारयमां विस्तारय पात्रं द्रव्यादि शुद्धानिमान् माषान् गृहाणेत्युक्ता तेमाषा स्तस्मै दत्ता तदा तत्साधुस सन्तुष्टादेवी गगनमार्गेऽवदत् भो पथिकमार्गय यथेच्छं पदद्वयेन ततो मूलदेवोऽवदत् धन्नाणं खुनराणं कुम्मासाइन्ति साहु

पारणए गणि अच्च देवदत्तं रज्ज सइसच्च हत्थीणं १ तयाचोक्तं इयमपिते सद्यः सभवथति तस्यामेव रात्रौ देव कुत्यां मूलदेवेन सुप्तेन स्वदन प्रविश्यन्द्रः स्वप्ने दृष्टः तदानो मेव तत्रैव सुप्तेन एकेन कार्पटि केन तादृश एव स्वप्नोदृष्टः मूलदेवः स्वस्तरादुत्थितो यावत्स स्वप्नं विचारयति तावत् सोपि स्वस्तरादुत्थाय स्वगुरोः पुरस्तं स्वप्नमाचख्यौ गुरुरपि त्वमद्य घृत गुडसहित मण्डकं प्राप्तासीति बभाषे मूलदेवस्तत उत्थाय नगरान्तः स्वप्न पाठक गृहे गत्वा घनं विनयं कृत्वा स्वप्नपाठकाय स्व स्वप्नमाचख्यौ तेनोक्तं सप्तमदिवसे तव राज्यं भविष्यतीत्युक्ता स्वपुत्री तेन मूलदेवाय परि णायिता अपुत्रो तत्रगरस्वामी मृतः पञ्चदिव्यै र्मूलदेवस्य राज्यं दत्तं देवदत्ताञ्च गणिकान्तत्रानाय्य मूलदेव राजा स्वराज्ञीश्चकार अन्यदा तत्र व्यापा रार्थं मागतो चल व्यवहारी राज्ञा मूलदेवेनोपलक्षितः शुल्कमिषेण भृशं पराभूतः स्वतेजो मूलदेवेन दर्शितं अचलः स्वापराधं क्षमयामास राज्ञी वचसा मूलदेवेन मुक्तः अथ स कार्पटिकः स्वस्वप्नानुसारि स्वप्नदर्शनं मूलदेव कुमारं राजानं जातं श्रुत्वा पुनस्तादृश स्वप्नार्थी तस्यामेव देव कुत्यां सुप्तः परं तादृशं स्वप्नं न प्राप एवं यथास्य कार्पटिकस्य तादृश स्वप्नप्राप्तिर्दुःप्राप्या तथा मनुष्य त्वादभ्रष्टस्य जीवस्य मनुष्यत्व प्राप्तिर्दुःप्रापेति ६ चक्रेति इन्द्रपुरे इन्द्रदत्त राजा तस्य २२ पुत्राः अन्यदा तेन राज्ञा एका मन्त्रिपुत्री उढा सा वणिक पुत्रीति परिणीय उपेक्षिता कदापि न भुक्ता एकदा सा ऋतुस्नानं कुर्वती राज्ञा दृष्टा दृष्ट्वा सेवकानां कथ्येयं पत्नीतैरुक्तं वृथाकं पत्नी मन्त्रिपुत्री राज्ञा तदावासे गत्वा सा भुक्ता तस्याः पुत्रोजातः स राजसदृश एव यत उक्तं ऋतुस्नान समयेयं पश्यति नारी तत्सदृशं जनयति गर्भमिति तया स्व पितुर्मन्त्रिणो राजभोग सूचक गर्भप्रस्तावः प्रोक्तः मन्त्रिणा तु तद्दिनं राज्ञोक्तापाभि ज्ञानादिकं स्व वहिकायां लिखितं तस्याः पुत्रोजातः क्रमाद्वृद्धिङ्गतः सो मन्त्रिणैव पालितः कदापि राज्ञोनैव दर्शितः मन्त्रिणा कलाचार्य्यपार्श्वे ७२ कलाः पाठितः २२ पुत्रासु अविनीताः न पठन्ति अथ मथुरायां पुरिजित राजा पुत्री मिच्छति नाज्ञी कृत राधा वेध

वर प्रतिज्ञा स्वयं वर मण्डपे तिष्ठति तत्र २२ पुत्र परि करित इन्द्रदत्त राजागत: मन्त्री अपि स्वपुत्री पुत्र सार्द्धं लात्वा ते नैवसह तत्रगत: अनेक देशायात राजपुत्रेषूपविष्टेषु सत्सु इन्द्रदत्त राजा १२ स्वपुत्रा राधावेध साधनाय उत्थापितास्तैर्यथाक्रमं बाणावली मुक्ता परं नै केनापि राधावेधो साधित: बाणपात इव स्तंतो बभूव सर्वेष्वन्ये राजपुत्रा: परस्परं दत्ततालाहसिता इन्द्रदत्तस्य राज्ञो महान् खेदोजात: मन्त्रिणोक्तं राजन् कथं खेदो विधीयते मत्पुत्रीजातस्त्वत्पुत्रो वर्त्तते सोऽवश्यं राधावेधं साधयिष्यति प्रोचराज्ञं पुर: सपुत्र आनीत: यद्दिकालिखितं स्वाभिज्ञानं तद्दिन वर्णा दर्शिता: तेन पुत्रेण स्व पितरं राजानं प्रणम्य राधावेध स्थानेऽधस्तैल भृतकटाहि कासं धान्त ऊर्द्ध भ्रम चकार पुत्रिका मध्यस्थित कन्यादर्शन पुत्रिका निवेशित दृष्टिरधोवदनेन ऊर्द्ध बाहुनोर्द्धस्था पुत्रिका एके नैव बाणेन विद्धा साधितो राधावेध: कन्या च परिणीता पितु: परमोहर्षो बभूव २२ राजपुत्राणां महान्विषाद: अथ यथा राधावेधचक्रं दुर्भेद्यं तथा मनुष्य त्वमपि दु:प्राप्यमिति ७ चक्रेति कच्छप दृष्टान्तो यथा एकोद्रह: सहस्र योजन प्रमाण: सर्वत्र सैवालव्याप्त: क्वापिस्थाने एकं छिद्रं कच्छप ग्रीवा प्रमाणं एकेन कच्छपेन ग्रीवा प्रसारिता दृष्टं स चन्द्र नक्षत्रचक्रं दृष्ट्वा सस्वकुटम्बा करणाय मध्ये प्रविष्ट: स्वकुटम्ब सहित स्तच्छिद्र मितस्तो गवेषयति परं न पश्यति यथा तस्य तच्छिद्र दु:प्राप्यं तथा मनुष्य त्वमपि दु:प्रापमिति ८ जुगेति युगसमिला दृष्टान्त: तथाहि केनचिद्देवेन युगं समुद्रस्य पूर्वान्ते मुक्तं तच्छिद्रान्निष्काश्य समिला समुद्रस्य पश्चिमान्ते मुक्ता सासमिला सागरसलिले नेतस्तत: प्रेर्यमाणा कदाचिद्देव योगेन पुनस्तच्छिद्रं प्रविशेत् न पुनर्मनुष्य जन्म लभेतेति ९ परमाणुरिति केनचिद्देवेन कश्चित् स्तम्भचूर्णीकृत: तस्य परमाणवो नलिकायां भृता: सा नलिका तेनैव देवेन मेरुमारुह्य फूत्कृता उज्झीता चेतस्ततस्तत्परमाणव: सानेकत्र संमील्य पुन स्तत् स्तम्भस्य करणं यथा दुष्करं तथेदं मनुष्यत्वं भ्रष्टं सत् पुनरपि प्राप्तुं दुष्करमिति १० दृष्टान्ता: समावसाण संसारे नाणा गोत्ता मुजाइसु कम्मा

णाणाविहाकट्टु पुढोविस्सं भया पया १, संसारे समापन्ना: अत्रण शब्दोवाक्यालङ्कारे प्राप्ता: प्रजा: जन्तु समूहा: विश्व भूतो भवन्ति जगत्पूरका: भवन्ति किं कृत्वा नानाविधा सुपृथक् जातिषु एकेन्द्रियादिषु नाना विधानि कर्माणि कृत्वा कोट्टगीषु जातिषु नानागोत्रासु नाना बहु प्रकारेण गोत्रं नामया सान्ता नाना गोत्रास्तासु नानागोत्रासु बहुभिधानासु २ एगया देवलोएसु नरएसु वि एगया एगया आसुरकायं अहाकम्मेहिं गच्छई २ एकदा एकस्मिन्काले देवलोकेषु देव उत्पद्यते पुन: स एव जीव एकदा नरकेषु नारक उत्पद्यते एकदा आसुरंकायं असुर कुमारभावं प्राप्नोति एवं जीवो यथा कर्मभिर्गच्छति यस्मिन् समये जीवो यादृशानि यादृगति दायकानि कर्माणि बध्नाति तादृशीं गतिं जीवो व्रजतीत्यर्थ: ३ एगया

सूत्र

संसारे नाणागोत्तासु जाइसु । कम्मा नाणाविहा कट्टु पुढोविस्सं भयापया ॥२॥ एगया देवलोएसुनरए सुविएगया । एगया आसुरं कायं आहाकम्मेहिं गच्छई ॥३॥ एगया खत्तिओ होइ तओ चंडाल बुक्कुसो । तओकीड पयंगोय तओ

भाषा

समापन्ना: प्राप्ता: संसारे ए संसारने विषे जीव आवी उपना नाना गोत्रेषु जातिषु नानाप्रकारे गोत्रे अने जातिने विषे कर्म्माणि नानाविधानि कृत्वा विवधप्रकारना जूदा२ कर्म करीने पृथक् विस्तरिता जगत् पूरका प्रजा जाता: पछे जूदा२ लोकपूरक हुआ २ एकदा देवलोकेषु सौधर्मादिषु एकदा ए जीव देवलोके जाइ नरकेषु रत्नप्रभादिषु एकदा जीव आपणी करणीये नरगे जाय एकदा असुरकायं भुवनपत्यादिषु याति एकदा प्रस्तावे ए जीव असुरकुमार मांहि जाय यथाकरमभि: गच्छति जेहवां कर्म ए जीवे कीधा तेहवी गते जाय ३ एकदा क्षत्रियो भवती ह्म एकदा ए जीव मरीने क्षत्रिय हुवे तत चण्डाल: शूद्र बलीए जीव चण्डाल हुवे बुक्कसहुवे बाप शूद्र माता ब्राह्मणी ते बुक्क स कहीये तत कीटक: पतङ्ग: शलभ: वली कीडो

खत्ति ओहोइ तओ चण्डाल बोक्कसो तओ कोडयगं गोय तओ कुन्थु पिपीलिया ४ जीव: एकदा क्षत्रियोभवति ततोऽनन्तरं सजीवश्चाण्डालो भवति ततश्च बोक्कसोपि जीवो भवति यस्य शूद्र: पिता भवति माता ब्राह्मणी भवति तत्पुत्र बोक्कस उच्यते ततस्तत्र जातौ धर्मस्य दुर्लभ त्वात् कोटो भवति च पुन: पतङ्गो भवति ततश्च कुन्थुर्भवति पिपीलिका कोटिका भवति अन्यान्तरेपि जातिकुलभेदा: उक्ता: सन्ति यस्य ब्राह्मण: पिता शूद्री माता भवति सनिषाद उच्यते यस्य ब्राह्मण पिता वैश्य माता भवति स च अम्बुष्ट उच्यते यस्य च निषाद: पिता अम्बुष्टा च माता भवति स च बोक्कस इत्युच्यते ४ एव मावट्टजो णीसु पाणिणोकम्मकिव्विसान निव्विज्जन्ति संसारेसव्वट्ठेसु वखत्तिया ५ प्राणिनोजीवा: संसारे एवं अमुना प्रकारेण आवर्त्तयोनिषु न निर्विजन्ते न उद्विग्ना भवन्ति आवर्त्तेन पुन: पुन: परिभ्रमणेन स्पष्टायोनय: आवर्त्तयोनयस्तेषु चतुरशीति लक्षप्रकारेषु कोट्या: प्राणिन: कर्मकिल्विषा: कर्मभि: किल्विषा: मलिना: अधमावाकेषु केइ वन उद्विजन्ते सर्वार्थेषु क्षत्रियाइवसर्वेचते अर्थाश्च सर्वार्थास्तेषु धन कनकभूमिवनिता गजादि पदार्थेषु क्षत्रियाराजानइव

कुंथु पिपीलिया ॥४॥ वए मावट्ट जोणीसुपाणिणोकम्म किव्विसा । ननिब्बिज्जंतिसंसारे सव्वट्ठेसुवखत्तिया ॥५॥ कम्म
संगेहिं संमूढा दुक्खियाबहु वेयणा । असाणुसासुजोणीसु विणिहम्मंतिपाणिणो ।६। कम्माणं तु पहाणाए आणुपुव्वी

सूत्र

भाषा

पतङ्गोओ ए जोव हुओ तत कूंथू पिपलिका किटका ए जोव कूंथू कोटक हुवे ४ एवं आवर्त्तयोनिषु इम ए जीव जोनिने विषे परिभ्रमणकरतो प्राणिन: प्राणो कर्मकिल्विषा अधमा प्राणि जीवडा कर्मे मैला छे न उद्विग्ना भवन्ति संसारे परं जीव उद्विग्न नथी होता संसारमाहिं फरताज भगता नथी हवे काइं धर्म कोजे सर्वार्थेषु क्षत्रिया: जिम चक्रोराज ऋद्धि लेतो संतोष न पामे तिम ए जोव संसार फिरतो सन्तोष न पामे ५ कर्मसंयोगे संमूढा एजीव

तथा प्राणिनो पीत्यर्थः ५ कर्मसंगेहि संमूढा दुक्खिया बहुवे यणा अमाणु सासु जोणीसु विणिहम्मन्ति पाणिणो ६ प्राणिणो जीवाः अमानुषीषु मनुष्यवर्जितयोनिषु विणिहम्मन्ति विशेषेण निहन्यन्ते विशेषेण निपात्यन्ते अर्थात् एकेन्द्रिय द्वीन्द्रिय त्रीन्द्रिय चतुरिन्द्रियेषु वारवारं उत्पद्यन्ते इत्यर्थः कोट्टगाः प्राणिनः कर्मसङ्गैः कर्मसंयोगैः संमूढा संव्याप्ताः पुनः कोट्टगाः दुक्खिताः पुनः कोट्टगाः बहुवेदनाः ६ कम्माणंतुपहाणाए आणुपुव्वीकयाइओ जीवा सोहि मणुपत्ता आययन्ति मणुस्सयं ७ तु पुनर्जीवाः बोधिं दुष्टकर्मनाशस्वरूपां लघु कर्मतां अनुप्राप्ताः सन्तो मनुष्यत्वं आददते नृजन्म प्राप्नुवन्ति इत्यर्थः कया आनुपूर्व्या अनुक्रमेण शनैः शनैः कदाचित् कर्मणां मनुष्यगति विघ्नकराणां प्रकर्षेण हानि प्रहाणिस्तया प्रहाणा प्रकर्षेण क्षीणतया ७ माणुस्सं विग्गहं लद्धुं सुई धम्मस्स दुल्लहा जं सुच्चा पडिवज्जंति तवं खंति महिंसयं ८ मानुषं विग्रहं लब्धा मानुषं शरीरं प्राप्य तस्य धर्मस्य श्रुतिर्दुर्लभा धर्मश्रवणं दुःप्राप्यमित्यर्थः यं धर्मं श्रुत्वा जीवाः तपः उपवासादिकं क्षान्तिं क्षमां अहिंसतां सदयत्वं प्रतिपद्यन्ते अङ्गीकुर्वन्ति यस्य

सूत्र

कयाइओ । जीवा सोहि मणुपत्ता आययंति मणुस्सयं ।७। माणुस्सं विग्गहं लद्धुं सुई धम्मस्सदुल्लहा । जंसोच्चा पडि

भाषा

कर्मे करोने मूढ़ ते मूर्ख हुवा छे दुखयुक्ताः बहुवेदना स्युः जीवडा दूखियाइवे घणी वेदना संसार माहिं फीरतां खमे अमानुषीषु नरकतिर्यगादिषु योनिषु नरकतिर्यंच गतिने विषे जीवडा विशेषेण निपात्यं ते कर्मभिः प्राणिनः विशेषे करी निपातीइ घालीइ जीव आपणे कर्म ६ कर्मणां प्राधान्यात् कर्मने प्रधानपणे करोने अशुभ कर्म खीण हुवा थका आनुपूर्व्या अनुक्रमेण कदाचित् अनुक्रमे फीरतांर संसारमांहि भला कर्मने उदे जीवा शुद्धि मनुष्यां प्राप्ताः जीव निर्मल हुओ मनुष्यगति मांहि आवे आप्नुवन्ति स्वीकुर्वन्ति मनुष्यत्वं मनुष्यपणो पामे ७ मानुषं देहं लब्धा मनुष्य शरीर लाधू मनुष्य हुओ श्रुतिधर्मस्य दुर्लभा परं धर्मनू सांभलवो दोहिलोयं धर्मं

धर्मस्य श्रवणात् जीवास्तत्परिणतो भवन्ति क्षमावन्तो भवन्ति दयालवश्च भवन्ति इत्युक्तेन बौद्धादीनां धर्मविधिः कृतः आहच्च सवणं लद्धुं सद्धा परम दुल्लहा सुच्चा नेयाउअंमग्गं बहवे परिभस्सई ८ आहच्चेति कदाचित् श्रवणं धर्मश्रवणं लब्धं प्राप्तं तदा धर्मश्रवणं लब्धाऽपि श्रद्धाधर्मेरुचिः परमदुर्लभा अत्यन्तं दुःप्राप्या श्रद्धाया दुर्लभे हेतुमाह बहवो मनुष्याः नैयायिकं न्यायमार्गं जैनमार्गं श्रुत्वा परिभ्रस्यन्ति न्यायमार्गात् स्खलन्ते न्याये पञ्चसमवायकारणे भवं नैयायिकं पञ्चसमवायकारणवादकं जैनं दर्शनं अत्र सप्त निह्नवानां दृष्टान्ताः ९ तत्र प्रथमनिह्नवोदाहरणं यथा कुंडल पुरे श्रीवीरस्वसा सुदर्शना तस्याः पुत्रो जमालिः वीरपुत्री प्रियदर्शना तस्य पत्नी तया सह जमालि वीरपादान्ते दीक्षां जग्राह जमालिना सह पञ्चशत क्षत्रियाः प्रव्रज्याङ्गृहुः प्रियदर्शनया सहस्राः स्त्रियः प्रव्रज्याङ्गृहुः स्वामिनाम्ना विराणामर्पितः स्थविरैश्चास्य एकादशाङ्गान्यध्यापितानि अपि तश्च पञ्चशत साधु सहस्र साध्वी परिवारः अथ जमालिर्भगवताऽननुज्ञातः क्रमेण विहारं कुर्वन् श्रावस्तिङ्गतः तिन्दुकोद्याने कोष्टकचैत्ये समवसृतः अन्त प्रान्ताहारै स्तत्र तस्योत्पन्नोरोगः तेन न शक्नोति उपविष्टुं वदति च जमालिः शिष्यान् प्रतिमदर्थं संस्तारकं कुरुतः शिष्यैण संस्तारकः कर्तुं मारब्धः उपविष्टुम शक्नवता जमालिना भणितः शिष्यकृतः संस्तारकस्तेनोक्तं न कृतः किन्तु क्रियमाणोस्ति ततस्तेन चिन्तितं यद्भगवान् महावीर

वज्जंति तवं खंति महिंसयं ॥८॥ आहच्च सवणं लद्धुं सद्धा परम दुल्लहा । सुच्चा नेयाउयं मग्गं बहवे परिभस्सई । ९।

श्रुत्वा प्रतिपद्यन्ते जे धर्म सुणीने परिवर्जे अङ्गीकार करे तप खांति जीवदया तप बारे भेदे क्षमा जीवदया पडिवर्जे अंगीकार करे धर्मसांभ लवा थकी अथ कदाचित् धर्मस्य श्रवणं लब्धं कदाचित् धर्मसांभल्यो गुरुने संजोगे धर्मेच्छापरम दुर्लभाभवति धर्म उपरि सद्दहणा आववी दोहिली श्रुत्वानियायिकं मार्गं मोक्ष नोदेणहार शुद्ध मार्ग सांभल्यो अङ्गीकार करे जीवाः भ्रष्टाः भवन्ति अङ्गीकार करीने पछे घणाजीव धर्म थी भ्रष्ट होइ ९

आख्याति क्रियमाणं कृतमिति तन्मिथ्या प्रत्यक्षमिदं दृश्यते क्रियमाणेपि संस्तारके कार्त्स्न्ये नाऽनिष्पन्नत्वा कृतत्वा भावात् एवं स्व मनसि विचार्य सर्वान् स्व शिष्याना कार्यएव माचष्टे भो शिष्या यद्वगवान् एव माचष्टे कथमाणे कडे चलमाणे चलिए उदीरिज्जमाणे उदीरिए इत्यादि तत्सर्वं मिथ्या क्रियमा णेपि संस्तारके शयनरूपार्थे साधकत्वाभावेन कृतत्वा भावादिति जमालिना प्रोक्ते केचिन्निग्रन्थाएनमर्थं श्रद्दधति केचिन्न श्रद्दधते येच श्रद्दधति ते जमालिमेव अपसंपद्य विचरन्ति येचन श्रद्दधति तएवमाहुः हे जमाले श्रीमन्महा वीरस्या यमाशयः यत्क्रियमाणं खात्तदेवकृतं भवति क्रियमाणत्व पर्याय वशिष्टकृतत्वं क्रियमाणत्व कृतत्व पर्यायाभ्यां पूर्वोत्तरावस्थाभ्यामे कस्मिन्ने वार्थे सम्भवति ननुतयोः पृथक् पदार्था न्तरसंक्रमो भवतीति वीरवाक्य सत्यताऽस्तीति प्रतिपद्यस्व कयमाणे कडे चलिज्जमाणे चलिए इत्यादि एवन्तैः शिष्यैरुक्तोपि तत्र प्रतिपद्यते स्व वाक्कदाग्रहं न मुञ्चति जमालिः तदा ते मुक्ता जमालिं श्रीमन्महावीरं प्रतिपन्नाः शनैः शनै रपरैरपि महावीरं प्रति पन्नाः सहस्रसाध्वी परिवृता प्रियदर्शना जमालिवाक्यं सत्यं मन्यमाना पृथिव्यां विचरति एकदा साढङ्क कुम्भा रशालाया मुत्तीर्णा ढङ्केण तस्याः प्रति बोधनाय वस्त्रानेङ्गारः क्षिप्तस्तया च दह्यमानं स्व वस्त्रं दृष्ट्वा दग्धं मम वस्त्रमिति प्रोक्तं कुम्भकारेणोक्तं साध्वि भवद्भते डज्झमाणं डड्ढ इति नोचन्ते तत्कथमिदं प्रोक्तं भवत्या इत्यादि कुम्भकार युक्तिभिः साप्रति बुद्धाः जमालि प्रतिवीरवाक्य सत्यता युक्तीराख्यत् जमालिस्तु नैव प्रतिपद्यते तदा सहस्र साध्वी परिवृतया जमालिर्मुक्तः श्रीवीरः प्रतिपन्नः एकदा श्रीवीरश्चं पानगर्यां समवसृतः जमालि स्तत्समवसरणे समागतः श्रीमन्महावीरं प्रत्याह हे भगवन् तवशिष्या छद्मस्था एव विपत्स्यते अहं पुनः केवलीजातः अथतं गौतमः प्राह हे जमाले त्वं केवल्यसि तदा त्वं मत् प्रश्नद्वयव्याख्यानं कुरु केव लिनां छद्मानदर्शनेन क्वचित्स्खलतः प्रश्नद्वयं चेदं लोकः शाश्वतो वा शाश्वतो वा जीवः शाश्वतो वा शाश्वत इति गौतमेन पृष्टे जमालि मौनभागेवस्थितः

तद्दानीं श्रीमहा वीरः प्राह हे जमाले सन्ति मम शिष्या एके केचिद् ये प्रश्नइय मिदं व्याख्यान्ति तथाहि हे जमालेअयं लोकः पूर्वंनाभूत् अग्रे न भविष्यति साम्प्रतं नास्तीति वक्तु न शक्यते तस्मादयं लोक त्रिकालस्थायित्वेन शाश्वतः उत्सर्पिणी विषयो भूत्व सर्पिणी विषयो भवति इत्यादि पर्यायै रशाश्वत इति जीवोपि त्रिकालविषयत्वेन शाश्वतः देवत्व मनुष्यत्व पर्यायै रशाश्वत इति एव माख्यातं भगवतो वाक्यं जमालिमश्रद्धे ततो निष्क्रान्तः स आत्मानं परांश्च व्युद्ग्राहयन् बहून् वर्षान् यावत् श्रामण्यपर्यायं पालयित्वा बहुभिः षष्टाष्टमादिभिरात्मानं भावयित्वार्द्धमासिक्या संलेख नयाऽनशनमाराध्य कयमाणे कडेत्ति उत्सूत्रमालोच्य कालमासे कालं कृत्वालान्तक कल्पेत्रयो दशसागरोपमस्थित्याकिल्बिष देवत्वेनोत्पन्नः तदुत्सूत्र प्ररूपणेन चानं तं संसारं समुपार्जितवान् यदुक्तं भगवत्यां चत्तारि पञ्चतिरिक्ख जोणि यदेव मनुस्स भवग्गहणाइं संसारं अणुपरि यट्टित्ता तओ पच्छासिज्झिस्सइ बुज्झिस्सइ सव्वदुक्खाण मन्तं करिस्सई इति प्रथम निह्नव जमाल्युदाहरणं १ अथ द्वितीय निह्नवोदाहरणं कथ्यते राजगृहे नगरे गुण शिलके चैत्ये चतुर्दश पूर्वपाठीवसुनामा आचार्य समवसृतः तच्छिष्यस्तिष्य गुप्तोस्ति सोऽन्यदा सर्वात्म प्रवाद पूर्वस्थेद मालापकं पठति यथा एके भन्ते जीवप्पएसे जोवेत्तिवत्तव्वंसिआणोयणट्ठे समट्ठेएवन्दोजीवपएसेतिन्नि संखिज्जा असंखिज्जा वा जावए गपए सेणवि अणन्तो जीवत्ति वत्तव्वंसि आणोयणट्ठे समट्ठे एवं दोजीवपएसे तिन्निसंखिज्जा असंखिज्जा वा तम्हा किसणे पडिपुन्ने लोगा गासप एसु तुल्लपएसे जीवेत्ति वत्तव्वंसिआ इत्यादि अत्र स प्रतिपन्नः यदि सर्वे जीवप्रदेशा एकप्रदेशहीना जीव व्यपदेशं न लभन्ते सचै कैकः सर्वान्तिमो जीव इति वक्तव्यः स्यात्सद्भावना भावितत्वात् इति तस्यात्मदेशे जीवभ्रान्तिः ततः स आमलकप्पा नगर्याऽऽगतः तत्र मित्र श्रीनाम्नाश्रावकेण खण्डहेनि मन्त्रितः लड्डुकान्ति मप्रदेश एक सेवतिका खाद्यान्ति मप्रदेश एक एव घृतखण्डिका मध्यादेक एव कूरादिकरणं घृत घृतपात्र मध्यादेक एवबिन्दुः एवं सर्ववस्तु सम्बन्धी एकैक प्रदेशोदत्तः पुनः आर्द्रनाम्नं भगवन्

यूयं प्रतिलाभिताः वयं कृतार्था कृताः तेनोक्तं भो आर्द्र किं त्वयादत्तं आर्द्रेनोक्तं तव सिद्धान्तानुसारेण मया पूर्णं दत्तं अन्तिमे अवयवेदत्तेपूर्णो अवयवी दत्तः अन्तिमे प्रदेशे यथा जीवस्तथा सर्वोप्यवयवी दत्तः अन्तिमे प्रदेशे यथा जीवस्तथा सर्वोप्यवयवी अन्त्यावयवे वक्तव्य इति वीर सिद्धान्तानुसारेण न किञ्चिन्मयादत्तमस्तीत्यादि युक्तिभिर्भिन्न श्री आर्द्रेन स प्रतिबोधितः इति श्रीद्वितीय निह्नवतित्थ गुणोदाहरणं एतौ द्वौनिह्नवौ श्रीवीरे जीवन्त्ये वा भूतां अथ तृतीय निह्नवोदाहरणं कथ्यते श्रीवीर निर्वाणात् २१४ वर्षेषु गतेषु श्वेतां बिकायां प्रोलासोद्याने आषाढाचार्याः स्वशिष्यान् आगाढ योगानुद्वाह यन्तो हृदयशूले नरात्रौ अकस्माद्भूताः स्वर्गं जग्मुः तत्रोपयोगे दत्ते स्वेहात् स्वदेहमधिष्ठाय शिष्याणामागाढ योगक्रियाः पूर्णाचक्रुः अनाश्च नवीनमाचार्यं संस्थाप्य सर्वेषां स्वदृत्तान्त निवेद्य स्वस्थानंययुः तच्छिष्यास्तत्स्वरूपं दृष्ट्वा अव्यक्तमतं प्रतिपन्नाः न ज्ञायते कोदेवः कः श्रमणः इति चिन्तयन्ति वदन्ति च न कोपि किञ्चिदन्ते सर्वोपि व्यवहारस्तैर्नृपः एकदा ते सर्वेपि राजगृहं गताः तत्र परमश्रावकेण सूर्यवंशोत्पन्नेन बलभद्र नृपेण तत्प्रतिबोधाय चौरा एते इति कृत्वा धृताः यष्टि मुष्ट्यादिभिर्मारिताः ते कथयन्ति भो महाराज त्वं श्रमणोपासकः वयं श्रमणाः कस्मादस्माकमनर्थं कारयति राज्ञोक्तं एवं माव दन्तु युष्माकं अव्यक्तं मतं तदनुसारेण न विज्ञोवयं यद्यवन्तः श्रमणा भवन्मतापेक्षयावयं न श्रमणोपासकाः इत्यादि वाक् युक्तिभिः ते प्रतिबुद्धाइति तृतीय निह्नवा व्यक्तमत साधूदाहरणं ३ अथ चतुर्थं निह्नवोदाहरणं वीरात् २२० वर्षेषु गतेषु मिथिलायां लक्ष्मी गृहोद्यानेमहागिरि शिष्यः कोडिन्य नामास्ति तस्यापि शिष्योऽश्वमित्रः अनादाऽनुप्रवाद पूर्वस्थ नैपुणिक नामकं वस्तु पठन् इममालापकं पठितवान् यथा सर्वे पडुपन्ने रइया वुच्छिज्जिस्सन्ति एवं जावदे माणियन्ति एतदालाप कार्थमसौ इत्थं विचारितवान् सर्वेनैरयिका देवाश्च दिव्युच्छेदं प्राप्स्यन्तीत्यत्र रहस्यमुक्तं तदाऽवश्यं सर्वे नैरयिकादयः क्षणविनश्वराः सन्तीति क्षणक्षयवादं प्ररूपयन्नसौ एकदा राजगृहेगतः तत्र श्रौल्लिकैः कुट्टयि तु मारेभे सप्राह यूयं श्राद्धाः वयं साधवः कथं कुप्यते

श्रावका ऊचुः भवन्मतेन वयं श्राद्धा भवद्भिर्दृष्टास्ते विनष्टा वयन्तु नवीनाएवोत्पन्नाः ये भवन्तो यतयः पूर्वमस्माभिर्दृष्टास्ते विनष्टा यूयमुत नवीनाएव क्षणक्षय वादित्वाद्भवन्मतस्येति तैः श्रावकैः स शिक्षितः प्रतिबुद्धः इति चतुर्थ निह्नवोदाहरणं अथ पञ्चम निह्नवोदाहरणं वीरात् द्विशताष्टाविंशतिवर्षेषु २२८ गतेषु उल्लका नदीतीरे एकस्मिन् खेटवनपुरे उल्लकातीताभिधानं वनमस्ति तत्र महागिरिशिष्योधन उल्लकातीत परत्र तीरे तिष्ठति तस्य शिष्यो गङ्गाचार्यः पूर्व तीरे तिष्ठति स स्वगुरुवन्दनार्थं परत्रतीरे जिगमिषुर्नद्या मुत्तरन् खल्वाटमस्तकत्वेन अधः शीतं उपरिचातप इति क्रिया द्वयं युगपदेवाऽनु भवन् जुगवन्नो नत्थि उवओगा इति भगवचनमन्यथामन्यमानो निह्नवोजातः आचार्यैर्बहु युक्तिभिर्बोधितोपि न मन्यते एकदा स राज गृहे वीरप्रभोद्यानेमणिनायकस्य यक्षभवने उत्तीर्णः तत्र व्याख्या नागतलोकानां पुरः क्रियाद्वयस्य युगपदऽनुभवो भवतीति स्वमतं प्ररूपयन् यक्षेणसुद्गर मुत्पाट्याको पञ्चदर्शयित्वा तर्जितः अरे मयाऽत्रैवसमवसृत वीरमुखाच्छ्रुतं बत् क्रियाद्वयस्यानु भवोयुगपन्न भवति समय सूक्ष्मत्वेन युगपदनुभवाभिमानो भ्रमएवेति त्वं विराद्व्यधिक एवेति यक्षेणैव स प्रतिबोधितः इति पञ्चमनिह्नवकथा ५ अथषष्ट निह्नवोदाहरणं कथ्यते वीरात्षञ्च शतचतुश्चत्वारिं शद्वर्षेषु गतेषु अन्तरञ्जिकापुर्यांभूत गृह चैत्यं तत्र श्रीगुप्तनामआचार्याः समवसृताः तद्वन्दनार्थं प्रत्यासन्नग्राम रोहगुप्तः शिष्यः समागच्छन् एकं उदरवद्ध लोहपट्ट जम्बूवृक्ष शाखाकरञ्च परिव्राजकं दृष्ट्वा पप्रच्छ किमिदमिति स प्राह ज्ञानेन ममोदरं स्फुटति तेनात्र लोह पट्टोवद्धोस्ति जम्बू द्वीपे च मत्तुल्यः कोपि नास्तीति जम्बू शाखा करे बद्धास्तीति परिव्राजकेन तदानीमेव पटहोवादितः नास्ति विश्वे कश्चित् यो मयासमं वादं करोतीतिरोह गुप्तेन कथितः अहंवादः करिष्यामीति वदतापटहोवारितः स परिव्राजक स्ततो राजद्वारेगतः रोहगुप्तस्तु गुरुसमीपे समायातः पटहच्चोभकरण वृत्तान्तः कथितः गुरवः ऊचुः वरं न कृतं स विविध विद्या बलवान् यदित्वं स्याद्वाद युक्तिभिस्तं वादे पराजेष्यति तदासौ कुविद्याभि स्तवोपद्रवं करिष्यति रोहगुप्तः प्राह गुरुभिस्तथा मम प्रसादः कार्यः यथा ममवादजयः

स्यादुपद्रवश्चचयः स्यात् गुरुभिस्तस्य मयूरौ न कुलो प्रमुखा विद्या दत्ता रजो हरणञ्चाभि मन्त्रा दत्तश्च यदा इमाभिस्तवतस्य पराभवो न तिष्ठति तदा तत् कुविद्याभिमुखमिदं रजोहरणं भ्रामणीयं गुरुं वन्दित्वा स राज सभायां गतः तत्र मिलितौवादि प्रतिवादितौ रोहगुप्तेनोक्तं बराकीयं परिव्राजकः किं जानाति पूर्वपक्षो मयास्यैवदत्तः यथेष्टमसौमे प्रश्नयतु परिव्राजकेन चिन्तितं असौ पूर्णविद्यावान् मया जे तु मयक्यस्ततोऽस्यैव सिद्धान्त पक्षमहं गृह्णामि नश्चसौ स्व सिद्धान्तपक्ष मुत्थापयिष्यतीति ममैव जयो भविष्यतीति विचिन्त्य परिव्राजकेनोक्तं अहं राशित्रयमरूपी कुर्वे जीव राशिरजीवराशिश्च पुण्यराशिः पापराशिश्चेत्यादि बुद्धिमतारोहगुप्तेन तदानीं जीवोऽजीवो नो जीवश्चेति राशित्रय मुक्तं जीवास्त्र सादयः अजीवा घटादयः नो जीवाग्रह कोकिलाच्छिन्नपुच्छास्ति यथाहि एकस्य दण्डस्य आदिमध्यं अग्रञ्चेति प्रकारत्रयं एवं सर्वत्रेत्यादि वचोभिः स परिव्राजको निर्लोठितो रोहगुप्तस्याभिमुखं वृश्चिकान्मुमोच रोहगुप्तस्तु मयूरान् असुचत् मयूरैस्तते सर्वे भक्षिताः ततः परिव्राजकः सर्पान् असुचत् रोहगुप्तस्तु नकुलान् मुमोच न कुलैस्तु निर्नाशिताः सर्पाः ततः स परिव्राजक उन्दरान्मुमोच रोहगुप्तस्तु मार्जारान् मुमोच मार्जारैस्तते भक्षिताः ततः परिव्राजकेन मृगामुक्ताः रोहगुप्तेन तु व्याघ्राः व्याघ्रैर्मृगा भक्षिताः ततः परिव्राजकेन शूकरामुक्ताः रोहगुप्तेन तु सिंहैः शूकराः भक्षिताः एवं परिव्राजकेन येये जीवामुक्तास्तत्रतिपक्षा रोहगुप्तेन मुक्तास्तैश्चते विनाशिताः अथात्यन्त खिन्नेन परिव्राजकेन गर्दभी मुक्ता रोहगुप्तेन सारजोहरणे नहता परिव्राजकस्यैवो परिविष्टां कृत्वागता ततः सपरिव्राजको राजादिभिर्हीलितो राजद्वाराद्गले गृहीत्वा बहिःकृतः अथ रोहगुप्तः परिव्राजकं जित्वा गुरुसमीपे समागतः सर्वं वाद स्वरूपं जगौ गुरुणोक्तं वरं कृतं परं त्वया साम्प्रतं राजसभायां गत्वा राशित्रय स्थापना विषयं मिथ्यादुः कृतं देयच्छिन शासने राशित्रयस्यैव व्यवस्थापनात् रोहगुप्तोऽवदत् मया तादृग्यायां राजसभायां गत्वा मिथ्या दुष्कृतं दत्वा स्व वचनमप्रमाणीकृ र्तुं मयकं गुरुणा उक्तं नात्रचपाकार्या अवश्यं

तत्र गत्वा मिथ्या दुष्कृतं देहि एवं वारं २ गुरुणायमुक्तः खिन्नः प्रकामं दृष्टो भूत्वाऽवदत् राशित्रयमेवास्ति नात्रकश्चिद्दोष स्ततो गुरुशिष्ययोरेव वादो लग्नः आचार्याः राजद्वारं गताः शिष्येण समं वादकं कर्तुमारे भिरे वादं कुर्वतोस्तयोः षण्मासागताः राज्ञा उक्तं मम राजकार्यं सीदन्ति भवतां वाद समाप्तिर्नजाता ततोयां तु स्वस्थाने भवन्तः गुरुभिरुक्तं कल्यदिवसे वादनिर्णयं करिष्यामि ततः प्रभाते राजादि जनपरिवृताः गुरवः कुत्रिकापणेसमागताः तद्दनिकं जगुः देहि जीवान् इति गुरुभिरुक्ते तेन कुमार कुमारी हस्ताख्यानेके जीवादर्शिताः देहि अजीवानिति गुरुभिरुक्ते तेन घट पटादयोऽर्था दर्शिता देहिनो जीवानिति गुरुभिरुक्ते कुत्रिका पण धनिकः प्राह न सन्ति लोकत्रयेनो जीवाः यल्लोकत्रये भवति तदेव कुत्रिकापणे भवति नान्यत् एवं ४४०० चतुःचत्वारिंशच्छतप्रश्नकरणे न निर्लोठितोरोहः गुप्तो निर्विषयीकृतः सगणान्निह्नव इति ज्ञात्वा निष्कासितः तेन वैशेषिकमतं प्रकटी कृतं षट्पदार्था स्तेनैव प्ररूपिता इति षष्ठो निह्नवः ६ अथ सप्तम निह्नवः वीरात्पञ्चशतचतुरशीति ५८४ वर्षेषु गतेषु दशपुरे इक्षुगृहोद्याने आर्यरक्षितसूरिः समागतः तस्य गोष्ठा माहिल १ फल्गुरक्षितः २ दुर्बलिका पुष्य ३ वैतिशिष्य त्रयं वर्तते इतश्च मथुरायां अक्रौयावादी उत्थितः तत्र प्रतिवादी कोपि नास्तीति तत्रत्य सङ्घेन आर्यरक्षितसूरेर्ज्ञापितं तैश्च तत्र गोष्ठामाहिलो वादलब्धिमानिति प्रेषितः तेन तत्र गत्वा राजसभायां स पराजितः मथुरायाश्चैव गोष्ठामाहिलो वर्षाचतुर्मासकं रक्षितः तावता दशपुरे श्रीआर्यरक्षितसूरिः स्वमरणमासन्नं ज्ञात्वा स्वपट्टस्थापनायामेव चिन्तयति बूढोगणहरसड्ढो गो अममाई हिं धीरपुरिसेहिं जोतं ठवेइ अप्पत्ते जाणंतो सो महापावो १ एवं चिन्तयित्वा सर्वोपि संघ आकारितः तस्याग्रे सूरिणा उक्तं अहं गोष्ठा माहिलं प्रति घृतघटसदृशो जातः यथा घृतघटात् घृतमपनीयते तदा बहवो घृतबिन्दवस्तत्र लग्नास्तिष्ठन्ति तथा मया यदा गोष्ठामाहिलः पाठितस्तदा मया स्वकोष्ठे बहवो विद्यांशा रक्षिताः फल्गुरक्षितं प्रति अहं तैलघटसदृशो जातः यथा तैलघटात्तैलमपनीयते तदा तत्र

तैलबिन्दवः श्लोका एव तिष्ठन्ति तथा मया यदा फल्गुरक्षितः पाठितस्तदास्य कोष्ठे मया घना विद्या चिप्ताः श्लोका एव रक्षिताः दुर्बलिका पुष्यं प्रति अहं निष्पाव घटसदृशो जातः यथा निष्पावघटात् निष्पावा अपनीयन्ते तदा नैकोपि तत्र तिष्ठति तथा यदा मया दुर्बलिका पुष्यः पाठित स्तदास्य कोष्ठे सर्वाः विद्याः क्षिप्ताः नैकापि विद्या रक्षितास्तीति आर्यरक्षितसूरिणा उक्ते सङ्घः प्राह भगवन् दुर्बलिका पुष्य एवाचार्यः क्रियतां तस्यैव सर्वविद्या ग्रहणेन योग्यत्वात् तदा सङ्घवचः श्रुत्वा आर्यरक्षितसूरिभिः स्वपट्टे दुर्बलिका पुष्यसूरिः कृतः उक्तं च दुर्बलिका पुष्यस्य गुरुणा वत्स यथाहं फल्गुरक्षित गोष्ठामाहिलादीनां लालनपालनविधौ प्रवृत्तस्तथा त्वयापि प्रवर्तितव्यं फल्गुरक्षितादीनामपि गुरुणा उक्तं यथा भवन्तो मल्लेवाविधौ प्रवृत्ता स्तथा दुर्बलिकापुष्यस्यापि प्रवर्त्तितव्यं अपिचाहं सेवाविधौ कृतेप्यकृतेपि न रोषं गतः असौ तु न क्षमिष्यतीति सम्यक् प्रवर्तितव्यं द्वयोपरि पक्षयोरिव मुक्ता न यनं कृत्वा श्रीआर्यरक्षितसूरिर्देवलोकं गतः गोष्ठामाहिलेन श्रुतं गुरोर्देवलोकं गमनं त्वरितं तत्र समायातः जनान् पृच्छति को गणधरः स्थापितः जनै स्तु घृतघटादि दृष्टांत प्रतिपादन पूर्वं दुर्बलिका पुष्यो गणधरः कृतइति प्रोक्तं गोष्ठामाहिलः पृथगुपाश्रये कियत्कालं स्थित्वा वस्त्रादिमुक्ता दुर्बलिका पुष्योपाश्रये समागतः सर्वैरपि साधुभिरभ्युत्थानं कृतं आचार्येणापिकथितः कथं पृथगुपाश्रये स्थिताः अत्रैव तिष्ठन्तु स नेच्छति आचार्योपाश्रयाद्विर्गत्य स्वोपाश्रये गतः अथ गोष्ठामाहिलः पृथक् स्थितस्तान् जनान् व्युद्ग्राहयति परं न कोपि तद्वच प्रतिपद्यते अन्यदा दुर्बलिका पुष्यसूरयोऽर्थपौरुषीं कुर्वन्ति सर्वे साधवः शृण्वन्ति साधुभिराकारितोपि गोष्ठा माहिलस्तत्र नायाति न शृणोति च यूयमेव निष्पाव घटसमीपेऽर्थपौरुषीं कृत्वाचार्येषूत्थितेषु विच्छंसो नाम शिष्योऽनुभाषते अष्टमे कर्मप्रवादे पूर्वे कर्मप्ररूप्यते तत्र जीवस्य कर्मणः कथं बंधः आचार्या भणंति बद्ध१ स्पृष्ट२ निकाचित३ भेदैरात्मकर्मणोर्बंधः तत्रात्मप्रदेशैः सह आमतन्तु वद्वसूचिकलाप वद्धकर्म्म भवति निकाचितन्तुतापि तत्र कुट्टित शुचिकलाप वद्भवति प्रथमं हि जीवो रागद्वेष परिणामैः

कर्म्मबध्नाति पश्चात्तत्परिणामं अमुञ्चन् तत्कर्म्मसृष्टं करोति तेनैवात्यन्त संक्लिष्ट परिणामेन निकाचितं निरुपक्रमं करोति तद्धि उदयगतमेव वेद्यते इति विज्ञं सेनामशिष्य कृत प्रश्नस्योत्तरं दुर्बलिका पुष्याचार्यैः कृतं आसन्नोपाश्रयस्थेन गोष्ठामाहिलेन श्रुतं तत्रैवस्थेन तेनोक्तं दृष्टमस्माभिः गुरोः समीपेन श्रुतं यदेवं कर्म्मबद्धं सृष्टं निकाचितं स्यात्तदामोक्षोनस्यात्तदविज्ञं सेनामशिष्यो वक्ति कथं तर्हि कर्म्मबद्धं सृष्टं निकाचितं भवति स आह यथा कञ्चुकः कञ्चुकि शरीरं स्पृशति तथा कर्म्म आत्मप्रदेशान् स्पृशति न पुनः क्षीर नीरन्यायेन तत्कर्म्म आत्मप्रदेशैस्साहबद्ध सृष्टनिकाचि तत्वभवनेन न क्षीर नीरव देकी भावमापद्यते तथात्वे हि कर्म्मव्युच्छेद एवनस्यादिति गोष्ठा माहिलवचः श्रुत्वा विंज्झशिष्यः प्राह भो गोष्ठामाहिल दुर्बलिका पुष्य आचार्याः पूर्वोक्तमेवादिशन्ति गोष्टामाहिलः प्राह इमं न जानन्ति पुनर्विज्झ शिष्यः सूरीन् प्रश्नयति सूरिभिरुक्तं गोष्टामाहिलोक्तं असत्यमेव यथाऽस्माभिरुक्तं श्रीगुरुभिरुक्तं तत्रदृष्टान्तः यथायः पिण्डेवह्निः सर्वात्मना सम्बन्ध्यते वियुज्यते च तथात्मप्रदेशैः सह कर्म्मसम्बन्ध्यते वियुज्यन्ते चेत्यादि दृष्टान्त युक्त्या दिभिर्बद्धसृष्टनिकाचित कर्मस्थापना कृता परं गोष्टा माहिलो न मनाते अनादा नवमे पूर्वे प्रत्याख्यानाधि कारं गुरवः साधूनामेवं पाठयति साहूणं जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं पाणा इवायं पच्चक्खामि एवं पच्चक्खाणं वव्विज्जइ इत्यादि आचार्येणोक्ते गोष्टा माहिलः प्राह जावज्जीवाएत्ति न वक्तव्यं एवमुक्ते प्रत्याख्यानस्य सावधिकत्वेन पर लोकाशंसा भवनेन भंगसम्भवात् प्रत्याख्यानं निरवधिकं कार्यं तथाहि सव्वं पाणा इवायं पच्चक्खामि अपरि माणाए तिविहं तिविहेणं एवं प्रत्याख्यानं कार्यं गोष्टामाहिलेनैवमुक्ते विज्झादिशिष्याः सूरीन् प्रश्नयन्ति सूरयः प्राहुः प्रत्याख्यानस्य कालावधिकत्वमवश्यं कार्यं अनाया मर्यादापत्याऽकार्यत्वमेव स्यात् परलोकाशंसा सम्भवेन भङ्गो नैव स्यात् जीवन्नहं सावद्यं न सेविष्ये मृतस्य तु अवश्यंभाविनी अविरतिरिति यथोक्तनिर्वाहित्वेन न प्रत्याख्यानभङ्गः एवं श्रीदुर्बलिका पुष्योक्तं सर्वैरप्यङ्गीकृतं अनेन फल्गुरक्षितादयः स्थविरा एवमेव भणंति गोष्टामाहिलस्तु सर्व्वमेते

न किञ्चिज्जानन्नत वदति स्वोक्तमेव तीर्थंकरोक्तमिति स्थापयति आचार्योक्तं स्थविरोक्तं च न मनुते तदा समस्तसङ्घेन शासनदेव्या कायोत्सर्गः कृतः सासमागता भणति किं दर्शयति सङ्घेनोक्तं व्रज श्रीसीमन्धरतीर्थं करपार्श्वे एवञ्च पृच्छ यद्गोष्ठा माहिलो भणति तत्सत्यं उतयद्दुर्बलिकापुष्पादयो भणंति तत्सत्यं सा भणति मम पुनः कायोत्सर्गबलं ददत सङ्घेन पुनः कायोत्सर्गः कृतः सागता भगवत्समीपे भगवान् पृष्टः सङ्घोक्तं भगवान् प्राह दुर्बलिका पुष्पादयः सम्यग्वादिनः गोष्ठा माहिलस्तु मिथ्यावादी निह्नवः सप्तम इति भगवदुक्तमाकर्ण्य आगताशासनदेवता भगवदुक्त माचख्यौ गोष्ठामाहिलः प्राह एषा अल्पर्द्धिका तत्र गन्तुमेव न शक्नोति तदा गोष्ठामाहिलस्य एकान्ते दुर्बलिका पुष्पाचार्यैरेवमुक्तं आर्यप्रतिपद्यस्व भगवदुक्तं अन्यथा सङ्घेन त्वं बहिःकरिष्यते स न प्रतिपद्यते तदा सङ्घेन सप्तमोयं निह्नव इति कृत्वा द्वादशविधसम्भोगाद्बहिःकृतः द्वादशविध सम्भोगश्चायं पञ्चकल्पे उक्तः १ सुअ २ भत्तपाणे ३ अंजलिपग्गहे ४ वायणायणिकाएअ ६ अब्भुट्ठाणे ७ किइ कम्मकरणे ८ वेयावच्च करणेइय ९ समो सरणे सन्निसेज्जा १० कहाएअ ११ निमंतणे१२ इति सप्तमो निह्नवः प्रतिपादितः ७ समाप्तेते देशनिह्नवादिनो निह्नवाः सम्प्रति प्रसङ्गत एव बहुतरविसम्वादी बोटिका उच्यन्ते कृच्छ्रास सएहिं नव्वुत्तरेहिं ६०९ तइया सिद्धिगयस्स वीरस्स तीवीडि आणदिट्ठी रहवीरपुरे समुप्पण्णा १ वीरात् षट्शत नव ६०९ वर्षे रथवीरपुरे दीपकोद्याने समव सृताः आर्य कृष्णाचार्याः तत्र नगरे एकः शिवभूतिनामा सहस्रमल्लो राज्ञः समीपे समागतः वक्ति तव सेवां करोमि राज्ञोक्तं परीक्षां कृत्वा तव सेवा वसरो दास्यते अन्यदा कृष्णचतुर्दश्यां राज्ञा सावाकारितः उक्तं गच्छ अस्यां रात्रौ श्मशाने इदं मद्यं अयं पशुः खण्डलिर्देयः तद्द्वयं गृहीत्वा स तत्र गतः अन्ये पुरुषास्तद्रापनार्थं प्रच्छन्नवृत्त्या पश्चात्प्रेषिताः सहस्रमल्लेन क्षुधार्त्तेन पशुं निहत्य तन्मांसं भक्षितं मद्यंच पीतं तैः पुरुषैः शिवा फेत्कारशब्दैर्भाषितो सन बिभेति पश्चादागत्य सहस्रमल्लेन राज्ञ उक्तं मया बलिर्दत्तः सेवकैरपि तद्वीरत्वमुक्तं राज्ञा स्वसेवायां रक्षितः अन्यदा राज्ञा मथुराग्रहणार्थं स्वसेवकाः

प्रेषिताः तैः समं सहस्रमल्लोपि प्रेषितः मार्गेगच्छद्भिस्तैः परस्परमुक्तं भो अस्माभिः सम्यग् राज्ञो न पृष्टं का मथुरा याह्या सहस्रमल्लेनोक्तं हेऽपि मथुरे याह्ये यत्र दुष्करं तत्राहं यास्यामि एवमुक्ता स गतः पांडुमथुरायां गृहीता च सा बलेन उक्तं च सूरेत्यागिनि विदुषि च वसति जनः स च जनाद् गुणी भवति गुणवति धनं धनाच्छ्रीः श्रीमत्या जायते राज्यं १ नगरीं गृहीत्वा स पश्चादायातः राज्ञा तुष्टेन भणितं भो तुष्टोहं मार्गय मनोभीष्टं ततस्तेनोक्तं मम देहि सर्वत्र स्वेच्छा भ्रमणं दत्तं च राज्ञा अथासौ निरंतरं स्वेच्छया सर्वत्र भ्रमन् रात्रौ मध्याह्ने अन्त्यप्रहरे वा समायाति कदाचिन्नायात्यपि स्वगृहे दिवसे यावत्स गृहे नायाति तावत्तस्य भार्या न भुङ्क्ते रात्रौ यावन्नायाति तावन्न स्वपिति अन्यदा सा प्रकामं खिन्ना श्वश्रू प्रत्याह मातस्त्वत्पुत्रोऽरात्रे कदाचिदायाति कदाचिदन्त्यप्रहरे समायाति कदाचिन्नायात्यपि दिवसेपि रात्रावपि चायमकाल एव समायाति अहं निद्रार्त्ता क्षुधार्त्ता च तिष्ठामि तदा श्वश्वा भणितं अद्य त्वया द्वारं दत्वा शेयं अहं जाग्रती स्थास्यामि तद्दिवसं रात्रौ तथैव कृतं स मध्यरात्रौ समायातः द्वारमुद्घाटयेत्युक्तवान् मात्रा भणितं यत्रास्यां वेलायां द्वाराणि उद्घातानि भवन्ति तत्र व्रज स रोषान्निर्गतः क्षणाचार्योपाश्रय एवोद्घाटितो दृष्टः मध्ये प्रविष्टः वन्दित्वा भणति मां प्रव्राजय आचार्या न इच्छन्ति तेन स्वयमेवलोचः कृतः ततस्तस्याचार्यैर्लिंगं दत्तं आचार्या स्तमादाय ततो विहृताः कालांतरेण तत्रैव पुनरायाताः राजा तद्वन्दनार्थमायातः गुरूननुज्ञाप्य सहस्रमल्लः स्वगृहे आकारितः तस्य स्वगृहागतस्य रत्नकम्बलं राज्ञा दत्तं सोपि गुरुसमीपे समायातः गुरुभिस्तद्रत्नकम्बलं अनापृच्छ्य गृहीतं ज्ञात्वा सहस्रमल्लो उपाश्रयाद्बहिर्गते सति रत्नकम्बलं खण्डयः कृत्वा यतीनां पादप्रोञ्छनानि कृत्वा दत्तानि स आगतस्तत्स्वरूपं ज्ञातं स कषाय एव स्थितः अन्यदा गुरुभिर्व्याख्यायां जिनकल्पिका वर्ण्यन्ते जिन कल्पिका द्विविधा पाणिपात्राः पतद्ग्रहधराश्च स प्रावरणा अप्रावरणाश्चेत्यादि जिनकल्पिकमार्गो वर्णितः सहस्रमल्लेन पृष्टं किमसौ मार्गः साम्प्रतं न क्रियते गुरुभिरुक्तं स मार्गः साम्प्रतं व्युच्छिन्नोऽस्ति

तेनोक्तं यदेष मार्गोऽनुष्ठीयते तदा नास्यास्य व्युच्छेदः परलोकार्थिना एष एव मार्गोऽनुष्ठेयः सर्वथा निपरिग्रहत्वमेव श्रेयः सूरिभिरुक्तं धर्मोपकरणमेवेति ननु परिग्रहस्तथाहि जन्तवो बहवः सन्ति दुर्दृश्या मांसचक्षुषां तेभ्यः स्मृतं दयार्थं तु रजोहरणधारणं १ आसने शयने स्थाने निषेदे ग्रहणे तथा गात्र संकुचने चेष्टे तेन पूर्वं प्रमार्जनं २ तथा सम्मातिमा सत्वाः सूक्ष्माश्च व्यापिनो परे तेषां रक्षानिमित्तं च विज्ञेया मुखवस्त्रिका ३ भवन्ति जन्तवो यस्माद्व्रपानेषु कुत्रचित् तस्मात्तेषां परीक्षार्थं पात्रग्रहणमिष्यते ४ अपरञ्च सम्यक्त्व ज्ञानशीलानि तपश्चेतीह सिद्धये तेषामुपग्रहार्थाय स्मृतं चीवरधारणम् ५ शीतवातातपैर्दंशै र्मशकैश्चापि खेदिताः मासम्यक्तादिषु ध्यानं न सम्यक् सम्विधास्यति ६ तस्य त्वग्रहणे यस्मात् क्षुद्रप्राणिविनाशनं ज्ञानध्यानोपघातोवा महान् दोषस्तदैवतु ७ य एतान् वर्ज्जयेद्दोषान् धर्मोपकरणाद्दते तस्य त्वग्रहणं युक्तं यस्माज्जिन इव प्रभुः ८ जिन कल्पिकस्तु प्रथमसंहननएव भवति इदानीं प्रथम संहननाभावाज्जिनकल्पिकमार्गोऽनुष्ठीयते इत्यादि युक्तिभिर्गुरुणा प्रतिबोधितोपि नासौ प्रतिबुद्धः प्रत्युतामर्षात् स्वप्रावरणं त्यक्त्वा एकाकी व वने गतः तस्योद्याने स्थितस्य उत्तरानाम भगिनीवन्दनार्थं गता तं तथाविधं दृष्ट्वा तयापि चीवराणि त्यक्तानि अन्यदा भ्रात्रा समं सा नगर्यां भिक्षार्थं प्रविष्टा आवासोपरिस्थया एकया गणिकया दृष्टा अस्मज्जाते लोको मा विरक्तो भवत्विति मत्वा तस्या उरसि शाटिका व्युत्सृष्टा सा नेच्छति भ्रात्रा उक्तं एषा देवतया दत्तेति भ्रातृवचसा तया शाटिका परिहिता अथ शिवभूतिना कौण्डिन्यः कोट्टवीरश्चेति शिष्यद्वयं प्रतिबोध्य दीक्षितं ततो बोटिकमतं मिथ्या दर्शनं प्रवृत्तं सुज्ञाने आर्जयं मग्गं बहवे परिभस्सई एतत्पदद्वयो परिसप्त निह्नवोदाहरणानि सुदुंच लद्धुं सद्धंच वीरियं पुणदुल्लहं

सुदुंच लद्धु सद्धंच वीरियं पुण दुल्लहं । बहवे रोयमाणावि नोयणं पडिवज्जए ॥१०॥ माणुसत्तंमि आयाओ जोधम्मं

श्रुतिं लब्धां श्रद्धापि जाता जीवे धर्मसांभल्यो सांभलो सद्दह्यो धर्मभलो वीर्यंच पुनर्दुर्लभं पणिवीर्य फोरववुं दोहिलुं जीवजांणे छे धर्मभलो पिणथाइ नहीं

सूत्र भाषा

बहवे रोयमाणावि नोअणं पडिवज्जए १० च पुनः श्रुतिलब्धा च पुनः श्रद्धां लब्धावीर्यं पुनर्दुर्लभं चारित्र पालनेबलस्फोरणं दुर्लभं बलं स्फोरण दुर्लभत्वे हेतुमाह यतो बहवो जनारोचमानाः अपि धर्मेरुचिं कुर्वाणा अपि एतत् वीर्यं प्रतिनो प्रतिपद्यन्ते वीर्यं नो अङ्गी कुर्वते श्रेणिकादिवत् १० माणु सत्तंमि आयाओ जी धम्मं सुच्च सद्दहे तवस्सीवीरियं लद्धुं संवुडे निद्धुणेरयं ११ मनुष्यत्वे आगतः सन्यः धर्मं श्रुत्वा श्रद्दधे स तपस्वीवीर्यं लब्धा संवृतः सन् निरुद्धाश्रवः सन् रजः कर्ममलं निर्धुनोति निश्चयेन धुनोति दूरीकरोति मुक्तिं प्राप्नोतीत्यर्थः ११ चतुरं ग्याइहैव फलमाह सोही उज्जूय भूयस्स धम्मोसुद्धस्स चिट्ठई निव्वाणं परमं जायइ घयसित्तिव्वपावए १२ ऋजु भूतस्य चतुरङ्गो प्राप्यमोक्ष गमनार्थं सरलीभूतस्य शुद्धिर्भवति कषायकालुष्य रहितः स्यात् शुद्धस्य कषाय कालुष्य रहितस्य धर्मस्तिष्ठति क्षमादि दशविधधर्मः स्थिरो भवति धरमशुक्लस्य परमं उत्कृष्टं निर्वाणं मोक्षो जायते स जीवन्मुक्तो भवतीत्यर्थः तपस्तेजसा जाज्वल्यमानो भवति कदवदृतसिक्तः पावकइव घृतेन हुतोग्निरिव १२ विगिंच कम्मुणोहेउं जसं संचिणु खंतिए पाढवं सरीरं हिच्चा उड्ढं परक्कमई

सूत्र

सोच्च सद्दहे। तवस्सी वीरियं लद्धु संवुडे निद्धुणेरयं ॥११॥ सोही उज्जुय भूयस्स धम्मो सुद्धस्स चिट्ठई। निव्वाणं परमं जाइ घयं सित्तव्व पावए ॥१२॥ विगिंच कम्मुणो हेउं जसं संचिणु खंतिए पाढवं सरीरं हिच्चा उड्ढं परक्कमई

भाषा

बहवः श्रद्दधानापि घणां जीवने धमरुचे छे धमभलो जाणे छे न पुनः एनं धर्मप्रतिपद्यन्ते पणि धर्मअङ्गीकार करे नहीं १० मानुषत्वे समागतो मनुष्यत्व पणुं पाम्यो मनुष्य हुओ यः जीवः धर्मं श्रुत्वा सद्दहणा करोतिधर्मसुणीने सद्दहणा करे तपस्वी वीर्यं लब्धा आपणो वीर्य तपजपने विषे फोरवे संवृतो निरुद्धा श्रवः कर्मरजं धुनोति तो संवृत होइ आश्रवद्वाररुंधे कर्मरजने फेडे दूरी करे ११ शोधि ऋजूभूतस्य मायाइं करीने रहित शुद्ध निर्मल होइ

खन्तिए सरीरं पाढवं हिच्चा उड्ढं परक्कमई दिसं १२ शिथं प्रति गुरुर्वदति हे साधोत्वं कर्म्मणोहेतुं मिथ्यात्वा विरति कषाय योगादिकं विगिच्च विवेन्धि विवेकं कुरु पृथक् कुरु पुनः खान्त्या क्षमया क्षत्वा यशः संयमं विनयं वासंचिनुसञ्चय: पुनरेवं कुर्वन् पार्थिवं शरीरं हित्वा उर्वदिशंमोक्षं प्रतिप्रक्रामति भवान् व्रजतित्वं प्रयासि इत्यर्थः पृथिव्याः भवं पार्थिवं पृथ्वी विकारं १३ विसालसेहिं सीलेहिं जक्खा उत्तर उत्तरा महासुक्कावदिप्पन्ता मन्नन्ता अपुणव्वयं इव साधवः विसदृशैः अत्युत्कृष्टैः शीलैः साधुव्रतैः यक्षाः देवाः उत्तरोत्तराः सौधर्मादिषु अच्युतान्तेषु तिष्टन्ति इति क्रिया सम्बन्धः कौटशास्ते देवाः महाशुक्राइव चन्द्रादित्यादय इव देदीप्यमानाः पुनस्ते किं कुर्वाणाः अपुनश्चवं मन्यमानाः अतिसौख्यभाक् तया अपुनर्मरणं मन्यमानाः १४ अप्पियादेव कामाणं कामरूवविउव्विणो उड्ढं कप्पेसु चिट्ठंन्ति पुव्वावास सया बहू १५ पुनः कौटशास्ते यक्षाः देवकामान् प्रतिपूर्वं भवाचीर्णैः व्रतैर्देव कामान् देवसौख्यानि प्रति अर्पिताः पुनः कौटशाः कामरूप विकुर्विणः कामरूपं स्वेच्छारूपं विकुर्वन्ति विरचयन्तीत्येवं शीलाः कामरूप विकु

दिसं ॥ १३॥ विसालसेहिं सीलेहिं जक्खा उत्तर उत्तरा । महासुक्काव दिप्पंता मन्नंता अपुणव्वयं ॥१४॥ अप्पियादेव

सूत्र

धर्मः शुद्धिप्राप्तस्य तिष्ठति शुद्धधर्मने विषे रहे छे निर्वाणं परमं उत्कृष्टं याति ते जीव शुद्ध निर्मल हुओ थको मुक्ति जाय घृतसिक्त इव पावक अग्नि घृते सींचो जीम दीपे निर्मल होवे तिम जीव कर्म रहित निर्मल होइ १२ प्रथक् कुरु कर्मणो हेतु कर्मनुहेतु दूरि करीने यशः पुष्टि कुरु क्षमाया क्षमाये करी यश उपार्ज्या छे मृण्मयं शरीरं त्यक्त्वा पार्थिव सप्तधातुमय औदारिक शरीर छांड़ीने उर्द्धं गच्छति दिसि उर्द्ध देवलोके जाई १३ विस्तीर्णैः शीलैः अनुष्ठान विशेषै विस्तीर्ण जे अनुष्ठान क्रीयाकलाप तप जपे करीने देवाः उत्तरउत्तराः देवता होइ एकएक थी अधिक चढ़ता विमान स्थानं क चन्द्रार्क इव दीप्यमानाः चन्द्रमा सूर्यनी परे दीपता तेजे विराजमान मन्यमाना अपुनः चवे इम नथी जाणता जे अम्हे इहां थी चवस्युं १४ अर्पिता ढौकिताः

भाषा

कुर्विणः अथ तत्र देवलोकेषु कथं यावत्तिष्ठन्ति बहूनि पूर्ववर्षशतानि यावत् तिष्ठन्ति बहूनि इति शब्देन असंख्येयानि वर्षशतानि यावदेव सुखानि भुञ्जन्ति पूर्ववर्ष शतायुषा मेव चरणयोग्यत्वे विशेषतो देशनौ चित्यज्ञापनार्थं मित्य मुपन्यासः बहुभिः पूर्वैर्जघन्येन एकं पल्योपमं भवति बहुभिर्वर्ष शतैः पूर्व बहुभिः पूर्वशतैः सागरोपमं भवति तावत्तिष्ठन्ति देवत्व मनु भवन्ति १५ तत्थ ठिचा जहाठाणं जक्खा आउक्खये चुआ उवेन्ति माणुसञ्जोणिं सेदसङ्गे भिजायए १६ तत्र देवलोकेषु यथास्थानं स्थित्वा यत्तादेवा आयुः क्षयेच्युताः सन्तो मानुषं योनिं उत्पद्यन्ते प्राप्नुवन्ति तत्र दसांगाः अभि जायन्ते अत्र प्राकृतत्वात् एकवचनं दशभिरंगैः सहवर्त्तन्ते इति सदशांगाः अथवा स इतिते इत्यर्थे दशं अङ्गानि येषान्ते दशाङ्गा इति पृथक् पदं एक वचनेन कश्चिन्नवाङ्गादिरपीति ज्ञापनार्थङ्गानि दशाङ्गानि १५ खेत्तं वत्थु हिरण्णञ्च पसवो दासपोरुसं चत्तारि कामखन्धाणि तत्थसे उववज्जई १७ ते

सूत्र

कामाणं काम रूव विउव्विणा। उड्ढं कप्पेसु चिट्ठंति पुव्वा वाससया बहू ॥१५॥ तत्थट्ठिच्चा जहाठाणं जक्खा आउ क्खए चुया। उवेंति माणुसं जोणिंसेदसं गेभि जायइ ॥१६॥ खेत्तं वत्थु हिरण्णंच पसवो दास पोरुसं। चत्तारि काम

भाषा

देवस्त्रीसम्बन्धनादीनां पराकृतदेवता सम्बन्धिया भोगपाम्या छे पाछिले पुण्ये आणीदीया छे स्वेच्छारूपकारिणः आपणी इच्छाइ करी नवा२ रूप करी सुख भोगवे उर्द्ध कल्पो परिवर्तिषु ग्रैवेयक विमानेषु उंचादेवलोक उपरि नवग्रैवेयक उपरे छे पूर्वाणि वर्षशतानि च बहूनि वर्षनां सैकडा घणावर्ष आउखूं भोगवे १५ तत्र स्थिता यथास्थानं तेहस्थानकने विषे रहीने देवाः आयुक्षये च्युत्वा देवता आपणा आउखा भोगवी पूरा करी चव्या देवलोक थकी प्राप्नुवन्ती मानुष्यभवां योनि तिहां थकी चवीने मनुष्यनी योनि पामे मनुष्य होइ सश्रवशेषं पुण्यकर्म च दशाङ्गेषु जायते शेष पुण्य रह्या छे वाकी थाके छे ते

देवा स्तत्र उत्पद्यन्ते तत्र कुत्र यत्र चत्वार एते कामस्कन्धाः भवन्ति तत्र कुत यत्र क्षेत्रं सम्यक् भवति १ यत्र हिरण्यं स्वर्णं २ रूप्यं वा ३ यत्र पशवो घोटक हस्त्यादयो दास पौरुषं चेटकचेटी पत्ति प्रमुखादिकं ४ चत्वार एते स्कन्धा वर्त्तन्ते कामा मनोज्ञ शब्दादयस्तेषां हेतवः स्कन्धा स्तत्पुद्गल समूहाः अनेन एकं अङ्ग उक्तं १७ मित्तवं नाइवं होइ उच्चागोए यवण्णवं अप्पायंके महापन्ने अभिजाए जसोबले १८ मित्राणि विद्यन्ते यस्य मित्रवान् १ ज्ञातिर्विद्यते यस्य स ज्ञातिवान् स्वजवान् २ पुनरुच्चैर्गोत्रं यस्य स उच्चैर्गोत्रः ३ पुनर्वर्णवान् शरीरे सद्वर्णं युक्तः ४ पुनरल्पातङ्कः अल्प आतङ्को यस्य स अल्पातङ्कः ५ पुनः कोष्ठगो महाप्राज्ञः महती प्रज्ञायस्य समहाप्राज्ञः महाबुद्धिः ६ अभिजातो विनीतः ७ पुनर्यशस्वी ८ पुनर्बली बलवान् ९ जशोबले इत्युभयत्र मत्वर्थीय लोपः अङ्ग नवकं इहोक्तं १८ भुञ्जा माणुस्साए भोए अप्पडिरूवे अहाउयं पुव्वं विसुद्ध सद्धम्मे केवलं

सूत्र

खंधाणि तत्थ से उववज्जई ॥१७॥ मित्तवं नायवं होइ उच्चा गोएय वण्णवं अप्पायंके महापन्ने अभिजाए जसो बले ॥१८॥ भोच्चा माणुस्साए भोए अप्पडिरूवे अहाउयं। पुव्वं विसुद्ध सद्धम्मे केवलंबोहि बुज्झिया ॥१९॥ चउरंगं

भाषा

भोगवा निमोक्त दशाङ्ग सहीत मनुष्य होवे १६ क्षेत्र गृहं रूप्यं नः ग्रामा रामादिश्चेतुकेतु भयात्मकं क्षेत्रं षेतं १ गृह २ रूप्य ३ पशुदासपदातयः पुरुषः त्वग्दृढत्वात् पशुदाससेवक पौरुषत्वचत्वारः कामस्कन्धाः स्यु एचार कामनां खंधजीहां होय तत्र सकुलेषु उत्पद्यते तीहां ते पुण्यात्मा जीव आवी उपजे १७ मीत्रवान् जातिमान् भवति मित्रजातिवंत होवे घणा पुरषमित्र करवा बांछे उच्चैर्गोत्रः वर्णवान् देहवर्णउंचा गोत्रहोइ शरीर वर्ण भला होइ अल्पातंके नीरोगः महाप्राज्ञाः रोगरहित हुवे ५ महाबुद्धीवंत होइ अभिजातो विनीतः यशस्वी बलवान् यशवंत होई ८ बलवंत होइ १० एदशबोल

बोहिबुज्झिया १८ चउरङ्गं दुल्लभं नच्चा संजमं पडिवज्जिया तवसा धुयकम्मं से सिद्धे हवइ सासएत्तिबेमि २० युग्मं तत्र स मनुष्यः अप्रतिरूपः सर्वोत् कृष्टरूपधारी सन् यथायुषं मनुष्यायुषं यावत् मनुष्यस्य भोगान् भुक्त्वा पुनर्यथावसरे केवलां निष्कलङ्कां बोधिं सम्यक्त्वं बुद्ध्वा प्राप्य पुनश्चतुरङ्गीं दुर्लभां ज्ञात्वा संयमं प्रतिपद्य शाश्वतः सिद्धो भवति कौटुम्बः स पुरुषः पूर्वं विशुद्ध सद्धर्मः पूर्वं पूर्वजन्मनि विशुद्धो निदानरहितः सद्धर्मो यस्य स विशुद्ध सद्धर्मः पुनः कौटुम्बः सः तपसा धुतकर्मांशः तपसा दूरीकृतकर्मलेशः इति सुधर्मा स्वामी जंबू स्वामिनं प्रत्याह हे जंबू अहं इति ब्रवीमीति २० इति श्रीमदुत्तराध्ययन सूत्रार्थदीपिकायां उपाध्याय श्रीलक्ष्मीकीर्त्तिगणि शिष्य लक्ष्मीवल्लभगणि विरचितायां तृतीयाध्ययनस्यार्थः समाप्तः ॥३॥ अथ तृतीयाध्ययने चतुरंगी

सूत्र

दुल्लहं नच्चा संजमं पडिवज्जिया । तवसा धुय कम्मं सेसिद्धे हवइ सासएत्तिबेमि ॥२०॥ चाउरंगिज्जं समत्तं ॥३॥

असंखयं जीविय मा पमायए जरोवणीयस्स हु नत्थि ताणं । एवं वियाणाहि जणे पमत्ते कण्णुवि हिंसा अजया

भाषा

पामे २८ भुक्त्वा मानुषकान् भोगान् मनुष्यसम्बन्धिया भोग भोगवीने उपमारहितान् यथायुः जाव जीवं उपमाइं रहित एहवा मनुष्यना सुख जावजीव भोगवीने पूर्वजन्मनि निर्मले प्रशस्त धर्मपाखला भवांतरने विषे जे चारित्रपाख्यां हता ते चारीत्रवलीअङ्गीकार करे सम्यक्त्वं बुद्धा प्राप्य केवली भाखो धर्मसम्यक्त्व सहित लेई प्रति बूझे १८ चतुरङ्गं दुर्लभं ज्ञात्वा चार अंगधर्मनां दोहिलां जाणीने चारित्रं प्रतिपद्यन्ते चारित्र पडिवजे दिख्यालिइं तपसा क्षोटित कर्मभागः बारे भेदे तप करीने कर्मरजने धूणे दूरि करे सिद्धो भवति साश्वतः सिद्धि होइ साश्वतो इति समाप्तो ब्रवीमि २० इति श्रीचतुरंगी

दुर्लभोक्ता चतुर्थाध्ययने तां प्राप्य प्रमादस्त्याज्य इत्युच्यते । इति तृतीयचतुर्थाध्ययनयोः सम्बन्धः । असंखयं जीवियमापमायए जरो विणीयस्सइनत्थि ताणं एयं वियाणाहि जणे पमत्ते कयविहिंसा अजयागहिंति १ हे भव्या जीवितं आयुः असंस्कृतं वर्त्तते यत्नशतैरपि असतो वर्द्धयितुं त्रुटितस्य वा कर्णवत्सन्धानं कर्त्तुं अशक्यत्वात् जीवितं हि केनापि प्रकारेण सन्धातुं न शक्यते इत्यर्थः ततः मा प्रमादीः मा प्रमादं कृथा इदृति निश्चयेन जरया उप नीतो जरोपनीतः तस्य हृद्यत्वेन मरणसमीपं प्रापितस्य पुरुषस्य त्राणं शरणं नास्ति हे भव्य पुनरेवं विशेषेण जानीहि एवमिति किंविहिंसाः विहंसन शीलाः अति शयेन पापाः कं शरणं गृहीष्यन्ति तु इति वितर्के क्रौड्या विहिंसाः अजिताः अजितेन्द्रियाः पुनः क्रौड्याः प्रमत्ताः प्रमादिनः इंन्द्रियवश वर्त्तिनां प्रमादिनां पापानां जरामरणाद्युपद्रवे कश्चित् शरणो नास्ति जणे पमत्ते इति प्रथमा बहुवचनस्थाने प्राकृतत्वात्सप्तम्येकवचनं १ जे यावकम्मेहिं

सूत्र

गहिंति ॥१॥ जे पाव कम्मेहिंधणं मणूसा समाययंती अमयं गहाय पहायते पास पयट्टिए नरे वेराणुबद्धा नरयं

भाषा

अध्ययनं टव्वार्थं गद्यबंधे संपूर्णम् ३ असंस्कृतं जीवितं माप्रमादी प्रमादं मा कार्षी ए आउखुं असंस्कृत छे त्रूटो थको संध्यो न जाइ ते भणी जीवप्रमाद न करे जरोपनीतस्य त्राणं शरणं नास्ति जराजीवने आव्या पछे बढा हुआ उठी वेसी सके नहीं तिवारे सरण एहने कोइ नथी इत्येवं प्रकारं जानाहि प्रमादवंत लोका इम जाणीने अहोलोको प्रमाद छांडो विहंसन शीला असंयताः किंशरणं गच्छन्ति एतले हिंसा करो छो जीव मारो छो इन्द्री आपणा वसि नहो१ जे पाप कर्मभीः धनं मनुष्याः जेमनुष्या जेमनुष्यपापकरीधन उपार्जे छे समां ददत्येवं कुमतिं गृहीत्वा सम्यक् प्रकारे आदरी धनएकठु करो छो ते तुम्हने कोण कुमति लागी ते कुबधे करी त्यक्ता ते नराः पापयुक्ताः ते मनुष्य सर्वधन छांडीने ते मनुष्य किस्या छे पास करी बांध्या छे पास किस्या स्त्रीधन बेटाबेटी घर प्रमुख पासे करीज कह्या छे पाप कर्मानुबद्धा थाता नरकेषु यांति ते मनुष्य घणाओ पाप करीने घणा जीवसुं वयर उपार्जी

धणं मणूसा समाययन्ती अमइं गहाय पहाय ते पासपयट्ठिए नरे वेराणुबद्धा नरयं उविंति २ जे इति मनुष्याः पापकर्मभिधनं अर्जयन्ति ते मनुष्याः वैरानुबद्धाः पूर्वोपार्जितद्वेषबंधन बद्धाः नरकं व्रजन्ति किं कृत्वा धनं उपार्जयंति अमतिं गृहीत्वा न मतिः अमतिस्तां अमतिं कुमतिं अङ्गीकृत्य अथवा अमृतं आनन्दं आनन्दहेतुं गृहीत्वा ऐहिकसुखहेतुकं धनं विचार्य किं कृत्वा नरकं व्रजन्ति पापकर्मभिरुपार्जितं धनं प्रहाय त्यक्त्वा कीदृशास्ते मनुष्याः पाशप्रवर्त्तिताः पाशेषु पुत्रकलत्र धनप्रमुखबन्धनेषु प्रवर्त्तिताः पाशप्रवर्त्तिताः धनं हि नरके व्रजतो जीवस्य सार्धं नायाति एकाकी एवमहारम्भ महा परिग्रहवशात् नरकं यान्तीत्यर्थः जरोवणीयस्य हुनत्थिताणं अत्र कथा उज्जयिन्यां जितशत्रु नृपस्य अट्टणमल्लो वर्त्तते सच प्रतिवर्षं सो पारके गत्वा सिंह गिरिराज्ञः सभायां मल्लान् विजित्य जयपताकां लाति अन्यदा राज्ञा एवं चिन्तितं पर देशेाय मट्टणमल्लोमल्लभायां जित्वा बहुद्रव्यं प्राप्नोति मदीयः कोपि मल्लो न जीयते नैतद्वरं एवं हि ममैव महत्व क्षितिर्जायते इति मत्वा कश्चिद्बलवन्तं मल्लिनरं दृष्ट्वा स्वमल्लं चकार तस्य त्वरितमेव मल्लविद्याः समायाताः मल्ली मल्ल इति नाम कृतं अन्यदा अट्टणमल्लः सो पारके समायातस्तेन समं राज्ञा मल्ली मल्लस्य युद्धं कारितं जितो मल्लीमल्लः अट्टणः परा जितः स्वनगरे गतः एवं चिन्तयति मल्लोमल्लस्य तारुण्येन बलवृद्धिः मम तु वार्द्धक्येन बलहानिः ततोऽन्यं स्वपक्षपातिनं मल्लं करोमि ततोसौ बलवन्तं पुरुषं विलोकयन् भृगुकच्छदेशे समागतः तत्र हरिणीयामे एकः कर्षकः एकेन करेण हलं वाहयन् द्वितीयेन फलहीयमुत्पाटयन् दृष्टः स भोजनाय स्वस्थानके सार्धं नीतः तस्य बहुभोजनं दृष्टं उत्सर्गसमये च सुदृढ़मल्लं पुरीषं दृष्ट्वा मल्लविद्या ग्राहिता फलही मल्ल इति नाम कृतं अट्टणः सो पारके फल ही मल्लं गृहीत्वा गतः राज्ञा मल्लीमल्लेन समं फलहीमल्लस्य युद्धं कारितं प्रथमे दिवसे द्वयोः समतैव जाता अट्टणेन स्वोत्तारके फलहीमल्लः पृष्टः पुत्र तवाङ्गे क प्रहारा लग्नास्तेन स्वाङ्गप्रहारस्थानानि दर्शितानि अट्टणेन औषधिरसेन तानि स्थानानि तथा मर्दितानि अथासौ पुनर्नवीभूतः मल्लीमल्लस्यापि राज्ञा

पृष्टं क्व तवाङ्गे प्रहारा लग्ना स्तथा तं दर्शयः फलहीमल्लः पुनर्नवीभूतः श्रूयते मल्लीमल्लोऽभिमानात् स स्वस्थानं न दर्शयति वक्ति च अहं पुनर्नवीभूतः फलही पितरं जयामि द्वितीयदिवसे पुनः युद्धावसरे द्वयोरपि साम्यमेव जातं तृतीयदिवसे मल्लीमल्लो जितः फलही मल्लेन अट्टणेन स्वपराभवः स्मारितः ततो मल्लिमल्लेनान्याययुद्धाचरणेन फलहीमल्लस्य मस्तकं छिन्नं खिन्नोट्टणमल्लो गत उज्जयिनीं तत्र विमुक्तयुद्धव्यापारः स्वगृहे तिष्ठति परं जराक्रान्त इति न कस्मैचित् कार्याय चम इति स्वजनैः पराभूयते अन्यदा स्वजनाऽपमानं दृष्ट्वा तदनापृच्छ्यैव कोशाम्बीं नगरीं गतः तत्र वर्षमेकं यावद्रसायनं भक्षितवान् ततोऽत्यन्तं बलवान् जातः उज्जयिन्यां राजपर्षदि मल्लमहे प्रवर्त्तमाने पुनर्नवागतयौवनेन अट्टणमल्लेन समागत्य राज्ञो नीरङ्गण नाम महामल्लो जितः राज्ञा तु मदीयो यं मल्ल आगन्तुकेनानेन मल्लेन जित इति कृत्वा न प्रशंसितः लोकोपि राजप्रशंसामन्तरेण मौनभाक् जातः अट्टणस्तु स्वस्वरूपज्ञापनाय सभापक्षिणः प्रत्याह भो भो पक्षिणो ब्रुवन्तु अट्टणेन नीरङ्गणो जितः ततो राज्ञा उपलक्षितो मदीय एवायं अट्टणमल्ल इति कृत्वा सत्कृतः बहुद्रव्यं चास्मै राज्ञा दत्तं स्वजनैस्तं तथाभूतं श्रुत्वा सम्मुखमागत्य मिलितः सत्कारादि चकार अट्टणेन चिन्तितं द्रव्यलोभादेते मम साम्प्रतं सत्कारं कुर्वन्ति पश्चाद्रिद्रव्यमामपमानयिष्यति जरापरिगतस्य मे न कश्चित् त्राणाय भविष्यति यावदहं सावधान बलोस्मि तावत्प्रव्रज्यामीति विचार्य गुरोः समीपे अट्टणेन

सूत्र

उवेंति ।२। तेणे जहा संधि मुहे गहीए स कम्मुणा किच्चइ पावकारी । एवं पया पेच्च इहंच लोए कडाण कम्मा

भाषा

नरगने वीषे जाइ२ चोरः यथा क्षात्रमुखे गृहीतः जिम चोर खात्र पाडे माहे पेसतां धणीइं झाल्यो स्वकर्मना कृतं ते पापकारी आपणें कर्मे करी पाप नो करणहार चोरकृत्य ते कदर्थे मारीइ इम हे प्रजाः हे लोकः विलोकयध्वं एवं इहलोके परलोके अहोलोको देखो तुम्हें इणें चोरनें दृष्टान्तें इह लोकनें विषे जीव कदर्थी इहें कृतानां कर्मणां मोक्षं नास्ति इणें जीवें जे कर्म कीधोछे ते कर्मविणमो गयां छुटे नहीं २ संसार मापन्नः प्राप्तः परस्परं

दीचा गृहीता इति जरोवणी अस्मनदुस्थिताणं अत्र अट्टणमल्लकथा समाप्ता तेणे जहा संधिमुहे गहीए सकम्मुणा किच्चइ पावकारी एवं पया पेच्च इहं च लोए कडाण कम्माण न मुक्ख अत्थि ३ यथास्तेन चौरः सन्धिमुखे खात द्वारे गृहीतः स्वकर्मणा स्वकीय कृत खात चातुर्येण कृत्वा कृत्यते शरीरे च्छिद्यते काष्ठफलके कपि शौर्षाकार उत्कीर्ण खात संकीर्ण द्वारेण शरीरे विदार्यते इत्यर्थः कौदृशः चौरः पापकारी अत्र दृष्टान्तः कश्चिन्नगरे कस्य चिद्यवहारिणः फल कचिते गृहे केन चिच्चौरेण प्रकारकपि शौर्षाकृति छात्रं दत्तं तत्र प्रविशान्तः स्थ जागरूक गृहस्वामिना बहिः स्थ चौरेण चाकृष्यमाणो विलपन्नेव मृतः एवं अमुना दृष्टान्तेन प्रजालोकः प्रेत्य परलोके च पुनः इह इहलोके कृत्यते पीड्यते इत्यर्थः इहलोके च धनार्जनार्थं क्षुत् तृषा सीता तपसहन पर्वतारोहण जलधितरण नृपसेवन संग्रामे प्रहार सहनादि क्लेशेन परभवे च विविध नरकचेत्र वेदना परमाधार्मिक विनर्मित व्यथया कृत्यते इत्यर्थः कथं हि परलोके पीड्यते तत्र हेतुमाह कृतानां उपार्जितानां कर्मणां मोक्षो नास्ति ३ अत्र पुनश्चौरकथा कापि ग्रामे कोपि चौरो दुरारोहे मन्दिरे छात्रं दत्वा द्रव्यं लात्वा स्वगृहं गतः प्रत्यूषेकः किं वदन्तीति वार्त्ता श्रवणाय छात्रासन्न लोकमध्ये गतः लोकास्तु तत्र इत्थं वदन्ति कथमत्र लघीयसि छात्रे चौरः प्रविष्टो निर्गतोवेतिलोक वाक्यं श्रुत्वा स्वकटी बिलोकयन् भूप नरेर्धृतो व्यापादितश्च ३

सूत्र

ण न मोक्ख अत्थि ।३। संसार मावण्ण परस्स अट्ठा साहारणं जंच करेइ कम्म कम्मस्स ते तस्स उवेइ काले न बंध

भाषा

पुत्र कलत्रादि अर्थे संसार माहें फिरतुए जीव साधारण कर्म उपार्जे बाप बेटा स्त्री बेटी एहनें अर्थे वंचक द्रोह करेके पापे करी धन खावे सर्व कुटंब खाइके साधारणं यत्करोति कर्म पराइं अर्थे साधारणं कर्म करेके कर्मण ते तस्य कर्मफल विपाक समये जीवारे ते कर्म उदय आवे तिवारे न वांध वा वांधवतां प्राप्नुवंति ते बांधव बांधवपणं पाले नही अलगा जाइ उभा रहे एजीव आपणी कमाइ एकलो भोगवे४ द्रव्येणत्राणं न लभेत् प्रमादी

संसार मावन्न परस्य अट्ठा साहारणञ्चत्र करेइ कम्मं कम्मसते तस्सउवेयकाले न बन्धवा बन्धवयं उविन्ति ४ संसारं समापन्नः संसारी जीवः परस्य प्रमादी अर्थं परार्थं परनिमित्तं पुत्र मित्र कलत्र स्वबान्धवाद्यर्थं यत्साधारणं उभयार्थं आत्म परनिमित्तं यत्कर्म करोति ते मित्र पुत्र कलत्रादयः स्वबान्धवास्तस्य पापकर्मकारिणः पुरुषस्य तस्य पापकर्म फलवेदकाले विपाककाले बान्धवतां दुखवंटन भावं न उपयान्ति ४ अत्र आभीरीवञ्चक कथा क्वापि ग्रामे कोपि वणिक् हट्टे क्रयविक्रयं करोति अन्यदा एका आभीरीतद्धट्टे आगता तया भणितं भो रूपकद्वयस्य मेहतन्देहि तेनोक्तं अर्पयामि अर्पितं तया रूपकद्वयं तेन वणिजा एकस्यैव रूपकस्य घृतं वारद्वयन्तो लयित्वा अर्पितं सा जानाति ममरूपकद्वयस्य घृतं दत्तं वञ्चिता च सातस्याङ्गतायां सचिन्तयति एष रूपको मया सुधालब्धः ततोहमेव उपभुञ्जामि तस्य रूपकस्य घृतखण्डादि लात्वा स्वगृहे विसर्जितं भार्यायाः कथापितं अद्य घृतपूरा कुर्य्यात् तया घृतपूराः कृता तावता तद्गृहे समित्रो जामाता समायातः तस्यैव तया घृत पूराः परिवेषिताः समित्रेण तेन भक्षिताः गतः समित्रो जामाता वणिक् गृहे समायातः स्नानं कृत्वा भोजनार्थं सुपविष्टः तया स्वाभाविकमेव भोजनं परिवेषितं वणिग् वदति कथं न कृता घृतपूराः तया उक्तं कृताः परमागन्तुकेन स मित्रेण जामाता भक्षिताः स चिन्तयति मया सावराधी अभीरी वञ्चिता परार्थ मेवाय मात्मा पापेन संयोजितः एवं चिन्तयन्नेवासौ शरीर चिन्तार्थं बहिर्गतः तदानीं शीघ्रोवर्त्तते स मध्याह्नवेलायां कृत शरीरचिन्ता एकस्य वृक्षस्याधस्तात् विश्रामार्थं सुपविष्टः तेन मार्गेण गच्छन्तं साधुं दृष्टवान् वणिगुवाच भो साधो विश्राम्यतां साधुनोक्तं शीघ्रं मया स्वकार्यं गन्तव्यं वणिजा उक्तं भगवान् कोपि परकार्यं गच्छति साधुः प्राह यथा त्वं स्वजनार्थं क्लिश्यसि अनेन एकेनैव वचने सबुद्धः प्राह भगवन् यूयंक तिष्ठथ साधुना भणितं उद्याने स साधुना समं तद्गतः तन्मुखाद्धर्मं माकर्ण्य भणति भगवन्नहं प्रव्रजिष्यामि नवरं स्वजनमापृच्छामि गतो निजगृहे बान्ध

वान् भार्यांश्च भणति अत्रापणे व्यवहरतो मम तुच्छलाभोस्ति देशान्तरं यास्यामि सार्थं वाहदय मत्राया तमस्ति एकः सार्थवाहो मूलद्रव्यं अर्पयति इष्टपुरं नयति न च लाभं गृह्णति द्वितो मूलद्रव्य मर्पयति सह गमनात् लाभञ्च गृह्णाति तत्कीन सहगमनं युज्यते तैरुक्तं प्रथमेन सहव्रज अथ स वणिक् स्वजनैः समं वने गत्वा उवाच अयं मुनिः परलोक सार्थवाहः स्वकीय मूलद्रव्येण व्यवहारङ्कारयति मोक्षपुरञ्च नयतीति दृष्टान्त दर्शन पूर्वकं स्वजनाना पृच्छत् स वणिक् तस्य गुरोः समीपे दीक्षां जग्राहेति वित्तेण ताणं न लभे पमत्ते इमं मिलोए अदुवा परत्थ दीवप्पणट्ठेव अणंतमोहे ने आउ अन्दट्ठु मदट्ठुमेव ५ प्रमत्तः प्रमादी मनुष्यः वित्तेन द्रव्येण कृत्वा इमं मिलोए अस्मिन् लोके अथवा परलोकेत्राणं स्वकृतकर्मतो रक्षणं न लभेत न प्राप्नुयात् वेश्या गृहस्थ पुरोहित पुत्रवत् कस्मिंश्चिन्नगरे कोपि राजा इन्द्र महोत्सवेसान्तः पुरो निर्गच्छन् निर्घोषं कारयामास सर्वे पुरुषा नगराद्वहिरायां तुयोत्रस्थास्यति तस्य महादण्डो भविष्यति तत्र राजवल्लभः पुरोहित पुत्रो वेश्यागृहे प्रविष्टो राजपुरुषघोषणां श्रुत्वापि ततो न निर्गतः राजपुरुषैर्गृहीतोप्यसौ राजवल्लभत्वेन दर्पं कुर्वन्नतेभ्यः किञ्चिद्दत्वा तैस्तु राजसमीपेनीतः राज्ञा तु आज्ञाभञ्जकत्वेनास्य शूलादण्डः कथितः पुरोहितेन तत्पित्रा सर्वस्व मद्दं दद्दामीत्यक्तं तथापि राज्ञानायं मुक्तः शूलायामारोपित एवेति दीप प्रणष्टः प्रणष्टदीपः पुरुषो भावोद्योत रहितः

सूत्र

वावंधवयं उवेंति । ४। वित्तेणताणं नलभे पमत्ते इमम्मिलोए अदुवापरत्था । दीवप्पणट्ठेव अणंतमोहेनेयाउयं दट्ठुम

भाषा

जीवने लक्ष्मी पणिराखें नही प्रमादी जीवजाणें जिवारे कर्म उदय आवसे तिवारे लक्ष्मी देईने राखी स अस्मीन् लोके अथवा परलोके इहलोकने विषे अथवा परलोकने विषे राखी न सके जीवने यथा सम्यक्त रूप प्रदीपे प्रनष्टे अनन्त मोहनीयकर्माधिकारे जिमकोइक पुरुष हाथ मांहिंदी वीले इने रसकुपिका लेवाने अर्थे पेठादीवो गये मार्ग न दीसे ज्ञान दर्शन चारित्रात्मकं मुक्तिमार्गं दृष्ट्वापि अदृष्टमेव स्यात् तिम जीव मुक्तमार्ग दीठो छेपणि

पुरुषः यथानैयायिकं सम्यक् दर्शनादि तत्त्वं दृष्टाऽदृष्टादव करोति कौदृशः प्रणष्टदीपः पुरुषः अनन्तमोहः अनन्तोऽविनासी मोहो दर्शनावरण मोहनी यात्मको यस्य स अनन्तमोहः एतादृशः अग्यानी इत्यर्थः अत्र प्राकृतत्वात् षष्ठार्थे प्रथमापि प्रणष्ट दीपस्य प्रणष्ट सम्यक्तस्य अनंतमोहस्य उदिता मिथात्वस्य नैयायिकं सम्यग्दर्शन तत्वं लब्धामिव स्यात् प्राप्तं सम्यक्तं अप्राप्तमिव स्यात् तद्दर्शनफलस्याभावात् लब्धस्य सम्यक्तस्य हानितः अलब्धमेव न केवलं प्रमादी पुमान् वित्तं न त्राणं न लभेत किंतु प्रमादी त्राणकारणं नरकादिभयनिवारणहेतु मम्यक् ज्ञानादिरत्न त्रयमपि हन्ति इत्यर्थः अत्र खनिप्रविष्ट धातुर्वादी पुरुषो यथा प्रणष्टदीपो जातः तस्य दृष्टपूर्वोपि मार्गोऽदृष्टवत् जातः अत्र तत्कथा केचिद्धातुर्वादिनः सदीपाः सैंधवाः बिलं प्रविष्टा तत्रमादादीपे विध्याते महातमो मोहिताः इतस्ततो भ्रमन्तः प्रचण्डेन विषधरेण दष्टा गर्त्तायां पतिता मृताः एवं प्राप्त सम्यक्ता अपि जीवा महामोह वशात् पुनर्मिथात्वं गच्छन्तीति परमार्थः ५ सुत्ते सयावीपडिबुद्धजीवी न वीससे पंडिय आसुपन्ने घोरा मुहुत्ता अबलं सरीरं भारंडपक्खीवचरेपमत्ते ६ प्रतिबुद्धजीवी अनिद्रो अप्रमादी पुमान् अन्येषु सुप्तेष्वपि अविवेकिनरेषु निद्रायुक्तेषु सत्स्वपि न विश्वसेत् विश्वासं नैव

सूत्र

दट्ठुमेव ।५। सुत्ते सुयावी पडिबुद्ध जीवी नवीससे पंडिय आसु पन्ने । घोरा मुहुत्ता अबलं सरीरं भारंड पक्खी

भाषा

मोहनीय कर्मने वसे दीठो अणदीठो होय जाय५ सुप्तेष्वपि अविवेकी द्रव्यतो भावतोऽविद्वान् मूर्खलोक द्रव्यनिद्राइं भाव निद्राइं सूता छे अने पडिते द्रव्य निद्राभाव निद्रा छोडीने जाय छे पण्डितो न विश्वसेत् सीघ्रप्रज्ञः तीक्ष्णप्रज्ञाजूक्तः पण्डितसाधुविश्वास न करे प्रज्ञावन्त तीक्ष्णबुद्धिनो धणी रौद्राः मूहूर्त्ताः अबल मृत्युदायकं शरीरं घोर मूहूर्त्तरौद्र मुहूर्त्त जाय छे शरीर अबल दुर्बल छे मृत्युदायि मुहूर्त्तान् ज्ञात्वा अप्रमत्त सन् भारण्ड भारण्डपक्षिवत् अप्रमत्त चरेत् इम जाणीने भारंड पंखीनी परे अप्रमत थको वीचरे ६ चरेत् धर्मपदानि परिसंकमानः सन् पापथकी संकतो चाले संजम विराधे नही यत्

कुर्यात् कीदृशः स आशुप्राज्ञः तत्कालयोगा बुद्धिमान् आशु शीघ्रं कार्याकार्येषु प्रवृत्तिनिवृत्तिरूपा प्रज्ञा मतिर्यस्य आशुप्राज्ञः यतो मुहूर्त्ताः कालविशेषा घोराः प्राणापहारित्वात् रौद्राः शरीरं अबलं बलरहितं भवति मृत्युदायिमुहूर्त्तान् ज्ञात्वा अप्रमत्तः सन् भारण्ड पक्षीवचरः एकोदराः पृथग्ग्रीवाः अन्योन्यफलभक्षिणः प्रमादात्ते विनश्यन्ति यथा भारण्डपक्षिणः १ हे साधो तथा तवापि प्रमादात् संयमजीवितस्य भ्रंशो भविष्यति अत्र अगडदत्त राजपुत्र कथा उज्जयिन्यां जितशत्रु राज्ञोऽमोघरथो नाम रथिकोस्ति तस्य यशोमती नाम भार्यास्ति तयोः पुत्रोऽगडदत्तो नाम वर्त्तते अन्यदा तस्य बालभावेपि पिता मृतः सो अभीक्ष्णं रुदन्तो मातरं दृष्ट्वा पृच्छति मातर्वारं२ किं रोदिषि सा प्राह तव पितुः पदं विभूतिं चएषोऽमोघ प्रहारी रथिको भुंक्ते त्वं कलास्वकुसलस्तेन तव हस्ते पितुः पदं विभूतिश्च नायातेत्यहमत्यन्तं खिन्ना निरन्तरं रोदिमि बालेन भणितं सकोप्यस्ति यो मम कलाः शिक्षयति माता प्राह अस्ति कौशांब्यां दृढ़प्रहारी नामा कलाचार्यस्तत्र त्वामवश्यं कलाकुशलं करिष्यति अगड़दत्तो गतः कौशांब्यां दृष्टो दृढप्रहारी कलाचार्यः कथितं तेन तस्य मातुःखेदकारणं कलाचार्येण पुत्तइवासौ स्वपार्श्वे रक्षितः स्तोक कालेनैव कलासु कुशलः कृतः अन्यदा राजकुलेप्रेषितः तेन सभायां दर्शिताः कलाः चमत्कृतः सकलो लोकः पुनः पुनः साधुवादं अवदत् राजा तु नास्ति किञ्चिदाश्चर्यमिति वदन्न किञ्चिदधिकमुवाच उचिताचारपालना येदं पुनरुवाच कुमार तुभ्यं किञ्च ददामि कुमार आह राजंस्त्वं साधुकारमपि न दत्से किमन्येन दानेनेति अस्मिन्नेवावसरे राजा पौरैरेवं विज्ञप्तः राजन् भवत्पुरे अश्रुतपूर्वं चौरेण द्रव्यापहरणं वारं वारं क्रियमाणमस्ति एवञ्च राजलज्जा न तिष्ठति ततो नगररक्षायत्नः क्रियतां तदैव राज्ञा तलारक्षः आज्ञप्तः सप्ताहो रात्रिमध्ये यथा चौरो गृह्यते तथा कर्त्तव्यं तदानीं तत्रस्थोऽगडदत्तः प्राह राजन्नहं सप्ताहोरात्रिमध्ये चौरं तव चरणमूलमुपनेष्यामि राज्ञा तद्वचोङ्गीकृतं एवं कुर्व्विति वारं२ उक्तं ततो हृष्टोऽगडदत्तो राजकुलान्निर्गत्य चिन्तयति दुष्टपुरुषास्तस्कराश्च प्रायः पानीयस्थाने नानाविध

लिङ्गधारिणो भ्रमतीत्यहं तच्छ्रुत्वये तटाकोपवनेषु यामीति चिन्तयित्वा नगराद्बहिरेक एव एकस्य शीतलछायस्य सहकारपादपस्य तले मलिनांबर उपविष्टश्चौरग्रहणोपायं चिन्तयन्नस्ति तस्यैव सहकारस्य छायामायातः एकः परिव्राजकः स्थूलजानु र्दीर्घजङ्घः कुमारेण दृष्टश्चिन्तितश्च नूनमेभिर्लक्षणैरयं चौरएवेति भणितश्च तेन परिव्राजकेन वत्स कुतस्त्वमायातः किं निमित्तं भ्रमसि ततः कुमारेण भणितं भगवन्नहमुज्जयनीतोऽत्रागतः क्षीणविभवो भ्रमामि तेन भणितं पुत्र तवाहं विपुलमर्थं ददामि अगडदत्तेन भणितं तर्ह्ययमानुग्रहीतः सन्तोहिनिष्कारणमुपकारिणः स्युः एवं तयोरभिलापं कुर्वतोरेव सूर्योस्तङ्गतः रात्रौ तेन विदग्धात् ग्रस्तं कर्षितं बद्धः कच्छः नगरीं याम इति वदन्नेव समुत्थितः सः अगडदत्तोपि सशङ्कित स्तमनु गच्छति चिन्तयति च एष एव स तस्कर इति द्वावपि प्रविष्टौ नगरं तत्रातिप्रेक्षणीयमतीवोन्नतं कस्यापीभ्यस्य गृहं दृष्टं तत्रचात्वं दत्तं परिव्राजकस्त मध्ये प्रविष्टः अगडदत्तो बहिस्थश्चिन्तयति चौरस्तु मया ज्ञातः परमस्य स्वरूपं सर्वन्तावत्पश्यामीति परिव्राजके नानेक भाण्डभृताः पेट्यएव कर्षिताः अगडदत्तसमीपेताः स्थापयित्वा गतोदेव कुले ततोऽनेके भारवाहिनः आनीतास्तेषां शिरसिताः स्थापिताः सर्वेपिगताः पुराद्बहिः तापसः कुमारं प्रत्याह पुत्र अत्र जीर्णोद्याने निद्रासुख मनुभवामः इत्युक्त्वा सर्वेपिसुप्ताः निद्राणाश्च परिव्राजकश्च कपट निद्रया सुप्तः अगडदत्तस्तु नैतादृशानां विश्वासः कार्यः इत्यवधार्यैवणं कपटनिद्रया सुप्त्वा तत उत्थाय वृक्षान्तरितः स्थितः तान् पुरुषान् निद्रावसगतान् ज्ञात्वा सपरिव्राजकः कंकपत्रा मारितवान् अगडदत्तस्तस्तरे च समागत्यतं तत्रापश्यत् पश्चाद्वलितस्तावता अगडदत्तेन तदन्तिके समागत्य खड्गप्रहारेण प्रकामंहतः पतितः पृथिव्यां अगडदत्तं प्रत्याह वत्स गृहाणेमं मम खड्गं व्रजश्मसान पश्चिमे भागे तत्र भूमिगृहेभित्तौ स्थित्वा शब्दं कुर्याः तत्र मम भगिनीवसति तस्या इमं मम खड्गं दर्शयेः ततः संकेत कथनात् साते भार्या भविष्यति सर्व द्रव्यस्वामी त्वं भविष्यसि अहं तु गाढप्रहारान् मृत एवेति मत्स्वरूपं कथयेः अगडदत्तस्ततः

खड्गमादाय तत्रगतः यद्दिता सा आयाता तेन दृष्टा अतीव रूपवती अवदत् कुतस्त्वमायातः सप्राह गृहाणेमं खड्गं तद्दर्शनमात्रेणैवतया सर्वन्तस्य स्व भ्राट स्वरूपं ज्ञातं मनस्यैवगोक निगूहनं कृतं अगडदत्तस्तद्गृहाभ्यन्तरं नीतः दत्तमासनं तत्र स उपविष्टः तया विशिष्टादरेण शय्यारचिता भणितञ्च स्वामिन्नत्र विश्राम्यतां तयोक्तो सुप्तस्तत्रागड़दत्तः सा गृहाद्बहिर्निर्गता तावता अगड़दत्तेन चिन्तितं अस्यापि विश्वासो नैव कार्य इति शय्यात उत्थाय अन्यत्र गृहकोणे स्थितः सः तया तु शय्यो परिष्टात् पूर्वं यन्त्रचालनेनैव मुक्ता शिला पतन्त्या तया शय्यां चूर्णिता साऽत्यन्तं हर्षवती दत्ततालं भणति हतो मया भ्राटघातकस्ततोऽगड़ दत्तेन त्वरितं सा केशेषु गृहीता भणिता हा दासिकेयं ते धीस्त्वं मां हनिष्यन्ति सा तत्पादयोः पतिता तव चरणौ मे शरणमिति बभाण अथ तेन सा मा भयं कुर्व्विति आश्वासिता स्वकरे गृहीता राजकुले नीता कथितश्च समस्तो वृत्तान्तः राज्ञो सोऽगड़दत्तः पूजितः प्रशंसितश्च एवं अप्रमत्ता इहैव कल्याणभाजो भवन्ति उक्तो द्रव्यसप्तसु प्रतिबुद्धजीवि दृष्टान्तः एतावदुत्तराध्ययन बृहद्वृत्तिगतं अगड़दत्ताख्यानं लिखितं अथ कथाग्रन्थलिखितं अगड़दत्ताख्यानं लिख्यते शङ्खपुरे सुन्दरनृपः तस्य सुलसा प्रिया तत्सुतोऽगड़दत्तः स च सप्तव्यसनानि सेवते लोकानां गृहेष्वग्न्यायं करोति लोकैस्तदुपालम्भा राज्ञो दत्ताः राज्ञा स निर्वासितो गतो वाराणस्यां पवनचण्डोपाध्यायगृहे स्थितः द्विसप्तति ७२ कलावान्जातः गृहोद्याने कलाभ्यासं कुर्व्वन् प्रत्यासन्न गृहगवाक्षस्थया प्रधानश्रेष्ठिसुतया मदनमञ्जर्यास्तद्रूपमोहितया च तया प्रक्षिप्त पुष्पस्तवकः सञ्जातप्रीतिस्तन्मय एवजातः अन्यदा तुरगारूढः स नगरमध्ये गच्छन्नस्ति तावता दृष्टश्चो लोक कोलाहलः श्रुतः यथा किंच लिउच्च समुद्दो किंवा जलिउद्दु आसणो घोरो किं पत्तिरिउसेण तड़ि दंडो निवडिउ किंवा १ मंठेण विपरिचत्तो मारंतो सुंडिगोयरं पत्तो सवडं मुहं चलंतं कालुव्व अकारणे कुद्धो २ तावता तेन कुमारेण अस्त्रं मुक्ता सहस्तीगजमदनविद्यया दांत पश्चात्तमारुह्य राजकुलासन्न मायातो राज्ञा दृष्ट आकारितो मानपूर्वं कुमारेण तं गजमालानस्तम्भे

वद्धा राज्ञः प्रणामः कृतः राज्ञा चिन्तितं कश्चिन्महापुरुषोयं यतोत्यन्तविनीतो दृश्यते यतः सालीभरेण तोयेण जलहरा फलभरेण तरुसिहरा विणएण यसप्पुरिसा नमन्ति नदुकल्लाइभएण १ ततो विनय रञ्जितेन राज्ञा तस्य कुलादिकं पृष्टं कियान् कलाभ्यासकृत इत्यपि पृष्टं कुमारस्तुलज्जालु त्वेन न किञ्चिदुज्जगौ उपाध्यायेन तस्य कुलादिकं सर्वविद्या नैपुण्यं कथितं कुमार वृत्तान्तं श्रुत्वा चमत् कृतो भूपतिः अथ तस्मिन्नै वावसरे राज्ञः पुरो नगर लोकः प्राभृतं मुक्त्वा एव मूचिवान् हे देवत्वन्नगरं कुवेर सदृशं कियद्दिनानि यावदासीत् साम्प्रतं घोरपुर तुल्यमस्ति केनापि तस्करेण निरन्तरं पुष्यते अतस्त्वं रक्षां कुरु राज्ञातला रक्षा आकारिता भूयं वचोभिस्तर्जिताः तैरुक्तं महाराज किं क्रियते कोपि प्रचण्डस्तस्करोस्ति बहूपक्रमोपिन दृश्यते ततः कुमारेणोक्तं राजन्न हंसमदिन मध्ये तस्कर कर्षणं चेत्करोमि ततोऽग्नि प्रवेशं करोमीति प्रतिज्ञा कृता राज्ञा तु पुरलोक प्राभृतं कुमाराय दत्तं कुमारस्तत उत्थाय चौरस्थानानि विचारयति वेसाणं मन्दिरेसु पाणागारेसु यूयठाणेसु कुक्कूरियवणेसुअ उज्जाणनिवाण सालासु १ मठसुअ देवलेसुय चच्चर चउहट्टसुअ सालासु एएसु ठाणेसु पाएणंतक्करो होइ २ एवं चौरस्थानानि पश्यतः कुमारस्य षट्दिनागताः यद्यात्सप्तम दिने नगराद्वहि र्गत्वाधः स्थितः चिन्तयति किज्जउसीसं अह होउवं धणञ्चयउ सव्वहालच्छी पड़िवन्न पालणेसु पुरिसाणं जंहोइतं होउ १ एवं चिन्तयन्नसौ कुमार इतस्ततो दिगवलोकनं करोति तस्मिन्नवसरे एकः परिहित धातुवस्त्रो मुण्डित शिरः कुर्वन्नि दण्डधारी चामरहस्तः किमपि बुड़् बुड़् इति शब्दं मुखेन कुर्वाणः परिव्राजक स्तत्रायातः कुमारेण दृष्ट श्चिन्तितञ्च अयमवश्यञ्चौरः यतोस्य लक्षणानी दृश्यानि सन्ति करि सुण्डाभुयदण्डो विसाल वक्षत्थ लो पुरुसकेसो नव जुव्वणोरउद्दोरत्तत्थो दीह जङ्घोय १ एवं चिन्तयतः कुमारस्य तेन कथितं अहो सत्पुरुष कस्त्वमायातः केन कारणेन पृथिव्यां भ्रमसि कुमारेण भणितं उज्जयनी तोऽहमत्रायातः दारिद्र्य भग्नो भ्रमामि परिव्राजक उवाच पुत्रत्वं मा खेदं कुरु अद्य तव दारिद्र्यं छिनद्मि समी

हितमर्थं ददामि ततो दिवसं यावत्तौ तत्रस्थितौ रात्रौ कुमार सहित स्तौरः कस्यचिदिभ्य गृहे गतः तत्रचात्रं दत्तवान् तत्र स्वयं प्रविष्टः कुमारस्तु बहिस्थितः परिव्राजकेन द्रव्य भृताः पेटिकास्ततो बहिष्कर्षिताः ताः चात्रमुखे कुमार समीपे मुक्ता स्वयमन्यत्र क्वचिद्गत्वा दारिद्र्य भग्नाः पुरुषा अनेके आनीताः तेषां शिरसिताः पेटिका दत्वा कुमारेण समं स्वयं बहिर्गतः सतापसः कुमारं प्रत्येव मुवाच कुमार क्षणमात्रं वहे तिष्ठामः निद्रा सुखमनु भवामः परिव्राजकेनेत्युक्ते सर्वेपि पुरुषा स्तत्र सुप्ताः कपट निद्रया परिव्राजकोपि सुप्तः कुमारोपिनो तादृशाणां विश्वासः कार्य इति कपट निद्रयैव सुप्तः तावतासपरि व्राजक उत्थाय तान् सर्वान् कंकपत्रया मारयामास यावत् कुमार समीपे समायाति तावत् कुमार उत्थायतं खड्गेन जङ्घादये जघान छिन्ने जङ्घादये सतत्रैव पतितः कुमारं प्रत्येव मुवाच वत्साहं भुजङ्गनामा चौरः ममेह श्मशाने पाताल गृहमस्ति तत्र वीरपत्नी नाम्नी मम भग्न्यस्ति अटवटपादपस्य मूले गत्वा तस्याः शब्दं कुरु यथा साभूमि गृहद्वार मुद्घाटयति ताञ्चस्व स्वामिनं करोति सङ्केतदानार्थं मत् खड्गं गृहाणेत्युक्ते कुमारस्तत् खड्गं गृहीत्वा तत्र गतः सतु तत्रैव मृतः कुमारेण साशब्दिता आगता द्वार मुद्घाटयामास कुमारेण भ्रातुः खड्गं दर्शयित्वा स्वरूप मुक्तं तस्याः अन्तः खेदो जातः परत्रमुखे खेदं दर्शयामास मध्ये आकारितः कुमारः पल्यङ्के शायितः उत्तिष्ठ तव विलेपनाद्यर्थं चन्दनादिक महमानयामीति ततोनिर्गता कुमारेण चिन्तितं प्रायः स्त्रीणां विश्वासो न कार्यो यतः शास्त्रे इमे दोषाः प्रायो भवन्ति माया अलियं सीमो मूढत्तं साहसं असीयत्तं निस्सन्तियातहच्चिय महिलाणसहावया दोसा १ एतस्यास्तु तथाविध चौर भगिन्यां विश्वासोनैव कार्य इति विचिन्त्य कुमारः शय्यां मुक्ताऽन्यत्र गृहकोणेस्थितः सा बहिर्गत्वा यन्त्र प्रयोगेण शय्योपरि शिलां मुमोच तया शय्या चूर्णिता ततः कुमारेण सासथः साक्रोशं केशेषु धृता राज्ञः समीपे आनीता प्रोक्तः सर्वोपि वृत्तान्तः राज्ञातद्भूमि गृहात् समस्तं वित्तमानाय्य लोकेभ्यो दत्तं कुमारेण साजीवन्ती मोचिता पश्चात्पापगृहात् कुमारेण नृप

सुता कमल सेनानाम्नी परिणीता नृपेण कुमारस्य सहस्रं ग्रामादत्ताः शतं गजादत्ताः दश सहस्राणश्वादत्ताः लक्षं पादा तयो दत्ताः ततः सुखेन कुमार स्तत्र तिष्ठति अन्यदा कलाभ्या स समये यया श्रेष्ठिसुतया सह प्रीतिर्जातास्ति तया मदनमञ्जर्या कुमार समीपे दूती प्रेषिता तया उक्तं तव गुणानुरक्ता तवैवेयंपत्नीभवितुं वाञ्छति कुमारेणाप्युक्तं यदा अहं शङ्खपुरंयास्यामि तदात्वां गृहीत्वा यास्यामीति तस्यास्त्वया वक्तव्यं अथान्यदा तत्र पित्राप्रेषितानराः कुमाराकरणायसमेताः कुमारस्तु तेषां वचन माकर्ण्य पितुर्मिलनाय भृशमुत्कण्ठितः श्वशुरं पृष्ट्वा कमलसेनया समं चलितः चलनसमये च मदनमञ्जरी आकारितासापिकुमारेणसमं चलितास्ताभ्यां प्रियाभ्यां सहसैन्यवृतः कुमारः पथिचलन् बहून् भिल्लान् सन्मुखमापततो ददर्शतदा कुमार सैन्ये नतैः समं युद्धं कृतं भग्नं कुमारसैन्यं भिल्लैर्लुण्ठितः इतस्ततो गतं भिल्लपतिस्तु कुमार रथे समायातः उत्पन्न बुद्धिना कुमारेण स्वपत्नी रथाग्रभागे निवेशिता तस्याः रूपेण मोहङ्गतो भिल्लपतिः कुमारेणहतः पतिते च तस्मिन् सर्वेपि भिल्लानष्टाः कुमारस्तुतेनैव चैकेन रथेन सह गच्छन्नग्रे महतः सार्थस्य मिलितः सार्थोपि सनाथत्वमार्गे चलति कियन्मार्गं गत्वा सार्थिकैः कुमाराय एव मुक्तं कुमारवृतः प्रध्वरमार्गे भयं वर्त्तते ततः प्रध्वरमार्गं विहाय अपरेण मार्गेण गम्यते कुमारेणोक्तं किं भयन्ते कथयन्ति अस्मिन् प्रध्वरमार्गे महत्यटवी समेष्यति तस्याः मध्ये महानेकश्चौरो दुर्योधननामा वर्त्तते द्वितीयस्तु गर्जारवं कुर्वन् विषमोगजो वर्त्तते तृतीयो दृष्टि विषसर्पो वर्त्तते चतुर्थो दारुणो व्याघ्रो वर्त्तते एवं चत्वारि भयानि तत्र वर्त्तन्ते कुमारः प्राह एतेषां मध्ये नैकस्यापि भयं कुरुत चलत सत्वरं मार्गे कुशलेनैव शङ्खपुरे यास्यामः ततः सर्वेपि तस्मिन्नेवा ध्वनि चलिताः अग्रे गच्छतान्तेषां दुर्योधन चौरस्त्रिदण्डभागमिलितः सोपिपान्थोहं शङ्खपुरे समास्यामीति वदन् सार्थेन सार्द्धं चलति मार्गेचैकः सन्निवेशः समायात स्तदाचिदण्डिना उक्तं मम उप लक्षितोयं सन्निवेशो वर्त्तते तेनात्र गत्वा मया दध्यादि आनीयते यदि भवतां रुचिः स्यात् सार्थिकैरुक्तं आनीयतां ततस्तेन तदन्तर्गत्वादध्यादि आनीतं

विषमिश्रितं कृत्वा सर्वेषां पायिता: मृता: सर्वेसार्थिका: अगडदत्तेन भार्याद्वय युतेन न पीतमिति न मृत: स त्रिदण्डीपुन: सन्निवेस मध्ये गत्वा क्रि यत्परिवारयुतो गृहीत शस्त्र: कुमारमाणाय आयात: कुमारेण खड्गं गृहीत्वा सम्मुखं गत्वाघोरसंग्राम करणेन सहत: परिवारस्तु नष्ट: भूमौ पतता तेन चौरेण एव मुक्तं अहं दुर्योधनचौर: प्रसिद्ध: त्वयाहं हतो न जीविष्यामि परं मम बहुद्रव्यं वर्त्तते मम भगिनी जयश्रीनाम्नि अस्मिन् वनमध्येऽस्ति तत्त्वया गृहीतव्यं सा चपत्नी कार्या कुमारस्तत्रगत: सा आहूता समायाता दृष्ट: कुमारी भ्रातस्तया भ्रातृवृत्तान्त: तया कुमारोपि गुफामध्ये आकारित: तत्र गच्छन्मदनमञ्जर्या वारित: तां तत्रैवमुक्त्वा कुमारोग्रे चलित: कियन्मार्गं यावद्ततेन कुमारेण प्रचण्ड शुण्डादण्ड प्रभग्न तरुकोटि निघृष्ट गिरितट: सवेगं सम्मुख मागच्छन् यम इव रौद्ररूपो गजोदृष्ट: तत: कुमारो रथा दुत्तीर्य गजाभिमुखं प्रचलित: उत्तरीय वस्त्रवेष्टिकां कृत्वा गजाग्रे मुमोच गजस्तत् प्रहारार्थं शुण्डादण्ड मध: क्षिपन् यावद्दीयत्न तस्तावता कुमार स्तद्दन्तद्वये पादौ कृत्वा तत् स्कन्धेऽधिरूढ: वज्र कठिनाभ्यां स्वमुष्टिभ्यां तत् कुम्भस्थल द्वयं जघान कुमारेण प्रकाममिताडितस्ततो भ्रामयित्वा स गजो वशीकृत: पश्चात् स गजो गौरिव शान्तीकृतो मुक्तश्च तत्रैव पुन: कुमारो रथे निविष्टोग्रे चलित: कियन्मार्गं यावद्गच्छति कुमारस्तावत् कुण्डलीकृत लाङ्गूल: स्वरवेण गिरिप्रति छन्दान् विस्तारयन् विद्युच्चञ्चललोचन: सर्वोपमां रसनां स्वमुख कुहरान्निष्कासयन् सिंह: समायात: तेनापि सम कुमारोयुद्धं कृतवान् कुमारेण कर्कश प्रहारैर्जर्जरित: सिंहस्तत्रैव पतित: कुमारस्ततोग्रे चलित: सर्वोप्युपद्रवोपि मार्गे विद्ययैव निवर्त्तित: कुशलेन कुमार: स्त्रीहृदयसंवृत्त: शङ्खपुरे प्राप्त: प्रवेश महोत्सव: प्रकामं पितृभ्यां कृत: सर्वेषां पौराणां परमानन्द: सम्पन्न: तत्र सुखेन कुमार स्तिष्ठति अन्यदा वसन्ते मदन मञ्जर्या सह कुमार एकाक्येवक्रीडा वनेगत: तत्र रात्रौ मदनमञ्जरी सर्पेण दष्टा मृतेव सञ्जाता कुमारस्तु तन्मोहादग्नौ प्रविशन् गगनमार्गेण गच्छता विद्याधरेण

वारितः विद्याबलेन सा जीविता विद्याधरस्तु स्वस्थानं गतः कुमारस्तया समं रात्रिवासार्थं कस्मिंश्चिदेव कुलेगतः तत्र तां मुक्ता उद्योतकरणाय अग्नि मानेतुं कुमारी बहिर्गतः तदानीं तत्र पञ्चपुरुषा पूर्वं कुमार हत दुर्योधनचौर भ्रातरः कुमारबधाय दृष्टा वा गता इतस्ततो भ्रान्ताः कुमारच्छल मल भन्तस्तमाग तास्तन्ति तेषु तत्रदीपको विहितः मदनमंजर्या तेषां मध्ये लघुभ्रातु रूपं विलोकितं रूपाचिमया तस्यैव प्रार्थना विहिता त्वं मम भर्त्ताभव अहं तव पत्नी भवामि तेनोक्तं तव भर्त्तरि जीवतिसन्ति कथमेवं भवति सा प्राह तमहं मारयिष्यामि तदानीमग्निं गृहीत्वा कुमारस्तत्र प्राप्तः आगच्छन्तं कुमारं दृष्ट्वा तया तत्रस्थो दीपो विध्यापितः तदाया तेन कुमारेण मृच्छं अद्योद्योतः कथ मभूत् तया उक्तं तव हस्तस्याग्नेरेवोद्योतः सरलेन तेन तथैवाङ्गीकृतं मदनमञ्जर्या हस्ते खड्गं गृहित्वा कुमारोऽग्निप्रज्वालनार्थं ग्रीवामभ्यवकार तावता तया कुमारबधार्थं खड्गं प्रतीकारान्निष्कासितं तस्याश्चरित्रं दृष्ट्वा चौरलघुभ्रातुर्वैराग्यमुत्पन्नं पश्चादस्या हस्तात्तेन खड्गं अन्यत्र पातितं पश्चापि भ्रातर स्तत्तः कुराऽलचिताः शनैः शनैर्निर्गताः कस्मिंश्चिद्दने गता स्तत्र चैत्यमेकमुत्तुंगं दृष्टं तत्र सातिशयज्ञानी साधुर्दृष्टः तत्समीपे तैः पञ्चभिरपि दीक्षा गृहीता तदाज्ञां पालयन्तः संयमे रतास्तत्रैव तिष्ठन्ति कुमारेण नैतत्किमपि ज्ञातं अथ कुमारस्तत्र मदनमञ्जर्या रात्रिमेकामुषित्वा प्रभाते खगृहे समायातः कियद्दिनानन्तरमज्ञापहृतएकएवागड़दत्त कुमारस्तस्मिन्नेव वने तत्रैव चैत्ये गतस्तत्र देवान्नमस्कृत्य साधवो वन्दिताः गुरुणादेशनाकृता कुमारेण पृष्टं भगवन् कएते पञ्चापि भ्रातर इव साधवः कथमेषां वैराग्यमुत्पन्नं कथमेभि र्यौवनभरेपि व्रतं गृहीतं एवं कुमारेण पृष्टे गुरुः प्राह सर्व्वं तदीयं वृत्तान्तं कुमारस्तचरित्रं श्रुत्वा युवती स्वरूपमेवं विचिन्तयति अणुरज्जंति खणेणं जवईओ खणेण पुणो विरज्जंति अवसरागनिरया हलिद्दरागुव्व चलपेमा १ इति विचिन्त्य कुमारोपि वैराग्यात्प्रव्रजितः यथासौ अगड़दत्तः प्रतिबुद्धजीवी पूर्वं द्रव्या सुप्तः पश्चाज्जावा सुप्तोपि इह लोके परलोके च

सुखी जातः ६ चरेत् पदात्रं परिसंक्रमाणो जं किंचिपासं इहमन्यमाणो लाभंतरे जीवीयबूहइत्ता पच्छा परिन्नाय मलावधंसी ७ साधुः संयममार्गे यदानि धर्मस्थानानि परिगच्छमानः चारित्रदूषणानि विचारयन् चरेत् संयममार्गे विहरेत् किं कुर्वाणः यत् किञ्चिदपि गृहस्थपरिचयादिकं प्रमादपदं दुश्चिन्तनादिकं बन्धस्यहेतुत्वात्पाशं इव मन्यमानः पुनःसाधुर्लाभांतरे जीवितं ह्रंहयित्वा पश्चात्परिज्ञाय मलापध्वंसी स्यात् कोर्थःएकस्माल्लाभात्अन्योलाभो लाभांतरं तस्मिंलाभांतरे सति ज्ञानदर्शनचारित्रादीनां लाभविशेषे सति जीवितं शरीरं ह्रंहयित्वा आहारभाटकदानेन धारयित्वा पश्चाल्लाभप्राप्ते सभावं ज्ञपरिज्ञया ज्ञात्वा इमं मम शरीरं अतः परं ज्ञानादिगुणार्जकं नास्तीति परिचिन्त्य प्रत्याख्यान परिज्ञया भक्तं प्रत्याख्याय अष्टकर्मलक्षणमलस्य अपध्वंस कोनिवारकः स्यात् ७ अत्र मण्डकचौरोदाहरणं उत्तराध्यन हरिहरित्तिगतं प्राकृतं संस्कृतीकृत्य लिख्यते वेन्नातटे मंडिक नामा तुन्नकवीरः परद्रव्याहरणा सक्त आसीत् स च दिवसे राजमार्गमध्यस्थः पादयोर्मेंगंडानीति वदन् बद्ध पट्टकपादो मुखे भृशमाक्रन्दन् तुन्नक शिल्प मुपजीवति राचौ च व्यवहारि गृहे चात्रं दत्वा बहुधनं गृह्णाति नगरोद्यानान्तः स्थित भूमिगृह कूपे सर्वं क्षिपति तत्रचास्य भगिनी कन्या तिष्ठति यांश्चभारवाहकान सावानयति तान् स र्वानेषां स्वयं पाद शौचादि बहूपचारपूर्वक भोजनपंक्ता मुपवेश्य विषमिश्रित भोजनदानेन मारयति अपर कूपान्तरर्निक्षिपति एवं कालं

सूत्र

वचरे प्पमत्तो ॥६॥ चरे पयाइ परिसंकमाणो जंकिंचि पासं इहमन्नमाणो। लाभंतरे जीविय बूहइत्ता पच्छा परि

भाषा

किञ्चित् अन्यमपि गृहसंस्तवादिपाशं मन्यमानः इम जाणीने संसारनां काम काज गृहस्था न थुं परिचयपास रूपकरी जाणे इमनरेविशे लाभांतरे लाभविशेषे सति यावद्विशिष्टतरज्ञानाद्याप्तिः स्यात् तावत् जीवितं धारणीयं जोहांलगे शरीर थकी तप जप नोलाभ होइ तिहां लगे शरीर राखे पश्चात् शरीरं त्यक्ता कर्ममलं दूरिकुर्यात् पछे आपणी प्रज्ञा बुद्धिं करी सर्वपचखी अणसण लेइ पापरूप मलने फेडे ७ स्वच्छन्दतानिरोधेन उपैति मोक्षं जीव

व्रजति सति तेन चौरेण तन्नगरं भृशं मुषितं अन्यदा तत्र नगरे मूलदेवो राजा राज्ये उपविष्टः सकथं राजा तत्र संवृत इति तदाख्यान मुच्यते उज्जयिन्यां नगर्यां सर्वगणिका प्रधाना देवदत्ता नामा गणिकास्ति तस्या गृहेऽचलो नामा व्यवहारि पुत्रः परदेशायातो भोगान् भुंक्ते मार्गितमर्थञ्च ददाति तस्या एव गृहे परदेशायातो राजपुत्रो मूलदेवोऽतिरूप सौभाग्य स्तथैवगुणबृंद्रामानितोऽचलः प्रच्छन्नमायाति भोगानपि भुंक्ते सातु मूलदेवेन एकमेव प्रेमवती बभूव परं अचल स्तत्स्वरूपं न जानाति एकदा देवदत्ता जनन्या उक्तं पुत्रि किमेतेन मूलदेवेन निःस्वेन अचलमेव भज मूलदेवं त्यज देवदत्ता प्राह अयं पण्डितोऽतीव सौन्दर्य्यादि गुणवान् जननी प्राह अस्य मूलदेवस्य निःस्वत्वेन सर्वेपि गुणागताः अचलस्य स्वस्वत्वेन सर्वेष्वौदार्य्यादिगुणाः सन्ति यस्यौदार्य्यं तस्य सर्वगुणाधारत्वं चेन्न मन्यसे तदास्य मूलदेवस्य अचलस्यापि च औदार्यपरीक्षां कुरु ततो देवदत्तया एकादासी मूलदेवस्य पार्श्वे प्रेषिता एकाच अचलस्य पार्श्वे द्वयोरपि दासीद्वयं प्रत्येकमेव मुवाच देवदत्ता इक्षुयष्टिं मार्गयति तदा मूलदेवः इक्षुयष्टिं सुगन्धादिना संस्कारं कृत्वार्प्पयति तदा देवदत्ता अम्बां प्रत्याह पश्य मूलदेवस्य विवेकितां तदैव अचलेन इक्षुयष्टिर्भृतं शकटं प्रेषितं अथ अक्का मूलदेवस्य द्वेषिणी अचलस्य पार्श्वे गत्वा देवदत्ताया मूलदेवा सक्त स्वरूपमूचे अचलेनोक्तं तथा कुरु यथाहं मूलदेवं गृह्णामि तयोक्तमवश्यं मया तद्दोगावसरो ज्ञाप्यः अचलेन तस्यादीनाराष्टशतं दत्तं सा गृहे गत्वा देवदत्ताया इदमकथयत् अचलोऽद्य त्वरितकार्येसमुत्पन्ने क्वचिद्ग्रामे चलितोस्ति सोऽद्य नायास्यति तथाप्यद्य दिनसप्तकं भाटकं प्रेषितमस्ति एवमुक्त्वादीना राष्टशतं तया देवदत्ताया दत्तं देवदत्तयापि मूलदेवस्तदानीमाकारितः सोऽथागतस्तस्याः शयनीयेसु स्वाभोगे प्रवृत्तः तस्यां वेलायां तयाऽक्कया मूलदेव देव दत्ता संभोगस्वरूपं अचलस्य ज्ञापितं अचलोऽपि सपरिवार स्तत्रायातः देवदत्ता तं सपरिवारमायातं दृष्ट्वा मूलदेवं शयनीयाधश्चिक्षेपः इतस्ततो वस्त्राणि विस्तारयामास अचलस्तु द्वारि स्वपरिवारं मुक्त्वा तदा सद्गृहान्तर्गत्वा शयनीये उपविष्टं देवदत्ता तु न किञ्चिदुवाच नापि तस्य किञ्चिद्विलेपनाद्युपचारं

चकारअचलेन शयनीयाध: प्रविष्टो मूलदेवो ज्ञात: तस्या इदमूचे अद्य मयाऽत्रस्थेनैवाभ्यङ्गनस्नाने करिष्ये तदा देवदत्तयोक्तं शयनीयवस्त्रविनाशो भविष्यति स आख्यत् तवापूर्वं वस्त्रसहितं अपूर्वं शयनीयं दास्यामीत्युक्ता तत्रैवाभ्यङ्गं स्नानं चकार तन्मललिप्तो मूलदेव: शय्याधस्थ इतस्तत श्चलत् अचलेन शय्या वस्त्रमपसार्य केशेषु गृहीत्वानिष्कासित: उक्तमुच्चस्वरेणयाहित्वं जीवन्नेव मया मुक्त: अपराधस्तु तवेदृशोस्ति यस्मांप्रतमेव त्वं मयाहन्य से परं कृपया त्वं मुच्यते त्वमपि कदाचिन्ममापराधे ईदृशोभूया: एवमचलेनोक्तो लज्जितो मूलदेव: कुमार उज्जयिन्यानिर्गतोवेत्रा तटमार्गे प्रस्थापित: तदा तस्य एक: पुरुषो मिलित: मूलदेवेन पृष्टंक्व त्वं यास्यसि तेनोक्तं वेत्रा तटेयास्यामि मूलदेवेनोक्तं अहमपि तत्रैव प्रस्थितोस्मि आवां सहैव व्रजाम: तेनोक्तं एवं भवत्विति द्वावपि सहैव प्रस्थितौ तस्य पुरुषस्य शम्बलम्बर्त्तते मूलदेवस्य किमपि शम्बलं नास्ति अन्तरा अटवी समायाता द्वावप्यटव्यां प्रविष्टौ मूलदेवश्चिन्तयति एष मे सम्बलविभागं करिष्यते स च भोजनसमये स्वयं भुंक्ते न किञ्चिद्दाति मूलदेवस्तु चिन्तितं अद्यानेन न किञ्चिद्दत्तं परं कल्येदास्यति इत्याशयैवाग्रतो गच्छति एवं दिनत्रयं यावन्मूलदेवेन न किञ्चिल्लब्धं न किञ्चिद्भुक्तं चतुर्थदिने मूलदेवेन स पुरुष: पृष्ट: अत्र क्वचिद्गत्यासन्नो ग्रामोस्ति न वा तेनोक्तं इत स्तिर्यक् प्रदेशेनाति दूरे ग्रामो वर्त्तते परमहं तत्र नायास्यामि अग्रे यास्यामीत्युक्ता स पुरुषोऽग्रे चलित: मूलदेव एकाक्येव तत्रगत: भिक्षां भ्रमता च मूलदेवेन राज्ञा कुल्माषालब्धा: तान् वस्त्राञ्चले गृहीत्वा मूलदेवो ग्रामाद्बहिर्याति तावतामासोपवास पारणके यतिरेकोभिक्षार्थं ग्रामान्त: प्रविशन् मूलदेवेन दृष्ट: भक्त्युल्लासेनते कुल्माषा मूलदेवेन तस्मै साधवे दत्ता: साधुरपि द्रव्य क्षेत्रकालभावज्ञां स्तान् गृहीतवान् मूलदेवेन परमया भक्त्या भणितं धन्नाणं खुनराणं कुम्मासाइन्ति साहुपारणए अथ तत् प्रदेशाधिष्ठात्र्या देव्या मूलदेवस्योक्तं वत्स ए तस्या गाथाया द्वितीयार्द्धं यन्मार्गयसि तद्दामीति मूलदेवेन गाथा द्वितीयार्द्धमिदं श्रुतं गणि अश्वदेवदत्तं दन्ति सहस्रञ्च रज्ञञ्च देवतया भणितं एतत्तवाचिरेण भविष्यति ततो मूलदेवो वेत्रातटे गत:

देश्य कुत्यां सुप्तः तत्र कार्पटिकापि बहवः सुप्तास्सन्ति तेषां मध्ये एकेन कार्पटिकेन स्वमुखे प्रविशंश्चन्द्रो दृष्टः तादृश एव स्वप्नो मूलदेवेन दृष्टः कार्पटिकेनतु प्रातरुत्थाय गुरोः पुरः स्वप्न उक्तः गुरुणापित्व मथ घृत गुड सहितं भक्तकं प्राप्स्यसीति बभाषे मूलदेवस्तत उत्थाय नगराच्चलः स्वप्नपाठकगृहे गत्वा घनं विनयं कृत्वा स्वप्नपाठकाय स्वप्नमाचख्यौ तेनोक्तं सप्तमदिवसे तव राज्यं भविष्यतीति तस्मिन्नवसरे तत्रा पुत्रो राजामृतः सामन्तैमन्त्रिभिश्च पट्टाभिषिक्तः हस्ति सप्तमेदिवसे मूलदेव समीपे समायातो हेषारवञ्चक्रे स्वदृष्टौ मूलदेव मध्यारोपितवान् सामन्ताद्यैर्योग्योयमिति ज्ञात्वा राज्ये अभिषिक्तः सप्तमे दिवसे मूलदेव स्तत्र सहस्र दन्तिराज्यं प्राप्तः उज्जयनी नृपेण सार्द्धं प्रीतिञ्चकार अनेक द्रव्य लक्षप्राभृतानि प्रेषितवान् एकदा मूलदेवेन तत्पार्श्वे देवदत्ता मार्गिता तेन प्रीतियरवशेन प्रेषिता मूलदेवेन स्वपट्टराज्ञी कृता तया समं यथेष्टं मूलदेवो भोगान् भुंक्ते अन्यदा तत्र समुद्रमार्गा दचलः समायातः माण्डपिकैः शुल्कचौर्या बद्धो मूलदेवराज्ञः पुर आनीतः मूलदेवराजा उपलक्षितः कथितश्च त्वं मामुपलक्षयति सु आहकस्त्वां नोपलक्षयति त्वं महाराजः मूलदेवेनोक्तं सोहं मूलदेव इत्युक्त्वा बन्धनाच्चोचितो विसर्जितश्च एवं मूलदेवस्तत्र निश्चलो: राज्यं करोति स मूलदेवो नगर लोकेभ्य श्चौर पराभवं ज्ञात्वाऽन्यं नगर रक्षकं कृतवान् सोपि चौरं ग्रहीतुं न शक्तः तदा मूलदेवः स्वयं नीलपटं प्राहृत्य रात्रौ निर्गतः इतस्ततो भ्रमयन् यत्र सतुरको भण्डिकचौरोऽस्ति तत्रैवायातस्तत्पार्श्वे कपटनिद्रया सुप्तः अपरेपि दारिद्र्यभग्नाः पुरुषास्तत्र सुप्तास्सन्ति भक्तकेन तावता क्रन्द कृता यावन्मध्यरात्रिः समायाता तदानीं तत उत्थाय सर्वेष्यु त्थापितः मूलदेवोप्यु त्थापितः आयां तु मया सार्द्धं सर्वानपि धनवतः करोमीति वदन् तैः सार्द्धं पुरान्तर्भ्रान्त्वा एकस्य धनिकस्य गृहे चावं दत्वा बहूनि धनानि निष्काश्य सर्वेषां तेषां शिरसि पोट्टलकादत्ताः मूलदेवस्य शिरसि एकः पोट्टलिकादत्तः सर्वेष्यग्रे कृत्वा स्वयं खड्गपाणिः पृष्ठो स्थितः श्मशानान्तर्भूमिगृहे सर्वेपि प्रवेशिता पोट्टलकधनानि कूपान्तश्चिक्षेप सर्वेषामपि तेषां पाद

शौचं तत्रस्थया चौर भगिन्यादत्तं स्वयं पादक्षालनचक्रे मूलदेव पादक्षालनावसरे तत्पादतलेपद्मं दृष्ट्वा कुमार्यादिना चिन्तितं कोप्ययं महान् राजेति भ्रात वतीनायं मया विनास्य इति मत्वा तया मूलदेवस्य नेत्र संज्ञाकृता सततो मूलदेवो नष्टः पश्चात्तया चौरस्य स्व भ्रातुरुक्तं एषः पुरुषोनष्टः भ्रातापि गृहीत खड्गस्तत्पृष्ठौ चलितः मूलदेवोपि प्रत्यासन्नमायातं दृष्ट्वा क्वचित् स्थाने बब्बर पाषाण शिवलिङ्गं स्वोत्तरीय वस्त्रेणाच्छाद्य स्वयमन्तरितः स्थितः कोपा न्धेन चौरेण तत्रागत्य स एवायं पुरुष इति ज्ञात्वा शिवलिङ्ग मस्तके कङ्क लोहमय खड्गप्रहारोदत्तः तच्छिवलिङ्ग द्विधाभूतं हतो मया स पुरुषः इति जानन् स्वस्थाने गत्वा सुप्तः प्रभाते समण्डिक तुन्नकश्चतुः पथान्तः समागत्य तथैवक्रं दान् कुर्वन् स्थितः राज्ञा च प्रभाते स्वपुरुषैः स आकारितः राज पुरुषेषु तत्रायातेषु तेन चिन्तितं तदानीं मया स पुरुषो न हतः किन्तु दृषदावैव खड्गप्रहारोदत्तः योनष्टः पुरुषः सोवश्य मत्रत्यो राजा ते नैवमे पुरुष माङ्गातुं प्रेषिताः यामिता वृत्तत्र अथेतो न नष्टुं शक्यते यद्राज्यं तद्बलिति चिन्तयन्नेवासौतैः पुरुषैः शनै शनैर्व्रजन् राजसभायामानीतः राज्ञाप्यसौ अभ्युत्थानादिना मानितः अर्द्धासने निवेशितः आश्वासितः स्वनेपथ्य समस्तस्य नेपथ्योदत्तः सभोज्यसमंभोज्यमपिकारितः अन्यदातस्य उक्तं स्वभगिनीं मम देहि तेन सा दत्ता सा परिणीता राज्ञा स्वप्रेमपात्री कृता अन्यदा राज्ञा उक्तं द्रव्यं मे विलोकयस्व त्वं धना स्वकीयोसि ततो मे द्रव्यं देहि तत् चिन्ता तु ममैवास्ति तेनराजमार्गितं द्रव्यं दत्तं स राजपार्श्वे सुखेन तिष्ठति अन्यदा पुनरपि राज्ञाद्रव्यं मार्गितंतेन दत्तं राज्ञा तस्य पुनर्महान् सत्कारः कृतः पुनरपि राज्ञाद्रव्यं मार्गितं तेनापि दत्त एवमन्तरान्तरा राज्ञा सत्कारपूर्वंतस्य द्रव्यं गृहीतं भगिनी पृष्टा अथास्यस्य किञ्चिद्वनं सा प्राह अयं रक्षीकृतस्वया मातः परमस्य किञ्चिद्वनमस्तीति श्रुत्वा राज्ञासौ मण्डिकचौरः शूलायामारोपितः अन्यायमुपनयो यथाय मकार्यकार्यपि मण्डिकचौरो मूलदेवेन यावल्लाभं तावत् रक्षितः तथा धर्मार्थिनापि संयमलाभहेतुकं जीवितं रक्षणीयं यावत्कालं संयमलाभः तावत्कालं जीवितमौषधादिभिः कृत्वा रक्षणीयं मान्यथेति छंदं

निरोहेण उवेइ मोक्खं आसे जहा सिक्खियवम्मधारी पुव्वाइं वासाइं चरेप्पमत्तो तम्हामुणी खिप्प मुवेइ मुक्खं ८ साधुच्छंदो निरोधेन मोक्षं उपैति गुर्वादेशं विनैव प्रवर्त्तनं छन्दस्तस्य निरोधो निवारणं तेन गुर्वाज्ञया प्रवर्त्तनेन निर्भयस्थानं प्राप्नोति को यथा शिक्षित वर्मधारी अश्वो यथा यथा शब्द इवार्थे शिक्षा जाता अस्येति शिक्षित: वर्म्मसन्नाहं धरतीति वर्म्मधारी सन्नाह धारक: एतादृश: सुशिक्षित: कवचधारी चाश्वोऽश्वधारशिक्षायां स्थित स्वच्छन्दो निरोधेन स्वेच्छागमननिषेधेन मोक्षं प्राप्नोति निर्भयं स्थानं प्राप्नोति शत्रुभिर्हन्तुं न शक्यते हे साधो पूर्वाणि पूर्वप्रमितानि वर्षाणि यावत् अप्रमत्त: सन् चर साधुमार्गे विहर तस्मात् अप्रमत्तविहारान्मुनि: क्षिप्रं मोक्षं उपैति ८ अत्र कुलपुत्रशिक्षिताऽश्वद्वयोदाहरणं एकेन राज्ञा द्वयो: कुल पुत्रयो: शिक्षणार्थं अश्वौ दत्तौ एकेन कुलपुत्रेण प्रथमोधावन वल्गादि कला शिक्षितो द्वितीयस्तु द्वितीयकुलपुत्रेण न शिक्षित: संग्रामावसरे प्रथमोऽश्वो अथ क्व: पोतइव संग्रामसागरमवगाह्य पारं गत: सुखी बभूव द्वितीयस्तु संग्राममध्ये एव मृत: अत्रायमुपनयो यथासावश्व: कुलपुत्रेण शिक्षित: तथा धर्मार्थंपि स्वातं त्वाविहरतो गुरुशिक्षित: शिवमाप्नोति स पुव्वमेवं न लभेज्ज पच्छा एसोवमा सासयवाइयाणं विसीयई सिढिले आउयंमि कालेवणीए सरीरस्स भेए ९ य: पुरुष: पूर्वं एव अप्रमत्तत्वं न लभेत स पुरुष: पश्चादपि एवंमिव अप्रमत्तत्वं न लभेत एषा शाश्वतवादिनं निरुपक्रमायुषां उपमा

सूत्र

आय मलावधंसी ॥७॥ छंदं निरोहेण उवेइ मोक्खं आसेजहा सिक्खियवम्म धारी। पुव्वाइं वासाइं चरेप्पमत्तो

भाषा

आपणो छन्दो रुंधें आपणी चतुराइ कांइ न करे जे वीतरागे कह्यो छे तिम गुरुनी आज्ञा लोपन करे तो मोक्ष जाय अश्वो यथा शिक्षित: वाणधारो जिम घोड़ा शिक्षित भलो पाखर पेहेरावी छे असवार नाम न केड़े चाले तो वैरी जीती आवे तिम साधु पणो इच्छा रुंधतो मोक्ष जाय पूर्वाणि वर्षाणि चरेत् अप्रमत्त: साधू पूर्वबर्ष लगी अप्रमत्त थको विचरे तस्मात् साधु: शीघ्रं उपैति मोक्षं एहवी करणी करे तो साधू उतावलो मोक्ष जाय ८ स पूर्वमेव

युक्तिः यादृशो जीवः पूर्वं स्यात्तादृशः पश्चादपि स्यात् इति शाश्वतवादिनो वदन्तीत्यर्थः आयुषि शिथिले जाते सति शरीरस्य भेदेकाले उपनीते सति मरणेनिकटे समागते सति विखीदति विषिन्नो भवति अतः कारणात् पूर्वमपि पश्चादपि च न प्रमादं ८ खिप्पं न सक्केइ विवेगमेउं तम्हा समुट्ठाय पहाय कामे समिच्च लोगं समया महेसी अप्पाणरक्खी चरमप्पमत्तो १० हे भव्य क्षिप्रं शीघ्रं विवेकं द्रव्यभावेन सङ्ग त्यागरूपं एतुं प्राप्तुं भवान् न शक्नोति न समर्थो भवति तस्मात् आत्मरक्षी सन् अप्रमत्तश्च सन् त्वं विचर किं कृत्वा समुत्थाय सम्यक् उद्यमं विधाय पुनः किं कृत्वा कामान् इन्द्रियविषयान्

सूत्र

तम्हा मुणिखिप्प मुवेइ मोक्खं ॥८॥ स पुव्वमेवं नलहेज्जपच्छा एसोवमा सासयवा इयाणं । विसीयई सिढिले आउ यंमि कालोवणीए सरीरस्स भेए ।९। खिप्पं नसक्केइ विवेगमेउं तम्हा समुट्ठाय पहाय कामे । समेच्च लोगं समया

भाषा

न भेलत् पश्चादपि करिष्यामि कोइ जीव इम जाणे हवणा खाउं पीउं पछे मरणकाले धर्मकरी स पछे कोण जाणें मनना परिणाम किस्या एहोये ते भणी पेहे लांज धर्म करीइ एषा उपमा शाश्वतवादीनां निरूप क्रमायुषां पछे धर्मकरीश्च उपमा शाश्वतवादी आउषाना भणीने सोभे बीजाने न शोभे विषादं गच्छति शिथिले आयुर्बले सिथलीभूते पहिला धर्म कीधुं नहीं पछे आऊखूं पूर्ण थये जीव घणुं विषवाद पामे दुखी थाय कालोपनीते शरीर भेदे सति मरण आव्या थका झूरे मे धर्म न कीधो हवे माहरी सोगत थासे ९ प्राणी प्रायेण शीघ्रं विवेकमाप्तुं न शक्नोति प्राणी मरणसमे उतावलो त्याग रूप विवेक पाली सके नहीं तस्मात् समुत्थाय त्यक्त्वा कामान् तिणे कारणे कामभोग छांडीने धर्मने विषे उद्यम करी ज्ञात्वा लोक समतया महर्षिः लोकमुखरूप देखीने समता रसे करी झीलतो थको विचरे आत्मारक्षकः चरेत् अप्रमत्तः सन् साधु केहवा छे आत्मानो रक्षक छे अप्रमादी थको

प्रकर्षेण ज्ञात्वा इति प्रहाय त्यक्त्वा पुनः किं कृत्वा लोकं प्राणि समूहं समया प्रत्युमित्रोपरिसाम्यभावेन समित्य सम्यग् ज्ञात्वा १० अत्र ब्राह्मणीकथा एको ब्राह्मणः परदेशे गत्वा सर्वशास्त्रपारगो भूत्वा स्वदेशे समायातः तस्य प्रकामपाण्डित्यं दृष्ट्वा एकेन ब्राह्मणेन कन्या दत्ता तेन परिणीता सच लोके भृशं दक्षिणां लभते धनवान् जातः तस्या भार्यायास्तेन बहूनि आभरणानि दत्तानि सापि तानि स्वाङ्गे परिहितान्येव रचति नचांगात्कदाचिदप्युत्तारयति तेनैकदा तस्याः कथितं एष चुल्लश्वशुरोस्ति नित्यमाभरणपरिधानमयुक्तं कदाचिद्यत्र चौराः समायान्ति तदा तवाङ्गकदर्थना भवति सा प्राह यदा चौराः समायास्यन्ति तदा त्वरितमङ्गादाभरणान्यहमुत्तारयिष्यामि अन्यदा तस्या गृहे एव चौराः समायाताः सा तदानीं निबडमङ्गलग्नान्याभरणानि स्वांगादुत्तारयितमसमर्थाः तथैव स्थिता तस्यास्ताभरणाः पाणाद्यवयवांश्छित्वा तैर्गृहीताः साच महतीं कदर्थनां प्राप्ता मृता एवमन्येपि प्राक्तनकर्मविपाक कालेन विवेकमेतुं शक्नोति समिच्च लोगं समयामहेसी अप्पाण रक्खी चरमप्पमत्तो अत्र प्रमाद परिहारा परिहारयो र्वणिग्महिलाद्वयो रुदाहरणं एका वणिग्महिला प्रोषित पतिका निजवपुः शुश्रूषा परागृहव्यापारेषु प्रमत्ता दासादीनां यथार्हं भोजनाद्यपि अददाना तैर्मुक्ता ततो गृहागतेन भर्त्ता स्वगृहे भृत्य विभवहानिं दृष्ट्वा सास्तो निष्कासिता ततो वणिजा बहुद्रव्येण अन्या परिणीता सा च न स्वदेहशुश्रूषां करोति यथार्हं भृत्यान् भोजयन्ती कार्येषु नियुञ्जयन्ती च भर्त्रा गृहस्वामिनी ज्ञाता इहैव जन्मनि प्रथम स्त्रीवत्प्रमादादोषान् प्राप्नोति अप्रमादात् द्वितीय स्त्रीवद्गुणान वाप्नो

सूत्र — महेसी अप्पाण रक्खी चरप्पमत्तो ॥१०॥ मुहुं२ मोह गुणो जयं तं अणेगरूवा समणं चरं तं फासा फुसंति असमं

भाषा — विचरे जीव रक्षा करतु १० मुहुर्मुहु वारंवारं शब्दादीन् जयंतः साधु केहवा छे वारं२ मोहनी जीते छे संयममार्गे गच्छन्तु अनेकरूपस्पर्शा स्पृशन्ति अस मञ्जसं अनुकूलं प्रतिकूलं यथा स्यात्तथा नाना प्रकारे साधुने विचरतांने स्पर्शा अनुकूलं यथास्यात् नानाप्रकारना स्पर्श आवीसाधुने फरसे छे भूंडा भला

तीत्युपनयः १० सुहुं सुहुं मोहगुणे जयन्तं अणेगरूवा समणंचरन्तं फासा फुसन्ती असमञ्जसञ्च न तेसु भिक्खू मणसापओसे ११ स्पर्शाः स्पृश्यन्ते इन्द्रियै रिति स्पर्शाः शब्दादयो विषयाः श्रमणं साधुं असमञ्जसं प्रतिकूलं यथास्यात्तथा स्पृशन्ति साधुं प्रति दुःखदा भवन्ति कौदृशाः स्पर्शाः अनेक रूपाः त्रयो विंशति विधाः साधुं किं कुर्वन्तं मुहुर्मुहु र्वारं २ मोहस्य गुणान् जयन्तं शब्दादि विषयान् जयन्तं भिक्षुस्तेषु प्रतिलोमेषु अनुलोमेषु वान प्रादु र्भूतेषु प्रद्वेषं न कुर्वीत न च हर्षितोपि भवेत् इत्यर्थः ११ मन्दाय फासा बहुलो हणिज्जा तहप्पगारेसु मणं न कुज्जा रक्खेज्ज कोहं विणइज्ज माणं मायं न सेवेज्ज पहिज्ज लोहं १२ च पुनःसाधुस्तथा प्रकारेषु विषयेषु मनो न कुर्या तथाप्रकारेषु इति कौदृशेषु स्पर्शाः कौदृशाः सन्ति तानाह स्पर्शाः मन्दावर्त्तन्ते मन्द यन्ति विवेकिनं इति मन्दाः पुनः कौदृशाः स्पर्शाः बहुलोभनीयाबहुलोभयन्ति लोभ मुत्पादयन्तीति बहुलोभनीयाः पुनः साधुः क्रोधं रक्षेत् पुनर्मानं

सूत्र

जसंचनतेसुभिक्खूमणसाप उस्से ॥११॥ मंदाय फासा बहुलो हणिज्जा तहप्पगारेसु मणं न कुज्जा । रक्खेज्ज कोहं

भाषा

नतेषु भिक्षुः मनसा प्रद्वेषं कुर्यात् ते स्पर्श उपरि साधू द्वेष न आणे ११ मन्दयन्ति विवेकिनमज्ञतां नयन्ती मन्दाः प्रचुरः लोभनाला स्त्रीना स्पर्शपुरुषने मन्दपणे मूढ़पणे घणु लोभावेछे तथा प्रकारेषु स्पर्शादिषु मनो न कुर्यात् तथाप्रकार साधूस्त्री तणाहाव भावस्पर्शनने विषे मन स्फेटयेत् क्रोधं विनिवार येत् मानं साधु क्रोध न करे मान फेड़े मायं न सेवयेत् लोभं स्फेटयेत् मायाने न सेवे लोभने टाले १२ ये संस्कृताः तुच्छतत्त्वज्ञाः बीदाथा: ते संस्कृत भाषाना बोलणहारतुच्छपरवादी वादना करणहार ते प्रेमद्वेषानुगताः परवसाः ते रागद्वेषने वसि पड्या परवस पड्या थका फरसे छे एते परवादिनो अन्यतोर्थिकाऽधर्म्माः तान् निन्दन् ए पर अन्यतीर्थीऽधर्मीने निन्दतो थको अभिलिखेत् ज्ञानादीन् गुणान् यावन्मृत्तिः समाप्तो ब्रवीमि साधु संयमनागुण बांछे संयमने विषे वर्त्ते जिहां लगे शरीरभेद न पामे तिहां लगेधर्मने विषे प्रवर्त्ते १३ इति चतुर्थं अध्ययनं असंस्कृतम् संपूर्णम् ॥ अथ अकाममरणं

विनयेत् गर्वस्फेटयेत् मायां न सेवेत लोभं प्रसह्यात् परित्यजेत् जेसङ्खया तुच्छ परप्पवाई तेपिज्ज दोसाणु गयापरज्झा एए अहम्मुत्ति दुगच्छमाणो कङ्खे गुणे जावसरीरभेउत्तिबेमि १२ ये परप्रवादिनः संस्कृताः तुच्छाः यदृच्छाभि धानतयानिः सारा: तेपिज्जदो साणु गया प्रेमद्वेषानुगताः रागद्वेषानुगताः सन्ति पुनस्तेपरज्झाः परवशाः रागद्वेषग्रस्ता: सन्ति एते अधर्महेतु त्वात् अधर्माः इति अमुना प्रकारेण जुगुप्सु मानः तत्परिचयंनिवारयन् निन्दायाः सर्वत्र निषेधात् न निन्दत् गुणान् ज्ञानादीन् कांक्षेत अभिलषेत् कथं यावत् शरीर भेदः शरीरस्य भेदः पतनं स्यादित्यर्थः इति प्रमादाप्रमादयो र्हेयो पादेय सूचकं असंस्कृत प्रथम पदोपलक्षितं असंस्कृताख्यं चतुर्थं मध्ययनं सम्पूर्णं ४ इति श्रीमदुत्तराध्ययन सूत्रार्थ दीपिकायां उपध्याय श्रीलक्ष्मी कीर्त्तिगणिशिष्य लक्ष्मीवल्लभ गणिविरचितायां चतुर्थाध्ययनस्यार्थः सम्पूर्णः ॥ ४ अथ पूर्वाध्ययने यावच्छरीर भेद इति ब्रूवतामरण कालेऽपि अप्रमादः कार्य इत्युक्तं सचमरण विभाग ज्ञानतः स्यात् अतो मरण भेदमाह इति चतुर्थ पञ्चमयोः सम्बन्धः असंखयंमि महोहंमि एगेतिन्ने दुरुत्तरं तत्थएगे महा पन्ने इमं पहमुदाहरे १ व्याख्या एके महापुरुषागीतमादयः घातिकर्म रहिताः अर्णवात् संसार समुद्रात्तीर्णाः पारं प्राप्ताः कीदृशात् अर्णवात् महौघात्

सूत्र

विणएज्जमाणं मायं नसेवेज्जपहेज्जलोहं ।१२॥ जेसंखया तुच्छपरप्पवादुतेपेज्ज दोसाणुगया परज्झा एए अह म्मोत्ति दुगंछमाणोकंखेगुणेजावसरीरभे उत्तिबेमि ।१३॥ असंखयज्झयणं समत्तं । असंखंमि महोहंमि एगेतिन्ने दुरुत्तरे

भाषा

अध्ययनं प्रारभ्यते ४ अर्णवे महौ घेसंसारसमुद्रे महा जेहनो प्रवाह छे एहवो संसारसमुद्र बीहां मणी छे एकः कश्चित् दुरुत्तरं विषमस्थानं तीर्ण एक

महान् श्रीघोषस्य समहीधरस्तस्मात् अत्र प्राकृतत्वा द्विभक्ति व्यत्ययः हे जंबू तत्र देवमनुष्य सभायां एकस्मिन् काले अत्र भरतक्षेत्रे एकस्य तीर्थं करस्य विद्यमानत्वात् एकोमहावीरः इमं प्रश्नं प्रष्टव्यार्थं रूपं प्रश्नयोग्यं वाक्यं उदाजहे उदाहृतवान् कथं भूतः एकः महाप्राज्ञः महती केवलात्मिका प्रज्ञाप्रज्ञानिर्यस्य स महाप्रज्ञः १ सन्तिमेय दुवेठाणा अक्खा या मारणंतिया अकाम मरणञ्चेव स काम मरणन्तहा २ इमे प्रत्यक्षेद्वेस्थाने आख्याते जीवनि वासाश्रयी आख्याती पूर्वतीर्थ करैः कथितौ कौटग्रेद्वेस्थाने मारणान्तिके मरणमेव अन्तो मरणान्त स्तत्र भवं मारणान्तिकं तस्मिन् मरणावस्थायां जाते इत्यर्थः तेद्वे स्थाने एकं अकाम मरणञ्च पुन रन्यत् तथा सकाम मरणं अकाम मरणं बाल मरणं स काम मरणं पण्डित मरणञ्चेव शब्दोपादपूरणार्थौ मरणं सप्तदशधा आवीचीमरणं १ आवधिमरणं अन्तिम २ वलय ४ वशार्त्त ५ अन्तः शल्य ६ तद्भव ७ पण्डित ८ बाल ८ मिश्र १० छद्मस्थ११ केवली १२ विहायस१३ गृद्धपृष्ठ१४ भक्तपरिज्ञा१५ इङ्गिनी१६ पादपोपगमन १७ १ बालाणं अकामं तु मरणं तु असयंभवे पण्डियाणं सकामं तु उक्कोसेणं सयंभवे १२ बालानां मूर्खाणां अकामं अकामेन अनीप्सितत्वेन म्रियते अस्मिन् इति अकाम मरणं असकृत् वारं वारं भवेत तु पुनः पण्डिता सकामं सहकामे न ईप्सितेन म्रियतेऽस्मिन् इति सकामं मरणं यस्मिन् आगते सति असन्तस्य तया उत्सव भूतत्वेन सकामं इव सकामं

सूत्र

तत्थएगे महापन्ने इमंपण्ह मुदाहरे ॥१॥संतिमेय दुवेठाणा अक्खाया मारणंतिया अकाम मरणंचेव सकाम मरणं

भाषा

महापुरुषतीर्थंकर साधु ए संसारसमुद्रतथा दुस्तरः तत्र एको महाप्राज्ञः तिहां एक महाबुद्धिवन्तः इदं प्रश्नं उदाहरेत् कथितवान् एक साधु ए प्रश्न कहे तो इंतो १ सन्ति विद्यते मे मम हे स्थानके सन्ति छे माहरे दोयस्थानके आख्याताः मारणांतिकाः कह्या मरणने अवसरे एकं अकाममरणं निश्चये न एक स्थानके अकाममरण कह्युं द्वितीयं सकाम मरणं तथा बीजूं स्थानक सकाम मरणनो कह्युः २ बालानां मूर्खाणां विवेकरहिता नां अकामजे

ताहशं मरणं पण्डितानां उत्कृष्टं स कृत् एक वारं एव भवेत् उत्कर्षेण उपलक्षितं केवलि सम्बन्धि इत्यर्थः जघन्येन तु शैष चारित्र वतः सप्ताष्टवारान् भवेत् तत्थिमं पढ मठाणं महावीरेण देसियंकामगिद्धे जहा बालेभिसंकूराइकुव्वई ४ तत्रतयोरुभयोमरणयोर्मध्ये प्रथमं स्थानं महावीरेण अकामं मरणं देशितं कथितं तथा येन प्रकारेण कामगृद्धाः कामेषु इन्द्रियसुखेषु गृद्धाः कामगृद्धाः विषयिणो जीवाऽत एव बाला मूर्खा भृशं अत्यर्थं वारम्बारं अकाममरणं अति कुर्वते अशक्तौ अपि मनसा दुष्कर्माणि कृत्वा मुहुर्मुहु म्रियन्ते इत्यर्थः कीदृशा मूर्खाः क्रूराः ४ जेगिद्धे काम भोगेसु एगे कूडाय गच्छई न मेदिट्ठे परे लोए चक्खुदिट्ठा इमारई ५ कामभोगेषु यः एकः कश्चित् क्रूरकर्मा पुरुषः कूटाय नरकस्थानाय 'नरकस्थानं गच्छति नरकं व्रजति इत्यर्थः कूटं प्राणिनां पीडाकरं स्थानं द्वितीयास्थाने चतुर्थी प्राकृतत्वात् अथवाय एकः कश्चित् कामभोगेषु गृद्धः स कूटाय गच्छति मृषा भाषादिकूटं

सूत्र

तहा ॥२॥ बालाणं अकामंतु मरणं असइं भवे। पंडियाणं सकामंतु उक्कोसेणं सइं भवे ॥३॥ तत्थिमं पढमं ठाणं महावीरेण देसियं। काम गिद्धे जहा बालेभिसं कूराइं कुव्वई ॥४॥ जे गिद्धे काम भोगेसुएगे कूडाय गच्छई। नमे

भाषा

मूर्खज्ञानी पापना करणहार एहवो मनुष्यने अकाममरण होई असकृत् वारं२ भवेत् बालने अकाममरण बारंवार होई पण्डितानां सकामं तु पण्डितश्री माणसने सकाममरण होइ उत्कर्षेण केवलीनामेकवारं भवेत् पण्डितने सकाममरण एक जवार होइ३ तत्र अकाम सकाममर्णयोर्मध्ये प्रथमं अकामं स्थानं पहिलुं अकाम मरण स्थानक महावीरेण देशितं प्ररूपीतं श्रीमहावीर देवे कह्युं काम लोलुपः सन् यथामूर्खः कामभोगने विषे गृद्ध छतो थको बालमूर्ख भृशं अत्यर्थं क्रूराणि हिंसादीनि कर्माणि करोति अतिक्रूर हिंसादिक कर्म करे ४ जे आसक्ताः स्त्रीसम्भोगेषु विलेपनादिषु जे मनुष्य कांम

तस्मै प्रवर्त्तते तं प्रति कश्चिदुक्ति भोलं धर्मं कुरु तदा स वक्ति मया परलोको न दृष्टः इमाद्दयंरतिः कामभोग सुखं रतिः चक्षुर्दृष्टा प्रत्यक्षं दृश्यमाना वर्त्तते ५ हत्था गया इमे कामा कालिया जे अणागया को जाणइ परे लोए अत्थि वा नत्थि वा पुणो ६ इमे कामाः कामभोगाः हस्तागताः हस्ते आगताः हस्तागता स्वाधीना वर्त्तन्ते इत्यर्थः ये अनागताः आगामि जन्मनि भविष्यन्तीति आगामिनः कामभोग सुखास्ते कालिका कालेभवाः कालिकाः अनिश्चिताः को जानाति परलोकः परभवः अस्ति वा नास्ति वा इतिभावः ६ जणेण सद्धिं होक्खामि इइबाले पगब्भई कामभोगाणुराएणं केसं सम्पडिवज्जई ७ ततः स कामभोग रसगृद्धः पुमान् बालः इति प्रगल्भते इति धार्ष्ट्यं गृह्णाति इत्युक्ता धृष्टो भवति इतीति किं अहं जनेन सार्द्धं भवि

सूत्र

दिट्ठे परेलोए चक्खु दिट्ठा इमा रई ॥५॥ हत्था गया इमे कामा कालिया जे अणागया। को जाणइ परेलोए अत्थिवा नत्थिवा पुणो ॥६॥ जणेणसद्धिं होक्खामि इइ बाले पगब्भई। काम भोगाणु राएणं केसंसं पडिवज्जई ॥७॥

भाषा

भोगने विषे गृद्ध हुवा छे लपटाई रह्या छे एके मृषा भाषा गच्छन्ति ते एकांति कूडो बोले तथा क्रूरकर्म करे न मे दृष्टः परं लोकः परलोकमे दीठो नथी चक्षुर्दृष्टाइ मारतिः एकाम भोग ए स्त्रीनां सुख प्रत्यक्ष दीसे छे ५ हस्तागताः इमे कामाः एकाम भोगहस्त प्राप्त छे एकाम भोग इं भोग वुं एते कालिकाः शब्दाद्याः ये आगताः एकामभोग छोडीने धर्म करो जिम आगे सुख पामो कोण जाणे आगे कि स्युं छे आगे कुणे दीठुं छे को जानाति परलोकः कोण जाणे परलोक अस्ति वा नास्ति वा छे किंवा नही छे ६ लोकेन सार्द्धं भविष्यामि लंपट थको धेठाइ करे जिम एतला लोकनी गति हुस्ये तिम माहरी पणगति हुस्ये इति मूर्खः प्रगल्भ ते अवलंवत इम करी मूर्ख धीठाई करी अवलंवे छे काम भोगनुं रागे न काम भोगने रागे करी क्लेशं स

थामि अयं कामभोग सुख भोक्ताजनो यादृशो भविष्यति तेन सार्द्धं अहमपि भविष्यामि सबाल इति उक्ता कामभोगानुरागेण कामभोगस्नेहेन क्लेशं सम्प्रतिपद्यते क्लेशं इह परत्र च बाधात्मकं दुःखं भजते इत्यर्थः ७ तओसे दण्डसमारभईतसेसु थावरेसु अ अट्ठाए अणट्ठाए भूयगामं विहं सई ८ ततः कामभोगानुरागात् स धार्ष्ट्यवान् त्रसेषु च पुनः स्थावरेषु दण्डं समारभते मनोदण्ड वाक्काये: पीडां समारभते अर्थेन द्रव्योत्पादननिमित्तं अनर्थेन निःप्रयोजनेन वा भूतग्रामं भूतानां पृथिव्यप्ते जो वायु वनस्पत्येकेन्द्रियद्वीन्द्रिय त्रीन्द्रिय चतुरिन्द्रिय पञ्चेन्द्रियादि जीवानां वर्गं विशेषेणहिनस्ति अत्र अजपालकथा यथा एकः पशुपालो वटतलेऽजासु सुप्तासु तत्पत्राणि छिद्री कुर्व्वन् अश्वापहृतेन कुतश्चिद्रा यातेन कस्यचिद्राज्ञः पुत्रेण दृष्टो भणितश्च अरे अहं यस्य कथयामि तद्द्वीपित्वं पातयिष्यसि तेन प्रतिपन्नं राजपुत्रेण स स्वनगरेनीतः एकदाऽश्ववाहनिकार्थं गच्छतो राज्ञोऽग्रेऽपि राजपुत्र प्रेरितः सपातयामा स पश्चात्स राजपुत्रो राजाजातः पशुपालस्यैव सुवाच वरं वृणुतेनोक्तं यत्राहं वसामि तदेव ग्रामं देहि राजा तत्ग्रामस्य दत्तं तेन च तत्र घनास्तम्बवल्ला आरोपिता निष्पन्नेषु चतुस्त्रेषु गुडेन सार्द्धं लुब्ध खण्डानि खादन् गायति अहमट्टंपि सिखिज्जा सिक्खियं न निरत्थयं अहमट्टप्प साएण खज्जए गुलतुम्बयं १ तेन हि पशुपालेन वटपत्राणि अनर्थाय छिद्रितानि अग्नीणि पुनरर्थाय उत्पाटितानि उभयत्रापि प्राणिवधः कृत इति ८ हिंसे बाले मुसावाई माइल्ले पिसुणे सढे भुञ्जमाणे सुरंमंसं सेयं मेयं तिमन्नई ९ सबालः हिंस्रः हिंसनशीलो भवति पुनर्मृषावादी भवति

सूत्र

तओ से दंडं समारंभइ तसेसु थावरेसुय। अट्ठाएय अणट्ठाए भूय गामं विहिंसई ॥८॥ हिंसे बाले मुसावाई माइल्ले

भाषा

प्रति पद्यते क्लेश पण पड़वजे छे ७ ततः सदण्ड आरम्भ हिंसा समारम्भे ते इस्यो धीठ पणो आदरीने तिवार पछी ते मूरख त्रसेषु स्थावरेषु जीवेषु त्रस स्थावरजीवनो विणास करे धनादि कार्याय निरर्थक कार्यने अर्थे निरर्थक बध करे प्राणि वृंन्दं विहिंसेछ घणा जीवने विध्वंसे मारे ८

माइल्लः मायाकारकः कापट्यवान् पिशुनः परनिन्दकः पुनः शठो वेषाद्यन्यथा करणेन धूर्त्तः मूर्खो वा सुरामांसं च शुद्धानोऽपि मे मम एतत् श्रेयः कानि इति मन्यते अतएव शठ इत्यर्थः ९ कायसा वयसामत्ते वित्ते गिद्धे अइत्थिसु दुहओ मलं संचिणुई सिसुनागुव्वमट्टियं १० पुनः कीदृश सका येनमत्तः पुनःवचसामत्तः पुनःवित्ते द्रव्ये गृद्धः लोभी च पुनः स्त्रीषु गृद्धः कायेनमत्तः यतस्ततः प्रबुत्तिमान् बलवान् अहं रूपवान् अहं इति इति चिन्तयन् वचसा आत्मगुणान् कथयन् सुस्वरोहं इति वा चिन्तयन् उपलक्षणात् मनसा मदाध्मातो धारणादि शक्तिमान् अहं इति चिन्तयन् सदुहओत्ति द्वेधा द्वाभ्यां रागद्वेषाभ्यां मलं संचिनुते मलसञ्चयं कुरुते कः कां इव शिशुनागः अलसो द्वीन्द्रिय जीवविशेषः भूनागः यथा मृत्तिकां संचुनुते स च स्निग्धतनु तया बहिः प्रदेशे शरीरे रेणुभि रवगुण्ठ्यते अन्तश्च मृत्तिकां एव अश्नाति ततश्च मृत्तिकातो बहिर्निसरत सूर्यकिरणैः शुष्यन् क्लिश्यति विनश्यति विनश्य च मृत्तिकाया एव वृद्धिं कुरुते तथा सोपिमलं कर्ममलं वर्द्धयति कर्मणा एव उत्पद्यन्ते पुनः कर्ममल वृद्धिं करोतीत्यर्थ १० तओपुट्ठो आयङ्केण गिलाणो परितप्पई पभीओ परलोगस्स कम्माणुप्पेहि अप्पणो ११ ततोऽष्टकर्ममल सञ्चयादनन्तरं आतङ्केन रोगेन स्पृष्टः सन् ग्लानः ग्लानिं प्राप्तः परितप्यते परिखिद्यते परलोकात् प्रभीतः कथभूतः सः आत्मनः कर्मानुप्रेक्षी यदा रोगादिग्रस्तो भवति तदा स्वयं जानाति मम कर्मणां विपाकोजातः मया पुरायानि अशुभानि कर्माणि कृतानि तस्मादहं परलोकेपि दुःखी भविष्यामि इति स्वकृतकर्मापेक्षी स्वकृतकर्म विचारक

सूत्र पिसुणे सढे । भुंज माणे सुरं मंसं सेय मेयंति मन्नई ॥९॥ कायसा वयसा मत्ते वित्ते गिद्धे इत्थिसु । दुहओ मलं

भाषा हिंसन् मूर्खः मृषावादी हिंसा करे वाल मृषावाद बोले माइल्लत्ति मायायुक्तः परदोष भाषको मायाइ करी सहित चाड़ी खावे निन्दा करे भुंजानः सन् मद्यमांसं मद्यमांस खातो थको श्रेय प्रशस्य इति मन्यते श्रेय रुडो करी माने ९ कायेन वचसा मदवान् कायाइ करी वचने करीमत्त मातो द्रव्ये

इत्यर्थः ११ सुयामे नरएठाणा असीलाणञ्च जागई बालाणं कूरकम्माणं पगाढा जत्थवेयणा १२ मेमया नरके स्थानानि श्रुतानि यागतिर्नरकादि

संचिणइ सिसुनागोव्व मट्टियं ॥१०॥ तओ पुट्ठो आयंकेणं गिलाणो परितप्पई पभीओ पर लोयस्स कम्माणु प्पेहि अप्पणो ॥११॥ सुयामे नरए ठाणा असीलाणंच जा गई। बालाणं कूर कम्माणं पगाढा जत्थ वेयणा ॥१२॥ तत्थो ववाइयं ठाणं जहामे तमणुस्सुयं। अहाकम्मेहिं गच्छंतो सो पच्छा परितप्पई ॥१३॥ जहा सागडिउजाणं संमं हिच्चा

भाषा

लोलुपा स्त्रीषु लोलुपः वित्त अने स्त्रीविषे गृद्ध थको स्त्रीषु हाभ्यां रागद्वेषाभ्यां पापां बध्नाति रागद्वेषे करी पाप बांधे अलस इव मृत्तिकां जिमसिशुनाग अलसी आमाटी खाई पेट मांहि माटी रहे पछे तावडे सूकाणाथकामरे१० ततः स्पृष्टः आतंके न रोगेन पछे रोगे आवी फरस्यो ग्लानः सन् परितप्यते खिद्यते ग्लान हुओ पछे खेद पामे भीतः सन् परलोकात् परलोक थकी बीहतो थको आत्मानः कर्म्म चीनयति हामया दुष्टं कृतं आपणा कर्म्म चिंतवे मे भुंडु कीधुं ११ तत्र नरकेषु उपपातकं स्थानं उत्पत्तिस्थानं ते नरकने विषे उपजवानुं स्थानक यथा भवति त'नमया श्रुतं अवधारितं ते मेसांभल्युं नही अवधार्युं नहीं निज उपार्जित कर्म्मभि नरके गच्छन् आपणा उपार्ज्या कर्म तेणे करी नरकने विषे जातुथको सप्राणी पश्चात् परितप्यते पछे मरण समे ते प्राणी खेद पामे महा भूंडी करणी करी नरके जाय १२ मे मया नरके स्थानानि श्रुतानि मे नरकस्थानक सांभल्या अशीलानां शील रहितानां या गतिः जे गति शील रहितपुरुषः बालानां मूर्खाणां क्रूरकर्मणां बालक अज्ञानी मूर्ख क्रूरकर्म्मना करणहार प्रगाढ़ा दारुणा यत्र वेदना शीतो ष्णादिमयी बोहामणी जोहां सीत उष्णनी वेदना छे१३ यथा शाकटिको जानन् जिम शाकटिकगाडीवान् उद्यानने विषे जोतोथको समं महापंथं त्यक्त्वा

असीलानां गतिं वियतेयत्रयस्यांङ्गतौ क्रूर कर्मणां बालानां मूर्खाणां आत्महितविध्वंसकानां प्रगाढा वेदनास्ति १२ तत्थो ववाइयं ठाणं जहामि तमणुस्सुयं अहा कम्मेहिं गच्छन्तो सोपच्छा परितप्पई १३ तत्र नरकेषु औपपातिकं स्थानं वर्त्तते उपपाते भवं औपपातिकं तत्रऔपपातिके स्थाने अन्तर्मुहूर्त्तादनन्तरं छेदनभेदन ताडन तर्जनादिकं स्यात् यथा यथा तन्नरकादिस्थानं मे मया अनुश्रुतं वर्त्तते अवधारितं इति चिन्तयन् पश्चात् आयुक्षये यथा कर्मभिर्गच्छन् स परितप्यति १३ जहा सा गडिउजाणं सग्गं हिच्चा महापहं विसमं मग्गमोइन्नो अक्खेभग्गंमि सोयई १४ यथा शाकटिकः समं समीचीन महापथं राजमार्गं हित्वात्यक्त्वा विषमं मार्गं उत्तीर्णः सन् यानं शकटं अक्षे धुरि भग्नेसति शोचते शकटं चिन्तयति शकटभङ्गस्य शोकं करोति यतोधिग् मां अहं जानन् अपि शकटभङ्ग कष्ट मवाप्तवान् १४ एवं धम्मं विउक्कम्म अहम्मं पडिवज्जिया बाले मच्चुमुहं पत्ते अक्खे भग्गेवसोयई १५ एवं अमुना प्रकारेण धर्मं व्युत्क्रम्य विशेषेण उल्लंघ्य अधर्मं प्रतिपद्य बालो मूर्खः मृत्युमुखं मरणं मुखं प्राप्तः सन् शोचते शोकं करुते कइव अचे भग्गे शाकटिक इव १५ तओ से मरणं तंमि बाले संतस्सई भया अकाम मरणं मरई धुत्तेव कलिणा जिए १६ ततः स मूर्खो मरणां ते भयात् संत्रसते संत्रासं प्राप्नोति अकाम मरणं म्रियते म्रियमाणः सन् शोकं विदधाति क इव धूर्त्तः द्यूतकारी कलिना द्यूतदोषेन जितः केनचित् ततोधिकेन दुष्टेन जितः गृहीतद्रव्यः सन् शोचते तथा शोचते इत्यर्थः अनेन सह मया किमर्थं क्रीड़ा कृता अहं हारितः १६ एयं अकाममरणं बालाणं तु पवेइयं एत्तो

सूत्र

महापहं। विसमं मग्ग मोइन्नो अक्खे भग्गंमि सोयई ॥१४॥ एवं धम्मं विउक्कम्म अहम्मं पड़िवज्जिया। बाले मच्चु

भाषा

समो मोटो मार्ग जाणतो थको छांडीने विषममार्गे गंतु प्रवृत्तः विषममार्गे जावा माड्युं गाडुं लेईने चक्रमध्ये स्थिते काष्टे भग्ने शोचा ते गाडीनी धुरी भागे थके शोचे पिछतावे १४ एवं धर्म्मं व्यतिक्रम्य उल्लंघे एणे दृष्टांते श्री तिर्थंकरनो भाष्यो धर्म छांडीने अधर्म प्रतिपद्यते धर्म मार्ग छोडीने अधर्म

सकाममरणं पंडियाणं सुणेहमे १७ बालानां अकाममरणं एतत् प्रवेदितं तु शब्दो निश्चयार्थे मूर्खाणामेव अकाममरणं इत्यर्थः तीर्थंकरैः कथितं इत प्रस्तावादनन्तरं मे मम कथयतः पण्डितानां सकाममरणं यूयं शृणुथ २७ मरणंपि सपुन्नाणं जहामेतमणुस्सुअं विप्पसन्नमणाघायं संजयाणं वुसीमओ१८

सूत्र

मुहं पत्ते अकखे भग्गेव सोयई ॥१५॥ तओ से मरणं तंमि बाले संतस्सईभया। अकाम मरणं मरई धुत्ते वाकलिणा जिए ॥१६॥ एयं अकाम मरणं बालाणं तु पवेइयं। एत्तो सकाम मरणं पंडियाणं सुणेहमे ॥१७॥ मरणंपि सपुन्नाणं जहा मे तमणुस्सुयं। विप्पसन्न मणाघायं संजयाणं वुसीमओ ॥१८॥ न इमंसव्वेसु भिक्खूसु न इमं सव्वेसु गारिसु

भाषा

मार्ग अङ्गीकार करे बालो मूर्खः मरण मुखं प्राप्तः सन् मूर्ख मरणप्राप्त हुओ थको धुरी भग्ने इव शोचते धूरीभांग्या थकां जिम गाडी वान शोचे तिमते शोचे १५ ततः समरणसमये प्राप्ते ते भणी भारी करमी जीव मरणसमे प्राप्त हुवां थकां बाल भयात् नरकगति रूपात् संत्रस्यते बालमूर्ख मरणसमे प्राप्त हुआ थका अकाम मरणेन म्रियते मनुष्य मूर्ख बालमरणे करीने मरे नरके जाये यथा द्यूतकारः कलिना दायेन जितः सन् शोचते यथा प्रमादी शोचते इत्यर्थः जिम जुवारी दावे जीत्यो थको झुरे शोचे तिम पापी जीव शोचे १६ एतत् अकाममरणं ए अकाममरण जाणवो बालाणां मूर्खाणां च प्ररूपितं ए मरण मूर्खने कह्यो इतः सकाम मरणं पंडितानां कथयिष्यामी शृणुत हिवे पंडितमरण कहस्ये सांभलो पंडितानं मरणं आकर्ण्य पंडितमरण सांभलो १७ मरणमपि पुण्यवतां पुण्यसहितानां ते सकाममरणपुण्यवंत जीवने हुवे यथा एतत् अनुश्रुतं अवधारीतं जिमते पंडीतमरण गुरुमुखे सांभल्यो के तिम कहुं छुं विप्रसन्नं अनाघातं अनाकुलचित्तं विघ्नरहित के एहवा मनुष्यने संयतानां वश्यात्मनां संयती के आपणी आत्मा वस कीधी के १८

सपुण्यानां पुण्यवतां संयतानां यथा मे मम मरणं अनुश्रुतं अवधारितं भो भव्या स्तत् सकाम मरणं भवद्भि र्मनसि धार्यं कौट्टगं सकाममरणं विप्रसन्नं विशेषेण कषायादि मलरहित्येन प्रसन्नं निर्मलं पुनः कौट्टगं अनाघातं न विद्यते अघातो यत्रवस्त्वेन अन्यजीवानां संयमजीवितव्यस्य च नाशो यस्मिन् तत् अनाघातं कौट्टगानां संयतानां बसीमओ आर्षत्वात् वश्यवतां वश्यः आत्मा येषां ते वश्यवंतः तेषां जितात्मनामित्यर्थः १८ न इमं सव्वेसु भिक्खूसु न इमं सव्वेसु गारिसु[1] नाणासीला अगारत्था विसमसीलाय भिक्खुणो १९ इदं पण्डित मरणं सर्वेषां भिक्षूणां साधूनां न भवति किन्तु केषांचित्साधूनां भवेत् यतः अगारस्थाः गृहस्थाः नानाशीलाः नानाचारा भवन्ति च पुनर्भिक्षवोपि विषमशीलाः विषमं विषट्टगं शीलं येषां ते विषमशीलाः केचित्स निदानतपः कारकाः केचित् निदानरहिततपःकारिणः केचिद्विमलचारित्रिणः केचिद्विकुत्सचारित्रिणः इति कथनेन तीर्थान्तरीयास्तु वेशधारिणः दूरतएव उत्सारिताः १९ संति एगेहिं भिक्खूहिं गारत्था संयमुत्तरा गारत्थेहिं य सव्वेहिं साहवो संजमुत्तरा २० एकेभ्यो भिक्षुभ्यो निह्नव भग्नचारित्रादिभ्यः

सूत्र

नाणा सीला अगारत्था विसमंसी लाय भिक्खुणो ।१९। संति एगेहिं भिक्खूहिं गारत्था संजमुत्तरा । गारत्थेहिय सव्वे हिं साहवो संजमुत्तरा ।२०। चीरजिणं न गिणिणं जडी संघाडि मुंडिणं । एयाइंवि ण ताइंति दुस्सीलं परि

भाषा

नच इदं पंडितमरणं सर्वेषु भिक्षुषु भवन्ति एपण्डितमरण सघलाए साधुने नहोई नच इदं सर्वेषु गृहस्थेषु ए पंडितमरणसघलाइ गृहस्थने पीण नहीं अनेक विविधव्रताः गृहस्थाः नानाप्रकारे गृहस्थना आचारछे विषमशीलाः अतिगहनाचारः संयमतपः विषम आचार साधूना छे १९ संति एकेभ्यः कुतीर्थिक भिक्षभ्योः सन्यासी योगी वौद्ध इत्यादिक कुतीर्थी थकी गृहस्थाः संयमे अनुत्तराः प्रधानाः एक२ गृहस्थसंयमे करी प्रधान छे गृहस्थेभ्यो

पाषण्डिकुतीर्थिभ्यश्च अगारस्थाः अपि गृहस्थाऽपि संयमुत्तराः सन्ति संयमेन देशविरतिलक्षणेन धर्मेण उत्तराः प्रधानाः सन्ति सर्षपमेरुपर्वतयोरिवां तरमस्ति सर्वेभ्यो द्विविधत्रिविध प्रत्याख्यानं धरेभ्यः अगारस्थेभ्यः साधवः षड्व्रतकायरक्षकाः संजमे सप्तःदशभेदेन उत्तराः प्रधानाः समीचीनाः सन्ति अत्र दृष्टान्तः एकः श्रावकः साधुं पृच्छति श्रावकानां साधूनां मिथः कियदन्तरं साधुनोक्तं मेरुसर्षपोपममन्तरं ततः आकुलीभूतः स श्रावकः पुनः पृच्छति कुलिंगिनां श्रावकाणां मिथः कियदन्तरं साधुनोक्तं मेरुसर्षपोपममन्तरं ततः स श्रावकः स्वस्थो जातः २० चीराजिणं न गिणिणं जड़ीसंघाडि मुंडिणं एयाणिवि न तायंति दुस्सीलं परियाग यं २१ एतानि सर्वाणि द्रव्यलिङ्गानि परियागयं प्रव्रज्यां गतं दीक्षां प्राप्तं अर्थात् द्रव्यलिङ्गिनं दुःसी लं न त्रायते संसारात् दुःकर्मविपाकात् वा न रक्षन्ति एतानि कानि लिङ्गानि तानि आह चीराणि वल्कलानि वल्कलचीरधारित्वं अजिनं चर्मचारित्वं नगिणिणं नग्नत्वं जडी इति जटाधारित्वं संघाटीत्वं वस्त्रसंघातोत्पन्नतया युक्तत्वं कंथा धारित्वं मुंडिणं मुंडत्वं एतानि सर्वाणि द्रव्यलिङ्गानि न मोक्ष

यायं ॥२१॥ पिंडोलएव दुस्सीले नगराओ न मुच्चई भिक्खाएस गिहत्थे वा सुव्वए कम्मई दिवं ।२२। अगारि सामा

सर्वेभ्यः सघला गृहस्थ थकी साधवः संयमेन उत्तराः उत्कृष्टा: साधु भगवंत संजमे करी उत्कृष्ट छे २० चीवराणि अजिनं चर्मनिगिणिणं नग्नत्वं वस्त्र ओढे चर्म पहरे अथवा नग्न रहे जटाधारित्वं संघाड़ी कंथा धारित्वं मुंडिणं मुंडीतत्वं जटा राखे कंथा राखे माथुं मुंडावे एतान्यपि दुःकर्मणा न त्रायन्ते नरक्षन्ति इतलां दुःकर्म कीधुं ते दुर्गति पडता जीवने राखे नही कोइपण दुराचारं दीक्षा युक्तमपि किस्या छे ते दर्शनी दीक्षा लीधी छे पीण कुमार्ग अनाचारे प्रवर्त्ते २१ भिक्षायैरप्यपि दुःशीलभिक्षा मांगी आजीविका करे अने अनाचार सेवे पापकर्म वर्जे नहीं नरकान्न मुच्यते न छुटे ते परं नरक छुंती छुटे नहीं जीवडो तथा भिक्षुको वा गृहस्थो वा तथा भिक्षुकहुओ अथवा गृहस्थ हुओ शोभनव्रतः सन् देवलोकं गच्छति भला व्रतपाल

सूत्र

भाषा

दानि भवन्तीत्यर्थः २१ पिंडोलएव दुस्सीले नरगाओ न मुच्चई भिक्खाए वा गिहत्थे वा सुव्वए कम्मई दिवं २२ पिंडोलगोपि भिक्षुर्यदि नरकात्र मुच्यते तदा दुःशीलः कषायादि युक्तस्तु नरकात्र मुच्यते एव पिंडं परदत्तग्रासं अवलगते सेवते इति पिंडोलगः अत्र निश्चयमाह भिक्षादौभिक्षुरथवा गृहस्थो वा भवेत् तयोर्भिक्षादगृहस्थयोः साधुश्रावकयोर्मध्ये यः सुव्रतः सुष्ठुशोभनानि व्रतानि यस्यः ससुव्रतः सदिवं स्वर्गं क्रमति व्रजतीत्यर्थः अत्रद्रमककथा यथा राजगृहे कश्चित् द्रमकः उद्यानिकानिर्गतजनेभ्यो भिक्षामलभमानो रुष्टः सर्वेषां चूर्णनाय वैभार गिरिशिलाश्चालयन् शिलां तन्निपतितः शिलातले चूर्णितवपुः सप्तमनरकगतः एवं भिक्षुरपि दुर्ध्यानेन दुःशीलत्वात्तरकमेव गच्छतीति परमार्थः २३ अगारि सामाइ अङ्गाइ सड्ढीकाएण फासए पोसहं दुहओपक्खं एगराइ न हावए १३ आगारी गृहस्थः सामायकांगानि सामाय कस्य अङ्गानि सामायकांगानि निःसंकित निःकांक्षित निर्विति कित्सिता मूढ दृष्टि प्रमुखाणि कायेन स्पृशति कौतुकः सन् अहो अहावान् सन् पुनर्गृहस्थः उभयोः शुक्ल कृष्णपक्षयोः पौषधं सेवते चतुर्दशी पूर्णिमा स्यादिषु पौषधं आहार पौषधादिकं कुर्यात् एकरात्रिं अपि एकदिनं अपि न हापयेत् न हानिं कुर्यादित्यर्थः रात्रिग्रहणं दिवा व्याकुलतायां रात्रौ अपि पौषधं कुर्यात् चेत् एवं नस्यात् तदा चतुर्दशी अष्टमी उद्दिष्टा महाकल्याणक पूर्णिमाचतुर्मासकत्रयस्य दिवसे पौषधं कुर्यात् सामायिकां गत्वे नैव

सूत्र

दूयंगाइं सड्ढीकाएण फासए। पोसहं दुहओ पक्खं एगराइं न हावए।२३। एवं सिक्खा समावन्न गिहवासेवि

भाषा

तुं थको देवलोके जाइ २२ गृहस्थः सामायिकांगानि गृहस्थ सामायिकना अंग श्रद्धावान् कायेन स्पृशति श्रद्धावंत श्रावक कायाइं करीने फरसे पाले सुष्ठमने अहोरात्रे: पोषधादिक बयो पक्षयो: पोसह चउदस अंधारी उजालीनो करे सुद्ध भावे एक दिनमपि न हा यति न त्यजति एके रात्रि पणि पोसहनी हानि न करे जो दिवसे न थाइ तो रात्रे करे २३ एवं शिक्षा समापन्नः सन् इणि प्रकारे शिक्षा अंगीकार

सिद्धे भेदे नोपादान मादर ख्यापनार्थं २३ एवं सिक्खा समावन्ने गिहवासेवसुव्वए मुच्चइ छवपव्वाओ। गच्छे जक्ख स आगय २४ अहुणा अन्या
रेण भिक्षा समापन्नः श्रद्धाचार सहितः गृहस्थवासे अपि सुव्रतः द्वादशव्रतधारकः सन् त्वक् पर्वतो मुच्यते त्वक् चर्म पर्वजातु कूर्पर गुल्फादि ततो
मुक्तो भवति औदारिक शरीरात् मुच्यते पुनः सः आह: यत्र सलोकतां गच्छेत् सहलोकेन वर्त्तते इति स लोकः यच्चैदेवैः स लोकः तस्य भावो यच्च
स लोकतां देवजातित्वं प्राप्नोतीत्यर्थः अत्र पण्डितमरण प्रस्तावेपि अवसर प्रसङ्गात् बाल पण्डित मरणमुक्तं २४ अह जे सम्वुडे भिक्खू दुक्खं अन्नयरे
सिया सव्वदुःखप्पहीणेवा देवे वाविमहड्ढिए २५ अथ अनन्तरं यः संवृतः पञ्चाश्रव निरोधकोभिक्षुः सर्वदुःख प्रहीणे मोक्षेऽथवा देवे देवलोके एतयोर्द्वयो
स्थानयोर्मध्ये अन्यतरस्मिन् एकस्मिन् स्थानेस्यात् कीदृशो देवः स्यात् महर्द्धिकः महती ऋद्धिर्यस्य समहर्द्धिकः २५ उत्तराइं विमोहाइं जुईमन्ताण
पुव्वसो स माइक्खाइ जक्खाहिं आवासाइं जसंसिणो २६ दीहाउया इड्ढिमन्ता समिद्धा कामरूविणो अहुणो ववन्नासं कासाभुज्जो अचिमालिप्पभा २७
ताणि ठाणाणि गच्छन्ति सिक्खित्ता संयमन्तवं भिक्खाए वा गिहत्थे वा जे सन्ति परिनिव्वुडा २८ त्रिभिः कुलकं ते भिक्षादाः भिक्षाहत्तयः साधवः
अथवा गृहस्थाः श्राद्धाः संयमं पुनस्तपः शिक्षित्वा इदृष्टवा तानि स्थानानि गच्छन्ति प्राप्नुवन्ति इति तृतीय गाथया सम्बन्धः ते के भिक्षादा पुनस्ते

सूत्र

मुव्वए। मुच्चई छविपव्वाओ गच्छे जक्खस लोगयं।२४। अह जे संवुडे भिक्खूदोन्हं अन्नयरे सिया। सव्व दुक्खप्पही

भाषा

करीने गुरु पासे व्रतसामाइ कर्ये गृहवासेपि सुव्रतः स्यात् घरने विषे रह तो थको सुव्रत होवे भला व्रत पाले मुच्यते औदारिकात् शरीरात् औदारिक
शरीर छांडीने सदेवलोकं गच्छेत् ते देवता स्वर्गे थाइ २४ अथ यः संवृतः साधुः आपणो आत्मा संवरे वश करे ते साधुद्वयोः सिद्धदेवयोरन्यतरा
स्यात् ते साधु विषुं गत मांहि एक कोइ गत पामे सर्वदुःख प्रक्षीणो वा सिद्धः स्यात् सर्व दुःखक्षयकरी सिद्ध होइ सासतो देवोपि महर्द्धिकः स्यात् जो

सूत्र

भाषा

के च गृहस्थाः ये परिनिर्वृताः सन्ति परिसमन्तात् निर्वृताः विधूत कषाय मलाः तानि कानि स्थानानि उत्तराणि सर्वेभ्यो देवलोकेभ्यः उपरिस्थानानि पश्चानुत्तरविमानानि पुनः कीदृशानि तानि विमोहानि अज्ञानरहितानि येषु स्थानेषु उत्पन्नां देवानां मिथ्यात्वाभावात् सम्यक्त्वं भवति इत्यतो विमोहानि पुनः कीदृशानि द्युतिमन्तिदीप्तियुक्तानि प्राकृतत्वात् सिक्त व्यत्ययः पुनः कीदृशानि स्थानानि यत्तैर्देवैः समाकीर्णानि सहितानि

सेवा देवेवावि महिड्ढिए ।२५। उत्तराइं विमोहाइं जुईमंताइं पुव्वसो । सामाइआइं जक्खेहिं आवासाइं जसंसिणो ।२६। दीहाउया इड्ढिमंता समिद्धा कामरूविणो । अहुणो ववन्न संकासा भुज्जो अच्चिमालिप्पभा ।२७। ताणि ठाणाणि गच्छंति सिक्खित्ता संजमं तवं । भिक्खाएवा गिहत्थेवा जेसंति परिनिव्वुडा ॥२८॥ तेसिं सोच्चा सपुज्जा

शेष कर्म रहे तो महर्द्धिक देवता थाइ २५ अनुत्तरेषु विगतमोहे अनुत्तरविमानने विषे मोहनी कर्म नथी जिहां मिथ्यात्वी नही उपजे सम्यक्ती हुवे द्युतिवंतः अनुक्रमेण सर्व्वदेव लोक थकी ज्योतीवंत छे अनुक्रम सर्वदेव लोके समाकीर्णाः व्याप्ताः देवैः विमान केइ वाछे देवतांइ भव्या छे इष्टगाः आवासास्तत्र यशस्विनः एहवा आवास छे यशवंत छे देवता २६ दीर्घायुषः ऋद्धिवंताः दीर्घ आउखाना धणी ऋद्धिवंतः समृद्धाः अतिदीप्ताः स्वेच्छया रूपकारिणः समृद्ध छे वैक्रिय रूपनवा करी सुखभोगवे छे अधुनोपपन्न शंकासाः तत्काल जपनासरिखी सूर्यसरिखी प्रभा छे जेहनी भूयो बहवः अर्कस्य सम प्रभाः वलो घणो छे सूर्यनी माला सरीखी प्रभा क्रांति २७ तानि पूर्वोक्तस्थानानिगच्छन्ति एहवी देवली कविषे एहवे स्थानके जाये जपजे अभ्यस्य सप्त दशधा सयंमन्त पवार भेदे सोखीने सतरे भेदे संयमसोखीने भिक्षुको वा गृहस्थो वा तपस्वी अथवा गृहस्थां जे केचित् उपशमंति जिणे आपणो आत्मा

सूत्र

भाषा

पुनः कोट्टगानि आसमन्तात् आह्लादपूर्वकं दुःखराहित्येन उच्यते येषु तानि आवासानि कथम्भूतास्ते भिक्षादाः गृहस्थाश्च यशःस्विनः कुत्र चिद्दी कान्तरे अत्र गाथायां उक्तानि साधु आद्यानां विशेषणानि सन्ति पुनः कोट्टगाः भिक्षादागृहस्थजीव देवाः दीप्ता उग्राः दीर्घायुषः पल्यसागरो पमजीविनः पुनः कोट्टगाः ऋद्धिमन्तः रत्नादियुक्ताः पुनः कोट्टगाः समृद्धा अत्यन्ताः प्रकटा पुनः कोट्टगाः कामरूपिणः कामं स्वेच्छापूर्वं रूपं येषान्ते कामरूपिणः यादृग्यं रूपं मनसि वाञ्छन्ति तादृग्यं कुर्वन्तीत्यर्थः पुनः कोट्टगाः अधुनोत्पन्न सङ्काशाः येषां कान्ति ऋद्धी दीप्तिवर्णा दिकं दृष्ट्वा इति ज्ञायते एते इदानीं उत्पन्नाः सन्ति पुनः कोट्टगाभूयो अर्चिर्मालिप्रभाः कोटिसूर्यप्रभाः अर्चिषा ज्योतिषा भालन्ते शोभन्ते इत्येवं शीला अर्चिर्मालिनःसूर्याः भूयांसश्चतेऽर्चि मालिनश्च भूयोर्चिमालिन स्तद्वत् प्रभा येषान्ते भूयोर्चिमालिप्रभाः २९ तेसिं सुच्चा स पुज्जाणं संजयाणं वुसीमओ । नसंतसंति मरणंते सीलवंता बहुस्सुया ।२९। तुलिया विसेस मादाय दयाधम्मस्स खंतिए । विप्पसीइज्ज मेहावी तहाभूएण अप्पणो ।३०। तओ काले अभिप्पेए सड्ढी तालिसमंतिए । विणएज्ज लोम हरिसं

वसि कौधी छे २८ तेषां श्रुत्वा सपूज्यानां तेसां भली पूज्यने समीपे साधूनां वश्याक्षनां संयती छे वसीभूत छे जेहनो आत्मानत्र सन्ति मरणमुप गते मरण आव्या थकां शीलवंतो बहुश्रुता: शीलवंतने बहुश्रुतने २९ तोलयित्वा परीक्षां कृत्वा विशेषं गृहीत्वा मेधावी पंडित आपण पुंतोलीने विषय वसी करीने आदरे दया धर्मस्य क्षान्त्यादि दयाधर्मं क्षमा आदरे विशेष प्रसन्नो भवेत् प्रज्ञावान् विशेष पणे प्रसन्न हुवे उपसम करे मेधावी तथाभूतनोप शांत मोहेनात्मना शांतिरूप आत्मा करी आपणे ३० ततः मरणकाले सम्प्राप्ते मरणकाल प्राप्त हुओ श्रद्धावान् तादृग्गुरुणां पार्श्वे श्रद्धावंत मरणने

णम्बुसो मओ न सन्त सन्ति मरणन्ते सीलवन्ता बहुस्सुया २९ सीलवन्तः साध्वाचारसहिताः बहुश्रुताः साधवो मरणान्ते मरण समीपे समागते सति न सन्त्रसन्ति न भयं प्राप्नुवन्ति किं कृत्वा तेषां सत्यज्ञानां संयतानां भावितभिक्षूणां उक्त स्वरूप स्थानप्राप्तिं श्रुत्वा पुनः कीदृशानां संयतानां वश्यवतां २९ तुलिया विसेसमादाय दयाधम्मस्स खन्तिए विप्पसी इज्जमेहावी तहाभूएण अप्पणा ३० मेधावी बुद्धिमान् साधुस्तथाभूतेन विषय कषाय रहितेन आत्मना विप्रसीदेत् विशेषेण प्रसन्नतां भजेत् किं कृत्वा बालपण्डित मरणे तुलिया इति तोलयित्वा परीक्ष्य पुनर्विशेषं आदाय बालमरणात् पण्डितमरणात् च विशेषं विशिष्टत्वं आदाय गृहीत्वा तथैव दया धर्मस्यति धर्मस्य क्षान्त्यां क्षमया कृत्वा विशेषं आदाय अन्येभ्यो धर्मेभ्यः क्षमया साधु धर्मोविशिष्ट इति ज्ञात्वा विप्रसीदेत् कषायादिभ्यो विरक्तो भवेदित्यर्थः ३० तओ काले अभिप्पेए सड्ढी तालि समन्तिए विणइत्त्ताणं मइरिसं भेयं देहस्स कंखए ३१ ततः कषायो पशमनानन्तरं काले मरण समये अभिप्रेतेसति रुचितेसति श्रद्धी श्रद्धावान् अन्तिके गुरुणां समीपे

सूत्र

भेयंदेहस्स कंखए ॥३१॥ अहकालंमि संपत्ते आघायायसमुस्सयं । सकाम मरणं मरइतिण्हमन्नयरं मुणित्तिदेमि ।३२।

भाषा

समय गुरुने पासे यावत् अतत्त्वज्ञा पुरुषाः जे तत्त्वना अजाण पुरुष छे भेदं देहस्य कां क्षयेत् देहनो भेदवांछे मरण वांछे ३१ अथ काले सम्प्राप्ते अथ काल आवी प्राप्त हुओ अघातायसमुत्थितं देहत्याग संलेखणां करी हर्षे समाधि मरण करे देही छांड़े पाप कर्म स काम मरणं म्रियते सकाम मरणे करी मरे त्रयाणां भक्तप्रत्याख्यान१ इंगना २ पादपोपगम ३ एतेषां त्रयाणां मध्ये एकेन मरणेन मध्ये मुनिः म्रियते एत्थिइं मरण मांहि एके

ताद्दशं भयात्स्फेटयेत् मरणभयं न कुर्यात् देहस्य भेदं कांक्षेत् शरीरत्यागं अभिलषेत् यादृशो हर्षो दीक्षावसरे यादृशो हर्षः संलेखनावसरे तादृशो हर्षोमरणसमयेपि विधेयः नभेतव्य मित्यर्थः ३१ अह कालंमि सम्पत्ते आघा याय समुस्सयं सकाममरणं मरइई तिण्हमन्नयरं मुणित्तिबेमि ३२ अथ काले मरणे सम्प्राप्ते सति मुनिः समुच्छ्रयं अभ्यन्तर शरीरं बाह्य शरीरञ्च अभ्यन्तरं कार्मण सरीरं बाह्यं औदारिक शरीरं आघाय विनाश्य त्रयाणां सकाममरणानां मध्ये अन्ये तरेण एकेन सकाममरणेन म्रियते तानि त्रीणि सकाममरणानि इमानि भक्त प्रत्याख्यान १ इंगिनी २ पादपोपगमना ३ स्थानानि यत्र भक्तस्य त्रिविधस्य चतुर्विधस्य च आहारस्य प्रत्याख्यानं भक्त प्रत्याख्यान १ यत्र मण्डलं कृत्वा मध्ये प्रविश्य मण्डला इङ्गिर्ननिः म्रियते तदिङ्गिनी मरणं २ यत्र क्षिप्त वृक्षशाखावत् एकेन पार्श्वेन निपत्यते पार्श्वस्य पराबर्त्तो न क्रियते तत्पादपोपगमनं ३ एतेषां त्रयाणां मध्ये अन्यतरेण मरणेन म्रियते इति सुधर्मास्वामी जम्बूस्वामिनं प्रति कथयतिस्महे जम्बू अहं भगवद्दचसा त्वां ब्रवीमि ३२ इति अकाम सकामकरणीयं अध्ययनं पञ्चमं इति श्रीमदुत्तराध्ययन सूत्रार्थ दीपिकायां उपाध्याय श्रीलक्ष्मीकीर्त्तिगणिशिष्य लक्ष्मीवल्लभ गणि विरचितायां अकाम सकाममरणीयाख्यस्य पञ्चमस्यार्थः ।५ पूर्वस्मिन् अध्ययने अकाम सकाममरणे उक्ते तत्र सकाममरणं निग्रन्थस्य भवति ततो निग्रन्थस्य आचारः षष्टे

सूत्र

अकामज्झयणं समत्तं५ । जावंति विज्जापुरिसा सव्वे ते दुक्खसंभवा । लुप्पं तिबहुसोमूढा संसारं मिअणंतगे ॥१॥

भाषा

मरणे करी मरे ३२ अकाम मरण अध्ययन कथा टव्वार्थ संपूर्णम् ५ ॥ हिवे छट्ठो अध्ययन कहे छे ॥ यावंत अतत्त्वज्ञाः पुरुषाः जीतत्वना अजाण पुरुषछे सर्वे ते दुःखसंभवाभवंति सघलाए दुःखना विभागी होये दारिद्रोपयुक्ताः भवन्ति अनेक वारान् ते मूर्खाः ते मूर्ख घणी वार दरिद्रि हुवे दुःख देखे छेदन भेदन तथा संसारे अंतर रहिते मूर्ख अग्यानी अंत संसार माहिलीं पाछ फिरे १ आलोच्य पंडितः तस्मात् हे पंडित तेहे कारणे तुं देखि विचार पाछ

अध्ययने कथ्यते अयं पञ्चम षष्ठाध्ययनयोः सम्बन्धः जावन्ति विज्जा पुरिसा सव्वे ते दुक्ख सम्भवा लुप्पन्ति बहुसोमूढाः संसारंमि अनन्तगे १ यावन्तोऽविद्याः पुरुषाः ते सर्वेपिमूढाः संसारे बहुसो वारम्वारं लुप्यन्ते आधिव्याधि वियोगादिभिः पीड्यन्ते न विद्यते विद्या सम्यक् ज्ञानं येषान्ते अविद्या अत्र नञ् कुत्सार्थे वाचकः ये कुत्सितज्ञान सहिताः मिथ्यात्वोपहत चेतसो वर्त्तन्ते ते मूर्खाः संसारे दुःखिनो भवन्ति कीदृशे संसारे अनन्तके अपारे कीदृशास्तेऽविद्याः दुक्खसम्भवाः दुक्खस्य सम्भवयेषु ते दुक्खसम्भवाः दुःखभाजनमित्यर्थः यावन्तः अविद्या इत्यत्र प्राकृतत्वात् अकारोऽदृश्यः १ अत्र अविद्या पुरुषोदाहरणं यथा कश्चित् द्रमकोऽभाग्यात् कापि किञ्चिद प्राप्नुवन् पुराद्बहिरे कस्मिन् देवकुले रात्रा वुषितः तत्रैकं पुरुषं कामकुम्भप्रसादेन यथेष्टभोगान् भुञ्जानं वीक्ष्यप्रकामं सेवितवान् तुष्टेन तेनास्य भणितं भो तुभ्यं कामकुम्भं ददामि उत कामकुम्भविधायिकां विद्यां ददामि तेन विद्या साधन पुरश्चरणादि भीरुणा विद्याभि मन्त्रितं घटमेवमेदेहीति भणितं विद्या पुरुषेण विद्याभि मन्त्रितो घट एव तस्मैदत्तः सोपि तत्प्रसादात् सुखीजातः अन्यदापीतमद्योयं पुरुषस्तं कामकुम्भं मस्तके क्षत्वा नृत्यन् पातितवान् भग्नः कामकुम्भ स्ततोनासौ किञ्चिदर्थ मवाप्नोति शोचति चैवं यदि मया तदा विद्याग्रहीताऽभविष्यत्तदाऽभिमं क्षानवं कामकुम्भ मकरिष्यं पूर्ववदेवं सुखी अभविष्यंए वं अविद्या नराः दुक्खसम्भवाः क्लिश्यन्ते १ समिक्ख पण्डिए तम्हा पासजाईपहे बहू अप्पणा सच्चमेसिज्जा मित्तिंभूएसु कप्पए २ तस्मादज्ञानिनां मिथ्यात्विनां संसार भ्रमणत्वात् पण्डितः तत्त्वज्ञः आत्मना स्वयमेव

सूत्र समिक्ख पंडिए तम्हा पास जाइपहे बहू। अप्पणा सच्च मेसेज्जा मित्तिं भूएसु कप्पए।२। माया पियान्हुसा

भाषा रूपात् एकेंद्रियादि जाति यथा न बहुन् संसार रूप पास देखो एकेन्द्रियादिक जोनि मांहि जीव फिरे छे अज्ञानी आत्मना सत्यं संयमं विलोकयेत् ए संसारनो स्वरूप जाणीने आपणा आत्माने १७ भेद संयम अने सत्य तेहने विषें थापे मित्र भावं भूतेषु कुर्यात् सर्वजीव थकी मैत्रीय भाव करे २

परोपदेशं विनैवसत्यं एषयेत् सद्बोहितं सत्यं अर्थात् संयमं अभिलषेत् पुनः पण्डितः भूतेषु पृथिव्यादिषु षट्कायेषु मैत्रीं कल्पयेत् किं कृत्वा बहून् पाश जातिपथान् समीक्ष्य पाशाः पारवश्य हेतवः पुत्रकलत्रादि सम्बन्धास्ते एव मोहहेतु तया एकेन्द्रियादि जातीनां पन्थानः पाशिजाति पथास्तान् पाशजाति पथान् दृष्ट्वा यदाहि पुत्रकलत्रादिषु मोहं करोति तदाहि एकेन्द्रियत्वं जीवो बध्नाति २ माया पियाएहुसाभाया भज्जापुत्ताय ओरसा नालन्ते ममताणाय लुप्पन्तस्सु स कम्मुणा २ पण्डितः इति विचारयेदिति अध्याहारः कर्त्तव्यः इतीति किं एते ममत्राणाय मम रक्षायै न अलं समर्थाः

सूत्र

भाया भज्जा पुत्ताय ओरसा। नालंते मम ताणाए लुप्पंतस्स स कम्मुणा ।३। एयं मट्ठं स पेहाए पासे समिय दंसणे। छिंदे गेहिं सिणेहंच न कंखे पुव्वसंथवं ।४। गवासं मणि कुंडलं पसवो दास पोरुसं। सव्व मेयं चइत्ताणं

भाषा

माता पितास्नुषाबधूभ्राता माता पिता बहू भाई इत्यादिक भार्या पुत्रास्ते चउरसा स्वयं उत्पादिताः पुत्र ते अंगना जपजाया न समर्थाः पित्रादयो भवन्ति मम रक्षणाय ए पुत्रादि मुझने कर्म थी पीडा थी नहीं राखी सके सरणे पीड्यमानस्य स्वकृतकर्म्मणा जिवारे कर्म आवी लागे तिवारे राखण हार कोइ नहीं ३ एतत् पूर्वोक्तं स्वबुद्ध्या विचार्य ए पूर्वे कह्यो जे अर्थ विचारीने पश्येत् सम्यग् दृष्टिः भली दृष्टे करी देखे मीथ्यात्व छांडे सम्यक्त आदरे छिन्द्यात् गृहं स्नेहं च घर छांडे स्नेह छांडे न वांछयेत् पूर्वपरिचयं गृहस्थनो परिचय न करे ते गृहस्थवासमे रह्या थका सुख याद न करे ४ गावं अश्वं मणिः आभरणादयः गाइ अश्व मणिकुण्डलं अजादयः दासपौरुषं छाली दास गुलाम सेवक सर्वगवाश्वादि पूर्वोक्तं त्यक्त्वा इत्यादिक सर्ववानां छांडीने स्वेच्छारूप धारी भविष्यसि देवता वैक्रियरूपनो धरणहार देवता थाइस ५ गृहाराम मनुष्यादि पुनः थावर परिग्रह घर बाग हाट प्रमुख

कथम्भूतस्य मम स्वकर्म्मणा पीड्यमाणस्य एते के मातापितरश्च स्वसा पुत्रवधू भ्राता सहोदरः भार्यापत्नी पुत्राः पुत्रत्वेन मानिता च पुनः औरसाः स्वयमुत्पादिताः एते सर्वेपि स्वकर्म समुद्भूत दुःखात् रक्षणाय न समर्था भवन्तीत्यर्थः एयमट्ठं सपेहाए पासे समीयदंसणे किन्दे गेहिं सिणेहञ्च न कंखे पुव्वसंथवं ४ शमित दर्शनः शमितं ध्वस्तं दर्शनं मिथ्या दर्शनं येन स शमितदर्शनः अथवा सम्यक् प्रकारेण इतं प्राप्तं दर्शनं सम्यक्त्वं येन स समितदर्शनः एतादृशः संयमीएतदर्थं पूर्वोक्तं अर्थं अशरणादिकं सपेक्षाए स्वपेक्षया स्वबुध्यापासे इति पश्येत् हृदि अवधारयेत् च पुनर्गेहिं गृहं रसलाम्पट्यं च पुनः स्नेहं पुत्रकलत्रादिषु रागं कुर्यात् पुनः पूर्वं संस्तवः पूर्वपरिचयः एकया ग्रामादिवासस्तं न स्मरे ४ गवासं मणिकुण्डलं पसवो दासपोरुसं सर्व्वमेयञ्च इत्थाणं कामरूवी भविस्ससि ५ पुनरपि पण्डितः आत्मानं इति शिक्षयेत् अथवा गुरुः शिष्यं प्रत्युपदिशति हे आत्मन् अथवा हे शिष्य एतत् सर्वत्यक्ता कामरूपी स्वेच्छाचारी भविष्यसि एतेषु ममत्वं त्यजसि तदाह भवेतु वैक्रियलब्धि अणिमा महिमा गरिमालघिमा प्राप्ति प्राकाम्य ईशत्व चित्रात्वादिमान् भविष्यसि परलोके च निरतीचार संयमपालनाद्देव भवे वै क्रियादि लब्धिमान् त्वं भविष्यसि तत्किं तदाह गवाश्वं गावश्च अश्वास गवाश्वं पुनर्मणिकुण्डलं मणयश्चन्द्रकां त्याद्याः कुण्डलग्रहणेन अन्येषामप्यलङ्काराणां ग्रहणं स्यात् सर्वे मणयः सर्वाण्यलङ्काराणि च इत्यर्थः पशवः अजैडक पक्ष्मपक्ष्यादुत्पादक रोमधारक कुर्कुरादयश्च दासा गृहदासीभ्यः समुत्पन्नाः दासाश्च पौरुषाश्च दासपौरुषं एते सर्व्वेपि मरणाद्भ्रायन्ते इत्यर्थः

सूत्र — कामरूवी भविस्ससि ।५। थावरं जंगमं चेव धणं धण्णं उवक्खरं पच्चमाणस्स कम्मेहिं नालं दुक्खाउ मोयणे ॥६॥

भाषा — जंगम परी ग्रहस्त्री प्रमुख धान्य धनं गृहोपकरणं धनधान्यादि घरनो उपस्कर उपगरण पच्यमानस्य जीवस्य कर्मभिः आपणे कर्म्म करी जीवने पचाई जातां थका न समर्था भवन्ति दुःखमोचने ते सर्व दुक्ख थकी मुंकाववा भणी मुंकाववा समर्थ न होइ ६ आत्मस्वं सुखादि सव्वओ सर्वतः सर्वं भवमिति

तस्मात्पूर्वं एतत् त्यक्त्वा संयमं परिपालयेदित्यर्थः ५ थावरं जङ्गमं चेव धणं धन्नं उवक्खरं पञ्चमाणस्स कम्मेहिं नालं दुक्खा उमो अणे ६ पुनरेतत्सर्वं वस्तु कर्मभिः पच्यमानस्य जीवस्य दुःखान्मोचने अलं समर्थं न भवति एतत्किं स्थावरं गृहादिकं च पुनर्जङ्गमं पुत्रमित्र भृत्यादि पुनर्धनं गणमादिधान्यं व्रीह्यादि पुनरुपस्करं गृहोपकरणं ६ अज्जत्थं सव्वओसव्वं दिस्सपाणे पियायए नहणे पाणिणोपाणे भववेराउ उवरए ७ साधुः सर्वतः सर्वप्रकारेण सव अध्यात्मं सुखदुक्खादिकं दिस्स इति दृष्ट्वा सर्वप्रकारेण सर्वं सुखदुःखादिकं आत्मनिस्थितं ज्ञात्वा सुखदुःखयोर्वेदकं आत्मानं ज्ञात्वा इष्ट संयोगादिहेतुभ्यः समुत्पन्नं सुखं सर्वस्यात्मनः प्रियं स्यात् इष्ट वियोगादिहेतुभ्यः समुत्पन्नं दुक्खं सर्वस्यात्मनः अप्रियं ज्ञात्वा इत्यर्थः च पुनः प्राणिनो जीवान्

सूत्र

अज्जत्थं सव्वओ सव्वं दिस्स पाणे पियायए। नहणे पाणिणो पाणे भय वेराउ उवरए ।७। आयाणं नरयं दिस्स नायइज्ज तणामवि। दोगुंछी अप्पणोपाएदिस्सं भुंजेज्ज भोयणं ।८। इहमेगेउ मन्नंति अप्पच्चक्खाय पावगं। आय

भाषा

सुखं दुखधान्यादि नरकं हेतवं दृष्ट्वा ए सर्व दुखसुख आत्मा थकी उपजे पछे तेह भणी धान्यादिक परिग्रह थकी नरकनो हेतु देतो देखीने दिस्स० दृष्ट्वा एणे तथा प्राणिनः प्रियात्मकान् दृष्ट्वा सर्व जीवने आपापणो प्राण वालहो छे इमजाणीने न हन्यात् प्राणिनां प्राणीन् इम जाणीने हणे नहीं मारे नही जीव प्राणीने भयात् वैराच्च उपरतो निवृत्तः भयवैर हुंति साधु निवर्त्तो छे ७ धनं धान्यादि नरकहेतुं दृष्ट्वा धन धाने करी नरगनो हेतु देखीने न गृह्णातिति अदत्तः तृणमपि तृणमात्र पीण अणदीधो लेवे नहीं आत्मगर्हापरः आत्मनः पात्रे काष्ठादिमये आपणा आत्मानी निंदा करे काष्ठना आपणा पात्र मांहि पात्र गृहिभिर्दत्तं भोजनं भुंजीत गृहस्थे दीधो सूझतो आहार जीमे ८ इह जगति एके केचित् इति मन्यन्ते ए संसारमांहि केइक

प्रियात्मनो दृष्ट्वा प्रियः आत्मा येषान्ते प्रियात्मनः सर्वे जीवावि इच्छन्तीति जीविउं न मरिज्जिउं इति दृष्ट्वा इदंविचार्य प्राणिनो जीवस्य प्राणान् इन्द्रियोच्छ्वास निःश्वासा युर्बलरूपान् न हन्यात् भयात् वैरात् च उपरमेत निवर्त्तेत अथवा कथम्भूतः साधुः भयात् वैरात् उपरतो निवर्त्तितः इति साधुविशेषणं कर्त्तव्यं ७ आयाणं नरयन्दिस्स नायइज्जतणा मवि दोगुंछी अप्पणोपाए दिन्नं भुञ्जिज्जभोयणं ८ साधुस्तृणं अपिनाय इज्ज इति न आददीत अदत्तं न गृह्णीत किं कृत्वा आदानं नरकं दृष्ट्वा आदीयते इत्यादानं धनधान्यादिकं परि ग्रहं नरकं नरकहेतुत्वात् नरकं ज्ञात्वा इत्यर्थः पुनः साधुः पाणदिन्नं पावेदत्तं गृहस्थेन पात्रमध्ये प्रक्षिप्तं भोजनं शुद्धाहारि भुञ्जेज्ज इति भुञ्जीत कथम्भूतः सन् अप्पणो दुगंछी आत्मनो जुगुप्सीसन् आहारसमये आत्मनिन्दकः सन् अहोधिक् मम आत्मानं अयं आत्मादेहो वा आहारं विनाधर्म्मकरणे असमर्थः किं करोमि धर्मनिर्वाहार्थं मस्य भाटकन्दीयते इति चिन्तयन् आहारं कुर्यात् न तु बलवीर्य पुष्टार्थं आहारं विदधीयते इति चिन्तयेत् अत्र अदत्तपरिग्रहा अवद्य निरोधात् अन्ये षा मप्या श्रवाणां निरोधोप्युक्त एव ८ इहमेगे उमन्नन्ति अपच्चक्खाय पावगं आयरियं विदित्ताणं सव्वदुक्खा विमुच्चई ९ इह अस्मिन् संसारे एके केचित् कापिलिकादयो ज्ञानवादिनः इति मन्यन्ते इतीति किं पापकं हिंसादिकं अप्रत्याख्याय पापं अनालोच्यापि मनुष्यः आचारिकं स्वकीयमतोक्तवानुष्ठान

सूत्र

रियं विदित्ताणं सव्व दुक्खावि मुच्चई ॥९॥ भणंता अकरंताय बंध मोक्ख पइण्णिणो। वाया विरिय मेत्तेणं समासा

भाषा

अन्यदर्शनी इम माने के पाप अपरित्यज्य पापने अणपचखीने पापने निज माचारं विदित्वा ज्ञात्वा आपणो आचार जाणीने सर्व दुःखेभ्यो मुच्यते सर्वदुःख थकी मूकाइ ९ इह जगत् इह विश्वे एके कुतीर्थादयः एवं मन्यन्ते ज्ञानमेव मुक्तिः एवं वदंति क्रियां अकुर्वतः क्रिया काइ करी नहीं भणेइजभण्या कीज ए जीव मुक्ति जाइ बन्धमोक्ष स्थापकः बन्धमोक्षना कहणहार वचनवीर्य वचनाडम्बरमात्रेण वचनाडम्बरमात्रे करीने

समूहं विदित्वा ज्ञात्वा सर्व्वदुक्खात् विमुच्यते एतावता तत्त्वज्ञानात् मोक्षावाप्तिः इति वदन्ति जैनानां तु ज्ञानक्रियाभ्यां मोक्षः ज्ञानवादिनां तु ज्ञानमेवमुक्त्यङ्गमिति ९ भणन्ता अकरिन्ताय बन्धमोक्ख पइन्निणो वायावीरिय मित्तेणं समासासन्ति अप्पयं १० पुनस्तेएव ज्ञानवादिनो बन्धमोक्ष प्रतिज्ञिनः वाचा वीर्यमात्रेण केवलं वाक् शूरत्वेन आत्मानं समाश्वासयन्ति बन्धश्च मोक्षश्च बन्धमोक्षौ तयोः प्रतिज्ञा आद्यं ज्ञानं येषान्ते बन्धमोक्ष प्रतिज्ञिनः बन्धमोक्षज्ञा इत्यर्थः मनएव मनुष्याणां कारणं बन्धमोक्षयोः यत्रैवा लिङ्गिता कान्ता तत्रैवा लिङ्गिता सुता इत्यादि प्रतिज्ञां कुर्वाणाः ते किं कुर्वतः आत्मानं आश्वासयन्ति भणन्तोज्ञानं अभ्यसन्तः च पुनः अकुर्वन्तः क्रियां अनाचरन्तः प्रत्याख्यानतपः पौषध व्रतादिकां क्रियां निन्दंतः ज्ञानमेव मुक्त्यङ्गतयाङ्गी कुर्वन्त इत्यर्थः नचित्ता तापए भासा कओविज्जाणु सासणं विसन्ना पावकम्मेहिं बालापिण्डिय माणिणो ११ पण्डितः मानिनः आत्मानं पण्डित मानगाः ज्ञानाहङ्कारधारिणा इति न जानन्ति इति अध्याहारः इतीति किञ्चित्राः प्राकृत संस्कृताद्या षट्भाषा अथवा अन्या अपिदेश्य विशेषात् नानारूपा भाषा वा यापेभ्यो दुःखेभ्यो न त्रायन्ते नरक्षन्ते तर्हिविद्यानां न्यायमीमांसादीनां अनुशासनं अनुशिक्षणं विद्यानुशासनं कुतः स्त्रीयते न त्रायते इत्यर्थः अथवा विद्यानां विचित्रमन्त्रात्मिकानां रोहिणी प्रज्ञप्तिका गौरीगन्धार्यादि षोडशविद्या देव्यधिष्टितानां अनुशासनं अनुशिक्षणं आराधनं कुतो नर

सूत्र

सेंति अप्पगं ॥१०॥ न चित्ता तापए भासा कओ विज्जाणु सासणं। विसन्ना पावकम्मेहिं बाला पंडिय

भाषा

स्वश्लाघां कुर्वन्ति आत्मानं इम कहीने आपणो आत्माने आश्वासना दिइ १० चित्रा संस्कृतादिमयी भाषा जीवं न रक्षति चित्रा संस्कृतादिमयि भाषा जीवडाने नरक पडता राखे नहीं कुतो विद्यानुशासनं विद्यापठन कुतो रक्षति विद्यानु पढवुं जीवे पाप हुंती राखे किन्तु न राखे मग्ना पाप कर्म्म सुं पाप कर्म्मने विषे खूतो छे मध्ये मग्न हुआ मूर्खाः रागद्वेषकृताः पण्डितमानिनः एवं आत्मानं मन्यते बाल अज्ञानी आपणा आत्माने पण्डित करि माने ११

कात्रायते कोट्टयास्ते बाला अतत्त्वज्ञाः पुनः कोट्टयास्ते पापकर्मभिर्विषन्नाः विविधं अनेकप्रकारं ययास्यात्तथा सदा: पापपङ्के षु कलिता इत्यर्थः १२ जेकेइ सरीरे सत्ता वन्नेरूवेय सव्वसो मणसा कायवक्केणं सव्वे ते दुक्खसम्भवाः १२ ये केचन ज्ञानवादिनः शरीरेशक्ताः सन्ति शरीरे सुखान्वेषिणः सन्तिः तथा पुनर्यैवर्णे शरीरस्य गौरादिके च पुनस्तथा रूपे सुन्दर नयननासादिके च शब्दात् शब्दे रसेगन्धे स्पर्शे च सर्वथा मनसा कायेन वाक्येन सक्ताः संलग्नाः सन्ति ते सर्वे दुक्खसम्भवाः दुक्खस्य सम्भवा दुक्खभाजनं भवन्ति मृगपतङ्ग मीन मधुप मातङ्गवत् इहलोके यथामरण दुक्खभाजः परलोकेप्यार्त्त ध्यानेन मृताः दुक्खिनास्युरित्यर्थः १२ आवन्नादीह मद्धाणं संसारंमि अणन्तए तम्हा सव्वदिसम्पस्स अप्पमत्तो परिव्वए १३ ते अज्ञानवादिनो विषयिणः अनन्तके अपारे संसारे दीर्घं अध्वानं दीर्घं मार्गं आपन्नाः प्राप्ताः सन्तितस्मात्कारणात् सर्वान्दिशं भवभ्रमणरूपांश्चतुर्दशभावदिशः दृष्ट्वासाधुरप्रमत्तः प्रमाद

माणिणो ॥११॥ जे केइ सरीरे सत्ता वन्ने रूवेय सव्वसो। मणसा काय वक्केणं सव्वेते दुक्ख संभवा ॥१२॥
आवन्ना दीह मद्धाणं संसारंमि अणं तए। तम्हा सव्व दिसं पस्स अप्पत्तो परिव्वए ॥१३॥ बहिया उड्ढ मादाय नाव

सूत्र

भाषा

जे केचित् सरीरे सत्वा मूर्च्छिता इह शरीरे एशरीरने विषे के इसत्व प्राणी समूर्च्छा छे शरीरे गौरत्वादिके सुंदरी कार वर्णे रूपे सर्वप्रकारे रूपे करी वर्णे करी सर्व प्रकारे करी मनसा कायेन वाक्येन दुःखकरा भवन्ति मनवचनकायाइ करी ते जीव ते सर्वे दुःखयुक्ता भवन्ति ते सघलाइ दुःख सहित होवे १२ प्राप्ता दीर्घ अध्वानं भवभ्रमण रूपं संसार समुद्र तेहने मारगे पड्या ते मार्ग किस्या छे दीर्घ लांबा छे संसारे अन्तरहिते वली संसारी किस्या छे अंतपार करीने रहीत छे तस्मात् कारणात् सर्वदिशं सर्वगत्यागत्यं दृष्ट्वा तिणे कारणे सर्वगति आगति देखीने अप्रमत्तः परिव्रजेत् अही साधु ए स्वरूप जाणी

रहितः सन् विचरेत् अष्टादशभावदिशश्च इमा पुढवि १ जल२ जलण३ वाउ४ मूला५ खंध६ गा७ पोरबीयाय८ बिट ति१० चउ११ पंचंदिसतिरि१२ नारया१३ देवसंघाया १४ समुच्छिम १५ कम्मा १६ कम्मगाय १७ मणुयातहंतरदीवा १८ भावदिसादिस्स इजं संसारोनिययमे आहि इति १ संसारे भ्रमादिनो जीवा इमासु अष्टादशभावदिशासु पुनः पुनर्भ्रमंतीत्यर्थः १३ बहिया उड्ढमादाय ना वकंखे कया इवि पुव्वकम्मक्खयट्ठाए इमं देहं समुद्धरे १४ साधुः पूर्वकर्मक्षयार्थं इमं देहं समुद्धरेत् सम्यक् शुद्धाहारेण धारयेत् पुनः कदापि च परीषहोपसर्गादिभिः पीडितोपि न कस्यापि साहाय्यं अवकाङ्क्षेत् अभिलषेत् अथवा कदापि विषयादिभ्यो न स्पृहयेत् किं कृत्वा बहिया संसाराद्बहिस्तात् संसाराद्बहिर्भूतं उड्ढं लोकाग्रस्थानं मोक्षं आदाय अभिलष्य १४ विगिंच कम्मुणा हेउं कालकंखी परिव्वए मायं पिंडस्स पाणस्स कडं लद्धूण भक्खए १५ कालकाङ्क्षी अवसरज्ञः साधुः कर्मणां हेतुं कर्मणां कारणं मिथ्या त्वाविरतिकषाय योगादिकं विगिंच विविच्य आत्मनः सकाशात् पृथक्कृत्य परित्यजेत् संयममार्गे सञ्चरेत् कालं स्वक्रियानुष्ठानस्य अवसरं काङ्क्षतीत्येवं शीलः कालकांक्षी पुनः सः साधुः पिण्डस्य आहारस्य तथा पानस्य पानीयस्य मात्रां परिमाणं लब्ध्वा भक्षयेत् यावत्या मात्रया आत्मसंयमनिर्वाहः स्यात्

कंखे कयाइवि पुव्व कम्म खय ट्ठाए इमं देहं समुद्धरे ॥१४॥ विंगिंच कम्मुणोहेउं काल कंखी परिव्वए। मायं

सूत्र

संसारनो अप्रमत्त थको विचरे १३ संसारात् बहिर्भूतोऽर्द्ध इति मोक्षमादाय मनसि चिन्तयित्वा संसार थकी उचोमोक्ष तेहने मनमाहिं राखीने ऋद्धि विषयादिकं न बांछयेत् कदाचित् ऋद्धिविषयादिकने बांछे नही मन मांहि किवारे ए पूर्व कर्म क्षयार्थं पूर्वकर्म क्षयने अर्थे इमं देहं समुद्धरेत् पालयेत् पूर्व कर्म क्षय करवाने अर्थे देहीने राखे धरे १४ विगंच दूरीकृत्य कर्मबंधकारणं इत्यादि कर्मनो हेतु मिथ्या विगंचे दूरि करी कालकंखी सन् परिव्रजेत् कालवेलाइ क्रिया करतो थको विचरे मात्रा पिण्डस्य अन्नादि पानस्य भात्रा मात्रा आहार पाणीनी जाणीने गृहस्थैः स्वार्थे कृतं लब्धाभक्षयेत् गृहस्थे

भाषा

तावत्परिमाणं आहारं पानीयं च गृहीत्वा आहारं पानीयं च कुर्यात् इत्यर्थः कथंभूतं आहारं कृतं गृहस्थेन आत्मार्थं कृतं प्राकृतत्वात् विभक्तिव्यत्ययः १५ संनिहिं च न कुव्विज्जा लेवमायाइ संजए पक्खी पत्तं समादाय निरवेक्खो परिव्वये १६ च पुनः संयतः साधुर्लेपमात्रयापि सन्निधिं न कुर्यात् लेपस्य मात्रा लेपमात्रा तया लेपमात्रया सं सम्यक् प्रकारेण निधीयते स्थाप्यते दुर्गतौ आत्मा येन स सन्निधिघृतगुड़ादिसञ्चय स्तं न कुर्यात् यावता पात्रं लिप्यते तावन्मात्रं अपि घृतादिकं न सञ्चयेत् भिक्षुराहारं कृत्वा पत्रं समादाय पात्रं गृहीत्वा निरपेक्षः सन् निःस्पृहः सन् परिव्रजेत् साधु मार्गे प्रवर्त्तेत क इव पक्षी इव यथा पक्षी आहारं कृत्वा पत्रं तनूरुहमात्रं गृहीत्वा उड्डीयते तथा साधुरपि कुक्षिसंबलो भवेत् १६ एसणास मिओ लज्जूगामे अनिअ

पिंडस्स पाणस्स कडं लद्धूण भक्खए ॥१५॥ संनिहिंच न कुव्वेज्जा लेवमायाए संजए पक्खी पत्तं समादाय निर विक्खो परिव्वए ॥१६॥ एसणा समिओ लज्जूगामे अणियओ चरे अप्पमत्तो पमत्तेहिं पिंडवायं गवेसए ॥१७॥ एवं

आपणे अर्थेनीपजाव्यो छे आहार सूझतो ल्ये १५ सन्निधं अन्नादिकं संसचयंन कुर्यात् विगयलिगारमात्रपिण राखे नही लेपमात्रमपि साधु सञ्चय न कुर्यात् लेपमात्र थोड़ी पिणसनध राखे नहीं पक्षिवत् पत्तं सञ्चयं कृत्वा जिम पंखी उडे तिवारे पांख एकठी करीने उडे तिम यती थाई पीये पात्रां एकठा करीने चाले तथासुनीः निरपेक्षी सन् विचरेत् तिम साधु निरपेक्षी थको विचरे १६ एषणासमिति विषयेसावधानः लज्जावान् साधू लज्जावंत छे ग्राम नगरादौ अनित्य वासः गाम नगरने विषे अनियत वासी थको विचरे अप्रमत्तः सन् प्रमत्तेभ्यः गृहिभ्यः साधु प्रमाद रहित छे गृहस्थ प्रमादी छे परिगृहपास थीपिंडपात्रं भिक्षां विलोकयेत् भिक्षाआहारलिइ सूझतो १७ एवं पूर्वोक्तं स भगवान् उक्तवान् सर्वोत्कृष्टज्ञानीसर्वाधिकदर्शी उत्कृष्टज्ञाननो

उचरे अप्पमत्तोपमत्तेहिं पिंडवायं गवेसए १७ एषणा समितो निर्दोषाहारग्राही ग्रामे नगरे वा अनियतो नित्यवासरहितः सन् चरेत् संयममार्गे प्रवर्त्तेत कीदृशः साधुर्लज्जूर्लज्जालुः लज्जासंयमसहितेन सहितः पुनः कीदृशः अप्रमत्तः प्रमादरहितः पुनः साधुः प्रमत्तेहिं इति प्रमत्तेभ्यो गृहस्थेभ्यः पिंडपातं भिक्षां गवेषयेत् गृह्णीत प्राक्तनत्वात्पञ्चमीस्थाने ढतीया १७ एवं से उदाहु अणुत्तरनाणी अणुत्तरदंसी अणुत्तरनाणदंसणधरे अरहा नायपुत्ते भयवं वेसालिए वियाहिए त्तिबेमि १८ सुधर्मा स्वामी जंबू स्वामिनं प्रत्याह हे जंबू से इति स अर्हन् ज्ञातपुत्रो महावीर एवं उदाहुः उदाहृतवान् अहं तवाग्रे इति ब्रवीमि अर्हन् इन्द्रादिभिः पूज्यः ज्ञातः प्रसिद्धः सिद्धार्थक्षत्रियः तस्य पुत्रो ज्ञातपुत्रः कीदृशो महावीरः भगवान् अष्टमहाप्रातिहार्याद्यति शयमाहात्म्ययुक्तः पुनः कीदृशः विशालात्रिशला. तस्याः पुत्रो वैशालिकः अथवा विशाला शिक्षास्तीर्थं यस्य प्रभूतयोगुणाः अस्येति वैशालिकः पुनः कीदृशो महावीरः वियाहिए इति व्याख्यात विशेषेण आख्याता द्वादशपरिषदासु समवसरणे धर्मोपदेशं व्याख्याता धर्मोपदेशक इत्यर्थः पुनः कीदृशो महावीरः अनुत्तरज्ञानी सर्वोत्कृष्टज्ञानधारी पुनः कीदृश अनुत्तरदर्शी अनुत्तरं सर्वोत्कृष्टं पश्यतीत्येवं शीलोऽनुत्तरदर्शी पुनः कीदृशः अनुत्तरज्ञानदर्शन धरः ज्ञानञ्च दर्शनञ्च ज्ञानदर्शने अनुत्तरे च ते ज्ञानदर्शने च अनुत्तरज्ञानदर्शने अनुत्तरज्ञानदर्शने धरतीति अनुत्तरज्ञानदर्शनधरः केवलवरज्ञानदर्शन धारी इत्यर्थः अत्र पूर्वं अनुत्तरज्ञानी अनुत्तरदर्शी इति विशेषणद्वयं उक्त्वा पुनरनुत्तरज्ञानदर्शनधर इति विशेषणं उक्तं तेन केवलज्ञान केवलदर्शनयोरेक

से उदाहु अणुत्तर नाणी अणुत्तर दंसी। अणुत्तर नाण दंसण धरे अरहा नायपुत्ते भयवं वेसालिए वियाहिए

धणी सर्वाधिकः दर्शननो धणी सर्वाधिकज्ञान दर्शनधरः सर्वाधिक ज्ञान दर्शन नो धणी अर्हन् अरिहंत सिद्धार्थ पुत्रः सिद्धार्थ राजानो बेटो समग्र ऐश्वर्यादियुक्तः विस्तीर्ण शिष्ययुक्तः घणा शिष्यछे जेहने सभामध्ये उक्त कथीतवान् इति ब्रवीम १८ इति श्रीलघुनि ग्रन्थीयाध्ययनं समाप्तं सम्पूर्णम् ६

समयान्तरेणयुगपदुत्पत्तिः सूचिता अनयोः कथञ्चिद्भेदोऽभेदश्च सूचितः पुनरुक्तदोषोन ज्ञेयः १८ इति क्षुल्लकनिर्ग्रन्थित्वाध्ययनं संपूर्णं अत्राध्ययने क्षुल्लकस्य साधोर्निर्गन्थित्व मुक्त मित्यर्थः इति श्रीमदुत्तराध्ययन सूत्रार्थ दीपिकायां उपाध्याय श्रीलक्ष्मीकीर्त्तिगणिशिष्य लक्ष्मीवल्लभगणिविरचितायां क्षुल्लक निर्ग्रन्थितत्वाध्ययनस्य षष्टस्यार्थः संपूर्णं ।६। अत्र पूर्वाध्ययने साधोर्निर्ग्रन्थत्वं उक्तं तच्चयोरसेष् अगदभूर्भवति तस्यैवस्यात् रसगृद्धस्य कष्टमुत्पद्यते तेन रसगृद्धस्य कष्टोत्पत्ति दृष्टान्तसूचकं उरभ्रादि पञ्चदृष्टान्तमयं सप्तमं उरभ्रीयाख्यं कथ्यते प्रति षष्ट सप्तमयोः सम्बन्धः जहाएसं समुद्दिस्स कोइ पोसेज्जएलयं ओयणं जवसन्दिज्जा पोसेज्जा विसयङ्गणे १ व्याख्या यथा कोपि कश्चिन्निर्देयः पुमान् आदेशं आदिश्यते विधिव्यापारेण प्रेर्यते परिजनो यस्मिन् आगतेस आदेशस्तं प्राघूर्णकं समुद्दिश्य आश्रित्य स्वकाङ्गण स्वकीय गृहाङ्गणे एलकं एडकं ऊरणकं पोषयेत् तस्मै एलकाय ओदनं सम्यक् धान्यं यव संमुद्ग माषादिकं दद्यात् ततश्च पोषयेत् पुनः पोषयेदित्युक्तं तत् अत्यादरख्यापनार्थं अपिशब्दः सम्भावनेसंभाव्यतेएव एवंविधः कोपि गुरुकर्मा इत्यर्थः १ अचोदाहरणं यथा एक सूरणकं प्राघूर्णकार्थं प्रोप्यमाणं लाल्यमानं दृष्ट्वा एको वत्सः खिन्नः क्षीरमपिबन् मात्रामातापृष्टः कथं न वत्सः क्षीरं पिबसि स आह

त्तिबेमि ॥१८॥ खुड्डागज्झयणं समत्तं ६॥ जहाएसं समुद्दिस्स कोइ पोसेज्ज एलयं । ओयणं जव संदिज्जा पोसेज्जाबि

यथा आदेशं प्राघुर्णकं उद्दिश्य प्राहुणा ने निमीत्ते उद्देशिने कोपि एलक मोढकं पोषयति कोई मोढाने पोषे पोखे ओदनं भक्तं जवमुद्गादि दद्यात् जव मूंग मोठ तेहने दीजे पुष्टिं कुर्यात् स्वकीयांगणे पुष्टि कीजे आपणा घरने आंगणे १ ततः स उरभ्रः पुष्टः उपचित मांसः समर्थो

मातरेष ऊरणकः सर्वैः लोकैर्पाल्यते व्रीहींश्चार्यते पुत्रइव विविधैरलङ्कारैरलंक्रियते अहन्तु मन्दभाग्यः शुष्कान्यपि तृणानि न प्राप्नोमि न च निर्मलं पानीयमपि न प्राप्नोति न च मां कोपिला लयति माताप्राह पुत्र अस्यैतानि आतुरचिह्नानि यथा मर्तुकाम आतुरो यद्यन्मार्गयति पथ्यमपथ्यम्वा तत्तत्सर्वमप्यस्य दीयते अथास्मै मारयिष्यते तदा त्वंद्रक्ष्यसि अन्यदा तत्र प्राघूर्णकः समायातः तदर्थन्तं मूरणकं मार्यमाणं दृष्ट्वाभीतः सवत्सः पुनस्तन्यपानम कुर्वन् मात्रानुशिष्टः पुत्र किं त्वंभीतोसि पूर्वं मयोक्तं न स्मरसि किं आतुरचिह्नान्ये तानीति यएव व्रीहीं स्वारितः प्रकामं लालितः सएव मार्यते त्वन्तु शुष्कान्येव तृणानि चरितवानसीति माभैषीनैव मारिष्यसे इति मात्रा उक्तोवत्ससुखेनैव स्तन्यपान मकरोत् एवं यो यथेष्ट विविधास्वाद लम्पटोऽधर्म माचरति सनरकायुर्बध्नातीत्यर्थः इति ऊरणकदृष्टान्तः १ तओसे पुट्ठे परिवूढे जायमेए महोदरे पीणिए विउले देहे आए संपरिकड्ढए २ ततः सए लकः कौट्टगोजातः ततः स उरभ्रः पुष्टः उपचितमांसः परिवृढः युद्धादौ समर्थः [illegible]ष्वन्येषु उरभ्रेषु मुख्यइव दृश्यमाणः पुनः कौट्टगः जातमेदाः पुष्टो

सूत्र

सयं गणे ॥१॥ तओ से पुट्ठे परिवूढे जायमेए महोदरे। पीणिए विउले देहे। आएसं परिकंखए ॥२॥ जाव नएइ आएसे तावज्जीवइ से दुही। अह पत्तम्मि आएसे सीसं छित्तूण भुंजई ॥३॥ जहा खलु से उरब्भे आएसाए

भाषा

जातः तठा केडे उपचितः प्रोढोदरः जातमेदः मातो हुओ मेदहुइ पेट मोटो हुओ पुष्टिविशाल देहः पुष्ट हुओ छे जेहनो देह प्राघूर्णं बांछति हवे घर नो धणी प्राहुंणां ने वांछे छे प्राहुणो आवे तो भलो थाइ आदेसने वांछेते २ यावन्नायातिप्राघुर्णकः जेतले पांहुणो न आवे तावज्जीवते सदुःखयान्जिहां ताइं ते मोढो दुखी थको जीवे अथवा पुरस दूखे करी जीवे अथ प्राप्ति प्राघूर्णः अथ पांहुणो आव्यो वाट जोता थका मस्तकं छित्वा भुंज्यते मस्तक

भूत चतुर्थधातुः पुनः कोट्टयो महोदरो विशालकुक्षिः पुन कौट्टयः प्रीणितः यथेप्सित भोजनादिना सन्तुष्टीकृतः एताट्टयः सन् स उरभ्रः विपुले विस्तीर्णे देहेसति आदेशं प्राघुर्णकं परिकांक्षति प्रतिच्छति इव २ जावनएइ आएसे तावजीवइ सेदुही अहपत्तं मि आएसे सीसंच्छित्तूण भुंजई ३ सउर भ्रस्तावज्जीवति प्राणान् धारयति कौट्टयः स दुक्खी दुक्खं अस्य भावी इति दुक्खीभाविनि भूतोपचारात् यद्यपि वर्त्तमानकाले तस्य सुखमस्ति तथापि दुक्ख आगामि कत्वात् दुःखी उच्यते तावत् इति किं यावत् आएग्रः प्राघुर्णको न एति न आगच्छति अथ आदेशे प्राप्ते सति शीर्षं छित्वा स उरभ्रः आदेशेन समं स्वामिनापि भुज्यते ३ जहासे खलु उरब्भे आए साए समीहिए एवं बाले अहमिंसेई हई न रयाउअं ४ यथा स उरभ्रः आदेशाय

सूत्र

समीहिए। एवं बाले अहं मिंठे इहइं नरया उयं ॥४॥ हिंसे बाले मुसा वाई अद्धाणंमि विलोवए। अन्न दत्त हरेते णे माई कन्नु हरे सठे ॥५॥ इत्थी विसय गिद्धेय महारंभ परिग्गहे। भुंजमाणे सुरं मंसं परिवूढे परं दमे ॥६॥

भाषा

छेदीने खांड मोडाने ३ यथा स निषये नोरभ्रः जीमते खलु निषय स्यं ज्ञरण प्राघूर्ण कायकल्पित प्राहुणाने अर्थे राखीने विणास्यो: एवं मूर्खो धर्म्म हिनः इम मूर्खबालक अधर्मी वांछते नरकायुषं बांछे नरकनूं आउखूं ४ प्राण घातको मूर्ख मृषावादी जीवमारे झूठ बोले अध्वनि मार्गे विलोपकी लूंटकः वाटपाड़े घर लूटे अन्यैरदत्तं हरति चौर अदत्तादान लिइ चोरी करे वञ्चकः कस्यार्थं हरिष्यामी मूर्खः माया करे केहनो धन हरूं स दाएहज ध्यान मन मांहि रहे ५ स्त्रीलोलुपः विषयासक्तः वली बालमूर्ख किस्या छे स्त्रीने विषे गृद्ध हुआ छे तीव्रारम्भ परि ग्रहजुक्तः घणो आरम्भ घणो परि ग्रह तेणे युक्त छे भुंजमानः सुरामांसं मांस खाइं मद्य पीइं समर्थे अन्यदमनशीलः इसो बलवंत बीजाने दमे ६ अजस्य पक्वमांस

समीहितः कल्पितः एवं इति तथाबालः कार्याकार्य विचाररहितः अधर्मिष्टः नरकायुः इहते इव नरक गतियोग्य कर्मकरणे नरकाय कल्पित इत्यर्थः ४ हिंसे बाले मुसावाई अद्धाणं मि विलोवए अन्नदत्त हरे तेणे माईकदु हरे सढे ५ इत्थी विसयगिद्धेय महारम्भ परिग्गहे भुञ्जमाणे सुरं मंसं पुरिवूढे परन्दमे ६ अयकक्कर भोईय तुन्दिल्ले चियलोहिए आयुयं नरएकङ्के जहाए संवए लए ७ तिसृभिर्गाथाभिः पूर्वोक्तमेव दृढयति एता दृशो नरः नारके इति नरकगतौ नरकायुः अर्थात् नरकस्य आयुकांक्षति नरकगति योग्यकर्मा चरणात्सनरः नरकगतिं एव वाञ्छति नरकाय कल्पितः कःकंइव एलकः पूर्वोक्त उरभ्रः आदेश इव यथा केनचित् पापेन यथेप्सित भोजनेन पोषित उरभ्रः आदेशं इच्छति कौटश्यः सः हिंस्रो हिंसनशीलः पुनः कौटश्यः बालो अज्ञानी पुनः कौटृग् अध्वनि विलोपकः जिनमार्गलोपक; पुनः कौटृग् अन्यादत्तहरः अन्येषां अदत्तं हरतीति अन्यादत्तहरः अदत्तादान सेवी इत्यर्थः पुनः कौटृग् स्तैन्यः चौर्येण कल्पितवृत्तिः पुनः कौटृग्मायी कापट्ययुक्तः पुनः कौटृक् कस्य अर्थं नु इति वितर्कं हरिष्यामीति विचारो यस्य स कदुहरः पुनः कौटृश्यः ग्रठो वक्राचारः ५ पुनः कौटृश्यः स्त्री विषयेगृद्धः पुनः कौटृश्यः महारम्भ परिग्रहः महान्तौ आरम्भपरिग्रहौ यस्य समहारम्भपरिग्रहः महारम्भी पुनर्महापरिग्रही पुनः कौटृश्यः सुरां मद्यं मांसं चभुं जानः पुनः कौटृश्यः परिबृढः उपचित मांसत्वेन स्थूलः पुनः कौटृश्यः परंदमः परं अन्यं जीवं दमतीति परंदमः परपीडाकारकः आत्मार्थं परजीवोपघातुक इत्यर्थः ६ पुनः कौटृश्य

सूत्र

अयकक्कर भोईय तुंदिल्ले चियलोहिए। आउयं नरए कंखे जहाए संवएलए ॥७॥ आसणं सयणं जाणं वित्तं कामेय

भाषा

भोजी छागलुं मांस घणुं पचावीने करकराटक रतो खाइ प्रौढोदरः उपचित रक्तः पेटमोटो इअो लोहि पीण उपचित इअो आयुष्कं नरके वांछति आउंखुं नरकनुं वांछे यथा आदेशं प्राघूर्णकं एल वांछति जिम प्राहुंणा नेमी ढोवां छे इतिम जाणवो ७ आसनं शयनं यानं प्रवहणं विशेषः बाजोठ

अजक क्रूर भोजी अजस्य छागादे कर्करं अतिभ्रष्टं यत्नकवत् भुज्यभानं कर्करायते तन्मे दोदन्तुरं पक्वं शूलाकृतं मांसन्तङ्के इत्येवं शीलो अज कर्कर भोजी पुनस्तुन्दं अस्यास्तीति तुन्दिलः यथेप्सित भोजनेन वर्द्धितोदरः अतएव चितशोणितः वर्द्धितरुधिरः रुधिर हड्डा अन्येषामपि धातूनां हड्डिर्ह्यते ७ पूर्वं हिंसे बाले इत्यादिना नारकोक्तिः कथिताः भुञ्जमाणे सुरम्मंसं इत्यनेन दुर्गति गमनभणनात्कष्टोत्पत्तिः कथिता: अथ गाथाद्वयेन साक्षादिहैव कष्टं कथयति आसणं सयणं जाणं वित्तकामे अभुञ्जिआ दुस्साहडं धणं हिच्चा बहुसञ्चिणिया रसं ८ तओ कम्म गुरुजन्तु पच्चुप्पन्न परायणे अयव्व आगया एसे मरणन्तं मिसोयए ९ ततस्तदनन्तरं प्रत्युत्पन्नपरायणः प्रत्युत्पन्ने प्रत्यक्ष भुज्यमानविषयसुखे परायणः प्रत्युत्पन्न परायणः परलोक सुखना स्तिक वादीजनो मरणान्ते मरणस्य अन्तः सामीप्यं मरणान्तः तस्मिन् मरणान्ते मरणे समीपे समागते सति शोचते शोकं करुते इति सम्बन्धः तत इति कुतः पूर्वं किं कृत्वा इत्याह आसनं सुखासनादिकं शयनं खट्वा कूप्परादिकं हिंडोला दिकं यानं गहिका दिकं वित्तंद्रव्यं कामान् विषयान् भुंक्त्वा दुक्खाहृतं दुःखेनाहृयते इति दुःखाहृतं दुक्खोत्पाद्यं धनं त्यक्त्वा पुनर्बहुप्रचुरं रजः पातकं सञ्चि णिया सञ्चित्य समुत्पार्ज्य एतावता बहुभिः परिग्रहैः पातकंउपार्ज्य आयुषः अन्ते स आरम्भीजीवः शोचते कथम्भूतः सजन्तुः कर्मगुरुः

सूत्र

भुंजिया दुस्साहडं धणं हिच्चा बहु संचिणिया रयं ।८। तओ कम्म गुरुजंतू पच्चुप्पन्न परायणे अयव्व आगया एसे

भाषा

शय्या प्रवहण गाडां प्रमुख द्रव्यं कामान् शब्दादीन् भूक्त्वा लक्षीकामभोगवीने दुखेरुपार्जितं धनं त्यक्त्वा दुःखे करीने उपार्ज्यो हतो ते धन छोडीने बहु रजःकर्ममलं उपार्जयित्वा घणा पाप मलसंचीने ८ ततः कर्म्म गुरु जीवः तिवारे पछी भारी कर्मी जन्तु प्राणी तठाकेड़े वर्त्तमान कामपरायणः अना गत कालं परलोकं न जानाति वर्त्तमान कालने विषे नरकादिक थको वीहे नहीं जाणे सर्वे हांज छे आगे काइ न थी इम जाणे यथा अजोमी ढंकः

कर्मभिर्गुरुः गुरुकर्मा सकदव शोचते अजइव यथापूर्वो अजः आदेशे प्राघुर्णके आगते सति शोचते तथा स आरम्भी परिग्रही विषयी जीवः मरण समये शोचते इत्यर्थः ९ पुनस्तदेव द्रढयति तओ आउपरिखीणे चुआ देहावि हिंसगा आसुरीयं दिशम्बाला गच्छन्ति अवसातमं १० ततः आयुषि परिक्षीणे सतिते विहिंसकाः विशेषेण हिंसनकारका नरा देहात्च्युताः मनुष्यशरीराद्भ्रष्टासन्तः आसुरीयं दिशं गच्छन्ति कीदृशास्ते बाला मूर्खा असुराणं रौद्राणां रुद्र कर्मकारिणां इयं भावदिशा आसुरीतां पुनः कीदृशास्ते अवशाः परवशाः इन्द्रियवसवर्त्तिनो वा कीदृशी आसुरीं विशन्तमं इति तमोन्धकारं तद्युक्तत्वात् तमः स्तमोमयीं नरकगति मितिभावः इति प्रथम एलकस्य दृष्टान्त अथ काकिन्याश्च दृष्टान्तमाह जहाका गिणीए हेउं सहस्संहारए नरो अपत्थं अम्बगभुञ्चाराया रज्जन्तु हारए ११ यथा कश्चिन्नरः काकिन्याः हेतोः सहस्रपणद्वानां सह संहारयेत् काकिणी तु रूपकद्रव्यस्य अशीतिमो भागस्तदर्थं कश्चित् क्षपणः टङ्कानां दीनाराणां सहस्रं पातयेत् सअतीव मूर्खशिरोमणि अत्र मनुष्यभोग सुखस्य तुच्छत्वेन कप

सूत्र

मरणं तंमिसोयए ।९। तओ आउ परिखीणे चुयादेह विहिंसगा । आसुरीयं दिसं बाला गच्छंति अवसातमं ।१०।
जहा कामणीएहेउं सहस्संहारएनरो । अपत्थं अंबगंभुच्चा रायारज्जं तु हारए ॥११। एवं माणुस्सगाकामा देव

भाषा

प्राघुर्णके आगते शोचते जीम प्राहुणो आव्या थका मोटो सोचे तीम तथा सप्राणी मरणांते आगते शोचते तिम ते भारिकर्मा प्राणीमरण आव्या थकां सोचे ९ ततो अनंतरं आयुषि परिक्षीणेतिवारपछीतिहांमनुष्यसम्बन्धीआयुखोक्षीणहोइ थकेभ्रष्टदेहाः सन्तः हिंसाश्चवैः मनुष्य सम्बन्धी देही छांड़ेछांड़ीने नरकगतिदिसि नरकगतिं नरकने विषे जाइ गच्छन्ति अवशाः पापवन्तः पापी मनुष्य नरकने विषे जाइ परवसि थाइ१० यथा काकिण्या हेतु जिमकोइ

र्दिका दृष्टान्तः तु पुनः कश्चिद्राजा अपथ्यं आम्रफलं भुक्त्वा राज्यं हारितवान् हारयेत् वा अत्र भोगसुखस्य तुच्छत्वोपरिकाकिन्या स्व दृष्टान्त द्वयोदाह रणे दर्शयंते एकेन केनापिद्रमकेण हत्तिं कुर्व्वता महोपक्रमेण कार्षापण सहस्रमर्जितं सतद्दासनिकांकाटी वद्धा सार्थेन समंगट्टं प्रस्थितः मार्गे भोजनार्थं च एकं रूपकं अशीति काकिणीभिर्भित्वा दिने २ एकया काकिण्या भुंक्ते एवं मार्गेतेन एकोनाशीति काकिण्यो भक्षिताः एकाकाकिणी अवशिष्टाऽस्ति साच सद्यः सार्थे चलिते विस्मृता अग्रे गच्छत स्तस्य स्मृतपथमागता एवञ्चतेन चिन्तितं एकदिन भोजनार्थं मे रूपकभेदः कर्त्तव्यो भविष्यतीति क्वचित् वासनिकां सङ्गोप्य पश्चाद्विहृतः ततः साकाकिणी केनचित् हृता यावद्दासनिका स्थानेषु नरायाति तावद्दासनिकापि केनचिद् हृता ततोऽसा वुभय भ्रष्टो गृहङ्गतः शोचति अथास्य दृष्टान्तो दर्श्यते कस्यचिद्राज्ञ आम्राजीर्णेन विसूचिका अभूत् वैद्यैर्महता उपक्रमेण तामपनीयोक्तं चेदाम्राणि पुनस्त्वं खादसि तदा विनश्यसि ततस्तेन राज्ञा स्वदेशे आम्रा उत्खातिताः अन्यदा स राजाऽन्यापङ्गतो दूरतर वनेगतः तत्र आम्रवृक्षच्छायाया मुपविष्टः पक्वान्याम्राणि दृष्ट्वा चलचित्तो मन्त्रिणा वार्यमाणोपि भक्षितवान् तदानीमेव मृतः एवं काकिण्यास्त्र सदृश मनुष्यकामा सेवनतो बाल नरेण देवका

सूत्र

कामाण अंतिए सहस्स गुणिया भुज्जो आउंकामाय दिव्विया ।१२। अणेगवासाणउया जासा पसट्ठ उट्ठिई जाणि

भाषा

मनुष्य एक कोडीने काजे सहस्रं हारयेत् कापि नरः सहस्र दीनार हारे मनुष्यकोइक अहितं आम्रफलं भुक्ता अपथ्य अहित कारी राजाइ आबानुं फल खांधु खाइने राजा सज्यं पुनः हारयेत् राजा राजने हारे ११ एवं मनुष्यकाः कामभोगाः इम मनुष्यना काम भोग कोडी समान छे देवभोगने आगे समीपे देवताना भोगने आगे देवताना भोग सहस्र दीनार सरीखा छे सहस्रगुणाकारैर्भूयः सहस्रगुणे करी अधीक आयुः कामाश दिव्या देवसम्बन्धिया वली मनुष्य आयुखा थी देवताना आयुखा घणा पल्योपम सागरोपम इवे देवताना भोग पिण घणा नियुत पूर्व सम्बधिया वर्ष तणो आउखो चौरासी

माहार्यन्ते इति परमार्थः ११ एवं माणुस्सगा कामा देवकामाण अन्तिए सहस्सगुणिआ भुज्जो आउं कामाय दिव्विया १२ एवं अमुनाप्रकारेण का किन्यास्फल दृष्टान्तेन काकिण्यास्र सदृशाः मानुषकाः कामा देवसुखानां अन्तिके देवसुखानां समीपेन्ने या मनुष्यका माहि देवकामानां अग्रे भूयो वारं२ सहस्र गुणिताः दिव्यकाः कामाश्च यथा मनुष्यकामानां अग्रे वारं२ सहस्र गुणितास्तथा आयुरपि मनुष्यायुर्देवायुषो रन्तरं ज्ञेयं १२ अणे गवा सा नउया जा सा पन्न वउठिई जाणि जीयंति दुम्मेहा जणे वासससयाउए १३ प्रज्ञावतः क्रिया सहितज्ञानयुक्तस्य या स्थिति विद्यते सा भवतां अस्माकं च प्रतीतास्ति तत्र स्थितौयानिअनेकवर्षअयनयुतानिअनेकानि असंख्ये यानिवर्षअयनयुतानि येषु तानि अनेकवर्षअयनयुतानि अर्थात् यानि पल्योपमसाग राणि भवन्ति अत्र प्राकृतत्वात् अनेकवर्ष अयन युता इति पुलिङ्ग निर्देशः प्राकृतत्वात् अथवा यत्र देवस्थिती अनेकवर्ष अयन युता यानि इति ये कामाः भवन्तितानि सर्वाणि पल्योप मसागराणि तत्प्रमाणआयुंषि दिव्य स्थितिविषयभूतानि दुर्मेधयो दुर्बुद्धयः पुरुषाः उने वर्षशतायुषि महावीरस्वामि वारके मनुष्यविषये जीर्यन्ते हार्यन्ते देवयोनियोग्यायुः कामसुखरहिताः क्रियन्ते तुच्छ मनुष्यसुखलब्धाः मूर्खाः देवस्थिति सुखहीना भवन्ति अतएव दुर्मेध सदृत्युक्तं दुर्दृष्टामेधा येषान्ते दुर्मेध स इति जहा यतिन्निवणिया मूलछित्तूण निग्गया एगोतत्थलहए लाभं एगो मूलेण आगओ १४ एगो मूलम्मि

सूत्र

जीयंति दुम्मेहा जणेवाससयाउए ॥१३॥ जहायतिन्निवणिया मूलंछित्तुणनिग्गया। एगोतत्थलहए लाभं एगोमूलेण

भाषा

लाख गुणा कोजे एतले नियुतांग होइ ते आंक चौरासी लाख गुणा कीजे एतले नियुतांग होइ ते आंक चौरासी लाख गुणा कीजे एतले निर्यूत होइ एहवा नियुक्त पल्योपम सागरोपम देवने आउखो वर्त्तें छे १२ अनेक वरस संख्या रहीत अयनयुतं नाम काल विशेषः ८४ लाख वर्ष या सा पुण्यवतां स्थितिः एषा सागरोपमा स्थितिः सिद्धान्त ने विषे प्रसिद्ध उत्कृष्टी स्थिति होइ यानि वर्षाणि युतानि हारयंति दुर्बुद्धि माणस एतलो देवता नुं आउखुं

हारित्ता आगओतत्थवाणिओववहारेउवमाएसा एवं धम्मे वियाणह१५ अथ द्वाभ्यां गाथाभ्यां व्यवहारोपमा माहयथा चत्वयोवणिजः कस्मात् चित् व्यापारिणः समीपात् मूलं नीवीद्रव्यं गृहीत्वा स्वकीय नगरात् अपरत्र नगरेगताः अत्र त्रिषु वणिग्जनेषु एकः लाभं लभते एको मूलेन नीवीद्रवेण सह समागतः एकः मूलं द्रव्यं अपिहारयित्वा द्यूतमद्य परस्त्री वैश्या सेवनादि कुव्यापारैर्गमयित्वा स्वगृहं आगतः एषा व्यवहारे उपमास्ति एषैव उपमा धर्मेपि यूयंजानीथ इत्यर्थः १५ माणुसत्तं भवेमूलं लाभो देवगईभवे मूलच्छेएण जीवाणं नरगतिरिक्खत्तणं ध्रुवं १६ मनुष्यो सत्वा मनुष्यएव भवेत् तदा

सूत्र

आगओ ।१४। एगो मूलंपि हारित्ता आगओ तत्थ वाणिओ ववहारे उवमा एसा एवं धम्मे वियाणह ॥१५॥ माणु सत्तं भवे मूलं लाभो देव गईं भवे । मूल छेएण जीवाणं नरगं तिरक्खत्तणं धुवं ।१६। दुहओ गईं बालस्स आवईं

भाषा

हारे वर्षशतायुः किञ्चित् जने ओछे सोवरसे आउखाने लीधे १३ यथा त्रयो वणिक् जिम त्रिणवाणीया मूलराशि गृहान्निर्गताः पुंजी लेई ने घर थकी नीकल्या वाणिज्य करवा भणी पिताइं सहस्र दीनार दीधा घर थकी एकस्तत्र वणिक् लाभं लभेत् एक लाभ पामे एकः वणिक् मूलधनेन आगतः एक मूलगो आपणी पूंजी लेई आवे १४ एकोवणिक् व्यवसायं कुर्वन् स्वधनं हारयित्वा एक आपणी सघली पूंजी खोइने आगतः तत्र वणिक् आव्युं तीहां वाणीओ व्यवहार विषये उपमा एषा व्यवहारी उपमा कही एवं धर्मेपि जानीते इम धर्मने विषे पणि दृष्टांत जाणवो १५ मानुष्यत्वं भवेन्मूलं मनुष्य पण पूंजी सरीखूं लाभः देवगतिर्भवेत् देवगति तेलाभ उपाय मूलछेदेन जीवानां मूल छेद कीधो पूंजी खोइने नरकत्वं तिर्यंचत्व ध्रुवं स्यात् मूल छेदा थी नरक तिर्यंच पण पामीइ १६ द्विधा गतिः नरकगति स्तिर्यग्गतिश्च

मनुष्यत्वं मूलद्रव्यं सदृशं ज्ञेयं यो मनुष्य भवात् च्युत्वादेवो भवेत् तदा देवत्वं लाभतुल्यं ज्ञेयं यत्पुनर्मनुष्याणां नरकतिर्यक् त्व प्राप्तिर्भवेत् तदा मूलच्छे देन ध्रुवं निश्चितं दुर्भाग्यत्वं ज्ञेयं १६ दुहओ गईबालस्स आवई वह मूलिया देवत्तंमाणुसत्तञ्च जञ्चिए लोलयासढे १७ बालस्य मूर्खस्य द्विधा गति र्भवेत् कथञ्चूतागतिः आवई वहमूलिया आपद्वध मूलिकाः आपदः विपदोवध स्ताडनादि आपदश्च वधश्च आपद्वधौ तौ मूलं यस्याः सा आपद्वधमूलिका जं इति यस्मात् कारणात् स बालो मूर्खोदेवत्वं मानुषत्वञ्च हारितः कौटश्यः सन् लोलया लाम्पट्येन जितः पुनः कौटश्यः शठः धूर्त्तः १७ तओजिएसद्द होइ दुविहं दुग्गइंगए दुल्लहातस्स उम्मग्गा अद्धाएसु चिरादवि १८ ततो देवत्व मनुष्यत्व जयात् देवगति मनुष्यगति हारणात् स मूर्खः सकृद्वारं२ दुर्गति ङ्गतो भवति इत्यध्याहारः तस्यबालस्य सूचिरादपि अद्धाए प्रभूतेपि आगामि निकाले उन्मग्गः उन्मज्जनं उन्मज्जातस्याः दुर्गते सकाशान्नि सृतिर्दुर्लभा

वह मूलिया। देवत्तं माणुसत्तंच जं जिए लोलुया सढे।१७। तओ जिएसद्दं होइ दुविहं दुग्गइं गए। दुल्लहा तस्स उम्मग्गा अद्धाएसु चिरादवि।१८। एवं जीयं स पेहाए तुलिया बालंच पंडियं। मूलियंते पवेसंति माणुस्सं जोणि

रागद्वेषाकुलितस्य मूर्खने वेगति नरक अने तिर्यञ्च गति होवे आगच्छति वधकारि का गतिः आपदा रूपवधरूपगति तेहनो मूलछे यद्यस्मात् देवत्वं मानुषत्वं च यथा हारितं जिणे कारणे तिणे मनुष्ये मूर्ख देव पण मणुष्य पण हार्यो लोलुपः गृध्नः शठः मायावान् लोलुपी छे स्त्रीने विषे शठमाया घणी करे १७ ततः जीवस्य स्वयं भवति सदा ततः तिणे कारणे जीवने सदा होइ द्विधा दुर्गतिं गतः सन् नरकतिर्यं च नीगति मांहि गयो थको बांध्यो दुर्लभः तस्य निस्तारः अवस्यं हारितः देवगति मनुष्यगति तेहने नरक तिर्यंच गति थी निसरवु दोहिलु तिणे ते भणी देवगति नरकगति हारीने काले

भवति निःसरणं दुःकरश्च वेदित्यर्थः १८ एवं जियं सपेहाए तुलियाबालञ्च पण्डियं मूलियन्ते पवेसन्ति माणुसंजोणिमन्तिजे१८ एवं अमुना प्रकारेण बालं मूर्खं जितं संप्रेक्ष्य आलोच्य च पुनः बालं मूर्खं पुनः पण्डितं तत्वज्ञन्तु लिला तोलयित्वा इतिविचारणीयं इतीति किन्तेमनुष्या मूलियं मौलिकं मूले भवं मौलिकं मूलद्रव्यं प्रविशन्ति लभन्ते तेकेये मनुष्याः मानुषं योनिं इति प्राप्नुवन्ति ते मूलरक्षक व्यवहारि तुल्याश्च याः १९ वेमायाहिं सिक्खाहिं जे नरा गिहिसुव्वया उवेन्ति माणुसं जोणिं कम्मसच्चाहु पाणिणो २० मानुषं योनिं के व्रजन्ति तदाह ये नराः विमात्राभि र्विविधप्रकाराभिः शिक्षाभि

सूत्र

मंतिजे ।१९। वेमायाहिं सिक्खाहिं जेनरा गिहि सुव्वया । उवेंति माणुसं जोणिं कम्म सच्चाहुपाणिणो ॥२०। जेसिं तु विउला सिक्खा मूलियंतेअइत्थिया । सीलवंता सवीसेसा अदीणाजंति देवयं ॥२१॥ एवं अदीणवं भिक्खू अगा

भाषा

चिरभूतेपि घणे काले काल गये थके नौरठं दोहिलुं छे कोइ प्राणी परदेस गयो बांछे घरे जाउं ते मार्ग काटे पगे करी तदत्रावेमार्गं १८ एवं अमुना प्रकारेण बलं हारितं सम्प्रेक्ष्य इणे प्रकारे बालकने हार्यो देखीने तोलयित्वा मूर्खः पुनः पंडित विचारीने मूर्ख पणो अने पंडित पणो ते नराः मूलधन नी वोयं प्रवेश प्राप्नोति ते मनुष्य वीचारीने धर्म अंगीकार करे मानुषी योनि यांति ये पंडिताः पण्डितमाणसमनुष्य नी जोनि पामे १९ विविध परि णामाभिः शिक्षाभिः विनीत पणानी भांति२ नी शिक्षाइ करी गुणव्रत अणुव्रते करी ये नरा गृहस्था अपि सुव्रताः सदाचाराः भवन्ति जे मनुष्य गृहस्थ थका पणि सुव्रत छोइ भला व्रत पाले छे प्राप्नुवन्ति मानुषीं योनिं ते मनुष्यनी योनि पामीने कोटश्याः ते सफलकर्माणः प्राणीनः किस्या ते मनुष्य छे सफल भला कीधा छे जे प्राणी २० येषां पुनः विपुला शिक्षा दर्शनाचारमयी जे मनुष्यने महाव्रत रूप शिक्षा छे व्रतपाले छे मूलादपि अधिकलाभंयुक्ता

गृहिव्रताः भवन्ति गृह्णन्ति व्रतानि च गृहिव्रताः गृहीत सम्यक्त्वा गृहस्थ द्वादशव्रताः ते प्राणिनस्तेजीवाहु इति निश्चयेन मानुषं योनिं उत्पद्यन्ते जेसिंतु विउलासिक्खा मूलियन्तेअइत्थिआ सीलवन्ता सवीसेसा अदीणा जंति देवयं २१ व्याख्यातुरेवार्थे येषां जीवानां विपुल वि स्तीर्णा शिक्षाग्रहणा सेवनादिकास्ति ते जीवा मूलकमिव नृभवत्वं अतिक्रान्ता: सन्तः देवत्वं जान्ति प्राप्नुवन्ति किंभूताः तेजीवाः शीलवंतः सदाचाराः पुनः कथम्भूताः ते सविशेषाः सह विशेषेण उत्तरगुणेन वर्त्तन्ते इति सविशेषाः पुनः कीदृशाः अतएव अदीनाः नदीनाः सन्तोषभाज इत्यर्थः२१ एवं अदीणवं भिक्खु अगारिंच वियाणिया कहन्नु जिच्चमेलिक्खं जिच्चमाणो न सम्विदे २२ पण्डितः पुमान् मेलिक्खं इष्टंच जिच्चं इति जेय ञ्चेतव्यं देवगति मनुष्यगति रूपं जीयमानः इन्द्रिय विषयैर्हार्यमाणः कथन्नु न सम्विदेत् कथं न जानीत अपितु पण्डितः ज्ञपरिज्ञया एवं जानीत एव किं ज्ञत्वा एवं अमुना प्रकारेण अदैन्यवतं सन्तुष्टि भाजन्दित्तं साधुञ्च पुनः अगारिणं गृहस्थं वियाणिया विशेषेणदेव गतिमनुष्य गतित्वा गामित्व लक्षणेन ज्ञात्वा तस्मात्पण्डितोधर्ममार्गे सावधानोभवेदित्यर्थः २२ जहा कुसग्गे उदयं समुद्देण समंमिणे एवं माणुस्सगाकामा देवकामाण अन्तिए २३ यथाकुशाग्रे उदकं समुद्रेण समं मन्यतेएवं मानुषकाः कामाः देवकानां अन्तिके समीपेज्ञेयाः१३ कुशग्गमित्ता इमेकामा संनि

सूत्र

रिंच वियाणिया। कहन्नुं जिच्च मेलिक्खं जिच्चमाणानसंविदे।२२। दारं जहा कुसग्गे उदयं समुद्देण समंमिणे।

भाषा

तिणे मानु भावे मूलपणो मनुष्यनो भव अतिक्रम्यो शीलवन्तः सदाचाराः सविशेषाः सर्वोत्तमाः आचारवन्तः सर्वमांहि उत्तमः दीनभाव रहिताः यांति देवगतिं दीनपणे करी रहित देवपणो पामे २१ एवं अमुना प्रकारेण अदीनवंत साधु एणप्रकारे अदीनवंत साधु दीन भाषा रहित गृहस्थं च ज्ञात्वा साधु पणो गृहस्थ पणो जाणीने कथं नु वितर्के जित्वं इष्टचं मनमांहि विचारे इंद्री किम जीतिजे जित्वमानः न जानाति मनुष्य भवजीततो हारी तुं

रुइहं मि आउए कम्महेउं पुरोकाउं जोगक्खेमं नसम्बिदे२४ संनिरुद्धे संचिम्मि आयुषिइमि प्रत्यक्षाः मनुष्य सम्बन्धिनः कामाः कुशाग्रमात्राः सन्तीत्यध्याहारः एवं सत्यविजनः कस्यहेतुं पुरस्कृत्यकं हेतुं किङ्कारणमाश्रित्ययोगंश्च पुनः क्षेमं न सम्बिदेन सम्बित्ते योगं क्षेमश्च कथं न जानातीत्याश्चर्य मित्यर्थः २४ इह कामानियट्टस्स अत्तट्ठे अवरज्झई सुत्राने आउयं मग्गं जंभुज्जो परिभस्सई २५ इहेति अवदृष्टांतपञ्चके क्रमात् अपायबहुलत्वं १ तुच्छत्वं २ आयव्ययतो लाभ हारणं समुद्र जलदृष्टान्तं च ज्ञात्वा इह नरभवे कश्चिद्गुरुकर्मा जीवस्तस्य कामात् भोगसुखात् अनिवृत्तस्य आत्मार्थो मोक्षः अवराध्यतिनश्यति विषयिणो जीवस्य मोक्षो न भवतीत्यर्थः अत्र हेतुमाह जंइति यस्मात् कारणात् स गुरुकर्म्मा जीवो नैयायिकं मार्गं मोक्ष मार्गं श्रुत्वा वारंवार परिभ्रम्यति संसार

सूत्र

एवं माणुस्सयाकामादेवकामाण अंतिए ॥२३॥ कुसग्गमित्ता इमेकामा सन्निरुद्धंमि आउए। कम्महेउं पुरा काउं जोगक्खेमं नसंविदे ॥२४॥ इह कामानियट्टस्स अत्तट्ठे अवरज्झई। सोच्चानेयाउयंमग्गं जंभुज्जो परिभ

भाषा

न जाणे २२ यथा कुशाग्रे उदकं जिमड़ा भने अग्रिपाणी नोबिंदुओ पुनः समुद्रेण समतां करोति समुद्रना पाणीनी परे एवं मानुष्यका: कामभोगा: ज्ञातव्या: इम मनुष्यना कामभोग जाणवा देव भोगनां समीपे देवताना कामभोग समुद्र सरिखा छे २३ कुशाग्रबिंदुप्रमाणा: सन्ति एते काम भोगा: डाभने अग्रभागे पाणीनाटीपका सरीखा मनुष्यना कामभोग छे संचिम्मि आयुषि थोड़ी आजखे थइ किं हेतूं आश्रिय ग्रहीत्वा किस्युं हेतु कारण आश्रयीने आगलि करीने योग क्षेमं न जानीते अप्राप्तस्य प्रापणं योगप्राप्तस्य पालनं क्षेम: अनपामी वस्तुनेइ पामी जेते योग कहीइ पामी वस्तुने भलीपरि पाली जे ते क्षेम कहीइ ते जाणीने नहीं २४ इह जगति कामेभ्यो अनिवृत्तस्य ए जीवडो कामभोग थकी निवृत्ति नहीं हुओ छे आत्मार्थ स्वर्गादि

गर्त्तायां पततीत्यर्थः २५ इह काम नियट्टस्स अत्तट्ठे नावरज्झई पूइदेह निरोहेण भवेदेवित्ति मे सुयं २६ हे शिष्य मे मया इति श्रुतं इतीति किं इह अस्मिन् नरभवे कामात् निवृत्तस्य जीवस्य लघुकर्मण, आत्मार्थो मोक्षो न नश्यति सच पुमान् पूतिदेहनिरोधेन औदारिक देहत्यागेन शतन पतनविध्वंस नधर्मात्मकपिण्डाभावेन देवो भवेत् देवशरीरं प्राप्नुयात् २६ इड्ढीजुई जसो वन्नो आउअं सुह मणुत्तरं भुज्जो जत्थ मणुस्सेसु तत्थ सेउववज्जई २७ स नि र्विषयीकामात् निवृत्तो जीवस्तत्र मनुष्येषु भूयो वारं२ उत्पद्यते तत्र कुत्र यत्र मनुष्येषु ऋद्धिः स्वर्णरूप्यरत्नमाणिक्यादिका भवति यत्र द्युतिर्देहस्य कांति र्भवति पुनर्यत्र यशो भवति पराक्रमादुत्पन्नधर्मविशेषरूपं यशः उच्यते पुनर्यत्र वर्णो गांभीर्यादिगुणैर्वर्णनं वर्णः श्लाघा अथवा वर्णशब्देन गौरत्वादि गुणो

सूत्र

जाई २५॥ इह कामनियट्टस्स अत्तट्ठे नाव रज्झई। पूइदेह निरोहेणं भवेदेवेत्तिमे सुयं २६॥ इड्ढीजुइ जसो वन्नो आउं सुह मणुत्तरं। भुज्जोजत्थमणुस्सेसुतत्थसे उववज्जई ॥२७॥ बालस्सपस्सबालत्तं अहम्मं पडिवज्जिया चिच्चाधम्मं

भाषा

अपराधितेनस्यति जे जोवड़ो आपणा आत्माने अपराधे ते गति न सावे श्रुत्वा नेयायिकं मोक्षमार्गं मोक्षनो देणदार शुद्धमार्ग सणी अंगीकार कीधो यत् भूयः परिभ्रष्टाः भवति अङ्गीकार करीने पछे घणा जीव धर्म थकी भ्रष्ट होइ जाइ २५ इह मनुष्य भवे काम भोगेभ्यो निवृत्तस्य एणे मनुष्यभवे कामभोगथी नीवर्त्याने आत्मनः अर्थो न विनस्यति आत्माना अर्थ देवलोकादिक विणसे नही पूतिदेह निरोधेन उदारीक देहत्यागे न औदारीक अप वीत्र सरीर इहां छांड़ीने भवेत् देवा सिद्धो वा इति मया गुरुमुखात् श्रुते देवता अथवा सिद्ध होवे इम मे गुरु कन्हे सांभल्यु २६ ऋद्धिः द्युतिः कान्तिः यशः वर्णः ऋद्धिकांति शरीरनो यश प्रसंसनीक वर्ण आयुः सुखं प्रधानं दीर्घ आउखु अने प्रधान सुख छे जीहां यत्र भूयः मनुष्येषु नरदेवेषु जे कुलने

वा पुनर्यत्र आयुः संपूर्णं प्रचरंच भवति पुनर्यत्र सुखं भवति एतेषां सर्वेषां अनुत्तरपदेन विशेषणं कर्त्तव्यं अनुत्तरं सर्वोत्कृष्टं देवभवापेक्षया एतदुक्तव्यं २७ बालस्स पस्स बालत्तं अहम्मं पडिवज्जिया चिच्चा धम्मं अहम्मिट्ठे नरए उववज्जइ २८ हे शिष्यत्वं बालस्य हिताहितज्ञान रहितस्य बालत्वं मूर्खत्वं पश्य स अधर्मिष्टो बालो धर्मं त्यक्त्वा अधर्मं प्रतिपद्य नरके उत्पद्यते २८ धीरस्स पस्स धीरत्तं सव्वधम्माणुवत्तिणो चिच्चा अधम्मं धम्मिट्ठे देवेसु उववज्जई २९ हे शिष्य धीरस्य पण्डितस्य धीरत्वं पश्यत्वं विचारयधिया राजते इति धीरः धियं बुद्धिं राति ददातीति धीरः तस्य कौटुम्बस्य सर्वधर्मानुवर्त्तिनः सर्वे ये

सूत्र

अधम्मिट्ठे नरएसु उववज्जई २८॥ धीरस्सपस्सधीरत्तं सव्वधम्माणु वत्तिणो। चिच्चा अधम्मं धम्मिट्ठे देवेसुउववज्जई २९
तुलियाण बालभावं अबालं चेव पंडिए। चइऊण बालभावं अबालं सेवइ मुणि त्तिबेमि ३०॥ एलकज्झयणं ७॥

भाषा

बिषे इतलावाना छे तत्र स उत्पद्यते ते कुले मनुष्य पणे उपजे २७ मूर्खस्य पश्य मूर्खत्वं मूर्खपणुं देखो अधर्मं प्रतिपद्यते अधर्म अङ्गीकार करे छे त्यक्त्वा धर्मं अधर्मिष्टः धर्मने छोड़ीने अधर्म अङ्गीकार करे छे नरकेषु उत्पद्यते नरकने विषे जो उपजे तोहीपणजीवने २८ धीरस्य पश्य धीरत्वं धीर मनुष्य नुं धीरपणुं देखोने सर्वत्र धर्मानुवर्त्तिनः सर्वज्ञनो भाष्यो धर्म तेहना अनुवर्त्तीते करे छे त्यक्त्वा अधर्मं धर्मिष्टः सन् अधर्म मार्ग छांडीने धर्म मार्गे प्रवर्त्यो थको देवेषु उत्पद्यते देवलोकने विषे देवता हुइ २९ तोलयित्वा विचार्य मूर्खस्य मूर्खत्वं मूर्खपणो देखीने पण्डितभावं च पण्डितः मुनिः पण्डितसाधु पणोतपणो आदरी त्यक्त्वा मूर्खलक्षणं मूर्खपण छांडीने पण्डित सेवते मुनिः इति समाप्तम्ब्रवीमि अबाल भाव पण्डित पणो तत्वार्थ सेवे ३०

चान्त्यादयो धर्म्मास्तान् अनुवर्त्तितुं अनुकूलत्वेन चरितुं शीलं यस्य ससर्वधर्मानुवर्त्ती तस्य चान्त्यादिदशविध धर्मधारकस्य कीदृशं धीरत्वं तदाह सध
र्मिष्टो धीरः अधर्मं त्यक्त्वा देवेषु उत्पद्यते २९ तुलियाण बालभावं अबालं चेवपंडिए चइ जण बालभावं अबालं सेवई मुणीत्तिबेमि ३० मुनिस्तीर्थं
करादेशकारी साधुरेवं अमुना प्रकारेण बालस्य बालभावं च पुनः पण्डितस्य अबालं पण्डितत्वं तुलिया इति तोलयित्वा एकारो वाक्यालङ्कारे पश्चात्
पण्डितस्तत्वज्ञः पुमान् बालभावं मूर्खत्वं त्यक्त्वा अबालं पण्डितत्वं सेवयेत् अङ्गीकुर्यादित्यर्थः इति अहं ब्रवीमि सुधर्मा स्वामी जंबूस्वामिनं प्रत्याह ३०
इति श्रीवीराख्यं सप्तमं अध्ययनं संपूर्णं ७ इति श्रीमदुत्तराध्ययन सूत्रार्थ दीपिकायां उपाध्याय श्रीलक्ष्मीकीर्त्तिगणिशिष्य लक्ष्मीवल्लभगणिविरचितायां
सप्तमाध्ययनस्यार्थः संपूर्णः ॥ ७ ॥ अथाष्टमं अध्ययनं कथ्यते पूर्वस्मिन् अध्ययने विषयत्याग उक्तः स च निर्लोभस्यैव भवति ततोऽष्टमं अध्ययनं कपिलस्य
महामुने र्दृष्टान्त गर्भितंनिर्लोभत्व दृढीकरणं कथ्यते पूर्वं कः कपिलः कथञ्च स मुनिर्जातः अतस्तदुत्पत्ति रुच्यतेयथा कौशां व्यांनगर्यांजित शत्रु राजाराज्यं
करोति तत्र काश्यपो ब्राह्मणः स चतुर्दश विद्यास्थानपारगः पौराणां राज्ञश्चातीवसम्मतः तस्य राज्ञा महती वृत्तिर्दत्ता काश्यप ब्राह्मणस्य यशानाम्नी
भार्यावर्त्तते तयोः कपिलनामा पुत्रोस्ति तस्मिन् कपिले बाले एव सति काश्यपो ब्राह्मणः कालङ्गतः तदधिकारी राज्ञान्यस्मै ब्राह्मणायदत्तः सो अश्वा
रूढ छत्रेण धियमाणेन नगरान्त व्रजति एकदातं तथा व्रजन्तं दृष्ट्वा यशाभ्यं रुरोद कपिलेन पृष्टं मातः किं रोदषीति सा प्राह वत्स तव पिता ईदृश्या

सूत्र — अधुवेअसासयंमीसंसारम्मि दुक्खपउराए। किं नामहोज्जतंकम्मयं जेणाहं दुग्गइं नगच्छेज्जा १॥ विजहित्तुपुव्वसं

भाषा — इति श्रीएलका अध्ययननो टब्बो संपूर्णम् ॥७॥ अध्रुवे असाश्वते ए संसार अध्रुवनिश्चे नहीं अशाश्वतो छे नीश्चल नहीं संसार दुक्ख प्रचुरे ए संसार अने
कदुक्खे करी भर्यो छे किं [illegible] संभावने भवेत् तत कर्म अनुष्ठान पांचसे चोर बोल्या स्वामी इस्यो कोइ अनुष्ठान धर्ममार्ग छे येनाहं दुर्गतिं न

ऋद्धा पुरात्तर्भमत्रभूत् मृते च[illegible]पितरित्वयि वा विदुषि सति अयं तवपैत्र्यं पदं प्राप्तस्ततो रोदिमि कपिल जचे अहं भणामि यश्चा आह पुत्र अत्र तव न कोप्ये तद्दीत्या पाठयिष्यति इतस्त्वं श्रावस्त्यां व्रज तत्रत्वत् पितृमित्र इन्द्रदत्तो ब्राह्मणस्त्वां पाठयिष्यति कपिलः श्रावस्त्यां तत्समीपङ्गतः तेन पृष्टं कस्त्वं कुत आयातः कपिलेन सर्वं स्वस्वरूप मूचे तेन मित्रपुत्रत्वात् सविशेषं पाठ्यते परं स्वगृहे भोजनन्तस्य कारयितुं न शक्यते ततोऽनेन शालि भद्र नामा तत्रत्यो श्रवहारी प्रार्थितः यथास्य त्वया निरन्तरं भोज्यन्देयं त्वत्प्रसादान्निश्चिन्तोसौ पठति तेनापि प्रतिपन्नं कपिलः शालिभद्रगृहे प्रत्यहं भुंक्ते इन्द्र दत्त गुरुसमीपेऽध्येति शालिभद्रगृहे चैकादासी वर्त्तते दैवयोगात्तस्या मसौ रक्तोऽभूत् अन्यदा सा गर्भिणीजाता कपिलं प्रत्याह अहं तव पत्नीजाता ममोदरे त्वद्भोजातः अतस्त्वयामे भरणपोषणादिकार्यं कपिलस्तद्वचन श्रवणाद्दुःखं खिन्नः परमामधृति प्राप न च तस्यां रात्रौ निद्रां प्राप पुनस्तया भणितं स्वामिन् खेदं माकुर्याः मदुक्तमेक मुपायं शृण अत्र धननामा श्रेष्ठी वर्त्तते तस्यः प्रथमं प्रभाते गत्वा वर्द्धापयति तस्य सुवर्ण माषद्वयं ददाति ततस्त्वमद्य प्रभाते गत्वा प्रथमं वर्द्धापय यथा सुवर्णमाषद्वयं प्राप्नुयाः कपिलस्तस्यावचः श्रुत्वा मध्यरात्रा वुत्थितस्तस्य धाम्नि अपरः कश्चिन्ना प्रथमं यायादिति मत्वौ त्सक्येन गच्छन् कपिलः पुरारक्षकै र्गृहीतः चौरधिया बद्धः प्रभाते पुरस्वामिनः पुरोनीतः पुरः स्वामिना पृष्टं कस्त्वं किमर्थमर्द्धरात्रौ निर्गतस्तेन सकलं स्वरूपं प्रकटीकृतं सत्यवादित्वात्तस्य तुष्टो राजाप्राह यत् त्वं मार्गयसि तदहं ददामि सप्राह विप्रश्च मार्गयिष्यामि राजाप्राह याहि अशोकवनिकायां विचारय खेदं कपिलस्तत्रगत इति चिन्तयितु मारब्धवान् चेदहं सुवर्णमाषद्वयं मार्गयामि तदा तस्यादास्याः शाटिकामात्रं जायते नतु आभरणानि ततः सहस्रं मार्गयामि तदापि तस्य आभरणानि न जायन्ते ततोहं लक्षं मार्गयामि तदापि ममजात्य तुरङ्गमोत्तम गजेन्द्र प्रवर रथादि सामग्री न जायते ततः कोटिं मार्गयामीति चिन्तयन्नेव स्वयं सम्वेगमागतः सुवर्णमाषद्वयार्थं निर्गतस्यापि ममकोट्यापि तुष्टिर्नजातेति धिगिमां हृष्णामिति विचार्य

स्वमस्तके लोचं कृतवान् शासन देवतया तस्य रजोहरणादि लिङ्ग मर्पितं कपिलो द्रव्य भावाभ्यां यति भूत्वा राज्ञः पुरः समागतः राज्ञा भणितं त्वया विचारितं स आह जहा लाहो तहा लोहो लाहा लोहोपवड्ढई दोमास कणयकज्जं कोडीएवि न निट्ठियमिति विचार्याहं त्यक्तत्रृष्णः संयमीजातः राज्ञोक्तं कोटिमपि तवाहं ददामि तेनोक्तं सर्वोपि परिग्रहो मया व्युत्सृष्टो नमे कोप्यापि कार्यमित्युक्त्वा स श्रमणस्ततोपि हृतः षण्मासान् यावत् छद्मस्थ एवासीत् पश्चात्केवलीजातः इतश्च राजगृह नगरान्तराल मार्गे बलभद्र प्रमुखावीराः सन्ति एतेषां प्रतिबोधोमत्तो भविष्यतीति ज्ञात्वा स कपिल केवली गतः तैर्दृष्टः प्रोक्तश्च भो श्रमण नृत्यं कुरु केवली प्राहवादकः कोपि नास्ति ततस्ते पञ्चशत चौरास्तालानि कुट्टयन्ति कपिल केवली गायति तद्गीत ह्रत्तमाह अधुवे आसासयंमि संसारंमि दुक्ख पउराए किं नाम हुज्जतं कम्मयं जेणाहं दुगइं न गच्छिज्जा १ भोजना अस्मिन् संसारे तत्कर्मकं किं नाम किं सभाव्यते तत्किं कर्मवर्त्तते तत् किं क्रियानुष्ठानं वर्त्तते येन कर्मणा अहं दुर्गतिं नगच्छेयं केवलिनः संशयस्य दुर्गति गमनस्य च उभयो रभावेपि प्रतिबोधापेक्षया इति केवली भगवान् इदं आह कथम्भूते संसारे अध्रुवे नव नव स्थानक निवास सद्भावात् अस्थिरे पुनः कीदृशे संसारेऽाश्वतेऽनित्ये पुनः कीदृशे संसारे दुःख प्रचुरे दुःखैः शारीरिक मानसिकैः पुष्टैः प्रचुरे पूर्णे जन्मजरा मृत्युसहिते १ विजहित्तु पुव्वसंजोगं न सिणेहं कहम्बि कुव्विज्जा

योगं नसिणेहं कहिंविकुव्वे वज्जा। असिणेह सिणेह करेहिंदोसपदोसेहिं मुच्चएभिक्खू २॥ ततोनाण दंसणसमग्गे

गच्छेत् जे धर्मने अंगीकार कर्या थका हुं दुर्गतिने विषे नजाउं १ त्यक्ता पूर्वसंयोगं मात्र पित्रादि तिवारे कपिल ऋषि तेहना वचन सांभलीने घरनो संबन्ध छांडीने कुत्रापि स्नेहं न कुर्यात् स्नेह कोइ वस्तु उपरे न करे स्नेहकारेष्वपि पुत्रादिषु स्नेहना करणहार पुत्रकलत्रादिक ते उपरे सनेह न करे एवं कुर्वन् इहलोके परलोकेऽपि दुःखैर्मुच्यते भिक्षु इम करतुं साधु इहलोक परलोकना दुःख थी छूटे २ ततोनन्तरं ज्ञानदर्शनपूर्णः कपिलमुनिः कपिल

असिणेहसिणे हकरेहिं दोसपओसेहिं पमुच्चए भिक्खू२ भिक्षुः साधुः कथञ्चित् क्वचित् बाह्याभ्यन्तरेवस्तुनिस्नेहं नकुर्यात् किं कृत्वापूर्वसंजोगं विजहित्तुविहाय कथम्भूतो भिक्षुः स्नेहकरैः अस्नेहः स्नेहं कुर्वन्तीति स्नेहकरास्तैः पुत्रकलत्रादि अस्नेहोवीतरागः अथवा स्नेहकरेषु अस्नेह सप्तमीस्थाने तृतीया पुनः स भिक्षुर्दोष प्रदोषैः प्रमुच्यतेदोषाश्च प्रदोषाश्चदोषप्रदोषास्तैर्दोष प्रदोषैः प्रमुक्तोभवति प्रकर्षेण रहितो भवति दोषैर्मनस्तापादिभिः प्रदोषैः प्रकृष्टदोषैः परभवे नरकदुक्खैरहितो भवति २तओ नाणदंसण समग्गेहि अनिस्सेसाय सव्वजीवाणं तेसिं विमोक्खणट्ठाए भासई मुणिवरोविगयमोहो३ ततः अनन्तरं मुनिवरः कपिलः केवली सर्वजीवानां हितनिश्रेय सायभाषते हितं पथ्यसदृशं यत्नितरां अतिशयेन श्रेयः कल्याणं हितनिश्रेय संस्तस्मै हितनिश्रेय साय किमर्थं

सूत्र

हियनिस्सेसायसव्वजीवाणं तेसिं विमोक्खणट्ठाए भासई मुणिवरोविगयमोहो ३॥ सर्थं गंन्थं कलहंच विप्पजहे तहाविहं भिक्खु। सव्वेसु काम जाएसु पासमाणो नलिप्पई ताई ४॥ भोगामिस दोस विसन्ने हिय निस्सेस बुद्धि

भाषा

साधुकिस्यो छे ज्ञानदर्शने करी ग्रहीत छे सर्वजीवानां हिताय निश्रेयसाय मोक्षाय ते कपिल नामा केवली सर्वजीवने हित भणी सर्वजीवने मोक्षभणी तेषां चौराणांचकर्मबन्ध नात् मोचनाय भाषते ते चोरने कर्मबन्ध मूकाववा भणी संमूनिः विगतमोहः भाषे कपिल केवली केहवो छे विगत मोह छे मोहरहित छे भाषे ते कहेछे ३ सर्वं ग्रन्थं बाह्याभ्यन्तरं क्रोधादिकषाय रूपं परित्यजेत् बाह्य ग्रंथे द्रव्यादिक अंतरंग क्रोधादिक छोड़े तथाविध कर्मबन्धहेतुं भिक्षुः त्यजेत् तथाविध कर्मबन्धनु हेतुछोडे सर्वेषु कामजातेषु विषयेषु सर्वकाम जातपांचे प्रकारे विषय शब्द रूप रस गन्ध स्पर्श ए कर्मबंध हेतु प्रेक्षमाणः सन् दोषैर्नलिप्यते मुनीश्वर देखतो थको दोषेले पाइ नही ४ भोगा

भाषते तेषां चौराणां विमोचणार्थं स्वयन्तु कपिलः विमुक्त एवास्ति अथच तेषां चौराणां मोचणार्थं आह इत्यर्थः कथम्भूतो मुनिवरः विगतमोहः मोह रहितः कौटशो मुनिवरः ज्ञानदर्शनसमयः ज्ञानदर्शनाभ्यां पूर्णः २ सव्वं गन्थं कलहञ्च विप्पजहे तहाविहं भिक्खु सव्वेसु कामजाएसु पासमाणो न लिप्पई ताई ४ किम्भाषते इत्याह भिक्षुः साधुः तथाविधं पूर्वोक्तं कर्मबन्धहेतुं सर्वग्रन्थं बाह्याभ्यन्तरभेदेन द्विविधं परिग्रहं विशेषेण प्रजह्यात् परित्यजेत् च पुनर्भिक्षुः कलहं क्रोधं चकारात् मानमाया लोभादीन् विप्रजह्यात् पुनः साधुः सर्वेषु कामजातेषु इन्द्रियविषयेषु न लिप्यते न आसक्तो भवेत् किं कुर्वन् पश्यन् विषयविपाकं चिन्तयन् इत्यर्थः पुनः कौटशः साधुः ताइत्रायी सर्वजीवानां अभयदानं दायी इत्यर्थः ४ भोगामि सदोस विसन्ने हियनिस्सेय बुद्धि वुच्चत्थे बालेय मन्दिए मूढे बज्झई मच्छियाव खेलंमि ५ एतादृशो बालोऽज्ञानी कर्मणा बध्यते कर्मणा बद्धश्च संसारात् निर्गन्तु न शक्नोति संसारे एवमीदृति कस्मिन् कइव खेले श्लेष्मणि मक्षिका जन्तुरिवकथम्भूतो बालोजनः मन्दः धर्मक्रियायां अलसः पुनः कौटशोमूढः मोहव्याकुलमनाः पुनः कौटशः

सूत्र

वुच्चत्थे । बालेय मंदिए मूढे बज्झई मच्छिया व खेलंमि ५॥ दुपरिच्चया इमे कामा नो सुजहा अधीर पुरिसेहिं ।

भाषा

एव आमिषं तदेव दोष: तत्र विखिन्नः निमग्नः भोगएव आमिष ते दोष मांहि मग्न होइ रह्यो स्वहितं मोक्षः तथो: बुद्धि विमुखः आपने हितनी कर णहार मोक्ष तेह थकी विमुखछेबुद्धि जेहनी मूर्खो मन्दः मूढ़: नीचकर्म कारकः धर्मने विषे आलस करी नीच कर्म करे बन्धते बन्धप्राप्नोति यथा मक्षिका श्लेषण बधं प्राप्नोतिजिम माखीस लेखम मांहि बन्धाइ तिम संसार मांहि बंधाइ ५ दुक्ख त्याज्या एते काम भोगाः त्यक्तुं न शक्य ते ए काम भोग छांडतां दोहिला छांडा जाइ न सुखेन त्यज्यन्ते कातरपुरुषे कायर पुरुषे कामभोग सुखे छांडा न जाइ अथ पुनः सन्ति सदाचाराः साधवः हवे छे साधु भगवंत संसार समुद्र तरवा भणी ये अतरं संसारं तरन्ति जे अतरसंसार तरे यथावणिजः समुद्र तरन्ति जिमवाणिया वाहणे करीने समुद्र तरे ६ वयं श्रमणा

विवषयाभिषदोष विषण्णः विषया एव रुद्विहेतुत्वात् आमिषं विषयाभिषक्त देवदोषः जीवस्य दूषण करणत्वात् विषयाभिषदोष स्तत्र विशेषेण सन्नो निमग्नः विषयाभिषदोष विषण्णः पुनः कौट्टयः हितः निश्रेय स बुद्धिपर्यस्तः हितं आत्मसुख निश्रेयसो मोक्षः हितञ्च निश्रेयसश्च हित निश्रेयसो तयो विषये याबुद्धिः हितनिश्रेय स बुद्धिस्तस्या थकासात् विशेषेण पर्यस्तः पराङ्मुखः हितनिश्रे य सबुद्धि विपर्यस्तः स्वर्गापवर्गसुखाद्भ्रष्टः इत्यर्थः ५ दुप रिचया इमे कामानोसुजहा अधीर पुरिसेहिं अहसन्ति सुचया साहू जे तरन्ति अतरं वणिया वा ६ इमे प्रसिद्धाकामाः अधीर पुरुषैर्नसुजहाः न सुखे न हातुं योग्या इत्यर्थः मिष्टान्नादि भोजनवत् कौट्टया इमे कामाः अतएव दुःपरित्यजाः अथ केचित् सुव्रताः साधवः सन्ति ये अतरन्तरीतुं अगक्यं संसारन्तरन्तिकेइव वणिजइव यथा वणिजाः सामुद्रिकाः व्यापारिणः अतरं महासमुद्रं प्रवहणैस्तरन्ति अत्र वा शब्दोहि इवार्थे ६ समणा मुएगे वयमाणा पाण वहंमिया अयाणन्ता मन्दानिरयं गच्छन्ति बाला पावियाहिं दिट्ठीहिं ७ एके केचित् कुतीर्थाः मिथ्यात्विनः पापिकाभिः पाप हेतुकाभिर्दृष्टिभिः बुद्धिभिः प्राणबधं अधर्मं अजानन्तः नरकं गच्छन्ति कथम्भूतास्ते मृगाः अविवेकिनः पुनः कौट्टवास्ते मन्दाः जडाः यथा केचित् रोगग्रस्ताभिर्दृष्टिभिः सम्यग् मार्गं अजानन्तः कस्मिन् चित् दुःख व्याप्ते मार्गे व्रजन्ति पुनस्ते केचित् कुतीर्थाः किं कुर्वन्तः मुदति वयं श्रमणाः इति

सूत्र

अहसंति सुव्वया साहू जे तरंति अतरं वणियावा ६॥ समणा मु एगे वयमाणा पाणवहंमिया अयाणंता। मंदा

भाषा

स्म: एके केचित् परतीर्थिका: इति वदन्ति केइकपरतीर्थी इम कहे अम्हे श्रमण साध छे प्राणवध मृगावे अजानन्तः जीवमारे धर्मनो मार्ग जाणे नहीं मूर्खाः मिथ्यात्व पीड़िताः नरकं गच्छन्तिः मंदमूर्ख मीथ्यात्वे करी पीडा थका नरके जाइं विवेकहीनाः पापदृष्टिभिः मूर्ख विवेके करी हीन पापनेज विषे दृष्ट छे जेहनी ७ न हि प्राणवधं अनुजानन् अनुमोदयन् प्राणबध करे वली प्राणी वध करी अनुमोदना करे कदाचित् सर्व दुक्खेभ्यो न मुच्यते

वयमाणाः वदन्तः श्रमण धर्मरहिता अपि स्वस्मिन् श्रमणत्वं मन्यमानाः इत्यर्थः यदि प्राणवधं अपि न जानन्ति तदाऽन्येषां मृषावादादीनान्तु ज्ञानन्तेषु कुतएव सम्भाव्यते अथभूतास्ते मन्दमिथात्वरोगग्रस्तापुनः कथम्भूतास्ते बालाः विवेकहीनाः विवेकहीनत्वं स्थितेषां पापशास्त्रेषु धर्म्मशास्त्रबुद्धित्वात् तद्यथा ब्राह्मणं ब्राह्मणं आलभेत इन्द्राय चत्रं आलभेत मरुद्भो वैश्यं तमसे शूद्रं तथा यस्य बुद्धिर्नलिप्येत हत्वा सर्वमिदं जगत् आकाशमिव पङ्केन नासौ पापेन लिप्यते १ धर्मोहि बालेरज्ञेयः ८ नहुपाण वहं अणुजाणे मुच्चिज्ज कयाइ सव्वदुक्खाणं एवा यरिएहिं अक्खायं जेहिं इमो साहुपन्नत्तो धम्मो ८ तैः आर्यैः पूज्यैः आचार्यैः एवं आख्यातं इत्युक्तं तैः कैः यैः आचार्यैः अयं साधुधर्मः साध्वाचारः अथवा सम्यग् धर्म्मः प्रज्ञप्तः कथितः इतीति किं जीव प्राणिवधं जीवस्य हिंसां अनुजानन् अनुमोदयन् इदृति निश्चयेन कदापि सर्वदुःखेभ्यो न मुच्येत अत्र प्राणिवधस्य अनुमोदनाया स्त्यागात् करणकारणयो रपि त्याग उक्तः प्राणवधकरण कारणानुमतित्यागात्च मृषावादा दत्ता दान मैथुन परिग्रहादी नामपि करणकारणानुमतस्यापि निषेधा

सूत्र

नरयंगच्छ तिबालापावियाहिं दिट्ठीहिं ७॥ नहुपाणवहं अणुजाणे मुच्चेज्जकयाइ सव्वदुक्खाणं। एवा यरिएहिं अक्खा
हिंजेहिं इमोसाहु धम्मोपन्नत्तो ८॥ पाणेयनाइ वाएज्जा सेसमीएत्ति वुच्चई। ताई तओसे पावयं कम्मं निज्जाइउदयं

भाषा

कदाचित् सर्व दुक्ख थकी मूकाइनहो एवं आचार्यैं स्तीर्थङ्करैराख्यातं इम तीर्थं करगण धरे कह्युं यैः अयं साधु धर्मोप्रज्ञप्तः कथित: जे तीर्थंकरे ए साधु धर्म कह्युं प्ररुप्यो ८ प्राणान् नातिपातयेत् विनाशयेत् विनासन करे प्राणी जीवने मारे नहीं ससाधुः समितः कथ्यते ते साधुपांच समिते समितो कहोइ ततो अनन्तरं पापकर्मः निश्चयेन नगच्छति ते पुरस पापने विसे न जाये यथास्थलात् उच्च प्रदेशात् उदकं याति जिम उच्च प्रदेश थी पाणी टली

ज्ञेयः ८ पाणियना इवा इज्जा से समोइत्ति वुच्चई ताई तओसे पावयं कम्मं निज्जाइ उदगं वथलाओ ९ यः साधुः प्राणान् जीवान् न अतिपातयेत् न विनाशयेत् स्वयं न हिंस्यात् च शब्दात् प्राणहिंसायाः कारणानुमत्योरपिनिषेधः उक्तः सत्राता जीवरक्षाकारी साधुः समित उच्यते सेइति अथ अनन्तरं सर्वजीवरक्षणात् अनन्तरं ततस्तस्मात् समितात् संमिति गुणयुक्तात्साधोः पापकं कर्म अशुभं कर्मनिर्याति निर्गच्छति कस्मा त्कमिव स्थलात् उन्नतभूतलात् उदकं पानीय निर्गच्छति उन्नतभूतले यथा उदकं न तिष्ठति तथा समितेसाधौ पातकं न तिष्ठति इत्यर्थः ९ जगनिस्सिएहिं भूएहिं तसनामेहिं थावरेहिंच नो तेसिं मारभे दंडं मणसा वयसा कायसा चेव १० जगत् लोकस्तत्र निश्रिताः आश्रिता स्तेषु जगन्निश्रिते त्रसेषु थावरेषु च जीवेषु मनसा वचसा च पुनः कायेनतेषु दंडं न समारभेतबधं न कुर्यादित्यर्थः अत्रो ज्जयिन्यां श्राद्धपुत्रस्य कथा १० अवन्त्यां श्राद्धसुतश्चोरैर्हत्वा मालवकैराट् सूपकार हस्ते विक्रीत स्तेन लावकादिन्मारयेत्युक्तेऽमारयन्पेटया हतस्तथाप्य मारयन् गाढं कुथ्यमानं आरटन् राज्ञा श्रुत्वाहृष्यामानीत उक्तश्चकिंरेनजीवान् हिंसि सोऽवक् अहंश्राद्धो नहन्मि ततो राज्ञाबलात्के र्यमाणो जीवान्नघ्नन् हस्तयो श्छित्तोपिनाहन् ततः प्रसन्नस्तं खड्गा रत्नां चक्रे यथा समारेपिन प्राणानपिवधेकार्षादेवं प्राणत्यागेप्यन्ये यत्यं सुद्धे सणा

सूत्र

व थलाओ ९॥ जग निस्सिएहिं भूएहिं तसनामेहिं थावरेहिंच । नोतेसिं मारभे दंडं मणसा वयस कायसा चेव १०॥

भाषा

जाइ तिम पाप जाइ ९ जगनिःस्रतेषु लोकास्रतेषु पृथ्वीने आश्रयाछे भूतप्राणीया त्रसेषु थावरेषु च एक जीव त्रस छे हाले छे बीजा थावर चाले नहीं न तेषां दंडं कुर्यात् ते त्रस थावरने पीडे नहीं मनसा वचसा कायेन निषे मन वचनकायाइ करी पीडान उपजावे १० शुद्धा निर्दोषा एषणा ज्ञात्वा शुद्ध निर्दोष एषणा जाणीने तत्र एषणायां स्थापयेत् साधुः आत्मानं तीहां साधु आपणा आत्माने काजे सूझतो आहार लिइ संयमनिर्वाहाय ग्रासं गवेषयेत्

श्रोनश्राणं तत्थठविज्ज भिक्खू अप्पाणं जायाए घास मेसिज्जा रसगिद्धे न सिया भिक्खाए ११ भिक्षुः साधुः शुद्धेषणां ज्ञात्वा शुद्धाहारग्रहणं विज्ञाय तत्र निर्दोषग्रहणे आत्मानं स्थापयेत् पुनः साध्वाचारं वदति भिक्षाभिचाचरो मुनिर्यात्रायै शरीरनिर्वाहायग्रासं आहारं एषयेत् गवेषयेत् न पुनः साधुरसगृद्धः स्यात् ११ पंताणि चेवसे विज्जा सीयपिण्ड पुराण कुम्मासं अदुवक्कसं पुलाङ्गवा जवणट्ठाय निसेवए मन्थू १२ साधुर्यापनार्थं शरीरनिर्वाहार्थं प्रान्तानि नीरसानि अन्नपानीयानि सेवेत च पुनः अन्तानि अपि सेवेत तानि प्रान्तानि अन्तानि अन्नपानीयानि कानि इत्याह शीतं पिंडं शीतः शाल्यादिस्तस्यपिण्डः शीतपिण्डस्तं पुनः पुराण कुल्माषं पुराणाः प्रभूतकालं यावत्तचिन्ताः पुराणाश्चते कुल्माषाश्च पुराणकुल्माषाः पुरातनराजमाषास्तान् प्राकृतत्वादेकवचनं अदुव अथवा वक्कसं अतिनियोडितरसं तषमात्रं स्थितं वक्कसंमुद्गादीनां तुषं वा अथवा पुलाकं असारं वल्लचणकादिकं पुनः शरीरधारणार्थं मंथु बदरचूर्णं निषेवेत बदरचूर्णस्यापि रूक्ष तया प्रांतत्वं अत्र यापनार्थं इत्युक्तं तेन अयमर्थो ज्ञेयः यदि त्वतिवातादिना तद्देहस्था पनानैव स्यात्ततो न

सूत्र

मुद्धे सणाओ नच्चाणं तत्थ ट्ठवेज्ज भिक्खू अप्पाणं । जायए घासमेसेज्जारस गिद्धेनसिया भिक्खाए ११। पंताणि चेव सेवेज्जा सीय पिंडं पुराण कुम्मासं । अदुवक्कसं पुलागंवा जवणट्ठाए निसेवए मंथुं ॥१२॥ जेलक्खणंच सुविणंच अंग

भाषा

संयमनिर्वाहवा भणी आहारनी गवेषणा करे स्निग्धादिषु गृद्धो न स्यात् स्निग्ध आहारने विषे गृद्ध लोलपी न होइ ११ प्रांतानि नीरसानि सेवेत् प्रांतशीतल ठल्ला आहार लिइ शीतलाहारं जीर्णान् कुलमाषान् पुराणा शीतल उडदवा कुलाषोइ अथवा मुद्गमाषादिवल्लचिणकादि अथ मुंग उडददाल चिणा प्रमुख यापनार्थं शरीर निर्वाहार्थं मुंथुं बदिर चुर्ण शरीर निर्वाहा निमीत्ते लिइ छे १२ यः साधु पुरुषः लक्षणं स्वप्न शास्त्रं जे कोई यती

निषेवेत अपि स्थविरो ग्लानश्च येन आहारेण शरीरे सुखं स्यात्तदाहारं सेवेत अयमर्थो ज्ञेयः १२ जे लक्खणंच सुविणंच अंगविज्जं च जेपउं जंति न हुते समणा वुच्चन्ति एवं आयरिएहिं अक्खायं १३ इहेति निश्चयेन ते श्रमणा उच्यन्ते आचार्यैः एवं आख्यातं तेके ये लक्षणं सामुद्रकशास्त्रोक्तं द्वात्रिंशत्प्रमाणं मषातिलादिकं च पुनः स्वप्नं स्वप्नशास्त्रं गजारोहणात् भवेद्राज्यं श्रीप्राप्तिः श्रीफलागमात् पुत्रप्राप्तिः फलिताम्रस्यसौभाग्यं मात्यदर्शनादित्यादि अंग विद्यां अङ्गस्फुरणफलशास्त्रं यथाशिरसः स्फुरणे राज्यं हृदयस्फुरणे सुखं बाह्वोश्च मित्र मिलापः जङ्घयोर्भोगसङ्गमः इत्यादि सर्वं मिथ्या श्रुतं साधुना न प्रयोज्य मित्यर्थः यदाह धर्मदासगणिक्षमाश्रमणः जोइसनिमित्त अक्खरं कोउअ आएसभूयकम्मेहिं कारणाणुमोयणिज्जे साहुस्स तवक्खओ होइ १३ इह जोवियं अनियमित्ता पभट्ठा समाहि जोएहिं ते कामभोगरसगिद्धा उववज्जंति आसुरे काए १४ ते कामभोगरसगृद्धा आसुरे काये उत्पद्यन्ते किं कृत्वा

सूत्र

विज्जंच जेपउंजंति । नहुतेसमणा वुच्चंतिएवं आयरिएहिं अक्खायं ॥१३॥ इहजीवियं अणियमित्तापभट्ठासमाहिजो गेहिं । तेकामभोगरसगिद्धा उववज्जंतिआसुरेकाए ॥१४॥ ततोविय उव्वट्टित्ता संसारंबहु अणुपरियट्टंति । बहुकम्म

भाषा

पुरुषलक्षण स्वप्नो विचार कहे अंग विद्या अंगस्फुरणादिफलं शरीर फुरके तेहना विचार कहे नते श्रमणाः उच्यन्ते एतलांवाना जे करे तेहने साधु न कहीइं एवं तीर्थंकरे राख्या तं इम तीर्थंकरे आचार्ये कह्यो १३ इह जन्मनि जीवतं अनियंत्रिताः नियमरहिताः इहां आपणो आत्मा तप जप करीने यन्ते नहीं वसि करे नही प्रभ्रष्टाः समाधि योगेभ्यो समाधि थकी भ्रष्ट थयो ते काम रस गृद्धाः ते पुरुष जे कामभोग रसे गृद्ध हुवे छे उत्पद्यन्ते आसुरे काए असुरकायेषु ते पुरुष असुर निकायमांहि जाइ १४ ततोपि उद्वृत्त्य असुरनिकायात् ते असुर काय थी नीसरीने संसारं बहु भ्रमन्तिः संसारमांहि

इह अस्मिन् संसारे जीवितं आत्मानं तपो विधानादिना अनियमित्ता इति अनियंत्र्य अवशीकृत्य ते के ये समाधियोगेभ्यः प्रभृष्टाः समाधिना स्थैर्येण योगाः मनो वाक् कायानां एको भावाः समाधियोगास्तेभ्यः प्रभृष्टाः प्रकर्षेण अधः पतिताः पुनः कीदृशास्ते कामभोगरस गृद्धाः विषयसेवन स्वादलोलाः आसुरे काये असुरकुमारयोनौ अत्र अनियत्ता इत्युक्ते न किञ्चित् अनुष्ठानं कृत्वा असुरकुमारत्वेन उत्पद्यन्ते नितरां अतिशयेनय मिथ्यानियम्य न नियम्य अनियम्य उत्कृष्टं तपः अकृत्वा इत्यर्थः १४ तत्तो विय उव्वट्टित्ता संसारं बहुं अणुपरियट्टंति बहुकम्मलेवलित्ताणं बोही होइ सुदुल्लहातेसिं १५ ततोपि च ततः असुरनिकायात् उद्वृत्य निसृत्य बहु संसारं अनुपर्यटन्ति बहुलं संसारं भ्रमन्ति पुनस्तेषां संसारे भ्रमतां बोधिः सम्यक्त्व लब्धिसुदुर्लभा भवति कथंभूतानां तेषां बहु कर्मलेपलिप्तानां प्रचुरकर्मपङ्क खरंटितानां १५ कसिणंपि जो इमं लोगं पडिपुन्नं दलिज्जइक्कस्स तेणावि से न तु सिज्जा

लेवलित्ताणं बोही होइसुदुल्लहातेसिं ।१५। कसिणंपि जो इमं लोयं पडिपुन्नं दलेज्ज एक्कस्स तेणाविसेन तूसेज्जा इइ दुप्पूरए इमेआया ॥१६॥ जहा लाभोतहा लोभोलाभालोभो पवड्ढई । दोमासकयं कज्जं कोडीएवि ननिट्ठियं ॥१७॥

परिभ्रमण करे घणो बहु कर्म लेपलिप्तानां घणो जे कर्ममल तेहनो लेप तिणे करी लिपाणा छे तेषां पुरुषाणां बोधि जिन धर्म प्राप्ति दुर्लभा भवन्ति ते पुरुषने जिनधर्मनी प्राप्ति वली सम्यक्तनी प्राप्ति दोहिलि हुवे १५ समस्तमपि इदं लोकं सघलाइ इह लोकने विषे धनादिभि पूर्णं भृत्वा एकस्य ददाति धनादिके भरीने कोइएक पुरुषने दीजे तेनापि स न तोषयेत् तोषणि ते पुरुष सन्तोषाइ नहीं इत्येवं अयं आत्मा दुःपूरो असन्तुष्टः ए जीव आत्मा सन्तोष्यो न जाइ १६ यथा लाभ स्तथा लोभः जिमलाभ होय तिम लोभ बधे द्विमाषक नक कार्यं कृतं दोइ मासासो नाने अर्थे मांगवागयो हतो

इइदुप्पूरए इमे आया १६ यदि शब्दस्य अध्याहारः यदि कश्चित् इन्द्रादि देवः एकस्य कस्यचित्पुरुषस्य प्रतिपूर्णं धनधान्यादि पदार्थैः भृतं कृत्स्नं समस्त लोकं विश्वं दद्यात् तदापि तेन धनधान्यादि परिपूर्ण समस्त लोकदानेन स पुरुषो न तुष्येत् इति हेतोः अयं आत्मा दुःपूरकः दुखेन पूर्यते इति दुःपूरः दुःपूर एव दुःपूरकः १६ जहालाहो तहालोहो लाहालोहो पवड्ढइ दोमास कयंकज्जं कोडीएव न निट्ठियं १७ पूर्वोक्तमर्थं एव दृढयति यथालाभस्तथा लोभः लाभाल्लोभः प्रवर्द्धते द्विमाषकृतं द्विमाषार्थं द्विमाषप्रमितस्वर्णग्रहणार्थं कृतं कार्यं स्वर्णकोटिभिरपि न निष्ठितं न निष्ठितं पूर्णं न जातं मूल्यर्थः माषं तु पञ्चगुंजाप्रमाणं माषस्य प्रमितस्वर्णेन कार्यं दास्याः पुष्पतांबूलवस्त्रा भूषणमूल्यादिरूपं तत्कार्यं कोटिद्रव्येणापि परिपूर्णं नाभूत् स्त्रीमूलाहि तृष्णा इति हेतोः तत्परिहारार्थं गाथा माह १७ नो रक्खसीसु गिज्झिज्जा गंडवत्थासुणेगचित्तासु जाओ पुरिसंपलोभित्ता खेल्लंति जहावदासेहिं १८ राक्षसीषु नो गृद्धेत् न विश्वसेत् ज्ञानादिजीवितापहारात् राक्षसीत्युक्तं कथं भूतासु स्त्रीषु गंडवक्षसु गंडं गडु स्तदुपमत्वात् उच्चैः कुचौ वक्षसि यासां ता गण्डवक्षस स्तासु गंडवक्षसु उच्च कुचस्फोटकवक्षस्कासु वैराग्योत्पादनार्थं कुचयोर्गण्डूपमानं बीभत्सोत्पादं उपमानं पुनः कीदृशीषु स्त्रीषु अनेकचित्तासु अनेकेषु पुरुषेषु चित्तं यासां ता अनेकचित्तास्तासु अथवा अनेकेषां पुरुषाणां चित्तं यासु ता अनेकचित्ता स्तासु अथवा अनेकानि चित्तानि सङ्कल्प विकल्परूपाणि चिन्तनानि यासां ता अनेक चित्ता स्तासु याः स्त्रियो राक्षसाः पुरुषं कुलीनं मानवं प्रलोभयित्वा त्वमेव मम भर्त्ता त्वमेव मम जीवितं

सूत्र — नोरक्खसीसुगिज्झेज्जा गंडवत्थासु णेगचित्तासु । जाउपुरिसंपिलोभित्ताखेल्लंति जहावदासेहिं ।१८। नारीसु नोपगि

भाषा — कोट्यापि न निष्ठितं कोडा न गमे चव्यो पीण स्थोर रह्यो नहीं १७ राक्षसीषु स्त्रीषु न गृद्धो भवेत् स्त्री राक्षसी छे एहने विषे गृद्ध होवु नहीं गंडकुच रूप ग्रन्थियुक्तहृदयासु कुचरूप गंड छे जेहने हिये अनेक ठाम जेहनो चित्त छे या स्त्रियः पुरुषं या वाक्येन विप्रतार्य जे स्त्री पुरुषने लोभा वीने रमे

त्वमेव मम शरणं इत्यादि वचनैर्वशीकृत्य प्रीतिमुत्पाद्य तैः पुरुषैः सह रमन्ते क्रीड़न्ति कै र्यथा दासै र्यथा एव दासैः क्रीड्यते ते कुलीनपुरुषा अपि स्त्रीभि र्व्यामोहिताः सन्तो दासं प्राया भवन्ति यथा दासा गम्यतां स्थीयतां इदं कार्यं क्रियतां इदं कार्यं मा क्रियतां इतिवचनं श्रुत्वा स्वाम्यादेशकारिणो भवन्ति तथा नारीणां वशवर्त्तिनः पुरुषाः किङ्करा भवतीत्यर्थः १८ नारीसु नोपगिज्झिज्जा इत्थी विप्पजहे अणगारे धम्मंच पेसलं नच्चा तत्थ ट्ठविज्जभिक्खू अप्पाणं १९ अनगारः साधुः स्त्रीषु न गृद्धेत् न गृद्धिं कुर्यात् अनगार स्त्रियं विशेषेण प्रजह्यात् परित्यजेत् पुनर्भिक्षुधर्मं ब्रह्मचर्यादिरूपं पेशलं मनोज्ञं ज्ञात्वा तत्र धर्मे आत्मानं स्थापयेत् १९ इइ ए स धम्मे अक्खाए कविलेणच्च विसुद्ध पन्नेण तरिहिंति जे उकाहिंति तेहिं आराहिया दुवेलोगत्तिबेमि२० इति अमुना प्रकारेण एष धर्मः कपिलेन आख्यातः कथितः कथंभूतेन कपिलेन विशुद्धप्रज्ञेन केवलज्ञानयुक्तेन ये पुरुषाः कपिलकेवलिनोक्तं धर्मं करि

सूत्र

नारीसु नोपगिज्झिज्जा इत्थीविप्पजहे अणगारे । धम्मंचपेसलं नच्चातत्थठवेज्ज भिक्खू अप्पाणं ॥१९॥ इइ एसधम्मे अक्खाएकविलेणंच विसुद्ध पन्नेणं । तरिहिंतिजेउ काहिंति तेहिं आराहिया दुवे लोगत्तिबेमि ।२०।काविलीयंज्झयणं सम्मत्तं ॥८॥

भाषा

क्रीडन्ति यथा दासीभिः सहखेलावे पुरुषने पक्षे दासिनीपरि आइ आपणेवशिकरे१८ नारीषु नोपगृढं कुर्यात् स्त्रीने विषेगृद्धपणु न करवुंस्त्रियोविविध प्रकारैः त्यजेत् यतीस्त्रीने ऋषीश्वरआदरे नहीं धर्म रम्य ज्ञात्वाधर्म भलोजाणीने तत्रधर्म स्थापयेत्साधु आत्मानं तीहां धर्मने विषेसाधू आपणा आत्माने थापे१९ इति एषः धर्मः आख्यातं ए धर्म कह्यु कपिलेन ऋषिणा विशुद्धप्रज्ञेन कपिलकेवलीइ एधर्मपांचसे चोर आगे कह्यु शुद्ध बुधने धरीइ ते जे धर्म करसे तेतरसे तैः आराधितो ही लोकौतिणि पुण्यात्माइ दोइ लोक आराधा इति समाप्तौ ब्रवीमि२० इति श्रीकपिलमुनि अध्ययन टब्बो संपूर्णम् ॥८॥

ष्यन्ति ते पुरुषाः संसारं तरिष्यन्ति पुनस्तैः पुरुषैः द्वौ अपि लोकौ आराधितौ सफलौ कृतौ इत्यर्थः इत्यादि दीधकान् कपिलोक्तानि श्रुत्वा तत्र केचिच्चौराः प्रथमेनैव दीधकेन प्रतिबुद्धाः केचित् द्वितीयेन एवं पञ्चशतचौरा अपि प्रतिबद्धाः प्रव्राजिताश्च इति कापिलीयं अध्ययनं अष्टमं संपूर्णं ॥ इति श्रीमदुत्तराध्ययनसूत्रार्थदीपिकायां उपाध्याय श्रीलक्ष्मीकीर्त्तिगणिशिष्य लक्ष्मीवल्लभगणि विरचितायां कापिलिकाध्ययनस्यार्थः संपूर्णः ॥८॥ अथ नवमं अध्ययनं कथ्यते अष्टमेऽध्ययने द्विनिर्लोभत्वं उक्तं निःलोभ पुरुषोहि इंद्रादिभिः पूज्यः स्यात् नवमेऽध्ययने नमि राजर्षिरिन्द्रेण आगत्य भाव पूर्वकं वन्दितः इति अष्टमनवमाध्ययनयोः सम्बन्धः तत्र नमिसु प्रत्येकबुद्धः प्रत्येक बुद्धाश्चत्वारः समकालसुरलोकच्यवनप्रत्येक प्रतिबोध प्रव्रज्याग्रहणकेवलज्ञानोत्पत्ति सिद्धि गमनभाजो जाता स्तेषु प्रथमः करकंडू १ द्वितीयो द्विमुखः २ तृतीयो नमि राजा ३ चतुर्थो नग्गति ४ रिति तेषां प्रत्येकबुद्धानां कथा नकं उच्यते तत्र प्रथमं करकण्डूकथा यथा करकण्डूकलिङ्गेषु पञ्चालेषु यदुग्गहो नमीराया विदेहेषु गन्धारेषुय निग्गई १ श्रीवासु पूज्य जिनपतिकल्याणकपञ्चका स्ते विनष्टपापायां चम्पायां नगर्यां दधिवाहन नामा नृपोभूत् तस्य चेटकमहाराज पुत्री पद्मावती प्रियाजाता साऽन्यदा गर्भिणी बभूव गर्भानुभावेन च तस्याईदृशं दोहदमुत्पन्नं अहं पुंवेषधरा भर्त्रा धृता तपत्रा गजाग्रभागा रूढा आरामे सञ्चरामि लज्जया इदं दोहदं भूपतेः पुरोवक्तुमशक्ता सा कृशाङ्गी बभूव राज्ञाऽन्यदा तस्याः कृशाङ्ग कारणं पृष्टं अति निर्बन्धेन सा स्वदोहदङ्गयथामास राजा अत्यन्तं तुष्टस्तां पट्टहस्ति स्कन्धे समारोप्य स्वयं तच्छि रसि कृत्वं धृतवान् तादृश एव राजा गजारूढ राज्ञी पृष्ठाद्भागेस्थितो वने ययौ तस्मिन् समये तत्र जलदारम्भो बभूव तत्सङ्गको प्रसुख विविध वृक्ष पुष्प गन्धैर्जलसिक्त मृद्गन्धैश्च विह्वलीभूतः स करी मदोन्मत्तः स्ववासभूमिं स्मरन् अटवीं प्रति अधावत् अश्ववारैः पदातिभिश्चासौ न स्पृष्टः तेन गजेन गर्भान्वितया कदलीकोमल शरीरयाराज्ञा सार्द्धं स राजा महाटव्यांनीतः सन विषमोन्नत दूरासन्नानेक भावान् पश्यन् भूपतिर्वटमेकमायातं दृष्ट्वा

भार्यां प्रतोदम वदत् हे भद्रे पुरः स्थस्थ वटस्य शाखामे कामवलम्बे यास्यं अहमप्येकां शाखामाश्रियिष्यामि गजस्तु एव मेवया तु एव मुक्ता राजा वटशाखायां लग्नः राज्ञीतुभयव्यग्रावटावलम्बं कर्तुं मक्षमा हस्तिनाऽग्रतोनीता राज्ञातुवटादुत्तीर्यशनैः शनैर्मिलित सैन्यः पत्नीविरहदुःखितश्चम्पायां प्रविष्टः राज्ञी दुष्टेन तेन हस्तिना महती महती मटवीं नीता क्षुधाकुलः स हस्ती चतुर्दिक्षुपानीयं पश्यन् एकं सरो दृष्ट्वा तत्याज्या मवतीर्यया वदधः पतति तावत्साराज्ञी वृक्षावलम्बेन तत्स्कन्धा दुत्ततार गजस्तु शीघ्रतापितः सरोन्तर्विवेश राज्ञीकं तारं दृष्ट्वा भयभीतासती मनसि एवं चिन्तया मास क्वचत्रगरं क्व साध्वीः क्वतत्मन्दिरं क्वसा सुखशय्या दुष्कर्मणां विपाकात् सर्वमेगतं अथवात्र वनेविचित्र स्वापदैश्चे त्रमादवशगाया मम मृत्युर्भवि थति तदा मम दुर्गति रेवेति मत्वाऽप्रमत्ता सती आराधनां व्यधात् सुकृतानि अनुमोद्य सर्वजीवेषु क्षमां कृत्वाचानशनं साकारं प्रपेदेनमस्कारं ध्यायन्ती तत उत्थाय सा एकयादिशागच्छन्ती पुरस्तादेकं तापसं ददर्श तापसे नेयमेवं पृष्ट्वा वत्से त्वं कस्य पुत्रीकस्य प्रिया आकृत्यैव त्वं मया भूरि भाग्या ज्ञाता इयं कातवावस्था कथय वयं अभयाः शमिनः स्मः सा राज्ञी तापसं निर्विकारं निर्मलकरं ज्ञात्वा स्ववृत्तान्तं शकलं जगौ एतस्याः राज्ञ्याः पितु स्वेटक राज्ञो मित्रेण तेन तापसेन उक्तं वत्से त्वयानातः परं चिन्ताकार्या अयश्चवः सर्वं विपदामास्पदं सर्ववस्तूनाम नित्यता चिन्तनीया एवं प्रतिबोध्य सा राज्ञी तेनतापसेन स्वाश्रमं नीता तस्याः प्राणया शफलैकारिता अथच सदेश सौस्थितां नोत्वा स तापस एवं जगाद हे पुत्रि अतःपरं हलक्षष्टा सा वयाधरा वर्त्तते सा मुनिभिर्नोक्षंध्या ततोहं पश्चाद्गलामि अयं मार्गो दन्तपुरस्य वर्त्तते तत्र दन्तवक्रनामा राजा वर्त्तते इतः सुसार्थेन त्वं पुरेगच्छे एवं निगद्य स तापसः स्वाश्रमं जगाम राज्ञी तु पुरान्तः साध्वुपाश्रये जगाम साध्वी पृष्ठे तया सकलोपि वृत्तान्तः कथितः साध्वी तस्या एव सुप देशं ददौ अस्मिन् वनेदुःखागारे संसारे सुखाभासएव सर्वेषां सर्वोपि भवनिस्तारो भवद्भिस्त्याज्य एव साध्वी वचसा वैराग्यङ्गता सा तदैवदीक्षां जग्राह

स्वव्रतं विघ्नभिया सती सन्तमपि गर्भं न जगौ कालान्तरे तस्या उदरवृद्धौ साध्वया पृष्टं किं मे तत्त्वेति तयोक्तं मम पूर्वावस्था सम्भवो गर्भो वर्त्तते मया तु व्रतविघ्न भयान्नोक्तः ततो महत्तरा साध्वीतां साध्वीं उड्डाहभयेन एकान्ते संस्थापयामास काले सा पुत्रं प्रसूयरत्नकंबलेन सम्वीतं पिहनाम मुद्रां कितञ्च कृत्वा श्मसाने द्रागमुमोच श्मसानपतिर्जनं गम स्तं बालकन्तथाविध मालोक्य गृहीत्वा च अनपत्यायाः स्वपत्न्याः समर्पयत् सा श्रमणी गुप्त चर्ययातं व्यतिकरं ज्ञात्वा महत्तराया अग्रे एव माचख्यौ मृत एव मया बालो जातस्ततो मयात्यक्तः सबालो लोकोत्तर कान्तिर्जनं गमधान्नि दत्ताप कर्णिक नामावहषे सा साध्वी सततं बहिर्व्रजन्ती पुत्रस्नेहेन मातृष्या सह कोमलालापैः सङ्गतिं चक्रे सबालकः प्रतिवेश्मिक बालकैस्सह क्रीडन् महत्ते जसा भृशं राजते आगर्भं बहुशाकाय शनदोषेण तस्य बालकस्य कण्डूलतादोषो भवत् स्वयं राजचेष्टां कुर्वाणः सबालः परबालैः सामन्तीक्रते देह कण्डू याकरैः कारयति ततोलोकैः करकण्डूरिति नाम दत्तं सा साध्वी तददनविलोकनार्थं मातङ्ग पाटके निरन्तरं याति भिक्षालब्धं मोदकादि तस्मै ददाति श्रमणस्येप्यपत्यजा प्रीतिस्तस्या दुस्तरेति बालकोपि तस्या दृष्टायां बहुविनयं करोति प्रीतिञ्च दधाति स बालकः षड्वर्षः पितुरादेशात् स्मशानं रक्षति अन्यदा तस्मिन् श्मसाने रक्षतिसति कोपि साधुर्लघु साधुं प्रति तत् श्मसानस्थं सुलक्षणं वंशं दर्शितवान् उक्तवांश्च मूलाच्च तुरङ्गुलत इमं वंशमादायः स समीपे स्थापयति सोऽवश्यं राज्यं प्राप्नोति इदं साधुवचस्तेन बालकेन तत्रस्थेनैकेन द्विजेन श्रुतं द्विजसुतं वंशं आ चतुरङ्गमूलं छित्वा यावद् गृह्णाति तावत्करकण्डूना तत्कराग्रात् सर्वंयो गृहीतः स्वकरे गृहीतः कलहं कुर्वतो द्विजस्य करकण्डुना उक्तं मत् पितृश्मसानवतोत्थ वंशं नाहमन्यस्मै दास्ये स ब्राह्मणः करकण्डू बालश्चेति द्वावपिवि वदन्तौ नगराधिकारि पुरोगतौ नगराधिकारिभिर्भणितं अहोबालतवायं वंशः किं करिष्यति सप्राह ममायं राज्यं दास्यति तदाधिकारिणः स्मित्वा एव मुचुः यदा तवराज्यं भवति तदा त्वयाऽस्य ब्राह्मणस्य एकोग्रामोदेयः शिशुः तद्वचः अङ्गीकृत्य स्वगृहमगात्

स विप्रोक्त विप्रैः स भूयस्तम्बालं हन्तु मुपाक्रमत् तं द्विजोपक्रमं ज्ञात्वा करकण्डूपिताजनङ्गमाः स्व कलत्र पुत्रयुक्ता स्वदेशं विहाय अने शत् स कुटम्बः सजनङ्गमः क्षितितलंक्रामन् कञ्चनपुरञ्जगाम तत्र अपुत्रे नृपे मृते सचिवैरधि वासितसुरगः करकण्डं दृष्ट्वा हेषारवं कृतवान् तं सलक्षणं दृष्ट्वा नगर लोक जय जयारवञ्चक्रुः अवादित्रान्यपि वाद्यानि स्वयं निनदुःस्वयं छत्रं शिरसिस्थितं ततो माल्यैरपि नवीनानि वस्त्राणि परिधाय सकरकण्डूस्तं अश्वं आरुरोह यावन्नगरलोकैः परमप्रमोदेन स पुरान्तः प्रवेश्यते तावद्विप्रास्तं म्लेच्छोयमिति कृत्वा नमे निरे तदा क्रुद्धःस शिशुस्तं वंशदण्डं रत्नमिव करे जग्राह अधिष्ठात्र देवैर्व्योम्नि इति घुष्टं इमंराजान मवगणयिष्यति तस्य मूर्द्धि असौदण्डः पतिष्यति इत्युक्ता सुरास्तच्छिरसि पुष्पवृष्टिञ्चक्रुः भीताः सन्तो विप्राः तस्य स्तुतिकृत्वा वारम्बार माशीर्वाद मुच्चरन्ति करकण्डूरेव मुवाच अहो ब्राह्मणा एते भवद्भिश्चाण्डाला गर्हितास्तत: सर्वेष्यमीवाटधान वा स्तव्याश्चाण्डालाः संस्कारैर्ब्राह्मणाः कार्या संस्कारादेव ब्राह्मणो जायते न तु जात्या कश्चिद्ब्राह्मणो भवतीति भवदागम वचनात् अथते ब्राह्मणा प्रकामभीतास्तन्नरवाटधानवा स्तव्या श्चाण्डाला ब्राह्मणी कृताः १ अत्युत्सवेन काञ्चनपुरे प्रवेशितः सकरकण्डुरमात्यै र्नृपपट्टेऽभिषिक्तः क्रमाच्चहा प्रता पोऽभूत् अन्यदा सर्व स प्रतिवादी विप्रस्तं भूपं निशम्य ग्रामाभिलाषुकः सन् करकंडू नृपपर्षदिप्राप्तः करकंडू नोपलक्ष्य तस्य विप्रस्योक्तं तवयदिष्टं तत्क थय ब्राह्मणेनोक्तं मद्गृहं चम्पायां वर्त्तते तेन तद्विषयग्रामं एकमहमीहे अथ करकंडू नृपतिचंपापूरनाथस्य दधिवाहन भूपतेः अग्रे द्विजाय त्वद्विषय ग्राममेकं देहीति आज्ञां प्राहिणोत् आज्ञाहारिणं करकंडू नृपस्य दूतं विस्मितचित्तः कुद्धश्च चम्पापति र्दधिवाहनः प्राह अरे स म्लेच्छबालः स मृगतुल्यः करकंडूः सिंहतुल्येन मयासह विरुध्यते परवस्त्वभिलाष भवस्य पातकस्य तव स्वामिनः शुद्धिं मत्खड्गतीर्थस्नानं दास्यति एवमुक्ता दधिवाहनेन तिरस्कृतः सदूतस्तत्र गत्वा करकंडू नृपाय यथार्थमवदत् करकंडू नृपोपि प्रकामं क्रुद्धः स्वसैन्यपरिवृत चम्पापुरसमीपे समायातः दधिवाहनोपि पुरीदुर्गं सज्जीकृत्य

स्वयं बहिर्निस्ससार उभयोः सैन्यसज्जीभूते यावता योद्धुं लग्ने तावत्साध्वी त्वरागत्य करकण्डूनृपतिं प्रति एवमूचे अहो करकंडू नृप त्वया अनुचितं पित्रा सह युद्धं किमारब्धं करकंडूनृपः प्राह हे महासति कथमेष दधिवाहनोस्माकं पिता साध्वी स्वस्वरूपमखिलमूचे आर्य्यां मातरं दधिवाहनञ्च पितरं मत्वा करकंडू नृपो जहर्ष तथापि करकंडू नृपोभिमानात् स्वपितरं दधिवाहनं नंतुं नोत्सहते तदा साध्वापि दधिवाहनसमीपे गता दधिवाहन भृत्यैरुप लक्षिता दधिवाहनभूपाय राज्ञी साध्वीरूपासमागतेति वर्द्धापनिका दत्ता अथ दधिवाहन नृपोपि तां साध्वीं ननाम गर्भवृत्तान्तं पप्रच्छ साध्वी जचे सोयं ते तनयः येन सह त्वया युद्धमारब्धं अथ दधिवाहननृपः प्रीतात्मा पादचारी करकंडू नृपं प्रति गत्वा वत्स उत्तिष्ठेत्युक्त्वा तं उत्थाप्य आश्लिष्य च मूर्द्धरसि अजिघ्रत् हर्षाश्रु जलसहितैः स्तीर्थजलैः पुत्रो यं राज्यद्वयेपि दधिवाहनेनाभिषिक्तः दधिवाहनः कर्म विनाशाय स्वयं दीक्षां गृहीतवान् करकंडू नृपो राज्यद्वयं पालयामास चम्पायामेव स्ववासमकरोत् तस्य गोकुलानि इष्टानि आसन् संस्थान आकृतिवर्णविशिष्टानि गोकुलानि कोटिसंख्यानि तेन मेलितानि सतानि निरन्तरं पश्यन् प्रकामं प्रमोदं लभते अन्येद्युः स्फटिकसमान एको गोवत्स स्तेन गोकुलमध्ये दृष्टः अयं कण्ठपर्यन्तदुग्धपानैः प्रत्यहं पोषणीय इति गोपालान् स आदिष्टवान् अन्यदा समासै र्पुष्टतनु र्बलशाली घनघर्घरशब्देन अन्यवृषभान् त्रासयन् भूपतिना दृष्टः तथापि भूपते स्तस्मिन् वृषे प्रीतिरेव बभूव साम्राज्यकार्यकरणव्यग्रो भूपतिः कतिचिद्दिनानि यावद्गोकुलेनायातः अन्यदा तद्दर्शनोत्कण्ठः सभूपतिस्तत्र समायातः स वृषः क्व इति गोपालान् भूपतिः पप्रच्छ गोपालै र्जराजीर्ण पतित दशनो हीनबलो वत्सै र्घट्टितदेहः क्षुण्णाङ्गः सदर्शितः तं तथाविधं दृष्ट्वा भवदृशां विषमां विचारयन् करकंडू राजा एवं चिन्तयति यथाऽसौ वृषभः पूर्वावस्थां मनोहरां परित्यज्य इमां दुरावस्थां प्राप्तः तथा सर्वोपि संसारी संसारे नवां नवामवस्था माप्नोति मोक्षे चैव एकावस्था मोक्षस्तु जिन धर्मादेव प्राप्यते अतो जिनधर्ममेव सम्यगाराधयामीति परं वैराग्य प्राप्तः करकंडू राजा स्वयमेव प्राग्भव संस्कारो

दयात् प्रतिबुद्धः सद्यः शासनदेव्यर्पितलिङ्गस्तृणवद्राज्यं परित्यज्यप्रव्रज्यामहेउक्तं च खेतं सुजातं सुविभक्तशृङ्गं गोष्टांगणेवीक्ष्य वृषं जरार्त्तं ऋद्धिं च वृद्धिंच समीक्ष्य बोधान् कलिङ्गराजर्षि रवाप धर्मं १ इति करकंडू चरित्रं समाप्तं इदानीं करकंडू राजा प्रतिबुद्ध स्तदानीमेव द्विमुख राजा प्रतिबुद्ध स्ततो द्विमुखचरित्रं प्रोच्यते काम्पिल्यपुरे जयवर्म्म राजा तस्य गुणमालाप्रियास्ति अन्येद्यु र्जयवर्मा राजा स्थपतीनेव माह अद्भुतं आस्थानमण्डपं कुरुतवास्तुज्ञैस्तै र्भूमिपूजा पुरस्सरं भूमिभागं परीक्ष्य सुमुहूर्त्ते खातं विरचितं तत्रखाते पञ्चमदिवसे नानामणिमण्डितः खमणिरिव प्रज्वलन् मुकुटो दृष्टः तैर्विज्ञप्तो राजा सहर्षं भूमितस्तं मुकुटं जग्राह विचित्रवादित्र निर्घोष पूर्वं महतोत्सवेन तं मुकुटं स्वगृहे प्रावेशयत् वस्त्राद्यैः सत्कृताः शिल्पिनो विमानसदृशां अस्थान मण्डपं सद्यश्चक्रुः चित्रकरै स्तत् सदृशएव विचित्रितं भूयः शुभमुहूर्त्ते तं मुकुटं मस्तके निधाय तस्मिन्नास्थानमण्डपेसु सिंहासणे निषिक्षः तस्मिन् मुकुटे मूर्द्धस्थिते सति राज्ञो मुखद्वयं दृश्यते तदनुसराजा लोके द्विमुखतया विख्यातः अथेयं मुकुटकथा अवन्तीशेन चण्डप्रद्योतेन श्रुता स्वदूतः प्रहितः दूतोपि तत्र गत्वा द्विमुखं प्रतिएव मवादीत् राजन् तव मुकुटमिमं चण्डप्रद्योत भूपति र्मार्गयति यदि तव जीवितेन कार्यं तदा तस्यायं प्रेष्यः एवं दूतवचः श्रुत्वा द्विमुखनरेन्द्रः प्रोवाच रे दूत तव स्वामिनः मम मुकुटग्रहणाभिलाषः स्ववस्तु हारणायेव जातोस्ति त्वं तत्र गत्वा स्वस्वामिनं ब्रूयाः शिवा देवी राज्ञी १ अनलगिरि नामा हस्ती २ अग्निभीरुनामा रथः ३ लोहजङ्घनामा दूतश्चेति ४ वस्तुचतुष्टयं ममार्पितामित्युक्त्वा द्विमुखनृपेण स दूतो गले धृत्वा निष्कासितः उज्जयिनीं गत्वा चण्डप्रद्योताय तद्वचो निवेदयामास क्रुद्धोथ चण्डप्रद्योत नृपतिर्गणनायक तुरगगजेन्द्ररथपदाति दलपरिवेष्टितः स्थाने स्थाने प्राभृतपूर्वकमभ्यागतानेकराजसैन्यवर्द्धमानबलः पञ्चालदेशसीमं प्राप द्विगुणोत्साहोद्विमुखनृपः तैः सप्तशतैः सैनिकलक्षैश्च परिवृतश्चण्डप्रद्योत संमुखमगात् तयोर्वीर संग्रामो बभूव मुकुटप्रभावात् द्विमुख राज्ञस्तदाद्विगुणं भुजबलं प्रससार क्षणेन सकलमपि चण्डप्रद्योतबलं तेन भग्नं नष्टंच चण्ड

प्रद्योतं रथान्निपात्य बद्ध्वा च स्वपुरं निन्येद्विमुख नृपस्तं स्वावासे भव्यरीत्या रक्षितवान् अन्यदा चण्डप्रद्योतेन प्रकाम स्वरूपां सलावण्यां कन्यां दृष्ट्वा यामिकानामेवमुक्तं अस्य द्विमुखराज्ञः कति अपत्यानि सन्ति दूयं अंगजाकस्य यामिका जगुः अस्य राज्ञो वनमालापत्नी सप्तसुतान् सुषुवे अन्यदा तया विन्तितं मया सप्तपुत्रा जाताः लालिताश्च पुत्री तुनैकापि जातेति मन्मनोरथपूर्त्तये सामदनयज्ञमाराराध अन्यदा सा कल्पद्रुमकलिकां स्वप्ने ददर्श क्रमेणेमां सुषुवे यज्ञोपयाचितं दत्वाऽस्या मदनमञ्जरीति नाम कृतं साम्प्रतं सर्वलोक चमत्कारकारी यौवनागमे इयं जातेति यामिकवचनं श्रुत्वा अमरो धिक्कं तद्रूपं च दृष्ट्वा कामार्त्तश्चण्डप्रद्योतश्चिन्तयति इयं चेन्मम पत्नी स्यात्तदा मम जीवितं सफलं स्यात् राज्यभ्रंशोपि मे कल्याणाय जातः यदियं दृष्ट्वा चेद्द्विमुख राजा इमां मह्यं दत्ते तदा अहमस्य यावज्जीवं सेवको भवामि चण्डप्रद्योतस्येदृशः परिणाम स्तस्य यामिकैर्ज्ञात्वा द्विमुखराज्ञे कथितः राजा ज्ञया यामिकै श्चण्डप्रद्योतः सभायामानीतः द्विमुखराज्ञाऽभ्युत्थानं कृत्वा चण्डप्रद्योतः स्वार्द्धासने निषेवितः प्रांजलीभूय एवं बभाषे मत्प्राणास्तववशगा सन्ति मच्छियस्त्वदायत्ता सन्ति त्वं मम प्रभुरसि अहमतःपरं सदैव तव सेवकोस्मि अथ तज्ञाववेत्ताद्विमुखराजा, चण्डप्रद्योताय तदैव निजां पुत्रीं ददौ ज्योतिर्विद्भिः सुमुहूर्त्ते दत्ते चण्डप्रद्योत नृपो द्विमुखराजपुत्रीं परिणीतवान् करमोचावसरे च तस्मै घनं द्रव्यं दत्तमवन्तीदेशं च दत्तवान् कन्या सहितं चण्ड प्रद्योत स्वदेशे द्विमुखो विसर्जितवान् अन्यदा द्विमुखनरेन्द्रस्य पुरे लोकैरिन्द्रस्तम्भोऽद्भुतः कृतः पूजितश्च द्विमुखनृपोऽपितं भृशं पूजितवान् तस्मिन्गृहे व्यतीते अन्येद्यु स्तं इन्द्रस्तम्भं विलुप्तशोभं अमेध्यान्तः पतितं द्विमुखराजा ददर्श एवं च चिन्तितवान् जनैर्यः पूजितो मणिमाला कुसुमादिभिश्च मृङ्गारितः सोयमिन्द्रस्तम्भः साम्प्रतमी दृशोजातः यद्यायं स्तम्भः पूर्वापरावस्थाभेदमाप्तः तथा सर्वोपिसंसारीभिन्नां भिन्नामवस्थां प्राप्नोति अवस्था भेदकारणं रागद्वेषावेव तत्प्रलयस्तु समताश्रयणाद्भवति समताचममता परित्यागाद्भवति ममतापरित्यागस्तु संयमम्बिना न भवतो तिवैराग्यमापन्नः शासन देवता

समर्पितवेषः सर्वविरति सामायिक द्विमुख राजस्वयं प्रतिपद्य प्रत्येक बुद्धो बभूव उत्पन्न चौचार्चितं पौरजनैः सुरेण ध्वजश्च तुभं पतितं परेद्धि भूति त्व भूति द्विमुखो निरीक्ष्य बुद्धः प्रपेदे जिनराजधर्मं १ इति द्वितीयप्रत्येकबुद्ध द्विमुख चरित्रं समाप्तं ॥२॥ इदानीं द्विमुख राजा प्रति बुद्धस्य दानो मेवनमि राजा प्रतिबुद्धः अथ तृतीयप्रत्येकबुद्धिनमि चरित्र मुच्यते मालवमण्डल मण्डनं सुदर्शनपुरमस्ति तत्र मणिरथो राजा तस्य भ्राता युगबाहुर्वर्त्तते तस्य भार्या सुशीला सुरूपा मदन रेखा वर्त्तते सा बालावस्थात आरभ्य सम्यक्त मूल द्वादशव्रतानि जग्राह तस्याः पुत्रश्चन्द्र यशावर्त्तते अन्यदा मणिरथेन मदनरेखा दृष्ट्वा तद्रूप मोहितो नृप एवं चिन्तयति इयं मदनरेखा मम कथम्वशी च भवति प्रथमं साधारणैः कृत्यैस्तां विश्वासयामि पश्चात्कामाभिलाषमपितस्याः समये कारयिष्येहं दुष्करं कार्यं बुद्धा किं न सिद्धति एवं चिन्तयित्वा राजा तस्यै ताम्बूल कुसुमवस्त्रालङ्कारादिकं प्रेषयति सापिनिर्विकाराज्येष्ठ प्रेषितत्वात् सर्वं गृह्णाति एकदा मणिरथस्तामि कान्ते स्वय मित्युवाच भद्रे त्वंमां भर्त्तारं विधाय यथेष्टं सुखं भुंक्ष्व साजगी राजन् तव लघुबन्धु सकलत्रेमयि एतादृशं वचनमयुक्तं त्वं निष्कलङ्क भूरि सत्वश्च पञ्चमो लोकपालोसि एवं वदंस्त्वं किं न लज्जसे अस्माभि विषयोगे मृत्युसाधनम्बरं निज कुलाचार रहितं जीवितं न श्रेयः परस्त्री लम्पटाः स्वजीवितं यशश्च नाशयन्ति तया एवं प्रतिबोधितोपि नृपः कदाग्रहं न मुमोच एवञ्च व्यचिन्तयत् यदाऽस्याः प्रीतिपात्रं मदनबन्धुर्युगबाहु व्यापाद्यते तदेयं मम वशी भवति अन्यदा मदनरेखा स्वप्ने पूर्णेन्दुं ददर्श तया युगबाहु वेनिवेदितः स्वप्नः युगबाहुना कथितं तव सुलक्षणः पुत्रो भविष्यति तस्या गुरुदेव वन्दनार्चनादोहद मुत्पन्नं युगबाहुर पूरयत् अन्यदा युगबाहुर्वसन्ते मदनरेखया समं उद्याने रन्तुङ्गतः तत्रैव रात्रौ कदलीगृहेसुप्तः परिवारः समन्तात्तद् गृहं वेष्टयित्वा स्थितः तदावसरं ज्ञात्वा मणिरथ नृपस्तत्र एकाकी समायातः अद्य युवराजा अत्र कथं सुप्तः इति यामिकान् प्रत्युवाच युगबाहुरपि

कदलीगृहाद्वहि रागत्यमणि रथपादौ न नाम नमतोस्य स्कन्धदेशे मणिरथः खड्गक्षिप्तेप उवाच एवम्भिग् मे प्रमादतः करात् खड्गं पतितं मणिरथ अङ्गि ताकारेण तद्दुःकर्म ज्ञात्वाऽपि स्वामिनि उपेक्षितः इतोऽवसरे इत्युक्तश्च मणिरथः सद्यः ततोगतः पितृघात वार्त्तां निशम्य चन्द्रयशाः पुत्रीघातचिकित्सकैः परिवृतस्तत्रायातः चिकित्सकै रत्यावस्थागतं युगबाहुं निरीक्ष धर्म एवास्यौषधमितिप्रोक्तं मदनरेखा स्वभर्तुं रत्यावस्थां विलोक्य विधिना आराधनां कारयामास हे दयित मे विज्ञप्तिं शृणु धनाङ्गनादेषु मोहन्त्यज जैनधर्मं सखी कुरुहितं भजस्व धर्मप्रसादा देव प्रधानं कुटम्बदेह गेहादिकं भवान्तरे प्राप्स्यसि सर्वाण्यपि पापानि सिद्ध साक्षिकमालोचय पुण्यानि अनुमोदय सर्वजीवान् क्षामय अष्टादश पापस्थानानि व्युत्सृज अनशनञ्च कुरु शुभभावनां भावय चतुःसरणान्याश्रय परमेष्टि मन्त्रस्मरणं कुरु मनसा सम्यक्त्व माश्रयेत्येवं मदनरेखा वचनानि श्रद्दधानः पञ्च परमेष्टि मन्त्रं स्मरन् युग बाहुः परलोकम साधयत् मदनरेखा मनस्येवं व्यचिन्तयत् अथ खलन्वो ज्येष्ठो ममशीलं विध्वंसयिष्यति ततो निस्सरणावसरो मम सांप्रतमेवास्तीति निश्चित्य मदनरेखा वेगतो निर्गता सद्य एकाकिन्येव व्रजन्ती उत्पथमाश्रिता क्वापि महत्यटव्यां प्राप्ता विभावरी विरराम जातं प्रभातन्देव गुरुनां स्मरणञ्चकार मध्याह्ने सा प्राणयात्रां फलैरेवाऽकरोत् तस्या मेवा टव्या रात्रौ सुप्ताया स्तस्याः शील प्रभावेण न किञ्चिदपि बभूव सासती अर्द्धरात्रौ पुत्रं सुषुवे पितृनामाङ्कित मुद्रिका तस्याङ्गुली चिक्षा रत्नकम्बलेन वेष्टयित्वा शुचिभूमौ निक्षिप्य मदनरेखा शौचार्थं सरसिगता तत्र स्नानं कुर्वन्ती जल करिणा शुण्डादण्डेन गृहीता नभसि उत्क्षिप्ता नभ सोपि पतन्नीचतां कञ्चित्तरुण विद्याधरो वैताढ्यं निनाय सा विद्याधरं प्राह बन्धो अद्य मया निशि अटव्यां पुत्रो प्रजीजनं स तु रत्नकम्बलवेष्टितो मया तत्रैव मुक्तोस्ति अहन्तु सरसिस्नानं कुर्वन्ती जलकरिणा उत्क्षिप्ता त्वया गृहीता अत्रा नीता अथ त्वं ततो मत्पुत्र मिहानयमां वा तत्र नय अन्यथा बालस्य त्वत्र मरणापद्भविष्यति त्वं प्रसीदमां पुत्रेण मेलय पुत्रभिक्षा प्रदानेन त्वं मे दयां

कुरु सोपि युवा विद्याधर एतस्यां सरागचक्षुः क्षिपन् एव मुवाच गन्धारदेशे रत्नवाहं नाम नगरमस्ति तत्र विद्याधरेन्द्रो मणिचूडो वर्त्तते अस्य प्रिया कमलावती मणिप्रभनामानं पुत्रं मां असूत यौवनावस्थाञ्च गतस्य मे श्रेणिद्वयं राज्यं दत्वा मणिचूडः स्वयं प्रव्रज्यां जग्राह सचारण मुनि सतुर्ज्ञानी भूत्वा सांप्रतमष्टमे द्वीपे जिन बिम्बानि नन्तुं समायातोस्ति अहं तत्र वन्दितुतं गच्छन्न भूवं अन्तराले त्वां दृष्ट्वा लात्वा चाहं पुनरत्रागतः अतःपरं त्वं मे प्रियाभव तवादेश करोऽहमस्मि तव पुत्र सम्बन्धो मया प्रज्ञप्तौ विद्ययाज्ञातः अस्यापहृतो मिथिलेश्वर पद्मरथाख्य स्तत्रायातस्तस्यालं स्वरूपं दृष्ट्वा गृहीत्वा च स्वयत्नेन दत्त स्तत्रायं प्रकामं सुखभागे वास्ति एवं तद्वचः श्रुत्वा मदनरेखा अचिन्तयत् असौ स्व तन्वो युवादृतः शीलभङ्गंमे करिष्यतो तावत्कालं मे विलम्बः श्रेयान् यावदस्यपिता साधुर्नवन्दते तदुपदेशात् सर्वं भविष्यतीति ध्यात्वा मदनरेखाऽवदत् हे भद्र त्वं मां प्रथमं नन्दीश्वरेनय यथाहं तज्जिन बिम्बानि वन्दे पश्चात् कृतकृत्याऽहं तवेप्सितं करिष्यामि एवन्तयोक्ते सहर्षो मणिप्रभस्तां विमानां तर्न्निधाय नन्दीश्वरद्वीपेगतः तत्र साश्वतजिन बिम्बानि नत्वा मदनरेखा आत्मार्थं मन्यमाना मणिप्रभेण समं चतुर्ज्ञान धरचारण श्रमणं प्रासादमण्डपोपविष्टं मणिचूडमुनिं प्रणनाम समुनिस्तां सतीं मत्वा स्व सुतञ्च लम्पटं मत्वा तथा देशनां विस्तारयामास यथासौ विद्याधरं स्वदार सन्तोष व्रतं जग्राह मदनरेखाञ्च स्वां भगिनीञ्च मेने हृष्टमानसा सती स्वपुत्रस्य कुण्डलोदन्तं प्रपच्छ मुनिराह महानुभावे शोकं मुक्त्वा सर्वं सुतवृत्तान्तं शृण जम्बूद्वीपे पुष्कलावती विजयोस्ति तत्र मणितोरणपुरी तस्यां मितयशा राजा स च चक्रवर्त्यभूत् तस्य पुष्पवती कान्ता तयोः पुष्प सिंहरत्न सिंहाभिधानौ पुत्रौ अभूतान्तौ सदयौ धर्मकर्मतौ विनीतौस्तः अन्यदातौ राज्ये स्थापयित्वा चक्रवर्त्तौ तपस्यां जग्राहतौ द्वावपि भ्रातरौ चतुरशीति लक्ष पूर्व यावद्राज्यं प्रपालतः एकदा चतौ दीक्षां गृहीतवन्तौ षोडश पूर्वलक्षाणि यावद्दीक्षां पालयतः अन्ते समाधिना मृत्वाऽच्युत कल्पे सामानिकौ देवौ जातौ ततश्युत्वा धातकी खण्डभरते पुरि

षेण राज्ञः समुद्रदत्ता भार्यासुतौ सागर देवदत्ताभिधानौ धार्मिकौ जातौ अन्यदातौ द्वादशतीर्थं करस्य दृढसुव्रतस्य बहु व्यतिक्रान्ते तीर्थेसु गुरु समीपे दीक्षां अगृह्णीतां हतीये दिवसेतौ द्वावपि विद्युत्पातेन मृत्वा शुक्र देवलोके महर्द्धिकौ देवौ अभूतां अन्येद्युस्तौ देवौ अत्रैव भरते श्रीनेमि जिनेश्वरं इति पृष्टवन्तौ भगवान् नौ अद्यापि कियान् संसार स्तिष्टति स भगवान्प्राह युवयोर्मध्ये एकोऽत्रैव भरते मिथलापुर्यां विजयसेन भूपतेः पद्मरथाख्यः पुत्रो भावी एकस्तु सुदर्शनपुरे युगबाहु पुत्रो मदनरेखा कुक्षिसम्भूतो नमि नामा भविष्यति तस्मिन् भवेद्वावपि युवांग्रिव पदं प्राप्स्यथ एवं नेमिजि न वचनं निशम्य निजमायुः पूर्णं विधाय एको मिथिलापुरि पद्मरथो नृपोऽभवत् तेन पद्मरथेन अश्वापहृतेन तस्मिन् वने समायातेन हे महानुभावे स पुत्री दृष्टो गृहीतश्च मिथिलायां नीत्वा स्वपत्नैा समर्पितः तज्जन्महोच्छवो महान् विहितः अत्रान्तरे तत्र नन्दीश्वर प्रासादेन्तरिक्षादेकं विमानमततारतच्चध्यादेको दिव्यविभूषाधरः सुरोनिर्गत्यमदन रेखान्तिः प्रदक्षिणी कृत्य प्रथमं प्रणनाम पश्चान्मुनिं प्रणम्य अग्रे निविष्टः सुरः मणिरथ विद्याधरेन्द्रेण विनय विपर्या सकारणं पृष्टः ससुर प्राह अहं पूर्वभवेयुगबाहुर्मणि रथनाम्ना हृहन्नात्रानिहतः अनयाममाराधनाऽनशनादि कृत्यानि कारितानि तत् प्रभावादहमी दृग्देवोत्रब्रह्मदेवलोके देवीजातः ततो धर्माचार्यत्वादहमिमां प्रथमं प्रणतः एवं खेचरं प्रतिबोध्य स सुरोमदनरेखां जगौ हे सति त्वं समादिश किन्ते प्रिय कुर्वेसाप्राह ममसुक्तिरेव प्रिया नान्यत्किमपि तथापि सुताननं द्रष्टमुत्क काश्चान्त्वमितो मिथिलां पुरीनय तत्राहन्निर्वृताग्रनापरलोकहितं करि ष्यामि इत्युक्त वतींतां देवी मिथिला पुरीनिनाय तत्र प्रथमं मदनरेखाजिन चैत्यानि नत्वा श्रमणी नामुपाश्रये जगाम वन्दित्वा पुरीनिविष्टान्तां प्रव वर्त्तिना एवं प्रति बोधयामास मूढचेतसोजनाद्धर्माद्दिनाभवत्यय मिच्छन्तोपि मोह वशेन पुत्रादिषु स्नेहं कुर्वन्ति संसारे हिमाद्द पितृबन्धु भगिनी दयिता वधूप्रियतम पुत्रादीनां अनन्तशः सम्बन्धो जाताः तत्को कुटम्ब देहादिकं सर्वं विनश्वरं धर्मएवैकः शाश्वतः इत्यादि साध्वीवाक्यैः प्रतिबुद्धा

सा सती देवेन पुत्रदर्शनार्थं प्रार्थिता एवमाह भवद्वृद्धि करेण प्रेम पूरेण ममालं। अतः परन्तु साध्वीचरणा एव शरण मित्युक्त्वा साध्वी समीपे साप्रव्रज्यां जग्राह देवस्तां वन्दित्वा स्वस्थाने जगाम पद्मरथस्य गृहे यथायम्बालो वर्द्धते तथा २ तस्याग्रे राजानोऽनमत् ततः पद्मरथ राजातस्य बालस्य नमिरिति नाम कृतवान् वृद्धिं व्रजतस्तस्य बालस्य कलाचार्यसेवनात् सर्वाः कलाः समायाताः सकललोक लोचनहरं यौवनमप्यस्या यातं ज्ञात्वा च अष्टाधिक सहस्र राजकन्या पाणिग्रहणं कारयितं पद्मरथोऽस्मै राज्यं दत्वा स्वयं तपस्यां गृहीत्वा केवलज्ञानं प्राप्यमोक्षङ्गतवान् नमिराजा प्राज्यं राज्यं पालया मास न्यायेन यशः पात्रमभूत् अथ पूर्वं युगबाहुं हत्वा मणिरथनृपः सिद्धमनोरथः स्वधामं जगाम तत्र तदानीमेव प्रचण्ड सर्पेण दष्ट स्तुर्यं नरकं जगाम द्वयोर्भ्रात्रो रूर्द्धदेहिकां कृत्वा मन्त्रिभिर्युगबाहु पुत्रचन्द्र यशराज्येऽभिषिक्तः सन्न्याये न राज्यं पालयति अन्यदा नमिराज्ञो धवलकान्तिर्गजो मदोन्मत्त आलान स्तम्भमुन्मूल्य अपरान् हस्तिनोऽखान्मानुषा न पित्रासयन् चन्द्रयशा नृप नगरसीम्नि समायातः चन्द्रयशा नृपस्तमागतं श्रुत्वा समन्तात्सु भटै र्वेष्टयित्वा स्वयं वशीकृत्य च जग्राह नमिराजाष्ट भिर्दिनैस्तां वार्त्तां श्रुत्वा नमिचन्द्र द्वयोन्तिकें दूतं प्रेषितवान् दूतोपि तत्र गत्वा धवलकरिणं मार्गयामास कुपितचन्द्रयशाः दूतङ्गले धृत्वा नगराद्बहिर्निष्कासयामास दूतोपिनमेः पुरः गत्वा स्वापमानं जगौ कुपितो नमिराजाऽतुलसैन्यैर्वेष्टितोऽच्छिन्न प्रयाणैः सुदर्शनपुरसमीपे समायातः चन्द्रयशा भूपतिः स्वसैन्यवेष्टितो यावदभिमुखं युद्धार्थञ्चलितः तावदग्र कुनैर्वारितो मन्त्रिभिरेव मूचे स्वामिन् कोटं सज्जीकृत्य तव सान्मतं पुरान्तरेवस्थातुं युक्तं कालविलम्बेन एतत्कार्यं कर्त्तव्यं ततश्चन्द्रयशाः कोटिं शतघ्नीभिर्जलादुपस्करैश्च सज्जी कृतवान् नमिस्तं कोटं स्वसैन्यै रवेष्टयत् अधः स्थैः सैनिकैः सह ऊर्द्धस्थानां सैनिकानां महान् संग्रामः प्रवृत्तेनमिः कोटभङ्गे विविधानुपायान् करोति चन्द्रयशा नृपस्तु कोटरक्षणे विविधान् उपायान् करोति अस्मिन् अवसरे तयोर्माता साध्वी मदनरेखा प्रवर्त्तिनी अनुज्ञाप्य तत्संग्राम वारणार्थं प्रथमं नमिराज

सैन्ये समायाता नमि रपितां साध्वीं न नाम आसने चोपविश्य नमेः पुरः सासान्वी एवं बाचं विस्तारयामास अनन्तदुःखैक भाजनेस्मिन् संसारे नृभवं प्राप्यपापैस्त्वं किं मुह्यसे राजन् तव बन्धुना चन्द्रयशा सा स्वयमागतो हस्तीचेद्गृहीत स्तर्हितेन समं किं युद्धं करोषि क्रुद्धस्तं न किञ्चिद्वेत्सि यदुक्तं लोभी पश्येद्धनप्राप्तिं कामिनीं कामुकस्तथा भ्रमं पश्येदथोन्मत्तोन किञ्चिच्चक्रुधाकुलः१ इदं साध्वी वचोनिशम्य नमिश्चिन्तयामास अयश्चन्द्रयशा युगबाहु भवोस्ति अहन्तु पद्मरथपुत्रोस्मि इयं साध्वी सत्यवादिनी सती कथं ममचानेन समं भ्रातृत्वं वदतीति विमृश्य साध्वी प्रत्येवं भाषतेस्म हे पूज्ये असौक्ष अहंक्ष भिन्न कुलसम्भवयो मदेतयोः कथं भ्रातृत्वं वदसीति नमिना उक्ते साध्वीप्राह वत्स यौवन ऐश्वर्यभवं मदं मुक्त्वा यदि शृणोषि तदा सकलं स्वरूपं कथयते अथ शृणोतु मुक्तकाय नमि नृपाय सर्वं पूर्वस्वरूपं साध्वी जगाद पुनरेवं बभाषे सुदर्शनपुरस्वामी युगबाहुस्त्वास्य पिता अहं मदनरेखा तवमातेति पद्म रथस्तु तवपालकः पितेति अनेन भ्रात्रासमं माविरोधं कुरु बुद्ध्या स्वहितमिति साध्वीप्रोक्तं युगबाहु नामाङ्कित करमुद्रा दर्शनतः सर्वं नमिः सत्यं विवे दतां साध्वीं प्रकामश्चित्तोल्लासेन स्वमातरं मत्वा विशेषाद्यमिः प्रणनाम उवाच च मातर्यत् त्वया प्रोक्तं तत्सर्वं तथ्यमेव मात्रकाचिद्विहिचारणा अस्मिन मेयं करमुद्रा युगबाहुस्तु तत्वं ज्ञापयति अयश्चन्द्रयशमे ज्येष्ठभ्राता भवत्येव परंलोकः कथं प्रत्याज्यते लघुभ्राट बालत्वतो ज्येष्ठश्चेत् सम्मुखमायाति तदाहं मुचितं विनयं कुर्वन् शोभामुद्वहामि एवं नमि नृपोक्त माकर्ण्य सा साध्वी दुर्गाद्वार वर्त्मना प्रविश्य राजसौधे जगाम चन्द्रयशा भूपसुताम कस्मा दागता मुपलक्ष्य स्वमातरं साध्वी विशेषादभ्युत्थाय नतवान् उचितासनोपविष्टान्तां साध्वी वृत्तान्तं पृष्टवान् साध्वी सकलवृत्तान्तं नमिराज मिलनं यावत् कथयामास चन्द्रयशा नृपस्तं नमिं निजलघुभ्रातरं मत्वा सभालोकान् प्रत्येकमुवाच सुलभाः सन्ति सर्वेषां पुत्रपत्न्यादयः शुभाः दुर्लभः सोदरो बन्धुर्लभ्यते सुकृतैर्यदि १ इत्युक्त्वा चन्द्रयशा नृपोपि पुराद्बहिर्निर्गतः नमि रपितं ज्येष्ठभ्रातरं अभ्या गच्छन्तं दृष्ट्वा सिंहासना दुत्थाय भूतलमिल

च्छिराः प्रणनाम चन्द्रयशा नृपोपि स्वकराभ्यां भूतला दुत्थाप्य भृशमालि लिङ्ग तुल्याकारौ तुल्यवर्णौ तौ एक मातृपितृसम्भूतत्वेन तदा परमप्रीतिपदं जातौ लोकैः सहोदरौ ज्ञातौ चन्द्रयशा नृपस्तु तदानीमेव न मिवन्धवेसुदर्शनपुर राज्यं ददौ स्वयं संग्रामाङ्गण मध्ये दीक्षां लली क्रमेण राज्यद्वयं पालयद्भिः क्षितौ प्रचण्डाज्ञां जज्ञे अन्यदानमेर्वपुषि दाहज्वरोजातः पूर्व कर्मदोषेण तस्य षण्मासिकी पीडामहती उत्पन्ना निद्रामपि न लेभे अन्तः पुरी नूपुरशब्दापि कर्णशूलाय आसन् नमि राज्ञो दाहज्वरशान्तये स्वयं चन्दनं घर्षयन्तीनां अन्तपुरीणां वलयशब्दाः रोमसुभल्ल प्राया बभूवुः तचता भिर्वलयानि समस्तान्युत्तारितानि एकैकं मङ्गलाय रक्षितं तदानीं शब्दाश्रवणेन नमिना कञ्चिन्निकटस्थः सेवकः पृष्टः कथमधुना कङ्कणशब्दान शूयते तेनोक्तं स्वामिन् भवत् पीडाकरत्वेनान्तः पुरीभिः कङ्कणान्युत्तारितानि एकैकं मङ्गलाय रक्षितमितिनै कैक कङ्कणशब्दाः शूयते परस्पर घर्षा भावात् एवं तद्वचः श्रुत्वा प्रतिवुद्धो नमिरेवं चिन्तयामास यथा संयोगतः शुभा अशुभाः शब्दाः जायन्ते तथा रागादिकादोषाः संयोगत एव भवन्ति यद्यस्माद्रोगादहं मुक्तः स्यान्तदा सर्वसङ्गं विमुच्यदीक्षां गृह्णामि तस्येति ध्यायमानस्य रात्रौ सुखेन निद्रा समायाता निद्रायां स्वप्नमेवं ददर्श गजमा रुह्य अहं मन्दिर गिरिमारूढः प्रातः प्रतिवुद्धः नौरीगोजातः स एवं व्यचित यत् अमुं पर्वतं काप्यहमदर्श एव मूहापोहं कुर्वतस्तस्य जातिस्मरण मुत्पन्नं नमिराजा पूर्वभवं ददर्श यदाहं पूर्वभवे शुक्र कल्पे सुरोऽभवन्तदाहंज्जन्माभिषेक करणाय अहमस्मिन् मेरौ अगमं अथ कङ्कणदृष्टान्तेन एकत्वं सुख कारीति चिन्तयन् प्रत्येक बुद्धत्वं प्राप्य प्रव्रजितो नमिः तदाराज्यं अन्तः पुरं एकपदेत्यजन्तं नमिं ब्राह्मणरूपेण शक्रः समागत्य परीक्षितवान् प्रणत वांस शक्रपरीक्षा समये नमिराज सक्कं शक्रप्रश्न नमि राजर्षि उत्तररूपं उत्तराध्ययनांतर्नवममध्ययनं जातं इति नमिचरित्रं संपूर्णम्। अथ यदानीं नमिः प्रतिवुद्ध स्तदानीमेव नग्गति र्नृपः प्रतिवुद्धः अथ नग्गतिर्नृप चरित्रं कथन्ते अस्मिन् भरते पुंड्रवर्द्धनं नाम नगरं अस्ति। तत्र सिंहरथो राजा वर्त्तते

गन्धारदेशाधिपति स्तस्य राज्ञो अन्यदा द्वौ अश्वौ प्राभृते समायातौ तयोः परिचार्थं एकस्मिन् तुरङ्गे राजा अधिरूढः एकस्मिंश्चतुरङ्गे अपरो नरआरूढः तेन सममपरैश्च अश्ववारशतैः परिवृतो भूपतिर्वाह्यालिकायां गतः परीक्षां कुर्वता च राज्ञा अश्वः प्रधानगत्या विमुक्तः सोऽपि बलवता वेगेन निर्ययौ। यथा यथा राजा वल्गां आकर्षयति तथा२ स वायुवेगा जातः पुरोपवनानि अतिक्रम्य सो अश्वो राजानं लात्वा महाटव्यां प्रविष्टः श्रान्तेन भूपेन तदा अस्या वल्गां विमुक्ता तदा राजा एवं विपरीता अश्वं मन्यतेस्मः तस्मादुत्तीर्य्य राजा भूमिचरो बभूव तञ्च पानीयं पाययित्वा वृक्षे बबन्ध स्वप्राणरक्षिं फले विदधे तत एक नगमारुह्य क्वचिद्देशे सुदरमेकं महावासं ददर्श राजा कतूहलात्तस्मिन्नावासे प्रविष्टः तत्र एकाकिनीं पवित्रगात्रां कन्या भूपति र्दृष्ट वान् सा राजानं आगच्छन्तं दृष्ट्वा भूरिहर्षा आसनं ददौ राजा जगे का त्वं कोयमद्रिनिवासः किमिदं रम्यं धाम सा प्राह भूपालप्रथमं मत्या णिग्रहणं कुरु साम्प्रतं सिंहविष्टिं लग्नमस्ति पश्चात्सर्ववृत्तान्तमहं कथयिष्यामि तयेत्युक्ते नरपतिस्तत्र तया समं पूजितं जिनबिम्बप्रणम्यउद्वाहमाङ्गल्यं अलं चकार भूपतिना परिणीता सा कन्या विविधान् भोगोपचारान् चकार विचित्रास्त्र भक्तौ दर्शयामास अवसरे राजा तां प्रत्येवमाह विमलः पुण्यैरावयोः सम्बन्धो जातोस्ति परत्वं स्ववृत्तान्तं वद कासि त्वं कथमत्रैकाकिनी वससिस्वभर्त्रा एवमुक्ते सा स्वसम्बन्धं मूलतो वक्तुमारेभे क्षितिप्रतिष्ठे नगरे जितशत्रु नृपोऽस्ति सो अन्यदा परदेशायात चरानेवाह अहो मद्राज्ये किञ्चित् न्यूनमस्ति ते प्राहुः सर्व्वमस्ति तव राज्ये परं विचित्र चित्रामसभा नास्ति ततो नृपति चित्रकरान् आकार्यसभाग्रहभित्तिभागा सर्वेषां समाचित्रयितुं दत्ताः सर्वेपि चित्रकराः स्वस्वभित्तिः भागान् गाढोद्यमेन चित्रियन्ते तत्रैको हृदयचित्रकः सकलचित्र कलावेदी स्वभित्तिभागं चित्रियितुमारब्धवान् सहायशून्यस्य तस्य निरन्तरं गृहतः कनकमञ्जरी रूपवती पुत्री भक्तं तत्रानयति अन्यदा सा स्वगृहाद्यभक्त मानयन्ती राजमार्गे गच्छन्ति अश्ववारमेकं ददर्श स च बालस्त्री वराकादि जनसङ्कीर्णे अपि राजमार्गे त्वरितमश्वमवाहयत्

लोकास्तु तद्भूयादितस्ततो नष्टाः साऽपि क्वचित्स्थिताः स्थिता पश्चात् तत्रायाता भक्तपात्रहस्तां तां आगतां वीक्ष्य स हृष्ट चित्रकारः पुरश्चोत्सर्गार्थं बहिर्ज गाम एकत्र आहार पात्र माच्छादयित्वा सा क्वचिद्भित्तिदेशे वर्णकैर्मयूरपिच्छं मालिलेख अथ तत्र राजा समायातः भित्तिचित्राणि पश्यन् कुमार्यालेखिते केकिपिच्छे साक्षात्पौच्छं मन्यमान करं चिक्षेप भित्त्यास्खालनतो नखभङ्गेन विलक्षीभूतं तं नृपं सामान्य पुरुषमेव जानन्ती सा चित्रकरपुत्री एव माह चतुर्थः पादस्त्वं मया लब्धः नृप प्राहः पूर्वं त्वया केन त्रयपादाः लब्धा साम्प्रतमहं कथं त्वया चतुर्थः पादोलब्धः सा प्राह श्रूयतां यो अद्य महाराज मार्गे त्वरित मश्वं वाहयन् बालस्त्री प्रमुखजनानां त्रासमुत्पादयन् दृष्टः स मूर्ख्यले प्रथमः पादो दृष्टः ॥१॥ द्वितीयः पाद इतो राजायः कुटम्बलोकसहितै श्चित्रकरैस्समं भित्तिभागं जरातुरस्य एकस्य मम पितुर्दत्तो द्वतीयः पादो मम पिता यो नित्यं भक्ते समायाते बहिर्याति चतुर्थस्तुर्यं योऽस्मिन् भित्ति देशे मल्लिखिते मयूरपिच्छे करं चिक्षेप परमेवं त्वया निविसृष्टं यदत्र सुधा दृष्टे भित्तिदेशे निराधारा मयूरपिच्छस्थितिः एव तस्याः वयश्चातुरी रञ्जितो राजा तत्पाणिग्रहण वाञ्छकस्तान् तस्याः पितुः समीपे स्वमन्त्रिणं प्रेषयित्वा तां प्रार्थिवान् पित्रापि सा दत्ता सुमुहूर्त्ते परणीता राज्ञः प्रकामं प्रेमपात्रं बभूव सर्वान्तःपरीषुमुख्या जाता विविधानि दूथानि रत्नाभरणानिच आस सादएकदा तया मदनाभिधानाय दासीं रहसी एवं बभाषे भद्र यदा मदनश्यांतो भूपतिस्वपिति तदा त्वया अहं एवं प्रष्टव्या स्वामिनी कथां कथयेति तयोक्तं अवश्य महन्तदानीं अहं प्रश्नयिष्ये अत्ररात्रिसमये राजा तत्गृहे समायातःतां भुक्ता रतश्रान्तो यावत् स्वपिति तावता दास्या इयं पृष्टा सामिनी कथां कथयराज्ञोप्राह यावद्राजा निद्रा नाप्नोति तावन्मौनं कुरु पश्चात् त्वदग्रे यथेष्टं कथाकथयिष्यामि राजाऽपितां कथां श्रोतुकामः कपटनिद्रासुष्वाप कुमदीस्वासाम्प्रतं कथां कथयेति पृष्टा चित्रकरपुत्री कथां कथयितु मारब्धे मधुपुरे वरुणश्रेष्टी एक करप्रमाणं देवकुलं अकारयत् चतुःकरप्रमाणो देवस्तत्र स्थापितः सतस्मै देव चिन्तितार्थ दायको बभुव अथ दासीप्राह एक हस्ते

देवकुले चतुःकर प्रमाणोदेवः कथं मात इति तया पृष्टे सा राज्ञी प्राह इमं रहस्यं तव कल्ये रात्रौ कथयिष्यामि अद्यतु निद्रा समायातीति प्रोच्यसा राज्ञी राजशय्या पुरो भूमौसुप्ता सादासीतां दृष्ट्वा स्वगृहे गता राजा मनस्येवं चिन्तयामास कल्य रात्रावपीदं कथानकं मया श्रोतव्यमिति निश्चित्य राजा सुप्तः सुखनिद्रा मवाप द्वितीयदिनेऽपि राजा तस्या एव गृहे रात्रौ समायातः रात्रार्द्धं यावत् सुखं भेजे पश्चाद्गत श्रान्तो राजा पूर्वं कथानक श्रवणाय कपटनिद्रयासुप्तः दासीप्राह स्वामिनी कल्य कथानक रहस्यं वद राज्ञीप्राह एक हस्ते देवकुले चत्वारः करायस्य स चतुःकरो देवो नारायणादिवा स्तत्रस्थापित इत्यर्थ एका कथा १ अथ द्वतीयेदिने रात्रावपि राजा तथैव कपटनिद्रयासुप्तः दासी पुनः कथा मद्य कथयेति तामाह सा प्राह बिल्व्या फले पर्वते कोपि रत्ना शोकद्रुमः प्रौढोऽस्ति तस्या घनानि पत्राणि सन्ति घरच्छायाना भवत् दासीप्राह पत्राद्गतस्य तस्य च्छाया कथं नजायते राज्ञीप्राह एतद्रहस्यमत्र कल्ये रात्रौ कथयिष्यामि अद्याहं रतश्रान्ता निद्रासुख मनु भविष्यामीत्युक्ता सुप्ता सा दासीतु स्वगृहे गता अपर रात्रौ राजा भोगान् भुक्ता तथैव तत्र सुप्तः दासीप्राह स्वामिनी कल्य सत्कथा रहस्य कथनीयं राज्ञीप्राह तस्य द्रुमस्य सूर्यातपस्य मूर्ध्नि छाया नास्ति अधएव छायाऽस्तीत्यर्थ इति द्वितीय कथा २ अथ पुनस्तथैव रात्रौ नृपेसुप्ते दासी दृष्टा राज्ञीप्राह कथा क्वचिन्निवेशे कश्चिदोष्ट्रश्चरन् कदापि बब्बूलतरु ददर्श तदाभिमुखां ग्रीवां कुर्वन् अप्राप्तशाखः प्रकामं खिन्न स्तस्यैव बब्बूलतरोरुपरि उत्पत्यं कृतवान् दासी राज्ञीं प्रपच्छ हे स्वामिनीकथमेतद् घटते स ग्रीवया बब्बूलतरुर्नप्राप्तः तदुपरिकथमसौ उत्पतनंचकार राज्ञीप्राह अथ निद्रासमायातीति नैवै तत्कथा रहस्यं कल्य रात्रावग्रं कथयिष्यामि इत्युक्ता सुप्ताः कल्य दिनरात्रावपि तथैव नृपे सुप्ते दासी दृष्टां राज्ञो तत्कथा तत्त्वं प्राह स उष्ट्रः कूपमध्यस्थं तं बब्बूलतरु ददर्शेति परमार्थ इति द्वतीयकथा ३ पुनस्तथैव नृपे सुप्ते रात्रौ दासी दृष्टा सा राज्ञी कथामाचख्यौ कस्मिन्नगरे काचिल्कन्या भृसं रूपसौभाग्यवती अस्ति तदर्थं तन्मातृ पितृभ्यां त्रयोनरा आहूताः समायाता तदानीं

फणिना दृष्टा साकन्या मृता तया समं मोहादेको वरस्तचितायां प्रविष्टो भस्मसाद्भूव द्वितीयस्तद्भस्म पिण्डदाता तद्भस्मो परिवासं चकार तृतीयस्तु शूरमाराध्याऽमृतं प्राप्तः तदमृतेन तच्चितायां सिक्ता कन्या प्रथमं वरश्च सद्योऽजीवयत् कन्याप्युत्थिता तान् चीन्वरान् ददर्श राज्ञो दासींप्राह हे सखि ब्रूहितस्याः कन्यायाः कोवरोयुक्तः दासीप्राह अहं नवेद्मि त्वमेव ब्रूहि राज्ञीप्राह अद्य निद्रासमायाति इत्युक्ता सुप्ताः द्वितीयदिन रात्रौ दासी पृष्टा सा अवदत् यस्तस्याः सञ्जीवकः स पिता यः सहोद्भूतः स बन्धुः यो भस्मपिण्ड दत्तः स तत्पति रिति इति चतुर्थ कथाः ४ तथैव रात्रौ नृपे सुप्ते दासी पृष्टाः राज्ञी प्राह कश्चित् नृपः स्वपत्न्यौ दिव्यमलङ्कार वरं सुगुप्त भूमिगृहेरत्नाः लोकात् सुवर्णकारैः अजीघटत् तत्रैकः सुवर्णकारः सन्ध्या पतितां ज्ञातवान् राज्ञीप्राह हे सखी तेन अर्थरत्नालोकसहिते सुगुप्तभूमिगृहे यामिनो मुखं कथं ज्ञातं दासी प्राह नाहं वेद्मि त्वमेव ब्रूहि राज्ञी प्राह अद्य सांप्रतं निद्रा समायातीत्युक्ता सुप्ता द्वितीय दिनरात्रौ दासी पृष्टाः सा प्राह स सुवर्णकारो रात्रावभोस्तीति परमार्थः इति पञ्चमी कथा ॥५॥ पुनरेकदा रात्रौ सुप्ते नृपे दासी पृष्टा सा प्राह केनापि राज्ञा द्वौ मलिम्लुचौ निश्छिद्रपेट्यां क्षिप्तौ समुद्रमध्ये प्रवाहितौ क्वापि तट सापेटीलग्न केनचिद्वरेण गृहीता उद्घाट्य तौ दृष्ट्वा पृष्टौ भो युवयोरद्य क्षिप्तयो कतमो दिवसोयं तयो र्मध्ये एकः प्राहः अद्य चतुर्थो दिवसः राज्ञी प्राह हे सखि तेन चतुर्थो दिवसः कथं ज्ञातं दासीप्राहः अहं नवेद्मि त्व मेव ब्रूहि राज्ञी तु अद्य साम्प्रतं निद्रा समायातीत्युक्ता सुप्ता द्वितीय दिनरात्रौ दासी पृष्टाः राज्ञी प्राह स चतुर्थ दिनवक्ता पुरुषस्तुर्यज्वरी वर्त्तते इति परमार्थ इतिषष्टी कथा ॥६॥ पुनरन्यदादासी पृष्टा सा राज्ञो रात्रौ कथा माचख्यौ काचित् स्त्री सपत्नी हरण भयेन निजांगभूषणानि पेट्यां क्षिप्यमुद्रांच दत्वा आलोक भूमौ मुमोच अन्यदा साक्षी सखी निवासे गता सपत्नी च विजनं विलोक्यतां पेटी मुद्घाट्य अनेकाभरणश्रेणि मध्यादेकं हारं निष्कास्य स्वतनयाय ददौ तनया च स्वपति गृहे तं गुप्तश्च

कार कियत्कालानन्तरं साखो तत्रायात तां पेटीं दूरादवलोक्य एवं ज्ञातवती यदस्याः पेट्या मध्यात्रमहारोऽनयाऽपहृत इति सा सपत्नी चौर्येण दूषयामास सपत्नी ग्रपथान् करोनिर्हरापहारं न मन्ये तदासाक्षीतां सपत्नीं दुष्टदेवपादस्पर्शं ग्रपथाय आकर्षितवती तदानीं भयभ्रान्ता सपत्नीं तं हारन्त नयाग्टहादानीय तस्यै ददौ दासी प्राह हे स्वामिनो तया कथं ज्ञातो हारापहारः राज्ञी प्राह कल्य रात्रौ कथयिष्यामि इत्युक्त्वा सुप्ता द्वितीय दिनरात्रौ पुनस्तया पृष्टा राज्ञीप्राह सापेटौ स्वच्छकाचमयी अस्तीति परमार्थ इति सप्तमी कथा ॥७॥ कस्यचिद्राज्ञ कन्या केनापि खेटेनाऽपहृता तस्य राज्ञः चत्वार पुरुषाः सन्ति एकोनिमित्त वेदी द्वितीयोरथ क्षत् तृतीय सहस्रयोधा चतुर्थो वैद्य तत्र निमित्त वेदी दिसं विवेद रथ क्षद्विद्यं रथं चकार खगामिनं तं रथमारुह्य सहस्रयो धाबैद्यश्च विद्याधरपुरेगतौ सहस्रयोधी तं खेटं हतवान् हन्यमानेन तेन खेटेन कन्या शिरश्छिन्नं तदैव तेन वैद्येन औषधेन शिरः संजोजितं राजा तु पश्चादागतेभ्यः एभ्यश्चतुर्भ्य स्तां सुतां ददौ कन्या ग्राह एषु मध्ये यो मया सह चिताप्रवेशं करिष्यति तमहं वरिष्यामि प्रोच्च सा कन्या सुरङ्गा हारि रचितायां प्रविष्टा: यस्तया सह तत्र प्रविष्टः स तां कन्यां ऊढ़वान् दासी प्राह हे स्वामिनो चतुर्षु मध्ये को ग्रत्र प्रविष्ट राज्ञो प्राह ग्रद्य रतिश्रांतायां मे निद्रा समायातीत्युक्त्वा सुप्ता द्वितीयवासररात्रौ पुनर्दासि प्रष्टा: राज्ञी प्राह निमित्तवेदि इयं न मरिष्यति इति मत्वा चितां प्रविष्ट स्वमूढ़वान् इति परमार्थ इति ग्रष्टमी कथा ।८। पुनरपि रात्रौ दासी पृष्टा राज्ञी कथामाह जयपुर नगरे सुन्दरनामा राजास्ति असौ ग्रन्यदा विपरीताख्वेन एकएवाटव्यां नीतः वल्लां शिथिलीकृत्य ग्रश्वात् स राजा उत्तीर्णः तमश्वं क्वचित्तरौ बद्ध्वा स्वयमितस्ततो भ्रमन् स कस्मिंश्चित् सरसि जलं पपौ तत्रैकां सुरूपां तापसपुत्रीं ददर्श तापसपुत्रया हुतः स तापसाश्रमं प्राप तत्र तापसास्तस्य भृशं सत्कारं चक्रुः सा कन्या तापसैर्दत्ता राज्ञा च परणीता तां नवोढां कन्यां गृहीत्वा तमेवाश्वमधिरुह्य पश्चाल्लितः ग्रन्तरालमार्गे क्वचित् सरपाल्यां राजा सुप्तोपि जायमेवास्ति राज्ञा तु

निद्रा णाच केशरि राचसेन तत्रागत्य नृपस्यैवं कथितं षण्मासान् यावद्बुभुक्षितो अहं त्वां भक्षं प्राप्य अद्य तृप्ति भविष्यामि अन्यथा मद्वाञ्छितं देहि राज्ञोक्तं ब्रुहि स्ववाञ्छितं तेनोक्तं कश्चिदष्टादशवर्षीयो ब्राह्मणपुत्रः शिरसि पिष्टदत्तपद स्वया खड्गेन हत सप्तदिनप्रथे चेद्दली दीयते तदाहं त्वां मुंचामि नान्यथा इति राज्ञा प्रतिपन्नं प्रभाते राजा चलितः कुसलेन स्वपुरे गतः सैनिकाः सर्वेपि मिलिताः राज्ञा स्वमन्त्रिणो राचसवृत्तान्तः कथितः मन्त्रिणा सुवर्णपुरुषे निर्माय पटहवादनपूर्वं नगरे भ्रामितः एवं चोद्घोषितं ब्राह्मणपुत्रो राचसस्य जीवितदानेन नृपजिवितदानं दत्ते तस्य पित्रोरयं सुवर्ण पुरुषो दीयते इयमुद्घोषणा षट्दिनानि यावत्तत्र जाता सप्तमदिने एकत्र प्राज्ञो ब्राह्मणपुत्र स्तां निर्घोषणां श्रुत्वा एवं मातापितरौ अबोधयत् प्राणा गत्वराः सन्ति मातापितरौ चेद्रचणं प्राणैः कृत्वा प्रदीयते तदावरं तेनाहं नृप जीवितरचार्थं स्व जीवितं राचसाय दत्वा सुवर्णपुरषं दापयामि एवं वार वारमाग्रहेण मातपित्रोरनुमतिं गृहीत्वा राजसमीपे गतः राज्ञा तुतत्पितुः पादौ शिरसि दापयित्वा स्वयमाकर्णयत खड्गेण पृष्ठौ भूत्वा राचसस्य समीपं सानीत यावता राचसोदृष्ट स्तावता नृपेणोक्तं भो ब्राह्मणपुत्र इष्टं स्मर: एवं नृपेणोक्तं स ब्राह्मणपुत्रः इतस्ततोनेत्रे निक्षिपन् जहा सततदानी राचससुष्टः प्राह यदिष्टं तन्मार्गेयति सप्राह यदित्वं तुष्ट स्तदा हिंसान्त्यज: जिनोदितं दयाधर्मं कुरु राचसेनापि तद्दच सा दयाधर्मः प्रतिपन्नः राजादयोपितं दारकं प्रसंसितवन्तः अथ दासीप्राह हे राज्ञि तस्य ब्राह्मणपुत्रस्य कोहास्यहेतुः तयोक्तं साम्प्रतं मे निद्रा समायातीत्युक्ता सासुप्ता द्वितीयदिने दासीदृष्टाः सा राज्ञीप्राह हे हले अयन्तस्य हास्य हेतु नृणां हि माता पिता नृपः शरणन्ते त्रयोपि मत्यार्श्वस्थाः अहं पुनः कमनं शरणं श्रयामीति तस्य हास्य मुत्पन्न इति परमार्थः इति नवमीकथाः ९ एवं साचित्रकरसुता कथाभि र्मुहुर्मुहु र्मोहयन्ति राजानं वशी चकार राजा तुत स्या मेवाग्रक्रोऽन्यासां राज्ञीनां नामापि नजग्राह ततस्तस्या छिद्राणि पश्यन्ति सर्वाऽपि सपत्नाः परमद्वेषं वहन्ते चित्रकरसुतातु निरन्तरं मध्याह्ने

रहसि एकाकिनी कपाट युगलं दत्वा गृहान्तः प्रविश्य पूर्ववस्त्राणि प्राप्य आत्मानं एवं न निन्द आत्मन् तवायं पूर्ववेषः साम्प्रतं राजप्रसादादुत्तरावस्थां प्राप्य गर्वं माकुर्याः एव आत्मनः शिक्षां ददतीं दृष्ट्वा सपत्नीं राजानं एवं विज्ञपयां मासुः स्वामिन्नेषा क्षुद्रा तवाहर्निशङ्कार्जुनं कुरुते यथास्माकं वचनं न मन्यते तदा मध्याह्ने स्वयं तद्गृहे गत्वा तस्याः स्वरूपं विलोकय भूपतिस्तासां वाक्यं निशम्य मध्याह्ने तस्याः गृहेगतः सा तु तथैव पूर्ववेषं परिधाय आत्मनं शिक्षां ददतीं भूपतीना दृष्टाः सर्वाणि तद्वचांस्यपि श्रुतानि राजा तस्याः निगर्वतां ज्ञात्वा परमा प्रमोद मवापद्मां पट्टराज्ञीं चकार विशेषाज्ञनो विनोदं दयचकार अन्यदा तत्रनगरोद्याने विमलाचार्याः समायाताः राज्ञासह नृप स्तद्वन्दनाय तत्रागतः नगरलोकोपि तद्वन्दनार्थं गतः तदा विमलाचार्यो देशना चकार चित्रकरसुता नृपश्च द्वावपि प्रतिबुद्धौ श्रावकधर्मं गृहीतवन्तौ परस्परममा बाधया त्रिवर्गं साधनं कुरुतः अनेद्युस्तया दत्त पञ्च परमेष्टी श्रीनमस्कारः स पिता मृतो व्यन्तरोजातः कालान्तरेणार्हन्तं धर्ममाराध्यः चित्रकरसुता राज्ञी मृता देवीत्वं प्राप ततश्च्युत्वा वैताढ्ये तोरणाभिधे पुरे दृढशक्तो खेचरस्य पुत्री कनकमाला बभूव प्राप्तयौवनां तामेकदा वीक्ष्य कन्दर्पं तप्तो वासव नामा कश्चित् खेचरोऽपहृत्य अत्र महा अट्वी मुक्ता स्वचित्ते प्रमोदं बभार अत्र विद्याबलात् समयां सामग्रीं विधाय स वासव विद्याधरो यावन्मद्यवीद्वाहाय समुद्युक्तोऽभवत् तावत् कनकमालाग्रजस्वर्णतेजा स्तदनुपदिक्कस्तत्रायात स्तं वासवं विद्याधर मधिक्षिप्तवान् तौ द्वावपि कोपाद् घोरं युद्धं कुर्वाणौ परस्पर प्रहाराक्तौ मृतौ कनकमाला तु भृशं भ्रातृशोकं चकार तदानीं कश्चिदेव स्तत्रागत्य कनकमाला प्रत्येवमवदत् पुत्रीभ्रातृशोकं मुञ्च चित्तं स्वस्थं कुरु दृष्टश्च एवसंसारोस्ति त्वं मम पूर्वभवेपुत्री अभूः तिष्ठत्वमत्रैव गिरौ अत्र स्थिताया स्तव सर्वं भव्यं भविष्यति एवं देववचनमाकर्ण्य कनकमाला चिन्तयामास को असौ देवः कथमस्याहं पुत्री असौ मयि स्निह्यते अहमप्यस्मिन् स्निह्यामि यावदेवं कनकमाला चिन्तयति तावत्तज्जनको विद्याधरेन्द्रो दृढशक्तिना माधा

वन् तत्रायातः स्वपुत्रं स्वर्णतेजसम्बिरोधनं वासवविद्याधरं च मृतं दृष्ट्वाक्षिप्तमस्तकाश्च तां पुत्रीदृष्ट्वाएवं विचारयामास अयंसुतःइयं सुता अयं शत्रुस्वया प्यमो दृष्टमवस्था प्राप्ता स्वप्नोपमं जगत्सर्वं दृश्यते एवं ध्यायतस्तस्य दृढशक्तिविद्याधरस्य जातिस्मरणमुत्पन्नं असौ सासनदेवीप्रदत्तवेषश्चारणश्रमणोयतिर भूत् अथ सव्यन्तरः स्वया पुत्र्या सह तं श्रमणं ननाम जीवन्तौ तां पुत्रौ वीक्ष्य स चारणश्रमण स्तं व्यन्तरं नमन्तं अपृच्छत् किमिदमिन्द्रजालं मया दृष्टं व्यन्तरः प्राह तव पुत्रौ शत्रु मिथो निर्युध्य मृतौ इयंच कन्या जीवन्त्यपि मया तव सुता दर्शिता मुनिप्राह कथं त्वया सुता कृता सव्यन्तर स्मृत्वा एवमाह हे मुनिना यक एतत् वार्त्ता शृण क्षिति प्रविष्टनृपतेर्जितशत्रो रियं प्राग्भवे पत्नी अभवत् चित्राङ्गदनाम्न श्चित्रकृतो ममैषा पुत्री अभवत् एतया प्राग्भवे अन्यसमये मम नमस्कारा दत्ताः तत्प्रभावादहं व्यन्तरो जातः एषा अपि मृता देवी जाता देवी त्वमनुभूय तव सुता अत्र भवे जज्ञे तेन विद्याधरेणापहृत्य अत्र चैत्ये मुक्ता यात्रार्थं माया तेन मया दृष्टा एतस्या बन्धौ चौरे च मृते यावदिमा महमाश्वयामि तावद्गवन्तोत्र प्राप्ताः मया विसृष्टं इयमनेन जनकेन समं माया क्षिति मया एतस्याः गोप न माया विहिता यत्तव निराय त्वं मया तदानीं कृतं तत् क्षन्तव्यं मुनिरुचे अहो व्यन्तरया त्वया तदा माया कृता सा मम तव माया अपहारिणी जाता तेन मम भवतोपकृतं न किमप्यपराध एवमुक्ता स मुनिर्धर्माशिषं दत्वा अन्यत्र विजहार अथ प्राग्भव वृत्तान्तं श्रुत्वा सा कन्या जाति स्मृति भागभूत् प्राग्जन्म जनकं व्यन्तरं प्राह तात तं पूर्वभवपतिं मेलय व्यन्तर प्राह स ते प्राग्भवभर्त्ता जितशत्रु नृपति र्देवो भूय च्युतः साम्प्रतं सिंहरथो नाम राजा जातोस्ति स गन्धार देशे पुंड्रवर्द्धन नगरा दक्षापहृतोऽत्र समायास्यति स हि त्वामत्रैव सकलसामग्रया परिणेष्यति यावत् स इहाभ्येति तावत् त्वमत्रैव तिष्ठेत्युक्ता सव्यन्तरः पुराचले शाश्वत जिनबिम्बानि नं तु गतवान् इमं सर्ववृत्तान्तं कथयित्वा सा कन्या राजानं प्रत्याह स्वामिन् त्वमत्र मद्भाग्याकर्षितः समायातः सिंहरथ राजापि इमां पूर्वभव

कथां श्रुत्वा पूर्वभवस्वशुरं तं व्यन्तरं अस्मरत् तेन स्मृतः सव्यन्तरस्तावा गात् दिव्यवादित्र निर्घोषक्षतवान् मध्याह्ने जिनबिम्बान्यभ्यर्च्य नृपो भुंक्ते ततस्तेन व्यन्तरेण पूरिताऽशेषवांछितोऽसौ नृपतिस्तत्र मासमेकं स्थितवान् चिरकालेन स्वराज्याऽनिष्टशङ्का राजा तां दयितां प्रतीदमाह प्रियेप्रबलो वैरी व्रजो मे राज्य मुपद्रोष्यति ततो अहं स्व पुरंयामि दयिताजगाद यदि राज्यंमोक्तुं न शक्यते तदाव्योमगमन साधिकां प्रज्ञप्ति विद्यां मन्मुखाद्गृहाण यतस्ते व्योमगतिर्यथा सुखं स्यात् प्रिया प्रदत्तांतां विद्यामासाद्य सिंहरथो राजा विद्याधराग्रणीर्बभूव प्राग्भवः प्रेमसंपूर्णान्तां प्रियां आपृच्छ्य सराजास्वपुरेव्योममार्गेण समागतः। तत्रपुरे कियद्दिनानिस्थितो सिंहरथ नृपतिस्तं पर्व्वतं पुनर्गतः एवं स्व नगरान् तस्मिन्नगेनित्यं गतागतिंकुर्व्वन् नृपति सिंहरथो लोका नग्गतिरितिनाम प्रसिद्धं प्राप्यः अन्यदातत्रनगे तन्मूपं सव्यन्तर एवमाह अहं मत्स्वामिनिर्देशात् दैशां तरंगमिष्यामि त्वं मत्पुत्रीं स्व नगरेनित्वा इमं नगं शून्यमाकार्षीः एवमुक्तासव्यन्तरः स्थानान्तर मागात् नृपस्तन्नगेमहन्नगरं व्यधात् नग्गतिपुरमिति तन्नामक्रत वान् तत्रस्थो राजा तया राज्ञासह भोगान् भुंजान सुखेनकालं निर्गमयति तत्र राज्यं पालयत स्तस्य बहुतरः कालो ययौ अन्यदा नग्गति नृपः पुरपरिसरेव सल्लोत्सवं द्रष्टुंजगाम मार्गेमञ्जरी पुन्नमंजुलं आम्र वृक्षमद्राक्षीत् ततः एकां मञ्जरीनृपति लीलया स्वकरेण जग्राह गतानुगतिकालोकाः दृश्यंते बहवो नराः स भाव मनुवर्त्तंते यथा राजा तथा प्रजाः ॥१॥ तस्य मञ्जरी फलपत्रादिकं जगृहुः भूमिपालः क्रीड़ा कृत्वा तत पश्चाद्वलितास्तं आम्रवृक्षं काष्ठशेषमालोक्य एवं चिन्तितवान् अयमाम्रवृक्षो नेत्रप्रीति करोयो मया पूर्वं गच्छता दृष्टः सोयं काष्ठशेषो विगतशोभः साम्प्रतं दृश्यते यथा तथा सर्वोऽपि जीवः कुटम्ब धनधान्यदेहादि सौन्दर्य भ्रष्टोनैव शोभां प्राप्नोति एतच्च सर्वं विनश्वरं यावन्नक्षीयते तावत्कर्त्तव्यमेयत्न कार्यः इति चिन्तयन्नमतिः प्रति बुद्धोजातः शासनदेवी प्रदत्तवेषः संयममाददे अन्यदाते करकंडु १ द्विकुख २ नमि ३ नग्गति ४ राजानश्च त्वारोऽपि प्रत्येक बुद्धा संयमिनो विहरन्ति

अनेद्यूचीणो प्रतिष्ट नगरे प्राप्ता तत्र चतुर्मुखदेव कुले क्रमतः पूर्वाद्येषु चतुर्दिग्द्वारेषु युगपत्प्रविष्टाः तेषामादरकरणार्थं चतुर्मुखो यक्षः समन्तात् सम्मुखोऽभवत् तदानींकरकंडूः स्व देह कंडूरोगोपशमनाय कर्षं धृतांगिलाकां गोपयन् हिमुखेन संयमिना उक्तः पुरं अन्तःपुरं राज्यं देशश्च विमुच्य पुनस्तं किं सञ्चयं कुरुषे करकण्ड् मुनिर्यावत्तं प्रतिवक्ति भवन्नमिराजर्षिणा हिमुखप्रत्येवमुक्तं सर्व्वाणि राजकार्याणि मुक्ता पुनस्त्वया किमिति श्रित्वा रूपकार्यं वक्तुमारब्धं यावद् हिमुखो मुनि नमि राजर्षि प्रत्युत्तरं दत्ते तावन्नगति राजर्षि रेवमुवाच यदा राज्यं परित्यज्य भवान् मुक्तुमुत्सहते तदान्य कि मप्याख्यांतुनार्हति अथ करकंडु मुनिस्तान् त्रीन् प्रत्येक मुवाच साधुष् साधुहित वदन् न दूषणं भवति कंडुपशम नाय कर्ण धृतो पिप्पलाका सञ्चयोऽयुक्त एव परम सहता मयाधृताऽस्तीति एवं चत्वारोऽपि परस्परं संबुद्धाः सत्यवादिनः सर्वथा संयममाराधकाः केवल ज्ञानमासाद्य शिवं जग्मुः प्रत्येक बुद्धः चतुष्टयकथा संपूर्णं अथ सूत्रं कथयति चई जणदेवलोगाओ उववन्नो माणुसं मिलोगम्मि उवसन्त मोह णिज्जो सरई पोराणियञ्जाइ १ जाई सरित्तु भयवं सहसम्बुद्धो अणुत्तरे धम्मे पुत्तरुठ विन्तुरज्जे अभिनिक्खमई नमीराया २ द्वाभ्यां गाथाभ्यां सम्बन्धं वदति नमीराजापुत्रं राज्ये स्थापयित्वा अभिनिःक्रामति अभिसमन्तात् निःक्रामति गृहवासाच्चि सरति अनगारो भवतीत्यर्थः किङ्कृत्वा जाई सरित्तुजातिं स्मृत्वा पूर्वभवं स्मृत्वा कथम्भूतः भयवं भगवान् धैर्य सौभाग्यमाहात्म्य यशो ज्ञानादिकयुक्तः पुनः कीदृग्यः अनुत्तरे सर्वोत्कृष्टे श्रीजिन धर्म्मे सहसं

सूत्र

चइऊणा देवलोगाओ उववन्नो माणुसम्मि लोगम्मि । उवसंत मोहणिज्जो सरई पोराणि यंजाइं ॥१॥ जाई सरित्तु

भाषा

च्युत्वा सप्तम देवलोकात् सातमा देवलोक थी चवीने उत्पन्नः मनुष्यलोके अपनो मनुष्यलोकने विषे उपशांत मोहः मोहनीयकर्म्म उदय रहितः उपशांत हुयो छे जेहने मोहनो कर्म्म प्रागजन्मजाति स्मरतीयं भवं स्मरति जातिस्मरणअपनो आपणी पाछलो जाति दिठी १ प्राग् जन्मस्मृत्वा भगवान् भग

बुद्धः स्वयं सम्बुद्धः इति द्वितीयगाथाया अर्थः अथ प्रथमगाथाया अर्थः सनमिः पूर्वन्देवलोके देवः आसीत् तेन इत्युक्तं चइजण देवलोगाओ देव लोकात् च्युत्वा सनमिर्भूपो मानुष्य लोके मनुष्य जन्मनि उत्पन्नः सच न मि भूपः उपशान्तमोहनीयः सन् पौराणिकी जातिं पूर्वजन्म देवलोकादौ स्मरति अत्र वर्त्तमान निर्देश स्वत्कालापेक्षया उक्तः २ सो देवलोग सरिसे अन्ते उरवरगओ वरे भोए भुंजित्तु नमीराया बुद्धो भोगे परिच्चयइ १ स नमी राजा बुद्धो ज्ञात तत्वः सन् भोगान् परित्यजति किं कृत्वा भोगान् भुक्त्वा कथम्भूतान् भोगान् वरान् स्त्रीसमूहे प्रायः सन् कीदृशेन्तः पुरेदेव लोक सदृशे देवाङ्गना सदृशे इत्यर्थः भुक्तभोगस्य पुरुषस्य भोगः दुस्त्यज इति हेतो भोगान् परित्यजतीत्युक्तं ३ महिलं स पुरजणवयं बलमारोहच्च परियणं सव्वं चिच्चा अभिनिक्खंतो एगन्त महट्ठिओ भयवं ४ स भगवान् महात्म्यवान् यशखीनमीराजा एकान्तं द्रव्यतो वनषण्डादिकं

भयवंसहसंबुद्धो अणुत्तरेधम्मे । पुत्तंठवित्तुरज्जे अभिनिक्खमई नमीराया ॥२॥ सोदेवलोग सरिसे अंतेउरवर गउवरे

भोए भुंजित्तु नमीराया बुद्धोभोगे परिच्चयई ॥३॥ महिलंसपुर जणवयं बलमारोहंच परियणं सव्वंचिच्चा अभिनि

सूत्र

भाषा

वंत जातिस्मरण उपना थका स्वयं आपने संबुद्धः आपणपे धर्मने विषे प्रतिबोध पाम्या पुत्रं स्थापयित्वा राज्ये पुत्रने राज्य थापीने अभिनिःक्रमति नमी राजा दिक्षा ग्रहीतार स नमी देवलोक सदृशान् भोगान् ते नमीराजा देवलोकसरीखा अंतपुरगतः वरान् भोगान् अंतेउरीने विषे वर प्रधान भोग भुक्ता नमो राजा भोगभोगवीने नमी राजा ज्ञानतत्वः भोगान् परित्यजति ज्ञातपछे प्रतिबुद्ध हुओ थको भोगने छांडे२ मथिलां नगरीं जनपद सहीतां मीथला नगरे देसहीत छडे हस्त्यादी चतुरङ्गसैन्यं अन्तःपुरं परिजनं सर्वचतुरंगिणी सेना हाथी घोडा रथ पायक अंते वरस घलोपारीवार सर्वदेश त्यक्ता

भावतश्च सर्वसंयोगरहित त्वं एक एवाह मित्यतो निश्चय स्तमाश्रितः पुनः कौट्टयो नमीराजा अभिनिः क्रान्तः संसारात् निःक्रान्तः संसारात् निः सृतः किं कृत्वा मिथिलां सपुरजनपदां तथा वलंतथा अवरोधं अन्तः पुरं तथा परिजनं सर्वं त्यक्त्वा ४ पुराणि च जनपदाश्च पुरजनपदास्तैः सहवर्त्तते इति स पुरजनपदातां सपुरजनपदां एतादृशीं मिथुलां पुरीं हित्वा ४ कोलाहलगब्भूयं आसीमहिला इ पव्वयं तंमि तइया राइ रिसिंमि नमिंमि अभिनिक्खमं तंमि ५ तदा तस्मिन् काले मिथिलायां नगर्यां सर्वं स्थानं कोलाहलकभूतं आसीत् कोलाहलो अव्यक्तः रोदना क्रन्दितजनित कलकल शब्दः कोलाहल एव कोलाहलकः कोलाहलकः भूतो जातो यस्मिन् तत् कोलाहलकभूतं एतादृशं सर्वं स्थानं गृहविहारादिकं जातं क्व सति नमौ राज्ञि

सूत्र

क्खंतो एगंतमहिट्ठिओ भगवं ॥४॥ कोलाहलगब्भूयं आसीमहिलाइ पव्वयं तंमि। तइया रायरिसिंमि नमिंमि अभिनिक्खमंतंमि ॥५॥ अब्भूट्ठियं रायरिसिं पव्वज्जाठाण मुत्तमं। सक्कोमाहण रूवेणइमं वयणमब्ववी ॥६॥ किंतुभो

भाषा

प्रव्रजितः ए अघलांवाना छोडी दीक्षा लीधी एकान्तमधिष्टतः भगवान् नमि ऋषीश्वर मोचने अर्थ एकान्ते जई रह्या ४ क्रन्दित कल२ मयं गृहारामा दि नमि राजाने नगरी थकी नीकलतां लोक रोवालागा कोलाहल हुओ आसीत् मिथुलायां प्रव्रजन्तं नमि मीथुला नगरीने विषे तिण प्रस्तावे दिक्षाने समे तस्मीन् प्रस्तावे राजर्षिः जोवारे नमि राजाइ दिक्षा लीधी नमी प्रव्रज्य निर्गच्छति सती नमि राज ऋषिने दीक्षाने अर्थे नीकलतां थका ५ अभ्युत्थित राजर्षिः संयमने नमी राजऋषिने जठतां थका प्रव्रज्या स्थानं उत्तमः उत्तम जे दीक्षातेहने विषेसक्रः ब्राह्मण रूपेण आगत्य शक्रप्रमथदेवलोकथकी आव्योब्राह्मणरूपधारीने नमीपासेआवीनेः इदं वचनअब्रवीत् इन्द्रे एहवुं वचन प्रश्न कीधु ६ किंइति प्रश्ने तु इति वितर्के भोइतिआमन्त्रणे अथ मिथुलायां

अभिनिःक्रामति सति गृहात् कुटुम्बात्क्रोधमानमायादिभ्यो वा निःसरति सति कथम्भूते नमौ राजर्षौ राजा चासौ ऋषिश्च राजर्षिस्तस्मिन् राजर्षौ राज्यावस्थायां अपि ऋषिरिव ऋषि स्तस्मिन् राजर्षौ ५ अब्भुट्ठियं रायरिसिं पव्वज्जाठाण मुत्तमं सक्को माहणरूवेण इमं वयण मब्बवी ६ नमिं राजर्षिं शक्रः ब्राह्मणरूपेण इदं वचनमब्रवीत् कथं भूतं राजर्षिं उत्तमं प्रव्रज्याया स्थानं प्रव्रज्यास्थानं ज्ञानदर्शनचारित्रादिगुणानां निवासं प्रति अभ्युत्थितं उद्यत मित्यर्थः ६ किंतु भो अज्ज मिहिलाए कोलाहलग संकुला सुच्चंति दारुणा सद्दा पासाएसु गिहेसुय ७ किं इति प्रश्नेतुइति वितर्के भो इति आमंत्रणे भो राजर्षे अद्य मिथिलायां प्रासादेषु देवगृहेषु भूपमन्दिरेषु च पुनस्त्रिकचतुष्क चत्वरादिषु दारुणाः हृदये उद्वेगोत्पादकाः विलापाः क्रन्दितादयः शब्दा किं नु शृण्वंस्ते इति इन्द्रो राजर्षिं नमि पृच्छति स्मेत्यर्थः कीदृशाः शब्दाः कोलाहलकसंकुलाः अव्यक्त शब्दव्याप्ताः ७ एयमट्ठं निसामित्ता हेऊकारणचो इओ तओ नमी रायरिसि देविंदं इणमब्बवी ८ ततः इन्द्रप्रश्नानन्तरं नमी राजर्षिर्देवेन्द्रं इदं अब्रवीत् किं कृत्वा एतं अर्थं इत्यर्थं प्रतिपादकं शब्दं निशम्य श्रुत्वा कथंभूतो नमी राजर्षिः हेतुकारणाभ्यां चोदितः प्रेरितः हेतुकारणनोदितः तत्र हेतुः पञ्चावयववाक्यरूपः कारणञ्च येन विना कार्यस्य उत्पत्तिर्न भवति पञ्च अवयवा इमे प्रतिज्ञा १ हेतु २ उदाहरण ३ उपनय ४ निगमन ५ रूपाः पञ्चवचनं प्रतिज्ञा १ साध्यसाधकं हेतुः २ तत्साहश्य

सूत्र

अज्जमहिलाए कोलाहलग संकुला । सुच्चंति दारुणा सद्दापासाएसु गिहेसुय ।७॥ एयमट्ठं निसामित्ता हेऊकारण

भाषा

कोलाहली राजा मीथुला नगरी कोलाहलैः व्याप्ताः कोलाहले करी व्याप्त छे श्रूयंते रौद्राः शब्दास्ते कथं एहवा रौद्रशब्द किम संभलाइ छे प्रासादेषु च प्रसादनेविषे घरने विषे७ एतदर्थं सुत्वा एहनुं अर्थसांभलीने पञ्चावयवमनुमानवाक्यं हेतुः अनन्यथा सिद्धनियतपूर्वभाबित्वं कारणत्वं तेन प्रेरीतहेतु पञ्चा वयवरूपप्रतिज्ञा हेतु२ उदाहरण३ उपनय४ निगमनानि५ ए पञ्चावयवरूपहेतुं अने कारणे तीणे प्रेरीयो ततः प्रश्नकृतानंतरं नमिराजर्षि ते प्रश्न कीधां

दर्शनं उदाहरणं ३ उदाहरणेन साध्येन च संयोजनं उपनयः ४ हेतु उदाहरणोपनयैः साध्यस्य निश्चयोकरणं निगमनं ५ तथैव दर्शयति तव धर्मार्थिनः अस्मान्नगरात् गृहात् कुटम्बाद्दानिःसरणं दीक्षाग्रहणं अयुक्तं इति प्रतिज्ञावाक्यं कस्माद्धेतोः आक्रन्दादि दारुणशब्दहेतुत्वात् इदं हेतुवाक्यं २ यत् यत् आक्रन्दादि दारुणशब्दहेतुकं भवति तत् धर्मार्थिनः पुरुषस्य अयुक्तं किंवत् हिंसादिकर्मवत् यथा हिंसादिकर्म आक्रन्दादि दारुण शब्दहेतुकं तत् हिंसादिकर्म च धर्मार्थिनोपि अयुक्तं भवति इदं उदाहरणवाक्यं तस्मात् तथा तवापि धर्मार्थिनो निःसरणं अयुक्तं ४ इदं उपनयवाक्यं तस्मादाक्रन्दादि दारुण रौद्र शब्द हेतुत्वात् हिंसादि कर्मवत् सर्वथा तव गृहात् नगरात् कुटम्बात् निःसरणं अयुक्तमेव ५ इति निगमनवाक्यं इति पञ्चावयवात्मको हेतुरुच्यते कारणं दर्शयति यत् यस्य पूर्वं असतो वस्तुनः उत्पादकं तत् तस्य कारणंभवतो गृहान्निस्सरणं दारुणशब्दकार्यस्य कारणं ज्ञेयं यदा भवतः गृहान्निःसरणं पूर्वजातं तदा पश्चात् आक्रंदादि शब्दलक्षणं कार्यं जातं यदा भवतो दीक्षाग्रहणं न स्यात् तदा आक्रन्दादिशब्दश्च कथं स्यादित्यर्थः एवं हेतु कारणाभ्यां इन्द्रेण प्रेरितो नमि राजर्षिरथ यदब्रवीत्तदर्थं तनया गाथयाह ८ महिलाए चेईए वत्थे सीयच्छाए मणोरमे पत्तपुप्फफलोवेए बहुणं बहुगुणेसया ९ वाएण हीरमाणंमि चेइयंमि मणोरमे दुहिआ असरणा अत्ता एए कंदंति भोखगा १० नमि राजर्षिः किं अब्रवीदित्याह मिथिलायां नगर्यां चैत्ये उद्याने भो एते खगाः पक्षिणः क्रन्दन्ति कोलाहलं कुर्वन्ति चितिः पत्रपुष्पफलादीनां उपचयः चित्यां साधुचित्यं चित्यमेव चैत्यं उद्यानं

सूत्र

चोदेइ। तओ नमीरायरिसी देविंदं इणमब्बवी ।८। मिहिलाए चेईएवत्थेसीयच्छाए मणोरमे। पत्तपुप्फफलोवेएबहु

भाषा

पछी नमी राजऋषि प्रते देवेन्द्र एवं अब्रवीत् देवेन्द्र इन्द्र इम कहतो हुओ ८ मीथ्लायां उद्याने वृक्षे मीथुला नगरीने विषे चैत्यने विषे वृक्षने विषे सीतलछायायुक्ते मनोरमाख्ये शीतलछाया छे रमवायोग्य शीतलकरी छे पत्रपुष्पफलोपेतो पत्रफूल फलसहित छे बहुनां खगादीनां लोकानां च बहुगुणे

तस्मिन् चैत्ये उद्याने एते उच्यमानाः खगाः विहगाः पूत्कुर्वन्ति कथम्भूते चैत्ये मनोरमेमनोज्ञे पुनः कीदृशेवृक्षैः सीतलच्छाये पुनः कीदृशैर्वृक्षैः पत्रपुष्प फलोपेतैः पत्रपुष्पफलैर्युक्तैः पुनः कीदृशे चैत्ये बहूनां खगानां बहुगुणे प्रचुरोपकारजनके इत्यर्थः एते खगाः क्रसति विलपति चैत्ये वृक्षे वातेन क्रियमाणे सति इतस्ततः प्रक्षिप्यमाणे सति उद्याने देवगेहेच वृक्षे चैत्यमुदाहृतं इत्यने कार्थः कथंभूते चैत्ये मनोरमे मनोज्ञे कीदृशाः एते खगाः दुःखिताः पुनः कीदृशाः अशरणाः पुनः कीदृशाः आर्त्ताः पीडिताः अत्र यत् स्वजना क्रन्दनं उक्तं तत् खगा क्रन्दनं स्वयं वृक्षस्य यावत्कालं तद्वृक्षस्य स्थिति रासीत् तावत्कालं भोगादिषु स्थिरता आसीत् ततश्च आक्रन्दादि दारुणशब्दानां अभिनिःक्रमणं हेतुत्वं असिद्धं स्वार्थहेतुकत्वात्तेषां स्वार्थंसीदमानं दृष्ट्वा एवं करोति सर्वोजनः अतो भवदुक्ते हेतुकारणे असिद्धे एव एतेषां स्वजनानां मया स्वार्थभङ्गः कृतोनास्ति ममापि अत्रस्थाने एभिः स्वजनैः सह स्थितौ एवस्थितिः केनाप्यधिकौ कर्त्तुं न शक्यते तस्मान्मम मिथिलातो निःसरणं दीक्षाग्रहणं सर्वथा मिथिला वास्तव्यलोकानां आक्रन्द शब्दहेतुः कारणञ्च

सूत्र

णंबहूगुणेसया ।९। वाएणहीर माणंमि चेईयंमि मणोरमे । दुहियाअसरणाअत्ताएएकंदंतिभोक्खगा ।१०। एयमट्ठं निसामित्ता हेऊकारण चोईओ । तओ नमिंरायरिसिं देविंदोइण मब्ववी ।११। एस मग्गीय वाउय एयं डज्झइ

भाषा

सदा घणा लोकने घणा गुणकारी छे ९ वा तेन इतस्ततः चाल्यमाने वायरेकरी हलाव्या छे एहवा वृक्षके उद्याने मनोरमाखे चैत्यवृक्ष मनोरमइ सेनामे दुःख प्राप्ता शरणरहिता पीडिता दुखिय थका असरण थका शरणकोइनुं नथी पीडा दुखी छे ए आक्रन्दन्ति भो पक्षिणः ए पंखी इणे कारणि भो ब्राह्मण आक्रन्दकरे छे १० एतदर्थं श्रुत्वा ए अर्थ सांभलीने हेतुभिः कारणैश्च प्रेरितः हेतु अने कारणे प्रेखो ११ एषः अग्निः सवायुः ए

नास्त्यैवेत्यर्थः १० एयमट्ठं निसामित्ता हेऊकारण चोइओ तओ नमिंराय रिसिं देविन्दोइण मब्बवी ११ ततस्तदनन्तरन्देवेन्द्रो नमिराजर्षिं प्रति इदं वक्ष्यमाणम्बचनं अब्रवीत् किं कृत्वा एतं अर्थं निशम्य कौटश्यो देवेन्द्रः हेतुकारणाभ्यां प्रेरितः अथवा हेतुकारणयोर्विषयेनमि राजर्षिणा प्रेरितः पूर्वं हि इन्द्रेण नमि राजर्षिं प्रति इत्युक्तं भो नमि राजर्षि एतेषां आक्रन्दादि दारुणशब्दहेतुत्वात् तव दीक्षाग्रहणं अयुक्तं पुनस्तेषां आक्रन्दादिशब्दरूपकार्यस्य तव दीक्षाग्रहणं एवकारणं इत्युक्ते सति नमिराजर्षिणा च तेषां आक्रन्दादि दारुणशब्दस्य स्वार्थ एव हेतुकारणे उक्ते तेन असिद्धोयं भवदुक्तो हेतुः कारणञ्चाप्य सिद्धमेव इति राजर्षिणा इन्द्रः प्रेरितः सन् इदं वचनं नमिराजर्षिं प्रति पुनरुवाचेत्यर्थः ११ एस अग्गीय वाउय एयं डज्झन्ति मन्दिरं भयवं अन्ते उरम्तेणं कीसणं नावपेक्खह १२ हे भगवन् एष प्रत्यक्षोग्निवायुश्च दृश्यते पुनरेतत् प्रत्यक्षं मन्दिरं दह्यते तवेत्यध्याहारः तवगृहं प्रज्वलति हे भगवन् तेणं इति तेन कारणेन अथवाणं इति वाक्यालङ्कारे तत् अन्तःपुरं राज्ञीवर्गं कीसणं इति कस्मात् कारणात् नोपेक्षसे नावलोकसे यत् यत् आत्मनोवस्तु भवति तत्तत् वीक्षणीयं यथा आत्मीयं ज्ञानादि तथा इदं भवतः अन्तःपुरं अपि ज्वलमानं अवलोकनीयं १२ एयमट्ठं ०हे० तओ नमीरायरिसी देविन्दं इणमब्बवी १३ अस्य गाथाया अर्थस्तु पूर्ववत् अयमेव विशेषः नमिराजर्षिं देवेन्द्रस्य वचनं श्रुत्वा देवेन्द्रं प्रति इदं अब्रवीत् १३ किम ब्रवीदित्याह सुहंवसामो जीवामो जेसिंमो नत्थिकिञ्चणं मिहिलाए डज्झमाणीए न मे डज्झइ किञ्चणं १४ भो प्राज्ञ वयं सुखं यथा स्यात्तथा वसामः सुख

मंदिरं। भयवं अंतेउरं तेणं कीसाणं नाव पेक्खहि ॥१२॥ एयमट्ठं निसामित्ता हेऊ कारण चोइओ। तओ नमीराय

आगिवाय सहित हुई छे एतद्दह्यते मन्दिरं ए तुम्हारा मन्दिर दाझे छे हे भगवन् अन्तपुरं ए तुम्हारी अंते उरी महिला माहे दाझे छे कस्मान् त्वं अवलोकयसे साहमुं किम न थी जोता १२ एतदर्थं श्रुत्वा ए अर्थ सांभलीने हेतुकारणे प्रेखो १३ सुखं यथा स्यात्तथावसामः प्राणान् धारयामः भो

ल्लिष्ठामः सुखं यथा स्यात्तथा जीवामः प्राणान् धारयामः मोइति अस्माकं किञ्चनमपि स्वल्पमपि ज्ञानदर्शनाभ्यां विना अपरं किमपि स्वकीयं नास्ति यत्किञ्चित् आत्मीयं भवति तत् विलोक्यते अग्नि जलाद्युपद्रवेभ्यो रक्ष्यते यदात्मीयं न भवति तस्यार्थं केन खिद्यते यदुक्तं एगोमि सासओ अप्पाणं दंसण संजुओ सेसामि बाहिराभावा सव्वे संजोगलक्खणा १ तदेव दर्शयति मिथिलायां नगर्यां दह्यमानायां सत्यां मे मम किमपि न दह्यते इति हेतोः सर्वेपि स्वजन धनधान्यादयः पदार्थाः मत्तोऽतिशयेन भिन्नाः एतेषां विनाशेनचास्माकं विनाश इत्यर्थः १४ चत्त पुत्तकलत्तस्स निव्वावारस्स भिक्खुणो

सूत्र

रिसी देविंदं दूणमज्जवी ॥१३॥ सुहं वसामो जीवामो जेसिं मोनत्थि किंचणं । मिहिलाए डज्झमाणीए नमे डज्झइ किंचणं ॥१४॥ चत्त पुत्त कलत्तस्स निव्वावारस्स भिक्खूणो पियं नविज्जए किंचि अप्पियंपि न विज्जए ॥१५॥ बहुं खुमुणिणो भद्दं अणगारस्स भिक्खुणो । सव्वओ विप्पमुक्कस्स एगंत मणुपस्सओ ॥१६॥ एयमट्ठं निसामित्ता हेऊका

भाषा

व्राह्मण सुखे वसु छुं सुखे जीवुं छुं येषां अस्माकं नास्त्यल्पमपि किञ्चन जेह भणी माहरुं काइ नथी मथिलायां दह्यमानायां मथिला नगरी दाझतां थका न मम दह्यति किञ्चित् माहरुं काइ दाझ तूं बल तुं नथी १४ त्यक्तपुत्रकलत्रस्य छांड्या जिणे पुत्र कलत्र कहतां स्त्री निर्व्यापारस्य कृष्यादिरहित स्य भिक्षो गृहस्थना व्यापार थी रहित पियं न विद्यते किञ्चिद् प्रेम नथी किसी वसु ऊपरि अप्रीयं अपि न विद्यते कोइ वसु ऊपरि द्वेषणिनथी १५ बहुखु निश्चयेन मुनीनां भद्रं साधुने घणुं भद्र कल्याण छे गृह रहितस्य भिक्षोः गृहस्थनो व्यापार तिणे करी रहित साधु सर्वतः विप्र मुक्तस्य सघलो आरम्भ तिणे करी रहित छे एकांत मोक्षं चिन्तयतः एकांत मोक्ष मार्ग चिन्तवे छे १६ एतदर्थं सुत्वा ए अर्थ सांभलीने हेतू कारणैः प्रेरितः हेतु

पियं न विज्जए किञ्चि अप्पियंपि न विज्जए १५ एतादृशस्यभिक्षोर्भिक्षाचरस्य प्रियंअप्रियञ्च किमपि न विद्यते कथम्भूतस्यभिक्षोः त्यक्त पुत्रकलत्रस्य त्यक्तानि पुत्रकलत्राणि येन सत्यक्त पुत्रकलत्रस्तस्य परिहृत सुतभार्यस्य पुनः कौटश्यस्य निर्व्यापारस्य व्यापारात् निर्गतो निर्व्यापारस्तस्य निरारम्भस्य पञ्च विंशतिक्रियारहितस्य १५ बहुंखु मुणिणो भद्दं अणगारस्स भिक्खुणो सव्वओविप्य मुक्कस्स एगन्तमणुपस्सओ १६ खुइति निश्चयेन मुनेः साधोर्बहुभद्रं प्रचुरं सुखं वर्त्तते कथम्भूतस्य मुने अनगारस्य नियतवास रहितस्य पुनः कौटश्यस्य मुनेः भिक्षया गृहीताहारस्य किन्कुर्वतो मुनेः एकान्तं अनुपश्यतः एकएव अहं इत्यन्तो निश्चयः एकान्तस्तं निश्चयं विचारयतः एकत्व भावनां भावयतः पुनः कौटश्यस्य मुनेः सर्वतः परिग्रहात् विप्रमुक्तस्य १६ एयमट्ठं० हे० तओ नमीरायरिसिं देविन्दोदृण मव्ववी १७ इति नमिराजर्षेर्वचनं श्रुत्वा देवेन्द्रः पुनर्नमिराजर्षिं प्रतीदं अब्रवीत् १७ पागारं कारयित्ताणं गोपुरट्टालगाणिय उसूलगसयग्घीओ तओगच्छसिखत्तिया १८ हे क्षत्रिय ततः पश्चात् त्वङ्गच्छसिदीक्षार्थं गच्छेत्य र्थः किं कृत्वापूर्वं नगरस्य रक्षार्थं प्राकारं कोट्टं कारयित्वा पुनस्तस्य प्राकारस्य गोपुराणि कारयित्वा प्रतोलीकथनात् एव अर्गला सहित या दृढ कपाटानि कारयित्वा पुनस्तस्यप्राकारस्यअट्टालकानि चकारयित्वा अट्टालकानि हि प्राकारकोष्टको परिवर्त्तीनि मन्दिरानि उच्यन्ते भुरजानां उपरिस्थ गृहाणि संग्रामस्थानानि कारयित्वा पुनस्तस्य प्राकारस्य उसूलग इति खातिकां कारयित्वा तत्र प्रकारे शतघ्नीः कारयित्वा शतघ्नोहि यन्त्रविशेषाः याहि एकं वारं चालिताः सत्यः शतसंख्या

सूत्र

रण चोईओ। तओ नमि रायरिसिं देविंदो इणमब्ववी ॥१७॥ पागारं कारइत्ताणं गोपुरट्टालगाणिय। उसूलग सय

भाषा

कारणे प्रेरयो १७ प्राकारं कारयित्वा अहो नमी राजऋषि कोटकरी नवास खरा गोपुर प्रतोलद्वा राणि अट्टालक युद्धस्थानानि ते नगरेयुद्धस्था नक जे कोट उपरे वेसी जूड करे खालि कास तघ्नः दृषदत्तेषण यन्त्राणि खाइट्ठी कली यन्त्राणी जंचादीक करवाने ततः गच्छ हे क्षत्रिय एत

कान् सुभटान् विनाशयति दूरमार कुहकवाण अराबादि पाषाण यन्त्रादीन् कारयित्वा पश्चात् व्रजेत् अत्र हे क्षत्रिय इति सम्बोधनं उक्तन्तेन क्षत्रियो हि रक्षाकरणे समर्थः स्यात् क्षतात् प्रहारात् भयात् त्रायते इति क्षत्रियः योहि क्षत्तियः स्यात् स पुर रक्षां प्रति क्षम एवस्यात् इति हेतोः क्षत्तियेति संबोधनं प्रोक्तं १८ एयमट्ठं० हे० तओ नमीरायरिसी देविन्द इणमब्बवी१९ इति देवेन्द्रस्य वचः श्रुत्वा पुनर्नमि राजर्षि देवेन्द्रं प्रति इदं अब्रवीत् २९ सद्धञ्च नगरं किच्चा तव सम्बर मग्गलं खन्ती निउण पागारन्ति गुत्तं दुप्पधं सगं २० धणुं परिक्कमं किच्चा जीवञ्च इरियं सयाधि इच्छके यणं किच्चा सच्चेणं पलिमन्थए २१ तव नाराचजुत्तेणं भित्तूणं कम्मकञ्चुयं मुणी विगयसङ्गामो भवाओ परिच्चई २२ तिसृभिः गाथाभिः इन्द्रवाक्यस्य प्रत्युत्तरं ददाति भो प्राज्ञ मुनिजिन वचन प्रमाण कृत्वाधुर्भवात् संसारात् परिमुच्यते परिसमन्तात् मुक्त भवति मुक्ति सौख्य भाक् स्यात् कथम्भूतो मुनिर्विगत संग्रामः विगतः संग्रामो यस्मात् स विगत संग्रामः सर्वशत्रूणां विजयात् संग्रामरहितो जात इत्यर्थः समुनिः किं कृत्वा विगत संग्रामो

सूत्र

रधीओ तओ गच्छसि खत्तिया ॥१८॥ एयमट्ठं निसामित्ता हेऊकारण चोईओ। तओ नमी रायरिसी देविंदंइण मब्बवी ॥१९॥ सद्धंच णगरं किच्चा तवसंवर मग्गलं। खंतीनिउणपागारं तिगुत्तं दुप्पधंसगं ।२०। धणुपरक्कमं किच्चा

भाषा

लावांना करी पछे जाइ जे १८ एतदर्थं श्रुत्वा एहवुं अर्थ सांभलीने हेतु कारणे प्रेरित १९ श्रद्धा तत्त्व बुद्धिच्च नगरं कृत्वा तत्त्वनी सद्दहणाए नगर करीने ततः संवरं गोपुरार्गलां तपः अने सतरे भेदे संयमए अर्गलाकी माड कीधा क्षमारूपीयोनगरने पासे गढ कीधो छे क्षमा रम्यं प्रकारे त्रिभि गुप्तिभिः गुप्तं चिष्टतं त्रिहु गुप्ते करी गढ विप्रो छे २० पराक्रमं मयं धनुः कृत्वा पराक्रमरूप धनूख कीधा छे इर्या रूपं जीवं प्रत्यञ्चा कृत्वा इर्या रूप

जात स्तदाह श्रद्धां तत्र श्रवण रुचिरूपां समस्त गुणाधारभूतां भगवद्वचने स्थैर्य बुद्धिं नगरं कृत्वा तत्र श्रद्धा नगरे उपशम वैराग्य विवेकादीनि गोपुराणि कृत्वा इति अनुक्तमपि गम्यते तपो द्वादशविधं संयमं सप्तदशविधं अर्गला प्रधानं कपाटं अपि अर्गला तदोऽर्गला कपाटं कृत्वा पुनस्तस्य श्रद्धानगरस्य चान्तिं प्रालारं कृत्वा क्षमां वप्रं कृत्वा कथम्भूतं प्राकारं निपुण परिपूर्ण धन धान्यपानीयादिभिर्भृतां पुनः कथम्भूतं प्राकारन्ति रभिर्गुप्तिभिर्गुप्तं रचितं गोपुरोट्टालकोत्सूलक खातिका स्थानीयादिभी रचितं पुनः कीदृशं प्राकारं दुःप्रधर्षिकं शत्रुभिर्दुरा कलनीयं पूर्व इन्द्रेण प्राकारादीन् कारयित्वेति उक्तं तस्योत्तरमिदं ज्ञेयं अधुना प्राकारादौ संग्रामोविधेय: इत्याह मुनिर्विगत संग्राम: स्यात् विजयीस्यात् इत्यर्थ: पराक्रमं क्रियायां बलस्फोरणं धनु: कृत्वा च पुनस्तस्य धनुषः सदा इर्यां इर्या समितिज्ञीवां प्रत्यञ्चां कृत्वा च पुनस्तस्य पराक्रम धनुषो धृतिं धैर्यं धर्माभिरतिं केतनं शृङ्गमयं धनुर्मध्ये काष्ठं मुष्टिस्थानं कृत्वा तत् केतनञ्च स्नायुना दृढ़ं बध्यते इदमपि धैर्यकेतनं शृङ्गधनुर्मध्यस्थकाष्ठं

जीवंच दूरियं सया । धिइ चकेयणं किच्चा सच्चेणं पलिमंथए ।२१। तवनाराय जुत्तेणं भित्तूणंकम्म कंचुयं । मुणीवि गय संगामो भवाओ परिमुच्चई ॥२२। एयमट्ठं निसामित्ता हेऊ कारण चोईओ । तओ नमिंरायरिसिं देविंदो इण

धनुषनो प्रत्यंचा तांती कीधी धृति सन्तोषं मुष्टिं कृत्वा धनूर्मध्यधृतसन्तोष मूठि कीधी धनूषने मध्यभागे सत्येन बन्नीयात् बन्धे वेष्टयेत् सत्यवचने करीने तेह मूठीने लपेटे बन्धने दीये २१ तपोमय लोहबाणयुक्तइ नबारे भेदे तप तेहज हुओ लोहनो बाण तीरः भित्वा विदार्य कर्मकंचुक कर्मसनाहं इणे तीरे करी कर्म कंचुककर्म सन्नाह भेदे मुनिः विगतसंग्रामः मुनीश्वर संसारसम्बन्धी संग्राम अणकरतो थको भवात् संसारात् परिमुच्यते संसार थकी

सत्येन स त्वरूपसायुना पलिमन्थए इति परिबध्नीयात् पुनस्तप एवनाराचो लोहमय बाण स्तपो नाराचयुक्तेन तपो नाराचयुक्तेन तेन पूर्वोक्तेन पराक्रम धनुषा कर्म कञ्चुकं कर्मसन्नाहं भित्वा अत्र कर्मकञ्चुक ग्रहणेन आत्मा एव उद्धतः शत्रुरस्त एव योद्धव्यः तस्यैव कर्मकञ्चुकं कर्मसन्नाहं भेद्यं इत्यर्थः कर्मणस्तु कञ्चुकत्वं तद्धत मिथ्यात्वा विरति कषायोदय भाजः आत्मनः श्रद्धा नगरस्य रोधं कुर्वतः दुर्निवारत्वात् कर्मकञ्चुकभेदात् तस्यात्मनोजितत्वात् जितकाशीजात एवप्राकारं कारयित्वेत्यादि तस्य साधनता प्रोक्ता २२ एयमट्ठं० हे० तओ नमिंराय रिसिन्देविन्दो इण मब्बवी २३ एतन्नमिराजर्षेर्वचनं श्रुत्वा देवेन्द्रो नमिराजर्षिं प्रति इदम ब्रवीत् २३ पासाए कारइत्ताणं वद्धमाण गिहाणिय बालग्गपो इयाओय तओ गच्छसि खत्तिया २४ हे क्षत्रियतत: पश्चात् त्वङ्गच्छ किं कृत्वा प्रासादान् कारयित्वा भूपयोग्य मन्दराणि कारयित्वा पुन वर्द्धमानगृहाणि अनेकधा वास्तुविद्यानिरूपितानि वर्द्धमानगृहाणि कारयित्वा पुनर्वर्द्धमानगृहाणि बालाग्र पोतकाश्चकारयित्वा वलभी: कारयित्वा गृहोपरि बङ्गलारउटी प्रमुखा: कारयित्वेत्यर्थ: अथवा बालाग्र पोतिका: जलमध्य मन्दिराणि कारयित्वा षडर्तुं सुखदानि गृहाणि कारयित्वा पश्चाद्गन्तव्य मित्यर्थ: ५४ एयमं० हे० तओ नमिरायरिसी देवेन्दं इणमब्बवी२५ ततो नमिराजर्षि रिन्द्रस्य वचनं श्रुत्वा देवेन्द्रं प्रत्यब्रवीत्२५ संसयं खलुसो कुणइ जो मग्गे कुणईघरं जत्थेव गन्तुमिच्छिज्जा तत्थ कुव्विज्ज सासयं२६ भो प्राज्ञ सत्पुरुषः संशयं एव कुरुतेयः पुरुषोमार्गे गृहङ्करुतेयो हि एवं जानाति

सूत्र — मब्बवी ।२३। पासाए कारइत्ताणं वद्धमाणं गिहाणिय । बालग्गपोइयाओय तओ गच्छसि खत्तिया ।२४। एयमट्ठं

भाषा — सुकाइ २२ एतदर्थं श्रुत्वा एहवो अर्थ सांभलीने हेतु कारणैः प्रेरितः२३ प्रासादानि कारयित्वा प्रसादकरावीने वर्द्धमान गृहाणि वर्द्धमानघर ऊपर घर करावीने वस्तु विद्या पोतिका च देशभाषाइ क्रीड़ा स्थानानि वास्तुक ग्रन्थने विषे जे घर कह्यो छे ततः गच्छ हे क्षत्रियः तिवार पछे हे क्षत्रिय तुं

मम कदाचिद्गमनं न भविष्यति सएव मार्गे गृहं कुर्यात् अत्र गृहकरणं तु मार्गस्थानमेवज्ञेयं यस्य तु गमनस्य निश्चयो भवेत् समार्गे गृहं न कुर्यादेव अहन्तु नसंशयितः मम संशयोनास्ति इति हार्दं सम्यक्त्वादि गुणयुक्तानां मुक्तिनिवासयोग्यत्वेन यत्रैव गन्तुं इच्छेत् तत्रैव खाश्रयं स्वगृहं अथवा सासयं इति शाश्वतं अविनश्वरं गृहं कुर्यादित्यर्थः२६ एयमट्ठं० हे० तओ नमिंराय रिसिन्दे विन्दो इणमब्बवी २७ ततः पुनर्देवेन्द्रो नमिराजर्षेर्वचनं श्रुत्वा नमिराजर्षिं प्रतीदं वचनमब्रवीत् २७ आमोसे लोमहारेय गण्ठिभेयेय तक्करे नगरस्स खेमं काउणं तओ गच्छसि खत्तिया २८ हे क्षत्रियत्वं ततस्तद

सूत्र

निसामित्ता हेऊ कारण चोईओ तओ नमी रायरिसि देविंदं इण मब्बवी ॥२५॥ संसयं लुसो कुणईजो मग्गेकुणई घरं। जत्थेव गंतुमिच्छेज्जा तत्थ कुव्वेज्ज सासयं ॥२६॥ एयमट्ठं निसामित्ता हेऊ कारण चोईओ। तओ नमिं राय रिसिं देविंदो इण मब्बवी ॥२७॥ आमोसे लोमहारेय गंठिभेएय तक्करे। नगरस्स खेमं काऊणं तओ गच्छसि ख

भाषा

जाजे २४ एतदर्थं निशम्य श्रुत्वा एहवो अर्थ सांभलीने हेतुकारणे प्रेरिता २५ नमी राजा बदेत् हे ब्राह्मण स पुमान् संशयं कुरुते ते पुरुष सन्देहकरे जे मार्गे गृहं करोति जे मार्ग माहे घर करे यत्रैव गन्तुमिच्छेत् तेह नगरने विषेज जावो बांछे तत्रैव कुरुते शाश्वतं गृहं मुक्तिरूपं मुक्तरूप शाश्वते घरे जाइ तिहां घर करे विचे घर कुण करे २६ एतदर्थं निशम्य श्रुत्वा एहवो अर्थ सांभलीने हेतुकारणैः प्रेरितः २७ आममन्नात् क्षुण्णतीति आमोषकान् लोमाहारान् प्राणीन् जे लोकने मूंसे चोरी करीने माणस मारे वाट लूटेधाडपाड़े ग्रन्थिभेदकान् तस्करान् गंठी छेडा चोर प्रति नगरस्य क्षेमं कृत्वा एहवा चोर निवारीने नगरने खेम कल्याण करीने ततः गच्छ हे क्षत्रियः तिवार पछी हे क्षत्री तुंजाजे २८ एतदर्थं निशम्य श्रुत्वा एवमर्थं

नन्तरं गच्छे: किं कृत्वा नगरस्य क्षेमं कृत्वा तत्र नगरे आमोषालो महारा: च पुनर्ग्रन्थि भेदास्तस्करा: खातपातका लुण्टका विद्यन्ते तान् नगरात् बहि निःकास्य सुखं कृत्वा पश्चात्वं दीक्षा ग्रहीतव्या: आमोषादयोहि एते तस्कराणां भेदा: संति आसमन्तात् मुञ्चन्ति चोरयन्ति इत्यामोषास्तान् निवार्य लोमहरास्ते उच्यन्तेये अति निर्दयत्वेन परस्य पूर्वं प्राणान् हृत्वा पश्चात् द्रव्यं गृह्णन्तितेलोमहारा लोम्नातन्तुना पट्टसूत्र मयपाशेन प्राणान् हरन्तीति लोमहारा: पाशवाहकास्तान् निवार्य पुनर्ग्रन्थिद्रव्य ग्रन्थिं घुर्घुरक कर्त्तिका क्षुरकादि प्रयोगेण भिन्दन्ति विदारयन्तीति ग्रन्थिभेदा स्तान् सर्वान् तस्करान् निराकार्य नगरं तस्कररहितं कृत्वा पश्चात्परिव्रजे रित्यर्थ: २८ एयमट्ठं० हे० तओ नमी रायरिसी देविन्दं इणमब्बवी २९ तत एतद्वचनं श्रुत्वा इन्द्रं प्रति नमिराजर्षि रिदमब्रवीत् २९ असइन्तु मणुस्सेहिं मिच्छादण्डोप जुञ्जए अकारिणत्य वज्झंन्ति मुच्चई कारगोजणो ३० असकृद्वारं २ मनुष्यैर्मिथ्या वृथैव अपराधरहितेषु निरपराधिजीवेषु ज्ञानादज्ञानद्वारा दादण्ड: प्रयुज्यते यतोहि अत्र संसारे अकारिण: आमोषादि क्रूरकर्म्मणां अकर्त्तारौ बध्यन्ते कारकाश्च आमोषादीनां क्रूरकर्मणां कर्त्तारश्च जनामुच्यन्ते अनेन तेषां तु ज्ञातु

सूत्र

त्तिया ॥२८॥ एयमट्ठं निसामित्ता हेऊ कारण चोईओ। तओ नमी रायरिसी देविंदं इण मब्बवी ॥२९॥ असइंतु मणुस्सेहिं मिच्छादंडो पजुंजई। अकारिणोत्थ वज्झंति मुच्चई कारओ जणो ॥३०॥ एयमट्ठं निसासित्ता हेऊकारण

भाषा

सांभलीने हे तूकारणै: प्रेरित: २९ असकृत् बारंवार मनुष्ये असयंवार वार मनुष्ये मिथ्या दण्ड: प्रयुज्यते भूठा दण्ड करे छे अकारिणो निरापराधी वध्यंते जे निरपराध छे चोरी न थी करता तेहने मारेछे चौर्यकारको जन: मुच्यते कुच्यते जे मनुष्य चोरी करे ते मुकाइ छे छूटे छे ३० एतदर्थ

मशक्यत्वेन क्षेमकरणस्याप्यशक्यत्वं प्रोक्तं यत् इन्द्रियाणि आमोषतुल्यानि क्षेयानि तान्येवजेयानि ३० एयमट्ठं० हे० तओ नमिंराय रिसिन्दे विन्दो इणमब्बवी ३१ ततः पुनर्देवेन्द्रो नमिंराजर्षिं प्रति इदं अब्रवीत् ३१ जे केइपत्थिवा तुज्झं ना न मन्ति न राहिवा वसेते ठावइत्ताणं तओ गच्छसि खत्ति या ३२ हे नगराधिप ये केचित् पार्थिवा राजान तुभ्यं न नमन्ति तान् भूपालान् वश्ये स्थापयित्वा ततो हे क्षत्रियलं गच्छ३२ एयमट्ठं० हे० तओ नमी रायरिसो देविंदं इणमब्बवीत् ३३ ततो देवेंद्र वचनानन्तरं नमि राजर्षि देवेन्द्रं प्रत्य ब्रवीत् ३३ जो सहस्सं सहस्साणं संगामेदुज्जए जिणे एगजिणेज्ज अप्पाण एस से परमो जओ ३४ यो मनुष्यः संग्रामे सुभट सहस्राणां

सूत्र

चोईओ। तओ नमिंराय रिसिंदेविंदोइण मब्बी ॥३१॥ जे केइपत्थिवातुम्भं ना णमंति नराहिवा। वसे ते ठावइ त्ताणं तओगच्छसिखत्तिया ॥३२॥ एयमट्ठंनिसामित्ताहेऊ कारणचोईओ। तओनमीरायरिसी देविंदंइण मब्बवी ।३३। जो सहस्सं सहस्साणं संगामेदुज्जएजिणे। एगंजिणेज्जअप्पाणं एससेपरमोजओ॥३४॥ अप्पाणमेवजुज्झाहिं किंतेजुज्झे

भाषा

निशम्य श्रुत्वा एहवुं अर्थ सांभलीनेहेतु कारणेः प्रेरितः ३१ जेकेचित् पार्थिवाः तुभ्यं हे राजन् जे केइ राजा तुझने न नमन्ति हे नराधिपः नहीमाने ताहरी आज्ञा माहि नहीं वर्त्ते छे वसे तान् स्थापयित्वा तेहाने आपणे वश करि तत गच्छ हे क्षत्रिय हे क्षत्रिय एकार्य करिने जाजे३२ एतदर्थनिसम्य श्रुत्वा एहवुं अर्थ सांभलीने हेतु कारणेः प्रेरितः ३३ यः सहस्र सहस्राणि दशलक्षात्मकां जे सुभटसंग्रामने विषे दुर्जये दुर्जयान् जयति दुर्जन ते खल तेहने जीते आपणे वशि करे एक आत्मानं जयति एककोइ पुरुष आपणा आत्माने जीते एषः तस्य परमो जयः जे आपणा आत्माने जीते ते परम

सहस्रं जयेत् कथम्भूते संग्रामे दुर्जये अथवा कथम्भूतं सुभटसहस्राणां सहस्रं दुर्जयं दुःखेन जयो यस्य तत् दुर्जयं यः कश्चित् एकः एतादृशः सुभटः स्यात् यः सुभटानां दशलक्षं जयेत् एकः पुनः एतादृशः पुरुषः स्यात् य आत्मानं दुष्टाचारे प्रवृत्तन्तेन सह युध्येत् आत्मना सहयुद्धं कुर्यादित्यर्थ एष आत्मविजयः से इति तस्य आत्मजयिनः परम उत्कृष्टो जय प्रोक्तः कोर्थः योहि आत्मविजयी पुमान् भवति तस्य पुरुषस्य दशलक्षस्य सुभटविजयनः पुरुषात् महान् जयवादः दशलक्षस्य सुभटजेतुः सकाशात् आत्मविजयी पुमान् बलिष्ठ इत्यर्थः ३४ अप्पाण मेव जुज्झाहि किन्ते जुज्झेण बज्झओ अप्पाण मेव अप्पाणं जइत्ता सुहमेहए ३५ ततश्च आत्मनासहैवं युध्यस्वते तव बाह्येन युद्धेन बाह्य संग्रामेण किं न किमपीत्यर्थः बाह्य पार्थिवादि विजयो व्यर्थ एवेत्यर्थः आत्मना एव आत्मानं जित्वा मुनिः सुखं एधते प्राप्नोतीत्यर्थः अत्र आत्माशब्देन मनः सर्वत्र सूत्रकत्वाच्च पुंसकत्वं अतति गच्छति प्राप्नोति नवीनानि २ अध्यवसाय स्थानां तराणीत्यात्मा मन उच्यन्ते ३५ पञ्चेन्द्रियाणि कोहं माणं मायन्त हैव लोहञ्च दुज्जयञ्चेव अप्पाणं सव्वमप्पेजि एजियं३६ भो प्राज्ञ आत्मानम्,एव दुर्जयं तस्मिन् आत्मनिजिते सर्वं एतत् जितं एतत् किं किन्तदाह पञ्चइन्द्रियाणि च पुनः क्रोधोमानो माया तथैव लोभश्चका रात् मिथ्यात्वा विरति कषायादिकं एतत्सर्वं अरिचक्रं आत्मनिजिते जितं इतिज्ञेयं यत्पूर्वं ये केचित्पार्थिवा ननस्वा इत्यक्तं तस्योत्तरं प्रोक्तं ३६

सूत्र

णाबज्झओ । अप्पाणमेव अप्पाणं जइत्ता सुहमेए ॥३५॥ पंचिंदियाणि कोहंमाणं मायंतहेवलोहंच । दुज्जयंचेव अप्पा

भाषा

जई वड़ो सुभट ३४ आत्मानैव सह युद्धं कुरु आपणे आत्मा संघाते युद्ध करो ते तव बाह्य युद्धेन किं तुम्हारे बाह्य युद्ध संघातेस्यु काम आत्मानैव आत्मानं आपणो आत्मा आपें ज आत्माने जीपे जीत्वा सुखं प्राप्नोति जीतीने सुख पामे ३५ पञ्चेन्द्रियाणि क्रोधश्च पांचे इन्द्रीने क्रोध मानमाया तथैव लोभं च तिमज लोभ एवं आत्मा दुर्जयः इणे करीने आत्मा दुर्जय छे जेजीतयो दोहिलो छे सर्वमपि आत्मानि जिते सति सर्वं जीतं एक आत्मा जीणे

एयमट्ठं० हे० तओ नमिंराय रिसिन्दे विन्दो इणमब्बवी३७ एतद्वचनं श्रुत्वा इन्द्र पुनर्नमि राजर्षिं प्रतीदं अब्रवीत्३७ जइत्ता विउले जन्ने भोइत्ता समण माहणे दच्चा भुच्चाय जट्ठाय तओ गच्छसि खत्तिया ३८ रागद्वेषयोरत्यागं निश्चित्य अथ जिन धर्मस्थैर्यं परीक्षितुं इन्द्रः प्राहः भो क्षत्रिय ततः पश्चात्त्वं गच्छ किं कृत्वा विपुलान् विस्तीर्णान् यज्ञान् याजयित्वा विस्तीर्णान् यज्ञान् कारयित्वे त्यर्थः श्रमण ब्राह्मणान् भोजयित्वा पश्चात् श्रमण ब्राह्मणादिभ्यो गवादीन् दत्वा च पुनर्भुक्त्वा शब्दरूप रसगन्धस्पर्शादि विषयान् भुक्त्वा राजर्षित्वेन स्वयमेवयागान् दृष्ट्वा यज्ञान् अश्वमेधादीन् कृत्वा यत् प्राणिनां

सूत्र

णं सव्वमप्पे जिएजियं ।३६। एयमट्ठं निसामित्ता हेऊ कारणचोईओ। तओ नमिंरायरसिं देविंदो इणमब्बवी ।३७। जइत्ताविउले जन्ने भोइत्ता समणमाहणे । दच्चा भोच्चा यजट्ठायतओ गच्छसि खत्तिया ।३८। एयमट्ठं निसामित्ता हेऊकारण चोईओ । तओ नमी रायरिसी देविंदंइण मब्बवी ।३९। जो सहस्सं सहस्साणं मासेमासे गवंदए । तस्साव

भाषा

जीत्यो तेणे सर्व जीत्युं ३६ एतदर्थं निशम्य श्रुत्वा एहवो अर्थ सांभलीने हेतु कारणैः प्रेरीतः ३७ यजित्वा कृत्वा विपुलान् यज्ञान् अहो क्षत्रिय यज्ञ विपुल विस्तीर्ण करीने भोजयित्वा श्रमण ब्राह्मणान् श्रमणशाक्यादि ब्राह्मवेदना जाण तेहने जीमाडीने दत्वा स्वर्णादि भुक्त्वा भोगान् जिहाय स्वयं यज्ञं कृत्वा स्वर्णादिकदे इने भोग भोगवीने ज्याग करीने जेष्ठाय जेष्ठेभ्यः पूज्येभ्यः ततः गच्छ हे क्षत्रियः पछे तुं जायजे हे क्षत्रिय ३८ एतदर्थं निशम्य श्रुत्वा ए अर्थ सांभलीने हेतूकारणैः प्रेरितः३९ यः सहस्रं गुणितं दशलक्षरूपं जे पुरुष दशलाख मासे मासे गवां दद्यात् गाय मासे मासे दीये छे तस्मादपि संजमः श्रेयः तेहदेवा थकी पोण संजम श्रेयः संजम भलो साधुने यद्यपि किञ्चित् न ददाति यद्यपि साधु काइ नहीं देताछे तो पण संजमश्रेय ४०

प्रीतिकरं स्यात् तद् धर्मायस्यात् यथा अहिंसादि तथा अमूनि यजापन भोजन दान भोगयजनादीनि धर्मायस्युरित्यर्थः ३८ एयमट्ठं० हे० तओ नमी रायरिसिं देविन्दं इणमब्बवी ३९ ततः पुनर्नमि राजर्षिं देवेन्द्रं प्रतोदं अब्रवीत् ३९ जो सहस्सं सहस्साणं मासे मासे गवन्दए तस्साविसञ्जमो सेओ अन्दितस्स विकिञ्चणं ४० यः गवां सहस्राणां सहस्रं अर्थाद्दशलक्षं गवां मासे मासे दानपात्रेभ्यो दद्यात् तस्यैवं विधस्य गवां दशसहस्रदाय कस्यापि तस्मात् गवां दानात् साधोः संयमः आश्रवादिभ्यो विरागः श्रेयान् अतिशयेन प्रशस्यः अत्र साधोरितिपदं अध्याहार्यं कीदृशस्य साधोः किञ्चित्स्वल्पं वस्तु अपि अददानस्य अदातुरित्यर्थः ४० एयमट्ठं० हे० तओ नमिंराय रिसिन्दे विन्दो इणमब्बवी ४१ एतत् पूर्वोक्तमर्थं श्रुत्वा नमिंराजर्षिं प्रतिदेवेन्द्रः पुनर ब्रवीत् ४१ घोरा समञ्च इत्ताणं अन्नं पत्थेसि आसमं इहेव पोसहरओ भवाहि मणु आहिव ४२ अथ चतुर्णामाश्रमाणां मध्ये प्रथमं गृहस्थाश्रमं एव वर्णयति प्रव्रज्यां दार्ढ्यं च परीक्षयति भो मनुजाधिप घोराश्रमं गृहस्थाश्रमं त्यक्त्वा अन्यं भिक्षुकाश्रमं प्रार्थयसि घोरो हीनसत्त्वैर्नरै र्निर्वोढुमशक्यः आश्राम्यते विश्रामो गृह्यते यस्मिन् स आश्रमः आश्रमाश्चत्वारः ब्रह्मचारी १ गृही २ वानप्रस्थ ३

सूत्र

संजमोसेओ अदिंतस्सवि किंचणं ।४०। एयमट्ठं निसामित्ता हेऊकारण चोइओ। तओ नमिंरायरिसिं देविंदोइणमब्बवी ॥४१॥ घोरासमंचइत्ताणंअन्नंपत्थेसिआसमं। इहेवपोसहंरओ भवाहिमणुयाहिव ॥४२॥ एयमट्ठंनिसामित्ता

भाषा

एतदर्थं निशम्य श्रुत्वा ए अर्थ सांभलीने हेतु कारणैः प्रेरितः ४१ घोराश्रमं गृहधर्मरूपं त्यक्त्वा घोर दोहिलो गृहस्थाश्रम छोड़ीने अन्यमाश्रमं प्रार्थयसि अनेरो आश्रम प्रार्थे छे इहेव पोष धरतो इहांज घरने विषे रत सावधान होइ अहो मनुजाधिप राजन् अहो नमी राजा अधिपती ४२ एतदर्थं

भिक्षुरूपाः ४ तत्र गृहिणां आश्रमो हि दुरनुचरः पालयितुमशक्य स्वं परित्यज्य अन्यं अपरं हीनबलानां कातराणां सुखेन उदरभरणसमर्थं भिक्षूणा माश्रमं बाञ्छसि यत् उक्तं गृहाश्रमसमो धर्मो न भूतो न भविष्यति पालयन्ति नराः शूराः क्लीवाः पाषण्डमाश्रिताः १ सुदुर्वहं परिज्ञाय घोरं गार्हस्थ्यमाश्रमं मुण्डनग्न जटावेषाः कल्पिताः कुक्षिपूर्त्तये २ सर्वतः सुन्दरा भिक्षा रसाः यत्र पृथक्२ स्यादैकयामिकी सेवा नृपत्वं सप्तयामिकं ३ तस्मा दिदं कातराणां आचरितं भवाद्दशानां शूराणां न योग्यं इति हार्दं इहैव अत्रैव गृहस्थाश्रमे पौषधे रतः चातुर्दशी पूर्णिमोद्दिष्टामावस्याष्टम्यादितिथिषु उपवासादिरतो भव अणुव्रतोपलक्षणं चैतत् अस्योपादानं पर्वदिनेषु अवश्यं तपोनुष्ठानख्यापकं यत् यत् घोरं दुष्करं तत् धर्मार्थिना नरेण अनुष्ठेयं यथा अनशनादि इति अन्तर्गतं हेतुकारणं स्वयमेव ज्ञेये४२ एयमट्ठं० हे०तओ नमीरायरिसी देविंदं इणमब्बवी४३ अथ नमि राजर्षिर्देवेन्द्रं प्रतिगृहस्थाश्रमा त्भिक्षुकाश्रमे अधिकलाभं दर्शयति धर्मव्यापारपरो हि अधिकलाभ दृष्टिर्भवेत् ४२ मासे२ जओ बालो कुसग्गेणं तु भुंजए न सो सुअक्खायधम्मस्स कलिं अग्घइ सोलसिं ४४ यः कश्चिद्बालो निर्विवेकी नरः मासे२ कुशाग्रेणैव भुक्ते ननु कराङ्गुल्यादिना भुंक्ते यद्वा यः कश्चित् यावत् भोजनादि कुशस्य दर्भ स्याग्रे अधितिष्ठति तावदेव भुंक्ते अधिकं न भुंक्ते अल्पाहारी स्यादित्यर्थः अथवा यो बालोऽज्ञानी मासे२ कुशाग्रेणैव भुंक्ते कुशाग्रेण आहारवृत्तिं

सूत्र

हेऊ कारण चोईओ तओ नमी रायरिसी देविंदंइणमब्बवी ।४३। मासेमासेउ जो बालो उसग्गेणंतु भुंजए । न

भाषा

निशम्य श्रुत्वा एहवो अर्थ शांभलीने हेतु कारणैः प्रेरितः ४३ मासे मासे यः बालः मूर्खः मास मास खमण कोई एक अज्ञानी मिथ्या दृष्टी करेके कुशा ग्रमात्रं नाधिकं भुंक्ते पारणे मास खमणने जेतलोडाभनो अग्रभागे आवे तेतलो खाइ स अ ताख्यातचारित्रधर्मस्य भगवन्तनो भाषो चारित्र रूपधर्म

कुर्यात् अन्नं न किमपि भुंक्ते इत्यर्थः एतादृक् कष्टानुष्ठानकारी सोपि स्वाख्यातधर्म षोड़शीं अपि कलां न अर्घति न प्राप्नोति सुष्ठुनिरवद्यं आख्यातः स्वाख्यातस्तस्य स्वाख्यातस्य जिनोक्तस्य संयम धर्मस्य चारित्रस्य यः षोडशोभाग स्तत्तुल्योपि अज्ञानी लाभालाभस्य अज्ञः कुशाग्रभोजी नस्यादित्यर्थः तस्माद्गृहे तिष्ठतस्तपः कुर्वतो बालस्य यथा स्यात चारित्र पालकस्य साधोर्महदन्तरं गृही अतीव धर्मात्मा भवति तथापि सर्वसावद्यत्यागी न भवति देश विरत एव स्यात् तस्मात् सर्व निरवद्यत्वात् जिनोक्तत्वात् मोक्षार्थिना निरवद्य धर्म एव आश्रयणीयः सावद्यस्तु न आश्रयणीयः आत्मघातादि वत् ४३ एयमट्ठं० हे०तओ नमिंरायरिसिं देवेन्दो इणमब्बवी४४ ततः पुनर्नमिराजर्षिं प्रति देवेन्द्र इदमब्रवीत्४४ हिरण्णं सुवण्णं मणिमुत्तं कंसं दूसञ्च वाहणं कोसं वड्ढावइत्ताणं तओ गच्छसि खत्तिया ४५ अथ द्रव्यलोभ त्यागं परीक्षितुमाह हे क्षत्रिय हिरण्यं घटित स्वर्णं सुवर्णं अघटितं मणयश्चन्द्र कान्त्याद्याः इन्द्रनीलाद्याः वामुक्तं मुक्ताफलं कांस्यञ्चांश्य भाजनादि दूष्यं वस्त्रादि वाहनं रथाश्वादि कोशं भाण्डागारं एतत् वृद्धिं प्राप्य वर्द्धयित्वा ततस्त्वं

सूत्र

सोसुअक्खाय धम्मस्सकलं अग्घइ सोलसिं ।४४। एयमट्ठं निसामित्ता हेऊकारण चोईओ । तओनमि रायरिसिं देविं दोइण मब्बवी ॥४५॥ हिरण्णं सुवण्णं मणिमुत्तं कंसं दूसंच वाहणं । कोसं वड्ढावइत्ताणं तओ गच्छसि खत्तिया ।४६॥

भाषा

तेहने षोड़शां कलां न अर्घयन्ती न प्राप्नोति सोलमी कला एने पोहचे नहीं ४४ एतदर्थं निशम्य श्रुत्वा एहवो अर्थ सांभलीने हेतुकारणैः प्रेरितः ४५ रुप्यं सुवर्ण इन्द्रनीलाद्या मुक्ताफलं रूपु सोनुं मणि इन्द्रनीलादि कास्यं वस्त्रं रथादिक थाली चरवी वस्त्र वाहण वहल प्रमुख भण्डारं वृद्धिं नीत्वा भण्डार भरीने भण्डारवधारीने ततः गच्छ हे क्षत्रियः तिवार पछी जाजे तुं हे क्षत्रियः ४६ एतदर्थं नीशम्य श्रुत्वा ए अर्थ सांभलीने हेतुकारणैः

दीक्षायै गच्छ अत्राय आगच्छः यः अपरिपूर्णेच्छो भवति स धर्मानुष्ठान योग्यो न भवति यथा ब्रह्मणः अपरिपूर्णेच्छोहितवान् सा कांक्षो भवति ४५ एयमट्ठं० इ० तओ नमीरायरिसी देविन्दं इणमब्बवी ४६ एतत् वचनं श्रुत्वानमिराजर्षि देवेन्द्रं प्रति पुनरब्रवीत् सुवण्ण रुप्पस्स यपव्वयाभवेसियाहु केलास समा असङ्ख्या नरस्स लुद्धस्स न तेहिं किञ्चि इच्छाहु आगाससमा अणन्तिया४८ पुढवीसालो जवाचेव हिरण्णं पसुभिस्सह पडिपुन्नं नालमेगस्स इइ विज्जा तवञ्चरे ४९ सुवर्णस्य तु पुनः रूप्यस्य च असंख्यका बहवः कैलाशसमाः अत्युच्चाः स्युः कदाचि बहुयस्मात् कारणात्पर्वताः भवेयुः तदापि लुब्धस्य लोभ ग्रस्त नरस्यतैः कैलाश पर्वत प्रमाणैः स्वर्णरूप्य पुच्छैर्नकिञ्चिदित्यर्थः लोभवतः पुरुषस्य कदापीच्छा पूर्त्तिर्नस्यात् इइति निश्चयेन इच्छा आकाशसमा अनन्तिका अपारा ४८ पुनरिच्छाया एव प्राबल्यमाह पृथिवी समुद्रान्ता शालयः कलमाधाष्टिक्य लोहितादेव भोज्यादय स्तण्डुलाः यवधान्यानि च शब्दात् अन्यान्यपि गोधूम मुद्गादीनि हिरण्यं सुवर्ण घटितदीनारादि द्रव्यं हिरण्यग्रहणेन अन्या अपि ताम्रकंसीरादिधातवः पशुभिर्गवाश्वगज

सूत्र

एयमट्ठं निसामित्ता हेऊ कारण चोईओ। तओ नमी रायरिसी देविंदं इण मब्बवी ॥४७॥ सुवण्ण रुप्प स्सय पव्वयाभवे सियाहु केलास समाअसंखया। नरस्स लुद्धस्स न तेहिं किंचि इच्छाहु आगाससमा अणंतिया ॥४८॥

भाषा

प्रेरितः ४७ सुवर्णरूप्यस्य पर्वतः प्रमाणा राशयो भवेयुः सोनारूपानी पर्वतप्रमाण राशिढिगलो हुओ स्याच्चित कैलाशपर्वतसमानाः असंख्याता मेरु पर्वत तुल्या मेरु पर्वतसरीखा असंख्याता सोना रुपाना पर्वत नरस्य लुब्धस्य नतैः कैलाससमैः सुवर्णादिकिञ्चित् लोभी आपुरुषने दीजे तोही सन्तो षन पामि इच्छा हु निश्चितं आकाशसमा अनन्ताः द्रव्य असंख्याता तृष्णां अनन्ती आकाशवत् ४८ पृथ्वीशालयो यवाश्च ए सघली पृथ्वी शालि जव सोना

खरीष्ट्रादिभिः सह प्रतिपूर्णं समस्तं एव एकस्य पुरुषस्य इच्छा पूर्त्तयेन अलं न समर्थं भवति इइ इति एतत् विदित्वा साधुस्तपश्चरेत् तपः कुर्यात् इच्छानिरोध एव तपस्तत् विदध्यात् तपसा एव इच्छा पूर्त्तिः स्यात् तथाच सति सा कांक्षत्वं असिद्धं सन्तुष्ट तया मम चाकांक्षणीय वस्तु न एव अभावात् ४९ एयमट्ठं० हे०तओ नमिंरायरिसिं देविन्दो इणमब्बवी ५० अत्र पुनर्नमि मुनिं प्रतिदेवेन्द्र इदं आह अच्छेरग मब्भुयए भोए च यसिपत्थिवा असन्ते कामे पत्थेसि सङ्कप्पेण विहन्नसि ५१ हे पार्थिव एतत् आश्चर्यं वर्त्तते यत्त्वं एवम्विधोपि अद्भुतान् रमणीयान् भोगान् त्यजसि भोगत्यागाच्च असतोऽविद्यमानान् अप्राप्तान् कामान् विषयसुखानि स्वर्गापवर्ग सौख्यानि प्रार्थयसे एतत् अपि आश्चर्यं अथवा तवात्रकोदोषः अतिलोभस्य विजृम्भितं एतत् अलब्ध प्रधान प्रधानतर भोग सुखाभिलाष रूपेण विकल्पेन विहन्यसे विबाध्यसे अदृष्ट स्वर्गापवर्ग सुखलोभेन प्रत्यक्षाणि भोगसुखानि त्यक्त्वा

सूत्र

पुढ़वी साली जवा चेव हिरण्णं पसुभिस्सह। पडिपुण्णं ना लमेगस्स इइ विज्जा तवंचरे ॥४९॥ एयमट्ठं निसामित्ता हेऊकारण चोइओ तओ नमिं रायरिसिं देविंदो इणमब्बवी ॥५०॥ अच्छेरगमब्भुयए भोगेचयसि पत्थिवा। असंते

भाषा

रूपा हाथो हिरण्यं पशुभिः अश्वादीनि घोड़ा प्रमुखतिणे प्रतिपूर्णं न समर्थः एकस्य एकने प्रतिपूर्ण भरीने एक मनुष्यने दीजे तो हि तेहनी तृष्णा पूरी न होइ इति विदित्वा तपः चरेदासेवेत इम जाणीने तप करे ४९ एतदर्थं निशम्य श्रुत्वा एहवुं अर्थ सांभलीने हेतुकारणैः प्रेरितः ५० आश्चर्यं वर्त्तते यत् त्वं अद्भुतकान् आश्चर्यना करणहारामहा अद्भूत भोगान् त्यजसि हे पार्थिवएहवा भोगने छोड़े छे असंतः अविद्यमानान् कामान् प्रार्थयसे तदाश्चर्य छता भोग छांडीने अछता भोगनी वांछा करे छे सङ्कल्पेन उत्तरोत्तर अप्राप्त भोगाभिलाष रूपेण विकल्पेण विहन्यसे संकल्पविकल्प करीने

पश्चात्तापेन त्वं पीड्यसे इत्यर्थः यः सहिष्णुः भवेत्तलब्धं वस्तु लब्ध्वा अलब्ध वस्तुनि साभिलाषी नस्यात्५१ एयमट्ठं०हे० तओ० देविन्दो इणमब्बवी५२ ततः पुनर्नमिराजर्षि देवेन्द्रः प्रतीदम ब्रवीत् ५२ सल्लं कामा विसंकामा कामा आसीविसोवमा काले प्रत्येमाणा अकामाजन्ति दुग्गइं ५३ एते कामा विषया विविधबाधा विधायित्वात् सर्वं सल्य सदृशाः देहमध्य प्रविष्ट लुटित भक्तितुल्याः प्रतिक्षणं पीडोत्पादिकाः पुनः कामा: विषं विष सदृशाः यथा विषं तालपुटादि भक्षितं सत् मरणोत्पादकं तथा कामा अपि धर्मौचित विनाशिकाः सुखेन मधुरत्व मुत्पाद्य पश्चान्मरण मुत्पादयन्ति दारुणत्वात् पुनः कामा आशो विषोपमाः आशीलाढा विषं येषान्ते आशी विषाः सर्पास्तेषां उपमा येषान्ते आशी विषोपमाः सर्पसदृशाः यथा सर्पदष्टा जीवा म्रियन्ते तथा कामैर्दष्टा जीवा म्रियन्ते यथा हि फण मण भूषिताः सर्पाः शोभना दृश्यन्ते स्पृष्टाश्च विनाशयन्ति एतादृशान् प्रार्थयन्तोजनाः दुर्गतिं यान्ति कीदृशाः जनाः अकामाः कामसुखाभिलाषं वाञ्छन्तोपि अलभमानाः अप्राप्त मनोरथाः कामिनो नरकादौ व्रजन्तीत्यर्थः तस्मादेते प्रत्यक्षं

सूत्र

कामेपत्थेसि संकप्पेण विहन्नसि ॥५१॥ एयमट्ठं निसामित्ता हेऊ कारण चोईओ। तओ नमी रायरिसी देविंदं इणमब्बवी ॥५२॥ सल्लं कामा विसंकामा कामा आसी विसोपमा। कामेपत्थे माणा अकामा जंति

भाषा

सुखकाइं नहीं आगे भलाछे इम करीने तु सर्वखावे छे ५१ एतदर्थं निशम्य श्रुत्वा ए अर्थसांभलीने हेतु कारणैः प्रेरितः ५२ कामाः पुनः कीदृक् विधाः विष शल्योपमा अहो लाक्षण ए काम भोग विष शरीखा छे शल्य सरीखा छे पुनः कामभोगाः कीदृशाः आशीवीष उपमावली कामभोग केहवाछे आसी वीष सरीखा छे कामान् प्रार्थयमाना कामभोगने बांछे छे पीण मीलता नथी असेव्यमानापि यान्ति दुर्गतिं अणसेवता थका पीण दुर्गतने विषे जाइ ५३

सुखोत्पादका अपिकामाः कष्टदायकत्वात् संयम धर्मस्य सकलकष्ट हरत्वात् विवेकिभिः कामास्त्याज्याः संयमोयाह्यः इति हार्दं ५३ अथ कथं दुर्गतिं यान्तीत्याह अहोव यइक्कोहेणं माणेणं अहमागई मायागइ पडिग्घाओ लोभाओ दुहओभयं ५४ जीवः क्रोधेन अधो व्रजति नरके याति मानेन अधमागतिर्भवति गर्दभोष्ट्रमहिष शूकरादि गतिः स्यात् मायया सुगतेः प्रतिघातः मायासुगते र्गला भवति लोभात् द्विधाभिभयं स्यात् ऐहिकं पारलौकिकञ्च भयं दुक्खं स्यात् कामप्रार्थते हि अवश्यं भाविनः क्रोधादयस्ते चक्रोधादय ईदृशाः ततः कथन्तत् प्रार्थनातो दुर्गतिर्नस्यात् एवं वचन युक्तिं श्रुत्वा इन्द्रो नमिराजर्षिं प्रतिक्षोभयितुम शक्तः किं अकरोदित्याह ५४ अव उज्झि जणमाहण रूवं विउव्विऊण इन्दत्तं वन्दइ अभित्थुणंतो इमाहिं महुराहिं वग्गूहिं ५५ इंद्रो नमिराजर्षिं प्रति वन्दते किं कुर्वन् इमाभिः प्रत्यक्षं वक्ष्यमाणाभि र्मधुराभिः वाग्भिः स्तुवन् किं कृत्वा ब्राह्मणरूपं

सूत्र

दुग्गइं ।५३। अहोवयइ कोहेणं माणेणंअह मागई । माया गई पड़िग्घाओ लोहाओ दुहओ भयं ॥५४॥ अवउज्झि जणमाहण रूवं विउव्विऊण इंदत्तं । वंदइ अभित्थुणंतो इमाइं महुराहिं वग्गुहिं ।५५। अहो तेनिज्जिओ कोहो

भाषा

अधो व्रजति क्रोधेन अधोगति जाइ क्रोधे करीने मानेन अधमा गति माने करी अधमगत पामीइ मायया गतिप्रतिघातं माया भली गतनेहणे लोभात् द्विधा नयः इहलोके परलोकेपि भयं लोभ थकी भवी भवने विषे भय उपजे ५४ अपोह्य त्यक्त्वा ब्राह्मणरूपं ब्राह्मणनूं रूपकरीने दूरीकरीने रूपं विकुर्व्य इन्द्रत्वं इन्द्रनूं रूपविकुर्व्वि वीकुर्वीने वंदिते स्तुतिं कुर्वन् इन्द्र नमी राजऋषिने वांदे स्तुत करतो थको आभिर्मधूराभिर्वाग्भिः इसीम धुरीमींठीवांणीइं करीने ५५ अहो इति आश्चर्ये त्वया निर्जितः क्रोधः अहो माहानुभाव क्रोध जीत्यो अहो इति आश्चर्ये ते त्वया मानः पराजितः अहो पुण्याकातें मान

अपोह्यत्यक्ता इंद्रत्वं वि कुर्व्व विधाय ५५ अहो ते निज्जिओ कोहो अहोमाणो पराजिओ अहो ते निज्जिया माया अहो लोहो वसीकओ ५६ अहो इत्याश्चर्ये त्वया क्रोधो निर्जितः यतो मयात्वां प्रत्युक्तं अन स्मपार्थिवा वशीकर्त्तव्या स्तदापि त्वं न क्रुद्धः इत्यर्थः अहो इत्याश्चर्ये त्वया मानोपि दूरीकृतः यतो मन्दिरं दह्यते अन्तःपुरं दह्यते इत्यादि उक्तं तथापि मयि विद्यमाने ममपुरं ममान्तः पुरञ्च दह्यते इति तव मनसि अहं कृतिर्नासीत् तस्माद्विमानस्त्वं वर्त्तसे अहो इत्याश्चर्ये त्वया मायापिनिर्जितानिराकृता यतस्त्वं नगरस्य रत्नाकारेषु प्राकाराट्टालकादिषु निःकासनयोग्येषु आमोष लोमहार ग्रन्थिभेदक तस्करादीनां वशीकरण हननादिषु च मनोनोऽकरोः अहो इत्याश्चर्ये लोभो वशीकृतः हिरण्य सुवर्णादिकं वर्द्धयित्वा पश्चा द्गन्तव्यं इति श्रुत्वापिमां प्रति इच्छा हुआ कामसमाः अनन्तका इत्युक्तवान् तस्माच्चत्वारोपि कषायास्त्वयाजिता इत्यर्थः ५६ अहो ते अज्जवं साहु अहो तेसाहु मद्दवं अहो ते उत्तमाखन्ती अहो ते मुत्तिउत्तमा ५७ अहो इति विस्मये आश्चर्यकारि वा साधुसमी चीनन्ते तव आर्जवं ऋजोः सरलस्य भाव आर्जवं विनयवत्त्वं वर्त्तते अहो आश्चर्यकारि तव साधु सुन्दरं मार्दवं मृदोभावो मार्दवं कोमलत्वं सदयत्वं वर्त्तते अहो साधु तवक्षान्तिः क्षमा वर्त्तते अहो साधु तव मुक्तिवर्त्तते निर्लोभता वर्त्तते ५७ अथ पुनर्वर्द्धमान गुणद्वारेण अभिष्टौति इहंसि उत्तमोभन्ते पिच्चा होइसि उत्तमो लोगुत्त मुत्तमं ठाणं सिद्धिं गच्छसि नीरओ ५८ हे मुने हे भगवन् हे पूज्यत्वं इह अस्मिन् जन्मनि उत्तमोसि सर्व पुरुषेभ्यः प्रधानोसि उत्तमगुणान्वित त्वात्

सूत्र

अहोते माणो पराजिओ । अहो ते निरक्किया माया अहोते लोभोवसीकओ ॥५६॥ अहोते अज्जवं साहू अहोते साहु

भाषा

जीत्यो अहो इति आश्चर्ये ते त्वया निराकृता माया अहो नमि ते माया जीती अहो इति आश्चर्ये ते त्वया लोभः वशीकृतः अहो साधु ते आपणो लोभ वशि कीधो ५६ अहो इति आश्चर्ये तेनैव सरलत्वं शोभनं अहो नमी ताह रु सरल पणुं भलुं अहो इति आश्चर्ये ते तव प्रधान मार्दवं अहो नमि भलुं

पित्वा इति प्रेत्य परलोकेपि उत्तमो भविष्यति लोकस्य उत्तमोत्तमं अतिशयप्रधानं स्थानं एतादृशं सिद्धिं मुक्तिस्थानं गच्छसि त्वं गमिष्यसि अत्र लोगुत्तमुत्तमं इत्यत्र मकारः प्राकृतत्वात् लोकोत्तमोत्तमां इति वक्तव्यं ५८ एवं अभिथुणंतो राजरिसिं उत्तमाए सद्धाए पायाहिणं करेंतो पुणो पुणो वन्दए सक्को ५९ शक्र इंद्रो नमिराजर्षिं पुनः पुनर्वन्दते भूयो भूयो नमस्करोति किं कुर्वन् प्रदक्षिणां कुर्वन् पुनः किं कुर्वन् उत्तमया प्रधानया श्रद्धया रुच्याभक्त्या अभिष्टुवन् स्तुतिं कुर्वन् इत्यर्थः ५९ तो वन्दिऊणपाए चक्कं कुसलक्खणे मुणिवरस्स आगासे णुप्पइओ ललिय चवल कुण्डलकिरीडी ६० तो इति ततः शक्रः आकाशं अनु उत्पतितः उड्डितः किं कृत्वा मुनिवरस्य राजर्षेः पादौ वन्दित्वा कीदृशौ मुनेः पादौ चक्रां कुशलक्षणौ राज्ञौ हि

सूत्र

मद्दवं । अहोते उत्तमाखंती अहोते मुत्ति उत्तमा ।५७। इहंसि उत्तमा भंते पेच्चा होहिसि उत्तमो लोगुत्त मुत्तमं ठाणं सिद्धिं गच्छसि नीरओ ।५८। एवं अभित्थुणंतो रायरिसिं उत्तमाए सद्धाए । पायाहिणं करेंतो पुणोपुणो

भाषा

ताहरुं सुकमाल पणुं अहो तव प्रधाना क्षमा अहो नमी तुझमांहि उत्तम प्रधान क्षमा अहो ते तव मुक्तीर्निर्लोभ ता श्रेष्ठाः अहो नमी तुझ मांहि निर्लोभिता पणुं श्रेष्ठ प्रधान छे भदन्त इह जन्मनि त्वं श्रेष्ठः असि छे पूज्य इहं भवने विषे तुं उत्तमछे पश्चादागामि भवे भविष्यसि उत्तमः प्रधानः पर लोकने विषे पोण तुं उत्तम छुस्ये लोकोत्तमं स्थानं लोकने विषे जे उत्तम स्थानक तेठाम मोक्षं जास्यसि नीरजः कर्म रजो रहीत सीद्धने वीषे जाइसी कर्मरहीत थको ५८ एवं पूर्वोक्त रीत्या अभीष्टुवन् इस्यो इमस्तव्यो थको राजरिषि नमिं श्रेष्ठया श्रद्धाः राजऋषिने उत्तम श्रद्धाइं करीने किं कुर्वन् प्रदी क्षणा कुर्वन् प्रदीक्षणा देतु थको पुनः पुनः वारंवारं वन्दते शक्रः वारवार इन्द्रवन्दना करे ५९ ततः वन्दित्वा पादौ ऋषीश्वरना पगवांदीने किंविशिष्टौ

पादयोश्चक्रां कुशलक्षणं स्यात कौटिल्य: चक्र: ललित चपल कुण्डलकिरीटी ललिते सविलासे चपले चञ्चले चले कुण्डले च यस्य स ललित चपल कुण्डल: किरीटं मुगटं अस्तीति किरीटी ललित चपलकुण्डलशासौ किरीटी च ललित चपल कुण्डल किरीटी चपल सुन्दर कुण्डल मुकुटधारक इत्यर्थ: ६० नमी नमेइ अप्पाणं सक्कं सक्केण चोइओ वई जणेहं वेदेही सामन्ने पज्जुवट्ठिओ ६१ नमिराजर्षि: आत्मानं विनयधर्मे भावयति कथम्भूतो नमि: शक्रेण साक्षात्कारेण प्रत्यक्षीकृत्य चोदित: गृहीत मनोभाव: परीक्षिताशय: सनमिर्वैदेहेषु विदेहदेशेषु भवोवैदेह: विदेहदेशाधिप: गृहं त्यक्त्वा आमण्ये श्रमणसाधो: कर्म आमण्यं साधुधर्म स्वत एवोपस्थित: उद्यतो भूत्वा परि उपसर्गेण अयमर्थोद्योत्यते स्वयमेव उद्यतो न तु इंद्र प्रेरणातो धर्मेविष्णुतो भूदिति भाव: ६१ एवं करेंति संबुद्धा पण्डिया पविअक्खणा विणियट्टन्ति भोगेसु जहा से नमी रायरिसी त्तिबेमि ६२ संबुद्धा: सम्यक् ज्ञाततत्वा पण्डिता: सुनिश्चितशास्त्रार्था: एवं अमुनाप्रकारेण कुर्वन्ति भोगेभ्यो विशेषेण निवर्त्तन्ते कौटिल्या: संबुद्धा: प्रविचक्षणा: प्रकर्षेण अभ्यासातिशयेन विच

सूत्र

वंदए सक्को ।५८। तो वंदिउण पाए चक्कं कुसलक्खणे मुणिवरस्स आगासेणुप्पईओ ललियचवलकुंडल तिरीडी ।६०।
नमी नमेइ अप्पाणं सक्कं सक्केण चोइओ। चइऊण गेहं वइदेही सामण्णे पज्जुवट्ठिओ ॥६१॥ एवं करेंति

भाषा

मुनिपादौ चक्रांकुशलक्षणौपेतौ चक्र अंकुश साधोयो प्रमुखसहित छे यगमुनीश्वरना अर्थात् शास्त्रोक्तसुभलक्षणयुक्त छे चरणकमल इन्द्रआकाशे उत्पतित: इन्द्र आकाशने विषे उपरी ललितचपल कुण्डलमुकटवान् मनोहर चपल कुण्डल अने मुकट पहर्या छे इंद्रे ६० एवं असुना प्रकारेण कुर्वन्ती साक्षात् शक्रेण प्रेरित: प्रत्यक्ष: आवीने इंद्र परीक्षा कीधी त्यक्ता गेहं विदेहदेशोद्भव घर विदेहदेश छांडीने चारित्रे उद्युक्त अभवत् चारित्रने

चणाः क्रियासहित ज्ञानयुक्त इत्यर्थः कइव भोगेभ्यो निवर्त्तन्ते यथा नमि राजर्षिः भोगेभ्यो निवर्त्तित इति अहं ब्रवीमिसुधर्मास्वामी जम्बूस्वामीनं प्रतिवदति ६२ इति नमि प्रव्रज्याख्यंनवमं अध्ययनं॥ इति श्रीमदुत्तराध्ययन सूत्रार्थदीपिकायां उपाध्याय श्रीलक्ष्मीकीर्त्तिगणि शिष्यलक्ष्मीवल्लभ गणिविरचितायां नवमाध्ययनस्यार्थः संपूर्णः ॥९॥ अथ दशमं अध्ययनं प्रारभ्यते। नवमेअध्ययने चारित्रविषये निष्कम्पत्वं उक्तं तत् निष्कम्पत्वं शिक्षातएव भवतिततो दशमेऽध्यय ने शिक्षां वदति इति नवमदशमा ध्ययनयोः सम्बन्धः दशममध्ययनं श्रीगौत ममुद्दिश्य श्रीवीरेणाभिहृतं इति गौतमवक्तव्यता तावदुच्यते पृष्टि चम्पा नाम्नो नगरी तत्र सालनामा राजामहा शालिनामा युवराजा तयो र्भगिनो यशोमती तस्याः पिठरनामा भर्त्तास्ति यशोमती कुक्षिसम्भूतः पिठरपुत्रो गागलि नामा वर्त्तते अन्यदा भगवान् श्री महावीरस्तत्र समवसृतः सालराजा महाशालादि परिवृतस्तत्रागतो भगवन्तं वन्दित्वाग्रे धरणीतलोपविष्टः श्रीमहावीरकृतामिमां देशनामशृणोत् मानु षादिका धर्मसाधनसामग्री दुर्लभास्ति मिथ्यात्वादयो धर्मप्रतिबन्ध हेतवो बहवो वर्त्तन्ते महारम्भादीनि नरककारणानि सन्ति जन्मादि दुःखप्रचुरः संसारोस्ति कषायाः संसारपरिभ्रमणहेतवस्सन्ति कषायपरित्यागी च मोक्षप्राप्तिरिति भगवद्देशनां श्रुत्वा संवेगमुपागतः सालराजाजिनेंद्र प्रत्येवमुवाच भगवच्चरणमूलेहं तपस्यामादास्ये परं महासालं यावद्राज्ये स्थापयामि तावच्छ्रीभगवद्भिरन्यत्र विहारो न कार्यः भगवता उक्तं प्रतिबन्धं मा कार्षीरिति

सूत्र

संबुद्धा पंडिया पवियक्खणा। विणियट्टंति भोगेसु जहासे नमी रायरिसित्तिवेमि ।६२। नमिप्पवज्जणं सम्मत्तं ॥९।

भाषा

विषे उद्यत सावधान हुआ ६१ एवं अमुना प्रकारेण कुर्वन्ती इम कहे स्वयं बुद्धाः पण्डिताः प्रविचक्षणाः पण्डितविचक्षण जाण साधु विशेषेण निवर्त्तन्ते भोगेभ्य भोगथकी विशेषे नीवर्त्ते यथा सनमि राजर्षि इहांआ तिम छांडे इति समाप्तीब्रवीमि जिम नमि राजा६२ इति नमि प्रव्रज्याध्ययन समाप्तं ॥९॥

सालराजा गृहे गत्वा महाशालं भ्रातरं प्रत्येवमाह बन्धो त्वं राज्यं पालय अहं व्रतं गृह्णामि महाशाल उवाच अहमपि भवात्संविग्नोस्मि अलं महाराज्य हेतुनाराज्येन ममापि प्रव्रज्याग्रहणमनोरथोस्ति तदा सालराज्ञा भगिनीपुत्रो गागलिः स्वराज्येभिषिक्तः सालमहासालौ द्वावपि प्रव्रजितौ भगिनीयश णोपासिका जाता भगवांस्ततो विहारं चकार सालमहासालमुनी एकादशाङ्गानि अधीतौ अन्यदा भगवान् राजगृहे समवसृतः तत्रानेकभव्यान् प्रति बोध्य स्वामी चम्पायां गतः तत्र शालमहासालौ स्वामिनं प्रत्येवमूचतुः यदि भगवदाज्ञास्यात्तदा वयं पृष्ठि चम्पायां व्रजामः यदि कश्चित्तत्र प्रतिबुध्यते सम्यक्त्वं वा लभते तदास्माकं महान् लाभो भवन्तीति स्वामिना तदा तयो गौतमः सार्थं दत्तः गौतमस्वामी ताभ्यां सह पृष्ठिचम्पायां गतः तत्र गागलि राजा पितृभ्यां पितृयशोमतीभ्यां सह वन्दितुमायातः समागतायां पर्षदि एवं देशनां चकार भो भव्य सत्वाविषयप्रसक्तामातिष्ठत अनेकदुःखदारुणे संसारे प्रतिबन्धं मा कुरुत कष्टेन मनुष्यादि सामग्री प्राप्तासि सन्ध्या अभ्ररागसदृशो यौवनादि प्रपञ्चोस्ति क्षणदृष्ट नष्टः सकलसंयोगोस्ति जलबिंदुचञ्चलं जीवितमस्ति ततो जिनधर्मे प्रकाममुद्यमं कुरुत तथाचिरेण शाश्वत पदप्राप्ति भवतां भवतीति गौतमदेशनां श्रुत्वा गागलिः प्रतिबुद्धो भणति भगवन्नहं भवद्भिः के प्रव्रज्यां गृहीष्ये नवरं मातृपितरौ पृच्छामि ज्येष्ठपुत्रं राज्ये स्थापयामि एवमुक्त्वागृहे गत्वा मातृपितरौ दृष्टौ तुभ्यामुक्तं यदि त्वंप्रव्रजिष्यसि तदा वयमपि प्रव्रजिष्यामः ततः पुत्रं राज्ये स्थापयित्वा गागलि राजा स्वमातृपितृभ्यां सह प्रव्रजितः गौतमस्वामी तैः शिष्यैस्सह पश्चाद्गलितः मार्गेसाल महासालयो शुभाध्यवसायेन केवलज्ञानमुत्पन्नं पुनरग्रे गच्छतां गागलि प्रमुखाणां त्रयाणामपि तथैव शुभध्यानेन केवलज्ञानमुत्पन्नं एवं सर्वेपि ते गौतम सहिताश्चम्पायां गताः गौतमस्वामी भगवच्चरणौ प्रणतः सालमहासालादिकेवलिनो भगवतः प्रदक्षिणां कृत्वा तीर्थं प्रणम्य केवलपर्षदभिमुखं चलिताः तावदुत्थितो गौतमस्तान् प्रत्येवं भणति भो शिष्याः क्व व्रजत वन्दततीर्थंकरं तावता भगवान् प्राह गौतमकेवलिनो माशातयेति भगवद्वचसा गौतमः

तान् श्यामयति मनस्येवं चिन्तयन्ति अहं न सेत्स्यामि किं मदीयाः शिष्याः केवलमासादयन्ति अद्य यावन्मया केवलज्ञानं नाप्तं अस्मिन्नवसरे मिथो देवा नामेवं संलापो वर्त्तते अद्य भगवता व्याख्यावसरे एवमादिष्टं यो भूमिचरः खलध्याष्टापदाद्रौचैत्यादि वन्दते स तेनैव भवे सिद्धिं यातीति श्रुत्वा गौतम स्वामिनं पृच्छति भगवन्नह मष्टापदे चैत्यानि वन्दितुं यामीति भगवता उक्तं व्रजाष्टापदे तत्र चैत्यानि वन्दस्व ततो हृष्टो गौतमो भगवच्चरणौ वन्दित्वा तत्र गतः पूर्वं हि तत्राष्टापदे तादृग् जनसम्वादं श्रुत्वा पञ्च पञ्चशतपरिवाराख्यः कौडिन्य १ दिन्न २ सेवाला ३ ख्या स्तापसागतास्सन्ति तेषु कौडिन्य स्तापसः सपरिवारः एकान्तरोपवासेन भुंक्ते पारणे मूलकन्दान्याहारयति सोऽष्टापदे प्रथममेखलामारुढोस्ति द्वितीयो दिन्न तापसः सपरिवारः प्रत्यहं षष्ठ षष्ठ पारणके परिशाटितानि पर्णानि भुंक्ते स द्वितीयमेखलामारूढोस्ति तृतीयः सेवालतापसः सपरिवारो निरन्तरमष्टमपारणके सेवालं भुंक्ते स तृतीयमेखलामारूढोस्ति एवं तेषु क्लिश्यमानेषु गौतमः सूर्यकिरणावलम्बेन तत्रारोढुमारब्धः ते तापसाश्चिन्तयन्ति एषः स्थूलवपुः कथमत्राधिरोढुं शक्यते वयं तपस्विनोपि अशक्ता एवं चिन्तयत्स्वेव तेषु पश्यत्सु स गौतमः क्षणादष्टापदपर्वतशिखरमधिरूढः ते पुनरेवं चिन्तयन्ति यदासाववतरिष्यति तदास्य शिष्या वयं भविष्यामः गौतमस्वामी प्रासादमध्ये प्राप्तो निजनिजवर्णपरिमाणोपेता चतुर्विंशति जिनेन्द्राणां भरतकारिताः प्रतिमा ववन्दे तासां चैवं स्तुतिं चकार जगचिन्तामणि जगद्गुरु जगरक्षण इत्यादि स्तुतिं कृत्वा पूर्वदिग् भागे पृथिवी शिलापट्टकेऽशोकवरपादपस्याध एकरात्रौ पर्युषितः इतश्च शक्रलोकपालो वैश्रमणश्च चैत्यानि वन्दितुमायातः प्रत्येकं चैत्यानि वन्दित्वा अशोकतरोरधः समायातो गौतम स्वामिनोग्रे वन्दित्वा निषण्णः तस्याग्रे गौतम एवं धर्मं कथयति धर्मार्थकामास्त्रयः पुरुषार्थाः तत्रार्थकामसाधकत्वेन धर्म एव प्रधानः सच देवगुरु भक्तिरागेण भवति देवः पुनः सर्वज्ञः सर्वदर्शी अष्टादश दोषरहितोभवति गुरवः सुसाधवो भवंति साधवः समशत्रुमित्राः समलोष्टकाञ्चनाः पञ्चसमिताः त्रिगुप्ताः अममा अमत्सरा जितेन्द्रिया

जितकषाया निर्मलब्रह्मचर्य्यधराः स्वाध्यायध्यानयुक्ता दुश्चरेण तपश्चरणा अन्तप्रान्ताहाराः शुष्कमांस रुधिराः क्षयशरीरा भवन्ति इमां गौतमक्रियमाणां देशनां श्रुत्वा वैश्रमणमनस्येवं विसम्वादो जातः अहो एतेषां विशेषपुष्टिद्युतिधरं शरीरं यतिवर्णने चेदृशमिति वैश्रमणमनोवितर्कं ज्ञात्वा गौतमस्वदा पुण्डरीकाध्ययनं प्ररूपितवान् तथाच पुष्कलावती विजये पुण्डरीकिण्यां नगर्यां महापद्म राजाभवत् तस्य पद्मावती राज्ञी बभूव तस्याः कुक्षिसंभूतौ पुण्डरीक कण्डरीक नामानौ पुत्रौ जातौ पितर्युपरते पुण्डरीको राजा जातः कण्डरीको युवराजा जातः अन्यदा तत्र स्थविराः साधवः समायाताः स्थिता नलनीवनउद्याने कण्डरीक सहितः पुण्डरीकस्तत्र गतो वन्दित्वा निषण्ण स्तेषां देशनां शुश्राव पुण्डरीकः श्रावकधर्मं प्रपन्नवान् कण्डरीकः प्रबुद्ध स्तान् प्रत्येवं जगाद अहं भवन्निकटे प्रव्रज्यां ग्रहीष्ये नवरं पुण्डरीकराजानं प्रतिपृच्छामीत्युक्ता पुण्डरीकं प्रति अहं प्रव्रजामीत्युक्तवान् पुण्डरीकोप्याह मा इदानीं त्वं प्रव्रज्यां ग्रहाण तवाद्य राज्याभिषेकं करोमि त्वं निश्चिन्तः सन् राज्यं पालय यथेष्टं सुखं भुंज कण्डरीको नैतदङ्गी कुरुते पुनः२ प्रव्रज्या ग्रहमेव कुरुते यावदसौ राज्यादिलोभेन गृहे स्थापयितुं पुण्डरीकेण शक्यते तावत्संयमकष्टं पुण्डरीकोस्य दर्शयति अयं संयमः सत्यः दुर्व्वहदुःखक्षयंकरः परं वालुकाखादसदृशः गङ्गाप्रमुख महानदी प्रवाहसन्मुखगमनवद्दुःसाध्यः भुजाभ्यां समुद्रतरणवत् कष्टानुष्ठेयः अत्र द्वाविंशति परीषहाः सोढव्याः ततः सुकुमालशरीरेण भवता नायं संयमः परिपालयितुं शक्यः तस्मादगृहएव तिष्ठ राज्यसुखं च भुंजेति पुण्डरीकेणोक्तः कण्डरीकः प्राह कापुरुषाणां परलोकपराङ्मुखाणां इहलोक विषयसुखतृष्णावतां अयं संयमो दुःपालोस्ति अहंच विषयसुखपराङ्मुखः परलोकसंमुखः शूरविरोस्मीति नाहं संयमाद्विभेमीति वदन्तं कण्डरीकं पुण्डरीकराजा संयमग्रहणार्थं अनुज्ञातवान् पुण्डरीककारितमहामहः पूर्वकं कण्डरीकः संयमं गृहीतवान् क्रमेण स्थविरान्तिके एकादशाङ्गानि पपाठ चतुर्थषष्ठाष्टमादि तपांसि प्रत्यहं चकार एकदा तस्य तपस्विनस्तपः पारणके तुच्छाहारैर्दाहज्वरादयो रोगाः प्रादुर्भूता स्तथाप्यसौ स्थविरैः समं

विहारं चकार एकदा ते स्थविराः कण्डरीकेण समं विहरन्तः पुण्डरीकिण्यां नगर्य्यां समायाता नलिनीवने समवसृताः पुण्डरीकराजा तेषां वन्दनया तत्रायातः स्थविराणां देशनां श्रुत्वा कण्डरीकं ऋषिं वन्दते तद्वपुः सरोगं पश्यति पुनः स्थविरान्तिके समागत्य एवमवादीत् यदि स्थविराणामाज्ञा स्यात् तदाहं कण्डरीकमुनेर्वपुषि प्रासुकौषधादिभिश्चिकित्सां कारयामि यूयं मम यानशालायां तावत्कालं तिष्ठत ततस्ते स्थविराः कण्डरीकेण समं यानशालायां गत्वा स्थिताः ततः स पुण्डरीक राजा कण्डरीकस्य प्रासुकौषधैश्चिकित्सां कारयति त्वरितमेव तस्य रोगोपशान्तिर्जाताः स्थविरास्ततो विहारं चक्रुः रोगातंकाद्विप्रमुक्तोपि कण्डरीकमुनिर्मनोज्ञाहारादि मूर्च्छितस्ततो विहारं कर्तुं नेच्छति कण्डरीकस्य तादृग्यं स्वरूपमाकर्ण्य पुण्डरीकराजा तदन्तिके समागत्य एवमाह धन्यस्त्वं कृतपुण्यस्त्वं सुलब्धमनुष्यभवस्त्वं येन राज्य मन्तःपुरंच परित्यज्य संयममाद्दतवान् एवं द्विर्वारं त्रिवारंवा पुण्डरीकेणोक्ते प्रामलज्जः पुण्डरीकराजानमापृच्छ्य कण्डरीकः स्थविरैः समं ततो विजहार कियत्कालं उग्रविहारं कृत्वा पश्चात्संयमाद्विखिन्नः मनैःर स्थविरान्तिकान्निर्गत्य पुण्डरीकिण्यां नगर्यां अशोकवनिकायां अशोकवरस्य पादपस्याधः समा गत्य शिलापट्टमारूढ उपहतमनः संकल्पः विकल्प किञ्चिध्यायन्नेव तिष्ठति ततः पुण्डरीकधात्री प्रसङ्गात्तत्रायाता तां दृष्ट्वा पुण्डरीकाय न्यवेदयत् पुण्डरीकोपि तत्रागत्य तं त्रिः प्रदक्षिणी कृत्य धन्यस्त्वमित्यादि उक्तवान् कण्डरीकस्य तद्वचनं न रोचति सर्वथा संयमाद्भ्रष्टं तं ज्ञात्वा पुण्डरीकः पुनरेवमुवाच अहो भ्रातस्ते यदि विषयार्थस्तदं राज्यं गृहाणेत्युक्त्वा तं राज्येऽभिषिक्तवान् स्वयं तु पञ्चमौष्टिकं लोचं संयममुपात्तवान् कण्डरीक सत्कं पात्रोपकरणादिकं च गृहीतवान् स्थविराणामन्तिके प्रव्रज्यां गृहीत्वा हारं गृहीष्ये नान्यथेत्यभिग्रहं कृत्वा स्थविराभिमुखमेकाकयेव चलितः कण्डरीकस्तु राजगृहान्त र्गत्वा तस्मिन्नेव दिने सरसमाहारं भुक्तवान् रात्रौ च तस्य तदाहारसारात् कृशशरीरस्य उदरे महाव्यथा उत्पन्ना न कोपि तस्यांतिके मन्त्रसामन्तादिकश्चि

किलार्थं समायाति प्रव्रज्यापरित्यागादयोग्य इत्ययं सर्वैरपि लोकैरुपेक्षितः आर्त्तरौद्रध्यानोपपन्नकालं कृत्वा सप्तमनरकपृथिव्यां नारकित्वेनोत्पन्नः पुण्ड रीकस्तु स्थविरांतिके गत्वा पुनर्दीक्षां गृहीतवान् प्रथममष्टमं तपः कृतवान् पारणके च शीतलरूक्षाहारेण वपुषि महावेदना समुत्पन्ना स्ततस्तेन अनशनं विहितं चत्वारि शरणानि कृतानि आलोचितप्रतिक्रान्तः पुण्डरीकः कालं कृत्वा सर्वार्थसिद्धविमाने देवत्वेनोत्पन्नः इमं आख्यातं वैश्रमणाग्रे उक्त्वा एवं पुनरुवाच अहो देवानुप्रियदुर्बलशरीरोपि कण्डरीकः सप्तमीं गतवान् सबलशरीरोपि पुण्डीकः सर्वार्थसिद्ध विमाने गतास्तस्माद्दुर्बलशरीरं संयमसाधनं सबलशरीरं तद्व्याघातकं एवं नियमोनास्तिकिन्तु ध्यानमेव तत्साधनंयस्य शुभध्यानं स संयमाराधकः यस्यतुअपध्यानं सस संयमविराधकः एवं गौतमस्वामि व्याख्यानं श्रुत्वा वैश्रमणो वन्दित्वा स्वस्थानं गतः गौतमः प्रभाते चैत्यानि नमस्कृत्य अष्टापदात्प्रत्यवतरतिस्म तापसास्तदा एवमाहुः यूयमस्मद्गुरवो वयं भवच्छिष्या भवामः गौतमस्वामी भणति मम धर्माचार्य स्त्रिलोकगुरुर्वर्द्धमाननामास्ति तेच भणंति युष्माकमप्याचार्यो वर्त्तते गौतमः प्राह ईदृशो मम धर्माचार्यो वर्त्तते यथा सर्वज्ञः सर्वदर्शी रूपसम्पदा तिरस्कृत त्रिलोकरूपः किंकरी कृतसकलसुरासुरविरचितसमवशरणोपविष्टः उपरिधृतछत्रत्रयः सुरेन्द्र वीज्यमानचामरयुगलः चतुस्त्रिंशदतिशयनिधानः श्रमणभगवान् श्रीमहावीरनामा वर्त्तते एवं वीतरागस्वरूपमाकर्ण्य तेषां तापसानां सम्यक्त्वोचयः सम्पन्नः ततः सर्वेपि तापसा गौतमस्वामिना प्रव्राजिताः शासने देव्या तेषां सर्वेषां लिङ्गान्युपनीतानि तैः सर्वैः शिष्यैः सह गौतमस्वामी ततश्चलितः कस्मिंश्चिद्ग्रामे गतः भिक्षावेला जाता गौतमेनोक्तं यद्भवता रोचते तदुक्तव्यं मया नीयते तैरुक्तं पायसमानेयं सर्वलब्धिसंपन्नो गौतमः क्वचिद्गृहे पतद्ग्रहं पायसेन भृतवान् उपाश्रये आगत्य सर्वेषां तेषां मण्डल्यामुपवेशितानां पात्रेषु क्षीरं परिवेषितवान् नच क्षीरं क्षीणं भवति महा नसिकलब्धिमता गौतमेन पतद्ग्रहे अंगुष्ठक्षेपात् जेमतामेव सेवालतापसानामीदृशः परिणामो जातः अहो अस्माकं शुभकर्मोदयो जातः यतो अनभ्रदृष्टिसदृशः समस्त

शास्त्रार्थेष पारगामी दृष्टो गुरुरस्माभिर्लब्धः इत्यादि भावनां भावयतां तेषां तदैव केवलज्ञानमुत्पन्नं दिव्रतापसानां तु भोजनानन्तरं चलितानां भगवत्समीपे प्राप्तानां भगवतः ऋद्धादिविभूतिं च पश्यतां यथाविध श्रुताध्यवसाय योगेन केवलज्ञानमुत्पन्नं कोडिन्न तापसानां तु स्वामिनं साक्षाद्दृष्ट्वा तादृशाध्यवसायेनैव केवलज्ञानमुत्पन्नं गौतमस्वामी भगवच्चरणौ प्रणनाम ते तापसमुनयः केवलिन स्त्रिःप्रदक्षिणीकृत्य केवलिपर्षदि अभिमुखं चलिताः गौतमस्वामी भणति इहागच्छत भगवन्तं प्रणमत भगवान् वीरः प्राह गौतम केवलिनो माशातय ततो गौतमस्तेषां मिथ्या दुःकृतं ददौ ततः परं गौतमस्य महत्यधृतिर्जाता ततो भगवान् श्रीमहावीरो गौतमस्वामिनं प्रत्याह गौतमपूर्वभवपरिचितत्वेन तव मयि महान् रागोस्तीति तत् क्षयमन्तरेण तव केवलज्ञानं नोत्पद्यतेक्षीणेचक्षुस्त्वे व भवे तवावश्यं केवलज्ञानमुत्पत्स्यते प्रशस्तोपिरागः केवलप्रतिबन्धकोभवत्येव त्वं अहंच द्वावपि निर्वाणेतुल्योभविष्याम इति माधृतिं कार्षीरिति तदानीं स्वामी महावीरो द्रुमपत्तयमध्ययनं प्ररूपितवान् इदं चाध्ययनं सूत्रतो अर्थतश्च भगवता श्रीमहावीरेणैव प्ररूपितमिति श्रीमदुत्तराध्ययनबृहद्वृत्तौ ततो ये वदन्ति उत्तराध्ययनसूत्रे वीरवाणी स्वर्योपि नास्ति ते कुमतय एव बोधव्याः सूत्रं ॥ दुमपत्तए पंडुरए जहा निवडइ राइ गणाण अव्वए एवं मणुयाण आणजीवियं समयं गोयममापमायए १ व्याख्या भगवान् श्रीमहावीरदेवो गौतमस्वामिनमुद्दिश्य अन्यानपि भव्यजीवान् उपदिशति हे

सूत्र

दुमपत्तए पंडुयए जहानिवडइ राइ गणाण अव्वए । एवं मणुयाण जीवियं समयं गोयममापमायए ।१। कुसग्गे जह

भाषा

द्रुमं पत्रकं पाण्डुरं पत्रं यथा जिमहक्षने विषे पाको पान निपतन्ति अहोरात्रि समूहानामतिक्रमे जिम वृक्षनोपान पाको पड़े थरतोइ घणादि न रात्रि जाइ तिवारे पाको छोइने थरती पडे एवं मनुष्याणां जीवितव्यं इम मनुष्यनू जीवितव्य असाश्वतुं छे समयमपि गौतममा प्रमादि ते भणी हे गौतम समयमात्र प्रमाद मकरज्यो १ कुशाग्रे यथाओ सत्रेह वर्षविंदुकः डाभनिं अग्रे जिमपांणी विंदुओ स्तोकं तिष्ठति ईषन्नियतति थोडोकाल रहे

गौतम एवं अनेन दृष्टान्तेन मनुजानां मनुष्याणां जीवितं जानीहि त्वं समयं समयमात्रमपि मा प्रमादीः प्रमादंमा कुर्याः अत्र समयमात्रग्रहणं अत्यन्त प्रमादनिवारणार्थं अनेन केन दृष्टान्तेन तत् दृष्टान्तमाह यथा रात्रिगणानां अत्यये गमने रात्रीणां गणा रात्रिगणाः कालपरिणामाः रात्रिदिवससमूहा स्तेषां अत्यये अतिक्रमे पांडुरकं द्रुमपत्रकं पक्वं हन्तात् शिथिलप्रायं पर्णं निपतति तथैव दिनानां अत्यये आयुर्लक्षणे हन्ते शिथिले जाते सति जीवितं शरीरं पतति जीवो जातो यस्मिन् तत् जीवितं शरीरमित्यर्थः जीवितस्य कालस्य विनाशाभावात् जीवितशब्देन शरीरमुच्यते १ यदाह निर्युक्तिकारः परियत्तिय लावन्नं चलंतसिंधिंमु अंतबिंटगं पत्तं वसणं पत्तं कालेपत्ते भणइ गाहं १ जहतुज्झे तहअम्हे तुज्झेवि अहोहिआ जहा अम्हे अप्पाहेइ पडंतं पंडुअपत्तं किसलयाणं २ नविअत्थि नविअहोही उल्लावो किसलयपंडुयत्ताणं उवमा खलुए सकया भविय जणविबोहट्ठाए ३ यथा हि किशलयानि पांडुपत्रेण अनुशिष्यंते तथा अन्योपि यौवनगर्वितो अनुशासनीयः अथायुषो अनित्यत्वमाह कुसग्गे जहओसबिंदुए थोवं चिट्ठइ लंबमाणए एवं मणुयाण

सूत्र

ओस बिंदुए थोवं चिट्ठइ लंबमाणए । एवं मणुयाण जीवियं समयं गोयममापमायए ।२। इइ इत्तरियंमि आउए जीविए बहु पच्चवायए । विहुणाहि रयं पुरे कडं समयं गोयममापमायए ।३। दुल्लहे खलु माणुसे भवे चिरकालेण

भाषा

वायरो आवे तिवारे खीसी पडे एवं मनुष्याणां जीवितव्यं इम मनुष्य नो आयुखो अस्थिरछे समयमपि हे गौतम मा प्रमादी हे गौतम समय मात्र पीण प्रमाद मतकरजे २ इत्युक्तप्रकारेण त्वरित स्वल्पकाल भावि आयुषि थोडा आयुष का जीविते बहु प्रत्यवाय उपघात सहिते आउखा मांहि घणा विघ्न कष्टछे विधु निहि जीवान् पृथक् कुरु रजः कर्म पुराकृतः पूर्वकृतं कर्म जीव थी दूरि करि समय मपि हे गौतम मा प्रमादी ३ दुर्लभो निश्चयेन

जोवियं समयं गोयममापमायए २ हे गौतमसमयमात्रमपि मा प्रमादीः तत्र हेतुमाह यथा कुशस्याग्रे अवश्यायबिंदुर्लम्बमानः सन् स्तोकं स्तोककालं तिष्ठति वातादिना प्रेर्यमाणः सन् पतति तथा मनुष्याणां जीवितं आयुरस्थिरं ज्ञेयं एवं आयुषोऽनित्यत्वं ज्ञात्वा धर्मे प्रमादो न विधेय इत्यर्थः २ इइइत्त रियंमि आऊए जीवियए बहुपच्चवायए बिहुणाहिरयं पुरे कडं समयं० ३ इत्युक्तदृष्टान्तेन इत्वरे स्वल्पकाल परिमाणे मनुष्यस्य आयुषि भो गौतमपुराकृतं रजः प्राचीनकृतं पातकं दुष्कर्म विशेषेण धुनोहि जीवात् पृथक्कुरु हे गौतम पुनर्जीवितिके अर्थात् सोपक्रमे आयुषि बहवः प्रत्यवाया उपघातहेतवो अध्यवसायादयो वर्त्तते यस्मिन् तत् बहुप्रत्यवायकं तस्मिन् बहुप्रत्यवायके समयं अपि मा प्रमादं कुर्याः अत्रायुः शब्देन निरुपक्रमं आयुर्भण्यते जीवितशब्देन सोपक्रमं भण्यते एति प्राप्नोति उपक्रमहेतुभि रनपवर्त्त्य तया यथा स्थित्या एव अनुभवं इति आयुः तस्मिन् आयुषि निरुपक्रमे आयुषि स्वल्पपरिमाणेऽपि दुस्कृतं दूरीकुरु यद्यपि पूर्वकोटि प्रमाणमायुर्भवति तथापि देवापेक्षया स्वल्पमेव ज्ञेयं अल्पत्वात् यदुक्तं धनेषु जीवितव्येषु रतिकामेषु भारत अल्पाः प्राणिनः सर्वे याताः यास्यन्ति यान्ति च अत्र सोपक्रमनिरुपक्रमायु र्ज्ञानं केवलिन एव भवेत् ३ दुल्लहे खलु माणुसे भवे चिरकालेणविसव्वपाणिणं गाढायविवागकम्मुणो समयं० ४ खलु इति निश्चयेन सर्वप्राणिनां सर्वजीवानां चिरकालेनापि मनुष्यो भवो दुर्लभो दुःप्राप्यो वर्त्तते तत्र हेतुमाह कर्म्मणां

सूत्र

विसव्वपाणिणं । गाढाय विवाग कम्मुणो समयं गोयममापमायए ।४। पुढविकाय मइगउ उक्कोसं जीवोउ संवसे

भाषा

मानुष्यो भवः हे गौतम ए मनुष्यनोभव निश्चय करो पामवो दोहिलोबहुकाले नापि सर्वप्राणीनां चिरकाले सर्वजीवने पाम वादोहि लाछे गाढाना थयि तुम शक्यः तयाहटा: यतो विपाकाः उदया कर्मणां गाढा तीव्र कर्मना विपाक जीवनें छे चिरकाल ना लागाछे तेह भणी तोडतां दोहिला समयमपि हे गौतम मापादी ४ पृथ्वीकायंऽधि गतः प्राप्तः पृथ्वीकाय माहिं गयाथका जीव उत्कृष्टोजीव उत्कृष्टःसंवसति रहेंतेकहछें कालं संख्यातीतं असंख्या तो

मनुष्यगति विघातकानां विपाका: विगाढ़ा: विशेषेण गाढ़ा: विगाढ़ा: विनाशयितुमशक्या: तस्मात्समयमात्रमपि प्रमादं माकुर्या: ४ कथं मनुजत्वं दुर्लभ मित्याह पुढ़विकायमइगओ उक्कोसं जीवो उवसंवसे कालं संखाईओ समयं० ५ जीव: संसारी पृथ्वी कायं अधिगत: पृथ्वीकायभावं प्राप्त: सन् उत्कर्षत: उत्कृष्टकालं संख्यातीतं असंख्योत्सर्पिण्यवसर्पिणी मानं कालं सम्वसेत् तद्रूपतया अवतिष्ठेत् इत्यर्थ: तस्मात्समयमात्रमपि मा प्रमादी: ५ आउक्कायमइ० ६ तथा अप्कायं अधिगतो जीव: उत्कृष्टं असंख्योत्सर्पिण्य वसर्पिणीमानं कालंसम्वसेत् तस्मात्समय मात्रमपि० ६ तेउक्काय०७ एवंतेजस्कायंअग्निकायं अधि

सूत्र

कालं संखातीयं समयं गोय ममापमायए ॥५॥ आउक्काय मइगओ उक्कोसं जीवो उवसंवसे। कालं संखातीयं समयं गो यममापमायए ॥६॥ तेउक्कायमइगओ उक्कोसंजीवोउ वसंवसे। कालं संखातीयं समयं गोयममापमायए ॥७॥ वाउ क्कायमइगओ उक्कोसंजीवोउ वसंवसे। कालं संखाईयं समयंगोयममापमायए ॥८॥ वणस्सइकाय मइगओ उक्कोसंजी

भाषा

त्सर्पिण्यव सर्पिणी मानं असंख्याती कालरहें असंख्यातीउत्सर्पिणीं अवसर्पिणीकालरहें समयमपि हे गौतम माप्रमादी५अपकायंअधिगत: प्राप्त थांणी मांहिंगयोथको जीवउत्कृष्टीजीव: संवसति उत्कृष्टीरहेंतीएतलोर हे कालसंख्यातीतं असंख्यातोत्सर्पिणीअवसर्पिणीमानं असंख्यातीउत्सर्पिणी अवश र्पिणीरहे समयमपि हे गौतम प्रमादी ६ तेज:कायं अधिगत: अग्निकायमांहि गयो थको जीव उत्कृष्ट:जीव: सम्वसति: जीवसम्वसे रहे उत्कृष्टो कालं संख्यातोत: असंख्याती उत्सर्पीणी अवसर्पीणी रहे समयमपि हे गौतम मा प्रमादी ७ वायुकायमधिगत: वायुकायमांहि गयो थको जीव उत्कृष्ट: जीव: सम्वसति उत्कृष्टो जीव रहे कालं संख्यातीतं असंख्यात काल रहे समयमपि गौतम माप्रमादी गौतम धर्मकर्म करतां प्रमाद न करवो ८ जीवो

गतो जीव उत्कृष्टं संख्यातीतं कालं असंख्योत्सर्पिण्यवसर्पिणी प्रमाणं कालं सम्वसेत् तस्मात्०७ वाउकाय०८ एवं जीवो वायुकायं अधिगतोपि उत्कृष्टं असंख्योत् सर्पिण्य सर्पिणी प्रमाणं काल सम्वसेत् तस्मात् समयमात्रमपि प्रमादं माकुर्याः ८ वणस्सइ कायमइ गओ उक्कोसं जीवो उवसम्वसे काल मणन्तं दुरन्तं समयङ्गोय ममापमायए ९ जीवः संसारी वनस्पतिकायं अधिगतः उत्कर्षतः उत्कृष्टं कालं अनन्तं उत्सर्पिण्यवसर्पिणीमानं अनन्त कायिकापेक्षं वसेत् कथम्भूतं अनन्तकालन्दुरन्तं दुष्टोंतो यस्य स दुरन्तस्तन्तेहि वनस्पतिकाय मध्यगता जीवास्तत् स्थानात् उद्वृत्ता अपि प्रायोवि ग्रिष्टं नरादिभवं न लभन्ते तस्मात् दुरन्तमितिविशेषणं ९ बेन्दिय काय मइगओ उक्कोसं जीवो उवसम्वसे कालं सङ्खिज्ज सन्नियं समयं० १० द्वीन्द्रिय कायं जीवः अधिगतः सन् उत्कृष्टं कालं संख्यात संज्ञकं संख्याता संख्यात वर्ष सहस्रात्मिका संज्ञायस्य स संख्यात संज्ञकस्तं संख्यातसंज्ञकं संख्यात

सूत्र

वोउ वसंवसे। कालमणंतं दुरंतंसमयं गोयममापमायए ॥९॥ बेइंदियकाय मइगओ उक्कोसंजीवोउ संवसे। कालंसंखे ज्जसन्नियं समयं गोयममापमायए ॥१०॥ तेइंदियकाय मइगओ उक्कोसंजीवोउवसंवसे। कालंसंखेज्जसन्नियं समयंगो

भाषा

वनस्पति कायमधि गतः प्राप्तः वनस्पती कायमांहि गयो थकोजीव उत्कृष्ट जीवः सम्वसति उत्कृष्ट रहे जीव नवरं कालमनं तमित्यनंतकालपेक्षया अनं तोत्सर्पिणीअव सर्पिणी प्रमाणं अनन्तो उत्सर्पिणी अवसर्प्पीणि काल रहे समयमपि हे गौतम मा प्रमादीः ९ द्वीन्द्रियकायमधिगतः प्राप्तः वेन्द्रियकायमांहि गया थको जीव उत्कृष्टं जीवः सम्वसति उत्कृष्टो जीव वसे रहे कालं संख्यात वर्षसहस्रात्मकं संख्याता काल रहे संख्याता वरस रहे समयमपि हे गौत म माप्रमादी १० त्रीन्द्रियकायं अधिगतः प्राप्तो जीवः तेन्द्रीयमांहि गया थका जीवः उत्कृष्ट जीवः सम्वसति उत्कृष्टो कालजीव रहे कालसंख्यातवर्ष

वर्ष सहस्रात्मकं कालं द्वीन्द्रियकायस्थितेदित्यर्थः तस्मात्त० ११ तेंदिय काय मइगओ उक्को सञ्जीवो उवसम्वसे० १२ एवञ्जीवः त्रीन्द्रियकायं अधिगतः संख्यात वर्षसहस्रात्मकं कालं उत्कृष्टम्वसेत् तेन त्वं समयमात्रमपि प्रमादं माकुर्याः १२ चउरिन्दिय कायमइगओ १३ एवं जीवश्चतुरिन्द्रियकाये जीवोऽधिवसन् संख्यातं वर्षसहस्रात्मकं कालं अधिवसेत् तस्मात्त्वं प्रमादं समयमात्रमपि माकुर्याः १३ पञ्चिन्दिय काय मइ गओ उक्को सञ्जीवो उव सम्वसे सत्तट्ठ भवग्गहणे समयङ्गोय ममापमायए १४ पञ्चेन्द्रियकायं अधिगतः पञ्चेन्द्रियत्वं प्राप्तः सन् उत्कृष्टं सप्ताष्ट भवग्रहणे सम्वसेत् सप्त अष्टौ वा परिमाणं येषान्ते सप्ताष्टाः सप्ताष्टाश्च तेभवाश्चेसप्ताष्ट भवास्तेषां ग्रहणं सप्ताष्ट भवग्रहणं तस्मिन् यदा हि पञ्चेन्द्रियो भूत्वा भवेत् तदा उत्कृष्टं सप्ताष्टवारं स्यादित्यर्थः तस्मात् समयमात्रमपि मा प्रमादीः कश्चित्पुण्यवान् संख्याता युष्को जीवः युगलादिकः सप्तभवान् करोति कश्चित् असंख्यातायुष्को जीवोऽष्ट भवान् वा करोति एवं ज्ञात्वा प्रमादो न विधेयः १४ देवे नेरइ मइ गओ उक्को सञ्जीवो उवसम्वसे इक्के क्क भवग्गहणे सम० १५ देवे देव भवे नरके

सूत्र

यममापमायए ॥११॥ चउरिंदिय कायमइगओ उक्कोसंजीवोउ वसंवसे। कालंसंखेज्जसण्णियं समयंगोयममापमा
यए ॥१२॥ पंचिंदिय कायमइगओ उक्कोसंजीवोउवसंवसे। सत्तट्ठभवग्गहणे समयंगोयममापमायए ॥१३॥ देवोनेरइ

भाषा

सहस्रात्मकं संख्याता वरस रहे समयमपि हे गौतम मा प्रमादी ११ चउरिन्द्रियकायमधिगतः प्राप्तः चउरिन्द्रीयकायमांहिं गयो थको जीवः उत्कृष्टं सम्वसति उत्कृष्टो जीव रहे कालसंख्यात वर्षसहस्रात्मकं संख्यात वर्ष रहे समयमपि हे गौतम मा प्रमादी १२ पञ्चेन्द्रियकायमधिगतः प्राप्तः पञ्चेन्द्रि य कायमांहि गयो थको उत्कृष्टं जीवः सम्वसति उत्कृष्टो जीव रहे सप्ताष्टभवं उत्कृष्टतः सात भव अथवा आठभव समयमपि मा प्रमादी हे गौतमधर्मने

नरक भवे अधिगतः संसारी जीवः उत्कृष्टं एकै कस्मिन् भवग्रहणे सम्वसेत् तस्मात् समयमात्रमपि प्रमादं माकुर्याः देवो सत्वादेवो नस्यात् नारको सत्वा नारको नस्यात् एकं अन्यद्भवान्तरं कृत्वा पश्चात्यादित्यर्थः तस्मादेकैक भवग्रहणमित्युक्तं १५ एवं भवसंसारे संसरइसु हासु हेहिं कम्मेहिं जीवोपमाय बहुलो समयं गो० १६ एवं अमुना प्रकारेण जीवः भव संसारे भवभ्रमणे शुभाशुभैः कर्मभिः प्रेर्यमाणः संसरति पर्यटति कीदृशो जीवः प्रमादबहुलः प्रमादी बहुलो यस्य स प्रमादबहुलः प्रमादवसवर्त्तीत्यर्थः तस्मात् प्रमादस्य दुर्निवारत्वं ज्ञात्वा समयमात्रमपि प्रमादं माकुर्या मनुष्य

सूत्र

एयमट्ठगओ उक्कोसंजीवोउवसंवसे। एक्केक्क भवग्गहणेसमयंगोयममापमायए ॥१४॥ एवं भवसंसारेसंसरइ सुहासुहेहिं कम्मेहिं। जीवोपमाय बहुलो समयंगोयममापमायए ॥१५॥ लद्धूणवि माणुसत्तणं आयरियत्तं पुणराविदुल्लहं। बहवे दसुयामिलक्खुया समयंगोयममापमायए ॥१६॥ लद्धूणवि आयरियत्तणं अहीण पंचिंदियाहु दुल्लहा। विगलिंदिय

भाषा

वीषे १२ देवैनैरयके चापी गतः देवता नारकी मांहि गयो थको उत्कृष्ट जीवः सम्वसति उत्कृष्ट जीव वसे रहे एकैक भवग्रहणे एकएकगइ भव करे समयमपि गौतम माप्रमादी १४ एवं भवसंसारे० इणे प्रकारे भवरूपसंसारमांहि नवा नवा भव करतो जीव परिभ्रमति शुभाशुभ कर्मभिः भमतु फीरे छे आपणआशुभकर्मे करीने जीवः प्रमाद बहुलः जीवप्रमादे करीने बहुलछे समयमपि हे गौतम मा प्रमादी १५ लब्धमपि मानुषत्वं यद्यपि मनुष्यपणुं लाधु जीवे आर्यत्वं पुनरपि दुर्लभं तोपणि आर्यखेत्र पामवुं दोहीलु वहवश्चौराः म्लेच्छाः यवनदेशोद्भवा बहवे घणा चौर म्लेच्छघणा छे आर्यकुल पामवो दोहिलो छे समयमपि हे गौतम मा प्रमादी १६ लब्धापि आर्यत्वं आर्यदेस लाधो अहीन पञ्चेन्द्रियता दुर्लभैव संपूर्ण पञ्चेन्द्रियपणो दुर्लभदोहिलो

त्व प्राप्तौ अपि उत्तरोत्तर गुणाप्ति दुर्लभा इत्यर्थः १६ लद्धूण विमाणु सत्तणं आयरित्तं पुणरावि दुल्लहं बहवेदसुयामिलक्खुया समयं० १७ मनुष्यत्वं अपि लब्धा आर्यत्वं आर्यदेशोत्पत्ति भावं पुनरपि दुर्लभं यद्यपि मनुष्यत्वं जीवः प्राप्नोति तदापि आर्यदेशे मनुष्यत्वं दुर्लभमित्यर्थः यत्रदेशेषु धर्माधर्म जीवाजीव विचारः स आर्यादेशस्तत्रोत्पत्ति दुर्लभा पुनरपि बहवो जीवादस्यवधीरा देशानां प्रान्ते पर्वतादिषु निवासकारिण स्तस्करा भवन्ति म्लेच्छाः येषां वाक् सम्यक् केनापि न ज्ञायते ते म्लेच्छा उच्यन्ते पुलिन्दाना हलानेष्टा शबरावरटा भटा माला भिल्लाः किराताश्च सर्वेपि म्लेच्छजा तयः तत्र च धर्माधर्मज्ञानं दुर्लभं तस्मात् समयमात्रमपि प्रमादं माकुर्याः १७ लद्धूणवि आयरियत्तणं अहीण पञ्चिन्दियसाइ दुल्लहा विगिलिन्दिय याहुदीसई समयं० १८ आर्यत्वं आर्यदेशोत्पत्ति भावं अपि लब्धाइ इति पुनरर्थे अहीन पञ्चेन्द्रियता पुनर्दुर्लभा इइति बाहुल्येन बहूनां विकलेन्द्रि ताहश्यते विकलानि रोगाद्यपहतानि इन्द्रियाणि येषान्ते विकलेन्द्रिया स्तेषां भावो विकलेन्द्रियता साहश्यते बहवोहि दुष्कर्म वशात् रोगोद्रेकेण

सूत्र

याहुदीसई समयंगोयममापमायए ॥१७॥ अहीणपंचिंदियत्तंपिसेलहे उत्तमधम्ममुइहदुल्लहा। कुतित्थि निसेवए जणे समयंगोयममापमायए ॥१८॥ लद्धूणवि उत्तमंसुयं सद्दहणा पुणरावि दुल्लहा। मिछत्तनिसेवएजणे समयंगोयम

भाषा

वाहुल्येन विकलेन्द्रिय ताहश्य ते घणालोकइन्द्रीइ करी हीणदीसे छे समयमपि हे गौतम मा प्रमादी १७ अहीन पञ्चेन्द्रीयत्वमप्यति दुर्लभं संयत्तपि सेलहे कथंचित् लभेत तथापि उत्तम धर्मस्य श्रुतिः दुर्लभा पांचेंद्री परगडा थाम्या पणि शुद्धधर्मनो सुणवो दुर्लभ कुतीर्थनीसेवते लोकाः कुतीर्थना सेव णहार घणा लोक दिशे छे समयमपि हे गौतम मा प्रमादी १८ लब्धापि उत्तमां श्रुतिं उत्तमधर्मसांभल्यो अद्धा पुनरपि दुर्लभा वर्त्तते धर्मसांभल्यो पीछ

विगतनेत्र श्रवण रसन स्पर्शन करचरण वीर्याः दृश्यन्ते ते च धर्मानुष्ठानकरणे असमर्था भवन्ति तस्मात्त्वं समयमात्रमपि हे गौतम त्वं प्रमादं माकुर्याः १८ अहीण पञ्चिन्दियत्तंपियेल हे उत्तम धम्मसुईइ दुल्लहा कुतित्थिनि सेवए जणे सम० १९ स इति सजीव अहीण पञ्चेन्द्रियत्वं अपिचेत् लभेत तदापि इइति निश्चयेन उत्तम धर्म्म श्रुतिर्दुर्लभा जिन धर्म्मस्य श्रवणं दुःप्राप्यं इत्यर्थः तत्र हेतुमाह जनो लोकः कुतीर्थि निषेवकः स्यात् कुतीर्थिनां मिथ्यात्विनां निषेवकः कुतीर्थिनोहि सत्कार यशो लाभार्थिनो भवन्तिते च प्राणिनां विषयादिसुख सेवनोपदेशेन वल्लभत्वं उत्पाद्यजना नरं जयन्ति अतस्तेषां सेवासुकरा तेषां मुखात् तु धर्म्मवार्त्ता कुत इत्यर्थ १९ लद्धूणवि उत्तमं सुइं सद्दहणा पुणरावि दुल्लहा मिच्छत्त निसेवए जणे समयं० २१ उत्तमधर्मस्य श्रुतिमपिलब्धा पुनः श्रद्धा दुर्लभा तत्त्व रुचिर्दुःप्राप्या यतोहि जनो लोको मिथ्यात्व निषेवकः स्यात्

सूत्र

मापमायए।१९। धम्मंपिहु सद्दहंतया दुल्लहयाकाएणफासया। इहकामगुणेहिं मुच्छिया समयंगोयममापमायए।२०। परिजूरइते सरीरयं केसापंडुरया हवंतिते। सेसोयबलेयहायई समयंगोयममापमायए।२१। परिजूरइते सरीरयं

भाषा

सद्दहणा दोहोली मिथ्यात्वं निसेवते लोकः मिथ्यात्वने लोकसेवे छे समयमपि हे गौतम मा प्रमादी १९ धर्ममपि श्रद्दधतः तदा धर्मनी सद्दहणापण आवी दुर्लभा कायेन स्पर्शका: कर्त्तारः परं कायाइ,करतां दोहिलो इह विश्वे लोका: शब्दादौ मूर्च्छिताः लोकछेते संसारना भोगमांहि मूर्छाणा छे समयमपि हे गौतम मा प्रमादी २० परिजीर्यते तव शरीरकं हे गौतम ताहरो शरीर जीर्ण इस्ये सद्दहस्ये रोमाः श्वेताः भविष्यन्ति ते तव माथा ना वाल धवला इस्ये से श्रोत्रबलहीयते श्रोत्रयोः कर्णयो र्बलं हीयते जरातः समयमपि हे गौतम मा प्रमादी २१ परिजीर्यते तव शरीरकं दिन दिन

मिथ्यात्वं हि कुगुरु कुदेव कुधर्म लक्षणं नितरां सेवते इति मिथ्यात्व निषेवकः तस्मात् मिथ्यात्वोदयाज्जिन धर्मे रुचि दुर्लभा तस्मात् प्रमादं समयमात्रमपि त्वं मा प्रमादी २० धम्मं पिहुसद्दहं तया दुल्लहया कायेण फासया इह कामगुणेहिं समुच्छिया समयं० २१ धर्मं जिनोक्तं धर्मं श्रद्दधतो जिनोक्तं आगमं साधु श्राद्धधर्मं वा सर्वं सत्यं इति जानतोपि जीवस्य कायेन शरीरेण कायग्रहणेन कायसम्बन्धयो र्वाक्मनसो रपि ग्रहणं तस्मात् कायेन वचसा मनसा च स्पर्शता दुर्लभिका दुर्लभा एव दुर्लभिका धर्मक्रियानुष्ठानकरणं दुष्करमित्यर्थः इह जगति जीवाः कामगुणेषु विषयेषु मूर्च्छिताः लोलुपा भवन्ति विषयिणो हि धर्मक्रियासु अयोग्याः हेगौतम धर्मक्रियानुष्ठानकरणदुष्करत्वात् समयमात्रमपि प्रमादं मा कुर्याः २१ परिजूरइते सरीरयं केशा पंडुरया हवंति ते से सोयबले हायई समयं० २२ हे गौतम ते शरीर कं परिजीर्यते परिसमन्तात् सर्वप्रकारेण वयोहानि जरया जीर्णत्वं अनुभवति तव पुनः केशाः पाण्डरकाः श्वेता भवन्ति अत्र ते तवेति कथनात् प्रत्यक्षानुभवेन संदेहो न कर्त्तव्यः यथा हस्तकङ्कणस्य आत्म दर्शावलोकनं यथा तव शरीरं तथा सर्वेषामेव ज्ञेयमित्यर्थः से इति तत् श्रोत्रबलं हीयते हीनं स्यात् तत् शब्दग्रहणात् यत् शब्दग्रहणं कर्त्तव्यं यत् श्रोत्र योर्बलं तरुणावस्थायां स्यात् तत् वृद्धावस्थायां हीयते इत्यर्थः अत्र पूर्वं श्रोत्रग्रहणं धर्मश्रवणकारणत्व ख्यापनार्थं यतो हि धर्मश्रवणादेव धर्मकरणमतिः

सूत्र

केसायं पंडुरया हवंतिते सेघाणबलेय हायई समयंगोयममापयायए ॥२३॥ परिजूरइते सरीरयं केसापंडुरया हवं

भाषा

तुम्हारं शरीर जराइ जीर्ण हुई छे रोमाः श्वेता भवन्ति तव केश धवला होइ छे सेचक्षुबलं क्षीयते आंखिनुं बलहीण पडे छे समयमपि हे गौतम मा प्रमादी २२ परिजीर्यते तव शरीरकं दिन२ ताहरो शरीर जीर्ण थाइ छे केशाः श्वेताः भवन्ति तव केश धउलाहोइ छे सेनाशिका बलं क्षीयते नासिका नोबलओछोपडेछे समयमपि हे गौतम मा प्रमादी २३ परिजीर्यते तव शरीरं केशाः श्वेताः भवन्ति तव से जिह्वाबलं क्षीयते समयमपि हे गौतम मा

स्यादित्यर्थः तस्मात् श्रोत्रबले सति धर्मश्रवणादरः कर्त्तव्यः तच समयमात्रमपि त्वं मा प्रमादीः २२ परिजूरइते सरीरयं केसा पंडुरया हवंति ते से चक्खुबले० २२ गाथाया पूर्वार्द्धस्यार्थः पूर्ववत् ज्ञेयः तत्पूर्वसत्कं चक्षुर्बलं हीयते तत् हानौ च धर्मकरणं दुर्लभं ज्ञात्वा प्रमादं मा कुर्याः २२ परिजूरइते सरीरयं० से घाणबलेय० २३ तत् पूर्वसत्कं अपि घ्राणबलं नासाबलं हीयते तस्मान्नासाबले सति त्वया सुरभिदुरभिगन्ध ग्रहणेन विषये रागद्वेषकरण वेलायां प्रमादो न विधेयः २३ परिजूरइ० सेजिब्भबले यहायई समयं० २४ तत् जिह्वाबलं हीयते यादृशं तरुणावस्थायां भवेत् तादृशं वृद्धावस्थायां न स्यात् तस्माज्जिह्वा बले सति स्वाध्यायादिकरणे प्रमादं माकुर्याः २४ परिजूरइते सरीरयं० सेफा सबले यहा यए सम० २५ तत्स्पर्शबलं शरीरबलं हीयते यादृशं यौवने शरीरं बलं भवेत् तादृशं जरायां न स्यात् तस्मादुत्थानादौ प्रमादं माकुर्याः २५ परिजूरइते सरीरयं० से सव्वबले यहायई सम० २६ तत् तरुणावस्था सत्कंसर्ववलङ्कर चरणदन्तादीनां बलं हीयते तस्मात्समयमात्रमपित्वं माप्रमादीः १६ अरई गण्डम्बिसुइवा आयङ्का विविहा

सूत्र

तिते। सेजिब्भबलेय हायई समयंगोयममापमायए ॥२४॥ परिजूरइते सरीरयं केसापंडुरया हवंतिते। सेफासबलेय हायई समयंगोयममापमायए ।२५। परिजूरइते सरीरयं केसापंडुरया हवंतिते। सेसव्वबलेय हायई समयंगोयम

भाषा

प्रमादी २४ परिजीर्यते तव शरीरं दिन२ प्रति शरीरजीर्ण थाइछे केशाः श्वेताः भवन्ति तव केश धवला हुस्ये से सर्व बलात् क्षीयते देहनो स्पर्शनो वलभो क्षो पडे छे समयमपि हे गौतम मा प्रमादी २५ परिजीर्यते तव शरीरं दिन२ प्रति शरीर जीर्ण थाइ छे केशाः श्वेताः भवन्ति तव केश धवला हुइ छे से सर्ववलात् क्षीयते कर चरणाद्यवयवानां शरीरनो वल ओछु थाई छे समयमपि हे गौतम मा प्रमादी २६ अरतिः वातादिजन्य चित्तोद्वेगः

फुसन्ति ते विवडइ विद्धं सडइ सरीरयं सम० २७ हे गौतम तेतव विविधाः नानाप्रकारा० आतङ्कारोगाः शरीरं स्पर्शन्ति ते के च आतङ्काः अरतिः चतुरशीति विधिवातोद्भूत चित्तोद्वेगो वात प्रकोप इत्यर्थः गण्डं रुधिर प्रकोपोद्भूत स्फोटकः विशूचिका अजीर्णोद्भूत वमनाध्मान विरेचादि सद्यो मृत्यु कृत् रुक् इत्यादयो रोगा आतङ्कादेहं पीडयन्ति तैः रोगैः पीडते शरीरे सति धर्माराधनं दुष्करम् शरीरं रोगादिभूतं सत् विपतति विशेषेण बलाप चयात् नश्यति पुनः शरीरं ते तवविध्वस्यते जीवमुक्तं सत् विशेषेण अधः पतति अत्र सर्वत्र सद्यपिते तव इत्युक्तं गौतमे च कैशपाण्डुरत्वादि इन्द्रियाणां हानिश्च न सम्भवति तथापि तन्निश्रया अपरशिष्यादि वर्ग प्रतिबोधार्थं उक्तं दोषाय न भवति तथा च प्रमादो न विधेयः २७ वुच्छिन्दसिणेह मप्पणो कुमयं सारइयं वपाणियं से सव्वसिणेह वज्जिए समयङ्गो० २८ हे गौतम आत्मनः स्नेहमयि विषयेरागं व्युच्छिन्धि अपनय स्नेहबन्धनं त्यजेदित्यर्थः

सूत्र

मा पमायए ।२६। अरइगंडविसूइया आयंका विविहा फुसंति ते विवडइ विद्धंसइ तेसरीरयं समयं गोयम मा पमा यए ।२७। वोच्छिंदसिणेह मप्पणो कुमुयं सारइयंवपाणियं । सेसव्वसिणेह वज्जिए समयं गोयम मा पमायए ।२८।

भाषा

गंडं गंडविसूचिका अजीर्णविशेष मालविका आतङ्काः सद्योघाति रोगाः विविधा स्पृशन्ति तवाङ्गं आन्तकरोग नानाप्रकारना रोग आवी व्यापे निपतति बलतः विध्वंसति जीवमुक्तं चाधः पतति तेव शरीरकं बल थी रहित करे शरीर विणशे जीव थी रहित करे एहवा रोग आवी आवी स्पर्शे सरीरे समय मपि हे गौतम मा प्रमादी २७ निवारयः स्नेहरागं आत्मानः दूरिकरो स्नेह आत्मानो चन्द्रवीकाशिकमलं शारदीभवं जलवत् कमलपांणी मांहि जगे पछे कादमपाणी छांडीउंचो अलिप्त रहे तिमतुं गौतमसंसार थी रहित हुसेसर्व स्नेहवर्जितः सन् तिम सर्वस्नेहवर्जिने विचरे समयमपि हे गौतम

किं किमिव कुमुदं कमलं पानीयमिव यथा कुमुदं पानीयंत्यक्त्वा पृथक् तिष्ठति तथा त्वमपि स्नेहंत्यक्त्वा पृथक् भवेत्यर्थः कीदृशं पानीयं शारदं शरदि ऋतौ भवं शारदं अत्र पानीयस्य शारदमिति विशेषणेन मनोरमत्वं स्नेहस्य दर्शितं स्नेहोहि संसारिणी जीवस्य मनोहरो लगति से शब्दोऽथ शब्दार्थ अथ त्वं सर्वस्नेह वर्जितः सन् समयमात्रमपि प्रमादं माकुर्याः २८ चिच्चा धणञ्चभारियं पव्वइओहि सि अणगारियं मावन्तं पुणोवि आइए समयं०२९ हे गौतम यदित्वं अनगारितां साधुत्वं प्रव्रजितोसि प्रकर्षेण प्राप्तोसि किं कृत्वा धनञ्च पुनर्भार्यां त्यक्त्वा तदा पुनरपि वान्तन्यक्तं मापिव त्यक्ते वस्तुनि ग्रहणादरं माकुर्याः समयमात्रमपि मा प्रमादीः २९ अव उज्झियमित्त बंधवं विउलंचेव धणोहसंचयं मातंबि इयं गवेसए सम० ३० हे गौतम मित्र बान्धवं अव उज्झिय अपोह्यत्यक्त्वा च पुनर्द्रव्यं धनस्यौघः समूहो धनो घस्तस्य सञ्चयो राशीकरणं तदपि अपोह्यत्यक्त्वा बितीयं इति हितीय

सूत्र

चिच्चाधणंच भारियं पव्वइओ हिसि अणगारियं । मावंतंपुणोवि आइए समयं गोयम मा पमायए ।२९। अवउज्झिय मित्तबंधवं विउलंचेव धणोहसंचयं । मातंबीइयंगवेसए समयंगोयममापमायए ।३०। न हुजिणे अज्जदिस्सई बहू

भाषा

मा प्रमादी २८ त्यक्त्वा धनं पुनः भार्यां धन अने भार्या छोड़ीने प्रव्रजितः अनगारतां दीक्षालीधी छे अणगार थयो छे मा भोगादिकं वां तं पुनरपि न गवेषय कांमभोग सर्वतेवम्या छे ते बली अङ्गीकार मत करे समयमपि हे गौतम मा प्रमादी २९ अपोह्य त्यक्त्वा मित्राणि च बान्धवांश्च छांड्या छे मित्र तथा बान्धव भाई विपुलं पुनः एव द्रव्य समूहं विपुलविस्तीर्ण जे धन संचा हता ते सर्व छांड्या छे मातन्मित्रादिकं गवेषयः एतावता मेलीने बीजीवार बली गवेषणा करे मति समयमपि हे गौतम मा प्रमादी ३० नहु निश्चये जिनोक्त दृश्यते वर्त्तमान काले वीतराग नथी दीसता बहुमतो दृश्यते

वारं पुनरित्यर्थः तत् मित्रबान्धव धनौ घसञ्चयादि मार्गविषयेत् तस्मात् समयमात्रमपि माप्रमादीः ३० नहुजिणे अज्जदिस्सई बहुमए दिस्सइ मग्ग देसिए सम्यदृने याउ एपहे समयं० ३१ पुनरपि गौतमादीन् दृढीकरोति श्रीमहावीरः हे गौतम सम्प्रति इदानीं मयि विद्यमाने प्रत्यक्ष प्रमाणेन गृह्यमाणे सति नैयायिके मुक्तिरूपे पथिमार्गविषये माप्रमादः भवान् कुर्यात् यद्यपि तवेदानीं केवलज्ञानं नास्ति तथापि अहं विद्यमानोस्मि इति सांप्रतं संज्ञया भावेन प्रमादस्त्याज्यः अन्ये तु महिरहेपि एतादृशा भाविनो भव्यजना भविष्यन्ति ये इति विचिन्त्य इत्यनुमान प्रमाणं विधाय नैयायिके मार्गे साधुधर्मे मयि च स्थिरा भविष्यन्ति तत् किं अनुमानं कृत्वा अप्रमादिनः स्थिराश्च भविष्यन्ति तदाहमार्ग इव मुक्ति नगरं प्रतिपन्था इव देशितः कथितो मार्गदेसितः अयञ्जीव दयाधर्मो मुक्तिमार्गइव कथितो दृश्यते अथ इदानीं जिनो न दृश्यते कथम्भूतोयं मार्गदेशितः बहुमतः बहुभिर्बहूनां वामतो बहुमतः अथवा बहवोमाताः न यायस्मिन् स बहुमतः नै गमसंग्रह व्यवहार ऋजु सूत्रशब्द समभिरूढ़ एवम्भूतादि सप्त नया त्मकः ज्ञानदर्शन चारित्राणि मोक्षमार्गः अपरमतेहि एकान्त वादित्वं तस्मादयं जैन मतस्तु बहुमतः एवम्बिधोयं मुक्तिमार्गः अतीन्द्रियार्थ दर्शितं जिनं केवलिनं विना तस्मात् अस्य बहुमतस्य मुक्तिमार्गस्य एवं भव्याः ज्ञास्यन्ति चेदयं मुक्तिमार्गोस्तिजिनो नास्ति तदा अस्य मार्गस्य कश्चि दुक्तापि आसीत् न च स कश्चित् वक्ताऽपि सामान्यः किन्तु अस्य धर्मस्योपदेष्टा कश्चिदासो जिन एव भवितु मर्हति इति महिरहेऽपि अप्रमादिनो भविष्यन्ति मयि सम्प्रति केवलिनि सति अस्मिन् नैयायिके पथि सर्वथा प्रमादस्त्याज्य एवेति भावः निश्चितः आयो मुक्तिलक्षणो लाभो यस्मिन् सनै यायिको ज्ञानदर्शनचारित्र रूप रत्नत्रयात्मक इत्यर्थः अथ पुनरपि अस्या गाथा याअयमर्थोप्यस्ति हे गौतम अद्य इदानीं भवान् जिनः केवली न दृश्यते दृश्यते इति क्रिया बलात् भवान् इति पदं अनुक्त मपि गृह्यते परं बहुभिर्मतोमान्यो ज्ञातो वा बहुमतः अर्थात् प्रसिद्धः मार्गइव जिनश्च भवन

मार्गो देशितो मया तवोपदिष्टः स मार्गस्त्वया विलोक्यते एव तस्मात् सम्प्रति इदानीं मयि जिने सति नैयायिके मार्गे मदुक्ते मार्गे समयमात्रमपि माप्रमादीः मयि विद्यमाने सति मयि विषये मोहात् भवान् जिनो न वर्त्तसे पश्चात्त्वं जिनो भावी तस्मादिदानीं मद्वचने प्रामाण्यं विधेयं इत्यर्थः३१ अवसोहिय कण्टयापहं उत्तिण्णोसि पहं महालयं गच्छसि मग्गं विसोहियं सम० ३१ हे गौतम त्वं महालयं पन्थां न मुत्तीर्णोसि प्राप्तोसि महान् सम्यक् ज्ञान दर्शनचारित्र लक्षणः आलयः आश्रयो यस्मिन् स महालयस्तं महालयं एतादृशं पन्थानं राजमार्गं प्राप्तोसि किं कृत्वा कण्टकपथं अव शोध्य कण्टकानां बोद्ध चरकसंन्यादीनां पन्थाः कण्टकपथः आकारः प्राकृतिकः अथवा कण्डैः कुतीर्थिकैः आकीर्णो व्याप्तः कुत्सितः पन्थाः कण्टकापथस्तं परिहृत्य सम्यक् मुक्तिमार्गं राजमार्गमिव प्राप्तोसि हे गौतम यदि विशेषेण शोधिते निरवद्ये मार्गे गच्छसि तदा समयं अपि प्रमादं

सूत्र

मणदिग्घद्धमग्गदेसिए । संपट्ठेनेयाउएपहे समयंगोयममापमायए ॥३१॥ अवसोहिय कंटयापहंउत्तिण्णोसिपहं महालयं गच्छसि मग्गंविसोहिया समयंगोयममापमायए ।३२। अवले जहभारवाहए मामग्गेविसमेव गाहिया । पच्छापच्छाणु

भाषा

मार्गदेशक: घणा मत मुक्तिमार्गना देषाडणहारदीसेछे सम्प्रति मोक्षमार्गे पथि साम्प्रतहवणा मोक्षमार्गने विषे प्रमाद मत करे समयमपि हे गौतम मा प्रमादीः ३१ अवशोध्यपरिहृत्य कण्टकानां द्रव्यतस्थूलकण्टकादीनां भावतः चरकादि कंटानो मार्गलांध्यो छे चरकादीपाषंडी तेहने पणी मार्गलांध्यो छे उत्तीर्णोसि पथं महान्तं लांध्यो छे मोटा मार्ग गच्छसि मार्गे त्वं विशोध्य भली परे मार्ग सोभीने तुं जाइसी मुक्तने विषे ते कारणे करीने समयमपि हे गौतम मा प्रमादी ३२ अवलो यथा भारवाहकः निबल जिम भारवाहक मार्गविषम अवगाह्य प्रविश्य त्यक्त अङ्गीकृत भारः माथे भार लीधो छे विषम

त्वं मा कुर्याः ३२ अवले जह भारवाहए मामगे विसमे वगाहिया पच्छा पच्छाणुतावए समयं० ३३ हे गौतम यथा कश्चित् भारवाहको विषमं मार्गं अवगाह्य विषमे मार्गे स्खलितः स्यात् स च भारवाहकः पश्चात् गृहमागतः पश्चादनुतप्यते पश्चात्तापपीडितः स्यात् कोर्थः यथाकश्चिद्भारवाहकः सिरसि कतिचिद्दिनानि यावत् विषमे मार्गे स्खलितः भारमुद्वहति तदनन्तरं कुत्रचित्पाषाणादि सङ्कुले मार्गे भारेणाक्रान्तोहं मिति ज्ञात्वा तं भारमुत्सृजति सच भारवाहकः पश्चाद् गृहमागतः सन् निर्द्धनत्वेन पश्चादनुतप्यते पश्चात्तापपीडितः स्यात् तथा त्वमपि विषमं मार्गं तारुण्यादि वयोविशेषं महाव्रतभार मुद्वाह्य समे मार्गे यौवनोत्तारे कुत्रचित्परीषहादिना स्खलन् महाव्रतभारं त्यजन् अवलो भवन् पश्चादंत्ये वयसि आगतः संयमधनरहितो भूत्वा मा पश्चात्तापपीडितो भूयाः इति विचिन्त्य समयमात्रमपि मा प्रमादीः ३३ तिण्णोसि अण्णवंमहं किं पुणचिट्ठसि तीरमागओ अभि तुरपारं गमित्तए सम० ३४ हे गौतम त्वं अर्णवं भवसमुद्रं तीर्ण एव असि उल्लङ्घित प्रायोसि किं पुनस्तीरं आगतः सन् तिष्ठसि औदासीन्यं भजसि हे गौतम भवार्णवस्य पारगन्तुं अभित्वरस्व पारगमने उत्तालो भव इत्यर्थः तीर

सूत्र

तावए समयंगोयममापमायए ॥३३॥ तिण्णोसि अण्णवंमहंकिंपुण चिट्ठसितीरमागओ । अभितुरपारंगमित्तए समयं

भाषा

भार सर्व लांध्यो छे चोरकाले पाषंडी तेहनो यौवनमार्ग लांघ्यो छे दोहिलो पश्चात् पश्चात्तापं कृतस्या पछे ते भारवाहक मारग लांघ्या पछी पछतावे हाटनो मार्ग लांघ्यो छे चर थोडो सोमार्ग आदे रह्या छे तिवारे भारनाखीदीद्र हे गौतम मार्ग लांघीने थोडामांहीं भारनाख्यो समयमपि हे गौतममा प्रमादी ३२ तीर्णोसि भवसागरं महांतं हे गौतम संसारसमुद्रतर्यो छे किं पुनस्तिष्ठसितीरमागतः हे गौतम काठे आवीवैठा काइं छे अभि सम्मुखमुक्तिं गंतुत्वरा शीघ्र भव पारं अर्थान्मुक्तिपदगन्तु हे गौतम तुं शीघ्र मुक्तिं जाइ समयमपि हे गौतम मा प्रमादी ३४ क्षपकश्रेणि मुत्सृता आरुह्य क्षपकश्रेणि

मत्र मुक्तिपदमुच्यते तस्मात्समयमात्रमपि मा प्रमादीः ३४ अकले वरसेणिमुस्सिया सिद्धिं गोयमलोयं गच्छसि खेमंच सिवं अणुत्तरं समयं० ३५ हे गौतम त्वं सिद्धिं सिद्धि नाम कं लोकं स्थानं गमिष्यसि प्राप्स्यसि किं कृत्वा अकलेवरश्रेणिं उत्सृज्य न विद्यते कलेवरं शरीरं येषां ते अकलेवराः सिद्धा तेषां श्रेणिः उत्तरोत्तरप्रशस्तमनः परिणति पद्धतिः क्षपकश्रेणि स्तां अकलेवर श्रेणिं उत्सृज्य उत्तरोत्तरसंयमस्थानप्राप्त्या ऊर्ध्वतां द्रवक्कृत्वा कथंभूतं सिद्धिं लोकं क्षेमं परचक्राद्युपद्रवरहितं पुनः कीदृशं शिवं सकलदुरितोपशमं पुनः कीदृशं अनुत्तरं सर्वोत्कृष्टं३५ बुद्धे परिनिव्वुडेचरे गामगए नगरेवसंजए संतिमग्गंचबूहए समयं० ३६ हे गौतम परिनिर्वृतः शांतरससहितः सन् चरसंयमं सेवस्व कीदृशः ग्रामे गतो ग्रामगतः च पुनर्नगरे गतः च शब्दात् वने वा स्थितः पुनः कीदृशः संयत् सम्यक् यत्नं कुर्वाणः पुनः कीदृशः बुद्धो ज्ञाततत्त्वः च पुनः हे गौतम शांतिमार्गं त्वं बृंहये भव्यजनानां उपदेशद्वारेण

सूत्र

गोयममापमायए ॥३४॥ अकलेवर सेणिमुस्सिया सिद्धिं गोयमलोयं गच्छसि । खेमंचसिवंअणुत्तरं समयं गोयममापमा यए ॥३५॥ बुद्धेपरिनिव्वुडे चरेगामगएनगरेव संजए । संतिमग्गंचबूहए समयंगोयममापमायए ।३६। बुद्धस्सनिसम्म

भाषा

नेविषे चढीने पछे मुक्तिजाइ सिद्धिं हे गौतम लोकं गच्छसि हे गौतम सिद्धिलोकने विषे जाईसि परचक्रादि रहितं शिवं सर्वोत्तमं मुक्तिः कीसो छे खेम कल्याणनो करणहार छे शिव उपद्रव रहितछे सर्वोत्कृष्टछे समयमपि गौतम मा प्रमादी३५ ज्ञाततत्वपरीनीर्वृतकषायः संयमचरेत् तत्त्व जाणे छे कषाय आपणे वश्यो कीधा छे इम विचरजे मुक्तिमार्ग बृंहिं नयेत् संयतः गाम नगरने विषे शीतल हुओ थको विचरे मुक्तिं मार्गच बृंहिं नयेत् उपशम मार्गव धारे उपसम मार्ग बृंहि करे समयमपि हे गौतम मा प्रमादी ३६ वीरस्य श्रुत्वा भाषितं बुद्धतीर्थंकर तेहनो वचनसांभली सुष्ठु कथितं तीर्थंकर भलो कह्यो

बुद्धिं प्रापये अत्र कार्यं समयमात्रमपि मा प्रमादो २६ बुद्धस्य निशम्य भाषितं सुकथितमर्थपदोपशोभितं रागं द्वेषं च छित्वा सिद्धिं गए गोयमुत्ति बेमि ३७ गौतमः सिद्धिं मुक्तिस्थानं प्राप्तः किं कृत्वा बुद्धस्य श्रीमहावीर देवस्य सुष्ठुसो भनं भाषितं सुभाषितं सम्यक उपदेशं निशम्य श्रोत्रद्वारेण हृदय धार्यं च पुनः रागं द्वेषं च छित्वा कोटशं सुभाषितं सुकथितं सुतरां अतिशयेन शोभनप्रकारेण उपमायोगेन कथितं वाक्यप्रबन्धेन रचितमित्यर्थः सुधर्मा स्वामी जंबूस्वामिनः पुर आह यथा श्रीमहावीरदेवेन गौतमादि शिष्याग्रे कथितं तथाहं तवाग्रे ब्रवीमीत्यर्थः ३७ इति द्रुमपत्राख्यं अध्ययनं दशमं सम्पूर्णम् ॥१०॥ इति श्रीमदुत्तराध्ययनसूत्रार्थदीपिकायां उपाध्याय श्रीलक्ष्मीकीर्त्तिगणिशिष्यलक्ष्मीवल्लभगणिविरचितायां दशमाध्ययनस्यार्थः सम्पूर्णः १० अथ दशमेऽध्ययने प्रमादपरिहारार्थं उपदेशो दत्तः सच विवेकिनः एव स्यात् विवेकी च बहुश्रुतो भवेत् अतः एकादशं अध्ययनं बहुश्रुताख्यं बहुश्रुतवर्णन

सूत्र

भासियं सुकहियमट्ठपउवसोहियं । रागं दोसंचछिंदियासिद्धिंगइं गएगोयमत्तिबेमि ॥३७॥ दुमपत्तज्झयणंसम्मत्तं ॥१०॥

संजोगाविप्पमुक्कस्स अणगारस्सभिक्खुणो । आयारंपाउकरिस्सामि आणुपुव्विंसुणेहमे ।१। जेयाविहोइ निव्विज्जेथड्डे

भाषा

अर्थपदै रुपशोभितं अर्थ अने पद तेणे करी शोभित छे रागं द्वेषंच छित्वात् रागद्वेष छेदीने सिद्धं गते गतः गौतमः इति समाप्तौ ब्रवीमीः गौतमप्रतिं प्रुहता ३७ इति श्रीद्रुमपत्रकाध्ययनं संपूर्णम् ॥१०॥ संजोग रहितस्य बाह्य संजोग घर धन माल बेटा बेटी प्रमुख अन्तरङ्ग संयोग च्यार कषायसंजोगबाह्य अन्तरसंयोग सर्व छांडा छे अनगारस्य भिक्षोः घररहित भिक्षसंयतीने आचारं प्रकटी करिष्यामि ते साधुनो आचार प्रगट करीसुं अनुक्रमेण शृणुत मे मन कथयतः अनुक्रमे सुभने कहतां सांभलो१ यद्यापि भवन्ति निर्विद्याः विद्या रहितः जे साधु विद्याइ करी हीन हुवे

मुच्यते सूत्रं संजोगाविप्पमुक्कस्स अणगारस्स भिक्खुणो आयारं पाउकरिस्सामि आणुपुव्विं सुणेहमे १ हेजंबू संयोगात् विप्रमुक्तस्य अनगारस्य भिक्षोः आचारं साधुयोग्यक्रियां बहुश्रुतपूजा रूपं बहुश्रुतस्वरूपज्ञानं आनुपूर्व्या अनुक्रमेण प्रादुःकरिष्यामि प्रकटी करिष्यामि मे मम कथयिष्यतः त्वं शृण १ अथवा साधो आचारं आकारं बहुश्रुतस्य आकारं बहुश्रुतः कीदृग् स्यात् तत् प्रकटी करिष्यामि १ प्रथमं तत् परिज्ञानार्थं अबहुश्रुतस्य लक्षणमाह ॥ जेया विहोइ निव्विज्जे थद्धे लुद्धे अणिग्गहे अभिक्खणं उल्लवई अविणीए अबहुस्सुए २ यश्च यो मनुष्यो निर्विद्यो भवति अपिशब्दात् सविद्यो वा भवति स चेत् स्तब्धो अहङ्कारी भवति पुनर्लुब्धो भवति रसादिषु लोलुपो भवति पुनर्यो अनिग्रह इन्द्रिय दमरहितो भवति पुनर्यः अभीक्ष्णं वारंवार उल्लपति उत्प्राबल्येन यथा तथा अविचारितं लपति वाचालो भवति स पुरुष अविनीतो विनयधर्मरहितोऽबहुश्रुत उच्यते सविद्योपि अबहुश्रुतः स्यात् चेत्सविद्यत्वस्य फलं न प्राप्नुयात् तद्विपरीतो बहुश्रुतः स्यात् अबहुश्रुतस्य कारणमाह २ अह पंचहिं ठाणेहिं जेहिं सिक्खा न लब्भई थंभाकोहापमाएणं रोगेणालस्सएणं ३ अथ श्रोतुः पुरुषस्य उत्कर्णता करणैः यैः पञ्चभिः स्थानैः पञ्चभिः प्रकारैः शिक्षाग्रहणा आसेवना रूपान लभ्यते न प्राप्यते तानि पञ्चस्थानानि शृणु इत्यध्याहारः स्तम्भः क्रोधः प्रमादः रोगः आलस्यंच स्तम्भात् अहङ्कारात् शिक्षायोग्यो न भवति तथा क्रोधात् अपिशिक्षायोग्यो न भवति तथा पुनः प्रमादेन मद्यविषयकषायनिद्राविकथा रूपेण उपदेशयोग्यो न स्यात् तथा रोगेण वातपित्तश्लेष्मकुष्ठशूलादिव्याधिना शिक्षाग्रहणार्हो न भवति तथा

सूत्र

लुद्धेअणिग्गहे । अभिक्खणं उल्लवई अविणीएअबहुस्सुए ॥२॥ अहपंचहिंठाणेहिं जेहिंसिक्खानलब्भई थंभाकोहापमा

भाषा

स्तब्धः लुब्धः रसादिगृद्धः स्तब्धरहे लोभ करे इन्द्रीआपणा वश न करे अहङ्कार करे अभिक्षणं पुनःपुनः वारं वारं उल्लपीति वार वारवोले लबाडी करे स अविनीतः अबहुश्रुतः उच्यते ते साधु अविनीत अबहुश्रुत कहो जे २ अथ पञ्चभिः स्थानैः हवे पांचे थानके करी यैः शिक्षाग्रहणं न लभ्यते सूत्र अर्थने

आलस्येन अनुद्यमेन च शब्देन एतैः सर्वैः प्रकारैः अथवा एतेषां स्थानानां मध्ये एकैकेनापि स्थानेन शिक्षा न प्राप्यते गुरूपदिष्टाशास्त्रार्थाभ्या सङ्कर्त्तुं न शक्नोति शिक्षा लाभस्याभावात् अबहुश्रुतत्वं स्यात् ३ अथायेतन गाथायां बहुश्रुतत्वेहेतूमाह अह अट्ठहिं ठाणेहिं सिक्खासीलेत्ति वुच्चई अहस्सिरेसयादंते नयमम्ममुदाहरे ४ अथानन्तरं एतैरष्टभिः स्थानैः अष्टभिः प्रकारैः शिक्षासील इत्युच्यते शिक्षा ग्रहणासेवना रूपशास्त्रे शीलते धारयतीति शिक्षां शीलः तानि अष्टप्रकाराणीमानि अहस्सिरे अहसनशीलः पुनः सदा दांतः जितेन्द्रियः पुनर्यो मर्म्म न उदाहरेत् य एताद्दशो भवति स गुरूणां शिक्षायोग्यो भव

एणं रोगेणालस्सएणय ।३। अहअट्ठहिंठाणेहिं सिक्खासीलेत्तिवुच्चई । अहस्सिरेसयादंते नयमम्ममुदाहरे ।४। नासीले णसिया अइलोलुए । अक्कोहणेसच्चरए सिक्खासीलेत्ति वुच्चई ।५॥ अहचउदसहिंठाणेहिं वट्टमाणेउसंजए। अविणीए

लहे ते पांच स्थानक कहे गर्वात् क्रोधात् प्रमादात् गर्वे करी क्रोधे करी२ प्रमादेकरि ३निन्दा करीने रोगेणालस्येन च रोगे करीने४ आलसे करीने ५ए पांच बोले करी अर्थ सूत्र न पामे ३ अथ अष्टभिः स्थानैः हवेए आठे स्थानके करीने शिक्षा शीलः इति उच्यते शिक्षाने योग्य हुवे यती अहसनशीलः सदा दांतेः इन्द्रियमदते सहे नहीं सदा आपणीइ इंद्रीयदमे न च मर्म उदाहरेत् कोइ नो मर्म बोले नही ४ न शीलेन नव विध शील सातिसारा अशील नहुवे सदा शील आचार सहीत हुवे अतीचार न होइ न स्यात् अति लोलुपः अति लोलपी न हुवे आक्रोधस्य तत्परतः क्रोध न करे सत्य बोले ए आठे बोले करी शिक्षा शील कहीये सिक्षा सीलः इति उच्यते ५ अथ चतुर्दशस्थानकैः हवे चउद स्थानकने विषे वर्त्तमान असाधु असंयती कहीइं अविनीतः इति उच्यते ते साधु अविनीत कहीइं निर्व्वाणं मोक्षं न याति निर्व्वाणं कहीइं मोक्ष तीहां पणि नजाइं ६ पुनः पुनः क्रोधी भवति बारं

तीत्यर्थः गुणिनो ग्रहणात् गुणानां ग्रहणं कर्त्तव्यं नासीले न विसीले न सिया अइलोलुए अकोहणे सच्चरई सिक्खा सीलेत्ति वुच्चई ५ पुनरेतादृशः भिक्षा शील उच्यते एतादृशः यः सर्वथा अशीलो न स्यात् न विद्यते शीलं यस्य स अशीलः शीलरहित इत्यर्थः पुनर्यो विशीलो न स्यात् विरुद्धशीलो विशीलः अतीचारैः कलुषितव्रतो न स्यात् यः पुनरति लोलुपः अति रसास्वाद लम्पटो न स्यात् अथवा अतिलोभ सहितो न स्यात् पुनर्योऽक्रोधनः क्रोधेन रहितः स्यात् पुनर्यः सत्यरतिः स्यात् स भिक्षाशीलः स्यात् इत्यर्थ हास्य वर्जनं १ दांतत्वं २ पर मर्मानुद्घाटनं ३ अशील वर्जनं४ विशीलवर्जनं ५ अति लोलुपत्व निषेधनं ६ क्रोधस्य अकरणं ७ सत्यभाषणं ८ एतैरष्टभिः प्रकारैर्बहुश्रुतत्वं स्यादिति भावः ५ अथ अबहुश्रुतत्व बहुश्रुतत्व हेतोरविनीत विनीतयोः स्वरूपमाह अह चउदसहिं ठाणेहिं वट्टमाणे उसंजए अविणीए वुच्चईसोऽनिव्वाणंच न गच्छई ६ अथ चतुर्दशसु स्थानेषु वर्त्तमानः संयतोऽविनीत उच्यते स चाविनीतो निर्वाणं मोक्षञ्च नगच्छति न प्राप्नोति अथवा निर्वाणं निर्वाणकारणं ज्ञानदर्शन चारित्रलक्षणं रत्नत्रयं सुखकारणं न प्राप्नोति अत्र चतुर्दशसु स्थानेषु इति सप्तम्यर्थे प्राकृतत्वात् तृतीया बहुवचनं ६ अथ तानि चतुर्दशस्थानानि तिसृभिर्गाथाभिराह अभिक्खणं कोही हवइ पबन्धञ्चपकुव्वई मित्तिज्ज माणो वमई सुयं लद्धूणमज्जई ७ अवियाव परिक्खेवी अविमित्तेसु कुप्पई सुप्पियस्साविमित्तस्स रहे भासइ पावगं ८ पइण्णवाई दुहिले थद्धे लुद्धे अणिग्गहे असम्विभागी अचियत्ते अविणी इत्ति वुच्चई ९ अथतानि चतुर्दशस्थानानि विभजति य ईदृशो भवति स च पुमान् अविनीत इत्युच्यते ईदृशः कीदृशः

सूत्र

वुच्चई सोऽनिव्वाणंचनगच्छई ॥६॥ अभिक्खणंकोही हवइपबंधंचपकुव्वई । मित्तिज्जमाणोवमई सुयंलद्धूणमज्जई ।७।

भाषा

वार क्रोध करे प्रबन्धं पुनः कुरुते दीर्घ क्रोधी स्यात् ते घणो काल क्रोध राखे मित्रीयमाणोपि वमति त्यजति मीचाइ कीजे ते मित्राईने माने नहीं श्रुतलब्धा अहङ्कारं करोति शास्त्र भणीने अहङ्कार करे ७ अपि सम्भावने पाप परिक्षेपी पाप समतिने विषे न पलाइ सूधी पाले नहीं मित्रेषु कुप्यति

अभीक्ष्णं वारं २ क्रोधी भवति क्रोधं करोति च पुनः प्रबन्धं क्रोधस्य दृढिं कुपितोपि कोमलवचनै रपि क्रोधस्य अत्यजनं क्रोधस्य स्थिरीभावं प्रकुरुते मिलीयमाणोपि मित्रं ममास्तु अयं इति विचिन्त्यमानोपि पश्चादमति त्यजति कोर्थः पूर्वं हि मित्रभावं कृत्वा पश्चात् त्वरितं मित्रत्वं त्रोटयति ननु सा धवोहि कुत्रापि मित्रत्वं स्नेहभावं केनापि सह न कर्तुः संयोगादिप्र मुक्ता भवेयु स्तर्हि कथं मित्तिज्जमाणो वमई इत्युक्तं अत्रहि षट् जीवनिकायेषु व्रत ग्रहणसमये मैत्रीं विधाय शिथिला चारित्रेन तां मैत्रीं त्यजेयु रित्यर्थः अथवा केनापि धर्मशिक्षा शास्त्रार्थ दानादिना उपकारः कृतः स च हित कारकत्वात् मित्र प्रायस्तत्र उपकार लोपत्वेन कृतघ्नत्वेन मित्रत्वं वमति अविणीतस्यै तल्लक्षणं इत्यर्थः पुनर्यः श्रुतं लब्ध्वामादयति ज्ञानाभ्यासादहङ्कारं करोति विद्या मदोन्मत्त इत्यर्थः ७ अपि शब्द सं भावनायां यः पाप परिक्षेपी अपि सम्भाव्यते पापैः समिति गुप्ति स्खलनैः परिक्षि पति तिरस्करोती त्येवं शीलः पाप परिक्षेपी स मिति गुप्ति विराधकं प्रति तिरस्करोति कोर्थः कदाचित् कश्चित् स मिति गुप्तिषु अज्ञानि तया स्खलति तदा तं प्रति धिक्करोति छिद्रं दृष्ट्वान्यं निन्दतीत्यर्थः तथा मित्रेष् अपि कुप्यति मित्रेभ्योपि शिक्षादात्तसंघेभ्यः क्रुध्यति स्वयं क्रोधं करोति तान् वा क्रोधयति पुनः सुतरां अतिशयेन प्रियस्य मित्रस्य हितवांछकस्य गुर्वादेरपि रहसि एकान्ते पापकं पापं एवपापकं अवर्णवादं भाषते कोर्थः अग्रतः प्रियं वक्ति पृष्ठतः दोषं वक्ति इत्यर्थः ८ पुनः प्रकीर्णवादी प्रकीर्णं असंबद्धं वदतीति प्रकीर्णवादी अथवा प्रतिज्ञया च इदं इत्थं एव इत्यादि निश्चयभाषणशीलः पुनः

अविणावपरिक्खेवी अविभित्तेसु कुप्पई सुप्पियस्साविमित्तस्स रहेभासइ पावगं ।८। पइण्णवादीदुहिले थद्धलुद्धे अणिग्गहे

सूत्र

भाषा

मित्र उपरि कोपे रीस करे सुप्रियस्यापि मित्रस्य अत्र अने बली जे अपणो गाढो मीत्र छे वाली एकांत भाषते अशुभं हितनुं पण एकांते भूंडू बोले निन्दा करे ८ प्रतिज्ञावादी निश्चय भाषानो बोलणहार मित्रादिकसुं द्रोहकारो स्तब्धः १ लुब्धः११ रसगृद्धः १२ संविभाग रहितः संविभाग न करे

द्रुहिलो द्रोग्धा द्रोहकरणशील इत्यर्थः पुनस्तब्धो अहङ्कारी अहं तपस्वी इत्यादि जल्पकः पुनर्लुब्धो रसयुक्ता हारादौ लोभी पुनरनिग्रहः अवशी कृतेन्द्रियः पुनः असंविभागी सम्बिभजति आनीताहारं अन्येभ्यः साधुभ्यः प्रार्थयतोऽपीवं शीलं सम्बिभागी नसम्बिभागी असंविभागी आहारेण स्वयमेव उदरं बिभर्त्तीत्यर्थः अन्यञ्च न ददाति अविनीत इति अप्रीतिकरः दर्शनेन वचनेन अप्रीतिं उत्पादयति एतैर्लक्षणैः अविनीत उच्यते अथ चतुर्दशस्थानानां नामान्याह क्रोधः १ क्रोध स्थिरीकरणं २ मित्रत्वस्य वमनं त्यजनं ३ विद्यामदः ४ परच्छिद्रान्वेषणं ५ मित्राय क्रोधस्योत्पादनं ६ प्रियमित्रस्यैकान्ते दुष्टभाषणं सुखे मिष्टभाषणं ७ अविचार्यभाषणं ८ द्रोहकारित्वं ९ अहङ्कारित्वं १० लोभित्वं ११ अजितेन्द्रियत्वं १२ असम्बिभागित्वं १३ अप्रीतिकरत्वं १४ चतुर्दशस्थानानि चतुर्दशहेतूनि कारणानि अविनीतत्वोत्पादकानि ज्ञेयानि ९ अह पनरसहिं ठाणेहिं सुविणीए त्ति वुच्चइ नीयावत्ती अचवले अमाई अकूहले १० अथ पञ्चदशभिः स्थानैः सुविनीत इत्युच्यते तानि पञ्चदशस्थानानि इमानि यः एतैः पञ्चदशभिर्लक्षणैर्युक्तो भवति सविनीत इत्यर्थः प्रथमं यः नीचावर्त्ती नीचं अनुद्धतं गुरोः शिष्या शनात् अनुच्चं तत्ववर्तितुं स्थातुं वा शीलं यस्य स नीचावर्त्ती गुरोः शिष्यातः गुरो राशनात् वा नीचे शय्यासने शेते तिष्ठति वा इत्यर्थः १ पुनर्योऽचपलः न चपलः अचपलः अचपलत्वं चतुर्धा भवति गत्या अचपलः १ स्थित्या अचपलः २ भाषा अचपल ३ भावे अचपलः ४ गत्या अचपलः शीघ्रचारी न भवति १ स्थित्या अचपल स्तिष्ठन् अपि शरीरहस्तपादादिकं अचालयन् स्थिर स्तिष्ठति २ भाषया अचपलः

सूत्र

असंविभागी अवियत्ते अविणीएत्ति वुच्चइ ।९। अहपन्नरसहिंठाणेहिं सुविणीएत्ति वुच्चइ । नीयावित्तीअचवले अमाई

भाषा

अप्रीतकरः सघलाइने अप्रीतनो करणहार एवम्बिधो अविनीतः कथ्यते एहवो साधु अविनीत कहीइ ९ अथ पञ्चदशस्थानके ए पनरहस्थानके साधु सुविनीत इति कथ्यते सुविनीत कहीजे नीचवृत्तिः १ नमनशीलः गुरुने नमे चपलपणे नहीं माया रहित ३ अकूतुहलः कतूहले करी रहित ४ १०

असत्यादिभाषो न स्यात् ३ भावेन अचपलः सूत्रे अर्थं अनागते असमाप्ते सत्येव अर्थे तनं गृह्णाति ४ अचपलस्यार्थः २ पुनर्यः अमायी मायास्यास्तीति मायी शुभ मिष्टान्नाहारादौ आचार्यादीनां अवञ्चकः ३ पुनर्यः अकुतूहलः न विद्यते कुतूहलं यस्य स अकुतूहलः कुहक इन्द्रजाल भगल विद्या नाटकादीनां न निलोकक इत्यर्थः ४ ।१० अप्पंचाहिक्खिवई पबंधंच न कुव्वई मित्तिज्जमाणो भयई सुयं लद्धुं नमज्जई ११ पुनर्योऽल्पं अधिक्षिपति अल्प शब्दोऽत्र भावार्थः कं अपि न अधिक्षिपति किमपि कठिनैर्वचनै र्न निर्भर्त्सयति इत्यर्थः ५ च पुनः प्रबन्धं न करोति प्रचुरकालं क्रोधं न रक्षति दीर्घ रोषी नस्यादित्यर्थः ६ मित्रीयमाणं भजते मित्रत्व कर्त्तारं सेवते कोर्थः यः कश्चित् स्वस्मै विद्यादानाद्युपकारं कुर्यात् तस्मै स्वयमपि प्रत्युपकारं करोति कृतघ्नो न स्यात् इत्यर्थः ७ पुनः श्रुतं लब्ध्वा न माद्यति मदं न करोति ८ अष्टमं स्थानं ११ नय पाव परिक्खेवी नयमित्तेसु कुप्पई अप्पियस्सावि मित्तस्स

सूत्र

अकुतूहले ॥१०॥ अप्पंचाहिक्खिवती पबंधंचपकुव्वती। मित्तिज्जमाणोभयती सुयंलद्धुंनमज्जती ॥११॥ नयपावपरिक्खे वी नयमित्तेसुकुप्पती अप्पियस्साविमित्तस्स रहेकल्लाणभासई ॥१२॥ कलहडमरवज्जए बुद्धे अभिजाइगोहिरिमंपडि

भाषा

स्वल्पमपि नाधिक्षपति कठोरवचन न बोले कदेही ५ क्रोधवर्द्धनञ्च न कुरुते क्रोध वधारे नहीं ६ मित्रेयतामपि भज्यते ७ सर्वभूत जीवादिकसुं मीत्राइपणो राखे सदाइ श्रुतं लब्ध्वा न माद्यति ८ शास्त्रभणीने मदन करे सर्वथा ११ नच पाप परीक्षेपी आचार्यादिकनी निन्दा न करे नच मित्रेभ्यः कुप्यति मित्र उपरे कोपे नहीं १० अप्रियस्यापि मित्रस्य अमित्रस्य उमीत्राइ करे ११ एकान्ते रम्यं भाषते एकान्ते भली भली वात करे १२ कलहडमर वर्जितः कलह करी वर्जीतः वचनकलह न करे बुद्धिवान् संयमभारवाहकः ज्ञात तत्वनो जाणसुविनीतः ह्रीमान् लज्जावंत १४ प्रति संलीन प्रतिसं

रहे कल्लाण भासई १२ च पुनः पापपरिक्षेपी न भवति पापेन परिक्षिपति तिरस्करोतीत्येवं शीलः पापपरीक्षेपी समिति गुप्त्यादिषु स्वयं स्खलनं कृत्वा आचार्यादिभिः शिक्ष्यमाणः सन् आचार्यादीनां एव मर्मोद्घाटको न भवति ९ न च मित्रेभ्यः कुप्यति अपराधे सत्यपि मित्रोपरि क्रोधं न करोति १० पुनर्योमित्रस्य मम मित्रत्वाङ्गीकृतस्य अप्रियस्य च अपराधे सत्यपि पूर्वकृतं सुकृतमनुस्मरन् रहसि अपि कल्याणं एव भव्यं एव भाषते न च तस्य दूषणं वदतीत्यर्थः ११ कलह डमरवज्जे इ बुद्धे य अभिजाइ गीहिरिमं पडिसंलीणे सुविणी इत्ति वुच्चई १२ पुनर्यः कलह डमरं वर्जयति तत्र कलहं वाक्य युद्धं त्यजति डमरं चपेटा मुष्टिलत्ताादिभिर्युद्धं तयोरुभयो वर्जको यो भवति १२ पुनर्बुद्धिमान् बुद्धोऽवसरज्ञो भवति पुनर्योऽभिजातिगो भवति अभिजातिं कुलीनतां गच्छति प्राप्नोतीति अभिजातिगः गुरुकुलवास सेवक इत्यर्थः १३ पुनर्यो ह्रीमान् ह्री विद्यते यस्य स ह्रीमान् कलुषाध्यवसाये अकार्यकरणे लपायुक्त इत्यर्थः १४ प्रति संलीनः गुरु सकाशेऽन्यत्रवाइत स्ततो न चेष्टते चेष्टां न करोति स प्रतिसंलीन उच्यते य एतादृशो भवति स विनीत उच्यते अथ पूर्वोक्त पञ्चदशस्थानानां सुविनीतत्वकारणानां नामान्याह गुरो रासनात् द्रव्यभावतो नीचासनोपवेसनं १ अचपलत्वं २ अमायित्वं ३ अकुतूहलत्व ४ कस्यापि अनिर्भत्सनं ५ अदीर्घरोषत्वं ६ मित्रस्य उपकारकरणं ७ विद्या मदस्य अकरणं ८ आचार्यादीनां मर्मस्याऽनुद्घाटनं ९

सूत्र

संलीणे सुविणीएत्ति वुच्चई ॥१३॥ वसेगुरुकुलेनिच्चंजोगवं उवहाणवं। पियंकरेपियंवाई ससिक्खंलद्धुमरहई ॥१४॥

भाषा

वान् आपणो इन्द्री दमे सुविनीत इति उच्यते ते शिष्य सुविनीत आज्ञाकारी कहीये १३ वसेत् गुरु कुलपासे नित्यं निरन्तरं तिष्ठन्ति सुविनीत शिष्य सदाइ गुरुपासे वसे योगवान् उपधानवान् योगवान् धर्मव्यापारविधिकर्त्ता तपो विशेषसूत्रपठनादी जिम उपधान प्रीयंकरः प्रियवादी प्रेम करे प्रेम बोले सशिक्षां लब्धुं अर्हती ते शिष्य शिक्षाने योग्य होवे १४ यथा शङ्खशङ्के पयो दुग्धं क्षिप्तं जिम संख दूधे भर्यो हाथ्यां विराजते दोइ प्रकारे बाहिरि

मित्राय क्रोधस्य अनुत्पादनं १० अपराधे सत्यपि मित्रस्य अमित्रस्य वा परोक्षे दूषणस्य अभाषणं ११ कलह डमरवर्जनं १२ गुरुकुलवास सेवनं १३ लज्जावत्वं १४ प्रतिसंलीनत्वं एतानि पञ्चदशस्थानानि सुविनीतस्य ज्ञेयानि १३ अथ सुविनीतः कीदृक् स्यादित्याह वसे गुरुकुलेनिच्चं जोगवं उवहाणवं पियं वाई से सिक्खं लद्धुं मरहई १३ स मुनिः शिक्षां लब्धुं अर्हति शिक्षायै योग्यो भवति स इतिकः यो गुरुकुले नित्यं वसेत् गुरोः पूज्यस्य विद्यादोचादायकस्य वा कुले गच्छे संघाटके यावज्जीवं तिष्ठेत् पुनर्यो मुनिः योगवान् योगो धर्मव्यापारः सविद्यते यस्य स संयोगवान् अथवा योगोऽष्टाङ्गलक्षणस्तद्वानित्यर्थः पुनर्यः साधुः उपधानवान् उपधानं अंगोपांगादीनां सिद्धांतानां पठनाराधनार्थं आचाम्लोपवास निर्विकृत्यादि लक्षणं तपो विशेषः सविद्यते यस्य स उपधानवान् सिद्धांताराधन तपोयुक्त इत्यर्थः पुनर्यः साधुः प्रियङ्करः आचार्यादीनां हितकारकः पुनर्यः प्रियवादी प्रियो वादोऽस्यास्तीति प्रियवादी प्रियभाषी एतैर्लक्षणैर्युक्तो मुनिः शिक्षां प्राप्तुं योग्यो भवति १४ अथ बहुश्रुत प्रतिपत्तिरूपं आचारं स्तवद्वारेणाह जहाओ संखं मिपयं निहितं दुहओ विरायई एवं बहुस्सुए भिक्खू धम्मो कित्तीतहा सुयं १५ यथा संखे निहितं पयो दुग्धं द्विधापि विराजते उभय प्रकारेण शोभते पयो धवलं अथच पुनः शंखेपि धवले अत्यन्त धवलत्वेन वर्णो विराजते एवं अमुना प्रकारेण शंखमध्यदुग्ध दृष्टांतेन बहुश्रुते भिक्षौ धर्मो

सूत्र

जहासंखंमिपयं निहितं दुहओविविरायई एवं बहुस्सुए भिक्खूधम्मो कित्तीतहा सुयं ॥१५॥ जहासे कंबोयाणं आइन्ने

भाषा

भीतरी उज्वल थको सोभे एवं अमुना प्रकारेण बहुश्रुतो भिक्षुः इम बहुश्रुत साधु धर्मकीर्ति तथा श्रुतं तिम साधु धर्म अने कीर्त्ति करीने सोभे १५ यथा अश्वः कम्बोज देशजातीना जिम कम्बोजदेसना उपना अश्वः अश्वानां मध्ये आकीर्णः कथकः स्यात् गुणैः प्रासकथक प्रधान सुजात घोडा माहि

यतिधर्मस्तथाकीर्त्तिः श्रुतं च एतत्पदार्थत्रयं स्वतएव भासते बहु प्रचुरं श्रुतं श्रुतज्ञानं यस्य स बहुश्रुतः तथा एवं गुरुकुलवासिनि साधौ बहुश्रुते आश्रयविशेषात् अत्यन्तं शोभते बहुश्रुते स्थितो धर्मः कीर्त्तिर्यशश्च मालिन्यं न प्राप्नोति अत्र कीर्त्तिगुणश्लाघा यशः सर्वत्र प्रसिद्धत्वं इति अनयोः कीर्त्ति यशसोर्लक्षणं ज्ञेयं १५ जहासे कंबोयाणं आसवो कंथएसिया आसेजवेण पवरे एवं हवइ बहुस्सुए १६ बहुश्रुतः साधुः एवं भवति एतादृशो भवति एवं विराजते एवमिति कथं यथा कंबोजानां कांबोजदेशोद्भवानां अश्वानां मध्ये यः आकीर्णः शीलादिगुणैर्व्याप्तो विशुद्धमाता पितृयोनिजत्वेन सम्यग् आचा रस्वामिभक्त्यादिप्रशस्तिहेतवश्चाश्वोक्ता गुणयुक्तः कोटश्यः आकीर्णः कन्थकः लघुपाषाणभूत कुतप निपतन संजातशब्दात् नत्रस्यति अथवा शस्त्रादीनां प्रहा रात् निर्भीकः कंथकः उच्यते पुनः कोटश्यः सः जवेनवेगेन सम्यक्गत्या प्रवरः प्रकर्षेण वरः श्रेष्ठः यथाहि सर्वेषु कांबोजदेशोद्भवेषु अश्वेषु आकीर्णः कंथ को अश्वो गमनेन अत्यन्तं प्रधानो भवेत् राजादीनां वल्लभो भवेत् तथा बहुश्रुतोपि सर्वेषां ज्ञानक्रियावतां मुनीनां मध्ये परवादिनां वादत्रस्तः सम्यक् आचारविहारेण विराजमानः स्यात् सर्वेषां वल्लभो भवेदित्यर्थः जहादृढ समारूढे सूरेदृढपरक्कमे उभओ नंदिघोसेणं एवंह० १७ पुनर्यथा सूरः आदृढ समारूढः आकीर्णो जाति विशुद्धघोटक स्तत्रसमारूढः आकीर्ण समारूढो दृढ़पराक्रमः स्थिरपराक्रमो बलं यस्य सः स्थिरपराक्रमः स्थिरोत्साहः केनापि अन्यसुभटेन न अभिभूयते इति अध्याहरः नच तं प्रत्याश्रितोपि भृत्यादिवर्गः केनापि अभिभूयते कथंभूतः ससूरः उभयतो वामदक्षिणतः अथवा पृष्ठतः

सूत्र

कंथएसिया आसेजवेणपवरे एवं हवइ बहुस्सुए ।१६। जहादृढ समारूढे सूरेदृढपरक्कमे उभओ नंदिघोसेणं एवंहव

भाषा

आकीर्णसुविनीत प्रधान घोडो होवे अश्ववेगेन प्रवरः अश्व घोड़ो वेगे करी प्रधान एवं भवति बहुश्रुत शोभे १६ यथा आकीर्णः जात्यतुरङ्गभाषितं जिम असवार आकीर्ण सुविनीत घोडे चढ्यो जिम शूरो दृढ़पराक्रमवान् सुभटं शूरः पराक्रमी सत्ववन्त उभ यतः वामदक्षिणपार्श्वे द्वादशतूर्यनादेन सहितः

अग्रतो वा नांदीघोषेण उपलक्षितः नांदी द्वादशतूर्याणि तेषां द्वादशतूर्याणां घोषो नान्दीघोषस्तेनोपलक्षितः अथवा त्वं चिरं जीवा इत्यादि बन्दिजनोच्चारिताशीर्वचनं तस्य घोष शब्द स्तेनोपलक्षितः यथैतादृशः शूरः सर्वत्र विजयी स्यात् एवं बहुश्रुतोपि साधुर्जिनप्रवचनाश्रारूढः दृढपराक्रमः दृश्यत्वरवादि दर्शनात् अत्रस्तः परवादि जये समर्थः उभयतो दिनरजन्यो स्वाध्यायरूपेण नांदीघोषेणोपलक्षितः अथवा उभयतः पार्श्वद्वयोः ग्रिथाध्ययनरूपेण नांदी घोषेण उपलक्षितः अथवा प्रवचनोद्दीपकत्वेन स्वतीर्थ्यै चिरंजीवत्वसौ इत्याद्याशीर्वचनरूपेण नांदीघोषेणोपलक्षितः परतीर्थ्यैः पराभवितुं अशक्यो भवेत् तदाश्रितोपि सङ्घः केनापि पराभवितुं न शक्यते १७ जहा करेणु परिकिन्ने कुंजरे सट्ठिहायणे बलवंते अप्पडिहए एवं० १८ यथा षष्टि हायने षाष्टिवार्षिकः कुञ्जरो बलवान् अप्रतिहतः स्यात् प्रतिहंद्वि गजैः प्रतिहन्तुंशक्यो न स्यात् तथा बहु श्रुतोपि षष्टिवर्षाणि यावत् गजो वर्द्धमान बलः स्यात् कथम्भूतो गजः करेणुभिर्हस्तिनीभिः परिकीर्णः परिवृतः षष्टिहायन तया कुञ्जरः स्थिरमतिश्च स्यात् एवं बहुश्रुतोपि उत्पातिक्यादि च तसृभिर्बुद्धि भिर्विद्याभिर्वासहितः वर्द्धमानशास्त्रार्थ बलः केनापि प्रतिवादिना जेतुं न शक्यते १८ जहासे तिक्खसिंगे जायखन्धे विरायई वसे हे जूहाहिवई एवं० १९ यथा स इति वक्ष्यमाणो वृषभः यूथस्य गोवर्गस्य अधिपो विराजते एवं बहुश्रुतोपि विशेषेण राजते कथम्भूतो वृषभः तीक्ष्णशृङ्गः पुनः कथं भूतः जातस्कन्धः उत्पन्न धूर्वहणभागः एतादृशो बली वर्दइव बहुश्रुतोपि शोभते कथम्भूतो बहुश्रुतः परपक्षभेदकत्वेन तीक्ष्णे स्वमत परमत ज्ञानरूपे

सूत्र

बहुस्सुए ॥१७॥ जहा करेणु परिकिण्णे कुंजरे सट्ठि हायणे । बलवंते अप्पडिहए एवं हवइ बहुस्सुए ॥१८॥ जहा से

भाषा

बिडं पासे द्वादसतूर्यनादे करी सोभे एवं भवति बहुश्रुतः इम बहु श्रुतसोभे १७ यथा हस्ती हस्तनीभिः परिवृतः जिम हथणीने परिवारे परिवर्यो थको कुञ्जरः हस्ती षष्टि हायनः षष्टि वर्षायुः जिम हाथी साठिवर्षनो बलवान् अप्रतिहतो भवति अनेरा वैरी हाथी पराभवी सके नहीं एवं भवति बहु

शास्त्रे एव शृङ्गे यस्य स तीक्ष्णशृङ्गः पुनः कथम्भूतो बहुश्रुतः जातः उत्पन्नो गणस्य कार्यरूपधुरं प्रतिधौरेयिकत्वेन पुष्टः स्कन्धो यस्य सजातस्कन्धः पुनः कौट्टगो बहुश्रुतो यूथाधिपतिः यूथस्य चतुर्विध सङ्घस्य अधिपति र्यूथापतिः एवं बहुश्रुतो यूथाधिप ऋषभवत् आचार्यादिपदवीं प्राप्तः सन् विराजते १८ जहासे तिक्खदाढे उद्दग्गे दुप्पहंसए सीहे मियाणपवरे एवं० २० यथासिंहो मृगाणां अरण्यजीवानां मध्ये प्रवरः प्रधानः स्यात् एवं बहुश्रुतोपि सिंह इव अन्यतीर्थाय मृगाणां मध्ये प्रकर्षेण श्रेष्टः स्यात् कथंभूतः सिंहः तीक्ष्णदंष्ट्रः पुनः कौट्टगः सिंहः उद्दग्गः उत्कटः पुनः कथम्भूतः दुप्रहंस्यकः दुरभिभवः अन्यै र्जीवैर्दुर्धृष्यः दुःसह इत्यर्थः बहुश्रुतोपि सिंहइव कथम्भूतो बहुश्रुतः तीक्ष्णाः सप्तनयविद्या रूपा दंष्ट्रा यस्य स तीक्ष्णदंष्ट्रः अतएव उत्कटः दुर्जयः

तिक्ख सिंगे जायखंधे विरायई । वसहे जूहाहिवई एवं हवइ बहुस्सुए ॥१९॥ जहासे तिक्ख दाढे उद्दग्गे दुप्पहंसए सीहे मियाण पवरे एवं हवई बहुस्सुए ॥२०॥ जहा से वासुदेवे संख चक्क गयाधरे । अप्पडिहय बले जोहे एवं हवइ

सूत्र

भाषा

श्रुतः इम ए हाथीने दृष्टान्ते करी अन्यदर्शनीये अजय हुवे बहुश्रुतसाधु १८ यथा सः तीक्ष्णः शृङ्गः जिमतीथासी गडानो धणी जातोपचितभूतः स्कन्धोऽ स्येति वृषभः उपचितस्थूल स्कंधे करी विराजोत छे वृषभः यूथाधिपतिः जिम वृषभ गायनायुथ मांहि सोभे एवं भवन्ति बहुश्रुतः इमबहुश्रुत हुवे १९ यथा तीक्ष्ण दंष्ट्रः जिम तीक्ष्णदाढ़सहितः उद्दग्रः उत्कटो अतएव दुःप्रधर्षको अन्यै दुरभिभवनीयः अनेरे जीवें पराभवीसके नहीं यथासिंहो मृगाणां प्रवरः जिम सीह मृगमाहि प्रधान एव भवति बहुश्रुतः २० यथा सवासुदेव जिमते वासुदेव संख१ चक्र २ गदाधरः संखचक्रगदाप्रमुख ए धारे अप्रतिहतबलयोद्धः किणही जीत्यु न जाइं इस्यु महासुभट हुवे एवंविधः बहुश्रुतो भवन्ति २१ यथा स चतुरन्तः जिम चक्रवर्त्ति चतुरङ्गिणी सेनानो नायक

पुनः कथम्भूतो बहुश्रुतः दुःप्रहंस्यकः अन्य तीर्थैर्दुर्धृष्यः कलितु मशक्य इत्यर्थः २० जहासे वासुदेवे संखचक्क गयाधरे अप्पडिहय बले जोहे एवं० २१ यथा स प्रसिद्धो वासुदेवः अप्रतिहतबलः स्यात् अप्रतिहतं केनापि अनिवारितं बलं यस्य स अप्रतिहतबलः एवं बहुश्रुतोपि केनापि परमतिना अनिवारितबलः स्यात् कीदृशो वासुदेवः शंखचक्र गदाधरः वासुदेवस्य हि रत्नसप्तकं स्यात् चक्रं धणुहं खग्गो मणी गया होइतहयवणमाला संखो सत्तइमाइं रयणाइं वासुदेवस्स १ अत्र त्रयाणां एव ग्रहणं बहुश्रुतेन सामर्थ्यात् सप्तानां मध्ये त्रयाणां एव प्राधान्य मस्ति पुनः कीदृशो वासुदेवः योधः युध्यति शत्रून् प्रतिसंहरतीति योधः यदुक्तं युद्धे सूरा वासुदेवा: खमासूरा: अरिहन्ता: तपसूरा अणगारा: भोगसूरा चक्रवट्टी वासुदेवोहि स्वशरीरेण युद्धं कृत्वा शत्रून् जयतीत्यर्थः एवं बहुश्रुतोपि वासुदेव वत् कीदृशो बहुश्रुतः संखचक्र गदातुल्यानि रत्नत्रयाणि ज्ञानदर्शनचारित्ररूपाणि धरतीति शंखचक्रगदाधरः पुनः कीदृशो बहुश्रुतो योधः अन्तरङ्ग शत्रुघातकः अत्र बहुश्रुतस्य वासुदेवोपमानं २१ जहासे चाउरन्ते चक्कवट्टी महड्ढिया च उद सरयणाहिवई एवं० २२ यथा स इति प्रसिद्ध चक्रवर्त्ती विराजते इत्यधाहारस्तथा बहुश्रुतोपि विराजते कीदृशश्चक्रवर्त्ती चातुरन्तः चतुर्भि हय गज रथपदातिभिः सेनांगैः अन्तोऽरीणां विनाशयस्य सचाउरंतः चतुरंत एव चातुरंतः आसमुद्रं आहिमाचलं विविधविद्याधर कृन्द गीत कीर्त्ति तया एक च्छत्रं षट् खण्डराज्यपालकः चातुरन्तः पुनः कीदृशश्चक्रवर्त्ती महर्द्धिकः महती ऋद्धिर्यस्य स महर्द्धिकः चतुःषष्टि सहस्रान्तः पुरनारीणां शय्यासु वैक्रिय

बहुस्सुए ॥२१॥ जहासे चाउरंते चक्कवट्टी महिड्ढिए। चउद्दस रयणाहिवई एवं हवइ बहुस्सुए ॥२२॥ जहा से स

चक्रवर्त्ति महाऋद्धिनो धणी चक्रवर्त्तिने मोटी ऋद्धि हुवे चतुर्दशरत्नाधिपतिः स्यात् चजदे रत्नवनिधाननो अधिपति होइ सुख भोगवे एवं भवती बहुश्रुत २२ यथा सहस्राक्षः जिमते इंद्र सहस्राक्षः हजारनेचनो धणी वज्रहस्त दैत्यपुरंदमनः वज्रहाथने विषे रहे दैत्यने विणसाडे शक्रदेवाधिपतीः

शक्तिं विधाय रममाणः वैक्रियादि ऋद्धि सहितः इत्यर्थः दिव्यानुकारि लक्ष्मीयुक्तो वा पुनः कौटश्य चक्रवर्त्ती चतुर्दशरत्नाधिपतिः चतुर्दशरत्नानि अमूनि सेनापति १ गृहपति २ पुरोहित ३ गज ४ हय ५ सूत्रधार ६ स्त्री ७ चक्र ८ छत्र ९ चर्म १० मणि ११ काकिनी १२ खड्ग १३ दण्ड १४ एतेषां रत्नानां स्वामी एवं बहुश्रुतोपि कौटश्यो बहुश्रुतः चतुर्भिः दानशील तपो भावलक्षणैर्धर्मैरन्तश्चतसृणां गतीनां यस्य स चतुरन्त श्चतुरन्त एव चातुरन्तः चतुर्दशरत्नाधिपतिः चतुर्दशपूर्वरूपाणि रत्नानि तेषामधिप इत्यर्थः पुनः कौटश्यो बहुश्रुतः महर्द्धिकः महत्यः ऋद्धयः आमर्षौषधिव प्रौषधिखेलौषधा दयो यस्य समहर्द्धिक लब्धि ऋद्धिसहित इत्यर्थः अथवा महती ऋद्धिज्ञानसम्पत्तिर्यस्य स महर्द्धिकः २२ जहासे सहस्सक्खे वज्जपाणी पुरन्दरे सक्के देवा हिवई एवं० २३ यथा स इति प्रसिद्ध, शक्र इन्द्रो विराजते तथा बहुश्रुतोपि विराजते कौटश्यः शक्रः सहस्राक्षः सहस्रं अक्षीणि यस्य स सहस्राक्षः सहस्रनेत्रः कौटश्यः वज्रपाणिः वज्रयस्य हस्तः पुनः कौटश्यः पुरन्दरः पुराणि दैत्यनगराणि दारयति विध्वंसयतीति पुरन्दरः दैत्यनगर विध्वंसकः पुनः कौटश्यः देवाधिपतिर्देवेषु अधिपति देवाधिपतिः देवेषु अधिक कान्तिधारी अथ कौटश्यो बहुश्रुत शक्रः सहस्रं अक्षीणिश्रुतज्ञानानि यस्य स सहस्राक्षः सहस्रसंख्यै रक्षिभिर्नेत्रैरिव श्रुतज्ञानभेदैः पश्यतीत्यर्थः पुनः कौटश्यो बहुश्रुत शक्रः वज्रपाणिः वज्रं वज्राकारं पाणौ यस्य स वज्रपाणिः विद्यावतः पूज्यस्य हस्तमध्ये वज्रलक्षणस्य सम्भवात् पुनः कथंभूतो बहुश्रुतः शक्रः पुरन्दरः पुरं स्वतनुं दारयति तपसा दुर्बलीकरोतीति पुरन्दरः तपस्वी इत्यर्थः

सूत्र

हसक्खे वज्जपाणी पुरंदरे। सक्के देवा हिवई एवं हवइ बहुस्सुए ॥२३॥ जहा से तिमिरविद्धंसे उत्तिट्ठंते दिवायरे।

भाषा

शक्र इंद्र देवता मांहि अधिपति हुवे एवं भवति बहुश्रुत २३ यथा सः तिमिरान्धकारविध्वंसकः जिम दिवाकरः सूर्य अन्धकार फेड़े, तिम उर्द्धं गच्छन् दिनकरः सूर्यः ऊचो चढ़तो सूर्य तिम तेजसा जलतैव ज्वालामुत्पन्नः इम बहुश्रुतः अज्ञानरूप अन्धकार टाले तपतेजे करी दीपे बहुश्रुत २४ यथा स

पुनः कथंभूतो बहुश्रुत शक्रदेवताधिपतिः देवेषु सर्वसाधुषु अधिपति अधिकः सर्वसाधून् अधिकं यथा स्यात्तथापाति रक्षतीति देवाधिपतिः रिसीहि देवाय समं विवित्ता इत्युक्ते देवाः अधिकं पांतिरक्षन्ति सेवां कुर्वन्ति उपद्रवेभ्यो रक्षन्ति हरिके शबल साधुवत् वैयाकृत्यं कुर्वन्तीति देवाधिपतिः देवैरपि पूज्यते इत्यर्थः २३ जहासे तिमिरविद्धंसे उत्तिट्ठन्ते दिवायरे जलन्ते इवते एणं एवं० २४ यथा स इति प्रसिद्ध उत्तिष्ठन् उद्गच्छन् दिवाकरः सूर्य स्तेजसा ज्वलन् ज्वालाभि सत्पर्यन् इव विराजते तथा बहुश्रुतोपि राजते कथंभूतः सूर्यः तिमिरं अन्धकारं विध्वंसते इत्येवंशील स्तिमिर विध्वंसी अथवा तिमिरस्य विध्वंसो यस्मात् स तिमिरविध्वंसः अथ बहुश्रुत एव दिवाकरः कीदृक् स्यात् कथंभूतो बहुश्रुत सूर्य स्तिमिरं मिथ्यात्वान्धकारं विध्वंसयतीति तिमिरविध्वंसः किं कुर्वन् उत्तिष्ठन् क्रियानुष्ठानादौ अप्रमादी भवन् पुनः कीदृशो बहुश्रुत दिवाकरः किं कुर्वन् इव तेजसा द्वादशविध तप स्तेजसा माहात्म्येनवा ज्वलन् देदीप्यमानः परिवादिभिर्द्रष्टुं अपि अशक्य इत्यर्थः २४ जहासे उडुवइचन्दे नक्खत्त परिवारिए पडिपुन्ने पुन्नमासीए एवं ह० २५ यथा पूर्णमास्यां राकायां उडुपतिः चन्द्रोभवति जनाह्लादको भवति चन्दति आह्लादयतीति चन्द्रः अन्वर्थनामा भवति तथा बहुश्रुतोपि पूर्णिमास्यां सम्यक्त्वप्राप्तौ प्रतिपूर्णः उडुपतिरिव चन्द्रो भवति भव्यजनाह्लादको भवति कीदृश उडुपतिः नक्षत्रैर्ग्रह तारकादिभिः परिवृतः परिवारोजातोऽस्येति परिवारितः इति वा पुनः कीदृशः उडुपतिः प्रतिपूर्णः षोड़शकलाभिर्युक्तः पूर्णोमासः संसारो यस्यां पूर्णमासी सम्यक्त्व लब्धिरूपायां पूर्ण

सूत्र

जलंते इव तेएणं एवं हवइ बहुस्सुए ।२४। जहासे उडुवई चंदे नक्खत्ते परिवारिए । पडिपुन्ने पुन्नमासीए एवं हवइ

भाषा

नक्षत्रपतिः चन्द्र जिमते उडुपति ग्रह नक्षत्रनो स्वामी चन्द्रमा नक्षत्र परिवारपरिवृतः नक्षत्रनो परिवार तिणे करी परवर्यो थको प्रतिपूर्ण पूर्णमासि पूर्ण पूनिमने दीने शोभे एवं भवति बहुश्रुत २५ यथा सामानिकानां लोकसमूहानां जिम लोकना घरमांहि कोष्टागारेषु धान्याश्रयः सुष्ठु,दक्षु मूषकादिभ्यः

मास्यां बहुश्रुतरूप उडुपतिर्भव्य जनाह्लादको भवतीतिभावः पुनः कोष्ठगो बहुश्रुतोडुपतिः साधुभिर्नक्षत्रैरिव परिवृतः सहितः पुनः कोष्ठगो बहुश्रुतोडुपतिः प्रतिपूर्णः सर्वधर्म कलाभिः संपूर्णः इत्यर्थः २५ जहासि सामाइयाणं कुट्ठागारेसुरक्खिए नाणाधन्न पडिपुन्ने एवं० २६ यथा स इति प्रसिद्धः सामाजकानां महाष्टहस्त्यानां कोष्टागारो विराजते तथा बहुश्रुतोपि विराजते समायोजन समूहस्तंऽर्हतीति सामाजिका कौटम्बिकानां कथम्भूतः कोष्टागारः सुरक्षितः सुतरां अतिशयेन चौर मूषकादिभ्य उपद्रवेभ्यो रक्षितः सुरक्षितः पुनः कोष्ठगकोष्टागारः नानाधान्य प्रतिपूर्णः चतुर्विंशतिधान्यैः प्रतिपूर्णो भृतः अथ बहुश्रुतः कोष्ठगः सुरक्षितः सुतरां अतिशयेन गच्छ संघाटस्थ मुनिभिर्यत्नेन रक्षितः पुनर्नानाप्रकारै रङ्गो पाङ्गादिरूपैर्धान्यैः प्रतिपूर्ण इत्यर्थः२६ जहासे दुमाणपवरा जम्बूनाम सुदंसणा अणाढियस्स देवस्स एवं० २७ यथा द्रुमाणां मध्ये जम्बूनामा सुदर्शना इत्यपरनामा द्रुमोत्तमः प्रवरः

सूत्र

बहुस्सुए ।२५। जहासे सामाइयाणं कोट्ठागारेसु रक्खिए । नाणाधन्न पडिपुन्ने एवं हवइ बहुस्सुए ।२६। जहासे दुमाण पवरा जंबूनाम सुदंसणा । अणाढियस्स देवस्स एवं हवइ बहुस्सुए ।२७॥ जहा सा नईण पवरा सलिला सागरं

भाषा

सकलथाद्रक्षित: कोठारमांहि भलो परिचोरादिक उंदरादिक थकी वस्तु जले करी राखे नानाधान्य प्रतिपूर्ण: नानाप्रकारना धान्यतेणे करी भर्या थका सोभे एवं भवति बहुश्रुतसाधु२६ यथा स द्रुमाणां मध्ये प्रवरा जिम सघला वृक्षमांहि प्रवर प्रधान सोभे जंबू नाम्नाभिधानेन सुदर्शन नामाभिधान: जंबूद्वीपनामे बीजो नाम सुदर्शन अनाढतस्य अनाढीयादेवे नामे देवता तेहनुं थानक एवं भवति बहुश्रुत साधु २७ यथा शीता नदीनां मध्ये प्रवरा: जिम सीता नदी सर्व नदीमांहि मुख्य सलिला समुद्रगामिनी भवति सलिला कही पछे नदीसागर समुद्रमाहे जाइ सीता पूर्ववाहिनी सीतोदा पश्चिमवा

प्रधानः शोभते तथा बहुश्रुतो सर्वमुनिनां मध्ये प्रधानो विराजते स च जम्बू सुदर्शना नामा वृक्षः अनार्द्धिकस्य जम्बूद्वीपाधिष्ठाट देवस्य वर्त्तते तस्य हि जम्बूद्वीपाश्रितत्वेन सर्ववृक्षेभ्यः प्रधानत्वं ज्ञेय मित्यर्थः बहुश्रुतोपि मिष्टफल सदृश सिद्धान्तार्थ फलदः देवादिभिरभिगम्यः २७ ज हासा नईणपवरा सलिला सागरङ्गमा सीया नीलवन्तप्पवहा एवं० १८ यथा सा इति प्रसिद्धा नदीनां मध्ये सीता नाम्नी नदी प्रवरा प्रधाना शोभते तथा बहुश्रुतोपि शोभते कथम्भूता सीतानदी सलिला सलिलं पानीयं अस्याः अस्तीति सलिलानित्यनीरा पुनः कथम्भूता सीता सागरङ्गमा सागरं गच्छतीति सागरंगमा पुनः कीदृग्या सीता सीलवन्त प्पवहा नीलवतः पर्वतात् प्रवाहो यस्याः सा नीलवत् प्रवाहा नील पर्वतादुत्तीर्णा इत्यर्थः बहुश्रुतोपि साधूनां मध्ये प्रधानः निर्मलजलतुल्य सिद्धान्त सहितः पुनः सागरमिव मुक्तिस्थानं गामी पुनर्बहुश्रुतो नीलवत् पर्वतसदृशोन्नतकुलात् प्रसूतः उत्तम कुलप्रसूतो हि सद्विद्या विनयौदार्यगांभीर्यादिगुणयुक् स्यात् २८ जहासेन गाणपवरे सुमहं मंदरे गिरी नाणे सहि पज्जलिए एवं हवइ० २९ यथा स इति प्रसिद्धो नगानां पर्वतानां मध्ये सुतरां अतिशयेन महान् उच्चैस्तरो मन्दरो मेरु गिरि मेरु पर्वतः शोभते तथा बहुश्रुतोपि शोभते कथंभूतो मेरुः नानौषधी प्रज्वलितः नानाप्रकाराभि रौषधीभिः शल्य विशल्या सञ्जीवनी संरोहिणी चित्रावल्ली विषापहारिणी शस्त्र निवारिणी भूत नाग दमन्यादिभि र्मूलौभिः प्रज्वलितो जाज्वल्यमानः एवं बहुश्रुतः सर्व साधूनां प्रवरो गुणै

सूत्र — गमा। सीयानीलवंत पवहा एवं हवइ बहुस्सुए २८ जहासे नगाण पवरे सुमहं मंदरो गिरी नाणो सहि पज्जलिए

भाषा — हिनो सीता सोतोदा नीलवंतोद्भवासीता नदी नीलवंत पर्वत हुती उपनी जीम सर्व नदी माहि तुंगमे तिम बहुश्रुत गच्छमांहे सोभे सुसाधु २८ यथा सदृति प्रसिद्धो नगानां पर्वतानां मध्ये सुतरां अतिशयेये महात् उच्चैस्त रोमंदरोमेरु गिरिमेरुपर्वतः शोभते नानौषधिभि

प्रवरो गुणैरुत्तैस्तरः श्रुतस्य माहात्म्येन अत्यन्तं स्थिरः परवादिवादवात्या अचलः अनेकलब्ध्यतिशयसिद्धि रूपाभि रौषधीभि र्मिथ्यात्वोपकारेपि वध्यखामि मानतुंग कुमुदचन्द्रादिवत् जैनशासन प्रभावनारूप प्रकाशकारकः २८ जहासे सयंभुरमणे उदही अक्ख ओदए नाणारयण पडिपुन्ने एवं०३० यथा स इति प्रसिद्धः स्वयंभूरमण नामा चरमोदधि र्विराजते तथा बहुश्रुतोपि विराजते कथंभूतः स्वयंभूरमणोदधिः अक्षयं शाश्वतं अविनाशि उदकं जलं यस्य स अक्षयोदकः पुनः कथंभूतः स्वयंभूरमण समुद्रः नानारत्नप्रतिपूर्णः बहुप्रकारैः असंख्यै र्माणिक्यैर्भृतः तथा बहुश्रुतोपि स्वयंभूरमणइव कथं भूतः बहुश्रुतः अक्षयज्ञानोदकः अक्षयज्ञान जलः पुनर्बहुश्रुतः स्वयंभूरमण समुद्रवत् नानाप्रकारातिशयरूपरत्नैः संपूर्णः ३० समुद्दगंभीरसमादुरासया

सूत्र

एवं हवइ बहुस्सुए २९ जहासे सयंभु रमणे उदही अक्खओदए नाणा रयण पडिपुन्ने एवं हवइ बहुस्सुए ३० समुद्द गंभीरसमा दुरासया अचक्किया केणइ दुप्पहंसया सुयस्स पुन्ना विउलस्स ताइणो खवित्तु कम्मं गइमुत्तमंगया ३१

भाषा

प्रज्वलितः नानाप्रकारनी औषधो अने रत्न तिणे तेजवंत थको जाजुल्यमान दीपतो शोभे एवं भवति बहुश्रुत २९ यथा स स्वयंभु रमण समुद्र जीमते स्वयंभु रमण समुद्र जलक्षयरहितः अखूटपांणी छे जे समुद्रने विषे नानारत्नैः मरकतादिभिः प्रतिपूर्णः स्यात् नानाप्रकारना रत्न तिणे करी भर्यो छे एवं भवति बहुश्रुतः ३० समुद्रगांभीर्यसमाः सदृशाः अनाकलनीयाः समुद्रनी परि गम्भीर छे अनाकलनीय कोइकलो सके नहीं परिषहादिनाकेनापि पराभवं कर्तुं न समर्थाः किणे परिसहे पराभव करी सकोइ नहीं परिसह कोइ जेहने जीती सके नहीं श्रुतेन पूर्णा विस्तरेण त्रायणो रक्षकाः सिद्धान्ते करीने पूर्णभर्या पूर्वज्ञोवना रक्षक चपयित्वा कर्म सर्वकर्म खपावीने उत्तमां गतिं गताः उत्तमगतिने विषे गया ३१ तस्मात् श्रुतं पठनीयं तिणे कारणे

[अचकिया केणइ दुप्पहंसया सुयस्स पुण्णा विउलस्स ताइणो खवित्तु कम्मं गइमुत्तमंगया] ३१ एतादृशाः श्रुतस्य पूर्णाः बहुश्रुताः उत्तमां गतिं गताः प्रधानं स्थानं मुक्तिं प्राप्ताः किं कृत्वा कर्माणि क्षिपयित्वा श्रुतस्य पूर्णाः इत्यत्र तृतीयास्थाने षष्ठी श्रुतेन श्रुतज्ञाने पूर्णाः कौटश्यस्य श्रुतस्य विपुलस्य विस्तीर्णस्य अनेकहेतुयुक्तिदृष्टांत उत्सर्गवादनयाद्यनेक रहस्यार्थयुक्तस्य कौटश्याः बहुश्रुताः समुद्रगम्भीरसमाः समुद्रस्य गाम्भीर्येण तुल्याः समुद्रगम्भीरसमाः पुनः कौटश्याः दुराश्रयाः केनापि परवादिना कपटं कृत्वा न आश्रयणीया केनापि ठगितुं अशक्याः इत्यर्थः पुनः कथंभूताः अचकिताः अत्रासिताः परीषहैस्त्रासं अप्रापिताः पुनः कौटश्याः दुःप्रहंस्याः परिवादिभिः पराभवितुमशक्याः एतादृश श्रुतज्ञानधराः मोक्षं गताः गच्छन्ति गमिष्यन्ति ३१ [तम्हासु असद्दिट्ठिज्जा उत्तमट्ठगवेसए जेणप्पाणं परं चेव सिद्धिं संपाउणिज्जा सेत्तिबेमि] ३२ उत्तमार्थं गवेषको मोक्षार्थी पुमान् तस्मात् बहुश्रुतस्य मोक्षप्राप्तियोग्यत्वात् श्रुतं सिद्धान्तं अधितिष्ठेत् उत्तमश्चासौ अर्थश्च उत्तमार्थो मोक्षार्थस्तं गवेषते इति उत्तमार्थगवेषकः येन श्रुतेन आत्मानञ्च पुनः परमपि सिद्धिं प्रापयेत् मोक्षं गमयेत् कोर्थः बहुश्रुतः स्वयमपि मोक्षं प्राप्नोति अन्यं अपि स्वसेवकं मोक्षं प्रापयतीत्यर्थः इत्यहं ब्रवीमि इति सुधर्मास्वामी जंबू स्वामिनं प्रत्याह ३२ इति बहुश्रुतपूजाख्यं एकादशं अध्ययनं संपूर्णं ॥११॥ इति श्रीमदुत्तराध्ययनसूत्रार्थदीपिकायां उपाध्याय श्रीलक्ष्मीकीर्त्तिगणिशिष्य लक्ष्मीवल्लभगणि विरचितायां बहुश्रुतपूजाध्ययनस्यार्थः संपूर्णः ॥११॥ अथ द्वादशं प्रारभ्यते एकादशे बहुश्रुतपूजा प्रोक्ता ॥ अथ द्वादशे बहुश्रुतेनापि तपो विधेयः इति एकादशद्वाद

सूत्र

तम्हासुय मद्दिट्ठिज्जा उत्तमट्ठ गवेसए जेणप्पाणं परंचेव सिद्धिं संपाउणेज्जासेत्तिबेमि३२ बहुस्सुयज्झयणंसम्मत्तं ॥११॥

भाषा

सिद्धान्त भणवुं उत्तमार्थी मोक्षः तस्य गवेषकः उत्तम अर्थ मोक्षतेहना गवेषक जीवे छे येन कृत्वा आत्मानं परञ्च जिणे सिद्धान्ते करी आपणा आत्माने अने परशिष्यादीकने सिद्धिं प्रापयति निस्तारयति इत्यर्थः मुक्तिः सम्प्राप्तः इति समाप्तौ ब्रवीमि ३२ इति श्री बहुश्रुताख्यमध्ययनं संपूर्णम् ॥११॥

योः सम्बन्धः अतोऽध्ययने तपो माहात्म्यमाह । हरिकेशबलसाधु स्वपत्नी बभूव तत्सम्बन्धो यथा मथुरानगर्यां शङ्खोनाम राजा विषयसुख विरक्तः स्थविराणामन्तिके निष्क्रान्तः कालक्रमेण गीतार्थो जातः पृथ्वीमण्डले परिभ्रमन् हस्तिनागपुरे प्राप्तः तत्र भिक्षानिमित्तं प्रविष्टः तत्रैको मार्गो अतीवो ष्णोस्ति उष्णकाले केनापि गन्तुं न शक्यते उन्मार्गस्थ हुतवह इति नाम सञ्जातं तेन मुनिना सत्रगवाक्षस्थितः सोमदेवाभिधानः पुरोहितः पृष्टः किमेतेन मार्गेण व्रजामीति पुरोहितेन चिन्तितं यद्यसौ हुतवहमार्गे गच्छति तदा दह्यमानमसुं पश्यतो मम कौतुकमनोरथः पूर्णो भवतीति अतस्तेन स एव मार्गो निर्दिष्टः ईर्यापयुक्तो मुनिस्तेनैव मार्गेण गन्तुं प्रवृत्तः लब्धिपात्रस्य पादप्रभावतस्ताद्दग्योपि मार्गे शान्तो बभूव तस्मिन् मार्गे शनैः शनैश्चलन्तं मुनिं वीक्ष्य स पुरोहितः स्वावास गवाक्षादुत्तीर्य स्वपदाभ्यां तं मार्गं स्पृष्टवान् हिमवच्छीतलो मार्गस्तेन ज्ञातं मुनिपादमाहात्म्यं एवञ्च चिन्तितं हा मया पापकर्मणा पुण्यात्मनोऽस्यकीदृग्यो मार्गः प्रकाशितः परमस्य पादस्पर्शादेव मार्गतापोयशांति जाता ततो यद्यहमस्य विद्वेषोऽभूवं तदामामे तत्प्रायश्चित्तं भवतीति चिंतयित्वा तस्यमुनेः पुरः स्वपापं प्रकाशितं पादौ च प्रणतो मुनिनापि तस्य सम्यग्धर्मः प्रकाशितः जातं संवेगेन तेन सोमदेवेन तस्य निरंति केदीक्षा गृहीता चारित्रं विशेषात्पालयति परमहं ब्राह्मणत्वादुत्तमजातिरितिमदकुरुते परंनैवं भावयतिगुणे रुत्तमद्वायांतिननुजाति प्रभावतः क्षीरोदधि समुत्पन्नः कालकूटः किमुत्तमः १ किंच कोशेयं कृमिजं सुवर्णं मुपलाद्दूर्वापि गोरोमतः पंकात्तामरसं शशांकमुदधे रिंदीवरं गोमयात् काष्टादग्निरहेः फणादपि मणिर्गोपित्ततो रोचना जाता लोकमहार्घता निजगुणैः प्राप्तास्व किं जन्मना २ एवं परमार्थमभावयन् सजातिमदस्तब्धः सोमदेवः कियत्कालं संयममाराध्य कालक्रमेण मृतो देवो जात स्तत्र चिरकालवाञ्छितसुखानि भुक्तवान् ततश्च्युतो गङ्गातीरे हरिकेशाधिपस्य बलकोष्टाभिधानस्य चण्डालस्य भार्यायाः गौर्याः कुक्षौ समुत्पन्नः साच स्वप्ने फलितं आम्रवृक्षं ददर्श स्वप्नपाठकानांच कथितवती तैरुक्तं तव प्रधानपुत्रो भविष्यतीति कालमासे दारको

जातः जातिमदकरणेनास्य चण्डालकुलोत्पत्तिर्जाता स बालः सौभाग्यरूपरहितो बान्धवानामपि हसनीयः तस्य बल इति नाम प्रतिष्ठितं सच वर्द्धमानः प्रकामं क्लेशकारित्वेन सर्व्वेषामुद्वेगकारी जातः अन्यदा वसन्तोत्सवे प्राप्ते चाण्डालकुटम्बानि विविधखाद्यपानकरणाय पुराद्बहिर्मिलितानि सन्ति स बल नामा बालकः परबालैस्समं क्लेशं कुर्व्वन् ज्ञातिद्वेषैर्निर्यूढः दूरस्थः स विलासक्रीडापराणि परबालानि पश्यति परं मध्ये समायातुं न शक्नोति तस्मिन्नव सरे तत्र सर्पो निर्गतः सविष इति ज्ञात्वा चाण्डालै र्मारितः पुनस्तत्र प्रलम्बमलम्बिकं निर्गतं निर्विषमिति ज्ञात्वा तैर्नविनाशितं तादृग्र मरणं दृष्ट्वा तेन बलबालेनचिन्तितं निजेनैवदोषेणप्राणिनः पराभवं सर्वत्रप्राप्नुवन्ति यद्यहं सर्प सदृशः सविषस्तदा पराभवपदं प्राप्तः यद्यलसिकश्चिरपराधो भविष्यंस्तदा न मे कश्चित्पराभवो भविष्यदिति सम्यग्भावयंस्तस्य जातिस्मरणमुत्पन्नं विमान वाससुखस्मृतिर्मार्गमा गतं जातिमदविपाकोऽपि ज्ञातः सम्वेगमागतेन दीक्षा गृहीता स हरिकेशीबलः शुद्धक्रियां पालयन् षष्ठाष्टमदशमद्वादशमासादित पस्तपन् क्रमेण विहारं कुर्वन् वाराणसीं नगरीं प्राप्तः तत्र तिन्दुकवने मण्डिकयक्षप्रासादे स्थितो मासक्षपणादितपः करोति तद्गुणावर्जितस्य यक्षस्तं महर्षिं निरन्तरं सेवते अन्यदा तत्र वने एको परो यक्षः प्राघूर्णकः समागतः तेन मण्डकयक्षस्य पृष्टं कथं त्वं भद्रने साम्प्रतं नायासि तेनोक्तं अहमिह स्थितमिमं मुनिं सेवे एतद्गुणावर्जितश्चान्यत्र गन्तुं नोत्सहे सोप्यागन्तुको यक्षस्तद्गुणावर्जितो बभूव आगन्तुकयक्षेण मण्डिकयक्षस्योक्तं एतादृग्ा मुनयो भद्रनेपि सन्ति तत्र गत्वा अद्य तान् सेवामहे इत्युक्त्वा द्वावपि तौ तत्र गतौ विकथादि प्रमादपरास्ते तत्र ताभ्यां दृष्टाः तेभ्यो विरक्तौ तौ यक्षौ पश्चात्तत्रा गत्य हरिकेशीबलं महामुनिं प्रणमतः प्रत्यहं सेवतेस्म अन्यदा तत्र यक्षायतने वाराणसीपति कौशलिकराजपुत्री भद्रा नाम्नी नानाविध परजनानुगता पूजासामग्रीं गृहीत्वा समायाता यक्ष प्रतिमां पूजयित्वा प्रदक्षिणं कुर्व्वन्ती मलक्लिन्न वस्त्रगात्रं दुस्सहतपःकरणकृशं कुरूपं तं महामुनिं दृष्ट्वा थूत्कृतं

निससर्ज यक्षेण चिन्तितं इयं महामुनिं तिरस्करुते अतो मया शिक्षणीयेति अधिष्ठिता तेन यक्षेण असमञ्जसं प्रलपन्ती दासीभिरुत्थाप्य राजगृहं नीता राज्ञा मन्त्रिका वैद्याश्च आकारिताः तैश्चिकित्सायां कृतायामपि न तस्याः कश्चिद्विशेष जातः अथ तस्या मुखे संक्रान्तो यक्षः सृष्टमेवमाह अनया मदायतनस्थितो महानुभावः संयमीनिन्दितः यदीयं तस्य संयमिनः पाणिग्रहणं करुते तदा मयास्या वपुर्मुच्यते नान्यथेति चिन्तितं राज्ञा ऋषिपत्नी भूत्वा अपीयं जीवत्विति विसृज्य यक्षवचनं राज्ञा प्रतिपन्नं सा स्वस्थशरीरा जाता सर्वालङ्कारभूषिता गृहीतविवाहोपकरणा महाविभूत्या यक्षायतने गता तस्य महर्षेः पादौ प्रणम्य एवं विज्ञप्तिं चकार हे महर्षे त्वं मत्करंकरेण गृहाण मुनिना भणितं भद्रे बुधजननिन्दतया अनया सङ्गत्यालं अपिच ये साधव एकस्यां वसतौ स्त्रीभिः समं वासमपि नेच्छन्ति तेन साम्प्रतं करङ्करेण कथं गृह्णन्तिसिद्धिवधू बद्धरागाः साधवः कथं अशुचिपूर्णासु युवतीसु रज्यन्ति अथतेन यक्षेण तस्यमहर्षेः शरीरं प्रच्छाद्य तत्सदृशं भिन्नरूपं विकुर्व्य करंकरेण जगृहे एकरात्रिं यावद्वसिता प्रभाते यक्षोदूरीभूतः स्वाभाविकरूपो योते स्मामाह भद्रे अहं संयमीनैव स्त्रीसङ्गं त्रिधाशुध्या करोमि न मया त्वत्करः करेण गृहीतः किन्तु मद्भक्तेन यक्षेणैव त्वं विडम्बिता स च साम्प्रतं दूरे गतः मत्तस्त्वं दूरे भव महर्षिणेत्युक्ता सा प्रभावे सर्वमिव मन्यमाना भयं विक्षिप्ता राज्ञोगृहे गता सर्वं तत् स्वरूपं राज्ञोग्रे आचख्यौ तदानीं राज्ञः पुर उपविष्टेन रुद्रदेव पुरोहितेनोक्तं राजन्नियं ऋषिपत्नी तेन मुक्ता ब्राह्मणाय दीयते ततो राज्ञा सा तस्यैव दत्ता पुरोहितोपि तयासह विषयसुखमनुभवन् कियन्तं कालं निनाय अन्यदा तस्या यज्ञपत्नीत्वकरणार्थं यज्ञस्तेन कर्तुमारब्धः तत्र यज्ञमण्डपे देशान्तरेभ्यो अनेकभट्टाः सवट्टाः समायाताः तदर्थं भोजनसामग्री तत्र प्रगुणीकृता अस्मिन्नवसरे तत्र महर्षि र्मासोपवासपारणके गोचर्यां भ्रमन् यज्ञमण्डपे समायातः इत्यादिकथानकं हरिकेशीबलस्योक्तं शेषकथानकं सूत्रादेवावसेयं सूत्रं [सोवागकुलसंभूओ गुणुत्तरधरो मुणी हरिए सबलो नाम आसी भिक्खू जिइंदिओ] १ स हरिकेशबलो नाम प्रसिद्धो भिक्षुरासीत्

कौटश्यः सः साधुः जितेन्द्रियः पुनः कौटश्यः श्वपाक कुलसम्भूतः श्वपाकश्चाण्डाल स्तस्य कुले सम्भूतः पुनः कौटश्यः मुनिः मन्यते जिनाज्ञां इति मुनिः जिनाज्ञापालकः इत्यर्थः जितानि इन्द्रियाणि येन स जितेंद्रियो विषय जेता पुनः कौटशो गुणत्रयधरः गुणत्रयं ज्ञानदर्शन चारित्राख्यं धरतीति गुणत्रय धर)१ [इरिए सणभासाए उच्चार समिईसुय जओ आयाण निक्खेवे संजओ सुसमाहिओ] २ पुनः कथंभूतो हरिकेशबली मुनिः ईर्यैषणा भाषोच्चार स मितिषु जओ इति यतो यत्नवान् ईर्या च एषणा च भाषा च उच्चारश्च ईर्यैषणा भाषोच्चारास्तेषां समितयः सम्यग् व्यवहारा ईर्यैषणा भाषोच्चार समितय स्तासु ईरणं ईर्या गमनागमनं तस्य समितौ गमनागमन व्यवहारे यत्नवान् एषणं एषणा आहारग्रहणं तत्र समितिरेषणा समितिस्तत्र यत्नवान् एवं

सूत्र

सोवागकुलसंभूओ गुणुत्तरधरो मुणी। हरिएसबलो नाम आसी भिक्खू जिइंदिओ ॥१॥ इरिएसणभासाए उच्चारे समिईसुय। जओ आयाण निक्खेवे संजुओ सुसमाहिओ ॥२॥ मणगुत्तो वयगुत्तो कायगुत्तो जिइंदिओ। भिक्ख

भाषा

चण्डालकुलो भवः सोपाककहीइ चण्डाल तेहने कुले उपनो सर्वोत्तम जे गुण तेहनो धरणहार छे साधु हरिके शबलोनाम हरिकेशी चण्डालनी जाति छे बलीस्यो नाम छे आसीत् अभूत् भिक्षुः जितेन्द्रियः आसीत् हुओ साधु जितेन्द्रियः आपणा इंद्रि जित्या छे १ इर्यैषणा भाषायां इर्या समति एषणा समति भाषा समति पुरीष समितिषु च उच्चारपा सवण समितिनें विषे यत्न वान् ग्रहणे मोचने च भांडा प्रमुख मूकेतो पूंजीनें मूकेले तो पूंजीने लिइं संयमान्वित सुसमाधित सतरह विधि संयम पाले समाधि वंतछे समाधि मांहि वर्त्तेछे २ मनो गुप्तवान् मन जेहने गुप्त ठामिछे वचन् गुप्तवान् वचन जेहने गुप्तछे काय गुप्तवान् जितेंद्रियः काया जेहनीं गुप्तछे

भाषा समितौ भाषा व्यवहारे यत्नवान् भासाए इत्यत्र एकारः आर्षत्वात् तिष्ठति उच्चार समिति मूत्रपुरीषादि परिष्टापन विधौ यत्नवान् पुनः कौदृशो हरिकेशबलः साधुः आदान निक्षेपे वस्त्रपात्रादयुप करण ग्रहण मोचने संसम्यक् प्रकारेण यतः संयतः संयमी पुनः कीदृशः सुतरां अतिशयेन समाधितः समाधिसहितः चित्तस्थैर्य सहित इत्यर्थः पञ्चसमिति युक्तः सुसाधुरस्तीत्यर्थः २ [मणगुत्तो वयगुत्तो कायगुत्तो जिइन्दिओ भिक्खट्ठावंभइज्जंमि जन्नवाड मुवट्ठिओ] ३ पुनः कीदृशो मनो गुप्तागुप्तः पुनर्वचन गुप्तागुप्तः पुनः काय गुप्तागुप्तः पुनः जितेन्द्रियः एतादृशो हरिकेशबलः साधुभिक्षार्थं ब्राह्मणानां इज्या ब्राह्मणे ज्यातस्यां ब्राह्मणेज्यायां ब्राह्मण यज्ञपाटके उपस्थितः तत्र ब्राह्मणा यज्ञं कुर्वन्ति तत्र यज्ञपाटके: प्राप्तः मनो गुप्तागुप्तो मनोगुप्तः वचो गुप्तागुप्तो वचोगुप्तः काय गुप्तागुप्तः कायगुप्तः इत्यत्र सर्वत्र मध्यपदलोपी समासः ३ [तंपासि जणमेज्जन्तं तवेण परिसोसियं पन्तोवहि उवगरणं उवहसन्ति अणारिया] ४ तं हरिकेशबलं साधुं एज्जन्तं आयातं पासि जण दृष्ट्वा अनार्याः दुष्टाः ब्राह्मणा उपहसन्ति उपहासं कुर्वन्ति कीदृशं तं तपसा परिशोषितं तपसा दुर्बलीकृतं पुनः कीदृशं तं प्रान्तोपध्युपकरणं जीर्ण वस्त्रोपधिधारकं प्राप्तं जीर्ण मलिनत्वादिना असारं जघधिर्वर्षा कल्पादिः सएव उपकरणं धर्मोपष्टंभ हेतुरस्येति प्रान्तोपध्युपकरणस्तं प्रान्तोपध्युपकरणं ४ जाईमय पडिबद्धा हिंसगा अजि इंदिया अबंभचारिणो बाला इमं वयण

सूत्र

ट्ठावंभइज्जंमि जन्नवाड मुवट्ठिओ ॥३॥ तं पासिऊणमेज्जंतं तवेण परिसोसियं । पंतोवहि उवगरणं उवहसंति

भाषा

पांचे द्रीजीत्यां छे भिक्षार्थं ब्राह्मणानां भिक्षाने अर्थे ब्राह्मणनेघरे यज्ञपाठके उपस्थित. प्राप्तः यज्ञवाडाने विषे आव्यो ३ तं हरिकेशं आगच्छन्तं दृष्ट्वा तेह रिकेशी साधुने आवतो देखी ते साधु कीस्या छे तपसा षष्ठादिना परिशोषितं छट्ठ अट्ठममासखमण आदेदेईने तपे करीने आपणे देही सुखाईछे प्रान्तो पध्यपकरणं जीर्णोपध्युपकरणं प्रांत फाटा तूटावस्त्र पहस्या छे हास्यं कुर्वन्ति अनार्या ब्राह्मणाः एहवायतीने हसवालागावाह्मण अनार्य४ जातिमद

मव्ववी ५ ते ब्राह्मणाः विवेकविकलाः इदं वचनं अब्रुवन् कौट्टगास्ते जातिमद प्रतिस्तब्धा जातिमदेन ब्राह्मण ब्राह्मण्यत्वेन यो मदोऽहङ्कारस्तेन प्रतिस्तब्धा अनम्राः जाति मद प्रतिस्तब्धा पुनः कौट्टगाः हिंस्रकाः जीवहिंसाकरणशीलाः पुनः कौट्टगाअजितेंद्रियाः विषया सक्ताः पुनः कौट्टगाः अब्रह्मचारिणो मैथुनाभिलाषिणः अब्रह्मणि कामविनायां चरन्ति रमन्ते इति अब्रह्मचारिणः कुशीलाः इत्यर्थः ते ब्राह्मणाः किं अब्रुवन् इत्याह [कयरे आगच्छइदित्त रूवे काले विकराले पोक्कनासे ओमचेलए पंसु पिसायभूए संकरदूसं परिहरियकण्ठे] ६ कतरः कोयं आगच्छति अतिशयेन इति कतरः एकारः प्राकृतत्वात् परमयं कौट्टगः दीप्तरूपो बीभत्सरूपः दीप्तवचनं बीभत्सार्थं वाचकं पुनः कौट्टगः कालः कालवर्णः पुनः कौट्टग् विकरालो विकृतांगोपां

सूत्र

अणारिया ॥४॥ जाइमय पडिवद्धाहिंसगा अजिइंदिया । अबंभचारिणो बालाइमं वयणमब्ववी ॥५॥ कयरे आगच्छइ दित्तरूवे काले विगराले पोक्कनासे । उमचेलए पंसु पिसायभुए संकरदूसं परिहरिय कंठे ॥६॥ कयरे तुमं इय अदं

भाषा

प्रतिबद्धाः ते ब्राह्मणकिस्या छे जातिनो मदतिणे करी लुब्धप्राणघातकः अजितेन्द्रियवली ब्राह्मण केहवाछे हींसाजीव बध करे छे इन्द्री जेणे जीत्या नथी अब्रह्मचारीणो मूर्खाः वली ब्राह्मण किस्या छे अब्रह्मचारी कुशीलिया छे बाला मूर्ख इदं वचनं अब्रवीत् हवे ते ब्राह्मण यतीने एहवांवचन कहे छे ५ कतरः त्वं आगच्छति हे वीभत्सरूपः कतरकोणरे तूं आवे छे कुत्सित दैत्यरूप वर्णेन कालः दन्तुदिना विकरालः हे फोक्कनासः तुं कालो छे मोटा दांत छे तेह भणी वीकराल छे मोटी थूलनाशिकाछे हे उच्छिष्टवस्त्रधारक पीसाचभूत मैला वस्त्र छे घणी धूलशरीरेलागी छे तेह भणी पणी पिशाचदीसे छे उत्करटिका वस्त्रनिच्छिन्न कण्ठः जकरडानां पद्यां वस्त्र लेइ ते गले पहस्या छे जीणे जतीये ६ कतर इत्येवं दुष्ट अदर्शी ब्राह्मण बोल्या कोण

गधरः लम्बोष्ठ दन्तुरत्वादि विकारयुक्तः पुनः कौटग्यः पोक्कनाग्रः पोक्का अग्रेस्थलोन्नता मध्ये निम्ना चिप्पटा नाशायस्य सपोक्कनाग्रः पुनः कौटग् अवम चेलः अवमानि असाराणि चेलानि वस्त्राणि यस्य स अवमचेलः मला विलत्वेन जीर्णत्वेन त्याज्यप्राय वस्त्रधारीत्यर्थः पुनः कौटग्यः पांशु पिशाच भूतः धुल्यावगुण्ठित शरीरत्वेन मलिनवस्त्रत्वेन भूततुल्य इत्यर्थः एतादृग्यः कोयं शङ्करदूष्यं कण्ठे परिधृत्य अत्रा गच्छति समीपे आगतं दृष्ट्वा एवं ऊचुरि त्यर्थः शङ्कर उत्करटक रोडीकावस्त्र जकरडी विशेष स्तत्रस्थं दूष्यं वस्त्रं शङ्करदूष्यं यद्यपितस्यसाधोर्वस्त्रं उत्करटकनास्ति तथापितेषां अत्यन्त घृणोत्पादक त्वेनतैरुक्तं कोयं उत्करटक वस्त्रं कण्ठे परिधृत्य पिशाच सदृशो भ्रमन्नत्रा गच्छति सहि हरिकेशी साधुः कुत्रापि आत्मीयं उपरणं न मुञ्चति सर्वं वस्त्रोपधि उपकरणादिकं गृहीत्वैव भिक्षार्थं भ्रमतीतिभावः ६ [कयरेतुमं इय अदंसणिज्जे काएव आसाइहमागओसि ओम चेलगा पंसु पिसाय भूया गच्छ खलाहि किमिहं ठिओसि] ७ पुनस्ते किमूचुरित्याहरे इति नीचामन्त्रणे अवमचेलकः सटित पटित वस्त्रधारी धूलीधूसर भूत कल्पस्त्वं कोसिकया आशया इह यज्ञपाटके आगतोसि काएव आशा इति प्राकृतत्वात् भकारोपि लाक्षणिकः कौटग्यस्त्वं इय अदंसणिज्जे अनेन मलिनवस्त्रादिधारणेन अदर्शनीय इति अदर्शनीयः द्रष्टुं अयोग्यः त्वद्दर्शना देवास्माकं धर्मो विलीयते अत्र गाथायां उमचेलगा पंसु पिशाय भूया इति पुनरुक्तिः अत्यन्त निर्भत्सनार्थारेभूतप्राय गच्छ इतो यज्ञस्थानाद्व्रज खलाहित्ति देशीय भाषया अपसर दूरं दृष्टिमार्गात् किमिहस्थितोसि त्वया सर्वथाच

सूत्र — सणिज्जे । काएव आसाएइह मागओसि । उमचेलगा पंसुपिसायभूया गच्छ खलाहि किमिहंठिओसि ।७। जक्खो

भाषा — रे तूं आवे छे इहां अदर्शोक देखवा अयोग्य कया वांछया इह यज्ञपाटके आगतोसि अरे पिशाच ए यज्ञ वाडे किसी इच्छाइ आव्यो छे हे उमचेलकरज सा पिशाचवत् जातः मेलावस्त्रछे धुलिलागी छे शरीरे तिणे करीने पिशाचभूतछे अतोयज्ञपाटकात् व्रजस्व अपसर किंस्थितोसि हे खल हे दुर्ज्जनजापर

न स्यात्य मित्यर्थः तैर्वाच्यो रित्युक्ते सति स साधुषु किमपि न अवादीत् तदा तद्भक्तस्य यक्षस्य कृत्यमाह ७ [जक्खो तहिंतिंदुय रुक्खवासी अणुकम्पओ तस्स महामुणिस्स पच्छायइत्तानियगं सरीरं इमाइं वयणाइ मुदा हरित्था] ८ तस्मिन्काले तिन्दुकवृक्षवासी यक्ष इमानि वक्ष्यमाणानि वचनानि उदाहा र्षीत् अवोचदित्यर्थः किं कृत्वा निजकं शरीरं प्रच्छाद्य स्व शरीरं प्रच्छन्नं विधाय साधुशरीरे प्रवेशं कृत्वा कथंभूतः स यक्षः तस्य मुनेः अनुकम्पकः अनु रूपं कम्पते चेष्टते इत्यनुकम्पकः आधीः सेवक इत्यर्थः तिन्दुकवनमध्ये एको महान् तिन्दुकवृक्षोस्ति तस्य वृक्षस्याधस्तस्य चैत्यमस्ति तत्र साधुः कायोत्स र्गेण तिष्ठति तस्य साधोर्धर्मानुष्ठानं दृष्ट्वा गुणरागी सेवकः संजातोस्ति इतिभावः स यक्ष इत्यवादीत्८ [समणो अहं सञ्जओ बंभयारी विरओधण पयण

सूत्र

तहिं तिंदुयरुक्खवासी अणुकंपओ तस्स महामुणिस्स पच्छायइत्ता नियगं सरीरं इमाइं वयणाइं उदाहरित्था ।८।
समणो अहं संजओबंभयारी विरओ धणपयण परिग्गहाओ। परप्पवित्तस्सओ भिक्खकाले अन्नस्स अट्ठा इहमाग

भाषा

ही मत उभो रहे कोम उभो छे ७ तत्र यज्ञपाटके यक्षः तिंदुकवृक्षवासी तेह यज्ञवाडाने विषे एक तिंदुकनामे वृक्ष छे ते वृक्षमांहि एक यक्ष रहे छे अनुकम्पया भक्त्या महामुनेः हवे ते जक्ष ते साधुनी भक्तिने वास्ते प्रच्छाद्य स्वं तनुं अदृश्यं कृत्वा आत्माङ्ग शरीरं आपणु शरीर आच्छाद्य ढांकीने यतीना शरीरमे संक्रामीने इमानि वचनानि उदाहृतवान् इस्या वचन बोलवा लागो यतीना शरीरमाहिं पेसिने यक्ष ८ अहं श्रमणः अहं संयतः अहं ब्रह्मचारी अहो ब्राह्मणो हुं साधु छु संयती कुं ब्रह्मचारी कुं निवृतः धनस्वजन परिग्रहात् विरमो छांड्यो धन आपणो परिवार सर्व परिग्रहपणि छांड्यो परार्थ निष्पन्नस्य भिक्षाकाले पराइ अर्थे नीपना छे आहार पांणी भिक्षानि काले भिक्षावेलाइ अन्नस्यार्थेह यज्ञपाटके आगतोस्मि ए यज्ञपाडाने विषे अन्नने अर्थे

परिग्गहाओ परप्पवित्तस्सउभिक्खकाले अन्नस्स अट्ठाइह मागओसि] ८ स यत्त: किम वोचत् तदाह भो ब्राह्मण भवद्भिरुक्तं कोसिरेत्वं तस्योत्तरं अहं श्रमणोस्मि श्राम्यति तपसि श्रमं करोतीति श्रमणस्तपस्वी पुनरहं संयत: सावद्य व्यापारेभ्यो निवर्त्तित: पुनरहं ब्रह्मचारी ब्रह्मणि भोगत्यागे चरति रमते इत्येवं शीलो ब्रह्मचारी पुनरहं धनपचन परिग्रहात् विरत: तत्र धनं गो महिष्यश्वादि चतु:पदरूपं पचनं आहारादिपाक: परिग्रहो गणिमधरि मेय्य परिच्छेद्यादि द्रव्यरूप: कया आशया इहा गतोसि अस्योत्तरं भो ब्राह्मण भिक्षाकाले भिक्षावसरे अन्नस्य अर्थाय अत्रागतोस्मि कीदृशस्य अन्नस्य परप्रदत्तस्य परस्मै परार्थं प्रदत्तं पक्वं परप्रदत्तं गृहस्थेन आत्मार्थं राद्धं ८ [वियरिज्जइ खज्जइ भुज्जई य अन्नं पभूयं भवयाणमेवं जाणाहि मेज्जा यण जीविणुत्ति सेसावसेसंलहओ तवस्सी १० अत्र भवयाणं इति भवतां एतत्समीपत रवर्त्ति अन्नं प्रभूतं अद्यते इति अन्नं भक्ष्यं प्रभूतं प्रचुरं विद्यते तदेव प्रचुरत्वं दर्श्यते वियरिज्ज इति वितीर्यते दीनहीना नाथेभ्य: सर्वेभ्यो वितीर्यते विशेषेण दीयते पुन: खाद्यते खण्डक घृतपूरादिकं स शब्दं भक्ष्यते पुनर्भुज्यते तण्डुल मुद्गदाल्यादि स घृतं आकण्ठं अभ्यवहार्यते इत्यनेन अत्रकाचित् कस्यापि भक्ष्यवस्तुनोन्युनतानदृश्यते यूयं मे इति मां याचन जीविनं जानीत याचनेन भिक्षया जीविनं जीवितव्यं अस्येति याचन जीवीतं इति अस्मात् कारणात् तपस्वी मत्तक्षणो मुनिरपि अत्र शेषावशेषं शेषात् अपि

सूत्र ओसि ॥९॥ वियरिज्जइखज्जइ भुंज्जईय अन्नंपभूयं भवयाणमेयं । जाणाहिमेजायण जिविणोत्ति सेसावसेसं लहओ

भाषा आव्यो छुं ८ दीयते खाद्यानि खाद्यते भक्तरूपादि यत्र कहे छे अहो ब्राह्मणो तुम्हो अत्र जिमो छो चोखा दालि रोटी प्रमुख धान्यं प्रचुरं भवतां एतत् तुम्हारा यज्ञ वाडा मांहो ए धानघणा दीसे छे जानीतया च नजीवो इति अहो ब्राह्मणो मुझने तुम्हो याचना जीवी जाणो छुं भिक्षा मांगीने आजीवीका करु छुं शेषावशेष उबरित अन्तप्रान्तलभेत तपस्वी अहो ब्राह्मणो अम्हसरिखो जगत्मो सांभरुं तादुं तपस्वीने यो १० संस्कृतं उत्पादितं भोजनं ब्राह्म

शेषं शेषावशेषं उद्धरितं प्रान्तप्रायमाहारं लभतां प्राप्नोतु इत्यपि यूयं जानीतकोर्थः स मुनिरवादीत् अत्र अन्नं यत्र तत्र परिष्ठाप्यते भवद्भिरेतादृशी बुद्धिः करणीया अयं क्षपको आहारार्थं आगतोस्ति अयमपि शेषावशेषं आहारं प्राप्नोतु इति विचार्य मह्यं शुद्धमाहारं दीयतामिति यच्चेणोक्ते सति ते ब्राह्मणाः किं प्राहुरित्याह १० [उवक्खडं भोयणमाहणाणं अत्तट्ठियं सिद्धमिहेगपक्खं न उव्वयं एरिसमन्नपाणं दाहामुतुभं किमहं ठिओसि] ११ रे भिक्षो इह अस्मिन् यज्ञपाटके भोजनं यत् उपस्कृतं घृतहिंग्वाद्यान्यक मिरच लवण जीरकादिभिः घृतोपस्कारं शाकादिकं पुनरिहसिद्धं चतुर्विधाहारं राद्धं वर्त्तते तद् रे भिक्षो आहारं एकपक्षं वर्त्तते एकः पक्षो ब्राह्मणो यस्य तत् एकपक्षं एतदाहारं शूद्रेभ्यो नदेयमस्ति ब्राह्मणानां वर्त्तते पुनरिदं आहारं

सूत्र

तवस्सी ॥१०॥ उवक्खडं भोयण माहणाणं अत्तट्ठियं सिद्धमिहेगपक्खं । ण उव्वयं एरिसमन्नयाणं दाहामुतुभं किमिहं ठि ओसि ११ थलेसुबीयाइं ववंति कासगा तहेवणिन्नेसुय आससाए एयाए सद्धाए दलाहि मज्झं आराहए पुण्ण मिणं खु खेत्तं ।१२।

भाषा

णानां ब्राह्मण कहे छे ए आहार पांणी ब्राह्मणाने काजे नीपनो छे आत्मार्थं निष्पन्नं इह एक एक ब्राह्मणेभ्य एव देयं अने वली आत्माने अर्थे नीपनो एक पक्ष छूट ब्राह्मण वीजा को इने देवो नहीं नच वयं ईदृशं अन्न पानं अम्हे इस्यो अन्न तुभने तुभ्यं न दास्यामः किं इहस्थितोऽसि नहिं आंइहां कांइ उभो छे ११ यच्चो वाच उच्च भूभागेषु वीजानि वपंति कौटम्बिकाः कलंवी उंचा थलने विषे वीजवावे तथा निम्नेषु नीच भूमिषु वपंति धान्याशयः तिम वली नीची भूमिकाने विषे वावेधाननीची भूमिकाने विषे वावे धाननी आस्था करे एतदुपमयाश्रद्धयाददध्वं मह्यं एखे तनीउपमाकरीनेसुभने पणिधो आराधयेत् पुण्यं इदं निश्चितक्षेत्रं अहो ब्राह्मणो ए क्षेत्र पवित्र छे भलो छे तुम्हो आराधो १२ ब्राह्मणा जचुः क्षेत्राणि अस्माकं ज्ञातानि लोके अम्हे साधु

आत्मार्थिकं आत्मार्थेभवं आत्मार्थिकं ब्राह्मणैरपि आत्मनैवभोज्यं नत्वन्यस्मैचित् देयमित्यर्थः तु इति तेन हेतुनावयं एतादृशं ब्राह्मणभोज्यं अन्न पानं तुभ्यं न दास्यामः इह त्वं किं स्थितोसि अस्माकं धर्मशास्त्रे उक्तमस्ति न शूद्राय मतिं दद्यात् नोच्छिष्टं न हविः कृतं नचास्योपदिशेद्धर्मं नचास्य व्रतमादिशेत् १।११ तदा यत्तः पुनरवादीत् [थलेसुबीयाइं ववंति कासयातहेव निन्नेसुय आससाए एयाइ सद्धाएदलाहिमज्झं आराहिए पुन्नमिणं खुखेत्तं] १२ एतया अनया उपमया श्रद्धया भाववनया मह्यं ददध्वंखु इति निश्चयेन इदं मल्लक्षणं पुण्यं शुभं चेत्रं आराधयत एतया इति कया उपमया तां उपमां आह कर्षकाः क्षेत्रीकारकाः नराः आयंसया विचारणया काले वर्षाकाले स्थलेषु उच्चप्रदेशेषु तथैव निम्नेषु निम्नभूमिप्रदेशेषु बीजानि वपन्ति कोर्थः वर्षा काले क्षेत्रीकारका बीजं वपन्त एवं चिन्तयति यदि प्रचुरा वर्षा भविष्यन्ति तदा स्थलेषु फलावाप्तिर्भविष्यति यदि च अल्पाः वर्षा भविष्यन्ति तदा निम्न प्रदेशेषु फलावाप्तिर्भविष्यति उभयत्र उच्च नीचप्रदेशेषु बीजं वपन्ति न पुनरेकत्रैव बीजं वपन्ति यदि यूयं ब्राह्मणा निम्नभूमिसदृशा स्तदा अहं स्थलभूमिसदृशो गण्यः मह्यमपि दातव्यं न केवलं यूयमेव क्षेत्रप्रायाः किन्तु अहमपि पुण्यक्षेत्रमस्मीति भावः १२ इति श्रुत्वा ते ब्राह्मणा स्तं प्रत्यूचुस्तदाह [खित्ताणि अम्हं विइयाणि लोए जहिं पकिन्ना विरुहंति पुन्ना जेमाहणा जाइ विज्जोववेया ताइं तुखित्ताइं सुपेसलाइं] १३ अरे पाषण्डपाश्च तानि क्षेत्राणि अस्माभिर्विदितानि वर्त्तन्ते इति अध्याहारः जहिं इति यत्र क्षेत्रेषु प्रकीर्णानि उप्तानि बीजानि प्रदत्तानि

सूत्र

खेत्ताणिअम्हंविदियाणिलोए जहिंपकिन्नाविरुहंतिपुन्ना। जेमाहणाजाइ विज्जोववेयाताइंतुखेत्ताइं सुपेसलाइं।१३

भाषा

ब्राह्मण कहे छे जेदाननां क्षेत्र छे ते अमे जाणु छुं यत्र क्षेत्रेषु वपानि सति प्रादुर्भवन्ति पूर्णानि जे क्षेत्रने विषे व्योवो थकां उगे पुण्य ये ब्राह्मणाः जाति विद्योपपेताः जे ब्राह्मण योग करी विद्या करी सहित छे उत्तम जाति छे घणी विद्या जाणेछे तानि क्षेत्राणि सुपेशलानि मनोज्ञानि इस्या ब्राह्मण अम्हारे

दानानि पूर्णानि विरुहंति विशेषेण उद्गच्छन्ति फलदानि भवन्ति विभक्तिलिङ्गव्यत्ययस्तु प्राकृतत्वात् ये ब्राह्मणा जातिविद्योपपेताः स्तेतु ब्राह्मणाः सुतरां अतिशयेन पेशलानि मनोहराणि क्षेत्राणि क्षेयानि तत्र जातिब्राह्मणत्वं विद्यावेदाध्ययनं जातिश्च विद्याच जातिविद्ये ताभ्यां उपपेताः सहिताः जाति विद्योपपेताः उप अप इताः इत्यत्र शकंध्वादिषु पररूपमित्यनेन उपशब्दस्य अकारलोप पश्चादादगुणेन सिद्धिः यदुक्तं समश्रोत्रिये दानं द्विगुणं ब्राह्मण ब्रूवे सहस्रगुणमाचार्य अनन्तं वेदपारगे २ इत्युक्तत्वात् वेदपाठगाः ब्राह्मणाः पुण्य क्षेत्राणि १३ अथ यच्च आह [कोहोय माणोयवहोयजेसिं मोसं अदत्तं च परिग्गहं च तेमाहणाजाइ विज्जा विहीणा ताइं तु खित्ताइं सुपावयाइं] १४ भो ब्राह्मणाः येषां भवतां मध्ये क्रोधो वर्त्तते च पुनर्मानमाया लोभाश्च वर्त्तन्ते चकारात् मानादीनां ग्रहणं च पुनर्बधो जीवहिंसा वर्त्तते अदत्तं अदत्तादान मस्ति च शब्दात् मैथुनं कामा शक्तिरस्ति च पुनः परिग्रहो वर्त्तते ते यूयंकेब्राह्मणाः जाति विद्याविहीना क्रिया कर्म्मविशेषेण चातुर्वर्ण्ये व्यवस्थितं इति वचनात् ब्राह्मणत्व जातिमान् ब्राह्मणः ब्राह्मण ब्राह्मणीभ्यां उत्पन्नो यते किं तु ब्राह्मणत्वेन ब्राह्मणक्रिया निष्ठत्वेन ब्राह्मणस्थितेन जातिधर्मेण विशिष्टो ब्राह्मण उच्यते तस्मात् युष्मासु ब्रह्मक्रियानिष्टत्व ब्राह्मत्वस्य अभावात् न जातिरस्ति ब्राह्मणाः ब्रह्मचर्येण इति लक्षणोक्तित्वात् न पुनर्यूयं विद्या युक्ताः विद्यायास्तु विरति रूपफलभावात् विद्यावान् अपि यावत् विरतिमान् सन् आश्रवात् सम्वरद्वारेण न रुणद्धि तावत् स विद्यावान् न उच्यते विद्या अपि परमार्थत स्त्राएव उच्यते यासुपश्चा श्रव परिहार उक्तः तस्मान्न भवन्तो विद्या

सूत्र

कोहोयमाणोयवहोयजेसिं मोसं अदत्तंचपरिग्गहंच । तेमाहणाजाइ विज्जाविहूणा ताइं तुखेत्ताइं सुपावयाइं ॥१४॥

भाषा

पुण्यनां क्षेत्र मनोहर कह्या १३ अथ यद्योवाच क्रोधश्च मानश्च बधश्च येषां क्रोधमान छे जे मांहिवली वध करे छे जीवमारे छे मृषावादश्च अदत्तश्च परि ग्रहश्च मृषावाद बोले अदत्तादानलिइ परिग्रह राखे ये ब्राह्मणाः जातविद्या विहिनाः तेब्राह्मण जाति विद्याइ करीने हीन तानि क्षेत्राणि सुपापकान्येव

वन्तः भवत्सु भवदुक्तं एव जाति विद्योप पेतत्वं ब्राह्मण लक्षणं सर्वथा नास्त्येव तस्मात् तानि सु पापकानि एव खेत्राणि भवन्तः न पुण्यचेत्राणि युयं१७ अथ कदाचित्ते एवं वदेयुः वयं वेदविदो वर्त्तामहे इत्याह [तुम्भेत्थ भोभारगिराणं अट्ठं नयाणाह अहिज्जवेए उच्चावयाइं मुणिणो चरन्ति ताइंतु खित्ता इंसुपेसलाई] १५ भो इत्या मन्त्रणे भो ब्राह्मणा यूयंगिरां वेदवाणीनां भारहराः भारोद्वाहकाः यतो यूयं वेदान् अधीत्य वेदानां अर्थं न जानीथ तथाहि आत्मा रे ज्ञातव्यो मन्तव्यो निदिध्यासितव्यः पुनरयं समो मशके नागे च न हिंस्यात् सर्वभूतानीत्यादि वेदवाक्यानि अधीतानि अथ पुनर्भवद्भि जीव हिंसासेव प्रवर्त्यते तस्मादत्र यागः पृथक् उच्यते यत्र च आत्मनां अग्नीदाहः सचात्र वेदे यागश्च न स्यात् यदि च सएव आत्माएव भवद्भिर्नज्ञातः तदा

सूत्र

तुम्भेत्थभोभारहरागिराणं अट्ठंनजाणाह अहिज्जवेए। उच्चावयाइं मुणिणोचरंति ताइं तुखेत्ताइं सुपेसलाइं।१५
अज्झावयाणं पडिकूलभासीपभाससे किंतुसगासिअम्हं। अविएयंविणस्सओ अन्नपाणं णायणं दाहामुतुमंणियंठा।१६।

भाषा

ते ब्राह्मणरूपक्षेत्र अत्यन्त पापी कह्या १४ यूयं अत्र लोके विप्राभारधरा गिराणां सन्ति तुम्हे भो ब्राह्मणो निःकेवल शास्त्रना भार अने ब्राह्मणना नामनो भार वहो छो जे अम्हे ब्राह्मण वाणीति तुम्हे वेदनो अर्थनेति ज्ञात्वा अने वली तुम्हे वेदना भणो छो उच्चनीच स्थानानि मुनि यत्चरन्ति धनवन्तने घरे अने निर्धनने घरे भिक्षाने अर्थे यतो जाइ नान्येव मुनिलक्षणानि चैवाणि शोभनानि तेजसाधु रूप जे क्षेत्रछे ते भला पुण्य हेतु छे पुण्यक्षेत्र छे१५ अथ विप्राः आहुः अध्यापकानां पाठकानां विपरीत भाषो ब्राह्मण बोल्या अहोसाधु उपाध्यायनुं भुंडोबोलोछो प्रकर्षेण ब्रूषे कस्मात् समीपे अस्माकं अम्हारे पासे उभो थको अम्हने शु कहे छे अविसभावने एतत् दृश्यमानं अन्नपानं क्वथितादिभावं प्राप्नोतु अन्नपांणी विणसी जाइ छे कोही जाइ छे तो पिणि न किञ्चिदा

किमर्थं यागं कुर्वोध्वं प्रथमं यागोपि भवद्भिर्नज्ञायते कानि तर्हि क्षेत्राणीत्याह हे ब्राह्मणा मुनीन् सुपेशलानि अत्यन्तं सुन्दराणि क्षेत्राणि जानीथ ये मुनयः उच्चावचानि गृहाणि उत्तमाधमानि कुलानि भिक्षार्थं चरन्ति अथवा उच्चावयाद् उच्चानि महान्ति व्रतानि उच्चव्रतानि येषां तानि उच्चव्रतानि अकारप्राकृतत्वात् महाव्रतधरणितानि क्षेत्राणिभव्यानिज्ञेयानि इत्यर्थः १५ तदा छात्राः किं प्राहुः [अज्झावयाणं पडिकूलभासी पभाससे किंतुसगासि अम्हं अविएयं विणस्सउ अन्नपाणं नयणं दहासुतुमंनियंठा] १६ किन्तु इति शब्दो निन्दाक्रोधवाचकौ अरे नियंठा अरे दरिद्रि त्वं उपाध्यायानां प्रतिकूलभाषी सन् अस्मत्पाठकानां सम्मुखवादी सन् अस्माकं सकाशे अस्माकं प्रत्यक्षं प्रभाषसे प्रकर्षेण यथा तथा भाषसे असंबद्धं वचनं ब्रूषे तस्मादरे एतत् अन्नपानं विनश्यतु एतदाहारं सटतु पततु अपि परमेतदाहारं तुभ्यं उपाध्याय प्रतिकूलवादिनेदृशः १६ तदायज्ञ आह [समिईहिं मज्झं सुसमाहियस्स गुत्तीहिं गुत्तस्स जिइंदियस्स जइमेनदाहित्थइहेसणिज्जं किमज्ज जन्नाणलभि त्थलाभं] १७ यदि मे मम इह अस्मिन् यज्ञपाटके एषणीयं शुद्धं आहारं अद्य अवसरे न दास्यथ तदा यज्ञानां लाभं पुण्यप्राप्ति रूपं फलं किं लप्स्यथ अपि तु न किमपीत्यर्थः यावदानं विना किमपि न फलं इत्यर्थः कथंभूतस्य मम तिसृभिःगुप्तिभिर्गुप्तस्य पुनः कीदृशस्य पञ्चभिः समितिभिः सु अत्यन्तं समाहितस्य युक्त

सूत्र

समिईहिंमज्झं सुसमाहियस्स गुत्तीहिंगुत्तस्सजिइंदियस्स । जइमेणदाहित्थ इहेसणिज्जं किमज्ज जन्नाणलभेत्थ

भाषा

स्यामः तव अन्नपान हे निग्रन्थ तुझने ए अन्नपाणी कांइ नहीं दां तुपरहोजा १६ साधुरुवाच सुसमितिभिः सुसमाधितस्य यज्ञ कहे छे पांचे समते करी समाधिमतो छो गुप्तिभिः गुप्तस्यजितेन्द्रियाय अने इं त्रिइं गुप्ति करी गुप्त छुं पांचे इंद्री मे आपणा जीत्या छे यदि मे मम यूयं न दास्यथ एषणीयं वस्तु जो तुम्हे सूझतो आहार एषणीय सूझते नही दो तदा किमत्र यज्ञानां लाभं लप्सिथः तो ते आज एह यज्ञनुं फल शुं पामस्यो १७ विप्राः प्राहुः

स्य पुनः कोट्टपस्य मम जितेन्द्रियस्य जितानि इन्द्रियाणि येन स जितेन्द्रियस्तस्य अत्र चतुर्थी स्थाने षष्ठी एतादृशाय पात्राय मह्यं चेत् यूयं प्रासुकमाहारं न दास्यथ तदा भवतां सर्वमपि वृथा फलस्य अभावात् १७ अथोपाध्याय आह [के इत्थ खत्ता उवजोइया वा अज्झावया वा सह खंडिएहिं एयंखुदंडेण फलेण हंता कंठंमि घित्तूणखलिज्जतोणं] १८ केचित् अत्र अस्मिन् यज्ञपाटके क्षत्राः क्षत्रियाः उपज्योतिषः अग्नेः उपसमीपे अग्निसमीपवर्त्तिनः पाक स्थानस्थाः वा अथवा अध्यापकाः वेदपाठकाः संदृति अध्याहारः कथंभूताः पाठकाः खंडिकैः क्षात्रैः सहिताः ये एनं मुंडं दंडेन वंशयष्ट्या फलेन बिल्वादिना हत्वा कंठं गृहीत्वा गलहस्तं दत्वा स्खलयेयुः इतो यज्ञस्थानान्निःकासयेयुः जोइत्यत्रयः इत्युक्तं तत् प्राकृतत्वात् ये इति वक्तव्यं प्राकृतत्वाद्वचन व्यत्ययः १८ [अज्झावयाणं वयणं सुणित्ता उद्धाइया तत्थ बहू कुमाराः दण्डेहिं वित्तेहिं कसेहिं चेवं समागया तं इसिताडयन्ति] १९ तत्र तस्मिन् यज्ञ

सूत्र

लाभं ॥१७॥ केएत्थखत्ताउवजोइयावा अज्झावयावासहखंडिएहिं। एयंतुदंडेणफलेणहंता कंठंमिघित्तूण खलेज्ज जोणं ॥१८॥ अज्झावयाणं वयणं सुणित्ता उद्धाइयातत्थबहूकुमारा। दंडेहिंवेत्तेहिंकसेहिंचेव समागयातंइसिताल

भाषा

क्षत्रिय अन्य क्षत्रियाः वाथवा उव जोई या अग्निरक्षकाः ब्राह्मण बोल्या कोई छे रे अत्र क्षत्रिय अथवा अग्निरक्षकः अध्यापकाः सह क्षात्रैः उपाध्याय इहां केइ छे क्षात्र सहित यः एनं निर्ग्रंथं दण्डे न फलेन हत्वा जे एह जतीने दण्डे करी फल बीजोरा प्रमुखे करी हणीकण्ठं गृहीत्वानिःक्षासयेत् गले झालिने एहने काढी परी १८ अध्यापकानां वचनं श्रुत्वा उपाध्यायनां वचनसांभलीने उद्धापिताः तत्र बहवः कुमाराः मारवा भणी ब्राह्मणना छोकरा घणा दोडया दण्डैः वेत्रैः कसैश्च तर्जनकैश्चैव निश्चयेन दण्डे करीने ताजणे करीने चाबुके करीने समागताः सन्तः तं मुनिं ताडयन्ति आव्या थका ते

पाटके बहवः कुमाराः तरुणाः च्छात्राः दण्डैर्वंश यष्टिभिर्वेत्रैर्जलवंशैः कशैश्चर्म दवरकैस्तं ऋषिं ताडयन्ति कौटशास्ते कुमाराः समागताः संमील्यैकतो भूय आगताः अहो क्रीड़नकं समागतं इति रभसतः संभूय यष्ट्यादि सर्वं गृहीत्वा समागताः इत्यर्थः तं मुनिं ताडयन्ति किं कृत्वा उपाध्यायानां वचनं श्रुत्वा १६ [रन्नो तहिंकोसलि अस्स धूया भद्दत्तिनामेण अणिन्दियं गीतंपा सिया सञ्जय हम्ममाणं कुद्धे कुमारे परिनिव्ववेइ] २० तत्र कौशलिकस्य राज्ञः धूश्रा इति सुता भद्रावर्त्तते सा भद्रातंसा धुन्ते ब्राम्हण कुमारैर्हन्यमानं दृष्ट्वा क्रुद्धान् मारणोद्यतान् कुमारान् ब्राम्हणछात्रान् परिनिर्वापयति वचनैरुपशमयति इत्यर्थः कौटशं तं साधुं संयतं संयमावस्थायां स्थितं कौटशी सा भद्रा अनिन्दिताङ्गी अनिन्दितं अङ्गं यस्याः सा अनिन्दिताङ्गी शोभन

सूत्र

यंति ।१६। रन्नोतहिंकोसलियस्सधूया भद्दत्ति नामेणअणिंदियंगी । तंपासियासंजय हम्ममाणं कुद्धेकुमारेपरिनिव्व वेइ २० देवाभिओगेणणिओइएणंदिन्नामुरन्नामणसाणझाया । नरिंददेविंदभिवंदिएणंजेणामिवंताइसिणामएसो २१

भाषा

ब्राम्हण यतीने मारे छे १६ तव यज्ञे कोशलिक राज्ञः पुत्री ते यज्ञ वाडाने विषे कौ सलिक राजानी बेटी महिलमांहे बैठीछे भद्रा इति नाम्ना अनिन्दि ताङ्गी निर्दोष शरीरा भद्रा एहवे नामे निर्दोष शरीर छे जेहनुं तं ऋषिं दृष्ट्वा दण्डादैः हन्यमानं तेणीइ भद्राइं यती मार तुं दीठो क्रुद्धान् कुमारान् विनिवारयति देखीने क्रोधसहित जे कुमार तेहने वारे छे २० भो कुमाराः देवाभिः योगेण देववशेन प्रेरितेन अहो कुमारी देवताने वसि करी प्रेखो थको मम दाता राज्ञा मनस्यापि न ध्यातोराजाइ एह यतीने मुने दीधो पणि मने करी पणी मुझने इणे साधुइ नवांछी नरेन्द्रदेवेन्द्राभिः वन्दितेन ए यतो किस्या छे राजवीए देवता इन्द्रे वांद्या छे येन ऋषिणा अहं वांता त्यक्तास्मि स एष मुनिः जिणे ऋषि मुझने छांडी ते ए ऋषीश्वर छे २१ एषः

शरीरा२० [देवाभि ओगेण निओइएणं दित्ता सुरत्ता मणसा न झाया नरिन्द देविन्दभि वंदिएणं जेणामिवन्ताइसिणा सएसो] २१ सा भद्रा किमवा दोत् तदाह भो ब्राह्मणाः एषः सं ऋषिर्वर्त्तते येन ऋषिणा अहल्यांता अहल्यत्ता कथभूतेन ऋषिणा नरेन्द्र देवेन्द्रादिभिः वन्दितेन कौटग्या अहं राज्ञा दत्ता अस्मै अर्पिता अनेन ऋषिणा अहं राज्ञादीयमानास्मि तदा मनसा पिन ध्याता न अभिलषिता कौटग्येन राज्ञा देवाभिओगेन नियोजितेन देवस्य यक्षस्य अभियोगो बलात्कारो देवाभियोगस्तेन यद्य देवहठेन नियोजितेन प्रेरितेन इत्यर्थः एतादृग्यो यन्त्यागो मुनि रस्ति तस्मात् भवद्भिर्न कदर्थः इति भद्रा राजकन्या ब्राह्मणान् अवादीत् २१ पुनः सा किमाह [एसो हुसो उग्गतवो महप्पाजिइन्दिओ सच्चय बंभयारी जोमेतयाणेच्छइ दिज्जमाणिं पिउणासयं कोसलिएण रन्ना] २२ इइति निश्चयेन उपलक्षितो मया एषः उग्रतपा महात्मा वर्त्तते उग्रंतपो यस्य स उग्रतपा महान् प्रशस्य आत्मायस्य स महात्मापुरुषः स इतिकः यस्तपस्वी कौशलिकेन पित्रा मम जनकेन राज्ञा स्वयं आत्मना तदादीयमानां मां न ऐच्छेत् न वाञ्छतिस्म कौटग्य एष जितेन्द्रियः पुनः कौटग्यः संयतः सप्तदशविध संयमधारी पुनः कौटग्यो ब्रह्मचारी ब्रह्मचर्यवान् २२ [महायसो एस महाणुभागो घोरव्वओ घोर परक्कमोय माएयंइच्छीलइ अहीलणिज्जं मासव्वेते एणभेणिइहिज्जा] २३ पुनः एषः साधुर्महायशा वर्त्तते पुनर्महानुभागः अचिन्त्यातिशयः पुनरेष

सूत्र

एसोहुसोउग्गतवो महप्पाजिइंदिओ संजओबंभयारी। जोमेतयाणेच्छइ दिज्जमाणिंपिउणा सयंकोसलिएणरन्ना २२॥

भाषा

निश्च येन स साधुः उग्रतपाः महर्षिः ते एजसाधू छे उग्रतपस्वी महात्मा जितेन्द्रियः संजतः ब्रह्मचारी किसो छे साधु इन्द्री जीणे जीत्या छे संजम पाले छे ब्रह्मचारी छेयः मांपिता दीयमानां न इच्छन्ति जिको यती मुझने देता थका ने पिता स्वयं आत्मना कौशलिकेन राजाम्हारो पिता कौशलिक राजा आपरतो मुझने देता हता परं इणे यतीइ मुझने वांछो नहीं अङ्गिकार कीधो नहीं २२ महायशा एष मुनिर्महानुभावः ए जती महायशनो

घोरव्रतो दुर्धर महाव्रतधारी पुनर्घोर पराक्रमो रौद्र मनोबल: क्रोधादि चतु:कषायाणां जये रौद्र सामर्थ्य स्वस्मात् एनं तपस्विनं माहीलयथ कथम्भूतं एनं अहीलनीयं अवगणनाय अयोग्यं स्तवनार्ह मित्यर्थ: एष: मे इति भवतो युष्मान् सर्वान् मानिर्द्दाच्चीत् मा भस्मसात् कार्षीत् इति यदा नृपपुत्रा उक्तं तदा यक्षः किं अकार्षीदित्याह २३ [एयाइं तीसे वयणाइं सोच्चा पत्तीए भद्दाए. सुभासियाइं इसिस्सवेया वडि यट्ठयाए जक्खा कुमारे विणिवार यन्ति] २४ यक्षाः परिवारसहिताः ऋषे वैया हृत्यर्थं कुमारान् ब्राह्मणबालकान् विशेषेण निवारयन्ति किं कृत्वा तस्या सोमदेवस्य यज्ञाधिपस्य पुरो हितस्य पत्न्याः भद्रायाः वचनानि श्रुत्वा कौटस्थानि वचनानि सुभाषितानि सुष्टुभाषितानि ब्राह्मणेभ्यः मिथ्यारूपेण प्रकाशितानि २४ [ते घोररूवा ठिइ अन्त लिक्खे असुरा तहिन्तं जणता यन्ति ते भिन्नदेहे रुधिरं वमन्ते पासित्तु भद्दाइप माइसुज्जो] २५ ते यक्षास्तदा तस्मिन्काले तान् जनान्

सूत्र

महाजसो एसमहाणुभागो घोरव्वओ घोरपरक्कमोय। माएयंहीलह अहीलणिज्जं मासव्वेतेएण भेणिहहेज्जा ॥२३॥
एयाइंतीसे वयणाइं सोच्चापत्तीएभद्दाए सुभासियाइं। इसिस्सवेयावडियट्ठयाए जक्खा कुमारेविणिवारयंति ।२४॥

भाषा

धणी महानुभाव छे घोरव्रती घोर पराक्रमस वीजानीवती धस्या नजाइ एहवा व्रतनो पालणहारछे घणा जे बलवंत छे मा एनं हीलय अहीलनीयं अव ज्ञातुमशक्यं रेवा भणी एहनीं हीलना मत करो ए साधु अनिन्दनीक छे मा सर्वानपि युष्मान् तेजसा निर्दहेत् रखे तुम्हने सघला एने तपने तेजे करी भस्म करे २३ एतानि तस्याः वचनानि श्रुत्वा एहवा वचनसांभलीने सोमदेव पुरोधसः पत्नी सुभद्रायाः सुभाषितानि सोमदेवपुरोहित तेहनी स्त्री भद्रा तेहना भलावचन ऋषे वैयावृत्य निमित्ता यज्ञपतीना वेया वज्ञनिमित्त सावधान हुआ वेयावच्चकरवा लागी यक्षाः कुमारान् विनिवारयंती यक्ष देवता

ब्राह्मणान् ताड़यन्ति चपेटादिभिर्घ्नन्ति कौट्यास्ते यक्षाः घोररूपाः पुनः कौट्यास्ते अन्तरिक्षे आकाशेस्थिताः पुनः कौट्यास्ते आसुराः असुरपरिणाम युक्ताः उक्तं च ते असुराइव इत्यर्थः तेहि यस्मिन् यज्ञपाटकेते इतितान् भग्नदेहान् दृष्ट्वा भद्राभूयः पुनरपि इदं वचनं आहुरिति आह ब्रूते प्राकृतत्वाद्वचन व्यत्ययः तान् किं कुर्वन्तो रुधिरं वमन्तः २५ [गिरिं नहेहिंखणह अयं दन्तेहिं खायह जायवेयं पाएहिं हणह जे भिक्खं अवमन्नह] २६ अरे वराका इति अध्याहारः यूयं नखैः करजैर्गिरिं पर्वतं खनथइव इह शब्दस्य ग्रहणं सर्वत्र कर्त्तव्यं पुनर्दन्तै रयो लोहं खादयभक्षयथइव पुनर्जातवेदसं अग्निं पादै र्हनथइव अग्निं चरणैः स्पर्शयथइव येयूयं भिक्षुं साधुं अवमन्यथ अस्य भिक्षो रपमानं कुरुथ गिरिलोहाग्नीनां उपमानं अनर्थ फलहेतुत्वात् उक्तं २६

सूत्र

तेघो रूववाठियअंतलिक्खे असुरातहिं तंजणतालयंति। ते भिन्नदेहे रुधिरं वमंते पासित्तु भद्दाइणमाहुभुज्जो ।२५॥
गिरिंणहेहिंखणह अयं दंतेहिंखायह। जायवेयं पाएहिंहणह जे भिक्खूं अवमन्नह ॥२६॥ आसीविसोउग्गतवोमहेसी

भाषा

ब्राह्मणना कुमरने निवारे छे २४ ते घोर रौद्रा वारणधारिणः स्थिताः आकाशे ते यक्ष घोररूद्र करीने आकाशने विषे ऊभा छे यक्षः तत्र यज्ञपाटके तत् छात्र लोकां घ्नन्ति यक्ष देवता ते यज्ञ ठामे छात्रने मारे ताड़े छे तान् बालकान् भिन्नदेहात् ते बालक धरतीइं पड्या छे रुधिर वमता मोढा थकी लोहीनाखे छे दृष्ट्वा भद्रा इदं आहुः पुनः इस्यु स्वरूप ब्राह्मण नूं देखी भद्रा बोली २५ पर्वतनखैः खनथ अहो ब्राह्मणो तुम्हे नखे करी पर्वतखणो छो लोहं दन्तैः खादयथ लोह दांते करीने तुम्हे खाओ छो अग्निं पादैः हणथ अग्निपगे करीने मर्दवावांछो छो ये भिक्षुं यूयं अवमन्यतः जे तुम्हे साधुने अवगणो छो होलो छो २६ आशीविषलब्धिवन्तः उग्रतपा महर्षिः भद्रा कहे छे एयतो आशीविष लब्धिनो धणी छे उग्रतपकरे छे मोटो ऋषीश्वर छे

[आसी विसो उग्गतवो महेसी घोरव्वओ घोर परक्कमोय अगणिंव पक्खं दपयंगसेणा जे भिक्खुयं भत्तकाले वहेइ] २७ पुनर्भद्रा आह भो मूर्खा इत्यध्याहारः एषः तपस्वी आशीविषः शापदाने समर्थः आशीविषः सर्प उच्यते यथा सर्पः पादादिना अवमन्यमानो मारणायस्यात् तथा अयमपि शापविषेण मारयति पुनरयं उग्रतपाः महर्षिः पुनरसौ घोरव्रतः पुनर्घोर पराक्रमः ये पुनर्यूयं भक्तकाले भोजनकाले भिक्षुकं पूर्वोक्तलक्षणं मुनिं बध्यथ यष्ट्यादिभि स्ताडयथ ते यूयं पतङ्गसेनाः शलभसमूहाः अग्निं प्र-क्रन्दथ इव आक्रमथ इवकोर्थः यथा पतङ्गसेनाः अग्निं बधाय प्रविश्यमाना म्रियन्ते तथा यूयं मरिष्यथ इत्यर्थः २७ [सीसेण एयं सरणं उवेह समागया सव्वजणेण तुम्हे जइ इच्छह जीवियंवा धणं वा लोगं पिएसो कुविओड हेज्जा] २८ भो ब्राह्मणाः तुभ्भे इति यूयं सर्वजनेन सर्वकुटम्बेन समागताः सम्मिलिताः सन्तः एनं तपस्विनं शीर्षेण मस्तकेन शरणं उपेतशिरः प्रणामपूर्वं सर्वेप्यागत्य

सूत्र

घोरव्वओ घोरपरक्कमोय । अगणिंव पक्खंदपयंगसेणा जे भिक्खूयंभत्तकाले वहेइ ॥२७॥ सीसेणएयंसरणं उवेह समागयासव्वजणेणतुम्भे । जइ इच्छहजीवियंवाधणंवा लोगंपि एसोकुविओडहेज्जा ॥२८॥ अवहेडियपट्ठि स उत्तमंगे

भाषा

घोरव्रतः घोरपराक्रमः घोरव्रत पाले छे घोर पराक्रम छे अग्निमध्ये प्रक्षेपः शलभानां सेनाइव अग्निमांहि पडी जिम पतङ्गी आनी सेनावली भस्म हुवे तिम तुमने वालो भस्म करो छे यूयं भिक्षुं भोजनकाले हनथा तुम्हे भोजननी वेलाइ ऋषीश्वरनी पीडा करो छो २७ सीर्षेण एनं मुनिं शरणं प्रपद्यथः मस्तक नमावीने पगे पडो एहनो सरण करो समागताः सर्वजनेन यूयं सघला लोक एकठा होईने तुम्हे यदि वांछत यूयं जीवितं धनं तुम्हे जो वांछो जीवितव्य अने धनतो तुमे सरण लो मुनिनो लोकमपि एष साधुः कुपितः सन् भस्मसात् करोति ए साधु कोप्यो थको सघला लोकने भस्मकरेछे

अयं एवास्माकं शरणं इत्युक्त्वा अभ्युपागच्छत यदि यूयं जीवितं वा अथ वाधनं इह इच्छथ यतः एषः साधुः तपस्वी कुपितः सन् लोकं समस्तं नगरादिकं दहेत् २८ [अवहेडिय पिट्ठि स उत्तमंगे पसारिया बाहु अकम्मचिट्ठे निज्जे रियत्थे रुहिरं वमन्ते उड्ढं मुहे निग्गय जीहनित्ते] २९ [ते पासिया खण्डिय कट्ठभूए विमणो विसिन्नो अहमाहणोसो इसिम्यसाए इस भारियाओ हीलत्थ निन्दत्थ खमाहभन्ते] ३० युग्मं अथानन्तरं स ब्राह्मणः ऋषिं प्रसादयति कौटज्ञः स ब्राह्मणः स भार्यः पत्नीसहितः सह भार्यया भद्रया सहवर्त्तते इति स भार्यः कथं कथं प्रसादयति तदाह हे भदन्ते हे पूज्यहीलां अस्मत्कृतं अपमानञ्च पुनर्निन्दां हास्माभिः भवतां निन्दाकृता तां निन्दां यूयं क्षमध्वं कौटज्ञो ब्राह्मणो विमनाः विदूनमनाः पुनः कौटज्ञो विषिन्नः विशे

सूत्र

पसारियाबाहु अकम्मचिट्ठे । निब्भरियक्खेरुहिरं वमंते उड्ढं मुहेणिग्गयजीहणेत्ते ॥२९॥ तेपासिया खंडियकट्ठभूए
विमणोविसन्नो अहमाहणोसो । इसिंपसाएइ सभारियाओ हीलंच णिंदंच खमाहभंते ॥३०॥ बालेहिं मूढेहिं अया

भाषा

२८ अवहेडिताः अधोनामितः पृष्ठावधिः मस्तकान् माथा पूठादि साफेरा छे मोहडा पुठाने कीधा छे प्रसारितबाहून् अकर्मचेष्टान् व्यापाररहितान् बाहपसारी छे चेष्टा काइं नथी करता हाथ पगहलावता चलावता नथी प्रसारित नेत्रान् रुधिरं वमन्तः आंखि पसारि छे मुख थकी लोहीनाखे छे उर्द्धमुखान् निर्गतजिह्वा नेत्रान् मुख उंचा कीधा छे जीभ बाहिर काढी छे नेत्र फाटा छे २९ तान् दृष्ट्वा छात्रान् काष्ठभूतान् ते छात्रने एहवे हवाले पड्या देखीने मनोरहितः विषादप्राप्तः सन् स ब्राह्मणः ते यज्ञनो करावणहारपुरोहित विषाद पाम्यो मन मूंडो होइ गयो हवे शु थाशे ऋषिं प्रसन्नं करोति सभार्या भार्या सहितः हवे ते ब्राह्मण भार्यासहित ऋषिने प्रसन्न करे छे अवज्ञां निन्दा क्षमस्व हे भदंत तुम्हारी हीला कीधी छे निन्दा कीधी

षेण दीनः किं कृत्वा तान् खण्डिकान् क्षात्रान् काष्टभूतान् काष्ठसदृशान् निषेष्टितान् दृष्ट्वा पुनः कौट्टयान् तान् अवहेठित दृष्टि स उत्तमांगान् अवेहि ठितानि पृष्ठं यावत् नामितानि पृष्टे गत्वा लग्नानि सन्ति शोभनानि उत्तमांगानि मस्तकानि येषान्ते अवहेठित पृष्ठ स उत्तमांगा स्तान् पश्चाद्भग्न पृष्ठ देश संलग्नमस्तकान् पुनः कौट्टयान् प्रसारितबाहू कर्मचेष्टान् प्रसारिताः प्रलम्बीकृता बाहवो यैस्ते प्रसारितबाहवः न विद्यते कर्मणि अग्नि विषये इन्धन घृतादिनिक्षेपणे चेष्टा सामर्थ्यं येषान्ते अकर्मचेष्टाः प्रसारित बाहवश्चते अकर्म चेष्टाश्च प्रसारितः बाहुकर्म चेष्टा स्तान् बाहुप्रसारणत्वेन दूरे पतितें धनदर्वीकान् इत्यर्थः पुनः कौट्टयान् निर्भेरिताक्षान् निर्भेरितानि प्रसारितानि अक्षीणि यैस्तेनिर्भेरिताक्षास्तान् तरलितनेत्रान् पुनस्तान् किं कुर्वतः रुधिरं वमंतः मुखात् रक्तं श्रवंतः पुनः कौट्टयान् अर्द्धमुखान् अर्द्धवदनान् पुनः कौट्टयान् निर्गतजिह्वा नेत्रान् जिह्वा च नेत्रं च जिह्वा नेत्रे निर्गते जिह्वा नेत्रे येषान्ते निर्गत जिह्वा नेत्रास्तान् ३० अथ स ब्राह्मणो हरिकेश ऋषिं कौट्टयैर्वचनैः प्रसादयतितानिवचनान्याह [बालेहिं मूढेहिं अयाणएहिं जंहीलियातस्सखमाहभंते महप्पसाया इसिणोहवंति नहुमुणीकोवपराहवंति] ३१ भो पूज्याः भो भदंताः एभिर्बालैः अियुभिर्मूढैः कषायमोहनीयवशगैर्मूर्खैर्हिताहित विवेकविकलैर्जं इति यस्मात् कारणात् यूयं अवहीलिताअवगणिताः तस्स इति तस्य अवहीलनस्याप राधंचमध्वं ऋषयोमहाप्रसादाः भवंति अतीव निर्मलचेतसो भवन्ति न पुनर्मुनयः कोपपरायणाः भवन्ति मुनयः क्षमा वन्तो भवन्ति ३१ तदामुनिः

सूत्र

बालेहिं मूढेहिं अयाणएहिं जंहीलियातस्स खमाहभंते। महप्पसाया इसिणोहवंति नहुमुणी कोहपराभवंति ॥३१॥ पुव्विंच इण्हिंच

भाषा

हे हे पूज्य हे भगवंत तुं खमि ३० अियुभिः मूढैरज्ञानैः बालके मूढ़ अज्ञानीये यत् यूयं हीलिताः पीडिताः तस्य क्षमस्व तुम्हने हीला पीडा ते खमो हे भदंत महा प्रसन्नचित्ताः ऋषयो भवन्ति प्रसन्नचित्त महाप्रसाद वन्तश्री ऋषीश्वर हुवे हु निश्चितं मुनयः कोपपरानहवन्तीर्थः मुनीश्वर कोपने वशि न

किं अवादीदित्याह [पुव्विंच इन्हिंच अणागयंच मणप्पओ सो नमे अत्थिकोइ जक्खाइवेयावडियं करेन्ति तम्हाइ एएनि इया कुमारा] ३२ भो ब्राह्मणामेममपूर्वं अतीतकाले च पुनरिन्हिं इदनीं वर्त्तमानकाले च पुन अनागते आगामिनिकालेमनः प्रद्वेषो ना ममनास्ति अतीते काले नासीत् इदानीं प्रद्वेषोनास्ति अग्रेपि न भविष्यतीत्यर्थः कोपि अल्पोपिनास्तिइपुनरर्थं येनयक्षाः वैयावृत्यं साधु तर्जकनिवारणां साधुभक्तिं कुर्वन्ति तस्मात् इदंति निश्चयेन एते कुमाराः यक्षैर्निहताः ३२ अथसर्वे उपाध्यायादयस्तद्वचो श्रुत्वाचित्ताएवमाहुः [अत्थंच धम्मंच वियाणमाणा तुब्भे नविकुप्पह भूइपन्ना तुब्भंतु पाए सरणं उवेमो समागया सव्वजणेण अम्हे ३३ हे स्वामिनः यूयं अपि निश्चयेन कुप्यत कोपं न कुरुत कथंभूता यूयं अर्थं सर्वशास्त्राणां तत्वं

सूत्र

अणागयंच मणप्पओसोणमे अत्थिकोइ। जक्खाइवेयावडियं करेंतितम्हाइ एए णिहया कुमारा।३२। अत्थंच धम्मंच वियाणमाणा तुब्भेणविकुप्पहभूइपन्ना। तुब्भंतुपाएसरणं उवेमो समागया सव्वजणेण अम्हे ॥३३। अच्चेमुतेमहा

भाषा

होइ क्रोध न करे ३१ मुनिरुवाच पुरा पूर्वं इदानींच अनागत काले यती कहेछे पेहेलां हवणां अने आगे पीण मनः प्रद्वेषो मम नास्ति कोपि माहरा मनमांहि द्वेष कोइ नथी देवविशेषाइ निश्चयेन वै या वृत्तिं कुर्वन्ति ब्राह्मण कहे सामी ए कुमरकिणे पक्षाद्या यती कहेछे मान भावी यक्ष देवविशेष तिनुं वीनय वेया वच्चकीधुं तस्मात् इ निश्चयेन ए ते घातिताः कुमाराः तिणे कारणे ए तुम्हाराकुमर देवताइं हण्या माया काष्ठभूत कीधा छे ३२ अथं पुनः धर्मं विजानतः अहो ऋषीश्वर तुम्हे अर्थ धर्मनी गति जाणो छो यूयं नैव कुप्यतः प्राणरक्षण बुद्धियुक्ता तुम्हे कोपमकरो जीवरक्षा करो ए जीव उपरि कृपा करो युष्माकं चरणौ शरणं कुर्मः वयं तुम्हारा पगनो शरण करुंकुं समागताः सर्वजीवने वयं आदने सर्वपरीवार साथे अम्हे ३३ पूजयामो

च पुनः धर्मं वस्तूनां स्वभावं अथवा धर्मं दशविधं साध्वाचारं विजानानाः अर्थधर्मज्ञाः इत्यर्थः पुनः कथंभूताः यूयं भूतिः सर्वजीवरक्षाः तत्र प्रज्ञा येषां ते भूतिप्रज्ञाः तस्मात् वयं तुभ्यं इति युष्माकं शरणं उपेमः उपागताः स्मः प्राप्ताः स्मः अस्मे शब्देन वयमिति ज्ञेयं कौटुम्बा यूयं सर्वजनेन समागताः सर्व कुटम्बपरिवारेण समागताः मिलिताः ३३ [अच्चेमुते महाभागा नतेकिंचिन अच्चिमो भुंजाहि सालिमं कूरं नाणावंजण संजुयं] ३४ हे महाभाग ते तव सर्वं अपि अर्चयामः ते तव सर्वमपि श्लाघयामः ते तव वयं किमपि चरणधूलिं अपि न अर्चयामः के वयं ये त्वां अर्चयामः त्वं तु देवानां पूजार्हः वयं तव कां पूजां कुर्मः एतादृशी का पूजास्ति या तव योग्या परन्तु वयं दासभावं कुर्म इत्यर्थः सालिमं इति शालिमयं सम्यग् जातिशुद्धं शालिनिष्पन्नं कूरं तं दुर्लभोज्यं भुंजाहि भुंक्ष्व कथंभूतं कूरं नानाव्यञ्जनसंयुतं बहुविधैर्व्यञ्जनैर्दध्यादिभिः सहितं ३४ [इमं च मे अत्थिपभूयमन्नं तं भुंजसु अम्ह अणुग्गहट्ठा

सूत्र

भागा णतेकिंचिणअच्चिमो। भुंजाहिसालिमंकूरं णाणावंजण संजुयं ॥३४॥ इमंचमे अत्थिपभूयमन्नं तंभुंजसु अम्ह अणुग्गहट्ठा। बाढंति पडिच्छइभत्तपाणं मासस्सऊपारणए महप्पा ॥३५॥ तहियं गंधोदय पुप्फवासं दिव्वातहिं वसु

भाषा

वयं तव हे महानुभागा पूजां कां तुम्हने नः किं पी अर्चते भूंख्य गटहाण शालिनिष्पन्नं कूरं खामी जीएचीखानीपना छे सालनो नीपनो छे ए कूर नाना विध विंजनसंयुक्तं विधि विधिनां सालणा सहित एचावल जिमो ३४ इदं च मम प्रभूतं प्रचूरं खंड खाद्यं ए अम्हारे अत्र पकवान घणो इछे तदगटहाण अस्माकं प्रसाद करणाय ए आहार तुम्हे जीमो अम्ह ऊपरि कृपा करीने ततो मुनिः बाढं एवमस्तु इत्युक्त्वा गटह्णाति भक्तपान तिवारे यती घणो आग्रह देखीने भातपाणी लिइ विहरे मासोपवासस्य पारणे महात्मा मुनिः मास खमणने पारणे माहात्मा ३५ तदा दानावसरे गन्धोदकं पुष्पाव हृष्टि जाता

हट्ठा वाढंति पडिच्छइ भत्तपाणं मासक्खमणपारणए महप्पा] ३५ हे स्वामिन् मे मम इदं प्रत्यक्षं खंडमंडकादिकं अन्नं प्रभूतं वर्त्तते प्रचुरं वर्त्तते पूर्वमपि शालमयं क्रूरं गृहीतं अत्र च पुनरत्रग्रहणं तत्सर्वान्न प्राधान्य ख्यापनार्थं तद्गृह्यं भुंक्ष्व इति ब्राह्मणैः प्रोक्ते सति मुनिः प्राहः बाढं इत्युक्त्वा तथास्तु वाढ शब्दोंगीकारे एवं एव करोमि गृहीष्यामीत्युक्त्वा साधुर्मासक्षमणपारणके भक्तपानं आहारपानीयं प्रतीच्छति अङ्गीकरोति कथम्भूतः स मुनिर्भवति महात्मा महान् निर्मलो निःकषाय आत्मायस्य स महात्मा महापुरुषः ३५ [तहियं गन्धोदय पुप्फवासं दिव्वा तहिं वसुहारायवुट्ठा पहयाओ दुंदुहिओसु रेहिं आगासे अहोदाणं चघुट्ठं] ३६ तहिं तस्मिन् यत्रपाटकेमुनिना आहारे गृहीते सति गन्धोदक पुष्पवर्षमभूदिति शेषः सुगन्धपानीय कुसुमवर्षा आसन् इत्यर्थः च पुनस्तस्मिन् स्थाने दिव्या प्रधानादेवैः कृतावसुधारा वृष्टा स्वर्णदीनाराणां वृष्टिरभूत् वसु द्रव्यं तस्य धारा सतत पातजनिता वसुधारा सा वृष्टा देवैः पातिता इत्यर्थः तु पुनः आकाशे सुरैः दुन्दुभयः प्रहता देवैः आकाशे वादित्राणि वादितानि च पुनः आकाशे अहोदानं २ इति घुष्टं देवैः शब्दितं ३६ तदा च द्विजा विस्मिताः किमाहुः तत् आह [सक्खं खुदी स इतवो विसेसो नदी सई जाइ विसेस कोइ सो वागपुत्तं हरिएससाहुं जस्से रिसा इड्ढि महाणुभागा] ३७ खुइति निश्चयेन तपोविशेषः साक्षात् दृश्यते जातिविशेषः कोपि न दृश्यते तपो माहात्म्यं दृश्यते जातिमाहात्म्यं किमपि न दृश्यते श्वपाकपुत्रं चांण्डालपुत्रं तं हरिकेश साधुं पश्यत इति शेषः तं इति किं यस्य हरिकेशस्य साधोः एतादृशी सर्वजनप्रसिद्धा ऋद्धिर्वर्त्तते देव

सूत्र

हाराय वुट्ठा । पहयाओ दुंदुहीओ सुरेहिं आगासे अहो दाणंचघुट्ठं ।३६। सक्खं खुदीसइ तवोविसेसो नदीसईजाइ

भाषा

यतीने आहार लेतां थकां सुरभी पांणी फूलनी वृष्टिहुई तस्मिन् समये द्रव्य वृष्टिः कृता देवैः तेह समे देवताइं द्रव्यनी वर्षा कीधी वादिता वाजिंत्र विशेषाः देवैः देवता ए देव दुंदुभी वजाडी आकाशे अहो दानमपि घोषितं आकाशने विषे अहो दानमहो दानं इसी घोषणा कीधी ३६ साक्षात्

साहाय्य रूपा संपत्वर्त्तते कीदृशी ऋद्धिर्महानुभागा महान् अनुभागो अतिशयो यस्याः सा महानुभागाः महा माहात्म्यसहिता इत्यर्थः ३७ अथ मुनिस्तान् ब्राह्मणान् उपशान्तिमित्यात्वान् दृष्ट्वा धर्मोपदेशमाह [किं माहणा जोइसमारभंता उदएणसोहिं बहियाविमग्गह जंमग्गहा बाहिरियं विसोहिं नतं सुदिट्ठं कुसलावयंति] ३८ किमिति शब्दोऽधिक्षेपे भो ब्राह्मणाः यूयं शृणुत ज्योतिः अग्निं समारभन्तः अग्नीनां समारम्भं कुर्वन्तः किं ब्राह्मणा भवन्ति अपितु न भवन्ति भो ब्राह्मणाः उदकेन शौचिं कुर्वतो बाह्यं शुद्धिं विमार्गयथ जानीथ यागं कुर्वन्तः स्नानं कुर्वन्तश्च ब्राह्मणा न भवन्तीत्यर्थः यां यागं स्नानादिकां बाह्यां विशुद्धिं विमार्गयथ विचारयथ तां बाह्यां विशुद्धिं कुशला ज्ञाततत्त्वा सुदृष्टं सम्यग् दृष्टं न वदन्ति यत् यज्ञादौ अग्नीनां तेज

विसेस कोदू । सोवागपुत्ते हरिएस साहुं जस्सेरिसा इड्ढिमहाणुभागा ॥३७॥ किं माहणा जोदू समारभंता उदएण सोहिं बहियावि मग्गहा । जं मग्गहा बाहिरियं विसोहिं णातं सुदिट्ठं कुसला वयंति ॥३८॥ कुसंचजूवं तणकट्ठमग्गिं

प्रत्यक्षं दृश्यते तपो विशेषः साक्षात् प्रत्यक्ष ए तपनी महीमा दीसे छे न दृश्यते जाति विशेषः कोपी जातिनोविशेषतो कोइ दीसतोनथी चण्डालपुत्रः हरिकेशी साधुः चण्डालनो बेटो हरिकेशी साधु यस्य साधोरीदृशी देवसान्निध्य सम्यत्सातिशयमहाप्रभावाः जे हरी एहवी ऋद्धि महाप्रभावकः ३७ ब्राह्मणा योतिरग्निस्तं समारभमाना जागं कुर्वतः ब्राह्मण अग्निपूजे याग करे सात पीढी इक वीस पीढी ताइं अग्निराखे जलेन शुद्धिं निर्मलतां बाह्यां विमार्गयन् गवेषयन् यथा जले करीने बाहिरली शुद्धि वांछो छो यन्मार्गयथा बाह्य विशुद्धिं तुम्हे ब्राह्मणो बाहिरली शुद्धि वांछो छो न तत् रम्यं तत्त्वज्ञाः कुशलाः वयंति ते स्नान पाणीनी शुद्धितत्त्वना जाण भलीन कहे ३८ दर्भं पुनः यज्ञस्तम्भं तृणंकाष्ठं अग्निकरी छो सन्ध्यायां प्रभाते उदकं स्पृशतां सन्ध्या

स्नायस्थजीवानां विराधना अथ च स्नानादौ अप्कायस्य जीवानां विराधनाविशुद्ध्यर्थं विधीयते तत् तत्त्वज्ञैर्न सम्यक् दृष्टं सम्यग् न कथितमित्यर्थः यदुक्तं स्नानं मनोमलत्यागो यागश्चेन्द्रियरोधनं अभेददर्शनं ज्ञानं ध्यानं निर्विषयं मनः इति ३८ [कुसंच जूवंतणकट्ठमग्गिं सायंच पायं उदयं फुसंता पाणाइं भूयाइं विहेडयंता भुज्जो विमंदापकरेह पावं] ३९ भो ब्राह्मणाः मन्दा यूयं भूयोपि पुनरपि शुद्धिकरणप्रस्तावेपि पापं प्रकुरुथ पूर्वमपि संसारकार्यकरण प्रस्तावे आरंभं कृत्वा प्राणान् भूतानि विनाश्य पातकमुपार्जितं पुनर्धर्म करणप्रस्तावे तदेव क्रियते इत्यर्थः किं कुर्वन्तः कुशं दर्भं यूपं यज्ञस्तंभं तृणं वीरणादिनडादिकं काष्ठं समीधश्चस्येन्धनं अग्निं च एतत्सर्वं प्रतिगृह्णतः एतत्सायं सन्ध्याकाले च पुनः प्रातः प्रभाते उदकं पानीयं स्पृशन्तः आचमनं कुर्वन्तः अतएव प्राणान् द्वीन्द्रियचतुरिन्द्रियान् भूतान् तरून् पृथिव्यादीन् अपि तदाधारभूतान् विहेटयंतः विशेषेण हिंसन्त इत्यर्थः एतेषां एव प्राणभूतसत्त्वानां विराधनेन हिंसा भवति पुनरेतेषामेव शुद्धिकरणकालेऽपि विराधना विधीयते कुतोऽस्माकं शुद्धिर्भवित्री इति न जानन्ति अतएव मन्दा मूर्खाः यत उक्तं दृष्टिपूतं चरेन्मार्गं वस्त्रपूतं पिबेज्जलं ज्ञानपूतं सृजेद्धर्मं सत्यपूतं वदेद्वचः३९ अथ प्रत्युत्पन्नग्रहास्ते ब्राह्मणाधर्मं पप्रच्छुः [कहं चरे भिक्खु वयं जयामोपावाइं कम्माइं पणुल्लयामो अक्खाहिणो संजयजक्खपूइया कहं सुजुट्ठं कुसलावयंति] ४० हे भिक्षो वयं कथं चरेमहि कस्यां क्रियायां प्रवर्त्तेमहि हे भिक्षो पुनर्वयं कथं यजामो यागं कुर्मः पुनर्वयं पापानि पापहेतूनि कर्माणि पणुल्लयामः प्रणुदामः प्रकर्षेण स्फेटयामः हे यज्ञ पूजित हे संयतेन्द्रिय कुशलाः धर्म

सायंच पायं उदयं फुसंता । पाणाइं भूयाइं विहेडयंता भुज्जोवि मंदा पकरेह पावं ॥३९॥ कहंचरे भिक्खु वयं

समय प्रभात समय पाणीने फरसो छो प्राणान् द्वीन्द्रियादीन् भूतान् पृथ्व्यादीन् विहेडयतः बेंद्रियादिक जीव पृथ्व्यादिक एकेन्द्रि जीवते धर्म्म बुद्धे करी तुम्हे मारो छो पुनरपि पापसञ्चयं कुरुथ मूर्खाः आगे पाप करीने मूर्ख आत्माने घणे मेलो करो छो ३९ अथ विप्राः प्राहुः हे भिक्षुः वयं कथं चरामो

मर्मज्ञा विद्वांसः कथं केन प्रकारेण सुजुष्टं इति सुष्टु शोभनं इष्टं स्विष्टं शोभनयजनं वदन्ति तत् शोभनयज्ञं नोऽस्मान् आख्याहि कथयेत्यर्थः ४० अथ मुनिराह [कुज्जीवकाए असमारभंता मोसं अदत्तं च असेवमाणा परिग्गहं इत्थिओ माणमायं एयं परिन्नाय चरंति दंता] ४१ पूर्वं ब्राह्मणैरयं प्रश्नो विहितः कथं वयं प्रवर्त्तेमहि तस्योत्तरं भो ब्राह्मणाः दान्ताः जितेन्द्रियाः एतत् पूर्वोक्तं पापहेतुकं परिज्ञाय चरन्ति प्रवर्त्तन्ते साधवो ज्ञ परिज्ञया ज्ञात्वा प्रत्याख्यान परिज्ञया आरंभाविवर्त्तन्ते इति भावः दान्ताः किं कुर्वाणाः षट्जीवकायान् असमारभमाणाः अनुपमर्दयन्तः पुनर्मृषावादं च पुनरदत्तं असेवमानाः पुनः परिग्रहं उपकरणमूर्च्छां सचित्ता चित्तद्रव्य ग्रहणरक्षणात्मकं पुनस्त्रीतुपुनर्मानं अभिमानं पुनर्मायं परवञ्चनात्मिकां असेवमानाः मान

सूत्र

जयामो पावाइं कम्माइं पुणोल्लयामो । अक्खाहिणोसंजयजक्खपूइयाकहं सुजट्ठं कुसला वयंति ॥४०॥ कुज्जीवकाए असमारभंता मोसं अदत्तं च असेवमाणा । परिग्गहं इत्थिउ माणमायं एयं परिन्नाय चरेज्जदंता ॥४१॥ सुसंवडा

भाषा

हिवे ब्राह्मण कहे छे हे भिक्षु अम्हे किमचालुं केहवी करणी करुं पाप कर्माणि प्रेरयामः जिणी क्रियाइं करीने पाप कर्म दूर करे अख्यापयकथयनो अस्माकं भो संयत यज्ञ पूजीत अम्हने कहो अहो साधु यज्ञ पूजित कथं सुष्टु यज्ञ तत्त्वज्ञा वदन्ति भलो यज्ञ पण्डित किस्यो कहे छे ४० षट्जीवनिकायान् अविनासयन्ति छ जीवनिकायनी रक्षा करे जीव मारे नही मृषावादं अदत्तञ्च असेवमानाः मृषावादबोले नहीं अदत्ता दान साधु लीये नहीं परिग्रहं स्त्रियः मानञ्च मायाञ्च परिग्रहस्त्री मान माया रहित एतानि त्यक्त्वा चरन्ति दंताः दमनेन्द्रियाः क्रोधः मानः मायाः लोभ छांडीने विचरे दान इन्द्रिय जिणे दम्या छे आपणां ४१ सुसंवृताः पञ्चभिः सम्वरैः प्राणवधविरमणादिभिः पांचें आश्रव जिणे रुंध्या छे इह संसारे जीवितमपि अनभिः शपंतः

मायया: सहकारित्वेन क्रोधलोभयोरपि त्यागो श्रेय: एतान् सर्वान् पापहेतून् ज्ञात्वा पुनस्त्यक्ता साधवो यतनया चरन्ति अतो भवद्भिरपि एवं चरितव्य मित्यर्थ: ४१ अथ द्वितीयप्रश्नस्य कथं यजाम इत्यस्य उत्तरमाह [सुसंवुडा पंचहिसंवरेहिं इह जीवियं अणवकंखमाणा: वोसट्ठकायासुइचत्तदेहा महा जयं जयई जन्न सिट्ठं] ४२ भो ब्राह्मणा: पञ्चभि: सम्वरै: हिंसा मृषाअदत्त मैथुनपरिग्रह विरमणै: सुसम्वृता: सुतरां अतिशयेन संवृता आच्छादिता श्रव: निरुद्ध पापागमनद्वारा: सुसंवृता: संयमिन: जन्नसिट्ठं यज्ञश्रेष्ठं जयन्ति कुर्वन्तीत्यर्थ: यज्ञेषु श्रेष्ठो यज्ञश्रेष्ठस्तं अथवा श्रेष्ठो यज्ञ: श्रेष्ठयज्ञस्तं प्राकृतत्वात् यज्ञश्रेष्ठं इतिप्रेयं कौदृशं श्रेष्ठयज्ञं महाजयं महान् जय: कर्मारीणां विनाशो यस्मिन् स महाजयस्तं कौदृशा: सुसंवृता: इहास्मिन् मनुष्य जन्मनि जीवितं प्रस्तावादसंयमजीवितव्य अनवकांक्षमाणा: असंयमं अनीप्सन्त इत्यर्थ: पुन: कीदृशा: सुसंवृता: व्युत्सृष्टदेहा: विशेषेणपरीषहोपसर्गसहने उत्सृष्ट: कल्पित: कायो यैस्ते व्युत्सृष्टदेहा: पुन: कीदृशा: शुचयो निर्मलव्रता: पुन: कीदृशा: त्यक्तदेहा: त्यक्तो निर्ममत्वेन परिचर्याभावेन अवगणितो देहो यैस्ते त्यक्तदेहा: एतादृशा: साधवस्विष्टं यज्ञं कुर्वन्ति एष एव कर्मप्रस्फेटनोपाय इत्युक्तं ततो भवद्भिरप्येवं यजतामिति भाव: यजमानस्य कान्युपकारणानि इति पुनर्ब्राह्मणा: पृच्छन्तिस्म ४२ [केतेजोई केवतेजोइठाणं कातेसुया किंवतै कारिसंगं पहायते कयरासंति भिक्खू कयरेण होमेण हुणासि

सूत्र

पंचहिं संवरेहिं इह जीवियं अणवकंखमाणा। वोसट्ठकायासुइचत्त देहा महाजयं जयइ जन्नसिट्ठं ।४२। केतेजोई

भाषा

अवाञ्छतः इह संसार मांहि जीवितव्यनोवांछा पणिनकरे जे इं घणा दिन जीवु इम न वांछि व्युत्सृष्टकाया निरतिचारदेहो त्यक्तदेहाः शुश्रूषा भावात् देही आपणो जेणे वोसिरावो छे अतीचारकोइ नलगाड़े इष्टयं सुनयो महायज्ञं कर्मजयरूपं यज्ञं यजति कुर्वति यज्ञं श्रेष्ठं साधुं भगवंत श्रेष्ठ उत्तम इसो यज्ञ करे ४२ कः तवाग्निः किं तव ज्योतिः स्थानं कुंडंब्राह्मण कहे छे अहो साधु तुम्हारे अग्नि केहवो छे अने

जोइ] ४३ हे मुने ते तव किं ज्योतिः कोऽग्निः किं पुनस्ते तवज्योतिः स्थानं अग्निस्थानं अग्नि कुंडं किमस्ति ते तव कापुनः घृतोष्टतादिप्रक्षेप कादर्व्यः च पुन स्ते तव करोषाङ्गमग्न्युद्दीपनकारणं किमस्ति विध्याप्यमानोग्निर्येन उद्दीप्यते सन्धुक्ष्यते तत्करीषां गन्तव किं विद्यते च पुनः एधाः कतराः काः समिधः याभिरग्निः प्रज्वा ल्यते ताः काः सन्ति च पुनः शान्तिर्दुरितोपशमहेतु रध्ययनपद्धति स्तवकतराकास्ति हे भिक्षोत्वं कतरेण इति केन होमेन हवन विधिज्योति रग्निं जुहोषिअग्निं प्रीणयसि षट्जीवनिकायविराधनाविनाहि यज्ञो न स्यात् हेभिक्षोभवता षट् जीवनिकायविराधनानुपूर्वं निषिद्धा अतो मुनिसे ब्राह्मणा यज्ञं यज्ञोपकरणसामग्रीं च पप्रच्छुः ४३ अथ मुनिर्मुनिर्योग्यं यज्ञमाह [तवोजोई जीवोजोइ ठाणं जोगासु या सरीरं कारिसङ्गं

सूत्र

केवते जोइठाणा कासेसुया किंचते कारिसंगं । पहायते कयरासंति भिक्खू कयरेण होमेण हुणासि जोइं ।४३।
तवो जोई जीवो जोइ ठाणं जोगोसूया सरीरं कारिसंगं । कम्मं पहासंजमजोग संती होमं हुणामीइसिणं पसत्थं ।४४

भाषा

तुम्हारे अग्निनुं स्थानक केहवुं छे का तव चटुकादर्वीकिं घृतादिप्रेषणपात्रं अग्निदीपनकारणं काष्ठं किंस्यो तुम्हारे अग्निमांहि घृतघालवानो चाटुओ छे भिक्षो तवइं धनानि कानि सन्ति अहो साधु तुम्हारे इंधणकेहवा छे केन होमेन हवनं करोषि किसे होमे करीनेंइ अग्निने होमो छो ४३ साधोवाच तपो ज्योतिः जीवो ज्योति स्थानं कुण्डं तपो ज्योति कहो जीव ज्योति नुं स्थानक कह्यो मनोयोगादयः सुधा घृतप्रेषणपात्राणि शरीरं तपो दीपकत्वात् करीषं मनोयोगवचन योग सूर्यं कहता घीघालणरापात्र शरीरइंतो तप कीजे ते करीषं कह्यो जे कर्म्माणि इंधनरूपाणि संयमयोगरूपा सान्तिः आठकर्म रूपइं धण संजमरूपयोग शान्ति ईष्टयं होमं करोमि ऋषीणां प्रशस्तं ऋषि कहे छे एहवो होमइं करू छुं ए रिषीश्वरने प्रशस्त कह्यो छे ४४ कः तव

कम्मं पहा संयम जोगसन्ती होमं हुणामि इसिणं पसत्थं]४४ भो ब्राह्मणाः अस्माकं तपोज्योतिः तपः अग्निरस्ति कर्मेन्धनदाहकत्वात् द्वादशविधं हि तपः सकल कर्मकाष्टानि प्रज्वालयति जीवोज्योतिः स्थानं जीवोऽग्निकुण्डं तपसः आधारत्वात् मनोवाक्काय योगास्ते शुचोदर्व्वीया: मनोवाक्काय योगैः शुभ व्यापाराः घृतस्थानीया स्तपोग्नि प्रज्वलन हेतवो वर्त्तन्ते शरीरं करीषांगं तेनैव शरीरेण ततोग्निर्ईप्यते शरीरसाहाय्येन तपः स्यादित्यर्थः शरीरमाद्यं खलु धर्मसाधन मित्युक्तेः कर्माणि एधाइन्धनानि कर्मेन्धनानि तपोग्निः प्रज्वालयन्ति महा दुष्टकर्मकारिणोपि तपसा निर्मलाः संजाताः संयमजोगः शान्तिः संयमस्य सप्तदशविधस्य योगः सम्बन्धः स शान्तिः सर्वजीवानां उपद्रव निवारकत्वात् अनेन होमेन अहं तपोग्निं जुहोमि कथम्भूतेन होमेन ऋषीणां प्रशस्तेन मुनीमां योग्येन साधवोहि एतादृशं यज्ञं कुर्वन्ति न अपरे एतादृशं कर्तुं समर्था भवन्ति ४४ यज्ञस्वरूपं तु साधुनोक्तं अथ ब्राह्मणाः स्नानस्वरूपं पृच्छन्ति [केते हरए केयते सन्तितित्थे कहिंसिण्हाओ वरयं जहासि आयक्खणे सञ्जय जक्ख पूइया इच्छामुनाउं भवओ सगासे] ४५ हे ऋषे यत्तपूजितत्वं नः अस्मान् आचक्ष्वब्रूहि वयं भवतः सकाशात् ज्ञातुं इच्छामः हे मुने ते तवको ह्रदः कः स्नानकरणयोग्य जलाधारः किं पुनः तव शान्ति तीर्थं शान्त्थे पापशान्ति निमित्तं तीर्थं शान्तिं तीर्थं पुण्यक्षेत्रं यस्मिन् तीर्थे दानादि बीजगम्यं पातकशमनं पुण्योपार्जकञ्च स्यात् कुरुक्षेत्रादिसदृशं

केतेहरए केयतेसंतितित्थे कहिंसिणहाओ वरयंजहासि। आइक्खणे संजयजक्खपूइयाइच्छामुणाउं भवओ

ह्रदः कः तव पापोपशमनाय तीर्थं कोण तुम्हारे द्रह: कवण तुम्हारि पाप दूरकरवानुं तीर्थकवण तुम्हारे कुत्र स्नानः त्वं रजः कर्ममलं जहासि किहां स्नान कीधां कर्मरूपमेलटले कथयनो अस्माकं भो संयत यत्तपूजित कहे अम्हने साधु यत्ते पूजित वाञ्छामि तव समीपे ज्ञातुं वांछ कुं ताहरे पासे जाणवाने ४५ धर्मरूपो द्रह: ब्रह्मरूपं शान्ति तीर्थं धर्मरूपद्रह ब्रह्मज्ञान शांति तीर्थ निर्मलमलरहितं आत्मा जीव भली लेश्या तेहने विषे यत्र स्नातः

किं तीर्थं वर्त्तते पुनर्हेमुने त्वंकस्मिन् स्थाने स्नातः सन् रजः कर्ममलं जहासित्यजसि त्वं निर्मलो भवसि एतत् सर्वेषां प्रश्नानां उत्तरम्वद इत्यर्थः ४५ इति पृष्टे मुनिराह [धम्मे हरएबम्भे सन्ति तित्थे अणाविले अत्तपसन्नलेसे जहिंसिन्हाओ विमलो विसुद्धो सुसीय भूओपजहामिदोसं] ४६ भो ब्राह्मणाः धर्मोहिंसा विरमणोदया विषयमूलो ह्रदो वर्त्तते कर्ममलापहारकत्वात् ब्रह्मचर्यं मैथुनत्यागः शान्तितीर्थं तस्य तीर्थस्य सेवनात् सर्वपाप मूलं राग द्वेषौ निवारितौ एव यदुक्तं ब्रह्मचर्येण सत्येन तपसा संयमेन च मातङ्गर्षिर्गतः शुद्धिं न शुद्धि स्तीर्थयात्रया १ कीदृशे ब्रह्मचर्यतीर्थे अनाविले निर्मले पुनः कीदृशे ब्रह्मचर्य तीर्थे आत्मप्रशस्तलेश्ये आत्मनः प्रसन्ना निर्मलत्व कारणं लेश्या यस्मिन् स आत्मप्रसन्न लेश्य स्तस्मिन् आत्मनिर्मलत्वकारणं तेज पद्म शुक्लादि लेश्यात्रयान्वित सहिते इत्यर्थः यत्र यस्मिन् ब्रह्मचर्य तीर्थे स्नातः अहं विमलोभाव मलरहितो विशुद्धोगत कलङ्कः सुशीतीभूतः रागद्वेषादि रहितः सन् दोषं कर्मज्ञानावरणीयादिकं अष्टप्रकारकं प्रकर्षेणजहामित्यजामि४६ [एयंसिणाणं कुसलेहिं दिट्ठं महासिणाणं इसिणं पसत्थं जहिंसिण्हाया विमला विसुद्धा महारिसी उत्तमठाणं पत्तित्तिबेमि] ४७ पूर्वं उक्तं कर्मरजो विनाशकं स्नानं तस्योत्तरमाह भो ब्राह्मणाः कुशलैस्तत्त्वज्ञैः केवलिभिः एतत्

सूत्र

सगासे ॥४५॥ धम्मे हरए बंभे संति तित्थे अणाविले अत्तपसन्नलेसे। जहिंसिण्हाओ विमलो विसुद्धो सुसीइ भूओपजहामिदोसं ॥४६॥ एयं सिणाणं कुसलेहिं दिट्ठं महासिणाणं इसिणं पसत्थं। जहिं सिन्हाया विमला

भाषा

विमलोनिर्मलो विशेषेण शुद्धः स्नान कीधूं थकोनिर्मल हुइ विशेषे करीशुद्ध हुइ अतिशयेन शीतीभूतो दोषं त्यजामी अतिसीतलहुओयकीसर्वदोष छांडा त्यजा ४६ एतत् स्नानं कुशलैः कथितं ए स्नानं कुशले पण्डिते कह्युं उत्तमस्नानं ऋषीणां प्रशस्त उत्तम स्नान,ए ऋषिने भलो कह्यो यत्र स्नाता विमला

स्नातं दृष्टं परेभ्यश्च प्रोक्तं कथञ्चित् एतत् स्नानं महास्नानं सर्वेषु स्नानेषु उत्तमं पुनः कीदृशं तत् स्नानं ऋषीणां प्रशस्तं मुनीनां योग्यं येन स्नानेन स्नाताः कृतयोगा विमलाः कर्ममलरहिताः अतएव विशुद्धाः निःकलङ्का महर्षयो मुनीश्वराः उत्तमं प्रधानं स्थानं अर्थात् मोक्षस्थानं प्राप्ताः इति अहं ब्रवीमि जम्बूस्वामिनं प्रति श्री सुधर्मास्वामी प्राह इति हरिकेशीयं अध्ययनं द्वादशं सम्पूर्णं १२ इति श्रीमदुत्तराध्ययन सूत्रार्थ दीपीकायां उपाध्याय श्रीलक्ष्मी कीर्त्तिगणिशिष्य लक्ष्मीवल्लभगणिविरचितायां हरिकेशीयाध्ययन स्यार्थः सम्पूर्णं १२ अथ त्रयोदशमम्भा रभ्यते तपः कुर्वता पुरुषेण निदानं न कार्यं इत्याह । इति द्वादश त्रयोदशयोः सम्बन्धः चित्रसम्भूत साध्वोः सम्बन्धमाह साकेतनगरे चन्द्रावतंसकस्य राज्ञः पुत्रो मुनिचन्द्रनामा बभूव स च निहत्त काम भोग तृष्णः सागरचन्द्रस्य मुनेः समीपे प्रव्रजितः गुरुभिः समं विहरन्नन्यदा एकस्मिन् ग्रामे प्रविष्टः सार्थेन सह सर्वेपि साधवस्खलिताः सार्थ भ्रष्टोसावटव्यां पतितः तत्र चत्वारो गोपाल दारकास्तं क्षुत्तृषाक्रान्तं पश्यन्ति शुद्धै रशनादिभिः प्रतिजाग्रति यतिना तेषां पुरोदेशनाकृताः ते गोपाल दारकाः प्रतिबुद्धास्तदन्तिके प्रव्रज्यां गृहीतवन्तः तैः सर्वैः शुद्धादीक्षा पालिता ताभ्यां तु दीक्षापालितैव परं मलक्लिन्नवस्त्रादि जुगुप्सा कृता ते चत्वारोपि देवलोकं गताः तत्र जुगुप्साकारको द्वौदेवलोकच्युतौ दशपुरे नगरे सांडिल्य ब्राह्मणस्य यज्ञोमत्या दास्याः पुत्रत्वेनोत्पन्नौ युग्मजातौ बभूवतुः अतिक्रान्त बालभावौ तौ यौवनं प्राप्तौ अन्यदा क्षेत्ररक्षणार्थं तौ अटव्यां गतौ रात्रौ वटपादपाधः सुप्तौ तत्रैको दारको वटकोटराविर्गतेन सर्पेण दृष्टः द्वितीयः

सूत्र

विमुद्धा महारिसी उत्तमठाणं पत्तेत्तिबेमि ।४७। इति हरिएसज्झयणं समत्तं ॥१२॥

भाषा

निर्मला जेहने विषे स्नान कीधा थकी निर्मल हुआ शुद्ध हुया थका महामुनि यः उत्तमं स्थानं प्राप्त इति ब्रवीमि मोटो साधु उत्तम स्थानकने विषे प्राप्त हुया मुक्ति गया एहवुं कहे सुधर्मा स्वामी ४७ इति हरिकेशी अध्ययन संपूर्णम् द्वादशमध्ययनप्ररूपीतः सम्पूर्णम् ॥१२॥ त्रयोदशम अध्ययन प्राह १

सर्पोपलभ्यनिमित्तं भ्रमन् तेनैव सर्पेण दष्टस्तौ द्वावपि मृतौ कालिंजरपर्वते मृगी कुक्षौ समुत्पन्नौ युग्मजातौ मृगौ जातौ कालक्रमेण तौ द्वौ मात्रा समं भ्रमन्तौ एकेन व्याधेन एकशरेणैव हतौ मृतौ ततौ द्वावपि मृतौ गङ्गातीरे एकस्या राजहंस्याः कुक्षौ समुत्पन्नौ जातौ क्रमेण हंसौ मात्रा समं भ्रमन्तौ एकेन मत्स्यबन्धकेन गृहीतौ मारितौ च ततौ वाराणस्यां नगर्यां महर्द्धिकस्य भूतदिन्नाभिधस्य चाण्डालस्य पुत्रत्वेन समुत्पन्नौ क्रमेण जातयोस्तयोः चित्र सम्भूतनामकृतं तौ चित्रसम्भूतौ मिथः प्रीतिपरौ जातौ इतश्च तस्मिन्नवसरे वाराणस्यां नगर्यां शङ्खनामा राजा तस्य नमुचिनामा मन्त्री अन्यदा तस्य किञ्चित् चूर्णं जातं कुपितेन राज्ञा सबधार्थं भूतदिन्न चण्डालस्य दत्तः भूतदिन्नचण्डालेन तस्यैवमुक्तं भो मन्त्रिन् त्वामहं रक्षामि यदि मदृगृहान्तर्भूमिगृहस्थितो मत्पुत्रौ पाठयसि जीवितार्थिना तेन तत् प्रतिपन्नं भूमिगृहस्थः सचित्र सम्भूतौ पाठयति चित्रसम्भूतमाता तु मन्त्रिपरिचर्यां कुरुते मन्त्री तु तस्यामेव व्यासक्तो भूत् निजपत्नी व्यभिचारि चरितं चाण्डालेन ज्ञातं नमुचिमारणोपायस्तेन चिन्तितं पितुरध्यवसाय स्वाभ्यां ज्ञातः उपकार प्रीतिरताभ्यां स नमुचि र्नोत्रितः ततो नष्टः स क्रमेण हस्तिनागपुरे सनत्कुमारचक्रिणो मन्त्री जातः इतश्च ताभ्यां मातङ्गदारकाभ्यां चित्र सम्भूताभ्यां रूपयौवनलावण्य नृत्यगीतकलाभि र्वाणारसी नगरी जनः प्रकामं चमत्कारं प्रापितः अन्यदा तत्र मदनमहोत्सवोजातः सर्वेषु लोकेषु गीतनृत्यवादित्रादिविनोदप्रवृत्तेषु सत्सु तौ मातंगदारकौ वाराणसीनगर्यां ततः समागत्य सर्वाः स्वकलाः दर्शयितुं प्रवृत्तौ तयो र्विशेषकलाचमत्कृता लोकास्तरुणीप्रमुखाः समीपे गताः एकाकारो जातः अस्पृश्य त्वादिकं न जानन्ति सर्वेपि लोकास्तन्मयतां गताः ततश्चतुर्वेदविद्विर्ब्राह्मणै र्नगर स्वामिन एवं विज्ञप्तं राजन्नेताभ्यां चित्रसम्भूताभ्यां चण्डालाभ्यां सर्वोपि नगरीलोक एकाकारं प्रापितः राज्ञा तयोर्नगरी प्रवेशो वारितः कियत्कालानन्तरं पुनस्तत्र कौमुदी महोत्सवो जात स्तदानीं कियत्कालौ तौ राजप्रासनं विस्मार्य नगरीमध्ये प्रविष्टौ तत्र स्वच्छवस्त्रेण मुखमाच्छाद्य प्रेक्षणानि प्रेक्षमाणयो स्तयोरसप्रकर्षोद्भवेन मुखान्नीतं निर्गतं सर्वं

लोका वदन्ति केन किं मरानुकारेणेदं कर्णसुखमुत्पादितमिति वस्त्रं पराकृत्य लोकै र्तयो मुखमोचितं उपलक्षितौ तौ मागङ्गदारकौ राज्ञानुशासनभङ्गक त्वेन जनैर्यष्टि मुष्ट्यादिभिर्हन्यमानौ तौ नगर्याः बहिर्निष्कासितौ प्राप्तौ बहिरुद्याने भृशं खिन्नौ एवं चिन्तयतः धिगस्तु अस्माकं रूपयौवनसौभाग्य लावण्य सर्वकलाकौशल्यादिगुणकलापस्य यतोऽस्माकं मातङ्गजाभ्यां सर्वं दूषितं लोकपराभवस्थानं वयं प्राप्ताः एवं गुरुवैराग्यमागतौ स्वबान्धवादीनामना पृच्छ्यैव दक्षिणदिगभिमुखौ चलितौ दूरं गताभ्यां ताभ्यां एको गिरवरो दृष्टः तत्र भृगुपातकरणार्थमधिरूढौ तौ शिलातलोपविष्टं तपः शोषिताङ्गं शुभ ध्यानोपगतं आतपना यङ्कन्तमेकं श्रमणं ददृशतुः हर्षितौ तौ तत्समीपे जग्मतुः भक्तिमानपूर्वं ताभ्यां स वन्दितः साधुना धर्मलाभकथनपूर्वकं तयोः स्वागतं पृष्टं ताभ्यां पूर्ववृत्तान्तकथनपूर्वकं स्वाभिप्रायः साधोः कथितः साधुना कथितं न युक्तमनेक शास्त्रावदातबुद्धीनां भवादृशानां गिरिपतनमरणं सर्व दुःखक्षयकारणं श्रीवीतरागधर्मं गृह्णन्तिति पञ्च महाव्रतरूपः श्रीवीतरागधर्मस्तयोः कथितः ततस्ताभ्यां तस्य मुनेः समीपे दीक्षा गृहीता कालक्रमेण तौ गीतार्थौ जातौ ततः स्वगुर्वाज्ञया षष्ठाष्टमदशमद्वादशार्द्धमासमासक्षपणादि तपोभि रात्मानं भावयन्तौ आज्ञानुग्रामं विहरन्तौ कालांतरेण हस्तिनाग पुरं प्राप्तौ बहिरुद्याने स्थितौ अन्यदा मासक्षपणपारणकें सम्भूतसाधुर्नगरमध्ये भिक्षार्थं प्रविष्टः गृहानुग्रहं भ्रमन् राजमार्गानुगतो गवाक्षस्थेन नमुचि मन्त्रिणा दृष्टः प्रत्यभिज्ञातः चिन्तितंच स एष मातंगदारको मद्ध्यापतो मच्चरित्रमशेष मजानन्नस्ति कदाचिच्च लोकाग्रे वक्ष्यते तदा मन्महत्त्वभंशी भवि ष्यतीति मत्वा दूतैः स मुनि यष्टिमुष्ट्यादिभि र्मारयित्वा नमुचिना नगराद्बहिर्निष्काशयतु मारब्धः निरपराधस्य हन्यमानस्य तस्य कोपकरालितस्य मुखा न्निर्गतः प्रथमं धूमस्तोमः तेन सर्वमपिनगरमन्धकारितं। भयकौतूहलाक्रान्तानागरास्तत्रायाताः क्रोधाध्मातन्तंमुनिं दृष्ट्वा सर्वेपि प्रसादयितुं प्रवृत्ताः स नत् कुमारचक्रवर्त्यपि तत्रायातः तं प्रसादयितुं प्रवृत्त एवं बभाण भगवन् यदस्माद्दैरज्ञानैरपराद्धं तद्भवद्भिः क्षमणीयं संहरन्तुतपस्तेजः प्रसादं

कुर्वन्तु ममोपरिप्रसादं सर्वनागरिकजीवित प्रदानेन पुनरेवम्विधमपराधञ्चकरिष्याम इत्यादि चक्रिणाप्युक्तौसौयावच्च प्रशाम्यति तावदुद्यानस्थचित्र साधुर्जनापवादात्तं कुपितं ज्ञात्वा तस्य समीपमागत एवं उवाच भो संभूतसाधो उपशामयकोपानलं उपशम प्रधानाः श्रमणा भवन्ति अप राधेपि न कोपस्यावकाशं ददति क्रोधः सर्वधर्मानुष्ठान निष्फलीकारकोस्ति यतउक्तं मासुववासुकरइचित्तवणवासुनिसेवइ पढइनाणसुज्झाणनिच्च अप्पाणं भावई धारइदुद्धरबंभचेरमिक्खासणभुञ्जइ जासुरोसतसुसयलु धम्मनिप्फलु सम्यज्जइ इत्यादिकैश्चित्रसाधूपदेशैः संभूतस्य उपशान्तः क्रोधः तेजोलेश्या संहृता ततस्तौद्वावपितत्प्रदेशाद्विनिष्क्रान्तौ तदुद्यानं चिन्तितं चैताभ्यां आवाभ्यां संलेखनाकृता साम्प्रतमावयोयुक्त मनशनं कर्तुं । इति विचार्यैताभ्यां मनशनं विहितं सनत्कुमार चक्रिणा न मुचि मन्त्रिणो वृत्तान्तो ज्ञातः दुतैः सह रज्जुबद्धः कृतः प्रापितश्च तदुद्याने तयोः समीपे ताभ्यां समोचितः सनत्कुमारोपि तयोर्वन्दनार्थं सान्तः पुर परीवार स्तत्रायातः सर्वलोकसहितश्चक्री तयोः पादयुग्मे प्रणतः चक्रिणः स्त्रीरत्नं सुनन्दापि श्रीत् सुक्यात्तयोः पादे प्रणता तस्याश्च कस्पर्शानुभवेन सम्भूतयतिना निदानं कर्तुमारब्धः तदानीं चित्रमुनिना एवं चिन्तितं अहो दुर्जयत्वं मोहस्य अहो दुर्दान्तता इन्द्रियाणां येन समाचरित विकृष्ट तपस्करोपि विदित जिन वचनोप्ययं युवती बालाग्र सर्पणेत्थं अधवस्यति ततः प्रतिबोधितु कामेन चित्र मुनिना तस्य सम्भूत मुने रेवं भणितं भ्रातरे तदध्यवसायाद्विनिवृत्तिं कुरु एतेहि भोगाः असाराः परिणाम दारुणाः संसार परिभ्रमण हेतव स्सन्ति एतेषु मानिदानं कुरुनिदानात्तव घोरानुष्ठानं नैवताट्कं फलदं भविष्यति एवं चित्र मुनिना प्रतिबोधितोपि सम्भूतो न निदानं तत्याजयद्यस्य तपसः फलं अस्ति तदाहं भवान्तरे चक्रवर्त्ती भूया समिति निकाचितं निदानं ततो मृत्वासौधर्मे देवलोके द्वावपि देवौ जातौ ततश्चुतश्चित्र जीवः पुरमताल नगरे इभ्यपुत्रोजातः सम्भूत जीवस्ततश्चुतः कांपिल्यपुरे ब्रह्मनाम राजा तस्य चुलनी नाम्नी भार्यास्तस्याः कुक्षौ चतुर्दश स्वप्न सूचितः उत्पन्नः क्रमेण जातस्य

तस्य ब्रह्मदत्त इति नामकृतं देहोपचयेन कला कलापेन च वृद्धिङ्गतः तस्य ब्रह्मराज्ञ उत्तमवंशसम्भूतास्चत्वारः सुहृदस्सन्ति तद्यथा काशी विषयाधिपः कटकः गजपुराधिपः कणेरदत्तः कोशल देशाधिपति दीर्घः चम्पाधिपतिः पुष्पचूल इति तेऽत्यन्त स्नेहेन परस्पर विरहमनिच्छन्तः समुदितास्सैवं एकं २ वर्षं परिपाल्या विविध क्रीडाविलासै रेकस्मिन् राज्ये तिष्ठन्ति अन्यदातेचत्वारोपि समुदितास्सैव ब्रह्मराज्ये स्थिताः सन्ति तस्मिन्नवसरे ब्रह्मराज्ञो मस्त तस्य औषधाद्य साध्यः शिरोरोगः उत्पन्न स्ततस्तेन कटकादि चतुर्णां मित्राणा मुत्सङ्गे ब्रह्मदत्तो मुक्तः उक्तश्च यथैषमद्राज्यं सुखेन पालयति तथा युष्माभिः कर्त्तव्यमिति राज्यचिन्तां कारयित्वा ब्रह्मराजा कालङ्गतः मित्रै स्तस्य प्रेत्य कर्मकृतं मित्यर्थैवं भणितं एष कुमारो यावद्राज्य धुरार्हो भवति तावदस्माभि रेतद्राज्यं रक्षणीयमिति विचार्य सर्व्वसम्मतं दीर्घराजानं तत्र स्थापयित्वा कटक करेण दत्त पुष्पचूलाः स्वस्वराज्ये जग्मुः स दीर्घ राजा सकलसामयीकं राज्यं पालयति भण्डागारं विलोकयति प्रविशत्यन्तः पुरं चुलिन्यासमं मन्वयति तत इन्द्रियाणां दुर्निवारत्वेन ब्रह्मराज्ञ मैत्री मव गणय्य वचनीयतां अवमन्य चुलिन्या समं सम्य लग्न एवं प्रवर्द्धमान विषयसुख रसयो स्तयोर्गच्छन्ति दिनाः ततो ब्रह्मराज मन्त्रिणा धनुर्नाम्ना तयो स्तत्स्वरूपं ज्ञातं चिन्तितं च यएवं विधमकार्यं माचरति स किं कुमार ब्रह्मदत्तस्य हिताय भविष्यति एवं चिन्तयित्वा तेन धनुर्नाम्ना मन्त्रिणा स्व पुत्रस्य वरधनुनाम्नः कुमारस्य एवं भणितं यथा पुत्र यथा ब्रह्मदत्तस्य माता व्यभिचारिणी जातास्ति दीर्घ राज्ञा भुज्यमानास्ति अयं समाचार एकान्ते त्वया ब्रह्मदत्त कुमारस्य निवेदनीयः तेन च तथा कृतं ब्रह्मदत्त कुमारोपि मातुर्दुश्चरितम सहमान स्सखी ज्ञापनार्थं काक कोकिला मिथुनं गृहाग्रोतं कृत्वा चुलनी माह दीर्घ नृपयोर्दर्शितं एवं प्रोक्तं ये ईदृशमनाचारं करिष्यति तस्याहं निग्रहं करिष्यामीत्युक्त्वा कुमारो बहिर्गतः एवं द्वित्रिभिर्दृष्टान्तै दिन स्वयं यावदेवञ्चकार उवाच ततो दीर्घ नृपेण शङ्कितेन चुलिन्याएवमुक्तं कुमारेणावयोः स्वरूपं ज्ञातं अहङ्काकस्त्वं कोकिलेति दृष्टान्तः कुमारेण ज्ञापितः

तयोक्तं बालोयं यत्त दुलपतिनात्रार्थे काचिच्छङ्का कार्या ततो दीर्घपृष्ठेनोक्तं त्वं पुत्र वात्सल्येन किमपि स्वहितं वेत्सि अयमवश्य मावयो रति विघ्नकर स्तदवश्यमयं मारणीयः मयि स्वाधीने तवान्ये पुत्रा बहवो भविष्यन्ति एतादृशं दीर्घ नृपवचस्तयाङ्गी कृतं यतः उक्तं महिला आस कुलहरं महिला लोयंमिटुचरियखित्तं महिला दुग्गइदारं महिला जोणी अणत्थाणं १ मारइपिय भत्तारं हणइ सुअत्तहपणासए अत्थं नियगेहिंपिपीलावइणारी रागा उरापावा २ चुलिन्या भणितं कथमेष मारणीयः कथञ्च लोकापवादो न भवति दीर्घनृपेणोक्तं साम्प्रतमस्य विवाह क्रियते यस्याञ्चर्व्वभावयोः चिन्तितं भविष्यति ताभ्यां ब्रह्मदत्तस्य कस्यचिद्राज्ञः कन्या पाणिग्रहणं कारितं तयोः शयनार्थं अनेकस्तम्भ मत सन्निविष्टं गूढ निर्गमद्वारं जतुगृहं कारितं इतश्च धनु मन्त्रिणा दीर्घ नृपाय एवं विज्ञप्तं एष मम पुत्रोवर धनुरे तद्राज्य कार्यकरण समर्थो वर्त्तते अहं पुनः परलोक हितङ्करोमि दीर्घ नृपेणोक्तं इह स्थित एवत्वं दानादि धर्म कुरुतस्वै तद्वचः प्रतिपद्य धनुमन्त्रिणा गङ्गातीरे महती प्रपाकारिता तत्र पथिक परिव्राजकादीनां यथेष्टदानं दातुं प्रवृत्तः दानोपचारा वर्जितैः परिव्राजकादिभिर्द्विगव्यूत प्रमाणा सुरङ्गा जतुगृहं यावत्खानिताः जतुगृहान्तः सुरङ्गा द्वारि शिलादत्ता इतश्च चुलिन्या महताडम्बरेण वधूसहितः कुमारस्तत्र प्रवेशितः ततः समग्रः परिवारो विसर्जितः वरधनुः कुमारपार्श्वेस्थितः एवं स्वपित्रागदित वृत्तान्तानुसारेण सावधानो जाग्रन्नेव सुप्तः ब्रह्मदत्त कुमारस्तु एक शय्यायां तया वध्वासह सुप्तः गतं रात्रि प्रहरयुग्मं तदा तत्रचुलिन्या स्वहस्तेन अग्निकन्दुकोन्यस्तः तेन तद्गृहं सर्वं तात्दह्यमानं दृष्ट्वा विनिद्रो ब्रह्मदत्तः स्वमित्रं वरधनुं पप्रच्छ किमेतदिति वरधनुना सर्वं चुलिनी स्वरूपं कथितं पुनः कथितं श्वश्वा कन्या राजपुत्री न किन्तु काप्यन्या तस्मादस्यां मोहोमना गपिन कार्यः त्वमस्यां शिलायां पादप्रहारं कुरु येनावां निर्गच्छावः वरधनूक्तं सर्व्वं ब्रह्मद त्तेन कृतं ततो द्वावपि निर्गत्य सुरङ्गाद्वहिर्देशे समायातौ तत्र च धनुमन्त्रिणा पूर्वमेवद्वौ तुरङ्गमौ पुरुषौ च मुक्तौस्तः ताभ्यां तयोः सङ्केतः कथितः तुर

ङ्गारूढौ तावपि कुमारौ ततश्चलितौ एकेन दिवसे न पञ्चाशद्योजन मात्रं भूभागङ्गतौ दीर्घ मार्ग खेदेन तुरङ्गमौ व्यापन्नौ ततः पादचारेण गच्छन्तौ तौ कौट्टाभिधान ग्राममङ्गतौ कुमारेण वरधनुर्भणितः मां क्षुधा बाधते वरधनुः कुमारं बहिरेवोपवेश्य स्वयं ग्राममध्ये प्रविष्टः नापितं गृहीत्वा तत्रायातः कुमारस्य मस्तकं मुण्डापितं परिधापितानि कषाय वस्त्राणि चतुरङ्गुल प्रमाण पट्टबन्धः कुमारस्य स्त्री वस्त्रालङ्कृते कृदिवद्धः वरधनुनापि वेषपरावर्त्तनः कृतः तादृश वेषधरौ द्वावपि ग्राममध्ये प्रविष्टौ तावता एको द्विजः स्व मन्दिरान्निर्गत्य अभिमुख मागत्य तौ कुमारौ प्रत्येवमाह आगच्छता मद्गृहे भुञ्जतां वेनेत्युक्ते तौ द्वावपि तद् गृहे गतौ ब्राह्मणेन राजरूप प्रतिपत्ति पूर्वकं भोजितौ भोजनान्ते च एकाग्रवर महिला बन्धुमतीं नाम्नीं कन्यां उद्दिश्य वृहद्दत्त कुमार मस्तकेऽक्षान् प्रक्षिपति भणति च एषोऽस्याः कन्याया वरोस्विति वरधनुना भणितं किमेतस्य मूर्खस्य बटुकस्य कृते एतावानायासः क्रियते यतो गृहस्वामिना भणितं श्रूयतामस्मदाया स वृत्तान्तः पूर्वं सुव्रत नैमित्ति केनाख्यातं यथाऽस्याः बालिकायाः पट्टाक्षादित वक्षःस्थलः समित्रो भवद्गृहे भोजनकारी वरो भविष्यति सोयमस्या योग्योवर इति तस्मिन्नेव दिने तस्याः कन्यायाः कुमारेण पाणि ग्रहणं कारितं मुदितो गृहस्वामी कुमारस्तु एकरात्रौ तत्रस्थितः द्वितीयदिने वरधनुना कुमारस्योक्तं आवाभ्यां दूरे गन्तव्यं दीर्घराजा सन्नत्वेनात्र स्थातुमावयोरयुक्त मिति तौ द्वावपि बन्धुमत्याः स्वरूपं कथयित्वा निर्गतौ गच्छन्तावेकदा कस्मिंश्चिद्दूर ग्रामे गतौ क्षुधा क्रान्तं कुमारं बहिरुपवेश्य वरधनुः सलिलमानेतुं ग्राममध्ये प्रविष्टः त्वरितमेव पश्चादागत्य एवं कुमारस्योक्तवान् अत्र दुष्टश्रो जनापवादो मया श्रुतः यद्दीर्घ नृपेण ब्रह्मदत्तमार्गः सर्व्वत्र सैन्यैर्वेष्टितोस्ति ततः कुमारं आवामितो नश्यावः नष्टौ ततो द्वावपि उन्मार्गेण व्रजन्तौ महाटवीं प्राप्तौ तत्र कुमारं वटाध उपवेश्य वरधनुर्जलमानेतुं मितस्ततो बभ्राम दिनावसाने वरधनु दीर्घ पृष्ट नृप भटैर्दृष्टः प्रकामं यष्टि मुष्ट्यादिभिर्हन्यमानः कुमारं दर्शयेति प्रोच्य

मानस्य कुमारासन्न प्रदेशे प्रापितः तावता वरधनुना कुमारस्य केनाप्य लक्षिता संज्ञा कृता भट्टैरदृष्ट एव ब्रह्मदत्तो नष्टः पतितश्च दुर्गमे कान्तारे क्षुधा तृषाश्रमार्त्तः कुमारस्तृतीये दिने तामटवी मतिक्रान्त स्तापसमेकं ददर्श दृष्टे च तस्मिन् कुमारस्य जीविता सा जाता कुमारेण तापसः पृष्टः भगवन् क्व भवदाश्रमः तेन आसन्न एवास्मदाश्रम इत्युक्ता कुलपतिसमीपं नीतः कुमारेण प्रणतः कुलपतिः कुलपतिना भणितं वत्स कुत इह भवदागमनं कुमारेण सकलोपि स्वहत्तान्तः कथितः कुलपतिना उक्तं अहं भवज्जनकस्य क्षुल्लभ्राता ततस्त्वं निजं चैवावासं प्राप्तोसि सुखेनाच तिष्ठ इत्यभिप्रायं तापसस्य ज्ञात्वा कुमारस्तत्रैव सुखं तिष्ठत्यस्ति अन्यदा तत्र वर्षाकालः समायातः तदानीं निश्चिन्तेन कुमारेण तत्र तापसान्तिके सकला धनुर्वेदादिकः कला अभ्यस्ताः अन्यदा ग्रीष्मकाले फलमूलकन्दनिमित्तं तापसेषु गच्छत्सु ब्रह्मदत्तकुमारोपि तैः समं वने गतः वनश्रियं पश्यता तेन एको महाहस्ति दृष्टः कुमारस्तदभिमुखं चलितः कुमारं दृष्ट्वा हस्तिना गजगर्जारवः कृतः कुमारेण तस्य पुरो निजमुत्तरीयं वस्त्रं निक्षिप्तं करिणापि तत्क्षणात् शुण्डादण्डेन गृहीतं क्षिप्तं च गगनतले यावत् क्रोधान्धो जातः तावत् कुमारेण छलं ज्ञात्वा तद्वस्त्रं स्वकराभ्यां गृहीतं ततस्तेन नानाविध क्रीडया परिश्रमंनीत्वाकरीमुक्तः स पश्चाद् गन्तुं प्रवृत्तः तत् पृष्ठौ कुमारोपि चलितः इतश्च अग्रे गच्छन् कुमारः पूर्वापर दिग्विभागे परिभ्रमन् गिरिनदीतटसन्निविष्टं जीर्णभवनभित्तिमात्रोप लक्षितं जीर्णं नगरमेकं ददर्श तन्मध्ये प्रविष्टश्चतुर्दिक्षु दृष्टिं क्षिपन् पार्श्वपरिभुक्तखेटखड्गविकटवंशकुडंगं ददर्श कुमारेण तत् खड्ग तथैव कौतुकाद्गृहितं एकप्रहारेण निपतितं वंशकुडगं वंशान्तरालस्थितं च निपतितं रुण्डमेकं स्फुरदोष्ठं मनोहराकारं शिरः कमलं दृष्ट्वा संभ्रान्तेन कुमारेण एवं चिन्तितं श्वा धिगस्तु व्यवसितस्य धिक्मे बाहुबलस्येति कुमारः स्वं निनिन्द पश्चात्तापाक्रान्तेन तेन कुमारेण दृष्टं धूमपानलालसं कबन्धं समधिकमधृति स्तस्य पुनर्जाता इतस्ततः पश्यता कुमारेण पुनः प्रवरमुद्यानं दृष्टं तत्र भ्रमन् अशोकतरुपरिक्षिप्तमेकं सप्तभूमिकं आवासं कुमारो दृष्टवान् तन्मध्ये प्रविष्टः

कुमारः क्रमेण सप्तभूमिकामारूढः तत्र विकसितकमलदलाक्षीं प्रवरां महिलां पश्यतिस्म कुमारेण सा पृष्टा कासि त्वमिति ततः सा स्वसद्भावं कथयितुं प्रवृत्ता महाभाग मम व्यतिकरो महान् वर्त्तते ततस्त्वमेव प्रथमं स्ववृत्तान्तं वद कस्त्वं कुतः समायातः एवं तया पृष्टे कुमार आख्यत् अहं पञ्चालाधिपति ब्रह्मराजपुत्रो ब्रह्मदत्तोस्मीति कुमारोक्तिश्रवणानन्तरं हर्षोत्फुल्लनयना सा अभ्युत्थिता तस्येव चरणौ निपत्य रोदितुं प्रवृत्ता ततः कारुण्यहृदयेन कुमारेण सा पुनरेवं भणितामुखमुन्नतं कुरु मारुदेत्याश्वासिता सा कुमारेण त्वं स्ववृत्तान्तं वदेत्युक्ता साचख्यौ कुमार अहं तव मातुलस्य पुष्पचूलस्य राज्ञः पुत्री तवैव पित्रा दत्ता विवाहदिवसं प्रतीक्ष्यमाणा निजगृहोद्यान दीर्घिकापुलिने क्रीडन्ती दुष्टविद्याधरेणात्रानीता यावदहं स्वजनविरहाग्निसंतप्ता इह तिष्ठामि तावत् त्वं अतर्कितदृष्टिसमोऽत्रायातः अथ मम जीविताशा सञ्जाता यत् त्वं मयादृष्टः कुमारेणोक्तं स मम शत्रुः क्वास्ति येन तद्बलं पश्यामि तया भणितं स्वामिन् ममानेन शङ्करी नाम्नी विद्यादत्ता कथितं च इयं विद्या पठितमात्रा तव दासदासी सखी परिवारा भूत्वा आदेशं करिष्यति तवान्तिकमागतं प्रत्यनीकं निवारयिष्यति दूरस्थस्यापि मम चेष्टितं दृष्ट्वा सती इयं तव कथयिष्यति साद्य मया प्राप्ता स्मृता सती मम तच्चेष्टितं प्राह यथा स उन्मत्तनामा विद्याधरः पूर्णपुण्याया स्तव बलात् स्वर्गतेजश्च सोढ्मशक्तस्त्वामत्र मुक्त्वा निजभगिनीं ज्ञापनाय ज्ञापिकीं विद्यां प्रेषयित्वा च स्वयं विद्यां साधयितुं वंशकुडङ्गे गतोस्ति ततो निर्गतमात्रस्त्वां परिणेष्यतीति ममाद्य तथा विद्यया कथितं एतत्तस्याः वचः श्रुत्वा ब्रह्मदत्तेनोक्तं वंशकुडंगस्थस्य तस्य विद्याधरस्य मया साम्प्रतमेव शिरश्छेद्यं तयोक्तं आर्यपुत्र शोभनं कृतं यत्त दुरात्मा निहतः ततः सा कुमारेण गन्धर्वविवाहेन परिणीता तया समं विलसन् कुमारः कियत्कालं तत्र स्थितः अन्यदा कुमारेण तत्र दिव्यवलयानां शब्दः श्रुतः कुमारेणोक्तं कोयं शब्दः श्रूयते तयोक्तं कुमार एषा तव वैरिभगिनी खण्डश्रीखा नाम्नी विद्याधर कुमार परिणता स्वभ्रातृनिमित्तविवाहोपकरणानि गृहीत्वा समायाता त्वमितस्त्वरितमपक्रम यावदेता सा मद्दमभिप्रायं

वेद्मि यद्येतासां तवोपरि रागो भविष्यति तदाहं प्रासादोपरिस्थितां रक्तां पताकां चालयिष्यामि अन्या तु खेतामिति कुमारस्तद्दृष्टाद्वहिर्गत्वा दूरे स्थित ऊर्द्धविलोकते तावच्चालितां धवलपताकां दृष्ट्वा शनैःर स्तत्प्रदेशादपक्रान्तः प्राप्तो गिरिनिकुञ्जमध्ये तत्र भ्रमता कुमारेण एकं सरोवरं दृष्टं तत्र स्नानं कृत्वा सरः पश्चिमतीरे उत्तीर्णेन कुमारेण दृष्टा एका वरकन्या चिन्तितं च अहो मे पुण्यपरिणतिः येनैषा कन्या मे दृगोचरसमागता तयाप्यसौ कुमारः स्नेह निर्भरं विलोकितः कुमारं विलोकयन्ती साग्रे प्रस्थिता स्तोकया वेलया तया कन्यया एका दासी प्रेषिता तया कुमाराय वस्त्रयुगलं पुष्पतांबूलादिकं दत्तं उक्तं च या युष्माभिः सरस्तीरे कन्या दृष्टा तया सर्वमिदं प्रेषितं लावण्यलतिका नाम्नी अहं तस्या दासी अस्मि तयाच ममेदमादिष्टं एनं महानुभावं कुमारं मम तात महामन्त्रिणो शरीरस्थितिं कारय ततस्तत्र कुमार यूयमागच्छत ततः कुमारस्तया सह तदैवामात्यमन्दिरे गतः तत्र दास्या मन्त्रिणएवमुक्तं मन्त्रिन् त्वत्स्वामि पुत्रायं प्रेषितोस्ति प्रकामं अस्यादरः कर्त्तव्यः मन्त्रिणा तथैव कृतं द्वितीयदिने कुमारो मन्त्रिणा राज्ञ सभायां नीतः अभ्युत्थितेन राज्ञा कुमारस्य धुरि आसनं दत्तं पृष्टश्च वृत्तान्तः कुमारेण सर्वोपि कथितः अथ विविधभक्त्या भोजितस्य कुमारस्य एवमुक्तं राज्ञा कुमार तव भक्तिरस्माद्दृशैः कापि कर्त्तुं न पार्यते परमियमेवास्माकं भक्तिर्यदियं कन्या तव प्राभृतीकृता सुमुहूर्त्ते तयोर्विवाहो जातः कुमारस्तया समं विलासन् सुखेन तत्र तिष्ठति अन्यदा कुमारेण तस्याः प्रियायाः पृष्टं किमर्थमेकाकिने मह्यंवं नृपेण दत्ता सा उवाच आर्यपुत्र एष मदीयः पिता बलवत्तरवैरिसन्तापित इमां विषमपल्लिं समाश्रितः अत्र तातपक्षा श्रीमत्यात्रयतुर्णां पुत्राणामुपरि अहं पुत्री जाता अहमतीव पितुर्वल्लभा यौवनस्था अन्यदा पित्रा उक्ता पुत्रि मम सर्वेपि राजानो विरुद्धाः सन्ति तेन त्वं इह स्थितैव योग्यं वरं गवेषय ततोहं ग्रामाद्वहिस्तस्य सरस्तीरे समायातान् पथिकान् विलोकयन्ती स्थिता तदानीं त्वं तत्रायातो मया भाग्यात् प्राप्तश्चेति परमार्थः ततः श्रीकान्तया समं विषयसुखमनुभवतस्तस्य सुखेन वासरायान्ति अन्यदा स पल्ली

पतिः कुमारेण समं निजसैन्यवेष्टितः स्वविरोधि नृप देशभङ्गाय चलितः मार्गे गच्छतस्तस्य क्वचित्सरखीरे वरधनुर्मिलितः कुमारेणोपलक्षितः कुमारं दृष्ट्वा स रोदितुं प्रवृत्तः कुमारेण बहुप्रकारं वारितः स्थितः कुमारेण पृष्टं मन्त्री दूरीभूतेन त्वया किमनुभूतं वरधनुः प्राह कुमारतदानीं त्वां वटाध उपवेश्य अहं जलार्थं गतः सर एकं दृष्टवान् ततो जलं गृहीत्वा तवान्तिके यावदहमागतुं प्रवृत्तः तावत्तत्रत्यवङ्गकवचैर्दीर्घनृपभटैः सहसाश्लिष्टैरहमुपलक्षितस्ताडितश्च उक्तं चक्रवर्मदत्तइति मयोक्तं अहं न जानामि ततो दृढतरं ताडितो अहमवदं ब्रह्ममन्त्री व्याघ्रेण भक्षितः तैरुक्तं तं देशं दर्शय तैर्मार्यमाणोहं तवान्तिकदेशमागत्य तदानीं त्वां संग्रामकार्षं त्वयि ततो नष्टे अहं पुनस्तैर्भृशं ताड्यमानं स्वमुखेपरिव्राजकदत्तां गुटिकां क्षिप्तवान् तत्प्रभावदहं निश्चेष्टो जातः ततस्ते मृतोयमिति ज्ञात्वा सर्वेपि भटागताः तेषां गमनानन्तरं चिरकालेन मया गुटिकामुखान्निष्कासिता ततः सचेतनोहं त्वां गवेषयितुं प्रवृत्तः न मया दृष्टस्त्वं ततोहमेकं यामं गतः तत्र दृष्ट एकः परिव्राजकः तेनोक्तं अहं तव तातस्य मित्रं सुभगनामा तव पिता धनुर्नष्टः मातापि दीर्घेण गृहीता मातङ्गपाटे क्षिप्तास्तीति श्रुत्वाहमतीव दुःखितः काम्पिल्यपुरे गतः कापालिकवेषं कृत्वा मातङ्गवृत्तं वर्णयित्वा मातङ्गपाटकान्मातरं निष्कासितवान् एकस्मिन् ग्रामे पितृमित्रस्य देवशर्म ब्राह्मणस्य गृहे मातरं मुक्त्वा त्वामन्वेषयन्नहमिहायातः इत्थं यावत्तौ वरधनु ब्रह्मदत्तौ वार्त्तां कुरुतः तावदेकः पुरुषस्तत्रागत्य एवमुवाच यथा महाभाग भवता क्वचिदितस्ततो न पर्यटितव्यं त्वद्गवेषणार्थं दीर्घनियुक्ता नृपा इहागताः सन्तीति श्रुत्वा तौ द्वावपि ततो वनान्नष्टौ भ्रमन्तौ कौशांब्यां गतौ तत्र बहिरुद्याने द्वयो श्रेष्ठिसुतयोः सागरदत्तबुद्धिलनाम्नोः कुर्कुटयुगलं लक्षपणकरणपूर्वकं योद्धुं प्रवृत्तं द्रष्टुं कौतुकेन तौ तत्रैव स्थितौ बुद्धिलकुर्कुटेन सागरदत्तकुर्कुटः प्रहारेण जर्जरीकृतो भग्नः सागरदत्तेन प्रेर्यमाणोपि स्वकुर्कुटो बुद्धिलकुर्कुटेन समं पुनर्योद्धुं नाभिलषति हारितं लक्षं सागरदत्तेन अत्रान्तरे वरधनुना उक्तं भो सागरदत्त एषसुजातिरपि कुर्कुटः कथं भग्नः ममाग्रार्थे विग्रयोस्ति यदि

कोपि कोपं न करोति तदा बुद्धिलकर्कटमहं पश्यामि सागरदत्तो भणति भो महाराज विलोकयनास्यत्र मम कोपि द्रव्यलोभः किं त्वभिमानसिद्धिमात्र प्रयोजनमस्तीति ततोवरधनुनाविलोकित स कुर्कुटः तच्चरण निबद्धः सूचीकलापोदृष्टः बुद्धिलोपिवरधनं प्रति शनैरेव माह यदित्वं सूचीकलापं न बध्नसि तदाहन्म वलाच्चार्द्ध दास्यामि ततो वरधनुनाउक्तं विलोकितोयत् कुर्कुटोनाच किञ्चिद् दृश्यते एव मुक्तापि यथा बुद्धिलोनजानाति तथा सूचीकलाप मया कृत्व सागरदत्तस्य तदृश्यति करः कथितः सागरदत्तेन पुनः स्व कुर्कुटः प्रेरितोबुद्धिल कर्कुटेन समं युद्धं प्रवृत्तेसागरगत्त कुर्कुटेन जितो बुद्धिल कुर्कुट हारितं बुद्धिलेन लक्षं तुष्टः सागरदत्तः एवमाह आर्यपुत्र गृहेगम्यते इत्युक्ता द्वावपि कुमारीरथे निवेश्य सागरदत्तः स्वगृहेगतः सागरदत्तस्तौ परमप्रीत्या पश्यति सागर दत्तस्नेह नियन्त्रितौ तौ अतो वा ग्रहात् तद्गृह एव तस्थतुः कियद्दिनानन्तरं एकोदा स स्नात्वा यातस्तेन एकान्ते वरधनु राकारितः उक्तं वरधनुकुमारायत्तव तदानीं सूचि व्यतिकर द्रव्यं स्वमुखोक्तं बुद्धिलेन तद् द्रव्यार्पणाय अयं हारः प्रेषितोस्ति इत्युक्ता हारकरण्डिकातेन वरधनवे दत्ता दासः स्वगृहेगतः वरधनुरपिहार करण्डिकां गृहीत्वा ब्रह्मदत्तान्तिके गतः स्वरूपं कथयित्वाहारकरण्डिकातेन वरधनवे दत्ता स्वरूपं कथयित्वाहारकरण्डिकातोहारं निष्कास्यदर्शितवान् हारं पश्यतां ब्रह्मदत्तेनहारैकदेशस्थो ब्रह्मदत्त नामाङ्कितो लेखो दृष्टः दृष्ट्वच मित्तकस्यैषः लेखः वरधनुर्भणति को जानाति ब्रह्मदत्तनामकाः पुरुषाबहवस्सन्ति ततोदूरे गत्वा वरधनुना उत्कीर्णो लेखः तन्मध्ये इयङ्गाथा दृष्टा पत्थिज्जइजइ विजए जणेण सद्धोय जणिय जत्तेणं तहवित्त मच्चिह धणिअं रयणवई मुणइ माउं सूत्रबुद्ध्याध्यायता वरधनुनाऽस्या गाथाया अर्थोऽवगतः द्वितीयदिने एका परिव्राजिका तत्रायाता सा कुमारसिरसि कृसुमाक्षतानि प्रक्षिप्य कुमारत्वं शतसहस्रायुर्भवेदित्या शिषं ददौ वरधनुमेकां तेन तेन समं किञ्चिन्मन्त्रयित्वा सा प्रतिगता कुमारेण वरधनुर्जल्पितः अनया किमुक्तं वरधनुर्भणति अनया एवमुक्तं यत्तव

बुद्धिलेन करण्डेहारः प्रेषितोस्ति तेन समं योलेखः समागतोस्ति तत् प्रतिलेखं समर्प्पय मया उक्तं एष लेखो ब्रह्मदत्त राजा नामाङ्कितो वर्त्तते ततस्त्वमेव वदको सो ब्रह्मदत्तः तया उक्तं श्रूयतां परङ्कस्यापि त्वया न वक्तव्यं इह नगर्यां श्रेष्टि पुत्री रत्नवतीनाम्नी कन्यकास्ति सा बालभावादारभ्य अतीव ममज्ञे दानुरक्तायौवनमनु प्राप्ता अन्यदिनेसा किञ्चित्ध्यायन्ती मयादृष्टा च पुत्रि त्वं किं ध्यायसीति साकिमपिनैवबभाणपरिजनेनोक्तं इयं बहून् प्रहरान् यावत् ईदृश्येव किञ्चिदार्त्त ध्यान् कुर्वन्ती दृश्यते परमस्याहार्द्दन ज्ञायते ततः पुनरपि तस्याः पृष्टं सा किञ्चिद्रोवाच तत्सख्याप्रियं गुप्ता उक्तं हे भगवति तव पुरुषलज्जया किञ्चिदक्तुं शक्नोति अहं तावत्कथयामि इयं गत दिने क्रीड़ार्थं मुद्यानेगता तत्रानया स्वभ्रातुर्बुद्धिलश्रेष्टिनः कुर्कुटयुद्धं कारयतः समीपेएकोवर कुमारोदृष्टः तं दृष्ट्वैषा एतादृग्जाता कुमारीसख्याः प्रियंगुलतिकाया एतद्वचः श्रुत्वा मया उक्तं पुत्रि कथयसद्भावं पुनः पुनरेवं मयोक्ता सा कथमपि सद्भावं उक्ता प्राह भगवति तं मम जननीनास्ति किञ्चित्तत्त्ववाकथनीयं अनया प्रियंगुलतिकया कथितो यो ब्रह्मदत्त कुमारः स मे पतिर्भविष्यति तदावरं अन्यथाहं मरिष्यामि सामया भणिता वत्से धीराभव अहं तथा करिष्ये यथा तव समीहितं भविष्यति ततः सा किञ्चित् स्वस्था कल्यदिने पुनरेवं मया तस्या विशेषाश्वासना करणार्थं कल्पितमेवोक्तं वत्से स ब्रह्मदत्त कुमारो मया दृष्टः तयापि समुच्छ्वसित रोम कूपया भणितं भगवति तव प्रसादेन सर्वं भव्यं भविष्यति किन्तु तस्य विश्वास निमित्तं बुद्धि लब्धपदेशेन इमं हार रत्नकरण्डके प्रक्षिप्य ब्रह्मदत्तराज नामाङ्कित लेख सहितं कृत्वा कस्यचिद्धस्ते प्रेषय ततो मया कल्पे तथा विहितं एषले खव्यतिकरः सर्वोपि मया तव कथितः साम्प्रतं प्रतिलेखं देहि ततो मयापितस्याः प्रतिलेखोदत्तः तस्मध्ये चेट्टगी गाथा लिखितास्ति गुरुगुण वरधणुकलिओ तमाणिओ सुणइवंभदत्तो विरयणवई रयणमई चन्दोविय चन्दमाजोगो १ इदं वरधनूक्तमाकर्ण्य अदृष्टाया मपि रत्नवत्यां परमप्रेमवान् कुमारो जातः तद्दर्शन सङ्गमोपाय मन्वेषमाणस्य कुमारस्य गतानि कतिचिद्दिनानि अन्यदिने

समागतो नगरबाह्याद्वरधनुः एवञ्च कुप्रवृत्तः यथा एतन्नगर स्वामिनो दीर्घनृपेण स्व किङ्करा आवां गवेषणाय प्रेषिता सन्ति नगरस्वामिना च आवां ग्रहणोपायः कारितोस्ति एतादृशी लोकवार्त्ताबहिः श्रुता सागरदत्तेन एतद्वार्तिकरं श्रुत्वा द्वावपि भूमिगृहे गोपितौ रात्रिः पतिता कुमारेण सागर दत्तस्य भणितं तथा कुरु यथा पक्रमामः एतदाकर्ण्य सागरदत्तोद्वाभ्यां सह नगराद्बहिर्निर्गतः स्तोकां भूमिंगत्वा नेच्छन्तमपि सागरदत्तं बलान्निवर्त्य कुमार वरधनूद्वावपि गन्तुं प्रवृत्तौ पथि गच्छद्भ्यां ताभ्यां यक्षायतनोद्यान पादपान्तरालस्थिता प्रहरण समन्वित रथवर समीपस्था एका प्रवरमहिला दृष्टा ततस्तया समुत्थाय सादरं भणितौ किमियत्यां वेलायां भवन्तौ समायातौ इति तस्याः वचः श्रुत्वा कुमारः प्राह भद्रे कौ आवां तयोक्तं त्वं स्वामी ब्रह्मदत्तोऽयञ्च वरधनुः कुमार इतिश्रुत्वा कुमार उवाच कथमे तद्वगतं त्वया सा उवाच श्रूयतां इहैव नगर्यां धनप्रवरोनाम श्रेष्ठीवर्त्तते तस्य धनसञ्चया भार्या वर्त्तते तया अष्टपुत्राणा मुपरि एका पुत्री प्रसूता सचाहमेव मम च कोपि पुरुषो नरोचति ततो मातुरनुज्ञयाहं यक्षमाराधितुं प्रवृत्ता तुष्टेन यक्षेण मयोक्तं वत्से तव भर्त्ता भविष्यच्चक्रवर्त्ती ब्रह्मदत्तो भविष्यति मया भणितं समया कथं ज्ञातव्यः तेनोक्तं बुद्धिल सागरदत्तयोः कुक्कुटयुद्धमध्ये यो दृष्टस्तवानन्दं जनयिष्यति स वरधनुमित्र सहितो ब्रह्मदत्तकुमार उपलक्ष्यः ततः परं मयाहार लेख प्रेषणादिकं यत्कृतं तत्सर्वं तव सुप्रीतमेवास्तीति कुमरी वाक्यमाकर्ण्य सानुरागः कुमारस्तया सहरथ मारूढः सा कुमारेण पृष्ठा इतः क्व गन्तव्यं रत्नवत्या भणितं अस्तिमगधपुरे मम पितुः कनिष्ठ भ्राता धनसार्थवाह नामा श्रेष्ठी सज्ञातव्यतिकरो युवां मम चसमागमनं सुन्दरं ज्ञास्यति ततस्तत्र गमनं क्रियते पश्चाद्यथा युवामिच्छा तथा कार्यमिति रत्नवतो वचसा कुमारो मगधापुराभिमुखः प्रवृत्तः वरधनुस्तदा सारथिर्बभूव ग्रामानुग्रामं गच्छन्तौ तौ कौशांबी देशान्निर्गतौ अन्यदा गतौ गिरिगुहा टव्यां तत्र कण्ठकसुकण्ठकाभिधानौ द्वौ चौर सेनापती तं प्रवरं रथं विभूषितं स्त्रीरत्नं च प्रेक्ष्य तद्रक्षकं च कुमारद्वयमेव प्रेक्ष्यसन्नद्धौ सपरिवारौ प्रहन्तु

मायतौ अत्रावसरे कुमारेण तथा प्रहरणशक्तिर्दर्शिता यथा सर्वेपि चौरसुभटाः कुमारप्रहाराजर्जराः सर्वासु दिक्षु गताः कुमारस्ततो रथारूढो चलितः वरधनुना उक्तः कुमार यूयं दृढश्रान्ता स्ततो मुहुर्त्तमात्रमत्रैव रथे निद्रासुखमनुभवत ततो रत्नवत्या सह कुमारः प्रस्थः गिरिनदी एकामार्गे समायाता तावत्तुरङ्गमाः श्रमखिन्नानाग्रे चलन्ति ततः कथञ्चित् प्रतिबुद्धः कुमारः श्रमखिन्नान् तुरंगमान् पश्यन् रथाग्रे च वरधनुमपश्यन् जलनिमित्तं वरधनुर्गतो भविष्यतीति चिन्तितवान् इतस्ततः पश्यन् कुमारः रथाग्रभागरुधिरावलिप्तं ददर्श ततो व्यापादितो वरधनुरिति ज्ञात्वा हा हा हतो मे सुहृत् इति शोकार्त्तः कुमारो रथोत्तङ्गात्पपात मूर्च्छांच प्राप्तवान् पुनरपि लब्धचैतन्य एवं विललाप हा भ्रातः हा वरधनु मित्र त्वं क्वगतोसीति विलपन् कुमारः कथमपि रत्नवत्या रक्षितः कुमारः रत्नवत्यै प्रत्येवमाह सुन्दरि न ज्ञायते वरधनु मृतो जीवन्नास्तीति ततोहं तदन्वेषणार्थं पश्याद्रजामि तया भणितं आर्यपुत्र अवसरो नास्ति पश्चाद्गमनस्य येनाहमेकाकिनी चौरश्वापदादिभीमं चारण्यमिदं अत्र च निकटवर्त्ती सीमावकाशोस्ति येन परिम्लाना कुशकङ्कटकाः पश्यन्ति एतद्रत्नवतीवचः प्रतिपद्य रत्नवत्या सहकुमारः पथि गन्तुं प्रवृत्तः मगधदेशसंस्थितमेकं ग्रामं प्राप्तः तत्र प्रविशन् कुमारः सभामध्यस्थितेन ग्रामाधिपतिना दृष्टः दर्शनानन्तरमेव एष न सामान्यः पुरुष इति ज्ञात्वा सोपचारः प्रतिपत्त्या पूजितो नीतश्च स्वगृहं दत्तस्तत्र सुखावासः तत्र सुखं तिष्ठन् एकग्रामाधिपतिना भणितः कुमारत्वं विखिन्न इव लक्ष्यसि कुमारेणोक्तं मम भ्राता चौरेण सह भण्डनं कुर्वन् न जाने कामप्यवस्थां प्राप्तः ततो मया तदन्वेषणार्थं तत्र गन्तव्यं ग्रामाधिपेनोक्तं अलं खेदेन यद्यस्या भटव्यां सभविष्यति तदाऽवश्यमिह प्राप्स्यामः इति भणित्वा प्रेषितानिज पुरुषा अटव्यां गत्वा समायाताः कथयन्ति अस्माभिः सर्वत्र स पुरुषो गवेषितः परं क्वचिन्न दृष्टः किन्तु प्रहारपतितो बाण एवैष दृष्टः ततः कुमारो वरधनुर्मृत इति चिरकालं शोकं चकार एकदा रात्रौ तस्मिन् ग्रामे चौरधाटिः पतिता सा च बाणैः कुमारेण जर्जरीकृता नष्टा अथ हर्षितो ग्रामाधिपतिर्ग्रामश्च

अथ ग्रामाधिपतिमापृच्छ्य ततश्चलितः कुमारः क्रमेण राजगृहं प्राप्तः तत्र नगराद्बहिः परिव्राजकाश्रमे रत्नवतीमुक्त्वा स्वयं नगराभ्यन्तरे गतः तत्रैकस्मिन् प्रदेशे धवलगृहं दृष्टं तदन्तःप्रविष्टेन कुमारेण द्वे कन्ये दृष्टे ताभ्यां कुमारं दृष्ट्वा प्रकटितानुरागाभ्यां भणितं कुमारयुष्माद्दशामपि पुरुषाणां रक्तजनमुत्सृज्य भ्रमितुं किं युक्तं कुमारेणोक्तं सजनः कः येनैवं यूयं भणथ ताभ्यामुक्तं प्रसादं कृत्वा आसनेनिवेशं तु भवन्तः ततः उपविष्ट आसने कुमारः ताभ्यां कुमारस्य मज्जनस्नानाद्युपचारं कृत्वा उक्तं कुमार शृणुतमत्सवृत्तान्तः इहैव भरतक्षेत्रे वैताढ्य गिरिदक्षिणश्रेण्यलंकारभूते शिवमन्दिरे नगरे ज्वलनशिखो राजा तस्य विद्युच्छिखा नाम्नी देवी तस्या आवां द्वे पुत्र्यौ अस्मद्भ्राता उन्मत्तो नाम वर्त्तते अन्यदा अस्मत्पिताग्निशिखाभिधानेन मित्रेण समं यावद्गोष्ठ्यां प्रविष्टस्तिष्ठति तस्मिन्नवसरेऽष्टापदपर्वताभिमुखं व्रजन्तं सुरासुरसमूहं पश्यति राजापि पुत्रीसहितस्तत्र गन्तुं प्रवृत्तः अष्टापदे प्राप्तोजिनप्रतिमाश्च वन्दिता कर्पूरागरुधूपाद्युपचारो महान् कृतः प्रदक्षिणात्रयं कृत्वा निर्गच्छता राज्ञाऽशोक पादपस्याध उपविष्टं चारणमुनियुगलं दृष्टं प्रणतश्च तत्रोपविष्टस्य राज्ञः पुरस्ताद्गुरुणा एवं धर्मदेशना कर्तुमारब्धा असारः संसारः शरीरं भंगुरं शरदभ्रोपमं जीवितं तडिल्लसितानुकारि यौवनं किंपाकफलोपमा भोगाः सन्ध्याराग समं विषयसुखं कुशाग्रजलबिन्दुचञ्चला लक्ष्मीः सुलभं दुःखं दुर्लभं सुखं अनिवारितप्रसरो मृत्युः तस्मादेवं स्थिते सति भो भव्याः मोह प्रसरं छिन्दन्तु जिनेन्द्रधर्मे मनो नयन्तु एवं चारणश्रमणदेवानां श्रुत्वा सुरादयो यथा गतं प्रतिगताः तदालब्धावसरेणाग्निशिखिना भणितं यथा एतासां बालिकानां को भर्त्ता भविष्यति चारणश्रमणाभ्यामुक्तं एते द्वे कन्ये भ्रातृवधकारिणी नार्यौ भविष्यतः तयो रेतद्वचः श्रुत्वा राजा श्याममुखो जातः अस्मिन्नवसरे आवाभ्यामुक्तं तात साम्प्रतमेव साधुभ्यामुक्तं संसारस्वरूपं तत आवयो रलं एवं विधावसानेन विषयसुखेन आवयोरेतद्वचस्तातेन प्रतिपन्नं आवाभ्यांच भ्रातृस्नेहेन स्वदेहसुखकारणानि त्यक्तानि भ्रातुरेव स्नानभोजनादिचिन्ता कुर्वन्त्यौ आवां तिष्ठाव अन्यदाऽस्मद्भ्राता पृथिवी भ्रमता दृष्टा

कुमारभवन्मातुलपुत्रीपुष्पवती कन्यका तद्रूपा चित्रचित्तस्तां हृत्वा आगताः परं तत् दृष्टिं सोढुमक्षमो विद्यां साधेतुं गतः अतःपरं वृत्तान्तो युष्माकं ज्ञानगोचरोऽस्ति तस्मिन् काले भवदन्तिकादागत्य पुष्पवत्या आवयोर्भ्रातृवधवृत्तान्तः कथितः ततः शोकभरेण आवां रोदितुं प्रवृत्ते मधुरवचनैः पुष्पवत्या रक्षिते तदा आवां शङ्करोविद्या एवं वक्तुं प्रवृत्ता असौ भ्रातृवधकारी ब्रह्मदत्तचक्रवर्त्ती भविष्यति युवां मुनिवचनं किं न स्मरथ एतद्वचनमाकर्ण्य आवाभ्यां जातानुरागाभ्यां मानितं परं पुष्पवत्या वालिकया स्नेहरससंभ्रान्तया रक्तपताकां विहाय श्वेतपताका चालिता तदर्शनानन्तरं त्वमन्यत्र कुचापि गतः नानाविधग्रामाकर नगरादिषु भ्रमन्तीभ्यां आवाभ्यां त्वां न क्वचिद्दृष्टः ततो विखिन्ने आवां इहागते साम्प्रतमत्रातर्कितहिरण्यसमं तव दर्शनं जातं ततो महाभाग पुष्पवती व्यतिकरं स्मृत्वा कुरु अस्मत् समीहितं एवं श्रुत्वा कुमारेण सहर्षं मानितं गन्धर्वविवाहेन तयोः पाणिग्रहणं कृतं एक रात्रौ ताभ्यां समं उषित्वा प्रभाते कुमारस्तयोरेवमुवाच युवां पुष्पवत्या समं गच्छतं तया समं तावत् स्थातव्यं यावन्मम राज्यलाभो भवति एवं श्रुत्वा ते गते तावत् कुमारो न तल्लग्नहं न तं परिजनं पश्यति चिन्तितवांश्च एषा विद्याधरी मायेति चिन्तयन् रत्नवती गवेषणा निमित्तं तापसाश्रमाभिमुखं गतः न च तत्र रत्नवती दृष्टा न चान्यः कोपि पुरुषो दृष्टः ततः कं पृच्छामीति विचार्य इतस्ततः पश्यति तावदेको भद्राकृतिः पुरुषस्तत्रायातः कुमारेण स दृष्टः भो महाभाग एवंविध रूपनेपथ्या एका स्त्री मयात्र मुक्ता कल्येऽद्य वा त्वया दृष्टा तेन भणितं पुत्र त्वं किं तस्या रत्नवत्या भर्त्ता कुमारो भणति एवं तेन भणितं कल्ये सा मया रुदतीं दृष्टा अपराह्णकाले तस्याः समीपे गतः पृष्टा च सा मया पुत्रिका कासि त्वं कुतः समागताः किंतेशोककारणं कथा त्वया गन्तव्यं तया किञ्चित्कथिते सामया प्रत्यभिज्ञाता मम त्वं दौहित्री भवसीति उदित्वा मया तस्य लघुपितुः समीपे गत्वा शिष्टा तेनाप्युपलक्ष्य सा विशेषादरेण स्वमन्दिरे प्रवेशिता सर्वत्र त्वं गवेषितः परं न क्वचिद्दृष्टः साम्प्रतं सुन्दरं जातं यत् त्वं लब्धः एवमुक्त्वानीतः कुमारस्तद्दृष्ट्वा उपचारः कृतः तत्र महो

त्सवेन रत्नवती पाणिग्रहणं कुमारः कृतवान् तया सह विषयसुख मनुभवन् कियत्कालं तस्थौ अन्यदा वरधनुवर्ष दिवसोऽद्येति उक्ता तद्गृहे कुमारेण ब्राह्मणादयो भोजिताः अन्नावसरे वरधनुः कृतब्राह्मणवेषो भोजन निमित्त मागतः एवं भणितुं प्रवृत्तः भो ज्ञापयन्तु तस्य भोज्यकारिणः यथा यदि मम भोज्यं प्रयच्छतः तदा तस्य परलोकवर्त्तिन उदरे भोज्यं संक्रमति गृहपुरुषै स्तद्वचः कुमारायगिष्टः कुमारोपि गृहाद्बहिर्निर्गतः दृष्टो वरधनुः प्रत्यभिज्ञातस्य गाढं कुमारेण लिङ्गितः गृहमध्ये प्रवेशितः स्नानमज्जन भोजनादिभिः सत्कृतश्च अनन्तरं कुमारेण पृष्टो वरधनुः स्ववृत्तान्तं जगौ यथा तस्यां रात्रौ निद्रावश मुपागतेषु युष्मासु सत्सुप्तेषु धाविला चौरेण एकेन कुडङ्गान्तरितेन मम पादे बाणप्रहारः कृतः तद्वेदना परवशोहं निपतितो मही तले परं अपाय भीरुत्वेन मया युष्माकं न निवेदितं स्वयं अग्रे चलितः अहन्तु शनैः पतित वृक्षान्तराले चलन् महता कष्टेन तस्मिन् ग्रामे प्राप्तः यच यूयं स्थिताः तेन ग्रामाधिपतिना सत्कृतः युष्माकं प्रवृत्तिं श्रुत्वाऽहमद्य प्रगुणीभूतो भोजन प्रस्तावे समागतः यूय मद्यमद्याप्यास्मिलिताः अथ तयो स्तत्राऽवियुक्तयोः सहर्षं दिवसायान्ति अन्यदा ताभ्यां परस्परमेवं विचारितं यथा आवाभ्यां कियत्कालं मुक्तपुरुषा कराभ्यां स्थातव्यं एवं च चिन्तयतो स्तयोर्गतः कियान्कालः अन्यदा तत्र समायातो मधुमासः मदनमहोत्सवे जायमाने सर्वलोको नगराद्बहिः क्रीडितु मायातः वरधनु कुमारावपि कौतुकेन नगराद्बहिर्गतौ निर्भर क्रीडारस निमग्ने लोकेऽतर्कितएव पतित मिठोनिरंकुशोराजः हस्ती तत्रायातः समुच्छलित कोलाहलो भग्नः क्रीडा रसो नष्टः समन्तात्रारी निकरः एका च बालिका समुन्नत पयोधरा नश्यन्ती तस्य हस्तिनो दृष्टी पतिता सा शरणं मार्गयन्ती ईतस्ततः पश्यति तस्याः परिजनाः पूत् कुर्वन्ति भयभ्रांतायास्याः पुरोभूत्वा कुमारेण स करीहक्कितः एषा मोचिता सोपिकरीतां मुक्ता रोषवश विस्तारित लोचनः प्रसारित शुण्डादण्डः शीघ्रं कुमाराभिमुखं धावितः कुमारेणापि उत्तरीय वस्त्रं गजाभिमुखं प्रक्षिप्तं गजेन तद्वस्त्रं शुण्डया गृहीत्वा गगने प्रक्षिप्तं गग

नाच पुनर्भूमौ निपतितो तद्ग्रहणाय यावत्करौ पुनर्भूम्यभिमुखं परिणमतितावदुन्मुत्य कुमारस्तत्स्कन्धमारूढः स्व करतलाभ्यां तत् कुम्भस्थल मास्फालितवान् मधुरवचनैश्च सन्तोषितः सन् करी स्व वर्गंनीतः समुच्छलितः साधुकारः जयति कुमार इति पतितं बन्दिजनैः कुमारेण स करी आसान स्वश्च समीपं नीतो बद्धश्च नरपति स्तमनन्य सदृशं दृष्ट्वा परमं विस्मयं प्राप्तः स्वमन्त्रिणं पप्रच्छैकएषः ततः कुमार स्वरूपाभिज्ञेन मन्त्रिणा उक्तं एषः ब्रह्मराज्ञः पुत्रो ब्रह्मदत्तकुमार इति ततस्तुष्टेन राज्ञानीतः कुमारः स्व भुवनं सत्कृतः स्नानमज्जन भोजनादिभिः ततः कुमारस्याष्टौ स्व पुत्र्यो दत्ताः महोत्सवपूर्वं तासां पाणिग्रहणं कुमारेण कृतं तत्र कियद्दिनानि वरधनुकुमारो सुखेन स्थितो अन्यदा एका स्त्री कुमारसमीपमागत्य भणितुं प्रवृत्ता यथा कुमारोस्ति किंचिदकृत्यं कुमारेणोक्तं वद सा उवाच अस्यामेव नगर्य्यां वै श्रमणो नाम सार्थवाहस्तस्य पुत्री श्रीमती अस्ति सा मया बालभावा दारभ्य पालिता या त्वया तदानीं हस्तिसंभ्रमाद्रक्षिता तया हस्तिसंभ्रमोद्धरितया तदानीं जीवितदायकं त्वां सा स्नेहेन विलोकितवती सान्यतं त्वदेक चित्ता तद्रूपलावण्यकलाकौशलमोहिता त्वामेव स्मरन्ती परिजनेन कथमपि स्वमन्दिरं नीता तत्रापि न मज्जन भोजनादिदेहस्थितिं करोति तदानीं मया तस्या उक्तं कथं त्वमकांण्डे ईदृशी जाता यावन्नमापि प्रतिवचनं न ददासि हसित्वा सा एवमुवाच हे अम्ब भवत्याः किमकथनीयं परं लज्जया किं चिदक्तुं न शक्नोमि पुनर्मया साग्रहं पृष्टा सा उवाच येनाहं हस्तिसंभ्रमाद्रक्षिता तेन समं यदि मम पाणिग्रहणं न स्यात् ततो मेवश्यं मरणं एवमुक्ता तया अहं तव समीपे प्रेषिता अङ्गी कुरुतां बालिकां कुमारेण तद्वचोङ्गीकृतं प्रशस्तदिवसेस तस्याः पाणिग्रहणं कुमारेण कृतं वरधनुना तु सुबुद्धिनामात्य पुत्रानन्दननाम्नाः पाणिग्रहणं कृतं एवं च द्वयोरपि विषयसुखमनुभवतो स्तयोर्गता कियन्तो वासराः तयोः सर्वत्र प्रसिद्धिर्जाता तौ अन्यदा गतौ वाराणस्यां ब्रह्मदत्तं बहिः स्थापयित्वा वरधनुर्नगरस्यामि कटकसमीपं गतः एष हर्षितः सबलवाहनः संमुखो निर्गतः कुमारं हस्तिस्कन्धे समारोप्य

नगरी प्रवेशोत्सवो महान् कृतः स्व भवने नीतस्य कुमारस्य स्नानमज्जनभोजनादि सामग्रीं कृत्वा प्रकामं सत्कारं कृत्वा च स्वपुत्री कनकवती अनेकहय रथद्रव्यकोशसहितादत्ता प्रशस्तविवाहो जातः तया समं विषयसुखमनुभवतस्तस्य सुखेन कालो याति ततो दूतो संप्रेषणेनाकारिताः सबलवाहनाः पुष्पचूलराजधनुमन्त्रिकणेरदत्त भवदत्तादयोऽनेके राजमन्त्रिणः समायाताः तैः सर्वैः कुमारो राज्येऽभिषिक्तः तदा ब्रह्मदत्त आयुधस्थाने चक्ररत्नमुत्पन्नम् वरधनुस्तु सेनापतिः कृतः ब्रह्मदत्तः सर्वसैन्यसहितो दीर्घनृपोपरिचलितः अनवच्छिन्न प्रयाणैः काम्पिल्यपुरे प्राप्तः दीर्घनृपेणापि कटकादीनां स्वकीय करणार्थं दूतः प्रेषितः तैस्तुनिर्भर्त्सितो दूतः स्वस्वामिसमीपे गतः ब्रह्मदत्तसैन्येन काम्पिल्यपुरं समन्ताद्वेष्टितं ततो दीर्घनृपेण एवं चिन्तितं कियत्काल मस्माभिर्बिलप्रविष्टैः स्थेयं साहसमवलम्ब्य नगरात् स्वसैन्य परिवृतो दीर्घ नृपोनिर्गत्य संमुखमायातः ब्रह्मदत्त दीर्घनृपसैन्ययोर्घोरः संग्रामः प्रवृत्तः क्रमा द्ब्रह्मदत्तसैन्येन दीर्घनृपसैन्यं भग्नं अथ दीर्घ नृपः स्वयमुत्थितः ब्रह्मदत्तोपि तमायातं वीक्ष्य प्रदीप्तकोपानलस्तदभिमुखं चलितः तयो र्द्वयो र्युद्धं लग्नं अनेकैरायुधैर्निचितैर्न तयोः संग्रामरसः संपूर्णो बभूव ब्रह्मदत्तेन ततश्चक्रं मुक्तं चक्रेण दीर्घनृपमस्तकं च्छिन्नं ततो जयत्येष चक्रवर्त्ती इत्युच्छलितः कल कलः सिद्धगन्धर्वैर्देवैर्मुक्ता पुष्पवृष्टिः उल्लब्ध उत्पन्नोयं द्वादशचक्री ततो जनपदलोकैः स्तूयमानो नारीवृन्दकृतमङ्गलः कुमारः स्वमन्दिरे प्रविष्टः पुनस्साधि तानि षट् खण्डानि कृतश्च सकलसामन्तै र्ब्रह्मदत्तस्य चक्रवर्त्त्यभिषेकः चक्रवर्त्ति त्वं पालयन् ब्रह्मदत्तः सुखेन कालं निर्गमयति अन्यदा चक्रवर्त्तिनः पुरो नटेन नाट्यं कर्त्तुमारब्धं स्वदासो अपूर्वं कुसुमदामगण्डं हस्ते ढौकितं तच्च प्रेक्षतो गीतविनोदं शृण्वत् चक्रवर्त्तिनः एवं विमर्शो जातः एवंविधो नाट्य विधिर्मया क्वचित् दृष्टः क्वचिच्चेदृगं पुष्पदामगण्डमपि घ्रातएवं चिन्तयत स्तस्य जातिस्मरणमुत्पन्नं दृष्टाः पूर्वभवास्तत्र सौधर्मे पद्मगुल्मविमानेऽनुभूतं नाट्य दर्शन दिव्य पुष्पाघ्राणादिकं स्मृतिपथं ययौ देवसुखस्मरणेन मूर्च्छां गतः पतितो भूमौ चक्री पार्श्ववर्त्तिभिर्वातोत्क्षेपादिना स्वस्थीकृतः ततश्चक्रवर्त्तिना

पूर्वं भवभ्रात्रा शुद्धार्थं श्लोकार्द्धं मिदं रचितं यथा अश्वदासौ मृगौ हंसौ मातङ्गावमरौ तथा इदं श्लोकार्द्धं श्रुत्वा चक्रिणा वरधनु सेनापते रुक्तं इदं श्लोकार्द्धं सर्वत्र निर्घोषय एतत्पश्चिमार्द्धं यः पूरयति तस्य राजा राज्यर्द्धं ददाति इदं श्लोकार्द्धं सर्वैर्लोकैः श्रुतं ते यत्र तत्र निर्घोषयन्ति अन्यावसरे स पूर्वं भवसम्बन्धीभ्राता चित्रजीवः पुरिमताल नगरे इभ्य पुत्रो भूत्वा सञ्जात जातिस्मरणो गृहीतव्रत स्तत्र नगरे मनोरमा विधाने आरामे समवसृतः तत्र प्रासुके भूभागे पात्रोपकरणानि निक्षिप्य धर्मध्यानोपगतः कायोत्सर्गेण स्थितः अत्रान्तरे आरघट्टिकेन पठ्यमानं तत् श्लोकार्द्धं मुनिनाश्रुतं ज्ञानोप योगेन स्व भ्रातृस्वरूपं सर्वमवगम्य मुनिना उत्तरचरणद्वयंपूरितं एषा नौषष्टिकाजाति अन्योन्याभ्यां वियुक्तयोः ततोऽसावारघट्टिकस्तत् श्लोकार्द्धं लिखित्वा प्रफुल्लास्य पङ्कजो गतो राजकुलं पठितश्चक्रिणः पुरः संपूर्णः श्लोकः ततः पूर्वं भव भ्रातृस्नेहातिरेकेण चक्री मूर्च्छां गतः क्षुभिता सभा रोषवशं गतेन सेव कवर्गेण आरघट्टिकश्चपेटाभि र्हन्तुमारब्धः हन्यमानेन तेन ऊचे इदं पद्वयं मया न पूरितं किन्तु वनस्थितेन मुनिनेति विलपन्नसौ मोचितो गतमूर्च्छेण चक्रिणा पूर्वभवभ्रातृमुनि समागतं श्रुत्वा तद्भक्तिस्नेहाकृष्ट चित्तो ब्रह्मदत्त चक्री सपरिकरो निर्ययौ उद्याने तं मुनिं ददर्श वंदित्वाग्रे उपविष्टः मुनिना प्रारब्धा धर्मदेशना दर्शिता भवनिर्गुणता वर्णिताः कर्मबन्धहेतवः श्रावितो मोक्षमार्गः ख्यापितः शिवसौख्यातिशयः इमां देशनां श्रुत्वा पर्षत्सञ्जिग्ना जाता ब्रह्मदत्तस्तु अभावित एवमाह भगवन् यथा स्वसङ्गसुखेन वयमाह्लादिता स्तथा राजस्त्रीकारेण साम्प्रतंमम्मनाह्लादयन्तु पश्चादावां तपः समेव करिष्यावः एतदेव वा तपसः फलं मुनिराह युक्तमेवेदं वचो भवता मुपकारीद्यतानां परं इयं मानुष्यतां दुर्लभा सततं पतनशीलमायुः श्रीश्चञ्चला अन वस्थिता धर्मबुद्धिः विषयाः विपाक कटवः विषयासक्तानां च ध्रुवो नरकपातः दुर्लभं पुनर्मोक्षबीजं विरतिरत्नं तत्त्यागान्नरकपातहेतुःकतिपयदिनभावि राज्यात्ययणं न विदुषां चित्तमाह्लादयति ततः परित्यज्य कदाग्रयं प्राग्भवानुभूतः दुःखानिस्मरपिजिनवचनामृतरसं सञ्चरतदुक्तमार्गेण सफलीकुरु

मनुष्यजन्मेति स प्राह भगवन्नुपनतयाचिनाहृष्टसुखवाञ्छाज्ञानतालक्षणं तन्मैवमादिश कुरु मत्प्रमीहितं मुनिराह संसारसुखं भुक्तं परभवे महते दुःखाय भावीतितत् त्यागः कार्यते एवं मुनिना वारं वारमुक्तोपि यदा चक्रवर्त्ती नप्रतिबुध्यते तदा मुनिना चिन्तितं आः ज्ञानं पूर्वभवे सनत्कुमार चक्रिस्त्रीरत्नकेश संस्पर्शेनजाताभिलाषातिरेकेण संभूतभवेयुक्तामया निवार्यमाणेपि चक्र वर्त्तिपदवी प्राप्तिनिदानं कृतं तस्येदृग्फलं अतः कारणादसौ दुष्टाध्यवसायी जिनवचनानामसाध्यः इत्यवेक्षितं मुनिस्ततो विजहार क्रमेण मोक्षं गतः चक्रिणोपि प्रकामसुखमनुभवतः कियान् कालो नीतः अन्यदा एकेन पूर्वपरिचितेन द्विजातिनोक्तोसौ भो राजाधिराज ममेदृशो वांछा समुत्पन्नास्तियच्चक्रि भोजनं भुंक्ते चक्रिणोक्तं भो द्विजमामकं भोजनं भोक्तुं त्वमक्षमः यतो मां विहाय मद्भोजनं अन्यस्य न परिणमतितदोवाह्मणेनोक्तं धिगस्तु ते राज्य लक्ष्मीमाहात्म्यं यदन्नमात्रदानेप्यालोचयसि ततश्चक्रिणा तस्य भोजनमङ्गीकृतं स्वगृहे निमंत्र्य स्वभोजन दानेन भोजितश्चासौ भार्या पुत्रान् भ्रातृन्दुहित्र पौत्रादि कुटम्बान्वितः भोजनं कृत्वा स स्वगृहे गतः रात्रावत्यन्तजातोन्माद प्रसरोसौ अन पेक्षित मातृस्वसृभगिनीव्यतिकरो महावेदना नष्टचित्तः प्रवृत्तोऽकार्य माचरितुं द्विजः द्वितीये दिने मदनोन्मादो पशान्तो परिजनस्य निजमास्यं दर्शितु मपारयन्निर्गतो नगरात्स द्विजः एवं चिन्तयामास अनिमित्तवैरिणाचक्रिणाहं विडम्बितः अमर्षवहता तेन द्विजेन वने भ्रमता एकोऽजपालकोदृष्टः स कर्करकाभिरस्य पत्राणिकाणो कुर्वन् लक्ष्यवेधोवर्त्तते द्विजे न चिन्तितं महिवचित कार्यकरोयमिति कृत्वोपचरितस्तेनदान सन्मानादिभिः कथितः तेन स्वाभिप्रायोस्य रहसितेनापि प्रतिपन्नः अन्यदा गृहान्निर्गच्छतो ब्रह्मदत्तस्य कुड्यान्तरित तनुनाऽनेन अमोघ वेधिनानिक्षिप्तगोलि कया समकालं उत्पाटिते लोचने राज्ञातद्वृत्तान्तं अवगम्य उत्पन्नकोपेन असौ स पुत्रबान्धवो घातितः चक्रिणाऽन्ये द्विजा घातिताः अशान्त कोपेन च चक्रिणा मंत्रिण एवं मुक्तं यथा ब्राह्मणा नां अक्षीणि कर्षयित्वास्थालेनिक्षिप्य स्थालं मम पुरोनिधेहि यतोहन्तानि स्वहस्तेन मर्दयित्वावैरवालनसुखमनुभवामि मन्त्रि

णातस्य चक्रिणः क्लिष्टकर्मोदयवसतां अवगम्यशाखोट तरुफलानिस्थालेनिक्षिप्य अर्पितानि सोपि रौद्राध्यवसायस्तानि फलानि अत्ति बुद्ध्यामर्दयित्वा सुख मनु भवति एवं प्रत्यहं करोति ततः सप्तशतानि षोडशोत्तराणि वर्षाणि आयुरनुपाल्य प्रवर्द्धमान रौद्राध्यवसायः सप्तमनरक पृथिव्यां त्रयस्त्रिं शत्सागरोपमायुर्नारको बभूव सांप्रतं सूत्र मनुष्टीयते जाईपराजिओ खलुकासिनियाणन्तु हत्थिण पुरंमि चुलइबं भदत्तो उप्पन्नोप उमगुम्माओ १ खलु इति निश्चये अलङ्कारे वा जात्या चाण्डालाख्यया पराजितः पराभूतः सर्वतो निर्द्धारितो गृहीतदिक्षः संभूतचित्रस्य लघुभ्राता हस्तिनागपुरे चक्रवर्त्ति स्त्रीरत्न वन्दनात् केशपाश संस्पर्शात् चक्रवर्त्तिपद प्रार्थनारूपं निदानं अकार्षीत् ततः स संभूत साधुः पद्मगुल्म विमाने नलिन गुल्म विमाने उत्पन्नः ततश्च नलिन गुल्म विमानात् सम्भूत जीवो ब्रह्मराज्ञो भार्या चुलणीतयोः पुत्रत्वेन ब्रह्मदत्त इति नाम्ना उत्पन्नः इति गाथार्थः १ कम्पिल्ले सम्भूओ चित्तो

सूत्र

जाईपराजिओखलुकासिनियाणंतु हत्थिणपुरम्मि। चुलणीए बंभत्तो उववन्नो पउमगुम्माओ ॥१॥ कंपिल्ले संभूओ चित्तोपुणजाओपुरिमतालंमि। सेट्ठिकुलंमि विसालेधम्मं सोऊणपव्वइओ ॥२॥ कंपिल्लंमिनयरेसमागया दोविचित्त

भाषा

जाति चण्डालः निश्चयेन पराजितः जातिचण्डालनो तिणे जीत्यो थको आकर्षीत् निदानं हस्तिनागपुरे नियाणुं कीधुं हथिणा पूरनगरने विषे संभूति नामे साधुइं चुलग्या उदरे ब्रह्मदत्तं चक्रवर्त्तिचुलणीनी कूखिमाहिब्रह्मदत्तचक्री उत्पन्नः नलिनीं गुल्मविमानात् नलिनीं गुल्मविमानथी चवीनेऊपनो१ काम्पिल्यपुरे नगरे संभूतिः उत्पन्नः संभूति कांपिल्यपुरे नगरे ऊपनो चित्रजीव पुनः पुरिमताले नगरे चित्रनो जीवपुरिमतालनगरने विषे श्रेष्ठिकुलेशवि साले उत्पन्नः विस्तीर्णसेठनो कुलतोहां ऊपनो भोगववा लागो तत्र धर्मश्रुत्वा प्रव्रजितः साधुने पासे धर्मसांभली संसार असारजाणी दिक्षा लीधी २

पुणजाओ पुरिमतालंमि सेट्ठिकुलंमि विसाले धम्मं सोऊण पव्वई ओ २ काम्पिल्ले नगरे ब्रह्मराजा तद्भार्या चुलणी पुत्रः सम्भूत जीवो ब्रह्मदत्तः सञ्जातः चितश्चित्रजीवः पुनः पुरिमतालनगरे विशाले विस्तीर्णे एकस्मिन् श्रेष्टिनः कुलेऽष्ठिपुत्रः सञ्जातः सच चित्र जीवस्तत्र श्रेष्टिपुत्रत्वेन समुत्पद्य अनुक्रमेण तारुण्ये धर्मं श्रुत्वा प्रव्रजितः प्रव्रज्यां अग्रहीत २ कम्पिल्लं मियनयरे समागयादो विचित्त सम्भूयासुह दुक्खफलविवागं कहन्तिते एक्कमेक्कस्स ३ अथ सचित्त जीवो गृहीतदिक्षः समुत्पन्न जाति स्मृत्यादिज्ञानो विहरन् कांपिल्ये नगरे समागतः तत्रैव कांपिल्ये नगरे ब्रह्मदत्तोपि लब्ध चक्रवर्त्तिपद स्ति ष्ठति एकदा देवोपनीत मन्दारकल्पवृक्ष पुष्पाणां माला सादृश्यं दृष्ट्वा समुत्पन्न जातिस्मृतिरभूत् तदा च ब्रह्मदत्तेन आस्वदासौ सृगौ हंसौ मातङ्गौ अमरौ तथा इति श्लोकार्द्ध स्वबन्धु सम्बन्ध गर्भितं कृत्वा नगरे उद्घोषणा कारिताय: कश्चिदग्रे तनं श्लोकार्द्धं पूरयति तस्मै वाञ्छितं ददामि राज्यार्द्धं ददामि अस्मिन्नेवावसरे भ्रातृबोधनार्थं समागतेन चित्रजीव साधुनाइ मानौ षष्टिका जातिरन्योन्याभ्यां वियुक्तयोरिति श्लोकोत्तरार्द्धं पूरितं तद्वनमध्ये अरघट्ट भ्रामकेण आरामिकेण साधुमुखेन श्रुत्वा राज्ञोग्रे उक्तं राजापि श्रुत्वा मूर्च्छां प्रापततो राज्ञा पृष्ठेन कुट्टितेन तेनोक्तं मया श्लोकार्द्धं पूरितं नास्ति किंतु आरामे कायोत्सर्गस्थितेन एकेन साधुना पूरितं ब्रह्मदत्त चक्रधरेण श्लोकपूरणात् ज्ञातोयं साधुर्ममभ्राता ततो राजा मुनिसमीपेगतोऽत एव सूचकारेणोक्तं कांपिल्ये नगरे द्वावपि चित्रसम्भूत जीवौ चक्रवर्त्ति मुनीश्वरौ समागतौ एकत्र मिलितौ तौच सुखदुःखफलविपाकं सुकृतं दुःकृतकर्मानुभावरूपं

सूत्र संभूया सुहदुक्ख फलविवागं कहें तिते । एक्क मेक्कस्स ॥ ३ ॥ चक्कवट्टी महिड्ढीओ बंभदत्तो महायसो भायरं बहुमा

भाषा कांपिल्ये नगरे कांपील्यनगरनेविषे समागतौ मिलितौ द्वावपिचित्रसंभूतौजीवौ एकठामिं मिल्या चित्रसंभूतिना जावे भाई एकठा हुआ सुखदुःख फलविपाकं सुखदुःखनांजेफलतेहनो विपाक भोगववोतीहौ एकैकस्य परस्परं कथयतः तेवे भाई मांहोमांहि सुखदुःखभोगव्यांतेहनी वात कहेछे ३

एकैकस्य परस्परं कथयतः स्म इति अध्याहार्यं ३ चक्रवट्टी महड्ढीओ बंभदत्तो महायसो भायरं बहुमाणेणं इमं वयणमब्बवी४ ब्रह्मदत्तश्चक्रवर्त्ति भ्रातरं बहुमानेन मनसारागेण इदं वचनं अब्रवोत् कथम्भूतः चक्रवर्त्तिमहर्द्धिकः सम्प्राप्त षट्खण्डराज्यः पुनःकथम्भूतो ब्रह्मदत्तः महायशाः महत्यशो यस्य स महायशाः भुवनत्रय प्रसिद्धः ४ आसिमोभायरादोवि अन्नमन्नवसाणुगा अन्नमन्नमणुरत्ता अन्नमन्नहिएसिणो ५ मोइति आवां द्वावपि भो भ्रातः भ्रातरौ आस्व पूर्वजन्मनि आवां उभौ भ्रातरौ अभूव इत्यर्थःकथम्भूतौ द्वौ अन्योन्यवशानुगौ अन्योन्यंपरस्परं वशं अनुगच्छतः इति अन्योन्यवशानुगौ अन्योन्यवशवर्त्तिनौ इत्यर्थः पुनः कथंभूतौ अन्योन्यं अनुरक्तौ परस्परं स्नेहवन्तौ पुनः कीदृशौ अन्योन्यं हितैषिणौ परस्परंहितवाञ्छकौ एतादृशौऽभव इत्यर्थःअत्र मुहुर्मुहुरन्यो न्याग्रहणं चित्ततुल्यता अत्यादरख्यापनार्थः५ दासा दसन्ने आसीमिया कालिञ्जरे नगे हंसामयंगतीराए चण्डाला कासिभूमिए६ क्वच अभूतां तत्स्थानमाह

सूत्र

णेणं। इमं वयण मब्बवी ॥ ४ ॥ आसिमो भायरादोवि अन्नमन्न वसाणुगा। अन्नमन्न मणुरत्ता अन्नमन्न हिए सिणो ॥ ५ ॥ दासा दसन्ने आसी मियाकालिंजरे नगे हंसा मयंगतीराए। सोवागा कासि भूमीए ॥ ६ ॥

भाषा

चक्रवर्त्तीमहर्द्धिकः चक्रवर्त्तिमोटी ऋद्धीनोधणी ब्रह्मदत्तनामामहायशाः ब्रह्मदत्तएहवेंनामे महायश भ्रातरंभवांतर सहोदरं बहुमानेन करीपक्किला भवना भाईने घणोमानदेइने इदं वचनं अब्रवोत् इस्युं बचनकहेछे ४ पूर्वभवेआवांजातौ भ्रातरौ द्वावपिपाछिलेभवे आपणबेभाई हुआ चांडालकुलनें विषे अन्योन्य वशिवर्तिनौ माहोमांहि परमस्नेहवंत अन्योन्यानुरक्तौमाहोमांहि अनुरक्तपरस्परं हितवांछकौमाहोमांहि हितवांछेछे५ दासौ दसार्णे देशेउत्पन्नौ दास हुआ दशार्ण देसनेविषे तथापि कालिंजरेनगे मृगोजातः कालिंजरपर्वतनें विषेमृगहुआ तथा मृतगंगानदीतीरेहंसाजातौमृतगंगानदीतीरे हंस

आवां दशार्णदेशेदासौ आस्व कालञ्जरे नाम्नि नगे पर्वते मृगौ आस्व पुनर्मृत गङ्गानदीतटे हंसौ आवां आस्व काशीभूम्यां वाराणस्यां चाण्डालौ अभूव ६ देवाय देवलोगंमि आसि अम्हे महड्ढिया इमाणी छट्ठिया जाई अन्नमन्नेण जाविणा ७ पुनस्तत्रचाण्डालजन्मतः परञ्चो भ्रातः अम्हे आवां देवलोके सौधर्म देवलोके महर्द्धिकौ देवौ अभूव हे भ्रातः णोइति आवयोः अनयोना जाविणा परस्परं साहित्य रहिता परस्पर वियोग सहिता षष्टिका जातिरियं प्रत्यक्षा जाताः ७ इति श्रुत्वा मुनिराह कम्माणि याणपगडा तुम्हे राय विचिन्तिया तेसिं फलविवागेण विप्पओग मुवागया ८ हे राजन् त्वया कर्माणि विचिन्तितानि आर्त्तध्यानरूपाणि ध्यानानि ध्यातानि आर्त्तध्यानहेतुभूतानि कर्माणि विचिन्तितानि इत्यर्थः निदानेनउपार्जितानि कीदृशानि कर्माणि निदानप्रकृतानि भोगप्रार्थनावशेन प्रकृतानि निदानानि प्रकृतानि प्रकर्षेणबद्धानि तेषांकर्मणां फलविपाकेन फलोदयेन आवां विप्रयोगंउपागतौ वियोगं प्राप्तौ८ अथ

सूत्र

देवाय देवलोगंमि आसि अम्हे महड्ढिया । इमाणी छट्ठिया जाई अन्नमन्नेण जाविणा ॥ ७ ॥ कम्माणियाण पगडा तुमे रायविचिंतया । तेसिं फल विवागेण विप्पओग मुवागया ॥ ८ ॥ सच्च सोयप्पगडा कम्मामए पुरा कडा ।

भाषा

हुआ चंडालोजातौकाशीभूम्यां वाणारस्यां चांडालहुआ वांणारसीनगरीइं ६ सौधर्मेदेवलोके देवौजातौ सौधर्मदेवलोकने विषे देवता हुआ उत्पन्नो आवां महर्द्धिकौआपणहुआ महर्द्धिकदेवता एषा आवयोः षष्टीजातिः षष्टीभवःएआपणीछट्ठीजाति छट्ठीभवके अनयोर्नानविना पृथक्त्वंभूयाद्इह भवने विषे आपण जूदी जातिलाधी जूदा हुआ ७ अथ मुनीरुवाचः कर्म्माणिनिदानवशेन प्रगडानि बद्धानिनियाणं करीने कर्मबांध्युं अहो राजन् त्वयाचिंतितानि कृतानि हेराजन् खोरत्न देखीनेतेभोग चींतव्यानीयाणोकीयो तेषां कर्म्मणां फलविपाकेन ते कर्मने उदये करीनेविप्रयुक्तप्रायौ पृथक्जातौ जूदाजूदाजपना

चक्रोप्रश्नं करोति सच्चसो अप्पगडा कम्मामए पुराकडाते अज्ज परिभुञ्जामो किंनुचित्ते विसेतहा ८ हे साधो हे भ्रातः मया पुरा पूर्वजन्मनि कर्माणि कृतानि कथम्भूतानि कर्माणि सत्यशौचप्रकटानि सत्यं मिथ्याराहित्यं शौचं आत्मशुद्धिकारकं धर्ममयं अनुष्ठानं सत्यञ्च शौचञ्च सत्य शौचेताभ्यां प्रकटानि प्रसिद्धानि एतादृशानि यानि मया सुकर्माणि कृतानि तानि शुभकर्माणि अद्य अस्मिन्जन्मनि परिसमन्तात् भुञ्जे क्षीरन्नभोगद्वारेण तेषां फलं विषय सुखानि अनुभवामि हे चित्र यथाहं राज्यसुखं भुञ्जे तथा किं चित्रोपि भवानपितु भुंक्ते नु इति वितर्के कोर्थः चक्रीवदति यथाहं इदानीं पूर्वोपार्जितानां सुकृतानां फलानि परिभुञ्जे तथा किं चित्रभवान् परिभुंक्ते अपितु भवान् न परिभुंक्ते एव भवतसु भिक्षुकत्वात् तानि सुकृतानि किं निःफलानि जातानि इति आशयः ८ अथ मुनिराह सच्चं सुचिण्णं सफलं नराणं कडाणकम्माण न मोक्ख अत्थि अत्थेहिं कामेहिं उत्तमेहिं आया ममं पुन्नफलोववेए१० हे राजन् नराणां सुचीर्णं सम्यक्प्रकारेण कृतं संयमतपः प्रमुखं सर्वं सफलं एववर्त्तते नराणां इत्युपलक्षणत्वात् सर्वेषामपि सफलं भवति यतः कृतेभ्यः कर्मभ्यो मोक्षोनास्ति जीवैः कृतानि कर्माणि अवश्यं भुंज्यते प्राक्तनत्वात्यञ्चमी स्थाने षष्ठी कृतानां कर्म्माणां मोक्षोनास्ति यदुक्तं कृतकर्मक्षयोनास्ति कल्प

सूत्र

ते अज्ज परिभुंजामो किं नु चित्ते विसे तहा ॥ ८ ॥ सच्चं सुचिन्नं सफलं नराणं कडाण कम्माण नमोक्ख अत्थि ।

भाषा

वियोगपाम्यो ८ अथ ब्रह्मदत्ताहसत्यंमृषात्यागशौचं निर्दंभतावृद्धदत्तकहेछे सत्यवोल्योकपटनकोधोइंद्रीदम्या शुभकर्म्माणियानिमयापूर्वभवेकृतानि पाकृलाभवनेविषेंजेमेंभलाकोधाहता ते अद्यइहभवे अहं परिभुंजामोवेदयामि। ते तपजपनाफलआजहुंभोगवूंकुं किमिति प्रश्नेभोचित्रभवानपि तथा न परिभुंक्ते किं कारणं। अहो चित्र ते शुभकर्ममाहरेउदय आव्यांहुंभोगवूंकुंताहराशुभकर्म्म एकींहांगयाएम्युंथयुं ८मुनिराह सर्वमपिपुण्यं सुचीर्णं सुष्ठुकृतनराणां सर्वजीवानां सफलं भवतियतोकहेंछे पुण्यकोधांसर्वजीवने उदयआवे निष्फलनजाइकदेही कृतेभ्यःकर्मेभ्योमुक्तिर्नास्ती कोधाजेकर्मते

कोटि शतैरपि अवश्य मे वभोक्तव्यं कृतं कर्म शुभाशुभं १ तस्मात् ममापि आत्मा अर्थैर्द्रव्यैः पुनः कामैर्विषय सुखैः पुण्यफलैरुपेतो वर्त्तते कीदृशैः अर्थैः कामैः उत्तमैर्मनोहरैः अथवा कीदृशैः कामै अर्थैः प्रार्थनीयै अर्थ्यन्ते प्रार्थ्यन्ते जनैरिति अर्थास्तैः अर्थैः इत्यनेन चित्रजीवेन साधुना उक्तं मयापि सर्वेन्द्रियाणां सुखानि द्रव्याणिच पुण्यफलानि प्राप्तानि इति त्वया न ज्ञातव्यं अनेन किमपि सुकृतफलं न लब्धमस्ति इतिभावः १० तदेव सूचकारो गाथया आह जाणाहि सम्भूय महाणुभागं महड्ढियं पुन्नफलोववेयं चित्तंपि जाणाहितहेवरायं इड्ढीजुई तस्स वियप्प भूया ११ पूर्वनाम्ना ऋषिर्वदति हे सम्भूत महाराज यथा त्वं आत्मानं महानुभागं तथा महर्द्धिकं तथा पुण्यफलोपपेतं जानासि तथा चित्रमपि मामपि तादृशं एव जानाहि महान् अनुभागो यस्य स महानुभागस्तं महानुभागं बहुमाहात्म्यं तथा महती ऋद्धिर्यस्य स महर्द्धिः महर्द्धिरेव महर्द्धिकस्तं महर्द्धिकं विशाल लक्ष्मीकं पुण्यफलेन उपपेत स्तं एतादृशं ऋद्धिर्द्धिपद चतुःपद धनधानादि सम्पत्तिः द्युतिर्दीप्तिस्तस्य चित्रस्यापि अर्थान्ममापि प्रचुरावर्त्तते इति जानीहि च शब्दोत्रयस्मादर्थे इह

सूत्र

अत्थेहिं कामेहि य उत्तमेहिं। आया मम पुण्णफली ववेए ॥ १० ॥ जाणाहि संभूय महाणुभागं। महड्ढियं पुन्न फलो ववेयं। चित्तंपि जाणाहि तहेव रायं। इड्ढीजुई तस्सवियप्पभूया ॥ ११ ॥ महत्थ रूवावयणप्पभूया गाहाणु

भाषा

हथीजोवकूटेनही अर्थैः द्रव्यैः कामैः शब्दाद्यैः युतः उत्तमैः द्रव्यैकरीकामभोगउत्तमप्रधानतिणेकरीनें आत्माममपुण्येनफलेनउपनोसहीतः आत्मापुण्य फलतिणेकरीनेंसहित १०हे संभुतयथात्वं आत्मानं जानासिकिदृशं महानुभागं तथा महर्द्धिकपुनःफलोपपेतं अहो संभूति तिजेतुं आपणा आत्मानें जाणेछे। पुण्यवंत ऋद्धिवंत महानुभावचित्रमपि तथैवजानीहि। भोराजन्अहोराजाचित्रनेंपणितुं इमजजोमनुष्यनाटोलानि ऋद्धिःद्युतिः चित्राख्यममपि

कक्केय बंभे यवेइया आवसहायरम्मा इमंगिहं चित्तधणप्पभूयं पसाहि पञ्चाल गुणोववेयं १३ अथ ब्रह्मदत्तः पुनः साधुं निमन्त्रयति पूर्वनाम्ना सम्बोधनं कृत्वा वदति हे चित्र त्वं इमं इदं प्रभूत गृहे प्रचुरधन सहितं गृहं प्रसाधि प्रतिपालय गृहेस्थित्वा सुखं भुंक्ष्वे इत्यर्थः अथवा चित्तधणप्पभूयं इति एकं एवपदं गृहविशेषणं चित्रं नानाप्रकारं प्रभूतं प्रचुरं धनं यस्मिन् तत् चित्रप्रभूत धनं एतादृशं मममन्दिरं गृहाणेत्यर्थः पुनः कीदृशं गृहं पञ्चालदेशानां गुणाः इन्द्रियविषयाः शब्दरूप रसगन्धस्पर्शाः तै रुपेतं पाञ्चालगुणोपपेतं च पुनः रम्याः रमणीयाः मम आवसथाः प्रासादाः प्रवेदिताः प्रकर्षेण वेदिताः प्रवेदिताः प्रकटाः सन्तितान् अपित्वं प्रसाधि इति शेषः ममवार्द्धिक रत्नपुरः सरैर्देवैरुपनीताः प्रासादास्तेके प्रासादाः उच्च १ उदय २ मधु ३ कर्क ४ ब्रह्म ५ एते पञ्चप्रासादाः यत्र चक्रिणो रोचन्ते तत्रैवस्थुर्वार्द्धिकरत्नेन चक्रिसूत्रधारेण विधीयन्ते इति ज्ञात्वा आहुः तस्मादत्र ईदं गृहमिति पृथक् उक्तमस्ति पाञ्चालानां गुणग्रहणंतु अत्युदीर्णत्वात् अन्यथा भरतक्षेत्रस्य सारंतद्गृहेस्थित्वैव १२ नट्टेहिंगीएहियवाइएहिं नारीजणाइं परिवारयन्तो भुंजाहि भोगाइ इमाइभिक्खू ममरोयई पव्वज्जाहु दुक्खं १४ भोचित्र हे भिक्षो हे साधो मम एतत् रोचते एतत् हृदये प्रतिभाति हुइति निश्चयेन प्रव्रज्या दुःखं

सूत्र

वसहायरम्मा । इमंगिहं चित्तधणप्पभूयं पसाहि पंचालगुणो ववेयं ॥१३॥ णट्टेहिंगीएहियवाइ एहिंणारीजणाइं

भाषा

शोलगुणसहित इह प्रवचननेयतं उद्यमं कुर्वंति इहप्रवचननेविषेयततेउद्यमकरेछे तांगाथांशुत्वा अहमपिश्रमणोजात १२ अथ चक्रीराह उच्चोदयः मधु कर्क ३बंभ ४ वृह्मा५ पांच आवासकहेछे प्रवेदिता कथोताः पंचआवासाः रम्या मनोज्ञाए पंचआवास मनोज्ञमनोहरकह्या इदं गृहं हे चित्रविचित्रधनैः पूर्णाएवरहेचित्र नानाप्रकारतुं धनतिणेकरीने भर्योपूर्ण परिपालय पंचालदेशगुणयुक्तं एधरतूंपालि अंगीकारकरिकेहवुंछे घरपंचालदेशनीजे लक्षोतिणेकरोनेभर्योछें १३ पुनः चक्रीआह । नाटैः वादित्रैश्चलोवत्रिसवधनाटकगीतवाजां नारीजनान् परिवारयन् । व्यापारयन् स्त्रीएगीतम्यां

वर्त्तते इति शेषः दीर्घायां सुखं किमपि नास्ति तस्मात् हे साधोत्वं इमा प्रत्यक्षं दृश्यमानान् भोगान् भुङ्क्ष कथम्भूतः सन् नाटकैर्वात्रिंशद्विधैः गीतैर्गा न्धर्वशास्त्रोक्तैर्वादित्रैर्भरतशास्त्रोक्तैः मृदङ्गादिभिस्तथा नारीजनैः परिवृतः सन् विषयसुखानि अनुभव अत्र नारीजनानामेव ग्रहणं कृतं अन्येषां गजाश्ववस्त्रासन द्रव्यादीनां ग्रहणं न कृतं तत्तु तस्य स्त्रीलोलुपत्वात् सर्वविषयेषु स्त्रीणामेव प्राधान्यात् १४ तं पुव्वनेहेणकयाणुरायं नराहिवं कामगुणे सुगिद्धं धम्मम्मि ओतस्सहियाणुपेही चित्तोइमं वयणमुदाहरित्था १५ यदा तु ब्रह्मदत्तेन सम्भूतजीवेन चित्रजीवं साधुं प्रतिउक्तं तदा चित्रजीवः साधु श्चित्रइदं वचनं तं ब्रह्मदत्त नराधिपं चक्रिणं प्रति उदाजहार अवादीत् कथम्भूतं तं ब्रह्मदत्तं पूर्वस्नेहेन कृतानुरागं पूर्वभवबान्धव प्रेम्णा विहित प्रीति भावं पुनः कथम्भूतं नराधिपं कामगुणेषु विषयसुखेसु गृद्धं लोलुपं कौटुम्बश्चित्त जीवसाधुः धर्माश्रितः धर्मं आश्रितः पुनः कौटुम्बश्चितः तस्य ब्रह्मदत्तस्य हितानुप्रेची हितवाञ्छकः हितं अनुप्रेचते इत्येवं शीलहितानुप्रेची १५ किं उदाजहारेत्याह सव्वं विलम्बियङ्गीयं सव्वं नट्टं विडम्बियं सव्वे आभ

सूत्र

परिवारयंतो। भुंजाहि भोगाइं इमाइं भिक्खू ममरोयई पव्वज्जाहु दुक्खं ॥ १४ ॥ तं पुव्वनेहेण कयाणुरागं णराहिवंकामगुणे सुगिद्धं। धम्मे स्मिओतस्सहिआणुपेही चित्तो इमं वयण मुदाहरित्था ॥१५॥ सव्वं विलंवियंगीयं

भाषा

ननाटकौघांछे भोभिक्षु इमान् भोगान् भुक्षु अहोसाधुतुएभोगभोगविममप्रवृज्यादुःखरूपारोचते मुझने दीक्षादुक्खरूप लागेछें १४ तं ब्रह्मदत्तं पूर्वस्नेहेन कृतानुरागं ब्रह्मदत्तपूर्वभव स्नेहेकरोनें रागधरोयतीजपरि नराधिपं चक्रवर्त्तीनं कांमगुणेषु गृद्धं नराधिपचक्रवर्त्तिप्रतिं केहवुछें राजाकामनेविषेगृद्धछ ओछे धर्माश्रितः तस्यराज्ञोहितचित्तकं चित्रसाधुधर्मने विषे आश्रयछे राजा जपरिहित चिंतवेछें चित्रःइदं वचन उदाहृतवान्। चित्रसाधूंस्यु वचन

रणाभारा सव्वेकामा दुहावहा १६ हे राजन् गीतं सर्वं विलंबितं विलापतुल्यं सर्वं नाट्यं नाटकं विडम्बितं भूतावेष्टित पीतमद्यादिजनांग विक्षेप तुल्यं सर्वाणि आभरणानि भारतुल्यानि सर्वे: कामाः दुःखावहा दुःखदायकाः गजपतङ्ग भृङ्ग मीन कुरङ्गादीनामिव बन्धन मरणादिकष्टदाः इत्यर्थः१६ बालाभिरामेसु दुहावहेसु नतंसुहं कामगुणेसु रायं विरत्तकामाणतवोहणाणं जं भिक्खुणं सीलगुणेरयाणं १७ हे राजन् विरक्तकामानां विरक्ताः कामेभ्य इति विरक्तकामास्तेषां निर्विषयिणां भिक्षुणां साधूनां यत्सुखं वर्त्तते तत्सुखं वत्ततगुणेषु शब्दादिषु इन्द्रियसुखेषु कामिनां पुरुषाणां नास्ति कीदृशेषु कामगुणेषु बालाभिरामेषु बालानां निर्विवेकाणां अभिरामाबालाभिरामास्तेषु मूर्खाहिविषयेषु रज्यन्ते पुनः कीदृशेषु कामगुणेषु दुःखावहेषु दुःखदायकेषु कीदृशानां भिक्षणां तपोधनानां तपएवधनं येषान्ते तपोधनास्तेषां पुनः कीदृशानां शीलगुणिरतानां शीलस्यगुणाः गुणकारिणी नव

सव्वं नट्टं विडंबीयं । सव्वे आभरणाभारा सव्वे कामा दुहावहा ॥१६॥ बालाभिरामेसु दुहावहेसु णतंसुहंकामगुणेसु रायं विरत्तकामाण तवोहणाणं । जंभिक्खुणं सील गुणे रयाणं ॥ १७ ॥ नरिंद जाई अहमाणराणंसोवागजाइ दुहओ

सूत्र

षाभा

बोल्यातेकहेके सर्वरुदित रूपं गीतः सर्वगीतविलापरूपके सर्वनाट्यं विडं वनप्रायं सर्वनाटक विडंवनाप्रायके सर्वे आभरणा भारभूताः सघलां आभ रणभारभूत: सर्वेकामाः दुक्खदायकाः सर्वकांम सुखदुक्खनादेणहारके मुनिराह १६ बालानां मूर्खाणांऽभिरामिष् हर्षोत्पादकेषु दुक्खकारणेष् एकांमजिके बालकामखेतेहने भलालागेहर्षऊपजे भो राजन् ईदृग्येषु कामगुणेषु ततसुखं नहि अहोराजा एहवाकांमगुणनेविषेते सुखनही विरक्ताकांमानां तपोध नानां कामभोगथो विरक्तहुआकेतपजेधनके यावत्सुखंभिक्षुणं शीलगुणेरतानांतत्सुखं अन्यजनास्ति जेसुखसाधुनेके सीलनेविषेसुखबीजेठामेनही १७

विधि ब्रह्मगुप्तस्तेषु रता: आसक्तास्तेषां १७ नरिंदजाई अहमा नराणं सोवा गजाई दुहओगयाणं जहिंवयं सव्वजणस्सवेसा वसीयसोवाग निवेसणेसु १८ हे नरेन्द्रनराणां मनुष्याणां मध्ये अधमानिंद्याजाति: श्वपाकस्य चण्डालस्य जातिर्वर्त्तते सा जातिर्द्वयोरपि आवयोर्गता: प्राप्ताणं इति वाक्यालङ्कारे यस्यां जातौ आवां सर्वजनस्यद्वेष्यौ अभूव श्वपाक निवसनेषु चण्डालगृहेषु वसीय आवां अवसात् १८ तीसे उजाई इउपावियाए वुच्छामि सोवाग निवेसणेषु सव्वस्स लोगस्स दुगंछणिज्जा इहंतु कम्माइं पुरे कडाइं १९ तस्यां च जातौ तु पापिकायां पापिष्टायां श्वपाकनिवसनेषु चाण्डालगृहेषु वुच्छामु इति उषितौ निवासं अकार्षं कौटशौ आवां सर्वस्य लोकस्य जुगुप्सनीयौ हीलनीयौ इहतु अस्मिन् जन्मनि पुराकृतानि कर्माणि प्रकटीभूतानीत्यर्थः प्राचीनजन्मनि सम्यगनुष्ठानरूपाणि कृतानि तेषां फलानि जातिकुलबलैश्वर्यरूपाणि इह प्रकटितानि तस्मात् धर्मकरणे प्रमादोनविधेय इत्यभिप्राय:१९

सूत्र

गयाणं। जहिं वयं सव्व जणस्सवेसावसीय सोदागणि वेसणेसु ॥ १८ ॥ तीसेय जाईयउपावियाए वुच्छामुसो दागणि वेसणेसु। सव्वस्स लोगस्सदुगं छणिज्जा। इहं तु कम्माइं पुरे कडाइं ॥ १९ ॥ सो दाणिसिं राय महाणुभा

भाषा

हे नरिंद्र हे राजा अधमा जाति: मनुष्याणां हे राजन् अधमाजाति मनुष्यमांहिं चंडालजाति: द्वयोरपिगत्योरभूत् ते चंडालनीजाति आपणबे जणनेहुई यत्रगतौवयं सर्वजनस्य द्वेष्यौ अप्रीतिकरीजातौ ते चंडालरीगतरे विषे आपेनिंदनींकहुआ अप्रीतिनाविषे करणहारसर्वलोकानेस्थितौश्वपाकचंडालगृहेषु आपणचांडालनाघर मांहिं वस्यारह्या१८ तस्यांजातौप्राप्तायांते चंडालनींजातिपांम्याथकां स्थितौचांडालगृहेषु चांडालनाघरमांहिंरह्याथका सर्वस्यलोकस्य जुगुप्सनीयानिनिंदनीं यानिसर्वलोकनें जूगुप्सनियनिंदनींकहुआ इहजन्मनिपुराकृतानि कर्माणि शुभानि उदयंगतानि एजन्मने विषे पाकुलि भवेजे

सोदाणिसिराय महाणुभावो महड्ढिओ पुव्वफलोववेओ च इत्तु भोगाइं असासयाइं आदाणहेउं अभिनिक्खमाहिं २० हे राजन् यस्त्वं संभूतः पुराआसीः सोदाणिसिं इति सत्वमिदानीं राजा चक्रधरो महानुभागो माहात्म्य सहितो जातोसि कीदृशो राजा महर्द्धिको विशाललक्ष्मीकः पुनः कीदृक् पुण्य फलोपपातः पुण्यफलसहितः तस्मात् आदानहेतोः आदानस्य चारित्रधर्मस्य हेतोः आदीयते स विवेकै रित्यादानं चारित्रधर्मस्तस्य हेतोः अभिनिक्ख माहि अभिनिःक्रम अभिसमन्तात् निःक्रमे गृहपाशात्त्वं निःसरसाधुर्भवेत्यर्थः किं कृत्वा अशाश्वतान् अनित्यान् भोगान् त्यक्त्वा पुराकृतस्य धर्मस्य फलं चेत्वया इदानी भुज्यते तदा इदानीमपि धर्मं अङ्गीकुरुयतोयं शाश्वत सुखभाक् स्यादितिभावः २० धर्मस्य अकरणे दोषमाह इह जीविएराय असा यंमि धणियंतु पुन्नाइं अकुव्वमाणो सेसो अइमच्चु मुहोवणीए धम्मं अकाऊण परम्मिलोए २१ हे राजन् इह अस्मिन् मनुष्यजीविते मनुष्यायुषि पुण्यानि

गो। महिड्ढिओ पुन्नफलो ववेओ। च इत्तु भोगाइं असासयाइं आदाणहेउं अभिणिक्खमाहिं ॥ २० ॥ इह जीविए राय असासयंमि। धणियं तु पुन्नाइं अकुव्वमाणो। से सोयई मच्चु मुहो वणीए। धम्मं अकाऊण परम्मिलोए॥२१॥

सूत्र

शुभकर्मकोयाहताते उदेश्य व्यर्थके १८ अस्मिन्काले हे राजन् महानुभागोवर्त्तसे हे राजन् इहकालने विषे तुंमाहानुभाववर्त्तेछें महर्द्धिकः धर्मफलोप पेतोयुक्तऋद्धिवंतछे पुनेरं करीसहितछे त्यक्त्वाभोगान् अशाश्वतान्। भोगछांडीनें अशाश्वताछें त्यानें आदानंमोक्षं तत्निमित्तं दीक्षाग्रहण आदान आदान कहोइमोक्षतेहनें निमित्तदिक्षाले२० इह जीविते राजन् आसाश्वतेसतो एजीवितव्य हे राजन् अशाश्वतोछें अत्यर्थंपुण्यानि अकुर्वमानोजीवःतु थको सशोचतेपश्चात्मृत्यु: मुख उपनोतेसतिपछें जोवडोमरण आवतें क्रोधेदूखोहोइ धर्म अकृत्वा परलोके गच्छति२१ यथा इहलोके सिंहोमृगं गृहीत्वा

भाषा

अकुर्वाणो मनुष्यः सुकृतानि न करोति सदुःकर्मभिर्मृत्युमुखं उपनीतः सन् धर्मं अकृत्वा परस्मिन्लोकेगतः शोचते पश्चात्तापं कुरुते मरणसमये एवं जानाति हामया मनुष्यजन्म प्राप्य धर्मो न कृतः इति चिन्तांकरोति कथमपि ते जीविते धणियंतु अत्यन्तं अशाश्वते २१ जहेहसीहोवमियंगहाय पञ्चू नरं नेइहुअंतकाले णतस्समाया वपिया वभाया कालं मितम्मिं सहरा भवंति २२ यथा इह संसारे सिंहो मृगं गृहीत्वा स्ववशं नयति तस्मिन् मनुष्यस्य मरणकाले माता च पुनः पिता च पुनर्भ्राता एते सर्वे अंशधरा न भवन्ति अंशं जीवितव्य भागं धारयन्ति मृत्युनानीयमानं नरं रक्षन्तीति अंशधराः स्वजीवितव्यदायकान भवन्तीत्यर्थः २२ पुनर्दुःखादपि न त्रायन्ते इत्याह णतस्सदुक्खं विभयन्तिनाइओ नमित्तवग्गानसुया नबंधवा इक्को सयं पच्चणुहोइ दुक्खं कत्तारमेवं अणुजाइकम्मं २३ पुनः हे राजन् मनुष्यस्य अर्थात् दुःखार्त्तस्य नरस्य दुःखं शारीरिकं मानसिकं दुःखं ज्ञातयः स्वजनाः न विभजंति

सूत्र

जहेह सीहोवमियं गहाय। मच्चू नरंणेइहु अंतकाले। णतस्समायावपि यावभाया। कालंमि तम्मं स हरा भवंति ॥ २२ ॥ णतस्सदुक्खं विभयं तिणाइओ। ण मित्तवग्गाण सुयाण बंधवा। एक्कोसयं पच्चणुहोइ दुक्खंकत्ता

भाषा

यांति जिमइं हांसीं हमगलानें झालोनें लेईजाइ यथामृत्युःनरंनयतिहुनिश्चितं प्रांतसमयेतिमकाल मनुष्यनेअंत्यसमयेलेईजाय न तस्य माता वा पिता वा वांधवावा तेहने माता न पिता न भाई तस्मिन्काले सहरादुःखसंभाविनो न भवंति ते कालनेविषे ते संगातेहजीवनुं दुक्खकोईबंटावेनही२२ न तस्य वा दुक्खं ज्ञातयोऽपि तेहनुं दुक्खज्ञाति पणिवंटावीसके नहीं नमित्रवर्गाः समूहाः नसूताः नबांधवाः नमित्रदुक्खबेहेचावे न बेटानभाई एकोजीवः प्रत्यनुभवति स्वयं दुक्खं वेदयतिः एकलोजजीवदूक्खसहें कर्त्तारमेव अनुयांति गच्छति कर्म्मकरणहारने पूठे कर्म्मजाय ॥ २३ ॥ त्यक्ताद्विपदं भार्यादि

दुःखस्य विभागिनो न भवन्ति मित्रवर्गः मित्रसमूहाः पुनः सुताः अंगजाः पुनर्बान्धवा भ्रातरोपि न दुःखं विभजन्ति तदा किं भवतीत्याह एकोयं जो वोऽसहाई स्वयमेव दुःखं प्रत्यनुभवति एकाकी स्वयमेव दुःखं असाता वेदनीभुंक्ते कथं स्वजनादिवर्गे सति एको दुःखं भुंक्ते तत्राह कर्म शुभाशुभरूपं कर्त्तारं एव अनुयाति अनुगच्छति यः कर्मणां कर्त्ता सएव कर्म्मणां भोक्तास्यादिति भावः यदुक्तं यथा धेनुसहस्रेषु वत्सो विन्दति मातरं तथा पुराकृतं कर्मकर्त्तारं मनुगच्छति १ २ ३ चिच्चादुपयंच च उप्पयंच खित्तंगिहं धणं धन्नंच सव्वं सकम्मबीओ अवसोपयाइं परंभवं सुन्दरपावगं वा २ ४ अशरण भावनां उक्ता एकत्वभावनां वदति अयं स्वकर्म्मात्म द्वितीयोयं जीवः स्वस्यकर्म स्वकर्म स्वएव आत्मनो द्वितीयं यस्य सस्वकर्मात्म द्वितीय स्वकर्म सहितोयं जीवः सुन्दरं देवलोकादिस्थानं वा अथवा पापकं नरकादिस्थानं एवम्बिधं परं भवं अन्यलोकं अवशः सन् प्रयाति किं कृत्वा द्विपदं भार्यादि च पुनश्चतुः पदं गजाश्वादि क्षेत्रं इक्षुक्षेत्रादिगृहं सप्तभौमिकादिधनं दीनारादि रजतं सुवर्णादिधान्यं तण्डुल गोधूमादि च शब्दादस्वाभरण सार रत्नादि एतत् सर्वं त्यक्त्वाहित्वाजीवः परभवे व्रजतीत्यर्थः २४ अथ मरणादनन्तरं पश्चात्तस्य पुत्रकलत्रादयः किं कुर्वंतीत्याह तं इक्कं तुच्छ सरीरगंसे विइगयंदहिय उपाव

सूत्र

रमेवं अणुजा इक्कम्मं ॥ २३ ॥ चिच्चा दुपयं चउप्पयं चखेत्तं गिहं धण धन्नं च सव्वं। सकम्मबीओ अवसो पया।
इ परं भवं सुंदर पावगं वा ॥ २४ ॥ तं एक्कं तुच्छ सरीरगं से विइं गयं दहिय उ पावगेणं। भज्जाय पुत्ताविय णाप

भाषा

चतुःपदादि तुरंगादिद्विपदचतुष्पदछांड़ीने क्षेत्रं गृहं धनं धान्यं च सर्वं त्यक्त्वा जीवकर्मद्वीतीयः कर्मसहाय अवसोपरवशः प्रयाति गच्छति एजीवआपणां कर्मसाथे लेईने परवशथकोजायपरलोके परं लोके शुभाशुभं पापं अशुभं वा परलोकिं जाइंभलां कर्मकीधांइंतोदेवताथाइभुंडाकर्मकीधामुंडीगतें जाइ

गेणं भज्जाय पुत्तो वियनाय ओय दायारमन्नं मणुसङ्कमन्ति २५ से इति तस्य मृतस्य पुरुषस्य तत् एककं जीवरहितं अतएव तुच्छं असारं शरीरं चितोगतं श्मशानाग्नि प्राप्तं पावके दग्ध्वा भस्मसात् कृत्वा पश्चात् तस्य भार्या च पुनः पुत्रापि च पुनर्ज्ञातयः स्वजनाः एते सर्वेपि अन्यं दातारं अनु संक्रमन्ति कोर्थः यदा कश्चित् पुरुषो म्रियते तदा तच्छरीरं प्रज्वाल्यतस्य स्त्रीपुत्रबान्धवाः अन्यं स्व निर्वाहकर्त्तारं धनादिदायकं सेवन्ते सर्वेपि स्वार्थ साधन परायणा भवन्ति २५ उवणिज्जइ जीवियमप्पमायं वन्नं जराहरइ नरस्सरायं पञ्चालरायावयणं सुणाहि माकासि कम्माइं महालयाइं २६ हे राजन् नरस्यप्राणिनो जीवितं आयुप्रमाणं यथा स्यात्तथा कर्मभिर्ह्रस्वे उपनीयते पुनर्जीविते सत्यपि नरस्य वर्णं शरीरसौन्दर्यं जराहरति हृद्धावस्था रूपं विनाशयति तस्मात् हे पञ्चालराज हे पाञ्चालदेशाधिप वचनं मम वाक्यं शृण महालयानि महांति मांसभक्षणादीनि कर्माणि त्वं माकार्षीः २६ अथ नृपतिराह अहंपि जानामिज हे इसाइज्जमे तुमं साहसिवक्कसेयं भोगाइमेसङ्करा भवन्ति जेदुज्जया अज्जो अम्हारिसेहिं २७ हे साधो इह जगति यथा वर्त्तते तथाहं अपिजानामि यत् त्वं मे मम एतत् वाक्यं सहग्रिथयसि ग्रिथारूपेण साधिकथयसि परं किङ्करोसि इमे प्रत्यक्षं भुज्यमानाः

सूत्र

उय । दातार मन्नं अणुसंकमंति ॥ २५ ॥ उवणिज्जइ जीविय मप्पमायं । वन्नं जराहरइ णरस्स रायं । पंचाल रायावय

भाषा

॥ २४ ॥ तं एकमसारंदेहंरोगैर्भृतां ते एकएशरीररोगैकरोने भस्मो चिताप्राप्तं दग्धं अग्निनापक्केएशरीर च हिमांहिं वालीइ अग्निस्युं वालीइ भार्या च पुत्रा पि ज्ञातयः स्त्रीपुत्रज्ञाति प्रमुखइष्टकार्यकरदातारं अन्यजनयाति निश्चयतः तेहने चाल्योस्त्रीबेटाज्ञातीप्रमुखबीजाजननें जाइ आश्रये बीजानी चाकरीसेवाकरे ॥ २५ ॥ उपनीयतेत्वयं प्राप्नोति जीवितव्यं निरंतरंएजीवितव्यनिरंतरक्षयपामेछे आउखुं निरंतरओछुंपडेछे भो राजन् वर्षजराहरति नरस्य अहोराजामनुष्यनोवर्षरूपजराहरेछे भोपञ्चालराजन्वचनं शृण अहोपंचालदेशनाराजावचनशांभलिमाकार्षीत् कर्माणि महारौद्राणि अहोराजातुं

भोगाः सङ्गकरा भवन्ति बन्धनकरा भवन्ति कौटश्या इमे भोगाः हे आर्य येभोगाः अस्माद्दयैर्युरुकर्मभि दुर्जयाः दुस्त्यजाः २७ हत्थिणपुरंमिचित्तादट्ठुणं नरवइं महड्ढियं कामभोगेसुगिद्धेणं नियाणमसुहं कडं २८ हस्तिनागपुरे भो चित्रमया निदानं कृतं कौटश्यं निदानं अशुभं भोगाभिलाषत्वात् अशुभं किं कृत्वा नरपतिं सनत्कुमार चक्रिणं दृष्ट्वा कौटश्यं चक्रिणं महर्द्धिकं कौटश्येन मया कामभोगेषु गृद्धेन इन्द्रियसुखलोलुपेन २८ तस्यमे अप्रतिक्रं तस्य इमं एतारिसंफलं जाणमाणो विजं धम्मं कामभोगेसु मुच्छिओ २९ तस्य निदानस्य प्राग्भवकृतभोगाभिलाषस्य इमं प्रत्यक्षं भुज्यमानं एतादृशं वक्ष्यमाणं फलं जातं कथम्भूतस्य तस्य निदानस्य अप्रतिक्रान्तस्य अनालोचितस्य यस्मिन् अवसरे हस्तिनागपुरे आवां अनशनं कृत्वा प्रसुप्तौ तदा

सूत्र

णं सुणाहि। माकासि कम्माइं महालयाइं ॥ २६ ॥ अहंपि जाणामि जहेह साहूजंमे तुमं साहसि वक्कमेयं।
भोगा इमे संगकराहवंति। जेदुज्जया अज्जो अम्हारिसेहिं ॥ २७ ॥ हत्थिण पुरं मिचित्तादट्ठूणं णरवइं महिड्ढीयं।
कामभोगेसु गिद्धेणं। णिया णमसुहं कडं ॥२८॥ तस्समे अप्पडिकं तस्स इमं एयारिसं फलं जाणमाणोविजंधम्मं।

भाषा

महारौद्रभूंडा कर्मकरेमति ॥ २६ ॥ अहमपि जानामि,यथाइहेजगति हे साधो अहो साधुइंपणिभलीपरिंजाणुंछुयत् ममत्वंभाषयसि वाक्यं एतत् अहो साधुजेतुंवातसुभनेकहैंछेसुभने उपदेसदियेछेभोसाधोभोगाः शब्दादयः इमे प्रतिबंधोत्पादकाः भवंति अहो यतीएभोगशुभनें प्रतिबंधकारणइवैछे धर्म मांहिं अंतराय करैछे ये भोगाः अस्माद्दयैः कातरैः जेएभोग अम्हसरिषाकातर अज्ञानीने छोडतां ॥ २७ ॥ हस्ति नागपुरेभोचारित्रहेचीत्र हस्ती नागपुरने विषे दृष्ट्वा नरपतिसनत्कुमारचक्रिणं महर्द्धिकं देखीनेसनत्कुमारचक्रवर्त्तिनीऋद्धिं कामभोगेषुगृद्धेनकामभोगनैविषेगृद्धइउ मूर्छितइउं

चक्रधरस्य क्षोरक्षस्य केशपाशो मम चरणे लग्नस्तदा मया निदानः कृतः तदाऽवयाहं निवारितः भो भ्रातः त्वं निदानं माकार्षीः चेन्निदानः कृतः स्यात् तदा मिथ्या दुःकृतं दातव्यं त्वया इत्युक्तेपि अहं निदानान्न निवृत्त इत्यर्थः जंइति यस्मात् कारणात् अहंजिनोक्तं धर्मं जानन् अपि कामभोगेषु भृतरां अतिशयेन मूर्छितोस्मि इन्द्रियसुखेषु लुब्धोस्मिनोचेत् ज्ञानस्य एतदेवफलं ज्ञानीविषयेभ्यो विरक्तः स्यात् अहं ज्ञाने सत्यपि विषयेषु रमामि तन्निदान स्यैव फलमित्यर्थः २८ नागोजहापङ्कजलावसन्नो दट्ठुंथलं नाभिसमे इतीरं एवं वयं कामगुणेसुगिद्धा न भिक्खुणो मग्गामणुव्वयामो ३० हे साधो यथा नागो हस्तीपङ्कजलावसक्तः अल्पजले बहुपङ्के अवसन्नोऽत्यन्तं निमग्नस्तीरं दृष्ट्वाऽपिन अभिसमेति तीरस्य तटस्य अभिमुखं गतोपिटं न प्राप्नोति तीरन्तुदूरतः परन्तुस्थलं अपि दृष्ट्वा न उच्चभूमिं प्राप्नोति एवं अमुनाप्रकारेण अनेन दृष्टान्तेन वयं इति अस्माद्हेतोः कामगुणेषु शब्दरूप रसगन्धस्पर्शादिषु गृद्धाः लोभिनो भिक्षोर्मार्गं साधुमार्गं साध्वाचारं न अनुव्रजामः न प्राप्नुमः तस्मात् किंकुर्मोवयं विषयिणो जानन्तोपि जानन्त इव जाता इत्यर्थः ३० अव्वेइकालोतुरियन्ति राइओ नया विभोगा पुरिसाणनिच्चा उविच्चभोगा पुरिसच्चयन्ति दुमंजहाखीण फलं वपक्खी ३१ अथ मुनिः संसारस्य अनित्य

सूत्र

कामभोगेसु मुच्छिओ ॥ २९ ॥ णागोजहापंकजलावसन्नो । दट्ठुंथलंणाभि समेति तीरं । एवं वयं कामगुणेसुगिद्धाण भिक्खूणोमग्गमणुव्वयामो ॥ ३० ॥ अव्वेइकालोत्तरंति राइओणयावि भोगा पुरिसाणनिच्चा । उव्विच्चभोगा पुरिसं

भाषा

निदानं अशुभं कृतं तिवारे मे भूंडुनीयाण कोधूं २८ तस्य नीदानस्य ममअनालोचितस्य ते नियाणेमे आलोयोनहीमीच्छामोदुक्खडुदीधोनही इदं एतादृशं फलं जातं एअम्हारेंऋद्धितेहनोफलहुउं जानन्नपि यदहं धर्मं जेहभणीधर्मनोमार्गहुं जाणुं छुंएधर्मनाफल कामभोगेष मूर्छितः कांमभोंग

लेन उपदेशं ददामि हे राजन् कालः अत्येति अतिशयेन गच्छति कालस्य किंयाति अयुर्यातीत्यर्थः रात्रयः खरयन्ति उत्तालतया व्रजन्ति हे राजन् पुरुषाणां भोगा अपि अनित्याः भोगाः पुरुषं उपेत्य स्वेच्छया आगत्य पुरुषन्त्यजन्ति पुरुषा यद्यपि भोगान् त्यक्तुं न इच्छन्ति तथापि भोगाः स्वयमेव पुरुषान् त्यजन्ति इत्यर्थः कं किं इव यथा पक्षिणः क्षीणफलं वृक्षं यथा त्यजन्ति ३१ जइतंसि भोगे च इउ असत्तो अज्जाइं कम्माइं करेहिरायं धम्मेट्ठिओ सव्वपयाणु कम्पीतोहोहिसिदेवो इउ विउव्वी ३२ हे राजन् यदित्वं भोगान् त्यक्तुं अशक्तोसि असमर्थोसि तदा हे राजन् आर्याणि श्रिष्ट जन योग्यानि कर्माणि कुरु पुनर्द्धर्मस्थित प्रजानुकम्पी भव इतिशेषः सर्वप्रजापालकोभव सर्वात्मना प्रजाश्च सर्वप्रजाः तासु अनुकम्पते इत्येवंशीलः सर्वप्रजानुकम्पी हे राज आर्य कर्मकरणात् त्वं देवोवैक्रिय वैक्रिय शक्तिमान् देवो निर्जर इतो भवादग्रे भविष्यसि ३२ न तुज्झभोगेच इजण बुद्धी

वयंति। दुमं जहाखीणफलं वपक्खी ॥ ३१ ॥ जइतंसिभोगे चइउ असत्तो। अज्जाइं कम्माइं करेहि रायं। धम्मे ठिओ सव्वपयाणु कंपी। तोहोहिसि देवोइउ विउव्वी ॥३२ ॥ णतुज्झ भोगे च इजण बुद्धीगिद्धोसि आरंभ परिग्गहे

सूत्र

षाभा

नेविषें मूर्छितइओकुं जाणतुंथको २९ यथानागोहस्तिपंकयुक्तजलेमग्नं हाथीजीमकादवसहितपांणीमांहिखूतो दृष्ट्वास्वलंतीरं न प्राप्नोति हाथीतीरनेइछा हानिदेखेपणिनों सरीसके नही अमुनाप्रकारेणवयं कामगुणेषु गृद्धाइम अह्मे कांमभोगनें विषें मूर्छितइओकुं भिचुः मार्गं नव्रजामोनसेवामहेतिणे कारणे इंयतोनोमार्ग आदरीसकतुंनथी ३० अथ मुनिराह अत्येतिक्षण२ याति कालः सोत्र गच्छतिरात्रयः कालआउखोक्षण२ घटेरात्रि पणिजतावलीजाइ छेनापि भोगाः पुरुषाणांनित्याःशास्वताः भोगपणिनिश्चयसुं मनुष्यनेशास्वतानही उपेत्यागत्यभोगाः पुरुषंत्यजन्ति भोगापुरुषनेपासेआवीनेनासीजाइ

गिद्धोसि आरम्भ परिग्गहेसु मोहंकओ इत्तिउ विप्पलावो गच्छामिरायं आमन्तिओसि ३२ हे राजन् अहं गच्छामि अहं व्रजामि मयात्वं आमन्त्रितोसि मया त्वं दृष्टोसि धातूनां अनेकार्थत्वात् हे राजन् तुज्झ इति तव भोगान् त्यक्तुं बुद्धिर्नास्ति अनार्यकार्याणां भोगा एव कारणानिसन्ती अतो भोगान् अनार्यकार्याण्यपि त्यक्तुं मतिर्नास्ति पुनः आरम्भ परिग्रहेषु त्वं गृद्धोसि लुब्धोसि आरम्भ परिग्रहान् न त्यजसि इत्यर्थः एतावान् विप्रलापः विविधवचनोपन्यासः मोघः कृतः निरर्थकः कृतः जलविलोडनवत् व्यर्थोजातः तस्मात् कारणात् अथाहं त्वत्तः सकाशात् अन्यत्र व्रजामि तवाज्ञास्ति इत्युक्त्वा मुनिर्गत अथ मुनौगते सति ब्रह्मदत्तस्य किमभूत्तदाह ३२ पञ्चालरायाविय बंभदत्तो साहुस्स तस्सवयणं अकाउं अणुत्तरे भुञ्जियकाम भोए अणुत्तरे सो नरए पविट्ठो ३४ पञ्चालदेशानां राजा पाञ्चालराजो ब्रह्मदत्तश्चक्रवर्त्तिरपि अनुत्तरे सकल नरकवासेभ्य उत्कृष्टे अप्रतिष्ठान नाम्नि प्रविष्टस्तत्रोत्पन्न इत्यर्थः किं कृत्वा अनुत्तरान् सर्वोत्कृष्टान् कामभोगान् भुंक्त्वा पुनः किंकृत्वा तस्य चित्र जीवसाधोर्वचनं उपदेश वाक्यं अकृत्वा निदानकारकस्य नरकगतिरेवतस्य गुरु कर्मत्वान्न साधो रूपदेशवाक्यो जात इत्यर्थः ३४ चित्तोविकामेहि विरत्तकामो उदग्गचारित्त

सूत्र

सु ॥ मोहं कओएत्तिउविप्पलावो। गच्छामिरायं आमंतिओसि ॥ ३३ ॥ पंचालरायावियबंभदत्तो साहुस्स तस्सवयणं

भाषा

यथाक्षीणफलं वृक्षं पक्षिणस्त्यजन्ति जिमक्षीणफलवृक्षने पंखीछांडे ३१ यदित्वं भोगास्त्यक्तुं न समर्थः जोतुंभोगछांडवाने समर्थ नहीं तदाकर्माणि आर्याणि उत्तमानि कुरुभोराजन् तुं आर्यउत्तमकर्मकरिभल्कर्मकरिधर्मस्थितः सर्वलोकेषु दयावान् धर्मने विषेरह्याथकासर्वजीवने विषेंदयाकरे अतोत्तर भवात् देवोवैक्रियदेहो भविष्यसिएमनुष्यसिएमनुष्यनाभवथीदेवताहोई सवैक्रियशरीरनोधणी ३२ अथ यदा समप्रति बुध्यते तदा मुनिराहः न तवभोगान् त्यक्तुं बुद्धिः भोगछोडवाताहरी बुद्धिनथी गृद्धरूपमस्ति आरंभपरिग्रहने विषें मयामोहः कृता कृतः एतावान्

तवो महेसी अणुत्तरं संजमपालइत्ता अणुत्तरं सिद्धिगइं गओत्ति बेमि ३५ चित्रोपि पूर्वं भवचित्रजीव साधुरपि महर्षिर्महामुनिः अनुत्तरं सर्वोपरि वर्त्ति सिद्धिस्थानङ्गतः किं कृत्वा अनुत्तरज्ञिनाज्ञा विशुद्धं समदशविधं संयमं पालयित्वा कथभूतः स साधुः कामेभ्यो विरक्तकामः भोगेभ्यो विरक्ताभिलाषः पुनः कीदृसः स उदग्रचारित्र तपाः उदग्रं प्रधानं साध्वाचारं सर्वविरतिलक्षणं दशविधरूपं चारित्रं तपो द्वादशविधं यस्य स उदग्र चरित्रतपाः एतादृशः सन् मोक्षं प्राप्तश्चित्र जीव मुनिरिति सुधर्मास्वामी जम्बूस्वामिनं वाक्यति हे जम्बू अहं तवाग्रे इति ब्रवीमि ३५ इति चित्रसम्भूतीयं त्रयोदशं चित्रसम्भूतीयं अध्ययनं संपूर्णं ॥१३ अथ चतुर्दशमध्ययनं प्रारभ्यते त्रयोदशेऽध्ययनेहि निदानस्य दोष उक्तः चतुर्दशेऽध्ययनेनिर्निदानस्य गुणमाह अत्र मुख्यतस्तुनिदान राहित्यमेव मुक्तेः कारणं इत्युच्यते तत्र सम्प्रदायः यौतौ गोपदारकौ चित्रसम्भूत पूर्वभव मित्रौ साधुसेवाकरौ देवलोकं गतौ

सूत्र

अकाउं । अणुत्तरेभुंजिय काम भोगे अणुत्तरेसोनरएपविट्ठो ॥३४॥ चित्तोविकामेहिं विरत्तकामो । उदग्गचारित्तत वोमहेसी । अणुत्तरं संजमपालइत्ता अणुत्तरं सिद्धिगइं गउत्तिबेमि ॥ ३५ ॥ चित्तसंभूइज्झयणं सम्मत्तं॥१३।

भाषा

प्रलापाएमे वचनालापफीकटकौधो गच्छामि हे राजन् निमंत्रितोसि पृष्टोऽसित्वं हे राजन् जाउं कुंतुम्हनेपुच्छीकें ३३पंचालराजापि ब्रह्मदत्तः पंचाल देशनोराजा ब्रह्मदत्त तस्य साधोःवचन अक्लवातेसाधूनुंवचन अणकरीने सर्वोत्तमान् कामभोगान् भूक्ता अणुत्तरसर्वथकौउत्तकृष्टीनरकनें विषेउपनो३४ चित्र सम्भूतपिण एकांमभोगांथकोविरक्तथयोछेकांमकी अभिलाषावांछाजेहनो एहवोथको उदग्रप्रधानचारित्रतपवंतमोटोरिषीश्वरसाधु महानुभावनिर्म लछेप्रधानसंयम यथा ख्यातचारित्रनिर्मलपालीनें जेसाध अष्टकर्मजोतीनें प्रधानसिद्धगतिप्रतेंप्राप्तथयोसिद्धस्थानिकें पहुंतो इमकहुंकुंतिबेमि ॥ ३५॥

ततश्च्युत्वा क्षितिप्रतिष्ठिते नगरे इभ्यकुलेऽपि भ्रातरौ जातौ तत्र तयोः चत्वारः सुहृदोजाताः तत्र भोगान् भुक्त्वास्थिवराणामन्तिके धर्मं श्रुत्वा सर्वेपि प्रव्रजिताः सुचिरकालं संयम मनुपाल्य भक्तं प्रत्याख्यातं कालं कृत्वा सौधर्मे कल्पे पद्मगुल्मविमाने षडपि सुहृदः पल्योपमायुष्का देवत्वेनोत्पन्नाः तत्र येते गोपजीव वर्जादेवाश्चत्वार ततश्च्युत्वा कुरुजनपदे इषुकारपुरे ऽवतीर्णा स्तत्र प्रथम इषु कार राजाजातः द्वितीय स्तस्यैव राज्ञः पट्टदेवी कमलावती जाता तृतीय स्तस्यैव राज्ञो भृगुनामा पुरोहितः संजातः चतुर्थ स्तस्यैव पुरोहित भार्यासंजाता तस्यावशिष्टं नामगोत्रं यशा इति नाम जातं स च भृगु पुरोहितः प्रकामं सन्तानलाभ मभिलषति अनेकदेवोपदावनं कुरुते नैमित्तिकान् प्रश्नयति तौ द्वावपि पूर्वभव गोपदेवौ वर्द्धमानावधिना एवं ज्ञातवन्तौ यथा आवां एतस्य भृगु पुरोहितस्य पुत्रौ भविष्यावः ततः श्रमणरूपं कृत्वा द्वावपि भृगुगृहे समायातौ सभार्येण भृगुणावन्दितौ सुखासनस्थौ धर्मं कथयतः तयोरन्तिके सभार्येण भृगुणा श्रावकव्रतानि गृहीतानि पुरोहितेन कथितं भगवन् अपत्यं भविष्यति नवेति साधुभ्यामुक्तं भवतां द्वौ दारकौ भविष्यतः तौ च बालावस्थायामेव प्रव्रजिष्यतः तयोर्भवद्भ्यां व्याघातो न कार्यः तौ प्रव्रज्यधनं लोकं प्रतिबोधयिष्यतः इति भणित्वातौदेवौ स्वस्थानं गतौ ततोऽचिरेणच्युत्वा पुरोहितभार्यायां उदरे ऽवतीर्णौ ततो सौ पुरोहितः सभार्यो नगराबिर्गत्य प्रत्यन्तग्रामेस्थितः तत्रैव सा ब्राह्मणी प्रसूता दारकौ जातौ लब्ध संज्ञौतौ ताभ्यां मुनिमार्गविरुद्धताकरणार्थं एवं शिक्षितौ य एते मुण्डितशिरस्काः साधवो दृश्यन्ते ते बालकाश्चारयित्वामां सङ्गादन्ति तत एतेषां समीपे श्रोमद्भिर्न कदापि स्थेयम् अन्यदातस्माद्ग्रामादेतौ क्रीडन्तौ बहिर्निर्गतौ तत्र पथश्रान्तान् साधूनागच्छतः पश्यतः ततो भयभ्रान्तौ तौ दारकौ एकस्मिन् वटपादपे आरूढौ साधवस्तु तस्यैव वटपादपस्याधः पूर्वं गृहीताशनादिभोजनं कर्तुं प्रवृत्ताः वटारूढौ तौ कुमारौ स्वाभाविक मत्रपान पश्यतः ततश्चिन्तितं प्रवृत्तौनैतेबालमांसाशिनः किंतु स्वाभाविकाहारकारिणः क्वचिदेतादृशाः साधवो ऽस्माभिर्दृष्टा इति चिन्त

यतो स्वयोर्जाति स्मरणमुत्पन्नं ततः प्रतिबुद्धौ तौ साधून् वन्दित्वा गतौ मातृपितृसमीपं अध्ययनोक्त वाक्यै स्ताभ्यां मातापितरौ प्रतिबोधितौ तदन लिप्सुराजानञ्च राज्ञौ प्रतिबोधितवतौ एवं षडपिजीवाः गृहीत प्रव्रज्याः केवल ज्ञानमासाद्य मोक्षं गताः अथ सूत्रं व्याख्यायते देवाभवित्ताणपुरे भवंमिकेईत्तु आएग विमाणवासी पुरे पुराणे उसुयारनामे खाए समिद्धे सुरलो अरम्मे १ सकम्मसे सेण पुराकएणं कुले सुदग्गेसुयते पसूया निव्विन्न संसारभया जहाय जिणं दमग्गं सरणं पवन्नाः २ गाथाद्वयेसंबंधः केचित् जीवाः येषां केनापि न ज्ञायते यतोहि पूर्वश्चतुर्णामपि गोपजीवानां नाम नोक्तं यौ पुनर्द्वौ चित्रसम्भूताभ्याम् अवशेषौ अभूतौ तौ इभ्य व्यवहारिणः सुतत्वेन उत्पन्नौ तयोः पुनश्चत्वारोमित्र जीवा स्तेषां अपि नामनैकापिनज्ञायते एवं षडपि जीवाः पूर्वं अनिर्दिष्टः नामानोऽभूवन् अहो पश्यत पश्यत धर्मस्य माहात्म्यं जीवानां भव्यकर्म्मपरिपाकत्वं च केचित् जीवाः पूर्वस्मिन् भवे देवो भूय देवत्वं प्राप्यसौधर्म्म देवलोके नलिनो गुल्मविमाने एकत्र निवासं कृत्वा स्वकर्म्मशेषेण स्वस्वकर्म्मणः पुण्यप्रकृति लक्षणस्य शेषेण ते षडपिजीवाः

सूत्र

देवा भवित्ताण पुरे भवंमी केई चुया एगविमाणवासी पुरे पुराणे उसुयारणामे खाए समिद्धे सुरलोय रम्मे ।१। स कम्म सेसेण पुराकएणं कुलेसुदगेसुयतेपसूया । निव्विन्न संसार भया जहाय जिणिंदमग्गं सरणं पवन्ना ॥ २ ॥ पुम

भाषा

देवो भवित्वा पूर्वभवे पाकृत्या भवने विषे देवता होईने केचित् सुत्वा एकपदमगुलविमानवासिनो एइकजीव पद्मगुल्म विमानथी च वीने नगरें चिरंतनइ सुकारनामनगर पुराणोके जूनोके प्रसिद्धे रिद्धि युक्ते सुरलोकइवरम्यवलीनगरकेइवुंके सर्वत्र प्रसिद्धके ऋद्धसहीतके देवलोकनी परिरम्यमनोहरके १ स्वकर्मशेषेनपुराकृतेन आपणाकृतकर्म्मतेहनें अनुसारे कुले उत्तमे उत्कटद्विजक्षत्रियजाति रूपे प्रसूताषटजीवाः उत्तमकुलने विषेक

इषुकारनाम्नि पुरे पुराणे पुरातने नगरे पुनः ख्याते सर्वत्र प्रसिद्धे पुनः समृद्धे धनधान्य पूर्णे पुनः सुरलोकवत् रम्ये उदये उत्कटे चचियादिके प्रसूताः उत्पन्नाः कथं भूतेन स्वकर्मशेषेण पुरातनेन पूर्वजन्मोपार्जितेन ते जीवा इषुकारपुरे समुत्पन्न तत्र संसारभयात् निर्वेद निर्वेदं प्राप्य चतुर्गति भ्रमण भयादुद्वेगम् आसाद्य तदा जहाय इति भोगान् त्यक्ता जिनेन्द्रमार्गं जिनेन्द्रेणोक्तोमार्गो जिनेन्द्रमार्ग सं ज्ञान दर्शन चारित्ररूपं मोक्षस्य मार्गं शरणं जन्म जरा मृत्यु भयापहं स्थानं प्रपन्नाः प्राप्ताः इति गाथाद्वयार्थः २ पुमत्तमागम्म कुमारदोवी पुरोहिओतस्सजसायपत्नी विसाल कित्तीयत हो सुयारो रायत्थ देवी कमला वईय ३ तेषांषण्णां अपि पृथक् भेदं दर्शयति सूत्रकारः तेषां षण्णां मध्ये द्वौ जीवौ गोपौ पुं स्त्वं आगम्य पुरुष वेद त्वं प्राप्य कुमारौ जातौ भृगु ब्राह्मणस्य पुत्रौ समुत्पन्नौ अत्र कुमारत्वेन एवं उक्तौ यौ हि अपरिणौ तौ एव दीक्षां जग्टहतुः तृतीयो जीवः पुरोहितो भृगुनामा ब्राह्मणो बासीत् तद्भार्या यशानाम्नी चतुर्थोजीवः तथा विशालाविस्तीर्णाकीर्त्तिर्यस्य स विशाल कीर्त्तिः एतादृशः इषुकार नामा राजा पंचमोजीवः च पुनः इह राज्ञ भवे एव तस्यैव राज्ञो देवी राज्ञो कमलावती जाता इति षष्टोजीवः एते षडपि जीवाः स्व स्व आयुक्षयेमुक्त्वा केचिदग्रतः केचित्पश्चात्पूर्व संबंधेन एकत्र नगरे मिलिताः इत्यर्थः ३ जाई जरा मच्चभयाभिभूया बहिं विहाराभिनिविट्ठचित्ता संसारचक्कस्स विमोक्खणट्ठादट्ठूण ते कामगुणे

सूत्र

त्तमागम्म कुमार दोवी पुरोहिओ तस्स जसायपत्नी विसाल कित्तीय तहो सुयारो रायत्थदेवी कमलावईय ॥ ३ ॥

भाषा

जीवदेवलोकथकी चवीने आवीनें उपनासंसारभयात् निविन्नाभीताजहायभोगान् त्यक्ता संसारनाभयथकी बीहनासर्वभोगछांडीनेंजिणेन्द्र मार्गें सरणं प्रपन्नाआविता: तीर्थंकरनोभाष्योमार्गतेहनूं शरणकीधूं २ पुरुषत्वं प्राप्य कुमारौ द्वौ द्विजपुत्रौ बे ब्राह्मणनावेटा भृगूनामाहतीय पुरोहितः चतुर्थि तस्य पुरोहितः तस्य जसानाम्नो पत्नो विस्तीर्ण कीर्त्तिस्तथाइषुकारो नाम राजा पांचमोइषुकारराजा तस्य च कमलावती देवी एतेषट्जीवाउत्पन्नाः ३

विरत्ता ४ तौ द्वौ कुमारौ कामगुणेभ्यः शब्दरूप रसगन्धस्पर्शेभ्योविरक्तौ जातौ किं कृत्वा दृष्ट्वा इति दृष्ट्वा साधून् विलोक्य अथवा शब्दादिविषयान् मोक्षप्राप्ति विघ्नभूतान् दृष्ट्वा किमर्थं संसारचक्रस्य विमोक्षार्थं संसारस्य चातुर्गतिकस्य यत् चक्रं योनि कुलभेदात्मसमूहश्चक्रवद् भ्रमणं वातस्य विमोक्षणार्थं निवारणार्थं कृत्वा तौ कुमारौ जाति जरामृत्यु भयाभिभूतौ जन्मजरामरणभयेन पीडितौ पुनः कीदृशौ तौ कुमारौ बहिर्विहाराभिनिविष्ट चित्तौ बहिः संसाराद्विहारः स्थानं बहिर्विहारो मोक्षस्तस्मिन् अभिनिविष्टं बद्धादरं चित्तं ययो स्तौ बहिर्विहाराभि निविष्टचित्तौ ४ पियपुत्तगादुन्नि विमाहणस्स सकम्मसीलस्स पुरोहियस्स सरित्तु पोराणियतत्थजाइं तहा सुचिन्नं तव सजमं च ५ ब्राह्मणस्य भृगुनाम्नः पुरोहितस्य राज्ञः पूज्यस्य द्वौ प्रियपुत्रकौ लघु वल्लभपुत्रौ यौ आस्तां ताभ्यां द्वाभ्यां पुरोहितस्य वल्लभ पुत्राभ्यां तथा तेन प्रकारेण तपो द्वादशविधिञ्च पुनः संयमं सप्तदशविधं सुचीर्णं

सूत्र

जाईजरा मच्चु भयाभि भूया बहिं विहाराभिनिविट्ठचित्ता। संसार चक्कस्स विमोक्खणट्ठादट्ठूणते काम गुणेविरत्ता॥४॥
पिय पुत्तगा दोन्नि विमाहणस्स स कम्मसीलस्स पुरोहियस्स। सरित्तुपोराणिय तत्थ जाइं तहा सुचिन्नं तवसंजमंच॥५॥

भाषा

अथ द्विजपुत्रौ जन्मजरामरणभीतौहवे ब्राह्मणनावेटा जन्मजरामरणथी बीहना कुमारी बहिर्विहारोः मोक्षेदत्तचित्तो ते ब्राह्मणनावेटामोक्षने विषे चित्तदीध्योसंसार चक्रस्य मोक्षार्थं त्यागार्थं संसार चक्रथकी आपणा आत्मानेमुंकावबाने अर्थे साधून् दृष्टाती कामगुणेभ्यो विरक्तौ साधूने देखीने ब्राह्मण नावेटाकांमभोगथकोविरक्तहुआ४ पृथी अभिष्टौ पुत्रौ प्रियपुत्रकौद्वावपि ब्राह्मणस्य भृगुनामापुरोहित घणुंवेटावालाछे: स्वकर्मशीलस्य पुरोहितस्य यजन याजनादितत्परस: पुरोहित आपणाषटकर्मतेहनेविषे सावधानकें यज्ञतर्पण करीस्मृत्वाचिरंतनां तत्र जातिं ते ब्राह्मणनावेटाने जाति स्मरण उपनुं

सुतरां अतिशयेन निदानादि शल्यरहितेन आचरितं संचितं किं कृत्वा तत्र तस्मिन् ग्रामे एव पुरातनीं जातिं स्मृत्वा जाति स्मरणं प्राप्य कौट्टशस्य पुरोहितस्य स्व कर्मशीलस्य स्वकीयं ब्राह्मणस्य यजनादिकं षट् विधं कर्मस्वकर्म तदेवशीलं आचारो यस्य स स्वकर्मशीलस्तस्य राज्ञः शांति पुष्ट्यादिकार कस्य ५ ते काम भोगेसु असज्जमाणामाणुस्स एसुंजे आविदिव्वा मुक्खाभिकंखी अभिजाय सद्धा तातं उवागम्म इमं उदाहु ६ तौ द्वौ पुरोहित कुमारौ तातं स्वजनकं उपागम्यतातसमीपे आगत्य इदं अग्रे वक्ष्यमाणं वचनं उदाजह्रतुः वाक्यं ऊचतुरित्यर्थः कौट्टशौ तौ कुमारौ मानुष्यकेषुकामभोगेषु असज्जमाणाइति असज्जौ अनादरौ अपितु पुनर्यादव्याः कामभोगास्तेष्वपि असज्जौ एतावतामनुष्यदेव संबंधिकामसुखेषुत्यक्तौ यमौ पुनः कौट्टशौ तौ मोक्षाभिकं क्षिणौ सकल कर्म क्षयाभिलाषिणौ इत्यर्थः पुनः कौट्टशौ तौ अभिजात श्रद्धौ उत्पन्नतत्वरुचौ इत्यर्थः ६ किं जग्मु रित्याह असासयं दट्ठुइमंविहारं बहु अंतरायं नयदीह आउं तम्हागिहंसिं नरइं लभामो आमंतयामोचरिस्सामुमोणं ७ भोतात आवां गृहेरतिं सुखं न लभामहे

ते काम भोगेसु असज्जमाणामाणुस्सएसुंजेयाविदिव्वा। मोक्खाभिकंखी अभिजाय सद्धा तातं उवागम्म इमं उदाहु ॥ ६ ॥ असासयं दट्ठुं इमं विहारं बहु अंतरायं णय दीह माउ। तम्हा गिहंसि नरइं लभामो आमं तया

तथा सुचरितं तपः संजमंचपाक्किलाभवने विषें जेतपजपकोधाहताते सर्वसांभख्या ५ तौ द्वौ कांमभोगेषु अरजंतौ विरक्तौतेवेजणाकांमभोगनें विषें अरंजताथका मानुष्यसंबंधीषु च दिव्येषु च मनुष्यसंबंधियाभोगदेवसंबंधीभोग मोक्षाभिलाषिणौ उत्पन्नतत्वबुद्धीमोक्षनेवांछे छें तत्वनीरुचि उपनीछे पितरं प्रतिआगम्येदं वचनं कथीत वंतौ ते ब्राह्मणनाबेटापिताने पास आवी इम कहवालागा ६ असाश्वतं दृष्ट्वा इदं विहारं मानुष्यं जन्मएमनुष्यनो

तस्मात् कारणात् आवांभवं तं आमंत्र यावहेलां पृच्छावहे आवां द्वौ अपि मौनं चरिष्यावः मुनेर्भावो मौनं साधुधर्मं अंगीकरिष्यावइत्यर्थः आवां गृहे रतिं नलभावहे तत् किं कृत्वा इमं विहारं इमं मनुष्यत्वावस्थानं अशाश्वतं अनित्यं दृष्ट्वा कीदृशं विहारं बहु अंतरायं बहवः अंतराया यस्मिन् स बहुंतरायस्तं च पुनस्तत्र विहारेमनुष्य भवेदीर्घं पल्योपमसागरोपमादिकं नास्ति मनुष्याणां हि स्वल्पमेवायुर्बहवोंतरायाः संति तस्माद्गृहे आवयोः सर्वथा प्रीतिर्नास्तीत्यर्थः ७ अहतायगोतत्थमुणीणतेसिंतवस्सवाघायकरं वयासी इमं वयं वेयविदोवयंति जहान्नहोई असुयाण लोगो ८ अथ पुत्राभ्यां एवं उक्ते सति तदाख्यानंतरं तात कृत्वयोर्जनकोभृगु पुरोहितस्तत्रावसरे तत्र आमेवातेसिं इति तयोः तपसो व्याघातकरं इदं वचनं अवादीत् कथं भूतस्तयोर्मुन्योः श्रमणयोः द्रव्यतस्तु ब्राह्मणपुत्रौ अगृहीतवेषौ भावतस्तु धृतसंयमौतौस्तस्माद्भावमुन्योरित्यर्थः किं अवादीदित्याह हे पुत्रौ वेदविदः वेदज्ञाः इदं वचनं वदन्ति यथा येन कारणेन असुतानां जनानां लोको गतिर्नास्ति न विद्यते सुतो येषां ते असुतास्तेषां असुतानां अपुत्राणां यतो हि पुत्रं विना धर्माज्ञा प्रदानाद्यभावात् क्षुधया म्रियमाणत्वेनार्त्त ध्यानपरायणत्वेना गतित्वं पितॄणां स्यात् यदाह भगवान् अपुत्रस्य गतिर्नास्ति स्वर्गो

सूत्र

मोचरिस्सामिमोणं ॥ ७ ॥ अह तायओ तत्थमुणीणतेसिंतवस्सवाघाय करं वयासी इमं वयं वेय विदो वयंति

भाषा

जमारोअसाश्वतो अन्नापोबहवो अंतरायानचदीर्घमायुर्बलंएमनुष्यने जमारे अंतरायघणो आउखुं थोडु तस्मात् कारणात् गृहेरतिनलभावहेतिणेका रणि अहो तात अम्हे घरमांहिंरति संतोषपाम्यां न हीछां अतएव आमंत्रयावः पृच्छामः चरिष्यावो मौनं मुनिव्रतं इसे कारणें तुम्हने पूछांछां आदेशमां गांछांदिख्यालेख्या आदेशथी ७ अथ तातः पिताः तत्र तस्मिन् समये भाव मुनि रूपयोः हवे पितातें भाव चारित्रियानें तपसः व्याघातकरवचोअवादीत् तपने अंतरायनो बचन कहवालागा भो पुत्रो इदं वचनं वेदविदो वदंतो हे बेटाओ वेदनाजाणइमकहेछे यथा असुतानां अपुत्राणां परलोकोन भवंति

नैवच नैवच तस्मात् पुत्र सुखं दृष्ट्वा पश्चाद्धर्मं समाचरे ८ अहिज्जवेए परिविस्स विप्पे पुत्ते परिट्ठप्पगिहंसिजाया भोच्चाणभोगेसहदूत्थियाहिं अरण्णयाहोहमुणीपसत्था ९ हे पुत्रौ युवां आरण्यकौ भूत्वा तदनन्तरं प्रशस्तौ मुनीभूयास्तं परंकिं कृत्वा पूर्वं वेदान् चतुरोधीत्यपठित्वा पुनर्विप्रान् परिवेष्य ब्राह्मणान् भोजयित्वा पुनः पुत्रान् परिष्ठाप्यकुलानिपुणान् कृत्वा गृहभारयोग्यान् पुत्रान् गृहं भलाप्य पुनः स्त्रीभिः सह भोगान् भुंक्त्वा इति भृगु पुरोहितेन उक्तं ९ सोयग्गिणा आयगुणिन्धणेणं मोहानिलाप ज्जणाहि एणं सन्तत्तभावं परितप्यमाणं लालप्यमाणं बहुहावहुं च १० पुरोहियं तं कमसोणुणं तं निमन्तियं तं च सुएधणेणं जहक्कमं कामगुणेसु चेव कुमार गातेपसमिक्ख वक्कं ११ युग्मं द्वाभ्यां गाथाभ्यां तौ पुत्रौ भृगु पुरोहितं स्वजनकं आह तुः कुमारौ तं पुरोहितं स्वजनकं वाक्यं जच तुरित्यध्याहारः किं कृत्वा पसमिक्ख प्रकर्षेण अज्ञानाच्छादितमतिं समीक्ष्य दृष्ट्वा इति द्वितीयगाथया संबंधः किं कुर्वंतं तं पुरोहितं क्रमसः अनुक्रमेणानुनयं तं स्वामि प्रायेणयनैः २ तौ पुत्रौ प्रतिज्ञापयं तं पुनः किं कुर्व्वन्तं धनेन सुतौ

ष०टीका अ०१४ ४२६

जहाण होई असुयाण लोगो ॥ ८ ॥ अहिज्ज वेए परिविस्स विप्पे पुत्ते परिट्ठप्प गिहंसि जाया । भोच्चाण भोगे सह इत्थियाहिं आरण्णया होह मुणी पसत्था ॥ ९ ॥ सोयग्गिणा आय गुणिं धणेणं मोहा निलापज्जलणा हिएणं ।

सूच

भाषा

विटाङ्गयावनापरलोकन इङ्ग वेदनाजाणइमकहेके ८ पुनः भृगुराह वेदान्पठित्वावेदभणीनें परिवेष्यभोजयित्वाविप्रान् ब्राह्मणजिमाडीने पुत्रान् स्थापित्वा गृहेजोतो पुत्रघरनेविषे थापीने भुक्त्वा भोगान् स्त्रीभिः सहस्त्री संघाते भोगभोगवीने आरण्यगोमुनीप्रशस्तौ भवतः पक्के भलासुनिश्चरहोवे ९ इष्टवियोगात् शोकादि ज्ञानिना आत्मगुणाः रागादयः इहइंधनें शोकरूप अग्निइउं आत्मागुणरागादिकें इंधणइआमोहरूपपवनात् अधिकप्रज्वलितेन मोहरूप

प्रति निमन्त्रयं तं च पुनर्यथा क्रमं कामगुणै र्भोगैर्निमन्त्रयं तं यथा क्रमं इति यथावसरं पूर्वं इत्युक्तं वेदान् अधीत्य ब्राह्मणान् भोजयित्वा भोगान् भुक्त्वा इत्यादि अवसरं दर्शयन्त इत्यर्थः इति द्वितीयगाथार्थः अथ पूर्वगाथया अर्थः सोयग्गीति पुनः कीदृशं पुरोहितं शोकाग्निना सन्तप्तभावं शोक वह्निना प्रज्वलितचित्तं अतएव परितप्यमानं समन्ताद्दह्यमाज्जायमानं पुनः कीदृशं पुरोहितं बहुधाबहु प्रकारेण वेदादि वाचो युक्त्यां बहुवारं २ यथा स्यात्तथा लालप्यमानं मोहवशात् हीन दीन वचांसि अतिशयेन भाषमाणं कीदृशेन शोकाग्निना आत्मगुणेध्मने न आत्मनः स्वस्यशोकाग्नेरेव सहचारित्वेन तद्गुणकारित्वात् शोकाग्नेरेवोद्दीपकत्वात् गुणाः रागादयः आत्मगुणास्ते एव इध्मनं उद्दीपनं यस्य स आत्मगुणेध्मनस्तेन पुनः कीदृशेन मोहानिल प्रज्वलनाधिकेन मोहानिलात् अज्ञान पवनात् अधिकं प्रज्वलनं अस्येति मोहानिलाधिक प्रज्वलनस्तेन अज्ञान पवनाधिक जाज्वल्यमानेन प्राकृतत्वात् अधिकशब्दस्य परनिपातः ११ अथ तौ कुमारौ उत्तरं वदतः वेया अहीयानहवन्ति ताणं भत्तादियानिन्तितमन्तमेण जायाय पुत्तानहवन्तिताणं कोना

संतत्त भावं परितप्पमाणं लालप्प माणं बहुहा बहुं च ॥ १० ॥ पुरोहियं तं कम्मसोगुणंतं णिमं तयं तंच सुए धणेणं
जहक्कमं कामगुणेसु चेवकुमारगाते पसमिक्ख चक्कं ॥११॥ वेया अहीयाणभवंत्तिताणं। भोत्तादियाणिंति तमंत

पवनतिणेकरोने अग्निवणीदीप्योछे अनिवृत्ततेनभावोअंतः करणं संतप्तभावः परितप्यमानं दह्यमानं मनमांहिंतपेछे अंतः करणने विषे दाझेछे निरंतर विलपमानं बहुधाअनेक प्रकारे मोहनों कर्मनोलोधोयकीधणी विलापटलवलाटविलाप करतोछतो करेछे १० तं पुरोहितं पितरं क्रमशोअनु क्रमेण पुनं तं अनुनयं तं स्वाभिप्रायेण प्रज्ञापयं तं ते पुरोहित आपणे अभिप्राये करीने पुत्रने प्रेरेछे निमंत्रयति श्रुती धने छत्वा पुरोहित

मते अणुमन्निज्जएयं १२ पूर्वोक्तस्य वेदान् अधीत्यप्रव्रजितव्यं इत्ये तस्योत्तरं भो तात वेदा अधीता स्त्राणं शरणं न भवन्ति वेदा मरणात् वेदपाठिनं न त्रायन्ते यदुक्तं वेदविद्भिरेव शिल्पमध्ययनं नाम तत्तं ब्राह्मणलक्षणं तत्तस्थं ब्राह्मणं प्राईर्नेतरान् वेदजीवकान् १ पुनर्भो तात द्विजाः ब्राह्मणाभुक्ताः भोजिताः तमं तमे इति तमस्तमसि नरक भूमि भागे रौद्रे रौरवकादिकेनयन्ति प्रापयन्तिणं इति वाक्यालंकारे तमसोपि यत्तमस्तमस्तस्मिन् तमस्तम सिते हि ब्राह्मणाभासाभोजिताः कुमार्ग पशुबधासवासेवनादौ अतस्तद्भोजनादानं नरक हेतुकं च पुनः पुत्राः जाताउत्पन्ना स्त्राणं शरणं न भवन्ति किं नरकपातान्नरक्षयतीत्यर्थः उक्तं च वेदानुगैरेव यदि पुत्राद्वेत्स्वर्गो दानधर्मो निरर्थकः धन धान्य वयं कृत्वारिक्तं कुर्यान्नमन्दिरं १ बहु पुत्रा दुखीगोधा स्तास्त्र चूडास्तथैव च तेषां च प्रथमं स्वर्गः पश्चाल्लोको गमिष्यति २ तदा भो तात तव तद्वचनं को नाम पुरुषोऽनुमन्येत स विवेकः पुमान् कः सम्यक् ज्ञात्वा जानीते इत्यर्थः इत्यनेन वेदाध्ययनं ब्राह्मणानां भोजनं पुत्राणां गृहेस्थापनं एतत् त्रयस्य उत्तरं दत्वा भोगान् भुक्ता इत्यस्योत्तरमाह ददतः १२ खण मित्तसुक्खा बहुकालदुक्खा पगामदुक्खा अनिकामसुक्खा संसार मोक्ख स्सविपक्ख भूया खाणी अणत्थाण उकाम भोगा १३ हे तात काम भोगा अनर्थानां

षाभा

मेणं जायाय पुत्ताणहवंतिताणं कोणामते अणुमन्नेज्ज एयं ॥१२॥ खणमित्त सोक्खा बहुकाल दुक्खा पगाम दुक्खा

सूत्र

वेटाने धने करीने निमंत्रे छे यथा क्रमं पुनरपी कामगुणैः निमंत्रयति वली अनुक्रमे कामगुणे करी निमंत्रे छे तो कुमारी प्रसमीक्ष्य दृष्ट्वा वाक्यं जल्पतो ते कुमार विचारीने देखीने पीतानेकहेछे ११ कुमारी आहतुः अहो तात वेदाः पठिताः न भवंति त्राणं रक्षकाः अहो पिता वेदभण्डाथका त्राण रक्षक नहवे भुक्ताः द्विजाः विप्राः प्रापयंति तमसोपि तमो नरक गतिं गमयती ब्राह्मण जोमाडांथकां जीव नरकेजाइ जाताश्चपुत्राः शरणं न भवंतिः पुत्रजायाथका शरण न आवे नरके पडता राखे नहो तदा अहो तातकोमलामंत्रेण ते तव भाषितं न मन्यते अहो तात ए तुम्हारो कह्यो नमन्यते कुण

खानि सदृश्या वर्त्तन्ते अनर्थानां ऐहिकपारलौकिक दुःखानां उत्पत्ति स्थान सदृश्या भवन्तीत्यर्थः तदेवाह कीदृश्या काम भोगाः क्षणमात्रसुखाः क्षणमात्रं सेवन काले एव सुखयन्तीति क्षणमात्रसुखा पुनः कीदृश्याः बहुकाल दुःखाः बहुकालं नरकादिषु दुःखं येभ्यस्ते बहुकालदुक्खाः पुनः कीदृश्याः प्रकाम दुक्खाः प्रकामं अत्यन्तं दुःखं येभ्य प्रकामदुःखाः पुनः कीदृश्याः अनिकामसुखाः अप्रकृष्टसुखाः तुच्छसुखाः इत्यर्थः पुनः कीदृश्याः संसारस्य भव भ्रमणस्य मोक्षः संसार मोक्षस्तस्य विपक्षभूताः शत्रु भूता संसारभ्रमण हेतुकारिण इत्यर्थः १३ परिव्वयं ते अनियत्तकामे अहो अराओ परितप्यमाणा अरुप्पमत्ते धणमेसमाणे पप्पुत्तिमच्चुं पुरिसोजरच्च १४ एतादृशः पुरुषोमृत्युं प्राप्नोति च पुनर्जरां प्राप्नोति कीदृशः सन् परिव्रजन् परिसमन्तात् विषयसुखलाभार्थं इतस्ततो भ्रमन् पुनः कीदृशोऽनिवृत्तकामः न निवृत्तः कामोऽभिलाषो यस्य सः अनिवृत्तकामः अनिवृत्तेच्छः इत्यर्थः पुनः कीदृशः अह इति अहनिराउ इति रात्रौपरितप्यमानः आर्षत्वादहो अराओ इति स्थितिः अहो रात्रे अप्राप्तवस्तु प्राप्तिनिमित्तं चिन्तामग्नचिन्ताचितयादग्धः पुनः कीदृशः अन्य प्रमत्तः अन्ये स्वजनमातापित्र पुत्रकलत्रभ्रात्रादयः तदर्थं प्रमत्तस्तत्कार्यकरणासक्तः अन्य प्रमत्तः पुनः कीदृशः धनं एष यन् विविधोपायैर्धनवाञ्छन् इत्यर्थः एव मेव मूढः पुमान् म्रियते स्वार्थं किं मयिन करोति पुनः स्थितौ पूर्णायां एकदामृत्युर्वाजरावा अवश्यं प्राप्नोत्येवेति भावः १४ इमं च मे

सूत्र

अणिगामसोक्खा संसारमोक्खस्स विपक्खभूयाखाणी अणत्थाणउं कामभोगा ॥१३॥ परिव्वयंते अणियत्त कामे

भाषा

माने १२ श्लोककाल सुखकराः अल्पसौख्या चिरकाल दुःखदायकाः थोडाकाल सुखनाकरणहार घणाकालताइं दुक्खदीए अतिशयेन दुक्खकराः प्रकट सुखरहिताः घणीकालए हथी जोवडी दुक्खभोगवे स्वल्पमात्रं सुखं संसारे मोक्षस्य मुक्तिमार्गस्य विपक्षभूताः शत्रुरूपाः मोक्षमार्गनावयरी मोक्षजा वादिये नही अनर्थानां खानिश्च कामभोगाः एकामभोग अनर्थनीखाणिछे सर्व अनर्थएहथी ऊपजे हे पिता १३ परिव्रजन् विषय सुखलाभार्थ काम

अत्थि इमं च नत्थि इमं च मे किच्च इमं अकिच्चं तं एव मेवं लालप्पमाणं हराहरन्तित्तिकहं पमाये १५ पुनः पूर्वोक्त मेव द्रढयति हराः कालास्तं मनुष्यं हरन्ति हरन्ति प्राणिनां आयुरिति हराः दिवसरजन्यादयः कालाः तं किं कुर्वन्तं एव मेव लालप्यमानं व्यक्तं वचनं वदंतं एव मिति किं इदं च मे मम अस्ति इदं प्रत्यक्षं धान्यादिकं मम गृहे वर्त्तते पुनरिदं च रजतसुवर्णा भरणादिकं मे मम नास्ति च पुनरिदं मम कृत्यं घट् ऋतु सुख गृहादिकं करणीयं वर्त्तते इदं च मे मम अकृत्यं वाणिज्यादि अकरणीयं अस्मिन् वाणिज्ये लाभो नास्ति तस्मात्कृत्यं अकृत्यं इत्यर्थः इति हेतो भो तात कथं प्रमादीत कथं प्रमादं कुर्यात् प्रमादः कर्त्तुं कथं उचित इत्यर्थः १५ धणं पभूयं सह इत्थी याहिं सयणातहा काम गुणायगामा तवं कएतप्प इजस्स लोगो तं सव्वसाहीणमिहेव तुज्झं १६ अथ पुनः पुरोहितस्तौ लोभ यितु माह भो पुत्रौ यस्य कृते यदर्थं लोकोजनः तपस्तप्यते तत्सर्वं इह

अहो यराओ परितप्पमाणे अन्नप्पमत्ते धणमेसमाणे पप्पोत्ति मच्चुं पुरिसोजरंच ॥१४॥ इमंचमे अत्थि इमंचणत्थि इमंचमेकिच्च इमंअकिच्चं तंएवमेवं लालप्पमाणं हराहरंतित्तिकहं पमाए ॥१५ धणं पभूयंसह इत्थियाहिं सयणात

सूत्र

सुखसक्ताः उरइ परइभमे फिरे अपूर्ण अभीलाषथको ननि हुत्याकेकांम अहोरात्रं च परितप्यमानः रात्रिदीनने विषे तपतुथको आर्त्तध्याने रुद्रध्याने परितपतो अन्नर्थं प्रमत्तः प्रमादवान् धनं गवेषयन् प्रमादीथकोपरको धनगवेषतु फिरे स्लोकमात्रमिले अहंकारकरतो पुरुषाः मृत्युं जरां च प्राप्नुवंति पुरुष जरामृत्युपामे १४ इदं मे अस्ति इदं च मे नास्ति एम्हारे वस्तुछे एम्हारे वस्तु नहीछे इदं च मे कर्त्तव्यं ए अम्हारे कृत्यकरवुंछे इदं च मे अकृत्यं एम्हारे कृत्यनथीकरवुं तं पुरुषं एवमेव पृथैवलालप्यमानं वदंते ते पुरुषने इमकहताने कालवटिका हरती परलोकं न यंति कालनींघडीआउखानेहरे

भाषा

अस्माकं गृहे तुभ्यं इति युवयोः स्वाधीनं वर्त्तते तव किं किं इत्याह धनं प्रभूतं प्रचुरं वर्त्तन्ते धनार्थं हि लोको बहु दुःखं भुंक्ते तद्धनं प्रभूतं स्त्रीभिः सहितमस्ति धनादेवस्त्रियः स्वाधीना एवस्युः तथा स्वजना ज्ञातयोपि वर्त्तन्ते यस्य हि कुटुम्बं प्रचुरं भवति सकेनापि धर्षितुं न शक्यते इत्यर्थः पुनः प्रकामाः भूयांस प्रचुराः कामगुणाः रूप रसगन्धस्पर्शादयः इन्द्रिय विषया वर्त्तन्ते तस्मात्किमर्थं तपस्तप्यनीयं १६ धणेण किं धम्मधुराहिगारोसयणेणवा काम गुणे हिं चेव समणाभविस्सामुगुणोहधारी बहिं विहारा अभिगम्मभिक्खं १७ अथ पुत्रौ वदतः भो तात धर्मधुराधिकारेदृश्यविधयति धर्मं धूर्वहना धिकारे आवां श्रमणौ भविष्यावः कीदृशौ श्रमणौ गुणौ घधारिणौ ज्ञानदर्शनचारित्र रूप गुण समूहधारिणौ किं कृत्वा बहिर्विकारं अधिगम्य द्रव्यतो बहिर्यामागरनगरादिभ्य एकान्तं आश्रित्य भावतो बहिः क्वचित् अप्रतिबद्धत्वं आश्रित्य तस्मादावयोर्धनेन किं अथ वा स्वजनेन किं पुनः काम गुणैः इन्द्रिय सुखैः किं धनस्वजनविषयाहि न परलोक सुखायस्युरित्यर्थः यदुक्तं वेदेपि न प्रजयाधनधान्येन त्यागेनैकेनामृतत्वमानं शुरित्यादि १७ अथ भृगु स्तयोर्द्धर्म निराकरण परलोक निराकरणाय च आत्मनोऽभावमाह जहाय अग्गी अरणीउ असन्तो खीरेघयन्तिल्ल महातिलेसु एमेवजाया सरीरं सिसत्ता संमुच्छई नासइ नावचिट्ठे १८ हे जाया हे पुत्रौ सत्वाजीवाः एवमेव अमुना दृष्टान्तेन शरीरे असन्तः पूर्वं अविद्यमानाः एवसं] मर्छिते उत्पद्यन्ते पृथि

सूत्र

हाकामगुणापकामा । तवंकए तप्पई जस्सलोगो तं सव्वसाहीणमिहेवतुज्झं ॥१६ धणेणकिंधम्म धुराहिगारे सयणे

भाषा

परलोके लेइजाय प्रमादकरी १५ अथ पिताहधनं प्रभुतं प्रचुरं सह स्त्री भिः हिवे पिता कहेछे पुत्र धन घणोइछे स्त्री पिणघणीछे स्वजनाः पितव्यादयः तथा कामगुणा प्रकृष्टादयः भाईबंधपीतरोयादि प्रमुखघणाइछे तप क्रियानुष्टानं यस्य कृतेयदर्थं लोकः तप्यते जेहने अर्थे लोक तप जपः करेछे तत् सर्व स्वाधीनं हस्त प्राप्तइछे वजग्रनियुवयोः वर्त्तते ते सर्वसंसारना सुख तुम्हारे हस्त प्राप्तछे हे पुत्रो १६ पुत्रौ प्राह धर्मधुराधिकारे पुत्र कहेछे धर्मने अधि

अथ जीवायुकायानां समुदाय संयोगात् चैतन्यरूपो जीव उत्पद्यते इत्यर्थः बदरी छल्लि गुडमधूक पुष्पपानीयादि द्रव्याणां मेलापात् मदशक्तिरिव पूर्वं असत् उत्पद्यते तथा भूतानां संयोगात् चेतना उत्पद्यते पुनः सजीवो न पश्यति न अवतिष्ठते शरीरनाशे तन्नाशः शरीरेसति पञ्चभूतमेलापे सति स भवेत् पञ्चभूतानां पृथग्भावे तस्यापि नाशएव एवमिति केन प्रकारेण जीवाः पूर्वं अविद्यमानाः उत्पद्यन्ते तद्दृष्टान्तमाह यथा एव च शब्दोत्र एवार्थे अग्नि अरणीओ अरणीतः अग्निमथनकाष्ठतः पूर्वं अदृश्यमाणोपि संयोगात् उपरित नारणि काष्ठेन अधोवंशार्कादि काष्ठसंयोगात् अग्निः उत्पद्यते नत्वे काकिनि अरणिकाष्ठे पूर्वं अग्निर्दृष्टः एवं क्षीरेघृतं क्षीरमपि पूर्वमुषणी क्वथ्यपश्चात् तन्मध्ये तक्रं स्तोकं प्रक्षिप्य चतुर्थांमंस्थानी क्वथ्यपश्चान्मन्थानेन विलोड्यते तदा ततः पूर्वंअसदेवघृतंउत्पद्यते एवं महातिलेषु उक्षमतिलेषु यन्त्रादिमथन संयोगात् तिलेभ्यस्तैलं पूर्वं प्रत्यक्षंअविद्यमानमपि उत्पद्यते अरणि काष्टादग्नः काष्ठसंयोगाभावे चैतन्यरूपजीवाभावइत्यर्थः१८ अथएतस्य उक्तस्योत्तरत्वौआहतुः नोइन्द्रियगिज्झ अमुत्त भावा अमुत्तभावावियं होइनिच्चो

सूत्र

णवा कामगुणे हिंचेव समणा भविस्सामो गुणोहधारी। बहिं विहारा अभिगम्मभिक्खं॥१७ जहाय अग्गी अरणी अ संतोखीरेघयंतिल्ल महातिलेसु एमेवजाया सरीरंसिमत्ता संमुच्छइणा सइणावचिट्ठे॥१८ नोइंदियगिज्झ अमुत्तभावा

भाषा

कारे धनतुं कि स्वकांम स्वजनेन किं अथवा कामगुणैः किंचेव पुनरेव स्वजन संघाते किसाकामभोगस्युंछे सुकस्युंनिश्चेकरीने श्रमण भविष्यावः गुणोधधारिणो यतीइस्यां गुणना समूह तेहना धरणहार ग्रामादि विहारकरणो अभिगम्य आश्रित्य अंगीकृतभिक्षां ग्रामादिकने विषेविहारकरस्यां भिक्षा मांगवी अंगीकारकरीने १७ अथ पिता आह आत्मैव पूर्वं नास्ति इत्याह यथा अग्नि वह्निः अरणिकाष्टात् अविद्यमानोपि उत्पद्यते जिम अरणीना

अज्झत्थहेउंणिय यस्सबन्धो संसारहेउं च वयन्ति बन्धं १८ हे तात अयं आत्मा अमूर्त्तभावात् इन्द्रियग्राह्यो नोइतिनाति शब्दरूप रसगन्धस्पर्शादीनां अभाव त्वं अमूर्तत्वं तस्मात् अमूर्त्तत्वात् इन्द्रियग्राह्यो नास्ति यो अमूर्त्तो भवति स इन्द्रियग्राह्योपि न भवति योय इन्द्रियग्राह्यो भवति स अमूर्त्तोपि न संभवति यथा घटादिः पुनरयंजोवः अमूर्त्तभावात् अपि नित्योयंजोवः यद् द्रव्यत्वेसति अमूर्त्त तन्नित्यं यथाव्योम अथ कदाचित्कश्चिदिच्छति चेदयं अमूर्त्तः आत्मा तदा कथमस्य बन्धः तत्रोत्तरं वदतः अस्य जीवस्य शरीरे बन्धोनियतो निश्चितः अध्यात्महेतुर्वर्त्तते कोर्थः आत्मनि अधिकृत्य भवतीति अध्यात्मं मिथ्यात्वाविरति कषाय योगादिकं तदेवहेतुः कारणं यस्य स अध्यात्महेतुः अस्य जीवस्य यः बन्धोभवति स मिथ्यात्वादिभिर्हेतुभिरेवस्यादिति यथा अमूर्त्तस्यापि आकाशस्य घटादौ इव घटोत्पादनकारणैर्घटे आकाशस्य बन्धोजायते तथा आत्मनः शरीरे बन्ध इत्यर्थः च पुनर्बुधाः संसारस्य हेतुं

सूत्र

अमुत्तभावाविय होइणिच्चो अज्झत्थहेउंणियस्सबंधो । संसारहेउंचवयंति बंधं ॥१९ जहावयं धम्ममयाणमाणापावं

भाषा

काष्टने विषें अग्नि उपजे घृतं समुर्च्छितः महा तिलेतैलं उत्पद्यते दूधने विषे घी उपजे तिलने विषेतेलउपजे रे पुत्रो एवमेव शरीरे सत्वाजीवाः समुर्च्छिते रे पुत्रश्रो इम शरीरने विषे जोव स मुर्च्छाइ रह्याछे स मूर्च्छितः शरीरनाशे तन्नाशःस्यात् न अवतिष्टति आत शरीर मांहिसं मूर्च्छिएशरीर नानासथो तेहनो नाश काष्टनेविषे अग्नि उपजे १८ अथपुत्रो आहतुः न भवंति इंद्रिये ग्राह्यः आत्मा अमूर्त्तत्वात् ए आत्मा इंद्रियेकरि नदीखे अमूर्त्तपणाथकी अमूर्त्तिभावादपि स्यात् नित्यः मूर्त्ति नहींछे अरूपीछे इंद्रीअग्राह्यछे पर नित्यशासतीछे अध्यात्मं मिथ्यादितहेतु स्तत्कारणको नियतो निश्चतो अस्य बंधः कर्म संश्लेषः आत्मसंबंधीया आत्मनिविषें रह्यो जे मिथ्या त्वादि तेहने हेते निश्चे करिकर्मनो बंधथाये तथाहि अरूपी जीवोपि रूपिकर्मादिभाजनं तथा संसारश्चतुर्गति भ्रमणरूपः तद्धेतुं तत् कारणं वदंति कर्मबंधः १९ यथा वयं धर्मसम्यक्तरूपं अजानंत अम्हे धर्मरूपसम्यक्त

भव भ्रमणस्य कारणं जन्म यावत् शरीरेण बद्ध स्तावदयं जीवो भव भ्रमणं करोतीत्यर्थः यदुक्तं वेदांतेपि कर्म्मबद्धो भवेज्जीवः कर्म्ममुक्तोभवेत् शिव इति १९ जहावयं धम्ममयाणमाणा पावं पुराकम्ममकासिमोहा उरुभमाणा परिरक्खियंता तन्नेव भुज्जोविसमायरामो २० हे तात यथा पुरा पूर्वं मोहात् तत्वस्य अज्ञानात् आवाभ्यां वयं पापं पापहेतुकं कर्म अकार्म आवां किं कुर्व्वाणो धर्मं सम्यक्त्वादितत्वं अजानानौ पुनः कथं भूतौ अवरुध्यमानौ गृहान्निः शरणं अप्राप्यमानौ पुनरावां कथं भूतौ परिरक्ष्यमाणौ साधु दर्शनाद्यार्यमाणौ पुरा ईदृशौ आवां अज्ञात तत्वौ पापकर्म परायणौ अभूव तत्पापं कर्मभूयः पुनर्नैव समाचरावः न कुर्वः इत्यर्थः २० अब्भाहयंमिलोगंमि सव्वओ परिवारिए अमोहाहिंपडन्तीहिं गिहिं स नरइंलभे २१ भो तात अस्मिन् लोके जगति आवां गृहे गृहवासे रतिं न लभावहे कथं भूते लोके अमीषामि अवश्यं भेदिकाभिः शस्त्र धाराकाराभिः पतन्तीभिः आगच्छन्तीभिः अभ्याहते पीडिते पतन्तीभिः शस्त्र धाराभिः कदर्थिते पुनः कथं भूते लोके सर्वतः सर्वासुदिक्षु परिवारिते परिवेष्टिते वा गृहादौ पतित मृगवत् दुःखितौ

सूत्र

पुराकम्म मकासि मोहा । उरुभमाणा परिरक्खियंता तन्नेव भुज्जोविसमायरामो ॥२० अब्भाहयंमि लोयंमि सव्वओ परिवारिए अमोहाहिं पडती हिंगिहंसि नरइंलभे ॥२१ केण अब्भाहओ लोओकेणवा परिवारिओ कावाअमोहा

भाषा

अजाणतावयंका पुरापूर्वं पापकर्मकृतवतो मोहात् अज्ञानात् पाश्चिल्याभवनेविषे अम्हे पापकर्मकोधा ज्ञानपणाथकी सेवकैः रुध्यमानाः स्तथारुध्यमाणाः सेवकेरुंधोजतायकारारखिजायका तत् पापकर्म भूयोपिन समाचरामः ते पापकर्म अम्हे वली नहीं करुं २० अभ्याह ते पीडिते कर्मभिः लोके किस्ये करीने सर्वलोक पीडाछे सर्वतश्च परिवारिते वेष्टिते सवलेइ वीटीछे अवंध्य शस्त्रादिभि पतंतीभिः अतितीखानहीं लनहींए सस्त्रपडेछे गृहेषु रतिं

स्वः २१ तदा पुरोहितोऽपृच्छत् केण अब्भाहओ लोओ केणवा परिवारिओ कावाअमोहावुत्ता जायाचिन्ता परोहु मे २१ हे पुत्री केन लोकः अभ्याहतः वा अथवा केनायं लोकः परिवेष्टितः वा अथवा का अमोघा अवश्यं भेदिका शस्त्र धारा उक्ता हे पुत्री अहं इति चिन्ता परो भवामि २१ तदा पुत्री प्रत्येकं प्रश्नानां उत्तरं वदतः मच्चुणाअब्भाहओ लोओ जराए परिवारिओ अमोहारयणी वुत्ता एवन्ताय वियाणह २२ हे तात त्वं एवं अमुना प्रकारेण जगत् जानीहि एव मिति कथं तदाह लोकोयं मगरूपो मृत्युना व्याधेन अभ्याहतः पीडितः स च मृत्युर्हि सर्वस्य जन्तोः पृष्टेधावति जरया वृद्धत्वेन परिवेष्टितः जीर्यते शरीरं अनयेति जरापलित मात्र मिह जरानोच्यते बलवीर्य पराक्रमाणां हानि रेवजरा तया सर्वं जगत् परिवेष्टितमस्ति तया एव मृत्युर्जगज्जन्तुं घातयति न केवलारात्रय एव भवन्ति अथ रात्रि ग्रहणं भयोत्पादनार्थं स्त्री लिङ्ग शब्दस्य अमोघा इत्यस्योपमार्थं मेयं २२ जाजा वच्च इरयणी नसापडिनियत्तई अहम्मं कुणमाणस्स अफलाजन्तिराईओ २३ हे तात यायारजन्यस्तत्र सम्बन्धादि वसाश्रयुत् क्रामन्ति व्रजन्ति तास्तार जन्योन प्रति निवर्त्तन्ते पुनर्व्यावृत्यनायान्ति अधर्मं कुर्वतः पुरुषस्य रात्रयो दिवसाश्च अफलागिरर्थकाः यान्ति तस्माद्धर्माचरणेन सफला विधेया इत्यर्थः २३

वुत्ताजाया चिंतापरोहुमे ॥२२ मच्चुणाअब्भाहओ लोओजराए परिवारिओअमोहारयणीवुत्ताएवंताय वियाणह ॥२३

सूत्र भाषा

समाधिं न लभामहे घरने विषे अम्हे रतिसमाधिनहोपामोछा २१ पिता आह केन पीडातालोक कि एलोकाकिणिपीडोछे केनवा परिवारितो वेष्टीत केणें बंधणें सघलेवीर्योछे अमोघाः शस्त्रतुल्यकाप्रोक्ताकुंण सफल शस्त्रथेणि कही हे जाती अहं चिंतापरोभवामि हे पुत्रइं चिंतातुरहोउंकु २२ मृत्युना पीडितोलोकः मरणेलोक पीड्याछे जरयापरिवेष्टीतः जराइं वीट्याछे अमोघा रजण्यः प्रोक्ताः सफल शास्त्रनीं श्रेणितेरात्रिकही भो तात एवं जानोत दिवसजेजाइं ते पणिआउखुं घटावेछे २३ या यागच्छति रजनी जे जे रात्र जाइछे न सापडीनीवर्त्तते ते पाछीलेव ले नही अधर्मं कुर्वतः

तदेव पुनराह तुः जाजा वच्च इरयणी नसायडि नियत्तई धम्मं तु कुणमाणस्स सफलाजन्तिराईओ २४ पूर्वार्द्धस्यार्थस्तथैव हे तात धर्मं कुर्वाणस्य पुरुषस्य रात्रयोदिवसाश्च सफलायान्ति धर्माचरणं विनानिः फला इत्यर्थः प्राकृतत्वात् वचनव्यत्ययः नृजन्मनः फलं धर्माचरणं धर्माचरणं हि व्रतं विना नस्यात् अतश्चावां व्रतं ग्रहीष्यावः नृजन्मनि रात्रि दिवसान् स फलान् करिष्यावइति भावः २४ तद्वचनाच्च बोधो भृगु पुरोहितः पुत्रौ प्रत्याह एगओ संवसित्ताणं दुहओ समत्त सञ्जया पव्वाजायागमिस्सामोभिक्खमाणा कुले कुले २५ हे पुत्रौ इयञ्चइयञ्चइये आवां युवाञ्च सर्वेपि सम्यक्त संयुताः सन्तः एकतएकत्र गृहवासे सम्यक् सुखेन उषित्वागृहस्था श्रमं संसेव्य पश्चाद्वावस्थायां गमिष्यामः ग्रामनगरारण्यादिषु मास कल्पादि क्रमेण प्रव्रजिष्यामः इत्यर्थः किं कुर्वाणाः कुले कुले गृहे गृहे अज्ञातेऽङ्क ञ्छया गोचर्ययाभिक्षमाणाः भिक्षां ग्रहन्तोभिक्षवोभि विष्याम इत्यर्थः २५ तदा तौ पुत्रौ जनकं प्रत्याह तुः जस्सत्थिमच्चुणासक्खं जस्सवत्थि पलायणं जोजाणइनमरिस्सामिसोइ कङ्खे सुएसिया २६ हे तात इति निश्चयेन स एव पुरुषः इति

सूत्र

जाजावच्चइ रयणी न सापडि नियत्तई अहम्मं कुणमाणस्स अफलाजंति राईओ ॥ २४ ॥ जाजावच्चइरयणी नसा पडिनियत्तई । धम्मंच कुणमाणस्स सफला जंतिराइओ ॥२५॥ एगओ संवसित्ताणं दुहओ संमत्त संजुआ । पच्चा

भाषा

जीवस्य अधर्मं करता जीवने निःफलायांतिरात्रयः निःफला जायछे रात्रि २४ या या रात्रिर्गच्छति सा रात्रिः सफलं जाति सफलजाइछे २५ अथ पिताआह एकत्र गृहवासे स्थित्वा एकठा घरमांहें रहींछे पितारो पुत्रौ च सम्यक्तादि व्रतसहिताः पिता बेटा सम्यक्तादिव्रतलेईने घरें रह्या पश्चात् भो जातौ गमिष्यामि पछे आपणजास्या कुले २ गृहे २ भिक्षा मलभमाना घरि २ भीखमांगताथका २६ यस्य नरस्य मृत्युना सहसख्यं मैत्री अस्ति

कांक्षति इति प्रार्थयति सुपइति सः आगामिदिने प्रभाते इदं स्यात् अद्यतनजातं तर्हि किं कल्येस्यादित्यर्थः इति सचिंतयति स इति कः यस्य पुरुषस्य मृत्युनासहकालेन सह सख्यं मित्रत्वं अस्ति य एवं जानाति मृत्युर्ममसखावर्त्तते च शब्दः पुनरर्थे पुनर्यस्य पुरुषस्य मृत्योः पलायनं अस्ति यः पुरुषः एवं जानाति मृत्युर्मे मम किं करिष्यति यदा मृत्युरायास्यति तदाहं प्रपलाय्य कुत्रचिदन्यत्रयास्यामि अहं मृत्युगोचरो न भविष्यामि पुनर्य एवं जानाति अहं न मरिष्यामि अहं चिरञ्जीवी अस्मि २६ अज्जेव धम्मं पडिवज्जयामो जहिं पवन्नान पुणभवामो अणागयं नेवय अत्थि किंची सद्धाखमन्ने विणइत्तु रागं २७ भो तात अद्यैवतं धर्मं वयं प्रतिपद्यामहे आर्षत्वात् किं कृत्वा रागं स्नेहं स्वजनादिषु प्रेमविण इत्तु इति विनीयस्फोटयित्वा कौटुंबं धर्मं ने इति नो अस्माकं श्रद्धा क्षमं श्रद्धया तत्वरुच्याक्षमो योग्यस्तं यतो हि साधु धर्मे स्नेहः सर्वथा निवार्यः तत्वरुचिश्च कार्या तया हीनो हि साधु

सूत्र

जाया गमिस्सामो भिक्खमाणा कुले कुले ॥२६॥ जस्सत्थि मच्चुणासक्खं जस्सवत्थि पलायणं जोजाणइन मरिस्सामि।
सोहुकंक्खे सुएसिया ॥२७॥ अज्जेवधम्मं पडिवज्जयामो जहिंपवन्ना न पुणभ्भवामो। अणागयं नेवय अत्थिकिंचि

भाषा

जेह पुरुषने यमस्यं मौवाइडुवे यस्य अस्ति मरणात् पलायनं जेहनें मरणथीनासवानी शक्तिछे यो जानाति न मरिष्यामि जेजाणेछं नही मरु स कांक्षति बांछति इदं कल्ये करिष्यामि ते वांछे एछंकाले कांमकरीस २६ भो तात अद्यैवधर्मं प्रतिपद्यामः अहो तात अम्हे आजईजधर्म अंगीकार करयां यं प्रपद्यामः पुनर्नभवामः जे धर्म अंगीकारकीयांथकांवली संसारमांहिनहींआवा विषय सौख्यादिनैव अस्ति किंचित् अप्राप्तंए विषय सुखनोअ प्राप्तिकांइं नथी जीव संसारमांहिफीरतां घणाभोगव्याछे श्रद्धा अभिलाषमप्ययत्नं नो अस्माकं अमारी श्रद्धाछे रागछोडवानां २७ हे पुत्रो प्रक्षीणपुत्रस्य

धर्मो निःफलः यत्तदोर्नित्याभि सम्बन्धात् तं कं धर्मं जहिं इति यस्मिन् धर्मे प्रपन्नाः सन्तीन पुनर्भवामः पुनः संसारेन उत्पत्स्यामः यत्र भवता पुरा उक्तं भोगान् भुंक्त्वा पश्चात् प्रव्रजिष्यामस्तस्योत्तरं शृणु: हे तात अनागतं अप्राप्तवस्तु विषयादि सुखं किञ्चित् नचे वास्य जीवस्यास्ति सर्वेषां भावानां अनन्तत्वः प्राप्तत्वात् २७ इति स्व पुत्रयो रूप देशं श्रुत्वा भृगुः प्रतिबुद्धः सन् ब्राह्मणीं प्रत्याह पहीण पुत्तस्स हु नत्थि वासो वासट्ठिभिक्खायरियाइकालो साहाहिंरुक्खोलहए समाहिं छिन्नाहिं साहाहिं तमेव खाणुं २८ हे वाशिष्टि वशिष्ट मुनिगोत्रोत्पन्ने ब्राह्मणि प्रिये प्रहीण पुत्रस्य पुत्राभ्यां त्यक्तस्यहु इति निश्चयेन मम वासो गृहेवसनं नास्ति ममेति पदं अध्याहार्यं हे प्रिये भिक्षाचर्य्यायाः अयं कालोऽयंअवसरोऽस्ति इति शेषः उक्तं अर्थं अर्थान्तरन्यासेन दृढयति वृक्षः साखाभिरेव समाधिं स्वास्थ्यं शोभां वालभते छिन्नाभिः शाखाभिस्तमेव वृक्षं जनाः स्थाणुं कोलं वदन्ति शाखाहीनस्य वृक्षस्य स्थाणुत्वं स्यात् तथा ममापि पुत्राभ्यां वियुक्तस्य गृहवासेस्थितस्य समाधिर्नास्ति इत्यर्थः २८ पक्षाविहीणो व्वजहेवपक्खोभिसविहीणव्वरणेनरिन्दो विवन्नसारोवणि उव्वपोएपहोण पुत्तोमितहा अहंपि २९ च शब्दो दृष्टान्त समुच्चये हे प्रिये इह अस्मिन् लोके पक्षाभ्यां विहीनः पक्षी यादृशः स्यात् पक्षहीनो हि पक्षी

सूत्र

सद्दाखलंनेविणदुत्तुरागं ॥२८॥ पहीण पुत्तस्सहु नत्थिवासो । वासिट्ठे भिक्खाय रियाइकालो साहाहिं रुक्खोलहए

भाषा

नास्ति गृहेवासः पुत्रें करी परित्योणइ आने घरमांहिं रह्यो न जाइ सुक्ष थको हे वासिष्टगोत्रोद्भवे भिक्षाचर्य्या व्रतस्य कालोवर्त्तते हे वासिष्टगोत्रना धरणहार तुम्हारो भिक्षाचरोनो गोचरोनोकालअवसरवर्त्तेछे धनउपार्जवानीवेलाछे शाखाभिर्वृक्षः लभते समाधिं सुखं वृक्षने शाखाप्रतिशाखाहोइ तो सोभे सुखपामे छिन्नाभिः शाखाभि वृक्ष कोलकंजानीहि ते वृक्षशाखाछेद्याथकांखोलोकहीये २८ पुनः पक्षविहीनो यथा पक्षीपांखविहूणोजिम पंखी शस्त्रविहीनः संग्रामे नरेंद्रवत् सेवकविनाजिम राजा संग्राममांहि न सोभे २९ यथावि पत्रसारोगत द्रव्यो वणिक प्रवहणजिम प्रवहणभाजे द्रव्य

आकाशमार्गोल्लङ्घनाय अशक्तः येन तेनापि हिंस्रेण पराभूयते पुनः रणे संग्रामे भृत्यैः सेवकैर्विहीनो नरेन्द्रो नृपतिरिवारिभिः पराभूयते पुनर्वणिक् व्यापारीइव यथा प्रोते प्रवहणे भग्ने सति अध्याहारः विपन्नसारः विगत सर्व द्रव्यभांडः विषादं करोति इति शेषः तथा अहमपि प्रहीण पुत्रः प्रव्रजित पुत्रो विषादवान् भवामीति शेषः २९ इति पुरोहित प्ररूपितं वचनं श्रुत्वा वासिष्ठी आह सुसम्भिया काम गुणाइमेते सम्पिंडिया अग्गरसप्प भूया भुञ्जा पुताकामगुणेपगामं पच्छागमिस्सामुपहीणमग्गं ३० हे स्वामिन् ते तव इमे प्रत्यक्षं दृश्यमाणाः कामगुणाः पञ्चेन्द्रियसुखदाः पदार्थाः सहस्र सरस मिष्टान्न पुष्प चन्दन नाटकगीततालवेण वीणादयः सुसम्भृताः सन्ति सम्यक् संस्कृताः सज्जीकृताः सन्ति पुनः कामगुणाः सम्पिंडिताः पुञ्जीकृताः सन्ति न तु यतस्ततः पतिताः सन्ति किन्तु एकत्र राशीकृता एव तिष्ठन्ति पुनः कीदृशाः कामगुणाः अग्ररस प्रभूताः अग्राः प्रधानोरसोयेभ्यस्ते अग्र रसाः शृंगार रसोत्पादकाइत्यर्थः यदुक्तं रतिमाल्यालङ्कारैः प्रियजन गन्धर्वकामसेवाभिः उपवन गमन विहारैः शृङ्गाररसः समुद्भवति इत्युक्तेः अग्ररसावते प्रभताश्च अग्ररस प्रभूताः प्रचराइत्यर्थः अथवाग्ररसेन शृङ्गाररसेन प्रचुरास्तान् काम गुणान् प्रकामं यथेच्छं भुञ्जीवहि पश्चाद्भुक्त भोग

सूत्र

समाहिं छिन्नाहिं साहाहिं तमेवखाणुं ॥२९॥ पंखा विहूणोव्वजहेह पक्खीभिच्च विहीणोव्वरणे नरिंदो विवन्नसारो वणिउव्वपोएपहीण पुत्तो मितहा अहंपि ॥३०॥ सुसंभिया कामगुणा इमेते संपिंडिया अग्ग रसप्पभूआ। भुंजा

भाषा

गयेथके सोचें वाणियो प्रवोण पुत्रो अस्ति तथा अहमपितिमहं पुत्ररहितपछें सोचें ३० अथ ब्राह्मणी आह सुष्ठु संभृताः मिलिताः इमे भोगाः ते तव ब्राह्मणीं कहेछे अहो ब्राह्मणए कांमभोग सर्वताहरेछे एकत्रीभूताः प्रधाना मधूररसाः एकठामीत्या प्रधानभूत स मिष्टताहरेछे तत् तस्मात् कारणात्

सुखी भूत्वा इहत्ये प्रधान मार्गं प्रव्रज्यारूपं मोक्षमार्गं गमिष्यावः ३० भुक्तारसाभोइ जहातिणेवओ न जीवियट्ठापजहामि भोए लाभं अलाभं सुहं च दुक्खं संचिक्खमाणो चरिस्सामि मोणं ३१ अथ भृगु ब्राह्मणीं प्रत्याह भोइ इति हे भवति हे ब्राह्मणि रसाः शृङ्गारादयो भोगाश्च भुक्ताः सन्तोनेइति नोऽस्मान् जहतित्यजन्ति वयो यौवनं अपित्यजति हे ब्राह्मणि भोगान् जीवितव्यार्थं न प्रजहामि किं तु लाभं च पुनरलाभञ्च पुनः सुखञ्च पुनर्दुःखं संचिक्खमाणः समतयाईक्षमाणः समभावेन पश्यन् अहं मौनं चरिष्यामि मुनेः कर्ममौनं मुनयो हि लाभालाभे सुखे दुःखे जीविते मरणे तथा शत्रौमित्रे तृणेस्त्रैणे साधवः समवेतसः १ यस्मिन् साधुधर्मे रसेषु जीवितव्येषु निःस्पृहत्वं तन्मुनित्वं अंगीकरिष्यामि ३१ माहुतुमंसोयरियाण संभरे जुन्नोवहंसो पडिसुत्तगामी भुंजाहि भोगाइमए समाणं दुक्खं खुभिक्खायरिया विहारो ३२ अथ पुनर्ब्राह्मणीप्राह हे पुरोहितत्व मयासमं भोगान् भुंक्ष्व इत्यलं

मुता कामगुणेपकामं पच्छा गमिस्सामोपहाण मग्गं ॥३१॥ भुत्तारसा भोइ जहाइणेवउं न जीवियट्ठा पहयामि भोए । लाभं अलाभंच सुहंच दुक्खं संचिक्खमाणो चरिस्सामि मोणं ॥३२॥ साहु तुमंसोयरियाण संभरे जुन्नोवहंसो

कामभोगान् प्रकामं सेवामहे तिणेकारणिंए कामभोग आपणभोगवीइ अतिसेवये पश्चात् गमिष्यामि आश्रयिष्यामः प्रधानमार्गं मुक्तिमार्गं पछे आपण आदरस्यां प्रधानमार्गं मुक्तिमार्गं मोक्षमार्गं ३१ रसाः विषयाः भुक्ताः हे भद्रं प्रियेनोऽस्मान्वयो यौवनं रूपं त्यजति हे ब्राह्मणी भोग भोगव्यां हतां यौवनवयजाइरहेनही मानजायछे अवस्था न जीवितार्थं त्यजामि भोगान् असंयमजीवितार्थं न पर भवभोगवांछाए कामभोग पेटभराने अर्थे इह लोकार्थे नही छोडता लाभं अलाभं पुनः सुखं दुक्खं लाभ अलाभ सुख दुख इत्थन् पश्यन् प्राणान् चरिष्यामी मुनिभावं भोगवतोथकोजीव परिव्या

कारेण इत्यपि हे स्वामिन् त्वं पुनः सौदर्याणां सहोदराणां भ्रातृणां स्वजन सम्बन्धिनां गृहे स्थितानां मास्मार्षीः कोर्थः त्वं मुनिर्भूत्वापश्चाद्दुःखितः सन् गृहस्थान् स्व बन्धून् स्मरिष्यसि तस्मात्मया सार्द्धं विषय सुखं भुञ्जानो गृहेतिष्ठ इत्यर्थः खुइति निश्चयेन भिक्षाचर्या विहारो दुःख दुखई तुरेवास्ति भिक्षाचरत्वं असहमानस्त्वं गृह वासं स्मरिष्यसि इति भावः त्वं क इव सोदरात् स्मरिष्यसि जीर्णोहंस इव हृदो हंसो यथा प्रति श्रोतोगामी सम्मुख जल प्रवाहन्तरन् तत्र तरणा सक्तः पश्चादनु श्रोतो जल तरणं स्मरसि मनसिखिन्नः सन् इति जानाति मया किमर्थं सम्मुख जल प्रवाहतरणमारब्धं जलवहन मार्गेण सह तरणमेव मम श्रेयः तथात्वमपिमा भूरित्यर्थः २३ अथ भृगु पुरोहित आह जहायभोईतणु अम्भु अङ्गोनिम्मोयणिं हि चपलाइ मुत्तो एमे एजाया पयहन्ति भोए तेहिं कहं नाणु गमिस्समिक्को २४ भोई इति हे भवति हे ब्राह्मणि भुजङ्गः सर्प स्तनुजां शरीरादुत्पन्नां निर्मोचनीं निर्मोकं कञ्चुकं हित्वा मुक्तः सन् प्रयाति एवं एतौ जातौ पुत्रौ भोगान् प्रजहीतः तौ भोगत्यागिनौ पुत्रौ प्रति अहं एकाकीसन् कथं न अनुगमिष्यामि पुत्राभ्यां विहीनस्य एकाकिनो मम कोटशो गृहवासः धन्यो यौ पुत्रौ तरुणावेवकञ्चुकं इव विषय सुखत्यक्त्वा भुजङ्गमवत् व्रजतः इत्यर्थः २४ किन्दित्तु

सूत्र

पडिसोत्तगामी भुंजाहि भोगाइं मए समाणं दुक्खंखु भिक्खायरिया विहारो ॥२३॥ जहायभोई तणुयं भुयंगो

भाषा

करतु साधूनो क्रियाकरोसि सहताकृता २२ अथ ब्राह्मणीआहः मा इति निषेधेत्वं सौदर्य्यान् स्वजनानि स्मरसि ब्राह्मणी कहेछे रखेतुं दिचालेइने स्वजनने समरेपछे पिकृतावेमेकांदिखालोधो यथा जीर्णोहंस विपरीत जलगामीजिमजीर्ण बूढो राजहंसउपराठे पांणीमाहिं पछोथको सोचेतिमतु सोचीं स भुंक्ष भोगान् मयासमं सुभ्रु संघातें भोगभोगवि दीचानीवातरहबाधे दुक्खरूपोनिश्चयेन भिक्षाचर्य्यया विहारए भिक्षाचर्यनुं वृतदोहिलछे पाछुं नहो जाइ २२ अथ ब्राह्मणआह यथा हे भद्र सरीरोत्पन्नां भुजंगसर्पः जिमसर्प आपणाशरीरथी जपनींभोइति आमंत्रणे नीर्मोचनीं

जालं अबलं बरोइया मच्छाजहा काम गुणेपहायधोरेयसीला त वसाउयाराधोराहुभिक्खायरियचरन्ति ३५ हे ब्राह्मणि धीराः धैर्यवन्तोजनाहु निश्चयेन भिक्षा चर्यां भिक्षा वृत्तिं साधुधर्मंचरन्ति कीदृशाः धीराः तपसा उदाराः अथ वा कीदृशीं भिक्षाचर्यां तपसा उदारान्तपसा उदारां तपसा प्रधानां प्राकृतत्वाद्विभक्ति लिङ्गव्यत्ययः पुनः कीदृशाधीराः धोरेयशीलाः धोरेयाणां धुरन्धराणां इव शीलं उद्दोढभारोद्वाहनसामर्थ्यं येषान्ते धोरेयशीलाः किं कृत्वा धीराभिक्षा चर्यांचरन्ति काम गुणान् प्रहाय प्रकर्षेण हित्वा के किं यथा यथा शब्द दृष्टार्थे के किं इव रोहिताः मत्स्याः रोहितजातीयामीनाः अबलं जीर्णं जालं इव यथा बालिष्टमत्स्याजीर्णं जालञ्छित्वानिर्भय स्थाने चरन्ति तथा धीराः कामगुणान् पास सदृशान् त्यक्त्वाभिक्षाचर्यां आद्रियन्ते अहं मपि इत्थं एव चरिष्यामि इति भावः ३५ इति भृगु वचनं श्रुत्वा ब्राह्मणी आह न हेव कुच्चासम इक्कमन्ता तयाणि जालानिदलित्तु हंसा पलन्ति

मूल

निम्मोयणिं हिच्चपलेइ मुत्ते। एमेव जाया पयहंतिभोएनोहं कहं नागु गमिस्समेक्को ॥३४॥ छंदित्तुजालं अबलं वरोहिया मच्छाजहा कामगुणेपहाय धोरेय सीलातवसा उदारा धीराहुभिक्खायरिअं चरंति ॥३५॥ नहेव कुंचा

भाषा

कंचुलिकां त्यक्त्वागच्छति निरपेक्षः सन् जीमकांचलीछांडीने सर्पनासे एतीएव जाती पुत्रौ भोगांस्त्यजत एताहरा पुत्रभोगछांडीने दिक्षालीइछे ततः अहं कथंनानुगमिष्यामो एको द्वितीयः तोइ वेटाने साथिं किमनजाउं पूठिरहीने एकलोस्युंकरुं ३४ जालं छित्वा अबलं दुर्बलं रोहितो मत्स्यः रोहितनामा मच्छपूछे करीजालछे दीनांखे जालकिस्याछे निवलछे यथा रोहितोमच्छः जालं छिनत्ति तथा कामगुणान् त्यक्त्वाजिम मच्छजाल छोडी नासेतिमपुत्र कामभोगछोडी नासेछे धृत्वाशीलान् आचारगुणान् तपसा उदारान् लेईने शीलनागुण तपनागुण अम्हे ईदृशाः धीराः जीवान्

पुत्ताय पईयमज्झं तेहिं कहिं नाणुगमिस्समेक्का २६ पुत्रौ द्वौ अपि पतिर्भृगुः पुरोहितः एते त्रयोपि मह्यं इति मान्दलयित्वामत्सम्बन्धि स्नेह जालं भोगाभिष्वङ्ग जालञ्छित्वापलन्ति परियान्ति परिसमन्तात् यान्ति संयमाध्वनि चरन्ति इत्यर्थः एतेक्रौञ्चा इव क्रौञ्चाः क्रौञ्च पक्षिणोहंसाः हंस पक्षिणो वाते इव यथा क्रौञ्चपक्षिणो हंस पक्षिणश्च ततानि विस्तीर्णानिजालानि दलयित्वाभित्वासमक्रामन्तः नाना प्रदेशात् उल्लङ्घयन्तो नभसि परियान्ति गगने परि यान्ति स्वेच्छयाविचरन्ति अत्र हि विषय सुखं जालोपमं निरुवलेपत्वात्साधुवर्त्मनभः कल्पं उत्तमजीवानां क्रौञ्च विहङ्गहं स विहङ्गमोपमानं यदा एते त्रयोपि मान्यत्वा व्रजन्ति तदा अहं एकाकिनीतान् कथं न अनु गमिष्यामि अपि तु अनु गमिष्याम्येव २६ पुरोहियं तं स सुयं सदारं सुचाभिनिक्खम्म पहायभोए कुटम्बसारं विउलुत्तमन्तं रायं अभिक्खं समुवायदेवी २६ अथ यदा च तूर्णीं प्रव्रज्यायां मनोभूत् तदा किं अभूत् इत्याह राजानं तं इषु कारिणं देवीकमला अभीक्ष्णं वारं २ समुवाच सम्यक् प्रकारेण गिरा पूर्वकमुवाच किं कृत्वा पुरोहितं भृगुं स सुतं पुत्र सहितं सदारं स पत्नीकं

सूत्र

समइक्कमंता तयाणि जालाणि दलित्तुहंसा । पलेंति पुत्ताय पईयमज्झं तेहिं कहंनाणु गमिस्समेक्को ॥२६॥ पुरोहि यंतं ससुयं सदारं सोच्चाभिनिक्खम्मपहायभोए कुडंबसारं विउलुत्तमंतंरायं अभिक्खं समुवायदेवी ॥३७॥ वंतासी

भाषा

भिक्षाचर्यां चरंतिइ स्या धीरपुरुष भिक्षाचर्योविचरे दीक्षालेई सुभतो आहारलोइ २५ अथ ब्राह्मणी प्रबुद्धा आहः यथा नभसि आकाशे क्रौंचपक्षिणः जिम आकाशनेविषें क्रौंचपंखी यथा तानि रचितानि जालानि दलित्वाहं सा गच्छन्ति क्रौंच पंखियानि हंसाने जालमाआछे ते जालतोडीने आकाश जडोजाइ तथा परियांति गच्छंति पुत्रौ पतिश्च ममतिमए माहराबे वेटाएभरतारभोग जालछोडीनेजाइछे तान् प्रति अहं एका कथंनानुगमि

भोगान् प्रहाय प्रकर्षेणत्यक्त्वा पुनर्विपुलं विस्तीर्णं उत्तमं तं कुटम्बसारं प्रहायत्यक्त्वा कुटम्ब स्वजन वर्ग सारं धनधान्यादिकं उभयमपित्यक्त्वा अभिनिः क्रम्य गृहाद्विर्गत्य प्रव्रजितं इति श्रुत्वा तस्य पुरोहितस्य धनादिकं गृह्णन्तं राजानं राज्ञी प्राह इत्यर्थः ३७ वन्तासी पुरिसोरायं नसोहोइपसंसिओ माहणेण परिच्चत्तं धणं आयाओमिच्छसि ३८ राज्ञी किं उवाचेत्याह हे राजन् योवान्ताशीसपुरुषः प्रशंसनीयो न भवेत् श्राघ्यो न भवेत् हे राजन् ब्राह्मणे न परित्यक्तं धनं त्वं आदातुं इच्छसि ब्राह्मणेन त्यक्तं धनं वान्ताहार सदृशं गृहीत्वा त्वं श्राघ्यो न भविष्यसीत्यर्थः वां तं वदनादुद्गतं आहारं अश्नातीत्येवंशीलोवान्ताशी वान्ताहारभोक्तादृत्यर्थ ३८ सव्वं जगज्जइ तुहं सव्वं वा विधणं भवे सव्वं पिते अपज्जत्तंनेवताणायतं तव ३९ हे राजन् यदि सर्वं जगत्समस्तोपि भूलोकस्तव भवेत् भवायत्तः स्यात् वाथ वा सर्वमपि धनं रजतसुवर्णरत्नादिकं अपि तद् भवेत् तत्सर्वं जगत् पुनः सर्वं अपि धनन्ते तव अपर्याप्तंभवेत् तव इच्छा पूरणाय असमर्थं स्यात् यत इच्छाया अनन्तत्वात् पुनस्तत्सर्वं जगत् तत्सर्वं धनं त्राणाय मरण भया द्रक्षणायन

सूत्र

पुरिसोरायं नसोहोइप संसिओ। माहणेण परिच्चत्तं धणं आयाओ मिच्छसि ।३८। सव्वंजगंजइतुहंसव्वंवाविधणं भवे। सव्वंपिते अपज्जत्तं नेवताणायतंतव ।।३९॥ मरिहिसिरायं जयातयावामणोरमे कामगुणे पहाय एक्कोहु धम्मो

भाषा

थामि तेसाथेइहं पणिजाईसिएकलीरहीनेस्युंकरुं ३६ तं पुरोहितं सुतकलत्रसहितं ते पुरोहितने बेटावायडिसाथे श्रुत्वा गृहात् निर्गत्यभोगांस्त्यक्त्वा सुणीनेदीख्यालिइछे भोगछांडीने धनधान्यादिगृह्णन्तं स्वीकुर्वतं धनधान्य अंगीकरताराजाने अभीक्ष्णं पुनः सम्यग् उच्यते कमलावती देवीहीवे राजाने वारंवार कमलावती देवी कहे ३७ भोराजन् वमनभोजी पुरुषः अहो राजा वम्यो आहारजे पुरुषकरे स न भवति प्रसंसनीयः ते पुरुष प्रशंस वा योग्य

धन भवेत् यदि जगत् धनस्य इच्छा पूरणाय अथ च मरणा दूरणाय असमर्थं तदा किं ब्राह्मण परित्यक्त धन ग्रहणेनेत्यर्थः ३९ मरिहिसिरायं जया तया वामणोरमे कामगुणेपहाय एक्को हु धम्मोनर देवताणं न विज्जई अन्नमिहे हकिञ्चि ४० हे राजन् यदा तदा यस्मिन् तस्मिन् काले मनोरमान् मनो हरान् कामगुणान् प्रहाय प्रकर्षेणत्यक्तामरिष्यसि प्रियमाणस्य पुरुषस्य च धनादि सार्थेनभवति हे नरदेवइ इति निश्चयेन एकोधर्म एवत्राणं शरणं विद्यते इह जगति इह मृत्यौ वा जीवस्य अन्यत् किंचित् त्राणं न विद्यते ४० नाहं रमे पक्खिणि पंजरे वासंताण छिन्ना चरिस्सामि मोणं अकिंचिणा उज्जुकडा निरामिसा परिग्गहारम्भनि अत्त दोसा ४१ अहं इहेति अध्याहारः हे राजन् अहं नरमे रतिं न प्राप्नोति वा शब्द इवार्थे पक्षिणी पंजरे इव यथा पक्षिणी पंजरेरतिं न प्राप्नोति अहं सन्तानच्छिन्नासती मौनं मुनीनां आचारं चरिष्यामि करिष्यामि छिन्नः सन्तानः स्नेह सन्ततिर्ययासाछिन्न सन्ताना पुनः कथं भूता सतो अहं अकिञ्चना स चित्ताचित्तविविध परिग्रहरहिता पुनरहं कथं भूतासती ऋजुमायारहितं कृतं तपो धर्मं ययासा ऋजु कृता पुनः कथं भूतासती निरामिषासती निःक्रान्ता आमिषात् विषयादिपदार्थात् इति

सूत्र

नरदेवताणं। नविज्जई अन्नमिहेह किंचि ॥४०॥ नाहं रमेपंक्खिणि पंजरेवा संताणछिन्ना चरिस्सामिमोणं। अकिं

भाषा

न हइ ब्राह्मणेन परीत्यक्तं ब्राह्मणेछोडीजइ धनं वित्तं ग्रहीतुं मिच्छसि जेधन तेहने लेवुं वांछेछे ३८ सर्व्वं जगत् यदितव सर्वजगत् तुझनेदीजे अथवा स्वर्णादिक सर्वताहरेहुवे सर्वमपि तव अपर्य्याप्तं असंपूर्णं सर्वते अपर्य्याप्ततोहितोने न स्यात् रक्षणाय तत्सर्वं तत्र धनंएधन तुझनेराखी सकेनहीं ताहरीतृष्णापूरी न होइ ३९ हे राजन् यदा तदा कालेषु मरिष्यसि हे राजन् यदा तदाकालितुं मरीश मनोरमान् कांमगुणान् त्यक्ता मनोहरए कांमभोग छोडीने हे नरदेव एकधर्म्मएव त्राणं शरणं हे राजा एकधर्म्मजीवनेराखणहारछें दुर्गते पडतानें न विद्यते अन्यत् इहलोके किंचित् बीजो वस्तु

निरामिषाविषयादयः पदार्था हि विषय जीवानां गृद्धिहेतुत्वादामिषोपमाएतस्मादहं निर्विषयासती पुनः कथं भूतासती अहं परिग्रहारम्भ निवृत्तदोषा परिग्रहश्च आरम्भश्च परिग्रहारम्भौ तौ निवृत्तौ दोषौ यस्याः सा परिग्रहारम्भ निवृत्तदोषा ४१ दवग्गिणा जहारन्ने डज्झमाणे सुजं तु सु अन्नेसत्तापमो यन्ति राग दोसवसङ्गया ४१ अपरं यथा अरण्ये जीवेषु दह्यमानेषु सत्सु अन्ये अदग्धाः सत्वाः प्रमोदं ते हर्षिताः भवन्ति मनसि एवं जानन्ति एतेज्वलन्ति तदाज्वलं तु वयं अदग्धास्तिष्ठामः कथं भूतास्ते रागद्वेषयोर्वशङ्गताः रागद्वेषग्रस्ताः ४१ एव मेव वयं मूढा काम भोगेसु मुच्छिया डज्झ माणं न बुज्झामोरागदोसग्गिणा जगं ४२ एवं अमुनैव दृष्टान्ते न वयं मूढाः अविवेकिनः कांम भोगेषु मूर्च्छिताः सन्तः रागद्वेषाग्निनाजगत् दह्यमाणं न बुध्यामहेनजानीमहे वयमिति बहुवचनात् बहवोऽन्या दृश्याजीवा इति ज्ञापनार्थं ४२ भोगे भुञ्जावमित्ताय लहु भूय विहारिणो आमोयमाणा

सूत्र

चणाउज्जु कडा निरामिसापरिग्गहारंभ नियत्तदोसा ।४१।। दवग्गिणा जहारन्ने डज्झमाणेसु जंतुसु । अन्नेसत्ताप मोयंति रागदोस वसंगया ॥४२। एवमेव वयंमूढा कामभोगेसु मुच्छिया डज्झमाणं नबुज्झामो । रागदोसग्गिणा

भाषा

धर्मवीना जीवने राखणहार सरणकोनथी ४० नाहंरमेपक्षिणीइव भवपंजरे जिम पक्षिपांजरा मांहिं संतोष न पामेतिमहुंए भवपांजरामांहिंरति नहीपामुकुं संतति च्छिन्ना स्नेहरहिता चरिष्यामि मौनंहुं स्नेहकरीरहित मौनव्रतआदरीदिक्षाग्रहस्तावास लेईसे द्रव्यतो हिरण्यादिरहिता: कषायादि रहीता: विषयादिमुक्ता: द्रव्यरहित कषायरहित विषयरहित परिग्रहारंभदोषरहिताः परिग्रह अने आरंभदोषतिणेकरीरहितछे ४१ दवाग्निना यथाऽरण्ये दावानल अग्नि अटवीने वीषेलागोथको दह्यमानेषु जंतुषु दाझताथका जीवनेदेखीने अन्ये प्राणिनः प्रमोदयंति तुष्यंति वीजाजीव अरण्य

गच्छन्ति दियाकामक्कमाइव ४४ धन्यास्तेजी वा इत्यध्याहारः जे जीवा भोगान् भुक्ता पुनरुत्तरकाले वां त्वात्यक्ता अर्धाराधवो भूत्वा आमोदमाना साध्याचरणीयानुष्टानेन सन्तुष्टाः सन्तोगच्छन्ति विचरन्ति वाञ्छितं स्थानं व्रजन्ति ते जीवाः के इव कामक्रमाइजो इवक्रामं स्वेच्छया क्रमो विचरणं येषां ते काम क्रमाः स्वेच्छाचारिणः अप्रति बद्धविहारत्वेन यत्र २ संयमनिर्वाहस्तत्र २ यान्तीत्याशयः पुन कथं भूतास्ते जीवाः लघु भूतविहारिणः लघ्वीवायुस्तद्भूतास्तदुपमाः सन्तोविहरन्तीत्येवं शेषा लघु भूतविहारिणः अथ वा लघुश्वासौ भूतश्च लघु भूतो वायुस्तद्वत् विहरन्तीत्येवं शेषा लघु भूत विहारिणः वायुरिवा प्रतिबद्ध विहारिणः ४४ इमे यबद्धा फन्दन्ति ममहत्यज्जमागया वयञ्च सत्ताकामेसु भविस्सामो जहाइमे ४५ हे आर्य इमे च प्रत्यक्षाः शब्द रूपरसगन्धस्पर्शादयः पदार्थाः बद्धाः नियन्त्रिताः सुदृढी कृताः ममहस्ते पुनस्त वहस्ते आगता अपि फन्दन्ति अस्थिति धर्म तया गच्छरा

सूत्र

जगं ॥४३॥ भोगेभोच्चावमित्ताय लहुभूय विहारिणो । अमोयमाणा गच्छंति दियाकम कमाइव ॥४४॥ इमेय बद्धा फंदंति ममहत्थज्जमागया वयंच सत्ताकामेसु भविस्सामो जहाइमे ॥४५॥ सामिसं कुललंदिस्स वज्झमाणं निरामिसं

भाषा

नातेहने देखोने खुसीथाइं रागद्वेषवशंगताः रागद्वेषनेवसि पद्यार्थका ४२ एवमेव वयं मूढाः इम अम्हे मूर्छ कामभोगेषु मूर्च्छिताः कामभोगने विषें मूर्च्छापाम्याछे दह्यमानं न बुद्धामोनवेद यामः दाझताथकानथीजाणतां रागद्वेषादिना जगदिग्वं रागद्वेषने वशिपद्यार्थका न जाना ४३ पूर्वं भोगान् भुक्ता तत वांत्वा पहलां भोग भोगवेपछे छांडीने अप्रतिबद्ध विहारिणोयतयः हलूयाछ आथकावायूनीपरिं अप्रतिवद्धथको विहारकरें आमोद माना: हर्षयुक्ताः गच्छंति हर्षसहितथकाजाइ द्विजाः पक्षिणः इव स्वेच्छाचारिणः जिमपंखी आपणींइच्छाइजडे ४४ इमे प्रत्यक्षाः शब्दादयः बद्धाः राग

दृश्यन्ते सुरक्षिता, अपियान्तीत्यर्थः एतादृशेषु गत्वरेषु कामेषु अज्ञानवयं गृद्धाः सञ्जातालिप्साः जाताः तस्मात् एतेषु गत्वरेषु कः स्नेहः हे स्वामिन् आवां यथा इमे पुरोहितादयः चत्वारोजातास्तथा भविष्यामः ४५ सामिसं कुललं दिस्स वज्झमाणं निरामिसं आमिसं सव्वमुज्झित्ताविहरामिनिरामिसा ४६ हे राजन् अहं सर्वं आमिषं अभिष्वङ्गहेतुं धन धान्यादिकं उज्झितात्यक्त्वा निरामिषात्यक्तसङ्गासती अप्रति बद्धविहार तथा विहरिष्यामि किं कृत्वा सामिषं आमिष सहितं कुललं गृद्धं अपरं पक्षिणं वा परैरिति अन्यैर्बध्यमानं पीड्यमानं दृष्ट्वा सामिषः पक्षी हि आमिषाहारिपक्षिभिः पीड्यते अथ वा सामिषं सस्पृहं भोजनाद्यर्थं लुब्धं कुललं पक्षिणं परैर्बध्यमानं पीड्यमानं दृष्ट्वा यतो हि पक्षिणो यदा गृह्यन्ते तदा तान् मध्यं दर्शयित्वापाशादिना बध्यन्ते आमिषाहारी शकुनिस्तु आमिषदर्शने नैव लोभयित्वामीनवत् बध्यते सह आमिषेण आमिषरसास्वादलोभेन वर्त्तते इति सामिषस्तं सामिषं ४६ गिद्धोवमे उनच्चाणं कामे संसारवड्ढणे उरगोसुवन्नपासेव्व सङ्कमाणो तणुं चरे ४७ हे राजन् त्वमपि विषयेभ्यः शङ्कमानः सन् तनुं स्वल्पं यतन याचरेः इति चरस्य विषयेभ्यो भीतिः पदे २ विधेया इत्यर्थः किं कृत्वा गृद्धोपमान् पूर्वोक्तसामिष कुललोपमान् विषय लोलुपान् जनान्

आमिसं सव्वमुज्झित्ता विहरिस्सामो निरामिसा ॥४६॥ गिद्धो वमेउ णच्चाणं कामे संसारवड्ढणे । उरगो सुवन्न पासेव्व

ईषरचिताः फंदंति थिरा न भवंतिएकामभोग भली परिं राख्याथका धीरनहोइ मम हस्ते समागताऽपि माह राहाथनेविषें आव्यायकाळे वयं पुनः कांमभोगेषु आसक्ताः अम्हे कांमभोगनेविषें आसक्तहुआकुं भविष्यामः ईहशाः यथा पुरोहितादयः जिमणपुरोहितादिकहवेछे तिमहोस्यां अम्हे पिण ४५ सामिषं मांसयुक्तं कुललं पक्षिणं दृष्ट्वा मांससहीत पंखीनेदेखीने पीड्यमानं निरामिषेण जे मांसरहित पंखीछे ते मांससहीत पंखीने पीडे मांसखोसीलीइ एवं आमिष धनधान्यादि सर्वत्यक्ता इम आमिषसरिखुं धनधान्य छोडीने विहरिष्यामि निरामिषाः विषयरहिताः निरामिषहुआ

ज्ञात्वातु पुनः कामान् संसारवर्द्धकान् ज्ञात्वा विषयलोलुपाः कामैः पीडिताः संसारे भ्रमन्तीति ज्ञात्वा त्वं कट्वयंकमानः सन् सुपर्णपार्श्वे गरुड समीपे उरगइव सर्पइव यथा गरुडपार्श्वे सर्पः शनैः २ शंकमानः सन् चरति यथा गरुडो न जानाति तथाऽविश्वासी सन् तनु यथा स्यात्तथा चलति तथा त्वमपि गरुडोपमानां विषयानां विश्वासं माकुर्याः अत्रहि विषयानां गुरुडोपमानं संयमरूप जीवितापहारकत्वात् नरस्यहि भोगलोलुपत्वात् उरगोपमानं यत उरगो भोगेव उच्यते विषयास्तु दृश्यमानास्सुन्दरा गरुडाकाराः भोगिनांहि विषयेभ्य एव मृत्युःस्यात् तस्माद्विषयेभ्यः शंकनीयमित्यर्थः४७ नागोव्व बंधणं छित्ता अप्पणोवसहिंवए एयं पत्थं महारायं उसुयारित्तिमेसुयं ४८ हे राजन् नागइव हस्तीव बन्धनं छित्वा आत्मनो वसतिं स्वकीय स्थानं विंध्याटवींयाति तथा त्वमपि बलवत्वात् नागो विषय शृङ्खलां छित्वा आत्मनः स्थानं मुक्तिं व्रजे धीरपुरुषाः गजतुल्याः विषयाः शृङ्खला तुल्याः मुक्तिविंध्याटवी इव आत्म गजस्य स्थानमुक्तं हे इषुकारि महाराज मया साधुमुखात् इति पथ्यं हितं श्रुतमस्तिनाहं स्वबुध्या ब्रवीमि इत्यर्थः ४० चइत्ताविउलं रज्जं कामभोगेयदुच्चए निव्विसयानिरामिसानिन्नेहानि परिग्गहा ४९ सम्मं धम्मं वियाणित्ता चिच्चाकामगुणेवरे तवं पगिज्झहक्खायं घोरं घोर

सूत्र संकमाणो तणुंचरे ॥४७॥ नागोव्व बंधणं छित्ता अप्पणो वसहिंवए । एयं पत्थं महारायं उसुयारेत्तिमेसुयं ।४८॥

भाषा थका विहरस्यां ४६ गरुडोपमान् ज्ञात्वा: गरुडपंखिया सरिखा पुरुषजाणीने कामान् संसारवर्द्धकान् एकामभोग संसार नावधारण शारछे उरगः सर्पः गरुड़पार्श्वेभयं चलः सन् सर्प गरुड़ने समीपे भयथको संकमांनः तनुर्भवति तथाचरे भो राजन् शंकमांन शरीर हुवे गुरुडथी विहतो चाले दुबलो ४७ यथा नागो हस्ती बंधनंच्छित्वा जिम हाथी बंधन तोडीने आत्मनावसतिं स्थानं गच्छति आपणे स्थानकिंजाइ एतत्पथ्यं भो महाराज अहो महाराज एपथ्यछे भोइषुकारमे,मयाइति श्रुतं भो इषुकार महाराजामे इमसांभल्यं ४८ इति श्रुत्वा राजा प्रतिबुद्धः राजा राणींइं राज्यछांडो तथा कामभोगान्

परक्कमा ५० एवंते कमसोबुद्धा सव्वेधम्म परायणा जम्ममच्चुभउविग्गा दुक्खस्संत गवेसिणो ५१ तिसृभिः कुलकं एव अमुना प्रकारेणते सर्वपि क्रमशोऽनु क्रमेण षडपि जीवा बुद्धाः प्रति बोधं प्राप्ताः किं कृत्वा विपुलं विस्तीर्णं राज्यं त्यक्त्वा च पुनर्दुस्त्यजान् कामभोगान् त्यक्त्वा कथं भूतास्ते सर्वे निर्विषया विषयाभिलाषरहिताः पुनः कथं भूताः निरामिषाः स्वजनादि सङ्गरहिताः पुनः कीदृशाः निपरिग्रहा बाह्याभ्यन्तर परिग्रहरहिताः ४९ पुनस्तेजीवाः किं कृत्वा प्रतिबोधं प्राप्ताः सम्यक् सम्यक् प्रकारेण धर्मं साधु धर्मं विज्ञाय पुनर्वरान् दुर्लभान् प्रधानान् कामगुणान् त्यक्त्वा कामस्य मदनस्य गुणकारित्वात् काम वृद्धिकरत्वात् गुणाः कामगुणास्तान् कामगुणान् अक् चन्दनवनितादीन् कामोद्दीपनौषधादीन् त्यक्त्वा अत्र पुनः कामगुण ग्रहणं तेषां अतिशयख्याप नार्थं पुनः किं कृत्वा घोरं अघोर पुरुषैर्दुरनुचरं यथा ख्यातं तीर्थ करोद्दिष्टंतपो द्वादशविधं प्रगृह्य भावतोङ्गीकृत्य पुनः कथं भूताः ते सर्वे घोर पराक्रमा घोरं पराक्रमं धर्मानुष्टान विधिर्येषां ते घोर पराक्रमाः पुनः कीदृशाः ते सर्वे धर्म परायणाः धर्मध्याने तत्पराः इत्यर्थः पुनः कीदृशास्ते जन्म मृत्यु भयो

सूत्र

चइत्ता विउलं रज्जं कामभोगेय दुच्चए। निव्विसया निरामिसा निन्नेहानिपरिग्गहा। ४९॥ सम्मं धम्मं विया णित्ता चिच्चाकामगुणे वरे तवंपगिज्झ हक्खायं घोरं घोर परक्कमा॥५०॥ एवंते कमसो बुद्धा सव्वेधम्म परायणा

भाषा

दुस्त्यजन् वलो छोडतां दोहिला इस्या कामभोग छोड्या निर्विषयाः निरामिषाविषयतृष्णारहित वीषयरहित हुवाः नीस्नेहानिः परिग्रहाः स्नेहरहीत परिग्रहेंरहित हुआ४९सम्यक् धर्मंजाणीनें त्यक्ता कांमगुणान् वरान्वरप्रधान कामभोग त्यजीनेतपो ग्रहीत्वायथाख्यातं तीर्थंकरभाषितं तीर्थंकरनो भाषीतपऽंगीकारकरीने घोरं रौद्रः घोरपराक्रमी संतो चक्रतुः घोरपराक्रमीं करीनें ५० एवं अमुना प्रकारेण ते षडपी जीवाः क्रमेण बुद्धाः

विग्नाः जन्ममरण भीति भीताः पुनस्ते सर्वे किं कर्तुमिच्छवः दुःखस्यान्तं गवेषिणाः दुःखस्यान्तं मोक्षं गवेषणः मोक्षाभिलाषिणः इत्यर्थः ५१ सासणे विगयमोहाणं पुव्विं भावणं भाविया अचिरेणेव कालेणं दुक्खस्सन्तमुवागया ५१ पुनस्ते षडपि जीवाः अचिरेण एवस्तोक कालेन दुःखस्य संसारस्य अन्तं अवसानं अर्थान् मोक्षं उपागताः मोक्षं प्राप्ताः कीदृशास्तेविगत मोहानां वीतरागाणां शासने तीर्थे पूर्वं पूर्वस्मिन् भवे भावनया सम्यक् क्रिया भ्यास रूपया द्वादश विधमनः परिणति रूपया भावितारंजितात्मानः ५१ अथ तेषां सर्वेषां षण्णां अपि जीवानां नामान्याह राया सह देवीए माहणोय पुरोहिओ माहणीदारगा चेव सव्वे ते परिनिव्वुडे त्तिबेमि ५२ राजा इषु कारीदेव्या षट् राज्ञा कमलया सह ब्राह्मणो भृगुनामा पुरोहितो राज्ञः पूज्यः पुनर्ब्राह्मणी पुरोहितस्य पत्नी यशा च पुनर्दारको ब्राह्मण ब्राह्मण्योः पुत्री एते सर्वेपि परिनिर्वृताः मोक्षं प्राप्ताः इति अहं ब्रवीमि इति सुधर्मास्वामीजं

सूत्र

जम्ममच्च,भओ व्विग्गा दुक्खस्संत गवेसिणो ॥५१॥ सासणे विगयमोहाणं पुव्वंभावणं भाविया। अचिरेणेवकालेणं दुक्खस्संत मुवागया ५२॥राया सहदेवीएमाहणोय पुरोहिओ। माहणी दारगाचेव सव्वे ते परिनिव्वुडेत्तिवेमि ५३॥

भाषा

इणां प्रकारेतेछहजीवप्रतीबोधपाम्यां सर्वेऽपि धर्मपरायणा जाताः तेसगलाइ धर्मने विषे तत्परहुआ जन्ममृत्यु भयोद्विग्ना जन्ममरणनाभयथीउभगाछे दुक्खस्यांतगवेषिणी मोक्षाभिलाषीण दुक्खनो अंतकरवावांछेछे मोक्षवांछेछे ५१ शासने विगतमोहानां अर्हतां जिनशासननेविषेगत मोहहुआछे पूर्वजन्मभावनायाभाविता पूर्वजन्मजातिस्मरण ज्ञानजपनोतिणे करीने आत्माभावितहुई संवेगजपनां स्लोकेनैवकालेन थोडाकालमांहिं दुःखयां तं मोक्षं उपागता प्राप्ताः दुक्खनो अंतकीधो मुक्ते पुंहता ५२ राजादेव्या सह राजा रांणी ब्राह्मणश्चः पुरोहीत वांभण पुरोहीत ब्राह्मणीं दारको वा

बूस्वामिनं प्राह ५२ इति इषुकारीयं अध्ययनं चतुर्दशं सम्पूर्णं ॥१४॥ इति श्रीमदुत्तराध्ययन सूत्रार्थ दीपिकायां उपाध्याय श्रीलक्ष्मी कीर्त्तिगणि शिष्य लक्ष्मी कीर्त्तिगणि शिष्य लक्ष्मीवल्लभगणि विरचितायां इषुकारी यस्याध्ययनस्यार्थः संपूर्णं ॥१४॥ अथ पंचदशं प्रारभ्यते ॥ चतुर्दशेऽध्ययनेनिर्निदा नस्य गुणः प्रोक्तः स च निर्निदान गुणो हि मुख्य ब्रह्मचारिणोरेव भवति अतोभिक्षोर्लक्षणमाह मोणञ्चरिस्सामि समेच्च धम्मं सहिए उज्जुकडेनियाणछिन्ने सन्थवं जहेज्ज अकामकामी अन्नायएसो परिव्वएजेसभिक्खू १ य एतादृशस्सन् परिव्रजेत् अनियतां अप्रतिबद्धं यथा स्यात्तथा विहरेत् विहारं कुर्यात् सभिक्षुरुच्यते स इति कः यः पूर्वं मनसि एवं जानाति अहं मौनं मुनीनां कर्म्ममौनं साधु धर्मं चरिष्यामि श्रामण्यं अङ्गीकरिष्यामि किं कृत्वा धर्मं दशविधं पञ्च महाव्रत दीक्षां समेत्यप्राप्य पुनर्योदीक्षां गृहीत्वा संस्तवं पूर्वपश्चात्संस्तवं परिचयं कुटम्ब स्नेहं जह्यात् त्यजेत् परं कौटिल्यः सन् सहिए इति सहितः स्वविरैर्वेद श्रुतैः साधुभि सहितः साधुर्हि एकाकीनतिष्टेत् इक्कस्सकओ धम्मोइत्युक्तत्वात् अथ वा कथं भूतः सन् स्वहितः सन् स्वस्यहितं यस्य स स्वहितः आत्माहिताभिलाषी पुनः कौटिल्यः उज्जुकडे ऋजु सरलकृतं मायारहितत्वो येन स ऋजु कृतः अयठानुष्ठानकारीइत्यर्थः पुनः कौटिल्यः नियाणछिवे छिन्ननिदानः निदानशल्यरहित इत्यर्थः पुनः कौटिल्यः अकामकामः न विद्यते कामस्य कामोऽभिलाषो यस्य स अकामकामः कामाभिलाष

सूत्र

उसुयारिज्जं समत्तं ॥ १४ ॥ मोणं चरिस्सामि समेच्चधम्मं सहिएउज्जु कडेनियाण छिन्ने । संथवं जहेज्ज अकामकामे

भाषा

ब्राह्मणी आदीके जीव ब्राह्मणनावेटावेइ सर्वे ते षडपिपरीनिर्वृता मोक्षंप्राप्ताः सर्वेपीक्षइए जीवमोक्षपाम्यां ५२ इति श्रीचक्रदमा अध्ययननेविषेराजा इषुकारनो अध्ययनटव्वार्थसंपूर्णम् ॥ १४ ॥ अहं मौनं सेविष्यामिइं मौनं अंगीकार करूं इति चिंतयिला समिंचारित्र धर्मं प्राप्यचारित्र अंगी कारकरीने अन्यः साधुभिः सहितः रिजूस्वभाव निदान रहितः अनेरा साधुसघाते सरलस्वभावथकोनीयाणेकरीरहितनीयाणेनकरे स्वजनैः सह

रहितः पुनः कौटश्यः अन्नाएसी अज्ञातैषी यत्र कुले तस्य साधोस्तपोनियमादि गुणेन ज्ञातस्तत्र एषयते ग्रासादिकं ग्रहीतुं वाञ्छते इत्येवं शीलः अज्ञातैषी य एवं विधः सभिक्षुरित्युच्यते अनेन सिंहतयानिः क्रम्यसिंह तयाविहरणं भिक्षु त्वनिबन्धनं प्रोक्तं साधुनां चतुर्भङ्गी यथा सिंहत्ताए निक्खमन्ति सिंहत्ताए विहरन्ति सियालत्ताएनिक्खमन्ति सियालत्ताए विहरन्ति सिंहत्ताए निक्खमन्ति' सियालत्ताए विहरन्ति सियालत्ताए निक्खमन्ति सिंहत्ताए विहरन्ति एवं चतुर्भंगी उक्ता तत्र सर्वोत्तमासिंहतयानि क्रमणं सिंहतया पालनं तच्च यथास्यात्तथा पुन राह १ रागो वरयं चरेज्जलाढे विरएवेय वियायरक्खिए पन्ने अभिभूयसव्वदंसी जेकम्भिविनमुच्छिए सभिक्खू१ पुनः सभिक्षु रित्युच्यते स इति कः योरागो परतं यथा स्यात्तथा रागरहितं यथा स्यात्तथा चरेत् परं कौटश्यः सन् विरतः असंयम मार्गाद्वि रक्तः पुनः कौटश्यः सन् वेदविदात्मरक्षितः वेद्यते ज्ञायतेऽर्थोऽनेनेति वेदः सिद्धान्तस्तस्य वेदनं वित् ज्ञानं वेदवित् सिद्धान्तज्ञानं तेन आत्मारक्षितो दुर्गति पतनात् येन स वेदविदात्मरक्षितः पुनः कौटश्यः पन्ने प्राज्ञः हेयो पादेय बुद्धिमान् पुनर्यः अभि भूय परीषहान् जित्वा तिष्टतीति अध्याहारः पुनः कौटश्यः सर्वदर्शी सर्वं प्राणि गणं आत्मवत्पश्यतीति सर्वदर्शी पुनर्यः कस्मिंश्चित्सचित्ताचित्तवस्तु नि न मूर्छितः अलोलुपः इत्यर्थः १ अक्को स बहं विदित्तुधीरे मुणी चरेलाढेनिच्चमायगुत्ते अविग्गमणे असम्मूहिट्ठे जेकम्मिणं अच्छियासए सभिक्खू २ पुनः

सूत्र

अन्नायएसी परिव्वए स भिक्खू ॥१ रागोवरयंचरेज्जलाढे विरए वेय वियाय रक्खिए। पन्ने अभिभूय सव्वदंसी

भाषा

परिचयं न करोतो कामाभिलाषरहितः सगास्यु परीचय न करे कांमाभीलाष रहितथको अज्ञातकुलं पश्यन् अनित्यतं विहरे साधुः अज्ञात कुलने विषे विचरे अनित्यविहारिथको १ रागरहितं यथा स्यादेवं विहरेत् लाढः प्रधानः रागरहितं थको विचरे क्रीयाकरे विरतः संजयान्वितः आगमवेत्ता आत्मरक्षकः संसारथी विरक्तथयाछे सिद्धांतनाजांण आपणाआत्माने भलीरीतेराखेछे प्राज्ञाः आत्मानं पराजित्य सर्वदर्शी पंडित आत्मानेजीते सर्ववस्तुने

सभिक्षुरित्युच्यते स इति कः यः आक्रोशस्य वधस्य अनयोः स माहारः आक्रोशवधं वाक् तर्जनताडनं विदित्वा स कर्म फलं ज्ञात्वा धीरस्तदा क्रोशवधादि सह न शीलो मुनि वाग्गुप्ति युक्तः सन् चरेत् साधु वर्त्म निविहरेत् पुनः कौटश्यः सन् लाढः साध्वनुष्टानेतत्परः पुनः कौटश्यः नित्यं आत्मागुप्तः गुप्तः असंयमस्थानेभ्योरक्षित आत्मायेनस गुप्तात्मा प्राकृतत्वा द्विपर्ययः पुनः कौटश्यः अव्यग्रमनाः अनाकुलचित्तः पुनः कौटश्यः असं प्रहृष्टः आक्रोशादिषु न प्रहर्षवान् कश्चित्कदाचित् कस्मैचित् दुर्वचनैनिर्भत्सयति तदा हर्षितो न भवतीत्यर्थः पुनर्यः क्षतक्षं समस्तं आक्रोशवधं अध्यास्ते सहते सम हृत्तिर्भवति स साधुरित्यर्थः ३ पं तं सयणासणं भइत्तासी उन्हं विविहं चदं समसगं अव्वगमणे असं पहिट्ठे जेकसिणं अहियासएसभिक्खू ४ पुनर्यः प्रान्तं असारं अग्रधानं सयनं आसनं उपलक्षणत्वात् भोजनाच्छादिनादिकं भजित्वासेवयित्वा पुनः शीतोष्णच्च पुनर्विविधन्दं समयकं रुधिरपानकरं जन्तु गणं सकलं प्राप्य अव्यग्रमनाभवेत् स्थिरचित्तोभवेत् पुनर्यः सम्यक् अयना सनभोजनाच्छादनलाभात् शीताद्युप द्रव रहितस्थानलाभात् तथादंशमशकादिरहित स्थानलाभात् असंप्रहृष्टो भवति हर्षितोनभवति सम दुःख सुखो भवति एतादृशः सन् एतत् सर्वं अध्यास्तेसभिक्षुरित्युच्यते ४ नो सक्रियमिच्छईनं पूयं नोवियवं दणगंकओपसंससेसच्चए सुच्च एतवस्सीसहिए आयगवेसएसभिक्खू ५ सभिक्षुर्भवेत् स इति कः यः सत्कृतं सत्कारं आत्मनः सम्मुखं जनानां

सूत्र — जेकम्हि विनमुच्छिए स भिक्खू २॥ अक्कोसवहंविदित्तुधीरे मुणीचरे लाढे निच्चमाय गुत्ते अवग्गमणे असंपहिट्ठे

भाषा — जाणे जीवा जीवादिवस्तुनिमूर्च्छानकरोति साधुः सचित्त अचित्त वस्तुउपरि मूर्च्छानकरते साधुकहीइ २ आक्रोशवधं कर्मफलं प्रतिवधं ज्ञात्वा आक्रोशे निर्भत्से मारे कोइ तो न करे क्रोध कर्मबंधनुं हेतुछे इमजाणी धीर क्रोधछांडे स मुनिः चरेत् प्रधानोनित्य असंयमस्थानेभ्यः गुप्तः मुनी विचरे वीहार करे प्रधानथकोजे असंयमनास्थानकतेहथकी गुप्त अलगाछे उद्विग्नमनाः संसारचिंतारहिताः मन आपणोठामिराखे संसारनी चिंता मांहि पड्यो नही

आगमनं अभ्युत्थानादिकं विहारं कुर्वतोऽनुगमनेन संप्रेषणं इत्यादिकं नोइच्छति पुनर्यः पूजां वस्त्रपात्राहारादि भिरर्चां न इच्छति अपि च पुनर्वन्दनकं द्वादशावर्त्त पूर्वकं नमनं तदपि नवांछति कुतश्चित्पुरुषात् प्रशंसां अपिनो इच्छति स संयतः सम्यक् यतने साध्वनुष्ठाने यत्नं करुते इति संयतः पुनः क्रोट्यः सुव्रतं शोभन व्रतधारकः पुनर्यः सहितः सर्वजीवेषु हितान्वेषी अथवा ज्ञानदर्शनाभ्यां सहितः पुनर्यः आत्मानं कर्ममलापहारेण शुद्धं गवेषयतीति आत्मगवेषकः पुनर्यः तपस्वी ५ जे पुण्णजहाइ जीवियं मोहं वाकसिणंनि अच्छई नरनारिंपजहेस यातवस्सी नयको जहत्तं उवेई स भिक्खू ६ यः पुनस्तं हेतुं जहातितं कं येन हेतुना येन कृतेन जीवितं संयम जीवितव्यं जहाति पुनर्येन कृत्वा मोहं वा मोहनीयं कर्मकषायनो कषाय रूपं

जे कसिणं अहियासए स भिक्खू ॥ ३ ॥ पंतं सयणासणं भइत्तासी उनहं विविहंच दंसमसगं अवग्गमणे असंपहिट्ठे जेकसिणं अहियासए स भिक्खू ॥४॥नोसक्किय मिच्छईन पूयं नोविय बंदणगं कओपसंसं। ससंजए सुव्वए तवस्सी

सूत्र

अहंकार न करे यःक्षमनं पूर्वं आक्रोशवधादिसहेत् साधुः जेसवत्तो आक्रोश वचनताडनादि सर्वसहे ते साधु कहिइ ३ प्रांतं सर्वथा अधमंशय नाशनं सेवित्वाप्रांतं भूंडासणरानहींइत्याद्यशयन आसनसेवेलिइ शीतोष्णं विविधं दंसमसगंसहेतः शीतोष्णडांसमसाखटमल आवीलागांधकांसहे अनाकुल चित्तः असंप्रहर्षः अनाकुल चितथकोरहित क्रोधे हर्षने दुक्ख न करे यः कृत्स्नं समस्तं सहते सभिक्षुः जे सघलुं सहेतेसाधूकहीजे ४ नो सत्कारमिच्छतिनपूजां सत्कारपणिवांछे नहीं पूजापणिवांछे नहीं नापिवंदणगं कुर्वतः प्रसंसावांछति वंदनाकरतां गृहस्थाने प्रसंसान वांछे स संयतः सुव्रतः तपस्वी ते संयत सुव्रत तपस्वीकहीइं संयमसहितः आत्मागवेषकः स भिक्षुः संयमसहित आत्मानोगवेषकते साधूकहीइं५ येन हेतुना पर्यंते जीवं

भाषा

कृत्स्नं संपूर्णं नियच्छति बध्नाति तादृशं नरं नारीं स्त्रीं सदा सर्वदा प्रजह्यात् कोर्थः येन पुरुषस्त्र्यादिना कृत्वा संयमं याति येन कृत्वा मोह कर्मो दयः स्यात् तं प्रति यस्त्यजेत्तमिक्षु रित्यर्थः पुनर्यस्तपस्वी तपोनिरतः पुनर्यः कौतूहलंस्त्र्यादि विषयं अथवा नारकेंद्रजालानि कौतूहलं न चोपसेव्येत स भिक्षु रित्युच्यते ६ छिन्नं सरं भोममं तलिक्षं सुविणं लक्खण दंडवत्थु विज्जं अंगवियारं सरस्सविजयं जोविज्जाहिं न जीवई स भिक्खू ७ पुनः स भिक्षु रित्युच्यते सः कः यः इत्यादिभिर्विद्याभिर्न जीवति आजीविकां न करोति ताः काः विद्याः क्रियते इति छिन्नं वस्त्रादिनां मूषकादिना दग्धनं अग्न्यादि प्रज्वलनं कज्जल कर्दमादिना लिंपनं स्फटनं इत्यादि शुभाशुभविचार सूचिका विद्या छिन्न मित्युच्यते यदाहि वस्त्रे नूतने किञ्चिद्विकारे सति विचारः क्रियते यदुक्तं रत्नमालायां निवसन्त्यमराहि वस्त्रकोणे मनुजाः पार्श्वदशांत मध्ययोश्च अपरेपि च रक्षसां क्षयोंशाः शयनेचा शनपादुकासु चैवं १ कज्जल कर्दम गोमयलिप्ते वाससि दग्धवति क्षुरिते वा चिन्त्यमिदं नवधा विहितेस्मिनिष्ट मनिष्ट फलञ्च सुधीभिः २ भोगप्राप्तिर्देवतांशे नरांशे पुत्राप्तिः स्याद्रा क्षसांशे च मृत्युः प्रांते सर्वांशेप्यनिष्टं फलं स्यात् प्रोक्तं वस्त्रे नूतने साध्वसाधुः इत्यादि विद्यया जीविकां न कुर्यात् स साधुः पुनर्यः सरं इति स्वरविद्यां

मूल

सहिए आय गवेसए स भिक्खू ५॥ जेण पुणो जहाइ जीवियं मोहंवाकसिणं नियच्छई। नरनारिंपजहे सया तव स्सीनय कोऊहलं उवेइ स भिक्खू ६॥ छिन्नं सरंभोम मंतलिक्खं सुविण लक्खण दंडवत्थु विज्जं। अंगवियारं सरस्स

भाषा

त्यजति संयमजीवितेन जे वातकरी संयमजीवित थकुटे ते वात न करे छांडीने कषायादिरूपं मोहनीयं संपूर्णं नेच्छती मोहनीयकर्मसर्वथा न वांछे सर्वथा न करे नरनारीसंगंप्रजहाती स तपस्वी पुरुष नारिनो संगछांडे ते तपस्वी कहीये छोडे सदा न च कुतूहलं करोति स भिक्षू कुतूहल तमासा

प्रयुंक्ते स्वरंहि षड्ज ऋषभगांधार मध्यमः पञ्चमस्तथा धैवतो निषधः सप्ततंत्री कण्ठोद्भवाः स्वराः षडजंरीति मयूरो पञ्चमरागेण जल्पते पर भृत् इत्यादि विद्या इत्यादि सङ्गीतशास्त्रं पुनर्भौमं भूमौ भवंभौमं भूकम्पादि ऋतुं विना वृक्षादिफलनं इत्यादि लक्षणं इत्यादि विद्या पुनरांतरिक्षं अन्तरिक्षे आकाशे भवं आन्तरिक्षं उल्कापात धूमकेतु प्रमुखाणां उदय विचार विद्या स्वप्नं स्वप्नगतं शुभाशुभलक्षणं स्वप्नविद्यां लक्षणं स्त्रीपुरुषाणां सामुद्रक शास्त्रोक्तं तुरग गजादीनां शालिहोत्र गजपरीक्षादिशास्त्रोक्तं दण्डं दण्डविद्या वंशदण्डादि पर्वसंख्याफलकथनं वास्तुविद्या प्रासादानां गृहाणां विचारकथनं वास्तु शास्त्रोक्तं अङ्गविद्या शरीर स्पर्शनस्य नेत्रादीनां स्फुरणस्य वा विचारोक्त विचार शास्त्रं पुनः स्वरस्य विजयः दुर्गा शृगाली वायसतित्तरादीनां स्वरस्य विजयस्तस्य स्वरस्य शुभाशुभ निरूपणाभ्यासः य एताभिर्विद्याभिराजीविकां न करोति सभिक्षुरित्यर्थः ७ मन्तं मूलं विविहं विज्जचिन्तं वमण विरेयण धूमनेत्तसिणाणं आउरे सरणन्ति गच्छियच्च तं परिचाय परिव्वए समिक्खू ८ पुनः सभिक्षुरित्युच्यते स इति कः य एतत् सर्वं परिज्ञाय परिसमन्तात् ज्ञात्वा परिज्ञाय परिव्रजेत् साधु मार्गे चरेत् जाणियव्वानोसमायरितव्वा इत्युक्तेः एतत् किं किं मन्त्रं ओं ह्रीं प्रभृतिकं स्वाहान्तं देवाराधनं मूलं मूलिकाराज हिंसीग्रंथ पुष्पाग्रपुंखादि गुण सूचकं शास्त्रं पुनर्विविधं नाना प्रकारं वैद्यचिन्तावैद्यकशास्त्रस्य औषधचिकित्सालक्षणस्य चिन्तनं वर्जयेद्विदलं

सूत्र

विजयंजो विज्जाहिं न जीवई स भिक्खू ॥ ७ मंतं मूलं विविहं विज्जचिंतं वमण विरेयण धूमनेत्त सिणाणं आउरे

भाषा

नकरेतेसाधू कहोजे६नखवस्त्र दंतादीनांछेदनंपडजातिरागं वस्त्रादिछेदवानालक्षण भूमिकंपहोइतारासुटे उल्कापातहवेआकाशनीवातकहे स्वप्नलक्षणं दंड लक्षणं वास्तुविद्याप्रासादलक्षणंसु पनविचारवस्त्रिसलक्षणपुरुषानां वास्तुकविद्याघरप्रसाददेहरातेहनालक्षणपसुलक्षणघरलक्षणअंगस्फुरणं स्त्रंगालादिशब्दस्य अभ्यासंअंगफरकवानोविचारशियालनावचनसब्दनोविचारयःएताभिः विद्याभिःनजीवति सभिक्षुःजेकोइएतलीविद्याकरीआजीविकानकरे ते सधुकहीजे७

सूत्र

भाषा

सूली कुष्टीमांसों ज्वरोष्टतं इत्यादि पुनर्वमनं वमनादिकरणोपायं अथ वा वमन फलं ज्वरादीवमनं श्रेष्ठं तथा विरेचनं विरे च गुण कथनं तद्दौषध प्रयोगचिन्तनं धूमो मन: शिलादि सम्बन्धी भूत त्रासनादिक: नेत्र शब्देन नेत्र संस्कारकं गुटी चूर्णादिकं स्नानं अपत्यार्थं मन्त्रौषधीभि: संस्कृतजलै र्मूलादि स्नानं अथ वा रोगमुक्त स्नानं वा पुन: आतुरे इति आतुरस्य रोगादि पीड़ितस्य हा मात: इत्यादि स्मरणं आत्मनश्चिकित्सितं रोग प्रतीकार चिन्तनं परित्यजेत् एतत्सर्वं परिज्ञाय आत्मन: परस्य वा उभ यथा परिव्रजेत् साधु मार्गं यायादित्यर्थ: ८ खत्तियगण उग्गराय पुत्तामाहणभोइय विविहायसिप्पिणो नो ते सिंवय इसि लोग पूइयं तं परिन्नाय परिव्वए सभिक्खू ८ सभिक्षुरित्युच्यते स इति क: यस्तेषां गाथा पूर्वोक्तानां श्लोक: कीर्त्ति र्यथा एते भव्या पूजाइति एते पूजा योग्या: एतेषां पूजा कर्त्तव्या: एतेषां कीर्त्तिकरणे एतेषां पूजाया उपदेशे च न कश्चिल्लाभ: स्यात् साधुना एतेषां कीर्त्ति पूजेन कर्त्तव्ये इत्यर्थ: एतेके के येक्षत्रिया: राजान: तथा गणा: मल्लादीनां समूहा: पुनरुग्रा: कोट्टपाला:राज पुत्रा: राजकुमारा: ब्राह्मणा: प्रसिद्धा भोगिनो भोग वंशोद्भवा: अथ वा भोगिनोविषयभोक्तार: च पुनर्विविधानाना प्रकारा: शिल्पिनश्चित्रकर सूत्रधार स्वर्णकारलोहकारादयो ये वर्त्तन्ते

सरणंतिगिच्छियंच । तं परिन्नाय परिव्वए स भिक्खू ॥ ८ खत्तिय गणउग्गरायपुत्तमाहण भोइय विविहाय सिप्पिणो

मंत्रमूलिका विविध वैद्यचिंता मंत्रहरिणे गमेषि प्रमुख मूलं जडी बूटी भांतीनीवैद्यपणानी चिंताकरे औषधकाढाप्रमुखवमनविरेचनधूम्रप्रयोगं स्नान औषधदेईनेवमनकरावे वीरेचादीए गुदाद्वधूआदेई रोगमुक्तिने अर्थे स्नानकरावे आतुरे रोगादीमातपीत्रादिस्मरणंआत्मन:चिगिच्छांरोग आव्या थकां मावापसंभारे एतलां पोताने रोग आव्याथकां न करे अने बीजाने पणिऔषधनकरे एतानि परित्यक्ता परिव्रजेत्सभिक्षु: एतलां वांनाछांडे न करेते साधुकहीइ ८ क्षत्रियादि समूहं उग्र राजपुत्रा: क्षत्रियना समूह कोटवाल राजपुत्रा: राजानना वेटा ब्राह्मणभोगिनिश्रय ब्राह्मण नृपामात्यादय:

तान् परिज्ञाय उभ यथा ज्ञात्वा साधुः साधुमार्गे परिव्रजेत् ९ गिहिणोजे पव्वइएण दिट्ठा अपव्वइएणवसंथुया हविज्जा तेसिं इहलोइय फलट्ठा जोसंथवं नकरेइ सभिक्खू १० यस्तैः गृहस्थैः सह लोक फलार्थं संस्तवं परिचयं न करोति प्राकृतत्वात् तेसिं इति तृतीयास्थाने षष्ठी ते गृहस्थैः कैः ये गृहस्थाः परिव्रजितेन नग्नहीत दीक्षेण दृष्टाःचशब्दः पुनरर्थे पुनरप्रव्रजितेन अगृहीतदीक्षेण गृहस्था अमस्थितेन संस्तुताः कृत परिचयाः तैः सह आलाप संलापं इह लोक स्वार्थायन कुर्यात् स साधुरित्यर्थः १० जङ्किंचि आहारपाणगं विविहं खाइ मसाइमं परेसिंलद्धुं जोतन्तिविहेणनाणु कम्मो मणवयण कायसुसम्बुडे सभिक्खू ११ सभिक्षुर्नभवति सकः यः परेसि इति परेभ्यः गृहस्थेभ्यः आहारं अन्नादिकं पानकं दुग्धादिकं पुनर्विविधं नाना प्रकारं खादिमंखर्जूरादिकं लभ्यतं इति तेन अशनपान खादिमस्वादिमादिना चतुर्विधेन त्रिविधेन मनोवाक्काय योगेन न अनुकम्पते ज्ञानबालादीन्

नोतेसिं वयइ सिलोग पूयं तं परिन्नाय परिव्वए स भिक्खू ॥९॥ गिहिणोजे पव्वइएण दिट्ठा अपव्वइ एणवसंथुया हवेज्जा तेसिंइहलोइय फलट्ठा जो संथवं न करेइ स भिक्खू १०॥ सयणा सणपाण भोयणं विविहं खाइमसाइमं

सूत्र

वीज्ञानोपजीविनः ब्राह्मण राजामेहेता आददेईने प्रधानादिक नीव क्षत्रियादीनां वदति एतेभ्यः ते क्षत्रियादिकनि प्रशंसा न करे एभलापूजवीकरे एसववानांजाणोनेकाडें करे नहो ते भीक्षुसाधूकहीइं ९ ये गृहस्थाः प्रव्रजितेन दृष्टाः जे केईगृहस्थयतीइंदिख्यालेईने दीठाछे परीचयइओछे गृहस्था वस्थायांसुपरिचोताभवंतो अथवा गृहस्थावस्थानापूरा परीचीतछे तेषां इहलोक फलार्थं तेहस्युं इहलोकनेअर्थे यः संस्तवं परिचयं न कुर्यात् स भिक्षुः जे परिचयनकरे ते साधू १० अशनाशनपानभोजनांपाटी वाजोठपाटीया आहारपांणीः विविधं खादिमस्वादीमं परेभ्यः नानाप्रकारना खादि

भाषा

न उप कुरुते कोर्थः यः अशनपानखादिमस्वादिमाहारं लब्धा बालवृद्धानां साधूनां तेनाहारेण सम्विभागं न करोति स साधुर्नभवतीत्यर्थः असम्वि भागीनहु तस्यमोक्खं इत्युक्तेः पुनः साधुः कीदृग् भवति मनो वाक्काय योगेन सुतरां संवृतः पिहिता अवद्वारः ११ सयणा सणपाणभोयणं विविहं खाद्मसाइमं परेसिं अदए पडिसेहि एनियंठे जेतत्थनपउस्सई सभिक्खू १२ पुनर्यः शयनासनपान भोजनं पुनर्विविधं खादिमस्वादिमं परेण गृहस्थेन अदत्ते अथ वा गृहे साधौ प्रतिषिद्धे सति तस्मिन् गृहस्थे प्रद्वेषं न करोति न प्रद्वेषि कोर्थः यदा कश्चित्साधुः कस्यचिद्गृहस्थस्य गृहेगतस्तस्य च गृह स्थस्य गृहे प्रभूतं शयनं शय्याश्च अशनं मोदकादिकं पानं खर्जूरद्राक्षादि पानीयं शर्करादि जलं प्रासुकं तण्डुल प्रक्षालन जलं वा भोजनं तण्डुलदा ल्यादि पुनर्विविध नाना प्रकारं खादिमं खर्जूरनालकेरगरिमादिकं स्वादिमं लवङ्गएलाजातीफलतजादिकं वर्त्तन्ते परं स गृहस्थः साधवेन प्रद दाति अथ पुनर्निवारयति रेभिक्षो अत्रनागन्तव्यं इति तद्वाक्यं श्रुत्वा इति न जानातिधिग्एनं गृहस्थं दुष्टं यः प्रभूते वस्तुनिसतिमक्षं न ददाति

सूत्र

परेसिं अदए पडिसेहिए नियंठे जेतत्थनपओ सई स भिक्खू ॥११॥ जं किंचि आहारपाणं विविहंखाद्मसाद्मं परेसिं लद्धुं जोतंतिविहेणनाणु कंपेमण वयकाय सुसंवडेस भिक्खू ॥१२॥ आयामगंचेव जवोदगंच सीयंसो वीरंच

भाषा

मस्वादिम गृहस्थनों यांनोपनांछे आदेभ्यः प्रतिषिद्धो निग्रंथः यतीजाई जभारक्षा गृहस्थबोल्याजा परहो तुझने नहोद्यां निग्रंथ यः तत्र नग्रहे स्थेत् सभिक्षुः इमसांभलीयतो रौसनकरे कोपनकरे गृहस्थ उपरे ११ यत्किंचित् आहारपाणंच जेकेई आहारपानीं विविधं खादिमस्वादिमंलब्धागृहस्थेभ्यः नानाभांतिनाखादिम गृहस्थनाघरथकीयतोइं लीधाछे लब्धा गृहस्थेनः यः तेन आकारेण विविधेन नानुकंपेत् न निंदयेत् मनोवाक्कायेससंवृतःसः

अथ च मां निवारयति इति द्वेषं न विधत्ते स साधुभिक्षुरित्युच्यते १३ आयामगञ्चैव जवोदगञ्च सौवीरंचजवोदगञ्च नो हीलएपिंडंनीर सन्तुपन्त कुलाइंपरिव्वए सभिक्खू १४ यः प्रान्तानि कुलानि परिव्रजेत् प्रान्तानि दुर्बलानि चित्तवित्ताभ्यां दुर्बलानि एतादृशानि कुलानि आहारार्थं परिव्रजेत् सर्वदाधनिनां एव कुलेषु यो न याति सर्वदादानशौंडानामेव कुलेषु न याति ततो हि नियतपिंडसेवनात् साधोर्धर्महानिः स्यात् तु पुनर्यः आयामकं धान्यस्य अव श्रावणञ्च पुनर्यवोदनं यव भक्तं पुनः शीतं चिरकालीनं पुनः सौवीरं काञ्जिकं पुनर्यवोदकं यव प्रक्षालनजलं इत्यादिकं पुनर्यन्नीरसम्पिंडं सर्वथारसवर्जितं एतादृशं आहारं पानीयं गृहस्थानां गृहालब्धं यो नहीलयेत् न निन्देत् कदन्नमिदं कुत्सितपानीय मेतत् इत्यादि वचनं न ब्रूते स साधुभिक्षुरित्युच्यते १४ सदाविविहाभवन्ति लोए दिव्वामाणुस्सया तहातिरिच्छाभीमाभयभेरवाउरालाजे सुद्धान विहिज्जई सभिक्खू १५ य एतादृशान् शब्दान् श्रुत्वा न विहिज्जई न व्यथते धर्मध्यानान्न चलते सभिक्षुरुच्यते एतादृशान् कीदृशान् ये शब्दा लोके दिव्याः दिविभवादिव्याः देवैर्भयाय कृताः पुनर्ये शब्दाः मानुष्यकाः मनुष्यैः कृताः मानुष्यकाः तथा ये शब्दाइति तिरश्चीनोस्तिरश्चास्तिर्यग्भ्यो भवास्तिरश्चीनाः

सूत्र

जवोदगंच नोहीलए पिंडं नीरसंतु पंतं कुलाइं परिव्वए स भिक्खू ॥१३॥ सदा विविहाभवंतिलोए दिव्वामाणुस्साय

षाभा

भिक्षुः भलो भुंडो आहारपाम्याथके मनवचनकायाइं करीने निंदे नहीं ते साधुकहीजे १२ उष्ण पय अवश्रमण निश्चयेन उसामणि निश्चयपणि यव धान्योदनं वा जवधां नतुं ओदनकहीये आहार शीतलं भक्तं काजिकंच नहीलयेत् पिंडनीरसधां नतुं उसामणजवनुं धोअणसीतलपांणी कांजीनुं पांणीनोरसलाधुंहो ले नही निंदे नहीं दरिद्र गृहाणि परिव्रजेत् स भिक्षुः निरसघरने विषेगोचरीकरे ते साधु कहीइं १३ शब्दा विविधाः भवंति लोके शब्दलोकने विषेभांत२ नाछेदेवकृताःमनुष्यकृताः तथातिर्यग्कृता देवता संबंधिया मनुष्य संबंधिया तिर्यंच संबंधिया रौद्राःअत्यंतभयकराः उदाराः रौद्र

भवन्ति तान् श्रुत्वानचीभं प्राप्नोति कौटश्याः शब्दाः भय भैरवाः भयेन भैरवाः भय भैरवाः अत्यन्तसाध्वसोत्पादकाः पुनः कौटश्याः उदाराः महान्तो भवन्ति १५ वायं विविहंसमेच्चलोए सहिए खेयाणु गए यकोवियप्पापत्ते अभि भूय सव्वदंसी उवसन्ते अविहेडएसभिक्खू १६ यः पुनर्लोके विविधं वादं समेत्य अविहेठको भवेत् कस्य चिद्बोधको न भवेत् कस्य चित्यच्चपातं न कुर्यात् लोके हि बहुनिदर्शनानिसन्ति ते परस्परं वादं कुर्वन्ति अन्योन्यं मतं दूषयन्ति भुंडाजटाधारिभिर्नग्ना वस्त्र धारिभिर्गृहस्थावनवासिभिः इत्यादि स्वस्य मताभिग्रय वचन रूपं वादं कृत्वा कस्यापिं बाधां न कुर्यात् इत्यर्थः कौटश्योयः सहितः ज्ञान दर्शनचारित्र सहितः पुनः कौटश्यः खेदानुगतः खेदयतिमन्दीकरोति कर्म अनेनेति खेदः संयमस्तेन अनुगतः खेदानुगतः सप्तदशविध संयमरतः पुनः कौटश्यः कोविदात्मा कोविदोलब्ध शास्त्र परमार्थं आत्मायस्येति कोविदात्मा पुनः कौटश्यः प्राज्ञः प्रकर्षेण अन्येभ्यः आधिक्येन जानातीति प्राज्ञः सारबुद्धिमान् पुनः कौटश्यः अभि भूय सर्वदर्शी अभि भूय परीषहान् जित्वा रागद्वेषौ निवार्य सर्वजन्तुगणं आत्मसदृशं पश्यतीत्येवं

सूत्र

तहातिरिक्का। भीमाभयभेरवा उरालाजे सोच्चा न विहिज्जइसभिक्खू ॥१४॥ वायं विविहं समेच्चलोएसहिएखेयाणु गए कोवियप्पा। पन्ने अभिभूय सव्वदंसी उवसंतेअविहेडए स भिक्खू ॥१५॥ असिप्पजीवीअगिहेअमित्तेजि

भाषा

वीहामणा भयनाकरणहार उदार प्रधां न यस्तान् श्रुत्वा न विभेति स भिक्षु: जतीयानें सांभलीने धरमध्यां नथी न चले न वीहे ते साधु कहीजे १४ वादं विविधं समेत्य ज्ञात्वा वादव्याकरणना तर्कना बादमत घणाछे लोकने विषे भांति भांतिनाछे गुणैः सहितः संयमवार्ताविचक्षणः आत्मा सर्वागमवेत्ता गुणेकरिसहित संयमनो पालणहार सर्वशास्त्रनो जांण चारित्र सहीत तत्वनांजाण प्राज्ञः बुद्धिमान् परीषहान् जित्वा सर्वदर्शी सर्व आत्मवत् पश्यति उप

शीलः सर्वदशो पुनः कौटश्यः उपशान्तः कषायरहितः स्यात् सभिक्षुरित्युच्यते १६ असिप्प जीवी अगिहे अमित्ते जिइं दिए सव्वओ विप्पमुक्के अणुक्क साईलहुअप्प भक्खो चिच्चागिहं एगचरे स भिक्खुत्तिबेमि १६ स भिक्षुर्भवेत् स इतिकः योगृहं द्रव्यभावभेदेन द्विविधं त्यक्त्वा एकः एकाकी रागद्वेष रहितः असहायो वा चरतीत्येक चरः स्यात् कथंभूतः सः अशिल्पजीवी शिल्पेन विज्ञानेन जीविते आजीविकां करोतीति शिल्पजीवी न शिल्पजीवी अशिल्पजीवी चित्रकरणादिविज्ञाने आजीवीकां न करोतीत्यर्थः पुनः कौटश्यः अगृहः न विद्यते गृहं यस्य स अगृहः स्त्रीपरिचयरहितः अथवा गृहस्थैः सह परिचयरहितः पुनः कौटश्यः अमित्र शत्रुमित्ररहितः पुनः कौटश्यो जितेन्द्रियः पुनः कौटश्यः सर्वतो विप्रमुक्तः बाह्याभ्यंतर संयोगाद्विप्रमुक्तो सर्वपरिग्रहरहितः पुनः कीदृश्यः अणुकषायः मन्दकषायो इत्यर्थः पुनः कौटश्यः लब्धल्पभक्षी लघूनि निःसाराणि वल्लचणनिः पावक कुलत्थमाषादि प्रासुकाहाराणि तानि स्तोकानि भक्षितुं शीलं यस्य स लघुल्प भक्षीनीरसस्तोकाहारकारीत्यर्थः अथवा लघुप्रासुकंच तत् अल्पञ्च लघुल्पं तदाहारं भक्षितुं शीलं यस्य स लघुल्पभक्षी अथ वा लघुः क्षीणकर्मांस चासौ अल्पभक्षी च लघुल्प भक्षी इत्यहं ब्रवीमि इति श्रीसुधर्मास्वामीजंबूस्वामिनं प्राह १६ इति भिक्षुलक्षणाध्ययनं संपूर्णं १५ इति श्रीमदुत्तराध्ययन सूत्रार्थ-दीपिकायां उपाध्याय श्रीलक्ष्मी कीर्त्तिगणि शिष्य लक्ष्मीवल्लभगणिविरचितायां

सूत्र

इंदिए सव्वओविप्पमुक्के अणुक्कसाईलहु अप्पभक्खी। चिच्चागिहं एगचरे स भिक्खूत्तिबेमि ॥१६॥ भिक्खूज्झयणं

भाषा

शांतः हिंसारहितः न कुत्रापि विरोधकारकः स भिक्षु १५ शिल्पैश्चित्रादिभिर्नजीवति चौत्रामकरीवेची आजीविकानकरे अणगारःअमित्रः जितेंद्रियः सर्वतोविप्र मुक्तः इंद्रिजीत्यांके बाह्याभ्यंतर जेगांठिते इथीमूंकाणाके स्वल्पकषायःलघु अल्पजीवी थोडो कषाय थोडो जीमेके त्यक्ताग्रहं रागद्वेषं रहितः विचरेत् स भिक्षः घरछोडीने रागद्वेषरहित विचरेते साधु कहीजे १६ इति भिक्षु अध्ययनं संपूर्णम् १५ श्रुतंमया हे आयुष्मन् हे चिरंजीवी शिष्यमें

भिक्षु लक्षणाध्ययनं पञ्चदशं संपूर्णं १५ अथ षोड़शं अध्ययनं प्रारभ्यते ॥ पञ्चदशेऽध्ययने हि भिक्षु गुणा उक्ताः ते भिक्षु गुणा हि ब्रह्मचर्ययुक्तस्य साधोर्भवन्ति अतः षोड़शे अध्ययने ब्रह्मचर्यस्य समाधिस्थानानि उच्यन्ते सूत्रं सुअंमे आउसन्तेणं भगवया एव मक्खायं इह खलुथेरेहिं भगवन्तेहिं दसबंभचेर समाहिट्ठाणापन्नत्ताजेभिक्खू सुच्चानिसम्म संजमबहुले संवर बहुले समाहि बहुले गुत्ते गुत्तिन्दिए गुत्तबंभयारी सया अप्पमत्ते विहरिज्जा श्रीसुधर्मा स्वामी स्वशिष्यं जंबुस्वामिनं प्राह हे आयुष्मन् मे मया श्रुतं तेणं इति तेन भगवताज्ञानवतातीर्थ करेण आख्यातं श्रीमहावीरेण स्वामिना उक्तं आसन्नत्वात्तस्यैवग्रहणंपुनरिह श्रीजिनशासनेस्थविरैर्गणधरैर्भगवद्भिर्माहात्म्यवद्भिस्तीर्थकरोक्तार्थधारणशक्तिमद्भिर्दश ब्रह्मचर्यसमाधिस्थानान्युक्तानि ब्रह्मचर्यस्थैर्यस्य कारणान्युक्तानि कोर्थः मम एषाबुद्धिर्नास्ति किन्तु तीर्थकरैः पुनर्गणधरैर्गौतमादिभिः स्वापेक्षया वृद्धैरेवमुक्तं तथैवमयोच्यते यानिब्रह्मचर्यसमाधिस्थाना निभिक्षुः श्रुत्वा शब्दतः श्रवणेकृत्वानिश्चम्य अर्थतो मनसि अवधार्यसंयम बहुलः सन् बहुलः प्रधान प्रधानतर स्थानप्राप्तया उत्तमः संयमो यस्य स बहुल संयमः वर्द्धमान परिणामचारित्रः सन् विहरेत् पुनर्यानि ब्रह्मचर्य समाधिस्थानानि श्रुत्वा भिक्षुर्गुप्तो मनोवाक्काय गुप्तियुक्तः सन् अतएव गुप्तं नवगुप्ति

सूत्र

समत्तं १५॥ सुअंमेआउसंतेणं भगवया एवमक्खायं इहखलुथेरेहिं भगवंतेहिंदसबंभचेर समाहिठाणापन्नत्ताजेभिक्खू सोच्चानिसम्म संजम बहुले संवरबहुले समाहिबहुले गुत्तेगुत्तिंदिए गुत्तबंभयारी सया अप्पमत्ते विहरिज्जा कयरे

भाषा

सांभल्यो भगवता एवं अख्यातं कथीतं भगवंते श्रीमहावीरे इमकह्यु इह प्रवचने निश्चयेनस्थविरैः भगवद्भिः इहजिन शासनने विषेस्थविर भगवंते ते दसब्रह्मसेवन समाधिस्थानानि कथितानि दशब्रह्मचर्यना समाधिस्थानकप्ररूप्या ऋषिश्वरेकह्या १ यानि भिक्षुः श्रुत्वा ये साधु भगवंत

सेवनात् गुप्तं सुरक्षितं ब्रह्मचर्यं चरितुं सेवितुं शीलं यस्य स गुप्त ब्रह्मचारीस्थिर ब्रह्मचर्यधारकः सन् सदासर्वदा अप्रमत्तः अप्रमादी सन् विहारं कुर्यात् यतो हि पूर्वं यः साधुर्ब्रह्मचर्यसमाधिस्थानानि शृणोति स साधुर्ब्रह्मचर्यपालनेस्थिरोभवति यदुक्तं सुच्चा जाणइ कल्लाणं सुच्चाजाणइ पावगं उभयंपिजाणई सोच्चा जंसेयन्तं समायरे इति श्रुत्वाजंबूप्राह कयरेखलुथेरेहिं भगवन्तेहिं दसबम्भचेर समाहिट्ठाणापन्नत्ता जेभिक्खू सुच्चानिसम्म सञ्जमबहुले सम्बरबहुले समाहि बहुले गुत्ते गुत्तिं दिए गुत्तबम्भयारी सया अप्प मत्ते विहरेज्जा हे स्वामिन् यानि ब्रह्मचर्यसमाधि स्थानानि भिक्षुः साधु शब्दतः श्रुत्वा अर्थतः हृदयवधार्य संयम बहुलः सम्बर बहुलः समाधि बहुलः गुप्तो गुप्तेन्द्रियः गुप्त ब्रह्मचारी सदा अप्रमादी विहरेत् तानि खलु निश्चयेन कतराणिकानि ब्रह्मचर्य समाधि स्थानानि तैः स्थविरैर्भगवद्भिर्दश ब्रह्मचर्यसमाधिस्थानानि प्रतिपादितानि यानि भिक्षुः श्रुत्वानिशम्य संयम बहुलः

सूत्र

खलुतेथेरेहिंभगवंतेहिं दसबंभचेरसमाहिठाणापन्नत्ता जेभिक्खूसोच्चानिसम्मसंजमबहुलेसंवरबहुले समाहि बहुले गुत्ते गुत्तिंदिए गुत्तबंभयारीसयाअप्पमत्तेविहरिज्जा इमेखलुते थेरेहिंभगवंतेहिंदसबंभचे रसमाहिठाणापन्नत्ताजे

भाषा

निशम्य अवधार्यहियांमांहे अवधारीने समाधि बहुलः संजमपाले पापनेरोकता संवरबहुलः संवरकरे समाधि बहुलः आपणोचित्तठामिराखे गुप्तः गुप्तेंद्रियः शरीरपांचेंइंद्रीगोपवीराखे गुप्तब्रह्मचर्यधारी गुप्तब्रह्मचर्यनोधारी सदा अप्रमत्तो विचरेत् सदासर्वदा अप्रमत्तथको विचरे २ कतराणि निश्च येनस्थविरेगणधरे ते शिष्यपूछे हे पूज्यतेस्थानकस्थविर भगवंते दशब्रह्मसेवनस्थान समाधीस्थानानि कथीतानि दशब्रह्मचर्यनास्थानकह्यां ३ अमुनि निश्चयेन स्थविरैः भगवद्भिःए निश्चयस्युं स्थविरे भगवंत दश ब्रह्मसेवन समाधिस्थानानि कथितानि दशविध ब्रह्मचर्य समाधिस्थान कह्या यः भिक्षुः

सम्वर बहुलः गुप्तः गुप्तेन्द्रियो गुप्त ब्रह्मचारी सदा अप्रमत्तः सन् विहरेत् इति जंबूस्वामिनः प्रश्नवाक्यं श्रुत्वासुधर्मास्वामी प्राह इमे खलु तेथेरेहिं भगवन्तेहिं दसबम्भवेरसमाहिट्ठाणा पन्नत्ता जेभिक्खू सुच्चानि सम्मसंयमबहुले सम्वर बहुले समाहि बहुले गुत्ते गुत्तिं दिए गुत्तबम्भयारी सया अप्पमत्ते विहरेज्जा हे जंबू इमानि प्रत्यक्षं वक्ष्यमाणानि खलुनिश्चयेन तानिस्थविरैर्भगवद्भिर्दशब्रह्मचर्य समाधिस्थानानि श्रुत्वा श्रुत्वानि श्रुत्व अर्थतोऽभ्युपधार्यभिक्षुः साधुः संयम बहुलः समाधि बहुलो गुप्तोगुप्तेन्द्रियो गुप्त ब्रह्मचारी सर्वदा अप्रमत्तः अप्रतिबद्धविहारीसन् विचरेत् तानि समाधि स्थानानि निरूपयति तं जहा विवित्ताइं सयणासणा इं से विज्जा सेनिग्गंथेनो इत्थी पसुपंडगसंसत्ता इस यणासणाइं सेवित्ताहवइ सेनिगन्थे तद्यथा तानि यथा सन्ति तथा निरूपयामि हे जंबूसनिग्रन्थो भवेत् स इति कः यो विवक्तानि स्त्री पशु नपुंसकपंडगादिभि विरहितानि श्रयमानि पटिकासंस्तारकादीनि अर्थात् श्रयना

भिक्खू सोच्चानिसम्म संजमबहुले संवरबहुले समाहिबहुले गुत्तेगुत्तिंदिए गुत्तबंभयारी सया अप्पमत्ते विहरिज्जातं जहा विवित्ताइं सयणासणाइं सेविज्जा सेनिग्गंथेनोइत्थीपसुपंडग संसत्ताइं सयणासणाइं सेवित्ता हवइ तं

स्थानानि श्रुत्वा अर्थतो निसम्य संजम बहुले साधूचारित्रि या जेस्थानकनेसांभली संयमपाले आश्रवेकरीरहित घणी समाधिसहित गुप्तेंद्रियः इंद्री गुप्तकीधांछे नवगुप्ति सेवनात् नववम्हचर्यनी वाडिपाले सदा अप्रमत्तो विहरेत् सदासर्वदा अप्रमत्तथकोविचरे तं जहा ४ विवित्तानि श्रयनासनादि फलकपादप्रोंछनानिसेवते विविक्त कहतां एतलेवनेरहित उपाश्रयादिक सेवेतेनि ग्रंथ साधू कहीये स्त्रिपसूपंडके करीअना कीर्ण अध्यासरहीत नोस्त्रीपशुत्रोवश्यासानि श्रयनासनानि नहीस्त्रीतिरयंचनपुंसकेकरी श्रयनासन व्याप्तछआछे श्रयनासनादी सेव्यमानस्य श्रयनासन सेवताथका

दीनां स्थानानि सेवेत कायेन अनुभवेत् अयं अन्वयार्थः यः स्त्री पशु पंडकादि रहितस्थानानि सेवेत सनिग्रन्थो भवेत् इत्यर्थः अथ व्यतिरेकेण अर्थमाह यस्मिन् सति यद्भवेत् सोन्वयः यस्मिन् असति यत्र भवेत्सव्यतिरेकः व्यतिरेकं दर्शयति नो इत्थी पसुपंडगसं सत्ताइं सयणासणाइं सेवित्ताहवइसेनि गन्थे हे जंबूसनिग्रन्थो नो भवेत् सकः यः स्त्री पशुपंडकादिभिः सेवितानां शयनासनानां सेविता उपभोक्ता भवेत् इति वचनं श्रुत्वा शिष्यः प्राहः तमिति आयरियाह हे स्वामिन् तत् पूर्वोक्तं कथं केनोत्पत्ति प्रकारेणेति चे देवं यदि मन्यसे इति शिष्येण प्रष्टव्ये सति आचार्य आह निग्गन्थस्सखलु इत्थि पसुपण्डगसंसत्ताइं सयणासणाइं सेवमाणस्सबम्भयारिस्सबम्भचेरेसङ्कावाकङ्कावाविति शिच्छावा समुप्पज्जिज्जा भेयंवालभेज्जउम्मायं वापा उणिज्जादीहकालियंवा रोगायंकंहविज्जा केवलिपण्णत्ताओ धम्माओभंसेज्जा तम्हाखलुनो इत्थि पसुपण्डगसंसत्ताइं सयणासणाइं सेवित्ताहवइसे निग्गन्थे १ हे शिष्यखलु निश्चयेन स्त्री पशुपण्डकादिभिः संसक्तानिशयनासनानि सेव्य मानस्य निग्रन्थस्य ब्रह्मचर्यधारिणोपि साधोर्ब्रह्म चर्यशङ्का उत्पद्यते इमां स्त्री सेवेवानसे वे वा अथ वा अन्येषा मपि स्त्रीपशुपण्डकादि सहितं स्थाने स्थितं ब्रह्मचारिणं साधुं दृष्ट्वा शङ्काउत्पद्यते कि मयं एतादृशो विरुद्धानां शयना सनानां सेवी ब्रह्मचारो भवेत् नवा आत्मनस्तु स्त्यादिभिरत्यंन्तापहृत चित्ततयामिथ्यात्वो दयादेव स्त्री सेवने मैथुने नवलक्ष्य सूक्ष्म जीवानां बधोजिनैः प्रोक्तः

सूत्र

कहमितिचेआयरिआह निग्गंथस्सखलु इत्थि पसुपंडग संसत्ताइं सयणा सयणाइं सेवमाणस्सबंभयारीस्स बंभचेरेसं

षाभा

तियेंकरोसंसक्त आकीर्ण व्याप्तसहित शयनाशनादिसेवणहारहुवे नहीं ते निर्ग्रंथ साधुहुवे ५ आचार्याः आहः गुरुकहेछे निर्ग्रंथस्य निर्ग्रंथ साधुने निश्चयेन खलु स्त्रीतीवपशुव्याप्ता निस्त्रीपशु नपुंसकसहित शय्याशनादि सेव्यमानस्य शयन आसन सेवतां सेव्यमानस्य ब्रह्मचारिणः ब्रह्मचारीने ब्रह्मचर्ये ब्रह्मचर्यने विषे शंका उपजे कंखावांछा उपजे एषैव एव विधा स्वरूपाइति स्त्यादीनां वांछाकिमेतत्कष्टफलभावि विगतेच्छावेति समुत्पद्येत चारित्रस्य

तत्सत्यं वा इत्यादि रूपः संशय उत्पद्यते पुनर्ब्रह्मचारिणः कांक्षा स्त्री पशुषण्डकादिभि मैथुनेच्छा उत्पद्यते पुनर्ब्रह्मचारिणः साधोर्ब्रह्मचर्यं विचिकित्सा उत्पद्यते मया ब्रह्मचर्यपालने एतावन्महत्कष्टं विधीयते तस्य ब्रह्मचर्यकष्टस्य फलं भविष्यति नवा तस्मादहमेतेषां सेवनं एतेषां सेवने नतु सांप्रतं मम सुख जायते एतादृशीमतिः समुत्पद्येत वा अथ वा भेदश्चारित्रस्य विदारणं विनाशं लभेत् वा अथ वा उन्मादं कामिन पारवश्यं प्राप्नुयात् वा अथ वा तादृशे स्त्यादि सहितानि स्थानानि सेव्य मानस्य साधोर्दीर्घकालिकं प्रचरकाल भाविस्त्यादि सेवनाभिलाषोत्कर्षतः आहारादौ अरुचिर्निद्रारात्रित्वादि दोषै रोगोदाघज्वरादिः आतंकः शीघ्र घाती शूलादिः रोगश्च आतङ्कश्च अनयोः समाहारो रोगातंकशरीरे भवेत् यतो हि कामाधिक्यात् कामिनांशरीरे दशकाम भावाजायन्ते यदुक्तं प्रथमे जायते चिन्ताद्वितीये द्रष्टुमिच्छति तृतीये दीर्घनिः श्वास चतुर्थे ज्वरमादिशेत् पञ्चमे दग्धे ते गात्रं षष्टे भक्तं नरो चते सप्तमेच भवेत्कम्प उन्मादश्चाष्टमे तथा नवमे प्राण सन्देहो दशमे जीवितत्यजेत् कामिनं मदनोद्दिगा दशसञ्जायतेह्यमी इति स्त्री दर्शनादशभावा

कावा कंखावा वितिगिच्छावा समुप्पज्जिज्जा भेयंवालभिज्जा उम्मायंवा पाउणिज्जा दीहकालीयंवारोगायंकं हविज्जा केवलिपन्नत्ताओ धम्माओभंसिज्जा तम्हाखलुनोइत्थिपसुपंडग संसत्ताइंसयणासणाइं सेविज्जा भवइ सेनिग्गंथे ॥१॥

सूत्र

भाषा

विनाशलभेतेफलप्रति संदेहऊपजे होयके न होइ भेदचारित्रनो नासपामे उन्मादं कामग्रहं वा अथवा प्राप्नुयात् उदमाद उपजे प्रभूतकालिभावी दीर्घकालताइं दाघज्वरादिशूलकादिरोगातंकोभवेत् दाघज्वरादीक रोग ऊपजे केवली प्रज्ञप्तात् धर्मात् भ्रंश्यते केवलीनो भाषो धर्मथी भ्रष्टहवे तस्मात् न पशु क्लीव व्याप्तानि तस्मात् तिणे कारणे निर्ग्रंथ स्त्री पशु नपुंसक शयनासनादि सेवनात् शयनासन सेवेनही स निर्ग्रंथो

उत्पद्यन्ते अथ पुनः केवलि प्रज्ञप्तात् केवलि प्रणीतात् धर्मात् श्रुत चारित्र रूपात्भ्रश्येत् धर्माद्भ्रष्टो भवेत् तस्मात् एतेषां दूषणानां प्रादुर्भावात् खलु निश्चयेन स्त्री पशु पण्डक संसक्तानांशयनासनस्थानानां सेविता उपभोक्ताभिक्षुर्नोभवेत् सनिग्रन्थो भवेत् इति प्रथमं ब्रह्मचर्य समाधिस्थानं एषा प्रथमा ब्रह्मचर्यतरोर्वाटिका १ नो निग्गन्थे इत्थीणं कहं कहेत्ता हवइसे निग्गन्थेतं कहं मिति चेआयरियाह निग्गन्थस्स खलु इत्थीणं कहं कहेमाणस्सबम्भया रिस्स बम्भचेरेसङ्काशाकङ्खावाविति किच्छा वा समुप्पज्जिज्जा भेयं वालभेज्जा उम्मायं वा पाउणिज्जादीहकालियं वारोगायं कंहविज्जा केवलिपन्नत्ताओ धम्मा ओ भंसेज्जा तम्हा खलु निग्गन्थे नोइत्थीणं कहं कहेज्जा २ सनि ग्रन्थो भवति स इति कः यः स्त्रीणां अर्थात् एकाकिनीनां स्त्रीणां एव कथां वाक्य प्रबन्ध रूपां वार्त्तां अथ वा स्त्रीणां जाति कुलनैपथ्य विषयां पद्मिनी चित्रिणी हस्तिनी शङ्खिनी मुग्धामध्या प्रौढादि रूपां कार्णाटलाट सिंहल देशोद्भवानां नारीणां वर्णना रूपां वा कथां प्रति कथयितान भवति स साधुर्भवतीत्यर्थः स्त्रीणां एकां कथां अथवा स्त्रीणां एव वर्णनं करोति स साधुर्नस्यादिति भावः इत्युक्ते शिष्यः प्राह तत्कथमिति चेदेवं यदि मन्यसे आचार्य आह हे शिष्य खलु निश्चयेन निग्रन्थस्य साधोः स्त्रीणां कथा कथ मानस्य ब्रह्म

नोनिग्गंथेइत्थीणं कहंकहित्ता हवइसेनिग्गंथेतंकहमितिचेआयरियाह । निग्गंथस्स खलुइत्थीणं कहंकहेमाणस्स बंभ यारिस्स बंभचेरे संकावा कंखावाविति गिच्छावा समुप्पज्जिज्जा भेयंवालभिज्जा उम्मायंवापाउणिज्जादीहकालियंवारो

भवति तेनिग्रंथ साधूहोइ ६ न स्त्रीणां कथां कथयिता भवति निग्रंथः साधु भगवंत स्त्रीनीं कथा न कहे ते निग्रंथ तत् कथमितीचेत् शिष्यपूछे स्वामीस्त्रीनी कथाकां न कहे आचार्य्या आहुः गुरुकहे निग्रंथस्य साधो खलु निश्चयेनः स्त्री कथां वार्त्तां कथयतोयती स्त्रीनीं कथाकहतुयको ब्रह्म चारिणः ब्रह्मचारिने ब्रह्मचर्य ब्रह्मवर्यनेविषे शंका स्त्रीं सेवेनवा कांक्षाशंका ब्रह्मचर्य पालन फल भविर्थाति नवाइति धर्मे संदेह समुत्पद्यते सम्यक्

चारिणीपि ब्रह्मचर्ये शङ्का एनां सेवामि न सेवामि वा इत्यादि रूपा वाऽथवा आकांक्षाऽऽदयेतनानां पदानां पूर्ववदेय अर्थोज्ञेय: नवरं तस्मा इति तस्मात् शङ्कादि दोष प्रादुर्भावात् खलु निश्चयेन निग्रन्थः स्त्रीणां एवाग्रे स्त्रीणामिव वा केवलां कथां न कथयेत् २ इति द्वितीयं ब्रह्मचर्य समाधिस्थानं एषाद्वितीया वा टिका अथ तृतीया माह नोनिग्गन्थो इत्थीहिं सद्धिं संनिसिज्जागए विहरित्ताहवइसेनिग्गन्थे तं कहमिति चेत् आयरियाहनिग्गन्थस्स खलु इत्थीहिं सद्धिं सन्नि सिज्जागयस्स विहरमाणस्स बम्भयारिस्स बम्भचेरेसङ्का वा तम्हा खलुनो निग्गन्थे इत्थीहिं सन्नि सिज्जागए विहरेज्जा ३ सनिगन्थो भवेत् यः

गायंकंहविज्जा केवलिपन्नत्ताओ धम्माओभंसिज्जा तम्हाखलुनोनिग्गंथे इत्थीणं कहं कहेज्जा ॥२। नोनिग्गंथोइत्थीहिंस द्धिंसंनिसिज्जागए विहरित्ता हवइसेनिग्गंथे तं कहमितिचे आयरिआहनिग्गंथस्स खलुइत्थीहिंसद्धिंसंनि सिज्जागयस्स

सूत्र

प्रकार उपजे भेदं वा लभेत् चारित्रथी भ्रष्टहुवे जन्मादं वा प्रापयेत् उन्माद अथवापामे दीर्घकालिकं रोगातंकंवा भवेत् घणाकाल खाई तेहने शरीरे रोगहुवे केवलि प्रज्ञप्त धर्मात् भ्रस्यते केवली भाषीत धर्म्मथीचूके तस्मात् कारणात् खलु निश्चयेन न स्त्री पशु नपुंसक संसक्तानि शयनासनानि तिणेकारणे स्त्री पशु नपुंसकसहित शयनासन सेवेनहीं स साधुभवति ते साधुकहीइ ननिग्रंथः साधु स्त्रीणां कथां कथयति ते माटे साधूस्त्रीनी कथा कहे नहीं ७ न साधूः स्त्रीणां साई निषद्यांगतः विचरेत् नहीं निग्रंथ साधू स्त्रीजाति संघाते बाजोठ प्रमुख आसने एकठा विचरणहार स्त्रीवेसो जठेपछी घडी २ काचीनकल्पे स निग्रंथः एहवो ते साधू तत् कथमितिचेत् केन कारणेन तत्र आचार्यकहे निग्रंथस्य साधो साधुने खलु निश्चयेन स्त्रीणां साई आसनाद्यपविष्टस्य साधोः निग्रंथा साधू स्त्रीजाति साथें आसन प्रमुखतीहांवेठानरहे विहारं कुर्वतः विहरे तेहने ब्रह्मचर्यवंतः वृम्हचर्य

भाषा

स्त्रीभि सार्द्धं निषिद्यानिषोदन्ति अस्यां इति निषद्यापट्टिकापीठ फलक च तुच्छकाद्यासनन्तांनिषद्याङ्गत: स्थित: सन्विहर्त्ता अवस्थातान भवेत् कोर्थ:य: स्त्रीभि: सह एकस्मिन् आसनेन उपविशेत् सनिग्रन्थो भवेत् अत्रायं संप्रदाय: यदा सने पुरा स्त्री उपविष्टा भवति तत आसनात् स्त्रियां उत्थितायां सत्यां मुहूर्त्तादनन्तरं तत् आसन साधोरूपविशनयोग्यं भवति तं कह मिति चे आयरियाह अनयो: पदयोरर्थ: पूर्ववत् निग्रन्थस्स खलु इत्थी हिं नि ग्रन्थस्स खलु स्त्रीभि: सार्द्धं निषद्याङ्गतस्य प्राप्तस्य विहरमाणस्य तच स्थितस्य ब्रह्मचारिणो ब्रह्मचर्ये शङ्कादयो दोषा उत्पद्यन्ते तस्मात्कारणात् खलु निश्चयेन निग्रन्थ: स्त्रीभि: सह एकत्रासनेगत: प्राप्त: सन् नो विहरेत् नोपविशेत् ३ इति तृतीयं ब्रह्मचर्यस्थानं एषा तृतीया वा टिका ३ नोनिग्गन्थे इत्थीण इन्दियाइं मणोहराइं मणोरमाइं आलो इत्तानिज्झाइत्ताहवइ सेनिग्गन्थे तं कहमिति चे आयरियाहनिग्गन्थस्स खलु इत्थीण इन्दियाइं मणो हराइं मणोरमाइं आलो एमाणस्स निज्झायमाणस्स बम्भयारिस्सबम्भचेरे सङ्कावाकंखावाविति किच्छावा समुप्पज्जिज्जा भेयं वालभेज्जा उम्मायं वा पाउ

सूत्र

विहरमाणस्सबंभयारिस्सबंभचेरेसंकावाकंखावा वितिगिच्छावा समुप्पज्जिज्जाभेयंवालभिज्जा उम्मायंवापाउणिज्जा दीहकालियंवा रोगायंकंहविज्जाकेवलिपन्नत्ताओ धम्माओ भंसिज्जा तम्हाखलुनोनिग्गंथेइत्थीहिंसद्धिंसंनिसिज्जागए

भाषा

वंतनेपणि ब्रह्मचर्ये ब्रह्मचर्यनेविषे शंका वांछा कांक्षा उपजे ब्रह्मचर्यने विषे संदेह उपजे पालुं केनपालुं एहवीसंका उपजे भेदं वा लभेत् उन्मादं वा: उनमादनकरे प्राप्नुयात् दीर्घकालिक संबंधि रोग उपजे रोगातंकं रोग उपजे भवेत् दीर्घकाल केवली प्रज्ञप्त धर्मात् भ्रश्यते केवली कथित धर्मथकी पडे चूके तस्मात् निश्चयेन निर्ग्रंथ: स्त्रीणां कथां कथयन् स्त्रीसार्द्धं एकासनेनिषीदति साधू: स्त्री सार्द्धनविहरति स साधूनि र्ग्रंथोभवति ते साधूनिर्ग्रंथ

णिज्जा दीहकालियं वा रोगायं कं वि ज्जाकेवलि पण्णत्ता ओ धम्माओभं सिज्जा तम्हाखलुनोनिग्गन्थे इत्थीणं इन्दियाइं मणोहराइं मणोरमाइं आलोइज्जा निज्झाइज्जा ४ सनिग्रन्थो भवति स इति कः यः स्त्रीणां मनोहराणि मनः हरन्ति दृष्टमात्राणि चित्तं आक्षिपन्तीति मनोहराणि पुनर्मनोरमाणि मन रमस्त्यनुचिन्त्यमानानि आह्लादयन्तीति मनोरमानि ईदृशानि इन्द्रियाणि नयन वदन जघन वक्षःस्थलनाभि कक्षादीनि प्रति आलोकयिता समन्ता दृष्टानिध्यातानितरान्ध्यातानि ध्याता दर्शनादनन्तरं अतिशयेन चिन्तयितायो न भवेत् सनिग्रन्थो भवति इत्युक्ते शिष्यः पृच्छति तत्कथमिति चेत् आचार्य आह हे शिष्यनिग्रंथस्य खलु नियमेन निर्ग्रंथः स्त्रीणां मनोहराणि मनोरमाणि इन्द्रियाणि न आलोकयितानसमन्ताद्दृष्टा अथ वा न ईषदपि दृष्टान च तानि इन्द्रियाणि निध्यातानितराच्चिन्तयितान भवेत् स्त्री इन्द्रियाणां रागेन दृष्टानितरान्ध्याता साधुर्नभवेदित्यर्थः ४ इदं चतुर्थं ब्रह्मचर्य समा

सूत्र

विहरिज्जा।३।नोनिग्गंथेइत्थीणंइंदियाइंमणोहराइंमणोरमाइंआलोइत्तानिज्झाइत्ताभवतिसेनिग्गंथेतंकहमितिचे आयरिआहनिग्गंथस्सखलुइत्थीणंइंदियाइंमणोहराइंमणोरमाइंआलोइत्तानिज्झाइमाणस्सबंभयारिस्सबंभचेरेसंका

भाषा

जाणवो ८ न निर्ग्रंथः स्त्रीणां इंद्रियाणि मनोरमाणि दृष्ट्वा मनसिहर्षं न यति निर्ग्रंथ साधूस्त्रीनां मनोहर आंखि प्रमुख इंद्रीदेखीने मनहर्षन जपजे जोवेएतले एकांइं सुंदरछे एहवुं आलोकोनेजोईने नितरांध्यानवान् नभवति घणुंरूपादिकनोचिंतवणहार न होइ स निर्ग्रंथः साधुः तत् कथमितिचेत् तें किमआचार्यःआहआचार्यकहे निर्ग्रंथस्यसाधुनेनिश्चे स्त्रीणांस्त्रीना चक्षुरादीनोइंद्रियाणी मनोहराणीभलां मनोरमाणिमनमें सुखदाईआलोक्यमानस्य दृष्टिमांडीजरहताने नितरांध्यायमानस्यधणुं रूपादिकध्यां न करतानेब्रह्मव्रतधारिणःब्रह्मचारीसाधुनेब्रह्मचर्ये ब्रह्मचर्यनेविषेशंकाकांक्षावांछा ब्रह्मचर्यनेविषे

धिस्थानं ४ एषा चतुर्थी वा टिका अथ पञ्चमीं प्राह नो निग्गंथे इत्थीणं कुड्डन्तर सिवा दूसन्तरंसि वा भित्तिन्तरंसिवा कूइयसद्दं वा रुइयसद्दं वागीय सद्दं वाथणियसद्दंवाक्रन्दिय सद्दंवा विलवियसद्दंवा सुणित्ताहवइ सेनिग्गंथेत कह मिति चे आयरियाहनिग्गंथस्सखलु इत्थीणं कुड्डन्तरंसिवा दूसन्तरं सिवाभित्तिन्तर सिवा कूइय सद्दंवारु इय सद्दंवागीय सद्दंवा हसियसद्दं वाथणिय सद्दं वा सुणमाणस्स बंभयारिस्सबम्भचेरे सङ्का वा कङ्खा वा विति किच्छा वा समुप्पज्जिज्जा भेयं वालभिज्जा उम्मायं वापाउणिज्जा दीहकालियं रोगायं कं हविज्जा केवलिपन्नत्ताओ धम्माओभं सिज्जा तम्हा खलुनोनिग्गंथे इत्थीणं कुड्डन्तर सिवा दूसन्तरं सिवाभित्तिन्तरंसिवा कूइयसद्दंवारुइय सद्दंवा गीयसद्दंवा हसियसद्दं वाथणिय सद्दंवा विलविय सद्दंवा सुणमाणे विहरेज्जा ५ सनिग्गंथो भवेत् स इति कः यः कुड्यान्तरे कुड्यं पाषाणरचितं तेन अन्तरं व्यवधानं कुड्यान्तरं तस्मिन् कुड्यान्तरेस्थित्वा

वाकंखावावितिगिच्छावा समुप्पज्जिज्जाभेयंवालभिज्जाउम्मायंवापाउणिज्जादीहकालियंवा रोगायंकं हविज्जाकेवलि पन्नत्ताओ धम्माओभंसिज्जा तम्हा खलुनिग्गंथेनोइत्थीणं इंन्दियाइं मणोहराइं मणोरमाइं आलोइत्तानिज्झा एज्जा ॥४॥ नोइत्थीणं कुड्डंतरंसिवादूसंतरंसिवा भित्तियंतरंसिवा कुइयं सद्दंवारुइय सद्दंवागीयसद्दंवाहसियसद्दंवा

संदेह समुत्पद्यते ते धर्मने विषे संदेहजपजे भेदं वालभेत्धर्मनोभेदपडे दीर्घकालकंघणाकालेऊपनो रोगातंकंभवेत्रोगादिक ऊपजे केवलि प्रज्ञप्तात् केव लीकथित धर्मथकी भ्रष्टहोइ तस्मात् निश्चयेन ननिर्ग्रंथः स्त्रीणां चक्षुरादीनि इंद्रियाणि मनोरमानि मनोहराणि आलोक्यजोईने नितरांध्यानवान् न भवति स साधुः ८ साधुः न स्त्रीणां स्त्रीजातिना कुड्यंतरेषुभींतिने आंतरेरहे नहीं पाषाणमइ भीत दुष्यांतरेषु वा परियचने आंतरे रहे नहीं भित्तिंतरेषु

सूत्र

भाषा

इत्यध्याहारः दूष्यान्तरेवा वस्त्र रचितभित्यन्तरे परिच्छदाया अन्तरेस्थित्वाभित्यन्तरे मृत्तिकापक्वेष्टिकाणांभित्ति व्यवधाने स्थित्वा,वा इत्यीणं इति स्त्रीणां कूइयसद्दं सम्भोग समये भोक्तुर्मनः प्रसत्तये कोकिलादिविहग शब्दानुरूपं कूजित शब्दं पुनः स्त्रीणां रुदित शब्दं भोग समये प्रेमकलहजनितं रोदन शब्दं वा अथ वा पुन गीत शब्दं वा षड्जमरागादि हुङ्कार रूपं गीत शब्दं वा अथ वा पुनः स्त्रीणां हसित शब्दं कह कहादिकहा स्त्रीत्यादिकाऽट्टाइदंत निःकासनोद्भव शब्दं स्तनित शब्दं वा भोग समये दूरतर घनगर्जितानुकारि शब्दं वा क्रन्दित शब्दं वा प्रोषित भर्तृ काणां विरहिणीनां भर्तृवियोग दुःखात् जातं वा अथवा विलपित शब्दं भर्तृगुणान् स्मारं २ प्रलापरूपं शब्दं प्रतियः श्रोता न भवति स निग्रन्थोभवति इति श्रुत्वाशिष्यः पृच्छति तत्कथं केन कारणेन यदेव मुच्यते इति श्रुत्वा आचार्य आह हे शिष्य खलु निश्चयेन कुड्यान्तरादिषु पूर्वोक्तस्थाने स्थित्वा स्त्रीणां पूर्वोक्तान् कूजितादिशब्दान् शृण्वतो निग्रन्थस्य ब्रह्मचारिणोऽपि ब्रह्मचर्ये शङ्कावाकांक्षावा इत्यादि ये दोषा उत्पद्यन्ते तस्मात्कारणात् खलु निश्चयेन

सूत्र

थणियसद्दंवाकंदियसद्दंवा विलवियसद्दंवासुणित्ता हवइसेनिग्गंथे तं कहमितिचे आयरियाह निग्गंथस्स खलुइत्थीणं कुड्डंतरंसिवा जावविलवियसद्दंवासुणमाणस्स बंभयारिस्सबंभचेरेसंकावा कंखावा वितिगिच्छावा समुप्पज्जिज्जामेयं

भाषा

वा भीतिने आंतरे रहेइनही इटमइभीत कुजित शब्देवा भोगने अवसरे बोलवो रुदितशब्देवा भोगने अवसरे रुदन शब्द गीतशब्देवा रागरूप गीतशब्द हसितशब्देवाहसवानोशब्द स्तनितशब्देवा गर्जारवसब्दने करनो क्रंदितशब्द वा विरहिणी नोआ क्रंदशब्द कंदियसद्दं वा विलपित शब्देवा विलविय सद्दं वा गुणसंभारो२ विलाप करे रोवेते शब्दएह वां सांभलणहारनहोई ननिग्रंथः ते साधुः कहीये तत्कथमितिचेत् ते किम आचार्याः आहुः आचार्य

निग्रन्थः | कुड्यान्तरेषु स्थित्वा स्त्रीणां कूजितादिशब्दं नो शृण्वन् विचरेत् स्त्रीणां हि कामोद्दीपकशब्दं श्रोता साधुर्नभवेत् इति भावः इति पञ्चमं ब्रह्मचर्यं समाधिस्थानं एषा पंचमी वाटिका ५ अथ षष्ठीप्राह नोनिग्गत्थे इत्थीणं पुव्वरयं पुव्वकीलियं अणुसरित्ताहवइसेनिग्गत्थे तं कहमिति चे आयरि याह निग्गत्थस्स खलु इत्थीणं पुव्वरयं पुव्वकीलियं अणुसरेज्जाहवइसेनिग्गंथे ६ सनिग्रन्थो भवेत् यः पूर्वं गृहस्थत्वे स्त्र्यादिभिः सह रतं कामासने

सूत्र

वालभिज्जा उम्मायंवा पाउणिज्जादीहकालियंवा रोगायंकंहविज्जा केवलिपन्नत्ताओ धम्माओ भंसिज्जा तम्हा खलु निग्गंथे नोइत्थीणं कुड्डंतरंसिवा जादसुणे माणे विहरिज्जा ॥ ५ ॥ नो पुव्वरयं पुव्वकीलियं अणुसरित्ता भवइसेनि

षाभा

कहेछे निर्ग्रंथस्य साधुने निश्चे स्त्रीणं स्त्रीजातिना कुड्यांतरेषुवाभीति प्रमुखने आंतरे १ दुष्यंतरेषु वा परीयचने आंतरे २ भित्तिंतरेषु वा भीतिने आंतरे ३ कुपित शब्दं वा कलहनोशब्द रुदितशब्दं वा रोवानोशब्दं गीतशब्दं वा गीतनोशब्द हसितशब्दं वा हसवानोशब्द स्तनितशब्द गर्जारवशब्द क्रंदित शब्द विलपितशब्दं वा विलापशब्द शृण्वतः सांभलतांथका ब्रह्मचारीने न विचरेत् न निहरे १ ब्रह्मचारिणः ब्रह्मचारीने ब्रह्मचर्ये ब्रह्मचर्यने विषे संका आकांक्षावा विचिकिच्छावा समुत्पद्यते उपजेभेदं वा लभेत् चूके उन्मादं वा प्राप्नुयात् दीर्घकालं वा रोगातंकं वा भवेत् केवलिप्रज्ञप्तधर्मात् केवलिकथित धर्मथकी भ्रष्टो भवतो तस्मात् निश्चएनः निर्ग्रंथः स्त्रीणां कुड्यांतरेषु वा दुष्यांतरेषु वा कुपीतशब्दं वा रुदीतशब्दं वा गीतशब्दं वा स्तनितशब्दं वा क्रंदितशब्दं वा विलपितशब्दं वा शृणोतिविलापशब्दा सांभलीने ५ नः निर्ग्रंथसाधुः पूर्वरत पूर्वकीलितं वा अनुस्मरन् भवंति साधु जेगृहस्थपणे भोग भोगव्याहोइ गृहस्थपणे जूवटाप्रमुखरामति कीधो ते संभारे नही स निर्ग्रंथः तत्कथमितिचेत् आचार्या आहुः आचार्य कहे निर्ग्रंथस्य साधो

मैथुन सेवनं पुनस्ताभिरिवसमं पूर्वक्रीडितं गृहस्थावस्थायां पुरो द्यूतादिक्रीडनं कृतं तस्य अनुस्मर्त्तामुहुश्चिन्तयितो नो भवेत् स साधुर्भवेत् इत्युक्तेः शिष्यः प्राह तत्कथमितिचेत् तदाचार्याह हे शिष्य खलु निश्चयेन स्त्रीभिः सह पूर्वकृतं रतं मैथुनं पूर्वकृतं द्यूतादिक्रीडितम् अनुस्मरतः वारं २ चिन्तयतो निर्ग्रंथस्य साधोर्ब्रह्मचारिणो ब्रह्मचर्ये शङ्कादयो दोषा उत्पद्यन्ते तस्मात् खलु निश्चयेन निर्ग्रंथः स्त्रीभिः सहपूर्वरतं पूर्वक्रीडितं प्रति अनुस्मर्त्ता न भवेत् स साधुर्भवेत्६ इति ब्रह्मचर्यं समाधिस्थानम् इति षष्ठीवाटिका अथ सप्तमीं प्राह नो निग्गंथे पणीयम् आहारं आहरेत्ताहवइसेनिग्गंथे तं कहमितिचे

सूत्र

ग्गंथेतंकहमितिचेआयरिआह निग्गंथस्स खलुइत्थीणं पुव्वरयं पुव्वकीलियं अणुसरमाणस्स बंभचेरेसंका वा कंखावा वितिगिच्छावा समुप्पज्जिज्जाभेयंवालभिज्जा उम्मायंवा पाउणिज्जा दीहकालियंवा रोगायंकंहविज्जा केवलिपन्नत्ताओधम्माओ भंसिज्जा तम्हाखलुनोनिग्गंथे इत्थीणंपुव्वरयंपुव्वकीलियंअणुसरेज्जा ॥६॥ नोपणीयंआहारं आहरित्ता भवइ सेनिग्गंथेतं कहमिति चे आयरि आह निग्गंथस्सखलुपणीयं पाणभोयणं आहारेमाणस्सबंभयारिस्स

भाषा

निश्चयेन स्त्रीणां पूर्वरतं पूर्वं भोग भोगव्या पूर्वक्रीलितं पूर्वरमासा रामति करी तत् अनुस्मरण मानस्यते संभारता साधुने ब्रह्मव्रतधारकस्य ब्रह्म व्रते शंकाकरे कांक्षा वा वितिकिच्छा वास मुत्पद्यते भेदं वा लभेत् भेदपामे उन्मादं वा प्राप्नुयात् दीर्घकालकं रोगातंकं भवेत् केवलि प्रज्ञप्त धर्म्मात् भ्रस्यते तस्मात् निर्ग्रंथ न निश्चयेन स्त्रीणां पूर्वरतं पूर्वक्रीलितं अनूस्मरन् भवति स निर्ग्रंथ ६ नहि प्रणीतं घृतोपचितं आहारं आस्राति स साधुः नहिं

आयरियाह निग्गंथस्सखलु पणीय पाणभोयणं आहारेमाणस्सबंभयारिस्सबंभचेरे संका वा० तम्हाखलुनोनिग्गंथे पणीयं आहरेज्जा ७ सनियत्थो भवेत् यः प्रणीतङ्गलदृतादि बिंदुकं उपलक्षणत्वादन्यदपि सरसं अत्यन्तधातु वृद्धिकरं कामोद्दीपकमाहारं प्रति आहर्त्तान भवेत् यः सरसाहार कृत् न भवेत् सनियत्थः तदा शिष्यः पृच्छति तत्कथमिति चेत् तदा आचार्य आह हे शिष्य निग्रंथस्य साधोः खलु निश्चयेन प्रणीतं सरसं आहारं भुञ्जानस्य ब्रह्मचारिणो ब्रह्मचर्यभङ्गादयो दोषा उत्पद्यन्ते तस्मात् इत्यादि दोष प्रादुर्भावात् निग्रंथः प्रणीताहारकारी न भवेत् ७ इति सप्तमं ब्रह्मचर्य समाधि स्थानं इति सप्तमो वा टिका अथाष्टमीं प्राह नो निग्गंथे अइमायाए पाणभोयणं आहरेत्ताहवइसे निग्गंथे तं कहमिति चेआयरियाह निग्गंथस्स खलु अइमायाए पाणभोयणं आहारेमाणस्सबंभयारिस्सबंभचेरे सङ्कावा० तम्हा खलु नोनिग्गंथे अइमायाएपाण भोयणेभुञ्जिज्जाऽ सनियंथो भवेत् योऽति

सूत्र

बंभचेरे संकावाकंखावाविति गिच्छावा समुप्पज्जिज्जा भेयंवालभिज्जा उम्मायंवापाउणिज्जा दीह कालियं वा रोगा यंकहविज्जा केवलि पन्नत्ताओ धम्माओ भंसिज्जातम्हा खलुनो निग्गंथे पणीयं आहार माहारेज्जा ॥७॥ नो अइमा

भाषा

नोग्रंथ साधू घृतने झरते एहवो आहार तेहनाकरणहारछवे नही स निग्रंथ तत्कथमितिचेत् आचार्या आहुः निग्रंथस्य घृतोपचिताहारं भुंजमानस्य साधुने निश्चे प्रणीतभूचूता चूरिमा प्रमुखनो आहारकरताने ब्रह्मचारीने ब्रह्मचर्ये शंकावा कांक्षावा विचिकित्सावा समुत्पद्यते भेदंवा लभेत् उन्मादंवा प्राप्नुयात् दीर्घकालिकंवा रोगातंकं भवति केवली प्रज्ञप्तात् धर्मात् भ्रंश्यते तस्मात् निश्चयेन नहि भवति निग्रंथः घृतोपचितं आहारस्य कर्त्ता स निग्रंथः ते साधु कहीजे ८ नहि साधुः अतिमात्राया भक्तपानं गृह्णातिः स साधुः निग्रंथसाधुः पुरुषने ३२ कवलास्त्रीने २८ नपुंसकने २४

मात्रया हात्रिंशत्कवला: पुरुषाणां आहारस्य मात्रा ततोधिकाहारं पानकं द्राक्षासर्करादेर्जलं आहार्तान भवेत् यतो हि आगमे पुरुषस्य हात्रिंशत्कवलै आहारमात्रा: स्त्रियस्तु अष्टाविंशति कवलै: आहार मात्रा नपुंसकस्य चतुर्विंशतिकवलैराहारस्य मात्रा उक्तास्ति ब्रह्मचारिणो हि अधिकाहारपानीयं न करणीयं इति श्रुत्वाशिष्य: पृच्छति तत्कथमिति चेत्तदा आचार्यप्राह निग्रंथस्य खलु अतिमात्रं आहारपानीय माहर्त्तुं मात्राधिकं आहारकर्तुं ब्रह्मचारिणो ब्रह्मचर्यभङ्गादयो दोषा उत्पद्यन्ते तस्मात् भङ्गादि दोषाणां प्रादुर्भावात् खलु निश्चयेन निग्रंथो अतिमात्रयापानीय भोजनं वा नभुञ्जेत् ८ इत्यष्टमं ब्रह्मचर्य समाधिस्थानं ८ इत्यष्टमो वा टिका अथनवम्युच्यते नोनिग्गंथे विभूसाणु वाई हवइ सेनिग्गंथेतं कह मिति चेआयरियाह निग्गं थे खलु विभूसावत्ति एवि भूसि य सरीरे इत्थी जणस्स अहि लसणिज्जे हवइ तओणं तस्सइत्थीजणेणं अहि लसिज्जमाणस्सबंभचेरे संकावा॰ तम्हा खलु नो

याए पाण भोअणं आहारित्ता भवइ से निग्गंथे तं कहमिति चे आयरि आह निग्गंथस्स खलु अइमायाए पाण भोयणं आहारेमाणस्स बंभयारिस्स बंभचेरे संकावा कंखावा वितिगिच्छावा समुप्पज्जिज्जा भेयंवालभिज्जा उम्मायं वा पाउणिज्जादीहकालियं वा रोगायंकंहविज्जा केवलिपन्नत्ताओ धम्माओ भंसिज्जा तम्हा खलुनोनिग्गंथे अइ

सूत्र

एप्रमाणो अधिकपांणो भोजन आहारणहार न होइ ते साधु: तत् कथमितिचेत् आचार्या: आहु: निग्रंथस्य निश्चयेन अतिमात्रयापान भोजनं कुर्वत: साधो: मानथको अधिकपांणीने आहारजिमे जीमताने ब्रह्मचर्य शंकावा कांचावा विचिकिच्छावा समुत्पद्यते भेदंवा लभेत् उन्मादंवा प्राप्नुयात् दीर्घ कालिकं वा रोगातंकं भवेत् केवली प्रज्ञप्तात् धर्म्मात् भ्रश्यते तस्मात् निश्चयेन नहीं निग्रंथ साधु अतिमात्राये घणीपांणी भोजन न भोगवे न जीमे

भाषा

सूत्र

भाषा

निग्गंथे विभूसियवत्तिए भवेज्जा ८ सनिग्गंथो भवेत् यो विभूषानुपातीनो भवेत् विभूषां शरीरशोभां अनुवर्त्तयितुं अनुपालितुं विधातुं शीलं अस्येति तिविभूषानुवर्त्ती विभूषानुपाती वा शरीर शोभाकरणोपकरणेषु स्नान दन्तधावनादिभिः संस्कारकर्त्ता न भवेत्सासाधुर्ब्रह्मचारी इति कृत्वा तदा शिष्य आह तत्कथमिति चेत्तदा आचार्य आह खलु निश्चयेननिग्रंथः साधुर्विभूषानुवर्त्तिकः शरीरशोभाकारीविभूषितशरीरः स्नानाद्यलङ्कृत तनुः पुमान् स्त्रीजनस्य अभिलषणीयः कामायवाञ्छनीयो भवेत् ततोऽसौ ततः पश्चात्स्त्रीजनेन अभि लषणी यस्य ब्रह्मचारिणो ब्रह्मचर्येशंकादयो दोषा उत्पद्यन्ते

मायाए पाणभोयणं भुंजिज्जा ॥८॥ नो विभूसाणुवाई भवइ सेनिग्गंथे तं कहमितिचे आयरिआहनिग्गंथस्स खलु विभूसाबत्तिए विभूसिय सरीरे इत्थिजणस्स अभिलसणिज्जेहवइतओणं तस्स इत्थिजणेणं अभिलसिज्जमाणस्सबंभयारिस्स बंभचेरे संका वा कंखा वा वितिगिच्छावा समुप्पज्जिज्जा भेयंवालभिज्जा उम्मायं वा पाउणिज्जा दीह

स निग्रंथ ते साधु कहीये ८ विभुषानुंपाती शरीर वस्त्रादिकनोविभूखानोकरणहार हुवेनही ते निग्रंथ साधुतेकिमइमजो शिष्य पूछेतो ते शिष्यने आचार्यकहेछे नही निग्रंथ निषे करीने विभूषानो करणहार विभूषित अलंकृत शरीरथको स्त्रीजननें अभिलषनीय प्रार्थनीयहुवे तिवारे पछेतेह निग्रंथने स्त्रीजने अभिलषीजता प्रार्थीजताथकाने ब्रह्मचारीने ब्रह्मचर्यना सेवनहारने ब्रह्मचार विषे ब्रह्मचर्यनेविषे संकापायती संदेह कांखा स्त्री प्रमुखनोवांछा एकट्टनोफलछे किंवा नही ते विचिकित्सा अतिसेकरी उपजे वा अथवा भेदचारित्रनो विनासपामे वा अथवा उन्माद कामनो विकार पामे वा अथवा दीर्घकाल घणोकालरहे एहवो रोगदावज्वरादिक आतंकसूलादिक रोगहुवे केवली नाप्रज्ञप्त भाषा ज्ञानदर्शन चारित्र रूपथीदया

तस्मात् शंकादि दोषाणां प्रादुर्भावात् खलु निश्चयेन निर्ग्रंथो विभूषानुवर्त्तिको न भवेत् ९ इति नवमं ब्रह्मचर्य समाधिस्थानं ॥ ९ इति नवमीवा टीका॥
अथ दशमी कथ्यते नो निग्गंथे सद्दरूवस्स गन्धफासाणुवाई भवेज्जा हवइसेनिग्गंथेतं कहमितिचेआरियाह निग्गंथस्स खलुसद्दरूवरस गन्धफासाणुवाइ
यस्य बंभचेरे संका० तम्हा खलुनोनिग्गंथे सद्दरूव रसगन्धफासाण वाई भवेज्जा १० स निर्ग्रंथो भवेत् स इति कः यः शब्दरूप रसगन्धस्पर्शानुपाती न
भवेत् शब्दश्च रूपश्च रसश्च गन्धश्च शब्दरूप रसगन्धस्पर्शाः तान् अनुपतति अनुयातीति शब्दरूप रसगन्धस्पर्शानुपाती शब्दो मञ्जनादिः रूपं स्त्री संबंधि
लावण्यं रसो मधुरादिः गन्धश्चन्दनागरकस्तूरिकादिः स्पर्शः कोमलः त्वक् सौख्यदः एषां भोक्ता साधुर्नस्यात् इत्युक्ते शिष्यः पृच्छति तत्कथमिति चेदा
चार्य आह निर्ग्रंथस्य खलुनिश्चयेन शब्दरूप रसगन्धस्पर्शानुपातिनो ब्रह्मचारिणो ब्रह्मचर्ये शंकादयोदोषा उत्पद्यन्ते तस्मात् शंकादिदोषाणां प्रादुर्भावात्
खलुनिश्चयेन निर्ग्रंथः शब्दरूपरसगन्धस्पर्शानुपाती विषयासेवीनभवेत्१०एतद्दशमं ब्रह्मचर्यसमाधिस्थानं॥१० अथावसर्वेषां दशानां समाधिस्थानानां संग्रह

कालीयं वा रोगायंकं हविज्जा केवलिपन्नत्ताओ धम्माओ भंसिज्जा तम्हा खलुनोनिग्गंथे विभूसाणुवाईसिया ॥९॥

सूत्र

नो सद्दरूवरसगंधफासाणु वाईभवइ सेनिग्गंथे तं कहमितिचे आयरिआह निग्गंथस्स खलुसद्दरूव रसगंधफासाणु

भाषा

धर्मग्रंथकी भ्रष्टतावे चूके तेहभणी खलु निश्चये निर्ग्रंथ साधु विभूषावान् नभवति शोभानो करणहार नहवे साधूशृंगार ९ नही साधूः शब्दरूप रसगंध
स्पर्शानुपाती ग्राहको भवति नहीं साधूमामणा वचनकटाक्ष मधुरादि सुगंध कोमलादिक नो आश्रयणहारहोइ ते निर्ग्रंथ साधु तत्कथमितिचेत्
आचार्याः आहुः निर्ग्रंथस्य निश्चयेन शब्दरूप रसगंधस्पर्शानुपातिनः ग्राहकस्य निर्ग्रंथ साधुने निषे मामणां वचनकटाक्ष मधुरादि सुगंध कोमला

श्लोकान् पद्यरूपान् आह तं जहा जं विवित्तमणाइण्णं रहियंथी जणेणय बंभचेरस्सरक्खट्ठा आलयंतु निसेवए १ साधुर्ब्रह्मचारी तं आलयं तं उपाश्रयं निषेवते तुपदपूरणे तं कं य आलयो विवक्त एकांतभूतः तत्रत्यवास्तव्य स्त्रीजनेन च शब्दात् पशुपंडकैरपि रहितः पंडकशब्देन नपुंसक उच्यते कालाकाल विभागागत साध्वोजनं आद्वोजनंचाश्रित्य [विविक्तत्वं ज्ञेयं यदुक्तं अट्ठमी पक्खिएमोत्तुं वयणाकालमेवय सेसकालंमिइत्थीओनेयाउ अकाल चारोओ १ तस्मात् य आलयस्त्र्यादिभिरसेवितस्तं आलयं ब्रह्मचारी साधुश्च निषेवते इत्यर्थः पुनर्यश्चालय अनाकीर्णो गृहस्थानां गृहाद्बहिर्वर्त्ती किमर्थं ब्रह्मचर्यस्य रक्षार्थं योहि स ब्रह्मचर्यं रक्षितुमिच्छति स एतादृग् उपाश्रयंनिषेवते अत्र लिङ्गव्यत्ययः प्राकृतत्वात् १ मणपल्हाय जणणिं काम

सूत्र

वाइयस्सवंभयारिस्स बंभचेरे संका वा कंखा वा वितिगिच्छा वा समुप्पज्जिज्जा भेयंवालभिज्जा उम्मायं वापाउणिज्जा दीहकालीयं वा रोगायंकं हविज्जा केवलिपन्नत्ताओ धम्माओ भंसिज्जा तम्हा खलुनोनिग्गंथे सद्दरसरूवगंधफासाणु वाईहविज्जा दसमे बंभचेर समाहिठाणे भवइ भवति इत्यसिलोगा तं जहा जं विवित्तमणाइण्णं

भाषा

दिकनो आश्रयणहार ब्रह्मचारीने ब्रह्मचर्ये शंकावा कंक्षावा विचिकिच्छा अथवा समुत्पद्यते भेदंवालभेत् उन्मादं वाप्राप्नुयात् अथवा उन्मादकं पामे दीर्घकालिकंरोगातं कं वा भवेत् चिरकालस्थायी रोगहुवे केवली कथित धर्मात्भ्रष्टोभवति धर्मथी चूके तस्मात् निश्चयेन नहीं निर्ग्रंथ सब्द रूप रसगंधस्पर्शानुपाती भवति स निर्ग्रंथ एतानि दशब्रह्मचर्य समाधिस्थानान्युक्तानि भवंति एदशब्रह्मचर्य समाधिस्थानक कह्यां एणे अधिकारि श्लोक कहेछे १० यः विविक्तो रहस्यभूतः अनाकीर्णः ये विविक्त एकांतनिरव्यंजन स्त्रीजनेन रहितं स्त्रीजने करि रहित ब्रह्मचर्यस्य रक्षार्थं ब्रह्मचर्यनीरक्षाने

रागविवड्ढणं बंभचेररओ भिक्खूथी कहंतु विवज्जए २ अथद्वितीयं ब्रह्मचर्य रतोभिक्षुः स्त्री कथां विवर्जयेत् स्त्रीणां कथा स्त्री कथा तां त्यजेत् कीदृशीं कथां? मनः प्रह्लाद जननीं अन्तः करणस्य हर्षोत्पादिकां पुनः कीदृशीं कामराग विवर्द्धनीं विषय रागस्य अतिशयेन वृद्धिकर्त्रीं २ समञ्च संथवंथी हिं सङ्कहञ्च अभिक्खणं बम्भचेररओ भिक्खू निच्चसोपरिवज्जए३ ब्रह्मचर्यरतो भिक्षुर्नित्यमोनिरन्तरं सर्वदा स्त्रीभिः समं संस्तवं अर्थात् एकासनेस्थित्वापरिचयं च पुनः अभीक्ष्णं वारं २ संकथां स्त्रीजातिभिः सहस्थित्वा बह्वीं वार्त्तां परिवर्जयेत् सर्वथात्यजेत् ३ अङ्गपच्चङ्गसंठाणं चारुल्लवियपेहियं बम्भचेररओत्थीणं

रहियं इत्थीजणेणय बंभचेररक्खट्ठाआलयंतु निसेवए ॥१॥ मण पल्हायजणणी कामराग विवड्ढणी बंभचेर रओ भिक्खूत्थी कहंतु विवज्जए ॥२॥ समंच संथवंत्थीहिं संकहंचअभिक्खणं बंभचेर रओभिक्खू निच्चसो परिवज्जए ॥३॥ अंगपच्चंग संठाणं चारूल्लवियपेहियं बंभचेर रओत्थीणं चक्खुगिज्झं विवज्जए ॥४॥ कुड्यंरूड्यंगीयं हसियंथणिय

अर्थ एवंविधः उपाश्रयः सेवएत् एहवे उपाश्रय सेवे १ मनः प्रह्लादजननीं मननें हर्षनी उपजावणारीकामरागविवर्द्धनीं कामरागनीवधारण हारीएहवी ब्रह्मचर्यरतः सन् भिक्षुशीलव्रतपालणहार साधुस्त्रीकथांतु विवर्जयेत् स्त्रिनीकथा न करे वर्जे २ स्त्रिभिः समं संस्तवः परचयः स्त्रीसंघाते घणो परिचय संकथां च अभीक्ष्ण वारं २ स्त्रीसंघाते वारं २ वार्त्ता न करे ब्रह्मचर्ये रतः सन् भिक्षुः ब्रम्हचर्यनेविषेरत साधु नित्यं स परिचयः वर्ज्जयेत् नित्य ते परिचय वर्जे ३ अंगानि शिरः प्रभृतीनि प्रत्यंगानि कुच कटाक्षादीनि अंग शिरआदि देहने प्रत्यंग कुच कटाक्षादिक मनोहर उन्मत्त उल्लापः प्रेषितः चारु मींठोबोलवु नजरभरोजोवुं ब्रम्हचर्यरतः स्त्रीणां ब्रम्हचर्यने विषेरत साधुस्त्रीने चक्षुर्ग्राह्यं विवर्ज्जयेत् स्त्रीना मींठांवचन आंखिना कटाक्षदेखे नहीं नेत्र

चक्खूगिज्झं विवज्जए ४ ब्रह्मचर्यरतः साधुः स्त्रीणां अङ्ग प्रत्यङ्ग संस्थानं चक्षु ग्राह्यं विवर्जयेत् अङ्गं मुखं प्रत्यङ्गं स्तनजघन नाभि कक्षादिकं संस्थानकं कटी विषये हस्तं दत्वा जर्ल्लायितं पुनः स्त्रीणां चारुलपित प्रेक्षितं चक्षुर्ग्राह्यं विशेषेण वर्जयेत् चारुमनोहरं यत् उल्लपितं मञ्जनादिजल्पनं प्रकृष्टं ईक्षितं चक्षावलोकनं एतत्सर्वं परित्यजेत् कोर्थः ब्रह्मचारीहि स्त्रीणां अङ्गं प्रत्यङ्गं संस्थानं चारुभणितं कटाक्षैरवलोकनं एतत्सर्वं दृष्टि विषय मागतमपि ततः स्वकीयञ्च क्षुरिन्द्रियं बलात्रि वारयेदित्यर्थः ४ कूइयं रुइयं गीयं हसियंथणियकं दियं वंभचेररओत्थीणं सोयगिज्झं विवज्जए ५ ब्रह्मचर्यरतः स्त्रीणां कूजितं रुदितं गीतं हसितं स्तनितं क्रन्दितं श्रोत्र ग्राह्यं कर्णाभ्यां ग्रहीतुं योग्यं विशेषेण वर्ज्जयेत् न शृणुयादित्यर्थः ५ हासं कीडं रयं दप्पं सह सावित्तासियाणि य सह भुत्ता सणाणिय इति वा पाठः बम्भचेर रओथीणं नाणुचिन्ते कयाइवि ७ ब्रह्मचर्यरतो ब्रह्मचारी स्त्रीणां हास्यं पुनः कीडां तथारतं मैथुन प्रीतिं दर्प्पं स्त्रीणां मानमर्दनादुत्पन्नं गर्वं पुनः सहसा अपचासितानि सहसाकारेण आगत्यपश्चात्पराङ्मुखस्थितानां स्त्रीणां नेत्रे हस्ता भ्यां निरुन्ध्य भयोत्पादनहास्योत्पादनानि सह सावित्रा सितानि उच्यन्ते एतानि पूर्वानुभूतानि कदापि न अनुचिन्तयेत् नस्मरेत् अथ च सह भुक्ता सनानि न अनुचिन्तयेत् सह इति स्त्रिया सार्द्धं भुक्तं एकाग्रने उपविश्यन पूर्वं भोजनानि कृतान्यपि न स्मरेत् सहासन भुक्तानि इति वक्तव्ये सह भुक्ता सनानि इति प्राकृतत्वात् ७ पणियं भत्तपाणं तु खिप्पं मय विवड्ढणं बम्भचेररओ भिक्खू निच्चसो परिवज्जए ८ ब्रह्मचर्यरतोभिक्षुः प्रणीतं चरदर्पताद्दिरसं

सूत्र — कंदियं बंभचेर रओत्थीणं सोयगिज्झं विवज्जए ॥५॥ हासं किड्डंरइं दप्पं सहभुत्तासणाणिय बंभचेर रओत्थीणंनाणु

भाषा — ग्राह्यवर्जे ४ अस्यार्थः प्राग्वद्वक्तव्यः कुपोतं रुदितं गोत हास्यं स्तनितं क्रंदितं क्रंदितशब्द ब्रह्मचर्य रतः सन्स्त्रीणां ब्रह्मचर्य रत साधु स्त्रीनां श्रोत्र ग्राह्यं विवर्जयेत् स्त्रीनो शब्दमात्रकानि संभलाइते वर्जे ५ हास्यं हासुं क्रीडां रमवुं रत संभोगः दर्प्पं गर्व्वं अकस्मात् अप त्रासितानि त्रासकरणानि

भक्त माहारं तथा पानं द्राख्या खजूर सर्करादिमिश्रितं पानीयं नित्यशः परिवर्जयेत् सर्वदापरित्यजेत् सदा सेवनाद्गार्द्धं स्यात् तथा ब्रह्म रतोभिक्षुर्यदा हारं पानीयं च चिप्रं शीघ्रं मद विवर्द्धनं कामोद्दीपकं भवति तदपि नित्यं परिवर्जयेत् ८ धम्मलद्धं मियं काले जत्तत्थं पणिहाणवं नाइ मत्तन्तुभुं जिज्जा बम्भचेररओ सया ९ ब्रह्मचर्यरतः साधुर्ब्रह्मचारी सदा अति मात्रं मात्रां तिरिक्तं अतिमात्रं मात्राधिकं आहारं नैव भुञ्जीत परं कौटस्यं आहारं धर्मेण लब्धं न तु विप्रतार्यगृहीतं तदपि आहारं मितं मानोपेतं तदपि काले गृहीतुं तदपि आहारं यात्रार्थं संयमनिर्वाहार्थं न तु बल वीर्यादिवृद्धार्थं गृहीतं तदाहारं कदाचित् सरसं अपि लब्धं तदा सदैव नभुञ्जीत कौटश्यो ब्रह्म चारी साधुः प्रणिधानवान् प्रणिधानं चित्तस्यस्थैर्यं तद्विद्यते यस्य स प्रणिधानवान् चित्तस्थाय युक्तः इत्यर्थः ९ विभूसं परिवज्जिज्जा शरीर परिमण्डणं बंभचेररओ भिक्खू सिङ्गारत्थं न धारए १० ब्रह्मचर्यरतो

सूत्र

चिंते कयाइवि ॥६॥ पणीयंभत्तपाणंतु खिप्पंमय विवड्ढणं । बंभचेर रओभिक्खू निच्चसो परिवज्जए ॥७॥ धम्मलद्धं मियंकाले जत्तत्थं पणिहाणवं । नाइमत्तंतुभुंजेज्जा बंभचेररओ सया ॥८॥ विभूसं परिवज्जेज्जा सरीर परिमंडणं बंभ

भाषा

स्त्रीस्युं रामतिकोधो त्रासऊपजायो ब्रह्मचर्यरतो भिक्षु नास्मरति कदाचित् न संभारेकिवारेए ६ प्रणितं रस संसक्त भक्तपानं चिप्रं मद विवर्द्धनं जतावतुंमदनुं जपजावणहार तत्काल ब्रह्मचर्यरतोभिक्षु शील व्रतनोपालणहार नित्यं शदा परिवर्जयेत् एसरस आहारकरवो छांडे ७ धर्मार्थं लब्धं मितं काले धर्मार्थे पाम्योते पणिधोडुं गोचरीवेलाइ यात्रार्थं संयमनिर्वाहार्थं चित्त स्वस्थोपेतं संयमना निर्वाहने अर्थे स्वस्थचित्त न अतिमात्रं पुनः भूंजीत घणो पेटभरीने खाइनही ब्रह्मचर्यरतः सदा ब्रह्मचर्यने विषें सदारक्तछे ८ शरीर सत्कार रूपं परिवर्जयेत् शरीरसोभावर्जे शरीरस्य

भिक्षुः शरीरस्य परिसमन्तात् मण्डनं नखकेशादीनां संस्कारकरणं शृङ्गारार्थं परिवर्जयेत् पुनर्ब्रह्मचर्यधारी विभूषां सम्यक् शब्दादिविहित शरीर शोभां परिवर्जयेत् १० सद्दे रूवेय गन्धेय रसे फासेतहेवय पञ्चविहेकामगुणे निच्चसोपरिवज्जए ११ ब्रह्मचारीनित्यशः सर्वदा शब्दं कर्ण सुखदं रूपं नेत्र प्रीतिकरं पुनर्गन्धनासा सुखदं तथा रसंमधुरादिकं तथैव स्पर्शं त्वक् प्रीतिकरं एवं पञ्च विधकाम गुणान् परिवर्ज्जयेत् ११ अथ यत् पूर्वं उक्तं शंकाकांक्षादि दूषणं स्यात् तत्सर्वं पृथक् दृष्टांतेन दृढयति आलओथी जणाइन्नोथीकहायमणोरमा संथवो चेवनारीणं तासिं इन्दियदरसिणं १ कूइयं रुइयं गीत हसियं भुत्तासिणाणियपणीयं भत्तपाणञ्च अइमायं पाणभोयणं१ गत्तभूसणमिट्ठञ्च कामभोगायदुज्जयानरस्सत्तगवेसिस्स विसन्तालउडं जहा इति तिसृभिर्गाथाभिः पूर्वाण्येव ब्रह्मचर्य समाधिभं गकारणान्याह आत्मगवेषकस्य नरस्य स्त्रीजनस्य च एतत्सर्वं ब्रह्मचर्यं घातकरन्त्याज्यं इत्यर्थः आत्मानं ब्रह्मचर्य जीवितं

सूत्र

चे रत्रो भिक्खूसिंगारत्थं न धारए ॥९। सद्दे रूवेय गंधेय रसेफासे तहेवय । पंचविहेकामगुणे निच्चसो परिवज्जए ॥१०॥
आलउत्थी जणाइन्नोत्थी कहाय मणोरमा संथवो चेवनारीणं तासिंइंदिय दरिसणं ॥११॥ कुईयं रूईयंगीयं हसियं भुंत्ता

भाषा

परिमंडना शरीरनुं मंडन नख केश मूंछ प्रमुख एहनो शोभावजें ब्रह्मचर्य रतोभिक्षुः शीलव्रतधारी साधु शृंगारार्थं न धारयेत् शृंगारने अर्थे धरे नहो ९ शब्देशब्दरूप गंधने विषे रसस्पर्शे तथाच तिमज पंचविधान् कामगुणान् पांचे प्रकारे कामगुण प्रति नित्यं सः परिवर्जयेत् सदा वर्जे ब्रह्मचारी १० आलयः स्त्रीजनाकीर्णः जे उपाश्रयस्त्रीसुंभरीछे स्त्री कथा च मनोरमावली स्त्रीनी कथा मनोहर कहीइछे स्तंस्तवः परिचयो नारीभिः सह स्त्रीनोपरिचय घणोछे तासां स्त्रीणां इंद्रियदर्शनं अने स्त्रीनां ज चक्षुरादींद्रियदेखवा ११ कुस्त्रीणां कूजितं रुदितं गीतं स्त्रीना कूजितरोवुं गीत

गवेषयतीति आत्मगवेषकस्यस्य वल्लभ ब्रह्मचर्यस्य किं भिव ताल पुटं विषमिव यथा शब्द इवार्थे यथा ताल पुटं विषं तालुक स्पर्शनमात्रा देवत्वरितं जोवितं हन्ति तथा एतदपि त्वरितं ब्रह्मचर्यजोवितमपहरतीत्यर्थः तत् किं किं इत्याह स्त्री जनाकीर्णः आलयोगृहं उपाश्रयः १ पुनर्मनोरमाः मनोहरा स्त्री कथा १ च पुननारीणां संस्तवः स्त्रीभिः सह एकासने उपविशनं परिचय करणं पुनस्तासां स्त्रीणां रागेण इन्द्रियाणां नयन वदनस्त नादीनां दर्शनं १ पुनः स्त्रीणां कूजितं तथा रुदितं पुनर्गीतं तथा हसितं पुनः स्त्रीभिः सहभुक्ता सनानि पुनस्तथा प्रणीतरसभक्त पानसेवनं पुनरति मात्र पानभोजनं १ पुनर्गात्र भूषणार्थं शोभाकरणं पुनर्दुर्ज्जयाः कामभोगाः अधीरपुरुषैस्त्यक्तुमशक्याः एतत्सर्वं ब्रह्मचर्य धारिणापरिहरणीयं१ दुज्जएका

सियाणिय पणीयंभत्त पाणंच अइमायं पाणभोयणं ॥१२॥ गत्तभूसणमिट्ठंच कामभोगाय दुज्जया नरस्सत्तगवेसिस्स
विसं तालउडंजहा ।१३। दुज्जए कामभोगेय निच्चसो परिवज्जए। संकाठाणाणि सव्वाणि वज्जेज्जा पणिहाणवं ॥१४।

सूत्र

हसितं पूर्वभुक्तानिभोगानि अथनानि हसवु पाछिलाजे भोगभोगव्या प्रणीतभक्तपानंच सरस आहारपाणीं अतिमात्रायः पानभोजनमात्रायथको अधिक आहारपांणी १२ गात्र विभूषणं इष्टं च शरीरनीं शोभा भलीकरे तथा दुर्ज्जयाः कामभोगाः एतलांवांना ब्रह्मचारी करे तो तेहने कामभोग जोततां दोहिला जोत्यान जाइ नरस्य आत्मगवेषिणः जे पुरुष आपणा आत्मानोगवेषीछे जाणिछे आत्माने संसारथकोकाढु एतानि पूर्वोक्तानी तालपुट विष सदृशांनि एजेपुंठे कह्यां वोलते आत्मागवेषोने तालपुटसरीषाछे १३ दुर्ज्जयान् कामभोगान् एकामभोग दुर्ज्जयछे नित्यं सत्कार कामभोगं परि वर्जयेत् नित्य सदा कामभोगवर्ज्जे तथा शंकास्थानानि सर्वाणि च वलीजे शंकानां स्थानकते सर्ववर्ज्जे वर्जयेत् प्रणिधानवान् वन्तवान् परिहरे एकाग्र

भाषा

मभोगेयनिच्चसो परिवज्जिए सङ्काठाणाणि सव्वाणि वज्जिज्जापणि हाणवं १४ प्रणिधानवान् एकाग्रचित्तः सर्वाणि दशापि शंकास्थानानियानि पूर्वोक्तानि तानिवर्ज्जयेत् पुनर्दुर्ज्जयान् भोगान् परिवर्ज्जयेत् पुनः कामभोग ग्रहणं अत्यन्तनिवारणोपदेशार्थं १४ धम्मारामे चरेभिक्खू धि इमं धम्मसारही धम्मारामेरएदन्ते बम्भचेरसमाहिए १५ ब्रह्मचर्यसमाधिमान् भिक्षुः साधुर्धर्मारामे चरेत् धर्मः आराम इव दुःख सन्तापतप्तानां सौख्य हेतु त्वात् धर्माराम स्तस्मिन् धर्मारामेतिष्टन् शीलधर्मः स एव आरामस्तत्र विचरेदित्यर्थः कीदृशोभिक्षुर्धृति मान् धैर्ययुक्तः पुनः कीदृशो धर्मसारथी धर्ममार्ग प्रवर्त्तयिता पुनः कथं भूतो धर्मारामरतः धर्मे आसमन्तात् रमन्ते इति धर्मारामाः साधवस्तेषुरतः साधुभिः सह युक्तोनत्वेकाकीतिष्टति पुनः कीदृशोदान्तः इन्द्रियाणां जेताकषायजेताच १५ देवदाणवगन्धव्वा जक्खरक्खसकिं नरा बम्भयारिं नमं संति दुक्करञ्जे करंतितं १६ अथ ब्रह्मचर्यधरणात् फल माह देवाविमान वासिनो ज्योतिष्काश्च दानवा भुवन पतयो गन्धर्वादेवगायनाः यक्षा इह वासिनः सुराः राक्षसाः मांसास्वादतत्पराः किन्नराः व्यन्तरजातयः

सूत्र

धम्मारामे चरेभिक्खू धिइमंधम्मसारही । धम्मारामे रएदंते बंभचेर समाहिए ।१५। देवदाणव गंधव्वाजक्खरक्खस किंनरा बंभयारिं नमं संति दुक्करंजे करंतितं ।१६। एसधम्मे धुवेनियए सासए जिणदेसिए । सिद्धासिज्झंतिवाणेणं

भाषा

चित्तनोधणी १४ धर्मारामेचरेत् भिक्षुः धर्मने विषें प्रीयवन खंडतेहने वीषेरमेसाधूं धृतिमान् धर्मसारथी संतोष सहित धर्मसारथी धर्मारामेरतः दांतः संघाटकमध्यवर्त्ती धर्मारांम साधूकहीइं ते मांहिभीन्योछे ब्रह्मचर्य समाधिमान् ब्रह्मचर्य सहितवर्त्तेछे १५ देव दानव गंधर्वाः देव दानव अने गंधर्व यक्ष राक्षस कीन्नराः जक्ष राक्षसथ्यंतर ब्रह्मचारीने नमस्कारं कुर्वतीः ब्रह्मचारीने ते नमस्कारकरे यस्मात् दुष्करं करोति जिण कारणे तेदुष्कर

एते सर्वेपि तं ब्रह्मचारिणं नमस्कुर्वन्ति तं कं यो ब्रह्मचारी पुरुषः स्त्री जनो वा दुष्करं कर्तुमशक्यं धर्मं करोति शीलधर्मं पालयति १६ एस धम्मे ध्रुवेणितएसासएजिणदेसिए सिद्धासिज्झन्ति चाणेण सिज्झिस्सन्ति तहावरेत्तिबेमि १७ एष धर्मः अस्मिन्नध्ययने उक्तः ब्रह्मचर्यलक्षणो ध्रुवोस्ति परतीर्थि भिरनिषेध्योस्ति तस्मात् प्रमाण प्रतिष्ठितः पुनर्नित्य त्रिकालेप्यविनश्वरः अत एव शाश्वतः त्रिकाले फल दायकत्वात् पुनर्जिनैस्तीर्थकरैर्देशितः प्रकाशितः इति विशेषणैः अस्य शीलधर्मस्य प्रामाण्यं प्रकाशितं अनेन शीलधर्मेण बहवो जीवाः सिद्धाः अतीतकाले सिद्धिं प्राप्ताः च पुनः ते न धर्मेण कृत्वा इदानीं सिध्यन्ति तथा तेन प्रकारेण शील धर्मेण सेत्स्यन्ति सिद्धिं प्राप्स्यन्ति अत्राध्ययने सुदुर्मुदुर्ब्रह्मचर्यसमाधिस्थानानि प्रकाशितानि सुदुर्मुदुर्दूषणानि उक्तानि तत् अत्रशीले अत्यन्तपालनादर प्रकाशनायन तु पुनरुक्ति दोषो ज्ञेयः इति अहं ब्रवीमि इति सुधर्मा स्वामीजंबूस्वामिनं प्राह १७ इति ब्रह्मचर्य समाधिस्थानानां अध्ययनं षोड़शं संपूर्णं १६ इति श्रीमदुत्तराध्ययन सूत्रार्थ दीपिकायां उपाध्याय शीलश्री कीर्त्तिगणि शिष्य लक्ष्मी

सूत्र

सिज्झिस्संतितहावरेत्तिबेमि ॥ १७ ॥ बंभचेरज्झयणं सोड़सं समत्तं ॥ १६ ॥ जेकेइउपव्वइए नियंठे धम्मं सुणित्ता

षाभा

करेछे १६ एषः धर्मो ध्रुवो नित्यः एधर्मनोक्षे शाश्वतोछे शाश्वतः जीनं तीर्थं करेण देसितः सासतो धर्म तीर्थं करे कह्युं पूर्वं सौधाः अधूनापि सिद्धांति अनेन ब्रह्मचर्य रूपेण धर्मेण पूर्वे सौधाहवणांपणिसौझेछे एसीलधर्मथी तथा अपरे प्राणिनः आगामी काले सिद्धिं गमिष्यतो वीजापणि प्राणी आगल्याभवनेविषे सौझसे १७ इति ब्रह्मचर्य समाधिस्थानं समाप्तः ॥ १६ ॥ सोलमा अध्ययनने विषेंसीलगुणवर्णनं संपूर्णम् अथ हिवे पाप श्रमणमाख्यातः अध्ययन सप्तदश मोप्रोच्यते १७ यः कश्चिद्दिनयोपपन्न निर्ग्रंथः यतीइ धर्म सांभली दीक्षालीधी धर्मश्रुत्वा विनयान्वितः सन् धर्म

वज्जभगणि विरचितायां ब्रह्मचर्य समाधिस्थानं षोड्शं संपूर्णं ॥१६॥ अथ सप्तदशं अध्ययनं प्रारभ्यते ॥ षोड़शे अध्ययने ब्रह्मचर्य गुप्तयः प्रकासितास्ता गुप्तयस्तु पापस्थान वर्ज्जनादेव भवति तस्मात्पापस्थान सेवनात्याप श्रमणो भवति ततः पाप श्रमण ज्ञानार्थं सप्तदशं अध्ययनं प्रकाश्यते इति षोड़श सप्तदशयोः सम्बन्धः जेकेइओ पव्वइ एनियंठे धम्मं सुणित्ताविणओववन्ने सुदुल्लहं लहि उबोहि लाभं विहरेज्ज पच्छाय जहासुहंतु१ यः कश्चित् प्रव्रजितो गृहीतदीक्षो निर्ग्रंथः साधुः पूर्वं धर्मं श्रुतचारित्र रूपधर्मं श्रुत्वाविनयं ज्ञानदर्शन सेवनरूपं उपपन्नः प्राप्तः सन् पुनर्यः साधुः सुतरां अतिशयेन दुर्लभं सुदुर्लभं बोधिलाभं औतीर्थं करस्य धर्मं सम्यक्तं लब्धा पश्चाद्यथा सुखं यथेच्छं निद्राविकथा प्रमादवत्वेन विचरेत् सिंहत्वेन धर्मं अङ्गीकृत्य शृगालइत्या एव विचरेत् स च प्रमादीगुरुणा हे शिष्यत्वं अधीष्व इत्युक्तः सन् किं वक्ति तदाह १ सिज्जादढापाउरणंमि अत्थि उप्पज्जईभुत्तुतहेवपाओ जाणामिजं वट्टइ आउसुत्ति किं नाम काहामि सुएणभन्ते १ हे गुरोशिज्जा उपाश्रयो वसतिर्दृढावर्षा शीतातपपीडानि क्षत्तकरास्ति प्रावरणं वस्त्रं शीता द्युपद्रवहरं शरीराच्छादकं मे मम अस्ति वर्त्तते हे गुरो पुन भोक्तुं भोजनं तथैव पातुं पानयोग्यं उत्पद्यतेमिलति हे आयुष्मन् हे भगवन् यद्यर्त्त मानं जोवादिवसु वर्त्तते तदपि अहं जानामि इति हेतोः हे भगवन् श्रुते न सिद्धान्ताध्ययने न किं करिष्यामि अत्र हे भगवन् इत्यामन्त्रणं क्षेपे वर्त्तते कोर्थः ये भगवन्तोऽधीयन्ते तेषां अपिन अतोन्द्रियज्ञानं तत् किं गलतालशोषिणित्यध्यवसितोयं भवति स पाप श्रमण उच्यते इति इहापि सम्बध्यते

सूत्र — विणओववन्ने सुदुल्लहं लहिओ बोहिलाभं विहरेज्ज पच्छाय जहासुहंतु।१। सेज्जादढा पाउरणंमिअत्थि उप्पज्जई भोत्तुं

भाषा — सांभलोने बोनय धर्म अंगोकारकरोने पालवालागो सुदुर्लभं दोहिलू लब्धा लाभोने बोधिलाभं सम्यक्तलेईने अंगोकार करीने विहरेत् पश्चात् यथा सुखं विचरे पछे यथा सुखे १ शय्यावसतिः दृढा वर्षाकालादौ अस्तो उपाश्रय दृढछे वर्षाकालयोग्य वस्त्रपणिमाहरेछे उत्पद्यते भोक्तुं तथैव पातुं

सिंहावलोकनन्यायेन २ जेकेई पव्वई एनिद्दासीलेपगामसो भुत्तापि चासुवई पापसमणेत्तिवुच्चई ३ स पाप श्रमण इत्युच्यते पापश्चासौ श्रमणश्च पापश्रमण: पापिष्ट साधुरित्यर्थ: स इति क: य: कश्चित् प्रव्रजितो गृहीतदीक्ष: सन् पश्चात् प्रकामशय्यां तं भुक्तादधिकरं वादिकं भुक्ता पीत्वा दुग्धतक्रादिकं आचम्य निद्राशीलो भूत्वा सुखं प्रतिक्रमणादि क्रियानुष्ठानं अकृत्वा एवस्वपिति स सम्यक् साधुर्नभवेदित्यर्थ: ३ आयरिय उवज्झा एहिं सुयं विणयञ्च गाहए ते चेवखिंसई बाले पावसमणेत्ति वुच्चई ४ स पाप श्रमण इत्युच्यते स इति क: यस्तानेव आचार्यान् गण हृद्धान् उपाध्यायान् पाठकान् खिंसई इति निन्दते किं जानन्त्यं ते अज्ञा: अहं यादृशं आचारं सूत्रार्थांश्च जानामितादृशं एते आचार्या उपाध्यायान जानन्तीत्युक्तानिन्दति तान् कान् यै: आचार्यै रुपाध्यायैश्च श्रुतं शास्त्रं विनयञ्च ग्राहित: शिक्षितस्तान् प्रति निन्दति इति न जानाति एतैरेवाहं शिक्षित: एतादृश: कृतघ्न: पाप श्रमण: श्रमणाभास:

सूत्र

तहेवपाउं जाणामिजंवट्टइ आउसोत्ति किंनामकाहामिसुएणभंते ॥ २ ॥ जेकेई पव्वईएनिद्दासीलेपगामसो। भोच्चापिच्चासुहंसुवई पावसमणे त्ति वुच्चई ।३॥ आयरिय उवज्झाएहिंसुयं विणयंच गाहिए तेचे वखिंसई बाले पाव

भाषा

भात पांणोमोकलालाभेछे तत् जानामि जीवादियत्वर्तते हे आयुष्मान् इं जाणंकुं जे वर्त्तेछे जीवा जीवादि पदार्थ उपदेश किं नाम करिष्यामि श्रुते नाधीतेन हे भगवन् हे पूज्य सिद्धांतभणीनें किस्यकरूं २ यः कश्चित्प्रव्रजितो जे कोई दीक्षालेई निद्राशीलः प्रकामो बहुश: निद्राने विषे तत्पर घणो इज भुक्ताखाईने पीत्वातक्रादिकं सुखं स्वपतिछादि छासिपीने सुखेसूइ पापश्रमण इत्युच्यते ते पापश्रमणकहीइ ३ आचार्योपाध्यायैः अर्थतः आचार्य उपाध्याय पासे श्रुतं विनयं वाग्रिक्षत: श्रुत सिद्धांतभण्या विनयादिशीख्या तेषां आचार्यादीनां निंदति मूर्ख: पछेते गुरुने मूर्खनिंदे स पापश्रमण:

श्रमण लक्षणेहीन श्रमणत्वं मन्यमानः पाप श्रमण उच्यते कोदृशः सबालोऽज्ञानोनिर्विवेकी इत्यर्थ ४ आर्यरिय उवज्झायाणं सम्मं नोपडितप्पई अपडि पूय एथद्दे पावसमणेत्ति वुच्चई ५ ज्ञान विषयं पाप श्रमणत्वं उक्तादर्शन विषयं आह यः आचार्याणां पुनरुपाध्यायानां सम्यक् प्रकारेण वै परीत्यराहि त्येन न परितप्यति प्रीतिं न विदधाति पुनर्यः अर्हदादीनां यथा योग्य पूजायाः पराङ्मुखो भवति अप्रति पूजको भवति अथ वा उपकारकर्त्तुरपि उपकारं विज्ञायं तस्य प्रत्युपकारं किमपि न करोति स अप्रतिपूजक उच्यते पुनस्तब्धोहङ्कारी मनसि एवं जानाति अहं महापुरुषोस्मि एतादृशो मुनिर्यः स्यात् स पाप श्रमण उच्यते ५ सम्मद्दमाणि पाणाणि बीयाणि हरियाणि य असंजए संजयमन्नमाणे पावसमणेत्ति वुच्चई ६ यः प्राणान् द्वित्रि चतुरिन्द्रि यान् संमर्दमानोऽतिप्रयत्नेन पीडयन् च पुनः बीजानिशालि गोधूमादि सचित्तधान्यानि संमर्दयति च पुनर्हरितानि दूर्वादीनि फलपुष्पादीनि संमर्दयति पुनर्यः असंयतः सन् आत्मानं संयतं मन्यमानः स पाप श्रमण उच्यते ६ संथारं फलग मोढं निसज्जं पायकम्बलं अप्पमज्जियमारुहइ पावसमणेत्ति

सूत्र

समणेत्ति वुच्चई ।४। आयरिय उवज्झायाणं सम्मं नो परितप्पई । अप्पडिपूयएथद्दे पावसमणेत्ति वुच्चई ॥५॥ सम्मद्द माणीपाणाणि बीयाणि हरियाणिय । असंजएसंजयमन्नमाणे पावसमणेत्ति वुच्चई ॥६॥ संथारं फलगं पीढं निसिज्जं

भाषा

इत्युच्यते ते पाप श्रमणकहीइ ४ आचार्योपाध्यायानां आचार्य उपाध्यायनी सम्यक् न परिसम्यक् सुश्रुषा न करोति सम्यक् प्रकारे शुश्रुषा न करे अप्रति मुखो गर्वेणस्तब्ध गुरु हुंतो विमुखरहे स्तब्धयको अहंकारी स पाप श्रमणः इत्युच्यते ते पापश्रमण ५ संमर्दयन् प्राणान् वेंद्रियादीन् बीजानि हरि तानि च दुर्वादीनि बीजनी लीद्रीमहें असंयतः सन् आत्मानं संयतं मन्यमाना असंयतीथको आपणा आत्माने संयतीकरीमाने स पापश्रमण इत्युच्यतेः ६

बुच्चई ७ पुनर्यः संस्तारकम्बलादिकं फलकं पट्टिकादिकं पीठं सिंहासनादिकं निषद्यां निषीदति उपविशति इति निषद्यातां निषद्यां स्वाध्यायातापनादिक्रियायोग्यां भूमिं पादकम्बलं पाद पुञ्छनं इत्याद्युपकरणं अप्रमृज्यरजोहरणादिना प्रमार्जनं अकृत्वा जीवयतनां अकृत्वा आरोहतिसपाप श्रमण उच्यते ७ दवदवस्स चरई पमत्तेयअभिक्खणं उल्लङ्घणेय चण्डेय पावसमणेत्ति वुच्चई ८ पुनर्यः आहारार्थं यदा व्रजति तदा दवदवइति घातैः पृथिवीं कुट्टयन् शीघ्रं२ व्रजति ईर्यासमितिं न साधयति पुनरभीक्ष्णं वारं २ प्रमत्तः प्रमादी सर्वाभिः समितिभिर्हीनस्यात् अप्रमत्तो न भवति पुनर्य उल्लंघनः उल्लङ्घयति अज्ञानिनां अथवा बालानांहास्याद्यविनयकर्तृणां भावयन् स्वकीयं आचारं अति क्रामयतीति उल्लङ्घनः पुनर्यश्चंडः क्रोधीघातचित्तः स्यात् स पाप श्रमण उच्यते ८ पडिले हेइ पमत्ते अवउज्झइ पायकम्बलं पडिलेहणा अणा उत्ते पावसमणेत्ति वुच्चई ९ पुनः पाप श्रमण स उच्यते स इति कः

सूत्र

पायकंबलं। अपमज्जियमारुहई पावसमणेत्ति वुच्चई ७॥ दवदवस्स चरईपमत्तेय अभिक्खणं। उल्लंघणेयचंडेय पाव समणेत्ति वुच्चई ८॥ पडिलेहेइ पमत्ते अवउज्झइ पायकंबलं। पडिलेहणा अणाउत्ते पावसमणेत्ति वुच्चइ ९॥ पडि

भाषा

संस्तारकं काष्टमयं पट्टकं संथारो पूठिउं वाजोठ स्वाध्याय भूमिं पादपुछनं सज्झायनी भूमीका पुछणं अप्रमृज्य आरोहति अणपूंजेवेसे पापश्रमणः स उच्यते ७ द्रुतं द्रुतं भिक्षादौ चरति जतावलो २ भिक्षाभणीजाइं प्रमत्तो भवति वारं वार प्रमत्तइइ वार वार वच्छ बालकादीनां लंघकः क्षुद्रवा छडावालक लांबीने जाइ चंडसदृसथकोरहे पापश्रमणः स उच्यते ८ प्रतिलेखयति प्रमत्तः सन् प्रमत्तथको पडिलेहणकरे मुंचति पादप्रोंछनं कंबलादि भावेतोहां पूछणां कांबलामूके प्रतिलेखनया अनुपयुक्तः पडिलेहस्य असावधानसुते मनिकरी स पाप श्रमणेति उच्यते ९ प्रतिलेखयति प्रमत्तः सन्

यो वस्त्र पात्रादिकं निजोपकरणं प्रमत्तः सन् प्रति लेखयति मनो विनाप्रति लेखयतीत्यर्थः पुनर्यः पादकं बलं पाद पुञ्छनं अथ वा पात्रकम्बलं अपोज्झति यत्र तत्र अप्रमार्जिते अप्रति लेखिते स्थले निक्षिपति अत्र पात्रकम्बल ग्रहणेन सर्वोपधि ग्रहणं कर्त्तव्यं पुनर्यः प्रतिलेखनाऽयुक्तः प्रति लेखनायां स्वकीय सर्वोपधि प्रतिलेखनायां अनायुक्तः आलस्य भाक् प्रत्युपेक्षानुपयुक्त इत्यर्थः एतादृशः पाप श्रमणो भवेत् १० पडिलेहेइ पमत्ते सेकिंचिहुनिसामिया गुरुं परि भवईनिच्चं पावसमणेत्ति वुच्चई ११ स पाप श्रमण इति उच्यते सः कः यः साधुर्यत्किञ्चित् वस्तु उपाध्यायादिकं प्रतिलेखयति तदा किञ्चिन्निशम्य प्रतिलेखयति कोर्थः यदा प्रतिलेखनावसरेकश्चिद्वार्त्तांकुरोति तदा तद्वार्त्तां श्रवण व्यग्रचित्तः सन् प्रतिलेखयतीत्यर्थः पुनर्यो गुरून् नित्यं परि भवति संतापयति स पाप श्रमणो भवति ११ बहुमाईपमुहरीथद्धेलुद्धे अणिग्गहे असंविभागी अचियत्ते पाव समणेत्तिवुच्चई १२ पुनर्यो बहुमायी प्रचुरमायायुक्तो भवति पुनर्यः प्रमुखरः प्रकर्षेण वाचालो भवति पुनर्यस्तब्धोहंकारी भवति पुनर्योलुब्धो लोभी पुनर्योऽनिग्रहः नविद्यते निग्रहो यस्य स

सूत्र

लेहेइ पमत्तेसेकिंचिहु निसामिया, गुरुं परिभवेइ निच्चं पाव समणेत्ति वुच्चई १०॥ बहुमाई पमुहरी थद्धेलुद्धे अनिग्गहे। असंविभागी अबियत्ते पावसमणेत्ति वुच्चई ११॥ विवायंचउदीरेइ अहंमे अत्तपन्नहा। दुग्गहे कलहे

भाषा

प्रमत्तथको पडिलेहे स साधुः किंचित् विकथादिकं निशम्य श्रुत्वाकाइ विकथादिसांभलीने गुरुभिः शिक्षितः सन् गुरोः पराभवं करोति स पापश्रमणः इति उच्यते १० बहुमायावान् प्रकर्षण वा चालः घणीं मायाकरोइ वाचाल घणोबोले स्तब्धः अहंकार लुब्धो लोभवान् इंद्रिय निग्रंथरहित अहंकार लोभो इंद्रो जोत्यानहो संविभागरहितः गुर्वादिष्वपि अप्रीतिमान् संविभागनकरे आहार नोभागनकरे नहीं गुरु उपरि अप्रीति स्नेहकरे पाप श्रमणः

अनिग्रहः अवशीकृतेन्द्रियः पुनर्योऽसं विभागी गुरुग्लानादीनां उचिताहारादिनान प्रति सम्बिभजति पुनर्योऽचियत्त इति गुर्वादिषु अप्रतीति कर्त्ता स पाप श्रमण इत्युच्यते १२ विवायञ्चउदेरेई रेइ अहम्मे अत्तपन्नहा वग्गहे कलहेरत्ते पावसमणेत्ति वुच्चई १३ यः पुनरेतादृशो भवति स पाप श्रमण इत्युच्यते सः कः यो विवादं वाक्कलहं उदीरयति उपशान्त मपि पुनरुज्वालयति पुनर्यः अधर्मः असदा चाररतः पुनर्यआत्म प्रज्ञहा आत्मां स दीर्घ रूपतया हितां प्रज्ञां हन्तीति आत्म प्रज्ञहा तत्र बुद्धिहन्ता पुनर्योऽयुद्धो भवति विशेषेण उद्धतोदण्डादि प्रहारजनितयुद्धं व्युद्ग्रहस्तस्मिन् रतः तथा पुनः कलहेवाग्युद्धे रतः १३ अथिरासणे कुक्कुईए जत्थ तत्थनिसीयई आसणंमि अणा उत्ते पाव समणेत्ति वुच्चई १४ पुनर्यः अस्थिरासनो भवति अस्थिरं आसनं यस्य स अस्थिरासनः आसनेस्थिरं न तिष्टतीत्यर्थः पुनर्यको कुचक कौ कुच्चं भण्डचेष्टादि हास्य मुख विकारादिकं तत्करोतीति कौ कुच्चिकः भण्डचेष्टाकारी पुनर्यो यत्र तत्र निषीदति स चित्त पृथिव्यां अप्रासुक भूमौतिष्टति पुनः आसने अनायुक्तः आसने असावधानः स पाप श्रमण इत्युच्यते १४ स सरक्खपाओ सुयई सिज्जं न पडिलेहई सत्थारए अणाउत्ते पावसमणेत्ति वुच्चई १५ पुनः सः पाप श्रमण उच्यते सः कः यः सरजस्कपादः स्वपिति संस्तारकेरजोपगुंठितचरणः अप्रमृज्यैव शेते पुनर्यः शिज्यां न प्रतिलेखयति शय्यां वसतिं उपाश्रयं न सम्यक् प्रतिलेखयति न प्रमार्जयति पुनर्यः

सूत्र

रत्ते पावसमणेत्ति वुच्चई१२॥ अथिरासणे कुक्कुईए जत्थतत्थनिसीयई। आसणं मिअणाउत्ते पावसमणेत्ति वुच्चई१३।

भाषा

स उच्यते ११ विवादं कलहं च उदीरयति विवादने उदेरइ कलहने उदेरे अधर्मिष्टः आत्मानो बुद्धिहंतिनासयति अधर्मिष्ट पापी आपणी बुद्धिने हणे विग्रहे दंडिप्रहार कलहो वचनादि विवादे रक्तः विग्रह विषवाद कलहकरे चोटलगाडे कलहरक्त पाप श्रमणः स उच्यते १२ अथिरासनः आसणथीरनहीं मुखादिचेष्टा कारक मुखादिकरी चेष्टाकरे यत्र तत्र निषीदति जोहां तीहां बैसे आसणे पीठादौ अनायुक्तः असावधान आसनपीठा

संस्तारके अनायुक्तः संस्तारकेयेते तदा पौरुषीं अभणित्वा अविधिना असावधानत्वे नयेते सः पाप श्रमणः उच्यते १५ दुद्धदहीविगईओ आहारेइ अभिक्खणं अरए यतवोकम्मे पाव समणेत्ति वुच्चई १६ यो दुग्धदधिनीविकृतीः अभीक्ष्णं वारं२ आहारयति पुनर्यः तपः कर्मणि अरतः तपः कर्मणि अरतिं धत्ते स पाप श्रमण इत्युच्यते १६ अत्थत्तं मिय सूरंमि आहारेय अभिक्खणं चोईओपडिचोएई पाव समणेत्ति वुच्चई १७ पुनर्यः सूर्योऽस्तमिते सति अभीक्ष्णं प्रतिदिनं आहारयति आहारं करोति पुनर्यश्चोदितः प्रेरितः सन् प्रतिचोदयति केनचित् गीतार्थेन गिच्चितः सन् तं पुनः प्रतिगिथ्यति स पाप श्रमण उच्यते १७ आयरिय परिच्चाई परपासण्ड सेवई गाणं गणियदुज्झाए पाव समणेत्तिवुच्चई १८ पुनर्यः आचार्यपरित्यागी आचार्यान् परित्यजतीति आचार्यपरित्यागी आचार्याहि सरसाहारं अपरेभ्योग्लानादिभ्योददति असभ्यं वदन्ति तपः कुर्वं तु इत्यादि गुरूणां दूषणं दत्वा पृथक् भवति

ससरक्खपाओ सुवइ सेज्जं नपडिलेहई। संथारए अणाउत्ते पावसमणे त्ति वुच्चई १४॥ दुद्धदही विगईओ आहारेइ अभिक्खणं। अरएय तवोकम्मे पावसमणेत्ति वुच्चई १५॥ अत्थं तंमियसूरंमि आहारेइ अभिक्खणं चोइओ पडिचो

दीकनेविषे असावधान अणपडलेह्यावेसे स पाप श्रमणः इति उच्यते १३ स चित्त रजोयुक्त पादौ स्पर्शति सचित्तरजस्युं भर्या पगेसीवे सिज्जां वसतिं न प्रमार्जयति उपाश्रयपडिलेहेनहीं पूंजेनहीं संस्तारके अनायुक्तः अथ असावधानसंथार्यः संथारानेविषे असावधानरुडापडीलेहेनही उपयोगराखेनहीं ते पाप श्रमण कहीये १४ दुग्ध दधिप्रमुखाः विकृतयः दूध दहि इत्यादिकविगे आहारयति अभीक्ष्णं वारं २ आहार करे वारंवार तपः कर्मणि अरतः तपनेविषे रति नहीं तप न करे ते पापश्रमण उच्यते १५ अस्तं गच्छतिसूर्ये अथ मतांताइ आहारयति अभीक्ष्णं वारंवार जिमे वारंवार

पुनर्यः परपाषडान् सेवते इति परपाषण्डसेवकः परेषु पाषण्डेषु गृहीतस्त्र्यादि सुखं दृष्ट्वातान् सेवते पुनर्योगाणं गणिको भवति गणात् गणं षण्मासाभ्यन्तर एव संक्रामतीति गाणं गणिकोऽत एवदुर्भूतो दुराचारतयानिन्दनीयः इत्यर्थः स पाप श्रमण उच्यते १८ सयंगेहं परिच्चज्ज परगेहं मिवावडेनिमित्तेण यव वहरई पावसमणेत्तिवुच्चई १९ यः पुनः स्वयं स्वकीयं गृहं दीर्घां गृहीत्वा पूर्वं एकान्यक्त्वा परस्य अन्यस्य गृहस्थस्य गृहेपरगृहे व्याप्रियते आहारार्थी सन् तत् कार्य्याणि करुते पुनर्योनिमित्तेन शुभाशुभ कथनेन व्यवहरति द्रव्यं अर्जयति अथ वा गृहस्थादिनिमित्तं व्यवहरति क्रय विक्रयादिकं करुते स पाप श्रमण इत्युच्यते १९ सन्नाइ पिण्डजेमेई निच्छई सामुदाणियं गिहिनिसिज्जच वाहेइ पावसमणेत्ति वुच्चई १० यः पुनः खन्नाति पिण्ड स्वकीय बन्धुभिर्दत्तं आहारं भुंक्ते रागपिण्डं भुंक्ते इत्यर्थः पुनर्यः सामुदायिकं समुदायेभवं सामुदायिकं गृहात् गृहात् गृहीतं भैक्ष्यं न इच्छति नवाञ्छति

एइ पावसमणेत्ति वुच्चई १६ ॥ आयरिय परिच्चाई परपासंड सेवए । गाणं गणिए दुब्भूए पावसमणेत्ति वुच्चई १७॥
सयंगेहं परिच्चज्ज परगेहं मिवावडे । निमित्तेणय ववहरई पावसमणेत्ति वुच्चई १८ ॥ सन्नाइ पिंडंजेमेइ नेच्छई

गुरुभिः शिक्षितस्तानेव प्रतिशिक्षयति गुरुशीक्ष्यादिधायकां साहमी गुरुनेसीखदे ते पापश्रमण कहीइ १६ आचार्य परित्यागी आचार्यने छोडीने पर दर्शन शास्त्रे रतः सेवाकारकः परदर्शननी सेवाकरे परदर्शननीनां शास्त्रभणे षण्मासमध्ये नव नव गच्छं संक्रामतिछमासमांहिनवानवागच्छमांहिपेसे स पाप श्रमणः इति उच्यते १७ स्वकीयं गृहं परित्यज्य आपणुं घरछांडीने परगृहे पिंडार्थी सन् व्यापृयतेकृत्यं करोति पराए घरे कामकरे आहारनिमीत्ते निमित्त द्रव्यार्जनार्थं करोति द्रव्योपार्जवाने अर्थे निमित्तप्रकासे स पापश्रमण इत्युच्यते १८ स्वज्ञातपिंडं जीमयति आपणी जातिनाघरथकी अहारलीइ

पुनर्यो गृहि निषद्यां गृहिणो निषिद्यागृहस्थस्य गृहेगत्वा पल्यंकादिकं वाहयति आरोहति मञ्चमञ्चिकापीठिकादिषु तिष्ठतीत्यर्थः स पाप श्रमण उच्यते २० एयारिसे पञ्चकुसीलसंवुडे रूवंधरे मुणिपवराणहिट्ठिमे अयंसिलोए विसमेवगरहिए नसेदृहं नेव परं मिलोए २१ एतादृशो रूपं धरो मुनिवेषधारी स इह अस्मिन् लोके न तथा परंमि परस्मिन् लोकेपि न स गृहस्थोपि न भवति साधुरपि न भवति उभयतोपि भ्रष्ट इत्यर्थः स कौटश्यः पञ्चकुशील संवृतः पञ्चचते कुशीलाश्च पञ्च कुशीलास्तद्वत् असम्वृतोऽजितेन्द्रियः अत्र प्राकृतत्वादकार लोपः अथवा पञ्च कुशीलैः संवृतः सहितः याटृग्जिनमते पञ्च कुशीलास्तन्मध्यवर्त्ती इत्यर्थः ओसन्नोपासत्थो होइ कुसीलोतहेवसंसत्तो अह छन्दो वियएए अवंदणिज्जाजिणमयम्मि १ पाप श्रमणोप्यवं दनीय एव पुनः कीदृशो मुनि प्रवराणां प्रधान मुनीनां मध्ये अधः स्थितः स पाप श्रमण एतस्मिन्

सामुदाणियं। गिहिनिसेज्जं चवाहेइ पावसमणेत्ति वुच्चई १९॥ एयारिसेपंचकुसील संवुडे रूवंधरे मुणिपव राणहिट्ठिमे अयंसिलोए विसमेवगरहिए नसेदृहंनेव परत्थलोए २०॥ जेवज्जए एएसयाओ दोसे समुट्ठए होइ

सामुदायिकिं भिक्षां न वांछति तेघरनीं भिक्षा न वांछे घणा घरनी गृहनिषद्यां तूलिकादिकां सेवते गृहस्थानापल्यंक शौर्षपीठि प्रमुखसेवे उपरिवेसे स पापश्रमण इतिः उच्चाते १९ एतादृशाः पंचकुशीलाः पार्श्वस्थादयः वेषमात्रधारिकाः एपांच कुसिलियापासत्यादिक वेसमात्र तेहना धरणहार ओसन्नो पासत्यो२ कुसीलोउ ४ संसत्तो५ अहाछंदो एषां च मुनिवेषधराः मुनिवराणां अधस्तादवर्त्ती मुनिवरमाहिं अधम भूंडा अस्मीन् लोके विषयेनिंद्यएवस्यात् इहलोकने विषे निंदकहइनेव परलोकेगर्हितो भवति न तेहने इहलोक सिद्धि न परलोके सिद्धि २० यः वर्जयति एतान् सदापि दोषान् एदोषने जे

लोके विषनिवगर्हितः विषमिव निन्द्यः विषवत् त्याज्यइत्यर्थः २१ जेवज्जए एएस सया ओदो से सेसुव्वए होइ मुणीणमज्झे अयं सिलोए अमियं वपूइए आराहए लोगमिणं तहापरित्तिबेमि २१ यः एए इति एतान् दोषान् सर्वदा वर्जयेत् स सुव्रतः सुष्ठुव्रतानि यस्य स सुव्रतः महोज्वल व्रतधारी सर्व मुनीनां मध्ये एतस्मिन् लोके अमृतं इव पूजितो भवेत् सर्वमुनीनां आदरणीयः स्यात् पुनः सुव्रतः साधुः अस्मिन् लोके तथा परत्र परभवेपि आराधकः स्यात् २१ इति पाप श्रमणीयं १७ इति श्रीमदुत्तराध्ययन सूत्रार्थ दीपिकायां उपाध्याय श्रीलक्ष्मी कीर्त्तिगणि शिष्य लक्ष्मी वल्लभगणि विरचितायां पाप श्रमणीयाख्यं सप्तदशमध्ययनं सम्पूर्णं ॥ १७ ॥ अथाष्टदशं अध्ययनं आरभ्यते ॥ सप्तदशेऽध्ययने पाप स्थानकनिवारणं उक्तं तत्पापस्थानं निवारणं संयमतो भवति स च संयमो हि भोगजयात् ऋद्धेस्त्या गाच्च भवति स च भोगत्यागः संयतराजर्षिदृष्टान्तेन अष्टादशाध्ययनेन दृढयति इति सप्तदशाष्टादशयोः सम्बन्धः कम्पिल्लेनयरेरायाउदिण्णबलवाहणे नामेण संजएनाममिगव्वं उवनिग्गए १ काम्पिल्ये नगरे राजा अभूत् कौटश्यः स राजा नाम्ना संयतः इति नाम प्रसिद्धः पुनः कौटश्यः उदीर्ण बलवाहनः उदीर्णं उदयं प्राप्तं बलं येषां तानि उदीर्ण बलानि उदीर्ण बलानि वाहनानि यस्य स

सूत्र

मुणीणमज्झे अयंसिलोए अमयंवपूइए आराहए दुहओ लोगमिणंत्तिबेमि॥२१ पावसमणिज्जं सम्मत्तं॥१७ कंपिल्लेनयरे राया उदिण्ण बलवाहणे । नामेण संजएनामं मिगवं उवनिग्गए १ ॥ हयाणीए गयाणीए रहाणीए तहेवय । पाय

भाषा

कोइवर्जे स सुव्रतः सदाचारोभवति मुनीनां मध्येतिको साधू मुनीश्वरां मांहेसदाचारइवें तथास्मिन्लोके अमृतमिवयः पूजितः इहलोकनेविषे अमृतनी परिपूजोइ इमंलोकं परलोकंच आराहयति आराहइं इणी प्रकारे इहलोकसाधेइति ब्रवीमितिम२१ इति सप्तरमः इति सप्तरमध्ययनंटवार्थस्य संपूर्ण १७ कांपिल्यपुरेनगरे राजाकांपिल्यपुररम्यमनोहरके उदयप्राप्तःबलचतुरंगसेनासहित उदयप्राप्तहुओछे चतुरंगिणीसेनासहित नाम्नासंयतराजासंयतोइस्येनामे

उदीर्ण बलवाहनः अथ वा बलं चतुरङ्गं गजाश्वरथ्यसुभट रूपं वाहनं सिविकावेशरि प्रमुखं बलं च वाहनं च बलवाहने उदीर्णे उदयं प्राप्ते बलवाहने यस्य स उदीर्ण बल वाहनः स संयतो राजा मृगव्यां उपनिर्गतः नगरात् आखेटकेगत: मृगव्या आखेटक उच्यते १ हयाणीए गयाणीए रहाणी एत ष्टे वय पायत्ताणीए महया सव्वओ परिवारिए २ पुनः कौट्टगः संयतो नृपः हयानां अनीकं तेन हयानीकेन घोटकटकेन तथा पुनर्गजानीकेन कुञ्ज रकटकेन तथैव रथानीकेन पुनर्महता प्रचुरेण पादात्यनीकेन सर्वतः परिवारितः सर्व परिवारसहितः २ युग्मं मियं छुभित्ताहयगओकंपिल्लुज्जाणकेसरि भीए सन्ते मिएतत्थ वहेइरसमुच्छिए ३ स संयतो नृपोहयेगतोऽखारूढस्तत्र कांपिल्योद्यानेकेशरिनाम्नि पूर्वं मृगान् क्षिप्रप्रेरयित्वा अश्वेन चासक्तिता तान् मृगान् बध्यति कौट्टगः संयतोरसमूर्च्छितः रसस्तेषा मास्वादानु भवस्तत्रलोलुपः कौट्टगान् मृगान् भीतान् पुनः कौट्टगान् ग्लानिं प्राप्तान् ३ अह

त्ताणीए महया सव्वओ परिवारिए २ ॥ मिएक्षुभित्ता हयगओ कंपिल्लुज्जाणकेसरीभीएसंतेमिए तत्थवहेइरसमु च्छिए ३ ॥ अहकेसरं मिउज्जाणे अणगारे तवोधणे सज्झायज्झाणसंजुत्ते धम्मज्झाणंझियायइ ४ । अप्फोव मंडवं

राजाके मृगव्यां आखेटके निर्गतः आहेडाने निमित्ते नीसर्यो १ हयबलं हाथीओअश्वकटकं गजबलं हाथी कटक रथबलं रथतथैवच: तिमबली पादातनीकेन पायक घणा महतासर्वतः परिवारितः वेष्टीतः सघलेपरिवारे बीध्योथको २ मृगान् क्षोभयित्वा अश्वारूढः मृगानेक्षोभ उपजावे चलावीने घोडेंचढ्योथको कांपिल्योद्याने केसरनाम्नि कांपिल्यनगरने पासें केसरीनामें उद्यान वन षंडके भीतान् संत्रस्तान् मृगान् तत्रउद्यानेतेसंयती राजाइं विहाड्या मृगउ रहा परहादोडेके इस्या मृगांने मारेके रसने विषे मूर्छित हुओथको ३ अथ केशरिनाम्नि उद्याने हवे केसरीनाम उद्याननें विषे अणगार साधू भगवंत

केसरंमिउज्जाणे अणगारेतवोधणे सज्झायज्झाणसंजुत्ते धम्मज्झाणंज्झियायई४ अथ मृगान् त्रासमारणोत्पादनानन्तरं केसरि उद्याने अनगारः धर्मं ध्यानं आज्ञाविनयादिकं ध्यायति धर्मध्यानं चिन्तयति कथम्भूतोनगारस्तपोधनः तपएवधनं यस्य स तपोधनः पुनः कीदृशः स्वाध्यायध्यानसंयुक्तः ४ अफोव मंडवंमीज्झायईज्झवियासवे तस्सागएमिएपास बहेइसे नराहिवे ५ अफोडवमंडवंमि इति वृक्षाद्याकीर्णः अफोवः सचासौ मण्डपश्च अफोवमण्डपस्तस्मिन् अफोवमण्डपेमण्डपोहिनागवल्लीद्राक्षादिभिर्वेष्टिते स्याने इत्यर्थः तस्मिन् निकुञ्जे लतावेष्टिते सोनगारः अफोवमण्डपेस्थितो ध्यानंध्यायति धर्मध्यानं चिन्तयति कीदृशः सोनगारः क्षपिताश्रवः क्षपिता निरुद्धा आश्रवायेन स क्षपिताश्रवः निरुद्धपापागमनद्वारः अत्र पूर्वगाथा यामपिध्यानं ध्यायति

मीज्झायइज्झ वियासवे। तस्सागएमिए पासंदहेइसे नराहिवे ५। अह आसगओ राया खिप्प मागम्मसो तहिं। हए मिएउपासित्ता अणगारं तत्थपासई ६। अहराया तत्थसंभंतो अणगारो मणाहओ मएउमंदपुन्नेणं रसगि

तपोधन तप तेजधनछे जेहने स्वाध्याय ध्यानसंयुक्तः सज्झायध्यानतिणे करी सहित धर्मध्यान ध्यावेछे ४ अनेक वृक्षयुक्त मंडपे अनेक वृक्ष एकठा थयाछे तोहांकायाइ साधु वैठाछे ध्यायतो धर्मध्यानं धर्मध्यानध्याइछे साधुकेहवाछे क्षपिताश्रवः आश्रव सर्वरुंध्याछे तस्य पार्श्वे मृगाः आगताः ते मंडपने पासे मृग आव्योछे वीहतीदोडेछे सनराधिपः वाधितुं मारयितुं लग्नः ते संयतराजा मृगने मारवा लागो ५ अथानंतरं अश्वारुढो राजाहवे राजा घोडे चढ्योथको क्षिप्रं शीघ्रं आगत्य तस्मिन् मंडपसमीपे उतावलो मंडपसमीप आवीने हतान् मृगान् दृष्ट्वा माखो मृगपडयोछे ते राजादेखीने अणगारं तत्र पश्यति वलीतीहां मंडपनेविषे यतीवेठादीठा ६ अथ राजा तत्र संभ्रांतः भीतः देखीने राजा संभ्रांतथकोवीहतो चिंतियति अनगारो मुनिः

इत्युक्तं पुनरपि यत् उक्तं तत् अत्यन्तादरख्यापनार्थं स नराधिपः संयतो भूपः तस्य धर्मध्यान परायणस्य साधोः पार्श्वे आगतं मृगं हन्ति स्म ५ अह आसगओ राया खिप्पमागम्म सोतहिं हएमिएउपासित्ता अणगारं तत्थ पासई ६ अथानन्तरं अश्वगतो अश्वारूढ स संयतोराजा तत्र तस्मिन् लता गृहेक्षिप्रं शीघ्रं आगत्यहतं मृगं दृष्ट्वा तत्र अनगारं साधुं पश्यति ६ अहरायाा तत्थ सभन्तो अणगारे मणाहओ मएओ मन्द पुण्णेण रसगिद्धेण वित्तुणा ७ अथानन्तरं तत्र तस्मिन् स्थाने स संयतो राजा सम्भ्रान्तो मुनि दर्शनाद्भीत इत्यर्थः मनसि एवं चिन्तयतिस्म मया मन्द पुण्येन न्यून भाग्येन अनगारः साधुरनाहत अल्पेन आहतो भूत् स्तोकेनटलित इत्यर्थः मया पापेन अयं साधुर्मारित एवा भूत् इत्यर्थः क्षुद्रेण मया रस गृद्धेन मांसा स्वादलोलुपेन पुनः क्षुद्रेण मया घेत्तुणा घातुकेन जीवहन न ग्रीलेन ७ आसंविसज्जइत्ताणं अणगारस्स सोनिवो विण एवं वन्दए पाए भगवं इत्यमे खमे ८ स नृपः अनगारस्य विनयेन पादौ वंदते किं कृत्वा अश्वं विसर्ज्जणं इति वाक्यालंकारे घोटकत्यक्त्वा पुनः स नृपः इति वक्ति हे भगवन् इत्य इति अत्र मृग बधे मे पराधं क्षमस्व अपराधमिति पदं अध्याहार्यं ८ अहमोणेण सो भयवंअणगारेझाणमस्सिए रायाणं न पड़ि मन्तेइ तओराया भयइओ ८

सूत्र

घेणघेत्तुणा ७॥ आसं विसज्जइत्ताणं अणगारस्स सोनिवो। विणएणंवंदए पाए भयवं इत्यमेखमे ८ ॥अहमोणेणसोभ

भाषा

मनाक् स्तोकमात्रं हतः राजामनमाहिं चिंतवेछे इमिएमृगमाखा महीपणि घोडे मयामंद पुन्येनमेमंदपुन्यने घणोइं रसगृद्धेनघातकेन रस मांसने विषे गृद्धछे जीवनेमारंकु ७ अश्वं विसर्ज्यत्यक्ता घोडाथकी उतरीने अनगारस्य समीपे स नृपः आगत्य ते संयतराजायती नेपासे आवीने विनयेन पादौ वंदयति विनयकरी राजायतीनापगवांदे हे भगवन् मेमम अपराधं क्षम स्व भगवन् माह रो अपराध खमो ८ अथानंतरं मौनेन युक्तं

अथ राज्ञा मुनीश्वरण वन्दना कृता ततो नन्तरं स भगवान् जानाति यय युक्तो नगारः साधुर्मौनेन ध्यानं आश्रितः सन् पिण्डस्थ पदस्थ रूपस्थ रूपातीता दिकं ध्यायन् अथ वा धर्मध्यानं आश्रितः सन् राजानं संयत भूपं प्रति न निमंचयति न जल्पयति ततस्तस्मात्कारणात् मुनेरभाषणात् राजा भय द्रुतो भयभ्रान्तो भूत् इति वक्ति च ९ सञ्जओ अहमस्मीति भयवं वाहराहिमे कुद्धे तेएण अणगारे डहेज्जनरकोडिए १० किं वक्ति तदाह राजामनसि एवं जानातिस्म अयं साधुर्मानीं चांज्ञात्वा किञ्चिद्विरूपं त्वरितं मा कुर्यात् तस्मात् स्वकीयं नृपत्वं स्व नाम सहितं अवादीत् इति भावः हे भगवन् अहं संयतो राजास्मि इति हेतो हे भगवन् मैव्याहरमाञ्जल्पय हे स्वामिन् भवादृशः साधुः क्रुद्धः सन् तेजसा तेजो लेश्यादिनानरकोटिन्दहेत् तस्मात् स्वामिना क्रोधो न विधेय १० अभयं पत्थि वा तुज्झं अभयदाया भवाहिय अणिच्चेजीवलोगं मिकिं हिं साएपसज्जसि ११ तदा मुनि राह हे पार्थिव हे राजन्

सूत्र

यवं अणगारेज्झाणमस्सिए। रायाणं नपडिमंतेइतओराया भयद्दुए ९॥ संजओ अहमस्मीति भयवं वाहराहिमे।
कुद्धे तेएण अणगारे डहेज्ज नरकोडीओ १०॥ अभयं पत्थिवातुज्झं अभयदाया भवाहिय। अणिच्चे जीवलोगंमि

भाषा

सन् स भगवान् हवेते साधूमौनकरीवैठाछे अणगारो ध्यानमाश्रितः स्थितः साधूध्यानध्यायछे ध्यानमाहिं वर्त्तेछे राजानंनप्रतिमंत्रयति तिणेकारणे राजाने बोलाव्यो नहीं ततो राजा भयद्रुतभयभीतोजातः तिवारेराजा भयभ्रांत हुओ ९ संयतोनामा अहमस्मि संयतनामे राजाहुंकुं अनेरोनथी हे भगवन् आलापय मांव्याहरमुझने बोलावो मुझस्युंवातकरो कुपितः सन्तेजसा अणगारकोप्योथको यतीतेजे करीनेदहेश्वर कोटी: मनुष्यनीकोडिने बाले १० ऋषि रुवाचःअभयदानंभोपार्थिव तुभ्यं भो राजा तुझने अभयदानछे अभयदाता भवभवानपिजिममेतुझनेअभयदानदीधुतिमतुं सर्वजीवने अभयदानदे अनित्ये

तुभ्यं अभयं भयं मा भवतु त्वमपि अभय दाता भवाहि इति भव च इति पाद पूरणे जीवानां अभयदानं देहि जीवानां हिंसां माकुरु इत्यर्थः हे राजन् अनित्ये जीवलोके संसारे किं इति किमर्थं हिंसायां प्रसज्जसि प्रकर्षेण सज्जो भवति जीवलोकस्य अनित्यत्वेत्वमपि अनित्योसि किमर्थं प्राणि वधं करोषि इत्यर्थः ११ जया सव्वं परिच्चज्ज गन्तव्वमवसस्सते अणिच्चे जीवलोगंमि किं रज्जंमिपसज्जसी १२ हे राजन् यदा सर्व्वं अन्तः पुरादिकं कोष्टागार भण्डागारादिकं परित्यज्यते तव परलोके गन्तव्यं वर्त्तते कथं भूतस्य ते अवशस्य परवशस्य मरण समये जीवोजानाति न म्रियते परं किं करोति जीवः परवशः सन् स्वेच्छांविना एव जीवो म्रियते यदुक्तं सव्वे जीवावि इच्छन्ति जीविओनमरिज्जओ तेन हे नृप तव सर्वं परित्यज्यमर्त्तव्यमस्ति तदा अनित्ये जीवलोके अनित्ये संसारे किं राज्ये प्रसज्जसि प्रसङ्गं करोषि गृद्धो भवति १२ जीवियं चेव रूवञ्च विज्ज सम्पायञ्चञ्चलं जत्थतं मुज्झसीरायं पिच्चत्थं ना

सूत्र

किंहिंसाए पसज्जसी ११ ॥ जयासव्वं परिच्चज्ज गंतव्व मवसस्सते । अणिच्चे जीवलोगंमि किंरज्जंमि पसज्जसी १२
जीवियंचे वरूवंच विज्जुसंपायचंवलं जत्थतं मुज्झसीरायं पेच्चत्थं नावबुज्झसे १३ ॥ दाराणिय सुयाचेव मित्ताय तह

भाषा

जीवलोके अनित्यके जीवलोक मनुष्य पणुं कथं हिंसयांसज्जो भवसि कांहिंसाने विषे आसक्तथाइके ११ हे राजन् यस्मात् सर्वंपरित्यज्यजिणे कारणे सघलुं छांडोने गंतव्य अवश्यते तयाते अवश्य परलोक जावुंछे अनित्ये जीवलोकेएअनित्य जीवलोक मनुष्य पणुं किं राज्ये प्रसज्जसि अहो राजाए राज्यने विषे आसक्तइओछे १२ हे राजन् जीवितव्यं रूपंच अहो राजाएआउखूने रूप विद्युत्संपात वच्चंचलंवर्त्तते वीजलीनोझबकारते सरिषुंचंचलछे यत्वं मुह्यसे हे राजन् हे राजा एह जीवितव्यने विषे तूं मोहपामेछे मूर्छाइछे परलोकार्थंत्वं न जानासि परलोकार्थ तुंकांइ समझतू नथी १३

वबुज्झसि १३ हे राजन् जोवितं आयुः च पुनः रूपं शरीरस्य सौन्दर्यं विद्युत्सम्पातचञ्चलं वर्त्तते विद्युतः सम्पातश्चलनं तद्वत् चञ्चलं वर्त्तते हे राजन् यत्र यस्मिन् आयुषि रूपे चलं मुह्यसे मोहं प्राप्नोषि प्रेत्यार्थं परलोकार्थं नावबुध्यसे न जानासि १३ दाराणि य सुया चेव मित्तायतहबन्धवा जीवं तमणु जीवन्ति मयं नाणुव्वयन्ति य १४ हे राजन् दाराः स्त्रियः च पुनः सुताः आत्मजाः पुनर्मित्राणि तथा बान्धवाः ज्ञातयो भ्रातृ प्रमुखा एते सर्वेपि जीवन्तं मनुष्यं अनुजीवन्ति जीवतो धनवतः पुरुषस्य पृष्टे उदर पूर्त्तिं कुर्वन्ति तस्य द्रव्यं भुञ्जन्ति इत्यर्थः परं तं पुरुषं मृतं न अनुव्रजन्ति मृतस्य तस्य पुरुषस्य पृष्टे केपिन व्रजन्तीत्यर्थः तदा अन्यद् हादिकं किं पुनः सहयास्यतीति अतः कृतघ्नेषु आदरो न विधेयः तस्मात्परिकरेकोरागः कर्त्तव्यः १४ नीहरन्ति मयं पुत्तापि पयरं परमदुक्खियापि पयरोवितहा पुत्तो बन्धूरायातवं चरे १५ हे राजन् पुत्राः मृतं पितरं नीहरन्ति गृहान्निः कासयन्ति कीट्टशाः

बंधवा। जीवंत मणुजीवंति मयंनाणुव्वयंतिय १४ ॥ नीहरंति मयंपुत्ता पियरं परमदुक्खिया। पियरोवि तहा पुत्ते बंधूरायं तवंचरे १५ ॥ तओतेणज्जिएदव्वेदारेय परिरक्खिए कीलंतन्ने नरायं हट्ठतुट्ठ मलंकिआ १६ ॥ तेणा

स्त्रीयःस्त्री सुताः पुनः पुत्रतिमः मीत्राणि तथा बांधवाः मित्र तथा भाई तदुपार्जितं वित्ताद्युप भोगं अनुगच्छंति जीविते जीवतांथकां पुठे लागे सेवाकरे मृतेनानुगच्छंति साई पणिमूयापछी सांथे कोइ नजाइं १४ निष्काशयंति मृतं पुत्राः पिताभरे तिवारे पुत्र कहे वेगोकाढो पितरं परमदुक्खिताः पिताने परमदूक्खिथका पितरोऽपि तथापुत्रान् निष्कासयति पितापणि पुत्रने काढो मूआने बांधवाः वंधून् भो राजन् तस्मात्तपश्चर भाइ भाईने काढे तिणि कारणे राजा तप करि १५ ततो मरणानंतरंतेनार्ज्जितेनद्रव्येण तिवारे पछी पुत्र ते तात नो उपायो द्रव्य दारेषु च परिरक्षितेषुः अने स्त्रीभली परिराखी

पुत्राः परम दुःखिताः अत्यन्तं शोकार्दिताः पितरोपि जनका अपि तथा तेन प्रकारेण पुत्रान् मृतान् निःकाशयन्ति एवं बान्धवाः बान्धवान् मृतान् निःकाशयन्ति तस्मात् एवं ज्ञात्वा हे राजन् तपश्चरेत् तपः कुरु इत्यर्थः १५ तओतेणेज्जिएदव्वे दारेय परिरक्खिए कोसं तत्थे नरारायं हट्ठं तुट्ठ मलं किया १६ ततो निःसरणानन्तरं ते नैव पित्राद्यर्जितधनेन च पुनर्दारेषु स्त्रीषु हे राजन् अन्ये नराः क्रीडन्ति स्वामिनिमृते सति तस्य धने तस्य स्त्रीषु च अपरे मनुष्याः हृष्ट तुष्टं यथास्यात्तथाहर्षिताः सन्तुष्टाः सन्तः अलङ्कृताः अलङ्कारयुक्ताः सन्तश्च क्रीडां कुर्वन्ति कथं भूते धने परिरक्षिते समस्त प्रकारेण चौराग्नि प्रमुखेभ्यः रक्षिते यावत् स जीवति तावत् धनस्य स्त्रीणाञ्च रक्षां कुरुते मृते सति अन्ये भुञ्जन्ति धन स्त्री प्रमुखाः पदार्थास्तत्रैव तिष्टन्ति न च सार्धं समायान्ति कोर्थः वराकोजनः दुःखेन द्रव्यं उत्पाद्य यत्नेन रक्षति दारान् अपि जीवितव्य मिवरक्षति अलङ्कारैर्नवैर् जयति तस्मिन् मृते सति ते नैव वित्तेन तैरेवदारैश्च अन्ये हृष्टाः शरीरे पुलकादिमन्तः तुष्टा आन्तर प्रीतिभाजोलङ्कृता विभूषिताः सन्तोरमन्ते यतः ईदृशी भव स्थितिरस्ति ततो हे राजन् तपश्चरेत् तपः कुर्यादिति संबंधः १६ तेणा विजं कयं कम्मं सुहं वाज इवा दुहं कम्मुणातेण संजुत्तो गच्छई उपरं भवं १७ तेनापि मरणोन्मुखेन जीवेन यत् शुभं कर्म अथ वाऽशुभं कर्म कृतं भवेत् सुखं दुक्खं वा उपार्जितं स्यात् तेन शुभाशुभ लक्षणेन कर्मणा संयुक्तः सन् स जीवः परं भवं गच्छति एतावता जीवस्य सार्धं अन्यत् किं मपि नायाति स्वोपार्जितं शुभाशुभं कर्म सार्धं समागच्छति १७ सोऊण तस्सतो धम्मं अणगारस्स अन्तिए महया

विजं कयं कम्मं सुहं वा जइ वा दुहं। कम्मुणा तेण संजुत्तो गच्छई उ परं भवं १७॥ सोऊण तस्स सो धम्मं अणगारस्स

इती भो राजन् अन्ये नराः क्रीडंति भुंजंतिते द्रव्य अने स्त्री तेहने वीजा पुरुष भोगवे रुष्टा तुष्टा अलंकृताः हर्षितहुआथका संतोष पामें भलांकूरडा यहणापहरे १६ येनापि यत्कृतं कर्मजोणि जीवे जे कर्मकीधांछे शुभं अथवा अशुभं भलुं अथवा भूंडुं कर्मतेनेव संयुक्तः तेजकर्म साथे गच्छति परंभवं

सव्वेयनिव्वेयं समावन्नो नराहिवो १८ स संयतो राजा महयाइति महासव्वेगं निर्वेदं समापन्नः सव्वेगस्य निर्वेदस्य सव्वेगनिर्वेद सम्वेगोमोक्षाभि लाषः निर्वेदः संसारादुद्विग्नता स राजा उभयं प्राप्तः इत्यर्थः किं कृत्वा तस्य अनगारस्य साधोः अन्तिके समीपे धर्मं श्रुत्वा १८ संजओ चइउं रज्जं निक्खंतोजिणसासणे गद्दभालिस्सभगवओ अणगारस्स अन्तिए १९ संयतो राजा गर्दभालि नाम्नोऽनगारस्य अन्तिके समीपे जिनशासनेवीतराग धर्मे निःक्रान्तः समागतः संसाराद्गृहाश्रमे स्थितः जैनीं दीक्षामाश्रितः किं कृत्वा राज्यन्त्यक्त्वा १९ चिच्चारज्जं पव्वइओ खत्तिओ परिभासई जहातेदीसई रूवं पसन्नं ते महामणो २० अत्र वृद्ध संप्रदायो अयमस्ति स संयतराजर्षिर्गर्दभालिनामाचार्यस्य शिष्योजातः पश्चाद्गीतार्थोजातः समस्त साध्वाचारवि

अंतिए। महया संवेग निव्वेयं समावन्नो नराहिवो १८॥ संजओ चइओरज्जं निक्खंतो जिणसासणे। गद्दभालिस्स भगवओ अणगारस्स अंतिए १९॥ चिच्चारज्जंपव्वइए खत्तिए परिभासई। जहाते दीसईरूवं पसन्नं ते तहामणो २०

जीवः ते जीव परलोकने वीषे जाइ १७ श्रुत्वा तस्य साधोः वचनं गर्दभिल्ल आचार्यना वचन सांभलीनेअणगारस्य समीपेतेयतीपासे धर्म सांभलीनेजहतां संवेगेन निर्वेदंभवोद्विग्नना मोक्षेच्छा घणोसंवेग ऊपनो संसारथी ऊभगो रूपं समापन्नः संप्राप्तः नराधिपः मोक्षनीं इच्छाहई राजाने १८ संयती राजा राज्यंत्यक्त्वा संयतीराजा राज्यक्रीडोनेनिःक्रांन्तः चारित्रंप्रपन्नः जिनशासने चारित्रलीधो जिनशासननेविषे गर्दभालि भगवंतः गर्दभालि भगवंतने अनगारस्य समीपे साधू समीपे १९ त्यक्त्वादेशादिकां प्रव्रज्यांच ग्रहीत्वा किंचित्नगरेगतः तत्र क्षत्रियः सुरभवात् मनुष्य भवे समागत्य सच पूर्व भवस्मृत्वा प्रव्रजितः स ऋषिः संयतस्य मिलितः ततस्वरूपमाहः यथा न च दृश्यते रूपं विकाररहितं क्षत्रिय राजऋषि संयतीने पूछे छे जेहवुंताहरुं रूपदीसेछे

चारदत्तो गुरोरादेशेन एकाकी विहरन् एकस्मिन् ग्रामे एकदा समागतोऽस्ति तत्र ग्रामे क्षत्रियराजर्षिमिलितः स क्षत्रिय साधुः संयत मुनिं प्रतिभाषते वदति परं स क्षत्रिय मुनिः कोऽयमस्ति सहि पूर्वजन्मनि वैमानिक आसीत् ततश्च्युत्वा एकस्मिन् क्षत्रिय कुले समुत्पन्नः तत्र कुतश्चित्तथा विधनिमित्त दर्शनादुत्पन्न जाति स्मृतिस्तत्तः समुत्पन्न वैराग्यो राज्यत्यक्ता प्रव्रजितः सक्षत्रियराजर्षिर निर्दिष्टनामाक्षत्रिय जाति विशिष्टत्वात् क्षत्रिय मुनिर्जातिस्मृति ज्ञानवान् स संयतं मुनिं दृष्ट्वा परिभाषते संयतस्य ज्ञानपरीक्षां कर्तुं संयत मुनि मित्यध्याहारः किं परि भाषते तदाह हे साधो यथा येन प्रकारेण ते तव रूपं बाह्याकारं दृश्यते तथा तेन प्रकारेण तव मनः प्रसन्नं विकार रहितं वर्त्तते अन्तः कालुष्ये हि एवं प्रसन्नताऽसम्भवात् २० पुनः किं परिभाषते इत्याह किं नामे किं गुत्ते कस्सट्ठा एव माहणे कहं पडियरसी बुद्धे कहं विणीएत्ति वुच्चसि २१ हे साधो तव किं नाम तव किं गोत्रं पुनकस्सट्ठाए इति कस्मै अर्थाय वा त्वं माहनः प्रव्रजितोसि हे साधो त्वं बुद्धान् कथं प्रति चरसि त्वं आचार्यान् केन प्रकारेण सेवसे पुनः हे साधोत्वं कथं विनीत इत्युच्यसे अहं त्वां पृच्छामि २१ सञ्जओ नाम नामेणं तहा गुत्तेण गोयमो गद्दभाली ममा यरिया विज्जाचरण पारगा: २२ अथ क्षत्रिय साधोः प्रश्नानंतरं संयत साधु रुवाच हे साधो अहं संयत इति नाम्ना अभिधानेन नाम प्रसिद्धोऽस्ति तथा पुनरहं गोत्रेण गौतमोस्ति मम आचार्या

सूत्र

किंनामे किंगुत्ते कस्सट्ठाएवमाहणे । कहंपडिय रसीबुद्धे कहं विणीएत्ति वुच्चसि २१ ॥ संजओ नामनामेणं तहा

विकाररहितं मनः वर्त्तते तेहयोताहरो विकाररहित मनवर्त्तते २० किंनामा किंगोत्रः ताहरं नामस्तु ते तारुगोत्रस्तु ते कस्मै अर्थादमा मुनिःजातः तुं किस्ये अर्थं जतोऽहंतेकथंकेन प्रकारेण प्रतिचरसी बुद्धे आचार्यादिकनी सेवाकिमकरे कथंविनीतः इत्युच्यते कोणप्रकारि विनीत वाहोइ २१ संयतः प्राहः अहंनाम्नाः संयतः संयती कहेछे संयतीमाहरोनाम तथागोत्रेण गोत्तमः गोतमगोत्र गर्दभालिनामानो मम आचार्याः

गुरुवोगर्दभालिनामः कोट्टगा मम गुरवः विद्याचरण पारगाः विद्या च चरणं च विद्याचरणे तयोः पारगाः विद्याचरण पारगाः विद्याः श्रुतज्ञानं चरणं चारित्रं तयोः पारगामिनः अयं आशयः अर्हतैर्गर्दभालि नामाचार्यो जीवघातान्निवर्त्तित स्तन्निवृत्ती मुक्तिफलं उक्तञ्च ततस्तदर्थं माहनोस्मि यथा तदुपदेशं गुरुन् प्रतिचरामि तदुपदेश सेवनाच्च विनीतोस्मि इतिभावः अथ तद्गुण बहुमानतोऽपृष्टोपि क्षत्रियमुनिराह २२ किरियं अकिरियं २ विनयं ३ अज्ञाणञ्च ४ महामुणी एएहिं चउहिंठाणेहिं मेयन्ने किंप भासइ २३ हे संयत महामुने एतैश्चतुर्भिः स्थानैर्मिथ्यात्वाधार भूतैर्हेतुभिः हत्वा मेयन्नाः किं प्रभाषंते मेयं जीवादिवस्तुजानंतीति मेयज्ञाः पदार्थज्ञाः कुतीर्थ्यावादिनः कुत्सितं प्रजल्पन्ति एतावता एतेचतुर्भि हेतुभिर्मिथ्यात्विनः सर्वेचि षष्ठ्युत्तर त्रिशतभेदाः पाषण्डिनो यथावस्थित तत्वं अज्ञानाना यथा तथा प्रलापिनः सन्तितेत्वया ज्ञातव्याः तानिकानि चत्वारिस्थानानि क्रिया

मूल

गोत्तेण गोयमो गद्दभाली ममायरियाविज्जा चरण पारगा २२ ॥ किरियं २ अकिरियं २ विणयं ३ अन्नाणंच महा मुणी एएहिं चउहिंठाणेहिंमेयन्ने किंपभासई२३॥ दुद्दपाउकरे बुद्धे नायए परिनिव्वुए। विज्जाचरण संपन्ने सच्चेसच्च

भाषा

गर्दभालिनामें आचार्य माहरो गुरुछे विद्याचारित्रपारगामिनः विद्याअने चारित्रपारगामीछे २२ अथ अप्रष्टोपि चत्रीआह क्रियावादी १ अक्रि यावादी २ विनयवादी ३ अज्ञानवादी ४ पुनः महामुने एतैः चतुर्भिस्थानैः तत्ववेत्ता एचिहुं स्थानके जे मुक्ति कहे ते झूठ मृषावाद बोले कुत्सितः भाष्य ते मिथ्याभाषिणेत्यर्थः २३ इति प्रादुरकार्षीत् प्रकटीकृत ज्ञात तत्वः सन् तत्वनेजाणे श्रीमहावीरे इमकह्यो ज्ञातकः मोक्षं गतः ज्ञातकुलनो ऊपनोमोक्षगयो तथा विद्याचरणाभ्यां संपन्नः सहितः विद्या अनेचारित्र तिणेकरीसहित ज्ञानछे सत्यबोले सत्य पराक्रमः सांचोछे जेहने पराक्रम २४

जीवादिसत्तारूपा १ पश्चात् अक्रियाजीवादिपदार्थानां अक्रियानास्तित्वरूपाः २ विनयं सर्वेभ्यो नमस्कारकरणं ३ अज्ञानं सर्वेषां पदार्थानां ज्ञेयं ४ एतेहि एकान्तवादित्वेन मिथ्यात्विनोज्ञेयाः कुत्सितभाषणंहिएतेषां विचारस्य असहत्वात् यतोहि सर्वथा सर्वत्र सत्तायाः सत्वात् सर्वत्रजीवः स्यात् अजीवेपि जीव बुद्धिः स्यात् १ पुनर्नास्तित्वे आत्मनो नास्तित्वेऽस्य प्रमाणबाधितत्वात् च जीवाजीवयो रुभयोरपि सादृश्यं नास्तित्वं स्यात् २ सर्वत्र विनये क्रियमाणे निर्गुणे विनयस्य अशुभफलत्वात् विनयोपिस्थाने एव कृतः फलदः तस्मात् एकान्तं विनयोपि न श्रेष्टः ३ अज्ञानं हि मुक्तिसाधने कारणं नास्तिः मुक्तेर्ज्ञान स्यैवकारणत्वात् हेयोपादेय पदार्थयोरपि ज्ञानेनैव साध्यत्वात् ज्ञानं विनाहितंअपि न जानाति तस्मात् अज्ञानमपि न श्रेष्टं ४ तस्मात् क्रियावादिनः १ अक्रियावादिनः २ विनयवादिनः ३ अज्ञानवादिनः ४ सर्वेप्येते एकान्तवादिनो मिथ्यात्विनः कुतीर्थिनः कुत्सितभाषिणोज्ञेयाः एतेषां पाषण्डिनां सर्वेभेदाः ३६ ३ त्रिषष्ठ्युत्तरत्रिशती प्रमिताभवन्ति तत्र क्रियावादिनां १८० अक्रियावादिनां ८४ विनयवादिनां ३२ अज्ञानवादिनां ६७ कुत्सितभाषितं हि नचै तत् स्वाभिप्रायेण किंतु भगवद्वचसा एतेषां कुत्सितभाषित्वं तदाह १३ इइपाउ करेवुडे नायए परिनिव्वुए विज्जा चरण संपन्ने सच्चे सच्च परिक्कमे २४ इत्येते क्रियवादिनः कुत्सितं प्रभाषन्ते इत्येवं रूपं वचनं बुद्धोज्ञाततत्वोज्ञापकः श्रीमन्महावीरः प्रादु २ करोत् प्रकटी चकार कौटश्योज्ञातकः परिनिर्वृतः कषाया भावात् परिसमन्तात्शीतो भूतः पुनः कीदृशोज्ञातकः विद्याचरणसंपन्नः विद्याशब्देन ज्ञायकोत्तमज्ञानं चरणं यथाख्यात चारित्रं ताभ्यां संपन्नः सहितः पुनः कीदृशः सत्यवचनवादी पुनः कीदृशः सत्यपराक्रमः सत्यवीर्यसहितः २४ तेषां फलमाह पडंति

परक्कमे २४ ॥ पडंति नरएघोरे जेनरा पावकारिणो दिव्वंच गयं गच्छंति चरित्ता धम्ममारियं २५ ॥ माया बुदूय

पतंति नरके घोरे पडे घोरनरकने विषे ये नराः पापकारिणः जे मनुष्य पापनाकरणहारछे दिव्यं प्रधानगतिं गच्छंति देवता संबधिनी गतिने विषे

नरएघोरे जेनरा पावकारिणो दिव्वंच गइगच्छन्ति चरित्ता धम्ममारियं २५ पुनः क्षत्रिय मुनिर्वदति हे महामुने ये पापकारिणोनराः पापं असत्यरू
पणं कुर्वन्तोति इत्येवं शीलाः पापकारिणो ये नरा भवन्ति ते नराः घोरे भीषणे नरकेपतंति च पुनधर्मं सत्यरूपणारूपचरित्ता आराध्य दिव्यंदिव:
सम्बन्धिनीं उत्तमांगतिं गच्छन्ति कथंभूतं धर्म्मं आरियं आर्यं वीतरागोक्तं इत्यर्थं अत्रपापं असत्यवचनं ज्ञेयं धर्मं सत्यवचनं ज्ञेयं एवंज्ञात्वा भोसंयत
भवता सत्यप्ररूपणापरेणैव भाव्य मित्यर्थः २५ कथमपि पापकारिण इत्याह माया वुइयमेयंतु मुसाभासा निरत्थिया संजममाणोवि अहं वसामि इरि
यामिय २६ एतत्क्रियाऽक्रिया विजय अज्ञानवादिनां मायोक्तं मायया कपटेन उक्तं मायोक्तं ग्राह्योक्तं ज्ञेयं एते सर्वेपि कपटेन मृषाभाषन्ते इत्यर्थः
एतेषां क्रियावादिनान्तु तस्मात्कारणात् मृषाभाषां असत्याभाषा निरर्थका सत्यार्थ रहिता अपि निश्चयेन तेनैवकारणेन हे साधो संयच्छन् पापात् निव
र्त्तितः सन् तेषां पाषण्डिनां असत्यरूपणातो निवर्त्तितः सन् अहं वसामि निरवद्योपाश्रयादौ तिष्ठामि अथाहं पाषण्डिनां वाक्यरूपपापात् निवृत्तः
तिष्ठामि इत्युक्तं तत् तस्य स्थिरोकरणार्थं यथाहं असत्प्ररूपणात् निवृत्तस्तथा त्वयापि निवर्त्तितव्यमित्यर्थः यतः साधुः स्वयंसाधुमार्गेस्थितः अपरं
अपि साधुमार्गेस्थापयति च पुनः हे साधो अहं इरियामि इरे ईर्यया गच्छामि गोचर्यादौ भ्रमामि २६ सव्वे ते वेइया मज्झं मिच्छादिठी अणारिया

सूत्र

मेयंतु मुसा भासा निरत्थिया । संजममाणोवि अहं वसामि इरियामिय ॥ २६ ॥ सव्वेते वेइया मज्झं मिच्छदिट्ठी

भाषा

जाये क्षत्रिय साधु कहे संयतीने एक्रियावादी सर्वमे जाणाछे मिथ्या

विज्जमाणे परेलोए सव्वं जाणामि अप्पयं१७ हे साधो ते सर्वेपि क्रिया अक्रिया विनया ज्ञानवादिनः चत्वारोपि पाषण्डिनो मया विदिताज्ञाताः एतेचत्वारोपि मिथ्या दृष्टयो मिथ्यादर्शन युक्ताः पुन रेते चत्वारोपि अनार्याः अनार्यकर्म कर्त्तारः सम्यग् मार्ग विलुम्पकाः मया एतेया दृशाः सन्ति तादृशा ज्ञाताः पुनर्हेमुने परलोके विद्यमाने सम्यक् प्रकारेण अप्यहं आत्मानं स्वस्य परस्य च जानामि आत्मापर लोकात् आगतः ततोहं पर लोकं आत्मानं च सम्यक् जानामि ते कुतोर्थिनोपि सम्यक् ज्ञातास्तेन कुतीर्थिनां सङ्गं न करोमि कथं जानामीत्याह अहमासि महापाणेऽ इमं वरिस सओवमो जासापाली महापाली दिव्वावरि स सओवमा १८ हे मुने अहं महाप्राणे विमाने पञ्चमे ब्रह्म लोके देव आसं कथं भूतः अहं द्युति मान् द्युति विद्यते यस्य सद्युति मान् तेजस्वी पुनः कथं भूतोहं वर्षशतोपमः वर्षशत जीविनः पुरुषस्यो पमायस्या सौवर्ष शतोपमः कोर्थः यथा इह वर्षशतजीवी इदानीं परिपूर्णायु

अणारिया। विज्जमाणे परेलोए। सम्मं जाणामि अप्पयं॥ २७॥ अह मासि महापाणे जुइमं वरिस सओवमे। जा सा पाली महापाली दिव्वा वरिस सओवमा २८॥ सेचुए बंभलोयाओ माणुस्सं भव मागओ। अप्पणोय

दृष्टयो अनार्याः मिथ्यात्वो अनार्यते पुर स परलोक नथी जाणे जीवसहजेइ पेंदाहोयछे विद्यामाने परलोके परलोक विद्यमानछे सम्यक् आत्मानं जानामि आत्मानेपणिभलोपरिजाणंकु २७ अहं बभूव ब्रह्म देवलोकेहुं ब्रह्म देवलोकनेविषेहुओ द्युतिमान् वर्षशतोपमे महाकांतिनोधणी वर्षसोनीं उपमाइ या सापल्योपमाः पल्योपमः सागरोपमादि महापालो सागरोपमः देवसंबंधिनो वर्षशतोपमा देवता संबंधिनीं सोवरसनी उपमा २८ च्युतो ब्रह्मलोकात् ब्रह्म देवलोकयो च वीने मानुष्यं भवमागतः मनुष्यने भविआव्यो आत्मानश्च परेषां आपणो अने बीजानो आयुर्जानामि यथा भवन्ति तथा

रुच्यते तथाहं तत्र विमाने परिपूर्णायुरभूवं तद च या पालिर्महापालिश्चसादिव्या स्थिति र्मे अभूत् इति शेषः पालि शब्दस्य कोर्थः पालिरिव पालि र्जीवित जल धारणात् पालि शब्देन भव स्थितिः कथ्यते सा चेह पल्योपम प्रमाणा महापालो सागरोपम प्रमाणस्थितिः कथ्यते दिवि भवादिव्यादेव भव सम्बन्धिनो स्थितिरित्यर्थः कथम्भूतापालिर्महापालिश्च वर्षसतोपमा वर्षशतैः केशोद्धारहेतु भिरुपमीयते या सा वर्षशतोपमाद्विविधापिदिव्या भवस्थिति स्तचास्तिपरं मे महापालोदिव्या भवस्थिति रासीदिति आम्नायः दशसागरायुरहमासमित्यर्थः१८ सेचुओ बम्भलोगाओ माणुस्सं भवमागओ अप्पणोयपरे सिंच आउं जाणे जहातहा१९ से इति सोहं इत्यध्याहारः सोहं ब्रह्मलोकात्पच्च मदेवलोकात् च्युतः सन् मानुषं भवं नरसम्बन्धि जन्मसमागतः आत्मनः च पुनः परेषां च यथा तथा आयुर्जीवितं वर्त्तते तथा जानामि यस्य मानवस्य येन प्रकारेण आयुरस्ति तस्य तेन प्रकारेण सर्वं जानामि परं विपरीतं न जानामि सत्यं जानामि १९ नाणारुइं च छन्दन्तु परिवज्जेज्जसञ्जए अणट्ठाजेय सव्वट्ठा इइ विज्जामणु सञ्चरे ३० हे मुने संयतः साधुनानारुचि क्रिया वाद्यादि मत विषयमभिलाषं परिवर्जयेत् च पुनः छन्दः स्वमति कल्पिताभि प्रायं नानाविधं परिवर्जयेत् च पुनर्ये अनर्थाः अनर्थ हे तवोये सर्वार्थाः अशेष हिं सादयो गम्य त्वात्तान् परिवर्जयेदिति सम्बन्धः इत्येवं रूपां विद्यां सम्यग्ज्ञान रूपां अनुलची क्रत्य सञ्चरे स्वं संयमा ध्वनियायाः अहमपि इति विद्यां ज्ञानं ज्ञात्वा अङ्गीकृत्य संयम मार्गेया मीति त्वयापि तथैव संचरितव्य मिति हार्दम् ३०

सूत्र परेसिंच आउं जाणे जहा तहा ॥ २९ ॥ नाणारुइं च छंदं च परिवज्जेज्ज संजए। अणट्ठा जेय सव्वत्था। इइ

भाषा जिमआउखुं छेतिम जाणुकुं २९ क्षत्रिय मुनिरुवाचः पुनः नानारुचं च परतीर्थिकानां अभिलाष अभिप्रायं परिवर्जयेत् स्वेच्छापणुं साधुवर्ज्जे अनर्थ हेतुत्वात् ये च हिंसादयः अनर्थनां कारणछे इत्येव रूपाविद्याः परित्यज्यः अनुचरेत् साधुः ते सर्वछांडीने तपकरुंकुं अहीसंयतसाधु ३० निर्वस्तेहं

पडिक्कमामि पसिणाणं परमन्तेहिं वा पुणो अहो उट्ठिओ अहोरायम् इइ विज्जातवंचरे ३१ पुनः स्वाचारं वक्ति हे मुने अहं पसिणाणम् इति प्राकृतत्वात् विभक्तिव्यत्ययः प्रश्नेभ्यः शुभाशुभ सूचकाङ्गुष्टादि पृच्छाभ्यः प्रति क्रमामि पराङ्मुखोभवामि वा अथवा पुनः परमन्त्रेभ्यः प्रतिक्रमामि प्रतिनिवर्त्ते परस्य गृहस्थस्य मन्त्राणि कार्यालोचनानि तेभ्यः परमन्त्रेभ्यः एभ्यः सर्वेभ्यः पराङ्मुखोभवामि अहो इति आश्चर्ये अहोरात्रम् उत्थितः धर्मं प्रत्युद्युतः कश्चिदेव महात्मा एवम्विधः स्यात् इति विद्वान् इति जानन् तपश्चरेः नतु प्रश्नमन्त्रादिकश्चरे ३१ जं च मे पुच्छसीकाले सम्मंसुद्धेण चेयसा ताइंपाउकरे बुद्धे तं नाणं जिणसासणे ३२ अथ संयतमुनिना पृष्टं त्वं आयुः कथं जानासि तदा पुनः क्षत्रियमुनिराह हे संयत त्वं मां काले इति कालविषयम् आयुर्विषयं ज्ञानं पृच्छसि कौटिल्य त्वं सम्यक् शुद्धेन निर्मलेन चित्तेन उपलक्षितः तां इति

सूत्र

विज्जा मणु संचरे ॥ ३० पडिक्कमामि पसिणाणं परमंतेहिं वा पुणो। अहो उट्ठिए अहो रायं इइ विज्जा तवं चरे ३१ ॥ जंच मे पुच्छसी काले। सम्मं सुद्धेण चेयसा। ताइं पाउ करे बुद्धे। तं नाणं जिणसासणे ॥ ३२ ॥

भाषा

प्रश्नेभ्यः क्षिवेद्दं प्रश्नथकी निवर्त्यो कोइने प्रश्न कहं नही मंत्रेभ्यः गृहकार्यालोचेभ्यः गृहस्थाना आलोचतेहथकी निवर्त्योकुं अहो इति विस्मये उत्थितः जळोथकी सावधानहुओथको] अहोरात्रं इति विद्या तपपश्चरेत् रात्रिदिन विद्याऽनेतपसमाचरंकुं करंकुं ३१ भो संयतः यच्चमां पृच्छसि क्षत्रियराज ऋषिकहेके संजतीने जेतूं पूछेके आउखातुज्ञान सम्यक्शुद्धेन चेतसा मनसा शुद्धभले मनिकरीने तत्तु प्रादुः क्षतवान् प्रकटितवान् बुद्धे तीर्थं करे जीको ज्ञान तीर्थं करे प्रगटकीधाछे तत् ज्ञानं जिनशासने वर्त्तते तेज्ञानजिन सासननेविषेछे ३२ सदनुष्टानं रुचिं कुर्याद्धीरः धीर वीरपुरुष भलो

सूचत्वात् तत् ज्ञानं बुद्धः श्रीमन्महावीरः अथवा बुद्धः श्रुत ज्ञानवान् प्रादुरकरोत् पुनस्तच्चज्ञानं श्रीजिन शासनेजानीहि न अपरस्मिन् कुत्रापि दर्शनेऽस्ति ततोहं तत्र स्थितः तत् प्रसादात् बुद्धोऽस्मि इति भावः ३२ किरियञ्चरोएधीरो अकिरियं परिवज्जए दिट्ठीए दिट्ठि सम्पन्ने धम्मञ्चरसु दुच्चरम् ३३ धीरः अक्षोभ्यः क्रियां जीवस्य विद्यमान तां जीवसत्तां रोचयति स्वयं स्वस्मै अभिलषयति तथा परस्मै अपि अभिलषयतीत्यर्थः अथवा क्रियां सम्यक् अनुष्टान रूपां प्रतिक्रमण प्रतिलेखनारूपां मोक्षमार्ग साधनभूतां ज्ञानसहितां क्रियां रोचयति पुनः अक्रियां जीवस्य नास्ति त्वं जीवे जीवस्य अविद्यमानतां परिवर्जयेत् अथवा अक्रियां मिथ्यात्विभिः कल्पितां कष्टक्रियाम् अज्ञानक्रियां परित्यजेत् पुनर्धीरः पुमान् दृष्ट्वा सम्यक् दर्शनात्मिकया दृष्टि सेम्पन्नो भवति दृष्टिः सम्यग् ज्ञानात्मिका बुद्धि स्तया सम्पन्नः सहितो दृष्टिसम्पन्नः सम्यक् दर्शनेन सम्यक् ज्ञान सहित इत्यर्थः तस्मात्त्वमपि सम्यग्दर्शन ज्ञान सहितः सन् सुदुश्चरं कर्तुमशक्यं धर्मञ्चारित्र धर्मञ्चर अङ्गीकुरु ३३ एयं पुण्णपयं सोच्चा अत्थधम्मोवसोहियं भरहो विभारहं वासं चिच्चा कामाइ पव्वइए ३४ अथ क्षत्रियमुनिः संयतमुनिं प्रति महापुरुषाणां धर्ममार्ग प्रवर्त्तितानां दृष्टां तेन दृढीकरोति हे मुने भरतोपि भरतनामा चक्रापि भारतं भारतं क्षेत्रं षट्खंडर्द्धिं त्यक्त्वा पुनः कामान् कामभोगान् त्यक्त्वा प्रव्रजितो दीक्षां प्रपन्नः इत्यर्थः किं कृत्वा एतत् पूर्वोक्तं पुण्यपदं श्रुत्वा पुण्यञ्च तत्पदञ्च पुण्यपदं पुण्यं पवित्रं अर्थात् निःकलङ्कं निर्दूषणम् अथवा पुण्यं पुण्यहेतुभूतम् एतादृशं पदं पद्यते ज्ञायते अर्थोऽनेनेति पदं सूत्रं जिनोक्तमागमं

सूत्र

किरियंच रोयए धीरे। अकिरियं परिवज्जए। दिट्ठीए दिट्ठि संपन्ने। धम्मं चरसु दुच्चरं ॥ ३३ ॥ एयं पुन्न पयं

भाषा

क्रिया ऊपरि रुचिकरे रुचकरे अक्रीयां परिवर्जयेत् भुंडी क्रियानेवर्जे दृष्टा सम्यक् दर्शनेन संपन्नः सहितः सम्यक् दर्शन सम्यक्त तिणेकरी सहित धर्मं चारित्र धर्मं सेवेसु दुष्करं दुष्कर जे चारित्रधर्मछे ते सेवेकरि ३३ अथ संयतेन क्षत्रियेन पृष्टः कथं त्वं अथ पूर्वं मुनीनां दृष्टांतानि कथयती

क्रियावाद्यादि नानारुचि वर्जन निवेद शब्दसूचना लक्षणं तत् श्रवणविषयाकृत्य अथवा पूर्णं पदं पूर्णपदं सम्पूर्णं ज्ञानं पदशब्देन ज्ञानमप्युच्यते कौटुम्बं पुण्यपदम् अर्थं धर्मोपशोभितम् अर्थ्यते प्रार्थ्यते इति अर्थः स्वर्गापवर्ग प्राप्तिकारणभूतः अर्थश्च धर्मश्च अर्थधर्मौ ताभ्याम् उपशोभितम् अर्थ धर्मोप शोभितम् एतादृशं जिनोक्तं सिद्धान्तम् अर्थं धर्मसहितं श्रुत्वा यदि भरतचक्रधरस्सम्पूर्णं भरतक्षेत्र षट्खण्ड स्वाज्यमुक्त्वा दीक्षां अयाह तदा त्वया प्यस्मिन् जिनोक्तागमे चलितव्यं महाजनो येनगतः स पन्था इत्युक्तत्वात् स कल नृपेषु ऋषभं पुत्रो भरतो मुख्य स्तेनायं मार्गः समाश्रितः इत्यर्थः इथात्र भरत चक्रिणः कथा अयोध्यां नगर्यां श्रीरिषभदेव पुत्रः पूर्वभवकृत सुनिजन वैयावृत्यर्जित चक्रिभोगः प्रथमचक्री भरतनामास्ति तस्य नवनिधानानां चतुर्दशरत्नानां द्वाचिंशत् सहस्र नरपतीनां द्विसप्तति सहस्र पुरवराणां षण्णवति कोटिग्रामाणां चतुरशीति सहस्रहयगजरथानां षट्खण्डभरतस्य ऐश्वर्यं कुर्वतः स्वसंपत्त्यानुसारेण साधर्मिकवात्सल्यं कुर्वतः स्वयं कारिताष्टापदगिरः संस्थित चतुर्मुख योजनायामजिनायतनमध्यस्थापितनिज २ वपु प्रमाणो पेत श्रीऋषभादि चतुर्विंशति जिन प्रतिमावन्दनार्चनं समाचरतः श्रीभरत चक्रिणः पञ्चपूर्वलक्षाण्यति क्रान्तानि अन्यदा महाविभूत्या उद्वर्त्तितदेहः सर्वालङ्कारविभूषितः सभरत चक्री आदर्श भुवनेगतः तत्र स्वदेहं प्रेक्ष्यमाणस्य अङ्गुलीय कम्पतितं तत्र तेन न ज्ञातं आदर्शभित्तौ स्व देहं पश्यतातेन पतितामुद्रिकास्वकराङ्गुली अशोभमानां दृष्ट्वा ततो द्वितीयां गुलीतोपि मुद्रिकाऽपनीता साप्य शोभमानादृष्टा ततः क्रमात्सर्वाङ्गाभरणानि उत्तारितानि

सोऊण । अत्थ धम्मो वसोहियं । भरहोवि भारहं वासं । चिच्चा कामाइ पव्वइए ॥ ३४ ॥ सगरोवि सागरं तं ।

एतत्पुन्यपदं श्रुत्वा एपुन्यनुपद सांभलीने आयुर्जानासि इति पृष्टे चक्रियाह कौटुम्बं पदं अर्थधर्माभ्यां उपशोभितं अर्थ अने धर्मतिहकरी सहितके भरतोपि चक्रवर्त्ती भारतवर्षं भरत चक्रवर्त्ति भरतखेत्रने छोडीने त्यक्ता कामाश्च दीक्षां प्रपन्नः वली कामभोग छोडीने दीक्षालीधी ३४

तदा स्वशरीरं अतीवाशोभमानं निरीक्ष्य संवेगमापन्नश्चक्री एवं चिंतितुं प्रवृत्तः अहो आगन्तुकरूक्षे रेवेदंशरीरं शोभते न स्वभावसुन्दरं अपि च एतच्छरीरसङ्गेन सुन्दरमपि वस्तु विनश्यति उक्तं च मद्यं असणं पाणं विविहं खाइ मसा इमं शरीरसङ्गमावन्नं सव्वंपि असुई भवे १ वरं वस्त्रं वरं पुष्पं वरं गन्धं विलेपणं विणस्सए शरीरेण वरंसयणमासणं २ निहाणं सव्वरोगाणं कयग्घमथिरं इमं पक्षालनूतभूमयं अयकपरिकप्पणं ३ तत एतच्छरीरं त्यक्ते सर्वथान युक्तं अनेकपाप कर्मकरणेन मनुष्य जन्महारणं यत उक्तं लोहायनावच्चलधीभिनत्ति सूत्राय वैडूर्यमणिं दृणाति स चन्दनं क्षीणति भस्म राशेर्यीमानुषत्वं नयतीन्द्रियार्थैं १ इत्यादिकं चिंतयतः तस्य भरतस्य प्राप्तभावचारित्रस्य प्रवर्द्धमानशुभाध्यवसायस्यक्षपक श्रेणि प्रपन्नस्य केवल ज्ञान मुत्पन्नं शक्रस्यासनमायातः कथयति च द्रव्यलिङ्गं प्रयच्छ येन दीक्षा उत्सवं करोमि ततो भरतकेवलि नास्वमस्तकेपञ्चमौष्टिको लोच कृतः शासन देवतया चर जोहरणोपकरणानि दत्तानि दशसहस्रराजभिः समं प्रव्रजितो भरतः शेष चक्रिणस्तु सङ्ख्य परिवारेण प्रव्रजिताः ततः शक्रेण वन्दितो सौ ग्रामाकरनगरेषुभ्रमन् भव्य सत्वान् प्रतिबोधयन् एकपूर्वलक्षं यावत् केवल पर्यायं पालयित्वा परिनिर्वृतः तत्पट्टे च शक्रेण आदित्ययशानृपोभिषिक्तः इति भरत दृष्टांतः ३४ पुनस्तदेव महापुरुष दृष्टांतेन दृढयति सगरोविसागरं तं भरहवासवराहिवो इत्थरियं केवलं हित्ता दयार परिनिव्वुओ ३५ हे सुवे सयरोपि सगरनृ मानराधिपोपि दयया संयमेन परिनिवृतः कर्मभ्योमुक्तः अत्र नराधिप शब्देन अपि शब्दात् द्वितीयशक्रवर्त्त्यधिकारात् अनुक्तोपि चक्रीव गृह्यते किं कृत्वा भरत वर्षं भरतक्षेत्रं अर्थात् भरतक्षेत्र राज्यत्यक्त्वा पुनः केवलं परिपूर्णं एकच्छत्र रूपं ऐश्वर्यं हित्वात्यक्त्वा कीदृशं भरत वर्षं सागरां तं समुद्रान्त सहितं चुल्लहिमवत् पर्वतं यावत् विस्तीर्णं भरतक्षेत्र राज्यमित्यर्थः अत्र सगर चक्र वर्त्तिदृष्टान्तः तथाहि अयोध्यायां नगर्यां इक्ष्वाककुलोद्भवोजितशत्रु नृपोस्ति तस्य भार्याविजयानाम्नी अस्ति सुमित्रनामाजित शत्रु सहोदरोयुवराजावर्त्तते तस्य यशोमती नाम्नी भार्यास्ति

जङ्घ कुमारोऽवदत् अन्यः कश्चिदष्टापद सदृशः पर्वतोऽस्ति यत्रे दृश्यमन्य चैत्य कारयामः चत सृषु दिक्षु पुरुषास्तद्गवेषणाय प्रेषितास्ते सर्वत्र परिभ्रम्य समायाताः जचुः स्वामिन् दृष्टः पर्वतः क्वापि नास्ति जङ्घनाभणितं यद्येवं वयं कुर्म्म एतस्यैव रचां यतोऽत्रचेत्रे काल क्रमेण लुप्ताः सर्वे नराः भविष्यन्ति अभिनवंकारणात् पूर्वकृत परिपालनं श्रेयः तच्चदण्डरत्नं गृहीत्वा समन्तोष्टापदपार्श्वेषु जङ्घ प्रमुखाः सर्वेऽपि कुमाराः खातुं लग्नाः तच्च दण्ड रत्नं योजन सहस्रं भित्वा प्राप्तं नागवनेषु तेन तानि भिन्नानि दृष्ट्वा नाग कुमाराः शरणङ्गवेषयन्तो गता नागरा जज्वलन प्रभसमीपे कथितः स्व भवन विदारणः वृत्तान्तः सोपि सम्भ्रान्त उत्थितोऽवधिना ज्ञात्वा क्रोधोद्धरः समागतः सगरसुत समीपं भणितवांश्च भोभो किं भवद्भिर्दण्डरत्नेन पृथ्वीविदार्य अस्मद्भवनोपद्रवः कृतः अविचार्यं भवद्भिरेतत्कृतं यत उक्तं अप्पवहाए नूणं होइ बलं उत्तणाण भुवणंमिणियपक्खु बलेणच्चिय पडेइपयङ्गोपईवंमि १ ततो नागराजोपशमननिमित्तं जङ्घनाभणितं भो नागराज कुरुप्रसादं उपसंहर क्रोध सम्भरं क्षमस्वास्मदपराधमेकं नच्च स्वाभिर्भवता सुपद्रवनिमित्तं एतत्कृतं किं तु अष्टापदचैत्यरक्षार्थं मेषा परिखा कृता न पुनरेवं करिष्यावः तत उपशान्तकोपोज्वलन प्रभः स्वस्थानं गतः जङ्घकुमारेण भ्रातृणां पुर एवं भणितं एषा परिखादुर्लङ्घ्यापि जल विरहितानसोभते तत इमां नीरेणपूरयामः दण्डरत्नेन गङ्गां भित्वा जङ्घनाजलमानीतं सृता परिखातज्जलं नागभवनेषु प्राप्तं जल प्रवाह सन्त्रस्तं नागनागिनी प्रकरं इतस्ततः प्रणश्यन्तं प्रेक्ष्य प्रदत्तावधि ज्ञानोपयोगः कोपानलज्वालामाला कुलोज्वलन प्रभ एव मचिन्त यत् अहो एतेषां जङ्घ कुमारादीनां महापापानां मया एकवारमपराधः क्षान्तः पुनरधिकतरं उपद्रव कृतः ततो दर्शयाम्येषामविनय फलं इति ध्यात्वाज्वलन प्रभेण तद्वधार्थं नयन विषा महा फणिनः प्रेषिता स्तैः परिखाजलान्तर्निर्गत्यनयनैस्ते कुमाराः प्रलोकिताः भस्मराशीभूताः सर्वेऽपि सागरसुताः तथा भूतां स्तान् वीक्ष्यसैन्ये हाहारवोजातः मंत्रिणाउक्तं एतेतु तीर्थरक्षां कुर्वतोऽवश्य भावितया इमा मवस्थां प्राप्ताः सङ्गतावेव

भविष्यन्तीति किं शोचसि अतस्त्वरितमितः प्रयाणः क्रियते गम्यते महाराज चक्रि समीपं सर्वसैन्येन मन्त्रि वचनमङ्गीकृतं ततस्त्वरितप्रयाण करणेन क्रमात् प्राप्तं स्व पुरसमीपे ततः सामन्तामात्यादिभि रेवं विचारितं समस्त पुत्र बन्धोदन्तः कथं चक्रिणो वक्तुं पार्यते ते सर्वेदग्धा वयं चाप्यतां गाः समायाताः एतदपि प्रकामन्वपाकरं ततः सर्वेपि वयं प्रविशामोऽग्नौ एवं विचारयतां तेषां पुरः समायातः एकोद्विजः ते नेदमुक्तं भो वीराः किमेवमाकुलीभूताः मुञ्चतविषादं यतः संसारेन किञ्चित्सुखं दुःखं अत्यन्तमद्भुतमस्ति भणितञ्च कालंमि अणाईए जीवाणं विविहकम्मवसगाणं तं नत्थि संविहाणं जंसंसारेन सम्भवइ १ अहं सगरचक्रिणः पुत्रवधञ्चति करं कथयिष्यामि सामन्तादिभिस्तदचः प्रतिपन्नं ततः स द्विजोमृतं बालकं करे कृत्वा दृष्टोस्मीति वदन् सगर चक्रि गृहद्वारेगतः च क्रिणातस्य विलापशब्दः श्रुतः चक्रिणासद्विज आकारितः केन दृष्टोसीति चक्रिणापृष्टः स प्राहः देव एक एवमेसुतः सर्पेणदृष्टोमृत एतद्दुःखेनाहं विलपामीति करुणासागरत्वामेनं जीवय अस्मिन्नवसरे तत्र मन्त्रि सामन्ताः प्रार्थिताः प्राप्ताः चक्रिणं प्रणम्य उपविष्टाः तदानीं चक्रिणा राजवैद्यमाकार्यमुक्तं एनं निर्विषं कुरु वैद्येन तु चक्रि सुतमारणं श्रुतवताउक्तं राजन् यस्मिन् कुले कोपिनमृतः तत् कुलाद्भस्मयद्यानयसि तदैनमहं जीवयामि द्विजेन गृहे २ प्रश्न पूर्वकं भस्ममार्गितं गृह मनुष्याः स्वमात्रपि लब्धात्तदुद्दिश्य प्रमुख कुटम्बमारणान्याचख्युः द्विजश्चक्रि समीपे समागत्य उवाच नास्ति वैद्योपदिष्टतादृश्य भस्मोपलब्धिः सर्व गृहे कुटम्बमनुष्यमरण सद्भावात् यद्येवं तत् किं स्व पुत्रं शोचसि सर्व साधारणमिदं मरणं उक्तं च किं अत्थिकोइ भुवणे जस्स जायाइन्नेव पायाइं नियकम्म परिणईए जम्मण मरणाइं संसारे १ ततो ब्राह्मण मारुद शोकं मुञ्च आत्महितं कार्यं चिन्तय यावत्त्वमपि एवं मृत्युसिंहेन न कवली क्रियसे विप्रेण भणितं देवाहमपि जानाम्येवं परं पुत्रमन्तरेणसां प्रतिमे कुलक्षयं तेनाहं मतीवदुःखितः त्वं तु दुःखिताऽनाथवत्सलोऽप्रतिहत प्रतापश्चासि ततो मे देहि पुत्र जीवितदानेन मनुष्यभिक्षां च क्रिणाभणितं भद्र

इद मयक्त प्रतीकारं उक्तं च सीयन्ति सव्व सत्ताइं एत्थनकथन्तिमन्ति तं ताइं भदिइयइरगओविडिमकिं धीर सहु धइ १ ततः परित्यज्यशोकं कुरु परलोकहितं मूर्खएवहते नष्टे मृते करोति शोकं विशेष भणितं महाराज सत्यमेतत् न कार्योत्र जनकेनशोकः ततस्त्व मपि मा कुर्याः शोकमस आवनीयं भवतः शोक कारणं जातं संभ्रांतेन चक्रिणा दृष्टं भो विप्र कौटथं मम शोक कारणं जातं विप्रेण भणितं देव तव षष्टि सहस्रः पुत्राः काल कृताः इदं श्रुत्वा चक्रीवज्र प्रहाराहतइवनष्ट चेतनः सिंहासनाम्नि पतितो मूर्छितः सेवकै रुपचरितश्च मूर्छावसानेच शोकातुरमनासुक्तकण्ठे मरुरोद एवं विलापान् चकार हा पुत्रा हा हृदयदयिता हा बन्धुवत्सलाः हा शुभस्वभावाः हा विनीताः हा सकलगुणनिधयः कथमामनाथं मुक्ताथूर्यंगताः युष्मत् विरहार्त्तस्य ममदुर्जनंदहतः हानिर्दयपापविधे एकपदेवैव सर्वान् बालकान् संहरतस्तव किं पूर्णं जातं हा निष्ठुरहृदयत्वं असह्य सुतमरणदुःख सन्तप्तं किं न शतखण्डं भवसि एवं विलपामश्चक्री तेन विप्रेण भणितः महाराजत्वं मम सांप्रत्येवं उपदिष्टवान् स्वयंच कथं शोकं गच्छसीति उक्तश्च परवसणं मिसुहेणं संसारा सायरं कइइलोओणिय बन्धुजणविणासो सव्वसविच लद्धीरत्तं १ एक पुत्रस्यापि मरणं दुःसहं किं पुनः षष्टिसहस्र पुत्राणां तथापि सत्पुरुषाव्यसनं सहन्ति पृथिव्ये वज्रनिपातं सहति नापरइति अवलंब्य सुधीरत्वं अलमत्र विलपितेन यत उक्तं सोयं ताणंविनोताणं कम्मबन्धोउ केवली लो॰पच्छिया नसोयन्ति जाणन्ता भवरुवयं १ एवमादि वचनविन्यासैर्विप्रेण स्वस्थीकृतो राजा भणितावतेनैव सामन्तमन्त्रिणः यदस्तु यथाहत्तं षष्टिसहस्र पुत्र मरणव्यतिकरं तैरुक्तः सकलोपितद्वातिकरः प्रधानपुरुषैः सर्वैरपि राजाधीरतांनीतः उचित ज्ञात्वं कृतवान् अवान्तरेऽष्टापदासन्नवासिनोजनाः प्रणत शिरस्कावक्रिण एवं कथयन्ति यथा देवयो युष्मदीयसुतैरष्टापदरक्षणार्थं गङ्गाप्रवाह आनीतः स आसन्न ग्रामनगराण्युपद्रवान् प्रसरतीतितं भवान् निवा रयतुदेवः अन्यस्य कस्यापि तन्निवारणशक्तिर्नास्तीति चक्रिणा स्व पौत्रो भगीरथोभणितः वत्स नागराज मनुज्ञाप्य दण्डरत्नेन गङ्गाप्रवाहं नय

समुद्रं ततो भगीरथि रष्टापद समीपंगतः अष्टमभक्तेन नागराजा आराधितः समागतो भणति किंते सम्पादयामि प्रणामपूर्वं भगीरथिनाभ णितं तव प्रसादेनामुं गङ्गाप्रवाहं उदधिं नयामि अष्टापदासन्न लोकानां महानुपद्रवोस्तीति नागराजेन भणितं विगतभयस्त्वं कुरुस्व समीहितं निवारयिष्याम्यहं भरतनिवासिनो नागान् इति भणित्वा नागराजः स्वस्थानङ्गतः भगीरथिनापि कृतानागानां बलि कुसुमादिभिः पूजातः प्रभृति लोकानागबलिंकरोति भगीरथिदण्डेन गङ्गाप्रवाहमाकर्षन् भंजंश्च बहून्स्थल शैलप्रवाहान् प्राप्तः पूर्वसमुद्रन्त ावत तारिता गङ्गा तत्रनागानां बलि पूजाविहिता यत्र गङ्गासागरे प्रवाहिता तत्र गङ्गासागरतीर्थं जातं गङ्गा जह्नुनानीतेति जाह्नवी भगीरथिनीतेति भागी रथी भगीरथिस्तदा मिलितैर्नागैः पूजितोगतोऽयोध्यां पूजितश्चक्रिणानुष्टेन स्थापितः स्वराज्ये सगर चक्रवर्तिना श्रीअजितनाथ समीपे दीक्षा गृहीता क्रमेण कर्मक्षयं कृत्वा सगरः सिद्ध अन्यदा भगीरथिना राज्ञा कश्चिदतिशयज्ञानी पृष्टः भगवन् किं कारणं तत् जह्नुप्रमुखाः षष्टिसहस्रा भ्रातरः सम कालं मरणं प्राप्ताः ज्ञानिनाभणितं महाराज एकदा महान् संघश्चैत्यवंदनार्थं समेत पर्वते प्रस्थितः अरण्यमुल्लंघ्य अन्तिमं ग्रामं प्राप्तः तन्निवासिना सर्वेण अनार्यजनेन अत्यन्त सुपहृतो दुर्वचनेन वस्त्रान्न धनहरणादिना च तत् प्रत्ययं तद्ग्रामवासिलोकैर शुभं कर्म बद्धं तदानीमेकेन प्रज्ञप्ति भद्रकेण कुम्भकारे णोक्तं मा उपद्रवत् इमं तीर्थयात्रागतं जनं इतरस्यापि निरपराधस्य परिक्लेशनं महापापस्य हेतुर्भवति किं पुनरेतस्य धार्मिकजनस्य ततोयद्येतस्य संघस्य स्वागत प्रतिपत्ति कर्तुं न शक्तास्तदा उपद्रवन्तु रक्षत इति भणित्वा कुम्भकारेण निवारितः सग्रामजनः संघस्तत्रगतः अन्यदा तद्ग्राम निवासिना एकेन नरेण राजसन्निवेसे चौर्यं कृतं ततो राजनियुक्तैः पुरुषैः सग्रामो द्वारपिधान पूर्वकं ज्वालितः तदा स कुम्भकारं साधु प्रसिध्या ततो निष्कासितोऽन्यस्मिन् ग्रामेगतः तत्र षष्टि सहस्र जनादग्धाः उत्पन्नाविराट विषयेतिमग्रामेकोद्विग्ने नताः को द्रव्यएकत्र पुञ्जीभूताः स्थिताः सन्ति तत्रैकः करी समायातः

तच्चरणेनता: सर्व्वा अपि महिता: ततो मृतास्तेनानाविधासुख दु:ख प्रवरासुयोनिषु सुचिरं परिभ्रम्य अनन्तर भवे किञ्चित् शुभकर्म उपार्ज्जसगर चक्रि सुतत्वेनोत्पन्ना: षष्टि सहस्र प्रमाणा अपि ते तत्कर्म शेषवशेन तादृग्मरणं व्यसनं प्राप्ता: सोपि कुम्भकारस्तदा स्वायु: क्षयेमृत्वा एकस्मिन् सन्निवेशेधन समृद्धो वणिग्जात: तत्र कृतसु कृत सञ्चाती मृत्वा नर पतिस्तच शुभानु बन्धेन शुभकर्मोदयेन प्रतिपन्नो मुनि धर्मं शुद्धं च परिपाल्य ततो मृत्वा सुरलोकं गत: ततश्च्युतस्त्वं जह्नु सुतोजात: इदं भागीरथ: श्रुत्वा सम्वेगमुपागतस्त्वं अतिशयज्ञानिनं नत्वागत: स्वभवनं इदं च भगीरथि पृच्छासम्विधा नकं प्रसङ्गत उक्तं इति सगर दृष्टान्त: २ ॥२५ च इत्ता भारहं वासचक्कवट्टीमहड्ढिए पव्वज्जमभ्युवगओ मघवं नाम महायसो २६ पुनर्मघवानामा तृतीय चक्र वर्त्ती प्रव्रज्यां दीक्षां अभ्युपगत: चारित्रं प्राप्त: कोट्टशो मघवामहर्द्धिक: चतुर्दश रत्न नवनिधान धारको वै क्रियर्द्धिधारीवा पुन: कोट्टशो महायशा: विस्तीर्णकीर्त्ति: अत्र मघवाख्यस्य चक्रिण: दृष्टांत: इहैव भरतक्षेत्रे श्रावस्त्यां नगर्यां समुद्रविजयस्य राज्ञो भद्रादेव्या: कुक्षौ चतुर्दश महास्वप्न सूचितो मघवानामासमुत्पन्न: स च यौवन स्थोजन केन वितीर्ण्णराज्य: क्रमेण प्रसाधितभरतक्षेत्र स्तृतीयश्च क्रवर्त्तीजात: सुचिरं राज्य मनुभवतस्तस्य अन्यदा भव विरक्तताजाता स एवं भावयि तुं प्रवृत्त: येऽत्र प्रतिबन्ध हे तवोरमणीया: पदार्थास्ते स्थिरा: उक्तं च हिय इत्थिया उदारा सुआविणी यामणोरमा भोगा विउला लच्छोदेहो निरामओ दीहजीवित्तं १ भव पडि बन्धनि मित्तं एगा इवत्थु नवरसव्वंपि कइवय दिणावसाणे सुमिणो भोगुव्वनहि किञ्चि१ ततोहं धर्मकर्मणि उद्यमं करोमि धर्म एव भवान्तरानुगामी एवमादिकं परिभाव्य पुत्र निहितराज्यो मघवा चक्री परिव्रजत: काल क्रमेण विविध तपश्चरणेन कालं क्षत्वा सनत् कुमारो कल्पेगत: इति मघ वा दृष्टांत: २६ सणं कुमारीमणुस्सिन्दो चक्कवट्टी महड्ढिए पुत्तं रज्जे ठविउणं सोविरायातवं चरे २७ अत्र सनत् कुमार दृष्टांत: अस्त्यत्र भरतक्षेत्रे कुरुजङ्गलजनपदे हस्तिनाग पुरं नाम नगरं तत्राश्वसेनोनाम राजा तस्य भार्या सहदेवी नाम्नी

तयोः पुत्रश्चतुर्दश स्वप्न सूचितश्चतुर्थश्चक्रवर्त्तीसनत् कुमारो नाम तस्य सूरिकालिन्दी तनयेन महेन्द्रसिंहेन परम मित्रेण समं कलाचार्य समीपे सर्वकला भ्यासो जातः सनत् कुमारो यौवन मनुप्राप्तः अन्यदावसंतमासेऽनेकराज पुत्र नगर लोक सहितः सनत् कुमारः क्रीडार्थमुद्यानेगतः तत्राश्व क्रीडां कर्तुं सर्वे कुमाराः अश्वारूढाः स्वस्वमश्वङ्गे लयन्ति सनत् कुमारोपि जलधिकल्लोलाभिधानं तुरङ्गमारूढः समकालं सर्वैः कुमारैर्मुक्तास्तो विपरीत शिक्षितेन कुमाराश्वेन तथा गतिः कृत्वा यथा अपर कुमाराश्वाः प्राक् पतिताः कुमाराश्वस्तु अदृश्यो भूतः ज्ञातवृत्तान्तो राजा स परिकरस्तत् पृष्टो चलितः अस्मिन्नवसरे प्रचण्ड वायुर्वातुं लग्नः तेन तुरङ्गपदमार्गो भग्नः महेन्द्रसिंहो राजान्नां मार्गयित्वा उन्मार्गेणैव कुमारमार्गणाय लग्नः प्रविष्टो भीषणां महाटवीं तत्र भ्रमतस्तस्य वर्षमेकमति क्रान्तं एकस्मिन् दिवसेगतः स्तोकं भूमि भागं तावत् तावदेकं महत्सरोवरं दृष्टवान् तत्र कमलपरिमल माघ्रातवान् श्रुतवांश्च मधुरगीतवेणुरवं यावन्महेन्द्रसिंहोऽग्रे गच्छति तावत्तरुणीगणमध्य संस्थितं सनत् कुमारं दृष्टवान् विस्मितमनामहेन्द्रसिंहश्चिन्तयति किं मयाएषविभ्रमो दृश्यते किं वा सत्य एवायं सनत् कुमारः यावदेवं चिन्तयन् महेन्द्रसिंहस्तिष्टति तावत्पठित मिदं बन्दिना जय २ आसंसेण न हय लमयङ्क कुरुभुवण लग्गणिस्सं भजयति हुयणनाहसणं कुमारः जयलङ्कमाहप्पं १ ततो महेन्द्रसिंहः सनत्कुमारोयमिति निश्चितवान् अथ प्रकामं प्रमुदितमनाः सनत् कुमारेण दूरादागच्छन् दृष्टः सनत् कुमारोप्यत्यायाभि मुख माययौ महेन्द्रसिंहः सनत् कुमार पादयोः पतितः सनत् कुमारेण समु

सूत्र

ज्जमझ्झुवगओ मघवंनाम महायसो ॥ ३६ ॥ सणंकुमार मणुसिंदोचक्कवट्टी महिड्ढिओ पुत्तं रज्जे ठवेऊण सोविराया

भाषा

सनत्कुमारो सनत्कुमारनामे मनुष्येंद्र मनुष्यमाहिं इंद्र चक्रवर्त्तिः-महर्द्धिकः चक्रवर्त्ति महाऋद्धीवंत पुत्रं राज्ये स्थापयित्वा पुत्रने राज्यदेईने सोपि राजा दोक्षमान् तपंचरेत् तिणे राजाइं तपआदर्यो ३७ त्यक्ता भारतं वर्षं त्यजीने भरतक्षेत्र चक्रवर्त्ति महर्द्धिकः चक्रवर्त्ति महाऋद्धिनो धणी थाति

स्थापितो गाढमालिङ्गितश्च द्वावपि प्रमुदितमनस्कौविद्याधरदत्तासने उपविष्टौ विद्याधर लोकश्च तयोः पार्श्वे उपविष्टः अथानंदजल पूरितनयने न सनत् कुमारेण भणितं मित्र कथमेकाकी त्वं अस्यामटव्यामागतः कथं चात्रस्थितोहं त्वया ज्ञातः किञ्च करोति मद्विरहे ममपितामाता च कथितः सर्वो वृत्तान्तो महेन्द्रसिंहेन ततो महेन्द्रसिंहो वरविलासिनीभिर्मज्जितः स्नापितश्च भोजनं द्वाभ्यां सममेव कृतं भोजनावसाने च महेंद्रसिंहेन सनत् कुमारः पृष्टः कुमारतदात्वं तुरङ्गमेणापहृतः क्वगतः क्वस्थितश्च कुतएतादृशी ऋद्धिस्त्वया प्राप्ता सनत्कुमारेण चिन्तितं न युक्तं निजचरित्र कथनं निज मुखे नेति संचिन्त्य स्वयं परिणीता खेचरेन्द्र पुत्रीविपुलमतीनाम्नी स्व प्रिया साकुमार वृत्तान्तं स्व विद्याबलेन कथयितुं प्रवृत्ता तदानीं कुमारो भवदादिषु पश्यत्सु कुमारस्तु रङ्गमेणापहृतो महाटव्यां प्रविष्टः द्वितीयदिनेऽपि तथैव धावतोश्वस्य मध्याह्न समयेजातः क्षुधापि पासाकुलितेन आन्तेन अश्वेन निष्कासिताजिह्वा कुमारस्तत उत्तीर्णः सोश्वस्तदानी मेव मृतः कुमारस्ततः पादाभ्यामेव चलितः तृषाक्रांतश्च सर्वत्र जलं गवेषयन्नपि न प्राप ततो दीर्घाध्वश्रमेण सुकुमारत्वेन चात्यन्तमाकुलो भूतो दूरदेशस्थितं सप्तच्छदं वृक्षं पश्यन् तदभि मुखं धावन् कियत् कालानन्तरं तत्र प्राप्तः च्छायायामुप विष्टः पतितश्च लोचने भ्रामयित्वा कुमारः अत्रावसरे कुमार पुण्यानुभावेन वन वासिनाय क्षेणजलमानीतं शिशिरशीतलजलेन सर्वाङ्गं सिक्तः आश्वा सितश्च लब्धचेतनेन च कुमारेण जलं पीतं पृष्टश्च कस्त्वं कुतो वा नीतं जल मिदं तेन भणितं अहो यक्षोत्तनिवासी सलिलं चेदं मानसरोवरादानीतं कुमारेणोक्तं यदि मान्तद्दर्शयसि तदा तत् मानसरोवरे प्रक्षालयामि तदाभद्रपुरुषापोपनयति तच्छ्रुत्वायक्षेण करतल संपुटे गृहीत्वानीतोमानसरोवरं तत्र व्यसनापतितोयमिति ज्ञात्वा क्रुद्धेन वैताढ्य वासिनासितयक्षेण समं कुमारस्य युद्धं जातं तथाहि यक्षेण प्रथमं मोटितरुः प्रचण्डः पवनोमुक्तः तेन नभस्तलम्बहु लध्वान्ध कारितं ततो विमुक्ताट्टहासाज्वलनज्वालापिङ्गलकेशापिशाचामुक्ताः कुमारस्तैर्मनाक् न भीतिं गतः ततो नयनज्वाला

स्फुटिङ्कवर्षभिर्नागपाशैः कुमारोयच्चेण बद्धः जीर्णरज्जुबन्धनानिचतान् त्रोटयतिस्म कुमारः ततः करास्फालनं पूर्वं मुष्टिमुदयम्य यक्षः समायातः तावतामुष्टि प्रहारेण कुमारस्तं खण्डोक्तवान् पुनर्यक्षः स्वस्थो भूत्वा गुरुमत्सरेण कुमारं घन प्रहारेणहतवान् तत् प्रहारार्त्तः कुमारश्छिन्न मूलद्रुम इव भूमौ निपतितः ततो यक्षेणदूरमुत् क्षिप्यगिरवरः कुमारस्यो परिक्षिप्तः तेन दृढपीडितां गोनिश्चेतनोजातः अथ किं यत्कालानन्तरं लब्ध संज्ञः कुमारस्तेन समं बाहुयुद्धं चकार कुमारेण करमुद्गराहतो यक्षः प्रचण्डवाताहत चूत इव तथा भूमौ निपतितः यथा मृत इव दृश्यते परं देवत्वात्तन मृतः आराटिं कुर्वाणः स यक्षस्तथा नष्टो यथा पुनर्नदृष्टः कौतुकान्नभस्थागतविद्याधरैः पुष्प वृष्टिर्मुक्ताः उक्तं च जितोयक्षः कुमारेणेति ततोमानस सरसि यथेष्टं स्नात्वा उत्तीर्णः कुमारो यावत् स्तोकां भूमिभागं गतः तावत्तत्र वनमध्य गता अष्टौ विद्याधर पुत्रीर्दृष्टवान् तापिरम्यासौ स्निग्धदृष्ट्या विलोकितः कुमारेण चिंतितं एताः कुतः समायाताः संति पृच्छाम्यासां स्वरूपमिति पृष्टं कुमारेण तासां समीपे गत्वा मधुरवाण्या कुतोभवत्य आगता किमर्थं मेतत् सून्यमरण्य मलङ्कृतं ताभिर्भणितं महाभाग इतोनाति दूरे प्रियसङ्गमाभिधानास्माकं पुरी अस्ति त्वमपि तत्रैवागच्छेति भणितिः किङ्करी दर्शितमार्गस्तासां नगरीं प्राप्तः किञ्चिकिपुरुषैः राजभुवनन्नीतः दृष्टश्च तत्रनगरस्वामिनाभावुवेगराज्ञा अभ्युत्थानादिनासत् कृतश्च उक्तं राज्ञा महाभाग त्वं एतासां ममाष्टकन्यानां वरोभव पूर्वं हि आत्राया तेन अर्चिमालिनाम्ना मुनिनाएव मादिष्टं योसिताच्चं यच्चं जेष्यति स एतासां भर्त्ताभविष्यति ततस्त्व मेता परिणयेति नृपेणोक्ते कुमारेण तथेति प्रतिपन्नं राज्ञा महामहः पूर्वकं विवाहः कृतः कङ्कण कुमारकरेबद्धः सप्तसप्ततीभिः सार्द्धं रतिभुवने कुमारः पल्यङ्कोपरि निद्रावगमेवात्मानं भूमौपश्यति किमेतदिति चिंतितवांश्च करबद्धं कङ्कणं पश्यति ततः खिन्नमनाः कुमारस्ततो गंतुं प्रवृत्तः अरण्यमध्ये च गिरिवरशिखरे मयस्तम्भ प्रतिष्ठितं दिव्यभुवनं दृष्टं कुमारेण चिंतितं इदमप्यालप्याल प्रायश्चविष्यतीति तदासत्रेयाबद्धुं प्रवृत्तः कुमार स्तावत्

तद्भवनान्तः करुणस्वरेण रुदन्त्या एकस्यानार्याः शब्दं श्रुतवान् प्रविष्ट स्तद्भवनान्तः समभूमिमारूढः रुदन्त्या तत्र एकया कन्यया भणितं कुरुजनपद नभस्तल मृगाङ्क सनत्कुमार त्वं भवान्तरेपि मम भर्त्ता भूया इति वारं २ भणती पुनर्गाढं रोदितुं प्रवृत्ता ततो रुदन्त्यैवतयासनं दत्तं तत्रोपविश्य कुमार त्वां दृष्टवान् सनत्कुमारेण सहतवकः सम्बन्धः येन त्वं तमेवं स्मारयसि सा प्राह मम स मनोरथ मात्रेण भर्त्ता कथमिति कुमारेणोक्तं सा प्राह अहं हिरण्याकेत पुरस्वामि सुरथनामनरेन्द्र भार्या चन्द्रयशा पुत्री अस्मि अन्यदाहं यौवनं प्राप्ता पित्रा चमत्कृतेऽनेक राजकुमार चित्रपटरूपाणि दूतैरानीय दर्शितानि एकमपि चित्रपटरूपं मम न रुचते एकदा सनत्कुमार चित्रपटरूपं दूतै रानीय मे दर्शितं तदत्यन्तं मेरुरुचे मोहिताचाहं तद्रूपमेव ध्यायन्ती स्वगृहे तिष्ठामि तावदहमेकेन विद्याधरेण पितृगृहादपहृता क्वानीता स्वयं विकुर्व्वितेस्मिन्नावासेमां मुक्त्वा स क्वचित् गतोस्ति या वक्ष्या कन्या एवं वदन्त्यस्मि तावत् अग्निवेग सुत वज्र वेगेण विद्याधरेण तत्रागत्य सनत्कुमार उत्क्षिप्तो गगनमण्डले सा च कन्या हाहारवं कुर्वाणा मूर्च्छापरा धीना निपतिता पृथिवी पीठे तावदाकाशमार्गादागत्य सनत्कुमारेण स विद्याधरो मुष्टिप्रहारेण व्यापादितः सनत्कुमारेण तस्या वृत्तान्तः कथितः परिणीता च सा सुनन्दाभिधाना कन्या सास्य स्त्रीरत्नं भविष्यति स्तोकवेलायां तत्र वज्रवेग विद्याधरभगिनी सन्ध्यावली समागता भ्रातरं व्यापादितं दृष्ट्वा कोप मुपागता पुनरपोदं नैमित्तिकंवचः स्मृतिपथमागतं यथा तव भ्रातृवधकस्तव भर्त्ता भविष्यतीति मत्वा कुमारस्यैवं विघ्नमिं चकार अहमिहत्वां विवाहार्थमायाताम्मीति सनत्कुमारेण सा तत्रैव परिणीता अत्रांतरे सनत्कुमारसमीपे द्वौविद्याधर नृपौ समायातौ ताभ्यां प्रणामपूर्वं कुमारस्यैवं भणितं देव अग्निवेग विद्याधरो विद्याबलमज्ञात पुत्र मरणवृत्तान्तस्वया समंयोद्धुमायाति तदत्यन्तचंद्र वेगभानुवेगाभ्यां आवां हरिचंद्र सेनाभिधानौ निजसुतौ प्रे षितोरहसि संनाहश्चप्रे षितः आवां अस्मत्पितरौभवतो वार्त्तं संप्राप्ता: तदनन्तरं तत् समागतौ चन्द्रवेगभानुवेगौ सनत्कुमारस्यसाहय्याय कन्यावल्या प्रस्थौ

वियाहृत्ता चन्द्रवेग भानुवेग सहितः सनत्कुमारः संग्रामाभिमुखं चलितः तावता शनिवेगः सैन्यहृतः समायातस्तेन समं प्रथमचन्द्रवेग भानुवेगौ युद्धं प्रवृत्तौ चिरकालं युद्धं कृत्वा तयोर्बलं भग्नं ततः स्वयमुत्थितः सनत्कुमारस्तेन अशनिवेगेन समंघोरं युद्धमारब्धं प्रथमं महोरगास्त्रं कुमारस्याभिमुखं मुक्तं तच्च कुमारेण मुष्टिनैवनिहितं पुनस्तेन आग्नेयं शस्त्रं मुक्तं तत्कुमारेण वरुणास्त्रेण निहतं पुनस्तेन वायव्यास्त्रं मुक्तं कुमारेण शैलास्त्रेण प्रतिहतं ततो गृहीत धनुर्बाणान् मुञ्चन् कुमारस्तं निर्जीवमिव चकार पुनर्गृहीत करवालः स सनत्कुमारेण छिन्न दक्षिणकरः कृतः ततो द्वितीय करेण बाहुयुद्ध मिच्छतस्तस्याभिमुख माया तस्य कुमारेण शिरश्छिन्नं तदानीं अशनिवेग विद्याधर लक्षौरनेक विद्याधरैः सहिता सनत्कुमारेण संक्रान्ता ततोऽशनिवेगं विद्याधर परिवृतः सनत्कुमारो नभोमार्गाद्विद्याधर रथेन स्वपुरीयं तदावासे पुनरायातः दृष्टस्तत्र हर्षिताभ्यां उक्तश्च ताभ्यां आर्यपुत्र स्वागतं अत्र च समस्त विद्याधरैः सनत्कुमारस्य राज्याभिषेकः कृतः सुखेनातृ विद्याधर राजसेवितः सनत्कुमारस्तिष्ठति अन्यदा चंद्र वेगेन विज्ञप्तः यथा सनत्कुमारः देव ममपूर्व अर्चिमालि मुनिना एवमादिष्टं यथेदं तव कन्या शतंभानुवेगस्य चाष्ट कन्यायः परिणेष्यति सोऽवश्यं सनत्कुमारनामा चतुर्थचक्री भविष्यति सद्दतोमासमध्ये मानसरोवरे समेष्यति तत्र व्यसनापतितं सरसिस्नानं असिताचोदत्तः पूर्वभववैरीद्रक्ष्यति स पूर्व भववैरी कथमिति सनत्कुमारेण पृष्टे चंद्रवेगोमुनिमुखश्रुतं तत्पूर्व भववृत्तान्तं प्राह अस्तिकाञ्चनपुरं नाम नगरं तत्र विक्रमयशोनाम राजा तस्य पञ्चशतानान्तः पुर्यावर्त्तन्ते तत्र नागदत्त सार्थवाहोस्ति तस्य रूपलावण्य सौभाग्य यौवनगुणैः सुरसुन्दरीभ्योऽधिका विष्णुसिरीनाम भार्यास्ति सान्यदा विक्रमयशो राज्ञा दृष्टा मदनातुरेण तेन स्वान्तः पुरेचिप्ता ततो नागदत्तस्तच्चिन्तया उन्मत्ती भूतएवं विलपतिहा चन्द्रानने क्वगता दर्शनंमे देहीति विलपन् कालं नयति विक्रमयशो राजानुमुक्त सकल राजकार्योऽगणितजनापवादस्तया विष्णुश्रियासह अत्यन्तरति प्रसक्तः कालं नयति पञ्च

यतान्तः पुरोणां नामानि गृह्णाति अनादाताभिः कार्मणादियोगेन विश्वुश्रौर्व्यापादिता ततो राजा तस्या मरणेनात्यन्तं शोकार्त्तोऽभूत अश्रुनयनो नागदत्तएवोन्मत्तोभूतो विष्णुश्रीकलेवरं वह्नि साकर्तुं न ददाति ततो मन्त्रिभिर्नृपः कथमपि वञ्चयित्वाऽरण्ये तत्कलेवरं त्यक्तं राजा च तत् कलेवर मपश्यन् परिहृतान्नपान भोजनः स्थितः मन्त्रिभिर्विचारितं एष तत्कलेवर दर्शन मंतरेण मरिष्यतीति अरण्ये नीत्वाराज्ञ स्तत्कलेवरं दर्शितं राज्ञा तदानीं तत्कलेवर गलत्पूतिनिवहं निर्यत्कृमिजालं वायस कर्षित नयनयुगल चञ्च खगतुण्डखण्डितं दुरभिगन्धं प्रेक्ष्य एवमात्मानं निन्दितुमारब्धं रेजोवयस्य कृते त्वया कुलसीलजाति यशो लज्जाः परित्यक्ताः तस्ये दृशी अवस्थाजाता ततो वैराग्यमार्गं प्राप्तो राजाराज्यं राष्ट्रं पुरं स्वजनवर्गञ्च परिहृत्य सुव्रताचार्य समीपे निष्क्रान्तः ततश्चतुर्थ षष्टाष्टमादि विचित्रतपः कर्मभिरात्मानं भावयन् प्रान्ते संलेखनां कृत्वा सनत् कुमारदेव लोकगतः ततश्च्युतो रत्नपुरे श्रेष्टि सुतोजिन धर्मीजातः स च जिनवचन भावितमनः सम्यक्त्वमूलं द्वादशविधं श्रावक धर्मं पालयन् जिनेन्द्र पूजारतः कालं गमयति इतश्च सनागदत्तः प्रिया विरह दुखितो भ्रान्त चित्त आर्त्तध्यान परिचिन्न शरीरो भूत्वा बहुतिर्यग्योनिषु भ्रान्त्वा ततः सिंह पुरेनगरेऽग्नि शर्मनामाद्विजो जातः कालेनविदण्डि व्रतं गृहीत्वाद्विमासक्षपणरतो रत्न पुरमागतः तत्र हरिवाहनो नाम राजा तापस भक्तस्तेन तपस्वी आगतः श्रुतः पारणकदिने राज्ञानि मन्त्रितः स गृहमागतः अत्रान्तरे सजिन धर्म्मनामा श्रावकस्तत्रागतः तं दृष्ट्वा पूर्वभवजात वैरानुभावेनरोषारुण लोचने न मुनिनाएव मुक्तराज्ञः यदा त्वं मां भोजयसि तदास्य श्रेष्टिनः पृष्टीस्थालं विन्यस्यमां भोजय अन्यथा नाहं भोक्ष्ये राज्ञा उक्त मसौ श्रेष्टीमहान् वर्त्तते ततोऽपरस्य पुरुषस्य पृष्टौ त्वं भोजनं कुरु स प्राह एतस्य पृष्टा वेव भोजनं करिष्येना यरस्येति राज्ञा तापसानुरागेण तत् प्रतिपन्नं राज्ञो वचनात् श्रेष्टिना पृष्टौ स्थालमारो पितं तापसेन तत् पृष्टौ दाह पूर्वकभोजनं कृतं श्रेष्टिना पूर्वभव दुष्कर्म फलं ममोपस्थिति मिति मन्यमानेन तत्सम्यक् सोढ मिति स्थालीदाघेन तत्

पृष्टौचतं जातं ततः सतापस्तथा भुक्ता स्व स्थानेगतः श्रेष्ठापि स्व गृहे गत्वा स्व कुटम्बवर्गं प्रतिबोध्यजैनदीक्षां जग्राह ततो नगरान्निर्गतोगिरि शिखरेगत्वा न शनमुच्चचार पूर्वदिगभि मुखं मासार्द्धं यावत्कायोत्सर्गेणस्थितः एवं शेषास्वपि दिक्षु ततः पृष्टिचते काक शिवादिभिर्भक्षितः सम्यग् तत्पीडां सहमानो मृत्वासौ धर्म्मे कल्पे इंद्रोजातः सतापसोपि तस्यैव वाहनं ऐरावणोजातः ततश्चुतोऽय ऐरावणो नरतिर्यक्षु भ्रान्त्वाऽसिताद्रौ जातः शक्रोपि ततश्चुत्वाहस्तिनाग पुरे सनत् कुमारो च क्रीजातः एवं असिताद्रयद्यस्य भवता सह वैरकारणमिति मुनि नोक्ते मयातवान्तरया स निमित्तं भानुवेगं विसर्जयित्वा प्रियसङ्गम पुरीनिवेश पूर्वं तव भानुवेगेन कन्यापरिणायिता सुतो मयैव कारणेनत्वं तद्वन्दने एवं करिष्याम इति विचार्य तदा विद्याधरास्तत्कृतवन्तः ततो विज्ञपयामि देवमन्य स्व मैकन्याशतपाणि ग्रहणं ता अपि तत्र भवन्मुख कमलं पश्यति एवं भवत्विति कुमारायोक्ते स चन्द्रवेगः कुमारेण समं स्व नगरेगतः तत्र कुमारेण कन्या शतं परिणीतं पुनरत्रागतश्च दशोत्तरेण कन्याशतेन सह भोगान् भुंक्ते कुमारः अथ पुनरेव मुक्तः कुमारेण यथाद्य गन्तव्यं यत्रास्माभिर्यत्नोजितः साम्प्रतमत्रायातस्य कुमारस्य पुरः प्रेक्षणं कुर्वता अस्माकं कुमार पत्नीनां भवद्दर्शनं जातमिति अत्रांतरेरति गृहशय्या उत्थितः कुमारः महेन्द्रसिंहेन समं विद्याधरपरिवृतो वै ताढ्यं गतं अवसरं लब्ध्वा महेन्द्रसिंहेन विज्ञप्तं कुमारतव जननी जनकौ त्वद्विरहार्त्तौ दुःखेन कालं गमयतः ततस्तद्दर्शन प्रसादः क्रियतां इति महेन्द्रसिंह वचनानन्तरमेव महतागमनस्थित विद्याधर विमानहयगजादि वाहनारूढ विद्याधर वृन्दसं वृतेन हस्तिनागपुरे संप्राप्तः कुमारः आनन्दिताश्च जननी जनक नागरजनाः ततो महत्याविभूत्याख्य सेन राज्ञा सनत् कुमारः स्व राज्ये अभिषिक्तः महेन्द्र सिंहश्चसेनापतिः कृतः जननी जनकाभ्यां स्थविराणामन्तिके प्रव्रज्यां गृहीत्वा स्वकार्यमनुष्ठितं सनत् कुमारोपि प्रवर्द्धमानकोश बलसारो राज्य मनुपालयति उत्पन्नानि चतुर्दशरत्नानि नवनिध यश्च कृता च तेषां पूजा तदनंतरं चक्र रत्नदर्शित मार्गोमागधवरदां

मप्रभासस्मिन् खण्ड प्रतापादि क्रमेण भरतक्षेत्रं साधितवान् कुमारः हस्तिनागपुरे चक्रवर्त्ति पदवीं पालयन् यथेष्टं सुखानि भुंक्ते शक्रेणावधि ज्ञान प्रयोगात्तं पूर्वभवे स्वपदाधि रूढं ज्ञात्वा महताहर्षेण वै श्रमणोऽनुज्ञप्तः सनत् कुमारस्य राजाभिषेकं कुरु इमं च हारं वनमालां छत्रं रुकुटं चामरयुगलं कुण्डलयुगं दूष्य युगं सिंहासनञ्च पादपीठञ्च प्राभृतं कुरुशक्रेण तव वृत्तान्तः पृष्टोस्मीति ब्रूयाः वै श्रमणोपि शक्र दत्तं गृहीत्वागज पुरनगरे समागत्य तत् प्राभृतं चक्रिणः पुरोमुक्तवान् शक्र वचनं चोक्तवानिति पुनः शक्रेण तिलोत्तमारम्भे देवांगने तत्र तदभिषेक करणाय प्रेषिते चक्रि णोनुज्ञाग्टहीत्वा विकुर्वितयोजन प्रमाण मणिपीठो परिरचितमणिमण्डपान्तः स्थापि ते मणि सिंहासने कुमारं निवेश्यकनक कलशाहृतक्षीरोदजल धाराभिर्वलगोतानि गायन्तो देवोदेवाभ्यषिञ्चन् रम्भाति लोत्तमादेव्यो तदानीं नृत्यं कुरुत महामहोत्सवेन कुमारमभिषिच्च वै श्रमणादयः स्व लोकं जग्मुः चक्रापि भोगान् भुञ्जन् कालं गमयति अन्यदा सुधर्म सभायां सौधर्मेन्द्रः सिंहासने अनेक देव देवीसेवितः स्तितोस्ति अत्रांतरे एकईशान कल्प देवः सौधर्मेन्द्र पार्श्वे आगतः तस्य देह प्रभया सभास्थितः देव देह प्रभाभर सर्वतोनष्टः आदित्योदये चन्द्र ग्रहादय इवनिः प्रभाः सर्वे सुराजाताः तस्मिन् पुनः स्वस्थानेगते देवैः सौ धर्म्मेन्द्रः पृष्टः स्वामिन् केन कारणेन अस्य देवस्ये दृशीप्रभाजातास्ति शक्रः प्राहः अनेन पूर्वभवे आचाम्ल वर्द्धमानतपोखण्डं कृतं तत् प्रभावादस्य देहे प्रभा ईदृशी जातास्ति देवैः पुनरिंद्रः पृष्टः अन्योपि कश्चिदीदृशो दीप्तिमानस्ति नवा इंद्रेण भणितं यथा हस्ति नागपुरे कुरुवंशेस्ति सनत् कुमारनामा चक्री तस्य रूपं सर्वदेवेभ्योप्यधिकमस्ति इदं शक्र वचो अद्दधानो विजय वै जयन्तो देवौ ब्राह्मण रूपौ आगतौ प्रतीहा रेण मुक्त द्वारौ गृहान्तः प्रविष्टौ राजसमीपं गतौ दृष्ट्वतैलाभ्यङ्गं कुर्वन् राजातीवविस्मितौ देवौ शक्रवर्णितरूपाधिक रूपन्तौ पश्यन्तौ राज्ञा पृष्टौ किमर्थं भवन्तौ अत्रायातौ तौ भणतः देव भवद्रूपं त्रिभुवने वर्ण्यते तद्दर्शनार्थं कौतुकेन आवां अत्रायातौ ततोति रूपगर्वितेन राज्ञा तौ उक्तौ भो भो

विप्रीयुवां किं मद्रूपं दृष्टं श्लोक कालं प्रतीक्षेथा यावदहमाख्यान सभामुपविशामि एवमस्त्विति प्रोक्तनिर्गतौ द्विजौ चक्रापि शीघ्रं मज्जनं कृत्वा सर्वां गोपाङ्ग शृंगारं दधत् सभायां सिंहासने उपविष्टः अकारितौ द्विजौ ताभ्यां तदा चक्रि रूपं दृष्ट्वा विषण्णाभ्यां भणितं अहो मनुष्याणां रूप लावण्य यौवनानित्यत्व दृष्ट नष्टानि तयोर्हि जयोरेतद्वचः श्रुत्वा चक्रिणा भणितं भोकिमेवं भवन्तौ विषण्णौ मम शरीरं निन्दतः ताभ्यां भणितं महाराज देवानां रूप यौवन तेजांसि प्रथमवयादारभ्यषण्मासशेषायुः समयं यावदवस्थितानि भवन्ति यावज्जीवं नश्यन्ति भवतां शरीरे तु आश्चर्यं दृश्यते यत्तद्रूपलावण्यादिकं साम्प्रतमेव दृष्टं नष्टं राज्ञाभणितं कथमेवं भवद्भ्यां ज्ञातं ताभ्यां शक्रप्रशंसादिकः सर्वोपि वृत्तान्तः कथितः चक्रिणा तु केयूरादि विभूषितं बाहुयुगलं पश्यताहारादि विभूषित मपि स्व वक्त्रः स्थलं विवर्णमुपलक्ष्य चिन्तितं अहो अनित्यता संसारस्य असारताशरीरस्य एतावन्मात्रे णापि कालेन मच्छरीरस्य यौवन तेजांसि नष्टानि अयुक्तो रस्मिन् भवे प्रतिबन्धः शरीरमोहोऽज्ञानं रूप यौवनाभिमानो मूर्खत्वं भोगासेवनं उन्मादः परिग्रहो ग्रह इव तत एतत्सर्वं व्युत्सृज्य परलोकहितं संयमं गृह्णामीति विचार्य चक्रिणा पुत्रः स्वराज्येऽभिषिक्तः स्वयं संयमग्रहणाय उद्यतो जातः तदानीं देवदेवीभ्यां भणितं अण्ण हरियं धीर तु मे चरियं निय यस्स पुव्व पुरिसस्स भरह महानरवइणो तिहु अणविक्खायकित्तिस्स १ इत्यादुक्त्वा देवौ गतौ चक्र्यपि तदानी मेव सर्वं परिग्रहं परित्यज्य विरता चार्यसमीपे प्रव्रजितः ततः स्त्रीरत्न प्रमुखाणि सर्वरत्नानिशेषाश्चरमण्डः सर्वेपि नरेन्द्राः सर्वसैन्य लोकानवनिधवश्च षण्मासान् यावत्तन्मार्गानुलग्नाः तेन संयमिनासिंहावलोकननायेन दृष्ट्यापि न विलोकिता। षष्ट भक्तेन भिक्षानिमित्तं गोचर प्रविष्टस्य प्रथम मेव अजातकल्पस्य गृहस्थेन दत्तं तद्गृहीतं द्वितीय दिवसे च षष्टं एव कृतं पारणके प्रान्तनीर साहारकरणात्तस्यैते रोगा आदुर्भूताः कण्डू १ ज्वरः १ कासश्वासः४ स्वरभङ्गः ५ अक्षिदुःखं ६ उदरव्यथा ७ एता सप्त व्याधयः सप्तशत वर्षाणि यावदध्यासिता उग्रतपः कुर्वतस्तस्य

आमर्षौषधी १ खेलौषधी १ विप्पौषधी ३ जल्लौषधी ४ सर्वौषधी ५ प्रभृतयो लब्धयः सम्यक्त्वाः तथाप्यसौ स्व शरीर प्रतीकारं न करोति पुनः शक्रेणैकदा एवं प्रशंसितः अहो पश्यन्तु देवाः सनत्कुमारस्य धीरत्वं व्याधिकदर्थितोप्ययं न स्वपुः प्रतीकारं कारयति एतदिन्द्रवचन मश्रद्दधानौ तावेवदेवौ वैद्यरूपेण तस्य मुनेः समायातौ भणितवन्तौ च भगवन् तव वपुष्यावां प्रतीकारं कुर्वः सनत्कुमार स्तदानीं तूष्णीं कएवस्थितः पुनस्ताभ्यां भणितं तथैव मुनिर्मौनभाक् जातः पुनः पुनस्तथैव तौ भणतः तदा मुनिना भणितं भवन्तौ किं शरीर व्याधिस्फेटको किम्वा कर्म्मव्याधिस्फेटको ताभ्यां भणितं आवां शरीर व्याधिस्फेटको तदानीं सनत्कुमारमुनिना स्वमुखथूत्कृतेन घर्षिता स्वाङ्गुली कनकवर्णादर्शिता भणितञ्च अहं स्वयमेव शरीरव्याधिं फेटयामि यदिमे सहनशक्तिर्नस्यात्तदेति युवां यदि संसार व्याधिस्फेटनसमर्थौ तदातंस्फेटयथः तौ देवौ विस्मित मनस्कोप्रकटितस्वरूपौ एव मूचतुः भगवन् त्वमेव संसारव्याधिस्फेटन समर्थोसि आवाभ्यांतु शक्रवचनमश्रद्दधानाभ्यामिहागत्यत्वं परीक्षितो यादृशः शक्रेण वर्णि तस्तादृश एवत्वमसीत्युक्ता प्रणम्य च स्वस्थानं गतौ भगवान् सनत्कुमारस्तु कुमारत्वे पञ्चाशद्वर्ष सहस्राणि चक्रवर्त्तित्वे वर्षलक्षं श्रामण्ये च वर्षलक्ष मेकं परिपाल्य संमेत शैलशिखिरङ्गतः तत्र शिलातले आलोचना विधानपूर्वं मासिकेन भक्तेन कालंकृत्वा सनत्कुमार कल्पे देवत्वेनोत्पन्नः ततश्च्युतो महाविदेहे वासे सेत्स्यति इति सनत्कुमार दृष्टान्तः ३७ चइत्ता भारहं वासं चक्कवट्टी महड्ढिओ सन्ती सन्ती करेलोए पत्तोगइ मणुत्तरं ३८ पुनः शान्तिः शान्तिनाथः प्रस्तावात्यञ्चमश्चक्री अनुत्तरां गतिं प्राप्तः मोक्षप्राप्तः कथम्भूतः शान्तिः लोके शान्तिकरः शान्तिं करोतीति शान्तिकरः इति विशेषणैन

तवं चरे ॥३७॥ चइत्ता भारहं वासं चक्कवट्टी महड्ढिओ संतीसंति करेलोए पत्तो गइ मणुत्तरं ॥ ३८ ॥ इक्खागरायवस

करोलोके शांतिनामाचक्रवर्त्ति शांतिनो करणहार प्राप्तः गतिं अनुत्तरां अनुत्तर प्रधान मुक्ति गत्तिंतोहां प्राप्तहुवो३८इक्ष्वाकुवंश ऋषभ समः इक्ष्वाकुवंसने

तीर्थं करत्वं प्रतिपादितं षोडशः स्तीर्थकरः शान्तिनाथोमोक्षं जगाम इत्यर्थः किंकृत्वा भारतंवासं त्यक्त्वा भरतस्य इदं भारतं भरतक्षेत्र संबन्धिवासं इति राज्यवासं कोटशः शान्तिश्चक्रवर्त्ती महर्द्धिकः इत्यनेन शान्तेश्चक्रवर्त्तित्वं तीर्थं करत्वंच प्रतिपादितं ३८ अत्र शान्तिनाथदृष्टान्तः इहैव जम्बूद्वीपे भरत क्षेत्रे वैताढ्य पर्वते रथनूपुर चक्रवालंनाम नगरं अस्ति तत्र राजा मिततेजसः परिवसति तस्य सुतारानामं भगिनी वर्त्तते साच पोतनाधिपतिना श्रीविजयराज्ञा परिणीता अन्यदाऽमित तेजराजा पोतनपुरे श्रीविजयसुतारा दर्शनार्थंगतः प्रेक्षते च प्रमुदित उच्छ्रित पताकं सर्वमपिपुरं विशेषतश्च राजकुलं ततोविस्मितलोचनोमित तेजराजा गगनतला दुत्तीर्णः गतश्च राजभवनं अभ्युत्थानादि सत्कृतः श्रीविजयेन कृतसुचितं करणीय सुपविष्टः सिंहासनेऽमित तेजराजा पप्रच्छ नगरोत्सवकारणं यतः श्रीविजय एवप्राह यथा इतोष्टमे दिवसे मदन्तिके एको नैमित्तिकः समायातः मदनुज्ञाते सिंहा सने उपविष्टः पृष्टश्चमया किमागमन प्रयोजनं ततस्तेन भणितं महाराज मया निमित्तमवलोकितं यथा पोतनाधिपतेरुपरिइतो दिवसात्सप्तमे दिवसे मध्याह्नसमये विद्युत्पतिष्यति इदञ्च कर्णकटुकंवचः श्रुत्वा मन्त्रिणाभणितं तदानींतवोपरि किं पतिष्यति तेनोक्तं माकुप्यत यथामयोपलब्धं निमित्तं भवतां कथितं नचात्र ममकोपि भावदोषोऽस्ति ममोपरि तस्मिन्दिवसे हिरण्यवृष्टिः पतिष्यति मया भणितं त्वयै तन्निमित्तं कथंठितं तेन भणितं मया त्रिपृष्ट वासुदेव भ्रातृ अचलबलदेवदीक्षा समयेपित्रा समं मयापि प्रव्रज्या गृहीता तत्रानेकशास्त्राध्ययनं कुर्वता मयाष्टाङ्ग निमित्त मध्यधीतं ततोहं प्राप्तयौवनः पूर्वदत्त कन्या भ्रातृभिरुत्प्रव्राजितः कर्मपरिणतिवशेन सा मया परिणीता तेन मया सर्व्वज्ञ प्रणीत निमित्तानुसारेण प्रलोकितं यथा सप्तमेदिवसे पोतनाधिपतेरुपरिविद्युत्पातो भविष्यति एवं तेन नैमित्तिनोक्तं एकेन मन्त्रिणा भणितं यथा महाराज समुद्रमध्ये वाहनान्तर्भवद्भिः सप्तम दिवसान् यावत्स्थेयं तत्र विघ्नवरा भवति अन्येन मन्त्रिणा भणितं दैवयोगोनाथा कर्तुं न तीर्यते यत उक्तं धीरित्यादृन्तो सागरो विक्षोल

भिन्न कुलसेलो नइ अन्नजम्म निम्मिअ सुहासुहो कम्म परिणामो १ अपरेण मन्त्रिणाभणितं पोतनाधिपतेर्बधोनेम समादिष्टो न पुनः श्रीविजयराज्ञः ततः सप्तमदिवसान् यावदपरः कोपि पोतनाधिपतिर्विधीयते सर्व्वैरप्युक्तमयमुपायः साधुमयोक्तं मज्जीवित रक्षाक्रतेऽपरजीवबधः कथं क्रियते सर्व्वैरुक्तं तर्हि यत्र प्रतिमायाराज्याभिषेकः क्रियते एवं मन्त्र यित्वा सर्व्वेपि यत्र प्रतिमापोतन पुरेराज्येऽभिषिक्ता सप्तदिवसान् यावत् मया पौषधागारेगत्वा पौषधा एव क्रता सप्तमदिवसमध्याह्न समये गगन मार्गेऽकस्मान् मेघः समुत्पन्नः स्फुरितविद्युल्लता इतस्ततः परिभ्रम्य यत्र प्रतिमाविनामिता अष्टमे दिवसेचाहं पौषध शालातोनिर्गत्यचैत्येन स्व भुवने स मायातः तं नैमित्तिकं कनकरत्नादिभिः पूजितवान् पुनरहं नागरिकैः पोतनराज्ये अभिषिक्तः तदिदमस्मिन्नगरे विविध महोत्सव कारणमिति श्रीविजयेनोक्तेऽमित तेज प्राह अविसम्बादनिमित्तं सोभनोरक्षणो पाय इत्युक्तामित तेजराजा स्वस्थानं गतवान् अन्यदा श्रीविजयराजा सुतारया समं वनेरन्तुं गतः सुतारया तत्र कनक मृगो दृष्टः श्रीविजयस्योक्तं स्वामिन्ममैनं मृगं आनीयदेहि मम क्रीडार्थं भविष्यति ततः श्रीविजयराजा तद्ग्रहणार्थं स्वयमेव प्रधावितो नष्टो मृगस्तत् दृष्टिं राजानत्यजति कियन्तो भुवं गत्वा उत्पतितो मृगः तावता सुतारा कुर्कुट सर्पेण दष्टा पूत्कार अहं कुर्कुटसर्पेण दष्टाहाप्रियमांत्रायस्वेति श्रुत्वा श्रीविजयस्त्वरितं पश्चादायातः तावतासुतारापरलमुपागता राजा च शोकपरवशस्तया समं चितायां प्रविष्टः उद्दीप्तोज्वलनः तावतास्तोक वेलायां समागतौ द्वौ विद्याधरौ तत्र एकेन सलिलमभिमन्त्र्य चितासिक्ता वैतालिनी विद्यानष्टा स्वस्थवान् राजाजातः बभाण च किमिदमिति विद्याधराभ्यां भणितं आवां अमिततेजस्य स्वकीयौ जिन वन्दननिमित्तं आकाश मार्गेभ्रमन्तौ अग्निघोष विद्याधरेण पच्यमाणायाः सुतारायाः आक्रन्द शब्दं श्रुतवन्तौ तन्मोचनार्थं आवाभ्यां युद्धमारब्धं ततः सुतारया च प्रोक्तं अलं युद्धेनयथा महाराज श्रीविजयो वैतालिनी विद्यामोहितो जीवितं परित्यजति तथा तदुद्यानं गत्वा शीघ्रं कुरुततत आवां इहा यातौ दृष्टस्त्वं वैता

लिन्या समं चितारूपः अभिमन्त्राजलेन सिक्ताचिता नष्टासादुष्टवैतालिनी स्वस्थावस्थस्वमुत्थितः इति अपहृतां सुतारांज्ञात्वाविषण्णः श्रीविजयोराजा भणितश्चताभ्यां राजन् खेदं माकुरु स पापः क्वयास्यसि इत्यादि वचनैः श्रीविजय राजानमाश्वास्यतौ विद्या धरौ अमित तेज समीपं गतौ ततोऽमित तेजप्रेषित विद्याधर रचित विमानैः स श्रीविजयोपि अमित तेज समीपं गतः अमित तेज श्रीविजयाभ्यां स सैन्याभ्यां गत्वा तन्नगरं वेष्टितं अग्नि घोषांतिके दूतः प्रेषितः तयो रागमनं श्रुत्वाऽग्नि घोषो नष्टः उत्पन्नकेवलस्य अचलस्य समीपेगतः अमित तेज श्रीविजयावपि तत् पृष्ठौ तत्रा यातौ सर्वेपि गतमत्सराधर्मं शृण्वन्ति एकेन अमित तेज विद्याधरेण सुतारापितत्रानोता लब्धा वसरेणाग्नि घोषेण भणितं न मया दुष्टभावेन सुताराऽपहृता किं तु विद्यां साधयित्वा गच्छता मया इयं दृष्ट्वा पूर्वस्नेहेन इमां त्यक्तुं न शक्नोमीति वैतालिन्या विद्यया श्रीविजयं मोहित्वासुतारां गृहीत्वा स्व नगरे गतः नास्याः शीलभङ्गमकार्षं तथापि ममात्रार्थे योपराधः सत्यं तव्य इत्याकर्ण्य अमित तेजेन भणितं भगवन् किं पुनः कारणं एतस्य अस्यां स्नेहो भूत् ततोऽचल केवली कथयति मगधदेशेऽचलग्रामे धरणी जटी नाम विप्रस्तस्य कपिलानाम चेटी तस्याः पुत्र कपिलो नाम तेन कर्ण श्रवण मात्रेण विद्याश्चिन्तिताः गतश्च देशान्तरेरत्न पुरं नाम नगरं तत्र कस्य चिदुपाध्यायस्य मठेगतः उपाध्यायेन पृष्टः कस्त्वं कुत आगतः कपिले नोक्तं अचलग्रामे धरणजटविप्रसुतः कपिल नामाहं विद्यार्थी अत्रायातस्तवसमीपमिति उपाध्यायेन स बहुमानं स्व गृहे रचितः विद्यामध्याप्य स्वपुत्रीतस्य दत्तासत्यभामा नाम्नी अन्यदा वर्षा काले स कपिलो रात्रौ स्ववस्त्राणिकक्षायां कृत्वा वर्षत्येव मेघे स्व गृहद्वारे समायातः सत्यभामा च अयंस्तिमित वस्त्रो भविष्यतीति चिन्तयन्ती अपराणि वस्त्राणि गृहीत्वा गृहद्वारे सन्मुखमायाता कपिलेन तस्या उक्तं अस्ति मम प्रभावो येन वस्त्राणि नस्तिम्यन्ति तावताविद्युत्प्रकाशे तया सनग्नो दृष्टः ज्ञातं चायं नग्न एव समायातो वस्त्राणि कक्षायां च निहित वा नित्यवश्य मयं हीन कुल इति सा कपिले मन्दस्नेहाजाता अनादा

धरणि जटीविप्रस्तत्रकपिल समीपे समायातः सत्यभामा च पित्र पुत्रयोर्विरुद्धमाचारं दृष्ट्वा परमार्थं पृष्टोधरणि जट विप्रः तेन यथार्थं कथितं तच्छ्रुत्वो द्विग्नासत्यभामाकाममोगेभ्योनिर्विण्णा प्रव्रज्याग्रहणनिमित्तं पृष्टः कपिलः नमुंचत्वेषः कपिलः तदा दृयं गतातन्निवासि श्रीषेणराज्ञः समीपं बभाण च भोराजन् मां कपिल समीपान्मोचय येनाहं दीक्षां गृह्णामि राज्ञा कपिलस्योक्तं कपिलो न मन्यते राज्ञा पुनस्तस्या उक्तं तावत् त्वं मम गृहेतिष्ठयावत् कपिलं बोधयामीति अनादा स राजा स्व पुत्री गणिकानिमित्तं युध्यमानौ दृष्ट्वा वैराग्येण विषं भक्षितवान् ततः सिंहनिन्दिताऽपि निन्दितानाम्नी श्रीषेण नृपस्य भार्यां कपिलस्य भार्या सत्यभामा च विष प्रयोगेण कालङ्गताः चत्वारोप्यमीजीवादेव कुरुषु युगलत्वेनोत्पन्नाः ततः सौधर्मे कल्पे गताः ततश्च्युत्वा श्रीषेण जीवोऽमित तेजो जातः अभिनिन्दिता जीवः श्रीविजयो जातः सत्यभामा जीवः सुताराजाता स कपिल जीवस्तिर्यग् भवेषु चिरकालं भ्रान्त्वा क्वचित्तथा विधमनुष्ठानं कृत्वाऽग्नि धोषः समुत्पन्नः सुतारश्च सत्यभामा ब्राह्मणी जीवं दृष्ट्वा पूर्वस्नेहेनापहृत्यगतः पुनरप्यमित तेजेन पृष्टं भगवन्नहं किं भविको न वा अचल केवलिनाकथितं त्वं भविक इतश्च नवमे भवेतीर्थं करो भविष्यसि एषोपि श्रीविजयस्तव गण धरो भविष्यति तत एवमाकर्ण्यमित तेज श्रीविजय नृपौ अचलकेवलिनं वन्दित्वागतौ स्व स्वस्थानं अन्यथामित तेज श्रीविजयाभ्यां उद्यानगताभ्यां चारण श्रमणाभ्यां अवधिज्ञानेन ज्ञात्वा उक्तं यथा षड्विंशति दिनानि भवतोर्द्वयोरप्यायुः ततस्ताभ्यां मेरौगत्वा कृतो अष्टाह्नि कामहोत्सवः स्व स्वराज्ये च गत्वा स्व स्व पुत्री अभिषिच्य अभिनिन्दिताजगन्नन्दन मुनि समीपे पादपोपगमनं अनशनं विहितं विधिनाकालं कृत्वा प्राणते कल्पे विंशति सागरोपमायुर्देवत्वे नोत्पन्नो ततश्च्युतौ इहैव जम्बूद्वीपे पूर्व विदेहेरमणी विजये शीतायामहा नद्यादक्षिण कूलेसुभगायां नगर्यां प्रेमसागरस्य राज्ञो वसुन्धरा अनङ्ग सुन्दर्योर्महागर्भे क्रमेण कुमारत्वे नोत्पन्नौ अमित तेज जोवोऽपराजितनामाश्रीविजयजीवोऽनन्त वीर्यनामाजातः तत्रापि प्रतिशत्रुदमितारं व्यापाद्य

क्रमेण बलदेवत्वं वासुदेवत्वमापन्नौ तयोश्चपिता प्रव्रज्याविधानेन मृत्वाऽसुर कुमारेचमरेन्द्रत्वेनोत्पन्नः अमन्त वीर्यस्तु कालं कृत्वा द्विचत्वारिंशत्सागरोपमायुर्नारकः प्रथम पृथिव्यामुत्पन्नः चमरस्तु पुत्रस्नेहेन तत्र गत्वावेदनोपशमं चकार सोपि सम्भ्रमः सम्यक् सहते अपराजितो बलदेवोभ्रातृविरहदुःखितो निक्षिप्त पुत्र राज्ये जगद्गुरुगणधर समीपे निष्क्रान्तः शुद्धां प्रव्रज्यां परिपाल्य अच्युतेन्द्र त्वेनोत्पन्नः अनन्त वीर्यस्तु नरकादुद्धृत्य वैताढ्ये विद्याधरत्वेनोत्पन्नः अच्युतेन्द्रेण स प्रति बोधितो सौप्रव्रज्यां गृहीत्वाऽच्युतकल्पे इन्द्रः सामानि कत्वेनोत्पन्नः अपराजितोऽच्युतेन्द्रस्तच्युत्वा इहैव जम्बूद्वीपे शीतामहानदी दक्षिण कूले मङ्गलावती विजयेरत्न सञ्चय पुर्यां क्षेमं करोराजा तस्य भार्यारत्न माला तयोः पुत्रोवज्रनाभिधानोजातः इतश्च श्रीविजयजीवो देवायुरनुपाल्य तस्यैव पुत्रत्वेनोत्पन्नः सहस्रायुध इति तस्य नाम प्रतिष्ठितं अन्यदापौषधशालायास्थितो वज्रायुधो देवेन्द्रेण प्रशंसितः यथायं वज्रायुधो धर्माच्चालयितुं न शक्यते देवैर्दानवैश्च तत एको देवस्तदाख्यमश्रद्धानः परापतरूपं विकुर्व्यभयभ्रान्तो वज्रायुधमाश्रितः वज्रायुध तव शरणं ममास्तु इति मनुष्यभाषया उवाच वज्रायुधेन तस्य शरणं दत्तं स्थितस्तदन्तिके पारापतः तदनन्तरं तत्रैवगतो लावकः तेनापि भणितंयथा महासत्व एषमया क्षुधाक्रान्तेन प्राप्तः ततो मुञ्चैनं अन्यथा नास्ति ममजीवितमिति ततस्तद्वचनमाकर्ण्य वज्रायुधेन भणितं नयुक्तं शरणागत समर्पणं तवापिन युक्तमेतत् यतः-हंतुणपरप्पाणे अप्पाणंजोकरेइ सप्पाणं अप्पाणं दिवसाणं कएसनासेइ अप्पाणं१ यथा जीवितं तव प्रियं सर्व्वेषामपि जीवानां तथैवास्ति भयभ्रान्तदीनं व्यापादयितुं तव न युक्तं धर्म्मकुरु पापं मुञ्चलावकः प्रतिभणति राजन्नहं बुभुक्षितः ममे मनसि धर्म्मस्तिष्ठति ततः पुनरपि भणितं राज्ञा भो महासत्व यदि बुभुक्षितस्त्वं ततोऽन्यत्तवमांसं ददामि लावकः प्रतिभणतिस्वयव्यापादित जीवमांस दुर्ललितोहं न च रोचते मह्यंपरव्यापादितमांसं राज्ञा भणितं यावत्कार्षं पारापतस्तुलति तावत्तावत् ददामि सोप्यवदत् यदि त्वं स्वदेहा दुत्कीर्यमांसं ददासि तदाहं मुञ्चामि तद्राजा प्रतिपन्नं ततस्तुष्टो लावकः राज्ञा चतुला आनायिता एकस्मिन्पार्श्वे

पारापतः प्रक्षिप्तः एकस्मिन्पार्श्वे स्वदेहा दुत्कीर्णमांसारोपीविहितः राजा यथा २ तत्र मांसं प्रक्षिपति तथा २ अन्यत्रपार्श्वे पारापतो गुरुतरो देवमा यया भवति राजा पुनः २ स्वदेहमांस मनात्रक्षिपति तं दृष्ट्वा राजलोकः समस्तो हाहारवं चकार पारापतपार्श्वे गुरुभारमवेक्ष्य स्वमांसपार्श्वे राजा स्वयमारूढः एतादृशं वज्रायुधस्य सत्वं दृष्ट्वा विस्मितोदेवः स्वंरूपं प्रकटीकृत्य प्रकामं स्तुत्वा च स्वस्थानंगतवान् अनादृा वज्रायुध सहस्रायुधौ पितृपुत्रौ क्षेमङ्करगणधर समीपे जात वैराग्यौ सहस्रायुध सुतंबलिराज्ये भिषिच्य प्रव्रजितौ प्रव्रज्या पर्यायञ्च परिपाल्यपादपोपगमन विधिना कालं कृत्वा द्वावपि जनो परितनग्रैवेयके एकस्मिंग्रत्सागरोपमस्थितकौ अह देवौ जातौ अहमिन्द्रसौख्य मनुभूय ततश्च्युतौ इहैव जम्बूद्वीपे पूर्वविदेहे पुष्कलावती विजये पुण्ड रीकिण्यां नगर्यां घनरथोराजा तस्यदे महादेव्यौ पद्मावती मनोरमती च तयोगर्भेजातौ वज्रायुधो मेघरथः सहस्रायुधो दृढरथश्चेति ह्रद्धिङ्गतौ ततो कृत ताभ्यां कलाग्रहणं तौ द्वौराज्ये स्थापयित्वा घनरथः स्वयं दीक्षां गृहीत्वा केवल ज्ञानमुत्पाद्य तीर्थंकरोजातः तयोर्मेघरथ दृढरथयोः पूर्व भवभ्यासतो जिन धर्मदृढताऽभूत् अधिगत जीवाजीवादिभावौ तौ सुश्रावकौ जातौ अन्यदापितुस्तीर्थं करस्य समीपे द्वावपि जनौनिजपुत्रं राज्येभिषिच्य प्रव्रजितौ तत्राधीत सूत्रार्थेन मेघरथेन विंशति स्थानकैः समर्जितं तीर्थङ्करनाम गोत्रं दृढरथेन शुद्धं चारित्रं आराधितं द्वावपि संलेखनाविधिना कालं कृत्वाऽनु त्तरोपपातिकेषु देवेषु उत्पन्नौ तत्र सर्वार्थसिद्ध विमानेऽनर्गलं सुखमनुभूय मेघरथ कुमारस्ततश्च्युत्वा इहैव जम्बूद्वीपे भरतक्षेत्रे हस्तिनागपुरे विश्वसेनस्य राज्ञोऽचिरादेव्याः कुक्षौ भाद्रपद कृष्णसप्तमी चतुर्दश स्वप्नसूचितः पुत्रत्वेनोत्पन्नः पुनर्ज्येष्ट कृष्णत्रयोदश्यांदिनेजन्मसंजातः चतुषष्टि सुरेन्द्रैरपि जन्माभिषेकः कृतः उचितसमये गर्भस्थेवास्मिन् भगवति सर्वदेशेषु शान्तिर्जातेति शान्तिरितिनामकृतं मातृपितृभ्यां क्रमेणासौ सर्वकलाकुशलोजातः यौवनं प्राप्तः विवाहितः प्रवरराजकन्याः क्रमेण राज्ये स्थापितः पिताचारित्रं गृहीतं शान्तिश्चक्रवर्त्ति पदवीसमायाता उत्पन्नानि चतुर्दशरत्नानि साधितं भरतं अखण्डं

षड्खण्डराज्यं परिपाल्य उचितावसरे स्वयं संबुद्धोपि लोकान्तिकामरैः प्रतिबोधितः संवत्सरं दानं दत्वा ज्येष्ठ कृष्णचतुर्दश्यां चक्रिभोगांस्त्यक्त्वानिष्क्रांतः चतुर्ज्ञान समन्वितस्य उद्यतस्य उद्यतविहारं कुर्व्वतः पौष शुद्ध नवम्यां केवलज्ञानं समुत्पन्नं देवैः समवसरणं कृतञ्च भगवता धर्मदेशना प्रारब्धा प्रव्राजिता गणधराः प्रतिबोधिता बहवः प्राणिनः क्रमेण विहृत्य भरतक्षेत्रे बोधिबीजं उप्त्वाक्षीण सर्वकर्मांशो ज्येष्ठ कृष्णत्रयोदश्यां मोक्षंगत इति अस्य भगवतः कुमारत्वे पञ्चविंशति वर्ष सहस्राणिमाण्डलिकत्वेपि पञ्चविंशति वर्ष सहस्राणि चक्रित्वे पञ्चविंशति वर्षसहस्राणि श्रामण्येव पञ्चविंशति वर्षसहस्राणि दीक्षापर्याय सर्व्वायुश्च वर्षलक्षमेकं जातमिति इति शांति नाथ दृष्टान्तः दृक्ष्वागरायवसहो कुन्थू नाम नरेसरो विक्खायकित्तीभयवं पत्तोगइ मणुत्तरं३९ पुनः कुन्थुनामानरेश्वरः षष्टचक्री अनुत्तरां सर्वोत्कृष्टां गतिः प्राप्तः कीदृशः कुन्थूर्भगवान् ऐश्वर्यज्ञानवान् पुनः कीदृशः कुन्थुः इक्ष्वाकुराज वृषभः इक्ष्वाकुवंशीय भूपेषु वृषभो वृषभ समानः प्रधानइत्यर्थः पुनः कीदृशोविख्यातकीर्त्तिः अत्र भगवान् इति विशेषणे नाष्ट महाप्रातिहार्याद्यैश्वर्ययुक्तः समवशरण स्तीर्थंकरः षष्टचक्रीकुन्थु ज्ञेयः अत्र कुंथुनाथ दृष्टांतः हस्तिनाग पुरेसूरराज्ञः श्रीदेवीभार्यातस्याः कुक्षौ भगवान् पुत्रत्वेनोत्पन्नः जन्ममहोत्सवानन्तरं च स्वप्नेजननीरत्नस्तूपः कुक्षौदृष्टः गर्भस्थे च भगवति पित्राग्रहवः कुन्थवत् दृष्टाः इति कुंथुनाम कृतं पिता प्राप्तयौवनश्चायं विवाहितो राजकुमारकाभिः काले च भगवत्तंराज्ये व्यवस्थाप्य सूर राजा स्वयं दीक्षां जग्राह भगवांश्च उत्पन्न चक्ररत्न प्रसाधित भरतः चक्र वर्त्तिभोगान् बभुजेतीर्थं प्रवर्त्तमान

भोकुंथूनाम नराहिवो विक्खाय कित्तीभयवं पत्तोगइ मणुत्तरं ३९ ॥ सागरंतंचइत्ताणं भरहं नरवरीसरो । अरोय

सूत्र

विषें वृषभसमान कुंथुनामा नराधिपः कुंथूनाथइत्येनामे राजा विख्यातकीर्त्तिः भगवान् विख्यातकीर्त्तिछे भगवंतनी प्राप्त गतिं अनुत्तरां उत्तम गति पाम्यो १ । ३९ सागरांतं त्यक्ता सागरांत पृथ्वी छांडीने भरतनरेश्वरः चक्रवर्त्तिः सघलो भरतक्षेत्र मनुष्यनो ईश्वर अरनामा अरजप्राप्तः अरनामा

भाषा

समये च निःक्रम्य षोडशवर्षाणि चोग्रविहारेण विहृत्य केवल ज्ञान भाग् जातः देवाश्च समवसरणमकार्षुः प्रव्राजिताः केवल पर्यायेणधनकालं विहृत्य संमेतगिरि शिखरेमोक्षमगमत् तस्य भगवतः कुमारत्वे त्रयोविंशति वर्ष सहस्राणि माण्डलिकत्वे च त्रयोविंशति वर्ष सहस्राणि चक्रित्वे त्रयो विंशति वर्षसहस्राणि श्रामण्ये च त्रयोविंशति वर्षसहस्राणि सार्द्धानि च सप्तशतानिवर्षाणि अभवन् सर्व्वायुर्हि नवति वर्षसहस्राणि सार्द्धसप्तशतानि चास्य बभूव इति श्रीकुन्थुनाथ दृष्टान्तः सागरन्तं च इत्ताणं भरहं नरवरी सरो अरोय अरयं पत्तो पत्तोगइमणुत्तरं ४० च पुनः अरो अरनामानरवरेश्वरः सप्तमचक्रीसागरान्तं समुद्रान्तं भरतक्षेत्रं षट् षण्डराज्यन्यक्त्वा अरजस्त्वं प्राप्तः सन् अनुत्तराङ्गतिं सिद्धिगतिं प्राप्तः मोक्षं गत इत्यर्थः चक्री भूत्वातीर्थं करपदं भुक्त्वा मोक्षं गतइत्यर्थः अत्र अरनाथ दृष्टांतः अरनाथस्तुत्तराध्ययन हत्तिर्द्यपि नास्ति तथापि ग्रंथांतराल्लिख्यते प्राग् विदेह विभूषणे मङ्गलावतीविजयेरत्न सञ्चया पुरी अस्ति तत्र महीपालनामा भूपालोस्ति प्राज्यं राज्यं भुंक्ते अन्यदा गुरुमुखाद्धर्मं श्रुत्वा स वैराग्य मागतः स तृणमिव राज्यन्यक्त्वादीक्षां लली गुर्वंतिके एकादशाङ्गानि अधीत्यगीतार्थो बभूव बहुवत्सरकोटीः स संयममाराध्य विंशत्र विंशति स्थानकैः अर्हन्नामकर्म बबंध ततो मृत्वा सर्वार्थसिद्धविमाने देवो बभूव ततश्च्युत्वा इह भरतक्षेत्रे हस्ति नागपुरेसुदर्शननामा नृपो बभूव तस्य राज्ञो देवीनाम्नी बभूव तस्याः कुक्षौ सोऽवततार तदानीं रेवती नक्षत्रं बभूव तया चतुर्दश स्वप्नादृष्टाः ततः पूर्णेषु मासेषु रेवती नक्षत्रे तस्य जन्म बभूव जन्मोत्सवस्तदाघट् पश्चाद्यत् दिक् कुमारिकाभिः चतुः षष्टिसुरेन्द्रैर्निर्मितः ततः सुदर्शन राजापि स्व पुत्रस्य जन्मोत्सवं विशेषाचकार अस्मिन् गर्भगते मात्रा प्रौढारत्न मयोऽरस्वप्ने दृष्टः ततोपित्रास्याऽरइति नाम कृतं देव परिवृतः स वयसा गुणैश्चवर्द्धतेस्म एकविंशति सह स्रवर्षेषु अरकुमारस्य पित्रा राज्यं दत्तं एकविंशति वर्षसहस्राणि यावद्राज्यं भुक्तवतः तस्या शस्त्र कोशे चक्र रत्नं समुत्पन्नं ततो भरतं साध्य

राज्ञाट्टष्टः पृष्टाश्च सेवकाः अकालयात्रया क्वायं लोको गच्छति ततो नमुचिमं त्रिणाभणितं देव अत्र उद्याने श्रमणाः समागताः तेषां यो भक्तो लोकः स तदन्दनार्थं गच्छति राज्ञाभणितं वयमपि यास्यामः नमुचिना उक्तं तर्हित्वया तत्र मध्यस्थेन भाव्यं यथाहं वादं कृत्वातान्नि रुत्तरी करोमि राजा नमुचि सहितस्तत्रगतः नमुचिनाभणितं भो श्रमणायदि यूयं धर्मं तत्वं जानीथतर्हिवदथ सर्वेपि मुनयः क्षुद्रोयमिति कृत्वा मौने न स्थिताः ततो नमुचिर्भूयं रुष्टः सूरिं प्रतिभणति एष वयस्यः किं जानाति ततः सूरिभिर्भणितं भणामः किमपि यदि'ते मुखं खर्जूति इदं वचः श्रुत्वा अनेकशास्त्र विचक्षणे न क्षुल्लकशिष्येण भणितं भगवन् अहमेवैनं निराकरिष्यामि इत्युक्त्वा क्षुल्लकेन सवादेनिरुत्तरीकृतः साधूनामुपरिद्वेषं गतः रात्रौ च चरहत्या एकाकिनं मुनि बधार्थमागतो देवतयास्तम्भितः प्रभाते तदाश्चर्यं दृष्ट्वा राज्ञालोकेन च भृशन्तिरस्कृतो विलक्षो भूतो गतो हस्तिनागपुरं महापद्म युव राजस्य मन्त्रीजातः इतश्च पर्वतवासी सिंहबलोनाम राजा स च कोट्टाधिपति रिति महापद्म देशं विनाश्यकोट्टे प्रविसति ततोरुष्टेन महापद्मेन नमुचि मंत्री पृष्टः सिंहबलराजग्रहणे किञ्चिदुपायं जानासि नमुचिनोक्तं सुष्टुजानामि ततो महापद्म प्रेरितः सैन्यद्युतोगतोनिपुणोपायेन दुर्गं भंक्त्वा सिंहबलो बद्ध आनीतश्च महापद्मान्तिके महापद्मे नोक्तं नमुचेयत्तवेष्टं तन्मार्गय नमुचिनोक्तं सांप्रतं वरः कोप्येऽस्तु अवसरेमार्गयिष्यामि एवं यौवराज्यं पालयतो महापद्मस्य कियान् कालोगतः अन्यदा महापद्ममात्रा जाला देव्याजिनरथः कारितो अपरमात्रा च मिथ्यात्ववासितयाजिन धर्मप्रत्यनीकयालक्ष्मीनाम्ना ब्रह्मरथः कारितोभणितश्च पद्मोत्तरो नाम राजा यथा एष ब्रह्मरथः प्रथम नगर मध्ये परिभ्रमतु जिनरथः पश्चात्परिभ्रमतु इदं च श्रुत्वा जाला देव्या प्रतिज्ञा कृता यदि जिनरथः प्रथमं न भ्रमिष्यति तदा परजन्मनि ममाहारः ततो राज्ञा द्वावपि रथौ निरुद्धौ महापद्मे न स्वजननयाः परमाम धृतिं दृष्ट्वानगरान्निर्गतः केनापि न ज्ञातः परदेशे गच्छन् महाटव्यां प्रविष्टः तत्र च परिभ्रमन् तापसालयेगतः तापसैर्दत्त सन्मानस्तत्रतिष्ठति इतश्च

पायां नगर्यां जनमेजयो राजा परिवसति स च कालनरेन्द्रेण प्रति रुद्धः ततो महान् संग्रामो बभूवजनमेजको नष्टः तस्यान्तः पुरमपीतस्ततो नष्टं जनमेजकस्य राज्ञो नागवतो नाम भार्या सामदनावली पुत्रया समं नष्टा आगतातंतापसा श्रमं समाश्वासिता कुलपतिना तत्रैवस्थिता कुमार मदनावल्योः परस्परमनुरागोजातः कुलपतिनातन्मात्रा च तयोः परस्पर मनुरागोज्ञातः कुलपतिनागवत्यामात्रा च भणिता मदनावली यथा पुत्रित्वं किं नस्मरसिनैमित्तिकवचनं यथा चक्रवर्त्तिनस्त्वं प्रथमपत्नी भविष्यति ततः कथं यत्र तत्रानुरागं करोषि कुलपति नापि कुमारस्य विसर्जनार्थं मुक्तं कुमारत्वमितोगच्छ तदानीं त्वरितमेव ततोनिर्गतः कुमारः एव मनोरथं चकार यथाह मेतस्याः सङ्गमेन भरताधिपो भूत्वा ग्रामाकरनगरादिषु सर्वत्रजिनभवनानिकारयिष्यामीति भ्रमन् कुमारोऽथ प्राप्तः सिंधुनंदनं नाम नगरं तत्रोद्यानि कामहोत्सवेनगरान्निर्गतानरानार्यश्च विविध क्रीडाभिः क्रीडन्ति अस्मिन्नवसरे राज्ञः पट्ट हस्ती आलानस्तम्भं उन्मूल्य गृह हट्टभित्तिभङ्गं कुर्वन् नगराद्दहिर्यंवती जनमध्ये समायातः तावतं तथा विधं दृष्ट्वा दूरतः प्रधावितुं असमर्थाः तत्रैवस्थिताः यावदसौतासामुपरिशुण्डापातं करोति तावतादूरदेशस्थितेन महापद्मेन करुणा पूर्णहृदयेनहक्कितो सौ करी सोपि वेगेन चलितः कुमाराभि मुखं तदानीं ताः सर्वा अपिभणंति हाहाऽस्य द्रक्षणार्थं प्रवृत्तोयं करिणाहंस्यते एवं तासु प्रलपन्तीषु पश्यन्तीषु चतयोः करिकुमारयो र्घोरः संग्रामो बभूव सर्वोपि नागरजनस्तत्रा यातः सामन्त भृत्यसहितो महसेनराजापि तत्रायातः भणितं च नरेन्द्रेण कुमार अनेनसमं संग्रामं माकुरु कृतान्त इव रुष्टो सौतवविनासकरिष्यतीति महापद्म उवाच राजन् विश्वस्तोभव पश्यममकलामित्युक्त्वाक्षणेन तं मत्तकरिणं स्वकलयावशी कृतवान् आरूढश्च तं मत्तगजं महापद्मः स्वस्थानेनीतवान् साधुकारेण तं लोका पूजितवान् यथा एष कोपि महापुरुषः प्रधान कुलसमुद्भवोस्ति अन्यथा कथमीदृशं रूप विज्ञानं चास्य भवति ततो राज्ञा स्वगृहे नीत्वा कुमारस्य विविधोपचारकरण पूर्वकं कन्याशतं दत्तं तेन समं विषयसुख मनुभवतस्तस्य

महापद्म कुमारस्य दिवसास्तत्र सुखेन यान्ति तथापितां मदनावलि हृदयान्नविस्मारयति अन्यदाराजन्यां ग्रथ्यातो सौ वेगवत्याविद्याधर्याऽपहृतः निद्रा क्षयेसातेन दृष्टा सृष्टिं दर्शयित्वा साकुमारेणभणिता किं त्वमेवं मामपहरसि तया भणितं कुमार शृणु वैताढ्ये सूरोदयनामनगरमस्ति तत्रेन्द्रधनुर्नाम विद्याधराधिपतिरस्ति तस्य भार्या श्रीकान्तावर्त्तते तस्या पुत्रीजयचन्द्रानाम्नी वर्त्तते सा च पुरुषद्वेषिणीनेच्छति कथमपि वरं ततो नरपत्याज्ञयामयासर्वत्र वरनरेन्द्रान् विलोक्य२ पट्टिकायां लिखिताः सर्वेपि तस्यादर्शितानकोपिरूचितः अनयादामयातस्यस्वरूपं दर्शितंतद्दर्शनानन्तरमेवसाकामावस्थयागृहीता भणितं च तया यद्येष भर्त्तान भविष्यति तदा वश्यं मयामर्त्तव्यं अन्य पुरुषस्य मम यावज्जीवं निवृत्तिरेव एष तस्या व्यति करोमया तस्मात्पितरौ ज्ञापितः ताभ्यां त्वदानयनायअहं प्रयुक्ता अविश्वस्त्यास्तस्याविश्वासार्थं मया इयंप्रतिज्ञा कृता यद्यहंतं त्वरितं नानयामि तदा ज्वाला कुलेज्वलने प्रविशामि ततः कुमारयदितव प्रसादेन मम मरणं न सम्पद्यते यथा च मे प्रतिज्ञानिर्वाहो भवति तथा प्रसादंकुरु ततस्तदा ग्रया तया महापद्मः सूर्योदये तत्र नीतः पतिर्मिलितः तेन च सुमुहूर्त्ते तस्याः पाणिग्रहणं कारितः पूजिता च वेगवती इतश्च जयचन्द्रायामातुल भ्रातरौ गङ्गाधरमहीधरनामानौ विद्याधरौ खेचराधिपतिप्रचण्डौ इमंव्यतिकरं ज्ञात्वा अनेक भट सहितौ महापद्मेनसमं संग्रामार्थमागतौ महा पद्मोपि तयोरागमनंश्रुत्वा सूरोदयपुरादहिर्विद्याधर भट परिवृतोनिर्गतः संलग्नस्तयोः संग्रामः तदानीं महापद्मेन स्वन्दनाः कुञ्जराः अश्वाः सुभटाः परबल सत्काः सर्वेपि बाणैर्विद्धाः भग्नं स्वसैन्यं दृष्ट्वा गङ्गाधरमहीधरौ स्वयमुत्थितौ महापद्मेन उभा वपि हतौ ततो लब्ध जयः समहापद्मः उत्पन्न स्त्री वर्ज सर्वरत्नः प्राप्तनवनिधिर्द्वात्रिंशत्सहस्र मुकुटबद्ध चमरेन्द्रसेवितपादपद्मः परिणीत एको न चतुः षष्टि सहस्रान्तः पुरो हयगजरथपदातिकोश सम्पन्नो नवम चक्रवर्त्ती जातस्तदापि षट् खण्डभरतराज्यं समदनावल्यारहितं नीरसं मन्यते अन्यदातस्मिन्वा श्रमपदे गतस्य तस्य महापद्म चक्रिणः तापसैर्महान् सत्कारः कृतः जनमेजयेनापि राज्ञामदनावली

श्री अनन्तनाथ चरित्र भाग ४ ० ० ०

तस्य दत्तातेन परिणीतास्तोरत्नं बभूव ततो महापद्मः चक्रवर्त्ति ऋद्धि समेतोहस्तिनागपुरं प्राप्तः प्रणनाम जननीजनकपदान् ताभ्यामधिकर्द्धेन प्रेक्षित अत्रांतरेतत्रैव समवसृतो मुनि सुव्रतस्वामिशिष्यो नागसूरी ततोनिर्गतः स परिवारः पद्मोत्तरराजातंवन्दित्वा पुरोनिषण्णः गुरुणा च तत् पुरो भव निर्वेदजननो देशनाकृता तां श्रुत्वा वैराग्यमापन्नो राजा गुरुं प्रत्येवमुवाच भगवन्नहं राज्यं स्वस्यं कृत्वा भवदन्तिके प्रव्रजिष्यामि गुरुणाभणितं माविलम्बं कुर्व्विति गुरुं प्रणम्य नगरे प्रविष्टोराजा आकारितामन्त्रिणः प्रधानपरिजनाविष्णु कुमारश्च सर्वेषा मपि राज्ञा एवमुक्तं भो भो श्रुयतां भवद्भिः संसारासारताहमेतावत्कालं वञ्चितः यच्छ्रामण्यं नानुष्ठितवान् ततः सांप्रतं विष्णुकुमारं निजराज्येभिषिच्य प्रव्रज्यां गृह्णामि ततो विष्णु कुमारेण विज्ञप्तं तात ममापि किं पाकोपमैर्भोगैः कृतं तवमार्गमेवानुसरिष्यामि ततो विष्णु कुमारस्य दीक्षानिश्चयं ज्ञात्वा पद्मोत्तरराज्ञा महापद्म आकारितो भणितश्च पुत्र ममेदं राज्यं प्रतिपद्यस्वविष्णु कुमारोहं च प्रव्रज्यां प्रतिपद्यावः अथ विनीतेन महापद्मेन च भणितं तात निजराज्याभिषेकं विष्णुकुमारस्यैव कुरु अहं पुनरेतस्यैवाज्ञा प्रतीच्छको भविष्यामि राज्ञाभणितं वत्समयोक्तोप्ययं राज्यं न प्रतिपद्यते अवश्य मयं मया समं प्रव्रजिष्यते ततः शोभनदिवसे महापद्मस्य कृतो राज्याभिषेकः विष्णुकुमारस्सहित पद्मोत्तरराजा सुव्रतसूरिसमीपे प्रव्रजितः ततो महापद्मोविख्यात शासनश्चक्रवर्त्तीजातः स्वमातृ अपर मातृकारितौ तौ द्वावपिरथौ तथैवस्तः महापद्मचक्रिणातु जननीसत्को जिनरथोनगरीमध्ये भ्रामितः जिनप्रवचनस्य कृता उन्नतिः तत्प्रभृति बहुलोको धर्मोद्यममतिर्जिन शासनं प्रतिपन्नः तेन महापद्मचक्रिणा सर्वस्मिन्नपि भरतक्षेत्रे ग्रामाकर नगरोद्यानादिषु कारितानि जिनायतनानेक कोटिलक्ष प्रमाणानि पद्मोत्तरमुनिरपि पालित निःकलङ्क श्रामण्यः शुद्धाध्यवसायेन कर्म्मजालं क्षपयित्वा समुत्पन्न केवलज्ञानः संप्राप्तः सिद्धिमिति विष्णुकुमारमुनि रपि उग्रतपोविहारनिरतस्य वर्द्धमान ज्ञानदर्शनचारित्र परिणामस्य आकाशगमनादि वैक्रियलब्धयः उत्पन्नाः स कदाचिच्चैवक्तं गदेहो गगने व्रजति

कदाचिन्मदनवत् इति रूपवान् भवति एवं नानाविधलब्धिपात्रः संजातः इतश्चते सुव्रताचार्याः बहुशिष्यपरिवृता वर्षा रात्रस्थित्यर्थं हस्तिनागपुराद्यानं समायाताः ज्ञाताश्च तेन विरुद्धेन न सुचिना अवसरं ज्ञात्वा राज्ञा विज्ञप्तं यथा पूर्वप्रतिपन्नं मम वरंदेहि चक्रिणा उक्तं यथेष्टं मार्गय नमुचिना भणितं राजन्नहंवेद भणितेन विधिनायज्ञं कर्तुमिच्छामि अतो राज्यंमेदेहि चक्रिणानमुचिः स्वराज्येभिषिक्तः स्वयमंतपुरे प्रवेश्य स्थितः नमुचिर्यज्ञपाटकमागम्य यागनिमित्तं दीक्षितो बभूव राज्येभिषिक्तस्य तस्य वर्द्धापनार्थं जैनयतीन् वर्जयित्वा सर्वेपि लिङ्गिनोलोकाश्च समायाताः नमुचिना सर्वलोक समक्षं उक्तं सर्वेपिलोका मम वर्द्धापनार्थं समायाता जैनयतयः कोपिनायाताः एवंच्छलं प्रकाश्य सुव्रताचार्या आकारिताः आगताः नमुचिनाभणिताः भो जैनाचार्यायो यदा ब्राह्मणोवा क्षत्रियोवा राज्यं प्राप्नोति स तदा पाषण्डकैरागत्य दृष्टव्यः इयंलोकस्थितिः यतो राजरक्षितानि तपोधनानि भवंति यूयं पुनः स्तब्धाः सर्वे पाषण्ड दूषकाः निर्मर्यादामां निंदथः अतो मदीयं राज्यं मुक्त्वाऽनाद्य यथासुखं व्रजतयोयुष्माकं मध्ये कोपिनगरे भ्रमन् दृश्यते समेबध्यो भविष्यति सुव्रताचार्यैरुक्तं राजन्नस्माकं राजवर्द्धापनाचारो नास्ति तेन वयं तद्वर्द्धापन कृते नायाताः नचवयं किञ्चिन्दामः किंतु समभावा स्तिष्टामः ततः नरुष्टामः प्रतिभणति यदि श्रमणं सप्तदिनोपरि अहं द्रक्ष्ये तमहमवश्यं मारयिष्यामि नात्र सन्देहः एतन्नमुचिवाक्यं श्रुत्वाचार्याः स्व स्थानमायाताः सर्वेपि साधवः पृष्टाः किमत्र कर्त्तव्यं तत एकेन साधुना भणितं यथा सदासेवित तपोविशेषो विष्णुकुमारनामा महामुनिः सांप्रतं मेरु पर्व्वतचूलास्थो वर्त्तते स च महापद्मचक्रिणो भ्रातास्ति ततस्तद्वचनादय मुपशमिष्यति आचार्यैरुक्तं तदाकारणार्थं यो विद्यालब्धि संपन्नः स तत्रव्रजतु ततः एकेन साधुना उक्तं अहं मेरुचूलां यावद्गनेगन्तुं शक्नोम्यि पुनः प्रत्यागन्तुं न शक्नोम्यि गुरुणा भणितं विष्णुकुमार एवत्वामिहानेष्यति तथेति प्रतिपद्य स मुनिराकाशे उत्पतितः क्षणमात्रेण मेरुचूलायां प्राप्तः तमायातं दृष्ट्वा विष्णुकुमारेण चिन्तितं किञ्चिदुरुकं संघकार्यं समुत्पन्नं यदयं मुनिर्वर्षाकाल

मध्येऽजायातः ततः समुनिविष्णुकुमारं प्रणम्य आगमन प्रयाजनं कथितवान् विष्णुकुमारस्तं मुनिं गृहीत्वास्तोकवेलया आकाशमार्गेण गजपुरे प्राप्तः वंदितास्तेन गुरवः गुर्वाज्ञया साधुसहितो विष्णुकुमार मुनिर्नमुचि पर्षदिगतः सर्वैः सामन्तादिभिर्वंदितः नमुचिस्तु तथैव सिंहासने तस्थिवान् नमनाक् विनयं चकार विष्णुना धर्मकथन पूर्वं नमुचेरेवं भणितं वर्षाकालं यावन्मुनयोत्र तिष्ठन्ति नमुचिना भणितं किमत्र पुनः पुनर्वचन प्रयासेन पञ्चदिवसान् यावन्मुनयोत्र तिष्ठन्तु विष्णुना भणितं तव उद्याने मुनय स्तिष्ठन्तु ततः संजातामर्षेण नमुचिनारेवं भणितं सर्वपाषण्डाधर्मैर्भवद्भिर्नमद्राज्ये स्थेयं मद्राज्यं त्वरितंत्यजत यदि जीवितेन कार्यं ततः समुत्पन्नकोपानलेन विष्णुनाभणितं तथापि त्रयाणां पदानं स्थानं देहि ततो भणितं नमुचिनादत्तं त्रिपदीस्थानं परंयन्त्रि पदा बहिर्द्रक्ष्यामि तस्य शिरश्छेदं करिष्यामि ततः स विष्णुकुमारः कृत नानाविधरूपो वृद्धिं गच्छन् क्रमेण योजनलक्ष प्रमाणरूपोजातः क्रमाभ्यां दर्दरं कुर्व्वन् ग्रामाकरनगर सागराकीर्णां भूमिं अकम्पयन् शिखरिणां शिखराणिपातयतिस्मत्रिभुवने क्षोभं कुर्व्वन् स मुनिः शक्रेणज्ञातः तस्य कोपोपशान्तये शक्रेण गायनदेव्यः प्रेषिताः ताश्चैवं गायन्तिस्मसपरसन्तावओ धम्मवणदावओदुग्गइगमणहेउ कोवोताओवसमंकरेसु भयवंति एवमादीनि गीतानितावारंवारं श्रावयन्तिस्म समुनि नमुचिसिंहासनात्पातितवान् दत्तवान् पूर्वापर समुद्रपादः सर्वजनं भापयतिस्म ज्ञातवृत्तान्तो महापद्मचक्री तत्रा यातःतेन समस्तसंघेन सुरासुरैश्च शान्तिनिमित्तं विविधोपचारै रुपशमितः तत्प्रभृति विष्णुकुमारस्त्रिविक्रम इतिख्यातः उपशान्तकोपः समुनिरालोचितः प्रतिक्रान्तः मुद्दः यतउक्तं आयरिए गच्छंमिकुलगणसङ्घे अचेइ अविणासेआलोयपडिक्कन्तो सुद्धाजन्निज्जराविउला१निष्कलङ्कं श्रामन्यमनुपाल्य समुत्पन्नकेवलः स विष्णुकुमार सिद्धं गतः महापद्म चक्रवर्त्त्यपि क्रमेण दीक्षां गृहीत्वा सुगतिभागभूत् इति महापद्म दृष्टान्तः एगछत्तं पसाहित्ता महिं माणनिसूरणो हरिसेणो मनुस्सिन्दो पत्तोगइमणुत्तरं ४० पुनर्हे मुने हरिषेणो मनुष्येन्द्रो हरिषेणनामा नवमश्चक्री अनुत्तरां गतिं सिद्धिगतिं प्राप्तः किंकृत्वा महीपृथ्वीं

एकक्कवां प्रसाध्य प्रपाल्य कौट्टयो हरिषेणो माणनिसूरणः अहङ्कारि शत्रुमानदलनः ४२ अत्र हरिषेण दृष्टान्तः काम्पिल्यनगरे महाहरि राज्ञो मेरा देव्याः कुक्षौ चतुर्दश स्वप्न सूचितो हरिषेणनामा चक्रवर्त्ती समुत्पन्नः क्रमेण यौवनं प्राप्तः पित्राराज्ये स्थापितः उत्पन्नानि चतुर्दशरत्नानि प्रसाधितश्च भरतं कृत षट्खाभिषेको हरिषेण उदारान् भोगान् भुञ्जन्काल गमयति अन्यदा लघुकर्म तया भववासाद्विरक्तः एवं चिन्तितुं प्रवृत्तः पूर्वकृत सुकृत कर्मवशेनमयाचेट्टयोरिद्धिः प्राप्ताः पुनरपि परलोक हितं करोमि उक्तञ्च मासैरष्टभिरब्दावा पूर्वेण वयसा यथा तत्कर्त्तव्यं मनुष्येण यथान्ते सुखमेधते १ एवमादि परिभाव्य पुत्रं राज्ये निवेश्य निष्क्रान्त उत्पन्नकेवलश्च सिद्धिङ्गतः पञ्चदशधनुषि उच्चत्वं दशवर्षसहस्रायुश्च संजातमिति हरिषेण चक्री दृष्टान्तः अन्निओ राय सहस्सेहिंसुपरिच्चाईदमद्धरे जयनामो जिणक्खायं पत्तोगइ मणुत्तरं ४३ जयनामा एकादशश्चक्री जिनाख्यातं जिनोक्तं धर्मं चरित्वा च अनुत्तराङ्गतिं प्राप्तः कौट्टयो जयनामा राज सहस्रैरन्वितः नृपसहस्रेण परिवृतोजैनींदीक्षां अचरत् पुनः कौट्टयो जयनामासु परित्यागी सम्यक् परित्यागी ४३ अत्र जयनामचक्रवर्त्तिदृष्टान्तः राजगृहे नगरेवप्रगायाराज्ञाः कुक्षौ चतुर्दश स्वप्नसूचितो जयनामा पुत्रोजातः क्रमेण संसाधित भरतश्चक्रीजातः राज्यश्रिय मनुभवन् भोगेभ्यो विरक्तोजातः एवं चिन्तितवान् सुचिरमपि उषित्वास्यात् प्रियैर्विप्रयोगः सुचिरमपि चरित्वा

सूत्र

एगक्कत्तं पसाहित्तामहिमाणनिसूरिणो हरिसेणो मणुस्सिंदोपत्तोगइमणुत्तरं ४२॥ अन्निओरायसहस्सेहिंसुपरिच्चाईदमं

भाषा

पृथ्वो भोगवोने महिं अरिमांनदलनः पृथ्वीने विखेवैरीनोमानतेहनो दलणहार हरिषेणो मनुष्येंद्रः हरिषेण मनुष्यमांहि इंद्रप्राप्तः गतिं अनुत्तरां उत्तमां उत्कृष्टांपोहतापधानगतमांहिं ४२ अन्वितः राजसहस्रैर्युतः हजारराजवियां साथे सुष्टुपरित्यागी दानशीलः संयमंचकार राज छोडीनेंदिक्षालीधी

नास्तिभोगेषु तृप्तिः सुचिरमपि विचिन्त्यत्रायमेकोहि धर्म्मः एवं संवेग मुपागतो निष्क्रान्तोऽनुक्रमेण सिद्धः द्वादशवर्षदेहमानो वर्षसहस्रायुश्च एषा आसोदिति जयचक्रिदृष्टान्तः दसन्नरज्जं मुद्दयंचदूत्ताणं मुणीचरे दसन्नभद्दो निक्खन्तो सक्कसक्केण चोइओ ४४ दशार्णभद्रोराजा साक्षात् शक्रेण चोदितः प्रेरितः सन् निःक्रान्तः गृहस्थावस्थातो निस्सृतः पुनर्मौनी सन् अचरत् मुनेः कर्म मौनं मौनं अस्यास्तीति मौनि मुनिर्भूत्वा विहारं अकरोत् किं कृत्वा दशार्ण राज्यं त्यक्त्वा दशार्णानां देशानां राज्यं दशार्णराज्यं कीदृशं दशार्णराज्यं मुदितं समृद्धं अत्र दशार्णभद्रदृष्टान्तः अस्तिवराटदेशे धनपुरं नाम सन्निवेशे तत्रैकोमदहर पुत्रोस्ति तस्य भार्या दुश्शीलानगरा रक्षकेण समं चौर्यरतिं कुर्वन्त्यस्ति अन्यदा तत्रा सन्निवेशे नटैर्नाट्यं प्रारब्धं तत्रैकोन र्त्तकः स्त्रीवेषं कृत्वा नृत्यन्नस्ति घनोलोकः दर्शनार्थं मिलितोसि सापि तत्रगतास्ति सास्त्रीरूपधरं तं नर्त्तकं प्रेक्ष्य पुरुषञ्च ज्ञात्वा कामविह्वलाजाता एकं तत्पुरुषं प्राह यद्यसौ अनेन वेषेण एषमद्गृहे समागत्य मया समं रमते तदाहमस्मै अष्टोत्तरशतं द्रव्यं ददामि तेन प्रतिपन्नं भणितं त्वंयाहि एष तव पृष्ठीत्वरितमेव समायास्यति ततः सा स्वगृहेगता एषोपि तत् पृष्ठी तद्गृहेगतः तया पादशौचनंदत्तं स भोक्तु मुपविष्टः तया क्षीरेण्याभृतं भाजनं यावदसौ भुंक्ते तावतारक्षक स्तत्रायातो वदत् कपाटमुद्घाटयेति सा नटपुरुषमुवाच त्वं तिलगृहोदरे प्रविश्यावदेनं निवर्त्तयामि सतिल गृहोदरे प्रविष्टः बुभुक्षितः सन् कोणस्थान् तिलान् पूत्कृत्यखादति आगतः कपाटं निधीयतला रक्षः क्षीरेयोभृतं पात्रं दृष्ट्वा सभोक्तु मुपविष्टः यावज्जेमतिता

सूत्र

चरे जयनामो जिणक्खायं पत्तोगइ मणुत्तरं ४३ ॥ दसन्नरज्जं मुद्दयंचदूत्ताणं मुणीचरे। दसन्नभद्दो निक्खंतो सक्कं

भाषा

जयनामा चक्रवर्त्तिः जिनैः आख्यातं कथितं प्राप्तः गतिं अनुत्तरां अनुत्तरगतिं मोक्षतिहांपीहता ४३ दशार्णराज्यं त्यक्तं दशार्ण भद्रराजाद्दं राज्य क्रीडीने त्यक्तामुनिः चरेत् त्यजीनेयतीहओ दशार्ण भद्रराजा प्रव्रजितः दशार्णं भद्रदीक्षालीधी साक्षात् शक्रेण प्रेरितः प्रत्यक्ष इंद्रे प्रेक्षो ४४ नमि

वत्तस्याः पतिर्द्वारे समायातः तया उक्तं तलारत्नस्य शीघ्रमुत्तिष्ठ प्रविशास्मिन् तिलगृहोदरे परंदूरे नगन्तव्यं कोपि सर्पस्तिष्ठति त्वया तत्र प्रदेशेन गन्तव्यं प्रविष्टस्तलारत्नस्तिल गृहोदरे पतिस्तत्रायातः चौरेयीपात्रं दृष्ट्वा तेन पृष्टं किमेतत् तया उक्तं बुभुचितास्मीति जेमामि स उवाच त्वं तिष्ठ अहं पथ श्रान्तत्वादिशेषतो बुभुचितो स्मीति प्रथमं जेमामि तया उक्तं अद्याष्टमीवर्त्तते कथमज्ञातो जेमसि ते नोक्तं त्वं ज्ञानासीति तवज्ञाने न मम ज्ञान जातमिति प्रोच्च स भोक्तुमुपविष्टः इतश्चतलारत्नक नट पूत्कार श्रवणे सर्पोयमिति पूत्करोतीति भीतस्तलारत्नतिलोदरान्निर्गतो नष्टस्तीयकैवावसर इति ज्ञात्वा स्त्री वेष धरोनरोपि नष्टः पत्याघृष्टासास्त्री किमेतत् तया उक्तं मयात्वं सास्मतमेव वारितः यद्यष्टम्यामद्यत्वमज्ञातोमाभोजनं कुरुत्वया चाज्ञा नेनाद्यभोजनं कर्त्तुमारब्धं अतस्त्वयातद्गृहे सदावसन्तौ इमौ पार्वती महेश्वरौ नंद्यागतौ मदहर उवाच ह्यदुष्ट कृतं मया तं पश्चात्तापं कुर्वन् पुनस्तां उवाच कोप्यस्त्युपायः यदेतौ पुनरायातः सा उवाच यदिन्यायेनवित्तं उपार्ज्य पूजां कुर्य्यास्तत पुनरेतौ तव गृहे समायास्यतः ततो गतोमदोहरोदेशान्तरे दशार्णदेशे इक्षुवाटक कर्म्मणि लग्नः दशगद्यानक सुवर्णं लब्धं तथाप्यल्पमिति ज्ञात्वा न तुष्टिं प्राप इतस्ततो भ्रमन् एकदाटव्यां प्रविष्टः पिप्पलतरुमूले विश्रामं गृह्णाति अत्रांतरे अश्वापहृतो दशार्णभद्रस्तत्रायातस्तं दृष्ट्वा राज्ञापृष्टं कस्त्वं किमर्थमत्रायातः स उवाच यथा स्थितं वृत्तान्तं राज्ञाचिंतितं असौस्त्रियाविप्रतारितः परदेशे भ्रमत्यस्ति ततस्तस्य स्त्री चरितं उज्ज्वलगृहेनीत्वा भोजनादिविहितं राज्ञाचिंतितं अहो असत्यदेवेपीश्वरादौ कीदृशी भक्तिर्वर्त्तते मया सत्यदेवेपि श्रीमहावीरेविद्यमानेपि तादृशं भक्ति प्रपञ्चनं न विहितमिति राजायावच्चिंतयति तावदेक प्रतिहार पुरुषेण राज्ञोग्रे एव मुक्तं भगवान् श्रीमहावीरः समायातः राजापरितुष्टश्चिन्तयति यदिनामैष मदहर पुत्रो विशिष्टविवेकरहितोपि निजदेव पूजा सम्पादनार्थमेव परिक्लिश्यते ततोस्माभिरीदृशैः सारासारविवेचन विचक्षणैः समयसामयिकत्रिभुवनचिन्तामणि कल्पस्य श्रीमहावीरस्य विशेषेण पूजाकार्येति ततः कल्पेहं

सर्वदा तथा श्रीमहावीरं वन्दित्वे यथा केनाप्येवं न वन्दितः पूर्वः ततोद्वितीय दिवसे कृत प्रभात कृत्यः स्नान विलिप्तालङ्कृत देहः स्मारूप यौवन लावण्यनेपथ्ययुक्तः सर्वाङ्गोपांगालंकृतयाचतुरङ्गयासेनया सहितो बहुभिर्मन्त्रि सामन्तैः श्रेष्टिसार्थवाहैश्च परिवृतः भंभादि वादित्र श्रेणिबधिरिति दिगन्तरालो गन्धर्वै गीयमानगुणो नृत्यंतीभिविलासिनीभिः पोषित नेत्ररसो गजेन्द्रारूढो दशार्णभद्र भूपतिर्भगवतो वन्द नार्थं मायातः विशुद्धभावेन भगवान् वन्दितः राजा मद्दहरपुत्रश्च हर्षितवान् अत्रान्तरे शक्रेण चिन्तितं मत्कृतया महाविभूत्यासौ दशार्णभद्रः प्रति बोधं यास्यतीति शक्र ईदृशीं विभूतिं विकुर्वितवान् तथाहि ऐरावण हस्तिनोष्टौ दन्ता विकुर्विताः दन्ते २ अष्टौ पुष्करिणो विकुर्विताः पुष्क रिणां २ अष्टौ २ पद्मानि पद्मे २ ष्ट २ पत्राणि पत्रे २ द्वात्रिंशद्बद्धनाट्यानि अनया विभूत्या ऐरावणारूढेन शक्रेण प्रदक्षिणी कृत्य भगवान् वन्दितः तं तादृग्यं दृष्ट्वा दशार्ण भद्रेण चिन्तितं अहो खलु तुच्छोहं यदृच्छया विभूत्यागर्वं कृतवान् यत उक्तं अहिट्ठ भद्दाधीवेणविहुन्ति उत्तणाणीयाणवइ उत्तालकरोहु मूसगोवाहिमासज्ज १ अनेन शक्रेण प्राग्भवे शुद्धो धर्मः कृतः तत ईदृशीलब्धिर्लब्धा ततोहमपितमेव धर्मं करोमि किं ममाद्य विषादेन उक्तञ्च समसंख्या वयवः सन् पुरुषः पुरुषं किमनु मन्येति पुण्यैरधिकतरः चेन्नानुसोपि करोतु तान्येव १ इत्यादि संवेगभावनया प्रतिबुद्धः क्षयोपशमं प्राप्तचारित्रमोहनीयोभगवन्तं प्रत्येवं दशार्णभद्रोऽवादीत् भगवन् भवचारकादहं निर्विण्णोस्मि ततश्चारित्र प्रदानेनानुग्रहं मम कुरुभगवता तदानीमेव मद्दहरेण समं स दशार्णभद्रोदीक्षितः शक्रेण तदावंदितः उक्तं च श्रमणमार्गग्रहणेनत्वयैवजितं येने दृशी ऋद्धिः सहसापरित्यक्ता पूर्वं त्वयाभिमान ग्रस्तेन द्रव्य वन्दनं कृतमिति त्वमेव धन्योनाहमिति दशार्णभद्रमुनेः प्रशंसां कृत्वाशक्रः स्वस्थानं गत वा निति दशार्णभद्र दृष्टांतः नमीनमेइ अप्पाणं सक्कं सक्केण चोईओ चइऊणगेहं वइदेही सामन्ने पज्जवट्ठिओ ४५ पुनर्हे मुनेविदेहेष् भवो वैदेही विदेहदेशस्वामीनमिनामानृपोगेहं मुक्त्वासन्यक्ताश्रामण्य

सूत्र

भाषा

साधु धर्मं पर्युपस्थितः चारित्रयोग्यानुष्ठानं प्रत्युद्युतो भूदित्यर्थः पुनः समुनिः साक्षात् ब्राह्मण रूपेण शक्रेण प्रेरितः सन् ज्ञानचर्यायां परिचितः सन् आत्मानं नमि इति नयेत्थापयति क्रोधादिकषायरहितो भवतीत्यर्थः ४५ अथ द्वाभ्यां गाथाभ्यां चतुर्णां प्रत्येकबुद्धानां एकसमये सिद्धानां नामान्याह करकण्डूकलिंगेसु पञ्चालेसु यदुम्मुहो नमीरायाविदेहेसु गन्धारेसुयनिग्गई ४५ एवं नरिन्दवसहा निक्खन्ताजिणसासणे पुत्ते रज्जे ठवेऊणं सामन्नेपज्जु

सक्केण चोइओ ४४॥ नमीनमेइ अप्पाणं सक्खं सक्केण चोइओ। चइऊणगेहंवइ देहीसामन्ने पज्जुवट्ठिओ ४५॥ कर कंडुकलिंगेसु पंचालेसु यदुम्महे। नमीराया विदेहेसुगंधारेसु यनग्गई ४६॥ एवं नरिंद वसहा निक्खंताजिणसासणे पुत्तं रज्जे ठविऊणं सामन्ने पज्जुवट्ठिया॥ ४७॥ सोवीर राय वसहो चइऊणं मुणीचरे। उदायणो पव्वइओ

राजर्षिः आत्मानं नयति नमिराजाइं आपणो आत्माने नमे साक्षात् शक्रेणप्रेरितः प्रत्यक्षइंद्रे प्रेखो त्यक्षा गृहवैदेही घरछांडीने बिदेहदेश छांडो श्रामण्ये पर्युपस्थितः चारित्रने बिखे ऊद्यो ४५ करकंडूः कलिंगेषू करकंडू राजाइं कलिंगदेश छांडो पंचालेषु पंचालदेशेषु दुमुखो बभूव पंचालदेशने बिखे दुम्महहओनमीराजा विदेहेषु विदेहदेशेषु नमीराजाइं विदेहदेशनो राज्यछांडो गंधारेषु नग्गतिः गंधारदेश नग्गई राजाराज्य छोडो ४६ एवं नरेंद्र वृषभाः एतलाए राजा वृषभ समानधीरो निष्क्रांताः जिनशासने जिनशाशनने बिखे दीक्षालीधी पुत्रं राज्ये स्थापयित्वा पुत्रने राज्य देईने श्रामण्ये पर्युपस्थिताः चारित्रलेइ सावधान धर्मने बिखे उद्यत हुआ ४७ सोवीरराज राजा वृषभः सोवीरदेशनो राजा वृषभसमान त्यक्षा मुनिः चरेत् त्यजीने मुनीश्वर हुआ उदायनराजा राज्यं त्यक्षाः प्रव्रजितः उदाई राजाइं राज्य छोडीने दीक्षालीधी प्राप्तोगतिं अनुत्तरां प्राप्त हुओ उत्तमगति ४८ तथैव

वट्टिया ४६ हे मुने करकण्डूराजाकलिङ्गेषु देशेषु अभूदित्याध्याहारः च पुनः पाञ्चालेषु देशेषु द्विमुखोनृपोभूत् विदेहेषु देशेषु नमीराजाभूत् च पुनर्गन्धारेषु गन्धारनाम सुदेशेषु निर्गतिनामाराजाभूत् एते चत्वारः करकण्डू १ द्विमुख २ नमि३ निर्गतिनामानोनरेन्द्र वृषभाः राजमुख्याः पुत्रान् राज्ये स्थापयित्वा पश्चात् जिनशासने जिनाज्ञायां श्रामण्ये चारित्रे पर्युपस्थिताः चारित्र योग्य क्रियानुष्ठानतत्पराः सन्तोनिःक्रान्ताः संसारात् निःसृताः भवभ्रमणात् विरता आसन् इत्यध्याहारः सिद्धिं प्राप्ता इति भावः एतेषां चतुर्णां प्रत्येक बुद्धानां कथा प्रसङ्गतः पूर्व नमिरध्ययनतोज्ञेया सौवीरराजवसभो च इत्ताणं मुणीचरे उदायणो पव्वइओ पत्तोगइ मणुत्तरं ४८ सौवीर राजवृषभः सौवीराणां देशानां राजा सौवीरराजः सचासौवृषभश्च सौवीरराज वृषभोराज्यभार धरण समर्थः सौवीरदेश भूपमुख्यः एतादृश उदाय न नामाराजा वीतभयपत्तनाधीशो मौनं मुनिधर्मं आचरत् किं कृत्वा राज्यं परिहृत्य सच उदायनः प्रव्रजितः सन् अनुत्तरां प्रधानां गतिं प्राप्तः अत्रोदायन भूपदृष्टान्तः भरतक्षेत्रे सौवीरदेशेवीतभयनाम नगरे उदायनो नाम राजा तस्य प्रभावतो राज्ञी तयोर्ज्येष्ठपुत्रोअभीचिनामाऽभवत् तस्य भागिनेयः केशीनामाभूत् स उदायनराजा सिन्धुसोवीर प्रमुख षोडशजनपदानांवीत भय प्रमुख त्रिशत त्रिषष्टि नगराणां महासेन प्रमुखाणां दशराज्ञां बद्धमुकुटानां क्षत्राणां चामराणां च ऐश्वर्यं पालयन्नस्ति इतश्चंपायां नगर्यां कुमारनन्दी नाम सुवर्णकारोस्ति स च स्त्रीलंपटो यत्र २ सरूपां दारिकां पश्यति जानाति वा तत्र पञ्चशत सुवर्णानि दत्वा तां परिणयति एवञ्चतेन पञ्चशतकन्याः परिणीताः एकस्तम्भं प्रासादं कारयित्वा ताभिस्सम क्रीडति तस्य च मित्रं नागिलोनाम श्रावकोस्ति अन्यदा पञ्चशैलद्वीप वास्तव्यहासाप्रहासाख्यं तर्यौस्तः तयोर्भर्त्ता विद्युन्मालो नाम देवोस्ति सोन्यदाच्युतः ताभिश्चिन्तितं कथमपि व्युद्ग्राहयामः सोऽस्माकं भर्त्ता भवति स्वयोग्यपुरुष गवेषणाय इतस्ततो व्रजं तीभ्यां ताभ्यां चम्पानगर्यां कुमारनन्दी सुवर्णकारः पञ्चशत स्त्री परिवृतो दृष्टः ताभ्यां चिन्तितं एषः स्त्रीलम्पटः सुखेन व्युद्ग्राहयिष्यते

कुमारनन्दी भणतिके भवंत्यौ कुतः समायाते ते आहतु आवां हासा प्रहासा देव्यौ तद्रूप मोहितः कुमारनन्दी सुवर्णकारस्तेदेव्यौ भोगार्थं प्रार्थित वान् ताभ्यां भणितं यद्यत्प्रयोगकार्यं तदा पञ्चशैलद्वीपं समागच्छेः एवं भणिते देव्यौ तत्यतिते गते स्वस्थानं राज्ञः सुवर्णदत्त्वापटहं वादय तिस्र कुमारनन्दि सुवर्णकारं यः पञ्चशैलद्वीपं नयति तस्य स धनकोटिं ददाति एकेन स्थविरेण तत्पटहः पृष्टः कुमारनन्दिना तस्य कोटि धनं दत्तं स्थविरोपि तद्धनं पुत्राणां दत्वा कुमारनन्दिना सहयान पात्रमारूढः समुद्रमध्ये प्रविष्टः यावद्दूरेगत स्तावदेकं वट दृष्टवान्स्थविर उवाच तस्य वटस्याध इदंवाहनं निर्गमिष्यति तत्र जलावर्त्तोस्तीतिवाहनं भंक्ष्यति त्वंतु एतद्वटशाखामाश्रये वटेन पञ्चशैलद्वीपात् भारण्ड पक्षिणस्त्रि मायास्यन्ति संध्यायां तत्चरणेषु स्वंवपुः स्ववस्त्रेण दृढं बध्नीयाः ते च प्रभाते दूत उड्डीना पञ्चशैलं यास्यन्ति त्वमपितैः समं पञ्चशैलं गच्छेः स्थविरेण एव मुच्यमाने तद्वाहनं वटाधोगतं कुमारनन्दिना वटशाखावलम्बनं कृतं भग्नञ्च तद्वाहनं कुमारनन्दी तु भारण्डपक्षि चरणावलम्बेन पञ्चशैले गतः हासा प्रहासाभ्यां दृष्टः उक्तञ्च तव एतेन शरीरेण नावाभ्यां भोगो विधीयते स्व नगरे गत्वां गुप्तत आरभ्य मस्तकं यावज्ज्वलनेन स्व शरीरंदह यथा पञ्चशैलाधीशो भूत्वाऽस्मद्भोगेहां पूर्णौ कुरु तेनोक्तं तत्राहं कथं यामि ताभ्यां करतले समुत्याप्य स नगरोद्याने मुक्तः ततोलोकस्तं पृच्छति किं त्वया तत्राश्चर्यं दृष्टं स भणति दृष्टं श्रुतं अनुभूतं पञ्चशैल द्वीपं मया यत्र प्रथस्तेहासा प्रहासाभिधे देव्यौस्तः अत्र कुमारनन्दिना तत्र स्वांगुष्ठेऽग्निमाच यित्वा मस्तक यावत् स्व शरीरं ज्वालयितु मारब्धः तदा मित्रेणायं वारितः भोमित्र तवेदं कापुरुषजनो चितं चेष्टितं न युक्तं महानुभाव दुर्लभं मनुष्य जन्म माहारयः तुच्छमिदं भोगसुखमस्ति किं च यद्यपि त्वं भोगार्थी तथापि स धर्मानुष्ठानमेव कुरु यत उक्तं धणओ धणच्छियाणं कामत्थीणञ्च सव्व कामकरो सग्गपवग्गसंगमहेउ जिणदेसिओ धम्मो १ इत्यादि शिक्षावादैर्मित्रेण सवार्यमाणोपि दुःखिनी मरणेन मृतः पञ्चशैलाधिपतिर्जातः तस्मित्रवस्थ

श्रावकस्य महान्खेदोजातः अहो भोगकार्ये जनाइत्थं क्लिश्यन्ति जानन्तोपिवयं किमत्र गार्हस्थेस्थिताः स्म इति स श्रावकः प्रव्रजितः क्रमेण कालं कृत्वा अच्युत देवलोके समुत्पन्नः अवधिनास स वृत्तान्तं जानातिस्म अन्यदा नन्दीश्वर यात्रार्थं सर्वे देवेन्द्रावलिताः स श्रावकदेवोपि अच्युतेन्द्रेण समं चलितः तदा पञ्चशैलाधिपते स्तस्य विद्युन्मालिनाम्नो देवस्य गले पटहोलग्नः उत्तारिनोत्तरति हासा प्रहासाभ्यां उक्तं इयं पञ्च शैलद्वीपवासिनो स्थितिः यत् नन्दीश्वरद्वीपयात्रार्थं चलितानां देवेन्द्राणां पुरः पटहं वादयन् विद्युन्मालि देवस्तत्रयाति ततस्त्वं खेदं माकुरुगललग्नं इमं पटहं वादयन् गीतानि गायन्तीभ्यां आवाभ्यांसह नन्दीश्वरद्वीपे याहि ततः स तथा कुर्व्वन् नन्दीश्वरद्वीपोद्देशेन चलितः श्रावकदेवस्तं स खेदं पटहंवादयन्तंदृष्ट्वा उप योगे नोपलक्षितवान् भणति च भोत्वं मां जानासि स भणतिक: शक्रादिदेवान् न जानाति ततस्तं श्रावकदेवः तस्य स्व प्राग्भवस्वरूपं दर्शयतिस्मसर्वं पूर्वं वृत्तान्त माख्याति ततः संवेगमापन्नः सदेवो भणति तदानीमहं किं करोमि श्रावकदेवो भणति श्रीवर्द्धमान स्वामिनः प्रतिमां कुरु यथा तव सम्यक्त्वं सुस्थिरं भवति यत उक्तं जोकारवेइ जिण पडिमंजिणाण जियरागदोस मोहाण सो पावेइ अत्तभवे सुहजणणं धम्मवररयणं १ अन्यच्च दारिद्दं दोहग्गं कुजाइं कुसरीर कुगइ कुमईओ अवमाणरोयसोआ नहुन्ति जिण बिंबकारिणं २ ततः स विद्युन्मालो महाहिमवच्छिखराग्रो शीर्ष चन्दन दारुच्छे दयित्वा श्रीवर्द्धमानस्वामि प्रतिमां निर्वर्त्तितवान् ताच्चमंजूषायां क्षिप्तवान् तस्मिन्नवसरेषण्मासान् यावदितस्ततो भ्रमत्वाहनं वायुभिरास्फाल्य मानं विलोकितवान् तत्रगत्वा चासौ तं उत्पातं उपशमितवान् सां यात्रिकाणां चतां मंजूषादत्तवान् भणितवांश्च देवाधिदेव प्रतिमाचात्रास्ति यत्रचेयं विशेष पूजामाप्नोति तत्रेयंदेवा देवाधिदेवनाम्नैवेय मुद्घाटिथति भवद्वाहनेस्यां स्थितायां न कोप्युपद्रवो भविष्यति ततस्तां लात्वा सां यात्रिकावीतभय यत्नं प्राप्ताः तत्रोदायन राजा तापसभक्तस्तस्य सामंजूषादत्ता कथितश्च सुरवचनं मिलितश्च तत्र ब्राह्मणादिको भूरिलोक भणति च गोविन्दाय

नमः इत्युक्ते मंजूषानोद्घाटिता तत्र केचिद्भणन्ति अत्र देवाधिदेवश्चतुर्मुखो ब्रह्मास्ति अन्ये केचिद्वदन्ति अत्र चतुर्मुखोविष्णुरेवास्ति केचिद्भणंति अत्र महेश्वरो देवाधिदेवोस्ति अस्मिन्नवसरे तत्रोदायन राजपट्टराज्ञी चेरकराजा पुत्री प्रभावती नाम्नी श्रमणोपासिका तत्रायाता तया तस्या मंजूषायाः पजां कृत्वा एवं भणति गयराग दोसमोही सव्वन्नू अट्ठपाडहेरसंजुत्तो देवाहिदेव गुरुओ अइरामि दंसणंदेउं १ एवं उक्ता तया मंजूषायां हस्तेन परशु प्रहारोदत्तः उद्घाटिता सामंजूषा तस्यां दृष्ट्वातीव सुन्दरा स्नान पुष्पमालालंकृता श्रीवर्द्धमानस्वामि प्रतिमाजात जिनशासनोन्नतिः अतीवानन्दिता प्रभावती एवंबभाण सव्वन्नु सव्वदंसण अपुण्ण भवभविय जिणमणाणंदजय चिन्तामणिजय गुरुजय २ जिणवीर अकलङ्को१ तत्र प्रभावत्या अन्तःपुरं मध्ये चैत्यगृहंकारितं तत्रेयं प्रतिमास्थापिता तां चत्रिकालं सा पवित्रा पूजयति अन्यदा प्रभावतीराज्ञी तत्प्रतिमायाः पुरोनृत्यति राजा च वीणां वादयति तदानीं स राजा तस्यां मस्तकं न पश्यति राज्ञोऽष्टतिर्जाता हस्ताद्वीणा पतिता राज्ञा पृष्टं किं मयादुष्टं नर्त्तितं राजा मौनमालंब्यस्थितः राज्ञा अति निर्बंधे उक्तवान् यत्तव मस्तकमपश्यन्नहं व्याकुलीभूतो हस्ताद्वीणां पातितवान् सा भणति मया सुचिरं श्रावकधर्मः न काचिन्मम मरणा द्भीतिरस्ति अन्यदा तत् प्रतिमा पूजनार्थं स्नाता सा राज्ञी स्वचेटीं प्रतिवस्त्राण्यानयेत्युवाच तया च रक्तानि वस्त्राण्यानी तानि राज्ञी क्रुद्धाप्राह जिनगृहे प्रविशंत्या मम रक्तानि वस्त्राणि ददासीत्युक्ता चेटीं आदर्शेण हतवती मर्मणि तत्प्रहार लग्नात् सा मृता प्रभावत्या चिन्तितं हामया निरपराधत्रस जीव बधकरणाद्व्रतं भग्नं अतःपरं किमे जीवतव्येन ततस्तया राज्ञाराज्ञ उक्तं अहं भक्तं प्रत्याख्यामि राज्ञानैवेति प्रतिपादितं तया पुनस्तथैवोच्यते तदा राज्ञा उक्तं यदित्वं देवी भूत्वा मां प्रतिबोधयसि तदा त्वं भक्तं प्रत्याख्याहि राज्ञा तद्वचोंगी कृतं भक्तं प्रत्याख्याय समाधिना मृता देवलोकंगता देवीभूत् तांच प्रतिमां कुब्जा देवदत्तादासी त्रिकालं पूजयति प्रभावती देवस्तु उदायनं राजानं प्रतिबोधयति न च सतं बुध्यते राजा तु तापसभक्तोतः

सदेव स्तापस सरूपं कृत्वाऽमृतफलानि गृहीत्वागतो राज्ञे दत्तवान् राज्ञा तानि आस्वादितानि पृष्टश्च तापसः क्व एतानि फलानि तापसो भणति एतन्नगराभ्यर्णेऽस्मदाश्रमस्ति तत्रैतानि फलानि सन्ति राजा तेन समं एकाक्येव ततृगतः तापसैस्समाचारैः सहन्तु मारब्धः राजा ततो नष्टः तस्मिन्नेव वने जैन साधून् ददर्श तेषामसौशरणमाश्रितः भयं माकुर्वित राज्ञासितः तापसा निवृत्ताः साधुभिश्च तस्यैवं धर्म उक्तः धम्मोचेवेत्थ सत्ताणं सरणं भवसायरे देवं धम्मं गुरुं चेव धम्महत्थीय परिक्खए १ दस अट्ठ दोसरहिओ देवोधम्मो विनिउणदय सहिओ सुगुरुयबंभयारी आरंभ परिग्गहावरओ२ इत्यादिकोपदेशेन स राजा प्रतिबोधितः प्रतिपन्नो जिनधर्मं प्रभावतीदेव आत्मानं दर्शयित्वा राजानं च स्थिरीकृत्वा स्वस्थानेगतः एवं उदायन राजा श्रावकोजातः इतश्च गन्धारदेश वास्तव्यः सत्यनामा श्रावकः सर्वत्र जिनजन्म भूम्यादितीर्थानिवन्दमानो वैताढ्यं यावद्गतः तत्र शाश्वत प्रतिमा वन्द नार्थं उपवासत्रयं कृतवान् तपस्तुष्टया तदधिष्टात्र देव्यास्तस्य शाश्वतजिन प्रतिमादर्शिताः तेन च वन्दिताः अथ तया देव्यास्तस्मै श्रावकायकामित गुटिकादत्ता ततः स निवृत्तो वीतभयपत्तने जीवितस्वामि प्रतिमां वन्दितु मायातः गोशीर्ष चन्दमयीं तां ववन्दे दैवात्तस्यातीसारो रोग उत्पन्नः कुजया दास्या प्रतिचरितः स निरुग्जातः तुष्टेन तेन तस्यै कामगुणिता गुटिकादत्ता कथितश्च तासां चिन्तितार्थ साधक प्रभावः अन्यदासादासौ अहं सुवर्ण वर्णा सुरूपा भवामीति चिन्तयित्वा एकां गुटिकां भक्षितवती सुवर्णवर्णा सुरूपा च जाता ततस्तस्याः सुवर्णगुलिकेति नाम जातं अनाद्दा सा चिन्तयति भोगसुख मनुभवामि एष उदायन राजा ममपिता अपरेमत्तुल्याः केपि राजानो न सन्तीति चण्डप्रद्योतमेव मनसि कृत्वा द्वितीयां गुटिकां भक्षितवती तदानीं तस्य चण्डप्रद्योतस्य स्वप्ने देवतया कथितं वीत भयपत्तने उदायनराज्ञो दासी सुवर्णगुलिकानाम्नी सुवर्णा वर्णोऽतीव रूपवती त्वत्योग्यास्ति चण्डप्रद्योतेन सुवर्णगुलिकायाः समीपे दूतःप्रेषितः दूतेन एकान्ते तस्या एवंकथितं चण्डप्रद्योतस्वामी हते तया भणितं अत्र चण्डप्रद्योतः प्रथम मायातुतं

पश्यामि पश्चाद्यथा रुच्यातेन सहायास्यामि दूतेन गत्वा तस्या वचनं चण्डप्रद्योतस्योक्तं सोपि अनिलगिरि हस्तिनमधि रुह्यरात्रौ तत्रायातः दृष्टस्तया रुचितश्च सा भणति यदीमां प्रतिमां सार्द्धं नयसि तदाह मायामि नानयेति ततस्तेन तत्स्थान स्थापनयोग्यान्या प्रतिमा, तदानीं नास्तीति तस्यां रात्रौ तत्र उषित्वा स्व नगरे पश्चाद्गतः तत्र तादृशीं जिन प्रतिमां कारयित्वा पुन रत्नायात स्तां प्रतिमां तत्रस्थापयित्वा मूल प्रतिमां दासीं च गृहीत्वा उज्जयिनींगतः तत्रानलगिरिणा मूत्र पुरीषे कृते तद्गन्धेन वीत भयपत्तन सत्का हस्तिनो निर्मदाजाता उदायनराज्ञा तत्कारणं गवेषितं अनल गिरि हस्तिनः पदं दृष्टं उदायनेन चिन्तितं स किमर्थं मत्तायातः गृहमानुषैरुक्तं सुवर्णगुलिकान दृश्यते राजा उक्तं चेटी चण्डप्रद्योतेन गृहीता प्रतिमां विलोकयततैरुक्तं प्रतिमादृश्यते परं पुष्पाणि म्लानि दृश्यन्ते राज्ञा गत्वा स्वयं प्रतिमाविलोकिता पुष्पम्लान दर्शनेन राज्ञाज्ञातं नेयं सा प्रतिमा किं त्वनेनेति विषन्नेन राज्ञा दूतश्चण्ड प्रद्योतांतिके प्रेषितः मम दास्या नास्तिकार्यं प्रतिमां त्वरितं प्रेषयेति दूतेन चण्डप्रद्योतस्योक्तं चण्डप्रद्योतः प्रतिमां नार्पयति तदा सैन्येन समं ज्येष्टमास एवोदयनश्चलितः यावन्मरुदेशे तत्सैन्यमायातं तावज्जला प्राप्तया तत्सैन्यं तृषाक्रान्तं व्याकुली बभूव तदानीं राज्ञा प्रभावती देवश्चिन्तितं तेन समागत्यत्रीणि पुष्कराणि कृतानितेषु जललाभात् सर्व्वं सैन्यं सुस्थं जातं क्रमेण उदायन राजा उज्जयिनींगतः कथितवांश्च भो चण्डप्रद्योत तव ममचसाक्षात् युद्धं भवतु लोकेन मारितेन अश्वस्थेन रथस्थेन वा त्वया मया च युद्धमंगी कुरुचण्ड प्रद्योतेनोक्तं रथस्थे नैव त्वया मया चयोद्धव्यं प्रभाते चण्डप्रद्योतः कपटं कृतवान् स्वयं अनलगिरि हस्तिन मारुह्य संग्रामांगणे समायातः उदायनस्तु स्वप्रतिज्ञानि र्वाहो रथारूढः संग्रामांगणे समायतः तदानी मुदायनेन चण्डप्रद्योतस्य उक्तं त्वमसत्य प्रतिज्ञोजातः कपटं च कृतवानसि तथापि तव मत्तो मोक्षो नास्तीति भणता उदायनेन रथो मण्डल्यां क्षिप्तः चण्ड प्रद्योतेन तत् पृष्टौ अनलगिरि हस्तीवेगेन क्षिप्तः स च हस्तीयंयंपाद

मुत्क्षिपति ततः उदायनः शरैर्विध्यते यावत् हस्तोभूमौनिपतितः तत् स्कन्धादुत्तरन् प्रद्योतोबद्धः तस्य ललाटे मम दासीपतिरित्यक्षराणि लिखितानि तत उदायनराज्ञाचण्ड प्रद्योतदेशेस्वाधिकारिणः स्थापिताः स्वयं तु चण्ड प्रद्योतं काष्ट पञ्जरेक्षिप्ता सार्द्धं च नीत्वा स्वदेशं प्रति चलितः साप्रतिमा तु ततो न उत्क्षिप्तोति तत्रैव सामुत्ता अवच्छिन्न प्रयाणैश्चलितस्य अन्तरावर्षा कालः समायातस्तेन रुद्धोदग्गभिराजभिर्भूली प्राकारं कृत्वा मध्ये सरक्षितः सुखेन तत्र तिष्ठति यत्स्वयंभुंक्ते तत् चण्डप्रद्योतस्यापि भोजयति एकदापर्युषणादि नमायातंतदा उदायनेन उपवासः कृतःसूपकारैः चण्डप्रद्योतः पृथग् भोजनार्थं पृच्छ्यते तैरुक्त मद्यपर्युषणादिने उदायनराजा उपोषितो स्तोति यद्भवतो रोचते तत्पच्यते चण्डप्रद्योते नोक्तं ममाप्यद्योपवासोस्तिनज्ञातं मया यपर्युषणादिनं सूपकारैश्चण्ड प्रद्योतस्य उक्तं उदायनराज्ञः तेनापि चिंतितं जानाम्यहं यथायं धूर्त्तसाधर्म्मिकोस्ति तथाप्यस्मिन् बद्धे मम पर्युषणान शुध्यति चण्ड प्रद्योतोमुक्तः स्वामितश्च तदक्षराच्छादननिमित्तं रत्न पट्टस्तस्य मूर्द्धि बद्धः स्वं विषयञ्चतस्यदत्तः ततः प्रभृति पट्टबद्धा राजानोजाताः मुकुटबद्धाश्च पूर्वमप्यासन् वर्षा रात्रे व्यतिक्रान्ते उदायनराजातत: प्रस्थितः व्यापारार्थं योवणिग् वर्गस्तत्रायातः सतत्रैवस्थितः दशभीराजभिर्वासितत्वा दशपुरं नाम नगरं प्रसिद्धं जातं अन्यदा स उदायनराजा पौषधशालायां पौषधिकः पौषधं प्रतिपालयन् विहरति पूर्वरात्र समये च तस्यैताद्दशीभि प्रायः समुत्पन्नः धन्यानि तानि ग्रामाकरनगराणि यत्र श्रमण भगवान् श्रीमहावीरो विहरति धन्यास्तेराजेश्वर प्रभृत योये श्रमणाभगवतः श्रीमहावीर स्यांतिके केवल प्रज्ञप्तं धर्मं शृण्वन्ति पञ्चाणु व्रतिकं सप्तशिक्षा व्रतिकं द्वादशविधं श्रावकधर्मञ्च प्रति पद्यन्ति तथा मुण्डीभूत्वा आगारात् अनगारितां व्रजन्ति ततो यदि श्रमण भगवान् श्रीमहावीरः पूर्वानुपूर्व्याचरन् यदीहागच्छेत् ततोहमपि भगवतोन्तिके प्रव्रजामि उदायनस्यायमध्यवसायो भगवताज्ञातः प्रातस्तम्यातः प्रतिनिष्क्रम्यवीत भय पत्तनस्य मृगवनोद्याने भगवान् समवसृतः तत् पर्षन्निर्गता उदायनोपि तत्रायातो भगवदन्तिके

अहं प्रव्रजिष्यामि परं राज्यं कस्मैचिद्दामीत्युक्त्वा भगवन्तं वन्दित्वा स्वगृहाभिमुखं चलितः भगवतापि प्रतिबंधमाकार्षीरित्युक्तं ततो हस्तिरत्नमारुह्य उदायन राजा स्वगृहे समायातः तत उदायनस्यैतादृशोध्यवसायः समुत्पन्नः यद्यहं स्वपुत्रं अभीचिकुमारं राज्ये स्थापयित्वा प्रव्रजामि तदायं राज्ये जनपदे मानुष्यकेषु कामभोगेषु मूर्छितोऽनाद्यनन्तं संसारकान्तारं भ्रमिष्यति ततः श्रेयः खलुममनिजकं केसिकुमारं राज्येस्थापयितुं एवं सम्प्रेक्ष्य शोभनेतिथि करणमुहूर्त्ते कौटुम्बिक पुरुषानकार्षं एवं मवादीत् क्षिप्रमेवकेशिकुमारस्य राज्याभिषेक सामग्रीं उपस्थापयत तैः कृतायां सर्वसामग्र्यांकेशि कुमारो राज्येभिषिक्तः ततस्तत्रकेशि कुमारो राजाजातः उदायन राजा च केशि कुमार राजानं दृष्ट्वा तत् कृतनिष्क्रमणाभिषेकः श्रीमहावीरांतिके प्रव्रजितः बहूनिषष्टाष्टमदशमद्वादशममासार्द्धमासक्षपणादीनि तपः कर्म्माणि कुर्व्वाणोविहरति अन्यदातस्य उदायनराजर्षेः अन्तप्रान्ताहारकरणेन महान् व्याधिरुत्पन्नः वैद्यैरुक्तं दध्योषधं कुरु स च उदायनराजर्षिर्भगवदाज्ञया एकाक्येव विहरति अन्यदाविहरन् वीतभयेगतः तत्र तस्य भागनेयः केशिकुमारराजामात्यैर्भणितः स्वामिन्नेष उदायन राजर्षिः परीषहादि पराभूतः प्रव्रज्यांमोक्तुकामः एकाक्येव इहायातः तव राज्यं मार्गयिष्यति स प्राहदास्यामि तैरुक्तंनैष राजाधर्म्मः पुनः स प्राह तर्हि किंकरिष्यति ते प्राहुर्विषमिश्रमस्य दीयते राज्ञोक्तंततस्तैरेकस्याः पशुपाल्या गृहे विषमिश्रितं दधि कारितं तेषां शिष्ययातया तस्य तद्दत्तं उदायन भक्त याचदेवतयाऽपहृतं उक्तं च तस्य देवतया महर्षेतवविषं दत्तं दध्यं तस्तेन दध्योषधं परिहरः तद्दाक्याद्धि परिहृतं रोगोवर्द्धितु मारब्धः पुनस्तेन दध्योषधं कर्तुमारब्धं पुनरपि तदन्तर्विषं देवतयाऽपहृतं एवं वारत्रयं जातं अन्यदादेवता प्रमत्ता जाता तैश्च विषं दत्तं तत उदायनराजर्षिं बहूनि वर्षाणि श्रामण्य पर्यायं पालयित्वा मासक्यासंलेखनया केवलज्ञानमुत्पाद्यसिद्धस्तस्य शय्यातरः कुम्भ कारस्तदानीं कुचिद्ग्रामान्तरेकार्यार्थं गतो भूत् कुपितया च देवतया वीतभयस्योपरिपांशु वृष्टिर्मुक्ता सकलमपि पुरमाच्छादितं अद्यापि तथैवास्ति

अथान्तरः कुम्भकारस्तु अनिपल्यां मुक्तः उदाय नराजपुत्रस्य अभीचिकुमारस्य तदा अयं वृत्तान्तो जातः यदानीं उदायनः केशि कुमारं राज्येभिषिच्य प्रव्रजितः ततोस्यायमध्य वसायः समुत्पन्नः अहं मुदायनस्यजेष्ट पुत्रः प्रभावत्याश्चजस्तादृशमपि मांमुक्त्वाकेशि कुमारं राज्येभिषिच्य उदायन प्रव्रजितः इत्यन्तर्मानसिकेन दुःखेन पराभूतोवीतभयपत्तनं मुक्त्वा चम्पायां कोणिकराजानं उपसम्पद्यविपुलभोग समन्वितो भूत् सच अभीचिकुमारः श्रमणोपासका भिगतजोवोपि उदायनराज्ञि समनुगवैरीभूत् अभीचिकुमारो बहुणि वर्षाणि श्रमणोपासकपर्यायं प्रतिपाल्य अर्द्धमासिकासंलेखनया उदायनवैरस्थान मनालोच्यकाल क्रत्वाऽसुरकुमारत्वेनोत्पन्नः एकपल्योपमस्थितिरस्यासीत् महाविदेहे क्षेत्रे चान्तेसेत्स्यतीति उदायन कथा तहेवकासीराया सेऊसच्च परक्कमो कामभोए परिचज्ज पहणेकम्ममहावणं ४८ हे मुने तथैव ते नेव प्रकारेण पूर्वोक्त नृपवत् काशिदेशपतिर्नन्दननामाराजा सप्तमबलदेवः कर्म रूपं महावनं प्राहनत् उन्मूलया मासेत्यर्थः किं क्रत्वा भोगान् परित्यज्य कोट्टशोनन्दनः श्रेयः सत्यपराक्रमः श्रेयः कल्याण कारकं यत्सत्यं संयमः श्रेयः सत्यं तत्र पराक्रमो यस्य सः श्रेयः सत्यपराक्रमः मोक्षदायकचारित्र धर्मे विहित वीर्य इत्यर्थः ४८ अत्र काशिराज दृष्टांतः वाराणस्यां नगर्यां अग्नि शिखोराजा तस्य जयन्त्यभिधादेवीतस्याः कुक्षि समुद्भूतः सप्तमबलदेवो नन्दनोनामतस्यानुजोभ्राताशेषवतीराज्ञीसुतोदत्ताख्यो वासुदेवः स च पिता प्रदत्तराज्यः साधितभरतार्द्धोनन्दनानुगतो राज्य श्रियं स्फीतां अनुबभूव कालेनषट् पञ्चाशद्वर्षसहस्राण्यायुरति बाह्य कृत्वादत्तः पञ्चमनरक पृथिव्यामुत्पन्नः नन्दनोपि च गृहीत श्रामण्यः समुत्पादितकेवल ज्ञानः पञ्चषष्टि वर्ष सहस्राणि जीवितमनुपाल्यमोक्षंगत षट् विंशति धनूंषिचानयोर्देह प्रमाण

सूत्र

पत्तागइ मणुत्तरं । ४८ । तहेव कासी राया सेउ सच्च परक्कमो । कामभोगे परिच्चज्ज पहणे कम्म महावणं ॥४९

भाषा

काशीराजा प्रशंसनीयः यस्यसत्यपराक्रमःप्रशंसनीयकहेजेहनो पराक्रमःकामभोगान् परित्यज्यकामभोगाने छोडीने कर्म्ममहावनंप्राहंतिस्मकर्म्म रूपजे महा

मासोदिति काश्यिराजं दृष्टांतः तहेव विजओराया अणट्टाकित्ति पव्वएरज्जं तु गुण समिद्धं पयहित्तु महायसो ५० हे मुने तथैव विजयो नामा द्वितीयो बलदेवोराजा प्रव्रजितोदीक्षां प्रपन्नः किं कृत्वा राज्यं तु पयहित्तु, इति परिहृत्य कोट्टगं राज्यं गुणः समृद्धं गुणैः समाढ्यैः पूर्णं स्वामी१ अमात्य२ सुहृत्३ कोश ४ राष्ट्र५ दुर्ग६ बलानि७ च राज्यांगानि अथ वा गुणैः इन्द्रियकामगुणैः पूर्णं कोट्टगोविजयः अणट्टा अनार्त्तः आर्त्तध्यानरहितः पुनः कोट्टगः कीर्त्तिः कीर्त्त्याउपलक्षितः अथ वा अणट्ठाकित्ती इति अनष्टाकीर्त्तिः आसमन्तात् नष्टा अकीर्त्तिर्यस्य स अनष्टाकीर्त्ति अयशोरहितः ५० अत्र विजयराज कथा द्वारावत्यां ब्रह्मराजस्य पुत्रः सुभद्राकुक्षि सम्भूतो विजयो नाम द्वितीयो बलदेवोस्ति स च स्व लघु भ्रातृद्विसप्ततिवर्षशत सहस्रा युर्द्धि दृष्ट वासुदेवमरणानन्तरं श्रामण्यमङ्गीकृत्य उत्पादितकेवल ज्ञानः पञ्चसप्तति वर्ष सतसहस्राणि सर्व्वायुरति बाह्य मुक्तिं गतः सप्तति धनूंषिचानयो देंहमानमिति विजयराजकथा तहेव वुग्गत्तवं किच्चा अव्वक्खित्तेणचे असा महव्वलो रायरिसी आदायसिरसासिरिं ५१ तथैव महाबलनामाराजर्षि स्तृतीये भवेमोक्षं जगामेतिशेषः किं कृत्वा अव्याक्षिप्तेन चेतसास्थिरेण चित्तेन उग्रं प्रधानं तपः कृत्वा पुनः किं कृत्वा सिरसामस्तकेन श्रियं चारित्र लक्ष्मीं आदाय गृहीत्वा अत्र महाबलराज्ञः कथा अत्रैवभरतक्षेत्रे हस्तिनागपुरं नगरमस्ति तत्र बलनाम राजा तस्य प्रभावती नाम्नी राज्ञी अन्यदा सा राज्ञो प्रवरशयनो योपगतईषन्निद्रां गच्छन्ती श्रृंगाङ्गशृङ्गं धवलं सिंहं स्वप्नेदृष्ट्वा प्रतिबुद्धा ततः सातुष्टा यत्र बलस्य राज्ञः शयनीयं तत्रोपागच्छति

सूत्र

तहेव विजओ राया अणट्टा कित्ति पव्वए। रज्जं तु गुण समिद्धं पयहित्तु महायसो। ५०। तहेवुग्गं तवं किच्चा

भाषा

वन तेहनेतु एतुं हुओ अष्टकर्म दूरिकर्या ४८ तथैव विजयोनामराजा तिमजविजयनामे राजा सर्वथापिगत कुकीर्त्तिः प्रव्रजितः सर्वथा करीने गईछे भूंडो कीर्त्ति जेहनो एहवे राजाइंदिचालोधो राज्यंगुणसमृद्धंगुणे करीने भखो राज्यंत्यक्त्वा महायशा महायश तेहनो धरणहार ५० तथैव

तं स्वप्नं बलस्य राज्ञः कथयति ततः स बलोराजातं स्वप्नं श्रुत्वा हृष्टः तुष्ट एव मवादीत् हे देवित्वया कल्याण कृत् स्वप्नो दृष्टः अर्थ लाभो भोगलाभो राज्य लाभश्च भविष्यति एवं खलु तव नवसुमासेषु सार्द्ध सप्तदिनान्यधिकेषुगतेषु कुलप्रदीपः कुलतिलकं सर्वलक्षण सम्पूर्णोदारको भविष्यतीति ततः साप्रभा वतो एतदर्थं श्रुत्वाहृष्टातुष्टाबलस्य राज्ञास्तद्वचनं स्वीकरोति राजानुज्ञया च स्वगयनीये समागच्छति तत् प्रभृति च सासुखेनगर्भमुद्वहति प्रशस्तदोहदा सापूर्णेषु सुकुमालपाणि पादं सर्वलक्षणोपेतं देवकुमारोपमन्दारकं प्रसूतवती ततः प्रभावत्याः देव्या प्रतिचारिकाबलं राजानं विजयजयाभ्यां पुत्र जन्मनावर्द्धयन्ति ततो बलराजा एतमर्थं श्रुत्वाहृष्टतुष्टोधाराहतकदम्ब पुष्पमिव समुत्स्वसितरोमकूपस्ता सामङ्ग प्रतिचारिकाणां मुकुटवर्जं सर्वं स्व शरीरालङ्कारं ददौमल्लकस्नपनादिकं प्रीतिदानं च यथेच्छं विस्तीर्णवान् ततः सबलो राजाकौटुम्बिक पुरुषानाकारयति आगतांश्चतान् एवमवादीत् भोदेवानुप्रियाः क्षिप्रमेवहस्तिनागपुरेन गरेचारकशोधनं मानोन्मान प्रवर्द्धनञ्चकुरुत वर्द्धापनं चघोषयत एवं राजाज्ञयाते तथैव कृतवंतः प्राप्ते च द्वादशे दिवसे तस्य दारकस्य महाबल इति नाम चक्र तुः ततो महाबलः पञ्चधात्री परिवृतोवृधे गृहीतकलाकलापश्च यौवन मनुप्राप्तः असदृश रूपलावण्ययुणो पपेतानां अष्टानां राजवरकन्यानां एकस्मिन्नेवदिवसेपाणि ग्रहणमकरोत् ततस्तस्य महाबल कुमारस्य मातापितराप्रतियथेन महदृष्ट प्रसादोपशोभितं वास भवनं कारयतः एतादृशं प्रीतिदानं ददतुः अष्टौहिरण्य कोटयः अष्टौमुकुटानि अष्टौ कुण्डलयुगलानि अष्टौहाराः अष्टौगोसाहस्रिकं अष्टौग्रामाः

सूत्र — अज्झवसाणेण चेअसा। महव्वलो रायरिसी आदाय सिरसा सिरं॥ ५१॥ कहं धीरे अहेऊहिं उम्मत्तुव्व महिं

भाषा — उग्रतपः कृत्वा तोमज उग्रतपकरोने अध्यवसानेन चेतसा सावधान चित्तकरोने महाबलो राजर्षिः महाबलराजऋषिगृहत्वा मस्तके संयमस्थियं मस्तकने विषेलेईने संजमसिरो ५१ अथक्षत्रियः पुनरपि उद्देशमाहः कथंधीरः पंडितः अहेतुभिः क्रियाभिःकिमक्रीएपंडितभुंडी क्रिया करीने उन्मत्तइवगृहित्वास्व

अष्टौदासाः अष्टौमदहस्तिनः अष्टौ सौवर्णं स्थालानि एवमन्यदपि सारं स्वापतेयं मातृपितृभ्यां तस्य प्रदत्तं ततः समहाबलः प्रासादवरगतः उदारभोगान् भुञ्जानो विचरति तस्मिंश्चकालेविमलस्वामिनः प्रपौत्रोधर्म घोषो नाम अणगारः पञ्चभिरनगारशतैः परिवृतो ग्रामानुग्रामं विहरन् हस्तिनागपुरमागतः तस्यान्तिके नागरिकपरिषत्समागता महाबलोपि धर्मं श्रोतुं तत्रायातः श्रुत्वा च धर्मं वैराग्यमापन्नो महाबल कुमारोहृष्टतुष्टः त्रिर्वारं नत्वा एवमवादीत् हे भगवन् श्रद्दधामिनि ग्रन्थं प्रवचनं यथा भवद्भिरुक्तं सत्यमेवेति संयममार्गं महमङ्गीकरिष्यामि नवरं मातापितरौ आपृच्छामि गुरवः प्रोचुः प्रतिबन्धं माकार्षीः ततः समहाबलो धर्म घोषमनगारं वन्दित्वाहृष्टतुष्टोरथमारुह्य हस्तिनागपुरमध्ये यत्र स्वगृहं तत्रोपगतः रथात् प्रत्यवतरति यत्रमातापितरौ तत्रोपागत्य एवमवादीत् अहो मातापितरौ मया धर्मघोषस्य अनगारस्य अन्तिकेधर्मः श्रुतः स च धर्मोमेऽभिरुचितः ततो महाबल कुमारं मातापितरौ एव मवदतां पुत्रत्वं धन्यः कृतार्थश्च ततः समहाबल एवमवादीत् अहोमातापितरौ इच्छाम्यहं भवदाज्ञया प्रव्रजितुं संसार भया दहमुद्विग्नोस्मीति ततः सापृभवती अनिष्टमकामाम श्रुतपूर्वामिमां पुत्रवाचां श्रुत्वारोमकूपगलत्स्वेदाकीर्ण गात्राशोकभरावतपिताङ्गानि स्वेजस्का दीनवदनाकरतलमर्दितकमलमालेवम्लानाविकीर्णकेशहस्तातुटिलाधरणी पीठेनिपतिता मूर्च्छिताच परिचारिकाभिः काञ्चनकलशात् त्रिसधाराभि रभिषिच्यमानासमाश्वासिता सतीरुद्यमाना एवमवादीत् त्वमस्माकं एक एव पुत्रोऽस्ति इष्टः कान्तोरङ्ग भूतोनिधि भूतो जीवितभूत उम्बर पुष्पवद् र्लभोस्ततो नैवं वयमिच्छामस्तवक्षणमात्र मपि विप्रयोगं ततः पुत्रत्वं तावद्गृहेतिष्ठः यावद्वयं जीवामः अस्मासुकालगतेषु परिवर्द्धित कुलसन्तानस्त्वं पश्चात्परिव्रजेः ततः समहाबल एव मवादीत् हेमातर्यत् त्वं वदसितत्सर्वं मोहविलसितं परं मनुष्यभवेजाति जरामरण शोकाभिभूतोऽध्रुवे सन्ध्याभरा गसदृशेस्वप्नदर्शनोपमे विध्वंसन स्वभावे मम पीतिर्नास्ति कोजानाति हे मातः कः पूर्वं कः पश्चादागमिष्यति अतोहं शीघ्रमेव प्रव्रजिष्यामि ततः

साप्रभावती एव मवादीत् पुत्र इदन्ते शरीरं विशिष्टरूपलक्षणोपपेतं विज्ञान विचक्षणं रोगरहितं सुखोचितं प्रथम यौवनस्थं वर्त्तते अतस्त्वमे तादृश शरीर यौवन गुणान् अनुभव पश्चाद्व्रजेः ततः समहाबल एवमवादीत् हेमातः इदं मनुष्यशरीरं दुःखायतनं विवधव्याधि ग्रस्तं अस्थि सम्बद्ध स्नसाजालसम्बद्धं अशौ च निधानं अनवस्थिताकारं जनोपवीतच्च भविष्यतीति इच्छाम्यहं त्वरितुं प्रव्रजितुं ततः साप्रभावती एवमवादीत् पुत्र इमास्तवसर्वकलाकोमल स्वभावामार्दवार्जवक्षमाविनययुणयुक्ताहावभावविचक्षणाः सुविशुद्धशीलकुलशालिन्यः प्रगल्भवयस्कामनोनुकूलभावानुरक्ता अष्टौतवभार्यास्सन्ति ताभिस्समं भोगान् भुंक्ष्वपश्चाद्वयः परिपाकेपरिव्रजेः ततः समहाबल एव मवादीत् इमेखलु मानुष्यकाः कामभोगाः उच्चार प्रश्रवण श्लेष्मवातपित्तास्रया: शुक्रशोणित समुद्भवा अल्पक्रीडिता बह्वपसर्गाः कटुकविपाका दुःखानुबंधिनः सिद्धिः विघातकारिणास्सन्तीति सद्यएवाहं प्रव्रजिष्यामि पुनर्माता पितरौ एव मूचतुःपुत्र परंपर पर्यायात् बहु हिरण्य सुवर्ण विपुलधनधान्यानि स्वयमास्वादतोऽन्येषां दानाच्चानुग्रहाण मनुष्य लोक सत्कार सन्मानान्यनुग्रहाण पश्चात्परिव्रजेः ततः स महाबल एव मवादीत् इदं सर्व हिरण्यादिकं वस्तु अग्निग्राह्यं राजग्राह्यं दायादग्राह्यं मृत्यु ग्राह्यं अध्रुवं विद्युच्चञ्चलं नास्य भोगः केनापि ग्रहीतुं शक्यः इति शीघ्रमेवाहं प्रव्रजिष्यामि ततो मातापितरौ विषय प्रवर्त्तक वाक्यैर्गृहे एनं रचितुं न शक्नुतः अथ संयमोद्विगकरैर्वाक्यैरेव मूचतुः पुत्र अयंनिग्रन्थमार्गो दुरनुचरोस्ति अत्र लोहमयायवाचर्व्वणीयास्सन्ति गङ्गा प्रतिस्रोतसि गन्तव्य मस्ति समुद्रो भुजाभ्यांतरणीयोस्ति दीप्ताग्निशिखायां प्रवेष्टव्यमस्ति खड्गधारायां सञ्चरणीयमस्ति पुत्र निग्रन्थानां आधाकर्मिकं बीजादि भोजनञ्च न कर्त्तव्यमस्ति पुत्रत्वं तु सुकुमालोसि सुखोचित स्वामिनत्वं क्षुधा तृषा शीतोष्णादि परीषहोपसर्गान् सोढुं न समर्थोसि पुनः भूमिशयनं केशलोचनं अज्ञानं ब्रह्मचर्य भिक्षाचर्याञ्च विधातुं न शक्नोसि ततः पुत्रत्वं तावद्गृहेतिष्ठ यावद्वयं जीवामः ततः स महाबलएव मवादीत् अयं निग्रन्थ मार्गः

क्लीवानां कातराणाञ्च इहलोक प्रतिबद्धानां परलोक पराङ्मुखानां दुरनुचरोस्ति न पुनर्वीरस्य निश्चितमतेः पुरुषस्य किमप्यत्र दुष्करमस्तीति मां यूयं जानीत प्रव्रज्या ग्रहणार्थं अथ मातृपितृभ्यां तं गृहेरक्षयितुम शक्ताभ्यां आवांकृत्वैव प्रव्रज्यानुमतिर्दत्ता ततो बलिराजा कौटुम्बिक पुरुषैः हस्तिनाग पुरं बाह्याभ्यन्तरे समार्जितोपलिप्तं कारयतितं महाबलं कुमारं मातापितरौ सिंहासने समारोपयतः सौवर्णिक कलसानामष्टशतेन यावद्भौमि यानामष्टशतेन सर्वेद्धामहान् निष्क्रमणाभिषेकोस्य कृतः पितावभाण पुत्रभणतव किं ददामि कस्य वस्तुनः सांप्रतं तवार्थः ततः स महाबल उवाच इच्छामितात कुत्रिकापणात् एकेन लक्षेनपतद्ग्रहं एकेन लक्षेण रजोहरणं एकेन लक्षेण काश्यपाकारणमिति ततोबलराजा कौटुम्बिक पुरुषै स्त्रीण्यपि वस्तूनि प्रत्येकं एकैकलक्षेण आनायितवान् ततः स काश्यपोवसुभूतिनामा बलेन राज्ञाभ्यनुज्ञातोऽष्टगुणोपेतिकेन पिनद्ध सुखश्चतुरंगुल वर्ज्जकेशान् महा बल मस्तकेचकर्त्त प्रभावतीतान् केशान् हंसलक्षण पटशाटके प्रतिक्षिपति तच्चवस्त्रं क्षीरकस्थाने नश्यति ततः स महाबलोगोशीर्ष चन्दनानुलिप्तः सर्वा लङ्कार विभूषितः पुरुष सहस्रवाह्यां शिविकामारूढ एकयावरतरुण्याधृता तपत्रोद्वाभ्यां वरतरुणीभ्यां वाज्यमान वरचामरो मातृपितृभ्यां अनेक भट कोटि परिवृतः प्रव्रज्या ग्रहणार्थं चलित तदानीन्तं नगरलोका एवं प्रशंसन्ति धन्योयं कृतार्थोयं सुलब्ध जन्मायं महाबलकुमारोयः संसारभयोद्विग्नं सर्व्वं सांसारिकविलासमपहाय प्रथमवयः स्थएवं परिव्रजति एवं लोकैः प्रशंस्यमाण श्लोक्यमानोंगुलीभिर्दृश्यमानः पुष्पफलेषु विकीर्यमाणेषु याचके भ्यश्च स्वयं दानं ददत् हस्तिनागपुरं मध्यं मध्यं निर्गच्छन् धर्मघोषा नगारांतिके समायातः शिविकातः प्रत्यवतीर्णः ततो महाबलं कुमारं पुरतः कृत्वा मातापितरौ धर्मघोषम नगारं वन्दित्वा एव मवदतां भगनैषमहाबल कुमारः संसारभयोद्विग्नः कामभोगविरक्तो भवदन्तिके प्रव्रजितु मिच्छति तत इमां शिष्य भिक्षां वयं दद्मः स्वीकुर्व्वंतु भवन्तः धर्मघोषा नगारएव मुवाच यथा सुखं देवानुप्रिया माप्रतिबन्धं कुरुत ततः स महाबलहृष्टे तुष्टो धर्मं

घोषमनगारं वन्दित्वा उत्तरपूर्वदिगंतरालेऽपक्रम्य अलंकारवर्गं मुत्तारयति अश्रूणि मुञ्चन्ती प्रभावती देवी उत्तरीयवस्त्रे तमलंकारवर्गं प्रक्षिपति महाबल कुमारं प्रत्येव मवदत् पुत्र अत्रार्थे विशेषाद्दटितव्यं यतितव्यं अत्रार्थेन प्रमाद्यं ततः स महाबलः पञ्चमौष्टिकं लोचं करोति धर्मघोषा नगरान्तिके समागत्य एव मवादीत् भगवन्नयं लोक अदीप्त प्रदीप्तो जरामरणग्रस्तश्चास्तीति स्वयमेवमां प्रव्राजयतः ततः स धर्मघोष सूरिस्तं स्वयमेव प्रव्राज्य समाचारोम शिक्षयत् ततो महाबलो नगारजातः पञ्चसमिति त्रिगुप्तियुक्तः क्रमेण चतुर्दशपूर्वधरश्चाभूत् बहुभिश्चतुर्थ षष्टाष्टमादिभिर्विचित्रैस्तपः कर्म भिरात्मानं भावन् द्वादशवर्षाणि श्रामण्य पर्याय मनुपालयन् अन्ते मासिक्यासं लेखनया आलोचित प्रतिक्रान्तः समाधिप्राप्तः कालमासे कालं कृत्वा ब्रह्मकल्पे दशसागरोपमस्थितिको देवो बभूव ततश्युतश्च श्रेष्टि कुलेवाणिज ग्रामे पुत्रत्वेनोत्पन्नः तत्र सुदर्शन इति कृतनामोन्मुक्त बालभावः श्रमण भगवतः श्रीमहावीरस्यान्तिके प्रव्रजितः क्रमेण सिद्धर्षेति महाबलकथा कहंधीरे अहेऊहिं उम्मत्तुव्व महिंचरे एए विसे समादाय सूरादढ परक्कमा ५२ हे महामुने एते भरतादयः सूराः धैर्यवन्तः पुनर्दृढपराक्रमाश्च संयमे स्थिरवीर्यभाजो बभूवुरितिशेषः किं कृत्वा विशेषं मित्था दर्शिभ्योजिनमतस्य विशेषं गृहीत्वा मनस्याध्यायः तस्मात् हे महामुने धीरः साधुः अहेतुभिः क्रियाः १ अक्रिया २ विनय ३ अज्ञान प्रमुखैः कुत्सितहेतुभिर्विपरीतभाषणैरुन्मत्त इव मद्यपानो वमन्यां पृथिव्यां कथञ्चरेत् अपितु स्वेच्छया यथा तथा प्रलपनपरायणः सन् न चरेत् तस्मात् त्वयापिधीरेण सता तत्रैव निश्चितं विधेयं

सूत्र

चरे। एए विसेस मादाय सूरा दढ परक्कमा ॥ ५२ ॥ अचंत नियाण खमा सच्चामे भासिया वई। अतरिंसु तरिं

भाषा

पृथ्वो इंगच्छेत् उन्मत्तनो परिं पृथ्वीं इविचरे एते भरताद्या विशेषमादाय भरतादिकराजवीनो विशेषलेईने शूराः दृढ पराक्रमाः सूरवीर दृढ तुं पराक्रमकरे ५२ अत्यंत निदान कर्म मलशोधनक्षमाः अत्यंतनियाणाकर्मतेह रूपजेमलते दूरिकोधाक्तेनियाणारहितके सत्य मया भाषितावाचः अन्यो

इतिहाइं ५२ अच्चं तनियाण खमा सच्चामेभासियावइं अतारं सुतरंतेगे तरिस्सन्ति अणागया ५३ हे मुने मेमया सत्यावइं इति सत्यावाक् भाषिता प्राकृतत्वात्तृतीयायां षष्ठी जिनशासनं एव आश्रयणीय इत्येवं रूपावाणी मयोक्ता अनया वाण्या अङ्गीकृतया बहवोजना अतरन् संसारसमुद्रं तरन्ति स्म एके अनयावाण्या इदानीं अपितरन्ति अनागता अपि अग्रे भाविनो भव्या अपि अनयावाण्या भवो दधिंतरिष्यन्ति कीदृशास्ते भूतभविष्यत् वर्त्तमान जनाः अत्यन्तनिदान क्षमाः अत्यन्तं निदानं कर्ममलशोधनं तत्र क्षमाः कर्ममल प्रक्षालन सावधानाः नितरां दीयते शोध्यते पवित्रो क्रियते आत्माऽने नेति निदानंदेप् शोधने इत्यस्यरूपं ५३ कहंधीरे अहेऊहिं अत्ताणं परिआवसे सव्वसंगविणिमुक्के सिद्धे हवइनीरएत्तिबेमि ५४ धीरः साधुः अहेतुभिः क्रियावाद्यादि कुमतिनां वाचोयुक्त्य सत्यरूपणा लक्षणैर्मिथ्यात्वस्यकारणैः आत्मानं स्वकीयमात्मानं कथंपर्या वासयेत् कुत्सितहेतूनां आवासं आत्मानं कथं कुर्यात् अपितु न कुर्यात् इत्यर्थः किमित्थं स्थितस्य फलंस्यादित्याह सर्वसंगैर्द्रव्य भावभेदेन संयोगैः संयोगेभ्योवा विशेषेण निर्मुक्तः सर्वसंग विनिर्मुक्तः तत्र द्रव्यसंगोधनधान्यादिरूपः भावसंगः क्रियावादि मिथ्याप्ररूपणारूपः ताभ्यां उभाभ्यां संगाभ्यां विनिर्मुक्तः सर्वसंग विनिर्मुक्तः सन्साधुः सिद्धो भवति कर्ममलापहारेण नीरजा निर्मलः स्यात् उज्वलो भवेत् इत्यादि उपदेशं दत्वा क्षत्रिय मुनिर्महीतले विजहार संयतमुनिरपि चारित्रं प्रपाल्यमोक्षं प्राप

सूत्र — तेगे तरिस्संति अणागया ॥ ५३ ॥ कहं धीरे अहेऊहिं अत्ताणं परियावसे । सव्वसंग विणिमुक्के सिद्धे हवइ नीरए

भाषा — संयतो एमे भाषावाणीं साचोकहीछे इमां आराधतीर्णा एकेतरंति इदानीं एहवाणीने आराधीकेएकजीवतर्याछे तरिष्यंति अनागत काले संसार समुद्र एकतोहवणांतरेछे आगतकालेतरस्ये५३ कथं धीरः अहे तुभिः परिकल्पित हेतुभिः किमचतुर आत्मानं पर्यं वासयेत् वासं कुर्यात् कल्पित वाते करीने कल्पितधर्मे करी आपणा आत्माने वासेनहीं सर्वसंग विनिर्मुक्तः सन् सर्वसंग रहितहोईने सिद्धोभवति नीरजः इति ब्रवीमिसिद्धहोई मुक्ते

इति सुधर्मास्वामी जम्बूस्वामिनं प्राह हे जम्बू अहं ब्रवीमि इति परिसमाप्तौ ५४ इति श्रीमदुत्तराध्ययन सूत्रार्थ दीपिकायां उपाध्याय श्रीलक्ष्मीकीर्त्ति गणिशिष्य लक्ष्मीवल्लभगणि विरचितायां संयतीयाध्ययनं अष्टादशं अर्थातो व्याख्यातं १८ अथैकोनविंशतितमं कथ्यते अष्टादशेऽध्ययने भोगर्द्धीनां त्याग उक्तः भोगर्द्धित्यागात् साधुत्वं स्यात् तत्साधु त्वं हि अप्रति कर्म तया स्यात् तत एकोनविंशति तमे अध्ययनेनिः प्रतिकर्मतां मृगा पुत्र दृष्टांतेन कथयति सुग्गीवेनयरेरम्मे काणणुज्जाण सोहिए राया बलभद्दोत्ति मियातस्सग्गमाहिसी १ सुग्रीवेनाम्नि नगरे बलभद्र इति नामा राजा भूत् कीदृशे सुग्रीवे नगरे रम्ये रमणीये पुनः कीदृशे काननोद्यानशोभिते तत्र काननं बृहत् वृक्षाणां आम्र राजादनादितरूणां वनं उद्यानं नानाविध पादपलतादीनां वनं अथवा क्रीडा योग्यवनं वा उद्यानं उच्यते ततः काननं च उद्यानं च काननोद्यानेताभ्यां शोभितं काननोद्यानशोभितं तस्मिन् तस्य बल भद्र भूपस्य

सूत्र

त्तिबेमि ५४ ॥ संजइज्जं अज्झयणंसमत्तं ॥ १८ ॥ सुग्गीवे नयरे रम्मे काणणुज्जाण सोहिए । राया बलभद्दोत्ति मिया तस्सग्गमाहिसी ।१॥ तेसिं पुत्ते बलसिरीमियापुत्ते त्ति विस्सुए । अम्मापिज्जणदइए जुवरायादमीसरे ॥ २ ॥

भाषा

जाइं कर्मरहितहोइने ५४ इति संजति राजा वर्णनं अठारमुंए अध्ययन संपूर्णम् सुग्रीवे नगरे मनोहरे सुग्रीवइसे नामे नगरके रम्य मनोहरके काननोद्यान शोभिते बृहत् वृक्षाश्रये वने वागवाडी वृक्षतिणे करीने सहितके राजा वलभद्र इति नाम्नातेनगरीने विषे वलभद्र राजाके मृगा वती तस्यराज्ञी अग्रमहिषी मृगाववतीइस्से नामे तेहने पटराणीके १ तेषां पुत्रो बलश्रीनाम तेहने पुत्र वलश्रीइस्से नामेके लोके मृगा पुत्रेति विख्यातः लोकने विषे मृगापुत्र प्रसिद्ध हुओ अंबापित्रोः मात्र जनकयोः मातापिताने दयिता वल्लभेन वाल्होके पितायेदोनी युवराजायतीश्वरो दमितेंद्रियः युव

मृगानाम्नी अग्र महिषी अभूत् महिषी पट्ट राज्ञी अग्रा प्रधाना स चासौ महिषी च अग्र महिषी १ तेसिं पुत्तेबलसिरी मिया पुत्तेत्ति विस्सुए अम्मापि जणदइए जुवरायादमीसरे २ तेसिं पुत्ते इति तयोर्बल भद्र मृगाराज्ञोः पुत्रो बल श्रीनामा आसीत् बल श्रीतिमातापि तृभ्यां कृत नामा सबल श्रीलोक विश्रुतो लोकः प्रसिद्धो मृगा पुत्र इत्यभूत् मृगाया महाराज्ञा: पुत्रोमृगा पुत्र: लोकास्तं मृगापुत्र मित्यूचुरित्यर्थः कौट्टग्रो मृगा पुत्र: अम्मापि जण इति मातापित्रोर्दयतो वल्लभ: पुन: कौट्टग्र: युवराजः युवाचा सौराजा च युवराजः कुमार पदधारक: पितरि जीवति सति सज्य योग्य: कुमारो युवराज उच्यते पुनः कौट्टग्र: दमोविद्यते येषां तेदमिनस्तेषां ईश्वरोदमीश्वर: उपसमवतां साधूनां ऐश्वर्यधारी अत्र कुमारावस्थायां एव दमीश्वर इति विशेषणं उक्तं तत्तुभाविनि भूतोपचारात् अथवाऽत्र द्रव्यनिक्षेपो ज्ञेय: द्रव्यजिनाजिनजीवा इति वचनात् १ नन्दणेसो उपासाए कीलए सद्ध इत्थि हिं देवोदो गुन्दगोचेव निच्चं मुइयमाणसो ३ मणि रयण कुट्टिमतले पासाएलोयणट्ठिओ आलोए इनगरस्स च उक्कति य चच्चरे ४ उभाभ्यां गाथाभ्यां संबंध: स मृगापुत्र: कुमारो नन्दने विशिष्ट वास्तु शास्त्रोक्त सम्यग् लक्षणोपेते प्रासादेराजमन्दिरे स्त्रीभि: सह क्रीडते कइवदोगुन्दुकदेव इव त्रयस्त्रिंशक सुरइव इन्द्रस्य पूज्यस्थानीया देवा स्त्रायस्त्रिंशकादोगुन्दकाऽप्युच्यन्ते पुन: कौट्टग्र: सः नित्यं मुदितमानस: निरन्तर हृष्टचित्त: एताट्टशोमृगा पुत्रः प्रासादा लोकनेस्थित: सन् नगरस्य चतुष्कत्रिक चत्वरान् आलोकते प्रासादस्य आलोकने गवाक्षेस्थित: स नगरस्य चतुष्कादिस्थितानि कौतूहलानि पश्यति

सूत्र

नंदणे सोउपासाए कीलए सहइत्थिहिं । देवोदोगुंदुगोचेव निच्चंमुइय माणसो ।३।। मणिरयण कुट्टिमतले पासाया

भाषा

राजाके इंद्रीजिणे जीतीके दमो कहिये योगी तेहनो स्वामीके २ समृगापुत्रः वासे आनंदोत्पादके भवने क्रीडते ते मृगापुत्रने हर्षनो उपजावणहारो महल क्रीडते सहस्त्रीभि: स्त्री सहितते महलमांहिं क्रीडाकरेके देवोदोगुंदकइव दोगंदक देवतानीपरि नित्यं मुदितमानसः नित्यं सदा हर्षित थको

कोट्टगे प्रासादालोकनेमणिरयण कुट्टिमतले मणयश्च रत्नानि च तैः कुट्टितं जटितं तलं यस्य तत् मणिरत्न कुट्टिमतलं तस्मिन् ४ अहतत्थ अइच्छं तं पासई समणसञ्जयं तव नियमसञ्जमधरं सीलड्ढं गुण आगरं ५ अथानंतरं समृगा पुत्रः कुमारस्तत्र तस्मिन् चतुष्कत्रिक चत्वरादौ अइच्छन्तं अति क्रामन्तं विचरन्तं श्रमणं पश्यति कौट्टगं श्रमणं संयतं जीवयतनं कुर्वन्तं संयतं इति विशेषणैं नवीतराग देवमार्गानुसारिणं ननु शाक्यादि मुनिं पुनः कौट्टगं तपोनियम संयमधरं तपो बाह्याभ्यन्तरभेदेन द्वादशविधं नियमोद्रव्यचेत्रकाल भावेन अभिग्रह ग्रहणं संयमः सप्तदशविधः तपश्चनियमश्च संयमश्च तपोनियमसंयमास्तान् धरतीति तपोनियम संयमधरस्तं पुनः कौट्टगं शीलाख्यं शीलैः अष्टादश सहस्र ब्रह्मचर्य भेदैः आख्यं पूर्णं पुनः कौट्टगं

सूत्र

लायणेठिओ। आलोइए नगरस्स चउक्क तियचच्चरे ।४॥ अहतत्थ अइच्छंतं पासइ समण संजयं। तवनियम संजम धरंसीलड्ढंगुण आगरं ।५॥ तंदेहईमिया पुत्ते दिट्ठीए अणमिसाइए। कहिमन्नेरि संरूवंदिट्ठ पुव्वं मएपुरा ॥६॥ साहु

भाषा

भोग भोगवेछे मृगापुत्र २ स मृगापुत्रः मणिवद्रपीठे मणीरत्ने करीजडीतछे आंगणो जेहनो प्रासादावलोकने गवाक्षि स्थितः प्रासादनोगो खडोझरोंखे वैठाछे आलोकयतो नगरस्य नगरने देखेछे चउक्कत्रिक चत्वराणि चउक्कत्रिक चाचरहाट प्रमुख ४ अथ तत्रत्रिकादिषु आगच्छं पंहिवेंते मृगापुत्र चउक हाटने विखे आवतो पश्यति श्रमणं संयतं देखे एकजतीने तपो संयम धरंयतीकिस्याछे तपनियम संयम तेहना धरणहार शीलयुक्तं गुणानां आगारं शीले करीसंयुक्त गुणनो आगरछे ५ तं ऋषिं मृगापुत्रः पश्यतितेहने मृगापुत्र देखेछे दृष्ट्यामेषोन्मेषरहितया मेषोन्मेष रहित दृष्टिं करीने कथं एवं मन्ये ईदृशं रूपं किंहांइ एहवो स्वरूप दृष्टं पूर्वं प्राग्जन्मनि दीठहतूं याकिले भवे ६ साधोः दर्शने तस्य मृगापुत्रस्य साधूने दर्शने करीतेमृगापुत्रने शोभने

गुणाकरं गुणानां ज्ञानदर्शनचारित्र गुणां आकरं खनि सदृशं ५ तं देहईमिया पुत्तेदिट्ठोए अणिमिसाइएकहिं मन्नेरिसंरूवं दिट्ठ पुव्वं मए पुरा ६ मृगा पुत्रस्तं मुनिं अनिमेषया दृष्ट्या देहईपश्यति दृष्ट्वा च एवं विचारयति क्वचित् एतादृशं रूपं मया दृष्ट पूर्वं अहं एवं मन्ये जानामि मुनिं दृष्ट्वा प्रमुदितमनाः अभूत् पूर्वपरिचितमिव मुनिं मेने इत्यर्थः ६ साहुस्सदरिसणेतस्स अज्झवसाणंमिसोहणे मोहं गयस्स सन्तस्सजाई सरणं समुप्पन्नं ७ तस्य मृगापुत्रस्य कुमारस्यतस्य साधोर्दर्शनेजाति स्मरणं समुत्पन्नं प्राग् भवस्मरणज्ञानं सञ्जातं तस्य कथं भूतस्य सतः शोभने अध्यवसाये समीचीने मनसः परिणामेशुभयोपशमभावे मोहं मूर्च्छाङ्गतस्य प्राप्तस्य सतः मोहं क्वायं मया दृष्ट इति चिन्ता सङ्दृष्टमूर्छात्मकं कोर्थः पुरासाधोर्दर्शनं जातं दर्शनात्सम्यग् मनः परिणामोभूत् तदाच मूर्च्छा उत्पन्ना तस्यां मूर्छायां जाति स्मृतिरभूदिति भावः ७ देवलोगचुओ सन्तो माणुस्सभवमागओ सन्निनाण समुप्पन्ने जाईसरणं पुराणयं ८ किं तत् जाति स्मरणं तदाह अहं देवलोकात् च्युतः सन् मानुषं भवं आगतः इति संज्ञिज्ञाने समुत्पन्ने सति पुराणकं

मूल

स्सदरिसणेतस्स अज्झवसाणं मिसोहणे । मोहंगयस्स संतस्स जाई सरणं समुप्पन्नं ।७॥ देवलोग चुओसंतो माणुस्संभव मागओ सन्निनाणसमुप्पन्ने जाईसरणं पुराणयं ।८॥ जाईसरणेसमुप्पन्नेमियापुत्तेमहड्ढिए सरईपोराणियं जाइं सामन्नं

भाषा

अध्यवशावे भलेऽध्यवसाइं करीने अंतःकरण परिणामो परिए गमने विखे करीने मूर्च्छा आवी जातिस्मरणं उत्पन्नं जातिस्मरणज्ञान जपनुं ७ देवलो कात् च्युतः सन् देवलोकइं तो चव्योथको मनुष्य भवे समागतः मनुष्यने भवे आव्यो सम्यग्ज्ञाने समुत्पन्नो सम्यग् भलोजातिस्मरण जपनो जातिस्मरति पौराणिकी पाछलीं आपणीं जातिस्मरी सांभली ८ जातिस्मरणे समुत्पन्नेः जातिस्मरण जपने थके मृगापुत्रो महर्द्धिकः मृगापुत्र महाऋद्धिनो धणी

प्राचीनं जाति स्मरणं अभूदिति शेषः संज्ञिनोगर्भ जपञ्चेन्द्रियस्य ज्ञानं संज्ञिज्ञानं तस्मिन् संज्ञिज्ञाने ८ जाई सरणे समुप्पन्ने मिया पुत्ते महड्ढिए सरई पोराणियं जाई सामन्नञ्च पुराकयं ९ मृगापुत्रो महर्द्धिको राज्य लक्ष्मी युक्तः पौराणिकीं प्राचीनां जाति स्मरति किं स्मरति मया श्रामन्यं चारित्रं पुराकृतं पूर्वं पालितमभूत् कस्मिन् जातिस्मरणे ज्ञानेसमुत्पन्ने सति सज्जाते सति ९ इत्यत्र पाठांतरमस्ति गाथायाः पुनरुक्तित्वात् विसएसु अरज्जन्तो रज्जंतोसञ्चमं मिय अम्मापि उरं उवागम्म इमं वयण मब्बवी १० मृगापुत्रः अम्मापि उरं मातापितरं उपागत्यसमीपमागत्य इदं वचनं अब्रवीत् किं कुर्व्वन् विषयेषु अरजन् विषयेभ्यो विरक्तो भवन् च पुनः चारित्रे संयमेरजन् साधुमार्गे प्रीतिं कुर्व्वन् इत्यर्थः ९ सुयाणि मे पञ्चमहव्वयाणि नरएसु दुक्खञ्चतिरिक्ख जोणिसुनिव्विन्नकामो महन्नवाओ अणुजाणहपव्वइस्सामि अम्मो १० हे पितरौ मे मया पञ्च महाव्रतानि प्राग् जन्मनि श्रुतानि नरकेषु पुनस्तिर्यग् योनिषु दुक्खं भुक्तमभूत् ततोहं निर्विन्नकामोस्मि निवृत्तविषयाभिलाषोस्मि अहं महार्णवात् संसार समुद्रात् प्रव्रजिष्यामि निस्तरिष्यामि यूयं अतोमां अनुजानीत आज्ञां दत्त१० अम्मतायम एभोगा भुत्ताविसफलोवमा पच्छाकडुयविवागा अणु बन्ध दुहावहा ११ हे पितरौ मया पूर्वं भोगाभुक्ता

सूत्र

च पुराकयं९॥ विसएहिंअरज्जंतोरज्जंतोसंजमंमियअम्मापियरंउवागम्मइमंवयणमब्बवी १०॥ सुयाणिमेपंचमहव्वयाणि

भाषा

स्मरति पौराणिकी जातिं पाछिली जाति जन्म सांभल्योसामन्यं चारित्रं पूनः पूर्वजन्मकृतं वली पाछील्ये भवे जे चारीत्र पाल्युं हतुं ते सांभर्युं ९ स कुमारः विषयेषुरागंऽकुर्वन् ते कुमार बिषयने विखे पराङ्मुख थको विषयथी मनउतख्यो रज्यमानः संयमे संयमने विखेरा चतुथको मातापित्रोः समीपे आगत्य मातापिताने समीपे आवीने इदं वचनमब्रवीत् एहवो वचन कहवालागो १० श्रुतानि मयापंचमहाव्रतानि पंचमहाव्रत मुझने सांभल्यां नर

कोट्ठगा भोगाः विषफलोपमाः विषफलै रूपमीयते इति विष फलोपमाः पूर्वं भोगसमये मधुरा परं पश्चात्कटुकविपाकाः कटुकोविपाको येषां ते कटुकविपाकाः प्रान्ते दुःखदाइत्यर्थः अथ पुनः कोट्ठगाः अनुबन्ध दुःखावहाः अनुबन्धं निरन्तरं दुःखस्य आवहादायकाः अविच्छिन्न दुःखदायिनः११ इमं सरीरं अणिच्चं असुई असुइ सम्भवं असासयं वासमिणं दुक्ख केसाण भायणं १२ हे पितरौ इमं शरीरं अनित्यं अशाश्वतं अशुचि अपवित्रं च वर्त्तते पुनरिदं शरीरं अशुचि सम्भवं अशुचेः शुक्ररेतः सम्भूतं पुनरिदं शरीरं अशाश्वतावासं अशाश्वतः अनित्यः आवासो जीवस्य निवासो यस्मिन् तत् अशाश्वतावासं पुनरिदं शरीरं दुःख क्लेशानां भाजनं दुक्खानि जन्मजरामृत्यु प्रमुखाणि क्लेशाः धनहानि स्वजन वियोगादयस्तेषां भाजनं स्थानं

नरएसुदुक्खं च तिरिक्खजोणिसु निव्विन्नकामोमि महन्नवाओ अणुजाणहपव्वइस्सामि अम्मो ११॥ अम्मतायमएभोगा भुत्ता विसफलोवमा। पच्छाकडुयविवागा अणुबंध दुहावहा १२॥ इमं सरीरं अणिच्चं असुई असुइसंभवं असासया

केषु दुक्खं बलोनरकना दुक्खसांभख्यां तिर्यग्योनिषुच अनेतिर्यंचनीयोनिना दुक्ख सांभख्यां निस्तरणाभिलाषोऽस्मिन् महार्णवात् संसार सागरात् एसं सारसमुद्र थी नीकलणहारकुं हे मात हेतात अनुजानीत प्रव्रजीष्यामी हे मातापीताहं दीक्षालेईस मुझने आज्ञादीजे ११ हे मात हे माहरा तातमए भोगाः हे माता पितामे भोगव्या भुक्ताः विषफलसदृशाः किंपाके विषफलसरीखाके पश्चात् कटुक विपाका कटुरसाभोगवतां मौठालागे पछे घणुं कडआहोये रसतेहनो कडओ अनुबंध परिणामे दुक्खकारण जिवारे परिणमे तिवारे दुक्खदोइ १२ इमं शरीरं अनित्यं एशरीर अनीत्यछे अपवित्रं

अथवा दुःक्ख हे तबोये क्लेशरोगास्तेषां भाजनं १३ असासए सरीरंमिरइनेवलभामिहं पच्छापुराचच इय्वे फेणबुब्बुयसन्निभे १४ हे पितरौ अहं अशाश्वते शरीरेरति नलभामि अहं स्वास्थ्यं न प्राप्नोमि पुनः कौट्टये सरीरे पश्चाद्भोग भोगानन्तरं पुरा पूर्वं भोगभोगात् अर्वाक् एवत्यक्तव्ये पुनः कौट्टये शरीरे फेन बुद्बुदसन्निभे पानी प्रस्फोटक सट्टशे १४ माणु सत्ते असारंमि वाहीरोगाण आलए जरामरणघत्थंमि खणंपिनरमामिहं १५ हे पितरौ असारेमनुष्यत्वे अहं क्षणमपि नरमामि न हर्षं भजामि कौट्टये मनुष्यत्वे व्याधिरोगाणां आलये व्याधयः कुष्ट शूलादयो रोगावातपित्त श्लेष्मज्वरादयस्तेषां गृहे पुनः कौट्टये मनुष्यत्वे जरामरणाभ्यांग्रस्ते १५ जन्मदुक्खं जरादुक्खं रोगाय मरणाणिय अहो दुक्खोहु संसारो जत्थकी सन्ति

सूत्र

वासमिणं दुक्खक्केसाणभायणं १३॥ असासएसरीरंमिरइं नोवलभामिहं। पच्छापुराचचइयव्वो फेणबुब्बुय संनिभे १४॥
माणुसत्ते असारंमिवाही रोगाण आलए जरामरणघत्थंमि खणंपि नरमामिहं १५॥ जम्मदुक्खंजरादुक्खं रोगाय मर

भाषा

शुक्रशोणित संभवंति वली किम्यु अपवित्रके शुक्रशोणित नुंउपनूंके असाश्वतावासंजीवस्य एजीवतव्यनो अशाश्व तुवासके दुक्खक्लेशानु भाजनं दुक्खअने क्लेस तेहनुंभाजन घरके १३ असाश्वते शरीरे एशरीर असाखतूंके चित्तस्वस्थं न प्राप्नोति चीत्तने विखे साखतो संतोष नपांमुंकु पश्चात् भुक्तभोगी तयात्यजनीयं पइहेलांपछे एशरीरने अवश्य छोडस्युं फेनवुद्वुदसन्निभं एजीवतव्य पांणीनापरपोटा सरीखूंके १४ मानुस्यत्वे असारे एमनुष्य पण असा रके व्याधिरोगानां गृहे एशरीरव्याधि रोगनु घरके जरामरणग्रस्तः जरानें मरणतिणे करीग्रस्तके अहं क्षणमात्रमपिनरमेसुखं न लभेइं क्षणमात्रपणि सुखनथी पामतुं १५ जन्मदुक्खं जरानुदुक्ख जन्मःजरानुंदुक्ख रोगाणि मरणाणिच रोगनो दुक्ख मरणनुदुक्ख अहो इति विश्रयोदुःखहेतु संसाराः एसंसार

आगमोदय समिति द्वारा प्रकाशक का आ० सं० ४१ वा भाग

जन्तुणो १६ हे पितरौ इति निश्चयेन संसारो दुःखं दुःख हेतु वर्त्तते अहो इति आश्चर्ये यत्र संसारेजीवाः क्लिश्यन्ति क्लेशं प्राप्नुवन्ति संसारे किं किं दुःखं तदाह जन्मदुखं जरादुक्खं पुनः संसारे रोगास्तापश्चोतशिरोर्त्ति प्रमुखाः पुनर्मरणानि च एतानि सर्वाणि दुःखानि यत्र सन्ति तस्मात् अयं संसारो दुःख हेतु रेवः यत्र भव भ्रमणे जीवाः क्लिश्यन्ति क्लेशार्त्ता भवन्ति १६ खित्तं वत्थु हिरण्णञ्च पुत्तं दारं च बन्धवा च इत्ताणं इमं देहं गन्तव्वम वसस्समे १६ हे पितरौ मे मम अवश्य परवशस्य सतोः परभवे गन्तव्यं किं कृत्वा चेत्थं ग्रामवाटिकादिकन्धक्त्वा पुनर्वासु गृहं हिरण्यं रूप्यं स्वर्णं पुत्रदारं पुत्रकलत्रं च पुन र्बान्धवान् स्वज्ञातीन् भ्रातृंपि तथान् इमान् सर्वान् त्यक्त्वा इमं देहं शरीरं अपित्यक्त्वा १७ जहा किं पाकफलाणं परिणामो न सुन्दरो एवं भुत्ताणभोगाणं परिणामो न सुन्दरो १७ हे पितरौ यथा किं पाकफलानां विषवृक्षफलानां परिणामो भक्षणानन्तरं परिणति समयः सुन्दरो न भवति एवं भुक्तानां भोगानां अपि परिणामः सुन्दरो नास्ति यादृशं विषफलानां भक्षणं तादृशभोगानांभोगः किं पाकफलानिहि दर्श

सूत्र

णाणिय। अहो दुक्खोहु संसारो जत्थकीसंति जंतुणो १६ ॥ खित्तंवत्थु हिरन्नंच पुत्तदारंच बंधवा। चइत्ताणं इमं देहं गंतव्व मवसस्समे १७॥ जहा किंपागफलाणं परिणामो न सुंदरो एवंभुत्ताण भोगाणं परिणामो न सुंदरो १८।

भाषा

सर्वदुक्खहेतुके यत्र संसारे क्लिश्यंति जीवाः एह संसारने विखे जोव क्लेशपामे छे १६ चेचंवसुगृहादि सुवर्णंखेतृध रसोनुं पुत्रान् स्त्रियः भ्रातादयः पुत्र स्त्रीभाई तथाइदंदेहं एदेहोछोडीने गंतव्यं अवश्यमेव अवश्य परलोकमे जाय १७ यथा किंपाकफलानां जिमकिंपाकफलनो विपाको नस्यात् सुंदरः जोमकोंपाकफलनुं विपाक परिणमेते भला नहीं एवं भुक्तानां भोगानांइमभोग भोगव्यानो विपाको नस्यात् सुंदरः परिणाम सुंदर भलोनहुंइं १८

नेन रमणीयानि भवणसमयेपि सुखादूनि भवन्ति भुक्ते रनन्तरं प्राणापहारोपि तथापि विषयसुखान्यपि १७ अद्धाणं जो महन्तन्तु अपाहिज्जोपवज्जई गच्छन्तोसेदुहीहोइ छुहातण्हाए पीडिओ १८ हे पितरौ यः पुरुषो महान्तं अध्वानं दीर्घं मार्गं अपाथेयः सम्बलरहितः सन् प्रव्रजति सपुमान् क्षुधा तृष्णया पीडितः सन् दुःखी भवति १८ एवं धम्मं अकाऊणं जोगच्छइ परंभवं गच्छन्तोसेदुहीहोइ वाहीरोगेहिं पीडिओ एवं अमुनाप्रकारेण अयं बल पुरुषदृष्टान्तेन यः पुरुषोधर्मं अकृत्वा परंभवं गच्छन्ति अन्यत्जन्मव्रजति सगच्छन् दुःखी भवति कौटुम्बः सः व्याधिरोगैः पीडितः १९ अद्धाणं जो महंतन्तु सपाहेज्जो पवज्जई गच्छन्तोसेसुहीहोइ छुहातिन्हाएवज्जिओ २० हे पितरौयः पुरुषोमहांतं अध्वानं दीर्घं मार्गं सपाथेयः सम्बलसहितः प्रव्रजति स पुरुषः क्षुधातृष्णाभ्यां विवर्जितः क्षुधातृष्णा विवर्जितः सन् मार्गं गच्छन् सुखी भवति २० एवं धम्मंपिकाऊणं जो गच्छइ परंभवं गच्छन्तोसे सुहीहोइ अप्पकम्मे अवेयणे २१ एवं अमुना प्रकारेण अनेन सम्बल सहित नरदृष्टान्तेन योमनुष्यो धर्मं कृत्वा परं भवं परलोकं गच्छति स धर्माराधकः

सूत्र

अद्धाणंजो महंतंतु अप्पाहिज्जो पवज्जई गच्छंतोसेदुहीहोइछुहातण्हाहि पीडिओ १९॥ एवं धम्मं अकाऊणं जो गच्छइ परंभवं। गच्छंतोसे दुहीहोइ वाहीरोगेहिं पीडिओ २०॥ अद्धाणंजो महंतंतु सप्पाहिज्जो पवज्जइ गच्छंतो

भाषा

मार्गेय पुमान् महांतंगरिष्टंजिको मनुष्यमोटेमार्गे अथंवलं गच्छति शंवले करी रहितजाइं गच्छन् सन् सदुक्खीभवति जातुथकोते दुक्खीथाइं क्षुधा तृष्णाभ्यांपोडितः भूखेतृषाइं पीड्योथको १९ एवं धर्मं अकृत्वाइम धर्मं अणकीधां यःपरलोकं गच्छति परलोकनेविखेजेजाय गच्छन् सन्सदुक्खी भवति जातुथकोते दुःखोहोइ व्याधिरोगाभ्यां पोडितःव्याधिरोगेपिड्योथको २० अध्वनिमार्गेयः महतिमोटा मार्गनेविखे सपाथेयःशंबलंसहितो शंबलपांणीं लेईने

पुरुषः सुखोभवति कोदृग्यः स अल्पकर्मा अल्पानि कर्माणि यस्य स अल्प कर्मालघु कर्मा पुनः कीदृग्यः स अवेदनः नविद्यते वेदना यस्य स अवेदनः अल्पवेदनो वेदनारहितो वा अल्प पाप कर्मा अल्पासातावेदन इत्यर्थः २१ जहागेहेपलित्तंमि तस्सगेहस्सजोपहूसारभण्डाणिनीणेइ असारं उव उज्झई २२ हे पितरो यथा गृहे अग्निना प्रदीप्ते प्रज्वलिते सति तस्य गृहस्य यः प्रभुः स्वामीतदासारभण्डानि सारपदार्थान् आजीविका हेतून् गृहात् नीणेइ निःकासयति असारं भाण्डं अपोज्झति अपोहतित्यजतीत्यर्थः २३ एवं लोए पलित्तंमि जराए मरणेणय अप्पाणमसार इस्सामि तुभंहिं अणु मन्निओ २४ एवं अनेन दृष्टांतेन लोके जरयामरणेन च प्रदीप्ते प्रज्वलिते सति अहं आत्मानं तारयिष्यामि कीदृशोहं युष्माभिरनुमतः भवद्भिः दत्ताज्ञ स्तस्मात् मह्यं आज्ञादातव्या अहं भवदाज्ञया आत्मन उद्धारं करिष्यामीति भावः २४ तं बिन्तम्मापि यरो सामन्नं पुत्त दुचरं गुणाणं तु सहस्साइं

सूत्र

सेसुही होइ कुहातण्हाए वज्जिओ २१॥ एवं धम्मंपिकाऊणं जोगच्छइ परंभवं। गच्छंतोसे सुहीहोइ अप्पकम्मे अवेयणा २२ जहागेहे पलित्तंमि तस्सगेहस्स जोपहूसारभंडाइं नीणेइ। असारं अवउज्झई २३। एवंलोए पलित्तंमि

भाषा

जाय गच्छन् स सुखो भवति जादृतो सुखीहोइ क्षुधात्रीषा विवर्जितः भूखत्रीषाइं करीरहित २१ एवंधर्ममपिकृत्वाइमधर्म्मकरीने योगच्छति परभवे जेजाइं परलोकने विखे गच्छन् सुखो भवति जातोथको जीवसुखीहुवे अल्पकर्म्मा अल्पवेदना थोडा कर्म थोडीवेदना २२ यथा गृहे प्रज्वलिते जिम कोईने घरे अग्निलागीहुवे तस्य गृहस्यय: स्वामी तेहना घरनो स्वामी सारभंडानि निष्कासयति सारप्रधानभांडाक्सुकाढेतिम असारं सर्वत्यजति असार सर्व्ववस्तुछांडे २३ एवं लोके प्रदीप्ते इमलोकने विखे अग्निलागीछे जरायामरणानिच जराअने मरणरूप आगिलागीछे आत्मानं भांडतुल्यं तारयिष्यामी

धारेयव्वा इंभिक्खुणो २५. अथ मातापितरौ तं मृगा पुत्रं प्रतिब्रूतः हे पुत्र श्रामण्यं दुश्चरं साधुधर्मो दुष्करोस्ति हे पुत्रचारित्रस्य उपकारकारकाणां गुणानां सहस्राणि भिक्षोर्धारितव्यानि मूल गुणाश्चोत्तर गुणाश्च भिक्षुणाधारणीयाः २५ समया सव्वभूएसु सत्तुमित्ते सुवाजगे पाणाइ वाइ विरई जावज्जोवाइ दुक्करं २६ पुनर्हे पुत्र सर्वभूतेषु समता कर्त्तव्या अथ वाजगे इति जगति शत्रुमित्रेषु समता कर्त्तव्या पुनर्या वज्जीवं प्राणाति पातविरति दुष्करं इति दुष्करा २६ निच्चकालप्पमत्तेणं मुसावायविवज्जणं भासि यव्वं हियं सव्वं निच्चाउत्तेण दुक्करं २७ पुनर्नित्यकालं सर्वदा अप्रमादित्वेन

सूत्र

जराए मरणेणय। अप्पाणं तारइस्सामि तुब्भे हिं अणुमंनिओ २४। तं बिंतम्मापियरो सामन्नं पुत्तदुच्चरं गुणाणंतु सहस्साइं धारेयव्वाइं भिक्खुणो ॥ २५ ॥ समया सव्वभूएसु सत्तुमित्ते सुवाजगे पाणायवाय विरई जावज्जीवाए दुक्करं २६॥ निच्चंकालप्पमत्तेणं मुसावायविवज्जणं भासियव्वं हियंसव्वं निच्चाउत्तेण दुक्करं २७ ॥ दंतसोहणमाइस्स

भाषा

आपणाआत्माने भांडनो परितारे युष्माभ्यांअनुज्ञात तुम्हारीआदेसलेइने तुम्हे तुमारी आदेशथी २४ तं मृगापुत्रं प्रतिब्रूतोमातापितरौ हवेमातापिता मृगा पुत्रप्रतिइमकहेछे चारित्रं हेपुत्र दूष्करं हेपुत्र चारित्रदोहिलोछे हे पुत्रचारित्र उपकारकाणां गुणानांतु सहस्राणिगुणना हजार मूलगुणाश्चोत्तर गुणाश्च भिक्षु धारयितव्यानिसाधोः साधुने धरणाछे २५ तुल्यता सर्वभूतेषु सर्वजीव ऊपरे समताभाव राखे शत्रुमीत्रेषु रागद्वेषाकरणतः शत्रु मीत्र ऊपरे सरिखा भाव राखे समता भाव आणे ततो लोके प्राणातिपात विरतितिणे कारणे प्राणातिपातनी विरती करे यावज्जीवं तु दुःकरं जावज्जीवतांइ दोहीलि २६ नित्यं कालं प्रमत्तेन सदाइ अप्रमादपणं मृषा वाद विवर्जनं मृषावाद वर्जिवो भाषितव्यं हितं सर्व्वं सर्वजीवने हितबोले नित्यं सावधानेन

मृषा वादस्यविवर्जनं मृषा वाद विवर्जनं कर्त्तव्यं पुनर्हितं हितकारकं सत्यं वक्तव्यं पुनर्नित्या युक्तेनस्थातव्यं तदपि दुष्करमस्ति आयुक्तः क्रियासु सावधानत्वं नित्यं अयुक्तो नित्यायुक्तस्थेन स्थातव्यं अत्र भाव प्रधान निर्देशोमन्तव्यः नित्यं अयुक्तत्वेन स्थातव्यं तदपि दुष्करमित्यर्थः २७ दन्तसोहण माइस्स अदत्तस्स विवज्जणं अणवज्जे सणिज्जस्स गेन्हणा अविदुक्करं २८ हे पुत्र पुनः साधुधर्मे दन्तशोधन प्रमुखस्यापि अदत्तस्य वस्तु नोपि विवर्जनं शिलाकामात्र मपि वस्तु अदत्तं न ग्रहीतव्यं अनवद्यं च तत् एषणीयं च अनवद्येषणीयं तस्य अनवद्येषणीयस्य पिण्डादेर्ग्रहणं अपि दुष्करं अनवद्यं निर्दूषणं अचित्तं प्रासुकं एषणीय द्विचत्वारिंशद्दोष रहितं पिण्डं ग्रहीतव्यं तदपि दुष्करमित्यर्थः २८ विरई अबम्भचेरस्स काम भोगरसन्नुणा उग्गं महव्वयं बम्भं धारेयव्वंसु दुक्करं २९ हे पुत्र अब्रह्म चर्यस्यमैथुनस्य विरतिः कर्त्तव्या सापि दुष्करा हे पुत्र काम भोग रसज्ञेन पुरुषेण उग्रं घोरं बम्भं ब्रह्मचर्यं महाव्रतं धर्त्तव्यं तदपि दुष्करं लब्ध भोगसुखा स्वादस्य भोगेभ्योनिवृत्तिरत्वं तं दुष्कराइत्यर्थः २९ धण धन्नपेसवग्गेसु परिग्गह विवज्जणं

सूत्र

अदत्तस्सविवज्जणं अणवज्जे सणिज्जस्स गिग्हणा अविदुक्करं २८ ॥ विरई अबंभचेरस्स कामभोग रसन्नुणा । उग्गं महव्वयं बंभंधारेयव्वं सुदुक्करं २९ ॥ धणधन्नपेसवग्गेसु परिग्गह विवज्जणा । सव्वारंभ परिच्चाओ निम्ममत्तं सुदु

भाषा

अति दुष्करं २७ दंतसोधनादेः तृणादेःदंतशोधन शलीप्रमुख अदत्तस्य विवर्जनंअदत्तादानपणि वर्जनीइनहो अनवद्यस्य एषनीयस्य निरवद्य सूझतो ग्रहणमपि अतिदुःकरं आहारपाणी लेणो दोहिलो २८ विरतिः ब्रह्मचर्यस्य शीलव्रतनीं विरतीकरे कामभोगस्य रसज्ञेन कामभोगनाजाण उग्रं महाव्रतं ब्रह्मचर्य उग्रमहाकठिनसीलव्रत जाज्जीव सीलपालतांदोहिलो धारवो २९ धन्यधान्य प्रेष्यवर्गेषु धनद्रव्य धान्यपशूनासमूह परिग्रहविवर्जनं परिग्रह

सव्वारम्भ परिचाओ निम्ममत्तं सु दुक्करं ३० धन धान्य प्रेष्य वर्गेषु परिग्रह विवर्जनं कर्त्तव्यं धनं गणिमादि धान्यं गोधूमादि प्रेष्य वर्गोदासदास्या दिवर्गः धनं च धान्यं च प्रेष्य वर्गश्च धनधान्य प्रेष्यवर्गास्तेषु मोह बुद्धे विशेषेण वर्जनं एतदपि दुष्करं पुनः सर्वारंभ परित्यागः कर्त्तव्यः स चापि दुष्करः पुननिर्ममत्वचिन्तनं दुष्करं नमेकश्चिदस्ति अह मपि कस्यापि नास्मीति चिन्तनं दुष्करं ३० चउव्वि हेपि आहारेराई भोयणवज्जणासन्निही सन्नओ चेव वज्जेयव्वोसुदुक्करं ३१ हे पुत्र पुनः साधुधर्मे चतुर्विधे आहारेरात्रि भोजनस्य वर्ज्जनाकार्या अशन पानखादिमस्वादिमानां चतुर्णा माहाराणां अपि रात्रि भोजनत्याग एव कर्त्तव्यः च पुनः सन्निधि घृत गुडादेः उचितकालाति क्रमेण स्थापनं ततः सन्निधि रासौ सन्नयश्च सन्निधि सन्नयः एव निश्चयेन वर्जितव्यः सोपि सुतरां दुष्करः ३१ कुहातण्हायसी उण्हं दंसमसगवेयणा अक्को सा दुक्खसिज्जाय तणफा साजल्लमेवय ३२ पुनर्हे पुत्रक्षुधा सहनीयाइत्यध्याहारः तृणातृषा च सोढव्या सौतोष्णं सहनीयं दंसमशकानां वेदना सहनीया पुनराक्रोशा दुर्वचना नितत्सहनमपि दुष्करं पुनर्दुःखशय्याइति शय्या उपाश्रयस्य दुक्खं शय्यादुक्खं तदपि सहनीयं संस्तारके तृणस्पर्श दुक्खं पुनर्जल्लं मल परीषहोपि सोढव्यः साधुना ३२ ताडणातज्जणाचेव वहबन्ध परीसहा दुक्खं भिक्खायरिया जायणाय अलाभया ३३ पुनस्ताडनाचपेटा टक्करादिनाहननं पुनस्तर्जनं अङ्ग,

सूत्र

करं ३० चउव्विहेवि आहारेराईभोयण वज्जणा। सनिहीसंचओचे ववज्जेयव्वो सुदुक्करं ३१ ॥ कुहातण्हायसीउन्हं

भाषा

बर्ज्जवो सर्वारंभ परित्यागः सर्वआरंभनु छांडव् निर्ममत्वं अतिदुःकरं निर्ममत्व पण दोहिलु ३० चतुर्विधे अपि आहारे चारेआहारे रात्रीभोजन विवर्ज्जनं रात्रिने विषेणावंवर्ज्जसंनिधिः संचयो घृतादिस्थापनं रात्रिने बिखे घृतप्रमुखराखणो नहीं वर्ज्जितव्यं सुदुष्करं एबर्ज्जबुदोहिलु ३१ क्षुधाभूख

ख्यादिनानिर्भत्सनं भयोत्पादनं पुनर्बधबन्धपरीषहाः सहनीयाः तत्र बधोयष्ट्यादिभिर्हननं बन्धनं रज्वादिनादमनं बधश्च बन्धश्च बधबन्धौ तयोः परीषहाः सोढव्याः पुनर्भिक्षाचर्यायाः दुक्खं गृहस्थ गृहेयाचनाकर्त्तव्या तत्करणेपि दुक्खमस्ति तत्रापि याचनायां कृतायां अपि अलाभता अप्राप्तिर्भवेत् तदापि दुक्खं न कर्त्तव्यं एतदपि दुक्करं ३३ कावोयाजा इमावित्ती केसलोओयदारुणो दुक्खं बम्भवयं घोरं धारेउं अमहप्पणा ३४ हे पुत्र साधु धर्मे पुनः कापोतीया वृत्तिर्वर्त्तते इति शेषः कपोतानां पक्षिणां या इयं वृत्तिः साकापोताया यथा हि पक्षिणोनित्यं शङ्किताः सन्तः स्वभक्ष ग्रहणे प्रवर्त्तन्ते भक्ष्यं कृत्वा च पुनः सार्थे किमपि न गृह्णन्ति कुत्रि सम्बला भवन्ति तथा साधवोपि दोषेभ्यः शङ्कमानाः आहार ग्रहणे प्रवर्त्तन्ते आहारं

सूत्र

दंसमसग वेयणा । अक्कोसा दुक्खसेज्जाय तणफासा जल्लमेवय ३२ ॥ तालणा तज्जणा चेववहबंध परीसहा । दुक्खं भिक्खायरिया जायणाय अलाभया ३३ । कावोया जाइमावित्ती केसलोउ अदारुणो । दुक्खं बंभव्वयं घोरं धारेउं

भाषा

क्षुधा तीस सीत ताड उष्ण गोरमी दंशमशकादि वेदना डांसमच्छर आवोलागे तेहनी वेदना आक्रोशः कोइ गालिदिइं दुक्खशिय्या उपासरा दुक्खदाई भूंडा तृणस्पर्श शरीरमलः एवं दुक्खं सोढव्यं तृणोस्पर्शः मलनुं राखवुं एदुक्खसहवुं ३२ ताडना कराभ्यां हाथस्युं मारिअंगुल्यादिनातर्जनंअंगुलीइकरी तर्जं वधस्ताडनं वधमारवुं बंधोरज्वादिना बांध वुंगाडूआ साथे दुक्खं भिक्षाचर्या भीक्षामांगवी तेही जदुर्लभ साधुने याचनां अलाभता इत्यादि दुष्करं अलाभपरिसहदोहिलो ३३ कपोतानां पक्षिणां इयंवृत्तिः कपोतपक्षीनी परिसूझतु आहारलीइं वृत्तिआजीविका करे केशलोचो दारुणो रौद्रः माथे लोचकरवो महादोहिलो दुक्करं ब्रह्मव्रतं घोरंदोहिलो पालवो रौद्र ब्रह्मचर्य धारयतः पुनः महात्माने साधुने दोहिलो३४ सुखोचितः सुखयोग्यःत्वं

कृत्वा च किमपि सार्थं सञ्चयं न कुर्वन्ति पुनः साधूनां केश लोचोपि दारुणो भयदोस्ति पुनर्महात्मना साधुना ब्रह्मव्रतं धर्त्तुं दुःखं इति दुष्करं वह्मह व्रतं महात्मना महापुरुषेण ध्रियते तद्वह्म व्रतं धर्त्तुं दुष्करमिति भावः कौट्टयं ब्रह्मव्रतं घोरं अन्येषां अल्प सत्वानां भयदायकं ३४ सुहोइओ तुमंपुत्ता सुकुमालो सुमज्जिओ नहुसोपभू तुमं पुत्ता सामन्नमणुपालिया ३५ हे पुत्रत्वं सुखो चितोसि हे पुत्र पुनस्त्वं सुकुमालोसि अथ चारित्र ग्रहणाय समुद्यतोसि परं त्वं श्रामण्यं साधु धर्मं अनुपालयितुं प्रभुः समर्थो न भवति ३५ जावज्जीव मविस्सामो गुणाणं तुमहब्भरो गुरुओ लोह भारुव्व जोपुत्ताहोइ दुव्वहो ३६ हे पुत्रयो गुणानां चारित्रस्य मूलोत्तर गुणानां महाभारः सलोहभार इव गुरुर्गरिष्टोदुर्वहो भवति कौट्टयो गुणानां महाभार यावज्जीवं अविश्रामोविश्रामरहितः अन्योपि गुरुभारो यदा वोढुंनशक्यते तदा क्वचित्प्रदेशेविसृज्यविश्रामो क्रियते एवं चारित्र गुणभारः कदापि नमो

सूत्र

अमहप्पणा ३४ ॥ सुहोइओ तुमंपुत्ता सुकुमालोय सुमज्जिओ । नहुसो पहूतुमंपुत्ता सामन्न मणुपालिया ३५ ॥ जाव ज्जीव मविस्सामो गुणाणंतु महब्भरो । गुरुओ लोहभारुव्व जोपुत्ताहोइ दुव्वहो ३६ ॥ आगासे गंगसोउव्व पडिसो

भाषा

हे पुत्र तुं सुखने योग्यछे सुखोचियछे सुकुमालच सुमार्जितः सुकुमालछे स्नाने करीने समाखोछे न भविष्यसित्वं समर्थः रे पुत्र रे बेटा तुं समर्थ नहीं हुवे आवणं चारित्रं पालयितुं न समर्थः इत्यर्थः चारित्र तुझथकी नहीं पले ३५ जावज्जीवं अविश्रामः जावज्जीवताइं वीसामोलेवो नहीं गुणानां पुनः समूहो महाभारः चारित्रनो जेगुणतेहनो महाभार चलावणो गुरुकः महाभारीलोहभारेवकेहनो परे लोहभारनीपरे जिम लोहनोभार जपाडतां दोहिलो तिम चारित्र दोहिलुं हे पुत्र भवंति दुर्वहः पालतां दोहिलोछे ३६ आकाशे गंगाप्रवाहेव आकाशनीं गंगा तेहनो प्रभाव प्रतिश्रोतेवदुस्तरः

चनीय: यावज्जीवं धारणीय: ३६ आगासे गङ्गसोउव्व पडिसो उव्वदुत्तरो बाहाहिंसागरोचेव तरियव्वो गुणो दही ३७ हे पुत्र आकाशे गङ्गायाः श्रोतो वत् दुस्तरं इति योज्यम् यथा हि आचलात् पतद्गङ्गा प्रवाहस्तरि तुमशक्यस्तथा संयमोधारितु मशक्यः प्रतीपजल प्रवाह इव दुस्तरो बाहुभ्यां सागर स्तरितव्यस्तथा गुणोदधिर्गुणानां ज्ञानादीनां उदधिर्गुणोदधिः अथवा गुणाज्ञानादय एव उदधिः गुणोदधिश्चारित्र समुद्रस्तरणीय ३७ बालुया कवले चेव निरस्साए उसञ्जमे असिधारागमणं चेव दुक्करं चरिउं तवो ३८ हे पुत्र वालुकाकवलो यथा निस्वादस्तथा संयमः असिधारा गमनं असिधारायां गमनं खड्गधारायां चलनं यथा दुष्करं तथा तपश्चरितुं दुष्करं वर्त्तते ३८ अहीवेगन्तदिट्ठीए चरित्ते पुत्तदुच्चरे जवालोहमया

उव्वदुत्तरो। बाहाहिं सागरोचेव तरियव्वो गुणोदही ३७॥ वालुया कवलेचेव निरस्साए उसंजमे। असिधारागमणं चेव दुक्करं चरिउं तवो ३८॥ अहीवेगं तदिट्ठीए चरित्ते पुत्तदुच्चरे। जवालोहमयाचेव चावेयव्वा सुदुक्करं ३९॥ जहा

साहसुं तरवं दोहिलुं भुजाभ्यां सागरः जिम वाहिं करी समुद्रतरवो मुसकिल तरितव्यो गुणोदधिः दुस्तरो वर्त्तते तिमए गुण समुद्र चारित्र हे पुत्र तरता दोहिलोछे ३७ यथा वालुकायाः कवलाः जीम वेलूनाको लोया निरास्वाद एवं संजमो निरास्वाद निःस्वाद हुवे तिमएचारित्र निस्वादछे खड्गधारायाः गमणमिवः खड्गनीधारा ऊपरिचालवुं दुःकर चरितंतु तव दुष्करवर्त्ततेति चारित्र अनेतपकरवो दुष्कर छे ३८ अहोरिव सर्पवत् एकादृष्ट्या एकाग्रचित सर्पनीं परि एकाग्रचित्त थको चारित्रं हे पुत्र दुःकरं चारित्रने विषे चालणुं दुःकर यवा लोहमयाः जिम लोहमइयव चर्वितव्याः अति दुष्करं चावता दोहिलातिमएचारीत् दोहिलांछे चालतां ३९ यथा दिप्ताऽग्नि

चेव चावेयव्वासु दुक्करं ३९ हे पुत्र साधुः अहिरिव एकान्त दृष्टिः एकोन्तोनिश्चयो यस्याः सा एकान्ता एकान्ता चासौ दृष्टिश्च एकान्त दृष्टिः यथा सर्प एकाग्रदृष्ट्याचलते इतस्ततो नविलोकयसि तथा साधमार्गे साधुचरेत् मोक्षमार्गे दृष्टिं विधाय चरेत् कीदृशे चारित्रे दुश्चरे चरितु मग्रके यथा लोह मया यवाश्चर्वितव्याः दुष्करास्तथा चारित्र मपि चरितुं दुष्करं ३९ जहा अग्गिसिहादित्ता पाउं होइस्स दुक्करं तहदुक्करं करेउंजे तारुण्णे समणत्तणं ४० हे पुत्र यथा अग्नि शिखादीप्तासती ज्वलन्ती पातुपानं कर्त्तुं सतरां दुःकरा तथा तारुण्ये यौवने श्रमणत्वं चारित्रं कर्तुं दुःकरं यौवनावस्थायां हि इन्द्रियाणि दुर्दमानि इत्यर्थः ४० जहा दुक्खं भरेउंजे होइ वायस्सकुत्थलो तहा दुक्खं करेउं जेकीवेण समणत्तणं ४१ हे पुत्र यथा वायोरिति वायुनाभरितुं पूरितुं कुत्थलो वस्त्रमयं भाजनंदुःकरं तथा क्लीवेन हीन सत्वेन श्रामण्यं कर्त्तुं दुष्करं ४१ जहा तुलाएतोलेउं

सूत्र

अग्गिसिहादित्ता पाउं होइ सुदुक्करं। तहदुक्करं करेउं जेतारुण्णे समणत्तणं ४०॥ जहादुक्खंभरेउंजेहोइवायस्स कुत्थलो तहादुक्खं करेउंजेकीवेणं समणत्तणं ४१॥ जहा तुलाएतोलेउं दुक्करं मंदिरोगिरी। तहानिहुय निस्संकं

भाषा

शिखा जिम अग्निनों शिखा जाज्वल्यमानहोइ पान भवति सुदुष्करं ते जाज्वल्यमान अग्निपीतां दुष्कर तथा दुष्कर कर्त्तुं जे पादपूरणेतिमसंयम पालवो दोहिलुं तारुण्ये श्रमणत्वं यौवनावस्थाने विषे साधूपणुं ४० यथा दुक्खेन पूरयितुं शक्यते जीम दुक्खे करीने भरीइं भवति शक्यते वातेन वस्त्रमयः कुत्थलक जिम वायरे करीने वस्त्रनोकोथलोभराइ नहो तथा दुष्करं कर्त्तुं क्लीवेननिःसत्वेन श्रमणत्वं तिमकायरनेचारित्र पालतां दोहिलुछे कायर क्लीव पुरुषने चारित्र दोहिलुछे ४१ यथा तुलायंतोलयितुं जीमताकहोइं करितोलबुं दुष्करं मेरुपर्वत: मेरुपर्वतदोहिलो तथा निश्चलं निश्चलं निःशंकं

दुक्करं मन्दिरोगिरी तहानि इयं निस्सङ्कं दुक्करं समणत्तणं ४२ हे पुत्र यथा मन्दरोगिरिर्मेरुपर्व्वतस्तु लयातोलितुं दुःकरः तथानि भृतं निश्चलं निःशङ्कं शङ्कारहितं यथा स्यात्तथा शरीरापेक्षारहितं श्रमणत्वं साधुत्वं शरीरेण धर्तुं दुःकरं ४२ जहा भुयाहिं तरिउं दुक्करं रयणायरो तहा अणु वसन्तेणं दुक्करं दमसागरो ४३ हे पुत्र यथा रत्नाकरः समुद्रो भुजाभ्यांतरितुं दुष्करस्तथा अनुपशान्तेन मनुष्येणदमसागरस्तरितुं दुष्करः उप शान्तोजितकषायः नउपशान्तो अनुपशान्तस्तेन सकषायेण पुरुषेणदमः इन्द्रियदमोऽर्थात् चारित्रं दमएव दुस्तरत्वात् सागर इव दमसागरस्तरितुं दुःशक्यः इत्यर्थः ४३ भुञ्जमाणुस्सएभोए पञ्चलक्खणए तुमं भुत्तभोगोतओजाया पच्छा धम्मं चरिस्ससि ४४ हे पुत्र मानुष्यकान् मनुष्यस्य इमे मानुष्यकास्तान् मानुषिकान् मनुष्य सम्बन्धिनः पञ्च लक्षणान् पञ्चविधान् भोगान् त्वं भुंक्ष्व त्वं अनुभव हे जात हे पुत्र ततः पश्चात् भुक्तभोगी

सूत्र

दुक्करं समणत्तणं ४२ ॥ जहाभुयाहि तरिउं दुक्करं रयणायरो । तहा अणुवसंतेणं दुक्करं दमसायरो ४३ ॥ भुंजमाणुस्सएभोए पंचलक्खणएतुमं । भुत्तभोगी तओजायापच्छाधम्मं चरिस्ससि४४॥ सोवितम्मापियरोएवमेयंजहाफुडं । इह

भाषा

शरीरादि निरापेक्षं नीरापेक्षो दुःकरं श्रमणत्वं तिमनिरीह पणो निश्चलपणे निःशंकपणें चारित्रपालतां दोहिलोछे ४२ यथा भुजाभ्यांतरीतुं जीम वांहि करीने तरतां दोहीलो दुःकरं रत्नाकरः समुद्रः रत्नाकरस्वयंभु रमणनामे समुद्र तथाऽनुप शांतचित्तेन जेहनुं चित्तविषय थकी रहीत नथी थयुं चित्तठामिनथी दुःकरं श्रामण्यं तेहने चारित्र दोहिलोछे ४३ भुंक्षमानुष्यकान् भोगान् भोगवि मनुष्यना भोग पंचलक्षणान् शब्दादीन् पंचलक्षण शब्द रूप रसगंधस्पर्श भुक्तभोगी सन् हे पुत्रः भोग भोगवीने हे पूत्रः पश्चात्धर्मं चरिष्यसि भोग भोगवीने पछे धर्म आदर जे ४४ अथ पुत्र हेतुतः सब्रूते हे

भूय धर्मं यति धर्मं चरिष्यसि अङ्गीकरिष्यसि इदानीं तव भोगानुभवन समयो स्तीति न पुनर्भोगत्यागावसरइति भाव: ४४ सोवितआपि यरो एव मेयं जहाफुडं इह लोयनिप्पिवासस्स नत्थि किञ्चिविदुक्करं ४५ अथ मृगापुत्रो ब्रूते हे पितरौ एव मिति यथा भवद्भां प्रोक्तं तत्तथैव यथा प्रव्रज्यायाः दुःकरत्वं स्फुटं प्रकटं वर्त्तते तदसत्यं नास्ति तथापि इह लोकेनि: पिपासस्यपिपासायास्तृष्णाया: निर्गतोनि:पिपासस्तस्य नि:पिपासस्यनि:स्पृहस्य पुरुषस्य किं चिदपि दुःकरं नास्ति नि:स्पृहस्य हृण जगत् इत्युक्ते: यः स्पृहावान् भवति तस्य परिग्रहत्यागो दुःकर एव परं निरीहस्य साधुधर्म: सुकर एव तेनाहं नि:स्पृहोस्मि मया सुखेन साधुधर्म: कर्त्तव्यः ४५ सारीरमाण साचेव वेयणाओ अणन्तसो मएसोढाओ भीमाओ असइन्दुक्ख भयाणिय ४६ हे पितरो मया शरीरमानस्यो वेदना अनन्तशो अनन्तवारान् सोढा: अनुभूताः चैव पादपूरणे च पुन रस कृत् वारं २ दुःखानि भग्नानि सोढानि कौदृश्यो वेदना: भीमा: भयानका: दुःखानां भयानां च भीम शब्दो विशेषणेन प्रतिपाद्यः कौदृशानि दुःखानि भयानि च भीमानि भयोत्पादकानि दुःखानि च भयानि च दुक्ख भयानि अथवा दुःख हेतू निभयानि दुःख भयानि राजविड्वराग्नि चोरघाटी प्रमुखानि तानि वारं २ अनुभूतानीत्यर्थः ४६ जरामरणकन्तारे चाउरन्ते भयागरे मये सोढाणि भीमानि जम्माणि मरणाणिय ४७ पुनर्मृगा पुत्रोवक्ति हे पितरौ चाउरन्ते संसारे भीमानि भयदानि

सूत्र

लोए निप्पिवासस्स नत्थि किंचिविदुक्करं ४५ ॥ सारीर माणसाचेव वेयणाओ अणंतसो । मएसोढाणि असइं दुक्ख

भाषा

अंबा पितरौ कुमारकहे हे मातापीताओ एव मेतत् यथास्फुटं युवाभ्यामुक्त हे मातापीताओ तुम्हे कह्युं तेसाच परंतु इहलोके नि:पिपासितस्य निस्पृह स्यपरंजेहमाणसने इहलोकनीं वांछा नथी नास्तो किमपि दुःकरं तेह पुरुषने कांई दोहिलुं नहो ४५ शरीरसंबंधिन्य: मानस संबंधिन्यः शरीरसंबंधिनीं तथा मनसंबंधीनीं वेदना अनंत प्रकारा वेदना अनंतप्रकारे मइं मया सोढाभीमा मइंभीम रौद्रवेदना सही असकृत् वारं वार दुक्खभयानि च महा

जन्मानि च पुनर्मरणानि सोढानि अनुभूतानि चत्वारो देवमनुष्यस्तिर्यक् नरकरूपाः भवा अन्ताअवयवा यस्य स चतुरन्तः चतुरन्तए चातुरन्त इति व्युत्पत्तिः अर्थात्संसारस्तस्मिन् चातुरन्ते संसारे कोट्टगे चातुरन्ते जरामरणकन्तारे जरामरणाभ्यां अति गहन तया कान्तारं वनं जरामरण कान्तारं वनं जरामरणकान्तारं तस्मिन् जरामरणकन्तारे ४७ जहा इहं अगणी उण्हो इत्तो अणन्त गुणो तहिं नरएसुवेयणाउण्हा असायावेइयामए ४८ हे पितरो येषु नरकेष्वहं उत्पन्नस्तेषु नरकेषु मया उष्णास्पर्शनेन्द्रिय दुःखदा असाता वेदनाविदिताभुक्ता कीदृशा उष्णा यथा इह मनुष्य लोके अग्निः उष्णोवर्त्तते इतोऽग्नेः स्वर्गात् तत्र नरकेषु अनन्तगुणोग्नि स्वर्गः तत्र च बादराग्नेरभावात् पृथिव्या एव तथा विधः स्वर्गइति गम्यते ४८ जहा इह इमं सीयं इत्तोणन्त गुणो तहिं नरएसु वेयणासीया असायावे इयामए ४९ यथा इह मनुष्य लोके इदं प्रत्यक्षं शीतं वर्त्तते इतः शीतात् तत्र नरकेषु

सूत्र

भयाणिय ४६ ॥ जरामरणकंतारे चाउरंते भयागरे। मएसोढाणि भीमाणि जम्माणि मरणाणिय ४७ ॥ जहाइहं अगणीउण्हो इत्तोणंत गुणोतहिं। नरएसुवेयणाउण्हा असाया वेइयामए४८॥ जहाइहं इमंसीयं इत्तोणंतगुणोतहिं

भाषा

वीहामणा महारौद्र दुक्खअने भयसह्याछे ४६ जरामरण कांतारे जरामरणरूप अटवीने विषे चतुर्गतिरूपे भयाकरे चारगतिरूप संसारने विषे मया सोढाणि भीमाणिमेंसह्यां रौद्रवीहामणां जन्मानि मरणाणि च जन्ममरणनामे दुक्खसह्यां ४७ यथा इह मनुष्यलोके अग्निः उष्णो दृश्यते जीममनुष्य लोकने विषे अग्निउष्णछे असात् अनंतगुणस्तत्रएअग्नियको अनंतगुणों तीहां नरकेषु वेदना उष्णा नरकनेविषे वेदना उष्णछे अशातारूपा वेदिता मया अशातारूपमेंवेई ४८ यथा इदं अत्र शीतं जिम मनुष्यलोकने विषे असात् अनंतगुणस्तत्रएयको अनंतगुणछे तीहां नरकेषु वेदना सीतला नरकने

मया सिता असातावेदना अनन्त गुणाधिकाभुक्ता अनुभूता: ४९ कन्दतोकं दुकुम्भीसु उड्ढपाओ अहोसिरो हुयासणे जलन्तंमि पक्कपुव्वो अणन्तसो ५० हे पितरौ अहं कन्दुकुम्भीषु पातभाजन विशेषासुलोह मयीषु हुताशने देवमाया कृतेवह्नौ अनन्तशोबहून् वारान् पक्कपूर्वः पूर्वं पक्व इति पक्व पूर्वः कौट्टशोहं ऊर्ध्वपादः ऊर्ध्वचरण: च पुनरधः शिराअधोमस्तकः अहं किं कुर्वन् क्रन्दन् पूत् कृतिं कुर्वन् कौट्टशे हुताशने ज्वलति देदीप्यमाने ५९ महादवग्गि सङ्कासे मरुं मिवइरवालुए कलम्ब बालुया एय दड्ढ पुव्वो अणन्तसो ५० हे पितरौ कलंबवालुकायानद्या मरुंमिवालुकानिव देशेकते अनन्तशोवारं २ अहं दग्ध पूर्वः कलंबवालुका नरकनदीतस्या: पुलिन धूल्यां भ्रष्ट पूर्वः यथात्र चणकादिधान्यानि भ्राष्ट्रे भ्रज्यन्ते तथाह मपि बहुशो दग्धः कथं भूतेमरौ महादवाग्नि सङ्कासेयांमहादवानल सदृशे दाहक शक्ति युक्ते पुनः कौट्टशे मरौ वज्रवालुके वज्रवालुकायस्य स वज्र वालुकस्तस्मिन्

सूत्र

नरएसुवेयणासीया अस्साया वेइयामए ४९ ॥ कंदंतोकंदुकुंभीसु उड्ढपाओ अहोसिरो। हुयासणे जलंतंमि पक्क पुव्वोअणंतसो ५० ॥ महादवग्गिसंकासे मरुम्मिवइ रवालुए। कलंब वालुयाएय दड्ढपुव्वो अणंतसो ५१ ॥ रसंतोकं

भाषा

विषे शीतलवेदना अशातारूप वेदनामया अशातारूप वेदनामेसहि ४९ आक्रंदं कुर्व्वन् कटाहेषु आक्रंदकरतुयको कुंभीभाजननेविषे ऊर्द्धं पादौ अधो सिरे पगउंचाशिर नींचाकोधाके हुताशने अग्नौ प्रज्वलितेसति अग्निं नींचेवलेके सहतोथको पक्व पूर्वं पच्यो अनंतवारं अनंतीवारे कडाहमाहिं पचाणोके ५० महादवाग्निसदृशे महादवनीं आगिसरीषो मरुदेशवत् वज्रवालुका नदीतीरे मरुदेशने विषे रेतहोइतिम वज्रवालुका नदीरेत मांहिं कदंव वालुकायां च तिम कदंव वालूनदीनातीरमाहिं दग्ध पूर्वो अनंतस· अनंतीवारवाल्यो ५१ पूत्कुर्वन् लोहकटाहेषु पुकारकरतुं आरडतुलोहना

वज्जवालुके ५० रसंतोकंदुकुंभीसु उड्ढं बद्धो अबन्धवो करवत्तकरवयाईहिं छिन्न पुव्वो अणन्तसो ५१ हे पितरौ पुनरहं कन्दुकं भीषु लोहमयपाचन भाण्डविशेषेषु ऊर्द्धबद्धशाखादौ बद्धः सन् परमाधार्मिकदेवैरिति बुद्ध्या मायं अबद्धः कुतश्चित् नष्टायास्यति तस्मादधो देशेकुंभीवर्त्तते उपरि बद्ध शाखायां अहं बद्धः करपत्रैः क्रकचैश्च अनन्तशो बहुवारं छिन्नपूर्वोद्विधाकृतः यथा काष्टं वध्याकरपत्रैः क्रकचैः छिद्यते तथाहं छिन्नः लघूनिकाष्टविदारणो पकरणानिक्रकचानि बृहन्ति च तानिकरपत्रकाण्युच्यन्ते कौट्टशोहं रसन् विलपन् पूत्कृतिं कुर्वन् पुनः कौट्टशोहं अबान्धवः न विद्यते बान्धवो हितकारी यस्य स अबान्धवः ५१ अइतिक्खकंटकाइन्ने तुङ्गेसिं बलिपायवे खेवियं पासबद्धेणं कट्टी कट्ठाइ दुक्करं ५२ हे पितरौ अतितीक्ष्णकंटकाकीर्णे तुङ्गे उच्चेशाल्मल पादपे कट्टाकट्टी कर्षापकर्षणैः परमाधार्मिक कृतैः क्षेपितं पूर्वोपार्जितं कर्म अनुभूतं मयायानि कर्माण्युपार्जितानि तानि भुक्तानीति

सूत्र

दुकुंभीसु उड्ढंबद्धो अबंधवो। करवत्तकरवयाईहिं छिन्नपुव्वो अणंतसो ५२॥ अइतिक्ख कंटकाइन्ने तुंगेसिं बल पायये। खेवियं पासबद्धेणं कट्ठोकट्ठाहिं दुक्करं ५३॥ महाजंतेसु उच्छुवा आरसंतो सुभेरवं। पीलिओमि सकम्मे हिं

भाषा

कटाहमाहिं ऊर्द्धं बधः अबांधवो उंचोबांध्योथको अबंधवभाई रहितकर पत्र लघुकर पत्रादिभिः वली वडीलघडीकरवते करीने छिन्नपूर्वः अनंतशः अनंतोवारछेद्योछे ५२ अतितीक्ष्ण कंटकाकीर्णे अतितीखा कांटातिणेकरी सहित उच्चे शाल्मलीवृक्षे घणो उचो साल्मलीइं सहनामे वृक्षथिपितं पाशबद्धोहं पासबांधीने सुभने टेखो इतस्ततः आकर्षेण दुष्करं उरडं परडुं पंचाणदोहिलोथयो ५३ महायंत्रेषु इक्षुवत् महायंत्रविषे सेलडीनीपरे पूत्कारं कुर्वन् भैरवं महांवीहामणो आरडतुथको पीडितोस्मि स्वकर्मभिः आपणे कर्मे करीपीड्योछे पापकर्म अनंतशः पापकर्मोहं अनंतीवार ५४ पूत्

शेषः कौट्टशेन मया पापबद्धे रज्ज्वा सञ्जितेन इदमपि दुःकरं कष्टमुक्तमितिशेषः ५३ महाजन्तेषु उच्छ्रूय आरसन्तोसुभैरवं पौलिओमिसकम्मेहिं पावकम्मो अणन्तसो ५३ हे पितरौ पुनरहं पापकर्मा पापं कर्म यस्य स पापकर्मा पापः अणन्तशो बहुवारं स्वकर्मभिर्महायन्त्रेषु पीडितोऽस्मिक इव इक्षुरिव यथा इक्षुर्महायन्त्रेषु पीड्यते अहं किं कुर्वन् सुभैरवं सुतरां अत्यर्थं भैरवं भयानकं शब्दं आरसन् आक्रन्द कुर्वन् ५३ कुव्वन्तो कोलसुणएहिं सामेहिं सबलेहि यपाडिओ फालिओ छिन्नो विप्फुरन्तो अणेगसो ५५ हे पितरौ अनेकशोऽनेकवारं श्यामैः श्यामाभिधानैः च पुनः शबलैः शबलाभिधानैः परमाधार्मिकदेवैः भूमौ पृथिव्यां अहं पातितः परमाधार्मिकाहि पंचदशविधाः अंबे१ब्ब तिबब्बंति च अम्बरिसोचेव १ कारीयेपच्चति २ सामेय ३ शातनां पातनां च कुर्वन्ति ३ सवलत्तिय ४ अंत्रादिनिः काश्यन्ति ४ रुद्दो ५ कुंतादौ प्रोतयंति ५ अवरुद्द ६ अंगोपांगानि मोटयन्ति ६ कालेय ७ तैलादौतलयन्ति महाकाले तद्दावरे ८ खमां सानिखादयन्ति ८।१ असि पत्ते ९ असि पत्ववनंवि कुर्वन्ति ९ धणू १० धनुर्वाणैर्घ्नन्ति १० कुम्भे ११ कुम्भीपाके पचन्ति ११ बालुया १२ भाट्टे पचन्ति १२ वेयणत्तिय १३ वैतरण्यां अवतारयन्ति १३ खरस्सरे १४ शाल्मल्यामारोप्य खरस्वरान् प्रकुर्व्वन्ति १४ महाघोषे १५ नश्यतो नारकान् मीलयन्ति महाशब्देन भाषयन्ति १५ इति परमाधार्मिकाः कौट्टशैः श्यामैः शबलैश्च कोलशुनकैर्वराह कुर्कुररूपधारिभिर्दैवै पुनरहं स्फाटितः पुरातन वस्त्रवत् विदारितः पुनरहं तैर्वराह कुर्कुरैः स्फाटितोदन्तैर्दंष्ट्राभिश्च वृक्षवत् छिन्नश्च पुनः कौट्टशोहं

सूत्र पावकम्मो अणंतसो ५४ ॥ कूवंतोकोलसुणएहिंसामेहिं सबलेहिय। पाडिओ फालिओच्छिन्नो विप्फुरंतो अणे

भाषा कुर्वन् शब्दायमानः पुकारकरतोथको शूकरैः श्वानैश्चसूहरे कूतरे श्यामैः संवलैः परमाधार्मिके श्याम अने सं बलदसेनामे परमाधामीक देवताके ते भुविपा तितः जीर्ण वृक्षवत् छिन्नः पाटितः ते देवताइं सुभने धरतीइं नाख्योपके: फाड्योके द्यों शूकरांकूतरापासेखवाड्यो विस्फुरन् इतस्ततश्चलन् उरडो परडो

कूजन् अव्यक्तं शब्दं कुर्वन् पुनः कोट्टयोहं विस्फुरन् दृतस्तनस्तड फडन् ५५ असीहिं अयसिवन्नाहिं भल्लीहिं पिट्टिसे हिय छिन्नोभिन्नोविभन्नोयउववन्नो पावकम्मणा ५६ हे पितरो पुनरहं पापकर्मणाउदीर्णः प्रेरितः सन् नरकेषु असिभिः खड्गैः पुनर्भल्लीभिः कुन्तै स्त्रिशूलैर्वाच पुनः पिट्टिशैः प्रहरण विशेषैः छिन्नोद्विधाकृतः भिन्नोविदारितः च पुनर्विभिन्नो विशेषेण शूक्ष्मखण्डी कृतः कथं भूतैरसिभिः अतसी कुसुमवर्णैः श्यामवर्णैरित्यर्थः ५६ अवसो लोहरहे जुत्ते जलन्ते समिलाजुए चोइ ओतोत्तजुत्तेहिं रोज्झोवाजहपाडिओ ५७ हे पितरो पुनरहं नरकेलोहरथे अवशः परवशः सन् परमाधार्मिक देवैर्ज्वलति अग्निनाजाज्वल्यमाने समिलायुगे युक्तोयोत्रितः समिलायुगरं ध्रचेपणीयकौलिकायुगस्तु जूसरः उभयोरपि वह्निना प्रदीप्तत्वं कथितं तत्राग्निनाज्वलमानेरथेहं योजितस्तोत्रयो क्रौर्योदितः प्रेरितः तोत्राणि प्राजनकानि पुराणिकादीनि योत्राणि नासाप्रेतबद्धरज्जुबन्धनानि तैः प्रेरितः

सूत्र

गसी ५५ ॥ असीहिं अयसिवन्नाहिं भल्लीहिं पट्टिसेहिय । छिन्नोभिन्नो विभिन्नोय उववन्नो पावकम्मुणा ५६ ॥ अवसो लोहरहेजुत्तो जलंते समिलाजुए । चोइओतोत्तजुत्तेहिं रोज्झोवा जहपाडिओ ५७ ॥ हुआसणे जलंतंमि वियासु

भाषा

चालतुंथको ५५ खड्गैःअलसी पुष्पवर्णैः खड्गे अलसीने वर्णे नोलांकुसके भल्लैः पट्टिशैः प्रहरण विशेषैः भल्ली पट्टीएदीइहथियार विशेषके छिन्नः भिन्नः विशेषेण छिन्नः छेद्यो भेद्यो विशेषेकेछेदीहथियार करीने उत्पन्नोऽवतारितो नरके पापकर्मणा नरकमांहिं आणीघाल्यो आपणे कर्मे ५६ अवशः परवशः लोहरथे योजितः परवशथको लोहने रथे जोतख्यो ज्वलिते समिलायुक्ते समीलावलतो उन्हीके प्रेरितः योत्रयुक्तैः पराणे करीचूंकल्योके प्रेखोके रोझ जीववत् अहं पीडितः रोझजीवनी परिहुंपीडो५७ हुताशने ज्वलति सतो बलतो आगमांहिं चितायां महिषवत् चेहेमांहिंभेसानीपरिं दग्धपक्षः अवशः

पुनरहं रोज्झोवाइति गवयव इवपातितः यष्टिमुष्ट्यादिनाहत्वापातितः वा शब्दः पादपूरणे यथा शब्दः इवार्थे ५७ हुयासणे जलं तं मिचियासुमहिस सोविवदट्ठोपक्कोय अवसो पावकम्मेहिं पाविओ ५८ हे पितरौ पापकर्मभिरहं प्राप्ततो वेष्टितः सन् ज्वलति हुताशने जाज्वल्यमानेऽग्नौदग्धः भस्मसात्कृतः पुनरहं पक्वः ब्रुन्तादिवत् भटित्रोक्तः कोट्टगोहं अवशः परवशः अहं कट्टव अग्नौदग्धः पक्वश्चितासु अग्निसुमहिष इव यथाच पापाः पट्टकं लब्धा अग्नौ प्रज्वालयन्ति भटित्रो कुर्वन्ति तथा तत्राहं परमाधार्मिकदेवैर्विक्रियारचिताग्नौदग्धः पक्वश्च ५८ बलासण्डा स तुण्डेहिं लोह तुण्डेहिं पक्खी हिं विलुत्तो विलवन्तोहं ढङ्कगिद्धेहिंणन्तसो ५९ हे पितरौ अहं अणन्तसो बहुवारं ढङ्कगृद्धैः ढङ्कपक्षिभिर्गृध्रपक्षिभिर्बलात् विलुप्तश्च्युत्वितः विशेषेण लुप्तोविलुप्तः नाशने चान्तकाले यादिष् चुरिष्टत इत्यर्थः कथं भूतैर्ढंकैर्गृध्रैः सन्दंशतुण्डैः सन्दंशाकारं तुण्डं येषां ते सन्दंशतुण्डास्तैः सन्दंशाकारमुखैः पुनः कोट्टगैः लोहतुण्डैः लोहवत्कठोर मुखैः किं कुर्वन् विलपन् विलापं कुर्वन् ५८ तण्हाकिलन्तो धावन्तो पत्तोवेयरणिं नइं जलं

सूच

महिसोविव दट्ठोपक्कोयअवसोपावकम्मेहिं पाविओ ५८॥ बलासंडास तुंडेहिं लोहतुंडेहिपक्खिहिं विलुत्तो विल वंतोहंढंकगिद्धेहिंणंतसो ५९॥ तण्हा किलंतो धावंतो पत्तोवेयरणिंनइं। जलंपाहिंति चिंतंतो खुरधाराहिं विवा

भाषा

परवसः दभ्नायोपचायो परवसथको पापकर्मभोः नरकगतिः प्रापितः पापकर्मैनरकि मांहिं घाल्यो ५८ बलात्कारेण संडासक समान चंचुपुटैः संडासी समान जेहनो चांचछे लोहतुंडैः पक्षिभिः लोहसरीखी जेहनीं चांचछे इसे पंखीए विलुप्तो विदारितः विलवंतः विदाखो विलापप्रकरतुं ढंक गृद्धैः पक्षिभिः अनंतशः ढंकगृद्धपंखीए अनंतीवार ५९ तृषाकिलंतः धावन् तृषाइं पीड्योथको दोडतुथको प्राप्तोवैतरणी नदी वेरणीं नदीइंगयो

पाहं तिचिन्तं तो खुरधाराहिं विवाइओ ५८ हे पितरौ पुनरहं तृषाक्रान्तस्तृषाभिः व्याप्तो धावन् वैतरणीं प्राप्तः सन् जलं पिबामीतिचिन्तयन् क्षुरधाराभिर्व्यापादितः कीर्यः यावदहं तृषा क्रान्तोमनसिपानीयपिबामीति चिन्तयामि तावद्वैतरणी नद्याः जर्झिभिः कल्लोलैर्हतो दुःखीकृतोवैतरणी नद्याः जलं हि क्षुरधारा प्रायं गलकैदकमस्तीति भावः ५८ उण्हाभि तत्तो सम्मत्तो असि पत्तं महावणं असिपत्तेहिं पडंतेहिं छिन्न पुव्वो अणं तसो ६० हे पितरौ पुनरहं उष्णाभितप्तः आतपपीडितः छायार्थी असि पत्रं महावनं प्राप्तः असिवत् खड्गवत् पत्रं येषां ते असि पत्राः खड्गपत्र वृक्षास्तेषां महावनं असि पत्र महावनं गतः सन् असिपत्रैः पतद्भिरनन्तशोऽनेकवारं छिन्न पूर्वोद्विधाकृतः ६० मुग्गरेहिं मुसंढीहिं सूलेहिं मुसलेहियगयासम्भगत्तेहिं पत्तं दुक्खमणन्तसो ६१ हे पितरौ अहं मुद्गरै लोंहमयैर्गुरुजैः च पुनर्मुसंढीभिः शस्त्र विशेषैलेपेटाभिधानैशस्त्रैर्वा तथा शूलै स्त्रिशूलैश्च पुनर्मुशस्त्रैः

सूत्र

इच्चो ६० ॥ उन्हाभितत्तो संपत्तो असिपत्तं महावणं । असिपत्तेहिं पडंतेहिं छिन्नपुव्वो अणंतसो ६१ ॥ मुग्गरेहिं मुसंढीहिं सूलेहिं मुसलेहिय । गया संभग्गगत्तेहिं पत्तं दुक्खं अणंतसो ६२ ॥ खुरेहिं तिक्खधारेहिं छुरियाहिं

भाषा

जलपास्यामि इति चिंतयन् पाणीपोसुंइस्युंचिंतवतु गयोचुरधाराभिः जलोर्मिभिः विपादितः छुरी सरीखोइ पांणीरीधारे पाम्यो ६० उष्णाभितप्तः संप्राप्तः तावडे करीने पीडयोथको आव्यो असिसमान शटशै: पत्रै: खड्गसरिखां जेहना पांनछे इस्यें वनखंडे आव्यो खड्गसदृशैः पत्रैः पतद्भिः जपरि खड्ग सरिखा पांनपडवालागा छिन्न पूर्वः अनंतशःछे वो मेयो अनंतोवार ६१ मुद्गरप्रहारैः तथा सुंसुंढैः शस्त्रविशेषैः मोगरना प्रहार तथा सुंसंढीहथीयार विशेष तेहना प्रहार त्रिशूलैः सुशलैः त्रिशूलं सूशलः गदाभिः भग्नगात्रैः गदाइं करीने अंगोपांग भागाछे प्राप्तः दुक्खं अहं अनंतशः अनंतोवारमे दुक्ख

पुनर्गदाभिः लोहमयी यष्टिभिरनन्तशोदुःखं प्राप्तः कथं भूतैरेतैः मुद्गरादिभिः शस्त्रैः संभग्नगात्रैः चूर्णित शरीरैः ६१ खुरेहिं तिक्खधारेहिं छुरीयाहिकप्पणीहिय कप्पिओ फालिओ छिन्नो उक्कत्तोय अणेगसो ६१ हे पितरीचुरैः रोमसुखन साधनैः पुनस्तीक्ष्णधाराभिः चुरिकाभिः कल्पिनीभिः कर्त्तरीभिरहं कल्पितो वस्त्रवत् खण्डितः पुनः स्फाटितो वस्त्रवत् जर्जं विदारितः पुनः छिन्नः चुरिकाभिः कक्कटीवखण्डितः पुनरुत्कृतः शरीरात् दूरीकृतचर्मा इत्यर्थः एवं अनन्तशोवारं२ कदर्थितः ६१ पासेहिं कूडजालेहिं मिओवा अवसो अहं बाहिओ बद्धरुद्धोय बहुसोचेव विवाइओ६२ हेपितरौ पुनरहं बहुशो वारं२ पाशैर्बन्धनैस्तथा कूटजालैः कुडिवागुरादिभिर्मृगइव बाहिओ इति भोलवितस्तथा बद्धो रुद्धश्चबाह्य प्राचाराविषिद्धः यथा मृगं वञ्चयित्वापाशेनिचिपन्ति कूटजाले पातयन्ति तथाहं वञ्चितो बद्धोरुद्धश्च च पुनरेव निश्चयेन अवशः परवशः सन् व्यापादितोमारितः ६२ गलेहिं मगरजालेहिं मच्छो वा

मूल

कप्पणीहिय। कप्पिओ फालिओछिन्नो उक्कत्तोय अणेगसो ६३॥ पासेहिं कूडजालेहिं मिओवा अवसो अहं। वाहिओ बद्धरुद्धोय बहुसोचेव विवाईओ ६४॥ गलेहिं मगरजालेहिं मच्छोवा अवसोअहं। उल्लिओ फालिओ

भाषा

पाश्यु ६२ खुरैः तीक्ष्णधारैः तीखोचे जेहनीं धारएहवे पाछणीकरीनें तथा चुरिकाभिः कुरीइ करीनेकर्त्तरीभिः कतरणीइकरीने कृंतितः खंडीकृतः इणे करीने काप्यो खंड २ किधो विदाखो उत्कीरितः चुररनेकश्यः पाछणि करीने अनेवार कीखो ६३ पाशैः पाशे करीने कूटजालैः कूडेजाले करीने मृगवत् अवसः सन् अहं मृगलानो परि परवशथकोइ व्याधितः बद्धः रुद्धः वहिःपीडो बांध्यो रुध्योचउगरदाइ बहुशः वारान् व्यापादितः घणीवारपरमाधामीए माखो ६४ गलैः कंटकाग्रमासैः मकरजालैः मछनाजालमांहिं घालीनें मछ्नेव परवशः अहंमछनों परिं परवशथकोइ उल्लेषितः चामडी उतारी पाटितः

अवसो अहं उल्लिओफालिओगहिओ मारिओय अणन्तसो ६४ हे पितरौ पुनरहङ्गलै मत्स्यानांपाशैः मकरजालैर्मत्स्यजालैर्मत्स्य इव विहगलोऽभूवं पुनर्गृहीतोमकररूपधारिभिः परमाधार्मिकैर्बलात् उपादत्तः पुनरुल्लिओ इति उल्लिखितश्चीरितः पुनस्फाटितः काष्टवद्विदारितः पुनरनन्तशोमारितः गर्दभ इव कुट्टितः ६४ वोदं स एहिंजालेहिं लेप्पा हिंस उणोविव गहिओलग्गोय बद्धोय मारिओय अणन्तसो ६५ हे पितरौ पुनरहं शकुनिरिव पक्षी विदंगकैःपक्षिबन्धन विशेषैर्बलाद्गृहीतः वीतंशोमृग पक्षिणां इति हैमः पुनरहं जालैर्गृहीतः पुनर्लेप्याभिश्चरीषलेपन क्रियाभिर्लग्नः श्लिष्टः पुनरहं बद्धोद्वरकादिनाचरणग्रीवादीनियन्त्रितः पुनर्मारितः प्राणैर्विहीतः क्षतः६५कुहाडपरसुमाईं हिंवट्टईं हिन्दुमोद्दवकुट्टिओफालिओछिन्नो तत्थिओय अणन्तसो६६

गहिओमारिओयअणंतसो६५॥ वोदंसएहिं जालेहिंलेप्पाहिंसउणोविव । गहिओलग्गोअबद्धोयमारिओयअणंतसो ६६॥
कुहाड़ परसुमाईहिं वट्टईहिं दुमोविव । कुट्टिओ फालिओ छिन्नो तत्थिओय अणंतसो ६७॥ चवेड मुट्ठिमाईहिं

सूत्र

भाषा

फाद्यो गृहीत गृध्रपक्षिभिः मारितश्च अनंतश: माद्यो अनंतोवार ६५ वोदंसकै: शिचानकै : वोदंसकसींचाणो कहीद्र तथाजालै: पक्षिबंधन दुग्धादिश्लेष द्रव्यै : लेप्यो लेपद्रव्यै : वटनदूधलाकडीद्रं लगाडीने पंखीने जालेकेसीं चाणा प्रमुखनीपरें शकुनिद्रवगृहीत: वज्रलेपलगाडी पंखी यांनीं परिसुंने झाल्यो मारितो अनंतश: चेपलगाडो बांध्यो माद्यो अनंतोवार ६६ कुठारपरशु आयुधाद्यैः कुहाडो फरसी आदेदेईं हथियार सूत्रधारेण अहं द्रुमेव सूक्ष्मखंडीकृतः सूत्रधारेहूंरंखनीं परें कुहाडास्युं नान्होकेल्योकुट्टित: छिधाकृतः छेदित: कूट्योद्दीधाकीधो छेदीत्वगरहित: अनंतवारं क्षतः चामडी जतारी अनंतोवारत्वचा ६७ चपेट मुष्ट्यादिभिः कृत्वा चपेटा मूंठी आदि देईने यथा कुमारैः क्षत्रियपुत्रैः अजः कृगलस्ताडयते जिमराजानावेटा कालीनें

हे पितरो पुनरहं कुठारैः पर्श्वाकैः काष्ट संस्करणसाधन प्रहरणै वार्जिकिभिः काष्टतडभिद्रुम इव कुट्टितः स्फाटितः छिन्नश्च यथा काष्टवद्भिन्नश्च कुठारैः पर्श्वाभिः प्रहरणैः कुट्यते स्फाट्यते छेद्यते तथाहं परमाधार्मिकैर्वारं २ पीडितः ६६ च वेड मुट्ठिमाई हिं कुमारे हिं अयंपिव ताडिओ कुट्टिओ भिन्नो चुण्णिओय अणन्तसो ६७ हे पितरो पुनरहं परमाधार्मिकैर्देवैश्च पेटाभिर्हस्ततलैः पुनर्मुष्ट्यादिभिर्बृहद्भिः आदि शब्दात्लत्ताजानुकूर्परा प्रहारैस्ताडितः कुट्टितः भिन्नः भेदं प्रापितः चूर्णितः कैः कमिव कुमारैः लोहकारैः अय इव लोह इव यथा लोहकारेण लोहः कुट्यते भेद्यते चूर्ण्यते श्लक्ष्णीक्रियते ६७ तत्ताइतं बलोहाई तओयाइं सीसगाणिय पाईओ कलकलन्ताई आरसन्तो सुभेरवं ६८ हे पितरो पुनरहं परमाधार्मिकैः स्तम्भानिगालितानि ताम्रलोहादीनि वैक्रियाग्निप्रपुकानिकस्तीरकानि च अहं पायितः कोट्टयानि ताम्रादीनि कलकलन्तानि कलकलशब्दं कुर्वन्ति अत्यन्तं उत्कलितानि अव्यक्त शब्दं कुर्व्वन्ति कोट्टयोहं सुभैरवं अतिभीषणं शब्दं रसन् विलपन् ६८ तुहं पियाइं मंसाइं खण्डाइं सोल्लगाणिय खाविओमिसमं

सूत्र

कुमारेहिं अयंपिव। ताडिओ कुट्टिओभिन्नोचुण्णिओयअणंतसो ६८॥ तत्ताइं तं बलोहाइं तउयाइं सीसगाणिय। पाविओ कलकलंताइं आरसंतोसुभेरवं ६९॥ तुहं पियाइं मंसाइं खंडाइं सोल्लगाणिय। खाविओमि समंसाइं

भाषा

मारे तथा ताडितः कुट्टितोभिन्नतिम ताडो कूट्योभेदो चूर्णितश्च अनंतशः चूर्णकोयो अनंतोवार ६८ तप्तानि अग्निवर्णीकृतानि ताम्रलोहादि अग्नि सरोषांकोधाक्षे ताम्र अनेलोढाचपुकानीकथीरसीसकानि सीसो पान कारितः कलकलितानि कलकलात करतां पायां आक्रंदन् अहं भैरवं आक्रंद करताने महावीहामणो ६९ तवापि प्रियानि मांसानि तुझने मांसप्रियहतु खंडीकृतानि शूलाकृतानि नाना नानाप्रकारतु शूलाकरीखातु भक्ष

साइ अग्गिवण्णाइंणेगसो ६९ हे पितरौ पुनः परमाधार्मिकैरिति स्मारयित्वा स्वमांसानि अहं खादितः स्वमांसानि भोजितः कौट्टयानि भोजितः कौट्टयानि स्वमां सानि खण्डानि खण्ड रूपाणि पुनः कौट्टयानि सोल्लकानि भरित्वी कृतानि स्वमां सान्येव भट्टित्वी कृत्य शूलाकृत्य च खादितानि पुनः कौट्टयानि अग्नि वर्णानि जाज्वल्यमानानि तान्यपि एकवारं नखादितानि किं तु अनेकवारं खादितानि इति किं स्मारयित्वारेनारकतवप्राग्भवे मांसानि प्रियाण्यासन् जीवानां हित्वं मांसानिखण्डानि सोल्लकानि अघसः इदानीं त्वं स्वमां समेव अदिइत्युक्ता पूर्वकर्मस्मारयित्वा परमाधार्मिकैः स्वमांसानिखादितस्वमांसैरेव भोजित इत्यर्थः ७० तुहं पिया सुरासीहूमेरओयमहूणिय पाईओमिजलंतीओ वसाओ रुहिराणिय ७१ हे पितरौ पुनरहं परमाधार्मिकैर्वसाः अस्थिगतरसान् च पुनः रुधिराणि पायितोस्मि किं कृत्वा इति स्मारयित्वा इत्यध्याहारः इतीति किं रेनारकतवप्राग्भवे सुराचन्द्र हासाभिधं मद्यं सीधुस्तालवृक्ष दुग्धोद्भवा मेरईपिष्टोद्भवा शाटितोत्पन्नावरसा पुनर्मधूनि पुष्पोद्भवानि मद्यानि प्रियाण्यासन् इति निर्भर्त्सना पूर्वकं पायित इत्यर्थः ७१ निच्चभीएणतत्थेण दुहिएण वहिएणय परमादुहसम्बद्धा वेयणावेईयामए ७१ हे पितरौ मया परमा उत्कृष्टावक्तुमशक्या

सूत्र

अग्गिवन्नाइंणेगसो ७० ॥ तुहंपिया सुरासीहू मेरओय महूणिय । पाइओमिजलंतीओ वसाओ रुहिराणिय ७१ ॥

भाषा

यितोस्मि स्वमांसानि इमकहीइने माहरोज मांस मुझने तोडीनेखवाड्यो अग्निवर्णानिकृत्वा अनेकशः अग्निवर्णकरीने अनेकवार ७० तव प्रीया सुरा सीध तुझने सुरासीध वाल्हाहता मेरकाः मद्यभेदाः मधुश्च मद्यभेदवगनीं मदिराप्रमुख पीयितोस्मि ज्वलिताग्नि वर्ण कृतानि पायनुबलठलतुं वसा रुधिराणि वा तुझने मद्यवाल्हो हतूं इमकहीने लोहीं मुजेपाइ ७१ नित्यं भीतेन त्रस्तेन सदा वीहतु त्रस्तथको दुक्खितेन दुखीथोथको व्याधि तेन

दुःख सम्बद्धा एतादृशो वेदना वेदितानुक्ता इत्यर्थः कथं भूते न मया नित्यं भीतेन पुनः कौदृशेनत्रस्तेन उद्विग्नेन पुनः कौदृशेन त्रासवशात् एव दुःखितेन पुनः कौदृशेन व्यथितेन कम्पमान सर्वाङ्गोपाङ्गेन ७२ तिव्व चण्डप्पगाढाओ घोराओ अइदुस्सहा महाभयाओ भीमाओ नरएसुवेइयामए ७३ हे पितरौ मया नरकेषु वेदनावेदिता असाता अनुभूता कथंभूतावेदनातीव्रचण्ड प्रगाढा तीव्रा चासौ चण्डाचतीव्र चण्डा तीव्रचण्डा चासौ प्रगाढाचंतीव्र चण्डप्रगाढातीव्ररसानुभवाधिक्यात् चण्डाउत्कटा वक्तुमशक्या गाढाबहुलस्थितिका पुनः कौदृशावेदना घोरा भयदा यस्यां श्रुतायामपि शरीरं कम्पते पुनः कौदृशा अतिदुस्सहा अत्यन्त दुरध्यासा अतएव महाभया पुनः कौदृशावेदनाभीमायाम्यूयमाणापि भय प्रदा एकार्थिकावेते शब्दाः वेदनाधिक्य सूचकाः ७३ जारिसामाणुसेलोए तायादीसन्ति वेयणा इत्तोणन्त गुणिया नरएसु दुक्खवेयणा ७४ हे तात मनुष्यलोके यादृश्यः शीतोष्णादिकावेदना दृश्यन्ते इतो शीतोष्णवेदनाभ्योनरकेषु दुःखवेदना अनन्त गुणावर्त्तन्ते ७४ सव्व भवेसु असाया वेयणावे इयामए निमिसन्तरमित्तं पिजंसायानत्थि

सूत्र

निच्चं भीएण तत्थेण दुहिएणं वहिएणय। परमादुहसंबद्धा वेयणावेइयामए ७२ ॥ तिव्वचंडप्पगाढाओ घोराओ अइदुस्सहा। महब्भयाओ भीमाओ नरएसुवेइयामए ७३ ॥ जारिसा माणुसेलोए तायादीसंति वेयणा। इत्तोणंत

भाषा

रोगे पीडायुक्तो सर्वांगोपांग परमाधार्मिकेन दुक्खसंबद्धा परमोत्कृष्टा वेदना वेदितामया सर्वअंगोपांगने विषे परमाधर्मीइकीधी वेदना मे भोगवी ७२ तीव्र उत्कृष्टा गुरुस्थितिकाघणं तीव्रघणी जेहनी स्थितिछे रौद्रा अतिदुक्खावहा: रौद्र अतीदुखदाई महाभयोत्पादका: अत्यंत रौद्राः महाभयनीं उपजावणहार रौद्र महाभंडी नरकेषु वेदना वेदितामया नरकने विषे दुक्खनीं वेदनामे भोगवी ७३ यादृशी मनुष्यलोके जिसी मनुष्यलोकनेविषे हे तात

वेयणा ७५ हे पितः मया वेदना सर्व भवेषु स्थावरत्रसभवेषु असातावेदिता सीतोष्णक्षुत्पिपासादिका अनुभूता हे पितः निमेषां तरमात्रं अपियत् सातावेदनासुखानुभवनं नास्ति तदादीक्षायां किं दुःखं कथं अहं भवद्भिः सुखोचित इत्युक्तः मयातु सर्वत्र भवे दुःख एव अनुभूतं ७५ तं बिं तस्मापि यरोछन्देण पुत्तपव्वया नवरं पुणसामन्ने दुक्खं निप्पडि कम्मया ७६ अथ पितरौ मृगा पुत्रं ब्रूतः हे पुत्र छन्दसी स्वकीयेच्छया प्रव्रजदीक्षां गृहाण कस्त्वां निषेधयति नवरं शब्देन अयं विशेषोस्ति पुनः श्रामण्ये चारित्रे एतत् दुक्खं वर्त्तते यत्प्रतिकर्मतास्ति रोगोत्पत्तौ प्रतीकारो न विधेयः निर्मतापतिकर्म्मतानिः प्रतिकर्मतार्चिकित्सानकर्त्तव्या न चिन्तनीयापि सावद्यवैद्यकं नकारयितव्यं ७६ सोविन्तस्मापि यरं एव मेयं जहाफुडं पडि

गुणियाणरएसु दुक्खवेयणा ७४॥ सव्वभवेसु असायावेयणा वेइयामए। नमिसंतरमित्तंपि जंसाया नत्थिवेयणा ७५॥
तंबितस्मापियरोछंदेणं पुत्तपव्वया। नवरं पुणसामन्ने दुक्खं निप्पडिकम्मया ७६॥ सोवितस्मापियरो एवमेयं जहा

सूत्र

दृश्यंतेवेदनाः हे तात वेदनादीसेछेइतः अनंतगुणिताः सतिएहहुंती अनंतगुणी नरकेषु दुःखवेदनाः नरकनेविखे दुक्खनीवेदनाछे ७४ सर्वभवेसु अशाता सर्वभवनेविखे अशाता दुक्खरूपा वेदना मयामे वेइमेषोन्मेषं यावत्मेषोन्मेषतांइं शातासुखं नास्तिसाता सुखनही वैरनारभावेवैरनाने अनुभावे करीने ७५ तं मृगापुत्रं प्रतिब्रूतः मातापितरौहवे मातापिता मृगापुत्रने कहेछे छंदेन स्वाभिप्रायेण हे पुत्र दीक्षांगृहाण हे पुत्र आपणींइच्छाइ दीक्षालिओ केवलं पुनः चारित्रेषु दुःख हेवेटादिक्षामांहिं चिकित्साकरावणीनही एवातदोहिलीछे निःप्रतिकर्मताचिकित्साकरणंनास्ति हेपुत्र थारे दुःख उपजसेजदेकुणसहायकरसे७६ कुमारं ब्रूते मातापितरौ कुमारमातापीतानेकहेछे एवं एतत् यथास्फुटं सत्यं एवाततुम्हे कहीतेसांची चिकित्सां कः करि

कम्मं को कुणई अरण्णे मियपक्खिणं ७७) ततोऽनन्तरं मातापितरौ प्रति समृगापुत्रः कुमारो ब्रूते हे पितरौ एतत् भवद्भ्यां उक्तं एवं यथा स्फुटं अवितथं भवदुक्तं सत्यमित्यर्थः हे पितरौ अरण्ये मृगाणां पक्षिणाञ्च कः प्रति कर्मणां कुरुते यदा हि मृगाव्याधि पीडितावने भवन्ति पक्षिणो वा वनेरोगपीडिता भवन्ति तदा को वैद्यः आगत्यरोगचिकित्सां कुरुते न कोपि कुरुते इत्यर्थः ७७ (एगभूओ अरण्णे वाजहाईचरईमिओ एवं धम्मं चरिस्सामि सञ्जमेण तवेणय ७८) हे पितरौ यथा मृगो अरण्ये अटव्यां वा इति पद पूरणे एकाकीभूतः एकाकीसन् चरति स्वेच्छया भ्रमति एवं अनेन प्रकारेण मृगस्य दृष्टान्तेन अहं संयमेन सप्तदश विधेन तपसा द्वादशविधेन धर्म्मं श्रीवीतरागोक्तं चरिष्यामि अङ्गीकरिष्यामि ७८ (जयामि यस्स आयङ्के महारण्णं मिजायई अच्छन्तं रुक्ख मूलंमि कोणन्ताहेतिगिच्छई ७९) यदा महारण्ये महाटव्यां मृगस्य आन्तकोरोगोजायते तदातं मृगं द्रुममूले सन्तिष्ठं तं को वैद्यचिकि

मूल

फुडं । परिकम्मं कोकुणई अरन्ने मियपक्खिणं ७७ ॥ एगभूओ अरण्णेवा जहाओ चरईमिगो । एवंधम्मं चरिस्सामि संजमेण तवेणय ७८ ॥ जयामिगस्स आयंकोमहारन्नं मिजायई । अच्छंतं रुक्खमूलंमिकोणंताहे तिगिच्छई ७९ ॥

भाषा

यति चिकित्सा कोण करस्ये अरण्ये मृगपक्षिणां जजाडि मांहिं मृगलापंखी यानीं चिकित्सा ७७ एकभूतः एकत्वं प्राप्ताः अरण्ये एकलो होइं अरण्यने विषे पडीरहे यथा चरति मृगः पछे मृगरुड़ाहोइ रोगथकी मूंकाइं पछे चरपांणीं पीइं एवं धर्म्मं चरिष्यामिः इमइ धर्म्मं करीसी संयमेन तपसा संजमपालीस तपकरीस ७८ यथा मृगस्य आतंकरोगः आयाति जिम मृगलाने रोगआवे महारण्ये उत्पद्यते महा अटवीने विषे रोग उपजे मृगं तिष्ठं तं द्रुमूले पछे द्रुमने पासे जाइं उभारहे बेसे कः तंतदा चिकित्सति तीहां मृगलानेकोण चिकित्सा करे ७९ तत्कः मृगस्यः औषधं ददातिकोण

सते परिचर्यां कुरुते सेवां कुरुतेण इति वाक्यालंकारे ७८ (कोवासेओसहन्देइ कोवासे पुच्छइसुहं कोवासे भत्तपाणच्च आहारित्तापणामए ८०) हे पितरौ तस्य रोगग्रस्तस्य मृगस्यकः औषधन्ददाति वा अथवा तस्य मृगस्य कथागत्य सुखं पृच्छति भो मृगराज समाधिर्वर्त्तते इति कः पृच्छति वाअथवा तस्य मृगस्य भक्तपानं आहारपानीयं आहृत्य आनायददाति ८० (जयायसेसुहो होइ तया गच्छइगोयरं भत्तपाणस्स अट्ठाए वल्लराणि सराणिय ८१) हे पितरौ यदा च समृगः सुखी भवति स्वभावेनरोगमुक्तो भवति तदा गोचरं गच्छति भक्ष्य स्थाने व्रजति तत्र च भक्तपानस्यार्थं वल्लराणि हरित स्थलानि च पुनः सरांसि जलस्थानानिविलोकयतीत्यध्याहारः ८१ (खाइत्ता पाणियं पाउं वल्लरेहिं सरेहिं वा मिगचारियं चरित्ताणं गच्छईमि गचारियं ८२) हे पितरौ सनोरोगो मृगो मृग चर्यया मृग भोजन पानविधिना चरित्वा वल्लरेभ्योहरित प्रदेशेभ्यः खादित्वानि जभक्ष्यं भुक्त्वा तथा सरेभ्य

सूत्र

कोवासे ओसहंदेइकोवासेपुच्छइ सुहं । कोसेभत्तंचपाणंवाआहारित्त,पणामए ८० ॥ जयायसे सुहीहोइ तयागच्छइ गोयरं । भत्तपाणस्स अट्ठाए वल्लराणि सराणिय ८१ ॥ खाइत्तापाणियंपाउं वल्लरेहिं सरेहिंवा । मिगचारियं चरि

भाषा

तोहां मृगलाने ओषधदीइं कः मृगस्य पृच्छति सुखं कोणते मृगलांने साता पूछे कः वातस्य मृगस्य भक्तपानंवाकोणते मृगलानें खावानें भातपांणी दीइं आहृत्य आनीय प्रणामयेत् अर्प्पयेत् कोणते मृगलाने तृणपाणीं आणीदेइंछे ८० यदा च स मृगः सुखी भवति जीवारे मृगनोरोगजाइं सुखीहोइं तदा गच्छति गोचरणं भ्रमणं तिवारेते मृगजाइ चरवा भणी भक्तपानस्य अर्थाय भातपाणीने अर्थे वल्लरांणि चारिभुवः नीसां तृणां खाइं सरोवरे पाणीपीवे ८१ भक्षयित्वा पानीयं पीत्वा तृणाखाई पाणींपीने वल्लरैः सरोजलैर्वाबेलि खाई पांणीपीने अथ मृगचर्यांसेव्यः मृगचर्या चरीने गच्छति

स्तटाकेभ्यः पानीयं पीत्वा मृगो मृगचर्यां गच्छति इतस्तत उत् प्लवनात्मिकां गतिं प्राप्नोतीत्यर्थः ८२ (एवं समुट्ठिओ भिक्खू एवमेव अणेगओ मिगचारियं चरित्ताणं उड्ढं पक्कमईदिसं ८३) एवं अमुना प्रकारेण मृगवत् समुत्थितः संयमक्रियानुष्ठानं प्रति उद्यतो भिक्षुर्मृगचर्यां चरित्वांगीकृत्य उर्द्धादिशं प्रति प्रक्रामते प्रव्रजति तथा विधरोगोत्पत्तौ अपि चिकित्साशाभि मुखो न भवति पुनः कीदृशः साधुः एवं एव अनेनैव प्रकारेणैव मृगवत् अनेकगः अनेकस्थानेस्थितः अनियतस्थान विहारो यथा मृगोवनखण्डे नवीने २ स्थाने विहरति तथा नाना स्थान विहारीत्यर्थः तथाहं मृग चर्यया आतंकस्य अभावे भक्त पानादिगवेषण तया इतस्ततो भ्रमणेन भक्त पानं गृहीत्वा संयमात्मानं धृत्वा पश्चात् ऊर्द्धां दिशं मुक्ति रूपां दिशं प्रतिप्रकमिष्यामि सर्वो परिक्लेशविधामीति भावः ८३ (जहामिए एगअणेगचारी अणेगवासेधुवगोयरेय एवं मुणीगोयरियंपविट्ठेनोहीलएनोवियखिंसएज्जा ८४)

ताणं गच्छई मिगचारियं ८२ ॥ एवं समुट्ठिओ भिक्खू एवमेव अणेगगो । मिगचारियं चरित्ताणंउड्ढंपक्कमईदिसं ८३॥
जहामिए एगअणेगचारी अणेगवासे धुवगोयरेय । एवं मुणीगोयरियंपविट्ठोनोहीलए नोविय खिंसएज्जा ८४ ॥

सूत्र

मृगाश्रयं पक्षे वनमांहिंइच्छाइं फिरे ८२ एवं मृगवत् समुत्थितो भिक्षुः इम मृगनीं परिं साधु एवमेव मृगवत् एकलोयको सुख दुक्खसहतुंयको अवित्य वासं मृगचर्यां चरित्वा अनियतवास मृगचारी चरीने कोहांइ स्थिति वास नही ऊर्द्धं दिसं मुक्तिं गच्छति उर्द्धदिसेइमथको इमकरतुं मुक्तिं जाईं ८३ यथा मृगः एको अपि अनेकस्थानवासी जीम मृगएकथको घणेठांमि रहे अनेकस्थानवासी निश्चितभोजन सामग्रीकः घणो स्थानके वास करे घणे ठामें आहार लिइं एवं मुनिः गोचरे प्रविष्टः सन् इम साधुगोचरी गयोथको नहीलयति नखिंसयति कोईनेहीलनानकरे निंदा न करे ८४ मृगचर्यां चरिष्यामिइं

भाषा

यथामृगः एकोऽसहायोसन् अनेकचारी भवति अनेकच भक्त पानाचरणशीलो नानाविधभक्तपानग्रहणतत्परः स्यात् पुनर्यथा मृगोऽनेकवासःस्यात् पुनर्यथा मृगोध्रुवगोचरो भवेत् ध्रुवः सदा गोचरोयस्य स ध्रुवगोचरः निश्चयेन भ्रमणादेव लब्धाहारः स्यात् एवं अमुना प्रकारेण मृग दृष्टान्तेन मुनिः साधुगोचर्याभिचाटनं प्रविष्टः सन् नोहीलयेत् अनिष्टनीरसं लब्धा इदं कुत्सितं विरसं इत्यादि वाक्यैर्ननिन्दयेत् तथा अपि निश्चयेन पुनर्नोखिंसयेत् आहारेपानीयेवा अलब्धे सति कमपि गृहस्थं ग्रामं नगरं आत्मानं वाननिंदेत् ८४ (मिगचारियं चरिस्सामि एवं पुत्तो जहासुहं अम्मापि जहिं अणुजाओ जहाति उवहिंतओ ८५) यदा मृगा पुत्रेण पितरौ प्रति इत्युक्तं हे पितरौ अहं मृगचर्यां चरिष्यामि यथा भवद्भ्यें मृगचर्या लक्षातां अङ्गीकरिष्यामि साधुमार्गं गृहीष्यामि यदा मृगामृत्रेण एवं उक्तं तदामातापितरौ ब्रूतः हे पुत्रयथेवं तदा यथा सुखं यथा तव सुखं स्यात् यथा भवते अभिरुचितं सुखं इति यथा सुखं तथा कर्त्तव्यं अस्माकं आज्ञास्ति ततो मातापितृभ्यां अनुज्ञातो मृगा पुत्रः कुमारः उपधिं परिग्रहं सचित्ताचित्त रूपं परित्यजति ८५ (मिगचारियं चरिस्सामि सव्वदुखविमोक्खणिं तुभेहिं समणुन्नाओ गच्छपुत्तजहासुहं ८६) सर्वपरिग्रहत्यक्ता पुनर्मृगा पुत्रो वदति हे पितरौ अहं भवद्भ्यां अनुज्ञातः सन् मृगचर्यां अङ्गीकरिष्यामि कीदृशीं मृगचर्यां सर्वदुःख विमोक्षणीं सर्व विपत्ति विमोचितां तदा मृगा पुत्रं प्रतिपितरौवदतः हे पुत्र यथा सुखं गच्छदीक्षां गृहाण ८६ (एवंसो अम्मापियरो अणमाणित्ताणबहुविहं ममत्तं छिन्दएताहे महानागोव्व

सूत्र

मिगचारियं चरिस्सामि एवंपुत्ता जहासुहं। अम्मापिईहिं अणुन्नाओ जहाइ उवहिंतओ ८५॥ मिगचारियं चरि

भाषा

मृगचर्यांइ चरीसिविचरीस मातापितरौ जल्पितः हे पुत्र यथासुखं तथाकुरु मातापीता वोक्या पुत्र जीम सुखहोवे तीमकरो मातृपितृभ्यां अनुज्ञातः मातापिताइं आज्ञादीधांथकां त्यजति उपधिं परिग्रहं परिग्रहछोडे ८५ ततः अनंतरं मृगचर्यां चरिष्यामि तिवारपछी मृगचारी चरीसी सर्वदुःख

कञ्चुयं ८७) एवं अमुना प्रकारेण समृगापुत्रः मातापित्रोरनुज्ञां लात्वाताहे इति तदा तस्मिन् काले बहुविधं ममत्वं छिनत्ति इदं धनं मम इदं गृहं मम इदं कुटम्ब मम इति बुद्धिन्त्यजतीत्यर्थः कः किमिव महानागो महासर्पः कंचुकं इव यथा महासर्पो निर्मोकन्त्यजति तथा मृगापुत्रः सर्वं मम त्वन्त्यजतीतिभावः ८७ (इड्ढी वित्तं च मित्तेय पुत्तदारं घनायओ रेणुयञ्चपडेलग्गनिद्धुणित्ताणनिग्गओ ८८) मृगापुत्रः एतत्सर्वं निर्धूयत्यक्त्वा निर्गतः संसारात् गृहाच्चनिःसृतः किंकिंत्यक्तमित्याह ऋद्धिर्हस्त्यश्व धनधान्यादिः च पुनर्मित्राणि सहजसहवर्द्धित सहपांशु क्रीडितानि सुहृदः पुनः पुत्राणि अङ्गजापुनर्दाराः स्त्रियः पुनर्ज्ञातयः स्वजनाः क्षत्रियाः एतत्सर्वं परित्यज्य प्रव्रजितः किमिव पटेलग्नं रेणुमिव नूतनवस्त्रेलग्नं रजइव यथा कश्चित्तुरोमनुष्योवस्त्रे लग्नं रजोनिर्धुनोति तथा मृगा पुत्रोपीत्यर्थः ८८ (पञ्चमहव्वयजुत्तो पञ्चसमिओति गुत्तगुत्तोय सब्भिन्तरबाहरिए तवो कम्मं

सूत्र

सामिसव्वदुक्ख विमोक्खणं तुब्भे हिमणुन्नाओ गच्छपुत्त जहासुहं ८६॥ एवंसो अम्मापियरो अणुमाणित्ताण बहुविहं ममत्तं छिंदईताहे महानागोव्वकंचुयं ८७॥ इड्ढीवित्तंचमित्तेय पुत्तदारंचनायओ। रेणुयंवपडेलग्गं निद्धुणित्ताण

भाषा

विमोचणं सर्वदुःखथी मूंकववाभणीं युवाभ्या मनुज्ञातः तुम्हारी आज्ञालेईने मातापितरौ जल्पितौ गच्छ पुत्र यथा सुखं जा पुत्र जीम सुखहोइ तिम ८६ एवं सः मृगापुत्रः मातापितरौ ते मृगापुत्र मातापीताइं अनुज्ञातः बहुविधं आज्ञादीधाथकां घणां प्रकारे ममत्वं छिनत्तिः तदा ममता छोडेतिवारे यथा महानागसर्पः कंचुकं त्यजति सांप जिम कांचली छोडीनेनासे ८७ ऋद्धिः वित्तं धनं मित्राणि ऋद्धिवित्तधनमित्र पुत्रः दाराणि पुनः ज्ञातयः वेटा स्त्री ज्ञातीगोत्री सर्वारजमिव पटेवस्त्रे लग्नं जीम वस्त्रने विषे रजलागी हुवे झाटकी दूरिकीजे निर्धूय प्रव्रज्यां गृहीतवान् तिम

मिउज्जुओ ८८) तदा मृगा पुत्रः कौटश्योजातः पञ्चमहा व्रतयुक्तोजातः पुनः पञ्चसमिति सहितः ईर्याभाषैषणादाननिक्षेपणोच्चार प्रस्रवणखेलजल्ल सङ्घाण पारिष्ठापनिकासमिति युक्तः पुनस्ति गुप्तिगुप्तः मनोवाक्काय गुप्ति सहितः पुनः साभ्यन्तर बाह्यतपकर्म्मणि उद्यतः पायछित्तं विणओ वेया वच्चं तहेवसि ज्झाओ ज्झाणं उस्सग्गोविय अभिन्तरओतवोहोइ १ अणसणमूणोयरिया वित्तीसङ्केवणं रसचाओ कायकिलेसोसंलीणयाय बज्झोतवोहोइ २ द्वादश विधतपः कर्म्मणि सावधानोजातः ८८ (निमम्मोनिरहंकारो निस्सङ्गो चत्तगारवो समोय सव्वभूएसु तसेसुथा वरेसुय ९०) पुनः कौटश्यो मृगा पुत्रः निर्ममः वस्त्र पात्रादिषु ममत्वभावरहितः पुनः कौटश्यो निरहङ्कारः अहङ्काररहितः पुनः कौटश्योनिस्सङ्गोबाह्याभ्यन्तर संयोगरहितः पुनः कौटश्यस्त्र त्रागारवः गारवत्रय रहितः ऋद्धिगारवरसगारवसा तागारव इत्यादि गर्वत्रयरहितः पुनः कौटश्यः सर्वभूतेषु समः रागद्वेष परिहारात् समस्तप्राणिषुत्र

निग्गओ ८८। पंचमहव्वयजुत्तो पंचसमिओ तिगुत्तिगुत्तोय। सभिंतर बाहिरएतवोकम्मंमि उज्जुओ ८९। निम्ममो निरहंकारो निस्संगो चत्तगारवो। समोय सव्वभूएसु तसेसु थावरेसुय ९०। लाभालाभे सुहेदुक्खे जीविए मरणेतहा

मृगापुत्रे राज्यऋद्धि छोडीने दीक्षालीधी ८८ मृगापुत्रो पंचमहाव्रतयुक्तः मृगापुत्र पंचमहाव्रत सहित पंचसमिति समितः त्रिगुप्त गुप्तः पांचे समीते समतोत्रिहुं गुप्ते गुप्तो अभ्यंतरे प्रायश्चित्ता दी अभिंतरए प्रायश्चित्त लीजे तपः कर्म्मणि उद्यमपरो जातः अभ्यंतर तप बाह्य तप तेहने विषे रतहुओ ८९ स मृगापुत्रः ममतारहितः नीरहंकार रहीत गृहस्थ संग रहतः त्यक्तः गारवः गृहस्थने संगे रहित गौरवछोडीछे रिद्धी गारवरसगारव सातागारव समोजातः सर्वभूतेषु सर्वजीवनेविषे समताभाव हुओ त्रसेषु स्थावरेषुचत्रसजीवने विषे थावरजीवने विषे ९० लाभालाभे

सेषु स्थावरेषु च समस्तजीवेषु सदृशः ९० (लाभालाभेषु हे दुक्खे जीविएमरणे तहासमोनिन्दापसंसासु तहामाणावमाणओ ९१) तथा पुनर्मृगापुत्रः लाभे आहारपानीय वस्त्र पात्रादीनां प्राप्तौ तथा अलाभे अप्राप्तौ तथा सुखेतथा दुःखे तथा पुनर्जीविते मरणे समः समानवृत्तिः तथा पुनर्निन्दासु तथा प्रसंसासुस्तुतिषु तथा माने आदरे अपमाने अनादरे मानश्च अपमानश्च मानापमानौ तयोर्मानापमानयोः समः सदृशः केनापि आदरे प्रदत्ते सति मनसि प्रहृष्टो न भवति केनापि अपमाने प्रदत्ते सति मनसिदूतो न भवति ९१ (गारवेसुकसाएसु दण्डसल्लभएसुयनियत्तोहाससोगाओ अनियाणो अबन्धणो ९१) पुनः समृगा पुत्रः कौटश्योजातः गार वेभ्योनिवृत्तः पुनः कषायेभ्यः क्रोधादिभ्यो निवृत्तः च पुनः दण्डशल्यभयेभ्यो निवृत्तः दण्डत्रयं मनोवाक् कायानां असद्व्यापारोदण्डः उच्यते तस्मान्निवृत्तः पुनः शल्यत्रयात् निवृत्तः मायाशल्यं निदानशल्यं मिथ्यादर्शनशल्य एतत् शल्यत्रयं ततो निवृत्तः तथा पुनः सप्तभयेभ्योनिवृत्तः सप्तभयानि इमानि इह लोक भयं १ परलोक भयं २ आदान भयं ३ अकस्माद्भयं ४ मरणभयं ५ अयशोभयं ६ आजीविकाभयं ७ च एवं सप्तभयानि अत्र सर्वत्र प्राकृतत्वात् पञ्चम्यां सप्तमी पुनः कौटश्यो मृगापुत्रः हास्य शोकाभ्यां निवृत्तः पुनः कौटश्यः अनिदानो

सूत्र

समोनिंदा पसंसासु तहामाणावमाणओ ९१। गारवेसु कसाएसु दंडसल्लभएसुय । नियत्तो हाससोगाओ अनियाणो

भाषा

सुखेःदुखे लाभनेविषे अलाभनेविषे सुखदुःखनेविषे जीवितेमरणे तथा जिवितव्यनेविषे मरणनेविषे तिम जरहे समोजातः निंदा प्रशंसायां सरिषो निंदा प्रसंसाने विषे तथा मानापमानयोः मान अने अपमान तेहने विषे सरिषा प्रणामछे ९१ स मुनिः गारव त्रयः चतुःकषायाः तीव्र गारव चार कषाय त्रयः दंडाः त्रयः शल्यानि सप्तभयानि त्रिणि दंड त्रिणि सालसात भय ते रहितछे निवृतः हास्य शोकात् हासो शोकएहुंथकी रहितछे अनिदानो बंधन रहितो जातः नियाणेरहित बंधनरहित हुओ ९२ अनीप्सितः इहलोकार्थं इहलोकनीं पणि वांछानथी परलोकार्थं अनीप्सितः परलोकनीं पणि

निदानरहितः पुनः कथम्भूतः अबन्धनः रागद्वेष बन्धनरहितः ९१ (अणिस्सिओ इह लोए परलोए अणिस्सिओ वासीचन्दणकप्पोय असणेअणसणे तहा ९२) पुनः कीदृशः अनाश्रितः निश्रारहितः कस्यापि साहाय्यं नवाञ्छति तथा पुनरिह लोके राज्यादि भोगे तथा परलोके देवलोकादि सुखे अनाश्रितः निश्रान्नवाञ्छतं पुनः समृगा पुत्रोवासी चन्दनकल्पः यदा कश्चित् वास्यापर्शुनाशरीरं छिनत्ति कश्चिच्चन्दनेन शरीरं अर्चयति तदा तयोरुपरि समानकल्पः सदृशाचारः तथा पुनः अशने आहारकरणे तथा अनशने आहार अकरणे सदृशः ९३ (अप्प सत्थेहिं दारेहिं सव्वओपिहियासवे अज्झप्प ज्झाणजोगेहिं पसत्थ दमसासणे ९४) पुनर्मृगा पुत्रोऽप्रशस्तेभ्यो द्वारेभ्यः कर्मोपार्जतो पायेभ्योहिंसादिभ्यो निवृत्त इति शेषः पुनः कीदृशो अप्रशस्त द्वारेभ्योनिवर्त्तनादेवसर्वतः पिहिताश्रवः पिहितनिरुद्धा आश्रवाः पापागमनद्वाराणि येन स पिहिताश्रवः पुनः कीदृशः अध्यात्मध्यानयोगैः प्रशस्तदम

सूत्र

अबंधणो ९२ । अणिस्सिओ इहलोए परलोए अणिस्सिओ । वासीचंदण कप्पोय असणे अणसणे तहा ९३ । अप्पस त्थेहिं दारेहिं सव्वओ पिहियासवो । अज्झप्पज्झाणजोगेहिं पसत्थ दमसासणे ९४ । एवं नाणेणचरणेण दंसणेण

भाषा

वांछानथी वासीचंदनी वसोलकछेदने चंदनलेपो सदृशः कोइ वंसोलास्युं छेदे अथवा कोई चंदनस्युं विलेपन करेतेवे सरिषा अशने भोजने, अनशने उपवासे तथा सदृशः जिमेतोसरिषु उपवासकरतुं सरिषूं ९३ अप्रशस्तैः हिंसादिभिर्द्वारैः अप्रशस्तेजेमाठां द्वारतेणे करीरहितछे सर्वतः पिहिता श्रवः निरुद्धाकर्मागमः सर्वआश्रवरुंध्यांछे अध्यात्मध्यानयोगेन अध्यात्ममनठामिराखवुं शुभध्यानराखवुं प्रशस्तदमयुक्तः सर्वज्ञ जिनशासने निश्चलप्रशस्त भलो उपशमचमातिणेकरीने सहित जिनशासनने विषे निश्चलछे ९४ एवं अनेन प्रकारेण ज्ञाने चारित्रे दर्शनेन तपसा च इणिजप्रकारे ज्ञानने विषे

शासनः अधिआत्मनि ध्यानयोगाः अध्यात्मध्यानयोगास्तैः अध्यात्मध्यानयोगैर्मनसि शुभव्यापारैः प्रशस्तेदमशासने यस्य स प्रशस्तदमशासनः दम उपशमः शासनं सर्वज्ञ सिद्धान्तः यस्य शुभध्यानयोगैः उपसम श्रुतज्ञाने शमे वर्त्तते इत्यर्थः९४ (एवं नाणेण चरणेणदं सणेणतवेणय भावणाहिय सुद्धा हिसम्मं भावित्तु अप्पयं ९५) (बहुयाणिउवासाणि सामन्नमणुपालिया मासिएण उभत्तेण सिद्धिपत्तो अणुत्तरं ९५) युग्मं उभाभ्यां गाथाभ्यां वदति तु पुनर्मृगापुत्रोमुनिमासि केन भक्तेन सिद्धिं प्राप्तो मोक्षंगतः मासेभवं मासिकेन मासिकेन भक्तेन मासोपवासेनेत्यर्थः कथंभूतांसिद्धिं अनुत्तरां प्रधानां सर्वस्थानकेभ्यः उत्कृष्टं स्थानमित्यर्थः जन्मजरा मृत्यु उपद्रवेभ्यो रहितत्वात् किं कृत्वा एवं अमुनाप्रकारेण ज्ञानेन मतिश्रुतादिकेन पुनश्चरणेन यथा ख्यातेन पुनर्दर्शनेन शुद्धसम्यक्त शुद्धयद्वारूपेण पुनस्तपसा द्वादशविधेन च पुनर्भावनाभिर्महाव्रत संबंधिनीभिः पंचविंशतिसंख्याभिर्भावनाभिः अथवा अनित्यादिभिर्द्वादशप्रकाराभिः आत्मानं सम्यक्प्रकारेण भावयित्वा निर्मलंकृत्वा कथंभूताभिर्भावनाभिः शुद्धाभिर्निदानादिदोषमलरहिताभिः पुनः किं कृत्वा बहूनि वर्षाणि श्रामण्यं यति धर्मं अनुपाल्य आराध्य ९५ (एवं करंतिसंबुद्धा पंडिया पवियक्खणा विणयट्ठंति भोगेसु मियापुत्ते जहामिसी ९६) संबुद्धाः सम्यग्ज्ञाततत्वाः पुरुषाः पंडिताः हे योपादेय बुद्धियुक्ताः अतएव प्रकर्षेण विचक्षणाः अवसरज्ञाः एवं कुर्वन्ति भोगेभ्यो विशेषेण निवर्त्तन्ते कइव यथा यदद्यार्थं मृगापुत्रर्षिरिव यथा मृगापुत्रर्षिः भोगेभ्यो विनिवृत्तः तथान्यैरपि चतुरैर्भोगेभ्यो विनिवर्त्तितव्यमितिभावः अत्रमिसीतिमकारः प्राकृतत्वा

तवेणय । भावणाहिय सुद्धाहिं सम्मंभावित्तु अप्पयं ९५ ॥ बहुयाणिउवासाणि सामन्नमणुपालिया । मासिएणउभ

चारित्रने विषे दर्शनने विषे तपनेविषे भावनाभिर्निर्मलाभिः शुद्ध भावनाभावीने सम्यग्भावयति आत्मानं सम्यग्प्रकारे आपणा आत्माने भावीने ९५ स मृगापुत्रः बहूनि वर्षाणि ते मृगापुत्र घणांवरसताइं चारित्रं अनुपाल्य चारित्र अनुक्रमे पालीने मासिकेन भक्तेन एकमासनुं अणसणकरीने सिद्धिं

दलाक्षणिकः ८६ (महप्पभावस्स महाजसस्स मियाएपुत्तस्स निसम्मभासियं तवप्पहाणंचरियंच उत्तमं गइप्पहाणञ्च तिलोयविस्सुयं ८७) (वियाणिया दुक्ख विवड्ढणं धणं ममत्तबन्धञ्च महाभया वहं सुहा वहं धम्म धुरं अणुत्तरं धारेहनिव्वाण गुणावहं तिवेमि ८८) पुनर्गाथा युग्मेन संबंधः भोभव्याः अनुत्तरां सर्वोत्कृष्टां धर्मधुरं धर्मरथस्य भारं धारयध्वं कथं भूतां धर्मधुरं सुखावहां सुखप्राप्ति हेतु भूतां पुनः कीदृशं धर्मधुरं निर्वाण गुणावहां निर्वाणस्य गुणाः निर्वाणगुणाः मोक्षगुणाः अनन्तज्ञान अनन्तदर्शन अनन्तसुख अनन्त आयुरनन्तवीर्य्य रूपास्तेषां अवहार पूरकानिर्वाण गुणा वहातां निर्वाण गुणावहां किं कृत्वा धर्मधुरन्धारयध्वं धनं दुःख विवर्द्धनं विज्ञाय च पुनर्ममत्वं बन्ध इव संसारस्य बन्धनं विज्ञाय कीदृशं धनं मम त्वं च महाभयावहं महाभयदायकं चौराग्नि नृपादिभ्यः कष्टप्रदं पुनः किं कृत्वा च पुनर्मृगापुत्रस्य मृगापुत्रस्य उत्तमं प्रधानं चरितं चरित्रं चारित्रं वृत्तान्तं

सूत्र

तेणं सिद्धियत्तो अणुत्तरं ८६ ॥ एवंकरेंतिसंबुद्धा पंडियापवियक्खणा। विणयट्ठंतिभोगेसुमियापुत्तेजहाऽसिओ ८७॥
महाप्पभावस्स महाजसस्स मियाएपुत्तस्सनिसम्मभासियं। तवप्पहाणं चरियंच उत्तमं गइप्पहाणंचतिलोयविस्सुयं ८८॥

भाषा

प्राप्तः अनुत्तरां सर्वोत्तमां सिद्धिं गतिमुक्तां पुरुषा ८६ एवं कुर्वंति ज्ञाततत्वाः तत्वज्ञाजाणपंडितदृ मकरे पंडिताः प्रविचक्षणा पंडित विचक्षणदुरुते विनिवर्त्तंते भोगेभ्यः निवर्त्ते भोगथकी संसारभोगथकी निवर्त्यो मृगापुत्रो यथा ऋषिः जिम मृगापुत्र ऋषिभोगथकी निवर्त्योति मनिवर्त्तवुं ८७ महाप्रभावस्य महाप्रभावछे जेहनो महायश सः महायशछे जेहनो मृगापुत्रस्य निशम्यभाषितं मृगापुत्रनुंभाषुं सांभलीने तप प्रधानं तप उत्तमचरित्र करीने पुनः उत्तमं प्रधान तप करीने गतिप्रधानं मुक्तिप्रधानं उत्तममुक्ति गति त्रिलोकेविख्यातं मुक्तिवेहवीछे त्रिलोकनेविषे प्रसिद्धछे ८८ विशेषेण

तथा तस्य मृगापुत्रस्य भाषितं मातापितृभ्यां संसारस्य अनित्यो पदेशदानं निशम्य हृदिधृत्वा कौटश्यं मृगापुत्रस्य चारित्रं तपश्चरणं तपः प्रधानं पुनः कौटश्यं मृगा पुत्रस्य चरित्रं गइप्पहाणं गत्या प्रधानं गतिर्मोक्षलक्षणा तया प्रधानं श्रेष्ठं मोक्षगमनार्हं पुनः कौटश्यं मृगा पुत्रस्य चरित्रं त्रिलोकविश्रुतं त्रिलोक प्रसिद्धं कौटश्यस्य मृगापुत्रस्य महाप्रभावस्य रोगादीनां अभावेन दुःकर प्रतिज्ञा प्रतिमारूपाभि ग्रहाणां पालने म महामहिमान्वितस्य पुनः कौटश्यस्य मृगा पुत्रस्य महायशसः महत् यशोयस्य समुदायशास्तस्य महायशसः सर्वदिग् व्यापिकीर्त्तेः इति अहं मृगापुत्रस्य चरितं तवाग्रे ब्रवीमि इति सुधर्मा स्वामीजम्बूस्वामिनं प्रत्याह ९८ इति मृगापुत्रीयं एकोनविंशति तमं अध्ययनं १९ इति श्रीमदुत्तराध्ययन सूत्रार्थदीपिकायां उपाध्याय श्रीलक्ष्मीकीर्त्तिगणि शिष्य लक्ष्मीवल्लभगणि विरचितायां एकोनविंशतितमं मृगापुत्रीयं अध्ययनं अर्थतः संपूर्णं ॥ अथ विंशतितमं प्रारभ्यते ॥

सूत्र

वियाणिया दुक्ख विवड्ढणं धणंममत्त बंधंच महाभयावहं । सुहावहं धम्मधुरं अणुत्तरं धारेह निव्वाणगुणावहं महंति बेमि ९९॥ मियापुत्तज्झयणं समत्तं ॥१९॥ सिद्धाणं नमोकिच्चासं जयाणंच भावओ । अत्थधम्मगइतच्चं अणुसट्ठिं सुणे

भाषा

ज्ञात्वा दुक्खविवर्द्धनं विशेषकरोजाणीने धनछे ते दुक्खनु वधारणहारछे ममत्वबंध ममतानोबंधछे पुनः महाभयावहं वली महाभयनु देणहारछे सुखावहां धर्मधुरां सर्वोत्तमां धर्मनोधूरा सर्वमांहिं सुखनोदेणारो उत्तमछे धारयत अनंतज्ञानदर्शनवीर्यांकांत्रवीमि इस्योधर्म अहो भव्यजीव तुम्हे अंगीकारकरो किस्योछे धर्म मुक्तिनासुख तेहनोदेणहारछे ॥ ९९ ॥ इति श्रीउगणीशमुं अध्ययनटबो संपूर्ण समत्तं ॥ १९ ॥ सिद्धेभ्यः नमस्कारं कृत्वा सिद्धानेकाजे नमस्कार करीने संयतेभ्य आचार्योपाध्याय सर्वसाधुभ्यः आचार्य उपाध्याय सर्व साधु तेहने नमस्कार करीने अर्थधर्मगतं तत्वं अर्थधर्मगत

पूर्वस्मिन् अध्ययने साधूनां निःप्रति कर्मता उक्ता रोगादौ उत्पन्नेसति चिकित्सान कर्त्तव्या न कारयितव्या नानु मन्तव्या इत्युक्तं अथ विंशति अध्ययने सापि प्रतिकर्मता महानिग्रन्थस्य हिता अतोऽनाथत्वपरिभावनया इयुच्यते (सिद्धाणं नमो किच्चा संजयाणं च भावओ अत्थ धम्म गइं तच्चं अणुसट्ठिं सुणेहमे १) भो शिष्याः मे मम अनुशिष्टिं शिक्षां यूयं शृणुत किं कृत्वासिद्धान् पञ्चदश प्रकारान् नमस्कृत्य च पुनर्भावतो भक्तितः संयतान् साधून् आचार्योपाध्यायादि सर्वसाधून् नमस्कृत्य कीदृशीमेऽनुशिष्टं अर्थ धर्मगतां अर्थते प्राथ्यते धर्मात्मभिः पुरुषैरिति अर्थः स चासौ धर्मश्च अर्थधर्मस्तस्यगतिर्ज्ञानं यस्यांसा अर्थधर्मगतिस्तां द्रव्यवत् यो दुःप्राप्यो धर्मस्तस्य धर्मस्य प्राप्तिकारिकां यया मम शिक्षया दुर्लभ धर्मस्य प्राप्तिः स्यादिति भावः पुनः कीदृशीमेऽनुशिष्टिं तथ्यां सत्यां अथ वा तत्वं तत्व रूपां वा १ (पभूयरयणोराया सेणिओमगहाहिवो विहारजत्तं णिज्जाओ मंडिकुच्छंसिचे इए २) श्रेणिकोनाम राजा एकदामण्डित कुक्षिनाम्नि चैत्ये उद्याने विहारयात्रया उद्यान क्रीडयानिर्यातः नगरात् क्रीडार्थमण्डित कुक्षिवने गत इत्यर्थः कीदृशः श्रेणिकोराजामगधाधिपः मगधानां देशानां अधिपोमगधाधिपः पुनः कीदृशः प्रभूतरत्न प्रचरप्रधानगजाश्वमणि प्रमुखपदार्थधारी २ (नाणादुमलया

सूत्र

हमे १ ॥ पभूय रयणोराया सेणिओ मगहाहिवो । विहारजत्तं निज्जाओ मंडिकुच्छिंसिचे इए २ ॥ नाणादुमलया

भाषा

तत्वरूपके जेतत्व अनुशिष्टिं शृणुतशिष्याः कथयतः मनशिय तुहे सांभलोइं कहुंछुं १ प्रभूतरत्न राजा घणाइं रत्नके जेहने इस्यो राजा श्रेणिको मगधाधिपः श्रेणिक मगधदेशनो धणीके यात्रायाः क्रीडार्थं नीकल्यो ते श्रेणिक राजा क्रीडाने अर्थे नीकल्यो मंडि कुच्छिनाम्नि चैत्यवने मंडि कुच्छि इसेनामे वनखंडनेविषे २ नानादुमलताकीर्णं वनखंडकिसुंके भांति २ नारुंख अनेवेलितिणिं करीसहितके नाना प्रकारेण पंक्ति निवेशित भांति भांतिना जे पंखो तिणे करी वनखंड सेव्योके भांत भांतनां जे फूल तिणे करीने वनखंड छायांके उद्यान नंदनोपमं वलीते वनखंड

इन्नं नाणापक्खि निसेवियं नाणाकुसुमसछन्नं उज्जाणं नन्दणोवमं ३) अथ मंडितकुक्षिनाम उद्यानं कीदृशं वर्त्तते तदाह कीदृशं तद्वनं नानाद्रुमलता कीर्ण विविध वृक्षवल्लीभिर्व्याप्तं पुनः कीदृशं नाना पक्षिनिषेवितं विविधविहङ्गैरतिशयेन आश्रितं पुनः कीदृशं नाना कुसुमसञ्छन्नं बहुवर्ण पुष्पैर्व्याप्तं पुनः कीदृशं तत् उद्यानं नागरिकजनानां क्रीडास्थानं नगर समीपस्थं वनं उद्यानं उच्यते पुनः कीदृशं नन्दनोपमं नन्दनं देववनं तदुपमं ३ (तत्थसोपासईसाहुं सञ्जयं सुसमाहियं निसन्नंरुक्खमूलंमि सुकुमालं सुहोइयं ४) तत्र वनेस श्रेणिको राजासाधुं पश्यति कीदृशं साधुं संयतं सम्यक् प्रकारेण यतं यत्नं कुर्वन्तं पुनः कीदृशं सुसमाधितं सुतरां अतिशयेन समाधि युक्तं पुनः कीदृशं वृक्षमूले निषिण्णं स्थितं पुनः कीदृशं सुकुमालं पुनः कीदृशं सुखोचितं सुखयोग्यं ४ (तस्स रूवं तुपासित्ता राइणोतं मिसज्जए अच्चन्तपरमो आसो अउलोरूववविम्हिओ ५) राज्ञः श्रेणिकस्य तस्मिन् संयते

सूत्र

इन्नं नाणापक्खि निसेवियं। नाणाकुसुम संछन्नं उज्जाणं नंदणोवमं ३॥ तत्थसो पासईसाहुंसंजयं सुसमाहियं।
निसन्नं रुक्खमूलंमिसुकुमालं सुहोइयं ४॥ तस्सरूवंतुपासित्ता राइणोतं मिसंजए। अच्चंत परमोआसी अउलो रूव

भाषा

किसुंछे नंदन वन सरोषोछे ३ तस्मिन् वने श्रेणिकः साधुं पश्यति ते वनखंडने विषे श्रेणिक राजाइयतोदेख्यो संयतं मनः समाधान वंत किसोछे तेयतो संयतोछे मनः समाधिमाहिं वर्त्तछे निसिन्नं स्थितं वृक्षमूले सयतो वृक्षने नीचे बैठाछे सुकुमालं सुखो चितायतो सुकुमाल सुखने योगछे ४ तस्य साधोः रूपं दृष्ट्वा श्रेणिक राजाइय तीनो रूप देखीने अत्यंत अतिशय संजतो राजा प्रधानः आसीत् अत्यंत विस्मय जपनो संजतो राजाने विस्मय जपनो अन्यन सदृशरूप विषये आश्चर्य इस्योरूपकीहांइं दीठो नही ५ अहो इति आश्चर्ये वर्णे गोर

साधो अत्यन्तपरमोऽधिकीकृष्टोऽतुलो निरूपमोरूपविस्मयो रूपाश्चर्यमासीत् किं कृत्वा तस्य साधोरूपं दृष्ट्वा तु गद्गोल्लङ्कारे ५ (अहो वन्नो अहोरूवं अहो अज्जस्ससोमया अहोखन्ती अहोमुत्ती अहोभोग असङ्गया ६) तदाराजा मनसि चिंतयति अहो इत्याश्चर्ये आश्चर्यकारी अस्य शरीरस्य वर्णोगौर वादिः अहो आश्चर्यकृत् अस्यासाधो रूपं लावण्य सहितं अहो आश्चर्यकारिणी अस्य आर्यस्य सौम्यताचन्द्रवत् नेत्र प्रियता आश्चर्यकारिणी अस्यक्षान्ति क्षमा अहो आश्चर्यकारिणी चास्य मुक्तिनिर्लोभता अहो आश्चर्यकारिणी अस्य भोगे असङ्गताभोग असङ्गतविषये निस्पृहता ६ (तस्सपाए उवन्दित्ता काऊणयपयाहिणं नाइदूरमणासन्ने पञ्जली पडिपुच्छई ७) तस्य साधोः पादौ वंन्दित्वापुनः प्रदक्षिणां कृत्वा राजानाति दूरं नात्यासन्नः न अतिदूर वर्ती न अतिनिकटवर्त्तीसन् प्राञ्जलि पुटो बद्धाञ्जलिः पृच्छति प्रश्नं करोति ७ (तरुणोसि अज्जोपव्वईओ भोग कालंमिसंजया उवट्ठिओसि सामन्ने

विम्हओ ५ ॥ अहोवन्नो अहोरूवं अहोअज्जस्ससोमया । अहोखंती अहोमुत्ती अहोभोगे असंगया ६ ॥ तस्सपाए उवंदित्ता काऊणय पयाहिणं नाइदूरमणासन्ने पंजली परिपुच्छई ७ ॥ तरुणोसि अज्जोपव्वइओ लोगकालंमिसंजया

सूत्र

वादिरूपं कोणदेहोनो वर्णछे गौरकोणरूपछे अहो आश्चर्ये आर्यस्य साधोः सोमता एहनो प्रधानसौम्यछे सरलपणो अहो आश्चर्ये क्षांतिः क्षमामुक्ति निर्लोभता एहनीं क्षमादेखी एहनोनिर्लोभतादेखी अहो भोगेषु निस्संगता संगमुक्ततादेखी भोगनोसंगइणेकिमकीजो ६ तस्य पादौ वंदित्वा राजाइते स्थितो नात्यासन्नात्या कृत्वा च प्रदक्षिणां त्रिप्रदक्षणादेईने नाति दूरेनाति आसन्ने घणो अलगोनघणोढूकडोवसीने अंजलीकृत्वा पृच्छति हाथजोडीने पूछेछे ७ हे आर्य त्वं तरुणः प्रव्रजितोसि हे साधु ते तरुणपणे दीक्षालीधीछे भोगकाले अहो संयतः एभोग संयोगनोकाल दीक्षानोकालनथी उपस्थितो

भाषा

एयमट्ठं सुणामिते ८) तदा श्रेणिकः किं पृच्छति हे आर्य हे साधोत्वं तरुणोसि युवासि हे संयत हे साधो तन्नाद्योगकाले भोगसमये प्रव्रजितो गृहीतदीक्षः तारुण्यं हि भोगस्य समयोस्ति न तु दीक्षायाः समयः हे संयततारुण्ये भोगयोग्यकालेत्वं श्रामण्ये दीक्षायां उपस्थितोसि आदरसहितोसि एतदर्थं एतन्निमित्तं त्वत्तः शृणोमि किं तवदीक्षायाः कारणं कस्मान्निमित्तात् दीक्षालक्षणं गृहीता तत्कारणं त्वन्मुखात् श्रोतुमिच्छामीत्यर्थः ८ (अणाहोमि महाराया नाहो मज्झतविज्जई अणुकम्पयं सुहिं वा विकिञ्चीणाभि समेमहं ९) इदानीं स साधुर्वदति हे महाराज अहं अनाथोस्मि नविद्यते नाथोयोगक्षेमविधाता यस्य स अनाथो निःस्वामि कोस्मि मम नाथो न विद्यते इत्यर्थः पुनः अहं कांक्षिलिमपि अनुकम्पनं कृपाचिन्तकं सुहृदं मित्रं वान अभिसमेमि न सम्प्राप्नोमि केनापि दयालुनामित्रेण वासङ्गतोहं न अनेन अर्थेन तारुण्येपि प्रव्रजित इति भावः ९ (तओपहसिओराया

उवट्ठिओसि सामन्ने एयमट्ठं सुणामिता ८॥ अणाहोमिमहारायनाहोमज्झ नविज्जई। अणुकंपगं सुहिं वाविकिंची नाभिसमेमहं ९। तओ पहसिओराया सेणिओ मगहाहिवो। एवंतेइड्ढिमंतस्स कहंनाहो नविज्जई १०। होमि

असिसज्जोसि चारित्रे एसोवये तुं दीक्षानेविषे उद्यतइओछे एतमर्थं शृणोमि तवपार्श्वे एअर्थ सुक्षरिपासेथो साभलवावांछुं ८ मुनिराह अनाथोस्मि महाराजन् अहो महाराजाइ अनाथकुं नाथो मम न विद्यते माहरे माथेनाथकोइनथी अनुकंपा कारकं सुहृद् मित्रं मापि दयानोकरणहार मित्रपणिमाहरे कोइनथी यस्य पार्श्वेतिष्ठामि जेपासेवेसुं ९ ततः स प्रहसितो राजातिवारे राजाहस्यो श्रेणिको मगधाधिपः श्रेणीक मगधदेसनो धणीं एवं तव ऋद्धियुक्तस्य एहवो ऋद्धिनोधणी कथं नाथो न विद्यते नाव किमनही तुमारे १० अथामी नाथो भदंतानां पूज्यानां अहो पूज्यइं

सेणिओ मगहाहिवो एवन्ते इड्ढिमन्तस्स कहं नाहो न विज्जई १०) ततस्तदनंतरंश्रेणिकोमगधाधिपो राजा प्रहसितः हे महाभाग्यवंत तव ऋद्धिमतः ऋद्धियुक्तस्य कथं नाथो नविद्यते १० (होमिनाहो भयं ताणं भोगेभुञ्जाहि सञ्जयामित्तनाई हिं परिवुडो माणुस्सं खलु दुल्लहं ११) हे पूज्या अहं भयं ताणं इति भदन्तानां पूज्यानां युष्माकं नाथोभवामि यदा भवतां कोपि स्वामी नास्ति तदा अहं भवतां स्वामी भवामि यदा अनाथत्वात् युष्माभिर्नोचा गृहीता तदाहं नाथोस्मि इति भावः हे संयत हे साधो भोगान् भुंक्ष कौटुंबः सन् मित्रज्ञातिभिः परिवृतः सन् हे साधो खलु इति निश्चयेन मानुष्यं दुर्लभं वर्त्तते तस्मान्मनुष्यत्वं दुर्लभं प्राप्यभोगान् भुक्त्वा सफलो कुरु ११ अथ मुनिर्वदति (अप्पणाहि अणाहोसि सेणियामगहाहिवा अप्पणा अणाहोसन्तो कहं नाहो भविस्ससि १२) हे राजन् श्रेणिकमगधदेशाधिपत्वं आत्मनापि अनाथोसि आत्मना अनाथस्य सतस्तवापि अनाथ तदात्वं अपरस्य कथं नाथो भविष्यसि १२ (एवं वुत्तोनरिन्दोसो सुसम्भन्तो सुविम्हिओ वयणं अस्सुयपुव्वं साहुणाविम्हयं नीओ १३) स नरेंद्रः साधुना

सूत्र

नाहो भयंताणं भोगेभुंजा हिसंजया। मित्तनाई परिवुडो माणुस्संखलुदुल्लहं ११। अप्पणा विअणाहोसि सेणिया मगहाहिवा अप्पणाहोसंतोकस्सनाहो भविस्ससि। १२। एलंवुत्तो नरिंदोसो सुसंभंतो सुविम्हओ वयणं अस्सुयपुव्वं

भाषा

तुम्हारोनाथकुं भोगान् भुंक्ष हे संयतः हे साधु तुं भोगभोगवि मित्रज्ञातो परिवृतः सन् मित्रज्ञाति तेहशुं परिवर्योथको मानुष्यं भवं दुर्लभं वर्त्तते मनुष्यनुभव दोहिलुंछे ११ हे राजन त्वं आत्मनापि अनाथो असि हे श्रेणिक तुं आपेज अनाथछे हे श्रेणिक मगधाधिप हे मगधदेशना स्वामी आत्मना अनाथः सन् आपे तूं अनाथथको कथं नाथोभविष्यसि कोमनाथहोईस १२ एवं मुनिनोक्ते श्रेणिक नरेंद्रः इम मुनिइं कह्याथका

एवं उक्तः सन् विस्मयंनीतः आश्चर्यं प्रापितः कोदृशो नरेंद्रः सुसंभ्रान्तः अत्यन्तं व्याकुलतां प्रापः पुनः कीदृशः सुविस्मितः पूर्वमेव तद्दर्शनात् सञ्जाता श्चर्यः पुनरपि तद्वचन श्रवणात् स्मयवान् जातः यतोहि तद्वचनं अश्रुत पूर्वं श्रेणिकाय अनाथोसित्वमिति वचनं पूर्वं केनापिनो श्रावितं १३ (अस्साहत्थीमणुस्सामे पुरं अन्ते उरञ्च मेभुञ्जामि माणुसे भोए आणा इस्सरियंचमे१४) (एरिसे सम्पयग्गंमि सव्वकामसमप्पिए कहं अणाहोहवई माहुभन्ते मुसम्बए १५) ताभ्यां गाथाभ्यां श्रेणिकोराजावदति हे भदन्त पूज्यहइति निश्चयेन मृषामाब्रूहि असत्यं मावद एतादृशे सम्पदग्रे सति सम्यत् प्रकर्षे सति अहं कथं अनाथोभवामि कीदृशोहं सर्वकाम समर्पितः सर्व्वे च ते कामाश्च सर्व्वकामाः तेभ्यः सर्व्वकामेभ्यः समर्पितः शुभकर्म्मणाढौकितः

साहुणा विम्हयंनिओ १३ ॥ अस्साहत्थी मणुस्सामे पुरंअंतेउरंचमे । भुंजामि माणुसेभोए आणाइस्सरियंचमे ॥१४ एरि सेसंपयग्गंमि सव्वकाम समप्पिए । कहं अणाहो भवईमाहुभंते मुसंवए १५ ॥ नतुमं जाणे अणाहस्सअत्थं पोत्थंच

श्रेणिक राजा अत्याकुलः सन् विस्मयो जातः आकुलहुओ विस्मय जपनो वचनं अश्रुत पूर्वं आजताइं एवचननहीं सांभल्युंछे साधुना विस्मयं प्रापः यतोइं विस्मय जपजाव्योछे १३ राजाह अश्वाः हस्तिनः मनुष्यः मम हाथी घोडा मनुष्य सर्वमाहरेछे नगरं अंतःपुरं मम नगर अंतेरम्हारिछे भूंजामि मनुष्यान् भोगान् मनुष्य संबंधि या भोगभोगवुंछुं आज्ञैश्वर्यं मम आज्ञा ऐश्वर्यपणुं माहरेछे १४ राजावदंतो ईदृशे संपत्प्रवर्तेसति एहवी माहरे संपदाछे सर्व्वकामे सर्वाभिलाषे समर्पिता सर्वकाम सुखतेहनीं देणहारछे कथं अनाथोभवामि किम अनाथहुं केम हे भदंत भगवन् मामृषा वादीभव हे पुज्य मृषावाद बोलोमती १५ मुनिराह नत्वंवेत्सि अनाथस्यार्थं यतोकहेछे अहो राजा तूं अनाथशब्दनो अर्थ नथी जाणतो अर्थं कारणं

अथ राजा स्वसंपत् प्रकर्षं वर्णयति अश्वाघोटकाः बहवो मम सन्ति पुनर्हस्तिनोपि प्रचुराः सन्ति तथा पुनः मनुष्याः सुभटाः सेवका बहवो विद्यन्ते तथा मम पुरं नगरमप्यस्ति च पुनर्मे मम अन्तःपुरं राज्ञीवृन्दं वर्त्तते पुनरहं मानुष्यान् भोगान् मनुष्यसम्बन्धिनो विषयान् भुनज्मि च पुनः आज्ञैश्वर्यं वर्त्तते आज्ञा अप्रतिहत शासन स्वरूपं प्रभुत्वं वर्त्तन्ते यतो मम राज्ये कोपि मदीयां आज्ञां कोपि न खण्डयति इत्यर्थः १५ तदा मुनिराह (नतुमज्झाणि अणाहस्स अत्थं पोत्थंचवपत्थिवाजहा अणाहो हवई सणाहोवानराहि वा १६) हे पार्थिव हे राजन् त्वं अणाहस्स अनाथस्य अर्थं अभिधेयं च शब्दः पुनरर्थे च पुनः अनाथस्य प्रोत्थां न प्रजानासि प्रकर्षेण उत्थानं मूलोत्पत्तिं प्रोत्थातांप्रोत्थांकेनाभिप्राये णायं अनाथ शब्दः प्रोक्तः इत्येवं रूपां न जानासि हे राजन् यथा अनाथो अथ वासनाथो भवसि तथा न जानासि कथं अनाथो भवति कथं स नाथो भवति १६ (सुणेहमे महाराय अव्वक्खित्तेण चेयसा जहा अणाहो हवई जहा मेय पवत्तियं १७) हे महाराजमे मम कथयतः सतः त्वं अव्या

सूत्र

पत्थिवा । जहा अणाहो हवई सणाहोवानराहिवा १६ ॥ सुणेहमे महारायं अव्वक्खित्तेण चेयसा । जहा अणाहो भवई जहामेय पवत्तियं १७ ॥ कोसंबीनामनयरी पुराण पुरभेयणी तत्थ आसीपियामज्झं पभूयधणसंचओ १८ ॥

भाषा

भो पार्थिव प्रोत्थं प्रकृष्टोत्थानरूपं राजा अनाथ शब्दनोउत्थानरूप नहीं जाणेछे यथा अनाथोभवति जिम अनाथहुवे स नाथो वाहे नराधिपः जिम सनाथहुवे हे राजन् १६ मम कथयतो शृण हे महाराजन् हे महाराजा मुझने कहताने तुम्हे सांभलो अव्याक्षिप्तेन चेतसा एकाग्रचित्ते करीने यथा अनाथोभवति जिम अनाथहुवे यथा मे मया तवाग्रे कथितं जिम तुम्ह आगे कहुंछुं १८ कोशं बीनामपुरीएहभरतक्षेत्रे कोशं बीनांमे नगरीछे

चित्तेन स्थिरेण चेतसा शृण यथा अनाथो नाथ रहितो भवति यथा मे मम अनाथत्वं प्रवर्त्तितं अथवामेय इति एतत् अनाथत्वं प्रवर्त्तितं तथा त्वं शृणु इत्यनेन स्व कथाया उद्दंकः कृतः १७ (को सम्बोनाम नगरी पुराणपुरभेयणी तत्थ आसीपियामज्झं पभूयधण सञ्चओ १८) हे राजन् कौशांबी नगरी आसीत् कौटयो कौशाम्बो पुराण पुरभेदनो जीर्णनगरभेदनो यादृशानिजीर्णनगराणि भवन्ति तेभ्योऽधिकशोभावती कौशांबीहिजीर्णपुरीवर्त्तते जीर्णपुरस्थाहिलोकाः प्रायसश्च तु राधनवन्तश्च बहुज्ञाः विवेकवंतश्च भवन्तीतिहाईं तत्र तस्यां कौशांब्यां मम पिता आसीत् कौटयो मम पिता प्रभूत धन सञ्चयः नान्नापि धन सञ्चयः गुणेनापि बहुलधन सञ्चय इति हृदसंप्रदायः १८ (पढमेवएमहारायं अउला अत्थिवेयणा अहोत्थाविउलोदाहो सव्व गत्तेसु पत्थिवा १९) हे महाराज प्रथमे वयसि यौवने एकदाअतुला उत्कृष्टा अक्षि वेदना अक्षिपीडा अहोत्था इति अभूत् अथ वा अच्छिवे यणा इति पाठे अक्षिवेदनानेत्र पीडा अभूत् ततश्च हे पार्थव हे राजन् सर्वगात्रेषु विपुलोदाघो भूत् १९ (सत्थं जहापरमतिक्खं सरीर विवरन्तरे यवीलिज्जइ अरी कुद्धे एवं मे अत्थिवेयणा २०) हे राजन् यथा कश्चित् अरिः क्रुद्धः सन् शरीरविवरान्तरेनासा कर्णचक्षुः प्रमुखरं ध्राणां मध्ये परमतीक्ष्णं शस्त्रं प्रपीडयेत्

पढमेवए महारायं अउलामे अत्थिवेयणा। अहोत्था विउलोदाहो सव्वगत्तेसु पत्थिवा १९॥ सत्थंजहा परमतिक्खं

जीर्ण नगर जिवरी प्रधाना सर्वनगरने जीतेछे प्रधाननगरीछे तत्र आसीत्पिता मम तेह नगरीनेविषे माहरोपिताहतो प्रभूत धनसंचयः ते हस्हारो पिताने घरे घणुंधनहतो १८ प्रथमेवयसी यौवनें हे महाराजन् प्रथमवय यौवनावस्थाने विखे अतुलाधना चक्षुपीडा मम वेदना अभूत् अतु लावणी आंखिनीं पीडा वेदना ऊपनी विस्तीर्णोदाघो भवती वली शरीरने विखे दाघ ज्वर घणो उपनो सर्वगात्रेषु पार्थिव सर्वशरीर सर्वअंगने विखे ऊपनो १९ शस्त्रं यथा परमतीक्ष्णं शस्त्रमहातीखुं अणी आलुंकर्णादि विवरमध्ये आपीडयेत् गाढमवगाहयेत् शत्रुः क्रुद्धः शरीर विवरमांहिंका नमांहिं

गाढं अवगाहयेत् एवं मे ममऽस्थि वेदनाऽभूत् २० (तियमे अन्तरिच्छं च उत्तमङ्गं च पीडई इन्दासणि समाघोरा वेयणा परमदारुणा २१) हे राजन् सा परमदारुणा वेदनामे मम मस्तिकं कटिपृष्टविभागञ्च पुनः अन्तरित्यां अन्तर्मध्ये इच्छां अन्तरिच्छातां अन्तरिच्छां भोजनपा नरमणाभिलाषरूपां च पुनरुत्तमाङ्गं मस्तकं पीडयति कीदृशो वेदना इन्द्रासनि समाघोरा इन्द्रस्य अशनिवज्रं तत्समा अतिदाहोत्पादकत्वात् तुल्याघोरा भयदा २१ (उवट्ठियामे आयरिया विज्जामन्ततिरिच्छगा अधीया सत्थ कुसलामन्त मूलविसारया २२) हे राजन्तदेत्यध्याहारः आचार्या वैद्यानां ग्रन्थाभ्यासकारकाः मे उपस्थिताश्चिकित्सां कर्त्तुं लग्नाः कीदृशा आचार्याविद्यामन्त्र चिकिच्छकाः विद्यया मन्त्रेण च चिकित्सन्ति चिकित्सां कुर्वन्तीति विद्यामन्त्र चिकि त्सकाः प्रतिक्रियाकर्त्तारः पुनः कीदृशा आचार्याः अधीताः सम्यक् पठिताः अबीया इति पाठे न विद्यते अन्योद्वितीयो येभ्यस्ते अद्वितीयाः असाधारणाः पुनः कीदृशास्ते शास्त्र कुशलाः शास्त्रेषु विचक्षणाः पुनः कीदृशास्ते मन्त्र मूल विशारदाः मन्त्राणि देवाधिष्ठितानि मूलानिजटिकारूपाणि तत्र

सूत्र

सरीर बिवरंतरे आवीलिज्ज अरीकुद्धो एवंमे अत्थिवेयणा २० ॥ तियंमे अंतरिच्छंचउत्तमंगंचपीडई । इंदासणिसमा घोरा वेयणा परमदारुणा २१ ॥ उवट्ठियामे आयरिया विज्जामंत तिगिच्छगा । अधीया सत्थकुसला मंतमूल विसा

भाषा

गाढा जोरसुं वेरीकोप्यो थको मारे एवं मम चक्षुवेदना अभूत् इसी वेदना माहरी आंखिमांहि हुई २० त्रिकंकटिभागं मम अंतरिच्छं हृदयंच अपरं उत्तमंगं पीडते कटि हियो माथो गाढड दुखीओ इंद्राशनि वज्रवत् इंद्रना बज्रनी परिघोर दुःखकारिणी इंद्रना वज्रसरीखी महाघोर वेदना परम दारुण जाता मुझने वेदना उपनीतीव्र २१ उपस्थिताः मम आचार्या माहरे निमत्ते वैद्यतेद्या विद्या मंत्राभ्यां व्याधि चिकित्सां विद्या मंत्र तेहनाजांण

विचक्षणाः मन्त्र मूलिकानां गुणज्ञाः २२ (तेमेतिगिच्छं कुव्वन्ति चाउप्पायं जहाहियं नय दुक्खाविमोयन्ति एसामज्झ अणाहया २३) ते वैद्याचार्या मम चिकित्स्यं रोगप्रति क्रियां यथा हितं भवेत्तथा कुर्वन्ति कीदृशं चैकित्स्यं चातुः पादं चत्वारः पदाः प्रकारायस्य तत् चतुःपदं तस्य भावः चातुपादं चातुर्विध्यमित्यर्थः वैद्य१ औषध२ रोगि३ प्रतिचारक ४ रूपं अथवा वमन१ विरेचन२ मर्दन३ स्वेदन ४ रूपं अथ वा अञ्जन१ बन्धन२ लेपन३ मर्दन४ रूपं शास्त्रोक्तं गुरुपारं पर्यागतं च क्रुरितिस्थाने प्राकृतत्वात् कुव्वंतीत्युक्तं ते वैद्यामां दुःखात् न विमोचयं तिस्र प्राकृतत्वात् भूतार्थे वर्त्तमानार्थ प्रत्ययः एषा मम अनाथतावर्त्तते २३ (पियामे सव्व सारंपि दिज्जाहि मम कारणा नय दुक्खाविमोयन्ति एसामज्झ अणाहया २४) हे राजन् मम पिता मम कारणे सर्वमपि सारंगृहे यत् सारंसारवस्तु तत्सर्वमपि वैद्येभ्योऽदात् तथापि वैद्यामांदुःखात् नविमो चयन्तिस्म एषा मम अनाथ

रया २२। तेमेतिगिच्छं कुव्वंति चाउप्पायं जहाहियं। नयदुक्खा विमोयंति एसामज्झ अणाहया २३॥ पियामे सव्वसारंपि देज्जाहि ममकारणा। नयदुक्खा विमोयंति एसामज्झ अणाहया २४॥ मायामे महारायं पुत्त

सूत्र

भाषा

अधीताः शास्त्रकुसलाः नानाशास्त्रेषु पंडिताः नानाप्रकारनां शास्त्रतेहना जांण मंत्रमूलविशारदाः मंत्रमूल जडीबूटी तेहने विखेडाहाछे २२ तेवैद्याः ममभेषज प्रतिचारिकाः चिकित्सां कुर्वंति तेवैद्य मुझने चिकित्सा करे औषध दिइं पेटमांहिं चतुःप्रकारं आतुरं १ वैद्य २ भेषज्य३ प्रतिकार४ चारेवैद्य चिकित्सा करे भांति २ नां औषधदिइनते वैद्याः दुःखाद्विमोचयंति ते वैद्य मुझने दुःखथकी मूकावी सके नहीं एषा मम अनाथता एमुझने अनाथ पणुं २३ पिता मम सर्वसारवस्त्वपि अहोराजा पितामाहरो सर्वसारवस्तु दद्यात् मम कार्यायस्हारे निमित्ते देई वैद्य भणी मंत्रवादीयांने नच दुखाद्विमो

ताज्ञेयाइति शेषः २४ (मायाविमेमहाराय पुत्तसो यदुहट्टिया नयदुक्खाविमोयन्ति एसामज्झ अणाहया २५) हे महाराजमे मम मातापि दुखार्त्ता न विमोचयतिस्म कथं भूतामाता पुत्रशोक दुक्खस्थिता पुत्रस्य यः शोकः पीडाप्रादुर्भावः साता अभावः स एव दुःखं तत्र स्थिता पुत्रशोकदुक्ख स्थिता एषा मम अनाथताज्ञेया २५ (भायरामे महाराय सगाजिट्ठ कणिट्ठगानयदुक्खाविमोयन्ति एसामज्झ अणाहया २६) हे महाराज मे मम भ्रातरोपि स्वका आत्मीयाज्येष्ठकनिष्टका वृद्धा लघवश्चमां न च दुखाद्विमोचयन्तिस्म एषा मम अनाथताज्ञेया २६ (भयणीओ मे महाराय सगाजिट्ठ कणिट्ठगा नयदुक्खाविमोयन्ति एसामज्झ अणाहया २७) हे महाराजमे मम भगिन्योपि स्वकाएकमात्रजाज्येष्टाकनिष्ठाश्च मां दुखार्त्तविमोचयं तिस्म एषा मम

सूत्र

सोग दुहट्टिया । नयदुक्खा विमोयंति एसामज्झ अणाहया २५ ॥ भायरामे महारायं सग्गाजिट्ठ कणिट्ठगा । नय दुक्खा विमोयंति एसामज्झ अणाहया २६ । भइणीओमे महारायं सग्गाजिट्ठ कणिट्ठगा । नयदुक्खाविमोयंति एस

भाषा

चयंति परंदुःखहुंती मूंकाइ सके नही एषा मम अनाथताएमुझने अनाथपणुं २४ माता मे मम महाराजा पुत्रशोक दुःखस्थिता पुत्रना जे शोक पीडा प्रादुर्भाव शाताभाव तेहिदुःखमें रहीथकीअर्थात्मुझे दुखीयोदेखीवोलापकरे तथापी दुःखं नउत्मोलंतिः तोपीण दूखजाइ नहीएषा मम अनाथताएहमा हरो अनाथपणुंछे २५ भ्रातरः मे मम महाराजा भाई माहारा हे महाराजा स्वकाः ज्येष्ठाः वृद्धा कनिष्ठा लघुः सगावडा लहुडाछें न च दुखाद्विमो चयंति परंते दुखथकी मूंकावी सके नहीं एषा मम अनाथताएमाहरे अनाथपणुंछे २६ भगनी मम महाराजन् वहिं निम्हारी हे महाराज स्वका ज्येष्ठा वृद्धा कलिष्ठालघवः सगीवडीलो हुडीछे न च दुखाद्विमोचयंति परंते दुःखथकी मूंकावी सके नही एषा मम अनाथताएमुझने अनाथ

अनाथता २७ (भारियामे महाराय अणुरत्ता अणुव्वया अंसु पुन्नेहिं नयणे हिं उरं मे परिसिञ्चई २८) (अन्नपाणं चन्हाणञ्च गन्धमल्ल विलेवणं मएनाय मनायं वा सा बालानोवभुञ्जई २९) (खणंपिमे महाराय पासाओ नविफिट्टई नयदुक्खाविमोयन्ति एसामज्झ अणाहया ३०) तिस्रभिर्गाथाभिः कुलकं हे महाराजमे मम भार्या कामन्यपि दुक्खात् मां नमो च यतिस्म कथं भूताभार्या अनुरक्ताः अनुरागवती पुनः कथं भूताः अणुव्रता पतिव्रता पतिं अनुलङ्घो क्रत्य व्रतं यस्याः सा अनुव्रताः एतादृशो भार्या मे मम उरोहृदयं अश्रुपूर्णाभ्यां लोचनाभ्यां सिञ्चतिस्म २७ पुनः सावालामल्कामिनी अन्नं अशनं मोदकादिकं भक्ष्यं पानं शर्करोदकादिकं पुनः स्नानं कुमकुमादिपानीयैरभि तैल चोवकमेदजबाधि प्रमुखैर्गात्रार्चनं मया ज्ञातं वा अज्ञातं स्वभावे

मज्झ अणाहया २७। भारियामे महारायं अणुरत्त मणुव्वया। अंसुपुन्नेहिं नयणेहिं उरंमे परिसिंचई २८। अन्नं पाणंचणहाणंच गंधमल्ल विलेवणं। मएनाय मनायंवा सावालानो वभुंजई २९॥ खणंपिमे महारायं पासाओ विन फिट्टई। नयदुक्खाविमोयंति एसामज्झ अणाहया ३०। तओहं एवमाहंसु दुक्खमाहुपुणो २। वेयणा अणुभविउंजे

पणंछे २७ भार्याममहे महाराजन् स्नेहाश्रिता पतिव्रता महासती मुझ उपरिस्नेह घणोसंती अश्रुपूर्णाभ्यां नय नाभ्यां आंसूएकरी पूर्णनेत्रे करीने उदरं वक्षस्थलं ममशिंचति हिउं माहरुं सिंचे २८ अन्नं अन्नपानीयं पाणी स्नानं च अंघोलवुं गंधमाल्यं विलेपनं कूंर चूआचंदन अबीर फूलमाला मया ज्ञातं अज्ञातंवा मुझने जाणतां अजाणतां इतरां वानानहीकरेछे सावालानोपभुंक्ते न सेवते खाइ नहींछे छाने जईने २९ क्षणमपि मम हे महाराजः क्षणमात्रमपि हे महाराज सा बालापार्श्वात् न गच्छति माहरापासाथी ते बालिका उठेनहीं न च

नैव एतत्सर्वं भोगाङ्गत्व उपभुंक्ते न अनु भवति मम दुखात्सर्वाणि अपि भोगङ्गानित्यक्तानि २८ पुन हेंमराज साबाला मम पार्श्वात् नैकत्यात् नविफिट्टति न अपयाति इत्यर्थः परं दुःखात् मांनमोचयति एषा मम अनाथताग्रेया ३० (तओहं एवमाहिंसु दुक्खमाहु पुणो पुणो वेयणा अणु भवे उंजे संसारंमि अणन्तए ३१) ततोऽनन्तरं प्रतीकारेषु विफलेषु जातेषु अहं एवं अवादिषं एव मिति किं हुइति निश्चयेनया वेदना अनुभवितुं दुःक्षमाः भोक्तुमसमर्थास्तावेदना संसारे पुनः पुनः भुक्तेतिशेषः वेद्यते दुःखं अनयेतिवेदना दुःखेनक्षम्यते सह्यते इति दुःक्षमादुः सहाः कोट्टशे संसारे अनन्तके अपारे ३१ (स इंचजइ मुच्चिज्जा वेयणा विउलाउमे खन्तोदन्तो निरारंभो पव्वइए अणगारियं ३१) अहं किं अवादिषं तदाह यदि सकृदपि एकवारं अपि अहं वेदनाया विमुच्यते तदाहं क्षंता भूत्वा पुनर्दांतो जितेन्द्रियो भूत्वा निरारंभः सन् अनगारत्वं साधुत्वं प्रव्रजामि दीक्षां गृह्णामीतिभावः कथंभूतायाः वेदनायाः विपुलायाः विस्तीर्णायाः ३२ (एवञ्च चिन्तइत्ताणं पसुत्तोमि नराहिवा परियत्तंति राइए वेयणामे खयं गया३२) एवं पूर्वोक्तं चिन्तनं चिन्तयित्वा हे नराधिप यावदहं सुप्तोस्मि तावत्तस्यां एवरात्रौ प्रवर्त्तमानायां अतिक्रामत्यांमे मम वेदनाक्षयङ्गता वेदना

संसारंमि अणंतए ३१ ॥ सइंच जइमुच्चेज्जा वेयणा विउलाइओ। खंतोदंतो निरारंभो पव्वइए अणगारियं ३२।

सूत्र

दुक्खात् विमोचयति परं दुक्खथी मुंकावी सकेनहीं एषा मम अनाथता एहारी अनाथपणुं जाणवुं ३० ततो अहं अनंतरं वक्ष्यमाणं उक्तवान् तिवार पछीइं एहवुं कहवालागो दुक्खं पुनः कथयत् एदुःखनो वंटावणहार संसारमांहिं कोईदीसतुंनथी वेदना अनुभूता वेदितामया एकलोहुं वेदनाभोगवुं

भाषा

संसारे अंतरहिते संसारमांहिं फिरते मे वेदनाभोगवी ३१ सकृदपि यदिमुच्यते एकवार जो मूकावी वेदनात् विपुलात् इतः एवेदनाहुंतीतोहुं क्षमावान् दमितेंद्रिय आरंभरहितः क्षमाकरी सहित इंद्रीदमीने आरंभरहीतथको प्रपद्यते अनगारतां तोपडिवजूं आदरुं अणगार ते साधुपणो ३२

उपशान्ता इत्यर्थः २३ (तओकल्ले पभायंमि आपुच्छित्ताण बंधवे खन्तोदन्तो निरारंभो पव्वइओ अणगारियं ३४) ततो वेदना उपशान्ते रनन्तरं कल्पे इतिनोरोगे जाते सति प्रभातसमये बांधवान् स्वज्ञातीन् आपृच्छ्य अहं अनगारत्वं साधुत्वं प्रव्रजितः साधुधर्मं अंगीकृतवान् क्षुद्रओहं क्षान्तः पुनर्दान्तः पुनरहं निरारम्भः ३४ (तओहंणाहोजाओ अप्पणोय पररस्सय सव्वेसिंचेवभूयाणं तसाणं थावराणय ३५) हे राजन् ततोदीक्षा ग्रहणानन्तरं आत्मनश्च पुनः परस्यनाथो योगक्षेमकरत्वेन स्वामीजातः आत्मनोहिनाथः शुद्धप्ररूपणत्वात् अपरस्यच हितचिन्तनात् एव निश्चयेन सर्वेषां भूतानाञ्च पुनः स्थावराणां नाथोजातः ३५ अथयश्चात्मनो नाथस्य च सर्वेषां नाथस्तदेव द्रढयति (अप्पानदीवैयरणी अप्पामे कूडसामली अप्पाकाम दुधाधेणू अप्पामे नन्दणं

सूत्र

एवंच चिंतइत्ताणं पसुत्तोमि नराहिवा। परियत्तंतीइ राइए वेयणा मेखयंगया ३३॥ तओकल्ले पभायंमि आपुच्छि त्ताण बंधवे। खंतोदंतो निरारंभो पव्वइओ अणगारियं ३४॥ तओहं नाहोजाओ अप्पणोय परस्सय। सव्वेसिंचेव

भाषा

एवं च चिंतयित्वा अहं इम चिंतवीनेइं प्रसुप्तोस्मि हे नराधिपः प्रकर्षेकरीसूतोछु हे राजा परिव्रजंत्यां रजन्यां परियामंत्या जातीयकी रात्रिने विषे तदा रात्रौ वेदनामे क्षयंगताः ते रात्रिनेविषे वेदनाम्हारी क्षयगई निरोगहुओ३३ ततः कल्पे द्वितीयदिने प्रभाते तिवारे वीजे दिन प्रभातसमे आपृच्छ्य बांधवान् मे भाईबंधवपूछीने आज्ञालेइनेक्षमावान् दांतःनिरारंभः क्षांतदांतनिरारंभथकोप्रव्रजितः अनगारतांपडिवज्योआदर्यो अणगारपणेति साधथयादीथत्३४ ततोहं नाथोजातः योगकरण क्षेमतयाआत्मनः तिवारपछेइं योग क्षेमनाकरवापणाथकी नाथथयो सुद्धप्ररूपकत्वात् परस्य सर्वेषां शुद्धप्ररूपणथकी परायो पणि नाथहुओ पुनः सर्वेषां भूतानांद्वीन्द्रियादीनां सघलावेंद्रीनो त्रसानां स्थावरणांच त्रसजीवनो थावरजीवनो नाथहुओ ३५ आत्मैवनदी वैतरणीनदी

वण) ३६ हे राजन् दीक्षायां गृहीतायां अहंनाथो भूवं पूर्वं अनाथआसं तत्कथं उच्यते अयं आत्माजीवो वैतरणीनदी प्रवर्त्तते पुनर्मम आत्माएव कूट शाल्मलीवृक्षो नरकस्थो वर्त्तते पुनरयमात्मैव कामं दुघाधेनुवर्त्तते कामं दोग्धिपूरयतीति कामदुघाजीवः शुभक्रियां करोति सा शुभक्रिया सुखदेत्यर्थः मे मम आत्मानं दनंवनं देवानां सुखदायकं वनमस्ति ३६ (अप्पाकित्ता विकित्ताय दुहाणय दुहाणय अप्पामित्त ममित्तञ्च दुप्पट्ठिय सुप्पट्ठिओ ३७) हे राजन् आत्माजीवःसएवकर्त्ता च पुनः आत्माएव विकिरता विक्षेपकः केषांतदाह सुखानाञ्च पुनर्दुःखानां अर्थात् सुखा सुखयोः कर्त्ताविकिरभाविनाशकश्च आत्मैवच पुनः आत्मामित्रं उपकारकृत् सुहृदर्त्तते तथा आत्माएव अमित्रं शत्रुरहितकारी वर्त्तते हे राजन् अयं आत्मा दुष्टाचारे प्रस्थितः प्रवर्त्तितो वैतरण्यादि नरकभूमिदर्शको वर्त्तते अयमेवात्मा सष्ट आचारे प्रस्थितः प्रवर्त्तितः कामधेन्वादि नन्दनवनादिवत् हर्षदो वर्त्तते ३७(इमाहुअन्नोवि अणाह

सूत्र

भूयाणं तसाणं थावराणय २५। अप्पानर्दू वेयरणी अप्पामे कूडसामली। अप्पाकाम दुघाधेणू अप्पामेनं दणंवणं ३६
अप्पाकत्ता विकत्ताय दुहाणय सुहाणय। अप्पामित्त ममित्तंच दुपट्ठिय सुपट्ठिओ ३७॥ इमाहु अन्नोविअणाहया

भाषा

ए आत्माज वैतरणीनदी समानछे आत्मैक कूट शाल्मलीतरु: एआत्माजकूट साल्मलीवृक्षछे आत्मैवकामतार्थकृते काम दुग्धाधेनु एआत्माज कामधेनु सरिखोछे आत्मा मे मम नंदनवनंमेरुवनं ए आत्मामाहरो नंदनवन सरिखोछे ३६ आत्मैव कर्त्ताऽपि अकर्त्ता एआत्माकर्त्ता अने अकर्त्ताऽपिण भुक्ता दुःखानां सुखानां च दुःख अने सुखना आत्मैवमित्रं अमित्रंच एज आत्मा मित्रएज आत्मावैरी दुप्रस्थितोसु प्रस्थितस्य भूंडे मारगचलायो आत्मा वैयरीहोइ भले मारगे चलायो मित्रहोइ ३७ इयं वक्ष्यमाण अनाथता भो नृपएवक्ष्यमाण अनाथता अहोराजा: तां अनाथतां एकचित्तो सावधान तया

यानि वा तमेगचित्तोनिहु ओसुणे हि नियन्त धम्मं लहियाणवी जहा सीयन्ति एगेबहुकायरानरा ३८) हे नृप हे राजन् हुइति निश्चये इयं अनाथता अन्यापि अनाथता वर्त्तते तां अनाथतां एकचित्तः पुनर्निभृतः अन्यकार्येभ्यो निर्वृत्तः सन् अर्थात् निश्चलः सन् शृणु यथा नियन्थ धर्मं लब्धापि एके केचित् जनाबहुकातराः बहु यथा स्यात्तथाहीनसत्वाः पुरुषाः सीदन्ति साध्वाचारेशिथिला भवन्ति ३८ [जोपव्व इत्ताण महव्वयाइ सम्मंचनोफासयई पमाया अणिग्गहप्पायरसे सुगिद्धे न मूलओ छिन्दइ बन्धणं से ३९] हे राजन् योमनुष्यः प्रव्रज्यदीक्षां गृहीत्वा महाव्रतानि प्रमादात् सम्यक् विधिनान स्पर्शति न सेवते से इति स प्रमादवशवर्त्ती बन्धन कर्म बन्धनं रागद्वेषलक्षणं संसारकारणं मूलतोमूलात् न छिनत्ति मूलतोनोत्पाटयति सर्वथा रागद्वेषौ न निवारयतीत्यर्थः ३९ [आउत्तया जस्सयनत्थिकाई इरिया एभासा एतइ सणाए आयाणनिक्खेब दुगच्छणाए नधीरजायं अणुजाइमग्गं ४०]

सूत्र

निवा तमेक चित्तोनिहुओ सुणेहिं । नियट्ठधम्मं लभियाण वीजहा सीदंतिएगे बहुकायरानरा ३८ । जोपव्वइत्ताण महव्वयाइं सम्मंनोफासईपमाया । अणिग्गहप्पाय रसेसुगिद्धे नमूलओ छिंदइ बंधणंसे ३९ । आउत्तयाजस्सयनत्थि

भाषा

शृणुमे मम कथयत तूं एकाग्रचित्त करीने सावधान हुइ सांभलिइं कहुं यतिधर्म लब्धापि यथा यथा जतीनो धर्मपालीनें दीक्षालेइने सीदंति प्रमादवंत एके बहुकातराः नराः पाछे सीदावे सर्ववस्तुने वांछे कातरकायरमनुष्य ३८ यः प्रव्रज्यां गृहीत्वा पंचमहाव्रतानि पालयति जे कोई दीक्षालेइने पंचमहाव्रत फरसे सम्यग् न स्पर्शति प्रमादात् रूडीपरिफरसे नही प्रमादनें जिणे निग्रह्यो संवर्यो आत्मानथो एहवो मधुरादिरसने विषे गृधलालची एहवो मूलथो बंधण छेदेनहोते अनाथ पण ३९ आयुक्तता सावधानतायस्य साधोः नास्ति कश्चित् सावधान पणो पणिते साधुमांहिंकोइनथी इर्यायांइ

हे राजन् स साधुधीरया तं मार्गं न अनुयाति धीरैर्महा पुरुषैस्तीर्थंकरैर्गणधरैश्च यातं प्राप्तं अर्थान्मोक्षं मार्गं न प्राप्नोति सकः यस्य साधोः ईर्यायां गमनागमनसमितौ तथा भाषायां तथा एषणायां आहार ग्रहण समितौ पुनरादाननिक्षेपण समितौ वस्तूनां ग्रहणमोचनविधौ तथा दुगञ्छणाए इति उच्चारप्रश्रवण श्लेष्म जल्लसिङ्घाणादीनां परिष्टापनसमितौ आयुक्तताकाचिन्नास्ति ४० [चिरंपि सेमुण्डरुई भवित्ता अथिरव्व एतवनियमेहिं भट्ठे चिरंपि अप्पाण किलेसइत्ता नपारएहोइहु सम्पराए ४१] स पूर्वोक्तः पञ्चसमिति रहितोमुन्याभासश्चिरं मुण्डरुचिर्भूत्वा आत्मानं अपि चिरंक्लेशेपातयित्वा हुइति निश्चयेन सम्पराए संसारेपारगो न भवति कौटश्यः स अस्थिरव्रतः अस्थिराणि व्रतानि यस्य स अस्थिरव्रतः पुनः कौटश्यः सतपोनियम भ्रष्टः

काई इरियाए भासाए तहेसणाए । आयाण निक्खेव दुगंछणाए नवीरजायं अणुजाईमग्गं ४० । चिरंपिसेमुंडरुई भवित्ता अथिरव्वए तव नियमेहिं भट्ठे । चिरंपि अप्पाणकिले सइत्ता नपारए होइ हुसंपराए ४१॥ पोल्लेवमुट्ठी जहसे

र्यासमतिने विखे भाषायां भाषा समतिने विखे तथाएषणायां एषणा समतिने विखे: आदान निक्षेपयोः जुगुप्सायायं आदानवस्तुनुं लेवुं निक्षेपवस्तुनुं मुंकवुं एहने पारिष्टापना सुमितौ पारिठावनीया सुमतिने विखे सावधान नहो स साधुं वीरजाति धीर पुरुषैः सेवितं मार्गेनअनुगच्छति न प्राप्नोति एहवोयतोधीर पुरुषनोसेव्यो जे मार्गतेहने पांमी सके नही मुक्ते नजाइं ४० चिरकालमपि स साधुः मुंडरुचिर्भूत्वा चिरकालताइं मुंडपणानी रुचि हुई दीक्षापाली अस्थिरव्रतः तपोनियमाभ्यांभ्रष्टः अस्थिवरव्रत तपनियमथी भ्रष्टथ्रो चिरकालं यावत् आत्मानं किले सयित्वा घणाकालताई आपणा आत्माने क्लेश उपजावीनें पारगामो न भवति निश्चतं संसारस्य संसारनो पारगामी नहोइ मुक्ति नजाइं ४१ सुन्यामुष्टिः यथा असारापोलीमुंठि

य कदापि तपोनकरोति तथा पुननियमं ऽभिग्रहादिकञ्चनकरोति केवलं द्रव्यमुण्डोभवति स संसारस्यपारंतेनप्राप्नोतीत्यर्थः४१ [पोल्लिवमुट्ठीजहसे असारो अयन्तिए कूडकहावणे वा राढामणी वेरुलियप्पगासे अमहग्घे एहोइहु जाणएसु ४२] स पूर्वोक्तं मुण्डरुचिः असारो भवति अन्तः करणे धर्माभावात् रिक्तोऽकिञ्चित्करो भवति सक इव पोल्लोमुष्टिरिव यथा रिक्तोमुष्टिरसारो मध्ये सुषिर एवतथा समुण्डरुचिः कूटकार्षापण इव असत्यनाणकमिव अयन्त्रितः भवति नयन्त्रितः अयन्त्रितः अनादरणीयः निर्गुणत्वात् उपेक्षणीयः स्यादित्यर्थः उक्तमर्थं मर्थांतरन्यासेन द्रढयति दुयस्मात्कारणात् राढामणिः काचमणिः जाणएसु इति ज्ञातृकेषु मणिपरीक्षकनरेषु वैडूर्यप्रकाशो अमर्घको भवति बहुमूल्यो न भवति वैडूर्यमणिवत् प्रकाशोयस्य स वैडूर्यमणि प्रकाशः वैडूर्यमणि सदृग् तेजाः महतो अर्घायस्य समहर्घः महार्घ एव महार्घकः नमहार्घकोऽमहार्घकः अबहु मूल्य इत्यर्थः यथा मणि ज्ञेषु वैडूर्यमणि र्बहुमौल्यः स्यात्तथा काचमणिर्बहुमौल्येन स्यात् एवं धर्महीनोमुनिः साधुगुणज्ञेषु यथा सद्धर्माचारयुक्तः साधुर्वन्दनीयः स्यात्तथा समुण्ड रुचिर्वन्दनीयो नस्यादिति भावः ४२ [कुसीललिङ्गं इह धारइत्ता इसिज्झयं जीविय वूहइत्ता असञ्जए सञ्जयलप्पमाणे विणिघायमागच्छइसे चिरंपि ४३] से इति स साध्वाचाररहितः इह संसारेचिरं चिरकालं यावत् विनिघातं आगच्छति पीडां प्राप्नोति किं कृत्वा कुशीललिङ्गं पार्श्वस्थादीनां चिह्नं धारयित्वा पुन र्जीविकायै आजीविकार्थं ऋषिध्वजं रजोहरणमुखपोतिकादिकं ह्रंहयित्वा ह्रढिं प्रापयित्वा विशेषेण निघातं विनिघातं विविधपीडां स किं कुर्वाणः

सूत्र

असारे अयंतिए कूडकहावणेवाराढामणी वेरुलियप्पगासे । अमहग्घए होदू हुजाणएसु ४२ ॥ कुसीललिंगं इह

भाषा

जिम असारहुवे अयंवित: केनापिअ संग्रहीत: कूटकार्षापण कूड नाणं जिम असारहवें कोइलेनही काचमणि: वैडूर्य्य सदृश: काचनीमणि करि कहे एम्हारे वैडूर्यरत्नके: अमहर्घ: असारो भवतिहि निश्चितं वा पंतिषु जाणजवहरीने लेई देखाडीतेवारेतेकाच कह्यं पणि मणिनकह्यो: ४२ कुशील

असंयतः सन् अहं संयतइति लालप्यमानः असाधुरपि साधुरहमिति व्र्वाणः ४३ (विसन्तुपीयं जहकालकूटं हणाइसत्थं जहकुग्गहीयं एसेव धम्मोविसओ विवन्नोहणाइवेयाल इवाविवन्नो ४४) हे राजन् यथा कालकूटो महाविषः पीतः सन् हणाइ इति हन्ति पुनर्यथा कुग्रहीतं विपरीत इत्याग्रहीतं शस्त्रं हन्ति एवं एव अनेनैव दृष्टान्तेन विषयैरिन्द्रिय सुखैरुपपन्नोविषयोप पन्नो विषयसुखाभिलाष युक्तो धर्मोपिहन्ति पुनः सविषयो धर्मोऽविपन्नवेत्ताल इवहन्ति मन्त्रादिभिरकीलितः स्फुरदलो मन्त्रयन्त्रैरनिवारितबलोवेत्तालोमहाप्याशो मारयति तथा विषय सहितो धर्मोपि मारयतीत्यर्थः ४४ (जेलक्खणं सुविणं पउं जमाणे निमित्तकोऊहलसम्पगाढे कुहेडविज्जासवदारजीवीनगच्छई सरणन्तमिकाले ४५) यः साधुर्लक्षणं प्रयुञ्जानः सामुद्रीक्तं

ड०टीका अ०२० ६२०

सूत्र

धारवुत्ता इसिज्झयं जीवियवूहइत्ता असंजए संजयलप्पमाणे विणिहायमागच्छइसे चिरंपि४३॥ विसंतुपीयं जहकाल कूडं हणाइ सत्थं जहकुग्गहीयं। एसोवधम्मो विसओवसन्नो हणाइ वेयालइवा विवन्नो ४४। जे लक्खणं सुविणं

भाषा

पार्श्वस्थादि विखे इह जगति ग्रहीत्वा जसत्रा पासत्यादिकनो वेषआदरीने ऋषिध्वजं रजोहरणादिकं रजोहरणमात्र वेषधारी होईने जतो मेखधा रीनेआजीव काकरे असंयतः सन् आत्मानं संयतं कथयत् असंयतीछे लोकनेकहेछेइं संयतो साधूछूं विनिर्घातं विविधनरकं आगच्छति प्राप्नोति ससाधुः चिरकालमपि घणा नरकने विखे जाय चिरकालसीमरहे ४३ विषंपीतं यथा कालकूटं मारयति जिम कालकूट विषपीधुंथकुंमारेः मारयति शस्त्रं यथा कुग्रहीतं भूंडीजणसेभाल्युंथकुं जिम शस्त्रमारेः तथा एकएव धर्मः विषयोपपन्नः सन् विषययुक्तः सन्मारयति यतीहोय शब्दादिविषयसेवे तोमारे मारयतिवेतालेवकोट्ठगो वेतालः अविपन्नोमंत्रादिभिः अकीलितः वेतालनो परिमारे जिम मंत्रादिके अणखीव्यो ४४ यः साधुः लक्षणं सामुद्र

स्त्रीपुरुष शरीरचिह्नं शुभाऽशुभसूचकं प्रयुंक्ते गृहस्थानां पुरतोवक्ति: पुनर्य: साधु: सुविणं स्वप्नविद्यां प्रयुञ्जानो भवति स्वप्नानां फलाफलं वक्ति पुनर्य: साधुर्निमित्तकौतूहल सम्यगाढो भवति निमित्तं च कौतूहलं च निमित्तकौतूहले तयो: सम्यगाढ: अत्यन्तासक्त: स्यात् तत्र निमित्तं भूकम्पोल्का पातकेतूदयादिकौतूहलं कौतुकं पुत्रादि प्राप्त्यर्थं स्नाना भैषजौषधादि प्रकाशनं उभयत्रसंरक्तो भवति पुनर्य: साधु: कुहेटविद्याश्रवद्वारजीवी भवति कुहेटकाविद्या: कुहेटकविद्या: अलीकाश्चर्यविधाय मन्त्र तन्त्र यन्त्र ज्ञानात्मिका स्राएव आश्रवद्वाराणि तैर्जीवितुं आजीविकांकर्तुं शीलं यस्य स कुहेटकविद्या श्रवद्वारजीवी एतादृशी यो भवति हे राजन् परं तस्मिन् काले लक्षण स्वप्ननिमित्तकौतूहलकुहेटकविद्या श्रवद्वारोपार्जित पातकफलोप भोगकाले स साधु: सरणं नगच्छति न प्राप्नोति तं साधुंकोपि दु:खात् नरकतिर्यक् योन्यादीनवाप्नोति इत्यर्थ: ४५ (त मन्तमेणेवउसे असीले सया

पउंजमाणे निमित्तको उहल संपगाढे। कुहेडविज्जा सवदारजीवी नगच्छई सरणं तंमिकाले ४५॥ तमंतमेणेवउसे असीले सयादुही विप्परिया समुवेइ। संधावई नरयंतिरिक्खजोणी मोणंविराहित्त, असाहुरूवे ४६॥ उद्देसियं

सूत्र

भाषा

कादि स्वप्नशास्त्रं प्रयुंज्यमान: जे साधू शरीरना लक्षणकहे स्वप्नतुं विचार कहेछे निमित्त कौतूहले संप्रगाढ: भूकंपादि निमित्त कुतूहल लोकनेदेखाडे पुत्रप्राप्तभणीस्नानादिकहे आश्रवद्वारसेवीने जीवे न प्राप्नोति शरणं तस्मिन् कर्म्मागमेकश्चित् शरणं न भवतीत्यर्थ: जिवारे उदयकर्मआवेतिवारे शरणराखवावालो कोई नही ४५ अतिमिथात्व युक्त न स द्रव्यलिंग: मिथा त्वसेवे द्रव्यराखे भूंडे आचारे चारित्रमे छोडिनेचाले सदादु:खी सन् विपर्यासं प्राप्नोति सदा दु:खीहुवे विपर्यासपामे विपरीतिपणुंहुवे सतत गच्छति

दुहोविप्परियासुवेइ सन्भावई नरगतिरिक्खजोणिं मोणं विराहित्तु असाहुरूवे ४६) तु पुनः स द्रव्य मुण्डो साधुरूपो मौनं विराध्य साधुधर्मं दूषयित्वा नरकतिर्यग् योनिं सद्भावति सतत गच्छति पुनः अशीलः कुशीलोविपर्यासं उपेति तत्वेषु वै परीत्यं प्राप्नोति मिथ्यात्वमूढो भवतीति भावः कौटश्यः सः तमस्तमसैव सदा दुःखो अतिशयेन तमस्तमस्तेन तमस्तमसैव अज्ञानमहान्धकारेणैव संयमविराधनाजनि तदुक्खसहितः ४६ (उद्देसियं कीयगडं नियागं नमुच्चई किं चिअणे सनिज्जं अग्गोविवासव्वभक्खो भवित्ता इओ चुओ गच्छइकट्टुपावं ४७) पुनर्यः साधुवाशः उद्देशिकं दर्शनितः उद्दिश्य कृतं उद्देशिकं आहारं पुनः साधुनिमित्तं क्रीतं मौल्येन गृहीतं पुनराहृतं साधुसन्मुखं आनीतं साधुस्थाने एव गृहस्थेन आनीतं तत् आहृतं पुनर्यदाहारं नित्यकं नित्यपिण्ड गृहस्थ गृहेनियतपिण्डं एतादृशं स दोषं आहारं अनेषणीयं साधुनाऽग्राह्यं न मुञ्चति जिह्वालांपट्येन किमपि नत्यजति सर्वमेव गृह्णाति स अग्निरिव सर्वभक्षीभूयहरित शुष्क प्रज्वालकोवैश्वानर इव भूत्वा प्रासुकाहारं मुक्त्वा इत सुरतोमनुष्यभवात् च्युतः कुगतिं व्रजति किं कृत्वा पापं कृत्वा संयमविराधनां विधाय ४७ (न तं अरीकंठछेत्ताकरे इजंसेकरे अप्पणियादुरप्पासेणाहि ईमच्चुमुहं तु पत्ते पच्छाणु तावेण दया विहूणो ४८) हे राजन् आत्मीया दुरात्मतास्वकीयादुष्टाचार प्रवृत्तिर्यं अनर्थं करोति तं अनर्थकंठछेत्ताकण्ठछेदकोप्यरिर्नकरोति प्राणपहार

सूत्र

कीयगडं नियागं नमुच्चई किंचिअणे सणिज्जं । अग्गोविवासव्व भक्खीभवित्ता इओ चुओ गच्छइ कट्टुपावं ४७ । नतं

भाषा

नरकतिर्यंचनोंगतिमाहिं जाइं चारित्र विराध्य असाधूरूपं चारित्र विराधीने असाधूरूपथको ४६ उदेसिकं पिंडं उदेसिकपिंडः कृत कृतं मोलिलेई देवुं नित्यपंड नित्यपिंडः नमुंचति किंचित् अनेषनीय मपी मूंके नही असूझतु आहार अग्निरिव सर्वभक्षी भूत्वा अग्निनिपरिं सर्वभक्षीहुवे ततो मनुष्य भवात् च्युतोभ्रष्टः दुर्गतिं गच्छति ए मनुष्य भवथो कुटोनें दूरगतिने विखे जायकडूवा फलपांमे ४७ न तत्र दुःख शत्रुरपि कंठछेत्ता करोति कंठनो

कात् वैरिणोपि दुरात्मना दुष्टा दुष्टाचार प्रवृत्तः आत्मा आत्मन एव घातकृत् इति हार्दं स च दुष्टाचार प्रवृत्त आत्मामृत्यु मुखं प्राप्तःसन्णाहई इति ज्ञास्यति स्वयमेवेतियेषः केनपश्चादनुतापेन हामयादुष्टं कर्मकृतं इति पश्चात्तापेनमरणसमयेज्ञास्यति कीदृशः सदुरात्मादयाविहीनः ४८ (निरट्ठिया न गरुई जतस्स जेउत्तमट्ठे विवज्जासमेइ इमे विसेनत्थि परे विलोए दुहओ विसेज्झिज्झइतथ लोए ४९) हे राजन् यः उत्तमार्थे विपर्यासं एति तस्य नग्नरुचिनिरर्थिका उत्तमः प्रधानः अर्थो मोक्षोयस्मात्स उत्तमार्थः तस्मिन् उत्तमार्थे अर्यात् पर्यन्त समयाराधन रूपेजिना ज्ञाराधने वैपरीत्यं प्राप्नोति दुरात्मत्वे सुन्दरात्मत्वज्ञानं प्राप्नोति तस्य नग्न त्वादिरुचिनिर्वस्त्रादि क्लेशवाञ्छानिः फलामिथ्यात्वनोहि कष्टं निःफलं यतो हि अन्यस्य

सूत्र

अरीकंठछेत्ता करेइ जंसेकरे अप्पणिया दुरप्पया सेनाहई मच्चुमुहंतु पत्ते पच्छाणुतावेण दयाविहूणो ४८। निरट्ठिया निप्पुरुईउ तस्सजेउत्तमट्ठे विवज्जासमेइ। इमेविसेनत्थि परेविलोए दुहओ विसेज्झिज्झइतत्थ लोगे ४९। एमेबहा

भाषा

छेदणहार वैरीते दुःख उपजावे नहीं यत् सतस्य आत्मैव दूरात्मता दुष्टाचारता करोतिजें दूःखएआत्माभूंडा आचारने विखे थाप्याथकादीइंते दुःखवेरी पण देई सके नही सप्रमादी अज्ञानी यदा मृत्युमुखं प्राप्तः ते प्रमादी जीवमरणने मोह उडेआवी प्राप्तहुओ पश्चात्तापेनदया संयमस्तेन विहीनः रहित थको पछे पिछतावेमे संजम न पाल्यो दया न पाली ४८ निरर्थका निःफला ग्रामन्ये नग्नरुचिः तस्यते पुरुषनेचारित्रने विखेरुचि फोकट नीरर्थक यः पुमान् उत्तमार्थे संयमार्थे विपर्यासं विपरितं गच्छति सतरह विधि संयमने विखे विपरीतपणे चाले इमेसे तस्य इहलोको परलोकोपि नास्ति तेह पुरुषने इहलोकपरलोकनथी द्विधापि सतस्यलोकः रुध्यते निःफलं भवतिते पुरुषने परलोक इहलोक दोईनिःफलहोइ: ४९ एवमेव अच्छंदो यथा कुशील

पुरुषस्य तु किञ्चित् फलं स्यादेव परं तु मिथ्यात्विनोनग्नत्वरुचेरर्थाद्द्रव्य लिङ्गिनः अयं लोकोनास्ति लोचादिनसत्वादिकष्टसेवनात् इह लोक सुखमपि नास्ति पुनस्तस्य द्रव्यलिङ्गिनः संयमविराधनातः परलोकः परलोक सुखमपि नास्ति कुगति गमनात् दुःखं स्यात् तत्र उभय लोकाभावेसति स धर्म भ्रष्टोद्विधापिऐहिकपारलौकिक सुखाभावेन उभय लोक सुखयुक्तान् नरान् अवलोक्य उभयलोक सुखान् भृष्टंमांधिक् इति चिन्तयाभिझाई इति चीयते जीर्णीभवति मनसि दूयते इत्यर्थः ४९ (एमेव हा छन्द कुसील रूवे मग्गं विराहित्तु जिणुत्तमाणं कुररी इव भोगरसाणु गिद्धानिरट्ठसोयापरि तावमेइ ५०) एवं एव अमुना प्रकारेण महाव्रतविराधनादि प्रकारेणैव यथाच्छन्दः कुशील रूपः स्वकीय रुचिताचारः कुत्सितसीलस्य भावः साधुर्जिनो त्तमानां तीर्थं करणां मार्गं विराध्यपरितापं पश्चात्तापं एति प्राप्नोति का इव भोगरसानुगृद्धाकुररी इव पक्षिणीव भोगानां जिह्वास्वाददायकानां मांसानांरसेऽनुगृद्धालोलुपाभोगरसानु गृद्धा पुनः कौट्टया कुररीनिरट्ठ सोयानिरर्थः शोकोयस्याः सानिरर्थशोका यथा हिमां सरस गृद्धापक्षिणीअन्येभ्यो महाबलेभ्यः पक्षिभ्यो विपत्तिं प्राप्यपक्षिणी शोचते तद्विपत्तेः प्रतीकारं अनवलोकयन्ती पश्चात्तापं प्राप्नोति तथा संयमविराधको विषयाभिलाषी इन्द्रिय सुखार्थी साधुलोकद्यानर्थं प्राप्तो ततोस्य स्वपरित्राणा समर्थत्वेन अनाथत्वं इति भावः ५० अथयत् कृत्यं तदाह (सुच्चाणमेहाविसुभासियं इमं अणु सासणं नाणगुणोववेयं मग्गं कुसीलाणजहाय सव्वं महानियं ठाणवएपहेणं ५१) हे मेधाविन् हे पण्डित हे राजन् इदं सुभाषितं सुष्टुभाषितं

सूत्र छंदकुसीलरूवे मग्गं विराहित्तु जिणुत्तमाणं कुररी विवाभोग रसाणुगिद्धा निरट्ठसोयापरि तावमेइ ५०॥ सोच्चाण

भाषा वर्त्ती इमजअहाछंद कुशीलिओ हीणाचारवर्त्त मार्ग विरोधजिनोत्तमानां तीर्थकृतां मार्गतीर्थं करनो भाषो तेहने विराधीने भांजीने टीटोडी कुररीव पक्षीणीइव भोगरसानुगृद्धः सन् पक्षिणीनो परिभोग रसने विषे गृद्ध हुओ निरर्थकं शोकं पश्चात्तापं प्राप्नोतितेनिरर्थक शोकसंताप पामे ५० अत्रा

सुभाषितं अनुशासनं उपदेश वचनं श्रुत्वा सर्वं कुशीलानां मार्गं जहाय इति त्यक्त्वा महानिर्ग्रन्थानां महा साधूनां पथिमार्गेचरेत् व्रजेत् कीदृशं अनुशासनं नानागुणोपपेतं ज्ञानस्य गुणाः ज्ञानगुणाः तैरुपपेतं ज्ञान गुणोपपेतं ५१ (चरित्तमायारगुणन्नि एतओ अणुत्तरं संजमपालियाणं निरासवे संखविआणकम्मं उवेइट्ठाणं विउलुत्तमं धुवं ५१) ततस्तस्मात्कारणात् महानिर्ग्रन्थमार्गगमात् निराश्रवो मुनिर्महाव्रतपालकः साधुर्विपुलं अनन्तसिद्धानां अवस्थानात् असङ्कीर्णं उत्तमं सर्वोत्कृष्टं पुन ध्रुवं निश्चलं शाश्वतं एतादृशं मोक्षस्थानं उपैति प्राप्नोति कीदृशः साधुः चारित्राचारगुणान्वितः चरित्रस्य आचारश्चारित्राचारश्चारित्र सेवनं गुणाः ज्ञानशीलादयः चरित्राचारश्चगुणाश्च चारित्राचार गुणास्तैरन्वितश्चारित्राचारगुणान्वितः अत्रमकारः प्राकृतत्वात्

सूत्र

मेहाविसुभासियं इमं अणुसासणं नाणगुणो ववेयं । मग्गं कुसीलाण जहायसव्वं महानियं ठाण वएपहेणं ५१ ॥
चरित्तमायार गुणन्निएतओ अणुत्तरं संजमपालियाणं । निरासवेसंक्खवियाणकम्मं उवेइट्ठाणं विउलुत्तमं धुवं ५२ ॥

भाषा

हे मेधाविन् मदुक्तं सुष्टभाषितं इमं हे पंडितएम्हारो सुभाषित कह्यो सांभलिनें अनुशासनं शिक्षण ज्ञानगुणोपेतएसोख किसोछे ज्ञानदर्शनचारित्र तेहना जेगुण तेण सहितछे मार्ग कुशीलाणांतिक्ता सर्व मार्ग कुशीलनो हीनाचारीयांरो छोडीने माहा निर्ग्रंथाना व्रजेत् मार्गे मोटा साधुने मार्गेजिइं साधूनो मार्गसेवे ५१ चारित्राचारगुणान्वितो महानिर्ग्रंथः चारित्रनो आचार तेहना गुण तिणें करी सहितछे अणुत्तरं सर्वोत्तमं संयमं पालयित्वा: तिवारपछे सर्वोत्कृष्ट चारित्रपालीने निराश्रवे हिंसादिरहितः क्षपयित्वाष्टकर्मप्रकार हिंसारहित आठकर्म खपावे प्राप्नोति स्थानं मुक्तिरूपं विपुलोत्तमं शाश्वतं पामे मुक्तिरूपं शाश्वतुंस्थानकमक्ति किसोछे ध्रुवनिश्चलछे ५२ एवं उक्तप्रकारेण उग्रः दांतोदमितेंद्रियः इमं उक्तप्रकारे उग्रतपकरे इंद्रीजिणे

कि कृत्वा साधुर्मोक्षं प्राप्नोति अनुत्तरं प्रधानं भगवदाज्ञाशुद्धं संयमसमन्वितदशविधं पालयित्वापुनः किं कृत्वा कर्माणि अष्टावपि संक्षिपत्यक्षयं नीत्वा एतावता चारित्राचारज्ञानादि गुणयुक्तः अतएव निरुद्धा श्रवः प्रधानसंयमं प्राप्य सर्वकर्माणि संक्षयं नीत्वामोक्षं प्राप्नोतीत्यर्थः ५१ अथोप संहारमाह(एवुग्गदंते विमहातवोहणे महामुणी महापइन्ने महायसे महानियं ठिज्जमिणं महासुयंसेकहए महयावित्थरेण ५२] एवं अमुना प्रकारेण श्रेणि केनराज्ञा पृष्टः सन् समहा मुनिर्महासाधु महताविस्तरेण बृहताव्याख्यानेन महानिग्रन्थीयं महा श्रुतं अकथयत् महान्तश्चते निग्रन्थाश्च महानिग्रन्थास्तेभ्योहितं महानिग्रन्थीयं महामुनीनांहितं इत्यर्थः कीदृशः स उग्रः कर्मशत्रुहनने बलिष्ठः पुनः कीदृशः सदान्तोजितेन्द्रियः पुनः कीदृशो महातपोधनः महत् तत् तपश्च महातपः महातपोधनं यस्य समहातपोधनः पुनः कीदृशो महाप्रतिज्ञः व्रते दृढ प्रतिज्ञाधारकः पुनः कीदृशो महायशाः महाकीर्त्तिः५३ [तुट्ठोयसेणिओराया इणमुदाहुकयंजली अणाहत्तं जहाभूयं सुट्ठुमे उवदंसियं५४) श्रेणिको राजा तुष्टो हृष्टति निश्चयेन इदं उदाह इदं अवादीत्

सूत्र

एवुग्गदंतेविमहातवोहणेमहामुणी महापइन्ने महायसे। महानियंठिज्जमिणं महासुयंसेकहि एमहयावित्थरेणं ५३॥
तुट्ठोयसेणिओ रायाइणमुदाहु कयंजली। अणाहत्तं जहाभूयं सुट्ठुमेउवदंसियं ५४॥ तुज्झंसुलद्धं खुमणुस्सजम्मं

भाषा

दम्यांके तपज जेहने धनके महामुनिः मोटीजती महाप्राज्ञ माहापंडितः महायशाः मोटा यशनो धणी महानिग्रंथीयमिदं माहाश्रुत माहानिग्रंथो एके महाश्रुतके स साधुः कथयति महती विस्तरेण ते अनाथो साधुश्रेणिक राजा आगेइ सविस्तरपणे कहे ५३ एवं श्रुत्वा तुष्टश्रेणिको राजाएधर्मनो मार्ग सांभलीनें राजा खुसीथयो इदं कथयामास अंजलिकृत्वा हाथजोडीने इम कहवालागा अनाथत्वं यथाभूतं सुष्टमम उपदर्शितं त्वया कथितं इत्यर्थः

कोष्टयः श्रेणिकः कृताञ्जलिः बद्धाञ्जलिः इदं इति किं हे मुने यथा भूतं यथा वस्थितं अनाथत्वं मे मम सुष्ठु उपदर्शितं त्वया मे मम अनाथत्वं सम्यक् दर्शितमिति भावः ५४ [तम्हासुलद्धं खमणुस्सजम्मं लाभासुलद्धाय तुमे महेसी तुज्झे सणाहायसबन्धवाय जम्भे ठियामग्गे जिणुत्तमाणं ५५] किं श्रेणिकआह हेमहर्षे मानुष्यं जन्मखुइति निश्चयेन सुलब्धं स फलं त्वदीयं मानुष्यं जन्म हे महर्षे तवै वलाभाः रूपवर्ण विद्यादीनां लाभाः सुलाभाः रूपलावण्यादि प्राप्तयः सुप्राप्तयः हे महर्षे यूयं एव सनाथाः आत्मनोनाथत्वात् नाथ सहिताः च पुनर्यूयमेव सबान्धवाः ज्ञाति कुटम्बसहिताः यत् यस्मात्कारणात् भेइति भवन्तोजिनोत्तमानां तीर्थंकराणां मार्गेस्थिताः ५५ [तं सिणाहो अणाहाणं सव्वभूयाण सञ्जयाखामेमिते महाभाग इच्छामि अणुसासियं ५६) हे संयतत्वं अनाथानां सर्वभूतानां त्रसानांथावराणां जीवानां नाथोसि हे महाभाग हे महाभाग्य युक्तते इति त्वां अहं

सूत्र

लाभासुलद्धाय तुमेमहेसी । तुम्हेसणाहाय सबंधवाय जंभे ठिया मग्गजिणुत्तमाणं ५५ ॥ तंसिणाहो अणाहाणं सव्व भूयाण संजया खामेमिते महाभागा इच्छामि अणुसासिउं ५६ ॥ पुच्छिऊणंमएतुज्झं झाणविग्घो उजोकओ । निमं

भाषा

हे स्वामी अनाथपणो यथाभूत तुम्हे मुझ आगिलि कह्यं भलू देखाड्यो ५४ हे साधो युष्माकं सुलब्धं जन्म हे साधु तुम्हो मनुष्यजन्म भले पाम्यो लाभः धर्मप्राप्तिरूपाः सुलब्धा त्वया भो महर्षे एजीवभाषित धर्मनो लाभ भलोहुओ यूयं सनाथाश्च सबांधवाश्च तुम्हे सनाथछो तुम्हे बांधवसहितछो यूयं स्थितामार्गे जिनोत्तमानां तीर्थंकराणां तुम्हे तीर्थंकरनो भाषो धर्म तेहने विषे रह्याछो ५५ तमसिनाथो अनाथानांतुअनाथनोछे सर्वभूतानां प्राणीनां भोसंयतः सर्वभूत प्राणी तेहनोनाथः क्षमयामि ते भो माहाभाग हे माहाभाग तुम्हने खमाव्वं ए माहरो अपराध खमज्योः वांछां मिश्रिथतुं मुझने

क्षमामि मया पूर्वं यत्तवापराधः कृतः सत्वं तत्र इत्यर्थः अथ भवतोऽनुशासयितुं त्वत्तः शिक्षयितुं आत्मानं इच्छामि मदीय आज्ञातवाज्ञावर्त्ती भवतु इति इच्छामीत्यर्थः ५६ (पुच्छि ऊणमएतुज्झं जाणविग्घोयजोकओ निमन्ति योय भोगे हिं तं सव्वं मरिसेहमे ५७) हे महर्षे मया तुभ्यं पृष्ट्वा प्रश्नं कृत्वा यत्तवध्यान विघ्नः कृतः च पुन भोगैः कृत्वा निमन्त्रितो भो स्वामिन् भोगान् भुंक्ष इत्यादि तव प्रार्थनाकृता तं सर्वं मे ममाऽपराधं क्षंतुं अर्हसि सर्वं ममापराधं क्षमस्वेत्यर्थः ५७ (एवम्थुणित्ताणसरायसीहो अणगारसीहं परमाइ भत्तीए स ओरोहो स परियणो सबन्धवो धम्माणुरत्तो विमलेण चेयसा ५८) स राजसुसिंहोराजसिंहः श्रेणिकोराजा एवं अमुनाप्रकारेण तं अनगारसिंहं मुनिसिंहं परमया उत्कृष्टया भक्त्यास्तुत्वाविमलेन निर्म्मलेन चेतसा धर्म्माऽनुरक्तोऽभूत् इति शेषः कौटुम्बः श्रेणिकः सावरोधः अन्तः पुरेणसहितः पुनः कौटुम्बः स परिजनः सहपरिजनैर्वर्त्तते इति स परिजनोभृत्यादिवर्गसहितः पुनः कौटुम्बः सबान्धवः सहबान्धवैर्भ्रातृ प्रमुखैर्वर्त्तते इति सबान्धवः पुरापिवनवाटिकायां सर्वान्तः पुरपरिजनबान्धव कुटम्ब सहित एव क्रीडां कर्त्तुं आगात् ततो मुनेर्वाक्य श्रवणात् सर्वपरिकरयुक्तो धर्मानुरक्तो भूदित्यर्थः ५८ (उस्सासियरोमकूवो काउणय पयाहिणं अभिवन्दि

सूत्र

तियाय भोएहिं तंसव्वं मरिसेहिमे ५७॥ एवं थुणित्ताण सरायसीहो अणगारसीहं परमाइभत्तिए। सउरोहो सप

भाषा

सौख्यो धर्म भेलोकरी ५६ पृच्छांच कृत्वा मया तवमइंतु मने पूछीने ध्याननेविषे विघ्नोयोकृतः ध्याननोजे विघ्नकीधो निमंत्रिताश्च भोगैः कृत्वा अने भोगनो निमंत्रणा कीधो तत्सर्वं मे ममत्वमक्षते सघलो माहरो अपराधखमो ५७ एवं स्तुत्वा सः राजसिंघः श्रेणिकः इम स्तुतिकरीने श्रेणिक राजवोमांहिसीहः अनगार सिंघ मुनीश्रेष्ठं परमया भक्त्या साधूमांहिसिंघसमान मुनिवरने परमभक्तिकरी वांदी स्तुतिकरीने सांतःपुरः सपरिजनः सवां

जणसिरसा अइया उनराहिवो ५९) नराधिपः श्रेणिकोऽतियातो गृहङ्गतः किं कृत्वासिरसामस्तकेन अभिवन्द्य मुनिं नमस्कृत्य पुनः किं कृत्वा प्रदक्षिणां कृत्वा प्रदक्षिणं दत्वा कथंभूतोनराधिपः ऊर्ध्वसियरोमकूपः उत्स्वसितरोमकूपः साधोर्दर्शनाद्वाक्य श्रवणादुल्लसितरोमकूपः ५९ (इयरो विगुणसमिद्धोति गुत्तगुत्तोतिदण्ड विरओय विहङ्ग इव विप्पमुक्को विहरइवसुहं विगयमोहोत्तिवेमि ६०] अथ इतरोपि श्रेणिकापेक्षया अपरोपि मुनि रपि वसुधां पृथिवीं विहरति विहारं करोति कौटश्यः सन् विमोहः सन् मोहरहितः सन् अर्थात् केवलीसन् कौटशो मुनिर्गुण समृद्धः सप्तविंशति साधुगुणसहितः पुनः कीदृशः त्रिगुप्ति गुप्तः गुप्तित्रय सहितः पुनः कीदृशः त्रिदण्डविरतः त्रिदण्डेभ्यो मनो वाक्कायानां असुभव्यापारेभ्यो विरतः पुनः कीदृशो विहङ्ग इव विप्रमुक्तः यद्वोवक्ष्यविदपि प्रतिबन्धरहितोनिः परिग्रहः इत्यर्थः इति सुधर्मास्वामी जंबूस्वामिनं प्रति वदति अहं इति ब्रवीमि ६० इति महा

रियणो सबंधवो धम्माणुरत्तो विमलेण चेयसा ५८॥ उल्लसिय रोमकूवो काऊणय पयाहिणं । अभिवंदि ऊणसिरसा अइयाओ नराहिओ ५९ ॥ इयरोवि गुणसमिद्धोतिगुत्तिगुत्तोतिदंडविरओय विहंगइव विप्पमुक्को विहरइव सुहं

धवः अंतःपुरसहित परिवारसहित भाईसहित धर्मानुरक्तः विमलेन शुद्धेन चेतसा धर्मने विषे रक्तहुओ निर्मल शुद्धचित्त हुओ ५८ उल्लित रोमकूपः उल्लितहुआछे रोमकूप जेहना रोमराय उहर्ष थयाछे कृत्वाच प्रदक्षणांत्रयः वलीतीन प्रदक्षणादेइने अभिवंद्यनमस्कृत्य सिरसा मस्तक नमावीनें नमस्कार करीने गृहगतो नराधिपः श्रेणिक राजा आपणे घरेगयो ५९ इतरो मुनि अनाथी ऋषिपिण गुणः समृद्धः साधुना गुण तिणे सहितः त्रिगुप्त गुप्तः मनोवाक्काय पापनिवृत्तः त्रिदुगुप्तैगुप्तोछे मनवचनकाया भलो राख्याछे विहगइवः विप्रमुक्तः ममत्वभावरहितः पंखीनीपरिं ममताभाव रहितः

निग्रंथीयं अध्ययनं विंशतितमं संपूर्णं । इति श्रीमदुत्तराध्ययन सूत्रार्थदीपिकायां उपाध्याय श्रीलक्ष्मीकीर्त्ति गणिशिष्य लक्ष्मीवल्लभगणि विरचितायां महानिग्रंथीयाख्यं विंशतितमं अध्ययनं समाप्तम् २० अथैक विंशं कथ्यते पूर्वस्मिन् अध्ययने अनाथत्वं उक्तं तत् अनाथत्वं विविक्त चर्यया विचार्यते अतोस्मिन् अध्ययने विविक्तचर्या उच्यते सूत्रं (चंपाए पालिए नामंसावए आसिवाणिए महावीरस्स भगवओ सीसोसो उमहप्पणो१) चंपाए इति चंपायां नगर्यां पालित इति इति नाम्नाश्रावको देशविरतिधारी वणिक् आसीत् कीदृशः स वणिक् भगवतो महावीरस्य महाप्रभोर्नो महापुरुषस्य तीर्थंकरस्य शिष्यः शिष्याधारकः सोउ इति स पुनः पालितोनाम श्राद्धः कीदृशो वर्त्तते तदाह नि(गम्थे पावयणे सावए सेविकोविए पोएण ववहरन्ते पिहुंडं नगर मागए २) सपालितनामा श्रावको महात्मानै ग्रन्थे प्रावचने श्रीवितरागस्य सिद्धान्ते कोविदोभूत् सपालितः एकदा पोतेनव्यहरत् प्रवहणेन वाणिज्यं

विगयमोहोत्तिबेमि६०॥ महानियंठिज्जंसम्मत्तं ॥२०॥ चंपाए पालिए नामंसावए आसिवाणिए। महावीरस्स भगवओ सीसोसोओ महप्पणो १ ॥ निग्गंथे पावयणेसावए सेविकोविदे। पोएण ववहरंते पिहुंडंनगरमागए २ ॥ पिहुंडे

विचरित वसुधाकेवलंप्राप्तः विगतमोहः इति ब्रवीमी पृथ्वीने विखे विचरे मोह रहितथको ६० इति श्रीवीरसुं अनाथी ऋषिनु अध्ययनपुरुथयुः चंपायां नगर्यां पालकोनाम चंपानगरीने विखे पालकनामे श्रावकः आसीत् वणिक् श्रावकछे वांणीओ श्रीमहावीरस्य भगवतः श्रीमहावीर भगवंतनो शिष्यो महात्मा शिष्यछे मोटो आत्माछे जेहनो १ निग्रंथे प्रावचने जैनशास्त्रे जैनधर्मने विखे जैनशास्त्रनेविखे सः श्रावकः ते श्रावकविशेषेणको विद्वः चतुरः ते श्रावक पंडितछे प्रवहणेन व्यवहारं कुर्वन् प्रवहणनो व्यापारकरतूंथको वाहणपूरे पिहुंडनगरमागतः पिहुडनामे नगरने आव्योछे २ पिहुंडे

कुर्वन् पिहुंडनाम नगरं आगतः चंपानगरीतः प्रवहणमारुह्य व्यापारार्थं पिहुंडनगरं समायातः इतिभावः २ (पिहुंडे ववहरन्तस्स वाणिओदेइ धूयरंतस्स सत्तं पइंगिज्झ सयंदेसपत्थिए ३] अथ तत्र पिहुंडनगरे कश्चिद्वणिक्पालित गुणरंजितः सन् तस्य पालितस्यगुणैः सन्तुष्टः सन् पालिताय धूयरं इति पुत्रीं ददाति स च पालितस्तां परिणीयकतिचिद्दिनानि तत्रस्थित्वा तां वणिक्पुत्रीं स सत्वां स गर्भां प्रतिगृह्य स्वकंदेशं प्रति प्रस्थितः पिहुंडात् चम्पां प्रतिचलितः ३ [अह पालियस्य घरणी समुद्दंमियपसवई अहदारए तहिंजाए समुद्दपालोत्तिनामए ४] अथ अनन्तरं पालितस्य गृहीणी समुद्रे दारकं प्रसूतेस्म अथ तस्मिन्दारके पुत्रे जाते सति समुद्रपालइति नामतः सबालः आसीदितिशेषः ४ [खेमेण आगएचम्पं सावए वाणिए घरं संवड्ढई घरेतस्स दारएसेसुहोइए ५] तस्मिन् पालितेनाम्नि वणिजि चम्पायां नगर्यां क्षेमेण सुखेन गृहं आगते सति समुद्रपालो बालकः संवर्द्धते क्रीडन्यः

ववहरंतस्स वाणिओ देइधूयरं। तं ससत्तं पइगिज्झसदेसं अहपत्थिए ३। अहपालियस्स घरणी समुद्दम्मियसवई। अहदारए तहिंजाए समुद्दपालोत्तिनामए ४। खेमेण आगए चंपंसावए वाणिए घरं। संवड्ढई घरेतस्स दारएसे सुहो

नगरे व्यवहारं कुर्वत स्तस्य पिहुंडनगरने विषे व्यापारकरेछे कश्चित् वणिक् पुत्रीं ददाति ते पालितने नगरनोवासी कोई वाणीओ बेटीपरणावे तां ससत्वां सगर्भां प्रतिगृह्यतेपालित श्रावक गर्भसहित आपणी स्त्री लेईने स्वदेशांप्रति अथ चलित आपणादेशभणीचाल्यो ३ अथ पालितस्य गृहिणीछिवे पालितनी स्त्रीः समुद्रे प्रसुता समुद्रनेविषे प्रसवहुओ अथ तत्र समये दारकोजातहवे ते समयने विषे पूत्रहुओ तस्य समुद्रपालेति नामहुतं समुद्रपालते. बालकनुं नाम कोधुं ४ क्षेमेण आगतः चंपा कुशलक्षेमे चंपानगरीआव्यो सा पालिकः श्रावको आगतो गृहं ते श्रावकघरेआव्यो संवर्द्धते तस्य गृहे

सबालकः सुखोचितः सुखयोग्यः ५ [बावत्तरी कलाओय सिक्खिए नीइकोविए जोव्वणेणय संपन्ने सुरूवे पियदंसणे ६] च पुनः स समुद्रपालो द्वासप्ततिकला शिक्षितः सन् नीतिकोविदोभूत् लोकनीति चतुरोभूत् च पुनर्यौवनेन सम्पन्नः सञ्जात इति गम्यं कथम्भूतः स प्रियदर्शनः पुनः कथम्भूतः समुद्रपालः सुरूपः सुन्दररूपः ६ [तस्स रूववईभज्जं पिया आणेइ रूविणीं पासाए कीलए रम्मे देवोदोगुंदुगो जहा ७] अथ तस्य समुद्रपालस्य पिता पालको रूपवतीं भार्यां रूपिणीतिनाम्नीं आनयति परिणायतिस्म ततो रम्ये रमणीके प्रासादे क्रीडां करोति को यथा दोगुंदुकोदेवो यथा धन्द्राणां पूज्यस्थानीयोदेवः सुखानिभुंक्ते तथा सुखंभुंक्ते इत्यर्थ ७ [अह अन्नया कयाई पासाया लोयणेट्ठिओ वज्झमंडणसोभागं वज्झपत्तं वज्झगं ८] अथान तरं समुद्रपालोऽन्यदा कदाचित् प्रासादस्य धवल गृहस्य आलोकने प्रासादावलोकनें मन्दिरगवाक्षेस्थितो वध्यं चौरं पश्यति वधाय अर्हो वध्यस्तं

सूत्र

दुए ५॥ बावत्तरी कलाओय सिक्खिए नीइकोविए। जोव्वणेणयसंपन्ने सुरूवे पियदंसणे ६। तस्सरूववइं भज्जंपिया आणेइ रूविणीं। पासाए कीलए रम्मोदेवो दुगुंदगो जहा ७॥ अह अन्नया कयाई पासाया लोयणेट्ठिओ। वज्झ

भाषा

तेहसेठनेघरे ते दारकस्य: सुखोचितः ते बालक सुखोचितछे ५ द्वासप्ततीकलाशिक्षित: बालकने बहुत्तरिकलासीखी शिखित: नीतिशास्त्रकोविद: निपुण नीतिशास्त्रे नीतिशास्त्रनोजाण चतुरः यौवनेन संप्राप्त: अनुक्रमे यौवनपाम्यो सुरूप प्रियदर्शनः माहारूपवंत प्रियकारी दर्शनछे जेहनुं ६ तस्य पुत्रस्य निमित्तं रूपवती भार्यां ते पुत्रने निमित्ते रूपवती स्त्री पिता आणे रूपणी इसे नामे प्रसादे क्रीडति रम्ये मनो हरे रमणीक घरने विखे क्रीडाकरेछे यथा दोगुंदकी देवः जिम दोगंदक देवता रमेतिमरमेछे ७ अथ अन्यदा कदाचित् एकदा प्रस्तावने विखे

कौट्टगं बध्यं बध्य मण्डनशोभाकं बध्यस्य चौरस्य यानि मण्डनानिरक्त चन्दन निम्बपत्र कणवीर पुष्प स्रगादीनिबध्य मण्डनानितैः शोभायस्यासौ बध्य मण्डनशोभाकस्तं पुनः कौट्टगं बाह्यगं बहिर्भवं बाह्यं बहिर्भूमण्डलं तद्गच्छति प्राप्नोतीति बाह्यगस्तं राजपुरुषैर्बध्निनः सारगन्तं अथवा बध्यगं इह बध्य शब्देन उपचारात् बध्य भूमि रुच्यते तत्र बध्य भूमौ गच्छन्तं ८ [तं पासि जणसंवेगं समुद्दपालो इणमब्बवी अहो असुहाण कम्माण निज्जाण पावगं इमं ९] समुद्रपालः संवेगं प्राप्तः सन् इदं अब्रवीत् किं कृत्वा तं चौरं बध्यं दृष्ट्वा इदं इति किं अहो इत्याश्चर्ये अशुभानां कर्मणां इदं पापकं निर्याणं अशुभं प्रान्तं दृश्यते ९ [संबुद्धो सोतहिं भयवं परमसंवेगमागओ आपुच्छमापियरं पव्वइए अणगारिअं १०] स समुद्रपालो भगवान् महात्मा

सूत्र

मंडणसोभागं वज्झं पासइ वज्झगं ८। तं पासिऊण संवेगं समुद्दपालोइणमब्बवी। अहो असुहाणकम्माणंनिज्जाणं पावगंइमं ९। संबुद्धोसो तहिं भगवं परमसंवेगमागओ आपुच्छम्मापियरे पव्वइए अणगारियं १०॥ जहित्तु संगं थ

भाषा

प्रासादस्य आलोके गवाक्षेस्थिता प्रासादने झरोखे बैठा नगरनी शोभादेखेछे बध्यमंडनं निंबपत्रादि तत्रचितं शोभायुक्तं कोइक पुरुष जीवता पतनी मालापहरा वीछे मारवाने सर्वशोभाकीधीछे वंध्यवध्य योग्यं पश्यति वधभूमीने विषे वधयोग्य पुरुषने देखे ८ तं दृष्ट्वा संवेगजातः ते देखी समुद्रपालने संवेग उपनो समुद्रपालः इदं अब्रवीत् समुद्रपालइम कहवालागो अहो इति आश्चर्ये अशुभकर्मनो विपाकफलः परिणामपाप कर्माणां अयं एपाप कर्मनो परिपाकः ९ स भगवान् तत्रसंबुद्धः ते भगवंत तिहां प्रतिबूझो परमं संवेगं आगतः परमसंवेग उपनो आपृच्छ्य मातापितरौ मातापितानि पूछीने प्रव्रजितः अनगारतां साधूभावं दिख्यालीधो साधूथ्रो १० त्यक्त्वा स्वजन प्रतिसंबंधि च महाक्लेशं कारकं स्वजनसंबंधीनो प्रतिबंधछोड्यो क्लेशनो कारण

वान् संबुद्धः प्रतिबुद्धः सन् परम संवेगं आगतः परमवैराग्यं प्राप्तः मातापितरं आपृच्छ्य अनगारत्वं प्रव्रजितः प्रकर्षेण अङ्गीकृतवान् १० [जहित्तु सङ्गन्थ महाकिलेसं महन्तमोहं कसिणं भयावहं परियाय धम्मं च भिरोय इच्छा वयाणि सीलाणि परीसहेय११] समुद्रपालो भगवान् आत्मने परियाय धर्मं प्रव्रज्याधर्मं अभिरोचयेत् च पुनः व्रतानि अहिंसा सूनृतास्तेय ब्रह्मा किञ्चनत्वलक्षणानिपञ्च तथा शीलानि उत्तरगुणरूपाणि शुद्धाचार गोचरोकरणसप्ततिरूपाणि तान्यपि आत्मने अभिरोचयेत् अर्थात् प्रव्रज्यां जग्राहेत्यर्थः किं कृत्वा सङ्गं स्वजनादि सम्बन्धत्यक्त्वाथ पद पूरणे कथंभूतं संगं महाकिलेसं महान् क्लेशो यस्मात्समहाक्लेशस्तं पुनः कथभूतं सङ्गं महान्मोहो यस्मिन् समहामोहस्तं महामोहं प्रचुराज्ञानसहितं पुनः कथभूतं कसिणं कृष्णलेश्योयाहेतुं तस्मात् कृष्णं पुनः कथभूतं भयानकं भयदायकं इत्यर्थः११ [अहिंस सच्चञ्च अतेण गञ्च तत्तोयबम्भं अपरिग्गहञ्च पडि

महाकिलेसं महं तमोहं कसिणं भयावहं। परियाय धम्मं च भिरोयइज्जा वयाइं सीलाइं परीसहेय ११॥
अहिंस सच्चं च अतेणगं च तत्तो अबभं अपरिग्गहं च। पडिवज्जिय पंचमहव्वयाइं चरिज्ज धम्मं जिणदेसियं विऊ १२॥

सूत्र

भाषा

जाणीने दीक्षालेई आत्माने समझावे महामोहं कृष्णलेश्या हेतूपणे विवेकिनो भयानक एकुटंबनोसंग कृष्णलेश्यानोहे तुझे विवेकी जीवने भयनु हेतुछे प्रव्रज्याधर्मं अभिरोचयेत् चारित्ररूपं धर्मजीनदेसितं इम जाणीने चारित्र ऊपरि रुचिकरे व्रतानि शीलानि पालिनोयानो परीषहानि सह्यानि पांचव्रतशील आचार पालवा बावीसपरिसह सहे ११ अहिंसा दया सत्यं आचौर्यं व्रतश्च जीव दयापालवी साचुं बोलवुं अदत्तादान नलेवुं ततश्च ब्रह्मचर्यं शीलव्रतं पाले अपरिग्रहंच परिग्रहनराखे एवं प्रतिपद्य अंगीकृत्य पंचमहाव्रतानि इम पंचमहाव्रत अंगीकारकरीने चरेत् सेवेत् जिनभाषित

वज्जियापञ्च महव्वयाइ चरिज्ज धम्मं जिणदेसियं विऊ १२] तानि पञ्च व्रतानां नामान्याह अहिंसाहिंसनो जीवानां बधोहिंसा न हिंसाऽहिंसा सर्वजीवेषु दया प्रथमं १ च पुनः सत्यं २ च पुनः अस्तेन्यकं स्तेनस्य चौरस्येदं कर्मस्तेन्यं नस्तेन्यं अस्तेन अस्तेन्यमेव अस्तेन्यकं ३ ततोऽनन्तरं ब्रह्मगोलं ४ च पुनः अपरिग्रहं सर्वथालोभत्यागः स समुद्रपालः पञ्चमहाव्रतानि इमानि प्रतिपद्याजिनदेशितं धर्मं चरेत् सेवेत महाव्रतानिगृहीत्वा एकत्वननिष्टेत् इति भावः कथम्भूतः सः विऊइति विद्वान् वेत्ति हेयोपादेय विधीन् इति विद्वान् १२ [सव्वेहि भूएहिंदयाणु कंपीखन्तिखमि सञ्जय बम्भयारी सावज्जजोगं परिवज्जयन्ते चरिज्जभिक्खू सुसमाहि इन्दिए१३] भिक्खू इति भिक्षुः समुद्रपालितसाधुः सुसमाहि तेन्द्रियः सन् चरिज्जइति विचरतेस्म कथंभूतः सः स सर्वेषु भूतेषु दयानुकम्पो सर्वेषु प्राणिषु दययाहितोपदेश रूपया अनुकम्पनशीलः दयापालनपरः सदयानुकम्पी पुनः कथम्भूतः क्षान्तिक्षमः क्षान्यातत्वालोचनयाक्षमते दुष्टानां दुर्वचनाताडनादिकं इति क्षांतिक्षमः पुनः कथम्भूतः संयतः साध्वाचारपालकः पुनः कथम्भूतः ब्रह्मचारी ब्रह्मणि परमात्म स्वरूपेचरतीति ब्रह्मचारी ब्रह्मचर्यधारको वा पुनः स किं कुर्व्वन् विचरतेस्म सावद्ययोगं वर्ज्जयन् स पापयोगं परित्यजन्१३

सूत्र

सव्वेहिं भूएहिंदयाणुकंपी खंतिखमे संजयबंभयारी सावज्जजोगं परिवज्जयंतो। चरिज्ज भिक्खूसु समाहिइंदिए १३

भाषा

धर्मं विद्वान पंडित सेवे पाले तीर्थं करनोभाषो धर्मपंडितसाधू १२ सर्वभूतेषु दया चिंतकः सर्वजीव ऊपरे दया चिंतवेके क्षमावान् क्षमाकरे संयतः संयमसहितः ब्रह्मचर्यधारी शीलव्रतधारी सा वद्ययोगान् परिवर्जयेत् सावद्ययोग जेहथी पापलागे ते सर्ववर्जे चरेत् भिक्षुः सुसमाधितेंद्रीयः विहरेत् राष्ट्रदेशे साधुभलोपरिआपणा इंद्रीदमाके एहवोथको देशनेविषे विचरे १३ काले प्रस्तावे कालं अध्ययनादिक्रियां कुर्वन् प्रस्तावनेविषे क्रियापडीलेहण

[कालेणकालं विहरेज्जरट्ठे बलावलं जाणिय अप्पणोअ सो हीव्व सद्देण न सन्तसिज्जावय योगसुच्चान असभमाइ १४] पुनः सः साधुः कालेन प्रस्तावेन प्रथमपौरुष्यादि समयेन कालं अवसर योग्यं कार्यं ध्यानानुष्टानतपस्यादिकं कुर्वन् विचरेत् किं कृत्वा आत्मनः बलाबलं ज्ञात्वा परीषहादि सह न सामर्थ्यं विचार्य्य यथा २ संयमयोगहानिर्नस्यात्तथेति भावः पुनः स साधुर्वाग्योगं श्रुत्वा दुक्खोत्पादकं वचनं श्रुत्वा खलानां असत्यं वचनं कर्णे विधाय असभ्यवचनं न आह न ब्रूयात् आर्षत्वात् आइरिति १४ [उवेहमाणो उपरिव्व इज्जापि इमप्पियं सव्वतितिक्खइज्जान सव्वसव्वत्थभिरो यइज्जा नयाविपूयं गरहञ्च सञ्जए१५] तु पुनः स साधुः उपेक्ष्यमाणः असभ्य वचनं अवगणयन् परिव्रजेत् मनसिवचसि दुर्वचनं अधारयन् ग्रामानुग्रामेषु अतिशयेन विचरेत् प्रियं च पुनः अप्रियं सर्वन्तितिक्षेत् लोकानां सम्यग् वचनं दुष्टं वचनं सहेत् पुनः स समुद्र पालित साधुः सर्वं वस्तु सर्वत्र नरो

सूत्र

कालेण कालं विहरिज्जरट्ठे बलावलं जाणिय अप्पणोय। सीहोव्व सद्देण नसंतसेज्जा वइजोग सोच्चाण असभ्भ माहु १४ ॥ उवेहमाणोउपरिव्वएज्जा पियमप्पियं सव्व तितिक्खएज्जा। न सव्व सव्वत्थभिरोयइज्जा नयाविपूयंग

भाषा

प्रमुखकरे राष्ट्रदेशे बलाबलं ज्ञात्वा आत्मनः आपणोबल अबलपणोजाणीने सिंह इव शब्देन भयकारकेन न संत्रसेत् जिम सीहनाशब्द भुंडाशब्द सांभलीने चमकेनही तिमसाहसीक पुरुषभयकारीशब्द सांभलीने बीहेनही वाग्योगं कठिनवचनादिश्रुत्वा न असत्यंकठोरवचनं जल्पतियती कठोरवचन सांभलीने गालिप्रमुख कोईने निंदेनही १४ दुर्वचनादि अगणयन् कोई दुर्वचनबोले तो मनमांहिं आणेनहीखमे प्रियमप्रियंच सर्वं क्षमेत् भलु भुंडु, सर्वखमेनैव सर्ववस्तु सर्वत्रन अभिरोचयेत् सर्वत्र सघलीवस्त् ऊपरि रुचिनकरे जेह तेह वस्तु उपरि मन नघाले नयापि पूजांगर्ह विगणयेत् संयतः यतीमों

चयेत् आत्मनेन अभिलषयेत् च पुनः स संयतः स साधु पूजां अपि निश्चयेनगर्हां निन्दां अपि नरोचयेत् यतो हि स समुद्रपालित साधुः स दृष्टा दृष्ट पदार्थेषु अभिलाष् कोमाभूत् पूजांसुति रूपां वाणीं किं भिक्षोरप्यन्यथा भावः स्याज्जेनेत्यमित्य त्मानमोऽनुशासनमसौ चक्रे इत्याह १५ [अणेगच्छंदा इहइह माणवेहिं जेभावओ सपगरेइभिक्खू भयभेरवातत्थउवेंतिभीमादिव्वामणुस्सा अदुवातिरिच्छा १६] इहास्मिन् जगति मानवेषु मनुष्येषु अनेकानिच्छ दांसि बहवः अभिप्रायावर्त्तते यान् अनेकान् अभिप्रायान् भावतस्तत्व इत्याभिचुरपि सम्पकरोति अतो तत्र दीक्षार्या भयभैरवा प्रचरभयोत्पादकाः भीमारौद्राः दिव्याः देवसम्बन्धिनोऽथवा मनुष्याः मनुष्य सम्बन्धिनस्तिर्यं चातिर्यग् योनि सम्बन्धिनः उत्पद्यन्ते [परीसहा दुव्विसहा अणेगेसीयन्ति जत्थाबहुकायरानरा सेतत्थपत्तेन वहिज्जभिक्खू सङ्गामसीसे इव नागराया १७] दुर्विषहाः दुःखेनसोढुंशक्या परीषहा अनेकेउत्पद्यन्ते

सूत्र

रहंच संजए १५॥ अणेगच्छंदा इहमाणवेहिं जेभावउसंपकरे इ भिक्खू। भयभेरवा तत्थउवेंति भीमा दिव्वा मणुस्सा अदुवातिरिच्छा १६ ॥ परीसहा दुव्विसहा अणेगेसीयंतिजत्था वहुकायरानरा। सेतत्थपत्तेन वहिज्ज भिक्खू संगाम

भाषा

कोई पूजा करें निंदा करे एवे जपरि सरिखो भावराखे १५ अनेकच्छंदा अभिप्रायाइहजगति संभवति इहसंसारमांहि मनुष्यनानवा २ अभिप्रायके नवि२वृद्धिके यान् छंदान् भांवतो अंगीकरोति स भिक्षुः साधु यतो भगवंतनो धर्म अंगीकार करे भावसंपजें भलेभावे वर्त्ते भयभैरवाः भयकारकाः तत्र आगच्छंति भीमाः रौद्राः तीव्रांयतोने भयनाकरणहार महारौद्र आयप्राप्तहवे उपसर्गः देवसंबंधिनः मानुषा तिर्यग् संबंधिनः देवता संबंधी तिर्यंच संबंधिः १६ परिषहाःदुसहाः अनेक भवंत परिसहसहतां दीहिलाइस्या अनेक प्राप्तहुआ भावीलागा सीदंतीवक्खंतियेभ्यः बहुकातरा मनुष्याः जेपरिस

इति सम्बन्धः यत्रयेषु उपसर्गेषु उत्पन्नेषु बहुकातरानरा अनेकेकातराः सीदन्ति संयमात् श्रथो भवन्ति स साधुस्तत्र परीषहे प्राप्ते उदयं आगतेभिक्षुर्न व्यथेतनसत्वाच्चलेत् क इव नागराज इव गजराज इव यथा गजराजः संग्रामशीर्षेन विपरीतमुखो भवति १७ [सीउसिणादं समसायफासा आतं क.विविहाफसन्ति देहं अकुक्कुओतत्थ हियासएज्जा रया इंखेविज्ज पुरेकडाइं १८] शीतोष्णदंशमसकतृण स्पर्शाःएतेपरीषहाः साधोर्देहविविधा आत्मकारो गपरीषहाः स्पृशन्ति तदा स साधुः अकुक्कूजइति कुत्सितं कूजतिः सन् आक्रन्दतीति कुक्कूजो न कुक्कूजो अकुक्कूजः आक्रन्दं अकुर्वन् तत्रतान् परीषहान् अधिसहेतसाधुः पुराकृतानिरजांसिपापानिक्षपयेत् क्षयं नयेत् १८ [पहायरागञ्च तहेवदोसंमोहञ्च भिक्खू सततं वियक्खणोमेरुव्वपाएण अकम्पमाणो

सूत्र

सीसेइव नागराया १७। सीओसिणा दंसमसाय फासा आतंका विविहा फुसंति देहं। अकुक्कुओ तत्थहिया सए ज्जारयाइं खेविज्जपुरे कडाइं १८॥ पहाय रागंचतहेव दोसं मोहंच भिक्खु सतयंवियक्खणो। मेरुव्वपाएण अकंप

भाषा

हथी घणाकायर मनुष्यानासे कडाभाजे सः यतितेषु उत्पन्नेषु न चलेत् भिक्षुः पंडितः परिसहप्राप्तइआंथका जिकोचलें नहिते साधु कहीये यथा संग्राम मस्तके नाग राजहस्ती जिम संग्रामनेविखे हाथीनें तोरलागे तरवारिलागे बरछीगोलीलागे पिणनासे नही तिम साधुपणिशीदाविनासे नहीं१७शीतोष्ण दंशमशकाश्च स्पर्शा सीत उष्ण डांसमसाना स्पर्शइवे आतंका रोगाः नानाप्रकारास्पृशंति देहं रोगभांति २ ना आवी देहने फरसे अच्छितकूजितेन तत्रहा देव इत्यादि शब्दरहिता अध्यासीतरोग आव्यांथकाहा देवहामाय इस्या वचन कहे नही मन दृढकरे रजांसि कर्ममलानि अपयेत् पुराकृतानि रजकरप्रमल पुराकृत तेहने खपावे १८ तिक्तारागं तथाद्वेषं रागद्वेषकोडीने मोहंच भिक्षुः सततं निरंतरं विद्वान् पंडित साधु सदा मोहने छांडे मेरु

परीसहे आयगुत्ते सहेज्जा १९] साधुः परीषहान् सहेत किं कृत्वा रागं तथाद्वेषं च पुनर्मोहं प्रहायत्यक्त्वा कौटश्यः साधुः सततं विचक्षणो निरन्तरं तत्वविचाररतः कदम्बमेरुरिव वा तैरकम्पमानः पुनः कीदृशः साधुः आत्मगुप्तः कूर्मइव गुप्त शरीरः १९ [अणुन्न एनावण एमहेसी नयाविपूयं गरहं च संजए से उज्जुभावं पडिवज्ज संजया निव्वाणमग्गं विरए उवेइ २०] महर्षिः पूजांस्तुतिं च पुनर्गर्हांनिन्दां अपिन सङ्गयेत् सङ्गं न कुर्यात् स्तुति निन्दयोः प्रसङ्गं न कुर्यात् स्तुतिं श्रुत्वाहर्षं न कुर्यात् निन्दां श्रुत्वा दुःखं न कुर्यादिति भावः कीदृशो महर्षिः अनुन्नतः न उन्नतः अनुन्नतः अभिमान रहितः पुनः कीदृशो नावनतः न अवनतोदीनभावेन रहितः स एतादृशः समुद्रपालितः संयतः ऋजुभावं सरलत्वं प्रतिपद्य विरतः पापात् निवृत्तः सन् निर्वाणमार्गं मोक्षमार्गं उपैति प्राप्नोति २० [अरइरइ सहेपहीणसंथवे विरए आयरिएपहाणवं परमट्ठपएहिचिट्ठई छिन्नसोए अममे अकिञ्चणे२१] पुनः स साधुरति सहः अरतिञ्च सहते इति अरतिरति सहः पुनः कीदृशः प्रहीण संस्तवः प्रकर्षेण हीनोगतः संस्तवो गृहस्थैः सहपरिचयो यस्य स

सूत्र

माणोपरीसहे आय गुत्तेसहेज्जा । १९ ॥ अणुन्नए णावणए महेसीनयाविपूयंगरहंच संजए । सेउज्जुभावं पडिवज्ज संजए निव्वाणमग्गं विरएउवेइ ॥ २० ॥ अरइरइ सहे पहीणसंथवे विरए आयहिए पहाणवं

भाषा

रिववायुना अकम्पनःजिम मेरुपर्वत वायरे करीचाले नहीतिम साधुपणि कोई उपसर्ग चलेनहीं परिषहान् सर्वान्गुप्तःसन् सहेत सघलापरिसह आपणो आमागुप्तकरीने सहे१९अत्यन्तः नातिनींचःमहर्षिःन अतिउंचोनअतिनीचो साधुनचापि पूजांवांकृतिपूजावांछिनहीगरहांच दुष्टवचनानिनिंदागर्हांखमेस ऋजूभावंच प्रतिपद्य संयतः सरलभाव अंगीकार करीनेसाधु सिद्धानामारगविरतः सन् गच्छति मोक्षं लभते विरक्तथको मोक्षजाइंकर्मथी रहितहुवे२०

प्रहीनसंस्तवः त्यक्तसङ्गः पुनः कीदृशः विरतः पाप क्रियातो निवृत्तः पुनः कीदृशः आत्महितः आत्मानां सर्वजीवानां हितोहितवाञ्छकः पुनः कीदृशः प्रधानवान् प्रधानः संयमः सविद्यते यस्य स प्रधानवान् संयमयुक्तः पुनः स साधुः किं करोति परमार्थं पदेषु तिष्ठति परमार्थस्य मोक्षस्य पदानिस्थानानि मोक्षदायकत्वात् कारणानि परमार्थपदानि ज्ञानदर्शनचारित्राणि तेषु तिष्ठति प्राकृतत्वात् सप्तमीस्थाने तृतीया पुनः कीदृशः स छिन्नशोकः इह संयम पदानां आनन्त्यात् तदभिधायि पदानां पुनः पुनर्वचनेपि न पौनरुक्त्यं पुनः कीदृशः सः अममोममत्वरहितः पुनः कीदृशः अकिञ्चनो द्रव्यादि परिग्रहरहितः २१ (विविक्तलयणाइ भएज्जताई निरोवलेवाइ असंथडाइ इसीहिचिन्नाइ महायसेहिं काएण फासिज्जपरीसहाइ २२)पुनः समुद्रपालितः साधुः कीदृशस्त्रायीत्रायतेरक्षतिकाय षट्कं इति त्रायी षट्काय रक्षाकारकोमुनिरित्यर्थः सविविक्तलयनानि स्त्री पशु पण्डकादिरहितानि धर्मस्थाना

परमट्ठप एहिं चिट्ठई छिन्नसोए अममे अकिंचणे २१॥ विविक्त लयणाइं भएज्जताई निरोवलेवाइं असं थडाइं इसीहि चिन्नाइं महायसेहिं काएण फासेज्ज परीसहाइं २२॥ सन्नाण नाणोवगए महेसी अणु

अरति रतिसहतेमुक्त परिचयःअरति रतिसहे कोईस्यु परिचय न करे विरतः आत्महित प्रधानसंयम मुक्तःसर्ववस्तुथी विरतछे आपणा आत्माने हितकरेछे धान संयमसहितः परमार्थपदे मोक्षमार्गे तिष्ठति मोक्षमार्गनेविषेरहे छिन्नशोकः दूरिकृत्य शोकः अममः अकिंचनः शोकदूरिकीधु निर्ममत्व अकंचिनछे ममत्वः२१विविक्ते एकांते लयने उपाश्रयेभजते सेवतेविविक्तनिर्व्यंजन एकांतउपाश्रय सेवेतिहांनिर्लेप अलिप्तथकोरहेछे कीदृशानीस्थानानि निरुपलेपानि लेप रहितानि असंवृष्टितानि जीवादिभिः त्यक्तानि उपाश्रय जीवजंतु करी रहितछेऋषिभिः सेवितानि महायशोभिः महायशःनाधणी जे साधु तिणे

निभजेत् कोट्ठगानि विविक्तलयनानि निरुपलेपानि द्रव्य भावतश्चलेपरहितानि द्रव्यतोहिसाधुनिमित्तेन नलिप्तानिगृहस्थेन स्वार्थं लिप्तानीत्यर्थः भावतस्तुरागादिलेपरहितानि मदीयानि इमानिस्थानानि इति रागबुद्धारहितानि पुनः कोट्ठगानि असत्यण्डाइ असंस्तृतानि शाल्यादिबीजैरव्याप्तानि स चित्तबीजसङ्कट रहितानि पुनः कोट्ठगानि महायशोभिः ऋषिभिश्चीर्णानि अङ्गीकृता निसेवितानीत्यर्थः पुनः समुद्रपालितः साधुः कायेन परीषहान् फासिज्जइति स्पृशेत् हाविंयति परीषहान् सहेत २२ (सनाणनाणोवगए महेसी अणुत्तरं चरिउं धम्म सञ्चयं अणुत्तरेनाणधरेजसंसी उभासई सूरि एवं तलिक्खे २३) स समुद्रपालितो महर्षिरनुत्तरं प्रधानं धर्मं सञ्चयं दशविध धर्मं चरित्वा आराध्य अवभासते शोभते कोट्ठगः सज्ञान ज्ञानोपगतः ज्ञानेन श्रुत ज्ञानेनयतज्ञानं सम्यक् क्रियाकलाप वेदनं ज्ञानज्ञानं तेन उपगतः सम्यग् ज्ञान क्रिया सहितःसक इवअन्तरिक्षे आकाशे सूर्य इव यथाआकाशे सूर्यो विराजते तथा तपस्तेजसाविराजते इत्यर्थः २३ (दुविहं खविऊण पुण्णपावं निरङ्गणे सव्वओ विप्पमुक्को तरित्तासमुद्दं च महाभवोहंसमुद्द पाले अपुणागमं

सूत्र

त्तरंचरिउं धम्मसंचयं अणुत्तरेनाणधरेजसंसी। उभासेईसूरिएवंतलिक्खे २३ ॥ दुविहंक्खवेऊणयपुण्णपावं निरंगणे

भाषा

सेव्याक्षे चूवाजोग्यः तत्र कायेन कृत्वा परिषहान् सहेत् कायाइं करी परिसहने सहेक्षे २२ स समुद्रपाल मुनिः सुतं ज्ञानस्य ज्ञानेबोधनेन ते समुद्रपालयतो श्रुतज्ञाननोधरणहार महर्षिः सर्वोत्तम ज्ञानज्ञाः निरतोचारंचारित्रं चरित्वा चांत्यादियति धर्मसमूहं प्रधानज्ञान तेहनोधरणहारयतीः केवल ज्ञानसहितः सन् यशस्वी केवलज्ञानउपनुं समुद्रपाल साधुने यशस्वी यशनो धणी उद्भासते प्रकाशते सूर्य यथा अंतलिक्षे आकाशे साधुने इम शोभे जिम आकाशि सूर्यप्रकासनो कारणः २३ हिविधं क्षपयित्वा पुण्य पावं पुण्य पापवेखपावीने निरंगणः शुभ प्रकृतित्वात् संयम निश्चलसन्

गइं ग इत्तिबेमि २४) समुद्रपालः साधुः अपुनरागमं गतिं गतः न विद्यते पुनरागमो यस्याः सा अपुनरागमा अपुनरागमाचासौ गतिश्च अपुनरागमग तिस्तां गतिं यत्र गतौगतानां जीवानां पुनः संसारे आगमो न भवति सोक्षंगतइत्यर्थः किं कृत्वामोक्षं गतइत्यर्थः द्विविधं घातिकं भवोपग्राहिकं पुण्य पापं शुभाशुभ प्रकृति रूपं क्षपयित्वा संपूर्णं भुक्त्वा पुनः किं कृत्वा महाभवौघं समुद्रं तरित्वा उल्लंघ्यमहान्तश्च ते भवाश्च महाभवास्तेषां ओघः समूहो यत्र समहाभवौ घस्तं एतादृशं समुद्रं अर्थात् संसारसमुद्रं विलंघ्य सिद्धो बभूव इत्यर्थः परं कौटश्यः स समुद्रपालितः साधुः सर्वतो बाह्याभ्यन्तरपरिग्रहात् विप्रमुक्तः अथवा सरोर सङ्गात् अपि विप्रमुक्तः पुनः कीदृशः सनिरङ्गनः निर्गतं अङ्गनं चलनं यस्मात्सनिरङ्गनः संयमे निश्चलः अगैर्गत्यर्थत्वात् साधुमार्गे निश्चलचित्तइत्यर्थः इत्यहं ब्रवीमि हे जम्बू श्रीवीरवाक्यात् तवाग्रे इति अमुनाप्रकारेण अहंसमुद्रपालित साधु सम्बन्धं ब्रवीमि २४ इति श्रीमदुत्तराध्ययन सूत्रार्थदीपिकायां उपाध्याय श्रीलक्ष्मी कीर्त्तिगणि शिष्यलक्ष्मीवल्लभगणि विरचितायांएकविंशाध्ययनार्थः संपूर्णः २१ ॥

अथ द्वाविंशतितमं अध्ययनं प्रारभ्यते ॥ पूर्वस्मिन् अध्ययने विविक्तचर्या धृतिमताकार्या तत्र च कदाचित् मनः परिणामाधर्माद्रुष्टा भवन्ति तदारभ्यनेमिवचरणे धृति राधेया तत् दृष्टांतमाह तत्र श्रीनेमिनाथेन कस्मिन् भवेतीर्थं करनामकर्मनिबद्धमिति शिष्य कौतुकोपनोदाय श्रीनेमि चरितं लेसतोलिख्यते एकस्मिन् सन्निवेसेग्रामाधिपति सुतो धनजामा कुल पुत्र दृढनाधनवतीनाम भार्या अन्यदा भार्यासहितः

सव्वओ विप्पमुक्के । तरित्तासमुद्दंच महाभवोहंसमुद्दपाले अपुणागमंगइगएत्तिबेमि ॥२४॥समुद्दपालियंज्झयणंसमत्तं ॥ २१

सूत्र

भाषा

सर्वतः विप्रमुक्ता रागरहित संयमनेविषे गयाछे पापपुण्यना अंकुराः निश्चल सर्ववस्तुथि विप्र मुक्तः लंघयित्वा समुद्ररूपं महाभवौघं संसारसमुद्रं सरिखो संसारसमुद्र तरीने समुद्रपाल मुक्तिं गतः प्राप्तः इति ब्रवीमी समुद्रपाल मुक्तिगया जिहांथी फोरी संसारमाहिं अवतरवुं नथी: ॥ २४ ॥

कुलपुत्रोपोषमकालेमध्याह्न समये प्रयोजनवशेनगतोऽरण्यं तत्रैकं पथपरिभ्रष्टं क्षुत्तृषापरिश्रमातिरेक निमीलित लोचनं भूमितलगति गतं क्षुग्गरीरं एकं मुनिवरं ददर्शतं च दृष्ट्वा स कुल पुत्र एवं चिंतितवान् अहो एष महातपस्वीईदृशीविषमावस्थामापन्नः ततस्तं जलेन शिक्तवान् चेलांचलेन वीजितवान्मुनिः स्वास्थ्यमापन्नः नीतः स्वग्रामं प्रतिजागरितश्च औषधपथ्याहारादिभिः मुनि नापि दत्त उपदेशः यथा इह दुःख प्रचुरे संसारे परलोकहितं अवश्यं जनेन कर्त्तव्यं ततो भवद्भिरपि परमांसमद्याखेटकादिनियमं कुरुत यदि पालयितुं शक्तास्तदा बहुदोषान्येतानि यदुक्तं पञ्चक्रियबहु भूयं मंसन्दगन्धमसु दूवीभच्छं रक्खपरितुलियभक्खगमामेजणयं कुगइं मूलं १ तथा गुरुमोहकलहनिद्दा परिहर उवहासरोग भय हेतु मज्जं दोगइ मूलं हिरिसिरिमइ धम्मनासकरं २ अपि च मज्जे मुहंमिमं सम्मि उप्पज्जति असंखा तव्वण्णातत्थजन्तुणो ३ तथा सत्तीवधायजयणा इहेवत हनयरति रियगइ मूलं दुहमारणस्सय हेतु पारद्धा वेरवुड्ढिकरा ४ इदं च श्रुत्वा संविग्नाभ्यां ताभ्यां भणितं भगवन् देहि अस्माकं गृहस्थावस्थोचितं धर्मं यति नातु सम्यक्त्व मूलद्वादश व्रतरूपो धर्मस्तयोर्दत्तः उक्तं च सोधम्मोजत्थदया दसट्ठ दोसानजस्ससोदेवो सोहुगुरूजोणाणी आरम्भ परिग्गहा विरओ १ श्रावकधर्मं प्रपद्यतौ दम्पती तुष्टौ यतिनातयोः पुन रेवं शिक्षा प्रदत्ता यथा तत्थवसेज्जासड्ढोजई हिंसहजत्थहोइ संयोगो तत्थयचेईय भवणं अन्नेविजत्थसाहम्मो १ देव गुरूणतिसंझं करेज्जतहपरमवन्दणं विहिणा तह पुष्फ वत्थमाई हिं पूयणं सव्वकालम्मि२ अन्यच्च अपुव्वनाण गहणं पच्चक्खाणं सुधम्म सवणच्च कुज्जासइजहसक्ति तव सज्झाया इजोगंवा १ अन्यच्च भोअणसमए सवणे विवोहणेपसवणेपएसवणे पञ्चनमोक्कारं खलु समरेज्जा सव्वकम्मेसु १ एवं च तयोः शिक्षां दत्वा साधुरन्यत्र विजहार तौदम्पती स्वगृहे गतौ साधूपदिष्टं धर्मानुष्ठानं कुरुतः कालक्रमेणताभ्यां यतिधर्मः प्रतिपन्नः कालं कृत्वाधनः सौधर्मे देवलोके देवत्वे नोत्पन्नः सास्तो तुतस्यैव मित्रत्वे नोत्पन्ना तत्र सुरसुख मनुभूयधनदेवजीवो वेताढ्ये सूरतेजराज्ञः पुत्रश्चित्र

गतविद्याधरराजा जातः धनवत्यपिकस्य चिद्राज्ञः कन्याजाता परिणीताचित्र गतिनैव तत्र मुनि धर्मं श्रुत्वामाहिन्देधणो सामाणिउ इयरायनम्मित्तो जाओ तत्तोचुअणधणो अवराजिओ नामरायाजाओ सोविपिईमई तस्सपत्नीकाऊ समणधम्मं गयाइं दोवपीती आरण्ण कल्पे मिच देवीजातौ ततश्चुतो धनदेवजीवः शंखराजाजातः धनवती जीवस्तस्यैवकान्ताजाता तत्र शंखराजा प्रतिपन्न मुनिधर्मोविंशति स्थानकैर्निबद्धतीर्थं करनाम गोत्रः कालं कृत्वाऽपराजितविमाने समुत्पन्नः तत्कान्तापि धर्म प्रभावेण तत्रैवोत्पन्ना धनजीवस्ततश्चुता सौर्यपुरेनगरे दशदशाराणां मध्येज्येष्ट समुद्रविजयस्य राज्ञोभार्यायाः शिवादेव्याः कुक्षौचतुर्दशमहास्वप्नः सूचितः कार्त्तिक कृष्णद्वादश्यां पुत्रत्वेनोत्पन्नः उचितसमये श्रावण शुद्धपञ्चम्यां प्रसूताशिवादेवी जातो दारकः दिग्कुमारिकाविहित जातकर्मानन्तरं सुरासुरैर्मेरुमस्तके जन्माभिषेके कृते सति राज्ञापि वर्द्धापनं कारितं अस्मिंश्चगर्भगतेकदाचित् स्वप्ने शिवादेव्या अरष्टरत्न मयोनेमिर्दृष्ट अतोरिष्टनेमिरिति अस्य नाम कृतं अयं कुमारोष्टवार्षिकोजातः अत्रान्तरे कृष्णेनकं सेनिपातितं जीवयशावचने नयादवानामुपरि कुद्धोजरासिन्धुराजा तत्यं क्षया सर्वेपि यादवाः पश्चिम समुद्रं यावन्नताः तत्र केशवाराधित वै श्रमणे नं कृता सर्वकाञ्चनमयी द्वादश योजनायामानवयोजनविस्ताराद्वारिकानाम्नी नगरी तत्र सुखेनयादवास्तिष्टन्ति क्रमेण निहितजरासन्धौ रामकेसवौ भरतार्द्धस्वामिनौ जातौ अरिष्टनेमिर्भगवान् यौवन मनुप्राप्तः विषयसुख पराङ्मुखोपि मित्रैः प्रेर्यमाणोनानाविधक्रीडां करोति अन्यदा समान वयस्कैरनेकराज कुमारैः सहक्रीडन् गतो नारायणस्यायुधशालां तत्र दृष्ट्वान्यनेकानि देवाधिष्टितानि आयुधानि तत्र द्रव्यं कालावर्त्तं धनुः कौतुकेन गृह्णन् नेमिरायुधपालेन भणितः कुमार किमनेनाग्रह्यानुष्ठानेन न हि नारायण मन्तरेणान्यः कोपिनर इदं धनुरारोपयितुं शक्तः ततईषद्धसित्वानेमिना तद्धनुर्लीलयैवारोपितं आस्फालिताजीवास्तस्याः शब्देन मेदिनीकम्पिता विस्मितास्सर्वेप्यायुधपालिकानरास्ततस्तद्धनुर्मुक्तानेमिनाशङ्खो गृहीतः पूरितस्तच्छब्देन सर्वं जगद्धधिरितं

कम्पिताभूमि गिरिशिखराणि तत्र, ट:सानगरो तु विशेषाच्चकम्पे ततः कृष्णचिन्तयति किमेष प्रलयकालकललामापन्नोयं शङ्ख शब्दः श्रूयते तावता युद्धशालेन कृष्णस्य यथार्थो व्यतिकरः कथितः ततोनेमि कुमारपराक्रमेण विस्मितो हरिर्बलदेवं प्रत्येवं बभाण यस्य नेमि कुमारस्येतादृशं सामर्थ्यं अस्ति स वर्द्धमानोमद्राज्यं सुखेनलास्यति ततोस्य बलं परीक्ष्य राज्यरक्षणोपायं चिन्तयामः बलदे वेन भणितं अलमनयालोकसङ्कया येनायं पूर्वं केवलिभिः निर्दिष्टो द्वाविंशतितमोजिनः त्वं पुनर्भरतार्द्ध स्वामी नवम वासुदेवः अयञ्च भगवान् अक्षत राज्यएव परित्यक्त सकल सावद्ययोगः प्रव्रज्यां ग्रहीष्यते एवं निरन्तरं बलदेवेन राज्यहरण शङ्कया वार्यमाणोपि कृष्णः कदाचिदुद्याने गत्वा नेमिनं प्रत्येवमाह कुमार निज २ बल परीक्षणार्थं आवां बाहुयुद्धेन युध्यावः नेमिना भणितं किमनेन बुधजन निन्दनीयेन बाहुयुद्धेन वाक्युद्धेनैव आवां युध्यावः बाहुयुद्धेन हारितस्य तव महान् अयशः प्राग्भारो भविष्यति कृष्णेनोक्तं क्रीडया युद्धतोरावयोः कीदृशो यमयशः समूह स्तो भगवता नेमिना स्व बाहुप्रसारितः कथितञ्च अयं मदीयो बाहुर्यदि भवतानामि तस्तदा त्वयाजितं मया हारितमिति ततः कृष्णेन सर्व्वशक्त्या दोलितोपि भगवान् बाहुर्नमनाक् चलितः यथास्य भगवतो मनोनिश्चलं तथा बाहुरपि निश्चल एवेति जनैः प्रशंसाकृता ततः परम चमत्कारं गतस्य स्वराज्यहरण शङ्काकुलित चेतसो नारायणस्य कियान् कालोतिक्रान्तः अन्यथा नेमिर्यौवनं प्राप्तः विषय सुखनिः पिपासोपि समुद्रविजयादिना विवाहार्थं भृशमुक्तोपि न विवाह मङ्गी कुरुते ततः समुद्रविजयादिभिः केशवस्यैव मुक्तं केशव तथा कुरु यथा नेमिर्विवाह मङ्गीकुरुते कृष्णेनापि रुक्मिणी प्रमुखाः स्वभार्याः प्रेरिता स्ताभिर्जलकेलिकरण पूर्वकं एवं श्रीनेमिनाथस्योक्तं स्वामिन् लोकोत्तरं तवरूपं निरुपमाः सौभाग्यादयोनन्तास्त्वयिगुणाः निरामय स्तवदेहः सुरसुन्दरीणा मप्यन्मादजनकं तव तारुण्यं ततोनुरूप दारसंग्रहेण सफलं कुरु दुर्लभं मनुष्यत्वं ततो हसित्वा नेमिनाथेन भणितं मुग्धानां अशुचि स्वरूपाणां

बहुदोषालयानां तुच्छ सुखनिबन्धनानां अस्थिर सङ्गमानां रमणीनां सङ्गमेन न भवति नरत्वं सफलं अपिच एकान्त शुद्धाया निष्कलङ्काया: निरुपम सुखाया: शाश्वत सङ्गमाया: सिद्धिबद्धाएव सङ्गमेन नरत्वं सफलं भवति यत: माणुसत्ताइ सामग्गी तुच्छभोगाणकारणा रयणच्च कोडिआइच्चहारिं तिअ वुहाजणा १ अहं सिद्धि बधू निमित्तमेवयतिथे नेमेरय मभिप्रायस्ताभि: कृष्णाय निवेदित: कृष्णेनचनेमि: स्वयं भणित: ऋषभादय स्तीर्थं करा दारसंग्रहं कृत्वा सन्तान परम्परा वर्द्धयित्वा स्वेष्टलोक मनोरथान् पूरयित्वा पश्चिमवयसि निष्क्रान्ता: शिवं प्राप्ताश्च त्वमपि तत्तुल्य स्तवैव मोचियास्य मोति दशारचक्र सन्तोषाय किं न पाणिग्रहणं करोषीति कृष्ण: प्रकामं विवाहायइङ्गितवानिति नेमिस्तु मौनमालम्बास्थित: कृष्णेन चिन्तितं अनि षिद्ध मनुमतमिति न्यायादङ्गीकृतएव नेमिना विवाह इति दशारचक्राय उक्तवान् सञ्जातहर्षेण दशारचक्रेण भणित: कृष्ण: त्वमेव नेम्यनुरूपां कन्यां गवेषय तत: कृष्णेन गवेषयता उग्रसेन पुत्री राजीमती कन्या नेमितुल्यरूपा सा पुनर्धनवती जीवोपराजित विमानात् च्युत्वातत्रोत्पन्नास्तीति इयमेव नेम्यनुरूपेति तदर्थं कृष्णेन उग्रसेन: प्रार्थित: तेनापि मनोरथातीतो जीव मनुयच्छ इति भणित्वा कन्यादत्ता तत: कारितं कुलद्वयेपि वर्द्धापनं गृहीत विवाह लग्नं कारितं समस्त जातिवर्गस्य भोजनाच्छादनादिसत्कार: प्राप्ते च लग्नदिवसे दिव्य रमणीभि: स्नापितोऽलङ्कृतो विभूषितो मत्त वारण मारूढ: समन्तान्मिलित: दशारचक्र बलदेव वासुदेवादि यादव परिकरित: पृष्टौ वादितानेक कोटिप्रमाण वादित्र शिरोधृतात पत्रश्चामरैर्वीज्यमान: पृष्टौ गीयमान मङ्गल: सर्वतो मागधै: कृत जय जयारव: सुर नर सङ्घेन सर्वतो वीक्ष्यमाण: सुरीभिर्नारीभिश्च प्रार्थ्यमानो नेमिकुमार: प्राप्तो महता विस्तरेण उग्रसेन नृप द्वारपुरोरचित विवाहमण्डपासन्नदेशं राजीमत्यपि सर्वालङ्कार विभूता गवाक्षस्थानेमिं दृष्ट्वा आनन्दपरावशा जाता एतदपि तदानीं नवेत्ति काहं किमत्रास्ति कोयं काल: कीदृशो चेष्टेति अत्रान्तरे करुणारवं श्रुत्वा जानता नेमिना पृष्ट: सारथि: कोयं मरभीरूणां प्राणिनां एष:

करुणारवः तेन कथितं स्वामिन् तव विवाह गौरवाय अनेकजन भोजनाय मेलिता अमी हिरणादयो जीवा व्यापादयिष्यन्ति साम्प्रतमाक्रन्दं कुर्वन्तीति नेमिराह सारथे रथमितो निवर्तयनाहं विवाहं करिष्ये यत्र एतावतां प्राणिनां वधस्तेन विवाहेन मे समाप्तं संसार परिभ्रमणहेतुरेवाय विवाहः नेमि वचनात्ते सर्वेपि प्राणिनो मुक्ताः गता स्वस्थानं सुखेन विरक्तचित्तं पश्चाद्वलमानं नेमिनामालोक्य अकाण्ड वज्रप्रहार ताडितेव विह्वलां राजीमती धरणीतले निपतिता मूर्च्छिता ससम्भ्रमेण सखीजनेन शीतलजलसिक्ता तालवृन्तेन वीजितालब्ध चेतनाएवं विललाप अहो मया अत्यन्त दुर्लभे भुवननाथे अनुराग कुर्वत्या आत्मा लवूकृतः धिग् मम सुकुमालोत्पत्तिं धिक् मम रूपयौवनञ्च धिग् मम कलाकुशलतां येनाहं नेमिना प्रतिपद्यापि मुक्ता हे नाथ मे जीवितं निर्गच्छति अङ्गानि मे त्रुटन्ति हृदयं मे स्फुटति विरहाग्नि ज्वाला कुलितोयं ममात्माहारो मेचार सदृशो जलचन्दन चन्द्रिकादयः पदार्था चित्ताग्नि सदृशाः स्वामिन् तव विरहे मम जायन्ते स्वामिन्नां त्वं किं त्यजसि किं मम विरुद्धं त्वया श्रुतं दृष्टं वा जन्मान्तरकृतं ममाशुभकर्मैवोदितं स्वामिन्नेकवारं ममाभिमुखं दृष्टिं देयाः प्रेमपरायां मयि त्वं सर्वथा निरपेक्षोमाभूः अथवा सिद्धिवधूकण्ठितस्य तवहृदयं सुरसुन्दर्योपि न हरन्ति मनुष्य स्त्रीणां तद्वर्णिकागणना एवं महाशोकभरार्दिता विलपन्ती राजीमती सखीजनेन भणिता अलङ्घनीयो भवितव्यता परिणामः ततो धीरत्वावल म्बनं कुरु अलमत्र विलपितेन सत्व प्रधानाराजपुत्र्यो भवन्तीति भणित्वा संस्थापिता द्वितीयदिने तया सखीनां पुरएव मुक्तं अद्यमये दृश्यः स्वप्नोदृष्टः यथा महारदेशे एकोदिव्य पुरुषो देवदानव परिवृतः सिंहासनमारूढः तस्याभ्यर्णेऽनेक जन्तवसमायाताः अहमपि तत्रैव गता स चतुरः शरीरमानसः दुःखप्रणासकानि पादपफलानि तेभ्यो ददन्मया प्रार्थितः भगवन्ममाप्येतानि फलानि देहितेनतानि दत्तानि तदनन्तरं प्रतिबुद्धाहं सखीभिर्भणितं हे प्रियसखि मुख कटकोपि स्वप्नोयं शीघ्रपरिणाम सुन्दरोभविष्यति इतश्च नेमिनाथ समुद्रविजय शिवादेव्यादि विविधैरुपायैः पाणिग्रहणार्थं प्रार्थ

मानोपि नैवत मर्थमङ्गीचकार अस्मिन्नवसरे लोकान्तिका स्तत्रागत्यएव मूचिरे भगवान् सर्व जगज्जीवहितं तत्तीर्थं प्रवर्त्तयेति भणित्वा जननी जनका दीनामन्तिके गत्वा एव मूचतुः भवत् कुलोत्पन्नः श्रीनेमिः प्रव्रजि श्यतीतिकोभवतां विषादः नेमिरपि मात्र पित्रोपुरः कृताञ्जलिरेव मुवाच इच्छामि युष्मदनुज्ञातो प्रव्रजितुं इदञ्च श्रुत्वा शोकसंवट्ट निरुद्धहृदया धरणीतले निपतिता चुर्णितेभुजवलयाग्रिवादेवी मिलितं दशारचक्रं जलाभिषेकादिना लब्ध संज्ञा भणितुमारब्धा पुत्रकथमस्माकं मनोरथं मूलादुच्छिंदसि कथंवात्वं सत्पुरुषोपि प्रार्थना भंगंकरोषि दशारचक्रस्यापि मनः सन्तापं किंकरोषि कथञ्चिवयमुग्रसेन राज्ञो मुखं दर्शयिष्यामः कथञ्च त्वदेकचित्ता सावराकीराजीमती भविष्यति ततोस्मदुपरोधेन तस्याः पाणिग्रहणं कुरु ततः पश्चात् प्रव्रज्यां गृह्णीया भणित भगवतामातर्मनः सन्तापं माकुरु सर्वभावानामनित्यत्वं भावयविषयानां विपाकदारुणत्वं अत्रत्रि जनकत्वं च अस्थिरयौवन धनादीनां चञ्चलत्वं सन्ध्यासमयाभ्र तुल्यतां विलासानामवेहि अकाण्ड प्रहारत्वं मृत्योर्जन्मजरामरण रोगादि दुक्ख प्रचुरत्वं संसारस्या लोचय ततो मातर्मामनुजानीहि भव प्रदीपाद्विर्गच्छन्तं अत्रांतरे दशारचक्रेणनेमिर्भणितः कुमार सांप्रतित्वया परित्यक्तस्य यादवलोकस्य न कश्चित् त्राणमिति ततः किंचित्काल प्रतीक्ष्यस्व तदुपरोधशीतलया वाण्या भगवता संवत्सरमेकं यावत् स्थितिरङ्गीकृता दत्तश्च तस्मिन्नेव सम्वत्सरिकं दानं प्रतिपूर्णे च सम्वत्सरे माह पोत्रादीनामा पृच्छ्यावण शुद्धषष्ठ्या स देव मनुष्यपर्षदा परिवृतो नगर्यानिर्गत्यसहस्राम्रवणे उद्यानेत्रीणि वर्षशतानि गृहस्थावासेस्थित्वा षष्टभक्तेन पुरुष सहस्रेण समं निष्क्रान्तः तपस्संयमरतोविहरति इतश्च भगवतो भ्रातारथनेमिः प्रीति पर एकान्ते राजीमति मेवमाह सुभ्रु मा कुरुविषादं सौभाग्यनिधिं कः कोन प्रार्थयति भगवान् पुनर्नेमिनाथो वीतरागत्वान्नकरोति विषयानुबन्धं ततः प्रतिपद्य स्वमां सर्वकाल मद्दं त्वदाज्ञाकारी भविष्यामि तया भणितं यद्यहं नेमिनाथेन परित्यक्ता तथापि अहं तं न परित्यजामि यतोहं भगवत एव गृहिणी भविष्यामि ततस्त्वमेनं प्रार्थनानुबन्धन्त्यज ततः सकलचिह्निना

नियावत् मौनेनस्थितः अन्यस्मिन् दिने पुनरपि तेन प्रार्थिता ततस्तया तत् प्रतिबोधार्थं तत् प्रत्यक्षमेव क्षीरं पीत्वा मदन फलपातेनवां त्वा तत् सोवर्णिक कच्चोलके छित्वा समुपनीतं रथनेमिर्भणितं इदं पिबतेनोक्तं कथं वां तं पिबामि तया भणितं त्वं किमेतज्जानासि स आह बालोऽपि तज्जानासि सा आख्यत् तर्हिनेमिनाथ वां तां मां कथं त्वं पातुमिच्छसि इदं राजीमत्या वचः श्रुत्वा स उपरतो राजीमत्यपि दीक्षाभि मुखी तपोभिधानैः शरीरं शोषयन्ती तिष्ठति अत्रांतरे च तुः पश्चाद्दिन पर्यन्ते भगवतः श्रीनेमि नाथस्य रैवतगिरि सहस्राम्रवने केवल ज्ञान मुत्पन्नं देवैः कृतं समवसरणं तत्र समायातासु द्वादशपर्षक्षु देशना कृता तां च श्रुत्वा बहवः प्राणिनः प्रव्रजिताः केचिद्रण धराजाताः स्थापितं भगवतातीर्थं राजीमत्यपि विविधकनयाभि सहप्रव्रजिता रथनेमिरपि संविग्नस्तदानी मेव प्रव्रजितः राजी मती तदानी मेव मचिन्तयत् योमया तदानीं दिव्य पुरुषस्त्रयो दृष्टः सोद्यसफलो जातः अनादाराजी मती साध्वीभिः समं भगवतो वन्दनार्थं रैवतगिरिगच्छन्ती अकस्माद्मे घ दृष्ट्याऽभ्याहताः सर्व्वापि साध्वोऽनागुहासु निलोनाः राजीमत्यपि एकस्यां गुहायां प्रविष्टा तत्र च पूर्वं रथनेमिसाधोः प्रविष्टोस्ति परं अन्धकार प्रदेशेस्थितोयं न दृष्टः तया चीवराणि विस्तार यितुं लग्ना सानि रावरणा च जाता तस्याः शरीरशोभां दृष्ट्वा इन्द्रियाणां दुर्दान्ततयाऽनादि भवाभ्यस्ततया च विषयाभि ग्रायेण परवशीजातः तादृशो रथनेमिस्तया दृष्टः ततो भय भ्रांता सा सद्य आत्मानं प्राहृत्य बाहुभ्यां सङ्कोच्य च स्थिता तेन भणिता सुतनुतवानुरागवशेनाह मिदं शरीरं अरति परिगतं धर्त्तुं न शक्नोमि ततः कृत्वानुग्रहं प्रतिपद्य स्वमया समं विषयसेवनं पश्चात्सञ्जातमनः समाधी आवां निर्मलं तपः संयमं चरिष्यावः तयापि साहसमवलंब्यप्रगल्भवचनैर्भणितः महाकुल प्रसूतस्य तव किमिदं युक्तं स्वयं प्रतिपन्नस्य व्रतस्य भञ्जनं जीवित मपि सत्पुरुषास्त्यजन्ति न पुन व्रतलोपं कुर्वन्ति ततो महाभागमनः समाधिं कृत्वा विरूपविषय विपाकदारुणत्वं शीलखण्डनस्य नरकादिकञ्च फलं न च विषय सेवनेन मनः

समाधिः किं तु भूरितराऽरतिर्भविष्यति विषयसेवन लब्ध प्रसरस्य मनसः प्रकाममिच्छावर्द्धते उक्तं च पुत्तादिव्वाभोगा सुरेसुन्तहयमणु एसुं नय सच्चा यातित्तो अतितत्तर कस्सविजि अस्स १ इत्यादि वाक्यैस्त्वयानुशासितः स सम्बुद्धः सम्यगहं प्रतिबोधितस्त्वयेति भणन् आत्मानं निन्दयित्वा राजीमतीं च भृशं सुत्वागतः साधु सभामध्ये सा च साध्वी सभामध्ये गतेति अरिष्टनेमिर्भगवान् मरकत समवर्णः दशधनुरुच्छ्रितदेहः शङ्खलाञ्छनः चतुः पञ्चाश दिनसन्नशतवर्षाणि केवल पर्यायेण विहृत्य अनेकभव्यान् प्रतिबोध्य च वर्ष सहस्रायुः परिपाल्यरेवतगिरौ आषाढ शुक्लाष्टम्यां सिद्धिङ्गतः क्रमेण रथनेमि राजीमत्यावपि सिद्धिं जग्मतु इत्यरिष्टनेमिचरित्रं सूत्रं अग्रेलिख्यते [सोरिय पुरं मिनयरे आसिराया महड्ढिए वसु देवत्तिनामेणं रायलक्खण सञ्जुए१] सौर्यपुरेनाम्नि नगरेवसु देव इति नाम्ना राजा आसीत् यद्यपि सौर्यपुरे समुद्र विजय प्रमुखादशदशार्हाः दशभ्रातरोविद्यन्ते तेषु दशसुलघुभ्रातावसु देवोस्ति तथापि वासुदेव पुत्रो विष्णु रभूत् तेन वसुदेवस्यैववर्णनं कृतं कौट्यो वसुदेवो महर्द्धिकः छत्र चामरादिविभूतयुक्तः पुनः कौट्यो राजलक्षण संयुतः हस्तपादयोस्तलेषु राज्ञो लक्षणानि चक्र स्वस्तिकां कुशवज्रध्वज छत्र चामरादिभिः संहितः अथ वा औदार्यधैर्यगाम्भीर्यादि सहितः १ [तस्सभज्जा दुवे आसिरोहिणी देवई तहा तासिंदोण्हंपि दोपुत्ता इट्ठारामकेसवा] २ तस्य वसुदेवस्य द्वे भार्ये आस्तां रोहिणी तथा देवकी यद्यपि वसुदेवस्य

सूत्र

सोरियपुरंमि नयरे आसिराया महिड्ढिए। वसुदेवेत्तिनामेणं रायलक्खण संजुए १ ॥ तस्सभज्जा दुवेआसि रोहिणी

भाषा

सोरीपुर नामा नगरे सोरीपुर नगरनेविखे आसीत् राजा महर्द्धिकः महाऋद्धिनोधणीं राजाहओ वसुदेवेति नाम्नाः वसुदेवइसेनांमे राजाहओ राजा लक्षणसंयुतःराजाराजलक्षणतिणेकरोसहितछे १तस्यराज्ञे द्वे भार्येअभूतां तेराजाने वेभार्याहुई रोहणी देवकीतिनाम्नाः एक रोहिणीवीजो देवकी तयोः

हा सप्तति सहस्रं दारा आसन् तथाप्यत्र उभयोरेव कार्यात् रोहिणी देवक्योरेव ग्रहणं कृतं तयो रोहिणी देवक्योर्द्वयो र्द्वौ पुत्रौ अभूतां तौ पुत्रौ कौ रामकेशवौ कोट्टशौ तौ अतीष्टौ मातापित्रोरधि कवल्लभौ २ (सोरिय पुरम्मिनयरे आसिरायामहट्ठिए समुद्दविजए नामं रायलक्खण सञ्जुए ३] सौर्यपुरे नगरे समुद्रविजयो राजा महर्द्धिक आसीत् कोट्टशः समुद्रविजयो राजा राज लक्षण संयुतः अत्र पुनः सौर्यपुराभिधानं समुद्र विजयवसु देवयो रेकत्रावस्थिति दर्शनार्थं ३ [तस्स भज्जासिवानाम तीसे पुत्ते महायसे भयवं अरिट्ठनेमित्ति लोगनाहेदमीसरे ४] तस्य समुद्रविजयस्य राज्ञः शिवानाम्ना भार्या आसीत् तस्याः शिवा देव्याः पुत्रो भगवान् ऐश्वर्यधारी अरिष्टनेमिरासीत् चतुर्दश स्वप्नदर्शनानन्तरं एकं अरिष्टरत्न मयं रथ चक्रं ददर्श तेन अरिष्टनेमिरिति नाम प्रदत्तं कथंभूतोऽरिष्टनेमिर्महायशाः महाकीर्त्तिः पुनः कोट्टशोऽरिष्टनेमिः लोकनाथः चतुर्दश रज्जुप्रमाणलोक प्रभुः पुनः

सूत्र

देवईतहा । तासिंदुण्हंपिदोपुत्ता दुट्ठाराम केसवा २ ॥ सोरियपुरंमिनयरे आसिराया महिड्ढिए । समुद्दविजएनामं रायलक्खणसंजुए ३ ॥ तस्सभज्जा सिवानामंतीसे पुत्ते महायसे । भगवं अरिट्ठनेमेत्ति लोगनाहे दमीसरे ४ ॥ सोरि

भाषा

द्वयोपि द्वौ पुत्रौ तेस्त्रीवे द्वने वेटाहुआ इष्टौ वल्लभौ राम केशवौ वल्लभ कृष्णौ रोहिणीनो वेटा वलभद्र देवकीनो कृष्ण हवो २ सोरीपुरनामा नगरे सोरीपुरनामा नगरने विषे आसीत् राजा महर्द्धिकः समुद्र विजयनामा राजा समुद्रविजयः राजलक्षणसंयुक्तः ३ तस्य भार्या शिवानाम्ना तेहनो भार्या शिवादेवी एहवेनामे तस्याः पुत्रो महायशः तेहनो पुत्र माहायशनोधणी भगवान् अरिष्टनेमि भगवंत अरिष्टनेमिः लोक नाथः दमितांमध्ये ईश्वरः श्रेष्टलोकनोनाथछेदमीमाहिं श्रेष्टछे ४ स च अरिष्टनेमिनामे ते अरिष्टश्रीनेमिनांमे लक्षणेन स्वरेण च संयुतः वत्तीस

कौटश्योऽरिष्टनेमिर्दमीश्वरः कुमारवेषिणेन कन्दर्पोजितः तस्मात् दमिनां जितेन्द्रियाणां ईश्वरो दमीश्वरः ४ (सोरिट्ठ नेमिनामोज लक्खणस्सरसंजुओ अट्ठसहस्सलक्खणधरो गोयमो कालगच्छवी ५) अथारिष्टनेमेर्वर्णनमाह। स अरिष्टनेमिनामा भगवान् अष्टसहस्र लक्षण धरो वर्त्तते अष्टभिरधिकं सहस्रं अष्टसहस्रं लक्षणानां अष्टसहस्रंलक्षणाष्टसहस्रं तद्धरतीति लक्षणाष्टसहस्रधरः अष्टसहस्रं लक्षणानिधरतीति वा अष्ट सहस्र लक्षणधरः पुनः कौटश्यः लक्षणस्वरसंयुतः लक्षणैः सहितः स्वरोलक्षणस्वरः स्तेन संयुतः स्वरस्यलक्षणानि माधुर्यलावण्याऽव्याहत गांभीर्यादीनितैः संयुतः तीर्थंकरस्यहि अष्टाधिकसहस्रलक्षणानि शरीरे भवन्ति स्वस्तिक वृषभसिंह श्रीवृक्ष शंखचक्र गजाश्व कूर्मादि प्रमुखाणि लक्षणानि हस्तपादादौ भवन्ति पुनः कौटश्यो रिष्टनेमिः गौतमो गौतमगोत्रोयः पुनः कौटश्यः कालकच्छविः श्यामकान्तिः ५ [वज्जरि सह संघयणो समचोरं सोज्झसोयरो तस्स रायमई कण्णं भज्जज्जायइ केसवो ६] पुनः कौटश्यो वज्रं कीलिका ऋषभः पट्टोनाराचः उभय पार्श्वयोर्मर्कटबन्धः एभिः संहनन शरीररचना यस्य स वज्रर्षभनाराच संहननः पुनः कौटश्यो सम चतुरस्रः प्रथम संस्थानवान् यः पद्मासनेस्थितः सन् चतुर्षु पार्श्वेषु यद्दश शरीर प्रमाणोभवति स सम चतुरस्र संस्थानवान् उच्यते तीर्थं करोहि समचतुरस्र संस्थानधारीस्यात् पुनः कौटश्यो ऋषोदरः ऋषस्य मत्स्यस्य उदरमिव उदरं यस्य स ऋषोदरः अथ तस्या

सूत्र — ट्ठनेमिनामोउ लक्खणस्सरसंजुओ अट्ठसहस्सलक्खणधरो गोयमो कालगच्छवी ५ ॥ वज्जरिसहसंघयणो समचतुरंसो

भाषा — लक्षण अनेश्वर तिणे संयुक्तः अष्टोत्तरसहस्र लक्षणधरः एकहजार आठलक्षणनो धरणहारः गौत्तमगोत्रः स्यामकांतिः गौतमगोत्रनोधणी स्याम शरीर कांतिः ५ वज्रऋषभ संघयन वज्रऋषभनाराच संघयणनोधणी सम चतुरं स संस्थानः सम चोरं स संस्थान ऋषोदरः मत्स्योदरः मत्स्यसरीषुं पेटछे

रिष्ठ नेमिकुमारस्य केसवः कृष्णो राजीमतीं कन्यां भार्यायै याचते कृष्ण देवोराजमत्याः जनकपार्श्वे राजीमतीं कन्यां नेमिनाथस्य भार्यार्थं याचते इति भावः ६ [अह सा रायवरकन्ना सुसीला चारुपेहिणी सव्वलक्खणसम्पन्ना विज्जसो यामणिप्पभा ७] अथानन्तरं सा राज वरकन्या राजमती कौटश्यो वर्त्तते तद्वर्णनमाह राजसुवरो राजवरः षोडशसहस्र मुकुटबद्ध भूपेषु श्रेष्ट उग्रसेनो राजा तस्य कन्या पुत्री राज वरकन्या सा कौटश्यो सुशीला शोभना चारो पुनः कौटश्यो चारुप्रेक्षणी चारुप्रेक्षणं अवलोकनं यस्याः सा चारुप्रेक्षणी सुन्दरावलोकना सुन्दरनयनावा पुनः कौटश्या सर्वलक्षण सम्पूर्णा चतुः षष्टि कामिनो कलाकोविदा पुनः कौटश्या विद्युत्सौदामिनीप्रभा विशेषेण द्योतते इति विद्युत् सा चासौ सौदामिनी च विद्युत्सौदामिनी तद्वत्प्रभा यस्याः सा विद्युत्सौदामिनी प्रभास्फुरविद्युत्कान्तिः ७ [अहाइजणओतीसे वासुदेवं महिड्ढियं इहागच्छउ कुमारो जासे कवन्दलामहम् ८] अथ कृष्णेन नेमि

सूत्र

ज्झसोदरो। तस्सरायमईकन्नं मज्झंजायइ केसवो ६॥ अहसाराय वरकन्ना सुसीला चारुपेहिणी। सव्वलक्खण संपन्ना विज्जसोया मणिप्पभा ७॥ अहाइजणओ तीसे वासुदेवं महिड्ढियं। इहा गच्छउ कुमारो जासेकन्नं दला

भाषा

तस्य राजीमतीनाम्ना कन्या तेनेमि नाथने राजिमती कन्याः भार्यानिमित्ते याचते केशवः कृष्णनेमी कुमारनी भार्या करिवानेका जे मांगे ६ अथ सा राज वरकन्या राजीमतीहवे राजानोवेटी राजेमतिः सुसीला शोभनाचारां चारुप्रेक्षणा मनोहरलोचना भली आचार भला नेत्रछे सर्वलक्षणैः संपूर्णा सर्वलक्षणेसहितछे दीप्यमान सौदामिनीं विद्युत्प्रभाः कांतिर्यस्या सा देदीप्यमान जे वीजली ते सरीषीकांतिछे जेहनी ७ अथ आह जनकः पिता तस्या राजेमत्याः उग्रसेन नामा: राजेमतिनो पिता उग्रसेन कहेछे वासुदेवं महर्द्धिकं वासुदेवप्रतिः इहा गच्छति अरिष्ट नेमिकुमार नेमिकुमारम्हारे

कुमारार्थं कन्यायाः याचनानन्तरं तस्या राजमत्याः जनकोमहर्द्धिकं वासुदेवं कृष्णं आह हे वासुदेवकुमारोऽरिष्ट नेमिरिहास्माकं हे आगच्छतु जाइति येन कारणेन से इति तस्मै अरिष्ट नेमिकुमारायतां राजमतीं कन्यां अहं ददामि आसन्नकोष्टक नैमित्तिकादिष्टलग्ने विवाहविधिना उपढौकयामि ८ [सव्वोसहीहिं न्हविओ कयकोउअमङ्गलो दिव्वजुयलं परिहिओ आभरणेहिं विभूसिओ ९] अथारिष्ट नेमिकुमारः कोष्टिकार्पित लग्ने सर्वौषधीभिर्जया विजया शल्यविशल्या ऋद्धिवृद्धयादिभिः स्नापितः पुनः कृत कौतुक मङ्गलः पुनः कौटश्यः परिधृतदिव्ययुगलः परिहितं दिव्यं विवाह प्रस्तावात् देवदूष्य युगलं येन स परिहित दिव्ययुगलः प्राकृतत्वात् शब्दविपर्ययः पुनः कौटश्यः आभरणैः कुण्डलमुकटहारादिभिर्विभूषितोलङ्कृतः ९ [मत्तञ्च गन्धहत्थिञ्च वासुदेवस्स जेट्ठगं आरूढोसोहई अहियं सिरे चूडामणी जहा १०] च पुनरिष्ट नेमिकुमारो वासुदेवस्य ज्येष्टकं मत्तं गन्धहस्तिनं

सूत्र

महं ८ ॥ सव्वोसहीहिंगहविओ कयकोउय मंगलो । दिव्वजुयल परिहिओ आभरणेहिं विभूसिओ ९ ॥ मत्तंच गंध
हत्थिंच वासुदेवस्स जेट्ठगं । आरूढो सोहई अहियंसिरे चूडामणीजहा १० ॥ अह उसिएण छत्तेण चामराहि यसो

भाषा

धरेआवे यथा से तस्याहं कन्यां ददामि जिम तेहने कन्याद्यं ८ एवमुक्ते सति सर्वौषधीभिः भगवान् स्नापितः भगवंतने सर्वौषधीइं स्नानकरावीउं कृतकौतुक मंगलः मंगलीकना कारणकीधांछे दिव्यमुत्तम वस्त्र युगलं परिहितं दिव्य भला वस्त्र पहराव्या आभरणैर्विभूषितः आभरणे करी विभूषित अलंकर्योछे ९ मत्तंच गंधहस्तिनं मातो गंधहस्तीः वासुदेवस्य ज्येष्टं उत्कृष्टं वासुदेवनो वडोपट्टहस्तीः आरूढ अधिकं शोभतेते हाथी उपरि चढ्यो अधिकशोभवालागाः मस्तके चूडामणिर्यथया शोभते मस्तकनेविषे जिम मुकुटशोभे तिमशोभे १० अथ उच्छ्रितेन छत्रेण माथे छत्रधर्योछे चामरैश्च

आरूढोधिकं शोभते कदव सिरसि मस्तके चूडामणिरिव यथा मस्तके मुकुटं शोभते तथा नेमिः सर्वेषां यादवानां मध्ये चूडामणि सदृशो विराजते १० [अह जक्खिएण छत्तेण चामराहिय सोहिओ दसारचक्केण बसो सव्वओ परिवारिओ ११] [चाउरिङ्गिणीए सेणाए रइयाए जहक्कमं तुडियाण सन्निनाएण दिव्वेण गयण फुसा १२] [एयारिसीए इड्ढीए जुईए उत्तिमाइय नियगाओ भवणाओ णिज्जाओ विण्हिपुंगवो १३] तिसृभिः कुलकं अथानन्तरं वृष्णिपुंगवो नेमिकुमारो निजकात् भवनात् स्वकीय गृहात् एतादृश्या समीपतरवर्त्तिन्याऋद्धया पुनरुत्तमया प्रधानयाद्युत्यादीप्रयापणि गृहणाय निर्गतः उग्रसेन गृहं प्रतिस्वमन्दिरात् निसृतः इत्यर्थः कीदृश्या ऋद्धया तां ऋद्धिमेवतिमाह स नेमिकुमार उच्छ्रितेन उच्चैः छत्रेण छत्रेण मेघाडम्बर छत्रेण च पुनश्चामराभ्यां उभयपार्श्वयो वीज्यमानः शोभितः पुनः स नेमिकुमारो दशार्ह चक्रेण यादव समूहेन सर्वतः परिवृतः ११ पुनः कीदृशः चतु रङ्गिण्यासेनया परिवृतः पुनः कीदृश स्तुटितानां तूर्याणां भेरि मृदङ्ग पटह करनालतालादीनां दिव्येन देवयोग्येन सत् निनादेन सम्यक्शब्देन सहितः कीदृशेन तूर्याणां निनादेन गगनस्पृशा गगनं स्पृशन्तीति गगनस्पृक् तेन आकाशव्यापिता १२ [अह सोतत्थनिज्जन्ते दिव्वपाणि भयइए वाडेहिं पिञ्जरेहिं

हिओ। दसारचक्केण यसोसव्वओ परिवारिओ ११। चउरंगिणीए सेणाए रइयाए जहक्कमं। तुरियाण सन्निनाएणं

शोभितः वेषासे चामर वीजाइछे दसारचक्रेण समुद्रविजयादि नृपसमूहेन समुद्रविजय प्रमुख राजाद्र सहित सर्वतो परिवारतः वेष्टितः चारेपासे वींज्योछे ११ चतुरंगिनयासेनया चतुरंगीणी सेना साथेछे रचितया यथाक्रमं हाथी घोडा रथ पायक यथा अनुक्रमे रच्याछे तूर्याणां वाजिताणां निनादे वाजित्रना शब्द तिणे करीसहित प्रधानेन गगनस्पृशेत प्रधानशब्द जाणलेछे जाई आकाशलागेछे १२ एतादृश्यां ऋद्धया इसी ऋद्धि करी

राय धनपतसिंह बाहादुर का बा० सं० ४१ वा भाग

च संनिरुद्धे सुदुक्खिए १३] [जीवियन्तन्तु संपत्ते मंसट्ठा भक्खियव्वए पासित्तासे महापन्ने सारहिं इणमब्बवी १४] युग्मं अथ अनन्तरं स नेमिकुमार सारथिं इदं अब्रोत् किं कृत्वा स्तव विवाह मण्डपासन्नेनिर्यन् अधिगच्छन् भयद्रुतान् भयव्याकुलान् प्राणान् जीवान् खलचरान् मृगशशकशूकरलिस्सर लावकादीन् मांसार्थं भक्षितव्यान् पाशितानिति विचार्य दृष्ट्वा कथंभूतान् प्राणान् वाटकैर्भित्तिभिः कण्टकवाटिकाभिर्वानिरुद्धान् अतिप्रयत्नेन यन्त्रितान् पुनः पञ्जरैर्लोह वंशशलाकादिविनिर्मितैः पक्षिनियन्त्रण स्थानैः संनिरुद्धान् अतएवसु दुःखितान् पुनः कीदृशान् जीवितां तं संप्राप्तान् ते प्राणिन

सूत्र

दिव्वेणं गगणंफुसे १२॥ एयारिसीए इड्ढीए जुत्तीए उत्तिमाइय। नियगाओ भवणाओ निज्जाओ वण्हिपुंगवो १३॥ अहसोतत्थ निज्जंतो दिस्सपाणे भयद्दुए। वाडेहिं पंजरेहिंच संनिरुद्धे सुदुक्खिए १४॥ जीवियं तंतुसंपत्ते मंसट्ठा भक्खियव्वए। पासित्तासे महापन्ने सारहिं इणमब्बवी १५॥ कस्सट्ठाइमेपाणाएएसव्वे सुहेसिणो। वाडेहिंपंज

भाषा

द्युत्या कांत्या उत्तमया कांति आभरणनीते सहितः निजकात् भवनात् आपणा घरथकी निर्गतो वृष्णिपुंगवः प्रधानो नेमिः नेमिनाथ वाहिरिनीसखो यादवनें पूज्यनीक जादवकुल १३ अथ स स्वामी तत्र निर्गच्छन् अथ स्वामी जाइछे नेमिनाथचाल्या दृष्टाः प्राणान् जीवान् भयभीतान् आगे जाता जीवदोठा एकठा बांध्याछे भयभ्रांतछे वाटकेषु पंजरेषु चवाडानेविषे पंजरानें विषे संनिरुद्धान् वद्धान् दुःखितान् रूंधांबांध्या दुःखी १४ च पुनः जीवितांतं संप्राप्तान् जीव अंत प्राप्त हुआछे आपणाजीव अंत्यप्रांतहस्ये इमकहेछे पशुः मांसार्थं विनाश्यभक्षितव्यान् मांसने अर्थे मारीखासे दृष्ट्वास: महाप्राज्ञः नेमनाथ स्वामीएप्रकार देखीने सारथिं प्रतिइति अब्रवीत् सारथीप्रते इमकहेछे १५ कस्यार्थइमे प्राणिनः केहने अर्थेएजीवडाः एते जीवाः सुखेच्छिनः

एवं जानंति अस्माकं मरणं आगतं कुतोऽस्माकं जीवितं इति मरणदशांसं प्राप्तान् कोष्टगो नेमि कुमारो महाप्राज्ञो महाबुद्धि सहितः अर्थात् ज्ञानत्रयेण विस्तीर्णबुद्धिरित्यर्थः १५ [कस्स अट्ठाइमेपाणा एते सव्वेसु हेसिणो वाडे हिं पञ्जरे हिं च सन्निरुद्धाय अत्थि हिं १६] सारथिं किं अब्रवीदित्याह हे सारथे इमे प्रत्यक्षं दृश्यमाणाः सर्वे प्राणाः वाटकैश्च पुनः पञ्जरैसन्निरुद्धाः अत्यन्तं नियंत्रिताः कस्यार्थं कस्यहेतोः अत्र हि इति तिष्ठन्ति कोष्टगाइमे प्राणाः सुखार्थिनः सर्वे संसारिणो जीवाः सुखार्थिनः सन्तिकिमर्थं दुःखिनः क्रियन्ते भगवान् जानन् अपि जीवदया प्रकटीकरणार्थं सारथिं पप्रच्छेति भावः १६ [अहसार होतओभणइ एएभद्दाउपाणिणो तुज्झं विवाह कज्जंमि भोयावेउं बहुं जणं १७] अथनेमि कुमारवाक्य श्रवणानन्तरं ततः सारथिर्भणति हे स्वामिन् एतेभद्राः प्राणिनः युष्माकं विवाह कार्ये बहुजनान् यादवलोकान् भोजयितुं एकत्रमीलिताः सन्ति १७ [सोऊणतस्सवयणं बहुपाणि विणासणं चिन्ते इसे महापन्ने साणुक्कोसेजिए हिऊ १८] से इति सनेमि कुमारस्तस्य सारथेर्वचनं श्रुत्वाचिन्तयति

भाषा

रेहिं च सन्निरुद्धाय अत्थिहिं १६ ॥ अह सारहीतओ भणइएएभद्दाओ पाणिणो। तुज्झं विवाहकज्जंमि भोयावेउं बहुंजणं १७ ॥ सोऊण तस्स सोवयणं बहुपाणि विणासणं। चिंतेइसे महापन्ने साणुक्कोसे जिएहिओ १८ ॥ जइ

सूत्र

सुखाभिलाषिणः एसर्वजीव सुखनावांछणहारके वाटकेषु पिंजरेषु चवाडानेविषे पिंजरानेविषे संनिरुद्धा स्थिष्टंति एकिमरीकीराख्याके १६ अथ सारथी ततो भणित हवे सारथी पूछ्यांनू उत्तरदिइछे हे भद्र एते प्राणीनः हे भद्र एतलाजीवः तव विवाहकार्ये तुम्हारा विवाहने अर्थे भोजयतुं बहुजनं एजोय मारोने घणालोकने जोमाडस्ये १७ स नेमिनाथः तस्य वचनं श्रुत्वा ते नेमनाथ सारथीनुं वचन सांभलीने बहुप्राणि विनाशनं घणा जीवना

कौटश्यः सः महाप्राज्ञः महाबुद्धिमान् पुनः कौटश्यः सजीवेहितः जीवविषयेहितंप्सुः पुनः कौटश्यः सानुक्रोशः सह अनुक्रोशेन वर्त्तते इति सानुक्रोशः सदयः अथवा जीवेहि निश्चयेन सानुक्रोशः सकरुणः तु शब्दः पदपूरणे कौटश्यं सारथेर्वचनं बहु प्राणि विनाशनं बहु जीवानां विघातकारकं १८ [जइमज्झकारणाए एहम्मन्ति सुबहु जियानमेएयं तु निस्सेयं परलोए भविस्सई १९] तदानेमि कुमारः किंचिंतयतीत्याह यदि मम विवाहादिकारणेन एतेसु बहवः प्रचुराः जीवाः हनिष्यन्ते मारयिष्यन्ति तदा एतत् हिंसाख्यं कर्म्मपरलोके पर भवेनिः श्रेय सङ्कल्याणकारि न भविष्यन्ति परलोकभीरुत्वस्य अत्यन्तं अभ्यस्ततया एवं अभिधानं अन्यथा भगवतश्चरमदेहत्वात् अतिशयज्ञत्वाच्च कुत एवं विधाचिन्ता इति भावः १९ [सो कुण्डलाणजुयलं सुत्तगच्च महायसो आभरणाणिय सव्वाणि सारहि स्सपणामए २०] सनेमि कुमारो महायशाः नेमिनाथस्याभिप्रायान् सर्वेषु जीवेषु बन्धनेभ्योमुक्तेषु सत्सु

मज्झ कारणाएए हम्मिहिंसु बहुजीयानमेए यंतु निस्सेसं परलोगे भविस्सइ १९। सोकुंडलाण जुयलं सुत्तयंच महायसो। आभरणाणिय सव्वाणि सारहिस्सपणामए २०॥ मण परिणामेय कएदेवाय जहोइयं समोइण्णा। सव्वि

विणाशनुं चिंतयति स महाप्राज्ञः नेमकुमार माहापंडित चिंतववालागा खकलरुणी जीतेंद्रियः जीवेषु हितः करुणासहित सर्वजीवनेहितचिंतवेछे १८ यदि मम कारणात् एतलाजीवम्हारेकाजे हनिथंतेसु बहुजीवमारस्येए घणाजीव नच मम एतत् निश्रेयस कल्याण एसुभने विवाह कल्याणकारी नहीं परलोके हितायन भविष्यति परलोकने विषे हितकारी नहीहोई १९ स नेमिः कुंडलानां युगलंते नेमकुमार कानना कुंडलयुगल कटि सूत्रंच महायशा कडनोकणदोरो आभरणानि सर्वाणि समस्तानि सर्व आभरणः सारथे प्रणामयेत् ददाति जतारीने सारथीने दिइं २० दीक्षार्थं मनो परि

सर्वाणि आभरणानि सारथे प्रणामयति ददाति कानि तान्याभरणानि कुण्डलानां युगलं पुनः सूत्रकं कटीद्वरकं चकारात् आभरण शब्देन हारादीनि सर्व्वांगोपाङ्ग भूषणानिसारथेर्ददौ २० [मण परिणामियकए देवायजहो इयं समोइन्ना सव्विड्ढीएसपरिसानिक्खमणं तस्सकाउंजे २१] तस्मिन् नेमि कुमारेमनः परिणामेचित्तामि प्रायेदीक्षां प्रतिकृतेसति लोकान्तिक देव वचनात् साम्वत्सरिकदाने दत्ते सति देवाश्चतुर्विधा यथोचितं यथा योग्यं सर्व द्धर्यासमतोर्णाः तत्रागताः किं कर्तुं तस्य भगवतोनेमि कुमारस्यनिःक्रमण महोत्सवं दीक्षामहिमानं कर्त्तुं जे शब्दः पद पूरणे कीदृशाः देवाः स परिषदः सहतिरूपैः परिषद्भिर्वर्त्तन्ते इति स परिषदः परिषत्सहिताइत्यर्थः २१ [देवमनुस्सपरिवुडो सिवियारयणंतओ समारूढो निक्खमिय बारगाओ रेवयं मिठिओ भयवं २२] ततोऽनंतरनेमि कुमारो भगवान् ज्ञानवान् दीक्षावसरज्ञो देवैर्मनुष्यैः परिवृतो देवमनुष्य परिवृतः सिबिकारत्नं उत्तरकुरुनामकं समारूढः द्वारिका पुरीतोनिःक्रम्य निःसृत्यरेवते रेवताचलेस्थितः २२ [उज्जाणे संपत्तो उदग्गो उत्तमाउसीयाओ साहस्सीए परिवुडो अह निक्खमइओ

सूत्र

ड्डीए सपरिसा निक्खमणं तस्सकाउंजे २१ ॥ देव मणुस्स परिवुडो सिवियारयणंतओ समारूढो । निक्खमिय बारगाओ रेवय यम्मिठिओ भयवं २२ । उज्जाणं संपत्तो उदग्गो उत्तमाओसीयाओ । साहस्सीय परिवुडो अभिनिक्खमइउ

भाषा

णामः कृतः दिक्षालेवाभणी मनकीधूं देवाः यथोचितः समये समवतीर्णा आगता: देवता समयजाणीआव्या सर्वद्धर्यासपरिषद ऋद्धि सहित परिवार सहितः चारित्रोत्सवं कर्तुं जे पादपूरणे दीक्षानो महोच्छव करवाभणी आव्याछे २१ देव मनुष्यः परिवृत वेष्टितः देवमनुष्यने परिवारे परवर्ण्याथका शिवकारत्नमिति उत्तमशिविकां ततः समारूढः भली शिवका उपरि बैठाथका निर्गत्य द्वारिकापुरीतः द्वारिकानगरीथीबीशरीने रेवतके पर्वतेस्थितो भगवान् गीरनार पर्वतने विषे चव्या भगवंत २२ उद्याने संप्राप्तः सन् उद्यानने विषे पहुंतांथका अवतीर्णः उत्तमाया: शिविकाया: उत्तमजे शिविका

चित्ताहिं २३] तत्र रेवताचले उद्याने सहस्राम्रवनाम्रवने संप्राप्तः पुनरुत्तमायाः प्रधानायाः शिबिकाया उत्तीर्णः सहस्रेण परिवृतः प्रधान पुरुष सहस्रेण संवृतः सन् अथ चित्रायां चित्रानक्षत्रे निःक्रामति दीक्षां गृह्णाति पञ्च महाव्रतोच्चारणं करोति २३ [अह सोसुगन्धगन्धिए तुरियं मउय कुंचिए सय मेव लुंचई केसे पञ्चमुट्ठीहिं समाहिए २४] अथ पञ्चमहाव्रतोच्चारणानंतरं सनेमिनाथः स्वयं एव आत्मना एवत्वरितं केशान् पञ्च मुष्टी कृत्वालुञ्चते कीदृशः सन् समाहितः ज्ञानदर्शन चारित्र रूपसमाधि युक्तः सन् कीदृशान् केशान् सुगन्धगन्धिकान् स्वभावतः सुरभिगन्धान् पुनः कीदृशान् मृदुक कुञ्चितान् मृदवश्च ते कुञ्चिताश्च मृदुक कुञ्चितास्तान् सुकुमालान् कुटिलान् २४ [वासुदेवोयणं भणइ लुत्तके सन्नि इन्दियं इत्थियमणोरहे तुरियं

चित्ताहिं २३॥ अहसे सुगंधगंधिए तुरियं मउय कुंचिए। सयमेव लुंचई केसे पंचमुट्ठिहिं समाहिओ २४ ॥ वासु देवोयणं भणइ लुत्तकेसंजिइंदियं इत्थिय मणोरहेतुरियं। पावेसूतं दमिस्सरा २५ ॥ नाणेणं दंसणेणंच चरित्तेणं

ते हथी नींचा जतस्त्रीसहस्रेण परिवृतनेमिः हजार राजवीसंघातेअथानंतरं चारित्र प्रपद्यते चित्रानक्षत्रे चारित्रलीधोहजारजणसाथे २३ अथा नंतरं स भगवान् केशान् लुंचति कीदृशान् केशान् सुगंधिगंधान् माथानाबालनोलोचकीधूं शीघ्रं मृदु सुकुमालान् वक्रान् उतावला सुकुमाल वक्र घोटलीया बालकेस: स्वयमेवलुंचति केशान् आपणे हाथे लोचकरे पंचमुष्टिभिः समाहितः पंचमुष्टीं करी समाधीमांहिं २४ वासुदेवः समुद्रविजयः नेमि प्रति भणति वासुदेव समुद्रविजय नेमनाथने कहेछे लुंचिति केश जितेंद्रिय लोचकीधोछे जितेंद्रीयछे इप्सितं मनोरथं मुक्तिरूपं शीघ्रं तुम्हे जिको मनोरथ कीधोछे मुक्तिनोतावलो प्राप्नुहि दमीसरपामि हे दमीसर जितेंद्रियः २५ त्वं ज्ञानेन दर्शनेनच त्वं ज्ञान करीदर्शन करी चारित्रेण चारित्रं

सूत्र

भाषा

पावेसूतं दमीसरा २५] तदा वासुदेवः कृष्णश्चकारात् समुद्रविजयादि नृपगणोपितं नेमिनाथं जितेन्द्रियं पुनर्लुप्तकेश कृतलोचं इति वचनं भणति इयाणीं इदानीं वट्टति भोइमोक्खरइमिनां जितेन्द्रियाणां ईश्वरोइमोक्खरस्तत्संबोधनं हे दमीश्वरयतीश्वरईप्सितं वाञ्छितं मनोरथं त्वरितं प्राप्नुहि१५ [नाणेण दंसणेण चरित्तेण तहेवयखन्ती एमुत्तीए वट्टमाणो भवाहिय २६] पुनराग्रोर्वचन माह पुनर्हेस्वामिन् त्वं ज्ञानेन दर्शनेन तथैव चारित्रेण च पुनः क्षांत्याक्षमया च पुनर्मुक्तानि लोभत्वेन वर्द्धमानो भव २६ [एवं ते रामकेसवा दसाराय बहुजणा अरिट्ठनेमिं वन्दित्ता अद्दगया बारगाउरि २७] एवं अमुना प्रकारेण रामकेशवौ च पुनर्दशापि दशार्हा च पुनर्बहवो अन्ये जनाश्चत्वारोवर्णाः अरिष्टनेमिंस्वामिनं वन्दित्वास्तुत्वा नत्वाच द्वारिका पुरीं अतिगताः प्रविष्टाः २७ [सोऊण रायकन्ना पव्वज्जं साजिणस्सउ नोहासायनिराणन्दा सोगेणय समुत्थया २८] साराजवरकन्या उग्रसेन नृपपुत्री

सूत्र

तहेवय । खंतीए मुत्तीए वट्टमाणो भवाहिय २६ । एवंते रामकेसवा दसाराय बहूजणा । अरिट्ठनेमिं वंदित्ता अदु गया बारगापुरिं २७ ॥ सोऊण रायकन्ना पव्वज्जंसा जिणस्सओ । निहासाय निराणंदा सोगेणउ समुत्थया २८ ॥

भाषा

करो तथैव तपसाक्षमयाक्षमाकरोजे निर्लोभः निर्लोभतायाण वर्द्धमानोभवद्वतरेवानेकरोनेतूं वर्द्धमानहोहिवधिः २६ एवंतो उक्तवंतो रामकेसवौ बलभद्र कृष्णो दशार्हदिशे दशार्ह बहुजनाः वोजा घणालोकः अरिठ नेमिं वंदीत्वा नेमिनाथने इमकहे वांदीने अति गता द्वारिकापुरीं द्वारिकानगरी पाछाआया २७ सुत्वा राजवरकन्या राजिमती राजेमती कनगइं सांभल्यो प्रवर्ज्या नेमजनस्य नेमिनाथे दीक्षालीधी निर्हासां आनंदरहिता हर्षभागी इच्छाममनोरहि आनंदरहितहुई शोकेन पुनः समर्च्छिताः शंकाकरी मूर्च्छाआवी २८ राजमती चित्तेएवं चिंतयति राज

राजमतीशोकेन समुत्थाय समवस्तृता अवष्टब्धाव्याप्ता भूत् इत्यर्थः किं कृत्वा जिनस्य नेमिनाथस्य प्रव्रज्यां दीक्षां श्रुत्वा कथंभूतासा नीहासानिर्गतो हास्याः सानिर्हासा हास्यरहिता पुनः कीदृशासानिरानन्दा आनन्दरहिता २८ (राईमई विचिन्तेई धिरत्थु मम जीवियं जाहन्तेणं परिचत्ता सेयं पव्व इउ मम २९) साराजीमती मनसि विचिन्तयति मम जीवितं धिगस्तु या अहं तेन नेमिनाथेन परित्यक्ता अतो मम प्रव्रजितुं दीक्षां ग्रहीतुं श्रेयः न तु ग्रहेस्यातुं श्रेय इतिभावः २९ (अहसा भमरसन्निभे कुंचफणग पसाहिए सयमेव लुंचईकेसे धिइमंता ववस्सिया ३०) अथ अनन्तरं सारा जीमतीस्वयमेव केशान् लुञ्चति कथम्भूता साधृतिमतीधैर्ययुक्ता पुनः कथम्भूताध्यवसितानिश्चला धर्मं कर्तुंस्थिरा कीदृशान् केशान् कुञ्चफणगप्रसाहिए कूर्चफनक प्रसाधितान् कूर्चीगूढ केशोन्मोषको वंशशिलाकारचितः केशसंस्कार करणोपकरणविशेषः फनको गजदन्तकाष्ठमयः कंकतकः कूर्चश्च फनकश्च कूर्चफनकौ ताभ्यां प्रसाधितां संस्कृताः कूर्चफनकप्रसाधितास्तान् पुनः कीदृशान् भ्रमरसंनिभान् भृंगवत्श्यामान् ३० (वासुदेवोयणं भणइ लुत्तकेसंजि

सूत्र

रायमई विचिंतेई धिरत्थु ममजीवियं। जाहंतेणं परिचत्ता सेयंपव्वइउंमम २९॥ अहसा भमरसन्निभेकुंच फणग पसाहिए। सयमेव लुंचईकेसे धिइमंता ववस्सिया ३०॥ वासुदेवोयणं भणइ लुत्तकेसंजि इंदियं। संसार सागरं

भाषा

मति चित्तमाहिं इम चिंतवे धिक् मम जीवि तं धिक्कार पडुम्हारो जीवतव्यने या अहं नेमनाथेन परित्यक्तां तिणे नेमिनाथे मुझनेछांडी श्रेयः प्रव्र जितुं मम श्रेय हुओ दीक्षानि २९ राजमती केशान् भ्रमरसदृशान् कृष्णान् कुचेर्विग्रमय तेन प्रसाधितान् उपडितान् स्वयमेव लुंचति केशान् आफरती माथे लोचकरे धृतिमती व्यवस्थिताः धृतिवंतउद्यमवंतहुइ ३० वासुदेवः इदं भणितः वासुदेव इमकहे लुमकेशां जितेंद्रियां केशलोच्याके इंद्रीवसि

इन्द्रिय संसारसागरंघोरंतरकन्ने लहुंलहुं ३१) च पुनस्तदा वासुदेवः श्रीकृष्णस्तां राजीमतीकन्यां भणति आशीर्वादं पठति हे कन्ये हे राजीमति घोरं रौद्रं संसारसमुद्रं लघु २ त्वरितं २ तरसंसारसमुद्रस्य पारंकुरु लघुं लघुं इति संभ्रमे आदरे द्विर्वचनं कीदृशीं राजीमतीं लुप्तकेशां क्षतलोचां पुनः कीदृशीं जितेन्द्रियं साध्वी इत्यर्थः ३१ (सापव्वइयासन्ती पव्वाविसीतहिंवहुं सयणं परियणंचेव सीलवन्ता बहुस्सुया ३२) सा राजीमती प्रव्रजिता सती गृहीतदीक्षासती तत्र द्वारिकायां वहून् स्वजनान् स्वज्ञातीय स्त्रीजनान् च पुनः परिजनान् अन्यान् स्त्रीजनान् प्राव्राजयत् स्वसार्थे अपरान् अपिद्वारान् प्रव्राजयामासेत्यर्थः कीदृशी सा शीलवती पुनः कीदृशी बहु श्रुता प्रचुरकृत ज्ञानाभ्यासा ३२ (गिरि रेव दयं जन्ती वासेणोल्लाओ अन्तरावासन्ते अन्धया रम्मि अन्तोलयणस्स साठिया ३३)साराजीमती एकदास्वामिवन्दनार्थं रेवतिकं गिरिगिरनारपर्व्वतं यान्ती लयनस्य गिरि गुहागृहस्य अन्तर्मध्ये स्थिता

सूत्र

घोरंतरकन्ने लहुं २ ।३१। सापव्वइयासंती पव्वाविसी तहिंवहुं। सयणं परियणंचेव सीलवंता बहुस्सुआ ३२॥
गिरिंरेवययंजंती वासेणोल्लाओ अंतरा। वासंते अंधकारंमि अंतो लयणस्स साठिया ३३॥ चीवरादूं विसारंती जहा

भाषा

कोधाके संसारसागरं घोरं संसारसमुद्र घोररुद्र प्रति संसारसमुद्रप्रति तरहे कनेा उलंघय शीघ्र २ हे कनया उतरि उलंघि उतावली ३१ एषा राजोमती प्रव्रजतासती राजेमती दीख्यालेतीथकी अदीक्ष्यत् द्वारकाइं बहुजनं घणाजणाने दीख्यादेइने स्वजनं परिजनं चेव स्वजने परोजनने शील वंत बहुश्रुता राजेमती किसीके सोलवंतके बहुश्रुतके ३२ पर्वतरेवतका चलंयाती अनादा प्रस्तावि गिरनारि जाइके अंतरा वस्त्रार्द्रा अर्द्धपथे जाता विचे वस्त्रभीना वर्षति मेघे अंधकारे मेहवरसति अंधारोहवोके गुहामध्ये सा स्थिता राजेमती गुहामाहिं जाइ उभीरहीं ३३ वस्त्राणी विस्तारयंती

क्षसति वर्षति वर्षति मेघे अन्धकारेसति मेघान्धकारेण दृग् प्रचारेनिरुद्धे सति कीदृशी सा अन्तरा अर्द्धमार्गे वासेणेति वर्षाभिरुद्धा आर्द्रीक्रिय सर्व चीवरा ३३ (चीवराइं विसारिन्तो जहाजाइत्ति पासिया रहनेमीभग्गचित्तो पच्छादिट्ठीयतीइवि ३४) रथनेमिर्भग्न चित्तोभूत् संयमात् चलितमना: अभूत् किं कृत्वा चीवराणि सार्द्राणि सरीरादुत्तार्यविस्तारयन्ती यथा जाता इत्येवं रूपां निर्वस्त्रां तां राजीमतीं दृष्ट्वा तया राजीमत्या अपि सरथनेमिश्च लचित्त: पश्चात्दृष्ट: पूर्वं अन्धकारेसति न दृष्ट: अन्यथा यदि पूर्वं दृष्टो भविथत् तदा एकाकिनी तत्र न प्राविच्यत् इति भाव: ३४ [भीयायसा तहिं दट्ठुं एगन्ते सञ्जयं तयं बाहाहिं काउ सङ्गोफं चेवमाणीनिसीयइ ३५] साराजीमती तदा एकान्ते गुफायां रथनेमिं संयत साधुं दृष्ट्वा भीताकदाचि दयं मम शीलभङ्गं कुर्यादिति विचार्य शीलभङ्गभयात् वेपमानाकम्पमाना सतीनिषीदति तदाश्लेष परिहारार्थं भूमौ उपविशति किं कृत्वा बाहुभ्यां

सूत्र

जायत्ति पासिया । रहनेमीभग्गचित्तोपच्छादिट्ठीयती इवि ३४ । भीयाय सातहिंदट्ठुं एगंतेसं जयंतयं । बाहाहिं काउ संगोफंचेवमाणी निसीयइ ३५। अहसोविरायपुत्तो समुद्दविजयंगओ। भी यंपवेइयं दट्ठुं इमंवक्क मुदाहरे ३६ ।

भाषा

वस्त्रभीनांसूकववाधाल्याके यथा जाता अनाच्छादितोपांगा दृष्ट्वा यथा जाता उघाडीदीठी रथ नेमीर्भग्नचित्तोभूत् देखीने रथनेमि भग्नचित्त हुओ पश्चादृष्टस्तया राजमत्यापि पछेतिण राजमतीइं पणिरथ नेमिनेदीठो ३४ भीता सा राजमती तत्र गुफायां दृष्ट्वा राजमती विक्के गुफामांहिं एकांत जन रहितं रथनेमीं एकांत गुफामांहिं रहनेमीदीठी बाहुस्यां सा गोपनं कृत्वा वाहसुं अंगढांकीने सीलस्यां तेहने भयकरीने वेपमाना कंपमाना निषीदती बीहती धूजतीवेसे ३५ अथ सरथनेमि: राजपुत्र: रथनेमि राजानोबेटो समुद्रविजयांगज: समुद्रविजयनो अंगज: भीता कंपमानां दृष्ट्वा

दाभ्यां भुजाभ्यां सङ्गोपनं परस्परबाहु सङ्गुम्फनं स्तनोपरिमर्कटबन्धं कृत्वा ३५ [अहसोविराय पुत्तो समुद्दविजयं गओ भीयं पवेइयं दट्ठुं इमं वक्क मुदाहरे ३६] अथानन्तरं सोपि राजपुत्रो समुद्रविजयाङ्गजो रथनेमिर्भीतां प्रवेपितां कम्पमानां राजीमतीं साध्वीं दृष्ट्वा इदं वाक्यं मुदाहरेत् ३६ (रहनेमी अहं भद्दे सुरूवेचारुभासणि मम भया हि सुतणू न तेपीलाभविस्सइ ३७) किं वाक्यं उवाचेत्याह हे भद्र हे कल्याणि अहं रथनेमिरस्मि मां अन्यं कमपि भाजानीहि हे सुरूपे सुन्दराकारे चारुभाषिणि हे मधुरवचने हे सुतनुशोभन शरीरे कोमलगात्रित्वं मां भजस्वभर्तृत्वेन अङ्गीकुरुते तव पीडादुक्खं न भविष्यति मया सह विषय सुखं भुंक्ष्व ३७ (एहिता भुञ्जिमो भोए माणुस्सङ्ग सुदुल्लहं भुत्तभोएतओ पच्छा जिणमग्गचरिस्सामो ३८) हे राजीमति एहि मम समीपे आगच्छ तावत् आवां विषयं भुञ्जीवहि हे प्रिये खु इति निश्चयेन मानुष्यं मनुष्य जन्मदुर्लभं वर्त्तते ततोऽनंतरं आवां

रहनेमी अहंभद्दे सुरूवे चारुभासिणी। मम मयाहि सुतणूनतेपीला भविस्सइ ३७। एहिता भुंजिमोभोए माणुस्संखु सुदुल्लहं। भुत्तभोगी तओपच्छा जिणमग्गंचरिस्सामो ३८॥ दट्ठूण रहनेमिंतं भग्गजोय पराइयं। राइमई असंभंता

सूत्र

राजीमतीने धूजती कांपती देखीने इदं वाक्यं उक्तवान् इस्युं वचन कहवालागुं २६ रथनेमिः अहं भद्रे त्वां मांजानाहि हे भद्रे हुं रथनेमिछुं हे सरूपे हे चारुभाषिणी हे सरूपे हे मीठावोलीहेमम भजस्व सुष्ठुतनु सुभगे भजि सेविस्हाकंपणि शरीरभलूंछे सुभगयको भयमतमाने नि तव पीडा भविष्यति तुझनेकाइं पीडा नहीं होइ ३७ आगच्छ पूर्वं आवां भुंजावहे भोगान् आवितूंपेहेला आपणभोग भोगवीने मानुष्यं निश्चयेन दुर्लभं वर्त्तते निश्चयस्यं मनुष्यनो भवदोहोलोछे भुक्तभोग्य पुनः पश्चात् भोगभोगवीनेपछे वार्द्धिकेजनमार्गं चरिष्यामिः वृद्धावस्थाइंजिनमार्ग आदरस्युं ३८ दृष्ट्वा च रथ

भाषा

भुक्तभोगौभूत्वापश्चाज्जिनमार्गं जिनोक्त धर्मं चारित्र धर्मं मोक्षमार्गं चरिष्याव: पूर्वं हि यदा भोग सुखं भुज्यते ततोदीक्षा गृह्यते तदा भुक्त भोगत्वेन पुन भोगसुखेषु मनोनस्यात् तस्मात् पूर्वं अधुनायथेच्छं भोगसुखं भोक्तव्यं इति भाव: ३८ (दट्ठूणरहनेमिं तं भग्गजोय पराइयं राइ मई असम्भन्ता अप्पाणं सम्बरेतहिं ३९) तदा राजीमती असंभ्रांतासतीनिर्भयासती तया ज्ञातं अहं बलात्कारेणापि शीलं भंक्ष्यामि इति निश्चित्य असम्भ्रासती आत्मानं शरीरं वस्त्रै: संवृणोति आच्छादयति गुफामध्यं एवस्थितासती इति शेष: किं कृत्वारथनेमिं भग्नयोगं दृष्ट्वा भग्नो नष्टो योग: संयमोत्साहो यस्य स भग्नयोगस्तं स्त्री परीषहेण पराभूतं रथनेमिं ज्ञात्वा ३९ (अह साराय वरकन्ना सुट्ठियानियमव्वए जाई कुलञ्चसीलञ्च रक्खमाणीउ तयंवए ४०) अथानंतरं भग्नयोगस्य रथनेमेर्दर्शनादनन्तरं साराजवरकन्या राजीमती साध्वी तदा वदति कीदृशीसानियमव्रते सुस्थितानियमे शौच सन्तोषस्वाध्यायतपो लक्षणेस्थिरा तथा व्रते पञ्चमहा व्रतलक्षणेस्थिरा पुन: सा किं कुर्वाणाजाति कुले प्रतिसंरक्षमाणा च पुन: शीलं प्रति संरक्षमाणा तत्र मातुर्वंशोजाति पितुर्वंश: कुलमुच्यते तयोरुभयोरपि नैर्मल्यं विदधती इत्यर्थ: ४० (जइसि रूवेणवेसमणो ललिएणं नलकूवरो तहावितेन इच्छामि जइसि सक्खं पुर

सूत्र

अप्पाणं संवरे तहिं २९। अहसाराय वरकन्ना सुट्ठिया नियमव्वए। जाईकुलंच सीलंच रक्खमाणी तयंवए ४०॥

भाषा

नेमि राजीमतो रथनेमिने भग्नयोग: संयमे उत्साहरहितं स्त्रीपरिषहेजितं संयमनेविखे उत्साहरहित राजीमती असंभ्रांता राजीमती असंभ्रांताथको आत्मानंचीवरै: आच्छादयति आपणु सर्वशरीर लूगडासुढाकीने ३९ अथ स राजीमती प्रधान राजकन्याहिवे राजमती प्रधान कन्या: सुस्थिता सति नियमे व्रते आपणाव्रतने विखे दृढछे जातिकुलं च शीलं च जाति कुल शील रक्षमाणातंजल्पतिराखीतीयको तेहने कहेछे ४० यद्यसि त्वं रूपेण

न्दरो ४१) भोरथनेमेयदित्वं रूपेण वै अमणो धनदोसि यदि पुनर्ललितेन मनोहरलावण्य विलासेन नलकूबरदेवविशेषोसि पुनयाद ह रथनमत्व साक्षात् प्रत्यक्षं पुरन्दरोसि इन्द्रावतारोसि तथापि अहं त्वां न इच्छामि भोगार्थं नाभि लषामि ४१ (पक्खंदेजलियं जोइं धूमकेउदुरासयं नेइच्छन्ति वन्तयभोत्तं कुलेजाया अगन्धणे ४२) हे रथनेमे अगन्धने कुलेजाता उत्पन्ना अर्थात् अगन्धन कुलोत्पन्ना: सर्प्पावान्तं विषं भोक्तुं पुन: पश्चाद्ग्रहीतुं न इच्छन्ति न वाञ्छति ज्वलत् धूमकेतोरग्नेर्भोज्योतिर्ज्वालां प्रस्कन्देत् इति प्रस्कन्देयु: प्राकृतित्वात् बहुवचने एकवचनं अगन्धनजातीया: सर्प्पअग्नि ज्वालां प्रविशेयु: नतु उद्गीर्णं विषं पश्चाद्गृण्हन्ति कीदृशं धूमकेतोर्ज्योति: दुरासदं दु:सहं इत्यर्थ: ४२ (धिरत्थुतेजसोकामीजोतंजीवियकारणा वन्तं इच्छसि आवेउ सेयन्तेमरणं भवे ४३) हे अयश: कामिन् हे अकीर्त्ति वाञ्छक: अथवा हे अयश: हे अकीर्त्ते हे कामिन् त्वांधिग् अस्तुतवजीवि

भाषा

जइसिरूवेण वेसमणो ललिएण नलकुबरो। तहावि तेनइच्छामि जइसिसक्खं पुरंदरो ४१ ॥ पंखंदे जलियंजोइं धूमकेउं दुरासयं। नेच्छंतिवंतयंभुत्तं कुलेजाया अगंधणे ४२। धिरत्थुते जसोकामीजोतंजीविय कारणा। वंतं

सूत्र

धनदोसि यद्यपि तुं रूपे करो धनदसरिखोछे ललतेन विलासेन नल कूवेरो देवविशेषोसिजो तुं विलासे करी नल कूवेर सरिखोछे तथापि त्वां न वांछामितोपिणहुं तुझने वांछुंनही यदि त्वं साक्षात् पुरंदर: जो तुं साक्षात् इंद्रतो पिण तुझने न वांछुं ४१ प्रस्कंदंति ज्वलत योति अग्निं वलती आगमांहिप इसे धूम्रकेतु दुरासदं धूआडोचिह्नछे दुस्सहछे एहवो अग्निसहे परं वान्तं भोक्तुं न इच्छंति पणिवम्युं फिरीलेवानहीडे अगंधन कुले समुत्पन्ना सर्पा अगंधन कुले उपनासर्प ४२ धिग्स्तु पुरुषत्वं तवहे अयश: कामिधिक्कारताहरा पुरुषाकारने यदि त्वं जीवित कारणात् जो तुं जीवित

तव्यं धिग् इत्यर्थः यस्त्वं असंयमजीवितव्य कारणात् वां तं वदनाच्चिसृतमाहारं पुनरापातुं भोक्तुं इच्छसि दीक्षां गृहीत्वा भोगान्त्यक्त्वा पुनर्भोगान् भोक्तुं इच्छसि अतः कारणात् ते तव अस्मात् असंयम जीवितव्यात् पण्डितमरणेन मरणं श्रेयः कल्याणकारणं भवेत् न पुनस्तवभोगाभिलाषः श्रेय स्करइति भावः ४३ [अहं च भोगरायस्स तं च सिअन्धगवण्हिणो माकुले गन्धणा होमो संजमेनिहुओचर ४४] राजीमती वदति हे रथनेमे अहं भोगराजस्य उग्रसेन भूपस्य पुत्री अस्मि च पुनस्त्वं अन्धक वृष्णेः समुद्रविजयस्य पुत्रोसि तस्मात् आवां गन्धनौ गन्धन कुलोत्पन्नौ सर्पौमाभूव न भवाव यतो हि गन्धन कुलोत्पन्नः सर्पोवां तं विषं पश्चान्नेच्छति तद्वत् आवाभ्यां वां ताः भोगाः पुनर्नवाञ्छनीयाः यतो हि सर्पाः द्विविधाः अगन्धन कुलोद्भवाः गन्धनकुलोद्भवाश्च यदाहि कस्य चित्पुरुषस्य सर्पोलगति तदा मन्त्र वादिनोऽग्निं ज्वालयित्वा मन्त्रेण सर्पान् आकर्षन्ति तत्र च गन्धन कुलोद्भवाः स्वविषं पश्चान्नेच्छन्ति अगन्धन कुलोद्भवास्तु अग्नौ ज्वलन्ति न पुनर्वांतं विषं पश्चान्नेच्छन्ति तस्मात् आवां अगन्धन कुलोत्पन्न सर्पतुल्यौ भवाव इति भावः तस्मात्त्वं इदानीं संयमेचारित्रेनिःसृतोनिश्चलः सन् चरसाधुमार्गे विचरइत्यर्थः ४४ [जइतं काहिसि भावं जाजादिच्छसि नारीओ वाया

मूल इच्छसि आवेउं सेयंते मरणंभवे ४३ । अहंच भोगरायस्स तंचसि अंधगवण्हिणो । माकुलेगंधणाहोमो संजमं निहुउ

भाषा अने अर्थे पापसेवुं वांछेछे त्वं वांतं इच्छसि भोक्तुं तुं वम्यो आहार खावो वांछेछे तव मरण श्रेयः भवेत् तुझने मरण भलोछे ४३ अहं पुन भोग राज्यस्य उग्रसेनस्य सुतास्मिहुं उग्रसेननो वेटीकुं त्वमसि पुनः अंध विष्णोसुतः तुंछे अंध विष्णुनो वेटोमां आवां गंधनकुले भवामः आपणगंधन कुलना सर्प सरिखामतहुवा संयम निश्चलः स्थिरः सन् चरतिणि कारणिंतू निश्चलहोय संयमपालवारें विचार ४४ जदि त्वं करिष्यसि भावं जो तुं भावकरी

विद्धोव्वहडो अट्ठि अप्पाभविस्ससि ४५] हे मुने यदित्वं भवं भोगाभिलाषं करिष्यसि यां यां नारीद्रक्ष्यसि अर्थात् यां यां सुरूपां नारीदृष्ट्वा भोगाभिलाषं करिष्यसि तदा त्वं अस्थिरात्मा अस्थिरचित्तो भविष्यसि कट्ठव ताविद्धोहठ इव हठोवनस्पति विशेषः शेवालः यथा पानीयो परिशेवालो वातेन प्रेरितो ऽस्थिरोभवति तथात्वमपि अतिरूपवतीं कामिनी दृष्ट्वा कामाभिलाषीसन् अस्थिरचित्तो भविष्यसि ४५ (गोवालो भण्डवालो वा जहातद्व्वनिस्सरो एवं अणिस्सरोतं पिसामन्नस्सभविस्ससि ४६) हे मुने तथात्वं अपि श्रामण्यस्य साधुधर्म्मस्य अनीश्वरो भविष्यसि भोगाभिलाष करणे न संयमफलस्य अभोक्ता भविष्यसि क इव गोपाल इव वा अथवा भण्डपाल इव गाः पालयतीतिगोपालोगोरक्षकः उदर पूरणार्थं परकीयगोचारकः पुनर्भाण्डानि परकीय क्रयाणकवस्तूनिभाटकादिना पालयतीति भाण्डपालकः गोपालोगवां स्वामीन भवति तद्रक्षणात् उदर पूर्त्तिमात्र फल भाक् स्यात् नतुगवां स्वामित्व

सूत्र

चर ४४ ॥ जइतंकाहिसिभावं जाजादिक्खसि नारीओ। वायाविद्धोव्वहडो अट्ठिअप्पा भविस्ससि ४५। गोवालो भंड वालोवा जहा तद्व्वणिस्सरो। एवं अणिस्सरोतंपि सामन्नस्स भविस्ससि ४६। कोहंमाणं निगिण्हिता मायं लोभंच

भाषा

समनसाधरोस यायाद्रक्षसि नारी जे जे रूपवंत स्त्रीने देखीने तदावात विद्धोहठैव हठैव जिम वायरे करीने सेवालअरहुंघरइं फीरे जोडवीआ अस्थिरात्मा भविष्यसि ते हठनीपरिउं पिण अस्थिरात्मा होयिस ४५ यथा गोपालः भांडपालः जिम गोवालियो अने क्रियाणानो पालकर खवालो यथा द्रव्यस्य अनीश्वरोभवति जिम ते द्रव्यनो धणी न होइ केवल रखवालोहोइ वीलसवानो रखवालोनहीथाइ एवं अनिश्वरस्त्वमपि इम अनीश्वर अठाकुरतुं पणि श्रामन्नस्य चारित्रस्य भविष्यसि तिम चारित्र अठाकुर चारित्र रहितथासी ४६ क्रोधं मानं च जित्वा क्रोधमान वसिकरी जीता: माया मृषावाद

फलभाक् तथा पुनर्भाण्डपाल: क्रयाणकाधिपेन क्रयाणकरक्षार्थं रक्षित: पुरुष: क्रयाणकानां ईश्वरत्वफलभाक् न भवति उदरपूर्त्तिमात्र फल भागेव भवति ईश्वर फलभाक् तु अपर एव तथात्व मपि श्रामण्यविषधारकत्वेन द्रव्य धर्मपालकत्वात् उदर पूर्त्ति फलभाग् वर्त्तते नतु भाव धर्मफलस्य मोक्षस्य ईश्वरोभविष्यसि इति भाव: ४६ [कोहं माणं निगिण्हित्ता मायं लोभं च सव्वसो इन्दियाइं वसेकाउं अप्पाणं उवसंहरे ४७] [तीसेसोवयणं सुच्चा सञ्जयाएसु भासियं अङ्कुसेण जहानागो धम्मे सम्पडिवाइओ ४८] युग्मं रथनेमि: इन्द्रियाणि वशीकृत्य आत्मानं उपसंहरति स्थिरं करोति विषयेभ्योनिवारयति किं कृत्वा क्रोधं मानं मायां च पुनः सर्वथालोभं निगृह्य अत्यन्तं जित्वा एवं रथनेमि: आत्मानं धर्मे दृढञ्चकार एतदेवोक्तं दृष्टांतेन दृढयति तस्या: राजीमत्या: सञ्चत्या: साध्वा: सुभाषितेन रथनेमि: पूर्वं धर्माद्भ्रष्टो धर्मे सम्यति पातित: धर्ममार्गेस्थापित: केनकइव अङ्कुशेन नागइव यथा अङ्कुशेन नागोहस्तीमार्गाद्भ्रष्टो मार्गेस्थाप्यते तथारथनेमि रपि ४८ (मणगुत्तो वय गुत्तो काय गुत्तोजिइंदिओ सामन्नं

सव्वसो। इंदियाइं वसेकाऊ अप्पाणं उवसंहरे ॥ ४७ ॥ तीसेसो वयणं सोच्चा संजयाए सुभासियं। अंकुसेण जहा नागो धम्मे संपडिवाइओ ४८ ॥ मणगुत्तो वइगुत्तो कायगुत्तो जियंदिओ। सामन्नं निच्चलं फासो जावज्जीवं

सूत्र

सर्वथा: माया लोभं च सर्वत: इंद्रोयाणी वशीकृत्वा पांचइंद्री वसिकरीने आत्मानं उपसंहरेत् संचरेत् आपणो आत्माने भोगथी संवरो ४७ तस्या राज्य मत्या वचनं रथनेमि: श्रुत्वा ते राजमति नुं वचन सांभलीने संयत्या: सुभाषितं संयती साध्वीनां वचन सांभलीने अंकुशेन यथा नागोहस्ति जिम अंकुशे करी हाथो पाछोफेरे धर्मेश प्रतिपादित: तिम राजिमतीइं रथनेमिने पाछो धर्मने विषे आण्यो ४८ अथ रथनेमि मनोगुप्त: वचनगुप्त: मन

भाषा

निश्चलंफासे जावज्जीवं दृढव्वए ४९] यदा साधुमार्गे स्थिरीभूत्तदा कीदृशोभूदित्याह मनसागुप्तो मनगुप्तः गुप्तमनाः तथावच सागुप्तो वचोगुप्तः गुप्तवाक् तथापुनः कायेनगुप्तः कायगुप्तो गुप्तकायः इति गुप्तित्रयसहितः पुनःकीदृशो जितेंद्रियः वशीकृतेंद्रियः एतादृशो रथनेमिर्यावज्जीवं दृढव्रतः सन् श्रामण्यं चारित्रं धर्मं निश्चलं यथा स्यात्तथास्पृशति सम्यक् क्रियानुष्ठानेन पालयति ४९[उग्गंतवंचरित्ताण जायादुन्निविकेवली सव्वंकम्मं खवित्ताणं सिद्धिंपत्ता अणुत्तरं ५०] अनुक्रमेण तौ द्वौ अपि राजीमती रथनेमी केवलिनौ जातौ किं कृत्वा उग्रंअन्यैः कर्तुमशक्यं तपश्चरित्वा तपः कृत्वा अनुक्रमेणच सर्वाणि कर्माणि क्षपयित्वा पुनस्तौ अनुत्तरां सर्वोत्कृष्टां सिद्धिं मोक्षगतिं प्राप्तौ ५० [एवं करंति संबुद्धा पंडियापवियक्खणा विणियट्टंति भोगेसु जहासे पुरि

दृढव्वओ ४९ ॥ उग्गं तवं चरित्ताणं जाया दोन्निवि केवली । सव्वं कम्मं खवित्ताणं सिद्धिं पत्ता अणुत्तरं ५० ॥ एवं करंतिसंबुद्धापंडियापडियक्खणा । विणियट्टंति भोगेसु जहासेपुरिसोत्तमोत्तिबेमि५१॥रहनेमिज्जंज्झयणंसम्मत्तं ॥२२ ॥

सूत्र

वचन काया गुप्तः काया गुप्तवान् जितेंद्रिय कायागुप्त जोत्याछे इंद्रियः चारित्र निश्चलं सेवितवान् चारित्र सूत्रपालवालागो जावज्जीवं दृढव्रतः सन् जावज्जीव दृढव्रत पालोनोश्चल मनकरो ४९ उग्रतपो अनशनादि कृत्वा उग्रतप करीने जातौद्वावपि केवलिनौ दोई राजिमती रहनेमी केवलीथया सर्व कर्म क्षपयित्वा सर्व कर्मक्षयको वीप्र मुक्त कर्म खपावीने सिद्धं प्राप्तौ सर्व उत्तमां मुक्तिपोहता सिद्ध हुआ प्रधान ५० एवं कुर्वंति ज्ञात तत्वा तत्वना जाण साधु इम कहेछे पंडिताः प्रविचक्षणाः पंडित शास्त्रना जाण विचक्षण विनिवर्त्तंति भोगेषु भोग थकी निवर्त्ते उसरे यथा सरह नेमिः पुरुषोत्तम इति ब्रवीमि जिम रहनेमी भोगथी निवर्त्यो तीमनीवर्त्तीइं ५१ इति द्वाविंशतीतमं रहनेमीयाख्यता अध्ययनं संपूर्णं ॥ २२ ॥

भाषा

सोत्तमोत्ति बेमि ५१] पंडितास्तत्वमतियुक्ताः प्रकर्षेण विचक्षणाः विवेकिनः पुरुषाः भोगेभ्यो विशेषेण निवर्त्तंते कथंचित् चेतसि विकारे समुत्पन्नेपि पुनः कस्य चिद्धर्मात्मनः पुरुषस्य धर्मोपदेशधारणेन चित्तं निरुंध्यभोगेभ्यो निवर्त्तन्ते कइव यथा सरथनेमिः पुरुषोत्तमः पूर्वं चञ्चलचित्तो भूत्वा पुनर्धर्मोपदेशात् धर्मे स्थिरचित्तो बभूव तथाऽन्यैरपि निश्चलचित्तैर्भवितव्यं इति न तु चञ्चलचित्तेनभाव्यं इत्यहं ब्रवीमि श्रीसुधर्मास्वामी जम्बूस्वामिनं प्रति आह हे जम्बू अहं भगवद्वचसा इति ब्रवोमि ५१ इति रथनेमीयं द्वाविंशतितमं अध्ययनं संपूर्णं २२ ॥ अथ त्रयोविंशतितमं अध्ययनं प्रारभ्यते ॥ द्वाविंशतितमे अध्ययने उत्पन्न विस्रोतसि केनापि रतिश्चरणे विधेयाइति कथितं अथ त्रयोविंशतितमेज्ञानिना परेषामपि चित्ते संशयं ज्ञात्वासंशयो दूरीकर्त्तव्यः केशि गोतम वदित्याह । जिणे पासित्तिनामेणं इत्यस्यां गाथायां कतिथोयं पार्श्वनामातीर्थंकरः कस्मिन् भवेचानेन तीर्थङ्करनाम कर्म्मनिबद्धमिति सकौतुक श्रोतृ वैराग्योत्पादनार्थं पार्श्वनाथचरित्र मुच्यते इहैव जम्बूद्वीपे भरतक्षेत्रे पोतनपुर नगरेऽरविंदो नाम राजा तस्य विश्वभूतिर्नामा पुरोहितः स श्रावकोस्ति तस्य द्वोपुत्रौ कमठोमरभूतिश्च तयोः क्रमेण भार्या वरुणावसुन्धरा च तयो कमठमरुभूत्योः शिरसि गृहकार्यभारं विन्यस्य स्वयंधर्मं कुर्वाणः क्रमेण कालं कृत्वा विश्वभूतिर्देवलोकंगतः तद्भार्याऽनुदरी विशेष तपःकरणेन शोषित शरीरामृता कमठोपिकृत मातृपितृ प्रेतकर्मः पुरोहितोजातः मरभूतिरपि प्रायो ब्रह्मचारीकृतोद्यतः सम्यक्त्वः तस्यभार्या मनोहरोद्यानं दृष्ट्वा कमठस्य चित्तस्खलितं तां सविकार लोचनाभ्यां पश्यति सापि कामविरहमसा हंतो तंसविकारं पश्यति उभयोर्दृष्टं रङ्गोल्लासे अनाचार प्रवृत्तिर्जाता मरभूतिना सामान्यतो ज्ञाता विशेषज्ञानायतस्याः कमठस्य च पुरोहं ग्रामान्तरं यास्यामीत्युक्त्वा निजमन्दिराद्बहिर्गत्वा संध्यासमये कार्पिटकरूपं कृत्वा स्वरभेदेन कमठं प्रत्येवंबभाणहोमहानुभाव निराहारस्य मम शीतबाधाय किञ्चिन्निवातस्थानं देहि अविज्ञात परमार्थेन कमठेन भणितं अहो कार्पटिक अत्र चतुर्हस्तमध्ये स्वच्छन्दं निवस ततस्तत्र रात्रौ स्थितो मरभूतिस्तयोः

सर्वमनाचार स्वरूपमालोक्य ईर्ष्यापरवशीजातः परलोकापवाद भीरुत्वान्न तयोः प्रतीकारं चकारः प्रभाते च राजांतिके गत्वा सर्वं तयोः स्वरूपं यथा स्थित माख्यातवान् राज्ञा च कुपितेन समादिष्टाः स्व पुरुषाः तेर्डंडमास्फालन पूर्वंगलारोपित शरावमालः खरारूढः कमठः सर्वतोनगरे भ्रामितः भ्रातृजाया भोगकार्योयमिति जनानां पुरोनिर्घोषं कृत्वा स नगरान्निष्कासितः ततः सञ्जातामर्षो कमठोपि समुत्पन्न गुरुवैराग्यो गृहीत परिव्राजक लिङ्गो दुस्तरतपः कर्तुंलग्नः तच्चवृत्तान्तं ज्ञात्वा मरभूतिः संजातपश्चात्तापः स्वापराधक्षामणाय तस्यान्तिके गत्वा पादयोः पपातः कमठोपि तदानीं समुत्पन्न पूर्ववैरोल्लासेन मरभूतेर्मूर्द्धोपरि महाशिला पातितवान् ततो मरभूतिस्तस्याः पाणिप्रहारेण अरटन् कालं कृत्वा विंध्याचले वहुयूथाधिपतिः करी समुत्पन्नः इतश्च अरविन्दराजा कदाचित् शरत्काले सान्तःपुरप्रसादोपरिस्थितः क्रीडन् शरदभ्रंसु स्निग्धं प्रच्छादित नभस्तलं मनोहरं ददर्श पुन स्तत्क्षणा देववायुना विलीनं तदभ्रं पश्यन् दृष्टां तावष्टभेण सर्वेषां भावानां क्षणभंगुरतां भावयन् समुत्पन्नावधिज्ञानः परिजनेन म्रियमाणोपिदत्त निज पुत्र राज्यः प्रव्रजितः अन्यदा स राजर्षि विहरन् सागरदत्त सार्थवाहेन समं संमेत शिखरचैत्य वन्दनार्थं प्रस्थितः सागरदत्त सार्थवाहेन पृष्टः भगवान् क्व गमिष्यसि यतिना उक्तं तीर्थयात्रायां सार्थवाहेनोक्तं कीदृशो भवतां धर्मः मुनिना कथितो दयादान विनयमूलः स विस्तरस्तस्य धर्मः तं श्रुत्वा स सार्थ वाहः श्रावकीजातः क्रमेण महाटवीं प्राप्तः यत्र सोमरभूतिजीवः करीजातोस्ति तत्र महाशरोवरं दृष्ट्वा तत्तीरेसार्थः उत्तीर्णः अत्रांतरे तस्मिन्नेवसरसि बहु हस्तिनो परिवृतः स करीजलपानार्थमागतः जलं स विलासं पीत्वा पालमारूढः सर्वत्र चक्षुर्विक्षिपन् सार्थं दृष्ट्वा तद्विनाशनार्थं त्वरितं धावितः तं च तथा गच्छन्तं दृष्ट्वा सार्थजनाइतस्ततः प्रणष्टा मुनिस्तु अवधिना ज्ञात्वा स्वस्थानेस्थितः कायोत्सर्गेण तेन करिणा सर्वं सार्थप्रदेशं भ्रमता दृष्टः स महामुनिः तदभि मुखं स धावितः आसन्न प्रदेशेगत्वा तं पश्यन् उपशान्त कोपोनिश्चलः स्थितः तथा रूपं तं दृष्ट्वा तत् प्रतिबोधनार्थं पारितकायो

स्वर्गो मुनिरेव मूचे भोमरुभूतेकिं नत्वं स्मरसि मां अरविन्दनरपतिं आत्मनः पूर्वभवं वा एतन्मुनि वच श्रुत्वा स करीसञ्जातजाति स्मरः पतितो मुनि चलनेषु मुनि नापि स विग्रेष देशनाकरण पूर्वं स श्रावकः कृतः ततः प्रणम्य स करी स्वस्थानं गतः अत्रांतरे उपशान्तं तं करिणं दृष्ट्वा साश्चर्यः सार्थजनः पुनस्तत्र मिलितः प्रणम्य मुनि चरण युगलं प्रतिपन्नवान् दयामूलं श्रावकधर्म्मं ततः कृत कृत्यः सर्वोपि सार्थोमुनिश्च स्वस्वाचारनिरतो विजहारः इतश्च स कमठ परिव्राजकोमरुभूतविनाशने नापि अनिवृत्तवैरानुबन्धोनिजायुःक्षये मृत्वा समुत्पन्नः कुर्कुटसर्पः बभ्यावने परिभ्रमता तेन दृष्टः स हस्ती पङ्कनिमग्नः पूर्ववैरोल्लासेन कुम्भस्थलेनदष्टः तद्विषवेदनामनुभवन्नपि श्रावकत्वात् क्षमावान् मृत्वा समुत्पन्नः सहस्रारकल्पे देवः कुर्कुटसर्पोपि तस्मिन् समये मृत्वा सप्तदश सागरोपमायुः पञ्चमनरकपृथिव्यां नारकः सञ्जातः इतश्च सहस्रि देवश्च्युतः इहैवजम्बूद्वीपे पूर्वविदेहेकच्छ विजये वैताढ्य पर्वते तिलकनगर्यां विद्युइति विद्याधरस्य भार्यायाः कनकतिलकायाः किरण वेगोनाम पुत्रोजातः सच तत्र क्रमागतः राज्यमनु पाल्यसुगुरुसमीपे प्रव्रजितः एकत्वविहारी चारण श्रमणोजातः अन्यदा आकाशविहारिणः सगतः पुष्करद्वीपे तत्र कनकगिरि सन्निवेशेकायोत्सर्गेण स्थितः किञ्चित्तपः कर्तुमारब्धः इतश्च स कुर्कुटसर्पजीवो नारका दुद्धृत्यः तस्यैवकनकगिरेः समीपं सञ्जातोमहोरगः तेन स मुनिः दृष्टोदृष्टश्च विधिना कालं कृत्वाच्युतकल्पे जम्बुमावर्त्तविमाने देवोजातः सोपि महोरगः क्रमेण कालं कृत्वा पुनरपि सप्तदशसागरायुः पञ्चम पृथिवी नारकोजातः किरण वेगदेवोपि ततःच्यवा इहैवजंबूद्वीपेऽपरविदेहे सुगन्धविजये शुभङ्करानगर्यां वज्रवीर्यराज्ञोलक्ष्मिमतायाभार्यायावज्रनाभनामापुत्रः समुत्पन्नः सोपि तत्र क्रमागतं राज्यमनुपाल्यदत्तचक्रायुधनामस्व पुत्र राज्यः क्षेमं करजिन समीपे प्रव्रजितः तत्र विविधतपो विधानेन बहुलब्धि सम्पन्नोगतः सुकच्छविजयं तत्राप्रतिबद्ध विहारेण विहरन् सम्प्राप्तोज्वलनगिरि समीपं दिनेस्तमिते तत्रैव कायोत्सर्गेणस्थितः प्रभाते ततश्चलितोटव्यां प्रविष्टः

इतश्च समहोरगनायकः पञ्चम पृथिवीत उद्वृत्यकियं तं संसारभ्रान्त्वातस्यैवज्वलनगिरि समीपे भीमाटव्यां जातोवनेचरश्चण्डालः तेनाखेटकनिमित्तं निर्गच्छताद्दष्टः प्रथमं स साधुः ततः पूर्वभव वैरवशतोऽपशकुनेयमिति कृत्वा बाणेन विद्धः तेन विधुरीकृतवेदनो विधिनामृत्वावज्रनाभोमुनिर्मध्यम ग्रैवेयके ललिताङ्गोनाम देवोजातः सोपि चाण्डालवनेचरस्तं विपन्नं महामुनिं दृष्ट्वाऽहोहं मया धनुर्द्धरइति मन्यमानोनिकाचित क्रूरकर्माकालेन मृत्वा सप्तमे नरकेनारकत्वेन समुत्पन्नः वज्रनाभदेवस्ततश्च्युतः इहैवजम्बूद्वीपे पूर्वविदेहे पुराणपुरेकुलिशबाहुराज्ञः सुदर्शनादेव्याः कनक प्रभोनाम पुत्रोजातः स चक्रमेण चक्रवर्त्तीजातः अन्यदा प्रासादो परिसंस्थितेन आकाशे निर्गच्छन् देवसङ्घातो दृष्टः तद्दर्शनादेव विज्ञातं जगन्नाथतीर्थकरागमः स्वयं निर्गतस्तद्वन्दनार्थं वन्दित्वा च तत्रोपविष्टस्य तस्य पुरतो भगवतादेशनाकृता तां च श्रुत्वाहृष्टश्चक्रवर्त्तीवन्दित्वा स्व नगर्यां प्रविष्टः अन्यदाकनक प्रभनामा चक्रवर्त्तीतां तीर्थं करदेशनां भावयन् जातजातिस्मरणः पूर्वभवान् दृष्ट्वा भव विरक्तचित्तः प्रव्रजितः इतश्च स क्रमेण विहरन्न सीक्षीरवनाटव्यां क्षीरपर्वते सूर्याभिमुखकायोत्सर्गेणस्थितः इतश्च स चाण्डालवन चरस्ततो नरका दुद्वृत्यस्तस्यामेवाटव्यां क्षीरपर्वतगुहायां सिंहोजातः स च भ्रमन् कथमपि संप्राप्तः मुनिसमीपे ततः समुच्छलित पूर्व वैरेण तेन विनाशितः समुनिः समाधिनाकालं कृत्वा निबद्धतीर्थं करनाम कर्मा प्राणतकल्पे महाप्रभोविमाने उत्पन्नोविंशति सागरोपमायुर्देवः सोपि सिंहो बहुल संसारं भ्रान्त्वाकर्मवशाद्ब्राह्मणोजातः तत्रापि पापोदयवशेनजातमात्रस्य पितृ मातृ भ्रातृ प्रमुखः सकलोपि स्वजनवर्गः क्षयं गतः स च दयापरेण लोकेन जीवितः संप्राप्त यौवनोपि कुरूपो दुर्भगोदुःखेन वृत्तिं कुर्व्वन् वैराग्य मुपगतोवने कन्दमूल फलाहारस्तापसोजातः करोति बहु प्रकारं अज्ञान तपोविशेषं इतश्च स कनक प्रभ चक्रवर्त्तिदेवः प्राणतकल्पात् चैत्र कृष्ण चतुर्थ्यां च्युत्वा इहैवजम्बूद्वीपे भारते क्षेत्रे काशीदेशेवाराणस्यां नगर्यां अश्वसेनस्य राज्ञो वामादेव्याः कुक्षौमध्यरात्रि समयेविशाखानक्षत्रे त्रयोविंशति

तमतोर्थं करत्वेन समुत्पन्नः तस्यामेव रात्रौ सावामादेवी चतुर्दश स्वप्नान् ददर्शनिवेदयामास च राज्ञः तेनापि राज्ञा अतीवानंदमुद्वहताभणितं प्रिये सर्वलक्षण सम्पूर्णः सूरः सर्वकलाकुशलस्तव पुत्रो भविष्यति तद्वच श्रुत्वा सुष्टुतरं परितुष्टासा प्रभाते च राज्ञा स्वप्नपाठकाना ह्वयतान् यथार्थो नाचख्यौ तेपि पूर्णं स्वप्नाध्यायं सविस्तरमाख्याय चतुर्दश स्वप्नानां फलमेवाहुः तीर्थकरमाता चक्रवर्त्तिमाता वा एतावतुर्दशस्वप्नान् पश्यति ततोस्याः कुक्षौतीर्थं करश्चक्री वासमुत्पन्नोस्तीति स्वप्नानुसारेण पूर्णेषु मासेषु शुभवेलायां भगवान् जातः षट् पञ्चाशद्दिक् कुमारीभिर्ज्जन्ममहोत्सवः पूर्वं कृतः ततः स्वासनकम्पाद्विज्ञात भगवज्जन्माभिषेकः शक्रैर्मेरुसिरसि जन्माभिषेकः कृतः प्रभाते चाखसेनोपिनगरान्तर्ह्याह्निकोत्सवं कृतवान् अस्मिन् गर्भस्थिते भगवति जनन्याः पार्श्वेगच्छन् सर्पोरात्रौ दृष्ट स्ततोस्य पार्श्व इति नाम कृतं ततः कल्पतरुवज्जनानन्दकः स भगवान् वृद्धिं प्राप अष्टवार्षिकश्च भगवान् सर्वकलाकुशलो बभूव अथ भगवान् सर्वमनोहरं यौवनं प्रापपित्रा च तदानीं प्रभावतीं कन्यां परिणायितः भगवान् तया समं विषयसुखं बुभुजे अन्यदा भगवता प्रासादो परिगवाक्षजालस्थेन दिगावलोकनं कुर्वता दृष्टोनगर लोकः प्रवर कुशमहस्तो बहिर्गच्छन् पृष्टं च भगवता कस्य चित्पार्श्ववर्त्तिनः भो किमद्यकश्चित्पर्वोत्सवोस्तियेनैषजनः पुष्पहस्तो बहिर्गच्छन्नस्ति तेन पुरुषेणोक्तं अद्यकोपि पर्वोत्सवोनास्ति किं तु कमठोनाम महातपस्वी पुरीबहिः समागतोस्ति तद्वन्दनार्थं प्रस्थितोयञ्जनः ततस्तद्वचनमाकर्ण्य जातकौतुक विशेषो भगवान् तत्र गतः पञ्चाग्नितपः कुर्व्वाणः कमठं दृष्टवान् विज्ञानवताभगवताज्ञात एकस्मिन्नग्नि कुण्डे प्रक्षिप्तातीवमहत् काष्टमध्ये प्रज्वलन् सर्पः उत्पन्न परमकरुणेन भगवताभणितं अहो अकष्टमज्ञानं यदी दृशेपि तपसि क्रियमाणेदया न ज्ञायते ततः कमठेन भणितं राजपुत्राः कुञ्जर तुरङ्गाश्रम मेव जानन्ति धर्म्मन्तु मुनयएव विदन्तीति ततो भगवता एकस्य स्वपुरुषस्य एवमादिष्टम् अरे इदमग्निमध्ये प्रक्षिप्तं काष्टं कुठारेण द्विधाकुरुतेन पुरुषेण

तत्काष्टं द्विधाकृतं तत्र दृष्टो दह्यमानः सर्पः तस्य भगवता स्व वदनेन पञ्चपरमेष्टि नमस्काराः प्रदापिताः नागोपि तत्प्रभावान्मृत्वा समुत्पन्नो नागलोके धरणेन्द्रोनाम नागराजा लोकैश्च अहो भगवतो ज्ञानशक्तिरिति भणद्भिर्महान् सत्कारः कृतः ततोविलज्जी भूतः कमठ परिव्राजको गाढमज्ञान तपः कृत्वा मेघकुमार निकायमध्ये समुत्पन्नो मेघमाली नाम भुवनवासी देवः अन्यदा सुखेन तिष्ठन्तो भगवतो वसन्तसमयः समागतः तद्ज्ञापनार्थम् उद्यानपालेन सहकार मञ्जरी भगवतः समर्पिता भगवता भणितं भोकिमेतत् स आह भगवन् बहुविध क्रीडा निवासो वसन्तसमयः प्राप्तः ततो मित्रप्रेरितः श्रीपार्श्वकुमारो वसन्तक्रीडा निमित्तं बहुजन परिवार समन्वितो यानारूढो गतो नन्दनं वनं तत्र याना त्समुत्तीर्यनिषण्णो नन्दनवन प्रासाद मध्यस्थित कनकमयसिंहासने अतिरमणीयं नन्दनवनं सर्वतः पश्यन् भित्तिस्थं परमं रम्यं चित्रं दृष्ट्वा अहो किमत्र लिखितं ज्ञानमिति सम्यग् निरूपयता भगवता दृष्टम् अरिष्ट नेमि चरित्रं ततश्चिन्तितं प्रवृत्तः धन्यः सोऽरिष्ट नेमिर्यो विरसावसानं विषयसुखमाक लय्य निर्भरानुरागां निरुपमरूपलावण्यां जनकवितीर्णां राजकन्याञ्च त्यक्त्वा भग्नमदनमण्डल प्रचारः कुमारएव निष्क्रांतः ततोहमपि करोमि सर्व सङ्ग परित्यागम् अत्रान्तरे लोकान्तिकादेवा स्तत्रागत्य भगवन्तं प्रतिबोधयन्तिस्म ततो मार्गणगणस्य यथेप्सितं सांवत्सरिक दानं दत्वा भगवान् मातपित्रा ज्ञानुज्ञया महाभद्रः पूर्वम् आश्रम पदोद्यानेऽशोकपादपस्याधः पौषशुद्धैकादशीदिने पूर्वाह्नसमये पञ्चमौष्टिकं लोचं कृत्वा अपानकेन अष्टम भक्तेन एकं देव दूष्यमादाय त्रिभिः पुरुषशतैः समं निष्क्रांतः अथ श्रीपार्श्वो भगवान् विहरन्नेकदावटपादपाधः कायोत्सर्गेणस्थितः इतश्च संकमठजीवो मेघमाली असुरोवधिना ज्ञात्वा आत्मनो व्यतिकरं स्मृत्वा च पूर्वभव वैरकारणं समुत्पन्नः तीव्रामर्षः समागत स्तत्र प्रारब्धा स्तेनानेक सिंहादिरूपैरनेके उपसर्गाः तथापि भगवान् श्रीपार्श्वोऽक्षुब्धो धर्मध्यानान्नचलितः तादृशं तं ज्ञात्वा कमठए वञ्चितयामास अहं मेनं जलेन प्लावयित्वा मारयामीति ध्यात्वा भगवदु

परिष्टात्महामेघ दृष्टिवकार जलेन भगवदङ्गं नासिकां यावद्यानम् अत्रान्तरे कम्पितासनेन धरणेन्द्रेण अवधिनाज्ञात भगवद्यानिकरणसमागत्य स्वामि नोपरि फणि फणाटोपं कृत्वा फणि शरीरेण भगवच्छरीर माहत्य जलोपसर्गञ्च निवार्य भगवत्पुरो वेणु वीणा गीत निनादै: प्रवरं प्रेक्षणं कर्तुमारब्ध वान् कमठा सुरस्ताद्दृश्यम् अक्षोभ्यं भगवन्तं धरणेन्द्रकृत महिमानञ्च दृष्ट्वा समुपशान्त दर्पो भगवच्चरणौ प्रणम्यगतो निजस्थाने धरणेन्द्रोपि भगवन्तं निरुपसर्गं ज्ञात्वा स्तुत्वा च स्वस्थानं गतवान् पार्श्वस्वामिनो निष्क्रमणदिवसाच्चतुरशीति तमेदिवसे चैत्र कृष्णाष्टम्याम् अष्टमभक्तेन पूर्वाह्नसमयेऽशोक तरोरध: शिलापट्टे सुख निषण्णस्य शुभध्यानेन क्षीणघाति कर्म्म चतुष्कस्य सकललोका वभासि केवल ज्ञान समुत्पन्नं चलितासनै: शक्रै स्वचागत्य केवल ज्ञानोत्सवो महान् कृतः पार्श्वोर्हन् सप्तफणा लाञ्छनो वामदक्षिणपार्श्वयोर्वैरोट्या धरणेन्द्राभ्यां पर्युपास्यमान: प्रियङ्गुवर्ण देहो नवहस्त शरीरो भव्यसत्वान् प्रतिबोधयन् चतुस्त्रिंशद्दतिशयसमेत: पृथिवीमण्डले विहरति पार्श्वभगवतो दशगणागणधरा अभवन् आर्यदिन्न प्रमुखा: षोडशसहस्र साधवोऽभवन् पुष्पचूला प्रमुखा अष्टत्रिंशत्सहस्रार्यिकाऽभवन् सुनन्दप्रमुखा: श्रमणोपासका: एकलक्षं चतु:षष्टिसहस्राश्च अभवन् सुनन्दाप्रमुखाः श्रमणोपासिका लक्षत्रयं सप्तविंशतिसहस्राश्चाऽभवन् सार्द्धत्रीणि शतानि चतुर्दशपूर्वाणाम् अभवन् अवधिज्ञानिनां चतुर्दशशतानि केवलि ज्ञानिनां दशशतानि वैक्रियलब्धिमतां एकादशशतानि विपुलमतीनां साई त्रीणिशतानि वादिनां षट्शतानि अन्तेवासिनां दशशतानि सिद्धिं गतानि आर्यिकाणां विंशतिशतानि सिद्धानि अनुत्तरोपपातिकानां द्वादशशतानि अभवन् श्रीपार्श्वनाथस्य एषापरिवार सम्पदा अभूत् तत: पार्श्वो भगवान् देशोनानि सप्ततिवर्षाणि केवल पर्यायेण विहृत्य एकं वर्षशतं सर्वायु: परिपाल्यसंमेत शिखरे ऊर्द्धस्थितएवाध: कृतपाणि निर्वाणमगमत् तत्कलेवरं संस्कारोत्सव: शक्रादिभि स्तत्रैव विहित इति पार्श्वनाथ चरित्रम् ॥ अथ सूत्रं [जिणे पासित्तिनामेणं अरहालोगपूइए संबुद्धप्पायसव्वन्नू धम्मतित्थयरेजिणे १] पार्श्व इति नामार्हन् अभूत् तीर्थं

करोभूत् कोट्टग्यः स जिनः परीषहोपसर्गजेता रागद्वेषजेतावा पुनः कोट्टग्यः स पार्श्वं जिनोलोक पूजितः लोकेन त्रिजगता अर्चितः पुनः कथम्भूतः स सम्बुद्धात्मा संबुद्धात्मा तत्वाव बोधयुक्तात्मा पुनः कोट्टग्यः स पार्श्वः सर्वज्ञः पुनः कोट्टग्यः पार्श्वः धर्मतीर्थकरः धर्मएव भवां बुधितरणहेतुत्वात्तीर्थं धर्म तीर्थं करोतीति धर्मतीर्थं करः पुनः कोट्टग्यः जयतिस्म सर्वकर्माणीति जिनः द्वितीय जिन विशेषणे श्रीपार्श्वस्य मुक्ति गमनं सूचित तदाहि श्रीमहा वीरः प्रत्यक्षं तीर्थकरो विहरति श्रीपार्श्वनाथस्तु मुक्तिं जगामेतिभावः १ [तस्सलोगप्पईवस्स आसिसीसे महायसे केसीकुमार समणे विज्जाचरण पारगे २] तस्य लोक प्रदीपस्य श्रीपार्श्वनाथ तीर्थकरस्य केशीकुमारः शिष्यः आसीत् कुमारोहि अपरिणीत तया कुमारत्वेन एव श्रमणः संगृहीत चारित्रः कुमार श्रमणः केसिकुमार श्रमणः कथम्भूतः सः महायशाः महाकीर्त्तिः पुनः कोट्टग्यो विद्याचरणपारगः ज्ञानचारित्रयोः पारगामी २ [ओहि

सूत्र

जिणे पासित्ति नामेणं अरहालोग पूईए। संबुद्धप्पाय सव्वसू धम्मतित्थयरेजिणे १॥ तस्स लोगप्पईवस्स आसिसीसे महायसे। केसीकुमार समणेविज्जाचरणपारगे २॥ ओहिणाण सुएबुद्धे सिस्ससंघ समाउले। गामाणुगामं रीयंते।

भाषा

जिन परीसह उपसर्गानो जीपणहार पार्श्व एहवे नामे अरिहंत कर्मरूप वयरीयांनो हरणहार भव्यलोके पूजणहार भलीपरि तत्वनोजाणणहारके आत्मानेवलोसर्वज्ञ धर्मतीर्थनो करणहार जिण वीतराग केवली १ तस्य लोकप्रदीपस्य तेह पार्श्वनाथ लोकप्रदीपनेआशीत् शिष्यो महायशाः एकशिष्यके महायशनोधरणहार केशीकुमारश्रमण: केशीकुमार श्रमणके ज्ञान चारित्र पारगामी ज्ञानदर्शनचारित्र तेहनो पारगामी २ अवधिज्ञानश्रुताभ्यां ज्ञात हेयोपादेयः अवधि ज्ञानयुत ज्ञान करी सर्वजाणेके सोषसंघ समाकुल घणाशिष्यके जेहने ग्रामानुग्राम विहरन् ग्रामानुग्रामि विहार करता आवरूां

णाणसुए बुद्धे सीससङ्घसमाजले गामाणुगामं रीयंते सावत्थिं नगरिमागए ३] स केशीकुमार श्रमण श्रावस्त्यां नगर्याम् आगत: किं कुर्वन् ग्रामानुग्रामं रीयन्ते इति ग्रामानुग्रामं विचरन् कौटश्य: श्रोहिनाणसुए बुद्धे इति अवधिज्ञान श्रुताभ्यां बुद्धोऽवगत तत्व: मति श्रुतावधिज्ञानसहित: पुन: कौटश्य: शिष्य संघसमाकुल: शिष्यवर्गसहित: ३ (तिंदुयंनाम उज्जाणं तस्मीनयरमण्डले फासुए सिज्जसंथारे तत्थवास मुवागए ४) स केशीकुमार श्रमणस्तत्र श्रावस्त्यां नगर्यांतस्या: श्रावस्त्या: नगरमण्डलेपुर परिसरेतिंदुकं नाम उद्यानं वर्त्तते तत्रोद्याने प्रासुके प्रदेशे जीवरहिते शय्यासंस्तारे वास उपागत: शय्यावसति स्तस्यां संस्तार: सय्यासंस्तारस्तस्मिन् समवस्त इत्यर्थ: ४ [अहतेणेव कालेणं धम्मतित्थयरेजिणे भगवं वद्धमाणेत्ति सव्वलोगम्मिविस्सुए ५] अथ शब्दो वक्तव्यांतरोपन्यासे तस्मिन्एवकाले धर्म तीर्थकरोजिनो भगवान् श्रीवर्द्धमान इति सर्वलोके विश्रुतोभूत् ५ (तस्स लोगपईवस्स आसिसीसे महायसे भयवं

सूत्र

सावत्थिं नगरिमागए ३ ॥ तिंदुयं नामउज्जाणं तस्मीनयर मंडले। फासुएसिज्जसंथारे तत्थवास मुवागए ४ ॥
अह तेणेवकालेणं धम्मतित्थयरेजिणे । भगवं वद्धमाणेत्ति सव्वलोगम्मि विस्सुए ५ ॥ तस्स लोगप्पईवस्स आसिसिस्से

भाषा

नगर्यां समागता: सावत्थीनगरीनेविखे आव्या २ तिंदुकं नाम उद्यानं ते नगरीने विखे तिंदुकनामे वनछे तत्र श्रावस्त्यां नगर परिसरे सावत्थीनगरीने पासे प्रासुकेशिज्यासंस्तारे फासूसय्या संथारोलेईने तत्र वासं उपागते वनमांहिरह्या धर्म्मध्यानमाहिं वर्त्तेछे ४ अथ तस्मिन् काले हवे एहवा अवसरने विखे धर्म्म तीर्थं करो जिनो वर्त्तते धर्म्मतीर्थं कर जिनछे भगवान् वर्द्धमानेतिनामा श्रीवर्द्धमान स्वामी सर्व्वलोके विख्यात: सर्वलोकने विखे विख्यात वंत ५ तस्य लोक प्रदीपस्य ते लोक प्रदीपनो महावीरनो आशीत् शिष्यो महायशा: हतो महायशनो धणी शिष्य भगवान् गौतमनामा भगवंत गौतम

गोयमेनामं विज्जाचरणपारगे ६) तस्य श्रीवर्द्धमानस्वामिनो लोक प्रदीपस्य तीर्थंकरस्य गौतमनामा शिष्योभूत् कथंभूतो गौतमोमहायशाः महाकीर्त्तिः पुनः कोष्टगो गौतमः विद्याचरणपारगः ज्ञानचारित्रधारी पुनः कोष्टगो गौतमो भगवान् चतुर्ज्ञानीमति श्रुत्यवधि मनः पर्याय ज्ञानयुक् ६ (बारसं गंविउबुद्धे सीससंघ समाउले गामाणुगामं रीयंतेसोविसावत्थिमागए ७) स गौतमोपि ग्रामानुग्रामं विहरन् श्रावस्त्यां नगर्यां आगतः कोष्टगो गौतमो द्वादशांगवित् एकादशांगानि दृष्टिवादसहितानि येन गौतमेन संपूर्णानि ज्ञातानीत्यर्थः पुनः कोष्टगो गौतमो बुद्धो ज्ञाततत्वः पुन कोष्टगः शिष्यसंघ समाकुलः ७ [कोट्ठगंनाम उज्जाणं तम्मीनगरमंडले फासुए सिज्जसंथारे तत्थवास मुवागए ८] तस्याः श्रावस्त्या नगर्या मण्डले परिसरे कोष्टकं नाम उद्यानं वर्त्तते तत्र प्रासुकेशिज्जासन्थारे वासं अवस्थानं उपागतः प्राप्तः ८ [केसीकुमारसमणो गोयमोय महायसे उभओवितत्थविहरिंसु अल्लीणासु

सूत्र

महायसे भगवंगोयमेनामं विज्जाचरण पारगे ६॥ बारसंगविउबुद्धे सिस्ससंघस्स माउले। गामाणुगामं रीयंतेसेविसा वत्थिमागए ७॥ कोट्ठगं नामउज्जाणं तम्मीनगर मंडले। फासुएसिज्जसंथारे तत्थवास मुवागए ८॥ केसीकुमार

भाषा

इसेनामिं विद्या चारित्रेषु पारगामो विद्याअने चारित्र तेहनो पारगामी ६ द्वादशांगवीत् चतुर्ज्ञानीव्यार अंगनोजांण चोनाणीं शिष्यसंघ समाकुला घणा शिष्यने परिवारे परीवस्यो ग्रामानुग्रामं विहरन् ग्रामानुग्रामने विखे विहार करता सोपि गौतमः श्रावस्त्यां समागतः ते गौतम स्वामीपणिसावत्थीनगरी आव्या ७ कोष्टकं नाम उद्यानं कोष्टकइसेनामे उद्यानछे तस्य नगरस्य परिसरे ते नगरने समीपे प्राशुकेशज्जासंस्तारक फासूसिज्जा संथारोलेईने तत्र तीहां वासं उपागतः ते उद्यानमाहिं ऊतर्या ८ केशीकुमारः श्रमणः केशीकुमार साधू गौतमोपि महायशाः गौतम महाजशनोधणी उभावपि तत्र

समाहिया ६) केशीकुमार श्रमणश्च पुनर्गौतम एतौ उभौ अपि व्यवहार्ष्टां आगातां कोष्टगौ तौ उभौ महायशसौ पुनः कोष्टगौ अलीनमनोवाक्काय गुप्तिष्वाश्रितौ पुनः कोष्टगौ सुसमाहितौ सम्यक् समाधि युक्तौ ६ (उभओ सीससङ्घाणं सञ्जयाणं तवस्सिणं तत्थचिन्तासमुप्पन्ना गुणवन्ताणताइणं १०) तत्र तस्यां श्रावस्त्यां उभयोः केशिगौतमयोः शिष्य सङ्घानां संयतानां तपस्विनां साधूनां गुणवतां ज्ञानदर्शन चारित्र वतांत्रायिणां षड्जीवरक्षाकारिणां परस्परावलोकनात् चिन्तासमुत्पन्ना विचारः समुत्पन्नः १० (केरिसोवाइमो धम्मो इमो धम्मोवकेरिसो आयारधम्मपणिही इमावासावकेरिसी ११) अयं अस्मत्सम्बन्धीधर्मः कोष्टगः वा इति विकल्पेव शब्दोपिवार्थे वा अथवा अयं धर्मो दृश्यमाणगणभृत् शिष्य सम्बन्धी कोष्टगः पुनरयं आचारधर्म प्रणधिः अस्माकं कौष्टगः पुनरेतेषां वा आचारधर्म प्रणिधिः कौष्टगः प्राकृतत्वात् लिङ्गव्यत्ययः आचारो वेषधारणादिको बाह्यः क्रियाकलापः स एव धर्मस्तस्य

सूत्र

समणे गोयमेय महायसे। उभओवितत्थविहरिंसु अल्लीणासुसमाहिया ६॥ उभओ सिस्ससंघाणं संजयाणं तव स्सिणं। तत्थचिंता समुप्पन्ना गुणवंताणताइणं १०॥ केरिसोवाइमो धम्मो इमोधम्मो वकेरिसो। आयार धम्म

भाषा

श्रावस्त्यां विहरंतौ केशी गौतमबे जणां विचरेछे मनोवाक्काय गुप्ता: सुष्ठु समाधिवंता मनवचन काया गुप्तछे समाधीवंतछे ६ द्वयोः शिष्यसंदानां संय तानां वेजणाना शिष्यने संयतानां संजतोछे तपस्विनां तपस्वीछे तत्र श्रावस्त्यां चिंतासमुत्पन्नाते सावत्थीनेविषे यतीने चिंता ऊपनी गुणवंता चारित्रने गुणे सहित त्रायिणां सर्वजीवना राखणहारने १० कौष्टक् स्वरूपः अयं धर्मः केशी, शिष्यसंबंधीएकेइवो धर्मछे एषः कौष्टक् स्वरूपो धर्म गौतमगण भृच्छिष्याणां अने गौतमस्वामीना शिष्यनो एसोउ धर्म आचार धर्मवेषधारणादि तस्य आचार वेषनो धरवो मांहोमांहि आंतरोदीसेछे इमा अवस्था सा

प्रणधिर्व्यवस्थापनं आचारधर्म्म प्रणिधिः पृथक् २ कथं सर्वज्ञोक्तस्य धर्म्मस्तत्साधनानां च भेदेन ज्ञातुं इच्छामः इति भावः ११ (चाउज्जामोयजोधम्मो जोइमोपञ्च सिक्खिओ देसिओवद्धमाणेणं पासेणय महामुणी १२) (अचेलगोयजो धम्मो जोइमो सन्तरुत्तरो एककज्जपवन्नाणं विसेसो किन्तु कारणं १३) युग्मं यश्चायं चातुर्यामोधर्म्मः पार्श्वेन महामुनिनातीर्थंकरेणदर्शितः चत्वारश्च यमाश्च चतुर्यामास्तत्रयश्चातुर्यामः चातुर्जातिको अहिंसा १ सत्य २ चौर्य त्याग ३ परिग्रहत्याग ४ लक्षणोधर्म्मः प्रकाशितः यश्च पुनरयं धर्मो वर्द्धमानेन पञ्चशिक्षिकः पञ्चशिक्षितो वा पञ्चभिर्महाव्रतैः शिक्षितः पञ्चशिक्षितः प्रकाशितः पञ्चसुशिक्षासुभवः पञ्चशिक्षिकः पञ्चमहाव्रताढ्यः अहिंसा १ सत्य २ चौर्यत्याग ३ मैथुनपरिहारः ४ परिग्रहत्यागलक्षणोधर्म्मः प्रकाशितः १३

पणिही दुमावासावकेरिसी ११ ॥ चाउज्जामोयजो धम्मो जोईमो पंचसक्खिओ । देसिओ वद्धमाणेणं पासेणय महा मुणी १२ ॥ अचेलगोय जो धम्मो जो इमो संतरुत्तरो । एग कज्ज पवन्नाणं विसेसे किंतु कारणं १३ ॥ अहते तत्थ

च अवस्था कोट्ठगो विसंवादिनो एमांहोमांहिफेरदीसेछे ११ चातुर्जामो चतुर्महाव्रत धर्मोयः देशितः चारि महाव्रतरूप धर्म्म यः पंचमहाव्रतरूपः देशितः सिचितः अने पंचमहाव्रत रूप धर्म्म कह्यो देशितः सिचितः श्रीवर्द्धमानेन श्रीवर्द्धमानस्वामी पंचमहाव्रतरूप धर्मदेखाड्यो श्रीपार्श्वनाथेन श्रीपार्श्व नाथे चारि महाव्रतरूपधर्म देखाड्यो १२ आचेलकी मानोपेत वस्त्रयो धर्मवीरेण उक्तः श्रीमहावीरे कह्या यः असंतरो बहुमूल्य प्रधान वस्त्रः श्रीपार्श्वेणोक्तः बहुमूल्यप्रधानो वस्त्रलेवा श्रीपार्श्वनाथे कह्या एककार्ये प्रवृत्तानां एककार्यनेविषे प्रवर्त्ताछे विशेषः उक्तरूपः तत्र किं कारणं एकपंच महाव्रतवीजे चार महाव्रत एवे वचनफेरतेमुं कारण १३ अथ तत्र शिष्यानांहवे गोतम केशीकुमार आपणा शिष्यनो अभिप्रायजांणीने ज्ञात्वा

पुनर्वर्द्धमानेन अचेलकोधर्मः प्रकाशितः अचेलं मानोपेतं धवलं जीर्णप्रायं अल्पमूल्यं वस्त्रं धारणीयं इति वर्द्धमानस्वामिना प्रोक्तं असत इव चेलं यत्र स अचेलः अचेल एव अचेलकः यत् वस्त्रं सदपि असत् इव तत्धार्यमित्यर्थः पुनर्योधर्म्मः पार्श्वेन स्वामिनासान्तरोत्तरः सह अन्तरेण उत्तरेण प्रधान बहुमूल्येन नानावर्णेन प्रलम्बेन वस्त्रेण च वर्त्ततेयः स सान्तरोत्तरः स चेलको धर्म्मः प्रकाशितः एककार्ये मुक्ति रूपेकार्ये प्रवृत्तयोः श्रीवीरपार्श्वयो र्विशेषे किन्तु कारणं कोहेतुः कारणभेदेहि कार्यभेदसम्भवः कार्यं तु उभयोरेकमेवकारणञ्च पृथक् २ कथमिति भावः किं मिति प्रश्ने तु इति वितर्के १३ (अहते तत्थसीसाणं विन्नाय पवियक्खियं समागमे कयमई उभओकेसि गोयमा १४) अथानंतरं तयोरुभयोस्तत्र श्रावस्त्यां आगमनानन्तरं केशिगौतमौ तौ उभौ समागमे कृतमती अभूतां किं कृत्वा शिष्याणां चतुष्टकानां प्रवितर्कितं विज्ञाय विकल्पं ज्ञात्वा १४ (गोयमो पडिरूवन्नूसिस्स सङ्घसमाउले जिट्ठं कुलमविक्खन्तो तिंदुयं वणमागओ १५) गौतमस्तिन्दुकं वनं आगतः केशिकुमाराधिष्ठितं वने आगतः कीदृशो गौतमः प्रतिरूपज्ञः प्रतिरूपोयथोचित विनयज्ञं जानातीति प्रतिरूपज्ञः पुनः कीदृशः शिष्य सङ्घसमाकुलः शिष्य वृन्दसहितः गौतमः किं कुर्वाणः ज्येष्टं कुलं अपेक्षमाणः

सूत्र

सिस्साणं विन्नाय पविय क्खियं । समागमे कय मई उभओ केसि गोयमा १४ ॥ गोयमो पडिरूवन्नू सिस्स संघ समा

भाषा

प्रथम प्रकृष्ट विकल्पीत जाणसमनुं चिंतव्युं जे एहने विकल्प जपनोभेद थपनो समागमे मिलने कृत मती मिलवानीं मतिकीधी उभयो: केशि गौतमयो: वेजणे केशीइं अने गौतमे १४ गौतम: प्रतिरूपज्ञ: प्रतिरूपवेत्ता गौतमछे अवसरनो जाणछे शिष्यसंघ समाकुल: सर्वशिष्य पोतानासाथे लेईने ज्येष्ट कुलं पार्श्वसंतानां अपेक्षमाणोगणयन् बड़कुल श्रीपार्श्वनाथनुं जाणेछे तिदुंकवने आगतः श्रीगौतम केशीकुमार पासे तिंदुकवनने विषे

ज्येष्ठं कुलं प्रथम भवनात्पार्श्वनाथस्य कुलं सन्तानं विचारयतः इत्यर्थ १५ [केसीकुमारसमणे गोयमन्दिस्समागयं पडि रूवं पडिवत्तिं सम्मञ्च पडि वज्जई १६] केशीकुमार श्रमणो गौतमं आगमं आगतं दृष्ट्वा सम्यक् प्रतिरूपां आगतानां योग्यां प्रतिपत्तिं सेवां सम्प्रतिपद्यते सम्यक् करोतीत्यर्थः १६ [पलालम्फासुयं तत्थ पञ्चमं कुसतणाणिय गोयमस्सनिसिज्जाए खिप्पं सम्पणामए १७] तत्र तिन्दुकोद्याने एव केशीकुमार श्रमणो गौतमस्य निषद्यायै गौतमस्य उपवेशनार्थं प्रासुकं निर्बीजं चतुर्विधं पलालं पञ्चमानि कुशतृणानि चकारात् अन्यान्यपि साधुयोग्यानि तृणानि सम्पणामए समर्पयति पञ्चमत्वं हि कुशतृणानां पलालभेदेन चतुर्विधं पलालं यथा तणपणगं पन्नत्तं जिणेहिं कम्मट्ठगण्ठ महणेहिं साली १ वीही २ कोद्दव ३ रालग ४ रन्नेतणा ५ पञ्चइति वचनात् चत्वारिपलालानि साधु प्रस्तरणयोग्यानि पञ्चमं हि दर्भादि प्रासुकं तृणं वर्त्तते तत् केशिकुमारश्रमणेन गौतमस्य प्रस्तारणार्थं प्रदत्तमितिभावः १७ [केसीकुमारसमणो गोयमेय महायसे उभओ निसन्नासोहन्ति चन्दसूरसमप्पभा १८] तदा केशीकुमार श्रमणश्च

सूत्र

उले। जेट्ठं कुल मविक्खंतो तिंदुयं वण मागओ १५ ॥ केसीकुमार समणे गोयमं दिस्स मागयं। पडिरूवं पडिवत्तिं सम्मं संपडिवज्जई १६ ॥ पलालं फासुयं तत्थ पंचमं कुस तणाणिय। गोयमस्स निसिज्जाए खिप्पं सं पणामए १७ ॥

भाषा

आख्या १५ केशीकुमारश्रमणः केशीकुमार साधु गौतमं दृष्ट्वा आगतं समीपे गौतमस्वामी दृष्टिगोचरङ्गा आयतादिठा प्रतिरूपां उचित भक्तिइ तीते कीधी करवायोग्य सम्यक् प्रतिपद्यते सम्यक् प्रकारेण सम्यक् प्रकारेकरी १६ पलालं प्राशुकं निर्जीवं तत्र फासूपराल सूझतुतीहां पंचमानि पलाल भेदेन कुशतृणानि पांचपलालसालि १ वरटी २ कोद्रव ३ कांगणी ४ डाभ ५ एपांचपलाल गौतमस्य निषद्यायै गौतमने वेसवानीमत्ते शीघ्रं उपवेशनार्थं

पुनर्गौतमो महायशाः एतौ उभौ तत्र तिन्दुकोद्यानेनिषण्णौ उपविष्टौ शोभते विराजते कथम्भूतौ तौ चन्द्रादित्य समप्रभौ १८ [समागया बहू तत्थ पासण्डाकोउगामिया गिहित्थाणं अणेगाओ साहस्सीओसमागया१९] तत्र तस्मिन् तिन्दुकोद्यानेबहवः पाषण्डा अन्यदर्शिनः परिव्राजकादयः समागताः कौटश्यास्तेपाषण्डा कौतुकात् मृगाः आश्चर्यात् मृगा इव अज्ञानिनः तु पुनः अनेकलोकानां सहस्रं समागतं अनेका प्रचुरालोकानां सहस्रीति आर्षत्वात् समागता तत्र संप्राप्ता १९ [देवदाणव गन्धव्वाजक्खरक्ख स किन्नरा अदिस्साणञ्च भूयाणं आसीतत्थ समागमो २०] ते तत्र तस्मिन् प्रदेशे देवदानव

सूत्र

केसीकुमार समणे गोयमेय महायसे। उभओ निसन्ना सोहंति चंद सूर समप्पभा॥ १८॥ समागया बहू तत्थ पासंडा कोउगा मिया। गिहत्थाण अणेगाओ साहस्सीओ समागया॥ १९॥ देव दाणव गंधव्वा जक्ख रक्खस किंनरा। अदिस्साणंच भूयाणं आसी तत्थ समागमो २०॥ पुच्छामि ते महाभाग केसी गोयम मब्बवी। तओ केसिं

भाषा

अर्पयतो शोभं शोभपणे देई केशीकुमार १७ केशीकुमारश्रमणः केशीकुमार साधु गौतमः महायशाः गौतमस्वामी महायशनो धणी उभावपि तत्र आवस्त्यांनिषणौस्थितौ शोभतः तेवेगणधरतीहां बेठासोभेछे चन्द्रसूर्य समप्रभौ चंद्रमा अने सूर्यसरिषोकांतिछे जेविहुनो १८ समागताः मिलिताः बहवः घणातीहां मीव्याछे पाषंडा कौतुकाश्रिताः पाषंडी घणाए तीहां कौतुकदेखवा मीव्याछे गृहस्थानां अनेकानि अनेक गृहस्थाना हजारआवी मीव्याछे सहस्राणि मिलिताः आगताः सहस्रवद्द आव्याछे १९ देवदानवगंधर्वाः देवता दानव गंधर्वा जक्ष राक्षसा किन्नराः यक्ष राक्षस किन्नर अदृश्यरूपाणां भूतानं अदृश्यरूपधरता भूतव्यंतर आद्यत् तत्र समागताः मिलिताः आकाशने विषे अदृश्यपणे कौतुक देखवाभणीआवी जभारह्याछे २० पृच्छामित्वां

गन्धर्वा यक्षराक्षस किन्नराः समागता इति शेषः च पुनस्तत्र अदृश्यानांभूतानां केवलिकव्यन्तराणां समागमः सङ्गम आसीत् २० (पुच्छामि ते महाभाग केसीगोयममब्बवी तओ केसिं बुवन्तन्तु गोयमो इणमब्बवी २१) तयोर्जल्पमाह तदा केशीगौतमं अब्रवीत् किं अब्रवीदित्याह हे महाभागते त्वां अहं पृच्छामि यदा केशिकुमारेण इत्युक्तं तदा केशिकुमार श्रमणं ब्रुवन्तं गौतम इदं अब्रवीत् २१ [पुच्छभन्ते जहिच्छन्ते केसिं गोयममब्बवीतओ केसी अणुन्नाए गोयमइणमब्बवी २२] गौतमो वदति हे भदन्त हे पूज्यते तव यथेच्छं यत् तव चेतसि॰ अवभासते तत् त्वं पृच्छ मम प्रश्नं कुरुइति केशिकुमारं प्रति गौतमोऽब्रवीत् गौतमं इति प्राकृतत्वात् प्रथमाख्याने द्वितीया ततो गौतमवाक्यादनन्तरं केशिकुमारो गौतमेन अनुज्ञातः सन् गौतमेन दत्ताज्ञः सन् गौतमं प्रति इदं वक्ष्यमाणं वचनं अब्रवीत् १ [चाउज्जामोयजो धम्मो जोइमो पञ्चसिक्खिओ देसिओ वद्धमाणेणं पासेणं महामुणी २३] [एककळ

बुवंतंतु गोयमो इण मब्बवी २१ ॥ पुच्छ भंते जहिच्छंते केसी गोयम मब्बवी । तओ केसी अणुन्नाए गोयमी इण मब्बवी २२ ॥ चाउ ज्जामोय जो धम्मो जो इमो पंचसिक्खिओ । देसिओ वद्धमाणेणं पासेणय महामुणी ॥ २३ ॥

सूत्र

भाषा

महाभाग तुझने अहो महाभाग पूछुंछुं केशी गौतमं अब्रवीत् केशीकुमार गौतमने कहेछे ततः केशीब्रुवंतं पुनः केशी इम कह्याथी गौतमोब्रवीदिदं वक्ष्यमाण वचनं हवे गौतमने पूछेछे वक्ष्यमाण वचन कहेछे २१ पृच्छ हे भगवन् यथा रुचिपणे केशीकुमार गौतम इति ब्रवीत् केशीप्रतिं गौतम कहे तत केश्यानुज्ञातः सन् केशीकुमारने गौतमे आज्ञादीधांथकां गौतमं अब्रवीदिदं वक्ष्यमाण वचनं हिवे केशीकुमार गौतमने पूछेछे २२ चतुर्यामः अहिंसादियोऽयं धर्म्म चार व्रतरूप एधर्म्म यः एषः पंचशिक्षितो मैथुनवे रमणादि पंच महाव्रतरूपः दर्शितः वर्द्धमानेन वर्द्धमानस्वामीइं पंचमहाव्रत

पवन्नाणं विसेसेकिं तु कारणं धम्मेदुविहेमेहावीकहं विप्पच्चओनते २४] हे गौतमपार्श्वेन मुनिना तीर्थंकरेण यश्चातुर्यामश्चातुव्रर्ति कोयं अस्माक धर्मो उद्दिष्टः पुनर्योयं धर्मो वर्द्धमानेन पञ्चशिक्षिकः पञ्चव्रताख्यकोदिष्टः कथितः १३ एककार्यमोक्षसाधन रूपेकार्ये प्रपन्नयोः श्रीपार्श्व महावीरयोर्वि शेषेभेदे किं कारणं हे मेधाविन् द्विविधे धर्मे तव कथं विप्रत्ययो न भवति यतौ द्वौ अपितीर्थं करौद्वावपि मोक्षकार्य साधने प्रवृत्तौ कथमनयोर्भेदइति हेतोस्तवमनसि कथं विप्रत्ययो न भवति सन्देहो न भवति २४ (तओकेसिं बुवन्तन्तु गोयमोइणमब्बवी पन्नासमिक्खए धम्मं तत्तं तत्तविणिच्छयं २५) ततोऽनन्तरं केशिकुमार श्रमणं ब्रुवन्तं कथयंतं गौतम इदं अब्रवीत् हे केशिकुमार श्रमण प्रज्ञाबुद्धिर्धर्मं तत्वं धर्मस्य परमार्थं पश्यति धर्मं तत्वं बुद्धा एव विलोक्यते शूरं धर्मं सुधीवेत्ति इति वचनात् कीदृशं धर्मतत्वं तत्व विनिश्चयं तत्वानां जीवादीनां विशेषेण निश्चयो यस्मिन् तत् तत्वविनि

एगकज्ज पवन्नाणं विसेसे किंतुकारणं। धम्मे दुविहेमेहावीकहंविप्पच्चओणते २४॥ तओकेसिं बुवंतंतु गोयमोइण मब्बवी। पन्नासमिक्खए धम्मं तत्ततत्त विणिच्छयं २५। पुरिमा उज्जुजड्डाओ वक्कजड्डाय पच्छिमा। मज्झिमा उज्जु

उपदेशा पार्श्वेन पार्श्वनाथेन महामुनिना श्रीपार्श्वनाथे चार महाव्रतरूपधर्मकह्यो २३ एक कार्य प्रपन्नानं एकज कार्य करवाभणी उद्यत छआछे पृथक् विशेषे कि पुनः कारणं जूजूआवेष जूजूवा आचार किम कीधा साधो धर्माद्विभेदः हे मेधाविन् साधुनो धर्मवेदेहोसे ते किम कथं नस्यात् विप्रयः संदेह स्तव अहो गौतमस्वामी ताहरा मनमाहो किम संदेह आवतुं नथी २४ ततः केशि ब्रुवंत केशी इम कह्यांथका पुनः गौतमः इदं वचनं अब्रवीत् गौतम इम कहेछे प्रज्ञाबुद्धिः समीक्ष्यते धर्मं बुद्धिधर्मने देखे पिछांणे तत्त्वं परमार्थं जीवतत्त्वं निश्चितं जीवादि तत्त्वनो निश्चय बुद्धिं करीजाणे २५

सूत्र

भाषा

स्य केवलं धर्मतत्त्वस्य श्रवण मात्रेण निश्चयो न भवति किं तु प्रज्ञावशात् एव धर्मतत्त्वस्य निश्चयः स्यादिति भावः २५ (पुरिमाउज्जुजड्डाओ वक्कजड्डाय पच्छिमा मज्झिमाउज्जुपन्नाओ तेण धम्मोदुहाकओ २६) हे केशिकुमार श्रमण पुरिमाः पूर्वे प्रथमतीर्थ कृत्साधवः आदीश्वरस्य सुनयऋजुजडाः ऋजवश्च तेजडाश्च ऋजुजडा बभूवुः इति शेषः शिक्षाग्रहणतत्पराः ऋजवः दुःप्रतिपाद्यतया जडामूर्खाः तु शब्दो यस्मादर्थे पश्चिमाः पश्चिमतीर्थ कृत्साधवो महावीरस्य सुनयो वक्रजडाः वक्राश्च तेजडाश्चवक्रजडाः वक्राः प्रतिबोध समये वक्रज्ञानाः जडाः कदाग्रहपराः तादृशा बभूवुः तु पुनर्मध्यमाः मध्यम तीर्थं कराणां सुनयो द्वाविंशति तीर्थकृत्साधवः ऋजुप्राज्ञाः बभूवुः ऋजुवश्च प्राज्ञाश्च ऋजु प्राज्ञाः ऋजवः शिक्षाग्रहण तत्पराः पुनः प्राज्ञाः प्रकृष्ट बुद्धयः तेन कारणेन हे मुने धर्मो द्विधाकृतः २६ [पुरिमाण दुव्विसोज्झोचरिमाणं दुरणु पालओचेव कप्पोमज्झिमगाणं तु सुविसोज्झो सुपालओ २७] पुरिमाणं इति प्रथमतीर्थ कृत्साधूनां कल्पः साध्वाचारोदुर्विशोध्यः दुःखेन निर्मलीकरणीयः ऋजुजडाः कल्पनीया कल्पनीयज्ञानविकलाः पुनश्चरमाणां चरमतीर्थकृत्साधूनां दुरनुपालकः दुःखेन अनुपाल्यते इति दुरनुपालकः महावीरस्य साधवो वक्र जडाः वक्रत्वादिकल्प बहुलत्वात् साध्वाचारं जानन्तोपि

पन्नाओ तेण धम्मे दुहा कए २६ ॥ पुरिमाणं दुव्विसुज्झोउ चरिमाणं दुरणु पालओ । कप्पो मज्झिमगाणंतु सुवि

प्रथम तीर्थे ऋजुजडाः जीवाः प्रथमतीर्थंकरनेवारे सरलमूर्ख वक्रजडा चरमतीर्थंकर समये महावीर नावारानावक्रजड मध्यतीर्थ सुनयः ऋजुप्राज्ञाः सरलाः बावीशतीर्थं करनावा रानाजीव सरलने पंडीत तेन हेतुना धर्मोद्विधाकृता तिणे कारणे धर्मभेदेकीधो २६ प्रथम तीर्थ कृतः साधुनां मार्गो दुर्विसोध्योपेहेलातीर्थं करना साधुने धर्म समझतां दोहिलो आचार मध्यवर्त्ति यतिनांतु बावीसतीर्थं करना वीरयतीनांतु दुरनुपालकः दुःपाल्यः महावीरनाथा राना साधुने धर्म समझता सोहिलो पणिपालतां दोहिलो आचारः मध्यवर्त्ति यतिनांतु बावीसतीर्थं करनावा राना साधुने सुविशुद्धः

कर्त्तुमशक्ताः तु पुनर्मध्यमगानां द्वाविंशति तीर्थकृत्साधूनां अजितनाथादारभ्य पार्श्वनाथपर्यन्तं तीर्थं करमुनीनां कल्पः साध्वाचारः सुविशोध्यः सुपाल कश्च साध्वाचारसुखेन निर्मलोकर्त्तव्यः पुनः सुखेनपाल्यः द्वाविंशति तीर्थकृत्साधवो हि ऋजु प्राज्ञास्तोकेनोक्तेन बहुज्ञाः तस्माच्चातुर्व्रतिकोधर्मउद्दिष्टः मैथुनं हि परिग्रहे एवगण्यते आदीश्वरस्य साधूनां यदि पञ्चमहाव्रतानि प्राणाति पातविरति मृषावादविरति मैथुनविरति परिग्रहविरति रूपाणि पृथक् २ कथते तदा ते ऋजुजडाः पञ्च महाव्रतानि पालयन्ति नोचेत्ते व्रतभङ्गं कुर्वन्ति ते तुयावन्मात्रं आचारं शृण्वन्ति तावन्मात्रं एव कुर्व्वन्ति अधिकं स बुद्धा कि मपि नविदन्ति महावीरस्य साधवोपि चेत्पंच महाव्रतानि शृण्वन्ति तदैव पालयन्ति तेपि वक्राजडाश्चेत् चत्वारिव्रतानि शृण्वन्ति तदा च त्रायैवपालयन्ति नतु पञ्चमं पालयन्ति वक्र जडादिकदाग्रहग्रस्ताः अतीवहठधारिणः द्वाविंशति तीर्थकृत्साधवः ऋजवः प्राज्ञाश्चत्वारि शृत्वासु बुद्धित्वात् पञ्चापि व्रतानि पालयन्ति तस्माच्चत्वारि व्रतानि प्रोक्तानि तस्माद्धर्मोद्विविधाक्रतः चातुर्व्रतिकः पञ्चव्रतात्मकश्च स्व स्ववारक पुरुषाणां अभिप्रायं विज्ञायतीर्थकरैर्धर्म्म उपदिष्टइति भावः २७ (साहु गोयमपन्नाते छिन्नोमेसं सओ इमो अन्नोविसं सओ मज्झं तं मेकहसुगोयमा २८) इति श्रुत्वा केशिकुमारः श्रमणोवदति हे गौतम ते तव साधुप्रज्ञास्ति सम्यक् बुद्धिरस्तिमे मम अयं संशयस्त्वयाछिन्नोदूरीकृतः अन्योपि मम संशयोस्ति मिति तस्योत्तरं हे गौतमत्वं कथय स्व इदं वचनं हि मिथ्यापेक्षं नतु तस्य केशिमुनेर्ज्ञानवयवतः एवं विधः संशय सम्भवः २८ (अचेलगोयजोधम्मो

सूत्र

सुज्झो सुपालओ २७ ॥ साहुगोयमपन्नाते छिन्नो मे संसओ इमो । अन्नोविसंसओ मज्झं तं मे कहसु गोयमा २८ ॥

भाषा

सुखेनपाल्यः सोहिला समझे सोहिलापाले २७ शोभना हे गौतम तव प्रज्ञाबुद्धिः अहो गौतम भलीताहरी बुद्धि छिन्नः मम संशय: अयं एम्हारो संशय छेदाणो अन्यो अपि संसयो ममास्ति अने रोपणि संशय मुझनेछे तद्विषय ममार्थः हे गौतम कथयते पणि संशयम्हारो भांजिकहे २८ वर्द्धमानेन

जोइमो सन्तरुत्तरो देसिओ वद्धमाणेण पासेणय महायसा २९) (एककज्जपवन्नाणं विसेसे किन्तु कारणं लिङ्गे दुविहेमेहावीकहं विप्पच्चओनते ३०) वर्द्धमानेन चतुर्विंशतितमतीर्थंकरेणयो धर्मोऽचेलकः प्रमाणोपेतजीर्ण प्रायो धवलवस्त्र धारणात्मकः साध्वाचारोदिष्टः च पुनः पार्श्वेन महायश सावयोविंशतितमतीर्थंकरेण योयं धर्मः सान्तरुत्तरः पञ्चवर्ण बहुमूल्य प्रमाणरहित वस्त्र धरणात्मकः साध्वाचारः प्रदर्शितः हे मेधाविन् एककार्य प्रतिपन्नयोः श्रीवीरपार्श्वयो विशेषेभेदे किं कारणं को हेतुः हे गौतमद्विविधे लिङ्गे द्विप्रकारके साधुवेषेमे तव कथं विप्रत्ययो न उत्पद्यते कथं सन्देहो न जायते उभौ अपि तीर्थंकरौ मोक्षकार्य साधको कथं ताभ्यां वेषभेदः प्रकाशितः इति कथं तव अयं संशयोन भवति ३० [केसिं एवं बुवन्ताणंतु गोयमोइणमब्ववी विन्नाणेण समागम्म धम्म साहणमिच्छियं ३१) तु पुनर्गौतमः एवं ब्रुवाणं केशिकुमारं मुनिं इदं अब्रवीत् हे केशिमुने

सूत्र

अचेलगोय जो धम्मो जो इमो संतरुत्तरो । देसिओ वद्धमाणेणं पासेणय महायसा २९ ॥ एगकज्ज पवन्नाणं विसेसे किंतु कारणं । लिंगे दुविहे मेहावी कहं विप्पच्चओ न ते ३० ॥ केसिं एवं बुवंताणंतु गोयमो इण मब्ववी । विन्ना

भाषा

अयं धर्मः अचेलकोदेशितः वर्द्धमानस्वामीइं मानोपेतधोलां वस्त्रलेवा कह्या यः एषः धर्म श्रीपार्श्वनाथेन विविध वस्त्रधारको देशितः भांति भांतिनां वस्त्रलेवाकह्या वर्द्धमानेन अचेलको धर्मः देशितः कथितः पार्श्वनाथेन महायशा विविध वस्त्रधारको धर्मः देशितः २९ एकः कार्योपन्नयोः द्वयोः एक कार्य भणी उद्यत छआवेजजणा पृथक् पृथक् विशेष किं पुनः कारणं ए जूदा २ भेदकीधातेकिम लिंगे द्विविधे मेधाविन् एलिंगवे भेदकीधूं ते किम कथं विप्रत्ययोनास्ति तव तुम्हारा मनमांहिं संदेह किमनथो आवतु ३० केशिं एवं वचनं ब्रुवंतं वली केशी इम कह्याथका गौतमः इदं वचनं अब्रवीत्

तीर्थंकरैर्विज्ञानेन विशिष्टज्ञानेन केवलज्ञानेन समागम्य यत् यत् यस्य उचितं तत्तथैव ज्ञात्वा धर्मोपसाधनं धर्मोपकरणं वर्षाकल्पादि इदं ऋजु प्राज्ञ योग्यं इदं वक्र जडयोग्यं इति ईप्सितं अनुमतं इष्टं कथितमिति यावत् यतोहि भिक्षाणां रक्तवर्णादि वस्त्रानुज्ञाने वक्रजडत्वेन रज्जनादिषु प्रवृत्ति दुर्निवारा एव स्यात् पार्श्वनाथ भिक्षासु ऋजुप्राज्ञत्वेन शरीराच्छादन मात्रेण प्रयोजनं जानन्ति न च ते किञ्चित्कदाग्रहं कुर्वन्ति ३१ [पच्चयत्थंच लोगस्स नाणाविहविगप्पणं जत्तत्थं गहणत्थं च लोगेलिङ्गप्पओयणं ३१] हे केशिमुने नानाविधिं विकल्पनं नाना प्रकारोपकरण परिकल्पनं अनेकप्रकारोपकरण चतुर्दशोपकरणधारणं वर्षा कल्पादिकञ्च यत् पुनर्लोके लिङ्गस्य प्रयोजनं साधुवेषस्य प्रवर्त्तनं यत्तीर्थंकरैरुक्तं तत्] लोकस्य प्रत्ययार्थं लोकस्य गृहस्थस्य प्रत्ययाय यतोहि साधुवेषं लुञ्चनाद्याचारं च दृष्ट्वा अमीव्रतिन इति प्रतीतिरुत्पद्यते अन्यथा विडम्बकाः पाषण्डिनोपि पूजाद्यर्थं वयं व्रतिन इति ब्रुवीरन् ततश्च वृत्तिषु अप्रतीतिः स्यात् अतो नानाविधविकल्पनं लिङ्गप्रयोजनं च पुनर्यात्रार्थं संयमनिर्वाहार्थं यतोहि वर्षाकल्पादिकं विनाव्रुष्ट्यादिना संयमनिर्वाहोनस्यात् तेन वर्षा कल्पादिकं वर्षर्तुयोग्यः आचारोपकरण धारणञ्च दर्शितं पुनर्ग्रहणं ग्रहणं ज्ञानं तदर्थं इति ग्रहणार्थं ज्ञानायइत्यर्थः यदि कदाचित् चित्तविप्लवोत्पत्तिः स्यात् परीषहोत्पत्तौ संयमे अरतिरुत्पद्यते तदा साधुवेषधारी मनसि एतादृशं ज्ञानं कुर्यात्

सूत्र

णेण समागम्म धम्म साहण मिच्छियं ३१ ॥ पच्चयत्थंच लोयस्स नाणाविह विगप्पणं । जत्तत्थं गहणत्थंच लोगे लिंग

भाषा

हवे गौतम इम कहेछे विज्ञानेन केवलेन समागम्य यद्यसोचितति केवलज्ञानकरी जाणीने धर्मोपगरणं इष्टं लोकानं अनुमितं धर्मोपगरण साधुने योग्य हितकारी तेहनो आज्ञादोषोलेवारो ३१ प्रत्ययार्थं लोकस्य लोकने प्रतीतिभणी नानाप्रकारेणोपकरणं परिकल्पितं कथितं नानाप्रकारे घणाभेदउपगरणनाकह्यां संयम निर्वाहार्थं ज्ञानग्रहणार्थं संयमनीर्वाहनेऽर्थे ज्ञानग्रहणने अर्थे लोके वेषधारण प्रवर्त्तनं लोकनेविषे वेषप्रवर्त्तो ३२ पार्श्व

यतोहंसाधोर्वेषधारी अस्मि यतो धर्म्मं रक्षद्वेषो इत्युक्तत्वात् इत्यादि हेतोर्लिङ्गधारणं ज्ञेयं २२] अह भवेपइन्नाओ मोक्खसब्भूयसाहणे नाणं च दंसणं चेव चरित्तं चेव निच्छए २३] पुन गौतमोवदति हे केशिकुमार श्रमणनिश्चयेनयेनयेमोक्षसद्भूतसाधनानि ज्ञानदर्शनचारित्राणि सत्यानि साधनानि निश्चयनयेवर्त्तन्ते अथ प्रतिज्ञाभवेत् श्रीपार्श्वनाथ महावीरयोः इयं एकाएव प्रतिज्ञाभवेत् श्रीपार्श्वनाथस्यापि मोक्षस्य साधनानि ज्ञानदर्शनचारित्राण्येव श्रीवीरस्यापि मोक्षस्य साधनानि ज्ञानदर्शनचारित्राण्येव श्रीपार्श्ववीरयोरेषा प्रतिज्ञाभिन्नामास्ति इत्यर्थः वेषस्य अन्तरं ऋजुजडवक्रजडाद्यर्थः मोक्षस्य साधनेवेषोव्यवहारनयेज्ञेयः न तु निश्चयेन ये वेषः निश्चये तु ज्ञानदर्शनचारित्राण्येव तत्र ज्ञानं मति ज्ञानादिकं दर्शनं तत्वरुचिः चारित्रं सर्वसावद्यविरति रूपं तस्मात् निश्चय व्यवहारनयौ ज्ञातव्यौइत्यर्थः २३ [साहुगोयमपन्नातेछिन्नोमेसं संओइमो अन्नोविसंसओमज्झं तं मेकह

सूत्र

प्पओयणं २२ ॥ अह भवे पइन्नाओ मोक्खस्स भूय साहणो । नाणंच दंसणं चेव चरित्तं चेव निच्छए २३ ॥ साहु गोयम पन्नाते छिन्नो मे संसओ इमो । अन्नोवि संसओ मज्झं तं मे कहसु गोयमा २४ ॥ अणेगाणं सहस्साणं

भाषा

वीरयोः प्रतिज्ञामोक्षस्य कारणे साधने श्रीपार्श्वनाथ श्रीमहावीरे एप्रतिज्ञा मोक्षना साधक कह्या जिनाज्ञा अवबोधनं तत्वरुचि तीर्थं करनी आज्ञा पालवी तत्व उपरिरुचि ज्ञानंच दर्शनंचैव चारित्रं सर्वसावद्यत्यागरूपं चारित्र सावद्यत्यागरूपके जीवनीरक्षा लिंगमात्रः एव्यवहार मारगे २४ ते प्रज्ञाशोभना हे गौतम तुम्हारी बुद्धी भली छिन्नः मम संशयः अयं एम्हारो संदेह दूरिकीओ अन्योपिशंसयो ममस्ति वीजोपणि मुझने संदेहछे तद्विषयं ममर्थं हे गौतम कथ्यते पणिकहे मुझने संदेहभांजि २४ अनेकानां बहुनां सहस्राणां अनेकवैरीना हजार वज्रमांहि मध्ये त्वं तिष्ठसि

सुगोयमा ३४] अस्याः अर्थस्तु पूर्ववत् न वरं प्रसङ्गतः शिष्याणां व्युत्पत्त्यर्थं जानन्नपि अपरमपि वस्तु तत्वं गौतमस्य स्तुति द्वारेण पृच्छन्नन्योपि शंसयो त्याद्याह ३४ [अणेगाणं सहस्साणं मज्झे चिट्ठसि गोयमातेयते अभिगच्छन्ति कहन्तेनिज्जियातुमे ३५] केशीवदति हे गौतम अनेकेषां शत्रुसम्बन्धिनां सहस्राणां मध्येत्वं तिष्ठसि तेच अनेक सहस्र संख्याः शत्रवस्तेइति त्वां अभिलक्षीकृत्य गच्छन्ति सम्मुखं धावति तेशत्रवस्त्वया कथं निर्जिताः ३५ अथ गौतमउत्तरं वदति [एगेजिए जियापञ्च पञ्चेजियेजियादस दसहाउजिणित्ताणं सव्वसत्तूजिणामिहं ३६] हे केशिमुने एकस्मिन् शत्रौजिते पञ्चशत्र वोजिताः पञ्चसु जितेषु दशशत्रवोजिताः शैववैरिणोवशीकृताः दशप्रकारान् शत्रून् जित्वा सर्वशत्रून् जयात यद्यपि चतुर्णां कषायाणां अवान्तरभेदेन षोडशसंख्याभवति नोकषायानां नवानां मीलनात् पञ्चविंशति भेदाभवन्ति तथापि सहश्र संख्यानभवन्ति परन्तु तेषां दुर्जयत्वात् सहस्र संख्या प्रोक्ता३६

सूत्र

मज्झे चिट्ठसि गोयमा । तेय ते अभि गच्छंति कहंते निज्जिया तुमे ३५ ॥ एगे जिए जिया पंच पंचे जिए जिया दस । दसहाओ जिणित्ताणं सव्व सत्तू जिणामिहं ३६ ॥ सत्तूय इइ के वुत्ते केसी गोयम मब्बवी । तओ केसिं

भाषा

हे गौतमः माहिं तुं रहेछे हे गौतमः त्वां शत्रवः अभिगच्छंति धावंति वैरी हे गौतम तुझने जीवताने साहमोआवेछे कथं निर्जिताः त्वया ते शत्रवः किमते वैरी तुम्हे जीत्या ३५ एकस्मीन् सत्रौजितेजिताः पंच एक वैरी जीत्या पंचसु जितेषु दशप्रकाराः शत्रवजिताः पांचजीत्यां दसजीत्या दशधा दशप्रकारान् शत्रून् जित्वा दशवैरी जीतीने तदा सर्वानपि शत्रून् जयाम्यहं सर्व वैरीने जीतुंछे ३६ शत्रवः इति केउक्ताः अहो गौतम वैरीकोण कह्या केशी गौतमं अब्रवीत् केशी गौतमने कहेछे ततः केशिंब्रुवंत केशीकुमारनुं वचन सांभलीने गौतमः इदं वक्ष्यमाणं वचनं अब्रवीत् गौतमस्वामी

अथ केशीपृच्छति [सत्तूय इइ केवुत्ते केसीगोयममब्ववी तओकेसिं बुवन्तं तु गोयमोइणमब्ववी ३७] हे गौतम शत्रवः केउक्ताः केशिकुमारोमुनि गौतमं इदं अब्रवीत् ततोनन्तरं केशिमुनिं एवं ब्रुवन्तं गौतमइदं अब्रवीत् ३७ [एगप्पा अजिएसत्तू कसायाइन्दियाणियतेजिणित्तु,जहानायं विहरामि अहं मुणी ३८)हे मुने एकआत्माचित्तं तस्य अभेदोपचारात् आत्ममनसोरेकीभावे मनसः प्रवृत्तिः स्यात् तस्मात् एकआत्मा अजितः शत्रु,दुर्जयोरिपुः अनेकदुख हेतुत्वात् एवं सर्वेयेते उत्तरोत्तरभेदात् एकस्मिन् आत्मनिजिते चत्वारः कषायास्तेषां मीलनात् पञ्चपञ्चसु आत्मकषायेषु जितेषु इन्द्रियाणि पञ्चजितानि तदादशशत्रवोजिताः आत्मा१ कषायाश्चत्वारः एवं पञ्च पुनः पञ्चेन्द्रियाणि एवं दशैव आत्मकषायानोकषाया इन्द्रियाणि एते सर्व्वेशत्रवो ऽजिताः सन्तितान् सर्व्वान् शत्रून् यथान्यायं वीतरागोक्त वचसाजित्वा अहं विहरामि तेषां मध्येतिष्ठन्नपि अप्रति बद्धविहारेण विचरामि अत्र पूर्वं हि प्रश्नकाले अनेकेषां सहस्राणां अरीणां मध्येतिष्ठसि इत्युक्तं उत्तरसमये तु कषायाणां अवान्तरभेदेन षोडशसंख्याभवन्ति नोकषाणां नवानां मीलनाच्च पञ्चविंशति भेदा भवन्ति तथा आत्मेन्द्रियाणामपि सहस्रं संख्या न भवति परं तु एतेषां दुर्जयत्वात् सहस्र संख्या उक्तेति भावः ३८ [साइगोयमपवाते छिन्नोमेसं सओ इमो अन्नोविसं सओमज्झं तं मेकहसु गोयमा ३९] अस्यार्थस्तु पूर्ववत् ३९ (दीसन्ति बहवेलोए पासबद्धा सरीरिणो

मूल — बुवंतंतु गोयमोइणमब्ववी ३७ ॥ एगप्पा अजिए सत्तु कसाया इंदियाणिय । तेजिणित्तुजहानायं विहरामि अहं

भाषा — कहेछे ३७ एक आत्माजीतः शत्रुः अहो केशी एआत्माआपणो वैरी जीणे जीत्यो तस्मिन् जिताः क्रोधाद्याः कषायाः इंद्रियाणि एआत्माजीत्ये चार कषाय पांचेइंद्रीजीत्या तान् शत्रून् विनिर्जीत्य यथोक्त नीत्याते वैरीने जीतीने तिष्ठन् विहरामी सुखेविचरुंसुखेरहुंकुं ३८ हे गौतमतवप्रज्ञा शोभना

मुक्कपासोलहुभूओ कहं तं विहरसीमुणी ४०]पुनः केशीवदति हे गौतममुने लोके संसारेबहवः शरीरिणः पाशबद्धाः दृश्यन्ते त्वंमुक्तपाशः सन् लघु भूतः सन् कथंविचरसिहेमुनी४०)(तेपासे० ४१)तान् पाशान्सर्वान्छित्वापुनः उपायेनबुद्धयानिहत्यमुक्तपाशोलघूभूतोहंविहरामि४१[पासाइइ० ४२]इति गौतमवाक्यादनन्तरं केशिश्रमणो गौतमं अब्रवीत् हेगौतमपाशाः केउक्ताबन्धनानिकानि उक्तानि ततःइतिपृच्छन्तंकेसीकुमारमुनिं गौतमइदंउत्तरंअब्रवीत्४२ [रागद्दोसादओतिव्वानेहपासाभयङ्करातेछिन्दित्तुजहानायं विहरामि जहक्कमं ४३] हे केशिमुने जीवानां रागद्वेषादयस्तीव्राः कठोराः छेत्तुं अशक्याः

मुणी ३८॥ साहुगोयमपन्नाते छिन्नोमे संसओ इमो । अन्नोवि संसओ मज्झं तंमेकहसुगोयमा ३९॥ दीसंति बहवेलोए पास बद्धा सरीरिणो । मुक्कपासो लहुब्भूओ कहंतं विहरसी मुणी ४०॥ तेपासे सव्वसो छित्ता निहंतूण उवायओ। मुक्कपासो लहुब्भूओ विहरामि अहंमुणी ४१॥ पासाय इइकेवुत्ते केसीगोयम मब्ववी। तओकेसिं बुवं

हे गौतमताहरी प्रज्ञा बुद्धि भली छिन्नः मम संशयः अयं एम्हारो संदेहभांज्यो अन्योपि संशयो ममास्ति तोजोपणि संदेहमाहरेछे तद्विषयं ममार्थः हे गौतम कथयतेम्हारो संदेहभांजितिअर्थकहो ३९ दृश्यन्ते बहवोलोके लोकने विषे घणादीसेछे पाशबद्धाः शरीरिणः पासबंधणेकरी बांध्याछे प्राणीया मुक्तपाशो लघुभूतः सन् ते पास तोडीकरीहलूओ हुओथको कथं त्वं विहरसि मुनी किम तूं विचरेछे अहो मूनीश्वर४० तान् पाशान् सर्वान् छित्वा ते सघला पाशनेछेदीने पुनः उपायेन बुद्धयानिहत्य उपायेकरी छेदीने मुक्तपाशो लघुभूतः पासाथी मूंकाणोहलूओहुओ विचरामि हे मुनेहुं विचरूंछुं अहो मुनीश्वरसाधू ४१ पाशाः इति केउक्ताः पाशबंधनकेहांकह्या केशी गौतमं अब्रवीत् केशी गौतमने कहेछे ततः केशिं एवं ब्रुवंतं केशीये इम कह्या

स्नेहपाशाः मोहपाशाःउक्ताः कोट्टशास्तेस्नेहपाशाः भयङ्कराः भयं कुर्वन्तीति भयङ्कराः रागद्वेषौ आदौ येषां ते रागद्वेषादयः रागद्वेष मोहएव जीवानां भयदाः तान्स्नेहपाशान् यथा न्यायं वीतरागोक्तोपदेशेनछित्वा यथा क्रमं साध्वाचारानुक्रमेण अहं विहरामिसाधुमार्गे विचरामि४३ [साहुगोयमपन्नातेछिन्नोमेसंसओ इमो अन्नोविसंसओमज्झं तंमेकहसुगोयमा ४४] अस्यार्थस्तु पूर्ववत् ४४ [अन्तोहि यय संभूया लया चिट्ठइगोयमा फलेइ विसभक्खीणं साउ उद्धरियाकहं ४४] हे गौतमसालतासावल्ली त्वया कथं केन प्रकारेण उद्धृता उत्पाटिता साकायालता अन्तर्हृदयसम्भूतासतीतिष्टति अन्तर्हृदयं

तंतु गोयमो इणमब्बवी ४२ । रागद्दोसादओ तिव्वानेहपासा भयंकरा । तेछिंदित्तु जहानायं विहरामि जहक्कमं४३। साहु गोयमपन्नाते छिन्नोमे संसओदुमो । अन्नोवि संसओ मज्झं तंमेकहसुगोयमा ४४ । अंतोहियय संभूया लया चिट्ठइ गोयमा । फलेइ विसभक्खीणं साओ उद्धरिया कहं ४५ । तंलयं सव्वसोछित्ताउद्धरित्ता समूलियं । विहरामि

स्नेह

भाषा

यत्कां गौतमः इदं वक्ष्यमाणं अब्रवीत् गौतम कहेछे ४२ रागद्वेषाः दयः तीव्राः रागद्वेषएबे महातीव्र पुत्र कलत्रादि स्नेहपाशा भयंकराः पुत्र स्त्री भाई बंधुरूप स्नेहपासतान्छित्वा यथा ज्ञातं ते पासमे छेदीने विचरामि यति मार्गं यथाक्रमं विहरंकुं विहारकरंकुं यतीने मार्गे ४३ शोभन हे गौतम तव प्रज्ञाबुद्धिः हे गौतम ताहरो बुद्धि भलो छिन्नः मम संसयः अयं एमाहरो संदेह तूम्हे टाल्यो अन्योपि संशयः ममास्ति बीजोपणि संसयम्हारेछे तद्विषयं ममार्थं हे गौतम कथय तेहनो पणि अर्थ मुझने कहो४४ अंतः हृदयमध्ये संभूताहियामाहिंजपनी लतातिष्टति हे गौतमः एकवेलडी रहेछे अहो गौतमः फलति फलानि कोट्टशानि विष सदृशानि ते वेलिने विष सरीखांफल लागेछे सा त्वयाउधृता कथं तेवेलि तुम्हे किम जपाडीनांखी ४५

मन उच्यते एतावतामनसि उद्गता पुनर्यावक्को विषभक्ष्याणि फलानिफलंति विषवल्लक्ष्याणि विषभक्ष्याणि विषफलानिः उत्पादयति पर्यन्तदारुणतयाविषो पमानि फलानि यस्यालतायाभवन्ति ४५ [तं लयं सव्वसोछित्ता उद्धरित्तासमूलियं विहरामि जहानायं मुक्कोमिविसभक्खणा ४६] गौतमोवदति हे मुने तां लतां सर्वतः सर्वप्रारेणछित्वा खण्डीकृत्य पुनः समूलिकां मूलसहितां उद्धृत्य उत्पाट्ययथान्यायं साधुमार्गेविहरामि ततोहं विषभक्षणात् विषोपमफलाहारात् मुक्तोस्मि ४६ [लयाय इइ काबुत्ता केसीगोयममब्बवी तओकेसिं बुवन्तं तु गोयमोइण मब्बवी ४७] हे गौतमलतेति काउक्ता इति पृष्टे सति इति ब्रुवन्तं केशिमुनिं गौतमइदं अब्रवीत् ४७ [भवतण्हालया वुत्ता भीमाभीमफलोदया तमुद्धित्तु जहानायं विहरामि महामुणी४८]

जहानायं मुक्कोमि विसभक्खणं ४६। लयाय इइकावुत्ता केसीगोयम मब्बवी। तओकेसिं बुवंतंतु गोयमोइण मब्बवी ४७। भवतण्हालया वुत्ता भीमाभीम फलोदया। तमुद्धित्तु जहानायं विहरामि महामुणी ४८। साहुगोय

सूत्र

भाषा

तां लतां सर्वतः छित्वा गौतम केहेके तेवेलिमे मूलथी छेदीनांखी उधृत्वा उत्पाट्य समूलिकांखणीने मूलथी काटी विचरामि इथा ज्ञातं जाणीने विचरंकुं मुक्तोस्मि विषभक्षणात् विरूप जे फल ते फलवाथी रही मुक्तणीं ४६ लता इति का उक्ता अहो गौतम तेवेलि किसी कही केशी गौतम मब्रवीत् केशी गौतमने कहेके ततः केशिं एवं ब्रुवंत केसीइं इम कह्याथका गौतमः इदं वक्ष्यमाणं अब्रवीत् गौतम इम कहेके ४७ हे मुनि भवतृष्णा कर्म्माणां विपाको लता उक्ता एतृष्णा वेलिकही रौद्रा रौद्र फलयुक्ताः ते भवतृष्णा रौद्रके फलपणि तेहना रौद्रके तां उच्छित्वा यथा ज्ञातं यथोक्त विधि करीने तेवेलि छेदीने विहरामि महामुने हे महामुने हवेहं सुखे समाधि विचरंकुं ४८ शोभन हे गौतम तव प्रज्ञाबुद्धिः अहो गौतम भलीताहरी

हे केशिमुने भवेसंसारे तृष्णालोभ प्रकृतिर्लतावल्ली उक्ता कीदृशी साभीमाभयदायिनी पुनः कीदृशी भीम फलोदयाभीमोदुक्खकारणानां फलानां दुष्टकर्मणां उदयोविपाकोयस्याः साभीमफलोदया दुक्खदायककर्मफलहेतु भूता लोभ मूलानि पापानीत्युक्तत्वात् तां तृष्णावल्लीयथा न्यायं उद्धृत्य अहं विहारं करोमि ४८ [साहुगोय० ४९] अर्थस्तु पूर्ववत् ४९ [संपज्जलियाघोरा अग्गीचिट्ठइ गोयमा जेडहन्ति सरीरत्था कहं विज्झाविया तु मे ५०] हे गौतम सम्प्रज्वलिताजाज्वल्यमानाघोराभीषणा अग्नयः संसारेतिष्ठन्ति ये अग्नयः शरीरस्थान् अर्थात् प्राणिनो जीवान् दहन्ति ज्वालयन्ति तेऽग्नय स्त्वया कथं विध्यापिताः कथंशमिताइत्यर्थः ५० [महामेहप्प सूयाओ गिज्झवारिजलुत्तमं सिंचामि सययमहं तेउ सित्तानेवडहन्तिमे ५१] हे केशिमुने महामेघ प्रसूतान् महामेघ समुत्पन्नात् अर्थान्महानदी प्रवाहात् वारिपानीयं गृहीत्वातान् अग्नीन् सततं निरन्तरं सिंचामि ते अग्नयोजलेनसिक्ताः

सूत्र

मपन्नाते छिन्नेमे संसओ दुमो। अन्नोवि संसओ मज्झं तंमेकहसुगोयमा ४९॥ संपज्जलियाघोरा अग्गिचिट्ठइगो यमा। जेडहंति सरीरत्था कहंविज्झा वियातुमे ५०। महामेहप्पसूयाओगिज्झ वारिजलुत्तमं। सिंचामि सययंतेउ

भाषा

बुद्धि छिन्न: मम संशयः अयं छेद्योएम्हारो संदेह अन्योपि संशय: ममास्ति बलीवीजोम्हारे संदेहछे तद्विषय ममार्थं हे गौतम कथयत तेहनोपणि मुझने अर्थ कहो ४९ संप्रज्वलिता रौद्राः बलीरहीछे महारौद्रछे अग्नय स्तिष्ठंति हे गौतमः अग्नि अहो गौतमरहेछे ये अग्नयः दहंति शरीरं जे अग्नि शरीरने दहेछे कथं विध्यापितात्वया, ते अग्नि ते किम बूझावी ५० महामेघ प्रसूता मेघोत्पन्नाः मोटा मेघथी उपनी जे नदी ग्रहित्वा श्रोतसः जलोत्तमं ते नदीथकी पाणीलेईने सिंचामि सततं तेषां ते अग्निने सींचुंछुं निरंतर सिक्ताः न दहंतिमे ते अग्निने सींचूंछुं मुझने नहीवाले ५१ अग्नयः

सन्तोमां नैव दहन्ति कथभूतं तत् वारिजलुत्तमं जलेषु उत्तमं सर्वेषु जलेषु मेघोदकस्यैव उत्तमत्वात् ५१ (अग्गीइ इकेबुत्ते केसीगोयम मब्बवी तओ केसिंबुवन्तं तु गोयमो इणमब्बवी ५२) तदा केशि श्रमणो गौतमं इदं अब्रवीत् हे गौतमते अग्नयइति केउक्ता: इति उक्तवन्तं केशिकुमारमुनिं गौतम इदं अब्रवीत् ५२ (कसाया अग्गिणोवुत्ता सुयसीलतवोजलं सुयधाराभिहयासन्ताभिन्नाहुनडहन्तिमे ५३) हे केशिमुने कषायाः अग्नय उक्ताः श्रुतं शीलं तपश्जलं वर्त्तते तत्र श्रुतञ्च श्रुतमध्योपदेशः महामेघस्तीर्थं करः महाश्रोतआगमः ते कषायाग्नयः श्रुतधाराभिहताः श्रुतस्य आगमवाक्यस्य उपलक्षणत्वात् शीलतपसोपि धाराइव धारास्ताभिरभिहिताविध्यापिता श्रुतधाराभिहताः सन्तोभिन्नाः विध्यापिताहु निश्चयेनमे इति मां न दहन्ति मां न ज्वलयन्ति ५३ (साहुगोयमपन्नाते छिन्नोमेसं सओ इमो अन्नोविसं सओमज्झं तं मेकहसि गोयमा ५४) अर्थस्तु पूर्ववत् ५४ (अइसाहसिओभीमो

सित्तानोवडहंतिमे ५१ ॥ अगीय इइकेवुत्ते केसीगोयम मब्बवी। तओकेसि बुवंतंतु गोयमो इणमब्बवी ५२ ॥
कसाया अग्गिणोवुत्तासुयसील तवोजलं। सुयधाराभिहयासंताभिन्नाहु नडहंतिमे ५३। साहुगोयमन्नाते छिन्नोमे

इति के उक्ताः ते अग्नि कोणकहो केसी गौतमं अब्रवीत् केशी मुनि गौतमने कहेछे केशिं एवं ब्रुवंतं केशी इमपूछांथका गौतमः इदं वक्ष्यमाणं अब्रवीत् गौतम इम कहेछे ५२ कषायाः अग्नयः उक्ताः चार कषाय अग्नि कहो श्रुतशील तपोजलं श्रुत अने शीलरूपिआ पाणी श्रुतधाराभिहताः साडिताः संतः श्रुतधाराइ सींचीथकी तदभिघातेन न दहंति मम तेइपांणीस्युं सींचीथकी अग्निनथी वालतुं ५३ सोभना हे गौतम तव प्रज्ञाबुद्धिः हे गौतम भलोताहरी बुद्धिछे छिन्नः मम संशयः अयं एम्हारो संदेह तुम्हे केवो अन्योपि संशयो ममास्ति वीजोपणिम्हारे संदेहछे तद्विषयं ममार्थं हे

दुट्ठस्सोपरिधावई जंसिगोयममारूढो कहं तेणनहीरसी ५५) हे गौतम अतिसाहसिकोदुष्टाश्वः परिधावति यस्मिन् दुष्टाश्वे हे गौतमत्वं आरूढोसि तेन दुष्टाश्वेन कथं न म्रियसे कथं उन्मार्गं न नीयसे सहसा अविचार्य्य प्रवर्त्तते इति साहसिकः अविचारिताध्वगामी पुनः कौटश्यो दुष्टाश्वोभीमोभया नकः ५५ (पहावन्तं निगिण्हामि सुयरस्सी समाहियानमे गच्छइ उमग्गं मग्गञ्च पडिवज्जई ५६) अथ गौतमो वदति हे केशिमुने तन्दुष्टाश्वं प्रधावन्तं उन्मार्गं व्रजन्तं अहं निगृण्हामि वशीकरोमि कौटश्यं तंदुष्टाश्वं श्रुतरश्मि समाहितं सिद्धान्तवलायावद्धं ततः समेमम दुष्टाश्वः उन्मार्गं न गच्छति

संमग्गे दूमो। अन्नोवि संसओ मज्झं तंमेकहसुगोयमा ५४ ॥ अयं साहसिओभीमो दुट्ठस्सो परिधावई। जंसिगोयम आरूढो कहं तेण नहीरसी ५५ ॥ पहावंतं निगिण्हामि सुयरस्सी समाहियं। नमे गच्छइ उम्मग्गं मग्गंच पडि वज्जई ५६॥ अस्से य इइकेवुत्ते केसीगोयम मब्ववी ॥ तओकेसिं बुवंतंतु गोयमोइणं मब्ववी ५७ ॥ मणोसाहसिओ

गौतम कथयः तेहनो पणि अर्थ सुभने कहो५४ अयं साहसीकोरौद्रः एमहा साहसीक रौद्र दमतां दोहिलो दुष्टाश्वपरिधावति दुष्ट घोडो उन्मार्गने विखे दोडे छे यस्मिन् हे गौतम समारूढः ते घोडा ऊपरि चढ्यांथका कथंतेनोन्मार्गं न नीयसे ते घोडा उपरे ते घोडो तुम्हने उन्मार्गे किमनथी लेइजात ५५ प्रधावंतउन्मार्गाभिमुखंयांत ते घोडोजिवारे उन्मार्गने दोडेछे अश्वंनि गृह्णामिश्रुत रश्मिना समाधिवान् तिवारे ज्ञानरूपिणी रासतिणिस्युं झाल्युंछे अहं न गच्छेत् उन्मार्गं तेह भणी सुभने उन्मार्गे नही लेईजाइछे मार्गंच प्रतिपद्यते भला मार्गने विखे प्रवर्त्तेछे ५६ अश्वः इति कः उक्त अहो गौतम ते घोडोकोणकह्यो केशी गौतमं अब्रवीत् केशी गौतमने कहेछे ततः केशिं ब्रुवंतंतु पुनः केशीइ पूछ्यांथका गौतमः इदं वक्ष्यमाणं अब्रवीत् गौतमस्वामी

स दुष्टाश्वोमार्गञ्च प्रतिपद्यते अङ्गीकरोति ५६ (अस्सीय इइकेवुत्ते केसीगोयममब्ववी तओकेसिं बुवन्तं तु गोयमीइणमब्ववी ५७) केशीपृच्छति हे गौतम अश्वइति कः उक्तः ततइति ब्रुवन्तं केशिमुनि गौतम इदं अब्रवीत् ५७ (मणोसाहसिओ भीमो दुट्ठस्सोपरिधावई तं सम्मं निगिण्हामि धम्मसिक्खाय कन्थगं ५८) हे केशिमुने मनोदुष्टाश्वः साहसिकः परिधावतिः इतस्ततः परिभ्रमति तं मनोदुष्टाश्वं धर्म्मशिक्षायैधर्माभ्यासनिमित्तं कथकमिवजात्याश्व मिव निग्रहामि वशीकरोमि यथा जात्याश्वोवशीक्रियते तंमनोदुष्टाश्वंवशीकरोमि ५८ (साहुगो०५९) अर्थस्तु पूर्ववत् (कुप्पहाबहवोलोएजहिंनासन्ति जन्तवो अद्धाणेकहवट्टन्तो तं न नासिसिगोयमा ६०) हे गौतमलोकेबहवः कुपथाः कुमार्गाः सन्ति यैः कुमार्गैर्जन्तवो नश्यति दुर्गतिवने ब्रजन्तोविलो

सूत्र

भीमो दुट्ठस्सो परिधावई। तं सम्मं निगिण्हामि धम्मसिक्खाए कंथगं ५८॥ साहुगोयमपन्नातेछिन्नोमे संसओ इमो। अन्नोवि संसओ मज्झं तंमे कहसुगोयमा ५९॥ कुप्पहा बहवेलोए जहिंनासंति जंतवो। अद्धाणे कहवट्टंतो तं न ना

भाषा

इम कहेछे ५७ मनः साहसिको रौद्रः एमनसाहसीक रौद्रछे आपणे वस किओछे दुष्टाश्वपरिधावति एदुष्टघोडो उरहोपरहो दोडेछे तं अश्वं सम्यक् रुद्धामि ते घोडो भलेप्रकारे झाल्योछे वसिकस्योछे धर्म्मशिक्षाये धर्म्माभ्यासभिः निमित्तं धर्म्मनि शिख्यादेईने धर्मनो अभ्यासकराव्यो भलो घोडोछे कथं घोडानीपरे ५८ शोभना हे गौतम तव प्रज्ञाताहरी भलीबुद्धिछे छिन्नो मम संशयः अयं एमाहरो संदेहभांज्यो अन्योपि संशयः ममास्ति बीजो पणि एकम्हारे संदेहछे तद्विषयं ममार्थं हे गौतम कथय हे गौतम ते पणि अर्थ सुझने कहो ५९ असन्मार्गाःसंति बहवोलोके कुपथ भूंडामारगलोक माहिं घणाछे ये कुपथे सन्मार्गं नश्यंतिजंतवः तेह कूपथे करीने जीवडा भलामारगसाह सुंनजोवे घणा जंतुनो नासकरे सन्मार्गे कथं वर्तमानवर्त्तसे

यन्ते स उन्मार्गात् च्यवन्ते इत्यर्थः हे गौतमत्वं अध्वनिवर्त्तमानः सन्कथं नश्यसिनाश्यंनप्राप्नोषि सत्यथात् त्वं च्यवसे ६० (जेयमग्गेणगच्छन्ति जेय उम्मग्ग पट्ठिया ते सव्वेवेइयामज्झत्तोणणस्सामिहं मुणी ६१) हे केशिमुनेये भव्य जनामार्गेण वीतरागोपदेशेन गच्छन्ति च पुनर्येभव्याः उन्मार्गप्रस्थिताः भगवदुपदेशादिपरीतं प्रचलितास्ते सर्वे मया विदिताः भव्याभव्ययोः सन्मार्गोऽसन्मार्गयोर्ज्ञानं मम जातं इति भावः तोइति तस्मात्कारणात् अहं न नश्यामि अपथपरिज्ञानात् नाशं न प्राप्नोमि ६१ (मग्गेयइइकेवुत्ते केसीगोयममब्ववी तओ केसिंबुवन्तं तु गोयमोइणमब्ववी ६२] अस्यार्थः पूर्ववत् [कुप्पवयण पासण्डी सव्वेउम्मग्गपट्ठिया सम्मग्गं तु जिणक्खायं एसमग्गे हि उत्तमे६२] हे केशिमुने कुत्सितानि प्रवचनानि कुप्रवचनानि कुदर्शनानि तेषु पाषण्डिनः कुप्रवचन पाषण्डिनः एकान्तवादिनस्ते सर्वे उन्मार्गप्रस्थिताः उन्मार्गगामिनः सन्ति सन्मार्गं तु पुनर्जिनाख्यातं विद्यते एष जिनोक्तः

सूत्र

ससिगोयमा ६० ॥ जेयमग्गेण गच्छंति जेयउम्मग्ग पट्ठिया। तेसव्वे वेइयामज्झं तो न नस्सा मिहंमुणी ६१ ॥ मग्गेय इइकेवुत्ते केसीगोयम मब्ववी। तओ केसिं बुवंतंतु गोयमो इणमब्ववी ६२ ॥ कुप्पवयण पासंडी सव्वे उम्मग्ग पट्ठिया।

भाषा

तूं भलामार्गनेविखे किम वर्त्तेछे तस्मिन्नध्वनि नश्यसि हे गौतम ते मार्गने विखे हे गौतम किम तूं नथी पडतुं ६० ये च मार्गेण गच्छंति जे मार्गने विखे चालेछे ये च उनमार्गेण प्रस्थिताः जे वली उनमार्गने विखे जाइछे ते सर्वे विदितासंति मम ते सर्वमे जाण्याछे ततोहंननस्यामि महामुने तेह भणीइं उनमार्गे नहीजाउंकुं मारगिचालुंकुं ६१ मार्गः इति कः उक्तः मार्ग कोणकह्यो केशी गौतमं अब्रवीत् केशी गौतमने कहेछे ततः केशिं बुवंतं तं केशी पूछ्याथका गौतमः इदं वक्ष्यमाणं अब्रवीत् गौतम इम कहेछे ६२ कपिलादिमतानुवर्त्तिनः पाषंडिनः कपिलादि मार्गना सेवणहार सर्वे उन

सर्वमार्गेषु उत्तमः सर्वमार्गेभ्यः प्रधानोदयाविनयमूलत्वात् इत्यर्थः ६३ (साहुगोयमप०६४) अर्थस्तु पूर्ववत् ६४ (महाउदगवेगेणं वुज्झमाणाणपाणिणं सरणं गईपयट्ठाय दीवं कं मन्नसीमुणी ६५) केशीगौतमं प्रतिपृच्छति हे गौतममुने महाउदकवेगेन महाजलप्रवाहेण वह्यमानानां प्लवतां प्राणिनां त्वं द्वीपकं मन्यसेइति प्रश्नः कीदृशं द्वीपं शरणं रक्षणक्षमं पुनः कीदृशं गतिं आधारभूमिं पुनः कीदृशं प्रतिष्ठांस्थिरावस्थान हेतुं द्वीपं निवासस्थानं जलमध्यवर्त्तिं ६५ [अत्थि एगो महादीवो वारिमज्झे महालओ महाउदगवेगस्स गई तत्थ न विज्जई ६६] हे केशिमुने वारिमध्येपानीयान्तरालयो

सम्मग्गं तु जिणक्खायं एममग्गोहि उत्तमे ६३ ॥ साहू गोयम पन्नाते छिन्नोमे संसओइमो । अन्नोवि संसओ मज्झं तंमेकहसु गोयमा ६४ ॥ महाउदगवेगेणं वुज्झमाणाण पाणिणं । सरणंगई पइट्ठाय दीवंकम्मन्नसी मुणी ६५ ॥ अत्थि एगो महादीवो वारिमज्झे महालओ । महाउदग वेगस्स गईतत्थ नविज्जई ६६ ॥ दीवेय इइकेबुत्ते केसीगोयम

सूत्र

मार्गप्रस्थिताः ते सघलाए उनमार्गपड्याछे सनमार्गं तु पुनः ख्यातं जिनोक्तं भलो मार्ग उत्तममार्ग तीर्थं करनो भाषो एषः मार्गः यस्मात् उत्तमः एमार्ग उत्तममार्ग उत्तम मुक्तिनोदाता ६३ शोभना हे गौतम तव प्रज्ञाबुद्धिः हे गौतम ताहरि बुद्धि भलीछे छिन्नः मम संशयः अयं एम्हारोसंदेहछेद्यो अन्योपि संशयो ममास्ति वीजोपणि संदेहछे सुभने तद्विषयं ममार्थं हे गौतम कथय तेहनो अर्थ सुभनेकहो ६४ महोदक वेगेन महापाणीने वेगे करीने ब्रुडन् मानानां प्राणिनां बूडताजीवडाने तन्निवारणं प्रस्थित्य अवस्थान हेतु आधारं तेहने कोणसरण कोणगति द्वीपकं मन्यसे हे मुनि दृढथानकएहवो द्वीपतुं कुणमानेछे हे गौतम ६५ अस्ति एकोमहाद्वीपछे एकमोटोद्वीप समुद्रमध्ये प्रोढोदकस्य पाणीमाहिं महाविस्तीर्णछे वातैः क्षुभितस्य गतिः

भाषा

विस्तीर्णः एकाहोपोषितबिर्गताः आपो यस्मिन् स द्वीपः तत्र तस्मिन् द्वीपे महाउदकवेगस्य गतिर्नविद्यते पातालकलशवातैः क्षुभितस्य जलवेगस्य गमनं नास्ति अपरत्र द्वीपेप्रलयकाले समुद्रजलस्य गतिरस्ति परं द्वीपेसति तत्र नास्ति ६६ [दीवेयइ इकेबुत्ते केसीगोयममब्बवी तओकेसिं बुवन्तं तु गोयमोइणमब्बवी ६७] केशीगौतममृच्छति हे गौतमद्वीपं इति किमुक्तं इत्युक्तवन्तं केशिं श्रमणं प्रतिगौतम इदं अब्रवीत् ६८ [जरामरणवेगेणं बुज्झमाणाणपाणिणं धम्मोदीवोपइट्ठाय गई सरण मुत्तमं ६८]हे केशिमुने जरामरण जलप्रवाहेण बुडता च वहतां प्राणिनां संसारसमुद्रे श्रुत धर्मचारित्र धर्मरूपं द्वीपं वर्तते मुक्ति सुख हेतुर्धर्मोस्तीति भावः कोट्टयः सधर्मः प्रतिष्टानिश्चलं स्थानं पुनः कोट्टयो धर्मः गतिर्विवेकिनां आश्रयणीयः स धर्मो

मब्बवी । तओकेसिं बुवंतंतु गोयमोइणमब्बवी ६७ ॥ जरामरण वेगेणं बुज्झमाणाण पाणिणं । धम्मोदीवो पइट्ठाय गईसरण मुत्तमं ६८ ॥ साहुगोयमपन्नातेछिन्नोमे संसओ इमो । अन्नोवि संसओ मज्झं तंमेकहसु गोयमा ६९॥ अन्न

पाणीनो वेगपाणीनो जाणवो तत्र द्वीपेन विद्यते तेह द्वीपने विषे पांणी जावानी ६६ द्वीपः इति कः उक्तः द्वीप कुणकह्यो केशी गौतमं अब्रवीत् केशी गौतमने कहेछे ततः केशिं ब्रुवंतं तु केसीइं एम्आंबका गौतमः इदं वक्ष्यमाणं अब्रवीत् गौतमकहेछे ६७ जरामरणएव वेगः प्रवाहः उदक जरामरण रूपीयापांणीनेविषे बुडन् मानानां प्राणिनां बूडता: जीवाने प्राणीने श्रुत धर्मोद्वीपो मुक्तिहेतुत्वात् गतिः धर्मरूपीओ द्वीप आधारछे अवस्थानं च शरणं एउत्तम शरणछे ६८ शोभना हे गौतम तवप्रज्ञाबुद्धीः अहो गौतम ताहरी बुद्धी भली छिन्नः मम संशयःअयं एम्हारो संदेहहवे दूरिकीधो अन्योपि संशयो ममास्ति बीजो एकम्हारि संदेहछे तद्विषयं ममार्थं हे गौतम कथय तेहनो अर्थपणितुं कहो ६९ समुद्रे महोटे हहज्जलप्रवाहे मोटा समुद्रने विषे

उत्तमं प्रधानं स्थानं शरणमस्ति इति भावः ६८ [साहुणो० ६९] अर्थस्तु पूर्ववत् [अन्नवंसिमहोहंसिनावावि परिधावई जंसिगोयममारूढो कहं पारं गमिस्ससि ७०] हे गौतम महौघे अर्णवे महाप्रवाहे समुद्रे नावाइति नौपरिधावति इतस्ततः परिभ्रमति यस्यां नौकायां त्वं आरूढः सन् कथं पारं गमिष्यसि कथं पारं प्राप्स्यसि ७० [जाओ अस्सावियीनावा० ७१]हे केशिमुने यानौ आश्राविणीछिद्र सहितास्ति आश्रवति आगच्छति पानीयं यस्यां साआश्राविणी सानौपारस्य गामिनीनास्ति यानिश्राविणीनिच्छिद्रानौ सा तु पारस्यगामिनी ७१ अथ केशीपृच्छति [नावाइइ कायुत्ता केसीगोयम मब्बवी तओ केसिं बुवन्तं तु गोयमो इणमब्बवी ७२] [सरीरमाहुनावित्ति जीवोवुच्चइ नाविओ संसारो अन्नवोवुत्तो जन्तरन्ति महेसिणो ७३] नौ इतिका उक्ताः केशी गौतमं अब्रवीत् ततः केशिं ब्रुवन्तं गौतमः इदं अब्रवीत् ७२ हे केशिमुने शरीरं नौर्वर्त्तते जीवोना

वंसि महोहंसि नावावि परिधावई। जंसिगोयममारूढो कहंपारं गमिस्ससि ७०॥ जाओ अस्सावियीनावा नसा पारस्सगामिणी। जानिस्सा विणीनावा साउपारस्सगामिणी ७१॥ नावाय इइकावुत्ता केसीगोयम मब्बवी। तओ

घणपाणीनो प्रवाहछे प्रवहणाविशेषः समंता गच्छति ते माहिं एकनावदोडेछे यां नावां गौतमः समारूढः तेह नाव ऊपरि चढ्योथको हे गौतमः त्वं कथं महार्णवस्य पारं गमिष्यसो तूं किम हे गौतम समुद्रनो पारपामेछे ७० यानीः आविणी जलप्रवेशान्वितासंधिभिः जे नावा आविणी होइ संधिं पाणीआवेनावमाहिं न सास्यात् पारस्यगामिनी ते नावपारपोहोचेनहीं बूडे या निरश्राविणी जलस्राव रहिता जे नावा माहिंपांणीनावे सानी पार गामीनी वर्त्तते ते नावापार पोहुचे तीर पांमे ७१ नौः इति काउक्ताः ते नावा कोणकहो केशी गौतमं अब्रतीत् केशी गौतमप्रति कहेछे ततः केशिं

विकः नौखेटक उच्यते संसारोऽर्णवः समुद्रः उक्तः यं संसारं समुद्रं महर्षयस्तरन्ति एतावता महर्षयः स्वजीवन्तपोनुष्ठान क्रियावन्त नौवाहकं नाविकं कृत्वा चतुर्गति भ्रमणरूपे भवार्णवे स्वशरीरं धर्माधारकत्वेन नावं कृत्वापारं प्राप्नुवन्ति मोक्षं व्रजन्तीति भावः ७३ [साहुगोयम० ७४] अर्थस्तु प्राग्वत् ७४ [अन्धकारेतमेघोरे चिट्ठन्तिपाणिणोबहु कोकरिस्सइउज्जोयं सव्वलोगं मिपाणिणं ७६] अथ पुनः केशिश्रमणो गौतमं पृच्छति हे गौतम अन्धकारेतमसि प्रकाशाभावेबहवः प्राणिनस्तिष्टन्ति अन्धकारतमः शब्दयोर्यद्यप्येक एव अर्थस्तथाप्यत्र अन्धकार शब्दस्तमसोविशेषणत्वेन प्रतिपादितं

सूत्र

केसिं बुवंतंतु गोयमो इणमब्बवी ७२ ॥ सरीरमाहुनावित्ति जीवो वुच्चइ नाविओ । संसारो अन्नवोवुत्तो जंतरंति महेसिणो ७३ । साहुगोयमपन्नाते छिन्नोमे संसओ इमो । अन्नोवि संसओ मज्झं तंमेकहसुगोयमा ७४॥ अंधयारे तमे घोरे चिट्ठंति पाणिणो बहू । को करिस्सइ उज्जोयं सव्वलोगंमि पाणिणं ७५ ॥ उग्गओ विमलोभाणू सव्वलोग पभं

भाषा

ब्रुवंतं केशीइं पूछ्याथका गौतमः इदं वक्ष्यमाणं अब्रवीत् हवे गौतम पूछ्यानो उत्तरदीइछे ७२ शरीरमाहुः नौ ब्रुवंति एशरीर नाव कही जीवः उच्यते नाविकः एजीवनावुओ कहीइं संसार अर्णवः समुद्रः उक्तः संसारसमुद्र कह्यो यः संसाराब्धितरंति महर्षयः ते संसारसमुद्र मोटा ऋषीश्वरतरे ७३ शोभना हे गौतम तव प्रज्ञाबुद्धिः हे गौतम ताहरी बुद्धि भलीछे छिन्नः मम संशयः अयं एम्हारो संशयछेथो अन्योपि संशयः ममास्ति बीजोपणिम्हारे संदेहछे तद्विषयं ममार्थं हे गौतमः कथय तेहनो अर्थ गौतमकहो ७४ अंधकार करणशीले तमोरौद्र अंधकार कालो महारौद्र तत्र तिष्टंति प्राणिनो बहवः तोहां प्राणी जीव घणा रहेछे कः करिष्यति उद्योतं तेहने उद्योत अजूआलुं कोणकरसे सर्वलोके प्राणिनां सर्वलोकने विषे जीवने ७५ उद्गतः

कोट्टगैतमसि अन्धकारे अन्धं करोति लोकमित्यन्धकारं तस्मिन् अन्धकारे पुनः कोट्टगैतमसि घोरे रौद्रे भयोत्पादके हे गौतम एतादृशे सर्वस्मिन् लोके सर्वेषां प्राणिनां सर्वजीवानां कः पदार्थः उद्योतं करिष्यते प्रकाशं करिष्यति ७५ [उग्गओविमलोभाणू सव्वलोगप्पभङ्करो सोकरिस्सइ उज्जोयं सव्व लोगंमिपाणिणं ७६] गौतमः प्राह हे केशिमुने सर्वलोक प्रभाकरोविमलोभानुरुद्गतः सभानुः सर्वस्मिन् लोके सर्वेषां प्राणिनां उद्योतं करिष्यति सर्वस्मिन् लोके प्रभां करोतीति सर्वलोक प्रभाकरः सर्वलोकालोकप्रकाशको निर्मलोवादलादिना अनाच्छादितभानुरेव सर्वेषां प्राणिनां सर्वत्रोद्योतं करोति नान्यः कोपि तेजस्वी पदार्थइति भावः ७६ [भाणूयइ इइकेवुत्ते केसीगोयममब्ववी तओ केसीवुवन्तं तु गोयमोइणमब्ववी ७७] तदा केशिमुनि गौतमं पृच्छति हे गौतम भानुरिति कः उक्तः केशिमुनि गौतमं इत्यब्रवीत् ततः केशिमुनिं इति ब्रुवंतं गौतम इदं अब्रवीत् ७७ [उग्गओखीण संसारो सव्वभूजिण

करो। सोकरिस्सइ उज्जोयं सव्वलोगंमिपाणिणं ७६॥ भाणूय इइकेवुत्ते केसीगोयम मब्ववी। तओकेसिं वुवंतंतु गोयमो इणमब्ववी ७७॥ उग्गओ खीणसंसारो सव्वभु जिणक्खरो। सोकरिस्सइउज्जोयं सव्वलोगंमि पाणिणं ७८।

सूत्र

निर्मलः सूर्यः निर्मलसूर्य उग्योथको सर्वलोक प्रभाकरः सर्वलोकने विषे प्रभानोकरणहार स करिष्यति उद्योतं ते करसे उद्योत सर्वलोके प्राणिनां लोकने विषे सर्वप्राणीने ७६ भानु इति सूर्यकः उक्तः सूर्य कोणकह्यो केशी गौतमं अब्रवीत् केशी गौतमने कहेछे ततः केशीब्रुवंतंतु केशी इम कह्याथका गौतमः इदं वक्ष्यमाणं अब्रवीत् हवे गौतम कहेछे ७७ उद्गतः क्षीण संसारः उग्योथको खीण संसार कीयोछे जिणे एहवो सर्वज्ञः जिन भास्करः सर्वज्ञ रूपो सूर्य सः करिष्यति उद्योतं तेउद्योतकरेछे सर्वलोके प्राणिनां सर्वलोकने विषे सर्वजीवने ७८ शोभना हे गौतम तव प्रज्ञाबुद्धिः भली ताहरी बुद्धि

भाषा

मक्खरो सोकरिस्सइ उज्जोयं सव्व लोगंमि पाणिणं ७८] हे केशिमुने चीणः संसारोभव भ्रमणं यस्य सचीण संसारः चयोक्त संसारः सर्वज्ञः सर्व पदार्थवेत्ताजिनोरागद्वेषयोर्विजेतासभास्करः सूर्यः सर्वस्मिन् लोके चतुर्दशरज्वात्मलोके सर्वेषां प्राणिनां उद्योतं करिष्यति प्रकाशं करिष्यति ७८ [साहु गोयमपन्नातेछिन्नोमेसं सओ इमो अन्नोविसंसओमज्झं तं मेकहसु गोयमा ७९] अर्थसु प्राग्वत् (सारीरमाणसे दुक्खे वज्झमाणाणपाणिणं खेमं सिवं अणाबाहं ठाणं किं मन्नसीमुणी ८०] अथ पुनः केशिश्रमणो गौतमं पृच्छति हे गौतममुनेः शारीरिकैः शरीरात् उत्पन्नैस्तथा मानसैः मनस उत्पन्नैर्दुःखैर्वध्यमानानां पीड्यमानानां प्राणिनां त्वं क्षेमं व्याध्यादिरहितं शिवं जरोपद्रवरहितं अनाबाधं यत्र जनाभावात्स्वभावेन पीडारहितं एतादृशं स्थानं किमन्यसे मांवदेतिशेषः ८० [अत्थि एगन्त धुवठाणं लोगग्गंमि दुरारुहं जत्थनत्थिजरामच्चूवाहिणो वेयणा तहा ८१] हे केशिमुने लोकाग्रे लोकस्य चतुर्दशरज्वात्मकस्य अग्रं लोकाग्रन्तस्मिन् लोकाग्रे एकं ध्रुवन्निश्चलं स्थानं अस्ति कथम्भूतं तत्स्थानं दुरारुहं दुःखेन आरुह्यते यस्मिन्

सूत्र

साहुगोयमपन्नाते छिन्नोमे संसओइमो। अन्नोवि संसओमज्झं तंमेकहसु गोयमा ७९॥ सारीरमाणसे दुक्खे वज्झमाणाण पाणिणं। खेमंसिवं अणावाहं ठाणं किं मन्नसिमुणी ८०॥ अत्थिएगं धुवं ठाणं लोगग्गंमि दुरारुहं। जत्थ

भाषा

हे गौतम छिन्नः मम संशयः अयं एम्हारो संदेहभांज्यो अन्योपि संशयः ममास्तिः बीजोपणि संदेहम्हारेछे तद्विषयं ममार्थं हे गौतम कथय तेहनो अर्थ मुझने कहो ७९ शरीर मानसयोः दुक्खे शरीर अनेमनतुं दुक्खवध्यमानानां व्याकुलिक्रियमाणानां प्राणिनां तिणे करीने पीडाता प्राणीने व्याधि रहितं जरामरणादुपद्रवरहितं अनाबाधं व्याधिरहित स्थानं किंमन्यसे मुनेस्थानकहे मुनीश्वर ते तुम्हे के हवुं मानोछो ८० अस्ति एकं निश्चलं स्थानं

तत् दुरारुहं दुःप्राप्यमित्यर्थः पुनर्यत्र यस्मिन् स्थाने जरामृत्युनष्टाः जरामरणेन विद्यते पुनर्यस्मिन् व्याधयस्तथावेदना वा वातपित्तकफक्षे दा दयो नविद्यते ८१ (ठाणेय इक्केवुत्ते केसीगोयममब्बवी तओ केसिं बुवन्तंतु गोयमो इणमब्बवी ८२) हे गौतमस्थानं इति किं उक्तं ततः केशिश्रमणो गौतमं इदं अब्रवीत् ततः केशिकुमारं इति ब्रुवन्तं गौतम इदं अब्रवीत् ८२ (निव्वाणन्ति अबाहन्ति सिद्धिलोगग्गमे वय खेमं सिवमणाबाहं जंचरन्ति महेसिणो ८३) (तं ठाणं सासयंवासं लोगग्गं मिदुरारुहं जं संपत्ताण सोयन्ति भवोहन्तकरामुणी ८४) युग्मं हे केशि मुने तं शाश्वतं सदातनं वासंस्थानं लोकाग्रेवर्त्तते यत्स्थानं सम्प्राप्ताः सन्तोभवौ घातकराः संसार प्रवाहविनाशकाः मुनयो न शोचन्ते शोकं न

सूत्र

नत्थि जरामच्चु वाहिणो वेयणा तहा ८१ ॥ ठाणेय इइकेवुत्ते केसीगोयम मब्बवी । तओकेसिं बुवंतंतु गोयमो इण मब्बवी । ८२ ॥ निव्वाणंति अवाहंति सिद्धीलोगग्गमेवय ॥ खेमंसिवं अणाबाहं जंचरंति महेसिणो ८३ ॥ तंठाणं

भाषा

एकनिश्चलस्थानकछे सिद्धं लोकाग्रं दुरारोहं ते ठामलोकाग्रने विषे परं चढतां दोहिलोछे यत्र नास्ति जरामृत्युः जे स्थानकने विषे जरामरणथी व्याधयः वेदनाः तथा वली व्याधि नथी वेदना नथी ८१ स्थानकः इतिकः उक्तः स्थानक कोणकह्यो केशी गौतमं अब्रवीत् केशी कहे गौतमने ततः केशिं ब्रुवतंतु केशीइं पूछ्याथका गौतमः इदं वक्ष्यमाणं अब्रवीत् गौतम इम कहेछे ८२ निर्व्वाणं अव्याबाधं मुक्तिछे अबाधाइं करीरहितछे सिद्धि लोकाग्रं सर्व जगदुपरिवर्त्तते ते स्थानक सिद्धिछे लोकने अग्रभागेछे क्षेमं निरुपद्रवं बाधारहित क्षेमकारी निरुपद्रव अबाधारहित यां व्रजंति गच्छंति महर्षयः जेहस्थानके ऋषीश्वर छवे ते जाय ८३ तत् स्थानं शाश्वतं वासं जेहस्थानकने विषे सासतुं वासछे लोकाग्रं दुरारोहं वर्त्तते लोकाग्रने विषे

कुर्वन्ति कोट्टयं तत् स्थानं दुरारुहं दुःखेन तपः संयमयोगेन आरुह्यते आसाद्यतेइति दुरारुहं दुःप्राप्यं इति द्वितीयगाथयासम्बन्धः अथ प्रथमगाथा यार्थः पुनः कोट्टयं तत्स्थानं यत्स्थानं एभिर्नामभिरुच्यते कानितानिनामानिनिर्वाणं इति अबाधं इति सिद्धिरिति लोकाग्रं एव च पुनः क्षेमं शिवं इति नामानि एताद्रूपैः सार्थकैरभिधानैर्यत्स्थानं उच्यते तेषां नाम्नां अर्थो यथा निर्वान्ति सन्तापस्य अभावात् शीतो भवन्ति जीवायस्मिन् इति निर्वाणं नविद्यते बाधायस्मिन् तत् अबाधन्निर्भयं सिध्यन्ति समस्तकार्य्याणि भ्रमणाभावात् यस्यां इति सिद्धिः लोकस्य अग्रं अग्रिभूमिर्लोकाग्रं एव क्षेमं क्षेमस्य शाश्वतसुखस्य कारकत्वात् क्षेमं शिवं उपद्रवाभावात् पुनर्यत् स्थानं प्रतिमहर्षयोनाबाधं यथास्यात्तथा चरन्ति व्रजन्ति सुखेन मुनयः प्राप्नुवन्ति मुनयोहि चक्रवर्त्यधिकसुखभाजः सन्तोमोक्षं लभन्तेइति भावः ८४ [साहुगोयमपन्नाते छिन्नोमेसं संसओइमो नमोते संसयातीत सव्वसुत्त महोदहीए८५) अथ केशिकुमारोमुनि गौतमं स्तौति हे गौतम ते तव प्रज्ञासाध्वीवर्त्तते मे मम अयं संशयश्छिन्नः सन्देहो दूरीकृतः हे संशयातीत

सासयंवासं लोगग्गंमि दुरारुहं ॥ जंसंपत्तानसोयंति भवोहंतकरामुणी ८४ ॥ साहुगोयमपन्नाते छिन्नोमे संसओ इमो । नमो ते संसया तीय सव्वसुत्त महोदही ८५ ॥ एवंतु संसए छिन्ने केसी घोर परक्कमे । अभिवंदित्ता सिरसा

चढतां दोहिलुंछे या संप्राप्तान शोचंते जेहने विषे गयांथका शोचनथी भवौघांतकरा मुनयः भवनो अंत तेहनाकरणहार मुनीश्वर ८४ शोभना हे गौतमः तव प्रज्ञाबुद्धिः हे गौतन ताहरी बुद्धि भलीछे छिन्नः मम संशयः अयं एम्हारो संदेहछेद्यो तुभ्यं नमः संशयातीतः तुझने नमास्कारहो संदेह रहित सर्व सूत्र महोदधेः हे सर्वसीद्धांतना पारगामी ८५ एवं पुनः संशयः छिन्नः हादशमे प्रश्नेन गौतमेन गौतमे केसीनो संदेहटाल्यो केशी कर्म

ह सर्वसूत्र महोदधेः सकलसिद्धान्त समुद्रतुभ्यं नमोनमस्कारोस्तु ८५ (एवं तु संसएछिन्ने केसीघोरपरक्कमे अभिवन्दित्तासिरसा गोयमं तु महायसं ८६) (पञ्चमहव्वयं धम्मं पडिवज्जइ भावओ पुरिमस्स पच्छिमंमिमग्गे तत्थ सुहावहे ८७) युग्मं केशीकुमार श्रमणो भावतः अद्धातः पुरिमस्सइति प्रथमतीर्थ कृतोमार्गेपश्चिमे पश्चिमतीर्थकरस्य मार्गे अर्थात् आदीश्वर महावीरयो मार्गे तत्र तिन्दुके उद्याने पञ्चमहाव्रतरूपं धर्मं प्रतिपद्यते अङ्गीकरोति किं कृत्वा गौतमं सिरसामस्तकेन अभिवन्द्य नमस्कृत्य कृसन्ति एवं अमुना प्रकारेण गौतमेन संशयेछिन्नेसति कीदृशं गौतमं महायशसं कीदृशः केशीमुनिः घोरपराक्रमः रौद्रपुरुषाकारयुक्तः पूर्वं केशिकुमार श्रमणेन चत्वारिव्रतानिगृहीतान्यासन् तदा गौतमवाक्यात्पञ्च महाव्रतान्यङ्गी कृतानीति भावः ८७ (केसीगोयमओ निच्चं तम्मि आसिसमागमो सुयसील समुक्करिसो महत्थत्थविणिच्छओ ८८) तत्र तस्यां नगर्यां केशिगौतमयो

सूत्र

गोयमंतु महायसं ८६ ॥ पंच महव्वय धम्मं पडिवज्जइ भावओ। पुरिमस्स पच्छिमंमी मग्गे तत्थ सुहावहे ८७ ॥
केसी गोयमओ निच्चं तम्मि आसि समागमे। सुय सील समुक्करिसो महत्थत्थ विणिच्छओ ८८ ॥ तोसिया परिसा

भाषा

शत्रून् प्रतिशूरः केशीकुमार कर्मतोडवे सूरके अभिवंदित्वा मस्तकेन मस्तके करी वांदीने गौतमं पुनर्महायश संगौतमस्वामीने ८६ पंचमहाव्रत धर्मः केशीकुमारें पंचमहाव्रत गौतमपासे थी अंगीकारकीधा प्रतिपद्यते भावतः भावेकरी पडीवजें तत्वज्ञानात् अर्हतोमार्गः पश्चिमार्हन्मार्गः तीहां भले भावे श्रीवीरधर्म अंगीकरयं तत्र शुभावहः कल्याण प्रापकेएश्रीमहावीरनो धर्म कल्याणनो करणहारकेतेपडिवजें ८७ केशी गौतमयोः नित्यं केशी गौत मनो सदा तस्यां आसोत् समागमः तेनगरीने विषे मिला पडयो ज्ञानचरण श्रुत शीलले समुत्कर्षः प्रकर्षकः ज्ञानदर्शन चारीत्रशील तिणे करी सहीतके

नित्यं समागम आसीत् तयोः पुनः श्रुतशीलसमुत्कर्षः श्रुतज्ञानचारित्रयोः समुत्कर्षः अतिशयीभूत् पुनस्तयोरुभयोर्मेहान् अर्थोविनिश्चयो भूत् शिष्या वततत्वादीनां निर्णयोभूत् ८८ (तोसिआपरिसासव्वा सम्मग्गं समुवट्ठिया सय्या तेपसीयं तु भगवं केसीगोयमेत्तिबेमि ८९) तदा सर्वापरिषत् तोषिताप्रोषिता सम्यक् मार्गे सर्व्वापरिषत् समुपस्थितासावधानाजाता तौ भगवन्तौ ज्ञानवन्तौ केसिगौतमोपरिपरिषदासंस्तुतौ प्रसीदतां प्रसन्नौ भवतासतामितिशेषः इदहं ब्रवीमि इति सुधर्म्मास्वामी जम्बूस्वामिनं प्राह ८९ इति केशिगौतमाध्ययनं सम्पूर्णं ॥ इति श्रीमदुत्तराध्ययन सूत्रार्थ दीपिकायां उपाध्याय श्रीलक्ष्मीकीर्तिगणि शिष्य लक्ष्मीवल्लभगणिविरचितायां केशिगौतमीयं अध्ययनं त्रयोविंशतितमं सम्पूर्णं ॥ १३ ॥ अथ चतु विंशति तमाध्ययनस्यार्थो व्याख्यायते ॥ पूर्व्वस्मिन् अध्ययने परेषां चित्तविप्लुतिः केशिगौतमवत् दूरीकर्त्तव्या तद्दूरीकरणं सम्यक् वाग् योगेनस्यात् वाक् योगोहि अष्टप्रवचनमातृस्वरूपः अतोऽष्ट प्रवचनमातृस्वरूपं चतुर्विंशतितमेऽध्ययने कथ्यते सूत्रं [अट्ठपवयणमायाओ समिई गुत्तीतहेवय पंचेवय समिईओ तओ गुत्तीओ आहिया १) एता अष्टौ प्रवचनमातरः आहिता आख्याताःप्रवचनेसिद्धां ते मातरः चारित्रस्य जनन्यः प्रवचनमातरः साध्वाचार

सव्वा सम्मग्गं समुवट्ठिया । सय्या ते पसीयंतु भगवं केसी गोयमेत्तिबेमि ८९॥ केसीगोयमिज्जं झयणं समत्तं २३ ॥

अट्ठ पवयण मायाओ समिई गुत्ती तहेवय । पंचेवय समिईओ तओ गुत्तीओ आहिया १ ॥ दुरिया भासे सणा

महार्थार्थविनिश्चय कोधोहे ८८ तोषितापर्वत् सर्वः पर्षदा सर्वसंतोषाणी सन्मार्गंच समुपस्थिताः सन्मार्गने विषे हुआ संस्तौ तौप्रसीदतां तेसव्या थका प्रसन्न हुवो भगवान् केशी गौतम इति ब्रवीमी सर्वशास्त्र नाजांण केशी गणधर गौतम प्रसन्न हुवा ८९ इति श्रीकेशी गौतमनु अध्ययन त्रेवीसमु संपूर्ण म् २३ अष्टौप्रवचनमातरः जैनसासनने विषे समतयः सुमतिः गुप्तयः तथैव वचन गुप्तितीमज वचन गुप्तपण पंचसुमतयःपंचसुमति तिस्रः गुप्तय

जनात् परिपालनात् जनन्यस्तीर्थंकरैः कथिताः ता अष्टप्रवचनमातरः काः समितयः कतिगुप्तयश्च कतितयोः समिति गुप्त्योः संख्यां वदति पञ्चैव एवनिश्चयेन पदपूरणे पञ्चसमितयस्तिस्रो गुप्तयः उभयोर्मीलने अष्टप्रवचनमातर उक्ताः १ (इरियाभासे सणादाणे उच्चारेसमिई इय मण गुत्तीवयगुत्ती काय गुत्तीय अट्ठमा २) एताः पंचसमितयः प्रथमं ईर्यासमितिः ईरणं ईर्या स मिति शब्दस्य प्रत्येकं अभि सम्बन्धः ईर्यायां गमनागमने संसक्त प्रकारेण इतिः आत्मचेष्टा ईर्या समितिः सार्द्धहस्तत्रयावलोकनं चतुर्हस्तावलोकनं वाचक्षुषा कृत्वा यत्नेनचंक्रमणं ईर्यासमितिः द्वितीया भाषा समितिः विचार्यभाषणं भाषासमितिः तृतीया एषणासमितिः शुद्धस्य आहारस्य ग्रहणं एषणासमितिः चतुर्थी आदान समितिः वस्त्र पात्र प्रमुखोप करणानां आदानं ग्रहणं मुञ्चनं आदाननिक्षेपसमितिः पञ्चमी उच्चार प्रश्रवणपरिष्टापनसमितिः एताः पञ्च समितयः तिस्रोगुप्तयोगोपनं गुप्तिर्मनसो ऽशुभव्यापाराद्विवर्त्तनं मनोगुप्तिः प्रथमा अथद्वितीया वचनस्य अशुभव्यापारात् गोपनं वचन गुप्तिः तृतीया काय गुप्तिः का यस्य अशुभकर्मणोगोपनं निवर्त्तनं कायगुप्तिः एवं पञ्चसमितीनां तिसृणां गुप्तीनां च मीलनात् अष्टौ प्रवचनमातरो ज्ञेयाः २ [एयाओ अट्ठसमिईओ समासेण वियाहिया दुवालसङ्गं जिणक्खायं मायं जत्थ पवयणं ३] एतासु समासेन संक्षेपेण अष्टौ समितयो व्याख्याताः विस्तरत्वेनचे दृष्टंति तर्हि पञ्च समितय उच्यन्ते

सूत्र

दाणे उच्चारे समिईइअ। मण गुत्ती वय गुत्ती कायगुत्तीय अट्ठमा २॥ एयाओ अट्ठ समिईओ समासेण विया

भाषा

ख्याता तीन गुप्ती कही १ ईर्यासुमति १ भाषासुमति २ एषणासुमति ३ आदान निक्षेपणा समिती ४ उच्चारसमिति ५ तत्रसमिति शब्दः प्रत्येकं योज्यः मनोगुप्ति १ बचनगुप्ति २ कायगुप्ति ३ एताः अष्टौ प्रवचनमातरः ए आठ प्रवचनमाता२ एताः अष्टौसमितयः एआठसमिति संक्षेप व्याख्याता

तिस्रोगुप्तयश्च उच्यन्ते समासेन संक्षेपेण चेदुच्यते तर्हि अष्टौ अपि समितय उच्यन्ते तस्मात् एतासां अष्टानां अपि समिति संज्ञाउच्यन्ते यत्तु पूर्वं पञ्चानां समिति संज्ञाति सप्तां गुप्तिसंज्ञा तत्कथञ्चिद्भेदख्यापनार्थं यत्रयासु अष्टासु मातृषु द्वादशाङ्गं जिनाख्यातं प्रवचनं श्रुतं चारित्रंवामायं इति मातं सम्पूर्णतेन संस्थितं यतोहि सर्वा एता अष्टौ अपि चारित्र रूपाः चारित्रं हि ज्ञान दर्शनं विनान भवति ज्ञानदर्शन चारित्रेभ्योऽति रिक्तं द्वादशाङ्गं न भवन्ति तस्मात् द्वादशाङ्गी अष्टासुमातृषु स्थिता तेन एतासाम्प्रवचन जननी संज्ञा ३ प्रथमं ईर्या समिति स्वरूप माह (आलम्बणेण१ कालेण२ मग्गेण३ जयणा४ चउकारणपरिसुद्धं संजएइरियंरिए ४] संयतः साधुरेभिश्चतुर्भिः कारणैः परिशुद्धयानिर्दोषया ईर्या निर्दोषयागत्यारीयेतगच्छेत् प्राकृतत्वात् तृतीयास्थाने प्रथमा तानि चत्वारिकारणानिकानि आलंब्यते निश्चलः क्रियते मनोयेन इत्यालम्बनं तेन आलम्बनेन १ पुनर्हितोयं कारणं कालः ईर्यायाः समय स्तेन कालेन पुनस्तृतीयः कारणं मार्गः पन्थास्तेनविहारयोग्य मार्गेण पुनश्चतुर्थं कारण

सूत्र

हिया। दुवालसंगं जिणक्खायं मायं जत्थओ पवयणं ३॥ आलंबणेण कालेण मग्गेण जयणाइय। चउ कारण परिसुद्धं संजए इरियं रिए ४॥ तत्था लंबणं नाणं दंसणं चरणं तहा। कालेय दिवसे वुत्ते मग्गे उप्पह वज्जिए ५॥

भाषा

संक्षेपे करीने कहो द्वादशां गंजिनख्यातं वार अंगतीर्थंकरनाभ्याथां यत्राष्टप्रवचमातृषु सर्व प्रवचनं अंतर्भूतं सर्वसीद्धांत एअष्टप्रवचन माता मांहिं अंतर्भूतछओ ३ आलंबनेन आलंबने करीने कालेन कालकरीने मार्गेण मार्गे करीने यतनयाजयणाइं करीने चतुःकारण परिशुद्ध एचार कारणे करीने शुद्धः संयतः ईर्यागतिं गच्छेत् यतोईर्या समतिने सोधे ४ तत्र आलंनं ज्ञानं तोहां आलंबन ज्ञाननुं करे दर्शनं दर्शनचारित्रं तथा तिम

यत्ना यतनं यत्ना जीवदया यतनया एवञ्चतुर्भिःकारणैः शुद्धयागत्यासाधुनागन्तव्यमिति भावः ४ पूर्वं चतुर्णां कारणानां नामान्युक्ताविस्तरेण वर्णयति [तत्थ आलम्बणं नाणं दंसणचरणं तहा कालेयदिवसेबुत्तेमग्गे उप्पहवज्जिए ५] तत्र चतुर्षु कारणेषु आलम्बनं यत् आलंब्यगमनं अनुज्ञायते तत् आलम्बनं यतोहि आलम्बनं विनानिरर्थकं गुरुभिर्गमनं अनुज्ञातं नास्ति तत् आलम्बनं सूत्रं अर्थं तदुभयं सूत्रार्थज्ञानं सिद्धान्त पठनं पाठनं ततोदर्शनं सम्यक्त्वं तत्वरुचिरूपं तस्य ग्रहणं ग्राहणं वा तदपि कारणं पश्चाच्चरणं चारित्रं अत्र चारित्र शब्देन सामाइकादिकं सामाइयं सम इयं सम्भावाओ समाससंखेवो खणवज्जं च परिणापच्चक्खाणेय ते अष्ट इत्याद्यपि कारणं यतोहि ज्ञानार्थं दर्शनार्थं चारित्रार्थं एवं ह्योरर्थं एवं पृथक् २ एवं त्रयाणामप्यर्थं एवं अष्टादशभेदाभवन्ति च पुनः कालः ईर्यायाः समयोदिवस एव उक्तो न तु रात्रिः ईर्यायाः समयोस्ति रात्रौ हि विहारं कुर्वतः साधोरीर्याशुद्धिर्नःस्यादित्यर्थः मार्गस्तु उत्पथवर्जनं उन्मार्गस्यत्यागः उन्मार्गे चलमानस्य आत्मनः संयमस्य विराधनास्यात् ५ [दव्वओखित्तओ चेव कालओ भावओ तहा जयणा चउव्विहा वुत्ता तं मेकित्तयओसुण ६] तीर्थकरैरित्यध्याहारः तीर्थं करैर्गणधरैश्चतुर्विधायत्ना उक्तातां चतुर्विधां यत्नां मे मम कथयतस्त्वं शृणु भोगिय तदेव चातुर्विधत्वमाह द्रव्यतो यत्ना च पुनः क्षेत्रतोयत्ना कालतोयत्ना तथा भावतोयत्ना ६ अथ द्रव्यतः कथं

सूत्र — दव्वओ खित्तओ चेव कालओ भावओ तहा। जयणा चउव्विहा वुत्ता तं मे कित्तयओ सुण ६ ॥ दव्वओ चक्खुसा

भाषा — चारित्र कालदिवसःउक्तःकालदिवस कहीइं मार्गउत्पथवर्जितः मार्ग जवट वर्जीखाडप्रमुख५ द्रव्यतः द्रव्यथकिवस्तु पूंजीलेवो क्षेत्रतःक्षेत्रथकी कालतः कालथकी भावतस्तथा भावथकी तिम यतना चतुर्विधा उक्ता जयणाचिहुंप्रकारे कही तां ममकीर्तयतः शृणतेमुझने कहतां थकांतुमे सांभलो६

यत्नातामाह [दव्वओ चक्खुसापेहे जगमित्तं च खित्तओ कालओजावरीएज्जा उवउत्तेय भावओ ७] द्रव्यतोद्रव्यमाश्रित्य एवं यतना यदा चक्षुषा जीवादि द्रव्यं विलोकयेत् क्षेत्रतः क्षेत्रमाश्रित्य युगमात्रं चतुर्हस्तप्रमाणं क्षेत्रं मार्गं प्रेक्षेतविलोकयेत इयं क्षेत्रतोयत्ना कालतः कालमाश्रित्य इयं यत्ना यावत्कालं यावताकाल प्रमाणे रीर्यायां गमनं विधीयते सा च कालतोयत्नायः साधुः उपयुक्तस्तत्र ईर्यायां सावधानत्वात् स्यात् साभावतो यत्ना ज्ञेया ७ अथ उपयुक्तश्चेव किं कुर्यात्क्षेत्रमाश्रित्येति [इंदियत्थे विवज्जित्ता सज्झायं चेव पञ्चहा तम्मुत्तीतप्पुरक्कारे उवउत्तेरियं रिये ८] साधुरूप युक्तः सन् ईर्यायां साधुयोग्यगतौरीर्येत् व्रजेत् किं कृत्वा पञ्चेन्द्रियार्थान् पञ्चानां इन्द्रियाणां अर्थान् विषयान् विवर्ज्य च पुनः स्वाध्यायं कुर्यात् पुनः साधुः कौटुम्बः सन् ईर्यायांरीर्येत् तन्मूर्त्तिः सन् तस्यां ईर्यां समितौमूर्त्तिः शरीरं यस्य सतन्मूर्त्तिः न तु यतस्ततः शरीरं धूनयन् गच्छेत् कायचापल्य रहितः इति

पेहे जुगमित्तंच खेत्तओ । कालओ जाव रीएज्जा उवउत्तेय भावओ ७ ॥ इंदियत्थे विवज्जित्ता सज्झायं चेव पंचहा ।
तम्मुत्ती तप्पुरक्कारे उवउत्ते रियं रिए ८ ॥ कोहे माणेय मायाय लोभेय उवउत्तया । हासे भय मोहरिए विगहासु

द्रव्यतो जोवादिकं चक्षुषा प्रेक्षेत द्रव्ये तु जोवआ श्रीमार्गशोधे आश्रिकरीने युगप्रमाण क्षेत्रतः धूंसरा प्रमाण खेत्र दृष्टिदिइं कालतः यावंत कालरीयेत् गच्छेत् कालिंजेतले कालिं विचरे तत्र उपयुक्तः सावधानः भावेकरी सावधानपणेचाले ७ इंद्रियार्थान् शब्दादीन् विवर्जयेत् इंद्रियनाविषय शब्दादिक वर्जे स्वाध्यायं पंचप्रकारं सज्झाय पांचप्रकारे तिणेज चेष्टाइं ते प्रधान अंग जाणी अंगीकारकरतो उपयुक्तः ईर्यारीयेत् सावधानपणे ईर्यासमितिसोधे ८ क्रोधे क्रोधमाने च मानवली मायायां माया लोभे उपयुक्ततया सावधानतया लोभने विखे सावधानथको हास्ये भय मुखरिते हास्यने विखे भयनेविखे

भावः पुनः क्रोष्टृशः साधुः तत्पुरस्कारः तां एव पुरस्करोति इति तत्पुरस्कारः तांईर्यां समितिं प्राधान्येन अङ्गीकुरुतेइत्यर्थः अनेनकायमनसोस्तत्परता उक्ता एवं उपयुक्तः सावधानो विचरेत् इत्यर्थः ८ [कोहेमाणेयमायाय लोभेय उवउत्तयाहासे भयमोहरिए विगहासुतहेवय ९] [एयाइं अट्ठठाणाइं परिवज्जित्तु सञ्जए असावज्जं मिअंकाले भासंभासिज्जपन्नवं १०] अथ द्वाभ्यां गाथाभ्यां भाषासमिति माह पन्नवं इति प्रज्ञावान् संयतः काले प्रस्तावे भाषायाः समये असावद्यांनिःपापां तथामितां स्वल्पां भाषां भाषेत किं कृत्वा एतानि अष्टौ स्थानानि उपयुक्त तया एकाग्रतेन परित्यज्यत्यक्त्वा एतानि अष्टस्थानानिकानि क्रोधीमानो मायालोभश्च४ हास्यं भयं मौखरिकाविट् चेष्टा असम्बद्धवचनभाषणं वा विकथा च एतान्यष्टौ असत्यवाक्य स्थानानि तस्मात् प्रथमं क्रोधेमानेमायायां लोभे च हास्ये भयेमौखरिकायां तथैव विकथा सुच मृषादिरूपं असद्भाग् योगं परिहृत्य असावद्यां निर्दोषां परिमितां प्रस्तावेभाषां वदेत् इत्यर्थः १० अथैषणासमिति माह [गवेसणाए गहणेय परिभोगे सणायजा आहारोवहि सिज्जाए एएतिन्निविसोहिए ११] गवेषणायां एषणागवेषणैषणागौरिव एषणागवेषणाविशुद्धाहारदर्शनविचारणा प्रथमा एषणा १ द्वितीयायग्रहणैषणा विशुद्धाहारस्य ग्रहणं ग्रहणैषणा२ तृतीयापरिभोगैषणापरिसमन्तात् भुज्यन्ते आहारादिकं अस्मिन् इति परिभोगो मण्डली भोजनसमयस्तत्रैषाविचारणा परिभोगैषणा एतास्तिस्रोपि

तहेवय ९ । एयाइं अट्ठ ठाणाइं परिवज्जित्तु संजए । असावज्जं मियं काले भासं भासिज्ज पन्नवं १० । गवेसणाए १

वाचालपणाने विखे विकथासु तथैवच वली विकथावर्जे चालतोथको ९ एतानि अष्टस्थानानि एआठस्थानक परिवर्जयेत् संयतः भलेप्रकारे वर्ज्जे संयतो पापरहितभासा असावद्यं मितं कार्याय प्रस्तावे असावद्यनिः पाप थोडो वोलो भाषां भाषते प्रज्ञावान् भाषाइं वोले बुद्धिवंत साधु १० गवेषणा स्वीकरणे

एषणा आहारोपधि शय्यासुविशोधयेत् केवलं आहारे एव एता एषणानभवेयुः किं तु आहारे उपधौवस्त्र पात्रादौ शय्या उपाश्रयः संस्तारकादिस्तत्र सर्वत्रैषणाविधेयाइत्यर्थः ११ [उग्गमउप्पायणं पढमे बिइएसोहिज्ज एसणं परिभोगं च उत्थं च विसोहिज्जजयं जयी१२] जयं इति यत्नवान् जयीति यतोसाधुः प्रथम इति प्रथमायांगवेषणायां उद्गमोत्पादनात् दोषान् विशोधयेत् विशेषेण विचारयेत् पुनः साधुर्द्वितीयायां ग्रहैषणायां शङ्कितादि दोषान् विचारयेत् पुनस्तृतीयायां परिभोगैषणायां चतुष्कदोष चतुष्टयं विशोधयेत् १२ इति गाथार्थः अत्र प्रथमायां गवेषणै षणायां द्वात्रिंशत् दोषाभवन्ति तद्यथा प्रथमं षोडशउद्गमदोषाः उद्गमशब्देन आर्द्रकर्म्मकादि षोडशदोषाः तथा प्रथमैषणायां एव उत्पादनादि दोषाः भवन्ति उत्पाद्यंतेसाधुनायेते उत्पादनाः साधोः सकाशादेवषोडश दोषा उत्पद्यन्ते ते च धात्री प्रमुखाः एवं द्वात्रिंशद्दोषाद्वितीयायां एषणायां ग्रहणै षणायां शङ्कितादि दशदोषाः

सूत्र

गहणेय २ परिभोगे सणाय ३ जा। आहारो वहि सिज्जाए एए तिन्नि विसोहिए ११। उग्गमु प्पायणं पढमे बिइए सोहिज्ज एसणं परिभोगंमि चउक्कं विसोहिज्ज जयं जई १२। उहो वहो वगाहियं भंडगं दुविहं मुणी। गिण्हंतो

भाषा

आसेवनंतद्विषया एषणा अंगीकारकोजे सेवेइं ते गवेषणा परि गवेषणायाः परिभोग एषणा आहारोपधिशय्या आहार उपधिशय्याएषणा एतैस्त्रीभि दोंषैः विशोधयेत् एतोन एषणा सावधाने सोधे ११ उद्गमोत्पादना दोषान् प्रथमा गवेषणा सोलह उद्गमदोष सोलह उत्पादनादोषटाले एपैहैंत्तीएषणा द्वितीयां ग्रहणैषणां विशोधयेत् बीजी ग्रहणैषणा १० दोषटाले परिभोगे पिंड १ शय्या २ वस्त्र ३ पात्रालक्कं ४ त्रीजीपरभोग एषणा पिंड १ शिय्या २ वस्त्र ३ पात्र४ विशोधयेत् यतनयायतिः जयणाकरे शुद्धलेईने परिभोगकरे १२ औधोपधिं चतुर्दशविध दंड उपग्रहिकं उपधिं उपकरणं द्विधा मुनि उप

उभयतोदायकात् ग्राहकात् च भवन्ति एवं द्विचत्वारिंश दोषाभवन्ति तत्र प्रथमः आर्द्रकर्मिकः आर्द्रकर्मणि भव आर्द्रकर्मिकः यदाहारं गृहस्थेन सर्व्वान् दर्शनिनः सर्वान् लिङ्गिन उद्दिश्यकृतं आर्द्रकर्मिकं उच्यते १ साधुयोगेसतियत् उद्दिश्य कृत्वादीयते तत् उद्देशिकं उच्यते २ अयं द्वितीयो दोषः बहुतरेविशुद्धे आहारे आर्द्रकर्मिकाहारकणै युक्तं भवति तदा पूतिकर्मदोषः यथा शुचिः पयोघटोपि एकेनमद्यबिन्दुना अशुचिः स्यात् तथा पूति कर्म्मणा विशुद्धाहारमपि आर्द्रकर्मिकयोगात् पूतिकं स्यात् अयं तृतीयो दोषः ३ अथ चतुर्थोमिश्र कर्मदोषः किञ्चित्साधुनिमित्तं किञ्चिदात्मार्थं गृहस्थः यदाहारं कारयति तदामिश्रित दोष उत्पद्यते ४ अथ पंचमं स्थापनाकर्मस्याप्यते साधुनिमित्तं इति स्थापना यदा साधुराया स्यति तदा साधवे दास्यामीति विचार्य यदाहारं रचितं तदाहारं स्थापना कर्मदोष युक्तं स्यात् ५ अथ षष्टोदोषः प्राभृतकः गृहस्थः स्वगृहे उच्चवं ज्ञात्वा संखडिकस्य पराङ्मुक्तिं करोति स प्राभृतिकोदोषः ६ अन्धकारे उद्योतं कृत्वा मुनये आहारं यदादीयते तदा प्रादुःकरणदोषः सप्तमः ७ यदा गृहस्थो मौल्येन आनीय साधवे ददाति तदा क्रीताख्योदोषचाष्टमोज्ञेयः ८ यदा गृहस्थः साधुनिमित्तं उद्धारकं आनीय आहारादिकं ददाति तदा नवमः प्रामित्यदोषः ९ यदाहारादिकं पराङ्मुख्य सरस नीरसयोः परावर्त्तनं कृत्वा साधवे ददाति तदा दशमः परावृत्तदोषो भवति १० यदा स्वगृहा द्वहिग्रामाद्वा आहारादिकं मुनिसन्मुखं आनीय मुनये दीयते तदा अभ्याहृतदोषः एकादशः स्यात् ११ यदा कोष्टकादौ गर्भगृहादौ मुद्रितं उद्घाट्य आहारादिकं निष्कास्य दीयते तदा उद्भिन्नदोषो द्वादशः स्यात् १२ यदा उच्चस्थानादुत्तार्य आनीय आहारादि ददाति तदा मालाहृत त्रयोदशोदोषः स्यात् एवं नीचैरपि दुःखीभूय ददाति तदापि सएव मालापहृतोदोषः स्यात् १३ यदा कस्माच्चिद्बिबला दुहाख्य आहारादिकं ददाति तदा आच्छिद्य चतुर्दशोदोषः १४ यदाद्विवाणां पुरुषाणां साधारणे आहारेएक अन्यान् अनापृच्छ्य साधवे ददाति तदा पञ्चदशोऽनिसृष्टोदोषः १५ यदा स्वनिमित्तं

आहारे राध्यमाने साधुनिमित्तमपि तस्मिन्नाहारे अधिकं हंडिकायां पूर्यते तदा अध्यवपूरोदोषः षोडश्यः १६ एते षोडश उद्गमदोषाः दायकात् दोषा उत्पद्यन्ते अथ अनगारात् षोडशदोषा उत्पद्यन्ते ते उत्पादनदोषा अमी प्रथमो धात्रीदोषः यदा साधुर्गृहस्थस्य बालकान्चिःपिटिकादिभिः क्रीडयित्वा धात्रीवत् प्रमोदं उत्पाद्य आहारं गृह्णाति तदा प्रथमो धात्रीदोषः १ यदा गृहस्थगृहेगुप्त प्रकट समाचारान् स्वजनादीनां कथयित्वा आहारं गृह्णाति तदा दूतकर्माख्यो द्वितीयोदोषः २ यदा लाभालाभजीवित मृत्यु सुखदुःखादि निमित्तं त्रिकालस्थं गृहस्थाग्रे उक्त्वा आहारं गृह्णाति तदा निमित्तदोष स्तृतीयः ३ यदा गृहस्थस्य ज्ञातिं कुलंज्ञात्वा आत्मीयमपि साधुस्तमेव ज्ञातिं तदेवकुलं स्वकीयं प्रकाश्य आहारं गृह्णाति तदा आजीविकादोषश्चतुर्थः ४ यदा स्वकीयं दीनत्वं दयालुत्वं गृहस्थाग्रे प्रकटीकृत्य आहारादिकं गृह्णाति तदा वपनीकोदोषः पंचमः ५ यदा वैद्यवत् नाटिकां दृष्ट्वा वमनविरेचना जीर्णज्वरादीनां भेषज्य मुपदिश्य वैद्यकं कृत्वा आहारादिकं गृह्णाति तदा चिकित्सोदोषः ६ यदा गृहस्थं भाषयित्वा शापंदत्वा आहारं गृह्णाति तदा क्रोधपिंडः सप्तमोदोषः ७ यदा साधुनां समक्षंपणं कृत्वा तदाहंलब्धिमान् यदा भवतां सरसं आहारं असुकगृहादानीय ददामि इत्युक्त्वा गृहस्थं विडंब्य गृह्णाति तदा अष्टमोमान पिंडदोषः ८ यदा मायां कृत्वा लोभात् वेषं पराहृत्य आहारं गृह्णाति तदा माया पिंडो नवमदोषः ९ यदा लोभेन सरसाहारलौल्येन भ्रांत्वा २ आहारं गृह्णाति तदा लोभपिंडो दशमोदोषः १० यदा पूर्वं पश्चाद्वागृहस्थस्य स्तुतिं विधत्ते आहारंच गृह्णाति तदा संस्तव दोषः एकादश्यः ११ यदा विद्ययासुरं साधयित्वा भोजनं साधयति तदा विद्यापिंडो द्वादशोदोषः अथवा विद्यां पाठयित्वा ग्रंथं अध्याप्य भोजनादिकं गृहस्थात् गृह्णाति तदा विद्यापिंडो द्वादशोदोषः १२ यदा कार्मणं मोहनं यंत्र मंत्रं साधयित्वा कृत्वा दत्वा आहारादिकं गृह्णाति तदा मंत्रदोष स्त्रयो दश्यः १३ यदा अदर्शीकरणाद्यं जनमोहन चूर्णयोगेन आहारं गृह्णाति तदा चतुर्दश्यचूर्णयोगोदोषः १४ यदा मुग्धलोकान् सौभाग्यादिविलेपन राज

वशीकरणादि तिलकेन जलस्थलमार्गोल्लङ्घन सुभगदुर्भगविधिं उपदिश्य आहारं गृह्णाति तदा योगपिंडदोषः पञ्चदशः १५ यदा पुत्रादिजन्म दृष्ट्वा निवारणार्थं मघा ज्येष्ठा श्लेषा मूलादिनक्षत्र शांत्यर्थं मूलैः स्नानं उपदिश्य आहारादिकं गृह्णाति तदा षोडशो मूलकर्मदोषः १६ एवं उद्गमोत्पादना दोषाः सर्वेपि गवेषणायां द्वात्रिंशद्दोषा भवन्ति ३१ अथ द्वितीयायां ग्रहणैषणायां दशदोषाः कथ्यन्ते यदा दायकः शंकां कुर्वन् ददाति साधुरपि जानाति असौदायकः शंकां करोति एवंसति आहारं गृह्णाति तदा प्रथमः शंकितोदोषः १ द्वितीयोम्रक्षितोदोषः सद्विविधः सचित्तेन खरंटितः आहारः अचित्तेन खरंटितआहारो भवति तदा म्रक्षितदोष उक्त उच्यते २ यदा पृथिव्यां जले अग्नौ वनस्पतिमध्ये त्रसजीवानां मध्ये निक्षिप्तं आहारं ददाति तदा निक्षिप्तस्तृतीयोदोषः ३ यदा अचित्तं आहारं अपि सचित्तेन आच्छादितं स्यात्तदा पिहितदोषश्चतुर्थः ४ पिहितदोषस्य चतुर्भंगी सचित्तं आहारं सचित्तेन पिहितं अचित्तं सचित्तेन पिहितं सचित्तं आहारं अचित्तेन पिहितं एवं चतुर्भंग्यां अचित्ताहारं अचित्तेन पिहितं अत्रको पिनदोषः यदा दृढाजनेस्थितम् आहारं तत्रस्थ भाजनेन दातुम् अशक्यत्वेन तद्भाजने परत्रोत्तार्य अथवा तस्माद्भाजनात् अपरस्मिन् भाजने उत्तार्य आहारं ददाति स संहृतदोषः पञ्चमः ५ यदा असमर्थः षण्ढकः क्लिशुः स्थविरः अन्ध उन्मत्तो मत्तो ज्वरपीडितः कम्पमानशरीरो निगड बद्धो हडे क्षिप्तो गलितहस्त छिन्नपादः एतादृशोवादाता ददाति तदा दायक दोषः पुनर्यदा कश्चिद्दायिका दायिको वा अग्नि प्राज्वालयन् अरट्टकं भ्रामयन् घरट्टके चात्रशोषणं कुर्वन् मुसलेन खण्डन् सिलायां लोष्टके वर्त्तयन् चरख्यां कार्पासादिकं लोढयन् रुतंवापिं जयन् सूर्पकेण धान्यमाच्छोटयन् फलादिकं विदारयन् प्रमार्जनेन रजः प्रमार्जयन् इत्याद्यारभं कुर्वन् तथा भोजनं कुर्वन् स्तोचयासम्पूर्ण गर्भस्थित भवति पुनर्याच स्तोबालं प्रतिरुन्ध्यं पाययन्तो पुनस्तं बालं रुदन्तं मुक्त्वा आहार दानाय उत्तिष्टति पुनर्यः षट्काय सम्मर्दनं सङ्घट्टनं वा कुर्वन् साधुं दृष्ट्वा हण्डिकोपरिस्थम् अथपिण्डम् उत्तारयति

इत्यादयो बहवो दायकदोषाः इति षष्ठो दायकदोषः यदा अनाभोगेन अविचार्यैव शुद्धाशुद्ध माहारं सम्मील्य ददाति तदा सप्तम उन्मिश्रितदोषः ७ यदा द्रव्येण अपरिणितम् आहारं भावेन उभयोः पुरुषयोराहारं वर्त्तते तन्मध्ये एकस्य साधवेदातुं मनोस्ति एकस्यच नास्ति तदा हारम् अपरिदोष युक्तं स्यात् अपरित दोषश्चाष्टमः ८ यदा दधि दुग्ध चैरौय्यादि द्रव्यं येन द्रव्येण दर्वीकरोवालिप्तः स्यात् तदा पश्चात्कर्मत्वेन लिप्तपिण्डो नवमोदोषः स्यात् ९ यदा गिलानि घृत दधि दुग्धादि विन्दून् पातयन् आहारं ददाति तदा छर्दितो दशमो दोषः स्यात् १० इति ग्रहणैषणायां दायक ग्राहकयो रन्योन्यं दोष सम्भवः एवं सर्वमीलने द्विचत्वारिंशद्दोषाभवन्ति अथ परिभोगैषणायां ग्रासैषणा पञ्चदोषाः सम्भवन्ति तद्यथा यदा चीरखण्ड घृतादि द्रव्यं सम्मील्य रसलौल्येन भुङ्क्ते तदा संयोजनादोषः प्रथमः १ यदा सिद्धान्ते पुरुषस्याहार उक्तोस्ति तस्मादाहार प्रमाणात् स्वादुलोभेन अधिकम् आहारं करोति तदा अप्रमाणो द्वितीयोदोषः २ यदा सरसाहारं कुर्वन् धनवन्तं दातारं वर्णयति तदाङ्गारदोष स्तृतीयः ३ विरसम् आहारं कुर्वन् दरिद्रं क्षपणं वा निन्दति तदा चतुर्थो धमदोषः ४ यदा तपः स्वाध्यायवैया वृत्यादिकारण षट्कं विना बलवीर्यार्थं सरसाहारं करोति तदा धूमोकारण दोषः ५ एते पञ्चदोषाः परिभोगैषणायाः ज्ञेयाः एवं सर्वे सप्तचत्वारिंश दोषाभवन्ति ४७ परिभोगैषणाया चतुष्कं दोष चतुष्टयं सूत्रे उक्तं तत्तु दृङ्गाल धूमयो मोहनीयकर्मोदया देवदायकस्य प्रशंसावतो निन्दानश्च प्रादुर्भावात् एकत्वं एव अङ्गीकृतं तस्मात् चत्वारि एव दोषागृहीताः एवं षट् चत्वारिंशत् दोषाभवन्ति ४६ अथवा परिभोगैषणायां परिभोगसमये आसेवनासमये पिण्ड १ शय्या २ वस्त्र ३ पात्र ४ एतत् चतुष्कं विशोधयेत् अयम् अपि अर्थोविद्यते इत्यनेन उग्गमुप्पायणं पढमे इति गाथाया अर्थः १२ इत्येषणा समितिः॥ अथ चतुर्थीं समितिं प्राह [ओहो वहो वग्गहियं भण्डगं दुविहं मुणी गिण्हन्तो निक्खिवन्तोय पउंजिज्ज इमं विहिं १३]औधोपधिकं सामुदायिकम्उपग्रहिकोपधिकम् उपगृह्णते वारं२ यत्रार्थम्इति औपग्राहिकं

रजोहरण पोतिकादिकम् अत्र उपधिशब्दस्य प्रत्येकं प्रयोगः एवं भाण्डम् उपकरणं द्विविधं भवति रजोहरण दण्डकादिकं द्विप्रकारकं वर्त्तते मुनिस्तं द्विविधम् अपि भाण्डं गृह्णन् च पुनर्निक्षिपन् मुञ्चन् इमं विधिं प्रयुञ्जीत १३ तं विधिं प्राह ॥ [चक्खुसा पडिलेहित्ता पमिज्जिज्ज जयं जयी आइए निक्खिविज्जावा दुहओवी समिओ सया १४] यत्नवान् यतीयत्नया चक्षुषा प्रतिलेख्य प्रमार्जयित्वा समितः सन् आदान निक्षेपणा समिति युक्तः सन् अथवा द्रव्य भावभेदेन समितः समितियुक्तः सन् द्विविधम् अपि उपधिम् औपधिम् अथ औपग्राहिकं गृह्णीत आददीतवा अथवा मुंचेत् निक्षिपेत् १४ (उच्चारं पास वणं खेलं सिंघाण जल्लियं आहारं उवहिं देहिं अन्नंवावि तहाविहं १५) (अणावाय मसंलोए अणावाए चेव होइ संलोए आवाय मसंलोए आवाए

निक्खिवंतोयपउंजिज्ज दुमंबिहिं १३ । चक्खुसापडिलेहित्तापमज्जिज्ज जयंजई । आइएनिक्खिवेज्जावादुहओवीसमिए सया १४ ॥ उच्चारं पासवणं खेलं सिंघाण जल्लियं । आहारं उवहिंदेहं अन्नंवावि तहाविहं १५ ॥ अणावाय मसंलोए

उपधिवोजो उपग्रहिक उपधि दांडा प्रमुख जपग्रहिकमाहिके गृह्णन मुंचन् लेताथकां मूंकतांथका उपगरणलेतोथको मूकतोथको कुर्वीत प्रयुंजीत इण विधे प्रजूंजे १३ चक्षुषा प्रतिलेख दृष्टिकरी पडिलेहे रजोहरणादिना प्रमार्ज्य यतनयाओघासुंयतनयापूंजे आदत्ते निक्षिपयेत् वा साधु वस्तुने लिइं मूंके अथवा द्विधा द्रव्यतो भावतः समितः सदा इम विहुंप्रकारे समिति सदाहोइ १४ पुरीषं प्रश्रवनं मूत्रं वडीनीतिलघुनीत श्लेषाणंनासामलं देहमलं श्लेषा नासिकानोमल देहनोमल आहारं उपधिं देहिं भातपाणी उपधि पूंजीलेवा अन्यदपि तथाविधं अनेराइं तथाविधउपगरण १५ खपर आगमन

चेव संलोए १६) (अणावाय मसंलोए परस्सणु वघाइए समे अज्झुसिरेयावि अचिरकाल कयंमिय १७) [विच्छिन्ने दूरमोगाढे नासन्ने बिल वज्जिए तस पाण बीय रहिए उच्चाराईणि वोसिरे १८] चतसृभिः कुलकम् अथ पञ्चमी समितिं प्राह साधुः उच्चारादीनि एतादृग्ये स्थण्डिले व्युत्सृजेत् परिष्टापयेत् इति चतुर्थीगाथया सम्बन्धः तानि कानि उच्चारादीनि उच्चारं पुरीषं प्रस्रवणं मूत्रं खेलं कफः सिङ्घाणं श्लेष्मः जल्लकं शरीरमलम् आहारम्

सूत्र

अणावाए चेवहोइ संलोए। आवाय मसंलोए आवाए चेवसंलोए १६॥ अणावाय मसंलोए परस्सणु वघाइए। समे अज्झुसिरेयावि अचिर कालकयम्मिय १७॥ विच्छिन्ने दुरमोगाढे नासन्ने विलवज्जिए। तसपाणबीयरहिए

भाषा

रहितं असंलोको अदर्शनं आद्यभंग १ स्वपक्ष परपक्षनु आववु नथी अने वेगलाथी केहने देखवु नथी एपेहलोभांगो१ आगमनं नास्ति परलोको दर्शन स्यात् आवे कोइनहीं पणिदेखवु होइछे एवीजो भांगो २ आपातमसंलोकः जिहां स्वपक्ष परपक्षनु आववुंछे परदेखवु नथी एत्रीजोभांगो आग मनमप्यस्ति यत्र संलोकोप्यस्ति जिहां स्वपक्ष परपक्षनु आववुंछे तथा देखवुंछे भांगो४ १६ अनाप्यते स्वपक्ष परपक्षाद्या गमनरहिते असंलोको तद्दर्शनवर्जिते जीहां कोईनु आवहु देखवु नथी १ परेभ्यः आत्माने संयमस्य उपघातो नास्तिपरथकी आ आत्मानो संयमनो उपघात नथी थातो २ उच्चनीच भूमिर्नास्तिः ऊंचीनींची भूमिका नहीछे समी धरतीछे भांगा ३ अशुषिर तृणपत्रादि अनाकीर्णभेद ४ अग्निप्रमुखे थोडाकालनो अचित्त कोधो थंडिलछे अचित्तभूमीछेभेद ५ १७ विस्तीर्णे दूरमवगाढे विस्तीर्णछे लांबो चोडो दूरमवगाढे पोहलोहाथ ६ प्रमाण थोडोतो आंगल हेठिल अचित्त ७ दुरवर्त्तिने ८ मूषकादिरंध्रे रहितो ढंकडु नथी दूरछे उंदराप्रमुखनांविल नथी ९ त्रसप्राण बीजरहितो त्रसजीव कोई नथी बीजहरी पण

अन्नादिकं उपधिं जीर्णवस्त्रादिकं अन्यत् तथाविधपरिष्ठापनायोग्यं भेषजाद्यर्थं आनीतं गोमुचादिकं एतत्प्रासुकेस्थण्डले परिष्ठाप्येत पूर्व्वंस्थण्डिलस्य चतुर्भङ्गीमाह अनापाते असंलोके न विद्यते आपातः स्वपक्षीय परपक्षीयाणां आपातो गमनागमनं यत्र तत् अनापातं पुनर्यत् असंलोकं भवति न विद्यते लोकानां संलोको दूरात् दृष्टिप्रचारो यत्र तत् असंलोकं कोर्थः यत्रस्थण्डिले प्रायो गृहस्थः कोपिनायाति तत्रचस्थण्डिले प्रायो दूरात् गृहस्थानां दृष्टिप्रचारोनस्यात् तत्रस्थण्डिले इत्यर्थः इति प्रथमोभङ्गः पुनर्यत् स्थंडलं अनापातं भवति परं संलोकंभवति लोकानां उपागमनरहितं भवति परं लोकानां दूरात् संलोकसहितं दृष्टप्रचारसहितं भवति इति द्वितीयोभङ्गः पुनर्यत् स्थंडिलं लोकानां आपातसहितं उपागमनसहितं भवति अथच दूरात् लोकानां संलोकरहितं दृग्प्रचाररहितं भवति अयं तृतीयोभङ्गः पुनर्यत्स्थण्डिलं आपातं लोकानां उपागमनसहितं अथ संलोकं दूरात् लोकानां संलोकं दृष्टिप्रचारसहितं भवति अयं चतुर्थोभङ्गः १६ अणावायेति तत्र चतुर्षुभेदेषु अनापाते असंलोके स्थण्डिले उच्चारादीनिव्युत्सृजेत् कथं भूते स्थंण्डिले दशविध विशेषणविशिष्टेतानि दश विशेषणान्याह कथंभूते स्थंण्डिले परस्य अनुपघातके यत्र अन्यस्य उपघातोनस्यात् संयमस्य आत्मनः प्रवचनस्य बाधारहिते होलारहिते १ पुनः कीदृशे अज्झूसिरे अपि अज्झूसिरे इति घासतृणपत्र काष्ठादिभिः अव्याप्ते तत्रहि परिष्ठापिते जन्तूनांउत्पत्तिः स्यात् पुनः कीदृशे अचिर कालकृते अग्न्यादिनास्तोकेन कालेन अचित्तीकृते १७ पुनः कीदृशे विछिन्ने विस्तीर्णे पुनः कीदृशे दूरं उगाढे अधस्तात् दूरंसचित्ते उपरिष्टात् अङ्गुलपंचकं यावत् अचित्ते पुनः कीदृशेन आसन्ने अनासन्ने ग्रामादूरवर्त्तिनि पुनः कीदृशे बिलवर्जिते मूषक सर्प कौटिकादि रंध्रवर्जिते पुनः कीदृशेत्रसप्राणैर्द्वीन्द्रियादिभो रहिते पुनः कथं भूते बीजैः शालि गोधूमादि सचित्त धान्यैरहिते एतादृशे दशविध विशेषणैर्विशिष्टे स्थण्डिले पूर्व्वोक्तान् उच्चारादीन् व्युत्सृजेत्त्यजेदितिभावः (एयाओ पंचसमिईओ समासेणवियाहिया इत्तोयतओगुत्तीओ वुच्छामि अणुपुव्वसो १८)

एताः पंचसमितयः समासेन संक्षेपेण व्याख्याताः इतः अनन्तरं तिस्रोगुप्तिर्मनो गुप्तिर्वाग्गुप्तिःकायगुप्ति आनुपूर्व्वीतोऽनुक्रमतोवक्ष्यामि १९ [सच्चातहेव मोसाय सच्चामोसातहेवय चउत्थो असच्चमोसाओमणगुत्तीचउव्विहा २०] मनोगुप्तिश्चतुर्विधा प्रथमासत्या मनोगुप्तिः तथा द्वितीया असत्यामनोगुप्तिः तथैव तृतीया सत्यामृषा मनोगुप्तिः तथा चतुर्थी असत्या मृषामनोगुप्तिः यत्सत्यं वस्तु मनसि चिंत्यते जगति जीवतत्वं विद्यते इत्यादि चिन्तनस्य योग स्तद्रूपागुप्तिः सत्यामनोगुप्तिः प्रथमा १ यत् असत्यं वस्तुमनसि चिंत्यते जीवोनास्ति इत्यादि चिन्तनस्य योगस्तद्रूपागुप्तिः असत्या मनोगुप्ति द्वितीया २ बहूनां नानाजातियानां आम्रादि वृक्षाणां वनं दृष्ट्वा आम्राणां एव वनं एतत् वर्त्तते स तत्सत्यं पुनर्मृषायुक्तं एव इत्यादि चिन्तन योगस्तद्रूपागुप्तिः सत्या मृषामनोगुप्ति स्तृतीया यतोत्र काचित् सत्या चिन्तनाकाचित् मृषाचिन्तना केचित् तत्र वने आम्राः संतितेन सत्याः केचित् तत्र वने धव खदिर

सूत्र

उच्चाराईणिवोसिरे १८। एयाओ पंचसमिईओ समासेणवियाहिया। इत्तोउ तओगुत्तीओ वोच्छामि अणुपुव्वसो १९ सच्चातहेवमोसाय सच्चामोसा तहेवय। चउत्थीअसच्चमोसामणगुत्ती चउव्विहा २०। संरंभ समारंभे आरंभेय तहे

भाषा

नथी १० दग्धगुणयुक्त स्थंडिले उच्चारादिन् परिष्ठापयेत् दग्धगुणे सहितइस्थास्थंडिलने विषे उच्चारादि वोसिरावे १८ एताः पंच समितयः एपांचसमिति संक्षेपेन व्याख्याता संक्षेपे करीने कही इत्योनंतरात्रिणि गुप्तयः एतलानंतरतीनगुप्तिः वक्ष्ये अनुक्रमेण अनुक्रमे कहुंछुं १९ सत्या मनोगुप्ति तथैव मृषा एकसत्या मनोगुप्ति असत्या मनोगुप्तिः सत्या मृषा मनोगुप्ति स्तथैवच त्रीजी सत्यमृषा मनोगुप्ति चतुर्थि असत्या मृषा तथाचउथी असत्या मृषा मनोगुप्तिः मनोगुप्ति चतुर्विधाः मनोगुप्ति चिहुं प्रकारे कही २० संकल्पः अहं ध्यास्यामि एकामहं करीस असौ मरिष्यति एवंविधः संकल्पः आरंभने विषे मन

पलाशादयो वृक्षा अपिसन्ति तेन मृषाप्यस्ति चतुर्थी असत्या मृषाया चिन्तना सत्यापि नास्ति यत् आदेश निर्देशादिवचनं मनसि चिन्त्यते हे देवदत्त घटम् आनय अमुकं वस्तुमह्यम् आनीयदीयताम् इत्यादि चिन्तना व्यवहाररूपा तद्रूपागुप्तिः असत्या मृषा मनोगुप्ति चतुर्थी यत एषा चिन्तना सत्यापि नास्ति मृषापि नास्ति व्यवहार चिन्तना इत्यर्थः ४ । २० [संरंभं समारंभे आरंभेय तहेवय मणं पवत्तमाणन्तु नियत्तिज्ज जयं जई २१] यती साधु र्यत्नवान् सन् संरम्भ समारम्भे तथैवच आरम्भे प्रवर्त्तमानं मनोनिवर्त्तयेत् संरम्भश्च समारम्भश्च अनयोः समाहारः संरम्भ समारम्भं तस्मिन् संरम्भ समारम्भे संरम्भः सङ्कल्पः अहं तथा ध्यानं करिष्यामि करोमि वा यथा असौ म्रियते मरिष्यति इत्यादि सङ्कल्पः संरम्भः तत्र सङ्कल्पे प्रवर्त्तमानं मनो निवर्त्तयेत् तथा समारम्भः परपीडाकरोच्चाटन कीलनादिनिबन्धनं ध्यानं तत्रापि प्रवर्त्तमानं मनो निवारयेत् तथैव च पुनः आरम्भः परप्राणापहारत्वमोऽशुभ परिणामस्तस्मिन् परिणामे प्रवर्त्तमानं मनो निवर्त्तयेत् २१ अथ वचन योगं वदति सङ्कप्पोसंरम्भो परितापकरो भवे समारम्भोय आरम्भो सुद्धवयाईण सव्वेसिं २२ सर्वेषां अशुद्ध वचसां एते भेदा भवन्ति कीटशास्तेभेदाः परितापकराः केते भेदाः संरम्भः सङ्कल्पः इत्याद्यर्थः पूर्ववदेव [सच्चातहेवमोसाय सच्चामोसातहेवय च उत्थी असच्चमोसाउ वयगुत्ती च उविहा २२] वचन गुप्तिश्चतुर्विधा भवति सत्या सत्यवाक् तस्यायोगः सत्यवाग् तद्रूपागुप्तिः सत्यावाग्गुप्तिः १ एवं असत्यासत्यवाक् तस्यायोगः असत्यवाक् योगस्तद्रूपागुप्तिः असत्यवाग् गुप्तिः २

सूत्र

तहेवय । मणं पवत्तमाणंतु नियत्तेज्ज जयंजई २१। सच्चातहेव मोसाय सच्चामोसा तहेवय । चउत्थी असच्चमोसा वइ

भाषा

प्रवर्त्तावे मनः प्रवर्त्तमानं मनजातुंथकुं निवर्त्तयेत् यतनयायतिः यतनाइं करीने पाछोवाले २१ सत्यावाग् गुप्तिः तथैव तद्विपरीता असत्यावाक् साचो वचन असत्यवचन सत्या मृषा छतोया तथैवसत्या अने मृषा मिश्र एत्रोजो गुप्तिचतुर्थिअसत्यामृषाचोथी असत्यामृषा वचनगुप्ति एवं वाग्गुप्तिः चतु

तथा या सत्यावाग् सतोऽसत्ययावाचा सह मिलति सा सत्यामृषा वागुप्ति स्तृतीया ३ तु पुनश्चतुर्थी असत्यामृषा वा गुप्तिः या सत्यापि नास्ति मृषापिनास्ति अर्थात् व्यवहारवाग् सांचतुर्थीत्यर्थः४ २२ (संरंभ समारंभे आरंभेय तहेवय वयं पवट्टमाणन्तु नियत्तिज्जजयं जई २३) यतिः साधुर्जयं इति यत्नवान् सन् वचनं संरंभे समारंभे तथैव च आरंभे प्रवर्त्तमानं वचोवचनं निवर्त्तयेत् संरंभः परजीवस्य विनाशनसमर्थः दुष्टविद्यानां गुणनं समारंभः परेषां परितापकारकमन्त्रादीनां मुहुर्मुहुः परावर्त्तनं तथैव च आरंभः परेषां क्लेशोच्चाटनमारणादि मन्त्र जापकरणं तत्रापि प्रवर्त्तमानं निवारयेत् २३ [इत्यने न वागुप्ति रेवोक्ता अथ काय गुप्ति माह [ठाणेनिसीयणे चेव तहेवयतुयट्टणे उल्लङ्घण पल्लङ्घण इन्द्रियाणयजुञ्जणा २४] [संरंभसमारंभे आरंभंमितहेवय कायं पवत्तमाणं तु नियत्तिज्जजयं जई २५] युग्मं स्थाने ऊर्द्धस्थिती च पुनरेव निश्चयेन निषीदने उपविशने तथैव तु यट्टणेत्यग् वर्त्तने अर्थात् शयने तथा उल्लङ्घन प्रलङ्घने उल्लङ्घनं तथा विधनिमित्तात् गर्त्तादेरुल्लमणं तत्र पुनः प्रलङ्घनं सामान्येन गमनं तत्र

सूत्र

गुत्ती चउव्विहा २२। संरंभ समारंभे आरंभेय तहेवय। वयं पवत्तमाणंतु नियत्तेज्ज जयंजई २३॥ ठाणे निसीयणे चेवतहेवय तुयट्टणे। उल्लंघण पल्लंघण इंदियाणयजुंजणे २४। संरंभ समारंभेआरंभेयं तहेवय। कायं पवत्तमाणंतु

भाषा

विधा उक्ताः एवाग्गुप्ति चिहुं प्रकारे कही २२ संकल्पः अहं ध्यास्यामि असौमरिष्यति तथैवचवचन आरंभवचःप्रवर्त्तमानं वचननेराखेयतीनिवर्त्तयेत् यतनयायतिःवचननेनिवर्त्तावे यती २३ यतिःस्थाने निषीदने उपविशनेयती स्थानकनेविखेवेसे तथैवचत्वग् वर्त्तनेशयने तिम वलीसूवे गत्वा यति क्रमेण पल्लवणे उंचेनीचे जाईकरोने हुइसो इंद्रियाणिग्रहादिविषये योजनेप्रवर्त्ते इंद्रियनोप्रयुंजवुं प्रवर्त्तावे २४ साधु संरंभ मुष्यादिताडनमे तथा समारंभ

च पुनरिन्द्रियाणां प्रयुञ्जने श्रोत्रनेत्ररसनानासात्वगादीनां इन्द्रियाणां शब्दरूपरसगन्ध स्पर्शादिविषयेषु व्यापारणे तथा संरंभे मुष्ट्यादिना ताडने तथा समारंभे परितापकारिणि लत्ताद्यभिघाते तथैव पुनः प्राणवधाकरेयष्ट्यादि प्रयोगे कायं प्रवर्त्तमानं यतिसाधुर्यत्नवान् सन् कायं निवर्त्तयेत् सर्वत्र शरीरगुप्तिर्विधेयाइत्यर्थः २५ [एयाओ पञ्चसमिईओ चरणस्सय पवत्तणे गुत्तीनिअत्तणेवुत्ता असुभत्थेसु सव्वसो २६] एताः पञ्चसमितयः चरणस्य चारित्रस्य प्रवर्त्तने उक्ता सर्वशः सर्वप्रकारेण असुभार्थेभ्यो व्यापारेभ्योनिवर्त्तनेतिस्रो गुप्तयः उक्ताः २६ [एयापवयणमायाजे सम्मं आयरेमुणी सोखिप्पं सव्वसंसाराविप्पमुच्चइ पण्डिएत्तिबेमि २७] यो मुनिः एताः प्रवचनमातृः सम्यक् जिनाज्ञया आचरेत् संमुनिः क्षिप्रं शीघ्रं सर्वसंसारात् चतुर्गति भ्रमणात् विप्रेषेण प्रमुच्यते प्रकर्षेण मुक्तोभवति कीदृशोमुनिः पण्डितः तत्वज्ञः यस्तत्वज्ञः स एवाष्ट प्रवचनमातृप्रपालकः स्यादितिभावः इति सुधर्मा

सूत्र

नियत्तेञ्ज जयंजई २५। एयाओ पंचसमिईओ चरणस्सय पवत्तणे। गुत्तीनियत्तणेवुत्ता असु भत्थेसु सव्वसो २६। एया पवयणमायाजेसम्मं आयरे मुणी सेखिप्पं सव्वसंसारा विप्पमुच्चइ पंडिएत्तिबेमि २७। समिईञ्झयणं सम्मत्तं। २४ ॥

भाषा

परकुं पीडाकारी लत्ताद्यभिघातमे तथा आरंभ परकुं प्राण वधकारी यष्ट्यादि प्रयोगमे इनतीनोमेप्रवर्तमानकायकुं निवर्तावे २५ एताः प्रवचन मातरः एप्रवनमाता चारित्रस्य प्रवर्त्तने चारित्रस्य सहित प्रवर्त्तेछे गुप्तिनिवर्त्तने उक्ता: गुप्तिपणि निवर्त्तनकही मार्गने विषे जिवहुवे ते मार्गने निवर्त्ते अशुभादिभ्यो मनोयोगादिभ्यः सर्वतः २६ एताः प्रवचन मातरः एआठप्रवचननीमाता यःसम्यक् कुर्य्यात् मुनीः साधूभले प्रकारे आचरे ससीघ्रं सर्व संसारात् ते साधू जतावला संसारथी विप्रमुच्यते पंडित इतिब्रवीमि मूंकाइं पंडीत इमकहेछे २७ इति श्रीसमितयः अध्ययनं संपूर्णम् ॥२४॥

स्वामी जम्बूस्वामिनं प्राह हे जम्बू अहं तीर्थं करवचसा तवाग्रे ब्रवीमि इति प्रवचनमातृकः समित्यध्ययनं चतुर्विंशतितमं संपूर्णं ॥ २४ ॥ इति श्रीमदुत्तराध्ययन सूत्रार्थदीपिकायां उपाध्याय श्रीलक्ष्मीकीर्त्ति गणि शिष्य लक्ष्मीवल्लभ गणि विरचितायां समित्यध्ययनं चतुर्विंशतितमं सम्पूर्णं ॥ अथ पञ्चविंशतितमं प्रारभ्यते ॥ पूर्वस्मिन् अध्ययने प्रवचनमातर उक्तास्तासु ब्रह्मण गुणयुक्तस्य स्यात् तस्माद्ब्रह्म गुणज्ञानाय यज्ञीध्यायनं कथ्यते [माहण कुलसम्भूओ आसिविप्पो महाजसो जयाई जम्मजन्नंमि जयघोसेत्तिनामओ १] वाराणस्यां द्विजौयमलीभ्रातरौ जयघोषविजयघोषौ अभूतां तयोरेको जयघोषनामागङ्गायां स्नातुङ्गतः कुररसर्प्पमण्डूकग्रासं दृष्ट्वा प्रव्रजितः तद्वार्त्तामाह माहण कुलमिति ब्राह्मणकुलेसंभूतः विप्रकुले समुत्पन्नोजयघोष इति नामतोविप्र आसीत् अत्रहि यत् ब्राह्मण कुलसम्भूतः विप्रआसीत् इत्युक्तं तत् ब्रह्मणजनकादुत्पन्नोपि जननीजातिहीनत्वे ब्राह्मणः स्यात् अतो विप्रइत्युक्तं कौटश्यो जयघोषः यमजन्नं मियमं यज्ञे यायाजीयायजीत्येवंशीलोयायाजीयमाः अहिंसासत्याऽस्तेय ब्रह्मनिर्लोभाः पञ्चते एव यज्ञोयमयज्ञस्तस्मिन् यमयज्ञे अतिशयेनयज्ञकरणशीलः अर्थात्यज्ञ महाव्रतरूपे यज्ञे याज्ञिकोजातः यतिर्जातइत्यर्थः १[इन्द्रियग्गामनिग्गाहीमग्गगामीमहामुणी गामाणु गामंरीयन्तो पत्तोवाणारसिंपुरिं २] स महामुनिरेकाकीसाधुर्यामानुग्रामं रीयन्तोइति विचरन् वाराणसीं पुरीं प्राप्तः कौटश्यः समहामुनिः इन्द्रिय

सूत्र

माहण कुल संभूओ आसि विप्पो महायसो। जायाई जम्म जन्नंमि जयघोसेत्ति नामओ ॥ १ ॥ इंदियग्गाम

भाषा

ब्राह्मणकुलसंभूतः ब्राह्मणनेकुले जपनो आसीत् विप्रो महायशाः हतो ब्राह्मण महायशनो धणी याजीवज्ञाकारीयमत्रैः ब्राह्मण किस्योछे यज्ञकरे पंच महाव्रतपालेछे यमनीम करेछे जयघोष इति नाम्ना जयघोष इसे नामे ब्राह्मणछे १ इंद्रियजयी मुक्तिपथगामी इंद्रियनोजीपणहारछे मुक्तिमार्गे

ग्रामनिग्राहीइन्द्रियाणां ग्रामं समूहं इन्द्रियपञ्चकं निगृह्णाति मनोजयेनवशीकरोतीति इन्द्रियग्रामनिग्राही पुनः कीदृशः समार्गगामीमार्गं मोक्षं गच्छति स्वयं अन्यान् गमयतीति मार्गगामी २ [वाणारसीए बहिया उज्जाणंमि मणोरमे फासुएसिज्जसन्थारे तत्थवा समुवागए ३] स साधुर्वाणारस्यां बाह्ये मनोरमे मनोहरे उद्याने प्रासुकेजीवरहिते शिलासंस्तारकेदर्भतृणादि रचिते शयनोपविशनस्थितौ तत्रवासं इति वसन्ति कर्तुं उपागताः३ (अहसेणेव कालेणं पुरीएतत्थमाहणे विजयघोसेत्तिनामेणं जण्णञ्जयइवेयवी ४] अथ अनंतरं तस्मिन्नेवकालेयस्मिन् काले साधुर्वने समागतस्तस्मिन्नेव काले तस्यां वाराणस्यां पुर्यां विजयघोषइति नामा ब्राह्मणोयज्ञं यजतियज्ञं करोति कीदृशो विजय घोषः वेदवित् वेदज्ञः ४ [अहसे तत्थ अणगारे

निग्गाही मग्गगामी महामुणी। गामाणुगामं रीयंतो पत्तो वाणारसिं पुरिं २॥ वाणारसीए बहिया उज्जाणंमि मणोरमे। फासुए सिज्ज संथारे तत्थ वास मुवागए ३॥ अह तेणेव कालेणं पुरीए तत्थ माहणे। विजयघोसेत्ति नामेणं जन्नं जयइ वेयवी ४॥ अह से तत्थ अणगारे मासखमण पारणे। विजयघोसस्स जन्नंमि भिक्खस्सट्ठा उव

सूत्र

भाषा

चालेके मार्गे चलति महामुनिः भलेमार्गे चालेके महाऋषीश्वर ग्रामानुग्रामं विहरन् ग्रामानुग्रामे विहारकरतुंथको ग्रामः वाणारस्यां पुर्यां वाणारसी नगरी पोहोतु २ वाणारस्यां बहिर्भागे: वाणारसीने बाहिरले पासे उद्याने मनोरमे मनोरमइसेनामे उद्यानके निर्जीवशय्या संस्तारके प्राशुकप्रिया संथारक लेईने तत्र वासं उपागतः ते वनमांहि रह्या वासकीधो ३ अथ तेनैव तस्मिन् काले हवे तिणेज कालि पूर्यां तत्र ब्राह्मणः तेहज वणारसी नगरीनेविखे ब्राह्मण विजयघोषइति नाम्ना विजयघोषइसिनामे ब्राह्मणके यागं यजति करोति वेदवित् यज्ञकरेके वेदनोजाणके४ अथ स तत्र अनगारः

मासखमणपारणे विजयघोषस्यजज्ञे मि भिक्खट्ठा उवट्ठिए ५] अथ अनन्तरं तत्र विजयघोषस्य यज्ञे स पूर्वोक्तोजयघोषोऽनगारोमास क्षमणस्य पारणे भिक्षायाअर्थं भिक्षायैउपस्थितः ५ [समुवट्ठियं तहिं सन्तं जायगोपडिसेहई नहुदाहामितेभिक्खं भिक्खूजायाहि अन्नओ ६] तदा याजकोयजमानोविजय घोषो ब्राह्मणस्तमभिधार्थं समुपस्थितं सन्तं तं साधुं प्रतिषिध्यति निवारयति कथं निवारयतीत्याह हे भिक्षोत्वं अन्यतोऽन्यत्रयाहि तेतुभ्यंभिक्षां न ददामि ६ (जेयवेयविऊविप्पाजन्नट्ठायजिइन्दिया जोइ सङ्गं विजजेय जेयधम्माणपारगा ७] (जेसमत्था समुद्धत्तुं परं अप्पाणमेव यतेसिं अन्नमिणं देयं भोभिक्खूसव्वकामियं ८] [युग्मं विजयघोषोवदति हे भिक्षोऽस्मिन् यज्ञे इदं प्रत्यक्षं दृश्यमाणं अन्नं सर्वकामिकं षट्रस सिद्धं तेषां पात्राणां देयं वर्त्तते तेभ्योदेयमस्ति नतु तुभ्यं देयं वर्त्तते तेषां केषां ये आत्मानां स्वकीयमात्मानं च पुनः परं परस्य आत्मानं समुद्धर्त्तुं समर्थाः ये संसारसमुद्रात्

ट्ठिए ५ ॥ समुवट्ठियं तहिंसंतं जायगो पडिसेहए। नहु दाहामि ते भिक्खं भिक्खू जायाहि अन्नओ ६ ॥ जे वेय विऊ विप्पा जन्नट्ठाय जे दिया। जोइसंग विऊ जेय जेय धम्माण पारगा ७ ॥ जे समत्था समुद्धतु परं अप्पाण

हवेतेयती साधु मासक्षपणपारणकेमासखमणने पारणे विजयघोषस्य यज्ञे विजयघोष ब्राह्मणना यज्ञने वाडे आव्यो भिक्षार्थं उपस्थितः भिक्षाने अर्थे आवी उभोरह्यो ५ भिक्षार्थं समागत स्तदासांत भिक्षाने अर्थे तीहां साधू आव्यादेखीने यज्ञकारी विजयघोषः निवारयति यज्ञनीकरणहार विजयघोष निवारे नैवदास्यामि तुभ्यं भिक्षां तुझने भिक्षा नहीआं हे भिक्षोयास्वअन्यं अहो भिक्षुवीजेठामिजा मांगीया ६ ये वेदविदोविप्राः जे वेदनाजाण ब्राह्मण यज्ञ प्रयोजनाः जितेंद्रियाः जे यज्ञनी क्रियाकरे जितेंद्रियः ज्योतिषांगविदः ज्योतिषनाजाण ये धर्मशास्त्राणां पारगा जेवली धर्मशास्त्रना पारगांमीछे७

आत्मानं तारयितुं समर्थाः परं अपितारयितुं समर्थास्तेषां प्रदेयमस्ति इति भावः ७ पुनः केषां प्रदेयं अन्नं वर्त्तते ये विप्राः वेदविदोवेदशास्त्रेषां पुनर्येयज्ञार्थाः यज्ञ एव अर्थः प्रयोजनं येषां ते यज्ञार्थास्तेषां पुनर्येजितेन्द्रियाः इन्द्रियाणां जेतारस्तेषां पुनर्येज्योतिषांङ्गविदः ज्योतिः शास्त्रस्याङ्गवेत्तारः यद्यपि ज्योतिशास्त्रं वेदस्याङ्गमेवास्ति वेदविद इत्युक्ते आगतं तथापि अत्र ज्योतिः शास्त्रस्य पृथगुपादानं प्राधान्यख्यापनार्थं तस्मात् एतद्गुणविशिष्टायेब्राह्मणास्तेषादेयमस्ति पुनर्ये धर्मशास्त्राणां पारगास्तेषां देयं अन्नादं वर्त्तते इत्यर्थः ८ (सोतत्थ एवं पडिसिद्धो जायगेण महामुणी नविरुट्ठो नवितुट्ठो उत्तमट्ठगवेसओ ९] समहामुनिर्जयघोषः तत्र यज्ञे एवं अमुनाप्रकारेण विजयघोषेण याजकेन यज्ञकारकेण प्रतिषिद्धः सन् निवारितः

सूत्र

मेवय । तेसिं अन्न मिणं देयं भो भिक्खू सव्वकामियं ८ ॥ सो तत्थ एव पडिसिद्धो जायगेण महामुणी । नवि रुट्ठो नवि तुट्ठो उत्तमट्ठ गवेसओ ९ ॥ न न्नट्ठं पाण हेउंवा नवि निव्वाहणायवा । तेसिं वि मोक्खण ट्ठाए इमं वयण

भाषा

ये समर्थाः समुद्धर्तुं जे समर्थछे संसारथी आपणा आत्माने उद्धर वाभणी तारवाभणी परं आत्मानमपि परनेपणि आत्मानेपणि संसारसमुद्रथी तार वाभणी समर्थछे तेषां अन्नं इदं देयं तेहने अर्थे एअन्ननींपजेछे भो भिक्षु सर्वकामिकं षट्रसोपेतं अहो भिक्षु एसर्वकामित षट्रससहित भोजनछे ते विप्र जिमस्ये ८ सः जयघोषः यज्ञे अमुनाप्रकारेण निवारितः ते साधु इंणे प्रकारे निवारीथकी यज्ञकर्त्ता विजयघोषेन महामुनिः यज्ञनो करणहार विजयघोष ब्राह्मणने न विरुष्टः नापि तुष्टः इम कहांथका साधु न रूठो न तूठो मोक्षार्थं गवेषयः वांछकः मोक्षना सुखने वांछे मोक्षने मार्गेचालेछे ९ स मुनिः न अन्नार्थं न पानार्थं ते मुनि अन्नपानिने अर्थेनहीं भोजन वस्त्रादि निर्वाहणायनापि भोजन वस्त्रादिक तेहने निर्वाह अर्थेनहीं तेषां

सन् नापिरुष्टोनापि तुष्टः समभावयुक्तोभूत् कौटिल्यः समहामुनिरुत्तमार्थं गवेषकोमोक्षाभिलाषी ९ [न नट्ठं पाए हेउं वा नविनिव्वाहणाय वा तेसिं विमोक्खणट्ठाए इमं वयणमब्बवी १०] समहामुनिः तेषां विजयघोषादि ब्राह्मणानां विमोचणार्थं कर्मबन्धनात् मुक्तिकरणार्थं इदं वचनं अब्रवीत् परं अन्नपानलाभार्थं न अब्रवीत् एवं ज्ञात्वा न अब्रवीत् येन अहं एभ्य उपदेशं ददामि एतेप्रसन्नामह्यं सम्यग् अन्नपानं ददति इति बुद्ध्यान अब्रवीत् किं तु तेषां संसारनिस्तारार्थं अवदत् वा अथवा निर्वाहणाय अपिनवस्त्र पात्रादिकानां निर्वाहणेभ्यो मम भविष्यतितेन हेतुनान अब्रवीदिति भावः १० [णविजाणसिवेयमुहं नविजन्नाणजमुहं नक्खत्ताणमुहंजच्च जच्चधम्माणवामुहं ११] किं अब्रवीदित्याह भो ब्राह्मणविजयघोषत्वं वेदमुखं नविजानासि पुनर्यत् यज्ञानां मुखं वर्त्तते तदपित्वं नजानासि पुनर्यत् नक्षत्राणां मुखं तदपित्वं न जानासि च पुनर्यद्धर्माणां मुखं वर्त्तते तदपि त्वं न

मब्बवी १० ॥ नवि जाणसि वेय मुहं नवि जन्नाण जं मुहं । नक्खत्ताण मुहं जंच जंच धम्माण वा मुहं ११ ॥ जे समत्था समुद्धत्तु परं अप्पाण मेवय । न ते तुमं वियाणासि अह जाणासि तो भण १२ ॥ तस्सक्खेव पमोक्खंच अच

सूत्र

विमोचार्थं तेहने संसारथी मूंकाववानेकाजे इदं वक्ष्यमाणं अब्रवीत् इसो वचन साधु ब्राह्मणने कहेछे १० नैव त्वंजानासि वेदमुखं अहो ब्राह्मण वेदनुं मुख नहीं जाणेछे नापी यज्ञानां यत् मुखं यज्ञनो मुखपणि तुं नथी जाणेछे नक्षत्राणं यन्मुखं नक्षत्रनुंपणि मुख तूं नथी जाणतुं यत् पुनः धर्म्माणां वा मुखं धर्म्मनुंमुख पणि तुं नथी जाणतुं ११ ये समर्थाः समुद्धर्त्तुं जिकेएमर्थ अधरवा भणी परं आत्मानं अपिच परने मोक्षतारे आत्माने पणितारे न त्वं जानासि विजयघोष हे विजयघोष तुं नथी जांणतो अथ जानासि ततः कथयः जो तुं जाणेछे तो कहो १२ तस्य मुनेः आशेम मुख

भाषा

जानासि ११ पुनः स साधुर्विजयघोषं ब्राह्मणं प्रति पृच्छति [जे समत्थासमुद्धत्तुं परं अप्पाणमेव य ते तुमं वियाणासि अहजाणासितोभण १२] हे विजयघोष ये परं च पुनः आत्मानं एवं समुद्धर्तुं संसारात् निस्तारयितुं समर्थास्तान् स्वपरनिस्तारकान् त्वं न जानासि अथ चेत्त्वं जानासि तदाभण कथय १२ (तस्सक्खेवपमोक्खञ्च अचयन्तो तहिंदिओ स परिसो पंजलिउडो पुच्छई तंमहामुणिं १३) तहिं इति तत्रयज्ञे द्विजो विजयघोषः प्राञ्जलिपुटो बद्धाञ्जलिः सन् तं महामुनिं पृच्छति कौटुम्बी द्विजः सपरिषत्बहुभिर्मनुष्यैः सहितः पुनः स द्विजः कौटुम्बः सन् तस्य साधोराक्षेपं प्रश्नस्य प्रमोक्षं प्रतिवचनं उत्तरं अचयन्तो इति दातुं असक्नुवन् प्रश्नस्योत्तरं दातुं असमर्थः सन् दातुं इत्यध्याहारः १३ (वेयाणञ्च मुहंबूहि बूहिजन्नाण जंमुहं नक्खत्ताण मुहंबूहि बूहिधम्माण वा मुहं१४) हे महामुने त्वमेववेदानां मुखंब्रूहि पुनर्यत् यज्ञानां मुखं तन्मे ब्रूहि पुनर्नक्षत्राणां मुखंब्रूहि

सूत्र

यंतो तहिं दिओ। स परिसो पंजलीउडो पुच्छई तं महामुणिं १३॥ वेयाणंच मुहं बूहि बूहि जन्नाण जं मुहं।
नक्खत्ताण मुहंबूहि बूहिधम्माणवामुहं १४॥ जे समत्था समुद्धत्तुं परंअप्पाण मेवय। एयंमे संसयंसव्वं साहूकहय

भाषा

प्रश्नोत्तरो तेह यतोनेपूछ्यानो उत्तरदेवाभणी असमर्थ ब्राह्मण हुओ दातुं महा अशक्नुवंतः तस्मिन् यज्ञे द्विजः उत्तरदेवाभणी असमर्थ सपर्षत् सभान्वितः प्रांजलिपुटः सर्व ब्राह्मण सहित हाथ जोडीने पृच्छति तं महामुनिं ते महामुनिने पूछेछे १३ वेदानां पुनः मुख बूहि वेदनो मुंहडोकहो बूहियज्ञानां यन्मुख यज्ञनो मुंहडो कहो नक्षत्राणां मुख बूहो नक्षत्रनो मुंहडो कहो बूहि धर्माणां वा मुख धर्मनुं मुख कहो १४ ये समर्थाः समुद्धर्तुं जे समर्थ तारवाभणी परं आत्मानं एव परने आपणा आत्माने एतत् मम संशयं सर्वं एसर्वमाहरो संदेह हे साधो त्वं कथय मया पृच्छते अहो

पुनर्यज्ञार्थानां यन्मुखं तन्मे ब्रूहि १४ [जेसमत्था समुद्धत्तुं परं अप्पाणमेवय एयंमे संसयंसव्वं साहुकहय पुच्छिओ १५] पुनर्ये पुरुषाः परञ्च पुनरात्मानं अपि संसारात् उद्धर्त्तुं समर्थाः सन्ति एतन्मे मम संशयविषयं वेदमुखादिकं अस्ति हे साधोत्वं मया पृष्टः सन् सर्वं कथयस्व इत्युक्ते पुनराह १५ [अग्गिहोत्तमुहावेया जन्नट्ठी वेयसामुहं नक्खत्ताण मुहं चन्दो धम्माण कासवोमुहं १६] हे विजयघोषवेदाः अग्नि होत्र मुखाः अग्निहोत्रं मुखं येषां ते अग्निहोत्र मुखाः वेदानां मुखं अग्निहोत्रं अग्निहोत्रं हि अग्निकारिका साचहृयं कर्म्मधनं समाश्रित्य दृढासद्भावनाश्रुतिः धर्म्मध्यानाग्निनाकार्य्यादीक्षितेनाग्निकारिका १ इत्यादि यज्ञ विधि विधायिकाकारिकाश्रुयते वेदानां यज्ञानां एषा एवकारिकामुखं प्रधानं अस्याः कारिकायाः अर्थः कर्माणि इन्धनानि कृत्वा उत्तमाभावना आहुतिर्विधेयाधर्म्मध्यानाग्नौ दीक्षितेन इयं अग्निकारिकाविधेया पुनर्हे ब्राह्मणविजयघोष यज्ञार्थीपुरुषोवेदसां यज्ञानां मुखं वर्त्तते यज्ञोदशप्रकारधर्म्मः सत्यं १ तपश्च २ सन्तोषः ३ क्षमा ४ चारित्र ५ मार्जवं ६ श्रद्धा ७ धृति ८ रहिंसाच ९ सम्वरश्च तथा परः १० इति दशप्रकारः सचात्रप्रस्तावाद्भावयज्ञस्तं यज्ञं अर्थयति अभिलषतीति यज्ञार्थी स एव यज्ञानां मुखं वर्त्तते नक्षत्राणां अष्टाविंशतीनां मुखं चन्द्रोवर्त्तते धर्माणां श्रुतधर्माणां चारित्रधर्माणां काश्यपः आदीश्वरोमुखं वर्त्तते धर्माः सर्वेपि ते नैव प्रकाशिताइत्यर्थः १६

सूत्र

पुच्छिओ १५ ॥ अग्गिहोत्त मुहावेया जन्नट्ठीवेयसामुहं नक्खत्ताण मुहंचंदो धम्माणं कासवोमुहं १६ ॥ जहाचंदं गहा

भाषा

साधू तुं कहोइं पूछुकुं १५ मुनिरुवाच अग्निहोत्र मुखाः वेदाःअग्निहोत्रं अभ्यंतरं साधुकहे धर्म्मध्यानरूप अग्निकरी कर्मरूपइंधणहोमीइं ते अग्निहोत्र वेदनोमुख यज्ञार्थीभाव यज्ञः वेदसां यागानां मुखं भाव सहित यज्ञनो अर्थि साधु ते यज्ञनुं मुख नक्षत्राणं मुखंचंद्रः नक्षत्रनुं मुखचंद्रमा धर्म्माणां मुखं

[जहाचन्दं गहाईयाचिट्ठन्तेपञ्जलीउडावन्दमाणा नमंसन्ति उत्तमं मणहारिणो १७] यथा ग्रहादिका अष्टासीति ग्रहाः नक्षत्राणि अष्टाविंशति प्रमितानि एवं सर्वेज्योतिष्कादेवाश्चन्द्रः प्राञ्जलिपुटाः बद्धांजलयस्तिष्ठन्ति सेवन्ते एवं श्रीऋषभदेवं उत्तमं प्रधानं यथा स्यात्तथामनोहारिणस्त्रिभुवनवर्त्तिनो भव्याः वन्दमानाःस्तवनां कुर्वन्तो नमस्कुर्वन्ति विनयेप्रवर्त्तन्तेइति भावः (अजाणगाजन्नवाई विज्जामाहणसम्पयामूढासज्झायतवसा भासछन्नाइवग्गिणो १८] हे विजयघोषविद्याब्राह्मणसम्पदां अजानानाः पुनर्यज्ञवादिन स्तेवयापात्रत्वेन मन्यन्ते विद्याआरण्यक ब्रह्माण्डपुराणाग्निकारणां एवं ब्राह्मणसम्पदोविद्याब्राह्मणसम्पदस्तासां अज्ञाः सन्तोयज्ञवादिनोवर्त्तन्ते चेत् बृहदारण्यकाद्युक्तं यज्ञं एतेजानन्ते तदा कथं एतादृशं यज्ञं कुर्युः तस्मात्

सूत्र

इया चिट्ठंती पंजलीउडा। वंदमाणा नमंसंता उत्तमं मणहारिणो १७॥ अजाणगा जन्नवाई विज्जामाहण संपया।
मूढा सज्झाय तवसा भास छन्नाईवग्गिणो १८॥ जोलोए बंभणो वुत्तो अग्गीवा महिओ जहा। सयाकुसल संदिट्ठं

भाषा

काश्यपः ऋषभदेव धर्मनु मुखश्रीआदिनाथ १६ यथा चंद्रग्रहादिकाः जिम चंद्र आगे ग्रह नक्षत्र तारा सन्मुख तिष्ठति प्रांजलिपुटाः हाथजोडीने साहमा ऊभारहे वंदमानाः स्तवंतः नमस्यतः वांदताथका स्तवतांथका नमस्कार करताथका चंद्रमानें सेवेछे उत्तमं प्रधानं मनोहारिणः उत्तम प्रधान मननने हरणहार तिम श्रीआदिनाथने इंद्रादिक इम हाथ जोडीने सेवेछे १७ अतत्वज्ञा यज्ञवादिनः एते ब्राह्मणाः एब्रा ह्मण जाणेनही अने कहे अम्हे जज्ञकरंकुं विद्यानां ब्राह्मणसंपदांच अग्निविद्या अने ब्राह्मणनीं संपदा जाणेनही मूर्खाः स्वाध्याय तपसाः सज्झाय तपने विखे मूर्ख वेदाध्यायनोपवासादिना भस्मच्छन्नो अग्निरिव राखसुं ढांकी अग्नि जीम दहे तिम ते ब्राह्मणछे १८ ये लोके ब्राह्मणः उक्ताः जे लोकने विखे ब्राह्मणकह्या पंडिते यथा अग्निर्मथ्योती निर्मल जिम अग्नि पूज्योथको घीघाख्याथका उज्वलनिर्मलहोइ तिम ते ब्राह्मण होइ सदा कुशले

सूत्र

भाषा

ष्टथैववयं यान्त्रिकाइत्यभिमानं कुर्वन्ति पुनः कथम्भूताः स्वाध्यायतपसावेदाध्ययनोपवासादिना मूढाः बहिः संवृतिमन्तः आच्छादित तत्वज्ञानाः एते केइव भस्माच्छन्ना अग्नय इव रत्नाच्छादितावङ्कयइव इत्यनेन बाह्येगीतत्वे प्राप्ताः परं कषायाग्निनामध्ये सन्तप्ता एवेतिभावः १८ पुनः साधुर्वदति [जोलोएबम्भणोवुत्ता अग्गीवामहीओजहा सया कुसलसन्दिट्ठं तं वयं बूममाहणं १९] हे विजयघोषवयं तं ब्राह्मणं ब्रूमः तं कं येसुनिभिर्ब्राह्मण उक्तः यदा कैश्चित् अन्यैः अब्राह्मणोपि ब्राह्मणोयमित्युक्तस्तं ब्राह्मणं न ब्रूमइति भावः कथंभूतः स लोकैमहितः पूजितः सन् दीप्यते कइव अग्निरिव यथाग्निः पूजितोघृतादि सिक्तोदीप्यते कीदृशं तं ब्राह्मणं सदा कुशलसन्दिष्टं कुशलैस्तत्वाभिज्ञैः सन्दिष्टं कथितं १९ अथ कुशलसंदिष्टस्वरूपमाह [जोनसज्जइ आगन्तु पव्वयन्तो नसोयई रमइ अज्जवयणंमि तंवयं बूममाहणं २०] हे विजयघोष तं वयं ब्राह्मणं ब्रूमः तं इतिकं यः आगन्तुं इति बहुभ्योदिनेभ्यः प्राप्तं स्वजनादिकं वस्तुभक्षनवस्त्रजतिनालिङ्गति अथवा आगन्तुइति स्वजनादिस्थानं आगत्यस्वजनादिकं न स्वजति न अभिष्वङ्गं करोति पुनर्यः प्रव्रजन् स्थानात् अन्यत्स्थानं स्थानान्तरं गच्छन् अर्थात् विछुटन् नशोचते नशोकं कुरुते पुनर्य आर्यवचनेतीर्थंकरवाक्ये रमते तं वयं ब्राह्मणं वदामः २०

तंवयं बूममाहणं १९ ॥ जोन सज्जइ आगंतु पव्वयंतो न सोयई । रमई अज्जवयणंमितंवयं बूममाहणं २० ॥ आय

संदिष्टं ते ब्राह्मणकुशले चतुरे तीर्थं करे कह्या थतं वयं ब्राह्मणं ब्रूमः तेहनेइं ब्राह्मणकहंछुं १९ य नसज्यते आगत्य पुनः यहं संगं न करोति दीक्षा लेईने वली आवोने संसारीनो संग न करे प्रव्रजन् स्थानांतरं गच्छन् न शोचते दीक्षालेईने दसदिशाने विखे जाइतोथको शोचेनही रति कुरुते तीर्थ कहचने संतोषकरे तीर्थं करना वचन ऊपरि तं वयं ब्राह्मणं ब्रूमः तेहनेइं ब्राह्मणकहंछुं २० यथा जातरूपं सुवर्णं प्रमृष्टं जिम जात्य सुवर्णंनो

[जायरूवं जहामट्ठं निद्धन्तं मलपावगं रागदोसभयातीतं तं वयं बूममाहणं २१] हे विजयघोष वयंतं ब्राह्मणं ब्रूमः कीदृशं जातरूपं सुवर्णइव आमृष्टं तेजोद्रव्येमनः शिलादिनापरामृष्टं कृतवर्णिकावर्द्धनं अनेन बाह्यगुणउक्तः यथा शब्द इवार्थे पुनः कीदृशं तं निर्धन्तमलपावगं नितरां अतिशयेनध्मातं मलं किट्टन्तद्रूपं पातकं यस्य तत् निर्ध्मातमलपापकं अनेन च अन्तरोगुणउक्तः पुनः कथंभूतो रागदोष भयातीतं रागः प्रेमरूपः द्वेषोऽप्रीति रूपस्ताभ्यां अतीतोदूरीभूतस्तं विप्रवदामः २१ [तवस्सियं किसन्दन्तं अवचियमंससोणियं सुव्वयं पत्तनिव्वाणं तं वयं बूममाहणं २२] हे विजयघोष वयम्तं ब्राह्मणं ब्रूमः तं कं तपस्विनं अतएव कृशं दुर्बलं पुनः कीदृशं दान्तं जितेन्द्रियं पुनः कीदृशं अपचितमांसशोणितं शोषितमांसरुधिरं पुनः कीदृशं सुव्रतं सम्यक् व्रतानां धर्त्तारं पुनः कीदृशं प्राप्तनिर्वाणं प्राप्तं कषायाग्नि शमनेन निर्वाणं शीतीभावं येन स प्राप्तनिर्वाणस्तं २२ (तसपाणे वियाणित्ता

मूल

रूवं जहामट्ठं निद्धंत मलपावगं। रागदोसभयाईयं तंवयं बूममाहणं २१। तवस्सियं किसंदंतं अवचिय मंस सोणियं। सुव्वयं पत्तनिव्वाणं तंवयं बूममाहणं २२॥ तसेपाणे वियाणित्ता संगहेणयथावरे। जोन हिंसइतिविहेणं

भाषा

प्यं यकुं निर्धातं मलरूप मलरहितं धम्योथको मेलदुरिहोइ तिम साधु पापमलथी रहित रागद्वेष भयातीतं रहितं रागद्वेषभय तिणे करीरहितके जे साधू तं वयं ब्राह्मणं बदामः तेहनेहूं ब्राह्मणकहुंकुं २१ तपस्विनं कृशं दांतं तपस्वी कृशदांतके अपचिंत शोणितं मांस शोणितं मांसलोहिसोथांके सुव्रतं कषायाग्निशमनेन प्राप्तं स तत्वंचारे कषायउपशमायाके तत्वप्राप्तिहुईके तंवयंब्राह्मणं बदामः तेहनेअम्हे ब्राह्मणकहुं २२ यः त्रसान्प्राणान्विजानातत्रस प्राणीनेजांणीने संग्रहेणं थावरान् थावर जीवने जाणे यो न विनाशयति त्रिविधेन मनोवाक्कायैः त्रसादिजीवने मनवचन कायाइं करीनेमारे नही तं वयं

सङ्गहेणय थावरे जीव हिंसइ तिविहेणं तं वयं बूममाहणं २३] हे ब्राह्मण तं वयं ब्राह्मणं ब्रूमः तं इति कं यस्त्रसान् प्राणान् पुनः स्थावरान् संग्रहेण समासेन संक्षेपेण विज्ञायविविधेन मनो वाक्कायेन करणकारणानुमतिभेदेन नवविधेन नहन्ति तं ब्राह्मणं वयमइति शेषः २३ (कोहा वाज इवाहासालोहावाजइवाभया मुसंनवयईजोउ तं वयं बूममाहणं २४] हे विजयघोष यः क्रोधात् यदिवा अथवा हासात् वा अथ वा लोभात् अथ भयात् मृषां असत्यवाणीं नवदति तं वयं ब्राह्मणं ब्रूमः २४ [चित मंतमचित्तं वा अप्पं वा यदि वा बहुं नगिण्हइ अदत्तंजे तंवयंबूम माहणं २५] हे ब्राह्मणयश्चित्तमं तं सचित्तं अथवा अचित्तं प्रासुकं अल्पं स्तोकं यदि वा बहुं प्रचुरं अदत्तं दायकेन अनर्पितं स्वयमेव न गृह्णाति तं वयं ब्राह्मणं बदामः २५ [दिव्वमाणुस्सतेरिच्छं जोनसेवइमेहुणं मणसाकायवक्केणं तं वयं बूममाहणं २६] पुनर्दिव्यमानुष्यतिर

सूत्र

तंवयं बूममाहणं २३॥ कोहावा जइवाहासा लोभावा जइवा भया । मुसं नवथईजोउ तंवयं बूममाहणं २४ ॥ चित्त मंत मचित्तंवा अप्पंवा जइवा बहुं । न गिण्हइ अदत्तंजे तंवयं बूममाहणं २५ ॥ दिव्वमाणुस्सतेरिच्छं जोनसेवइ

भाषा

ब्राह्मणं बदामः तेहने अम्हे ब्राह्मणकहुंकुं २३ क्रोधाद्वायदिवा हासाद्वा क्रोधिकरी हासेकरी लोभाद्वा लोभिकरी अथवा भयाद्वाभयकरीने मृषानवदति यः मृषावाद बोलेनहो तं वयं ब्राह्मणं बदामः तेहने अम्हे ब्राह्मणकहुंकुं २४ यः चित्तमंतं द्विपदादि अचित्तं स्वर्णादि सचित्त द्विपदादिक अचित्त सुव र्णादि अल्पंवायदिवाबहुं थोडुं अथवा घणुं न गृह्णाति अदत्तयं जे कोइनुअणदीधुं नलिइं वयंतं ब्राह्मणं बदामः अम्हे तेहने ब्राह्मणकहुं २५ देव मनुष्य तिर्यग् संबंधिनः देव मनुष्य संबंधितीर्यंच संबंधी यः न सेवेते मैथुनं मैथुन सेवनहीं मनसा वचसा कायेन मनेकरीकायाइं करी वचनेकरी तं वयं

स्त्रीनं मैथुनं मनसाकायेन वचसाकृत्वानसेवते वयं तं ब्राह्मणं बदामः २६ [जहापोमञ्झले जायं नोव लिप्पइवारिणा एवं अलित्तं कामेहिं तं वयं बूम माहणं २७] हे ब्राह्मण पुनस्तं वयं ब्राह्मणं बदामः तं कौटश्यं एवं अमुनाप्रकारेण अनेन दृष्टान्तेन कामैः अलिप्तं भोगैः असंलग्नं येन दृष्टान्तेन यथा पद्मं जलेजातं परं तत् पद्मं वारिणान उपलिप्यते जलस्यत्तोपरितिष्टति तथा भोगैरुत्पन्नोपि भोगैरलिप्तोयस्तिष्टति स ब्राह्मणोज्ञेयः २७ [अलोलुयं मुहाजीवि अणगारं अकिञ्चणं असंसत्तं गिहत्थेसु तं वयं बूममाहणं २८] मूलगुणमुक्ता उत्तरगुणमाह पुनर्वयं तं ब्राह्मणं ब्रूमः कौटश्यं तं ब्राह्मणं अलोलुपं आहारादिषु लाम्पट्यरहितं पुनः कौटश्यं मुधाजीविनं अज्ञातगृहेषु आहारादि गृहीत्वा आजीविकां कुर्वाणं संयमजीवितव्यधारकं इत्यर्थः पुनः कौटश्यं गृहस्थेषु असंसक्तं गृहस्थे प्रतिबन्धरहितं २८ [जहित्ता पुव्वसञ्जोगं नायसङ्गेय बन्धवे जोनसज्जइ एएणुत्तं वयं बूममाहणं २९]

सूत्र

मेहुणं । मणसा कायवक्केणं तंवयं बूममाहणं २६ ॥ जहापोमं जलेजायं नोवलिप्पइ वारिणा । एवं अलित्तं कामेहिं तंवयं बूममाहणं २७ ॥ अलोलुयं मुहाजीवी अणगारं अकिंचणं । असंसत्तं गिहत्थेसु तंवयं बूममाहणं २८ ॥

भाषा

बदामः ब्राह्मणं तेहने अम्हे ब्राह्मण कहुंछु २६ यथा पद्मं जलेजातं जिम कमलपांणीमाहिं जगे नोविलिप्यते जलेन परं पांणीसुं लेपाइं नहीं एवं आलीप्तः पद्मवत् कामे इम जे कमलनींपरे कामभोगथी लेपाइनहीं तं वयं बदामः ब्राह्मणं तेहने अम्हे ब्राह्मणकहुंछु २७ यः आहारेषु अलं पदं मुधा अज्ञाता जीविनः जे आहारने विखे लंपट न हुवे मुधा जीव धर्मनिमित्त जाणीनेदीइ तेहनुंलिइ ते मुधाजीवकहीइं अनगारं अकिंचन परिग्रहरहितं घररहित परिग्रहरहित असंबंधे गृहस्थैः सहसंसर्गरहित असंबध गृहस्थसुं परिचय न करे तं वयं ब्राह्मणं बदामः तेहने अम्हे ब्राह्मणकहुं २८ त्यक्ता

पुनस्तं वयं ब्राह्मणं ब्रूमः तमिति किं यो ज्ञाती स्वकीयगोत्रे च पुनः सङ्गेन सुतादि सम्बन्धेपुनर्बान्धवे पूर्वसञ्जोगं मातापित्रादिसंबन्धं हित्वात्यक्त्वा पुनरेतेषु पूर्वोक्तेषु नसज्जति रागासक्तोनभवति तं ब्राह्मणं वयं ब्रूमः २९ [पसुबंधासव्वेवेयाजट्ठंचपावकम्मुणानतंतायंति दुस्सीलं कम्माणि बलवन्तिह ३०] भोविजयघोष सर्ववेदाः पशुबन्धाः वर्त्तन्ते पशूनां बन्धोविनाशायनियन्त्रणं यैस्तेपशुबन्धाः केवलं वेदाः पशुहननहेतवोवर्त्तन्ते नतुमोक्षहेतवः हिंसायाः प्ररूपकत्वात् यतोहि वेदवाक्यमिदं श्रूयतां भूतिकामोवायव्यांदिसि श्वेतं छागमालभेतइत्यादि पशुबन्धे हेतु भूतं वेदवाक्यं च पुनजट्ठं इति दुष्टं यजनं यज्ञः पापकर्म्मणां उत्पद्यते तत् दुष्टं पापकर्मणा पापकारणपशुबन्धाद्यनुष्ठानेन तं वेदानां अध्येतारं यज्ञकर्त्तारंवानत्रायन्ते यज्ञकर्त्तारं वा दुःशीलं दुराचारं पापशास्त्राणां पठनेन पापकर्मकरणेन दुष्टाचारं इह कर्मणि बलवन्ति वर्त्तन्ते दुष्टकर्माणि बलेन पापकर्मकर्त्तारं नरकं नयन्ति

जहित्ता पुव्वसंजोगं नाति संगेय बंधवे । जोनसज्जइ एएसु तंवयं बूममाहणं २९ ॥ पसुबंधा सव्वेवेया जट्ठंच पाव कम्मुणा । न तं तायंति दुस्सीलं कम्माणि बलवंतिह ३० ॥ नवि मुंडिएण समणो नओंकारेण बंभणो । न मुणी

पूर्व संजोगः पाछिल्यो संयोगछांडोने ज्ञात संगश्च बांधवान् जाति भाई बंधनोसंगमूके यः न सज्जते भोगेषु जे कामभोगने विखे सज्जनहोवे तं वयं ब्राह्मणं ब्रूमः ते अम्हे ब्राह्मणकहंकुं २९ पशुबंधाः सर्ववेदाःसर्ववेदनेविखे छागलानोवधकह्यो पशुमारीने यज्ञकर्मचपापकर्मणा पुरुष जिको एपापकर्मकरेछे यज्ञ करेछे अथवा करावेछे तं दुःशीलंनत्रायंति न रक्षंति ते दुःशील हीनाचारी पुरुषने नरकपडता राखेनही कर्म्माणी बलवतराणि आपणां कीधां कर्म्म ते बलवंतछे कर्मथी राखणवाला कोई नहोछे ३० नस्यात् मुंडीतेन श्रमणःमाथे मूंछे जतीनहवे नओं भूर्भवः स्वस्ति स्वाहेत्यादिना ब्राह्मणः ओंकारभण्यां

अतःकारणात् एतस्मात् यागात् ब्राह्मणः पात्रभूतोस्ति किं तु अनन्तरोक्त गुणवान् एव ब्राह्मणः इति भावः ३० [नविमुण्डिएण समणो नओंकारेण बंभणो न मुणोरन्नवासेणं कुसचीरेणनतावसो ३१] हे विजयघोष मुण्डितेन श्रमणोनिग्रन्थो न स्यात् ओङ्कारेण ओंभूर्भुवः स्वस्तीत्यादिना ब्राह्मणोनस्यात् तथा अरण्यवासेन मुनिर्नोच्यते कुशोदर्भस्तस्मयं चीरं उपलक्षणत्वात् वल्कलं कुशचीरं तेन कुशचीरेण कुशोपलक्षितवल्कल वस्त्रेणतापसो न भवेत् ३१ [समयाए समणोहोइ बम्भचेरेणबम्भणो नाणेणयमुणीहोइतवेण होइ तावसो ३२] समयासमयत्वेन शत्रुमित्रयोरूपरिसमानभावेन श्रमणो भवति ब्रह्मचर्येण ब्राह्मणोभवति ब्रह्मपूर्वोक्तं अहिंसा सत्यचौर्याभावामैथुननिर्लोभरूपं तस्य ब्राह्मणस्वरणं अङ्गीकरणं ब्रह्मचर्यस्तेन ब्राह्मण उच्यते ब्रह्मत्व युक्तो ब्राह्मणइत्यर्थः ज्ञानेन मुनिर्भवति मन्यते जानाति हेयोपादेयविधोइति मुनिः स च ज्ञानेनैव स्यात् तथा तपसाहादशविधेनतापसोभवति ३२

मूल

रन्नवासेणं कुस चीरेण न तावसो ३१ ॥ समयाए समणो होइ बंभचेरेण बंभणो । नाणेणय मुणी होइ तवेणं होइ तावसो ३२ ॥ कम्मुणा बंभणो होइ कम्मुणा होइ खत्तिओ । वइसो कम्मुणा होइ सुद्दो हवइ कम्मुणा ३३ ॥

भाषा

ब्राह्मण न हुई न मुनिः अरण्यवासेन रण्यमांहि वसतां मुनीनकहीजे दर्भमय वल्कलरूप वस्त्रेण नतापसः दर्भनीचे पाथरीकाष्ठिपेहइरीतो तापस नहोइ ३१ रागद्वेषादि समभावेन श्रमणोभवति समताभावराखे रागद्वेषनकरे ते श्रमण कहीजे ब्रह्मचर्येण इन्द्रिय गुप्तरूपेण ब्राह्मणः स्यात् शीलव्रत पाल्यां ब्राह्मण कहीइ ज्ञानेन मुनिर्भवति ज्ञानभण्यां मुनीकहीइं तपसाभवति तापसः तपकरे ते तापस कहीजे ३२ कर्म्मणा ब्राह्मणोभवति कर्म्म करीने ब्राह्मण होइ कर्म्मणाभवति क्षत्रियः कर्म्म करीने क्षत्रीहोइ वैश्यजातिः कर्म्मणाभवति किराड वैश्यजाति कर्म्म करीहोइ ३३ एतान् प्रागुक्तान् प्रकट

[कम्मुणाबम्भणो होइ कम्मुणा होइखत्तिओ वयसीकम्मुणाहोइ सुद्दोहवइकम्मुणा ३३] कर्मणाक्रिययाब्राह्मणोभवति चमादानन्दमोध्यानं सत्यं शौचं धृतिघृणाज्ञानविज्ञानमास्तिक्यमेतत् ब्राह्मणलक्षणं अनयाक्रिययालक्षणभूतयाब्राह्मणः स्यात् क्षत्रियः शरणागतत्राणलक्षणक्रिययाक्षत्रिय उच्यते नतु केवलं क्षत्रियकुलेजातिसमुत्पन्नेसति यस्य बन्धनलेनैवक्षत्रिय उच्यते एवं वैश्योपि कर्मणाक्रिययाएव स्यात् कृषिपशुपाल्यादि क्रिययावैश्य उच्यते कर्मणा एव शूद्रोभवति शोचनादि हेतु प्रेषणभारोद्वहनजलाद्याहरणचरणमर्दनादिक्रिययाशूद्र उच्यते अत्र ब्राह्मणलक्षणावसरे अन्येषां वर्णत्रयाणां लक्षणविधानं व्याप्ति दर्शनार्थं ३३ [एएपाउकरेबुद्धे जेहिं होइसिणाइओ सव्वकम्मविणिमुक्कं तं वयं बूममाहणं ३४] बुद्धोज्ञाततत्वः श्रीमहावीरः एतान् अहिंसादयान् प्रादुरकार्षीत् प्रकटीचकारयैर्गुणैः कृत्वा सर्वकर्मविनिर्मुक्तोभूत्वाज्ञातको भवति केवली भवति प्राकृतत्वात् प्रथमास्थानेद्वितीया तं एतादृशगुणयुक्तं स्नातकं वा वयं ब्राह्मणं वदामः३४[एवं गुणसमाउत्ताजेभवन्तिदिउत्तमातेसमत्थाओ उद्धत्तुं परं अप्पाणमेवय३५)

सूत्र

एए पाउ करे बुद्धे जे हिं होइ सिणाइओ। सव्व कम्म विणिम्मुक्कं तं वयं बूम माहणं ३४ ॥ एवं गुण समाउत्ता जे भवंति दिउत्तमा। ते समत्थाओउद्धे त्तुं परं अप्पाण मेवय ३५ ॥ एवं तु संसए छिन्ने विजयघोसेय माहणे। समा

भाषा

मकार्षात् एअर्थेपूर्वे कृत्वा बुद्धे तीर्थं करैर्यैः अर्थैः सेवितैः स्नातकः केवलीभवति एअर्थैने सेवे ते केवली होइ सर्वकर्मरहितः सर्वकर्मविनिर्मुक्तः तं वयं ब्रूमः ब्रूम: ते हमे अम्हे वाब्राह्मणकहां ३४ एवं गुण समायुक्ताः इतिप्रकारे सर्वगुणसहित ये भवन्ति द्विजोत्तमाः ते उत्तम ब्राह्मणहुवे ते समर्थाः समुद्धर्तुं ते समर्थहुवे जेधरबाभणी पणपर अथवा आत्मानञ्च परने तारे आपना आत्माने पोणतारे ३५ एवं अमुना प्रकारेण संशयेच्छिन्ने दूणे प्रकारे सन्देहछेद्यां

एवं गुणसमायुक्ताः ये द्विजोत्तमाब्राह्मणश्रेष्ठाभवन्ति ते ब्राह्मणोत्तमाः परं आत्मानं अपि उद्धर्तुं समर्थाभवन्ति ३५ (एवं तु संसए छिन्ने विजयघोसोय माहणो समादयतओतं तु जयघोसं महामुनिं ३६) ततस्तदनंतरं विजयघोषोब्राह्मणः जयघोषं महामुनिं उवाच इदं वचनं उदाहृतवयति इति सम्बन्धः किं कृत्वा तं मुनिं जयघोषं समादाय सम्यक् उपलभ्यगृहीत्वा क्रमति एवं पूर्वोक्त प्रकारेण विजयघोषस्य संशयेछिन्नेसति ३६ (तुट्ठोयविजय घोसे इण मुदाहुकयञ्जलीमाहणत्तं जहाभूयं सुट्ठुमेउवदंसियं ३७) विजयघोषसुष्ट इदं वचनं जयघोषमुनये आह कीदृशो विजयघोषः कृताञ्जलिः हे मुनेमे मम ब्राह्मणत्वं यथा भूतं यथा स्वरूपं सुष्ठुसम्यक् उपदर्शितं ३७ (तुभेजइयाजन्नाणं तुभेवेयविऊविऊ जोयसङ्गविऊ तुभेतुभे धम्माण पारगा ३८) किं वचनं आह हे महामते तुभेइति यूयं यज्ञानां यष्टारोयूयं वेदवित्विदः वेदवित्सुविदोज्ञातारोवेदविदांवराः यूयं एव पुनर्यूयं

दाय तओतंतु जयघोसं महामुणिं ३६ ॥ तुट्ठोय विजयघोसे इण मुदाहु कयंजली। माहणत्तं जहाभूयं सुट्ठु मे उव दंसियं ३७ ॥ तुभे जइया जन्नाणं तुभे वेय विऊविऊ। जोइसंग विउतुभे तुभे धम्माण पारगा ३८ ॥ तुभे

सूत्र

भाषा

थकां विजयघोषस्य ब्राह्मण विजयघोष ब्राह्मणने समुदाय सम्यग्वधार्य तदा साधूनां वचन हियामांहि धारीने जयघोष महामुनि ते जयघोष महा मुनिने ३६ तुष्टो विजयघोष ब्राह्मणः विजयघोष ब्राह्मण संतुष्टश्चो इदं उदाहृतवान् कृतांजलिः सन् हाथजोडीने इमकहेछे ब्राह्मणत्वं यथाभूतं ब्राह्मणपणुं जिमहतूं तिम तुम्हे भलु कह्यो शोभनं मम उपदर्शितं भलु कह्युंते ३७ यूयं यज्ञानांकर्त्तारः तुम्हे यज्ञनाकरणहारछो यूयं वेदविदो विद्वांसः तुम्हे वेदना जाणणहारछो ज्योतिषांगविदोयूयं तुम्हे ज्योतिषसास्त्रनोजाणछो यूयंधर्म्माणांपारगाः तुम्हे धर्म्मनापारगामीछो३८ यूयं समर्थाः भवात् उद्धर्तुं

सूत्र

भाषा

एवज्योतिषाङ्गविदः यूयं एव धर्माणां पारगाः धर्माचारपारगा ३८ (तुब्भे समत्था समुद्धत्तुं परंअप्पाणमेवय तमणुग्गहंकरेअम्हं भिक्खेणं भिक्खु उत्तमाः ३९) पुन हेमहामुने यूयं परं पुनः आत्मानं समुद्धर्त्तुं संसारात् निस्तारयितुं समर्थाः तं इति तस्मात्कारणात् भोभिक्षूत्तमाः साधुश्रेष्ठाः भिक्षयाभिक्षाग्रहणेन अस्माकं अनुग्रहं यूयं कुरुथ ३९ (णकज्जं मज्झभिक्खेणं खिप्पं निक्खमसूदियामाभमिहसि भयावत्ते घोरेसंसारसागरे ४०) तदा जयघोषमुनिराह हे द्विज मम भिक्षयाकार्यं नास्ति त्वं क्षिप्रं शीघ्रं चमखदीक्षां गृहाण हे द्विजघोरेभीषणेसंसारेसागरे भ्रमसिमिथ्यात्वेनत्वं संसारसमुद्रे भ्रमिष्यसि तस्मान्मिथ्यात्वत्यजजैनीं दीक्षां ग्रहाणेति भावः कथंभूते संसारसमुद्रे भयावर्त्ते सप्तभयजलभ्रमयुक्ते ४० (उवलेवोहोइ भोगेसु अभोगीनोवलिप्पई भोगीभमइ संसारे अभोगीविप्पमुच्चई ४१) हे विजयघोष भोगेषु भुज्यमानेषु सत्सु उपलेपः कर्मोपचय रूपोबन्धः स्यात् अभोगी

समत्था समुद्धत्तुं परं अप्पाण मेवय । त मणुग्गहं करेअम्हं भिक्खेणं भिक्खु उत्तमा ३९ ॥ न कज्जं मज्झ भिक्खेणं खिप्पं निक्खमसूदिया । माभमिहिसि भया वत्ते घोरे संसार सागरे ४० ॥ उवलेवो होइ भोगेसु अभोगी नोव

तुम्हे संसारसमुद्र तारिवाभणी समर्थछो परं आत्माननेवचपरनेतारोछो आपणा आत्माने पणि तारोछो तस्मात् त्वं अस्माकं अनुग्रहं उपकारं कुरु तिणे कारणिं अहो स्वामी कृपाकरो भिक्षाग्रहणेन हे भिक्षूत्तमः भीक्षानेलेवे करीने भिख्यालेवो अम्हनेतारो ३९ न कार्यं मम भिक्षाया यतीवोख्यो माहरे भिक्षाथ्रु कोइकामनहीछे शीघ्रं प्रव्रज हे द्विज अहो ब्राम्हण ऊतावलो तुं दीक्षालिइ माभ्रमणं कुर्याः भयावर्त्ते भयोत्पादके परिभ्रमणतुंमकरि रौद्रे संसारसमुद्रे एरौद्रवीहामणो संसारसमुद्रसेहमांहि ४० उपलेपः कर्मप्रभूतिरूपो भवति भोगेषु सेवलागे आत्मामेलाहोवे भोगेकरीने अभुज्यमानेषु

भोगानां अभोक्ताकर्मणान उपलिप्यते पुनर्भोगीभोगानां भोक्तासंसारेभ्रमति अभोगीभोगानां अभोक्ताकर्मलेपादिमुच्यते ४१ (उल्लोसुक्कोयदोकूढागोलया मट्टियामयादोविआवडियाकुड्डेजो उल्लोसोतत्थलग्गई ४१) कर्मलेपेदृष्टांतमाह उल्लआर्द्रश्च पुनः शुष्कः एतौ द्वौ मृत्तिकामयौगोलकौ कुड्यौभित्तौ उच्छुट्टौ आक्षिप्तौ तत्र आपतितौभित्तौ आस्फालितौसन्तौ अत्रद्वयोर्मृत्तिकामयगोलकयोर्मध्येयउल्लः आर्द्रो मृद्गोलकः स कुड्येलगति ४२ (एवं लग्गन्तिदुम्मेहा जेनराकामलालसाविरत्ताउनलग्गंति जहासुक्केउगोलए ४३) एवं अमुनाप्रकारेण आर्द्रं मृत्तिकागोलकदृष्टान्तेनदुर्मेधसोदुष्टबुद्धयोयेनराः कामलालसाः भोगेषुलंपटाः लगन्ति संसारेआसक्ताः भवन्ति तु पुनर्विरक्ताः कामभोगेभ्योविमुखनराः नलग्गन्ति संसारासक्तानभवन्ति यथा शुष्को मृद्गोलकोभित्तौ

लिप्पई भोगी भमइ संसारे अभोगी विप्पमुच्चई ४१। उल्लो सुक्कोय दो कूढा गोलया मट्टियामया। दोवि आव डिया कुड्डे जोउल्लो सीतत्थ लग्गई ४२। एवं लग्गंति दुम्मेहा जे नरा कामलालसा। विरत्ताओ नलग्गंति

भोगेषु कर्मणानोविलिप्यते जे को भोग भोगवे भोगी भ्रमति संसारे भोगीहुवे ते संसारमांहि फिरे अभोगी संसारात्मुच्यते अभोगीहुवे ते संसारथी मूंकाइ ४१ शुष्कः आर्द्रः द्वौ चिहौ एकसूको एकनीलो लेइनेनाख्यो गोलको मृत्तिकामयो गोलामाटीना द्वावपि आपतितौ भित्तौदोइगोलाभींतिजाइ लागानांख्यांथका यः आर्द्र स अत्र भित्तौ लगति जे आलोहतु ते भोति लागीरह्यो सूकोखिरीपड्यो ४२ एवंकर्मणार्द्रोलगति दुर्मेधसः भूंडी मतिना धणी पापेकरीने इम संसारमांहि लागीरहे जे नराः काम लंपटाः जे मनुष्य कामभोगने विषे लंपटाई रह्याछे विरक्ताः कामभोग रहिताः न लगति जेकामभोगथी रहितहुआछे ते लागेनहीं यथा सः शुष्कः गोलकः सूकागोलानीपरे न लागे ४३ एवं स विजयघोषः इणिं परि विजयघोष ब्राह्मण जय

नलगति ४३ (एवं सो विजयघोसोजयघोसस्स अन्तिए अणगारस्सनिक्खन्तो धम्मं सुच्चा अणुत्तरं ४४)एवं अमुनाप्रकारेण स विजयघोषो ब्राह्मणोजयघोषस्य अणगारस्य अन्तिके समीपेनिःक्रान्तो दीक्षांप्राप्तः किं कृत्वा अनुत्तरं धर्मं श्रुत्वा ४४ [खवित्तापुव्वकम्माइं संजमेणतवेणय जयघोस विजयघोसासिद्धिं पत्ताअणुत्तरंसिद्धेमि ४५) जयघोष विजयघोषौ उभावपि अनुत्तरां प्रधानां गतिं सिद्धिं प्राप्तौ किं कृत्वा संयमेन च पुनस्तपसापूर्वकर्माणिक्षपयित्वा इति अहं ब्रवीमिसुधर्मा स्वामीजं बूस्वामिनं प्राह ४५ इति यज्ञीयाख्यं पञ्चविंशतितमं अध्ययनं संपूर्णं इति श्रीमदुत्तराध्ययन सूत्रार्थदीपिकायां उपाध्यायश्रीलक्ष्मीकीर्त्तिगणिशिष्य लक्ष्मीवल्लभगणिविरचितायां पञ्चविंशतितमं अध्ययनं सम्पूर्णं ॥ २५ ॥ अथ षट्विंशतितमं अध्ययनं प्रारभ्यते पूर्वस्मिन् अध्ययने ब्रह्मगुणाउक्ता ब्रह्मगुणयुक्तासुसाधुरेवस्यात् साधुनाच अवश्यं सामाचारीविधेयाइति हेतोः सामाचारीं साधुजनकर्त्तव्यतारूपां अत्राध्ययने कथयामि (सामायारिंपवक्खामि सव्वदुक्खविमुक्खणिं जंचरित्ताणनिग्गंथातिन्नासंसारसागरं १) अहं तां समाचारीं साधुकरणीयां क्रियां

जहा सुक्के य गोलए ४३ ॥ एवं सो विजयघोसो जयघोसस्स अंतिए। अणगारस्स निक्खंतो धम्मं सोच्चा अणुत्तरं ४४॥
खवित्ता पुव्वकम्माइं संजमेणतवेणय। जयघोस विजयघोसा सिद्धिं पत्ता अणुत्तरं ४५। जन्नइज्जं जयघोसं समत्तं ॥ २५ ॥

घोषस्य समीपे जयघोष साधुने समीपे अनगारस्य निष्क्रांतः दीक्षालीधी धर्मं श्रुत्वा सर्वोत्तमं सर्वोत्तम प्रधानधर्म सांभलीने ४४ क्षपयित्वा पूर्व कर्माणी पाडिला सर्वकर्म क्षयकरीने संयमेण तपसा च सत्तरभेदे संयमवारभेदे तप तिणे करीने जयघोष विजयघोषएनामे साधूपुन्यवंत पुरुष सिद्धिं प्राप्तो सर्व उत्तमां इति ब्रवीमि मुक्ति पोहता सिद्ध पुरुष हुआ अनंता सुखने विषे प्राप्तहुआ ४५ इति श्रीपञ्चविंशतितमं अध्ययनं संपूर्णं ॥ २५ ॥

प्रवच्चामि तां इति कां यां समाचारी चरित्वा अङ्गीकृत्यनिर्ग्रन्था संसारसागरं तीर्णाः संसारसमुद्रस्य पारं प्राप्ताः कीदृशीं सामाचारीं सर्वदुक्ख विमोक्षणीं सर्वदुक्खेभ्यो विशेषेणमोचिकां १ (पढमाआवस्सियानामं बिइयाय निसीहिया आपुच्छणायतइया चउत्थी पडिपुच्छणा २) प्रथमासामाचारी आवश्यको नाम्नीयतः उपाश्रयात् निर्गच्छन् साधुरावश्यकीति वदति उपाश्रयात् बहिर्निःसरणं आवश्यकीं विनानस्यात् तेन आवश्यकीति प्रथमा सामाचारी नैषेधिकीतिद्वितीया उपाश्रयात् बहिर्निःसरणानन्तरं यस्मिन् स्थाने प्रवेशनेन स्थितिः करणीयास्यात् तत्र अपरेषां निषेधात् नैषेधिकीकरणीयानिषेधेभवानैषेधिकी तृतीयासमाचारी आपृच्छना यतोहि स्वासोस्वासादिकन्यत्रा अपरं सर्वं कार्यं गुरोः पृच्छां विना कार्यं न करणीयं तस्मादेषा आपृच्छना चतुर्थीसामाचारी प्रतिपृच्छनानाम्नी भवति करणीयकार्यस्य गुरोः पृच्छाया अनन्तरं पुनरपि तस्य

सूत्र

सामायारिं पवक्खामि सव्व दुक्ख विमोक्खणिं। जं चरित्ताण निग्गंथा तिन्नासंसारसागरं ॥१॥ पढमा आवस्सिया नामं बिइयाय निसीहिया आपुच्छणाय तइया चउत्थी पडिपुच्छणा।२॥ पंचमा छंदणानामं इच्छाकारोय

भाषा

सामाचारीं अहं कथयिष्यामि सामाचारीङ्गं कङ्कुं सुधर्मास्वामी जंबूस्वामीने कहेछे सर्वदुक्ख विमोचणिं सर्वदुक्खनामूंकावणहारछे यां आसेव्यसाधवः जे समाचारीने अंगीकार करीने रहे ते साधूमार्गी कहीइ तीर्णाः संसारसागरं तथा संसारसमुद्रथकी मुक्तिपुंहता १ आवश्यकी नामा प्रथमा उपाश्रयथी नीकलता आवस्सहीकहीए एपहलीसमाचारी जाणवि१ द्वीतीयांच नैषधिकीसामाचारीउपाश्रयमांहिपेसतानिस्सिहीकीजे बीजीसमाचारी कही२ आपृच्छा तृतीया पुछवानीतीजी समाचारी३ चतुर्था प्रतिपृच्छना चौथी समाचारी प्रतिपृच्छना४ २ पंचमीच्छंदना इति नाम्ना पंचमी छंदा इसे

कार्यस्य करण प्रस्तावेगुरोः पृच्छनाप्रतिपृच्छनाज्ञेया २ (पञ्चमीछन्दणाणामा इच्छाकारोयछट्ठओ सत्तमोमिच्छाकारोउ तहक्कारोयअट्ठमो ३) पञ्चमी छन्दनानाम्नीसामाचारी अन्नादिकं आनीय उदरं एव भरणीयं नास्ति किं तु यतीनां सर्वेषां निमन्त्रणारूपाछन्दना उच्यते तस्यां एवच्छन्दनायां इच्छाकारशब्दः कर्त्तव्यः इच्छाकारशब्दस्यकोर्थः इच्छयास्वाभिप्रायेण करणं इच्छाकार इति व्युत्पत्तिः यदि भवतां इच्छाभवेत् तदा मम निमन्त्रणा सफलाकर्त्तव्याइति कथनं इयं षष्ठी समाचारी मिथ्याकारइति सप्तमीमिथ्याकारशब्दस्यार्थं वदति यदा कुत्रचित्स्खलनास्यात् तदा तत्र साधुनामिथ्या दुःकृतं मे इति वक्तव्यं मिथ्याकरणं मिथ्याकारः मिथ्यादुःकृतदानमित्यर्थः इयं सप्तमी अष्टमीसामाचारी तथाकारः तथाकरणं तथाकारः गुरूपदेशं प्राप्यतहत्ति तथास्तुइति कथनं इयं अष्टमीत्यर्थः ३ [अब्भुट्ठाणं नवमं दसमाउवसम्पया एसादसङ्गासाहूणं सामायारीपवेइया ४] अभ्युत्थानं अभि इति आभिमुख्येन उत्थानं उद्यमनं उद्यमकरणं अभ्युत्थानं अभ्युत्थानेनियुक्ति कृता निमन्त्रणाया एव उक्तत्वात् गृहीते अन्नादीछन्दना अगृहीते तु निमन्त्रणाइत्यनयोर्भेदः तत् अभ्युत्थानं हि गुरूपूजायाः गुरुपूजा च गौरवार्हाणां आचार्यग्लानादीनां यथोचित आहारपानीयादि सम्पादनं अत्र अभ्यु त्थानं निमन्त्रणारूपमेव ग्राह्यं गुर्वादेयस्य तथास्तु इति अङ्गीकरणादनन्तरं सर्वकार्ये उद्यमस्य करणं अभ्युत्थानं उद्यमनं इयं नवमीज्ञेया उपसम्पद

छट्ठओ। सत्तमो मिच्छकारोय तहकारोयअट्ठमो ३॥ अब्भूट्ठाणंनवमं दसमाउवसंपया। एसादसंगासाहूणं सामायारी

नामिं ५ इच्छाकार षष्ठी सामाचारी इच्छाकारछट्ठीइसेनामि समाचारी ६ सप्तमा मिथ्याकारय सातमी मिच्छामिदुक्कडं एसामाचारी७ तथाकारः अष्टमः तहत्तिगुरूनां वचनतहत्तकरेट ३ अभ्युत्थानं च नवमं गुरु आव्या कथां जठी उभाथाइ एनवमीट दशमा उपसंपत् उद्यमकरी अन्यगच्छथकी ज्ञान आवयुं

राय धनपतसिंघ बाबाडुर का० सं० ४१ मा भाग

दशमो सामाचारो अस्याकोर्थः साधुरुद्यमवान् भूत्वा आचार्यान्तरात् अधिकज्ञानादि गुणादि सम्प्राप्तिनिमित्तं आचार्यादीनां पार्श्वे अवस्थानं उपसम्पत् इति दशमोक्षेया एषा सामाचारी श्रीतीर्थंकरैः प्रकर्षेण वेदिताप्रवेदिता अधिकं ज्ञाताप्रकाशिताइत्यर्थः कथंभूतासामाचारी दशाङ्गादश अङ्गानि यस्यासादशाङ्गादशप्रकाराइति भावः अथकाकासमाचारीकुत्रकुत्रकर्त्तव्यातदाह [गमणे आवस्सियं कुज्जा ठाणेकुज्जानिसीहियं आपुच्छणा सयंकरणे परकरणेपडिपुच्छणा ५] गमनेस्वस्थानादन्यत्रगमने अप्रमत्तत्वेन अवश्यकर्त्तव्यव्यापारेभवा आवश्यिकीतां आवश्यिकीं कुर्य्यात् यतोहि साधोर्गमनं निःप्रयोजनं नास्ति यदि अवश्यं किञ्चित्कार्य्यं समुत्पन्नं वर्त्तते तदैव साधुः स्वस्थानादुत्थितोस्ति इति भावः तथा स्थानेस्वाश्रये प्रवेशसमये प्रमादात् आत्मनोनिषेधस्तत्र भवानैषेधिको उपाश्रये प्रविशता साधुनानैषेधिको कर्त्तव्या यतोहि स्वाश्रये आगमनादनन्तरतत्समययोग्य कार्य्याणां एव करणं तेष्वेवकार्येषु प्रमादनिषेधः कर्त्तव्यइति भावः स्वयं आत्मनाकार्याणां करणेगुरोः आपृच्छनाकर्त्तव्या न च गुरौ सतिस्व बुध्यैव गुरुं अनापृच्छ्यकार्यं कर्त्तव्यमिति भावः परस्यकार्य्यकरणेगुरोः आदेशं प्राप्ययदाकार्यं कर्तुं उद्यतोभवति तदा पुनः पृच्छनाप्रतिपृच्छनाउच्यते ५ [कुन्दनादव्वजाएणं

सूत्र

पवेइया ४॥ गमणे आवस्सियं कुज्जा ठाणेकुज्जानिसीहियं। आपुच्छणा सयंकरणे परकरणे पडिपुच्छणा ५ ॥ छंदणा

भाषा

ए उपशम दशमो १० एषांदशांगः दशप्रकारः साधूनां साधूनें दशप्रकारे ए सामाचारी जिनैः प्रवेदिता सामाचारी भगवंते कही ४ गमने उपाश्रयान्निर्गमे आवस्यकीं कुर्यात् उपाश्रय थकी नीकलतां आवस्सही कहीइं स्थाने उपाश्रये प्रविशन् नैषेधीकीं कुर्यात् उपाश्रयेन स्वकार्य करणे आपृच्छना गुरोः पार्श्वेकरणात् आपणें अर्थे गुरुने पूछे परकार्य करणे गुरोः नियुक्तः पुनः पृच्छना प्रतिपृच्छना परने पूछे ते पंडीत पूछणा ५ योद्व्या तेनच्छंद

इच्छाकारेयसारणेमिच्छाकारोयनिन्दाए तहक्कारोपडिस्सुणे६] अन्नपानीयरूपद्रव्यैर्यदा अन्योयांतनिमन्त्र्यते तदाछन्दना उच्यते साधूनां आहारं पानीयं दर्शयित्वा यदि भवतां मनसि विचार आयाति तदा एतत् आहारादिकं भवद्भिर्ग्रह्यतां यथाहं निस्तरामि इति वाक्य कथनं छन्दनाउच्यते सारणे इच्छाकारः उच्यते सारणे स्वस्यपरस्य वा कार्यं प्रतियोग्यत्वेन प्रवर्त्तते इच्छायास्वाभिप्रायेण तत्कार्यकरणं इच्छाकारः तत्र आत्मनोयथेच्छाकारेण युष्माकं वाञ्छितं कार्यं अहं करोमि तथासारेण मम पात्रलेपनादि इच्छाकारेणयूयं कुरुत इति वक्तव्यमिति भावः मिथ्याकार आत्मनिन्दायां मया अभव्यं कृतं एतादृगं आत्मनोनिन्दावाक्यं मिथ्यादुःकृतदानं मिथ्याकारकथनं उच्यते गुरोः पार्श्वेवाक्यं श्रुत्वागुरुं प्रतिइदं कथनं यद्भवद्भिरुक्तं तत्तथैव तथास्विति करणं तथाकारः प्रतिश्रुतौ गुरुवाक्यास्वीकारे तथाकारस्तथास्तु करणंइति भावः ६ [अभ्युट्ठाणं गुरुपूया अत्थणे उवसम्मया एवं दुपञ्चसञ्चुत्ता सामायारीपवेइया ७] गुरुणां आचार्यादीनां पूजायां भयं विनैव अतिशयेनआहारपानीयाद्यानीयवैयावृत्त्यविनयसम्पादनन्तदभ्युत्थानंउच्यते अत्थणेइति इति अर्थनेज्ञानाद्यर्थं परस्य आचार्यस्य पार्श्वे अवस्थायज्ञानादि गुणार्जनं उपसम्पदुच्यते तस्याचार्यस्य समीपे अवस्थानायस्वामिन् इयं तं कालं भवतां

सू० टीका अ० २६ ७६२

सूत्र

दव्वजाएणं इच्छाकारोय सारणे । मिच्छाकारोय निंदाए तहक्कारो पडिसुए ६ ॥ अभुट्ठाणं गुरुपूया अत्थणे उवसं

भाषा

यति निमंत्रयतिकांइ वस्तविहरीआवो यतीने निमंत्रण करेतेछंदणा कहीइं सारणा आत्मना परेणवा कार्यकरणं प्रतिपृच्छा इच्छाकारकोइ कार्य करावे तिवारे इम कहे इच्छकार एकाम करो जो निंदायां मिथ्याकारः पाप लागे मीच्छामी दुक्कडंदीइं इदं मया कर्त्तव्यमेव इति प्रतिश्रवणे तथा अंगीकारकरणे तहत्ति करणंगुरु जे कार्य कहेंतेतहत्ति करीने सांभलीं हा स्वामीतहत्त ६ अभ्युत्थानं गुरुणां पूजा गुरुने आव्यां ऊठी ऊभारहे अत्थणे

समीपेमयास्थातव्यं गच्छान्तरेआचार्यान्तरेज्ञानाद्यर्थं इति विज्ञप्ति पूर्वकं ज्ञानाद्यभ्यसनरूपा उपसम्पत्सामाचारीति भावः एवं अमुनाप्रकारेणदशगुणा पञ्च अर्थादशसंयुक्ताभेदसहितासामाचार्यः प्रकर्षेण वेदिताः प्रवेदिताः तीर्थं करगणधरैः कथिताः ७ [पुव्विल्लंमिचउभागे आइच्चं मिसमुट्ठिए भण्डयं पडिलेहित्तावन्दित्तायतओगुरुं ८] [पुच्छिज्जापञ्जलिउडो किं कायव्वोमएइह इच्छं निओइउं भन्ते वेया वच्चेवसिज्झाए ९] युग्मं अथ पूर्वं औधिक सामाचारीमाह पूर्वस्मिन् चतुर्थभागे यदा दिनस्य चत्वारोभागः भवन्ति प्रहरप्रमिताभवन्ति तदा प्रथमोभागः प्रथमप्रहरात्मकस्तत्र प्रथम प्रहरस्य चतुर्थे भागे घटिकाद्वयरूपे अष्टघटिकात्मकः प्रहरस्तस्य चतुर्थोभागोघटिकाद्वयात्मकस्तस्मिन् आदित्येसमुत्थिते सति घटिकाद्वयस्यसूर्येसति अथवा पूर्वस्मिन्निति

सूत्र

पया। एवं दुपंचसंजुत्ता सामायारी पवेइया ७॥ पुव्विल्लंमि चउभागे आइच्चंमि समुट्ठिए। भंडयं पडिलेहित्ता वंदित्ताय तओगुरुं ८॥ पुच्छिज्जा पंजलीउडो किंकायव्वं मएइहं। इच्छं निउइउंभंते वेयावच्चे व सिज्झाए ९॥

भाषा

तिज्ञाने आचार्योंतरादि पार्श्वे इयंतंकालं स्थातव्यमिति भणवाने काजे जितराइकदिन वोजायतोने पासे जाइने भणे तेउपसंपदा कहीजे एवं दिपंचइयसंख्या युक्ताः इम दशबोलयुक्त सामाचारी प्ररूपिताजिनैः एदशसामाचारी तीर्थंकरे कही ७ पूर्वस्मिन् किंचिदूननभः चतूर्भागे सूर्यना उदेथी पहले पोहोर चार भागकीजे आदित्ये समुत्थिते प्राप्ते पाछो न पौरुषी तिवारे पडणपडी लेहण कीजे भांडकंपतत् ग्रहादि उपकरणं प्रति लेख्य पात्रा पडिलेहीने वंदित्वा ततो गुरुन् तिवारकेडे गुरुने वांदीने ८ पृच्छेत् प्रांजलिपुटः पूछे हाथजोडीने किं कर्त्तव्यं मया अस्मिन् समये ए समयने विषेस्युं कामकरवुं अहं इच्छामी हे भदंत उदयप्राप्तः हुं तुम्हारी आज्ञावांछुंकुं हे भगवंत वैयावृत्तेन स्वाध्यायेन वायुषाभियोजयितुं वेयावच्चने

प्रथमेखण्डुशाविभागोक्तेपूर्वदिक् सम्बन्धिनि आकाशस्य चतुर्थेभागे यदा आकाशस्य दिनमध्ये चत्वारोभागाः कल्प्यन्ते तन्मध्ये प्रथमे आकाशस्य भागेसूर्ये आगतेसति अर्थात् प्रथमे प्रहरे यदा आकाशेप्रहरप्रमितसूर्यः समारूढः स्यात्तदेति भावः अत्र किंचिदून चतुर्भागे किञ्चिदूने प्रहरेपि पादो न पौरुषोऽयमर्थो गृह्यते यदादशारहितोपि पटः पटएवोच्यते तथात्रपादो न पौरुषो अपि पौरुषो एव गृह्यते तस्मात्पादो न पौरुषी भाण्डकं पात्राद्युपकरणं प्रतिलेख्य चतुष्पानिरोध्य प्रमार्ज्य ततोनन्तरं गुरुं वन्दित्वाशिष्यः प्राञ्जलिपुटः पृच्छेत् हे गुरोइहास्मिन् समये मया किं कर्त्तव्यं हे भन्ते हे पूज्य अहं वैया वृत्त्येवा अथवा स्वाध्यायेनियोजितं युष्माभिः प्रेरयितुं स्वात्मानं इच्छामि वाञ्छामि ९ [वेयावच्चेनिउत्तेणं कायव्वमगिलायओसिज्झाएवा निउत्तेण सव्वदुक्खविमोक्खणे १०] गुरुणा वैया वृत्त्येनियुक्तेन प्रेरितेन शिष्येण अग्लान्या एव श्रमं विना एव वैयावृत्त्यं कर्त्तव्यं वा अथवा स्वाध्यायेशास्त्र पठने नियुक्तेन शिष्येण सर्वदुक्खविमोक्षणे स्वाध्यायोऽग्लान्या एव कर्त्तव्यइति भावः १० अथौत्सर्गिकदिवसस्य कर्त्तव्यमाह [दिवसस्स चउरोभाए कुज्जाभिक्खूवियक्खणोतओउत्तरगुणेकुज्जादिणभागेसुचउसुवि ११] विचक्षणः क्रियासु कुशलोभिक्षुर्दिवसस्य चतुरोभागान्

सूत्र

वेयावच्चे निउत्तेणं कायव्व मगिलायओ। सज्झाएवा निउत्तेणं सव्वदुक्ख विमोक्खणे १०॥ दिवसस्स चउरोभाए

भाषा

विषेसज्झायनेविषे मुझने लागावो ९ वैयावृत्ते नियुक्तेन जो गुरुकहे वच्छ तुं वैयावच्च करो इम जो वैया वचनो आदेशदिइं गुरु कर्त्तव्यं ग्लानवैया वृत्त्येवा वा वैयावृत्त्यं कर्तुं ग्लानपणा रहितपणाथीवैयानियुक्तः गुरुइं सज्झायनाभेदनेविषे आदेशदीधेथकेंसज्झायकरेसर्वदुक्खविमोक्षणंसर्वदुक्खमुंकावावानेंकाजे सिज्झाय करे १० दिवसस्य चतुरोभागान् दिवसना चारभाग करीनें कुर्याद्विचक्षणः करे साधु विचक्षण चतुर ततोवृद्धि चतुर्भाग करणाश्री गुत्तर

कुर्यात् ततश्चतुर्भागकरणानन्तरं चतुर्ष्वपि दिनभागेषु उत्तरगुणान् स्वाध्यायादीन् कुर्यात् ११ [पढमं पोरिसिसिज्झायं बीयंझाणंझियायई तइयाए भिक्खायरियं पुणो चउत्थीय सज्झायं १२] प्रथमां पौरुषीं आश्रित्यस्वाध्यायं वाचनादिकं कुर्यात् द्वितीयां पौरुषीं आश्रित्यध्यानं मनसि अर्थचिन्तना रूपं ध्यानं ध्यायेत् कुर्यात् इह च प्रतिलेखनाकालोऽल्पत्वात् न विवक्षितः उभयत्र कालाध्वनोरत्यन्त संयोगेऽत्यनेन द्वितीया तृतीयायां पौरुष्यां भिक्षाचर्यां आहारार्थं गृहस्थगृहेगमनं कुर्यात् चतुर्थां पौरुष्यां पुनःस्वाध्यायं प्रतिलेखनास्थण्डिल प्रत्युपेक्षादिकं कुर्यात् यस्मिन् कालेयत्स्वाधोः कर्तुं योग्यं कार्यं तत् तदैवकर्त्तव्यमिति भावः अवसरो हि सर्वं कार्यं कृतं फलदंस्यादित्यर्थः १२ अथ प्रथम पौरुषीपरिज्ञानार्थं गाथा माह [आसाढमासेदुपया पोसेचउप्पया वि मासुएसो मासेसुतिप्पयाहवइपोरिसी १३] [अङ्गुलं सत्तरत्तेण पक्खेणयदुअङ्गुलं वड्ढएहायएवावि मासेणयच

सूत्र

कुज्जाभिक्खू विउक्खणो। तओ उत्तरगुणे कुज्जा दिणभागेसु चउसुवि ११। पढमं पोरिसि सज्झायं बीइयंझाणं झियायई। तइयाए भिक्खायरियं पुणो चउत्थीए सज्झायं १२॥ आसाढेमासे दुपयापोसेमासे चउप्पया। चित्ता

भाषा

गुणा कुर्यात् पछे अनुत्तर प्रधानगुण करे स्वाध्यायादीनि दिवसस्य भागेषु चतुर्ष्वपि दिवसना चारभागने विखे ११ प्रथमपोरिषी स्वाध्यायं वाचनां कुर्यात् पहलो पोरिसीइ सज्झाय करे द्वितीयां ध्यानमर्थ विषयं मनसो व्यापारणां ध्यायेत् बीजोपोरिसिं ध्यानकरे तृतीयां पौरुषां भिक्षाचर्यां करोति त्रीजे पहरे विहरवाजाइं पुनः चतुर्थां स्वाध्याय स्थंडिल प्रतिलेखनादि कुर्यात् चउथो पोरिसिंबलो सज्झाय पडीलेहण थंडिलादि करे १२ आषाढेमासें द्विपादा पोरुषी द्विपादाभ्यां भवति आसाढमासने विखे वेपगे पोरसि होइ पोषमासे पौरुषी चतुःपादाभ्यां भवति पोसमहीने चिह्नपगे पोरसिछवें चैव

ङरङ्गुलं १४] युग्मं अयं आम्नायः सूत्रोऽनुक्तोपि गुरुकुलवासात्ज्ञेयः दक्षणं कर्णं सूर्यसन्मुखं विधायजानुमध्येतर्जन्यङ्गुलीच्छायां भूमौ भूयपादे र्गणयेत् आषाढे आषाढ्यां पूर्णिमायां द्विपद्याच्छायपौरुषीस्यात् यदा जानुच्छायाद्वाभ्यां पादाभ्यां प्रमितास्यात्तदा प्रहरं प्रमाणं दिनं ज्ञेयमिति भावः एवं पौषीपूर्णिमायां चतुःपद्यापौरुषीस्यात् चतुर्भिःपदैः प्रहरं दिनं स्यात् चैत्रीपूर्णिमायां अक्षन्यां पूर्णिमायां त्रिपद्यापौरुषीस्यात् त्रिभिः पादैः प्रहरदिनं ज्ञेयमिति भावः शेषमासादिनेषु पौरुषीं नयनविधिं माह सप्तरात्रेण सप्ताहोरात्रेण सार्द्धेन अङ्गुलं एवं पक्षेणद्व्यङ्गुलं दक्षणायनेकर्कसिंह कन्यातुलवृश्चिकधनुषि संक्रान्ति षट्कैवर्द्धते एवं मकरादिषट्केउत्तरायणे सार्द्धं सप्ताहोरात्रेण अङ्गुलं पक्षेणद्व्यङ्गुलहीयते मासेन चतुरङ्गुलं एव दक्षणायनेवर्द्धते उत्तरायणेहीयते श्रावणादिमास षट्केवर्द्धते माघादिमासषट्केहीयते पुनर्यदाकेषुचिन्मासेषु चतुर्दशदिनैः पक्षःस्यात् तदा सप्तरात्रेणापि अङ्गुलहद्धहान्यानकश्चिदपि दोषः १४ अथ चतुर्दशदिनैः पक्षसम्भवमाह (आसाढ बहुलपक्खेभद्दवएकत्तिएयपोसेसु फग्गुणवइसाहेसुय नायव्वाओमरत्ता

सूत्र

सोएसु मासेसु तिपया हवइ पोरिसी १३। अंगुलं सत्तरत्तेणं पक्खेणय दुरंगुलं। वड्ढए हायए वावि मासेणय चउ

भाषा

मासे आश्विनमासे चैत्रमहिने आसोज महीने तीने पगं पोरसी होइत्रिभिः पादैर्भवति पौरुषी १३ अंगुलं सप्तरात्रेण सातदिन गयां एकआंगुल पक्षेणद्वयंगुलं पनरेदिवसे पादद्वया श्रावणेमासे चतुरङ्गुलाधिका पौरुषी भाद्रवेमासेऽष्टांगुलाधिका पौरुषी कार्त्तिकमासे चतुरङ्गुलाधिका पादत्रयमाना पौरुषी मार्गेऽष्टांगुलाधिका पादत्रयमाना पौरुषि २आंगुल वधेते हीयते चापि सातदिने वधे सातेदिने घटे मासेन चतुरङ्गुलं वर्द्धते हीयते एकमासमाहिं च्यार अङ्गुलवधे च्यारअङ्गुलघटे १४ आषाढ कृष्णपक्षे आसाढने अंधारे पक्षे भाद्रपदे कार्त्तिक भाद्रवे कातीइं पौषें पोसमहीने फाल्गुण वैशाखयोश्च

श्री१५] एतेषु मासेषु अवमरात्रयोः ज्ञेयाः आषाढे बहुलपक्षेकृष्णपक्षे बहुलपक्षशब्दस्य भाद्र पदादिषुसम्बन्धःकर्त्तव्यःभाद्रपदेकार्त्तिके पौषेफाल्गुने वैशाखे कृष्णपक्षे अवमरात्रयोभवन्ति अवमाः जनाएकेन अहोरात्रेणहीनाइति अवमरात्रयः रात्रि पदेन अहोरात्रि ग्रहणं कर्त्तव्यं एवं एतेषु मासेषु दिन चतुर्थभागः कृष्णपक्षःस्यादिति भावः १५ अथ पादो न पौरुषीपरिज्ञानोपायमाह (जेट्ठामूले आसाढे सावणे छहिं अङ्गुलेहिं पडिलेहा अट्ठहि बियन्तियम्मीतइएदस अट्ठहिं च उत्थे १६] ज्येष्टामूलेइति ज्येष्टानक्षत्रं अथ च मूलनक्षत्रं ज्येष्टमासस्य पूर्णिमायांस्यात्तेन ज्येष्टामूलोज्येष्टमासे

रंगुलं १४ ॥ आसाढ बहुलपक्खे भद्दवए कत्तिएय पोसेय। फग्गुण वइसाहेसुय नायव्वाओमरत्ताओ १५ ॥ जेट्ठा मूले आसाढे सावणेछहिं अंगुलेहिं पडिलेहा। अट्ठहिं बिइयतीयंमि तइए दसअट्ठहिं चउत्थे १६। रत्तिंपि चउरो

फागुण बैशाखया ६मास नोवदिने विखे ज्ञातव्या अवमा एकेन न्यूना रात्रिः जाणवोओगणती सदिन नोमास १५ ज्येष्ठमूले आषाढे श्रावण जेठ आसाढ अथपादोन पोरषो विधिमाह जेष्ठ आषाढ श्रावणेच एषु मासेषु यत् पौरुषी प्रमाणं तत्षड्भिः अंगुलैः प्रक्षिप्तैः पादो न पौरषीस्यात् द्वितीयत्रके भाद्राश्विनकार्त्तिके अष्टाभिः अंगुलैः प्रक्षिप्ते पादोनपौरषी तृतीय त्रके मार्गः पोषमाघरूपे दशांगुलप्रक्षेपैः पादोनपोरषी चतुर्थत्रीके फालुण चैत्र वैशाखे अष्टांगुल प्रक्षेपे पादोन पौरषो श्रावणे षड्भिः अङ्गुल प्रक्षेपैः पादो न पौरषो ज्येष्ट आसाढ श्रावणमाहिं पोरसिंतुमान कहुंछे ते मांहिं ६ अङ्गुल घालोइ पुणपोरसिथाइ भाद्रवो आसोज कातोइणे वीजेत्रिके आठ अङ्गुल घालीए पींण पोरसि थाइ त्रीजेत्रिके मागशिर पोस माह आंगुल १० घातोइं चोथै त्रिके फा० वै० आंगुल ८ घातोइं पीण पोरसिथाइ १६ रात्रि विधिमाह रात्रेरपि चतुरोभागान् कुर्यात् रात्रि मापणि

तथा आषाढे श्रावणे च मासे प्रत्यहं प्रागुक्तपौरुषीमानेषट्भिरङ्गुलैरधिकै:प्रतिलेखापादो न पौरुषीप्रतिलेखनाकाल: स्यात् ज्येष्टादारभ्य प्रथममासत्रिके एवंज्ञेयं द्वितीयेत्रिकेभाद्रपद आश्वनकार्त्तिकलक्षणेमासत्रिके पूर्वोक्तपौरुषीमाने अष्टभिरङ्गुलैरधिकै: प्रक्षिप्तै:पादो न पौरुषीकालोज्ञेय: तथातृतीयत्रिके दशभिरंगुलै:मार्गशीर्षपौषमासत्रिके तथा चतुर्थेत्रिके फाल्गुनचैत्र वैशाखलक्षणे प्रागुक्तपौरुषीमाने अष्टभिरङ्गुलैरधिकै:प्रक्षिप्तै:पादो न पौरुषीकालो भवेत् दिनक्षयपक्षारात्रि क्षयमाह (रत्तं पिचउरोभाएभिक्खूकुज्जावियक्खणोतओउत्तरगुणेकुज्जाराइं भागेसुचउवि १७] (पढमेपोरिसिसिज्झायं बिएज्झाणंझियायई तईयाए निद्दमोक्खंतु चउत्थीभुज्जोविसिज्झायं १८] युग्मं रात्रेरपि चतुरोभागान् विचक्षणो भिक्षु: क्रियावान्मुनि: कुर्यात् ततश्चतुर्भागकरणादनन्तरं चतुर्वपि रात्रिभागेषु उत्तरगुणान् कुर्या १७ प्रथमपौरुष्यां स्वाध्यायं कुर्य्यात् द्वितीयायां अधीतस्य सूत्रार्थस्मरणं मनसा चिन्तनं कुर्य्यात् तृतीयायां पौरुष्यां निद्रोयामोक्षो विधेय: प्रथमपौरुष्यां द्वितीयपौरुष्यां च निद्रायामोक्षोनिद्रामोक्षस्तं निद्रामोक्षं स्वापं कुर्य्यात्

सूत्र

भाए भिक्खूकुज्जा वियक्खणो। तत्तो उत्तरगुणे कुज्जा राइ भागेसु चउसुवि १७॥ पढमं पोरिसि सज्झायं बिइयं झाणंझियायई। तइयाए निद्दमोक्खंतु चउत्थी भुज्जोविसज्झायं १८। जंनेइ जयारत्तिं नक्खत्तं तंमिनह चउभाए।

भाषा

चारभाग करे भिक्षु: कुर्यादिचक्षण: चतुर साधूकरे ततो अनंतरं उत्तरगुणान् कुर्यात् पछे उत्तर गुणसोधे रात्रिभागेषु चतुर्ष्वपि रात्रिनाचोहं पुहर मांहिं १७ प्रथम पौरिषां स्वाध्यायं करोति पेहेलो पोरसिं सज्झायकरे द्वितोयायां ध्यानं ध्यायति बोजोपोरसिं ध्यानध्यायइं तृतीयप्रहरे निद्रां करोति त्रोजेप्रहरे निद्राकरे चतुर्थो पुनरपि सज्झायं चउथी पोरसीइं सज्झायकरे १८ यं नक्षत्रं यदा यस्मिन् रात्रिं पूर्णी करोति जे नक्षत्रे रात्र पूर्ण थाइं

यद्यपि मुनेः सर्व्वथा प्रमादत्यागएवउक्तोस्ति स्वाध्याय्यं निद्रायाः समयउक्तः अत्रकेचित् निद्रायामोक्षं जागरणं निद्रानिषेधं कुर्य्यादित्यपि वदन्ति तत् चिन्त्यं निषेधस्य प्राप्ति पूर्व्वकत्वात् पूर्वं निद्रायाः करणसमयस्तु नोक्तः प्रथमप्रहरे स्वाध्यायः द्वितीयप्रहरेध्यानं पूर्व्वमपि निद्रायानिषेध एव उक्तः तृतीयप्रहरे अन्यस्य कस्यापि कार्यस्य अकथनत्वात् तस्मात् तृतीयपौरुषांशयनसमय एवलक्ष्यते चतुर्थ्यां पौरुष्यां भूयः स्वाध्यायं कुर्य्यात् १८ अथ रात्रेः चतुर्भागज्ञानस्योपायमाह [जंनेइजयारत्तिं नक्खत्तं तंमिनह चउभाए सम्मत्तेविरमिज्जा सज्झायपओसकालंमि १९] [तम्मेवयनक्खत्ते गयण च उभागसावसेसंमिवेरत्तियंपि कालं पडिलेहित्तामुणीकुज्जा २०] यन्नक्षत्रं रात्रिं समाप्तिं नयति यदा अस्तसमये यन्नक्षत्रं उदेति तस्मिन्नेवनक्षत्रे रात्रि समाप्तीभवति तस्मिन्नेवनक्षत्रे आकाशस्य चतुर्भागेसंप्राप्ते विरमेत् स्वाध्यायाद्विरमेत् प्रदोषकाले रजनीमुखे तदा प्रदोषकालग्रहणं कृत्वा पश्चात्पौ

सूत्र

संपत्ते विरमेज्जा। सज्झायं पओस कालंमि १९॥ तम्मेवय नक्खत्ते गयण चउभाय सावसेसंमि। वेरत्तियंपि कालं पडिलेहित्ता मुणीकुज्जा २०॥ पुव्विल्लंमि चउभागे पडिलेहित्ताण भंडगं। गुरुं वंदित्तु सज्झायं कुज्जा

भाषा

यस्मिन् नक्षत्रे नभः आकाशः चतुर्भागे ते नक्षत्र आकाशने चतुर्थेभागे जिवारे आवेतिवारे संप्राप्ते विरमेत् स्वाध्यायात् तिवारे सज्झायथीविरमे तत्र प्रदोषकाले प्रारब्धे प्रदोषसमे पडिकमणोन करे १९ तस्मिन्नेव नक्षत्रे तेहज नक्षत्रमे विखे गगन चतुर्भागेन प्राप्ते सावशेषे आकाशने चोथे भागे साव शेषथका वैरात्रिकं प्रदोषिक कालं चोथेभागे वेरतीकालकहीइं प्रतिलेखयित्वा मुनिः कुर्यात् पडिलेहीने मुनि सज्झायकरे २० पूर्वस्मिन् चतुर्थभागे प्रथम पौरुषी समये दिवसने चोथेभागे पहलो पोरसि प्रतिलेख्य पडिलेहीने भांडान् उपधि वस्त्रादीन् गुरुवंदित्वा स्वाध्यायं गुरुने वांदीने सज्झाय कुर्यात्

रुथां प्रथमायां सूत्रस्वाध्यायं कुर्यात् तस्मिन्नेवनक्षत्रे गगने आकाशस्य चतुर्थेभागे सावशेषेसति वैरात्रिकं नाम कालं गृहीत्वास्वाध्यायः कर्त्तव्यः एवमन्येष्वपिज्ञेयं २० सामान्येनदिनरात्रि कृत्यमुक्त्वाविशेषतोदिनकृत्यमाह [पुव्विल्लंमि च उभागे पडिलेहित्ताणभण्डगं गुरुं वन्दित्तुसज्झायं कुज्जादुक्ख विमोक्खणं २१] सूर्योदयात् दिवसस्य चतुर्थेभागे सूर्योदयात् प्रथमेप्रहरचतुर्थेभागे एतावताप्रथमपौरुष्यां प्रथमघटिकाद्वयमध्येभाण्डकं कल्पादुपधि वस्त्र शय्योपकरणादिकं प्रतिलेख्य गुरुं वन्दित्वास्वाध्यायं कुर्यात् कथंभूतं स्वाध्यायं दुःखविमोक्षणं पापनिर्मूलकं २१ [पोरिसीए चउभागे वन्दित्ताण तओगुरुं अप्पडिक्कमित्ताकालस्स भायणं पडिलेहए २२] पौरुष्याश्चतुर्थेभागे अवशेषेसति यादौ न पौरुष्यां जातायां सत्यां ततो गुरून् वन्दित्वाभाजनं पात्रं प्रतिलेखयेत् किं कृत्वाकालस्य इति कालं अप्रतिक्रम्य प्राभातिककालप्रतिक्रमणार्थं कायोत्सर्गमकृत्वा चतुर्थ्यां पौरुष्यां पुनः स्वाध्यायं करिष्यते कालप्रतिक्रमणानन्तरं स्वाध्यायकरणं अयुक्तं तस्मात्कालं अप्रतिक्रम्येत्युक्तं २२ अथ प्रतिलेखनाविधिमाह [मुहपत्तिं पडिलेहित्तापडिलेहिज्जगोच्छगं गोच्छगलायंगुलिए वत्थाइंपडिलेहए २३] मुखपोतिकां प्रतिगोच्छकंझोलिकोपरि सत्कं उर्णामयवस्त्रं तत् प्रतिलेखयेत् ततोऽङ्गुलिलातगुच्छकः सन् अङ्गुल्यांलातं गृहीतं गोच्छकंयेनस अङ्गुलिलातगोच्छकस्तादृशः सन् वस्त्राणि प्रतिलेखयेत् झोलकोपरिरक्षणीय पटलकरूपाणि वस्त्राणि प्रतिलेख

दुक्ख विमोक्खणं २१ ॥ पोरिसीए चउभागे वंदित्ताण तओगुरुं । अप्पडिक्कमित्ता कालस्स भायणं पडिलेहए २२ ॥

सूत्र दुक्खविमोक्खणं पक्के सज्झायकरे दुक्खनो मूंकावणहार २१ पौरुषां चतुर्भागे विशिष्यमाणे पादोनपौरुषां पोहरने चोथेभागे पोणपोरसी आवेथके वंदिला

भाषा ततो गुरून्गुरुने वांदीने कालान् प्रभातकालात् अप्रतिक्रम्य प्रभातकाल पडिक्कमीने भंडकं प्रतिलेखयेत् पात्रा पडिलेहे अथ विधि माह २२मुखवस्त्रिकां

येत् दृष्ट्यादिनापञ्च विंशति प्रतिलेखनाः कार्याः २३ अथ पटलकगोच्छके प्रमृज्य पुनर्यत् कुर्यात्तदाह [उड्ढंथिरं अतुरियं पुव्वं तावत्थमेव पडिलेहे तोबिइयंपफोडेतईयं च पुणोपमज्जिज्जा २४] पूर्वं तावत् प्रथमतः ऊर्द्धं यथास्यात्तथास्थिरं यथास्यात्तथा अत्वरितं यथास्यात्तथावस्त्रं एव प्रतिलेखयेत् ऊर्द्धमिति कायतः उत्कटिकासनोभूत्वा ऊर्द्धन्तिर्यग् प्रसारयेत् भूमौ अलगयन् वस्त्रं प्रतिलेखयेत् पुनः स्थिरं दृढ ग्रहणेन पुनरत्वरितं अनुत्तालतया प्रतिलेखनीयमित्यर्थः वस्त्रमिति जातित्वादेकवचनं पूर्वं दृष्ट्याश्रारतः परतश्चनिरीक्षेत एव ततो विइयं इति द्वितीयवारं हस्तोपरिप्रस्फोटयेत् हस्त गतान् प्राणिनः प्रमार्जयेत् पुन स्तृतीयवारं तत् वस्त्रं प्रमार्जयेत् हस्तोपरिप्रस्फोटयेत् २४ अथ प्रस्फोटनविधिमाह [अणच्चावियं अवलियं अणाणुबन्धिं अमोसलिं चेव छप्पुरिमानवखोडापाणीपाणिविसोहणं २५] एवं वस्त्रं प्रतिलेखनं कुर्यात् कीदृशं वस्त्रं अनर्त्तितं पुनरस्खलितं मोटनारहितं वलदानरहितं पुनरनानुबन्धिनैरन्तर्येण युक्तं अनुबन्धि प्रोच्यते तस्य 'अभावोऽननुबन्ध आभ्यर्थसहितं कीर्थः यथा पूर्वापर प्रस्फोटनज्ञानं स्यात् तथा

सूत्र

मुहपत्तियं पडिलेहित्ता पडिलेहेज्ज गुच्छयं। गुच्छगलायंगुलिउवत्थाइं पडिलेहए २३॥ उड्ढंथिरं अतुरियं पुव्वं तावत्थमेव पडिलेहे। तोबिइयं पप्फोडे तइयंच पुणो पमज्जेज्जा२४॥ अणच्चावियं अवलियं अणाणुबंधिं अमोसलिं

भाषा

प्रतिलेखयंति मुहपत्ती पडीलेहीने प्रतिलेखयेत् गोच्छकं पडिलेहे गोछओ अंगुलै: गुच्छकंलात्वा ग्रहीत्वा आंगुलीइं करी झालीने वस्त्राणि पटलकानि प्रतिलेखयेत् वस्त्रपडलांझाली प्रमुख पडिलेहे २३ उड्ढं स्थिरं दृढग्रहणेन उंचो स्थिरदृढझाले पूर्वं तावत् पडलकं प्रतिलेखयति पैहेलां पडलां पडिलेहे ततोनंतरं द्वितीयवेलायां वक्खोडे तिवारपछेशने२ झाडयति तृतीय वेलायां पुनः प्रमार्ज्यात् त्रीजीवेलाइं वली प्रमार्जीइ २४ अनृतं कायेन वस्त्रेण

प्रस्फोटनं विदध्यादिति भावः पुनरमोसलिमिति नविद्यते मोसलीयत्र तत् अमोसलिऊर्ध्वधस्तिर्यक् कुर्यादि परामर्शसहितं यथा नस्यात्तथावस्त्रं प्रस्फोटयेत् प्रतिलेखयेत् इत्यर्थः पुनरिमाः पूर्वं एवं क्रियमाणाः षट् प्रस्फोटनात्मकाः प्रतिलेखनाक्रियाभेदाः कर्त्तव्याः प्रथमं वारद्वयं वस्त्रस्य परावर्त्तनात् प्रस्फोटनात्रयेण २ च षट् भवन्ति पश्चान्नवखोडाहस्तोपरिप्रस्फोटनात्मकाः चोटानांत्रिककरणात् नवसम्भवन्ति पुनः पाणीपाणि विशोधनं हस्तेहस्तविशोधनं प्रस्फोटनं विदध्यात् हस्तं नानाकारं विधाय आच्छोटनत्रिकत्रिकोत्तरकालं एवं नव पूर्वोक्ताः नवपुनश्च प्रस्फोटनविशेषाः एवं अष्टादश भेदाः सप्त पूर्वोक्ताः एवं २५ पञ्चविंशतिं विधा प्रतिलेखनाभवन्ति. २५ [आरभडासम्मद्दावज्जेयव्वायमोसलीतइयापफोडणा च उत्थीविक्खित्तावेइयाछट्ठा

सूत्र

चेव । छप्पुरिमानवखोडा पाणीपाणि विसोहणं २५ ॥ आरभडा सम्मद्दा वज्जेयव्वाय मोसली । तइयापप्फोडणा चउत्थी विक्खित्ता वेइयाछट्ठा २६ ॥ पसिढिल पलंब लोला एगा मोसा अणे गरूव धुणा । कुणइ पमाणि पमायं

भाषा

च कायाने वस्त्रे नचावेनहीं वस्त्रमोटनादिरहितं वस्त्रमोडे नही अमोसलीत्यादि अस्पर्शं अन्योन्यं असंलग्नं भीतिनलगाडे सलनथीकरे दृष्टिप्रतिलेखनानंतरं षट्वेलं पूर्वं वस्त्रप्रतिलेखणां दृष्टिपडिलेहण कीधापछे तीनवार पडीलेहेनवपखोडाकही जे पाणी हस्ते प्राणी प्रमार्जनं हाथने विखे जे जीवहइ ते सोधे दूरिकरे २५ दोष महाविपरीतकरणोपधि उपरिनिषीदनरूपाः विपरीतकरे उपधि ऊपरवेसे वस्त्रमर्दे तिर्यगादिषु वस्त्रसंघट्टनामो सलीप्रोच्यतेतिरछा वस्त्रमाहोमांहिं मोडे ते मोसली कही जे एत्रीजी पडीलेहण जाणवी प्रस्फोटना चतुर्थी ज्ञातव्या झाटके वस्त्र एचोथी पडीलेहण प्रतिलेखित वस्त्रस्य अप्रतिलेखने पडीलेह्यां वस्त्रअण पडीलेही धरतीइंमूके २६ शिथिल जे नववस्त्रग्रहणं विषमग्रहणं भूमौ वस्त्रलोलनं शिथिलपणे

छट्ठा २६] [पसिढिलपलम्बलोला एगामोसाअणेगरूवधुणा कुणइपमाणपमायं सङ्किएगणणोवयं कुज्जा २७] अथ प्रतिलेखनादोषत्यागमाह आरभटा विधेर्विपरीतकरणं १ त्वरितं २ पृथक् ३ नवीन वस्त्र ग्रहणं एषा प्रथमाप्रमादप्रतिलेखना १ संमर्दा वस्त्रांतकोणानां परस्परमेलनं अथ वा उपधेरुपरि निषोदनं एषाद्वितीयाप्रमादप्रतिलेखना २ च पुनस्तृतीयामोसली अपिवर्ज्जयितव्या उपर्यधोभागतिर्यग् प्रदेशसङ्घट्टनाच्चतुर्थी प्रतिलेखना सप्रमाद दोषात्याज्या चतुर्थीप्रस्फोटनारजसाखरण्टितस्य वस्त्रस्याक्षोटनासापि वर्जनीया पञ्चमीविक्षिप्ता प्रतिलेखितस्य वस्त्रस्य अप्रतिलेखितवस्त्रोपरिमोचनं अथवाचतुर्दिक्षु च विलोकनं इयमपि सप्रमादाप्रतिलेखनात्याज्याषष्ठी प्रतिलेखनावेदिकानाम्नी सापि स प्रमादात्याज्यावेदिकायाः पञ्चभेदाः ऊर्द्ध वेदिका१ अधोवेदिका २ तिर्यग् वेदिका ३ उभयवेदिका ४ एकवेदिका ५ ऊर्द्धवेदिकासायस्यां उभयोर्जान्वोरुपरिहस्तयोरर्पणं १ अधोवेदिका साजान्वोरधः प्रचुरं हस्तयोरर्पणं २ तिर्यक्वेदिकासायस्यांतिर्यग् हस्तौ कृत्वा प्रतिलेखनं ३ उभयवेदिकासायस्यां उभाभ्यां जानुभ्यां बाह्ये उभयोर्हस्तयोरर्पणं ४ एकवेदिका सा यस्यां एकं जानुहस्तमध्ये अपरं जानुबाह्येरर्प्यते ५ एतेपञ्चापि वेदिका दोषाः प्रतिलेखनावसरेत्याज्याः स्तोलिङ्गत्वं अत्र रूढिवशात् ज्ञेयं अथ वस्त्र ग्रहणे दोष माह पसिढिलेति प्रसिथिलं दृढं अगृहीतं वस्त्रं १ प्रलम्बं यद्विषमत्वग्रहणेन वस्त्रकोणकस्य ग्रहणेन अपरकोणानां लम्बनं २ लोलायत्र भूमौ वस्त्रस्यरुलनं स्यात् ३ एतेत्रयोपि दोषास्त्याज्याः इति योज्यं एकामर्शाएकस्मिन् काले उभयोः पार्श्वयोर्वस्त्रस्याकर्षणं ४ स्तोलं रूढिवशात् अनेकरूपधुना अनेकरूपासंख्यात्वयात् अधिकाधुनाकम्पनायस्यां सा अनेकरूपधुना तथा यत् प्रमाणे प्रस्फोटादि संख्यायां प्रमादं कुरुते तथा सङ्किते सङ्गेत्यक्लीमुखेन तथा अङ्गुलिरेखास्वर्गनादिगणनस्योपयोगं गणनोपयोगं कुर्यात् तदपि दूषणं त्याज्यं एतत् प्रतिलेखनादूषणं ज्ञेयं २७ पुनरेनां एवभङ्गद्वारेण स दोषां निर्दोषं चाह [अणूणाइरित्तपडिलेहा अविवच्चासातहेव पढमं पयं पसत्थं

सेसाणियअप्पसत्थाणि २८] अन्यूनाऽनतिरिक्तकर्त्तव्या १ अतिरिक्ताधिकानकर्त्तव्या २ अविपर्यासा ३ विविधोपर्यासोयस्यां साविपर्यासा नविपर्यासा अविपर्यासाविपर्यासरहितविपरीतत्वेन रहिताइत्यर्थः ३ एतेषां त्रयाणां भेदानां अष्टौ भङ्गाउत्पद्यन्ते तेषु भङ्गेषु प्रथमं पदं प्रशस्तं प्रथमोभंग समोचीनः अन्यूना १ अनतिरिक्ता २ अविपर्यासा ३ इत्येवं रूपं प्रथमभङ्गरूप पदं प्रशस्तं निर्दोषत्वात् शुभमित्यर्थः शेषाणि सप्तभङ्गानि अप्रशस्तानि२८ पुनर्दूषणोत्पत्तिकारणमाह [पडिलेहणंकुणन्तो मिहो कहंकुणइ जणवय कहंवा देइ पच्चक्खाणं वाएइसयं पडिच्छइवा २९] प्रतिलेखनां कुर्वन्

संकिए गणणोवयं कुज्जा २७॥ अणूणाइ रित्त पडिलेहा अविवच्चासा तहेवय। पढमं पयं पसत्थं सेसाणिउ अप्प सत्थाणि २८॥ पडिलेहणं कुणंतो मिहो कहं कुणइ जणवय कहंवा। देइ पच्चक्खाणं वाएइ सयं पडिच्छइवा २९॥

सूत्र

वस्त्रभाले विषमपणेभाले धरती वस्त्रलोले एकांगुली ग्रहण अधिक प्रलेखना करण एक आंगुलोस्युं झाले पडिलेहण अधिकोकरे प्रमाणे प्रमादं करोति प्रमाणने विखे प्रमादकरे पूरी पडिलेहणकरेनही शंकितं प्रतिलेखना पूर्णाकृतावान कृतावा शंका उपजे पडिलेहणे पूरीकीधे नही तिवारे आंगुलोइ गणवानो जोग करे २७ न्यून रहिता अधिक रहिता अन्यूनाधिकाओछीपणि न करे अधिकी पणि न करे पडीलेहणाना चार भेदके अविपासा अविपर्या सा चतुर्णामपि भंगानांचिहुं भांगामांहिं तत्र प्रथम पदं अन्यूनातिरिक्ता प्रशस्तं चोथो भांगोसखरोओछीनकरे अधिकी न करे पूरोकरे एभांगो भलो शेषाणि पदानि अप्रशस्तानि बीजातीने भांगाभुंडा २८ प्रतिलेखनां कुर्वन् पडिलेहण करतुथको परस्परं कथां कथयति करोति माहोमांहिं कथाकहोइ जनपददेश कथां करोति देसनी कथाकहे ददाति प्रत्याख्यानं पच्चक्खाण करावे वाचयति स्वयं आलापादिकं प्रतीच्छति

भाषा

साधुर्मिथः परस्परं कथां वार्त्तांचेत्करोति अथवा जनपदकथां देशकथां करोति पुनः प्रतिलेखनां कुर्वन् कस्मैचित्प्रत्याख्यानं चेद्ददाति पुनः प्रतिलेखनां कुर्वन् अपरं साधुं वाचयति वाचनां ददाति वा अथवा प्रतिलेखनां कुर्वन् चेत् स्वयं आलापादि प्रतीच्छति गृह्णाति २८ [पुढवी आउक्काएतेऊवाऊवणस्सइतसाणं पडिलेहणापमत्तोछण्हंपि विराहओहोइ ३०] एतानि पूर्वोक्तानि कार्याणि कुर्वन् प्रतिलेखनायां प्रमत्तः प्रमादकर्तासाधुः षण्णामपिकायानां विराधको भवति ते षट्कायानां नामान्याह पृथ्वीकाय १ अप्काय २ तेजस्काय: वायुकाय: वनस्पतिकायस्त्रसकायश्चैतेषां सम्मर्दकः स्यात्तत् कथं विराधको भवति कुम्भकारादिशालायांस्थितस्तत्र प्रमादवशात् प्रतिलेखनायां जलकुम्भादि पातनात् तेन पानीयेन मृत्तिकाग्नि वायुकन्थु कादिकास्त्रसा स्थावराश्चम्रियन्ते तदाषण्णामपि विराधनास्यात् यदाहार्हन् जत्थ जलं तत्थवणं जत्थवणं तत्थ सासओ अग्गीतेऊवाऊसहिया एयं छएहंपि सहजओ १ इति वचनात् ३० [पुढवी आउक्काएतेऊवाऊ वणस्सइतसाणं पडिलेहण आउत्तो छण्हंपि आराहओ होइ ३१] प्रतिलेखनायां

पुढवी आऊ क्काए तेऊ वाऊ वणस्सइ तसाणं । पडिलेहणा पमत्तो छण्हंपि विराहओ होइ ३० ॥ पुढवी आऊ क्काए तेऊ वाऊ वणस्सइ तसाणं । पडिलेहणा आउत्तो छण्हंपि आराहओ होइ ३१ ॥ तइयाए पोरिसिए भत्तपाणं गवे

सूत्र

आपवाचे अथवा आगलथापासे सांभले २८ पृथ्वीकाय १ अप्पकाय २ तेउकाय ३ वायुकाय ४ त्रसकाय ५ वनस्पतिकाय ६ प्रतिलेखनामे प्रमादवंत साधुछहे जिवनीकायनो विराधकहोय ३० पृथ्वीकायः १ अप्पकाय २ तेउकाय ३ वायुकाय ४ त्रसकाय ५ वनस्पतिकाय ६ प्रतिलेखनायां आयुक्तः सावधान थको पडीलेहण करे षण्णामपिजीवनि कायानां रक्षको भवति छएजीवनिकायनो रक्षकहवे ३१ तृतीयायां पौरुष्यांयतिः चौजीपोरसिने विखे

भाषा

आयुक्तः सावधानोऽप्रमादीसाधुः षष्ठिभ्यादीनां षण्णां अपिकायानां आराधको भवति ३१ इत्यनेन प्रथमपौरुष्याः कर्त्तव्यमुक्तं द्वितीयपौरुष्याः कर्त्तव्यं स्वाध्यायादिकं पूर्वं उक्तमेवाभूत् अथ तृतीयपौरुष्या कृत्यमाह (तइयाए पोरसीए भत्त पाणं गवेसए छण्हमन्नय रागम्मि कारणंमि समुट्ठिए ३२)तृतीयां पौरुष्यां भक्तपानं गवेषयेत् अयं उत्सर्गकोनयः स्थविरकल्पिकानांहि यथाकालं भक्तपान गवेषणं उक्तं क्व सतिषण्णां कारणाणां मध्ये अन्यतरस्मिन् एकस्मिन्कारणे समुत्थिते सति आहारग्रहणस्य षट्कारणानि संतिष्ठेः कारणैराहारं कर्त्तव्यं ३२ तानि षट्कारणान्याह ॥ (वेयणवेयावच्चे इरियट्ठाएय संजमट्ठाए तहा पाणवत्तियाए छट्ठं पुण धम्मचिंताए ३३) वेदनायै क्षुत्पिपासादि रोगादि वेदनायाः उपशमनाय वेदनाचंतुं न शक्यते प्राकृतत्वात् विभक्तिलोपः प्रथमं कारणं १ तथा वैयावृत्याय वैयावृत्यर्थं यतोहि क्षुत्पिपासया पीडितो वैयावृत्य कृत्साधुः आचार्यादीनां वैयावृत्यं कर्त्तुं न शक्नोति एतद्द्वितीयं कारणं २ तथा इरियट्ठाए ईर्यार्थाय ईर्या समित्यर्थं क्षुधावृषार्दितस्य निर्जरार्थिनोपि साधोश्चक्षुरिन्द्रिय बलहीनस्य लघु जीवादिकं अप श्यतः ईर्यायाः पालनं नस्यात् तदर्थं आहारकरणं तृतीयं कारणं ३ तथा पुनः संयमार्थाय चारित्रस्य क्रियानुष्ठाना तापनावश्यकाद्याराधनार्थं यथा शकटांगं घृतादिना संस्कृतं एव चलति अन्यथा न चलति एतच्चतुर्थकारणं ४ तथा पुनः प्राणप्रत्ययाय प्राणानां प्रत्ययो जीवितावधि धारणं प्राण

सए । छण्हं अन्नयरागम्मि कारणम्मि समुट्ठिए ३२ ॥ वेयण वेयावच्चे इरियट्ठाएय संजमट्ठाए । तह पाण वत्तियाए

यतो ध्यानं मुक्त्वा भक्तपानं गवेषयेत् विलोकयेत् भातपांणीनो गवेषणा करे षण्णामपि कारणानां मध्ये अन्यस्मिन् कारणे उपस्थिते छकारणछे गोचरीना छ मांहिथी कोइकारण ऊपनो ३२ वेदनाबुभूक्षा वेदनायां वैयावृत्ते आचार्यादीनां भूखलागी गुरुनेकाजि आहारपांणी जोवोजई ईर्यासमिति पालनार्थं ३ संजम निर्वाहार्थं ४ ईर्यासमिति पालवाभणी संयम निर्वाह निमित्त तथा प्राणहत्यर्थं अन्नविना प्राणनाशः अन्नविना प्राण रहे नही

प्रत्ययस्तस्मै प्राणप्रत्यया प्राणधारणार्थं जीवितावधौ संपूर्णे जाते सत्येव प्राणमोचनं कर्त्तव्यं अन्यथा आत्महत्यादोषः स्यात् तस्मात् जीवितव्य धारणार्थं इदं पञ्चमंकारणं ५ षष्ठं पुनरिदं यदुतधर्मचिन्तायै धर्म्मध्यान श्रुताभ्यासरूपायै भक्तपानं गवेषयेत् क्षुत्तृषा पीडितस्य आर्त्तध्यानयुक्त धर्म्मध्यान श्रुता भ्यासो नस्यात् आगतमपि श्रुतं विस्मरदिति षष्ठं कारणं ६ (निग्गंथो धिइमन्तो निग्गन्थी विनकरिज्जछहिंचेव ठाणेहिंतुइमेहिं अणइक्कमणाय सेहोइ ३४) निग्रन्थः साधुः धृतिमान् धैर्यवान् तथा निग्रन्थी विदुषि साध्वी अपि षड्भिर्वक्ष्यमाणैः कारणैर्भक्तपान गवेषणां न कुर्यात् यतः एभिः स्थानैः से इति तस्य साधोः साध्वावा आहारं अकुर्वतः अनतिक्रमणं भवति संयमयोगानां उल्लङ्घनं न भवति अन्यथा आहारत्यजतः साधोः संयमयोगस्य अतिक्रमणं उल्लङ्घनं स्यात् इति भावः ३४ तानि षट्कारणानिदर्शयति [आयंके उवसग्गे तितिक्खया बम्भचेरगुत्तीसु पाणिदया तवहेउ सरीरवुच्छेयणट्ठाए ३५]

सूत्र

छट्ठं पुण धम्म चिंताए ३३॥ निग्गंथो धिइमंतो निग्गंथीवि नकरेज्ज छहिंचेव। ठाणेहिंतु इमेहिं अणइक्कमणया से होइ ३४॥ आयंके उवसग्गे तितिक्खया बंभचेरगुत्तीसु। पाणिदया तवहेउं सरीर वोच्छेयण ट्ठाए ३५॥ अवसेसं

भाषा

तेह पांणी आहारलेई षष्टं पुनः धर्म्मं चिंतायै ६ छट्ठो कारण धर्म्मनो चिंता भणीं आहार लीइं ३३ निग्रंथो धृतिमान् निग्रंथ संतोष नो धणी साधुकहीइं निग्रंथी अपि साध्वीरपि भक्तपानं विलोकयेत् षड्भिरतः एकए कारण साध्वीपणि आहारपाणीनो गवेषणाकरे स्थानेषु पुनः एभिः षड्भिः षड्भिकारणे तदा आज्ञाति करोनभवति एकए कारणे कीधाथकी आज्ञानो लोपनहोइ ३४ आतंके ज्वरादिरोगे उपसर्गे उत्पन्नरोग ज्वरादि उपसर्ग तितिक्षा क्षुत्सहन समर्थत्वेन भूखत्रिषाने निमित्ते ब्रह्मचर्य्य गुप्तिषु ४ जीवरक्षा तपोनिमित्तं शरीर विच्छेदनार्थं ६ एतु भक्तपान

आतंकेज्वरादिरोगे १ उपसर्गेदेवादि कृतस्योपसर्गस्यागमने २ तथा ब्रह्मचर्य गुप्तिगुप्तितितिक्षया हेतु भूतया यदि आहारं क्रियेत तदा इन्द्रियाणि बलवन्ति स्युस्तदा ब्रह्मगुप्ति रक्षापि दुष्करा तस्मात् ब्रह्मगुप्तितितिक्षया आहारनिषेधः ३ एतत् तृतीयं कारणं तथा प्राणिदया हेतोर्वर्षादौनिपतत् अप्कायादि जोवदयार्थं ददुरिकादिरक्षाये ४ तपसोहेतोश्चतुर्थषष्टादिवर्गतपोधनतपसो: करणहेतोर्वापञ्चमं कारणं ५ पुनः शरीरव्यवच्छेदार्थाय उचितकाले संलेखनां अनशनं कृत्वाशरीरत्यागाय आहारं साधुर्नगवेषयेत् इति सम्बन्धः इति षष्टं कारणं ३५ अथ तद्गवेषणायां विधिचित्रावधिं च आह [अवसेसं भण्डगमिज्झा चक्खुसापडिलेहए परमद्धजोयणाओ विहारं विहरएमुणी ३६] साधुरवशेषं समस्तं भाण्डकं उपकरणं गृहीत्वा चक्षुषा प्रतिलेखयेत् ततः साधुः परं उत्कृष्टं अर्द्धयोजनात् अर्द्धयोजनं आश्रित्यमुनिर्विहारं विहरेत् अधिकं व्रजतोह्यि साधोः चेत्रातीतं आहारदोषं स्यात् तस्मात् योजनार्द्धं विहारं विहृत्य आहारमानीय उपाश्रये गुरोरग्रे आलोचयविधि पूर्वकं आहारं कृत्वा यत्कर्त्तव्यं तदाह ३६ [चउत्थीए पोरसीए निक्खिवित्ताणभायणं

सूत्र

भंडगं गिज्झा चक्खुसा पडिलेहए । परमद्ध जोअणाओ विहारं विहरए मुणी ३६ ॥ चउत्थीए पोरिसीए निक्खिवित्ताण भायणं । सज्झायं तओ कुज्जा सव्वभावविभावणं ३७ ॥ पोरिसीए चउभाए वंदित्ताण तओ गुरुं । पडिक्क

भाषा

गवेषणं कुर्यात् एतेकारणे अथ भातपाणीनी गवेषण न करे ३५ अवसेसं समस्तं भंडगं सर्वभिक्षोपगरणं गृहीत्वा सचक्षाइ उपगरणलेईने नेत्रेण प्रतिलेख येत् सम्यग् नेत्रे करी पडिलेहे परं उत्कृष्टं अर्द्धयोजनं क्रोशद्वय यावत् वेकोसताइ भिक्षं विचरयेत् मुनिः भिक्षाने जाइ मुनी ३६ चतुर्थां पोरुष्यां आहारपाणानंतरं चोथो पोरिसिने विषेआहारपाणिकीधापछे भाजनंनिक्षिप्य प्रतिलेख्यपात्रा पडिलेहीने पछेमेलेस्वाध्यायं ततः कुर्यात् पछे सज्झायकरे

सज्झायन्तओकुज्जा सव्वभावविभावणं ३७] ततश्चतुर्थां पौरुष्यां भाजनं निक्षिप्यझोलिकादौबध्वा ततः स्वाध्यायं कुर्यात् कीदृशं स्वाध्यायं सर्वभावविभावनं सर्वपदार्थ प्रकाशकं ३७ [पारिसीए चउभाए वन्दित्ताणतओगुरुं पडिक्कमित्ताकालस्स सिज्जंतुपडिलेहए ३८] मुनिः पौरुष्याः अर्धाच्चतुर्थ्याः पौरुष्याश्चतुर्भागेशेषे गुरुं वन्दित्वा ततः स्वाध्यायादनन्तरं कालस्य कालं प्रतिक्रम्य तु पुनः शय्यां वसतिं प्रतिलेखयेत् ३८ [पासवणुच्चारभूमिं च पडिलेहिज्ज जयंजयो काउसग्गं तओकुज्जा सव्वदुक्खविमोक्खणं ३९] ततः पश्चात् यतिः साधुर्यत्नवान् सन् यत्नया प्रश्रवणोच्चारभूमिं प्रत्येकं द्वादश स्थण्डिलात्मकां च शय्यात्कालभूमिं च स्थण्डिलात्मिकां प्रतिलेखयेत् लघुनीतिस्थाने द्वादशमण्डलानिबृहन्नीतिस्थाने च द्वादशमण्डलानि कालग्रहण मण्डलानित्रीणि एवं सप्तविंशति मण्डलानि कुर्यात् दिनत्रयमुक्त्वा उत्तरार्द्धेन रात्रि कृत्यमारभ्यते ततो भूमि प्रतिलेखनानन्तरं कायोत्सर्गं कुर्यात् कीदृशं कायोत्सर्गं सर्वदुक्खविमोचणं कायोत्सर्गेण महतीकर्मनिर्जरा यदुक्तं काउसग्गेजहसुट्ठियस्स भज्जन्ति अङ्गुवं गाइं इदृभज्जन्तिसु विहिया अट्ठविहं कम्मसङ्घायं कायोत्सर्गस्य ऐहिक आमुष्मिक फलं स्यात् ऐहिकं यशोदेवाकर्षणादिकं आमुष्मिकं स्वर्गापवर्गादिकसुख प्राप्ति रूपं अत्र सुदर्शन

सूत्र

मित्ता कालस्स सेज्जंतु पडिलेहए ३८ ॥ पासवणु च्चार भूमिंच पडिलेहिज्ज जयं जई । काउस्सग्गं तओ कुज्जा सव्व

भाषा

सर्वभावानां विभावनं प्रकटनं समर्थः सज्झायथकी सर्वभावनो सर्वपदार्थनो खबरपडे ३७ पौरुषी चतुर्भाग पोरसीने चौथेभागि वंदित्ता ततो गुरु गुरुनेवंदना करीनें कालात् प्रतिक्रम्य सिज्जातु प्रतिलेखयेत् उपाश्रय पाटि प्रमुख पडिलेहे ३८ प्रश्रवणमूत्र उच्चार हड स्थंडिल मात्रानी भूमिथं डिलनीं भूमि सांभे प्रतिलेखयेत् यत्नेनयतिः यत्ने करीइं देखीनें देखे पडिलेहे ततो देवानभिवंद्य कायोत्सर्गं कुर्यात् देव वांदिकाउस्सग करे

श्री उत्तराध्ययन सूत्र भाग १ अ० ३० सं० अ० ३ का ३ ३ ३

कया ३९ [देवसियं च अइयारं चिन्तिज्जअणुपुव्वसो नाणेयदंसणे चेव चरित्तंमितहे वय ४०] कायोत्सर्गं कृत्वा च पुनर्दैवसिकं अतीचारं अणुपुव्वसो अनुक्रमेण ज्ञानदर्शने चारित्रे तथैव अनुक्रमेणैव चिन्तयेत् ४० [पारियकाउस्सग्गोवन्दित्ताणतओगुरुं देवसियं अइयारं आलोइज्जजहक्कमं ४१] ततः पारितकायोत्सर्गः सन् साधु गुरुं द्वादशावर्त्तं वन्दनेनवन्दित्वा तु पुनर्यथाक्रमं देवसिकं अतीचारं आलोचयेत् ४१ (पडिक्कमित्तानिस्सल्लो वन्दित्ताणतओ गुरुं काउसग्गं तओकुज्जा सव्वदुक्खविमोक्खणं ४२) ततः प्रतिक्रम्य अपराधस्थानेभ्यः प्रतिकूलं निवृत्यप्रतिक्रमणसूत्रं उक्तानिःशल्यः सन् शल्यरहितो भूत्वा ततः पश्चाद्गुरुं द्वादशावर्त्तवन्दनेन वन्दित्वा श्रीगुरुंचक्षमयित्वा आयरिय उवज्झायइति गाथात्रयं पठित्वा ततः पश्चात्कायोत्सर्गं चारित्रदर्शन श्रुतज्ञानशुद्ध्यर्थं कुर्यात् जातित्वादेकवचनं कोहश्रं कायोत्सर्गं सर्वदुक्खविमोक्खणं ४२ (पारियकाउस्सग्गोवन्दित्ताणतओगुरुम्यु इमङ्गलश्चकाउं कालं

सूत्र

दुक्ख विमोक्खणं ३९ ॥ देसियंच अईयारं चिंतेज्ज अणुपुव्वसो । नाणंमि दंसणंमि चरित्तंमि तहेवय ४० ॥ पारिय काउस्सग्गो वंदित्ताण तओ गुरुं । देसियंतु अईयारं आलोइज्जजहक्कमं ४१ ॥ पडिक्कमित्ता निस्सल्लो वंदित्ताण तओ

भाषा

सर्व्व दुःख विमोक्षणं सर्व्व दुःख मूंकावनेकाजि ३९ देवसिकमतो चारं चिंतयेत् दिवसकृत अतीचार चिंतवे अनुपूर्वसो अनुक्रमेण अनुक्रमें ज्ञानि दर्शने चेव ज्ञाननो दर्शनो चारित्रे तथैवच चारित्रनो काउस्सग्ग करे ४० पारितकार्योत्सर्गी यतिः काउस्सग्गपारीनेयती द्वादशावर्त्त वंदनेन वंदित्वा ततः गुरुं द्वादशावर्त्त वांदणांदेई प्रतिक्रम्य देवसिक अतीचारं दिवस संबंधी अतिचारपडी कमीने अतीचारं प्रकाशयेत् यथाक्रमं अनुक्रमे आलोचे प्रकाश करे ४१ प्रतिक्रमणसूत्रेण प्रतिक्रम्य निश्शल्यः प्रतिक्रमण सूत्रकहे निःशल्यथको वंदित्वा ततो गुरुं तिवारे गुरुने वांदे कायोत्सर्गत्रयं क्रमेण द्विएकेक

सम्पडिलेहए ४३) पश्चात्पारितकायोत्सर्गेनमस्कारपूर्वं लोगस्सुज्जोयगरे इत्यनेन पारयित्वा ततोऽनन्तरं द्वादशावर्त्तवन्दनेन गुरुं वन्दित्वा इच्छामोऽणुसट्ठियं इत्युक्त्वास्थित्वापश्चात् स्तुतिमङ्गलञ्च स्तुतित्रयात्मकं वर्द्धमानाक्षरस्तुतित्रयपाठ रूपं मङ्गलं कृत्वाकालं प्रत्युपेक्षिते प्रतिजागर्त्ति तदवसरसत्कृकालं कालग्रहणं साधुर्गृह्णातीत्यर्थः ततोनन्तरं यत्करणीयं तदाह ४३ (पढमं पोरिसि सज्झायं बिइयंझाणंझियायई तईयाए निद्दमोक्खं तु सज्झायं तु चउत्थीए ४४) प्रथमायां पौरुष्यां स्वाध्यायं कुर्यादितिशेषः द्वितीयायां ध्यानपिण्डस्थादिकं धर्म्मध्यानादिकं अधीतसूत्रार्थं ध्यायेच्चिंतयेत् तृतीयायां निद्रायामोक्षोनिद्रामुत्कलतावियेया चतुर्थ्यां पुनरपि स्वाध्यायं कुर्यात् द्वितीयवारकथनात् शिष्याय गुरुभिरुपदेशोदातव्यः नतु पाठने प्रायश्चित्तनीयं इति ज्ञेयं ४४ (पोरिसीए चउत्थीए कालं तु पडिलेहएसज्झायं तु तओकुज्जा अबोहंतो असंजए ४५) चतुर्थ्यां पौरुष्यां पुनः कालं प्रतिलेख्य प्रत्युपेक्ष्य

मूल

गुरुं । काउस्सग्गं तओ कुज्जा सव्व दुक्ख विमोक्खणं ४२ ॥•पारिय काउस्सग्गो वंदित्ताण तओ गुरुं । थुइ मंगलंच काउं कालं संपडिलेहए ४३ ॥ पढमं पोरिसि सज्झायं बिइयंज्झाणंज्झियायई । तईयाए निद्दमोक्खंतु सज्झा

भाषा

लोगस्स चिंतनरूपं कुर्यात् पहिला २ पछे एक एक लोगस्सनोकां उस्सग्ग करे सर्वदुःख विमोक्षण सर्वदुःखनु मूंकावणहार ४२पारितकायोत्सर्गः काउस्सग्गपारीने वंदित्वा ततो गुरुं गुरुवांदीने सिद्ध स्तवरूपं कृत्वा स्तुति स्तवनकरे मंगलरूप कालं संप्रतिलेख्य गृह्णाति पछेकालि पडिलेहण करे मुहपति चोलपटो पडलेहजे ४३ प्रथम पौरुष्यां स्वाध्यायं पहलो पोरसिं सज्झायकरे द्वितीयायां ध्यानं ध्यायति बीजी पोरसिं ध्यानकरे तृतीयायां निद्रा सेवयेत् त्रीजी पोरसिं निद्राकरे स्वाध्यायं पुनः कुर्यात् चतुर्थ्यां चोथी पोरसिं सज्झायकरे ४४ पौरुष्याः चतुर्थ्यां चोथी पोरसिने विषे कालं प्रति लाग

प्रतिजागर्य्यप्राग्गृहीत्वा ततः स्वाध्यायं कुर्यात् परं किं कुर्वन् स्वाध्यायं कुर्यात् असंयतौन् गृहस्थान् अबोधयन् अजागरयन् शनैः २ पठन् इत्यर्थः उच्चैः पठन श्रवणात् गृहस्थाः सावद्यव्यापारं कुर्वन्ति तदा साधुरपि आरम्भक्रियाभाक्स्यादिति भावः ४५ (पोरिसीए चउभाए वन्दिजणतओगुरुं पडिक्कमित्ताकालस्स कालं तु पडिलेहए ४६) चतुर्थ्याः पौरुष्याश्चतुर्थभागे अवशेषेसति घटिकाद्वयेरजन्या अवशिष्टेसति तदाहि कालसञ्चारकालस्य ग्रहणं तस्मात् ततोगुरुं वन्दित्वाद्वादशावर्त्तवन्दनं दत्वा कालस्य इति तत्समययोग्यं कालं प्रतिक्रम्यतत्सम्बन्धिनीं क्रियां कृत्वा तु पुनः कालं प्राभातिकं कालं प्रतिलेखयेत् प्राभातिककालग्रहणं गृह्णीयात् इत्यनेन आवश्यकवेलां ज्ञात्वा आवश्यकानि कुर्यात् ४६ (आगएकायवुस्सग्गो सव्वदुक्खविमोक्खणे काउसग्गन्तओकुज्जा सव्वदुक्खविमोक्खणं ४७) रात्रि प्रतिक्रमणस्थापनानन्तरं कायव्युत्सर्गे आगतेसतिकायोत्सर्गवेलायां प्राप्तायां कायोत्सर्गसमये प्रमादो न विधेयः कथम्ते समये सर्व्वदुःखविमोक्षणे ततः कायोत्सर्गं कुर्यात् कोदृग्गं कायोत्सर्गं सर्वदुक्खविमोक्षणं अत्र पुनः सर्वदुक्ख विमोक्षणमिति

सूत्र

यंतु चउत्थीए ४४ ॥ पोरिसीए चउत्थीए कालंतु पडिलेहिया। सज्झायंतु तओकुज्जा अबोहंतो असंजए ४५ ॥
पोरिसीए चउभाए वंदिजण तओगुरुं। पडिक्कमित्ता कालस्स कालंतु पडिलेहए ४६ ॥ आगए कायवुस्सग्गे सव्व

भाषा

रतिकाले पडिलेहे स्वाध्यायं ततः कुर्य्यात् पछे सज्झायकरे अबोधयत् अजागरयत् असंयतान् चौर क्षुधी बलादीन् न जाग्रति असंयतोने जागावे नहो ४५ पौरुष्यां चतुर्भागे शेषेसति पोरसिने चोथेभागे वंदित्वा ततो गुरुं वंदना करे गुरुने कालात् प्रतिक्रम्यनिवृत्य पडिक्कमणोकरे कालंतु प्रति लेखयेत् काले पडिलेहणकरे वेला ४६ आगते चारित्रादि विशुद्धार्थं कायव्युत्सर्गः काउसग्गकरे सर्वदुक्खविमोक्षणं सर्वदुक्खथी रहितहुवे कायोत्सर्गं

सूत्र

भाषा

विशेषणेन कायोत्सर्गस्य अत्यन्तकर्मनिर्जराहेतुत्वं प्रतिपादितं तथा इह कायोत्सर्गग्रहणेन चारित्रदर्शनज्ञानशुद्ध्यर्थं कायोत्सर्गत्रयं ग्राह्यं तत्र तृतीयेकायोत्सर्गेरात्रिकोऽतीचारश्चिन्तनीयः ४७ एतदेवाग्रेतनगाथायां आह [राईयं अईयारं चिन्तिज्ज अणुपुव्वसो नाणम्मिदंसणम्मीचरित्तंमितवंमिय ४८] रात्रौ भवं रात्रिकं च पदपूरणे अतीचारं चिन्तयेत् आनुपूर्व्या आनुक्रमेण ज्ञाने दर्शनेचारित्रे तपसि च शब्दाद्वीर्ये शेषकायोत्सर्गे चतुर्विंशतिस्तवचिन्त्यतयायतीतः साधारणश्चेति नोक्तः ततश्च ४८ [पारियकाउस्सग्गो वन्दित्ताणतओ गुरुं राईयं तु अईयारं आलोएज्जजहक्कमं ४९) (पडिक्कमित्तुनिसल्लोवन्दित्ताणतओगुरुं काउस्सग्गन्तओकुज्जासव्वदुक्खविमोक्खणं ५०) युग्मं ततः पारितकायोत्सर्गः सन् साधुगुरुं वन्दित्वा द्वादशा

दुक्ख विमोक्खणे। काउस्सग्गं तओकुज्जा सव्वदुक्खविमोक्खणं ४७॥ राईयंच अईयारं चिंतेज्ज अणुपुव्वसो। नाणंमि दंसणंमी चरित्तंमि तवंमिय ४८

वर्त्तवन्दनं दत्वारात्रिकं अतीचारं आलोचयेत् यथा क्रमं यथा यथा अनुक्रमेण अतीचाराणि ऊनानि तथा २ आलोचयेत् इत्यर्थः आलोचनापाठं पठेत् ४८ ततः पश्चात्पद सम्पदासहितं प्रतिक्रम्य प्रतिक्रमण सूत्रं उक्तानिग्रन्थीभूत्वा ततः पुनर्गुरुद्वादशावर्त्तवन्दने नवं दित्वा आयरिओ उवज्झाए इति गाथात्रयं पठित्वा ततः कायोत्सर्गं कुर्यात् कथंभूतं कायोत्सर्गं सर्व दुक्खविमोक्खण ५० कायोत्सर्गेस्थितः किं चिन्तयदित्याह (किं तवं पडिवज्जामि एवं तत्थविचिन्तए काउसग्गं तु पारित्तावन्दईयत्रो गुरुं ५१) अद्य अहं किं तपः नमस्कारसहितादि यावत् षण्मासोपवासादिकं प्रतिपद्ये एवं तत्र कायोत्सर्गे चिन्तयेत् भगवान् श्रीमहावीरः षण्मासंयावन्निरसनो विहृतवान् तत्किमहं अपिकर्तुं समर्थोभवामिनवेति एवं पञ्चमासाद्यपि यावन्नमस्कारसहितं तावत्परिभावयेत् ततः कायोत्सर्गं पारयित्वागुरुं द्वादशावर्त्त वन्दनेनवंदयेत् ५१ (पारियकाउस्सग्गोवन्दित्ताणतओगुरुं तवं सम्पडिवज्जित्ताकारेज्जसिद्धाणसत्थवं ५२) ततः पारितकायोत्सर्गः सन् गुरुं वन्दित्वाद्वादशावर्त्तवन्दनेनवन्दित्वातपः सम्प्रतिपद्य यथा शक्ति उपवासा

पडिवज्जामि एवंतत्थ विचिंतए। काउस्सग्गं तु पारित्ता वंदईय तओगुरुं ५१। पारिय काउस्सग्गो वंदित्ताण तओगुरुं। तवं संपडिवज्जित्ता करिज्जसिद्धाण संथवं ५२। एसा सामायारी समासेण वियाहिया। जंचरित्ता

सूत्र

प्रतिपद्यते किसो तपकरूं एवं तत्र विचिंतयेत् जे तपकरे ते चींतवीने कायोत्सर्गं पारयित्वाकाउस्सग्गपारीने द्वादशावर्त्त वंदना वंदे ततो गुरु मुहपत्ती पडोलेहीने वांदणादिइ ५१ पारयित्वा कायोत्सर्गं काउस्सग्गपारीने वंदित्वा ततो गुरुं वांदीगुरुने यथाशक्त्या चिंतित सुपवासादि प्रतिपत्तिं कुर्यात् चिंतव्योहोइ ते तपकरे सिद्धानांसं स्तवं स्तुति त्रयरूपं सिद्धस्तवं देववंदनादिकं देववांदे ५२ एषा समाचारि एसी समाचारी कही संक्षेपेण व्याख्याता

भाषा

दिकं अङ्गीकृत्य सिद्धानां संस्तवं दैवसिक प्रतिक्रमणवत् प्रान्ते वर्द्धमानस्तु तिस्रुरूपं पाठं कुर्यात् तदनुचैत्य सद्भावे तद्वंदनं कार्यं अक्षरक्षपाटेन पश्चात् सर्वक्रिया यथायोग्यं कर्त्तव्या ५२ अथ अध्ययनोपसंहारमाह [एसा सामायारी समासेण वियाहिया जंचरित्ता बहुजीवातिण्णा संसारसागरं तिण्णेवेमि५३] एषा भगवदुक्ता दशविधसाधु सामाचारी समासेन संक्षेपेण विख्याहिया व्याख्यातायाः सामाचारीचरित्वा अंगीकृत्य बहवोजीवाः संसारसागरं तीर्णाः इत्यहं ब्रवीमि इति सुधर्मास्वामी जंबूस्वामिनं प्रत्याह ५३ इति श्रीमदुत्तराध्ययनसूत्रार्थदीपिकायां उपाध्याय श्रीसकलकीर्त्तिगणिविरचितायां सामाचार्याख्यं षड्विंशमध्ययनं संपूर्णं ॥ २६ ॥ अथ सप्तविंशं अध्ययनं प्रारभ्यते ॥ सामाचारी अशठेन प्राप्यते तेन प्रस्तुत विपक्ष भूताया अशठताया कथनेन अशठत्व ज्ञापनार्थं खलुंकाख्यं अध्ययनं कथ्यते [थेरेगणहरे गग्गेमुणी आसि विसारए आइण्णे गणिभावंमि समाहिंपडिसंधए१] गार्ग्योनाम गणधरोमुनिः स्थविरः आसीत् गणस्य गच्छस्य धारकत्वाद्गणधरः धर्मे स्थिरीकरणत्वात् स्थविरः गर्गगोत्रोत्पन्नत्वात् गार्ग्यो मनुते सर्वसावद्यवि रमणस्य प्रतिज्ञां करुते इति मुनिः कौटुम्बो गार्ग्योविशारदः सर्वशास्त्रनिपुणः पुनः कौटुम्बः स आकीर्णः आचार्यगुणैर्व्याप्तः पुनः कौटुम्बः

सूत्र — बहूजीवा तिन्नासंसारसागरंत्तिवेमि ५३ ॥ सामायारीज्झयणं समत्तं २६ ॥ थेरे गणहरे गग्गे मुणी आसि विसारए ।

भाषा — संक्षेपे करीने कह्यो यां आचरित्वाबहवोजीवाः जे समाचारी अंगीकार करीने घणा जीव तिर्याः संसारसागरं इति समाप्तौ ब्रवीमि संसारसागर तथा पारपाम्यां ५३ इति श्रीसामाचारी नाम उत्तराध्ययनस्य षड्विंशतितमाध्ययनं संपूर्णं ॥ २६ ॥ स्थविरः गणधरः गर्गनामा स्थवीर गणधर गर्ग नामा: मुनिरासीत् मुनिहुआ पंडितविशारद आपन्नः प्राप्तः आचार्यादि भावगुणे आचार्यने छत्रीसगुणे करी सहितछे समाधिं संयमरूपं करोति

स गणिभावे आचार्यैरेखितः पुनः स गार्ग्यो गणधरः समाधिधत्ते कुशिष्यैः खोटितं ज्ञानं दर्शनचारित्राणां समाधिं प्रतिसंधयतीत्यर्थः १ [वहणे वहमाणस्स कंतारं अइवत्तई जोएय वहमाणस्स संसारे अइवत्तई २] यथा यथा वहने शकटादौ विनीत तुरग हयभादीन् वहमानस्य इति उक्षमाणस्य सारथादेः कंतारं अरण्यं अतिवर्त्तते संपूर्णं भवति तथा योगी संयमव्यापारेषु शिष्यान् वाहयत आचार्यस्य संसारः अतिवर्त्तते शिष्याणां विनीतत्वंदृष्ट्वा स्वयं समाधिमान् जायते शिष्यासु विनीतत्वेन स्वयं संसारमुल्लंघयन्ते एव एवं उभयोर्विनीत शिष्य सदाचार्ययोर्योगः स्कन्धः संसार च्छेदकरइति भावः २ (खलुंकेजोउजोएइ विहम्माणोकिलिस्सई असमाहिं च वेएइतोत्तओयसेभज्जई ३) यस्तु सारथिखलुंकान् गलिहयभान् योजयति रथेस्थापयति स सारथिर्विहम्माणोइति विशेषेणताडयन् संक्लिश्यते संक्लेशं प्राप्नोति अतएव असमाधिं असातां वेदयते

सूत्र

आइसेगणिभावंमि समाहि पडिसंधए १॥ वहणेवहमाणस्स कंतारं अइवत्तई। जोएय वहमाणस्स संसारं अइवत्तई२॥
खलुंकी जोउ जोएइ विहंमाणो किलिस्सई। असमाहिंच वेईए तोत्तउय सेभज्जई ३॥ एगं डसइ पुच्छंमि एगं

भाषा

समाधिरूपसंयम करेछे १ सम्यक् शकटादौवाहमानस्य भला बलद गाडे जोडायलो अटवीं अतिवर्त्तते अटवीने लांघे पार पामे यथायोग्य संयमव्यापारेषु सिष्यान् वाहयेत् इम गुरुशिष्यने संजमजोगने विषे चलावतांथका संसारो अतिवर्त्तते संसार उल्लंघे पारपामे २ खलुंकान् गलितहयभान् यो वाहयति गलिया बलदने जे गाडे जोडे सवहमानः ताडयन् क्लेशं प्राप्नोति ते बलदने चलावतुं थको ताडतुथको क्लेशपामे असमाधिंच वेदयति असमाधि पणुं पामे पुराणिकासे तस्य भज्यते वली तेहने उपराणोपणि भांजे ३ एकंडसति पुच्छे कठी सारथी हयभनी दांते करी पृष्ठकरडे एकं

प्राप्नोति च पुनस्तत्र खलु कश्चिद्वृषभयोजयपुः पुरुषस्ततोवृषभः प्राजनकोभज्यते खलूकानां अतिकुट्टनात् प्राजनकोभज्यतेइति भावः ३ [एगच्छसइ पुच्छं मि एगं विंधइअभिक्खणं एगभंजइसमिलं एगो उप्पहपट्ठिओ ४] पुनः खलूकवृषभस्वामीरथारोहकोरुष्टः सन् तं खलुकं पुच्छे दन्तैर्दशति एकः स एव एकं गलिवृषभं अभीक्ष्णंवारं २ विध्यति प्राजनस्य आरयाव्यधति एकोगलिवृषभः समिलां युगकीलिकां भनक्ति एकः पुनर्गलिर्वृषभः उत्पथमार्गं प्रस्थितो भवति ४ [एगोपडइपासेणं निवेसइनिवज्जई उक्कुइइउप्फिडई सढेबालगवीवए ५] एकोगलिस्ताडितः सन् पार्श्वेन वामदक्षणभागेन पतति अन्यः कश्चिद्मौनिवसनेनोचैतिष्ठति एकः कश्चिन्निषद्यते स्वपिति प्रलम्बीभूलाङ्गेते एकउत्कूर्दति उच्छलतिदर्दुरवत् चतुःफालीभवति अन्यः शठोभवति धूर्त्तत्वं आचरति अन्यः कश्चित् गलिर्बलीवर्दोबालगवीं लघिष्टां धेनुं दृष्ट्वातां अनुव्रजन्ति ५ [माईमुइणपडइ कुद्धे गच्छइपडिपहं मयलक्खेणचिट्ठइवेगेणय पहावई६]

सूत्र

विंधइ अभिक्खणं। एगोभंजई समिलं एगो उप्पह पट्ठिओ ४॥ एगोपडइ पासेणं निवेसइ निवज्जई। उक्कुइइ उप्फिडइ सढे बालगवीवए ५॥ माई मुइणं पडइ कुद्धे गच्छइ पडिपहं। मयलक्खेण चिट्ठइ वेगेणय पहावई६।

भाषा

अभिक्ष्णं निरंतरं विध्यते एक वृषभने वारंवार आरट्टवींधे एको वृषभः समिलं भनक्ति एक बलद समिलाने भांजे एक उन्मार्गे प्रस्थितः एक बलद उन्मार्गने दोडे एकः पतति पार्श्वेन एकपसवाडे पडे ४ उपविशतिवइसीजाइं स्वपितिसूईजाइ चाले नही उत्कूर्दते कूदे कंदुकवत् उत्पति दडीनींपरि ऊंचो ऊछे शठो दुष्टबलीवर्दः धेनुं प्रति धावति दुष्टबलदगायने देखीने धावइ दोडे ५ मायावान् मूइपितति एक वृषभमायावीमायाइं करि भोइंपडे क्रुद्धः सन् विपरीत गच्छति कोपपाम्योथको पाछोवले कृतकमिषेण तिष्ठति मूआनुंमिस करीने पडे वेगेन प्रधावतिवेगे करीने दोडे ६

पहावई ६) एकोमाईमायावान् भूत्वामस्तकं भूमौ निक्षिप्यपतति एकःकश्चित् क्रुद्धः सन् प्रतिपथं प्रतिकूलः पन्थाः प्रतिपथस्तं प्रतिपथं अयोग्यमार्गं त्यक्त्वापथान्मार्गं गच्छति एकःकश्चित् मृतलक्षेणतिष्ठति मृतस्य लक्षणं कृत्वातिष्ठतिनिश्चेष्टोभूत्वापततीत्यर्थः यदा च पुनः कथञ्चित् सञ्जीवीकृत्य उत्थापितस्तदावेगेन प्रधावति अनयारीलाधावति यथा पश्चात्स्वामीग्रहीतुं न शक्नोति ६ (छिन्नालिक्किन्दईसन्धिंदुट्ठन्तेभञ्जईजुगं सेवियसुसुयादुत्ता उज्झहित्ता पलायई ७) एकःश्वश्रालीदुष्टजातीयः कश्चित्स्वं दुष्टं बलीवर्दं रस्सिं बन्धनं रज्जुं छिनत्ति बलाच्चोटयति अन्योदुर्दान्तोदमितुमशक्योयुगं जूवरं भनक्ति सेवि इति स च दुष्टोबलीवर्दः सुतरां अतिशयेन पूत्कृत्य अत्यन्तं फूत्कारं कृत्वा उत् प्राबल्येनजूहित्वाइति त्वा स्वामिनं शकटं उन्मार्गेलात्वाकुत्रचिद्विषमप्रदेशेभंक्त्वा स्वयं पलायत ७ [खलुंकाजारिसाजोज्जादुस्सीसाविहुतारिसा जोइयाधम्मजाणंमि भञ्जन्तीधिइदुब्बला ८] गार्ग्यनामा आचार्य एवं वदन्ति भोमुनयो यथालोकेखलंकाः अत्र उक्त लक्षणः गलिबलीवर्दाः योज्याः रथस्याग्रेधुरियोत्सृताः सन्तोयादृशाभवन्ति रथारोहकस्य असमाधि क्लेशकराभवन्ति दुष्टति

सूत्र

छिन्नालिक्किंदईं सिन्धिं दुट्ठंते भंजएजुगं। सेविय सुसुयादुत्ता उज्झहित्ता पलायई ७॥ खलुंका जारिसाजोज्जा दुस्सीसाविहुतारिसा। जोइया धम्मजाणंमि भञ्जंति धिइ दुब्बला ८॥ इड्ढीगारविए एगे एगेत्थ रसगारवे। साया

भाषा

दुष्टबलिच्छिनत्ति एकः शिक्षितश्चिं दुष्टबलदराशिने तोडे एको दुर्दांतः युगं भनक्ति एक दुर्दांतबलद युगभांजे शकिलं शकटं त्यक्त्वा शकिलाने गाडाने कोडाने उज्झहितेयाने पलायतिनासीजाइ ७ उक्तरूपाः गावोयादृशाः युज्यमानास्युं जिस्या एवलद कथा भूंडा एवं दुःशिष्याणि तादृशाः भूंडा शिष्यपणि इणी रीतिं जांणवा योजिता धर्मयाने भज्यंते भग्ना भवंति धर्मरूपगाडोने बिखे जोड्याहका भांजे संतोषरहिताहति दुर्बला संतोषि करीने रहित ८

निश्चयेन आचार्यस्यापि दुःशिष्याः दुष्टाःशिष्याः विनयरहिताः कुशिष्यास्तादृशाभवन्ति धर्मयानेमुक्ति नगरप्रापकत्वेनसंयमरथे योजिताः व्यापारिताः भज्यन्ते संयमक्रियानुष्ठानात् स्खलन्ते सम्यग् न प्रवर्त्तन्ते इत्यर्थः कोदृशास्ते धृतिदुर्बलाः निर्बलचित्ताः धर्मेदुस्थिराइत्यर्थः ८ [इड्ढि गारवएएगे एगेत्थर सगारवे साएागारविएएगे एगेसुचिरकोहणे ९] [भिक्खालसिएएगे एगेओमाणभीरुएथद्धे एगस्स अणुसासम्मी हेऊहिं कारणेहिय १०] युग्मं एकः कश्चित् ऋद्धिगौरविकः ऋद्धागौरवं अस्यास्तीति ऋद्धिगौरविको मम आज्ञाः आज्ञा: मम आज्ञाः वश्या मम उपकरणं वस्त्र पात्रादिसमीचीनं इत्यादि आत्मान बहुमानरूपं मनुते स ऋद्धिगौरविक उच्यते एतादृशोगुर्वादेशेनप्रवर्त्तते एकःकश्चित् पुनरय स गौरविकः आहारादिषु रसोलोलुपः एतादृशोहि ग्लानाद्याहारदानतपसोनप्रवर्त्तते एकःकश्चित् कुशिष्यः सातागौरविकोभवति सातायागौरवेभवः सातागौरविकः एतादृशोहि विहारं कर्तुंनशक्नोति एकः कश्चित् कुशिष्यः सुचिरक्रोधनः चिरं क्रोधकरणशीलः एतादृशोहितपः क्रियानुष्ठानकरणे योग्यो न भवति ९ (भिक्षा० १०) एकः कश्चित् भिक्षालसिकः भिक्षायां आलस्ययुक्तः तादृशोहि गोचरीपरीषहसहनयोग्यो न भवति एकःकश्चिदपमानभीरुर्भवति अपमानात्भीरुः अपमानभीरुः एतादृशोहि तस्य गच्छेन

मूल

गारविए एगे एगेसुचिर कोहणे ९ ॥ भिक्खालसिए एगे एगे उमाणभीरुएथद्धे । एगंच अणुसासंमी हेऊहिं कारणे

भाषा

ऋद्धागारवितो मानरूपः एकतुमानरूप ऋद्धि तिणे करी गर्वितछे एकोस्ति रसगर्वितः स्वादलंपटः एकशिष्य रसगर्वितछे शातागर्वितः एकशिष्यः एकशातामाहिं पड्यो शिष्य एक सुचिर क्रोधी दीर्घरोषो एक दीर्घरोसी ९ भिक्षालस: एकः एकभिक्षा मांगवे आलसी एकोमानभीरुः यस्य तस्य गच्छे न याति एकमानी जीतेने घरे न जाइ एकस्तब्धः अनुशासने एकशिष्यादीधाथकां स्तब्धहोई रहे हेतुभिः कारणैः पंचावयव अनुमानवाक्यैः अनन्यथाभी९

प्रविशति एकः कश्चित् लब्धोहङ्कारीभवति एतादृग्योनिजकुग्रहात् विनयं कर्तुं न शक्नोति च पुनः एकं कुशिष्यं प्रतिशिक्षादाने आचार्यः एवं विचारयति हेतुभिः कारणैः अहं एनं कुशिष्यं अनुशास्मि कथं इति अध्याहारः कथंशिक्षयिष्यामि आचार्यइति चिन्तापरोभवति इति भावः १० [सोवि अन्तरभासि ल्लो दोसमेवपकुव्वई आयरियाणं तंवयणं पडिकूलेइ अभिक्खणं ११] सोपि कुशिष्यः आचार्येणशिक्षितः सन् अन्तरभाषावान् पुनर्दोष मेव अपराधमेव प्रकरोति आचार्यस्य शिक्षायां दोष मेव प्रकाशयति अपगुणग्राहीभवतीत्यर्थः पुनः स कुशिष्यः आचार्याणां यद्वचनं तद्वचनं वारं वारं प्रतिकूलयति सन्मुखं जल्पति यदा आचार्याः किञ्चित् शिक्षावचनं वदन्ति तदा अभीक्ष्णं मुहुरेवं वदति किं मां यूयं वदत यूयमेव किं न कुरुत इत्यर्थः ११ [न सामग्गं वियाणाइ नविसा मज्झदाहिई निग्गयाहोहिईमन्ने साहू अन्नोत्थ वच्चओ १२] तदा आचार्यः किञ्चित् कुशिष्यं प्रतिवदति भो शिष्य अमुकस्य यद्वचनस्य

हिय १० ॥ सोविअंतर भासिल्लो दोसमेव पकुव्वई । आयरियाणं तंवयणं पडिकूलइ अभिक्खणं ११ ॥ नसामग्गं वियाणाइ नविसा मज्झदाहिई । निग्गयाहोहिईमन्ने साहू अन्नोत्थ वच्चओ १२ । पेसियापलिउंचंति ते पलियंति

सूत्र

नियत पूर्ववर्त्तिभिः १० सोपिकुशिष्यमानः अंतराभाषा शिक्षादेतांधक्कां विचे बोले दोषप्रकरोति रोसवडे आचार्यानां यद्वचनं तद्वतीछांजे गुरुनुं वचन प्रतिकूलः अभीक्ष्णं वारं २ गुरुना वचन भूंडा माने कुशिष्य भूंडाशिष्य ११ गुरुणाकार्ये प्रेरितोभूते मानविजानातिते दुभने जाणे नहींछे आविका नच सामग्र्यं दास्यते ते सुभने नहो दिइ निर्गता भविष्यती मन्येहं ते आविका घरथीनी सरीछसेहं इम जाणुं अन्य साधुः अत्र कार्ये गच्छतुः एकार्यनेवास्ते बीजो कोइ साधु मेलो १२ क्वचित्कार्ये प्रेषिताः क्वचिन्मुक्ताः उत्साहरहिताः ते कुशिष्यकार्ये मोकल्याकार्य करेनहीं आहारादिकथी

भाषा

गृहात् मह्यं आहाराद्यानीयदेहि तदा स कुशिष्योवदति सा आद्यैमम इति इति मांनविजानासि मां न उपलक्षयति सा आद्यैमह्यं आहारादिकं न दास्यति अथवास गुरुं प्रत्येवं वदति हे गुरो अहं एवं मन्ये साध्वाद्यैनिर्गताभविष्यति स्वगृहादपरत्र इदानींगता भविष्यति अथवा अन्यः साधुः अस्मिन् कार्ये व्रजतु अहं न व्रजामि इत्यर्थः १२ [पेसियापलि उंवंति तेपलिन्ति समंतओ रायवेट्ठिंचमन्नं नाकरिंतिभिउडिं मुहे १३] पुनस्ते कुशिष्याः आचार्येण कुत्रचित् गृहस्थगृहे आहाराद्यर्थं गृहस्थस्य आकारणायवाप्रेषिताः सन्तः पलिओविंति अपह्नुवन्ति अपलपन्ति वयं भवद्भिः कुत्रकुत्रा अस्माकं न स्मरसि अथवामिष्टाहारादिकं गोपयन्ति अथवा उक्तं कार्यं न निष्पादयन्ति अनुत्पादितमपि उत्पादितमिति वदन्ति उत्पादितं च अनुत्पादितं वदन्ति अथवा यत्र भवद्भिर्वयं प्रेषिता स गृहीनकश्चित् दृष्टः इति पृष्टासन्तः अपलपन्ति पुनस्ते कुशिष्याः समं ततः सर्वासुदिक्षुपरियन्ति पर्यटन्ति गुरुपार्श्वेकदाचित्न आयान्ति न उपविशन्ति कदाचिदयं गुरुणां पार्श्वेस्थास्यामस्तदास्माकं किञ्चित्कार्यं कथयिष्यन्ति इति मत्वा अन्यत्र भ्रमन्ति इति भावः कदाचित्कश्चिन्कार्यं गुरुभिः प्रेषितास्तदाराजवेष्टिं इव मन्यमानारूत्कार्यं कुर्वन्ति हृदस्यवेटिः पतितादति जानतोमुखे भृकुटीं भ्रूभङ्गरचनां कुर्वन्ति अन्यामपि ईर्ष्याभ्रूचिकां चेष्टां कुर्वन्तीति भावः १३ [वाइयासङ्गहिया चेव भत्तपाणेणपोसिया जायपक्खाजहाहंसा पक्कमन्तिदिसोदिसिं १४]

सूत्र — समंतओ। रायवेट्ठिंच मन्नंता करेंति भिउडिंमुहे १३। वाइया संगहियाचेव भत्तपाणेण पोसिया। जाय पक्खा

भाषा — लवे कहे मिथ्यो नहीं इम कहे ते कुशिष्य समंततः कुशिष्याः पलायनेचिहुं पासे कुशिष्य नासी जाइ राजवेष्टिमिव मन्यमाना राजानी बेठनीपरे माने कुर्वंति भृकुटीमुखे मोहोडे भमुह उंचीचढावे १३ सूत्र वा चिता: तदर्थं च ग्राहिता: संग्रहीता शिक्षादानेन सूत्र भक्षाभ्यां अर्थदीधो शिक्षा

पुनस्तेकुशिष्याः गुरुभिर्वाचिताः सूत्रं ग्राहिताः शास्त्राभ्यासं कारयित्वापण्डिताकृताः पुनः संगृहीताः सम्यक् स्वनिश्रायां रक्षिताः पुनर्भक्तपानैः पोषिता पुष्टिंनीताः चकारात् दीक्षिताः स्वयमेव उपस्थापिताः पश्चात्तेकार्येषुतेदिसोदिसि प्रक्रमन्ति यथेच्छं विहरन्ति ते कुशिष्याः के यथाजातपक्षाः हंसा यथाजाताः पक्षास्तन्तुरुहाणि येषां तेजातपक्षाः हंसाइव यथा उत्पन्नपक्षाहंसाः स्वजननीं जनकं च त्यक्त्वा दशसुदिक्षु व्रजन्ति तथा ते कुशिष्या अपि इति भावः [अहसारहीविचिन्तेइ खलु केहिं समंगओ किंमज्झदुट्ठसीसेहिं अप्पामे अवसीयई १५] अथानन्तरं सारथिर्गर्गाचार्यो धर्मध्यानस्य प्रेरकश्चेत सिच्चिन्तयति खलुकैर्गलिवृषभसदृशैः कुशिष्यैः समङ्गतः सहितः किञ्चिन्तयति एभिर्दुष्टशिष्यैः प्रेरितैः सद्भिः किमस्माकमिति किं ऐहिकामुष्मिकफलं वा मम प्रयोजनं सिद्धाति दुष्टशिष्यैः प्रेरितैः केवलं मे मम आत्मा एव अवसीदति तेषां प्रेरणात् स्वकृत्यहानिरेव भविष्यति नान्यत्किमपि फलं तत एतेषां कुशिष्याणात्यागेन मया उद्यतविहारिणा एवभाव्यमिति चिन्तयति १५ [जारिसा मम सीसाओ तारिसागलिगद्दहागलिगद्दहे च इत्ताणं दढं पगिण्हई तवं १६] पुनः स आचार्यश्चिन्तयति यादृशाः मम शिष्याः सन्ति तादृशागलिगर्दभाभवन्ति अत्रगलिगर्दभ दृष्टान्तेन शिष्याणां अत्यन्तनिन्दासूचिता

सूत्र

जहाहंसा पक्कमंति दिसोदिसं १४ ॥ अह सारही विचिंतेइ खलुंकेहिं समागओ। किंमज्झ दुट्ठसीसेहिं अप्पामे

भाषा

दीधाः भक्तपानाभ्यांच पोषिताः भातपांणीकरी पोस्याछे जातपक्षा यथा हंसाः जिम हंसना बालकने हंसपोषेवधारे मोटाकरे पांखआवे जीवारे उडी जाये हंसेव स्वेच्छाचारीणो व्रजंति दिशोदिसे ते शिष्य पणि भण्यागण्याथका पछे जठीजाइ १४ अथ सारथिः विचिंतयतिहवे सारथीचिंतवे खलु कैः दुष्टशिष्यैः समागतः गुरुचिंतवे दुष्टशिष्य आवीमोल्या किं मम दुष्टशिष्यैः एदुष्टशिष्ये मुझनेस्यं मम आत्मा अवसीदति क्लिश्यतिम्हारो आत्मा दुःख

ततः गर्गाचार्यो गलिगर्दभ सदृशान् कुशिष्यान् त्यक्त्वा दृढं यथा स्यात्तथा तपोबाह्यं आभ्यन्तरञ्च प्रगृह्णाति प्रकर्षेणांगी करोति तु शब्दः पदपूरणे यदा एतान् कुशिष्यान् अहं नत्यक्ष्यामि तदामदीयः कालः क्लेशे एव प्रयास्यतीति आचार्यो विचारयति १७ [मिउमद्दवसंपन्ने गंभीरेसु समाहिए विहरइ महिं महप्पासील भूएण अप्पणीत्तिवेमि १७ स गार्ग्य आचार्यस्तदा ईदृशः सन् महीं पृथिवीं ग्रामानुग्रामं विहरति कीदृशः स मृदुर्वाक्चित्त्या विनयवान् पुनः कीदृशो मार्दवसंपन्नः अन्तःकरणेपि कोमलतायुक्तः पुनः कीदृशः गम्भीरः अलब्धमध्यः कीदृशः सुसमाहितः सुतरां अतिशयेन समाधिसहितः पुनः कीदृशः शीलभूतेन आत्मना उपलक्षितः शीलं चारित्रं भूताः प्राप्तोयः स शीलभूतः तेन शीलभूतेन शीलयुक्तेनात्मना सहितः यतोहि खलुंकत्वं कुशिष्यत्वं तत्तु अविनीतत्वं तच्च स्वस्य गुरोश्चदोष हेतुरस्ति अतो अविनीतत्वं त्यक्त्वा विनीत त्वमङ्गी कर्त्तव्यमितिभावः १७ इतिअहं ब्रवीमि इति श्रीसुधर्मास्वामिजम्बूस्वामिनं प्राह ॥ इति श्रीमदुत्तराध्ययन सूत्रार्थदीपिकायां उपाध्याय श्रीलक्ष्मीकीर्त्तिगणिशिष्य लक्ष्मीवल्लभगणि विरचि

सूत्र

अविसीयंतं १५। जारिसा ममसीसाओ तारिसा गलिगद्दहा। गलिगद्दहे चइत्ताणं दढंपगिण्हए तवं १६। मिउ मद्दवसंपन्ने गंभीरेसुसमाहिए। विहरइ महिं महप्पा सीलभूएण अप्पणीत्तिवेमि १७॥ खलुकिज्जंझयणं सम्मत्तं २७

भाषा

पामेछे १५ जादृशाः मम: शिष्याः जीसामाहरे शिष्यछे तादृशाः गलिगर्दभाः दुष्टवृषभाः जेहवागलीया वृषभः गलिगर्दभान् त्यक्त्वा गलित वृषभसरिषा शिष्यछोडीने दृढं तपः परिगृह्णाति दृढतपकरे १६ मृदुस्तथा मार्दवः सन् मृदुमार्दवगुणे करीसहित कोमलचित्तगंभीरः तथा सुसमाधितः कोमलचित्त थको समाधिसंयुक्त विचरति पृथिव्यां महात्मा पृथिवीने विखे विचरे आत्मा शीतभूतः शीतः सन् आत्मना इति ब्रवीमि सीतलद्वयोथको विचरे १७

तायां खलु कीयाख्यं सप्तविंशतितमं अध्ययनं सम्पूर्णं ॥ २७ ॥ अथाष्टाविंशतितमं प्रारभ्यते पूर्वस्मिन् अध्ययने अशठस्य मोक्षमार्गप्राप्तिः स्यात् अतो मोक्षप्राप्ति विधायकं अध्ययनं अष्टाविंशं प्रारभ्यते [मोक्खमग्गगइं तच्चं सुणेहजिणभासियं च उकारणसंजुत्तं नाणदंसणलक्खणं १] श्रीसुधर्मा स्वामी जम्बूस्वाम्यादीन् शिष्यान् वदति भोसुनयो मोक्षमार्गगतं यूयं शृणु तमोक्षोष्टकर्म्मणां नाशस्तस्य मार्गोज्ञानादि मोक्षमार्गस्तेनगतिः सिद्धिगमनरूपामोक्ष मार्गगति यूयं शृणुत कीदृशीं मोक्षमार्गगतिं जिनभाषितां जिनोक्तां पुनः कीदृशीं तच्चं इति तथ्यां अवितथां सत्यां तत्वरूपां पुनः कीदृशीं चतुर्भिः कारणैः संयुक्तां चतुः कारणसंयुक्तां पुनः कीदृशीं ज्ञानदर्शनलक्षणं ज्ञानं च दर्शनं च लक्षणं स्वरूपं यस्याः साज्ञानदर्शनलक्षणातां १ अथतानि चतुः कारणानि आह [नाणं चदंसणं चेव चरित्तञ्च तवोतहा एसमग्गोत्तिपन्नत्तो जिणेहिवरदंसिहिं २] एष चतुः कारणरूपोमोक्षमार्गोजिनैः केवलिभिस्तीर्थ करैश्च प्रज्ञप्तः कथितः कीदृशैर्जिनैर्वरदर्शिभिः वरं अव्यभिचारित्वेनवस्तु स्वरूपं द्रष्टुं शीलं येषां ते वरदर्शिनस्तैर्वरदर्शिभिः सम्यग् ज्ञानदर्शनवद्भिरित्यर्थः अथ चतुर्णांकारणानां नामानि प्रथमं कारणं ज्ञानं यथा स्वरूपस्थानां वस्तूनां विशेषेण अवबोधोज्ञानं ज्ञायते अनेनेतिज्ञानं तदिह सम्यक् ज्ञानमुच्यते च पुनर्द्वितीयं कारणं दर्शनं वस्तूनां यथा स्वरूपस्थानां सामान्यप्रकारेण अवबोधोदर्शनं दृश्यते अनेनेति दर्शनं तदप्यत्र सम्यग् दर्शनमुच्यते

सूत्र — **मोक्खमग्गगइं तच्चं सुणेह जिणभासियं चउकारण संजुत्तं नाण दंसण लक्खणं १ ॥ नाणंच दंसणंचेव चरित्तंच**

भाषा — इति श्रीखलुंकि अध्ययन सप्तविंशतमोटवार्थं संपूर्णं ॥ २७ ॥ मोक्षमार्ग गतं सत्यं हवे मोक्षमार्गनीगति सत्यरूप शृणुत जिनभाषितं अहो भव्यजीव तुम्हे सांभलोवीत रागनुभाषित चतुःकारणं संयुक्तं चिह्नकारणे करीसहित ज्ञानदर्शन लक्षणस्वरूपं ज्ञानदर्शनलक्षणे करीने सहीत १ ज्ञानस्य स्वरूपं

चैव शब्दः पदपूरणे विशेषावबोधात्मकं ज्ञानं सामान्यावबोधात्मकं दर्शनं इति ज्ञानदर्शनयोर्भेदः च पुनस्तृतीयं कारणं चारित्रं चर्यते प्राप्यते मोक्षोऽनेनेति चरित्रं संयमरूपं तदिह सम्यग् चारित्रं एवज्ञेयं तथा चतुर्थं तपः कारणं तप्यते कर्मवर्गोऽनेनेति तपः येनकर्मवर्गः प्रज्वलति तत्तपोद्वादशविधं अचतपसश्चारित्रात् पृथगुपादानं कर्मक्षयेतपसोऽसाधारणत्वख्यापनार्थं २ एतदनुवादद्वारेण फलमाह [नाणं चरित्तं सणं चेव चरित्तं च तवोतहा एयमग्ग मणुप्पत्ताजीवागच्छन्ति सग्गइं ३] जीवाः भव्यजीवाः इमं मार्गं अनुप्राप्ताः सन्तः सद्गतिं मोक्षगतिं गच्छन्ति इमं मार्गकं ज्ञानं च पुनर्दर्शनं च पुनश्चारित्रं तथातपोजिनाज्ञाशुद्धं द्वादशविधं इत्यनेन ज्ञानदर्शन चारित्रतपांसि मोक्षमार्गः ये पुरुषाअत्रसावधानास्ते मोक्षगामिनोज्ञेयाः इति भावः३ [तत्थ पञ्च विहंनाणं सुयं आभिणिबोहियं ओहिनाणञ्चतइयं मणनाणञ्च केवलं ४] तत्र ज्ञानादिषु मध्येपञ्च विधं पञ्चप्रकारं ज्ञानं कथितं तान् पञ्च

मूल

तवोतहा । एस मग्गोत्ति पन्नत्तो जिणेहिं वरदंसिहिं २ ॥ नाणंच दंसणंचेव चरित्तंच तवोतहा । एयमग्ग मणुपत्ता जीवा गच्छंति सग्गइं ३ ॥ तत्थ पंचविहंनाणं सुयं आभिणिबोहियं । ओहिनाणं तइयं मणनाणंच केवलं ४ ॥ एयं पञ्चविहंनाणं

भाषा

दर्शन स्वरूपं पुनः ज्ञानदर्शन चारित्रं बाह्याभ्यंतरभेदस्तपः चारित्रवारेभेदे तप एवः मुक्तिमार्गः प्रज्ञप्तः उक्तः जिनैः एमुक्तिनो मार्गतीर्थं करे कह्यो प्रशस्य सम्यक्करैः विशिष्ट सम्यकना धरणहार २ ज्ञानस्वरूपं दर्शनस्वरूपं ज्ञानदर्शन पुनः चारित्रं बाह्याभ्यंतरभेद स्तपस्तथा चारीत्र तप एवं मुक्ति मार्ग मनुप्राप्ताः एमार्गने विषे प्राप्त हुआथका जीवाः गच्छंति सद्गतिं जोव भलीगतिं जाई निस्संदेह ३ तत्र पंचविधं ज्ञानं तीहां ज्ञानना पांचभेद श्रुतज्ञान १ मतिज्ञान २ तृतीयं अवधिज्ञानं ३ मनःपर्यवज्ञानं मनपर्यायज्ञान ४ केवलज्ञानं केवलवज्ञान५ एतत् पञ्चविधं ज्ञानं एपांचे प्रकारे ज्ञान

प्रकारान् आह प्रथमं श्रुतं श्रुतज्ञानं अक्षरशब्दात्मकं द्वादशाङ्गीरूपं श्रूयते यत् तत् श्रुतज्ञानं भावश्रुतं गण्यते द्वितीयं आभिनिबोधिकं अभिमुखोनियमः स्वस्य विषयस्य बोधोयस्मात्स अभिनिबोधः अभिनिबोध एव आभिनिबोधिकं आभिनिबोधिक शब्देन मतिज्ञानं उच्यते षड्भिन्द्रियैः समनस्कैरित्यर्थः तृतीयं अवधिज्ञानं अवदृति अधोधोविस्तारभावेन धावतीति अवधिर्मर्यादा अवधिनाउपलक्षितं ज्ञानं अवधिज्ञानं उच्यते कोर्थः यद्ज्ञानं मर्यादा सहितं स्यात् तत् तृतीयं ज्ञानं अथ चतुर्थं मनोज्ञानं मनः शब्देनमनोद्रव्यपर्यायास्तेषु मनोद्रव्यपर्यायाणां नाम भेदकारणज्ञानं मनोज्ञानं यस्य कस्य चिन्मनः पुद्गलाः यादृग्स्वभावेन वर्त्तन्ते तेषां तादृग् प्रकारेण ज्ञानं मनः पर्या यज्ञानं इत्यर्थः पञ्चमं केवलं एकं सकलं अनन्तञ्च ज्ञानं केवल ज्ञानं केवलं च तत् ज्ञानं च केवलज्ञानं यस्योदयेसति अन्येषां ज्ञानानां अकिञ्चित्करत्वं भवतीति भावः यद्यपि नन्दीसूत्रादौ पूर्वं मतिज्ञानं उक्तं अत्रादौ श्रुतग्रहणं कृतं तत् शेषज्ञानानां स्वरूपं श्रुतज्ञानेनैवज्ञेयत्वात् सर्वाण्यपि ज्ञानानि श्रुतज्ञानानीत्यर्थः ४ [एयं पञ्च विहंनाणं दव्वाणयगुणाणय पज्जवाणञ्चसव्वेसिं नाणन्नाणोहिं देसियं ५] एतत्पञ्च विधंज्ञानं सर्वेषां द्रव्याणां गुणानां पर्यायाणां च यत् ज्ञानं तत् ज्ञानिभिः केवलिभिर्देशितं कथितं ज्ञायते यत् तत् ज्ञानं इति भाव व्युत्पत्तिः अथ द्रव्यलक्षणमाह [गुणाणमासयोदव्वं एगदव्वस्सियागुणा लक्खणं पज्जवाणन्तु उभओ अस्सियाभवे६]

सूत्र

दव्वाणय गुणाणय पज्जवाणंच सव्वेसिं नाणं नाणीहिं देसियं ५॥ गुणाण मासओ दव्वं एगदव्वस्सिया गुणा।

भाषा

द्रव्याणां धर्मास्तीकायादीनां गुणानांच द्रव्य धर्मास्तिका यादिक रूपादीनां पर्यायाणां सर्वेषां रूपादिक पर्याय तन्भेदानां सर्वेषां तेहना सघला भेदज्ञानं बोधिरूपं ज्ञानभिः देसितं कथितं ज्ञान वोधिरूपज्ञानीइं कह्यो ५ गुणानामाश्रयो द्रव्यं गुणनो आश्रयते द्रव्य भाजन गुणाः रूपादयः एक

गुणानां रूपरसस्पर्शादीनां आश्रयः स्थानं द्रव्यं यत्र गुणा उत्पद्यन्तेऽवतिष्ठन्ते विलीयन्ते तत् द्रव्यं इत्यनेन रूपादिवस्तु द्रव्यात् सर्वथा अतिरिक्तं अपि नास्ति द्रव्ये एव रूपादिगुणालभ्यन्तेइत्यर्थः गुणाहि एकद्रव्याश्रिताः एकस्मिन् द्रव्ये आधारभूते आधेयत्वेनाश्रिता एकद्रव्याश्रितास्ते गुणा उच्यन्ते इत्यनेन ये केचित् द्रव्यं एव इच्छति तद्व्यतिरिक्तान् रूपादीन् इच्छन्ति तेषां मतं निराकृतं तस्माद्रूपादीनां गुणानां द्रव्येभ्योभेदोप्यस्ति तु पुनः पर्यायाणां नव पुरातनादि रूपाणां भावानां एतल्लक्षणं ज्ञेयं एतत् लक्षणं किं पर्यायाहि उभयाश्रिताभवेयुः उभयोर्द्रव्य गुणयोराश्रिताः उभयाश्रिताः द्रव्येषु नवीन पर्यायाः नाम्ना आकृत्या च भवन्ति गुणेष्वपि नवपुराणादिपर्यायाः प्रत्यक्षं दृश्यन्ते एव ६ पूर्वं द्रव्यभेदानाह [धम्मो १ अधम्मो २ आगासं ३ कालो ४ पुग्गल ५ जन्तवो ६ एसलोगुत्तिपन्नत्तोजिणेहिं वरदंसिहिं ७] धर्मइति धर्मास्तिकाय १ अधर्मइति अधर्मास्तिकाय २ आकास मिति आकाशास्तिकायः ३ कालः समयादिरूपः ४ पुग्गलत्ति पुद्गलास्तिकायः ५ जन्तवइति जीवाः ६ एतानि षट् द्रव्याणि ज्ञेयानीति अन्वयः एषा इति सामान्यप्रकारेण इत्येवं रूपः उक्तः षट् द्रव्यात्मकोलोकोजिनैः प्रज्ञप्तः कथितः कौटश्यैर्जिनैर्वरदर्शिभिः सम्यक् यथास्थित वस्तुरूपज्ञैः ७ [धम्मो १

सूत्र लक्खणं पज्जवाणंतु उभओ अस्सियाभवे ६॥ धम्मो अहम्मो आगासं कालो पुग्गल जंतवो। एसलोगोत्ति पन्नत्तो जिणे

भाषा द्रव्याश्रिता भवंति रूपादिक गुण एक द्रव्यने आश्रये होइ पर्यायानांतु इदं लक्षणं पर्यायनुं लक्षणछे सहभाविनो गुणाक्रम भाविनः पर्यायाः लक्षणपर्याययोः उभयोः द्रव्याश्रिताः गुणाश्रिताश्च भवंति द्रव्यने गुणने आश्रित हुवे ६ धर्मास्तिकाय१ अधर्मास्तिकाय२ आकाशास्तिकाय३ कालः समयादि४ पुद्गलं५ जंतवो जीवो६ एषः लोक इति प्रज्ञप्तः कथितः एहलोक कह्यो जिनैः वर केवलज्ञानीइं कह्यो ७ धर्मास्तिकायअधर्मास्तिकाय एतानि

अहम्मो आगासन्दव्वं इक्किक्कमाहियं अणन्ताणिय दव्वाणिकालोपुग्गलजन्तवो ८] धर्मादिभेदानाह धर्म १ अधर्म २ आकास ३ द्रव्य इति प्रत्येक योज्यं धर्म द्रव्यं अधर्मद्रव्य आकाशद्रव्य इत्यर्थः एतत् द्रव्य त्रयं एकैक इति एकत्वं युक्तं एवतीर्थकरैः आख्यातं अग्रे तनानित्रीणि द्रव्याणि अनन्तानि स्वकीयस्वकीयानन्तभेदयुक्तानिभवन्ति तानित्रीणिद्रव्याणिकानिकालः समयादिरनन्तः अतीतानागताद्यपेक्षयापुद्गलाअपिअनन्ताः जन्तवोजीवा अप्यनन्ता एव ८ अथ षट् द्रव्याणां लक्षणमाह [गइलक्खणो उधम्मो अहम्मोठाणलक्खणोभायणं सव्वदव्वाणं नहं ओगाहलक्खणो ९] धर्मोधर्मास्तिकायोगति लक्षणोज्ञेयः लक्ष्यते ज्ञायतेऽनेनेतिलक्षणं एकस्माद्देशात् जीवपुद्गलयोर्देशान्तरं प्रतिगमनं गतिर्गतिरेवलक्षणं यस्य सगतिलक्षणः अधर्मो अधर्मास्ति काय: स्थितिलक्षणोज्ञेयः स्थितिः स्थानं गति निवृत्तिः सैवलक्षणं अस्येति स्थानलक्षणोऽधर्मास्तिका योज्ञेयः स्थिति परिणतानां जीवदुद्गलानां स्थिति लक्षणकार्येणज्ञायते स अधर्मास्तिकायः यत्पुनः सर्वद्रव्याणां जीवादीनां भाजनं आधाररूपं नभः आकाशं उच्यते तत् च नभः अवगाहलक्षणं

हिंवर दंसिहिं ७ ॥ धम्मो अहम्मो आगासं दव्वं इक्किक्कमाहियं । अणंताणिय दव्वाणि कालो पुग्गल जंतवो ८ ॥
गइ लक्खणोउ धम्मो अहम्मो ठाण लक्खणो । भायणं सव्वदव्वाणं नहं ओगाह लक्खणं ९ ॥ वत्तणा लक्खणो

एकैक द्रव्यरूपाणि तीनै एक द्रव्यरूपछै अनंतानंत भेदथकी आगला तीन द्रव्यजाणवातेकै हा कालपुद्गलजीवाः एतानिअनंतद्रव्याणि कालपुद्गल जीवए अनंतपुद्गलोक कह्याछ अथ लक्षणमाह गतिलक्षणो धर्मचलणस्वभाव धर्मास्तिकायनै बले चाले अधर्मः संस्थानलक्षणः स्थिररूप अधर्मास्तिकाय थिररूप भाजनं सर्वद्रव्याणां जीवादिनां षट्द्रव्यनुं भाजनथानक ते नभ आकाशनुं लक्षण जीवादिकने अवकाशदेते लक्षण ९ वर्त्तनालक्षणः कालः अतीत अना

अवगाढुं प्रवृत्तानां जीवानां पुद्गलानां आलम्बोभवति इति अवगाहः अवकाशः स एव लक्षणं यस्य तत् अवगाहलक्षणं नभ उच्यते ९ [वर्त्तनालक्षणो कालोजीवोउवओगलक्खणो नाणेणं दंसणेणञ्च सुहेणयदुहेणय १०] वर्त्तते अनवच्छिन्नत्वेन निरन्तरं भवति इति वर्त्तना सावर्त्तना एव लक्षणं लिङ्गं यस्येति वर्त्तनालक्षणः कालउच्यते तथा उपयोगोमति ज्ञानादिकः स एव लक्षणं यस्य स उपयोगलक्षणोजीवउच्यते यतोहि ज्ञानादिभिरेव जीवो लक्ष्यते उक्तलक्षणत्वात् पुनर्विशेषलक्षणमाह ज्ञानेन विशेषावबोधेन च पुनर्दर्शनेन सामान्यावबोधरूपेण च पुनः सुखेन च पुनर्दुःखेन च ज्ञायते सजीवउच्यते १० पुनर्लक्षणान्तरमाह [नाणञ्च दंसणञ्चेव चरित्तञ्च तवोतहावीरियं उवओगोय एवं जीवस्सलक्खणं] ज्ञानं ज्ञायतेऽनेनेतिज्ञानं च पुन र्दृश्यतेऽनेनेतिदर्शनं च पुनश्चरित्रं क्रियाचेष्टादिकं तथा तपोद्वादशविधं तथा वीर्यं वीर्यान्तरायक्षयोपशमात् उत्पन्नं सामर्थ्यं पुनरुपयोगोज्ञानादिषु एकाग्रत्वं एतत् सर्वं जीवस्य लक्षणं ११ अथ पुद्गलानां लक्षणमाह ॥ (सद्दन्धयारउज्जोओपहाछायातवोवियवन्नगन्धरसाफासा पुग्गलाणन्तु लक्खणं १२)

सूत्र

कालो जीवो उवओग लक्खणो। नाणेणं दंसणेणञ्च सुहेणयं दुहेणय १० ॥ नाणंच दंसणंचेव चरित्तंच तवो तहा।
वीरियं उवओगोय एयं जीवस्स लक्खणं ११॥ सद्दंधयार उज्जोओ पहा छाया तवेइवा। वन्न गंध रसा फासा पोग्ग

भाषा

गत वर्त्तमानसमय आवलीते काल कहीजे जीवः उपयोगलक्षणः जेहमांहिं उपयोग हुवेते जीवकहीइं सोपिज्ञानेन च दर्शनेन च तेपणि ज्ञानदर्शन सुख दुखबेवे सुखेन च दुःखेन च जोवस्य लक्षणमाह १० ज्ञानं च दर्शनंचैव ज्ञानदर्शन चारित्रञ्च चारित्र तपश्च तथा तपस्या वीर्यञ्च उपयोगश्च वीर्य अने उपयोग एतत् जीवस्य लक्षणं एजीवनुं लक्षण ११ शब्दोध्वनिः अंधकारः उद्योतः शब्दकरे अंधकार करे उद्योत करे प्रभाकांतिः छाया आतपः

शब्दोद्योतनि रूपपौद्गलिकस्तथान्धकारं तदपि पुद्गलरूपं तथा उद्योतोरत्नादीनां प्रकाशस्तथा प्रभाचन्द्रादीनां प्रकाशः तथा छायाहत्यादीनां छायाश्चेत्य गुणा तथा आतपोरवेरुष्ण प्रकाशः इति पुद्गलस्वरूपं वा शब्दः समुच्चये वर्णगन्धरसस्पर्शाः पुद्गलानां लक्षणं ज्ञेयं वर्णाः शुक्लपीतहरितरक्त कृष्णादयो गन्धोदुर्गन्धसुगन्धात्मकोगुणः रसाः षट्तीक्ष्णकटुककषायाम्लमधुरलवणाद्याः स्पर्शाः शीतोष्णखरमृदुस्निग्धरूक्षलघुगुर्वादयः एते सर्वेपि पुद्गलास्तिकायस्कन्ध लक्षणवाद्याज्ञेयाः इत्यर्थः एभिर्लक्षणैरेव पुद्गलालक्ष्यन्ते इति भावः १२ अथ पर्याय लक्षणमाह [एगत्तञ्च पुहत्तञ्च संखासंठाण मेवय संजोगाय विभागाय पज्जवाणं तु लक्खणं १३] एतत्पर्यायाणां लक्षणं एतस्मिं एकत्वं भिन्नेष्वपि परमाणवादिषु यत् एकोयं इति बुद्धाघटोयं इति प्रतीति हेतुः च पुनः पृथक्त्वं अयं अस्मात् पृथक् घटः पटात् भिन्नः पटोघटाद्भिन्नः इति प्रतीति हेतुः संख्या एको द्वौ बहव इत्यादि प्रतीति हेतुः च पुनः संस्थानं एव वस्तूनां संस्थानं आकारश्चतुरस्र वर्त्तुलति स्वादि प्रतीति हेतुः च पुनः संयोगा अयं अङ्गुल्याः संयोग इत्यादि व्यपदेश हेतवो विभागा अयं अतो विभक्त इति बुद्धि हेतवः एतत्पर्यायाणां लक्षणं ज्ञेयं संयोगा विभागा बहुवचनात् नव पुराणं त्वाद्यत्वारोज्ञेयाः लक्षणंत्व साधारण रूपं गुणानां लक्षणं रूपादिप्रतीतत्वाद्रोक्तं अथ दर्शन लक्षणमाह नवतत्व द्वारेण १३ [जीवाजीवाय बन्धोय

लाणंतु लक्खणं १२ ॥ एगत्तंच पुहत्तंच संखा संठाण मेवय । संजोगाय विभागाय । पज्जवाणंतु लक्खणं १३ ॥

सूत्र

भाषा

तावडो करी कांति कहे छाया कहे वर्ण गन्धरसस्पर्श पुद्गलानां ए पुद्गल तुं लक्षण कह्यो १२ अथ पर्याय लक्षणं पृथक्त्वंच एकत्वंच अयं अस्मात् एक घटादिक एएक थको जूंदो संख्या एक द्वयादि रूपा संस्थानं च संस्थान आकार संख्या एकवे परि मंडलादि संस्थान आकार आंगली हाथ प्रमुख संजोगः विभागः संयोग वियोग एतत्पर्याय लक्षणं एपर्यायनुं लक्षण १३ अथ तत्वान्याह जीवाजीव बंधश्च जीव तत्व१ अजीव तत्व २ बंधतत्व ३ पुण्यं

पुन्नं पावासवोतहा सम्बरो निज्जरामुक्खो सन्तिए तहिया नव १४] जीवाश्चेतना लक्षणाः अजीवा धर्म्मा धर्माकाशकाल पुद्गलरूपाः बन्धो जीवकर्मणोः संश्लेषः पुण्यं शुभप्रकृतिरूपं पापं अशुभं मिथ्यात्वादि आश्रवः कर्मबन्धहेतुः हिंसामृषाऽदत्तमैथुन परिग्रहरूपः तथा संवराः समिति गुप्त्यादिभिरा श्रवद्वारनिरोधः निर्जरा तपसा पूर्वार्जितानां कर्मणां परिशाटनं मोक्षः सकल कर्म क्षयात् आत्म स्वरूपेण आत्मनोऽवस्थानं एतेनवसंख्याका स्तथाः अवितथा भावाः सन्ति इति सम्बन्धः नवसंख्यात्वं हि एतेषां भावानां मध्यमापेक्षं जघन्यतोहि जीवाजीवयोरेव बन्धादीनां अन्तर्भावात् द्वयोरेव संख्यास्ति उत्कृष्टतस्तु तेषां उत्तरोत्तरभेदविवक्षया अनन्तत्वं स्यात् १४ [तहियाणं तु भावाणं सब्भावेउवएसणं भावेण सद्दहं तस्सम्मत्तं तं वियाहियं १५] अर्हद्दिस्तस्य पुरुषस्य सम्यक्त्वं सम्यग् भावोऽर्थाद्दर्शनं व्याख्यातं कथितमित्यर्थः कीदृशस्य पुरुषस्य तथ्यानां सत्यानां भावानां जीवाजीवादितत्वानां सद्भावविषये उपदेशेन गुरूणां शिक्षावाक्येन भावेन श्रद्दमनसाश्रद्दधानस्य तथेति अङ्गीकुर्व्वाणस्य योहि जीवादिनवपदार्थानां सम्यक् जानाति

सूत्र

जीवा जीवाय बंधोय पुन्नंपावा सवोतहा। संवरो निज्जरामोक्खो संतेए तहिया नव १४॥ तहियाणंतु भावाणं सब्भावे उवएसणं। भावेण सद्दहंतस्स संमत्तं तं वियाहियं २५॥ निसग्गुवएसरुई आणारुई सुत्तबीयरुइमेव।

भाषा

पापाश्रव स्तथा पुण्यतत्व४ पापतत्व५ आश्रवरूपतत्व६ तिम संवरोसंवरतत्व७निर्जरा निर्जरातत्व८मोक्षश्च मोक्षतत्व ९संति एतानि नवतत्वानि एनवतत्व जांणवां १४ तथा तां सत्यानां भावानां जीवानां एजे कह्या साचाभाव जीव पुद्गलना सद्भाव विषयमांहि तथं सत्यादि उपदेशेन श्राचा करीने गुरुइं कह्या जे तत्वभावे करी भावेन श्रद्दधतः जीवस्य भावेकरी सद्दहता जीवने श्रीमुखे सम्यक्त्वजिनैः आख्यातं कथितं तेहने तीर्थंकर सम्यक्त्वकहे १५

भावेन श्रद्दधाति स पुमान् सम्यक्त्ववान् इत्यर्थः १५ अथ सम्यक्त्वभेदानाह [निस्सग्ग १ वएसरुई २ आणारुइ ३ सुत्त ४ बीयरुइमेव ५ अभिगम ६ वित्थाररुई ७ किरिया ८ संखेव ९ धम्मरुई १० १६] एतेदशभेदाः सम्यक्त्वस्य ज्ञेयाः तत्र प्रथमोनिसर्गरुचिः निसर्गः स्वभावस्तेनरुचिस्तत्त्वानां अभिलाषो यस्य स निसर्गरुचिर्विज्ञेयः १ द्वितीय उपदेशेन गुरुक्तेनरुचिर्यस्य स उपदेशरुचिः यदा गुरुर्धोर्यधर्ममुपदिशति तदैकाग्रचित्तोयः शृणोति स उपदेशरुचिर्द्वितीयो ज्ञेयः २ तृतीय आज्ञयासर्वज्ञवचनेन रुचिर्यस्य स आज्ञारुचिर्ज्ञेयः ३ सूत्रेण आगमेन एवरुचिर्यस्य स सूत्ररुचिश्चतुर्थोज्ञेयः ४ पञ्चमो बीजरुचिः बीजेन रुचिर्यस्य स बीजरुचिः बीजं हि एकं अपि अनेकार्थप्रबोधकं वचनं तेन रुचिर्यस्येति बीजरुचिः ५ अभिगमरुचिः षष्टः अभिगमेन ज्ञानेनरुचिर्यस्य स अभिगमरुचिः ६ सप्तमोविस्ताररुचिः विस्तारेणरुचिर्यस्य स विस्ताररुचिः ७ तथा क्रियारुचिः क्रिययाधर्मानुष्ठानेनरुचिर्यस्य स क्रियारुचिरष्टमोज्ञेयः ८ तथा संक्षेपरुचि संक्षेपेण संग्रहेण रुचिर्यस्य स संक्षेपरुचिर्नवमः ९ तथा धर्मेण श्रुतधर्मेणरुचिर्यस्य स धर्मरुचि श्रुतधर्मभ्यास रुचिर्दशमः १० यद्यपि सम्यक्त्वस्य जीवात् भेदोनास्ति जीवस्य स्वरूपं सम्यक्त्वं तथापि लक्षलक्षणयोर्गुणगुणिनोः कथनमात्रेण कथं चिद्भेदोप्यस्ति अथ सम्यक्त्वभेदानाममात्रेण उक्तावित्थरेणाह [भूयत्थेणाहिगया जीवाजीवायपुन्नपावञ्च सहसंमुइया सह सम्वरोय रोएइउनिसग्गो १७] सनिसर्गरुचिः कथितं यत्तदोर्मित्यादि

अभिगम वित्थार रुई किरिया संखेव धम्मरुई १६॥ भूयत्थेणाहिगया जिवा जीवाय पुन्नपावंच । सहसंमइया सव संव

सूत्र

सम्यक्त्व रुचिनाह निसर्गरुची १ उपदेशरुचि २ आज्ञारुची ३ सूत्ररुची ४ बीजरुचि ५ अभिगमरुचि ६ विस्ताररुचि ७ क्रीयारुची ८ संक्षेप रुची ९ धर्मरुची १० एटले प्रकारे सम्यक्त्व जाणिवा १६ एटला विभृत्यार्थेन १ सत्यार्थेन २ अधिगताः सम्यक् प्रकारे जाणी निश्चित कीयां

भाषा

सम्बन्धात् स इति कः येनजीवाजीवाश्च पुण्यं पापं च एते पूर्वोक्ताभावा ऋतार्थेन सत्यार्थेन अधिगताः भूतः सद्भूतः अर्थोविषये यस्य स तत् भूतार्थं ज्ञानं उच्यते तेन अमीजीवादयोभावाः सद्भूताः सन्तीति कृत्वा गृहीताः च पुनः पूर्वोक्ता जीवाजीवाः पुण्यपापञ्च पुनरास्रवसंवरौ च शब्दाद्बन्धमोक्षौ इत्यादि नवापि भावान् सहसम्मत्या सह आत्मनासङ्गतामतिः सहसम्मतिस्तया सहसम्मत्या स्वबुद्ध्यापरोपदेशं विनाजाति स्मृत्यादिविशदबुद्ध्यायस्मै रोचते स निसर्गरुचिः सम्यक्त्वानुच्यते १७ अमुमेवार्थं पुनराह [जोजिणुद्दिट्ठे भावे च उव्विहेसद्दहाइ सय मेव एमेयनन्नहत्तियसनिसग्गरुइत्तिनायव्वो १८] सनिसर्गरुचिर्ज्ञातव्यः स इति कः यश्चतुर्विधान् द्रव्यक्षेत्रकालभावरूपान् जिनोद्दिष्टान् भावान् जिनोक्तान् पदार्थान् स्वयमेव परोपदेशंविनैव श्रद्दधाति मनसिधारयति पुनर्योजिनोक्तेषु तत्त्वेषु एवमे वै तत् यथा जिनैर्दृष्टं जीवादितत्तथैवेति नान्यथेति बुद्धिं कुरुते सनिर्गरुचिरुच्यते १८ अथोपदेशरुचेः स्वरूपमाह (एएचेव उभावेउवइट्ठे जोपरेण सद्दहई कुउमत्थेणजिणेणय उवएसरुइत्तिनायव्वो १९) स उपदेशरुचिरितिज्ञातव्यः यः एतान् चैवभावान्

सूत्र

रोय रोएइओ निसग्गगो १७ ॥ जोजिणुद्दिट्ठे भावे चउव्विहे सद्दहाइ सयमेव । एमेव नन्नहत्तिय सनिसग्ग रुइत्ति

भाषा

जांण्या जीवाजीवौ पुण्यपापे च जोव तत्त्व अजोवतत्त्व पुण्यतत्त्व पापतत्त्व स्वमत्याज्ञाताभवंति आपणी मतिं करीने जाणे आश्रवसंवरौचयत् रोचतं सानिसर्गरुचिः आश्रव तत्त्वसंवर तत्त्वरुचे ते निसर्गरुचि कहीइं १७ यः जिन कथितान् भावान् जे मनुष्य तीर्थं करना कह्या भावजाणवा चतुः प्रकारान् द्रव्य क्षेत्रकालभावे श्रद्दते स्वयमेव चारिप्रकारे द्रव्यक्षेत्र कालभाव आपरतांसद्दहे एवमेव नान्यथा इति भगवंतना कह्यां अन्यथा नहीवे सा निसर्गरुचि र्ज्ञातव्याः ते निसर्गरुचो जाणवो १८ एतान्चैव नवभावान् एनववोलजे कह्या उपदिष्टान् या परेण श्रद्दधाति जे बीजे समझाव्याथका सूधासद्दहे छद्मस्थेम

जीवाजीवादीन् परेण अन्येन ब्रह्मस्थेन वा अथवाजिनेन केवलिनातीर्थकरेण उपदिष्टान् श्रद्धाति इत्यव्ययनिश्चये च शब्दः पद पूरणे १९ अथा ज्ञारुचेः स्वरूपमाह [रागोदोसोमोहो अन्नाणं जस्स अवगयं होइ आणाएरोयं तु सोखलुआणारुईनाम २०) सखलुनिश्चयेन आज्ञारुचिर्नामइति प्रसिद्धोभवति स इति कोयस्यरागः स्नेहो द्वेषोऽप्रीति मोहः शेषमोहनीयप्रकृतयोऽज्ञानं मिथ्यात्वरूपं एतत्सर्वं नष्टं भवति अस्यदेशतोऽपगतं गम्यते न सर्वतोऽपगत शब्दस्य प्रत्येकं सम्बन्धः यस्य रागोदेशोऽपगतः यस्य द्वेषोपि देशतोऽपगतः यस्य मोहोपि देशतोऽपगतः यस्य अज्ञानं देशतोऽपगतं एतेषां अपगमात् आज्ञया आचार्योपदेशेनरोचमान जीवादितत्वं तथैति प्रतिपद्यमानो यो भवति स आज्ञारुचिरित्यर्थः अत्र माषतु षट्टष्टान्तो मारुसमातुसइति स्थानिमाषतुषइति ट्टष्टान्तोस्ति २० (जोसुत्तमहिज्जन्तो सुएणओगाहई उसम्मत्तं अङ्गिणबाहिरेणय सोसुत्तरुइत्तिनायव्वो २१) स सूत्ररुचिर्ज्ञातव्यः यः सूत्रेण आगमेनसम्यक्त्वं अवगाहते प्राप्नोति कोट्टशेन सूत्रेण अङ्गेन आचाराङ्गादिना वा अथ वा बाह्यिरेण बाह्येन अनङ्गप्रविष्टेन उत्तराध्ययनादिना

सूत्र

नायव्वो १८॥ एएचेवउ भावे उवइट्ठे जोपरेण सद्दहइ। छउमत्थेण जिणेणय उवएस रुइत्ति नायव्वो १९॥ रागो दोसो मोहो अन्नाणं जस्स अवगयं होइ। आणाए रोयंतो सो खलु आणारुईनाम २०॥ जो सुत्त महिज्जंतो सुएण

भाषा

जिनेनवा छद्मस्थ श्रुत केवलीना कह्या अथवा तीर्थं करना कह्या श्रधासहहे उपदेशरुचिः ज्ञातव्यः ते उपदेशरुची जाणवी १९ रागोद्वेषोमोहः रागद्वेष मोहः अज्ञानञ्च यस्य अपगतं भवति अने अज्ञान एतलांबानां जेहनां गयाहोइ आज्ञाया रोचयन् जिम भगवंतनी आज्ञाइवे जीम भगवंते कह्याछे तिम रुचे सः खलु आज्ञारुचिनाम ते आज्ञारुचि कहीइं २० यः सूत्रमधीयान् पठन् जे सूत्रने भणेछे सूत्रेण अवगाहते प्राप्नोति सम्यक्त्वं सूत्रभणे भणतां

समाक्षं गोविन्दवाचकवल्लभते स सूत्ररुचिर्ज्ञेयः १ अथ बीजरुचेः स्वरूपमाह [एगेण अणेगाइं पयाइजोपसरइउसम्मत्तं उदएवतिल्लबिन्दूसोवीयरुइत्तिना यव्वो२१] सबीजरुचिज्ञातव्यः स इति कः यः समत्तं इति समाक्षवान् गुणगुणिनोरभेदोपचारात् समाक्षधारी आत्मा एव गद्यते तस्मात् यः समाक्षी एकेनपदेन जोवादिना अनेकेषु बहुषुपदेषु जोवादिषु तु निश्चयेन प्रसरति व्यापकबुद्धिमत्वेनजानाति इत्यर्थः कस्मिन् कइव उदकेतैलबिन्दुरिव यथा उदकस्यैकदेशगतोपि तैलबिन्दः सर्वमुदकमाक्रामति तथा तत्त्वैकदेशोत्पन्नरुचिरपि आत्मातथाविधक्षयोपमादशेषतत्वेषुरुचिमान् भवति स एवं विधोबोजरुचिर्ज्ञातव्यइत्यर्थः यथा बोजं क्रमेण एकमपि अनेकबोजानां जनकं स्यात् तथा स्यापि रुचिर्विषयभेदतोरुच्यन्तराणां जनयित्रीस्यादिति भावः २२ अथाभिगमरुचेः स्वरूपमाह (सोहोइ अभिगमरुई सुअनाणंजेण अत्थओदिट्ठं एक्कारसमंगाइं पइन्नगन्दिट्ठिवाओय २३) सो अभिगमरुचिर्भ

ओगाहईओ सम्मत्तं अंगेण बाहिरेणव सो सुत्तरुइत्ति नायव्वो २१॥ एगेण अणेगाइं जो पसरईउ सम्मत्तं।
उदएव्व तिल्लबिंदूसोवीयरु इत्तिनायव्वो २२॥ सोहोइ अभिगमरुई सुयनाणं जेण अत्थओ दिट्ठं। एक्कारस मंगाइं

जाणे सांचो सम्यक्त अंगेण आचारांगादिना अंग आचारांगतिण भणता पामें बाह्यादिना अंगप्रविष्टे नो उत्तराध्ययनादिना सूत्ररुचिर्ज्ञातव्याः अनंगप्रविष्ट उत्तराध्ययनसूत्रे भणते सूत्ररुचि कहोजे २१ एकजीवादि पदार्थेन अनेके ज्ञातव्या पदानियानि प्रसरंति सा सम्यक्ते सत्यारुचि उदके यथा तैलबिंदुः प्रसरति सा बोजरुचिः ते बीजरुचि नाम जाणवुं जोम एकबीजथी अनेकबोज ऊपजे २२ तस्मात् अभिगमरुचिः ते अभिगमनाम रुचिकहीइं श्रुत ज्ञानं येन अर्थतः दृष्टानि जिणे श्रुतज्ञान अर्थें दीठोछे एकादशानि अंगानिए इग्यारह अंग प्रकीर्णकानि उत्तराध्ययन दृष्टिवादः प्रकीर्णक उत्तरा

वति स इति कः येन श्रुतज्ञानं अर्थतः अर्थं आश्रित्य दृष्टं येन श्रुतज्ञानस्यार्थोऽधिगतो भवति किं तत् श्रुतज्ञानमित्याह एकादशाङ्गान्या आचाराङ्गादीनि तथा प्रकीर्णकं इति जातिवादेकवचनं प्रकीर्णकान्युत्तराध्ययनादीनि दृष्टिवादः परिकर्मसूत्रादि च शब्दात् उपाङ्गानि उपपातिकादीनि सर्वाणि येनार्थोज्ञातानि भवन्ति सोऽभिगमरुचिर्भवति इत्यर्थः २३ अथ विस्ताररुचेः स्वरूपमाह (दव्वाण सव्वाभावा सव्वपमाणे हिं जस्सउवलद्धा सव्वाहिं नयविहीहिय वित्थाररुइत्तिनायव्वो २४) सविस्ताररुचिरिति ज्ञातव्यः यस्य पुरुषस्य द्रव्याणां धर्मास्तिकायादीनां सर्वेभावा एकत्व पृथक् संयोग विभागादि समस्तपर्यायाः सर्वप्रमाणैः प्रत्यक्षानुमानोपमानागमैश्च पुनः सर्वैर्नयविधिभिर्नैगमसङ्ग्रह व्यवहार ऋजु सूत्र शब्द समभिरूढै वम्भूतैः उपलब्धा यथारूपेण जाता: सन्ति सविस्तार रुचिर्विज्ञेय इत्यर्थः २४ अथ क्रियारुचि स्वरूपमाह [दंसण नाणचरित्ते तव विणए सच्च समिइ गुत्तीसु जो किरियाभावरुई सो खलु किरियारुई नाम २५] स खलु निश्चयेन क्रियारुचिर्नाम प्रसिद्धोज्ञेयः यः पुरुषो दर्शनज्ञान चारित्रे तथा तपो विनये

सूत्र

पइन्नगं दिट्ठिवाओय २३ ॥ दव्वाण सव्वभावा सव्व पमाणे हिं जस्स उवलद्धा । सव्वाहिं नयविहीय वित्थार रुइत्ति नायव्वो २४ ॥ दंसण नाण चरित्ते तव विणय सव्वसमिइ गुत्तीसु । जो किरियाभावरुई सो खलु किरिया रुई

भाषा

ध्ययनादिक दृष्टिवाद बारहअंग २३ धर्मास्तिकायादीनां सर्वभावाः द्रव्यधर्मास्तिकायादिक सर्वपदार्थ सर्व प्रमाणैः यस्य उपलब्धाः सर्वप्रत्यक्षादि प्रमाणे करीने जांण्यालाधा सर्वैःनयविधिभिः नैगमसंग्रह व्यवहारादिक नयनीविधिजाणे विस्ताररुचि ज्ञातव्या ते विस्ताररुचि कहीइ २४दर्शन ज्ञानचारित्रे दर्शन ज्ञान चारित्र तपो विनयसत्यसमिति गुप्तिषु तप विनय सत्य समिति गुप्तीने विषे यः क्रियायां भाव रुचिः पडिक्कमणं क्रिया ऊपरि रुचिकरे ते

क्रियाभाव रुचिर्भवति तथा सत्य समिति गुप्तिषु क्रियाभाव रुचिर्भवति दर्शनञ्च ज्ञानञ्च चरित्रञ्च दर्शन ज्ञानचारित्रं तस्मिन् तपांसि च विनयाश्च तेषां समाहार स्तपोविनयं तस्मिन् तपोविनये तत्परस्य हादशविधेषु तथा विनयेषु आचार्यादीनां भक्तिषु तथा सत्यायाः समितयः सत्यसमितयः तासु सत्य समितिषु क्रियायां दर्शन ज्ञानचारित्र तपोविनय समितीनां आराधनानुष्ठानविधौ भावेन रुचिर्यस्य स क्रियाभाव रुचिः २५ अथ संक्षेपस्वरूपमाह [अणभिग्गहिय कुदिट्ठी संखेवरुइत्तिहोइनायव्वो अविसारओपवयणे अणभिग्गहिओयसेसेसु२६] स संक्षेप रुचिर्भवति इति ज्ञातव्यः स इति कः योऽनभि गृहीत कुदृष्टिः अनभिगृहीता अनङ्गीकृता कुदृष्टिर्बौद्धमतादिरूपायेन स अनभिगृहीत कुदृष्टिः येन मिथ्यात्विनां कुमतत्वाङ्गीकृतो नास्तीत्यर्थः पुनर्य प्रवचने जिनोक्त सिद्धान्ते अविसारदोऽचतुरः पुनर्यस्तु शेषेषु मतेष्वपि कपिलादिमतेष्वपि कुशलोनास्ति सचै तादृशः पुरुषः संक्षेपरुचिः स्यात् २६ अथ धर्मरुचे स्वरूपमाह [जो अत्थिकाय धम्मंसुयधम्मं खलु चरित्त धम्मंच सद्दहइ जिणाभिहियं सोधम्मरुइत्तिनायव्वो २७] सधर्म रुचिर्भवति इति ज्ञातव्यं यः पुरुषोऽस्तिकायानां धर्मादीनां अर्थात् धर्मास्तिकायादीनां धर्मं असाधारण लक्षण स्वभावं चलनस्वभाव स्थिर संस्थानावकाश दानादिकं

सूत्र

नाम २५। अणभिग्गहिय कुदिट्ठी संखेव रुइत्ति होइ नायव्वो। अविसारओपवयणे अणभिग्गहिओय सेसेसु २६।

भाषा

भावरुचि सः खलु क्रियारुचिर्नाम ते क्रियारुचि कहीइ २५ यः अनभि गृहीत कुदृष्टिबोधितो मतादिरागः जिणे वीतादिकनोमत नहीं भाख्योछे नही कोधोछे अविग्रहमिथ्यात्वनो नहो सम्यक्तनो संक्षेपरुचिरिति भवतिज्ञातव्या ते संक्षेपरुचि कहीजे अविशारदो अकुशलःप्रवचनेसिद्धांतनीवातनहो जाणेछे अनादरः शेषेषु अन्यदर्शनेषु वीजां दर्शनने विषे अनादरछे २६ यः प्राणी अस्तिकाय धर्मं जीको प्राणी धर्मास्तिकायने श्रुतधर्मं निश्चिते नियमेन

जिनाभिहितं तीर्थकरोक्तं श्रद्दधाति पुनर्योजिनोक्तं एव श्रुतधर्मं अङ्गप्रविष्टादिरूपञ्च पुनश्चारित्रधर्मं सामायिकच्छेदोपस्थापनीय परिहार विशुद्धि सूक्ष्मसम्पराय यथाख्यातादिकं जिनोक्तं श्रद्दधाति नतु यो धर्मादीनां लक्षणं पाषण्डिभिरुक्तं श्रद्दत्ते अत्र हि पृथक् उपाधिभेदेन समाक्तभेदकथनं शिष्य व्युत्पादनार्थं अन्यथा तु निसर्गरुचिरुपदेश रुचिश्च एतौ उभौ भेदौ अधिगम रुचौ एव अन्तर्भावतः २७ अथ समाक्त लिङ्गान्याह [परमत्थ संथवोवा सुदिट्ठ परमत्थ सेवणावावि वावन्नकु दंसणवज्जणाय सम्मत्त सद्दहणा २८] एतत्समाक्त श्रद्धानं समाक्तस्य लक्षणं समाक्तवतः पुरुषस्य चिह्नं ज्ञेयं किं तल्लक्षणं परमार्थसंस्तवः परमार्थतेऽर्थाश्च परमार्थाजीवादितत्वानि तेषां परमार्थानां जीवादिभावानां संस्तवः स्वरूपज्ञाना दुत्पन्न परिचयः परमार्थ संस्तवः एतत्प्रथमं सम्यक्त्ववतो लक्षणं वा शब्दः पदपूरणे वा अथवा अन्यत् लक्षणमिदं सुदृष्ट परमार्थ सेवनं सुदृष्ट यथा स्वरूपं दृष्टाः दर्शिता वा पर मार्था जीवादयो यैस्ते सुदृष्ट परमार्थाः गीतार्था स्तेषां सेवनं सुदृष्ट परमार्थ सेवनं बहुश्रुतानां आचार्यादीनां यथाशक्ति वैयावृत्यस्यकरणं एतदपि

सूत्र

जोअत्थिकाय धम्मं सुयधम्मं खलु चरित्तधम्मं च । सद्दहदू जिणाभिहियं सोधम्म रुइत्ति नायव्वो २७ ॥ परमत्थ संथवो वासुदिट्ठपरमत्थसेवणावावि । वावन्न कुदंसण वज्जणाय सम्मत्त सद्दहणा २८ ॥ नत्थि चरित्तं सम्मत्त विहूणं दंस

भाषा

चारित्रधर्मः श्रुतधर्म चारित्रधर्म श्रद्दधाति जिनोक्तं सद्दहे तीर्थं करतुं भाषां सधर्म रुचिरिति ज्ञातव्यः ते धर्मरुचिकहीए २७ परमार्थ संस्तवकरणं जीवादिरुचितुं करिवो सुदिट्ठि परमार्थं गीतार्थाः श्रावकाः साधवश्चतेषां सेवनागीतार्थ साधु अथवा श्रावक तेहनी सेवाकरे व्यापन्नानां चरणभ्रष्टानां कुदर्शनानांच कापालिकादीनां वर्जना संगत्यागकरे कुदर्शनी भ्रष्टाचारी तेहनो संग न करे सम्यक्त्व श्रद्धानं सम्यक्त्वनी सद्दहणाकरे २८ नास्ति चारित्रं

सम्यक्तलक्षणञ्च पुनर्यापन्न कुदर्शन वर्जनं व्यापन्नं विनष्टं दर्शनं येषान्ते व्यापन्नदर्शनाः यैः पूर्वंसम्यक्तं लब्ध्वा समाक्तघातकंकर्मोदयात् पुनः समाक्तं वान्तं ते व्यापन्नदर्शना निह्नवादयः तथा कुत्सितं दर्शनं येषांते कुदर्शनाः शाक्यादयः व्यापन्नदर्शनाश्च कुदर्शनाश्च व्यापन्नदर्शन कुदर्शना स्तेषां वर्जनं व्यापन्नदर्शन कुदर्शन वर्जनं:एतदपि समाक्तलक्षणं ज्ञेयं यः समाक्तवान् भवति सनिन्हवैः कुलिङ्गिभिश्च परिचयं न करोति २८ [नत्थि चरित्तं सम्मत्त विहूणं दंसणउभइव्वं सम्मत्त चरित्ताइं जुगवं पुव्वंच सम्मत्तं २९] समाक्त माहात्म्य माह हे शिष्य समाक्तविहीनं चारित्रं नास्ति समाक्तेन विनाचारित्रं नासीत् न भविष्यति नास्ति च कोर्थः यावत्समाक्तं नोत्पद्यते तावत् चारित्रं नस्यात् तु पुनर्दर्शनेतु समाक्तेतु चारित्रेण भवितव्यं अथवा समाक्ती चारित्रं भक्तव्यं भजनीयं समाक्तञ्च चारित्रञ्च समाक्त चारित्रे युगपत् एककालं उत्पद्येते इति शेषः तथापि तत्रानुक्रमोस्ति पूर्वं समाक्तं पश्चाचारित्रं उत्पद्यते समाक्तचारित्रयोर्युगपदुत्पादेपि अयं नियमोस्ति इति भावः २९ पुनरपि तदेवाह (नादं सणस्सनाणं नाणेण विणानहोंति चरणगुणा अगुणस्सनत्थिमुक्खो नत्थि अमोक्खस्सनिव्वाणं ३०) अदर्शनिनः समाक्तरहितस्य ज्ञानं नास्ति इत्यनेन समाक्तं विनासमाक् ज्ञानं नस्यादित्यर्थः ज्ञानं विनाचारित्र गुणाचारित्रं पञ्चमहाव्रतरूपं तस्य गुणाः पिण्डविशुद्ध्यादयः करण चरणसप्तति रूपाः न भवन्ति अगुणिनः चारित्र

सूत्र

णउभइव्वं। सम्मत्त चरित्ताइं जुगवं पुव्वंच सम्मत्तं २९॥ नादंसणिस्स नाणं नाणेण विणा नहोंति चरणगुणा।

भाषा

सम्यक्तहीन सम्यक्तविना चारित्रकांइ नही दर्शनेन सम्यक्तसति भवितव्यं सम्यक्तसहित चारित्रहुवे समाक्तचारित्रे सम्यक्तने चारित्रे चारित्रोत्पदात्पूर्वं उत्पद्यते समकालहोवे पणि पेहेलो समकित पाछे चारीत्र हुवे २९ न दर्शन रहितस्य ज्ञानदर्शनविना ज्ञान नहोय समाक्तरहीत ज्ञानेनविना न भवंति

गुणैः रहितस्य मोक्षः कर्मक्षयोनास्ति अमोक्षस्य कर्मक्षयरहितस्य निर्वाणं मुक्तिसुखप्राप्तिर्नास्ति ३० अथ समाक्षस्य अष्टौ आचारान् आह (निस्संकियनिकंखियनिव्वितिगिच्छा अमूढदिट्ठीय उववूहथिरीकरणे वच्छल्लपभावणे अट्ठ ३१) निःशङ्कितं देशतः सर्वतश्शङ्कारहितत्वं पुनर्निःकांक्षितत्वं शाक्यादयन्य दर्शनग्रहणवाञ्छारहितत्वं निर्विचिकित्स्यं फल प्रतिसन्देहकरणंविति क्लानिर्गतावितिकिल्लानिर्विचिकित्सा तस्य भावोनिर्विकित्स्यं किमेतस्यतपः प्रभृतिक्लेशस्य फलं वर्त्तते नवेति लक्षणं अथवा विदन्तीतिविदः साधवस्तेषां विजुगुप्सा किमेते मलमलिनदेहाः अचित्तपानीयेनदेहं प्रक्षालयतां कोदोषः स्यादित्यादिनिन्दातदभावोनिर्विजुगुप्सं प्राक्तनार्षत्वात्सूत्रे निर्विचिकित्स्यं इति पाठः अमूढादृष्टिः अमूढदृष्टिः ऋद्धिमत् कुतीर्थिकानां परिव्राजकादीनां ऋद्धिं दृष्ट्वा अमूढाकिमस्माकं दर्शनं यत्सर्वथादरिद्राभिभूतं इत्यादि मोहरहितादृष्टिर्बुद्धिरमूढदृष्टिः यत्परतीर्थिनां भूयसीं ऋद्धिं दृष्ट्वापि स्वकीये अकिञ्चने धर्ममतेः स्थिरीभावः अयं चतुर्विधोप्याचार अन्तरङ्ग उक्तः अथवाह्याचारमाह उपबृंहणां दर्शनादि गुणवतां प्रशंसा पुनः

सूत्र

अगुणिस्स नत्थि मोक्खो नत्थि अमुक्खस्स निव्वाणं ३० ॥ निस्संकिय निक्कंखिय निव्वितिगिच्छा अमूढदिट्ठीय । उववूह थिरीकरणे वच्छल्ल पभावणे अट्ठ ३१ । सामाइयत्थ पढमंछेउवट्ठावणं भवेबीयं । परिहारविसुद्धीयं सुहुमंतह

भाषा

चारित्रगुणः ज्ञानपाषे चारित्रनागुण न होइ चारित्ररहितस्य मोक्षः कर्म्मक्षयोनास्ति चारित्रे हीन ते कर्मथी छुटेनही नास्ति अमुक्तस्य निर्वाणं कर्मथी रहित जे नथी छआ तेहने मोक्षसिद्धनहीं ३० तत्वनी शङ्कानाणे अनेरोधर्म्मनबांछे फलप्रति संदेहन आणे मिथ्यात्वीना धर्मनीं महिमा देखीने वांछा न करे धर्मवंतना गुणकहे धर्मथकीसीदाताने स्थिरकरे साहमीनी हितकारी होय प्रभावनाकरे ३१ सामायिकं प्रथमं चारित्रनाभेदकहेछे सामायक

स्थिरीकरणं धर्मानुष्ठानं प्रतिसीदतां धर्मवतां पुरुषाणां साहाय्यकरणेन धर्मेस्थिरीकरणं पुनर्वात्सल्यं साधर्मिकाणां भक्तपानीयैर्भक्तिकरणं पुनः प्रभावनाचस्वतीर्थोन्नति करणं एते अष्टौ आचाराः समाक्तस्यज्ञेयाइत्यर्थः ३१ अथ चारित्रभेदानाह (सासाइयत्थ पढमं छेओवट्ठावणं भवेबीयं परिहारविसुद्धीयं सुहुमन्तहसं परायञ्च ३२) [अकसायमहक्खायं छउमत्थस्सजिणस्सवा एयं चय रित्तकरं चारित्तं होइ आहियं ३३] युग्मं अत्र प्रथमं सामायिकं चारित्रं ज्ञेयं समोरागद्वेषरहितचित्तपरिणामस्तस्मिन् समे आयोगमनं समायः समाय एव सामायिकं अथवा समानां ज्ञानदर्शनचारित्राणां आयोलाभः समायः समाय एव सामायिकं सर्वसावद्यपरिहाररूपं यद्यपि सर्वमपि चारित्रं सामायिकं एवोच्यते तथापि च्छेदोपस्थापनादि भेदेषु प्रथमत्वात् प्रथमं नाम्नां भेदात् ज्ञेयं यतोहि ग्रब्दाधिक्यादर्थाधिक्यं प्रथमं कथनमात्रत्वेन तदपि सामायिकं नामचारित्रं द्विविधं इत्वरं १ यावत्कथितं च २ भरतैरावतमहाविदेहेषु मध्यमजिनतीर्थेषु च उपस्थापनयाः सद्भावे यावत्कथितं सम्भवति उपस्थापनाया अभावे जावज्जीवं अपि भवति इत्वरं

सूत्र

संपरायंच ३२ ॥ अकसायं अहक्खायं छउमत्थस्स जिणस्सवा। एअंचयरित्तकरं चारित्तं होइ आहियं ३३ ॥ तवोय

भाषा

चारित्र १ छेदोपस्थापनीयं भवेत् द्वितीयं बीजूं छेदोपस्थापनीय चारित्र २ परिहार विशुद्ध तृतीयं३ त्रीजूं परिहार विशुद्धि सूक्ष्मसंपरायं तथा चतुर्थं ४ तिम सूक्ष्म संपराय चोथुं ३२ अकषायं क्षपितोपशमित कषायावस्थानं रूपं कषाय क्षपाव्योछे उपशमित कीधोछे तेहने यथाख्यात चारित्र होइ एपांच मुं चारित्र जाणवुं यथाख्यात छद्मस्थस्य उपशांत मोहगुण स्थानिकस्य जिनस्य वा भवति छद्मस्थने उपशांत मोहने उपशांत कषायने चारित्रहोइ एतत् कर्मचयं करं पंचविधं चारित्रं स्यात् एपांचे प्रकारे चारित्र कर्मचयनुं कारण भगवंते कह्युं ३३ तपो बाह्याभ्यंतरमिति द्विविधमुक्तं तपवे भेदे बाह्यतप

च्छेदोपस्थापनीयानां साधूनां भवति तथा द्वितीयं च्छेदोपस्थापनीयं अस्य शब्दस्य कोर्थः सातिचारस्य निरति चारस्यवा साधोस्तीर्थान्तरं प्रतिपद्य मानस्य पूर्वपर्यायव्यवच्छेदस्तस्मैच्छेदायोग्या उपस्थापनामहाव्रतारोपणा यस्मिन् तच्छेदोपस्थापनं चारित्रं द्वितीयं ज्ञेयं तदपि द्विविधं सातिचारं निरतिचारञ्च अथ परिहारविशुद्धं तृतीयं परिहारस्तपो विशेषस्तेन विशुद्धिर्यस्मिन् तत्परिहारविशुद्धिकं भवति तद्विधिश्चायं नवयतयोगणात् पृथक्भूयः अष्टादशमासान् यावत्साधयन्ति तत्र नव साधूनां मध्येचत्वारः परिहारिकाः भवन्ति चत्वारोऽन्ये तेषां वैयावृत्यकरास्ते अनुपरिहारिकाभवन्ति एकस्तु नवमः कल्पस्थितोवाचनाचार्योभवति एवं षण्मासं यावत् तपः कृत्वा पश्चात्षण्मासं यावत् ये परिहारिकास्ते अनुपरिहारिकाभवन्ति अनुपरि हारिकाः परिहारिकाभवन्ति षण्मासंयावदेवं तपः कुर्व्वन्ति ततश्चयः कल्पस्थितः सोपि ते नैवविधिनाषण्मासन्तपः करोति शेषेषु षट्सुमासेषु एकः कश्चित्कल्पस्थितोभूत्वा ते अन्ये सर्वेपि अनुपरिहारिकाश्च भवन्ति एवं विधिना अष्टादशमास प्रमाणः कल्पोज्ञातव्यः कल्पसमाप्तौ तु पुनः परिहार विशुद्धिमन्तो न वापि यतयोजिनकल्पं वा गणं वा आश्रयन्ति एतदाचारवन्तः साधवोहि जिनस्य जिनपार्श्वस्थितस्य स्थविरस्य गणधरस्य वा समीपं प्रतिपद्यन्ते नान्यस्य पार्श्वेतिष्ठन्ति तेषां चारित्रं परिहारविशुद्धिकं तृतीयं ज्ञेयं तथा सूक्ष्मसम्परायं चतुर्थं भवति सूक्ष्मः किट्टीकरणात् स्वल्पीकृतः सम्परायोलोभाख्यः कषायोयत्र तत् सूक्ष्मसम्परायं एतच्चारित्रं हि उपशमश्रेणि क्षपकश्रेण्यारूढस्य साधोर्लोभाणु वेदनसमये भवति सूक्ष्मं सम्परायं इति अनुस्वारः प्राकृतत्वात् ३२ अकषायं कषायरहितं क्षपितकषायावस्थायां एतद्भवति यथाख्यातनामकं तीर्थकरोक्तं पञ्चमं ज्ञेयं इदं हि यथा ख्यातं चारित्रं छद्मस्थ उपशांतमोहाख्ये गुणस्थाने तथा अयोगाख्ये चतुर्दशे गुणस्थाने वर्त्तमानस्य भवति एतत्पञ्च विधं चारित्रं भवति कीदृशं चारित्रं रिक्तकरं कर्म्मराशीनांरिक्तं अभावं करोत्येवंशीलंरिक्तकरं तीर्थं करैः आख्यातं कर्मराशीनां अभावकरं सामायिकादिपञ्च विधं चारित्रं कर्म

क्षयकारकमित्यर्थः ३३ अथ तपोभेदमाह [तवोयदुविहोबुत्तो बाहिरोअब्भिन्तरोतहा बाहिरोछव्विहोवुत्तो एवमब्भिन्तरोतवो ३४] तपोद्विविधं प्रोक्तं बाह्यं तथाभ्यन्तरं बाह्यं षड् विधं प्रोक्तं एवं इति षड् विधं एव अभ्यन्तरं अपितपः प्रोक्तं ३४ अथ ज्ञानदर्शनचारित्राणां मध्येमोक्षमार्गैकस्य कोदृशो व्यापारोवर्त्ततेतमाह [नाणेणजाणईभावं दंसणेणयसद्दहइ चरित्तेणनिगिण्हाइ तवेणपरिसुज्झई ३५] ज्ञानेनमति ज्ञानादिनाभावान् जीवाजीवादीन् जानाति च पुनर्दर्शनेन भगवद्वचनं श्रद्दधातिश्रद्धत्ते सत्यत्वेनाङ्गीकुरुते चारित्रेण विरति प्रत्याख्यानेन निगृह्णाति विषयेभ्योनियर्त्तन्ते तपसापरिसमन्तात् शुध्यति कर्ममलापगमात् निर्मलोभवतीत्यर्थः ३५ अथ मोक्षफलभूताङ्गति माह [खवित्तापुव्वकम्माइं संजमेणतवेणय सव्वदुक्खप्पहीणट्ठा पक्कमन्ति महेसिणोत्तिबेमि ३६ महर्षयोमहासुनयः संयमेन सप्तदशविधेन पुनस्तपसा द्वादशविधेन च शब्दात् ज्ञानदर्शनाभ्यां च पूर्वकर्माणि पूर्वोपार्जितकर्माणि क्षपयित्वाप्रहीण सर्वदुःखार्थाः सन्तोमोक्षाभिलाषिणः सन्तः प्रक्रमन्ति पराक्रमं कुर्व्वन्ति सिद्धिं गच्छन्ति प्रहीणानि प्रकर्षेणहानिं प्राप्तानि सर्वदुक्खानि

सूत्र

तविहो बुत्तो बाहिरब्भिंतरो तहा । बाहिरो छउब्विहोवुत्तो एवमब्भिंतरो तवो ३४ ॥ नाणेण जाणई भावे दंसणे णय सद्दहे । चरित्तेण निगिण्हाइ तवेण परिसुज्झई ३५ ॥ खवित्ता पुव्वकम्माइं संजमेण तवेणय । सव्वदुक्खप्पही

भाषा

अंतरंग तप बाह्याभ्यंतर स्तथा बाह्य अने अंतरंग बाह्यं तपः षड्विधं उक्तं बाह्यतप छएप्रकारे कह्यो एवं अभ्यंतरतपः छएभेदे अंतरंग तप कह्यो ३४ ज्ञानेन जानाति भावान् ज्ञाने करीने सर्वभाव जाणेछे जीवादिन् दर्शनेन च श्रद्दधाति दर्शने करी सद्दहे चारित्रेण च भावान् गृह्णाति चारित्रे करी कर्मखपावे तपसा परिशुद्धति तपकरतां आत्मा शुद्धथवे ३५ क्षपयित्वा पूर्वकर्माणी खपावीने पाछिलांकर्म संयमेन तपसाच सतरभेदे संजमकरीने बारे

यच्च तत् प्रहीणसर्वदुक्खं मोक्षस्थानं तदर्थयन्ते अभिलषन्तीति प्रहीणसर्वदुःखार्थाः मोक्षाभिलाषिण इत्यर्थः प्रहीनसर्वदुक्खार्थाइति स्थाने सर्वदुःख प्रहीनार्था इति पाठस्तु आर्षत्वात् इत्यहं ब्रवीमि इति सुधर्मास्वामीजम्बूस्वामिन प्राह ३६ इति श्रीमदुत्तराध्ययन सूत्रार्थदीपिकायां उपाध्याय श्रीलक्ष्मीकीर्त्तिगणिशिष्यलक्ष्मीवल्लभगणि विरचितायां मोक्षमार्गीयाख्यं अष्टाविंशमध्ययनं सम्पूर्णं ॥ २८ ॥ अथैकोनत्रिंशत्तमं प्रारभ्यते पूर्वस्मिन् अध्ययनेमोक्षमार्गगतिरुक्तासाचवीतरागत्वपूर्व्विकाइति अथ यथा वीतरागत्वं स्यात्तथाभिधायकं एकोनत्रिंशत्तमं कथ्यते (सुयं मे आउसन्तेणं भगवया एवमक्खायं इहखलु सम्मत्तपरिक्कमेनामज्झयणे समणेणं भगवयामहावीरेणंकासवेणं पवेइयाजं सम्मंसद्दहित्तापत्तिय इत्तारोयइत्ता फासित्तापालइत्ता तीरइत्ता किट्टइत्तासोहइत्ता आराहइत्ता आणाए अणुपालइत्ता बहवेजीवासिज्झन्ति बुज्झन्ति मुच्चन्ति परिनिव्वाइन्ति सव्वदुक्खाणमन्तं करन्ति] इत्यालापकं १ हे आयुष्मन् इति सम्बोधनं हे जम्बू मयाश्रुतं तेन भगवताज्ञानवता आयुष्मताजीवताविद्यमानेन श्रीमहावीरेण एवं आख्यातं एवं कथितं एवमिति किमुक्तं तदाह इहास्मिन् जगति आगमेवाखलु निश्चयेन सम्यक्त्व पराक्रमं नामाध्ययनं समाख्यातं सति वर्द्धमानैर्गुणैः कर्मशत्रुजयलक्षणः पराक्रमोबलं यस्मिन् तत् समाख्यं पराक्रमं नामाध्ययनं श्रमणेन तपस्विनाभगवता ऐश्वर्ययुक्तेन श्रीमहावीरेण काश्यपगोत्रीयेण प्रवेदितं यत्समाख्यपरा

सूत्र — णट्ठा पक्कमंति महेसिणोत्तिबेमि ३६ । मुक्खमग्गज्झयणं सम्मत्तं २८ ॥ सुयंमे आउसंतेणं भगवया एव मक्खायं ।

भाषा — भेदे तपकरीने सर्वदुक्ख प्रक्षीणार्थं सर्वदुक्खने क्षयकरीने प्रक्रमंति सिद्धिं गच्छंति महर्षिणः इति ब्रवीमि मोटा ऋषीश्वर मुक्तिं पोहचे ३६ इति मोक्ष मार्गगतिनामा अध्ययनजो अर्थ पूरो थयो ॥ २८ ॥ श्रुतं मया हे आयुष्मन् हे चिरंजीव सौथमेइम सांभल्युं भगवता श्रीमहावीरेण एवं आख्यातं भगवंत

क्रमं अध्ययनं अद्धासूत्रार्थाभ्यां सामान्येन प्रतिपद्यप्रतीत्यविशेषेण प्रतीतिं आनीयरोचयित्वा तस्य अध्ययनस्य अर्थाभिलाषं अनुष्ठानाभिलाषं आत्मन उत्पाद्य पुनः स्पृष्ट्वा मनोवाक्कायैस्तदुक्तानुष्ठानं संस्पर्श्यपालयित्वातस्याध्ययनस्य गुणेन अतीचारवर्ज्जनेनरक्षयित्वातीरयित्वाअनुष्ठानं पारं नीत्वाकीर्त्तयित्वागुरुं प्रतिविनयपूर्वकं मया भवद्भ्यः सकाशात्समाक् प्रकारेण संपूर्णमधीतमिति कथनेन शोधयित्वागुरोर्वचनात् पश्चाच्छुद्धं कृत्वा आराधयथोक्त उत्सर्गापवादनयविज्ञानेन सेवनं कृत्वा आज्ञयागुर्वादेशेन अनुपाल्यनित्यं आशेष्यबहवोजीवाः सिध्यन्ति सिद्धिगुणयुक्ताः भवन्ति बुद्ध्यन्ति घातिकर्म्मनिवारणेन तत्वज्ञाताभवन्ति मुच्यन्ते भवोपग्राहिकर्म चतुष्टयबन्धात् मुक्ता भवन्ति परांनिर्वान्ति कर्मदावानलोपशमनेन शीतलत्वं प्राप्नुवन्ति सर्वदुःखानां

सूत्र

इह खलुसम्मत्त परक्कमे नामज्झयणे । समणेणंभगवया महावीरेणं कासवेणं पवेईया जं सम्मं सद्दहित्ता पत्तिय इत्ता रोयइत्ता फासित्ता पालिइत्ता तीरइत्ता किट्टइत्ता सोहइत्ता आराहित्ता आणाए अणुपालइत्ता बहवे जीवा

भाषा

श्रीमहावीरे इम कह्यो इह अस्मिन् प्रवचने निश्चयेन सम्यक्त पराक्रमनामाध्ययनं एनिश्चय सम्यक्त पराक्रमनामाध्ययन श्रमणेन भगवता महावीरेण श्रमण भगवंत महावीरे काश्यपगोत्रेण प्रवेदितं काश्यपगोत्रने धणीइं एअध्ययन कह्युं यत् सम्यक् श्रद्धानं कृत्वा जे अध्ययने भला श्रद्दहे प्रतितयित्वा प्रतीत उपजावे रोचयित्वा चित्तमांहि रुचावे स्पृष्टाक्रियायां क्रियाइ करीने फरसे पालयित्वा भलेप्रकारे पाले पारंनीत्वा पारपांमीने कीर्त्तयित्वा स्वाध्याय विधानतः परने उपदेसे शोधयित्वा गुरुवचन केडेसोधीने आराधो उत्सर्गापवादाभ्यां उत्सर्ग अपवादे आराधीने गुर्वाज्ञासेवनेन गुरुनी आज्ञाइ करीने अनुपाल्य गुरुनी आज्ञाइ मार्गपालिने बहवः जीवाः सिद्धान्ति घणा जीवसीझे तत्वज्ञानेन बुद्धान्ते मुच्चं ते कर्मबंधनात् परिनिर्वायंति कर्म

शरीरमानसानां अन्तं कुर्वन्ति इत्यालापकार्थः (तस्सणं अयमट्ठे एवमाहिज्जइ) तस्य सम्यक्त्वपराक्रमाध्ययनस्य अयं वक्ष्यमाणोऽर्थः एवं अमुनाप्रकारेण श्रीमहावीरेण आख्यायते कथ्यते (तंजहा संवेगे १ निव्वेए २ धम्मसद्धा३ गुरुसाहम्मियसुस्सूसणया ४ आलोयणा ५ निन्दणया ६ गरहणया ७ सामाईए८ च उवीसत्थए ९ वन्दणे १० पडिक्कमणे ११ काउसग्गे १२ पच्चक्खाणे १३ थवथुइ मङ्गले १४ कालपडिलेहणया १५ पायच्छित्तकरणे १६ खमावणया१७ सज्झाए १८ वायणा १९ पडिपुच्छणया २० परियट्टणया २१ अणुप्पेहा २२ धम्मकहा २३ सुयस्सआराहणया २४ एगग्गमणसन्निवेसणया २५ संयमे २६ तवे २७ वोदाणे २८ सुहसाए २९ अप्पडिबद्धया ३० विवित्तसयणासणसेवणया ३१ विणि यट्टणया ३२ सम्भोगपच्चक्खाणे ३३ उवहि पच्चक्खाणे ३४ आहारपच्चक्खाणे ३५ कसायपच्चक्खाणे ३६ जोगपच्चक्खाणे ३७ सरीरपच्चक्खाणे ३८ सहायपच्चक्खाणे ३९ भत्तपच्चक्खाणे ४० सब्भावपच्च क्खाणे ४१ पडिरूवणया ४२ वेयावच्चे ४३ सव्वगुणसम्पन्नया ४४ वीयरागया ४५ खन्ती ४६ मुत्ती ४७ मद्दवे ४८ अज्जवे ४९ भाव सच्चे ५० करणसच्चे ५१ जोगसच्चे ५२ मणगुत्तया ५३ वयगुत्तया ५४ कायगुत्तया ५५ समाहारणया५६ वयसमाहारणया ५७ कायसमाहारणया ५८ नाणसम्प न्नया ५९ दंसणसम्पन्नया ६० चरित्तसम्पन्नया ६१ सोइन्दियनिग्गहे ६२ चक्खिंदियनिग्गहे ६३ घाणिंदियनिग्गहे ६४ जिभ्भन्दियनिग्गहे ६५ फासि

सिज्झंतिवुज्झंतिमुच्चंति परिनिव्वाइंतिसव्वदुक्खाण मंतंकरंति तस्सणं अयमट्ठे एवमाहिज्जइ तंजहा संवेए१ निव्वेए२

सूत्र

अग्नि उपशमावी सर्वदुक्खानां अंतं कुर्वती सर्वदुक्खनो अंतकरे ते अध्ययननो अयं अर्थः आख्यायते वक्ष्यमाण प्रकारे ते अध्ययननो अर्थहवे कहेछे तथा दर्शयति कथयती कहेछे संवेगः संसारथी संवेग १ निर्वेदः संसारथी निर्वेदः २ धर्मश्रद्धा धर्मनीवासना ३ गुरुसा धर्मिक शुश्रषणा गुरु साधर्मी

भाषा

दियनिग्गहे ६६ कोहविजये ६७ माणविजये ६८ मायाविजए ६९ लोहविजये ७० पेज्जदोसमिच्छादंसणविजये ७१ सेलेसी ७२ अकम्मया ७३) इति सूत्रं एतस्य सम्यक्त्वपराक्रमाध्ययनस्य श्रीमद्वीरेण यथानुक्रमं अर्थोव्याख्यायते तद्यथा सर्वे मोक्षाभिलाषः १ निर्वेदः संसारात् विरक्तता २ धर्म श्रद्धाधर्मेरुचिः३ गुरोस्तत्वोपदेष्टातस्य साधर्मिणः समानधर्मकर्त्तुश्च शुश्रूषणासेवा ४ आलोचनागुरोरग्रे पापानां प्रकाशनं ५ निन्दनाआत्मसाक्षिकं आत्मनोनिन्दा ६ गर्हणा अपरलोकानां पुरतः स्वदोषप्रकाशनं ७ सामायिकं सर्वोमित्रे साम्यं ८ चतुर्विंशतिस्तवोलोगस्सुज्जोयगरेइत्यादि चतुर्विंशति जिननाम पठनं ९ वन्दनं द्वादशावर्त्त वन्दनेन गुरोर्वन्दना १० प्रतिक्रमणं पापान्निवर्त्तनं ११ कायोत्सर्गोऽतीचार शुद्धार्थं कायस्य व्युत्सर्जनं काय ममत्व वर्जनं १२ प्रत्याख्यानं मूलगुणोत्तरधारणं १३ स्तवस्तुति मङ्गलं स्तवः शक्रस्तवपाठः स्तुतिरुर्द्धीभूयजघन्ये न चतुष्टयस्तुति कथनं मध्यमेन अष्टस्तुति कथनं उत्कृष्टेन १०८ कथनम्स्तवश्चस्तुतयश्च स्तवस्तुतयः स्तवस्तुतय एव मङ्गलं स्तवस्तुति मङ्गलं १४ कालप्रतिलेखना कालस्य व्याघातिकप्रभृतिकाल चतुष्टयस्य

सूत्र

धम्मसद्धा ३ गुरुसाहम्मिय सुस्सूसणया ४ आलोयणया ५ निंदणया ६ गरहणया ७ सामाइए ८ चउवीसत्थए ९ वंदणे १० पडिक्कमणे ११ काउस्सग्गे १२ पच्चक्खाणे १३ थयथुइमंगले १४ कालपडिलेहणया १५ पायच्छित्त

भाषा

समान धर्मपाले नेह भणी भक्ति ४ आलोचना आपणपे आलोचे पापनुं आलोइबुं ५ निंदामा ६ आत्मा साखिनिंदाकरे ६ गर्हा ७ गुरुसाखिं गर्हा करे ७ सामायिक८ वे घडी समायक ८ चतुर्विंशति तीर्थ कर स्तव९ लोगस्स ९ वंदनकं द्वादशावर्त्त वंदना १० प्रतिक्रमण११ पडिक्कमणुं ११ कायोत्सर्गः १२ काउस्सग्गकरे१२ प्रत्याख्यान पच्चक्खांण प्रत्याख्याने करीने १३ स्तव स्तुति मंगलं स्तुतिस्तवन मंगलरूप भणवुं १४ काल प्रतिलेखना

प्रतिलेखना प्ररूपणाकालग्रहणरूपाकालप्रतिलेखना १५ प्रायश्चित्तकरणं लग्नस्य पापस्य निवृत्त्यर्थं तपसः करणं १६ क्षमापना अपराध क्षामणं १७ स्वाध्यायश्चतुर्विधोवाचनादिकः १८ वाचनागुरुसमीपे सूत्राक्षराणां ग्रहणं १९ प्रतिपृच्छनागुरोः पुरतः सन्देहस्य प्रच्छनं २० परिवर्त्तना सूत्र पाठस्य मुहुर्मुहुर्गुणनं २१ अनुप्रेक्षासूत्रस्य चिन्तनं २२ धर्मकथाधर्म सम्बद्धायाः वार्त्तायाः कथनं २३ श्रुताराधनासिद्धान्तस्याराधना २४ एकाग्रमनः सन्निवेशनाचित्तस्य एकस्मिन् प्रधानेध्येयवस्तुनिश्चिरीकरणं २५ संयमः आश्रवाद्विरति रूपः २६ तपोद्वादशविधं २७ व्यवदानं विशेषेण अवदानं कर्म शुद्धिर्व्यवदानं कर्मणां निर्जरा २८ सुखशातं सुखस्य विषयसुखस्य शातं शातनं स्पृहानिवारणं २९ अप्रतिबद्धतानीरागत्वं ३० विविक्तशयनासनसेवना स्त्रीपशुपण्डकादिरहितशयनासनानां आसेवना ३१ विनिवर्त्तनापञ्चेन्द्रियाणां विषयेभ्योविशेषेण निवर्त्तनं ३२ सम्भोग प्रत्याख्यानं सम्भोगः एकमण्डली

सूत्र

करणे १६ खमावणया १७ सज्झाए १८ वायणया १९ पडिपुच्छणया २० परियट्टणया २१ अणुप्पेहा २२ धम्म कहा २३ सुयस्स आराहणया २४ ॥ एगग्गमणसं निवेसणया २५ संजमे २६ तवे २७ वोदाणे २८ सुहसाए २९ अप

भाषा

कालवेलाइं पडोलेहणकरे १५ प्रायश्चित्त करणं पापच्छित्तलेई आलोयण करे १६ क्षमावचन१७ जीवने खमावे १७ स्वाध्यायः १८ सज्झायकरे १८ वाचना१९ वायणा दिये लीइ १९ परावर्त्तना सूत्रे गणे अर्थ पूछे २० प्रतिपृच्छना सूत्र अर्थभूलो पूछे २१ अनुप्रेक्षा अर्थ संभारे २२ धर्मकथा धर्मकथा करे २३ श्रुतस्य आराधना२४ सिद्धांतनो आराधना करे २४ एकाग्रमनः संनिवेसना एकाग्रमन ठामिराखे २५ संजमं संजमपाले २६ तपः तपस्याकरे २७ व्यवदानं दोनवोसनराखे २८ सुखशय्या सुखशाता उपजावे २९ अप्रतिबंधता प्रतिबंध रहितहोइ ३० विविक्तशयनासन सेवना

भ्योक्तत्वं तस्य प्रत्याख्यानं गीतार्थावस्थायां जिनकल्पाचारग्रहणेन परिहारः सम्भोगप्रत्याख्यानं ३३ उपधिप्रत्याख्यानं रजोहरणमुखवस्त्रिकां विहायऽन्यो पधि परिहारः ३४ आहारप्रत्याख्यानं स दोषाहारपरिहारः ३५ कषायप्रत्याख्यानं ३६ योगप्रत्याख्यानं मनोवाक्कायानां व्यापारोयोगस्तस्य प्रत्याख्यानं परिहारः ३७ शरीरप्रत्याख्यानं प्रस्तावेसमागते शरीरस्यापि व्युत्सर्जनं ३८ साहाय्य प्रत्याख्यानं साहाय्यकारिणां परिहारः ३९ भक्तपानप्रत्याख्यानं सद्भावेन परमार्थवृत्त्याप्रत्याख्यानं सद्भावप्रत्याख्यानं ४१ प्रतिरूपताप्रतिः स्थविरकल्पिमुनि सदृशो रूपं वेषोयस्य स प्रतिरूपः प्रतिरूपस्य भावः प्रति रूपतास्थविरकल्पिसाधुयोग्य षधारित्वं ४२ वैयावृत्यं साधूनां आहाराद्यानयनसाहाय्यं ४३ सर्वगुणसम्पन्नताज्ञानादि गुणसहितत्वं ४४ वीतरागता

डिवज्जया ३० विवित्तसयणासणसेवणया ३१ विणियट्टणया ३२ संभोगपच्चक्खाणे ३३ उवहिपच्चक्खाणे ३४ आहार पच्चक्खाणे ३५ कसाय पच्चक्खाणे ३६ जोगपच्चक्खाणे ३७ सरीर पच्चक्खाणे ३८ सहाय पच्चक्खाणे ३९ भत्तपच्च क्खाणे ४० सब्भावपच्चक्खाणे ४१ पडिरूवणया ४२ वेयावच्चे ४३ सव्वगुणसंपन्नया ४४ वीयरागया ४५ खंती ४६

स्त्रीपशुपंडक रहित उपाश्रय सेवे ३१ विनिवर्त्तना पापथी निवर्त्ते ३२ संभोग प्रत्याख्यानं संभोगनुं पच्चक्खाण करे ३३ उपधि प्रत्याख्यानं उपधिनुं पच्चक्खाणकरे ३४ आहार प्रत्याख्यानं आहारनुं पच्चक्खाणकरे ३५ कषाय प्रत्याख्यानं कषायनुं पच्चक्खाणकरे ३६ योग प्रत्याख्यानं योगनुं पच्चक्खाण करे ३७ शरीर प्रत्याख्यानं शरीरनुं पच्चक्खाणकरे ३८ सहाय प्रत्याख्यानं साथीनो पच्चक्खाणकरे ३९ भक्तप्रत्याख्यानं भातनुं पच्चक्खाणकरे ४० सद्भाव प्रत्याख्यानं सर्वसंवररूप पच्चक्खाणकरे ४१ प्रतिरूपना साधुने रूपे रहवो ४२ वैयावृत्य वेयावच्चकरे ४३ सर्वगुण संपूर्णता सघले गुणे करीसहित ४४

रागद्वेषनिवारणं ४५ क्षान्तिः क्षमा ४६ मुक्तिर्निर्लोभता ४७ मार्दवं मानपरिहारः ४८ आर्जवंसरलत्वं ४९ भावसत्यं अन्तरात्मनः शुद्धत्वं ५० करण सत्यं प्रतिलेखनादिक्रियाविषये निरालस्यं ५१ योगसत्यं मनोवाक्काय योगेषु सत्यं योगसत्यं ५२ मनोगुप्तित्वं मनसोऽशुभपदार्थात् गोपनं ५३ वचोगुप्तित्वं वचसोऽशुभपदार्थात् गोपनं ५४ कायगुप्तित्वं कायस्य अशुभव्यापारान्नोपनं ५५ मनः समाधारणामनसः शुभस्थानेस्थिरत्वेनस्थापनं ५६ वचः समाधारणावचनस्य शुभकार्येस्थापनं ५७ कायसमाधारणा कायस्य शुभकार्येस्थापनं ५८ ज्ञानसम्पन्नतास्रुत ज्ञानसहितत्वं ५९ दर्शनसम्पन्नत्वं सम्यक्त्व सहितत्वं ६० चारित्रसम्पन्नत्वं यथाख्यातचारित्र युक्तत्वं ६१ श्रोत्रेन्द्रियनिग्रहः ६२ चक्षुरिन्द्रियनिग्रहः ६३ घ्राणेन्द्रियनिग्रहः ६४

सूत्र

मुत्ती ४७ मद्दवे ४८ अज्जवे ४९ भावसच्चे ५० करणसच्चे ५१ जोगसच्चे ५२ मणगुत्तया ५३ वइगुत्तया ५४ काय गुत्तया ५५ मणसमाहारणया ५६ वइसमाहारणया ५७ कायसमाहारणया ५८ नाणसंपन्नया ५९ दंसणसंपन्नया ६०

भाषा

वीतरागता४५ वीत रागभाव ४५ क्षांतिः ४६ क्षमाकरें ४६ मुक्तिः निर्लोभपणुंकरे ४७ आर्जव ४८ सरलपणुं करे ४८ मार्दव४९ सुंहालापणुं४९ भावसत्य भावसांचो ५० करणसत्यं पडिलेहणादिक्रिया सत्य ५१ योगसत्यं मनप्रमुखयोग विखे सत्य ५२ मनोगुप्तिः अशुभथी मननुंगोपववुं ५३ वचनगुप्तिः अशुभथी वचननुं गोपववुं ५४ कायगुप्तिः अशुभथी कायानुंगोपववुं ५५ मनः समधारणा मनने शुभथानकने विखे थापे ५६ वाक् समधा रणावचनने शुभथान कने विखे थापे ५७ काय समधारणा काया शुभथांनकने विखे थापे ५८ ज्ञानसमापन्नता श्रुतज्ञान सहितपणुं ५९ सम्यक्त्व संयुक्तता समकित सहितपणुं ६० चारित्र संपन्नता यथाख्यात चारित्रसहित पणुं ६१ श्रोत्रेंद्रिय निग्रहः काननां विषयनोजीपवो ६२ चक्षुरिंद्रिय

जिभ्वेन्द्रियनिग्रहः ६५ स्पर्शेन्द्रियनिग्रहः ६६ क्रोधविजयः ६७ मानविजयः ६८ मायाविजयः ६९ लोभविजयः ७० प्रेमद्वेषमिथ्यादर्शनविजयः ७१ शैलेशीचतुर्दशगुणस्थानप्राप्तिः ७२ अकर्मताकर्मणां अभावः ७३ इत्येषां त्रिसप्ततिवचनानां अर्थमुक्त्वा अथ तेषां एव प्रत्येकं फलमाह सूत्रं [संवेगेणं भंते जीवे किं जणयइ संवेगेणं अणुत्तरं धम्मसद्धं जणयइ अणुत्तराए धम्मसद्धाए संवेगं हव्वमागच्छइ अणंताणुबन्धिकोहमाणमायालोभेखवेइ न च कम्मं निबन्धइ तप्पच्चइयं च णं मिच्छत्तविसोहिं काऊणदंसणाराहए भवइ दंसणविसोहीएणं विसुद्धाए अत्थेगइए तेणेव भवग्गहणेणं सिज्झइसोहिएणं विसुद्धाए तच्चं पुणभवग्गहणं नाइक्कमइ १] व्या० शिष्यः पृच्छति हेभदन्तहे पूज्यसंवेगेनमोक्षाभिलाषेण क्षत्वाजीवः किं जनयति किमुत्पादयति तदा

सूत्र

चरित्तसंपन्नया ६१ सोइंदियनिग्गहे ६२ चक्खिंदियनिग्गहे ६३ घाणिंदियनिग्गहे६४ जिब्भिंदियनिग्गहे ६५ फासिंदियनिग्गहे ६६ कोहविजए ६७ माणविजए ६८ मायाविजए ६९ लोभविजए ७० पिज्जदोसमिच्छा दंसणविजए ७१ सेलसी ७२ अकंमया ७३ संवेगेणं भंते जीवे किं जणयइ । संवेगेणं अणुत्तरं धम्म सद्धं जणयइ । अणुत्तराए धम्म

भाषा

नियहः नेत्रना विषयनुं जीपवुं ६२ घ्राणेंद्रिय निग्रहः नासिकाना विषयनुं जीपवुं ६४ जिह्वेंद्रिय निग्रहः जीभना विषयनुं जीपवुं ६५ स्पर्शेंद्रिय निग्रहः शरीरफरसनुं जीपवुं ६६ क्रोधविजयः क्रोधनूं जीपवुं ६७ मानविजयः मानतुं जीपवुं ६८ मायाविजयः मायानुं जीपवुं ६९ लोभविजयः लोभनुं जीपवुं ७० प्रेमद्वेष मिथ्यादर्शनविजयः प्रीत अनेद्वेष अने मिथ्यात्वनो जीपवुं ७१ शैलेसीभावः चउदमे गुणठाणे रहिवो ७२ अकर्मता कर्म रहितपणे ७३ वैराग्येन हे भदंत हे भगवान् जीवः किं जनयति हे पूज्य वैराग्यें करीने जीवस्तुं उपार्जे संवेगेन अनुत्तरा प्रकृष्टां धर्मश्रद्धां जनयति

गुरुराह हे शिष्य संवेगेन कृत्वा जीवोऽनुत्तरां प्रधानधर्म्म श्रद्धां धर्म्मश्रद्धां धर्मरुचित्वनयति तया प्रधानयाधर्म्मस्य श्रद्धया संवेगमोक्षाभिलाषत्वमुक्तं शीघ्रमागच्छति प्राप्नोति ततोनरकानुबन्धिनोनरकगतिदायिनोऽनन्तानुबन्धिक्रोधमानमायालोभान् चतुरोपि कषायान् क्षपयति नवञ्च कर्म्मनबध्नाति तत् प्रक्षयां अनन्तानुबन्धिकषायक्षयादुत्पन्नां मिथ्यात्वविशुद्धिं सर्वथामिथ्यात्वक्षतिं कृत्वा दर्शनाराधकोभवति क्षायकशुद्धसम्यक्त्वस्य आराधकोनिरति चारत्नालकोभवति ततः सम्यक्त्वविशुद्धया अतिनिर्मलया अस्त्येकः कश्चित् भव्योयः स ते नैव भवग्रहणेन ते नैव जन्मोपादानेन सिद्धयतिसिद्धिं प्राप्नोति एकः पुनः सम्यक्त्वस्य निर्मलयाविशुद्धयातृतीयं पुनर्भवग्रहणं नाति क्रामति इत्यनेन शुद्धक्षायकसम्यक्त्ववान् भवत्रयमध्ये मोक्षं व्रजत्येव १ [निव्वेएणं भन्ते जीवे किं जणइ निव्वेएणं दिव्वमाणु सत्तेरिच्छिएसु कामभोगेसु निव्वेयं हव्वमागच्छइ सव्वविसएसुविरज्जमाणे आरम्भपरिग्गहपरिच्चायं करेइ

सद्धाए। संवेगं हव्व मागच्छइ। अणंताणु बंधि कोहमाण मायालोभे खवेइ नवंच कम्मं न बंधइ। तप्पच्चइयं चणं मिच्छत्त विसोहिं काऊणं। दंसणाराहए भवइ। दंसण विसोहीएयणं विसुद्धाए। अत्थेगइए तेणेव भवग्गहणेणं

सूत्र

भाषा

वैराग्यकरोने धर्म्मनीश्रद्धा उपार्जे अनुत्तरया धर्म्मश्रद्धया अणुत्तर प्रधान धर्म्मनी श्रद्धाद करीने विशिष्ट वैराग्यं शीघ्रं आगच्छति उत्तम संवेग वैराग्य शीघ्र पणे आवे तत अनंतानुबंधी पछे अनुंतानुबंधीओ क्रोधमांन माया लोभक्षपति क्रोधमांन माया लोभ खपावे नवीन अशुभं कर्म्मन बध्नाति नवुं कर्म्मबांधें नही तत्प्रय निमित्तंच मिथ्यात्व विशुद्धिं कृत्वा अनेते कर्म्मने क्रोधमानमाया लोभखपावीने पछे मिथ्यात्वनी सुद्धता करे करीनेक्षायिक सम्यक्त्व आधको भवतिक्षायिक सम्यक्त उपार्जे दर्शनविशुद्ध करे आत्मासुद्ध करे एकक: कश्चित् मरुदेवी वद्भव्य: तेनैव भवग्रहणेन सिद्धयंति केतला एक

आरम्भपरिग्गहपरिचायं करेमाणे संसारमग्गंवोच्छिन्दइसिद्धिमग्गपडिवन्नेय भवइ १] हे भगवन् पूज्यनिर्वेदेन सामान्येन संसारात् विरागभावेनजीवः किं जनयति गुरुराहनिर्वेदेनदेवमनुष्यतिर्यक् सम्बन्धिषु कामभोगेषु निर्वेदं विरागं एतेकामभोगाः विरसाः एतेषुकोनुरागः इति बुद्धिः शीघ्रमायाति तदा सर्वविषयेषु सर्वविषयेभ्योविरक्तः स्यात् सर्वविषयेभ्योविरज्यमानः पुमान् आरंभः कर्षणादिः परिग्रहोधनधान्यादिषु मूर्छारूपः तयोः परित्यागं करोति आरम्भपरिग्रहपरित्यागं कुर्वाणः संसारमार्गं मिथ्यात्वाविरत्यादिकं व्युच्छिनत्ति सिद्धिमार्गं प्रतिपन्नोभवति शुद्धज्ञायकसम्यक्त रूपं मुक्ति

सूत्र

सिज्झइ। सोहीएणं विसुद्धाए। तच्चं पुण भवग्गहणं नाइक्कमइ १। निव्वेएणं भंते जीवे किं जणयइ। निव्वेएणं दिव्व माणुस तेरिच्छिएसु कामभोगेसु। निव्वेयं हव्वमागच्छइ। सव्व विसएसु विरज्जइ। सव्वविसएसु विरज्जमाणे। आरंभ परिग्गह परिच्चायं करेइ। आरंभपरिग्गहपरिच्चायंकरेमाणे। संसारमग्गं वोच्छिंदइ। सिद्धिमग्गं पडिवन्नेय

भाषा

जीव मरुदेवीनी परिठेहज भवसोझे सदर्शन विशुद्धा आत्माविशुद्धहोइ हतीयं भवग्रहणं त्रीजो भवलंघे नही मुक्तिजाइ लांघे नही त्रीजो भव १ संवेगात् निर्वेदः स्यात् निर्वेदेन भगवान् जीवः किं जनयति संवेग हुंतो निर्वेद हुवे हे भगवन् निर्वेद हुंतो जीवस्युं उपाजें निर्वेदेन देव मनुष्य तिर्यं चच् कामभोगेषु निर्वेदं कामत्याग बुद्धि शीघ्रं आगच्छति देवता संबंधिया मनुष्य संबंधिया तिर्यंच संबंधिया कामभोगने विखे त्यागनी बुद्धि उपजे एभूंडा कामभोग सर्वविषयेषु विरक्तो भवति सर्वविषय हुंतो विरक्तहोइ ततः सर्वविषयेषु विरज्यमानेषु सर्वविषयने विखे विरक्तहुवे थको आरंभ परियहत्यागं करोति आरंभ अने परिग्रहनो त्याग करे आरंभ परिग्रहत्यागं कुर्वन् आरंभ परिग्रह त्यागकरतुं जीव संसारमार्गं मिथ्या

मार्गं प्रतिउन्मुखोभवति २ [धम्मसद्धाएणं भन्ते जीवेकिंजणयइ धम्मसद्धाएणं सायासोक्खेसुरज्जमाणे विरज्जइ आगारधम्मं चणं चयइ अणगारेणं जीवेसारीरमाणसाणं दुक्खाणं छेयणभेयणसंजोगादीणं वोच्छेयं करेइ अव्वाबाहंचणं सुहं निव्वत्तेइ ३] हेस्वामिन् हे पूज्य धर्मश्रद्धयाधर्मे विषयेरुचा जीवः किं जनयति गुरुराह हे शिष्य धर्मे श्रद्धयासातासुखेषु सातावेदनीयकर्मजनितसुखेषु विषयसुखेषु रज्यमानः पूर्वं रागं कुर्वाणोविरज्यते विरक्तो भवति तदा आगारधर्मं गृहस्थ धर्मंत्यजति ततश्च अनगारः साधुः सन् जीवः शारीरमानसानां दुःखानां आधीनां छेदनभेदनसंयोग वियोगादीनां कष्टानां व्युच्छेदं करोतितन्निबन्धनकर्मोच्छेदंकरोति ततश्चाऽव्याबाधसुखमोक्षसुखं निर्वर्त्तयति मोक्षसुखं निष्पादयतीत्यर्थः ३ धर्मश्रद्धानन्तरं गुर्वा दीनां शुश्रूषकोभवति अतस्तत्फलं प्रष्टुकामः शिष्य आह गुरुसाहम्मियसुस्सूसणयाएणं भंते जीवे किंजणयइ गुरुसाहम्मियसुस्सूसणयाएणं विणयपडिवत्तिं

सूत्र

भवइ ॥ २ ॥ धम्म सद्धाएणं भंते जीवे किं जणयइ । धम्म सद्धाएणं साया सोक्खेसुरज्जमाणे विरज्जइ । आगारधम्मं चणं चयइ । अणगारेणं जीवे सारीर माणसाणं दुक्खाणं छेयण भेयण संजोगादीणं वोच्छेयं करेइ । अव्वाबाहंच सुहं

भाषा

त्वादिकं व्यच्छिनत्ति संसारनो मार्ग किथात्वादिक तेहने छेदे सम्यक् दर्शनरूप सिद्धि मार्ग प्रपन्नो भवति समकितरूप मोक्षमार्गनो पडिवजणहार हुइ २ धर्मश्रद्धया हे भदंतजीवः किं जनयति धर्मनो सद्दहणाइ करी हे पुज्यजीवस्यु उपार्जे धर्मश्रद्धया सातासुखेषु पूर्वरागं कुर्वन् विरक्ततांयांति जीव पहलां सुख ऊपरि रागकर तुहतु जिवारे धर्मनोरागआवे तिवारे विरक्तहोइ गृहस्थ धर्ममार्ग त्यजति तिवारे गृहस्थमार्गनो धर्मछांडे ततोनगारः सन् जीवः शरीर मानसकानां अनगारपणो अंगीकार करे जीव सरीरना मननां दुक्खनां छेदनं छेदनारा भेदनं भेदनारा संयोगादीनां व्यवच्छेदं

जणयइ विणयपडिवत्तिएणं जीवे अणच्चासायणसीले नेरइयतिरिक्खजोणिय मणुस्सदेवदुग्गइ निरुंभइ वण्णसंजलणभत्ति बहुमाणयाए मणुस्सदेवसुग्गइओ निबंधइ सिद्धिसुगइं च विसोहेइ पसत्थाइंचविणयमूलाइं सव्वकज्जाइं साहेइ अन्नेयबहवे जीवे विणयत्ताभवइ ४] हे भगवन् गुरूणां आचार्याणां साधर्मिकाणां एकधर्मवतां शुश्रूषयासेवनयाजीवः किंजनयति तदागुरुराह गुरुसाधर्मिकशुश्रूषयाविनयप्रतिपत्तिंविनय धर्मस्याराधनां विनयाङ्गीकारत्वं जनयति विनयं प्रतिपन्नः प्रतिपन्नविनयोक्तोक्ततविनयोजीवः अनत्याशातनशीलः सन् आचार्यादीनां अभक्ति निन्दाहीलाऽवर्णवादाद्याशातनानिवारकः सन् नरकतिर्यक् योनिं तथा मनुष्यदेवयोः कुगतिं चरुणद्धिनिषेधयति आचार्याणां अत्याशातनानिवारकोनरोनरकयोनौ नोत्पद्यते तिर्यक्योनौ च नोत्पद्यते मनुष्येषु कुयोनीम्लेच्छादीदेवेषु कुयोनौकिल्विषादौ नोत्पद्यते तथा पुनर्वर्ण संज्वलनभक्ति बहुमानतयामानवेषु उच्चैः

सूत्र

निवत्तेइ ॥ ३ ॥ गुरु साहम्मिय सुस्सूसणयाएणं भंते जीवे किंजणयइ। गुरु साहम्मिय सुस्सूसणयाएणं विणय पडिवत्तिं जणयइ। विणय पडिवत्तिएणं जीवे अणच्चासायणसीले नेरइय तिरिक्खजोणिय मणुस्सदेव दुग्गईओ निरुंभइ।

भाषा

करोति संयोग वियोगना दुःखनो व्यवच्छेद करे अथवा बाधंच मोक्षसुखं उत्पादयति अबाधारहित मोक्षनां सुखउपजावे ३ गुरु साधर्मिक शुश्रूषया गुरुनी साधर्मीनी सुश्रूषाकरि हे भगवन् जीवः किंजनयति हे भगवन् जीवस्तुं उपार्जे गुरु साधर्मिक शुश्रूषया गुरुनी साहमीनी सेवाथकी विनय प्रतिपत्तिं उचित प्रतिपत्तिं जनयति विनय प्रतिपत्ति उपार्जे विनय प्रतिपन्नो जीवः विनय अंगीकार कीधाथका जीव अनाशातनाशील आशातना रहित हुवे देवगुरुनी आशातना न करे नेरयिक स्तीर्यक् योनि मनुष्यदुर्गती चंडालादि देवदुर्गती किल्विषादि निरुणद्धि नरक तिर्यंच नीयोनिने रूंधे मनुष्य

कुलेषु सर्वसुख भाक्मनुष्यः स्यात् वर्ण श्लाघा तेन वर्णेन संज्वलनं गुणप्रगटीकरणं वर्ण संज्वलनं भक्तिरभ्युत्थानादिका बहुमानोऽभ्यन्तरप्रीति विशेषः वर्णसंज्वलनं च भक्तिश्च बहुमानश्च वर्णसंज्वलन बहुमानास्तेषां भावोवर्ण संज्वलन बहुमानतातया वर्ण संज्वलन बहुमानतया पुमान् भवेत् यस्य गुण श्लाघा भक्ति प्रीतयः सर्वैः क्रियते तादृगुत्तमकुल प्रसूतोनरः स्यादित्यर्थः देवोपि च महर्द्धिकः स्यात् च पुनः स सिद्धि सद्गतिश्च मोक्षरूपां समोचीन गतिं विशेषेण शोधयति प्रशस्तानि च विनयमूलानि श्रुतज्ञानादीनि सर्वाणि धर्मकार्याणि शोधयति स च स्वयं विनयमूल सर्वकार्य शोधकः सन् अन्यान् अपि बहून् जीवान् विनेताविनयं ग्राहयिताभवति ४ गुरु शुश्रूषां कुर्वाणस्य अतीचार सम्भवे अतीचारालोचनात् यत्फलं भवति तत् प्रश्न पूर्वमाह (आलोयणाएणं भन्तेजीवे किं जणयइ आलोयणयाएणं मायानियाण मिच्छा दरिसणसल्लाणं मोक्ख

वन्न संजलण भत्ति बहुमाणयाए मणुस्सदेव सुग्गइओ निबंधइ। सिद्धि सुग्गइं च विसोहेइ। पसत्थाइं चणं विणय मूलाइं सव्व कज्जाइं साहेइ। अन्नेय बहवे जीवे विणयइत्ता भवइ॥ ४॥ आलोयणयाएणं भंते जीवे किं जणयइ।

गति चंडालनां कुलदेवगतियोनौ किलविषो गतिने रुंधे प्रसंसाकरे वर्ण: श्लाघातेन संज्वलनं गुणोद्भासनं भक्तिरभ्युत्थानादिका वर्ण कहतां प्रसंसा गुरुनो करे ज्वलनकहतां गुरुनागुण लोक आगलकहे जभो गुरुआव्याथका गुरुणां विनयप्रतिपत्तितः देव मनुष्यगतिंश्चबध्नाति गुरुनो भक्तिकर तु जीव भलो देव मनुष्यनो गतिबांधे सिद्धि सुगति च विशोधयति मोक्षगतिअने सद्गतिनिर्मलीकरे प्रसस्तानि च विनयमूलानि सर्वकार्याणि साधयति प्रसस्त विनय मूल सर्वकार्य साधे अपरं अन्ये बहवोजीवाः विनयवन्तो भवंति: अने राजीवबलोघणावीनय विखे थापे ४ आलोचनातः हे भगवन् आलोयण करतो

मग्गविग्घाणं अणन्त संसार वड्ढणाणं उद्धरणं करेइ उज्जुभावं च जणयइ उज्जुभाव पडिवन्नेयणं जीवे अमाई इत्थिवेयं नपुंसग वेयंच नबन्धइ पुव्वबद्धं च निज्जरेइ५) हे भगवन् हे भदन्त पूज्य आलोचनयागुर्वाये आत्मनोदोष प्रकाशनेन जीवः किं जनयति तदा गुरुराह आलोचनया कृत्वा जीवोमायानि दानमिथ्यादर्शनशल्यानां उद्धरणं करोति तत्र मायाकापट्यं निदानं तपसोविक्रयः ममास्य तपसः फलं स्यात्तर्हिराज्येन्द्रादिपदभाक् अहं स्यां इति रूपं निदानं मिथ्यादर्शनं सांसयिकादिविपरीतमतिरूपं माया च निदानंच मिथ्यादर्शनं च मायानिदान मिथ्यादर्शनानि तान्येवशल्यानि मायानिदान मिथ्यादर्शन शल्यानि तेषां उद्धरणं दूरीकरणं करोति इत्यर्थः कीदृशानां मायानिदानमिथ्यादर्शनशल्यानां मोक्षमार्गेविघ्नानां विघ्नकारकाणां पुनः कीदृशानां अनन्तसंसारवर्द्धनानां पुनः ऋजुभावं सरलत्वं जनयति ऋजुभावं प्रतिपन्नोपि नियमेन वाक्यालङ्कारेजीवः अमायीमायारहितः सन्

आलोयणयाएणं माया नियाणं मिच्छा दरिसण सल्लाणं मोक्खमग्ग विग्घाणं। अणंत संसार वड्ढणाणं। उद्धरणं करेइ उज्जुभावंच जणयइ। उज्जुभाव पडिवन्नेयणं जीवे अमाई इत्थीवेयं नपुंसग वेयंच नबंधइ पुव्वबद्धंचणं

सूत्र

भाषा

जीवः किं जनयति हे भगवन् स्वं उपार्जे आलोचनायाः यापनीं आलोयण करतुंथको गुरोः पुरोदोष प्रकाशन रूपया गुरुने आगे आपणुंपाप प्रकासे मिथ्यादर्शनशल्यानां मायानियाणुं मोथ्यात्वसालछे जीवने मोक्षमार्ग विघ्नानां वली मुक्तिमार्गने विघ्ननां करणहारछे अनंत संसार वर्द्धनानां एअनंत संसार वधारेछे उद्धरणं करोति तेहने उद्धरे दूरकरे ऋजुभावं जनयति सरलपणुं उपार्जे ऋजुभावं प्रतिपन्नो जीवः सरलपणुं अंगीकार कीयाथका जीव जीवः आमायी सन् स्त्रीवेद नपुंसकवेदंच नवघ्नाति मायारहितथको जीव स्त्रीवेद नपुंसकवेदन बांधे पूर्ववद्धंच निर्जरति पूर्वेबांध्यां जे कर्म्म ते

स्त्रीवेदं नपुंसकवेदं न बध्नाति स्त्रीवेद नपुंसक वेदं चेत् पूर्वं बद्धं स्यात्तर्हि निर्जरयति ५ आलोचनाहि दुःकृत निन्दाकारकस्यैव सफलात्स्यात् अत स्तत्फलं प्रश्न पूर्वमाह (निन्दणयाएणंभंते जीवे किं जणयइ निन्दणयाएणं पच्छाणु तावं जणयइ पच्छाणुतावेणं विरज्जमाणे करणगुणं सेढी पडि वज्जइ करणगुण सेढिं पडिवन्नेय अणगारे मोहणिज्जं कम्मं उग्घाएइ ६) हे भदन्त निन्दनया जीवः किं जनयति गुरुराह हे शिष्य आत्मनः पापस्य निन्दनेन पश्चात्तापं जनयति हा मया दुष्कृतकृत मित्यादि बुद्धिं उत्पादयति पश्चात्तापेन विरज्यमानो वैराग्यं प्राप्नुवन् सन् करण गुण श्रेणिं अपूर्व करणेन पूर्वं कदापि अप्राप्तेन विशुद्धमनः परिणाम विशेष गुणश्रेणिं क्षपक श्रेणिं प्रतिपद्यते अङ्गीकुरुते करण गुणश्रेणिं प्रति पन्नः अपूर्व गुणश्रेणिः सन् अनगारः साधुर्मोहनीयं कर्म्म दर्शन मोहनीयादिकं कर्म उद्घातयते अतिशयेन क्षपयति ६ कांश्चित् स्वदोषान्

निज्जरेइ ५ ॥ निंदणयाएणं भंते जीवे किंजणाइ। निंदणायाएणं पच्छाणु,तावं जणयइ। पच्छाणु,तावेणं विरज्ज माणे करणगुण सेढिं पडिवज्जइ। करणगुणसेढी पडिवन्नेयणं अणगारे मोहणिज्जं कम्मं उग्घाएइ ६ ॥ गरहण

दूरिकरे ५ निंदयनया आत्मनादोष परित्यागः हे भगवन् जीवः किं जनयति आपणां कीधां पापनिंदतोथको जीव हे भगवन् किस्युं उपार्जे निंदनया पश्चानुतापं जनयति पापनिंदतु पश्चात्तापकरे पश्चादनुतापेन पश्चातापथी वैराग्यं गच्छन् वैराग्यपामतो अपूर्वकरणेन गुण श्रेणिहेतुकरूपां प्रतिपद्यते अपूर्वकरण गुणश्रेणिने अंगीकारकरे करण गुणसेणिं प्रतिपन्ना अनगारः करण गुणश्रेणिने विखे प्राप्तथको साधु मोहनीयं कर्म्म उद्घातयति क्षपयति तत् क्षयेन मुक्ति मोहनों कर्म्मने खपावे मोहखपाव्या मुक्तिहवे ६ गर्हणेनपरसमक्षमात्मानो दोषोद्भावनेन हे भगवन् जीवः किं जनयति आपणादोष

निन्दन्नपि पापभीरु तथा गर्हां अपि कुर्यात् अत स्तत्फलं प्रश्न पूर्वमाह [गरहणयाएणं भन्ते जीवे किं जणयइ गरहणयाएणं अपुरक्कारं जणयइ अपुरक्कारगएणं जीवेअप्पसत्थेहिंतो जोगेहिंतो नियत्तेइ पसत्थेय पवत्तेइ पसत्थ जोगपडिवन्नेयणं अणगारे अणन्तघाइ पज्जवेखवेइ ७] शिष्यः पृच्छति हे स्वामिन् गर्हणेनपरसमक्षं आत्मनो दोषोद्भावनेन जीवः किं जनयति तदा गुरुराह हे शिष्यजीवोगर्हणेन अपुरस्कारं जनयति आत्मनिगुरुत्वारोपणं पुरस्कार अपुरस्कारस्तं अपुरस्कारं आत्मनोऽवहीलां जनयति यदाहि स्वस्य गर्हणांकरोतिस्वस्यधिक्क्रियां करोति तदा अवहीलावान् भवति अपुरस्कारगतोजीवोऽप्रशस्तेभ्यः कर्मबन्ध हेतुभ्यो योगेभ्योनिवर्त्तते अप्रशस्तकर्म बन्ध हेतुयोगान् न अङ्गीकुरुते प्रशस्तयोग प्रतिपन्नश्च प्राक्तनत्वात् प्रतिपन्न प्रशस्तयोगोङ्गीकृत सम्यग् योगोऽनगारोऽनन्तघातिनः पर्यायान् क्षपयति अनन्तविषयतया अनन्तज्ञानदर्शनेहंतुं विनाशयितुं

याएणं भंते जीवे किंजणयइ। गरहणयाएणं अपुरक्कारं जणयइ। अपुरक्कार गएणं जीवे अपसत्थेहिंतो जोगे हिंतो नियत्तेइ पसत्थे हिय पवत्तइ पसत्थ जोग पडिवन्नेयणं अणगारे अणं तघाई पज्जवेखवेइ ७॥ सामाइएणं

लोक आगे प्रकासतोथको जोव हे पूज्यस्यं उपार्जे अपुरस्कारो गौरवाध्यारोपोनतथा अपुस्कारो अवज्ञास्पदन्तं जनयति अपुरस्कार कहतां अवज्ञा पामे हलू आपणं पामे स पुरस्कारगतो जीव आपणीं गरहाकरतु जोव अप्रशस्तेभ्यो कर्मबंध हेतुभ्यो योगेभ्यो निवर्त्तते जिके अप्रशस्त भुंडा कर्मबंधना हेतु इस्या जे योग तेहथोनिवर्त्तें प्रशस्त योगास्तु प्रतिपद्यंते भलायोगने अंगीकारकरे प्रसस्तयोग प्रतिपन्नो अनगारो प्रशस्त भला योगप्राप्त हुओ अणगारयतो ज्ञानावरणादि परिणामान् क्षपयति ज्ञानावरणीना परिणामखपावे ७ सामायिकेन हे भगवन् जीवः किं जनयति हे पूज्यसामायक करतु

ग्रोल येषां ते अनन्तज्ञातिनस्तान् पर्यवान् ज्ञानावरणादिकर्मणां पर्यवान् परिणति विशेषान् क्षपयति ७ आलोचनादीनि सामायिकवत एव भवन्तीति अतस्तत् प्रश्नोत्तर पूर्वं फलमाह (सामाइएणंभन्ते जीवे किं जणयइ सामाइएणं सावज्जजोगविरइं जणइ ८) हे भदन्तसामायिकेन समतारूपेण जीवः किं जनयति गुरुराह हे शिष्य सामायिकेन सावद्ययोग विरतिं जनयति कर्मबन्धकारणेभ्यः स पापमनो वाक्काययोगेभ्योविरतिं पश्चान्निवर्त्तनं जनयति ८ अथ सामायिकवान् चतुर्विंशति जिनस्तुतिं विधत्ते तत् कारकस्य फलं प्रश्न पूर्वमाह (चउवीसत्थएणंभंते जीवेकिं जणयइ चउवी सत्थएण दंसणविसोहिं जणयइ ९) हे भदन्त हे स्वामिन् चतुर्विंशतिस्तवेनलोगस्स उज्जोयगरे इत्यादि पठनेन जीवः किं जनयति गुरुराह हे शिष्य चतुर्विंशति स्तवेनदर्शनविशुद्धिं जनयति सम्यक्त्वनैर्मल्यं करोति [वन्दणएणंभन्ते जीवे किं जणइ वन्दणएण नीयागोयं कम्मं खवेइ उच्चागोयं कम्मं निबन्धइ सोहग्गं च अप्पडिहयं आणाफलं निवत्तेइदाहिण भावञ्च जणयइ १०] हे भदन्त पूज्यवन्दनकेनगुरूणां द्वादशावर्त्तविधिवन्दनेन जीवः किं जनयति

सूत्र

मंते जीवे किंजणयइ सामाईएणं सावज्ज जोग विरइं जणयइ ८ ॥ चउवीसत्थएणं भंते जीवे किंजणयइ । चउवी सत्थएणं दंसणविसोहिं जणयइ ९ ॥ वंदणएणं भंते जीवे किंजणयइ । वंदणएणं नीया गोयं कम्मं खवेइ उच्चा

भाषा

जीव किसुं उपार्जे सामायिकेन सावद्ययोग विरतिं जनयति सामायक कीधे सावद्य पापयोगथी निवर्त्ते ८ चतुर्विंशति रूवेन हे भगवन् जीवः किं जनयति हे पूज्य चोवीसत्थोकरतो जीव किसुं उपार्जे चतुर्विंशस्तवेन दर्शन विशुद्धिं जनयति चोवीसत्थो लोगस्सउज्जो अगरेकरतो सम्यक्त्व निर्मलकरे ९ वंदनेन हे भगवन् जीवः किं जनयति हे भगवन् वंदनाकरतु जीव किसुं उपार्जे वंदनेन नीचे गोत्रं कर्म क्षपयति वंदना करतुं जीव साधुने नीच

हे शिष्य श्रीगुरूणां वन्दनकेननीचैर्गोत्रं कर्मक्षपयति गुरूणां वन्दनकारीनीचैर्गोत्रेन अवतरतीत्यर्थः पूर्वबद्धं च क्षपयति उच्चैर्गोत्र कर्मबध्नाति उच्चैर्गोत्र अवतरतीत्यर्थः पुनरुच्चैर्गोत्रेऽवतीर्ण सन् सौभाग्यं सर्वलोकेषु वल्लभत्वं पुनरप्रतिहतं केनापि निवारयितुं अशक्यं आज्ञाफलं आज्ञासारं प्रभुत्वं निर्वर्त्तयति उत्पादयति च पुनर्दाक्षिण्य भावं सर्वलोकानां अनुकूलत्वं जनयति १० एतद्गुणोपयुक्तेन साधुनाआदीश्वर महावीरयोस्तीर्थे प्रवर्त्तमानेनऽवश्यं प्रतिक्रमणं कार्यं अतस्तत्फलं प्रश्नपूर्वमाह (पडिक्कमणेणं भंते जीवे किं जणयइ पडिक्कमणेणं वयच्छिद्दाइंपेहेइ पिहियवयछिद्दे पुणजीवेनिरुद्धासवे असबलचरित्ते अट्ठसुपवयणमायासु उवउत्ते अपुहत्तेसुप्पणिहि एविहरइ ११) हे भदन्त प्रतिक्रमणेन जीवः किं जनयति गुरुराह हे शिष्य प्रतिक्रमणेन अपराधेभ्यः पश्चान्निवर्त्तनेन व्रतछिद्राणिपिदधाति व्रतानां प्राणाति पातविरमणादीनां छिद्राणि अतीचारान् स्थगयतिरुणद्धिपिहित व्रतछिद्रः सन् पुनर्जीवोनिरुद्धास्रवो भवति निरुद्धा स्रवश्च पुनरशबलचारित्रोष्टसु प्रचनमातृषु उपयुक्तः सन् स मिति गुप्तिषु सावधानः सन् अपृथक्त्वः संयमयोगेभ्यो

मूल गोयंगिबंधइ सोहग्गंचणं अपडिहयं आणाफलं निव्वत्तेइ दाहिणभावंचणं जणयइ १०॥ पडिक्कमणेणं भंते जीवे किंजणयइ पडिक्कमणेणं वयच्छिद्दाइं पिहेइ पिहिय वय छिद्दे पुण जीवे निरुद्धासवे असबल चरित्ते अट्ठसु पव

भाषा गोत्र खपावे उच्चैर्गोत्रं कर्मबध्नाति सौभाग्यं सौभागीपणुं अपरं अप्रतिहतं हणाइ नही आज्ञाफलं निवर्त्तयति एहवी आज्ञानुफल उपार्जे लोकस्य दाक्षिणं अनुकूलं जनयति लोकने अनुकूलभाव दाक्षिण्यपणुं उपार्जे १० प्रतिक्रमणेन हे भगवन् जीवः किं जनयति पडिक्कमणुं करतु जीव हे भगवन् स्युं उपार्जे प्रतिक्रमणेन व्रतानां अतीचारान् आच्छादयति पडिक्कमणुं करतुथको व्रतना अतीचारने आच्छादेपिहित व्रत छिद्रः पुनः वली व्रतना छिद्र

ऽभिन्नः सन् सुप्रणिहितो विहरति सुप्रणिहितानि असन्मार्गात् निषेध्य सन्मार्गेव्यवस्थापितानीन्द्रियाणि येन स सुप्रणिहितेन्द्रियः सन्मार्गप्रस्थापितेन्द्रियः साधुः स्वमार्गेविहरतीत्यर्थः ११ अथातीचारविशुध्यर्थं कायोत्सर्गं करोति अतस्तत्फलं प्रश्न पूर्वकमाह (काउस्सग्गे णंभंते जीवे किं जणयइकाउस्सग्गेणंभंते जीवे किं जणयइ पडुप्पन्नं पायच्छित्तं विसोहेइ विसुद्धपायच्छित्ते णं जीवेनिव्वुय हियए ओहरियभरुव्वभारवहे पसत्थज्झाणोवगएसुहंसुहेणं विहरइ१२)हे भदन्तकायोत्सर्गे अतीचारविशुद्ध्यर्थं कायस्य व्युत्सर्जनेन जीवः किं जनयति गुरुराह हे शिष्यकायोत्सर्गेण अतीतं चिरकालसम्भूतं प्रत्युत्पन्नं आसन्नकालेवर्त्तमानं प्रायश्चित्तं उपचारात् प्रायश्चित्तार्हं अतीचारं विशोधयत्यपनयति विशुद्धप्रायश्चित्तश्चजीवोनिर्वृत्तं स्वस्थीकृतं हृदयं यस्य स निर्वृतहृदयः प्रशस्तसद्भाव

सूत्र

यणमायासु उवउत्ते अपुहत्ते सुप्पणिहिए विहरइ ११ ॥ काउस्सग्गे णं भंते जीवे किंजणयइ । काउस्सग्गे णंतीय पडुप्पन्नं पायच्छित्तं विसोहेइ । विसुद्ध पायच्छित्ते य जीवे निव्वु य हियए । ओहरिय भरुव्व भारवहे । पसत्थज्झाणो

भाषा

ढांक्याथकां जीव निरुद्या अथवा आश्रवरुद्धांथका निर्मलचारीत्रः चारित्र निर्मलकरे अष्टसुप्रवचनमातृषु अष्टप्रवचन माताने विषे उपयुक्तः सावधानथको अपृथक् संयमवियोग रहितः सुष्ट संयमे प्रणिधानवान् विहरत्यास्ति संयमपालतूं विचरे ११ कायोत्सर्गेन हे भगवन् जीवः किं जनयति काउस्सग्गकरतु हे भगवन् जीवस्यं उपार्जे कायोत्सर्गेण अतीतं चिरकाल भावितया प्रत्युत्पन्नंच आसन्नकाल भवितेन प्रायश्चित्तं अतीचारं विशोधयति अपनयति अतीत घणाकालना अतीचार प्रतिपन्न थोडाकालना अतीचार तेहने साधे दूरकरे विशुद्ध प्रायश्चित्तश्च जीवो निर्वृत्ति हृदयः स्वस्थीभवति विशुद्ध प्रायश्चित्त कीधा थका जीव शुद्धिहोइ हिओ जेहनो स्वस्थहुओ अपहृत्यः भारेव भारवाह जिम भारवाहक माथानोभार उतार्यो सुखीहुवे स्वस्थहोइ प्रशस्तध्यानोपपन्नः

नया उपगतः सुखं सुखेन विहरति सुखानां परं परयाविचरतिकइव अपहृत भारोभारवाह इव यथा उत्तारितभारभरोभारवाहकः सुखं सुखेन विह रति तथा कायोत्सर्गेण प्रायश्चित्त विशुद्धिं विधाय स्वस्वोक्त हृदयोजीवः सुखेन विचरतीति भावः १२ एव मपि शुद्धयमानेनप्रत्याख्यानं कार्यं अतस्तत्फलं प्रश्न पूर्वकमाह [पच्चक्खाणेणभन्ते जीवे किं जणयइ पच्चक्खाणेणं आसवदाराइं निरुभइ पच्चक्खाणेणं इच्छानिरोहं जणयइ इच्छानिरोहगएयणं जीवे सव्वदव्वेसु विणीयतण्हे सीयलभूए विहरइ १३) हे भदन्त प्रत्याख्यानेन मूलगुणोत्तर प्रत्याख्याने रूपेण जीवः किं जनयति गुरुराह हे शिष्य प्रत्या ख्यानेन आश्रवद्वाराणि निरुणद्धि अतिशयेन आवृणोति अत्र प्रत्यन्तरे कुत्रचित् अयं प्रश्नोस्ति हे स्वामिन् प्रत्याख्यानेन जीवः किं जनयति अत्रोत्तरं हे शिष्य प्रत्याख्यानेन इच्छानिरोधं आहारादिवाञ्छायानिरोधं जनयति इच्छानिरोधं प्राप्तो जीवः सर्वद्रव्येषु सुविनीत तृष्णोभवति सुतरां

सूत्र

वगए सुहं सुहेणं विहरइ १२॥ पच्चक्खाणेणं भंते जीवे किंजणयइ। पच्चक्खाणेणं आसवदाराइं निरुंभइ पच्चक्खाणेणं इच्छानिरोहं जणयइ इच्छानिरोहंगएयणं जीवे सव्वदव्वे सुविणीयतण्हे सीलभूए विहरइ १३। अथ

भाषा

सन् भलेप्रकारे विखेप्राप्तहुआथकोसुखंयथास्यादेवंसुखेनविहरतिसुखेसमाधे वीचरेछे १२प्रत्याख्यानेनं हेभगवन्जीवः किं जनयतिपच्चक्खाणकरतुंजीव हे भगवन् स्युंउपार्जे पच्चक्खाणप्रत्याख्यानेनपच्चक्खाण करतु जीव आश्रवद्वाराणि निरुणद्धतिः आश्रवद्वाररुंधे प्रत्याख्यानेन पच्चक्खाणे इच्छावांञ्छानिरोधंजनय तिइच्छानोनिरोधकरेइच्छानोरोधंच गतो जीवः जीवारेंमनठांम आणुएजोवे तदासर्वद्रव्ये सुविगतहृष्णः शीतीभूतोविहरति सर्वद्रव्यने विखेहृष्णारहित हुआथको विचरे १३ देवेंद्र स्तवनादिस्तुति मंगलेन हे भगवन् जीवः किं जनयतिः मसुत्थ णं स्तवनादिक मंगलकरतुंजीवस्तुं उपार्जे स्तुतिस्तवन मंग

अतिशयेन विनीतास्फोटिता तृष्णायेन स सुविनीत तृष्णः अत्यन्तदूरीकृत तृष्णः सन् शीतलीभूतो विहरति बाह्याभ्यन्तर सन्तापरहितोविहरिति १३ प्रत्याख्यानानन्तरं चैत्यवन्दनाकार्या अतस्तत्फलं प्रश्न पूर्वमाह [थयथुइ मङ्गलेणंभंते जीवे किं जणयइथयथुइ मङ्गलेणं नाणदंसणचरित्तबोहि लाभं जणयइ नाणदंसण चरित्तबोहि लाभ संपन्नेयजीवे अन्तकिरियं कप्पविमाणोववत्तियं आराहणं आराहेइ १४] हे भदन्तस्तवः भक्तस्तवरूपः स्तुतयो ऊर्ध्वीभूय कथन रूपा अथवा एकादि सप्तश्लोकान्ताः यावदष्टोत्तरशतश्लोका वाच्याः स्तुतिश्चस्तवश्च स्तुतिस्तवौ तौ एव मङ्गलं भावमङ्गल रूपं स्तुति स्तव मङ्गलन्तेन स्तुति स्तवमङ्गलेन जीवः किं जनयति स्तवस्तुति मङ्गलेनेति पाठस्तु आर्षत्वात् गुरुः प्रश्नोत्तरमाह हे शिष्यस्तवस्तुति मङ्गलेन जीवोज्ञान दर्शन चारित्र बोधिलाभं जनयति तत्र ज्ञानं मति श्रुतादि दर्शनं क्षायिक सम्यक्त्वं चारित्र विरति रूपं तद्रूप एव बोधिलाभोजैन धर्म्म प्राप्ति र्ज्ञान दर्शनचारित्र बोधिलाभस्तं जनयति ज्ञानदर्शनचारित्र बोधिलाभं सम्पन्नश्च जीवः आराधनां ज्ञानादीनां आसेवनां आराधयति साधयति कीदृशीं

सूत्र

थुइ मंगलेणं भंते जीवे किंजणयइ। थयथुइ मंगलेणं नाणदंसण चरित्त बोहिलाभंजणयइ। नाणदंसण चरित्त बोहिलाभ संपन्नेणं जीवे अंतकिरीयं कप्पविमाणो ववत्तियं आराहणं आराहेइ १४। कालपडिलेहणयाएणं भंते

भाषा

लेन ज्ञान दर्शनचारित्र रूपं बोधिलाभं जनयति न मुत्पूर्णं स्तवनमंगलोक करतुं ज्ञानदर्शन चारित्ररूपबोधि लाभ जपजावे ज्ञानदर्शनचारित्र बोधि लाभ प्राप्तो जीवः ज्ञानदर्शन चारित्र बोधि लाभ प्राप्त हुआ थका जीव अंतक्रिया मुक्त कल्पविमानोपपतिकां आराधनां आराधयति जीव अंतक्रियां करतु मुक्ति विमान नवग्रैवेयकनो आराधना आराधे छेदे छेहलोवार १४ काल प्रत्युपेक्षणया हे भगवन् जीवः किं जनयति: कालने विषे जीव

आराधनां कल्पविमानोत्पत्तिकां कल्पाश्च विमानानिचतेषु उत्पत्तिर्यस्याः साकल्पविमानोत्पत्तिकातां पुनः कीदृशीं आराधनां अन्तक्रियां अन्तस्य संसारस्य कर्म्मणां वा अवसानस्य क्रिया अन्तक्रियातां एवं भूतां ज्ञानाद्याराधनां साधयति कल्पाः सौधर्मादयोदेवलोकाः विमानानि ८ नवग्रैवेयिक पञ्चानुत्तर विमानानि ज्ञानाद्याराधनया कश्चिद्भरतादिवत् दीर्घकालेन मुक्तिं प्राप्नोति कश्चिद्भजस्तु कुमालवत् स्वल्पकालेनैव मुक्तिं प्राप्नोतीति भावः १४ अर्हच्चैत्य वन्दनानन्तरं स्वाध्यायोविधेयः स च कालं दृष्ट्वा एव विधीयते अतस्तत्फलं प्रश्नपूर्वमाह (कालपडिलेहणयाएणंभंते जीवे किं जणयइ कालपडिलेहणयाएणं णाणावरणिज्जं कम्मं खवेइ १५) हे भदन्तकालप्रतिलेखनयाकालस्य प्रादोषिक प्राभातिकादिकस्य प्रतिलेखना प्रत्युपेक्षणा सिद्धांतोक्तविधिनासत्य प्ररूपणाग्रहण प्रतिजागरणासावधानत्वं कालप्रतिलेखनातया जीवः किं जनयति गुरुराह हे शिष्यकाल प्रतिलेखनयाज्जीवो ज्ञानावरणीयं कर्म्मक्षपयति कदाचिदल्पपाठे प्रायश्चित्तं कर्त्तव्यं तदा प्रायश्चित्तकरणे यत्फलं तदपि प्रश्न पूर्वमाह १५ (पायच्छित्तकरणेणंभंतेजीवे किं जणयइ पायच्छित्तकरणेणं पावकम्मविसोहिं जणयइ निरइयारेआविभविस्सइ सम्मं चणं पायच्छित्तं पडिवज्जमाणेमग्गञ्च मग्गफलंच विसोहेइ आयारञ्च आयार फलं च आराहेइ १६) हे भदन्त प्रायश्चित्तकरणेन पापशुद्धि करणेन आलोचनादिकेन जीवः किं जनयति गुरुर्वदति हे शिष्य प्रायश्चित्तकरणेन पाप

सूत्र

जीवे किंजणयइ । कालपडिलेहणयाएणं नाणावरणिज्जं कम्मं खवेइ १५ ॥ पायच्छित्तकरणेणं भंते जीवे किंजण

भाषा

पडिलेहण करतुस्यं उपाजें काल प्रत्युपेक्षणया कालग्रहणरूपयाः कालवेलाइं पडिलेहण करतो ज्ञानावरणीयं कर्म्म क्षपयति ज्ञानावरणी कर्म खपावें १५ प्रायश्चित्त करणेन हे भगवन् जीवः किं जनयति शुद्धमनै प्रायश्चित्त करतु जीव हे भगवन्स्यु उपार्जे प्रायश्चित्तकरणेन पापकर्म्म विशुद्धिं

कर्मविशोधिं जनयति ततश्चनिरतीचारोऽतीचाररहितोभवति सम्यक् प्रायश्चित्तं प्रतिपद्यमानः सन् मार्गं सम्यक्त्वं च पुनर्मार्गफलं मार्गस्य सम्यक्त्वस्य फलं ज्ञानं तत् विशोधयति च पुनराचारं आराधयति आचार शब्देन चारित्रं आराधयति पुनराचारस्य फलं मोक्षं आराधयति साधयति १६ प्रायश्चित्तं यदा करोति तदाक्षामणां अपि करोत्येव अतस्तत् फलं प्रश्न पूर्वमाह (खमावणयाएणंभन्ते जीवे किं जणयइ खमावणयाएणं पल्हायणं भावं जणयइ पल्हायणभावमुवगए सव्वपाणभूय जीव सत्तेसु मित्तीभावं उप्पाएइ मित्तीभाव मुवगएयावि जीवे भाव विसोहिं काउण निब्भए भवइ १७) हे भदन्तक्षामणया दुःकृतानन्तरं क्षंतव्यमिदं मम अपराधं पुनर्नकरिष्यामि एतादृशं इत्यादि रूपया जीवः किं जनयति गुरुराह हे शिष्यक्षामणया गुरोरग्रे स्वदुःकृतनिन्दनया प्रह्लादनभावं चित्तप्रसत्ति रूपं जनयति प्रह्लादनभावं उपगतोजीवः सर्वप्राण भूतजीवसत्वेषु प्राणाय भूताय जीवायसत्वाय

सूत्र

यइ। पायच्छित्तकरणेणं पावकम्म विसोहिंजणयइ निरइयारेयावि भवइ। सम्मंचणं पायच्छित्तं पडिवज्जमाणे मग्गंच मग्गफलंच विसोहेइ आयारंच आयारफलंच आराहेइ १६ ॥ खमावणयाएणं भंते जीवे किंजणयइ खमा

भाषा

जनयति पापं क्षिनत्ति प्रायश्चित्तने करवे करीने पापछेदे निरतीचारश्चापि अतीचार रहितोपि भवति अतीचार रहित होइ सम्यक् प्रायश्चित्तं प्रतिपद्यमानः भलेप्रकारे प्रायश्चित्त लेतोथको ज्ञानार्थहेतुः ज्ञानोत्पत्तिरूपं विशोधयति मार्गफलं मार्ग कहतां ज्ञाननी प्राप्ति सम्यक्त्व कहीजे तेहनी सोधि निर्मलकरेछे आचारश्चारित्रं च तत् फलंच मुक्तिलक्षणं आराधयति आचार चारित्र तेहनुं फल मुक्ति तेहने आराधे १६ क्षमापनया दुःकृतानंतरं क्षमितव्यं शुद्धमने खमावते जीवस्यं उपाजें क्षमावनया चित्तः प्रसत्तिभावं जनयति शुद्धपरिणामे खमावता थका जीव उल्लासभाव करे उल्लासभावं

प्राणभूतजीवसत्वाः सर्वे च ते प्राणभूतजीवसत्वाश्च सर्वप्राणभूतजीवसत्वास्तेषुमैत्रीभावं उत्पादयति मैत्रीभावं गतस्तु जीवोभावविशोधिं कृत्वा रागद्वेष निवारणं विधाय इहलोकादि सप्तभयानि निवार्यनिर्भयोभवति १७ श्रामणकारिणासाधुनास्वाध्यायः कर्त्तव्यः अतस्तत्फलं प्रश्न पूर्वकमाह [सज्झाएणं भंते जीवे किं जणयइसिज्झाएणं नाणावरणिज्जं कम्मं खवेइ १८] हे भदन्तस्वाध्यायेन पञ्चप्रकारेण जीवः किं जनयति गुरुराह हे शिष्य स्वाध्यायेन ज्ञानावरणीयं कर्मक्षपयति १८ तत्र पञ्चविधस्य स्वाध्यायस्य पृथक् फलं प्रश्न पूर्वकमाह (वायणयाएणभन्ते जीवे किं जणयइ सुयस्स अणासायणाए वट्टइ सुयस्स अणासायणाए वट्टमाणेतित्थ धम्मं अवलम्बइतित्थ धम्मं अवलम्बमाणो महानिज्जरे महापज्जवसाणेभवइ १९) हे पूज्यवाच

सूत्र

वणयाएणं पल्हायणभावं जणयइ। पल्हायणभाव मुवगएय सव्वपाण भूय जीवसत्तेसु मित्तीभावं उप्पाएइ मित्ती भाव मुवगएयावि जीवेभाव विसोहिं काऊण निब्भए भवइ १७॥ सज्झाएणं भंते जीवे किंजणयइ। सज्झाएणं नाणावरणिज्जं कम्मं खवेइ १८॥ वायणाएणं भंतेजीवे किंजणयइ। वायणाएणं निज्जरं जणयइ। सुयस्सय अणा

भाषा

उपगतः उल्लासभावं पुंहतोथको सर्व्वप्राणभूत जीव सत्वेषु सर्वप्राणभूत जीव सत्व मैत्रीभावं उत्पादयति एतला जीवने मित्रीभाव उपाजें मैत्रीभावं उपगतः सन् मित्रीभाव पुहुतुथको जीव रागद्वेष वर्जनं कृत्वा निर्भयः सप्तभय रहितो भवति जिवारे जीव रागद्वेष वर्जे तिवारे भय रहित होइ १७ स्वाध्यायेन हे भगवन् जीवः किं जनयतिः सज्झाय करतुथको जीव हे भगवन् किसुं उपार्जे स्वाध्यायेन ज्ञाना वरणीयं शेषंच कर्म क्षपयति सज्झाय करतुं जीव ज्ञानावरणी कर्म खपावे १८ वाचनया हे भगवन् जीव किं जनयति वाचना देतोथको जीव हे भगवन् किसुं उपार्जे वाचनया कर्म

नया वाचयतीति वाचनापाठना तया जीवः किं जनयति गुरुराह हे शिष्य वाचनया सिद्धान्तवाचनेन निर्जराकर्मशाटनं जनयति, तथा पुनः श्रुतस्य अनाशातनायां प्रवर्त्तते तत्र च प्रवर्त्तमानोजीवस्तीर्थंगणधरस्तस्य धर्मः आचारः श्रुतप्रदानरूपस्तीर्थं धर्मस्तं आलम्बते ततस्तीर्थं धर्मं अवलंबमान स्तीर्थधर्मं आश्रयन् महानिर्जरोभवति महतोनिर्जरायस्य समहानिर्ज्जरो महाकर्मविध्वंसकोभवति पुनर्महापर्यवसानः महत् प्रशस्तं मुक्त्वर्वासापर्य वसानं अन्तः कर्मणोभवस्य वायस्य समहापर्यवसानश्च भवति मुक्ति भवतीतिहार्दं १८) अथ गृहीतवाचनेन पुनः संशयादौ पुनः पृच्छनं प्रतिपृच्छति अतस्तत्फलं प्रश्नपूर्वकमाह (पडिपुच्छणयाएणंभन्ते जीवे किं जणयइ पडिपुच्छणयाएणंसुत्तत्थ तदुभयाइं विसोहेइ कंखामोहणिज्जं कम्मं वुच्छिन्दइ२०) हे स्वामिन् प्रतिपृच्छनया पूर्वाधीतस्य सूत्रादेः पुनः पृच्छनेन जीवः किं जनयति प्रतिप्रच्छनया सूत्रार्थं तदुभयानिविशोधयति सूत्रार्थयोः संशयं

सायणयाए वट्टइ सुयस्स अणासायणयाए वट्टमाणेतित्थ धम्मं अवलंबइ । तित्थधम्मं अवलंब माणे महानिज्जरे महा पज्जवसाणे भवइ १९ ॥ पडिपुच्छणयाएणं भंते जीवे किंजणयइ पडिपुच्छणयाएणं सुत्तत्थ तदुभयाइं विसोहेइ ।

निर्ज्जरां जनयति वाचना देतोथको जीवकर्मनीर्जरावे तथा श्रुतस्य आगमस्य अनाशातनया वर्त्तते सिद्धांतनीं आशातना न करे अनाशातनावर्त्ते श्रुतस्य अनाशातनाया वर्त्तमानः सिद्धांतनीं अनाशातनाने विषे वर्त्ततुथको तीर्थं करो गणधरो वातस्य धर्मं अवलंबते तीर्थं करनो गणधरनो धर्म अव लंवेछे तीर्थं धर्मं अवलंबमानः तीर्थं करतुं धर्म अवलंवतुथको जीव महानिर्ज्जराः कर्म्मणां अंतं करोति महा निर्जरा कर्मनो अंत करे १९ पूर्व पठितस्य सूत्रादेः पुनः २ पृच्छनं प्रतिपृच्छनं पहिलां सूत्र भण्योछे वली फिरी पूछीजे ते प्रतिपृच्छनाकरतो जीवस्युं उपाजें प्रतिपृच्छनया पूछतोथको

निवार्यनिर्मलत्वं विधत्ते तथाकांक्षामोहनीयं कर्म व्युच्छिनत्ति कांक्षाशब्देन सन्देहः कांक्षयासन्देहः कांक्षयासन्देहेनमोहनं कांक्षामोहनं तत्र भवं कांक्षामोहनीयं एतत्कर्मविशेषेण अपनयति इदं इत्थं तत्वं अथवा इदं इत्थं नास्तिवा इदं मम अध्ययनाय योग्यं वा इत्यादि घटनाकांक्षावाञ्छातद्रूप मेव मोहनीयं कर्मअनभिग्रहिकमिथ्यात्वरूपं तत् विनाशयति २० अधीत्यपुनः सन्देहमपि पुनः प्रतिपृच्छनेतिनिराकृत्यपरावर्त्तनं गुणनं न क्रियते तदा सुष्ठु अधीतमपि शास्त्रं विस्मरति अतः परावर्त्तनेन यत् फलं स्यात्तदपि प्रश्न पूर्वमाह [परि यट्टणयाएणं भंते जीवे किं जणयइ परियट्टणयाएणं वञ्जणाइ जणयइ वञ्जणलद्धिं च उप्पाएइ २१) हे पूज्य हे स्वामिन् परिवर्त्तनयाशास्त्रस्य गुणनेन जीवः किं जनयति गुरुराह हे शिष्य परिवर्त्तनया जीवोव्यञ्जनानि अक्षराणि जनयति विस्मृतान्यक्षराण्यनयति तथा विधकर्मक्षयोपशमात् व्यञ्जनलब्धिं व्यञ्जनसमुदाय रूपां पदलब्धिं पदानुसारिणी लब्धिं जनयति २१ सूत्रवत् अर्थस्यापि विस्मरण सम्भवात् सूत्रार्थयोश्चिन्तनं विधेयं अतस्तत्फलमपि प्रश्नपूर्वमाह (अणुप्पेहाएणं भंते जीवे किं जणयइ

सूत्र

कंखा मोहणिज्जं कम्मं वोच्छिंदइ २० ॥ परियट्टणयाएणं भंते जीवे किंजणयइ। परियट्टणयाएणं वंजणाइं जणयइ। वंजण लद्धिं च उप्पाएइ ॥ २१ ॥ अणुप्पेहाएणं भंते जीवे किं जणयइ, अणुप्पेहाएणं आउयवज्जाओ सत्त

भाषा

जीव सूत्रार्थ तदुभयानि विशोधयति निर्मलत्वं करोति सूत्र अर्थ शुद्ध करे कांक्षा मोहनीयं कर्म मोथ्यात्वरूपं व्यवच्छिनत्ति कंखा मोहनीएकर्म छेदे संदेहटाले २० परिवर्त्तनया गुणनरूपया भगवन् जीवः किं जनयति सूत्र सिद्धांत गुणतुथको जीवस्युं उपार्जे परिवर्त्तनेनया गुणवेकरीने व्यंजनान्य क्षराणि जनयति व्यंजन अक्षर उपार्जे अक्षरलब्धिंच उत्पादयतीत्यर्थः अक्षरनीं लब्धि उपार्जिई जतावली गुणे २१ अनुप्रेक्षया चिंतनिकया प्रकृष्ट

अणयेहाएणं आउयवज्जाओ सत्तकम्मपयडीओ धणियबन्धण बद्धाओ सिढिलबन्धण बद्धाओपकरेइ दीहकालठिइयाओरहस्स कालठिइ इया ओपकरेइ तिव्वाणु भावाओमं दाणु भावावोपकरेइ बहुप एसग्गाओ अप्पपएसग्गाओपकरेइ आउयं चणं कम्मं सियबन्धइ सियनोबन्धइ असायावेयणिज्जं चणं कम्मं नोभुज्जो २ उवचिणइ अणाइयंचणं अणवयग्गं दीहमद्धं चाउरंत संसार कंतारं खिप्पामेववीईवयइ २२) हे भदंतस्वामिन् अनुप्रेक्षया सूत्रार्थ चिन्तनिकया जोवः किं जनयति गुरुराह हे शिष्य अनुप्रेक्षया कृत्वा जोवः सप्तकर्म प्रकृतीर्ज्ञानावर ण दर्शनावरण वेदनीय मोहनीय नाम गोत्रांतराय रूपाणां सप्तानां कर्मणां प्रकृतय एकशत चतुःपंचाशत् प्रमाणाः सप्तकर्म प्रकृतयस्ता सप्तकर्म प्रकृतीर्धणिय बंधनबद्धाः गाढबन्धनबद्धानिकाचिताबद्धाः शिथिल बन्धबद्धाः प्रकरोतियतोहि अनुप्रेक्षा स्वाध्यायविशेषः स तु मनस स्तत्रैव नियोजनाद्भवति सचानुप्रेक्षा स्वाध्यायोहि अभ्यन्तरस्तपः तपस्तु निकाचित

सूत्र

कम्म प्पयडीओ धणिय बंधण बद्धाओ सिथिल बंधण बद्धाओ पकरेइ। दीहकालट्ठिइयाओरहस्स कालट्ठिइयाओ पक रेइ। तिव्वाणुभावाओ मंदाणु भावाओ पकरेइ। बहु पएसग्गाओ अप्पपएसग्गाओ पकरेइ। आउयं चणं कम्मं

भाषा

शुभ भावहेतु तया जोवः किं जनयति अर्थ विचारतुथको जोवस्य उपार्जे अनुप्रेक्षया अर्थविचारतो थको आयुवर्जा: आयुः कर्मवर्जीने सप्त कर्म प्रकृतयः सातकर्मनी प्रकृतिगांठ धनियत्ति गाढबंधनेबद्धाः गाढेबंधने करी बांधेछे ताः सिथिल बंधन बद्धाः प्रकरोति ते गांठि ढीलीकरे अपरं दीर्घ काल स्थितिकाः ह्रस्वकालस्थितिका करोति घणाकालनीस्थिति आणी राखे घणीकालछेदे अपरं तीव्रानुबद्धभावाथतुः स्थानिक रसरूपा प्रकृतीः मंदानु भावाः प्रकरोति जे कर्म तीव्रभावे बांधाछे ते मंदभावे करे बहुकर्म प्रदेशान् अल्पकर्म प्रदेशागान् करोति घणा प्रदेशहोइ कर्मना ते थोडा प्रदेशकरे

कर्मापि शिथिली कर्तुं समर्थं भवत्येव कथंभूताः सप्तकर्म प्रकृतीः आयुर्वर्ज्याः प्रकृष्टभाव हेतुत्वेन आयुर्वर्ज्यन्तीत्यायुर्वर्ज्याः पुनर्हे शिष्य अनुप्रेक्षया कृत्वाजीवः स्याएव कर्मप्रकृती दीर्घकालस्थितिकाः शुभाध्यवसाय योगात् स्थितिखण्डानां अपहारेण ह्रस्वकालस्थितिकाः प्रकरोति प्रचुरकालभोग्यानि कर्माणि स्वल्पकालभोग्यानि करोति इत्यर्थः पुनस्तीव्रानुभावाः कर्मप्रकृतीर्मन्दानुभावाः प्रकरोति तीव्रः उत्कटोनुभावो रसोयासान्ता स्तीव्रानुभावाः इदृश्यः कर्मप्रकृतीर्मन्दो निर्बलोऽनुभावोया सान्ता मन्दानुभावाः प्रकरोति स्तादृश्यः प्रकर्षेण विदधाति पुनर्बहु प्रदेशाग्राः अल्पप्रदेशाग्राः प्रकरोति बहुप्रदेशाग्रं कर्म पुद्गलिक प्रमाणं या सान्ताः बहुप्रदेशाग्राः एतादृशीः कर्मप्रकृतीरल्प प्रदेशाग्राः प्रकरोति इत्यनेन अनुप्रेक्षयाऽशुभश्चतुर्विधोपिबन्धः प्रकृतिबन्धः स्थितिबन्धोऽनुभागबन्धः प्रदेशबन्धः शुभत्वेन परिणमतीत्यर्थः अत्र च आयुर्वर्ज्यमित्युक्तं तत्तु एकस्मिन्भवे स एकदेवान्तर्मुहूर्त्तकाले एव आयुर्जीवो बध्नाति च पुनः आयुः कर्मापि स्यात् बध्नातिस्यान्नबध्नाति संसारमध्ये तिष्ठति चेत्तर्हि अशुभमायुर्नबध्नाति जीवेन तृतीय भागादिशेषायुष्केन आयुः कर्मबध्यते अन्यथा न बध्यते तेन आयुः कर्मबन्धे निश्चयेनोक्तः इत्यनेन मुक्तिं व्रजति तदा आयुर्नबध्नातीत्युक्तं पुनरनुप्रेक्षया कृत्वा जीवोऽसाता वेदनीयं कर्म शारीरादि दुःखहेतु च कर्म च शब्दादन्यासाऽशुभ प्रकृतीर्नाभूयोभूय उपचिनोति अत्र भूयो २ ग्रहणेन एवं ज्ञेयं कश्चिद्यतिः प्रमादस्थानके प्रमादं भजेत् तदा बध्नात्यपि इति हार्दं पुनरनुप्रेक्षया कृत्वा जीवश्चातुरन्तसंसारकान्तारं क्षिप्रमेववीतीवयइ इति व्यति

सूत्र

सिय बंधइ सियनो बंधइ। अस्साया वेयणिज्जं चणं कम्मं नो भुज्जो २ उवचिणाइ। अणाइयं चणं अणवदग्गं

भाषा

अपरं स्यात् कदाचित् आयुर्बध्नाति कदाचित् न बध्नाति किंवारेके आयुः कर्मबांधे किंवारेके नबांधे अशाता वेदनीयंच कर्मन भूयो२ बध्नाति वेदनीं कर्म

व्रजति चत्वारश्चतुर्गति लक्षणअन्ताअवयवायस्य तत् चातुरन्तं तदेव संसारकं तारं संसारारण्यं तत् शीघ्र मुल्लंघयति कौटयं संसारारण्यं अनादिकं आदेरभावात् आदिरहितं पुनः कौटयं संसारकन्तारं अनवदग्रं अनवत् अनागच्छन् अग्रं परिमाणं यस्य तत् अनवदग्रं अनन्तमित्यर्थः प्रवाहापेक्षया अनाद्यनन्तं पुनः कौटयं दीर्घाध्वं दीर्घकालं दीहमध्वं इत्यत्रमकारोलाक्षणिकः प्राकृतत्वात् २२ एवं अभ्यस्तशास्त्रेण धर्मकथाकर्त्तव्या ततो धर्म कथाकर्त्तुः किं फलं स्यादतस्तत्फलमपि प्रश्न पूर्वमाह (धम्मकहाएणंभंन्ते जीवे किं जणयइ धम्मकहाएणं पवयणं पभावेइ पवयणप्पभावएणं जीवे आगामिसस्सभद्दत्ताएकम्मं निबन्धइ २३) हे स्वामिन् धर्मकथया जीवः किं जनयति गुरुराहहे शिष्य धर्मं कथयाधर्मं व्याख्यानेन जीवः प्रवचनं श्रीसिद्धान्तं भगवद्वचनं प्रभावयति प्रकाशयति प्रवचन प्रभावकः सिद्धान्तोक्तदीपको जीवः आगमिष्यद्भद्रतया उपलक्षितं कर्मनिबध्नाति

सूत्र

दीहमद्धं चाउरंत संसार कंतारं खिप्पामेव वीईवयइ २२ ॥ धम्म कहाएणं भंते जीवे किं जणयइ । धम्म कहाएणं पवयणं पभावेइ । पवयण पभावेएणं । जीवे आगामिसस्स भद्दत्ताए कम्मं निवंधइ २३ ॥ सुयस्स आराहणयाएणं

भाषा

वारंवार न बांधे अनादिकं अनवदग्रं अनंत दीर्घीत्वं जेहनीं आदिनथी अनेवली जेहनो अंत नथी चतुर्गतिक संसारकां तारं क्षिप्रमेव व्यतिक्रमते चार गति रूप संसारकांतार अटवी ते खिप्र ऊतावलो अतिक्रमे २२ धर्म कथनरूप व्याख्याता भगवन् जीवः किं जनयति धर्मकथा कहतुथको जीवस्तुं उपार्जे धर्म कथायाः निर्जरां जनयति धर्मनीं कथाइ करी कर्मनी निर्जरा उपजावे प्रवचनं प्रभावयति सिद्धांतनी प्रभावनाकरे प्रवचन प्रभावनया जिन शासननी प्रभावनाइ करीने आगामिकाले भद्रतपाकर्म निबध्नाति आगलाभवने विखे भलां कर्मबांधे २३ श्रुतस्याराधनया हे भगवन् जीवः किं

आगामिनिकालेभद्रत्वेन उपलक्षितं अर्थात् शुभं कर्म्मसमुपार्जयतीति भावः पञ्चविधस्वाध्यायरतेन श्रुतमाराधितं स्यादतस्तस्य फलं प्रश्नपूर्वकमाह २३ [सुयस्स आराहणयाएणंभन्ते जीवे किं जणयइसु यस्स आराहणया एणं अन्नाणंखवेइ नयसं किलिस्सइ २४) हे भदन्त श्रुतस्य आराधनयाजीवः किं जनयति गुरुराह हे शिष्य श्रुतस्य आराधनया सम्यग् आसेव नया अज्ञानं क्षपयति विशिष्टतत्त्वावबोधस्य अवाप्तेः च पुनर्नसंक्लिश्यते रागद्वेषजनितं क्लेशं न भजतीति भावः २४ श्रुताराधना च एकाग्रमनः सन्निवेशनावत एवस्यादतस्तत्फलं प्रश्नपूर्वमाह (एगग्गमणसंनिवेसणयाएणंभंते जीवे किं जणयइ एगग्गमणसन्निवेसणयाएणं चित्तनिरोहंजणयइ २५) हे भदन्त हे स्वामिन् एकं अग्रंप्रस्तावात् शुभं आलम्बनं अस्येत्येकाग्रं एकाग्रं च तन्मनश्च एकाग्रमनस्तस्य सन्निवेसनास्थापनातया एकाग्रमनं सन्निवेशेनतया एकाग्रमनः सन्निवेशनयाशुभावलम्बनेचित्तस्य स्थिरीकरणेन जीवः किं फलं जनयति गुरुराह हे शिष्य एकाग्रमन सन्निवेसनयाचित्तनिरोधं जनयति चित्तस्य इतस्तत उन्मार्गप्रस्थितस्य निरोधोनियन्त्रणं चित्तनिरोधस्तं करोति

सूत्र

भंते जीवे किं जणयइ। सुयस्स आराहणयाएणं अन्नाणं खवेइ नय संकिलिस्सइ २४ ॥ एगग्गमण संनिवेसणयाएणं भंते जीवे किं जणयइ। एगग्गमण संनिवेसणयाएणं चित्त निरोहं करेइ ॥ २५ ॥ संजमेणं भंते जीवे किं जणयइ।

भाषा

जनयति हे भगवन् श्रुतनो आराधना करतु जीवस्यं उपार्जे श्रुतस्य आराधनया श्रुत सिद्धांतनी आराधनाइ करीने अज्ञानं क्षपयति अज्ञानने खपावे अपरं रागादिभिर्नक्लिश्यते वली रागादिके करी क्लेश न पामे २४ एगाग्रमनः संनिवेशनया एकाग्रमन राखने करीने हे भगवन् जीवः किं जनयति हे भगवन् जीवस्यं कर्म्म उपार्जे एकाग्रमनः संनिवेशनया एकाग्रमन ठामि राखवे करीने चित्तनिरोधं करोति उन्मार्गे जातो चित्तने रूंधे २५

इति भावः एवं विधस्य साधोः संयमादेरिष्टफलस्य प्राप्तिरिति नियमात् तत् फलं प्रश्नपूर्वमाह [संजमेणंभंतेजीवे किं जणयइ संजमेणं अणण्हयत्तं जणयइ २६) हे भगवन् संयमेन जीवः किं जनयति गुरुराह संयमेन अनं हस्कं न विद्यते अंहपापं यस्मिन् तत् अनंहस्कं तस्य भावोऽनं हस्कत्वं तज्जनयति संयमेन आश्रवनिरोधं जनयति इत्यर्थः २६ संयमवान् साधुस्तपोनिरतः स्यात् अतस्तत्फलं प्रश्न पूर्वकमाह [तवेणंभंतेजीवे किं जणयइ तवेणंवोदाणं जणयइ २७] हे भगवन् तपसाकृत्वाजीवः किं फलं जनयति गुरुराह हे शिष्यतपसाजीवो व्यवदानं जनयति पूर्वबद्धकर्मापगमनेन विशेषेण शुद्धिं जनयति २७ व्यवदानेन किं फलं स्यादतस्तत् फलं प्रश्नपूर्वमाह [वोदाणेणंभंते जीवे किं जणयइ वोदाणेणं अकिरियं जणयइ अकिरिया एभवित्ता तओपच्छा सिज्झइ बुज्झइ मुच्चइ परिनिव्वायइ सव्वदुक्खाणमन्तं करेइ २८] हे भदन्तव्य पदानेन जीवः किं जनयति गुरुराह हे शिष्य

सूत्र

संजमेणं अणण्हयत्तं जणयइ २६ ॥ तवेणं भंते जीवे किं जणयइ । तवेणं वोयाणं जणयइ २७ ॥ वोदाणेणं भंते जीवे किं जणयइ वोयाणेणं अकिरियं जणयइ । अकिरियाए भवित्ता तओपच्छा सिज्झइ बुज्झइ मुच्चइ परिनिव्वाइ सव्व

भाषा

संयमेन चारित्रेण हे भगवन् जीवः किं जनयति हे भगवन् चारित्रथकी जीवस्युं कर्म उपार्जे संयमेन पंचाश्रव विरत्या वर्द्धमान कर्म्म रहितः त्वं जनयति संयमपालतु जीव पांच आश्रवरुंधे अनंहस्कत्वं अविद्यमानकर्म्मत्वं बाधादायक कर्म्मनबांधे २६ तपसा हे भगवन् जीवः किं जनयति तपकरतु जीवस्युं कर्मउपार्जे तपसा तपेकरीने व्यवदानं पूर्ववद्धं कर्म्म क्षपयति तपकरीने पाछिलां बांध्या कर्म्म खपावे २७ व्यवदानेन व्युपरतक्रियाख्यं शुक्लध्यानं चतुर्थ भेद जनयति व्यवदाने करीने शुक्लध्यान उपार्जे व्यवदानेन अक्रियां जनयति व्यवदाने करीने अकिरया जे शुक्लध्यान ते चौथोपायो उपजावे अक्रियको

अपदानेन जीवोऽक्रियं जनयति न विद्यते क्रिया यस्मिन् स अक्रियस्तं अक्रियं व्यपरतक्रियाख्यं शुक्ल ध्यानस्य चतुर्थं भेदंजनयति अक्रियकोभूत्वा व्युपरतक्रियाख्य शुक्लध्यानावर्त्तीभूत्वा ततः पश्चात् सिद्धिं व्रजति बुध्यतिज्ञानदर्शनाभ्यां सम्यक् वस्तु वेत्ताभवति मुच्यते संसारात् मुक्तो भवति परि निर्वातिपरिसमन्तात् निर्वाति कर्माग्निं विध्याप्यशीतलोभवति सर्वदुक्खानां अन्तंकरोति २८ संयमादिषु सत्स्वपि सुखशातेन एव प्रवर्त्तनीयं अतस्तत्फलमाह (सुहसाएणंभंते जीवेकिं जणयइ सुहसाएणं अणुस्सुयत्तंजणयइ अणुस्सुएणं जीवेअणुकंपए अणुभडे विगयसोगे चरित्तमोहणिज्जं कम्मं खवेइ २९] हे भदन्त हे स्वामिन् सुखस्यावेषयिकस्य शातः सृहानिवारणेन अपनयनं सुखशातस्तेन जीवः किं जनयति गुरुराह हे शिष्य सुखशातेन अनुत्सुकत्वं जनयति विषयसुखेऽनुत्तालत्वं जनयति अनुत्सुकश्चजीवोऽनुकम्पते अग्रेतनं जीवं दृष्ट्वा अनुकम्पकोदयावान् भवतीत्यर्थः पुनरनु

सूत्र

दुक्खाणा मंतं करेइ २८॥ सुहसाएणं भंते जीवे किं जणयइ सुहसाएणं अणुस्सुयत्तं जणयइ। अणुस्सुएणं जीवे अणुकंपए अणुब्भडे विगयसोगे चरित्त मोहणिज्जं कम्मं खवेइ २९॥ अप्पडिबद्धयाएणं भंते जीवे किंजणयइ।

भाषा

भूत्वा ततः पश्चात् अक्रियापणों पामेछे ततः पश्चात् तिवारकेडे सीद्धाति सीझे बुद्धाति बूझे मुच्यंते मूकाइ परिनिर्वायति सघला दुक्खनो अंतकरे सर्वदुक्खानां अंतं करोति सर्वदुक्खनो नाश करे २८ सुखशातया हे भदंतः जीवः किं जनयति विषय सुखनी इच्छा निवारतुं जीव हे पूर्व्यस्यो कर्म उपार्जे अनुत्सुकत्वं विषयसुखं प्रतिनिस्पृहत्वं जनयति विषयसुखने विखे निस्पृहपणुं उपार्जे अनुत्सुकत्वेन जीवः अनुत्सुक पणे करी जीवः अनु कंपः कंपरहित अनुद्भटः अनुल्वणो सन् विगतशोकः विगतने विखे अनुत्सुक पणुं जीव दयापाले शोकरहित हुवे चारित्रमोहनीयं कर्म क्षपयति

इटोभिमानरहितः शृङ्गारादिशोभारहितः स्यात् पुनस्तादृशः सन् विगतशोकः इह लौकिककार्यभंगादावपि शोचनं न कुरुते पुनस्तादृशोमोक्षार्थी शुभाध्यवसायवर्त्ती कषायनोकषाय रूपचारित्रमोहनीय रूपं कर्म क्षपयति २८ अथ सुख शातस्थितस्य चा प्रतिबद्धताभवति अतस्तत्फलं प्रश्नपूर्वमाह [अप्पडिबद्धयाएणंभंन्तेजीवेकिं जणयइ अप्पडिबद्धयाएणं निस्संगत्तं जणयइनिस्सङ्गत्तेणं जीवेएगेएगग्गचित्ते दियायराओय असज्जाणे अप्पडिबद्धे आविविहरइ २०] हे भदन्त अप्रति बद्धतयामनसिनिरभिष्वङ्गतयाजीवः किं जनयति गुरुराह हे शिष्य अप्रति बद्धतयानिः सङ्गत्वं बाह्यासङ्गाभावं जनयति निस्संगत्वं गतोजीवः एकोरागादिरहितः स्यात् तादृशश्च एकाग्रचित्तोधर्म्मे एव दृढ मनस्कः स्यात् पुनर्दिवादिवसेरात्रौ वा असज्जन् सदा बाह्यसङ्गत्यजन् अप्रति बद्धोविहरति मासकल्पेन उद्यतविहारेणपर्यटतीति भावः २० अप्रतिबद्धताचविविक्तशयनासनसेवकस्यस्यादतस्तत्फलमाह [विवित्तसयणासणसेवणयाएणंभंते जीवेकिं जणयइ विचित्तसयणासणसेवणयाएणं जीवे चरित्तगुत्तिं जणयइ चरित्तगुत्तेणं जीवेविवित्ताहारेदढचरित्तेए गन्तरएमोक्खभावेपडिवन्ने अट्ठविहकम्मगंठिंनिज्जरेइ २१) हे भदन्तविविक्तानि स्त्रीपशु पण्डकवर्ज्जितानि शयनासनानि उपाश्रयस्थानानि यस्य स

सूत्र — अप्पडिबद्धयाएणं निस्संगत्तं जणयइ। निस्संगत्तेणं जीवे एगे एगग्गचित्ते दियाय राओय असज्जमाणे अप्पडिब

भाषा — चारित्र मोहनी कर्मने खपावे २८ अप्रतिबद्धया हे भगवन् जीवः किं जनयति अप्रतिबद्ध विहारकरतुं थको जीव हे शुंकर्मउपार्जे अप्रतिबद्धया च प्रतिबंधरहीत जीव निस्संगत्वं जनयति निस्संगपणुं उपार्जे संगरहित होइ निर्ग्रंथपणो उपजावे निःसंगत्वेन जीवः संगपणे रहित जीव एकः रागद्वेष रहितः एकाग्रचित्त एकलो रागद्वेष रहित दिवा वा रात्रौ वा दिवसे अथवा रात्रौ असंजन् संगत्याग करतुथको अप्रतिबद्ध तया विह

विविक्तशयनाशनस्तस्य भावो विविक्तशयनासनतातया स्त्रीपशु पण्डकादिरहितस्थिति निवासत्वेन जीवः किं जनयति गुरुराह हे शिष्य विविक्तशयनासनतयाजीवश्चरित्र गुप्तिं चारित्रस्य रक्षांजनयति गुप्तचरित्रश्चजीवोविविक्तोविक्तत्यादि शरीर पुष्टि कारकवीर्यक्षयादि क्षयसुरहित आहारोयस्य सविविक्ताहारस्तादृशः स्यात् तथा दृढं निश्चलं चरित्रं यस्य सदृढ चरित्रः पुनरत एव एकान्तेन निश्चयेनरक्त आसक्तः एकान्तरतः संयमेन सावधानः स्यात् तथामोक्षभाविन मनसा प्रतिपन्नः आश्रितोमोक्षोमयासाध्यइति बुद्धिमान् क्षपकश्रेणिं प्रतिपद्याष्टविधकर्म ग्रन्थिं निर्जरयति क्षपयति ३१ विविक्तशयनाशनस्य विनिवर्त्तनावान् स्यात् अतोविनिवर्त्तनायाः फलमाह (विणिवट्टणयाएणं भन्ते जीवे किं जणयइ विणिवट्टणयाएणं पावाणं

वइयावि विहरइ ३० ॥ विवित्त सयणासण सेवणयाएणं भंते जीवे किंजणयइ। विवित्त सयणासण सेवणया एणं चरित्त गुत्तिं जणयइ चरित्त गुत्तेणं जीवे विवित्ताहारे दृढचरित्ते एगंतरए मोक्ख भावपडिवन्ने अट्ठ विहंकम्म गंठि निज्जरेइ ३१ ॥ विणिवट्टणयाएणं भंते जीवे किंजणयइ विणिवट्टणयाएणं पावाणं कम्माणं अकरणयाए

सूत्र

रति अप्रतिबद्धपणे विहार करे संगरहितहोइ विविक्त सयनासन सेवनया हे भगवन् जीवः किं जनयति निर्व्यंजन एकांत उपाश्रयसेवतु जीव किस्युं कर्मउपार्जे विविक्त शयनासन तथा निरव्यंजण आसण सेवतु जीव चारित्रगुप्तिं जनयति चारित्रगुप्ति करे चारित्रगुप्तकरतु जीव विविक्त स्त्री जनादि संगरहितो विहारो प्रतिबद्ध विहारो विविक्तप्रकारे अहारकरे चारित्रने विषे दृढ एकांतरतः मोक्षभावं आश्रितः सन् एकांते मोक्षने विषे मतिकीधीछे अष्टविध कर्मग्रंथि निर्जरयति आठ कर्मनी गांठितोडे ३१ विनिवर्त्तनया विषयपराङ्मुखो हे भदंतजीवः किंजनयति विषयने

भाषा

कम्माणं अकरणयाए अभुट्ठेइ पुव्वबद्धाणयनिज्जरणयाएतं नियत्तेइ तओपच्छाचाउरन्तसंसारकन्तारं विईवयइ ३२) हे स्वामिन् विनिवर्त्तनयाविषयेभ्य आत्मनः पराङ्मुखीभावेन जीवः किं जनयति गुरुराह हे शिष्य विनिवर्त्तनया पापकर्मणां अकरणत्वेन सावद्यकर्म्मत्यागेन अभ्युत्तिष्ठते धर्माय सावधानो भवति पूर्वबद्धानां पापकर्मणां निर्जरयानूतनपापकर्म्मणां अकरणत्वेन सावद्यकर्म्मत्यागेन अभ्युत्तिष्ठते धर्माय सावधानो भवति पूर्वबद्धानां पापकर्मणां अनुपादनेन तत् पापकर्मनिवर्त्तयति निवारयति ततः पश्चात् चातुरन्त संसारकान्तारं वीईवयइ व्यति व्रजति व्युत्क्रामति इत्यर्थः ३२ विषयविनिवृत्तश्चकश्चित्साधुः सम्भोगप्रत्याख्यानवान् भवति अतस्तत्फलमाह [संभोगपच्चक्खाणं भंते जीवे किं जणयइ सम्भोगपच्चक्खाणेणं आलम्बणाइखवेइ निरालम्बणस्सय आयतट्ठियाजोगाभवन्ति सएणं लाभेणं सन्तुस्सइ परलाभनो आसाएइ नोतक्केइ नोपीहेइ नोपत्थेइ नोअहिलसइ परस्सलाभं अणासाएमाणे अतक्केमाणे अपत्थेमाणे अणभिलसमाणे दोच्चं सुहसिज्जं उवसम्पज्जित्ताणं विहरेइ ३३] हे भदन्त सम्भोग प्रत्याख्यानेन एकमण्डल्यां स्थित्वा आहारस्य करणं

सूत्र

अभुट्ठेइ पुव्वबद्धाणय निज्जरणयाए तंनियत्तेइ तओ पच्छा चाउरंत संसार कंतारंवीईवयइ ३२॥ संभोग पच्चक्खाणेणं भंते जीवे किं जणयइ। संभोग पच्चक्खाणेणं आलंबणाइं खवेइ निरालंबणस्सय आयतट्ठिया जोगा भवंति

भाषा

बिसे पराङ्मुख थकोथुं कर्म उपार्जे विनिवर्त्तनया विषय सेवारहित पापकर्म्मणां पापकर्म्मने अकरणतया कर्मरहितोभ्यु तिष्टेत् करे नही पापकर्म रहित होइ पूर्व बद्धानां निर्जरणया जे पाछिल्यां कर्मबांध्याछेते खपावे ततःपश्चात् चतुरंतः संसार कांतारं व्यतिव्रजति तिवार पछी चातुरंत संसार कांतार तेहनो पारपामे ३२ एक मंडली भोजनकरण प्रत्याख्यानेन हे भगवन् जीवः किंजनयति आपणो आणो आहार करे मांडल मांहिं

सम्भोगस्तस्य प्रत्याख्यानेन उत्कृष्टत्वेन पृथक् आहारकरणेनजीवः किं फलं जनयति तदागुरुराह हे शिष्य सम्भोगप्रत्याख्यानेन आलम्बनां क्षपयति यतोहं ग्लानोस्मिरोग्यस्मि इत्यादिकयनानि क्षपयति धीरीभवति इत्यर्थः निरालम्बनस्य च आयतार्थाः योगाभवन्ति आयती मोक्षः सएव अर्थः प्रयोजनं येषां ते आयतार्थाः एतादृशाये योगाः मनोवाक्काययोगाः भवन्ति स्वेनलाभेन सन्तुष्यति परस्य लाभं न आस्वादयति नवाञ्छयति ततश्च परस्य लाभश्चो तर्कयति मह्यं दास्यति मनसानविकल्पयति नोस्पृहयति परलाभे श्रद्धालुतया स्वस्य स्पृहान्न प्रकटीकरोति पुनः परस्य लाभं न प्रार्थयति मह्यन्देहीति नयाचते यत् इदं पुनर्नअभिलषति परस्य लालसापूर्वकं नवाञ्छति अथ परस्यलाभं अणासाएमाणे अनास्वादयन् अतर्कयन् अनीहमानः अप्रार्थमानः अनभिलषन् द्वितीयां सुखशय्यां उपसम्पद्यविहरति अपरेभ्यः साधुभ्यः पृथक् उपाश्रयः अङ्गीकृत्य प्रवर्त्तते यादृशीस्थानाङ्गे उक्तास्ति ता प्रतिपद्यविहरति अत्रहि एतेशब्दाः एकार्थाः प्रतिपादिताः तत् अनेकदेशीयशिष्याणां प्रतिबोधनार्थं पर्यायत्वेन प्रतिपादिताः३३ सम्भोग प्रत्याख्यानवतः साधोरुपधि प्रत्याख्यानं

सूत्र

सएणं लाभेणं संतुस्सइ । परलाभंनो आसाएइनोतक्के इ नोपीहेइनोपत्थेइनोअभिलसइ । परस्सलाभंअणासाएमाणे

भाषा

जिमे नही जूदो जीमे जीवस्यु कर्मउपार्जे संभोग प्रत्याख्यानेन एकमंडली पच्चक्खाणकरेजे जीवते आलंबनानि क्षपयति एकलो विहार करतुग्लानादिक आलंबन खपावे निरालंबनस्य आत्मार्थकाः व्यापाराभवंति निरालंबन आलंबनरहित आत्माना अर्थ तेहना व्यापार हुवे मनरहे स्वकेन लाभेन संतुष्यति आपणेज लाभे संतोषकरे परस्य लाभं न आसादयति परनो लाभनवांछे न तर्कयति न स्पृहयति स्पृहा न करे न प्रार्थयति न मांगेनो अभिलिखतिवांछे नही परस्यलाभं अनाश्रयन् आशाविषयमकुर्वन् पारकुं आण्युं अनलेतुथको अणवांछतुं थको अतर्कयन् अस्पृहयन् स्पृहा अण

सम्भवति अतस्तत् फलं प्रश्नपूर्वमाह (उवहि पच्चक्खाणेणंभन्ते जीवे किं जणयइ उवहि पच्चक्खाणेण अपलिमन्थं जणइ निरुवहिएण जीवेनिकंखे उवहि मन्तरेणनसंकिलिस्सइ ३४) हे भदन्त उपधि प्रत्याख्यानेनरजोहरणमुखवस्त्रिकापात्रादिव्यतिरिक्तस्य उपधेः प्रत्याख्यानेन उपधित्यागेन जीवः किं उपार्जयति गुरुराह हे शिष्य उपधि प्रत्याख्यानेन अपरिमन्थं जनयति परिमन्थः स्वाध्यायव्याघातः नपरिमन्थोऽपरिमन्थः स्वाध्यायादौ निरालस्यं जनयति पुनर्निरुपधिकोनिःपरिग्रहोजीवो निःकांक्षोभवति वस्त्रादौ अभिलाषरहितः स्यादित्यर्थः तादृशोहि उपधिमन्तरेण उपधिंविनानसंक्लिश्यते क्लेशं न प्राप्नोति स परिग्रहो क्लेशं प्राप्नोतीति भावः ३४ अथोपधि प्रत्याख्यानवान् साधुर्जिनकल्पादिः एषणीयाहारस्य अलाभेन उपवासं करोति आहारप्रत्याख्यानं करोति तदा तत्फल मपि प्रश्नपूर्वमाह [आहारपच्चक्खाणेणंभंते जीवे किं जणयइ आहारपच्चक्खाणेण जीवियासंसप्पओगं वोच्छिन्दइ

सूत्र

अतक्केमाणे अपीहेमाणे अपत्थेमाणे अणभिलसेमाणे दोच्चं सुहसेज्जं उवसंपज्जित्ताणं विहरइ ३३॥ उवहिपच्चक्खाणेणं भंते जीवे किंजणयइ उवहि पच्चक्खाणेणं अपलिमंथं जणयइ निरुवहिएणं जीवे निक्कंखे उवहि मंतरेणय नसंकिलि

भाषा

करतुंथको अप्रार्थयन् अणमांगतुं थको अनभि लिखयन् अभिलाख अणकरतुं थको द्वितीयां सुखशय्यां उपसंपद्य विरहति विजी सुखशेज्या पडि बर्जीने विचरे ३३ उपधि प्रत्याख्याने नरजोहरणादिधारण तथा हे भदंतजीवः किं जनयति जपधिनो पच्चक्खाण करे ओघामात्र राखे हे भगवन् जोवस्तुं कर्मउपार्जे उपधि प्रत्याख्यानेन जपधिने पच्चक्खाणे धरमो पगरणमेथी पचखाणमेथी वस्तुन्यूनराखे अपरिमंथं स्वाध्यायादिनानि विघ्नरहितं जनयति स्वाध्यायादिकनुं निर्विघ्नपणुं उपार्जे निरुपधिको जीवः निरकांक्ष उपधिरहितो जीव वांछारहित होइ वस्त्रादि इच्छारहितः सन् न च

जोवियासंसप्पओगं वोच्छिन्दित्ताजोवे आहारमन्तरेणनसङ्किलिस्सइ २५) हे भदन्त आहारस्य प्रत्याख्यानेन स दोषाहारत्यागेन उपवासादिनाजीवः किं फलं जनयति गुरुराह हे शिष्य आहार प्रत्याख्यानेन जोवोजोविताशासंस प्रयोगं व्यवच्छिनत्ति जीविते प्राणधारणे आशंसाअभिलाषस्तस्याः प्रयोगोव्यापारोजोविताशासंस प्रयोगस्तं व्यवच्छिनत्तिनिवारयति जोविताशंसारहितो मुनिर्नक्लेशभाक् स्यात् इति भावः २५ एतत् प्रत्याख्यानत्रयं अपि कषायाभावे एव फलवत्त्यात् अत स्तत्फलं प्रश्नपूर्वक माह [कसाय पच्चक्खाणेणं भन्ते जीवे किं जणयइ कसाय पच्चक्खाणेणं वीयराय भावं जणयइ वीयराय भावं पडिवन्नेयणं जीवे समसुहदुक्खे भवइ २६] हे स्वामिन् कषाय प्रत्याख्यानेन जीवः किं जनयति गुरुराह हे शिष्य कषाय प्रत्याख्यानेन क्रोधमानमायालोभत्यागेन जोवोवीतरागभावं जनयति प्रतिपन्नवीतरागभावोजोवः समसुखदुखो भवति २६ निःकषायोपि योगप्रत्याख्यान

सूत्र

सइ २४ ॥ आहारपच्चक्खाणेणं भंते जीवे किंजणयइ आहारपच्चक्खाणेणं जीवियासंसप्पओगं वोच्छिंदइ जीविया संसप्पओगं वोच्छिंदित्ताजीवे आहारमंतरेणय नसं किलिस्सइ २५ ॥ कसाय पच्चक्खाणेणं भंते जीवे किं जणयइ ।

भाषा

संक्लिश्यति वस्त्रादिकनी इच्छारहित जीव क्लेश नपामे २४ आहार प्रत्याख्यानेन हे भदंतजीवः किंजनयति आहारने पच्चक्खाणे हे भगवन् जीवस्तु कर्मउपार्जे आहार प्रत्याख्यानेन आहारने पच्चक्खाणे जोविता संसप्रयोगव्यच्छिनत्ति जिवितव्यनी आशा छांडेजोवीता शंसप्रयोगं व्युच्छेद्य जोवितव्यनी आशा छोडीने जोवः आहारमंतरेण न संक्लिश्यति जीव संसारमांहि फिरतु आहार विनाश क्लेश न पामे आहार विणोनपामे २५ कषाय प्रत्याख्यानेन हे भदंत जीवः किं जनयति कषायनोपच्चक्खाणकरतुं जीवस्तु कर्मउपार्जे कषाय प्रत्याख्यानेन कषायने प्रत्याख्याने जीव वीतरागभावं जनयति वितराग

वान् भवति अतस्तत् फलं प्रश्नपूर्वकमाह [जोगपच्चक्खाणेणंभंते जीवे किं जणयइ जोगपच्चक्खाणेणं अजोगत्तंजणयइ अजोगीणं जीवेनवं कम्मंन बन्धइ पुव्वबद्धं निज्जरेइ २७] हे भगवन् योग प्रत्याख्यानेन जीवः किं जनयति योगप्रत्याख्यानेन अयोगित्वं जनयति शैलेशीभावं भजति अयोगीहि जीवः चतुर्दशगुणस्थाने प्रवर्त्तमानोजीवोनवं कर्म्मनबध्नाति पूर्वबद्धं कर्मनिर्जरयति क्षपयति इति भावः २७ योग प्रत्याख्यानतः शरीर प्रत्याख्यानं करोति अतस्तत्फलं प्रश्नपूर्वकमाह (सरीरपच्चक्खाणेणंभंतेजीवे किं जणयइ सरीरपच्चक्खाणेणं सिद्धाइ सयगुणत्तं निव्वत्तेइ सिद्धाइसय गुणसम्पन्नेयणं जीवेलोगग्गमुवगए परमसुहीभवइ २८) हे भगवन् शरीरप्रत्याख्यानेन शरीरव्युत्सर्जनेन जीवः किं लाभं जनयति गुरुराह शरीर

सूत्र

कसाय पच्चक्खाणेणं वीयराग भावं जणयइ। वीयराग भाव पडिवन्नेवियणं जीवे समसुह दुक्खे भवइ २६॥ जोगपच्च क्खाणेणंभंतेजीवे किंजणयइ जोगपच्चक्खाणेणं अजोगत्तं जणयइ अजोगीणं जीवे नवंकंम्मं नबंधइ पुव्वबद्धंनिज्ज रेइ २७॥ सरीर पच्चक्खाणेणंभंते जीवे किंजणइ सरीर पच्चक्खाणेणं सिद्धाइंसय गुणत्तं निव्वत्तेइ। सिद्धाइसय

भाषा

भाव उपार्जे वीतरागभावं प्रतिपन्नो जीवः वीतरागभाव पडवर्ज्योथको सम सुखदुक्खेन भवति सुखे दुःखे सरिखो होवे २६ योगप्रत्याख्यानेन हे भगवन् जीवः किं जनयति योगनुंपच्चक्खाणकरतु हे पूज्यजीवस्युं कर्मउपार्जे योग प्रत्याख्यानेन मनोवाक्काय निरोधेनयोगनिरोध मनवचनकायाने रुंधवे करीने अयोगित्वं जनयति अजोगीपणुंपावे अयोगीनः नवकर्म्मन बध्नाति अजोगीजीव नवुंकर्म्म न बांधे पूर्ववद्धं कर्म्मनिर्जरयति पूर्वे बांध्या कर्म्मनीर्जरावे२७ शरीर प्रत्याख्यानेन हे भदंत जीवः किं जनयति शरीरनो पच्चखांणकरतु जीवस्युं कर्मउपार्जे शरीर प्रत्याख्यानेन शरीरनो पच्चक्खाणकरतुं सिद्धातिशय

प्रत्याख्यानेन सिद्धातिशयगुणत्वं निर्वर्त्तयति कोर्थः सिद्धानां ये अतिशयगुणाः सर्वोत्कृष्ट गुणास्तेषां भावः सिद्धातिशयगुणत्वं यतोहि सिद्धाननीलाः नलोहिताः नहारिद्राः न शुक्लाइत्यादय एकत्रिंशद्गुणास्तद्भवं प्राप्नोतीत्यर्थः प्राप्तसिद्धातिशय गुणोजीवो लोकाग्रं मोक्षं उपगतः सन् सुखीभवति यद्यपि योगप्रत्याख्यानेन शरीरप्रत्याख्यानः समागतः तथापि मनोवाक्योग शरीरस्य प्राधान्यख्यापनार्थं पृथक् उपादान ३८ सम्भोगादिप्रत्याख्यानानि प्रायः साहाय्य प्रत्याख्यान युक्तस्य भवति अतस्तत्फलं प्रश्नपूर्वमाह (साहायपच्चक्खाणेणं भंते जीवे किंजणयइ सहायपच्चक्खाणेणं एगीभावं जणयइ एगी भावभूएयणं जीवेएगग्गभावेमाणे अप्पसद्दे अप्पझंझे अप्पकलहे अप्पकसाए अप्पतु मतुमे संयमबहुले सम्बरबहुले समाहिए आवि भवइ २९) साहायाः साहाय्यकारिणः सङ्घाटकस्य साधवस्तेषां प्रत्याख्यानं साहाय्यप्रत्याख्यानं तेन साहाय्य प्रत्याख्यानेन हे भगवन् जीवः किं फलं जनयति गुरुराह

सूत्र

गुणसंपन्नेयणं जीवे लोगग्ग मुवगए परम सुहीभवइ ३८॥ सहाय पच्चक्खाणेणं भंते जीवे किंजणयइ। सहाय पच्चक्खाणेणं एगीभावं जणयइ। एगीभाव भूएयणंजीवे एगग्गं भावे माणे अप्पसद्दे अप्पझंझे अप्पकलहे अप्पक

भाषा

गुणभावं तत्त्वेन निवर्त्तयति सिद्धनागुण अतिशय भाव उपार्जे सिद्धातिशय गुणसंपन्नो जीवः सिद्धनागुणपाम्यांथका लोकाग्र मुक्तिपद मुपगतः जीव मुक्तिजाइ परमसुखी भवति परमसुखीहोवे ३८ सहाय कार्यत्यागेन हे भदंतः सहायनुपच्चक्खाण करतुं जीवः किं जनयति जीवस्तुं कर्मउपार्जे सहाय प्रत्याख्यानेन एकीभावं जनयति सहायनुं पच्चक्खाण करतु एकीभावपणुं उपार्जे एकीभाव भूतः एकत्वं प्राप्तो जीवः एकीभाव हुओथको जीव एको आलंबनाभावो पपन्नो अल्पशब्दो एकाकी साधु अल्पशब्दहुवे थोडो बोले विकल्परहितः वचन कलह अल्पहुवे अल्पकलहः थोड़ं कलह अल्प कषायः

हे शिष्य साहाय्य प्रत्याख्यानेन एकीभावं जनयति एकीभाव भूतश्चैकत्वं प्राप्तोजीवः एकाग्रं भावयन् एकाग्रता बनत्व चाभ्यसन् अल्प शब्दः अल्पजल्पको भवति अल्पझंझो भवति अविद्यमानझंझोऽविद्यमानवाक् कलहोभवतिपु नरल्पकषायोभवति अल्पकलहोऽविद्यमानरोष शूचकवचनोभवति तथाल्प तुमं तुमोभवति अविद्यमानन्तु मन्तुमं इति त्वं त्वं इति वाक्यं यस्य स अल्प तुमं तुमः त्वं एव एतत्कार्यं कृतवान् त्वं एवए सदा अकृत्यकारी वर्त्तसेइत्यादि प्रलपनं न करोति पुनः साहाय्य प्रत्याख्यानेन संयमबहुलोभवति संयमः सप्तदशविधः स बहुलः प्रचुरोयस्य स संवरबहुलस्ताद्दशो भवति स च पुनः समाधि बहुलोभवति समाधिश्चित्तस्वास्थ्यन्तेन बहुलः समाधि बहुलः समाधि प्रधानभवति पुनः समाहितस्यापि भवति ज्ञान दर्शनवांश्च भवतीत्यर्थः ३९ एवं विधः साधुरन्तेभक्त प्रत्याख्यानवान् स्यात् अतस्तत्फलं प्रश्नपूर्वमाह [भत्तपच्चक्खाणेणं भन्ते जीवे किं जणयइ भत्तपच्चक्खाणेणं जीवे अणेगाइं भवसहस्साइं निरुंभइ ४०] हे भदन्त भक्तप्रत्याख्यानेन आहारत्यागेनभक्त परिज्ञादिनाजीवः किंफलं जनयति गुरुराह हे शिष्य भक्त

साए अप्प तुमंतुमे संजमबहुले संवरबहुले समाहिएयावि भवइ ३९॥ भत्तपाणपच्चक्खाणेणं भंते जीवे किंजण यइ भत्तपच्चक्खाणेणं अणेगाइं भवसहस्साइं निरुंभइ ४०॥ सभाव पच्चक्खाणेणं भंतेजीवे किंजणयइ। सभाव

सूत्र

कषाय अल्प हवे अल्पतुमंतुमः तुंकार रहित संजम बहुल: संजमवधे संवरबहुलः संवरबधे समाधि बहुल: समाधिवधे समाधिना बहुलत्वापि बहुल समाधिना भवति समाधि घणी होवे ३९ भक्त प्रत्याख्यानेन हे भदंत जीव: किं जनयति भातनो पच्चक्खाण करतुं जीव हे पूज्य शुं कर्म उपार्जे भक्त प्रत्याख्यानेन भातने पच्चक्खाणे अनेकानिभव सहस्राणि निरुणद्धिरुंधे ४० सद्भाव प्रत्याख्यानेन हे भदंत: जीव: किं जनयति सद्भावनोध्याननें विषे एक

भाषा

पच्चक्खाणेणं अणियट्टिं जणयइ अणियट्टिं पडिवन्नेय अणगारे चत्तारि केवलि कम्मंसे खवेइ तंजहा वेयणिज्जं आउयं नामं गोयं तओ पच्छा सिज्झइ बुज्झइ मुच्चइ परिनिव्वाएइ। सव्व दुक्खाणं अंतं करेइ ॥४१॥ पडिरूवया

प्रत्याख्यानेन जीवोऽनेकानि भवसहस्राणि निरुणद्धि ४० अथ सर्वप्रत्याख्यान प्रधानं सद्भावप्रत्याख्यानं अतस्तस्य फलं प्रश्नपूर्वकमाह [सब्भाव पच्चक्खाणेणं भंते जीवे किं जणयइ सब्भायपच्चक्खाणेणं अणियट्टिं जणयइ अणियट्टिं पडिवन्नेय अणगारेचत्तारिकम्मंसेखवेइ तं जहा वेयणिज्जं १ आउयं२ नामं३ गोयं४ तओपच्छासिज्झइ बुज्झइ मुच्चइ परिनिव्वाएइ सव्वदुक्खाणमंतंकरेइ ४१ हे भगवन् सद्भावेन प्रत्याख्यानं सद्भावप्रत्याख्यानं तेन सद्भावप्रत्याख्यानेन सर्वथा पुनः करणस्यअसम्भवात् इष्टप्रेन विधिनाप्रत्याख्यानं करोति यथापुनःकरणीयं नस्यात्इत्यनेन सर्वप्रकारेणशैलेसीकरणं चतुर्दशगुणस्थाने वर्त्तनेन जीवः किंजनयतिगुरुराह हेशिष्यसद्भावप्रत्याख्यानेन अनिवृत्तिंजनयति शुक्लध्यानस्यचतुर्थं भेदं जनयतिअनिवृत्तिं प्रतिपन्नःप्रतिपन्नानिवृत्तिरनगारश्चत्वारिकेवलिनःकर्मांशानिसन्तिकर्माणि भवोपग्राहीणिक्षपयतिअंशशब्दः सत्पर्यायोविद्यमानकर्म्माणि क्षपयति तानिकानि चत्वारिकर्माणि तद्यथा वेदनीय कर्म १

चित्त राखे सद्भाव प्रत्याख्यानेन खोटा स्वभावनो प्रत्याख्यान करतुं अनिवृत्ति जनयति अनिवृत्ति पण पामे शुक्लध्याननो चोथोपायो उपजावे शुक्लध्यानस्य तुर्यभेदं अनिवृत्ति प्रपन्नोनगार चतुरः केवलकर्मान् स्वकर्म्माणि क्षपयति शुक्लध्याननो चोथोभेद प्राप्तथको केवली चार कर्म्म खपावे तद्यथा ते कहेछे वेदनीयं वेदनीकर्म्म १ आयुकर्म्म २ नामकर्म्म ३ गोत्रकर्म्म ४ एतानि क्षपयित्वा ततः पश्चात् सिद्धयति बुद्धयति मुच्चे परिनिर्वृतः सर्वदुःखाना मंतं करोति एचारेकर्म्म खपावीने पछे सीझे मुंकाये सर्वदुक्खनो अंत करे एचारे कर्म्म ४१ स्थविर कल्पिकादिसदृशवेष प्ररूपति रूप तया अधिकोष

आयुः कर्म २ नामकर्म ३ गोत्रकर्म ४ एतेषां चतुर्णां अपि कर्मणां क्षयं कृत्वा ततः पश्चात् सिध्यति सकलार्थं साधयित्वासिद्धोभवति ततो बुध्यति तत्वज्ञोभवति मुच्यते कर्मभ्योमुक्तोभवति परिनिर्वाति परिसमन्तात् कर्मतापाभावात् शीतलोभवति पुनः सर्वदुःखानां अन्तं करोति ४१ एतत् प्रत्याख्यानं प्रायसो प्रतिरूपतायां एवस्यात् अतः प्रतिरूपतायाः फलमाह [पडिरूवया एणं भंते जीवे किंजणयइ पडिरूवयाएणं लाघवं जणयइ लहु भूएणं जीवे अप्पमत्ते पागडलिङ्गे पसत्थलिङ्गे विसुद्धसमत्ते सत्तसमिति समत्ते सव्वपाणभूय जीवसत्ते सुवीस सणिज्जरूवे अप्पडिलेहे जिइंदिए विपुल तव समिति समन्नागए आविविहरइ ४२] हे भगवन् प्रतिरूप तया जीवः किंफलं जनयति प्रतिरूपतायाः कोर्थः प्रति इति स्थविरकल्पि सदृशं रूपं यस्य स प्रतिरूपः तस्यभावः प्रतिरूपता तया स्थविरकल्पि साधुवेषधारित्वेन जीवः किंजनयति गुरुराह हे शिष्य प्रतिरूप तया जीवो लघुत्वं जनयति अधिकोपधित्यागेन लघुत्वं उपार्जयतीत्यर्थः द्रव्यतः उपध्यादिपरिग्रहत्यागेन भावतस्तु अप्रतिबद्ध विहारत्वेन लघुर्भवति लघुभूतश्च

सूत्र

एणं भंते जीवे किं जणयइ। पडिरूवयाएणं लाघवियं जणयइ। लहुभूएजीवेअप्पमत्ते पागडलिंगेपसत्थलिंगेविसुद्ध सम्मत्ते सत्त समिइ सम्मत्ते सव्वपाण भूयजीवसत्ते सु वीसमणिज्ज रूवे अप्पडिलेहे जिइंदिए विउल तव समिइ

भाषा

गरणत्यागेन जीवः किं जनयति स्थविरकल्पी चौदोपगरण राखतुथको जीव स्युं कर्मउपार्जे प्रतिरूप तया लाघवी भावं जनयति साधुनेआचारे रहतुथको लघूभूतो जीवः हलूओ हुओ जीव अप्रमत्तः स्थविरकल्पादि वेशेन प्रगट लिंगः रजोहरणादिवान् अप्रमत्तथको स्थविरनो लिंग रजोहरणादि वा लिंग प्रगट राखे प्रशस्तलिंगः इंद्रादिकने पूजवाजोग्य विसुद्ध सम्यक्त परिपूर्ण: समिति शुद्ध परिपूर्ण सम्यक्तसहित सत्ववलो साहस अने सुमति परि

जीवो अप्रमत्तोभवति तादृशः प्रकटलिङ्गः प्रकटंस्थविरकल्पादिवेषेण स्फुटं लिङ्गं चिह्नं यस्य स प्रकटलिङ्गः पुनः प्रशस्तलिङ्गः प्रशस्तं समीचीनं रजोहरण मुखपोतिकादिकं यस्य स प्रशस्तलिङ्गः पुनर्विशुद्धसम्यक्त्वोनिर्मलसम्यक्त्वः पुनः सत्वसमिति समाप्तः सत्वं च समितयश्च सत्वसमितयस्ताभिः समाप्तः संपूर्णोधैर्यसमिति युक्तइत्यर्थः ततः पुनः सर्वप्राणभूतजीवसत्वेषु विश्वसनीयः विश्वासयोग्यो भवति पुनस्तादृशोऽल्प प्रतिलेखः प्रतिलेखनं प्रतिलेखः अल्पः प्रतिलेखो यस्य सोऽल्प प्रतिलेखः अल्पोपकरणत्वात् अल्पप्रतिलेखनावान् भवतीत्यर्थः पुनः स जितेन्द्रियोभवति पुनर्विपुलतपः स मिति समन्वागत श्चापि विहरति विपुलानिविस्तीर्णानि तपांसि समितयश्च विपुलतपः समितयस्ताभिरन्वागतः सहितः सन् विहरति दादृशविधेन तपसासमिति गुप्ति सहितोभूत्वाग्रामनगरादौ विचरति ४२ प्रतिरूपतायां अपि वैया वृत्यं कर्त्तव्यं अतस्तत्फलं आह (वेया वच्चेणंभंतेजीवे किं जणयइ वेयावच्चेणन्तित्थयरनामगोयं कम्मं निबन्धेइ ४३) हे भगवन् वैया वृत्येन आहारादि साहाय्येनजीवः किं जनयति तदा गुरुराह हे शिष्य वैयावृत्येनतीर्थकर नामगोत्रं कर्म्म निबध्नाति वैयावृत्यं कुर्व्वन् तीर्थकरनामगोत्रं कर्मबध्नाति इत्यर्थः ४३ अथ वैयावृत्यवान् सर्वगुणभाक् स्यात् अतः सर्वगुणसम्पन्नतायाः

सूत्र

समन्नागएयावि भवइ ४२ ॥ वेयावच्चेणं भंते जीवे किंजणयइ वेयावच्चेणं तित्थयरनामगोयं कम्मं निबंधइ ४३ ॥

भाषा

पूर्ण धरे सर्वप्राणभूतजीवसत्वेषु सर्वप्राणभूत जीवने विश्वसनीयरूप: विश्वासनो स्थान कहोइ अल्पोपधित्वात् उपगरण थोडाराखे तेणे पडिलेहण थोडीकरे जितेंद्रिय इंद्रीजीत्योछे विपुलतपः समिति सत्वागतो युक्तः स्यात् विहरति विस्तीर्ण तपकरे पांच समिति सहितथको विचरे ४२ वैया वृत्येन हे भदंत: जीवः किं जनयति वेयावच्चनो करणहार जीवस्थं कर्मउपार्जे वैयावृत्तेन वेयावच्चे करीने तीर्थं करनाम गोत्रं कर्म्मनि बन्धाति वेयावच्च

फलं प्रश्नपूर्वकमाह (सव्वगुणसम्पन्नयाएणंभंतेजीवे किं जणयइ सव्वगुणसम्पन्नयाएणं अपुणरावत्तिं जणयइ अपुणरावत्ति पत्तएयणं जीवे सारीरमाणसाणं दुक्खाणं नोभागीभवइ ४४) हे भदन्तस्वामिन् सर्वगुणसम्पन्नतयाजीवः किं जनयति सर्वे च ते गुणाश्च सर्वगुणाः ज्ञानदर्शनचारित्रादयस्तैः सम्यक्तया सहितत्वं सर्व्वगुणसम्पन्नतातया सर्वगुणसम्पन्नतातया सर्वगुणसम्पन्नतया किं फलं उत्पादयति गुरुराह हे शिष्य सर्वगुणसम्पन्नतयाजीवोऽपुनरावृत्तिं जनयति मुक्तिं उपार्जयति अपुनरावृत्तिं प्राप्तोजीवः प्राप्ता अपुनरावृत्तिं प्राप्तमोक्षोजीवः शरीरमानसानां दुक्खानां विभागीनोभवति४४ सर्वगुण सम्पन्नतयावीतरागोभवति अतस्तत्फलं प्रश्नपूर्वकमाह (वीयरायया एणं भंते जीवे किंजणयइ वीयरायया एणंनेहाणुबन्धणाणिय तण्हाणुबन्धणाणिय वोच्छिन्दइ मणुन्नामणुन्नेसुसद्दफरिसरसरूवगन्धेसु चेव विरज्जइ ४५) हे भगवन् वीतरागतयाजीवः किं जनयति वीतोगतोरागोयस्मात्सवीतरागस्तस्य भावोवीत

सूत्र

सव्वगुण संपन्नयाएणं भंते जीवे किंजणयइ सव्वगुण संपन्नयाएणं अपुणरावत्ति यंजणयइ । अपुणरावत्तिं पत्तएयणं जीवे सारीरमाणसाणं दुक्खाणं नो भागीभवइ ४४ ॥ वीयरागयाएणं भंते जीवे किंजणयइ वीयरागयाएणं

भाषा

करतु तीर्थं कर नाम गोत्र कर्म्म बांधे ४३ सर्वगुणसंपन्न तया हे भदंत हे पूज्यजिको जीव सर्वगुणेकरी संपूर्णहोइ ते जीव भगवन् स्युं कर्मउपार्जे सर्वगुण संपन्नतया सर्वगुणेकरो संपूर्णताइ अपुनरावृत्तिं मुक्तिं जनयति अपुणरावृत्ति मुक्तिप्राप्तिहोइ अपुनरावृत्तिं प्राप्तो जीवः शरीर मानसानां रोगादिवां मानसानां दुक्खानां न भोक्ता भवति शरीरनारोग मननादुःख तेहनो भोगवणहार न हुवे ४४ वीतरागया रागद्वेष रहित रूपया हे भदंत जीवः किं जनयति रागद्वेष रहित हे पूज्य जीवस्युं कर्मउपार्जे वीतरागतया वीतरागपणे स्नेहानुबंधनानि स्नेहनाबंधण तृष्णानुबंधनादीनि निराकरोति मननी

रागतातयावीतरागतयारागद्वेषाभावेन किं फलं जनयति गुरुराह हेशिष्य वीतरागतयास्नेहानुबन्धनानि स्नेहस्यअनुकूलानिबन्धनानि पुत्रमित्रकलत्रादिषु प्रेमपाशान् तथातृष्णानुबन्धनानिद्रव्यादिषुआशापाशान्व्यवच्छिनत्ति विशेषेणवोटयति पुनर्मनोज्ञेषु मनोहरेषुचपुनःअमनोज्ञेषुअमनोहरेषु शब्दस्पर्शरस रूपगन्धेभ्योविरज्यतेविषयेभ्योविरक्तोभवतीति भावः४५ वीतरागतायुक्तस्तु श्रामण्य संयुक्तोभवति श्रामण्यधर्मेचक्षान्तिरेव आद्याअतस्तत्फलं प्रश्नपूर्वकमाह (खन्तिएणंभंते जीवे किं जणयइ खन्तिएणं परीसहेजिणयइ ४६) हे भगवन् क्षान्त्याक्षमयाकृत्वाजीवः किं फलं जनयति तदा गुरुराह हे शिष्यक्षमया परीषहान् जयति ४६ अथ पुनः क्षमावान् मुक्ति युक्तोभवतीति निर्लोभीभवति अतस्तत्फलं प्रश्न पूर्वकमाह (मुत्तीएणं भंतेजीवे किं जणयइ मुत्तीएणं अकिञ्चणंजणयइ अकिञ्चणेणंजीवे अत्थलोभाणं पुरिसाणं अप्पत्थणिज्जे भवइ ४७) हे भगवन् मुक्त्यानिर्लोभत्वेनजीवः किं जनयतिगुरुराह हे शिष्य मुक्त्या अकिञ्चनत्वं निःपरिग्रहत्वं उत्पादयति अकिञ्चनत्वेनजीवोऽर्थलोभानां अप्रार्थनीयोभवति कोर्थः योऽकिञ्चनोनिः परिग्रहो भवति स पुरुषोऽर्थलोभो

सूत्र

नेहाणुबंधणाणिय तन्हाणु बंधणाणिय वोच्छिंदइ मणुन्ना मणुन्नेसु सद्दफरिस रसरूव गंधेसु चेव विरज्जइ ४५ ॥
खंतीएणंभंते जीवे किंजणयइ खंतीएणं परीसहे जणयइ ४६ ॥ मुत्तीएणं भंतेजीवे किंजणयइ । मुत्तीएणं अकिं

भाषा

तृष्णानिराकरे दूरिकरे मनोज्ञामनोज्ञेषु भला भूंडा शब्द १ भलासब्द स्पर्शफरस २ रस ३ रूप ४ गंधेषु गंधने विखे ५ विरक्तो भवति रोगरहित होइ ४५ क्षांत्या हे भदंतजीवः किं जनयति क्षमाकरतु जीव हे भगवन् स्युं कर्म उपार्जे क्षांत्यापरिखहादिन् जयति क्षमाई करीने परिसहजीते ४६ निर्लोभतया हे भदंतजीवः किं जनयति निर्लोभपणे जीव किस्युं कर्म उपार्जे मुक्तोनिर्लोभपणे अकिंचनतां जनयति अकिंचन पणुं पामे अकिंचनो जीवः

येषां तेऽर्थलोभाः द्रव्यार्थिनश्चौरादयः पुरुषास्तेषां अप्रार्थनीयस्तैरवाञ्छनीयश्चौरादयोहि निपरिग्रहं किं कुर्वन्ति परिग्रहवतां चौरेभ्योभीतिः स्यात् ४७ लोभेसतिमायास्यात् लोभाऽभावेमायाऽभावः मायायाः अभावे आर्जवं सरलत्वं स्यात् अतस्तत्फलं प्रश्न पूर्वकमाह (अज्जवयाएणं भंतेजीवे किं जणयइ अज्जवयाएणं काउज्जुयं भावुज्जुययं भासुज्जुयं अविसम्बादणं जणयइ अविसम्बादणसम्पन्नेणं जीवेधम्मस्साराहएभवइ ४८] हे भदन्त आर्जवेनमाया परिहारेणजीवः किं फलं जणयति ऋजोर्भावः आर्जवन्तेन किं फलमुत्पादयति तदा गुरुराह हे शिष्य आर्जवेन कायर्जुकतांभावर्जुकतांभाषर्जुकतां अविसम्बादनां जनयति ऋजुरेवऋजुकः कायेन ऋजुकः कायर्जुकस्तस्य भावः कायर्जुकतावक्रशरीरभ्रूविकारादिरहितत्वेन सरलतामुत्पादयति एवं भावश्चित्ताभिप्रायस्तस्य ऋजुकताभावर्जुकतातां भावर्जुकतां चित्तसरलतां उत्पादयति पुनर्भाषायाः वचनस्य ऋजुकताभाषर्जुकतां वचनसरलत्वं उत्पादयति पुनरवि सम्बादन परजोवानां अवंचनत्वं जनयति प्राप्ताऽविसम्बादः कायेनवाचां मनसासंप्राप्ताऽविसम्बादः परवञ्चकतारहितोजीवो धर्मस्य

सूत्र

चणं जणयइ। अकिंचणेय जीवे अत्थ लोलाणंपुरिसाणं अपत्थणिज्जे भवइ ४७॥ अज्जवयाएणं भंते जीवे किंजणयइ अज्जवयाएणं काउज्जुययं भावुज्जुययं भासुज्जुययं। अविसंवायणंजणयइ अविसंवायण संपन्नएयणं जीवे धम्मस्स

भाषा

अकिंचन अर्थरहित जोव अर्थलोभादीनां चौरादीनां अर्थनालोभी चौरादिक पुरुषानां अप्रार्थनीयो अनभिलिखनीयो भवति पुरुषाने अप्रार्थनीक अभिलिखणीकहोइ ४७ आर्जवेन हे भदंतजोवः किंजनयति सरलपणेजीव हे पूज्य किसुं कर्मउपार्जे आर्जलेन सरलपणेकरीने कायं प्रांजलिपुटं कायानो सरलपणो भाषा सरलतां भाषानुं सरलपणुं भावार्जकतां अनेभावनुं सरलपणुं अविसंवादनं पर विप्रतारणं वर्जनं जनयति आगलाने विप्रतारे

वीतरागधर्मस्याराधकोभवति ४८ एवं आर्जवगुणयुक्तेनमार्दवं विधेयं अतोमार्दवफलं प्रश्नपूर्वकमाह मार्दवं हि मानत्यागरूपं तत्तु विनयस्य कारणं धर्मेहि विनयस्य प्राधान्यं [मद्दवयाएणं भन्ते जीवे किं जणयइ मद्दवयाएणं जीवे अणुस्सियत्तं जणयइ अणुस्सियत्तेणं जीवेमिउमद्दवसम्पन्ने अट्ठमयट्ठाणाइंनिट्ठवेइ ४९] हे स्वामिन् मार्दवेनकोमलपरिणामिनजीवः किं जनयति गुरुराह हे शिष्यमार्दवेनमानपरिहारेणजीवः अनुत्सृतत्वं अनहंकारित्वं अहङ्काराभावं जनयति अनुत्सृतत्वेन अहङ्काराभावेन जीवोमृदुःकोमलः सकलभव्यजनमनसन्तोषहेतुत्वात् द्रव्यतोभावतश्च सरलोऽवनमनशीलः मृदोर्भावोमार्दवं मृदुगुणमार्दवगुणयोरयंभेदः अवसरे अवनमनं मृदुगुणः यत्सर्वदाकोमलत्वभवनं तत् मार्दवं यद्वाकायेन मानत्यागोमृदुगुणः मनसामानपरिहारोमार्दवं ताभ्यां सम्पन्नोभवति संयुक्तोभवति तादृशः सन् अष्टौमदस्थानानि निष्ठापयतिक्षपयति ४९ एतत् प्रायः सत्यसंस्थितस्य

सूत्र

आराहए भवइ ४८॥ मद्दवयाएणं भंते जीवे किंजणयइ मद्दवयाएणं जीवे अणुस्सियत्तं जणयइ अणुस्सियत्तेणं जीवे मिउमद्दव संपन्ने अट्ठमयट्ठाणाइं निट्ठवेइ ४९॥ भावसच्चेणं भंते जीवे किंजणयइ भाव सच्चेणं भावविसोहिंजणयइ

भाषा

नहो पर जोवने ठगेनहो परसुं हेषराखे नही अविसंवादनः संपन्नो जीवः धर्मस्य आराधको भवति धर्मनो आराधकहुवे ४८ मार्दवत्वेन हे भदंत जीवः किं जनयति अहंकार रहित जीव हे पूज्यसुं फल उपार्जे मार्दवत्वेन सुकोमल त्वं मृदुजीवः कषायरहित जीवः अनुत्सुकत्वं जनयति अनुत्सुकपणुं उपार्जे अनुत्सुकत्वेन जीवः उत्सुकपणे रहित जीवः मृदुमार्दव संपन्नः मृदुपणुं प्राप्तहोथको अष्टमदस्थानानि निष्ठापयति क्षपयति आठमद स्थानक खपावे ४९ भावसत्येन हे भदंत जीवः किं जनयति साचेभावे वर्त्तवुं जीवस्युं फल उपार्जे सत्यभावे सांचेभावे विशुद्धिभावे शुद्धभावे करीने

साधोर्भवति सत्येषु भावसत्यमेव प्राधान्यं अतस्तत्फलं प्रश्नपूर्वकमाह [भाव सच्चेणं भन्ते जीवे किं जणयइ भावसच्चेणं भावविसोहिं जणयइ भावविसो हीएवट्टमाणे जीवे अरहं तपन्नत्तस्सधम्मस्स आराहणयाए अभुट्ठेइ अरहं तपन्नत्तस्सधम्मस्स आराहणयाएणं अभुट्टित्तापरलोगस्स धम्मस्स आराहए भवइ ५०] हे भदन्तभावसत्येनभावेअभ्यन्तरात्मनिसत्यं भावसत्यं तेन भावसत्येनजीवः किं फलं जनयति गुरुराह हे शिष्य भाव सत्येन जीवो भाव विशुद्धिं जनयतिनिर्मलाध्यवसायं जनयति भावविशुद्धौ वर्त्तमानोऽर्हत् प्रज्ञप्तस्य धर्मस्य आराधनायैअभ्युत्तिष्टति सावधानो भवति अर्हत् प्रज्ञप्तस्य धर्मस्य आराधनायै अभ्युत्थायसावधानीभूत्वापरलोके धर्मस्याराधकोभवति परलोके सम्यग्गतिं प्राप्यधर्मं आराधयतीत्यर्थः ५० भावसत्यं च करणसत्ययुक्तो सम्भवति अतः करणसत्यस्य फलं प्रश्नपूर्वकमाह [करणसच्चेणंभंते जीवे किं जणयइ करणसच्चेणं करणसत्तिं जणयइ करणसच्चेव ट्ठमाणेजहावाईतहाकारी आवि भवइ ५१] हे भदन्तकरणसत्येनजीवः किं जनयति करणेप्रतिलेखनादि क्रियायां सत्यं यथोक्तविधिना आराधनं

मूल

भावविसोहिए वट्टमाणे जीवे अरिहंत पन्नत्तस्स धम्मस्स आराहणायाएणं अभुट्ठेइ अरहंत पन्नत्तस्स धम्मस्स आराहण याएणं अभुट्टित्ता परलोगस्स धम्मस्स आराहए भवइ ५०॥ करणसच्चेणं भंते जीवे किंजणयइ करणसच्चेणं करण

भाषा

जनयति भाव विशुद्धावर्त्तमानो जीवः भाव विशुद्धिं वर्त्ततो जीव अर्हत् प्रज्ञप्तस्य धर्मस्य केवलीना भाषाधर्मनो आराधनया अभ्युत्तिष्टति तेहने आराध वाभणि जठे उठीने अर्हत्प्रज्ञप्तस्य अरिहंतना कह्या धर्मने आराधन तया अभ्युत्थाय आराधवा भणी जठीने साधू परलोकस्य आरधको भवति परभवनो आराधकहुवे ५० क्रियासत्ये वर्त्तमानः भदंतजीवः किंजनयति साची क्रीयाकरतु जीव हे पूज्य किंस्युं कर्म उपार्जे प्रतिलेखनयादि

करणसत्यं तेन करणसत्येन जीवः किं फलमुपार्जयति तदा गुरुराह हे शिष्यकरणसत्येनकरणशक्तिं क्रियासामर्थ्यं जनयति पुनः करणसत्ये वर्त्तमानो जीवोयथावादीतथाकारीभवति क्रियासत्यः पुमान् यादृशं सूत्रार्थं पठति तादृशं क्रियाकलापं वदति तथैवकरोति इति भावः ५१ एवं विधस्य योग सत्यमपि स्यात् अतो योगसत्यस्य फलं प्रश्नपूर्वमाह (जोग सच्चेणंभंते जीवे किं जणयइ जोगसच्चेणं जोगेविसोहेइ ५२) हे भदन्तयोगसत्येनमनो वाक्काययोगानां सत्यं योगसत्यं तेन योगसत्येन मनोवाक्कायसाफल्येन जीवः किं जनयति तदा गुरुराह हे शिष्य योगसत्येन योगान् विशोधयति मनोवाक् काययोगान् विशुद्धीकरोति कर्मबन्धाभावान्निर्दोषान् करोतीति भावः ५२ इदं सत्यं हि गुप्ति सहितस्य भवति गुप्तीनां आदौमनोगुप्ति रस्ति तस्मात् पूर्वं तस्याः फलं प्रश्नपूर्वकमाह (मणगुत्तयाएणंभंते जीवे किं जणयइ मणगुत्तयाएणं जीवेएमग्गं जणयइ एगग्गचित्तेणं जीवेमणगुत्ते सञ्जमाराहए भवइ ५३] हे भदन्त मनोगुप्त तया जीवः किं जनयति तदा गुरुराह हे शिष्य मनोगुप्ततया जीव एकाग्रं धर्मं एकान्तत्वं उपार्ज्ज

सूत्र

सत्तिं जणयइ करणसच्चे वट्टमाणे जीवे जहावाई तहाकारीयावि भवइ ५१ ॥ जोगसच्चेणं भंते जीवे किंजणयइ जोगसच्चेणं जोगे विसोहेइ ५२ ॥ मणगुत्तयाएणं भंते जीवे किं जणयइ मणगुत्तयाएणं एगग्गं जणयइ एगग्ग

भाषा

यथोक्तं जनयति साचो क्रीयाकरतु करण सत्तरी पामे करणसत्ये वर्त्तमानो जीवः साचो क्रियाने विषे वर्त्ततो जीव यथोक्त क्रियाकथनशीलः तथा वादीतथैव करणशीलो भवति जेहवो कहें तेहवो पालेतो करणसत्तरी आराधे ५१ योगसत्येन हे भदंतजीवः किंजनयति मनवचनकाया सूधां प्रव र्त्तावतु जीवस्य, फल उपार्जे योगान् मनोवाक्कायरूपान् निर्दोषान् करोति योग मनवचनकायाइं करीने निर्दोष करे ५२ मनः संवरेण मनोगुप्ति तया

यति एकाग्रचित्तोजीवोगुप्तमनः सन् संयमस्य आराधकः भवति ५३ अथवचोगुप्ति फलमाह [वयगुत्तयाएणंभंते जीवे किं जणयइ वइ गुत्तया एणं निव्विकारत्तं जणयइ निव्विकारेणं जीवेवइगुत्ते अज्झप्पजोगसाहणजुत्ते आविभवइ ५४] हे भदन्तवचो गुप्ततयाजीवः किं फलं जनयति गुरुराह हे शिष्य वचो गुप्ततयानिर्विकारित्वं विरागभावं उत्पादयतिनिर्विकारोजीवः वाग्गुप्तः गुप्तवचनश्च सर्वविकथात्यागात् वाग्निरोधोवाग्गुप्तिमान् सन् अध्यात्मयोगसाधनयुक्तश्चापि भवति आत्मनि अधितिष्ठतीति अध्यात्मं मनस्तस्य योगाः शुभव्यापाराधर्मध्यानादयः तेषां साधनं एकाग्र्यं अध्यात्मयोग साधनं तेन युक्तः अध्यात्मयोग युक्तस्तादृशश्चापि स्यात् इत्यर्थः ५४ अथ तृतीयगुप्तेः फलं प्रश्नपूर्वमाह (कायगुत्तयाएणंभंते जीवे किं जणयइ कायगुत्तयाएणं संवरं जणयइ संवरेणं कायगुत्ते पुणोपावासवनिरोहंकरेइ ५५) हे भदन्तकायगुप्ततयाजीवः किं जनयति गुरुराह हे शिष्यकाय

चित्तेणंजीवे मणागुत्तेसंजमाराहए भवइ ५३ ॥ वइगुत्तयाएणंभंते जीवे किंजणायइ । वइगुत्तयाएणं निव्विकारत्तं जणयइ । निव्विकारेणंजीवे वइगुत्ते अज्झप्प जोग साहणजुत्ते यावि भवइ ५४॥ कायगुत्तयाएणंभंते जीवेकिंजणायइ । कायगुत्तयाएणं

सूत्र

हेभदंतजीवः किंजनयति मन आपणो सूधो प्रवर्त्तावतु किस्युं कर्म उपार्जे मनःगुप्ति तयाजीवः मनवसिकीयांथका एकाग्रभाव जनयति एकाग्रभाव उप जावे एकाग्रचित्तोजीवः शुभाध्यवसायचित्तः सन् संयमाराधको भवति एकाग्रचित्त थको जीव सत्तरे भेदे संयमनो आराधकहोइ ५३ वाग्गुप्ति तया भदंतजीवः किं जनयति वचनगुप्तपणे धरतु जीव किस्युं फल उपार्जे वाग्गुप्ति तयानिर्विकारं जनयति वचनगुप्तपणे करितु विकारपणे रहित होइ निर्विकारेण निर्विकारपणे जीव वाग्गुप्ति वचनगुप्ति अध्यात्मयोगसाधनाय युक्तश्चापि भवति भुंडाअध्यवसायने रूंधे ५४ कायगुप्तिः हे भदंत

भाषा

गुप्ततयाजीवः सम्वरं जनयति सम्वरेणगुप्तकायः पुनः पापास्रवनिरोधं करोति ५५ अथ गुप्तित्रय धारकस्य साधोर्मनोवाक्कायानां समाधारणाभवति अतस्तत्फलं प्रश्नपूर्वकमाह [मणसमाहारणयाएणंभंते जीवे किं जणयइ मणसमाहारणयाएणं एगग्गं जणयइ एगग्गंजणइत्तानाणंपज्जवेजणयइनाणपज्ज वेजणइत्ता सम्मत्तं विसोहेइमिच्छत्तं च निज्जरेइ ५६) हे भदन्तमनः समाधारणयाजीवः किं जनयति मनसः सम्यक् प्रकारेण आमर्यादयासिद्धान्तोक्त मार्गमभिव्याप्यवाधारणास्थापनं मनः समाधारणातयाजीवः किं फलमुत्पादयति तदा गुरुराह हे शिष्यमनः समाधारणयामनसोमर्यादायारक्षणेन एकाग्रां धर्मस्थैर्यं जनयति धर्मे एकाग्रं उत्पाद्यज्ञानपर्यवान् जनयति विशिष्टान् मतिज्ञानश्रुतज्ञानादीनां पर्य्यायान् तथा वा बोधरूपान् विशेषान्

सूत्र

संवरं जणयइ। संवरेणंकायगुत्ते पुणोपावासावनिरोहंकरेइ ५५॥ मणसमाहारणयाएणं भंतेजीवे किंजणयइ। मणसमाहार णयाएणंएगग्गं जणयइएगग्गं जणयइत्तानाण पज्जवेजणयइनाणपज्जवे जणयइत्तासम्मत्तंविसोहेइमिच्छत्तं चणिज्जरेइ ५६॥

भाषा

कायगुप्तपणे राखतुं जोवः किंजनयति जीवस्यु फलउपार्जे कायगुप्ता कायानीं गुप्तिं अशुभयोगं निरुंधयति संवरजोगजपजावे संवरेणजीवः कायगुप्तःसन् पापास्रवनिरोधं करोति कायगुप्तथको जीव पापास्रवने रुंधे ५५ मनः समाधान तथा मनने समाधान पणे हे भदंतजीवः किंजनयति हे पूज्यजीवस्यु फलउपार्जे मनःसमाधां न तथा विशिष्टतर मनसावधान पणे राखतु एकाग्रं जनयति एकाग्र पणुं पामे एकाग्रं जनयित्वा एकाग्रपणुं जपजावी ज्ञानपर्यायान् जनयति ज्ञानना पर्यायने जपार्जे ज्ञानपर्यायान् उत्पाद्य ज्ञानना पर्यायने जपजावीने सम्यक्त्वं विशोधयति सम्यक्तने निर्मल करे मिथ्यात्वं च क्षपयति मिथ्यात्वने खपावे ५६ वाक्समाधारण तथा स्वाध्याये स्थापनरूपया हे भगवन् वचनसमाधान राखतां जीवः किं जनयति जीवस्यु

जनयति पुनः सम्यक्त्व विशुद्धिं जनयति मिथात्वं च निर्जरयति निवारयति ५६ वचः समाधारणाया: अपि फलमाह (वय समाहरणयाएणं भंते जीवे किं जणयइ वयसमाहारणयाएणं वयसमाहरणदंसण पज्जवे विसोहेइ वयसमाहरणदंसणपज्जवेविसोहित्ता सुलभबो हि यत्तं निव्वत्तेय दुल्लहबोहियत्तं निज्जरेइ ५७] हे भगवन् सिद्धान्तोक्तमार्गे वचन समाधारणयास्वाध्याये एव वाग् निवेसनेन जीवः किं फलं जनयति तदा गुरुराह हे शिष्यवच: समाधारणया वाक् साधारणयादर्शनपर्यवान् विशोधयति वाचा: साधारणया: वाक्साधारणया: वाचाकथयितुं योग्या: ये पर्यवा: शब्द विशेषा: तथा दर्शनस्य सम्यक्त्वस्य ये पर्यवाभेदास्तान् विशोधयतिनिर्मलीकरोति यतोहि वाक् समाधारणां कुर्वन् स्वाध्यायं करोति स्वाध्यायं कुर्वन् द्रव्यानुयोगाद्यभ्यासं विदधत् अनेकयत्नोभूत्वाशङ्कादि दोषान् निवारयति अत: सम्यक्त्वं निर्मलं करोति यतो वाक् साधारणदर्शनपर्यवान् विशोध्य सुलभबोधित्वं निर्वर्त्तयति सुलभबोधि: परभवेजैनधर्मप्राप्तिर्यस्य स सुलभबोधिस्तस्य भाव: सुलभबोधित्वं तत् उत्पादयति दुर्लभबोधित्वं निर्जरयति५७

सूत्र

वइसमाहारणयाएणंभंते जीवे किंजणयइ । वइसमाहारणयाएणं वयसमाहारण दंसणपज्जवेविसोहेइवयसमाहारण दंसण पज्जवेविसोहित्ता सुलहबोहियत्तंनिव्वत्तेइ दुल्लह बोहियत्तं निज्जरेइ ५७ ॥ कायसमाहारणयाएणं भंते जीवे किंजणयइ ।

भाषा

फलउपार्जे वाक्समाधारणतयाजीव: वचनरूपे जीववचसो विषयान्सम्यक्त्वभेदान्विशोधयति वचननामेदविषयसम्यक्त्वनामेदतेहनेशोधेवचस: साधारणान् वचनेकहवाजोग्य दर्शनपर्यायान्विशोध्यसमकितनापर्याय निर्मलकरीनेसुलभबोधित्वं निवर्त्तयति सुलभबोधिपणुंउपार्जे दुर्लभबोधित्वंनिर्जरयति वप यतिदुर्लभबोधिपणुंनिर्जरावे५७ कायसमाधारणतया हे भदंतकाय समाधारणे हे पूज्यजीव: किंजनयतिजीवस्य फलउपार्जे कायसमाधारणतयाकाया

[कायसमाहारणयाणंभंते जीवे किं जणयइ कायसमाहारणयाएणं जीवे चरित्तपज्जवे विसोहेइ चरित्तपज्जवेविसोहित्ता अहक्खाय [चरित्तं विसोहेइ अहक्खाय चरित्तं विसोहित्ता चत्तारि केवल कम्मंसेखवेइ तओपच्छासिज्झइ बुज्झइ मुच्चइ परिनिव्वाएइ सव्वदुक्खाण मंतंकरेइ ५८] हे भगवन् कायसमाधारणयाजीवः किं जनयति कायस्य समाधारणा संयमयोगेषु देहस्य सम्यग् व्यवस्थापनाकायसमाधारणातयाजीवः किं फलमुत्पादयति तत्र गुरुराह हे शिष्य कायसमाधारणावारित्र पर्यवान् चारित्र भेदान् क्षायोपशमिकान् विशोधयति चारित्र पर्यवान् विशोध्य यथाख्यातचारित्रं विशोधयति यथाख्यातचारित्रं निर्मलं कुरुते ननु यथा ख्यातचारित्रं अविद्यमानं कथं निर्मलं भवति अतीत्तरं यथाख्यात चारित्रं सर्वथा अविद्यमानं नास्ति अविद्यमानस्य निर्मलत्वासम्भवात् तस्मात् यथाख्यातचारित्रं पूर्वं अस्ति परं चारित्रमोहनीयेन मलिनमस्ति तदेव यथा ख्यातचारित्रं चारित्र मोहोदय निर्जरेण निर्मलो कुरुते यथा ख्यात चारित्रं विशोध्य च केवल सत्कर्मांशान् चत्वारिविद्यमानकर्माणि घनघातीया निवेदनीया

सूत्र

कायसमाहारणयाएणंचरित्तपज्जवेविसोहेइ । चरित्तपज्जवेविसोहित्ताअहक्खायचरित्तंविसोहेइअहक्खायचरित्तंवि सोहित्ता । चत्तारिकेवलिकम्मंसेखवेइतओ पच्छासिज्झइ बुज्झइ मुच्चइ परिनिव्वाएइसव्वदुक्खाण मंतंकरेइ ५८ ॥

भाषा

समाधियोगने विषेराखनाजीवःचारित्र पर्यायान्विशोधयतिचारित्रनामेदने सोवेवारित्रपर्यायान् विशोधयित्वाचारित्रनापर्यायने विशुद्धकरीने यथाख्यातं चारित्रं ख्यातचारित्रनेशोधे यथाख्यात चारित्रं विशोधयाख्यात चारित्रनाअतीचारनेशोधीनेचतुरःकेवलि कर्म्मांशान्क्षपयतिक्षार केवलोतणा विशोधं यतिक्षयाकर्मांक्षयपावेततःपश्चासिद्धातितिवारेपछीसोझेबुद्धातिमुच्यते परिनिर्व्याततिसंसारसागरथीमुंकाइसर्वदुःखानांअंतंकरोतिसघलांदुक्खनोअंतकरे५८

युर्नामगोत्र लक्षणानि क्षपयति ततः सिध्यति बुध्यति मुच्यति परिनिर्वायपति सर्वदुःखानामंतं करोति ५८ एवं समाधारणात्रय मुक्त्वा यथा क्रमं ज्ञानादित्रयस्य सम्यक्रतायाः फलं प्रश्न पूर्वकमाह (नाणसम्पन्नयाएणंभंते जीवे किं जणयइ नाणसम्पन्नयाएणं जीवे सव्वभावाविगमं जणयइ नाण सम्पन्नेयणं जीवे चाउरन्त संसारकन्तारेन विणस्सइ जहासूईससुत्तापडियाविनविणस्सईतहाजीवो ससुत्तो संसारेन विणस्सइ णाणविणयतवचरित्त जोगं सम्माउणइ स समयपरसमयविसारए संघायणिज्जेभवइ ५९) हे भदन्तज्ञानसम्पन्नतयाज्ञानस्य श्रुतज्ञानस्य सम्पन्नता श्रुत ज्ञानसम्पन्नित्वतयाजीवः किं फलं जनयति तदा गुरुराह हे शिष्य श्रुतज्ञानसम्पन्नतयाजीवः सर्वभावाभिगमं सर्वे च ते भावाश्च सर्वभावाः जीवाजीवादयस्तेषां अभिगमः सर्वभावा भिगमस्तं सर्वभावाभिगमं जीवाजीवादितत्वज्ञानं जनयति तथा ज्ञानसम्पन्नो जीवश्चतुरन्त संसारकन्तारे चतुर्गतिलक्षणे संसारवनेन विनश्यति मोक्षात् विशेषेणदूरत्र भ्रष्टोभवतितथाहि ससूत्रासूचीकचवरादिषु पतितासतीन नश्यतिभ्रष्टस्थानभवति नाशंन प्राप्नोति तथा जीवोपि ससूत्रः श्रुतज्ञानसहितः

सूत्र

नाण संपन्नयाएणं भंते जीवे किंजणइ नाण संपन्नयाएणं जीवेसव्वभावाभिगमं जणयइ नाणसंपन्नेयणंजीवे चाउरंत संसार कंतारे नविणस्सइ जहासुई ससुत्ता पडियाविनविणस्सइ। तहा जीवो ससुत्तो संसारे नविस्सइ नाण विणय

भाषा

श्रुतज्ञानसंपूर्णतया हे भदंत श्रुतज्ञानसंपूर्णपणे हे पूज्यजीवः किंजनयति जीवस्य कर्मउपार्जे श्रुतज्ञानसंपूर्णतयाज्ञानवंतजीवसर्वजीवादि तत्वज्ञानंजन यतिसर्वजीवनु स्वरूपजाणे ज्ञानसंपूर्णो जीवः ज्ञानकरो संपूर्णजीवः चातुरंत संसारकांतारे भवारण्ये विनाशंन प्राप्नोति चतुर्गतिसंसाररूप अटवीमांहि विनसे नष्टो यथा सूची स सूत्राः दवरकसहिताः जिम सूईदोरासहित कचवरे पतिताः न विनश्यति कचरामांहि पडीथकी षीणसेनष्टी तथा जीवोपि

संसारेविनष्टो न भवतीतिभाव: ततश्चश्रुतज्ञानविनय तपश्चारित्रयोगान् संप्राप्नोति ज्ञानंच विनयश्च तपश्चचारित्रयोगाश्च ज्ञानविनयतपश्चारित्रयोगास्तान् सम्यक् प्रकारेणप्राप्नोति तत्रज्ञानं अवध्यादिविनय: प्रसिद्ध: तपोद्वादशविधंचारित्रव्यापारास्तान् सर्वान्लभते पुन: श्रुतज्ञानीस्वसमय परसमयसंघातनीयो भवति स्वमतपरमतयो: संघातनीयोभोलनीय: स्यात् एतावतास्वमतपरमताभिज्ञत्वेन प्रधानपुरुषत्वात् पण्डितेषु गणनीयोभवतीति भाव: ५९ दंसणस म्पन्नया णंभंते जीवे किंजणयइ दंसणसम्पन्नयाएणं भवमिच्छत्तच्छेयणंकरेइ परं नोविज्झाइ परं अणुज्झायमाणे अणुत्तरेणं नाणदंसणेणं अप्पाणं संजोए माणे सम्मं भावेमाणेविहरइ ६०] हे भगवन् दर्शन सम्पन्नतादर्शनस्य चायोपशमिकस्य सम्पन्नतादर्शन सम्पन्नतातयाचायोपशमसम्यक्त्व सहितत्वेन जीव: किं फलं जनयति तत्र गुरुत्तरमाह हे शिष्यदर्शन सम्पन्नतया जीवो भवमिथ्यात्वच्छेदनं करोति भवस्य हेतुर्यत् मिथ्यात्वं तस्य च्छेदनं करोति अर्थात्

तवचरित्तजोगे संपाउणइ ससमयपरसमय विसारएसंघायणिज्जे भवइ ५९॥ दंसण संपन्नयाएणं भंतेजीवे किंजणयइ

सूत्र

दंस णसंपन्नयाएणं भवमिच्छत्तच्छेयणंकरेइ । परं नोविज्झाइ परं अणुज्झायमाणेअणुत्तरेणंनाणदंसणेणं अप्पाणं संजो

भाषा

स सूत्र: व्याख्या: जिन जीव सिद्धांतसहित संसारेन विनश्यति संसारमांहि विणसेनहीं ज्ञानविनय तप: चारित्रयोगान् प्राप्नोति ज्ञान विनय तप चारि त्रनायोग ते प्रते पामे स्वसमयपर समय निपुण: सन् पोताना शास्त्रनेविषे परना शास्त्रनेविषे चतुर हुवे पंडितेषु संघातनीय: गुणनयोग्यो भवति प्रधान पुरुष होइ अहोलणोकनहोइ आप पूज्यवाजोग्य हुवे गुणेकरी योग्यहवे ५९ दर्शनसंपन्नतया भगवन् जीव: किं जनयति चायोपमशम कितनेप्रमाणे करी भगवन् जीवस्य कर्मउपार्जे दर्शनसंपन्नतया दर्शन संपन्नताइ भवहेतु मिथ्यात्वोच्छेदं करोति भवनुंहेतु मिथ्यात्व तेहनोच्छेदकरे परं उत्तरकाले आगामिं

क्षायिकसम्यक्त्वं प्राप्नोति परन्तः पश्चात् न विध्यापयति ज्ञानदर्शनचारित्राणां प्रकाशं नोनिवारयति ततः परं च ज्ञानदर्शनचारित्राणां प्रकाशं अविध्यापयन् ज्ञानदर्शनचारित्राणां तेजोऽविनाशयन् अनुत्तरेणसर्वोत्कृष्टेन क्षायिकत्वात् प्रधानेन ज्ञानदर्शनेन आत्मानं संयोजयन् सम्यक् प्रकारेण आत्मानं आत्मना एव वयोकुर्व्वन्विहरति भवस्थकेवलतयामुक्ततयाविचरतीतिभावः ६० चरित्तसम्पन्नयाएणं भंते जीवे किं जणयइ चरित्तसम्पन्नयाएणं सेलेसीभावं जणयइ सेलेसिम्पडिवन्नेय अणगारेचत्तारिकेवलकम्मंसेखवेइ तओपच्छासिज्झइबुज्झइमुच्चइ परिनिव्वायइ सव्वदुक्खाणमन्तंकरेइ ६१] हे स्वामिन् चरित्र सम्पन्नतया चरित्रेण यथाख्यातचारित्रेण सम्पन्नता तया यथा खातचारित्रसहितत्वेन जीवः किंजनयति तदा गुरुराह हेशिष्यचारित्रसम्पन्न यथाख्यात चारित्र सहित त्वेन सैले शोभावं जनयतिशैलानां पर्वतानांइसः शैलेशोमेरुस्तस्येयं अवस्थाशैले सोतस्याभवनं शैलेशीभावः तं उत्पादयति मेरुपर्वतस्य स्थैर्यं प्राप्नोति शैलेशोअवस्थांप्रतिपन्नोऽनगारश्चतुरः कर्मांशान् क्षपयति अंशशब्दः सत्तार्थवाचकः चतुर्दशगुणस्थानं भजते ततः पश्चात्सिध्यति सकलकर्माणि

एमाणोसम्मं भावेमाणे विहरइ ६०॥ चरित्त संपन्नयाएणं भंतेजीवेकिंजणयइ । चरित्त संपन्नयाएणं सेलेसीभावंजणयइ । सेलेसीभाव पडिवन्नेय अणगारे चत्तारि केवल कम्मंसे खवेइ । तओ पच्छा सिज्झइ बुज्झइ मुच्चइपरिनिव्वा

भाषा

भये ज्ञानदर्शन प्रकाशोभवति थावते भवि ज्ञानदर्शनको प्रकाशहवे क्षायकत्वात् प्रधानेन ज्ञानदर्शनेन ज्ञानदर्शने करीनं आत्मानं संयोजनात् आपणा आत्माने जोडतुथको सम्यक्भाव्यमान: विहरति सम्यक्त पालतुथको विचरे ६० चारित्र संपन्नतया चारित्र करीसहित हे भगवन् जीवः किं जनयति स्यं कर्मउपार्जे चारित्र संपन्नतया शैलेशोभावं मेरुशैलोपमंस्थैर्यं जनयति चारित्रसहित जीव शैले सोकरणभाव उपार्जे मेरु पर्वतनीपरे दृढ़ंहवे शैलेशी भावं प्रतिपन्नः अनगार शैले शीभाव पडिवर्ज्यो अणगार चत्वारि केवलीकर्म्मांशान् क्षपयति च्यार केवलीकर्म्मना अंश खपावे ततः पश्चात् सिद्धयति वा

चपयित्वासिद्धिं प्राप्नोति बुध्यति तत्वज्ञोभवति मुच्यते कर्मभ्योमुक्तोभवति परिनिर्वाति कषायाग्नेरुपशमात्शीतलीभवति सर्वदुःखानां अन्तं करोति ६१ अथ चारित्रे सतिपञ्चेन्द्रिय निग्रहोयुज्यतेऽतस्तत्फलंप्रश्नपूर्वकमाह [सोइन्दिय निग्गहेणं भंते जीवे किं जणयइ सोइन्दिय निग्गहेणं मणुन्नामणुन्नेसुसद्देसुराग दोसनिग्गहं जणयइ तप्पच्चइयं कम्मं न बन्धइ पुव्ववद्धं च निज्जरेइ ६२) हे भदन्त हेस्वामिन् श्रोत्रेन्द्रियनिग्रहेणकरणेन्द्रियविजयेनजीवः किं जनयति तदा गुरुराह हे शिष्य श्रोत्रेन्द्रियनिग्रहेणमनोज्ञामनोज्ञेषु शब्देषु रागद्वेषनिग्रहं जनयति पुनः रागद्वेषाभावेसति तत् प्रत्ययनैमित्तकं कर्मनबध्नाति पूर्वबद्धं रागद्वेषोपार्जितं कर्मनिर्जरयति क्षपयति ६२] चक्खिंदियनिग्गहेणंभंते जीवे किं जणयइ चक्खिंदियनिग्गहेणं मणुन्नामणुन्ने सुरूवेसुरागद्दो सनिग्गहं जणयइ तप्पच्चइयं कम्मं न बन्धइ पुव्ववद्धं च निज्जरेइ ६३] हे भदन्त हे स्वामिन् चक्षुरिन्द्रियनिग्रहेणजीवः किं जनयति तदा गुरुराह

एइ सव्वदुक्खाण मंतं करेइ ६१ ॥ सोइंदिय निग्गहेणं भंते जीवेकिं जणयइ सोइंदिय निग्गहेणं मणुन्ना मणुन्नेसु सद्देसु रागद्दोस निग्गहं जणयइ । तप्पच्चइयं कम्मं नबंधइ पुव्वबद्धंच निज्जरेइ ६२ ॥ चक्खिंदिय निग्गहेणं भंते

रकेडे सोभे बूझाति बूझे परिनिर्व्याति सर्वदुखानां अंत करोति सर्वदुःखनो अंत करे ६१ श्रोत्रेंद्रिय निग्रहेन हे भगवन् जीवः किं जनयति कान आपणे वशिकरतुंजोव स्युं कर्मउपार्जे श्रोत्रेंद्रिय निग्रहेणजिवारेश्रोत्रेंद्रियनो निग्रहकरेतदा मनोज्ञा मनोज्ञेषु तिवारे भलाभुंडाने विखे शब्देषु रागद्वेष निग्रहं जनयति भला भुंडा शब्द ऊपरं रागद्वेषन आणे तत्प्रत्ययं कर्मनबध्नाति तेह रागद्वेष संबंधीउ कर्मबांधे नही पूर्ववद्धं च निर्ज्जरयति पहिलां जे कर्म बांध्याछे ते निर्ज्जरे ६२ चक्षुरिंद्रिय निग्रहेण भगवन् जीवः किं जनयति आंखिवसि कीधांथका जीवस्युं कर्मउपार्जे चक्षुरिंद्रिय निग्रहेण आंखि

हे शिष्य चक्षुरिन्द्रियनिग्रहेण मनोज्ञामनोज्ञेषु रूपेषुरागद्वेषजयं जनयति ततश्च तत् प्रत्ययिकं रागद्वेषोत्पन्नं कर्मनबध्नाति पूर्वबद्धं रागद्वेषोपार्जितं कर्मनिर्जरयतिचपयति ६३ (घ्राणिन्द्रियनिग्गहेणंभंतेजीवे किं जणयइ घाणिन्दियणिग्गहेणं मणुन्नामणुन्नेसुगन्धे सुरागद्दोसनिग्गहं जणइतप्पच्चइयं कम्मं न बन्धइ पुव्वबन्धं च निज्जरेइ ६४)हे भदन्त हे स्वामिन् घ्राणिंद्रिय निग्रहेणजीवः किं जनयति गुरुर्वदति हे शिष्यघ्राणेन्द्रियनिग्रहेणमनोज्ञामनोज्ञेषु गन्धेषु रागद्वेषं निग्रहं जनयति ततोरागद्वेषजयात् रागद्वेषोत्पन्नं कर्मनबध्नाति पूर्वोपार्जितं कर्मनिर्जरयति ६४ [जिब्भिंदियनिग्गहेणंभंतेजीवे किं जणयइ जिब्भिन्दियनिग्गहेणं मणुन्नामणुन्नेसु रसेसुरागद्दोसनिग्गहं जणयइ तप्पच्चइयं कम्मं न बन्धेइ पुव्वबद्धं च कम्मनिज्जरेइ ६५] हे भदन्त

सूत्र

जीवे किं जणयइ । चक्खिंदिय निग्गहेणं मणुन्ना मणुन्नेसु रूवेसु रागद्दोस निग्गहं जणयइ तप्पच्चइयं कम्मं नबंधइ पुव्वबद्धं च निज्जरेइ ६३॥ घाणिंदिय निग्गहेणं भंते जीवे किंजणयइ । घाणिंदिय गिग्हेणं मणुन्नामणुन्नेसु गंधेसु रागदोस निग्गहं जणयइ । तप्पच्चइयं कम्मं नबंधइ पुव्वबद्धं च णिज्जरेइ ६४ । जिब्भिंदिय निग्गहेणं भंते जीवे

भाषा

वसि कीधांथकां मनोज्ञा मनोज्ञेषु रूपेषु भला भूंडा रूपने विखे रागद्वेष निग्रहं जनयति रागद्वेष जीते तत् प्रत्ययं नवीनं कर्मनबध्नाति ते हथीनवां कर्मनबांधे पूर्वबद्धं चनिर्जरयति पेहलांबांध्याकर्म्म निर्जरे६३ एवंघ्राणेंद्रिय निग्रहेण जीवः किंजनयतिनाशिकावसि कीधे जीवस्युं कर्मउपार्जे घ्राणेंद्रिय निग्रहेण नाशिकाबशिकरिवे मनोज्ञा मनोज्ञेषुगंधेषुभलाभूंडागंधने विखे रागद्वेष निग्रहंजनयति रागद्वेषनोनिग्रहकरे तत्प्रत्ययंनवीनंकर्म्म न बध्नाति तेह संबंधीकर्म्मन बांधे पूर्वबद्धं च निर्जरयति६४ जिह्वेंद्रिय निग्रहेण भगवन् जीवः किं जनयति रसनेंद्रीवशिकरतुं जीवस्युं कर्मउपार्जे जिह्वेंद्रिय

जिह्वेन्द्रियनिग्रहेण जीवः किं जनयति गुरुराह हे शिष्य जिह्वेन्द्रियनिग्रहेणजीवोमनोज्ञामनोज्ञेषु रसेषु रागद्वेषनिग्रहं जनयति तत् प्रत्ययिकं रागद्वेषनिमित्तिकं कर्मनबध्नाति पूर्वबद्धं रागद्वेषोपार्जितं कर्मनिजरयतिक्षपयति ६५ [फासिन्दियनिग्गहेणं भंतेजीवे किं जणयइ फासिन्दियनिग्गहेणं मणुन्नामणुन्नेसुफासेसुरागद्दोसनिग्गहं जणयइ तप्पच्चइयं कम्मं न बन्धइ पुव्वबद्धं च निज्जरेइ ६६] हे भगवन् स्पर्शेन्द्रियनिग्रहेणजीवः किं जनयति तदा गुरुराह हे शिष्य स्पर्शेन्द्रियनिग्रहेण जीवोमनोज्ञामनोज्ञेषु स्पर्शेषु रागद्वेषनिग्रहं जनयति तत् प्रत्ययिकं कर्मनबध्नाति पूर्वबद्धं च कर्मनिजरयति ६६ इन्द्रियनिग्रहकर्त्ता कषाय विजयोस्यात् अतः कषायफलं प्रश्नपूर्वकमाह [कोह विजएणं भंते जीवे किं जणइ कोहविजएणं खन्ति जणयइ कोहवेयणिज्जं कम्मं न बन्धइ पुव्वबद्धं च निज्जरेइ ६७) हे भगवन् क्रोधविजयेन जीवः किं जनयति गुरुराह हे शिष्य क्रोधविजयेन जीवः क्षान्तिं

मूल

किं जणयइ जिब्भिंदिय निग्गहेणं मणुन्ना मणुन्नेसु रसेसु रागद्दोस निग्गहं जणयइ। तप्पच्चइयं कम्मं नबंधइ पुव्व वद्धंचनिज्जरेइ ६५ ॥ फासिं दिय निग्गहेणं भंते जीवे किं जणयइ। फासिंदिय निग्गहेणं मणुन्ना मणुन्नेसु कामेसु रागद्दोस निग्गहं जणयइ तप्पच्चइयं कम्मं नबंधइ पुव्वबद्धंच निज्जरेइ ६६ ॥ कोह विजएणं भंते जीवे किं

भाषा

निग्रहेण जीवभवशि कोधां थका मनोज्ञा मनोज्ञेषु रसेषु रागद्वेष निग्रहं जनयति भला भुंडारसने विखे रागद्वेषनोनिग्रहकरे तत्प्रत्ययं नवीनं कर्मन बध्नाति पूर्वबद्धंच निर्जरयति ६५ स्पर्शनेंद्रिय नीग्रहेण भगवन् जीवः किं जनयति स्पर्शनेंद्री वशिकरतु जीवस्यु कर्मउपाजें स्पर्शेंद्रिय निग्रहेण मनोज्ञा मनोज्ञेषु स्पर्शेष् रागद्वेष निग्रह जनयति तत्प्रत्ययं नवीनं कर्मनबध्नाति पूर्वबद्धंच निर्जरयति ६६ क्रोधविजयेन हे भगवन्

जनयति क्रोधविजयोचान्तिमान् भवति इत्यर्थः पुनः क्रोधवेदनीयं कर्मनबध्नाति क्रोधोदयेनवेद्यते इति क्रोधवेदनीयं क्रोध हेतु भूतं पुद्गलरूपं मोह नीयकर्मणोभेदं न बध्नाति पूर्वबद्धं च कर्मनिर्जरयति ६७ (माणविजएणंभंते जीवे किं जणयइ माणविजएणं मद्दवंजणयइ माणवेयणिज्जं कम्मं न बन्धइ पुव्ववद्धं च निज्जरेइ ६८] हे भगवन् मानविजयेनजीवः किं फलं जनयति गुरुराह हे शिष्यमानविजयेनजीवोमार्दवं सुकुमालत्वं जनयति मान विजयात् नमनशीलोभवतीति भावः पुनर्मानेनमानोदयेनवेद्यते इति मानवेदनीयं कर्मनबध्नाति पूर्वबद्धञ्च कर्मनिर्जरयति ६८ [मायाविजएणंभंते जीवे किं जणयइ मायाविजएणं उज्जुभावंजणयइ मायावेयणिज्जं कम्मं न बन्धइ पुव्वबद्धं च निज्जरेइ ६९] हे भगवन् मायाविजयेनजीवः किं

सूत्र

जणयइ कोह विजएणं खंतिं जणयइ। कोह वेणिज्जं कम्मं नबंधइ पुव्ववद्धंच निज्जरेइ ६७॥ माण विजएणं भंते जीवे किंजणयइ माण विजएणं मद्दवं जणयइ माणवेयणिज्जं कम्मं नबंधइ पुव्ववद्धंच निज्जरेइ ६८॥ माया विज एणं भंते जीवे किंजणयइ मायाविजएणं उज्जुभावं जणयइ माया वेयणिज्जं कम्मंनबंधइ पुव्ववद्धंच निज्जरेइ ६९॥

भाषा

जीवः किं जनयति क्रोधजीपतु भगवन् स्यं कर्मउपार्जे क्रोधविजयेन क्षमां जनयतिक्रोधजीतवे क्षमा उपार्जे क्रोधविजये न वेदनीयं कर्मनवध्नाति क्रोध जीतवे वेदनी कर्मन वांधे पूर्ववद्धंच निर्ज्जरयति पूर्वे वांध्या कर्म्म निर्ज्जरे ६७ मानविजयेन हे भगवन् जीवः किं जनयति मानविजयेन मानने जीतवेकरीने मार्दवं जनयति मार्दवपणुं उपजावे मान वेदनीयं कर्म न बध्नाति न बांधे पूर्वबद्धंच निर्ज्जरयति ६८ माया विजयेन हे भदंत जीवः किं जनयति मायाजीत्याथका जीवस्युं कर्मउपार्जे मायाविजयेन ऋजूभावं जनयति सरलपणुं पामे मायावेदनीयं कर्म्म न वध्नाति मया वेदनी कर्म्म न

जनयति गुरुराह हे शिष्यमायाविजयेन जीवः ऋजुभावं सरलत्वं उत्पादयति ततश्चमायावेदनीयं कर्मनबध्नाति पूर्वनिबद्धं च कर्मनिर्जरयति क्षप
यति ६८ [लोभविजएणंभंते जीवे किं जणयइ लोहविजएणं सन्तोसिभावञ्जणयइ लोभवेयणिज्जंकम्मं न बन्धइ पुव्वबद्धं च कम्मं निज्जरेइ ७०) हे भगवन्
लोभविजयेन जीवः किं जनयति गुरुराह हे शिष्य लोभविजयेन जीवः सन्तोषि भावं सन्तोषिणोभावः सन्तोषिभावस्तं उत्पादयति लोभवेदनीयं कर्म
नबध्नाति पूर्वनिबद्धंचकर्मनिर्जरयति७० कषायविजयिनासाधुनारागद्वेषमिथ्यादर्शनविजयः कर्त्तव्यः अतस्तेषां विजयफलंप्रश्नपूर्वकमाह[पिज्जदोसमिच्छा
दंसणविजएणं भंतेजीवेकिंजणयइ पिज्जदोसमिच्छादंसण विजएणंनाणदंसणचरित्ताराहणयाए अब्भुट्ठेतिअट्ठविहस्सकम्मगण्ठि विमोयणट्ठाए तप्पढमयाएणं
जहाणुपुव्विए अट्ठावीसइविहंमोहणिज्जं कम्मं उग्घाएइ पञ्चविहं नाणावरणिज्जं नवविहदंसणावरणिज्जं पञ्चविहमन्तरायं एएतिन्निविकम्मंसेजुगवंखवेइ
तओपच्छा अणुत्तरंअणन्तंकसिणं पडिपुन्नं निरावरणं वितिमिरंविसुद्धं लोगलोगप्पभावयंकेवलवरनाणदंसणसमुप्पाडेइ जावसजोगीभवइ तावइरियावहियं
कम्मं बन्धइसुहफरिसंदुसमयट्ठिइयंतंपढसमएबद्धं बीयसमएवेइयंतईय समयेनिज्जिन्नंसेयाकाले अकम्मं वाभवइ७१[हे भदन्तस्वामिन्प्रेयद्वेषमिथ्यादर्शन

सूत्र

लोभ विजएणं भंते जीवे किं जणयइ लोभ विजएणं संतोसीभावं जणयइ लोभ वेयणिज्जं कम्मं नबंधइ। पुव्व
बद्धंच निज्जरेइ ७० ॥ पिज्जदोस मिच्छादंसण विजएणं भंते जीवे किंजणयइ पिज्जदोसमिच्छादंसण विजएणं नाण

भाषा

बंधाइ पुर्वबद्धं निर्जरयति पूर्वं बांध्या कर्म ते निर्जरे ६८ लोभविजयेन हे भदंतजीवः किं जनयति लोभजीते जीवस्तुं कर्मउपार्जे लोभविजयेन
संतोष भावं जनयति लोभवेदनीयं कर्मन बधाति पूर्वबद्धंनिर्जरे पाछला कर्मनोर्जराये ७० प्रेम द्वेष मिथ्या दर्शन विजयेन स्नेह द्वेष मिथ्यादर्शन

विजयेनजीवः किं फलंजनयतितत्र प्रेय्यशब्देन प्रेमरागः द्वेषः प्रसिद्धोमिथ्यादर्शनंसंशयादिभिर्विपरीतमतित्वं प्रेय्यं च द्वेषश्चमिथ्यादर्शनं च प्रेय्यद्वेषमिथ्यादर्शनानितेषां विजयः प्रेय्यद्वेषमिथ्यादर्शनविजयस्तेन जीवः किं फलं मुत्पादयति तदा गुरुराहद्वेषिथरागद्वेषमिथ्यादर्शनविजयेन जीवोज्ञानदर्शनचारित्राणां आराधनायै अभ्युत्तिष्ठते सावधानोभवति अभ्युत्थाय च अष्टविधकर्मणां ग्रन्थिं घातिकर्मणां कठिनजालं विमोचनार्थं क्षपयितुं अभ्युत्तिष्ठते सावधानोभवति अथ कर्मग्रन्थि विमोचने अनुक्रममाह तत् प्रथमतया यथानुक्रमं अष्टाविंशति विधि मोहनीयं कर्म उद्घातयति क्षपकश्रेणिमारूढः सन् क्षपयति षोडशकषायाः नवनोकषायाः मोहनीयक्षयं एवं अष्टाविंशतिविधं मोहनीयकर्मविनाशयेति ततश्चरमसमये यत् क्षपयति तत्क्रममाह मतिश्रुतावधिमनः पर्यायावरणरूपं कर्मपञ्चाश्रवविधं दर्शनावरणीयं कर्म चक्षुर्दर्शनाऽचक्षुर्दर्शनावधि दर्शनाकेवलदर्शनावरणं निद्रापञ्चकं एवं नवविधं

दंसण चरित्ता राहणयाए अब्भुट्ठेइ अट्ठविहस्स कम्मगंठि विमोयणयाए तप्पढमट्ठाए जहाणुपुव्वीए अट्ठावीसइ विहं मोहणिज्जं कम्मं उग्घाएइ। पंचविहं नाणावरणिज्जं नवविहं दंसणावरणिज्जं पंचविहं अंतरायं एए तिन्निवि कम्मंसे

जीपतु जीवस्तुं कर्म उपार्जे प्रेमद्वेष मिथ्यादर्शन विजयेन ज्ञानदर्शन चारित्राराधनया अभ्युप तिष्ठति ज्ञानदर्शन चारित्र आराधवाउजमाल होइ अष्टविध बद्धकर्मग्रंथि क्षपणार्थं अष्टप्रकारे जे कर्म तेह भणी निविडरूप जे कर्मग्रंथिछुवे ते जीव छोडावबाभणी सावधान छवे तत्प्रथमतयाछिवे पहली अनुक्रमेण अष्टाविंशति विधं मोहनीयं अनुक्रमे पेहली २८ अठावीस भेदे सहित मोहनीकर्म खपावे पंचवीध ज्ञानावरणीयं पंचप्रकारे ज्ञानावरणी कर्म क्षपावे नवविधं दर्शनावरणीयं नवेप्रकारे दर्शनावरणी कर्म एवं पंचविधं अंतरायं पांचेप्रकारे अंतराय कर्म एतानि त्रीण्यपिकर्माणि

दर्शनावरणीयं कर्म्म ततः पश्चात्पञ्चविधं अन्तरायं एतानित्रीणि कर्म्मेइति सत्कर्माणि विद्यमानानित्रीणि कर्माणि युगपत् क्षपयति क्षपकश्रेण्यारूढः सन् समकालं क्षयं नयतीत्यर्थः ततः पश्चादनन्तरं तेषां कर्मणां क्षयीकरणादनन्तरं अनुत्तरं सर्वेभ्यः प्रधानं अनन्तं अनन्तार्थग्राहकं कृत्स्नं समस्तवस्तु पर्यायग्राहकं प्रतिपूर्णं सकलैः स्वपरपर्यायैः सहितं निरावरणं समस्तआवरणरहितं वितिमिरं अज्ञानं मलरहितं विशुद्धं सर्वदोषरहितं लोकालोक प्रभावकं लोकालोकयोः प्रकाशकारकं एतादृशं केवलवरज्ञानदर्शनं समुत्पादयति यावत् स योगीभवति मनोवाक् कायानां योगोव्यापारस्तेन सह वर्त्तमेइति स योगीभवति त्रयोदशगुणस्थानेयावत्तिष्टति तावत् ईर्यापथिकं कर्म्मबध्नाति ईरणं ईर्यागतिस्तस्याः पन्थाः ईर्यापथः ईर्यापथेभवं ईर्यापथिकं पथोग्रहणं हि उपलक्षणं तस्य तिष्टतोपि सयोगस्य ईर्यायाः सम्भवात् सयोगतायां केवलिनोपि सूक्ष्मसञ्चाराः सन्ति तत् ईर्यापथिकं कर्मकीदृशं भवति तदुच्यते सुखयतीति सुखः सुखकारीस्पर्शः आत्मप्रदेशैःसहसं श्लेषोयस्य तत् सुखस्पर्शं द्विसमयस्थितिकं द्वौ समयौयस्याः सादिसमया द्विसमयास्थिति

सूत्र — जुगवं खवेइ तओ पच्छा अणंतं अणुत्तरं कसिणं पडिपुन्नं निरावरणं वितिमिरं विसुद्धं लोगा लोग पभावगं केवल वरनाणा दंसणं समुप्पाडेइ जाव सजोगी भवइताव इरियावहियं कम्मं निबंधइ सुह फरिसं दुसमयट्ठिइयं तंपढम

भाषा — युगपत् क्षपयति एविणिकर्म्मना अंश एकठाज खपावे ततः पश्चादनुत्तरं तिवारपछे अनंतार्थ विषयं अनंतार्थ विषयछे जेहने कृत्स्नं समस्त संपूर्ण निरावरणं आवरणरहित तौमररहितं अंधकार रहित लोकालोक प्रकाश्यं लोकअने अलोक तेहने प्रकासकरे सहाय रहितं प्रशस्त ज्ञानदर्शनं आत्म नासमुत्पादयति केवलज्ञान उपजावे यावत् सयोगी जितमनोवाक्कायः पहेली संयोगी हुवे मनवचन कायाजीने तावत् इर्या पथिकीयं कर्म्म गति मार्ग

रस्येति द्विसमयस्थितिकं तत् द्विसमयस्थितिकस्वरूपमाह प्रथम समये बद्धं स्वस्वस्पर्शनाय अधीनं कृतं अधीनकरणात् स्पृष्टमपि द्वितीये समये तद्बद्धं स्पृष्टं वेदितं कायेन अनुभूतं तृतीयं समये निर्जीर्णं परिशाटितं निष्कषायस्य उत्तरकालस्थितेरभावोवर्त्तते उत्तरकालेसकषायस्य बन्धोभवति परं केवलिनो न भवति तदेव पुनः सूत्रकारः भ्रान्ति निवारणार्थमाह तत् ईर्यापथिकं कर्म केवलिनोबद्धं आत्मप्रदेशैः सहश्लिष्टं स्पृष्टं व्योम्ना पटवत् तथा स्पृष्टं मसृणमपि कुड्यापतित शुष्कचूर्णवत् इति विशेषणद्वयेन केवलिनोहि निधत्तनिकाचितावस्थयोरभावः पुनरुदीरितं उदय प्राप्तं सत् वेदितं अनुभूतं केवलिनोहि उदीरणानभवति ततो निर्जीर्णं क्षयं उपगतं ततः सेयालेइति एष्यत्काले आगामिनिकाले अकर्माचापि भवति कर्मरहितो भवति इत्यर्थः ७१ अथ शैलेश्यकर्मताद्वारद्वयं अर्थतोव्याचिख्यासुराह (अहाउयं पालइत्ता अन्तोमुहुत्तावसेसाउए जोगनिरोहंकरेमाणे

समए बद्धं बिइए समए वेइयं तइए समए निज्जिन्नं तं बद्धं पुट्ठं उदिरियं वेइयं निज्जिन्न सेयाकालेय अकम्मयावि भवइ ॥ ७१ ॥ अहाउयं पालइत्ता अन्तोमुहुत्तावसेसाउए जोग निरोहं करेमाणे सुहुमकिरियं अप्पडिवाइयं सुक्क

स्थानरूपं सुखस्पर्शं आत्मप्रदेशैः सहबद्धं द्विसमयं यावत्तिष्टति इर्यापथिकी कर्मचालतांहालतांलागे सातावेदनीदो इसमे रहे प्रथम समये बद्धं पहले समये बांधे द्वितीयसमये वेदयति अनुभवति बीजे समे अनुभवे तृतीये समये जीर्णं परिसाटितं त्रीजे समे ते कर्म परिसाडे ते जीव प्रदेश स्यु वांधवो स्पृष्टं उदीरितं फरस्यो आकाश घटनीपरि उदय आण्यं वेदितं निर्जीर्णं सुखरूपफल अनुभव्यो खमाव्यो आगामि कालिं चोथा समयने विषे कर्म रहित जीवथाइं ७१ ततो यावदायुं पालयित्वा तीहां ताइ आउखुं पालीने अंतर्मुहूर्त्त अवशेषायुषः सन् वेघडी मरणथकी पेहलां जोगनिरोधं

भाषा

सूत्र

सुहुमकिरियं अप्पडियाइं सुक्कज्झाणं ज्झायमाणे तप्पढमयाए मणजोगं निरुंभइ मणोजोगं निरुंभित्ता वयजोगं निरुंभइ वयजोगं निरुंभित्ता कायजोगं निरुंभइकायजोगं निरुंभित्ता आणपाणनिरोहंकरेइ आणपाणनिरोहंकरित्ताईसिंपञ्चरहस्सक्खरुच्चारद्धाएणं अणगारेसमुच्छिन्नकिरियंअनियट्टिसुक्कज्झाणं ज्झियायमाणेवेयणिज्जं आउयं नाम गोयंच एएचत्तारिविकम्मंसेजुगवंखवेइ ७२)अथ केवलप्राप्तेरनन्तरं आयुष्कं देशो न पूर्वकोटि प्रमितं आयुः प्रपाल्य अथवा अन्यदपि आयुःपालयित्वा यदा अन्तर्मुहूर्त्तावशेषायुष्को यदा केवलिनोतमुहूर्त्त प्रमाणमायुर्मस्ति तदा केवली योगं मनोवाक्काय व्यापारं तस्य निरोधं कुर्वाणः सन्शुक्ष्मक्रियां शूक्ष्माक्रिया यतत्तत् शूक्ष्मक्रियं अप्रतिपाति शुक्लध्यानं शुक्लध्यानस्य तृतीयभेदलक्षणंतत्ध्यायन् तत् प्रथमतया प्रथमतोमनो योगोमनोव्यापारोमनोद्रव्यजनितो जीवव्यापारस्तं निरुणद्धि तं निरुन्ध्यच वचोयोगं भाषाद्रव्यसाचिव्यजनितजीवव्यापारं निरुणद्धितं निरुन्ध्य च काय

सूत्र

ज्झाणं झायमाणे तप्पढमयाए मणजोगं निरुंभइ मणजोगं निरुंभइत्ता वइजोगं निरुंभइ वइजोगं निरुंभइत्ता। कायजोगं निरुंभइ कायजोगं निरुंभइत्ता आणापाण निरोहंकरेइ आणापाण निरोहंकरेइत्ता इसि पञ्च रहस्स

भाषा

कुर्वन् योगनिरोध करतुथको सूक्ष्मक्रियारूप अप्रतिपातिओ आउखोतेथान कथी पडवुंनथी शुक्लध्यानं ध्यायमानः शुक्लध्यान मनमांहिं ध्यातुथको तत् प्रथमतया पहिलो मनोयोग व्यापारं निरुणद्धि पहलां मनोयोग रुंधे मनोयोगं निरुंध्य मनोयोग रुंधीने वचोयोगं निरुणद्धि वचनयोग रुंधे वचोयोगं निरुद्धा वचनयोगने रुंधीने काययोगं निरुणद्धिकाययोग रुंधे काययोग निरुध्यकाय योगरुंधीने उत्श्वासनिः श्वासनिरोहं करोति सासो श्वासरुंधे थोडीसीवारपं पञ्चह्रस्वाक्षर उच्चारण प्रमाण अइ उक्कल एयांच अक्षरजेतले उचारो जेतेतरे काले सीम ततः ईषत् स्वल्पं पंचह्रस्वाक्षरोच्चारणार्थं अनगारः

योगं कायव्यापारं निरुणद्धि तं निरुन्ध्य आनप्राणनिरोधं श्वासप्रश्वासयोर्निरोधं करोति तन्निरोधं कृत्वा एवं योगत्रयनिरोधं कृत्वा ईषत् स्वल्प प्रयासेन यथा लक्ष्यते तथा पञ्चानां ह्रस्वाक्षराणां उच्चारणकालेनयावताकालेनईषत् प्रयासेन पञ्चह्रस्वाक्षराणि अइउऋऌ इत्येतानि कथ्यन्ते तावता कालेन अनगारः समुच्छिन्न क्रियं सम्यग् उच्छिन्नाक्षोटिताः क्रियायत्र तत् समुच्छिन्न क्रियं पुनरनिवृत्ति शुक्लध्यानस्य चतुर्थभेदरूपं ध्यायन् शैलेश्यवस्थां अनुभवन् सन् वेदनीयं १ आयुः २ नाम ३ गोत्रञ्च एतान् चत्वारः कर्मांशान् एतानि चत्वारि सत्कर्माणि विद्यमानानि कर्माणि युगपत् समकालं क्षपयति ७२ [तओओरालियकम्माइं च सव्वाहि विप्पजहणाहि विप्पजहित्ताउज्जुसेढीपत्ते अफुसमाणगई उड्ढं एगसमएणं अविग्गहेणं गन्ता सागारोव उत्ते सिज्झइ बुज्झइमुच्चइ परिनिव्वाएइ सव्वदुक्खाणमन्तं करेइ ७३] ततः पश्चाद् वेदनीयादि चतुःकर्मक्षयीकरणादनन्तरं औदारिककर्मणे च शब्दात् तैजसमपि एतत् शरीरत्रयमपि सर्वाभिर्विप्रहाणिर्विप्रहायर्विशेषेण प्रहाणयो विप्रहाणयस्ताभिर्विशेषेणप्रहायपरित्याज्य ऋजुश्रेणीं प्राप्तः ऋजुः सरलाचासौ

सूत्र

खवरुच्चारद्धाएयणं अणगारे समुच्छिन्न किरियं अणियट्टिसुक्कज्झाणं झियायमाणे वेयणिज्जं आउयं नामं गोयं च एए चत्तारिकम्मंसे जुगवं खवेइ ॥ ७२ ॥ तओ ओरालिय कम्माइं च सव्वाहिं विप्पजहणाहिं विप्पजहित्ता

भाषा

साधुः समुच्छिन्न क्रियां समुच्छिन्नक्रिया अनिवृत्तिंशुक्लध्यानस्य तुर्यभेदंध्यायन् अनिवृत्तिइत्येनामि शुक्लध्याननो चोथोपायोध्याव तांदकां वेदनीयं वेदनी कर्म आयुर्नाम गोत्रं आउखुं नामगोत्र एतानि चत्वारि ए चारकर्मतणा कर्मांसं निक्षिपयति अंशजेछे ते समकाले खपावे ७१ ततः औदारिक कर्मानि तेजस सरीरं सर्वाणि तिवारे पछे औदारिक तेजसकार्मणइत्यादिक शरीर सर्वपरिहरे विप्रजहातित्यजति विशेषेण त्यक्ता ऋजूश्रेणिं प्राप्तः विशेषथी

श्रेणीच ऋजु श्रेणीतां ऋजु श्रेणीं सरलाकाशप्रदेशपंक्तिं गतः पुनरस्पृशद्गतिः सन् यावन्तः समोद्गश्रेण्यां आकाशप्रदेशावगाह्यमानास्तान् एवस्व प्रदेशैः स्पृशन् अधिकान् न स्पृशन् जीवोयया गत्याव्रजति तादृग्गतिधरः सन् ऋजुगः एकेन समयेन अविग्रहेण विग्रहगत्यभावेन तत्र मोक्षस्थाने गत्वासाकारोपयुक्तोज्ञानोपयोगयुक्तः सन् सिध्यति बुध्यति परिनिर्वाति सर्वदुक्खानां अन्तं करोति ७३ (एसखलु सम्मत्तपरिक्कमस्स अज्झयणस्स अट्ठेसमणेणं भगवया महावीरेणं आघविए पन्नविए परूविए दंसिए णिदंसिए उवदंसिए त्तिबेमि १) अथ प्रश्नोत्तरोपसंहारमाह हे जम्बूस्वामिन् एषः इदानीं उक्तः खलुनिश्चयेन सम्यक्त्व पराक्रमस्य अध्ययनस्य अर्थः श्रमणेन भगवताज्ञानवता श्रीमहावीरेण आघविएत्ति आर्षत्वात् आख्यातः पुनः प्रज्ञापितः सामान्य विशेषपर्यायैर्व्यक्तीकरणेन प्रकटीकृतः पुनः प्ररूपितो हेतु फलादि प्रकर्ष ज्ञापनेन प्ररूपितः उपदर्शितः स्वरूप कथनेन ज्ञापितः

सूत्र

उज्जुसेढी पत्ते अफुसमाण गइं उड्ढं एगसमएणं अविग्गहेणं तत्थ गंता सागारोवउत्ते सिज्झइ बुज्झइ मुच्चइ परि निव्वाएइ सव्वदुक्खाणं अंतं करेइ ७३ ॥ एस खलु सम्मत्त परक्कमस्स अज्झयणस्स अट्ठे समणेणं भगवया महावीरेणं

भाषा

क्षांडीने समीश्रेणि पुहतोथको अस्पृशद्गतिः आकाशप्रदेशने अणफरसतुंथको उर्द्धं एकसमयेन ऊर्द्धगति जातुं एकसमयमांहिं विग्रह गतिरहितेन विग्रह गति करी रहित मुक्तिपदे गत्वा ज्ञानोपयोगवान् सिद्धगति मुक्तिजाइ ज्ञानसहित सीझे बुझते बूझे मुच्यते मुकावे प्रतिबोध पामे मुके परिनिर्व्याति संसारथकी नीवर्त्तनहवे सर्वदुक्खानां अंतकरोति सर्वदुक्खनो अंतकरे ७३ एषः निश्चेन सम्यक्त्व पराक्रमस्य एनिश्चयसेती सम्यक्त्व पराक्रम नाम अध्ययनस्य अर्थः श्रमणेन साधुइं भगवता ज्ञानवंते महावीरेण महावीर देवे आख्यातः कह्यो प्रज्ञप्तः फलदेखाड्यो प्ररूपितः दृष्टांत कहीने दर्शितः एकवारदे खाड्या

पुनर्दर्शितोनानाभेददर्शनेन प्रकाशितः पुनरुपदर्शितो दृष्टान्तोपन्यासेन दृढीकृतः इत्यहं ब्रवीमि इति सुधर्मास्वामीजंबूस्वामिनं प्राह ७४ इति श्रीमदुत्तराध्ययन सूत्रार्थ दीपिकायां उपाध्याय श्रीलक्ष्मीकीर्त्तिगणि शिष्य लक्ष्मीवल्लभगणि विरचितायां सम्यक्त्वपराक्रमाख्यं अध्ययनं एकोनत्रिंशत्तमं संपूर्णं ॥२८॥ अथत्रिंशत्तमंअध्ययनं प्रारभ्यते पूर्वस्मिन् अध्ययने अप्रमत्तं वीतरागत्वसम्यक्त्व पराक्रमत्वं चोक्तं तेनऽप्रमत्तेनसम्यक्त्वपराक्रमवतामोक्षमार्गायतपसि उद्यमो विधेयः अतस्तपोमार्गाध्ययनं त्रिंशत्तमंकथ्यते [जहा ओपावयं कम्मं रागदोस समज्जियंखवेइतवसाभिक्खूतमेगग्गमणोसुण१] यथा येन प्रकारेणभिक्षु स्तप सारागद्वेषसमर्जितंरागद्वेषाभ्यां उपार्जितं कर्मक्षपयति तु शब्दः पद पूरणे तं तपोमार्गं एकाग्रमनाः सावधानचित्तसन् त्वं शृण हेजंबूस्वामिन् अहं वदा मीति सम्बन्धः अनाश्रवेण किलकर्मक्षयः क्रियते १ [पाणि वहमुसावाएअदत्तमेहुणपरिग्गहाविरओ राईभोयणविरओ जीवोहवइ निरासओ२] हे शिष्य ईदृशो जीवोनिराश्रवो भवति कीदृशः प्राणिवध मृषावादादत्त मैथुन परिग्रहाद्विरतो रहित पुनरात्रि भोजनविरतः एतादृशोनाश्रवोभवति२पुनरनाश्रवो

सूत्र

आघविए पन्नविएपरूविए दंसिए निदंसिएउवदंसिएत्तिबेमि सम्मत्त परक्कमज्झयणंसम्मत्तं २९॥ जहाओ पावयं कम्मं रागदोस समज्जियं। खवेइ तवसाभिक्खू तमेगग्गमणोसुण १॥ पाणिवह मुसावाए अदत्त मेहुण परिग्गहा विरओ

भाषा

निर्दर्शितः वारवार कह्या तत् कथनेन परैर्वाच्यमानः इति ब्रवीमि ज्ञाननाभेद कह्या प्रकाश्या एवात ज्ञानी कहे ७४ इति श्रीसम्यक्त्वपराक्रमाध्ययनस्य टब्वार्थः संपूर्णम् ॥ २८ ॥ यथैव पापकर्म जिम पापकर्म रागद्वेष समर्जितः रागद्वेषे करीने उपार्जित्रो क्षपयति तपसाभिक्षुः ते कर्म साधुतपे करीने खपावें तत्तपः एकाग्रमनाः शृणत ते तप एकाग्रमन करीने सांभलो १ प्राणिवधात् मृषावादात् प्राणिवध मृषावाद अदत्त मैथुन परिग्रहात् विरतः

यथाभवति आश्रवरहितोभवतितमाह[पंचसमिओ० २]कौटग्रोजीवः पञ्चभिः समितिभिः समितःसहितःपञ्चसमितः पुनस्तिसृभिर्गुप्तिभिर्गुप्तःपुनरकषायः कषायरहितः पुनर्जितेन्द्रियः वशीकृतेन्द्रियः पुनरगारवरुद्धिरससातादिगर्वत्रयरहितः पुनर्निशल्यः मायानिदानमिथ्यादर्शनशल्यैस्त्रिभीरहितः एतादृशो ऽनाश्रवोभवति ३ एवं विधोऽनाश्रवश्च यथाक्षपयति तथा वदति [एएसिन्तु विवच्चासेरागदोस समज्जियं खवेइउजंजहाभिक्खूतमेगग्गमणोसुण ४] हे शिष्य यथा येन प्रकारेणभिक्षुः साधुरेतेषां पूर्वोक्तानां प्राणातिपात मृषावादादत्त मैथुनपरिग्रहरात्रि भोजन विरतिलक्षणानां व्रतानां तथा समिति गुप्त्यादि लक्षणानां अनाश्रवकारणानां विपर्यासे वैपरीत्ये प्राणि बध मृषावादादत्तमैथुनपरिग्रहरात्रि भोजन समित्यऽभाव गुप्त्याऽभावसेवने सतिरागद्वेषाभ्यां समर्जितं सञ्चितं पापकर्म क्षपयति तं प्रकारं एकाग्रमनाः एकचित्तः सन् त्वं शृण ४ अत्र दृष्टान्तमाह (जहा महातलागस्स सन्निरुद्धे जलागमे

सूत्र

राइभोयणविरओ जीवोभवइअणासवो २॥ पंचसमिओतिगुत्तो अकसाओजिइंदिओ। अगारवोयनिस्सल्लोजीवो भवइ अणासवो ३॥ एएसिंतु विवच्चासे रागदोस समज्जियं खवेइ जंजहा भिक्खू तमेगग्गमणो सुण ४॥ जहा महा

भाषा

अदत्तादान मैथुन परिग्रहथी विरतथयो रात्रिभोजनात् विरतः रात्रिभोजनथी विरतथयो जीवो भवति अनाश्रवः पापहेतुरहितः जीव पापरहित होइ २ पंचसमितिः पांचेसुमते सहितः त्रिगुप्तः त्रिहुंगुप्ते सहित अकषायः कषायरहित जितेंद्रिय इंद्री जिते अगर्वः गर्वरहित निशल्यः सालरहित पापरहित जीवः भवति अनाश्रवः जीव आश्रवरहित होइ ३ एतेषां पूर्वोक्तानां विपर्यासे सति एहने अणफलवे रागद्वेषे करी उपार्जी जेकर्म क्षपयति यथा भिक्षुः जिणे प्रकारे साधु खपावे तत् मत् सकाशात् एकाग्रमनाः शृणुत ते एकाग्रमनथका सांभलो ४ यथा महातटाकस्य जिम मोटा

उस्सिंचणाएँतवणाएकमेणं सोसणाभवे ५) यथा महातटाकस्य महाजलाश्रयस्य जलागमेपानीयागमनमार्गे सन्निरुद्धे सम्यक् प्रकारेण संहृतेसति उस्सिं चणयाउत्सिञ्चनया ऊर्द्धं अरवट्टादिनाऊर्द्धाकर्षणया तपनेनरविकिरणादिनासन्तापेन क्रमेण शोषणाजलस्य शोषणं भवेत् नवीनजलागमनमार्गोनिरु ध्यते पूर्वस्थजलं च निकास्यतेजलङ्कदोरिक्तः स्यात् इति भावः ५ अथदार्ष्टान्तिकमाह [एवं तु सञ्जयस्यावि पावकम्मनिरासवे भवकोडीसञ्चयं कम्मं तव सानिज्जरिज्जई ६) एवं अमुना प्रकारेण पापकर्म निराश्रवेसति पापकर्मणां प्राणिवधाद्यानां निरोधेसति संयतस्यापि साधोरपि तपसा हादश विधेन भवकोटी सञ्चितं कर्मनिर्जीर्यते आधिक्येन चयनीयते अत्र कोटीग्रहणं बहुत्वोपलक्षणं कोटीनियमस्य असम्भवात् ६ अथ तपोभेदमाह [सोतवो दुविहोवुत्तोबाहिरभिन्तरोतहा बाहिरोछव्विहोवुत्तो एव मभिन्तरोतवो ७] तत्तपोहिविधं प्रोक्तं बाह्यं तथाभ्यन्तरं बाह्यं षड्विधं प्रोक्तं एवं अमुना

सूत्र

तलागस्स संनिरुद्धे जलागमे । उस्सिंचणाए तवणाए कमेणं सोसणा भवे ५ ॥ एवंतु संजयस्सावि पावकम्म निरासवे
भवकोडि संचियं कम्मं तवसा निज्जरइज्जई ६ ॥ सो तवो दुविहो वुत्तो बाहिरभिंतरो तहा । बाहिरो छव्विहो

भाषा

तलावहोइ तेहनों संनिरुद्धो जलागमः ते पाणी आववानुनालुरुंध्यो उस्सिंचने नारवट्टादिभिः तापादिभिः उसींचणे करीतापे करीने क्रमेण जलस्य शोषणाभवेत् अनुक्रमे पाणीनी शोषणा होइ ५ एवं संयतस्यापि पापकर्म निराश्रवस्य इम साधु भगवंतपाप आववाना ठांमरूंधे पापकर्म निराश्रवस्य पापकर्म आवतारुंधे पापरहित होवे भवकोटिभिः संचितंकर्म्म कोडि भवनां संच्यां कर्म्म तपसा निर्जरयति तपे करी दूरिकरे ६ स तपः द्विविधः उक्तः ते तपवे प्रकारि कह्यं बाह्याभ्यंतरभेदात् एक बाह्यतप बीजो अंतरंगतप बाह्यतपः षड्विधः उक्तः बाह्यतपछहे भेदे कह्युं एवमभ्यंतरः तपः षड्

प्रकारेण अभ्यन्तरं अपि षड्विधं प्रोक्तं ७ प्रथमं बाह्यं षड्विधमाह (अणसणमूणोयरियाभिक्खायरियायरसपरिच्चाओकायकिलेसोसंलीणयाय बज्झो तवोहोइ ८) अनशनं उपवासः एकस्मादुपवासादारभ्यषण्मासिकपर्यन्तं अनशनं तप उच्यते १ द्वात्रिंशत्कवलप्रमाणं आहारः प्रत्यहं एकैकेन कवलेनन्युनो कुर्वन् यावताएकस्मिन् कवलेस्थाप्यते साऊनोदरिकाऊन ऊदरेभवं ऊनोदरिकं तपः प्राकृतत्वात्लिङ्गव्यत्ययः भिक्षाचर्यायाभिक्षया आहारग्रहणार्थं उच्चावच ग्रहेषु भ्रमणं रसत्यागोविकृतीनां परित्यागः कायक्लेशस्तापशीतादीनां सहनं संलीनता अङ्गोपाङ्गादिकं संहृत्यप्रवर्त्तनं एतत् षड्विधं बाह्यं तपोभवति ८ अथ एतेषामेव स्वरूपमाह [इत्तरियमरणकाला अणसणादुविहाभवे इत्तरियसावकंखानिरवकंखाओवेइज्जिया ९] अनशनं द्विविधं भवति एकं इत्वरिकं इत्वरस्तोकेकालेन भवं इत्वरिकं नियतकालावधिकं मरणं कालोयस्याः सामरणकालादिति द्वितीयं यावज्जीवमित्यर्थः स्त्रीलिङ्गत्वं

सूत्र

बुत्तो एव मभिंतरो तवो ७॥ अणसणा मूणो यरिया भिक्खायरियाय रसपरिच्चाओ। कायकिलेसो संलीणयाय बज्झो तवोहोइ ८॥ इत्तरिय मरणकालाय अणसणा दुविहा भवे। इत्तरिया सावकंखा निरवकंखाओ बेइज्जिया ९।

भाषा

विधः अभ्यंतर तपना पणिछे भेद ७ अनशन १ उपवासादिक ऊनोदरिकाः २ श्रीकुक्षिमे भिक्षाचर्या च भिक्षाचर्यतप ३ भिक्षायें करीआहार लेवो घरआव्यो नहीलेवे रसत्याग घरस परीत्यागः काया क्लेशः ५ कायाक्लेश तप संलीनता तप ६ संलीनता तपअंगोपंग संकोचे मासनी संलेखण करिवाथ तपो भवति एछहे भेदे बाह्यतप कह्यो ८ इत्तरि कंकालीवधि प्रमाणःअणसननावे भेद कह्या एक एतलोएककाल बीजो मरणपर्यंतकाल अनशनं द्विविधाभवेत् अणशणवे प्रकारि होइ इतिरिकंसाव कांक्षाकाले भोजनेच्छा सहितेन इतरीक अणसण चउथे पांचमे एकांतरे आहार करे भोजनेच्छा

प्राक्तनत्वात् इत्वरिकं तपः सावकांक्षं भवति सह अवकांक्षयावर्त्तते इति सावकांक्षं घटिकाद्वयाद्यनन्तरं अहं भोजनं विधास्यामीति वाञ्छासहितमित्यर्थः द्वितीयं यावज्जीवं निरवकांक्षं आहारप्रत्याख्यानादारभ्य तज्जन्मनिभोजनाद्यासम्भवात् वाञ्छारहितमित्यर्थः ९ [जोसोइत्तरियतवो सो समासेणछव्विहो सेढितवोपयरतवो घणोयतह होइवग्गोय १०) यत्तु इत्वरिकं तपस्तत् समासेन संक्षेपेण षड् विधं भवति विस्तरस्तुद्वा सप्ततिविधं ७२ भेदं अथ षड्विध माह श्रेणितपः १ प्रतरतपः २ घनतप ३ स्तथावर्गतपः ४ श्रेणिः पंक्तिस्तदुपलक्षितं तपः श्रेणितपः तच्चतुर्थादि क्रमेण क्रियमाणं षण्मासां तं गच्छते तत् प्रथमतपोभवति तथा श्रेणिरेव श्रेण्यागुणिता प्रथतरस्तदुपलक्षितं तपः प्रतरतपः इहसुबोधार्थं चतुर्थं षष्टाष्टमदशमाख्यपद चतुष्टयात्मिका श्रेणिर्विवक्षते साच चतुर्भिर्गुणिताषोडशपदात्मकं प्रताख्यं तपोभवति तत् प्रतरतपः षोडशपदात्मकं एव यदा पद चतुष्टया श्रेण्यागुण्यते तदाघनाख्यं तपोभवति सो लच उक्ताच उसट्ठिइति भावः अथ पुनर्यदाघनः चतुः षष्टिपदात्मकोघनेनैव चतुःषष्टि पदात्मकेनैवगुण्यते तदा वर्गो भवति तदुपलक्षितं तपोवर्गतपउच्यते चतुः षष्टिश्चतुः षष्ट्यागुणितानिजातान्यं कानिषण्णवत्यधिकानि चत्वारिसहस्राणि ४०।९६ १० अथ पञ्चमषष्टमेदौ आह [तत्तोयवग्ग वग्गोपञ्चमोछट्ठओपइन्नतवोमणइच्छियचित्तत्थोनायव्वोहोइ इत्तरिओ ११] तत इति ततोवर्गतपोनन्तरं वर्गवर्गइति पञ्चमोतपोज्ञेयं वर्गः एववर्ग

सूत्र

जो सो इत्तरिय तवो सो समासेण छव्विहो सेढि तवो पयर तवो घणोय तहहोइ वग्गेय १० ॥ तत्तोय वग्गवग्गो

भाषा

रहित द्वितीयं वीजे तपनोभेदः जेतलातांइ जीवे तेतलातांइआहारनलीइं ९ यदित्तरि कंइत्तरि कानशनंइत्तरिक अणशण तेहनो तत्समासेन संक्षेपण षड्विधः संक्षेपे छेतेभेद कह्यो श्रेणितप १ पहिलो प्रतरतपः २ वीजो घनतपः ३ वर्गतपः ४ १० ततः वर्ग वर्गतपः तिवारपछीवर्ग वर्ग तपः ५

गुणितोवर्गवर्गोभवति यथाचैककोटिः सप्तषष्टिलक्षाः सप्तसप्तति सहस्राणि द्विशतीषोडशाधिका अङ्कतोभवति १६७७७२१६ एतदुपलक्षितं तपोवर्ग तपइत्युच्यते इत्यर्थः एवं पञ्चादि पदेष्वपि भावनाकर्त्तव्या तथा षष्टकं तपो यत् श्रेण्यादिनियतरचनारहितं निजशक्त्यानमस्कारसहितादि पूर्वपुरुषा चरितं यवमध्यवज्रमध्यचन्द्र प्रतिमादिचेति तत् प्रकीर्णतपः मनसिईप्सितइष्टश्चित्तोऽनेक प्रकारोऽर्थः स्वर्गापवर्गादिस्तेजोलेश्यादिर्वायस्मात्तन्मनईप्सित चिन्तार्थं इत्वरिकं प्रक्रमादनशनाख्यं तपोज्ञातव्यं ११ अथ द्वितीयं मरणकालं अनशनमाह [जासा अणसणामरणे दुविहा सावियाहिया सवियार मवियाराकायचेट्ठं पईभवे १२] प्राकृतत्वादत्रस्त्रीत्वं यत् अनशनं मरणेमरणसमये भवति तत् तीर्थकरैर्द्विविधं व्याख्यातं सविचारं सहविचारेणमनो वाक्कायभेदचेष्टारूपेणवर्त्तते यत्तत्सविचारं अङ्गादिचेष्टयासहितं स्थित्वोपविशनत्वग्वर्त्तनविश्रामणादिकयायुक्तमित्यर्थः द्वितीयं अविचारं चेष्टारहितं पादपोपगमं इत्यर्थः तत्सविचारंहि काय चेष्टां प्रतीत्यआश्रित्यभवतीत्यर्थः वैया ह्रत्य क्लत्साधुनाउत्थापनं प्रतिस्थापनं उभयपार्श्वाभ्यां स्थापनं इत्यादि

सूत्र

पंचमोछट्ठओ पइन्नतवो मण इच्छिय चित्तत्थो नायव्वोहोइ इत्तरिओ ११॥ जा सा अणसणा मरणे दुविहा सावियाहिया। सवियारमवियारा कायचिट्ठं पईभवे १२॥ अहवा स पडिकम्मा अपरिकम्माय आहिया। नीहारि मनीहारी

भाषा

पंचमः पांचमो षष्टः प्रकीर्णतपः छट्ठो प्रकीर्णतप ६ मनेप्सित चित्तार्थतपः मनमांहिंजे चिंतवेते करे छेयं भवति इत्तरिकानशनं तपः एइत्तरिक तप जाणवो ११ यत् अनशनं मरणावसरे तपः अणसण मरणकालिं अंतसमयकाले द्विविधं आख्यातं बिहुं प्रकारे कह्युं सविकारं चेष्टासहितं हाथ पगह लावे अविकारं काय चेष्टारहितः कायचेष्टा प्रतीत्यभवेत् काया चेष्टासहित जाणवुं १२ अथवा विश्रामणादि तप परिकर्मणा सहितं वीसामण

वैयावृत्यकारापणं अथवा स्वयमेव शरीरस्योद्वर्तन परवर्त्तनादि चेष्टा सहितं अन्येन कारापणं इङ्गितं यद्भवति तत् सविचारज्ञेयं इत्यर्थः त्रिविध चतुर्विधाहार त्यागेन प्रत्याख्यानं उद्वर्त्तनादि करोति कारयति वा तद्भक्त परिज्ञाख्यं प्रथमं १ तथा प्रकृति निश्चित चतुर्विधाहार त्यागः इङ्गितदेशे उद्वर्त्तनादि इङ्गितं चेष्टितं आत्मनाएव करोति अन्येन कारयति एतद्द्वितीयं इङ्गिनी मरणं २ एतद्द्वयमपि स विचारमनशनं ज्ञेयं १२ एतदेव सूत्र कारो वदति [अहवासपडिकम्मा अपडिकम्माय आहियामीहार मनीहारी आहारच्छे ओदोसुवि १३] अथवा तत् पुनर्मरणं स प्रतिकर्म आहितंकथित मित्यर्थः सह परिकर्मणा वर्त्तते इति स प्रतिकर्म वैयावृत्य सहितं भक्तपरिज्ञाख्यं इङ्गिनी मरणञ्च स परिकर्मणी एतेद्वे अपि मरणे ऽरन्तु मूलत्वेन एक एव भेदः च पुनः अप्रतिकर्म मरणं वैयावृत्यरहितं पादपोपगमं इत्यर्थः तथा पुननिर्हारि अनशनं ग्रामात् नगरात् बहिनिर्हार्यते इति निर्हारि पुनर नीहारि एतत्पादपोपगम मपि द्विविधं भवति द्वयोरपि निर्हाराऽनीहारयोर्मरणयोराहारच्छेदस्तु भवत्येव १३ अथो नोदरिकामाह (जमोयरियं पञ्चहा समासेण विआहियं दव्वओ खित्तकालेण भावेणं पज्जवेहिय १४) अवमं ऊनं उदरं यस्मिन् तत् अवमोदरं तद्भवं अवमोदरिकं तत्तपः समासेन

आहारच्छे ओय दोसुवि १३॥ उमोयरियं पंचहा समासेण विआहिआ। दव्वउ खेत्त कालेणं भावेणं पज्जवेहिय १४॥

करावे द्वितीयं विश्रामणा रहितं आख्यातं वीजो तपवे यावज्जरहित नीहारः अनीहारः नीहार सहित नीहाररहीत आहारच्छेदः द्वयोरपि विहं पकारे आहारत्याग करे १३ जनोदरिता पंचधातपः अणोदरी तपना पंचभेद कह्या संक्षेपेण आख्याताः संक्षेपे कह्या द्रव्यतः द्रव्यथी क्षेत्रतः क्षेत्रथी कालतः ३ कालथी भावनां भावयेत् ४ पर्यायैच ५ भावथकी ४ द्ववे १४ जो जस्य आहारो भोजनं जेहने जितरो आहार होइ ततः आहारं अवमंन्यूनं

संक्षेपेण पञ्चधाऽऽख्यातं द्रव्यतो द्रव्येणक्षेत्रेण कालेन भावेन च पुनः पर्यायैः १४ तत्र द्रव्यतः अवमोदरिकामाह [जोजस्सउ आहारो तत्तोऊणंतु जोकरे जहन्नेणेगसित्थाई एवं दव्वेणओभवे १५] यस्य जीवस्य यावान् आहारः स्यात् ततः आहारात् यत् ऊनं कुर्यात् जघन्येन एकसित्थकं यत्रैक मेवसित्थं भुज्यते आदिग्रहात् शित्थद्वयादारभ्य यावदेककवलभोजनं एतच्च अल्पाहाराख्यं अवमोदर्यमाश्रित्योक्तं इदं चाष्टकवलात्तं अथच नवकादारभ्य द्वादशभिः कवलैरपार्द्धकं १ त्रयोदशकादारभ्य षोडशान्तं द्विभागाख्यं २ सप्तदशकादारभ्य चतुर्विंशतिः तत्पर्यन्तं प्राप्ताख्यं पञ्चविंशतेरारभ्य यावदेकत्रिंशत्कवलभोजनं किञ्चिदूनमेवं जघन्यं इत्येवं पञ्चविधमवमोदर्यं इति उक्तञ्च अप्याहार१ अवड्ढ२ दुभाग३ पत्ता४ तहेव किं चूणा५ अट्ठ१ दुवालस २ सोलस३ चउवीस४ तहेक्कवीसाय५ एवं द्रव्येण उपाधिभूतेन अवमोदर्यमित्यर्थः१५ अथ क्षेत्रावमोदर्यमाह (गामेनगरेतहरायहाणि निगमेय आगारपल्लीखेडेकव्वडदोणमुह पट्टणमडं बसंवाहे १६) [आसमपएविहारे सन्निवेसेसमाय घोसेयथलसेणाखन्धारेसत्थे सव्वट्टकोट्टेय १७] वाडे सुयरथासुय घरेसुवाएवमित्तियं खित्तं कप्पई उएवमाह एवं खित्तेणओभवे १६ (तिसृभिर्गाथाभिः कुलकं एवं इति अमुनाप्रकारेण हृदयस्थ प्रकारेण एतावन्नियतमानं क्षेत्रं पर्यटितुं मम वर्त्ततेइति एव आदिर्ग्रहगोलादिपरिग्रहः अथ एतावत् प्रमाणं भिक्षार्थं भ्रमितव्यमिति निर्धारणं क्षेत्रेण

सूत्र

जो जस्सउ आहारो ततो ऊणंतु जोकरे। जहन्नेणेगसित्थाई एवं दव्वेणऊ भवे १५॥ गामे नगरे तह रायहाणि

भाषा

यः कुर्यात् तेहथी जेओ छो आहार करे जघन्येन एक सित्थादिक जघन्य अणोदरी एक कणखाइ एवं द्रव्येण ऊनोदरी भवेत् ए द्रव्यऊनोदरीतप कह्यो १५ ग्रामे गाम नगरे नगर तथा राजधानीनां राजधानीने विषे निगमे वणिग्वासे हिरण्याद्युत्पत्ति स्थाने आगरने विषे पल्लीधूलि प्रकार

अवमोदर्यं भवेत् तदेवभिक्षाभ्रमणक्षेत्रमाह कुत्र २ भिक्षार्थं साधुर्भ्रमति ग्रामेगुणान् वसतीतिग्रामस्तस्मिन् ग्रामे अथवा वसति सहते अष्टादशविधं करं इति ग्रामस्तस्मिन् अथवा कण्टकवाटकावृतोजनानां निवासोग्रामस्तस्मिन् ग्रामे पुनर्नगरे नात्रकराः सन्ति इति नगरं तस्मिन् तथाराजधान्यां राजाधीयते यस्यां सा राजधानी तस्यां राजधान्यां राजपीठस्थानेनिगमे प्रभूतवणिक्निवासे आकरः खर्णाद्युत्पत्तिस्थानं तस्मिन् आकरेपल्लीव्रजसंबाधादि गहनावृता प्रान्तजनस्थानं तस्यां पल्लां खेटं धूलि प्राकारपरिक्षिप्तं तस्मिन् खेटे पुनः कर्बटं कुनगरन्द्रोण मुखं जलस्थलनिर्गमप्रवेशं तत् शुल्कच्छा दिकं पत्तनं तु यत्र सर्वदिग्भ्योजलाः पतन्ति आगच्छन्ति इति पत्तनं अथवा पत्तनं रत्नखानिरितिलक्षणं तदपि द्विविधं जलमध्य वर्त्तिस्थलमध्यवर्त्ति च मटंबं यस्य सर्वदिक्षु सार्द्धयोजनेऽन्यो नास्ति तत्र तथा सम्बाधः प्रभूतचातुर्वर्ण्यनिवासः कर्बटः शब्दादारभ्य सम्बाध शब्दं यावत् द्वन्द्वः समासः कर्त्तव्यः कर्बटश्च द्रोणमुखं च पत्तनं च मटं बञ्च सम्बाधश्च कर्बटद्रोणमुखपत्तनमटम्बसम्बाधास्तेषां समाहारः कर्बटद्रोणमुखपत्तनमटम्बसम्बाधं तस्मिन् कर्बटद्रोणमुखपत्तनमटं बसम्बाधे एतेषु स्थानेषु इत्यर्थः १६ पुनः कुत्र२ इत्याह आश्रमपदे तापसाश्रमोपलक्षितस्थाने विहारे देवगृहे पुनः सन्निवेशेयात्रार्थसमागतजनावासे समाजः परिषत् घोषः आभीरपल्लीसमाजश्च घोषश्च समाजघोषं तस्मिन् समाजघोषे स्थलं च सेनाच स्कन्धावारश्च

सूत्र

निगमेय आगार पल्ली । खेड कब्बड दोणमुह पट्टण मडंब संबाहे १६ ॥ आसमपए विहारे सन्निवेसे समाय घोसेय ।

भाषा

फले पालो मृन्मयदुर्ग सामान्यनगर समुद्रनोवेलि आवेते द्रोण जलथल पंथते पट्टण जेथको अढीगामवेगलांवसेते मडंब १६ आश्रमस्थाने चारवर्णलो कघणोवसे तापसादिक घणारहें विहारे देहराघणा होइ यात्रादिक अर्थे आव्यो तेहने १ पंथीलोक घणामिल्या होइ घोषगूजरगोवालना ठाम उच

स्थलसेनास्कन्धावारतन्निवेशे स्थलसेनास्कन्धावारे तत्र स्थलं उच्च भूमि भागः सेनाचतुरङ्गकटकसमूहः स्कन्धावारः कटकोत्तरणनिवासः सार्थकयाणक भृतां समूहप्रतीत एव तत्र सम्बर्त्तोभयत्रस्तजन समवायः कोट्टोदुर्गः सम्बर्त्तश्च कोट्टश्च सम्बर्त्तकोट्टं तस्मिन् सम्बर्त्तकोट्टे १७ पुनर्वाटेषु इत्यादिपरिचित्र गृहसमूहेषु रथ्यासुसेरिकासु च गृहेषु प्रसिद्धेषु च एतेषु स्थानेषु अवमोदर्यं कृतं चेत्रतोभवति १८ अथ पुनः प्रकारान्तरेणचेत्रावमोदर्यमाह [पेडाय० १९] पेडाएत्तेत्रोवमादरिकावर्त्तते पेटापेटाकाराचतुः कोणापेटाकारेणगोचर्यां कृत्वा अवमोदरीकरणं एवं अर्द्धपेटाकारेणगोचरीकरणं गोमूत्रिकाकारेण पतङ्गवीथिका पतङ्गः शलभस्तस्यवीथिका उड्डयनं पतङ्गवीथिका अनियतानिश्चयरहिताशलभोड्डयनसदृशीत्यर्थः पुनः शम्बूकावर्त्तागम्बूकः शङ्खस्तद्वत्

मूल

थल सेणासंधारे सत्थे संवट्टकोट्टेय १७ ॥ वाडेसुव रत्थासुव घरेसुवा एव मित्तियं खेत्तं । कप्पइओ एवमाई एवं खित्तेणऊ भवे १८ ॥ पेडाय अद्धपेडा गोमुत्ति पयंगवीहियाचेव । संबुक्कावट्टाय गंतु पच्चागया छट्ठा १९ ॥ दिवसस्स

भाषा

प्रदेशः चतुरंग सैन्यसहित स्कंधावार कटक उत्तरवानाठाम कयाणादि भरया साथभट एकठा लोक मिले गढ सहित गामतें कोट १७ वाटकेषु सेरि कासु गृहेषु वाडो सेरी घरने विषे एतावत् प्रमाणं खेत्रं इत्यादिक चेत्रनें विषे विहरवा भणी जावो कल्पे गंतुकल्पते एवमादि चेत्रे एतले चेत्रे विह रवा जाई स एवं चेत्रविषयं उमोदर्यं भवेत् ए चेत्रथकी अणोदरीनो भेद १८ पेटा चतुःकोणा अर्द्धपेटा पेटीने आकारि अर्द्धपेटीने आकारे गोमु त्रिका कारो, गोमुत्राकारे गोचरी पतंगोत्पतन सदृशः पतंगने ऊडवानीं परे गोचरीकरे संखावर्त्ता दीर्घप्रांजलि शंखना आवर्त्तनीपरिमाहिथकी बाहिर बाहिर थको माहि गोचरी करे भिक्षाचर्यांगत्वा पुनरा गच्छति सरलधूर थकीछे हडालगे जाइं पाछीवले गोचरी करे खेत्रउणोदरी कहीजे १९ दिव

आवर्त्तोभ्रमणं यस्यां सांशम्बूकावर्त्तासापि द्विविधा अभ्यन्तरशम्बूका बहिः शम्बूकाग्रङ्गनाभिरूपश्चेत् मध्याद्बहिर्गम्यते सा अभ्यन्तरशम्बूकावर्त्ताविपरीता बाह्यात् मध्ये आगमनरूपाबहिः शम्बूकावर्त्ता षष्ठी पुनः षष्ठी आयतगं तु प्रत्यागमाच्चेा आदित एव आयतं सरलं गत्वायस्यां प्रत्यागमोभवति साषष्ठीत्रेयाद्इत्यर्थः एतासांभिक्षाचर्याणां अपि अवमोदर्यत्वं ज्ञेयं यतो हि अवमोदर्यार्थं एवंइदृग् प्रकारेणैव साधुराहारार्थं भ्रमति तस्मात्नात्रदोषः १९ अथकालावमोदर्यमाह (दिवसस्सपोरिसीणं च उन्हंपि जत्तिओभवेकालो एवं चरमाणीखलुकालोमाणंमुणेयव्वो२०] दिवसस्य चतसृणां पौरुषीणां प्रहराणां यावन् घटिका चतुष्टयादिकोऽभिग्रहविषयः कालोभवति एवं अमुनाप्रकारेण कालेन चरमाणइति गोचर्याश्चरतः साधोः खलुनिश्चयेन कालोमं इति कालेन अवमं कालावममन्तव्य २० पुनः कालावमोदर्यं एव प्रकारान्तरेणाह (अहवातईयापोरिसीए ऊणाएघासमेसन्ते च उभागूणा एवा एवं कालेणओभवे २१) अथवा तृतीयायां पौरुष्यां ऊनायां किञ्चिद्हीनायां ग्रासं आहारं एषयन् गवेषणां कुर्वन् वा अथवा चतुर्भागेन ऊनायां तृतीयपौरुष्यां भिक्षां चर्यां साधोरुक्तास्ति कालेन अवमोदर्यं भवेत् २१ अथ भावावमोदर्यमाह (इत्थीवा पुरिसो वा अलङ्किओवाण लङ्किओवावि अन्नयर

पोरिसीणं चउन्हंपिउ जत्तिओ भवे कालो। एवं चरमाणो खलु कालोमाणं मुणेयव्वं २०॥ अहवा तइया पोरिसीए

सस्य पौरुषीणां दिवसनो प्रमाण करे च तसृणां यावत् अभिग्रहः विषयकालः भवेत्चिह्नं पोरसिनो जेतलो काल तेहनो प्रमाण करे एवं कालेन चरन् निश्चयेन इम विचरतु साधु निश्चयपणे कालमनोदर्यं ज्ञातव्यं एकालमान अनोदरी तपजाणवो २० अथवा तृतीयायां पौरुष्यां अथवा त्रीजो पोरसिमाहिं ऊणायां आहारं एषयेत् ऊणी होइ तिवारे आहारनीगवेषणा करे चतुर्भागो नायां एवं चउथोभाग ऊणोहोइ एवंकाल मोदर्यं भवेत्

वयत्थोवा अन्नयरेण चवत्थेण २२] [अन्नेण विसेसेण वन्नेण भावमणुमुयन्तेउ एवं चरमाणोखलु भावोमाणं मुणेयव्वं २३] युग्मं एवं अमुनाप्रकारेण चरमाणः इतिप्राकृतत्वात् चरमाणस्यभित्तायां भ्रममाणस्यसाधोः खलुनिश्चयेन भावोवमाणं इतिभावोवमत्वं भावोवमोदर्यं सुचितस्यं श्रेयं इत्यर्थः भावेन अवमोदर्यं भावोवमोदर्यं कोर्थः यदा कश्चित् साधुरिति चिन्तयति अद्यकश्चिदातोभावं एतादृशं स्वरूपं अणुमुयन्ते इति अनुन्मुञ्चन् अत्यजन् एतादृशं स्वरूपं भजन् मह्यं आहारंदास्यति तदाहं ग्रहीष्यामि नान्यथेति भावः कोदाता कीदृशं च भावं अत्यजन् तदाह इत्थी स्त्रीवा पुरुषो वा अलङ्कृतः आभरणादि सहितोऽथवा अनलङ्कृतो अलंकारैरहितः अन्नयरवयत्थो अन्यतरवयस्थो बालतरुणस्थविरादिकानां त्रयाणां वयसांमध्ये अन्यतरस्मिन् एकस्मिन् वयसिस्थितः अन्यतरेण पट्ट कूलादिवस्त्रेण उपलक्षितः २२ अन्येन विशेषेण कुपित प्रहसितादिनाऽवस्थाभेदेन उपलक्षितः वर्णेनस्वेतरक्ता दिनाउपलक्षितः भावं पर्यायं उक्तरूपं अलङ्कारादिकं अणुमुयन्ते अनुन्मुंचन् एतादृशः सन् मह्यं आहारंदास्यति तदालास्यामि इत्यभिग्रहधारणेन

सूत्र

ऊणाए घासमेसंतो। चउभागूणाएबाएवंकालेणऊ भवे २१॥ इत्थीवा पुरिसोवा अलंकिओवा णालंकिओवावि।
अन्नयर वयत्थोवा अन्नयरेणंच वत्थेणं २२॥ अन्नेणं विसेसेणं वन्नेणं भावमणुमुयंतेउ। एवं चरमाणो खलु भावोमाणं

भाषा

एकालयो अणेरो तपजाणवो २१ स्त्रीवा पुरुषो वा स्त्री अथवा पुरुष अलंकृतो वा आभरण पहस्यो थको अनलंकृतो वा अथवा आभरण नही पहि स्याछे अन्यतरो वयस्थो वा अनेरेवयहुइ अथवा बालक अन्यतरवस्त्रेण वा अनेरे वस्त्रे धो ले काले २२ अन्येन विशेषेण अनेरे विशेषे हर्षे अथवा विख वादे क्षणादिना भाव मुक्तरूपेण अनुन्मुंचन् तथा वर्ण गोरा वर्णकाला वर्णभाव अणमूंकतु थको एवं चरमाणः खलुनिश्चितपणे चालतां भावनोदर्य

भावा अवमोदर्यं ज्ञेयं २३ अथ पर्यायावमोदर्यमाह (दव्वेखित्ते काले भावंमि आहियाजेभावा एए हिओ मचरओ पज्जवचरओ भवेभिक्खू २४) द्रव्ये अशनपानादौक्षेत्रेपूर्वोक्तेग्रामनगरादौकालेपौरुषादौ भावेस्त्रीत्वादौ आख्याताः कथितायेभावाः पर्यायास्तेसर्वैरपि द्रव्यादिपर्यायैः अवमं अवमोदर्यं चरति सेवतेयः सोवमचरोभिक्षुः पर्यवचरकोभवेत् पर्यायावमोदर्यचरकोभवतीत्यर्थः एकसित्थुकाद्यल्पाहारेण द्रव्यतोवमोदर्यं स्यादेव परं ग्रामादौक्षेत्रतः पौरुषादौकालतः स्त्रीपुरुषादिषु भावतः कथं अवमोदर्यं स्यात् उत्तरं क्षेत्रकालभावादिष्वपि विशिष्टाभिग्रहवशात् अवमोदर्यं स्यादेव इह पुनः पर्यायग्रहणेनपर्यवप्राधान्य विवक्षयापर्यवावमोदर्यं ज्ञेयं २४ भिक्षाचर्यामाह [अट्ठविहगोयरग्गं तु तहासत्तेव एसणा अभिग्गहायजे अन्नेभिक्खायरियमाहिया २५] भिक्षाचर्या वृत्तिसंक्षेपापरनामिका बाह्यातपस्या आख्याता अष्टविधोगोचरायः प्राकृतत्वादष्टविधोग्रगोचरइति पाठः अग्रप्रधानो

सूच

मुणेयव्वं २३ ॥ दव्वे खित्ते काले भावंमिय आहियाओ जेभावा। एएहिं ओम चरओ पज्जव चरओ भवे भिक्खू २४॥
अट्ठविहं गोयरग्गंतु तहा सत्तेव एसणा। अभिग्गहाय जेअन्ने भिक्खायरियमाहिया २५ ॥ खीर दहि सप्पिमाईपणीयं

भाषा

ज्ञातव्यं एभाव अनोदरीतपजाणवो २३ द्रव्यः द्रव्य क्षेत्रः क्षेत्र कालः काल भावादौ आख्याता जे भावाः भावने विखे भाव कह्या एते अवमोदर्यं भवेत् ए भावे करीने जे साधु विहरे पर्याय चरको भवेद्य तिः ते पर्यायचरक साधु कहीइ २४ अष्टविधा गोचरायगो चरी भेदाः आठप्रकारे गोचरी कही तथा सप्तैषणा संसृष्टाद्याः सातप्रकार एषणाना कह्या ये चाभियहा अन्येपि संसहा असंसहा इत्यादिक अभियह अन्येपि भिक्षाचर्यां आख्याताः अनेरा पणि अभियह गोचरीना कह्या २५ दुग्ध दूध दधि दही सर्पिष्टतादिक सरसं पान भोजनं सरस पान भोजन परिवर्जनं रसानांतुरसनु वर्जवु

गोचरः अष्टविधश्चासौ अग्रगोचरश्च अष्टविधाग्रगोचरः अष्टौ अग्रगोचरभेदाइत्यर्थः पेटा १ अर्द्धपेटा २ गोमूत्रिका ३ पतङ्गवीथिका ४ अभ्यन्तर शम्बूकावर्त्ता बाह्यशंबूकावर्त्ता च ५ आयतगन्तु प्रत्यागमा६ ऋजुगति ७ एवं अष्टौभेदा ऋजुगति वक्रगतिश्चेषणात् ज्ञेया सप्त एषणा संसृष्टादयः संसट्ठा १ असंसट्ठा २ उद्धड ३ अल्पलेपिका ४ उद्गृहीता ५ प्रगृहीता ६ उज्झितधर्म्मा ८ एषा सप्तविधा एषणाज्ञेया च पुनरन्येऽभिग्रहाः सन्ति अभिग्रहा यथा द्रव्यक्षेत्रकालभावादिचिन्तनेन भिक्षाग्रहणरूपाः द्रव्यतोमण्डकादिकं क्षेत्रतो गृहादौ देहलिकातोमध्येबहिर्वाकालतोभिक्षाचरेषु निवर्त्तितेषु भावतो रुदन् हसन् वादास्यति तदाहारो ग्राह्य इति चिन्तनेन भिक्षाग्रहणं एवं भिक्षाचर्यया भेदास्तीर्थंकरै राख्याताः कथिता इत्यर्थः२५ अथ रसत्यागाख्यंतप आह [खीर दहि सप्पिमाई पणीयं पाणभोयणं परिवज्जणं रसाणन्तु भणियं रसविवज्जणं २६] एतत् रसविवर्जनं रसत्यागाख्यंतप आह एतत् रसविवर्जनं रसत्यागाख्यंतप स्तीर्थंकरैर्भणितं रसानां परिवर्जनं रसपरिवर्जनं क्षीरं दुग्धं दधि तथा सर्पिष्टतं क्षीरं च दधि च सर्पिश्च क्षीर दधि सर्पिषि एतानि आदिर्यस्य स तत् क्षीर दधि सर्पिरादि प्रणीतं पुष्टिकारकं पानं पानयोग्याहारं भोजनं भक्तं यस्मिन्पीते भुक्ते सति बहु कामोद्दीपनं स्यात् तस्य परिवर्जनं रसत्यागाख्यंतप उच्यते प्राकृतत्वात् षष्ठीस्थाने द्वितीया पाणीयं पाणभोयणं परिवज्जणं इत्यत्रज्ञेया,२६ अथ काय क्लेश तप आह [ठाणा वीरासणाईया जीवस्सउसुहावहा उग्गाजहा परिज्जंति कायकिलेसं विहायियं] तत्कायक्लेश तपोव्याख्यातं तदिति किं यत

मूल

पाणभोयणं। परिवज्जणं रसाणंतु भणियं रस विवज्जणं २६ ॥ ठाणा वीरासणाईया जीवस्सओ सुहावहा। उग्गा

भाषा

भणितं रस विवर्जनं रसपरित्याग तप कह्यो २६ स्थानानि वीरासनादीनिका उस गवोरा सणपणो जीवस्य सुखावहानि जीवने सुखना करणहार

वीरासनादीनां स्थानानि कायस्थिति विशेषाणि यथा धार्यन्ते क्रियन्ते वीरासन गुरुडासनलगुडासनादीनि यथा क्रियन्ते तथा कायक्लेशः स्यात् कथं भूतानि स्थानानि जीवस्य सुखावहानि कर्मनिर्मूलनत्वमापि पुनः कीदृशानि उग्राणि भीषणानियैस्तैः पुरुषैः कर्त्तुं मशक्यानि प्राकृतत्वात्लिङ्गव्यत्ययः २७ अथ संलीनतामाह [एगन्तमणावाए इत्थीपसु विवज्जए सयणासणसेवणया विवित्तसयणासणं २८] एकान्ते जनैरनाकुले पुनरनापाते न विद्यते आपातः स्त्री पुरुषादीनां आगमनं यत्र तत् अनापातं तस्मिन् पुनः पशुपण्डकादि विवर्जिते आरामोद्यान शून्य गृहादिस्थाने सयनासनसेवनया कृत्वा संलीनताख्यं तपोज्ञेयं इत्यर्थः २८ [एसो बहिरङ्गतवो समासेण वियाहिओ अभिन्तरोतवोएत्तो वुच्छामि अणुपुव्वसो २९] एतत् पूर्वोक्तं समासेन संक्षेपेणबाह्यं तपोव्याख्यातं एत्तोइति इतोऽनन्तरं आभ्यन्तरंतपोवक्ष्ये अनुक्रमेण१९ (पायच्छित्तं ३०) पापंआलोचयतपसोङ्गीकरणं प्रायश्चित्तं तथा विनयो

मूल

जहा धरिज्जंति कायकिलेसंतमाहियं २७॥ एगंत मणावाए इत्थी पसु विवज्जिए। सयणासंण सेवणया विवित्त सयणासणं २८॥ एसो बाहिरंग तवो समासेण वियाहिओ। अभिंतरो तवो एत्तो वोच्छामि अणुपुव्वसो २९॥

भाषा

उग्रदुःकरतया यथा धार्यंते उग्र दुःकर जिम अभिग्रह करे कायः क्लेशंतपः आख्यातं एकाय क्लेश तप कह्यो २७ एकांत अनापाते स्त्री पशुविवर्जिते एकांत शुद्धयतीने अव्याप स्त्रीयादिकनो व्यापनथी तहांकोइनु आवतु नथी स्त्रीपशुइ रहित शयनासनसेवनया शयनउपाश्रय आसनपाटि प्रमुख विविक्त शयनासनं एकांत शयनासन सलीनता तप २८ एम: बाह्यतपः एण्ठे कह्या ते बाह्य तपः संक्षेपेण व्याख्यातः संखेपे करीने कह्यो अभ्यंतरतपः इतः पश्चात् वक्ष्ये कहुछ अभ्यंतरतपइ भेद एतलानंतरं अनुक्रमेण अनुक्रमे २९ पाप आलोई तपअंगेवुं वलानो विनय करीवुं वैयावृत्य आचार्यादिकनुं

हृद्दानांअभ्युत्थानादिकरणं वैयावृत्यंहृद्दानां आहारोषधाद्यानोयदानतथैव स्वाध्यायःस्वाध्यायस्य चतुर्विधस्य करणंतथा ध्यानं धर्म्म शुक्लादिचिन्तनं उत्सर्गः कायोत्सर्गस्य करणं अपि च पदपूरणे ३०] अथ विस्तरेण षड् विधस्यभेदानाह (आलोयणारिहादीयं पायच्छित्तंतु दसविहं जेभिक्खूवहइसम्मं पायच्छित्तं तमाहियं ३१] तत् प्रायश्चित्तं आख्यातं तत् किं यत् भिक्षुः साधुर्दशविधं आलोचनार्हादिकं सम्यक् वहति कायया सेवते तत् प्रायश्चित्ताख्यं आभ्यन्तरं तपआख्यातं तीर्थंकरैरुपदिष्टं आलोचनार्हादिकं किं मुच्यते आलोचनं गुरोरग्रे पाप प्रकाशनं तस्मै अर्हतियोग्यो भवतीति आलोचनार्हं तपः क्रियानुष्ठानादिकं यतोहि पापं आलोचनातः शुध्यति आलोचनार्हं आदिर्यस्य तत् आलोचनार्हादिकं दशविधं यथा आलोयण १ पडिकमणे २ मीस ३ विवेगे ४ तहावि उस्सग्गे ५ तव ६ छेय ७ मूल ८ अणट्ठियाय ९ पारंचिए१० चेव ३१ अथविनेय भेदा नाह (अब्भुट्ठाणं पञ्जलिकरणं तहेवासण दायणं गुरुभत्तिभावसु स्सूसाविणओ एसवियाहिओ२ ३] अभ्युत्थानं गुरून् आगतान् दृष्ट्वा स्वकीयस्थानात् ऊर्द्धं भवनं अञ्जलिकरणं करद्वययोजनं तथैव

सूत्र

पायच्छित्तं विणओ वेयावच्चं तहेव सज्झाओ। झाणं उस्सग्गोविय अभिंतरओ तवोहोइ ३०॥ आलोयणा रिहादीयं पायच्छित्तंतु दसविहं जेभिक्खू वहई सम्मं पायच्छित्तं त माहियं ३१॥ अब्भुट्ठाणं अंजलिकरणं तहेवा सणदायणं।

भाषा

वेयावच्च तथैव स्वाध्यायः तिमज सज्झाय ५भेद ध्यानं ध्यानकरवुं कायोत्सर्गः काउस्सग्गनु करवुं एम: अभ्यंतरतपः ए अभ्यंतरतप ६ प्रकारे जाणवो ३० गुरुसमीपे आलोचनाग्रहणं गुरुसमीपे आलोवे पापने प्रायश्चित्तं दशविधं प्रायश्चित्त दश प्रकारे य: भिक्षूवर्हति सम्यक् जे साधु भली परिकायाद्सेवे प्रायश्चित्तं आख्यातंते प्रायच्छित्तनामा अभ्यंतर तप कह्यो ६ १ गुरुणां अभ्युत्थानं गुरुप्रमुख वडाने उभाथावुं तेमामगे अंजलिकरणं हाथजोडवुं तथेवा

आसनदानं गुरोरुपरिभक्तिभावः शुश्रूषागुरोरादेशकरणं एष विनयोऽाख्यातः इति विनयनामक पञ्चविधं तपउक्तमित्यर्थः ३२ अथ वैयाव्रत्त्यं कथ्यते [आयरियमाइयंमि वेयावच्चं मिदसविहे आसेवणं जहाथामं वेया वच्चत्तमाहियं ३३) तद् वैयाव्रत्त्यं आख्यातं तत् इति किं यत् यथाथाम इति यथा बलं आचार्या दीविषयेदशविधे वैया व्रत्त्यं उचिताहारादिदानं तथा आसेवनं तत् वैया व्रत्ताख्यं तपः कथितमित्यर्थः आचार्यादयोदश वैया व्रत्त्ययोग्याः तेच अमीआचार्य१ उपाध्याय२ स्थविर३ तपस्वी ४ ग्लान ५ साहण ६ साधर्मिक ७ कुल ८ गण ९ सङ्घ १० एतेदशवैयाव्रत्त्यार्हाः ३३ अथ स्वाध्यायमाह [वायणा पुच्छणाचेव तहेवपरियट्टणा अणुप्पेहाधम्मकहा सज्झाओपञ्चहाभवे ३४] वाचनापृच्छनापरिवर्त्तनाअनुप्रेक्षाधर्मकथाइति

गुरुभत्ति भाव सुस्सूसा विणओ एस वियाहिओ ३२ ॥ आयरिय माईए वेयावच्चंमि दसविहे । आसेवणं जहा थामं
वेयावच्चं तमाहियं ३३ ॥ वायणा पुच्छणाचेव तहेवय परियट्टणा । अणुप्पेहा धम्म कहासज्झायं पंचहा भवे ३४॥

सनदानं तिम वली तेहने आसण पुंछणादिवे सवादेवो गुरुनी भक्तिभाव शुश्रूषा गुरु ऊपरि भक्तिभाव गुरुनो आदेश प्रमाण करे एषः विनयरूपं तपः भगवता व्याख्यात विनयरूप भगवंते कह्यो ३२ आचार्यादिषु आचार्यादिकने विखे दशविध वेयाव्रत्ते अग्रनादिकः आणी देवोवेवे यावच्च दसप्रकारने विखे आसेवनं यथा वलेन आसेवन वेयावच्च संबंधी अनुष्ठान करवुं आपणा बलसारू तद्वैयाव्रत्त्यं आख्यातं ते वेयावच्च कह्युं भगवंते ३३ वाचना पृच्छनाचेव गुरुसमीपे वाचना लेवी १ संदेहनुं वली पूछवूं २ तथैव परिवर्त्तना तिमवली शास्त्रभणवुं वार २ गुणवुं ३ अनुप्रेक्षा सूत्रादिक अर्थोचितववा ४ धर्मोपदेशः धर्मोपदेशदेवो ५ अयं स्वाध्याय पंचधाभवेत् सज्झाय पांचप्रकार रूप अभ्यंतर तपकह्यो ३४ आर्त्त रौद्रध्याने वर्जयित्वा

स्वाध्यायः पञ्चधाभवति एतेषां अर्थस्तु पूर्वं कृतएवास्ति २४ अथ ध्यानमाह [अट्टरुद्दाणि वज्जित्ताझाएज्जासुसमाहिए धम्मसुक्काइं झाणाइं झाणं तं तु बुहावए २५] बुधाः पण्डितास्तदातेद्ध्यानं वदन्ति तदाइति कदा यदा सुसमाहितः सैम्यक् समाधि युक्तः साधुरार्त्तरौद्रे दुर्ध्यानेत्यक्त्वा धर्म्म शुक्लध्याने ध्यायति तदाध्यानं ध्यानाख्यन्तपोज्ञेयमित्यर्थः २५ अथ कायोत्सर्गतप उच्यते (सयणासणठाणेवाजेउभिक्खूणवाचरे कायस्सविउस्सग्गो छट्ठोसोपरि किर्त्तिओ २६) तत् षष्ठं कायोत्सर्गाख्यं तपः परिकीर्त्तितं तत् किं यत्र सयनासनस्थानेभिक्षु साधुर्नव्याप्रियतेनव्यापारं कुर्यात् शयनेखापे आसने उपवेशने स्थानऊर्द्धस्थितौ यथा शक्तिकायस्य व्युत्सर्गे मम त्वस्यत्यागः स्यात् तदाकायोत्सर्गाख्यं तपोभवति २६ (एवं तवं तु दुविहं जे सम्मं आयरेमुणी सेखिप्पं सव्वसंसाराविप्पमुच्चइ पण्डिएत्तिबेमि २७] योमुनिर्यः साधुः एवं अमुनाप्रकारेण बाह्याभ्यन्तरभेदेन द्विविधं तपः सम्यग् आचरति स पण्डित

सूत्र

अट्ट रुद्दाणि वज्जित्ता झाएज्जा सुसमाहिए। धम्म सुक्काइं झाणाइं झाणंतंतु बुहावए २५। सयणासण ठाणेवा जेउभिक्खू नवाचरे। कायस्स विउस्सग्गो छट्ठोसोपरिकित्तिओ २६॥ एवंतवंतु दुविहंजे सम्मं आयरे मुणी। सेखिप्पं

भाषा

आर्त्तध्यान दुःखथी ऊपनुं रौद्रध्यानतेवे वर्जीने ध्यायेत् सुसमाधितः ध्याये दृढचित्तथको धर्मध्यानं शुक्लध्यानं च ध्यायेत् धर्म्मध्यान ध्यावे अंते कर्मनो हणणहारते शुक्ल ध्यानध्याये ध्यानतप कह्योजे ते एवं ध्यानरूप अभ्यंतर तप कह्यो वृद्ध तीर्थं करे २५ शयने आसने अभ्युत्थाने वा सूवाने विखे वेस वाने विखे जभारहवाने विखे यः भिक्षूकायादि व्यापारा न करोति जे साधू हालवुं चालवुं न करे कायायाः व्युत्सर्गः कायानु वोसिरावबुं चेष्टादिक थको निवर्त्तवुं षष्ठमः अभ्यंतर तपः छट्ठो ते अभ्यंतर तप बखाण्यो २६ एवं बाह्याभ्यंतरं तपः द्विविधं इम बाह्य तप अभ्यंतर तप विहुं भेदे यः

स्तत्त्वज्ञोमुनिः क्षिप्रं शीघ्रं संसारात् चतुर्गति भ्रमणात् विशेषेण प्रमुच्यते अत्र स्कन्दककथादृति अहं ब्रवीमि श्रीसुधर्मास्वामीजम्बूस्वामिनं प्राह ३७ इति तपोमार्गाध्ययनं इति श्रीमदुत्तराध्ययन सूत्रार्थदीपिकायां उपाध्याय श्रीलक्ष्मीकीर्त्तिगणि शिष्यलक्ष्मीवल्लभगणि विरचितायां तपोमार्गाध्ययनं त्रिंशत्तमं संपूर्णं ३० अथैकत्रिंशत्तमं प्रारभ्यते पूर्वस्मिन् अध्ययने तपोमोक्षस्य मार्गत्वेन प्रकाशितं अथ च तपस्चारित्रवतः साधोरेवपार्श्वे सम्यक् प्राप्यते इत्यत्रेतनाध्ययनेन सम्बन्धः (चरणविहम्मवक्खामिजीवस्स उसुहावहं जंचरित्ताबहुजीवानिणासंसारसागरं१) सुधर्मास्वामीवदति हे जम्बूस्वामिन् अथाहं चरणविधिं चारित्र विधिं चारित्रस्य विधानं प्रवक्ष्यामि कीदृशं चरणविधिं जीवस्य भव्यजीवस्यसुखावहं सुखपूरकं यं चारित्रविधिं चरित्वा अङ्गीकृत्यबहवोजीवाः संसारसागरं तीर्णाः १ (एगओ विरइं कुज्जा एगओय पवत्तणं असंजमे नियत्तंच संजमेय पवत्तणं २) साधुः एकतः एकस्मात्स्था

सूत्र

सव्वसंसारा विप्पमुच्चइ पंडिएत्तिबेमि ३७ ॥ तवमग्गज्झयणं समत्तं ३० ॥ चरणविहं पवक्खामि जीवस्सउ सुहावहं जं चरित्ता बहुजीवा तिन्ना संसारसागरं १ । एगओ विरइं कुज्जा एगओय पवत्तणं असंजमे नियत्तंच संजमेय

भाषा

सम्यक् आचरेत् मुनिः जे भलो परि आचरे साधु सः क्षिप्रं सर्वसंसारात् ते शीघ्र जतावलो सर्व चार गति थकी विप्रमुच्यते पंडितः इति ब्रवीमिधि येषे मूंकाइ ते साधु सुधर्मा स्वामी जंबूप्रति कहे ३७ इति तपोमार्गाध्ययननो अर्थ संपूर्ण थयो ॥ ३० ॥ चरणविधिं प्रवक्ष्यामि चारित्रनोविधि मार्ग कहीसि जीवस्य सुखावहं जीवने सुखनो आपणहार यं अंगीकृत्य बहवः जीवाः जे आदरीने घणा जीव तीर्णः संसार सागरं तथा चार गति रूप संसारसमुद्र १ एकः विरतिं कुर्यात् एक वोलथकी विरति निवर्त्तवो करे ते केहा एक स्तंच प्रवर्त्तते एक वोलने विषे प्रवर्त्तिवूं करे ते केहा असंयमा

ज्ञात् विरतिं कुर्य्यात् निवर्त्तनं कुर्य्यात् एकतएकस्मिन् स्थाने प्रवर्त्तनं कुर्य्यात् सार्वविभक्ति कस्तस् इत्येके इत्युक्तत्वात् एकतोविरतिं कुर्य्यात् इत्यत्र पञ्चम्यर्थेतस् अथ्रे एकतः एकस्मिन् स्थाने प्रवर्त्तनं कुर्य्यात् इत्यत्र सप्तम्यर्थे तस् प्रत्ययः निवर्त्तनप्रवर्त्तनयोः स्थानमाह असंयमे इति असंयमात् हिंसादि आश्रवात् निवृत्तिं कुर्य्यात् च पुनः संयमे सप्तदशविधे च प्रवर्त्तनं उद्यमं कुर्य्यात् २ [रागद्दोसेयदोपावे पावकम्मपवत्तणे जेभिक्खू रुंभई निच्चंसेन अच्छइमण्डले ३) योभिक्षुः साधूरागद्वेषौनिरुणद्धि कथंचित् उदयं प्राप्तौसतौज्ञानेनत्वरितं अत्यन्तिरस् कुरुते स साधुभिक्षुर्मण्डले चातुर्गतिकसंसारेन अच्छइ इति न तिष्टन्ति संसारात्मुक्तोभवति ३ (दण्डाणं गारवाणं च सल्लाणञ्चतियन्तियं जे भिक्खू चयईनिच्चं सेन अच्छइमण्डले ४) योभिक्षुर्दण्डानां च पुनर्गारवाणां च पुनः शल्यानां प्रत्येकं त्रिकं १ त्यजति स्वस्य आत्मनिनधारयति स भिक्षुः संसारेनतिष्टति पूर्ववत् दण्डाते चारित्रधनापहारेणदरिद्रः

पवत्तणं २। रागदोसेय दो पावे पावकम्म पवत्तणे जे भिक्खू रुंभई निच्चंसेन अच्छइ मंडले ३ ॥ दंडाणं गारवा णंच सल्लाणंच तियं २ जे भिक्खू चयई निच्चंसेन अच्छइमंडले ४ ॥ दिव्वेयजे उवसग्गे तहातेरिच्छ माणुसे जे भिक्खू

सूत्र

भाषा

निवर्त्तते असंयमहिं सादिक थकी निवर्त्तवुं संयमेच प्रवर्त्तनं संयम भेदने विखे प्रवर्त्तवुं २ राग द्वेषौ द्वावपि पापरूपौ रागद्वेष विडुं पाप पाडुय पापकर्म्मे प्रवर्त्तको पापकर्म्म मिथात्वादिकना प्रवर्त्तावणहार यः भिक्षुरुध्यति नित्यं जे साधु रूंधे अलगाकरे सन तिष्टति मंडलं ते नर हे मंडल संसार माहिं भमे नही ३ दंडानां मन वचन कायाना दंडनोगारवाणांच रिद्धिरस शाता गारवानो शल्यानां त्रिकं त्रिकं मायानियाण मिथात्व शल्यनो त्रिकयः भिक्षूत्यजति नित्यं जे साधुत्यजे सदा सनतिष्टति संसारमंडले तेनरहे मंडल संसार माहि ४ देवकृतोपसर्गान् देवताना कीधा हास्यादि

क्रियते आत्माएभिरितिदण्डाः दुरध्यवसायस्तेषांत्रिकं मनोवाक् कायैर्दुष्टाध्यवसायचिन्तनत्रिः प्रकारकं एतद्दण्डत्रिकं तथा गुरोर्लोभादि सहितस्य चित्तस्य भावाः अध्यवसायानिगौरवाणि तेषां त्रिकं ऋद्धिगौरवरसगौरवसातागौरवरूपं तथा शल्यते बाध्यते जन्तुभिरिति शल्यानि तेषां त्रिकं मायानिदानमिथ्यादर्शनशल्यत्रिकं त्रेयं एतेषां योनिषेधकः समुनिर्मुक्तिगामीत्यर्थः (दिव्वेयजेउवसग्गे तहातेरिच्छमाणसेजेभिक्खूसहई निच्चं सेन अच्छइमण्डले ५] योभिक्षुर्दिव्यान् देवैः कृतान् तथातैरश्चान् तिर्यग्भिःकृतान् तथामानुष्यकान् मनुष्यैः कृतान् उपसर्गान् सम्यक् कषायाभावेनसहते समण्डले संसारेनतिष्टति ५) विगहाकसायसन्नाणं झाणाणं च दुयं तहाजेभिक्खूवज्जई निच्चंसेन अच्छइमण्डले ६) योभिक्षुर्विकथा चतुष्कं राज्यदेश भोजन स्त्रीणां वर्णनारूपं क्रोधमानमायालोभरूपं कषाय चतुष्कं संज्ञाचतुष्कं आहारभयपरिग्रहमैथुनरूपविकारचिन्तन रूपं त्रेयं च पुनः ध्यानयो र्द्विकं आर्त्तरौद्ररूपं त्यजति स साधुस्संसारेनतिष्टति प्राकृतत्वात् ध्यानानां इति बहुवचनं ध्यानानां चतुष्टयेवर्जनीयं ध्यानद्वितयं त्रेयं तस्मात् द्वयोरेवग्रहणं ६ (वएसुइन्द्रियत्थेसु समिईसुकिरियासुय जेभिक्खूजयईनिच्चं सेनअच्छइमण्डले ७) योभिक्षुर्व्रतेषु प्राणातिपातविरत्यादिषु तथा

सूत्र

सहई सम्मं सेन अच्छइ मंडले ५। विगहा कसाय सन्नाणं झाणाणंच दुयं तहा जे भिक्खू वज्जई निच्चं सेन अच्छइ

भाषा

उपसर्ग तथा तिर्यग् मनुष्यानां तिर्यंचना क्रोधा अने मनुष्यना क्रोधा उपसर्ग यः भिक्षु सम्यक् सहते जे साधु भली परिसहे सन तिष्टति संसार मंडले तेन रहे संसारमांहिं ५ विकथाःकषाय संज्ञानां विरुद्धकथा तेविकथा४ क्रोधादिकषाय४ ध्यानानांचद्वितयं तथा ध्यान२ आर्त्तध्यान रौद्रध्यानवली यः भिक्षूवर्जति नित्यं जे साधु वर्ज्जे सदाई सन तिष्टति मंडले ते रहे नहीं संसारमांहिं ६ व्रतेषुइंद्रियार्थेषु पंचसमितिष पांचसमितिनेविखे क्रियाषुचकाद्य

इन्द्रियार्थेषु शब्दादिषु तथा समितिषु पञ्चसु तथा क्रियासुकायिक्यधिकरणिकी प्राद्वेषिकी पारितापनिकीप्राणाति पातिकीषु पञ्चसुयतते यत्नं कुरुते हे यो पादेय बुद्धिं कुरुते समण्डलेनतिष्ठति ७ [लेसासुछसुकायेसु छक्के आहारकारणे जेभिक्खू जयईनिच्चं सेन अच्छदूमण्डले ८] यः साधु षट् लेश्यासुपुनः षट् सुकायेषु तथा आहारकरण षट्केयतते यथा योगं विपरीतलेश्यानां निरोधेन सम्यलेश्यानां धारणेन षट् कायानां रक्षणेन षड्भिः पूर्वोक्तैः कारणैः आहारकरणेन यत्नं कुरुते स साधुर्मण्डलेनतिष्ठति ८ [पिण्डोग्गह पडिमासु भयट्ठाणेसु सत्तसु जेभिक्खू जयई निच्चं सेन अच्छदूमण्डले९] योभिक्षुः संसृष्टादिषु सप्तसुपिण्डावग्रह प्रतिमासु सप्तसुपालने यत्नं कुरुते इहलोकादिसप्तसु भयस्थाने भयस्याऽकरणे स्थैर्यं कुरुते ससाधुर्मण्डलेनतिष्ठति९

मंडले ६ । वएसु इंदियत्थेसु समिईसु किरियासुय । जे भिक्खू जयई निच्चंसेन अच्छइ मंडले ७ । लेसासु छसु काएसु छक्के आहार कारणे जे भिक्खू जयई निच्चंसेन अच्छइ मंडले ८ । पिंडोग्गह पडिमासु भयट्ठाणेसु सत्तसु जे भिक्खू जयई निच्चंसेन अच्छइ मंडले ९ ॥ मएसु बंभगुत्तीसु भिक्खूधम्मंमि दसविहे जे भिक्खू जयई निच्चं

सूत्र

क्रियाआदिदेइक्रियाने विखे यः भिक्षू यतते नित्यं जे साधुयतन करे सदा सनतिष्ठतिमंडलेते रहेनहीं संसारमाहिं७ लेश्यासुषट्सु कायेषुछेलेश्यानेविखे छकायनेविखे षड्धाआहारकारणे छ आहारना कारण तेहने विखे यःभिक्षू यतते नित्यं जे साधुयत्नकरे सदासनतिष्ठति मंडले तेन भमे संसारमाहिंट पिंडो उग्रहप्रतिमासु संसठादिक आहार लेवाना अभिग्रहनेविखेइ भयस्थानेषु सप्तसु इहलोकादि७भयस्थानकनेविखे यःभिक्षू यततेनित्यंजेसाधू जतन करे सदासन तिष्ठति मंडले तेनभमे संसारमाहिंट मदेषु जातिमदादिक८मदनेविखे ब्रह्मचर्य गुप्तिषु ब्रह्मचर्यनववाडिने विखे भिक्षूधर्मेदसविधे साधुनो

भाषा

[मयेसुबम्भगुत्तीसुभिक्खू धम्मं मिदसविहे जेभिक्खू जयई निच्चं सेन अच्छइमण्डले १०] योभिक्षुर्मदेषु जात्यादिषु अष्टसुतथा ब्रह्मगुप्तिषु नवसु ब्रह्मचर्यस्यच रक्षणवाटिकासु तथा दशविधेषुचान्त्यादिषु साधुधर्मेषु यतते मदानां परिहारे ब्रह्मगुप्तीनां रक्षणे उद्यमं कुरुते स संसारेनतिष्ठति १० [उवासगाणं पडिमासु भिक्खूणं पडिमासुय जेभिक्खूजयई निच्चं सेन अच्छइ मण्डले ११] यः साधुः उपासकानां श्राद्धानां एकादशसु प्रतिमासु तथाभि क्षूणां द्वादशसु प्रतिमासुयत्नं कुरुते श्राद्धप्रतिमाणां सम्यक् ज्ञानेन उपदानेभिक्षु प्रतिमाणां सम्यक् ज्ञात्वापालनेयत्नं कुरुते स संसारेनतिष्ठति प्रतिमाअभिग्रहविशेषा उच्यन्ते ११ [किरियासुभूयगामेसु परमाहम्मिए सुय जेभिक्खूजयई निच्चं सेन अच्छइ मण्डले १२] योभिक्षुः क्रियासु कर्मबन्धन भूतासु चेष्टासु स्वार्थां नर्थादिभेदेन त्रयोदशसु तथा भूतग्रामेषु भूतानां प्राणिनां ग्रामाः संघाताः स्थानानीतियावत् तेषु भूतग्रामेषु तथा चतुर्दशसु एगिन्द्रियसुहमेयरा

सेन अच्छइ मंडले १० ॥ उवासगाणंपडिमासु भिक्खूणं पडिमासुंय । जे भिक्खू जयई निच्चं सेन अच्छइ मंडले ११
किरियासु भूयगामेसु परमाहम्मिएसुय । जे भिक्खू जयई निच्चं सेन अच्छइ मंडले १२ । गाहासोलसएहिं तहाअण्णं

धर्मचमादि दशप्रकारे यः भिक्षू यततेनित्यं जे साधु जतनकरे सदासन तिष्टति मंडले ते संसारमाहिं भमे नही १० उपासकानां प्रतिमासु श्रावकनी दंसणवयादि प्रतिमा ११ भेदने विखे भिक्षूनां प्रतिमासुच साधुनी १२ प्रतिमाने विखे यः भिक्खू यततेनित्यं जे साधू यतन करे सदासन तिष्टति मंडले ते संसारमाहिं भमे नही ११ क्रियासु भूतग्रामेषु अनर्थ दंडादि१३ क्रियाने विखे भूतग्राम१४ भेद जीवने विखे परमाधार्मिकेषु चअंबादिक१५ भेद परमाहम्मीने विखे यः भिक्षू यततेनित्यं जेसाधु यतन करे सदासन तिष्टति मंडले ते संसारमाहिं भमे नही १२ गाथाध्ययन सूत्रकृते गाथाध्य

त्यादिषु तथा परमाधार्मिकेषु पञ्चदशसु अम्बेअम्बरिसोचेवेत्यादिषु यत्नं करोति त्रयोदशक्रियाणां परिहारे चतुर्दशभूतग्रामाणां रक्षणे परमाधार्मिकाणां परिज्ञानाद्दुष्टकर्मभ्यो निवर्त्तने उद्यतो भवति स संसारेनतिष्ठति १२ (गाहासोलसएहिं तहा असंजमंमिय जेभिक्खू जयईनिच्चंसेन अच्छइमण्डले१३) योभिक्षुर्गाथाषोडशकेषु तथा असंयमे सप्तदशविधेपिनित्यं यतते यत्नं करोति समण्डले न तिष्ठति गीयते कथ्यते स्व समयपरसमय रूपोर्थोयाभिस्तागाथा स्तासां षोडशकानि सूत्रकृताङ्गे अध्ययनषोडशकानि तेषु गाथाषोडशकेषु सप्तमी बहुवचने तृतीया बहुवचनं प्राकृतत्वात् सूत्रकृतां गाध्ययनानिषोडश सन्ति समग्रोवेयालीयमित्यादि असंयमस्य सप्तदशभेदाः सन्ति पञ्चाश्रवाद्विरमणं पञ्चेन्द्रियनिग्रहः कषायजयः दण्डत्रय विरतिश्चेत् संयमः सप्तदशभेदः एतस्माद्विपरीतोसंयमोपि सप्तदशविधः तस्मात्सप्तदशविधे असंयमे योन प्रवर्त्तते स संसारेनतिष्ठति १३ [बम्भंमिनायज्झयणेसुठाणेसु असमाहिए जेभिक्खू जयईनिच्चंसेन अच्छइ मण्डले १४] योभिक्षुब्रह्मणि ब्रह्मचर्येऽष्टादशविधेदिव्यौदारिकमैथुनानां कारणकारणानुमति भेदात् तथा मनो वाक्काये नाष्टादशप्रकारे तथा ज्ञाताध्ययनेषु एकोनविंशतिसंख्येषु उत् क्षिप्तादिषु तथा असमाधिस्थानेषुविंशति संख्येषु यत्नं करुते स संसारेनतिष्ठति विंशत्य

जमंमिय । जे भिक्खू जयई निच्चंसेन अच्छइ मंडले १३ । बंभंमि नायज्झयणेसु ठाणेसु असमाहिए । जे भिक्खू

नसुगडांगना प्रथमश्रुत स्कंधने विषे तथा असंजमादिष् तिम वली पृथिवी असंयमादि १७ भेद असंयमने विषे यः साधुः जे साधु यततेनित्यं यतन करे सदासन तिष्ठति मंडले ते संसारमाहिं भमे नही१३ ब्रम्हचर्यज्ञाताधायने जदारिकभेद ब्रम्हचर्यनेविषे ज्ञाताना अध्ययननेविषे अठारेविध ब्रम्हचर्य विंशत्य समाधिस्थानकेष् असमाधिस्थानक विसने विषे यः भिक्षू यततेनित्यं जे साध यतन करे सदासन तिष्ठति मंडले तेन भमे संसारमाहिं १४

समाधिस्थानानि समवायांग सूत्रे उक्तानि १४ [एगवीसाए सबलेसु बावीसायपरीसहे जेभिक्खू जयएनिच्चं सेन अच्छदूमण्डले १५] योभिक्षूरेकविंशति सबलेषु च पुनर्द्वाविंशति परीषहेषु यत ते स साधुः संसारे न तिष्ठति शबलयन्ति कर्बुरयन्ति चारित्रं ये ते शबलाः अशुभ क्रियारूपास्तेषु शबलेषु हस्तकर्मादिषु यः परिहार बुद्धिं धत्ते द्वाविंशति परीषहास्तु द्वितीयाध्ययने पूर्वमेव कथिता स्तेषां सहनेस्थैर्यं कुरुते समण्डलेन तिष्ठति १५ [तेवीसे सूयगडेसु रुवाहिएसु सुरेसु यजे भिक्खू जयई निच्चसेन अच्छदू मण्डले १६] यो भिक्षुः सूत्र कृतेषु सूत्र कृताध्ययनेषु त्रयोविंशति संख्येषु तथा रूपाधिकेषु सुरेषु रूपं एकाङ्गं तेन अधिका रूपाधिकास्तेषु रूपाधिकेषु त्रयोविंशति अध्ययनानि सूत्र कृताङ्गस्य वर्त्तन्ते तानि यदा एकेन अधिकानि भवन्ति तदा चतुर्विंशति संख्याकानि भवन्ति तेषु चतुर्विंशति सुरेषु भुवनपत्यादिषु अथवादेषु ऋषभादि चतुर्विंशति संख्येषु यत्नं कुरुते एतेषु

जयई निच्चंसेन अच्छदू मंडले १४। एगविसाए सबलेसु बावीसाए परीसहे। जे भिक्खूजयई निच्चंसेन अच्छदू मंडले १५। तेवीसदू सुयगडे रूवाहिएसु सुरेसुय। जे भिक्खू जयई निच्चंसेन अच्छदू मंडले १६॥ पणवीस

एकविंशति शबलेषु चारित्रनेका वरु करेते२१ संबलने विखे द्वाविंशति परीषहे क्षुधादि बावीस परिसहने विखे यः भिक्षू यततेनित्यं जे साधु यतन करे सदासन तिष्टति मंडले ते संसारमाहिं भमे नही १५ त्रयोविंशति सूत्रकृतंगेषुसु गडांगना अध्यायनते वीसने विखे१० भवनपति८ व्यंतर रूपाधिक सुरेषु योतिषो १ वेमानीक २४ने विखे अथवा २४ तीर्थंकरने विखे यः भिक्षू यततेनित्यं जे साधु यतन करे सदासन तिष्टति मंडले ते संसारमाहिं भमे नही १६ पंचविंशतिभावनासुं महाव्रतनी२५ भावनाने विखे दशाश्रुतस्कंध कल्प व्यवहारना २६ उद्देशकालने विखे यः भिक्षू यततेनित्यं

ज्ञानोपयोगं कुरुते समग्रतेन तिष्ठति १६ [पणवीसभावणाहिं उद्देसेसुदसाइणं जेभिक्खू जयईनिच्चं सेन अच्छइमण्डले १७] योभिक्षुः पञ्चविंशति भावनासु पञ्चमहाव्रतविषयेर्यासमित्यादिसाधनारूपासु तथादशाश्रुतस्कन्धकल्प व्यवहाराणां उद्देशेषु षड्विंशति संख्येषु यत्नं कुरुते समग्रतेनतिष्ठति १७ [अणगारगुणेहिं च पकप्पेयतहेवय जेभिक्खूजयईनिच्चंसेन अच्छइमण्डले १८] योभिक्षुः सप्तविंशति संख्येषु अनगारगुणेषु तथैव प्रकल्पे आचाराङ्गं सूत्रोक्तशस्त्रपरिज्ञाद्यष्टाविंशाध्ययनात्मके साधोः प्रकृष्टाचारे आचाराङ्गे यत ते सम्यगभ्यासं कुरुते स संसारेनतिष्ठति १८ (पावसुयप्पसङ्गेसु मोहट्ठाणेसु चेवय जेभिक्खूजयईनिच्चं सेन अच्छइमण्डले १९) यो भिक्षुरेकोनत्रिंशत् पापश्रुत प्रसङ्गेषु तथात्रिंशन्मोहस्थानेषु यततेस संसारेन तिष्ठति पापी पादानानि श्रुतानि पापश्रुतानि तेषु प्रसङ्गा स्तथाविधा प्रवृत्ति रूपाः पापश्रुत प्रसङ्गास्तेषु, अष्टाङ्ग निमित्तादि शास्त्राभ्यासेषु, मोहो मोहनीयं कर्म तत्तिष्ठति येषु, तानि मोहस्थानानि तेषु, त्रिंशत् संख्येषु, निवृत्तिं कुरुते १९ [सिद्धायगुणजोगेसु तित्तीसासायणासु यजेभिक्खूजयई

सूत्र

भावणाहिं उद्देसेसु दसाइणं । जे भिक्खूजयई निच्चं सेन अच्छइ मंडले १७। अणगार गुणेहिंच पकप्पंमि तहेवय जे भिक्खू जयईनिच्चं सेन अच्छइ मंडले १८॥ पावसुयप्पसंगेसु मोहट्ठाणेसु चेवय जे भिक्खू जयईनिच्चं

भाषा

जे साधु यतन करे सदासन तिष्ठति मंडले ते संसारमाहिं भमे नही १७ अणगारगुणेष् च वयछक्कादि साधुना सत्तावीस २७ गुणने विषे साधुनो उत्कृष्ट आचारांगना २८ अध्ययनने विषे यः भिक्षू यततेनित्यं जे साधु यतन करे सदासन तिष्ठति मंडले ते संसारमाहि भमेनही १८ पापश्रुत प्रसंगेषु पाप आववानां श्रुत शास्त्रनिमित्तादिना २९ भेदने विषे मोहस्थानकेष् चैव मोहनी जिहां रहे निमीत्तपणे वर्त्तते ३० मोहस्थानने विषे यः भिक्षू यतते

मूल

सेन अच्छइ मंडले १९ ॥ सिद्धाइगुण जोगेसु तित्तीसा सायणासुय । जे भिक्खू जयईनिच्चं सेन अच्छइ मंडले २० इइ एएसु ठाणेसु जे भिक्खू जयई सया । खिप्पं से सव्वसंसारा विप्पमुच्चइ पंडिएत्तिबेमि २१ ॥ चरणविहंज्झा

भाषा

नित्यं जे साधु यतन करे सदासन तिष्ठति मंडले ते संसारमाहिं भमे नही १९ सिद्धादि गुण योगेषु सिद्ध पद पाम्ये आदि समेइ गुण ३१ ने विषे मनोयोगादि व्यापार उत्तम आयणादि ३२ भेद तेहने विषे त्रयस्त्रिंशदाशातनासु आचार्यनीते त्रीस आशातनामे विषे यः भिक्षू यततेनित्यं जे साधु यतन करे सदासन तिष्ठति मंडले संसारमाहिं ते फिरे नही २० एषु एष् पूर्वोक्त स्थानेषु एणे २ प्रकारे पूठे कह्या ते थानकने विषे यः भिक्षू यत ते सदा जे यतन करे सदाकाल क्षिप्रं सः सर्वसंसारात् क्षिप्रज तांवली चारगति रूप संसारथी विप्र मुच्यते पंडितः इति श्रीसुधर्मोवाचं जंबूस्वामिनं प्राह इति श्रीसुधर्मास्वामीज बूस्वामिन कहे ११ इति श्रीचरणविधि अध्ययन संपूर्ण थयो २१ अत्यंतकालस्य समूलस्य अनादि

इति श्रीमदुत्तराध्ययनसूत्रार्थदीपिकायां उपाध्याय श्रीलक्ष्मीकीर्त्तिगणिशिष्य लक्ष्मीवल्लभगणिविरचितायां चरणविध्याख्यं एकत्रिंशत्तमं अध्ययनं सम्पूर्णं अथ द्वात्रिंशत्तमं प्रोच्यते पूर्वाध्ययने चारित्रविधिरुक्तः स च अप्रमादिनः साधोर्भवति तेन साधुनाप्रमादः परिहर्त्तव्यः ततः प्रमादज्ञानार्थं प्रमाद स्थानाख्यं अध्ययनं अथोच्यते [अच्चन्तकालस्स समूलयस्स सव्वस्सदुक्खस्सउजोपमोक्खोतंभासओमेपडिपुन्नचित्तासुणेहएगं तहियं हियत्थं १] भव्यान् प्रति भगवान् वदति श्रुधर्मा स्वाम्यपि जम्बू स्वाम्यादिशिष्यान् प्रतिवक्ति भोप्रतिपूर्णचित्ताः प्रतिपूर्णं विषयादिभ्योविरक्तत्वेन अखण्डं चित्तं येषां ते प्रतिपूर्ण चित्ताः तेषां सम्बोधनं भोप्रतिपूर्णचित्ताः अखण्डमनस्काः तं एकान्तेनहितं सम्यक् ज्ञानदर्शनचारित्रात्मकं मोक्ष हेतु तथा वक्ष्यमाणं मे मम भाषणस्य वचनं यूयं शृणुतकिमर्थं हितार्थन्तमिति किं यो हेतुः सर्वस्य दुक्खस्य प्रमोचोस्ति अत्र दुक्ख शब्देन संसारस्य ग्रहणं कौट्टस्य दुक्खस्य अत्यन्तकालस्य इति अत्यन्तइति अन्तं अतिक्रान्तं अत्यन्तं अत्यन्तं कालोयत्रस अत्यन्तकालस्तस्य पुनः कौट्टस्य समूलकस्य मूलेनकषायाविरति रूपेण सहवर्त्तते

सूत्र

यणं सम्मत्तं ३१ ॥ अच्चंतकालस्स समूलयस्स सव्वस्स दुक्खस्सउ जो पमोक्खो । तं भासओ मे पडिपुन्न चित्ता सुणेहए गंत हियं हियत्थं १ ॥ नाणस्स सव्वस्स पगासणाए अन्नाण मोहस्स विवज्जणाए रागस्स दोसस्सय संखएणं एगंत

भाषा

कालनो ते अविरतिरूप मूल सहित सर्वस्य दुःखस्य प्रमोक्षः सर्वदुःखमयः संसारनो जे मूंकाड्युं ते सुभने हे प्रतिपुर्णचित्तः तं मे ममभाषय हे प्रति पूर्ण चित्तवंत विषयथी चित्तखंडाणो नथी जेहनो एहवा हे गुरु सुभने कहे शृणुत एकाग्रचित्तेन हितार्थं सांभलो एकांतहित मोक्षनो अर्थ जिहां १ ज्ञानस्य सर्वस्य प्रकाशनया मति ज्ञानादिक सर्वज्ञाननी प्रकाशना प्रगट करीवे करीने अज्ञान मोहस्य विवर्जनात् मति अज्ञान अने दर्शन मोहनीने

इति समूलकस्यास्य यदुक्तं मूलं संसारस्यहोन्ति कसाया अविरई चेव १ अथ यत् पूर्वं एव संसारस्य प्रमोक्ष हेतुकं वक्तुं प्रारब्धं तदेवाह [नाणस्स सव्वस्सपगासणाए अन्नाणमोहस्सविवज्जणाए रागस्सदोसस्सयसंखएण एगन्तसोक्खं समुवेइमोक्खं २] जीवोज्ञानेनदर्शने च चारित्रेण एकान्तसौख्यं मोक्षं समुपैति प्राप्नोतीत्यन्वयः एतावताज्ञानस्य दर्शनस्य चारित्रमोक्षं प्रतिकारणताऽऽक्षाद्दर्शितेत्यर्थः ज्ञानस्य सर्वप्रकाशनया सर्वस्य वस्तुनः प्रकाशनाप्रकटीकरणं प्रकाश्यतेऽनयेति प्रकाशनातया प्रकाशनया इत्यनेन ज्ञानात्मकोमोक्ष हेतु रुक्तः पुनरज्ञानमोहनस्य विवर्जनयाजीवोमोक्षं समुपैति अज्ञानं मत्यज्ञानादिमोहोमोहनीयं अज्ञानं च मोहश्च अनयोः समाहारो ज्ञानमोहं तस्य अज्ञानमोहनस्य विवर्जनयाविशेषतस्त्यागेनमिथ्याश्रुतश्रवण कुदृष्टि सङ्गत्यागेन मोक्षः स्यात् इत्यनेन सम्यक् दर्शनात्मकोमोक्ष हेतु रुक्तस्तथापुनरागस्य द्वेषस्य च संक्षयेण विनाशेन जीवोमोक्षं समुपैति रागद्वेषाभावेन चारित्रस्याभिधानं इत्यनेन चारित्रात्मकोमोक्ष हेतु रुक्तस्ततस्सम्यग् ज्ञानदर्शनचारित्रैरेकान्तसौख्यं दुक्खलेशैरकलंकितं मोक्षं समुपैति मोक्षस्यदुक्खप्रमोक्षेणैव संसारस्य निर्हेतुत्वैवस्यात् २ अतोज्ञानादीनां दुक्खप्रमोक्षत्वमोक्षे हेतु त्वं उक्ता इदानीं ज्ञानादीनां प्राप्ते हेतून् आह [तस्स समग्गोगुरुविद्दसेवाविवज्जणाबालजणस्सदूरासज्झाय एगन्तनिसेवणायसुत्तत्थ संचिन्तणयाधिईय ३] हे शिष्य तस्य मोक्षोपायभूतस्य ज्ञानस्य एषः

सूत्र सोक्खं समुवेइमोक्खं २ ॥ तस्स समग्गो गुरु विद्दसेवा विवज्जणा बालजणस्सदूरा । सज्झाय एगंत निसेवणाए

भाषा वर्जवेत्य जिवे रागद्वेषस्य संक्षयात् चारित्रने घातकरी रागने द्वेषने क्षयकीधे एकांत सौख्यं समोक्षउपैति ते एकांतनिराबाध सुखपामे मोक्षपामे २ तस्य मोक्षस्य समार्गः यो गुरुणां सेवातेमोक्षमार्गनो पंथ श्रीगुरुशास्त्र नाजाणवडा तेहनो सेवा मूर्खजनस्य दूरतः विवर्जनं विशेषे बालजन पास

समीपतरवर्त्ती मम हृदयस्थस्तवार्थं वक्ष्यमाणोमार्गः प्राप्ति हेतु रुक्तइति शेषः एषः कस्तं मार्गं दर्शयति प्रथमं गुरुवृद्धसेवाज्ञानप्राप्ति हेतुः गुरवश्च वृद्धाश्चगुरुवृद्धास्तेषां सेवा गुरुवृद्धसेवा तत्र गुरवोधर्मा चार्याः वृद्धाः श्रुतपर्यायाभ्यां ये महान्तस्तेषां सेवा ज्ञानदर्शन हेतु भूताइत्यर्थः पुनर्दूरात् बाल जनस्य मूर्खस्य विशेषेण वर्जना परिहरणाज्ञानस्य हेतुभूता पुनः पंचप्रकारस्य स्वाध्यायस्य एकान्तेन एकाग्रचित्तेन निषेवना अभ्यसनं स्वाध्यायैकान्त निषेवना ज्ञानप्राप्ति हेतुभूता पुनः सूत्रार्थयोः सम्यक्प्रकारेण चिन्तना सूत्रार्थ सच्चिन्तना सापि ज्ञानप्राप्तिभूता पुनर्धृतिः धैर्यं चित्तस्यैकाग्र्यं उद्वेगा भावत्वं एतदपि ज्ञानप्राप्ति हेतुभूतं एतैरन्तरेण ज्ञानप्राप्तिर्नस्यादित्यर्थः ३ एतान् इच्छता पुरुषेण प्राक् किं कार्यं तदाह (आहारमिच्छेमियमेसणिज्जं सहाय मिच्छेनिउणट्ठ बुद्धिं निकेय मिच्छेज्ज विवेगजोगं समाहिकामे समणे तवस्सी ४) समाधिकामः श्रमणस्तपस्वी एतत् इच्छेत् समाधिं ज्ञानदर्शनचारित्र लाभं कामयतीति अभिलषतीति समाधिकामः ज्ञानदर्शनचारित्राभिलाषुकः श्रमणः क्रियानुष्ठानादौ श्रमकर्त्ता तपस्वी षष्टाष्टमादि तपः कर्त्ता एतत् इच्छेत् एतत् किं तदाह पूर्वं एषणीयं दोषरहितं आहारं इच्छेत् अभिलषेत् यादृग् आहारस्यादृगुद्गार इति वचनात् तमपिमितं

सूत्र

सुत्तत्थ संचिंतणया धिईय ३ ॥ आहार मिच्छे मियमेसणिज्जं सहाय मिच्छे निउणट्ठ बुद्धिं निकेय मिच्छेज्ज विवेग

भाषा

त्यादिकनो सेवा दूरे स्वाध्यायस्य एकांते करणं सज्झाय पांचप्रकारे दूरचिंताटाली एकांते करवो सूत्रार्थ संचितनधिया सूत्रने अर्थ चिंतवाने विषे धृति एकांत पणे वांछे ३ आहारइच्छेत् मितं एषणीयं ते साधु एहवोआहारवांछे मानोपेत अने एषणीय दोषरहित सहायंइच्छेत् निपुणार्थ बुद्धि विषये वांछे जोगादितत्वने विषे जेहनो निकेतन इच्छेत् विविक्तयोगी उपाश्रय ठांमवांछे स्त्रीपशुपंड करहित समाधि कामः श्रमणः तपस्वी आचारादिकनो

प्रमाणोपेतं नवं परमितं गृह्णीयात् पुनः साधुर्निपुणार्थं बुद्धिं सहायं इच्छेत् निपुणार्थेषु जीवादितत्त्वेषु बुद्धिर्यस्य स निपुणार्थबुद्धिस्तं जीवादितत्त्वज्ञं सहायं ग्रिथं इच्छेत् यतोहि सम्यक् निर्दोषाद्याहारधर्माचार वेदिकान् ग्रिथान् गुरूरपि सहायान् ग्रैलकमुनिवत् धर्मैश्वर्यं लभते पुनर्यः साधुर्विवेक योग्यं निकेतं इच्छेत् विवेकः स्त्रीपशुपण्डकादीनां अभावेन एकान्तस्तेनयोग्यं विवेकयोग्यं निकेतं साधुनिवासस्थानं अभिलषेत् ४ अथ कालादि दोषवशात् चेत् पूर्वोक्तगुणः सहायः ग्रिथोनलभेत् तदा किं कर्त्तव्यमित्याह (नवालभेज्जा निउणं सहायं गुणाहियं वा गुणओ समं वा इक्कोविपावाइ विवज्जयन्तो विहरिज्जकामेसु असज्जमाणो ५) वा ग्रब्दो यद्यर्थे वा यदि निपुणं बुद्धिमं तं सहायं ग्रिथं न लभेत् न प्राप्नुयात् तं सहायं गुणाधिकं गुणैः स्वस्मिन् स्थितैर्विनयज्ञानादिभिरधिकं उत् कृष्टं अथवा तं ग्रिथं गुणतइति स्वस्मिन् स्थितैर्ज्ञानादिभिः समं सदृशं न प्राप्नुयात् तदा स साधुरेकोपि एकाकयपि ग्रिथैरहितो विचरेत् विहारं कुर्य्यात् न तु हीनानां कुग्रिथानां मुण्डमेलापं कुर्य्यात् सम्यक् ग्रिथाऽभावे साधुना एकाकिनापि विहर्त्तव्यं न कश्चिद्दोषः साधुः किं कुर्वन् विहरेत् पापानिपापकारकाणि क्रियानुष्टानानिविवर्जयेत् पुनः साधुः किं कुर्व्वन् विचरेत् कामेषु असज्जमानइति इन्द्रियसुखेषु अनोद्यतो भवन् प्रतिबन्धं अकुर्व्वाणइत्यर्थः ५ अथ दुःखप्रमोक्ष हेतु ज्ञापनार्थं दृष्टान्तमाह (सहाय मणप्पभावलाभा अहं वलागण्ण

जोगं समाहि कामे समणे तवस्सी ४ ॥ न बालमेज्जा निउणं सहायं गुणाहियं वा गुणओ समंवा । एक्कोवि पावाइं

समाधिनो वांछक छद्मादिक तपनो करणहार ४ नवालभेत् निपुणं सखायं ग्रिथं कदाचित् नलहे न पामे उत्तम बुद्धिवंत ग्रिथ गुणाधिकं वा गुणतः समंवाते ज्ञानादि गुणे अधिको अथवा सरिखो एकोपि पापानि अनाचरन् ग्रिथ विना एकलोपणि पाप कर्म अण करतो विचरेत् कामेष् असज्य

सूत्र भाषा

भवं जहाय एमेवमोहायययणं खुतण्हा मोहं च तण्हाययणं वयन्ति ६) यथा बलाकपक्षिणी अण्डप्रभवा अण्डं प्रभवं उत्पत्तिकारणं यस्याः सा अण्ड प्रभवा अण्डादुत्पन्नाइत्यर्थः यथा च पुनरण्डं बलाकाप्रभवं बलाकापक्षिणीप्रभवो यस्य तत् बलाकाप्रभवं अण्डं बलाकातउत्पन्नं इत्यर्थः एवं अमुनादृष्टान्तेनेवसु निश्चयेन तृष्णावाञ्छामोहायतनं वदन्ति मोहस्य अज्ञानस्य आयतनं उत्पत्ति हेतुं पण्डितास्तृष्णां वदन्ति इति भावः च पुनर्मोहं तृष्णायतनं तृष्णायावाञ्छायाउत्पत्ति स्थानं पण्डितावदन्ति तृष्णाहि वस्तु निमूर्छासाचरागप्रधाना अतस्तयारागउपलक्ष्यते रागेसतिद्वेषोपि स्यात् अतस्तृष्णाग्रहणेन रागद्वेषौ उक्तौ ६ अतोरागद्वेषयोराधिक्यमाह (रागोयदोसोवियकम्मबीयं कम्मं च मोहप्पभवं वयन्ति कम्मं च जाईमरणस्समूलं दुक्खं च जाई मरणं वयन्ति ७) रागोमायालोभात्मकः च पुनर्द्वेषः क्रोधमानात्मकः एतौ द्वावपि कर्मबीजं कर्मणां ज्ञानावरणादीनां अष्टानां बीजं कारणं कर्मबीजं कर्म

सूत्र

विवज्जयंतो विहरेज्ज कामेसु असज्जमाणो ५ ॥ जहाय अंडप्पभवा बलागा अंडं बलागप्पभवं जहाय एमेव मोहाय यणंखु तन्हा मोहंच तन्हाययणं वयंति ६ ॥ रागोय दोसोविय कम्मबीयं कम्मंच मोहप्पभवं वयंति । कम्मंच जाई

भाषा

मानः विचरे पांचेइंद्रीना कामभोगनेविषे प्रतिबंध अणकरतोथ यथा अंडप्रभवाः बलाकाः हिवे मोहनीयनी उत्पत्तिकहेछे जिम इंडांथकी उपनावालाग पंखियादिक अंडं बलाक प्रभवं यथा अनेरूते पंखीयाथकी जपनुं जीव जीम एवं मोहायतनं तृष्णा इम मोह अज्ञाननुं आयतन जपजवानुंठांम तृष्णा वांछाछे मोहं तृष्णा यतनं वदंति अतिमोहने तृष्णा वांछानुं स्थानकछे तीर्थंकर६ तथा रागद्वेषो कर्म बीजं रागअने द्वेषतेसर्वकर्म आठप्रकारनोबीज उत्पतिथानकहेछे कर्मं च मोहप्रभवंवदंति तीर्थंकराः अनेकर्मते मोहनीथकी जपनोकहे तीर्थंकरकर्म्मं चजातिमरणस्यमूलंअनेकर्मतेजातिजन्म अनेमरणनुं

कारणमित्यर्थः च पुनः कर्म अष्टप्रकारकं मोहप्रभवं मोहोमूर्छाज्ञानं तदेव प्रभवो यस्य तत् मोह प्रभव तीर्थं करावदन्ति कर्मेति जातित्वादेकवचनं कर्मणां मोहकारणं इत्यर्थः तथा पुनः कर्म अष्टप्रकारकं जातिमरणस्य मूलं जातिश्चमरणं च अनयोः समाहारोजातिमरणं तस्य जातिमरणस्य जन्ममरणस्य मूलं वदन्ति च पुनर्दुक्खं तु जातिमरणं एव वदन्ति जन्ममृत्यूएव दुक्खं तीर्थकरा गणधराश्च वदन्ति जन्ममरणाभ्यां व्यतिरिक्तं अन्यद्दुःखं नास्ति इत्यर्थः ७ [दुक्खं हयं जस्सनहोइमोही मोहोहओ जस्सनहोइतण्हा तण्हाहया जस्सन होइ लोही लोहोहओ जस्सन किंचणावि ८] यस्य मोहोनभवति तस्य पुरुषस्य दुक्खंहतं येन पुरुषेणमोहोहतस्तस्य स्वयमेव दुःखं हतं मृतमित्यर्थः यतोदुक्खस्यमूलं मोहएव मोहेगते दुक्खंगतमिति हार्दं यस्य पुरुषस्य तृष्णानभवति स्नेहानभवति तस्य पुरुषस्य मोहोहतः मोहनीयकर्महतं मृतमित्यर्थः तृष्णायाऽभावेमोहस्याप्यभावः यस्य तृष्णा वाञ्छाहतातस्य लोभो न भवति निःस्नेहस्य तृणं जगत् इत्युक्तत्वात् यस्य लोभोहतोनिहतस्तस्य न किंचन अपि नकिमपीत्यर्थः स सर्वथाप्यकर्मका

मरणस्स मूलं दुक्खं च जाई मरणं वयंति ७॥ दुक्खं हयं जस्स न होइ मोहो मोहो हओ जस्स न होइ तण्हा। तण्हा हया जस्स न होइ लोहो लोहोहओ जस्सनकिंचणाइं ८॥ रागं च दोसं च तहेव मोहं उद्धत्तु कामेण समूलजालं।

मूलके कर्म जन्ममरणपामोई दुःखंच जातिमरणं वदंति अने जन्मजरामरण ते दुक्खनुं कारणकहे भगवत ७ दुःखं हतं यस्य नभवति मोहः दुक्ख हणाणो जेहने तेहने नहोइ कषायादिक मोहनीय मोहोहतः यस्यनभवति तृष्णा अनेमोहनो हणाणो जेहने तेहने नहोइ तृष्णा वांछातृष्णा हता यस्य न भवति लोभः अने तृष्णा वांछा हणो जेहने तेहनेन होवे लोभः लोभोहतः यस्य न किंचन भवेत् अने लोभ हणाणो जेहने उते पासे किंचन द्रव्यनहवे ८ राग

भवन्ति ८ अथ मोहादीनां उन्मूलनोपायमाह (रागश्च दोसश्च तहेवमोहं उद्धत्तुकामेण समूलजालं जेजे उपाया पडिवज्जियव्वाते कित्तइस्सामि अहाणुपुव्विं ९)हे शिष्य अहं आनुपूर्व्याअनुक्रमेणतान् उपायान् ते तव अग्रे कीर्त्तयिष्यामि तान् कान् ये उपायारागश्च पुनर्द्वेषं तथैवमोहं समूलजालं मूलसहितं उद्धर्त्तुकामेन पुरुषेण प्रतिपत्तव्याः अङ्गीकर्त्तव्याः उपायशब्दे नहेतवः ९ [रसापकामं न निसेवियव्वा पायंरसादित्तिकरानराणं दित्तं च कामासमतिदुवन्ति दुमं जहासादुफलंवपक्खी १०] राग द्वेषमोहोन्मूलनं इच्छतानरेणरसाशृङ्गारादयोदधि दुग्धघृतादयोवा प्रकामं अत्यन्तं रसलोलुपत्वेन न निषेवितव्याः सुहृद्दुर्जनसेवनोयादृत्यर्थः प्रायेणरसासेविताश्चान्तानराणांदीप्तिकराभवन्ति धातु वीर्यादि दीप्त्युत्पादकाभवन्ति च पुनर्दीप्तं धातुबलवीर्यादियुक्तं मनुष्यं कामायमभि द्रवन्तिविषयाः समभि आयान्ति तथा वितंवनिता अभिलषन्तीति भावः केकमिव पक्षिणः स्वादुफलं द्रुमं इव स्वादूनिस्वादुयुक्तानि

सूत्र

जे जे उवाया पडिवज्जियव्वा ते कित्तइस्सामि अहाणुपुव्विं ९ ॥ रसापगामं न निसेवियव्वा पायं रसा दित्ति करा नराणं । दित्तं च कामा समतिद्दवंति दुमं जहा सादु फलंव पक्खी १० ॥ जहा दवग्गी पउरिंधणे वणे समारुओ

भाषा

द्वेष तथैव मोहं रागद्वेष अने मोहनीयकर्म्मने उद्धर्त्तुं कामेन समूलजालं उखरिवानीं कामनावांछानो धणीने मूलसहित येये उपायाः प्रतिपत्तव्याः जेजे रागादि कटालिवाना उपाय कारण आदरवा तत्कीर्त्तयिष्यामि यथानुपूर्व्या तेह्नं कहीसवा अनुक्रमे ९ रसाः प्रकामं न सेवितव्याः रसघृतादि घणा सेववा नहीं प्रायः रसाः दीप्तिकराः नराणां प्राइंते रससेव्या थका दीप्ति वीर्यादिकना करणहार मनुष्यने दिप्तं पुनः कामाः अतिगच्छन्ति दीप्ति वीर्यादीक मनुष्यने कामकंदर्प साहमुं बलवंतथाइ काम आवीव्यापि स्वादुफलं द्रुममिव पक्षी जीम द्रुमवृक्ष स्वादुवंतने फलने पंखीया साहमाजाइ १०

फलानि यस्य स स्वादुफलस्तं मधुरफलं हृद्यं प्रतिपच्चिणस्तदभिलाषिणोऽपि मुखमायान्ति तथा बलिष्टं दीप्तं पुरुषं कामावनितादयोऽपि मुखं आयान्ति इति भावः इत्यनेन रसप्रसेवने दोष उक्तः १० अथ सामान्येन प्रकामभोजने दोषमाह (जहादवग्गीव उरिन्धणेवणे समारुओनोवसमं उवेइ एविन्दियग्गीविपगामभोइणो नवं भयारिस्सहि हियाय कस्सई ११) यथादवाग्निर्दावानलः प्रचुरेन्धनं बहुलकाष्टवनेलग्नो उपशमं उपैति न उपशाम्यति कोट्टशोदावानलः समारुतः पवनसहितः एवं सकाष्टवनेलग्न स पवनदवाग्नि दृष्टान्तेन प्रकामभोजिनो मात्राधिकाहारकारिणो ब्रह्मचारिणः इन्द्रियाग्नि हिंतायनभवति ब्रह्मचर्यक्षयायभवति अत्रेन्द्रियशब्देन इन्द्रियजनितरागोऽभिधीयते इन्द्रियजनितरागस्य अनर्थहेतु त्वात् दवाग्नि रूपमा धर्मवनदाहकत्वात् मात्राधिकाहारकरणात् इन्द्रिय ग्रामो बलवान् भवति ११ पुनरागाद्युद्वर्तुकामेन किं कर्त्तव्यमित्याह [विवत्त सयणासणजन्तियाणं ओमासणाणं दमिइन्दियाणं नरागसत्तू धरिसेइचित्तं पराइओवाहिरिवोसहेहिं १२] रागशत्रूराग एव शत्रुर्वैरीरागशत्रुरेतादृशानां साधूनां चित्तं न धर्षयति न पराभवति एतादृशानां कीदृशानां 'विविक्तशयनासनयंत्रितानां विविक्ता: स्त्रीपशुपण्डकादि रहिताया शयना उपाश्रयः विविक्तशयना तत्र यत्

मूल

नोवसमं उवेइ। एविंदियग्गीवि पगाम भोइणो न बंभयारिस्स हियाय कस्सई ११ ॥ विवित्त सेज्जासण जंतियाणं

भाषा

यथा दवाग्निः प्रचुरेन्धनः वने जिम दावानलो अग्नि घणा काष्ट सहित अटवीने विखे समारुतः न उपशमं उपैति तेवलो वायरे सहीतथको उपशम बूझाइ नही एवं पंचेंद्रियाग्निरपि प्रकामभोगिनः पुंसः इम पांचेंद्रिय रूप अग्नि पणि अति सरस आहारलेणहार ब्रह्मचारिने हित भणी नहुवे केहने पिण इतरेमनोवांछित आहारकरता ब्रह्मचर्यने असंभवकह्यो अर्थात् अधिक आहारकरनेसे इंद्रियोंका समूह बलवान् होताहै ११

आसनं निवासोविविक्त शयनासन तेन यन्विता: सहिता: विविक्तशयनासनयन्वितास्तेषां विवक्तशयनासन यन्वितानां एकान्तस्थाननिवाससहितानां पुनः कोट्टशानां अवमासनानां जनाहारकारिणां पुनः कोट्टशानां दमितेन्द्रियाणां वशीकृतेन्द्रियाणां अर्थात् योगिनां चित्तं रागवैरीन पराभवन्ति कदृव औषधे: पराजितोभेषजैस्त्विरस्कृतोव्याधिरिव यथा भेषजैर्निवारितोव्याधि र्देहं पराभवितुं न शक्नोति तथा रागशत्रुरपि एकान्तवसनतपश्चरणेन्द्रियदमनाद्युपायै: पराभूत: साधूनां चित्तं नक्षोभयति १२ स्त्री प्रमुखसहितस्थानस्य दूषणमाह (जहाविरालावसहस्समूले नमूसगाणं वसहीपसत्था एमेवइत्थीनिलयस्समज्झे नबम्भयारिस्सखमोनिवासो १३] यथा विडालावसथस्य मूले विडालस्य अवसथं गृहं विडालाव सथं तस्य मूले समीपे मूषकाणां उन्दराणां वसतिः स्थिति: प्रशस्तानसमीचीनाभवति विडाल गृहसमीपेमूषकस्थितिर्मरणायैव एवं अमुनादृष्टान्तेन स्त्री निलयस्य स्त्रीया

ओमासणाणं दमिइंदियाणं । न राग सत्तू धरिसेइ चित्तं पराइओ वाहिरिवो सहेहिं १२ ॥ जहा विराला वसहस्स मूले न मूसगाणं वसही पसत्था । एमेव इत्थी निलयस्स मज्झे न बंभयारिस्स खमो निवासो १३ ॥ न रूव लावन्न

विविक्त शयनासन प्राप्तानां विविक्त स्त्री पशुपंडक रहित शयन उपाश्रय अने आसन निर्दूषण सेवणहारने जनाशनानां दमितेंद्रियाणां जणी दरीने इंद्रिय पांचनादमणहारने नरागशत्रु: चित्तं पराभवति रागरूपीओ शत्रु धर्मे पराभवे नही साधुना चित्तने यथा व्याधि: औषधे: पराभूतः बाधां न करोति जिम व्याधि रोग औषधे पराभव्यो देहने पीडा करे नथी १२ यथा विडालवसति मूले जिम बिलाडानो वसतिने ठामे न मूषकानां वसतिः प्रशस्ता मूसगउंदरनो जातिने रहवुं भलुं नहीं एवमेव स्त्रीनोलयमध्ये इम स्त्री तथा नपुंसकना घरमाहिं न ब्रह्मचारिण: निवास: क्षम: समर्थः ब्रह्म

सहितोनिलयोगृहं स्त्री निलयस्तस्य स्त्री निलयस्य मध्ये ब्रह्मचारिणोनिवासः क्षमायुक्तोनास्ति तत्र वसमानस्य ब्रह्मचारिणोब्रह्मचर्यस्यनाशएवस्यादिति भावः १३ स्त्र्यादि रहितेस्थाने वसमानेनापि स्त्रीसम्पाते किंकर्त्तव्यं तदाह [नरुवलावण्यविलासहावं नजं पियं इङ्गियपेहियं वा इत्थीणचित्तं सिनसेव इत्तादट्ठुववस्से समणेतवस्सी १४] तपस्वीश्रमणः स्त्रीणां एतत्सर्वं एतत् चेष्टितं चित्तेस्वकीये मनसि सन्निवेश्य सम्यगवधार्यद्रष्टुं न व्यवसेत दर्शनाय सोद्यमानभवेत् कोर्थः साधुः स्त्रीणां एतत् चेष्टितं सहृदि धृत्वा एतत् चेष्टितं द्रष्टुंव्यवसायं न कुर्यात् यतोहि पूर्वं मनसः इच्छायाः प्रवृत्ति स्ततश्चक्षुरादीनां इन्द्रियाणां प्रवृत्तिरिति तत् स्त्रीणां किं किंचेष्टितं तदाह रूपं स्त्रीणां गौरादिवर्णोलावण्यं नयनाह्लादकः कश्चिद्गुणविशेषः विलासोविसिष्टनयन चेष्टाविशेषः अथवा मन्थरगतिकरणादिकोहास्यं स्मितं ईषद्धसानां दर्शनं जल्पितं मन्मनोक्त्यादिकं इङ्गितं अङ्गोपाङ्गादिमोटनं स्वचित्तविकारसूचकं वीक्षितं वक्त्रावलोकनं रूपञ्च लावण्यं च विलासश्च हास्यं च रूपलावण्यविलासहास्यानि तेषां समाहारो रूपलावण्य विलासहास्यं एतत्सर्वं स्त्रीणां साधुनारागेण न द्रष्टव्यमिति भावः १४ (अदंसणं चेव अपत्थणञ्च अचिंतणं चेव अकित्तणञ्च इत्थीजणस्सारियझाणजुग्गं हियं सयाबम्भचेरेरयाणं १५)

मूल

विलास हासं न जंपियं इंगियपेहियंवा। इत्थीण चित्तंमि निवेसइत्ता दट्ठुं ववस्से समणे तवस्सी १४ ॥ अदंसणंचेव

भाषा

चारीने रहवुं क्षमयुक्त नही स्त्री पशुपंडकमांहि रहता ब्रह्मचर्यन रहे १३ न रूपलावण्य विलासहास्यः स्त्रीनुं रूप बोलवानो चतुराई वस्त्रादिकनीं शोभा हास्य न कर न जल्पितं इंगित प्रेक्षितं वा सामणा वचन अंगादि मोडवो वां कीटष्टे जोइवुं स्त्रीणा चित्ते निधाय स्त्रीजातिनुं एभलुं एहवुं चित्तने विखे थापीने द्रष्टुं अधावसायं न कुर्यात् श्रमणः तपस्वी देख वाभणी मननकरे नकार पाछिल्योलीजे १४ अदर्शणंचैव अथ अप्रार्थनंच दर्शन

ब्रह्मचर्यं ब्रह्मव्रतेरतानां सावधानां साधूनां एतत् आर्यध्यानयोग्यं हितं वर्त्तते आर्यं तद्ध्यानस्य आर्यध्यानं सम्यग्ध्यानं धर्म्मशुक्लादिकं तस्य योग्यं हितं पथ्यं धर्म्मध्यानस्य स्थैर्यकारकोभवति कोर्थः यदाहि ब्रह्मचर्यधारिणः एतत् कुर्वन्ति तदा तेषां धर्म्मध्यानं स्थिरं स्यादित्यर्थः तत् किं किं आर्यध्यानयोग्यं तदाह स्त्रीणां अदर्शनं रागेण अनवलोकनं च पदपूरणे एवनिश्चये पुनः किं स्त्रीणां अप्रार्थनं अभिलाषस्य अकरणं पुनः स्त्रीणां अचिन्तनं यत् कदाचित् रूपादिकं दृष्टं तस्य चेतसिनस्मरणं अपरिभावनमित्यर्थः पुनः स्त्राणां अप्रार्थनं अभिलाषस्य अकरणं पुनः स्त्रीणां अचिन्तनं यत्कदाचित् रूपानाम्नागुणेनवानकीर्त्तनं अकीर्त्तनं नाम गुणोच्चारणस्य अकरणं यदि ब्रह्मचारी स्त्रीणां दर्शनं प्रार्थनं चिन्तनं कीर्त्तनं करोति तदा तस्य आर्यध्यानस्य उत्तमध्यानस्यस्थैर्यं न स्यात् एतत्तु धर्म्मध्यानस्य योग्यं हितं नास्ति १५ ननु कश्चिद्दास्यति विकार हेतौ सति विक्रियन्ते तेषां न चेतांसित एवधीराः तत् किं विविक्तशयनासनसेवनेन इति चेत्तत्राह (कामं तु देवीहिं विभूसियाहिं नचाइयाखोभइउंतिगुत्तातहाविएगन्तहि यंतिनच्चा विवित्तभावो मुणिणं पसत्थो १६ हे शिष्य तथापि मुनीनां विविक्तभावे एकांत स्थाननिवासः प्रशस्तः किं ज्ञत्वा विविक्तभावं एकांतहितं

अपत्थणं च अचिंतणं चेव अकित्तणं च । इत्थीजणस्सा रियझाणजुग्गं हियं सया बंभचेरे रयाणं १५ ॥ कामं तु देवीहिं

सूत्र

नजोइव्वं निर्ये वांछा न करवी अचिंतनंचैव अकीर्त्तनंच शृंगारादिकनुं चिंतन न करे निर्ये नानगुण कीर्त्तन न करे स्त्री जनस्य स्त्रीजातिनो आर्य ध्यानयोगं आर्य उत्तमधर्मने योग्यधर्मनुं धरिवो हितं सदा सर्वदा ब्रह्मचर्ये रतानां हितकारी सदासर्वदा ब्रह्मचर्यने विषे रागीने १५ अत्यर्थं पुनः विभूषिताभिर्देवीभिः अतिशयस्यो मनुष्यनीनो परिहारव्यं देवांगनाइ तेवली अलंकारे सहितणीइ न समर्थाः क्षोभयितुं त्रिगुप्ताः संयमथी क्षोभा

भाषा

मत्वा तथा इति कथं यद्यपि त्रिगुप्तास्त्रिभिर्गुप्ताः मुनयः कामं अत्यर्थं देवीभिः क्षोभयितुं ध्यानाच्चालयितुं न चाद्रयाः इति नर्मंकिताः कौटुम्बी भिर्देवीभिः आभूषण युक्ताभिः यदि देवाङ्गनाभिराभरणालङ्कृताभिरपि साधवो ध्यानात् न चालिताः तदा मानुषीभिस्तु क्षोभं प्रापयितुं अशक्या एव तथापि स्त्रीप्रसङ्गत्यागं मुनीनां एकांतहितं ज्ञात्वाख्यादि रहितोपाश्रये स्थितिः श्रेयसीति भावः १६ स्त्री प्रसङ्गत्यागं पुनरपि द्रढयति [मोक्खाभिकं खिस्सविमाणवस्स संसारभीरुस्स ठियस्सधम्मे नतारिसन्दुत्तरमत्थिलोए जहित्थिओ बालमणोहराओ १७] मोक्षाभिकांक्षस्य मोक्षाभिलाषुकस्यमानवस्य संसारभीरोरपि तथा धर्मे स्थितस्य श्रुतधर्म्मेस्थितस्य अत्र संसारेतादृशं दुस्तरं अन्यत् किमपि नास्ति तथा लोके संसारेस्त्रीदुस्तरास्ति कौटुम्बी स्त्री बालमणोहराः बालानां अविवे किनां मनांसिहरतीति बालमनोहराः तु शब्दः पदपूरणेविशेषार्थे च १७ स्त्रीसंगति क्रमेगुणमाह [एएसङ्गं समइक्क

विभूसियाहिं न चाइया खोभइउं तिगुत्ता। तहावि एगंत हियंति नच्चा विवित्त वासो मुणिणं पसत्थो १६ ॥
मोक्खा भिकंखिस्सवि माणवस्स संसार भीरुस्स ठियस्स धम्मे । न तारिसं दुत्तरमत्थि लोए जहित्थिओ बाल मणो

जिन सत्यात्रिहुं गुप्ते गुप्ता तथापि एकांत हितनो कारण जाणीने विविक्त वासः मुनिनां प्रशस्तः स्त्रीयादिके रहि तथानक वास साधुने प्रशंशनीक तीर्थं करे एकांतभाव साधने प्रसंस्यो १६ मोक्षाभिलाषिणः पुंसः मोक्षना अभिलाखी मनुष्यने संसारभीरोः धर्मस्थितस्य चारगति रूपसंसारथी बीहताने श्रुतधर्मादिकने विखे सहितने नतादृशं दुस्तरं अस्ति लोके नथी तेहवुं कोई दुस्तर दोहिलुं नही पार पामता लोकनेविखे यथा स्त्री अज्ञान मनोहारिणी जेहवी स्त्रीजाति बाल अज्ञानी नामननीहरणहार दुस्तरछे छांडता १७ एतान् स्त्रीसंगात् अतिक्रम्य

मित्ता सुहुत्तराचेव भवन्तिसेसा जहा महासागरमुत्तरित्तानई भवे अविगङ्गासमाणा १८) मनुष्याणां एतान् स्त्री सम्बन्धि सङ्गात् समंति क्रम्य शेषाः धनधान्यादिसम्बन्धाः सुखोत्तराश्चैव भवन्ति सुखेनोत्तीर्यन्तेइति सुखोत्तराः यथा महासागरं स्वयं भूरमण सदृशं समुद्रं उत्तीर्य गङ्गानदी अपि सुखोत्तरा सुखोत्तीर्णा एव तथा येन स्त्री सङ्गस्यक्तस्तस्य अन्यसङ्गोधनधान्यादि संयोगः सुत्यज एव १८ अथ रागस्य दुक्खहेतुत्वमाह (कामाणुगिद्धिप्प भवं खु दुक्खं सव्वस्सलोयस्ससदेवगस्स जङ्काइयं माणसियं च किञ्चितस्सन्तगङ्च्छइवीयरागी १९) वीतरागः पुमान् रागद्वेषरहितो मनुष्यस्तस्य द्विविधस्यापि दुःखस्य अन्तकं पर्यन्तं गच्छति प्राप्नोति तत् द्विविधं दुःखं कौटुम्बं कायिकं कायेभवं कायिकं रोगादि तथामानसिकं मनसि भवं मानसिकं इष्ट वियोगानिष्टसंयोगादि पुनर्यत्दुखं सर्वस्य लोक सर्वस्य प्राणिगणस्य खुइति निश्चयेन कामानुगृद्धि प्रभवं विषयसतसेवनोद्भूतं वर्त्तते काम्यन्ते अभि

सूत्र

हराओ १७ ॥ एएय संगे समइक्कमित्ता सुहुत्तराचेव भवंति सेसा । जहा महासागर मुत्तरित्ता नई भवे अवि गंगा समाणा १८ ॥ कामाणु गिद्धिप्पभवं खु दुक्खं सव्वस्स लोगस्स सदेवगस्स । जं काइयं माणसियंच किंचि तस्संतगं

भाषा

ए पूठे कह्यां संग स्त्रीजातीनोते अतीक्रमीने सुखे नोत्तरितुं योग्याः शेषसगाः सुखे जतरीवुं कोइ दुस्तर दोहिलुं लोकने विषे नही यथा महा सागरं उत्तीर्य जिम मोटो समुद्र स्वयंभू रमण जतरीने गंगासमानापिनदी सुखोत्तीर्णा भवेत् गंगासमान जे मोटी नदीते सुखे उत्तरीइ एहवोहुइं १८ कामानुगृद्धि प्रभवं निश्चयेन दुक्खं कामनी अनुगृद्धि, वांछा तेहथी जपनो निश्चय दुःख आख्याता वेदनीय जाणवो सर्वस्य लोकस्य देवसहितस्य सघला लोकना समूहने देवता सहितने यत्कायिकं मानसिकं च किंचित् जे कायाने दुक्खरोगादि मननी वांछी वसुना वियोगथी जपनो थोडोइ कांइ

लभन्ते जनैरितिकामाः विषयास्तेषु अनुगृद्धिः कामानुगृद्धिः सततानभिकांक्षाकामानुगृद्धिः प्रभवो यस्य तत् कामानुगृद्धि प्रभवं कौटस्थस्य लोकस्य सदेव कस्यदेवैः सहितस्यवीतरागोविगतकामानुगृद्धिरिहोच्यते १९ अथ कामा एव दुक्खहेतवइति वदति [जहाय किं पागफला मणोरमारसेण वन्नेणयभुञ्ज माणातेखुद्दएजीवियपच्चमाणो एओवमाकामगुणाविवागे २०] यथा च किं पाकफलानिविषवृक्षविशेषस्य फलानिरसेनमधुरत्वेन वर्णेनरक्तादिनाचका रात् गन्धेन भुज्यमानानिजनस्य मनोहराणि भवन्ति तानि किं पाकफलानिक्षुद्रकं जीविते तुच्छेसोपक्रमेमनुष्यायुषिपच्यमानानि उदरान्तरेगत्वाविपाका वस्थां प्राप्तानिमरणान्त दुःखानि भवन्तीत्यध्याहारः तथा विपाकेपरिपाककालेकामगुणाविषया एतदुपमाः एतेषां किं पाकफलानां उपमायेषां ते एत दुपमाः किं पाकफलसदृशाविषयाइत्यर्थः विषयाहि भोगसमयेमनोरमाविपाके परलोकेनरकादि दुःखदायिनः २० रागस्यैव द्वेषसहितस्योद्धरणोपाय

गच्छइ वीयरागो १९॥ जहाय किं पागफला मणोरमा रसेण वन्नेणय भुञ्जमाणा। ते खुद्दए जीविय पच्चमाणा एउव मा कामगुणा विवागे २०॥ जे इंदियाणं विसया मणुन्ना नतेसु भावं निसिरे कयाई। नया मणुन्नेसु मणंपि कुज्जा

सूत्र

दुःख तस्यांतकं प्राप्नोति वितरागः ते दुःखनो अंतपारपामे श्रीवीतराग मुनीश्वर १९ यथा किं पाकफलानि मनोरमाणि जिम किं पाकवृक्षनां फल महारमणीक भला रसेन वर्णेन भुज्यमानः रसे करीवर्णेइ करी चकार थी गंधे करी भक्षण करतां स क्षुद्रः जीविन प्रत्ययमानः ते क्षुद्र तुच्छ असार सोपक्रम जीवितने मरणांतने दुखदाई एषा उपमा कामगुण विपाकानां ए उपमा कामभोग भोगव्याना फलने विखे जाणवी २० ये इंद्रियाणां विषयाः मनोज्ञाः जे इंद्रिय ५ ना शब्दादीक विखे मनोहरनतेषु भावं कदाचित् करोति ते इंद्रियना विषयने विखे चित्तनो भाव न करे न च अमनो

भाषा

माह [जेइन्द्रियाणंविसयामणुन्ना न तेसु भावं निसिरेकयाइं नयामणुन्ने सुमणंपि कुज्जा समाहिकामे समणेतवस्सी२ १] समाधिकामः समाधिं रागद्वेषा भावेन चित्तस्य स्वास्थ्यं कामयते इति समाधिकामः चित्तस्थैर्याभिलाषी तपस्वी श्रमणः साधुः तेषु विषयेषु कदाचिद्भावं चित्ताभिप्रायं न सृजेत् न कुर्य्यात् तेषु केषु ये विषया इन्द्रियाणां कर्णादीनां मनोज्ञाः वल्लभावर्त्तन्ते तथा च पुनर्ये मनोज्ञा अप्रियास्तेषु अमनोज्ञेषु इन्द्रियाणां विषयेषु मनोन कुर्यात् इत्यनेन सुन्दरेषु विषयेषु सरागं मनोनकुर्यात्तथा असुन्दरेषु विषयेषु स द्वेषं मनोनकुर्य्यात् २१] चक्खूस्सरूवंगहणं वयन्ति तं रागहेउं तुमणुन्नमाहु तं दोसहेउं अमणुन्नमाहु समोयजोतेसुवीयरागो २२] अथ मनोज्ञौ मनोज्ञयोः स्वरूपमाह चक्षुषोलक्षणं रूपग्रहणतीर्थंकरावदन्ति रूपं वर्णः संस्थानं वातद्दृश्यमानेऽनेनेति रूपग्रहणं चक्षुरिन्द्रियस्य तत् लक्षणं तं इति तद्रूपं रागहेतुकं मनोज्ञं आहुः यस्मिन् रूपे दृष्टे रागउत्पद्यते तद्रूपं मनोआहुः तदेवरूपं द्वेषहेतुकं अमनोज्ञमाहुः यस्मिन् रूपे दृष्टे रागद्वेष उत्पद्यते तद्रूपं अमनोज्ञमित्यर्थः यः साधुस्तेषु मनोज्ञामनोज्ञेषु रूपेषु समः सदृशवृत्तिः स्यात् स साधुर्वीतरागउच्यते २२ [रूवस्सचक्खु गहणं वयन्ति चक्खुस्स रूवं गहणं वयन्ति रागस्सहेउं समणुन्नमाहु दोसस्स हेउं

समाहि कामे समणे तवस्सी २१ ॥ चक्खुस्स रूवं गहणं वयंति तं राग हेउं तु मणुन्न माहु । तं दोस हेउं अमणुन्नमाहु

द्वेषु मनः कुर्यात् अमनोज्ञ इंद्रियने विषयने विषे मननकरे समाधिकामः श्रमणः तपस्वी रागद्वेषादि परिहार समाधिनो अभिलाषी साधु क्रोधादि तपनो करणहार २१ चक्षुषः रूपं ग्राहकं वदंति बुधाः नेत्रने वर्णसंस्थानादिरूपनोग्रहण कहे रूपते आंखिनो आकर्षणहारके तद्रूपं समनोज्ञं राग हेतु आहुः ते रूप मनोहर ते रागप्रे मनुकारण कहे भगवंत तद्रूपं अमनोज्ञं दोषहेतुं आहुः ते रूप अमनोज्ञ पाडूओ द्वेषरूप कहे भगवंत एषुयः समः

अमणुन्नमाहुः २३] तीर्थं करावक्षुरिन्द्रियं रूपस्य विषयस्य ग्रहणं वदन्ति गृह्णातीति ग्रहणं कर्त्तरियुप्रत्ययः ग्राहकं रूपस्य ग्राहकं चक्षुरित्यर्थः पुनस्तीर्थं करावक्षुरिन्द्रियस्य रूपं विषयं ग्रहणं वदन्ति गृह्यते इति गृहणं ग्राह्यं चक्षुषाग्राह्यं रूपं यत् चक्षुरिन्द्रियेण ग्राह्यं तदेवरूपमिति भावः अनेन रूप चक्षुषोर्ग्राह्य ग्राहकभावेन परस्परं उपकार्योपकारकभावेन च सम्बन्ध उक्तः इत्यनेन रूपं रागद्वेषकारणं तथा चक्षुरपि रागद्वेषकारणं उक्तं तत्समनोज्ञं चक्षुरिन्द्रियं रागहेतु आहुः सदृमनोज्ञेन ग्राह्येण रूपेण वर्त्तते इति समनोज्ञं मनोज्ञरूपग्राहकं नेत्रं रागहेतु कमित्यर्थः अमनोज्ञरूप ग्राहकं द्वेषस्य हेतुकं आहुः कथयन्ति २३ [रूवेसुजोगिद्धिमुवेइ तिव्वं अकालियं पावइसेविणासं रागाउरेसेजहवावयङ्गे आलोयलोलेसमुवेइमच्चु २४] रागस्य दूषणमाह यः प्राणीरूपेषु तीव्रां उत्कटांगृद्धिं रागं उपैति प्राप्नोतिकरोति धातूनां अनेकार्थत्वात् स प्राणीरागातुरः सन् रागपीडितः सन्

समोय जो तेसु स वीयरागी २२ ॥ रूवस्स चक्खुं गहणं वयंति चक्खुस्स रूवं गहणं वयंति । रागस्स हेउं समणुन्न माहु दोसस्स हेउं अमणुन्न माहु २३ ॥ रूवेसु जोगिद्धि मुवेइ तिव्वं अकालियं पावइ से विणासं । रागाउरे से जह

सवीतराग: समजे भला भूंडाने विखे रागद्वेष रहित ते वीतराग कहीइं २२ रूपं चक्षूर्गृह्णाति रूपने चक्षूग्रहे इम कहे तीर्थंकर चक्षुषः रूपग्राह्य त्वं वदंति चक्षुने रूपग्राह्य पणुं एतले दृष्टिने रूप ग्राह्यपणुं सुमनोज्ञं रागहेतुः रागनुंकारण ते भलुं कहताछता अमनोज्ञं दोषहेतु आहुः द्वेषनो हेतु कारण पाडू उकहता छता भगवंत २३ रूपेषु यः तीव्रं गृद्धिं उपैति रूपने विखे जे कोइ मूर्च्छापणुं धरे स आकालिकं विनाशं प्राप्नोति अकालिते विनाश मरणपामे रागातुरः सः यथा पतंगः राग लोभनो थाछो जिम पतंगी यो स आलोक लोलः पतंगः मृत्यं उपैति आलोकदीवानी शिखाने

आकालिकं एवं विनाशं प्राप्नोति अकालेभवं आकालिकं आयुषः स्थितेर्वागेव म्रियते यतोमनुष्याहि सोपक्रमायुषः स्युः काइव यथा शब्द इवार्थे यथैव आलोके प्रदीपेप्रदीपशिखादर्शनेलोकालं घटः आलोकलोलः यतश्चक्षुरिन्द्रियोजीवोमृत्युं समुपैति तथा रागातुरोजीव अकालमृत्युं समुपैतीत्यर्थः २४ (जे आविदोसंसमुवेइ तिव्वं तंसिक्खणेसे उवेइदुक्खं दुहन्त दोसेण स एणजन्तू न किंचिरूवं अवरज्झईसे २५) अथ द्वेषदूषणमाह यद्यपि जीवोरूपेषु इत्यध्याहारः यस्मिन् क्षणेतीव्रन्दोषं समुपैति स जीवस्तस्मिन्नेवक्षणे स्वकीयेनदुर्दान्तदोषेण दुर्दान्तं चक्षुस्तदेवदोषोदुर्दान्तदोषस्तेन दुर्दान्त दोषेणदुक्खं चित्तसन्तापं उपैति परंसेइति तस्य पुरुषस्य रूपं किमपि न अपराध्यति नविरूपं करोति रूपस्य न कोपि दोषइत्यर्थः तस्य जीवस्यैवदुर्दान्तेन्द्रियस्यैव दोषइत्यर्थः २५ [एगन्तरत्तोरुइरंसि रूवे अतालिसे से कुणईपओसं दुक्खस्ससम्पीलमुवेइबाले न लिप्पईतेणमुणीविरागे २६] योमनुष्योरागचरे

वापयंगे अलीय लोले समुवेइ मच्चू २४ ॥ जेयावि दोसं समुवेइ तिव्वं तंसिक्खणे सेउ उवेइ दुक्खं । दुहंत दोसेण सएण जंतूनकिंचिरूवंअवरज्झईसे २५ ॥ एगंत रत्तो रुइरंसि रूवे अतालिसे से कुणई पओसं । दुक्खस्स संपील

बिखे लंपट थको मरणपामे २४ य यापि कुरूपं दृष्ट्वा तीव्रं द्वेषं समुपैति जे कोइ पाडू आरूप देखीने द्वेषपणुं आणे ते जीव तस्मीन्नेव क्षणे स दुःखं उपैति तेह जक्षण अवसरने बिखे दुःखसंताप पामे दुर्दांतदोषेन स्वकीयेनजंतू दुर्दांत मोटे नेत्रने दोषेते वली मोलाने न किंचिद्रूपं तस्यापराधं करोति पाडूउं रूपकाइं अपराध तेहने करतुं नथी २५ एकांत रक्तः रुचिरेषु रूपेषु एकांत घणो रागीमनोहर रूपने बिखे अत्यंत सः अतादृशे कुरूपे द्वेषं करोति अति घणुं भुंडा पाडू आने बिखे ते द्वेषरोस करे दुक्खस्य संपीडां स उपैति मूर्खः दुक्ख संबंधिनी पीडानो समूह पामेते मूर्ख न

मनोज्ञरूपे एकान्तरक्तोभवति अत्यन्तं रागीभवति स च पुरुषोऽतादृशेऽसुन्दररूपे प्रद्वेषं करोति ततो बालोऽज्ञानीरागीपुमान् दुक्खस्य संघातं उपैति विरागीमुनिस्तेनरागद्वेषजनितदुक्खेन नलिप्यते न श्लिष्यते २६ [रूवाणुगासाणुगएयजीवे चराचरेहिंसइणेगरूवेचित्तेहिंते परितावेइबाले पीलेइ अत्तट्ठगुरूकिलिट्ठा २७) इदानीं रागस्यैव सकलाश्रवहेतुत्वमाह क्लिष्टोरागबाधितोरागवर्त्तीबालोऽज्ञानी जीवस्तिर्यगनेकप्रकारैः शस्त्राद्युपायैः कृत्वाचराचरान् त्रसस्थावरान् अनेकरूपान् पीडयति एकदेशदुःखोत्पादनेन पीडां उत्पादयति पुनः परितापयति परिसमन्तात् दुक्खयति पुनर्हिनस्ति प्राणिभ्यः पृथक् करोति परंसरागीजीवः कीदृशः सन् रूपानुगतः सन् रूपं प्रस्तावात् मनोज्ञं अनुगच्छति इच्छतीति रूपाणुगारूपानुगाचासौ आशाच रूपानुगाशारूपविषयोभिलाषस्तं अनुगतो अनुप्राप्तोरूपानुगाशानुगतस्तादृशः सन् सुन्दररूपविलोकन मनोरथसहितः सन् इत्यर्थः पुनः कीदृशोबालो ऽत्तट्ठगुरुरिति आत्मार्थगुरुः आत्मनः स्वस्य अर्थः प्रयोजनं गुरुयस्य स आत्मार्थः गुरुः स्वप्रयोजननिरतः स्वार्थीपुमान् किं२ न कुर्य्यात् इतिभावः २८]

सूत्र

मुवेइ बाले न लिप्पई तेण मुणी विरागे २६ ॥ रूवाणुगासाणु गएय जीवे चराचरे हिंसइ णेग रूवे । चित्तेहिं ते परितावेइ बाले पीलेइ अत्तट्ठ गुरू किलिट्ठे २७ ॥ रूवाणुवाएण परिग्गहेण उप्पायणे रक्खण संनिओगे । वए विउ

भाषा

लिप्यते तेन मुनी विरागः न लीपाइं तेणे द्वेष रूप दूःखे करी साधुरोग रहित २६ सुरूपास्यानुगतो जीवः मनोहररूपने विखे प्रवर्त्तुं प्राणी रूपना भोगनी इच्छाइं व्याप्यो जीव चराचरान् अनेकरूपान् जीवान् हिंसति चरत्रस अचर थावरने हणे अनेकजातिना जीवने विचित्रशस्त्रैः परितापयति मूर्खः विचित्र नानाविधशस्त्रहथी यारे करी दुक्ख उपजावे अज्ञानी: प्राप्नोति आत्मार्थं गुरुक्लेशं आत्माने अर्थे गुरु मोटो किलेशपामे २७ रूपानु

(रूवाणुवाएणपरिग्गहेण उप्पायणेरक्खण सन्नियोगो वएविओगेयकहिं सुहं से सम्भोगकालेय अतित्तिलाभे २८) तस्य रूपलोभाभिभूतस्य प्राणिनः कुतः सुखं तदेव दर्शयति रूपानुरागे सतिरूपानुरागेण वा रूपानुपाते सति परिग्रहेणमूर्छारूपेण हेतुनाउप्पायणे इति उत्पादने तथारक्षण सन्नियोगे तथा व्ययेविनाशे तथा विरहे च पुनः सम्भोगकाले अतृप्तिलाभेसति, तृप्तेः सन्तुष्टेर्लाभस्तृप्तिलाभः न तृप्तिलाभोऽतृप्तिलाभः तस्मिन् अतृप्तिलाभेसति लोभयुक्तस्य जीवस्यकदापि न सुखं पूर्वं हि लोभीजीवोरूपानुरागीसन् मूर्छयारूपवद्गजतुरगकलत्रादीनां उत्पादने दुक्खं प्राप्नोति ततस्तेषां उत्पन्नानां कष्टेभ्योरक्षणेदुक्खं प्राप्नोति ततश्च संनियोगे स्वपरप्रयोजने सम्यग् व्यापारणे दुक्खं प्राप्नोति तेषां रूपवद्गजादीनां सम्भोगकालेपि प्राप्तौ अतृप्तिलाभेपि सन्तोषस्याभावेसति दुक्खं प्राप्नोति यदुक्तं न जातकामः कामानामुपभोगेनशाम्यति हविषाकृष्णवर्त्मेव भूय एवाभि वर्द्धते १ तस्मात्परिग्रहेणजीवस्य कुतः सुखं कदापि सुखं नास्तीतिभावः २८ [रूवे अतित्तेय परिग्गहंमि सत्तोवसत्तो नउवेइ तुट्ठिं अतुट्ठि दोसेण दुहीपरस्स लोभाविले आययई अदत्तं २९) रूपे अतृप्तश्च पुरुषः परिग्रहे मूर्छयासक्तीभवति सामान्येनासक्तिमान् उपसक्तश्चस्यात् ततश्च मूर्छायां सक्तोपसक्तः पूर्वं सक्तः पश्चादुपसक्तः

गेय कहिं सुहंसे संभोग कालेय अतित्त लाभे २८ ॥ रूवे अतित्तेय परिग्गहंमि सत्तोवसत्तो न उवेइ तुट्ठिं । अतुट्ठि

पात्रेन परिग्रहेण मनोहररूपने रागे करी परीग्रहनी मूर्च्छाइं करी उपार्जते द्रव्य उपार्जवाने विखे रक्षण चौरादिक थी राखवाने संन्नियोगे आपणा प्रयोजन प्रवर्त्तवाने विखे विनाशने विखे विरहने विखे कोहाथी सुखहोइ तेहने तेहना भोगविना कालने विखे अतृप्तिः लाभः तृप्ति संतोष अणइं तें कोहांथी सुखहोइ २८ रूपेष अतृप्तः परिग्रहे अतृप्तः रूपनेविखे असंतोषी थको तथा परिग्रहनेविखे सक्तः उपसक्तः न उपैति तुष्टिं सामान्य पणे आसक्त

सक्तोपसक्तः एतादृशः सन् मनुष्यसृष्टिं सन्तोषं न उपैति ततश्च असन्तोषदोषेण दुःखीसन् परस्यान्यस्य सुरूपं वस्तु इति शेष आदत्ते गृह्णाति कीदृशसोरूपेऽतृप्ते लोभाविललोभेन आविलः कलुषोलोभाविलः २९ (तन्हाभि भूयस्य अदत्तहारिणोरूवे अतित्तस्यपरिग्गहेय मायामुसं वड्ढइलोभदोसातत्याविदुक्खान विमुच्चईसे ३०] पुनर्दोषन्तरमाह तृष्णाभि भूतस्य लोभपराजितस्य जीवस्य अदत्तहारिणोऽदत्तग्राहकस्य तथा रूपे रूपविषयेपरिग्रहेऽतृप्तस्य असन्तुष्टस्य लोभदोषाल्लोभापराधात् माया मृषामायावर्द्धते तृष्णया अदत्तं गृह्णाति ततो लोभात् परस्य गृहीतवस्तु रक्षण परोमायामृषां वक्ति तत्रापि मृषा भाषमाणेपि दुःखान्नविमुच्यते सलोभीदुक्खस्य भागेवस्यादित्यर्थः ३० दुक्खयुक्तमेव प्रकटयति [मोसस्सपच्छायपुरत्थओय पओगकालेयदुहीदुरन्ते एवं अदत्ताणि स मायय्न्तो रूवे अतित्तोदुहिओ अणिस्सो३१] मोसस्स मृषावाक्यस्य पश्चात्पुर तस्य प्रयोगकाले च कालत्रयेपि

सूत्र

देासेण दुही परस्स लोभाविले आययई अदत्तं २९॥ तन्हाभिभूयस्स अदत्तहारिणो रूवे अतित्तस्स परिग्गहेय। माया मुसं वड्ढइ लोभ दोसा तत्यावि दुक्खानवि मुच्चई से ३०॥ मोसस्स पच्छाय पुरत्थओय पओगकालेय दुही दुरंते।

भाषा

लालची घणं आसक्त लालची संतोषनपामे परस्य अतुष्टिदोषेन दुःखी माहरूं आरूप एहवे असंतोषीने दोषि दुक्खीथको पारकी रूपवंत वस्तुदेखी लोभात् गृह्णाति अदत्तं लोभ करीकलुख चित्तथको लेपारको अणदीधी वस्तु २९ तृष्णाभिभूतस्य लोभे करी पराभव्यानि अदत्तनालेण हारने रूपे परिग्रहे च असंतोषवान् रूपने विखे परिग्रहनेविसे असंतोषीने माया मृषावर्द्धति लोभ दोषात् माया सहित मृषा झूठ बोलवो वधे लोभना दोषथकी चोरीकरी झूठबोले तथापि दुक्खात्र मुच्यते सः तोपणि झूठबोल्याथकी दुक्खथकी नमूंकाइ ते विषयजीव ३० रूपनो लोभी झूठूबोलीं पछे पश्चात्ताप धरे

सुरूपवसुलोभाददत्तग्राहकपुमान् दुःखीभवतीति शेषः सुरूपवसुलोभाददत्तग्राहकः पुमान् इत्यपि कल्पदं प्रस्तावात् गृह्यते कोर्थः पूर्वं हि लोभान्मृषा भाषणं कुरुते मृषा भाषणस्य पश्चात् मृषा वचनं उक्त्वा पश्चात् पश्चात्तापं कुरुते मनसि जानाति मया मृषा उक्तं माशास्यत्यसौवसु स्वामीति तथा पुरतस्य मृषा भाषणात्पूर्वं अपि दुःखीभवति मायासौसुरूपवसु स्वामीकेन प्रकारेण एवं वंचनीयः इति पुनः प्रयोगकालेमृषाजल्प न कालेपि दुःखी भवति मन स्येवं जानातिमाकदाचिन्ममृषावचनमसौजानात्यपि कोट्टशः स पुरुषोदुरन्तो दुष्टोन्तः पर्यवसानं यस्य स दुरन्तः दृष्ट लोकेविटस्वनातः परभवे दुर्गति दुःखात् दुष्टावसानइत्यर्थः एवमसुनाप्रकारेण रूपेऽतृप्तोऽदत्तानि समाचरन् अनिशः सन् दुःखितोभवति न विद्यते निशायस्य स अनिशः अवष्टं भरहितः यतोहि चौरस्य मृषा भाषिणश्चनकोपि रक्षकइति भावः ३१ (रूवाणु रत्तस्सनरस्स एवं कत्तोसुहं हुज्जकयाइकिंचि तत्थोवभोगेविकिलेसदुक्खं निव्वत्तई जस्सकएणदुक्खं ३२) एवं अमुनाप्रकारेण प्रागुक्तसूत्र प्रकारेण रूपानुरक्तस्य रूपानुरागिणः पुरुषस्य कदापि रात्रौदिवसेवाकिञ्चित्स्तोकमात्र मपि कुतः

सूत्र

एवं अदत्ताणि समाययंतो रूवे अतित्तो दुहिओ अणिस्सो ३१ ॥ रूवाणुरत्तस्स णरस्स एवं कत्तो सुहं होज्ज कयाइ

भाषा

एकिम वचस्युं इम करतु मलोवारी इवे पहल्या दुखलहे झुठा बोलवाना प्रयोग प्रस्तावने विखे एमजाणे इम दुःखनो पामइणहार दुष्ट पाडओ अंते बिडंबना सहे एवं अदत्तानि ग्रहन् जिम झूठूलागे तिम अदत्त अणदीधोते पणलागे ग्रहण करतोछतो रूपे अतृप्तो दुक्खितो अनिष्टः नेष्टा रहितः मनोहररूपने विखे असंतोषी थको दुक्खीओ निष्टारहीत तेहनुं कोइ पासुं न करे ३१ रूपानुरक्तस्य नरस्य एवं मनोहर रूपनो अनुरक्त रागी नर मनुष्यने इणे प्रकारे कुतः सुखं कदाचित् किंचित् भवति किं हाथको सुखहोइ अथोतु न होइ कहीइं तथापि भोगे क्लेस दुक्खं तीहां

कस्मात्सुखं भवेत् अपि तु कदापि किमपि सुखं न भवेत् यतस्तत्र रूपानुरागेपि क्लेशदुक्खं अतृप्तिलाभलक्षणपीडाजनितं असातं निर्वर्त्तयति उत्पादयति पुनर्जन्मकाएणइति यस्य मनोज्ञरूपाद्युपभोगस्य कृतेर्मनोज्ञरूपाद्युपभोगार्थं दुःखं आत्मनः कष्टं भवति ३२ इति रागस्य दुःख हेतुत्वमाह [एमेव रूवंमिगओ पओसं उवेइ दुक्खोहपरं परओ पदुट्ठचित्तोयचिणाइ कम्मं जं से पुणोहोइ दुहं विवागे ३३] एवं अमुनाप्रकारेणैव यथा मनोज्ञ रूपोपरिरागाद्दुखं लाभ प्रकारेणैव तथा जीवोऽमनोज्ञे रूपे प्रद्वेषङ्गतः सन् प्रद्वेषपरं परातः प्रदुष्टचित्तः सन् तत् कष्टं कर्म्मचिनोति उपार्जयति जंइद्दि यत् कर्म्मसे इति तस्य दुष्टचित्तस्य विपाकेकर्मानुभव कालेइह परत्र च दुक्खं दुक्खदायि भवति ३३ रागद्वेषोद्धरणगुणमाह [रूवेविरत्तोमणुओविसोगो एएणदुक्खोहपरं परेण नलिप्पई भवमज्झेवसन्तोजलेणवा पुक्खरणीपलास ३४] रूपेविरक्तोमनुष्योमनोज्ञे रूपेरागं अकुर्वन् एतयादुःखौघपरं परयापूर्वो

किंचि। तत्थोव भोगेवि किलेस दुक्खं निव्वत्तई जस्स कएण दुक्खं ३२॥ एमेव रूवंमि गओ पओसं उवेइ दुक्खोह परंपराओ। पदुट्ठ चित्तोय चिणाइ कम्मं जं से पुणो होइ दुहं विवागे ३३॥ रूवे विरत्तो मणुओ विसोगो एएण

रूप भोग विषाने विषे पणि लक्ष न होइ तांलगे क्लेश दुःखपामे नींपजावबे करी जे मनोहर रूप भोगववाने दुख कष्ट अने आपउपाय ३२ एवंमे रूपे गतः प्रद्वेष इणोंपरिं जे उत्तम रूपउपरि रागइइ तिम कदाचित् द्वेषपाम्योथको उपैति दुक्खो घपरंपरामेते जीवदुक्खनी परंपरा श्रेणिसमूह प्रदुष्टचित्तः चिनोति कर्म्माणिइषे करीसहित जिवारेचित्तहुवे तिवारे बांधे कर्म्मघणा जेह कर्म्म दुक्खना कारणहुइ विपाके भोगविवा कालने विषे इहलोक परलोके पणि ३३ रूपे विरक्तो मनुष्य गतशोकः मनोहररूप विषे राग अणकरतुं मनुष्य शोकरहित थको ए पूठे कही दुक्खनी परंपरा तिणे इणे करीने न

त्रयादुःखसमूह श्रेण्याभवमध्ये वसन् अपि न लिप्यते रागजनितदुःखावलिप्तोनस्यादित्यर्थः कोऽयः स पुमान् विशोकोविगतशोकः केन किं मिव जलेन पुष्करिणीपलाशमिव यथा पद्मिनी पत्रं जलेतिष्ठदपि जलेन न अवलिप्यते एवं विरक्तोपि संसारेवसन्नपि संसारदुःखैर्नलिप्यते ३४ एवं चक्षुरिन्द्रिय माश्रित्यत्रयोदशगाथाव्याख्याताः अथ शेषेन्द्रियाणां मनसश्चत्रयोदश२ गाथाव्याख्येयाः सन्ति अत्र च इन्द्रियाणां चक्षुषोदोष बाहुल्य प्रादुर्भावात् पूर्वं चक्षुरिन्द्रियद्वारेण रागद्वेषौ दर्शितौ अन्यथा तु दुर्दमनं रसनेन्द्रियमुक्तमस्ति अथ श्रोत्रमाश्रित्यदूषणान्याह (सोयस्ससद्दं गहणं वयन्ति तं रागहेउं तुमणुन्नमाहु तं दोसहेउं अमणुन्नमाहु समोयजोतेसु सवीयरागो ३५) तीर्थं करः श्रोत्रेन्द्रियस्य ग्रहणं विषयं शब्दं ग्राहकं श्रोत्र इति श्रोत्रेन्द्रियस्य लक्षणं शब्दः श्रोत्रेणैव गृह्यते तं शब्दं मनोज्ञं स्त्री गीतादिकं रागहेतुकं आहुः वीतरागादि कथयन्ति तं एवं शब्दं अमनोज्ञं स्वरवायसादि प्रोक्तं

मूल

दुक्खोह परंपरेण। न लिप्पए भवमज्झे व संतो जलेणवा पुक्खरिणी पलासं ३४॥ सोयस्स सद्दं गहणं वयंति तं राग हेउंतु मणुन्न माहु। तं दोस हेउं अमणुन्न माहु समोय जो तेसु सवीयरागो ३५॥ सद्दस्स सोयं गहणं वयंति

भाषा

लिप्यते संसारे वसन्नपिलोपाइ खरडाये नही भवसंसारमाहि वसतुं पणि जलेन यथा पद्मिनीपत्रं तेह उपरि दृष्टांत जिम पाणीइं करी पुष्करिणीं कमलनोपलाशपांन लिपे लागे नहीं ३४ श्रोत्र विषयः शब्दो वदंति बुधाः सोयकाननो विषयग्रहण शब्द कहे तत्गीतादिमनोज्ञं रागहेतुः ते मनोहर गीतादिक शब्द रागनो हेतु कारणकहे तत्द्वेष हेतुं अमनोज्ञ पाडुउं रूप आहुः कहेछे पंडित समः एषुयः सवीतरागः सरीखो जे एहनेविखे ते वीतरागकहीइ ३५ शब्दग्राहकं श्रवणं वदंति शब्दनो ग्रहणग्राहक कान कहे श्रोत्रस्य ग्राहकः शब्दः इति वदंति काननो ग्राहक शब्द इम तीर्थं

कर्कशं हेय हेतुकं आहुः यस्तुमनोज्ञामनोज्ञयोः शब्दयोर्विषये समोरागद्वेषरहितः सवीतराग उच्यते ३५ [सद्दस्ससोयं गहणं वयन्ति सोयस्ससद्दंगहणं वयन्ति रागस्सहेउं समणुन्नमाहुदोसस्सहेउं अमणुन्नमाहु ३६] तीर्थकराः सोयं इति श्रोत्रेन्द्रियं शब्दस्य ग्रहणं ग्राहकं वदन्ति गृह्णातीति गृहणं पुनस्तीर्थकराशब्दं विषयं श्रोत्रस्य श्रोत्रेन्द्रियस्य ग्रहणं गृह्यते इति ग्रहणं ग्राह्यं वदन्ति शब्दः श्रोत्रेणग्राह्यः तस्मात् शब्द श्रोत्रयोग्राह्यग्राहकभावः सम्बन्धउक्तः तत् समनोज्ञं सुन्दरशब्द विषयग्राहकं रागस्य हेतुकं आहुः पुनरमनोज्ञं असुन्दरं शब्द विषयग्राहकं श्रोत्रेन्द्रियं द्वेषस्य हेतुं आहुः३६ [सद्देसुजोगिद्धिं मुवेइतिव्वं अकालियं पावइसेविणासं रागाउरेहरिणमिगेवमुद्धे सद्देअतित्तेसमुवेइमच्चुं ३७] यः पुरुषः शब्देषुतीव्रां अधिकां गृद्धिं मूर्छां उपैति स शब्देऽतृप्तोमनोज्ञ शब्दे असन्तुष्टोरागातुरः सन् मुग्धोमूढः आकालिकं आयुः स्थितेरर्वागेवसोपक्रमायुष्कत्वात् मृत्योरवसरं विनैवविनाशं मरणं प्राप्नोति समूढः कइव मृत्युं समुपैति शब्देऽतृप्तो मुग्धोहरिणमृगइव हरिणपशुरिव अत्र मृग शब्दः पशुपर्यायवाचकः हरिणश्चासौमृगश्च हरिण

सूत्र

सोयस्स सद्दं गहणं वयंति। रागस्स हेउं समणुन्न माहु दोसस्सहेउं अमणुन्न माहु ३६॥ सद्देसु जो गिद्धि मुवेइ तिव्वं अकालियं पावइ से विणासं। रागाउरे हरिणमिएव्व मुद्धे सद्दे अतित्ते समुवेइ मच्चुं ३७॥ जेयावि दोसं समुवेइ

भाषा

कर कहे तत् सुमनोज्ञं रागहेतु आहुः ते रागनुं हेतू मनोहर भलो कहे अमनोज्ञ दोषहेतुः द्वेषरीसनो कारण पाडूउ कहे ३६ शब्देषु यः तीव्रां गृद्धिं उपैति शब्दनेविखे जे कोई गृद्धि, मूर्छापामे तीव्र अत्यंत सअकालिकं विनाशं प्राप्नोति ते अकालिं अवसर विनाश मरणपामे रागातुरहरिणे वसुग्धः रागे पीड्यो जिम हरिण तेहनी परिं मुग्धभोलो शब्देषु अतृप्तः समृत्युं उपैतिशब्दनेविषे असंतोषी मरणपांमे ३७ जे कोइ पाडुआ शब्दने विखे द्वेष आणे तेहि

मृग: ३७ [जे आविदोसं समुवेइतिव्वं तं सिंखणेसेउ उवेइदुक्खं दुइन्तदोसेणसएणजन्तू न किञ्चिसइं अवरज्झईसे ३८] यद्यपि जन्तुर्जीवोयस्मिन्क्षणे अमनोज्ञेशब्देतीव्रं द्वेषं समुपैति सजन्तु: तस्मिन्नेवक्षणे स्वकीयेन दुर्दान्तदोषेणदुर्दान्तश्रोत्रेन्द्रियं तदेवदोषः अथवातस्य दोषस्तेन दुःखं उपैति प्राप्नोति सजन्तु: स्वकीयश्रोत्रेन्द्रियदोषेण दुःखी क्रियते परं तु तस्य पुरुषस्य शब्दः किञ्चिदपि न अपराध्यति शब्दस्य न कोपि दोषः जन्तोः श्रोत्रेन्द्रियस्यैव दोषइत्यर्थः ३८ [एगन्तरत्तोरुइरंमिसद्दे अतालिसेसे कुणईपओसंदुक्खस्ससम्पीलमुवेइ बाले न लिप्पईतेणमुणीविरागे ३९] योमनुष्योरुचिरेमनोज्ञे शब्दे एकान्तरक्तो अत्यन्तमासक्तोभवति रागं कुरुते समनुष्योऽतालिशे अतादृशे अमनोज्ञे शब्दे प्रद्वेषं करोति सबालो रागद्वेषासक्तो दुःखस्य सम्पीडां उपैति असातासम्बन्धिनी अत्यन्तपीडां प्राप्नोति तेन रागद्वेषोत्थदुःखेन विरागोमुनिर्नलिप्यते वीतरागः पुमान् सदासुखभाक्त्वादिति भावः ३९ [सद्दाणुगासाणुगएजजीवे चराचरेहिंसइणेगरूवे चित्तेहिं ते परितावेइबाले पीलेइ अत्तट्ठगुरूकिलिट्ठे ४०] अथ शब्दानुरक्तस्य रागद्वेषयोरेवाशयकारणत्व

मूल

तिव्वं तंसिक्खणे सेउ उवेइ दुक्खं। दुइंत दोसेण सएण जंतू न किंचि सद्दं अवरज्झई से ३८॥ एगंत रत्तो रुइ रंसि सद्दे अतालिसेसे कुणई पओसं। दुक्खस्स संपील मुवेइ बालेनलिप्पई तेण मुणीविरागे ३९॥ सद्दाणुगासाणु

भाषा

जेक्षण अवसरनेविखे दुःखपामे दुर्दांत मोटेनेत्रने दोषेते करीपोतानेलीधे जोव आपणा पर पाडुआ शब्दकांइ तेहने अपराधकरतुनथी ३८ एकांतपणे राग धरतो रुचिरमनोहर शब्दने विखे पाडूआ शब्दने विखे घणो पामे द्वेष दुक्खनीं पीडापामे बालअज्ञानी नलिंपाइ नक्रीपाए तीणे साधू शब्दनो राग करतो ३९ रूडा शब्दनी वांछाने विखे प्रवर्त्ततुंथको जीव चरअस अचर थावरनेहणे विविधशस्त्रे करी दुक्ख उपजावे अज्ञानी आत्माने अर्थे गुरु मोटो

माह जोवः शब्दानुरागाद्यानुगतः सन् मनोज्ञशब्द श्रवणाद्यायुक्तः सन् चराचरान् अनेकरूपान् जीवान् हिनस्ति सबालोऽज्ञानीचित्रैरनेक प्रकारैरुपायैः शस्त्रादिभिः कान् चित् जीवान् परितापयति कान्चिज्जीवान् पीडयति कीदृशः सबालः अत्तट्ठगुरुः आत्मार्थगुरुःस्वार्थपरायणः पुनः कीदृशः किलिट्ठः क्लिष्टोरागद्वेषोपहतचित्तः ४० (सद्दाणुवाएण परिग्गहेण उप्पायणेरक्खण सन्नियोगे वएविओगेयकहिं सुहंसे सम्भोगकालेय अतित्तलाभे ४१] मनोज्ञ शब्द श्रवणलाभाभिभूतस्य प्राणिनः कुतः सुखं तदेवाह शब्दानुरागेण तथा परिग्रहेण मूर्छारूपेण उत्पादने मनोहर शब्दोपेतचेतनाचेतन द्रव्योत्पादने पश्चात्तेषां सन्नियोगेस्वपरप्रयोजने सम्यक् व्यापारणे व्ययेविनाशेवियोगोऽर्थात् शब्द अर्थिनः पुरुषस्य कुतःसुखं पुनस्तस्य शब्दानुरागिणोजन्तोः सम्भोग कालेच अतृप्तिलाभोदुःखं भवति शब्दश्रवणेरागिणां नतृप्तिरितिभावः ४१ [सद्दे अतित्तेयपरिग्गहंमिसन्तोवसन्तोनउवेइतुट्ठिं अतुट्ठिदोसेणदुहीपरस्सलोभावि लेआयई अदत्तं ४२] शब्देऽतृप्तोजीवः परिग्रहे अवग्रहः स्यात् सामान्ये नरक्षोभवेत् ततश्च सक्षोपग्रहः स्यात् अत्यन्तं ग्रहः उपग्रहः ग्रहणासौ उपग्रहश्च ग्रहोपग्रहः परिग्रहे गाढानुरक्त सुष्टिं सन्तोषंन उपैति असुष्टिदोषेण दुक्खीभवति पुनरसन्तोषी परस्यान्यस्य सम्बन्धि शोभन शब्दकारि वस्तु वादित्रादि

मूल

गएय जीवे चराचरे हिंसइणे गरूवे चित्ते हिंते परितावेइ बाले पीलेइ अत्तट्ठ गुरु किजिइ ४० ॥ सद्दाणुवाएण परि ग्गहेण उप्पायणे रक्खण सन्निओगे। वए विओ गेय कहं सुहंसे संभोग कालेय अतित्त लाभे ४१ ॥ सद्दे अतित्तेय

भाषा

रोगादिके पोडो ४० रूडाशब्दने रागे परिग्रहे करीने उपारि जिवाने राखवाने विखे काज करिवाने विखे विनाश विरुद्ध विखे कीहांथी सुखहवे संभोग तेहना भोग विवाने अवसरे तृप्त संतोष अणहुंते किहांथी सुख ४१ शब्दने विखे असंतोषी थको तथा परिग्रहने विखे असंतोषी थको सामान्य पणे

लोभाविलो लोभ कलुषः आदत्ते अदत्तं गृह्णाति ४२ [तन्हाभिभूयस्स अदत्तहारिणो सद्दे अतित्तस्य परिग्गहेय मायामुसंवड्ढइ लोभदोसा तत्थावि दुक्खान विमुच्चईसे ४३] शब्दे उत्पन्नस्य प्राणिनः परिग्रहे तृष्णाभि भूतस्य अदत्तहारिणश्च लोभदोषात् माया मृषा सम्बर्द्धते पुनस्तस्य प्राणिनस्तत्रापिमा यामृषायां अपि दुःखात् न विमुच्यते मायामृषाजल्पनकालेपि दुक्खभाक् स्यादित्यर्थः ४३ तदेव दुक्खं दर्शयति (मोसस्सपच्छाय पुरत्थओय पओगकालेयदुही दुरन्ते एवं अदत्ताणि समाययन्तो सद्देअतित्तोदुहिओ अणिस्सो ४४) मृषाभाषीपुमान् मृषावाक्यस्य पश्चात्पुरतश्च प्रयोगकाले च दुरन्तोदुक्खान्तोभवति अन्ते दुक्खभाक् स्यात् मायया मृषा उक्त्वा पश्चात् मृषाभाषणस्य पश्चात्तापं करोति मनसि एवं जानाति मायासंस्थापितं वाक्यं नोक्तं इति पश्चात्तापं

परिग्गहंमि सत्तोवसत्तो न उवेइ तुट्ठिं । अतुट्ठि दोसेण दुही परस्स लोभाविले आययई अदत्तं ४२ ॥ तण्हाभिभूयस्स अदत्त हारिणो सद्दे अतित्तस्स परिग्गहेय । माया मुसं वड्ढइ लोभ दोसा तत्थावि दुक्खा नवि मुच्चइसे ४३ ॥ मोसस्स पच्छाय पुरत्थओय पओग कालेय दुही दुरंते । एवं अदत्ताणि समाययंतो सद्दे अतित्तो दुहिओअणिस्सो ४४॥ सद्दाणु

सूत्र

घणूं लालची तृष्णा संतोष न पांमे अतृप्तिवंतथको पारकी भली वस्तु देखी लोभीथको पारकी अण दीधीले वस्तु ४२ लोभे करी पराभव्यानेचोरी वस्तु लेणहारने शब्दबिखे परिग्रहने बिखे असंतोषीमे माया सहित मृषाइं बोले लोभना दोषथकी चोरी करे तो पणि दुखथी मूकाइ नही ते बिखे जीव ४३ रूपनी लोभी झूठं बोली पश्चात्ताप धरे पहली दुक्खलहे झूठा बोलवाना अवसरने बिखे दुष्टपाड्यो अंतबिरूवण सहे इम अदत्तलेतुथकी शब्दने बिखे असंतोषी थको दुखीयो रहे तृष्णा वर्जे नही एकारणे दुक्खी हुवे ४४ शब्दने बिखे रागी मनुष्यने कीहांथकी सुखथाइ कि वारे पणि

भाषा

करोति पुनः शब्दलोभीमृषाभाषणस्य पुरस्तात् कथं मया असौ शोभन शब्दगुणवान् पदार्थोयाचोवचनावाकार्याइति मृषा भाषणात् पूर्वमपि चिन्ता दुक्खोपेतः स्यात् पुनः स च प्रयोगकालेमृषाभाषण प्रस्तावे च दुःखीस्यात् यतोहि मृषा अलं तं मामसौमाजानात्यपि एवं अमुनाप्रकारेण शब्देऽतृप्तो जीवोऽदत्तानिशब्दगुण वद्स्तूनि समाचरन् गच्छन् दुःखितो भवति त्रिकालमपि दुक्खभाग् भवति कौटम्यः सोऽनिशो निशारहितः यतोहि अदत्तग्राहि णोऽन्याय युक्तस्य न कोप्यवष्टंभ दातास्यात् ४४ [सद्दाणुरत्तस्स नरस्स एवं कत्तोसुहं होज्जकयाइ किं चितस्योवभोगे विकिलेस दुक्खं निव्वत्तई जस्स कएण दुक्खं ४५] शब्दानुरक्तस्य मनुष्यस्य एवं अनेनोक्त प्रकारेण कदापि किञ्चित् स्तोकमपिसुखं भवति अपितु सर्वथैव न सुखं अतृप्तिलाभ लक्षणं यस्य शब्दोप भोगस्य कृते शब्दोपभोगार्थं दुक्खं इति आत्मनो निर्वर्त्तयति उत्पादयति तस्य कदापि सुखं नास्तीत्यर्थः सुखस्य कारणं तत्र किमपि नास्ति ४५ [एमेव सद्दंमि गओ पओसं उवेइ दुक्खोह परंपराओ पदुइ चित्तोय चिणाइ कम्मं जंसे पुणो होइ दुहं विवागे ४६] एवं अनेन प्रकारेणैव यथा मनोज्ञस्य शब्दोपरि रागं उपगतस्तथा शब्देऽमनोज्ञशब्दे प्रद्वेषंगतो जीवो दुःखोघ परंपरा उपैति ततःप्रदुष्ट चित्तःद्वेषोपहत चित्तः कर्म अष्टविधंचिनोति कर्मबंधं करोति

सूत्र

रत्तस्स नरस्स एवं कत्तो सुहं होज्ज कयाइ किंचि । तत्थोव भोगेवि किलेस दुक्खं निव्वत्तई जस्स कएण दुक्खं ४५ ॥
एमेव सद्दंमि गओ पओसं उवेइ दुक्खोह परंपराओ। पदुइ चित्तोय चिणाइ कम्मं जंसे पुणो होइ दुहं विवागे ४६ ।

भाषा

तीव्रां लभि अणपामतु क्लेश दुक्खपामे नोपजावे करे शब्दने विखे पांम्यो थको पामे ते जीव दुक्खनो परंपरा द्वेषे करी सहित चित्तथको बांधे कर्म जे कर्म दुक्खनां कारणहुइ भोगविवाने काले ४६ शब्दथकी विरम्यो मनुष्य शोकरहित एणे दुःखनी परंपराइं लेपाये

यत्कर्म तस्य प्रदुष्टचित्तस्य पुरुषस्य विपाके दुक्खं दुक्खदायिकं भवति४६ (सद्दे विरत्तो मणुओ विसोगो एएण दुक्खोह परंपरेण नलिप्पइ भवमज्झे वसंतो जलेण वा पुक्खरिणीपलासं४७) यो मनुष्यशब्दे विरक्तोभवति सविशोकः शोकरहितः सन् भवमध्ये वसन् अपि पूर्वोक्तदुक्खौघ परंपरया न लिप्यते किमिव जले वसदपि पुष्करिणीपत्रं इव४७ (घाणस्सगन्धं गहणं वयन्ति तंरागहेउं समणुन्नमाहु तं दोसहेउं अमणुन्नमाहु समोयजोतेसुसवीयरागो४८] तीर्थंकराघ्राणस्य नासिकायाः ग्रहणं विषयंगन्धं वदन्ति तं मनोज्ञं गन्धं रागहेतुं आहुः पुनस्तंगन्धं अमनोज्ञं द्वेषहेतुं आहुः तेषुमनोज्ञा मनोज्ञेषु गन्धेषु यः समस्तुल्यवृत्तिः सवीतरागोज्ञेयः ४८ (गन्धस्सघाणं गहणं वयन्तिघाणस्सगन्धगहणं वयन्तिरागस्सहेउं समणुन्नमाहुदोसस्सहेउं अमणुन्नमाहु ४९) तीर्थङ्कराः गन्धस्यसुरभ्यसुरभिपुद्गलस्यग्रहणं ग्राहकंघ्राणं वदन्ति तथा घ्राणस्य नासिकायागन्धसुरभ्य सुरभिपुद्गलं ग्रहणं ग्राह्यं वदन्ति एवं गन्धघ्राणयोर्ग्राह्यग्राहक भाव उक्तस्तन्मनोज्ञं मनोज्ञ गन्धविषयसहितं घ्राणं रागहेतुकंआहुः एवं अमनोज्ञं अमनोज्ञगन्ध विषयसहितं घ्राणं द्वेषस्यहेतु आहुः४९ [गंधेसु जोतिव्व

सूत्र

सद्दे विरत्तो मणुओ विसोगो एएण दुक्खोह परंपरेण । न लिप्पए भव मज्झे व संतो जलेण वा पुक्खरिणी पलासं४७ ।
घाणस्स गंधं गहणं वयंति तं रागहेउं तु मणुन्न माहु । तं दोसहेउं अमणुन्न माहु समोय जो तेसु स वीयरागी ४८ ॥
गंधस्स घाणं गहणं वयंति घाणस्स गंधं गहणं वयंति । रागस्स हेउं समणुन्न माहु दोसस्स हेउं अमणुन्न माहु ४९ ॥

भाषा

नही भवसंसारमांहि वसतुं जिम पाणीइं करी नलिनीनो पान नलिपाइं ४७ घ्राणनाशिकाने ग्रहणने विषे गंधपरिमल कहे ते गंध भलो रागनो कारणते द्वेषनुं कारण पाडयो कहताहुआ जे समताभाव धरे तेवीतराग कहीइं ४८ गंधनो ग्रहण नाशिका कहे नाशिकानो ग्रहण गंध कहे रागनो

सुवेइ गिद्धं अकालियं पावइ से विणासं रागाउरे ओसहि गंधगिद्धे सप्पे बिलाओ विव निक्खमंतो ५०] यो मनुष्यो गंधेषु तीव्रं उत्कटां गृद्धिं उपैति स मनुष्योरागातुरः सन् अकालिकं विनाशं प्राप्नोति सर्पोहि नागदमन्यादिकां सुरभिगन्धोपेताकाश्चिदौषधीमाघ्राय पश्चात् तद्गन्धाकृष्टोबिलान्निर्गच्छन् म्रियते जनैर्मार्यते चन्दनगन्धाकर्षितश्च चन्दनामालिंग्य तिष्ठन् म्रियते मार्यते गन्धलुब्धो नरोहि सर्पोपमोज्ञेयः ५० [जे आविदोसं समुवेइ तिव्वं तंसिक्ख णेसेउउवेइदुक्खं दुहन्तदोसेण सएणजन्तू न किञ्चिगन्धं अवरज्झईसे ५१] यद्यपि जन्तुर्यस्मिन् क्षणेअमनोज्ञगन्धं आघ्रायतीव्रं द्वेषं समुपैति स जीवस्तस्मि न्नेवक्षणेस्वकीयेन दुर्दान्तघ्राणेन्द्रिय दोषेण दुक्खं उपैति परं तु तस्य गन्धग्राहकस्य पुरुषस्य गन्धः किमपि न अपराध्यति गन्धस्य न कश्चिद्दोषस्तस्य घ्राणेन्द्रियस्यैव दोषोस्ति५१ [एगन्तरत्तोरुइरंमिगन्धे अतालिसेसेकुणईपओसंदुक्खस्ससंपीलमुवेइबालेनलिप्पईतेणमुणीविरागे५२] योमनुष्योरुचिरोमनोज्ञे गन्धे एकान्तरक्तो अत्यन्तं रागवान् भवति सतादृशे अमनोज्ञेगन्धे प्रद्वेषं करोति तदासबालः दुक्खस्यपीडां दुक्खसम्बन्धिनीपीडां असातां उपैति तेन

सूत्र

गंधेसु जो गिद्धि सुवेइ तिव्वं अकालियं पावइ से विणासं। रागाउरे ओसहि गंधगिद्धे सप्पे विलाओविव निक्ख मंतो ५०॥ जेयावि दोसं समुवेइ तिव्वं तं सिक्खणे सेउ उवेइ दुक्खं। दुद्दंत दोसेण सएण जंतू न किंचि गंधं

भाषा

हेतु भलो हुवे दोषनोहेतु तेपाडूओ कहे ४९ गंधने विखे जे कोई गृद्धि मूर्च्छापामे अत्यंत ते अकाले अवसर विना मरणपामे जिम रागनो वाह्यो ओषधी कालीवेलि प्रमुखना गंधने विखे गृद्ध लोभीओ अर्थ गंधने अर्थे बिलथकी नीकलतो ५० जे कोई पाडुआ गंधपामी द्वेष आणे तीव्रपणे तेहज अवसरने विखे ते दुक्ख पामे दुर्दांत मोटा दोषनासई कडे जीव गंध तेहने अपराध नथी करतो परं रागद्वेष करेछे तेहने अपराध ५१

कारणेन विरागोमुनिस्तेन दुखेनरागद्वेषोद्भवेन कष्टेनलिप्यते ५२ [गन्धाणु गासाणगएय जीवे चराचरे हिंसइणे गरूवे चित्तेहिं ते परितावेइबाले पीलेइ अत्तट्ठ गुरुकिलिट्ठे ५३] बालो अज्ञानीजीवो गन्धानुगाशानुगतो मनोज्ञगन्धोपेत पुष्प कर्पूर कस्तूरिकादि द्रव्यसुरभिग्रहणाशा सहितचित्तै र्विविध शस्त्राद्युपायैः कृत्वा चराचरान् अनेकरूपान् जीवान् हि नस्ति परितापयति पीडयति कौटुम्बः सः आत्मार्थगुरुः स्वार्थपरायणः पुनः कौटुम्बः संक्लिष्टोरागा द्युपहितचित्तः ५३ [गंधाणुवाएण परिग्गहेण उप्पायणेरक्खण सन्नियोगे वएविओगेयकहिंसुहिंसे सम्भोगकालेय अतित्तलाभे ५४] गंधानुरक्तस्य जीवस्य कुतः सुखं भवति कुतोपि सुखं नस्यादित्यर्थः तथैव दर्शयति पूर्वं तु गंधानुवादेन सुरभिगंधद्रव्यानुरागेणसुरभिगंध द्रव्यानुरागेसति वा परिग्रहेण मूर्छारूपेण दुखं स्यात् ततस्तस्योत्पादने दुखं स्यात् ततोरक्षणे दुःखं ततः संनियोगे स्वपर प्रयोजने सम्यग् व्यापारेण दुखं ततोव्ययेतस्यन्यूनतावा

सूत्र

अवरज्झइसे ५१ ॥ एगंत रत्तो रुइरंसि गंधे अयालिसेसे कुणाइ पओसं । दुक्खस्स संपील मुवेइ बाले न लिप्पइ तेण मुणी विरागे ५२ ॥ गंधाणुगासाणु गएय जीवे चराचरे हिंसइणे गरूवे । चित्तेहिं ते परितावेइ बाले पीलेइ अत्तट्ठ गुरु किलिट्ठे ५३ ॥ गंधाणुवाएण परिग्गहेण उप्पायणे रक्खण संनिओगे । वए विओगेय कहिं सुहं से संभोग कालेय

भाषा

मनोहरं गंधने विषे प्रवर्त्तंतु प्राणी चरित्र स थावर अनेक जीवने मारे हत प्रहत करे विविध सस्त्रे करी दुःख उपजावे अज्ञानी आत्माने अर्थे गुरु मोटो किलेश दुःखपामे ५२ एकांते रातु भलागंधने विषे घणे पाडूआ गंधने विषे करे द्वेष दुःखसंबंधिनो पीडानो समूह पामे अज्ञानी मलीपाड तेणे द्वेष रूप दुखे करी साधू रागरहित ५३ भला गंधने रागे करी परीग्रहनो मूर्च्छाइं करी द्रव्य उपार्जवे रागद्वेषवा: रागद्वेष राखे आपणा प्रयो

दुक्खं ततो वियोगेविनाशेदुःखं भवति एवं कष्टेन संप्राप्ते सुगंध वस्तुनिसभोगकालेपि अतृप्तिलाभः स च दुक्खं एव असन्तोषी महादुखीत्यज्ञत्वात् तस्मादे तादृशस्य गंधानुरक्तस्य कुतः सुखं स्यात् अपि तु नस्यादेव ५४ [गंधे अतित्तीयपरिग्गहंमि सत्तोवसत्तोनउवेइ तुट्ठिं अतुट्ठिदोसेण दुहीपरस्स लोभाविले आययईअदत्तं ५५ गंधेऽतृप्तोऽसन्तुष्टः पुमान् परिग्रहे सक्तो भवति सामान्येनरतिमान् भवति ततः पश्चात् सक्तः सन् उपशक्तोऽत्यन्तं रतिमान् भवति तदासक्तोपसक्त उच्यते तादृशः सक्तोपसक्तश्च तुष्टिं सन्तोषं न उपैति स च अतुष्टदोषेण दुक्खीवसन् अन्यस्य अदत्तं द्रव्यं आदत्ते कीदृशः स लोभाविलो लोभेन कलुषः ५५ [तण्हाभिभूयस्सअदत्तहारिणो गंधेअतित्तस्सपरिग्गहेय मायामुसं वड्ढइलोभदोसा तत्थाविदुक्खाणविमुच्चईसे ५६] तृष्णाभिभूतस्य सुगंधद्रव्यलोभेन पराभूतस्य ततो अदत्तहारिणोगंधे अतृप्तस्य पुरुषस्य परिग्रहे लोभदोषात् मायामृषा सम्बर्द्धते तत्रापि मायामृषायां अपि समृषावादी जीवो दुःखात् न विमुच्यते ५६ [मोसस्सपच्छायपुरत्थओय पओगकालेयदुहोदुरन्ते एवं अदत्ताणि समाययन्तो गंधेअतित्तोदुहिओ अणिस्सो ५७] मृषा

सूत्र

अतित्त लाभे ५४ ॥ गंधे अतित्तेय परिग्गहंमि सत्तोवसत्तो न उवेइ तुट्ठिं । अतुट्ठि दोसेण दुही परस्स लोभाविले आययई अदत्तं ५५ ॥ तण्हाभिभूयस्स अदत्त हारिणो गंधे अतित्तस्स परिग्गहेय । माया मुसं वड्ढइ लोभ दोसा तत्था

भाषा

जनने विखे विनाश विरहने विखे किहांथकी सुखहुवे तेहना भोग विषाने काल विखे हुमि संतोष अणहुते कि हांथकी सुखथाइ ५४ गंधने असं तोषी थको तथा परिग्रहने विखे सामान्य पणाथी लालची अथवा घणं लालची संतोष न पामे असंतोषी थको पारका गंधदेखी लोभे कलुषित चित्त थको पारकी वस्तुने अणदीधी यणिइं ५५ लोभे करी पराभव्याने अदत्तनालेण हारने गंधने विखे परिग्रहने विखे असंतोषीने माया सहित

भाषोपुरुषः मृषावाक्यस्य पश्चात् च पुनःपुरस्तात् पूर्वं च पुनः प्रयोगकालेदुरन्तोदुक्खीभवति मृषाभाषणस्य पश्चादेवं जानाति मया किमर्थं मृषावाक्य मुक्तं मृषाभाषणस्य पूर्वं एवं जानाति असौ मम मृषावाक्यं भास्यति मृषाभाषणकाले च एवं जानाति अस्याग्रेहं मृषां वदामि परमसौजानाति इति चिन्ताकुलत्वेन सर्वदादुरन्तो दुक्खीअत्यन्तदुःखीस्यात् एवं अदत्तानि समाचरन् गंधे अतृप्तोजीवो दुःखितोभवति कीदृशः सोऽमि श्रोनि श्रारहितः ५७ (गंधाणुरत्तस्स नरस्स एवं कत्तोसुहं होज्जकयाइ किंचितत्थोवभोगेविकिलेसदुक्खं निव्वत्तई जस्सकएणदुक्खं ५८) एवं अमुनाप्रकारेणगंधानुरक्तस्य नरस्य कदापि किञ्चित् कुतः सुखं भवेत् तत्रापि गंधोपभोगेपि क्लेश एव दुक्खं निर्वर्त्तयति क्लेशदुक्खं उत्पादयति यस्य कृतेगंधस्योपभोगार्थं दुक्खं आत्मनः

विदुक्खा नवि मुच्चई से५६ ॥ मोसस्स पच्छाय पुरत्थओय पओग कालेय दुही दुरंते। एवं अदत्ताणि समाययंतो गंधे अतित्तो दुहिओ अणिस्सो ५७ ॥ गंधाणुरत्तस्स नरस्स एवं कत्तो सुहं होज्ज कयाइ किंचि। तत्थोव भोगेवि किलेस दुक्खं। निव्वत्तए जस्स कएण दुक्खं ५८ ॥ एमेव गंधंमि गओ पओसं उवेइ दुक्खोह परंपराओ। पदुट्ठ चित्तोय चि

झूठूं बोले दोषथकी चोरीकरे तोपणि मृषावादबोल्यें थकें दुक्खथकी न मूंकाइ ५६ गंधनो लोभी झूठूबोली पछे पश्चात्ताप धरे एकिमे वंचस्यें इम करतो पहिला दुःखलहे झूठा बोलवाना प्रस्तावने बिखे अंतबिडंबन तेहने जिम झूठू लागे तिम अणदीधो लेतो गंधने बिखे अतृप्त असंतोषी दुखीओ थाइ निष्टारहित ५७ गंधने बिखे रागी मनुष्यने कोहाथी सुखहोइ किवारे पणि तीहां गंधने बिखे तृप्त न हुइताथकी क्लेश दुख पामे नीप जावे करे दुक्खकष्ट अने उपाय ५८ एणीपरि जिम उत्तमगंध उपरि राग हुइ तिम कदाचित द्वेष पाम्यो थको पामे ते जीव दुःखना समूहनो परंपरा

कष्टं भवति ५८ (एमेवगंधंमिगओपओसं उवेइदुक्खोहपरं परओ पदुट्ठचित्तोयचिणाइकम्मं जंसेपुणोहोइ दुहंविवागे ५९) एवं एव यथागंधानुरक्तोनरो दुक्खौघपरं परां प्राप्नोति तथैवगंधेदुष्टगंधेप्रद्वेषङ्गतोदुःखौघपरं परां उपैति प्रदुष्टचित्तः सन् दुष्टं कर्मचिनोति यत् कर्मतस्य पुरुषस्य विपाकेविपाक कालेदुःखं दुःखकारि भवति ५९ (गंधेविरत्तोमणु ओविसोगोए एण दुक्खोहपरं परेण न लिप्पई भव मज्झेवसन्तो जलेणवा पुक्खरिणीपलासं ६०) गंधेविरक्तोगंधात् विरागीमनूज एतेन पूर्वोक्तदुःखौघ परं परयानलिप्यते न स्पृश्यते किं कुर्वन् अपि भव मध्येवसन् अपि किमिव पुष्करिणी पत्रं पद्मिनी पत्रं जले इव ६० १२ रसनेन्द्रियमाश्रित्यदूषणमाह [जीहाएरसंगहणं वयं तितं रागहेउं समणुन्नमाहु दोसस्सहेउं अमणुन्नमाहु समोयजोतेसु सवीयरागो ६१] रस्यते आस्वाद्यते इति रसं मधुरादिरसंरसं तौर्थं कराजिह्वायारसं मधुरादिकं विषयं ग्रहणं वदन्ति तं रसंमनोज्ञं मनोहरगुण

सूत्र

णाइ कम्मं जसे पुणो होइ दुहं विवागे ५९॥ गंधे विरत्तो मणुओ विसोगो एएण दुक्खोह परंपरेण। न लिप्पए भव मज्झेव संतो जलेण वा पुक्खरिणीपलासं ६०। जीहाए रसं गहणं वयंति तं राग हेउंतु मणुन्न माहु। तं दोस हेउं अमणुन्न माहु समोय जो तेसु सवीयरागो ६१। रसस्स जीहं गहणं वयंति जिब्भाए रसं गहणं वयंति। रागस्स

भाषा

थेणो प्रद्वेष करो सहित जिवारे चित्त हुइ तिवारेइ बांधे कर्मघणां जेहकर्मना भोग विनाकालने विखे दुःखपामे५९ मनोहरगंधनेविखे राग अणधरतुं मनुष्य शोकरहित थको ए दुःखनी परंपरा तेणे करीने लींपाइ खरडाइ नहीं भवसंसारमाहि जिम पाणिइं करी कमलनींनूपाननलीं पाईं ६० जीभनो ग्रहण रसकहे तीर्थ करते रागनुंहेतु मनोहर भलोकहे तेहद्वेषनो कारण अमनोज्ञ पाडूओ कहे समो जे रागद्वेषने विखे ते वीतराग ६१

सहितं रागहेतुं आहुः तमेवरसंकटुकादिकं अमनोज्ञं अमनोहरं द्वेषहेतुं आहुः यस्तेषु मनोज्ञामनोज्ञेषु रसेषु समसुख वृत्तिः सवीतराग उच्यते इति शेषः ६१ (रसस्सजीहं गयणं वयन्ति जीहाएरसङ्गहणं वयन्ति रागस्सहेउं समणुन्नमाहु दोसस्स हेउं असुअमाहु ६२) रसस्य मधुरादिर्जिह्वा जिह्वेन्द्रियं ग्रहणं ग्राहकं वदन्ति तथा जिह्वायारसनेन्द्रियस्य रसं मधुरादिकं ग्रहणं ग्राह्यं वदन्ति रसरसनयोर्ग्राह्य ग्राहकसम्बंधः उक्तः तद्रसनेन्द्रियं समनोज्ञं रागहेतुकं आहुः अमनोज्ञं द्वेषस्य हेतुकं आहुः ६२ [रसेसु जोगिद्धिमुवेइतिव्वं अकालियं पावइसेविणासं रागाउरेविडिसविभिन्नकाए मच्छेजहा आमि सलोभगिद्धे ६३] योमनुष्योरसेषुमधुरादिषुतीव्रां गृद्धिं उपैति सरागातुरोऽकालिकं विनाशंप्राप्नोति तथा रसगृद्धोजीवोपि यथा विडिसेविभिन्नः कायो यस्यस एतादृशःमच्छः आमिस लोभरसगृद्धः मृत्युं प्राप्नोति ६३ (जेआविदोसं समुवेइतिव्वं तं सिक्खणेसेउउवेइदुक्खं दुइन्तदोसेण सएणजन्तु न किञ्चिरस अवरज्झइसेइ ६४) यश्चापि जन्तुर्यस्मिन्क्षणेतीव्रं द्वेषं समुपैति स जीवस्तस्मिन्नेव क्षणे स्वकीयेनदुर्दान्त दोषेण दुर्दान्तरसनेन्द्रिय दोषेणदुक्खं उपैति प्राप्नोति परन्तु तस्य मनुष्यस्य रसः किमपि नापराध्यति तस्य रसनेन्द्रियस्यैवदोषो न तुरसस्य कश्चिद्दोषोस्तीति भावः ६४

सूत्र

हेउं समणुन्न माहु दोसस्सहेउं अमणुन्न माहु ६२। रसेसु जो गिद्धि मुवेइ तिव्वं अकालियं पावइ से विणासं। रागाउरे वडिस विभिन्नकाए मच्छे जहा आमिसलोभ गिद्धे ६३॥ जेयावि दोसं समुवेइ तिव्वं तं सिक्खणे सेउ उवेइ

भाषा

रसनो ग्रहण रस कहे रागनो हेतु मनोहर भलो कहे द्वेषनो हेतु पाडूओ कहे ६२ रसने विषे जे गृद्धिवांछा तिव्र आणे ते अकालिं पामे विनाश मरण रागे पीड्यो लोहाने कांटे करी भेदाणो वींधाणोकाया शरीर जेहने जिम माछलामांसने लोभे गृद्ध लोभी थको मरण पामे ६३ जे कोई पाडूआ

[एगन्तरत्तोरुयरेरसंमि अतालिसेसे कुणईपओसं दुक्खस्ससम्पीलमुवेइ बालेनलिप्पईतेण मुणीविरागो६५] यो रुचिरे मनोज्ञे मधुरादौरसे एकान्तरक्तोऽत्यन्त मासक्तोभवति सबालोऽज्ञानी जीवोऽतादृशे अमनोज्ञे रसे प्रद्वेषं करोति ततश्च दुक्खस्य दुक्खसम्बंधिनो पीडां उपैतिप्राप्नोति तेन कारणेन विरागोनलिप्यतेन आसक्तोभवति ६५ [रसाणुगासाणुगएय जीवेचराचरे हिंसइणेगरूवे चित्तेहिं ते परितावेइबाले पीलेइ अत्तट्ठ गुरुकिलिट्ठे ६६] बालोऽज्ञानी जोवो रसानु गाश्रानुगतो मधुरादि रसास्वादाभिलास सहितश्चित्रैर्विवधैः अस्त्राद्युपायैः कृत्वा अनेक रूपान् चराचरान् जीवान् हिनस्ति परितापयति कोट्टयः सबालो अत्तट्ठगुरुः आत्मार्थं परायणः पुनः कोट्टयोबालः क्लिष्टो रागाद्युपहतचित्तः६६ (रसाणुवाएण परिग्गहेण उप्पायणे रक्खण संनिओगे वए

दुक्खं। दुहंत दोसेण सएण जंतू न किंचि रसं अवरज्झई से ६४। एगंत रत्तो रुइरेरसंमि अतालिसे से कुणई पओसं। दुक्खस्स संपील मुवेइ बाले न लिप्पई तेण मुणी विरागो ६५। रसाणुगासाणु गएय जीवे चराचरे हिंसइ णेगरूवे। चित्ते हिंते परितावेइ बाले पीलेइ अत्तट्ठ गुरु किलिट्ठे ६६। रसाणुवाएण परिग्गहेण उप्पायणे रक्खण

रसने विखे आणे द्वेष अत्यंत: तेहि जघण अवसरने विखे दुःखपामे दुर्दांत मोटे रसने दोषे बींधाइ जीव परंपाडूओ रसकाइं तेहने अपराध करतुं नथी ६४ एकांतराग धरतु मनोहर रसने विखे अति घणं पाडुआ रसने विखे अप्रीतीकरे दुख संबंधिनीं पीडानो समूह पामे अज्ञानी न लीपाइ तेणे द्वेष रूप दुःखे करी साधु रागरहित ६५ मनोहर रसने केडे प्रवर्त्यो जीव चराचरच स थावरने हणे अनेकजाति विधिन अस्त्रे करी दुख उपजावे अज्ञानी आत्माने अर्थे गुरु मोटो किलेश दुःखपामे ६६ मनोहर रसने रागे करि जपार जिवा राखवा विखे आपणा प्रयोजनने विखे कोहांथको

विओगेयक हिंसु हंवे संभोगकालेय अतित्तलाभे ६७) रसानुरक्तस्य जीवस्य रसानुरागे सति वा परिगृहेण रसयुक्त द्रव्याणां मूर्च्छया तथा रसयुक्त द्रव्याणां उत्पादने तथा तेषां रक्षणे तथा तेषां द्रव्याणां सन्नियोगे स्वपरेषां प्रयोजने तथा व्यये सरसद्रव्याणां न्यूनत्वेन तथा वियोगे विरहे तस्य रसानुरक्तस्य कुतः सुखं भवंति कस्मादपि कारणात्सुखं न भवति संभोगकाले च रसास्वादनकालेपि अतृप्तिलाभोपि दुःखं असंतुष्टिरेव दुक्खमेव ६७ (रसे अतित्तेयपरिग्गहंमि सत्तोवसत्तोनउवेइतुट्ठिं अतुट्ठिदोसेण दुहीपरस्स लोभाविले आययई अदत्तं ६८) रसे अतृप्तोजीवः परिग्रहे सक्तोभवति ततश्च सक्तः सन् उपसक्तोभवति सक्तोपसक्तश्च तुष्टिं न उपैति अतुष्टि दोषेण दुखीपुमान् परस्य अदत्तं सरसवस्तु गृह्णाति कीदृशः स लोभाविलोलोभकलुषः ६८ तण्हाभि भूयस्स अदत्तहारिणो रसे अतित्तस्स परिग्गहेय मायामुसं वड्ढइ लोभदोसातत्थाविदुक्खानविमुच्चई से ६९] तृष्णाभि भूतस्य अदत्तहारिणोरसे

संनिउगे। वए विओगेय कहं सुहं से संभोग कालेय अतित्त लाभे ६७॥ रसे अतित्तेय परिग्गहंमि सत्तोवसत्तो न उवेइ तुट्ठिं। अतुट्ठि दोसेण दुही परस्स लोभाविले आययई अदत्तं ६८॥ तण्हाभिभूयस्स अदत्तहारिणो रसे अतित्तस्स परिग्गहेय। मायामुसं वड्ढइ लोभ दोसा तत्थावि दुक्खानवि मुच्चई से ६९॥ मोसस्स पच्छाय पुरत्थओय पओग

सूत्र

भाषा

सुखहोइ तेहना भोग विषाना काल विषे अतृप्तथकी ६७ रसने विषे असंतोषी तथा परिग्रहने विषे सामान्य पणे लालची घणूं आसक्त लालची संतोष न पामे असंतोषीने दोषे दुःखीओ थको लोभे करी कलुषित चित्तथकोथ्थे पारकी वस्तू अणदीधी ६८ लोभे करी पराभव्याने अदत्तनालेण हारने रसने विषे परिग्रहने विषे असंतोषीने माया सहित मृषा झूठू बोले तोपणि मृषा बोल्यै थके दुःखथकी न मूंकाइते जीव ६९ रसनी लोभी

अदत्तस्य पुरुषस्य परिग्रहे लोभदोषात् मायामृषावर्द्धते तत्रापि मायामृषायां अपि च असन्तोषीसरसवस्तु ग्राहीदुक्खात् न विमुच्यते ६८ मोसस्सपच्छाय पुरत्थओय पओगकालेयदुहीदुरन्ते एवं अदत्ताणि समाययन्तोरसे अतित्तोदुहिओ अणिस्सो ७०] मृषा वाक्यस्य पश्चात् पुरतश्च प्रयोगकाले च दुरन्तो दुक्खीभवति दुर्दृष्टोन्तो यस्य सदुरन्तः एतादृशो दुक्खीभवति एवं अमुनाप्रकारेण रसे अतृप्तोऽदत्तानि समाचरन् चौर्याणि कुर्वन् दुक्खितो भवति पुनरनिशं भवति निद्रारहितोभवति ७० [रसाणुरत्तस्सनरस्स एवं कत्तोसुहं होज्जकयाइकिंचितत्थोवभोगेविकलेसदुक्खं निव्वत्तई जस्सकएणदुक्खं ७१] एवं अमुनाप्रकारेणरसानुरक्तस्य कदापि किञ्चित् कुतः सुखं भवति कुतोपि सुखं न भवति इत्यर्थः तत्र रसोपभोगसमयेपि असन्तोषी अतृप्ति लाभ रूपं क्लेशदुक्खं निर्वर्त्तयति उत्पादयति तस्य रसोपभोगस्य कृते आत्मनोदुःखं कष्टं जीवउत्पादयतीत्यर्थः ७१ [एमे वर सन्निगओपओसं उवेइदुक्खोह परं पराओपदुट्ठचित्तोयविणाइकम्मं जंसेपुणोहोइ दुहं विवागे ७२] एव मेव रसे गृद्धोजीवः प्रद्वेषं मतः प्रदुष्टचित्तः सन् दुक्खोघपरं परयातत्कर्मचिनोति

कालेय दुही दुरंते । एवं अदत्ताणि समाययंतो रसे अतित्तो दुहिओ अणिस्सो ७० ॥ रसाणु रत्तस्स नरस्स एवं कत्तो [illegible] होज्ज कयाइ किंचि । तत्थोवभोगेवि किलेस दुक्खं निव्वत्तई जस्सकएण दुक्खं ७१ ॥ एमेव रसंमि गओ पओसं

झूठ बोलो पछै पश्चात्ताप धरै किम एवंचस्य इस्य करतुपहिला दुःखपामै झूठा बोलिवाने प्रस्तावने विखे दुःखनो अंतपामै जिम झूठू लागे तिम अदत्त अणदीधोलेतो रसने विखे असंतोषी थको निशा रहित ७० रसने विखे रागी नर मनुष्यने किं हांथी सुखहोइ कि वारे पणि तिहां भोग विवाने विखे कलेश दुःखपामै नीपजावे करीने जे मनोहर रस भोगववानेकाजि दुःख कष्ट ७१ इम रसने विखे प्रद्वेषरीस करतुं थामै जीव दुःखनी

येन कर्मणापुनस्तस्य जीवस्य विपाके दुक्खं भवति ७२ [रसे विरत्तोमणुओविसोगोएएण दुक्खोह परं परेण न लिप्पई भवमज्झे वसन्तो जलेण वा पुक्खरिणी पलासं ७३] रसे विरक्तोमनुजोविशोकः सन् भवमध्ये वसन् अपि एतेन पूर्वोक्तेन दुक्खौघपरं परयानलिप्यते केन किं मिव जलेन पुष्करिणी पत्रमिव ७३ एवं त्रयोदशगाथा १३ अथ स्पर्शनेन्द्रियमाश्रित्याह [कायस्सफासङ्गहणं वयन्ति तं राग हेउं समणुन्नमाहु तं दोसहेउं अमणुन्नमाहु समोयजोते सुसमीय रागो ७४] तीर्थं करा: काय स्पर्शनेन्द्रिय स्पर्शं शीतोष्णखरमृदादिकं अष्टविधं विषयं ग्रहणं वदन्ति तं स्पर्शविषयं मनोज्ञं मनोहरगुणसहितं रागहेतुं आहुः तमेव अमनोज्ञं असुन्दरं द्वेष हेतुं आहुः तेषु मनोज्ञामनोज्ञेषु स्पर्शेषु यः समसुल्य परिणामः सवीतराग उच्यते इति शेषः ७४ [फासस्सकायं गहणं वयन्ति कायस्सफासं गहणं वयन्ति तं रागहेउं समणुन्नमाहु दोसस्सहेउं अमणुन्नमाहु ७५] तीर्थं करा: स्पर्शस्यशीतोष्णादेः पुद्गलस्य कायं

सूत्र

उवेइ दुक्खोह परंपराओ। पदुट्ठ चित्तोय चिणाइ कम्मं जं से पुणो होइ दुहं विवागे ७२ ॥ रसे विरत्तो मणुओ विसोगो एएण दुक्खोह परंपरेण। न लिप्पइ भवमज्झेवसंतो जलेण वा पुक्खरिणीपलासं ७३ १३॥ ४ कायस्स फासं गहणं वयंति तं रागहेउंतु मणुन्न माहु। तं दोस हेउं अमणुन्न माहु समोयजो तेसु स वीयरागो ७४॥ फासस्स कायं

भाषा

परंपरा द्वेषे करी सहित चित्त थको बांधे कर्म्म जे कर्मना दुःखना कारण हुवे विपाक भोगविधाना कालने विखे ७२ रसने विखे विरक्त मनुष्य शोकरहित ए पूर्वे कहीते दुःखनी परंपरा लीपाइ नही भवसंसारमाहि वसतुं जीम पाणीइं करी कमलिनी पान नलींपाइं ७३ काय शरीरनो ग्रहण विखे फरस करे कहे ते रागनो हेतु भलो कहे ते द्वेषनुं हेतु कारण अमनोज्ञ पाडूओ कह्यो सरीखो जे एहने विखे ते वीतराग ७४ फरसनो

स्पर्शनेन्द्रियं ग्रहणं ग्राहकं वदन्ति तथा कायस्य स्पर्शनेन्द्रियस्य स्पर्शं शीतोष्णादिकं ग्रहणं ग्राह्यं वदन्ति तत् स्पर्शनेन्द्रियं शरीरं मनोज्ञं मनोज्ञस्पर्शं ग्राहकं रागहेतुकं आहुः तदेव स्पर्शनेन्द्रियं अमनोज्ञं अमनोज्ञस्पर्शग्राहकं द्वेष हेतुकं आहुः ७५ (फासेसु जोगिद्धिमुवेइ तिव्वं अकालियं पावइसे विणासंरागाउरेसीयजलावसन्ने गाहग्गहीए महिसेवरन्ने ७६] योमनुष्यः स्पर्शनेन्द्रियविषयेषु तीव्रां उत्कटां गृद्धिं उपैति सोऽकालिकं विनाशं प्राप्नोति सकदुवरागेण आतुरोरागातुरः शीतजलेऽवसन्नस्तापोपशमनाय शीतलजलेमग्नस्तत्र ग्राहगृहीतोमहामकरेणीपात्तोऽरण्य महिषइवनाशं प्राप्नोति ७६ [जेयाविदोसंसमुवेइतिव्वं तं सिक्खणेसेउ उवेइदुक्खं दुइन्तदोसेण स एणजंतूणकिञ्चिफासं अवरज्झईसे ७७] यश्चापि जन्तुर्जीवोयस्मिन् क्षणेतीव्रं द्वेषं समुपैति स च जन्तुः स्वकीयेन दुर्दान्त दोषेण स्पर्शनेन्द्रियदोषेणतस्मिन्नेवक्षणे दुक्खं उपैति परं स्पर्शःशुभाशुभ स्पर्शनेन्द्रियविषयस्तस्य जीवस्य किमपि न

सूत्र

गहणं वयंति कायस्स फासं गहणं वयंति। रागस्स हेउं समणुन्न माहु दोसस्स हेउं अमणुन्न माहु ७५॥ फासस्सजो गिद्धि मुवेइ तिव्वं अकालियं पावइ से विणासं। रागाउरे सीय जलावसन्ने गाह ग्गहीए महिसेवरन्ने ७६॥ जेयाबि दोसं स मुवेइ तिव्वं तं सिक्खणे सेउ उवेइ दुक्खं। दुइंत दोसेण सएण जंतू न किंचि फासं अवरज्झईसे ७७॥

भाषा

ग्रहणकाया कहीइं कायानो स्पर्शग्रहण कह्यं ते रागनोहेतू भलो कहे ते द्वेषनोहेतु पाडूओ कहतो हुयो ७५ स्पर्शने विखे जे गृद्धि वांछा अत्यंत करे अकाले ते पामे विनाशमरण जिम रागे पीड्यो टाढापांणी माहि बेसे जिम ग्राहक थलचर जीवे ग्रह्यु महिषपाड्यो अटवीमाहि मरणपामे ७६ जे कोई पाड्आ फरसने विखे द्वेष आणे ते हि जक्षण अवसरने विखे दुःखपामे दृढांत मोटे फरसने दोषे परंपाडूउ फरिस तेहने अपराध करतुं

अपराध्यति तस्य स्पर्शनेन्द्रियस्यैव दोषः ७७ (एगन्तरत्तोरु इरंमिफासे अयालिसे सेकुणईपओसं दुक्खस्स सम्पीलमुवेइवाले नलिप्पई तेणमुणीविरागी७८) योमनुष्योरुचिरे स्पर्शेएकान्तरक्तो भवति स अतालिसे असुन्दरे स्पर्शे प्रद्वेषं करोति स च बालोऽज्ञानीदुक्खस्य सम्पीडां उपैति तेन कारणेन विरागीमुनि र्नलिप्यते ७८ [फासाणुगासाणुगएयजीवे चराचरेहिंसइणेगरूवे चित्तेहिं ते परितावेइबाले पीलेइ अत्तट्ठगुरुकिलिट्ठे ७९] स्पर्शानुगासानुगतोजीवः स्पर्शाभिलाषसहितो जीवो बालोनिर्विवेकीचित्रैरनेक रूपैरुपायैः. शस्त्रैः कृत्वा अनेकरूपान् त्रसान् स्थावरान् जीवान् हिनस्तिपीडयति कीदृशः स अत्तट्ठगुरुः स्वार्थपरायणः पुनः कीदृशः क्लिष्टोरागाद्युपहतचित्तः ७९ (फासाणु वाएण परिग्गहेण उप्पायणे रक्खण सन्निओगेवएविओगेय कहंसुहंसे

एगंत रतो रुइरंसि फासे अतालिसंसे कुणई पओसं । दुक्खस्स संपीलमुवेइबाले न लिप्पई तेण मुणीविरागो ७८॥
फासाणु गासाणु गएयजीवे चराचरे हिंसइ णेगरूवे । चित्तेहिं ते परितावेइ बाले पीलेइ अत्तट्ठ गुरु किलिट्ठे ७९ ॥
फासाणु वाएण परिग्गहेण उप्पायणे रक्खण संनिओगे । वए विओगेय कहं सुहंसे संभोग कालेय अतित्त

नहीं ७७ एकांत घणुं रागी फरस भलाने विखे अति घणुं पाडूआ फरसने विखे द्वेष दुक्ख संबधिनो पीडानो समूह पामे अज्ञानी न लीपाइ तिणे दुक्ख रूपजे द्वेष तें करी साधुनिरागी ७८ मनोहर फरसने केडे प्रवर्त्ततो प्राणी जीव चराचर त्रसस्थने थावरने हणे अनेकजाति विचित्र शस्त्रे करीने दुक्ख उपजावे अज्ञानी आत्माने अर्थे गुरुमोटी किलेश पामे ७९ मनोहर फरसने विखे रागे करी परिग्रहनी मूर्च्छाइ करी द्रव्य उपजावदे करी चोरादिकथी राखिवे कामने करीवे करी विनाश विखे विरहने विखे कीहांथी सुखहोवे तेहने भोग विषाने कालने

सम्भोगकालेय अतित्तिलाभे ८०) स्पर्शानुरागेण स्पर्शानुरागेजाते सति वा स्पर्शपरिग्रहेण स्पर्शानुरक्तस्य जीवस्य स्पर्शानां उत्पादने तथा स्पर्शानां सन्नियोगे स्वपरयोग्य प्रयोजन व्यापारे तथा पुनः स्पर्शानां व्ययेन्यूनत्वे तथा स्पर्शानां वियोगे विनाशे तस्य स्पर्शानुरक्तस्य कुतः सुखं स्यात् सर्वकाले असुखं एव स्यात् च पुनः स्पर्शानां सम्भोगकालेपि अतृप्ति लाभः एव दुक्ख मेव भवति ८० (फासे अतित्तेय परिग्गहं मिसत्तोवसत्तोण उवेइ तुट्ठिं अतुट्ठिदोसेण दुहोपरस्स लोभाविले आयइ अदत्तं ८१) स्पर्शे अतृप्तः पुमान् परिग्रहे मूर्छायां सक्तो भवति सामान्ये नरक्तोभवति ततश्च उपगक्तोऽत्यन्ता सक्तोभवति ततश्च सक्तोपगक्तोऽतृप्ति दोषेण दुःखीसन् परस्यान्यस्य स्पर्शं आदत्ते गृह्णाति कीदृशः सलोभाविलोलोभमलिनचित्तः ८१ [तण्हाभि भूयस्स अदत्तहारिणो फासे अतित्तस्स परिग्गहेय मायामुसं वड्ढइ लोभदोसा तत्थाविदुक्खान विमुच्चईसे ८२] तृष्णाभि भूतस्य मनुष्यस्य पुनरदत्तहारिणश्च पुनः स्पर्शे अतृप्तस्य परिग्रहे मूर्छायां लोभदोषात् मायामृषावर्द्धते तत्रापि मायामृषायामपि दुःखात् असन्तोषीन मुच्यते ८२ [मोसस्सपच्छायपुरत्थओय पओग

सूत्र

लाभे ८० ॥ फासे अतित्तेय परिग्गहंमि सत्तोवसत्तो न उवेइ तुट्ठिं । अतुट्ठि दोसेण दुही परस्स लोभाविले आय
यइ अदत्तं ८१ ॥ तण्हाभिभूयस्स अदत्तहारिणो फासे अतित्तस्स परिग्गहेय । मायामुसं वड्ढइ लोभ दोसा तत्थावि

भाषा

बिखे तृप्ति संतोष अणहुंतु कोहाथको सुख ८० फरसने बिखे असंतोषी थको तथा परिग्रहने बिखे सामान्यपणे लालचो संतोष न पामे असंतोषीने दुक्खे दुक्खोश्रोथको लोभे कलुषितचित्त थको पारको अणदीधी वस्तुने ८१ लोभे करी पराभव्याने अदत्त लेवण हारने फरसने बिखे असंतोषीने परिग्रहने बिखे असंतोषीने माया मृषावाद वांधे लोभना दोषना दोषथकी मृषा झूठो बोले तिहां पीण दुःखथकी मूंकाइ

कालेयदुहीदुरन्ते एवं अदत्ताणि समाययन्तो फासेअतित्तोदुहिओ अणिस्सो ८३] माया मृषाभाषी पुमान् मृषा वाक्यस्य पश्चात्पुरतश्च पुनः प्रयोग कालेभाषण प्रस्तावेदुरन्तोऽत्यन्त दुःखीभवति एवं अमुनाप्रकारेण अदत्तानि समाचरन् स्पर्शेऽतृप्तः सन् दुखीभवति परं कीदृशः अनिश्रोनिश्रारहितः८३ (फासाणुरत्तस्सनरस्सएवं कतोसुहंहोज्जकयाइकिंचितत्थोवभोगेविकिलेसदुक्खं निव्वत्तईजस्सकएणदुक्खं ८४) एवं अमुनाप्रकारेण स्पर्शानुरक्तस्य कदापि किं चिदपि कुतः सुखं भवेत् अपितु नभवेत् तत्र स्पर्शे उपभोगेपि क्लेश दुखं यस्य स्पर्शस्यकृते उपभोगार्थं आत्मनोदुखं निर्वर्त्तयति८४ (एमेव फासंमिगओ पओसं उवेइदुक्खोहपरं पराओ पदुट्ठचित्तोयचिणाइकम्मं जंसेपुणो होइ दुहंविवागे ८५) एवं एव यथा स्पर्शेरागवान् दुःखीघपरं परयाप्रद्दष्टचित्तः सन्

सूत्र

दुक्खानवि मुच्चई से ८२। मोसस्स पच्छाय पुरत्थओय पओग काले य दुही दुरंते। एवं अदत्ताणि समाययंतो फासे अतित्तो दुहिओ अणिस्सो ८३। फासाणुरत्तस्सनरस्सएवं कतो सुहं होज्ज कयाइ किंचि। तत्थोव भोगे वि किलेस दुक्खं निव्वत्तई जस्सकएण दुक्खं ८४। एमेव फासंमि गओ पओसं उवेइ दुक्खोह परंपराओ। पदुट्ठ चित्तोय चिणाइ

भाषा

नहो ८२ फरसने लोभी झूठो बोले पहिलो दुःख लहे प्रयोग काले झूठा बोलवाने अवसरने विखे दुखी थको अंत विडंबना जिम झूठो लागे तिम अदत्त अणदीधे एतले फरसने विखे असंतोषी दुःखि उथाइ निश्रारहित ८३ फरने वीखे रागीने नरमनुष्यने इमको हाथी सुखथाइ किवारे पणि तीहा फरसने विखे तृप्त न होइ तालगे क्लेश दुख पामे नीप जावे करे ते फरस भोग विवाने विखे कष्ट अनेक उपाय ८४ इम फरसने विखे द्वेष पाम्यो थको पामे ते जीव दुःखनो परंपरा प्रद्वेषें चित्तसहित थको बांधे कर्मघणां जेह कर्म दुखनां कारणहुइ विपाक भोग

कर्म अष्टप्रकारंचिनोति तथा स्पर्शं प्रद्वेषङ्गतोदुःखौघपरं परयाप्रदुष्टचित्तः सन् तत् कर्मचिनोति तत्कर्म उपार्जयति यत्कर्म तस्य पुरुषस्य पुनर्विपाके दुःखदायि भवति ८५ (फासेविरत्तोमणुओ विसोगोएएण दुक्खोहपरं परेण नलिप्पई भव मज्झेवसन्तोजलेण वा पुक्खरिणीपलासं ८६) स्पर्शेविरक्तो मनुष्योविशोकः सन् एतयादुक्खौघपरं परयाभवमध्येवसन् अपि न लिप्यते केन किं मिवजलेन पुष्करिणी पत्र मिव ८६ १३ एताभिस्त्रयोदशगाथाभिः स्पर्शनेन्द्रियदोषउक्तः पञ्चमोधिकारः (मणस्सभावं गहणं वयन्ति तं रागहेउं समणुन्नमाहु तं दोसहेउं अमणुन्नमाहु समोयजोतेसुसवीयरागो ८७) तीर्थकरामनसश्चित्तस्य भावं अभिप्रायं चिन्तनरूपं ग्रहणं ग्राह्यं वदन्ति तं अभिप्रायं समनोज्ञं मनोज्ञरूपादि विषयचिन्तनसहितं रागहेतुकं आहुः अथवा स्वप्नकामादिषु भावोपस्थापितोरूपादिस्त्रोपि भाव उच्यते तं भावं मनसोग्राह्यं तीर्थं कराबदन्ति स्वप्नादिषु हि केवलं मनस एवव्यापारोस्ति

सूत्र

कम्मं जं से पुणो होइ दुहं विवागे ८५॥ फासे विरत्तो मणुओ विसोगो एएण दुक्खोह परंपरेण। न लिप्पई भवमज्झे वसंतो जलेण वा पुक्खरिणी पलासं ८६ १३॥ ५ मणस्स भावं गहणं वयंति तं राग हेउंतु मणुन्न माहु। तं दोस हेउं अमणुन्न माहु समोय जो तेसु स वीयरागो ८७॥ भावस्स मणं गहणं वयंति मणस्स भावं गहणं वयंति।

भाषा

विवाने अवसरे ८५ मनोहर फरसने विखे राग अणधरतु मनुष्य शोकरहित एपुंठे कहीते दुक्खनी परंपरा लीपाइ नहीं भवसंसार माहिं वसतुं जिम पाणीइं कमलनीपाइं नही ८६ मननोहियानो भाव परिणाम ग्रहण ग्राह्य कहे तीर्थंकर ते रागनो हेतु भलो कहताछआ ते द्वेषनो हेतु माठूओ कहता छआ जे न राखे मनराग द्वेषने विखे ते वीतराग ८७ भावहियानो शुभादि चिंतन रूपनो ग्रहण मन कह्यो मननो

तमेव भावं अमनोज्ञं द्वेषहेतुं आहुः यो मनुष्यो मनोज्ञामनोज्ञेषु भावेषु समस्तुल्य वृत्तिः सवीतराग उच्यते ८७ [भावस्समणं गहणं वयन्ति मणस्समावं गहणं वयन्ति रागस्सहेउं समणुन्नमाहुदोसस्सहेउं अमणुन्नमाहु ८८] तीर्थंकराभावस्थ शुभाशुभाश्रयस्य मनोग्रहणं ग्राहकं वदन्ति मन सचित्तस्य भावशुभाशुभामि प्रायं ग्राह्यं वदन्ति इत्यनेन भावमनसोर्ग्राह्य ग्राहक भावस्य बन्ध उक्तः तत्र तत् मनस्समनोज्ञं प्रमोदयुक्तं रागस्य हेतुकं आहुः अमनोज्ञं कुत्सितभावसहित द्वेषस्य हेतुकं आहु ८८ [भावेसु जोगिद्धिमुवेइतिव्वं अकालियं पावइसेविणासंरागाउरे कामगुणेसु गिद्धे करेणुमग्गावहि एव नागे ८९] योमनुज्ञोभावेषु विषयाभिलाषेतीव्रां गृद्धिं उपैति समनुज्ञआकालिकं विनाशं प्राप्नोति स पुनरागातुरः कामगुणेषु गृद्धं सन् करेणुमार्गोप स्थतो नाग इव हस्तिन्या स्वमार्गे आनीतोगजइव परवशीभूत्वा आकालिकं विनाशं प्राप्नोति यथाहि मदोन्मत्तोहस्तीदूरात् करेणुकांहस्तिनी दृष्ट्वा तद्रूपमोहितस्तस्यामार्गे पतितोजनैर्गृहीत्वा संग्रामादौ प्रावेश्यविनाश्यते तथा भावातुरोपि अकाले म्रियते इत्यर्थः ८९ [जेयाविदोसंसमुवेइतिव्वं तं सिक्खणेसेउ उवेइदुक्खं दुद्दन्त दोसेणसएणजन्तून किंचिभावं अवरज्झईसे ९०] यश्चापि मनुष्यो यस्मिन् क्षणेशुभाशुभभावेतीव्रं द्वेषं समुपैति समनुष्यः

मूल

रागस्स हेउं समणुन्न माहु दोसस्सहेउं अमणुन्न माहु ८८॥ भावेसु जो गिद्धि मुवेइ तिव्वं अकालियं पावइ से वि णासं। रागाउरे कामगुणेसु गिद्धे करेणु मग्गा वहिएव नागे ८९॥ जेयावि दोसं समुवेइ तिव्वं तं सिक्खणे सेउ

भाषा

ग्रहण भाव कह्यो ते रागनो हेतु कारण भलो कह्युं द्वेषनोहेतु कारण पाडयो कह्यो ८८ मने करी गृधिवांछा अत्यंत धरे अवसर विना ते विनाश मरण पामे रागे पीड्यो कामगुण रूपादि विषे करेण हाथणीइ पोताना मार्गे अपहर्यो नाग हस्तीनी परिग्रहे अकाले विनाश पामे ८९

सूत्र

भाषा

सकोपेन दुर्दान्तदोषेण दुष्टमनोलक्षणदोषेण तस्मिन्नेवक्षणे दुक्खं उपैति परं तु तस्य मनुष्यस्य भावः शुभाशुभव्यापारः किमपि अपराध्यति भावस्य न कोपि दोषः किं तु तस्य पुरुषस्य स एव दोषः इत्यर्थः ९० [एगन्तरत्तोरुइरंमि भावे अतालिसे सेकुणईपओसं दुक्खस्ससम्मीलमुवेइ बालेनलिप्पई तेण मुणीविरागी ९१] योमनुष्योरुचिरे मनोज्ञे भावे ऋद्धिरससातागौरवादौ एकान्तरक्तो भवति समनुष्योऽतालिसे अतादृशे अमनोज्ञे भावे प्रद्वेषं करोति स च बालोऽज्ञानीदुक्खस्स सम्मीडं उपैति तेन कारणेन विरागीमुनीरागद्वेषाभ्यां न लिप्यते ९१ [भावाणुगासाणुगएय जीवे चराचरेहिंसइणेगरूवे चित्तेहिं ते परितावेइबाले पोलेइ अत्तट्ठगुरुकिलिट्ठे ९१ [जोवो भावाणुगामानुगतः शुभविषयाभिलाषसहितश्चित्तैरनेक प्रकारैः सङ्कल्पनैरनेनौषधेनाहं वशी

उवेइ दुक्खं। दुइंतदोसेण सएण जंतून किंचि भावं अवरज्झई से ९० ॥ एगंतरत्तो रुइरंसि भावे अतालिसेसेकुणई पओसं । दुक्खस्स संपील मुवेइ बाले नलिप्पई तेण मुणी विरागे ९१॥ भावाणुगासाणु गएय जीवे चराचरे हिंसइ णेगरूवे । चित्तेहिंते परितावेइ बाले पीलेइ अत्तट्ठ गुरु किलिट्ठे ९२ ॥ भावाणु वाएण परिग्गहेण उप्पायणे रक्खण

जे कोइ मनुष्य द्वेष अत्यंत घरे भावने विखे तेहज अवसरने विखे ते पामे दक्ख दुर्दांत मोटे दोषे जोव चिंतव्या पदार्थरूप भावते बलात्कारे करी तेहने अपराध करतूं नथी ९० एकांत घणा रागी मनोहर भावने विखे एतादृशे विरूपने विखे अति घणं प्रद्वेष अप्रीतिकरे दुक्ख संबंधिनी पोडानो समूह पामे अज्ञानो न लीपाइ तेणे द्वेष रूप दःखे करी साधू रागरहित ९१ मनोहर भावने केडें प्रवर्त्तवुं प्राणी भोगनी इच्छाइं चराचर त्रस अपर थावरनेहणे अनेकजाति विचित्रश्रखे करीने दक्ख उपजावे अज्ञानी आत्माने अर्थे गुरुमोटो किलेस दक्ख पामे रागादिके पीडो ९२

करणं करोमि अनेनौषधेन स्वर्णसिद्धिं करोमि अनेनौषधेन पुत्रं भवति इत्यादि चिन्तनैर्बालोऽविवेकीचराचरान् अनेकरूपान् जीवान् छिनस्ति तथा पीडयति परं कीदृशः स अत्तट्टरुद्दः स्वार्थपरायणः पुनः कीदृशः क्लिष्टोरागादुपहतचित्तः ८२] भावाणुरागेण परिग्गहेण उप्पायणेरक्खणसन्नियोगे वएविओगेय कहं सुहंसे सम्भोगकालेअ अतित्तिलाभे ८३] भावानुपातेन विषयादि चिन्तनेन तथा परिग्रहेण विषयादिमीलनेन तथा उत्पादने एतेविषयादिपदार्थाः कथं मे मिलिष्यन्ति इति चिन्तनेन तथारक्षणे आरोग्य बुद्धि प्रमुखभावरक्षणे तथा सन्नियोगे परस्य कुबुद्धिसुबुद्धयादिदाने तथा अयेनिद्राकृति प्रमुखाणां हीनत्वेवियोगे परस्योत्तरदानादौ सदर्थाया बुद्धेः स्मरणस्याभावेभावानुरक्तस्य कुतः कस्मात्सुखं भवेत् अपि तु कुतोपि सुखं न स्यादेव पुनः सम्भोगकाले च अतृप्ति लाभोदुखं भावानां चिन्तनकालेऽप्यतृप्तेर्लाभोनस्यात् सत् कुक्षिभञ्जक पुरुषवत् सुखं न लभते ८३ (भावे अतित्तेय परिग्गहंमि सत्तोवसत्तोनउवेइ तुट्ठिं अतुट्ठिदोसेणदुहीपरस्स लोभाविले आययई अदत्तं ८४] भावेषु शुभाशुभाध्यवसाये अतृप्तोऽसन्तुष्टो

संनिओगे । वए विओगेय कहं सुहंसे संभोगकालेय अतित्तलाभे ८३॥ भावे अतित्तेय परिग्गहंमि सत्तोवसत्तो न उवेइ तुट्ठिं । अतुट्ठि दोसेण दुही परस्स लोभाविले आययई अदत्तं ८४॥ तण्हाभिभूयस्स अदत्तहारिणो भावे अति

भला भावने रागे करी परीग्रहनी मूर्च्छाइ द्रव्य उपजावि वा चोरादिकथी राखिवा काजि आपणा करिवे विनाश विखे विरह विखे कीहांथी सुखथाइं तेहना भोग विवाना कालने विखे अतृप्त संतोषना लाभ अणहुंते किहांथी सुखथाय ८३ भावने विखे असंतोषी थको परिग्रहने विखे असंतोषी थको सामान्यपणे वण लालची संतोष न पामे असंतोषीने दुक्खे दुक्खीयोथको पारको वस्तु देखी लोभेकरी कलुषित चित्तथकोथ्को अणदीधी

जनः परिग्रहे शक्तो भवति सामान्ये नरक्तोभवति ततश्च सामान्येन शक्तः सन् उपशक्तोऽत्यन्ताशक्तो भवति एतादृशश्चसन् तुष्टिं न उपैति असंतुष्टि दोषेण दुःखोसन् परस्य अन्यस्य द्रव्यादौ लोभाविलोलोभकलुषोऽदत्तं आदत्ते ८४ (तण्हाभि भूयस्स अदत्तहारिणोभावे अतित्तस्सपरिग्गहेयमायामुसं वड्ढइलोभ दोसा तत्थाविदुक्खानविमुच्चईसे ८५) तृष्णाभि भूतस्य अदत्तहारिणः पुरुषस्य. लोभदोषात् मायामृषावर्द्धते तत्रापि मृषा भाषणेपि स मृषा भाषोदुक्खात् न विमुच्यते ८५ [मोसस्सपच्छाय पुरत्थओय पओगकालेय दुहोदुरन्ते एवं अदत्ताणि समाययन्तो भावे अतित्तोदुहिओ अणिस्सो ८६] मृषा वाक्यस्य पश्चात्पुरतश्च प्रयोगकाले च पुरुषोदुरन्तदुःखी एवं अमुनाप्रकारेभावेऽतृप्तः सङ्क्लेशे असन्तुष्टो अदत्तानि च समाचरन् दुःखितो भवति कथंभूतः सः अनिश्रोनिश्रारहितः धर्मशुक्लाभ्यां रहितः आर्त्तरौद्राभ्यां सहितइत्यर्थः ८६ [भावाणुरत्तस्सनरस्स एवं कत्तोसुहं होज्जकयाइकिंचितत्थोवभोगेविकिलेस दुक्खं निव्वत्तईजस्सकएणदुक्खं ८७] एवं अमुनाप्रकारेण भावानुरक्तस्य भावेस्वाभि प्राये अनुरक्तोभावानुरक्तस्तस्य कदापि कुतः सुखं भवेत् कुतोपि

सूत्र

त्तस्स परिग्गहेय। मायामुसं वड्ढइ लोभ दोसा तत्थावि दुक्खा नवि मुच्चई से ८५ ॥ मोसस्स पच्छाय पुरत्थओय पओगकालेय दुही दुरंते। एवं अदत्ताणि समाययंतो भावे अतित्तो दुहिओ अणिस्सो ८६ ॥ भावाणुरत्तस्स नरस्स एवं

भाषा

वस्तु ८४ लोभेकरी पराभव्याने अदत्तलेणहारने भावने विखे अल्पने परिग्रहने विषय असंतोषीने मायासहित मृषाबोले लोभनादोष थकी तो पिण दुःख थको मूंकाइनहो ते विषयी जीव ८५ भावनो लोभी झूठं बोली पश्चात्तापधरे पहलां दुःखलहे झूठाबोलवांना प्रस्तावने विखे दुःखनोपामण हार अंते विडंबना तेहने जिम झूठं लागे जिम अणदीधुं लेतो मनोहर भावने विखे असंतोषी थको दुःखीहुइ निश्रारहित ८६ भावने विखे रागी

कदापि किमपि सुखं नस्यात् इत्यर्थः तत्र च भावोपभोगेपि सङ्कल्प विकल्पानुरागेपि चिरकालचिन्तनेपि क्लेशदुक्खं अल्पसि लाभजनितं क्लेशरूपं दुक्खं निवर्त्तयति उत्पादयति पुनर्यस्य कृतैयस्य भावोपभोगविषय चिन्तनार्थं नरस्य दुक्खं स्यात् ८७ [एमेव भावंमि गओपओसं उवेइ दुक्खोहपरं पराओ पदुट्ठचित्तोयचिणाइकम्मं जंसे पुणोहोइदुहं विवागे ८८] एवं एव- यथा भावे रागं प्राप्तो दुक्खौघपरं परया प्रदुष्टचित्तः सन् अष्टकर्म प्रकारकं चिनोति तथा भावे चित्ताभिप्राये प्रद्वेषं गतोजन्तुर्दुःखौघपरं परया प्रदुष्टचित्तः सन् तत्कर्मचिनोति बध्नाति यत्कर्मतस्य जीवस्य विपाके कर्मवेदन कालेदुक्खं दुक्खविधायि भवति ८८ [भावेविरत्तोमणुओ विसोगोएएण दुक्खोहपरं परेण न लिप्पई भवमज्झे वसन्तो जलेन वा पुक्खरिणीपलासं ८९] भावेविरक्तः सङ्कल्पादिमुक्तोमनुष्यः एतत्पूर्वोक्तयादुखौघपरं परयाभवमध्येवसन् अपि न लिप्यते कौटस्थः स विशोकोविगतशोकः केन किं मिव

कत्तो सुहं होज्ज कयाइ किंचि। तत्थोव भोगेवि किलेस दुक्खं निव्वत्तई जस्स कएण दुक्खं ८७॥ एमेव भावंमि गओ पओसं उवेइ दुक्खोह परंपराओ। पदुट्ठ चित्तोय चिणाइ कम्मं जं से पुणो होइ दुहं विवागे ८८॥ भावे विरत्तो मणुओ विसोगो एएण दुक्खोह परंपरेण। न लिप्पइ भवमज्झेवसंतो जलेण वा पुक्खरिणीपलासं ८९॥१२।६

सूत्र

नरमनुष्यने कोहांथो सुखहुवे पण तोहां भाव भोगविवाने अल्पसहुइ लागे क्लेश दुःख पामे नोपजावे करे जे मनोहर भावभोगववाने काजि दुक्ख कष्ट अनेक उपाय ८७ इम भावने विखे द्वेष पाम्योथको पामे जीव दुःखनी परंपरारोसवंत चित्तथको बांधे कर्म घणा जेहने वलो हुइ दुःखरूप विपाक कर्मनोफल ८८ भावथी विरम्यो मनुष्य शोकरहित एवंठे कहो दुक्खनी परंपराइ लेपाये नहीं भवसंसारमाहिं वसतुं जोम पाणीये करी कमलनीनो

भाषा

जलेन पद्मिनीपत्रं इव ८८ १२ एतामि स्त्रयोदशगाथाभिर्भावाधिकारः संपूर्णः अथ पूर्वोक्तार्थमेवोपसंहरन्नाह (एवं दियत्थायमणस्स अत्थादुक्खस्सहेऊ मणुयस्सरागिणो ते चेवथोवंपि कयाइ दुक्खं नवीयरागस्सकरिन्तिकिंचि १००) एवं पूर्वोक्त प्रकारेणरागिणो रागद्वेष सहितस्य मनुष्यस्य इन्द्रियार्थाः इन्द्रियाणां चक्षुरादीनां अर्थाः विषयारूपादयश्च पुनमनसोऽर्थाः सङ्कल्पविकल्पाः दुःखहेतवो भवतीत्यध्याहारः तएव इन्द्रियार्थामनसोऽर्थाश्च कदापि किञ्चित् स्तोकमपि दुक्खं वीतरागस्य किञ्चिन्न कुर्वन्ति योहि जितेन्द्रियो भवति स एव वीतराग उच्यते स एव इन्द्रियार्थानां मनः सङ्कल्पानां च जेतास्यात् यश्च इष्टयो न भवेत् स च सुक्ख भाक् न स्यात् यथाजिन पालकः अतजिनपालककथा१०० [न काम भोगासमयं उविन्ति नयाविभोगाविगइं उविन्ति जेतप्पओसीयपरिग्गहेय सोतेसुमोहाविगइं उवेइ १०१] कामभोगाः शमतां न उपयान्ति च पुनर्भोगाविकृति अपि क्रोधादिरूपां विकार बुद्धिं अपि न उपयान्ति शमस्य क्रोधादेश्च भोगाः कारणं न भवन्तीति भावः तर्हिको हेतुरित्याह यस्मात् प्रद्वेषी तेषु कामभोगे प्रद्वेषो यस्य सतत्

सूत्र

एविंदियत्थाय मणस्स अत्था दुक्खस्स हेउं मणुयस्स रागिणो। ते चेव थोवंपि कयाइ दुक्खं न वीयरागस्सकरेंति किंचि १०० ॥ न कामभोगा समयं उवेंति नयावि भोगा विगइं उवेंति। जे तप्पओसीय परिग्गहीय सो तेसु मो

भाषा

पान ननोपाइ १८८ इम ५ इंद्रीना अर्थ शब्दादिक मनना अर्थ संकल्पादिक ते दुःखना हेतु कारणछे मनुष्य रागवंतने ते इंद्रिय मनना अर्थ थोडो पणि किवारे पणि दुक्खशरीरना मनना कष्ट रागद्वेष रहित जिने काइ करे नही १०० इंद्रिय ५ ना काम भोगते समतानो कारण नछइं रागद्वेष पणाने हेतु न छवे शब्दादिक काम भोग विकार जपजावता नथी क्रोधादि विकारतानथी जेते विषयने रागद्वेष आणेछे अने परिग्रह

प्रद्वेषी भोगेषु विरागी च पुनः परिग्राही तेषु भोगेषु परिग्रहबुद्धिमान् भवति सजीवो मोहात् रागद्वेषात् विकृतिं जपैति यदाहि विषयेषु रागबुद्धिं विधत्ते तदाभोगाग्रलोभवति यदा च विषयेषु बुद्धिं न विधत्ते तदा विषयेभ्योविरक्तो भवतीति तस्मात्कामभोगाः ममतायाः क्रोधादिकषायाणां च कारिणी भवितुं नार्हन्ति इत्यर्थः १ अथ विकृतेः स्वरूपमाह (कोह च माणं च तहेवमायं लोभं दुगञ्छं अरईरइञ्च हासंभयं सोग पुमत्थिवेयं नपुंसवेयं विविहेय भावे२) (आवज्जई एवमणेगरूवे एवं विहेकामगुणेसुसत्तो अन्नेय एयप्प भवे विसेसे कारुन्नदीणेहरिमेव इत्थी २) कामगुणेषु शब्दादि विषयेषु शक्तोरागी जीवः एवं अमुनारागवत्वलक्षण प्रकारेण अनेकरूपान् नानाविधान् विकारान् एवं विधान् उक्तस्वरूपान् अनन्तानुबन्धि प्रमुखान् आपद्यते प्राप्नोति च पुनरेतत् प्रभावान् एतेभ्यः क्रोधादिभ्यः प्रभवाउत्पन्ना एतत् प्रभावास्तान् एतत् प्रभावान् क्रोधादि जनितान् परिताप दुर्गति यातादीन् प्राप्नोति कीदृशः सन् करुणायैअर्हः कारुण्यः कारुण्यलेनदीनः कारुण्यदीनोऽत्यन्तदीनइत्यर्थः पुनः कीदृशो क्रीमान् लज्जितः प्रीतिविनाशादिकं

मूल

हाविगद्दं उवेइ १०१॥ कोहंच माणंच तहेव मायं लोभं दुगुंछं अरइं रइंच। हासं भयं सोग पुमित्थिवेयं नपुंस वेयं बिविहेय भावे १०२॥ आवज्जई एव मणेगरूवे एवं विहे कामगुणेसु सत्तो। अन्नेय एयप्पभवे विसेसे कारुन्न

भाषा

बुद्धिधरेछे ते विषयादिकने विखे रागद्वेष मोहक्रोधादि विकार लहे१०१ क्रोध अभीमान तथा वली माया लोभ दुगंछा अशुचिदेखीअरति अशातारति स्यात् हास्यभय शोक पुरुषवेद स्त्रीवेद नपुंसकवेद विविध घणाभाव जे हर्ष शातादिक १०२ पामे इणि प्रकारे अनेक प्रकारे अनंतानुबंधीया क्रोधादिक पूर्वे कह्याएयव्दादिक कामगुणने विखे विलगी रह्योछे ते अनेरा क्रोधादिकना कोधा विशेष परिताप दुर्गतीरूप पामे दयामणो इवें घण

इहैव अनुभवन् परत्र च विपाकं अतिकटुकं परिभावयन् पुनः कौटुम्बोवद्रुक्ष इति आर्षत्वाद्दीर्घः सर्वत्राप्रीतिकरः इत्यर्थः इति द्वितीयगाथयासम्बन्धं उक्त्वा प्रथमगाथाया अर्थमाह विषयाग्रलोजीवःकान्२ स्वरूपान् प्राप्नोतितमाह विषयाग्रलोजीवः कदाचित्क्रोधंप्राप्नोतिच पुनर्मानं प्राप्नोति तथैवमायांप्राप्नोति तथालोभं अपि प्राप्नोति तथा शोकं पुंस्त्री वेदं शोकं प्रियवियोगजं मनोदुक्ख रूपं पुंवेदं स्त्रिया सह विषयाभिलाषं रूपं स्त्रीवेदं पुरुषेण सह विषयाभिलाषं शोकस्य पुंस्त्रीवेदस्य शोकं पुंस्त्रीवेदं तदपि विषयाग्रलो जीवः प्राप्नोति तथा पुनः कदाचिन्न पुंसकवेदं प्राप्नोति स्त्रीपुंसोरुभयोर्विषयाभिलाषरूपं नपुंसकवेदंलभते च पुनर्विविधान् भावान् हर्षविषादादीन् प्राप्नोति इति गाथाद्वयार्थः अथ रागद्वेषोद्धरणे उपायं पुन रागद्वेषयोरनुद्धरणे प्रकारान्तरेण दूषणंचाह [कण्णं न इच्छे ज्जसहायलिच्छुपच्छाणुतावेयतवप्पभावं एवं वियारे अमियप्पगारे आवज्जई इन्दियचोरवस्से १०४] साधुः सहायलिप्सुः सन् कल्लं अपिन इच्छेत् तदा अकल्लं कथं इच्छेत् च पुनः साधुः पश्चानुतापः सन् तपः प्रभावमपिन इच्छेत् अत्र हेतु माह इन्द्रियचोरवश्यः पुमान् अमित प्रकारान् बहु विधान् एवं पूर्वोक्तान् विकारान् आपद्यते प्राप्नोति कल्पते स्वाध्यायादि क्रियासुसमर्थो भवतीति कल्योयोग्यस्तं कल्यं स्वाध्यायादि योग्यं सहायं मम विश्रामणां करिष्यतीति बुध्याशिष्यं लिप्सतीति सहाय लिप्सु स्तादृशः सन् पश्चात् व्रत तपसोरङ्गीकारादनन्तरं अनुतापं यस्य सः

मूल

दीणे हरिमे वइस्से १०३ ॥ कण्णं न इच्छेज्ज सहायलिच्छु पच्छाणुतावेय तव प्पभावं । एवं वियारे अमिय प्पयारे आव

भाषा

दीनहुए लज्जावंत हुइ अप्रीतकारी हुइ सर्वने १०३ सज्झायादिक क्रियाने संकल्पा योग्यनवांछे शिष्यने वीसामनादि सहाय वांछतु मे एकट्टकां कीधो चारित्र लोधा पुठी पश्चात्तापनकरे तपनो प्रभाव लब्धि चक्रवर्त्ती पणो न वांछे एहवा विकारदोष अमित भणा प्रकारना पामे इंद्रियचोरने वशि

पश्चानुतापः [illegible] प्रभावोभवान्तरेभोगानां भोक्तास्यां इत्यादिचिन्तनतः प्रभावस्तं अथवा इहैव आमोषध्यादि लब्धिमान् स्यां इत्यादिकं न इच्छेत्१०४ [तओसे जायंति पओयणाइं निमिज्जिउं मोहमहन्नवंमि सुहेसिणो दुक्खविणोयणट्ठा तप्पच्चयं उज्जमएय रागी १०५] ततः कषायवेदादीनां प्रादुरनन्तरं तस्य इन्द्रियचौराणां वशी [illegible] मोहमहार्णवेमोहमहासमुद्रे निमज्जयितुं तं जीवं बुडयितुं प्रयोजनानिविषयसेवना हिंसादीनि जायन्ते उत्पद्यन्ते किमर्थं एतानिविषयसेवनहिंसादीनि प्रयोजनानि जायन्ते कोदृशस्य तस्य सुखैषिणः इन्द्रियसुखाभिलाषिणः ततश्च तत् प्रत्ययं तेषां पूर्वोक्तानां विषयसेवा हिंसादीनां प्रयोजनानां प्रत्ययं निमित्तं तत् प्रत्ययं तदर्थं तन्निमित्तं रागीद्वेषी च जीव उज्जमए इति उज्यच्छते उद्यमं कुरुते १०५ (विरज्जमाणस्सय इन्दियत्था सद्दाइया तावइय प्पगारा न तस्स सव्वेवि मणुन्नयं वानिब्भत्तयन्ती अमणुन्नयं वा १०६) तावत् प्रकारास्तावन्तः प्रकाराभेदायेषां ते तावत् प्रकारा भेदा येषां ते तावत् प्रकाराः खरमृदादि भेदाः शब्दरूपरस[illegible]श्च स्पर्शाः सर्वेपि इन्द्रियार्थास्तस्य पूर्वोक्तस्य विरज्यमानस्य विरागिणोरागद्वेषरहितस्य मनोज्ञत्वं वा अमनोज्ञत्वं च न निवर्त्तयन्ति नोत्पादयंति रागद्वेषाभ्यां विषयेषु मनोज्ञत्वं अमनोज्ञत्वं चोत्पाद्यते योहि रागद्वेषाभ्यां रहितस्तस्य विषयाः

सूत्र

ज्जई इंदिय चोर वस्से १०४॥ तओसे जायंति पओयणाइं निमिज्जिउं मोहमहन्नवंमि। सुहेसिणो दुक्ख विणोयणट्ठा तप्पच्चयं उज्जमएय रागी १०५॥ विरज्जमाणस्सय इंदियत्था सद्दाइया तावइय प्पगारा। न तस्स सव्वेवि मणुन्नयंवा

भाषा

थकी इता १०४ वेदादि विकार पछी तेहने हिंसा विखे सेव दिक प्रयोजन उपजे आपण आत्माने आपण पे बूडावे मोहसमुद्रने विखे सुखना अर्थी थका दुःखपामि वा भणी पूठिला प्रयोजनने अर्थे उद्यम करे रागद्वेषी थको १०५ रागद्वेष रण करताने इंद्रिय ५ ना अर्थी शब्दादिक विषय

किं कुर्वन्नीति भावः १०६ (एवं ससंकप्पविकप्पणासु सञ्जायई समयमुवट्ठियस्स अत्थेयसङ्कप्पओ तओसे पहीयएकामगुणेसुतण्हा १०७) एवं अमुना प्रकारेण स्वसङ्कल्प विकल्पनासु उपस्थितस्य पुरुषस्य तथा अर्थान् सङ्कल्पयतः पुरुषस्य च समत्वं जायते स्वस्य आत्मनः सङ्कल्परागद्वेषमोहास्रवेषां विकल्पना स्वरूपदोषहेतु विचारणाः सङ्कल्पविकल्पनास्वासु उपस्थितस्य उद्यमयुक्तस्य च पुनरर्थान् इन्द्रियार्थान् शब्दादि विषयान् विचारयतः यतो रूपादयः इन्द्रियादयः मत्तः सकाशात् पृथगेवतिष्ठन्ति न एतेपाप हे तवः पाप हे तवस्तुस्वस्मिन् स्थितारागद्वेषादयः इति विचारयतः समतारुत्पद्यते यदुक्तं जीवाइ नवपयत्थे जोजाणइ तस्सहोइ सम्मत्तं तओसे इति ततः समत्वोत्पत्ति तस्तस्य पुरुषस्य कामगुणेषु विषयेषु तृष्णालोभः प्रकर्षेण हीयते १०७ (सवीयरागोकयसव्वकिच्चो खवेइनाणावरणं खणेण तहेवजन्दरिसणमावरेइजं चन्तरायं पकरेइकम्मं १०८) यस्य पुरुषस्य कामगुणेषु शब्दादिषु लोभो निवर्त्तते सनिर्लोभोवीतरागः वीतसर्वकृत्यः सन् क्षत सर्व कार्यैः सन् क्षणेन ज्ञानावरणं पञ्चविधं क्षणेनक्षपयति १०८ (सव्वं तओजाणइ पासएय

निव्वत्तयंती अमणुन्नयंवा १०६॥ एवंस संकप्पविकप्पणासु संजायई समय मुवट्ठियस्स। अत्थेय संकप्पओ तओ से पहीयए कामगुणेसु तन्हा १०७॥ सवीयरागोकय सव्व किच्चो खवेइ नाणावरणं खणेणं। तहेव जं दरिसण मावरेइ जंचं

सूत्र

भाषा

तेतलाखर मधुरादिक पणे रागद्वेष अण धरता ते सघला मनोज्ञ पणं नीपजावे नही अमनोज्ञ पणं नियजावे नही १०६ इणे प्रकारे आत्माने संकल्प रागद्वेषादि अध्यवसायना विकल्प समस्तदोषना मूलछे एहवो भावनाने विखे प्रवर्त्तताने इह समता मध्यस्थ पणं उद्यमवंतने अर्थ जीवा दिपदार्थने शुभध्यान चिंतताने ते समतायको तेहने हाणि पांमे ओलोथाइ कामगुणने विखे तृष्णा लोभ १०७ ते वीतराग थाइ कीधाछे सर्वकार्य जेणे

अमोहणे होइ निरन्तराए अणासवेझाण समाहि जुत्ते आउक्खएमोक्खमुवेइसुद्धो १०८) ततः कर्मक्षयानन्तरं सर्वं जानाति सर्वं पश्यति च तदा अमोहनोमोहनीयकर्मरहितः सन् निरन्तरायः अन्तरायकर्मरहितो भवति पुनरनाश्रवो भूत्वाध्यानसमाधिनायुक्तश्च आयुः क्षयेसुद्धः सन् मोक्षमुपैति १०८ [सोतस्ससव्वस्स दुहस्समुक्खो जंवाहईसययंजन्तुमेयं दीहामयविप्पमुक्कोपसत्थो तोहोइ अचन्तसुहीकयत्थो ११०] समोक्षगामी पुरुषस्तस्मात् दुक्खात् मुक्तो भवति तस्मात् कस्मात् यत् दुक्खं एतं जन्तु एतं प्राणिनं सततं निरन्तरं बाधतेपीडयति तस्मात् सर्वस्मात् दुःखात् मुक्तोभवति कीदृशः समोक्षगामी पुरुषोदीर्घामयविप्रमुक्तः दीर्घाणि प्रलम्बस्थितीनियानि कर्माण्येव आमयारोगाः दीर्घामयास्तेभ्योविशेषेण प्रमुक्तोदीर्घामयविप्रमुक्तोदीर्घकर्मरोगरहितः पुनः कीदृशः अतएव प्रशस्तः प्रशंसायोग्यस्ततः कर्मरोगाभावात् अत्यन्त सुखीकृतार्थः कृतकृत्यः सिद्धोभवतीत्यर्थः११० अथ निगमनमाह [अणाइकालप्प

सूत्र

तरायं पकरेइ कम्मं १०८॥ सव्वंतओ जाणइ पासएय अमोहणे होइ निरंतराए। अणासवे झाण समाहि जुत्तेआ उक्खए मोक्ख मुवेइ सुद्धो १०९॥ सोतस्स सव्वस्स दुहस्स मुक्खो जंवाहई सययं जंतुमेयं। दीहामय विप्पमुक्को पसत्थो

भाषा

खपावे ज्ञानावरणी कर्म समय मात्र माहि तिम जवली दर्शनावरणी खपावे जे अंतराय कर्मकरी करे कर्म १०८ तिवार पछी सर्वलोकालोक जाने जाणे देखे मोहनीय रहित थको आश्रव पापरहित शुद्ध शुक्लध्याने समाधि परमस्वस्थ पणे युक्त आउखादि तथा घातीया कर्मने खपावे मोक्षपामे शुद्धमल रहित १०९ तो मोक्षनो पामणहारो जन्ममरण तथा सर्वदुःखथी मुंकाइ जे दुक्ख बाधा करे पीडे निरंतर जीव प्रत्यक्ष देखीता सघला संसारी प्राणीने स्थिते करी दीर्घकालताइ भोगवीइ एहवां कर्मरूप रोगनी पीडाथी मुंकाणो प्रसंशाजोग तिवार पछी घणं थाइ सुखी

भवस्सएसो सव्वस्सदुक्खस्सपमोक्खमग्गोवियाहिओजंसमुवेच्चसत्ता कमेण अच्चन्तसुहीभवन्तित्तिवेमि १११ तीर्थकरैरेषसर्वस्य संसारदुखस्य प्रमोक्षमार्गो व्याख्यातः यं प्रमोक्षमार्गं क्रमेण समुपैति सत्वाः प्राणिनोऽत्यन्त सुखिनो भवन्ति कीदृशस्य सर्वस्य दुखस्य अनादिकालप्रभवस्य इति अहं ब्रवीमि इति सुधर्मास्वामीजम्बूस्वामिनं प्राह १११ इति श्रीमदुत्तराध्ययन सूत्रार्थदीपिकायां उपाध्याय श्रीलक्ष्मीकीर्त्तिगणिशिष्यलक्ष्मीवल्लभगणि विरचितायां द्वात्रिंशत्तमं प्रमादस्थानाख्यं अध्ययनं संपूर्णं ॥३२॥ अथ त्रयस्त्रिंशत्तममारभ्यते पूर्वस्मिन् अध्ययने प्रमादपरिहार उक्तः तथा प्रमादस्थानान्युक्तानि तैः प्रमादैः कृत्वा कर्म प्रकृतीनांबन्धः स्यात् तदर्थं इहाध्ययने कर्म प्रकृतय उच्यन्ते (अट्ठकम्माइवुच्छामि आणु पुव्विं जहक्कमं जेहिं बद्धो अयं जीवो संसारे परिवत्तई १) हे जम्बूस्वामिन् अहं यथा क्रमं आनुपूर्व्या अनुक्रमेणतानि अष्टकर्माणि वक्ष्यामि क्रियन्ते मिथ्यात्वाविरति कषाययोगैर्हेतुभिर्जीवेन इति कर्माणि अष्टसंख्यानि यद्यप्यानुपूर्वीत्रिविधावर्त्तते तथापि यथाक्रमं पूर्वानुपूर्व्या प्राकृतत्वात् तृतीयास्थाने प्रथमातानि कानिकर्माणियैरष्टभिः कर्म बद्धोनियन्त्रितोयं जीवः संसारे चतुर्गति भ्रमणेपरिवर्त्तते विविधान् पर्यायान् १ [नाणावरणं चेव दंसणावरणं तहा वेयणिज्जं तहामोहं आउकम्मं

तोहोइ अच्चंत सुही कयत्थो ११०॥ अणाइ काल प्पभवस्स एसो सव्वस्स दुक्खस्स पमोक्खमग्गो। वियाहिओ जं समुवेच्च सत्ता कमेण अच्चंत सुही भवंति त्तिवेमि १११॥ पमायठाणं संमत्तं ३२॥ अट्ठ कम्माइं वोच्छामि आणुपुव्विं जहक्कमं

कृतार्थ सुखपामे सिद्धजाये ११० अनादिकालना जपना रह्या जे कर्म सर्वदुःख रूप तेहने मूंकावणहार ए मार्ग कह्यो तीर्थंकर मार्ग सम्यग् पडीवजी जीव घणा अनुक्रमे चढते २ गुण पडिवजे घणं सुखीथाये मोक्षजाइ १११ इति प्रमादस्थानक अध्ययन नो अर्थ पूर्णथयो ३२॥ हवे आठ कर्मइं कहे

तहेवय २] नामकम्मं च गोयञ्च अन्तरायन्तहेवय एव मेयाइकम्माइं अट्ठेवओ समासओ ३ युग्मं एवं अष्टनाप्रकारेण एतानि अष्टौकर्माणि समासतः संक्षेपतोज्ञेयानीति शेषः एतान्येकानि तत्र प्रथमं ज्ञानावरणं कर्म प्रथमचैव पद पूरणे तथा द्वितीयं दर्शनावरणं दर्शनं सम्यक्त्व माद्रणीतीति दर्शनावरणं प्रतीहारवत् सम्यक्त्व रूपं न दर्शयति २ तथा वेदनीयं वेद्यतेसाताऽसातेऽनेनेति वेदनीयं मधुलिप्तखड्गधारातुल्यं तृतीयं कर्म तथा पुनर्मोहं मुह्यते मूढोभवति जीवोऽनेनेति मोहोमद्यवत् चतुर्थं मोहनीयं मोहाययोग्यं मोहनीयं कर्मज्ञेयं तथैव च आयाति स्वकीयावसरे इत्यायुः गतिर्निःसरितु मिच्छन् अपि जीवोनिर्गतुं न शक्नोति यस्किन् सति निगडबद्धइवतिष्ठतीत्यायुषः स्वभावः पञ्चमं आयुः कर्म२ तथा नामयति च तस्यु गतिषु नवी

सूत्र

जेहिं बद्धो अयं जीवो संसारे परिवत्तई १ ॥ नाणा वरणं चेव दंसणावरणं तहा। वेयणिज्जं तहा मोहं आउ कम्मं तहेवय २ ॥ नामकम्मं च गोयंच अंतरायं तहेवय। एव मेयाइं कम्माइं अट्ठेवउ समासओ ३। नाणावरणं पंच विहं

भाषा

स्युं अनुक्रमे तेहना प्रकार पूर्वानुपूर्वीइं जिणे कर्मे बांध्यो पोढ्यो ए जीव चारगति रूप संसारमाहिं परिवर्त्ते अनेक भेद पामे १ ज्ञानने जे आवरे ढांके ते ज्ञानावरण जीम वस्त्र सूर्यनीकांतिने ढांके१ दर्शनने जे आवरे ते दर्शनावरण जिम पोलीओ राजानो दर्शन करवानदीइं २ वेद्ये सुखादिक ते वेदनी मधु खरड्याखडग्नीपरे ३ तथा वली मोहे अज्ञानीने विकल करे मदिरानी परि ते मोहनी कर्म४ आउखुं कर्म५ आवे आपणे कर्म नरकादि गतिथी नीकलवुं वांछे पणि नीकलाइ नही नीगडनीपरे २ चारगति माहि घणा भावपमाडे ते नाम कर्म चितारानीपरे ६ गोचनाम्हा मोटा ते गोत्र ते कुंभार सरीखो७ दातारलेणहार विचाले विघ्नपणे आवेते अंतरायकर्म भंडारी नीपरे८ इम एकर्म सघलाइं आठे संखेपथी विस्तरतुं जेतला

नान् पर्यायान् प्रापयति जीवं प्रति इति नाम चित्रकारवत् नाम कर्मषष्ठं ज्ञेयं गोत्रान्ते आह्वयं ते लघ्वादीर्घेण वा शब्देन जीवाऽनेनेति गोत्रं कुम्भकारवत् षट्कलशयरावकुण्डकादिभाण्डकृद्भवति इदं गोत्र कर्मसप्तमं तथा अन्तर्मध्ये दातृयाहकयोर्विघाले आयान्तीत्यन्तरायो यथा राजाकस्मै चिद्दातुं उपदिशति तत्र भाण्डागारिकोन्तरालेविघ्न कृद्भवति तादृक् अन्तराय कर्म अष्टमं भवति अत्र चाष्टानां कर्मणां आदौज्ञानावरणं दर्शनावरणं च प्रतिपादितं तत्तु आत्मनः स्वभावस्तु ज्ञानदर्शनरूप एवास्ति अतस्तदावरणं आदौ उक्तं याभ्यां कर्मभ्यां जीवस्य स्वभाव आव्रियते अतस्तयोर्मुख्यत्वं ज्ञानदर्शनयोश्च समानत्वेपि अन्तरंगत्वेन विशेषतो ज्ञानोपयोगे एव सर्वलब्धीनां प्राप्तिः स्यात् तस्मात् ज्ञानस्य प्राधान्यादादौ तदावरणं उक्तं तदनु सामान्य ज्ञानोपयोगत्वात् दर्शनावरणं उक्तं एवं शेषकर्मणां अपि विशेषस्तु स्वयमेव ज्ञेयः ३ इत्थं कर्मणां मूलप्रकृतीरुक्त्वोत्तर प्रकृतीराह (नाणावरणं पञ्च विहं सुयं आभिणिबोहियं ओहिनाणञ्चतइयं मणनाणञ्च केवलं ४) ज्ञानावरणं कर्म पञ्चविधं कथितं श्रुतं श्रुत ज्ञानावरणं १ तथा आभिनिबोधकं मति ज्ञानं तदावरणं द्वितीयं तृतीयं अवधिज्ञानावरणं तथा मनोज्ञानं मनः पर्याय ज्ञानावरणं चतुर्थं तथा पञ्चम केवल ज्ञानावरणं ४ अथ दर्शनावरणस्य द्वितीय कर्मणोभेदान् आह (निद्दातहेव पयला निद्दा निद्दाय पयल पयलाय तत्तोयथीण गिद्धीओ पंचमाहोइ नायव्वा ५) निद्रासुख जागरणरूपा १

सूत्र

सुयं आभि णिबोहियं। ओहिनाणंच तइय मणनाणंच केवलं ४। निद्दा तहेव पयला निद्दानिद्दाय पयलपयलाय।

भाषा

जीवनाभेद तेतला ३ कर्मनोमूल प्रकृती कही हवे उत्तर प्रकृति कहेछे ज्ञानावरणीना भेद ५ श्रुतज्ञानं श्रुतज्ञानावरणी आभिनिबोधिकमति ज्ञानावरणी२ अवधिज्ञानावरणी त्रीजो३ मनपर्याय ज्ञान४ चोथोवलो केवल ज्ञानावरणी ५ सुखे जागे ते नीद्रा १ तिमवलोऊभावेठां आवेते प्रचला

सूत्र

भाषा

वयैव प्रचला द्वितीयास्थितस्योपविष्टस्य समायाति २ तृतीया निद्रा निद्रा दुःख प्रतिबोधा चतुर्थी प्रचला प्रचलाचलमानस्यया आयाति सा प्रचला प्रचला ततः पञ्चमीस्थान गृद्धिनाम्नोक्ते यास्त्यानाः पुष्टा गृद्धिलोभो यस्यां सास्त्यान गृद्धिः अथवास्त्याना संहता उपचिता ऋद्धिर्यस्यां सास्त्यानर्द्धिः यस्या उदये हि वासुदेवार्द्ध बलः प्रबल रागद्वेष वांश्च जन्तुर्जायते अतएव दिन चिन्तितार्थ साधिनी इयं पञ्चमी भवति ५ (चक्खु मचक्खु ओहिस्स दरिसणे केवलेय आवरणे एवं तु नवविगप्पं नायव्वन्दरिसणावरणं ६) एवं तु अमुनाप्रकारेण नवविकल्पं नवविधं दर्शनावरणं कर्मज्ञातव्यं दर्शनं सम्यक्त्वं आवृणोतीति दर्शनावरणं पञ्चनिद्रा पूर्वगाथायां उक्ताः चत्वारोऽमीभेदास्ते के उच्यन्ते चक्खु मचक्खुओहिस्सदरिसणे इति तत्र चक्खु मच चक्षुस्येत्येक पदं चक्षुश्च अचक्षुश्च अवधिश्च चक्षुरचक्षुरवधिस्तस्यचक्षुरचक्षुरवधेरावरणं चक्षुरचक्षुरवधेरित्यत्र प्राकृतत्वात् द्वंद्वे एकत्वं पुंस्त्वं दर्शनेरूपसामान्य ग्रहणीयत् आवरणंच पुनः केवलेकेवलज्ञानेयत् आवरणं एवं नवविधंचक्षुर्याद्दृश्यतेज्ञायते इतिचक्षुर्दर्शनंतत्आवृणोतिआच्छादयतीतिचक्षुर्दर्शनावरणं १ तथाचक्षुषोऽन्यत् अचक्षुः श्रोत्रनक्र रसनास्पर्शरूपं इन्द्रिय चतुष्कं तेन अचक्षुषा दृश्यते इति अचक्षुर्दर्शनं तत् आवृणोतीति अचक्षुर्दर्शनावरणंरूपवद्द्रव्यं सामान्य प्रकारेण मर्यादा सहितं दृश्यते इति अवधिदर्शनं तत् आवृणोतीति अवधि दर्शनावरणं एवं त्रयोभेदाश्चतुर्थं पुनः केवले केवल दर्शने प्यावरणं ज्ञेयं केवलं सर्वद्रव्य पर्या

तइयाय थीणगिद्धीउ पंचमा होइ नायव्वा ५। चक्खु मचक्खु ओहिस्स दंसणे केवलेय आवरणे। एवंतु नव विगप्पं

गाढे दुःख करी जगाडीयेते निद्रा निद्रा ३ हीडतां आवेते प्रचला प्रचला तिवारपछी अशुभने योगे हुइते दुष्टगृद्धि लोभ रागादि रूपथी वासुदेव नाथको अर्धबलदिनमुं चिंतव्यं कार्य करे ते निद्रामाहि ५ चक्षु आंखि देखे अचक्षुका न प्रमुखवीजे इंद्रिये देखे अवधिज्ञाने दर्शने देखे वली केवल

याणां सामान्येन स्वरूपं दृश्यते इति केवल दर्शनं तत्र यदावरणं केवलदर्शनावरणं एवं निद्रा पञ्चानां निद्राणां चतुर्णां आवरणानां च एकत्रीकरणात् नवविधं दर्शनावरणं ज्ञातव्यं इत्यर्थः ६ [वेयणियंपि दुविहं सायमसायञ्च आहियं सायस्स य बहुभेया एमेवासायस्सवि ७] वेदनीयं कर्म्म अपि द्विविधं वेदितुं योग्यं वेदनीयं कर्म्मद्विभेदं आख्यातं कथितं एकं सातञ्च पुनरसातं तत्र स्वास्थ्यते शारीरं मानसञ्च सुखं अनेनेति सातं साता वेदनीयं ततोन्यत् असाता वेदनीयं इत्यर्थः तु पुनः सा तस्यापि सा ता वेदनी यस्यापि बहवो अनुकम्पादयो भेदा भवन्ति एवं असा तस्यापि आसाता वेदनी यस्यापि बहवः आर्त्तिशोक सन्तापादयोभेदाः भवन्ति इति शेषः ७ [मोहणिज्जंपिदुविहं दंसणेचरणे तहा दंसणेति विहं वुत्तं चरणेयदुविहंभवेद] (सम्मत्तं चेव मिच्छत्तं सम्मा मिच्छत्तमेवय एयाओ तिन्निपयडीओ मोहणिज्जस्स दंसणे ८) (चरित्त मोहणं कम्मं दुविहं तु वियाहियं कसाय मोहणिज्जंच नो कसाय तहेवय १०) सोलसविहभेएणं कम्मं तु कसायजं सत्तविहनवविहंवा कम्मंनो कसायजं ११ तिसृणां गाथानां अर्थः मोहयति जीवं घूर्णयति

सूत्र

नायव्वं दंसणावरणं ६। वेयणियंपिय दुविहं साय मसायंच आहियं। सायस्सओ बहू भेया एमेव असायस्सवि ७।
मोहणिज्जंपि दुविहं दंसणे चरणे तहा। दंसणे तिविहं वुत्तं चरणे दुविहं भवे ८। सम्मत्तचेव मिच्छत्तं सम्मामिच्छत्त

भाषा

केवलज्ञानने देखे ४ ना आवरण इम वली नवप्रकारे जाणिवो दर्शनावरण ६ वेदनीं कर्मपणि विहु प्रकारे साता सुखभोगवी इते दुक्खपामी इते अशाता २ भेद हुइ ज्ञाता वेदनीना दुक्ख शोकादि घणा भेद इम अशाता वेदनीना दुःख शोकादिक घणा भेद ७ मोहनी कर्म्म पणि बिहु भेदे तत्व रुचि रूपदर्शनने विखे विरति रूपचारित्रने विखे वली दर्शनने विखे तीनभेद चारित्रने विखे बे भेद हुइ८ सत्यभाव ते समकित मिथ्यामति ते मिथ्यात्वकांइ

मद्यवत् परवशं करोतीतिमोहस्तदर्हं मोहनीयं कर्म अपि द्विविधं भवति दर्शनेन तथा चरणे दर्शनेन दर्शनविषये मोहनीयं तथा चरणे चरण विषये मोहनोयं तत्र दर्शनं तत्वरुचि रूपं चरणं विरति रूपं तत्रापि दर्शने यत् मोहनीयं तत् त्रिविधं तीर्थ करै रुक्तं चरणे चारित्रे यत् मोहनीयं तत् द्विविधं भवेत् ८ दृश्यते ज्ञायते जीवादयः पदार्थाः अनेनेति दर्शनं तत्र मोहयति मूढी करोतीति दर्शनमोहनीयं त्रिविधं सम्यक्त्वं १ मिथात्वं २ सम्यक् मिथात्वं ३ मिश्र मित्यर्थः एव पदपूरणे सम्यक्त्व मोहनीयं मिथात्वमोहनीयं मिश्रमोहनीयं तत्र सम्यक्त्वं हि मिथात्वस्यैव पुद्गलाः अशुद्ध पुद्गलाः अत्यंत विशुद्धाभवन्ति तदासम्यक्त्वं कथ्यतेतत्सम्यक्त्वं एव दर्शनंकथ्यते दर्शनसम्यक्त्वयोर्नामान्तरं अत्र रुच्यते यदासम्यक्त्वं मिथात्वप्रकृतित्वं भजति तदासम्य क्त्वस्य अतोचारा लगन्ति तदामिथात्वं भवति यदा दर्शनप्रकृतिम् मोहोभवति अथवा औपशमिकादिकं मोहयति तदपि सम्यक्त्व मोहनीयं उच्यते १ अथ मिथात्व मोहनोय स्वरूपं उच्यते सम्यक्त्वाभावे मिथात्वं अशुद्ध दलिकरूपं यतस्तत्वे अतत्व रुचिरतत्वे तत्वरुचिरुत्पद्यते तत् मिथात्वं तत्र मुच्यते इति मिथात्व मोहनीयं यत्तु सम्यग् मिथात्व मोहनीयं तत्तु शुद्धाशुद्ध दलिक रूपं यस्मात् जिन धर्मोपरि रागोपि न भवति द्वेषोपि न भवति अन्तर्मुहूर्त्त स्थितिरूपं यथा नालिकेर द्वीपवासि पुरुषोऽन्नोपरिराग्यपि न भवति द्वेष्यपि न भवति तादृग् स्वभावं मिश्र मोहनीयं तृतीयं उच्यते एता स्तिस्रः प्रकृतयोदर्शने सम्यक्त्वे अथ दर्शनस्य सम्यक्त्वस्य च मोहनीय कर्मणो ज्ञेया इति शेषः सम्यक्त्वस्य अज्ञानं सम्यक्त्वमोहनीयं मिथात्वस्य अज्ञानं

सूत्र

मेवय। एयाओ तिन्नि पयडीओ मोहणिज्जस्स दंसणे ८ ॥ चरित्त मोहणं कम्मं दुविहंतु वियाहियं। कसाय मोहणि

भाषा

सा चोकाइं मिथा ते सम्यक्मिथा एतीन प्रकृति पूठे कही ते मोहनीय कर्मदर्शन समकितने विखे ८ चारित्र विखे मूझाइ ते चारित्र मोहनीय कर्म

मिथ्यात्व मोहनीयं मिश्रस्य मोहो मिश्र मोहनीयं इह हि सम्यक्त्व मिथ्यात्व मिश्ररूपाः जीवस्य धर्मा उच्यन्ते ८ दर्शन मोहनीयं त्रिविधं उक्त्वा अथ चारित्र मोहनीयभेदान् आह चरित्तेति गाथा पूर्वमेवोक्ता अथान्वयः तीर्थकरैश्चरित्र मोहनं कर्म द्विविधं व्याख्यातं चरित्रे चरित्र ग्रहणे मोहयति मूढं करोति इति चारित्र मोहनं तत्र हि चारित्र मोहनं यत्र चारित्र फलं जानन् अपितत् न आद्रियते तत्द्वैविध्यमाह कषाय मोहनीयं प्रथमं कषायाः क्रोधादयश्चत्वारस्तैर्मोह्यतीति कषाय मोहनीयं १ तथानो कषायैर्नवभिर्हास्यादि षट् कवेदत्रिक रूपैर्मोह्यतेतिनो कषाय मोहनीयं १० तत्र द्वयंप्रथमं कषायजं मोहनीयंकर्म षोडशविधंभवति कषायाहि क्रोधमानमायालोभाः प्रत्येकं अनन्तानुबन्धी प्रत्याख्याना प्रत्याख्यान संज्वलन रूपैश्चतुर्भिर्भेदैः षोडश भेदाः भवन्ति अथनोकषायजं मोहनीयं कर्म सप्तविधं नवविधं वा भवति हास्य १ रति २ अरति ३ भय ४ शोक ५ जुगुप्सा ६ वेदत्रयाणाञ्च सामान्यावगण नया एकत्वमेव गम्यते हास्यादि षट्कं वेदश्च एवं सप्तविधं यदाहि त्रयोवेदाः पुंस्त्री नपुंसकरूपा गण्यन्ते तदा नवविधं नो कषायजं मोह नीयं भवतीत्यर्थः ११ अथायुः कर्म प्रकृतीराह (नेरइ यतिरिक्खाउ मणुस्साउं तहेव य देवाउ चउत्थंतु आउकम्मञ्च उच्चिहं १२),आयुः कर्म चतु

सूत्र

ञ्चं नोकसायं तहेवय १० ॥ सोलस विह भेएणं कम्मं तु कसायजं । सत्तविहं नवविहंवा कम्मं नोकसायजं ११ ॥

भाषा

ते वे भेदेकह्या तीर्थं करे कषाय क्रोधादिके करी चारित्र विषे मूंझा एते कषाय मोहनीय बीजो कषाय साथे ज प्रवर्त्तें तेनो कषाय हास्यादीके १० क्रोधमान माया लोभ अनंतानुबंधी प्रत्याख्यान अप्रत्याख्या न संजलन एसोलभेदे कषायथी जपनाजे कर्म हास्य १ रति २ अरति ३ शोक ४ भय ५ दुगंछा ६ वेद ७ एसातभेद पुरुषवेदना स्त्रीवेद २ एसहित ८ भेदकर्म नोकषायथी जपनांते ११ नरकनो आयु १ तिर्यंचनो आउखुं २ मनुष्यनुं

र्विधं भवति तथानैरयिक तिर्यगायुः निरये भवानैरयिकाः नैरयिकाश्च तिर्यंचश्चनैरयिक तिर्यंच स्तेषां आयुर्नैरयिक तिर्यगायुः आयुशब्दस्य प्रत्येक सम्बन्धः तथैव तृतीयं मनुष्यायुः च पुनश्चतुर्थं देवायुः एवं चतुर्विधं आयुर्भवति १२ अथ नामकर्म प्रकृतीराह [नामकम्मन्तु दुविहं सुहं असुहञ्च आहियं सुहस्सउ बहुभेयाएमेव असुहस्सवी] नाम कर्म द्विविधं व्याख्यातं सुभं १ च पुनरशुभं शुभनाम कर्म१ अशुभनाम कर्म २ एवं द्विविधं तत्र शुभाशुभ नाम कर्मणो बहुभेदाः सन्ति एवं एव अशुभस्य अशुभनाम कर्मणोपि बहुभेदा भवन्ति तत्र शुभस्य उत्तरोत्तर भेदतोऽनन्त भेदत्वेपि मध्यमा पेक्षया सप्तत्रिंशद्भेदा भवन्ति ते चामी मनुष्यगति १ देवगति २ पञ्चेन्द्रियजाति ३ औदारिक ४ वैक्रिय ५ आहारिक ६ तैजस ७ कार्मण ८ समचतु रस्र संस्थान ९ वज्रऋषभ नाराच संहनन१० जदारिकांगोपांग १२ आहारकांगोपांग १३ प्रशस्त वर्ण १४ प्रशस्त गन्ध १५ प्रशस्तरस १६ प्रशस्त स्पर्श १७ मनुष्यानुपूर्वी १८ देवानुपूर्वी १९ अगुरुलघु २० पराघात २१ उस्वास २२ आतप २३ उद्योत २४ प्रशस्तविहा योगति २५ त्रस २६ बा दर २७ पर्याप्त २८ प्रत्येक २९ स्थिर ३० शुभ ३१ शुभग ३२ सुस्वर ३३ आदेय ३४ यशःकीर्त्ति ३५ निर्माण ३६ तीर्थंकरनाम कर्म ३७ एताः

सूत्र

नेरइय तिरिक्खाउ मणुस्साउ तहेवय। देवाउयं चउत्थंतु आउ कम्मं चउव्विहं १२ ॥ नाम कम्मंतु दुविहं सुह मसुहं च आहियं। सुहस्सउ बहूभेया एमेव असुहस्सवि १३ ॥ गोयं कम्मं दुविहं उच्चं नीयंच आहियं। उच्चं अट्ठ

भाषा

आउखुं तथावलीनिसे देवतानुं आउखुं चोथुं आयुकर्म्म चारप्रकारि१२ नामकर्म्मतेविहुं भेदेसर्वपणेशोभेते सुभनामसर्वपणेसो तेअशुभ नाम कह्यो चढते भेदे नामशुभ नामना घणा अनंतभेद मध्यम पणिभेद३७ इम अशुभ नामने अनंताभेद मध्यमपणे३४भेद१३ गोत्रकर्म्म विहुं भेद उच्चै गोत्र इत्यादि कुल नीचै

सर्वाः अपि शुभानुभावात् शुभनाम कर्मणः प्रकृतयो ज्ञेयाः तथा अशुभनाम कर्मणो मध्यमभेद विवक्षया चतुस्त्रिंशद्भेदा भवन्ति तद्यथा नरकगति १ तिर्यग्गति २ एकेंद्रिय ३ द्वींद्रिय ४ त्रींद्रिय ५ चतुरिंद्रियजाति ६ ऋषभ नाराच ७ नाराच ८ अर्द्धनाराच ९ कीलिका १० सेवार्त्तक संहननानि ११ न्यग्रोध मण्डल संस्थान १२ सादि १३ वामन १४ कुब्ज १५ हुण्डक १६ अप्रशस्तवर्ण १७ अप्रशस्तगन्ध १८ अप्रशस्तरस १९ अप्रशस्तस्पर्श २० नरकानुपूर्वी २१ तिर्यगानुपूर्वी २२ उपघात २३ अप्रशस्त विहायोगति २४ स्थावर २५ सूक्ष्म २६ साधारण २७ अपर्याप्त २८ अस्थिर २९ अशुभ ३० दुर्भग ३१ दुस्वर ३२ अनादेय ३३ अयशो अकीर्त्ति ३४ एताश्च अशुभनारकत्वादि निबन्धनत्वेन अशुभाः अत्र च बन्धन संघाते शरीरेभ्यो वर्णाद्यवान्तरभेदाः वर्णादिभ्यः पृथक् न विवक्ष्यन्ते एता प्रकृतयस्तु मध्यम विवक्षया प्रोक्ताः उत्कृष्ट विवक्षयातु १०३ प्रोक्ताः सन्ति १३ अथ गोत्र कर्म प्रकृतीर्व्याचष्टे (गोयं कम्मं दुविहं उच्चनीयञ्च आहियं उच्चं अट्ठविहं होइ एयं नीयंपि आहियं १४) गोत्रं कर्म द्विविधं उच्चं च पुनर्नीचं तत्र उच्चं उच्चैर्गोत्रं इक्ष्वाकु जात्यादि उच्चैर्व्युपदेशहेतु जातिकुल रूप बल श्रुत तपो लाभाद्यष्टविध बंध हेतुत्वादष्टविधं उच्चैर्गोत्रं भवति एवं दृति अष्टविधं एव जातिकुलादि मदाष्ट निबन्ध हेतुत्वान्नीच मपिनीचैर्गोत्रं अपि नीचै व्युपदेशहेतु आख्यातं १४ अथांतराय प्रकृतीराह [दाणे लाभेय भोगेय उवभोगे वीरिये तहा पञ्चविह मन्तरायं समासेण वियाहियं १५) अन्तरायं समासेन संक्षेपेण पञ्चविधं व्याख्यातं तत् पञ्चविध्यं आह दाने लाभे भोगे उपभोगे तथा वीर्ये एतेषु पञ्चसु अन्तराय

सूत्र विहं होइ एवं नीयंपि आहियं १४ ॥ दाणे लाभेय भोगेय उवभोगे वीरिए तहा । पंचविह मंतरायं समासेण विया

भाषा गोत्र चंडालादि जातिमदादि ८ मदने अणकरिवे उच्चैर्गोत्र ८ हूवे जातिमदादिक ८ मदने करिवे नीचैर्गोत्र कह्यो १४ दानने विखे भोगने विखे

त्वात् पञ्चविधं अन्तरायं तत्र दीयते इति दानं तस्मिन् दाने लभ्यते इति लाभस्तस्मिन् लाभे सकृद्भुज्यते पुष्पहारादि पदार्थो भोगः तस्मिन् भोगे उपेति पुनः पुनर्भुज्यते भुवनाङ्गनां शुकादीनि इति उपभोगस्तस्मिन् उपभोगे तथा विशेषेण ईर्यते वेष्यते अनेनेति वीर्यं तस्मिन् वीर्ये सर्वत्रांतरायां इति सम्बन्धः ततो विषयभेदात् पञ्चविधं अन्तरायं यच्च यस्मिन् सति चतुरे ग्रहीतरिदेये वस्तुनि तस्य फलं जानन् अपिदानेन प्रवर्त्तते तद्दानांतरायं१ यस्मिन् विशिष्टेपि दातरि सति याचना निपुणोपि याचको न लभते तल्लाभांतरायं पुनर्विभावादौ सत्यपि भोक्तुं न शक्नोति तद्भोगान्तरायं येन उपभोग योग्ये वस्तुनि सति उपभोक्तुं न शक्यते तत् उपभोगान्तरायं यद्बलवान् नीरोगस्तरुणोपि तृणमपि भक्तुं न शक्नोति तस्य पुरुषस्य वीर्यांतरायं कर्मज्ञेयं १५ उक्तार्थस्य निगमनाय उत्तरग्रन्थ योजनायाह (एयाओ मूलपयडीओ उत्तराओ य आहिया पए सग्गं खित्तकालेय भावं वा अदु उत्तरं सुण १६) एता मूलप्रकृतयोऽष्टौ आख्याताः तु पुनरुत्तरा अवान्तरा ज्ञानावरण दर्शनावरणादीनां पञ्चनवाद्याः अग्रे कर्मणां प्रकृतय आख्याताः अतः प्रदेशाग्रं चैव कालो च वा शब्दः पुनरर्थे पुनर्भावं उत्तरं अग्रेत्वं शृण वदामीति शेषः तत्र प्रदेशाग्रं किमुच्यते प्रदेशानां अग्रं परमाणुनां परिमाणं प्रदेशाग्रं चैव आकाशं कालश्च यस्य कर्मणो जीवप्रदेशा अविचटनात्मकः स्थितिकालः भावं अनुभावादिकं कर्मपर्यायलक्षणं चतुर्विधं प्रकृतिस्थिति प्रदेशानु

मूल सूत्र

हियं १५ ॥ एयाओ मूल पयडीओ उत्तराओय आहिया । पएसग्गं खित्त कालेय भावंवा दुत्तरं सुण १६ ॥ सव्वेसिं

भाषा

लाभने विषे एकवार भोगवीइ ते फुलादिक वार२ भोगवीइ ते आभरणादिक उपभोग वीर्यने विषे पांचे प्रकारे अंतराय कर्म संक्षेपे कह्युं तीर्थंकरे१५ पूर्वे कहीए ८ मूल प्रकृति अने श्रुत ज्ञानावरणीयादि १५८ उत्तर प्रकृति कही परमाणुं नो अग्रप्रदेशाग्र क्षेत्र आकाशकर्मने जीव प्रदेश स्थिति ते

भागस्वरूपं अह वदामित्र गृण१६अथ तावत्प्रदेशाग्रं वदति(सव्वेसिं० १७)सर्वेषांज्ञानावरणीयादि कर्मणां प्रदेशाग्रं परमाणु परिमाणं ग्रन्थिगसत्वातीतं वर्त्तते ग्रन्थिग्रनरागद्वेषपरणितरूपांगच्छन्तीतिग्रंथिगाःग्रन्थिगाश्चतेसत्वाश्चग्रन्थिग सत्वास्तेभ्योअतीतं तान्वाअतीतंअतिक्रान्तं ग्रन्थिग सत्वातीतं कोर्थो रागद्वेषमयों ग्रंथियावत्भेदनायआगताःसन्तःपरमेसु असत्ताःपश्चादेवव्याघट्टिताःएतादृशाये सत्वाः अर्थात्अभव्या जीवाः तेभ्यःकर्मणांप्रदेशाग्रं परमाणूनां परिमाणं अनन्तगुणाधिकंअभव्येभ्यो अधिकमित्यर्थःपुनः सर्वेषांकर्मणां प्रदेशाग्रं सिद्धजीवानांअन्तःआख्यातंसिद्धेभ्योअंतर्मध्ये एवआख्यातंतीर्थकरैःकथितं कोर्थः सिद्धजीवेभ्यः कर्मपरिमाणं अनन्तगुणेन हीन मित्यर्थः कर्माणुपेक्षया सिद्धा अनन्तगुणा इतिभावः अतएव कर्म परिमाणूनां अनन्तकं सिद्धानां अन्तर्वर्त्ति प्रकाशितं इदं संख्यानं एक समयग्राह्य कर्मपरिमाण पेच मुक्तं वर्त्तते १७ प्रदेशाग्र मुक्ता कर्मणां क्षेत्रं वदन्ति (सव्वजीवाण कम्मन्तु संगहे छद्दिसागयं सव्वेसु विपएसेसु सव्वं सव्वेण बद्धगं १८) कर्मज्ञानावरणीयादिकं सर्वजीवानां एकेन्द्रियादीनां संग्रहे संग्रह क्रियायां योग्यंतु षट्दिशागतं स्यात् षडान्दिशां समाहारः षड्दिशं तत्रगतं षड्दिग्स्थित मित्यर्थः तत्र च तस्रः पूर्वाद्यादिशः ऊर्ध्वाधोदिग्द्वयं चेदं एवं दिग् षट्कं अत्र षट्दिग्गतं

चेव कम्माणं पएसग्ग मणंतगं । गंठियसत्ताईयं अंतो सिद्धाण आहियं १७ ॥ सव्व जीवाण कम्मं तु संगहे छद्दिसा

काल भावन भाग पर्याय आगलि कहे ते १६ सघलाइ कर्मे आठनो प्रदेशाग्र परमाणुंया अनंताजिणे कर्मवर्गणा अनंतछे दृढराग द्वेषनो परिणाम ग्रंथिभेदे आघाते एहवा सत्वजीव भव्य अनंता तेहथी अनंतगुण अने ते सिद्धथकी हीन प्रदेशाग्र कर्मनो जांणिवो एकसमय ग्राह्यकर्म पुद्गलआश्रीएसिद्ध थकी अंतोमांहि एतले सिद्धथकी थोडाछे एहथको सिद्ध अनंत गुणाछे १७ सर्वजीवने कर्म ८ संग्रहवानी क्रियाने पूर्वादिछे दिसिना वांधा आव्याछइ

कर्मेंद्रीन्द्रियादि जीवान् एव अधिकृत्य संग्रह क्रियायां योग्यं स्यादिति नियमः एकेन्द्रियाणां तु आगमेत्यादि दिग्स्थं कर्मग्रहण क्रियायां योग्यमपि उक्तमस्ति अपरत्रागमेच तदाह एगिन्दियाणं भन्ते तेयाणं कम्म पुग्गलाणं गहणं करे माणे किं तिदिसिं करेइ गोयमासियतिदिसिं सिय चउदिसिं सिय पञ्चदिसिं करेइ बेन्दियाणं भन्ते पुच्छा गोयमाबेन्दिया जाव पञ्चिन्दियानियमा छद्दिसिं करेइ कथं संग्रह क्रियायां योग्यं केन सह क्रियद्वास्यादित्याह सर्वैरप्यात्म प्रदेशैः सर्व ज्ञानावरणादि सर्वेण प्रकृतिस्थित्यादिना प्रकारेण बद्धं कं अन्योन्यं सम्बन्ध तया क्षीरोदकवत् आत्मप्रदेशैः श्लिष्टन्त देव बद्धकं कर्मसंग्रहे योग्यं भवति नत्वन्यत् आत्माहि सर्व प्रकृति प्रायोग्य पुद्गलान् सामान्येन आदायतान् पुद्गलान् अध्यवसाय विशेषात् प्रथग् ज्ञानावरणादि रूपत्वेन परिणमयति यत्र हि आकाशे जोवोऽवगाढस्तत्रये आकाशप्रदेशाः आत्मन्याश्रितास्तेषु ये कर्मपुद्गलादि रागादिस्नेह योगत आत्मनि लगन्तिते एव कर्म पुद्गला जोवानां संग्रहयोग्याः न तु चेतांतरावगाढाः कर्मपुद्गला जीवानां संग्रहणार्हाः भिन्नदेशस्थानां ग्रहणयोग्या भावात् सव्वेसु पएसेसु इति प्राकृतत्वात् ततोया बहुवचन स्थाने सप्तमी बहुवचनं भिन्नप्रदेशस्थाः कर्मपुद्गलाः कथं ग्रहणयोग्याः न भवंति स्वावगाढाकाश प्रदेशस्थाः कर्मपुद्गलाः कथं ग्रहणयोग्याः भवन्ति अत्र दृष्टांतो यथाग्निः स्व प्रदेशस्थान् प्रायोग्य पुद्गलान् आत्मसात् करोति एवं जीवोपि स्व प्रदेशस्थान् कर्म पुद्गलान् आत्मसात् करोति किञ्चिदिदिक् स्थितं अपि कर्म आत्मा गृह्णाति परं अल्पत्वान्न विवक्षितं १८ अथ कालमाह [उदहिसिरिनामाणं तीसइं कोडि कोडीओ

गयं । सव्वेसुवि पएसेसु सव्वं सव्वेण बद्धगं १८ ॥ उदहिसरि नामाणं तीसइं कोडिकोडीओ । उक्कोसिया ठिई

सघला आकाश प्रदेश जीवे आपया प्रदेसने विषे कर्म जीवने ग्रहवायोग्यछइ दूधपांणीने न्याये सर्व आजखानोबंध ८ आठ प्रकार तथा सर्व आत्म प्रदेशे बंध पाम्यो वीज्यो छवे १८ उदधि समुद्रसरिखुनाम एतले सागरोपम त्रीस कोडाकोड उत्कृष्टी थितिछोइ अंतर्मूहूर्त्त बेघडी मांहेरी जघन्य

उक्कोसियाठिई होइ अन्तोमुहुत्तं जहन्निया १९] [आवरणिज्जाणं दुन्हं पि वेयणिज्जे तहेवय अन्तराएयकम्मं मिठिईए साविया हिया २०] [उदहीसरिस नामाणं सत्तरं कोडिकोडीओ मोहणिज्जस्स उक्कोसाअन्तोमुहुत्तं जहन्निया २१] [तित्तीससागरोवम उक्कोसेणवियाहिया ठिईओ आउकम्मस्सअन्तोमुहुत्तं जहन्निया २२] [उदही सरिसनामाणं वीसइं कोडिकोडिओ नामगोयाण उक्कोसा अट्ठ मुहुत्ता जहन्निया २३] एतासां गाथानां व्याख्या प्रथम द्वितीय गाथयोरर्थः पूर्वं आवरणयोर्द्वयोरर्थात् ज्ञानावरणदर्शनावरणयोर्द्वयोः कर्मणोरुदधिसदृग्नामानि सागरोपमानि उदधिः समुद्रस्तेन सदृग् नाम येषांतानि उदधि सदृग् नामानि तेषां उदधि सदृग् नामानि तेषां उदधि सदृग् नाम्नां सागरोपमानां त्रिंशत्कोटा कोटी उत्कृष्टास्थितिर्भवति तथा जघन्यिका हीना अन्तर्मुहूर्त्तं स्थितिः तथैव वेदनीयेइति वेदनीयस्य कर्मणः तथा अन्तराये अन्तराय कर्मणोपि एषैव स्थितिः उत्कृष्टात्रिंशत्कोटाकोटीस्थितिः जघन्यिका अन्तर्मुहूर्त्तं स्थितिः अत्र वेदनीयस्य जघन्या स्थितिरन्तर्मुहूर्त्तमाना सूत्रकृतोक्ताअन्ये तुद्वादशमुहुर्त्तमानाएवतांवेदनीयस्य स्थितिं इच्छन्ति तदभिप्राय न विद्मः २० मोहनीयस्य सप्ततिं कोटाकोटी सागरोपमानां उत्कृष्टा स्थितिर्जघन्यिका अन्तर्मुहूर्त्तं स्थितिः २१ त्रयस्त्रिंशत् सागरोपमाणि आयुः

सूत्र

होइ अंतोमुहुत्तं जहन्निया १९ ॥ आवरणिज्जाणं दुन्हंपि वेयणिज्जे तहेवय । अंतराएय कम्मंमि ठिई एसा विया हिया २०॥ उदहीसरिस नामाणं सत्तरं कोडिकोडीओ । मोहणिज्जस्स उक्कोसा अंतो मुहुत्तं जहन्निया २१ ॥ तित्तीस

भाषा

थोडी तुथिति रहवानो कालए तलोहोइ १९ ज्ञानावरणीय दर्शनावरणीय विहुं जघन्यथिति मूहूर्त्त वेदनीकर्म्मने विखे छे तिमज जघन्य मुहूर्त्त अंतराय कर्म्मने विखे तिमज सागर ३ जघन्य मुहूर्त्त १२ थिति एचिहुं कर्म्मनी कही भगवंते २० सागरोपमनी सत्तर कोडाकोडि मोहनी कर्म्मनी उत्कृष्टी

कर्मण उत्कृष्टेन स्थितिर्व्याख्याताः प्राक्तनत्वादिभक्तिलोपः जघन्यिका अन्तर्मुहूर्त्तं स्थितिः २२ नाम गोत्रयोर्द्वयोः कर्मणो रुत्कृष्टाविंशतिः कोटा कोट्यः सागरोपमानां स्थितिर्व्याख्याताः जघन्यिका अन्तर्मुहूर्त्तिकाः इयन्तु मूल प्रकृतीनां स्थितिरस्ति उत्तर प्रकृतीनां स्थितिर्विस्तरटीकातोऽवेया २३ अथ भावमाह [सिद्धाणणंत भागो अणुभागाहवन्तिओ सव्वेसु विपएसग्गं सव्वजीवेसु इच्छियं २४] सिद्धानां अनन्तसंख्याकानां सिद्धजीवानां अनन्तमो भागः अनुभागाः कर्मरस विशेषा भवन्ति सिद्धानंतभागः अनन्तसंख्य एव इत्यनेन अनुभागानां आनन्त्यमुक्तं सर्वेष्वपि अनुभागेषु प्रदेश बुद्धा विभज्यमानाः अनुभागैक देशास्तेषां अग्रं परिमाणं प्रवेशाग्रं सव्वजीवे स इच्छियं सर्वजीवेभ्यो अतिक्रान्तं ततोपि तेषां अनन्तगुणत्वं २४ अथाध्ययनार्थोपि

सूत्र

सागरोवम उक्कोसेण वियाहिया। ठिई आउकम्मस्स अंतोमुहुत्तं जहन्निया २२॥ उदहिसरिस नामाणं वीसइं कोडि कोडीओ। नाम गोयाण उक्कोसा अट्ठ मुहुत्ता जहन्निया २३॥ सिद्धाणणंत भागोय अणुभागा हवंतिओ। सव्वे सुवि पएसग्गं सव्वजीवे सइच्छियं २४। तम्हा एएसिं कम्माणं अणुभागे वियाणिया। एएसिं संवरे चेव खवणेय जए बुहे

भाषा

थिति कही अंतर्मूहूर्त्त जघन्य थिति २१ तेत्रीस सागरोपमनी उत्कृष्टी कही तीर्थं करे थिति आउखा कर्म्मानि अंतर्मूहूर्त्त जघन्य थिति २२ सागरोपमनी वीस कोडाकोडि नामकर्म्मनी अने गोत्रकर्म्मनी उत्कृष्टी थिति आठमूहूर्त्त जघन्य थिति २३ सिद्ध अनंताछे तेहने अंतमे भागिं कर्म्म बंधना अनुभाग रसनाभेद हुइ पणि अनंताछे हवे प्रदेश परिमाण एकेसमे बांधीता कहेछे सघलाइ अनुभागने विखे विहचो ज्ञानना प्रदेशाग्र सर्वजीव थकी ते प्रदेशाग्र अनंतगुणा जाणीवा २४ ते कारणथी एआठकर्म्मनी अनुभाग रसविशेष संसारना कारणजाणीने एकर्म्मने संवरवेविहंडवे

बाबू ज्वालाप्रसादजी जैन रईस का० सं० का भाग १४ ०० ०० ००

कर्मलेश्यानां कर्मस्थिति विधायक तत्तद्विशिष्ट पुद्गलरूपाणां अनुभावान् रसविशेषान् त्वं शृण १ [नामाइवणरसगन्ध फास परिणाम लक्खणं ठाणंठिई गइंचाउ लेसाणन्तु सुणेहमे २] हे विप्र लेश्यानां एकादशवचनानि मे मम कथयतस्त्वं शृणतानिकानि वचनानि तावत्नामानि वक्ष्यामि तथा वर्ण रस गन्ध स्पर्श परिणाम लक्षणं वक्ष्यामि तथास्थानं वक्ष्यामि तथास्थिति गती वक्ष्यामि च पुनरायुर्वक्ष्यामि वर्णस्य रसस्य गन्धस्य स्पर्शस्यपरिणामस्य लक्षणं च तेषां समाहारो वर्ण रस गन्धस्पर्श परिणाम लक्षण सत्र वर्णाः श्यामादयः रसास्तीक्ष्णादयः गन्धासुरभ्यादयः स्पर्शाः खरादयः परिणामा जघन्यादयः लक्षणं पद्धात्यवा सेवनादि स्थानं उत्कर्षापकर्ष रूपं स्थितिं अवस्थानकालरूतिं नरकादिकां गतो या अवाप्यते आयुर्यावति आयुष्य वर्त्तते तिष्य गिष्य भाषि आगामि भवे लेश्या परिणामस्तदिह गद्यते २ तदेवानुक्रमेण आह [किण्हानीलाय काऊय तेउ पउमा तहेवय सुक्कलेसाय छट्ठीओ नामाइंतु जहक्कमं ३] एतानि लेश्यानां यथानुक्रमं नामानि ज्ञेयानि प्रथमा कृष्णा १ च पुनर्द्वितीयानीला २ तृतीया कापोतनाम्नी ३ चतुर्थी तेजोलेश्या ५ च पदपूरणे च पुनः षष्टी शुक्ललेश्या एवंषण्णां अपि नामानि ३ अथ वर्णान् आह [जीमूय० ४] पूर्वं कृष्णलेश्या वर्णतोज्ञेया कीदृशी कृष्णलेश्या स्निग्ध जीमूतसङ्काशा प्राकृतत्वात् स्निग्धशब्दस्य परनिपातः स्निग्धश्वासौ जीमूतश्च स्निग्धजीमूतस्तेनसंकाशा स्निग्ध जीमूत संकाशासजल घनसदृशा पुनः कीदृशी

सूत्र — किण्हा नीला काऊ तेऊ पम्हा तहेवय । सुक्कलेसाय छट्ठाय नामाइंतु जहक्कमं ३ ॥ जीमूय निद्ध संकासा गवल रिट्ठ

भाषा — काल थिति नरकादि गति आउखुं ते लेश्यानावोल १२ सांभलि सुभने कहतां प्रते २ नाम कहेछे पहली कृष्णलेश्या बीजी नीललेश्या २ त्रीजी कापोत ३ चोथी तेजो लेश्या तिमहेज पांचमी पद्मलेश्या शुक्ललेश्या छट्ठी एलेश्यानां नाम अनुक्रमे होय ३ जेहवोजीमूत कालोमेघ ते सरिखी पाडानी

गवलारिष्ट सन्निभा गवलञ्च अरिष्टकञ्च गवलारिष्टके ताभ्यां सन्निभा गवलारिष्टक सन्निभा गवलं माहिषं शृङ्गं अरिष्टं अरिष्टफलं अरिष्टरत्नं वा ताभ्यां सदृशी पुनः कीदृशी खञ्जांजन नयन निभा खञ्जञ्चअञ्जनञ्च नयनञ्च खञ्जांजननयनानितैर्निभा खञ्जाजन नयन निभाखञ्जं प्रकट चक्रान्तर्गत लोहदण्डो परि घृतासिक्त प्रणादि बध्यतेऽस्यामी भूतं अञ्जनं काजलं नयनं नेत्रकनीनिकातैर्निभा सदृशी ४ अथ नील लेश्याया वर्णनमाह [नीला सोकसंकासा चासपिच्छ समप्पभावेरुलिय निद्धसंकासा नीललेसाओवण्णओ ५] तु पुनर्नील लेश्या वर्णत ईदृशी भवति कीदृशी नीलाशोकसी अशोकश्च नीला शोक स्तेन संकाशा सदृशी नीला शोकसंकाशा अशोकवृक्षो रक्तोपि भवति तद्व्यवच्छेदार्थं नीलपदं पुनः कीदृशी चाषपिच्छ समप्रभा पुनः कीदृशी स्निग्ध वैडूर्य संकाशा जात्य नीलमणि सदृशी ५ अथ कापोतवर्णमाह (अयसी पुप्फसंकासा कोइलच्छ दसन्निभा पारावयगी वनिभा काउलेसा ओवण्णओ ६) कापोतलेश्या वर्णत ईदृशी भवति ईदृशी कीदृशी अतसी धान्य विशेषस्तस्य पुष्पं अतसीपुष्पं तेन संकाशा अतसीपुष्प संकाशा पुनः कीदृशी कोकि

मूल

गसन्निभा। खंजं जण नयण निभा किन्ह लेसाओ वन्नओ ४॥ नीला सोग संकासा चास पिच्छ सम प्पभा। वेरुलिय निद्ध संकासा नील लेसाओ वन्नओ ५॥ अयसीपुप्फ संकासा कोइल छद सन्निभा। पारेवय गीव निभा काउ

भाषा

सींग अरीठाना फल अथवा द्रोणकाक सरिखो खंजं गाडलाउं गणम अंजन काजल नेत्रनीकीकी सरिखी कृष्ण लेश्या वर्ण थकी एहवी कही हुवे ४ नीलो अशोक वृक्ष ते सरिखो नील चांसना पांख सरिखी वैडूर्य रत्न सरीखी तेज ते सरीखो नील लेश्यानोवर्ण एहवो हुवे ५ अलसीना फूल सरिखो कोयल पंखीनी पांख सरिखो पारेवानी कोटि सरीखो कापोतलेश्या काइं काली रातीकां इएहवी वर्ण थकी हुइ ६ हिंगुलु पाषाणधातु सरीखो

लच्छदसन्निभा कोकिलपक्ष पिच्छसदृशी पुनः कोदृशी पारापत ग्रीवानिभा ६ अथ तेजोलेश्या वर्णमाह [हिंगुलयधाउ संकासा तरुणा इच्च संनिभासुय तुंडपईवनिभातेउलेसाओवन्नओ७] तेजोलेश्या वर्णत ईदृशीभवतिइदृशीकोदृशी हिंगुलुकः प्रतीतः सचासौ धातुश्च हिंगुलक धातुरूप संकासा हिंगुलुक धातुसंकाशा अथवा हिंगुलुकः प्रसिद्धोधातु गैरिकातास्यां सदृशी पुनः कोदृशी तरुणादित्यसन्निभा सदृशी पुनःकोदृशीशुकतुण्डप्रदीपनिभाः शुकचञ्चुप्रदीपार्चिस्सदृशी ७ अथ पद्मलेश्या वर्णमाह [हरियालभेय संकासा हलिद्दाभेयसप्पभा सणासण कुसुमनिभा पम्हलेसा ओवन्नओ ८] पद्मलेश्यावर्णत ईदृशी भवति कीदृशी ईदृशी हरितालभेद संकाशा हरितालस्य नटमण्डनस्य भेदाः खण्डा हरितालभेदास्तै संकाशा तत्सदृशी पुनर्हरिद्राभेद सप्रभा पुनः सनासन कुसुमनिभा सणश्च अयनश्च सणासनौ तयोः कुसुमं तेन सन्निभाः सणासनि कुसुमसन्निभा सनं धान्यविशेषं अयनोबीयकाख्यो वृक्षस्तस्य पुष्प सदृशी ८ अथ शुक्ललेश्या वर्णमाह [संखंक कुन्दसंकासा खीरपूर समप्पभा रययहार संकासा सुक्कलेसा ओवन्नओ ९] शुक्ललेश्या वर्णत ईदृशी भवति ईदृशीकी० शंखश्च अंकश्च कुन्दश्च शंखांक कुन्दानितैः संकासा शंखांक कुन्दसंकासा शंखः प्रसिद्धः अङ्कः शुक्लमणि विशेषः कुन्दपुष्पं एतैः सदृशी

सूत्र

लेसाओ वन्नओ ६ ॥ हिंगुलयधाउ संकासा तरुणा इच्च सन्निभा । सुय तुंड पईव निभा तेउ लेसाओ वन्नओ ७ ॥
हरियाल भेय संकासा हलिद्दा भेय सन्निभा । सणासण कुसम निभा पम्ह लेसाओ वन्नओ ८॥ संखंक कुंद संकासा

भाषा

जगता सूर्य सरिखी सूडाना मुख प्रदीप दीवो ते सरिखी तेजो लेश्या वर्णथकी ७ हरितालनाभेद खंड सरिखी हलद्रनाभेद खंड सरिखी सणनामा धान्य अने सणबीजो वनस्पतिना फूलसरिखी पद्मलेश्या वर्णथकीपीलो ८ शंख अने अंकनामा मणि अने कुंदपुष्पना फूल सरिखी खीर दूधनी धारा

पुनः क्षीरपूरसम प्रभा दुग्धपूर सदृशवर्णः पुनः रजतहाराभ्यां संकासा रजतं जातीयरूप्यं हारो मुक्ताहारस्ताभ्यां सदृशो इत्यर्थः ८ अथ षण्णांलेश्यानां रसमाह [जहकडुयतुंबगरसो निंबरसो कडुय रोहिणि रसोवा एत्तोवि अणन्तगुणो रसोउ किण्हा एनायव्वो १०] कृष्णायाः कृष्णलेश्याया इदृशो रसो ज्ञातव्यः इदृशः को० यथा यादृशः कटुक तुम्बकरसस्तथा निम्बस्य रसस्तथा कटुकरोहिणीरसः कटुकाचासौ रोहिणी च कटुकरोहिणी तस्यारसः कटुक रोहिणीरसः रोहिणीवनस्पति विशेषः एतेभ्योपि अनन्तगुणः अनन्तसंख्य राशिना गुणितोरसः कृष्णलेश्याया भवतीत्यर्थः १० अथ नीललेश्याया रस माह [जहतिक्कडुयस्सरसो तिक्खो जहहत्थि पिप्पली एवा एत्तोवि अणन्तगुणो रसोउनीलाएनायव्वो ११] नीलाया नीललेश्याया इदृशो रसो ज्ञातव्यः यथा यादृशस्त्रिकस्य भवति त्रयानां कटूनां समाहारस्त्रि कटुत्रि कटु, एवत्रि कटुकं सुंठी मरिच पिप्पिल्यात्मकं तस्य रसो यादृक् तीक्ष्णो भवति पुन

खीर पूर समप्पभा । रयय हार संकासा सुक्क लेसाओ वन्नओ ९ ॥ जह कडुय तुंबग रसो निंब रसो कडुय रोहिणि रसोवा । इत्तोउ अणंत गुणो । रसोउ किण्हाए नायव्वो १० ॥ जह तिक्कडुयस्स रसो तिक्खो जह हत्थिपिप्पली एवा । इत्तोवि अणंत गुणो रसोउ नीलाए नायव्वो ११ ॥ जह तरुण अंबग रसो तुंवर कविट्ठस्स वावि जारिसओ ।

तेह सरिखी शुक्ल लेश्या वर्ण कह्यो ९ लेश्यानो रस कहेछे जिम कडूआ तुंवडानो रसस्वाद नींवडानो रसकडूई रोहिणी नीकालिनो रस एहथकी पणि अनंत गुणो रसस्वाद कृष्णलेश्यानो कडूओ १० जिम त्रिकटक त्रिगडूनो रसस्वाद तीखो जिम हस्ती गजपीं परनो रस एहथकी अनंतगुणो रसनील लेश्यानो अतितीखो ११ जिम तरुण काचो आंबोकेरीतें सरीखोरस तुंवरकसायलोकाचोकोठनोरस जेहवो एहथकी अनंतगुणो रसकापोत

र्यथा हस्ति पिप्पल्याः गजपिप्पल्या वा रसो यादृशो भवति इत्तोपि एभ्योपि नीलायाः अनन्तगुणो रसस्तीक्ष्णो भवति ११ [जहतरुण अम्बयरसो तुम्ब रुक्खविट्ठस्स वा विज्जारिसओ इत्तोवि अणन्तगुणो रसो उकाउएनायव्वो १२] कापोतलेश्यायाः रसः ईदृशो ज्ञातव्यः ईदृशः कीदृशः यादृशस्तरुणाम्रक रसो भवति तरुणं अपरिपक्वं यत् आम्रकं आम्रफलं तरुणाम्रकं तस्य रसस्तरुणाम्रकरस स्तथा पुनस्तुम्बरक पित्थस्य रसो यादृशो भवति तुंवरं कच्चं कपित्थं तुम्बरकपित्थं तस्य रसो यादृक् भवति एभ्योपि अणन्तगुणोरसः कापोतलेश्यायाः ज्ञातव्यः १२ [जह परिणयंबगरसो पक्कबिट्ठस्स वा विज्जारि सओ इत्तोवि अणन्तगुणो रसोयते जएनायव्वो १३] तेजोलेश्यायाः ईदृशो रसो भवति ईदृशः की० यादृश परिणताम्रकर भवति पक्वाम्रफलस्य रसो भवति पुनः यादृशः पक्वक पित्थस्यापि रसो भवति अतएभ्योपि अणन्तगुणो रसस्तु तेजो लेश्याया ज्ञातव्यः इत्यनेन किञ्चित् आम्लः किञ्चिन्मधुरश्चेति हार्दं १३ [वरवारुणीए वरसो विविहाणव आसवाणजारिसओ महुमेरगस्स वरसो इत्तोपम्हाइ परएणं १४] पद्मायाः पद्मलेश्याया रस ईदृशो ज्ञातव्यः ईदृशः की० यादृशो रसे सावरवारुण्याः प्रधान मदिराया रसो भवति पुनर्विविधानां आसवानां कुसुमोत्पन्नानां मद्यानां यादृशो रसो भवति तथा

मूल

इत्तोवि अणंत गुणो रसोउ काऊए नायव्वो १२॥ जह परिणयंबग रसो पक्क कविट्ठस्सवावि जारिसओ। इत्तोवि अणंत गुणो रसोउतेऊए नायव्वो १३। वर वारुणीएव रसो विविहाणव आसवाण जारिसओ। महु मेरगस्सव रसो

भाषा

लेश्यानो जाणवु १२ जिम पाका आंबानो रस कांइं खाटो कांइ मीठो अथवा पाका कोठनो जेहवोरस एहथकी अनंतगुणो रसस्वाद तेजो लेश्यानो जाणिवो १३ वर प्रधान वारुणी मदनो रसस्वाद विविध प्रकार फूलादिकना आसवनो जेहवो रस मधुमद्य अने मेरक सरिखो तेहनो रसएथकी

पुनर्मधुमैरेयकस्य रसो यादृशो भवति मधुमद्यविशेषं मैरेयं सरकाभिधानं मधुचमैरेयं च मधुमैरेयं तस्य मधुमैरेयस्य रसो यादृग् भवति अतः एभ्योरसेभ्यः पद्मायाः पद्मलेश्यायाः रसः परकेण अनन्तगुणाधिकत्वेन भवति अयञ्च रसः किञ्चिदाम्लकषायोमधुरश्चेति भाव्यं १४ [खज्जूर० १५) शुक्लायाः शुक्ल लेश्यायाईदृशोरसोभवति ईदृशः कीदृशः यादृशः खर्जूरमृद्वीकयो रसः खर्जूरं पिण्डखर्जूरं मृद्वीकाद्राक्षातयोर्यादृग् रसः स्यात् तथा पुनर्यादृग् क्षीरस्य दुग्धस्य रसो भवति तथा खण्ड शर्कररसो यादृशो भवति खण्डमेक्षुरसविकार संस्कारः शर्करा च तत् प्रभवा तयो रसो यादृशो भवति अतएभ्योरसेभ्योपि शुक्ललेश्यायाः अनन्तगुणोरसोज्ञातव्यः अत्यन्तमधुररसोक्षेयइत्यर्थः अथ षण्णां लेश्यानां गन्धमाह (जहगोमडस्सगन्धो सुणगमडस्स वजहा अहिमडस्स एत्तोवि अणन्तगुणो लेसाणं अप्पसत्थाणं १६) अप्रशस्तानां लेश्यानां कृष्णनीलकापोतानां तिसृणां अतोपि एभ्योदुर्गन्धेभ्योऽनन्त गुणो दुर्गन्धोभवति एभ्यः केभ्यः यादृशो गोमृतकस्यगोकलेवरस्य तथा शुनो मृतकस्य वा अथवा यथा अहि मृतकस्य सर्पकलेवरस्य गन्धोभवति ततो अनन्त

दुत्तो पम्हाए परएणं १४ । खज्जूर मुद्दिय रसो खीर रसो खंड सक्कर रसोवा । दुत्तोवि अणंत गुणो रसोउ सुक्काए नायव्वो १५ ॥ जह गोमडस्स गंधो सुणग मडस्सव जहा अहिमडस्स । दुत्तोवि अणंत गुणो लेसाणं अप्पसत्थाणं १६॥

सूत्र

पद्मलेश्या नो अनंतगुणे कांइ खाटो कांइ कसाइलो १४ पिंड खजूर अने मृदिका द्राखनो रस अने खोरनो रसखांड अने साकरनो रसस्वाद एथकी अनंतगुणो जांणवो रसस्वाद शुक्ललेश्यानो मधुर जांणवो १५ लेश्यानो गंधकहेछे जेहवो गायना सद्या कलेवरनो गंध कूतराना मडानो गंध जीम अहिमडानो जेहवो गंधएथकी अनंतगुणो भूंडो दुर्गंध कृष्ण नील कपोत लेश्यानो अप्रशस्त पाडूआ जांणिवो १६ जिम सुरभि कुसम गंध

भाषा

गुणोदुर्गन्धो भवति इह लेश्यानां अप्रशस्तत्वं गन्धाद्य शुभत्वादिति भावः १६ [जहसुरहि कुसुमगन्धो गन्धवासाणपिस्समाणाणं एत्तोवि अनन्तगुणोपसत्थ लेसाणतिन्हंपि १७] तिसृणां अपि प्रशस्तलेश्यानां तैजसी पद्मशुक्लानां एतादृशो गन्धोभवति एतादृशः कीदृशः यादृशः सुरभि कुसुमानां जाति चम्पकादीनां पुष्पाणां गन्धवासानां यादृशो गन्धोभवति गन्धाश्रवासाश्च गन्धवासाः गन्धाकृष्टपुटपाकनिः पत्रावासाइतरे कपूरकर्चरिकाद्यास्तेषां चूर्णो क्रियमाणानां गन्धोभवति अतएवऽयोपि गन्धेभ्यो अनन्तगुणोगन्धः प्रशस्तलेश्यानां ज्ञेय इत्यर्थः १७ अथ लेश्यानां स्पर्शमाह (जहकरगयस्स फासोगोजिब्भा एव सागपत्ताणं एत्तोविअनन्तगुणोलेसाणं अप्पसत्थाणं १८) अप्रशस्तानां लेश्यानां कृष्णनीलकापोतानां स्पर्शएतादृशो भवति एतादृशः कीदृशो यादृशः क्रकचस्य स्पर्शः पुनर्यादृशो गोजिह्वायाः स्पर्शस्तथासागवृक्षस्य पत्राणां स्पर्शोभवति एभ्यः स्पर्शेभ्योपि अशुभानां लेश्यानां स्पर्शोज्ञेयः १८ (जहबूरस्सवफासो नवनीयस्सयसिरीस कुसुमाणं एत्तोविअनन्तगुणोपसत्थलेसाण तिन्हंपि १९) प्रशस्तलेश्यानां तिसृणां अपि तेजोलेश्यापद्मलेश्या शुक्ल

सूत्र

जह सुरहि कुसुम गंधो गंध वासाण पिस्स माणाणं। इत्तोवि अणंत गुणो पसत्थ लेसाण तिन्हंपि १७॥ जह कर गयस्स फासो गोजिब्भा एव सागपत्ताणं। इत्तोवि अणंत गुणो लेसाणं अप्पसत्थाणं १८॥ जह बूरस्सव फासो नव

भाषा

मोगरादिकना फूलनी गंध हुवे उपलोटादि पांचनी पना गंध कर्पूरकाचरी गहलादि वास पीसीतां वाटीतानो गंध जेहवो इह तेहथकी अनंत गुणो अधिक सुगंध प्रशस्त उत्तम तेजो पद्म शुक्ल तिणी लेश्यानो गंध जाणवो १७ लेश्याना फरस कहेछे जिम करवतनो फरस खरखरो तथा वलो गायनी जीभनो फरस तथा सागवृक्षना पानडानो फरस एथकी अनंतगुणो कृष्ण १ नील २ कापोतलेश्या ३ अप्रशस्त पाहूओ फरस खरखरो १८

लेश्यानां सर्षपदृष्टान्तोभवति इदृश: कीदृश: यादृशो बूरस्यवनस्पतीविशेषस्य सर्षोभवति एतेभ्य: च पुनर्नवनीतस्य सप्तपर्णस्य सर्षो यादृशोभवति पुन: शिरीषदृक्षस्य कुसुमानां यादृश: सर्षोभवति एतेभ्य: सर्षेभ्योपि अनन्तगुण: सर्षोभव्यानां लेश्यानां ज्ञेय: १९ अथ सर्वलेश्यानां परिणामा उच्यन्ते (तिविहोविनवविहोवासत्तावीसइ विहेक्कसीओवादुसओतेयालोवालेसाणं होइ परिणामो २०) लेश्यानां परिणामस्तद्रूपगमनात्मकस्त्रि विधोभवति अपि पुनर्नवविधोभवति तथा सप्तविंशति विधस्तथा एकाशीति विधस्तथा पुनस्त्रि चत्वारिंशदधिकद्विशतविधोवा लेश्यानां परिणामोभवति तत्र त्रिविधो यथा जघन्यमध्यमोत्कृष्टभेदेनभवति प्रत्येकं यदा एतेषां अपि जघन्या दीनां स्वस्थानतारतम्य चिन्तायांत्रयेण गुणनाक्रियते तदानवविध: एवं पुन:२ स्त्रिकगुणनयासप्तविंशति विधित्वं भवति एवं पुनर्गुणनयाएकाशीति विधित्वं भवति पश्चात् पुनरेवं द्विचत्वारिंशदधिक द्विशतविधत्वं च भावनीयं

सूत्र

णीयस्सव सरीस कुसुमाणं। इत्तोवि अणंत गुणो पसत्थ लेसाण तिन्हंपि १९॥ तिविहोव नवविहोवा सत्तावीसइ विहे क्कसीउवा। दुसओ तेयालोवा लेसाणं होइ परिणामो २०॥ पंचासव प्पवत्तो तीहिं अगुत्तोछसुअविरओय।

भाषा

जीम वूर वनस्पतिना फुलनो फरस सुकुमाल तथा नवनीतमांखणनो फरस शिरीष वृक्षना फुलनो फरस अत्यंत सुकुमाल फरसछे एहथकी अनंतगुणो अधिक प्रशस्त उत्तम तेजो लेश्या पद्म शुक्ल तीन लेश्यानो गंधजाणवो १९ हिवे लेश्यानो परिणाम कहेछे तीन प्रकार जघन्य मध्यम उत्कृष्ट भेदेन नवप्रकारे एक जघन्य मध्यम उत्कृष्टभेदे सत्तावीस प्रकारे ते नवेप्रकारे जघन्य मध्यम उत्कृष्टभेदे जाणवाते २७ एकेक जघन्य मध्यम उत्कृष्टभेद एकासी ते एक्यासी जघन्य मध्यम उत्कृष्टभेदे लेश्या छेएना परिणाम तरतम जोगे हुवे संख्यानकहाद्द हीवे लेश्याना लक्षण कहेछे २० हिंसा मृषादि तथा

उपलक्षणं चेदं तारतम योग विचारणया संख्या नियमो नास्ति तथाच प्रज्ञापना सूत्रे किन्हलेसाणं भन्ते कइविहं परिणामं परिणमइ गोयमा तिविहं वा नव विहं वा सत्तावीसइ विहं वा इक्कासीइ विहं वा तेयालभहिय दुसय विहं वा बहुं वा परिणामं परिणमइ जाव सुक्कलेसाइत्ति २० अथ तावत् कृष्णलेश्यापरिणाममाह (पञ्चासवप्पवत्तो तीहिं अगुत्तोछस्स अविरओयतिव्वारंभपरिणओखुद्दोसाहस्सिओनरो २१) [निद्धंधस परीणामो निस्संसो अजि इन्दिओ एयजोगसमाउत्तोकिन्हले सन्तुपरिणमे २२] युग्मं एतद्योगसमायुक्तो नरः प्राणीकृष्णां लेश्यां प्रतिपरणयेत् कृष्णलेश्यां भजेदित्यर्थः अत्र नरशब्देन केवलं पुरुष एव न गृह्यतेस्त्र्यादिष्वपि कृष्णलेश्यायाः सभवात् एते सूत्रे उच्यमानायोगाः एतद्योगास्तैः समायुक्तः सम्यग् प्रवर्त्तितः एतद्योग समायुक्तः ते के योगाः इत्याहपञ्चचते आश्रवाद्यपञ्चाश्रवाः प्राणाति पातादयस्तेषु प्रवृत्तःसन् पुनः कौटश्यस्तिसृभिरगुप्तः मनोगुप्तिवागुप्ति कायगुप्तिरहितः पुनर्यः षट्सु षट्जीकायेषु अविरतः षट्कायोपमर्दयुक्त इत्यर्थः पुनस्तीव्रा उत्कटाः आरम्भाः सावद्यव्यापारास्तेषु परिणितस्तद्रूपतां प्राप्तस्तीव्रारम्भपरिणितः क्षुद्रोहि सर्वत्रापि अहितवाञ्छकः पुनः साहसिकः सहसा अविचार्य प्रवर्त्तते इति साहसिकः चौर्यपरदारसेवाकारी इत्यर्थः २१ पुनः कौटशः निर्द्धंस परिणामः नितरांध्वंसोनिर्ध्वंसोऽत्यन्तलोकद्वयविरुद्धचिन्ताविकल्पः परिणामोयस्य सनिर्द्धंसपरिणामः पुनर्योनृसंसोभवतिनिस्त्रिंश्यः जीवान्हिंसन्

सूत्र — तिव्वारंभ परिणओ खुद्दो साहस्सिओ नरो २१ ॥ निद्धंधस परिणामो निस्संसो अजिइंदिओ । एय जोग समाउत्तो

भाषा — मिथ्यात्व अविरति इत्यादि ५ आश्रवे करी प्रमादी मनवचन काय तीनगुप्ति मोकली छ कायनो रक्षाइं रहित कठिन आरंभने परिणामे सहितसर्व जीव विषे अहित क्षपण अविमास्यं चोरी प्रमुखकार्यनो करणहार मनुष्य २१ इहलोकादि कष्ट दुःखनो शंकारहित जेहना परिणाम जीव हणतुं

योमनागपि शङ्कां न करोति स नृशंसइत्युच्यते पुनः कीदृशोजितेन्द्रियः मुक्तेन्द्रियः एतादृशो यो भवति स कृष्णलेश्यां प्राप्नोतीति भावः २२ (इस्सा अमरिस अतवो अविज्जमाया अहीरियागिद्धोपउसे सढे पमत्ते रसलोलुए २३) [सायगवे सेयारं भविरओखुद्दोसाहस्सिओ नरो एयजोगसमाउत्तो नीललेसन्तु परिणमे २४] एतद्योग समायुक्तः प्राणीनीललेश्यां प्रतिपरिणमेतत् नीललेश्यांभजेत् ते के योगाः ईर्ष्यापरगुणासहनं अमर्षोमहाकदाग्रहः अतप स्तपसां अभावः ईर्ष्याच अमर्षश्च अतपश्चईर्ष्यामर्षातपः तथा पुनरविद्याकुशास्त्र रूपा पुनर्मायाकापट्यं अङ्गीकतानिर्लज्जता गृद्धि विषयलां पट्यं प्रद्वेषः प्रकृष्टद्वेषभावः एते सर्वे योगादोषरूपायस्मिन् तिष्ठन्ति गुणगुणिनोरभेदात् स प्राणीनीललेश्यापरिणामवान् भवति पुनः कीदृशः ग्रठो मिथ्याभाषी पुनः कीदृशः स प्रमत्तोऽष्टमदयुक्तः पुनर्योरसलोलुपः २२ पुनर्यः प्राणीसातगवेषक इन्द्रियसुखाभिलाषी कथं मम सुखं स्यादिति बुद्धिमान् पुनर्यः आरम्भात् प्राणिसम्मर्दात् अविरतः आरम्भाविरतः पुनर्यः क्षुद्रोनीचः साहसिकः एतादृशः प्राणीनीललेश्यावान् इत्यर्थः १४ अथ कापोतलेश्या

किन्ह लेसंतु परिणमे २२॥ ईसा अमरिस अतवो अविज्ज माया अहिरियाय। गिद्धि पउसेयसढे पमत्ते रसलोलुए२३॥
साय गवेसे यारंभ अविरओ खुद्दो साहसिओ नरो। एय जोग समाउत्तो नील लेसंतु परिणमे २४॥ वंकी

संकाये नही जीणे इंद्री ५ नथी जीत्यां एहवे योग आश्रवादिके सहित कृष्णलेश्यानो परिणामः कृष्णलेश्यावंत हुइ २२ परना गुणनो अणगमवो घणं कदा ग्रह हठी तप १२ भेद रहित कुशास्त्रवंत परने वंचन अनाचारी नीर्लज्ज विषय लंपट द्वेषभाव मृषाइ सहित मदसहित रसलोठे चपल थाइ २३ आरंभ थको अविरत सातानो गवेषण हार क्षुद्र साहसीक नर जीवनो अहितकारी अणविमास्यो बोले एपूर्वोक्त जोगे सहित नील लेश्यानो परिणाम

लक्षणमाह (वंकेवंकसमायारेनियडिल्ले अणुज्जुए पलिउंचगएवहिए मिच्छदिट्ठी अणारिए २५) [उप्फालगदुट्ठवाईयतेणेयावियमच्छरीएयजोगसमाउत्तो काउलेसन्तुपरिणमे २६] एतयोर्व्याख्याएतद्योगसमायुक्तः प्राणीकापोतलेश्यां प्रतिपरिणमेत् प्राप्नुयादित्यर्थः कौदृशः योवं कोवचसावक्रः पुनः कौदृशो वंकसमाचारोवक्रः समाचारोयस्य स वक्र समाचारोवक्र क्रियाकारी पुनर्योनियडिल्लेइति निकृतिमान् निकृतिः माय्यन्तद्दियते इति निकृतिमान् पुनर्यो ऽनृजुकोऽसरलः कथचिल्लरलं कर्त्तुमशक्तइत्यर्थः पुनर्यः पलिउंचगइति प्रति कुष्वकः स्वदोष प्रच्छादनपरः पुनः कौदृशः औपधिकः उपधिनाकपटेन चर तीतिऔपधिकः पुनर्योमिथ्यादृष्टिर्विपरीत श्रद्धावान् पुनर्योऽनार्यः सम्यग् लक्षणरहितः२५ पुनर्यत् फालकदुष्टवादी उत्फालयति विदारयतिपरं यत् उत् फालकंदुःखोत्पादकं दुष्टं वदते इत्येवंशीलउत्फालकदुष्टवादी पुनर्यस्तेनधापि भवति चोरोपि भवति पुनर्योमच्छरी अन्यस्य सम्पदं दृष्ट्वाऽसहतः एत द्योगसमायुक्तः एतादृशः कापोतलेश्यावान् ज्ञेयः २६ [नीयावत्ती अचवले अमाई अकुतूहले विणीय विणएदन्ते जोगवंउवहाणवं २७] पियधम्मे दढधम्मे

सूत्र

वंकसमायारे नियडिल्ले अणुज्जुए। पलिउंचगओ विहिए मिच्छदिट्ठी अणारिए २५॥ उप्फालग दुट्ठवाईयतेणेया विय मच्छरी। एय जोग समाउत्तो काउ लेसंतु परिणमे २६॥ नीयावत्ती अचवले अमाई अकुतूहले। विणीय विणए

भाषा

परिणमे २४ वचन वांकुबोले वांके आचारे चाले मने वांको किमे वांको चालीसके पोतानादोष कपटे प्रवर्त्तवो बंके विपरीत सद्दहणा के जेहने आर्यलक्षण रहित २५ परने आक्रोशकरे रागद्वेषे दुष्टबोले चोरी करे अन्यनी संपदा देखीनसके एपूर्वोक्त योगे सहित ते कापोत लेश्यानो परिणाम २६ मनवचनकायाइ ऋतावलपणे रहीत माया रहितस्थालरामत रहीत गुरु प्रमुखनो विनय अभ्यस्य उंके एहवो इंद्रिय ५ दम्याजेणे सज्झायादि व्यापार

वज्जभीरूहिएसए एय जोगसमाउत्ते ते उते सन्तु परिणमे २८] एतद्योगसमायुक्तः प्राणीतेजोलेश्यांपरिणमेत् कीदृशः प्राणी नीचैर्वृत्तिः कायवाङ्मनोभिर नुत्सिकः नम्रतायुक्तः इत्यर्थः पुनर्यप्राणीअचलोभवति पुनरमायीमायारहितः पुनर्यो अकुतूहली कुतूहलरहितः पुनर्योविनीतविनयः कृतगुर्वादियोग्य व्यवहारः पुनर्योदान्तः इन्द्रियदमनपरायणः पुनर्योगवान् सिद्धान्त पाठ व्यापारवान् पुनर्य उपधानवहननिरतः २७ पुनर्यः प्रियधर्मा पुनर्योदृढधर्मा पुनर्योऽवद्यभीरुः पापभीरुकोभवति पुनर्योहितैषकः सर्वजीवेषु हितान्वेषी अथवाहितं मोक्षं इच्छन्नीतिहितैषिकः एतादृशः तेजोलेश्यावान् भवति२८ अथ पद्मलेश्या लक्षणमाह (पयणुकोहमाणेय माया लोभेय पयणुए पसन्त चित्ते दन्तप्पाजोगवं उवहाणवं २९) [तहापयणुवाईय० ३०] एतद्योग समायुक्तः प्राणी पद्मलेश्यान्तु परिणमेत् कीदृशः प्रकर्षेण तनू क्रोधमानौ यस्य स प्रतनु क्रोधमानः पुनर्यस्य मायालोभौ च प्रतनुकौ भवतः पुनर्यः प्रसान्तचित्तो भवति पुनर्यो दान्तात्मा पुनर्योगवान् तथा उपधानवान् भवति १९ तथा प्रतनुवादी स्वल्पभाषी पुनरुपशान्तः कषायाल्पभावेन शीतीभूतः

मूल

दंते जोगवं उवहाणवं २७। पियधम्मे दृढधम्मे वज्जभीरू हिएसए। एय जोग समाउत्तो तेउ लेसंतु परिणमे २८।
पयणु कोह माणेय माया लोभेय पयणुए। पसंतचित्ते दंतप्पा जोगवं उवहाणवं २९। तहा पयणु वाईय उवसंतेजि

भाषा

वंत सिद्धांत भण वाभणी तपवंत २७ प्रियछे धर्म जेहने व्रतादिनो निर्वाहणहार पाप थकी विहिके हितनो वांछक मोक्षाभिलाषी एहवे पूर्वोक्त योगे सहित तेजो लेश्या परिणमे २८ पातला थोडा क्रोधमान जेहने मायाअने लोभ पातला थोडाछे जेहने रागद्वेषयको उपशम्यो चित्त दम्योछे आत्मा जिणे मनोयोग ठामिछे जेहना सिद्धांतना तप करेछे २९ तथावली थोडा वचननो बोलणहार शांत दांत इंद्रि ५ जीत्या जिणे एहवे पूर्वोक्त योगी

पुनर्यो जितेन्द्रियः एतैर्योगैः समायुक्तः एतद्योगसमायुक्तः पद्मलेश्यावान् भवतीत्यर्थः ३० अथ शुक्ल लेश्या लक्षणमाह [अट्टरुद्दाणि वज्जित्ता धम्मसुक्काणि झायए पसंतचित्ते दंतप्पासमिए गुत्तेय गुत्तिसु ३२] [सरागे वीयरागे वा उवसंते जिइंदिए एयजोग समाउत्ते सुक्कलेसंतु परिणमे ३१] अनयोरर्थः एतद्योग समायुक्तः प्राणी शुक्ललेश्यां परिणमेत् एताहशः कीदृशः य आर्त्तध्यान रौद्रध्यान वर्जयित्वा धर्म्म शुक्लौ धर्म्म ध्यान शुक्लध्याने ध्यायेत् पुनर्यः प्रशान्तचित्तो दान्तात्मा च भवेत् पुनः समितः पञ्चसमितियुक्तःतिसृषु गुप्तिषु गुप्तो भवेत्३१ च पुनः सरागोऽक्षीणानुपशान्तकषायो वीतरागस्तदन्यः उपशान्तो जितेन्द्रियः एतैर्लक्षणैर्लक्षितः शुक्ललेश्यां भजते इत्यर्थः ३२ इहहि प्रशस्तलेश्यानां तेजः पद्म शुक्लानां विशेषणे पुनरुक्ति दूषणं न ज्ञेयं तासां लेश्यानां हि तेजः पद्म शुक्लानां उत्तरोत्तर विशुद्धा शुभाशुभतराः शुभतमाः परिणामाः भावनीयाः लेश्यानां लक्षणेषु दृष्टांतः जबूद्रुमं निरीक्ष्य षट् पुरुषाणां परिणाम विचारणेन भावनीयः तथाहि एकस्मिन् मार्गे षट्पुरुषास्तेलुः तैश्च क्षुधातुरैर्मार्गेचैकः फलितो जम्बूद्रुमो दृष्टः तदा एकेन कृष्ण लेश्यावता प्रोक्तं एनं वृक्षं मूलात् क्षित्वा एनं प्रपात्य अस्य फलानि अद्मः १ तदा द्वितीयेन नीललेश्यावतावोक्तं किमर्थं मूलात् क्षिप्यते एकामहत्तमाः

मूल

द्दंदिए। एय जोग समाउत्तो पम्हलेसंतु परिणमे ३०। अट्ट रुद्दाणि वज्जित्ता धम्म सुक्काइं झायए। पसंतचित्ते दंतप्पा समिए गुत्तेय गुत्तिसु ३१॥ सरागे वीयरागेवा उवसंते जिइंदिए। एय जोग समाउत्तो सुक्क लेसंतु परिणमे ३२॥

भाषा

सहित ते पद्मलेश्याने परिणमे परिणमे ३० आर्त्तध्यान रौद्रध्यान वर्जीने धर्म्मध्यान अने शुक्लध्यान चित्ते ध्यावे रागादिकथी उपशम्यो चित्त जेणे दम्योछे आत्माजेणे समति पांचे समित गुप्त तीणे गुप्तछे ३१ सराग संयमवंत वा अथवा रागरहित उपशम्यां कर्म एहवो पांचइंद्रीजीत्याजेणे एपूंठिल्या योग

शाखाछेदनोया तस्याः फलानि अद्यस्तूनि कुर्मः २ तदा श्रुत्वा तृतीयः कापोतलेश्यावान् प्राह किमर्थं भो अस्य वृक्षस्य महाशाखाछिद्यते एकायाः प्रतिशाखायाः अपि फलैः सर्वेषां तृप्तिः स्यात् तस्मादेकालघ्वी प्रतिशाखैवच्छेदनीया ३ ततश्चतुर्थस्तेजोलेश्यावान् अवादीत् किमर्थं प्रतिशाखायाः च्छेदः वहवोगुच्छाः सन्ति तेन गुच्छा एव ग्राह्यास्तैरेव तृप्तिर्भविष्यति ४ ततः पञ्चमेन पद्म लेश्यावताचैवमूचे किमर्थं भोगुच्छाः पात्यन्ते गुच्छेषु तुकच्चान्यपि फलानि भवन्ति तस्मात्पक्वानेवफलानि गृहीत्वा अद्मः ५ ततः षष्टः शुक्ललेश्यावान् पुमानाह किमर्थं भो वृक्षात् फलानि पात्यन्ते वहून्येवाध एव पतितानि सन्ति तै रेवक्षुधाया उपशमोभावीति ६ एवं लेश्योदाहरणं ज्ञेयं ३२ अथ लेश्यानां स्थानानाह [असंखिज्जाणोसप्पिणीउ उसप्पिणीओजेसमया संखाइयालोगालेसाणंहवन्तिठाणाइ ३३) लेश्यानां सर्वेसान्तावन्ति स्थानानि भवन्ति स्थानानि प्रकर्षापकर्षकृतानि अशुभानां लेश्यानां संक्लेशरूपाणि शुभानां लेश्यानां विशुद्धरूपाणि भाजनानीत्यर्थः लेश्यानां कियन्ति स्थानानि भवन्ति यद्वा असंख्येया उत्सर्पिण्योवर्द्धमानभावरूपास्तथा पुनरसंख्येया अवसर्पिण्होहीयमान भावरूपाः तासां उत्सर्पिणीनां यावन्तः समयाभवन्ति पुनर्यावन्तोऽसंख्येयालोकाकाश प्रदेशा भवन्ति तावन्ति लेश्यानां स्थानानि आरुहन्ति आरुहन्ति पतन्ति पतन्ति च शुभानि अशुभानि निर्मलानिकलुषाणि च स्थानानि भवन्तीत्यर्थः ३३ अथ लेश्यानांस्थिति माह

सूत्र असंखिज्जाणो सप्पिणीण उसप्पिणीण जेसमया। संखाईया लोगा लेसाणं हवंति ठाणाइं ३३॥ मुहुत्तद्धंतु जहन्ना

भाषा सहित तेशुक्ललेश्याने परिणामे परिणमे ३२ असंख्याता जे उत्सर्पिणी जिहां २ समे २ चढता २ भाव तथा असंख्यातीजे अवसर्पिणी जीहां समे २ पडता २ भाव हुइ तेहना समयने विखे असंख्याता लोकाकाशना जेप्रदेश तेतलांस्थानक लेश्यानांछे चढता पडता शुभ अशुभादि जाणवा ३३

[मुदुत्तइं तु जहन्नातित्तीसंसागरामुहुत्तहिया उक्कोसाहोइठिई नायव्वाकिन्हले साए ३४] कृष्णलेश्यायाइति स्थितिर्ज्ञातव्या जघन्यामुहूर्त्ताधिं केचिदं शैक्ष्युनं घटिकाद्वयं अन्तर्मूहूर्त्तं एव कृष्णलेश्यायास्थितिर्भवति तथा उत्कृष्टास्थिति स्त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणि मुहूर्त्ताधिकानि अथ सम्प्रदायात् मुहूर्त्तशब्देन अन्तर्मूहूर्त्तं गृह्यते त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणि अन्तर्मूहूर्त्ताधिकानि परमास्थितिः कृष्णलेश्यायाभवन्ति ३४ (मुहुत्तइं तु जहन्नादसउदही पलियमसंखभागमब्भहिया उक्कोसाहोइठिई नायव्वानीललेसाए ३५] नीललेश्यायाः जघनंग्रस्तोककालं चेत् स्थिति र्भवति तदा अन्तर्मूहूर्त्तं एव उत्कृष्टास्थितिश्चदशसागरोपमानि पल्योपमासंख्येयभागाधिकानि नीलायास्थितिर्भवतीति जघन्याउत्कृष्टास्थितिर्ज्ञातव्या इयं स्थितिश्च पञ्चम पृथिव्याः धूमप्रभाया उपरितन प्रस्तटमाश्रित्योक्ता ३५ (मुहुत्तइंन्तुजहन्नातिन्नुदहीपलियमसंखभागमब्भहिया उक्कोसाहोइठिई नायव्वाकाउलेसाए ३६) कापोत लेश्यायाः इयं स्थिति र्ज्ञातव्या जघन्यास्थिति स्तुकापोतलेश्यायाः अन्तर्मुहूर्त्तं भवति तथा पुनः कापोतलेश्यायाः त्रीणिसागरोपमाणि पल्योपमासंख्येय भागाधिकानुगत् कृष्टास्थितिर्भवतीति ज्ञातव्याइति दृतीयनरकपृथिव्यावालुकाया अपेक्षयाउक्तास्ति ३६ [मुहुत्तइंन्तु जहन्नादोउदही पलियमसंख

सूत्र

तित्तीसं सागरा मुहुत्तहिया। उक्कोसा होइ ठिई नायव्वा किन्ह लेसाए ३४ ॥ मुहुत्तइंतु जहन्ना दस उदही पलीय मसंखभागमब्भहिया। उक्कोसा होइ ठिई नायव्वा नीललेसाए ३५॥ मुहुत्तइंतु जहन्नातिन्नुदही पलिय मसंखभाग

भाषा

अंतर्मुहूर्त्तवे घडी माठेरी जघन्य थिति तेत्रीस सागरोपम अंत मुहूर्त्त अधिको मुहूर्त्त नोएकदेश लीजे उत्कृष्टी थिति हुई तेजाणवी कृष्ण लेश्यानी ३४ अंतर्मूहूर्त्त जघन्य थिति दस सागरोपम अने पल्योपमने असंख्यातमे भाग उत्कृष्टी थिति हुई ते जाणवी नीललेश्यानी ३५ अंतर्मूहूर्त्त

भागगमब्भहियाउक्कोसाहोइठिई नायव्वाति उलेसाए ३७ तेजो लेश्यायाजइयं स्थिति ज्ञातव्याजघनया तु अन्तर्मुहूर्त्तं उत्कृष्टाचतेजो लेश्याया ही उद धीइं सागरोपमेपल्योपमासंख्येयभागाधिके परमास्थितिर्ज्ञातव्या इयं तु ईशानदेवलोकापेक्षयाप्रोक्तास्ति ३७ [मुहुत्तद्धं तु जहन्नादसउदहीहोन्ति मुहुत्त मब्भहिया उक्कोसाहोइठिई नायव्वापद्मलेसाए ३८] पद्मलेश्यायाइयं स्थितिर्ज्ञातव्या जघनया तु अन्तर्मुहूर्त्तं एव स्थितिर्भवति उत्कृष्टा तु दशसागरोप मानि अन्तर्मुहूर्त्ताधिकानि परमास्थितिरेतावतीपद्मलेश्यायाभवति इयं ब्रह्म देवलोकापेक्षयाउक्तास्ति १८ मुहुत्तद्धं तु जहन्नातित्तीससंसागरामुहुत्तहिया उक्कोसाहोइठिई नायव्वासुक्कलेसाए ३९] शुक्ललेश्यायाइयं स्थितिर्ज्ञातव्या जघन्यास्थितिरन्तर्मुहूर्त्तं शुक्ललेश्यायास्त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमानि मुहूर्त्ताधिकानि

सूत्र

मब्भहिया। उक्कोसा होइ ठिई नायव्वा काउ लेसाए ३६॥ मुहुत्तद्धं तुजहन्ना दुन्नुदही पलिय मसंखभाग मब्भहिया। उक्कोसा होइ ठिई नायव्वा तेउ लेसाए ३७॥ मुहुत्तद्धं तु जहन्ना दस उदही हुंति मुहुत्त मब्भहिया। उक्कोसा होइ ठिई नायव्वा पम्ह लेसाए ३८॥ मुहुत्तद्धं तु जहन्ना तित्तीसं सागरा मुहुत्तहिया। उक्कोसा होइ ठिई नायव्वा सुक्क

भाषा

जघन्य थिति तीन सागरोपम पल्योपमने असंख्यातमे भागे अधिक ईशान देवलोकनी अपेक्षाये अत्कृष्टी थिति हुइ तेजाणवी कापोत लेश्यानी ३६ अंतर्मुहूर्त्त जघन्य थिति वे सागरोपमने असंख्यातमे भागे अधिक ईशान देव लोकनी अपेक्षाइं उत्कृष्टी थिति हुई तेजाणवी तेजो लेश्यानी ३७ अंतर्मुहूर्त्त जघन्यथिति दस सागरोपमहोइ अंतर्मुहूर्त्त अधिक पांचमा देवलोकनी अपेक्षाइ उत्कृष्टी थिति हुइ तेजाणवी पद्मलेश्यानी ३८ अंतर्मुहूर्त्त जघन्य थिति तेत्रीस सागरोपम मुहूर्त्त अधिक सर्वार्थ सीद्धनि अपेक्षाइ उत्कृष्टी थिति हुइ ते जाणवी शुक्ल लेश्यानी ३९ एह खलु

उत्कृष्टास्थितिर्भवति ३९ [एसाखलुलेसाणं ओहेणंठिई उवन्नियाहोइ च उसुविगईसु एत्तो लेसाणंठिई ओवोच्छामि ४०] एषालेश्यानां यस्यां अपिओघेन सामान्य प्रकारेण गतिं विवक्षां विनास्थितिर्वर्णिताभवति इतश्चतसृषुगतिषु लेश्यानां सर्वासांस्थितिं वक्ष्यामि ४० [दसवास सहस्साइं काऊएठिईजहन्निया होइतिन्नुदहीपलिओवममसंखभागं च उक्कोसा ४१] कापोतायाः कापोतलेश्यायाः दशवर्षसहस्राणि जघन्यिकास्थितिर्भवति प्रथमायां पृथिव्यांरत्न प्रभायां प्रथमप्रस्तरे अस्ति तत्र स्थानांहि जघन्यतोदशवर्षसहस्रायुष्कात् उत्कृष्टास्थितिस्तुकापोतलेश्यायाः त्रीणि सागरोपमाणि पल्योपमासंख्येयभाग युक्तानि इयं तु स्थिति स्तृतीय पृथिव्याः वालुकप्रभायाउपरितनप्रस्टटनारकाणां एतावतीस्थितिरस्तीति४१ (तिन्नुदहीपलिओवम मसंखभागं जहन्ननील ठिईदसउदहीपलिओवम मसंखभागच्च उक्कोसा ४२) नीलायाः जघन्यास्थितिः त्रीणि सागरोवमाइं पल्योपमासंख्येय भागयुक्तानि इयतीजघन्यास्थिति स्तृतीयायां वालुकप्रभायाः पृथिव्याः अपेक्षयाज्ञेया पुनर्नीललेश्यायाश्च दससागरोपमाणि पल्योपमासंख्येयभागयुक्तानि उत्कृष्टास्थिति र्ज्ञेया इयमपि

सूत्र

लेसाए ३९॥ एसा खलु लेसाणंओहेणं ठिईओ वन्नियाहोइ। चउसुवि गईसुएत्तो लेसाणं ठिईओ वोच्छामि ४०॥दस वास सहस्साइं काऊए ठिईजहन्नियाहोइ। तिन्नु दही पलिओवममसंखभाग च उक्कोसा४१॥ तिन्न, दही पलिओवम

भाषा

निश्चे लेश्यानी सामान्य प्रकारे थिति वर्णवीछे चार गतने विषे एतला थके लेश्यानी थीती थीतकहेसुं ४० दसहजार वरसनी कापोत लेश्यानी स्थिति जघन्य रतन प्रभा पृथिवी पहेले पाथडे मध्यम वीजे तीन सागरोपम अने पल्योपमनो असंख्यातमो भाग अधिक उत्कृष्टी थिति कापोत लेश्यानी त्रीजी पृथिवीना ऊपरि त्यापाथडानी अपेक्षाइ ४१ तीन सागरोपम अने पल्योपमनो असंख्यातमो भाग अधिक नीललेश्यानी

पञ्चम्याधूमप्रभायाः पृथिव्या उपरितनप्रस्तटापेक्षयाज्ञेया ४२ (दसउदहीपलिओवमम संखभागं जहन्निया होइ तेत्तीससागराइं उक्कोसाहोइकिन्हाए ४३) कृष्णायाः कृष्णलेश्यायाः दशसागरोपमाणि पल्योपमासंख्येय भागयुक्तानि जघन्यिकास्थितिर्भवति इयं तु पञ्चम्याः धूमप्रभायाः नरकपृथिव्याः अपेक्षया ज्ञेया कृष्णायाः पुनरुत्कृष्टास्थिति स्त्रय स्त्रिंशत् सागरोपमानि इय मपि उत् कृष्टास्थितिः कृष्णलेश्यायास्तु सप्तम्यास्तमतमः प्रभायाः नरकपृथिव्याऽपेक्षयाज्ञेया ४३ (एसानेरइयाणं लेसाणंठिई उवखियाहोइ तेणपरं वुच्छामितिरियमणुयाणदेवाणं ४४) एषानैरयिकाणां नरकवासिनां जीवानां लेश्यानां जघन्योत्कृष्टभेदेनस्थितिर्वर्णिताभवति तेणपरमिति ततः परं तिर्यग्मनुष्याणांतिरश्चां तथा मनुष्याणां च देवानां च स्थितिं वक्ष्यामि ४४ [अन्तो

सूत्र

मसंखभागोय जहन्ननीलठिई। दस उदहीपलिओवममसंखभागं चउक्कोसा ४२॥ दसउदही पलिओवममसंखभागजहन्निया होइ। तित्तीस सागराओ उक्कोसा होइ किन्हाए ४३॥ एसा नेरइयाणं लेसाणं ठिईउ वन्निया होइ। तेण परं वोच्छामी तिरिय मणुयाण देवाणं ४४। अंतोमुहुत्तमद्धा लेसाणं ठिई जहिं २ जाओ। तिरियाण नराणं च

भाषा

जघन्य थिति त्रीजी पृथिवीनी अपेक्षाइ दससागरोपम अने पल्योपमनो असंख्यातमो भाग अधिक उत्कृष्टी थिति नील लेश्यानी पांचमी पृथिवीनी उपरि ज्यापाथडानी अपेक्षा ४२ दस सागरोपम अने पल्योपमनो असंख्यातमोभाग जघन्य थितिछइ कृष्णलेश्यानी पांचमी पृथिवीनी अपेक्षाइ तेत्रीस सागरोपम उत्कृष्टी स्थितिछइ कृष्णलेश्यानी पृथिवी सातमीनी अपेक्षाइ ४३ एनारकी समस्तने लेश्यानी स्थिति वर्णवीछे तिवार पछीछं कहीयुं तिर्यंचनी १ मनुष्यनी २ देवतानी ३ लेश्यानी थिति ४४ अंतर्मुहुर्त्तकाल लेश्यानी स्थित जघन्यादि पृथिव्यादिकने जेहने २ जे कृष्णादि तिर्यंचने

मुहुत्तमद्धालेसाणंठिई जहिं जहिं जाओतिरियाणनराणञ्च वज्जित्ताकेवलं लेसा ४५] यस्मिन् यस्मिन् पृथ्वीकायादौतिरश्चां यस्मिन् २ स्थाने संमूर्छिमनराणाञ्च यास्तु कृष्णाद्याः लेश्यावर्त्तन्ते तासांलेश्यानां जघन्याउत्कृष्टा च स्थितिरन्तर्मुहूर्त्ताद्धाज्ञेया अन्तर्मुहूर्त्ताद्धाज्ञेयाः अन्तर्मुहूर्त्त अद्धाकालो यस्याः सा अन्तर्मुहूर्त्ताद्धा जघन्यापि अन्तर्मुहूर्त्तकालं स्थितिः उत्कृष्टापि अन्तर्मुहूर्त्तकालमेव स्थिति रस्ति किं कृत्वा केवलाशुक्लां लेश्यांवर्जयित्वा तत्र शुक्ललेश्याया: अभावोवर्त्तते अन्याः कृष्णाद्याः क्वचित् २ कास्यित् २ लेश्यासम्भवन्तीति भावः तत्र पृथिव्यप् वनस्पतीनां कृष्णादि लेश्या चतुष्टयं तेजोवायुविकलसंमूर्छिमतिर्यग्मनुष्य नारकाणां प्रथमलेश्यात्रयं भवतीत्यर्थः ४५ [मुहुत्तद्धं तु जहन्ना उक्कोसाहोइ पुव्वकोडीओ नवहिंवरसेहिंऊणा नाय व्वासुक्कलेसाए ४६] शुक्ललेश्याया जघन्यास्थितिर्मुहूर्त्ताद्धाइति अन्तर्मुहूर्त्तकालं स्थितिर्ज्ञातव्या तथा पुनः शुक्ललेश्याया उत्कृष्टास्थितिस्तु पूर्वकोटी नववर्षैन्यूनाज्ञातव्या इह यद्यपि कश्चिदष्ट वार्षिकोपि पूर्वकोट्यायुर्व्रतपरिणाममाप्नोति तथापि नैतावद्वयस्यस्य नववर्षपर्यायादर्वाक् शुक्ललेश्या सम्भवति अतोनववर्षोना पूर्वकोटिरुक्ता४६ [एसातिरिय नराणं लेसाणंठिई उवन्नियाहोइ तेण परं वुच्छामिलेसाणंठिई उदेवाणं ४७] एषास्थिति

मूल

वज्जित्ता केवलं लेसं ४५। मुहुत्तद्धं तु जहन्ना उक्कोसा होइ पुव्वकोडीओ। नवहिं वरिसेहिं ऊणा नायव्वा सुक्क लेसाए ४६। एसा तिरिय नराणं लेसाणं ठिईओ वन्निया होइ। तेण परं वोच्छामी लेसाणं ठिईउ देवाणं ४७।

भाषा

समूर्छिम मनुष्यने वर्जी टाली केवल शुक्ललेश्या ४५ अंतर्मूहूर्त्त जघन्य स्थिति उत्कृष्टी इड स्थिति पूर्वकोड १ ते नवेवरसे ९ ऊणा: नव वरसउणी तेजांणवी शुक्ललेश्यानीथिति ४६ तिर्यंचनी मनुष्यनी लेश्यानी थिति विस्तर पणे वर्णवीके तिवार पछीइं कहिस्युं लेश्यानी थिति देवतानी ४७

स्तिरश्चांनराणां च वर्णितभवति तेषेति पञ्चमीस्थाने प्राकृतत्वात् तृतीया ततः परं देवानां लेश्यानां स्थितिं वक्ष्यामि ४७ [दसवास सहस्साइं किन्हाए ठिई जहन्नियाहोइ पलियमसंखिज्जइमो उक्कोसाहोइ किन्हाए ४८] कृष्णायाः कृष्णलेश्यायादशवर्षसहस्राणि जघन्यकास्थितिर्भवति पुनः कृष्णलेश्यायाः पल्योपमासंख्येयतमोभागः उत्कृष्टास्थितिर्भवति इयं च द्विविधास्थितिर्भवति भुवनपतिव्यन्तराणां एतावदायुषां अपेक्षया उक्तास्ति ४८ [जाकिन्हाएठिईखलु उक्कोसासाउसमयमब्भहिया जहन्नेणं नीलाए पलियमसंखं च उक्कोसा ४९) या कृष्णायाः कृष्णलेश्यायाः खलु इति निश्चयेन उत्कृष्टास्थितिरुक्तासा एव स्थितिः समयाभ्यधिकासमयेन एकेन अभ्यधिकासमयाभ्यधिका जघन्येन ज्ञेया च पुनर्नीलायाः पल्योपमासंख्येयभागः उत्कृष्टास्थितिर्भवति परं अयमेव विशेषः अयं यः पल्योपमासंख्येयोभागोवर्त्तते स दृहत्तरोभागोज्ञेयः ४९ [जानीलाएठिइखलु उक्कोसासाउ समयमब्भहिया जहन्नेणं काजए पलियमसंखं च उक्कोसा ५०] खलु निश्चयेनयानीलायाउत्कृष्टास्थिति रुक्ता सा पुनः समयाभ्यधिकाजघन्येनकापोतायाः कापोत

सूत्र

दस वास सहस्साइं किन्हाए ठिई जहन्निया होइ पलिय मसंखिज्जइमो उक्कोसा होइ किन्हाए ४८। जाकिण्हाए ठिई खलु उक्कोसा साउ समय मब्भहिया। जहन्नेणं नीलाए पलिय मसंखंच उक्कोसा ४९। जा नीलाए ठिई खलु

भाषा

दशहजार वरस कृष्णलेश्यानी थिति जघन्य होइछेअंतर भवन पतिनी अपेक्षाइ पल्योपमनो असंख्यातमो भाग उत्कृष्टी छवे स्थिति कृष्णलेश्यानी४८ कृष्णलेश्यानी जे उत्कृष्टी स्थिति तेथे उत्कृष्टी तेवली एके समे अधिक एतली जघन्य नील लेश्याना थिति पल्योपमनो असंख्यातमो भाग नील लेश्यानी उत्कृष्टी पहेलोनी अपेक्षा ४९ जे नीललेश्यानी थिति तेथे उत्कृष्टी ते समय एक अधिक जघन्य कापोत लेश्यानी स्थिति पल्योपमनो

लेश्याया:स्थिति र्न्यूना च पुन: कापोतलेश्यायाः पल्योपमासंख्येयोभाग उत्कृष्टा स्थितिर्भवति परं अयमपि पल्योपमासंख्येयो भागोऽहन्त भागोन्नेय: इत्यनेन भवनपतिव्यन्तराणां एतावदायुषां लेश्यात्रयं दर्शितं ५० [तेण परं वुच्छामि तेजलेसाजहासुरगणाणं भुवणवइवाणमन्तर जोइसवेमाणियाणञ्च ५१] तत: परं भुवनपति वाणमन्तरज्योइसवेमाणियाणं इति भुवन पतिव्यन्तरज्योतिष्कवैमानिकानां सुरगणानां यथा येन प्रकारेण तेजोलेश्याजघन्योत् कृष्टस्थित्याभवति तथाहं वक्ष्यामि ५१ [पलिओवमञ्जहन्ना उक्कोसासागराउदोन्निहिया पलियमसंखिज्जेण होइ भागेण तेऊए ५२] तेजोलेश्याया: जघन्यास्थिति: पल्योपमं भवति उत्कृष्टास्थितिस्तु द्वेसागरोपमे पल्योपमासंख्येय भागयुक्ते इयं परमास्थिति स्तेजोलेश्यायाभवति

सूत्र

उक्कोसा साउ समय मब्भहिया। जहन्नेणं काऊए पलिय मसंखंच उक्कोसा ५०। तेण परं वोच्छामी तेऊ लेसा जहा सुर गणाणं। भवणवइ वाणमंतर जो इस वेमाणिवाणंच ५१॥ पलिओवमं जहन्नं उक्कोसा सागराओ दुन्निहिया पलिय मसंखिज्जेणं होइ भागेण तेऊए ५२ ॥ दसवास सहस्साइं तेऊए ठिई जहन्निया होइ। दुन्नुदही पलिओवम

भाषा

असंख्यातमो भाग उत्कृष्टी कापोत लेश्यानो पहिली थकी भाग मोटो ५० एतलानंतरं कहे छे तेजो लेश्या जिम देवताना समूहनेछे तिम भवन पतिने जघन्य वरस सहस्र १० उत्कृष्टी सागर १ अधिक थ्यंतरने जघन्य वरस सहस्र १० उत्कृष्टपल्योपम ज्योतिषीने जघन्य पल्योपमनो भाग आठमो उत्कृष्टपल्य१ वरस लाख १ वैमानि कनो ५१ जघन्य पल्योपम उत्कृष्ट सागर २ अधिक तेजो लेश्यानी थिति पहेले विजे देवलोके साधिक तेऊतलांपल्योपमने असंख्यातमे भागे अधिक तेजो लेश्यानी ५२ दसहजार वरस तेजो लेश्यानी थिति जघन्यत: होइ भवनपति

इयं च सामान्योपक्रमेपि वैमानिकनिकायविषया तदा ज्ञेया तत्र सौधर्मे ग्रानदेवानां जघन्योत्कृष्टाभ्यां एतावदायुर्वर्त्तते उपलक्षणाच्चैषनिकायामपि तेजोलेश्यायास्थितिर्ज्ञेया ५२ [दसवाससहस्साइं तेऊए ठिईओ जहण्णियाहोइ दोण्णुदहीपलिओवम असंखभागच्च उक्कोसा ५३] तेजोलेश्यायाः स्थिति दशवर्ष सहस्राणि जघन्यामभवति तथा पुनर्द्वेसागरोपमे पल्योपमासंख्येय भागयुक्ते उत्कृष्टास्थिति स्तेजोलेश्यायाभवति तत्र व्यन्तरभवनपतिदेवान् आश्रित्यतेजो लेश्याया स्थितिर्दशवर्ष सहस्राण्युक्ता पुनर्द्वे सागरोपमेपल्योपमासंख्येय भागयुक्ते इयंतु द्वितीय देवलोका पेक्षया तेजो लेश्याया उत्कृष्टा स्थितिरुक्तेति तात्पर्यं ५३ [जातेऊएठिईखलुउक्कोसासाउसमयमब्भहियाजहन्नेणंपम्हाएदसउमुहुत्ताहियादुउक्कोसा५४] या तेजोलेश्यायाः खलुनिश्चयेन उत्कृष्टास्थितिवर्त्तते सातुसाएवस्थितिः समयाभ्यधिका पद्मलेश्यायाःस्थितिर्ज्ञेयादृयंतुपद्मलेश्या जघन्य स्थितिस्तृतीय सनत्कुमार देवलोकापेक्षयाभवति उत्कृष्टातुपद्मलेश्यायाः दशसागरोपमाणि अन्तर्मुहूर्त्ताधिकानि स्थितिर्भवति इयञ्चपद्मलेश्यायाः स्थितिपञ्चमब्रह्मदेवलोका पेक्षयाज्ञेया५४(जापम्हाएठिई

असंख भागं च उक्कोसा ५३ ॥ जा तेऊए ठिई खलु उक्कोसा साउ समय मब्भहिया। जहन्नेणं पम्हाए दसउ मुहुत्ता हियाइं उक्कोसा ५४ ॥ जा पम्हाए ठिई खलु उक्कोसा साउ समय मब्भहिया। जहन्नेणं सुक्काए तित्तीस मुहुत्त मब्भ

सूत्र

भाषा

व्यंतरआ श्री सागरोपम २ अने पल्योपमनो असंख्यातमो भाग उत्कृष्टी जे तेजो लेश्यानी थिति बीजा देवलोकनी अपेक्षा ५३ तेजो लेश्यानी थिति निश्चे स्युं उत्कृष्टी तेह समय एक अधिक जघन्य पद्मलेश्यानी थिति सागरोपम १० अंतर्मुहूर्त्त अधिक उत्कृष्टी स्थिति पद्मलेश्यानी ब्रह्म देवलोकनी अपेक्षाइ ५४ जे पद्मलेश्यानी थिति निश्चे स्युं उत्कृष्टी तेह समय अधिक जाणवी जघन्य शुक्ललेश्यानी थिति छट्ठा देवलोकनी अपेक्षाइ

खलु उत्कोसासाउ समय मब्भहिया जहन्नेणं सुक्काए तेत्तीसं मुहुत्त मब्भहिया ५५] या पद्मलेश्यायाः खलु निश्चयेन उत्कृष्टा स्थितिर्वर्त्तते सा एवस्थितिः एक समयाभ्यधिका जघन्येन शुक्लायास्थितिर्भवति इयं शुक्लेश्यायाः स्थितिः षष्टस्यलांतक देवलोकस्यापेक्षया उक्ता अथः पुनः शुक्लेश्यायाः उत्कृष्टा स्थय स्त्रिंशत्सागरोपमाणि अन्तर्मुहूर्त्ताभ्यधिकानि स्थितिर्भवति इयं स्थिति सुपंचानुत्तरविमानापेक्षयाज्ञेया ५५ अथ लेश्यानां गतिद्वारमाह [किन्हा नीलाकाऊ तिन्निविएयाओ अहमले साओएयाहिंतिहिंविजीवो दुग्गइ उववज्जई५६] कृष्णानीलाकापोता एतांतिस्रोपिलेश्याः अधमाज्ञेयाः एताभिस्ति स्रभिर्जीवोदुर्गतिं उपपद्यते ५६ [तेउपम्हासुक्का तिन्निविएयाओधम्मलेसाओ एयाहिंतिहिंवि जीवोसुग्गइ उववज्जई ५७] तेजस्पाद्याः तेजः पद्म शुक्ला एतास्तिस्रोपि लेश्याधर्म्माधर्मनिबन्धिन्यो ज्ञेयाः एताभिस्तिसृभिर्लेश्याभिर्जीवः सद्गतिं उपपद्यते ५७ [लेसाहिंसव्वाहिं पढमे समयंमि परिणयाहिं तु नइक्कसविउववाओ पर भवे अत्थि जीवस्स ५८] (लेसाहिं सव्वाहिं चरमेसमयंमि० ५९) सर्वाभिर्लेश्याभिः कृष्णनीलकापोत तेजः पद्मशुक्लाभिः षड्भिः

सूत्र

हिया ५५ ॥ किन्हा नीला काऊ तिन्निवि एयाओ अहम लेसाओ । एयाहिं तिहिंवि जीवो दुग्गइं उववज्जई ५६ ॥
तेऊ पम्हा सुक्का तिन्निवि एयाओ धम्म लेसाओ । एयाहिं तिहिंवि जीवो सुग्गइं उववज्जई ५७ ॥ लेसाहिं सव्वाहिं

भाषा

तेतीस सागर मुहुर्त्त अंतर्मूहूर्त्त अधिक उत्कृष्टी शुक्ललेश्यानी अनुत्तर विमाननी अपेक्षा ५५ इवे लेश्यानी गत कहेछे कृष्णलेश्या नील कापोत लेश्या त्रिण एअधर्म्मरूप लेश्या महापाप आवि वा ना कारण भणी एतीन लेश्याइ जीव नरक तिर्यंच गतिरूपदुर्गती उपजे ५६ तेज पद्म शुक्ल लेश्या तीनए धर्म्मलेश्या कहे नोर्मल धर्म्मना कारण भणी एत्रिहुं लेश्या जीव मनुष्य देवलोक रूप सद्गतिं भलि उपजे ५७ लेश्या कृष्णादिक सर्व पडिवर्जिवा आत्री

प्रथमसमये तत्प्रतिपत्ति कालापेक्षया परिणताभिरात्मरूपत्वं प्राप्ताभिः सतीभिः परभवैकस्यापि जीवस्य उपपातो नास्ति न भवतीत्यर्थः उपपत्तिर्नभवति इत्यनेन प्रथमसमये लेश्यासु उत्पन्नासु परभवे जीवोनोत्पद्यते ५८ सर्वाभिर्लेश्याभिश्चरमसमये ऽंतसमये परिणताभिः आत्मरूपतामापन्नाभिः सतीभिः परभवैकस्यापिजीवस्य उपपातोनास्तीतिगाथाद्वयार्थः५८ अथकदाउत्पद्यतेतदाह(अन्तोमुहुत्तंमि०६०)लेश्याभिः परिणताभिःसतीभिःशुभाशुभाभिःषड्भिः सतीभिः अन्तर्मुहूर्त्तेगतेसतिअन्तर्मुहूर्त्तेचशेषेसतिजीवाःपरलोकं परभवंगच्छन्तिइत्यनेनजीवस्य मरणकालेआगामिभवेलेश्याअन्तर्मुहूर्त्तं यावत्अवश्यं भवति तथा पुनर्जीवस्य उत्पत्तिकालेऽतीतभवलेश्या अन्तर्मुहूर्त्तं यावदवश्यंभवति अन्यथा नराणान्तिरश्चांचदेवत्वे नारकत्वे चउत्पद्यत्समानानां मृत्युकाले अन्तर्मुहूर्त्तं उत्तरभवलेश्याः कथं सम्भवन्ति तथा देवानां नारकाणां च श्रवनादनन्तरं नरतिर्यञ्चु उत्पन्नानां प्राग्भवेलेश्याः अतर्मुहुर्त्तं कथं सम्भवन्ति तस्मादन्तर्मुहूर्त्तावशेष आयुषि परभवलेश्यापरिणामो भवत्येव यदुक्तं आगमे तिरिनर आगामिभवेलेसाए अट्ठ गएसुरानिरया पुव्वभवलेससेसे अन्तमुहुत्ते

पढमे समयम्मि परिणयाहिंतु । नहु कस्सइ उववाओ परभवे अत्थि जीवस्स ५८ ॥ लेसाहिं सव्वाहिं चरिमे समयम्मि परिणयाहिंतु । नहु कस्सवि उववाओ परभवे अत्थि जीवस्स ॥ ५९ ॥ अंतोमुहुत्तंमि गए अंतोमुहुत्तं मि सेसएचेव ।

पहेला समयने विखे परिणमायेछे छतीह जीवने प्रथम अजीणेसमे लेश्या आवी तिणे समये कोई जीवने उपजवो नही इह पर अनेरा भवने विखे मरीवो जे भविनजाइ ५८ कृष्णलेश्यादिक सर्व ६ लेश्याइ चरम समयने विखे परिणमी जीव पणेइंतेणीं न होइ कोइने संसारी जीवने उपजिवो पर अनेरा भवने विखे जीवने ५९ लेश्याने अंतर्मूहूर्त्त गये परिणम्ये थके तथा अंतर्मूहूर्त्त थाकतेथके लेश्या रूडी पाडूई परिणमीइ आव्ये जीव

मरणमिति १ अतएव देवानां नारकाणां लेश्यायाः प्रागुत्तरभवान्तर्मुहूर्त्तद्वयसहितनिजायुःकालं यावत् स्थितिमत्वमुक्तं ६० सम्प्रत्यध्ययनार्थं उप संहारपुराह (तम्हाएयासिंलेसाणं अणुभागे वियाणिया अप्पसत्थाओवज्जित्ता पसत्थाओ अहिट्ठि एत्तिबेमि६१) मुनिस्तस्मात् कारणात् अप्रशस्तालेश्या दुर्गतिकारणं प्रशस्ताः लेश्याः सद्गति हेतोः सर्वासांप्रशस्तानां लेश्यानां अनुभागान् रसान् विज्ञाय अप्रशस्तालेश्याः कृष्णनीलकापोताख्यास्ति स्रोवर्जयि त्वाप्रशस्ताः तेजः पद्म शुक्लाख्यास्ति स्रोलेश्या प्रशस्ताधितिष्टेत भाव प्रतिपत्त्या आश्रयेत् इति सुधर्मा स्वामीजम्बूस्वामिनं प्राह हे जम्बूस्वामिन् अहं श्रीवीरवाक्यादिति ब्रवीमि ६१ इति श्रीमदुत्तराध्ययन सूत्रार्थदीपिकायां उपाध्याय श्रीलक्ष्मीकीर्त्तिगणि शिष्य लक्ष्मीवल्लभगणि विरचितायां चतुस्त्रिंश मध्ययनं संपूर्णं ३४ अथ पञ्चत्रिंशमध्ययनं प्रारभ्यते पूर्वस्मिन् अध्ययने अप्रशस्तालेश्यास्त्याज्याः प्रशस्तालेश्याग्राह्याः इत्युक्तं अत्र तनेऽध्ययने च भिक्षूणां गुणा उच्यन्ते प्रशस्तालेश्याहि गुणवतांभिक्षूणां एव सम्भवन्ति इति पूर्वापरयोः सम्बन्धः [सुणेहमेएगग्गमणे मग्गं बुद्धेहिं देसियं जमायरन्तोभिक्खू दुक्खाणं

सूत्र

लेसाहिं परिणयाहिं जीवागच्छंति परलोयं ६०॥ तम्हा एयासिं लेसाणं अणुभावे वियाणिया। अप्पसत्थाओवज्जित्ता पसत्थाओ अहिट्ठए मुणित्तिबेमि ६१ ॥ लेसज्झयणं समत्तं ३४ ॥ सुणेहमे एगग्ग मणे मग्गं बुद्धेहिं देसियं। जमाय

भाषा

जाइ परलोकने गति नरकतीर्यंच मनुष्य देवगति ६० ते कारण थकी एभली पाडूई सर्वलेश्याना अनुभाग रसरूप जाणीने कृष्णादिक पाडूई वर्ज्जीने प्रशस्त तेजो लेश्यादि भली ३ अधिष्टे भाव थुं आश्रे साधुयतीश्च धर्मा स्वामी जंबूने कहे ६१ इति श्री लेश्याध्ययननोटब्बो संपूर्णम् ॥ ३४ ॥ सांभलो मुझ कहतां प्रति हे शिष्य एकाग्रचित्त थको मोक्षमार्ग प्रते बुद्ध तीर्थं करे देखाड्यो जे मार्ग आदरतं साधु दुःखते सर्वथापरूपने हणे चयकरे १

तकरोभवे १] हे शिष्याः मम कथयतोयूयं एकाग्रमनसः सन्तस्तं मार्गं गुणवत् साधुमार्गं शृणु ततं इति किं यं मार्गं समाचरन् भिक्षुर्दुःखानां अंतं करोति कीदृशं तं मार्गं बुद्धैस्तीर्थंकरैर्देशितं विस्तरत्वेन प्रकाशितं १ [गिहवासं परिचज्ज पव्वज्जामस्सिओमुणी इमे सङ्गेवियाणिज्जाजेहिंसज्जन्ति माणवा २] गृहवासं परित्यज्य प्रव्रज्यां आश्रितोमुनिः इमान् वक्ष्यमाणान् तान् सङ्गान् पुत्रकलत्रादीन् संसारहेतून् विज्ञानीयात् तान् कान् सङ्गान् यैः सङ्गैर्बन्धने कृत्वा मानवाः सज्यन्ते कर्मबन्धनैः कृत्वा संसारिणो बध्यन्ते इत्यर्थः २ (तहेव हिंसं अलियं चोज्जं अबम्भसेवणं इच्छाकामं चलोहं च सज्जओपरिवज्जए ३) ते के सङ्गाः मुनिनात्याज्याः इत्याह संयतः एतान् सङ्गान् परिवर्जयेत् प्रथमं हिंसा तथैव शब्दः पदपूरणे पुनरलीकं मृषाभाषणं चौर्यं तथा अब्रह्म सेवनं मैथुनसेवनं इच्छाकामवाञ्छारूपः कामं भोग सुखं लोभं परिग्रहरूपं परिवर्जयेत् समन्तात् त्यजेत् ३ (मणोहरं चित्तघरं मल्लधूवेण वासियं सकवाडपण्डुरुल्लोयं मणसाविनपत्थए ४) पुनर्मनोहरं चित्त गृहं विचित्र मन्दिरं चित्रैः सहितं गृहं वा चित्रगृहं पुनः कथंभूतं गृहं मल्लधूपन वासितं माल्यानि च धूपनानि माल्यधूपनानि तैर्वासितं माल्यधूपवासितं तच माल्यानिग्रथित पुष्पाणि धूपनानि हादशाङ्गादीनितैः सुगन्धीकृत

रंतो भिक्खू दुक्खाणंत करो भवे १॥ गिहिवासं परिचज्ज पवज्जा मस्सिए मुणी। इमे संगे वियाणिज्जा जेहिं सज्जंति माणवा २॥ तहेवहिंसं अलियं चोज्जं अब्बंभसेवणं। इच्छा कामंचलोहंच संजओ परिवज्जए३॥ मणोहरंचित्त घरं मल्ल

घरनो वास छांडीने दिक्षा लिये आयवो साधु इम एसंग जाणी ने पुत्रपौत्रादि जिणे संगे सिज्झति कर्म बंधाइ मनुष्य अनेरापीण जीव २ तिमे ज जीवहिंसा मृषा बोलवो अदत्तलेवुं विषयनुं सेविवुं इच्छारूप काम लोभ ए तले परि ग्रह सर्व साधु परिहरे ३ मनने हरे एहवो चित्राम सहित

मित्यर्थः पुनः कीदृशं चित्रमन्दिरं सकपाटं कपाटसहितं पुनः कीदृशं पाण्डुरोल्लोचं उज्ज्वलं चन्द्रोपकं साधुरेतादृशं गृहं मनसापि न प्रार्थयेत् अपि शब्दात् वचसान प्रार्थयेत् ४ तादृशे तिष्ठतः साधोः कोदोषस्तमाह (इन्द्रियाणिउ भिक्खुस्स तारिसम्मि उवस्सए दुक्कराइ निवारेउं कामरागविवड्ढणे ५) तादृशेमनोहरेचित्र मालाधूपादि सहिते उपाश्रयेभिक्षोः साधोः इन्द्रियाणि तु निवारयि तुं विषयेभ्यो व्यावर्त्तयितुं दुष्करानि दुःशक्यानि पुनः कीदृशे मन्दिरे काम राग विवर्द्धने कामा इष्टेन्द्रिय विषयास्तेषु रागः स्नेहस्तं विवर्द्धयतीति काम राग विवर्द्धनं तस्मिन् ५ तदा कुत्र स्थातव्य मित्याह (सुसाणे सुन्नगारे वारुक्खमूलेव एगओ पयरिक्के परकडेवा वासन्तत्था भिरोयए ६) एकाकः एकाकी द्रव्यतोभावतश्च द्रव्यतः सहायरहितोभावतो रागादिरहितः परिवार युतोपि मनसाएकत्वं चिन्तयन् साधुस्तत्र तेषु स्थानेषु वासञ्चिवासं रोचयेत् आत्मानं रोचयेत् केषु २ स्थानेषु इत्याह श्मशाने पुनः शून्यागारेवा शब्दस्यार्थे तथा पुनर्वृक्षमूले पुनर्वाऽन्यत्र गृहादौपरिक्रेइति देशीभाषया एकान्ते स्त्री पशुपण्डकादिरहिते पुनः कीदृशे स्थाने परकृते

सूत्र

धूवेण वासियं। सकवाडं पंडुरुल्लोयं मणसावि न पत्थए ४॥ इंदियाणिउ भिक्खुस्सतारिसंमि उवस्सए। दुक्कराइ निवारेउ काम राग विवड्ढणे ५॥ सुसाणे सुन्न गारेवा रुक्खमूलेव एगगो। पइरिके पर कडे वा वासं तत्था भिरो

भाषा

घर फुजे सुगंध कोधो अगरे वास्यो कमाड सहित जीहां चंद्रूआ उजलाछे एहवो मने उपाश्रयादिन वांछे ४ जे मणी पांच इंद्री साधुनां वस पूर्वोक्त उपाश्रयने विखे दोहिलांनि वारवां ब्रह्मव्रत राखवा काम रागनोवधारणहारउपाश्रय ५ रहे श्मशाननेविखे अथवा सूना घरने विखे वृक्षना मूलने विखे रागद्वेष रहित स्त्रियादिक रहित अलगो परो गृह आपणे अर्थे कीधो वसिवुं तीहां रोचवे करे एहवे थान किं साधु रहे ६ प्रासुक अचित्त भूमि विखे

परैरात्मार्थं कृते ६ (फासुयंमि अणाबाहे इत्थी हिं अणभिदुए तत्था संकप्पए वासभिक्खू परमसंजए ७) भिक्षुभिर्याचितः परमसंयतः सप्तदशविध संयमवान् साधुस्तत्र पूर्वोक्तस्थानेऽप्रधानादौवास संकल्पयेत् कुर्य्यात् कथंभूते स्थाने प्रादुकेजीवरहिते अनाबाधेस्वाध्यायान्तराय कारणरहिते पुनः स्त्रीभिरनभिद्रुते अक्लतोपद्रवेस्यादि समीपवासरहिते इत्यर्थः ७ [नसयं गिहाइं कुव्विज्जानेव अन्ने हिंकारए गिहकम्मसमारंभे भूयाणं दिस्सएवहो ८] साधुः स्वयं गृहाणि न कुर्य्यात् न च साधुरन्यैरप्यजानैः कारयेत् साधुर्गृहं न कुर्य्यात् न च कारयेत् तत्र कोहे तु स्वमाह यतो गृहकर्म समारम्भे गृहस्य कर्म इष्टिका मृत्तिका खनन जलाद्यानयन काष्टादि निमित्त वृक्षादिच्छेदनादिकर्म्म गृहकर्म्म तस्य समारम्भो गृहकर्म्म समारम्भ स्तत्र भूतानां प्राणिनां वधो दृश्यते ८ [तसाणं थावराणं च सुहुमाणं बायराणय तम्हागिह समारंभं संजओ परिवज्जिए ९] केषां प्राणिनां वधो दृश्यते गृहकर्म्म समारम्भे त्रसानां द्वीन्द्रिय त्रीन्द्रिय चतुरिन्द्रिय पञ्चेन्द्रियाणां तथा स्थावराणां पृथिव्यप्ते जो वायु वनस्पतीनां सूक्ष्माणां लघुतर शरीराणां अथवा सूक्ष्माणां चर्मचक्षुर गोचराणां बादराणां स्थूल शरीराणां वधो दृश्यते तस्मात् आरम्भस्य प्राणिवधहेतुत्वात् संयतः साधुरारम्भं परिवर्जयेत् ९ अथाहारविधिमाह (तहेव भत्त

सूत्र

यए ६ ॥ फासुयंमि अणाबाहे इत्थीहिं अणभिदुए। तत्थ संकप्पए वासं भिक्खू परम संजए ७ ॥ न सयं गिहाइं कुव्वेज्जानेव अन्ने हिं कारए। गिह कम्म समारंभे भूयाणं दिस्सए वहो ८॥ तसाणं थावराणंच सुहुमाणं बायराणय।

भाषा

आज्ञानेपरे अबाधा पीडा नथाइ स्त्रीजाति रहित एहवे स्थानके तीहां करे वसिवो तेहिज साधु मोटो मोक्षने अभिलाषी ७ स्वयं पोते नवा घर न करे अनेरा पासे करावे नहीं ते अनुमोदेइ नही एणे माटी पांणी आदरे घरना कर्म्म आरंभने विषे एकेंद्रियादिभूत जीवनो वध हिंसा न करे ८ ते जीव

पाणेसु पयणे पयावणेसुय पाणभूय दयट्ठाए न पए न पयावए १०) तथैव साधुर्भक्तपानेषु अन्नपानीयेषु पचनयाचने च त्रसाणां स्थावराणाञ्च बधत्वेन प्राणभूत दयार्थं त्रस थावराणां दयार्थं स्वयं अन्नपानीयं नप चेत्तथा साधुर्न अन्नपानीयं अन्येन याचयेत् १० अन्नपानीय पचनपाचने जीव हिंसां दर्शयति [जलधन्यनिस्रिया जीवा पुढवी कट्ठनिस्रिया हम्मंति भत्तपाणेसु तम्हा भिक्खु न पयावए ११] भक्तपानेषु पच्यमानेषु तथा पच्यमानेषु सत्सु जलधान्यनिश्रिता तत्रस्था जीवा स्तथा पृथ्वीकाष्टनिश्रिता जीवा हन्यन्ते जलञ्च धान्यञ्च जलधान्यं तत्र निश्रिता स्तत्रोत्पन्ना स्तत्रागताः जलरूपा एकेन्द्रिया जीवा स्तथा तत्र भवाः पूतरकादयो जीवा स्ते पचनकाले ततोन्यत्र निश्रिता वाहन्यते यतोहियें जीवा यत्र तिष्टन्ति यत्रोत्पद्यन्ते तत्र स्थितारुव ते सुखिनोभवन्ति तदाश्रयनाशे अपि नाशो भवति एवं पृथ्वी च काष्टञ्च पृथ्वीकाष्टे तत्र निश्रिताः पृथ्वीकाष्टनिश्रिताः पृथ्वीकायिका एकेन्द्रिया स्तदाश्रिताः पनकाद्या अनन्तकायिकाः कुन्थ्वादयो द्वीन्द्रियाद्याश्च जीवाहन्यन्ते तथा काष्टनिश्रिताः घुणाद्या हन्यन्ते भक्तपानकेहि पृथ्वीकाय वनस्पतिकाय

सूत्र

तम्हागिह समारंभं संजओ परिवज्जए ९ ॥ तहेव भत्त पाणेसु पयणे पयावणेसुय । पाणभूय दयट्ठाए नपए नपयावए १० । जल धन्न निस्सिया जीवा पुढवी कट्ठ निस्सिया । हम्मंति भत्तपाणेसु तम्हा भिक्खू नपयावए ११ । विसप्पे

भाषा

त्रसवेंद्रियादि थावर पृथिव्यादिक सूक्ष्मनान्होबादर मोटो जीव तेहनो बध घात ते कारणेथरनोसमारंभसाधु विशेषे परिहरे ९हवेआहार नीविध कहेछे तिम वली भातपाणीने विखे पोते रांधेनही अनेरापासे रंधावे बंधथाइ तेणे प्राणवेंद्रियादिक भूत पृथिवीनी दयाभणी आपरांधे नही बीजापासे रंधावे नही १० पाणिनी निश्राइं पूराधाननी निश्राइ ईत्ती प्रमुख जीव जाणिवा पृथवीने निश्रित वनस्पति आदिकाष्टने निश्रत घुणादि हणाइ भात

योर्विराधनास्या देव तस्मात्व स स्थावर विनाशहेतुत्वाद्विद्युतंनपचेत् नपाचयेदिति भावः ११ अथाग्नेरारम्भो हिंसाकारणं आह [विसप्पे सव्वओधारे बहुपाण विणासणे नत्थि जो दूसमे सत्थे तम्हा जोइं नदीवए १२] साधु तस्मात् कारणात् ज्योतिर्न दीपयेत् अग्निं न प्रज्वालयेत् किं कारणं तदाह ज्योतिः समं अग्नितुल्यं बहु प्राणि विनाशनं अनात् शस्त्रं नास्ति अग्निः सर्वान् प्राणिनो विनाशयति कथम्भूतं ज्योतिः शस्त्रं विसर्पत् विशेषेण सर्वं तीति स्फुरतीति विसर्पत् [प्रसरणशीलं पुनः कीदृशं ज्योतिशस्त्रं सर्वतोधारं सर्वतश्चतुर्दिक्षुधारा शक्तिर्यस्य तत् सर्वतोधारं सर्वदिक्षु स्थित जीव विनाश हेतुक मित्यर्थः प्राकृतत्वादत्रलिङ्गव्यत्ययः पचन पाचनन्तु अग्नि प्रज्वालनं विना नस्या अग्नि प्रज्वालन निषेधन पाचन पचनयो निषेधः पुनरग्नि प्रज्वालन निषेधेन च शीतकालादौ अपि अग्नि समारम्भो निषिद्धः यदा पचनपाचनाग्निना प्रज्वालनादि निषेधो भवति तदा क्रय विक्रयाभ्यां निर्वाह क्रियते अतः साधूनां तन्निषेधोप्युच्यते १२ [हिरण्णं जायरूवंच मणसाविनपत्थए समलेट्ठुकंचणेभिक्खू विरएकय विक्कए १३] [किणंतो कईओहोइ विक्कणं तोयवाणिओ कयविक्कयं मिवट्टंतो भिक्खू हवइ न तारिसो १४] अनयोर्व्याख्या भिक्षुः साधुर्हिरण्णं हेम जातरूपं रूप्यंच शब्दादनधानादि मनसापिन प्रार्थयेत् यदि मनसापिन प्रार्थयेत् तदा कथं गृह्णीयात् कीदृशो भिक्षुः समलेष्टु काञ्चनः लेष्टु च काञ्चनञ्च लेष्टुकाञ्चने

सव्वओ धारे बहुपाणि विणासणे। नत्थि जोइ समे सत्थे तम्हा जोइं नदी वए १२। हिरन्नं जावरूवंच मणसावि

सूत्र

भाषा

पाणीने विखे ते कारण थकी साधु पचावे नही ११ थोडोसो पण थाइ शस्त्रनीपरि सर्वदिसे धाराछे जिहां घणा प्राणीनि विनाशनो करणहार नथी अगि सरिखु बीजू शस्त्र कोई ते कारण थकी अग्नि दीपावे नही १२ हिरण्य रूपो जात रूप सुवर्ण तथा धन प्रमुख मने करी प्रार्थे वांछे नही

समलेष्टुकाञ्चनः यस्य स समलेष्टुकाञ्चनः तुलाकाञ्चन पाषाणः पुनः कीदृशः क्रयविक्रयात् विरतः क्रयश्च विक्रयश्च क्रयविक्रयं तस्माद्विरतो रहितः१३ क्रयविक्रये दूषणमाह (किणंतो० १४) यतोहि साधुः क्रीणन् मूलेन वस्तु गृह्णन् क्रयको भवति इतरलोक वञ्चकको भवति तथा पुनर्विक्रीणानश्च वणिग् भवति क्रयविक्रये वर्तमानो भिक्षुस्त्यागी नभवति भिक्षुगुणयुक्तो नभवति सूत्रे हि भिक्षोर्लक्षणं एतादृशं नास्तीत्यर्थः१४ [भिक्खियव्वं न केयव्वं भिक्खुणा भिक्खुवत्तिणाक्रयविक्रयो महादोसो भिक्षावित्ती सुहावहा१५] भिक्षुणा साधुना भिक्षितव्यं याचितव्यं न तु साधुना क्रेतव्यं मूलेन वस्त्रादौ गृहीतव्यं कौटुम्बेन भिक्षुणा भिक्षवृत्तिना भिक्षयावृत्तिरुदरपूरणं यस्य स भिक्षावृत्तिस्तेन यतोहि भिक्षोः क्रयविक्रययोर्महान् दोषोस्ति साधोर्भिक्षावृत्तिः सुखावहास्ति भिक्षया वृत्तिर्भिक्षावृत्तिः सा सुखं आवहति पूरयतीति सुखावहा सुखपूरका १५ [स मुयाणं उंछमेसिज्जा जहा सुत्तमणिंदियं लाभालाभं मिसं

नपत्थए। समलेट्ठु कंचणे भिक्खू विरए कय विक्कए १३। किणंतो कइओ होइ विक्कणंतोय वाणिओ। कय विक्कयंमि वट्टंतो भिक्खू न हवइ तारिसो १४॥ भिक्खियव्वं नकेयव्वं भिक्खुणा भिक्खुवित्तिणा। कय विक्कओ महादोसो भिक्खावित्ती सुहावहा १५॥ समुयाणं उंछ मेसेज्जा जहा सुत्त मणिंदियं। लाभा लाभंमि संतुट्ठे पिंडवायं चरे

सरिखो पाषाण अने सुवर्ण जेहने एहवो साधु विरम्यो श्रीसरीखे क्रयलेवा थकी विक्रयवेचिवा थकी १३ मोले क्रयाणो लेतु लोक सरीखो ग्राहकहइ क्रयाणादिवे चतुवाणीओ इइ व्यापारि थाइ क्रय लेवो विक्रय वेचतु साधूने होइ तेहवो सूत्रे बोल्यो१४ तुं खुं करतुं भिक्षाइ मांगिवो परं मोलि लेवुं नही चारित्रे भिक्षामांगिवे वृत्तिआ जीविका जेहने क्रय विक्रयतो मोटो दोषछे भिक्षाइं वर्त्तिवो ते सुखनो आपणहारछे १५ घणा घरनि समुदाय

तुट्ठे पिंडवायंचरेमुणी १६] मुनिः साधुर्यथासूत्रं सूत्रोक्तरीत्या अनिन्दितं निन्दारहितं समुदानं भैक्षं भिक्षासमूहं एषयेत् गवेषयेत् कथम्भूतं भैक्षं उंछं इव उंछं अन्यान्य पृथक् २ कणग्रहणमिव स्वल्प स्वल्प मीललेन मधुकरवृत्त्या भ्रमन् दूच्छेत् इत्यर्थः पुनः साधुर्लाभालाभे आहार प्राप्तौ वा सन्तुष्टः सन् सन्तोषी सन् पिण्डपातं भिक्षाटनंचरेत् आसेवेत पिण्डाय भिक्षाग्रहणाय पतनम्पातः पिण्डपाती भिक्षार्थं भ्रमणस्तं आसेवेत् इत्यर्थः १६ अथ भोजनविधिमाह (अलोले नरसे गिद्धे जिभ्हादंते अमुच्छिए नरसट्ठाए भुंजिज्जा जवणट्ठाए महामुणी १७) महामुनिर्यापनार्थं यापना संयमनिर्वाहः यापनाये इति यापनार्थं संयमनिर्वाहार्थं आहारं भुञ्जीत रसोधातु विशेषस्तदर्थं इति रसार्थं धातुवृद्धार्थं स रसाहारं न भुञ्जीत केवलं संयम निर्वा हार्थमेव भुञ्जीतेत्यर्थः कीदृशो महामुनिः अलोलः सरसाहार प्राप्तौ अचपलः पुनः कथंभूतो रसे न गृद्धः मधुरादौ तीव्राभिलाषवान् नास्ति पुनः कीदृशो महामुनिः जिह्वा दांतः प्राकृतत्वात् दांत जिह्वः वसीकृतरसनः पुनः कीदृशः अमूर्च्छितः संनिधेरकरणेन आगामिदिनेषु भक्षणार्थं घृतगुडादि सञ्चय करणरहितः १७ (अवण्णं वेवणञ्चे व वन्दणं पूयणंतहा इड्ढीसक्कार सम्माणं मणसा विनपत्थए १८) पुनः साधुरेतन्मनसापिन प्रार्थयेत् न अभिलषेत्

सूत्र

मुणी १६ ॥ अलोले न रसे गिद्धे जिभ्हा दंते अमुच्छिए। न रसट्ठाए भुंजेज्जा जवणट्ठाए महामुणी १७ ॥ अवण्णं

भाषा

भिक्षा ते पणि तुच्छ थोडा २ गवेषे सूत्रे बोली तेहवी आपणी पारकी निंदाइ रहित आहारादि लहेतुं पणि संतोषी पिंडपात्र भिक्षापात्रे पडे तेल्ये १६ भला अन्न विषे चूंप नहीं घृतादि रस विषे लोभ नहीं दमोहे जिणे घृतादिवासीराखीवे मूर्च्छानहीं शरीरनो रसधातु वृद्धि भणी भोजन न करे संयम निर्वाह भणी आहारल्ये महा साधु १७ फुलादिके पूजा साधियादिकने विषे मननो करवो वांदिवो तिम वली वस्त्रादिके प्रतिलाभवो

यदि मनसापि न प्रार्थयेत् तदा वचन कायाभ्यां दूरतएव अपास्तं तत् किं किं अर्चनं पुष्पादिभिः सत्करणं यथा सेवनं पर्युपासनञ्चैव पदपूरणे पुन र्वन्दनं स्तुतिकरणं तथा पूजनं वस्त्रादिभिः प्रतिलाभनं न प्रार्थयेत् पुनः साधुः ऋद्धिसत्कार सम्मानं मनसापि न प्रार्थयेत् ऋद्धिश्च सत्कारश्च सम्मानश्च ऋद्धिसत्कार सम्मानं ऋद्धिः आज्ञानां सम्यत् अथवा वस्त्रपात्रादि सम्यत् सत्कारो अर्थप्रदानादिः गुणकथनं वा सम्मानं अभ्युत्थानादि एतत्सर्वं साधुर्न अभिलषेत् १८ [सुक्कज्झाणंज्झियाएज्जा अनियाणे अकिंचणे वोसट्ठिकाए विहरिज्जा जावकालस्स पज्जओ १९] साधुः शुक्लध्यानं प्राशुक्लं ध्यायेत् पुनः साधुः अनिदानो निदानरहितः अकिञ्चनः धनादिरहितः पुनर्व्युत्सृष्टकायः सन् शरीर ममत्वरहितः सन् यावत्कालस्य पर्यायः यावन्मृत्योः समय स्तावत् एतादृशः सन् विहरेत् अप्रतिबद्ध विहारत्वेन विचरेदित्यर्थ १९ [निज्जूहि जण आहारं कालधम्मे उवट्ठिए चइऊणमाणुसं बोंदिं पहुदुक्खे विमु च्चई २०] स साधु रेतादृशे मार्गे सञ्चरन्काले धर्मे उपस्थिते सतिमरणे प्राप्ते सतिप्रभुः समर्थः दुक्खात् शरीरमानसात् दुक्खात् विशेषेण मुच्यते मुक्तो भवतीत्यर्थः किं कृत्वा आहारं निज्जूहिऊण इति संलेखनया परित्यज्य पुनः किं कृत्वा मानुषीं बुन्दिमनुत्यज्य औदारिक शरीरंत्यक्त्वा दुःखरहितो

मूल

सेवणंचेव वंदणं पूयणं तहा । इड्ढी सक्कार सम्माणं मणसावि न पत्थए १८ ॥ सुक्कज्झाणं ज्झियाएज्जा अनियाणे अकिंचणे । वोसट्ठ काए विहरेज्जा जाव कालस्स पज्जओ १९ ॥ निज्जूहिऊण आहारं कालधम्मे उवट्ठिए चइऊण माणुसं

भाषा

श्रावक उपगरणलब्धि द्रव्यादिक जभावाद्रवुं इतला मने प्रार्थे नहि तो वचनादिके करी कहे १८ शुक्लध्यानध्याये करी नियाणं तपनी वेचवो न करे धनादिके रहित जिणे कायावो सिरावीछे एहवो साधु प्रतिबंध रहित विचरे जांलगे काल मरणनो प्रस्तावतां लगी १९ संलेखणाने करिये

भवतीत्यर्थः २० [निम्ममो निरहंकारो वीयरागो अणासवो संपत्ते केवलंनाणं सासए परिनिव्वुडेत्तिबेमि २१] एतादृशोयतिः शाश्वतो अविनश्वरो मरण धर्मरहितः केवलं ज्ञानं संप्राप्तः सन् परिनिर्वृतोभवतीतिब्रवीमि कर्माभावात् शीतीभूतो भवति सिद्धि गति भाक् भवतीत्यर्थः कीदृशोयतिर्निर्ममो लोभरहितः पुनः कीदृशो अनाश्रवः प्राणातिपातादिपंचाश्रव रहितः पुनः कीदृशो निरहंकारो अहङ्काररहितः पुनः कीदृशो वीतरागो रागद्वेषरहितः सुधर्मा स्वामी जम्बूस्वामिनं प्रतिवक्ति अहं इति ब्रवीमि वीतराग वचनात् २१ इत्यनगार मार्गाध्ययनं इति श्रीमदुत्तराध्ययन सूत्रार्थ दीपिकायां उपाध्याय श्रीलक्ष्मीकीर्त्तिगणिशिष्य लक्ष्मीवल्लभगणि विरचितायां अनगारमार्गाध्ययनं षट्त्रिंशं अध्ययनं सम्पूर्णं ॥ ३५ ॥ अथ षट्त्रिंशं प्रारभ्यते पूर्वस्मिन् अध्ययने अनगारमार्गः उक्तः स च जीवाजीवादितत्वज्ञानं विनानस्यात् अतो जीवाजीव भक्ताख्यं षट्त्रिंशंअध्ययनं आख्यायते (जीवाजीव विभत्तिं सुणेहमेए गमणाइओ जंजाणि जणभिक्खु सम्मंजयइ संजमे १) भो शिष्याः एकाग्रमनसः सन्तः स्थिरचित्ताः सन्तो यूयन्तां जीवाजीव विभक्तिं जीवाजीवादीनां

सूत्र

वोंदिं पहू दुक्खे विमुच्चई २० ॥ निम्ममो निरहंकारो वीयरागो अणासवो । संपत्तो केवलं नाणं सासए परि निव्वुडे त्तिबेमि २१ ॥ अणगारमग्गंझयणं समत्तं ३५॥ जीवाजीव विभत्तिं सुणेह मे एगमणाइओ। जं जाणिऊण भिक्खू

भाषा

कांधोछे आहार ४ प्रकारे मरणनोकाल अवसरे आव्योथको छांडीने मनुष्यनी वोंदि सरीर समर्थ शरीर मननोदुक्खते थको मुकाइ २० ममता लोभ रहित अहंकार रहित रागद्वेष रहित आश्रव पापरहित पाम्यो केवल ज्ञान सर्वअर्थनो ग्राहक शाश्वतु कर्म खपाविवाथको वीसम्यो शीतली भूत सुधर्मा स्वामि जंबूने कहे२१ इति श्रीअणगारअध्ययनना टव्वा संपूर्ण ३५ एकेंद्रियादि जीव काष्टादि अजीवनी विभक्ति विवरो जांणवो सांभलि हे शिष्य

लक्षणं मे मम कथयतः सतः शृणुत जीवाश्च अजीवाश्च जीवा जीवास्तेषां विभक्तिर्लक्षणा ज्ञानेन पृथक् २ करणं जीवाजीव विभक्तिस्तां उपयोगवान् जीवः एकेन्द्रियादिः उपयोगरहितो अजीवः काष्टादिः इत्यादि जैनमतोक्त लक्षणेन लक्ष्यज्ञानं तां इतिकांयां जीवाजीव विभक्तिं श्रुत्वा भिक्षुः संयमे संयममार्गे सम्यक् यतते यत्नं करुते १ [जीवाचेव० २] जीवाश्चेतना लक्षणात्मकाः च पुनरजीवा अचेतनात्मकाः चकार एवकारश्च पदपूरणे एष लोकोव्याख्यातस्तीर्थंकरैरुक्तः अजीवदेश आकाशं अलोको व्याख्यातः अजीवस्य धर्मास्तिकायादिकस्य देशोंशो अजीवदेशो धर्मास्तिकायादि वृत्तिरहितस्य आकाश स्यैवदेशः स अलोको व्याख्यातः जीवा जीवानां आधेयभूतानांलोकाकाशं आधारभूतं अतो लोकालोक लक्षणं उक्तं २ जीवाजीव विभक्तिर्यथास्यात्तथाह [दव्वओ खित्तओ चेव कालओ भावओ तहा परूवणातेसिं भवे जीवाणम जीवाणय ३] द्रव्यतो द्रव्यं आश्रित्य इदं द्रव्यं इयद्वेदं क्षेत्रतः इदं द्रव्यं एता

सम्मं जयइ संजमे १ ॥ जीवाचेव अजीवाय एस लोए वियाहिए। अजीवो दसमागासे अलोए से विआहिए २ ॥
दव्वओ खित्तओ चेव कालओ भावओ तहा। परूवणा तेसिं भवे जीवाण मजीवाणय ३ ॥ रूविणो चेव रूवीय

सुभ कहतां प्रतिं एकाग्र मनथइ एपांत्रीसमा अध्ययन अनंतर छत्रीसमुं जाणवुं ते अध्ययन सांभली जांणीने साधु तथा श्रावक भली परि यतन करे संयमने विषे १ जीवने वली अजीव कहीये एजच जदराज सर्वने प्रत्यक्ष कह्यो जिने अजीवनो देस आकाश रूप परं धर्मास्तिकायादि तिहां नथी तेहने अलोक कह्यो तीर्थं करे २ द्रव्य थकी जेहना एतलाभेद क्षेत्र थकी ज एतलो आकाश अवगाहि रहेछे काल थकी एहनी एतली थिति तथा भाव थकी जे एहना एतला स्पर्शादि पर्य्याय तेहनी चिह्न प्रकारे प्ररूपणा भेद जीवने अजीवनी थिति ३ अजीवनी प्ररूपणा थोडी ते अर्थे प्रथम

वति क्षेत्रे स्थितकालत इदं द्रव्यं इयत्कालस्थिति महर्त्तते भावतोऽस्य द्रव्यस्य इयन्तः पर्यायाः एवं तेषां जीव द्रव्याणां अजीवद्रव्याणां च द्रव्यक्षेत्र कालभावेन चतुर्धा प्ररूपणा भवेत् ३ अथ तावत् अजीव द्रव्यप्ररूपणायाः स्वल्पत्वात् अजीव द्रव्यस्यैव प्ररूपणा कथ्यते (रूविणोय अरूवीय अजीवा दुविहाभवे अरूवी दसहावुत्ता रूविणो विचउव्विहा ४) अजीवा द्विविधाभवेयुः एके अजीवारूपिणो रूपवन्तः च पुनरन्ये अजीवा अरूपिणो अरूपवन्तः तत्ररूपं वर्णाद्यात्मय भूतं मूर्त्तं तद्स्तियेषु ते रूपिणः तद्व्यतिरिक्ता अरूपिण इत्यर्थः तत्र अरूपिणो अजीवा दशधाउक्ताः रूपिणो जीवा चतुर्विधा प्रोक्ताः ४ पूर्वं दशविधत्वं आह (धम्मत्थिकाए० ५) [आगासे तत्यदेसेय तप्पएसेय आहिए अद्धासमए चेव अरूवी दसहाभवे ६] युग्मं अरूपी अजीव एवं दशधाभवेत् इति द्वितीय गाथयान्वयः प्रथमं धर्मास्तिकायः धरति जीवपुद्गलौ प्रति गम नोपकारेणेति धर्मश्चासौ अस्तयः प्रदेश सद्भावास्तेषां कायः समूहो धर्मास्तिकायः सर्वं देशानुगत समान परिणति मद्द्व्यं इतिभावः १ पुनस्तद्देशस्तस्य धर्मास्तिकायस्यक तमो विभागोदेशस्तृतीय चतुर्थादिभाग स्तद्देशो धर्मास्तिकायदेशः२ तथा पुनस्तत्प्रदेशस्तस्य धर्मास्तिकायविभागस्य अतिसूक्ष्मोनिरंशोंशः प्रदेशोधर्मास्तिकायप्रदेशस्तीर्थकरैः आख्यातः कथितः३ एवं अधर्मो जीव पुद्गलयोः स्थिरकारी धर्मास्तिकायादिरहितो अधर्मास्तिकायः ४ पुनस्तस्य अधर्मास्तिकायस्यापि देशस्तद्देशः एकः कश्चिद्भागो अधर्मो

अजीवा दुविहा भवे। अरूवी दसहा वुत्ता रूविणोवि चउव्विहा ४॥ धम्मत्थिकाए तद्देसे तप्पए सेय आहिए। अह

कहीइं रूपादिके ते रूपी रूपादि नथी ते अरूपी अजीवबेइं भेदे कह्यो ते मांहिं अरूपी दशप्रकारे कह्या जीनेश्वरे सूपीते चिइं भेदे जाणवा ४ धर्मास्तिकाय १ तेहनो विभाग ते देशधरे जीव पुद्गलने गति पणे अनुकूल इइ धर्मेना अस्ति प्रदेसनो काय समूह ते विभागनो अंश जेहनो वलतु

स्तिकायदेशः ५ एवं पुनस्तस्य अधर्मास्तिकायस्य प्रदेशोऽपि स्यात् प्रदेश आख्यातः अधर्मास्तिकाय प्रदेश६ इत्यर्थः इत्यनेन षड्भेदा अरूपिणो अजीवद्रव्यस्य५ अथ शेषावतार उच्यते आगास इति सप्तमोभेदः आकाशं आकाशास्तिकायः जीव पुद्गलयो रवकाशदायि आकाशं ७ तस्य आकाशस्य देशः कतमो विभागः आकाशास्तिकायदेशः ८ तस्य आकाशास्तिकायस्य निरंशोदेश स्यात्प्रदेशः आकाशास्तिकाय प्रदेशः ९ दशमोभेदवाहा समयः अद्धाकालो वर्त्त मानलक्षणस्तद्रूपः समयो अद्धासमयो अस्य एक एव भेदो निर्विभागत्वात् देश प्रदेशौ अपिकालस्य न सम्भवतः १० एवं दशभेदा अरूपिणोज्ञेयाः ६ एतान् अरूपिणः क्षेत्रतः आह (धम्माधम्मेय दोएए लोगमित्ता वियाहिया लोगालोगेय आगासे समए समयखित्तिए ७) धर्माधर्मौ धर्मास्तिकाया धर्मास्तिकायौ एतौ द्वावपि लोकमात्रौ व्याख्यातौ यावत्परिमाणौ लोकस्तावत्परिमाणौ धर्मास्तिकाया धर्मास्तिकायौ चतुर्दश रज्वात्मलोक व्याप्तौ इत्य

मे तस्स देसेय तप्पएसेय आहिए ५। आगासे तस्स देसेय तप्पएसेय आहिए। अद्धा समए चेव अरूवी दसहाभवे ६।
धम्मा धम्मेय दोएए लोगमित्तावियाहिया। लोगालोगेय आगासेसमए समयखेत्तिए७। धम्मा धम्मागासातिन्निवि

भागन होये तेहस्युं मिलतो देसते धर्मास्तिकाय थकी विपरीत अधर्मास्तिकाय तेहनो विभाग ते देस ते देसनो विभागनथाइ एहवो विभाग ते प्रदेस कह्यो ५ मर्यादा सहित आपणे सरूपे योगि पदार्थनोहां रह्यातें आकाशास्ति काय तेहनो विभाग ते भेद ते मांहिं जेहनो भाग नथी ते प्रदेश कह्यो अद्धाकालरूप समयादिक ते अद्धासमय तेहनो विभाग नथी एह वाभणी देस नहीं अरूपी दशेप्रकारे छइ ६ धर्मास्तिकाय अधर्मास्तिकाय एवे द्रव्य लोकमात्र चौदराजव्यापी परं अलोक माहीं नथी ते कह्यो तीर्थं कर देवे लोक चौदराज अलोक चौदराज बाहिर तेहने विखे आकाशास्तिकाय सघले

नेन अलोके धर्माधर्मौ नस्तः आकाशं लोकालोके वर्त्तते इत्यनेन आकाशास्तिकायः चतुर्दशरज्वात्मलोकं व्याप्यस्थितः ततो बहिरलोकं अपि व्याप्य आकाशास्तिकायः स्थित इत्यर्थः समय समयादिकः कालः समयक्षेत्रिको व्याख्यातः समयोपलक्षितं क्षेत्रं सार्द्धद्वय द्वीप समुद्रात्मकं समय क्षेत्रं तत्रभवः क्षेत्रिकः सार्द्धद्वय द्वीपेभ्यो बहिस्तु समय आवलिकादिव समासादि कालभेदाः मनुष्यलोका भावान्न विवक्षितः ७ पुनरेतान् एवकालत आह [धम्मा धम्मागासातितिविएए अणाइया अपज्जवसियाचेव सव्वद्धं तु वियाहिया ८] धर्माधर्माकाशानि एतानित्रीण्यपि सर्वाद्धं इति सर्वकालं सर्वदा स्वस्वरूपा परित्यागेन नित्यानि अनादीनि च पुनरपर्यवसितानि अन्तरहितानि व्याख्यातानि ८ अथ काल स्वरूपमाह (समएविसन्तइं पप्प एव मेव वियाहिया आएसं पप्पसाईए सपज्जवसिए विय ९) समयोपि कालोपि एव एव यथा धर्माधर्माकाशानि अनाद्यनन्तानि तथा कालोपि अनाद्यनन्तः इत्यर्थः किंकृत्वा सन्ततिं प्राप्य अपरापरोत्पत्ति रूपप्रवाहात्मिकां आश्रित्यकोर्थः यदाहि कालस्योत्पत्ति र्विलोक्यते तदा कालस्य आदिरपि नास्ति अन्तोपिनास्तीत्यर्थः पुनरादेशं प्राप्यकार्यारम्भं आश्रित्यकालः सादिकः आदिसहित: तथा सपर्यवसितोऽव सानसहितो व्याख्यातः

एए अणाइया । अपज्जवसिया चेव सव्वद्धंतु वियाहिया ८ । समएवि संतइंपप्प एवमेव वियाहिए । आएसंपप्प

सूत्र

भाषा

व्यापी रह्योछे समयादि काल ते समयक्षेत्र अढी द्वीपमांहि वाहिर नही ७ धर्मास्तिकाय अधर्मास्तिकाय आकाशास्तिकाय तीनए अनादि जे भणी एआदि नही अने अपर्याय वसान जेहनोछे इहोनकहवाइं आश्रताछे तेह भणी सर्वकाल लगी हुइ कहीइं आपणुं स्वरूप छांडे नही ८ समय काल निरंतरउत्पत्तिनी अपेक्षाइ स्रोजी इतिवारे मत्ता आश्री एह पूंठलीपरि अनादि अने अनंत आदेशकार्य आरंभीइ तेह आश्री आदेसहि तत् अने

यदा च यत् किञ्चित् कार्यं यस्मिन् काले आरभ्यते तदा तत्कार्यारम्भवशात्कालस्यापि उपाधिवशात् आदिः एवं कार्यारम्भ समाप्तीकालस्यापि अन्तोव्याख्यातइत्यर्थः ९ अथ रूपिणोऽजीवाश्चतुर्विधाश्चतुर्भेदा उच्यन्ते [खन्धायखन्धदेसाय तप्पएसातहेवयपरमाणुणोय बोधव्वारूविणोवि च उव्विहा१०] रूपिणोप्यजीवाश्चतुर्विधाश्चतुः प्रकाराः के ते भेदास्तान् आह स्कन्धाः यत्र पुञ्जे परमाणवोविघटनात् मिलनात् चन्यूनाः अधिकाअपि भवति एता दृशाः परमाणुपुञ्जाः स्कन्धदेशाः १ तथा तत् प्रदेशास्तेषां स्कन्धानां निर्विभागांशाः स्कन्धप्रदेशाः २ तथैवेति पूर्ववत् च पुनः परमाणवोबोधव्याः पर माणवएव परस्परं अमिलिताइत्यर्थः एवं चत्वारो रूपिणश्चतुर्विधाबोधव्याइति भावः अत्र च मुख्यवृत्त्यापरमाणु द्रव्यस्य द्वौ भेदौ परमाणवः स्कंधाश्चदेश प्रदेशयोः स्कन्धेष्वेवान्तर्भावः १० अथ स्कन्धानां परमाणूनां लक्षणमाह (एगत्तेण पुहुत्तेण खन्धायपरमाणुणो लोएगदेसेलोएय भइव्वातेय खित्तओ इत्तोकालविभागं तु तेसिं वुच्छं च उव्विहं ११ अर्थः एतेस्कन्धाश्च पुनः परमाणवः एकत्वेन पुनःपृथक्त्वेन लोकैकदेशे च पुनर्लोके चैवतोभाज्याः तत्र केचित्

सूत्र

साइए सपज्जवसिएवि य ९ ॥ खंधाय खंधदेसाय तप्पएसा तहेवय । परमाणुणोय बोधव्वा रूविणोवि चउव्विहा १०।
एगत्तेणं पहुत्तेण खंधाय परमाणुणो । लोएगदेसे लोएय भइव्वातेय खित्तओ । इत्तो काल विभागं तु तेसिं वोच्छं

भाषा

पर्यवसान अंतछे ९ परमाणुयाविघटे मिले ते स्कंध तेहनो विभाग ते देश तेहना जे निर्वात अंश ते प्रदेश तिम जाणवा जे परमाणु घणु अणु मान्या ते परमाणु आजांणवा रूपी द्रव्य चिहुं प्रकारे पइसते रूपी द्रव्य जांणवो १० परमाणु आस्युं एक परिणामि परिणमे परमाणूनुं जूजू आपणुं रहिवुं परमाणुंया एकठा मिल्या कि अनंतालग जूजू आते परमाणुया लोकना एकदेशने विषे परमाणुआ रह्याछे स्कंधते लोकमाहि थका लोकना

स्कन्धा परमाणवश्च एकत्वेन समानपरिणतिरूपेण लक्ष्यन्ते अथ च स्कन्धापरमाणवश्च पृथक्त्वेन परमाणुस्तरै रसङ्घातरूपेण लक्ष्यन्ते इति अध्याहारः इति द्रव्यतोलक्षणं उक्तं अथ क्षेत्रतः आह ते स्कन्धाः परमाणवश्च इति तत् स्कन्धपरमाणूनां ग्रहणेपि परमाणूनां एव एक प्रदेशावस्थानत्वात् ते परिमाणवः स्कन्धेषु लोकैकदेशेलोके सर्वत्रभक्तव्याः भजनीयाः दर्शनीइति यावत् ते हि विचित्रत्वात्परिणतेर्बहु प्रदेशेतिष्ठन्ति इतः क्षेत्रप्ररूपणातोऽनन्तरं तेषां स्कन्धानां परमाणूनां चतुर्विधं कालभेदं चतुर्विधं वक्ष्ये सादि अनादि सपर्यवसित अपर्यवसित भेदेन कथयिष्यामि इदं च सूत्रं षट् पादं गाथेत्युच्यते ११ (संतइं पप्पतेणाई अपज्जवसियावियठिइं पडुच्च साइया सपज्जवसियावि य १२] ते स्कन्धाः परमाणवश्च सन्ततिं अपरापरोत्पत्ति प्रवाह रूपां प्राप्य अनादयः आदिरहितास्तथा अपर्यवसिताः अन्तरहिताः स्थितिं प्रतीत्यक्षेत्रावस्थानरूपांस्थितिं अङ्गीकृत्यसादिकाः सपर्यवसिताश्च वर्त्तन्ते १२ सादिसपर्यवसितत्वेपि कियत्कालमेषांस्थितिरित्याह [असङ्खकालमुक्कोसं इक्कं समय जहन्नयं अजीवाणयरूवीणं ठिईएसावियाहिया१३]

सूत्र

चउव्विहं ११॥ संतइं पप्प तेणाई अपज्जवसियावि य। ठिइं पडुच्च साईया सपज्जवसियावि य १२॥ असंख काल मुक्कोसं एक्को समओ जहन्नयं। अजीवाणय रूवीणं ठिई एसा वियाहिया १३॥ अणंतकाल मुक्कोसं एक्कोसमओ

भाषा

प्रदेसने विषे ते स्कंधदेश क्षेत्र आकाश भजिवा अनेक प्रकार करी कहवायेछ प्रदेसी पणे एक ११ प्रदेशे रहे संतति प्रवाहे आश्री तेहअनादि जिणेइं त जे अपर्यवसित अनंत पणे जिणे सद्दाइस्ये थिति नियत क्षेत्र विषे होते आश्री आदि सहित तेसादि अने स पर्यवसित अंत सहित जेहनो नवनवे ठामे उपजे १२ असंख्यातु काल उत्कृष्टस्थित एक समय जघन्यस्थिति अजीवरूपी द्रव्य पुद्गल पृथव्यादिक थिति एह कही तीर्थं करे १३ अनंतोकाल उत्

स्कन्धानां परमाणूनां च उत्कृष्टा असंख्यकालं स्थितिः जघन्यिका एकसमया स्थितिः एषा अजीवानां रूपिणां पुद्गलानांस्थिति व्याख्याता१४ अथ कालतः स्थितिं उक्तातदन्तर्गतं अन्तरमाह (अणन्तकालमुक्कोसं इक्कं समयं जहन्नयं अजीवाणयरूवीणं अन्तरेयं वियाहिया १४] अजीवानां रूपिणां पुद्गलानां स्कन्धदेश प्रदेशपरमाणूनां अन्तरं विवक्षितक्षेत्रावस्थिते प्रच्युतानां पुनस्तत् क्षेत्रप्राप्तेर्व्यवधानं अन्तरं उत्कृष्टं अनन्तकालं भवति जघन्यकं एकसमयं यावद्भवति इदं अन्तरं तीर्थकरैर्व्याख्यातं पुद्गलानां हि विवक्षितक्षेत्रावस्थितितः प्रच्युतानां कदाचित्समयावलिकादि संख्यानकाल तोवापल्योपमादेर्यावदनन्तकालादपितत् क्षेत्रावस्थितिः सम्भवतीति भावः १४ अथ भावतः पुद्गलान् आह (वन्नओगन्धओचेव रसओ फासओतहा संठाणओय विन्नेओ परिणामो तेसिं पञ्चहा: १५) तेषां पुद्गलानां परिणामोवर्णतो गन्धतोरसतः स्पर्शतस्तथासंस्थानतश्च पञ्चधापञ्च प्रकारोज्ञेयः यतोहि पूरणगलनधर्माणः पुद्गलास्तेषां एव परिणतिः सम्भवति परिणमनं स्व स्व रूपावस्थितानां पुद्गलानां वर्णगन्धरस स्पर्शसंस्थानादिरन्यथा भवनं परिणामः

सूत्र

जहन्नयं। अजीवाणय रूवीणं अंतरेयं वियाहियं १४ ॥ वन्नओ गंधओ चेव रसओ फासओ तहा। संठाणओय विन्नेओ परिणामो तेसिं पंचहा १५ ॥ वन्नओ परिणया जेउ पंचहा ते पकित्तिया। किन्हा नीलाय लोहिया हालिद्दा

भाषा

कृष्टी अंतर तीहांथकी वली तीहां जपजे एक समय जघन्यथिति अंतर पछेतो एक समे तीहांनो तिहां आवे अजीवरूपी द्रव्य पुद्गल पृथिव्यादिक अंतरो पूर्वे कह्यो तीर्थं करे १४ वर्णथकी पुद्गल परिणम्या गंध थकी पुद्गल परिणम्या रस थकी परिणम्या फरसथकी परिणम्या तथा वली संस्थान कथकी परिणम्याते जाणवा परिणाम पुद्गलास्तिकायनो पांच प्रकारे इम इह १५ वर्ण परिणामे परिणम्याछे जे पुद्गल पांचे प्रकारे ते कह्या

स पुद्गलानां पञ्चप्रकारत्वार्थः १५ एषामेव प्रत्येकं उत्तरभेदानाह [वण्णओपरिणयाजेउ पञ्चहातेपकित्तिया किण्हानीलायलोहिया हालिद्दासुक्किला तहा १६] जेपुद्गलाः वर्णतः परिणताः सन्तिः ते पुद्गलाः पञ्चधाः प्रकीर्त्तितास्तीर्थकरैः कथितास्तेकेतानाह कृष्णाः कज्जलवर्णाः पुनर्नीलाः शुकपिच्छ निभाः गुलिकासदृशारक्ताहिंगुलवर्णाः तथा हारिद्राः पीताहरितालनिभाः तथा शुक्लाः शङ्ख कुन्दस्फटिकसदृशाः १६ [गन्धओपरिणयाजेउ दुविहातेवियाहिया सुब्भिगन्धपरिणामादुब्भिगन्धातहेव १७] जेतु पुद्गलागन्धतः परिणताः सन्ति ते पुद्गलाद्विविधाव्याख्याताः सुरभिगन्धः परिणामो येषान्ते सुरभिगंध परिणामाः सुगंधत्वेन परिणतास्चन्दनादिवदित्यर्थः तथैव दुरभिगंधाः दुर्गंधत्वेनलशुनादिवत् परिणताः १७ [रसओपरिणयाजेउ पञ्चहातेपकित्तियातित्तकडु आकसाया अम्बिलामहुरातहा १८] ये तु पुद्गलाः पुनरसतः परिणतास्तेपञ्चधा प्रकीर्त्तिताः तिक्ताः निम्बसदृशाः कटुकाःसुण्ठमरिच सदृशाः कषायाः खदिर सदृशाःआम्लानिम्बूकरससदृशाः मधुराःसर्करा सदृशाः१८[फासओपरिणयाजेउ अट्ठहातेपकित्तिया कक्खडाम जयाचेव गुरुआलहुयातहा २०) स्पर्शतश्चये परिणताः पुद्गलास्ते अष्टधाप्रकीर्त्तिताः कर्कशाः अजालोमसदृशाः च पुनर्मृदुकाः सुकुमाला: पट्कूल

सूत्र

सुक्किला तहा १६ ॥ गंधओ परिणया जेउ दुविहा ते वियाहिया। सुब्भि गंध परिणामा दुब्भि गंधा तहेवय १७॥
रसओ परिणया जेउ पंचहा ते पकित्तिया। तित्त कडुय कसाया अंबिला महुरा तहा १८॥ फासओ परिणया जेउ

भाषा

कालानीलाराता पीला धवला तथा १६ गंध परिणामे परिणम्याछे जे पुद्गल बिहुंभेदे ते कह्या तीर्थंकरे सुगंध पणे परिणमाक पूरनी परे दुर्गंध पणे परिणमा लसणनोपरिं तथा वली १७ रसनेपरिणामे परिणमा जे पुद्गल पांचे प्रकारे कह्या तीखा कडूया कसाइ लाखाटा मीठा तथा वली १८

सदृश्याः गुरुकाः लोहपारद सदृश्याः तथा पुनर्लघुकाः अर्कतूलसदृश्याः २० (सीया उन्हायनिद्धाय तहालुक्खाय आहिया इइफासपरिणयाएए पुग्गला समुदाहिया २१] तथा पुनः केचित्पुद्गलाः सीताहिमसदृश्याः च पुनरुष्णा अग्नि सदृश्याः च पुनः स्निग्धाः घृत सदृश्याः तथा रूक्षाश्च आख्याताः इति अमुनाप्रकारेण एतेपुद्गलाः स्पर्शपरिणताः अष्टप्रकारेण तीर्थंकरैरुदाहृता २१ [संठाणपरिणयाजेउ पञ्चहातेपकित्तियापरिमण्डलायवट्टा तं सचउरं समायया २२] ये तु पुद्गलाः संस्थानपरिणतास्ते पञ्चधाप्रकीर्त्तितास्तेकेतानाह परिमण्डलाकङ्कणाकारापुनवर्त्तुलाःलड्डुकाकृतयः पुनस्त्रिकाः संघाटकाकारा: पुन चतुरस्राः चतुष्कोण: चतुष्किकाकारा: तथा पुनरायताः प्रलम्बाः रज्वाकारा:२२ संप्रत्येषां एव परस्परं सम्बंध माह [वण्णओजेभवे

सूत्र

अट्ठहा ते पकित्तिया । कक्खडा मउयाचेव गुरुयालहुयातहा १९ ॥ सीया उन्हाय निद्धाय तहा लुक्खाय आहिया । इइ फास परिणया एए पुग्गला समुदाहिया २० ॥ संठाण परिणया जेउ पंचहा ते पकित्तिया । परिमंडलाय वट्टा तंसा चउरंस मायया २१ । वन्नओ जे भवे किन्हे भइए सेउ गंधओ । रसओ फासओ चेव भइए संठाणओवियर२२।

भाषा

फरसने परिणामे परिणमया जे पुद्गल आठे प्रकारे ते कह्या तीर्थंकरे खरखरा सुंहाला भारी हलुआ तथा वली १९ ताढा जड्डा चोपड्या तथा वली लूखा कह्या इण प्रकारे फरस पणे परिणमया पूराइगलाइते पुद्गल समाक् प्रकारे कह्या तीर्थंकरे २० संस्थानपणे परिणमया जे पुद्गल पांचे प्रकारे ते कह्या परिमंडल चूडीनीपरे वाटली मोदकनीपरि लिखूणा चोखूणा आयतलांबा २१ वर्णथकी जे काली पुद्गलते गंधथकी भजवो भजना रस थकी भजिवो जाणवो सुगंध हुवे तथा दुर्गंध हुइ रसमाहि फरसद कोइ कहुवे कोइकनहोवे संस्थान थकी भजिवो संस्थानमाहि कोइ कहुवे २२

किन्हे भइएजे उगंधओरसओफासओचेव भइएसंठाणओविय २३) पुद्गलोवर्णतः कृष्णः कज्जलनिभोभवेत् सकृष्णः पुद्गलोगंधतोभाज्य सुगंधो भवति दुर्गंधोपि भवति न तु सुरभिरेव न तु दुरभिरेव किन्तु कृष्णवर्ण पुद्गलः सुगधोपि भवति दुर्गंधोपि भवति सुरभिदुरभित्वेन परिणमति दुरभिः सुरभित्वेनपरिणमति न तु नियतगंध एवेति भावः एवं रसतः स्पर्शतश्चैव भाज्यः रसानां पञ्चानां मध्ये एकस्मात् रसांतरपरिणतो भवति स्पर्शानां अष्टानां मध्ये एकस्मात् स्पर्शात् स्पर्शान्तरपरिणतो भवतीति भावः तथा पुनः स एव पुद्गलः संस्थानतोपि भाज्यः पञ्चानां संस्थानानां मध्ये एकस्मात् संस्थानात् संस्थानान्तर परिणतो भवतीति भावः अत्रगंधौ द्वौ रसाः पञ्चस्पर्शा अष्टौ संस्थानानि पञ्चमीलिता विंशतिरित्येक एव कृष्णवर्णो विंशति विधो भवति २३ अथनीलस्य भङ्गानाह (वन्नओजे भवेनीले भइएसे उगंधओरसओ फासओ चेव भइएसंठाण ओविय २४] यः पुद्गलो वर्णतोनी लोभवति स पुद्गलोपि गंधतः सुरभिगधदुरभिगंधतो भाज्यः पुनः स पुद्गलोरसतः पञ्चविधः तिक्त कटुकादितोभाज्यः च पुनः स्पर्शतोऽष्टविधः खरमृदुशीतोष्णादितो भाज्यः संस्थानतश्च पञ्चविधपरिमण्डलादितो भाज्यश्चविंशति विधोभवति २४ अथ रक्तस्य भेदानाह [वन्नओलोहिए एजे भइ

सूत्र

वन्नओ जे भवे नीले भइए सेउ गंधओ। रसओ फासओ चेव भइए संठाणओविय २३। वन्नओ लोहिए जेउ भइए सेउगंधओ। रसओ फासओ चेव भइए संठाणओविय २४। वन्नओ पीयए जेउ भइए सेउ गंधओ। रसओ फा

भाषा

वर्ण थकी जे कृष्ण पुद्गल नीलो ते गंध थकी भजिवो भजना रस ५ थकी फरस ८थकी संस्थान ५थकी भजिवो संस्थानमाहि कोइ एक कृष्ण २३ वर्ण थकी एतो पुद्गल ते गंधादिके भजिवो रस ५ फरस ८ थकी भजवो भजीवो संस्थान थकी २४ वर्णथी पीलो जे पुद्गल ते गंधादिक थकी भजिवो

एवे उगंधओ रसओ फासओ चेव भइ एसठाणओविय २५) यः पुनः पुद्गलोवर्णतोलोहितोभवति हिंगुल सदृशो भवति सोपि पूर्वोक्तविधिना गंधतोरसतः स्पर्शतश्च संस्थानतोपि भव्यस्तदासोपि विशंतिविधोभवति २५[वण्णओपीयएजेउ भइएसे उगंधओरसओफारुओचेव भइएसठाणओविय२६] यः पुनः पुद्गलोवर्णतः पीतलः स्वर्णवर्णः स पुद्गलोपि गंधतोरसतः स्पर्शतः संस्थानतश्चभव्यस्तदाविंशति विधोभवति २६ अथ शुक्लस्य भेदानाह [वन्नओसुक्किलेजेउ भइएसेउगंधओ रसओफासओचेव भइउसंठाणओविय २७] यः पुनः पुद्गलोवर्णतः शुक्लश्चन्द्र सदृशोभवति सोपि पुद्गलोगंधतोरसतः स्पर्शतः संस्थानतश्चभव्यस्तदाविंशति विधोभवति २७ इति वर्णभेदानुक्त्वागंध पुद्गलभेदानाह (गंधओजेभवेसुब्भीभइएसे उवन्नओ रसओफासओचेव भइएसंठाणओविय २८) यः पुद्गलोगंधतः सुरभिश्चन्दनपरिमलादिवत् सुगंधोभवति स पुद्गलोरसतः स्पर्शतश्च भव्यस्तथा संस्थानतश्च भव्यः कोर्थः

सूत्र

सओ चेव भइए संठाणओविय २५। वन्नओ सुक्किले जेउ भइए सेउ गंधओ। रसओ फासओ चेव भइए संठाणओविय २६। गंधओ जे भवे सुब्भी भइए सेउ वन्नओ। रसओ फासओ चेव भइए संठाणओविय २७। गंधओ जे भवे दुब्भी भइए सेउ वन्नओ। रसओ फासओ चेव भइए संठाणओविय २८। रसओ तित्तओ जेउ भइए सेउ

भाषा

रस ५ फरस ८ थकी भजीवो संस्थान थकी २५ वर्ण थकी जे जजलो पुद्गल भजीवो ते गंध थकी रस ५फरस ८ थकी भजीवो संस्थान ५ थकी २६ गंध थकी जे पुद्गल इह सुगंध भजिवो ते वर्ण थकी कोईक वर्ण थाइ रस ५ फरस ८ थकी भजवाना संस्थान थकी २७ रस थकी तिखो पुद्गल भजीवो ते वर्ण थकी गंध थकी फरस थकी भजना संस्थान५थकी भजना२८ रस थकी कडूओ जेपुद्गलभजीवो ते वर्ण ५ थकी गंधरस फरस८ थकी

सुगंध पुद्गले पञ्चानां वर्णानां मध्ये केचिद्वर्णा भवन्ति रसानां अपि पञ्चानां मध्ये केचिद्रसा भवन्ति एवं स्पर्शानां अष्टानां मध्ये केचित् स्पर्शा भवन्ति संस्थानानां पञ्चानां मध्ये कानिचित्संस्थानान्यपि संभवति २८ [गंधओ जे भवेदुब्भी भइए सेउवन्नओ रसओ फासओ चेव भइए संठाणओ विय २९] यः पुनः पुद्गली गंधतो दुरभि दुर्गंधो भवति स च पुद्गलो वर्णतो रसतः स्पर्शतः संस्थानतश्च भज्यः सुगंध पुद्गलवत् दुर्गंध पुद्गलोपिज्ञेयः २९ अथ रसपुद्गलानां भेदानाह (रसओ तित्तओ जेउ भइएसेउवन्नओ गंधओ फासओ चेव भइए संठाणओ विय ३०) यः पुद्गलो रसतस्तीक्ष्णो भवति स पुद्गलो वर्णतो गंधतो रसतः स्पर्शतः संस्थानतश्च भज्यः यत्र पुद्गले एकस्तीक्ष्णो रसो भवति तत्र सुगंधयोः रेकः कश्चिद्गंधो भवति स्पर्शानां अष्टानां मध्ये केचित् स्पर्शा भवन्ति संस्थानानां मध्ये कानि चित् संस्थानानि भवन्ति ३० अथ कटुक रसभेदानाह (रसओ कडुएजेउ भइए सेउवन्नओ गंधओ फासओ चेव भइए संठाणओ विय ३१] यः पुद्गलो रसतः कटुको भवति स पुद्गलस्तिक्त पुद्गलवत् गंधतः स्पर्शतसंस्थानतश्च भज्यः ३१ [रसओ

बन्नओ। गंधओ फासओ चेव भइए संठाणओविय २९॥ रसओ कडूओ जेउ भइए सेउ वन्नओ। गंधओ फासओ चेव भइए संठाणओविय ३०॥ रसओ कसाए जेउ भइए सेउ वन्नओ। गंधओ फासओ चेव भइए संठाणओ विय ३१। रसओ अंबिले जेउ भइए सेउ वन्नओ। गंधओ फासओ चेव भइए संठाणओविय ३२॥ रसओ महुरए

भजनां संस्थान ५ माहि कोइ कहवे २९ कसायला रस थकी जे पुद्गल ते भजना वर्ण थकी गंध थकी फरस थकी भजना संस्थान थकी ३० रस थकी खाटो जेपुद्गल भजना ते वर्ण थकी गंधथकी फरस थकी भजना संस्थान थकी३१ रस थकी मधुर मीठो जे पुद्गल ते भजना वर्णथि गंध थकी

कसाए जेउ भइएसेउ वन्नओ गंधओ फासओ चेव भइए संठाणओ विय ३२] यः पुद्गलो रसतः कषायो भवति स पुद्गलो वर्णतो गंधतः स्पर्शतश्च भज्यः संस्थानतश्चापि भज्यः ३२ [रसओ अंबिलेजेउ भइएसेउ वन्नओ गंधओफासओचेव भइए संठाणओविय ३३] यः पुद्गलो रसत आम्लो भवति स पुद्गलो वर्णतो गंधतः स्पर्शतः संस्थानतश्च भाज्यः ३३ [रसओ महुरए जेउ भइए सेउ वन्नओ गंधओ फासओ चेवभइए संठाणओवियइ४] यः पुद्गलो रसतो मधुरः सर्करातुल्यो भवति स पुद्गलो वर्णतो गंधतः स्पर्शतश्च भज्यस्तथा संस्थानतोपि भज्यः ३४ इति रसभेदानाह (फासओ कक्खडेजेउभइए सेउ वन्नओ गंधओ रसओचेव भइए संठाणओवियइ५] यः पुद्गलः स्पर्शतः कर्कशोभवति स च पुद्गलो वर्णतो भज्यः गंधतो रसतश्च भज्यः एवं संस्थानतोपि भज्यः यथाहि एकःकर्कशः पाषाणादि सदृश स्पर्श पुद्गल स्तत्रपुद्गले वर्णानां पञ्चानां मध्येकेचिद्वर्णाः भवन्ति गन्धयोरुभयोर्मध्ये एकः कश्चिद्गंधो भवति रसानां पञ्चानां मध्ये केचिद्रसाभवन्ति संस्थानानां पञ्चानां मध्येकानि चित् संस्थानानि भवन्तीति भावः ३५ (फासओमउएजेउ भइएसेउव वन्नओ गन्धओरसओचेव भइएसंठाणओविय ३६) यः पुद्गलः स्पर्शतोमृदुर्भवति स पुद्गलोवर्णतोगन्धतोरसतः संस्थानतश्चभज्यः खरस्पर्शवत्ज्ञेयः

सूत्र

जेउ भइए सेउ वन्नओ। गंधओ फासओ चेव भइए संठाणओ विय ३३॥ फासओ कक्खडे जेउ भइए सेउ वन्नओ। गंधओ रसओ चेव भइए संठाणओविय ३४॥ फासओ मउए जेउ भइए सेउ वन्नओ। गंधओ रसओ चेव

भाषा

रस थकी भजना संस्थान थकी ३२ फरस थकी मृदु: पुद्गल सुकमाल भजना वर्ण थकी गंध थकी रस थकी भजना संस्थान थकी ३३ फरस थकी जे कारकस् पुद्गल भजना वर्ण थकी गंध थकी रस थकी भजना संस्थान थकी३४ फरस थकी हलुवो जे पुद्गल भजना ते वर्ण थकी गंध थकी रस थकी

इत्यर्थः ३६ [फासओगुरुएजेउभइएसेउवन्नओ गन्धओरसओचेव भइएसंठाणओविय ३७] यः पुद्गलः स्पर्शतोगुरुर्भवति स पुद्गलोवर्णतोगन्धतोरसतश्च संस्थानतश्चभज्यः ३७ (फासओ लहुओ जेउ भइए सेउ वन्नओ गंधओ रसओ चेव भइए संठाणओविय ३८) यः पुद्गलः स्पर्शतो लघुर्भवति स पुद्गलो वर्णतो गंधतो रसतः संस्थानतश्च भज्यः ३८ (फासओ सीयए० ३९) यः पुद्गलः स्पर्शतः शीतलो भवति सवर्णतो गंधतो रसतः संस्थानत श्चापि भज्यः ३९ [फासओ उन्हए० ४०] यः पुद्गलः स्पर्शतः उष्णोभवति स पुद्गलोवर्णतो गंधतो रसतः संस्थानतश्चापि भज्यः ४० (फासओ निद्धए० ४१) यः पुद्गलः स्पर्शतः स्निग्धो भवति स पुद्गलो वर्णतो गंधतो रसतः संस्थानतश्चापि भज्यः ४१ [फासओ लुक्खए जेउ भइए सेउ वन्नओ

मूल

भइए संठाणओविय ३५ ॥ फासओ गुरुए जेउ भइए सेउ वन्नओ। गंधओ रसओ चेव भइए संठाणओविय ३६ ॥ फासओ लहुए जेउ भइए सेउ वन्नओ। गंधओ रसओ चेव भइए संठाणओविय ३७॥ फासओ सीयए जेउ भइए सेउ वन्नओ। गंधओ रसओ चेव भइए संठाणओ विय ३८॥ फासओ उन्हए जेउ भइए सेउ वन्नओ। गंधओ रसओ चेव भइए संठाणओ विय ३९ ॥ फासओ निद्धए जेउ भइए सेउ वन्नओ। गंधओ रसओ

भाषा

संस्थान थकी ३५ फरस थकी भारी जे पुद्गल भजनाते वर्ण थकी गंध थकी भजना संस्थान थकी ३६ फरस थकी जे सीतल पुद्गल भजना ते वर्णथी गंध थकी रस थकी भजनाते संस्थान थकी ३७ फरस थकी जे उष्ण उन्हो पुद्गल ते भजवो वर्ण थकी गंध थकी फरस थकी भजना संस्थान थकी ३८ फरस थकी जे चीकणो पुद्गल ते भजिवो वर्ण थकी गंध थकी फरस थकी भजना संस्थान थकी ३९ फरस थकी लुखो जे पुद्गल ते भजवो

गंधओरसओचेव भइएसंठाणओविय ४१ (यः पुद्गलः स्पर्शतोऽचोभवति स पुद्गलोवर्णतोगंधतोरसतश्चसंस्थानतश्चभज्यः ४२) अथ संस्थानभेदानाह [परिमण्डल संठाणे भइएसेउ वन्नओ गंधओरसओचेव भइएफासओविय ४३] यः परिमण्डल संस्थानपुद्गलः स च वर्णतोगंधतोरसतो योज्यः तथा स्पर्शतोपि भज्यः एकस्मिन् परिमण्डलसंस्थाने चूटिकाकृतिमति पुद्गलेवर्णानां पञ्चानां मध्ये केचिद्वर्णाभवन्ति गंधयोरुभयोर्मध्ये कश्चिद्गंधो भवति रसानां पञ्चानां मध्ये केचिद्रसाभवन्ति स्पर्शानां अष्टानां मध्ये केचित् स्पर्शाभवन्ति४३ [संठाणओभवेवट्टे भइएसेउवन्नओ गंधओरसओचेव भइएफासओविय ४४] यः पुद्गलः संस्थानतो वृत्ते इति वर्त्तुलोलड्डुकाकृतिर्भवति स पुद्गलोवर्णतोगंधतोरसतश्च भज्य स्तथा स्पर्शतोपि भज्यः ४४ (संठाणओभवेतंसे भइएसेउ वन्नओ गंधओरसओचेव भइएफासओविय ४५) यः पुद्गलः संस्थानतस्त्रिकोभवेत् सोपि पुद्गलोवर्णतोगंधतोरसतश्च भज्यस्तथा

सूत्र

चेव भइए संठाणओविय ४० ॥ फासओ लुक्खए जेउ भइए सेउ वन्नओ। गंधओ रसओ चेव भइए संठाणओविय ४१ ॥ परिमंडल संठाणे भइए सेउ वन्नओ। गंधओ रसओ चेव भइए फासओविय ४२ ॥ संठाणओ भवे वट्टे भइए सेउ वन्नओ। गंधओ रसओ चेव भइए फासओविय ४३ ॥ संठाणओ भवे तंसे भइए सेउ

भाषा

वर्ण थकी गंध थकी फरस थकी भजना संस्थान थकी ४० चूडानीपरिमंडल संस्थान जे पुद्गल ते भजिवो वर्ण ५ थकी कोइक वर्ण होइ गंध थकी रस थकी फरसथकी भजना कोइक गंधादिक होइ ४१ संथान थकी वाटलो जे पुद्गल ते वर्णादिक थकी भजिवो गंध थकी रस थकी भजना फरस थकी ४२ संस्थान थकी होइ त्रिखूणो पुद्गल ते भजिवो संस्थान थकी गंध थकी रस थकी भजना फरस थकी ४३ संस्थान थकी चोरंसजे पुद्गल

स्पर्शतोपि भज्यः ४६ (संठाणओयचउरंसीभइएसेउ वन्नओ गंधओरसओचेव भइएफासओविय ४६) यः पुद्गलः चतुरस्रोभवेत् सोपि गंधतोरसतश्च स्पर्शतश्चापि भज्यः ४६ [जेआययसंठाणे भइएसेउ वन्नओगंधओरसओचेव भइएफासओविय ४७] यः पुद्गलः आयतसंस्थानः सवर्णतोगंधतोरसतः स्पर्शतश्चापि भज्यः ४७ इति पुद्गलानां वर्णगंधरस स्पर्शसंस्थानानां भेदाः उक्ताः अथ तेषां क्रमेण प्रत्येकं २ संख्यां वदति तद्यथा एकस्मिन् २ पुद्गलाश्रित वर्णे गंधौ द्वौ २ रसाः पञ्च ५ स्पर्शा अष्टौ ८ संस्थानानि पञ्च एवं सर्वेपि विंशति २ भेदा भवन्ति कृष्ण नील लोहित पीत शुक्लानां पञ्चवर्णानां प्रत्येकं २ विंशति भेद २ मीलनात् शतं भेदावर्णपुद्गलस्य अथ गंधयोर्द्वयोः षट् चत्वारिंशद्भेदाः भवन्ति तद्यथा वर्णाः पञ्चरक्ताः पञ्च स्पर्शा अष्टौ संस्थानानि पञ्च एवं सर्वे त्रयोविंशति संख्याकास्तेच सुगंधदुर्गंधयोस्त्रयोविंशति त्रयोविंशति प्रमिता उभयमीलने ४६ षट्चत्वारिंशद्भवन्ति अथ रसपुद्गलानां शतं भेदाभवन्ति तद्यथा वर्णाः पञ्चगंधौ द्वौ स्पर्शाष्टौसंस्थानानिपञ्च एवं विंशति भेदाः प्रत्येकं २ तिक्तकटुकषायाम्लमधुरादि पञ्चभिरभेदाः सन्तः शतं भेदाभवन्ति १०० अथ स्पर्शभेदाः षट् त्रिंशदधिकशतं तद्यथा वर्णाः पञ्चगंधौ द्वौ रसाः पञ्चसंस्थानानि पञ्च एवं

सूत्र

वन्नओ। गंधओ रसओ चेव भइए फासओविय ४४ ॥ संठाणओय चउरंसे भइए सेउ वन्नओ। गंधओ रसओ चेव भइए फासओविय ४५ ॥ जे आयय संठाणे भइए सेउ वन्नओ। गंधओ रसओ चेव भइए फासओ

भाषा

भजना संस्थान थकी गंध थकी रस थकी भजना फरस थकी ४४ जे आयत दंडने संस्थाने पुद्गल भजिवो ते वर्ण थकी गंध थकी रस थकी भजना फरस थकी ४५ असंख्याता कालउत्कृष्टो एक समय जघन्य अजीवने रूपीनो आंतरो कह्यूं तीर्थं करे ४६ एपूर्वे कह्यो ते अधर्मास्तिकाय प्रमुखना

सप्तदशभेदास्तेच खरमृदुगुरुलघुरूक्षस्निग्धशीतोष्णपुद्गलैरष्टभिर्गुणिताः षट्त्रिंशदधिकं शतं भेदा भवन्ति प्रज्ञापनायां स्पर्शपुद्गलानां १८४ चतुरशीत्यधिकशतं भेदा उक्ताः सन्ति तद्यथा वर्णाः पञ्चरसाः पञ्च गंधौ द्वौ स्पर्शाष्ट एव गण्यन्ते यतोहि यत्र खरः स्पर्शपुद्गलोगण्यते तत्र तदा मृदुः पुद्गलोनगण्यन्ते यत्रस्निग्धोगण्यते तदा तत्र रूक्षोनगण्यते परस्परविरोधिनौ हि एकत्र नतिष्ठतः तस्मात् स्पर्शाः षट्संस्थानानि पञ्च एवं सर्वेमीलिता त्रयोविंशति भवन्ति ते त्रयोविंशति भेदाः प्रत्येकंखरमृदुगुरुलघुस्निग्धरूक्षशीतोष्णाद्यष्टाभिः पुद्गलैर्गुणिताः १८४ चतुरशीत्यधिकशतं भेदा भवन्ति वीतरागोक्तं वचः प्रमाणं येन यादृशं ज्ञातंतेन तादृशं व्याख्यातं तत्वं केवलीवेद अथोपसंहारेण उत्तरग्रन्थ सम्बंधमाह (एसाअजीवविभत्तीसमासेणवियाहिया एत्तोजीवविभत्तिं वुच्छामि अणुपुव्वसो४७) एषा अजीवविभक्तिः समासेन संक्षेपेणव्याख्याताइत्तोइति इतोऽनन्तरं अणुपुव्वसोइति आनुपूर्व्याऽनुक्रमेण जीवविभक्तिं प्रवक्ष्यामि ४८) (संसारत्थायसिद्धाय दुविहाजीवावियाहियासिद्धाणेगविहावुत्ता तंमेकित्तयओसुण ४९) जीवाहिधाव्याख्याता तेकेसंसारस्थासंसारोगति चतुष्टयात्मकस्तत्रतिष्ठन्तीति संसारस्थाः च पुनः सिद्धाः कर्ममल रहिताः भव भ्रमणान्नि र्मुक्ताः तत्र च सिद्धाः अनेकविधा

विय ४६ ॥ असंख काल मुक्कोस एक्कोसमओ जहन्नयं। अजीवाणय रूवीणं अंतरेयं वियाहियं ४७॥ एसा अजीव विभत्ती समासेण वियाहिया। इत्तो जीव विभत्तिं वोच्छामि अणुपुव्वसो ४८॥ संसारत्थाय सिद्धाय दुविहा जीवा

पुद्गलनी विभक्ति विवरो ते संक्षेपे करी कह्यो ए अजीव विभक्त कह्या पछे जीवनी विभक्ति विचार कहे स्यं अनुक्रमे ४७ संसारी एकेंद्रियादिक सिद्ध एविधुं भेदे जीव कह्या ते सिद्ध अनेकभेद कह्या ते मुझ कहतां प्रति सांभलि हे शिष्य ४८ स्त्रलिंगय तीनेवेखिं सिद्धः बौद्धादिक अनेरेलिंग सिद्ध

उक्ता: तं इति तान् सिद्धभेदान् मेकथयतस्त्वं शृणु ४८ (इत्थी पुरिससिद्धाय तहेवयनपुंसगासलिङ्गा अन्नलिङ्गाय गिहलिङ्गि तहेवय५०) इत्थीइति स्त्रिय: पूर्वापर्यायापेक्षयासिद्धा: स्त्री सिद्धा:१ एवं पुरुषपर्यायात् सिद्धा: पुरुषसिद्धा:२ तथैव ते नैव प्रकारेण नपुंसकपर्यायात् सिद्धा: नपुंसकसिद्धा: नपुंसकाश्च क्लीबा एव सिद्धा: भवन्ति न तु जन्मनपुंसका: सिध्यन्ते ३ स्वलिङ्गसिद्धायतिवेषेणसिद्धा: ४ अन्यलिङ्गसिद्धा: बौद्धपरिव्राजकादिवेषेणसिद्धा: ५ तथैव गृहलिङ्गे सिद्धा: गृहस्थवेषसिद्धा: ६ षड्भेदासिद्धानां उक्ता: ग्रन्थान्तरेपञ्चदशभेदा अपि जिन सिद्ध १ स्तीर्थंकर २ अजिनसिद्ध १ गणधर: तीर्थसिद्ध पुण्डरीकादि: ३ अतीर्थसिद्ध: मरुदेवादि ४ गृहलिङ्गसिद्धभरतादि ५ अन्यलिङ्गसिद्ध वल्कलचीरीप्रमुख ६ स्वलिङ्गसिद्धसाधु: ७ स्त्रीलिङ्गसिद्धसुन्दन बालादि ८ नरसिद्धस्थविर: ९ नपुंसकसिद्धगांगेयादि १० प्रत्येक बुद्ध११ करकण्डादि ११ स्वयं बुद्धकपिलकेवल्यादि १२ बुद्धिबोधितसिद्ध१३ एकसमये एकसिद्ध १४ एकसमये अनेकसिद्ध १५ एवं पञ्चदशभेदा अपि षट् स्वेव अन्तर्भवति अथ सिद्धानेव अवगाहनात: क्षेत्रतश्च आह (उक्कोसोगाहणाएय जहन्नमज्झिमाइय उड्ढे अहेयतिरियं च समुद्दम्मिजलंमिय ५१) अस्यां गाथायां उत्कृष्टावगाहनायां तथा जघन्यावगाहनायां च पुनर्मध्यमावगाहनायां

मूल

वियाहिया। सिद्धा णेग विहा वुत्ता तं मे कित्तयउं सुण ४९॥ इत्थी पुरिस सिद्धाय तहेवय नपुंसगा। सलिंगे अन्न लिंगेय गिहिलिंगे तहेवय ५०॥ उक्कोसा गाहणाएय जहन्न मज्झिमाइय। उड्ढं अहेय तिरियंच समुद्दंमि जलंमिय५१

भाषा

आदि गृहस्थाने लिंगवे सईमतसिद्ध स्त्री थकी सिद्ध पुरुष थकी मरी सिद्ध तिमवली नपुंस थकीं सिद्ध ४९ उत्कृष्टी पांचसे धनुषनी अवगाहन देहे सौझे हाथ २ जघन्य अवगाहना ते विचाले मध्यम अवगाहना उर्ध्वलोक मेरुचूला अधोलोक अधोगाम अढीद्वीपतिरछे लोक समुद्रने विषे नदी

कतिसिद्धाः कुत्र२ स्थाने भवन्ति तदाह उत्कृष्टावगाहनायां अवगाह्यते जीवेन आकाशोऽनयाइति अवगाहनायां सिद्धाः च पुनः जघन्य मध्यमयोर्जघ न्यावगाहनायां तथा मध्यमावगाहनायां उत्कृष्टावगाहनाया जघन्यावगाहनायाश्च अन्तर्वर्त्तिनीमध्यमावगाहनास्थांसिद्धाः उर्द्धइति ऊर्द्धलोके मेरुचूलादौ चैत्यवन्दनां कर्तुं गतानां केषांचित् चारणश्रमणानां सिद्धिः स्यात् तदा ते श्रमणास्तत्र कियन्तः सिद्धाभवन्ति एवं अधोलोकेग्राहनगरादौ सिद्धाः कियन्तोभवन्ति एवं तिर्यग्लोकेसार्द्धद्वितीयद्वीपेषु समुद्ररूपेजलेनद्यादौ एतेषु स्थानेषु एकस्मिन् समये कियन्तः सिद्धाभवन्ति इति प्रश्नः अथ तेषां एव उत्तरं वदन्ति [दसयनपुंसएसुं वीसईइत्थियासुयपुरिसेसुयअट्ठसयसमएणेगेणसिज्झई ५२] [चत्तारियगिहिलिंगेअन्नलिंगेदसेवयसलिंगेणयअट्ठसयं समएणेजेण सिज्झई ५२] [उक्कोसावगाहणाएउ सिज्झंते जुगवंदुवे चत्तारि जहन्नाए जवमज्झमट्ठुत्तरं सयं ५३] [चउरुड्ढलोए यदुवे समुद्देतथी जले वीसइहेतहेवय सयच्च अट्ठुत्तरतिरिय लोए समए णेगेण सिज्झईइमुवं ५४] एतासाश्वतरूपां गाथानां अर्थः च शब्दः समुच्चये दशेति दशसंख्याकाः नपुंसकेषु

दसय नपुंसएसुं वीसं इत्थियासुय। पुरिसेसुय अट्ठसय समएणेगेण सिज्झई ५२ ॥ चत्तारिय गिहिलिंगे अन्नलिंगे दसेवय। सलिंगेणय अट्ठसयं समएणेगेण सिज्झई ५३ ॥ उक्कोसो गाहणाएओ सिज्झंते जुगवंदुवे। चत्तारिय जह

सूत्र

तलावादि पाणीने विखे ५० दस नपुंसकने विखे वीसस्त्रीने विखे पुरुषने विखे एकसोआठ एकसमय सीझे उत्कृष्टपणे ५१ चार गृहस्थ लिंगने विखे वीशादिक अनेरा लिंगवेसने विखे स्वलिंगेनय तीनेलिंगे एकसोआठ एक समे सीझे तो उत्कृष्टपणे ५२ उत्कृष्टी पांच सय धनूषनी अवगाहना देहे युगपत् साथे सीझे तु समय २ सीझे जघन्यनाहानी अवगाहनाइं ४ सीझे एके समये यवनामा ध्यानीपरि मध्यम अवगाहना देहे वर्त्ता

भाषा

एकस्मिन्समये सिध्यन्ते च पुनः विंशतिस्त्रीषु सिध्यन्तिपुरुषेषु च अष्टसयं इति अष्टभिरधिकं शतं अष्टशतं एकस्मिन्समये सिध्यन्ति ५३ गृहीणो गृहस्थस्य लिङ्गं गृहलिङ्गं तस्मिन् गृहलिङ्गे चत्वारः सिध्यन्ति एकस्मिन् समयेसिद्धिं प्राप्नुवन्ति अन्यलिङ्गे बौद्धादिवेषेदशसंख्याकाः सिध्यन्ति स्वलिङ्गेन रजोहरणादिसाधुवेषेण एकेन समयेन अष्टोत्तरं शतं सिध्यन्ति ५३ उत्कृष्टावगाहनायां पञ्चशतधनुः प्रमाणायां युगपत्समकालं एकेन समयेन द्वौ सिध्यतः जघन्यावगाहनायां द्विहस्त प्रमाणायां चत्वारः सिध्यन्ति तथा जवमध्यन्ति इति यवमध्यमिव मध्यं मध्यमावगाहनायां एकेन समयेन अष्टोत्तरशतं सिध्यन्ति तु शब्दः पुनरर्थे ध्रुवमिति निश्चयार्थइति गाथा चतुष्टयार्थः ५४ अथ तेषां एव प्रतिघातादि प्रतिपादनाय आह (कहिं पडिहया सिद्धा कहिं सिद्धापइट्ठिया कहिं बोंदिचइत्ताणं कत्थगन्तूणसिज्झई ५५) कहिं इति कस्मिन् सिद्धाः प्रतिहताः स्खलिताः सन्ति कोर्थः कुत्रसिद्धाः निरुद्धगतयो

मूल

न्नाए जवमज्झट्ठुत्तरं सयं ५४॥ चउरुड्ढलोएय दुवे समुद्दे तओ जले वीस महे तहेवय। सयंच अट्ठुत्तर तिरियलोए समएणेगेण सिज्झईधुवं ५५॥ कहिंपडिहयासिद्धा कहिंसिद्धा पइट्ठिया। कहिंबोदिं चइत्ताणं कत्थ गंतूण सिज्झई५६।

भाषा

१०८ सीझे एकसमे ३३ मेरु चूलादि उर्धलोके एकसमे ४ सीझे लवणो दधि समुद्रने तलावादि शेषपाणीने विषे तीन अधोलोक अधोगामादी विषे विस तथा वली एकसोआठए एकसमे तिरछे लोके अढीद्वीपमांहि समे एके निषे सीझे ५४ किहां सिद्ध प्रतिहत खलना पाम्याछे किंहा प्रतिष्ठित रह्याछे किहां वोंदी शरीर छांडीने किहां जईने सीझे ५५ अलोकने विषे हणाणा खलना पामयाछे सिद्ध लोकने अग्रिमस्तके प्रतिष्ठित रह्याछे इहां तिरछे लोके वोंदी शरीर छांडीने तीहां लोकने अग्रि जईने सीझे ५६ प्रमाणांगुले वारियो जने

वर्त्तन्तेसिद्धाः कस्मिन् प्रतिष्ठिताः सन्ति सादि अपर्यवसितं कालं स्थिताः सन्ति पुनः सिद्धाः क्वबुन्दिंशरीरन्यक्त्वा कुत्रगत्वासिध्यन्ति इति सिध्यन्ते प्राकृतत्वाद्वचनव्यत्ययः क्वसिद्धजीवादेहत्यक्त्वानिष्ठितार्थाः भवन्ति ५६ एतत्प्रश्नोत्तरमाह [अलोए पडिहयासिद्धा लोयग्गे य पयट्ठिया इहं बुन्दिं च इत्ताणं तत्थ गन्तूणसिज्झई ५७] सिद्धाअलोके केवलाकाशलक्षणे प्रतिहताः स्खलिताः सन्ति तत्र हि धर्मास्तिकायाभावेन तेषां गतेरसम्भवोस्ति तथा पुनः सिद्धालोकाग्रे लोकस्योपरितने भागे प्रतिष्ठिता सदा अवस्थिताः सन्ति इहतिर्यग्लोकादौ बुन्दिंशरीरन्यक्त्वा तत्र लोकाग्रे गत्वासिध्यन्ति पूर्वापर कालस्य असम्भवात् यत्रैव समये भवत्यक्तस्मिन् एव समये मोक्षस्तत्रगतिश्च भवति भावः ५७ अथ लोकाग्रेचई षत्प्राग्भारा यत्संस्थानायत् प्रमाणायवर्णा च वर्त्तते तत्सर्वं प्राह [बारसजोयणे हिं सव्वट्ठस्सुवरिं भवेईसीपभारनामाओ पुढवीछत्तसरिठीया५८] [पणयालसयसहस्साजोयणाणं तु आयया तावद्दयं चेववित्थिन्नातिउणोसाहियपरिरओ ५९] (अट्ठजोयण बाहल्ला एसामज्झंमि वियाहिया परिहायन्ती चरिमन्ते मच्छिय पत्ताओ तणयरी ६०) [अज्जुणसुवन्नगमई सापुढवी निम्मलासहावेणं उत्ताणय छत्तय संठियाय भणियाजिणवरेहिं ६१] (सङ्ख कुकुन्दसङ्कासा पण्डुरानिम्मलासुभासीयाए जो

सूत्र

अलोए पडिहया सिद्धा लोयग्गे य पइट्ठिया। इहं बोंदिंच इत्ताणं तत्थ गंतूण सिज्झई ५७॥ बारसहिं जोयणेहिं सव्वट्ठस्सु वरिं भवे। इसीपब्भार नामाओ पुढवीच्छत्त संठिया ५८॥ पणयाल सयसहस्सा जोयणाणंतु आयया।

भाषा

सर्वार्थसोड विमानने उपरिछे ईषत् प्राग्भारा नाम सिद्ध सिला पृथिवी पाषाणमइ जताणा चोता छत्रने संस्थाने रहीछे ५७ पैतालो सुलाख योजन आयतलांबो तेतलोज४५ लाख योजन पोहली जाणवी त्रिगुणी झाझेरी परधि १कोडि ४२लाख ३०हजार २४९योजन झाझेरा ५८ ते सिद्ध शिला

यथैतत्तीसोयं तोउवियाहिओ ६२] एताभिः पञ्चभिर्गाथाभिस्सिद्धसिलाईषत् प्राग्भारानाम्नी अथ लोकाग्रं वर्णयति सर्वार्थसिद्धस्य नाम्नोविमानस्यो परिहादग्रभियोजनैरीषत् प्राग्भारा नाम्नी पृथ्वी भवेत् कीदृशी साभूमिः कुत्र संस्थिता: कुतं आतपत्रं तस्य संस्थितं संस्थानं आकृतिर्यस्यासा: कुत्र संस्थिता: इह सामान्योक्तापि कुत्रं उत्तानं एवज्ञेयं ५८ साईषत् प्राग्भारापृथ्वी कीदृशी वर्त्तते तत् स्वरूपमाह साईषत्प्राग्भारा योजनानां पञ्चचत्वा रिंशत् शतसहस्राणि आयतादीर्घावर्त्तते पञ्चचत्वारिंशत् लक्षयोजन दीर्घास्तीत्यर्थः च पुनस्तावन्तिकं तावत् प्रमाणं एव विस्तीर्णा वर्त्तते विस्तारेणापि पञ्चचत्वारिंशत् लक्षयोजनदीर्घास्तीत्यर्थः च पुनस्तावन्तिकं तावत् प्रमाणं एव विस्तीर्णावर्त्तते विस्तारेणापि पञ्चचत्वारिंशत् लक्षयोजन प्रमाणेति भाव: तथा तस्याई षत्प्राग्भाराइति शेषः परिरयोइति परिधिः त्रिगुणिः साधिकोज्ञेयः तदा एककोटि द्विचत्वारिंशत्लक्ष त्रिंशत्सहस्र द्विशतैकोनपञ्चाशद्यो जनानि किञ्चिदधिकानि एतावान् तस्या: सर्वपरधिर्भवति ५९ पुनः कथंभूतासा अष्टयोजन बाहुल्य अष्टयोजनानि बाहुल्यं यस्यां सा अष्टयोजनबाहु ल्यासाईषत्प्राग्भारामध्य प्रदेशेई यत्प्रमाणस्थौल्यवतौजिनैर्व्याख्याता चरिमान्तेषु सर्वदिग्वर्त्तिषु पर्यन्त प्रदेशेषु परिहीयमाना परिसमन्तात् हायंतीति हीयमाना पतलाभवन्ती मक्षिकायाः पत्रं मक्षिकापत्रं मक्षिकापिच्छं तस्मात् मक्षिकापत्रात् अपि तनुतराअति शूक्ष्माइत्यर्थः ६० पुनः कीदृशीसा

तावद्दयंचेव विच्छिन्ना तिगुणो साहिय परिरओ ५९ ॥ अट्ठ जोयण बाहल्ला सा मज्झंमि वियाहिया। परिहायंती

आठयोजन बाहल्य जाडी ते जाडपणे मध्यमप्रदेशे कह्यो तीर्थं कर देवे पछे थोडे २ पातली घटती घटती छेहडे माखीना पांख थकी तनु अति पातली ५९ अर्जुन धोलो सोनोते हम यते पृथिवि सिद्ध शिला निर्मलसहित स्वभावे जताणा चिता छत्रने संस्थाने आकारे संस्थित कह्यो तीर्थंकर देवे

पृथ्वीअर्जुनसुवर्णमयी खेतकाञ्चनस्वरूपा पुनः सा पृथ्वीस्वभावेननिर्मलापुनः सा कीदृशी उत्तानकं ऊर्द्धमुखं यत् कुवकं तद्वत्संस्थितं यस्याः साउत्तान कुवकसंस्थितासाजिनवरैर्व्याख्याताभणिता पूर्वं सामान्येन कुव संस्थिता इत्युक्ता इह तु उत्तानकुवसंस्थिता इत्युक्ता अनायं विशेषइति न पुनरुक्ति दोषः ६१ पुनः सा पृथ्वीशंखांककुन्दसंकाशा पाण्डुराधवला निर्मलाशुभाभव्या सा पृथ्वी सीताभिधावर्त्तते सीता इत्यपरं नाम तस्याः सीताभिधानायाः पृथिव्याउपरिइत्यनेन सिद्धशिलायाउपरिष्टात् एकयोजनं लोकान्तस्तुव्याख्यातः ६१ इति सिद्धशिलास्वरूपमुक्तासत्र सिद्धाः कतिष्ठतीत्याह [जोयणस्सउ जोतत्थ कोसोउवरिमोभवे तस्सकोसस्सछब्भाए सिद्धाणोगाहणाभवे ६२] योजनस्य तत्र उपरिमउपरिवर्त्तीयः क्रोशोभवेत् तस्य क्रोसस्य षष्ठेभागेइत्यनेन सत्रिभागत्रयस्त्रिंशदधिकधनुः शतत्रितय रूपे ३३३ धनुः परिमाणे सिद्धानां तत्र अवगाहनावस्थिति र्भवेत् इत्यर्थः ६२ पुनः सिद्धानां स्वरूपमाह

मूल

चरिमंते मच्छीयपत्ताओ तणुयतरी ६० ॥ अज्जुण सुवन्नगमई सा पुढवी निम्मला सहावेणं। उत्ताणय कुत्त संठियाय भणिया जिणवरेहिं ६१ ॥ संखं क कुंद संकासा पंडुरा निम्मला सुहा। सीयाए जोयणे तत्तो लोयंतीओ विया हिओ ६२॥ जोयणस्सउ जो तत्थ कोसो उवरिमो भवे। तस्स कोसस्स छब्भाए सिद्धाणो गाहणा भवे ६३॥ तत्थ सिद्धा

भाषा

भणी कही तीर्थंकर देवे ६० शंख अंकरत्न कुंद कुंदना फूलसरिखी धवली मलरहित मनोहर जंची सिद्ध शिलाथी एक योजन लोकनो अंत छेहडो कह्यो ६१ ते एक योजनथी तीहां एक कोस ऊपरि लोछे ते एक कोशना छट्ठा भागने विखे एतलेइ ३३ धनुख झाझेरा सिद्धनी अवगाहना होइ६२ तिहां सिद्ध महाभाग्य अचिंत्य शक्ति लोकना अग्रने विखे रह्याछे भवसंसार अवतार प्रपंच थकी मूंकाणा सिद्धरूप मोक्ष उत्तमगते पहुंता ६३ उंच

(तत्थसिद्धा महाभागा लोयग्गंमि पयट्ठिया भवप्पवञ्च उम्मुक्का सिद्धिं वरगयं गया ६२) तत्र तस्मिन् लोकाग्रे सिद्धाः प्रतिष्ठिताः सन्ति कीदृशाः सिद्धाः महाभागाः अचिन्त्यशक्तिमन्तः पुनः कीदृशाः भवप्पवं च उन्मुक्ताः भवानरकादयोऽवतारा: तेषां प्रपञ्चोविस्तारस्तत उन्मुक्ताः भवप्रपञ्चोन्मुक्ता भव भ्रमणरहिताइत्यर्थः पुनः कीदृशाः सिद्धिं वरगतिंगताः सिद्धिनाम्नीं प्रधानगतिं प्राप्ताः अत्र हि सिद्धानां भव प्रपञ्चोन्मुक्ताइति विशेषणेन अचलस्वभाव उक्तोस्ति ६२ अथ सिद्धानां कियती अवगाहनाभवति इत्याह [उस्सेहोजस्सजोहोइ भवं मिचरमं मियतिभागहीणातत्तोय सिद्धाणोगाहणाभवे ६४] यस्य पुरुषस्य चरिमे भवे अन्त्ये भवेमोक्षगमनार्हे जन्मनि यादृशः उत्सेधोभवति देहप्रमाणं भवति ततो देहप्रमाणात् सिद्धानां मोक्षप्राप्तानां तृतीय भागहीनाअवगाहनाभवेत् ६५ अथ सिद्धानां कालतआह [एगत्तेणयसाईया अपज्जव सियावियपुहुत्तेण अणाईया अपज्जव सियावियं ६६] ते सिद्धा एकत्वेन एकस्य कस्यचित् नामग्रहणापेक्षया सादिकाः असुको मुनिस्तदा सिद्धः इत्यादि सहिताः सिद्धाः भवन्ति च पुनस्ते सिद्धाः अपर्यवसिताः अन्त

सूत्र

महाभागा लोयग्गंमि पइट्ठिया। भव प्पवंचउमुक्का सिद्धिं वरगइं गया ६४ ॥ उस्सेहो जस्स जो होइ भवंमि चरमं मिओ। तिभाग हीणा तत्तोय सिद्धाणो गाहणा भवे ६५ ॥ एगत्तेण साईया अपज्जव सियावियं। पुहुत्तेण अणा

भाषा

पणे जे मनुष्यना भवनेविषे जेतले प्रमाणे होइ चरिमछेहलो मोक्षजावानो भव अवसरने विषे त्रीजे भागेओ छीते पूर्वभवना उंचपणा थकी सिद्धांनी अवगाहना हुइं ६४ एककोइकनो नामलेई कहे अमको सीधोते आदि सहित कहीइं मोक्ष थकी इंहानावेतेणे अपर्यवसित पुहुत्त घणाआयी जोई ये तो आदि रहित अनादि अने जेहने पर्यवसान छेहडो नही अनंतते कहीइं ६५ ते सिद्ध अरूपी रूपादिरहीत जीव प्रदेशमय घण अंतर रहित शरीर

रहिताः मोक्षगमनादनन्तरं अत्रागमना भावात् अन्तरहिताः ते सिद्धाः पृथक्त्वेन बहुत्वेन सामस्त्या चेयया अनादयो अनन्ताश्च ६६ पुनस्तेषामेव स्वरूपमाह [अरूविणो जीवघणा नाण दंसण सन्निया अउलं सुह संपत्ता उवमा जस्स नत्थिओ ६७] ते सिद्धाः अरूपिणो वर्त्तन्ते रूपरहितत्वेन रस गंध स्पर्शानां अपि अभावः लेश्यारहिता अपि पुनः कौट्याः सिद्धाः जीवघनाः जीवाश्च ते घनाश्च जीवघनाः जीवाः सच्चिदुपयोगयुक्ताः घना अन्तर रहितत्वेन जीव प्रदेशमया पुनः कौट्यः ज्ञानदर्शन संज्ञिताः केवल ज्ञान केवल दर्शने एव संज्ञा जाता येषांते ज्ञानदर्शन संज्ञिताः ज्ञानदर्शनोपयोग वन्त इत्यर्थः पुनः कौट्याः अतुलं अपरिमितं सुखसंप्राप्ताः यस्य सुखस्य उपमानास्ति तत्सुखं प्राप्ता इत्यर्थः यतः कर्मक्षयेण विमोक्षाश्च मोक्षे सुख मनु त्तरमिति ६७ अथसिद्धानां चैव स्वरूपमाह [लोएगदेसे ते सव्वे नाणदंसण सन्निया संसार पार निच्छिन्ना सिद्धिं वर गइं गया ६८] ते सिद्धाः

मूल

दूया अपज्जवसियाविय ६६ ॥ अरूविणो जीवघणा नाण दंसणसन्निया । अउलं सुह संपत्ता उवमा जस्स नत्थिओ६७॥
लोएग देसे तेसेच्चे नाणदंसण सन्निया । संसार पार निच्छिन्ना सिद्धिंवर गइं गया ६८॥ संसारत्थाउ जे जीवा दुवि

भाषा

विवरपूरा तेणे केवलज्ञान केवल दर्शन संज्ञावंत एतले ज्ञानदर्शननना उपजोग सहीत अतुलं घणं सुख पाम्याछे जेहनी सुखनीओपमानथी अनंत सुखछे ६६ लोक चउदराजना एक देश विभागने विखे ते सर्वसिद्धछे केवलज्ञान केवलदर्शन उपयोग सहित गत चार संसारनो पारनी वाखी जेणे सिद्धे सिद्धरूप उत्तम गति गया एतले सीद्ध गया ६७ हिवे संसारी जीव कहेछे संसार संबंधिया जे जीव विहु प्रकारे ते कह्या तीर्थंकरे ते केहा एकत्र सबीजा थावर ते वैत्रस थावरमाहि थावरत्रिहुं प्रकारे ६८ ते तीन केहा पृथिवी जीव अप्पकाईया जीव तथा वलिवनस्पति जीव ए थावर

सर्वे लोकैकदेशे तिष्ठन्ति इत्यनेन मुक्ताः सर्वत्र तिष्ठन्ति व्योमवत्वापवर्जिता इति सर्वगतत्व मतं अपास्तं तथात्वे सति सर्वदा वेदनादि प्रसङ्गात् पुनः कौटश्याः ज्ञानदर्शन संज्ञिताः इत्यनेन केषाञ्चित् ज्ञान संज्ञा केषाञ्चिद्दर्शन संज्ञा जैन मतेतु सर्वेषां सिद्धानां उभे ज्ञानदर्शने संज्ञातेस्त ज्ञानदर्शनमयाः सिद्धाः इत्यर्थः पुनःकौटश्याः संसारपारनिस्तीर्णाः पुनरागमनाभावात् संसारं अतिक्रान्ताः इत्यनेन केषाञ्चिन्मते भक्तोद्धारार्थं दान दानां विनाशार्थं भूयोभूयोभूमौ अवतीर्यभक्त कार्थं विधाय मुक्तिं व्रजति प्रभुरिति मतमपि निराकृतं पुनः कौटश्याः सिद्धिं वरगतिं गताः इत्यनेन क्षीणकर्माणोपि लोकाग्रगमनस्वभावेन उत्पत्ति समयेसक्रियत्वमभ्यस्तीति गाथाभिप्रायः ६८ अथ सिद्धान् अभिधाय संसारिणोजीवानाह [संसारत्थायजे जीवादुविहातेवियाहिया तसा यथा वराचेव थावराति विहातहिं ६९) ये जीवाः संसारस्थास्ते जीवा द्विविधास्तीर्थकरैर्व्याख्याताः तेके त्रसाश्चाव राश्च एतेद्विविधा अथ द्वे विध्येसत्यपि अल्प कथनत्वात् पूर्वं स्थावराणां निर्देशंकरोति तत्रचसेषु स्थावरेषु त्रिविधास्थावराः सन्ति६९ (पुढवीआउजीवाय तहेवयवणस्सई एचे एथावरातिविहातेसिंभेएसुणेहमे ७०] स्थावरास्त्रिविधाः पृथ्वीजीवाः आपोजलानि पृथिवी च आपश्च पृथिव्यापस्तद्रूपाजीवाः पृथिव्यप्जीवास्तथैव वनस्पतीजीवाः जीव शरीरयोग्यो रन्योन्यानुगतत्वेन कथंचित् अभेदात् पृथिव्यप् वनस्पतिषु जीवव्यपदेशः इति एते पृथिव्यादयस्त्रि विधास्थावराः सन्ति तेषां त्रयाणां स्थावराणां भेदान् मे मम कथयतस्त्वं शृणुः ७० पृथिवी भेदानाह [दुविहा पुढवि जीवाओ सुहमा बायरा

सूत्र — हा ते वियाहिया। तसाय थावरा चेव थावरा तिविहा तहिं ६९ ॥ पुढवी आउ जीवाय तहेवय वणस्सई। दुचेए

भाषा — विधुं प्रकारे तेहना भेद प्रकार सांभलि हे शिष्य ६९ विधुं प्रकारे पृथवीना जीव सूक्ष्मनाम्ना केवली गम्यबादर देखीताच्छद्मस्थे ते एक पर्याप्तावी

सहा पज्जत्तम पज्जत्ता एव मेए दुहा पुणो ७१] पृथिवी जीवास्तु द्विविधा उक्ता: सूक्ष्मास्तु चक्षुर गोचरा: केवल ज्ञानगम्या: तथा पुन: पृथ्वी जीवा बादरा ते च पर्याप्ता अपर्याप्ताश्च आहार शरीरेन्द्रियोच्छास नि:श्वासरूपाभि: पर्याप्तिभिश्च तसृभि: शक्तिभिर्युक्ता पर्याप्ता स्तथा तेभ्यो विपरीता अपर्याप्ता: शक्ता: पृथ्वीजीवा: पर्याप्ता: अपर्याप्ता: बादरा: पृथ्वीजीवा: पर्याप्ता: अपर्याप्ता एवं द्विविधा ७१ (बायरा जेउ पज्जत्ता दुविहा ते वियाहिया सन्हा खराय बोधव्वा सन्हा सत्त विहातहिं ७२) तत्र पुनरेषां उत्तरभेदानाह जेबादरा: पृथ्वीजीवा: पर्याप्ता उक्तास्ते द्विविधा व्याख्याता: एके बादरा: पृथ्वीजीवा: पर्याप्ता: श्लक्ष्णपूर्णरूपा च पुनरेके बादरा: पृथ्वीजीवा: पर्याप्ता कठिनाश्च बोध्या: तत्र श्लक्ष्णखरयो: पृथ्वी जीवयो: श्लक्ष्णा: पृथ्वीजीवा: सप्तविधा: ज्ञातव्या: ७२ सप्तविधत्वमेवाह (किन्हा नीलाय रुहिराय हालिद्दा सुक्किला तहा पण्ड पणग मट्टियाखरा छत्तीसई विहा ७३) कृष्णा: श्यामवर्णा: १ नीला नीलवर्णा पृथिवी २ रुधिरा रक्तवर्णा पृथ्वी ३ हारिद्रा पीतवर्णा ४ शुक्ला धवलवर्णा

सूत्र

थावरा तिविहा तेसिं मेए सुणेह मे ७०॥ दुविहा पुढवि जीवा सुहुमा बायरा तहा। पज्जत्त मपज्जत्ता एव मेए दुहा पुणो ७१। बायरा जे उ पज्जत्ता दुविहा ते वियाहिया। सन्हा खराय बोधव्वा सन्हा सत्त विहा तहिं ७२। किन्हा

भाषा

जा अपर्याप्ता एमएबिहुं प्रकारे तथावली ७० बादर जे वली पर्याप्ता बिहुं प्रकारे ते कह्या तीर्थं करे एक सूहालावीजा कठोर जाणिवा तिहां बिहुं माहि सन्हा सुहाला सात प्रकार ७१ काला १ नीला २ रातातै जाणवा ३ पीला ४ धवला ५ तथावली धोली पांडू ६ सूक्ष्म आकाशि जडे ते पण गमाटो एव भेद ७ खरा कठिन पृथिवीना छत्तीस प्रकारे ७२ पृथिवीकाली १ मरडीयाका करा २ वेलु ३ पाषाण खंड ४ लवण ५ सिला

पृथ्वी तथा ५ तथा पाण्डुः पाण्डुवर्णाः ईषत् शुभ्राः ६ इह च पाण्डुग्रहणं कृष्णादि वर्णानां अपि स्वस्थानभेदान्तर सम्भवसूचकं सप्तमो भेदस्तुपनक मृत्तिकारूपः पनकोहि अत्यन्तशूक्ष्मत्वेन आकाशे पृथिवित्वेन आरूढः तस्माद्रिदत्वेन गृहीतः इत्यनेन श्लक्ष्णापृथ्वी सप्तविधोक्ता अथ खरादि पृथ्वीषट् त्रिंशद्विधा तौर्थं करैर्व्याख्याता ७३ तान् भेदानाह [पुढवीयसक्करावालुयाय उवलेसिलायलोणोसे अयतउयतं बसीसगरुप्पसुवण्णे यवयरेअ ७४] [हरियालेहिंगुलुए मणोसिलासोसगंजणपवाले अभ्भपडलभ्भवालुयबायरकाए मणिविहाणा ७५][गोमिज्जएयरुयगेअङ्के फलिहेयलोहियक्खेयमरगयमसार गल्लेभुयमोयगइन्दनीलेय ७६] [चन्दणगे रुयहंसगब्भ पुलएसोगन्धि एयबोधव्वे चंदप्पहवेरुलिए जलकन्ते सूरकंतेय ७७] पृथ्वीशुद्धालिम्पनयोग्या१ शर्क रामरुण्डादि रूपाकर्करमयी २ वालुका च स्थली भूमौ प्रसिद्धा ३ उपलोगण्डशैलपाषाण खण्डादि रूपा ४ शिला हृत्पाषाणमयी ५ लोणोसेइति लवणोषे लवणं च उषाचल वणोषे लवणं समुद्रादिभ्य उत्पन्नं तदपि पृथ्वीरूपमेव ६ ऊषाऊषरमयी ७ अयोलोहं ८ त्रपुकंकस्तीरं ९ ताम्रं प्रसिद्धं १० शीसकं ११ रूप्यं १२ सुवर्णं १३ अयश्च पुकञ्चताम्रञ्च शीसकञ्च रूप्यञ्च सुवर्णं च अयश्च पुकताम्रसीसकरूप्य सुवर्णानि एतेपि पृथ्वीभेदाइत्यर्थः च

सूत्र

नीलाय रूहिराय हालिद्दा सुक्किला तहा। पंडु पणग मट्टिया खरा छत्तीसई विहा ७३। पुढवीय सक्कराय वालुयाय उवले सिलाय लोणोसे। अय तंव तउय सीसग रुप्प सुवन्नेय वइरेय ७४। हरियाले हिंगलुए मणोसिला सीसगं

भाषा

पाषाण मोटी ६ ओसखारीमाटी ७ तरुंओ ८ तांबो ९ लोह१० सीसो ११ रूपो १२ सोनो१३ वज्रहो राजाति १४ ७३ हरियाल १५ हिंगलो १६ मैणसिल १७ सीसग जसद विशेष १८ सुरमो १९ प्रवालु २० आभूया २१ आभूयानो चुर्ण २२ एवादर' पृथिवीकाय मणिनाम कहीइ जेतला

पुनर्वज्रं हीरकं १४ चतुर्दशभेदा ७४ हरिताल १५ हिङ्गुलु १६ मैनसिला १७ प्रसिद्धा सीसकोधातु विशेषो जसदइति लोके १८ अञ्जनं सुरमकं १९ प्रवालं विद्रुमं २० अभ्रपटलं भोडलइति प्रसिद्धः २१ अभ्रवालुका अभ्रपटलमिश्रावालुका अभ्रवालुका २२ बादरकाये बादर पृथ्वीकायेऽमीभेदा उक्ताः अथ मण्यभिधाना अपि पृथिवी अस्ति तस्मान्मणिभिधानानिमणीनां नामान्युच्यते मणिभेदा अपि पृथ्वीभेदा एवेत्यर्थः ७५ कानितानि मणिनामानि गोमेयकोगोमेधमणिः १३ च पुनरुचकोरुचकनामामणिः १४ अङ्करत्नं १५ स्फटिकरत्नं १६ लोहिताख्योमणिः १७ मरकतमणिः १८ मसारगल्लश्च १९ भुजगमो च कोमणि २० च पुनरिन्द्रनीलरत्नं २१ ७२ चन्दनो २१ गैरिकनामा मणिः २३ हंसगर्भः २४ पुलक २५ पुनः सौगधिको मणिर्बोध्यः २६ चन्द्रप्रभः २७ वैडूर्योमणिः २८ जलकान्तोमणिः २९ सूर्यकान्तोमणिः ४० ७७ अत्र एतासुगाथासुखरपृथिव्याः षड्त्रिंशद्भेदा उक्ताः गणनायां तु चत्वारिंशद्भेदाः सञ्जातास्तत्कथं तत्रोत्तरं अत्र हि रत्नानां केचिद्भेदाः केषुचिद्रत्नभेदेषु अन्तर्भवन्ति तस्मान्नात्रकश्चिद्वीतरागवचनेषु दोषावकाशः ७७

सूत्र

जण प्पवाले । अभ्भपडलब्भ वालुय बायरकाए मणिविहाणा ७५ ॥ गोमिज्जएय रुयगे अंके फलिहेय लोहियक्खेय।
मरगय मसारगल्ले भुयमोयग इंदनीलेय ७६ ॥ चंदण गेरुय हंसगब्भे पुलएय सोगंधिएय बोधव्वे । चंदप्पह वेरुलिए

भाषा

सर्व ७४ गोमेदरत्न २३ रूचकरत्न २४ अंकरत्न २५ फौटकरत्न २६ लोहिताक्षरत्न २७ मरकतरत्न २८ मसारगल्लरत्न २९ भूजमोचकरत्न ३० इंद्र नीलरत्न ३१ ७५ चंदनरत्न ३२ गैरकरत्न ३३ हंसगगर्भरत्न ३४ पुलकरत्न ३५ सौगंधीकरत्न जाणवो ३६ चंद्रप्रभरत्न ३७ वैडूर्यरत्न ३८ जलकांत रत्न ३९ सूर्यकांति रत्न ४० ७६ एसर्वखर पृथवीनाभेद छत्तीस कह्या तीर्थं करे एके प्रकारे परं घणे प्रकारे नही सूक्ष्म पृथिवीना जीवते सूक्ष्म बादर

[एएखर पुढवीए भेयाछत्तीसमाहिया एगविहमनाणत्ता सुहुमातत्थ वियाहिया ७८] एतेखर पृथिव्यादि भेदाः षट्त्रिंशत्समाख्यातास्तीर्थकरैरुक्ताः पृथ्वी भेदात् पृथ्वीस्थाजीवा अपि भिन्नाभिन्नाः तत्र शूक्ष्मबादर पृथ्वी जीवेषु सूक्ष्म पृथ्वीजीवाः एकविधाः अनानात्वास्तीर्थकरैर्व्याख्याता नविद्यते नानात्वं येषां ते अनानात्वाः अबहुभेदाः उक्ताः इत्यर्थः कोर्थः पूर्वं शूक्ष्मबादरीमुख्यभेदौ द्वौ पृथ्वीकायजीवानामुक्तौ एतेहि शूक्ष्मानां अवान्तरभेदाज्ञेयाः बादराणां अवान्तरभेदाउक्ताः मुख्यछत्या तु एकएव शूक्ष्मोबादरो वा एकएवभेदोस्तिनानात्वं नास्तीत्यर्थः अथतान् पृथ्वी जीवान् क्षेत्रतआह (सुहुमासव्वलोयंमि लोय देसेयबायरा इत्तोकालविभागन्तु तेसिं बुच्छच्च उव्विहं ७९) शूक्ष्माये पृथ्वीकायजीवास्ते सर्वस्मिन् चतुर्दशरज्वात्मके लोके सन्ति अभिव्याप्यस्थिताः सन्ति बादराः पृथ्वीकायजीवालोकदेशेतिष्टन्ति लोकस्यदेशोविभागोलोकदेशस्तस्मिन् तिष्टन्ति बादराहिकचित् कस्मिन् चित् प्रदेशेकदाचित्कं भवन्ति कदाचित्कस्मिन् चित्स्थाने सम्भवन्ति इत्तोइति इतः क्षेत्रप्ररूपणानन्तरं तेषां पृथ्वीकायजीवानां चतुर्विधं कालविभागं कालतो भेदं वक्ष्ये ७९ [सन्तइं

जलकंते सूरकंतेय ७७॥ एए खर पुढवीए भेया छत्तीस माहिया। एगविह मनाणत्ता सुहुमा तत्थ वियाहिया ७८॥
सुहुमा सव्वलोग मि लोग देसेय बायरा। इत्तो काल विभाग तु तेसिं वोच्छं चउव्विहं ७९॥ संतइं पप्पणाईया

सूत्र

माहिं कह्या तीर्थं करे ७७ सूक्ष्म पृथ्वीवीका जीव सर्वलोक च वदेराजने विखे रह्याछे लोकना एकदेशने विखे वादर पृथवी जीव एतलानंतरकालनो विभाग भेद तेहनो कहिस्यं सादि १ पर्यवसित २ अनादि ३ अपर्यवसित ४ भेद ७८ प्रवाह मार्ग जोईए तिवारे सूक्ष्म वादर पृथि अनादि छे अनेइं अपर्यवसित छेहडो ते पृथिवि जीवनो भवस्थिति भवरहिवो काया थितिकाइ रहिवो ते आश्री आदिछे अने सपर्यवसित सांतपुण नथी ७९

भाषा

पप्पवाईया अपज्जवसियाविय ठिइं पडुच्चसाईयासपज्जवसियाविय ८०] सन्ततिं प्राप्य प्रवाहमाश्रित्य एतं भूत्वा: बादराश्च पृथ्वीकायजीवा अनादय आदिरहिता: च पुनरपर्यवसिता अपि अन्तरहिता अपि स्थितिं प्रतीत्यभवस्थिति कायस्थिति रूपांस्थितिमाश्रित्य संसारवर्त्तीजीव: संसारे पृथ्वीकायां तवर्त्तीसन् पृथ्वीकाये कियत्कालं तिष्टति इति स्थिति विचारमाश्रित्यजीवा: सादिका: सपर्यवसिताश्चापि वर्त्तन्ते ८० [बावीस सहस्साइं वासाणुक्को सियाभवे आउठिई पुढवीणं अन्तोमुहुत्तं जहन्निया ८१] [असंखकालमुक्कोसं अतोमुहुत्तं जहन्निया कायठिई पुढवीणं तं कायं तु अमुञ्चओ ८२] पृथ्वीनां पृथ्वीकाय जीवानां वर्षाणां द्वाविंशति सहस्राणि उत्कृष्टा आयु: स्थितिर्भवेत् जघन्यिका च अन्तर्मुहूर्त्तं स्थितिर्भवेत् ८२ भवस्थितिं उक्ताकायस्थितिं वदति असंखेति पृथ्वीनां इति पृथ्वीकायजीवानां पृथ्वीकायं अमुञ्चतां पृथ्वीकायेस्थिति: संसारेचेद्भवति तर्हि उत्कृष्टा असंख्यकालं स्थितिर्भवेत् जघन्यका च अन्तर्मुहूर्त्तं स्थितिर्भवेत् कोर्थः यदि पृथ्वीकायस्थोजीव: पृथ्वीकायतश्च्युत्वापुन: पुनर्निरन्तरं पृथ्वीकाये एव उत्पद्यते तदा

सूत्र

अपज्जवसियाविय। ठिइंपडुच्च साईया सपज्जवसियाविय ८०॥ बावीस सहस्साइं बासाणुक्कोसिया भवे। आउ ठिई पुढवीणं अंतोमुहुत्तं जहन्नियाः ८१॥ असंख काल मुक्कोसं अंतोमुहुत्तं जहन्नियं। कायठिई पुढवीणं तंकायंतु अमुं

भाषा

बावीस हजार वरिस उत्कृष्टी हुई आऊखानीथिति थकी पृथवीनी अंतर्मूहूर्त्तनी जघन्यस्थिति ८० असंख्याता कालनो अंतरपडे तो उत्कृष्टो अंत र्मूहूर्त्त जघन्य अंतर कायस्थिति पृथीवी पृथवीनो पृथिविमाश्रिएम तेहनो कायने मूंके वार वार तेहने ते माही रहे ८१ अनंताकालनो अंतर उत् कृष्टो अंतर्मुहूर्त्त जघन्य अंतरे पोताने पृथिवीने विजढंमि छांडे थके पृथिवीना जीवने पृथिवी पणे अंतर पडतु ८२ एह पृथिवी कायनाबर्ष थकी

उत्कृष्टं असंख्यं कालं यावत्तिष्ठति जघन्यं तु अन्तर्मुहूर्त्तं तिष्ठति इति भावः इत्थं द्विविधायाः अपि स्थितेः सादि सपर्यवसितत्वमुक्तं अथ कालस्यान्तर्गतं एव कालांतरमाह (अणन्तकाल मुक्कोसं अन्तोमुहुत्तं जहन्नियं विजढम्मिसएकाए पुढवीजीवाण अन्तरं ८२) पृथ्वीजीवानां स्वकीयेकायेविजढंमि इति त्यक्ते सति उत्कृष्टं अनन्तंकालं अन्तरं भवति जघन्यकं अन्तरं अन्तर्मुहूर्त्तं भवति कोर्थः यदाहि पृथ्वीकायस्थोजीवः पृथ्वीकायात् च्युत्वा अपरस्मिन् काये उत्पद्येत ततश्च्युत्वा पुनः पृथ्वीकाये एव उत्पद्येत तदाकियदन्तरं भवति उत्कृष्टं अनन्तकालं जघन्यं अन्तर्मुहूर्त्तं यदा पृथ्वीजीवस्य पृथ्वीकायात् च्युतिर्भूत्वावनस्पति काये उत्पत्तिः स्यात्तदा अनन्तकालस्यान्तरं जायते वनस्पति कायस्थ जीवस्य अनन्तकालस्थितित्वात् जघन्यं अन्तरं अन्तर्मुहूर्त्तं भवति ८२ एतान्येव भावत आह [एएसिंवन्नओचेव गन्धओरसफासओ संठाणादेसओवावि विहाणाइसहस्ससो ८३] एतेषां पृथ्वीजीवानां वर्णतोगन्धतोरसतः स्पर्शतः संस्थानतश्चापि सहस्रशोविधानानि भेदाभवन्ति सहस्रशइत्युपलक्षणं वर्णादितारतम्यस्य बहुभेदत्वेन असंख्याभेदत्वात्

सूत्र

चओ ८२ ॥ अणंतकाल मुक्कोसं अंतोमुहुत्तं जहन्नयं । बिजढंमिं सए काए पुढवि जीवाण मंतरं ८३ ॥ एएसिं वन्नओ चेव गंधओ रस फासओ । संठाण देसओवावि बिहाणाइं सहस्ससो ८४ ॥ दुविहा आउ जीवाओ सुहुमा बायरा

भाषा

गंध थकी फरसथकी रसथकी संस्थानना आदेशथकी पणिए संस्थानना भेद भेदांतरथकी विधानभेद सहस्रगमे हुई संख्याता असंख्यात अनंत पणे यद्यपि वर्ण ५ गंध २ रस ५ फरस ८ छे तथापि तरतम योगे घणाभेदहुइ ८३ विहुं प्रकारे अप्कायनाजीव सूक्ष्म अने बादर अप्काय तिम बादर पर्याप्ता अपर्याप्ता इमए बिहुं प्रकारे वली ८४ बादर अप्काय जे पर्याप्ता पांचे प्रकारे कह्या तीर्थ करे मे घनो पाणी तथा ओसनो समुद्रनो डाभ

वर्षादीनां भावरूपत्वात् ८३ अथ अप्कायभेदानाह [दुविहा आउ जीवाउ सुहुमा बायरा तहा पज्जत्त मपज्जत्ता एवमेए दुहापुणो ८४] [बायरा जे उपज्जत्ता पञ्चहाते पकित्तिया सुद्धोदएय उस्सेय हरितणू महिया हिमे ८५] (एगविह मनाणत्ता सुहुमा तत्थ वियाहिया सुहुमा सव्वलोयंमि लोयदेसेय बायरा ८६) तिसृणां गाथानां अर्थः अप्जीवासु द्विविधाः सूक्ष्मा स्तथा बादरा अपि पर्याप्ता अपर्याप्तास्तद्विविधा पुनर्वर्त्तन्ते इति शेषः ८४ अथ पुनर्भेदा रायेपर्याप्ता अप्जीवास्ते पञ्चधाः प्रकीर्त्तिताः शुद्धोदकं मेघसमुद्रादेर्जलं अवश्यायः शरदादिषु ऋतुषु प्राभातिक शूक्ष्मवर्षारूपः हरितस्निग्ध पृथ्वीभवस्तृणा ग्रबिन्दुः ३ महिकाजलं गर्भमासेषु शूक्ष्मा धूमरूपाः हिमे इति हिमजलं खन्धारदेशादौ प्रसिद्धं ८६ तत्र शूक्ष्मा अप्कायजीवा एकविधा अनानात्वास्तीर्थ करैर्व्याख्याताः तत्र शूक्ष्मा अप्काय जीवाः सर्वस्मिन् चतुर्दश रज्वात्मलोके वर्त्तन्ते बादरा अप्काय जीवालोकस्यैकदेशेवर्त्तन्ते ८७ (सन्तइं पप्पणाईया अपज्जवसियावि य ठिइं पडुचसाईया सपज्जव सियावि य ८८) सन्ततिं प्रवाहमार्गमाश्रित्य अप्काय जीवा अनादिकाः पुनरपर्यवसिता अपि स्थितिं भव

सूत्र

तहा। पज्जत्त मपज्जत्ता एवमेए दुहापुणो ८५। बायरा जेउपज्जत्ता पंचहा ते पकित्तिया। सुद्धोदएय उस्सेय हरतणु महिया हिमे ८६॥ एगविह मनाणत्ता सुहुमा तत्थ वियाहिया। सुहुमा सव्वलोगंमि लोगदेसेय बायरा ८७॥

भाषा

ऊपरि पाणीधु अरि ४ होम जमइ ८५ एके प्रकारे पणि नाना प्रकारे नही सूक्ष्म अप्कायना जीव तीहां कह्या तीर्थं करे, सूक्ष्म अप् कायना जीव सर्वलोक चौद राज व्यापी रह्याछे लोकना एकदेस सरोवरादिकने विखे बादर अप्कायछे ८६ प्रवाह मार्ग जोई तिवारेए सूक्ष्म बादर पृथिवी अनादिछे अने अपर्यवसित छेहडो ते पृथिवी जीवनो भव स्थिति भवे रहिवो काय थिति काया रहिवो ते आश्री

स्थितिं कायस्थितिं चाश्रित्यसादिकास्तथा सपर्यवसिताः अवसानसहिता अपि वर्त्तन्ते ८८ (सत्तेव सहस्साइं वासाणु क्कोसियाभवे आउठिई आजणं अन्तोमुहुत्तं जहन्नियं ८९) अपां अप्काय जीवानां सप्तैव सहस्राणि वर्षाणामुत्कृष्टा आयुषः स्थितिर्भवेत् जघन्यतः अन्तर्मुहूर्त्तं भवेत् ८९ (असंखकाल मुक्कोसं अन्तोमुहुत्तं जहन्नियाकाय ठिई आजणं तं कायं तु अमुञ्चओ ९०) अपां अप्काय जीवानां तं स्वकायं अर्थात् अप्कायं अमुञ्चतां उत्कृष्टाकाय स्थितिः असंख्यकालं भवति जघन्याका कायस्थितिरन्तर्मुहूर्त्तं भवति ९० [अणंतकाल मुक्कोसं अन्तोमुहुत्तं जहन्नयं विजढम्मि सए काए आउजीवाण अन्तरं ९१] अप्जीवानां स्वकीयेकायेत्यक्ते सति अपरस्मिन् काये उत्पद्यपुनः स्वकीयेकाये उत्पत्तिस्यात्तदा उत्कृष्टं अन्तरं अनन्तकालं भवति जघन्याकं अन्तरं अन्तर्मुहूर्त्तं भवति वनस्पति कायेजीवोऽनन्तकालन्तिष्टति तदा अनन्तकालं अन्तरं भवति इति भावः ९२ [एएसिंवण्णओचेव गन्धओरसफासओ

सूत्र

संतइं पप्पणाईया अपज्जवसियावि य। ठिईपडुच्च साईया सपज्जवसियावि य ८८॥ सत्तेव सहस्साइं वासाणु क्कोसिया भवे। आउ ठिई आजणं अंतोमुहुत्तं जहन्निया ८९। असंखकाल मुक्कोसं अंतोमुहुत्तं जहन्नियं। कायठिई आजणं तं कायंतु अमुंचओ ९०। अणंतकाल मुक्कोसं अंतोमुहुत्तं जहन्नयं। विजढंमि सए काए आउ जीवाण मंतरं ९१। एए

भाषा

आदिके अने सपर्यवसित सांत पणनिये ८७ सात सहस्र वरसनी उत्कृष्टी हुई आजपाणीनो स्थिति अप्काय जीवनी अंतमूहुर्त्त जघन्य ८८ असंख्यातु काल उत्कृष्टी अंतर्मुहुर्त्त जघन्य पणे कायस्थिति अप्कायनी तेहनो ते मांहितो ते काया अणछोडतु ८९ अनंतुकाल उत्कृष्टो अंतर्मुहुर्त्त जघन्ये पोतानीकाया छांड्या थकी अप्काय जीवने एतलो आंतरो हुइ ९० ए अप्काय जीव वर्णथकी गंधथकी रसथकी फरसथकी संस्थाननाभेदथकी

सूत्र

भाषा

सण्ठाणादेसओवावि विहाणाइसहस्ससोऽ२] एतेषां अप्कायजीवानां वर्णतोगन्धतः रसतः स्पर्शतः संस्थानादेशतश्चापि संस्थाननामतश्चापि सहस्रशोविधा वोभेदाभवन्ति ९२ अथ वनस्पति जोवानाह [दुविहावणस्सई जीवासुहुमाबायरातहा पज्जत्तमपज्जत्ता एवमेव दुहापुणो ९३] वनस्पति जीवाद्विविधाः सूक्ष्मास्तथा बादराः ते सूक्ष्मा बादराश्चापि पर्याप्ता अपर्याप्ताश्च द्विविधा आख्याताः ९३ [बायराजेउ पज्जत्ता दुविहा ते वियाहिया साहारण सरीराय पत्तेयगाय तहेवय ९४]येबादरावनस्पति जोवास्तेपि द्विविधाव्याख्याताः साधारण शरीराश्च पुनः प्रत्येकाः वनस्पति जीवाः ९४(पत्तेय सरीराओणेगहा

सिं वन्नओ चेव गंधओ रस फासओ। संठाण देसओवावि विहाणाइं सहस्ससोऽ२। दुविहा वणस्सई जीवा सुहुमा बायरा तहा। पज्जत्त मपज्जत्ता एवमेए दुहापुणो ९३। बायरा जेउ पज्जत्ता दुविहा ते वियाहिया। साहारण सरी राय पत्तेगाय तहेवय ९४। पत्तेय सरीराओ णेगहा ते पकित्तिया। रुक्खा गुच्छाय गुम्माय लयावल्ली तणातहाऽ५।

विधानभेद हजारे गमिहोइ ९१ विहुंप्रकारे वनस्पतीना जीव सूक्ष्म वादर तथावली एक पर्याप्ता वीजा अपर्याप्ता इम बिहुंभेदे हुवे वली ९२ वादर वनस्पतिकायते पर्याप्ता बिहुभेदे ते कह्या तीर्थं करे अनंता जीवने साधारण सामान्य शरीर ते अनंतकाय प्रत्येक जूया शरीर जेहना ते प्रत्येक तिमज ९३ ते माहि प्रत्येक शरीर वनस्पतिना जीवछे ते माहि प्रत्येक शरीर वनस्पतीना रूख आम्रादि १ गुंताक गुच्छरीगणी आदि २ गुल्म वन मालती आदि तथा चांपा ४ वेलितूं सडी प्रमुख तृण झीझुआदि तथावली ६ ९४ वलयनालिकेरी आदि ७ पर्वगसेलडी वंशादि ८ कुंहणभूंइ फोडादि९ कमलादिक जलरुह १० ओषधीसाली प्रमुख ११ तंडुलेवादि हरीकायजांणवी प्रत्येक वनस्पति कही तीर्थं करे ९५ अनंता जीवने साधा

तेपकित्तिया रुक्खागुच्छाय गुम्माय लया वल्लीतणातहा ९५) तत्र साधारणशरीरवनस्पति प्रत्येक शरीरवनस्पत्योर्मध्ये प्रत्येकवनस्पति जीवास्तु अनेकधा प्रकीर्त्तितास्तेकेउच्यन्ते इत्थं:१ सहकारादय: गुच्छा: वृन्ताककण्टकारिकाद्या:२ गुल्मा नवमालती प्रमुखा:३ लताश्चम्पकाद्या४ वल्य: कूष्माण्डाद्या: ५ तथातृणा:कुशाद्या:६ ९५(वलयापव्वयाकुहणाजलरुहाओसहीतहाहरियकायबोधव्वापत्तेयाइतिआहिआ९६)वलयानालिकेर कदलाद्या: इहतेषां शाखान्तराभावेनलतारूपत्वं उक्तं ७ पर्व्वजाइक्षवाद्या: ८ कुहना: भूमि स्फोटाद्या: ९ जलरुहा: कमलाद्या:१० तथा ओषधय: शालि प्रमुखा:११ च पुनर्हरित कायाश्चतण्डुलीयकाद्या: १२ बोधव्या: इति अमुनाप्रकारेण प्रत्येकाप्रत्येकवनस्पति जीवा आख्याता: ९६ (साहारण सरीराओणेगहातेपकित्तिया आलुएमूल एचेव सिङ्गवेरेतहेवय९७] (हिरिलीसिरिलीसिस्सरिलिजावईकेय कन्दलीपलण्डुलसणकन्देय कन्दलीयकुहुव्वए९८)(लोहिणीहूयथीहूय तुहगायतहेवय कन्हेय वज्जकन्दे कन्देसूरणएतहा ९९] [अस्सकन्नीय बोधव्वा सीहकन्नीतहेवय मुसण्ढीयहलिद्दियणेगहा एवमाईओ १००] अथ च तत्रभि गाथाभिः साधारणवनस्पतीनां नामान्याह ये तु साधारण शरीराः साधारण वनस्पति जीवाः अनन्तकायवनस्पति जीवास्तेपि अनेकधाः अनेक

मूल — वलया पव्वया कुहणा जलरुहा ओसहीतणा। हरीयकायाय बोधव्वा पत्तेयाइति आहिया९६। साहारण सरीराओ णेगहा ते पकित्तिया। आलुए मूलए चेव सिंगवेरे तहेवय ९७। हिरिली सिरिली सिस्सिरिली जावई केय कंदली।

भाषा — रण शरीरछे जेहने ते अनेकप्रकारे कह्या आलूकंदजातो १ मूलम २ सिंगवेर आदो तिमज ३ ९६ हरिलीकंद ४ सिरिलीकंद ५ सिस्सरी कंद ६ जावइयकेय कंद जाति ७ पलंडुकंद ८ लसणकंद ९ कंदलीय कुहुव्वए कंद ९७ रोहिणीकंद ११ हुयथी कंद १२ हुय कंद १२

प्रकाराः प्रकीर्त्तिताः तेषां च केषां चित् प्रसिद्धानां नामान्याह आलुकः आलूपिण्डालुरक्तालुककन्द १ स्तथा मूलकं प्रसिद्धं २ शृङ्गवेरकं आर्द्रकं ३ तथैवच९७ हरिलीनामाकंदः४ सिरिलीनामाकंदः५ सिस्सिरिली नामापिकन्दः६ एतेकन्दविशेषाः यावति कोपिकन्दविशेषः७कन्दलीकन्दः८ देशविशेषेमांस रूपः कन्दो भवति ९ लशुनकन्दसुप्रसिद्धः१० कुहव्रतकदलीकन्दोविशेषः ११ ९८ लोहिनीकन्दः१२ हूताचीकन्दः १३ हूनकन्दः १४ तुहककन्दः १५ क्षणकन्दः १६ वज्रकन्दः १७ सूरणकन्दस्तथा१८ ९९ अश्वकर्णीकन्दो बोधव्यः१९तथैवसिंहकर्णी २० मुसण्ढीकन्द २१ हरिद्राकन्दः २२ च एवमादिका अनेकधाः कन्दजातयो ज्ञेयाः१००अथ साधारणलक्षणमाह (गूढसिरागं पत्तं सच्छीरंजंचहोइनिच्छीरंजंपियपणट्ठ संधिंअणन्तजीवं वियाणाहि१एगविह शूक्ष्मावनस्पतिकायजीवाः एकविधाः अनानात्वाव्याख्यातास्तवशूक्ष्माः वनस्पतिजीवाः निगोदनामानःसर्वस्मिन्चतुर्दशरज्वात्मलोकेव्याप्ताःसन्तिबादरावन स्पतिजीवालोकदेशे अभिव्याप्यस्थिताः सन्तिकुत्रचित्प्रदेशेभवन्तीत्यर्थः१०१(सन्तइंपप्पणाइयाअपज्जवसियावियठिइंपडुच्चसाइयासपज्जवसियावि य१०२)

सूत्र

पलंडु लसण कंदेय कंदलीय कुहुव्वए ९८॥ लोहिणी हूयत्थी हूयतुहगाय तहेवय। कन्हेय वज्जकंदेय कंदे सूरणए तहा ९९॥ अस्सकन्नीय बोधव्वा सीहकन्नी तहेवय। मुसंढीय हलिद्दाय णेगहा एवमायओ १००॥ एगविह मनाणत्ता सुहुमा तत्थ वियाहिया। सुहुमा सव्वलोगंमि लोगदेसेय बायरा १०१॥ संतइंपप्प णाईया अपज्जवसियावि य।

भाषा

तुगाय कंद १४ तथावली क्षण कंद १५ वज्र कंद १६ सूरण कंद १७ तथावली ९८ अश्वकर्णी कंद १८ जांणिवी सीह कर्णी कंद १९ तिमवली मुसंढी कंद २० हलदकंद २१ ए आदीदेई अनेकप्रकारे अनंतकायना जीव ९९ एकज प्रकार परंपणे प्रकारे नही सूक्ष्म तीहां कह्या तीर्थ करे सूक्ष्म

सन्ततिं प्राप्य एतेवनस्पति जीवाः अनादयः पुनरपर्यवसिताः सन्ति कायस्थितिं च प्रतीत्यआश्रित्यसादिकाः सपर्यवसिताश्च सन्ति इत्यर्थः १०२ [दसचेव सहस्साइं वासाणुक्कोसियाभवे वणस्सईण आउन्तु अन्तोमुहुत्तं जहन्नयं १०३) वनस्पतीनां प्रत्येकं वनस्पति जीवानां वर्षाणां दशसहस्राणि उत्कृष्टा आयुः स्थितिर्भवेत् जघन्यिकास्थितिश्च अन्तर्मुहूर्त्तं भवेत् साधारणानां तु जघन्यत उत्कृष्टतश्च अन्तर्मुहूर्त्तं एव स्थिति रस्ति तस्मात् अत्र प्रत्येकवनस्पति जीवानां एव स्थिति ज्ञेया१०३ (अनन्तकालमुक्कोसं अन्तोमुहुत्तं जहन्नयं कायठिईपणगाणं तं कायं तु अमुंचओ१०४]पनकानां पनकोपलक्षितफूलणिवनस्पति जीवानां तं स्वकीयं कायं अमुञ्चतां कायस्थितिरुत्कृष्टतोऽनन्तं कालं जघन्यतश्चान्तर्मुहूर्त्तं कायस्थिति ज्ञेया कोर्थः यदाहि पनकजीवपनकात् च्युत्वा पुनरनन्तरत्वेनपनकत्वे एव उत्पद्यते तदा एवं उत्कृष्टतोऽनन्तकालं तिष्टति जघन्यतोंतर्मुहूर्त्तं एवतिष्टतीति भावः पनकानां च इहसामान्यनवनस्पति जीवात् निगोदत्वेन उत्कृष्टतोऽनन्तं उच्यते विशेषापेक्षयाहि प्रत्येकवनस्पतीनां तथा निगोदानां बादराणां सूक्ष्माणां वा ऽसंख्येयकालाएव अवस्थितिः उक्तं च भगवत्यां पत्तेयशरीरबायरवणस्सइकाइयाणंभन्ते केवतियं कायठितीपण्णत्ता गोयमा जहन्नेणं अन्तोमुहुत्तं

सूत्र

ठिईपडुच्च साईया सपज्जवसियावि य १०२ ॥ दस चेव सहस्साइं वासाणु क्कोसिया भवे । वणस्सईण आउंतु अंतो मुहुत्तं जहन्निया १०३ ॥ अणंतकाल मुक्कोसा अंतोमुहुत्तं जहन्निया । कायठिई पणगाणं तंकायंतु अमुंचओ १०४ ॥

भाषा

जीव चौदराजमाहिलाभे लोकने एकदेसे बादर वनस्पती जीव १०० संतति प्रवाहे अपर्यवसित अनंतपणि जिणे सदाहुस्थेज थिति आश्री आदि सहित अने सपर्यवसितं अंतसहित१०१ दशहजारवरस उत्कृष्टीथीतिहुइ वनस्पतीकायनी आजखो अंतोमूहूर्त्त जहण्याइं जघना१०२ अनंतकाल उत्कृष्टो अंतर्मूहूर्त्त जघन्यकायानोस्थिति अनंतकायनी ते काय अणमूंकतूं १०३ दसहजारवरस असंख्यातोकाल उत्कृष्टो अंतर्मूहूर्त्त जघन्य पोतानीकाया

उक्कोसेण सत्तरिंसागरोवमकोडाकोडीओ निगोदेण भन्ते निओदेत्ति कालतोकेवचिरं होन्ति जहन्नेण तं चेवउक्कोसेण असंखेज्ज कालमिति १०४ अथ कालस्यांतरमाह [असंखकालमुक्कोसं अन्तोमुहुत्तं जहन्नियं विजढंमिसएकाए पणगजीवाण अन्तरं १०५] पनकजीवानां स्वकीयेकायेत्यक्ते सति अपरस्मिन् पृथिव्यादिषु कायेषु उत्पद्य पुनः पनकत्वेन उत्पद्यमानानां उत्कृष्टं असंख्यकालं अन्तरं भवति जघन्यं अन्तरं अन्तर्मुहूर्त्तं भवति इति कालांतरं प्रतिपादितं अथ प्रकृति मुपसंहृत्य अग्रेतनं सम्बन्धं सूचयति [एएसिम्बन्नओचेव गन्धओरसफासओ संठाणादेसओवावि विहाणाइं सहस्ससो १०६] एतेषां सूक्ष्मबादरवनस्पति जीवानां वर्णतोगन्धतोरसतः स्पर्शतः संस्थानादेशतश्चापि सहस्रोविधानानिभवन्ति सहस्रशः शब्देन असंख्याः अनन्ताश्चभेदाभवन्तिइत्युच्यते १०६ [इच्चेएथा वरातिविहा समासेण वियाहिया इत्तोयतसेतिविहे वुच्छामि अणुपुव्वसो १०७] इति अमुनाप्रकारेण एतेचि

सूत्र

असंखकाल मुक्कोसं अंतोमुहुत्तं जहन्नयं। विजढंमि सए काए पणग जीवाणं अंतरं १०५॥ एएसिं बन्नओ चेव गंधओ रस फासओ। संठाणा देसओवावि विहाणाइं सहस्ससो १०६॥ इच्चेते थावरा तिविहा समासेण वियाहिया। इत्तोउ तसे तिविहे वोच्छामि अणुपुव्वसो १०७॥ तेऊ वाऊय वोधव्वा ओरालाय तसा तहा। इच्चेए तसा तिविहा तेसिं

भाषा

सूंके जातूं निगोदकाय सूंके पृथिव्यादि माहिजाइ पछे आवेतो अंतरपडे १०४ वनस्पती सूक्ष्म बादर वर्णथकी गंधथकी रसथकी फरसथकी संस्थान देशनाभेदथकी विधानभेदसहस्र १०५ ए पूर्वे कह्या ते थावर पृथवी पाणी वनस्पति त्रीहभेदे संखेपे कह्या तीर्थंकरा एतला कह्यानंतरत्र स त्रिहभेदे कहंकुं ए वचन भगवंतनुं १०६ तेऊ कायना जीव वाऊकायना जीव उदार मोटा वेंद्रियादिक स तिम ए पूठे कह्या तेवस त्रिहभेदे तेहना भेद

विधास्थावराःपृथ्वी जलवनस्पति जीवातिष्टन्तीत्येवंशीलाः स्थावराः समासेनव्याख्याताःविस्तरतोऽमीबहवोभेदाःसन्ति इतोऽनन्तरंत्रिविधान् त्रसान् अनुपूर्वयोऽनुक्रमेणवक्ष्यामि १०६ (तेऊवाऊयबोधव्वा ओरालायतसातहा इच्चे एतसातिविहातेसिभेए सुणेहमे १०८ तेजोयोगात्ते जांसि अग्नयस्तद्वर्त्तिनोजीवा अपि तथोक्ताः एवं वायवश्च तथा उरालायाइति उदाराः एकेन्द्रियापेक्षयास्थूलाद्वीन्द्रियादयश्चत्रसाइत्येतेत्र सान्ति विधाः सन्ति तेषां तेजोवायुद्वीन्द्रियादीनां भेदान् मे कथयतोयूयं शृणुतइति अत्रयद्यपि तेजोवाय्वोश्चस्थावरनामकर्मोदये पित्र सत्वं नास्ति ततस्तेजोवाय्वोर्गतिमत्वात् उदाराणां च लब्धितोपित्र सत्वं अस्ति यतोहित्रस्यन्ति देशाद्देशान्तरं संक्रामन्तीतित्रसाः इति व्युत्पत्तिः १०८ [दुविहातेउजीवायसुहुमाबायरातहा पज्जत्तमपज्जत्ता एवमेए दुहापुणो १०९] तेजोजीवाः सूक्ष्मास्तथास्तथाबादराश्च ते पुनः पर्याप्तापर्याप्तभेदेनद्विविधाः सन्ति सूक्ष्माः अग्नि जीवाः पर्याप्ताः अपर्याप्ताश्चवर्त्तन्ते १०९ [बायराजेउपज्जत्ताणेगहातेवियाहिया इङ्गालेमुम्मुरे अगणी अच्चिजालातहेवय ११०] ये बादराः पर्याप्ता अग्नि जीवास्ते अनेकधाव्याख्याता अङ्गारः प्रज्वलितेन्धनखण्डरूपः मुर्मरोभस्ममिश्रिताग्निकणरूपोग्निः अग्निश्चोक्तभेदात् अतिरिक्तः अर्चिः प्रदीपादेर्ज्वालाश्चिन्नमूला साज्वाला उपरिष्टात् स्फुरन्ती

सूत्र

मेए सुणेह मे १०८ ॥ दुविहा तेउ जीवाओ सुहुमा बायरा तहा । पज्जत्त मपज्जत्ता एवमेए दुहा पुणो १०९ ॥ बा
यरा जेउ पज्जत्ता णेगहा ते वियाहिया । इंगारे मुम्मुरे अगणी अच्चिजाला तहेवय ११० ॥ उक्का विज्जुय बोधव्वा

भाषा

सांभलो सुभने कहतांप्रते १०७ विहुंप्रकारेतेऊकायनाजीव एक सूक्ष्मबीजावादर तिमपर्याप्तबीजा अपर्याप्ता इम ए बिहुंभेदेवली १०८ बादरदेखता जे अग्निना जीवपर्याप्ता अनेकप्रकारि ते कह्या बलता खोरडा अग्निना कणीया धूम्रसहित अगनि मूलसहित ते अर्चिझाला ऊपरि भडकर बलती तथा

दृश्यन्ते तथैवेति पद पूरणे ११० [उक्कावि जुयबोधव्वाणेगहा एवमाइओ एगविह मनाणत्ता सुहमाते वियाहिया १११] उल्काग्नि स्तारावदाकाशात्पतन् योदृश्यते विद्युत्तडिदग्निः एवं आदिकः अनेकधाअग्निजीवाबोधव्याः तेग्नयः सूक्ष्मा एकविधा एव अनानात्वा व्याख्याताः १११ [सुहमासव्वलोगंमि लोगदेसेय बायरा एत्तोकालविभागन्तु तेसिं वुच्छञ्च उव्विहं ११२] सूक्ष्माग्नि जीवाः सर्वस्मिन् चतुर्दशरज्वात्मलोकेसन्ति बादरा अग्निकाय जीवालोक देशे चतुर्दशरज्वात्मलोकस्यैकदेशेसार्द्धद्वितीयद्वीपेसन्ति इति क्षेत्रविभागउक्तः इतोऽनन्तरं तेषां अग्निकायजीवानां चतुर्विधं कालविभागं वक्ष्ये ११२ [सन्तइपप्पणाइया अपज्जवसियावियठिइं पडुच्चसाइया सपज्जवसियावि य११३] अग्निकायजीवाः सन्ततिं प्राप्य अनादिकाः अनादिरहितास्तथा अपर्यवसिताः स्थितिं प्रतीत्य आयुरास्थित्यसादिकाः सपर्यवसिताः अपि अन्तेनापि सहितावर्त्तन्ते ११३ [तिन्नेव अहोरत्ता उक्कोसेण वियाहिया आउ

सूत्र

णेगहा एवमाइओ। एगविह मनाणत्ता सुहुमा ते वियाहिया १११॥ सुहुमा सव्व लोगंमि लोग देसेय बायरा। इत्तो काल विभागंतु तेसिं वोच्छं चउव्विहं ११२॥ संतइंपप्प णाईया अपज्जवसियावि य। ठिईपडुच्च साईया सप ज्जवसियावि य ११३॥ तिन्नेव अहोरत्ता उक्कोसेण वियाहिया। आउ ठिई तेऊणं अंतोमुहुत्तं जहन्नयं ११४॥ असंख

भाषा

वली१०८ तारानीपरि-ऊपरि ऊपरियकीपडतीदीसे वीजलीजाणवी अनेकप्रकारे एहआदर एकजभेदछे परंवीजीभेदनहीसूक्ष्म अगनिकायनाकह्या११० ते सूक्ष्म अगनि सर्वलोक चौदराज व्यापी रह्याछे एकदेशने विषे बादर एतलानंतर कालनो विभाग भेद तेहनो कहेसुं चिहुंप्रकारे १११ प्रथाहि आयो अनादिछे अंतपणिछे स्थिति आश्रीसादि सहित अंतपणिछे ११२ त्रिणि अहोरात्रि पूर्णप्रहर चोवीस उत्कृष्टीस्थिति कही तीर्थं करे आऊ

ठिईते जणं अन्तोमुहुत्तं जहन्निया ११४) तेजसां तेजो जीवानां उत्कृष्टेन त्रीणि अहोरात्राणि आयुः स्थिति व्याख्याताः जघन्यिका आयुः स्थितिरन्तर्मुहूर्त्तं भवेदित्यर्थः ११४ भव स्थिति मुक्त्वाकाय स्थिति माह (असंखकाल मुक्कोसं अन्तोमुहुत्तं जहन्नयं काय ठिई ते जणं तं कायं तु अमुञ्चओ ११५) तेजसान्तेजस्काय जीवानां स्वं कायं अमुञ्चतां उत्कृष्टं असंख्यं कालं स्थितिर्भवति तेजस्कायस्थो जीवो मृत्वा अनन्तरं तेजस्काये एव उत्पद्यते तदा असंख्यं कालं तेजस्काये तिष्ठतीत्यर्थः जघन्यं अन्तर्मुहूर्त्तं तिष्ठति ११५ अथ कालस्यान्तरं वदति [अणन्त काल मुक्कोसं अन्तो मुहुत्तं जहन्नयं विजढम्मि सए काए तेज जीवाण अन्तरं ११६] तेजो जीवानां स्वकीये तेजस्कायेत्यक्ते सति उत्कृष्टं अन्तरं अनन्तकालं तेजस्काय जीवा स्तेजस्कायात् च्युत्वा अपरस्मिन् काये उत्पद्य पुन स्तेजस्काये उत्कृष्टं अनन्त कालस्यांत रेणोत्पद्यते जघन्यं अन्तरं चेद्भवति तदा अन्तर्मुहूर्त्तं भवति नव समया दारभ्य किञ्चिदूनं घटिकाद्वयं अन्तर्मुहूर्त्तं मुच्यते ११६ [एएसिं वन्नओ चेव गंधओ रसफासओ संठाणा देसओ वावि विहाणाइ सहस्ससो ११७] एतेषां अग्निकाय जीवानां वर्णतो गन्धतो रसतः स्पर्शतः संख्याना

मूल

काल मुक्कोसा अंतोमुहुत्तं जहन्निया। काय ठिई तेऊणं तं कायंतु अमुंचओ ११५॥ अणंत काल मुक्कोसं अंतोमुहुत्तं जहन्नयं। विजढंमि सए काए तेज जीवाणं अंतरं ११६॥ एएसिं वन्नओ चेव गंधओ रस फासओ। संठाणा देसओ

भाषा

खानीस्थिति अग्निकायनो अंतर्मुहूर्त्त जघन्य स्थिति ११३ असंख्यातुकाल उत्कृष्टो अंतर मूहूर्त्त जघन्य कायास्थिति तेज कायनो ते काय अण मूंकतो ११४ अनंतोकाल उत्कृष्टो अंतर्मुहूर्त्त जघन्यपणे विहडी पीतानीकायमूंको तेज कायना जीवने वलतुं अंतरहुवे ११५ ए अग्नीकायना वर्ण

देशतश्चापि सहस्रशो विधानानि भेदा भवन्ति११७ (दुविहावाउ जीवाउ सुहमावाय रातहापज्जत्तमपज्जत्ताएवमेए दुहापुणो ११८) वायु जीवा द्विविधा शूक्ष्मावादरास्ते पुनः पर्याप्ता पर्याप्तभेदेन द्विविधासन्ति११८ [वायराजेउपज्जत्तापंचहातेपकित्तियाउक्कलियामंडलियाघणगुंजासुद्धवायाय११९] येबादरा वायुकाय जीवा पर्याप्तास्ते पुनः पञ्चधा प्रकीर्त्तिता पञ्चकथनमात्रतः वायवोहि अनेकविधाः सन्ति उत्कलिका वायुर्यः स्थित्वा २ वांति १ मण्डलिका वायुः वातूलिकावायुः घनोघनरूपो वायुर्घनवायुः रत्नप्रभाद्यधोवर्त्ती घनोदधिसु विमानानां आधारो हिम पटलकल्पोवायुः गुंजन् वातीतिगुंजावायुः शुद्धावायवस्तोकं २ येवान्ति ११९ [संवट्टगवा यायणेगहाए वमाईओ एगविहमनाणत्ता सुहुमाते वियाहिया १२०] संवर्त्तक वायवस्ते येर्वायुभिस्तृणा

सूत्र

वावि विहाणाइं सहस्ससो ११७॥ दुविहा वाउ जीवाओ सुहुमा बायरा तहा। पज्जत्त मपज्जत्ता एवमेए दुहा पुणो ११८॥ वायरा जेउ पज्जत्ता पंचहा ते पकित्तिया। उक्कलिया मंडलिया घण गुंजा सुद्धवायाय ११९॥ संवट्टग वायायणेगहा एवमाइओ। एगविह मनाणत्ता सुहुमाते वियाहिया १२०। सुहुमा सव्वलोगंमि लोगदेसेय

भाषा

थकी गंधथकी रसथकी फरसथकी संस्थानभेदथकी बिधानभेद सहस्र ११६ वेइं प्रकारे वाऊकायना जीव एक सूक्ष्मनानां बिजा बादर ते मोटा तिमज एक पर्याप्ता बीजा अपर्याप्ता एवेइं प्रकारे इम ११७ बादर वाऊकायना जीव पर्याप्ता पांचे प्रकारे कह्या तीर्थं करे उत्कलिका रही २ वाइते वायमंडली यावंतो लिया घन रूपते घनवातः गुंजता वाइते गुंजवात शुद्धवात ते थोडे थोडे वाये११८ जिणे वायरे हणादिलेई अनेथिना खेते संवर्त्तक अनेक घणे प्रकारे आदि देईने इत्यादिक एकभेद पणि अनेकप्रकारे नही सूक्ष्म कह्या तीर्थं करे ११९ सूक्ष्म चौदराजमाहि लामे लोकने एकदेसे

दयः एकस्मात् स्थानात् स्थानान्तरं नीयन्ते एवमादयो अनेकधा व्याख्याताः परंवायु जाति सामान्येन एक विधाः अनानात्वा स्तोर्थ करैस्ते सूक्ष्मवायु काय जीवा व्याख्याताः १२० (सुहमा सव्वलोयंमि लोगदेसेय बायरा एत्तोकाल विभागंतु तेसिवुच्छं चउव्विहं १२१) सूक्ष्मा वायुकाय जीवास्सर्वस्मिन् चतुर्दश रज्वात्म लोकेस्थिताः सन्ति बादरा वायुकाय जीवा लोकैक देशेस्थिताः सन्ति इति क्षेत्रविभाग उक्तः इतो अनन्तरं तेषां वायुकाय जीवानां चतुर्विधं कालविभागं वक्ष्ये १२१ [संतइं पप्पणाइया अपज्जवसिया विय ठिइं पडुच्च साइया स पज्जवसिया विय १२२] सन्ततिं प्रवाह मार्गमाश्रित्य वायुकाय जीवाः अनादयस्तथा अपर्यवसिता अपि पुनः स्थितिं प्रतीत्यते सादिकाः स पर्यवसिताश्च वर्त्तन्ते १२२ (तिन्नेव सहस्साइं वासाणुक्कोसिया भवे आउठिई वाउणं अंतोमुहुत्तं जहन्निया १२३) वायुनां वायूकाय जीवानां त्रीणिवर्ष सहस्राणि उत्कृष्टा आयुः स्थितिर्भवति जघन्यिका स्थितिरन्त

सूत्र

बायरा। इत्तो काल विभागंतु तेसिं बोच्छं चउव्विहं १२१॥ संतइंपप्प णाईया अपज्जव सियावि य। ठिइंपडुच्च साईया सपज्जवसियावि य १२२॥ तिन्नेव सहस्साइं वासाणु क्कोसिया भवे। आउ ठिई वाउणं अंतोमुहुत्तं जह न्निया १२३॥ असंखकाल मुक्कोसा अंतोमुहुत्तं जहन्निया। काय ठिई वाउणं तं कायंतु अमुंचओ १२४॥ अणंत

भाषा

वादर जीव एतलानंतरं कालनो विभाग भेद तेहनो चिहुं प्रकारे कहसुं १२० प्रवाह आश्री अनादिछे अंतपणिछे स्थिति आश्रीसादि सहित स पर्यवसित अंतर पणिछे १२१ त्रिणिहजार वरस उत्कृष्टो स्थिति होइ आउखानी स्थितिवायरानी अंतर्मुहूर्त्त जघन्य स्थिति १२२ असंख्याता कालनी उत्कृष्टी अंतर्मूहूर्त्त जघन्य कायस्थिति वाउनी वायुथकी मरी वायुमाहि ऊपजे ते वाउकाय मुंके नही १२३ अनंताकालनो उत्कृष्टो अंतर

मुंहुत्तं भवति १२३ अथ कायस्थितिमाह (असंख कालमुक्कोसं अंतोमुहुत्तं जहन्नयं कायठिई वाउणं तं कायंतु अमुंचओ १२४) वायूनां वायुकाय जीवानां स्वंकायं वायुकायं अमुञ्चतां असंख्येय कालं उत्कृष्टास्थितिर्व्याख्याता जघन्यका स्थितिरन्तर्मुहूर्त्तं भवति वायुकायात् च्युत्वा पुनर्वायुकाये एव उत्पद्यते तदा उत्कृष्टो असंख्येय कालं जघन्य तथांतर्मुहूर्त्तं स्थितिर्व्याख्याता इत्यर्थः १२४ अथ कालस्यान्तरमाह (अणंतकालमुक्कोसं अंतोमुहुत्तं जहन्नियं विजढम्मि सए काए वाउजीवाण मंतरं १२५) वायुजीवानां स्वकीये कायेत्यक्ते सति उत्कृष्टं अनन्तकालं जघन्यं अन्तर्मुहूर्त्तं अन्तरं भवति तदा उत्कृष्टतो अनन्तकालस्यान्तर भवति जघन्यतश्चांतर्मुहूर्त्तं अन्तरं भवति १२५ (एएसिं वन्नओचेव गंधओ रसफासओ संठाण देसओ वावि विहाणाइ सहस्ससो १२६) एतेषां उत्कलिकादि वायुनां वायुकाय जीवानां वर्णतो गन्धतो रसतः स्पर्शतस्संस्थानादेशतश्चापि सहस्रसो विधानानि बहवोभेदाः भवन्तीत्यर्थः १२६ एवं तेजोवायुत्रसान् उक्त्वा उदारत्रसान् आह (ओराला तसाजेउ चउविहा ते पकित्तिया बेंदियतेंदिय चउरोपंचिंदिया चेव १२७) ये उदारास्त्रसाद्वींद्रियादयस्ते चतुर्विधा प्रकीर्त्तिताः द्वीन्द्रिया १ स्त्रीन्द्रिया २ चतुरिन्द्रियाः ३ पञ्चेन्द्रियाः ४ चैव पदपूरणे एतेत्रसा उदारा

सूत्र

काल मुक्कोसं अंतोमुहुत्तं जहन्नयं । विजढंमि सए काए वाउ जीवाणं अंतरं १२५ ॥ एएसिं वन्नओ चेव गंधओ रस फासओ संठाणादेसओवावि विहाणाइं सहस्ससो १२६॥ ओराला तसाजेउ चउविहा ते पकित्तिया । वेइंदिय तेइं

भाषा

अंतर्मुहूर्त्त जघन्य पोतानीकाया मूंकेतो वायुकायांना जीवने एतलो अंतर पडे १२४ एवाज कायना वर्ण थकी इत्यादि वर्ण १२५ उदारिक जे वेइंद्रीयादि त्रस जीव चिहुं प्रकारे कहिया वेंद्रीकाया जीव तेंद्रीकाया काया१ जीभ२ नासीका३ चउरिंद्रीकाया रसना घ्राणनाक४ पंचेंद्री १२६

हइत् शरीराः १२७ (बेंदियायजे जीवा दुविहातेपकित्तिया पज्जत्तमपज्जत्तातेसिंभेए सुणेहमे १२८) द्वीन्द्रियाः कायरसनेन्द्रिय युक्ताजीवास्ते द्विविधाः प्रकीर्त्तिताः ते के द्वीन्द्रियाः पर्याप्तापर्याप्ताश्च एवं अमुनाप्रकारेण एतेद्वीन्द्रियाः सन्ति इति वाक्यं मे कथयतोयूयं शृणुत १२८ (किमिणो सोमङ्गलाचेव अलसामाइ वाहवा वासीमुहाय सिप्पीय संखासंखणगातहा १२९) [पल्लोयाणुल्लया चेव तहेवय वराडगा जलुगा जालगाचेव चन्दणाय तहेवय १३०] क्षमयोऽपिच जीवाः च पुनः सोमङ्गलाद्वीन्द्रिय जीवविशेषाः अलसावर्षाकाले मृत्तिकोद्भवाः माढवाहकाचूडेलगिजाई इति लोक प्रसिद्धिमन्तोद्विन्द्रिय जीवाः वासीमुखावासी सदृश्यवदनाजीवास्तथा शुक्तयोसुक्ताफलयोनयः शङ्खाः हरिद्रजलजाः तथा शङ्खनकालघवोवर्षासु मृत्तिकोद्भवाः १२९ पल्लुका च पुनरण्ड पल्लकास्तथैव वराटकाः कपर्दका जलूकारुधिरपाः जालका अपि द्वीन्द्रियजीवविशेषाः तथैव चन्दनाः अर्चाः येषां अवयवास्थापनायां स्थाप्यते

दिय चउरो पंचिंदिया चेव १२७ ॥ बेइंदियाओ जे जीवा दुविहा ते पकित्तिआ । पज्जत्त मपज्जत्ता तेसिं मेए सुणेह मे १२८ ॥ किमिणो सोमंगला चेव अलसा माइवाहया । वासी मुहाय सप्पीया संखा संखणगा तहा १२९ ॥ पल्लो याणुल्लोया चेव तहेवय वराडगा । जल्लगा जालुगा चेव चंदणाय तहेवय १३० ॥ इइ बेंदिया एए णेगहा एवमा

सूत्र

भाषा

बेइंद्रिय जे जीव बिहुं प्रकारे ते कह्या तीर्थंकरे एकपर्याप्ता बीजा अपर्याप्ता तेहना भेद सांभलि हे शिष्य १२७ कृमि १ सोमंगल बेंद्रियजाति अलशीया चूडेल वांसलीना मुख सरिखां मुखते मोती संबंधिया जीवते सर्प शंख जीवशंख नखबेंद्रिनाकाजीव १२८ पल्लूकजीव तथा वडागकोडीनाजीव जलोना जीव जालकजीव चंदनगोअर्चा तेहना जीव १२९ इणे प्रकारे बेइंद्रिय जीव अनेक घणे प्रकारे लोकने एक देसे ते सर्वबेंद्री परं सर्वलोक मे नही १३०

द्वीन्द्रियाणां मध्ये केचित् प्रसिद्धाः केचित् अप्रसिद्धाः सन्ति १३० [इइबेन्दियाएएणेगहाएवमाइओ लोएगदेसे ते सव्वे न सव्वत्थवियाहिया १३१] इति अमुनाप्रकारेण एतेद्वीन्द्रिया एव मादयोऽनेकधाः अनेकनामानोवर्त्तन्ते ते सर्वेद्वीन्द्रियाजीवालोकैकदेशे चतुर्दशरज्वात्मलोकस्य एकदेशे जला अयादौ तिष्टन्ति सर्वत्र न व्याख्याताः सन्ति १३१ [सन्तइं पप्पणाईया अपज्जवसियावि य ठिइं पडुच्चसाईया सपज्जवसियावि य १३२] ते द्वीन्द्रियासन्ततिं प्राप्यप्रवाहमाश्रित्य अनादयः तथा अपर्यवसिता अपि सन्तिस्थितिं भव स्थितिं प्रतीत्यसादिकाः सपर्यवसिता अपि च सन्ति १३२ पूर्वं भवस्थितिं वदति (वासाइं बारसेवउ उक्कोसेणं वियाहिया बेंन्दिय आउठिई अन्तोमुहुत्तं जहन्निया १३३) द्वीन्द्रियाणां द्वादशवर्षाणि आयुःस्थितिरुत्कृष्टाव्याख्याता सन्ति जघन्यतोन्तर्मुहूर्त्तं न वसमयादारभ्य किञ्चिदूनं घटिकाद्वयं आयुषेस्थिति र्व्याख्याता १३३ अथ कायस्थिति माह (संखिज्जकालमुक्कोसं अन्तो

सूत्र

दूओ। लोएग देसे ते सव्वे न सव्वत्थ वियाहिया १३१ ॥ संतइं पप्प णाईया अपज्जव सियावि य ठिइं पडुच्च साईया सपज्जव सियावि य १३२॥ वासाइं वारसेवउ उक्कोसेण वियाहिया। बेइंदिय आउ ठिई अंतोमुहुत्तं जहन्निया १३३ संखेज्जकाल मुक्कोसा अंतोमुहुत्तं जहन्निया। बेइंदिय काय ठिई तं कायंतु अमुंचओ १३४ ॥ अणंतकाल मुक्कोसं

भाषा

संतति प्रवाहे आदि रहित अपर्यवसित अनंतपणे थिति आयी आदि सहित अने अनंत अंतवीण १३१ वरस बारे १२ उत्कृष्टी कही वेंद्रिय जीवने आउखानी स्थिति अंतर्मुहुर्त्त जघन्य आऊखो १३२ संख्याता कालनी उत्कृष्टी अंतर्मुहुर्त्त जघन्यपणे १३३ वेंद्री जीवनो कायस्थिति तेहनो ते माहे रहि ते वेंद्रियकाय अमूंकताने १३३ अनंतकाल उत्कृष्टी अंतर्मुहूर्त्त जघन्य बेंद्री जीवनो आंतरोए कह्यो स्वकायछांडी वनस्पती माहि

मुहुत्तं जहन्नयं बेंदियकायठिई तं कायं तु अमुञ्चओ १३४) द्वीन्द्रियजीवानां तं स्वकीयकायं द्वीन्द्रियकायं अमुञ्चतां कायस्थितिरुत्कृष्टा संख्येयकालं स्थितिर्जघन्यतोंतर्मुहूर्त्तं स्थिति रस्ति इत्यर्थः १३४ अथ कालस्यांतरमाह [अणंतकालमुक्कोसं अन्तोमुहुत्तं जहन्नयं बेंदियजीवाणं अंतरेयं वियाहियं १३५] द्वीन्द्रिय जीवानां स्वकीय योनित्यागे सति अपरस्मिन्काले उत्पद्यपुनर्द्वीन्द्रिय यो नी एव उत्पद्यते तदा उत्कृष्टं अन्तरं अनन्तकालं जघन्यतोंतर्मुहूर्त्तं कालस्यान्तरं भवति यदाहि द्वीन्द्रियो जीवः स्वयोनेश्चुत्वावनस्पतौ उत्पद्यते तदा अनन्तकालं तिष्ठति ततोऽनन्तकालस्यान्तरं भवति पश्चात्पुनर्द्वीन्द्रियत्वे उत्पद्यते इत्यर्थः १३५ (एएसिं वन्नओचेव गन्धओरसफासओ संठाणादेसओवावि विहाणाइं सहस्ससो १३६) एतेषां द्वीन्द्रियाणां वर्णतोगन्धतोरसतः स्पर्शतः संस्थानादेशतश्च सहस्र सोवहूनिविधानानि भेदा भवन्ति इति शेषः १३६ अथ त्रीन्द्रियानाह [तेंदियाओ जेजीवा दुविहातेपकित्तिया पज्जत्तमपज्जत्ता तेसिंभेएसुणेहमे १३७] येत्रीन्द्रियजीवाः शरीररसनाघ्राणेन्द्रिय त्रययुक्तास्तेपर्याप्तापर्याप्तभेदेन द्विविधाः प्रकीर्त्तिताः तेषां त्रीन्द्रियजीवानां भेदान् मम कथयतो यूयं शृणुतः १३७ (कुंथूपिपीलउद्दंसा उक्कलूद्देहियातहातणहारकट्ठहारा मालूगापत्तहारगा १३८)

सूत्र

अंतोमुहुत्तं जहन्नयं। बेइंदिय जीवाणं अंतरेयं वियाहियं १३५॥ एएसिं वन्नओ चेव गंधओ रस फासओ। संठाणा देसओवावि विहाणाइं सहस्ससो १३६॥ तेंदियाओ जे जीवा दुविहा ते पकित्तिया। पज्जत्त मपज्जत्ता

भाषा

जाइंतु १३४ एबेंद्रो जीवना वर्णथकी गंधथकी रसथकी फरसथकी संस्थानथकी विधानभेद सहस्रगमे होइं १३५ तेंद्रीजीके जीव तेविह्नभेदे श्रीतिर्थं करे कह्या पर्याप्ता अपर्याप्ता तेतेंद्री जीवना भेद सांभल हे शिष्य १३६ कुंथुयाकीडी जाति उद्दंसा जीवविशेष उक्कलिया उदेहि जीवत्तणहार कट्ठहा

(कप्पासट्ठिमिञ्जाया तिन्दुगातओ समिञ्जगा सदावरीय गुम्मीय बोधव्वा इन्दगायगा १३९) [इन्दगोवग माईया णेगहाएव माईओ लोएग देसे ते सव्वे न सव्वत्थ वियाहिया १४०] कन्थुपि पील्युद्दंसा कन्थुर्लघुशरीर स्त्रीन्द्रिया जीवः पिपीलिः कौटिकाः उद्दंसास्त्रीन्द्रिय जाति विशेषाः उत्कलिकोजन्तु विशेषास्तथा उपदेहिकाः तृणहार काष्टहारा एतेपि त्रीन्द्रिय जीवविशेषाः मालूकाः पत्र हारकाः एतेपित्रीन्द्रिय जीव विशेषाः १३८ कर्पासास्थिजाता स्तिंदुकाः पुनस्तं तु समिञ्जका अपित्रीन्द्रियजीव विशेषाः सदावरी च पुनर्गुल्मी इति यूकाः तथा इन्द्रकाय कायका इत्यपि कुत्रचिल्लोक प्रसिद्धाः १३९ इन्द्र गोपकादिकाः इंद्र गोप काम मोला इति प्रसिद्धः एवमादिका स्त्रींद्रिया अनेकधा जीवास्ते सर्वे लोकैक देशे व्याख्याता सर्वत्र न व्याख्याताः १४० [संतइ पप्पणाईया अपज्जव सियाविय ठिइं पडुच्च साईया सपज्जव सियाविय १४१] एते त्रींद्रिय जीवाः

सूत्र

तेसिं भेए सुणेह मे २३७। कुंथू पिपीलि उद्दंसा उक्कलुद्देहिया तहा। तणहार कट्ठहाराय मालुगा पत्तहारगा१३८। कप्पासट्ठिमिंजाय तिंदुगाओ समिंजगा। सयावरीय गुम्मीय बोधव्वा इंदगाईया १३९। इंदगोवग माईया णेगहा एव माइओ लोएग देसे ते सव्वे न सव्वत्थ वियाहिया १४०। संतइं पप्प णाईया अपज्जव सियाविय। ठिइं पडुच्च

भाषा

रादि जे जीव जाणे मालूका पत्रहार १३७ कपासना जीव अठमिंजी जीव तिंदुक जीवतो समिं जगजीव सदावरी जीवघूकाग्र तपदी जीव जाणि वाइंदकादय जीव १३८ इंद्रगायमामोला प्रमुख अनेकप्रकारे त्रेंद्री जीव लोकने एकदेशे ते सर्व सगले लोके कह्या नथी १३९ संतति प्रवाहे अनादि अने अपर्यवसित छेहडो भवस्थिति कायस्थिति आश्री आदिके अने सपर्यवसित सांत पीण नीचे १४० ओगणपंचास दिवस उत्कृष्टी स्थिति कही तेंद्री

सन्ततिं प्राप्य अनादयोऽपर्यवसिताः स्थितिं भवस्थितिं कायस्थितिं प्रतीत्यसादिकाः सपर्यवसिता अपि १४१ (एगूणपन्नहोरत्ता उक्कोसेणंवियाहिया तेन्दियआउठिई अन्तोमुहुत्तं जहन्निया१४२) त्रींद्रियजीवानां एकोनपञ्चाशद्दिनानि उत्कृष्टा आयुः स्थितिर्व्याख्याताः जघन्यकाअन्तर्मुहूर्त्तं आयुस्थिति रस्तीतिभावः १४२] अथ कायस्थिति माह [संखिज्जकालमुक्कोसं अन्तोमुहुत्तं जहन्नयं तेन्दियकायठिई तं कायं तु अमुञ्चओ१४३] त्रींद्रियाणां स्वकायं त्रींद्रियकायं अमुञ्चतां सत्वा तत्रैवोत्पद्यमानानां उत्कृष्टा संख्येयकालं स्थितिः जघन्यतस्तु अन्तर्मुहूर्त्तं एव स्थितिरस्ति १४३ अथ कालस्यांतरमाह [अणंतकालमुक्कोसं अन्तोमुहुत्तं जहन्नयन्ते इन्दियजीवाणं अन्तरं तु विआहियं १४४] त्रींद्रियजीवानां स्वकायात् च्युत्वा अन्यत्रयो नो उत्पद्यते तदा तु उत्कृष्टं अनन्तकालं अन्तरं भवति वनस्पति कायेऽनन्तकालस्य सम्भवात् जघन्यं अन्तर्मुहूर्त्तं व्याख्यातं १४४ (एएसिंवन्नओचेव गन्धओरस

सूत्र

साईया सपज्जव सियाविय १४१। एगूणपन्न होरत्ता उक्कोसेण वियाहिया। तेइंदिय आउ ठिई अंतोमुहुत्तं जह न्निया १४२॥ संखेज्ज काल मुक्कोसा अंतोमुहुत्तं जहन्निया। तेइंदिय काय ठिई तं कायंतु अमुंचओ १४३॥ अणंत काल मुक्कोसं अंतोमुहुत्तं जहन्नयं। ते इंदिय जीवाणं अंतरेयं वियाहियं १४४॥ एएसिं वन्नओ चेव गंधओ रस

भाषा

जीवनी आउखानी स्थिति अंतर्मुहूर्त्त जघन्य १४१ संख्यात काल उत्कृष्टो अंतर्मुहूर्त्त जघन्य तेंद्रीनीकाय स्थिति तेहनो ते माहि रहे तेंद्रीकायना अमूकतुं १४२ अनंतकाल उत्कृष्टो अंतर्मुहूर्त्त जघन्य त्रेंद्रीय जीवनो आंतरो कह्यो एणे प्रकारे १४३ एतेंद्री जीवने वर्णथकी गंधथकी रसथकी फरसथकी संस्थानना आदेशथकी विधानभेद सहस्रगमे हुइ १४४ चौरिंद्री जे जीव विहंभेदे कह्या तीर्थं करे पर्याप्ता अपर्याप्ता तेहनाभेद सांभलि

फासओ संठाणादेसओवावि विहाणाइं सहस्ससो १४५) एतेषां द्वींद्रियजीवानां वर्णतोगन्धतोरसतः स्पर्शतश्च संस्थानादेशतश्चापि सहस्रशोविधानानि भवन्ति १४५ अथ चतुरिंद्रियानाह (चउरिन्दियायजेजीवा दुविहातेपकित्तियापज्जत्तमपज्जत्ता तेसिंभेएसुणेहमे १४६) चउरिन्दियायेजीवाः स्पर्शनरसन घ्राणचक्षुसहितास्ते च पर्याप्तापर्याप्तभेदेनद्विधाः प्रकीर्त्तिताः तेषां भेदाः मेकथयतोयूयं शृणुत १४६ (अन्धियापोत्तियाचेव मच्छियामसगातहा भमरे कीडपयङ्गेयढिंकणेकुक्कुणेतहा १४७) (कुक्कुडेसिङ्गरीडीय नन्दावत्तेयविच्छिए डोलेयभिङ्गरीडीय विरली अच्छिवेहए १४८) [अच्छिलेमाह एअत्थि रोडएचित्तपत्तए उहिं जलियाजलकारीय नीययातंबगाइया १४९] तिसृभिर्गाथाभिश्चतुरिन्द्रियजीवानांनामानिआह अन्धिकाच पुनः पोत्तिका मक्षिका तथामशका भ्रमरस्तथाकीटः पतङ्गश्च तथाढिंकणस्तथा कुक्कुणः एते चतुरिंद्रियाजंतवः १४७ पुनः कुर्कुटः शृङ्गरीटीनन्द्यावर्त्तश्चिकडोलो शृङ्गरीट कविरली अक्षवेधकः १४८ अक्षिलः मागधः अक्षःरोडकः चित्रपत्रकपक्षि जलक जलकारी नीश्चकतात्मक १४९ एतानि देशीयनामानि [इहचउरिन्दि

फासओ । संठाणा देसओवावि विहाणाइं सहस्ससो १४५ ॥ चउरिंदियाओ जे जीवा दुविहा ते पकित्तिया। पज्जत्त मपज्जत्ता तेसिं मेए सुणेह मे १४६ ॥ अंधिया पुत्तिया चेव मच्छिया मसगा तहा। भमरे कीड पयंगेय ढिंकणे कंकणे तहा १४७ ॥ कुक्कुडे सिंगिरीडीय णंदावत्तेय विच्छिए। डोले भिंगारीय विराली अच्छिवेहए १४८ ॥ अत्थिले

सूत्र

भाषा

हे शिष्य १४५ अंधियाजीव तथा प्रकारे पोतीयाजीव माखी मसाजीव तिम भमरा कीडीजाति पतंगीया ढंकण जीवकुंकुणजीव तिम १४६ कुकुडजीव सिंगरीडीजीव नंद्यावर्त्त नामवीछुजीव डोल भिंगरीडीजीव विरलीजीव अक्षवेधक १४७ अच्छिलजीव मागधजीव अक्षीरोमजीव विचित्रजीव चित्रपत्र

याएए णेगहाएवमाइओ लोगस्स एगदेसम्मिते सव्वे परिकित्तिया १५०) इति अमुना प्रकारेण एतेचतुरिंद्रियाएवमादिका अनेकधाः सन्ति ते सर्वे चतुरिंद्रियालोकस्य चतुर्दशरज्वात्मलोकस्यैकदेशेपरिकीर्त्तिता १५० [सन्तइं पप्पणाइया अपज्जवसियावि य ठिइं पडुच्चसाइया सपज्जवसियावि य १५१] सन्ततिं प्राप्यते जीवा अनादय स्तथा अपर्यवसिताश्चापि भवस्थितिं कायस्थितिं प्रतीत्यसादयः सपर्यवसिताः अपिसन्ति १५१ [छच्चेव य मासाउ उक्कोसेण वियाहिया चउरिन्दिय आउठिई अन्तोमुहुत्तं जहन्निया १५२] चतुरिन्द्रियाणां उत्कृष्टा षण्मासा आयुः स्थिति र्व्याख्याता जघन्यिकाचान्तर्मुहूर्त्तस्थिति र्व्याख्याता १५२ भवस्थितिं उक्ताकायस्थितिं माह [संखेज्जकालमुक्कोसं अन्तोमुहुत्तं जहन्निया चउरिंदियकायठिई तं कायं तु अमुञ्चओ १५३] चतुरिन्द्रियाणां स्वं कायं अमुञ्चतां पुनः पुनस्तत्रैवोत्पद्यमानानां संख्येयकालं उत्कृष्टास्थिति रस्ति जघन्यिका च अन्तर्मुहूर्त्त

मोहए अत्थि रोडए बिचित्ते चित्तपत्तए। उहिं जलिया जलकारिय नीयातंतव गाईया १४९॥ इइ चउरिंदिया एए णेगहा एव माइओ। लोगस्स एग देसंमि ते सव्वे परिकित्तिया १५०॥ संतइपप्प णाईया अपज्जव सियावि य। ठिइं पडुच्च साईया सपज्जवसियावि य १५१॥ छच्चेव य मासाउ उक्कोसेण वियाहिया। चउरिंदिय आउ ठिइ अतोमुहुत्तं

सूत्र

जीव ओहिंजलियाजीव जलकारीजीवनीयाजीव जांणवा तंबगजीव एलोकरूढि १४८ इणे प्रकारे चौरिंदीजीव अनेकघणे प्रकारे एवमादिक लोक चौद राजना एकदेशने भागे ते सघला कह्या तीर्थंकरे १४९ संतति प्रवाहे अनादि अपर्यवसित अनंतपणि थिति आश्री आदि सहित अने अंतपण १५० छमासनी उत्कृष्टी स्थित कही तीर्थंकर देवे चउरिंद्री जीवनी आउखानीस्थित अंतर्मुहूर्त्त जघन्यस्थीती आउखो १५१ संख्याता कालनी उत्कृष्टी

भाषा

यावद्व्याख्याता १५३ अथ कालान्तरमाह [अणन्तकालमुक्कोसं अन्तोमुहुत्तं जहन्नयं विजढंमिसएकाए अन्तरेयं वियाहियं १५४] चतुरिंद्रियाणां स्वकीयेकायेत्यक्ते सति पुनरन्यस्मिन् कायेऽत्यक्त्वा पुनश्चतुरिंद्रियकाये उत्पद्यते तदा उत्कृष्टं अन्तरं अनन्तकालं जघन्यतोंतर्मुहूर्त्तं अन्तरं ज्ञेयं १५४ (एएसिंवन्नओ चेव गन्धओरसफासओ संठाणादेसओवावि विहाणाइं सहस्ससो १५५) एतेषां चतुरिंद्रियजीवानां वर्णतोगन्धतोरसतः स्पर्शतः संस्थाना देशतयापि सहस्रसोविधानि बहवोभेदाभवन्ति १५५ अथ पञ्चेंद्रियभेदानाह [पञ्चेन्द्रियायजेजीवा च उव्विहाते वियाहिया नेरइयातिरिक्खाय मणु आदेवाय आहिया १५६] पञ्चेंद्रियाश्चये जीवास्ते चतुर्विधाव्याख्यातास्ते पञ्चेंद्रि जीवानैरयिकास्तिर्यञ्चो मनुजाश्च पुनर्देवा आख्याता स्तीर्थ करै

जहन्निया १५२॥ संखेज्जकालमुक्कोसं अंतोमुहुत्तं जहन्निया। चउरिंदियकायठिई तंकायंतुअमुंचओ१५३। अणंतकाल मुक्कोसं अंतोमुहुत्तं जहन्नयं। विजढंमि सएकाए अंतरेयं वियाहियं १५४॥ एएसिं वन्नओ चेव गंधओरस फासओ। संठाणा देसओवावि विहाणाइं सहस्ससो१५५॥ पंचिंदियाओ। जेजीवा चउव्विहाते बियाहिया। नेरइय तिरिक्खाय मणुया देवाय आहिया १५६ ॥ नेरइया सत्तविहा पुढवीसू सत्तसू भवे। पज्जत्तमपज्जत्ता तेसिंभेए सुणेह मे १५७॥

अंतर्मुहूर्त्त जघन्य चौरिंद्रि जीवनी कायस्थिति ते कायने मूंकेनहीं १५२ अनंतोकाल उत्कृष्टो अंतर्मुहूर्त्त जघन्यपणे पोतानीकायामूंकेतजेइं एतलो अंतर कह्यो श्रीतीर्थंकरे १५३ एवेंद्रीय जीवना वर्णथकी गंधथकी रसथकी फरसथकी संस्थानना आदेशथकी विधानभेदसहस्र गमे १५४ पंचेंद्रीय जेजीव चिहं प्रकारे ते कह्या तीर्थं करे नारकी१ तिर्यंच २ मनुष्य ३ देवता कह्या तीर्थं करे १५५ नारकी साते प्रकारे रत्नप्रभादि सात पृथिवीने विषे

व्याख्याताः १५६ (नेरइया सत्तविहा पुढवीसुसत्तसूभवे पज्जत्तमपज्जत्ता तेसिभे एसुणेहमे१५७) सप्तसुरत्नप्रभादिषु नरकपृथ्वीषु सप्तधास्तेनैरयिकाभवेयुः स्तेपुननैरयिकाः पर्याप्ताः अपर्याप्ताश्च सन्ति सप्तनैरयिकाः पर्याप्ताः सप्तनैरयिकाः अपर्याप्ताः एवं चतुर्दश प्रकारास्तेषां भेदान् मे मम कथयतः सतो यूयं शृणुतः १५७ पूर्वं सप्तनरकपृथ्वीनां स्वरूपमाह (रयणाभा १ सक्कराभा २ वालुयाभा ३ य आहिया पङ्काभा ४ धूमाभा ५ तमा ६ तमतमा तहा १५८) रत्नानां वैडूर्यादीनां आभाइव आभायस्याः सारत्नाभा १ रत्नकाण्डस्य भवन पति भवनस्याभाइव आभायस्याः सारत्नाभा १ शर्कराः श्लक्ष्णपाषाण रूपा तदाकारा आभायस्याः सा शर्कराभा २ वालुकाश्लक्ष्णरजः सदृग् आभायस्याः सावालुकाभा ३ पङ्कस्य आभाइव आभायस्याः सापंकाभा ४ धूमस्य आभाइव आभायस्याः साधूमाभा ६ यद्यपि तत्र धूमस्य अभावोस्ति तथापि तत्र तदाकार पुद्गलानां परिणामोस्ति इति धूमा ५ तमः प्रभातमोरूपान्धकारमयी ६ तमस्तमाप्रकृष्टं तमस्तमस्तमयी अत्यन्तान्धकारमयीत्यर्थः ७ सप्तविध नरक पृथ्वीत्वेन तदन्तर्वर्त्तिनोपि नरकजीवाः सप्तधाव्याख्याताः ते पुनः पर्याप्तापर्याप्तभेदाच्चतुर्दशधाज्ञेयाः १५८ इति सप्तनरकपृथ्वीनां स्वरूपमुक्त्वा अथनामान्याह (घम्मा १ वंसगासेलातहा अञ्जण

रयणाभसक्कराभावालुयाभायआहिया । पंकाभा धूमाभातमा तमतमा तहा १५८॥घम्मावंसगासेलातहा अंजणरिट्ठ
गामघामाघवइचेवणारयायपुणोपुणो । रयणाइगुत्तओचेवतहाघम्माइणामओ इइ नेरइया एएसत्तहापरिकित्तिया

सूत्र

रत्ननी आभाकांतिते रतनप्रभा सर्करा कांकरा सरिषी क्रांति ते सर्कराप्रभा वेलूनी आभाकांति ते सरिखीते वालूकाप्रभा कही१५६ पंकसादृव सरिखी क्रांति ते पंकप्रभा कहीइं धूम्रनी सरीखी कांतते धूम्रप्रभातम अंधकार रूपतेतमा तमतमा अत्यंत अंधकाररूपे प्रकारे नारकी सातेप्रकारे कही १५७

भाषा

रिट्ठगा मघामाघवईचेव णारयाय पुणोपुणो १५८) घर्मा प्रथमा पृथ्वी द्वितीयावंशका तृतीयाशैला तथा चतुर्थी अञ्जना अरिष्टापञ्चमी मघाषष्टी माघवती सप्तमी अत्रवासिनोनारकाः सप्तधाभवेयुः १५८ (रयणाइ गुत्तओचेव तहा घम्माइणामओ इइनेरईयाएए सत्तहापरिकित्तिया १६०) रत्न प्रभादयो गोत्रतोज्ञेयाः तथा घर्मादयोनामतोज्ञेयाः इति अमुनाप्रकारेण एतेनैरयिकाः सप्तधाः परिकीर्त्तिताः १६० अथ क्षेत्र विभागं आह (लोगस्सएगदेसम्मि ते सव्वे उवियाहिया इत्तोकालविभागं तु तेसिं वुच्छं चउव्विहं १६१]ते सर्वेनारकालोकस्यैकदेशेव्याख्याताः अन्यत्र सर्वत्र न सन्तीत्यर्थः इत्तोइतोऽनन्तरं तेषां नारकाणां चतुर्विधं कालविभागं वक्ष्ये १६१ (सन्तइं पप्पणाइया अपज्जव सियावि य ठिइं पडुच्च साईया सपज्जवसिया वि य१६२] सन्ततिं प्राप्य प्रवाह माश्रित्यतेनारका अनादयो अपर्यवसितावापि स्थितिं भवस्थितिं कायस्थितिः आश्रित्यसादयः सपर्यवसितावापि वर्त्तन्ते १६२ [सागरोवममेगन्तु उक्कोसेणवियाहिया पढमाएजहन्नेणं दसवाससहस्सिया १६३] प्रथमायां नरक पृथिव्यां रत्नप्रभायां उत्कृष्टेन त्रयोदशे प्रस्तटे एकंसागरोपमं आयुः स्थितिर्व्याख्याताः जघन्येन दशवर्ष सहस्रिका आयुः स्थिति र्व्याख्याताः १६३ [तिन्नेवसागराउ उक्कोसेण वियाहिया

सूत्र

लोगस्स एगदेसंमि तेसव्वे उ वियाहिया। इत्तो कालविभागं तुतेसिं वोच्छं चउव्विहं। १५८ संतइं पप्पणाईया अप ज्जव सियावि य ठिइं पडुच्च साईया सपज्जवसियावि य। १६० सागरोवम मेगं तु उक्कोसेण वियाहिया। पढमाए जह

भाषा

लोकना एकदेश अधोलोकने विषे ए सर्वनारकी कह्यो एतला कह्या पछी कालनो विभाग तेहनो चिहुं प्रकारे कहिस्युं १५८ संतति प्रवाहे अनादि अने अपर्यवसित केहडो पण स्थिति आश्री आदि सहित अने पर्यवसित अंतपणिछे १५८ सागरोपम १ तेरमो प्रतरनी अपेक्षाइं उत्

दुच्चाए जहन्नेणं एगं तु सागरोवमं १६४] द्वितीयायां नरक पृथिव्यां शर्कराभायां अन्त्यमे प्रस्टटे नारकाणां उत्कृष्टत्वेन त्रीणि सागरोपमान्यायुः स्थितिर्व्याख्याताः जघन्येन तु एकं सागरोपमं आयुः स्थितिर्व्याख्याता १६४ (सत्तेव सागराऊ उक्कोसेण वियाहिया तइयाए जहन्नेणं तिन्नेव सागरोवमा १६५) तृतीयायां नरक पृथिव्यां वालुक प्रभायां अन्त्यमे प्रस्टटे उत्कृष्टतः सप्तसागरोपमान्यायुः स्थितिर्व्याख्याताः जघन्यत स्त्रीणि सागरोपमाणि स्थिति र्व्याख्याता १६५ [दससागरोवमाऊ उक्कोसेण वियाहिया च उत्थीए जहन्नेणं सत्तेव सागरोवमा १६६] चतुर्थ्यां नरक पृथिव्यां पङ्कप्रभायां अन्त्ये प्रस्टटे उत्कृष्टेन दशसागरोपमानि स्थिति र्व्याख्याताः जघन्येन तु सप्तसागरोपमानि आयुः स्थितिः

ध्रुव

न्नेणं दस वास सहस्सिया १६१। तिन्नेव सागराऊ उक्कोसेण वियाहिया। दुच्चाए जहन्नेणं एगं तु सागरोवमं १६२ सत्तेव सागराऊ उक्कोसेण वियाहिया। तइयाए जहन्नेणं तिन्नेवउ सागरोवमा १६३॥ दस सागरोवमाऊ उक्को सेण वियाहिया। चउत्थीए जहन्नेणं सत्तेवउ सागरोवमा ६४॥ सत्तरस सागराऊ उक्कोसेण वियाहिया। पंचमाए

भाषा

कृष्टो कह्यो तीर्थ करे कह्यो पहेली रतनप्रभा पृथवीने जघन्य दशहजार वर्ष पहेला प्रतरनी अपेक्षा १६० तीन सागरोपमनो आऊखु उत्कृष्टो कह्यो तिर्थं करे बीजो पृथवीइं नारकीने छेहले प्रतरे एक सागरोपम पहेला प्रतरनी अपेक्षाइ १६० सात सागरोपनो आउखो उत्कृष्टो कह्यो उत्कृष्टो भगवंते कह्यो त्रीजी पृथवी नारकीनो छेहलो प्रतरे जघन्य तीन सागरोपमनी अपेक्षा पहिला प्रतरे १६१ दशसागरोपमनो आऊखो उत्कृष्टो कह्यो चोथी पृथवी नारकीनो छेहले प्रतरे सात सागरोप मनोहुइइं पहेला प्रतरनी अपेक्षा १६२ सतर सागरोप मनो आऊखो उत्कृष्टो कह्यो तीर्थं करे

कथिता १६६ [सत्तरस सागराऊ उक्कोसेण वियाहिया पञ्चमाए जहन्नेणं दसचेवउसागरोवमा१६७] पञ्चमायां नरक पृथव्यां धूम प्रभायां अन्त्ये प्रस्तटे सप्तदशसागरोपमाणायुः स्थितिर्व्याख्याता: जघन्येन तु दशसागरोपमाणायुः स्थितिर्व्याख्याता १६७ (बावीस सागराऊ उक्कोसेण वियाहिया छट्ठीए जहन्नेणं सत्तरससागरोवमा १६८) षष्ठ्यां नरकपृथिव्यां तमः प्रभायां अन्त्येप्रस्तटे उत्कृष्टेन द्वाविंशति सागरोपमाणि आयुः स्थितिर्व्याख्याता जघन्येन सप्तदशसागरोपमाणि आयुः स्थितिर्व्याख्याताः १६८ (तित्तीस सागराऊ उक्कोसेण वियाहिया सत्तमाए जहन्नेणं बावीसं सागरोवमा १६९) सप्तमायां नरक पृथिव्यां तमस्तमः प्रभायां अन्त्ये प्रस्तटे उत्कृष्टेन त्रयस्त्रिंशत् सागरोपमाणायुः स्थिति र्व्याख्याता जघन्येन द्वाविंशति सागरोपमा णायुः स्थितिर्व्याख्याता१६९ [जाचेवउ आउठिई नेरईयाणं वियाहिया सातेसिंकायठिई जहन्नुक्कोसियाभवे१६९] नारकाणां याजघन्योत्कृष्टतः आयुः

सूत्र

जहन्नेणं दसचेवउ सागरोवमा १६५॥ बावीस सागराऊ उक्कोसेण वियाहिया। छट्ठीए जहन्नेणं सत्तरस सागरो वमा १६६॥ तित्तीस सागराऊ उक्कोसेण वियाहिया। सत्तमाए जहन्नेणं बावीसं सागरोवमा १६७॥ जाचेवउ

भाषा

पांचमी पृथ्वी नारकीनो छेल्लो प्रतरे जघन्य दस सागरोपमनो पेल्हला प्रतरनी अपेक्षाइं १६३ जे वली आऊखानी स्थीति उत्कृष्टी कह्यो तीर्थं करे नारकीने विखे छट्ठीइं प्रथिवीइ नारकीनो छेल्ले प्रतरे जघन्ये साहे तेहने तेहन्ये जकाय स्थिती जे भणी नारकी मरी नारकीमे नथाइं जघन्य पणे उत्कृष्ट पणे हुई १६४ बावीस सागरोप मनो आऊखो उत्कृष्टो कह्यो तीर्थं करे छट्ठीइं पृथिवीइं नारकीनो छेल्ले प्रतरे जघन्य सतर साग रोप मनो पेल्हलो प्रतरनी अपेक्षा १६५ तेत्रीस सागरोप मनो आउखो उत्कृष्टो कह्यो तीर्थं करे सातमी पृथिवीइं नारकीनो जघन्ये बावीस साग

स्थितिर्व्याख्याता सा एव तेषां नारकाणां कायस्थितिर्जघन्योत्कृष्टतश्च व्याख्याता यतोहि नारको जीवोभूत्वा पुनर्नरकभूमौ नोत्पद्यते अनन्तर गर्भज पर्याप्तसंख्येय वर्षायुष्केषु उत्पद्यते पश्चान्नरके उत्पद्यते नोत्पद्यते च १७० अथ कालान्तरमाह (अणन्तकालमुक्कोसं अन्तोमुहुत्तं जहन्नियं विजढं मिस एकाएनेरइयाणं तु अन्तरं १७१) नारकाणां तु स्वेकायेत्यक्ते सति उत्कृष्टं कालस्यान्तरं अनन्तकालं भवति जघन्यतोऽन्तर्मुहूर्त्तं कालान्तरं भवति यदा अनन्तरनरकात् कश्चिन्नारकश्च्युत्वागर्भजपर्याप्तमत्स्यादिषु उत्पद्यते तत्र च अत्यन्तदुष्टाध्यवसायत्वात् अन्तर्मुहूर्त्तं आयुः प्रपाल्यमृत्वाऽनन्तमनरके उत्पद्यते १७१ [एएसिं वन्नओचेव गन्धओ रसफासओ संठाणा देसओवावि विहाणाइं सहस्ससो १७१] एतेषां नारकाणां वर्णतो गन्धतोरसतः स्पर्शतः संस्थानादेशतश्चापि सहस्रसोविधानानि बहवो भेदा भवन्ति १७१ अथ पञ्चेंद्रियतिरश्चां भेदानाह [पञ्चेन्दियातिरिक्खाय दुविहाते वियाहिया समुच्छिमातिरिक्खाय गब्भवक्कं तियातहा १७२] पञ्चेंद्रियास्तिर्यंचो द्विविधा व्याख्यातास्तेके संमूर्छिमास्तिर्यंच च तथा गर्भव्युक्रान्ति कास्तिर्यंञ्चश्च

आउ ठिई नेरइयाणं वियाहिया। सातेसिं काय ठिई जहन्नुक्कोसिया भवे १६८॥ अणंत काल मुक्कोसं अंतोमुहुत्तं जहन्नयं। विजढंमि सए काए नेरइयाणंतु अंतरं १६९॥ एएसिं वन्नओ चेव गंधओ रस फासओ। संठाणा देसओ वावि विहाणाइं सहस्ससो १७०॥ पंचिंदिय तिरिक्खाओ दुविहा ते वियाहिया। संमुच्छिम तिरिक्खाओ गब्भ वक्कं

मूल

रोप मनो १६६ अनंतोकाल उत्कृष्टो अंतरमुहुर्त्त जघन्य छांडी थके आपणी नारकीनो काया नारकीनो आंतरो हुओ १६७ ए नारकी वर्ण थकी वली गंधथकी रसथकी फरसथकी संस्थानना आदेशथकी विधान भेद सहस्र गमे हुइं १६८ पंचेंद्रिय तिर्यंच जीव तिणे विहुं भेदे कह्या तीर्थं

भाषा

तत्र संमूर्छा अतिशय मूढ भावस्तेन निर्वृत्ताः निःपन्नाः संमूर्छिमाः संमूर्छिमाश्चते तिर्यञ्चश्च संमूर्छिम तिर्यञ्चो मनः पर्याप्ति रहिताः सदा संमूर्छिताइव तिष्टन्ति गर्भं व्युक्रान्तिका गर्भजामनः पर्याप्ति सहिताः १७२ [दुविहा ते भवे तिविहा जलयरा थलयरा तहा खहयराय बोधव्वा तेसिभेये सुणेहमे १७३] ते द्विविधा संमूर्छिमा गर्भजाश्च तिर्यञ्चः पुन स्त्रिविधाः बोधव्याः तत् त्रैविध्यं यथा जलचराः स्थलचराः तथा खचराः सन्ति एतेत्रयोपि द्विविधाः गर्भजाः समूर्छिमाश्चते यास्तेषां भेदान् मे मम कथयतो यूयं शृणुत १७३ अथ जलचर भेदानाह (मच्छायकच्छभा यागाहायमगरातहा सुंसुमारायबोधव्वा पञ्चहाजलयराहिया १७४) एते जलचराः पञ्चधा आख्याताः एतेके मत्स्यामीनाः कच्छपाः कूर्माश्चापि ग्राहास्तं तुकजीवाः मकरामहामत्स्याः शिशुमारापि मत्स्यविशेषाः एतेषु पञ्चसु भेदेषु बहूनां भेदानां अन्तर्भावः यतोहि यावन्तः स्थलजीवास्तावन्त एव जलजीवाः इत्युक्तेः १७४ [लोएगदेसेते सव्वेन सव्वत्थवियाहिया एत्तोकालविभागन्तु तेसिं वुच्छञ्च उविहं १७५] ते सर्वे जलचर जीवाः लोकैकदेशे

सूत्र

तिया तहा १७१ ॥ दुविहा ते भवे तिविहा जलयरा थलयरा तहा । खहयराय बोधव्वा तेसिं भेए सुणेह मे १७२ ॥
मच्छाय कच्छभाया गाहाय मगरा तहा । सुं सुमाराय बोधव्वा पंचहा जलयरा हिया १७३ ॥ लोएगदेसे ने सव्वे

भाषा

करे एक समूर्च्छिम विजोगर्भज तिर्यंच मन सहित १६८ विभेदे कह्या ते वली त्रिहुं प्रकारे हुई जलमांहिंचाले मच्छादि तेजलचर भूमि चाले बृषभा दिते थलचर तथा वलि खचर जाणवो खचर आकाशेचालेते हंसादिते जलचरादि जीवनाभेद सांभली शिष्य मुझने कहताथते १७० माछलानी जातका छवानी जांति ग्राहकतांतूया जीव तथा मगर मच्छ माछलानी जाति सुसमार जल चोरजीव जांणवा पांचेप्रकारे जलचर जीव जाणवा १७१ लोक

व्याख्याताः जलस्थानेषु एव न तु सर्वत्र इतोऽनन्तरं तेषां जलचर जीवानां तु कालविभागञ्च तु विधं वक्ष्ये १७५ [सन्ततं पप्पणाईया अपज्जवसियावि य ठिइं पडुच्च साईया सपज्जवसियावि य १७६] ते जलचरजीवाः सन्ततिं प्राप्य प्रवाहमार्गमाश्रित्य अनादयोऽपर्यवसिताश्च वर्त्तन्ते स्थितिं प्रतीत्यभवस्थितिं कायस्थितिं चाश्रित्यसादयः सपर्यवसिताश्च सन्ति इति भावः १७६ [इक्काय पुव्वकोडी उक्कोसेण वियाहिया आउठिई जलयराणं अन्तोमुहुत्तं जहन्निया १७७] जलचराणां मत्स्यादीनां जीवानां उत्कृष्टेन आयुः स्थितिरेका पूर्वकोटी व्याख्याताः पूर्वस्य तु परिमाणं एतत् सप्तति कोटिलक्षवर्षाणि षट् पञ्चाशत्सहस्रकोटि वर्षाणि एतैर्वर्षैः पूर्वं भवति जघन्यिका आयुः स्थितिस्तेषां अन्तर्मुहूर्त्तं एव व्याख्याताः १७७ अथ जलचराणां कायस्थिति

सूत्र

न सव्वत्थ वियाहिया। दुन्नोकाल विभागं तु तेसिं वोच्छं चउव्विहं १७४॥ संतइं पप्पणाईया अपज्जव सियावि य। ठिइं पडुच्च साईया सपज्जव सियावि य १७५॥ एक्काय पुव्वकोडी उक्कोसेण वियाहिया। आउ ठिई जलयराणं अंतो मुहुत्तं जहन्निया १७६॥ पुव्वकोडी पुहत्तं तु उक्कोसेण वियाहिया। काय ठिई जलयराणं अंतोमुहुत्तं जहन्निया १७७॥

भाषा

चौदराजने एकदेशे ते जलचरछे परं नथी सर्वलोक चौदराजमे एतलानंतरकालनो विवरो तेहनो कहिस्युं सादि १ पर्यवसित २ अनादि ३ अपर्यवसित १७२ प्रवाहे जलचर अनादिछे अपर्यवसित अंतपीणछे थिति आश्री आदि सहित अने पर्यवसित छेहडो १७३ एक पूर्वनी कोडी उत्कृष्टी कही तीर्थं करे आउखानी स्थिति गर्भज समूर्च्छिम जलचर जीवनी अंतर मुहूर्त्त जघन्य १७४ पूर्व कोडनी पृथवीकाय थिती तेथकी अंतर्मुहूर्त्त उत्कृष्टी कही संख्या पृथवीनी कायथिति जलचरनी सात आठ भव जलचरनो जलचर माहि रहे प्राणी अंतर्मुहूर्त्त जघन्य १७५ अनंतुकाल

माह [पुव्वकोडी पुहत्तं तु उक्कोसेण वियाहिया कायठिई जलयराणं अन्तोमुहुत्तं जहन्नया १७८] जल चराणां कायस्थिति रुत्कृष्टतः पूर्वकोटि पृथक्त्वं आख्याता यदा जलचरजीवो मृत्वा पुनः पुनर्जलचरयो नी एव उत्पद्यते तदा पूर्वकोडि पृथक्त्वं यावदुत्पद्यते पृथक्त्वं द्वाभ्यामारभ्यनवांकं यावत् पृथक्त्व इति सिद्धान्तांक संज्ञास्ति द्वाभ्यां पूर्वकोटि मारभ्य यावन्नवकोटिं यावज्जलचरो जीवो मृत्वा २ जलचरयो नी उत्पद्यते इत्यर्थः जघन्यतस्तु अन्तर्मुहूर्त्त मेव कायस्थिति र्व्याख्याता: अथ कालांतरमाह [अणन्तकालमुक्कोसं अन्तोमुहुत्तं जहन्निया विजढंमि सए काए जलयराणं तु अन्तरं १७९] जलचराणां स्वकीयेकायेत्यक्ते सति अन्यत्रोत्पद्य पुनः स्वकाये उत्पद्यते तदा कियत्कालान्तरं भवति तदुच्यते उत्कृष्टतोऽनन्तं कालान्तरं भवति यतोहि चेज्जलचरो निगोदत्वेनोत्पद्यते तदानिगोदस्यानन्तकालस्य स्थितिरस्ति जघन्य तस्तु अन्तर्मुहूर्त्तमेव कालान्तरं ज्ञेयं १७९ [एएसिंवन्नओचेव गन्धओरसफासओ संठाणादेसओवावि विहाणाइसहस्ससो १८०] तेषां जलचराणां वर्णतोगन्धतोरसतः स्पर्शतः संस्थानादेशतश्चापि विधानानि सहस्र सो भवन्ति १८० अथ स्थलचरभेदानाह [च उप्पयाय परिसप्पा दुविहाथलयराभवे च उप्पया च उव्विहाउ तं मे कित्तयओसुण १८१] स्थलचरा: द्विविधा: चतुःपदा:

सूत्र

अणंत काल मुक्कोसं अंतोमुहुत्तं जहन्नयं। विजढंमि सए काए जलयराणंतु अंतरं १७८॥ एएसिं वन्नयो चेव गंधओ रसफासओ। संठाणा देसओ वावि विहाणाइं सहस्ससो॥ १७९ चउप्पयाय परिसप्पा दुविहा थलयरा भवे। चउ

भाषा

उत्कृष्टो निगोदमाहि जाइतो अनंतु अंतर्मूहूर्त्त जघनेा पोतानीकाय मूंकी जाइते वली फिरीने जलचरनो जलचरमाहि आवेते अंतर १७९ ए जल चरने वर्णथकी गंधथकी रसथकी फरसथकी संस्थानना आदेशथकी विधानभेदसहस्रगमे १७७ चार पगनाते चतुःपद हयभादि उरभुइं चालेते भुज

परिसर्प्पाश्च भवेयुः चत्वारः पदाः येषां ते चतुःपदा परि समन्तात् सर्पन्तीति परिसर्पाः तत्र चतुःपदाः चतुर्विधाः सन्ति तान् चतुर्विधान् मे 'मम कथयतस्त्वं शृण १८१ (एगखुरादुखुराओ गण्डीपयसणप्पया हयमाई गोणमाई गयमाईसीहमाइणो १८२) एकखुराः द्विखुराः गण्डीपदाः सनख पदाः एकः खुरवरणाधोवर्त्तिहड्ड विशेषो येषां ते एकखुरास्ते च अश्वादयः एवं द्वौ खुरौ येषां ते द्विखुराः गोणादयोबलीवर्दादयो गण्डीकमलमध्यस्थ कर्णिकातइत्पदा येषां ते गण्डीपदाः गजादयः सहनखैर्वर्त्तन्तेइति सनखासनखापदा येषां ते सनखपदाः सिंहादयः सणप्पयाइति प्राकृतत्वात् १८२ अथ परिसर्प्यानाह [भूउरगपरिसप्पा परिसप्पा दुविहाभवे गोहाई अहिमाईआ इक्किक्का णेगहाभवे १८३] परिसर्पा जीवा द्विविधाभवेयुस्तेके भुजाभ्यां परिसर्पन्तीति भुजपरिसर्पाः उरसा सर्पन्तीति उरः परिसर्पाः तत्र गोधानकुल मूषकादयो भुजपरिसर्पाः अहेयः उरः परिसर्पाः एते एकेपि अनेकधाभवेयुः १८३ अथैषां क्षेत्रविभागमाह [लोएगदेसेते सव्वे न सत्थ वियाहिया इत्तोकालविभागम्तु ते सिंवुच्छं चउव्विहं १८४] ते सर्वे स्थलचरा

सूत्र

प्पया चउव्विहाओतेमेकित्तयओसुण १८०॥ एगखुरादुक्खुराचेव गंडीपय सनप्पया। हयमाईगोणमाई गयमाई सीह माइणो १८१। भु उरग परिसप्पा परिसप्पा दुविहा भवे। गोहाई अहिमाईया एक्केक्का णेगहा भवे १८२। लोएग

भाषा

परिसर्पनोलादि प्रमुख विह्नं प्रकारे थलचर हुवे चतुःपद चिहुं प्रकारे ते सुझने कीर्त्ति कहतां सांभल हे सीष्य १७८ एक खुरीछे ते एक खुरा वेजूई२ खुराछे ते विखुंरा २ गंडी कमलकर्णका सरीखो पगते गंडी पद नखसहित पगते सनखपद घोडादीखुर १ वृषभादीबे खुर२ गजउंट आदे गंडीपद३ सीह आदि स नखपद १७९ भुज हाथिउरहृदये परिसर्पचाले इम सर्प विह्नंभेदे हुवे गोह उदरा आदि सर्प आदि ते एकेका अनेकप्रकारे हुई १८०

भुजपरिसर्पास्थलोकैकदेशेव्याख्याताः सर्व्वत्र न व्याख्याताः इतोऽनन्तरं कालविभागं स्थलचराणां चतुर्विधं वक्ष्ये १८४ (सन्तइं पप्पणाइया अपज्जवसिया वियठिई पडुच्चसाईया सपज्जवसियावि य १८५) सन्ततिं प्राप्यते स्थलचरा अनादयोऽपर्यवसिताश्चापि स्थितिं भवस्थितिं प्रतीत्य आश्रित्यसादयः सपर्यवसिताश्चापि वर्त्तन्ते १८५ (पलिओवमाइं तिन्नेओ उक्कोसेण वियाहिया आउठिईथलयराणं अन्तोमुहुत्तं जहन्नयं १८६) स्थलचराणां उत्कृष्टेन त्रीणिपल्योपमान्यायुः स्थितिर्व्याख्याता जघन्यतः स्थलचराणां अन्तर्मुहूर्त्तमायुः स्थितिः१८६ अथ स्थलचरामृत्वा स्थलचरेष्वेवोत्पद्यन्ते तदाकियत्कालेन उत्पद्यन्ते तां कालस्थिति माह [पलिओवमाइं तिन्नेउ उक्कोसेणं तु साहिया पुव्वकोडी पुहत्तेणं अन्तोमुहुत्तं जहन्निया १८७] स्थलचराणां स्वकीये काये एव समुत्पद्यमानानां त्रीणि पल्योपमानि पूर्वकोटि पृथक्त्वेन साधिकानि उत्कृष्टेन कायस्थितिर्व्याख्याता जघन्यिकाकायस्थिति स्तेषामन्तर्मुहूर्त्त

देसे तेसव्वे न सव्वत्थ वियाहिया। इत्तो काल विभागंतु तेसिं वोच्छं चउव्विहं ॥ १८३ संतइं पप्पणाईया अप ज्जवसियावि य। ठिइं पडुच्च साईया सपज्जवसियावि य ॥ १८४ पलिओ वमाओ तिन्निओ उक्कोसेण वियाहिया। आउठिई थलयराणं अंतोमुहुत्तं जहन्निया ॥ १८५ पलिओवमाओ तिन्निओ उक्कोसेणंतु साहिया। पुव्वकोडी पुहु

मूल

भाषा

लोक चौदराजना एकदेशने भागे ते सर्पादे नथी सघले कह्या भगवंते एतला कह्या नन्तरकालनो विभाग विवरो ते थलचर चिहुं भेदे कहसु १८१ प्रवाहमार्गे थलचर अनादिछे अपर्यवसित अंतपणि थिति आश्रीसादि अने सपर्यवसित छेहपणि १८२ पल्योपमनी चिहुनी स्थिति उत्कृष्टी कही तीर्थं करे आजखानी स्थिति थलचर जीवनी अंतमुहुर्त्त जघन्य १८३ पल्योपम चिहुंनीथिति उत्कृष्टी कही तीर्थं करे पूर्व्वकोडि पृथगत्वे अधिक

मेव उक्ता यतोहि विपलोपमायुषः स्थलचराः पूर्वकोट्यायुषां सप्ताष्टभवग्रहणानि कुर्वन्ति पञ्चेन्द्रियनरतिरिश्चां अधिकनिरन्तरभवस्याऽसम्भ वोक्ति १८७ अथ कालांतरमाह [कायठिईथलयराणं अन्तरं तेसिमं भवे कालं अणन्तमुक्कोसं अन्तोमुहुत्तं जहन्नियं १८८] (विजढंमिसएकाएथलयराणं तु अन्तरं एएसिंवन्नओचेव गन्धओरसफासओ संठाणभेयओवावि विहाणा इसहस्ससो १८९) युग्मं स्थलचराणां स्वकीयेकायेत्यक्ते सति वनस्पत्यादि मध्ये उत्पद्यचेत्स्थलचरेषु पुनरायाति तदा उत्कृष्टं अनन्तकाल स्यान्तरं भवति जघन्य तथांतर्मुहूर्त्तं कालस्यान्तरं भवति १८८ एतेषां स्थलचराणां वर्णतोगन्धतो रसतः स्पर्शतः संस्थानभेदतश्चापि सहस्रशोविधानानि भेदाः १८९ अथ खचरभेदानाह (चम्मे उलोमपक्खीय तइयासमुग्गपक्खीय वियय पक्खीय बोधव्वा पक्खिणोय च उव्विहा १९०) पक्षिणः चतुर्विधाः बोधव्याः चर्मपक्षिणश्चर्म चटिकाद्याः रोमपक्षिणो राजहंसाद्याः समुद्गपक्षिणः समुद्गकाकार पक्षयुक्तामानुषोत्तर पर्वताइहिर्वर्त्तिनः विततपक्षिणो ये सर्वदाविस्तारित पक्षा एव तिष्ठन्ति १९० [लोएगदेसे ते सव्वे न सव्वत्थवियाहिया

सूत्र

त्तेणं अंतमुहुत्तं जहन्नियं । १८६ कायठिई थलयराणं अंतरं तेसिमं भवे । अणंत काल मुक्कोसं अंतोमुहुत्तं जह न्नयं ॥१८७ विजढंमि सए काए थलयराणंतु अंतरं । एएसिं वन्नओ चेव गंधओ रस फासओ । १८८ संठाणा देसओ वावि विहाणाइं सहस्ससो चम्मे उ लोम पक्खीय तइया समुग्ग पक्खिया ॥ १८९ वियय पक्खीय बोधव्वा पक्खि

भाषा

भणी भव ७ तथा ८ लागता करे ते भणी अंतर्मुहुर्त्त जघन्य १८४ कायस्थीति थलचरनी अनंती तेहनी हुवेती काल अनंतो उत्कृष्टो अंतर्मुहुर्त्त जघन्य पणे १८५ छांडी आपणोकाया थलचरने आंतरो चर्मरूपपांखते चर्मपंखी चमचेडजाति रोमरूप पांखते मोरपींछवीजो पांखबांधी जडे ते समुग्ग

इत्तोकालविभागन्तु तेसिंवुच्छं च उव्विहं १९१] ते सर्वे खचरालोकैकदेशेव्याख्याताः सर्वत्र चतुर्दशरज्वात्मलोकेन सन्ति इतोऽनन्तरं तेषां खचराणां चतुर्विधं कालविभागं वक्ष्ये १९१ [सन्तइपप्पणाईया अपज्जवसियावि य ठिई पडुच्चसाईया सपज्जवसियावि य १९२] सन्ततिं प्राप्यते खचरा अनादयोऽपर्यवसिता अपि वर्त्तन्ते स्थितिं प्रतीत्यते सादयः सपर्यवसिता अपि सन्ति १९२ (पलिओ वमस्सभागो असंखिज्ज यमोभवे आउठिईखहयराणं अन्तो मुहुत्तं जहन्निया १९२) खचराणां आयुः स्थितिः पल्योपमस्य असंख्येयतमो भागो भवति जघन्यका आयुः स्थितिरन्तर्मुहूर्त्तं भवति १९३ अथ खचराणां आयुः स्थितिः पल्योपमस्य असंख्येय तमोभागो भवति जघन्यका आयुः स्थितिरन्तर्मुहूर्त्तं भवति १९३ अथ खचराणां कायस्थिति कालांतरं द्वाभ्यां गाथाभ्यां वदति [असंखभागोपलियस्स उक्कोसेणसाहिओ पुव्वकोडी पुहत्तेणं अन्तोमुहुत्तं जहन्निया १९४] कायठिईखहयराणं अन्तरं ते सिमं

णोय चउव्विहा। लोएगदेसे तेसव्वे न सव्वत्थ वियाहिया॥ १९० संतइं पप्पणाईया अपज्जवसियावि य। ठिइं पडुच्च साईया सपज्जवसियावि य॥ १९१ पलिओवमस्स भागो असंखिज्जइमो भवे। आउ ठिई खहयराणं अंतोमुहुत्तं जहन्निया॥ १९२ असंखभागो पलियस्स उक्कोसेण वियाहिओ। पुव्वकोडी पुहुत्तेणं अंतोमुहुत्तं जहन्निया॥ १९३

सूत्र

भाषा

पक्खी कहीये १८६ विततपोहलो पांखे ऊडे ते विवत पंखी जाणवा पंखी चारप्रकारना लोकने एक देशे सघला नथी सघले भगवंते कह्या १८७ प्रवाहमार्ग आश्री ए पंखी अनादिछे १८८ पल्योपमनो असंख्या तमो भाग उत्कृष्टी आउखानि स्थिति खचर पंखी आनी अंतमुहुर्त्त जघन्य १८९ असंख्या तमोभाग पल्योप मनो उत्कृष्टो साधिक झाझेरो पूर्व कोड पृथकत्व पूर्वकोडिवा लाभव १ करी असंख्याता आउखानाभव करेतो अंतर्मुहुर्त्त

भवे अणंतकालमुक्कोसं अन्तोमुहुत्तं जहन्नया १८५) खचराणां कायस्थितिः पल्योपमस्य असंख्येयतमोभागः पूर्वकोटि पृथक्त्वेन साधिकश्च भवति जघन्यिकाकायस्थितिरन्तर्मुहूर्त्तं भवति, तेषां खचराणां कालान्तरं च उत्कृष्टतोऽनन्तकालं यावद्भवति जघन्यतश्च अन्तर्मुहूर्त्तं भवति १८५ (एएसिंवन्नओ चेव गन्धओरसफासओ संठाणादेसओवावि विहाणाइं सहस्ससो १८६) एतेषां खचराणां वर्णतोगन्धतोरसतः स्पर्शतः संस्थानादेशतश्चापि सहस्रशो विधानानि भवन्ति १८६ [मणुयादुविहाभेयाउ तंमेकित्तयओसुण समुच्छिमायमणुया गब्भवक्कं तियातहा १८७] मनुजाद्विविध भेदास्सन्ति तान् भेदान् मेकीर्त्तयतस्त्वं शृणु मनुजाः मनुष्याः संमूर्छिमास्तथागर्भव्युत्क्रान्तिकाः गर्भजाः संमूर्छिमामनोरहिताश्चतुर्दश स्थानेषूत्पन्नाः १८७ (गब्भवक्कंतियाजेउ तिविहातेवियाहिया अकम्मकम्मभूमाय अन्तरद्दीवगातहा १८८) ये तु गर्भव्युत्क्रांतिकास्ते मनुष्यास्त्रिविधाव्याख्यातास्ते के अकर्मकर्मभूमिगाः अन्तर

कायठिई खहयराणं अंतरं तेसिमंभवे ॥ कालंअणंतमुक्कोसं अंतोमुहुत्तं जहन्नयं १८४ ॥ एएसिंवन्नओचेव गंधओ रस फासओ संठाणादेसओवाविविहाणाइं सहस्ससो १८५॥ मणुयादुविहामेआओतेमेकित्तयओसुण । संमुच्छिमायमणुया गब्भवक्कंतियातहा १८६ गब्भवक्कंतियाजेउतिविहा तेवियाहिया । अकम्मकम्मभूम य अंतरद्दीवगा तहा १८७ ॥ पन्नरस

मूल

जघने १८० कायस्थिति खचर पंखीनी कही अंतरते खचरपंखीने एहवे अनंताकालनो अंतर उत्कृष्टो निगोदमाहि अंतर्मुहुर्त्त जघने १८१ खचरपंखीना वर्णथकी गंधरसथकी संस्थानना आदेश थकी विधान भेद सहस्रगमे हुवे १८२ मनुष्य विहुं भेदेहुइं ते मनुष्य कहता प्रति सांभलि हे शिष्य संमूर्छिम मन विनाहोइ मनुष्य चौदभेदे होवे उपजे मन सहित ते गर्भज तथावली १८३ गर्भज मनुष्य जेहतिविधा त्रिहुंभेदे ते कह्या

भाषा

द्वीपगाश्च अकर्मभौमाः अकर्मभूम्युत्पन्नाः कर्मभूमाः कर्मभूम्युत्पन्नाः तथा अन्तरद्वीपगाः १९८ (पन्नरसतीस दुविहा भेया अट्ठावीसई संखाउ कमसोतेसिं इइएसावियाहिया १९९) इति अमुनाप्रकारेण एतेषां पूर्वोक्तानां कर्मभूमि अन्तरद्वीपानां संख्याक्रमयोऽनुक्रमेण व्याख्याता साम्प्रतं संख्यादित्युच्यते विध शब्दस्यो भयत्र सम्बन्धोत्तेव्यः पञ्चदशविधाः कर्मभूमिजाः भरतैरावत महाविदेहानां प्रत्येकं पञ्च २ संख्याकत्वात् पञ्चदश संख्यात्वं भवति त्रिंशद्विधा अकर्म भौमाः अत्र हैमवत हरिवर्षरम्यकैरण्यवत देवकुरूत्तरकुरुरूपाणां षण्णामपि अकर्मभूमीनां प्रत्येकं पञ्चसंख्याया गुणितानां त्रिंशत् संख्यात्वं सम्भवति इहचक्रमग्रहत्युक्तोऽपि गणनावसरे क्रम भङ्गोविहितः पूर्वं अकर्मभूमि संख्यां विहायकर्मभूमि संख्या प्रतिपादिता तत्तु कर्मभूमिजानां मनुष्याणां मुक्ति साधकत्वेन प्राधान्यख्यापनात् पूर्वं कथनं न दोषायेति तथांतर द्वीपानां अष्टाविंशति भेदास्चांतर द्वीपाः क्षुल्ल हिमवति पर्वते पूर्वस्यांदिशि अपरस्यांदिशि च जम्बूद्वीपवेदिकायात्परतः प्रत्येकं द्वे द्वे दंष्ट्रे विदिगभि मुखेविनिर्गतेस्तः तद्यथाः पूर्वस्यां एकाईशा नामभि मुखोदंष्ट्रा द्वितीया आग्नेयभि मुखी पश्चिमायां एकानैऋत्यभिमुखी द्वितीया वायव्यभि मुखी एवं च तासु विदिक्षु अभिमुखीषु दंष्ट्रासु प्रत्येकं

सूत्र

तीसइ विहा भेया अट्ठावीसइ। संखाओ कमसो तेसिं इइ एसा वियाहिया १९८॥ समुच्छिमाणएसेव भेउद्देसो

भाषा

तीर्थंकरे करसणादि व्यापाररहित ते अकर्मभूमी करसणादि व्यापार ते कर्मभूमी अंतर समुद्रने मध्ये द्वीप तेह नाम मनुष्यते अंतरद्वीपना मनुष्य १९४ भरत ५ ऐरवत ५ महाविदेह ५ एवं कर्मभूमी १५ हैमवंत आदी अकर्मभूमी रागरूप द्वीपादि अंतर द्वीपनाभेद २८ संख्याता अनुक्रमे ते मनुष्यनो एणे प्रकारे कह्यो तिर्थं करे १९५ समुर्च्छिम १४ भेदनो एहीज गर्भजनो भेद कर्म भूमीयादिक भेद कह्या भगवंते लोक १४ राजना एकदेश विभा

त्रीणि २ योजनशतत्रयायामविस्ताराभ्यां लवण समुद्रमति क्रम्यस्थितासु षट् षट् अन्तरद्वीपाः सन्ति ते च द्वीपाश्चतुर्भिर्गुणिताश्चतुर्विंशति संख्याका भवन्ति ततश्च आद्यन्तद्वीप चतुष्कसहिता अष्टाविंशतिरं तरद्वीपाः सन्ति एवं शिखरिणि पर्वतेपि अष्टाविंशति र्ज्ञेया सर्वसाम्याच्चैषां भेदेन अविवक्षितत्वात् सूत्रेष्टाविंशति संख्याकथनं विरोधायन भवति तेषु अन्तरद्वीपेषु युगले धर्मिकावसन्ति तच्छरीरमानादि कथ्यते अष्टधनुः शतोच्छ्रायाः पल्यासंख्यभागायुषः चतुः षष्टि पृष्टकरण्डा चतुर्थदिवसाहाराभि लाषवन्तः एकोनाशीति दिन कृतापत्यपालनाः तेषां द्वीपानां नामायामविस्तारपरिधि आदि विचारस्तु चैत्र समास वृहट्टी कातोवसेयः १९९ संमूर्छिमानां हि एष एव भेदः यत्कर्म भूमि समुत्पन्नानां गर्भजानां वातपित्तादिषु चतुर्दश भेदैः सम्भवन्ति अङ्गुलासंख्येयभागमात्रावगाहनास्ते सर्वे मनुष्याः संमूर्छिमागर्भजाश्च लोकैकदेशेव्याख्याताः२०० [सन्तइं पप्पणाइया अपज्जवसियावि य ठिइं पडुच्च साईया सपज्जवसियावि य२०१] (पलिओवमाइतिन्नि ओउक्कोसेणवियाहिया आउठिईमणुआणं अन्तोमुहुत्तं जहन्निया२०२) मनुजानां गर्भजानां त्रीणि पल्योपमानि उत्कृष्टेन आयुःस्थिति र्व्याख्याता जघन्यका च अन्तर्मुहूर्त्त स्थितिर्ज्ञेयं २०२ अथ कायस्थिति मन्तरकालं चाह द्वाभ्यां गाथाभ्यां

सूत्र

आहिओ । लोगस्स एगदेसंमि ते सव्वे वियाहिया ॥१९९ संतइं पप्प णाईया अपज्जवसियावि य । ठिइं पडुच्च साईया सपज्जवसियावि य ॥ २०० पलिओवमाइ तिन्निओ उक्कोसेण वियाहिया । आउ ठिई मणुयाणं अंतोमुहुत्तं जह

भाषा

गने विषे ते सर्व सम्मूर्च्छिम गर्भज कह्या १९९ प्रवाहमार्ग आश्री अनादिके अंतपणाके स्थिति आश्री आदि सहित सपर्यवसित सांतपणि निर्ये १९७ पल्योपम त्रिहुंनो उत्कृष्टो कह्यो आजखानो स्थिति गर्भज मनुष्यनो अंतर्मुहुर्त्त जघन्य गर्भजनो सम्मूर्च्छिमनो जघन्य अंतर्मु

[पलिओवमाइं तिन्नि ओ उक्कोसेणं तु साहिया पुव्वकोडीपुहुत्तेणं अन्तोमुहुत्तं जहन्निया २०३] (कायठिई मणु आणं अन्तरन्ते सिमंभवे अणंतकाल मुक्कोसं अन्तोमुहुत्तं जहन्नियं २०४) मनुजानां गर्भजानां त्रीणि पल्योपमानि पूर्वकोटि पृथक्त्वेन साधिकानि उत्कृष्टेन कायस्थिति व्याख्याता जघन्थिकाचान्तर्मुहूर्त्तं स्थिति र्व्याख्याता तेषां गर्भजानां मनुजानां कालस्यान्तरं उत्कृष्टं अनन्तकालं जघन्यकं अन्तर्मुहूर्त्तं कालान्तरं ज्ञेयं २०४ [एएसिं वन्नओचेव गन्धओरसफासओ संठाणादेसओवावि विहाणाइं सहस्ससो २०५] एतेषां संमूर्छिमगर्भज मनुजानां वर्णतोगन्धतोरसतः स्पर्शतः संस्थानादेशतश्चापि सहस्रसो विधानि भवन्ति २०५ अथ देवानाह (देवा चउव्विहा वुत्ता तं मे कित्तयओसुण भोमिज्जवाण मन्तर जोइ सवेमाणि या

सूत्र

न्निया ॥ २०१ पलिओवमाउ तिन्निओ उक्कोसेणंतु साहिया। पुव्वकोडि पुहुत्तेणं अंतोमुहुत्तं जहन्निया ॥२०२ काय ठिई मणुयाणं अणंतरं तेसिमं भवे। अणंत काल मुक्कोसं अंतोमुहुत्तं जहन्नयं २०३। एएसिं वन्नओ चेव गंधओ रस फासओ। संठाण देसओवावि विहाणाइं सहस्ससो। २०४ देवा चउव्विहा वुत्ता ते मे कित्तयओ सुण। भोमिज्ज

भाषा

र्त्त १९८ पल्योपमनी त्रिपुटी उत्कृष्टी कही तीर्थं करे देवे पूर्वकोडी पृथक्त्व ९ लगी सातभव पूर्वकोडीथी करीने पल्यतुं आयु भोगवें पूर्व पृथक्त्व ते अंतर्मुहूर्त्त जघन्य १९९ काया स्थिति मनुष्यनी जेह भणी तेहनो तेह मांहि ७। ८ भव रहे आंतरो तेहनो मनुष्यने कहीये अनंताकालनो उत्कृष्टो अंतरनि गोदमांहि जाइ तुं अंतर्मुहूर्त्त जघन्य २०० एमनुष्यना वर्ण थकी गंध थकी रस थकी फरस थकी संस्थानना भेद थकी विधान भेद सहस्रगमे २०१ देवता चिहुं भेदे कह्या भगवंते ते सुभने कहतां प्रति सांभलि हे शिष्य भूमि जपना ते भूमिज भूवनपति विविध पर्वतने अंतरे जप

तहा २०६) देवाश्चतुर्विधा उक्ता स्तान् भेदान् कीर्त्तयतो मे ममत्वं शृणु भौमेयकव्यन्तराः ज्योतिष्कास्तथा वै मानिकाः भूमौभवाः भौमेयकाः भवन वासिनोदेवाः रत्नप्रभायाः पृथ्वाः अशीति सहस्रोत्तर योजन लक्षपिण्डाया उपर्येकं योजनमवगाह्य अधश्चैकं योजनसहस्रं मुक्त्वामध्येऽष्टसप्तत्युत्तर योजनलक्षे भवनवासिनां च मरेन्द्रादि देवानां भवनानि सन्ति १वाणमन्तरत्ति आर्षत्वादिविधानि अन्तराणि निवासस्थानानि गिरिकन्दरविवरादीनि येषां तेव्यन्तराः २ ज्योतयन्ते इति ज्योतिषि विमानानि तत्र वासिनोदेवाः ज्योतिष्काः ३ विशेषेण मानयन्त्युपभुञ्जन्ति सुकृति नो यानि इति विमा नानि तेषु भवा वैमानिकाः तथेति समुच्चये तेषा मेवोत्तरभेदानाह [दसहाउ भवणवासी अट्ठहा वणचारिणो पञ्चविहा जोइ सिया दुविहा वेमाणि यातहा २०७] दशधा एव भवनवासिनः तु शब्द एवार्थे अष्टधावनचारिणः वनेषु क्रीडारसेन चरितुं शीलं येषां ते वनचारिणोव्यन्तराः पञ्चधाज्योतिष्काः तथा वैमानिकाद्विधा २०७ तानेवनामत आह [असुरा१ नाग २ सुवन्ना ३ विज्जू ४ अग्गीय ५ आहियादीवो ६ दहि ७ दिसा ८ वाया ९ थणिया१०

वाणमंतर जोइस वेमाणिया तहा ॥ २०५ दसहाओ भवणवासी अट्ठहा वणचारिणो। पंचविहा जोइसिया दुविहा वेमाणिया तहा ॥ २०६ असुरा नाग सुवन्ना विज्जु अग्गीय आहिया। दीवो दहि दिसा वाया थणिया भवणवा

सूत्र

नातेव्यंतर ,ज्योतिवंत तेयो तिखी विशेषे भोगवे सुकृतनाफलतेवैमानिक सौधर्मादि २०२ दसे प्रकारे भवनवासी भवनपति आठे प्रकारे व्यंतरदेवता पांचे प्रकारे ज्योतिषी बिहुं प्रकारे वेमानिक देवता तिम २०३ असुरकुमार १नागकुमार २ सुवर्णकुमार ३ विद्युतकुमार ४ अग्निकुमार कह्या भगवंते ५ दीपकुमार ६ उदधिकुमार ७ दिसि कुमार ८-वायुकुमार८ स्तनति कुमार १० एभवनवासी भवनपति २०४ पिशाच १ भूत२ यक्षवखी३

भाषा

भवनवासिणो२०८] एते भुवनवासिनः कुमार शब्दान्ताः उच्यन्ते यतो हि एते कुमारवत् वेषभाषाशस्त्र यानवाहन क्रीडनानि कुर्वन्ति अतएते सर्वे देशापि कुमारान्ताः तद्यथा असुरकुमारनागकुमारविद्युत् कुमार अग्नि कुमारद्वीप कुमार उदधि कुमारदिक् कुमार वायु कुमारस्तनित कुमार एतेनामतः आख्याताः ८ अथ व्यन्तरभेदानां नामान्याह (पिसाय १ भूया २ जक्खाय ३ रक्खसा ४ किन्नराय ५ किं पुरिसा ६ महोरगाय ७ गन्धव्वा ८ अट्ठहा वाणमन्तरा२०९) व्यन्तरा अष्टविधा पिशाच१ भूता२ यक्षाश्च३पुनराक्षसा४किन्नराश्च५किं पुरुषाः६ महोरगा७ गन्धर्वाः८ एवमष्टप्रकाराः व्यन्तराश्चेयाः अथ ज्योतिष्कानां भेदान् नामतआह (चन्दसूराय नक्खत्ता गहातारगणा तहाठिया विचारिणो चेव पञ्चहाजोइ सालया २१०) ज्योति रालया ज्योति रालयोगहो येषां तेज्योतिरालयाः ज्योतिष्कादेवाः पञ्चधासन्ति इति शेषस्तेज्योतिष्कादेवाः ठियाइति स्थिराः मनुष्यक्षेत्राद्हि ज्योतिष्कास्तेपञ्च स्थिरा अचलस्वभावाः मनुष्यक्षेत्रान्तर्वर्त्तिनोहि मेरुपर्वतस्य नित्यं प्रादक्षिण्य चारिणस्तेपञ्च धाज्योतिष्काश्चेयास्तेचामीचन्द्रा १ सूर्याश्च २ नक्षत्राणि ३ ग्रहा ४ स्तारागणा ५ प्रकीर्णकतारकसमूहास्तथा ज्ञेया २१० अथ वैमानिकानां भेदानाह [वेमाणियाओ जेदेवादुविहातेवियाहिया कप्पोवगाय बोधव्वा

सूत्र

सिणो । २०७ पिसाय भूया जक्खाय रक्खसा किंनराय किंपुरिसा ॥ महोरगाय गंधव्वा अट्ठविहा वाणमंतरा २०८
चंदा सूराय नक्खत्ता गहा तारागणा तहा । ठिया विचारिणो चेव पंचहा जोइसालया २०९ । वेमाणियाओ

भाषा

राक्षस ४ किंनर ५ किंपुरुष ६ महोरग नामा ७ गंधर्व ८ एआठे प्रकारेव्यंतर २०५ चंद्रमा १ सूर्य २ नक्षत्र ३ ग्रह ४ तारांना समूहवली अढी द्वीप बाहिर ते थिर अढीई द्वीपमांहि चाले तिणे चारी पांचे प्रकारे ज्योतषीनां ठांम २०६ वैमाननां वासीजे वैमानिक देवता ते विहुं प्रकारे कह्या

कप्पाईयातहेवय २११] तु पुनर्वैमानिकायेदेवास्तेद्विविधाव्याख्याताः कल्पादेवलोकास्तान् उपगच्छन्तीति कल्पोपगाः द्वादश देवलोकस्थाः कल्पोपगाः च पुनस्तथैवकल्पातीताः कल्पान् अतीताः इति कल्पातीताः नवग्रैवेयकपञ्चानुत्तरविमानस्थाः एव वैमानिकाद्विप्रकाराज्ञातव्या २११ अथ कल्पोपगतानां नामान्याह (कप्पोवगाबारसहासोहम्मीसाणगातहा २ सणं कुमारमाहिंदा ४ बम्भलोगाय ५ लन्तगा ६ २१२) [महासुक्का ७ सहस्सारो ८ आणया ९ पाणया १० आरण ११ अच्चुया १२ चेव इइकप्पोवगासुरा २१३] युग्मं कल्पोपगा द्वादशधासु धर्मानाम इन्द्रस्य सभाऽस्मिन्नस्तीति सौधर्मः प्रथमकल्पः एवं ईशानोद्वितीयकल्पः सौधर्मश्च ईशानश्च सौधर्मेशानौ तौ गच्छन्ति प्राप्नुवन्तीति लांतगाः २१२ महाशुक्रे भवामहाशुक्राः सहस्रारेभवाः साहस्राराः आनतेभवा आनतास्तथा प्राणतेभवाः प्राणताः अरुणेभवा आरुणाश्च अच्युते भवा आच्युताश्च आरणाच्युताइति अमुनाप्रकारेण द्वादशविधाः कल्पोपगताः सुराग्रेयाः २१३ (कप्पाईयायजेदेवा दुविहातेवियाहिया गे विज्जाणुत्तराचेव गेविज्जानवविहातहिं २१४) च पुनस्ते कल्पातीतादेवास्ते द्विविधा व्याख्याता

सूत्र

जेदेवा दुविहा ते वियाहिया। कप्पोवगाय बोधव्वा कप्पाईया तहेवय॥ २१० कप्पोवगा बारसहा सोहम्मी साणगा तहा। सणंकुमारमाहिंदा बंभलोगायलंतगा२११॥ महासुक्कासहस्सारा आणया पाणयातहा। आरणा अच्चुया

भाषा

कल्पमर्यादाद्द इंद्र सामान्यादिकनी व्यवस्थाते कल्पोपगतवार देवलोकना देवताकल्पे अतिक्रमीवर्त्ते इंद्र सामानयादि रहित ते कल्पातीता ९ ग्रेवेक पांच अनुत्तरना २०७ कल्प देवलोके जपना देवता वारे प्रकारे ते कहा सो धर्म्म देवलोकना १ ईसांण देवलोकना तिम २ सनत्कुमार देवलोकना ३ माहेंद्र देवलोकना ५ ब्रह्म ५ लांतक देवलोकना ६ २०८ महाशुक्र देवलोकना ७ सहस्रार देवलोकना ८ आणत देवलोकना ९ प्राणत देवलोक १०

ग्रैवेयकाः अनुत्तराश्च तत्र ग्रैवेयका नवविधा तत्र ग्रीवालोक पुरुषस्य त्रयोदशरज्वात्म स्थानीय प्रदेशस्तत्र ग्रीवायां अतीव शोभाकरण हेतव आभरण भूताग्रैवेया देवावासास्तत्र भवा देवाग्रैवेयकास्ते नव प्रकाराश्चेया: २१४ तेषां ग्रैवेयाणां नामानि (हिट्ठिमा हिट्ठिमा चेव १ हिट्ठिमाम ज्झिमातहा२ हिट्ठिमाउ वरिमाचेव३ मज्झिमाहिट्ठिमातहा४ २१५) (मज्झिमामज्झिमाचेव५ मज्झिमा उवरिमातहा६ उवरिमाहिट्ठिमाचेव उवरिमा उवरिमाचेव८) उपरितन षट्कापेक्षया प्रथमेषु अधस्तना अधस्तना चैव पद पूरणे १ प्रथमग्रैवेय देवा: १ अधस्तनाश्च मध्यमाश्च अधस्तनामध्यमा: १ द्वितीयग्रैवेयदेवा: २ तथा अधस्तनोपरितना: तृतीयग्रैवेय देवा: ३ तथा मध्यमाधस्तना: मध्यस्त्रिकापेक्षया अधस्तनाश्चतुर्थग्रैवेयदेवा: २१५ [च पुनर्मध्यमा: मध्यमा: मध्यमस्थत्रिका पेक्षया मध्यमा मध्यमा पंचमग्रैवेयक देवा: तथा मध्यमत्रिका पेक्षया उपरितमा मध्यमोपरितमा: षष्ठग्रैवेयक देवा: पुनरुपरितनाधस्तना: उपरि स्थत्रिकापेक्षया अधस्तना: उपरितनाधस्तना: सप्तमग्रैवेयकदेवा: तथा उपरिमध्यमा: उपरितनत्रिकापेक्षया

मूल

चेव इहं कप्पोवगा सुरा २१२ ॥ कप्पाईयाय जेदेवा दुविहा ते वियाहिया। गेवेज्जा णुत्तरा चेव गेवेज्जा नव विहा तहिं २१३ ॥ हिट्ठिमा २ चेव हिट्ठिमा मज्झिमा तहा। हिट्ठिमा उवरिमा चेव मज्झिमा हिट्ठिमा तहा २१४ ॥

भाषा

आरण देवलोक ११ अच्युत देवलोकना १२ ए बे प्रकारे कल्प देवलोकना १२ भेद जाणवा देवता २०८ कल्पातीत नवग्रैवेयकादिकना जे देवता विहं प्रकारे ते कह्या लोक रूप नर पुरुषने ग्रीवा कोट समानते ग्रैवेयकना देवता उत्तम प्रधान सुख प्रभाव जीहां ते अनुत्तर विमान देवता ग्रैवेयक नव प्रकारे जाणवा २१० नवनी अपेक्षाइं हेठिलामांहिं हेठला पेहला देवता हेठिल्यानी अपेक्षाइ मध्यम विचालानी बीजीनी देवता तीम हेठलानी

मध्यमाः मध्यस्थाः उपरितमा मध्यमाः अष्टमग्रैवेयकदेवाः २१६ अथ नवग्रैवेयक देवानां नामोच्यते उवरिमाउवरिमाचेव इट्ठगे विज्जगासुरा च पुनरुपरिमोपरिमा उपरि स्थविकापेक्षया उवरि मोपरिमा नवग्रैवेय देवाः इति अमुना प्रकारेण नवग्रैवेयकाः सुराः व्याख्याताः अथानुत्तर विमानान्याह विजया वेजयंताय जयंता अपराजिया २१७ [सव्वट्ठ सिद्धिगाचेव पंचहाणुत्तरा सुरा इट्ठवेमाणिया एए णेगहा एवमाइओ २१८] विजया विजय विमानवासिनः विजयन्ते विविघ्नहेतून् विजया व्युत्पत्तिः तथा वैजयन्ताः तथा अपराजिताः अपरै र्हृदय विघ्नहेतुभिः शत्रुभिः अजिताः अपराजिताः पुनः सर्वार्थ सिद्धकाः सर्वेऽर्थाः सिद्धाइव सिद्धा येषांते सर्वार्थसिद्धाः सर्वार्थसिद्धा एव सर्वार्थसिद्धिकाः इति अमुनाप्रकारेण एते पञ्चधा अणुत्तरादेवाः एवमादिकाः व्याख्याताः द्वादश देवलोकेभवाः नवग्रैवेयकभवाः पञ्चानुत्तरभवाः सुराएवमादयोऽन्ये याः चतुरशीति लक्षाणि सप्तनवति

सूत्र

मज्झिमा २ चेव मज्झिमा उवरिमा तहा। उवरिमा हिट्ठिमा चेव उवरिमा मज्झिमा तहा २१५॥ उवरिमा२ चेव इट्ठ गेवेज्जगा सुरा। विजया वेजयंताय जयंता अपराजिया २१६॥ सव्वट्ठसिद्धिगा चेव पंचहा णुत्तरा सुरा। इट्ठ वेमाणिया एए णेगहा एव माइओ २१७॥ लोगस्स एग देसंमि ते सव्वे परिकित्तिया। इत्तो काल विभागं तु तेसिं

भाषा

अपेक्षाइं उपरला मध्यम त्रिकनी अपेक्षाइं हेठिला उंचा २११ मध्यत्रिकनी अपेक्षाइं मध्यविचालानो पांचमो देवता मध्यत्रिकनी अपेक्षाइं उपरि लोकस्थाना देवता उपरिला त्रिकनी अपेक्षाइं हेठलो सातमाइ देवता उपरिलात्रकनी आपेक्षाइं मध्य विचालानो आठमानां देवता २१२ उपरिलां त्रिकनी अपेक्षाइं उपरला नवमाना देवता ९ इणे प्रकारे नवग्रे वेकनादेवता १० विजयविमानना १ वेजयंत विमानना २ जयंत विमानना ३ अप

सहस्राणि तथा त्रयोविंशतिर्विमानापेक्षया अनेकविधा आख्याता २१८ (लोगस्स एगदेसंमि ते सव्वे परिकित्तिया इत्तोकाल विभागंतु तेसिं वुच्छं चउव्विहं २१९) ते सर्वे देवालोकस्यैकदेशे परिकीर्त्तिताः इतोऽनन्तरं काल विभागन्तु तेषां देवानां चतुर्विधं वक्ष्ये २१९ [संतइं पप्प णाईया अपज्जव सियाविय ठिइं पडुच्च साईया सपज्जव सियाविय २२०] सन्ततिं प्राप्यते देवा अनादयः अपर्यवसिता अपि स्थितिं भवस्थिति कायस्थितिं प्रतीत्यसादयः सपर्यवसिताश्चापि वर्त्तन्ते २२० [साहियं सागरं इक्कं उक्कोसेण ठिई भवे भोमिज्जाणजहन्नेणं दसवास सहस्सिया २२१] भोमिज्जाणं इति भवन पतीनां देवानां उत्कृष्टेन आयुःस्थितिः साधिकं सागरोपमं वर्त्तते जघन्येन दशवर्ष सहस्रिकास्थिति र्व्याख्याता २२१ (पलिओवममेगं तु उक्कोसेण ठिई भवे वंतराणं जहन्नेणं दसवास सहस्सिया २२२) व्यन्तराणां उत्कृष्टेन एकं पल्योपमं आयुः स्थिति

सूत्र

वोच्छं चउव्विहं२१८॥ संतइपप्पणाईया अपज्जवसियावि य। ठिइं पडुच्चसाईया सपज्जव सियावि य२१९॥ साहियंसा गरंएक्कं उक्कोसेणठिईभवे। भोमेज्जाणंजहन्नेणं दसवाससहस्सिया२२०॥ पलिओवममेगंतु उक्कोसेणठिईभवे। वंतराणं

भाषा

राजीत विमानना४ २१३ सर्वार्थसिद्धना देवताना पांच अणुत्तर विमानना देवता इणे प्रकारे वैमानीक देवता अनेक प्रकारे इत्यादिक २१४ लोकना एकदेशने विषे ते सर्व कह्या भगवंते एतलानंतर कालनो विभाग वीवरी ते देवतानुं कहेस्यं २१५ प्रवाह आश्रीदेवता अनादिना अपर्यवसित अनंतपणे स्थिति आश्रीसादि सहित सपर्यवसित छेहडो पण २१६ साधिक झाझेरो एक सागरोपम उत्कृष्टी स्थिति छवे भवनपति चमरेंद्रादि जघन्य दशहजार वरसनो २२१ पल्योपम एकनो उत्कृष्टी स्थीति छवे व्यंतर देवतानो जघन्य दसहजार वरसनो २२२ पल्योपम एक वरस लाख

भवेत् तु पुनर्ज्यन्तराणां जघन्येन दशवर्ष सहस्रिकाभवेत् २२२ (पलिओवमन्तुएगं वाससक्खेण साहियं पलिओवमट्ठभागो जोइसेसु जहन्निया २२३) ज्योतिष्काणां चन्द्रार्काणां देवानां एकंपल्योपमं वर्षलक्षेणसाधिकं उत्कृष्टा आयुः स्थितिर्व्याख्याता पुनर्जघन्यिका आयुः स्थितिः पल्योपमस्याष्टभोभागो भवति २२३ (दोचेव सागराइं उक्कोसेण ठिई भवे सोहम्मंमि जहन्नेणं एगच्च पलिओवमं २२४) सौधर्मे देवलोके द्वेसागरोपमे उत्कृष्टा आयुः स्थितिर्जघन्येन एकं पल्योपमं आयुः स्थिति र्ज्ञेया २२४ [सागरा साहियादुन्नि उक्कोसेण ठिई भवे ईसाणं मिजहन्नेणं साहियं पलिओवमं २२५] ईशाने ईशान देवलोके उत्कृष्टेन द्वे सागरोपमेसाधिके आयुः स्थितिर्भवेत् जघन्यतस्तु तत्र आयुः स्थितिः साधिकं पल्योपमं अस्ति २२५ (सागराणिय सत्तेव उक्कोसेण ठिई भवे सणं कुमारेजहन्नेणं दुन्निओसागरोवमा २२६) सनत्कुमारे उत्कृष्टेन सप्तैवसागरोपमानि आयुः स्थितिर्भवेत् जघन्येन

सूत्र

जहन्नेणं दस वास सहस्सिया २२२ ॥ पलिओवमंतु एगं वाससक्खेण साहियं । पलिओवमट्ठ भागो जोइसेसु जह न्निया २२३ ॥ दोचेव सागराइं उक्कोसेण विहाहिया । सोहम्मंमि जहन्नेणं एगंच पलिओवमं २२४ ॥ सागरा सा हिया दुन्नि उक्कोसेण वियाहिया । ईसाणंमि जहन्नेणं साहियं पलिओवमं २२५ ॥ सागराणिय सत्तेव उक्कोसेण ठिई

भाषा

एके करी अधिक उत्कृष्टी थितियोतिखी चंद्रमानी पल्योपमनो आठमो भाग ज्योतिषीने विखे तारादेवीनी जघन्य २२३ वे सागरोपम उत्कृष्टी स्थिति आउखुं होई सोधर्म देवलोकने विखे जघन्य एक पल्योपम आजखो २२४ सागरोपम बे झाझेरे उत्कृष्टी थिति हुई इसांण देवलोके जघन्ये जाझेरो एक पल्योपम २२५ सागरोपम सातनी थीत जांणवी उत्कृष्टीनीथे सनत्कुमार देवलोके जघन्यपणे वे सागरोपम २२६ झाझेरा

दे सागरोपमे स्थितिर्भवेत् २२६ [साहिया सागरा सत्त उक्कोसेण ठिई भवे माहिंदम्मि जहन्नेणं साहिया दुवि सागरा २२७] माहेन्द्रलोके उत्कृष्टेन साधिक सप्तसागरोपमाण्यायुः जघन्येन साधिक दे सागरोपमे २२७ (दसचेव सागराइं० २२८) ब्रह्मलोके उत्कृष्टेन सप्तसागरोपमाण्यायुः जघन्येन सप्तसागरोपमे २२८ [चउद्दससागराइं उक्कोसेण ठिई भवे लन्तगं मिजहन्नेणं दससागरोवमा २२९] लान्तकदेवलोके उत्कृष्टेन चतुर्दश सागरोपमानि आयुः स्थितिर्भवेत् जघन्यतो दशसागरोपमानि आयुस्थितिर्भवेत् २२९ [सत्तर स सागराई उक्कोसेण ठिई भवे महासुक्केजहन्नेणं च उद्दस सागरोवमा २३०] महाशुक्रे देवलोके उत्कृष्टेन सप्तदशसागरोपमानि आयुः स्थितिः जघन्येन चतुर्दशसागरोपमानि आयुः स्थितिर्भवेत् २३० [अट्ठा

सूत्र

भवे। सणंकुमारे जहन्नेणं दुन्निऊ सागरोवमा २२६॥ साहिया सागरा सत्त उक्कोसेण ठिई भवे। माहिंदम्मि जहन्नेणं साहिया दुन्नि सागरा२२७॥ दसचेव सागराइं उक्कोसेण ठिई भवे। बंभलोए जहन्नेणं सत्तऊ सागरोवमा२२८ चउद्दस सागराइं उक्कोसेण ठिई भवे। लंतगंमि जहन्नेणं दसऊ सागरोवमा २२९॥ सत्तरस सागराइं उक्कोसेण ठिई भवे। महासुक्के जहन्नेणं चउदस सागरोवमा २३०॥ अट्ठारस सागराइं उक्कोसेण ठिई भवे। सहस्सारे जह

भाषा

सागरोपम सातनी उत्कृष्टी थिति होइ माहेंद्र देवलोके जघन्ये तो झाझेरी बे सागरोपम २२७ दस सागरोपमनीं उत्कृष्टी स्थिति छइ ब्रम्ह देवलोके देवतानी जघन्येतु सात सागरोपम २२८ चौद सागरोपमनी उत्कृष्टी स्थिति छइ लांतके देवतानी जघन्यतो दस सागरोपम २२९ सतर सागरोपमनी उत्कृष्टी स्थिति छवे महाशुक्के देवतानी जघन्य चौद सागरोपम २३० अठारे सागरोपम उत्कृष्टी स्थित छइ सहस्रार देवलोके जघन्ये

रस सागराइं उक्कोसेण ठिई भवे सहस्सारे जहन्नेणं सत्तरस सागरोवमा २३१] सहस्रारे देवलोके अष्टादश सागरोपमाणि उत्कृष्टायुःस्थिति र्भवेत् जघन्यतः सप्तदश सागरोपमाण्यायुः स्थितिर्भवेत् २३१ (सागरा अउणवीसन्तु उक्कोसेण ठिई भवे आणयं मिजहन्नेणं अट्ठारससागरोवमा २३२) आनते देवलोके एकोनविंशति सागरोपमाणि उत्कृष्टेनायुःस्थितिर्भवेत् तथा जघन्येन अष्टादशसागरोपमाण्यायुः स्थितिर्भवेत् २३२ (वीसन्तु सागराइं उक्कोसेण ठिई भवे पाणयंमिजहन्नेणं सागरा अउणवीसई २३३) प्राणतदेव लोके उत्कृष्टेन विंशति सागरोपमाण्यायुः स्थितिर्भवेत् तथा जघन्येन एकोनविंशतिः सागरोपमाणि आयुः स्थितिर्भवेत् २३३ [सागराइक्क वीसन्तु उक्कोसेण ठिई भवे आरणंमिजहन्नेणं वीसइ सागरोवमा २३४] आरणे देवलोके एकविंशति सागरोपमाण्युत्कृष्टायुःस्थितिर्जघन्येन तु विंशति सागरोपमाणि आयुःस्थितिर्भवेत् २३४ (बावीस सागराइं उक्कोसेणठिई भवे

न्नेणं सत्तरस सागरोवमा २३१। सागरा अउणवीसंतु उक्कोसेण ठिई भवे। आणयम्मि जहन्नेणं अट्ठारस सागरो वमा २३२। वीसंतु सागराइं उक्कोसेणठिईभवे पाणयम्मि जहन्नेणं सागरा अउणवीसई २३३॥ सागराएक्कवीसंतु उक्को सेणठिई भवे। आरणम्मि जहन्नेणं वीसइं सागरोवमा २३४। बावीस सागराइं उक्कोसेण ठिई भवे, अच्चुयंमि जह

सूत्र

सत्तर सागरोपम छइं २३१ सागरोपमओगणीस उत्कृष्टी थीति छइं आणत देवलोके जघन्ये स्थिति अठार सागरोपमनी २३२ वीस सागरोपममी उत्कृष्टी स्थिति छइं प्राणत देवलोके जघन्य सागरोमओगणीस २३३ सागरोपम एकवीसनी उत्कृष्टी स्थिति छवे आरण देवलोके देवतानी जघन्य वीस सागरोपमनी २३४ बावीस सागरोपमनी उत्कृष्टी स्थिति छइं अच्युत देवलोके जघन्य चउवीस सागरोपम २३५ त्रेवीस सागरोपम उत्कृष्टी

भाषा

अच्चुयंमिजहन्नेणं सागराइक्कवीसई २३५) अच्युतदेवलोके द्वाविंशति सागरोपमान्युत्कृष्टायुःस्थितिर्भवेत् जघन्यतस्तु एकविंशति सागरोपमानिस्थिति र्भवेत् २३५ अथ नवग्रैवेयकाणां आयुःस्थितिरुच्यते [तेवीससागराइं उक्कोसेण ठिई भवेपढमं मिजहन्नेणं बावीसंसागरोवमा २३६] त्रयोविंशति सागरोपमानि प्रथमग्रैवेयके उत्कृष्टा आयुःस्थितिर्भवेत् जघन्येन द्वाविंशति सागरोपमानि २३६ (चउवीस सागराइं उक्कोसेणठिई भवे बिइयंमिजह न्नेणं तेवीसं सागरोवमा २३७) द्वितीये ग्रैवेयके चतुर्विंशति सागरोपमानि उत्कृष्टा आयुःस्थितिर्भवेत् जघन्येन त्रयोविंशति सागरोपमानि २३७ [पणवीस सागराइं उक्कोसेण ठिई भवे तइयं मिजहन्नेणं च उवीसंसागरोवमा २३८] तृतीये ग्रैवेयके पञ्चविंशति सागरोपमानि उत्कृष्टायुःस्थिति र्भवेत् जघन्येन चतुर्विंशति सागरोपमानि २३८ [छव्वीस सागराइं उक्कोसेणठिई भवे च उत्थं मिजहन्नेणं सागरापणवीसई २३९] चतुर्थेग्रैवेयकेषड् विंशति सागरोपमानि उत्कृष्टा आयुःस्थितिः जघन्येन पञ्चविंशति सागरोपमानि २३९ (सागरासत्तवीसन्तु उक्कोसेणठिई भवे पञ्चमं मिजहन्नेण

सूत्र

न्नेणं सागरा एक्कवीसइं २३५ ॥ तेवीस सागराइं उक्कोसेण ठिई भवे । पढमम्मि जहन्नेणं बावीसं सागरोवमा २३६॥ चउवीस सागराइं उक्कोसेण ठिई भवे । बिइयंम्मि जहन्नेणं तेवीसं सागरोवमा २३७ ॥ पणवीस सागराइं उक्कोसेण ठिई भवे । तइयंमि जहन्नेणं चउवीसं सागरोवमा २३८ ॥ छव्वीसं सागराइं उक्कोसेण ठिई भवे । चउत्थंमि जह

भाषा

स्थिति छइ प्रथमग्रैवेयकने विषे जघन्य बावीस सागरोपम २३६ चौवीस सागरोपम उत्कृष्टी स्थिति छइ बीजेग्रैवेयके जघन्य त्रेवीस सागरोपम२३७ पचवीस सागरोपम उत्कृष्टी थिति छइ त्रीजेग्रैवेयके जघन्य चउवीस सागरोपम २३८ छव्वीस सागरोपमनी स्थीत उत्कृष्टी स्थिति छेइ चोथे ग्रैवे

सागरासत्तवीसई २४०) पञ्चमेग्रैवेयके सप्तविंशति सागरोपमानि उत्कृष्टा आयुःस्थितिर्जघन्येन षट्विंशति सागरोपमानि२४० [सागराअट्ठवीसन्तुउक्को सेणठिईभवेछट्ठंमियजहन्नेणंसागरासत्तवीसई२४१] षष्टेग्रैवेयके उत्कृष्टेन अष्टाविंशतिसागरोपमानि आयुःस्थितिर्जघन्येनसप्तविंशतिसागरोपमाणि२४१ (सागरा अउणतीसंतु २४२) सप्तमेग्रैवेयके उत्कृष्टा एकोनत्रिंशत्सागरोपमानि आयुः स्थितिर्भवेत् जघन्यतः अष्टाविंशति सागरोपमानि२४२ (तीसंतु सागराइं उक्कोसेण ठिई भवे अट्ठमम्मि जहन्नेणं सागरा अउणवीसई २४३) अष्टमेग्रैवेयकेत्रिंशत्सागरोपमानि उत्कृष्टा आयुःस्थितिर्भवेत् जघन्यतस्तु एकोनत्रिंशत्सागरोपमानि २४३ [सागरा इक्कवीसन्तु उक्कोसेण ठिई भवे नवमं मिजहन्नेणं तीसई सागरोवमा २४४] नवमेग्रैवेयके एकत्रिंशत्सागरोप

सूत्र

न्नेणं सागरा पणवीसई २३९ ॥ सागरा सत्तवीसंतु उक्कोसेण ठिई भवे। पंचमंमि जहन्नेणं सागरा छवीसई २४० ॥ सागरा अट्ठवीसंतु उक्कोसेण ठिई भवे। छट्ठंमि जहन्नेणं सागरा सत्तवीसई २४१ ॥ सागरा अउणतीसंतु उक्कोसेण ठिई भवे। सत्तमंमि जहन्नेणं सागरा अट्ठवीसई २४२ ॥ तीसंतु सागराइं उक्कोसेण ठिई भवे। अट्ठमम्मि जहन्नेणं सागरा अउणतीसई २४३ ॥ सागरा एक्कतीसंतु उक्कोसेण ठिई भवे। नवमम्मि जहन्नेणं तीसई सागरोवमा २४४॥

भाषा

यके जघन्य सागरोपम पचवीस २३८ सागरोपम सत्तावीसनी उत्कृष्टी स्थिति छवे पांचमे ग्रैवेयकने विषे देवतानी जघन्य सागरोपम छावीस २४० सागरोपमनी अट्ठावीस उत्कृष्टी स्थिति छइं छट्ठे ग्रैवेके जघन्य सागरोपम सत्तावीस २४१ सागरोपम उगणत्रीस उत्कृष्टी स्थिति छइं सातमे ग्रैवेयके जघन्य सागरोपम अट्ठावीस २४२ त्रीस सागरोपम उत्कृष्टी स्थिति छइं आठमाग्रैवेयकने विषे जघन्य सागरोपम उगणत्रीस २४३ सागरोपम

मानि उत्कृष्टायुः स्थितिर्भवेत् जघन्यतस्तु एकत्रिंशत्सागरोपमानि २४४] अथ पञ्चानुत्तराणां आयुःस्थिति माह [तेत्तीस सागराइं उक्कोसेण ठिई भवे च उसुविजयाईसु जहन्नेणे क्कतीसई २४५] चतुर्ष्वपि विजय वै जयन्त जयन्तापराजितेषु विमानेषु उत्कृष्टेनत्रय स्त्रिंशत्सागरोपमानि आयुः स्थितिर्भवेत् जघन्येन एकत्रिंशत्सागरोपमानि २४५) [अजहन्न मणुक्कोसन्तित्ती संसागरोवमा महाविमाणे सव्वट्ठे ठिई एसावियाहिया २४६] सर्वार्थे इति सर्वार्थसिद्धेविमाने महाविमाने अजघन्यं तथाऽनुत्कृष्टं यथा स्यात्तथा त्रयत्रिंशत्सागरोपमाणायुःस्थितिर्भवेत् नविद्यते जघन्या यत्र तत् अजघन्यं न विद्यते उत्कृष्टा यत्र तत् अनुत्कृष्टं अर्थात् जघन्यापि नास्ति उत्कृष्टापि नास्ति एकैवत्रय स्त्रिंशत्सागरोपमरूपा एषा आयुस्थिति व्याख्याता २४६ अथ देवानां कायस्थिति माह (जाचेव आउठिई देवाणं तु वियाहिया सातेसिंकायठिई जहन्नुक्कोसियाभवे २४७) याचैव देवानां चतुर्विधानां अपि आयुःस्थितिर्जघन्योत् कृष्टाव्याख्याता सा एव कायस्थिति र्भवेत् यतोहि देवामृत्वा देवान भवन्ति २४७ अथ कालान्तरमाह [अणन्तकाल मुक्कोसं

सूत्र

तेत्तीस सागराऊ उक्कोसेण ठिई भवे । चउसुवि विजयाईसु जहन्नेणे क्कतीसई २४५ ॥ अजहन्न मणुक्कोसं तेत्तीसं सागरोवमा । महाविमाण सव्वट्ठे ठिई एसा वियाहिया २४६ ॥ जाचेवउ आउ ठिई देवाणंतु वियाहिया । सा

भाषा

एकत्रीस उत्कृष्टी स्थिति हुवे नवग्रैवे यक जघन्य त्रीस सागरोपम २४४ तेत्रीस सागरोपम उत्कृष्टी स्थिति हुवे च्यार विजय १ वैजयंत २ जयंत३ अपराजितने ४ विखे देवतानी जघन्य एकत्रीस सागरोपमनी स्थीतो हुई २४५ जघन्य पणि नही उत्कृष्टपण नही जघन्य उत्कृष्ट तेत्रीस सागरो पम मोटो विमान सर्वार्थसिद्धने विखे देवतानी स्थिति एह तीर्थं करे कही २४६ जे आजखानी थिति देवता सर्वनी स्थीति कही भगवंते ते वली

अन्तोमुहुत्तं जहन्नयं विजढंमि सएकाए देवाणं होज्ज अन्तरं २४८) देवानां स्वकीये कायेत्यक्ते सति वनस्पति कायेव्रजति तदा उत्कृष्टं अन्तरं अनन्त काले भवेत् जघन्यतोंतर अन्तर्मुहूर्त्तं भवेत्२४८ [अणन्तकालमुक्कोसं वासपुहत्तं जहन्नयं आणयाईणं देवाणं गेविज्जाणंतु अन्तरं २४९] आनतादीनां नवमदेवलोकादीनां तु पुनः ग्रैवेयकानां नवानां उपलक्षणत्वात् तत्र वासिनां देवानां स्वस्थानात् च्युत्वानत्र संसारेनिगोदेसमुत्पन्नानां पश्चात्पुनः स्वस्थाने आगच्छतां उत्कृष्टं चेत्कालान्तरं भवेत्तदा अनन्तं कालान्तरं भवेत् जघन्यं चेदंतरं भवेत्तदा वर्ष पृथक्त्वं नववर्षाणि यावद्भवतीत्यर्थः २४९ [संखेज्जसागरुक्कोसंवासपुहुत्तं जहन्नयंअणुत्तराणयदेवाणंअन्तरंतुवियाहियं२५०] अनुत्तराणां देवानां च्यवनंभूत्वा पुनस्तेषुत्पत्तिः स्यात्तदाकियदन्तरं भवेत् तदाह उत्कृष्टंतु संख्येयसागरोपमानि अन्तरंव्याख्यातं जघन्यंतु वर्ष पृथक्त्वं नववर्षाणि यावत्२५० [एएसिंवन्नओचेव गन्धओरसफासओ सट्ठाणा देसओवावि विहाणाइ सहस्ससो २५१] एतेषां देवानां चतुर्निकायानां गन्धतोरसतः स्पर्शतः संस्थानादेशतश्चापि सहस्रसोविधानि भवन्ति अनेकेभेदा

सूत्र

तेसिं काय ठिइं जहन्नुक्कोसिया भवे २४७ ॥ अणंत काल मुक्कोसं अंतोमुहुत्तं जहन्नयं । विजढंमि सएकाए देवाणं होज्ज अंतरं २४८॥ अणंत काल मुक्कोसं वास पुहत्तं जहन्नयं । आणयाइणं कप्पाणं गेविज्जाणंतु अंतरं २४९॥ संखिज्ज सागरो क्कोसं वास पुहत्तं जहन्नयं । अणुत्तराणय देवाणं अंतरंतु वियाहिया २५० ॥ एएसिं वन्नओ चेव गंधओ रस

भाषा

देवतानो कायस्थीति भणी देवता तथाइ जघन्यपणे उत्कृष्टपणे हुवे २४७ अनंतुकाल उत्कृष्टो अंतर्मुहूर्त्त जघन्य छांडे थके पोतानी काया देवता मरी देवतान थाइं एतलो अंतर २४८ ईणां देवताना वर्णथकी गंधथकी फरसथकी संस्थानना भेदथकी विधानभेद सहस्रगमे हुइ २५०

भवन्ति २५१ अथ निगमयितु माह [संसारत्थायसिद्धाय इइजीवावियाहिया रूविणो चेव अरूवीय अजीवादुविहाविय २५२] संसारस्थाश्च जीवासिद्धाश्च जीवाइति अमुना प्रकारेण व्याख्याताः च पुनरूपिणोऽरूपिणोऽजीवाश्च व्याख्याताः द्विविधा अपि कथिताः अथोपदेशमाह (इइजीवमजीवेय सुच्चासद्दहि जणय सव्वनयाणमणुमए रमिज्जासंयमेमुणी २५३) मुनिः साधुरेवं अमुनाप्रकारेण जीवान् गुरोर्मुखात् श्रुत्वा पुनः श्रद्धाय संयमे सप्तदशविधेरमेत्रतिं कुर्यात् कीदृशे संयमे सर्वनयानां अनुमते सर्वे च तेनयाश्च सर्वनयाः नैगमादयः सप्तनयास्तेषां सर्वनयानां ज्ञानक्रियांतर्गतानां अनुमते अभिप्रीते ज्ञान सहित सम्यक् चारित्र रूपे २५३ [तओबहूणिवासाणिसामण्णमणुपालियाइमेण कम्मजोएण अप्पाणं संलिहेमुणी २५४] ततश्चारित्रे रमणानन्तरं बहूणि

फासओ। संठाणा देसओवावि विहाणाइं सहस्ससो २५१॥ संसारत्थाय सिद्धाय इइ जीवा वियाहिया। रूविणो चेव अरूवीय अजीवा दुविहाविय २५२॥ इइ जीव मजीवेय सोच्चा सद्दहिजणय। सव्व नयाण अणुमए रमेज्जा संजमे मुणी २५३॥ तओ बहूणि वासाणि सामन्न मणुपालिया। इमेण कम्म जोगेणं अप्पाणं संलिहे मुणी २५४॥

सूत्र

संसारीक जीवना सिद्धना जीव इणे प्रकारे जीव विहुं भेदे काह्या रूपी अजीव विहुं भेदे अरुपी अजीव दशभेदे अजीव विहुं प्रकारे हुवे २५२ एणे प्रकारे जीवने अजीवनाभेद गुरु समीपे सांभलीने सर्वदोह प्रमाण करी पडिवजी समस्त नेगमादिकसा तनय ते ज्ञानक्रया माहि अंतर्भावता जाणी ज्ञान सहितथको रति आणीने संयमने विखे साधु २५३ ततोदीचालोधानंतर घणा वरसलगी श्रामण्य चारित्र तपसंयम क्रयाइ उत्तम पालीने इणे आगलि कहोस्ये तेणे अनुक्रमे कर्मयोगे आत्मा शरीर संलेखे द्रव्य थकी तपे करि काया क्षीण पाडी भाव थकी कषाय रहित २५४ बारबरसतांई

भाषा

वर्षाणि यावत् अनुयात्यमुनिरनेन क्रमयोगेन आत्मानं संलिखेत् द्रव्यतोभावतश्च क्षपीकुर्यात् संप्रतिसंलेखना पूर्वकं क्रमयोगमाह आह [बारसेवउवासाइं संलेहुक्कोसियाभवे संवच्छरमज्झमियाछम्मासायजहन्निया २५५] [पढमे वास चउक्कंमिविगई निज्जूहणंकरे बीएवास चउक्कंमि विचित्तं तु तवं चरे २५६] (एगन्तरमायामंकट्टुसंवच्छरेदुवेतओसंवच्छरद्धंतुनाइविगिट्ठंतवंचरे २५७) (तओसंवच्छरद्धंतुविगिट्ठंतुतवंचरेपरिमियंचेव आयामंतंमि संवच्छरेकरे २५८) (कोडी सहियमायामं कट्टुसंवच्छरे मुणोमासद्धमासि एणं तु आहारेणं तवंचरे २५९) एतासां गाथानां व्याख्या द्वादशैवर्षाणि उत्कृष्टा संलेखनाभवेत् संलेखनं द्रव्यतोभावतश्च क्षपत्वं करणं संलेखना द्रव्यतः शरीरस्य क्षपीकरणं भावतश्च कषायाणां क्षपीकरणं संवच्छरमेक वर्षं मध्यमिकासंलेखनाभवेत् जघन्यिका संलेखनाषण्मासीभवेत् २५५ संलेषनायास्तैविध्येऽनुक्रममाह प्रथमे आद्येवर्षे चतुष्के विकृति निर्यूहनं विकृतीनां पञ्चानांत्यागं आचाम्लनिर्विकृत्यादि तपः कुर्यादित्यर्थः द्वितीये वर्षे चतुष्के विचित्र एव चतुर्थषष्टाष्टमादि रूपं तपश्चरेत् २५६ ततो द्वौ संवत्सरौ यावत् एकेन चतुर्थलक्षणेन तपसाअन्तरं व्यवधानं यस्मिन् तदेकान्तरं आयामं आचाम्लं कृत्वातपश्च संवच्छरार्द्धं यावन्मास षट्कं यावत् अतिविकृष्टं अष्टम

बारसेवउ वासाइं संलेहु क्कोसिया भवे । संव्वच्छर मज्झमिया छम्मासाय जहन्निया २५५ ॥ पढमे वास चउक्कंमि विगई निज्जूहणं करे । बिइए वास चउक्कंमि विचित्तंतु तवं चरे २५६ एगंतर मायामं कट्टु संवच्छरे दुवे । तओ संव

सूत्र

उत्कृष्टी छइ संलेखना वरस एकनी मध्य संलेखणा छमासनी जघन्य संलेखना २५५ पहिला वरस चारने विखे विगयनो परिहार आंबिलनीवी करे बीजा आगला वरस चारने वीखे विचित्र कइ अट्ठमादि तप करे २५६ उपवास अने आंतरे पारणे आंबिल इम करी बेवरसने विखे तिवार

भाषा

द्वादश्यादितपोन आचरेत् न सेवेत २५७ ततस्तु संवत्सरार्द्धं मास षट्कंतु विकृष्टं षष्टाष्टमादितपः आचरेत् परं तत्रायं विशेषः परमित मेवस्तोकं एव आचाम्लं तपस्तस्मिन् संवत्सरे कुर्य्यात् कोर्थः पूर्वस्मिन् संवत्सरार्द्धेन अस्मिन्संवत्सरार्द्धेच एवं एकादशे संवत्सरे चतुर्थषष्टाष्टमद्वादशादीनां पारणे आचाम्लं विदध्यात् इत्यर्थः ततोकोटी सहितं तपःस्यात्२५८ इत्थं एकादशसुवर्षेषु व्यतीतेषु द्वादशवर्षे यत्कुर्य्यात्तदाह कोटीभ्यां प्रत्याख्यानस्य आद्यन्ताभ्यां सहितं कोटीसहितं तपोद्वादशे संवत्सरेमुनिः कुर्य्यात् कोर्थः विवक्षितदिने प्रभातसमये आचाम्ल प्रत्याख्यानं कृत्वा पुनर्द्वितीयदिने तपोन्तरं विधाय तस्यां ते पुनराचाम्लं इति कोटीसहितं उच्यते इत्यनेन द्वादशवर्षाणि तपः कुर्यात् तु पुनः पश्चान्मासिकेन तु पुनरर्द्धमासिकेन आहारेण अर्थान्मासक्षपण प्रत्याख्यानेन तथार्द्ध मासक्षपणेन आहारेणइति आहारानादरेणेन तपः प्रस्तावाद्भक्तपरिज्ञयाऽनशनरूपं तपश्चरेत् एतद्विस्तरस्तु निशीथ चूर्णितो वक्षेयः २५९ अङ्गीकृतानशनस्य अशुभभावनापरिहारः कर्त्तव्यः अतोऽशुभ भावनात्यागार्थमाह [कन्दप्पमाभि ओगं किब्बिसियं मोहमासुरत्तञ्च एयाओ

सूत्र

छरद्धंतु नाइविगिट्ठं तवं चरे २५७॥ तओ संवच्छरद्धंतु विगिट्ठंतु तवं चरे। परिमियं चेव आयामं तंमि संवच्छरे करे २५८। कोडीसहिय मायामं कट्टु संवच्छरे मुणी। मासद्धमासिएणंतु आहारेणं तवंचरे २५९। कंदप्प माभि

भाषा

पछी संवच्छर अर्द्ध छमासताइं नही अति दुर्लभ एहवो तप करे २५७ तिवार पछी अर्द्ध संवच्छर छमासतांइ विकृष्ट आकरो छट्ठ अट्ठमादि तप करे परिमित थोडा थोडा आंबिल करे एतले उपवासने पारणे आंबील पेहइला मास २५८ एहमासदई इम वरस २ एवं २२ २५२ पच्चखाणने धुरिं आंबिल करे विचाले तप करे छेहडे आंबील करे ते कोडि सहिय करी वरस २ लगी साधु पछे मास खमण अधमास खमण आहार परिहारी

दुग्गईओ मरणंमिविराहियाहुन्ति २६०] एताः पञ्चभावनाः विराधिकाः सम्यग् दर्शनचारित्रादीनां भङ्करा: सत्योमरणान्ते मरणसमये दुर्गतयोदुर्गति कारणत्वात् दुर्गतयोभवन्ति कारणेकार्योपचारः एताः का: भावनाकं दर्प इति कन्दर्पभावनापदैकदेशेपद समुदायोपचारात् एवं अभियोग्य भावना किल्बिषभावना मोह भावना असुरत्वभावनादुर्गतिद्वात्र अर्थात् देवदुर्गतिः स्यात् तद्ग्राह्यवहारेण चारित्रे सत्यपि तादृग्देवनिकायोत्पत्ती चारित्रा भावेन नानागतिभाक्त्वं स्यात् यदुक्तं यः संयमपि कुर्य्यात् एतासु भावनासु मनुजसु स च गच्छेत् सुरयो नो यत्र हि चारित्र हीनत्वमिति २ मरण समये याद्दयोमति स्याद्दयोगतिः स्यात् इति दर्शितं मरण समये यदि एताभावना नस्युस्तदासुगतिः स्यादित्यर्थः २६० [मिच्छादंसणरत्ता सनियाणाहु हिंसगा इदजेमरन्ति जीवा तेसिं पुणदुल्लहाबोही २६१] इति असुनाप्रकारेणये जीवाः म्रियन्ते तेषां जीवानां पुनर्जन्मान्तरे बोधिर्जैनधर्म रुचिर्दुर्लभा दुःप्राप्याभवेत् इतीति किं येजीवामिथ्यादर्शन रक्ताः अतत्वेतत्वाभि निवेशरूपं मिथ्यादर्शनं तत्र रक्तामिथ्यादर्शन रक्तास्तादृशाः सन्तो म्रियन्ते पुनर्ये

सूत्र

ओगं किब्बिसियं मोह मासुरत्तंच। एयाओ दुग्गईओ मरणंमि विराहिया होंति २६० मिच्छा दंसण रत्ता सन्नि याणाहु हिंसगा। इय जे मरंति जीवा तेसिं पुण दुल्लहा बोही॥२६१ सम्मद्दंसण रत्ता अनियाणा सुक्कलेसमोगाढा।

भाषा

अशुभरूप तपकरे २५८ कंदर्परूपते भावना१ अभियोगीभावना२ किल्बीषीभावना३मोहभावना४ असुरपणानीभावना५एपांचेभावना दुर्गतिनुं कारण मरणने अवसरने एहवीभावना आवेतो जिना ज्ञानो विराधकहुवं २६० मिथ्या विपरीत दर्शनने रागे राता नियाणासहित मरेहुइ पंचेंद्री जीवनाघात कइणे प्रकारे मरे जेजीव ते जीवने बोधिपर भवे जिन धर्मनी प्राप्ती दोहीलो२६१ समकितसाचा देवगुरु धर्मतत्वनेविखे राता रागीनियाणा रहित शुक्ल

जीवाः स निदानाः निदानेन विषयाद्याशयासह वर्त्तन्तेइति सनिदानास्तादृशाः सन्तोम्रियन्ते तथाहुइति निश्चयेन ये जीवाहिंसकाः जीवहिंसाकारिणः सन्तोम्रियन्ते तादृशानां भवान्तरे जिनधर्म्म प्राप्तिर्दुर्लभस्यादित्यर्थः २६१ [सम्मद्दंसणरत्ता अनियाणासुक्कले समोगाढा इइजेमरन्ति जीवा सुलभातेसिं भवे बोही २६२] इति अमुनाप्रकारेणये जीवाम्रियन्ते तेषां जीवानां बोधिर्जैनधर्म्म प्राप्तिर्जन्मान्तरे सुलभाभवेत् इतीति किं ये जीवाः सम्यग् दर्शन रक्ताः देवतत्वगुरुतत्वधर्मतत्वरक्ताः एतादृशाः सन्तोम्रियन्ते तथा पुनर्येजीवाः अनिदानानिदानरहिताः सन्तोम्रियन्ते पुनर्ये जीवाः शुक्ललेश्यां अवगाढाः शुक्ललेश्यां प्रविष्टाः शुद्धपरिणामाः सन्तोम्रियन्ते तेषां बोधिर्भवान्तरे सुलभा भवे दित्यर्थः २६२ [मिच्छादंसण रत्तास नियाणा किण्हलेसमो गाढा इइजेमरंति जोवा तेसिं पुण दुल्लहाबोही २६३] इति अमुनाप्रकारेण ये म्रियन्ते तेषां पुनर्जन्मान्तरे बोधिर्दुर्लभाभवेत् इतीति किं कृष्णलेश्यां अवगाढा कृष्णलेश्यां प्रविष्टाः सन्तोमिथ्यादर्शन रक्ताः पुनः सनिदानाः एतादृशाः सन्तोम्रियन्ते तेषां जिनधर्मप्राप्तिः पुनर्दुर्लभाभवेत् अत्र मिच्छादंसण रत्ता इति गाथापूर्वमुक्ता पुनरपि मिथ्यादर्शन रक्ताइति गाथा उक्तास्ति तत्र च पुनरुक्ति दूषणं न ज्ञेयं अत्र गाथायां कृष्णलेश्यावतां म्रियमाणानां भव सन्ततौ अपि बोधि प्राप्तेरभावइति सूचितं पूर्वगाथायां तु कृष्णलेश्यारहितानां मृतानां तु

सूत्र

इय जे मरंति जीवा सुलहा तेसिं भवे बोही ॥ २६२ मिच्छा दंसण रत्ता सनियाणा किण्हलेसमोगाढा । इय जे

भाषा

लेश्या निर्मल परिणामे सहित इणे प्रकारे जिके मरे जीव सोहिली ते जीवने इह बोधि जिन धर्मनी प्राप्ती २६२ कुदेव कुगुरु कुधर्मरूप मीथ्या दर्शनने विषे रागी नियाणा सहित भोगना करणहार कृष्णलेश्या पाडुये अध्यवसाय सहित इणे प्रकारे मरे जे जीव ते जीवने वली बोधि जिन

मरणानन्तरं अपरे जन्मनि बोधिदुर्लभत्वं दर्शितं इति न पुनरुक्ति दूषणं २६३ [जिणवयणे अणुरत्ता जिणवयणं जेकरंति भावेण अमला असंकिलिट्ठाते हुन्ति परित्तसंसारी २६४] ते जीवाः परीत्तसंसारिणोभवन्ति प्राकृतत्वात् बहुवचनस्थाने एकवचनं परीत्तः खण्डितः संसारः परीत्तसंसारः परीत्त संसारोविद्यते यस्य सपरीत्तसंसारीइति छिन्न संसारिणः स्युरित्यर्थः ते इति के ये जीवाजिन वचने अर्हद्वाक्ये अनुरक्ताः सन्तोभावेन जिनवचनं कुर्वन्ति इत्यनेन मनोवाक्कायैजिनधर्मं आराधयन्ति पुनः कीदृशास्ते अमलामिथ्यामलरहिताः पुनः कीदृशाः असंक्लिष्टाः मोहमल्लरादि क्लेशरहिताः एतादृशाः जीवाः संसारपारं कृत्वा मोक्षं व्रजन्तीत्यर्थः २६४ (बालमरणाणि बहुसो अकाममरणाणि चेववहुयाणिमरिहन्ति तेवराया जिणवयणं जेनयाणन्ति २६५) ये मनुष्याः जिनवचनं न जानंति ज्ञानक्रियाभ्यां मोक्षइति अर्हद्वाक्यं न श्रद्धन्ति ते मनुष्याः बहुशोवारंवारं बराकादयाभाजनं सन्तोबालमरणानि इति प्राकृतत्वात् तृतीया बहुवचन स्थानेद्वितीया बहुवचनं बालमरणैरुद्बन्धन विषभक्षणादि मरणैस्तथा अकाममरणैश्च इच्छां विनाक्षुधा तृषाशीता तपतापादिमरणैर्म्रियन्ते तस्माद्भावेनजिन वचनं श्रद्धेयं भावस्तु आलोचनयास्यात् आलोचनार्हाणांदेया आलोचना योग्यास्तु एतैर्हेतुभिः स्युस्तान्

मूल

मरंति जीवा तेसिंपुण दुल्लहा बोहि ॥ २६३ जिणवयणे अणुरत्ता जिणवयणं जे करंति भावेणं। अमला असंकिलिट्ठा ते होंति परित्त संसारी। २६४ बाल मरणाणि बहुसो अकाम मरणाणि चेवय। बहुणि मरिहंति

भाषा

धर्मनी प्राप्ति दोहिली २६३ सीद्धांतने विखे अनुरक्त रागीजिननावचन जे कोई करे तपजपभावेकरे मीथ्यात्वमलरहीतरागद्वेषादिकमलरहीत ते हुवे थोडाकालमाहि संसारछेदी मोक्षजाइं २६४ वारे भेदे बालमरण घणीवार मरतुं अकामवांछाविना ताडितापादि सहतो अकाम मरण घणी वार मरे

हेतूमाह २६५ [बहु आगमविण्णाणा समाहि उप्पायगायगुणगाही एएणकारणेण अरिहा आलोयणं सोउं २६६] एतैः कारणैर्जना आलोचनां श्रोतुं अर्हाभवन्ति तानि कानि कारणानि बह्वागमविज्ञानत्व समाध्युत्पादनत्वगुणग्राहित्वादीनि आलोचना श्रवणार्हत्वकारणानि इमानि ये यानि गुण गुणिनोरभेदविवक्षयाऽमान्येव कारणानि आलोचना श्रवणार्हाणां विशेषणत्वेन प्रतिपादयति ते नराः आलोचनां श्रोतुं अर्हाः भवन्ति ते इति के ये बह्वागमविज्ञानाः बहुः सूत्रार्थाभ्यां विस्तारोविपुल आगमोबह्वागमस्तस्य विशिष्टं ज्ञानं येषां ते बह्वागमविज्ञानाः भवन्ति च पुनर्येमुनयः समाध्युत्पादकाः समाधिं देशकालं वयो योग्यैर्मधुरवचनैरन्यस्य स्वास्थं च उत्पादयन्तीति समाध्युत्पादकाभवन्ति च पुनर्येगुणग्राहिणो भवेयुः परदूषणोद्घाटकानस्युस्ते आलोचना श्रवणार्हाभवेयुरिति भावः २६६ अथ कन्दर्पादि भावनानां यत्परिहार्यत्वं उक्तं अतस्तासां एव स्वरूपमाह (कन्दप्प कुक्कुयाइं तहसीलसहा वहासविगहाहिं विम्हावन्तोयपरं कन्दप्पं भावणं कुणइ २६७) नरः कन्दर्पकौ कुत्ये कुर्वन् तथा शीलस्वभाव हास्य विकथादिभिः परं अन्यं विस्मापयन्

मूल

तेवराया जिणवयणंजेनयाणंति ॥ २६५ बहु आगम विन्नाणा समाहि मुप्पायगाय गुणग्गाही। एएणं कारणेणं अरिहा आलोयणंसोउं ॥ २६६ कंदप्प कोकुइयाइं तहसील सहाव हास विगहाहिं। विम्हाविंतोय परं कंदप्पं

भाषा

इण प्रकारे मरेते वराक् अज्ञानी जीननाबचन ते सारकरीन जाणे ज्ञानक्रियानां फलजाणानथी २६५ घणो आगम सिद्धांत अर्थनाजाण देशकालथकी मधुरधुर बचनबोले आलोयणथे परने समाधिनो उपजावणहारपरने आश्वा जपजे समकितादी गुणग्राहकएपूठिये कारणे गुणेसहित ते आचार्यादि आगलानी आलोयण सांभलि वाऽर्हयोग्य २६६ हास्य वक्रवचनकामकथाकरे काय चेष्टादि करी आश्चर्यपमाडे तथा सील फल विना प्रवृत्ति विस्मय

कन्दर्पभावनां करोति कन्दर्पश्च कौकुच्यश्च कंदर्पकौ कुच्ये ते कन्दर्पकौ कुच्ये तत्रकन्दर्पोऽट्टहास्यादि पूर्वं वक्रत्वेन जल्पनं कौकुच्यं काय दुर्वेष्टितं च एते उभे कुर्वन् जीवः कन्दर्प भावनां जनयति तथा शीलस्वभावहास्य शीलस्वभावहास्यं शीलस्व भावहास्यं च विकथा च शीलस्वभावहास्य विकथा स्ताभिरन्यं साश्चर्यं कुर्वन् कन्दर्पभावनां जनयति २६७ (मन्ताजोगं काउं भूयकम्मं च जेपउं जन्ति सायरसद्दहि हेउं अभिओगं भावणं कुणइ २६८) यः पुरुषः सातरसर्द्धि हे तवे मन्त्रायोगं कृत्वा मन्त्रश्च आयोगश्च मन्त्रायोगं मन्त्रं ओंकारादि स्वाहान्तं आयोग जपधीमालनं अथवा मन्त्राणां आयोगः साधनं मन्त्रयोगस्तं कृत्वा तथा भूत्या भस्मना मृत्तिकया सूत्रेण वायत्कर्म तत् भूतिकर्म मनुष्याणां तिरश्चां गृहाणां वा रक्षार्थं कौतुकादिकरणं भूतिकरणं कर्म एतानि सुखार्थं सरसाहारार्थं वस्त्रादि प्राप्त्यर्थं यः साधुः कुर्यात् स आभियोगकी भावनां करोति आभीयोगिकी भावनां चोत्पाद्य स अभियोगित्वे देवत्वेन मृत्वोत्पद्यते इत्यर्थः अभियोग देवाहि देवानां आज्ञाकारिणः किंकर प्राया दास प्रायाश्च २६८ [नाणस्स केवलीणं धम्माय रियाय संघसाहूणं माई अवन्नवाई किव्विसियं भावणं कुणइ २६९] स

सूत्र

भावणं कुणइ। २६७ मंता जोगं काउं भूई कम्मं च जे पउंजंति। साय रस इड्ढि हेउं अभिओगं भावणं कु

भाषा

उपजाववानो स्वभाव मुखविकारादिक अट्टहास करे विस्मय आश्चर्य कारणवि कथाए करि विस्मय आश्चर्यपमाडतो परं अनेरानें कंदर्पनी भावना कंदर्पिया देवता तेहना भवयोग्य वास वासनो ते करे २६७ जांगुली आदि मंत्र अंजन चूर्णादी द्रव्यना योग करीने भूति राख माटीइं वस्त्रे सूत्रे कर्म रक्षा निमित्त घरमाहि बाहिरे कौतुक जे प्रयुंजे करावे साता सरस वस्तुपामि वानें हेते आभियोगी देवताना भावना करे पछे मरी

पुरुषः किल्विषीं भावनां कुरुते किल्विषिक देवयो नित्यदायिकां भावनां जत्पादयन्ति सः कः यः पुरुषो ज्ञानस्य श्रुतज्ञानस्य तथा श्रुत ज्ञानवतोऽवर्णवादी भवति तथा यः पुरुषो धर्माचार्यस्य धर्मदायकस्य अवर्णवादी भवति अयं जातिहीनः अयं मूर्खो अयं कषायी इत्यादि आशातना कृद् भवति तथा संघसाधूनां संघस्य साधवस्य संघ साधवस्तेषां संघ साधूनां अवर्णवादी भवति तथा पुनर्यो मायो आत्मनः सतः अपगुणान् आच्छादयति परेषां असतो अपगुणान् वक्ति सतोगुणान् वक्ति एताद्शो जीवो मृत्वा किल्विषदेव उत्पद्यते इत्यर्थः २६८ [अणबद्ध रोसपरोतहय निमित्त'मिहोइपडिसेवीएएहिंकारणेहिंआसुरियंभावणं'कुणइ२७०] एताभ्यां कारणाभ्यां पुरुषः आसुरीं भायनांकरोति असुर निकायोत्यादिकां भावनां जनयति एतौ कौ कारणौ इत्याह य पुरुषः अनुबद्धरोष प्रसरः अनुबद्धचिरकालस्थायी रोष प्रसरः क्रोध प्रसरो यस्य स अनुबद्धरोष प्रसरः तथायः पुरुषो निमित्ते अतीतानागत वर्त्तमानरूपे त्रिविधे विषये अथवा निमित्ते भूमांतरिक्षादिके प्रतिसेवी भवति कारणं विनापि शुभाशुभनिमित्त प्रयोक्ता भवति स मृत्वा असुरत्वेनोत्पद्यते इति भावः२७० [सत्थग्गहणं विसभक्खणं जलणं जले पवेसोय अणायारभंडसेवा जम्मण मरणाणि बंधंति२७१] शस्त्रग्रहणं शस्त्राणां खड्ग चुरिकादीनां आत्मवधार्थं उदरादौ ग्रहणं शस्त्रग्रहणं तथा विषभक्षणं तालपुटादि कालकूटानां अदनं तथा ज्वलनं

सूत्र

णइ ॥ २६८ नाणस्स केवलीणं धम्मायरियस्स संघ साहूणं । माई अवन्नवाई किव्विसियं भावणं कुणइ ॥ २६९
अणुबद्ध रोस पसरो तहय निमित्तंमि होइ पडिसेवी । एएहिं कारणेहिं आसुरियं भावणं कुणइ ॥ २७० सत्थग्ग

भाषा

ते जीव अभिजोगीक देवतामाहि उपजे २६८ ज्ञानका तथा केवलीका तथा धर्माचार्यका तथा संघसाधुका अवर्णवादी तथा माइ होय सो किल्विषी भावना करे २६९ शस्त्रे पेट आदणो मरतो विष तालपुटादि भक्षणकरी मरतुं जलण अग्निमाहिथी मरतुं जल पाणी

अग्निप्रवेशकरणं तथा जले प्रवेश करणं कूपवाप्यादौ बुडणं पर्वतादिभ्यः पतनञ्च शब्दात् गृह्यते पुनरनाचार भांडसेवा एतानि कारणानि कुर्वन्तोजना जन्ममरण कारणानि बध्नन्ति संसार भ्रमणं उत्पादयन्ति इत्यर्थः तत्र आचारः शास्त्रोक्त व्यवहारः न आचारो अनाचारस्तेन भांड स्योपकरणस्य सेवा हास्य मोहादिभिः परिभोगो अनाचार भांडसेवा इयमपि क्लेशोत्पादनादनन्त भवोत्पादिका इत्यर्थः २७१ [इइपाउ करे बुद्धे नायए परिनिव्वुए छत्तीसं उत्तरज्झाए भवसिद्धीय संमए त्तिबेमि २७२] ज्ञात जो बुद्धस्तीर्थ करो ज्ञातात् सिद्धार्थ कुलाज्जात उत्पन्नो ज्ञातजः श्रीमद्दावीरः परिनिर्वृतो निर्वाणङ्गतः इत्यन्वयः किं कृत्वा इत्यमुना प्रकारेण षड्त्रिंशत् संख्यान् उत्तराध्यायान् प्रादुः कृत्य उत्तराः प्रधानाः अध्यायाः अध्ययना उत्तराद्यते अध्यायाश्च उत्तराध्यायास्तान् अर्थतः प्रकटी कृत्य इत्यर्थः कीदृशान् उत्तराध्यायान् भवसिद्धिक संमतान् भवसिद्धिकाः भव्यास्तेषां संमतामान्याः पठनीयास्तान् २७२ इति जोवाजोव विभक्तिनामक मध्ययनं षट्त्रिंशं सम्पूर्णम् ॥ ३६ ॥ अथ निर्युक्तिकार एतेषां

सूत्र

हणं विसभक्खणंच जलणंच जलपवेसोय। अणायार भंड सेवी जम्मण मरणाणि बंधंति ॥ २७१ इइ पाउ करे बुद्धे नायए परिनिव्वुए। छत्तीसं उत्तरज्झाए भवसिद्धीय सम्मएत्तिबेमि ॥ २७२ जीवाजीव विभत्तिज्झयणं समत्तं ॥३६

भाषा

मांहि वूही मरतूं यतीनां उपगरण परिहरीने मोहादिकना उपजाणहार उपगरण सेवे ते यती घणा जन्म अने मरणबांधे अपराजे अनंता भव करे मोह करतुं २७१ ए पूठि कह्या ते सूत्रथको अर्थथको प्रगट कह्या बुद्ध केवली महावीर क्रोधादीक उपशमावी मोक्ष पुंहता छत्रीस उत्तरा ध्यायनना अध्ययन भव्यजोवने सु मतवाह्वाए वचन सांचा जांणे सुधर्मास्वामी जंबूप्रतिं कहे २७२ इति श्रीजीवाजीव विचार अध्ययननो अर्थ संपूर्ण: ॥

अध्यायानां नामान्याह गाथाभिः। विणय १ गाथा ४८ परीसह २ गाथा ४६ चउरंस ३ संखया ४३१ काममरण ५३२ खुड्डागं ६१८ एलिज्ज ७३० कापिलिज्जं ८२० नमिपव्वज्जाय ८६२ दुपमत्तं १०३७१ बहुसुय पुज्ज ११३२ हरिएस १२४७ चित्तसंभूययच्च १३ ५३ इसु यारं १४ ५३ स भिक्खु १५ १६ बंभचेरंच १६ १७ पाउसमणिज्ज १७ २१ संजइयं १८ ५४२ मियापुत्त १६ ६६ महनियंठिय २० ६० समुद्द पालियज्ज २१ २४ तहयरहनेमि २२ ४६ केसीगोयम २३ ८६ समिइयं २४ २७ जन्न इज्जच्च २५ ४३ तहसमायारी २६ ५३ स खलुंक २७ १४ मुक्खमग्गं २८ ३६ सम्मत्तपरक्कमंच २६ ७३ तवमग्गं ३० ३७ चरणविहि ३१ २१ पमायठाणं ३२ २२ तहकम्मपयडि ३३ २५ लेसाणं ३४ ६१ ४ अणगारमग्ग ३५ २१ जीवाजीवविभत्ति ३६ २७२ छत्तीसअज्झयणा जीपढइसुणइ गुणई सीपावेणिज्जराविउला ५ इति श्रीउत्तराध्यन नाम सम्बइं गाथापञ्चकं अथ निर्युक्तिकार एव अस्य ग्रन्थस्यमाहात्म्य माह (जेकिरभवसिद्धीया०१) किलेति सम्भावनायां ये केचिन्मनुष्याः भवसिद्धिकाः भव्याः च पुनः परीत्तसंसारिकास्ते भव्याः एतानि षट्त्रिंशदुत्तराध्ययनानि अधीयन्ते अर्थात् ये अभव्याः बहुल संसारिणस्ते एतानि उत्तराध्ययनानि न अधीयन्ते न पठन्ति १ [तम्हाजिणपण्णत्ते अणन्तगम पव्वज्जवेहिसंजुत्ते अज्झाए जहजोगं गुरुप्पसाया अहज्जिज्जा २] तस्मात्कारणात् जिन प्रज्ञप्तान् अध्यायान् प्रक्रमात् उत्तराध्यायान् यथा योगं गुरुप्रसादात् अधीयेत यथा योगं इति योग उपधानायुचित व्यापारस्तं अनति क्रम्यइति यथा योगं पठेत

मूल

जे किरभवसिद्धीया परित्त संसारियाय जे जीवा। ते किरपढंति एए छत्तीसं उत्तरज्झाए ॥ १ तम्हा जिणपन्नत्ते

भाषा

जे जीव किलनिश्चे भव्यमुक्ति जावा जोग्य परित्त अल्प संसारी जे भव्यजीव ते जीव निश्चे भणि छत्तीस अध्ययन उत्तराध्ययननां १ ते कारण थकी

कर्यंभूतान् उत्तराध्यायान् अनन्तागमपर्यवैः संयुक्तान् अनन्तावते आगमाश्च अनन्तागमाशब्द परस्त्रिति प्रकाराः तथा पर्यवाश्च अर्थपर्यवरूपाः अनन्तागमाश्चपर्यवाश्च अनन्तागमपर्यवास्तैरनन्तागमपर्यवै शब्दार्थजयैश्च संयुक्तान्२ [जोगविहोइ वहित्ता एएजोलहइसुत्त मत्थंवाभासेइय भवियजणो सोपा वेइ निज्जराविउला ३] सभव्यजनोविपुलांनिर्जरां प्राप्नोति सः कः योयोगविधिं वहित्वा योगोपधानतपोऽनुष्ठानविधिं कृत्वा एतान् उत्तराध्यायान् सूत्रार्थतो लभेत पश्चाद्गुरुमुखात् सूत्रार्थं लब्धापरं भाषेत सत्तीर्णकर्म्माभवतीत्यर्थः ३ (जस्साढत्ताएए कहविसमप्पन्ति विग्घरहियस्स सोलक्खिज्जइभव्वो पुव्वरिसी एव भासन्ति ४) समनुथो भव्योमुक्तिगामीइति लक्ष्यते पूर्वर्षयः पूर्वाचार्या एवं भाषन्ते स इति कः यस्य पुरुषस्य विघ्नरहितस्य निर्विघ्नस्य सतः कथमपि

सूत्र

अणंतगमपज्जवे हिंसं जुत्तो अज्झाएजइ जोगं गुरुप्पसाया अहिज्जिज्जा ॥ २ जोगविहीए वहीया एए जोलहइ सुत्तमत्थंवा भासेइ भवियजणो सोपावेइ निज्जरा बहुला ॥ ३ ॥ जस्साढत्ता एए कहविसमप्पंति विग्घरहियस्स सो लक्खिज्जइ भव्वो पुव्वरिसी एव भासंति ॥ ४ ॥ इति श्रीउत्तराध्ययन सूत्र निर्युक्ति संपूर्णम्।

भाषा

जिनना कह्या अनंते गम सरिखे पाठ अनंतपर्यवपर्याय सहित अध्ययन भणे भणावे यथायोग्ये योग्यजांणी गुरुधर्म्माचार्यनो प्रसाद सोम दृष्टिपांमीने ए भणे अप्रमत्त थको २ योगनो गुरु परंपराइ विधिल होने योगविधि वहीने इणे प्रकारे जे साधु साध्वीलहे ग्रहे सूत्रने अर्थ अनेराने उपदेशवे ते भव्यजीव ते पांमे कर्म्मनो निर्जरा विपुल घणी ३ सो पुरुष भव्य ओलखने मे पडता हे पूर्वाचार्य एसा कहते हें तो कोन जो विघ्नरहीत कोइ तरे ये ए उत्तराध्ययन पढनेकुं प्रारंभ किया थका समाप्त होयइति श्रीउत्तराध्ययन सूत्र निर्युक्तिनो अर्थ संपूर्णम् ॥ ० ॥ ० ॥ ० ॥

यत्नेनापि एतेउत्तराध्याया: आढत्तापठनाय आरब्धा: सन्त: समाप्यन्ते संपूर्णा भवन्ति स भव्योभाग्यवान् ज्ञेयः इत्यर्थः भाग्यवत: पुरुषस्यैवनिर्विघ्नं एते अध्याया: संपूर्णाभवन्ति यत: श्रेयांसि बहुविघ्नानि भवन्ति महतामपीत्युक्ते: ४ इति श्रीमदुत्तराध्ययन सूत्रार्थदीपिकायां उपाध्याय श्रीलक्ष्मीकीर्त्ति गणिशिष्य लक्ष्मीवल्लभविरचितायां जीवाजीवविभक्ति नामकं षट्त्रिंश मध्ययनं संपूर्णं ३६ गच्छेस्वच्छतरे बृहत्खरतरेजाग्रज्जगोभासुरे श्रीमान् सूरिरभूज्जिनादि कुशल: प्रौढप्रतापान्वितः यन्नामस्मृतमात्र मेव हृदये विघ्नौघविद्रावणे सन्धत्तेमहिमानमत्र विततं मनोवाञ्छितं १ तच्छिष्यो विनयप्रभ: समभवत् श्रीपाठकः पुण्यवान् सिद्धान्तोदधि तत्वरत्ननिकराविष्कार देवाचल: यद्वाक्सिन्धुरपाकरोन्नतिमतां मिथ्यामलं मानसं श्रोत्रद्वारगता महाति सरलाह्लद्यान्नवद्यासदा २ तदनुसदनं कारुण्यस्य प्रभावनिधिर्महान् विजयतिलक:ख्यातो भूमौ बभूव महामतिः सकल विश्वदोपाध्यायानां शिरोमणि सन्निभः विविधविबुध श्रेणि स्तुत्य: सदागममर्म्मवित्३ तुष्टावाचक पुङ्गवायतपसाध्यानेन शीलेन वा यस्मै पार्श्वजिनांघ्रि सेवन परायणादद्दीवाग्वरं शिष्यान् भूरितरांश्चकारसतत: श्रीक्षेमशाखातत: शाखी च व्यरुचत्तया च मरुतां श्रीक्षेमकीर्त्तिर्गुरु: ४ सुशिष्यं क्षेमस्य प्रकट शमशिक्षां प्रददतं ह्युपाध्यायं ध्यानं हृदिजिन वराणां विदधतां महामेधानावागमजलधि लब्धोत्तमतटं तपोरत्नं २ मुनिषु भजतभ्रान्ति रहितं ५ तच्छिष्योभूद्वेदकोदुर्नयाना माचा रज्ञोन्वर्थनामाधृथिव्यां सत्साधूनां पाठको द्वादशांग्यास्तेजोराजः पाठक: पापहन्ता ६ तत्सद्विनेय इह वाचकमुख्य आसीत् विद्याविनोदभवनं भुवनादि कीर्त्ति: श्रीहर्षकुञ्जरगणिश्च तदीयशिष्यो वैराग्य मेव सच वाचकमुद्वार ७ लब्धिमण्डनगणिश्च ततो भूद्वाचकोविबुधवृन्दसुवन्द्यः हेमकान्ति विनयां कितगात्रोदुर्निवारहृतमारविकारः ८ तच्छिष्य: परवादि वृन्दवदनप्रोद्भूतयूक्त्यच्छलत्कल्लोलोकुसचञ्चलस्य महतोदुर्वादवारां निधे: नि:पानेविलसन्मति यतिवरस्य कुम्भजन्माकृति र्लक्ष्मीकीर्त्तिरिति स्फुरद्गणतति: श्रीमानभूत्पाठक: ९ श्रीमल्लक्ष्मीकीर्त्तिसत्पाठकस्य ह्यो गुर्वाज्ञाकारिणी सद्विनै यौ तत्रा

ष्येको वाचकः सोमहर्षः साध्वाचारा सेवने लब्धहर्षः १० साधुः श्रीयुक्वल्लभः सज्जनानां लब्धी पूर्वोवल्लभश्च द्वितीयः तेनाकारि प्रस्फुटादीपकाय इसदा तस्यद्युत्तराध्यायनाम्नः ११ न्यूनाधिकं बुद्धिमांद्याज्जडुक्तं तदत्रैस्तदाकदूषणं शोधनीयं भ्रान्तिर्धनौघस्ति छद्मस्थपुंसो जात्याखोवा प्रस्खलत्येव गच्छन्१२ पूर्वप्रणीताखति विस्तरासुटीकासुनोमत्सरितामास्ति तेजस्तुताभ्यः सनवाप्य भाखत्प्रतां बोधायसुदीपकेयं १३ ॥ ० ॥ ० ॥ ० ॥

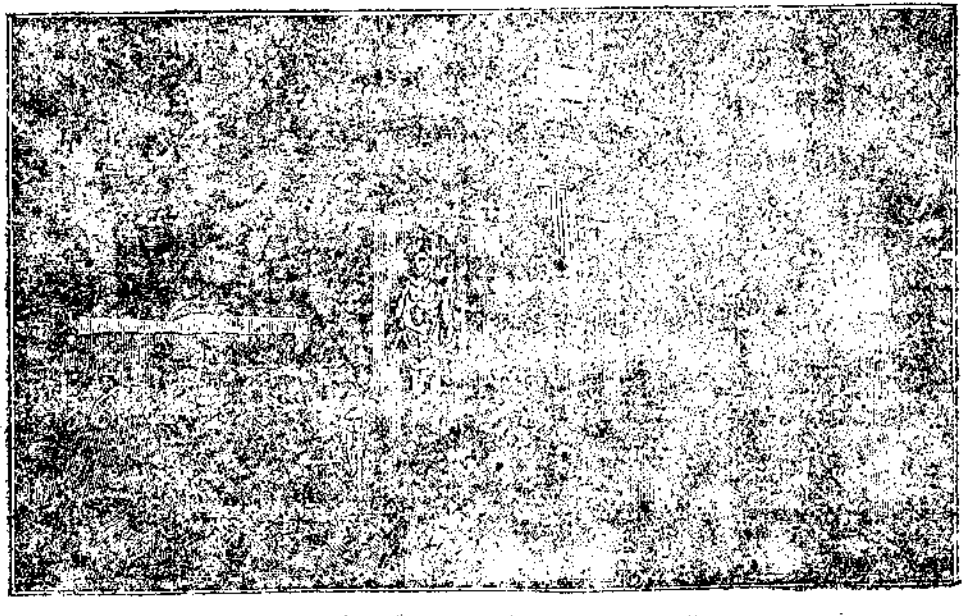

वृद्धसम्प्रदायः यथा निदानसहितः सभूतश्चक्रवर्त्ति रभूत् तथा चित्र साधुर्निदानरहितः एकस्य श्रेष्टिनो महर्द्धिकस्य कुले पुत्रत्वेन-उत्पन्नः तत्र चक्रवर्त्तिवत् ऋद्धि रासीत् प्रतिदिनं सुवर्ण दीनाराणां कोटी याचकेभ्यो ददान आसीत् निरन्तरञ्च षट्ऋतु सुखदायकेषु मनोहरोच्चैस्तर प्रासादेषु भोगान् भुञ्जानः अनेक गजतुरगरथ यानादिक ऋद्धिमान् सुरूप कामिनीनां परिकरेण परिवृतोद्दात्रिंशद्विधनाटकं पश्यन् सदा सुखनिमग्नो बहुधा भोगरसयुक्तो बभूवेति कथानकंज्ञेयं११ महत्यरूवावयणप्पभूआ गाहाणुगीया नरसंघमज्झे जं भिक्खुणो सीलगुणो ववेया इहज्जयंते समणोमिजाउ १२ अथ चेत् एता दृशी ऋद्धिस्तव आसीत्तर्हि कथंत्वक्ता हे भ्रातः सा गाथा साधुभिर्नरसंघमध्ये नराणां मनुष्याणां संघो नरसंघस्तस्य मध्ये मनुष्य सभामध्ये अनुगीता उक्ता मया श्रुतेतिशेषः गीयते इति गाथा धर्माभिधायिनी सूत्रपद्धतिर्मयास्य विरमुखात् कर्णगोचरीकृता कथम्भूता गाथा महार्थ रूपा महान् द्रव्य पर्याय भेद सहितो निश्चय व्यवहार सहितः च अर्थो यस्य तन्महार्थ तादृशं रूपं यस्याः सा महार्थरूपा पुनः कीदृशा गाथा वयणप्पभूया वचनैर्नयभेदाः प्रभूता वचन प्रभूता अल्पाक्षरावद्वर्था इत्यर्थः सा इतिका गाथायां गाथा श्रुत्वा इत्यध्याहारः यां धर्माभिधायिनीं सूत्रपद्धतिं श्रुत्वा भिक्षवः साधवः शीलगुणोपपेताः सन्त इह जिन प्रवचनेयतंते सुनयः शीलं चारित्रं गुणोज्ञानं शीलञ्च गुणश्च शीलगुणौ ताभ्यां उपेताः शीलगुणोपपेताः क्रियाज्ञानसहिताः सन्तो हन्मते स्थिरा भवन्ति इत्यर्थः तां गाथां श्रुत्वा अहं अपि श्रमणस्तपसि निरतो जातोस्मि न तु दुःखात् साधुसञ्जातोस्मि इति भावः १२ उच्चोदए महु

सूत्र

गीयाणरसंघमज्झे । जंभिक्खुणो सीलगुणो ववेयाइहज्जयंतेसमणोमिजाओ ॥१२॥ उच्चोदएमहुक्कंडे यबंभेपवेदया आ

भाषा

प्रभूतावद्वीआसीत् । ऋद्धोद्युतिकांतिवर्णोचिचनेपणिहतो ११ मुनि पुनराहः महार्थरूपावद्वर्थाः बचनैश्चस्तोकाः अर्थघणोक्तेवचनथोडाक्तें इदृशीगाथा मुनिभिः कथितः णरसंघमध्ये इसीगाथाऋषीश्वरे मनुष्यनासंघमांहिंकहताहुवा यांगाथांश्रुत्वाभिक्षुकोमुनयःसीलगुणियुक्तासंतः जेगाथानेंसांभलीइमुनीश्वर

जित शत्रु राज्ञाविजयानाम्नाश्चतुर्दश महास्वप्न सूचितः पुत्रः प्रसूतः तस्य नाम अजित इति दत्तं स च द्वितीयस्तीर्थंकर इति सुमित्रयुवराजपत्न्या यशोमत्यासगरनामाद्वितीयश्चक्रवर्त्ती प्रसूतः तौ द्वावपि यौवनं प्राप्तौ पित्रभ्यां कन्याः परिणायितौ कियताकालेन जित शत्रु राज्ञा निजेराज्येऽजित कुमारः स्थापितः सगरो युवराज्ये स्थापितः सहोदर विजय सहितेन जितशत्रु नृपेणदीक्षा गृहीता अजितराज्ञा च कियत्कालं राज्यं परिपाल्यतीर्थ प्रवर्त्तन समये स्वराज्ये सगरं स्थापयित्वा दीक्षा गृहीता सगरस्तु उत्पन्न चतुर्दशरत्नः साधित षट् षण्डभरतक्षेत्रो राज्यं पालयति तस्य पुत्राः षष्टि सहस्र संख्याकाजाताः एकरात्रि उदरात् सर्वेषां तेषां मध्ये ज्येष्टो जह्नु कुमारो वर्त्तते अन्यदा जह्नु कुमारेण कथं चित्सगरः सन्तोषितः स उवाच जह्नु कुमार यत्तवरोचते तन्मार्गय जह्नु रुवाच तात ममास्त्ययमभिलाषः यत्ता तानुज्ञातोहं चतुर्दशरत्नसहितोऽखिल भ्रातृपरिवृतः पृथ्वीं परिभ्रमामि सगरचक्रिणा तत् प्रतिपन्नं प्रशस्तमुहूर्त्ते सगरच क्रिणः समीपात्निर्गतः सबल वाहनः अनेकजनपदेषु भ्रमन् प्राप्तोऽष्टापद पर्वते सैन्यमधस्तान्निवेश्य स्वयमष्टापदपर्वतमारूढः दृष्टवांस्तत्र भरतनरेन्द्रकारितं मणि कनक मयं चतुर्विंशति जिन प्रतिमाधिष्ठितं रूपशतसङ्कृत जिनायतनं तत्र जिन प्रतिमा अभिवन्द्य जह्नु कुमारेण मंत्रिणः पृष्टं केन सुकृतवता इदमतीवरमणीयं जिन भवनं कारितं मंत्रिणा कथितं भवत् पूर्वजेन श्रीभरत चक्रिणेति श्रुत्वा

सूत्र

भरहं वासं नराहिवो दूसरियं केवलं हिच्चा दयाए परिनिव्वुओ ॥२५॥ च दूत्ता भारहं वासं चक्कवट्टी महिड्ढिओ पव्व

भाषा

सगरोपि समुद्रपर्यंतं सगर चक्रवर्त्तिपणि समुद्रपर्यंत भरतवर्षं भरतक्षेत्रे नराधिप राजा ऐश्वर्यं संपूर्णं त्यक्ता सर्वऐश्वर्य ऋद्धि छांडीने दया संजमे परिनिवृत्तो मुक्तिं गतः दयाकहतां संजम तिणे करीने मुक्तिं पोहता २५ दुजीगाथानुं समासः यः त्यक्ता भारतं वर्षं भरतक्षेत्र छांडीने चक्रवर्त्ति महर्द्धीकः चक्रवर्त्ति महाऋधिनो धणी प्रव्रज्यां अभ्युपगतः दीक्षालीधी मघवा नामा महायशाः मघवा एहवेनामे महायशनोधणी २६

एकविंशति सहस्र वर्षाणि यावच्चक्रवर्त्ति त्वं बभुजे ततः स्वामीस्वयं बुद्धोपि लोकान्तिक देव बोधितो वार्षिकं दानं दत्वा चतुःषष्टि सुरेन्द्र सेवितो वैजयन्त्याख्याशिबिकामारूढः सहस्राम्रवणे सहस्र राजभिः समं प्रव्रजितः ततश्चतुर्ज्ञानी असौ त्रीणि वर्षाणि छाद्मस्थे विहृत्य पुनः सहस्राम्रवणे प्राप्तः तत्र शुक्लध्यानेनध्वस्तपाप कर्मारः केवल ज्ञानं प्राप ततः सुरैः सम वसरणे कृते स्वामी योजनगामिनी शब्देन देशनां चकार तद्देशनां श्रुत्वाकेपि सुश्रावकाजाताः केपि च प्रव्रजिताः तदानीं कुंभ भूपः प्रव्रज्य प्रथमोगण धरोजातः अरनाथस्य षष्टि सहस्राः साधवोजाताः साध्यः स्वामिनस्तावत् प्रमाणा एव जाताः श्रावकाश्चतुरशीति सहस्राधि कलक्षत्रयमाना बभूवुः संमेत शैलशिखरेमासिकाऽनशनेन भगवान्मि क्षंतः देवैर्निर्वाणोत्सवोभयं कृतः इत्यर चक्र वर्त्ति दृष्टान्तः च इत्ताभारहं वासच्चक्रवट्टीमहड्ढिओ च इत्ता उत्तमे भोए महापउमोतवच्चरे ४१ हे मुने महापद्मोपि अष्टम चक्री महर्द्धिकः तपोऽचरत् किं कृत्वा भारतं वासन्त्यक्त्वा पुनरुत्तमान् प्रधानान् भोगान्त्यक्त्वा ४१ अत्र महापद्म चक्र वर्त्तिदृष्टांतः इहैव जम्बूद्वीपे भारते वर्षे कुरुक्षेत्रे हस्तिनाग पुरं नाम नगरं तत्र श्रीऋषभ वंश प्रसूतः पद्मोत्तरो नाम राजा तस्य जालानाम महादेवी तस्याः सिंहस्वप्न सूचितो विष्णु कुमार नामा प्रथमः पुत्रो द्वितीयश्चतुर्दश स्वप्नसूचितो महापद्मनामा द्वावपि दृढिं गतौ महा पद्मो युवराजा कृतः इतश्च उज्जयिन्यां नगर्यां श्रीधर्मनामराजा तस्य न मुचिनामामन्त्री अन्यदा तत्र श्रीमुनिसु व्रतस्वामि शिष्यः सुव्रतोनाम सूरिं समवसृतः तद्वन्दनार्थं लोकः खवि भूत्यानिर्गतः प्रासादोपरिस्थितेन

सूत्र अरयंपत्तो पत्तोगइ मणुत्तरं ४०॥ चइत्ता भारहंवासं चक्कवट्टी महिड्ढिओ। चइत्ताउत्तमेभोए महापउमो तवंचरे ४१

भाषा चक्रवर्त्ति अरनइवो मुक्तिगयो प्राप्तो गतिं अनुत्तरां मुक्तिं गति पाम्यो ४० त्यक्ता भारतवर्षं भरतक्षेत्र छोडीने चक्रवर्त्ती महर्द्धिकः चक्रवर्त्ती महाऋद्धिनोधणी त्यक्ता उत्तमान् भोगान् उत्तमभोग छोडीने महापद्मस्तपंचरेत् महापद्मनामा राजाइं तपआदर्यो ४१ एगच्छत्तं साधयित्ता एकछत्र